୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଏ	ଦ୍ୱସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅଳାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ	ନ

performed; practicable. ୩ । ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ବୋଧ— 3. Capable of being understood by one's ability. ୪ । ବାଚ୍ୟ; ବଚନଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—4. Expressible. ୫ । ଅନ୍ୱୟାଭିଧାନ ଦ୍ୱାରା ବୋଧ (ଶବ୍ଦ); ବାଚ୍ୟ (ଶବ୍ଦ)—5. Predicable (word);(a word) which can be understood from its derivation or import. ସଂ. ବି—ଶବ୍ଦଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକଟିତ ଅର୍ଥ (ହି. ଶ)—The connotative meaning of a word. (ଯଥା—'ଅଗ୍ନି' ଶବ୍ଦରୁ ଅନ୍ୱୟାଭିଧାନ ଦ୍ୱାରା 'ଅଙ୍ଗାର'ର ବୋଧ ହୁଏ । ଅତଏବ 'ଅଗ୍ନି' ଶବ୍ଦର 'ଅଙ୍ଗାର' ଶବ୍ଦ 'ଶକ୍ୟ' ବା ବାଚ୍ୟ ଅଟେ—ହି. ଶ) ଦେ. ବି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧିବାର ଶକ୍ତି; କ୍ଷମତା; ଶକ୍ୟତା; ସାମର୍ଥ୍ୟ—

ଶକ୍ତି ହେବା Power or ability to do a thing; strength.

[ଯଥା—ଏ ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ମୋର ବିଛଣାରୁ ଉଠିବାର ଶକ୍ୟ ନାହିଁ । ଉ—ଅହ ପର ଲହିଛ ଯିବା ଶକ୍ୟ ନାହିଁ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।] ଦେ ବିଣ.— କ୍ଷମ; ସମର୍ଥ—Competent; able. [ଉ—ସୁତ କରଣେ ଶକ୍ୟ ନୋହେ; କଣ୍ଠ ଗଦ୍‌ଗଦେ ବାକ୍ୟ କହେ— ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଶକ୍ୟ ପାଇବା—ଦେ. କ.— ସମର୍ଥ ହେବା; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଶକ୍ତି ହେବା ଶକ୍ତିହୀନ ସାମର୍ଥ୍ୟଯୁକ୍ତ ହେବା—Being able to do a thing. [ଯଥା—ରୋଗ ପୋଗୁଁ ଚାଲିବାକୁ ମୋର ଶକ୍ୟ ପାଉନାହିଁ ।]

ଶକ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି—ସଂ. ବି—ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନ ଅନୁସାରେ ପ୍ରମାଣର ଯେଉଁ ପ୍ରମାଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରମେୟ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ (ହି. ଶ)— (Logic) The proof by which a proposition to be proved is established.

ଶକ୍ର—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ଶକ୍ ଧାତୁ+ରକ୍ତ୍ରି. ର)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ର— Sakra 1. Indra. ୨ । ପେଚକ—2. Owl. ୩ । ଲୁଟିଜ ଗୁଳ୍ମ; ପିଚାକୋରୁଆ—3. A plant; Wrightia Antidysenterica. ୪ । ଅର୍ଜୁନ ବୃକ्ष- 4. A tree; Terminalia Alata Glabra. [ଉ—(୧, ୩, ୪)—ବରୁଣ ଶକ୍ରାଦି ସୁମନସ ଶ୍ରୁତି ଯହିଁ । ଭଟ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।] ୫ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) (ଶକ୍ରାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ର (ଇନ୍ଦ୍ର ଏଥିର ଅଧିଷ୍ଠାତା)— 5. (Hindu astrology) The 18th lunar mansion. ୬ । ମହାଦେବଙ୍କ ନାମ—6. A name of Śiba. (Apte). ୭ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସଂଖ୍ୟା—7. The number fourteen. (Apte) ଦେ ବି. ପୁଂ— ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—Name given to male persons.

ଶକ୍ର କାର୍ମୁକ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ— Śakra kārmuka Rainbow.

ଶକ୍ରକ୍ରୀଡ଼ାଚଳ—ସଂ. ବି (ଶକ୍ର ବା ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ାଚଳ ବା କ୍ରୀଡ଼ା Śakra krīdāchala ପର୍ବତ)—(ପୌରାଣିକ) ସୁମେରୁ ପର୍ବତ—The mythological Sumeru mountain range.

ଶକ୍ର ଗୋପ—ସଂ. ବି (ଶକ୍ର=ଇନ୍ଦ୍ର+ଗୁପ୍ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+ Śakra gopa କର୍ମ ଅ)—ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ; ସାଧାରଣର ବୋଲି ଯୋଡ଼ ମଖମଲୀପୋକା ବୀରବହୁଟୀ—A sort of red insect; the coccinila insect.

ଶକ୍ରଜ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ—(ଶକ୍ର=ଇନ୍ଦ୍ର+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜାତହେବା+ Śakraja କର୍ତ୍ତୃ ଅ)-ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Born of Indra. ବି. ପୁଂ-୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର—1. The son of Indra. ୨ । କାକ—2. A crow. (Apte).

ଶକ୍ରଜା—ସଂ. ବି.—ଇନ୍ଦ୍ରବାରୁଣୀ ଲତା (ହି.ଶ)—Colocynth Śakrajā creeper.

ଶକ୍ର ଜାଲ—ସଂ. ବି.—ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ (ହି. ଶ) Śakra jāla Magic.

ଶକ୍ରଜିତ୍—ସଂ. ବି.—(ଶକ୍ର=ଇନ୍ଦ୍ର+ଜି=ଜିତିବା+କର୍ତ୍ତୃ କ୍ରିୟ; ଯେ Śakrajit ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଜୟ କରିଥିଲେ)—ମେଘନାଦ; ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ୍; ରାବଣର ପୁତ୍ର—The son of Rābaṇa. ବିଣ— ଇନ୍ଦ୍ର ଜୟକାରୀ—Victorious over Indra.

ଶକ୍ର ତରୁ—ସଂ. ବି.—ଗଞ୍ଜେଇ ଗୁଳ୍ମ (ହି. ଶ) Śakra taru Cannabis Indica (plant).

ଶକ୍ର ଦାରୁ—ସଂ.ବି.—୧ । ଦେବଦାରୁ (ହି.ଶ) 1. Pinus Deodar Śakra dāru (tree) ୨ । ଶାଳଗଛ (ହି.ଶ) 2. Shorea Robusta (tree).

ଶକ୍ର ଦିକ୍—ସଂ. ବି.—ପୂର୍ବଦିଗ (ଯହିଁର ଦିକ୍‌ପାଳ ଇନ୍ଦ୍ର) Śakra dik The East.

ଶକ୍ର ଦୈବତ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ର Śakra daibata The 18th asterism.

ଶକ୍ର ଦ୍ରୁମ—ସଂ.ବି. (ଶକ୍ରନାମକ ଦ୍ରୁମ; ମ.ପ.ଲୋ.କର୍ମଧା)-୧। ଦେବଦାରୁ Śakra druma 1. The Deodār tree; the pine; Pinus Longifolia; Cedras Deodar. ୨ । ବକୁଳଗଛ (ହି.ଶ)—2.The Bakula tree.

ଶକ୍ର ଧନୁ (ନୁଃ)—ସଂ. ବି.—(ଶକ୍ରଙ୍କ ଧନୁ; ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—ଇନ୍ଦ୍ର ଧନୁ— Śakra dhanu(nuḥ) Rainbow.

ଶକ୍ର ଧ୍ୱଜ—ସଂ ବି.—(ଶକ୍ରଙ୍କ ପୂଜା ନିମିତ୍ତ ନିର୍ମିତ ଧ୍ୱଜ;ମ. ତ.ଲୋ.)-ପତାକା, Śakra dhwaja ବିଶେଷ—A flag set up in honour of Indra; a pillar worshipped on the

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ'ଖୋଜିବେ; 'ମୃତ' ନ ମିଳିଲେ 'ମୃତ'ଖୋଜିବେ; 'ବଧୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗର୍ଣ୍ଣ' ନ ପାଇଲେ'ଅଣ୍ଣ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍'ଦେଖିବେ

12th. day of the bright fortnight of the month of Bhādra. [ଦ୍ର—ଭାଦ୍ରମାସ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ (ବାମନ ଜନ୍ମ) ଦିନଠାରୁ ପାଞ୍ଚଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୂଜା କରାଯିବା ପାଇଁ ନିର୍ମିତ ଧ୍ୱଜାକାରସ୍ତମ୍ଭ ଏହି ନାମରେ କଥିତ ।]

ଶକ୍ର ନନ୍ଦନ—ସଂ.ବି.— (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ମଧ୍ୟମ ପାଣ୍ଡବ;ଅର୍ଜୁନ--Arjuna,
Śakra nandana the 3rd Pāṇḍaba brother.

ଶକ୍ର ନେମି—ସଂ. ବି.—୧ । ଦେବଦାରୁ ଗଛ (ହି. ଶ)—1. Pinus
Śakra nemi Deodar ୨। ମେଷଶୃଙ୍ଗୀ (ହି. ଶ) 2. Mesha
Śṛungī (See) ୩ । କୁଟଜ ଗୁଳ୍ମ (ହି. ଶ) 3. Wrightea Antidysenterica (plant).

ଶକ୍ର ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ସଂ.ବି.—କୁଟଜ ଗୁଳ୍ମ—Wrightea Antidysen-
Śakra parjyāya terica (plant)

ଶକ୍ର ପାଦପ—ସଂ. ବି.—୧ । ଶକ୍ରପର୍ଯ୍ୟାୟ (ଦେଖ) 1. Sakra
Śakra pādapa parjyāya (See) ୨ । ଦେବଦାରୁ ବୃକ୍ଷ—
2. The Debadāru tree (Apte)

ଶକ୍ର ପୁର(ରୀ)—ସଂ. ବି.(୬ଷ୍ଠୀତତ)-ଇନ୍ଦ୍ରପୁରୀ; ଅମରାବତୀ-The capi-
Śakra pura (purī) tal of Indra in heaven.

ଶକ୍ର ପୁଷ୍ପ - ସଂ.ବି—ଇନ୍ଦ୍ରଯବ; କୁଟଜ ବୀଜ (ହି.ଶ)—The seeds of
Śakra pushpa Holarrhena Antidysenterica.

ଶକ୍ରପୁଷ୍ପୀ(ଷ୍ପା)—ସଂ. ବି (ଶକ୍ର+ପୁଷ୍ପ+ଇନ୍;+ଆ)—୧। ଲାଙ୍ଗଳୀ; ଲଙ୍ଗ
Śakrapushpī(shpā) ଲାଙ୍ଗୁଳିଆ ନାମକ ଲତା; ଅଗ୍ନିଶିଖା—
(ଶକ୍ରପୁଷ୍ପିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Wolfsbane; Aconitum
Napellus; Gloriosa Superbā; Menispermum Cordifolium. ୨ । ନାଗଦମନୀ
(ହି. ଶ)—2. Indian wormwood.

ଶକ୍ର ପ୍ରସ୍ଥ—ସଂ. ବି—ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ନଗର—
Śakra prastha The ancient town of Indraprastha.

ଶକ୍ର ବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଇନ୍ଦ୍ରବାରୁଣୀ; ପାଞ୍ଚଆଙ୍ଗୁଳିଆ
Śakra ballī ବା ମହାକାଳ ଲତା—The colocynth
(ଶକ୍ରତୁ; ଶକ୍ରଭବା—ଅନ୍ୟରୂପ) creeper.

ଶକ୍ରବାହ—ସଂ. ବି—(ଶକ୍ର+ବହ୍ ଣିଚ୍.ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—(ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
Śakrabāha ବାହନ) ମେଘ—The clouds.
(ଶକ୍ରବାହନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶକ୍ର ବୀଜ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଇନ୍ଦ୍ରଯବ; କୁଟଜ ବା ପିତାକୋରୁଆ
Śakra bīja ଗଛର ମଞ୍ଜି—The seed of Hollarhena
(ଶକ୍ରଯବ—ଅନ୍ୟରୂପ) Antidysenterica.

ଶକ୍ର ଭ(ଭୁ)ବନ—ସଂ. ବି [ଶକ୍ରଙ୍କ ଭ(ଭୁ)ବନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍]—(ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
Śakra bha(bhu)bana ଘର) ସ୍ୱର୍ଗ—The heaven.
(ଶକ୍ରବାସ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶକ୍ରଭିତ୍(ଦ୍)—ସଂ. ବି (ଶକ୍ର+ଭିଦ୍ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍; ଯେ ଅସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା
Śakrabhit(d) ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଭେଦ କରିଥିଲେ)—ରାବଣ ପୁତ୍ର
ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ୍—The eldest son of Rābaṇa.

ଶକ୍ର ଭୂରୁହ—ସଂ. ବି—କୁଟଜ; ପିତାକୋରୁଆ (ହି. ଶ)
Śakra bhūrūha Holarrehena Antidysenterica.
(ଶକ୍ରବୃକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶକ୍ରମାତୃକା—ସଂ. ବି—୧। ଭାର୍ଗୀ (ହି. ଶ)—1. Clerodendron
Śakramātṛukā Syphonanthus. ୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଧ୍ୱଜ—
(ଶକ୍ରମାଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. A banner consecreted to Indra.

ଶକ୍ରମୂର୍ଦ୍ଧା—ସଂ. ବି—୧ । ବଲ୍ମୀକ; ଉଇ ଢୁଙ୍କା—1. Anthill. ୨ ।
Śakramūrddhā ଟାହାଡ଼—2. A hillock. (Apte)

ଶକ୍ର ଲୋକ —ସଂ. ବି—୧। ଇନ୍ଦ୍ରପୁରୀ—1.The town of Indra.
Śakra loka (Apte). ୨ । ଇନ୍ଦ୍ର ଲୋକ; ସ୍ୱର୍ଗ—
2. Heaven.

ଶକ୍ର ଶରାସନ—ସଂ. ବି (ଶକ୍ର+ଶରାସନ=ଧନୁ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)-ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ-
Śakra śarāsana The rainbow.

ଶକ୍ରଶାଖୀ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—କୁଟଜଗୁଳ୍ମ; ପିତାକୋରୁଆ ଗଛ—
Śakraśākhī Wrightea Antedysenterica plant.

ଶକ୍ରଶାଳା—ସଂ. ବି. —ଯଜ୍ଞଶାଳା; ହୋମଗୃହ—A house
Śakraśālā where offerings are made to the Gods unto a sacrificial fire; a sacrificial ground. (Apte)

ଶକ୍ରଶିରଃ—ସଂ. ବି—ବଲ୍ମୀକ; ଉଇଢୁଙ୍କା—Anthill. [ଦ୍ର—
Śakraśirah ତୁଳନା କର ମେଘଦୂତର ଶ୍ଳୋକ, ବଲ୍ମୀକାତ୍ଭାତ୍ ସମୁତ୍ଥିତ ଧନୁଃ ଖଣ୍ଡମାଖଣ୍ଡଳସ୍ୟ=ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଢୁଙ୍କା ଅଗରୁ ବାହାରୁଥିଛି ।]

ଶକ୍ର ସାରଥି—ସଂ. ବି (ଶକ୍ରଙ୍କ ସାରଥି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ମାତଳି; ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
Śakra sārathi ରଥଚାଳକ ବା କଚୁଆଳ—The charioteer of Indra, an epithet of Mātali.

ଶକ୍ର ସୁତ—ସଂ. ବି—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର—1. Son of Indra. ୨ ।
Śakra suta ଜୟନ୍ତ—2. An epithet of Jayanta.
(ଶକ୍ରାତ୍ମଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଅର୍ଜୁନ—3. An epithet of Arjuna. ୪ । ବାଳି—4. An epithet of Bāli.

ଶକ୍ର ସୁଧା—ସଂ. ବି—ଲୁବାନ୍ଦ; (ହି. ଶ) ଲୋବାନ୍—
Śakra sudhā Olibanum.

ଶକ୍ରସୃଷ୍ଟା—ସଂ. ବି—ହରୀତକୀ; ହରିତା (ହି. ଶ)
Śakrasṛushṭā Myrobalan.

ଶକ୍ରା—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ଅନାଦରାର୍ଥ) ଶକ୍ର ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ—
Śakrā A name for calling Śakra, a name given to males.
(ଶକ୍ରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଶକ୍ରି(କ୍ରୁ)—ଅନାଦରାର୍ଥକ]

ଶକ୍ରାଖ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଶକ୍ର+ଅଖ୍ୟା=ନାମ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Śakrākhya ପେଚକ; ପେଚା—An owl.

ଶକ୍ରାଗ୍ନି—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ବିଶାଖା ନକ୍ଷତ୍ର (ଇନ୍ଦ୍ର ଓ ଅଗ୍ନି ଏ
Śakrāgni ନକ୍ଷତ୍ରର ସ୍ୱାମୀ) (ହି. ଶ)—The 16th asterism.

ଶକ୍ରାଣୀ—ସଂ. ବ.ସ୍ତ୍ରୀ (ଶକ୍ର+ଈ. ସ୍ତ୍ରୀ ଅର୍ଥରେ; ବିଶାଡନ)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ;
Śakrāṇī ଶଚୀ—1. The wife of Indra. ୨ । କର୍ଣ୍ଣୀ (ହି. ଶ); ବେଗୁନିଆ—The five leaved chaste tree.

ଶକ୍ରାଦନ—ସଂ. ବ—ଭାଙ୍ଗ (ହି. ଶ)—A drink made from
Śakrādana the leaves of Indian hemp.

ଶକ୍ରାବତୀ—ସଂ. ବ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଷ୍ଟ ପଟ୍ଟମହିଷୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ—
Śakrābatī One of the eight queens of Lord Krushṇa. [ଭ—ମିଶ୍ରାବନା ସୁନନା ଶକ୍ରାବତୀ—ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।]

ଶକ୍ରାରି—ସଂ. ବ (ଶକ୍ରଙ୍କ ଅରି=ଶତ୍ରୁ; ୬ତ୍ପୁ ତତ୍)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
Śakrāri ଶତ୍ରୁ—1. Enemy of Indra. ୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ୍—2. Indrajit, the son of Rābaṇa.
[ଭ—ବିଷାଦ ଅସହନ ଭାବେ ଦସ୍ତ ଘରଣ ଶକ୍ରାରି ଝମକ କୃପାଣ—ଭଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶକ୍ରାଶନ—ସଂ. ବ (ଶକ୍ର+ଅଶନ=ଭକ୍ଷଣୀୟ ପଦାର୍ଥ)—୧ । ଭୁଟକ
Śakrāśana ବୃକ୍ଷ; ପିଚାଦୋରୁଆଁ ଗଛ—1. Hollarhena Antidysenterica plant. ୨ । ସିଦ୍ଧି; ପତ୍ର; ଗଞ୍ଜାଇ ଗଛର ପତ୍ର—2. The leaves of the Indian hemp (an intoxicant). ୩ । ବିଜୟା; ଭାଙ୍ଗ (ହି. ଶ)—3. A drink made with the leaves of Indian hemp. [ଭ—ଏହା ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଭକ୍ଷଣୀୟ ପଦାର୍ଥ । ରାବଣ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯେଉଁ ବାନର-ସେନାମାନେ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଅମୃତ ସେଚନଦ୍ୱାରା ବଞ୍ଚାଇବାବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଶରୀରରେ ପତିତ ଅମୃତବିନ୍ଦୁର ଛିଟାରୁ ଗଞ୍ଜାଇ ଗଛ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଛି ।]

ଶକ୍ରାସନ—ସଂ. ବ (୬ତ୍ପୁ ତତ୍)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆସନ—1. The
Śakrāsana seat of Indra. ୨ । ସିଂହାସନ (ହି.ଶ) 2. Throne.

ଶକ୍ରାହ୍ୱ(ହ୍ୱା)—ସଂ. ବ—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଯବ; ପିଚାଦୋରୁଆ ଗଛର ମଞ୍ଜି—
Śakrāhwa(hwā) 1. The seeds of Hollarhena Antidysentrica. ୨ । ଭୁଟକ ବୃକ୍ଷ—2. The above plant.

ଶକ୍ରି—ସଂ. ବ—୧ । ମେଘ (ହି. ଶ)—1. Cloud. ୨ । ବଜ୍ର(ହି.ଶ)
Śakri 2. Thunder. ୩ । ହାତୀ (ହି. ଶ.)—3. Elephant. ୪ । ପର୍ବତ (ହି. ଶ.)—4. Mountain.

ଶକ୍ରି(କ୍ରୁ)—ଦେ. ବ.—(ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ଶକ୍ର ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ
Śakri(kru) ନାମ—Name for calling Śakra.

ଶକ୍ରେନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ.—ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପକୀଟ (ହି. ଶ.)—
Śakrendra Cochineal insect.

ଶକ୍ରୋତ୍ଥାନ—ସଂ. ବ (ଶକ୍ର+ଉତ୍ଥାନ)—ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀଠାରୁ
Śakrotthāna ଇନ୍ଦ୍ରଧ୍ୱଜ ସ୍ଥାପନପୂର୍ବକ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୂଜାରୂପ (ଶକ୍ରୋତ୍ଥାପନ, ଶକ୍ରୋତ୍ସବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉତ୍ସବ—The festival consisting of setting up a flag and worshipping Indra for 5 days from the 12th day of the bright fortnight of the month of Bhādra. [ଦ୍ର—ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦିନ ଉତ୍କଳରେ ଜମିଦାର-ମାନଙ୍କର ପୁରାତନ ଉତ୍ସବ ଓ ଜମିଦାରୀ ବର୍ଷ ବା ପୁରୀର ଗଜପତି ରାଜାଙ୍କ ନୂଆ ଅଙ୍କର ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ।]

ଶକ୍ୱର—ସଂ. ବ (ଶକ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ବର)—୧ । ବଳଦ (ହି. ଶ)—
Śakwara 1. Bullock. ୨ । ଆକାଶ (ହି. ଶ)—2. The sky.

ଶକ୍ୱରୀ—ସଂ. ବ (ଶକ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ବର+ଈ)—୧ । ଅଙ୍ଗୁଠି
Śakwarī (ହି. ଶ)—1. Finger. ୨ । ପ୍ରାଚୀନ ନଦୀ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—2. Name of an ancient river. ୩ । ମେଖଳା (ହି. ଶ)—3. Girdle. ୪ । ଗାଈ (ହି. ଶ)—4. Cow. ୫ । ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ (ହି. ଶ)—5. Name of a metre.

ଶକ୍ୱା—ସଂ. ବ (ଶକ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ବନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ହାତୀ
Śakwā (ହି. ଶ)—Elephant.

ଶଖତ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଅ. ଶକ୍ତ)—ଶକ୍ତ (ଦେଖ)
Śakhat Śakta. (See)
(ଶଖତିଆ, ଶଖତାନ, ଶଖତାଇଆ—ଦେ. ରୂ)

ଶଖସ୍—ବୈଦେ. ବିଂ (ଅ. ଶକ୍ଷ)—ଶକ୍ଷ (ଦେଖ)
Śakhas Śakhs. (See)

ଶଖି ପାରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶକ୍ ଧାତୁ)—ଶକ୍ତ ପାରିବା (ଦେଖ)
Śakhi pāribā ପାରା ସକନା Śaki pāribā. (See)
(ଶଖିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶଖ୍ୟ(କ୍ଷ)—ଦେ. ବିଣ ଓ ବ (ସଂ. ଶକ୍ୟତା)—ଶକ୍ୟ (ଦେଖ)
Śakhya(ksha) Śakya. (See)

ଶଖ୍ସ—ବୈଦେ. ବ (ଅ.ଶଖ୍ସ=ବ୍ୟକ୍ତି)—୧ । ବ୍ୟକ୍ତି; ଜନ—
Śakhsa 1. Person. ୨ । ଶକ୍ତି—2. Power. ୩ । ଶଖସ ସହନଶୀଳତା—3. The state of bearing
ଶକ୍ତସ much; for bearance. ୪ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—4. Patience.

ଶଗଡ଼—ଦେ.ବ (ସଂ.ଶକଟ)—୧ । ଦ୍ୱିଚକ୍ରଯୁକ୍ତ ଗୋଯାନ;ବଳଦଗାଡ଼ି—Śagarda 1. Bullock cart. ୨ । ଗୋଟିଏ ଗାଡ଼ିରେ ଶଗଡ଼ ବୋଝାଇ ହେବା ପରିମିତ (ଧାନ ଆଦି) ବସ୍ତୁ—2. A cart-load, (of grains etc) ୩ । ଶକଟାସୁର ଶକ୍ତିଶାଳୀ (ଦେଖ)—3. Śakaṭāsura. (See) ୪ । ଶକଟାସୁର ପରି ବିଶାଳକାୟ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A person as big as the demon Śakaṭā.

[ଉ—'ଅଗଡ଼ ବଗଡ଼ ଖାଏ ଯେ, ଶଗଡ଼ପରି ହୁଏ ସେ'—ଭଗ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଖୁବ୍ ଗୁଡ଼ାଏ ଖାଏ, ସେ ଶକଟାସୁର ପରି ବିଶାଳକାୟ ହୁଏ ।] ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—୧ । ଗଞ୍ଜାମରେ ପ୍ରଚଳିତ ଧାନ୍ୟାଦି ଶସ୍ୟର ମାପ ବିଶେଷ—1. A unit of measure of grain equal to three bharaṇas. [ବ—୧ ଶଗଡ଼=୩ ଭରଣ=୬୦ ଚୌରି=୨୪୦ ଗୌଣୀ=୧୬୦ ଅଡ଼ା; ୬୪ ଟୋକା ଓଜନ ପରିମିତ ସେରକୁ ଗଞ୍ଜାମରେ ଅଡ଼ା ବୋଲାଯାଏ ।] ୨ । ଯେଉଁ ଜମିକୁ ୧ ଶଗଡ଼ ଧାନ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ—2. An area of land which produces one cart load of paddy in an ordinary year. [ବ—ଦୁଇ ଖଣ୍ଡି ଲମ୍ବ ବାଉଁଶ ବା କାଠ ଦଣ୍ଡା(=ସଂ. ଦଣ୍ଡ) ଏକ ମୁଣ୍ଡରେ ଏକତ୍ର ସଂଲଗ୍ନ ହୋଇ ଥାଏ ଓ ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡରେ ଦୁଇ ହାତ ଛଡ଼ା ହୋଇ କାଠ (ଫଳ) ଦ୍ୱାରା ସଂଲଗ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଲମ୍ବ ତିକୋଣାକାର କାଷ୍ଠ ଦ୍ୱୟ ଏକତ୍ର ହୋଇଥିବା ମୁଣ୍ଡ (ଝୁଲ୍ ମୁଣ୍ଡି)ରେ ଯୁଗକାଷ୍ଠ (ଯୁଆଳ) ସଂଲଗ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଯୁଆଳର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ବଳଦ ଯୋଗୁ ହୁଅନ୍ତି । ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡାଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟଭାଗ ଗୋଟିଏ ଅଖ (ଅକ୍ଷ) ରୂପରେ ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ ଓ ଅଖର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଚକ ଲାଗିଥାଏ । ଯୁଆଳର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ବଳଦ ଯୋଗୁ ହୋଇ ଗତି କଲେ ସେ ଚକ-ମାନ ଚଳେ । ଶଗଡ଼ ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇଚକ ବିଶିଷ୍ଟ ହୁଏ ଓ ଦୁଇଟି ବଳଦ ବା ମଇଁଷି ଶଗଡ଼କୁ ଟାଣନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ଭାରତରେ (ବୃନ୍ଦାବନ ଆଦିରେ) ଶଗଡ଼ମାନ ଚାରି ଚକ ବିଶିଷ୍ଟ ହୁଏ ଓ ଚାରୋଟି ବଳଦ ସେଭଳି ଶଗଡ଼କୁ ଟାଣନ୍ତି । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ପୂର୍ବେ ଚଳୁଥିବା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ କଟକରେ ଚଳୁଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଶଗଡ଼କୁ ଗୋଟିଏ ବଳଦ ମଝିରେ ଲାଗି ଟାଣେ । ଶଗଡ଼ଟଣା କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାଧାରଣତଃ ବଳଦମାନେ ଲାଗନ୍ତି । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ମଇଁଷିମାନେ ମଧ୍ୟ ଶଗଡ଼ ଟାଣିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଶଗଡ଼ର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଙ୍ଗ ଏବଂ ଉପକରଣମାନଙ୍କ ନାମ ଏବଂ ପ୍ରକାରଭେଦ—

(୧) ଝୁଲ୍ମୁଣ୍ଡି—ଦୁଇ ଦଣ୍ଡାର ତିକୋଣାକାର ଅଗ୍ରଭାଗ । (୨) ଝୁଲ୍ ବା ମୁଣ୍ଡୁଣ୍ଡା—ଦୁଇଟି ଦଣ୍ଡା ଏକତ୍ର ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନ,ଯାହା ଯୁଆଳର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ସଂଲଗ୍ନ ହୁଏ; ଦଣ୍ଡାର ଅଗମୁଣ୍ଡ । (୩) ଜଳା, ଜଳା ଦଉଡ଼ି - ଯୁଗବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ ;ଯେଉଁ ଦଉଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ଝୁଲ୍‌କୁ ଯୁଆଳର ମଧ୍ୟଭାଗ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧାଯାଏ । (୪) ଜନ୍ଦଳ; ଜନ୍ଦଳ ଖିଲ—ଦୁଇଟି ଦଣ୍ଡାକୁ ଝୁଲ୍ ପାଖରେ ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗା ସଙ୍ଗେ ଏକତ୍ର ଯୋଡ଼ିଥିବା ଖିଲ । (୫) ସନ୍ଧା—ଶଗଡ଼ର ଦୁଇ ଦଣ୍ଡାକୁ ସଂଯୁକ୍ତ କରି ରଖିବା ପାଇଁ ଶଗଡ଼ର ଅଗ ଓ ପଛ ପାଖରେ ବ୍ୟବହୃତ ଲମ୍ବା ପାତଳା ବଳସ୍ତ । (୬) ଯୋଡ଼ିଆ—ଦୁଇ ଆଡ଼ରେ ଦାନ୍ତ ବାହାରିଥିବା କଣ୍ଟା, ଯାହା ଓଲ୍ଟିଆର ଦାନ୍ତକୁ ଲାହୁଆରେ ସଂଲଗ୍ନ କରି ଚପି ରଖିବା ପାଇଁ ହାଣ୍ଡିରେ ବାନ୍ଧିଆଯାଏ— (୭) ଯୁଆଳ—ଝୁଲ୍‌ରେ ବନ୍ଧା ହେବା ଦଣ୍ଡ, ଯାହାର ଦୁଇ ପାଖ ବଳଦଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ରହେ । (୮) ବାଲୁଲ୍ଲି—ଯୁଆଳର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ଛିଦ୍ରରେ ଚଳିଥିବା କାଠର ଖିଲ । ଏଥିରେ ବଳଦଙ୍କ ବେକରେ ଲାଗିଥିବା ଦଉଡ଼ିକୁ ବାନ୍ଧି ଦିଆଯାଏ । ଏହି ଖିଲ ଦୁଇଟି ବଳଦଙ୍କ କାନ୍ଧର ବାହାର ପାଖକୁ ରହେ । ଦଳର ଯୁଆଳରେ ଏହି ଖିଲକୁ 'ଶଅଳ' ବୋଲାଯାଏ ଏବଂ ଏହା ବଳଦଙ୍କ କାନ୍ଧର ଭିତର ପାଖକୁ ରହେ । (୯) ଦଣ୍ଡାକାଟି—ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡାର ପଛରେ ଥିବା ଅଳ୍ପଭାଗ, ଯାହାକୁ ମୁଠାଦ୍ୱାରା ଧରି ଶଗଡ଼ର ଗତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରାଯାଏ । (୧୦) ଫଡ଼ି ବା ଫଳ—ଦୁଇଟି ଦଣ୍ଡାର ମଝିରେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା କାଷ୍ଠଫଳକ । (୧୧) ପାଖଫଳିଆ—ଚିତ୍ରାକାର ଶଗଡ଼ଦଣ୍ଡା ଦ୍ୱୟର ଅଗପାଖର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ,ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ଘନ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ଫଳ ଥାଏ ଓ ଯେଉଁଠାରେ ଗାଡ଼ି ଅଡ଼ାଇବା ଲୋକ ବସେ ।

(୧୨) ପଘା—ବଳଦଙ୍କ ବେକରେ ଲାଗିଥିବା ରଜ୍ଜୁ । ଯାହା ବାଲୁଲ୍ଲି ସଙ୍ଗେ ଗୁଡ଼ିଆ ହୋଇ ଝୁଲ୍‌ରେ ବନ୍ଧାଯାଏ । (୧୩) ପ(ପା)ଗୁଣ୍ଡି—ପଘାର ଯେଉଁ ବଳୟାକୃତି ଅଂଶ ବଳଦଙ୍କ ବେକ ଚାରିପାଖେ ଝୁଲିଥାଏ । (୧୪) ଭୁଣ୍ଡୀ—ବଳଦଙ୍କ ମୁହଁରେ ଗଳିଥିବା ଦଉଡ଼ିର ଖୋଲ ବା ଫମ୍ପା । (୧୫) ପଘାଦଣ୍ଡା—ପଘାର ଯେଉଁ ଲମ୍ବ ଅଂଶ ପଗ୍ଲଷ୍ଟଠାରୁ ଲମ୍ବ ହୋଇ ବାହାରିଥାଏ । (୧୬) ମୁଠା ବା ମୁଟି—ଦଣ୍ଡା ଦ୍ୱୟର ପଛମୁଣ୍ଡ, ଯାହାକୁ ହାତଦ୍ୱାରା ମୁଠାଇ ଶଗଡ଼ର ଗତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରାଯାଏ । (୧୭) ଚକ୍ରାର ବା ଚେକ୍ରାର—ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡାତଳେ ଦିଆଯିବା ଲମ୍ବକାଠ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ । ଏହି କାଠରେ ଘର ହୋଇ ତା ମଧ୍ୟରେ ଅଖ ପଶେ ଓ ଦଣ୍ଡା ସହିତ ଖିଲ ବା ଦଉଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ଏହା ସଂଲଗ୍ନ ହୁଏ । (୧୮) ତ(ଚେ)କ୍ରାର ଖିଲ—ଚେକ୍ରାରକୁ ଦଣ୍ଡାରେ ସଂଲଗ୍ନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଖିଲ । (୧୯) ଚେକ୍ରାର ଘର—ଦଣ୍ଡା ସଂଲଗ୍ନ ଚେକ୍ରାରର ମଝିରେ ଯେଉଁ ଗାତ ବା ନାଳ ଖୋଳାଯାଇଥାଏ ଓ ଯହିଁରେ ଶଗଡ଼ର ଅଖ ପଶେ । (୨୦) ଅଖ—ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ଉପରେ ଦଣ୍ଡା ରହେ ଓ ଯାହାର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଚକ ଲାଗେ । (୨୧) ଅଖ ରନ୍ଧ୍ର—ଅଖ ମୁଣ୍ଡରେ ଅଣକିଳ ପଶିବା ପାଇଁ ଖୋଳାଯାଇଥିବା ଛିଦ୍ର; ଅଖାଗ୍ରଛିଦ୍ର । (୨୨) ଅଣକିଳ—ଅଖର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଚକ

ଲାଗିବା ପରେ ଅଖର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଚକର ହାଣ୍ଡିର ସୀମାରୁ ବାହାରିଥାଏ, ତହିଁରେ ଥିବା ଛିଦ୍ରରେ ପଶିଥିବା ଖିଲା; ଯାହା ଚକକୁ ଅଖ ସଙ୍ଗେ ଅଟକାଇ ରଖେ; ଅଖାଗ୍ର-ଖିଳକ । (୨୩) ପଟାଇ(ଗ୍ର)ଖିଲ—ଶଗଡ଼ର ପୁଷ୍ଟ ଓ ହାଲକୁ ସଜାଡ଼ି ରଖିବା ପାଇଁ ମରାଯିବା ଖିଲ ।

(୨୪) ଚକ—ଅଖର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଲାଗିଥିବା ଚକି । (୨୫) ଝାମ, ଝାମା ବା ହାଲ—ଚକର ପରିଧିରେ ବାହାରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଘେରିହୋଇଥିବା ଲୁହାର ମୋଟ ପତର । (୨୬) ପନ୍ଥଅ(ସ୍ଥା) ବା ପନ୍ଥା—ଚକର ଅନ୍ୟ ନାମ । ପନ୍ଥଅ ତିନିପ୍ରକାର । ଯଥା—(କ) କଟକୀ—ଏଥିର ପନ୍ଥ ଓ ଅର ମୋଟା । (ଖ) ଦଣ୍ଡିଣୀ—ଏଥିର ପନ୍ଥ ଓ ଅର ସରୁଆ । (ଗ) ପଟ୍ଟାଳିଆ—ଅର ନ ଥିବା ଚକ । ଏହା ଗୁଡ଼ିଏ ମୋଟ ପଟ୍ଟାର ସମଷ୍ଟି ମାତ୍ର । ଏହିକି ଚକ ଗଡ଼ଜାତି ଶଗଡ଼ ବା ଗୋଟିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

(୨୭) ପନ୍ଥ—ଚକର ପରିଧି । (୨୮) ପୁଷ୍ଟ(ଷ୍ଠୀ)—ଚକର ପରିଧିର ଅଂଶମାତ୍ର । ଏହା ବୃତ୍ତଖଣ୍ଡାକାର କାଷ୍ଠ ଅଟେ । ସାଧାରଣତଃ ଆମ ଦେଶରେ ଶଗଡ଼ ଚକ(ପନ୍ଥ)ରେ ୬ ଖଣ୍ଡି ପୁଷ୍ଠୀ ଲାଗେ ଓ ୩ପୋଡ଼ା ବା ୬ଟି ଅର ବ୍ୟାସରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଶଗଡ଼ର ବ୍ୟାସ-ଅର ୬ ଖଣ୍ଡି ଓ ବ୍ୟାସାର୍ଦ୍ଧ ଅର ୧୨ ଖଣ୍ଡି ଅଟେ । ପୁଷ୍ଠୀର ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଁଏ ଛିଦ୍ର ହୋଇଥାଏ ସେହି ଛିଦ୍ରରେ ସମାଇବା ଭଳି ଖଣ୍ଡିଏ ଖିଲ (ପଚରା) ଛାଡ଼ି ଦୁଇ ଛିଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପୂରାଯାଏ ଓ ଖିଲ ପୂରାଯିବା ପରେ ୨ଟି ପୁଷ୍ଠୀକୁ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ବାଡ଼େଇ ଦେଲେ ତାହା ଜୋଡ଼ି ଖାଇଯାଏ । (୨୯) ଅର—ଶଗଡ଼ର ଲାହୁଅଠାରୁ ପରିଧି ବା ପୁଷ୍ଟ ବା ପନ୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗିଥିବା କାଠଖଣ୍ଡ (ବ୍ୟାସାର୍ଦ୍ଧ) ମାତ୍ର । (୩୦) ପଚରା, ପୋଚରା, ପିଚଚଳା ବା ଫୁସିଅର—ଶଗଡ଼ ଚକର ପୁଷ୍ଟରେ ଥିବା ଛିଦ୍ରରେ ଅରର ଅଗ୍ରଭାଗକୁ ପୂରାଇ ତାହାକୁ ପୁଷ୍ଟ ସହିତ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ କରି ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଖିଲ । (୩୧) ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା)—ଶଗଡ଼ର ଯୁଆଳର ମଝିରେ ଯୋଡାଯିବା ଖିଲ; [ଦଣ୍ଡାର ଆଗ ମୁଣ୍ଡ ବା ଝୁଲର ଅଗର ତଳେ ଲଗାଯାଇ ଏହି ଖିଲ ଚାରିପାଖେ ଦଉଡ଼ି ଗୁଡ଼ାଯାଇ ଯୁଆଳ ଓ ଝୁଲ ଏକତ୍ର ଦୃଢ଼ରୂପେ ବନ୍ଧା-ଯାଏ ଓ ଶଗଡ଼ରେ ଯୋଗାଯିବା ବଳଦଙ୍କ ପଘାଦଉଡ଼ିର ଶେଷ ମୁଣ୍ଡ ଏହି ଖିଲରେ ବନ୍ଧାଯାଏ । (୩୨)ମେଣ୍ଢି(ଣ୍ଢୀ)—ଅଖର ଅଗ୍ରଭାଗ ଚକର ଲାହୁଅର ଛିଦ୍ରଠାରୁ ସରୁ ହେଲେ ତାକୁ ଲାହୁଅର ଛିଦ୍ରକୁ ଗୁହିଁ ମୋଟା କରିବା ପାଇଁ ଅଖରେ ଯେଉଁ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ମରାଯାଏ । (୩୩)ଶଟ୍ ବା ଶାଟ୍—ଦୁଇ ଦଣ୍ଡାକୁ ଯୋଖିଥିବା ଶଗଡ଼ ପଛପାଖର ଶେଷ ଫଳ । (୩୪) ଶାଟ୍ ଖିଲା ବା ଶାଟ୍ ଖିଲ—ଶଗଡ଼ ପଛପାଖରେ ଦୁଇ ଦଣ୍ଡାକୁ ଭେଦକରି ଯେଉଁ ଫଳ ଗଳଥାଏ, ତାହା ଝୁଗୁଳି ନ ଯିବା ପାଇଁ ତା ଅଗରେ ମରା ଯାଇଥିବା କାଠର ଖିଲ । (୩୫) ଶଟ୍‌ଦଉଡ଼ା(ଡ଼ି) ବା ଶାଟ୍‌ଦଉଡ଼ି(ଡ଼ି)—ଦଣ୍ଡାର ଦୁଇ ପଛ ମୁଣ୍ଡକୁ ଶେଷ ଫଳ ସହିତ ଉଡ଼ି ରଖିବା ଦଉଡ଼ି । (୩୬) ଶଟ୍‌ଭ ବା ଶଟକ ଦଉଡ଼ା—ଶଗଡ଼ରେ ଯୋଗାଯିବାବଳଦଙ୍କ ଡେକର ପଘାକୁ ବାଲୁଙ୍ଗରେ ଅଟକାଇ ରଖିବାପାଇଁ ପଘାରେ ଲାଗିଥିବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଳସ୍ଥାନୁଭ ଦଉଡ଼ି । (୩୭) ସନ୍ଧିଅ(ସ୍ଥା), ସଣ୍ଢି(ଣ୍ଢ)ଅ(ସ୍ଥା) ବା ସଣ୍ଢି(ଣ୍ଢି)ଅ(ସ୍ଥା)ତଳା—ଦୁଇ ପୁଷ୍ଟକୁ ବୃତ୍ତାକାରଭାବରେ ଯୋଡ଼ିଥିବା ଖିଲ । ପୁଷ୍ଟମାନଙ୍କ ସନ୍ଧି ମଧ୍ୟରେ ଏହା ରହେଥାଏ । (୩୮) ହାଣ୍ଡି ବା ଭୁମ୍ବ—ଚକର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ ସ୍ଥୂଳ କାଷ୍ଠପିଣ୍ଡ, ଯହିଁରେ ପରିଧିର ଏକ ମୁଣ୍ଡରେ ଲାଗିଥିବା ଅରମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ଓ ଯାହାର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଛିଦ୍ର (ଲାହୁଅ)ରେ ଅଖ ପଶେ । (୩୯) ବନ୍ଧ ବା ଲାହୁଅ ବନ୍ଧ—ହାଣ୍ଡିର ଦୁଇପାଖର ପରିଧିରେ ପିଟା ଯାଇଥିବା ଲୁହାର ପାତଅ । (୪୦) ଲାହୁଅ—ଚକର ହାଣ୍ଡିମଧ୍ୟସ୍ଥ ଛିଦ୍ର, ଯାହା ମଧ୍ୟଦେଇ ଅଖ ପଶିଥାଏ । (୪୧) ଓଲୁଅ—ଅଖଦ୍ୱାରା ଲାହୁଅ ଘୋରି ହୋଇ ନ ଯିବ ବୋଲି ତହିଁରେ ଯେଉଁ ଲୌହନିର୍ମିତ ବଳସ୍ଥ ଦିଆଯାଏ । ଏହା ଢିଙ୍କି ସମା ପରି; କିନ୍ତୁ ଏହାର ପରିଧିରେ ଦୁଇଟି ଦାନ୍ତ ଥାଏ । ଯୋଡ଼ିଅଦ୍ୱାରା ସେ ଦାନ୍ତକୁ ହାଣ୍ଡିରେ ବସାଯାଏ । (୪୨)ଜାଳ—ଶଗଡ଼ର ଅଖ ଲାହୁଅ ମଧ୍ୟରେ ଦୂର ତାକୁ ଘଷି ଖାଇ ନ ଯିବ ବୋଲି ଅଖର ମୁଣ୍ଡରେ ଦିଆଯିବା ତେଲର କାଣ୍ଡି । (୪୩) ଷ୍ଟପେଇ—ଶଗଡ଼ର ଝୁଲକୁ ଭୂମିରୁ ଉଠାଇ ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡାକୁ ଭୂମି ସଙ୍ଗେ ସମାନ୍ତରାଳ କରିବାପାଇଁ ଝୁଲ ତଳେ ଦେଇ ହେବା ତ୍ରିକୋଣାକାର କାଷ୍ଠ । (୪୪) ବଡ଼ା ବା ପାରେଣି ବଡ଼ା—ଶଗଡ଼ ଦଣ୍ଡାର ତ୍ରିକୋଣାକାର ଅଂଶର (ଯହିଁରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଖଣ୍ଡିଏଲେଖାଁଏ ଫଳ ଅଡ଼ିଭାଗରେ ମରିଥାଏ ସେ ଫଳମାନଙ୍କ) ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଫାଙ୍କକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ଫଳ ମଧ୍ୟରେ ଲମ୍ବଭାବରେ ଗଳା ଯାଇଥିବା ବଡ଼ା ବା ବାଉଁଶ । (୪୫) ଉଦର, ଓଦର ବା ରୁଦ୍ର-ଧାନ ଆଦି ପଦାର୍ଥ ଶଗଡ଼ରେ ବୁହାଯିବା ପାଇଁ ବାଉଁଶ ପାତଅରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ବଡ଼ ଓ ଲମ୍ବ ଟୋକାଇ । (୪୬) ଭାଟ(ଷ୍ଟ) ବା ଉପର(ରୀ)—ମନୁଷ୍ୟ ବସିବା ପାଇଁ ଶଗଡ଼ ଉପରେ ସଂଲଗ୍ନ କରାଯିବା ବୃତ୍ତାକାର ଶପ୍ପା । ଏହା ତଳପଟ ଚମ୍ବା ବାଉଁଶପାତଅ, ଅଥବା ତଳେଇରେ ନିର୍ମିତ ହୁଏ । (୪୭) ନୋଥର—ଶଗଡ଼ ଉପରେ ଭାଟିକୁ ବାନ୍ଧିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ କାଠର ବା ବାଉଁଶର ଫର୍ମା । (୪୮) ନୋଥର ପଟା—ନୋଥରର ନିମ୍ନତମ ଅଂଶର କାଠ, ଯାହା ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡା ଉପରେ ବସା ଯାଇ ଥାଏ । (୪୯) ଉଦର (ଓଦର, ରୁଦ୍) ଶଗଡ଼—ଯେଉଁ ଶଗଡ଼ ଉପରେ ଜିନିଷ ଯନ୍ତ୍ର ବୋହିବା ପାଇଁ ରୁଦ ବା ଲମ୍ବ ଟୋକାଇ ରଖା ଯାଇଥାଏ । (୫୦) ଭାଟ (ଭାଟ୍ଟ, ଉପର, ଉପରୀ) ଶଗଡ଼—ଯେଉଁ ଶଗଡ଼ ଉପରେ ଅଚ୍ଛାଦନ ଥାଏ । (୫୧) ଏକବଳଦଆ ଶଗଡ଼—ଯେଉଁ ଶଗଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ବଳଦ ବା ଘୋଡ଼ା ଲାଗିଥାଏ

ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହା ବଣ୍ଡି ବା ବାଣ୍ଡି ଶଗଡ଼ ଓ ଝଟକା ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । ଉତ୍କଳର ଭାରତରେ ଏହାର ନାମ ଏକା (୫୨) ଖାଲି ଶଗଡ଼— ବୋଝାଇ ହୋଇ ନ ଥିବା ଶଗଡ଼ । (୫୩) ବୋଝାଇ ବା ଲଦଭ ଶଗଡ଼- ଯେଉଁ ଶଗଡ଼ରେ ବୋଝ ଲଦା ହୋଇଥାଏ । (୫୪) ଉଲ୍ଲର ବା ଟପାଳଆ ଶଗଡ଼— ଯେଉଁ ଶଗଡ଼ରେ ଲଦା ହୋଇଥିବା ବୋଝର ଭାର ଅଗର ଯୁଆଳି ପାଖକୁ ବେଶି ଥାଏ ଓ ଏଥିଯୋଗୁ ଶଗଡ଼ର ଅଗ ପଖ ଚକ ଉଠି ଯାଉଥାଏ । (୫୫) ଦବଭ ବା ଝୁରା ଶଗଡ଼— ଯେଉଁ ଶଗଡ଼ରେ ଲଦା ହୋଇଥିବା ବୋଝର ଭାର ଅଗର ଅଗ ପାଖକୁ ବେଶି ଥାଏ ଓ ଏଥିପାଇଁ ଶଗଡ଼ର ଝୁରା ତଳକୁ ଦାବି ହେଉ- ଥାଏ । (୫୬) ଗୋଟିଆ ଶଗଡ଼— ଚଢ଼ଉଚାଉର ପାଙ୍ଗଭାଗ ଓ ଅସମ ଭୂମି ଉପରେ ଚଳିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଏକ ପ୍ରକାର ଛୋଟ ଶଗଡ଼ । ଏହାର ଚକରେ ଲୁହାଆ, ସୁଷ୍ଟ ବା ଅର ଦିଆ ନ ଯାଇ ଛାଡ଼ିଏ ମୋଟା ପଟାକୁ ଗୋଡ଼ିଶାଳିକରି । ଦ୍ୱାରା ଚକାଟ ପରି ସଲଗ୍ନ କରାଯାଇଥାଏ । (୫୭) କେରେଞ୍ଚ ଶଗଡ଼—କାଠର ପ୍ରକୋଷ୍ଠଯୁକ୍ତ ଏକପ୍ରକାର ଗାଡ଼ି । ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହା ବାଣ୍ଡି ଶଗଡ଼ ନାମରେ ଅଭିହିତ । (୫୮) ଶବାର ଶଗଡ଼— ଯେଉଁ ଗାଡ଼ିରେ ମନୁଷ୍ୟ ବସନ୍ତି । କେରେଞ୍ଚ ଶଗଡ଼ ମଧ୍ୟ ଏହି ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । (୫୯) ଭଡ଼ା ଶଗଡ଼— ଯେଉଁ ଗାଡ଼ି କେରେସ୍ତାରେ ଭଡ଼ାଯାଏ ।]

ଶଗଡ଼ ଅଡ଼ା—ଦେ. ବି.—[ସଂ. ଶକଟ+ଆ. ଅଡ଼ଡା]—ଶଗଡ଼ମାନ ଏକତ୍ର ରଖାଯିବା ସ୍ଥାନ—A cart-stand; a garage for carts.
Śagarda ardā
ଗରୁର ଗାଡ଼ିର ଆଡ଼ା ଛକଡ଼ା କା ଆଡ଼ା

ଶଗଡ଼ ଅଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗାଡ଼ି ଚଳେଇବା—To drive a cart.
Śagarda ardā (rde)ibā
ଗାଡ଼ି ଚାଲାନ ଛକଡ଼ା ହାଁକନା [ଦ୍ର—ଶଗଡ଼ଆ ଶଗଡ଼କୁ ଅଡ଼ାଏ ନାହିଁ; ଶଗଡ଼ରେ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଥିବା ବଳଦଙ୍କୁ ଅଡ଼ାଏ ।]

ଶଗଡ଼ ଅଣ୍ଟା(ଣ୍ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଦୁଅରେ ବା ବାଲିରେ ବଳଦ Śagarda aṇṭā(ṇṭe)ibā ଟାଣି ପାରୁ ନଥିବା ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡା ଗରୁର ଗାଡ଼ୀ ଠେଲା ପାଖରେ ମନୁଷ୍ୟ ହାତ ଓ ଅଣ୍ଟାଦ୍ୱାରା ବଳ ଛକଡ଼ା ଠେଲନା ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—To push a heavily laden cart (which the bullocks are drawing with difficulty through sand or mud) with one's hands and waist to accelerate its movement.

ଶଗଡ଼ କଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଆସୁଥିବା ଶଗଡ଼ Śagarda kaṭā(ṭe)ibā ଆଦି ସଙ୍ଗେ ଧକ୍କା ନ ଲାଗିବା ଗାଡ଼ିର ପଥକଟା ଛକଡ଼ା କଟାନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶଗଡ଼ର ବଳଦଙ୍କୁ ଭୟଭୀତ କରି ଶଗଡ଼କୁ ଏକପାଖିଆ କରାଇବା—To cause a cart to swerve to one side, so as not to collide with another cart or conveyance coming from the opposite direction.

ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି—ଦେ. ବି.—୧ । ଚାଟ ଶଗଡ଼—1. A thatched Śagarda gārdi cart. ୨ । (ସହରର) ଶକଟ ଇତ୍ୟାଦି ।
ଗରୁରଗାଡ଼ୀ ଛକଡ଼ାଗାଡ଼ୀ 2. Carts etc.

ଶଗଡ଼ ଗୁଲା—ଦେ. ବି.—ଶଗଡ଼ର ଚକ ଯାଇଥିବା ଭୂମିରେ ଚିହ୍ନିତ Śagarda gulā ସମାନ୍ତରାଳ ରେଖାଚିହ୍ନଦ୍ୱୟ—The parallel lines left or traced on the ground by the wheels of a cart; cart track.
ଗରୁରଗାଡ଼ୀର ଚାକାରଦାଗ ଛକଡ଼ାକୀ ପୀଟୀ

ଶଗଡ଼ ଘଣି(ଣୀ)—ଦେ. ବି.— କାଦୁଅ ବା ପଙ୍କମୟ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ Śagarda ghaṇi (ṇī) ଶଗଡ଼ ଚିବା ଅସିବା କରିବାରୁ ଭୂମିରେ ଗାଡ଼ୀର ଚାକାରଗର୍ତ୍ତ ସୃଷ୍ଟ ଯାଇଥିବା ଗଭୀର ଗର୍ତ୍ତ—Deep ruts made in clayey soil by heavy cart traffic.
ଛକଡ଼ା ପୀଟ(ଟୀ)

ଶଗଡ଼ ଘିଡ଼ିଘିଡ଼େଇବା—ଦେ.ବି. ଶକଟ ଘଡ଼ି ଘଡ଼ି ଶବ୍ଦ କରି ଚଳିବା— Śagarda ghirdi ghirdeibā A cart moving with a rattling sound; the rattling sound made by a moving cart.
ଗାଡ଼ୀ ଘଡ଼ଘଡ଼ କରେ ଯାଓୟା ଛକଡ଼ା ଘଡ଼ଘଡ଼ନା

ଶଗଡ଼ ଚକ—ଦେ. ବି.—ବଳଦ ଗାଡ଼ିର ଚକ—The wheels of a cart.
Śagarda chaka
ଗାଡ଼ୀର ଚାକା ଛକଡ଼ା ପହିୟା

ଶଗଡ଼ ଝୁରା—ଦେ. ବି.— ଶଗଡ଼ର ଜୁଆଳିର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଦୁଇ ଦଣ୍ଡାର ଅଗ ମୁଣ୍ଡର ସଂଯୁକ୍ତ ହେବା ସ୍ଥାନ—The middle of the yoke where the beams of a cart meet.
Śagarda jhurā
ଗାଡ଼ିର ମାଥା ଛକଡ଼ା କୀ ମୁହଡ଼ା

ଶଗଡ଼ ଯୁଆଳି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)—ବି.—ଶଗଡ଼ଝୁରା (ଦେଖ) Śagarda juāli Śagarda jhurā (See)
ଦେ. ବି.—ଶଗଡ଼ର ଯୁଗକାଷ୍ଠ—The yoke of a cart.

ଶଗଡ଼ ଯୁ(ଯୋ)ଚି(ତି)ବା—ଦେ.କ୍ରି.—(ସଂ ଶକଟ+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ)-ଶକଟରେ Śagarda ju(jo)chi(ti)bā ଯୁଗରେ ପଶୁଙ୍କୁ ଲଗାଇବା—To yoke beasts to a cart.
ଗାଡ଼ୀ ଯୋତା ଛକଡ଼ା ଜୋତନା
(ଦ୍ର—ପ୍ରକୃତରେ ଶଗଡ଼ ଯୋଗ୍ୟ ଯାଏ ନାହିଁ, ଶଗଡ଼ରେ ବଳଦ ଯୋଗ୍ୟ ଯାଆନ୍ତି ।)

ଶଗଡ଼ ଡିପିଡିପେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଗାଡ଼ିର ଦଣ୍ଡାର ପଛମୁଣ୍ଡରେ Śagarda ḍhipiḍhipeibā ଭାରସାମ୍ୟର ଭାର ପ୍ରୟୋଗ ଓ ଛକଡ଼ା ହୁଚୁର ହୁଚୁର ହୋନା ଭାରକୁ ଉଠାଇ ନେବା ଦ୍ୱାରା ଶଗଡ଼ର ଏ ମୁଣ୍ଡ ସେ ମୁଣ୍ଡ ଅଗ ଉପରେ ଉଠୁଥିବା ଓ ପଡ଼ୁଥିବା— The state of a cart moving like a see-saw by alternately applying load and lessening it on the back end.

ଶଗଡ଼ ଚିପିଚିପେଇଲା; ଓପର (ତଳ) ପାଟିରେ ଦାନ୍ତ ନାହିଁ, ଅଇଁଠା ଚଟେଇଲା — ଯେଉଁ ବାଳକ ବା ବାଳିକାଙ୍କର ଦୁଧ ଦାନ୍ତ ପଡ଼ିଯାଇ ନୂଆ

Śagarḍa ḍhipiḍhipeilā; Opara (tala) paṭire dānta nāhiñ, aiṅṭhā chaṭeilā

ଦାନ୍ତ ଉଠି ନ ଥାଏ, ତାକୁ ସାଙ୍ଗ ପିଲାଏ ଏହି ଗୀତ ପଦକ ବୋଲି ଚଢ଼ାନ୍ତି--A doggerel used by children to those of them who have lost their milk teeth.

ଶଗଡ଼ ଦଉଡ଼ା(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ.—ଶଗଡ଼ରେ ବୁହାଯିବା କାଠ ଆଦିକୁ

Śagarḍa daurḍā (rḍi)

ବା ରୁଦ୍ରକୁ ଶଗଡ଼ ସଙ୍ଗେ ମଜଭୁତ୍ **ଛକଡା କା ରସ୍ସା** କରି ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ୧୫।୨୦ ହାତ ଲମ୍ବା ମୋଟା ଦଉଡ଼ା—A thick long rope which is kept in a cart to tie any thing to be carried on it.

ଶଗଡ଼ ଦଣ୍ଡା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶକଟ+ଦଣ୍ଡ)—୧ । ଶଗଡ଼ର ଯେଉଁ

Śagarḍa daṇḍā

ଦୁଇଟି ଦଣ୍ଡ ଅଗ ପାଖରେ ଝୁଲରେ ମିଳିଥାଏ ଗାଡ଼ୀର ଡାଣ୍ଡା **ଛକଡା ଡଣ୍ଡା** ଓ ପଛରେ ଦ୍ୱିଭୁଜ ହୋଇ ବାହାରିଥାଏ —1. The beams or arms of a cart. ୨ । ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡ ଦ୍ୱୟର ପଶ୍ଚାଦଭାଗସ୍ଥ ଶେଷାଂଶ; ମୁଠା—2. The back ends of the beams of a cart. [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ହାତରେ ଧରି ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ଶଗଡ଼ର ଅଗ ପାଖର ଗତି ବିପରୀତ ଦିଗକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୁଏ ।]

ଶଗଡ଼ ନନ୍ଧା—ଦେ. ବ—ଶଗଡ଼ର ଝୁଲକୁ ଯୁଆଳର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ ସହିତ

Śagarḍa nandhā

ଦଉଡ଼ାଦ୍ୱାରା ବାନ୍ଧିବା—Tying the **ଛକଡାକା ମୁହଡା ବାଁଧିଲା** front end of the beams of a cart securely to the middle of the yoke.

(ଶଗଡ଼ ନନ୍ଧିବା - କ୍ରିୟାରୂପ)

ଶଗଡ଼ ପଛକେ କଆବାଡ଼ (ଗୋହିର)ରେ ପଡ଼ୁ (ପଶୁ), ଶଗଡ଼ିଆର ମୂଲ (ଭଡ଼ା) ମାରି ହେବନାହିଁ—ପ୍ରବଚନ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି

Śagarḍa pachhake kiābārḍare pardu (paśu), śagarḍiāra mūla (bhardā) mārā heba nāhiñ

ଶଗଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗେ ଭଡ଼ାର ଚୁକ୍ତି **ତେରେ ଭୋଜମେ ଆଗ ଲଗେ ହମେ ଜୋ ପୁରୀସେ କାମ** କରି ଉକ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ ଶଗଡ଼ରେ ବୋଝାଇ କରି ବାଟରେ ଯାଉଥିଲାବେଳେ ବା ନେଉଥିଲାବେଳେ ଅକସ୍ମାତ୍ ଯେବେ ଉକ୍ତ ଗାଡ଼ି ଶଗଡ଼ସରୁ ଗଡ଼ିପଡ଼ି ସଡ଼କ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ କଆବାଡ଼ରେ ପଡ଼ିଯାଏ ଓ ଚଳିବାରେ ବାହିତ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ବୁଡ଼ିଯାଏ କିମ୍ବା ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ସେ କ୍ଷତି ଦ୍ରବ୍ୟସ୍ୱାମୀ ସହେ । କିନ୍ତୁ ଶଗଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗେ ଚୁକ୍ତି ହୋଇଥିବା ଭଡ଼ା ଶଗଡ଼ିଆ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍, ଲୋକସାନ ହେଲେ ଦ୍ରବ୍ୟସ୍ୱାମୀ ତାହା ସହେ ଓ ଶଗଡ଼ିଆକୁ ଚୁକ୍ତି ହୋଇ ଥିବା ଭଡ଼ା ଦେବାକୁ ସେ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । କାରଣ, ଲାଭ ଖାଇ-ଥାଆନ୍ତା ଦ୍ରବ୍ୟସ୍ୱାମୀ,କ୍ଷତି ସହିବ ସେହି । କିନ୍ତୁ ଶଗଡ଼ିଆ ଲାଭର ଭାଗୀ ନୁହେଁ, କ୍ଷତିରେ ଭାଗୀ ହେବ ଅବା କାହିଁକି ?—

A proverb meaning 'A carrier must be given his hire even if the cart overturns on the roadside and the articles are spoiled thereby. The owner of the article has to suffer the loss occasioned by the mishap and not the cartman. This is applied to cases where out of two persons engaged in a transaction, one person takes the risk and the other takes no risk but gets his wages.'

ଶଗଡ଼ ପହି(ହି)—ଦେ. ବ (ସଂ ଶକଟ+ପରିଧି)—୧ । ଶଗଡ଼ର ଚକ—

Śagarḍa pahi(hi)

ଶଗଡ଼ିଆ ଚାକା **ଛକଡ଼ାକା ପହିଆ** ଚକର ପରିଧି—2. The rim of a cart-wheel.

(ଶଗଡ଼ପହିଆ[ଯା], ଶଗଡ଼ ପହିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶଗଡ଼ ଫିଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶଗଡ଼ରେ ଯୋଗୁ ହୋଇଥିବା

Śagarḍa phiṭā(ṭe)ibā

ବଳଦଙ୍କୁ ଯୁଆଳରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା— ଗାଡ଼ି ଖୁଲା **ବୈଲ ଖୋଲନା** To unyoke the beasts of a cart.

ଶଗଡ଼ ବଟି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶକଟ+ଫା. ବଟ୍ଟୀ)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜମି

Śagarḍa baṭi

ଉପରେ କିଛି କାଳ ପାଇଁ ଶଗଡ଼କୁ ରଖିବାକୁ ଗାଡ଼ିର ମାଶୁଲ **ଛକଡାକାବଟା** ହେଲେ ଶଗଡ଼ିଆର ଜମିକୁ ଜମିର [ଶଗଡ଼ ମାଶୁ(ଲ)ଲ-ଅନ୍ୟରୂପ] ମାଲିକକୁ ଦେବା କର ବା ଶୁଳ୍କ-A fee paid to the owner of a land by a cartman for keeping the cart on it for some time.

ଶଗଡ଼ ବଳଦ—ଦେ. ବ.—(ସହଚର)—୧ । ଶଗଡ଼ ଓ ଶଗଡ଼ବୁହା

Śagarḍa balada

ବଳଦ—1. Cart and its ଗାଡ଼ୀର ବଳଦ bullocks. ୨ । ଶଗଡ଼ ବୁହାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ବଳଦ; ଶଗଡ଼ିଆ ବଳଦ—2. Bullocks broken to the **ଛକଡ଼ାକା ବୈଲ** cart; draught bullocks.

ଶଗଡ଼ ବାଟ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ରାସ୍ତାରେ ଶଗଡ଼ ଯିବା ଆସିବା କରି

Śagarḍa bāṭa

ପାରେ; ଶକଟ ଗମନାଗମନର ଉପଯୋଗୀ ଗରୁର ଗାଡ଼ୀର ରାସ୍ତା **ପ୍ରଶସ୍ତ ରାସ୍ତା**—Cart road; a road for cart traffic.

[ଶଗଡ଼ ରାସ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶଗଡ଼ ବାଟୁଆ—ଦେ. ବ—ଏକଜାତୀୟ ଜଙ୍ଗଲୀ ବନ୍ୟଫୁଲ—

Śagarḍa bāṭuā

A kind of wild tree with aromatic flowers; Eugenia Bractiata.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୋଳ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି, ଏହାର ଫୁଲ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁବାସିତ ।] [ଦ୍ର—ବାଲି ସୁଯ ଖୋଲେ ଚଙ୍ଗେ ଯହିଁ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ଥାଟ, ଝରେ ଶଗଡ଼ ବାଟୁଆ ଜଲୁଙ୍କେ କରନ୍ତି ନାଟ । ରାଧାନାଥ ଉଷା ।]

ଶଗଡ଼ ବୁହାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶଗଡ଼ ଟାଣୁଥିବା ପଶୁମାନଙ୍କୁ ମାରିଥିବା ପ୍ରହାର

Śagarḍa buhāibā

ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରି ଶଗଡ଼କୁ ଚାଳିତ ଗାଡ଼ିଚାଳନ **ଛଗଡ଼ାହାଁକନା** କରିବା—To drive a cart.

ଶଗଡ଼ ବୋହିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ପଶୁ) ଶକଟକୁ ଟାଣିବା—
Śagarda bohibā 1. (oxen) To draw a cart·
ଗାଡ଼ୀକେବହା ୨ । ଶଗଡ଼ ବୁହାଇବା (ଦେଶ)—2. Śagarda
ଛକଡାକୋଖୀଚନା buhāibā (See)

ଶଗଡ଼ ଭଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସ. ଶକଟ+ଭୃତକ)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବା
Śagarda bhardā ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପଦାର୍ଥକୁ ଶଗଡ଼ରେ ନେବା
ଗାଡ଼ିଭାଡ଼ା ଛକଡାମାଡା ପାଇଁ ଶଗଡ଼ଆର ନେବା ମୂଲ୍ୟ
ବା କେରେୟା—Cart hire.

ଶଗଡ଼ ସରି—ଦେ. ବ (ସ. ଶକଟ ଓ ସୃ ଧାତୁ)—ଶଗଡ଼ ଗୁଳା—
Śagarda sari Tracks left by cart wheels on
ଗାଡ଼ିର ଚାକାର ଦାଗ the ground; cart-track.
ଛକଡାକୀ ପୌଟୀ

ଶଗଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଉତ୍କଳ ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଦୋଳା—
Śagardā Cradle; a swing.

ଶଗଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସ.ଶକଟ)—୧ । ଶକଟ; ଶଗଡ଼—1.Cart. ୨ ।
Śagardi ଭାରି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଅଳ୍ପ ବଳପ୍ରୟୋଗପୂର୍ବକ ରଜ୍ଜୁଦ୍ୱାରା
କପିକଳ ଘିରନୀ, ଚରଖୀ ଉପରକୁ ଉଠାଇବା ପାଇଁ
ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର କଳ—2. A pulley (consist-
ing of a grooved wheel). [ଦ୍ର—ଏହି
କଳରେ ଗୋଟିଏ ମାଡ଼ି ଚକ ଥାଏ ଏବଂ ତାହା ଗୋଟିଏ
ଦୃଢ଼ ଅଙ୍ଗ ଉପରେ ଘୂରୁଥାଏ । ଏହି ଚକର ପରିଧିରେ
ଗୋଟିଏ ଘର ଖୋଳାହୋଇ ତା ଭିତରେ ରଜ୍ଜୁ ଚଳିଥାଏ ।
ରଜ୍ଜୁର ଏକ ମୁଣ୍ଡରେ ଭାରି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ବାନ୍ଧି ରଜ୍ଜୁଟିକୁ
ଶଗଡ଼ର ପରିଧିବାଟେ ଘୂରାଇ ଆଣି ଦଉଡ଼ିର ବିପରୀତ ମୁଣ୍ଡକୁ
ତଳଆଡକୁ ଟାଣିଲେ ଆର ମୁଣ୍ଡରେ ଫଳଗ୍ରସ୍ତ ଥିବା ବସ୍ତୁ
ଉପରକୁ ଉଠେ ଓ ଏ ମୁଣ୍ଡରେ ବଳପ୍ରୟୋଗକୁ ଅଳ୍ପ
କରିଦେଲେ ଆର ମୁଣ୍ଡରେ ଭାରି ବସ୍ତୁ ତଳକୁ ଖସେ ।]

ଶଗଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ଶାକଟିକ)—୧ । ଶକଟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śagardiā 1. Relating to the cart ୨ । ଶକଟ
ଟାଣିବାରେ ନିଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପଶୁ)—2. Engaged
in work in connection with a cart.
(ଯଥା—ଶଗଡ଼ିଆ ବଳଦ, ଶଗଡ଼ିଆ ପୋଡ଼ୁହ) ଦେ. ବ—
ଗରୁରଗାଡ଼ୀରଗାଡ଼ୋୟାନ ଗାଡ଼ିବାନ, ଛକଡାବାଲା ୧ । ଗାଡ଼ିଆଳ;
ଶକଟବାହ;ସାରଥି—1.A cart driver;cart man.
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶଗଡ଼ଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ—
2. A person who earns his living by
carrying things in carts; a carrier
of things and men by cart. (ଉ—ଉଖାରି
ଦେଲା,ଶଗଡ଼ିଆ, ଉନମତ୍ତ;ଲୋକେ ଘରେ ସ୍ଥାନ ନ ଦେବ
କଦାଚିତ—ଭୂଷଣ୍ଡିକ ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ।) ସ୍ତ୍ରୀଦେ
(ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଶଗଡ଼ ସରି—A cart
track.

ଶଗଡ଼ିଆ ପଶିଲେ (ଆସିଲେ) ମୁଣ୍ଡବୋଝିଆ ପଳାନ୍ତି—ପ୍ରବଚନ—
Śagardiā paśile (āśile) muṇḍabojhiā palānti.
ଘୋଡ଼ା ଦେଖିଲେ ଖୋଁଡ଼ାହୁଓ୍ୱା ଗାଡ଼ୋକାସାମନେମୋଟିଆଭାଗଜାତାହି
କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟତର ବ୍ୟକ୍ତି ପହଞ୍ଚିଲେ ପୂର୍ବ-
ନିଯୁକ୍ତ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେ ଖେତରୁ
ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି—ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ଲକ୍ଷଣାର୍ଥରେ ଏ
ପ୍ରବଚନ ବାକ୍ୟଟି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।
A sentence used to mean'—Less useful
people give place to more useful
people
[ଦ୍ର—ମୁଣ୍ଡରେ ବୋଝିହାରା ଅଳ୍ପ ପରିମିତ ପଦାର୍ଥ ନେବା
ଅଣ୍ଟିବା କରାଯାଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଶଗଡ଼ଦ୍ୱାରା ବହୁତ
ପଦାର୍ଥ ବୁହାଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ
ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ବୁହାଇବାକୁ ହେଲେ ଲୋକେ
ମୁଣ୍ଡବୋଝିଆଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଶଗଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ।
କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ବୁହାଇବା ଅଗରୁ ମୁଣ୍ଡ ବୋଝିଆଙ୍କ
ଦ୍ୱାରା କାମ ଚଳୁଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଯଦି ଶଗଡ଼ିଆମାନେ
ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ଲୋକେ ମୁଣ୍ଡ ବୋଝିଆଙ୍କୁ
ଆଉ ନିଯୁକ୍ତ ନ କରି ଶଗଡ଼ିଆଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରାନ୍ତି ।
ଏଥିପାଇଁ ମୁଣ୍ଡବୋଝିଆମାନେ ସେଠାରେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହର
ଉପାୟ ନ ଦେଖି ସେ ସ୍ଥାନ ପରିତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି । ଏହି
ପ୍ରକାରେ ଆମ ଦେଶରେ ରେଳ ଯିବାରୁ ଶଗଡ଼ିଆଙ୍କର
ଦାନା ମଲା ।]

ଶଗଡ଼ିଆ ବଳଦ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ବଳଦମାନେ ଶଗଡ଼ ଟାଣିବା
Śagardiā balada ପାଇଁ ମଣ ହୋଇଥାନ୍ତି—Bullocks
ଗାଡ଼ୀରବଳଦ ଛକଡାକାବୈଲ broken to the
cart; bullocks trained to draw carts

ଶଗଡ଼େ—ଦେ. ବିଣ ଓ ବ—୧ । ଉଡ଼ାଏ; ଏକଗାଡ଼ି ପରିମିତ—
Śagarde 1. One cart-load of. ୨ । ବହୁ ପରିମିତ—
ଏକଗାଡ଼ୀ ଏକଗାଡ଼ୀ 2. Large quantity of. [ଯଥା—
ତା ଘେଟରେ ଶଗଡ଼େ ବଦ୍ୟା ଅଛି]

ଶଙ୍କ୍ ବା ଶନ୍‌କ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଭୀତ ହେବା—1. To
Śaṅk or śan-k (root) dread: to be afraid. ୨ ।
ଆଶଙ୍କା କରିବା—2. To fear; to apprehend.
୩ । ସନ୍ଦେହ କରିବା—3. To doubt; to
suspect. [ଦ—ଏହି ଧାତୁ ପୂର୍ବେ ଅ, ପରି ଆଦି
ଉପସର୍ଗମାନ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଶଙ୍କ—ସ. ବ (ଶଙ୍କ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶକଟବାହୀ ବୃଷ; ଶଗଡ଼ିଆ
Śaṅka ବଳଦ—A cart-ox; an ox for drawing
cart. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଶଙ୍କ; ପୋଲ—Bridge.

ଶଙ୍କନୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶଙ୍କ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—୧ । ଯାହାକୁ ଶଙ୍କା
Śaṅkanīya କରାଯାଏ—1. To be feared. ୨ । ଶଙ୍କାର
(ଶଙ୍କନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଷୟୀଭୂତ—2. Apprehensible. ୩ ।
ଯାହା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ—3. Doubtful;
questionable.

ଶଙ୍କର—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶମ୍=ମଙ୍ଗଳ+କୃ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ Śaṅkara ମନୁଷ୍ୟର ମଙ୍ଗଳବିଧାନ କରେ)—ମଙ୍ଗଳ-ଜନକ; (ଶଙ୍କରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶୁଭଙ୍କର—Auspicious. ବି—୧। ମହାଦେବ; ଶିବ—1. Śiba. ୨। ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ)—2. Śaṅkarāchārjya (See). ୩। ଭ୍ରମସେଳା କର୍ପୂର (ହି. ଶ)—3. Barus camphor. ୪। ଘାସୁବତ (ହି. ଶ)—4. Pigeon. ୫। ଏକ ମାତ୍ରିକ ଛନ୍ଦ (ହି. ଶ)—5. A syllabic metre. [ଦ୍ର—ଏଥିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୧୬ ଓ ୧୦ ବିରାମରେ ୨୬ ମାତ୍ରା ଥାଏ ଓ ଅନ୍ତରେ ଗୁରୁ ଲଘୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ—(ହି. ଶ)।] ୬। ମେଘ ରାଗର ଅଷ୍ଟମପୁତ୍ର, ରାଗ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—6. Name of a secondary musical tune.

ଦେ. ବି—୧। ହାଙ୍ଗର ପରି ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ସାମୁଦ୍ରିକ ମାଛ; ମୁଣ୍ଡାମଗର ବା ଶଣ୍ଡା ମଗର—1. Saw-fish; Pristis Perrotteti; Pristis Pectinatus. [ଦ୍ର—ଏହି ସାମୁଦ୍ରିକ ମାଛ ୫।୬ ହାତ ଲମ୍ବ ଓ ଏହାର ଥୋମଣି ୨ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ କରତ ବା ପାଲିଆ ପରି ଦାନ୍ତ ବିଶିଷ୍ଟ । ଏ ଦାନ୍ତଦ୍ୱାରା ସେ ଜୀବମାନଙ୍କୁ ଅକ୍ରମଣ କରେ ଓ ଖଣ୍ଡ କରି ମାରି ପକାଏ ।] ୨। ଶାଙ୍କୁଚ ମାଛ—2. Ray fish. ୩। ପୁରୁଷଲୋକଙ୍କ ନାମ—3. A name given to males. ୪। ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ନାମରେ ଏକ କରଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚୟିତା। (ଦ୍ର—ଏ ୧୬୮୮ଶକାବ୍ଦରେ ସେ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲେ। ରୈବତକ ପର୍ବତରେ ତାଙ୍କର ନିବାସ ଥିଲା)—4. Name of the author of an astronomical treatise.

ଶଙ୍କରଗୁଡ଼ିଆ ପାଲା—ଦେ. ବି—ଉତ୍କଳ ଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ ୧୬ ପାଲା Śaṅkaragurdiā pālā ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—Name of a Pālā out of the sixteen pālās prevalent in Orissa.

ଶଙ୍କର ଚିଲ୍ଲ—ସଂ. ବି.—ଶଙ୍ଖଚିଲ (ଦେଖ) Śaṅkara chilla Śaṅkha chila (See)

ଶଙ୍କର ଚୁଡ଼—ସଂ. ବି—ବିଷଧର ସର୍ପ ବିଶେଷ—Śaṅkara chūrda A kind of poisonous snake.

[ଦ୍ର—ଏହା ଲମ୍ବରେ ୪।୧୦ ହାତ ହୁଏ । ଏହାର ବିଷ ଦାନ୍ତ ବଡ଼ ଓ ଏହାର ଦଂଶନ ଘାଘାତିକ । ବଙ୍ଗଦେଶର ସୁନ୍ଦର ବନରେ କେବଳ ଏ ସର୍ପ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ଏହାକୁ ଧରିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର (ହି.ଶ).

ଶଙ୍କର ଜଟା—ସଂ. ବି.—ରୁଦ୍ରଜଟା (ଦେଖ) Śaṅkara jaṭā Rudrajaṭā (See)

ଶଙ୍କର ଦାସ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଜନୈକ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବି। Śaṅkara dāsa Name of an ancient Oriya poet.

[ଦ୍ର—ବାରମାସୀ କୋଇଲି ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ—ବିନାୟକ, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ।]

ଶଙ୍କର ଦିଗ୍‌ବିଜୟ—ସଂ.ବି.—ବିଦ୍ୟାରଣ୍ୟ ମୁନିଙ୍କ ରଚିତ କାବ୍ୟ ବିଶେଷ Śaṅkara dig-bijaya —An epic composed by sage Bidyāraṇya.

[ଦ୍ର—ଏହି କାବ୍ୟ ଖଣ୍ଡିକରେ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଜୀବନ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଓ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ୧୬ ଗୋଟି ସର୍ଗରେ ପୁସ୍ତକଟି ପରିସମାପ୍ତ । ଏଥିର ପ୍ରଥମ ଚାରୋଟି ସର୍ଗ (ଜନ୍ମଠାରୁ ଜନ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) ପୁଣି ଶଙ୍କରାନନ୍ଦ ବା ଭୋଗ ବର୍ଦ୍ଧନ ମଠାଧୀଶ ଜଗଦ୍‌ଗୁରୁ ଶଙ୍କର ଶ୍ରୀ ୧୧୦୮ ଦଣ୍ଡୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ ସ୍ୱାମୀ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟରେ ଅନୁବାଦ କରି ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ।]

ଶଙ୍କରପାଟିଆ(ୟା) ଭାଲୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି (ସଂ. ଶଙ୍କ)—ଏକ- Śaṅkarapāṭiā(yā) bhālu ପ୍ରକାର ଭାଲୁ—A kind of bear, the skin of whose snout and the fur of whose belly are as white as conch shell. (ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ମୁହଁର ବା ଥୋଡ଼ର ଚର୍ମ ଓ ପେଟର ଲୋମ ଶଙ୍ଖ ପରି ଧଳା ଦିଶେ ।)

ଶଙ୍କର ପାଲା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି.—ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜାରେ Śaṅkara pālā ନୈବେଦ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଘିଅରେ ଭଣା ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଗୁଟିକା ବିଶେଷ—A ball of flour kneaded and fried in ghee, and meant to be offered at the worship of Satya nārāyaṇa.

ଶଙ୍କର ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବି.—(ଶଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧। Śaṅkara priya ଭଉରି ପକ୍ଷୀ—1. The partridge. ୨। ଧତୁରା (ହି. ଶ.)—2. Datura Fustosa. ୩। ଦ୍ରୋଣ ପୁଷ୍ପୀ ଗୟସ ଫୁଲ (ଦେଖ)—3. Gayasa (See) ସଂ. ବିଶ—ଶିବଙ୍କର ପ୍ରିୟ; ଶିବ ବଲ୍ଲଭ—Favourite of Śiba.

ଶଙ୍କର ପ୍ରିୟା—ସଂ. ବି.—(ଶଙ୍କରଙ୍କର ପ୍ରିୟା, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧। Śaṅkara priyā ପାର୍ବତୀ; ଦୁର୍ଗା—1. Goddess Pārbati. ୨। ଶଙ୍ଖଚିଲ (ଦେଖ)—2. Śaṅkhachila (See)

ଶଙ୍କର ବୀର୍ଯ୍ୟ (ଶୁକ୍ର, ରେତଃ)—ସଂ. ବି—ପାରଦ— Śaṅkara birjya (śukra, retaḥ) Quicksilver.

ଶଙ୍କର ମତ୍ସ୍ୟ—ସଂ. ବି.—୧। ଶଙ୍କୁଚ; ଶାଙ୍କୁଚ ମାଛ— Śaṅkara matsya 1. The sting ray; sea devil. ୨। ଶଣ୍ଡା ମଗର—2. The sawfish.

ଶଙ୍କର ଶୈଳ—ସଂ. ବି.—(ମ. ତ. ଲୋ)—କୈଳାସ ପର୍ବତ (ହି.ଶ) Śaṅkara śaila A name of the Kailāsa mountain.

ଶଙ୍କରୀ—ଦେ. ବି. ପୁଂ—(ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ଶଙ୍କର ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର Śaṅkarā ଡାକ ନାମ—Name for calling Śaṅkara.

[ଶଙ୍କା—ଅକ୍ୟରୂପ]

ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି—(ନାମ)—ବେଦାନ୍ତ ଭାଷ୍ୟକାର ଅଦ୍ୱୈତବାଦୀ
Śaṅkarāchārjya ଅଚାର୍ଯ୍ୟ ବିଶେଷ—Name of a famous commentator of the Upanishads. and religious reformer. [ଦ୍—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଗତ କେରଳ ଦେଶର ଚିଦମ୍ବର ବା କାଳଲ ଗ୍ରାମ ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ । ୭୮୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ୮୨୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ୩୨ ବର୍ଷ ବୟସରେ କେଦାରନାଥ ନିକଟରେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ଶିବଗୁରୁ ଓ ମାତାଙ୍କ ନାମ ସୁଭଦ୍ରା ଥିଲା । ବାଲ୍ୟକାଳରେ ୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଏ ପିତାଙ୍କୁ ହରାଇ ମାତାଙ୍କ ଲାଳନ ପାଳନରେ ବଢ଼ିଥିଲେ । ୬ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଏ ମହାପଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ୮ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ୧୨ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମାତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଏ ଭାରତର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଭ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଭ୍ରମଣ ଶେଷରେ ପୁନର୍ବାର ଗୃହକୁ ଫେରି ଆସି ରୁଗ୍ଣା ମାତାଙ୍କ ସେବାରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରିଥିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ମାତାଙ୍କର ପରଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତି ଘଟିବାରୁ ସେ ଗୃହତ୍ୟାଗ କରି ପୁଣି ଧର୍ମପ୍ରଚାରାର୍ଥେ ଭାରତ ଭ୍ରମଣରେ ବହିର୍ଗତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବୟସ ଯେତେବେଳେ ୧୬ ବର୍ଷ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ସେ ପରମହଂସତ୍ୱ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଭାରତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଧର୍ମର ଅଧୋଗତି ଘଟିଥିଲା ଏବଂ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଶଙ୍କର ବୌଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ କରି ଅଦ୍ୱୈତ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଧର୍ମର ପୁନଃ ସଂସ୍ଥାପନ କଲେ ଏବଂ ଭାରତର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଶିବମନ୍ଦିର ଓ ମଠମାନ ସ୍ଥାପନ କରି ସେ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ତଥା ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରାଲୋଚନାର କେନ୍ଦ୍ରରେ ପରିଣତ କରିଥିଲେ । ଭାରତର ଚାରି ଦିଗରେ ଏହାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଚାରି ଗୋଟି ମଠ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିଷ୍ୟ ପ୍ରଶିଷ୍ୟାନୁକ୍ରମେ ମଠଧାରୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ପଶ୍ଚିମରେ ଦ୍ୱାରକାସ୍ଥିତ ଶାରଦା ମଠରେ ପୀଠାଧିକାରୀଙ୍କ ନାମ ହସ୍ତାମଳକାଚାର୍ଯ୍ୟ । ଦଶନାମୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ତୀର୍ଥ ଓ ଆଶ୍ରମ ନାମଧାରୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ବାସ ନିମିତ୍ତ ଏହି ମଠଟି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଉତ୍ତରରେ ବଦରିକାଶ୍ରମସ୍ଥିତ ଯୋତୀ(ଶି) ମଠ ବା ଜ୍ୟୋତିଃ ମଠରେ ପୀଠାଧିକାରୀଙ୍କ ନାମ ତୋଟକାଚାର୍ଯ୍ୟ । ଗିରି, ପର୍ବତ ଓ ସାଗର ନାମଧାରୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ବାସ ନିମିତ୍ତ ଏହି ମଠଟି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ପୂର୍ବରେ ପୁରୀସ୍ଥିତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ମଠରେ ପୀଠାଧିକାରୀଙ୍କ ନାମ ପଦ୍ମପାଦାଚାର୍ଯ୍ୟ । ବନ ଓ ଅରଣ୍ୟ ନାମଧାରୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ବାସ ନିମିତ୍ତ ଏହି ମଠଟି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଦକ୍ଷିଣରେ ମାଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶସ୍ଥିତ ଶୃଙ୍ଗେରୀ (ଋଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗାଶ୍ରମ) ମଠରେ ପୀଠାଧିକାରୀଙ୍କ ନାମ ମଣ୍ଡନମିଶ୍ର ବା ସୁରେଶ୍ୱରାଚାର୍ଯ୍ୟ । ପୁରୀ, ଭାରତୀ ଓ ସରସ୍ୱତୀ ନାମଧାରୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ବାସାର୍ଥେ ଏହା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ।

ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବିରଚିତ ବେଦାନ୍ତଭାଷ୍ୟ, ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ଭାଷ୍ୟ ଓ ମୋହମୁଦ୍ଗର ଆଦି ଗ୍ରନ୍ଥ ଭାରତରେ ସର୍ବତ୍ର ଆଦୃତ । ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏହାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଘଟନାକ୍ରମେ ତହିଁରୁ ତାଙ୍କର ଆଶକ୍ତି ହ୍ରାସ ପାଇ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ଧର୍ମମତ ବେଦାନ୍ତର ଏକେଶ୍ୱରବାଦ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ; କିନ୍ତୁ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ଶୈବଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବଂଶବଦଲୀ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ଏ ସଂସାରୀ ନ ଥିଲେ; ଅଥଚ ସଂସାରର ଭୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ପରକାୟା ପ୍ରବେଶ ବିଦ୍ୟାବଳରେ ଜଣେ ରାଜାଙ୍କ ଶରୀରରେ କିଛିକାଳ ପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ଥରେ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସେ ଗୋଟିଏ ଧୋବା ଘରେ ପହଞ୍ଚି ସେଠାରେ ଧୋବାର ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଣ୍ଡା ପିଠା ଖାଇଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁଙ୍କ ଦେଖା ଦେଖି (ଜିହ୍ୱା ଲାଳସାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ) ମଣ୍ଡା ପିଠା ଖାଇ ଦେଲେ । ପରେ କିଛି ଦୂର ଯାଇ ଶଙ୍କର କହିଲେ ଯେ, ଧୋବା ଘରେ ପିଠା ଖାଇଥିବାରୁ ଶରୀର ଅପବିତ୍ର ହେଲା । ତଦନନ୍ତର ସେ ଶରୀରକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିବା ବ୍ୟାଜରେ ଗୋଟିଏ ଥାଉଶାଳରେ ଅଜ୍ଞାତ ହେଉଥିବା ଗଳିତ ରଙ୍ଗଗୁଡ଼ିଏ ପିଇ ଦେଲେ । ଶିଷ୍ୟମାନେ ଏହା ଦେଖି କାଳେ ଗାଟି ଯୋଡ଼ିଯିବ ଏହି ଭୟରେ ଗୁରୁଙ୍କ ଅନୁକରଣ କଲେ ନାହିଁ । ଏହା ଦର୍ଶନ କରି ଶଙ୍କର ସେହି ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କଲେ ଏବଂ ସେହିଦିନଠାରୁ ଉକ୍ତ ଶିଷ୍ୟ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଶିଷ୍ୟାନୁଶିଷ୍ୟମାନେ 'ଦଶନାମୀ' (ଗିରି, ପୁରୀ, ଭାରତୀ ଆଦି) ନାମରେ ପରିଚିତ ।

ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ପରିବ୍ରାଜକ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍ ଶିବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଏବଂ କହୁଥିଲେ 'ଶଙ୍କରଃ ଶଙ୍କରଃ ସାକ୍ଷାତ୍' । ଭାରତର ସର୍ବତ୍ର ଓ ବିଦେଶ ଦେଶରେ ସେ ଧର୍ମପ୍ରଚାରାର୍ଥେ ଭ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏହି ଧର୍ମପ୍ରଚାର ଫଳରେ ଭାରତରୁ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପ୍ରଭାବ ହ୍ରାସ ପାଇଥିଲା ଏବଂ ଶୈବ ଧର୍ମ କ୍ରମେ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ସେ ୩୨ ବର୍ଷ ବୟସରେ କେଦାରନାଥ ତୀର୍ଥରେ ପରଲୋକ ଗମନ କଲେ ।

ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ୬୦୮ ଶକାବ୍ଦ ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳ ତୃତୀୟା ଦିବସ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ପଶ୍ଚିମ ସମୁଦ୍ର ତୀରସ୍ଥ କେରଳ ଦେଶାନ୍ତଃପାତୀ କାଲଡ଼ି ଗ୍ରାମରେ ପରମବୈଦିକ ଶିବଗୁରୁ ନାମା ଜନୈକ କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଔରସରେ ଆଦର୍ଶଚରିତା ସନ୍ନାନାଉକଂଚିଣୀ ସତୀ ସୁଭଦ୍ରାଦେବୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମ ପରିଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । ଶଙ୍କରଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବର ୩୨ ବର୍ଷ ଶିବଗୁରୁ ପରଲୋକାନ୍ତରିତ ହେବାରୁ ଶଙ୍କରଙ୍କର ଶୈଶବାବସ୍ଥା ଶିକ୍ଷା

ବିଧବା ଜନନୀଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥିଲା । ଶଙ୍କର ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷରେ ଉପନୀତ ହୋଇ ମାତାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନୁସାରେ ଗୁରୁ ଗୃହରେ ବାସକରି ଦୁଇବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଗୁରୁଙ୍କ କୃପାରୁ ସକଳ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ମହାତ୍ମା ଶଙ୍କର ଜ୍ଞାନାଲୋକରେ ଆଲୋକିତ ହୋଇ ଅସାଧାରଣ ଭଗବଦ୍‌ଭକ୍ତିର ନିଦର୍ଶନ ପ୍ରଦର୍ଶନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣର ପ୍ରୟାସ ପ୍ରକାଶ କଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଏକାପତ୍ୟା ବିଧବା ମାତା ସେଥିରେ ଅନୁମତି ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ସ୍ୱଳ୍ପ ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ବିଧାତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରଭାବରେ ଶଙ୍କର ଏକଦା ମାତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନଦୀ ପାରି ହେବା ସମୟରେ ନକ୍ରଗ୍ରସ୍ତ (କୁମ୍ଭୀରଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ) ହୋଇ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ନ ପାରିବାରୁ ଏ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା ମିଳିଲେ ତାଙ୍କର ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣୀୟ ବୋଲି ମାଆଙ୍କୁ ଅନୁମତି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ମାଆ ଅନନ୍ୟଗତିକା ହୋଇ ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଅତଃପର ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଶଙ୍କର ଗୋବିନ୍ଦ ଯୋଗୀ ରୂପେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ପତଞ୍ଜଳି ଦେବଙ୍କର ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ଗ୍ରହଣକରି ତତ୍ ପ୍ରସାଦରୁ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ସାକ୍ଷାତ୍‌ପ୍ରଦ ବେଦ୍ଧ ଉପଦେଶ ସହ ସମାଧିବିଦ୍ୟା ଶିଖିଲେ । ତଦନନ୍ତର ମହାଯୋଗୀ ଶଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ ଗୁରୁପାଦଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ବାରାଣସୀରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଅବସ୍ଥାନକରି ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ କର୍ମକାଣ୍ଡାନୁଷ୍ଠାନ ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ରାଲୋଚନା ସହକାରେ ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ରର ଭାଷ୍ୟ ପ୍ରଣୟନକରି ଆଚାର୍ଯ୍ୟତ୍ୱ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଆଚାର୍ଯ୍ୟତ୍ୱର ପ୍ରାରମ୍ଭରେହିଁ ସନନ୍ଦନାଦି ଚାରିଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଶଙ୍କରଙ୍କର ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଘଟନାକ୍ରମେ ଏହିଠାରେ ସ୍ୱାମୀପାଦଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ୍ ଶଙ୍କର(ଶିବ) ଦର୍ଶନ ହୋଇଥିଲା । ଅତଃପର ଛଦ୍ମବେଶ-ଧାରୀ ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶଙ୍କରଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ୍‌କାର ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳବ୍ୟାପୀ ଶାସ୍ତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚା ହେବାପରେ ବ୍ୟାସ ସ୍ୱୟଂ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ଆୟୁର୍ବୃଦ୍ଧ୍ୟାଶୀର୍ବାଦ ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ଉପନିଷଦ୍ ଗୀତା ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥର ଭାଷ୍ୟ ପ୍ରଣୟନାର୍ଥ ଉତ୍ସାହ ଦାନ କରି ଦିଗ୍‌ବିଜୟ ନିମନ୍ତେ ଆଦେଶ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ମହାଯୋଗୀ ଶଙ୍କର ବ୍ୟାସାଦେଶରେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ ବ୍ୟାପାରରେ ସଚେଷ୍ଟ ହେଲେ । ନାନା ସ୍ଥାନରେ ନାନା କୁତର୍କ ବୁଦ୍ଧି, ଗୀତ୍ସ ବୁଦ୍ଧି, ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବୌଦ୍ଧ ମତାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶଙ୍କରଙ୍କର ମହାଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ସର୍ବତ୍ର ଶଙ୍କରଙ୍କର ଜୟଦୈଜୟନ୍ତୀ ଉଡ୍ଡୀନ ହେଲା, ସର୍ବତ୍ର ଜୟ ଜୟକାର ନିନାଦିତ ହେଲା । ବେଦାନ୍ତ ବିରୋଧୀ ବୌଦ୍ଧମତାବଲମ୍ବୀ ଏବଂ ନାସ୍ତିକ ପନ୍ଥୀମାନେ ସ୍ୱାମୀପାଦଙ୍କର ଅମୋଘ ଅଲୌକିକ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଭାବରେ ବିଧ୍ୱସ୍ତାହଂକାର ହୋଇ ସ୍ୱୟଂ ଭ୍ରମ ପ୍ରମାଦ ଦୂର କରିବାର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ଲାଭ କଲେ । ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଦେବଙ୍କର ପ୍ରତିପକ୍ଷବୃନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ମଣ୍ଡନ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସମ୍ବାଦ ଦୌତ୍ୟଲୋଦ୍ଦୀପକ ଏବଂ ମଣ୍ଡନମତଖଣ୍ଡନ ଶଙ୍କରଙ୍କର ଚରମ ଜୟଦ୍ୟୋତକ ।

ଶଙ୍କର ତତ୍‌କାଳୀନ ପ୍ରୟାଗତୀର୍ଥବାସୀ ତପସ୍ୱୀ ଭଟ୍ଟପାଦ କୁମାରିଲଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତିଭା, ପ୍ରବଳ ଧର୍ମାନୁରାଗ ଓ ଅସମ୍ଭାବିତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱରଚିତ ଭାଷ୍ୟର ବାର୍ତ୍ତିକସୂତ୍ର ପ୍ରଣୟନୋଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭଟ୍ଟଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପଗତ ହୋଇ ସ୍ୱାଭିପ୍ରାୟ ଜ୍ଞାପନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ତେତେବେଳେ ଭଟ୍ଟପାଦ ମହୋଦୟ ତନୁତ୍ୟାଗ ନିମନ୍ତେ ଅନଳୋପବିଷ୍ଟ ହୋଇଥିବାରୁ ଶଙ୍କରଙ୍କର ଅଭିପ୍ସିତ ଜାଣି ପାରିଲେହେଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ଉଭୟରେ ଅନଳ ସମାଧିରୁ ନିଃସୃତ ନ ହୋଇ ମାହିଷ୍ମତୀପୁରନିବାସୀ ସ୍ୱୀୟ ପଞ୍ଚଶିଷ୍ୟ ମଣ୍ଡନ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସହ ମଣ୍ଡନ ପତ୍ନୀ ପରମ ବିଦୁଷୀ ଶାରଦାଦେବୀ ସରସ୍ୱତୀ ଉଭୟଙ୍କରଙ୍କ ମାଧ୍ୟସ୍ଥ୍ୟରେ ଯୁକ୍ତି ତର୍କର ଭବିତବ୍ୟତା ନିରୂପଣ କରି ମଣ୍ଡନଙ୍କର ଜୟ ପରାଜୟରେ ସ୍ୱୟଂ ଫଳଭାଗୀ ହେବେ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ସ୍ୱୟଂ ଜ୍ୱଳଦନଳରେ ପ୍ରବେଶ କରି ତନୁତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ଶଙ୍କର ମଣ୍ଡନଙ୍କର ପରାକ୍ରମରେ ତତ୍‌କାଳୀନ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ମୀମାଂସକ କୁମାରିଲଙ୍କର ପରାଜୟ ଧ୍ରୁବ ଜାଣି ସ୍ୱୀୟ ଦିଗ୍‌ବିଜୟର ପ୍ରଥମ ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ଯୁଦ୍ଧସ୍ଥଳ ମାହିଷ୍ମତୀ ପୁରୀରେ ପଦାର୍ପଣ କରି ମଣ୍ଡନଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ପରମ ପଣ୍ଡିତ ମଣ୍ଡନ ମିଶ୍ର ତେତେବେଳେ ଗୃହର ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାର ରୁଦ୍ଧ କରି ପିତୃଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିବାରୁ ଶଙ୍କର ମାର୍ଗାନ୍ତର ନ ଯାଇ ଯୋଗବଳରେ ଆକାଶ ମାର୍ଗରେ ମଣ୍ଡନମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ମଣ୍ଡନଙ୍କ ନିକଟରେ ସ୍ୱାଭିପ୍ରାୟ ଜ୍ଞାପନ କଲେ । ଶ୍ରାଦ୍ଧାନ୍ତେ ମଣ୍ଡନ ପତ୍ନୀଙ୍କ ମଧ୍ୟସ୍ଥତାରେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଦିବସବ୍ୟାପୀ ଶାସ୍ତ୍ର ବିଚାରରେ ମଣ୍ଡନ ପରାଭୂତ ହେବାରୁ ସର୍ତ୍ତାନୁସାରେ ମଣ୍ଡନଙ୍କୁ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ଜାଣି ଭଟ୍ଟପତ୍ନୀ ଉଭୟଭାରତୀ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ କହିଲେ, "ଯତିରାଜ ! ପତ୍ନୀ ପତିର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ, ସୁତରାଂ ମୋତେ ପରାସ୍ତ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ଅପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ, ବୋଲି ଜାଣିବେ ।" ଏଥିରେ ଶଙ୍କର ଏକମତ ହେବାରୁ ଉଭୟଭାରତୀ ତାହାଙ୍କୁ କାମଶାସ୍ତ୍ର ବିଷୟକ କେତେକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନପାଇଁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଆକୁମାର ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଶଙ୍କର ତତ୍‌ଶ୍ରବଣାତ୍ ତହିଁର ସମାଧାନରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ନ ହୋଇ ମାସାନ୍ତେ ସମସ୍ୟାର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହେଲେ । ଶଙ୍କର ପରକାୟ ପ୍ରବେଶ ବିଷୟରେ ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିଲେ । କେବଳ କୌଣସି ସଦ୍ୟୋମୃତ ରୋଗୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବ ଲାଭ କରିପାରିଲେ ତଦ୍ଗତ ହୋଇ କାମଶାସ୍ତ୍ରାବବୋଧ କରି ମଣ୍ଡନପତ୍ନୀକୃତ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କରି ପାରିବେ ବୋଲି ଲାଭ ସଶିଷ୍ୟ ହୋଇ ଶଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠଶବାନୁସନ୍ଧାନ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଦୈବାତ୍ କୌଣସି ରାଜଶବ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବାରୁ ଶଙ୍କର ତଦ୍‌ଗତ ହୋଇ କାମଶାସ୍ତ୍ରର ଅବବୋଧ କଲେ । ତଦନନ୍ତର ଆଚାର୍ଯ୍ୟଦେବ ଯଥାସମୟରେ ମଣ୍ଡନ ମନ୍ଦିରରେ ସଶିଷ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ମଣ୍ଡନପତ୍ନୀ ଏତତ

ଦ୍ୱାରୁ ଶଙ୍କରଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତ କୌଶଳ ଅବଗତ ହୋଇଥିବାରୁ ବିଶ୍ୱର ବ୍ୟକ୍ତିରେକେ ସର୍ବଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ଶାସ୍ତ୍ରାର୍ଥ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବାରୁ ସ୍ୱଧାମ ପ୍ରସ୍ଥାନପାଇଁ ଇଚ୍ଛାପ୍ରକାଶ କଲେ । ଆଚାର୍ଯ୍ୟ-ଦେବ ଯୋଗବଳରେ ମଣ୍ଡନ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍ ସରସ୍ୱତୀ ଦେବୀ ବୋଲି ଜାଣିପାରି ବହୁ ସ୍ତୁତି କଲେ । ଦେବୀ ଭକ୍ତିର ସ୍ତୁତିରେ ପ୍ରସନ୍ନା ହୋଇ ତତ୍ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶୃଙ୍ଗେରୀମଠରେ ଅଧିଷ୍ଠାନ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । ମଣ୍ଡନ ଏହି ବିସ୍ମୟକର ଅପାର୍ଥିବ ଘଟନା ଦର୍ଶନରେ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇ ସନ୍ନ୍ୟାସବେଶରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଅନୁଗମନ କଲେ ।

ସର୍ବଜ୍ଞ ଶଙ୍କର ଅଙ୍ଗ, ବଙ୍ଗ, କଳିଙ୍ଗ, ଗୌଡ, ମିଥିଳା, ନେପାଳ, କାଶ୍ମୀର, ସୌରାଷ୍ଟ୍ର, ବାହ୍ଲିକ, କୈମିଷ, କୁରୁ, ପାଞ୍ଚାଳ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଦେଶମାନ ଭ୍ରମଣକରି ନିଜର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଏବଂ ଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟରେ ନାନା ଅମାନୁଷିକ ଘଟନା ପ୍ରଦର୍ଶନ ତଥା ଉନ୍ନ ମତାବଲମ୍ବୀ ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ନିର୍ବାକ୍ ଏବଂ ନିରସ୍ତ କରି ଭାରତର ସର୍ବତ୍ର ଅଦ୍ୱୈତବାଦର ପୁନଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଶାନ୍ତି ସଂସ୍ଥାପନ କଲେ ।

ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କର ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସୁଦ୍ଧା ମୂଲ୍ୟବାନ୍ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଙ୍ଗ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଧାନ ପାଳିତ । ପୁଣି ଇତର ସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯାହା ଅସମ୍ଭବ ବା ଅସାଧ୍ୟ, ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଅତ୍ୟଳ୍ପକାଳ ଓ ଅଳ୍ପସମୟ-ସାଧ୍ୟ । ଶଙ୍କର ୩୨ ବର୍ଷ ବୟସକ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ମତବିଭାଟର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାନ୍ତି ଅନୟନ କରିପାରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେହି ନିରୂପିତ କାଳର ପରିସମାପ୍ତି ହୋଇ ଆସିବାରୁ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଶିଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରିୟତମ ସନନ୍ଦନଙ୍କୁ ପଦ୍ମପାଦାଚାର୍ଯ୍ୟ ନାମରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ପୀଠରେ, ସରସ୍ୱତୀପତି ମଣ୍ଡନମିଶ୍ରଙ୍କୁ ସୁରେଶ୍ୱରାଚାର୍ଯ୍ୟ ନାମରେ ଋଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗାଶ୍ରମପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶୃଙ୍ଗେରୀ ପୀଠରେ, ଶ୍ରୀକେଳି ନିବାସୀ ପ୍ରଭାକର ମୁକୁନ୍ଦଙ୍କୁ ବାଦବୁକତା ପ୍ରଦାନ କରି ହସ୍ତାମଳକାଚାର୍ଯ୍ୟ ନାମରେ ଦ୍ୱାରକାପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶାରଦା ପୀଠରେ ଏବଂ ଅନ୍ୟତମ ମହାମୁନି ଶିଷ୍ୟ ଗିରିଙ୍କୁ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ଦାନ କରି ତୋଟକାଚାର୍ଯ୍ୟ ନାମରେ ବଦରିକା-କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଜ୍ୟୋତିଃ ପୀଠରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା ପ୍ରଦାନ କରି ସ୍ୱୟଂ କୈଳାସ ଯାତ୍ରାକରି ସେଠାରେ ସ୍ୱଦେହରେ ଶଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଲୀନ ହେଲେ-ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥରୁ ଭୋଗବର୍ଦ୍ଧନ ପୀଠାଧୀଶ ଶ୍ରୀ ୧୧୦୮ ଦଣ୍ଡୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଶଙ୍କର ଦିଗ୍‌ବିଜୟର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ, ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡର ମୁଖବନ୍ଧରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ରଥ କାବ୍ୟତୀର୍ଥଙ୍କ ସନ୍ଦର୍ଭ ।

[ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମଗୁପ୍ତ ବାଳବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ ନାମରେ ଜଣେ ବ୍ରହ୍ମଗୁପ୍ତ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବଙ୍କ ଅମଳରେ ପୁରୀରେ ଗୋଟିଏ ମଠ ସ୍ଥାପନ କରି ତାହାକୁ ନିଜର ଶିଷ୍ୟ ଶଙ୍କରାନନ୍ଦଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଶିଷ୍ୟଙ୍କର ନାମାନୁସାରେ ତହିଁର ନାମ 'ଶଙ୍କରାନନ୍ଦ ମଠ' ହୋଇଅଛି । ଅଦ୍ୟାପି ଏହା ସେହି ନାମରେ ପରିଚିତ । ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଟୀକାକାର ଶ୍ରୀଧର ସ୍ୱାମୀ ଏହି ଶଙ୍କରାନନ୍ଦ ମଠ ବା ଭୋଗବର୍ଦ୍ଧନ ମଠର ଶିଷ୍ୟ । ଗଙ୍ଗବଂଶୀୟ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ନରେଶଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ପୁନର୍ନବ-ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଦେବଙ୍କର ବୈଧ ଅର୍ଚ୍ଚନା ବିଧି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ନିମନ୍ତେ ଉପଯୁକ୍ତ ନୈଷ୍ଠିକ ବ୍ରହ୍ମଗୁପ୍ତଙ୍କର ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେବାରୁ ପରମ ଭାଗବତ ଉତ୍କଳ ଧର୍ମଧ୍ୱଜ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଚିନ୍ତାକୁଳ ହେଲେ । ସ୍ୱତରାଂ ଉକ୍ତଚିନ୍ତାମଗ୍ନଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନାବେଶରେ ନୃସିଂହରୂପିଣୀ ଶୃଙ୍ଗେରୀ ସରସ୍ୱତୀ ପୀଠରୁ-ଆଗତ ଭଗବଦ୍ଦର୍ଶନାଭିଳାଷୀ ପରମନୈଷ୍ଠିକ ବାଳବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନକରି କୃତାର୍ଥ ହୋଇ ଜଗନ୍ନାଥମନ୍ଦିରର ଭାବୀସ୍ୱତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ତାହାଙ୍କଠାରେ ଅର୍ପଣ କଲେ । ଅନନ୍ତର ତତ୍ଶିଷ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନରେ ତଥା ଜିଜ୍ଞାସୁସମାଜରେ ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ହୋଇ ଭୋଗବର୍ଦ୍ଧନ ସ୍ୱନାମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶଙ୍କରାନନ୍ଦ ପୀଠର ପରିଣତି ରୂପେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କୋଟି ଲିଙ୍ଗଙ୍କର ସମସ୍ତ ସୁପରିଚାଳନ ବ୍ୟବସ୍ଥା-ଦାୟିତ୍ୱ ଲାଭ କଲେ । କ୍ରମେ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ ଶ୍ରୀ ଲୋକନାଥ ମନ୍ଦିରସ୍ଥିତ ଏବଂ ପାଙ୍କତ୍ୟାଙ୍ଗଲୀୟ କପିଳାସ କ୍ଷେତ୍ରାଧିପ ଅଧିକାର ଶଙ୍କରାନନ୍ଦ ମଠାଧିକୃତ ହେଲା । ମୂଳତଃ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ଭାବୀସ୍ୱତ୍ୱ ବିଶିଷ୍ଟ ହରିହର କ୍ଷେତ୍ର ଶଙ୍କରାନନ୍ଦ ମଠାଧୀନ ହେଲା ଏବଂ ତାହା ଅଦ୍ୟାପି ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିଅଛି । ଈଦୃଶ ଖ୍ୟାତିପ୍ରତିପତ୍ତି ଉପଲବ୍ଧିଶାଳୀ ଶଙ୍କରାନନ୍ଦପୀଠରେ ପ୍ରାୟ ଶତାଧିକ ମହାତ୍ମାଙ୍କର ଘଟାନ୍ତର ହୋଇଯାଇ ଅଛି । ବୈଲୁଣ୍ଠଗତ ପରମକୀର୍ତ୍ତିମାନ୍ ଜିଷ୍ଣୁଯତି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ପରେ ରାମକୃଷ୍ଣାନନ୍ଦ ଏବଂ ଶିବାନନ୍ଦଙ୍କର ତିରୋଧାନ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶଙ୍କର ୧୧୦୮ ଶ୍ରୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ ସ୍ୱାମିପାଦ ପ୍ରୋକ୍ତ ପୀଠର ଅଧୀଶରୂପେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।]

ଶଙ୍କରାଦି—ସଂ. ବି—ଧଳା ଅରକ ଗଛ (ହି. ଶ.)—The white flowered variety of Calotropis Gigantea plant.
Śaṅkarādi

ଶଙ୍କରାନନ୍ଦ ମଠ—ଦେ. ବି—ପୁରୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଭୋଗବର୍ଦ୍ଧନ ମଠ—Śaṅkarānanda maṭha Bhogabarddhana math established at Puri.
ଶଙ୍କରାନନ୍ଦ ମଠ ଶ୍ରୀଶଙ୍କରାନନ୍ଦ ମଠ

ଶଙ୍କରାଭରଣ—ଦେ. ବି—ରାଗିଣୀବିଶେଷ—Name of a metre.
Śaṅkarābharaṇa (ରାଗ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)

[ଦ୍ର—ଏହାର ପ୍ରଥମ ପାଦ ୧୪ ଅକ୍ଷର, ୨ୟ ପାଦ ୧୪ ଅକ୍ଷର, ତୃତୀୟ ପାଦ ୮ ଅକ୍ଷର ଓ ୪ର୍ଥ ପାଦ ୧୪ ଅକ୍ଷର ଅଟେ । ଏହା ଅନନ୍ଦଭୈରବୀ ରାଗର ଅନୁରୂପ । ଲବଣ୍ୟବତୀର ସପ୍ତଦଶ ଛନ୍ଦ ଏହି ରାଗିଣୀରେ ରଚିତ ।

ଯଥା—

ବହୁଦି ଲାଗିଲା ଯାଇ ସିଂହଳଦ୍ୱୀପରେ
ସାଧବଯୁବତୀମାନେ ଅତି ପ୍ରମୋଦରେ
ଗଲେ ବହୁଦି ବଦାଇ
ଅର୍ଘ୍ୟଥାଳୀମାନ କରେ ହୁଳହୁଳ ଦେଇ ।]

ସଂ. ବ—ସପ୍ତଶ୍ରୁତି ଜାତିର ଏକପ୍ରକାର ରାଗ—A kind metre. [ଦ୍ର—ଏ ନଟନାରାୟଣ ରାଗର ପୁତ୍ର । ଏହା ଗାଇବାର ସମୟ ପ୍ରାତ ଓ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ସାୟଂକାଳରେ ୧୭ ଠାରୁ ୨୦ ଦଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ ।]

ଶଙ୍କରାହ୍ୱା—ସଂ. ବ—ଶମୀ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—
Śaṅkarāhwā The spung tree.

ଶଙ୍କରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶଙ୍କର+ଈ) ୧ । ପାର୍ବତୀ—1. Goddess Śaṅkarī Pārbatī. ୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଶମୀକ ଗଛ (ଦେଖ) 2. Śamīka gachha (See); Prosopis Spicigera (tree). ୩ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା—3. Indian madder (tree) ୪ । ମାଳବକୋଶ ରାଗର ସହଚରୀ ରାଗିଣୀ ବିଶେଷ—4.Name of a secondary tune.

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶଙ୍କରର ସ୍ତ୍ରୀ—Feminine of Śaṅkara.

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶୁଭଦାୟିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to females.

ଶଙ୍କ(ଙ୍କୁ)ରୁ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—(ଆଦରାର୍ଥକ) ଶଙ୍କର ନାମର ଡାକ ନାମ । Śaṅka(ṅku)ru Name given to male persons. ଶଙ୍କର ଶଙ୍କୁରୁ [ଶଙ୍କ୍ରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶଙ୍କର୍ଷଣ—ସଂ. ବ—୧ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି.ଶ) 1. Bishṇu ୨ । ରୋହିଣୀଙ୍କ Śaṅkarshaṇa ପୁତ୍ର (ହି. ଶ) 2. Name of the son of Rohiṇī.

ଶଙ୍କା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶଙ୍କ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ଆ)—ତ୍ରାସ; ଭୟ— Śaṅkā Dread; fear; apprehension. ୨ । ଭୀତି; ହଠାତ୍ ଭୟ—2. Alarm; fright; panic. ୩ । ସଂଶୟ; ସନ୍ଦେହ—3. Doubt; suspicion. ୪ । ବିତର୍କ—4. Conjecture; inference. ୫ । ସମ୍ଭାବନା—5. Possibility; probability. (ଉ—ଯେଉଁଠାରେ ଝଟିକ ଭୂମି ହୋଇଥିଲା, ସେହିଠାରେ ତାଙ୍କର ଜଳାଶଙ୍କା ହେଲା । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ-ସଭା.) ୬ । ସାହିତ୍ୟରେ ସଞ୍ଚାରଭାବ ବିଶେଷ; ଅଟଣାର କୌଣସି ଅନୁଚିତ ବ୍ୟବହାର ବା ଅନ୍ୟକାରଣରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଇଷ୍ଟ-ହାନିର ଚିନ୍ତା (ହି. ଶ)—6. Fear or apprehension of injury or loss on account of one's improper act.

ଶଙ୍କା(ଙ୍କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶଙ୍କ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍; ଶଙ୍କିତାର ଣିଜନ୍ତ Śaṅkā(ṅke)ibā ରୂପ)—୧। ଶଙ୍କିତ କରାଇବା; ଭୟାଇବା—ଭୟ ଦେଖାନ 1. To frighten. [ଉ—ଚନ୍ଦ୍ରମା । ମେରୁ ଶଙ୍କା କରାନା ଉପମା ଶଙ୍କାଇବ । ଭଗ. ଯେ ସମ୍ବଧାନଧ ।] ୨ । ସନ୍ଦେହ କରାଇବା; ସନ୍ଦେହ ଜନ୍ମାଇବା—2. To raise suspicion; to cause doubt.

ଶଙ୍କାକର—ସଂ. ବଣ୍ (ଶଙ୍କା+କୃ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;)—
Śaṅkākara ୧ । ଭୟଜନକ—1. Producing fear; alarming. ୨ । ସନ୍ଦେହଜନକ—2. Producing doubt.

ଶଙ୍କା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶଙ୍କିତ ହେବା; ମନରେ ଭୀତହେବା—
Śaṅkā karibā 1. To fear; to apprehend; to dread, ୨ । ସନ୍ଦେହ କରିବା—2. To suspect.
ଶଙ୍କା କରା ଶଙ୍କା କରନା

ଶଙ୍କାକୁଳ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—(ଶଙ୍କା+ଆକୁଳ; ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—ଅତ୍ୟନ୍ତ
Śaṅkākula ଶଙ୍କିତ—Alarmed; filled with panic; apprehensive.
(ଶଙ୍କାକୁଳିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଶଙ୍କାକୁଳା, ଶଙ୍କାକୁଳିତା—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ

ଶଙ୍କା ଜନକ—ସଂ. ବଣ—(ଶଙ୍କା+ଜନକ; ଉପପଦ ତତ୍ ପୁରୁଷ)—
Śaṅkā janaka ଭୀତି ଉତ୍ପାଦକ—Alarming.

ଶଙ୍କା ଦାତା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ମନରେ ଭୟ ଜନ୍ମାଏ—
Śaṅkā dātā 1. Raising fear in anothr's mind; alarming. ୨ । ଯେ ସନ୍ଦେହ ଜାତ କରାଏ—2. Raising doubt or suspicion.
(ଶଙ୍କାଦାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶଙ୍କା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର ମନରେ ଭୟ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—
Śaṅkā debā ଶଙ୍କା ଦେଓୟା ଶଙ୍କା ଦେନା To alarm a person.

ଶଙ୍କାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—(ଶଙ୍କା+ଅନ୍ୱିତ=ଯୁକ୍ତ, ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—
Śaṅkānwita ୧ । ଭୟାନ୍ୱିତ; ଭୀତ; ତ୍ରସ୍ତ—1. Alarmed; filled with fear. ୨ । ସନ୍ଦିହାନ—2. Doubting; suspecting.
(ଶଙ୍କାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶଙ୍କା ଭୂମି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀତତ୍) ୧ । ଭୟଜନକ ଦ୍ରବ୍ୟ—1. Object Śaṅkā bhūmi of fear. ୨ । ଶଙ୍କାର ସ୍ଥାନ ବା ବିଷୟ; ଭୟଜନକ ସ୍ଥାନ—2. A ground of fear.

ଶଙ୍କା ଯୁକ୍ତ—ସଂ.ବଣ ପୁଂ—(ଶଙ୍କା+ଯୁକ୍ତ; ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—ଶଙ୍କାନ୍ୱିତ—
Śaṅkā jukta (ଶଙ୍କାଯୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Alarmed.

ଶଙ୍କା ରହିତ—ସଂ. ବଣ—(ଶଙ୍କା+ରହିତ; ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—୧ । ନିଃଶଙ୍କ;
Śaṅkā rahita ନିର୍ଭୟ—1. Fearless. ୨ । ସନ୍ଦେହରହିତ; 2. Doubtless; free from doubt.
(ଶଙ୍କା ରହିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶଙ୍କାରହିତ୍ୟ—ବ)

ଶଙ୍କାରି—ପ୍ରାଦେ.(ଗଞ୍ଜାମ)ବ.—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପାଠକ ଜାତି ବିଶେଷ—
Śaṅkāri A caste of Śūdras in the district of Ganjām

ଶଙ୍କାଶୀଳ—ସଂ. ବଣ.—ଶଙ୍କିତ ପ୍ରକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ— Timorous
Śaṅkāśila (ଶଙ୍କାଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) timid.

ଶଙ୍କା ସୂଚକ—ସଂ.ବଣ (ଷଷ୍ଠୀତତ୍) ୧ । ଭୀତିବ୍ୟଞ୍ଜକ—1. Indicat-
Śaṅkā sūchaka ing fear. ୨ । ଭୟଜ୍ଞାପକ—2. Signifying danger.

ଶଙ୍କାସ୍ପଦ—ସଂ. ବି.—(ଶଙ୍କା + ଆସ୍ପଦ; ୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—୧ । ଶଙ୍କାଭୂମି;
Śaṅkāspada ଯାହାକୁ ଭୟ କରାଯାଏ—1. Object of fear or dread. ୨ । ଯାହା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସର୍ବଦା ଶଙ୍କିତ ହେବାକୁ ହୁଏ; ଶଙ୍କନୀୟ ବିଷୟ ବା ବ୍ୟକ୍ତି—2. Object of suspicion.

ଶଙ୍କା ହର—ସଂ.ବିଶ ପୁଂ—(ଶଙ୍କା + ହୃ ଧାତୁ = ହରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)
Śaṅkā hara ଭୟ ନାଶକ—Dispelling fear or suspicion; freeing a person from dread or doubt.
ଶଙ୍କାହରା—ସ୍ତ୍ରୀ

ଶଙ୍କା ହରଣ—ସଂ.ବି.—(ଶଙ୍କା + ହରଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶଙ୍କା ବା ଭୟର
Śaṅkā haraṇa ନାଶ—Dispelling of doubt.

ଶଙ୍କାହୀନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(୩ୟାତତ୍) ଭୟଶୂନ୍ୟ—Fearless.
Śaṅkāhīna (ଶଙ୍କାହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ ଶଙ୍କାହୀନତା—ବି)

ଶଙ୍କି—ଦେ. ବି.—ଶଙ୍ଖି (ଦେଶ)
Śaṅki Śaṅkhi (See)

ଶଙ୍କିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶଙ୍କା + ଇତ; ସଜାତାର୍ଥେ)—୧ । ଭୀତ;
Śaṅkita ତ୍ରସ୍ତ—1. Terrified: alarmed; frightened; afraid. ୨ । ସନ୍ଦିଗ୍ଧ—2. Doubting; doubtful; suspecting. ୩ । ଅବିଶ୍ୱସ୍ତ—3. Untrustworthy ୪ । (ଶଙ୍କ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ.ତ)—ବିତର୍କିତ-4. Suspected; conjectured. ୫ । ଅନିଶ୍ଚିତ; ସନ୍ଦେହଯୁକ୍ତ (ହି.ଶ)—5. Uncertain; doubtful; (ବୈଦ୍ୟକ)—ବି—ଗେରୁ ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ—A scented herb; Andropogen Acicularis.

ଶଙ୍କିତ ବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (ଶଙ୍କିତ = ଭୀତ + ବର୍ଣ୍ଣ = ଜାତି; ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀର
Śaṅkita barṇṇa ବ୍ୟକ୍ତି ସର୍ବଦା ଧରା ପଡ଼ିବାର ଶଙ୍କାଦ୍ୱାରା ତ୍ରସ୍ତ; କିମ୍ବା ଶଙ୍କିତ = ଭୟଯୁକ୍ତ + ବର୍ଣ୍ଣ = ବାକ୍ୟ ଯାହାର; ଯେ ଭିତର ଭିତର କଥା କହେ ବା ପାଟି କରେ ନାହିଁ)—ଚୌର, ତସ୍କର; ଗେରୁ—Thief.

ଶଙ୍କିଣି(ନି)—ଦେ. ବି. ପୁଂ—(ସଂ. ଶକୁନି)—ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ମାମୁ;
Śaṅkiṇi(ni) ଶକୁନି ଶକୁନି (ଦେଶ)—The maternal uncle of King Durjyodhana Śakuni (See)—;
ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ପରଘରେ ଅନିଷ୍ଟ ଲଗାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—A person
ଶକୁନିମାମା ଶକୁନିମାମା who foments quarrel in another's family.
ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଶାକିନୀ)—୧ । (ଗାଳି) ଡାଆଣୀ; ମାଗୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ।
ଶାକିନୀ ଶାଖିନୀ 1. (abuse) A mean or wicked woman; a witch. ୨ । ଭୂତଦେବତା ବିଶେଷ—2. A class of wicked female ghosts.

ଶଙ୍କିତବ୍ୟ—ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ (ଶଙ୍କ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—ଶଙ୍କନୀୟ—
Śaṅkitabya Deserving to be feared or
(ଶଙ୍କିତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) suspected.

ଶଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ.ଶଙ୍କ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଭୟ କରିବା; ଭୀତହେବା—
Śaṅkibā ଶଙ୍କା କରା ଶକ୍ କରନା 1. To fear; to dread.
[ଉ—ତାଙ୍କର ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟକୁ ଜଳଧି ଶଙ୍କିଲେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣପର୍ବ] ୨ । ସନ୍ଦେହ କରିବା—2. To suspect. ୩ । (ସଂ. ସଙ୍କୋଚ)—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ
ସଙ୍କୁଚନା କରିବାକୁ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେବା; ସଙ୍କୋଚ ବୋଧ କରିବା ବା ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା—3. To shrink from doing a thing; to fight shy of a matter.

(ଉ—ବନ୍ଦି ଭଦ୍ରେ ବନ୍ଦୀ କରି ଇନ୍ଦ୍ରଗଲା ଶଙ୍କି—ବିଶ୍ୱନାଥ. ବିଚିତ୍ରରାମାୟଣ) ୪ । ଲଜ୍ଜାବୋଧକରିବା—4. To feel shy.

ଶଙ୍କି ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶଙ୍କିବା (ଦେଶ)—Śaṅkibā (See).
Śaṅki jibā (ଉ—ଦେଖି ଶଙ୍କିଯାଣ୍ଟ ଗ୍ରାମ୍ୟଲୋକେ ଭରମର
ଭୟପାଓୟା ପଳାଇଯାଣ୍ଟ ଥୋକେ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ

ଶଙ୍କୁ—ସଂ. ବି (ଶ ଧାତୁ + ଅଦାଦାନେ ଉ; ଯାହାଯୋଗୁ ଲୋକେ ଭୀତ
Śaṅku ହୁଅନ୍ତି)—୧ । ମୁନିଆ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଭେଷା; ମୁନା—1. A pointed weapon; harpoon; ୨ । ଶେଲ; ଛେଲ; ବର୍ଛା; ଭାଲ—2. Spear. javelin. ୩ । ଶଲ୍ୟ; ବାଣ—3. Arrow; dart. ୪ । କୀଳକ; ଖିଲ; ଖୀଳା; ମେଖ—4. A peg; a stake. ୫ । ଗୋଜଣା; ମୁନିଆବାଡ଼ି; ଶୂଳ—5. A pointed stake. ୬ । ବାର ଅଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବର କାଠି; ମାପିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ମାପ କାଠି—6. A rod measuring 12 digits or about 10 inches; a measuring rod. ୭ । ଘଣ୍ଟିକା ଯନ୍ତ୍ରର ସମୟ-ଜ୍ଞାପକ କଣ୍ଟା—7. The index or hand of a timepiece; the hands of a dial. ୮ । ସ୍ଥାଣୁ; ଥୁଣ୍ଟା ଗଛ—8. The stump of a lopped-off tree; pollard. ୯ । ଶିବ; ମହାଦେବ—9. God Śiba. ୧୦ । ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ସଭାର ନବରତ୍ନ (ପଣ୍ଡିତ) ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ—10. Name of one of the 9 poet-laureates or Jewels of the court of king Bikramāditya ୧୧ । (ଗଣିତ) ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ; ଲୀଳାବତୀ ଅନୁସାରେ ଦଶ ଲକ୍ଷ କୋଟି ସଂଖ୍ୟା; ଏକ ପଦ୍ମ (ହି. ଶ)—11. Name of a mathematical number; 10 trillions. [ଉ—୧ ସଂଖ୍ୟା ପରେ ୧୩ଟି ଶୂନ୍ୟ ଦେଲେ ଏ ସଂଖ୍ୟା ହେବ] ୧୨ । ଶଙ୍କୁଚ, ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ଶାଙ୍କୁରମାଛ—12. The stinging ray; the sea devil; uraria Picta. ୧୩ । ପାପ, କଳୁଷ—13. Sin. ୧୪ । ପୁଂ ଚିହ୍ନ, ଲିଙ୍ଗ, ମେଢ଼ୁ 14. Penis; the male organ of generation; Pudendum oirile.

୧୫ । ଖେରୁ ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ; ଖେରୁକ—15. A scented herb; Andropogen Aciculates. ୧୬--ବଳ୍ମିକ; ଢୁଙ୍କା । 16. Ant-hill. ୧୭ । ଭୂତ—17. Ghost; goblin; gnome. ୧୮ । ହଂସ (ହି. ଶ)—18. A swan; gander. ୧୯ । କନ୍ଦର୍ପ—19. Cupid. ୨୦ । ଶିବଙ୍କ ଅନୁଚର ଗନ୍ଧର୍ବ ବିଶେଷ । 20. Name of an attendant of God Śiba; a demigod. ୨୧ । (+ଭାବ.ଭ) ଶଙ୍କା; ଭୟ; ତ୍ରାସ—21. Fear; fright; alarm. ୨୨ । ପତ୍ରର ଶିରା—22. The fibres or ridges of a leaf. ୨୩ । ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇ—23. Name of a king; elder brother of King Bikramāditya.

[ଦ୍ର—ଏ ମହାତ୍ମା ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇ । ଏ ପ୍ରଥମେ ରାଜା ହୋଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ପରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାପାତ୍ମା ଓ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ହୋଇ ଉଠିଲେ ଓ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ତାଙ୍କର ହସ୍ତରେ ଶେଷରେ ନିହତ ହେଲେ ।]

୨୪ । ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ନାମକ ରାଜା; ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜା ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପିତା—24. Name of the father of King Harischandra of the solar dynasty of ancient Oudh. ୨୫ । ଜଣୀ ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ—(ହି. ଶ) 25. Shell of fasciolaria. ୨୬ । ଜୁଆ ଖେଳର ବାଜି (ହି. ଶ)—26. A stake in a game at hazard. ୨୭ । ଉଗ୍ରସେନଙ୍କ ଏକପୁତ୍ର (ହି. ଶ)—27. Name of a son of Ugrasena. ୨୮ । ଶୂଳ; ଅଗ ସରୁ ଓ ମୂଳ ମୋଟଥିବା ଖୁଣ୍ଟି (ହି. ଶ) 28. A post with a tapering top. ୨୯ । ବୃକ୍ଷ ଅଦର ଭୂମିରୁ ରସ ଶୋଷିବା ଶକ୍ତି (ହି. ଶ)—29. The power of vegetables to draw juice from the ground. ୩୦ । ଖୁଣ୍ଟି; ଛୋଟ ଖୁଣ୍ଟ (ହି. ଶ)—30. Small pillar; post. ୩୧ । ରାକ୍ଷସ (ହି. ଶ)—31. Demon ୩୨ । ବିଷ (ହି. ଶ)—32. Poison. ୩୩ । ପ୍ରାଚୀନକାଳର ବାଦ୍ୟବିଶେଷ (ହି. ଶ)—33. Name of an ancient musical instrument.

ଶଙ୍କୁ ଶାଙ୍କୁ ଦେ. ବି.—୧ । ଭୂମିକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ପାଇଁ ଭୂଇଁରେ ପୋତା ଯିବା ଖୁଣ୍ଟି—1. A peg driven into the ground as a landmark. ୨ । କୌଣସି ଜମି ମାପ କରି ଚିହ୍ନଟ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଯିବା ସ୍ଥାନର ଚାରି ଦୁଆରରେ ସ୍ଥିତ କୌଣସି ସ୍ଥାୟୀ ଚିହ୍ନ, ଯେଉଁ ଚିହ୍ନଠାରୁ ମାପ କରି ଖୋଜା ଯାଉଥିବା ଜମିକୁ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ—2. A permanent object or landmark (e. g. a temple, an old tree) which is taken to be the starting point of measurement to find out the identity of any plot of land. ୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁଠାରୁ ଚିହ୍ନାଇବା ପାଇଁ ତହିଁରେ ଥିବା ବିଶେଷ ଚିହ୍ନ—3. A distinguishing mark attached to a thing; ୪ । ଦୁଇ ଜମିର ସୀମା ଚିହ୍ନାଇବା ପାଇଁ ପୋତା ଯାଇଥିବା ସ୍ତମ୍ଭ ବା ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ—4. Boundary post. ୫ । ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚିହ୍ନରୁ ଜମିର ମାପ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଏ ।—5. The starting point in a surveying.

ଶଙ୍କୁଆ—ଦେ.ବି.—(ସଂ.ସଙ୍କ୍ରମ)—ନଦୀ ଓ ପୋଖରୀ ଆଦିରୁ ପାଣି ଦୋହି ନିବା ପାଇଁ ଓ ଉପରେ ଲୋକ ଯିବା ଆସିବା ପାଇଁ ସାଂକୋ ପୁଲ, ସାଁକୁ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ପୋଲ; ସେତୁ—A bridge; culvert.

Śaṅkua

ଶଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି—(ଶଙ୍କୁ—ଖୀଳକ ପରି ଠିଆ ହୋଇଥାଏ କର୍ଣ୍ଣ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଗର୍ଦ୍ଦଭ; ଗଧ—[ଶଙ୍କୁକର୍ଣ୍ଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ] 1. The ass. ୨ । ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—2. Name of a demon. ୩ । ମହାଦେବ ଲିଙ୍ଗ ବିଶେଷ—3. The name of a Śiba Liṅga. [ଉ—ଶଙ୍କୁକର୍ଣ୍ଣ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଯେ ପୂଜିଲା ଦଶ ଅଶ୍ୱମେଧର ଫଳ ସେ ଲଭିଲା । କୃତ୍ତିବାସ. ମହାଭାରତ ବନ ।] ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ—ଯାହାର କାନ ଖୀଳା ପରି ଠିଆ ହୋଇଥାଏ—Having the ears standing erect like pegs.

Śaṅkara karṇṇa

ଶଙ୍କୁଚି—ସଂ. ବି.—(ଶଙ୍କ୍ ଧାତୁ+ଅପାଦାନେ. କ୍ତି)—ଶାଙ୍କୁଚ ମାଛ (ଦେଶ)—The ray or sea-devil fish trygon; stingray.

Śaṅkuchi

ଶଙ୍କୁଚ୍ଛାୟା—ସଂ. ବି—ପ୍ରାଚୀନକାଳର ୧୨ ଅଙ୍ଗୁଳ ଉଚ୍ଚ ଏକ ମୃଣ୍ଡ ଖୁଣ୍ଟି, ଯାହାର ଛାୟାଦ୍ୱାରା ସମୟର ପରିମାଣ ଜଣା ଯାଉଥିଲା [ହି. ଶ.]—A pointed stake 12 digits long with the help of the shadow of which, the time of the day could be ascertained in ancient India.

Śaṅkuchchhāyā

ଶଙ୍କୁଡ଼ି—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Śaṅkuṛḍi Śaṅkhuṛḍi (See)

ଶଙ୍କୁଣି(ନି)—ଦେ. ବି.—ଶଙ୍କିନି (ଦେଖ)
Śaṅkuṇi(ni) Śaṅkini (See)

ଶଙ୍କୁ ତରୁ—ସଂ. ବି.—ଶାଳବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ.)
Śaṅku taru Shorea Robusta (tree).
[ଶଙ୍କୁ ବୃକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶଙ୍କୁଦ୍ୱାର—ସଂ. ବି (ନାମ)—ଗୁଜରାଟ ସମୀପସ୍ଥ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ୱୀପ, ଯେଉଁଠାରେ ଶଙ୍କୁ ନାମ୍ନୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି [ହି. ଶ.]—Name of an islet off the coast

Śaṅku dwāra

of Gujerat where an image of Bishṇu is worshipped.

ଶଙ୍କନ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶକୁନ) —ଶକୁନ; ଶୁଭାଶୁଭସୂଚକ ଚିହ୍ନ—
Śaṅkuna ଶକୁନ Omen; premonitory signs or indications. [ଉ— ପ୍ରିୟ ମିଳିବା ଆଗମନ, ମୋର ବଢ଼ିବା ଏ ଶକୁନ । ଭୂଗଣ୍ଡ. ପ୍ରେମଅମୃତ ।]
— ସଂ. ବ.— (ନାମ)—ଶଙ୍କୁଦ୍ୱାର ଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
Śaṅku nārāyaṇa ନାରାୟଣ ମୂର୍ତ୍ତି (ହିନ୍ଦୁ ଶ.)—The image of Bishṇu in the islet of Śaṅkudwāra.

ଶଙ୍କୁ(ଙ୍କି)ନୀ—ଦେ. ବ—୧ । (ପୁଂ) ଶକୁନି; ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ମାମୁଁ—
Śaṅku(ṅki)nī 1. The maternal uncle of Durjyodhana. ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଶଙ୍ଖିନୀ ୨ (ଦେଶ)
2. Śaṅkhinī 2 (See)

ଶଙ୍କୁନୀ ଡ(ଡା)ଙ୍କୁଣୀ— ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ)—(ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ—ସଂ.
Śaṅkunī ḍa(ḍā)ṅkuṇī ଶଙ୍ଖିନୀ+ଡାକିନୀ) – ନର ପିଶାଚୀ—
A female devil.

ଶଙ୍କୁନ୍ୟ—ପ୍ରା. ବ.—(ସଂ. ଶକୁନ)—ଶକୁନ (ଦେଶ)
Śaṅkunya Śakuna (See)

ଶଙ୍କୁ ପଟ୍ଟ—ସଂ. ବ—୧ । ଶଙ୍କୁ ଯନ୍ତ୍ରର ବା ସୂର୍ଯ୍ୟଘଣ୍ଟିକାର ଉପରେ ଥିବା
Śaṅku patta ପଟ୍ଟା—The dial or face of a sundial.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଘଣ୍ଟିକା—2. The sundial.

ଶଙ୍କୁ ଫଣୀ—ସା. ବ—(ସଂ. ଶଙ୍କୁଫଣୀନ୍)—ଜଳଚର (ହିନ୍ଦୁ ଶ.)=
Śaṅku phaṇī An aquatic animal.

ଶଙ୍କୁଫଳୀ—ସଂ. ବ (ଶଙ୍କୁ+ଫଳ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ସଫେଦ
Śaṅkuphalī ବବୂର ଗଛ (ହିନ୍ଦୁ ଶ)—The white
(ଶଙ୍କୁଫଳକା—ଅନ୍ୟରୂପ) variety of Acacia Arabica.

ଶଙ୍କୁ ମୁଖ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । କୁମ୍ଭୀର (ହିନ୍ଦୁ ଶ)—
Śaṅku mukha 1. Alligator. ୨ । ମୂଷା (ହିନ୍ଦୁ ଶ)—
2. Mouse.

ଶଙ୍କୁମୁଖୀ—ସଂ. ବ (ଶଙ୍କୁ+ମୁଖ+ଇନ୍)—ଜୋକ (ହିନ୍ଦୁ ଶ)
Śaṅkumukhī Leech.

ଶଙ୍କୁ ଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ—ସୂର୍ଯ୍ୟଘଣ୍ଟିକା—The sundial. [ଦ୍ର—ଏହି
Śaṅku jantra ଘଣ୍ଟିକାର ପଟ୍ଟ ଉପରେ ଏଣ୍ଡିଏ କାଠି (ଶଙ୍କୁ) ଠିଆକରାଯାଇ ଥାଏ ଓ ଉକ୍ତ ଶଙ୍କୁର ଛାୟା ପଟ୍ଟ ଉପରେ ଚିହ୍ନିତ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିଲେ ହୋଇ ସମୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରେ ।]

ଶଙ୍କୁର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଶଙ୍କ୍ ଧାତୁ+ଉମ୍ରୀ. ଉର)—ଭୟଙ୍କର—
Śaṅkura Terrific. ସଂ. ବ—ପୌରାଣିକ ଦାନବ ବିଶେଷ
(ହିନ୍ଦୁ ଶ)—Name of a demon.

ଶଙ୍କୁରି—ପ୍ରା. ବ ଓ ବଣ (ଶୁଦ୍ରଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି
Śaṅkuri (ଦେଶ)—Śaṅkhurḍi. (See)

ଶଙ୍କୁଲା—ସଂ. ବ (ଶଙ୍କ୍ ଧାତୁ+ ଅପାଦାନେ. ଉଳ; ବମ୍ବା ଶଙ୍କୁ+
Śaṅkulā ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଳ;+ଆ) - ଗୁଥକାଉ—A nut-cracker.

ଶଙ୍କୁଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶଙ୍ଖୁଲିବା (ଦେଶ)
Śaṅkulibā Śaṅkhulibā. (See)

ଶଙ୍କୋଚ—ସଂ. ବ (ଶଙ୍କ୍ ଧାତୁ+ଅପାଦାନେ. ଉଚ)—ଶାଙ୍କୁଚ ମାଛ
Śaṅkocha (ଦେଶ)—Śaṅkucha māchha. (See)

ଶଙ୍କୋଶିକ—ସଂ. ବଣ—(ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ) —ନୈମିତ୍ତିକ (ହିନ୍ଦୁ ଶ)
Śaṅkośika (Sāṅkhya philosophy) Casual.

ଶଙ୍ଖ —ସଂ. ବ (ଶମ୍ ଧାତୁ= ଶାନ୍ତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଖ; ଯେ ଅପଣାର
Śaṅkha ମଧୁର ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ଜଗତକୁ ଶାନ୍ତ କରେ)—
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ମୁଖର, ବହୁନାଦ, ଦୀର୍ଘନାଦ, ବାରବିର, ହରପ୍ରିୟ, କମ୍ବୁ, କମ୍ବୋଜ, ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ, ଅବ୍ଜ, ଅନ୍ତ୍ରାଲୁଣ୍ଟଳ, ସୁନାଦ, ମହାନାଦ, ଜଳଜ, ଅର୍ଣ୍ଣୋଦ୍ଭବ, ଶ୍ୱେତ, ପୂତ ।
ଶାଂଖ
ଶ ଖ

୧ । ଗେଣ୍ଡାଜାତୀୟ, ଜଳ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଡ଼ ସାମୁଦ୍ରିକ ପ୍ରାଣୀର କଠିନ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ଆବରଣ ବା ଖୋଳ—1. A marine conch shell; Turbinella Rapa.

[ଦ୍ର—ଏହା ମଧ୍ୟରୁ ମାଂସ-ଗୁଡ଼ିକ ସଢ଼ିଗଲେ ଏହା ଜଳପାତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଦେବାରାଧନାଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଜଳ ଏଥିରେ ରଖନ୍ତି । ଏହାର ପୃଷ୍ଠଭାଗରେ ଏକମୁଣ୍ଡରେ ଆବର୍ତ୍ତ ବା ଉଇଁଶ ଥାଏ । ସେହି ଉଇଁଶର ମୁଣ୍ଡକୁ ଛିଦ୍ର କରି ସେହି ବାଟେ ଫୁଙ୍କିଲେ ଉଚ୍ଚ ଓ ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱର ହୁଏ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ବିବାହାଦି ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଓ ଦେବାଳୟରେ ଏହା ବଜାଯାଏ । ଏହା ପୂର୍ବେ ଯୁଦ୍ଧରେ ତୂରୀରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ଉଦ୍ଦ ଉଦ୍ଦ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କର ଶଙ୍ଖର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ନାମ ଥିଲା ଯଥା—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶଙ୍ଖର ନାମ ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ, ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ଦେବଦତ୍ତ, ଭୀମଙ୍କର ପୌଣ୍ଡ୍ର, ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଅନନ୍ତବିଜୟ, ନକୁଳଙ୍କର ସୁଘୋଷ ଓ ସହଦେବଙ୍କର ମଣିପୁଷ୍ପକ । ସିଂହଳ ଓ ତନ୍ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସମୁଦ୍ରରୁ ସାଧାରଣତଃ ଶଙ୍ଖ ମିଳେ । ପୃଥିବୀର ଉପକୂଳ ସମୁଦ୍ରରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଶଙ୍ଖ ମିଳେ । ଶଙ୍ଖକୁ କାଟି ବାହୁ ବଳୟ (ଶଙ୍ଖା) ତିଆରି କରନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଉପରସ ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ । ଶଙ୍ଖର ଭସ୍ମ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଶଙ୍ଖ ପୋଡ଼ିଲେ ଚୂନ ହୁଏ । ଶଙ୍ଖର ବର୍ଣ୍ଣ ଧଳା । କେତେକ ଶଙ୍ଖର ଆବର୍ତ୍ତ ଡାହାଣ ଆଡ଼କୁ ବୁଲିଥାଏ । ଏହାକୁ ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତକ ଶଙ୍ଖ କୁହାଯାଏ । ସେହିପରି କେତେକ ଶଙ୍ଖ ବାମାବର୍ତ୍ତକ । ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତକ ଶଙ୍ଖ ଦୁର୍ଲଭ ମିଳେ ଓ ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତକ ଶଙ୍ଖ ଯାହାର ଥାଏ, ସେ ଅପଣାକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମନେ କରେ । ସମୁଦ୍ରରେ ନାନାଜାତୀୟ ଓ ନାନା ଆକାରର ତଥା ବର୍ଣ୍ଣର ଶଙ୍ଖ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଶଙ୍ଖର ଆବର୍ତ୍ତ(ଉଇଁଶ)ମାନ ବାମ ଆଡ଼କୁ ବୁଲିଥାଏ; ଏହାକୁ ବାମାବର୍ତ୍ତ ଶଙ୍ଖ କୋହାଯାଏ । କୌଣସି କୌଣସି ଶଙ୍ଖର ଆବର୍ତ୍ତ ଡାହାଣ ଆଡ଼କୁ ବୁଲିଥାଏ, ଏହାକୁ ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତ ଶଙ୍ଖ କୋହାଯାଏ ଓ ଏହା ଅତି ଶୁଭଦାୟକ ଓ ଧନବର୍ଦ୍ଧକ କୋହି ବିବେଚିତ । ବୈଦ୍ୟକ-

ମଭରେ ଶଙ୍ଖ କେଶହିତକର, ପିତ୍ତ, କଫ, ବ୍ରୁଧିରବିକାର, ବିଷଦୋଷ, ବାୟୁ, ଶୂଳ, ଶ୍ୱାସ, ଅଶୀର୍ଣ୍ଣ, ସଗ୍ରହଣୀ ରୋଗର ଉପକାରକ । ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତ ଶଙ୍ଖର ଗୁଣ ବାମାବର୍ତ୍ତ ଶଙ୍ଖ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ।

ଶଙ୍ଖ ଭସ୍ମ ଜ୍ୱର, କାଶ, ଶ୍ୱାସ, ଅତିସାର ଆଦି ରୋଗରେ ଉପକାରୀ । ଏହା ସ୍ତମ୍ଭକ ଓ କାଷ୍ଠୀକରଣରୂପେ ଗଣ୍ୟ । ବିଲ, ପୋଖରୀ, ନଈରେ ଯେଉଁ ଗେଣ୍ଡା (Snail) ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି ଓ ଯେଉଁ କଉଡ଼ି ଅମ୍ଭେମାନେ ବ୍ୟବହାର କରୁଁ, ଶଙ୍ଖମାନେ ସେହି ଶ୍ରେଣୀର ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବ; ତଥାପି ଏମାନଙ୍କ ଅସ୍ଥି ମୋଟା । ଇଂରାଜୀଭାଷାରେ ଓ ନାନାଜାତୀୟ ନାନା-ବର୍ଣ୍ଣର ଶଙ୍ଖର ନାମ ଅଛି । ଯଥା—

Queen conch—ରୋମୁଣୀ ଶଙ୍ଖ, Pujrula—ଏକପ୍ରକାର ଶଙ୍ଖ । Music shell—ଯେଉଁ ଶଙ୍ଖର ମୁଣ୍ଡିରେ ଛିଦ୍ର କରି ଲୋକେ ବଜାନ୍ତି । Harp shell—ଠିରେ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ଭେରି ଥିବା ଚକ୍ରିତ ଶଙ୍ଖ । Drill shell—ଫୋଡ଼ି ଥିବା ଶଙ୍ଖ । Periwinkle—କଉ ଗେଣ୍ଡା ପରି ଶଙ୍ଖ । Scalaria—ଜାଲିବିଶିଷ୍ଟ ଶଙ୍ଖ । Earsnail—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଚକ୍ରିତ ଶଙ୍ଖ । Nassa—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ରେଖାଙ୍କିତ ଶଙ୍ଖ । Margimellia—ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ସ୍ପର୍ଶ ଓ ନାଲିଡୋରଯୁକ୍ତ ଶଙ୍ଖ । Cone—ବଡ଼ ଓ ଛିଟପଡା ଶଙ୍ଖ । Mitershell—ଖର୍ବ ଲମ୍ବ ଗୋଲିଆ ଓ ଛିଟପଡା ଶଙ୍ଖ । Oliva—ମାଟିଆ ହଳଦିଆ ଓ ଅତି ସୁନ୍ଦରରୂପେ ଚକ୍ର ବିଚକ୍ରିତ ଶଙ୍ଖ । Nautilus—ଗୋଲ ଚକ୍ରା ଓ ଅବର୍ତ୍ତମୟ ଶଙ୍ଖ । Unicorn shell—ଏକଦିଆ ଶଙ୍ଖ । Univalve shell—ଏକପାଖୁଡ଼ିଆ ଶଙ୍ଖ । Tulip shell—ବନ୍ଧୁପାଟୁଳିଭାବିଶିଷ୍ଟ ଶଙ୍ଖ । Triton shell—ବଡ ଶଙ୍ଖ । Turritella—ଲମ୍ବ ଗୋଲିଆ ଶଙ୍ଖ । Turbenella—ଯେଉଁ ଶଙ୍ଖର ମୁହଁ ଗୋଲିଆ] । ୨ । ଲଲାଟାସ୍ଥି; ମୁଣ୍ଡର ଖପୁରିର ସମ୍ମୁଖାଂଶ 2. The bone of the forehead; the temporal or frontal bone. (ଉ—ଶଙ୍ଖ ଘୋଷିତେ ଚର୍ଦ୍ଦଣ କଲ ପିତେ—ପ୍ରାଚୀ. ରସକାରଥ) ୩ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଶଙ୍ଖନିର୍ମିତ କରବଳୟ; ଶଙ୍ଖା—3. Conch shell bracelets. ୪ । ଗଳଦେଶ; ବେକର ସମ୍ମୁଖଦିଗର ନଳ; ଶଙ୍ଖି—4. The gullet; throat. ୫ । କୁବେରଙ୍କର ନବରତ୍ନବିଶେଷ—5. Name of one of the gems of Kubera. ୬ । ଲକ୍ଷ କୋଟି ସଂଖ୍ୟା—(ଏକ ସଂଖ୍ୟାର ଡାହାଣରେ ୧୨ଟି ଶୂନ୍ୟ ଦେଲେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ହୁଏ) 6. Ten thousand millions; a billion. (ଉ—ବଳ ଦେଖେ ବୋଲ ଯେତେ ଶଙ୍ଖ ସେହି, ବାଇରାଶିରେ ଜଳଚ ତେତେ ଶଙ୍ଖ ନାହିଁ—ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ) [ଦ୍ର—ସଂଖ୍ୟା ଗଣନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣୋକ୍ତ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶ୍ଳୋକଟି ସହାୟକ—

ଏକଂଦଶଂ ଶତଞ୍ଚୈବ ସହସ୍ରସଯୁତଂ ତଥା
ଲକ୍ଷଂ ଚ ନିୟୁତଞ୍ଚୈବ କୋଟିରର୍ବୁଦମେବ ଚ
ବୃନ୍ଦଃଖର୍ବୋନିଖର୍ବଶ୍ଚ ଶଙ୍ଖପଦ୍ମୌ ଚ ସାଗରାଃ
ଅନ୍ତ୍ୟଂମଧ୍ୟଂ ପରାର୍ଦ୍ଧଂ ଚ ଦଶବୃଦ୍ଧ୍ୟାଯଥାକ୍ରମଂ—ବିଶ୍ୱକୋଷ]

୭ । ସର୍ପବିଶେଷ; ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼—7. Name of a species of serpents. [ଦ୍ର—ଏହା ଅଷ୍ଟ ନାଗ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ । ଅଷ୍ଟ ନାଗଙ୍କ ନାମ—ଅନନ୍ତ, ବାସୁକି, ପଦ୍ମ, ମହାପଦ୍ମ, ତକ୍ଷକ, କୁଳୀର, କର୍କଟ, ଶଙ୍ଖ—ବିଶ୍ୱକୋଷ] ୮ । ଶଙ୍ଖାସୁର (ଦେଖ)—8. Name of a demon Śaṅkhāsura (See) ୯ । ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରଣେତା ଋଷି-ବିଶେଷ—9. Name of a Hindu lawgiver. ୧୦ । ହସ୍ତିଦନ୍ତଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟଭାଗ ଅଂଶ—10. The part of the elephant's head between the two tusks. ୧୧ । ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ବିଶେଷ—11. A fragrant substance. ୧୨ । କଣ୍ଠୀନାମକ ଔଷଧ—12. Fasciolaria; Onyx Unguis; Odoratus; shell. [ଦ୍ର—ଏହା ସମୁଦ୍ରଜାତ ଶମ୍ବୁକବିଶେଷର ମୁଖର ଖୋଳ । ଏହାକୁ ଉତ୍ତପ୍ତ କଲେ ଏଥିରୁ ସୁବାସ ବାହାରେ ଏବଂ ଏହାକୁ ତୈଳରେ ଭିଜିଲେ ତୈଳ ସୁଗନ୍ଧ ହୁଏ ।] ୧୩ । ରଣବାଦ୍ୟବିଶେଷ—13. Name of a martial musical instrument. ୧୪ । ଶଙ୍ଖ ବିଷ; ଶଙ୍ଖିଆ—14. White arsenic. ୧୫ । କାନମୁଣ୍ଡା (ହି. ଶ.)—15. The part of the face near the ears. ୧୬ । ଚରଣ ଚିହ୍ନ (ହି. ଶ.)—16. Footmarks. ୧୭ । ରାଜା ବିରାଟଙ୍କ ପୁତ୍ର (ହି. ଶ.)—17. A son of King Birāṭa. [ଦ୍ର—ବିରାଟଙ୍କ ଅନ୍ୟ ପୁତ୍ରର ନାମ ଉତ୍ତର ।] ୧୮ । ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜା ହଂସଧ୍ୱଜଙ୍କ ପୁରୋହିତ ଓ ଲିଖିତଙ୍କ ଭାଇ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—18 Name of a priest of king Haṁsadhwaja. ୧୯ । ରାଜା ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇ (ଧାରାନଗର ରାଜା ଗନ୍ଧର୍ବସେନଙ୍କ ବଡ଼ପୁଅ; ଯାହାଙ୍କ ମାର ପଦାଇ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ରାଜା ହୋଇଥିଲେ) (ହି.ଶ.)—19. Name of the elder brother of Bikramāditya. ୨୦ । ବର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ ବିଶେଷ—20. Name of a metre. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୨ ଯତିଗଣ ଓ ୧୪ ରଗଣ ଥାଏ । ଏହା ଦଣ୍ଡକ ବୃତ୍ତର ଅନ୍ତର୍ଗତ—ହି. ଶ.) ।] ୨୧ । ବାୟୁ ଚଳିବା ଶବ୍ଦ (ହି. ଶ.)—21. The sound of blowing of wind.

ଦେ. ବ—ସଙ୍ଖ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୋଲ—Culvert.

ଶଙ୍ଖକ—ସଂ. ବ—(ଶଙ୍ଖ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଶଙ୍ଖ; ବମ୍ବୁ—
Śaṅkhaka 1. Conch. ୨ । ଶଙ୍ଖା; ଶଙ୍ଖ ନିର୍ମିତ ବଳୟ—
2. Bracelets made of conch shell. ୩ । କପାଳ; ଲଲାଟ—3.Brow; forehead; temple. ୪ । ଶିରୋରୋଗ ବିଶେଷ; କପାଳରେ ତୀବ୍ରଣ ବେଦନା; ଅଧାକପାଳ ବଥା—4. Violent pain in the forehead; migrim. ୫ । ମସ୍ତକ (ହି. ଶ.)—
5. Head. ୬ । ହୀରାକଷ (ଦେଶ)—(ହି. ଶ.)—
6. Copperas; green vitriol. ୭ । କଙ୍କଣ (ହି. ଶ.)—7. Wristlet. ୮ । ଶଙ୍ଖଲବ୍ଧ (ହି. ଶ)—
8. Name of a rare gem.

ଶଙ୍ଖ କନ୍ଦ—ସଂ. ବ—୧ । ଶଙ୍ଖସାରୁ (ଦେଶ) (ଦରେକ୍ଷ୍ମ ଦ୍ରବ୍ୟଲକ୍ଷଣ)—
Śaṅkha kanda 1. Śaṅkhasāru. (See) ୨ । ଶଙ୍ଖାଳୁ (ଦେଶ) (ହି. ଶ)—2. Śaṅkhāḷu: (See)

ଶଙ୍ଖକାର(ରୀ)—ସଂ. ବ—ଶଙ୍ଖାର; ଯେ ଶଙ୍ଖର ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ନିର୍ମାଣ
Śaṅkhakāra(rī) କରେ—A manufacturer of shell bracelets and other articles. [ଦ୍ର—ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ବିଶ୍ୱକର୍ମା ପିତା ଓ ଦ୍ରୋମାଭାଠାରୁ ଏ ସଙ୍କର ଜାତିର ଉତ୍ପତ୍ତି । (ହି. ଶ) ।]

ଶଙ୍ଖକୁସୁମା—ସଂ. ବ—୧ । ଶଙ୍ଖପୁଷ୍ପୀ (ଦେଶ) (ହି. ଶ)—1. Śaṅkha
Śaṅkhakusumā pushpī. (See) ୨ । ଧଳା ଅପରାଜିତା (ହି. ଶ)—2. The white flowered variety of the clitoris creeper.

ଶଙ୍ଖକୂଟ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ନାଗ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—
Śaṅkhakūṭa 1. Name of a Nāga. ୨ । ପୌରାଣିକ ପର୍ବତ ବିଶେଷ—2. Name of a mythological mountain.

ଶଙ୍ଖ କ୍ଷୀର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—(ଶଙ୍ଖର ଦୁଗ୍ଧପରି) ଅସମ୍ଭବ ବିଷୟ
Śaṅkha kshīra (ହି. ଶ)—An impossibility; an (ଶଙ୍ଖ ଦୁଗ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) improbable thing.

ଶଙ୍ଖ କ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବ—ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର; ପୁରୀ—Puri town. [ଦ୍ର—ଶଙ୍ଖ
Śaṅkha kshetra କ୍ଷେତ୍ରେ ଅଣୁଅଛି ରଣ୍ଡିରେଖା ଏ ବାରତା ସୁଖପ୍ରଦ । ଗୁଧାନାଥ. ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ ।] [ଦ୍ର—ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡ ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଶଙ୍ଖକ୍ଷେତ୍ରରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ର ଗଦା ପଦ୍ମଧାରୀ—ସଂ. ବ—ଚାରିହାତରେ ଚାରିଗୋଟି
Śaṅkha chakra gadā padmadhārī ଚିହ୍ନଧାରୀ ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu. [ଦ୍ର—ନାରାୟଣଙ୍କ ଚତୁର୍ଭୁଜ ମୂର୍ତ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ଶଙ୍ଖର ନାମ ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ । ଚକ୍ରର ନାମ ସୁଦର୍ଶନ । ଗଦାର ନାମ କୌମୋଦକୀ ଓ ପଦ୍ମର ନାମ ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ କିମ୍ବା ପଦ୍ମନିଧି ।]

ଶଙ୍ଖଚରୀ(ଚିଁ)—ସଂ. ବ—(ଶଙ୍ଖ=ଲଲାଟ+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଈ;
Śaṅkhachari(rchchī) ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଈ)—୧ । ଲଲାଟିକା(ଦେଶ)—1.Lalāṭikā (See) ୨ । ଭ୍ରୂ;ଲଲାଟ (ହି. ଶ)—2. Brow. ୩ । ଚନ୍ଦନଦ୍ୱାରା ଲଲାଟରେ ଅଙ୍କିତ ଚିହ୍ନ—3. A mark on the forehead made with sandal (Apte).

ଶଙ୍ଖଚିଲ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଶଙ୍କର ଚିଲ)—ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣରେ ବିଚିତ୍ର
Śaṅkhachila ମସ୍ତ୍ରପ୍ରିୟ ପକ୍ଷୀବିଶେଷ । [ଦ୍ର—ଏହାର ମୁଣ୍ଡ, ଶଙ୍ଖଚିଲ ସୌମେର ଚୀଲ ଗଳା ଓ ପେଟ ଶଙ୍ଖ ପରି ଧଳା । ଏହା ପ୍ରାୟ ଏକ ହାତ ଦୀର୍ଘ ଏବଂ ଏହାର ପିଠି ଓ ପୁଚ୍ଛ ଦେଖିବାକୁ ନୀଳ । ଏହାର ଚଞ୍ଚୁ ବଡ଼ ଓ ତେପ୍ଟା ଏବଂ ଗୋଡ଼ ଶ୍ୱେତ ଓ ନଖ ବକ୍ର] The Brahmini kite; Haliastus Indus.

[ଦ୍ର—ତନ୍ତ୍ରରେ ଏହି ପକ୍ଷୀ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଅଂଶ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଦେଶୀ ପୁରାଣରେ ଏହାକୁ ଶଙ୍କରପ୍ରିୟା ନାମରେ ଅଭିହିତ କରାଯାଇଅଛି । କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯାତ୍ରା ବା ଅନୁକୂଳ କରିବା ସମୟରେ ହନୁମାନେ ଶଙ୍ଖଚିଲ ଉଡ଼ିବା ଦେଖିଲେ ତାହାକୁ ଶୁଭସୂଚକ ଶକୁନ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ପୋଖରୀରେ ଲୋକେ ମାଛ ଧରିଲେ ଉପରେ ଶଙ୍ଖଚିଲମାନେ ଉଡ଼ନ୍ତି ଓ ପାଣିରୁ ନଖଦ୍ୱାରା ଶ୍ୱେତ ଶ୍ୱେତ ମାଛ ଝାମ୍ପି ନେଇ ଖାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ବୋବାଳି ମନୁଷ୍ୟର ବିକଳ କାନ୍ଦଣା ପରି ଶୁଣାଯାଏ ।]

ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼—ଦେ. ବ.—(ସଂ ଶଙ୍ଖଚୂଡ)—୧ । ଅହିରାଜ ସର୍ପ 1. A
Śaṅkhachurda species of asp; Naia Bungarus. ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼ ଶଂଖଚୂଡ [ଦ୍ର—ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼ ଶୁକ୍ଳ ଫଣା ବିଶିଷ୍ଟ ନାଗଜାତୀୟ ବିଷଧର ସର୍ପ ବିଶେଷ । ଏହାର ଲମ୍ବ ୮ ହାତଠାରୁ ୧୦ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ; ଫଣା ନାଗ ସାପର ଫଣାଠାରୁ ଛୋଟ ଏ ଶ୍ୱେତ ।] ୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ସାମୁଦ୍ରିକ ସାପ, ଶୁକ୍ଳ ଫଣା ବିଶିଷ୍ଟ ସମୁଦ୍ରଜାତୀୟ ସର୍ପ ବିଶେଷ-
2. A species of sea snakes.

ଶଙ୍ଖ ଚୁଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଶଙ୍ଖ ନିର୍ମିତ ହସ୍ତ ବଳୟ—Bracelet
Śaṅkha churdi or wristlet made of ଶଂଖା ଶଂଖକୀ ଚୁଡ଼ୀ conch.

ଶଙ୍ଖ ଚୁନ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଶଙ୍ଖଚୂର୍ଣ୍ଣ)—ଯେଉଁ ଚୂନ ଶଙ୍ଖ ପୋଡ଼ି
Śaṅkha chuna ହେବାଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ—Quicklime ଶଂଖେର ଚୁନ ଶଙ୍ଖ ଚୂନ produced by burning conches.

ଶଙ୍ଖଚୁନି—ପ୍ରଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଶଙ୍ଖଚିଲ (ଦେଶ)
Śaṅkhachuni Śaṅkhachila (See)

ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼—ସଂ. ବ. ୧ । ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼ (ଦେଶ)—1 Śaṅkhachurda
Śaṅkhachūrda (See)—୨ । ଅସୁର ବିଶେଷ—2 Name of a demon. [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କ ନାମ ତୁଳସୀ । କଠୋର ତପସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଏ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଇ ତୁଳସୀ ନାମ୍ନୀ ପରମ ଭୁପବତୀ ସାଧ୍ୱୀ ପତ୍ନୀ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣ ମତରେ ବହୁକାଳ ରାଜତ୍ୱ କରିବାପରେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏହାଙ୍କର ବିବାଦ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ଏବଂ ଦେବତାମାନେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାଜିତ

ହେଲେ । ଶେଷରେ ମହାଦେବ ଏହାଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଥିଲାବେଳେ ସାଧ୍ୱୀ ତୁଳସୀ ଏଣେ ପତିଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ କାମନାକରି ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅର୍ଚ୍ଚନା କରିବାରୁ ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼କୁ ମହାଦେବ ବଧ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ପରେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ସକରୁଣ ଅନୁରୋଧରେ ବିଲେ ବିଷ୍ଣୁ କୁଟିଳର ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼ଙ୍କ ରୂପ ଧାରଣ କରି ତପୋନିଷ୍ଠା ତୁଳସୀଙ୍କର ତପସ୍ୟାଭଙ୍ଗ କଲେ ଓ ତହିଁ ଫଳରେ ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼ ରଣକ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ହେଲେ । ତୁଳସୀ ଏହା ଜାଣିପାରି ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଶାପ ଦେବାରୁ ଉଦ୍ୟତା ହୁଅନ୍ତେ ବିଷ୍ଣୁ ତାଙ୍କୁ ନାନା ପ୍ରବୋଧ ବାକ୍ୟରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ପତିଙ୍କ ସହିତ ସହମୃତା ହେବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲେ ଓ ସାଧ୍ୱୀ ପରଜନ୍ମରେ ତୁଳସୀ ବୃକ୍ଷ ରୂପରେ ପୃଥିବୀରେ ଜନ୍ମ ଲଭି ତପସ୍ୟାଚରଣ ବଳରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଶିରରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବେ ବୋଲି ବର ଦେଲେ । ଏହି ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼ ଅସୁରର ଅନ୍ୟ ନାମ ଜଳନ୍ଧର । ପୁରାଣାନ୍ତର ମତରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ମାରିବାପାଇଁ କଂସ ଏହାକୁ ପଠାଇଥିଲା ବିନ୍ତୁ ଏହାକୁ କୃଷ୍ଣ ବଧ କଲେ । ସୁଦାମା ନାମକ ଗୋପ ରାଧାଙ୍କ ଶାପରେ ଏହି ଅସୁର ହୋଇଥିଲା । (ହି. ଶ)] ୩ । (ନାମ) କୁବେରଙ୍କ ଦୂତ ଓ ସଖା (ହି.ଶ) 3 Name of a messenger and friend of Kubera. ୪ । (ନାମ) ଯକ୍ଷ ବିଶେଷ – (ହି. ଶ) 4. Name of a Jaksha ୫ । (ନାମ) ପୁରାଣାନୁସାରେ ଦ୍ୱାରକାନିବାସୀ ଏକ ବ୍ରାହ୍ମଣ – 5 Name of an inhabitant of Dwārakā [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନେ ଜନ୍ମ ହେବା ପରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ—ହି.ଶ] ୬ । ତୀର୍ଥ-ସ୍ଥାନ ବିଶେଷ (ହି.ଶ)—6.Name of a holy place.

ଶଙ୍ଖ ଚୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି—ଶଙ୍ଖକୁ ପୋଡ଼ି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ଚୂନ [ଦ୍ର—
Śaṅkha chūrṇṇa ଏହା ଈଷତ୍ ଲବଣ ରସ ଓ କୃମି, ଶୂଳ, ପ୍ଲୀହା ଆଦି ରୋଗରେ ଉପକାରକ] —Quicklime got by burning conch.

ଶଙ୍ଖଚୂଳ—ଦେ. ଶ. (ସଂ. ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼) —ଏକ ଜାତୀୟ ସାପ—Nam
Śaṅkhachūla of a class of cobra.

ଶଙ୍ଖଚୂର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଉପଦେବତା ବିଶେଷ; ଶଙ୍ଖିନୀ, ଡାକିନୀ ପରି
Śaṅkhachūrṇṇī ଦୁଷ୍ଟ ଦେବତା—A demi-goddess
ଶଂଖଚୂର୍ଣ୍ଣୀ said to be wicked. [ଦ୍ର—ଏ ଉପଦେବତା ରୁଗ୍ଣୀ-
ଶଂଖିନୀ ଚର୍ମ; କେହି ରାତିରେ ବାଟରେ ପିଷ୍ଟକାଦି ଲୋଭନୀୟ ପଦାର୍ଥ ନେଇ କରି ଚାଲେ ଏ ତାହାକୁ ପଥଭ୍ରାନ୍ତ କରି ଭୁଆଁ ବୁଲାଇ, ସେ କ୍ଲାନ୍ତ ହେଲେ ତାଠାରୁ ସେମାନେ ଖେଳି କରି ଖାଏ ଓ ଶେଷରେ ପଥିକର ରକ୍ତ ଶୋଷି ପ୍ରାଣ ନିଏ । ଯୋଗେଶ୍ୱର ।]

ଶଙ୍ଖଜ—ସଂ. ବିଣ—ଶଙ୍ଖରୁ ଜାତ—Born or produced from
Śaṅkhaja conch. ସଂ. ବି—କପୋତ ଡିମ୍ବପରି ବୃହଦାକାର ମୁକ୍ତା, ଯାହା ଶଙ୍ଖ ମଧ୍ୟରୁ ମିଳେ—A large pearl shaped like a pigeon's egg got from conch shell.

ଶଙ୍ଖଜୀରା—ସଂ. ବି (ଭୁଲ. ସଂ. ସଙ୍ଖଜିରାହର)—ଏକ ପ୍ରକାର ଧଳା ଚକ୍ରଣ
Śaṅkhajīrā ପଥର, ଯାହାର ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଘାଆ ପୂରିବା ପାଇଁ ଔଷଧ
ଶଂଖଜୀରା, ସଂଗଜରାହତ, ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—A kind of white smooth stone, the powder of which is used for healing sores; pumice stone. [ଦ୍ର— ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦସାଗର ଲେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ ଏ ଶବ୍ଦ ଫା· ସଙ୍ଗ୍‌ଜରାହତ୍‌ର ସଂସ୍କୃତରୂପ । ଏଥିରେ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଦି ତିଆରି ହୁଏ । ଏହା ପାଣିରେ ବଡୁଇଲେ ଫୁଲିଯାଏ ଓ ଶୁଖିଲେ କଡ଼ା ହୁଏ । ଏହା ମୂର୍ତ୍ତି ଅଦିର ତିଆରି କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ହି. ଶ]

ଶଙ୍ଖଣ—ସଂ. ବି (ନାମ)—ପ୍ରବୃଦ୍ଧ ରାକ୍ଷସର ପୁତ୍ର (ହି. ଶ)—
Śaṅkhaṇa Name of the son of Prabṛuddha demon.

ଶଙ୍ଖତୀର୍ଥ—ସଂ. ବି—ଶଙ୍ଖକ୍ଷେତ୍ର (ଉତ୍କଳ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ)—
Śaṅkha tīrtha Śaṅkha kshetra (See) (See Utkala khaṇḍa).

ଶଙ୍ଖ ଦାରକ—ସଂ. ବି—ଶଙ୍ଖକାର (ଦେଶ) (ହି. ଶ)
Śaṅkha dāraka Śaṅkhakāra (See)

ଶଙ୍ଖଦ୍ରାବ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଏକପ୍ରକାର ଅର୍କ, ଯାହାରେ ଶଙ୍ଖ
Śaṅkhadrāba ମିଳେଇ ଯାଏ (ହି. ଶ)—A kind of (ଶଙ୍ଖଦ୍ରାବକ—ଅନ୍ୟରୂପ) acid which dissolves conch shell. [ଦ୍ର—ଅଧସେର ଗୁଗ୍ଗୁଳ, ଏକସେର ଲିହୋଲ୍ଲ ପିଷ୍ଟକରି, ଏକସେର ସୈନ୍ଧବଲୁଣ, ଏକସେର ସୋରାକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି କୁଟି କରି ଏଥିରୁ ରସ ବାହାର କରାଯାଏ । ଏଥିର ସେବନରେ ଶୂଳ, ଗୁଳ୍ମ, ଅର୍ଶ, ପ୍ଲୀହା, ଉଦରରୋଗ, ଅଣ୍ଡଣ୍ଡ ଓ ବାତରୋଗ ଦୂର ହୁଏ । ଏହାକୁ ବାତ ବା ତନ୍ତ୍ରମାଣ୍ଡ ଶିଶିରେ ରଖିବାକୁ ହୁଏ । ଏହାକୁ ସେବନ କରିବାବେଳେ ମୁହଁରେ ଘିଅ ଲଗାଇବା ଦରକାର । ନଚେତ୍ ଜିଭର ଓ ଦାନ୍ତର ହାନିହୁଏ—ହି.ଶ ।] ସଂ. ବିଣ—ଯାହାରେ ଶଙ୍ଖ ମିଳାଇଯାଏ (ହି. ଶ) (କୌଣସି ରସ ବା ସାର)—(a juice or liquid) Able to dissolve conch shell.

ଶଙ୍ଖଦ୍ରାବି—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଅମ୍ଳ ବେତସ ନାମକ ଏକପ୍ରକାର
Śaṅkhadrābi ଖଟା ଶାକ; ପାଳଙ୍ଗଜାତୀୟ ଶାକ ବିଶେଷ—The common sorrel (a potherb); country sorrel; Rumex Viesicarius.

ଶଙ୍ଖଦ୍ୱୀପ—ସଂ. ବି—ପୁରାଣୋକ୍ତ ଦ୍ୱୀପ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)
Śaṅkhadwīpa Name of a mythological island.

ଶଙ୍ଖଧର—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶଙ୍ଖ + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବିଷ୍ଣୁ,
Śaṅkhadhara (ହି. ଶ)—Bishṇu.

ଶଙ୍ଖଧରା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ହଲମୋଚିକା; ହିଙ୍ଗୁପତ୍ରୀ ଶାକ—
Śaṅkhadharā A sort of vegetable whose leaves are cooked and eaten; Exhydra Hingcha.

ଶଙ୍ଖ ଧ୍ୱନି—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ୧। ଶଙ୍ଖ ଫୁଙ୍କିଲେ ତହିଁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ
Śaṅkha dhwani ଶବ୍ଦ—1. The sound produced by blowing a conch. ୨। ଭୟ ଖେଦ ବା ହତାଶବ୍ୟକ୍ତିର ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦ— 2. A cry of alarm or despair (Apte).

ଶଙ୍ଖଧ୍ମା(ଧ୍ମ) ସଂ. ବ.—(ଶଙ୍ଖ + ଧ୍ମା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଣ୍ୱଲ୍)—ଶଙ୍ଖବାଦକ;
Śaṅkhadhmā(dhma) ଶଙ୍ଖ ଫୁଙ୍କେ— One who blows through a conch (as a horn): a conch blower (Apte)

ଶଙ୍ଖନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ ୧। (ନାମ)—ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା କଳ୍ମାଷପାଦଙ୍କ
Śaṅkhana ଏକପୁତ୍ର—(ହି. ଶ.)—1. Name of a son of king Kalmāshapada ୨। (ନାମ)—ବଜ୍ରନାଭର ପୁତ୍ର (ହି. ଶ.)—2 Name of the son of Bajrānābha.

ଶଙ୍ଖ ନଖ (ଖୀ, ଖା) ସଂ. ବ.—୧। କ୍ଷୁଦ୍ର ଶଙ୍ଖ—1. Tiny conch
Śaṅkha nakha(khi, khā) shell. ୨। ଗେଣ୍ଡା—2. Snail. ୩। ନଖୀ ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ—3. Shell or onyx

ଶଙ୍ଖନାଭି—ସଂ.ବ.—୧। ଏକ ପ୍ରକାର ଶଙ୍ଖ (ହି. ଶ.)—A kind of
Śaṅkhanābhi conch shell ୨। ଏକ ପ୍ରକାର ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ (ହି. ଶ)—A kind of scent.

ଶଙ୍ଖନାଭି ମଣ୍ଡଳ—ଦେ. ବ.—ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ରତ୍ନ ସିଂହାସନ—
Śaṅkha nābhi maṇḍala The raised platform or pulpit on which the idols Jagannātha, Balabhadra and Subhadrā are set.

ଶଙ୍ଖନାମ୍ନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଶଙ୍ଖପୁଷ୍ପୀ (ଦେଖ) (ହି. ଶ.) —
Śaṅkhanāmnī Śaṅkhapushpī (See)

ଶଙ୍ଖ ନିଧି—ସଂ. ବ.—କୁବେରଙ୍କ ନିଧି ବିଶେଷ (ଏହା ସମୁଦ୍ରରୁ ଜାତ)
Śaṅkha nidhi Name of a gem said to be in the possession of Kubera, the God of riches. [ଦ୍ର— ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣ ୬୮ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ, ୮ ପ୍ରକାର ନିଧି ମଧ୍ୟରେ ଶଙ୍ଖ ଅଷ୍ଟମ ନିଧି । ଏହା ରଜଃ ଓ ତମୋଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ । ଏହାର ଅଧୀଶ୍ୱର ରଜଃ ଓ ତମୋଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ ହୁଏ । ସେ ସର୍ବଦା କେବଳ ଅସ୍ତ୍ର ପରିପୋଷଣ-ରତ; ଏ ମନ୍ତ୍ରୀ, ସୁହୃଦ୍, ଭାର୍ଯ୍ୟା, ଭ୍ରାତା, ପୁତ୍ର, ପୁତ୍ରବଧୂ ଆଦି ସ୍ୱଜନଙ୍କ ଅବଦ୍ଧାଦି ପ୍ରତି କିଛି ମାତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଅସ୍ତ୍ରପରିପୁଷ୍ଟି ପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଏ ।— ବିଶ୍ୱକୋଷ]

ଶଙ୍ଖନିଧି ପଦ୍ମନିଧି—ସଂ. ବ.—(ସମାହାର)—କୁବେରଙ୍କର ଦୁଇଟି ନିଧି—
Śaṅkha nidhi padma nidhi Name of two rare gems of God Kubera. [ଦ୍ର—ଶଙ୍ଖନିଧି ଓ ପଦ୍ମନିଧି ନିଧି ଭୁଲେ, କୁବେରଙ୍କ ସେବା ସେ କରିଥାନ୍ତି ବଲେ । କୃଷ୍ଣସଂହିତା ମହାଭାରତ ସଭା ।] [ଦ୍ର— ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ, ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରରେ ଶଙ୍ଖନିଧି ଓ ପଦ୍ମନିଧି ଚିହ୍ନ ଥାଏ, ସେ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁକୁ ଛୁଏଁ, ତାହା ସୁନା ପାଲଟି ଯାଏ, ଓ ସେ ଲୋକର ଅତଳାତଳ ସମ୍ପତ୍ତି ମାଡ଼ି ଯାଏ । ତାହାର ଭଣ୍ଡାରରୁ ଯେତେ ବ୍ୟୟ ହେଲେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ତାର ଭଣ୍ଡାର ଅକ୍ଷୟ ହୋଇ ରହେ । ଏଥିପାଇଁ ଖୁବ୍ ଧନାଢ୍ୟଙ୍କୁ ଲୋକେ କହୁଥାଆନ୍ତି—ତା ଦ୍ୱାରରେ ଶଙ୍ଖନିଧି ପଦ୍ମନିଧି ଅଛି ।]

ଶଙ୍ଖ ପାଣି—ସଂ. ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ବିଷ୍ଣୁ—
Śaṅkha pāṇi Bishṇu.

ଶଙ୍ଖ ପାଳ—ସଂ. ବ—୧। ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun (Apte).
Śaṅkha pāla ୨। (ଭୁଲ. ଫା. ଶକ୍ଲ ପାଲ୍)—ଏକପ୍ରକାର ମିଠାଇ ବା ଗଜା (ହି. ଶ.)—2. A kind of sweetmeat. [ଦ୍ର—ଏହା ଖୁରକୋଣିଆ ହୋଇ ଘିଅରେ ଭଜା ହୋଇ ଭିଆର ହୁଏ । ଏହା ମିଠା ଓ ନିମକୀ, ଦୁଇ ପ୍ରକାର ହୁଏ । ମଇଦାରେ ଘିଅ ମିଶାଇ ପାଣିରେ ବା ଦୁଧରେ ଚକଟି ଏହାକୁ ମୋଟା ରୁଟି ପରି କେଳି ଛୁରୀଦ୍ୱାରା ଖୁରି କୋଣିଆ କରି କଟାଯାଏ । ନିମକୀ କରିବାକୁ ହେଲେ ମଇଦା ସଙ୍ଗେ ଲୁଣ ଓ ଜୁଆଣି ଆଦି ମିଶାଇ ଚକଟା ଯାଏ । ମିଠା କରିବାକୁ ହେଲେ ଘିଅରେ ଚିନି ଶିରାରେ ପାଗିବାକୁ ହୁଏ । (ହି. ଶ.) ।] ୩। ଏକପ୍ରକାର ସାପ (ହି.ଶ.) 3. A kind of serpent. ୪। ଏକ ନାଗର ନାମ (ହି. ଶ.)—4. Name of a Nāga. ୫। କର୍ଦ୍ଦମ ଋଷିଙ୍କ ପୁତ୍ର—5. Name of a son of sage Karddama.

ଶଙ୍ଖ ପାଷାଣ—ସଂ. ବ—ଶଙ୍ଖୁଆ (ହି. ଶ.)—
Śaṅkha pāshāṇa Arsenic.

ଶଙ୍ଖ ପୁର—ଦେ ବ.—(ପିଠାରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଯେଉଁ ନଡ଼ିଆକୋରାର
Śaṅkha pura ପୁରରେ ଅଳ୍ପ ଚିନି ମୋଳିଆ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହା (ଶଙ୍ଖପର) ଖଳା ବିଶେ—Scraped cacoanut mixed with very little sugar for being put inside sandwich cakes.

ଶଙ୍ଖପୁଷ୍ପୀ(ଷ୍ପା)—ସଂ. ବ—୧। ଏକପ୍ରକାର ବର୍ଷାୟୁଃ ଋଜୁ ଶାକ; ଶ୍ୱେତ
Śaṅkha pushpī(shpā) ବନବନା (କ୍ରେକୁଷ୍ଟ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)-
ସଂ. ନାମ—ଶଙ୍ଖାହ୍ୱା, ଶଙ୍ଖିନୀ, ମାଙ୍ଗଲ୍ୟକୁସୁମା, କେଶିନୀ ଦଣ୍ଡୋତ୍ପଳ, ମେଧ୍ୟା, ଅଧଃପୁଷ୍ପୀ, ଅମରପୁଷ୍ପୀ, ସଙ୍ଖୀ, ଶଙ୍ଖାହୁଲୀ ଡାନକୁନି, ଶଙ୍ଖାହୁଲୁଇ **ଶଂଖାହୋଲୀ, କୋଡିୟାଲ** [ଶଙ୍ଖପୁଷ୍ପିକା—ଅଳୀରୂପ]
1. Canscora Decussata; Evalvulus Erecta. [ଦ୍ର- ଏହା ତିକ୍ତକଷାୟ ରସ ବିଶିଷ୍ଟ ଦେଖିବାକୁ ଗମ୍ବୁଜ ଗଛ ପରି । ଏହାର ଜାଡ଼ ଚତୁଷ୍କୋଣ, ପତ୍ର ଅଧମୁଖୀ; ଫୁଲ ଅଳ୍ପ ଶ୍ୱେତ ଓ ଗୁଚ୍ଛେଷ୍ଟ ଦଳ-ବିଶିଷ୍ଟ; ଏହାର

ପାଖୁଡ଼ା ଗୁଚ୍ଛକ ଏକଦା ଯୁକ୍ତ । ଫଳ ଦ୍ୱିକୋଷବିଶିଷ୍ଟ ଏବଂ ବୀଜ ବହୁକୋଷବିଶିଷ୍ଟ । ଶୀତକାଳରେ ସାଧାରଣତଃ ଏହି ଫଳ ପାତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଏ । ପାଣି ଜଳଅ ଶେତରେ ଏହି ଗଛ ଜନ୍ମେ । ଏହା ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, ସାରକ, ବଳକାରକ, କାନ୍ତି-ଜନକ, ମେଧା ଓ ସ୍ମୃତିକାରକ, ରସାୟନ, ସ୍ୱର ପରିଷ୍କାରକ ଓ କୃମି କ୍ଲେଷ୍ମାନାଶକ, ତ୍ରିଦୋଷ, ବିଷ-ଦୋଷ, ଅପସ୍ମାର ଓ ଭୂତାବେଶନାଶକ ଏବଂ ଜ୍ୱରନାଶକ ।] ୨ । ଶ୍ୱେତ ଅପରାଜିତା (ହ୍ର. ଶ.)—2. The white flowering clitoris creeper. ୩ । ଯୂଥିକା (ହ୍ର. ଶ)—3. Jasminum Auriculatum (plant.)

ଶଙ୍ଖ ପ୍ରସ୍ଥ—ସଂ. ବି.—ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଯିବା ଚିହ୍ନ ବା କଳଙ୍କ—
Śaṅkha prastha The marks or spots noticed inside the disc of the moon.

ଶଙ୍ଖ ଫୁଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶଙ୍ଖର ପଛ ଛିଦ୍ରରୁ ମୁଖଦ୍ୱାରା ଫୁଙ୍କିବା—
Śaṅkha phunkibā 1. To blow a conch shell.
[ଶଙ୍ଖ ବଜା(ଜେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବଡ଼ପାଟି କରି ବହୁକ୍ଷଣ ସ୍ୱର କରି କାନ୍ଦିବା—2. To weep with a loud and continuous tune. ୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)--ବିବାହାଦି ମଙ୍ଗଳ ଉତ୍ସବରେ ଶଙ୍ଖ ବଜାଇବା ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି ବାଜିବା ପରି ଉତ୍ସବର ଆମୋଦ ଅନ୍ୟମାନେ ଭୋଗ କରିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଅପେ ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇ ଫେରିବା-(figurative) To return without gain from a place where others reap fruit.

ଶଙ୍ଖ ବଣିକ୍— ସଂ. ବି.— ଶଙ୍ଖାରି (ଦେଖ)
Śaṅkha baṇik Śaṅkhāri (See)

ଶଙ୍ଖ (ଙ୍ଖା)ବର—ସ୍ଥଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ବଡ଼ ବର ଗଛ
Śaṅkha (ṅkhā)bara Big banian tree.

ଶଙ୍ଖ ବଳୟ— ସଂ. ବି—ଶଙ୍ଖନିର୍ମିତ ହାତଖଡ଼ୁ—A bracelet or
Śaṅkha balaya wristlet made of conch.

ଶଙ୍ଖ ବ('ପ)ଳିତା—ଦେ.ବି--ଅଷ୍ଟେସ୍ଟିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଏକପ୍ରକାର ଅଦାହ୍ୟ
Śaṅkha ba(pa)litā ତନ୍ତୁମୟ ପଦାର୍ଥ— Asbestos.
ଆସବେଷ୍ଟସ **ଶଙ୍ଖପଳୀତା** [ଦ୍—ଏହା ଏକପ୍ରକାର ତନ୍ତୁମୟ ଖଣିଜ ବସ୍ତୁ; ଅଷ୍ଟେସ୍ଟିରୁ ବାହାରେ । ଏଥିର ରଙ୍ଗ ଧଳା ଓ ଶାଗୁଆ; ଏହା ରେଷମ ପରି ଚକଚକିଆ, ଏହା ଜଳଦ ଜିଅଁ ଧରେ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଗାସ୍ତର ଉପରେ ଏହା ଲଗାଯାଏ । ଏହା ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତାପ ଓ ବିଦ୍ୟୁତର ଚାଳକ (conductor)ନୁହେ । ଏହା ବଜ୍ରକ ଭାରରେ ଗୁଡ଼ାଯାଏ । ଜିଅଁ ଲାଗି ନ ଯିବା ପାଇଁ ଏଥିରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଲୁଣା ଜିଅର କରାଯାଏ । ଜଳମାନଙ୍କ ଜୋଡ଼ ଜାଗାରେ ଓ ଅଗ୍ନିର ଅଭେଦ୍ୟ (fire proof) ଲୁଢ଼ା ସିନ୍ଦୁକମାନଙ୍କ ଚାଡ଼ିରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା କାନାଡା ଦ୍ୱୀପ, ସ୍ୱିଟଜରଲାଣ୍ଡ, କାନାଡା, ଇଟାଲି ଆଦି ଦେଶରେ ମିଳେ— ବିଶ୍ୱକୋଷ]

ଶଙ୍ଖ ବଟୀ—ସଂ. ବି —ସଂଗ୍ରହଣୀ, ଶୂଳ, ବାୟୁରୋଗ ଆଦିର ଆରୋଗ୍ୟାର୍ଥ
Śaṅkha baṭī ବ୍ୟବହୃତ ଅମ୍ଳୁଦ୍ଭେଦକ ବଟିକା—
(ଶଙ୍ଖବଟିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) A kind of medicinal pill prepared from oxide of conch-shell as an antidote against dysentery, colic, wind.
[ଦ—ଶଙ୍ଖ ଭସ୍ମ ଏକ ତୋଲା ସଙ୍ଗେ ସବଜାର, ହେଙ୍ଗୁ, ପଞ୍ଚ ଲବଣ, ଶୁଣ୍ଠି, ମରିଚ, ପିପଲି, ଶୋଧିତ ମନ୍ଥୁର, ଶୋଧିତ ପାରା, ଶୋଧିତ ଗନ୍ଧକରକଜ୍ଜଳୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୧୦ ତୋଲା ମିଶାଇ ଲେମ୍ବୁରସରେ ଖଲ ଜଣାପର ବଟିକା ଭିଆର କରାଯାଏ । ଏ ବଟିକାକୁ ଲବଙ୍ଗ ବଟୁରା ପାଣି ସଙ୍ଗେ ସେବନକଲେ ସଗ୍ରହଣୀ, ଶୂଳ ଓ ବାୟୁରୋଗ ଭଲ ହୁଏ— (ହ୍ର.ଶ)]

ଶଙ୍ଖବଟୀ ରସ—ସଂ. ବି—ଶୂଳରୋଗନିବାରକ ବଟିକାବିଶେଷ—
Śaṅkhabaṭī rasa A kind of medicinal pill.
[ଦ୍—ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଶଙ୍ଖକୁ ପୋଡ଼ି ୧୧।୧୨ଟି ଲେମ୍ବୁ ରସରେ ଏହାକୁ ଥଣ୍ଡା କରାଯାଏ । ଏହି ଶଙ୍ଖର ଚୂର୍ଣ୍ଣରେ ଏକ ତୋଲା ତେଜୁଳିଖାର, ୫ ତୋଲା ସରଳ ଲବଣ, ଏକ ତୋଲା ସେନ୍ଧବ, ଏକ ତୋଲା ସାମୁଦ୍ର ଲବଣ, ଏକ ତୋଲା କାଚଲବଣ, ଏକ ତୋଲା ବିଟଲବଣ, ୨ ମଶା ଶୁଣ୍ଠି, ୨ ମଶା ମରିଚ, ୨ ମଶା ପିପଲି, ଏକ ତୋଲା ହେଙ୍ଗୁ, ଶୋଧିତ ପାରା, ଗନ୍ଧକ ଓ ମନ୍ଥୁର ଏକ ତୋଲା-ଲେଖାଏଁ ଏକତ୍ର ଚୂର ପାଣିରେ ଖଲ କରିଲେ ପରେ ଗୋଲା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ (ହ୍ର. ଶ)]

ଶଙ୍ଖବାତ—ସଂ. ବି—ଶଙ୍ଖକ ୪ (ଦେଖ) (ହ୍ର. ଶ)
Śaṅkhabāta Śaṅkhaka 4 (See)

ଶଙ୍ଖ ବିଷ—ସଂ. ବି—ଶଙ୍ଖ ଅ—White arsenic; Arsenicum
Śaṅkha bisha Album. [ଦ୍—ଏହା ଏକପ୍ରକାର
ଶେଁକୋ(ଖୋ),ଶିମୁଳଙ୍କାର ଖଣିଜ ସ୍ଥାବର ବିଷ; ଦେଖିବାକୁ
ସଂଖିୟା ଏହା ଧଳା ଓ ବଡ଼ ବଡ଼
ଇ. ଆର୍ସେନିକ୍ ଦାନାଯୁକ୍ତ । ଛୋଟ ଛୋଟ ଭଙ୍ଗା
ଲା. ଆର୍ସେନିକମ୍ ଶଙ୍ଖଖଣ୍ଡ ପରି ଏହା ଦେଖାଯାଏ ।
ଏହା ସ୍ୱାଦବିହୀନ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ଗୁରୁ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, ପାଚକ, ବଳକାରକ ଓ ଜ୍ୱରନାଶକ । ରକ୍ତର ୬ଟି ଠାରୁ ୧୨ଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାତ୍ରାରେ ସାବଧାନତା ସହିତ ଏହାକୁ ଔଷଧରୂପେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ମାତ୍ରା ବଳିଯିଲେ ହିକ୍କା, ଅଶେଷ, ଧନୁଷ୍ଟଙ୍କାର, ମୂର୍ଚ୍ଛା, ପ୍ରଳାପ, ଶ୍ୱାସକୃଚ୍ଛ୍ରତା, ଉଦରଶୀତ, ପିପାସା, ଦାହ ଓ ଶେଷରେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟାଏ । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଚିକ୍କଣ ପରି ଥିବାରୁ ଓ ଏହା ଚିକଣଠାରୁ ବାହି ହେଉ ନ ଥିବାରୁ ଲୋକେ ଚିନି ସଙ୍ଗେ ଖାଦ୍ୟରେ ଏହାକୁ ଗୋଳାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ଓ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ବିଷ ପ୍ରୟୋଗ କରି ମାରି ପକାନ୍ତି ।]

ଶଙ୍ଖବେଳା ନ୍ୟାୟ—ସଂ. ବ—ଯେଉଁଠାରେ ବେଳା ବିଶେଷରେ ଶଙ୍ଖ ଫୁଙ୍କିବାର ନିୟମ ଅଛି (ଅତୀତକାଳ ବେଳେକ ସହରରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବେଳାରେ ଗୋପ ପଡ଼ିବା-ପରି), ସେଠାରେ ଶଙ୍ଖର ଧ୍ୱନି ଶୁଣିଲେ ସମୟ ନିରୂପଣ କରିଯିବାପରି ନ୍ୟାୟ—An analogy of a locality where the time of the day or night is known to the public by the blowing of a conch.

ଶଙ୍ଖ ଭସ୍ମ—ସଂ. ବ (ଔଷ୍ଠୀତତ୍ତ୍ୱ)—୧ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବିଧିରେ ଶଙ୍ଖକୁ Śaṅkha bhasma ପ୍ରଥମେ ଜମ୍ବୀର ଲେମ୍ବୁରସରେ ବୁଡ଼ାଇ ଶୋଧନ କରି ତାହାରେ ପୋଡ଼ି କରାଯିବା ପାଉଁଶ । [ଏହା ଶୀତଳ ଗୁଣଯୁକ୍ତ ଓ ଅମ୍ଳପିତ୍ତ, ଶୂଳ, ଗଳ୍ପ, କୃମିଆଦି ରୋଗରେ ଉପକାରକ ।]—The ashes of conch used as medicine.

୨ । ଚୂନ (ହି. ଶ)—2. Quicklime.

ଶଙ୍ଖଭୃତ୍—ସ.ବ.—(ଶଙ୍ଖ+ଭୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ କ୍ୱିପ୍) Śaṅkhabhṛut (ଶଙ୍ଖଧାରୀ) ବିଷ୍ଣୁ—Name of Bishṇu. ସ. ବିଣ—ଯେ ଶଙ୍ଖ ଧରିଥାଏ—Holding a conch.

ଶଙ୍ଖମଲ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଫା ସଂଗ ମର୍ମର) ଶଙ୍ଖମର୍ମର ପଥର—Śaṅkhamal सादा मार्बेल पाथर संगमरमर Marble stone. (ଭ—ପୋଗୀଙ୍କ ହାତରେ ଶଙ୍ଖମଲ, ଯୋଗୀ ନ ହୁଅନ୍ତି ହଲଚଲ—ଭଗ)

ଶଙ୍ଖ ମଲ୍‌ମଲ୍—ବୈଦେ. ବ.—(ଫା.ସଂଗ ମର୍ମର୍)—୧ । ଧଳା ମାର୍ବଲ Śaṅkha mal-mal ପଥର—Whtte marble. ୨ । ଶଙ୍ଖ ସାଦା ମାର୍ବେଲ संगमरमर ମର୍ମର ବାସନ—2. Utensils made of white marble.

ଶଙ୍ଖ ମର୍ମର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ସଂଗ୍‌ମର୍ମର୍, ଫା ସଂଗ=ପଥର+ଅ. Śaṅkha marmara ମର୍ମର; ଜମ୍ବା ସଂ ଶଙ୍ଖ+ଲ ମାର୍ବଲ; ଭୁଲ. ଲାଟିନ. ମାର୍ମୋରସ୍, ଗ୍ରୀକ୍. ମର୍ମାରସ୍; ପ୍ରେଞ୍ଚ ମାର୍ବରେ; ଭୁଲ. ଇଂ. ମାର୍ବଲ୍; ଇ. ମାର୍ମୋରଅନ୍=ମାର୍ବଲ ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ)—

ଶଙ୍ଖମର୍ମର, ସାଦାମାର୍ବେଲ ଧଳା ମାର୍ବଲ୍‌ପଥର—(ଏହା ଶଙ୍ଖତୁଲ୍ୟ ଶ୍ୱେତ संगमरमर ବର୍ଣ୍ଣ ମାର୍ବଲ୍ ଥିବାରୁ) White marble, calcium carbonate. [ଦ୍ର—ଭାରତରେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ, ଅଜମୀର, କିଷନଗଡ଼, ଯୋଧପୁର ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଜବଲ ପୁରରେ ଏ ପଥରର ଖଣି ଓ ପାହାଡ଼ମାନ ଅଛି । ଶଙ୍ଖ ମର୍ମର ପଥର ଏକପ୍ରକାର ଚୂନମିଶା କଳା ପଥର (lime stone). ଏଥିରେ କାଲ୍‌ସିଅମ୍ (calcium) ନାମକ ମୌଳିକ ବସ୍ତୁ ବେଶି ପରିମାଣରେ ଥାଏ । ଏହା ଖୁବ ପାଲିସ୍ ହୁଏ ଓ ଏଥିରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । ଧଳା, କଳା, ହଳଦିଆ, ନାଲି ଓ ଶାଗୁଆ, ଏପରି ନାନାବର୍ଣ୍ଣର ଶଙ୍ଖ ମର୍ମର ପଥର ପାହାଡ଼ରୁ ଓ ଖଣିରୁ ମିଳେ । ଏକ ପ୍ରକାର ମର୍ମର (Shell marble) ପଥରରେ ଶଙ୍ଖ (shell) ର ଅଂଶ ଥାଏ । ମର୍ମର ବା ମାର୍ବଲ ପଥରରେ ମୂର୍ତ୍ତି, ଟାଇଲ୍, ବାକସ, ଚଉକ, ଟେବଲ ଆଦି ହୁଏ ।]

ଶଙ୍ଖ ମହୁରୀ—ଦେ. ବ (ସହରତ)—ବିବାହାଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବଜାଯିବା ଶଙ୍ଖ Śaṅkha mahurī ଓ ମହୁରୀ—Conch and flute शंखसानाई शंख पिपही, शंखसहनाई blown on festivities.

ଶଙ୍ଖ ମାଳା—ସଂ. ବ—(ଔଷ୍ଠୀ ତତ୍ତ୍ୱ)—କ୍ଷୁଦ୍ର ଶଙ୍ଖମାନ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇ Śaṅkha mālā ତିଆରି ଯାଇଥିବା ମାଳା (ଏହା ଘୋଡ଼ା ବେକରେ (ଶଙ୍ଖମାଳିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଝୁଲାଯାଏ)—A garland made of small conches strung together (put on the neck of horses.)

ଶଙ୍ଖ ମାଳିନୀ—ସଂ. ବ—ଶଙ୍ଖପୁଷ୍ପୀ (ଦେଖ)
Śaṅkha mālinī Śaṅkhapushpī (See)

ଶଙ୍ଖ ମୁଖ—ସଂ. ବ—(ଶଙ୍ଖ ପରି ଧଳା ମୁଖ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—କୁମ୍ଭୀର Śaṅkha mukha Crocodile.

ଶଙ୍ଖ ମୁଗୁନି—ଦେ. ବ—ଈଷତ୍ ହରିତ ବା କଳା ମର୍ମର ପଥର—Śaṅkha muguni Greenish or black marble. शंखमुगुनी संगमुसा

ଶଙ୍ଖ ମୂଳକ—ସଂ. ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ମୂଳା (ହି. ଶ.)—Śaṅkha mūlaka Radish.

ଶଙ୍ଖଳନା—ଦେ. ବ—ଶଙ୍ଖଳା; କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ—Enquiring Śaṅkhalanā about one's health and देखतेआसा कुशलपुछना prosperity.

[ଭ—ମୋହ ପରି ବନ୍ଧୁତ ମୂଳ ଭାଙ୍ଗଠାରୁ ଅସ୍ୱଅଛନ୍ତି ଶଙ୍ଖଳନା କରିବାକୁ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।]

ଶଙ୍ଖଳା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶଙ୍ଖ)—୧ । ଶଙ୍ଖାଳ; ପ୍ରିୟବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି—Śaṅkhalā One's dearest thing or person. ୨ । କୁଶଳାଦି ପ୍ରଶ୍ନ—2. Enquirings about a person's weal.

ଶଙ୍ଖ ଲିଖିତ—ସ. ବ—ଋଷିବିଶେଷ (ହି. ଶ)—Faultless; flawless. Śaṅkha likhita ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ନ୍ୟାୟଶୀଳ ରାଜା (ହି. ଶ)—1. A righteous king. ୨ । ଶଙ୍ଖ ଓ ଲିଖିତ ନାମକ ଦୁଇ ଋଷି, ଯେଉଁମାନେ ମିଳି କରି ଗୋଟିଏ ସ୍ମୃତିଗ୍ରନ୍ଥସଙ୍କଳନ କରିଥିଲେ—2. Śaṅkha and Likhita, two sages, the joint authors of a treatise on Hindu law. ୩ । ଶଙ୍ଖ ଓ ଲିଖିତଙ୍କ ସଙ୍କଳିତ ସ୍ମୃତିଗ୍ରନ୍ଥ—3. Title of a treahse on Hindu Land by Sankha and Likhita.

ଶଙ୍ଖ ଶିଳା—ସ. ବ.—ଶଙ୍ଖ ମୁଗୁନି ପଥର—Śaṅkhasilā Marble.

ଶଙ୍ଖ ଶୁକ୍ତିକା—ସ. ବ—ଝିପ (ହି. ଶ)
Śaṅkha śuktikā Bivalve shell.

ଶଙ୍ଖସ—ସ. ବ.—ଶଙ୍ଖରେ ନିର୍ମିତ ଚୁଡ଼ି ବା ଶଙ୍ଖ (ହି. ଶ)
Śaṅkhasa Bangle made of conch

ଶଙ୍ଖ ସଙ୍କାଶ—ସ. ବ—ଶଙ୍ଖାଳୁ (ଦେଶ) (ହ୍ର. ଶ)
Śaṅkha saṅkāśa Śaṅkhāḷu (See)

ଶଙ୍ଖ ସାରୁ—ଦେ. ବ—(ସ. ଶଙ୍ଖଦଳ; ଶଙ୍ଖର ଅକୃତି ପରି ଏହାର ଅକୃତି ଥିବାରୁ) ୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ସାରୁ—
Śaṅkha sāru
ମାନକଚୁ **ସାଂକାଲୁ** 1. A species of arum· Arum Indicum; Alocacia Indica. [ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳ ଲମ୍ବ ଓ ଏହା ସାମାନ୍ୟ ମିଷ୍ଟ, ମାଣସାରୁ ଜାତୀୟ । ଏଥିର ଶୁଷ୍କ କରାଯାଏ ଓ ଏହାର ଗଛ ସରୁ ଗଛପରି ।]

ଶାଙ୍କାଳୁ ୨ । ଏକପ୍ରକାର ଅଳୁ; ମିଠା ଅଳୁ; ଚିନି ବା ଚେଣି ଅଳୁ-
ଶଂଖାଳୁ 2. Pachyrhizus Angulatus [ଦ୍ର—ଏହା (ଅନ୍ୟ ସ—ଶଙ୍ଖାଳୁ) ଲତାକନ । ଶିମ୍ବ ଲତା ପରି ଏହାର ଲତା ଜିପଣ୍ଡି । ଏହି ଅଳୁର ଆକାର ଶଙ୍ଖପରି ଏବଂ ବଣ୍ଡି ଧଳା । ଏହା ମିଠା ଏବଂ ଏଥିରେ ଜଳ ଭାଗ ଅଧିକ । ସାଧାରଣ ଅଳୁ ପରି ଏଥିରେ ଲାଲ୍ରନ ଥାଏ ଓ ଏହା ଦଣ୍ଡା ଖାଇ ହୁଏ ।]

ଶଂଖା—ଦେ. ବ.—(ସ ଶଙ୍ଖକ)—୧ । ଶଙ୍ଖନିର୍ମିତ ଭୁଜର ବଳୟ—
Śaṅkha 1 Bracelets made of conch shell.
ଶାଁଖା ୨ । ଜତୁରେ ଭରି ଏକପ୍ରକାର କାଚ ବଳୟ । (ଏହା ମଧ୍ୟରେ
ଶଙ୍ଖ କୀ ଚୂଡ଼ୀ କାଚ ଥାଏ ଓ ଉପରେ ଜତୁ ଦିଆଯାଇଥାଏ ଏବଂ ସେହି ଜତୁ ଉପରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ଦର୍ପଣ ଓ ଶଙ୍ଖ ମଧ୍ୟ ମରାଯାଇଥାଏ) । 2. Bracelet made of glass bangles covered with shell lac to which bits of looking glass and conch-shell are stuck. ୩ । ସୁନା କିମ୍ବା ରୂପାରେ ନିର୍ମିତ ବଳୟ—
3. Bracelet made of gold or silver.
[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ହାତରେ ଲୌହ ବଳୟ ବା ଶଙ୍ଖ ନିର୍ମିତ ବଳୟ ଓ ସିନ୍ଦୁରେ ସିନ୍ଦୁର କଲା ପେପର ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସଧବା ଚିହ୍ନ, ଆମ ଦେଶରେ ସେହିପରି ହାତରେ ଶଙ୍ଖା ଓ କପାଳରେ ସିନ୍ଦୁର ଟୋପି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଚିହ୍ନ । ଅବିବାହିତା କନ୍ୟାମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହା ପରିଧାନ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀର ଏହା ପ୍ରଧାନ ଚିହ୍ନ । ବିବାହ କାଳରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାଳିକା ଏହା ପରିଧାନ କରନ୍ତି । ବଡ଼ ଲୋକ ଘରର କନ୍ୟା ଓ ବଧୂମାନେ ହାତରେ ସୁନା ରୂପାର ଖଡ଼ୁ ଓ ଚୁଡ଼ି ପିନ୍ଧିଲେ ମଧ୍ୟ ବିବାହ କାଳରେ ହାତରେ ଦୁଇଯଷ୍ଟି ଶଙ୍ଖା ପିନ୍ଧିବାର ବିଧି ଅଛି । ଶୂଦ୍ର ଓ ହାଡ଼ିଆ ଜାତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶଙ୍ଖାର ବିଶେଷ ପ୍ରଚଳନ ଅଛି । ଏକ ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ମୁଠାଏ ଶଙ୍ଖା ବୋଲାଯାଏ ଓ ଦୁଇହାତର ଶଙ୍ଖାକୁ ଦିମୁଠା ଶଙ୍ଖା ବୋଲାଯାଏ । ବିବାହ ସମୟରେ ବର କନ୍ୟାହାତରେ ଶଙ୍ଖା ପିନ୍ଧାଇଦେବାର ବିଧି ଅଛି । ଶୂଦ୍ରମାନେ (ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ବିଧବା ବା 'ଦୁଲିଅ' ପ୍ରଥାଚଳେ) ଯେଉଁ ଦୁଲିଅ-ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିବାହ କରନ୍ତି, ତାକୁ ଶଙ୍ଖା ଦୁଇମୁଠା ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ ଦୁଲିଅ ବିବାହ ବିଧି ସମାଧା ହୁଏ । 'ତୋ ଶଙ୍ଖା ବଜ୍ର ହେଉ'(ତୋ ହାତର ଶଙ୍ଖା ବଜ୍ର ପରି ଦୃଢ଼ ବ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ହେଉ, ଅର୍ଥାତ୍, ତୁ ଚିରକାଳ ସଧବା ହୋଇ ଥିବୁ) ଏହା ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବାଳିକାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଆଶୀର୍ବାଦ । ଆମ ଦେଶରେ ଶଙ୍ଖା ନାମରେ ଜଡ଼ିମଡ଼ା କାଚ ପ୍ରଚଳିତ, କିନ୍ତୁ ମେଦିନୀପୁର ଆଦି ଅଞ୍ଚଳରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଶଙ୍ଖରୁ ତିଆରି ବଳୟ (ପ୍ରକୃତ ଶଙ୍ଖା) ପିନ୍ଧନ୍ତି ।]
୪ । (ଅନାଦରାର୍ଥକ) ଶଙ୍ଖାସୁର—4. Name of Śaṅkhāsura. [ଦ୍ର—ବେଦ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସମୁଦ୍ରରେ ଲୁଚିଥିବା ଶଙ୍ଖାସୁରକୁ ଭଗବାନ ମୀନରୂପରେ ମାରିଥିଲେ ଓ ବେଦ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ ।] (ଉ—ପ୍ରଥମେ ମୀନରୂପ ଧରି, ବେଦ ଆଣିଲୁ ଶଙ୍ଖା ମାରି—ଭୂପତି ପ୍ରେମସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।) ଦେ.

ସାଦା **ଉଜଳା** ବିଣ. ପୁଂ—ଶଙ୍ଖ ପରି ଶୁକ୍ଳ—White as
(ଶଙ୍ଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) conch. (ଯଥା—ଶଙ୍ଖା ଭ୍ରମ୍ରୀର;ଶଙ୍ଖୀ ବିରାଜ ।)

ଶଙ୍ଖା(ଙ୍ଖେ)ଣି—ଦେ: ବ (ସ. ଶଙ୍ଖିନୀ)—ଗ୍ରାମଦେବୀଙ୍କ ନାମ ବିଶେଷ—
Śaṅkhā(ṅkhe)i Name of a village-goddess
ଶାଙ୍ଖଚୁନୀ **ଶଂଖିନୀ**

ଶଙ୍ଖା ପିନ୍ଧା(ନ୍ଧେ)ଇବା—ଦେ. କ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ହାତରେ 'ଶଙ୍ଖା'
Śaṅkhā pindhā(ndhe)ibā ଅଳଙ୍କାର ପରିଧାନ
[ଶଙ୍ଖାମୁଠା ପିନ୍ଧା(ନ୍ଧେଇବା)—ଅନ୍ୟରୂପ] କରାଇବା—
ଶାଙ୍ଖାପରାନ **ଚୂଡ଼ୀପହନାନା** 1. To put on śaṅkhā into the hands of a woman. ,
ଯେଉଁ ସମାଜରେ 'ଦୁଲିଅ' ପ୍ରଥା ଚଳେ ସେହି ସମାଜର କୌଣସି ପୁରୁଷ କୌଣସି ବିଧବାକୁ ଦୁଲିଅ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ବିବାହ କରିବା—2. To marry a widow by the Dutia form of widow-marriage. [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ପେଉମାନଙ୍କ ସମାଜରେ 'ଦୁଲିଅ' ବିବାହ ପ୍ରଥା ଚଳେ ସେ ସମାଜରେ ବିବାହକାରୀ ପୁରୁଷ ଦୁଲିଯାଇ ହେଉଥିବା ସ୍ତ୍ରୀର ହାତରେ ଶଙ୍ଖା ପିନ୍ଧାଇଦେବାଦ୍ୱାରା ଦୁଲିଅ ବିବାହର ପାଣିଗ୍ରହଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଙ୍ଗ ହୁଏ ।]

ଶଙ୍ଖା ବଜର(ବଜ୍ରା) ହେଉ—ଦେ.ବ (ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କପ୍ରତି ଆଶୀର୍ବଚନ)-
Śaṅkhā bajara (bajra) heu ତୋର ଶଙ୍ଖା ବଜ୍ର ପରି
ଲୋହାବଜହଉକ **ଚୂଡ଼ୀଯଜହୋ** ଦୃଢ଼ ବା ଚିରସ୍ଥାୟୀ ହେଉ, ଅର୍ଥାତ୍ ତୁ ଚିରକାଳ ସଧବା ହୋଇଥାଅ—A blessing to females meaning 'May your husband live long'. [ଦ୍ର—ଏହିପରି ମଧ୍ୟ 'ତୋ ଖଡ଼ୁ ବଜର ହେଉ' 'ତୋ କାଚ ବଜର ହେଉ', 'ତୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଖଡ଼ୁ ବଜର ହେଉ' 'ତୋ ମଥାର ସିନ୍ଦୁର ବଜର ହେଉ' ଆଦି ଆଶୀର୍ବଚନ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ।]

ଶଙ୍ଖାବର୍ତ୍ତ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶଙ୍ଖର ଆବର୍ତ୍ତ ପରି ଆବର୍ତ୍ତ ଯାହାର).
Śaṅkhābarta ଏକପ୍ରକାର ଭଗନ୍ଦର ରୋଗ (ହ୍ର. ଶ)—
A kind of fistula.

ଶଙ୍ଖା ମୁଠା—ଦେ. ବ – ଶ୍ରୀର ଏକ ହାତରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଏକାଧିକ ଶଙ୍ଖା-
Śaṅkhā muṭhā A set of conch-bracelets
ଏକସେଟଶାଙ୍ଖା ଏକମୁଟ୍ଠୀଚୁଡ଼ୀ for one hand.
(ଦ୍ର—ଏହିପରି କାଚମୁଠା, ରୁପାମୁଠା, ସୁନାମୁଠା ଆଦିର ବ୍ୟବହାର ଅଛି ।)

ଶଙ୍ଖାମୁଠିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଉଣାଜାତୀୟ ବିଷଧର ସାପ—ଜନ୍ମ
Śaṅkhāmuṭhiā ଉଣାଠାରୁ ବଡ଼ । [ଦ୍ର—
ଶାଙ୍ଖିନୀ ଶଙ୍ଖିନୀ ନାଗଗୋଖୁର ଏମାନେ ପାଖ ଛ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଶଙ୍ଖାମୁଠା ପରି ଧଳା ଓ କଳା ଚୁଡ଼ି (rings) ଚିହ୍ନିତ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦେହରେ ଦଳଦିଆ ଶଙ୍ଖା ପରି ଦାଗ; ଜିହ୍ୱା ନାଲି; ମୁଣ୍ଡ ଓ ଗଳା ଦଳଦିଆ; ଲାଞ୍ଜର ଅଗ ମୋଟା ।] 1. Bungarus Fasciatus (a snake) ୨ । ଏକଜାତୀୟ ଲୁଣୀମାଛ —2 A sort of sea fish.

ଶଙ୍ଖାମେରୀ—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ବଡ଼ାମ୍ବାଗଡ଼ସ୍ଥିତ ଦେବୀ
Śaṅkhāmerī ବିଶେଷ—Name of a Goddess in the State of Baramba in Orissa Feudatory States (on the bank of the river Mahānadī). [ଦ୍ର—ମହାନଦୀ କୂଳରେ ଏହି ଦେବୀଙ୍କ ପୀଠ ଅବସ୍ଥିତ । ନଈ ବଢ଼ି ସମୟରେ ମହାନଦୀରେ ଚଳୁଥିବା ଡଙ୍ଗାର ବାହକମାନେ ଏହାଙ୍କୁ ପୂଜା ଓ ମାନସିକ କଲେ ଡଙ୍ଗା ବିପଦ୍‌ଗ୍ରସ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ । ଏଠାରେ ମହାନଦୀ ସ୍ରୋତର ଖିପଣ ମୋଡ଼ ଅଛି ଓ ସେ ମୋଡ଼କୁ ନିରାପଦରେ ପାର ହୋଇ ଯିବା ପାଇଁ କେତେକମାନେ ଶଙ୍ଖାମେରୀଙ୍କର ଆଶ୍ରା ନିଅନ୍ତି ।]

ଶଙ୍ଖାରି—ସଂ. ବ (ଶଙ୍ଖ=ଶଙ୍ଖାସୁର+ଅରି)—ଶଙ୍ଖାସୁରର ହନ୍ତା;
Śaṅkhāri ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu. ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସଂ. ଶଙ୍ଖକାର)
ଶାଂକାରି —ଯେ ଶଙ୍ଖା ତିଆରି କରି ବିକି କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ
ଶଂଖରୀ କରେ (ତୁଳନାକର ଓଡ଼ିଆ—କଂସାରି)—
(ଶଙ୍ଖାରୁଣୀ – ସ୍ତ୍ରୀ) Manufacturer or seller of Śaṅkhā or shell lac bracelets.

ଶଙ୍ଖାଳି—ସଂ. ବ (ଶଙ୍ଖ+ଆଳି)—ଶଙ୍ଖସମୂହ—A collection
Śaṅkhāḷi of conch shells. ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି
ମୂଳଧନ ମୂଳଧନ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୂଳଧନ—1. The capital or
ରତନ; ପିୟର stock of a person. ୨ । (ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ
ରତନ, ଲାଲ, ପୟାର ସମ୍ବୋଧନ) ଧନ ପରି ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. One's dearest person.

ଶଙ୍ଖାଳୁ(ରୁ)—ସଂ. ବ—ଚେଣି ଆଳୁ; ଚିନି ଆଳୁ; ମିଠା ଆଳୁ—
Śaṅkhāḷu(ru) Pachyrhizus Angulatus (a sort
(ଶଙ୍ଖାଳୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) of sweet yam). [ଦ୍ର—ଏହା
ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ଲତାଜାତ ବିଶେଷ । ଏହା ଶିମ୍ବଳାଜାତୀୟ ଫିପଣ୍ଡୀ
ଲତା ଓ ଏହାର ମୂଳରେ ଥିବା ଜନ୍ମ ଶଙ୍ଖ ପରି ଧଳା । ଏହାକୁ କଞ୍ଚା ଖାଇହୁଏ ।]

ଶଙ୍ଖାସୁର—ସଂ. ବ—୧ । ମତ୍ସ୍ୟାବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କଦ୍ୱାରା "ହତ ସମୁଦ୍ର-
Śaṅkhāsura ବାସୀ ଅସୁରବିଶେଷ—1. Name of a demon who had stolen and concealed the Bedas in the deep sea and after killing whom Bishṇu in his first incarnation of the fish recovered the scriptures. [ଦ୍ର—ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରଳୟସମୁଦ୍ରରେ ମଗ୍ନ ହେବା କାଳରେ ଏ ଅସୁର ବେଦକୁ ଚୋରାଇ ନେଇ ସମୁଦ୍ରର ଗଭୀରତମ ପ୍ରଦେଶରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲା । ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରଥମ ବା ମତ୍ସ୍ୟ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରଳୟ ପୟୋଧିର ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଶଙ୍ଖାସୁରକୁ ବଧ କରି ତାଠାରୁ ବେଦ ଛଡ଼ାଇ ଆଣି ବେଦକୁ ରକ୍ଷା କଲେ ।] ୨ । ମୁର ଦୈତ୍ୟର ପିତା (ହ୍ର. ଶ.)—2. Name of the father of demon Mura.

ଶଙ୍ଖାସ୍ଥି—ସଂ. ବ.—୧ । ମୁଣ୍ଡର ହାଡ଼ (ହ୍ର. ଶ.)—1. Skull.
Śaṅkhāsthi ୨ । ପୃଷ୍ଠାସ୍ଥି ବେଣିର ହାଡ଼ (ହ୍ର. ଶ.)—
2. Backbone.

ଶଙ୍ଖାହୁଳୀ—ସଂ. ବ—ଶଙ୍ଖପୁଷ୍ପୀ (ହ୍ର. ଶ.) (ଦେଶ)
Śaṅkhāhuḷī Śaṅkha pushpī (See)
[ଶଙ୍ଖାହ୍ୱା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶଙ୍ଖି—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶଙ୍ଖ)—୧ । ଗଳା; ଚୋଟ; ଉଣ୍ଡି—
Śaṅkhi ଗଳାର ନାଳୀ ନରେଟୀ, କଂଠ 2. Throat.
୨ । ଉଣ୍ଡିନାଳ; ଶ୍ୱାସ ନାଳ—2. Gullet.
[ଦ୍ର—ବେକର ସମ୍ମୁଖ ଭାଗରେ ଥିବା ଉମ୍ବିଳ ଶ୍ୱାସ ନାଳକୁ ଶଙ୍ଖି ବୋଲାଯାଏ ଓ ଏହି ଶଙ୍ଖିର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଉମ୍ବା ହୋଇ ଗୋଟିଏ ହାଡ଼ ବାହାର ଥାଏ । ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ଚିପି ଦେଲେ ବା ମୋଡ଼ି ଦେଲେ ଶ୍ୱାସ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ପ୍ରାଣୀ ମରିଯାଏ ।] [ଭ୍ର—ଏ ବାହାରେ ପିଲାମାନଙ୍କ ଶଙ୍ଖି ଚିପି ଦିଅନ୍ତି ପାଣିକି ସେ ପିଙ୍ଗି ହୋଇ ଚୋପୀ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।] ବ. ପୁ—
ଶାଂଖେର ମତ ସାଦା ଶଙ୍ଖ ପରି ଶୁକ୍ଳ ବର୍ଣ୍ଣ—White as a conch.
ଉଜଳୀ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ପୁଂ. ଶଙ୍ଖୀ) – ଶଙ୍ଖ ପରି ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣା—
ସାଦା ଉଜଳା White as a conch (female)

ଶଙ୍ଖିଆ—ଦେ. ବ—ଶଙ୍ଖ ବିଷ (ଦେଶ)—Śaṅkhabisha (See)
Śaṅkhiā ଶେକୋ ସଂଖିୟା

ଶଙ୍ଖିକା—ସଂ. ବ (ଶଙ୍ଖ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଶ୍ୱେତ ତୃଣ ବିଶେଷ; ଶ୍ୱେତ
Śaṅkhikā ପୁଷ୍ପୀ; ଗୁରୁଚିଆ (ଦେଶ)—A sort of white grass; Lone thorn; Andropogen Aciculatus.

ଶଙ୍ଖି ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—ସ୍ତ୍ରୀ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଏକ ଜାତୀୟ ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ
Śaṅkhi chingurḍi ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ—A white variety of shrimps.

ଶଙ୍ଖି ଚିପିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରାଣୀକୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ଚଣ୍ଡିକୁ ଚିପିବା—To strangle an animal by pressing its throat or gullet.
Śaṅkhi chipibā
ଗଳାଟି(ଟେ)ପା ଗଳାଘାଁଟିବା

ଶଙ୍ଖିନ—ସଂ. ବି—ଶିରୀଷ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)
Śaṅkhina Acacia Arabica.

ଶଙ୍ଖିନଳା(ଳୀ)—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶଙ୍ଖ ଓ ନାଳ)—ଚଣ୍ଡିର ନଳୀ; ଯେଉଁ ବାଟେ ଯେଟକୁ ଖାଦ୍ୟ ଯାଏ ଓ ଗଳାର ନାଳୀ ଯେଟରୁ ବାୟୁ ଅଦ୍ଧ ଆସେ—The gullet; wind pipe.
Śaṅkhinalā(lī)
ନରେଟୀ, ଟେଁଟୁଆ

ଶଙ୍ଖିନିକା—ସଂ. ବି—ଗ୍ରନ୍ଥିପର୍ଣ୍ଣୀ; ଗଣ୍ଠିଅନା (ହି. ଶ)
Śaṅkhinikā A kind of shrub.

ଶଙ୍ଖିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶଙ୍ଖ+ଇନ୍+ଙ୍ଗୀ. ଈ)—୧। କାମଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଚାରିଜାତି ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
Śaṅkhinī
1. One of the 4 classes of females classified according to the Hindu erotic works. [ଦ୍—ଚାରିଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀ ଯଥା—ପଦ୍ମିନୀ, ଚଣ୍ଡିଣୀ, ଶଙ୍ଖିନୀ, ହସ୍ତିନୀ। ଶଙ୍ଖିନୀର ଲକ୍ଷଣ-ଦୀର୍ଘକାୟା, ଦୀର୍ଘକେଶା, ଦୀର୍ଘସ୍ତନୀ, ଦୀର୍ଘକୃଶା, କୋକିଳା, ସର୍ବୋତ୍ତମ ଶରୀର ବିଶିଷ୍ଟା, ଚୋପନ ସ୍ୱରା ଓ ଉତ୍ତମ ସୁକା, ସାର ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତା, ବୃହତ୍ ନେତ୍ରବିଶିଷ୍ଟା, ଲଜ୍ଜା ଓ ଶଙ୍କା ରହିତା ଓ ଅଧୀରା। ପୁରୁଷମାନେ ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚାରି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ। ଯଥା—ଶଶ, ମୃଗ, ବୃଷ ଓ ଅଶ୍ୱ। ଏହା ମଧ୍ୟରୁ ବୃଷ ଜାତୀୟ ପୁରୁଷ ଶଙ୍ଖିନୀଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀର ଉପଯୁକ୍ତ ସହଚର ବା ସ୍ୱାମୀ ବୋଲି କାମଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି।
ଶଙ୍ଖିନୀ ଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀର ଲକ୍ଷଣ ଃ—

ଦୀର୍ଘାଳସାର୍ଦ୍ଧ ନୟନା ତନୁସ୍ତନୀ ସା
କାମୋପଭୋଗରସିକା ଗୁଣଶୀଳଯୁକ୍ତା
ରେଖାତ୍ରୟେଣ ଚ ବିଭୂଷିତ କଣ୍ଠଦେଶା
ସମ୍ଭୋଗ କେଳିରସିକା କିଳ ଶଙ୍ଖିନୀ ସା।
ଶଶକେ ପଦ୍ମିନୀ ଭୁଷ୍ଟା, ଚଣ୍ଡିଣୀ ରମତେ ମୃଗମ୍
ବୃଷଭେ ଶଙ୍ଖିନୀ ଭୁଷ୍ଟା ହସ୍ତିନୀ ରମତେ ହୟଂ।
ପଦ୍ମିନୀ ପଦ୍ମଗନ୍ଧା ଚ ମୀନଗନ୍ଧା ଚ ଚଣ୍ଡିଣୀ
ଶଙ୍ଖିନୀ କ୍ଷାରଗନ୍ଧାସ୍ୟାତ୍ ମଦଗନ୍ଧାଚ ହସ୍ତିନୀ।
ବିଶ୍ୱକୋଷ ଉଦ୍ଧୃତ ରସମଞ୍ଜରୀ]

୨। ଉପଦେବତା ବିଶେଷ; ଡାକିନୀଙ୍କ ପରି ଦୁଷ୍ଟ ଉପଦେବତା—2. Female goblin; a class of wicked demigod or ghost. [ଦ୍—ଏମାନେ ଗଭୀରେ ନିର୍ଜନ ପ୍ରାନ୍ତର ଓ ବୃକ୍ଷତଳେ ଶୋଇଥିବା ଏକାକୀ ପଥିକର ଶଙ୍ଖି ଚିପି ରକ୍ତ ପିଅନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି। ଏମାନେ ସଧବା ନାରୀର ପ୍ରେତ ବୋଲି ଲୋକ-ବିଶ୍ୱାସ। ଏହି ଉପଦେବତା ଶାହାଡ଼ା ଗଛରେ ବାସ କରନ୍ତି ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲିଖିତ ଅଛି; ଏଥିପାଇଁ ଶାହାଡ଼ା ଗଛକୁ ଶଙ୍ଖିନୀବାସ ବୋଲିଯାଏ) ୩। (ବୈଦ୍ୟକ) ଶ୍ୱେତ ପୁଷ୍ପୀ; ଗୁଗୁଚିଆ—3. A sort of herb; lone thorn. ୪। (ବୈଦ୍ୟକ) ଚିତ୍ରକ ବା ଯବକ୍ଷାର, ଶ୍ୱେତ [ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଯବକ୍ଷାର, ବନବନା; ଭୂଇଁ ଜମ୍ବୁ; ଏକପ୍ରକାର ମହାଜକ୍ଷା, ସୂକ୍ଷ୍ମପୁଷ୍ପୀ, ଭଦ୍ରଜକ୍ଷା,] ବର୍ଷାୟୁଃ ବନ୍ୟ ଶାକ (ଏହାର ଫୁଲ ଦୁଇ ପାଦା, ବିସର୍ପିଣୀ, ନାଲୁଲୀ] ଧଳା ହୋଇଥିବା ହେତୁ ଏପରି ନେତ୍ରମୀଳା, ଅକ୍ଷପୀଡ଼ା, ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି।) ଭଦ୍ରଜକ୍ଷା ମାହେଶ୍ୱରୀ, ଜକ୍ଷା, ଯାବା (ଦେଶ)—4. Andrographis Paniculata. [ଦ୍—ଏହାର ଲତା ଓ ଫଳ ଶିବ-ଲିଙ୍ଗୀ (ସଂ. ଶିବ ବଲ୍ଲୀ, ଲିଙ୍ଗିନୀ) ପରି; ଶିବଲିଙ୍ଗର ଫଳ ରୂପରେ ଧଳା ଚିହ୍ନ ମାନ ଥାଏ; ଶଙ୍ଖିନୀ ଫଳ ରୂପରେ ଏହା ନ ଥାଏ। ଏଥିର ବୀଜ ଶଙ୍ଖ ପରି। ବୀଜରୁ ତେଲ ବାହାରେ; ଏହା ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ସ୍ନିଗ୍ଧ, କଟୁ, ଗୁରୁ, ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଉଷ୍ଣ, ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ବଳକର, ରୁଚିକାରୀ, ଓ ବିଷଦୋଷ, ଆମ-ଦୋଷ, ଶ୍ୱାସ, ରୁଧିର ବିକାର, ଉଦର ଦୋଷ ଆଦିର ଶାନ୍ତିକର। ହି. ଶ.] ୫। (ବୈଦ୍ୟକ) ଶ୍ୱେତ ପୁନ୍ନାଗ—5. A species of Alexandrian laurel. ୬। ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ପୂଜିତା ସ୍ତ୍ରୀ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—6. A female Deity worshipped by the Buddhists. ୭। ଶରୀରସ୍ଥ ଦଶ ନାଡ଼ି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ନାଡ଼ି—(ଦଶନାଡ଼ି ତଳେ ଦେଖ)—ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରର ନାଡ଼ୀ—7. The vein near the anus. ୮। ମୁହଁର ନାଡ଼ି (ହି. ଶ.)—8. Vein of the face or mouth. ୯। ଶିପ—9. Bivalve shell ୧୦। ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ (ହି. ଶ) 10. Name a heavenly nymphs. ୧୧। ତୀର୍ଥ ବିଶେଷ; ଶଙ୍ଖ ତୀର୍ଥ (ଦେଖ)—11. Śaṅkha tīrtha (See) ୧୨। ଶଙ୍ଖ ପୁଷ୍ପୀ (ଦେଖ) (ହି. ଶ.)—12. Śaṅkhapushpī (See) ୧୩। ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପୀ; ଗୁଗୁଚିଆ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—13. Andropogen Aciculatus. ୧୪। ଚର୍ମକଷା (ବିଶ୍ୱକୋଷ); ମାଂସ-ରୋହିଣୀ—14. Red wood tree; Soymida Febrifuga. ୧୫। ଶ୍ୱେତ ଅପରାଜିତା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—15. The white flowered variety of Clitoria Terratia creeper. ୧୬। ଶ୍ୱେତ-ବୃକ୍ଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—16. Name of a plant. ୧୭। ଶ୍ୱେତ ଚୁକ୍ରା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—17. The white variety of Bladder dock. ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶଙ୍ଖିନ୍+ଙ୍ଗୀ. ଈ)—ଶଙ୍ଖଧାରିଣୀ—(a female) Holding a conch.

ଶଙ୍ଖିନୀ ଡଙ୍କିନୀ—ସଂ. ବି.—ଏକପ୍ରକାର ଉନ୍ମାଦ (ହି. ଶ.)—
Śaṅkhinī ḍaṅkinī A kind of insanity.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଲକ୍ଷଣ, ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ପୀଡ଼ା, ନେତ୍ର ବ୍ୟଥା, ମୂର୍ଚ୍ଛା, ବକ୍ଷ, ହୃଦୟ, ହାସ୍ୟ, ପ୍ରଳାପ, ଅରୁଚି, ସ୍ୱରଭେଦ, ବଳ ଓ ମେଧା ନାଶ, ଜ୍ୱର ଓ ଶିରୋଭ୍ରମ ହ୍ର. ଶ.]

ଶଙ୍ଖିନୀ ଫଳ—ସଂ. ବ.—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଶିରୀଷ ଗଛ—
Śaṅkhinī phala Acacia Lebbec.

ଶଙ୍ଖିନୀ ବାସ—ସଂ. ବ.—(ଶଙ୍ଖିନୀ=ଭୂଯଦେବତାଙ୍କର+ବାସ=
Śaṅkhinī bāsa ଆବାସ)—ଶାଖୋଟ ବୃକ୍ଷ; ଶାହାଡ଼ା ଗଛ;
(ଶାହାଡ଼ାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଭୂତାବାସ)—Streblus
Asper (tree).

ଶଙ୍ଖିପିତା(ତେ)ଇ—ଦେ. ବିଣ (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂ. ଶଙ୍ଖ ଓ ପୀତରୁ)—
Śaṅkhipitā(te)i ଧଳା ଓ ହଳଦିଆ ବର୍ଣ୍ଣ ମିଶ୍ରିତ—
ଫୋକାସେ ହଳଦେ Of mixed white and yellow colour.
ଉଜଳା ପୀଳା (ଯଥା—ଶଙ୍ଖିପିତେଇ ବିରଡ଼ି ।)

ଶଙ୍ଖି ବିରଡ଼ି—ଦେ. ବ (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ଧଳା ବିରଡ଼ି—A white
Śaṅkhi birardi cat.
ସାଦା ବେରାଲ **ଉଜଳା ବିଲାଈ(ଇ)**

ଶଙ୍ଖି ମୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରାଣୀକୁ ବଧ କରିବା ପାଇଁ ତା ଗଳାକୁ
Śaṅkhi mordibā ମୋଡ଼ିବା—To wring out the
ଗଳା ମୋଡ଼ା neck of an animal with a view to
ନରେଟି ମସୋଡନା taking away his life.

ଶଙ୍ଖୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶଙ୍ଖ+ଇନ୍; ୧ମା.; ୧ବ)—୧ । ଶଙ୍ଖଯୁକ୍ତ—
Śaṅkhī 1. Having a conch; connected with
(ଶଙ୍ଖିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) conch. ୨ । ଶଙ୍ଖଧାରୀ—2. Having a
couch. ସଂ. ବ—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishnu.
୨ । ସମୁଦ୍ର—2. The Ocean. ୩ । ଶଙ୍ଖାର—
3. A trader in or manufacturer of conch shell bangles or shell-lac bangles.
୪ । ଏକପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ—4. Vinca Pusilla Murr (Kirtikar). ୫ । ସର୍ପବିଶେଷ (ହ. ଶ)—
5. A kind of snake. ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର)
(ଶଙ୍ଖୀଭୁଥଡ଼ି—ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଦେ. ରୂପ) ବ—ସାମୁଦ୍ରିକ ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—
A kind of sea fish. [ଦ୍ର—ଏହା ଦେଖିବାକୁ ମନୋହର ବା ବେରଣ୍ଡି ମାଛ ପରି ।]

ଶଙ୍ଖୋଦଧି ମଳ—ସଂ. ବ—ସମୁଦ୍ର ଫେନ (ହ. ଶ)—
Śaṅkhodadhi mala The bone of cuttle fish.

ଶଙ୍ଖୋଦରୀ—ସଂ. ବ—ଉଦ୍ୟାନରେ ଶୋଭା ପାଇଁ ଲଗା ଯିବା ଏକପ୍ରକାର
Śaṅkhodarī ନାତି ବୃହତ ଓ ନାତି କ୍ଷୁଦ୍ର ତରୁ—A kind
ଗୁଲପ(ତୁ)ରୀ of mediumsized tree planted in
gardens for show. [ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଗୁଲୁଣ୍ଡା ପତ୍ର ପରି । ହଳଦିଆ ଓ ନାଲି ଫୁଲ ଭେଦରେ ଏ ଗଛ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଏଥିର କଡ଼ମାନ ଅଙ୍ଗୁଠି ପରି ମୋଟ, ଚେପଟା ଓ ୪।୫ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ । ଏଥିର ଫୁଲ ଗୋଛ ହୋଇ ବାରମାସ ଫୁଟେ; କିନ୍ତୁ ଅଷାଢ଼ ମାସରେ ବେଶି ଫୁଟେ । ଫୁଲ ଗନ୍ଧହୀନ । ଏଥିର କାଠ ଟାଣୁଆ; ଏ ଗଛ ମଣ୍ଡିରୁ ଓ କଲମରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଯାଏ । ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଏହା କଫ, ବାତଶୂଳ ଓ ନେତ୍ରରୋଗ ଦୂର କରେ—ହ. ଶ ।]

ଶଙ୍ଖୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶଙ୍କୁ) —ଶଙ୍କୁ (ଦେଶଜ ଅର୍ଥ ଦେଖ)
Śaṅkhu Śaṅku (See)

ଶଙ୍ଖୁଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ ଶଙ୍ଖ)—୧ । ଶଙ୍ଖାକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—1. Conch-
Śaṅkhuā shaped. (ଯଥା—ଶଙ୍ଖୁଆ ଆମ ।) ୨ । ଶଙ୍ଖ
ଶାଁଖର ମତନ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—2. Conch coloured. (ଯଥା—
ଶଂଖକେ ଐସା ଶଙ୍ଖୁଆ କିମ୍ବା ।) ୩ । ଶଙ୍ଖ ପରି ଧଳା—
ଯେ ଶାଁଖ ବାଜାଏ 3. White as couch ଦେ. ବ—୧ । ଦେବ
ଶଂଖ ଫୁକନେବାଲା ମନ୍ଦିରରେ ଓ ବିବାହାଦି ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ
ଯେ ଶଙ୍ଖ ବଜାଏ; ଶଙ୍ଖବାଦକ—1. A person who blows the conch on occasion of festivals.
(ଉ—ମଧ୍ୟ ଶଙ୍ଖୁଆ ମଣ୍ଡିକଡ଼ି ଚୁମ୍ବିବାରୁ ପ୍ରତେ ଦେଉଛି—ଅଯମନ୍ତ୍ୟ. ବିଦଗ୍ଧଚିନ୍ତାମଣି ।) [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୁଭକର୍ମରେ ଓ ଦେବ ମନ୍ଦିରରେ ଓ ବିଶେଷ ଘଟନା ଉପଲକ୍ଷରେ ଶଙ୍ଖ ବଜାଯାଏ ଏବଂ ଏହା
ଶେଁକୋ ମଙ୍ଗଳ ବାଦ୍ୟ ବୋଲି ପରିଚିତ ।] ୨ । ଶଙ୍ଖବିଷ—
ଶଂଖିୟା 2. Arsenic. ୩ । ଏକପ୍ରକାର ଧଳାବର୍ଣ୍ଣ କୁମ୍ଭୀର—
ସାଦା କୁମ୍ଭୀର **ଉଜଳା ମଗର** 3. A kind of alligator with white hide and snout.

ଶଙ୍ଖୁଆ ମହୁରା—ଦେ. ବ (ସହଜର) (ସଂ. ଶଙ୍ଖବିଷ+ମଧୁରା)—
Śaṅkhuā mahurā ଦୁଇଟି ବିଷାକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ; ଖଣିଜ ଶଙ୍ଖୁଆ
ଶେଁକୋ ଓ ମେଡ଼ାଶିଂଘା ଓ ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ ମହୁରା—Arsenic and
ଶଂଖିୟା ମହୁରା aconite.

ଶଙ୍ଖୁଆ ମହୁରିଆ—ଦେ. ବ (ସହଜର)—ବିବାହାଦି ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ
Śaṅkhuā mahuriā ଶଙ୍ଖ ବଜାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ମହୁରା
ଯେ ଶାଂଖ ବାଜାୟ ଓ ଯେ ସାନାଇ ବାଜାୟ ବଜାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—
ଶଂଖ ବଜାନେବାଲା ଔର ସହନାଇ ବଜାନେବାଲା The blower of a conch and the blower of a flute on any social festival.

ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସଂ. ସକ୍କର; ପ୍ରାକୃତ. ସକ୍କାର=ଅବର୍ଜନା କିମ୍ବା
Śaṅkhurdi ସକ୍ଷାର=ଲବଣ ମିଶ୍ରିତ)—୧ । ଜଳପକ୍ୱ ଖାଦ୍ୟ—
ସକଡ଼ୀ 1. Any food boiled in water (e. g. rice,
ସଖରୀ curry etc). (ଯଥା—ଭାତ, ଡାଲି, ତରକାରି, ଜଳ-ପକ୍ୱ ପଠା ।) ୨ । ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ—2. Part of any food left after having been tasted or partaken of. ଦେ. ବିଣ—୧ । ଜଳଦ୍ୱାରା ପକ୍ୱ ହୋଇଥିବା (ଖାଦ୍ୟ)—1. (food) Boiled with water. ୨ । ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ (ଖାଦ୍ୟ)—2. (food) Already tasted and left. [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଜଳରେ ସିଦ୍ଧ ଖାଦ୍ୟକୁ ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ଓ ଜଳରେ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ନ ଥିବା ଏବଂ ଘୃତ ଓ ତୈଳରେ ପକ୍ୱ ହୋଇଥିବା ଖାଦ୍ୟକୁ ବିଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ବୋଲାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଭାତ, ଡାଲି, ତରକାରି, ମଣ୍ଡା, ଏଣ୍ଡୁରି, ଚକୁଲି, ଚାଉଳର ଖିରି ଆଦି

ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ଓ ମିଠାଇ, କାକରା, ପିଠା, ଆରିଷା, ଗରମ କ୍ଷୀର, ଚୁଡ଼ାଦଇ, ଗରମ ତିଆର ଘୃତପକ୍ୱ ପିଠା, ଭଣ୍ଡା ଆଦି ଜଳଖିଆ ସାମଗ୍ରୀ ନିଶଙ୍ଖୁଡ଼ି । ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ଜିନିଷକୁ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ବା ଶୂଦ୍ରାଦି ଛୁଇଁ ଦେଲେ ତାହା ମାତ୍ର ହୋଇଯାଏ; କିନ୍ତୁ ନିଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ପଦାର୍ଥରେ ସ୍ପର୍ଶ ଦୋଷ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଏ ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ନିଶଙ୍ଖୁଡ଼ିର କାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦେଶାଚାର ମଧ୍ୟ ଚଳେ । ଯଥା—ଭଜା କମ୍ବା ତରକାରି ଲୁଣ ପଡ଼ି ରହି ହୋଇଥିଲେ ତାହା ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ହୋଇଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଲୁଣ ପଡ଼ି ନ ଥିଲେ ତାହା ନିଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ଥାଏ । ଗୁଡ଼ିଲର ଓ ବରର ପିଠା ଶଙ୍ଖୁଡ଼ିରେ ଗଣ୍ୟ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଗରମ ଅଣ୍ଟାର ପିଠା ଓ ରୁଟି ନିଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ଅଟେ । ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ପଦାର୍ଥକୁ ଖାଇବା ପୂର୍ବରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚଳ୍ପ କରେ; କିନ୍ତୁ ନିଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ଚଳ୍ପ କରିବା ଦରକାର ହୁଏ ନାହିଁ । ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ହେଉ ବା ନିଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ହେଉ, କୌଣସି ଖାଦ୍ୟକୁ କେଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଖାଇଲେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ଅଇଁଠା (ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ) ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ପଦାର୍ଥ ଅଇଁଠା ହେବାର ନିୟମ ବଡ଼ କଡ଼ା । ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ପଦାର୍ଥକୁ ଇତର ଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଛୁଇଁ ଦେଲେ ତାହା ଖାଇ ଯୋଗାଏ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ନିଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ପଦାର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତେତେ କଡ଼ା ନିୟମ ପ୍ରତିପାଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ; ନିଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ପଦାର୍ଥକୁ ଇତର ବ୍ୟକ୍ତି ଛୁଇଲେ ତାହା ମାତ୍ର ବା ଅଖାଦ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ଲବଣ (ଖାର) ମିଶାଯାଇ ପକ୍ୱ ହୋଇଥିବା (ସଖାର) ଖାଦ୍ୟକୁ ମୀତରର ଜାତିର ଲୋକ ଛୁଇଁଲେ ତାହା ମାତ୍ର ହେବାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରୁ ଏ ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଅଛି । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଓ ମାରବାଡ଼ୀମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ 'ରୁଟି' ମଧ୍ୟ ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ରୂପେ ଗଣ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ 'ରୁଟି' ନିଶଙ୍ଖୁଡ଼ି ରୂପେ ଗଣ୍ୟ; 'ଶଙ୍ଖୁଡ଼ି' ବସ୍ତୁ ସ୍ପର୍ଶ ଦୋଷ ଦୂଷିତ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ 'ନିଶଙ୍ଖୁଡ଼ିରେ ସ୍ପର୍ଶ ଦୋଷ ଲାଗେ ନାହିଁ ।]

ଶଙ୍ଖ(ଙ୍ଖୋ)ଲା—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶଙ୍ଖ; କାରଣ ପୂର୍ବେ ବନ୍ଧୁଘରକୁ
Śaṅkhu(ṅkho)lā ଶଙ୍ଖୁଲା ପଠାଯିବା ବୋଝ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ଜଣେ ଶଙ୍ଖୁଆ ଶଙ୍ଖ ବଜାଇ ବଜାଇ ଯାଉଥିଲା । ବିବାହାଦି ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ଜୋଇଁ, ଭଣଜା ଓ ମାମୁ ଆଦିଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠା ଯାଉଥିବା ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର ଓ ଭାଲ ନେଇଯିବା ଭଣ୍ଡାରୀ ଓ ପଣ୍ଡା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜଣେ ଶଙ୍ଖୁଆ ଶଙ୍ଖ ବଜାଇ ବଜାଇ ଯାଉଥିବା ପ୍ରଥାରୁ ଏ ଶବ୍ଦ ଜାତ ହୋଇଅଛି) ।

ନିମନ୍ତ୍ରଣ ନ୍ୟୌତା ୧ । ବିଶିଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ନିକଟକୁ ବିବାହାଦି ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ପ୍ରେରିତ ସବିନୟ ନିମନ୍ତ୍ରଣ—1. Formal or ceremonial invitation sent to particular relatives (e. g. maternal uncle, sister's son, son-in-law on occasions of marriage etc. ୨ । ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କୁ ବିବାହାଦି ଉପଲକ୍ଷେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ—2. Invitation sent to relatives on ceremonial occasions.

ତତ୍ତ୍ୱ ସନ୍ଦେଶ ୩ । ଝିଅ, ବୋହୂ ଓ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ କୁଶଳାଦିର ତତ୍ତ୍ୱ ନେବାପାଇଁ ପ୍ରେରିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ସମ୍ଭାର—3. Presents sent along with formal enquiries to one's relatives. ୪ । ଶାଶୁଘରେ ଥିବା ଝିଅ ନିକଟକୁ ପିତା ମାତାଙ୍କ ନିକଟରୁ ପଠାଯିବା ତତ୍ତ୍ୱ ବା ବୋଝ ଓ ବସ୍ତ୍ରାଦି—4. Presents sent by the parents to the daughter who has gone to her husband's house. ୫ । ପିତ୍ରାଳୟକୁ ଯାଇଥିବା ବଧୂ ନିକଟକୁ ଶାଶୁ ଶଶୁରଙ୍କ ଘରୁ ପଠାଯିବା ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ବସ୍ତ୍ରାଦି—5. Presents sent by the husband's family for making enquiries a bout the health of the daughter-in-law who has gone to her father's house—

କୁଶଳପ୍ରଶ୍ନ ଜିଜ୍ଞାସା ୬ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ କରଣ—6. Enquiry about a person's health etc.

ଆଦର ଆଦର ୭ । ଆଦର; ଅଭ୍ୟର୍ଥନା—7. Regard.

ଦେ. ବିଣ—ବିବାହାଦିକୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ (ବନ୍ଧୁ)—

ନିମନ୍ତ୍ରିତ ନ୍ୟୌତା ହୁଆ Invited to a social occasion,

[ଦ୍ର—ଜୋଇଁଙ୍କ ଘରକୁ ଓ ବଧୂ ପିତୃଗୃହରେ ଥିବା ସମୟରେ ତା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଘରୁ ତା ପିତୃଗୃହକୁ ପଠାଯିବା ତତ୍ତ୍ୱକୁ ସାଧାରଣତଃ ଶଙ୍ଖୁଲା ବୋଲାଯାଏ । ଏଥିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସେଠାରେ ଥିବା ଆପଣାର ଜୋଇଁ ବା ଝିଅ ବା ବୋହୂଙ୍କ କୁଶଳସମ୍ବାଦ ବୁଝିବା । ଝିଅ ବା ବୋହୂଙ୍କ ପାଇଁ ବସ୍ତ୍ର ଦଳଘା, ଫୁଲମାଳ, ସିନ୍ଦୁର, ପାନଅ, ଶାଢ଼ୀ, ମେଖୁଲୁଣ୍ଡା, ଶୁଖୁଆ, ଫରୁଆ ଆଦି ଓ ନାନା ପ୍ରକାର ମୁଆଁ (ବର୍ତ୍ତମାନ ସଭ୍ୟତାଗତ୍ୟନୁସାରେ ଲାଭେଣ୍ଡର୍, ଏସେନ୍ସ, ସାବୁନ୍, ବାସନା ତେଲ ଓ ମିଠାଇ ଆଦି) ପ୍ରଭୃତି ସ୍ତ୍ରୀ-ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥମାନ ପଠାଯାଏ । ଜୋଇଁ ଘରକୁ ପାନ ଗୁଆ, ମାଛ, ଲୁଗାଯୋଡ଼ି ଆଦି ପୁରୁଷ-ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥମାନ ପଠା-ଯାଏ । ଝିଅ ପ୍ରଥମେ ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବାର କେତେ ଦିନପରେ ତା ବାପ ଘରୁ ଶଙ୍ଖୁଲା ପଠାଯାଏ ଓ ବିବାହପରେ ନବବଧୂ କେତେକ ଦିନ ଶାଶୁଘରେ ରହି ବାପ ଘରକୁ ଫେରି ଯିବାର କେତେକ ଦିନ ପରେ ଶାଶୁଘରୁ ବଧୂ ନିକଟକୁ ବଧୂର ପିତ୍ରାଳୟକୁ ଶଙ୍ଖୁଲା ପଠାଯାଏ । ଏ ଶଙ୍ଖୁଲା ପଠାଯିବା ଗୋଟିଏ ଲୌକିକ ଆଚାର ଅଟେ । କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭବତୀ ହେଲେ ଗର୍ଭସଞ୍ଚାରର ୮।୯ ମାସ ପରେ ପିତ୍ରାଳୟରୁ ଓ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କ ଘରୁ ପଠାଯିବା ଶଙ୍ଖୁଲାକୁ 'ଚିତ୍ରଭୁ-ଖିଆ' (ବଙ୍ଗଳା-'ସାଦ') ବୋଲାଯାଏ । ଝିଅର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପଠାଯିବା ବୋଝକୁ 'ଝିଅ-ଶଙ୍ଖ ଲା' ବୋଲାଯାଏ । ଏହିପରି ବୋହୂ-ଶଙ୍ଖ ଲ ଓ ଜୋଇଁ ଶଙ୍ଖୁଲା ଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଶଙ୍ଖୁଲା ବେଭାର—ଦେ. ବି.—ନିମନ୍ତ୍ରଣ ସଙ୍ଗେ ଛିଅ, ଜୋଇଁ ଓ
Śaṅkhulā bebhāra ବୋହୂଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଯିବା ଉତ୍ସବୌତ୍ସବ
ତତ୍ତ୍ୱ **सन्देश** —Presents sent on occasions of formal invitations or enquiries issued to relatives [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଭଣ୍ଡାରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶଙ୍ଖୁଲା ବୋଝ ପଠାଯାଏ ।]
(ଶଙ୍ଖୁଲା ବୋଝ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶଙ୍ଖୁଲିଆ – ଦେ. ବି—୧ । ଯେଉଁ ଭଣ୍ଡାରୀ ଶଙ୍ଖୁଲା ବୋଝ ନେଇ
Śaṅkhuliā ଚାଲି ଯାଏ—1. The bearer of presents
ଯେ ତତ୍ତ୍ୱନିୟେ ଯାଏ and formal invitations to rela-
ମରିଆ tives. ୨ । ରାଜାଙ୍କର ଭଣ୍ଡାରୀ ଭୃତ୍ୟ ବିଶେଷ—
2. A class of Raja's barber servants.

ଶଙ୍ଖୁଲିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶଙ୍ଖ; ଶଙ୍ଖୁଲା ବୋଝ ସଙ୍ଗେ ଶଙ୍ଖୁଆ ଯାଉ
Śaṅkhulibā ଥିବାରୁ)—୧ । ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ
ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରା ଉତ୍ସବାଦି ଉପଲକ୍ଷରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା—1. To
ନ୍ୟୌତାଦେନା send formal invitations to relatives
on special festive occasions. ୨ । ଛିଅ ଜୋଇଁ
ତତ୍ତ୍ୱ ପାଠାନ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ନିକଟକୁ ଶଙ୍ଖୁଲା ବୋଝ ପଠାଇବା—
ସନ୍ଦେଶ ଭେଜନା 2. To send formal presents to the
son-in-law and daughter. ୩ । କୌଣସି
କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନକରା ବନ୍ଧୁଙ୍କର କୁଶଳ ସମ୍ବାଦ ବୁଝିବା ବା ତତ୍ତ୍ୱ
ଜିଜ୍ଞାସା କରନା ନେବା—3. To make enquiries about
the health of one's relative or friend.
(ଉ—ପାଣ୍ଡବେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଜାନୁକୁ ଭାଙ୍ଗିଲେ, ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର
ନୃପଙ୍କୁ ଶଙ୍ଖୋଳ ବାହାରିଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ.
ଆଦି ପର୍ବ ।) [ଦ୍ର - ବନ୍ଧୁ ଓ ସ୍ୱଜନମାନଙ୍କୁ ନିଜେ ଯାଇ
ବା ଲୋକ ପଠାଇ ଶଙ୍ଖୁଲିବାକୁ ହୁଏ ।] ୪ । ଖୋଜିବା;
ଲୋଡ଼ିବା-1. To search after; to seek. (ଉ—
ଖୋଜା **ଢୁଁଢନା** ତେଣୁ ସେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଶଙ୍ଖିଲେ, ତା ଯୋଗ୍ୟବର
(ଶଙ୍ଖୁଲା ଯି[ଦେ]ବା—କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ) ନାହିଁ ମିଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ
ଭାଗବତ ।)

ଶଙ୍ଖେ – ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶଙ୍ଖ ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପରିମିତ (ଜଳ)—
Śaṅkhe 1. A conch-full of (water). ୨ । ଅତି ଅଳ୍ପ
ଏକଶଂଖ ପରିମିତ—2. Very little in quantity.
ଏକଶଂଖ (ଉ—ସମୁଦ୍ରକୁ ଶଙ୍ଖେ ପାଣି—ନ୍ୟାୟବଚନ; ଅର୍ଥାତ୍
ଯେଉଁଠାରେ ଜଳ ଅପ୍ରମେୟ, ସେଠାରେ ଏକ ଶଙ୍ଖପୂର୍ଣ୍ଣ
ଜଳ ଢାଳିବା ଓ ନ ଢାଳିବା ସମାନ । ଧନୀକୁ ଧନ ଦେବା
ନ୍ୟାୟ ଓ ତେଲିଆ ମୁଣ୍ଡରେ ତେଲ ଢାଳିବା ନ୍ୟାୟ)

ଶଙ୍ଖେଇ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ— ଗ୍ରାମଦେବୀ ବିଶେଷଙ୍କ ନାମ—
Śaṅkhei Name of a village Goddess.
(ଶଙ୍ଖେଶ୍ୱରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶଙ୍ଖୋଦଧି ମଳ—ସଂ. ବି—ସମୁଦ୍ର ଫେଣ (ହି. ଶ)
Śaṅkhodadhi maḷa The bone of cuttle fish;
cuttle bone.

ଶଙ୍ଖୋଦରୀ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ବୋମ୍ବାଇ ପ୍ରଦେଶରେ ଗୁଲ୍‌ଭୁଷ
Śaṅkhodarī ନାମରେ ପରିଚିତ ନାଲିବୃକ୍ଷ ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ—
ଗୁଲପ(ତୁ)ରୀ, ସିଦ୍ଧିକର A sort of tree. [ଦ—ଏହା ମଧ୍ୟମା-
ମାକାର ବୃକ୍ଷ, ଏହାକୁ ଲୋକେ ବଗିଚାରେ ଶୋଭାପାଇଁ
ଲଗାନ୍ତି । ଏହାର ପତ୍ର ଚକ୍ରଣ୍ଡା ପତ୍ରପରି; ହଳଦିଆ ଓ
ନାଲି ଫୁଲ ଭେଦରେ ଏ ଗଛ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଏହାର
କଢ଼ିମାନ ଅଙ୍ଗୁଠି ପରି ମୋଟା, ଚେପଟା ଓ ୩।୪ ଅଙ୍ଗୁଳି
ଲମ୍ବ ହୁଏ ଓ ଏଥିରେ ୭।୮ ଦାନା ଥାଏ । ଏହାର ଫୁଲ
ଗୁଚ୍ଛ ଗୁଚ୍ଛ ହୋଇ ଭାରମାସ ଫୁଟେ । ଅନ୍ୟ ମାସମାନଙ୍କ
ଅପେକ୍ଷା ଆଷାଢ଼ ମାସରେ ବେଶି ଫୁଲ ଫୁଟେ । ଫୁଲ ଗନ୍ଧ-
ଶୀଳ । ଏହାର କାଠ ଦୃଢ଼ । ଏ ବୃକ୍ଷ ସାଜରୁ ଓ ବଲ୍ଲମରୁ
ଉତ୍ପନ୍ନହୁଏ । ଏଥିର କାଠ କେତେ ରୋଗରେ ଦିଆଯାଏ ।
ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ଗରମ ଓ କଫ, ବାତ, ଶୂଳ
ଆମବାତ ଓ ନେତ୍ର ରୋଗରେ ହିତକର । ହି. ଶ]

ଶଙ୍ଖୋଲା—ଦେ. ବି—ଶଙ୍ଖୁଲା (ଦେଶ)
Śaṅkholā Śaṅkhulā. (See)

ଶଙ୍ଖୋଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶଙ୍ଖୁଲିବା (ଦେଶ)
Śaṅkholibā Śaṅkhulibā. (See)
(ଉ—ପୁଣ୍ଡରୀକ ବନ୍ଧୁ ଲେଖା ଭୁଟୁମ୍ ଶଙ୍ଖୋଳ । ପ୍ରାଚୀ.
ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।)

ଶଙ୍ଖୋଳି ଯିବା—ଦେ. ବି—କୁଶଳ ସମ୍ବାଦ ଜାଣିବା ନିମିତ୍ତ ବନ୍ଧୁ-
Śaṅkholi jibā ବାନ୍ଧବଙ୍କ ଘରକୁ ସ୍ୱୟଂ ବୁଲିଯିବା— To call
ଦେଖିବେ ଯାଓଯା at the house of a person to enquire
ଦେଖନେ ଜାନା how he is doing. (ଉ—ବଳାଇ ସ୍ୱାଣାରେ
ନାରଦ ଗ୍ରାମରେ ଶଙ୍ଖୋଳ ଯାଇ ବ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶ-
ବିଳାସ ।)

ଶଚ୍(ଧାତୁ)—ସଂ.— କହିବା—
Śach (root) To speak.

ଶଚି(ଚୀ)—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶଚ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ ଇ, ଈ;
Śachi(chī) ଯେ ମଧୁର ବାକ୍ୟ କହନ୍ତି)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପତ୍ନୀ;
(ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ, ଐନ୍ଦ୍ରୀ, ପୁଲୋମଜା, ମାହେନ୍ଦ୍ରୀ, ଜୟାବାହୁମା) } ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ—1. The wife of Indra, the king of gods.
[ଦ୍ର—ଏ ଦାନବରାଜ ପୁଲୋମାଙ୍କ
କନ୍ୟା । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଔରସରେ ଏହାଙ୍କର ଯେଉଁ ପୁତ୍ର
ହୋଇଥିଲା ତାର ନାମ ଜୟନ୍ତ । ଇନ୍ଦ୍ର ପଦ ତପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା
ଲଭ୍ୟ, ଅତଏବ କାଳକ୍ରମେ ଅନେକଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଇନ୍ଦ୍ରତ୍ୱ
ମିଳେ । କିନ୍ତୁ ଯେ ଇନ୍ଦ୍ର ହେଉନ୍ତୁ, ଶଚୀ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର
ପଦବୀସମ୍ପର୍କିତା (official) ପତ୍ନୀ । ଏଥିପାଇଁ ଛଗ ଅଛି—
କେତେ ଇନ୍ଦ୍ର ଚଲେଣି ଏକା ଶଚୀ ବସିଛି ।] ୨ ।
ଶତମୂଳୀ; ଶତାବରୀ; ଛତଛତ୍ରୀ—2. The climb-
ing asparagus; Asparagus Racemosus.
୩ । ଶ୍ରୁକା; ପିଡ଼ୁଙ୍ଗଶାଗ (ହି. ଶ)—3. Trigonella
Corniculata. ୪ । ବଜ୍ରକ୍ଷ ଶକ୍ତି; ବାଗ୍ଦେବୀ

(ହ. ଶ)—4. Eloqence. ୫ । ପ୍ରଜ୍ଞା; ବୁଦ୍ଧି; ଅକଲ (ହ. ଶ)—5. Intelligence. ଦେ. ବ—

ଶଚୀଦେବୀ **ଶଚୀଦେବୀ** ୧ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କର ମାତା ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କର ପତ୍ନୀ—1. The name of the mother of Śrī Chaitanya. [ଦ୍—ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ମାତା ଶଚୀଦେବୀଙ୍କ ସାଂସାରିକ ଜୀବନ ସୁଖମୟ ନ ଥିଲା । ଏକାଦକ୍ରମେ ତାଙ୍କର ଆଠଗୋଟି କନ୍ୟା ଜନ୍ମି ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ସମସ୍ତେ ଶିଶୁ ଅବସ୍ଥାରେ ମରି ଯାଇଥିଲେ; ନବମ ଗର୍ଭରେ ବିଶ୍ୱରୂପ ଜନ୍ମିଥିଲେ ଓ ସେ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ଗୃହତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ କେଉଁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ; ଦଶମ ଗର୍ଭରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । ଶଚୀଦେବୀ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ବାଲ୍ୟକାଳରେ ବିଧବା ହେଲେ । ଶଚୀଦେବୀ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ବିବାହ କରାଇଲେ ଓ ପ୍ରଥମା ପୁତ୍ରବଧୂ ମୃତା ହେବାରୁ ମାତା ପୁତ୍ରକୁ ପୁନର୍ବାର ବିଷ୍ଣୁପ୍ରିୟାନାମ୍ନୀ କାଳକାଙ୍କ ସହିତ ବିବାହିତ କରାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ଚୈତନ୍ୟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ଗୃହତ୍ୟାଗ କଲେ ଏବଂ ଶଚୀଦେବୀ ପୁତ୍ରବଧୂଙ୍କ ସହିତ ଘୋର ବିରହ-ଦୁଃଖରେ କାଳାତିପାତ କଲେ । ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ମଧୁକର ମିଶ୍ର ଉତ୍କଳାଧିପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ଭୟରେ ଯାଜପୁରରୁ ଯାଇ ବଙ୍ଗଦେଶର ଶ୍ରୀହଟ୍ଟରେ ବାସ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀହଟ୍ଟରେ ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ପିତା ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।] ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) —ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—2. A name given to females. ୩ । (ପୁଂ)—ଶଚୀନ୍ଦ୍ରର ଡାକନାମ—3. A name for calling a male named Śachīndra.

ଶଚ(ଚୀ)ତନୟ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଇନ୍ଦ୍ର ପୁତ୍ର; ଜୟନ୍ତ—Śachi(chī)tanaya Jayanta, the son of Indra. [ଶଚ(ଚୀ)ନନ୍ଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ] ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ—Śrī Chaitanya.

ଶଚ(ଚୀ)ତୀର୍ଥ—ସଂ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ ତୀର୍ଥବିଶେଷ (ହ. ଶ)—Śachi(chī)tīrtha Name of an ancient holy bathing place. [ଦ୍—କାଳିଦାସଙ୍କ ଅଭିଜ୍ଞାନ ଶାକୁନ୍ତଳମ୍ ନାଟକର ପଞ୍ଚମାଙ୍କରେ ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା ଶକୁନ୍ତଳା ଦୁଷ୍ୟନ୍ତଙ୍କ ରାଜଧାନୀକୁ ଆସିବାବେଳେ ଶଚୀତୀର୍ଥର ସଙ୍ଗମବତାରରେ ବା ଇନ୍ଦ୍ରଘାଟରେ ସ୍ନାନ କଲାବେଳେ ତାଙ୍କ କାନରେ ବନ୍ଧାଥିବା ଦୁଷ୍ୟନ୍ତଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଅଭିଜ୍ଞାନ-ମୁଦ୍ରିକାଟି ହଜି ଯାଇଥିବା କଥା ପ୍ରକାଶ କରିଥିବା ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏହା ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଗୋଟିଏ ଅବତରଣ ଘାଟ ବୋଲି ଟୀକାକାର ଲେଖିଅଛନ୍ତି ।]

ଶଚ(ଚୀ) ନାଥ—ସଂ ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ର; ଦେବରାଜ—Śachi(chī)nātha 1. Indra, the king of the gods.

ଶଚିନାଥ **ଶଚୀନାଥ** ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—(ଶଚ[ଚୀ]ପତି—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A name given to males. ୨ । ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ପିତା ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର—2. The father of Chaitanya.

ଶଚ(ଚୀ) ନାହା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶଚନାଥ)—ଇନ୍ଦ୍ର—Śachi(chī) nāhā Indra; the king of the gods.

ଶଚୀନାହା **ଶଚିନାହା** [ଦ୍—ଯାହା ପଦେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଲେଖୁଥିଲେ, ଶଚୀନାହା ପଦ ଭୁଲ କର । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।]

ଶଚନ୍ଦ୍ର—ଦେ. ବଣ.—ଛଚନ୍ଦ୍ର (ଦେଖ)

Śachindra Chchachindra (See)

ଶଚ(ଚୀ) ମାତା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶଚୀ ଦେବୀ; (ସେ ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ମାତା ଥିବାରୁ ଭକ୍ତମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଜଗନ୍ମାତା ଶଚିମାତା ରୂପେ ଅଦୃତା)—Mother Śachi, the mother of Śrī Chaitanya.

ଶଚୀନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ (ଶଚୀ+ଇନ୍ଦ୍ର)—୧ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ଶଚୀ ଓ ଇନ୍ଦ୍ର—Śachīndra 1. Śachī and her husband Indra. ୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ , ଶଚୀଙ୍କର ଇନ୍ଦ୍ର ବା ସ୍ୱାମୀ) ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର—2. Indra, the husband of Śachi.

ଶଚୀନ୍ଦ୍ର ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

ଶଚୀନ୍ଦ୍ର **ବାହାଦୁର** ଦେ. ବଣ—୧ । ବିଦ୍ୟା ଅବ ପଢ଼ିବା ବିଷୟରେ ମନୋଯୋଗୀ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟୀ (ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା)—1. Attentive to and persevering in one's studies. ୨ । ବାହାଦୁର; ପ୍ରଶଂସନୀୟ—Praiseworthy.

ଶଜ—ଦେ. ବ—(ସଂ ଶସ୍ୟ)—୧ । ଅପକ୍ୱ ତାଳ ଓ ନଡ଼ିଆ ଆଦିର ଖୋଳ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କୋମଳ ପଦାର୍ଥ—1 The soft

ଶାଁସ କୋଆ kernel inside the stone of raw palm and cocoanut fruits. ୨ । ସଜ (ଦେଖ) 2. Saja (See).

ଶଜନା—ଦେ. ବ.—(ସଂ ଶୋଭାଞ୍ଜନ)—ନାତିଦୀର୍ଘ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶାକତରୁ Śajanā ବିଶେଷ—The drumstick plant; the horse radish; Hyperanthera Moringa; Moringa Pterygosperma. [ଦ୍—ଏହି ଗଛର କାଠ ଖଳା ଓ ଲଘୁ, ଡାଳ ମସ୍ତା;ଗଛରୁ ଅଠା ବାହାରେ । ପତ୍ର ବହୁ-ପତ୍ରୀ; ଫଳ (ଛୁଇଁ)ର ମଧ୍ୟରେ ପତ୍ରଯୁକ୍ତ ତିନିକୋଣିଆ ଥାଏ । ଏହାର ପତ୍ର, ଛୁଇଁ ଓ ଫୁଲକୁ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି । ଏହାର ମୂଳ ରାଗୁଆ ଓ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏଥିର ଛାଲ ମଧ୍ୟ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଛୁଇଁ ପ୍ରୋଟୀନ ପଥ୍ୟ ଓ ରେଚକ । ଡାଳ ଗୋଡ଼ିଲେ ଗଛ ହୁଏ । ଗଛ ମୂଳେ ପାଉଁଶ

ସଂ. ନାମ—ଶିଗ୍ରୁ, ଶୋଭାଞ୍ଜନ, ତୀକ୍ଷ୍ଣଗନ୍ଧକ, ଅକ୍ଷୀବ; ମୋଚକ, ମୂଳକପର୍ଣ୍ଣୀ

(ବିଲ୍ୱ ଶଜନାର ସଂ. ନାମ—ମଧୁଶିଗ୍ରୁ)

ଶଜିନା

ସହଜନ, ସହିଜନ

ମ. କାଳସେଗୁବା

ଶେବଗା

ତେ ମୁନଗା, ମୁରବା, ମୁରଙ୍ଗା

ତା. ମୋରୁଙ୍ଗ, ମୋରୁଙ୍ଗାଇ

ଗୁ. ସର୍ଜନା, ସରଘବୋ

ଛୁଡ଼ାଇଲେ ଗଛରେ ଶୁଖିବାକୁ ଯୋଗ ଲାଗନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏ ଗଛର ଗଣ୍ଡିରେ ଓ ଡାଳରେ ଶୁଖିବାକୁ ଯୋଗ ବ୍ୟାପିଯାଇ ଏ ଗଛର ପତ୍ରଯାକ ଖାଇଯାଆନ୍ତି । ଏ ଛୁଇଁର ମଞ୍ଜିରୁ ଏକପ୍ରକାର ତୈଳ(Ben oil) ବଲ୍ଲିଭରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଘଣ ଓ ଜଳ ଅଦରେ ବିଅସାଏ । ଡାଳ ଯୋଡ଼ିଲେ ଯେଉଁ ଗଛ ହୁଏ, ତାହାକୁ ଶଜନା ଓ ମଞ୍ଜିରୁ ଯେଉଁ ଗଛ ହୁଏ, ତାହାକୁ ମୁଗୁନା (ବ. ନାଜନା) ବୋଲାଯାଏ । ମୁଗୁନାଛୁଇଁ ଶଜନାଛୁଇଁ ପରି ସୁସ୍ୱାଦୁ ନୁହେଁ । ମୁଗୁନା ଛୁଇଁ ବାରମାସି ଫଳେ । ଶଜନାଛୁଇଁ ଶୀତ, ବସନ୍ତ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳରେ ଫଳେ । ଏ ଗଛର ଗଣ୍ଡିରୁ ଏକପ୍ରକାର ଅଠା ବାହାରେ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରମତେ ଶଜନା ଅଗ୍ନିପ୍ରଦୀପକ ଓ ବାୟୁ, କୃମି, ବିଷ, ପ୍ଲୀହା, ଗୁଳ୍ମାଦିର ନାଶକ । ଏହାର ମଞ୍ଜି ଚକ୍ଷୁର ହିତକର । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଏହା କଟୁ-ମଧୁର-ତିକ୍ତ-ରସ, କଟୁବିପାକ, ଗ୍ରାହୀ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ଲଘୁ, ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ରୁଚିକର, ବିଦାହୀ, ଧାତକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ରକ୍ତପିତ୍ତ-ପ୍ରକୋପକ ଓ ଚକ୍ଷୁର ହିତକର । ଏହା କଫ, ବାୟୁ, ବିଦ୍ରଧି, ଶୋଥ, କୃମି, ମେଦୋଦୋଷ, ଅପଚୀ, ବିଷ, ପ୍ଲୀହା, ଗୁଳ୍ମ, ଗଳଗଣ୍ଡ ଓ ବ୍ରଣ ପ୍ରଭୃତି ନାଶକ । ଶଜନାର ବଲ୍ଲଳ ଓ ପତ୍ରର ରସ ବେଦନାପ୍ରଶମକ । ଶଜନାର ମଞ୍ଜି ଚକ୍ଷୁର ହିତକର, ବିଷଘ୍ନ ଓ ଅବୃଷ୍ୟ । ଉକ୍ତ ଶଜନା ପତ୍ରର ରସର ନାସ ନେଲେ ଶିରୋରୋଗ ଭଲ ହୁଏ । ଶଜନାର ମଞ୍ଜିକୁ 'ଶ୍ୱେତ ମରିଚ' ବୋଲାଯାଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଶ୍ୟାମ, ଶ୍ୱେତ ଓ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଭେଦରେ ଶଜନା ତିନି ପ୍ରକାର ।]

ଶଜନା ଅଠା—ଦେ. ବ—ଶଜନା ଗଛର ଗଣ୍ଡିର କ୍ଷତରୁ ବାହାରିବା ଆର୍ଦ୍ରନିର୍ଯ୍ୟାସ—Gum exuded from the trunk of Śajanā
Śajanā aṭhā ଶଜନା ଆଠା **सहिंजन गोंद**

ଶଜନା ଗଛ ମୂଳେ କୁଡ଼େଇଲି ପାଉଁଶ, ତତେ ଦେଖି ମୋର ଭାରି ଶରଧା—ଦେ. ତଗ (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ)—ରସଘ୍ନ, ଉଦ୍ଦୋଘ୍ନ, ସତ୍ତ୍ୱଘ୍ନ, ଅମ୍ବିକାକ୍ଷର
Śajanā gachha mūle kurdheili pāuñsa, tate dekhi mora bhāri Śaradhā ବିଦ୍ୟା ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗ—ଟେବଲିଲ ସୂତ୍ରଧର କାପଡ଼ିଲ ତାঁତି An ironical couplet spoken in travesty of poetasters composing blank verse.

ଶଜନା ଛୁ(ଛୋ)ଇ—ଦେ. ବ—ଶଜନା ଗଛରେ ଫଳିବା ଛୁଇଁ—
Śajanā chhu (chho)iñ The pods of horse radish.
शजिना डाँटा **सहिंजनका छिमी**
ତେ.—ମୁନଗ ପାଣ୍ଡୁ

ଶଜନା ଫୁରୁ ଫୁରି—ଦେ.ବ—ଶଜନା ଗଛରଗଣ୍ଡିରୁ ମନକୁ ଝଡ଼ି ପଡ଼ୁଥିବା ଶୁଖିଲା ଛାଲ ବା ବକଳ—(ଏହା ଶଜିନାର ଶୁକନୋ ଛାଲ ଔଷଧରେ ଲାଗେ)—Dry peelings of the bark of a Śajanā tree.
Śajanā phuru phuri **शहजन बकलोइया**
[ଶଜନା ଛାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶଜନା ଶାଗ—ଦେ. ବ - ଶାଗରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଶଜନାଗଛର ପତ୍ର—
Śajanā śāga The leaves of Śajanā tree fried and eaten as potherb.
शजिनार शाक **शहिजनाका शाक**
[ଦ୍ର—ଏହା ରୁଚିକର ଓ ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ ।]

ଶଜାରୁ—ପ୍ରାଦେ.—(ମେଦିନୀପୁର)—ବ—(ସଂ. ଶଳ୍ଲକୀ;ତୁଳ. ବ. ସଜାରୁ ଓ ଛେଦାରୁ)—ଛିଙ୍କ—Porcupine.
Śajāru

ଶଜିନା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଶଜନା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Śajinā (etc) Śajanā etc (See)

ଶଞ୍ଚାଣ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶ୍ୟେନ; ସଞ୍ଚାନ)—ଚଞ୍ଚାଣ, ଶ୍ୟେନ ପକ୍ଷୀ; ବାଜପକ୍ଷୀ—Hawk (bird).
Śañchāṇa
बाज; श्येन पाखी **बाज; शिकरा**

ଶଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଗମନ କରିବା—1. To go. ୨ । ଗତି କରିବା—2. To move. ୩ । ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା—3. To grow; to increase. ୪ । ଅବସନ୍ନ ହେବା—4. To be pulled down or spent up; to become exhausted. ୫ । ଭେଦକରିବା 5. To pierce.
Śaṭ (root)

ଶଟ୍—ଦେ. ଅ—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ହଠାତ୍ ଗତି କରି ବାହାର ଯିବା ପ୍ରକାରେ—1. Suddenly (going off).
शट्, शट करे **शट, शट करके**
ଶଟ୍‌କଳା, ଶଟ୍‌କଳି } —ଅନ୍ୟରୂପ
ଶଟ୍‌କରି ଶଟ୍‌କରି } ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଯାଇଥିବା ଠପି ବୋତଲରୁ ବାହାର ଯିବା ଶବ୍ଦ)—2. With a loud jerking or snapping sound like that of a cork coming out of a bottle to which it had been tightly fitted. ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଶଠ; ଶାଠ୍ୟ)—୧ । ମେଳ; ପୋଗ ସାଜସ—1. Collusion; combination.

ଶାଟ ସଟ ୨ । ଭୁଲଣା; ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—2. Conspiracy; plot. ୩ । ପ୍ରତାରଣାପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ—3. Fraud. ୪ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅବୈଧ ବା ଗୁପ୍ତ ପ୍ରଣୟ; ପାପ ଦୋସ୍ତି—Illicit or secret love between two lovers. ୫ । ପରସ୍ପରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଠାରଠାରଦ୍ୱାରା ଭାବ ବିନିମୟ; ଠାରାର—5. Mutual exchange of messages by secret gestures. ୬ । ଅଭିସାର—6. Assignation for the secret meeting of two lovers; love tryst. ୭ । ଗୁପ୍ତ ପରାମର୍ଶ—7. Secret consultation. ଦେ. ବ.—ଶାଟ୍ (ଦେଖ)—Śāṭ (See)

ଶଟ୍(ଟ୍)କଟ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଲଂ. ଶଟ୍ କଟ୍)—୧ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ପାଇଁ ପଡ଼ିଥିବା ରାସ୍ତା ସଟ କଟ **सट कट** ମାଇଲ ମଧ୍ୟରୁ ସିଧା ରାସ୍ତା—1. Straight road from one place to another. ୨ । ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାପାଇଁ ସବୁଠାରୁ କମ ଦୂରତ୍ୱର
Śaṭ(rṭ)-kaṭ

ବାଟ—Shortest route. ବିଣ.—୧ । ସବୁଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରତାବିଶିଷ୍ଟ—1. Shortest. ୨ । ସିଧା (ରାସ୍ତା)—2. Straight (road).

ଶଟ୍(ର୍ଟ୍)କଟ୍ ନିଶ (ମୁଚ୍ଛ)—ଦେ.ବ—୧। ଛୋଟ ଛୋଟ ହୋଇ କଟା ଯାଇ-
Śaṭ(rṭ)-kaṭ niśa (muchha) ଥିବା ନିଶ—1. Short-cut mustaches. ୨ । ଶେଷ ଭାଗରୁ କଟା ହୋଇ-ଥିବା ନିଶ—2. Mustaches cropped at the ends.

ଶଟକି(କ)ରି—ଦେ. ଅ—ଶଟ୍ (ଦେଖ)
Śaṭ-ki(ka)ri Śaṭ (See)
[ଶଟକିନା(ନି),ଶଟ୍‌ଦ(ଧ)ସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶଟ୍‌କା—ଦେ. ବ—(ଶଟ୍ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା; ହୁକାରୁ ଯେଉଁ ବାଟେ
Śaṭ-kā ଶଟକା ସଟକ ଧୂଆଁ ଗତି କରେ)—୧ । ହୁକାର ଚିଲମରୁ ନିମ୍ନସ୍ଥ ଜଳପାତ୍ରକୁ ଧୂଆଁ ଆସିବାର ନଳ—1. The main tube or cylinder of a hubble bubble. ୨ । ବଣସିରେ ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଧନୁସାକାର ଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ । [ଦ୍ର—ଏହା ଧନୁର ଆକାରରେ ବନସିର ଲମ୍ବ ସୂତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଏପରି ବନ୍ଧା ହୋଇ ଭୂମିରେ ପୋତା ହୋଇ ଥାଏ ଯେ, ସୂତ୍ରର ଅଗରେ କଣ୍ଟାରେ ଲାଗିଥିବା ଥୋପକୁ ମାଛ ଖାଇବା ମାତ୍ରକେ କଣ୍ଟା ଓ ଦଉଡ଼ି ଶଟ୍‌କନା ଭେଳି ଝଟି ମାଛକୁ ଉପରକୁ ଟିକିଏ ସ୍ଥଳ ଭାଗରେ ଅଣି ଫିଙ୍ଗି ଦିଏ ।]—A bow-like contrivance joined to the angling string, which starts with a jerk as soon as the fish swallows the bait attached to an angling hook.

ଶଟ୍‌କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଶଟ୍ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା;
Śaṭ-kā(ke)ibā ଶଟକିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—କୌଣସି
ଶଟକାନ ସଟକାନା ଦ୍ରବ୍ୟର ଦୃଢ଼ ସଂଲଗ୍ନ ହୋଇଥିବା ବସ୍ତୁକୁ (ଯଥା—ବୋତଲରୁ ଠିପିକୁ) ହଠାତ୍ କାଢ଼ି ଦେବା; ଶଟ୍ ଧ୍ୱନି ପୂର୍ବକ କୌଣସି ଗର୍ତ୍ତରୁ ଠିପିକୁ ହଠାତ୍ କାଢ଼ି ଦେବା—To suddenly take out a thing from inside another (as a cork from a bottle) with a jerk and snapping sound.

ଶଟ୍‌କି—ଦେ. ବ—ଶଗଡ଼ରେ ଯୋଗ୍ ଦିବା ବଳଦଙ୍କ ବେକର ପଘାକୁ
Śaṭ-ki ବାଲୁଲିରେ ଅଟକାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପଘାରେ
ଦଡ଼ୀର ଫାଁସ ଲାଗିଥିବା ଛୋଟ ଛଲ୍ଲା-ବଳୟ—A small rope-
ଜୋତା ring attached to the neck-rope of a
(ଶଟ୍‌କି[ଗି]ଦଉଡ଼ା[ଡ଼ି]—ଅନ୍ୟରୂପ) bullock yoked to a cart and which is slipped into the pin at the end of the yoke

ଶଟ(ର୍ଟ୍)ହାଣ୍ଡ—ଦେଦେ. (ଇଂ.) ବ—ବକ୍ତାଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ
Śaṭ(rṭ)-hānd ଶବ୍ଦକୁ ଓ ଅକ୍ଷରକୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଟିପିନେବା ପାଇଁ
ସର୍ଟହ୍ୟାଣ୍ଡ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ସାଙ୍କେତିକ ରେଖାକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ
ସୋର୍ଟହ୍ୟାଣ୍ଡ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା; ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଲେଖା ।—Short-hand. [ଦ୍ର—ଏହା ଏବେ ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛି । ବକ୍ତାଙ୍କୁ ଶଟ୍‌ହାଣ୍ଡ୍ (ଲେଖାକ୍ଷର)ରେ ଟିପି ନେଇ ପରେ ତାକୁ ସାଧାରଣ ଭାଷାରେ ତର୍ଜମା କରାଯାଏ]

ଶଟ—ସଂ. ବ (ଶଟ୍ ଧାତୁ=ଭେଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଅମ୍ଳ
Śaṭa ରସ—1. Acid or sour taste. ୨ । ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶର ନାମ (ହୁ. ଶ)—2. Name of an ancient country. ଦେ. ବ—ଶଟ୍ (ଦେଖ)—Śaṭ (See)

ଶଟ(ଟି)କିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶଟ୍ ଧାତୁ)—୧ । ହଠାତ୍ ଜୋର୍
Śaṭa(ṭi)kibā ସହିତ ବାହାରିଯିବା (ଯଥା—ବୋତଲ ମୁହଁରୁ
ସଟକାନ ଠିପି); ଚମକିଯିବା—1. To go off with a
ସଟକନା snapping sound. ୨ । ପଳାୟନ କରିବା; ଦ୍ରୁତଗତି କରିବା—2. To move with a great force; to run away; to flee away. ୩ । ମୃତ ହେବା—3. To die. (ଯଥା—ଅମୁକ ଲୋକ ବସନ୍ତରେ ଶଟକି ଗଲେ ।)

ଶଟପଟା(ଟେ)ଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—(ସଂ. ଶଟ୍ ଧାତୁ=
Śaṭapaṭā(ṭe)ibā ବିଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ଓ ପିଟ୍ ଧାତୁ କ୍ଲେଶନ; ଭୁଲ
ଶିଟପିଟାନ ସଂ. ସଙ୍କଟପନ୍ନ)—୧ । ଲଜ୍ଜା ଓ ଭୟ ଯୋଗୁଁ ଉଦ୍ଭ୍ରାନ୍ତ
ଶିଟପିଟାନ ହେବା; ଅପ୍ରତିଭ ହେବା; ହଡ଼ବଡ଼େଇ ଯିବା—1. To be unnerved through fear. ୨ । ଭୟ-କମ୍ପିତ ହେବା—2. To tremble through fear.

ଶଟର୍ ପ(ବ)ଟର୍—ଦେ. ବ—ଶଟାବଟା (ଦେଖ)
Śaṭar pa(ba)ṭar Śaṭābaṭā (See)

ଶଟା—ସଂ. ବ (ଶଟ୍ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ)—୧ ।
Śaṭā ସିଂହ ଓ ଘୋଟକ ଆଦିଙ୍କ ମସ୍ତକ ଓ ବେକ ଆଦି ଦେହର ସ୍ଥାନରେ ବଢ଼ିଥିବା କେଶ; କେଶର—1. Manes (of horse or lion). ୨ । ମନୁଷ୍ୟ ମୁଣ୍ଡର କଟା—2. Clotted or matted hair grown on the head. ୩ । ଅଣ୍ଡିରା ଗଛର (ଯଥା—ତାଳ ଗଛର) କଟା—3. The long flower-stalks of some trees (e. g. male palm tree); ament; catkin.

ଶଟାତ୍(ଙ୍ଗ୍, ନ୍)—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ଶ୍ରୁଟିତ; ହଠାତ୍)—୧ । ଶ୍ରୁଟ୍;
Śaṭāt(ṅg, n) ଭୂମିରେ ହଠାତ୍ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଦଣ୍ଡବତ୍ ଶୋଇ
ଶଟାନ, ଶଟାନ କରେ ପଡ଼ିବା ପ୍ରକାରେ; ଲଟ୍‌କିବା—1. (to lie
ହଟାତ, ସଟସେ the ground) Prostrate and suddenly. (ଯଥା—
ଶଟା° ସେ ଶଟାଙ୍ଗ୍ ଶୋଇ
ଶଟାଙ୍ଗ୍, } ବିନା, ବିନ୍, } ଅନ୍ୟରୂପ] ପଡ଼ିଲା ।) ୨ । କୌଣସି
ଶଟାସ୍, } ବିସ୍, ବିଷ୍, } ସ୍ଥାନରୁ ହଠାତ୍ ଚାଲିଯିବା
ପ୍ରକାରେ—2. (to leave a place) All on a sudden. (ଯଥା—ସେ ସେଠାରୁ ଶଟାଙ୍ଗ୍ ଚାଲି ଗଲା ।) ୩ । କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ହଠାତ୍ ପଶିଯିବା

ପ୍ରକାରେ—3. (to enter a place) All on a sudden, (ଯଥା—ସେ ଘର ଉତରକୁ ଶଟାଇ୍ ପଶି ଗଲା ।) ୪ । ସିଧାସିଧା କୌଣସି ଦିଗରେ ଗତି କରିବା ପ୍ରକାରେ—4. Straightway. (ଯଥା—ମୁଁ କଟକରୁ ଶଟାଇ୍ ପୁରୀ ଗଲି ।)

ଶଟାପ(ସ)ଟ୍—ଦେ. ଅ (ଟ୍ରନ୍ନନ୍ନକରଣ)—୧ । ଶଟ୍ ଶଟ୍ ଶବ୍ଦ କରି—
Śaṭāpa(sa)ṭ 1. By making cracking sound.
ଶଟାନ୍ ସଟାପଟ ୨ । (ସ. ଝଟିତି) ଝଟ୍; ଶୀଘ୍ର—2. Sharp

ଶଟା(ଠା)ବଟା—ଦେ. ବ (ସ. ଶଠ୍ ଧାତୁ ଓ ବଟନ)—୧ । ଭଣ୍ଡାଇଣ୍ଡି; ଯେମନ ତେମନ, ଟେନେଟୁନେ [ଉ—କହିଲା କଥା ମୋ ମଣିଲା ଶଟା-ଅଁଟାବଁଟା: ଜୋସୀ ବଟା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।] ୨ । (ସ. ଶଟ୍ ଧାତୁ=ଗତି ଗତିବା ଓ ବଟ୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା) ଯେନ ତେନ ପ୍ରକାରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ସମାଧାନ—2. Accomplishment of any matter by any means whatever. ୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅଳ୍ପ ବହୁତରେ ଅତି କଷ୍ଟରେ ସମାଧାନ କରିବା—3. Accomplishment of any work anyhow i. e. with great difficulty. ୪ । ଗୋଲମାଳ; ଜଞ୍ଜାଳ—4. Confusion. [ଉ—ସେ ସ୍ଥାନରେ ତ ଅଛି ଏତେ ଶଟା-ବଟା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।] ୫ । ହଇରାଣ—5. Trouble. ଦେ. ବଣ—୧ । ତୁଚ୍ଛ; ହେୟ—1. Negligible. ୨ । ଅନାବଶ୍ୟକ—2. Unnecessary. ୩ । ହଇରାଣିଆ—3. Troubled.

ହାଏରାନ ହଂଫଟ
ତୁଚ୍ଛ ସଟର ପଟର

ଶଟା(ଠା)ବଟା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭଣ୍ଡାଇଣ୍ଡି କରିବା—
Śaṭā(ṭhā)baṭā karibā 1 To inveigle; to cheat.
ଟେନେଟୁନେ କାଯ କରା ୨ । କଷ୍ଟେ ସୃଷ୍ଟେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସମାଧାନ କରିବା—2. To accomplish a work anyhow. ୩ । ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ କୌଣସି କାମକୁ ଶେଷ କରିବା—3. To accomplish a work by means fair or foul. (ଯଥା—ମୋ ଘରେ ଘୁରିବା କରିବାକୁ ନ ଥିଲା, ଏଣେ କନ୍ୟା ଦାୟରୁ ମୁକ୍ତି ନ ପାଇଲେ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଶଟାବଟା କରି ଟଙ୍କାଆଣି ବିଭାଘରଟି କରିଦେଲି ।] ୪ । ହଇରାଣ କରିବା—4. To trouble; to harass.

ହାଏରାନ କରା
ହୈରାନ କରନା
ଅଁଟାବଁଟା କରା

ଶଟିତ—ସ. ବଣ—(ଶଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)—ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ; ବାସି—
Śaṭita Stale; musty.

ଶଟି(ଠି)ବା—ଦେ. କ୍ରି. ୧ । (ଶଟ୍ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା)-ମୃତ ହେବା—
Śaṭi(ṭhi)bā 1. To die. ୨ । (ସ. ଶଠ୍ ଧାତୁ)—ଭଣ୍ଡିବା; ଠକିବା—2. To cheat; to inveigle.

ସଟକାନ ଖତମହୋନା
ଠକାନ ଫୁସଲାନା

ଶଟୀ(ଟି,ଠି)—ସ. ବ.—ବୈଦ୍ୟକ—(ଶଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ+ଈ, ଇ)—୧ । Śaṭi(ṭi,ṭhi) ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି--1.Curcuma Zeodaria;Zeodary ଶଠୀ, ଗନ୍ଧଶଠୀ [ଦ୍ର—ଏହି ହରିଦ୍ରାଦି ବର୍ଗର ବନ୍ୟ ଶାକ କଚୁର, କପୁରକଚୁରି ବିଶେଷର ମୂଳ; ହିମାଳୟ ଓ ତ କାଳି ହଳଦୀ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ବହୁଳ ଭାବରେ ଜନ୍ମେ । ଏହା କର୍ପୂର ଗନ୍ଧୀ; ଏହାକୁ ଗୁଣ୍ଡି ଧୋଇ ଶୁଖାଇଲେ ଏଥିରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ପାଉଡ଼ର ହୁଏ । ପୂର୍ବେ ବହୁମ କାଠର ରଙ୍ଗରେ ଏହି ପାଉଡ଼ରକୁ ରଙ୍ଗାଇ ଅବିର କରି ଯାଉଥିଲା । ପାଉଡ଼ର ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ରୁଚିକର, କଟୁ-ତିକ୍ତରସ, ସୁଖ ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ଲଘୁପାକ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଗଳଗଣ୍ଡ, ଗଣ୍ଡମାଳା, ବ୍ରଣ, କାଶ, ବାୟୁ, କଫ ଓ ମୁଖର ଜଡ଼ତା ନିବାରିତ ହୁଏ]

ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—ଗନ୍ଧମୂଳା, ଗନ୍ଧମୂଳୀ, ବେଧମୁଖ୍ୟ, ଗନ୍ଧ, କଚୁର, କର୍ଚୁର, ସୁଗନ୍ଧା, ସଟ୍ଟ, ସଟ୍ଟିକା, ଦ୍ରାବିଡ଼, ଚକ୍ରକ, ପଲାଶ, କଙ୍କୁଳ, କଙ୍କୁଳ, ସଲାଶିକା, ସୁଭଦ୍ରା, ଷଡ଼ଗ୍ରନ୍ଥା, ପୃଥୁପଲାଶିକା
ପା—ଜରଂବାଦ, ଜଡ଼ବାର
ଆ—ଆରଲୁଲ୍‌କା ଫୁଲ୍
ତେ—କାଗ୍ରେଗ୍ରଲ୍ ।

ଶଟିକା
ଶଟୀକା } ଅନ୍ୟରୂପ ।

୨ । ଆମ୍ବ ଅଦା (ହି. ଶ); ଆମ୍ବ କଚିଆ ଗଦ—2. Curcuma Amada. ୩ । ସୁଗନ୍ଧବାଳା; ଭୁରୁବେଲ (ହି. ଶ) 3. Pavonia Odorata. ୪ । ଗନ୍ଧପଳାଶୀ (ହି. ଶ)-4. A species of Zeodary.

ଶଟ୍ଟକ—ସ. ବ.—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଶାଳତଣ୍ଡୁଳ ଚୂର୍ଣ୍ଣ, ଦଧି ଓ ଜଳ ମିଶ୍ରିତ
Śaṭṭaka ଲେପ ବିଶେଷ; ପିଠଭ । [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ରୁଟି ଉପରେ ଲେପି ପୁଣି ରୋଟିକୁ ଚଉଡ଼ାଇ କରି ବେଲି ଘିଅରେ ଭାଜିଲେ ଫେଣୀ ଭିଅର ହୁଏ]—A liquid made of rice-flour mixed with ghee and water.

ଶଟ୍ୟ—ଦେ. ବ.—ଶାଠ—
Śaṭya Practice; formal rites and acts.

ଶଠ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ବଞ୍ଚନା କରିବା—
Śaṭh (root) To cheat.

ଶଠ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—(ଶଠ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବଞ୍ଚନାକାରୀ; ପ୍ରତାରକ; ଧୂର୍ତ୍ତ—1. Sly; cheating; knavish; fraudulent; deceitful; crafty; treacherous. ୨ । ପାପୀ; ଖଳ—2. Wicked; wily. ୩ । ଜଡ଼ ବୁଦ୍ଧି (ହି. ଶ)—3. Stupid. ୪ । ଅଳସୁଆ (ହି. ଶ)—4. Idle. ବ. ପୁଂ—୧ । ଦୁର୍ଜନ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A wicked person ୨ । ଧୂର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି; ଠକ—2. A cheat; swindler. ୩ । ଗୂଢ଼ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିବାଳା କାୟକ; ଯେଉଁ ନାୟକ ବାହାରେ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ଦେଖାଏ ଓ ଅନ୍ତରରେ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ପ୍ରେମ କରେ—3. A lover who professes love for a woman while loving another in his heart; a wily lover ୪ । ଉଦାସୀନ ବ୍ୟକ୍ତି—4. An unconcerned person; an indifferent person. ୫ । କୁଙ୍କୁମ; କୁଙ୍କୁମ—5. Saffron.

୬ । ଭଗର; ଝଗର (ଫୁଲ ଗଛ)—6. Taberna Montana; Coronaria(flower-tree)-୭। ଲୌହ- 7. Iron. ୮ । ଧୁସ୍ତୁର;ଧାତୁର—8.Thorn apple. ୯ । ଇସ୍ପାତ (ହି. ଶ)—9. Steel. ୧୦ । ଚିତ୍ରକଗଛ (ହି. ଶ)—10 Plumbago Zeylanica. ୧୧ । ତାଳ ବୃକ୍ଷ (ହି.ଶ)—11. Palmyra. ୧୨ । ଅଅଁଳା- 12. Embelic Myrobalan (tree) ୧୩ । ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶ)—13 A mediator

ଦେ. ବ—ଶଟ୍ (ଦେଶ)—Śat (See)

ଶଠ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ଶଠ) ୧ । ଘାଗ ପ୍ରଣୟ କରିବା—1.To Śaṭha karibā have illicit love. ୨ । ଠକାର କରିବା; ସାଟକରା सटकरना ଠାରଦ୍ୱାରା ସଙ୍କେତ ଭାବ ବିନିମୟ କରିବା— 2. To exchange messages by means of secret gestures ୩ । ଅଭିସାର କରିବା—3.To make an amatory assignment for meeting a lover; to tryst.

ଶଠତା(ତ୍ୱ)—ସ. ବ (ଶଠ+ଭାବାର୍ଥେ ତା; ତ୍ୱ)—୧ । ଖଳତା— Śaṭhatā(twa) 1. Wickedness; knavery. ୨ । ପ୍ରତାରଣା; ଠକାମି—2. Cheating; deception; deciet; craftiness. ୩ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା— 3. Treachery.

ଶଠତାଚରଣ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ପ୍ରତାରଣାପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର— Śaṭhatācharaṇa Fraudulent conduct; practice of deceit.

ଶଠତାଚାରୀ—ସ. ବ. ପୁଂ—ପ୍ରତାରକ— Śaṭhatāchārī Practising fraud; deceiving. (ଶଠତାଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ; ଶଠତାଚାର, ଶଠତାଚାରିତା—ବିଶେଷ୍ୟ)

ଶଠ ନାୟକ—ସ. ବ—ଶଠ ୩ (ଦେଶ) Śaṭha nāyaka Śaṭha 3. (See)

ଶଠାଙ୍ଗା(ଙ୍ଗ୍ନା)—ସ. ବ—ପାଠା; ଅକାଳବିଲ୍ୱ ଲତା (ହି. ଶ) Śaṭhāṅgā(nwā) Stephania Hernandifolia (creeper).

ଶଠାବଟା—ଦେ. ବ—ଶଟାବଟା (ଦେଶ) Śaṭhābaṭā Śaṭābaṭā. (See)

ଶଠି(ଠୀ)—ସ. ବ—ଶଟୀ (ଦେଶ)—Śaṭī. (See) ଦେ. ବ— Śaṭhi(ṭhī) ଶଠି (ଦେଶ)— Śhaṭhi. (See) (ଶଠିକା, ଶଠୀକା—ଅନ୍ୟ ସ. ରୂପ)

ଶଠିବା—ଦେ. ବ—ଶଟିବା (ଦେଶ) Śaṭhibā Śaṭibā. (See)

ଶଠୋଦରକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—ଧୂର୍ତ୍ତ (ହି. ଶ) Śaṭhodaraka Crafty. (ଶଠୋଦରକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶଡ଼(ଢ଼)—ଦେ. ବ (ସ. ଶଟ ଧାତୁ)—୧ । ଶଲ୍ଲା; ଗୋପନ Śarda(rdha) ପରାମର୍ଶ—1. Secret consultation.

ସଡ଼ ୨ । ଗୋପନରେ ମେଳ—2. Secret combination.

ସ୍ଲୁପ ୩ । ଏକ ବା ଦୁଇ ମାସ୍ତୁଲ ଥିବା ଛୋଟ ଜାହାଜ— 3. Sloop. ଦେ.ବିଣ—(ସ.ଶଟ୍ ଧାତୁ=ଭେଦ କରିବା)— ଯେଉଁ ମାଟିର ପାତ୍ରରେ ଦୁଧ, ଘିଅ ବା ତେଲ ଆଦି ରଖିଦିଲେ ରହି ରହିଁବ ଛିଦ୍ରମାନ ଭେଦ କରିଥିବାରୁ ସେଥିରେ ପରେ ଘିଅ ଆଦି ରଖିଲେ ଭିଜି ଘିଅ ଆଦିକୁ ଭିଜି ଯାଇ ଶୋଷି ନିଏ ନାହିଁ—3. (an earthen pot) Which has been used for keeping oil etc. and the pores of which are well saturated; impermeable (earthen pot); (a pot) rendered impervious to ghee or oil. (ଦ୍ର— ଶଡ଼ ଘଡ଼ିରେ ବା ଶଡ଼ ହାଣ୍ଡିରେ ଘିଅ ଓ ତେଲ ଭଜାଯାଏ) ।

ପାକା ପୋସା

ଶଡ଼କ—ଦେ. ବ—(ସ. ଶଟ୍ ଧାତୁ ଗତି କରିବା)—ଶଡ଼ଡ଼କ (ଦେଶ) Śardaka Sardaka. (See)

ଶଡ଼ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୋଜିଶି ପାତ୍ରରେ ଘିଅ ବା ତେଲ ଆଦି Śarda karibā ପୂରାଇ ଏହାକୁ ଘିଅଆଦିର ଅବେଦ୍ୟ କରିବା— To put oil or ghee etc in an earthen pot,so that it will not soak further oil etc in future; to render an earthen pot impervious to ghee, oil etc.

ପାକାନ ପୋସା କରନା

ଶଡ଼କା—ଦେ. ବଣ (ସ. ଶୀର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କିମ୍ବା ସ. ପଙ୍ଗୁରୁ; ଯଷ୍ଟ୍ୟଙ୍ଗ)— Śardakā ୧ । ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ଦୀର୍ଘ ହୋଇ ବଢ଼ି ଯାଇଥିବା (ଗଛ)— ରୋଗାପଟକା; ଲିକଲିକେ 1. Slender and tall (tree) ୨ । (ପୁଂ.) ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଦେହ ଓ ଡେଙ୍ଗା (ବ୍ୟକ୍ତି)— (ଶଡ଼କୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2.Weak and tall (person). (ଦ୍ର—ଗଛ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ଶଡ଼କା ହୋଇ ବଢ଼ିଗଲେ ଅସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଏ) ।

ସଡ଼ଙ୍ଗ; ସୁଡ଼ୁଙ୍ଗ

ଚୁମୁକ ଦେ. ବ—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ହାସୁରବାର ଧ୍ୱନିରୁ) ଏକ ହାସୁରା (ତରକାରି ଓ ଡାଲି ଆଦି ତରଳ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର) ପରିମିତ; ଚୋଡ଼ଶା; ଚୋଡ଼କା—One big sip of a liquid food.

ସୁଡ଼ୁକ

ଶଡ଼ଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା)—ଦେ. ବଣ—ଶଡ଼କା (ଦେଶ) Śardanga(ṅgā) Śardak, (See)

ଶଡ଼ଦଆଲି—ଦେ. ବ (ସ. ଶାର୍ଦ୍ଦୁଲ; ଏଥିରେ ଶାର୍ଦ୍ଦୁଲର ଚିତ୍ର ଲେଖା ଯିବାରୁ)—ଦୁଆର ମୁହଁର କଡ଼କାଠ ଉପରେ ପଡ଼ିବା ପଟା—Lintel. ବୈଦେ. ବ—ସଡ଼ଦବାଲ (ଦେଶ)—Sarda dibāla, (See)

ଶଡ଼ା(ଢ଼ା)—ଦେ. ବଣ (ସ. ଶଟ୍ ଧାତୁ=ଅବସନ୍ନ ହେବା, ବା ଶଟ= ଅମ୍ଳରସ, ଅଳ ଆଦି ଶଡ଼ା ହେଲେ ଅମ୍ଳ ହୁଏ) —୧ । ବିକୃତ; ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ (ଅଳ୍ପ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି)- 1. Become stale or musty; decomposed. ୨ । ପୋଚିଆ; ପୋଚା; ପୋଚରା; ପଚା (ଫଳାଦି)— 2, Rotten; putrefied. ୩ । ପୂଯପୂର୍ଣ୍ଣ; ପଚା

ପଚା ସଡ଼ା

(ଘାଅ, ଶବ)—3. Putrid; gangrened; gangrenous; full of pus; purulent.
(ଶଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରେ ଶବ ଅଦ
ପଚା **ସଡ଼ାହୁଆ** ପାଚିବା ଯୋଗୁଁ ଦେହ କଦର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ—(a person) Whose body is full of rotten sores.

ଶଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇ—ଦେ. ବ—ଶଡ଼ାଇ (ଦେଖ)
Śarḍā(ṛḍe)i Śarḍhāi (See)

ଶଡ଼ା(ଢ଼ା,ଢ଼େ,ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ଶଡ଼ିବାକ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ-
Śarḍā(ṛḍha,ṛḍe,ṛḍhe)ibā 1. To cause to rot.
ପଚାନ **ସଡ଼ାନା** ୨। କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ (ଯଥା—ନଳତା, ଛଣପଟ ଅଦିର ଶଲୟୁକ୍ତ ଡାଙ୍ଗକୁ) ଜଳରେ କିଛି ଦିନ ବଡ଼ୁରାଇବା—2. To keep a thing, such as jute stem, hemp, immersed in water for some days. [ଦ୍ର—ନଳତା, ଛଣପଟ, ବାଉଁଦରଣ୍ଡିଆ ଗଛକୁ କିଛିଦିନ ପାଣିରେ ଶଡ଼ାଇଲେ ତହିଁର ଶଲ ଶଢ଼ିଯାଏ ଓ ତନ୍ତୁମାନ ଶଢ଼ି ନଯାଇ ରହିଯାଏ।] ଣ।
ପାକାନ **ପୋସନା** (ଗାଈ ଅଦିକୁ) ଶଡ଼ି କରିବା (ଦେଖ)
ସର୍ବନାଶକରା **ସତ୍ୟାନାଶକରନା** 3. Śarḍa karibā (See)
୪। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବିନାଶକରିବା: ଲୋପକରିବା—4. To destroy. (ଉ—ସଡ଼ାଇବାକୁ ତା ବଡ଼ାଇ କହି, ଦୁର୍ମତି ଯେବେ ଗ୍ଲେବାଇବ ଘଷି—ଭକ୍ତସୁର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ।)

ଶଡ଼ା(ଢ଼ା) କାନ—ଦେ.ବ—ପାଚିଥିବା ବା ପୂଜମୟ କାନ—Ear full
Śarḍā(ṛḍhā) kāna ପଚା କାନ **ସଡ଼ା କାନ** of pus.
[ଶଡ଼ା(ଢ଼ା)କାନା, ଶଡ଼ା(ଢ଼ା)କାନଅଁ—ସୁଂ. ବିଣ.—ଶଡ଼ା(ଢ଼ା)-କାନା, ଶଡ଼ା(ଢ଼ା) କାନେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ।]

ଶଡ଼ା ଗନ୍ଧ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶଟ+ଗନ୍ଧ)—ଅଶୁଦ୍ଧ ପଦାର୍ଥର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ—
Śarḍā gandha Putrid smell; foul smell.
ପଚାଗନ୍ଧ **ସଡ଼ାଗନ୍ଧ**

ଶଡ଼ା ଘା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଶବର ମାଂସ ଶଢ଼ି ଯାଇଥାଏ—
Śarḍā ghā Putrid or rotten sore.
(ଶଡ଼ା ଘାଅ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହିପରି ଶଡ଼ା ଫଳ,
ପଚା ଘା **ସଡ଼ା ଘାବ** ଶଡ଼ା ପଙ୍କ, ଶଡ଼ା ଅମ୍ଳ ଆଦି ଶବ୍ଦ ହୁଏ।]

ଶଡ଼ା ପଙ୍କ—ଦେ. ବ—୧। ଯେଉଁ ପଙ୍କରେ ପଶୁ, ଗଛ ଓ ଫଳ ଆଦି
Śarḍā Paṅka ପଡ଼ି ଶଢ଼ି ଯାଇଅଛି—1. Slime or
ପଚା ପାଙ୍କ **ସଡ଼ା କୀଚଡ଼** mud full of decomposed matter. ୨। ବହୁକାଳରୁ ଅପରିଷ୍କୃତ ଥିବା ନଳା ଆଦିର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଓ କୀଟଯୁକ୍ତ ପଙ୍କ—2. Foul slime of long uncleansed cesspools and gutters.

ଶଡ଼ା ପ(ପୋ)ଚରା—ଦେ.ବ.ବିଣ(ସଂ.ଚର; ଶଟ ଓ ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ)-ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ
Śarḍā pa(po)charā ଓ ଚରା—Musty and putrid.
[ଶଡ଼ାପଚା, ଶଡ଼ାପୋଚା; ଶଡ଼ାପୋଚଥା(ସ୍ତ୍ରୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ]
ପଚାଗଳା **ସଡ଼ାପଚା**

ଶଡ଼ା ମାଛ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ମାଛ ଏକାଧିକ ଦିନ ରହିବାରୁ
Śarḍā māchha ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ ହୋଇଥାଏ—Rotten fish.
ପଚା ମାଛ **ସଡ଼ା ମାଛ** (ଉ—ଏହିପରି ଶଡ଼ା ମାଂସ ଆଦି ଶବ୍ଦ ହୁଏ।)

ଶଡ଼ି(ଢ଼ି)ଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୀଣ୍ଡୀଙ୍ଗ ଦମ୍ବା ସଂ. ଯଷ୍ଟ୍ୟଙ୍ଗ ଦମ୍ବା ଶଲ୍ୟ)—
Śarḍi(ṛḍhi)ṅga ୧। କଣ୍ଡା; ମାଲୁ, କେଉଟମାନେ ଜାଲ
କାଁଡ଼ିୟା; କେଁଡ଼େ; ମାକୁ ବୁଣିବା ସମୟରେ ସୂତା ଗୁଡ଼ିଆ ଯାଇଥିବା
ନାରୀ ଯେଉଁ ମୁଣିଆ କାଠି ଧରି ସେଥିରୁ ସୂତା ଫିଟାଇ ଜାଲ ବୁଣନ୍ତି—[ଦ୍ର—ଏ କାଠିର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡା ମୁଣିଆ ଓ ତଳ,ମଝିରେ ଛିଦ୍ର ହୋଇ ଏଥିରେ ସୂତା ଗୁଡ଼ିଆ ହୋଇଥାଏ।)—A rod in which thread is twisted in such a manner that the thread can be used gradually in weaving a fishing net; shuttle for weaving net. ୨।
ତାକୁଡ଼, ତାଫିଲ କେଉଟମାନେ ବାଆଁ ହାତରେ ଯେଉଁ କାଠଖଣ୍ଡିକ
ଢରକୀ ଧରି ଡାହାଣ ହାତରେ କଣ୍ଡାଦ୍ୱାରା ଜାଲର ଗାଣ୍ଠିକୁ ଫାଶ ଦେଇ ବୁଣନ୍ତି—2. A slender rod held by the left hand while a net is woven by the shuttle held in the right hand.
ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଶାଳଗଛର ଫଳ—The fruit or berry of Shorea Robusta.

ଶଡ଼ିଙ୍ଗା—ଦେ. ବିଣ—୧। ଶଡ଼ିକା (ଦେଖ)—1. Śarḍakā (See)
Śarḍiṅga ୨। ଛଡ଼ିନ୍ଦା (ଦେଖ)—2. Chhardindā
(See). (ଯଥା—ଟୋକାଟା ଶଡ଼ିଙ୍ଗା ହୋଇ ବସିଛି।)

ଶଡ଼ିଙ୍ଗା ବାଉଁଶ—ଦେ. ବ.—ଲମ୍ବ ଓ ସରୁ ବାଉଁଶ—Long and
Śarḍiṅgā bāuṅśa slender bamboo; Bambusa
ବାଶନୀ ବାଁଶ **ସୁରଙ୍ଗାବାଁସ** Vulgaris.

ଶଡ଼ି(ଢ଼ି)ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ ଶଟ୍ ଧାତୁ=ଅବସନ୍ନ ହେବା)—
Śarḍi(ṛḍhi)parḍibā ବ୍ରଣ ବା ଶବଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ) ବେଦନା
ଖସେପଡ଼ା ଅନୁଭୂତ ହେବା; ଫାଟି ପଡ଼ିବା—To have a
ଦର୍ଦ୍ଦକରନା sensation of aching or bursting in a
ଫଟଜାନା part of the body where there is a big sore or ulcer.

ଶଡ଼ି(ଢ଼ି)ବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶଟ୍ ଧାତୁ=ଅବସନ୍ନ ହେବା, ଦ୍ୱେଷ
Śarḍi(ṛḍhi)bā କରିବା; ସଂ. ଶଟ=ଅମ୍ଳରସ; ଶଡ଼ା ପଦାର୍ଥ
ପଚା ଅମ୍ଳ ହୁଏ, ପ୍ରା. ସଡ଼ୁ ଧାତୁ=ପଚିବା)—୧। (ଖାଦ୍ୟାଦି)
ସଡ଼ନା ପଚିବା; ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ ହେବା—1. To rot; to fer-
(ସଡ଼ି[ଢ଼ି]ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ment; to putrefy; to be decomposed. ୨। (ଶବ ଆଦି) ପୂଯଯୁକ୍ତ ହେବା—

2. To fester; to rankle; to be full of pus or purulent. ୩ । (ଫଳ ଆଦି) ପକ୍ୱ ହେବା ପରେ ନଷ୍ଟ ହେବା—3. To rot (said of ripe fruits) ୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତି ଦୁଃଖ ବା କ୍ଲେଶ ଦ୍ୱାରା ଅଜ୍ଞାନ ହେବା; କଷ୍ଟପାଇବା; ଦଦରଷ୍ଟ ହେବା—4. To be afflicted with pain. [ଉ—ଲାଲାଳଧ୍ୱ ହେ ! ଲଜେ ମୁଁ ଉତ୍କଟ ସଢ଼ି । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଶୋଷ୍ୟ. ଚକ୍ର, ଲ ଗୀତ]

୫ । ଦୁଃଖରେ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—5. To become emaciated through grief. [ଉ—ଫୁଲି ଦେଲେ ଉଡ଼ି ଯିବା ପରି ଶଢ଼ ଅଛନ୍ତି ତନୁ ବଳ୍ଲୀ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଶୋଷ୍ୟଚକ୍ର ।] ୬ । ନଷ୍ଟ ହେବା; ବିନାଶପ୍ରାପ୍ତ ହେବା· 6. To be ruined. [ଉ—ନାସ୍ତିକ ଜାତି ନରେ ଉଷ୍ଣ କଥା ଶଢ଼, ଅନଷ୍ଟ କଥା କର ଯାଆନ୍ତି ଶଢ଼— କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିଜ. ମହାଭାରତ. ବନ ।] ୭ । ମୁଗ୍ଧ ହେବା; ପ୍ରୀତ ହେବା—7. To be charmed or enamoured. [ଉ—ତୋ ବଦନ୍ୱ ବଚନେ ଗଲଣି ମୁଁ [ଶଢ଼ିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଶଢ଼ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିଜ· ମହାଭାରତ ବନ ।]

ଶଢ଼େଇ—ଦେ. ବ—ଶଢ଼ାଇ (ଦେଖ)
Śarḍei Śarḍhāi. (See)

ଶଢ଼—ଦେ. ବ—ଶଢ଼ (ଦେଖ)
Śardha Śarḍa. (See)

ଶଢ଼ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ମାଟିର ନୂଆ ପାତ୍ରରେ ପ୍ରଥମେ ଘୃତ ବା ତୈଳ ଆଦି ରଖିବା ଦ୍ୱାରା ତାହାର ଛିଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ଦ୍ରବ ଦ୍ୱାରା ଏପରି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରାଇବା, ଯେ, ସେହି ପାତ୍ରରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଘୃତ ଆଦି ରଖିଲେ ତାହା ଆଉ ଶୋଷି ନେବ ନାହିଁ—To cause the pores of a new earthen pot to be saturated with ghee etc, so that in future it will not soak up any such thing to be kept in it.
Śardha karibā

ଶଢ଼ା—ଦେ· ବିଣ—ଶଢ଼ା (ଦେଖ)
Śardhā Śarḍā. (See)

ଶଢ଼ାଇ—ଦେ. ବ.—(ସଂ ଶଦ୍ ଧାତୁ ଛେଦ କରିବା; ଯାହାକୁ ଛେଦ କଲେ ନଡ଼ିଆର କୋମଳାଂଶ ପାଇବାକୁ ହୁଏ)—ନାରକେଳର ଖୋଳ (ମାଳା) ନଡ଼ିଆ ଫଳର ଖୋଳଯା; ନଡ଼ିଆର ଶୁଖିଲା ଆବରଣ—Cocoanut shell; the hard cover round the kernel of cocoanuts. [ଉ—ଏହା ପାନପାତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଏବଂ ଏଥିରେ ବେଣ୍ଟ ଲଗାଇ ଅଣ୍ଟାରେ ବନ୍ଧାଯାଏ । ଆଜି କାଲି ଶଢ଼େଇଦ୍ୱାରା ଚାହା ପାତ୍ର ଓ ବୋତାମ ଆଦି ତିଆରି କରାଯାଉଅଛି । ଖୋଳଟିଏ ନଡ଼ିଆର ଦୁଇଟି ଫାଳରୁ ଦୁଇଟି ଶଢ଼େଇ ବାହାରେ । ଯହିଁରେ ଅଖି ବା ଛିଦ୍ର ଥାଏ ତାକୁ 'ଅଖି ଶଢ଼େଇ' ବା 'ମାଇ ଶଢ଼େଇ' ଏବଂ 'ମୁହଁ ଶଢ଼େଇ' ବା 'ମୁଣ୍ଡ ଶଢ଼େଇ' ବୋଲାଯାଏ । ଯହିଁରେ ଅଖି ନ ଥାଏ ତାକୁ 'ଗାଣ୍ଠି ଶଢ଼େଇ' ବା 'ଅଣ୍ଟିରା ଶଢ଼େଇ' ବୋଲାଯାଏ । ମୁହଁ ଶଢ଼େଇରେ ଅଣ୍ଟା ତିଆରି ହୁଏ ଓ ଗାଣ୍ଠି ଶଢ଼େଇରେ ଘୃତ, ପାଣି ଇତ୍ୟାଦି ତରଳ ପଦାର୍ଥ ରଖାଯାଏ । ଖୋଳଟିଆ ବା ଅଖଣ୍ଡିତ ନଡ଼ିଆ ଖୋଳ ବା ଶଢ଼େଇକୁ ଲୋକେ ତୈଳାଧାର, ଘୃତ ରଖିବା ପାତ୍ର, ଚାଉଳ ଖାଇବା ହାତାର ଜଳାଧାର ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ଓ ତାହାକୁ ଲୁଙ୍ଗା ନାମରେ ଅଭିହିତ କରନ୍ତି । ଅଖଣ୍ଡିତ ନଡ଼ିଆଖୋଳର ମୁଣ୍ଡରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଛୋଟ ଚକତି କାଟି ଦେଇ ସେଥିରେ ବେଣ୍ଟ ଲଗାଇ ତାକୁ ବାବାଜୀମାନେ କମଣ୍ଡଳୁ କରନ୍ତି । ଅଖଣ୍ଡିତ ବଡ଼ ଶଢ଼େଇକୁ ଲୁଙ୍ଗା, ଛୋଟକୁ ଲୁଙ୍ଗୀ ଓ ଅତି ଛୋଟହେଲେ ତାକୁ ବଟୁ ବୋଲାଯାଏ । ବଟୁରେ ନାସ ଓ ଔଷଧ ରଖିବା ଆଦି ଚଳାଯାଏ ।]

ଶଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇ କଳା -ଦେ. ବ.—ଓଡ଼ିଶାର ଉତ୍ତରସ୍ଥଳ ସ୍ଥିତ ଏକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳ ଅଟେ)—Name of an Oriya-speaking State situated in the north of Orissa.
Śarḍhā(rḍhe)ikalā

ଶଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇ ଝାଳ—ଦେ. ବ.—ଶଢ଼େଇ ଜଳୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତା ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଧାତୁ ପାତ୍ର ଉଲ୍ଟାଇ ନାରକେଳର ମାଳାର ଧୂମ ଦେଲେ ସେ ଧାତୁ ପାତ୍ରର ଭିତରେ ଲାଗି ଯିବା ଭୂଷ୍ମବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱେଦ—[ଦ୍ର— ଏହା ଯାଦୁର ଔଷଧ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—Perspiration or black liquid deposit left on the inside of a metal pot upturned over a burning cocoanut-shell.
Śarḍhā(rḍhe)i jhāla
नारीयलकी गुठलीका पसीना

ଶଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇ ଫୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅଣ୍ଟା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ନିମିତ୍ତ ନାରକେଳର ମାଳା ଛେଦ କରା ଶଢ଼େଇରେ ଛିଦ୍ର କରିବା—To make a hole in a cocoanut shell to attach a handle for making a ladle or spoon.
Śarḍhā(rḍhe)i phorḍibā
नारीयलकी गुठली छेदना

ଶଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇ ବାଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ନଡ଼ିଆ ବେପାର କରୁଥିବା ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ; [ଦ୍ର— ଶାସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସମାଜରେ ଏମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ନ୍ୟୂନ ।]
A title of some Brāhmaṇa traders who trade in cocoanuts in the district of Puri, having settled there after removing from two villages of these names of the Cuttack district [ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ଆଦିମ ନିବାସ ସ୍ଥାନ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ହରିହରପୁର ପ୍ରଗନ୍ନାର 'ଶଢ଼େଇ ଓ 'ବାଲିଆ' ନାମକ ଦୁଇଟି ଗ୍ରାମ । ଏ ଗ୍ରାମ
Śarḍhā(rḍhe)i bāliā

ବୁଲଷ୍ଟ କଟକ ସହରଠାରୁ ୨୦ ମାଇଲ ଦୂରରେ ପୁଙ୍କରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଏହି ମହାଜନମାନଙ୍କର ପୂଜିତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବତା ଅଛନ୍ତି । ଏହି ମହାଜନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସତ୍ୟବାଦୀର 'ଓଡ଼ିଆ' ବଂଶ ପ୍ରଧାନ ଅଟନ୍ତି ।]

ଶଢ଼ିଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା, ଙ୍ଗି)—ଦେ. ବି.—ଶଢ଼ିଙ୍ଗ (ଙ୍ଗା, ଙ୍ଗି) (ଦେଖ)
Śarḍhiṅga(ṅgā, ṅgi) Śarḍiṅga (ṅgā, ṅgi) (See)

ଶଢ଼େଇ—ଦେ. ବି.—ଶଢ଼ାଇ (ଦେଖ)
Śarḍhei Śarḍhāi (See)

ଶଢ଼େଇଏ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଏକ ଶଢ଼େଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ (ଗୁଡ଼ଆଦି) 1. Śarḍheie (Molasses etc) One cocoanut half shell full of. ୨ । ଅତିଅଳ୍ପ ପରିମିତ—2. Small in quantity. [ଦ୍ର—ଗୁଡ଼ ଅଣିଥିଲି ଅଢ଼େଇଏ; ପୁଅ ବାହାକଲି, ଝିଅ ବାହାକଲି, ଅଛି ଉହ୍ନଗଲା ଶଢ଼େଇଏ । —ଭଗ]

ଶଢ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଟଣାଇବା (ଦେଖ)—1. Śarḍhāibā Śarḍheibā (See). ୨ । ଦାନ କରିବା—2. To give; to bestow.

ଶଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ସୂତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିବା—1. To give Śaṇ(root) fibres. ୨ । ରସ ବା ସୁଖଦାନ କରିବା—2. To give pleasure or delight.

ଶଣ—ସଂ. ବି.—(ଶଣ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଛଣପଟ—1 The Śaṇa sun-hemp; flax hemp; Crotalaria Juncea ଶଣ, ଶଣପାଟ [ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର କୃଷିଜାତ ଗୁଳ୍ମ । ଏହାର ସନ ଗଛକୁ ପାଣିରେ ସଢ଼ାଇଲେ ଛୋଟଠାରୁ ଟାଣୁଅ, ତେ—ଶଣମନ୍ଦୁକେଶ,] ତରୁଣ ଓ ସରୁଅ ଏକ ପ୍ରକାର ତନ୍ତୁ ଜେନପନର, ବାହାରେ । ଏହାର ଫୁଲ ତୋପା ହଳଦିଆ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବେଲଚେଟ୍ଟୁ ଛୋଟର ଗୁଣ ଦେବାରୁ ଏହାର ଗୁଣ କମି ଯାଇଅଛି । ତା—ଜେନପ୍ରନର] ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଉପନୟନ ସମୟରେ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀର ପରିଧେୟ ମେଖଳା ଏଥିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ଏବଂ ଜେଲେଟମାନଙ୍କର ଜାଲ ଏଥିରେ ବୁଣାଯାଏ । ପୂର୍ବେ ଏଥିରେ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କର ଗଳା ଫାଶି ଦେଉଥିଲା । ଏ ଗଛର ପତ୍ର ଅମ୍ଳ-କଷାୟ ରସ, ବମନକାରକ, ମଳଭେଦକ, ରକ୍ତସ୍ରାବ-କାରକ ଓ ଗର୍ଭପାତକ । ଶଣର ଫୁଲ ମଳରୋଧକ ଓ ରକ୍ତ ପିତ୍ତରେ ଉପକାରକ । ଏହାର ବୀଜ ରକ୍ତଶୋଧକ । ଏହାର ଛୁଇଁ ଶୁଖିଗଲେ ଏହାର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମଞ୍ଜି ଯୋଗୁଁ ଏହା ଉଣ-ଝଣ ବାଜେ] ୨ । ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛ (ହି.ଶ)—2 Indian hemp ୩ । ବଣ ଛଣପଟ (ହି.ଶ)—3. The wild Sun hemp; Crotalaria.

ଶଣକ—ସଂ. ବି—ପ୍ରାଚୀନ ଋଷିବିଶେଷ (ହି. ଶ)—
Śaṇaka Name of a sage.

ଶଣ କନ୍ଦ—ସଂ. ବି—ଚର୍ମକଷା ନାମକ ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ (ହି. ଶ)—
Śaṇa kanda Soymida Febrifuga.

ଶଣକନ୍ଦା—ସଂ. ବି—ନାଗଫେଣିଆ (ହି. ଶ)—
Śaṇakandā Opuntia Dilleni (plant).

ଶଣଘଣ୍ଟା—ସଂ. ବି—ଶଣପୁଷ୍ପୀ (ଦେଖ)—
Śaṇaghaṇṭā Śaṇapushpī (See)
(ଶଣଘଣ୍ଟିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶଣ ଚୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି—ପାଣିରେ ବହୁଦିନ ବଡୁଗ୍ ହୋଇ ପଡ଼ି ଯାଇଥିବା ଛଣପଟ ଗଛକୁ ପିଟିକରି ତହିଁରୁ ଛଣପଟ ତନ୍ତୁ କାଢ଼ିନେବା ପରେ ଯେଉଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭାଙ୍ଗମାନ ରହିଯାଏ (ହି. ଶ)—Small bits of sun-hemp which remain after the fibres are separated from the stems.

ଶଣ ତନ୍ତୁ—ସଂ. ବି—ଛଣପଟ ଗଛର ଶଲରୁ ବାହାରିବା ସୂତ୍ର ସୂତ୍ର—
Śaṇa tantu Fibres of flax hemp.

ଶଣପଟ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶଣ+ପଟ୍ଟ)—ଶଣ ୧ (ଦେଖ)
Śaṇapaṭa Śaṇa 1 (See)

ଶଣ ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବି—ଛଣପଟ ଗଛର ଫୁଲ—The flower of the
Śaṇa pushpa Sun hemp. [ଦ୍ର—ଏହା ତୋପା ହଳଦିଆ, ଓଲଟ ଘଣ୍ଟି ପରି ଦେଖାଯାଏ ଓ ଏ ଫୁଲର ମୂଳଦେଶ ଗାଢ଼ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ଏ ଫୁଲର ହଳଦିଆବର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ ଜନକଗୋଷ୍ଠୀ ସୀତାଙ୍କର କାନ୍ତିକୁ କୈଦେଷ୍ଟ୍ରୀଶ-ବିଳାସର ୧୦ମ ଶ୍ଳୋକରେ କବି କୁଳେନ୍ଦ୍ର ଭଟ୍ଟ 'ଶଣ ପୁଷ୍ପ'ର କାନ୍ତି ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରିଅଛନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟ କବିମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୌରାଙ୍ଗୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଶଣପୁଷ୍ପ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରିଥାଆନ୍ତି ଯଥା—"ଚିତ୍ର ! ଶଣପୁଷ୍ପେ ଯା କାନ୍ତି ଜାଣ, ବିଭୂଷଣ କରି କନ୍ୟାକୁ ଅଣ ।" ହରିଦ୍ରାକୁଟିଳା ଗୌରାଙ୍ଗୀ ଜ୍ୱଳ-ଜ୍ୱଳନାଙ୍କ ଦେହବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତି ଶଣପୁଷ୍ପର ଆଭା ଶୁଷ୍ଟଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଯାଉଜର୍ ବୋଲା ଛେଡ଼ାଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଏହା ଖଟିବା ଅସମ୍ଭବ ।] ୨ । ଶତପୁଟ ସୁବର୍ଣ୍ଣ—2. Gold which has been burnt and washed a hundred times.

ଶଣପୁଷ୍ପୀ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ବନ୍ୟ ଛଣପଟ ଗଛ । [ଦ୍ର—
Śaṇapushpī ଏହାର ଫୁଲ ଛଣପଟ ଗଛର
(ଶଣସମା, ଶଣିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଫୁଲ ପରି । ଏହାର ଛୁଇଁ
ବଣଶଣ, ଝଣଝଣିୟା ଝଣଝଣ ବାଜେ । ଏହା
ଘାଗରୀ, ଶନଇ, ବନଶନଇ, ଶନଡୁଲୀ କଟୁ ରକ୍ତରସକରିଣୀ ଓ କଫ,
ଝୁନଝୁନିୟା ବାତ, ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଜ୍ୱର ଓ
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଘଣ୍ଟା, ଘଣ୍ଟାରବା] ରକ୍ତ ଦୋଷନାଶକ ।]
1. Crotalaria. ୨ । ହରଡ଼ (ହି. ଶ)—
2. Pigeon pea.

ଶଣଶିଫା—ସଂ. ବି—ଛଣପଟ ଗଛର ମୂଳ—
Śaṇaśiphā The root of the flax-hemp plant.

ଶଣ ସୂତ୍ର—୧ । ଛଣୀ; ଛଣପଟର ଦଉଡ଼ି—1. String made of
Śaṇa sūtra flax fibres. ୨ । ଛଣପଟର ଶଲରୁ ବାହାରିବା ତନ୍ତୁ—2. The fibres of flax hemp. ୩ । ଛଣପଟଜନିତ ଜାଲ—3. Flaxen net. ୪ । ପବିତ୍ରକ; କୁଶ ଅଦିର ବଟୁ ବା ମୁଦ୍ରିକା; କୁଶବଟୁ (ହି. ଶ)
4. A ring made of kuśa-grass.

ଶଣାଳୁକ — ସଂ. ବ—ଅରଗ୍ୱଧ; ସୁନାରୀ ଗଛ (ହି. ଶ)
Śaṇāluka Cassia Fistula tree.

ଶଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶଣ + ଇ) —ଶଣଚକ୍ର; ଶଣବଲ୍କଳକୁ ପାଣିରେ ଶଢ଼ାଇଲେ ତହିଁମଧ୍ୟରୁ ବାହାରିବା ତନ୍ତୁ; ଛଣୀ—
Śaṇī Flax: flax fibre.

ଶଣୀର—ସଂ. ବ—୧ । ଶୋଣ ନଦୀଗର୍ଭସ୍ଥ ଉଚ୍ଚସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପସମୂହ—
Śaṇīra 1. Very fertile islets in the bed of the Sone river. ୨ । ସରଯୂ ନଦୀର ଶାଖାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟିତ ଉପତ୍ୟକାସ୍ଥ ଏକ ଦ୍ୱୀପ; ଦର୍ଦ୍ଦରାଚଳ (ହି.ଶ)
2. Name of a tract surrounded by the branches of the Saraju river.

ଶଣ୍ଟା (ଣ୍ଟେ) ଇବା — ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ ଶଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ)—୧ ଶାଣ୍ଟିବା (ଦେଖ)
Śaṇṭā(ṇṭe)ibā 1 Śāṇṭibā (See) ୨ । ଶଣ୍ଡାଇବା (୧) (ଦେଖ)—2 Saṇḍāibā (1) (See)

ଶଣ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. ପୁ—୧ । ଅବିବାହିତ (ହି. ଶ.)—
Śaṇṭha 1. Unmarried. ୨ । ନପୁଂସକ; ହିଜଡ଼ା (ହି. ଶ)—2. Impotent; eunoch. ୩ । ନିର୍ବୋଧ(ହି.ଶ)
3. Stupid.

ଶଣ୍ଡ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. ବ—୧ । ଗଦା କରିବା—1. To heap up;
Śaṇḍ (root) to collect. (Apte) ୨ । ଅଘାତ କରିବା—
2. To hurt; to wound.

ଶଣ୍ଡ(ଣ୍ଡ)—ସଂ.ବ.ପୁଂ (ଶଣ୍ ଧାତୁ=ସୂଚିଦାନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଡ,ଡ଼)—
Śaṇḍa(ṇḍha) ୧ । ବୃଷ; ବୃଷଭ; ଷେଣ୍ଡ—1 A bull; bra-
ଷାଁଡ଼ hmani bull. (ଦ୍ର—ଏହା ମହାଦେବଙ୍କ ବାହନ) ୪ । ସାଣ୍ଢ(ଣ୍ଡ), ସଣ୍ଢ(ଢ଼) ହିଜଡ଼ା; ନପୁଂସକ; କ୍ଲୀବପୁରୁଷ—2. A eunoch by birth. ୩ । ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଏକ ପୁତ୍ର—
3. A son of Śukrāchārjya. [ଦ୍ର—ଏ ଅସୁରମାନଙ୍କ ପୁରୋହିତ ଥିଲେ ।] (ଦ୍ର—ଶୁକ୍ରର ସୁତ ବେଦଶିରା ଶଣ୍ଡ ଅମର୍କ ନାମ ଦୁଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।) ୨ । ରାଜାମାନଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଜଗୁଆଳ କ୍ଲୀବ ପୁରୁଷ—4. A eunuch kept to guard the females of a harem. [ଦ୍ର—ଅଣ୍ଡିରା ବାହୁଷ୍ଟଙ୍କ ଧରିବା ଭଳି ଅନେକ ରାଜା ଓ ବାଦସାହାମାନେ ମନୁଷ୍ୟ-ବାଳକମାନଙ୍କୁ 'ଧରି' ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ଲୀବ କରୁଥିଲେ । ଦୈହିକ କ୍ଲୀବତା ଦ୍ୱାରା ମାନସିକ କ୍ଲୀବତା ଘଟୁଥିବା କି ନାହିଁ, ଏହା ଗଭୀର ସନ୍ଦେହର ବିଷୟ ।] ୫ । ଦଳ; ସମୂହ—
5. A crowd. ୬ । ପଦ୍ମ ସମୂହ—6. A collection of lotus flowers. ୭ । ବନ୍ଧ୍ୟପୁରୁଷ—
7. A barren male. ୮ । ଉନ୍ମତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
8. Maddened or intoxicated person. ସଂ. ବିଣ—୧ । କ୍ଲୀବ—1. Emasculated; impotent. ୨ । ମତୁଆଳ; ପାନୋନ୍ମତ୍ତ—2. Drunkard. intoxicated. ୩ । କାମୁକ; ଲମ୍ପଟ—3. Licentious; amorous; libidinous. ୪ । ଉନ୍ମତ୍ତ (ହି. ଶ.)—4. Mad. ଦେ. ବ.—୧ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଲୁପ୍ତ ରାଜ୍ୟ କୁଜଙ୍ଗର ରାଜବଂଶର ଉପାଧି—1. The family-title of the late Rājās of Kujanga Estate in the district of Cuttack. ୨ । ଦଳପତି—2. Leader of a group; headman.

ଶଣ୍ଡ(ଣ୍ଡ) ଚୂଳ—ଦେ ବ—ବୃଷର କକୁଦ୍—
Śaṇḍa(ṇḍha) chūla The hump on the shoulder of an Indian bull.
ଷାଁଡ଼ର ଝୁଁଟି **କିଲ୍ହୋଡ**

ଶଣ୍ଡ(ଣ୍ଡ)ତାତ୍ୱ—ସଂ. ବ—୧ । ନପୁଂସକତ୍ୱ; ମୃଷତ୍ୱେଦ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
Śaṇḍa(ṇḍha)tā(twa) 1. Castration; emasculation; loss of virility. ୨ । ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ ଶଣ୍ଡ ପରି ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ବ୍ୟବହାର—2. Unrestrained conduct like a bull set at liberty. ୩ । କ୍ଲୀବତା—3, Impotence.

ଶଣ୍ଡ(ଣ୍ଡ) ପଛଆଡ଼—ଦେ. ବ—(ବ୍ୟଙ୍ଗ)—ବୃଷଭର ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗ ଅର୍ଥାତ୍
Śaṇḍa(ṇḍha) pachha ārḍa ବୃଷଣ ବା ଅଣ୍ଡକୋଷ—
ଷାଁଡ଼ର ପେଛନ ଦିକ (ironical) The testicle of a bull
ଗୋଲା ବୈଲକା ଆଡ [ଦ୍ର—ବୃଷଭରୂପ ବାହନ ଉପରେ ବସିଥିବା ଭୋଳାନାଥଙ୍କ ଭୋଳା ପଣ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇ ଭକ୍ତ ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଅନୁକୂଳ କରାଇବା ଆଶାରେ ଭକ୍ତ ମହାଦେବ ମନ୍ଦିରକୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପାଷାଣମୟ ବୃଷଭର ପଛଥଡ଼ (ବୃଷଣ)ରେ ଝିଙ୍କିଏ ହାତ ଲଗାଇ ଦିଏ । ଏପରି କଲେ ଷଣ୍ଢକୁ କୁଡୁ କୁଡୁ ଲାଗିବା ହେତୁ ସେ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠିବ ଓ ତହିଁର ଫଳରେ ତା ଉପରେ ବସିଥିବା ଭୋଳାନାଥଙ୍କର ଆସନ ଦୋହଲି ଯିବ ଓ ଧ୍ୟାନ ଭେଙ୍ଗି ବା ଜିଆ ଭୋଳ ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ଯିବ; ବାହନ ଷଣ୍ଢର ଚଞ୍ଚଳତାର କାରଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ପାଇଁ ସେ ପଛ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଦେଲେ ଭକ୍ତ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଅତି ପଡ଼ିବ ଓ ଭକ୍ତ ଏହି ସୁଯୋଗ ପାଇ ମହାଦେବଙ୍କ ଆଗରେ ଦଣ୍ଡବତ୍ ଲମ୍ବିକି ପଡ଼ି ଯାଇ ଅପଣାର ଦୁଃଖ ଜଣାଇବ, ଏହି କାଳ୍ପନିକ ଆଶାରେ ଭକ୍ତ ଶିବଲିଙ୍ଗକୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଯିବାବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଷଣ୍ଢର ପଛଥଡ଼େ ହାତ ମାରି ଦେଇ ଷଣ୍ଢକୁ ଶାନ୍ତ କରିଦିଏ । ଏହା ଆଜିକାଲିର ନୂଆ କଥା ନୁହେଁ; ପାଠରେ ମଧ୍ୟ ଅଛି ଯେ, 'ବୃଷସ୍ୟ ବୃଷଣଂ ସ୍ପୃଷ୍ଟ୍ୱା ଶଙ୍କରସ୍ୟାବଲୋକନଂ ।]

ଶଣ୍ଡ(ଣ୍ଡ) ପଛଆଡ଼ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ନ୍ୟାୟ)—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ ଓ
Śaṇḍa(ṇḍha) pachha-ārḍu pāibā ବ୍ୟଙ୍ଗ) ବୃଥା କାର୍ଯ୍ୟ
ଷଣ୍ଢ ପଛ ଅଣ୍ଟା କରିବା
ଷଣ୍ଢ ପଛ ଧରିବା
ଷଣ୍ଢର ପଛଥଡ଼େ ଗୋଡ଼ାଇବା
ଷଣ୍ଢପଛେ ଗୋଡ଼ାଇବା
ଷଣ୍ଢ ପଛେ ଧାଇଁବା
—ଅନ୍ୟରୂପ କରିବା; ଭଲ ଚାଲ ଆଶା ଲୁବ୍ଧ ହୋଇ ପରିଶ୍ରମ କରି ପରେ ନିରାଶ ବା ନିଷ୍ଫଳ ହେବା—

କଳାପୋଡ଼ା ପାଓଣ୍ଟା To be after a wild goose chase; **ଗୋଲା ବୈଲକା ଆଣ୍ଡ ସେବନା** to pursue a chimera; to become baffled in one's hope after pursuing it for some time; to be tantalised. [ଦ୍ର—ବକାଣ୍ଡ ପ୍ରତ୍ୟାଶା ନ୍ୟାୟ (ଦେଖ)—**ଓଡ଼ିଆ** ଚଗ ମଧ୍ୟ ଅଛି—'ଅଶାଲୁବ୍ଧ ହୋଇ ପୁରଲ କାଳ, ଶଣ୍ ପଛେ ଧାଇଁ ମଲା ଶୃଗାଳ ।' ଗଡ଼ଜାତର ରସିକ କବି ଯଦୁମଣି କୌଣସି ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ଅପଣାର ପ୍ରାର୍ଥନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହେବା ସମ୍ବନ୍ଧେ କହି ଅଛନ୍ତି—'ଦେବ ଦେବଙ୍କର ବାହନ ପଛଅଡ଼ୁ ପାଇଲି ।' ଅର୍ଥାତ୍, କିଛି ପାଇଲି ନାହିଁ ।]

ଶଣ୍ଡ(ଣ୍)ପଣ—ଦେ. ବ—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତା—1. (figurative) Lawlessness; the state of acting without restraint. ୨ । ଶାରୀରିକ ବଳପ୍ରକାଶ—2. Show of physical force. ୩ । ବୀରତ୍ୱ—3. Heroism. ୪ । ଗ୍ରୌଢ଼ୀ; ବାହାଦୁରୀ—4. Bragging of one's power or might. ୫ । ନିଷ୍ଠା ତରଳତା; ଲମ୍ପଟତ୍ୱ; ବହୁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ନାଗରତ୍ୱ—5. Licentiousness; the state of playing the gallant to a number of women. ୬ । ପୁରୁଷତ୍ୱ; ଅଣ୍ଡିରପଣିଆ—6. Virility; poteney; manhood.

Śaṇḍa(ṇḍha)paṇa
ବାହାଦୁରୀ ସଂଡପଣ
(**ଶଣ୍ଡ[ଣ୍]ପଣିଆ[ଆ]**—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶଣ୍ଡ(ଣ୍) ବନିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସିଠାରେ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ଦଳପତିରୂପେ ଅଧିକାର ହୋଇ ଷାଁଡ଼ ହେଉଥିବା **ସଂଡ ବନନା** ବିସ୍ତାର କରିବା—(figurative) To establish one's mastery or leadership in a group.

Śaṇḍa(ṇḍha) banibā
ଷାଁଡ ହଉଥା

ଶଣ୍ ମହାଦେବଙ୍କର, ଗାଈ ସହଦେବଙ୍କର, ବଳଦ ବାପୁଡ଼ା କାହାର ନୁହେଁ—(ପ୍ରବଚନ)—ବଳଦ ବିଚରାର କେହି ମୁରବ୍ବି ନାହିଁ—The poor bullock has got no protector or patron. [ଦ୍ର—ଅଣ୍ଡିରା ବାଛୁରୀର ମୃତ୍ୟୁଜନିତ ଅଶାନ୍ତିରୁ ଥିବ ବିଶ୍ୱକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଏ ପ୍ରବଚନ ବ୍ୟବହୃତ । ଶଣ୍ ମହାଦେବଙ୍କର ବାହନ ଥିବା କଥା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି; ଗାଈମାନଙ୍କର ରକ୍ଷକ ବିଚାରୁ ପାଣ୍ଡବ ସହଦେବ ବୋଲି ପୁରାଣାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଛିନ୍ନମୂଳ ବଳଦର ସ୍ୱାମୀ ବା ରକ୍ଷକରୂପେ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣାଦିରେ କୌଣସି କାହାର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ (କାରଣ, ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମୃତ୍ୟୁଜନିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ) । ଲୋକେ ଶଣ୍ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟବହାର କଲେ ମହାଦେବ ଖପା ହେବେ, ଏବଂ ଗାଈ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟବହାର କଲେ ସହଦେବ ଖପା ହେବେ; କିନ୍ତୁ ବଳଦକୁ ଅତିରିକ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରାଇଲେ ତମ୍ବା ଯଥେଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ଓ ବିଶ୍ରାମ ନ ଦେଇ ବା ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟବହାର କଲେ ସେ ବିଚରାର ହାହାକାର ଶୁଣିବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ବଳଦ ବାପୁଡ଼ା ରୂପରେ ତୁମେ ଯେତେ ଜୁଲମ କରିବ, କର—ଏହି ମର୍ମ ବ୍ୟଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ଏ ପ୍ରବଚନରେ ସୂଚିତ ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର କେହି ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା ବା ଅଗ୍ରପୃଷ୍ଠପୋଷକ ନ ଥାଏ, ତାହା ପ୍ରତି ଏ ପ୍ରବଚନ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।]

Śaṇḍa mahādebaṅku
āśrā karibā nyaya
ବୃଷଭ ମହାଦେବକେ ଆଶ୍ରୟ
କରିବାର ନ୍ୟାୟ

ଶଣ୍ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଆଶ୍ରା କରିବା ନ୍ୟାୟ—ଦେ. ନ୍ୟାୟ—ମହାଦେବଙ୍କ ପରି ବଡ଼ଲୋକର ଆଶ୍ରା କରି ବୃଷଭର ଘାସ ଗ୍ରାସ ଶ୍ରୁତ ନ ହେବା ନ୍ୟାୟ—A proverb used figuratively to mean that an unlucky person will not fare better even if he takes shelter under the Almighty Siba (God). [ଦ୍ର—ବୃଷଭ ଦେବଦେବ ମହାଦେବଙ୍କର ବାହନ ଥିବାରୁ ସେ ସ୍ୱୟଂ ମହାଦେବଙ୍କର ବିଶେଷ ଅନୁଗ୍ରହର ପାତ୍ର ଅଟେ । ଯେଉଁ ଆଶୁତୋଷ ମହାଦେବ କେତେ କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ବର ଦେଇ ନିମେଷକ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂର କରିଅଛନ୍ତି ଓ କରି ଯାଉଛନ୍ତି, ବୃଷଭ ତାଙ୍କର ବାହନ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଚିରଦିନ ଆଶ୍ରା କରି ସୁଦ୍ଧା ତାହାର କପାଳ ଦଶା ଫେରିଲା ନାହିଁ; ଅର୍ଥାତ୍ ମହାଦେବଙ୍କ ବାହନ ବୃଷଭ କପାଳରେ ଯେଉଁ ଘାସ ଗ୍ରାସ (ଘାସ ଖାଇ ପ୍ରାଣଧାରଣ କରିବା) ଲେଖା ଅଛି, ତାହାକୁ ବରଦାନଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୟଂ ମହାଦେବ ଖଣ୍ଡ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଯେ, ଯାହାର କର୍ମରେ କିମ୍ବା ଭାଗ୍ୟରେ ଭଲ ଲେଖା ନାହିଁ, ସେ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ଆଶ୍ରା କଲେ ସୁଦ୍ଧା ତା ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ମୋଚନ ହେବ ନାହିଁ ।] (ଦ୍ର—ଶିବେ ଆଶ୍ରା କରି ବୃଷ, ** ** ନ ଗଲା ତା ଘାସ ଗ୍ରାସ—ଭ. ଷ. ପ୍ରେମସୁଧାକାବ୍ୟ ।)

Śaṇḍa(ṇḍha) lagā(ge)ibā
ପାଳ ଦେଖାନ ସାଁଡ ଲଗାନା

ଶଣ୍ଡ(ଣ୍) ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଋତୁମତୀ ବା ବୃଷସ୍ୟନ୍ତ୍ରୀ ଗାଈ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗମାର୍ଥ ବୃଷଭକୁ ଛାଡ଼ିଦେବା—To cause a bull to co-habit a cow.

Śaṇḍa(ṇḍha) lardhā(rdhe, rdā, rde)ibā
ଷାଁଡ଼ ଲଡ଼ାନ ସାଁଡ ଲଡ଼ାନା

ଶଣ୍ଡ(ଣ୍) ଲଡ଼ା(ଡ଼େ, ଡ଼ା, ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଇଟି ଶଣ୍ଡକୁ ବାଦ୍ୟାଦିଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତେଜିତ କରାଇ ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଇବା—To instigate or set two bulls to fight with each oeher.

Śaṇḍa(ṇḍha) lardhā(rdhe, rdā, rde)i
ଷାଁଡ଼ର ଲଡ଼ାଇ ସାଁଡକୀ ଲଡ଼ାଇ

ଶଣ୍ଡ(ଣ୍) ଲଡ଼ା(ଡ଼େ, ଡ଼ା, ଡ଼େ)ଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଦୁଇଟି ବୃଷଙ୍କ ଉତ୍ତରେ ଯୁଦ୍ଧ—1. Bull fight. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୁଇଜଣ ସମବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ—

(ଯଥା—ଜଳ, ମାଲମକଦମା ଆଦି)—2. Fight between two equally strong persons. ୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭୀଷଣ ଯୁଦ୍ଧ—3. (figurative) Fierce fight between two persons.

ଶଣ୍ଢା—ସଂ. ବି—୧ । ମହ ପଡ଼ିଥିବା ଦୁଧ; ଦହି (ହି. ଶ) —1. Sour milk to which acid has been added.
Śaṇḍā

୨ । ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପୁତ୍ର (ହି. ଶ.)—2. A son of Śukrāchārjya. ୩ । ଯକ୍ଷବିଶେଷ (ହି. ଶ)—3. Name of a Jaksha.

ଶଣ୍ଡ (ଣ୍ଢା)—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶଣ୍ ଧାତୁ—ଚକ୍ର ଦାନ କରିବାରୁ କିମ୍ବା
Śaṇḍā(ṇḍhā) ସଂ.ଦଣ୍ଡ)—୧ । ପିଆଜ ଆଦିର ପତ୍ର ଗୁଚ୍ଛ ମଧ୍ୟରୁ
ପିୟାଜେର ଶାଁଇ, ସିଧା ଓ ଲମ୍ବ ହୋଇ ବାହାରିଥିବା ଦଣ୍ଡ ବା ଛଡ଼
ପିୟାଜ କଳି (ସାଧାରଣତଃ ଏହାର ଅଗରେ ଥୋପାଏ ଫୁଲ ଧରେ)—
ଡଣ୍ଟଲ A long stem or scape issuing out and standing erect from a cluster of leaves of plants, such, onion, garlic etc. (ଯଥା—ପିଆଜ, ବାରବରଷଥ, ରକ୍ତଫଳ ଗଛରୁ ବାହାରିଥିବା ଶଣ୍ଢା ।)

ଶୋୟାଁପୋକା ଦେ. ବି.—୧ । (ସଂ. ଶୁଣ୍ଡ) — ଶୁଆଁ ବାଳ ପରି ଏକ-
ଭୂମ୍ବା ପ୍ରକାର ପୋକ—1. A kind of caterpillar-like insect found on leaves of certain plants. [ଦ୍ର—ଏମାନେ ତବ ଗଛର ପତ୍ର ଓ ବାଉଁଶ ପତ୍ର ଆଦିରେ ଲାଗି ଥାଆନ୍ତି ଏବ ପତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଗୋରୁମାନେ ଏହି ପୋକକୁ ଖାଇଦେଲେ ମରିଯାଆନ୍ତି ।] ୨ । (ସଂ ଶୁଣ୍) —(ବେକର)

ଘାଡ଼େରଗାଁଠ ପଛ ଅଡ଼—2. The back or nape of the
ଗୁହ୍ରୀ neck. ୩ । (ସଂ ଶୁଣ୍ଡ)—ଗଛରୁ ନୂଆ ବାହାରିଥିବା
ଡାଁଟା ଲମ୍ବ ସରଳ ଶାଖା ବା ଗଜା—3. A long slender,
ନମଷ୍ଟାଣ୍ଡ shoot issuing from a tree. ୪ । ଜ୍ୱରଶଣ୍ଢା;
ଜ୍ୱରଠୁଟା, ଜ୍ୱରଠୁଁଟୋ ଜ୍ୱର ହେବା ପରେ ଜିଭରେ ଓ ଓଠରେ ବାହାର
ଜ୍ୱରପାଦ ଯିବା ବ୍ରଣ ବା ବସ୍ଫୋଟକ—4. Fever blister; herpes; eruptions or rashes coming out on the lips and mouth after fever.

ନାକେର ଡାଁଟା ୫ । (ସଂ. ଦଣ୍ଡ) ନାସିକା ଛିଦ୍ରଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦଣ୍ଡାକାର
ନାକକା ମଧ୍ୟ ଅସ୍ଥି—5. The wall between the
ନାସା nostrils.. ୬ । କଫଜ୍ୱର ପୋଗୁଁ ନାସିକା ଛିଦ୍ରର ଅନ୍ତ-ର୍ଦେଶରେ ଓଟୋଳ ପଡ଼ିବା ମାଂସପିଣ୍ଡ; ଜୁହା —6. A lump of flesh which hangs down inside the nostrils as a result of ague. ୭ ।ଶଣ୍ଢାସୁର (ଦେଖ)—7. Śaṇḍhāsura (See) ୮ । (ସଂ. ଷଣ୍)

ଷଣ୍ଡା ଢେଙ୍ଗା ଓ ସ୍ଥୂଳକାୟ ବ୍ୟକ୍ତି—8. A stout and
ମୋଟା ତାଜା ଆଦ୍‌ମୀ tall person.

ଷଣ୍ଡା ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଢେଙ୍ଗା ବା ଲମ୍ବ ଓ ସ୍ଥୂଳ—1. Tall
ମୋଟାସୋଟା and stout. ୨ । ବନ୍ଧ୍ୟା; ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷ ଅତିସ୍ଥୂଳ ଓ
ଷଁଡ଼ା ଢେଙ୍ଗା ହୋଇ ବଢ଼ିଯିବାରୁ ଫଳ ଉତ୍ପାଦନ କରିପାରେ

ଧୁମ୍ମା ନାହିଁ—2.(a tree or plant) Which does not bear fruit owing to its overluxuriant
ଷଁଡ଼ା growth. ୩ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ବନ୍ଧ୍ୟା; ଅତି ସ୍ଥୂଳକାୟ ଓ ମାଂସଳ
ଧୁମ୍ମୀ ହେବା ପୋଗୁଁ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭ ହୁଏ ନାହିଁ—3 (a woman) Who becomes incapable of conception owing to her growing fat. ୪ ।

ଷଣ୍ଢା (ପୁଂ) ସ୍ଥୂଳକାୟ ଓ ଜଟ୍ଟ'ସ୍ଥକ, ଅର୍ଥାତ୍ ସନ୍ତାନଜନନରେ
ଧୁମ୍ମା, ଶଣ୍ଡ ଅକ୍ଷମ (ସ୍ଥୂଳତ୍ୱ)—4. (a male) Incapable of bringing about conception on account of his corpulence. ୫ । (ସଂ.ଷଣ୍ଢବରୁ)—ବଳିଷ୍ଠ 5.Strong ୬ । ମୋଟାସୋଟା—6.Stout. ୭ । କାର୍ଯ୍ୟ

ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ—7. Ready to do any
ତୟାର work. ୮ । କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ; କର୍ମଠ—8. Able; fit for work ୯ । ଶଡ଼କା (ଦେଖ)—9 Śardakā(See)

ଶଣ୍ଢା ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି—(ସଂ. ଶଣ୍ଡ) —୧ । (ସକର୍ମକ) ଏକ ପଦାର୍ଥକୁ
Śaṇḍā(ṇḍe)ibā ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅଣି ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ବା ବ୍ୟକ୍ତି
ଜୋଟାନ ସହିତ ଯୁକ୍ତ କରାଇଦେବା; ଜୁଟାଇବା—1. To cause a
ଜୁଟାନ thing or person to meet another.
ଡ଼ାଟାଦେଓୟା ୨ । (ଅକର୍ମକ) (ବୃକ୍ଷାଦି) ଗଜାଇବା; ଭୁଆଁଦେବା;
ଅଂକୁରାନା ଶଣ୍ଢାଦେବା—2. To send forth new stems, sprout or shoots; to sprout. ୩ । ପୁରୁଷ (ପର ପୁରୁଷ ବା ଜାରାକୁ ନେଇ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ (ପର ସ୍ତ୍ରୀ ବା ପରବଧୂ ଆଦି)ର ନିକଟରେ କାମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରିବା

ଜୋଗାନ ପାଇଁ ପନ୍ଥାଇବା —3 To act as a panderer; to
ଜୁଟାନା secure amorous meeting between a woman and a lover. ୪ । (ଗଛଆଦି) ଶଣ୍ଢା ହୋଇ

ଷଁଡ଼ା ବଢ଼ିବା; ବନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ (ଦ୍ର—ଗଛମାନ ଶଣ୍ଢାଇଲେ ସେଥିରେ
ବଢ଼ଜାନା ଫଳ ଧରେ ନାହିଁ); ବନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ବଢ଼ିବା—4. To grow overluxuriantly (said of plants which do not bear fruit owing to over-

ଷଁଡ଼ା growth). ୫ । (କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ) ଅତିରିକ୍ତ ରୂପେ ସ୍ଥୂଳ
ଧୁମ୍ମୀହୋନା ଓ ମାଂସଳ ହେବା—5. (A woman) To grow excessively fat. [ଦ୍ର—ଏପରି ହେଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭ ଧାରଣ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମା ହୁଏ ।] ୬ । ମଜମକେଇବା;

ଜରଜର ହଓୟା ହମହମେଇବା; (କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶେଷ କାମାତୁର
ତରସନା ହୋଇ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗମାର୍ଥ ଲେଖିବାକ୍ତ ବିକାରାଦି ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବେଗ ବା ଅସ୍ଥିରତା ପ୍ରକାଶ କରିବା—6. (A woman) To show signs of excessive eagerness for satiating her lust with any man appearing before her.

ଶଣ୍ଢା(ଣ୍ଢା) ତଳି —ଦେ. ବି.—ଦେଉଷଣ ହୋଇ ଧାନ ବୁଦାରୁ ଶଣ୍ଢା
Śaṇḍhā(ṇḍā) tali ବାହାରିବା ପରେ ଅନ୍ୟ ଜାଗାରେ
ଧାନେର ବଡ଼ଚାରା ରୁଆଇବା ଉକ୍ତ ଧାନବୁଦା—Paddy seedling
ଖରହନ transplanted in a field after it has sent forth many shoots.

ଶଣ୍ଢା(ଣ୍ଢା) ଦେବା—ଦେ. କ—(କୌଣସି ବୃକ୍ଷ) ଲୁଅଁ ଦେବା ବା ଗଜା
Śaṇḍā (ṇḍhā) debā ବାହାର କରିବା—(A tree) To
ଡ଼ାଟାଦେଓ୍ୱା ଅଂକୁରଦେନା send forth its shoot or
stalk of flower.

ଶଣ୍ଢା(ଣ୍ଢା)ମର୍କ—ସଂ. ବ—(ଶଣ୍+ମର୍କ; ନିପାତନ ସିଦ୍ଧ)—ଶଣ୍ଡ ଓ ମର୍କ;
Śaṇḍā(ṇḍhā)marka ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟଙ୍କ ନାମ—
Name of the two sons of sage Sukrā-
chārjya who were engaged as tutors to
Prahlāda(the devotee child of the demon-
king Hiraṇya Kaśipu). [ଦ୍ର—ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର
ଏହି ପୁତ୍ରଦୁହେଁ, ଦୈତ୍ୟ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁଙ୍କର ପୁତ୍ର ଭକ୍ତ
ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।
ଏମାନେ ନାନା ପ୍ରକାରେ ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କୁ ହରି-ଭକ୍ତିରୁ ବିଚଳିତ
କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । କେହି
କେହି ଏ ଦୁଇ ପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ ଶଣ୍ଢା ଓ ମର୍କ; କେହି କେହି
ଶଣ୍ଡ ଓ ଅମର୍କ ଥିବା କହନ୍ତି]

ଶଣ୍ଢା(ଣ୍ଢା)ମାର୍କା—ଦେ.ବିଣ—(ସଂ ଶଣ୍ଢାମର୍କ, ଏମାନଙ୍କର ବୃହଦାକାରରୁ)
Śaṇḍā(ṇḍhā)mārkā ଅତି ସ୍ଥୂଳକାୟ ଓ ଢେଙ୍ଗା ବ୍ୟକ୍ତି—A
ଷଣ୍ଢାମାର୍କା ଧୁମ୍ମା person of gigantic stature.

ଶଣ୍ଢା(ଣ୍ଢା)ସୁର—ସଂ. ବ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ବୃଷ ବେଶଧାରୀ ଅସୁର
Śaṇḍā(ṇḍhā)sura ବିଶେଷ—A demon who
assumed the shape of a bull and was
killed by Śrīkṛushṇa. [ଦ୍ର—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆପଣାର
ବାହୁପାଶ ଦ୍ୱାରା ଏହାର ଡଣ୍ଡି ଚିପି ଏହାକୁ ମାରି ପକାଇ
ଥିଲେ ।]

ଶଣ୍ଢି(ଣ୍ଢି)ଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଶଣ୍ଢ)—୧ । ଶଣ୍ଢ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śaṇḍi(ṇḍhi)ā 1. Relating to bull. ୨ଂ. ବିଣ—
(ଶଣ୍ଢେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶଣ୍ଢାମାର୍କା; ବୃହଦ୍‌କାୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ଷଁାଡ଼ା 2. Of gigantic stature. ୩ । ବୃଷାଳ ହୋଇ ଡାଳ
ବେଜା ବଢ଼ାହୁଆ ପତ୍ର ବଢ଼ି ଫୁଲ ଫଳ ଧରି ନ ଥିବା (ଗଛ);
ବଢ଼ିଲା—3. (a tree) Overluxuriant in
growth. ୪ । କାଣିଶଣ୍ଢିଆ; ମୁଷ୍କଚ୍ଛେଦନ କେଲେ
ଦୋଷ ରହିଯିବାରୁ ଯେଉଁ ଅଣ୍ଡିରା ବାଛୁରୀ ଶଣ୍ଢପରି
ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ କେଲେ କେଲେ ତାହାର ଶରୀରରୁ
ଉଦ୍‌ଭିନ୍ନ ହୁଏ—4. (a bullock) Which has
not completely lost its virility on
account of defective castration. ୫ । ଦେ.
ବ—ଶୁଦ୍ଧ ବଳୁଆ ମାଟି ଯୋଗୁଁ ଗଛ (ଲଙ୍କାମରିଚ,
ବାଇଗଣ ଆଦି) ଶୁଦ୍ଧ ବୃଷାଳ ହୋଇ ଡାଳ ପତ୍ର ମେଲିଥିବା,
କିନ୍ତୁ ଫୁଲ ଫଳ ନ ଧରିବା ଅବସ୍ଥା—5. The
state of a tree growing over luxuri-
antly in a very rich soil. ୬ । ଶଣ୍ଢା (୩)
ଓ (୪) (ଦେଖ)—6. Śaṇḍhā (3) and (4).
(See)

ଶଣ୍ଢି(ଣ୍ଢି)ଆ(ୟା) ମାରିବା—ଦେ. କ—(ବାଇଗଣ, ଲଙ୍କାମରିଚ ଆଦି
Śaṇḍi(ṇḍhi)ā(yā) māribā ଗଛ) ବଳୁଆ ମାଟିରେ ବହୁତ
ଷଁାଡ଼ା ଡାଳ ପତ୍ର ମେଲିବା—To grow overluxuriantly
ବେଜା ବଢ଼ଜାନା without bearing any fruit.

ଶଣ୍ଢି(ଣ୍ଢି)ଲ(ଲ)—ସଂ. ବଂ (ଶଣ୍ଢ=ନପୁଂସକ+ଲଳ)—ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେତା
Śaṇḍi(ṇḍi)la(la) ମୁନି ବିଶେଷ—Name of a sage
of subdued carnal passion. [ଦ୍ର—ଏ ଜଣେ
ଗୋତ୍ର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଋଷି ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ନାମରୁ ଶାଣ୍ଡିଲ୍ୟ
ଗୋତ୍ର ହୋଇଅଛି ।]

ଶଣ୍ଢି(ଣ୍ଢି)ଲ(ଲ୍ୟ)—ଦେ. ବ—ଶାଣ୍ଡିଲ୍ୟ ବାତ (ଦେଖ)
Śaṇḍi(ṇḍhi)la(lya) Śāṇḍilya bāta (See)

ଶଣ୍ଢେ(ଣ୍ଢେ)ଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅଣ୍ଡିରାଚଣ୍ଡୀ; ମକମକେଇ; ହୁମ
Śaṇḍe(ṇḍhe)ī ଧମେଇ; ବୃଷସ୍ୱଭାବା (ସ୍ତ୍ରୀ); କାମାତୁରା ହୋଇ
(ଶଣ୍ଢିଆ,ଶଣ୍ଢିଆଣୀ--ଅନ୍ୟରୂପ) ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗମାର୍ଥିନୀ--(a woman).
କାମୁକୀ Eagerly hankering after or soliciting
ଥିରାହ cohabitation.

ଶତପଥୀ(ସ୍ତି)—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶତପଥୀ)—ଶତପଥୀ (୨) ଓ (୩)
Śat-pathī(sti) (ଦେଖ)—Śatapathī (2) and (3)
(See)

ଶତ୍ ଶତ୍ ଶତ୍—ଦେ. ଅ (ସଂ. ଶତଂ ଜୀବ)—ଛିଟିପିଟିର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି
Śat śat śat ଅମଙ୍ଗଳନିବାରଣାର୍ଥ ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦବିଶେଷ—
ଶାଟ୍ ଶାଟ୍ ଶାଟ୍ [ଦ୍ର—କୌଣସି ସମୟରେ ଛିଟିପିଟି (ମୁହ-
ଗୋଧିକା) ର ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲେ ତାହା ଅମଙ୍ଗଳଜନକ ଥିବାରୁ
ଉକ୍ତ ଅମଙ୍ଗଳକୁ ଏଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଲୋକେ କହୁଥିଲେ
'ଶତଂଜୀବ' ଓ ଉକ୍ତ ବାକ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶତ୍ ଶତ୍. ଶତ୍
ଆକାରରେ ରହିଅଛି । ଉକ୍ତ ଶତଂ ବାକ୍ୟକୁ 'ସତ୍ୟ'
ସଙ୍ଗେ ଭ୍ରମକ୍ରମତଃ ଏକ ମନେ କରି ଲୋକେ ଛିଟିପିଟି ଶବ୍ଦ
ଶୁଣିଲେ କହନ୍ତି—'ସତ୍ୟ ସତ କହିଲା' ।]—Words
repeated by persons on hearing the
croaking of house lizards.

ଶତ—ସଂ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) ବି.(ଶୋ. ଧାତୁ=ଶାଣ ଦେବା+କର୍ମ.ଅତ)
Śata —ଶହେ; ୧୦୦ ସଂଖ୍ୟା; ଦଶର ଦଶଗୁଣ ସଂଖ୍ୟା—The
number 100; hundred. ୨ଂ. ବିଣ—୧ । ଏକ
ଶହ ସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering one hundred.
୨ । ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ—2. Numerous. [ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ
ଭାଷାରେ ଏହା ଏକବଚନାନ୍ତ 'ଶତଂ' ରୂପରେ କ୍ରିୟାବିଶେଷ
ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଶତକ—ସଂ. ବ (ଶତ+ପରିମାଣାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଶତସଂଖ୍ୟା; ଏକଶତ
Śataka ମାତ୍ର; ଶହକ; ଶହେ—1. One hundred only.
୨ । ଶତ ଶ୍ଳୋକ ସମ୍ବଳିତ କାବ୍ୟ ବା ସ୍ତବ—
2. A poem consisting of 100 couplets or
stanzas. (ଯଥା—ବୈରାଗ୍ୟଶତକ) ୩ । ଶତ-
ପରିମିତ ପୁଞ୍ଜ—3. A group of one hundred.
୪ । ଶତାବ୍ଦୀ (ଇ. ଶ)—4. A centry (Apte).

୫ । ବିଷ୍ଣୁ (ହ. ଶ)—5. Bishṇu. ସଂ. ବିଣ—୧ । ଶତସଂଖ୍ୟକ— 1. Numbering one hundred. (ଶତକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶତପରିମିତ—2. Consisting of one hundrel only. ୩ । ଶତ ଭାଗ ବା ଅବୟବଯୁକ୍ତ— 3. Consisting of one hundred parts.

ଶତକଡ଼ା(ରା)—ଦେ. ଅ (ସଂ. ଶତକ; ସଂ. ଶତକୃତ୍ୱଃ)—ପ୍ରତି ଏକଶତ Śatakardā(rā) ସଂଖ୍ୟକ ହିସାବ ଗଣନା ଅନୁସାରେ; ଶହକେ; ଶତକରା ସୈକଡା [ଶତକଡ଼ା—Per cent.

ଶତକଡ଼ା ଦଶ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ଶତ ସଂଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ଦଶ- Śatakardādaśa Ten per cent. [ଦ୍ର— ଶତକରାଦଶ ଦ୍ସୋଲା ଏହିପରି [ଶତକଡ଼ା ଏକ; ଶତକଡ଼ା ଦୁଇ ଆଦି ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।)

ଶତକପାଲେଶ—ସଂ. ବି—ଶିବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିବିଶେଷ (ହ. ଶ)— Śatakapāleśa One of the images of Śiba.

ଶତକର୍ମା—ସଂ.ବି (ଶତକର୍ମନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ଶନିଗ୍ରହ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— Śatakarmā The planet saturn.

ଶତକୀର୍ତ୍ତି—ସଂ. ବି (ଶତ=ଶତସଂଖ୍ୟକ, ବହୁସଂଖ୍ୟକ+କୀର୍ତ୍ତି= Śata kirtti କୀର୍ତ୍ତିଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯାହାର)—୧ । ଯେ ବହୁ ଯଶସ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କୀର୍ତ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି— 1. One who has earned renown by hundreds of works of charity. ୨ ।ଜୈନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—2. A Jaina recluse. ୩ । ବୌଦ୍ଧ ଋଷି ବ—3. A Buddhist saint. ୪ । ଜୈନ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଗୁରୁଙ୍କ ନାମ—4. Name of a future saint mentioned in the Jaina scriptures.

ଶତକୁନ୍ଦ—ସଂ. ବି (ଶତ+କୁନ୍ଦ)—କରବୀର ପୁଷ୍ପ; କରବୀ ଫୁଲ— Śatakunda The sweet scented oleander; rosebay; Nerium Odorum. (ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—କରବୀର, ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପ,ଅଶ୍ୱମାରକ) କରବୀ ଖଫେଦ୍‌କନେର ଫା—ଖରଦେହରୁ, ଆ—ଦପ୍‌ଲି, ତେ— ଗନେରୁ, କନେର୍‌ତେଟ୍ଟ ।

ଶତ କୁମ୍ଭ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଶ୍ୱେତକରବୀର; କରବୀ ଫୁଲ— Śata kumbha 1. Rosebay; sweet scented oleander; Nerium Odorum. ୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଖଣି ଥିବା ପୌରାଣିକ ପର୍ବତବିଶେଷ—2. Name of a mythological mountain containing gold mines. ୩ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ସୁନା (ହ. ଶ)— 3. Gold (Apte). ୪ । ପ୍ରାଚୀନ ପର୍ବତବିଶେଷ- Name of an ancient mountain.

ଶତକୁସୁମା—ସଂ. ବି—ଶତପୁଷ୍ପ; ଶତପ—

Śatakusumā Dill seed; Anethun Graveolens

ଶତକୃତ୍ୱଃ—ସଂ. ଅ—(ଶତ+କୃତ୍ୱସ୍)—ଶହେଥର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— Śatakṛutwaḥ A hundred times.

ଶତ କୋଟି—ସଂ. ବି—୧। ଶହେ କୋଟି ବା ଦଶ ଅର୍ବୁଦ ବା ଏକବୁନ Śata koṭi ସଂଖ୍ୟା—1. One billion (in number). ୨ । ଶତଧାରଯୁକ୍ତ ବଜ୍ରାସ୍ତ୍ର—2. A weapon with one hundred edges. ୩ । ହୀରା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— 3. Diamond. ବିଣ—ବହୁସଂଖ୍ୟକ; ଅସଂଖ୍ୟ— Numerous; innumerable; countless. (ଯଥା—ପ୍ରଣାମ ଶତ କୋଟି ନିବେଦନଞ୍ଚ ବିଶେଷ—ପଞ୍ଚଦ ଶିରୋନାମାରେ)

ଶତକୌମ୍ଭ—ସଂ. ବି (ଶତକୁମ୍ଭ+ଅ)—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ସୁନା— Śatakaumbha Gold. (ଶତକୌମ୍ଭକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶତ କ୍ରତୁ—ସଂ. ବି [ଶତସଂଖ୍ୟକ କ୍ରତୁ=ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ, (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ Śata kratu ହୋଇଅଛି) ଯାହାଙ୍କଦ୍ୱାରା—ବହୁବ୍ରୀହି]—୧। ବାସବ; ଇନ୍ଦ୍ର; ଦେବରାଜ—1. Indra. [ଦ୍ର—ଶତ ସଂଖ୍ୟକ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ ସମ୍ପାଦନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ର ପଦ ଲାଭ କରନ୍ତି ।] ୨ । ଶତସଂଖ୍ୟକ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ ସମ୍ପାଦନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A person who performs 100 horse sacrifices. ସଂ. ବିଣ—୧। ବହୁକର୍ମୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Performing many acts. ୨ । ବହୁପ୍ରଜ୍ଞ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Very intelligent and wise.

ଶତ ଖଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—୧। ବହୁଖଣ୍ଡ ବା ଭାଗ—1. Hundreds of Śata khaṇḍa pieces; hundred parts. ୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ସୁନା—2. Gold. ୩ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତବସ୍ତୁ (ହ.ଶ)- 3. Anything made of gold.

ଶତଗୁ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ+ଗୋ; ଗୋ ସ୍ଥାନରେ ଗୁ ଆଦେଶ) Śatagu ଗୋଶତପରିମାଣଧନବିଶିଷ୍ଟ; ଯାହାର ଶହେ ଗାଈ ଅଛନ୍ତି—Owning one hundred heads of kine.

ଶତ ଗୁଣ—ସଂ. କ୍ରି.ବିଣ ଓ ବିଣ—ବହୁ ଗୁଣରେ; ଶହେ ଗୁଣ ହୋଇ— Śata guṇa Hundredfold; manyfold. (ଶତଗୁଣିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶତ ଗ୍ରନ୍ଥି—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ ଅର୍ଥେ ଗ୍ରନ୍ଥି ଯାହାର) Śata granthi ଯାଗାରେ ଗଣ୍ଠି ହୋଇଥିବା; ଶହେ ବା ବହୁ ଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ (ଚିତ୍ରକନା) – Having hundreds of knots, knotted at hundreds of places (e. g. a rag)

ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ – ଦୂର୍ବା, ସହସ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟା, ଭାର୍ଗବୀ, ଶତପର୍ବିକା, ରୁହା, ଅନନ୍ତା, କଙ୍କରୁହା, ଭକ୍ତପର୍ଣ୍ଣା; ମହାବଳା

(ବୈଦ୍ୟକ) ବି—ଦୂର୍ବା;ଦୂର୍ବଘାସ – Creeping grass; creeping cynodon. [ଦ୍ର— ଶ୍ୱେତଦୂର୍ବା ଓ ନୀଳୀଦୂର୍ବା ଉଭୟଙ୍କୁ ଶତଗ୍ରନ୍ଥି ବୋଲାଯାଏ ।]

ଶତଘନୀ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି.—(ସଂ. ଶତଘ୍ନୀ)—ଗୋଟିଏ ଅସ୍ତ୍ରର ନାମ-
Śataghanī Name of a weapon.
[ଯଥା—ଏକ ସମୟରେ ଶହେ ଲୋକଙ୍କୁ ମାରିବା ଏ ଅସ୍ତ୍ରର ବିଶେଷତ୍ୱ ।] [ତୁ—ଷଷ୍ଟି ଶ କରବାଳ ଚକ୍ର ଶତଘନୀ—କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ଶତଘ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶତ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ଏକ
Śataghna ସମୟରେ ଶହେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିପାରେ—
Capable of killing one hundred persons at a time.

ଶତଘ୍ନୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶତଘ୍ନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଶତଘ୍ନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Śataghnī Feminine of śataghna.
ବି.— ୧ । ଏକକାଳୀନ ଶତ ସଂଖ୍ୟକ ସୈନ୍ୟ ବିନାଶକାରୀ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—1. A missile or kind of weapon used in the wars of ancient India, resembling the modern cannon. [ତୁ—ଶତଘ୍ନୀ ବେଷ୍ଟା ଲୌହଚର୍ମ ଗଦା ଶୂଳ । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।] [ଦ୍ର—ମହାଭାରତରେ ଏ ଅସ୍ତ୍ରର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ବୈଶମ୍ପାୟନୋକ୍ତ ଧନୁର୍ବେଦର ୫ମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏହି ଅସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି —ଏହା କଣ୍ଟକିତ, ଲୌହସାଇ-ନିର୍ମିତ, ମୃଦୁରକଲ୍ପ, ସୁଦୃଢ଼ ଓ ବର୍ତ୍ତୁଳ, ଚାରିହସ୍ତ ପରିମିତ ଲମ୍ବ,ମୃଣ୍ମୟକୁମ । ଗଦାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କାଳରେ ଗେଣ୍ଡୁପରି ବଳୁଣ ବା ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଯାଏ, ଏହାର ବଳୁଣ ମଧ୍ୟ ଭୟଙ୍କର ।
ମହାଭାରତରେ ବଡ଼ ପଥର ବା କାଠର ଲୁଣ୍ଡା ବା ଖୋଳରେ ବହୁତ ଗଳା ଓ ଲମ୍ବା ଭରତ କରି ଶତଘ୍ନୀ ତିଆରି କରି ଯାଉଥିଲା; ଏହାକୁ ଶତ୍ରୁ ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗା ଯାଉଥିଲା । [ହି. ଶ.]
ମଲ୍ଲିନାଥ ରଘୁବଂଶ (୧୨।୫)ର ଟୀକାରେ ଲୌହକଣ୍ଟକ-ଜଳିତ ଯଷ୍ଟିବିଶେଷକୁ ଶତଘ୍ନୀ ରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଅଛନ୍ତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।] ୨ । ଗଳରୋଗ ବିଶେଷ—2. A kind of throat disease. [ଦ୍ର—ତ୍ରିଦୋଷର ପ୍ରକୋପ ହେତୁ ଗଳା ମଧ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତି ସଦୃଶ କଠିନ କଣ୍ଠ-ରୋଧକାରୀ, ବେଦନାଯୁକ୍ତ ମାଂସାଙ୍କୁର ପରିବୃତ ଶୋଥ ହୁଏ । ଏହା ପ୍ରାଣନାଶକ ଅଟେ । (ହି. ଶ.) ବିଶ୍ୱକୋଷ ।] ୩ । ସ୍ତ୍ରୀ ବୃଶ୍ଚିକ—3. A female scorpion. ୪ । ବୃଶ୍ଚିକାଳି; ବିଛୁଆଳି—4. The stinging nettle; Fragia Involucrata. ୫ । ଏକପ୍ରକାର ଘାସ (ହି. ଶ.)—5. A kind of grass. ୬ । କରଞ୍ଜ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Pongamia Glabra (tree).

ଶତଚ୍ଛଦ—ସଂ. ବି.—(ବହୁବ୍ରୀହି, ଶତ+ଛଦ=ପାଖୁଡ଼ା ବା ପକ୍ଷ; ସମ୍ବ-
Śatachchhada ଯୋଗ ଚ)—୧ । ଶତଦଳ ପଦ୍ମ—1. Hundred-petalled lotus. ୨ । କାଠକୁଣା ପକ୍ଷୀ—2. The wood-pecker.

ଶତ ଜଟା—ସଂ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ+ଜଟା)—ଶତମୂଳୀ—
Śata jatā Thorny Asparagus.

ଶତଜିତ୍—ସଂ ବି—(ଶତ+ଜି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱପ)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—
Śatajit 1. Bishṇu. ୨ । ଭଗବତୋକ୍ତ ବିରାଜଙ୍କ ଏକ ପୁତ୍ର—2. A son of Birāja. ୩ । ଭଗବତୋକ୍ତ ସହସ୍ରଜିତ୍‌ଙ୍କ ପୁତ୍ର—3. A son of Sahasrajit. ୪ । ଭଗବତୋକ୍ତ ଭାଜମାନଙ୍କ ପୁତ୍ର—4. A son of Bhājamān. ୫ । ଯଜ୍ଞବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—5. Name of a Bedic sacrifice. ୬ । ଯକ୍ଷ-ବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Name of a Jaksha.

ଶତଜିହ୍ୱ—ସଂ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ+ଜିହ୍ୱା)—ଶିବ—
Śata jihwa Śiba.

ଶତ ଜୀବୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଶତ+ଜୀବ୍‌ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)
Śata jibī —ଯେ ଶହେ ବର୍ଷ ବଞ୍ଚେ—Living for a
[ଶତଜୀବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] hundred years.

ଶତ ତମ—ସଂ. ବିଣ—ଶହେ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—
Śata tama [ଶତତମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] Hundredth.

ଶତ ତାରା—ସଂ. ବି—(ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଶତ ତାରକାବିଶିଷ୍ଟ ମଣ୍ଡଳାକାର
Śata tārā ଶତଭିଷା ନକ୍ଷତ୍ର । (ଏହାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା
[ଶତତାରକା—ଅନ୍ୟରୂପ] ବରୁଣ; ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ—
(Astrology) The 24th lunar mansion (See notes under Nakshatra.)

ଶତ ଦନ୍ତିକା—ସଂ. ବି.—(ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ନାଗଦନ୍ତୀ; ବିଛୁଆଳି—
Śata dantikā 1. Fragia Involucrata. ୨ । ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡୀ;
[ଶତଦନ୍ତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ] ହାତୀ ଶୁଣ୍ଡା ଗଛ [ହି.ଶ]—2. A kind of tree Helio tropium Indicum. ୩ । ନଖୀ ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ (ହି. ଶ.)—3. Shell (scent)

ଶତ ଦଳ—ସଂ. ବିଣ—(ଶତ ସଂଖ୍ୟକ ଦଳ=ପାଖୁଡ଼ା ଯାହାର,
Śata dala ବହୁବ୍ରୀହି)—Many-petalled lotus.

ଶତଦଳ ମଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବି—ମୁଗୁରା ମଲ୍ଲୀ; ଅନେକ ପାଖୁଡ଼ାଯୁକ୍ତ ମଲ୍ଲୀ ଫୁଲ;
Śatadala mallī ମୁଗୁରା ମଲ୍ଲୀ—Many-petalled Jas-
ସ.—ମଲ୍ଲିକା, ମଦୟନ୍ତୀ, minum Sambac.
ଶୀତଭୀରୁ, ଭୂଯମା, ତଣ୍ଡଶୁନା
ତେ. ମଲ୍ଲେଚେଟ୍ଟୁ [ଶତଦଳ ମଲ୍ଲିକା—ଅନ୍ୟରୂପ]
ଶତଦଳ ମଲ୍ଲିକା **मोतिया**

ଶତଦଳା—ସଂ. ବି—(ଶତଦଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ସେବତୀ (ହି. ଶ.)-
Śatadalā 1. Muskrose. ୨ । ଗୋଲାପ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Rose.

ଶତଦାହ ହେମ—ସଂ. ବି—ଶହେ ଥର ପୋଡ଼ା ଯାଇଥିବା ସୁନା—
Śatadāha hema Gold which has been burnt in fire a hundred times. [ତୁ—ଶତଦାହ ହେମର ପିଉଳା ପ୍ରକାର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଅଦି ।]

ଶତଦ୍ରୁ(ଦ୍ରୁ)—ସଂ.ବି—(ଶତ=ବହୁ ଶାଖାରେ+ଦ୍ରୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା
Śatadru(drū) +କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ପଞ୍ଜାବର ପଞ୍ଚନଦ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ-

ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଶିତଦ୍ରୁ, ଶ୍ରୁତଦ୍ରୁ,] ଉମ; ସିନ୍ଧୁ ନଦୀର ଶାଖା ବିଶେଷ
ଶତଦ୍ରୁକା,—ବିଶ୍ୱକୋଷ The Sutlej river; a tributary of the Indus. [ଦ୍ର—ଏହା ବାହାବଲପୁର ମିଶ୍ରରାଜ୍ୟ ଓ ଇଂରାଜ ଅଧିକୃତ ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଦେଶର ସୀମା । ଏହା ହିମାଳୟ ପର୍ବତର ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ମାନସ ସରୋବରର ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ରାବଣ ହ୍ରଦରୁ ବାହାରି କିଛିଦୂର ପଶ୍ଚିମକୁ ଯାଇ ହିମାଳୟକୁ ଭେଦ କରି କିଲାସ ସ୍ଥିତ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ସିମ୍ଲା ପାହାଡ଼ ପାଖ ଦେଇ ଲୁଧିଆନା ଓ ଫିରୋଜପୁର ତଥା ବାହାବଲପୁର ନଗର ବାଟେ ବହି ଚେନାବ (ବିପାଶା ବା ବ୍ୟାସ) ନଦୀରେ ମିଳି କିଛି ଦୂର ଯାଇ ସିନ୍ଧୁ ନଦ ସଙ୍ଗେ ମିଠନ୍-କୋଟ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ମିଳିତ ହୋଇଅଛି । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହି ନଦୀର ଜଳ ନିର୍ମଳ, ସୁସ୍ୱାଦ, ଶୀତଳ, ଲଘୁପାକ, ଅଗ୍ନି-ବର୍ଦ୍ଧକ, ପାଚକ, ବଳକର ଓ ମେଧା-ଜନକ । ମହାଭାରତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ଯେ, ପୁତ୍ରଶୋକାତୁର ବଶିଷ୍ଠ ମୁନି ଏହି ନଦୀର ଜଳରେ ଝାସ ଦେବାରୁ ଏ ନଦୀ ବିପ୍ରଙ୍କୁ ଅଗ୍ନି ତୁଲ୍ୟ ବୋଧ କରି ଶତଧା ବିଦ୍ରୁତା ହେଲା ଓ ତଦବଧି ଏହି ନଦୀର ନାମ ଶତଦ୍ରୁ ହେଲା । ଶତଦ୍ରୁ, ସିନ୍ଧୁ ଓ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର, ଏ ତିନି ନଦୀ ହିମାଳୟ ପର୍ବତର ଉତ୍ତର ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ମାଳଭୂମିରେ ଥିବା ମାନସରୋବର ଓ (ମାନସ ସରୋବରର ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ) ରାବଣ ହ୍ରଦରୁ ବାହାରି ଅଛନ୍ତି । ସିନ୍ଧୁ ନଦୀ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ବହି ହିମାଳୟର ପଶ୍ଚିମ ମୁଣ୍ଡ ବାଟେ ଓ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ପୂର୍ବକୁ ବହି ହିମାଳୟର ପୂର୍ବ ମୁଣ୍ଡ ବାଟେ ବୁଲି ଭାରତବର୍ଷକୁ ଆସିଅଛି । କିନ୍ତୁ ଶତଦ୍ରୁ ନଦୀ ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ବହି ହିମାଳୟକୁ ଭେଦ କରି ହିମାଳୟର ଦକ୍ଷିଣରେ ଅସି ସିନ୍ଧୁ ନଦୀରେ ମିଳିଅଛି । ପଞ୍ଚ ନଦ ମଧ୍ୟରୁ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀ ପଶ୍ଚିମରେ ଓ ଶତଦ୍ରୁ ପୂର୍ବରେ ଅବସ୍ଥିତ । (ଅନ୍ୟ ତିନି ନଦୀ ରାବି, ଚେନାବ ଓ ଝେଲମ) । ଶତଦ୍ରୁର ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ ଭାରତର ସମତଳ ଭୂଭାଗଠାରୁ ୧୫ ହଜାର ଫୁଟ୍ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପାର୍ବତ୍ୟଦେଶରୁ ବାହାରି ଶତଦ୍ରୁ ପେଣ୍ଠିଠାରେ ପ୍ରଥମେ ସମତଳ ଭୂମିରେ ପହଞ୍ଚି ଅଛି, ସେହି ଭୂଖଣ୍ଡର ନାମ ଗଜ । ଏହି ସମତଳ ଭୂମିରେ ଶତଦ୍ରୁ ନଦୀର ଗଭୀରତା ୪ ହଜାର ଫୁଟ୍ । ହିମାଳୟ ପର୍ବତର ଗର୍ଭକୁ ଭେଦ କରି ଶତଦ୍ରୁ ବହୁଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଏହାର ପ୍ରସ୍ଥରମୟ ତଟର ଉଚ୍ଚତା କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ଫୁଟ୍—ବିଶ୍ୱକୋଷ]

ଶତଧା—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ(ଶତ+ପ୍ରକାରାର୍ଥେ ଧା)—୧ । ଶହେ ଖଣ୍ଡରେ—
Śatadhā 1. Into hundred parts. ୨ । ଶହେ ଆଡ଼େ—2. In hundred directions. ୩ । ଶହେ ପ୍ରକାରେ—3. In hundred ways. ୪ । ଶହେ ଥର—4. Hundred times. ୫ । ବହୁଧା—5. In many parts or ways. ସଂ. ବି—ଦୂର୍ବା (ହି. ଶ)—The creeping grass.

ଶତଧାମା —ସଂ. ବି (ଶତ ଅଟେ ଧାମନ୍=ଦେହ, ତେଜଃ ପାଦାଙ୍କର, ବହୁବ୍ରୀହି)—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.
Śatadhāmā

ଶତଧାର—ସଂ. ବିଣ (ଶତ ଅଟେ ଧାରା ଯାହାର=ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ+ ଧାରା)—୧ । ବହୁଧାରାବିଶିଷ୍ଟ (ନଦୀ)—
Śatadhāra (ଶତଧାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. (river) Consisting of hundreds of currents or lines. ୨ । ବହୁ ଧାର ବା ଦାଢ଼ବିଶିଷ୍ଟ (ଅସ୍ତ୍ର)—2. Hundred-edged; many-edged. ବି—ଅଶନି; ବଜ୍ର—Thunder; thunderbolt.

ଶତ ଧାରା—ଦେ. ବି (ଶତ+ଧାରା; କର୍ମଧା) —ବହୁଧାରା; ଅନେକ ସ୍ରୋତ—Hundred currents.
Śata dhārā

ଶତ ଧୃତି—ସଂ.ବି (ବହୁବ୍ରୀହି;ଶତ+ଧୃତି=ସଙ୍କ)—୧। ଇନ୍ଦ୍ର;ଦେବରାଜ
Śatadhṛuti —1. Indra. ୨ । ବ୍ରହ୍ମା—2. Brahmā; the Creator. ୩ । ସ୍ୱର୍ଗ—3. Heaven.

ଶତ ଧୌତ—ସଂ. ବିଣ—ଶହେଥର ଧୁଆ ଯାଇଥିବା (ଘୃତ)—
Śata dhauta (ghee) Washed with water a hundred times. [ଦ୍ର—ଘୃତକୁ ଶତବାର ଉତ୍ତପ୍ତ କରି ଶୀତଳ ଜଳରେ ନିମଜ୍ଜିତ କଲେ ଚର୍ମ୍ମ ଘୃତକୁ ଶତବାର ଶୀତଳ ଜଳରେ ମନ୍ଥନ କରି ଧୋଇଲେ ତାହାକୁ 'ଶତଧୌତ ଘୃତ' ବୋଲାଯାଏ । ଏହା ମାଲିସ କଲେ ଦାହ, ଜ୍ୱର, ବିସ୍ଫୋଟ ଓ ବାତର ଉପଶମ ହୁଏ ।]

ଶତ ଧୌତ ଘୃତ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଶହେଥର ଧୁଆ ହୋଇଥିବା
Śata dhauta ghṛuta ଘିଅ (ଶତଧୌତ ଦେଖ)—Ghee washed a hundred times with water (See above).

ଶତନେତ୍ରିକା—ସଂ. ବି (ଶତ+ନେତ୍ର+କ+ଆ)—ଶତାବରୀ—
Śatanetrikā Asparagus Racemosus.

ଶତ ପତି—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଶହେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମାଲିକ ବା ସରଦାର (ହି. ଶ)—The headman of one hundred persons.
Śata pati

ଶତ ପତ୍ର —ସଂ. ବି (ଶତ ଅଟେ ପତ୍ର ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି) —୧ । ପଦ୍ମ (ଦେଖ)—1. Lotus; Nelumbium Speciosum. ୨ । ମୟୂର—
Śata patra (ଶତପତ୍ରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଶତପତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Peacock. ୩ । ସାରସ ପକ୍ଷୀ—3. Indian crane. ୪ । ଶୁକ—4. Parrot. ୫ । କାଠହଣ୍ଡା ଚଢ଼େଇ—5. Wood-pecker. ୬ । ଶତପତ୍ରୀ (ଦେଖ) (ହି. ଶ)—6. Śatapatri (See) ୭ । ମଇନା; ଶାରିକା (ହି. ଶ)—7. Myna bird. ୮ । ବୃହସ୍ପତି (ହି. ଶ)—8. The planet Jupiter. ସଂ. ବିଣ—୧ । ଶହେ ପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ—1. Having a hundred leaves. ୨ । ଶହେ ପାଖୁଡ଼ା ବିଶିଷ୍ଟ—2. Hundred-petalled. ୩ ଶହେ ପତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ—3. Hundred- feathered.

ଶତପତ୍ରା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶତପତ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—ଶତପତ୍ରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Śatapatrā Feminine of Śatapatra. ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ବା (ହି. ଶ)—The creeping cynoden (grass).

ଶତପତ୍ରୀ—ସଂ. ବି—୧ । ସେବତୀ ଫୁଲ (ଏହାର ବହୁ ଦଳ ଥିବାରୁ)—
Śatapatrī 1. Cabbage rose; musk rose; Rosa Centifolia.
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—କର୍ଣ୍ଣିକା, ତରୁଣୀ, ସେବନ୍ତୀ, ଗୁରୁ-କେଶର, କର୍ଣ୍ଣିକା, ସେବତୀ, ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଗନ୍ଧାଢ୍ୟା, ସେମନ୍ତୀ, ଲଷା, କୃଷ୍ଣା, ଅଚ୍ଛମଞ୍ଜୁଳା, ସୁମନାଃ, ସୁଶୀତା, ଶିବବଲ୍ଲଭା, ସୌମ୍ୟଗନ୍ଧୀ, ଶତଦଳା, ସୁରୂପା ।
ସେଓତି, ସେଉତି
सेवती
୨. ସେବତୀ
ତେ. ଚେମିଣ୍ଡିଚେଟ୍ଟୁ
ଫା. ଗୁଲେମୁଶ୍ମ
ଆ. ଜଂଜଂଜଖାନ୍
(ଶତପତ୍ରିକା— ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ନାଲି, ଧଳା ଓ ହଳଦିଆ ଭେଦରେ ଏହା ତିନିପ୍ରକାର । ଏ ଦେଶରେ ସାଧାରଣତଃ ହଳଦିଆ ସେବତୀ ଯଥେଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଏହା ଶୀତଳ, ତିକ୍ତ-କଷାୟ, ସ୍ନିଗ୍ଧ ଓ ରୁଚିକର । ଏହା କୁଷ୍ଠ, ମୁଖରୋଗ, ଶ୍ୱୋଟକ, ପିତ୍ତ ଓ ଦାହଜାଶକ (ରାଜନିର୍ଘଣ୍ଟ)] ୨ । ଶ୍ୱେତ ବା ଘାଟଳବର୍ଣ୍ଣ ଗୋଲାପଫୁଲ (ବିଶ୍ୱ-କୋଷ)—2. Red or crimson rose. ୩ । ଶତଦଳ ମଲ୍ଲିକା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Many-petalled Jasmine.

ଶତ ପଥ - ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ=ବହୁ+ପଥ=ଶାଖା ବା ଉପ-
Śta patha ଦେଶ)—ଯଜୁର୍ବେଦର 'ବ୍ରାହ୍ମଣ' ଅଂଶବିଶେଷ—
(ଶତପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ଅନ୍ୟ ବି. ରୂପ) Name of a supplement to the Jajurbeda. [ଦ୍ର—ଏହା ଶୁକ୍ଳ-ଯଜୁର୍ବେଦର 'ବ୍ରାହ୍ମଣ' ବିଶେଷ; ଏହାର କର୍ତ୍ତା ମହର୍ଷି ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ । ଏହାର ମାଧ୍ୟନ୍ଦିନ ଓ କାଣ୍ୱଶାଖା ମିଳୁଅଛି । ଯଜୁର୍ବେଦରେ ଥିବା ଗୃହଗୋଷ୍ଟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମଧ୍ୟରେ ଶତପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରଧାନ ଓ ଗ୍ରେଷ୍ଠକ ଅଟେ । ଏଥିରେ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର-ଠାରୁ ଅଶ୍ୱମେଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କର୍ମକାଣ୍ଡରାବିଶଦ ଓ ସୁନ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି - ହି. ଶ ।]

ଶତପଥିକ—ସଂ. ବିଣ- ପୁଂ—୧ । ନାନା ମାର୍ଗରେ ବିଚରଣକାରୀ—
Śatapathika 1. Walking in hundreds of ways.
(ଶତପଥିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନାନାମତାବଲମ୍ବୀ—2. Following various doctrines ସଂ. ବି—ଶତପଥୀ ୧ (ଦେଖ)
Śatapathī 1 (See)

ଶତପଥୀ—ସଂ. ବି (ଶତପଥ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବା ଜ୍ଞାତାର୍ଥେ. ଇନ୍)—
Śatapathī ଯଜୁର୍ବେଦାନ୍ତର୍ଗତ ଶତପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନାମକ ଅଂଶ ଅଧ୍ୟୟନକାରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ—A Brāhmaṇa who is learned in the Śataptha portion of the Jajurbeda. ଦେ. ବି—୧ । ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଙ୍କର ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—1. Family-title of certain Brāhmaṇas. ୨ । କେତେକ ସାରୁଆ ଓ ପଳଅର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ବଂଶୋପାଧି—2. A family title of some Brāhmaṇas who grow and sell vegetables.

ଶତ ପଦ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ ଅଟେ ପଦ=ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଯାହାର)—
Śata pada ୧ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଶିଶୁର ନାମକରଣାର୍ଥ ପ୍ରଥମ ବର୍ଣ୍ଣ ସୂଚକ ଶତ ପ୍ରକୋଷ୍ଠଯୁକ୍ତ ଚକ୍ର ବିଶେଷ; ନାମଦ୍ୱାରା ନକ୍ଷତ୍ର ଜ୍ଞାପକ ଚକ୍ରବିଶେଷ—1. An astrological circle with 100 compartments drawn for the purpose of giving name to a child.
[ଦ୍ର—ଶିଶୁର ନାମକରଣ ସମୟରେ ଏ ଚକ୍ରରେ ଥିବା ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କ ଅନୁସାରେ ଶିଶୁର ନାମ ରଖାଯାଏ ।] ୨ । ଶତ ପଦୀ (ଦେଖ)—2. Śatapadī (See)

ଶତପଦୀ—ସଂ. ବି (ଶତ+ପଦ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ବିଛା;
Śatapadī ଡେଲୁଲିଆ ବିଛା—1. Centipede. ୨ । କାନଲୁଟୁଳି ବିଛା; କର୍ଣ୍ଣଜଳୁକା—2. Nereis; a very slender myriapod or chillognatha. ୩ । ଡେଲୁଣି ପୋକ—3. Iulus; galley worm. ୪ । ଶତାବରୀ—4. Asparagus Recemosus. ୫ । ଖଡ଼ାଜାତୀୟ ଓ ନାଲିମଞ୍ଜରୀବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଳ୍ମ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—5. A kind of red-flowered Amaranth pot-herb.

ଶତ ପଦ୍ମ—ସଂ. ବି—ଶ୍ୱେତପଦ୍ମ—
Śata padma The white lotus.

ଶତପର୍ବ୍ବା—ସଂ. ବି (ଶତ ଅଟେ ପର୍ବଣ୍=ପର୍ବ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ
Śataparbbā ପର୍ବଣ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ବଂଶ; ବାଉଁଶ—
1. Bamboo. ୨ । ଏକପ୍ରକାର ଆଖୁ; କନ୍ତାର ଆଖୁ—2. A species of slender sugarcane. (ଦ--ଏହା ସରୁ ଓ ଏହାର ପର୍ବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ୩ (ଶତ+ପର୍ବ+ଆ)—କୋଜାଗର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—3. The full moon of the month of Āświna. ୪ । ଶୁକ୍ର ଋଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀ—4. Name of the wife of sage Śukra. ୫ । ଦୁର୍ବା; ଦୁବଘାସ—5. Creeping grass; meadow grass; Agrostis Cyrasurisides. ୬ । କଟୁକା (ହି. ଶ)—6. Black hellebore. ୭ । ବଚ (ହି. ଶ)—7. The sweet flag. ୮ । ବଲମ୍ବ ଶାକ (ହି. ଶ)—8. Convolvulus Repens (potherb).

ଶତପର୍ବ୍ବିକା—ସଂ. ବି (ଶତପର୍ବ+କ+ଆ)—୧ । ବଚ; ବଚ—
Śataparbbikā 1. The sweet flag. ୨ । ଦୁର୍ବା; ଦୁବ ଘାସ—2. Creeping cynoden grass. ୩ । ଯବ (ହି. ଶ)—3. Barley. ୪ । ନୀଳ ଦୁର୍ବା—4. Another sort of grass; Panicum Dactylon.

ଶତପସ୍ତି—ଭ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶତପଥୀ)—ଶତପଥୀ ଉପାଧିର ଅଶୁଦ୍ଧ
Śatapasti ଉଚ୍ଚାରଣ—An incorrect spelling of the family-title Śatapathi.

ଶତ ପାଦ—ସଂ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି;ଶତ+ପାଦ)—୧। ଶତମୂଳଥ ବିଛା—
Śata pāda 1. Centipede. ୨। କାନଖୁଟୁଳ ବିଛା; କଣ୍ଟି-
ଜଳୌକା—2. Nereis. ୩। ବୃଶ୍ଚିକ ବର୍ଗୀୟ ପ୍ରାଣୀ—
3. The myriapoda. ୪। (ବୈଦ୍ୟକ) କାକୋଳୀ—
4. A medicinal root; Cocculus Indicus.

ଶତପାଦିକା—ସଂ. ବି—(ଶତ+ପାଦ+କ+ଆ)—୧। ଶତପାଦ (ଦେଶ)
Śatapādikā 1. Śatapāda (See). ୨। କାକୋଳୀ
(ହି. ଶ) (ଦେଶ)—2. Kākolī (see)

ଶତପୁତ୍ରୀ—ସଂ ବି.—୧। ପେଣ୍ଡିଜଡ଼ି—1. Luffa Acutangula,
Śataputtrī (creeper) which bears fruits in
clusters. ୨। ଶତାବରୀ—2. Asparagus
Racemosus.

ଶତପୁଷ୍ପ—ସଂ ବି.—୧। (ନାମ) କିରାତାର୍ଜୁନୀୟ କାବ୍ୟକର୍ତ୍ତା, ଭାରବି.—
Śatapushpa 1. Poet Bhārabi, the author of
Kirātārjunīya. ୨। (ବୈଦ୍ୟକ) ଶତପୁଷ—2.
Anethum Sowa; dill seed. ୩। ଷାଠିକା
ଧାନ—3. A kind of paddy which ripens
in 60 days.

ଶତପୁଷ୍ପା—ସଂ. ବି.—(ବୈଦ୍ୟକ)—୧। ଶତପୁଷ (ଦେଶ)—1. Dill
Śatapushpā seed; Pancedanum Śowa; śaupa
(See) ୨। ପାନମିନ୍ଦୁଷ (ହି.ଶ)—2. Fenul seed.
୩। ଗବେଧୁକ; ଗରଗଡ଼ (ହି. ଶ)—3. Śida
Spinosa (plant).

ଶତପୁଷ୍ପିକା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଶତପ୍ରସୂନା }

ଶତପୋଦ(ନ)କ—ସଂ ବି—୧। ଏ ପ୍ରକାର ଭଗନ୍ଦର ରୋଗ (ହି.ଶ)—
Śatapoda(na)ka 1. A kind of fistula. [ଦ—
ଏ ରୋଗରେ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ପାଖେ ବହୁମୁଖ ବ୍ରଣ ହୁଏ ଓ
ସେହି ମୁଖରୁ ବାଟେ ମଳ, ମୂତ୍ର ଓ ବୀର୍ଯ୍ୟ ବାହାରେ]
୨। ଶୂକରୋଗ ବିଶେଷ; ଲିଙ୍ଗ ଉପରେ ବହୁ ଛିଦ୍ର ହେବା
ରୋଗ ବିଶେଷ (ହି ଶ)—2. A kind of porous
boil on the penis. ୩। ଚାଲୁଣୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
3. A sieve.

ଶତପୋରକ—ସଂ ବି—ଅଖୁ (ହି ଶ)
Śataporaka Sugarcane.
(ଶତପୋର—ଅନ୍ୟରୂପ ।)

ଶତଫଳା(ଲ) —ସଂ ବି.—(ବୈଦ୍ୟକ)—(ଶତ+ବହୁ+ଫଳ+ଆ;ବହୁ
Śata phalā(la) ବ୍ରୀହି)—ବଂଶ; ବାଉଁଶ—Bamboo.

ଶତବର୍ଗ—ସଂ. ବି.—ଗେଣ୍ଡୁଫୁଲ; କୁସୁମଫୁଲ—Safflower. [ଉ—
Śatabarga ଶତବର୍ଗ ଛୁଇଅଳା ଇଙ୍ଗମଣ୍ଡୀ ମୁହୁଳା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବମ୍ବା
—ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟ ମଞ୍ଜରୀ]

ଶତବଳୀ-ସଂ ବି.(ନାମ)—୧। ରାମାୟଣୋକ୍ତ ବାନର ଯୂଥପତି ବିଶେଷ—
Śatabalī Name of a commander of monkeys,
sent by Rāmachandra in quest of Sitā
towards the north. [ଦ—ଏହାଙ୍କର ନାମ
ରାମାୟଣରେ ଅଛି ଓ ବୈଦେହୀଶବିଳାସରେ ୩୩ଶ ଛାନ୍ଦ
୨୩ଶ ପଦରେ ଭଣ୍ଡ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି—"ବିଭେଦନେ ଦୁଃଖ
ରାଶି, ବାରୁଣୀକ ଶୌରି ପେଷି ବର୍ଗେ ଉତ୍ତରେ ଶତବଳୀ,
ଅବଳା ବଳଦ ହେବା ମନାସି"। ଏହାଙ୍କର ବାସ ସ୍ଥାନ
ସାବସ୍ତି ମେରୁ ପର୍ବତ । ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ହରଣ କରିବାପରେ
ସୁଗ୍ରୀବ ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ସୀତାଙ୍କୁ
ଖୋଜିବା ପାଇଁ ଏ ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ ଯାଇଥିଲେ ।] ୨। ମତ୍ସ୍ୟ
(ହି. ଶ)—2. Fish.

ଶତବଲ୍ଲୀ—ସଂ ବି.—(ବୈଦ୍ୟକ)—୧। ଖାଲଡୁବା; ଏକପ୍ରକାର ଘାସ ।
Śataballī 1. A sort of creeping grass. ୨।
କାକୋଳୀ (ହି. ଶ) (ଦେଶ)—2 Kakolī (see).

ଶତ ବାଦନ—ସଂ. ବି—ବହୁତ ବାଦ୍ୟର ଏକ ସଙ୍ଗେ ବାଜିବା—
Śata bādana The simultaneous sounding
or concert of many musical instruments,

ଶତ ବାର—ଦେ. ବି. ଓ କ୍ରି. ବିଶ—ଶହେ ଥର—
Śata bāra A hundred times.
ଶତବାର ସୌଦ୍‌ଫା

ଶତବାର୍ଷିକ—ସଂ. ବିଶ (ଶତବର୍ଷ+ଇକ)—ପ୍ରତି ଶହେ ବର୍ଷରେ ଘଟିବା ।
Śata bārshika ବା କରାଯିବା—Centennial.

ଶତବାର୍ଷିକୀ—ସଂ. ବି—୧। ଅନାବୃଷ୍ଟି [ହି. ଶ]—1. Drought.
Śatabārshikī ୨। କୌଣସି ଶତବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବ—
2. A centenary. ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶତବାର୍ଷିକର
ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of śatabārshika.

ଶତବାହୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପିତାଳୟରୁ ବହୁ ଧନ ସମ୍ଭାର
Śatabāhī ଘେନି ଶାଶୁଘରକୁ ଆସେ (ହି. ଶ)—
A woman who brings valuable things
and immense riches with her from her
father's house to the house of her
husband.

ଶତ ବିଧ—ସଂ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ+ବିଧା)—ନାନାବିଧ—
Śata bidha Of various kinds.

ଶତବୀର—ସଂ. ବି—ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ)—
Śatabīra Bishṇu,

ଶତବୀର୍ଯ୍ୟା—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—୧। ଶ୍ୱେତ ଦୁବା; ଛେଉ ଦୁବ—
Śatabīrjyā 1. (white) Creeping cynoden. ୨।
ଶତାବରୀ—2, Asparagus Racemosus. ୩।ଆଙ୍ଗୁର
ଦ୍ରାକ୍ଷା; ବିସିମିସି—3. Raisin; dried grape. ୪।
ମୂଷଳୀ—4. The white variety of Tāla-
mūlī,

ଶତବେଧି(ଧୀ)—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଖଟାପାଳଙ୍ଗ ଶାକ; ଚୁକା—
Śatabedhi(dhī) Country sorrel (potherb);
(ଶତବେଧିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Rumex Vescicarius.

ଶତଭିଷା(ଷ)—ସଂ. ବି (ଜ୍ୟୋତିଷ)—(ଶତ+ଭିଷଜ୍ ଧାତୁ=ସ୍ପର୍ଶ
Śatabhishā(sha) କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଶତତାରା
(ଶତଭିଷକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦେଶ)—Śatatārā, (See)
(ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ)

ଶତ ଭୀରୁ—ସଂ. ବ [ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ=ବହୁସଂଖ୍ୟକ ବିଯୋଗୀ ଅଟନ୍ତି ଭୀରୁ ଯହିଁର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)]—ମଲ୍ଲିକା—
Śata bhīru Jasmine; Jasminum Zambac.

ଶତ ମଖ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ+ମଖ=ଯଜ୍ଞ ଯେ କରିଅଛନ୍ତି)—
Śata makha ୧ । ଶତକ୍ରତୁ; ଇନ୍ଦ୍ର—1. Indra. ୨। ପେଚା (ହି. ଶ)—2 Owl.

ଶତ ମୟୂଖ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚନ୍ଦ୍ର (ହି. ଶ)
Śata mayukha The moon.

ଶତମଲ୍ଲ—ସଂ. ବ—ଶଙ୍ଖ ଅ ବିଷ (ହି. ଶ)
Śatamalla Arsenic.

ଶତ ମାନ—ସଂ. ବ (ଶତ+ମାନ=ପରିମାଣ ଯାହାର)—୧ । ଏକ ପଳ ପରିମିତ ରୌପ୍ୟ; ୪ ତୋଳାପରିମିତ ରୌପ୍ୟ-
Śata māna 1. Silver weighing 4 tolās (rupees)—[ଦ୍ର—ମନୁସଂହିତାର ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟ ଅନୁସାରେ ଘରର ଚାରାଗ ଛିଦ୍ରବାଟେ ଅସ୍ତମିଥିବା ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ପରିଦୃଶ୍ୟ ଏକ ଧୂଳିକଣାକୁ ତ୍ରସରେଣୁ ବୋଲାଯାଏ (ମନୁ ୮।୧୩୨); ୮ ତ୍ରସରେଣୁ=୧ ଲିକ୍ଷା; ୩ ଲିକ୍ଷା=୧ ରାଜସର୍ଷପ; ୩ ରାଜ ସର୍ଷପ=୧ ଗୌରସର୍ଷପ (୮।୧୩୩); ୬ ସର୍ଷପ=୧ ମଧ୍ୟମ ଯବ; ୩ ଯବ=୧ କୃଷ୍ଣଳ; ୫ କୃଷ୍ଣଳ=୧ ମଷା; ୧୬ ମଷା=୧ ସୁବର୍ଣ୍ଣ (୮।୧୩୪); ୪ ସୁବର୍ଣ୍ଣ=୧ ପଳ; ୧୦ ପଳ=୧ ଧରଣ; ୨ କୃଷ୍ଣଳ=୧ ରୌପ୍ୟ ମଷା (୮।୧୩୫); ୧୬ ରୌପ୍ୟ ମଷା=୧ ରୌପ୍ୟ ଧରଣ ବା ଉନ୍ନତ ସୁବର୍ଣ୍ଣ [୮।୧୩୬]। ୧୦ ଧରଣ=୧ ରୌପ୍ୟ ଶତମାନ । ୪ ସୁବର୍ଣ୍ଣ =୧ ନିଷ୍କ—[ମନୁ ୮।୧୩୭] । ୨ । ଅଢ଼କ ପରିମାଣ; ପରିମାଣବିଶେଷ—2. A unit of measure. [ଦ୍ର-ପୂର୍ବେ ଶସ୍ୟାଦି ମାପିବାରେ ଏହି ପରିମାଣ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ଆଜିକାଲି ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରଚଳନ ଅଛି । ଗୁରୁ ଅଢ଼କରେ ଏକ ଦ୍ରୋଣ ହୁଏ । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଏକ ଅଢ଼କର ନାମ ମଧ୍ୟ ଦ୍ରୋଣ । ଏହାର ଓଜନ ୩୨ ସେର କିମ୍ବା ୬୪ ସେର । ବୈଦ୍ୟକ ମତାନୁସାରେ ଏହାର ଓଜନ ୮ ସେର । ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ୧୦୦ ଯୋଜନ ଲମ୍ବା ଓ ୩୦ ଯୋଜନ ଚଉଡ଼ା ସ୍ଥାନ ଅଢ଼କ ନାମରେ କଥିତ ହୁଏ ।] ୩ । ତାରମାକ୍ଷିକ ନାମକ ଉପଧାତୁ [ହି. ଶ] 3. Iron pyrites. ୪ । ଗୁରୁତୋଳାପରିମିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ଦ୍ରବ୍ୟ [ହି. ଶ]—4. A golden article weighing 4 tolās. ସଂ. ବ—ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି) ୪ ତୋଳା ପରିମିତ—Weighing 4 Tolās.

ଶତମାରୀ—ସଂ ବ. ପୁଂ (ଶତ+ମୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ମାର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପାରଦକୁ ଶତବାର ମାରଣ କରିଅଛନ୍ତି)—ଉତ୍ତମ ଚିକିତ୍ସକ ବା ବୈଦ୍ୟ—A skilful physician. [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବୈଦ୍ୟ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱପାତନ, ଅଧଃପାତନ, ତିର୍ଯ୍ୟକ୍‌ପାତନ—ଏହି ତ୍ରିବିଧ ଜଳପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ଶୋଧିତ ପାରଦକୁ ବାତ ବୋତଲରେ ବନ୍ଦକରି ବିମାଗତ ପୁଟପାକଦ୍ୱାରା ଉପସିନ୍ଦୂର [ମରକଥିଲ] ନାମକ ଉପାଦାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ଶତବାର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଶତମାରୀ ବା ବୈଦ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ । ଆଉ ଯେ ସହସ୍ରବାର ସେଥିରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ସହସ୍ରମାରୀ ବା ଚିକିତ୍ସକ ବୋଲାଯାଏ ।] ବିଣ—ଶତସଂଖ୍ୟକ ଜୀବର ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାଣନାଶକାରୀ—Killing a hundred beings.

ଶତମାର୍ଜ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—[ଶତ+ମୃଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)— ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦି ନିର୍ମାଣ ଓ ପାଲିସ କରେ—
Śatamārja Armourer.

ଶତ ମୁଖ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶତ ମୁଖ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଶତ ମୁଖଯୁକ୍ତ—1. Heavy 100 faces. ୨ । ବହୁ ମୁଖବିଶିଷ୍ଟ-2. Heavy many faces. ୩ । ବାଚାଳ—
Śata mukha 3. Talkative.

ଶତମୁଖୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶତ ମୁଖ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ସମ୍ମାର୍ଜନୀ; ଶିମ୍ବୁଣୀ;
Śatamukhī ବଢ଼ିଣୀ—1. Broomstick. ୨ । ତୁଳିକା—2. A brush. ୩ । ଦୁର୍ଗା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
3. Durgā.

ଶତମୂଳା—ସଂ. ବ (ଶତ ଅଟେ ମୂଳ ଯାହାର, ବହୁବ୍ରୀହି)—
Śatamūlā ୧ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଭୁଇଁଆ; ଦୂବ—1. Creeping grass. ୨ । ବଚ; ବଚ—2. The sweet flag, Acorus Calamus. ୩ । ଶତାବରୀ—
3. Asparagus Racemosus.

ଶତମୂଳୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶତମୂଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଶତାବରୀ (ଦେଶ)—
Śatamūlī 1. Śatābarī, (See). ୨। ତାଳମୂଳୀ (ହି. ଶ) (ଦେଶ)—2. Tālamūlī, (See). ୩ । ବଚ—
3. The sweet flag.

ଶତଯଷ୍ଟିକ—ସଂ. ବ (ଶତ+ଯଷ୍ଟି+କ; ଶତ ଯଷ୍ଟି ଅଟେ ଯାହାର) —
Śatajashṭika ଶହେନରିଆ ହାର—A necklace with one hundred strings.

ଶତରୁଦ୍ର—ଦେ. ବ - (ସଂ: ଶତରୁଦ୍ରୀ)—ମହାଦେବଙ୍କର ସ୍ତବ-
Śatarudra ବିଶେଷ—Name of a hymn to Śiba, ୧ । ଶତରୁଦ୍ରୀ ୧, ୨ (ଦେଶ)—1. Śatarudrī-1, 2 (See). ସଂ. ବ—୧ । ରୁଦ୍ରଙ୍କ ଶତ ମୁଖଯୁକ୍ତ ରୂପ ବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—1. A hundred-headed form of Rudra. ୨ । ଶୈବ ଦର୍ଶନ ମତରେ ଆତ୍ମାର ଉତ୍ପାଦିକା ଶକ୍ତିବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—2. Name of a Divine energy said to be the progenitor of the soul.

ଶତ ରୁଦ୍ରୀ—ସଂ. ବ—୧ । ଯଜ୍ଞର ଘିଅ (ହି. ଶ)—1. The ghee
Śata rudrī intended for bedic sacrifice. [ଶତରୁଦ୍ରୀୟ—ଅକ୍ଷରୁପ] ୨ । ଯଜୁର୍ବେଦର ଅଂଶବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ରୁଦ୍ରଙ୍କ ସ୍ତୋତ୍ର ଅଛି—2.A portion of the Jajurbeda containing a hymn to the Rudra Deity. ୩ । ଉକ୍ତ ଅଂଶରେ ଥିବା ରୁଦ୍ର ସ୍ତୋତ୍ର—

3- A hymn of the Jajurbeda. [ଦ୍— ଏହାକୁ ପାଠ କରି ରୁଦ୍ରାଭିଷେକ କରାଯାଏ ।]

ଶତ ରୂପା—ସଂ. ବି.—(ଶତ ଅଟେ ରୂପ ଯାହାର; ଶତ+ରୂପ+ଟାପ୍ ଆ)—୧ । ସାବିତ୍ରୀ; ବ୍ରହ୍ମାଣୀ—1. The wife of Brahmā. ୨ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଏକ ମାନସୀ କନ୍ୟା ଓ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ମନୁଙ୍କ ମାତା—2. The mother of Swāyambhuba Manu. [ଦ୍— ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ଏ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ମନୁଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଥିଲେ)—

Śatarūpā

ଶତଶଃ—ସଂ. ଅବ୍ୟୟ—(ଶତ+ଶସ୍; ବାରାର୍ଥେ)—୧ ।ଶହେ ଥର—1. A hundred times. ୨ । ଶତ ସଂଖ୍ୟାରେ; ଶହେ ପରିମିତ—2. By hundreds. ୩ । ଶହେ ପ୍ରକାରେ—3, In hundred ways. ୪ । ଶହେ ଗୁଣରେ—4. Hundredfold.

Śataśah

ଶତ ଶଳାକା—ସଂ. ବି.—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଛତି; ଛତା—Umbrella.

Śata śalākā

ଶତଶାଖ—ସଂ. ବିଣ.—(ଶତ+ଶାଖା; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଶତଶାଖା-ବିଶିଷ୍ଟ—1. Having hundred branches. ୨ । ବହୁ ଶାଖାଯୁକ୍ତ—2. Having many branches.

Śataśākha

ଶତ ଶାରଦ—ସଂ. ବି—(ତୁଳନା କର—ଇଂ. ଶତ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁ)—ଶତ ସ୍ୱରସର; ଶହେବର୍ଷ—A hundred years; a century; a hundred autumns.

Śata śārada

ଶତ ଶୀର୍ଷ—ସଂ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu. ୨ । ସ୍ୱମାୟୁଣ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅଧିକାରିତ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—2. Name of a consecrated weapon. ସଂ. ବିଣ. ମ୍ଂ—ଶତ ମସ୍ତକଯୁକ୍ତ—Hundred-headed. (ଶତଶୀର୍ଷା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Śata śīrsha

ଶତଶୀର୍ଷା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ବାସୁକୀ ଦେବୀ (ହି. ଶ; ମହାଭାରତ ଉ.) —The Goddess Bāsukī.

Śataśīrshā

ଶତ ଶୃଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ—(ଶତ ଅଟେ ଶୃଙ୍ଗ ଯାହାର)—୧ । ଶହେ ଶୃଙ୍ଗ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Having 100 peaks. ୨। ଅସଂଖ୍ୟ ଶିଖାଯୁକ୍ତ—2. Having many peaks or heads. ସଂ. ବି—ପର୍ବତବିଶେଷ—Name of a mountain. [ଦ୍—ଏହି ଶୈଳ ମଣ୍ଡଳୁର ନିକଟସ୍ଥ କୋଲର ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ ପର୍ବତସ୍ଥ ଦେବଙ୍କୀର୍ତ୍ତି ବିଷୟ ଶତଶୃଙ୍ଗ ମାହାତ୍ମ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

Śata śrunga

ଶତସଂଖ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ପାହା ସଂଖ୍ୟାରେ ଶହେ—Numbering a hundred. (ଶତସଂଖ୍ୟକ—ଅନ୍ୟ ବିଶ ରୂପ) ସଂ. ବି—ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣୋକ୍ତ ଦଶମ ମନ୍ୱନ୍ତରର ଦେବତା ବିଶେଷ—Name of a Deity of the tenth manwantara.

Śatasamkhya

ଶତ ସହସ୍ର—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ.—୧ । ସହସ୍ରର ଶତଗୁଣ; ଏକଲକ୍ଷ—1. A hundred thousand. ୨ । ଅସଂଖ୍ୟ—2 Innumerable

Śata sahasra

ଶତ ସାହସ୍ର—ସଂ. ବିଣ.—(ଶତ+ସହସ୍ର+ଅ)—୧ । ଶତ ସହସ୍ର ଶ୍ଳୋକଯୁକ୍ତ (ଗ୍ରନ୍ଥ)—1. Having a hundred thousand slokas. ୨ । ଲକ୍ଷସଂଖ୍ୟକ—2. Numbering one hundred thousand. ବି.—ଲକ୍ଷ ସଂଖ୍ୟା—A hundred thousand. (ଶତ ସାହସ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Śata sāhāsra

ଶତସୁତା—ସଂ. ବି—ଶତମୂଳୀ; ଶତାବରୀ—Asparagus Racemosus.

Śatasutā

ଶତହ୍ରଦା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶତ ଅଟେ ହ୍ରଦ=ଆଲୋକ ବା ଶବ୍ଦ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବିଦ୍ୟୁତ୍; ବିଜୁଳି—1. Lightning. ୨ । ବଜ୍ର—2. Thunderbolt. ୩ । ଦକ୍ଷ କନ୍ୟାବିଶେଷ; ବାହୁପୁତ୍ରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—3. Name of one of a daughter of Daksha. ୪ । ବିରାଧ ରାକ୍ଷସର ମାତା—4. Name of the mother of demon Birādha.

Śata hradā

ଶତା—ସଂ. ବି—ଶତାବରୀ—Asparagus Racemosus.

Śatā

ଶତାଂଶ—ସଂ. ବି—୧ । ଶହେ ଭାଗ—1. A hundred parts. ୨ । ଶହେ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. A hundredth part.

Śatānśa

ଶତାକ୍ଷୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶତ+ଅକ୍ଷ+ଈ)—୧ । ରାତ୍ରି—1. The night. ୨ । ପାର୍ବତୀ—2. Pārbatī. ୩ । ଦୁର୍ଗା—3. Durgā. ୪ । ଶତପୁଷ୍ପ; ଶତପୁଷ୍ପ—4. Dill seed.

Śatākshī

ଶତାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି—(ଶତ ଅଟେ ଅଙ୍ଗ ଯାହାର)—୧ । ରଥ—1. A car. (ଉ—ବିବାଦେ ମୁଁ ଭାଙ୍ଗିଲି ଶତାଙ୍ଗ ମୋତେ ହାଣି । ଉଷ୍ଣ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।) ୨ । ଭଲଶ ବୃକ୍ଷ; ବାନ୍ଧନ ବୃକ୍ଷ; ଭଥଦ୍—2. A timber tree; Ougenia Dalbergieides. ୩ । ଦ୍ୱିବିଶୋକ୍ତ ଦାନବ ବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Name of a demon. ସଂ. ବିଣ.—ଶତାବୟବ ବିଶିଷ୍ଟ—Having a hundred parts or limbs.

Śatānga

ଶତାଙ୍ଗୁଳ—ସଂ. ବିଣ—ଶହେ ଅଙ୍ଗୁଳ ପରିମାଣ—A unit of length of 100 digits. ସଂ. ବି—ତାଳ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ.)—Palmyra tree.

Śatāngula

ଶତାଧିକ—ସଂ. ବିଣ.—୧ । ସଂଖ୍ୟାରେ ଏକଶତ ବେଶୀ—1 Numbering one hundred in excess. ୨ । ଶତ ସଂଖ୍ୟାରୁ ବେଶି ସଂଖ୍ୟକ—2. Numbering more than a hundred.

Śatādhika

ଶତାଧିପତି—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଶହେ ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ବସ୍ତୁର ଅଧିପତି—1. Lord over a hundred. ୨ । ଶତ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ—2. Aged one hundred years; centenarian.

Śatādhipati

ଶତାନକ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ+ଅନକ=ବାଦ୍ୟ)—ଶ୍ମଶାନ—Cremation ground.

Śatānaka

ଶତାନନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶତ+ଆନନ, ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶତମୁଖ
Śatānana (ଦେଖ)—Śatamukha (See) ସଂ. ବି—ବେଲ; ଶ୍ରୀଫଳ (ହି. ଶ)—Aegle Marmelos.

ଶତାନନ୍ଦ—ସଂ.ବି—୧ । ଗୌତମ ମୁନିଙ୍କର ନାମାନ୍ତର—1. Another
Śatānanda name of Gautama. ୨ । ଗୌତମ ମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଜନକ ରାଜାଙ୍କ ପୁରୋହିତ—2. Priest of king Janaka. [ଦ୍ର—ମହର୍ଷି ଗୌତମଙ୍କ ଔରସରେ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଅହଲ୍ୟାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଶତାନନ୍ଦ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ର ଅହଲ୍ୟାଙ୍କ ସତୀତ୍ୱ ନାଶ କରିବାରୁ ଅହଲ୍ୟାଙ୍କୁ ବଧ କରିବା ପାଇଁ ଶତାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଇ ଗୌତମ ତପସ୍ୟାର୍ଥ ବନକୁ ଗଲେ । ଶତାନନ୍ଦ ପିତୃଆଦେଶ ପାଳନ ଓ ମାତୃବଧ ଏହି ଦୁଇ ବିଷମ ସମସ୍ୟାରେ ପଡ଼ି ହତବୁଦ୍ଧି ହେଉଥିଲେ । ଏହିପରି ସମୟରେ ଗୌତମ ଅହଲ୍ୟାଙ୍କୁ ନିରପରାଧା ଥିବାର ଜାଣି ପାରି ବନରୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗତ ହେଲେ ଓ ଶତାନନ୍ଦ ତାଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଳନ କରି ନଥିବା ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । (ବିଶ୍ୱକୋଷ)] ୩ । ଦେବକୀନନ୍ଦନ କୃଷ୍ଣ —3. A name of Kṛushṇa. ୪ । ବ୍ରହ୍ମା—4. Brahmā. ୫ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ରଥ—5. Name of the car of Bishṇu. ୬ । ବିଷ୍ଣୁ—6. Bishṇu.

ଶତାନି ପତାନି—ଦେ. ବି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ ସାତପୁରୁଷ ଓ
Śatāni patāni ନିମ୍ନତନ ସାତ ପୁରୁଷର ବଂଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—One's ancestors and descendants up to 7 generations.

ଶତାନି ପତାନି ଶୋଧିବା—ଦେ. କ (ସଂ. ଶମ୍ ଧାତୁରୁ)—(ଉପରର ଓ
Śatāni patāni śodhiba ତଳର) ସାତ ପୁରୁଷ ଲଗାଇ ସାତପୁରୁଷ ତୁଲେ ଗାଳ ଦେଓୟା ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଗାଳ ଦେବା—To call
ଦଶପୁରୁଷକୋ ଉଖେଲନା names to a person's seven (ଶତାନି ପତାନି ଲଗାଇ ଶୋଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) higher and lower generations.

ଶତାନୀକ—ସଂ. ବିଣ (ଶତ+ଅନୀକ=ସୈନ୍ୟ ଯାହାର)—୧ । ଶତ
Śatānīka ସୈନ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Having a hundred soldiers. ୨ । ବୃଦ୍ଧ—2. Old. କ—୧ । ବୃଦ୍ଧ ରାଜା—1. An old king. ୨ । ଶତ ସୈନ୍ୟର ଅଧିନାୟକ—2. Captain of a hundred soldiers. ୩ । ଜନମେଜୟ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ସହସ୍ରାନୀକଙ୍କ ପିତା—3. The son of king Janamejaya. [ଦ୍ର—ଏ ଚତୁର୍ଥ ଯୁଗରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଜା ।] ୪ । ସୁଦାସ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର, (ଭାଗବତ)—4. The son of king Sudāsa. ୫ । ବ୍ୟାସ ଶିଷ୍ୟ ମୁନିବିଶେଷ(ହି.ଶ.)—5. Name of a disciple of sage Byāsa. ୬ । ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ନକୁଳ ପୁତ୍ର—6. Name of the son of Nakula. [ଦ—ଏ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ବୀରତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ କରି ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧାବସାନରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମାଙ୍କଦ୍ୱାରା ସ୍ୱପ୍ନରେ ହତ ହୋଇଥିଲେ ।] ୨ । ଶ୍ୱଶୁର (ହି. ଶ)—7. Father-in-law. ୮ । ଅସୁରବିଶେଷ (ହି. ଶ)—8. Name a demon.

ଶତାବଧାନ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ ଏକ ସମୟରେ
Śatābadhāna ବହୁ କଥା ଶୁଣି ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ମନେ ରଖନ୍ତି (ଶତାବଧାନ—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ରୂପ) ଓ ଏକ ସଙ୍ଗେ ବହୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତି; ଶ୍ରୁତିଧର—A person who can remember many things uttered simultaneously and do many things together. ସଂ. ବି—ଏକ ସମୟରେ ନାନା କର୍ମ ଓ ଧ୍ୱନି ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ ଦେଇ ସେମାନ ସୂଚିତ କରିବା ଶକ୍ତି—Concentration of one's mind on various subjects and sounds performed and uttered simultaneously.

ଶତାବଧାନୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶତାବଧାନ (ଦେଖ)—Śatāba-
Śatābadhānī dhāna (See) ଦେ. ବି—ଶତାବଧାନ
ଶତାବଧାନୀ କର୍ମ—The exhibition of attending to a hundred matters simultaneously.

ଶତାବରୀ—ସଂ. ବି (ଶତ=ଶତମୂଳ+ଆ+ବୃ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍;
Śatābarī ଯାହା ଶତେ ମୂଳଦ୍ୱାରା ଭୂମିକୁ ଆବରଣ କରେ)—୧ । ଶତମୂଳୀ; ଛତାକୃତି ଲତା; ବାଳବଡ଼ଣୀ ଲତା—1. Asparagus Racemosus.
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଶତମୂଳୀ, ବହୁସୁତା, ଶ୍ରୀରୁ, ଇନ୍ଦୀବରୀ, ବରୀ, ନାରାୟଣୀ, ଶତପଦୀ, ଶତବୀର୍ଯ୍ୟା, ପୀବରୀ । ମହାଶତାବରୀର ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଶତମୂଳୀ,ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକଣ୍ଟିକା,ସହସ୍ର-ବୀର୍ଯ୍ୟା, ହେତୁ, ଋଷ୍ୟପ୍ରୋକ୍ତା, ମହୋଦରୀ ।
ଶତମୂଳୀ
ଶଫେଦ୍ ମୂସଳୀ,
ଶତାବର, ଶତାବରୀ
ମ. ସାମାକାଣ୍ଡେସେରୁ
ଗୁ. ଶତାବରୀ
ତେ. ଚଣ୍ଡ; ଚଣ୍ଡଗଡ୍ଡଲୁ, ପିଲ୍ଲପିଚରା
ଫା. ଗୁଜ୍‌ଦସ୍ତ୍ରୀ, ଅ.ଶତାଲୁଲ-ମିସ୍ରୀ,
[ଦ୍ର—ଏହା ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଟକିନୀ ଲତା । ସାନ ବଡ଼ ଭେଦରେ ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର,--ଶତାବରୀ ଓ ମହାଶତାବରୀ । ଏହାର ମୂଳ ମାଂସଳ ଓ ମଧୁର ଇକ୍ଷୁରସ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ଶୀତଳ, ସ୍ତନ୍ୟଜନକ, ବାତପିତ୍ତ କଫନାଶକ, ଚକ୍ଷୁର ହିତକାରୀ, ବଳକର ଓ ରସାୟନ । ଏହାର ପତ୍ରମାନ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶଲ୍ଲ ତୁଲ୍ୟ ଓ ପତ୍ରର କୋଣରୁ ହରିତକ୍ଷୁଦ୍ର ସୂଚୀବତ୍ କେଶର ବାହାର ଥାଏ । ଏହା ଗୁରୁ, ଅତିସାର, ବାୟୁ, ପିତ୍ତ, ରକ୍ତ ଦୋଷ ଓ ଶୋଥନାଶକ ।] (ଉ—ବସ୍ତାରେ ସ୍ୱର୍ଗ ସ୍ୱସଂଜ୍ଞ ଅଧିକରେ ସତ । ବୃନ୍ଦ ବୃନ୍ଦ ରମ୍ଭା ଶତାବରୀ ଔରାବତ—ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।) ୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଭାର୍ଯ୍ୟା ଶଚୀ; ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ—2. A name of Sachi ୩ । ଶଟୀ;ଚକ୍ରଶୁଣ୍ଡି—3. Curcuma Zerumbet

ଶତାବର୍ତ୍ତ (ର୍ତ୍ତୀ)—ସଂ. ବି (ଶତ+ଅବର୍ତ୍ତ, ଶତାବର୍ତ୍ତ+ଇନ୍; ୧ମା.
Śatābartta(rtti) ୧ବ)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ; ନାରାୟଣ—1. Bishṇu. ୨ । ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Śiba. ୩ । ହରିବଂଶୋକ୍ତ ପବିତ୍ର ବନବିଶେଷ (ହି. ଶ) —3. Name of a sacred forest.

ଶତାବ୍ଜ—ସଂ. ବ—ଶତପଦ୍ମ (ଦେଖ)
Śatābja Śatapadma. (See).

ଶତାବ୍ଦ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଏକଶତ ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ବା ବର୍ଷଯୁକ୍ତ—
Śatābda Relating to a hundred years. ସଂ. ବ—ଶତାବ୍ଦୀ (ଦେଖ) (ହି. ଶ)—Śatābdī. (See)

ଶତାବ୍ଦୀ—ସଂ. ବ—୧ । (ଶତ+ଅବ୍ଦ; ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ) ଏକଶତ ବର୍ଷ-
Śatābdī କାଳ—1. A century. ୨ । ଏକଶତ ବର୍ଷ ସମୟର ସୀମା ମଧ୍ୟସ୍ଥ କୌଣସି କାଳ (ହି. ଶ)—2. A time within a century.

ଶତାୟୁଃ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶତ=ଶତବର୍ଷ ଅୟୁଃ ଯାହାର, ବହୁବ୍ରୀହି)-
Śatāyuḥ ୧ । ଶତବର୍ଷଜୀବୀ—1. Living for a hundred years. ୨ । ଦୀର୍ଘଜୀବୀ—2. Long-lived. ସଂ. ବ—୧ । (ମହାଭାରତ) ପୁରୂରବାଙ୍କ ଏକ ପୁତ୍ର (ହି. ଶ)—1. Name of a son of Purūrabā. ୨ । (ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ) ଉଶନାଙ୍କ ଏକପୁତ୍ର—2. Name of a son of Uśanā.

ଶତାର—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ+ଅର)—୧ । ବଜ୍ର—
Śatāra 1. Thunder. ୨ । ବିଷ୍ଣୁ ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର—2. Bishṇu's disc (weapon).

ଶତାରୁ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶତ+ଅରୁସ୍)—୧ । ଏକପ୍ରକାର କୁଷ୍ଠ
Śatāru ରୋଗ (ହି. ଶ)-1. A kind of leprosy. [ଦ୍ର—(ଶତାରୁଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏ ରୋଗରେ ଚମଡ଼ା ଉପରେ କାଳି ଓ କଳା ଓ ଦାହଯୁକ୍ତ ବ୍ରଣମାନ ଉଠେ (ହି. ଶ)]

ଶତାଶିନ—ସଂ. ବ—ବଜ୍ର (ହି. ଶ)
Śatāśina Thunder.

ଶତାହ୍ୱା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଶତପୁଷ୍ପା; ସତ୍ରପ—1. Dill
Śatāhwā seed; fenul seed. ୨ । ଶତାବରୀ (ହି. ଶ)—(ଶତାହ୍ୱୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Asparagus Racemosus.

ଶତାଷ୍ଟକ—ସଂ. ବ—ଅଷ୍ଟୋତ୍ତର ଶତ; ଏକଶହ ଆଠ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śatāshṭaka One hundred and eight.

ଶତିଆ(ୟା) —ଦେ. ବ—ଛିଟିପିଟି; ଗୃହଗୋଧିକା—The common
Śatiā(yā) house lizard. [ଦ—ଗୃହରେ ଗୋଟିଏ ଟିକଟିକୀ ଛିଟିପିଟି ଛକ୍‌ଛକ୍ ଶବ୍ଦ କଲେ ତାହା ଶୁଣିବା ଲୋକର ଛିପକିଲୀ ପରମାୟୁ ହାନି ହେବା ଅଶଙ୍କାରେ ବୋଲାଯାଏ 'ଶତଂ ଜୀବ'। ଏଥିରୁ କ୍ରମଶଃ ଉକ୍ତ ମୌଳିକ ଭାବ ଲୋପ ହୋଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୋକେ ଛିଟିପିଟି ଭାବ ଶୁଣିଲେ କହିଥାନ୍ତି :—ଶତିଆ ସତ କହିଲା; ଶତିଆ ଶତ୍ ଶତ୍ ଶତ୍ ।]

ଶତିକ—ସଂ. ବ (ଶତ+ଇକ)—୧ । ଶତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Rela-
Śatika ting to one hundred. ୨ । ଶତ ମୁଦ୍ରାରେ [ଶତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ] କ୍ରୀତ—2. Purchased for one hundred coins. ୩ । ଯାହାର ଶତମୁଦ୍ରା ମୂଲ୍ୟ—3. Valued at a hundred coins. ୪ । ଯେଉଁ ଭୂମିର ବର୍ଦ୍ଧାରତ କର ଶତମୁଦ୍ରା—4. (land) Assessed at a rent of hundred coins. ୫ । ଯାହାର ଅୟୁଃ ଶତବର୍ଷ—5 (a person) Whose life is 100 years long. ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଶତବର୍ଷବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି—Centenarian.

ଶତିକ(କା,କେ)ଇ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ ସ୍ତ୍ରୀ (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ) (ସଂ. ସତ୍ୟ ବା
Śatika(kā,ke)ī ସତ୍ତାରୁ ବା ଶତଭ୍ରାତୃକା)—୧ । ମିଥ୍ୟାବାଦିନୀ-
ସତୀ —1. Lying (woman). ୨ । ବାଗ୍ମୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
ସତୀ 2. Talkative (woman). [ଉ—ଶତିକଇ ପୁରୁଷମ ଗଲ୍ପ, ଭୁଣ୍ଡ କଥା କହି କହି ମଲା । ଉଗ ।]

ଶତିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶତିକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଶହେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଙ୍କ ବା
Śatikā ସଂଖ୍ୟା—The figures up to 100.

ଶତୀ—ସଂ. ବ (ଶତ୍+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଶତର ସମୂହ—
Śatī A collection of hundreds. ସଂ. ବିଣ—ଶତ ସଂଖ୍ୟା ବିଶିଷ୍ଟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Numbering one hundred.

ଶତୁରା—ଦେ.ବ (ସଂ.ଶତ୍ରୁଘ୍ନ)—(ଅନାଦରାର୍ଥକ) ଶତ୍ରୁଘ୍ନର ଡାକ ନାମ—
Śaturā Names for calling Śatrughna, [ଶତୁରା, ଶତୁରୁ—ଆଦରାର୍ଥକ ରୂପ]
ଶତ୍ରୁ ଶତ୍ରୁଆ

ଶତୁରୁ—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶତ୍ରୁ)—୧ । ଶତ୍ରୁ—1. Enemy.
Śaturu ୨ । ଶତ୍ରୁଘ୍ନର ଡାକନାମ—
ଶତ୍ରୁ ଶତ୍ରୁ 2. A name for calling Śatrughna.

ଶତୃ (ପ୍ରତ୍ୟୟ)—ସଂ—ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୟ ସଂସ୍କୃତ ଧାତୁ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ
Śatṛu (suffix) ଉକ୍ତ କ୍ରିୟା କରୁଥିବା ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଭୂ ଧାତୁ+ଶତୃ=ଭୁବଂତ୍, ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+ଶତୃ=ଶୃଣ୍ୱତ୍ ଇତ୍ୟାଦି)—An inflection or suffix added to a root. [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆରେ ଏହି 'ଶତୃ' ପ୍ରତ୍ୟୟକୁ 'ଅନ୍ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ବୋଲାଯାଏ । ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ବିରଳ; ସମାସବଦ୍ଧପଦ ଶବ୍ଦରେ କ୍ୱଚିତ୍ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ; ଯଥା, ଚଳନ୍ତିକ୍ରି; ପଠନ୍ତଶା ।] ବ (ସଂ. ଶତ୍ରୁ ଅଶୁଦ୍ଧ ବର୍ତ୍ତିବନ୍ୟାସ) ଶତ୍ରୁ (ଦେଖ)—Śatru (See)

ଶତେ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶତ ସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering a
Śate hundred. ୨ । ବହୁସଂଖ୍ୟକ—2. Many.
ଶତ; ଶତ ଶତ ସୌ (ଉ—ଶତେ କଥାରେ ସତ ଭୁଲେ—ଉଗ ।)

ଶତେକ—ଦେ. ବ—ଏକ ଶତ ମାତ୍ର—Only one hundred.
Śateka (ଉ—ଶତେକ ଅପଣେ ଯୋଡ଼ିଲେ ନମ୍ରି କର—
ଏକଶତ ସତୈକ କୃଷ୍ଣଚରିତ ମହାଭାରତ ବନ ।)
ବିଣ—ଏକଶତସଂଖ୍ୟକ; ଶହେ—Numbering one hundred. (ଉ—ଏମନ୍ତେ ଶତେକ ବରଷ, ମନୁଷ୍ୟ ପରମାୟୁ ଶେଷ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।)

ଶତେର—ସଂ. ବ (ଶଦ୍ ଧାତୁ—ନାଶ କରିବା, ଗମନ କରିବା+କର୍ମ
atera ଏର)—୧ । ଶତ୍ରୁ—1. Enemy; foe.

୨ । (+ଗ୍ରହ ଏବଂ) ହିଂସା—2. Envy; jealousy ୩ । କ୍ଷତ; ଘାଆ (ହି. ଶ)—3. Wound.

ଶତ୍ୱରୀ—ସଂ. ବ (ଶଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ବର+ଷ୍ଟୀ ଈ)—ରାତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ; ହି. ଶ; ଦି କାଣ୍ଡଶେଷ)—
Śatwarī Night.

ଶତ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶତ+ଯ)—୧ । ଶତଦ୍ୱାରାକ୍ରୀତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śatya 1. Purchased wth a hundred.
ସଂ. ବ—ଶତର ବିକାର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—A variation or change of one hundred.

ଶତ୍ର—ସଂ. ବ—ବଳ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śatra Strength.

ଶତ୍ରି—ସଂ. ବ (ଶଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତ୍ରି)—୧ । ହସ୍ତୀ (ହି. ଶ)—
Śatri 1. Elephant. ୨ । ରାଜର୍ଷିବିଶେଷ (ହି. ଶ)
2. Name of a Rājarshi.

ଶତ୍ରୁ—ସଂ. ବ (ଶଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ରୁ)—୧ । ରିପୁ; ବୈରୀ—
Śatru 1. Foe. ୨ । ବିପକ୍ଷ—2. Adversary; opponent. ୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନଠାରୁ ୬ଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ—3. (astrology) The 6th place from one's lagna. ୪ । ନାଗଦମନୀ (ହି. ଶ) 4. Indian worm wood plant. [ବ-ପ୍ରଥମାର୍ଥରେ ଶତ୍ରୁଶବ୍ଦର ଅନ୍ୟ ସଂପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଶାତ୍ରବ, ବିପକ୍ଷାତକାରୀ, ରିପୁ, ବୈରୀ, ସପତ୍ନ, ଅରି, ଦ୍ୱେଷଣ, ଦୁହୃଦ୍, ବିଷ, ବିପକ୍ଷ, ଅହିତ, ଅମିତ୍ର, ଦସ୍ୟୁ, ଶାତ୍ରବ, ଅରିଘାତୀ, ପର, ଅରାତି, ପ୍ରତ୍ୟର୍ଥୀ, ପରପକ୍ଷୀ; ବୃଷ, ପ୍ରତିପକ୍ଷ, ଦ୍ୱିଷତ୍, ଘାତକ, ଦ୍ୱେଷୀ, ବିଦ୍ୱିଷ, ହିଂସକ, ଅପ୍ରିୟ, ଦୌହୃଦ୍—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶତ୍ରୁକଣ୍ଟକ(କା)—ସଂ ବ—ଗୁଆ (ହି ଶ)—
Śatru kaṇṭaka(ka) Areca nut.

ଶତ୍ରୁଘନ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ)—ଶତ୍ରୁଘ୍ନ (ଦେଖ)—Śatrughna
Śatrughana (see). (ଉ—ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶତ୍ରୁଘନ,ଭରତ ଭୁଲେ ଗୃହଜଣ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।)

ଶତ୍ରୁଘାତୀ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. ପୁ (ଶତ୍ରୁ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ-ଇନ୍; ୧ମା
Śatru ghātī ୧ବ)—ବୈରୀନାଶକ, ଶତ୍ରୁହନ୍ତା; ଯେ ଶତ୍ରୁକୁ
(ଶତ୍ରୁଘାତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ହତ୍ୟା କରେ—Killing the enemy; slayer of the enemy ବ—ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କର କନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର—Name of the younger son of Śatrughna

ଶତ୍ରୁଘ୍ନ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ଶତ୍ରୁ+ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;ଯେ
Śatrughna ଶତ୍ରୁକୁ ବଧକରେ)—ଶତ୍ରୁହନ୍ତା; ଶତ୍ରୁକୁ ଯେ ହତ୍ୟା କରେ—Killing an enemy. ବ—ଶତ୍ରୁ-ହତ୍ୟାକାରୀ ବୀର—1. A slayer of the enemy. ୨ । ଦଶରଥଙ୍କର ପତ୍ନୀ ସୁମିତ୍ରାଙ୍କ ଗର୍ଭଜ ଯମଜ କନିଷ୍ଠ ସନ୍ତାନ; ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା—2. The younger twin brother of Lakshmaṇa, born of Sumitrā, a queen of Daśaratha.

[ବ—ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କର ଚାରି ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯେପରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଅନୁଗତ ଥିଲେ, ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଭରତଙ୍କର ଭକ୍ତ ଓ ଏକାନ୍ତ ଅନୁଗତ ଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବିବାହ କାଳରେ ଏ ଜନକଙ୍କ ଝିଅଥିବା ଶ୍ରୁତକୀର୍ତ୍ତିଙ୍କ ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବନବାସ ଓ ତଜ୍ଜନିତ ଶୋକରେ ଦଶରଥଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବା କାଳରେ ଏ ଭାଇଙ୍କ ମାତୁଳାଳୟ କେକୟ ରାଜ୍ୟରେ ଥିଲେ ଏହି ସଂବାଦ ପାଇ ସେଠାରୁ ଫେରି ଆସି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବନରୁ ବାହୁଡ଼ାଇ ଆଣିବାପାଇଁ ଭରତଙ୍କ ସହିତ ଯାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପିତୃସତ୍ୟ ପାଳନ କରି ଫେରି ନ ଆସିବାରୁ ଭରତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାଦୁକାକୁ ସିଂହାସନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ନନ୍ଦୀଗ୍ରାମରେ ଅବସ୍ଥାନପୂର୍ବକ ରାଜ୍ୟ-ଶାସନ କଲେ ଓ ସେହିଠାରେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଭରତଙ୍କ ଅନୁଚର ରୂପେ ରହିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବନପ୍ରତ୍ୟାଗମନ ପରେ ଏ ଭରତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନନ୍ଦୀଗ୍ରାମରୁ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଆସିଲେ । ରାମ-ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଦେଶକ୍ରମେ ଏ ଲବଣନାମକ ରାକ୍ଷସକୁ ବଧ କରି ତାହାର ମଧୁପୁରୀ ରାଜଧାନୀକୁ ଧ୍ୱଂସକରି ସେହିଠାରେ ମଥୁରା ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନକରି ନିଜର ପୁତ୍ର ସୁବାହୁ ଓ ଶତ୍ରୁଘାତୀଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ରାଜ୍ୟର ଭାର ଅର୍ପଣ କରି କିଛିଦିନପରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସରଯୂ ନଦୀରେ ଯୋଗବଳରେ ତନୁତ୍ୟାଗ କଲେ ।]
୩ । ସ୍ୱଫଲ୍କ ଏକପୁତ୍ର (ହି ଶ)—3. Name of Swaphalka. ଦେ.ବ—୧ । ପୁରୁଷଙ୍କ ବିଶେଷ ।

ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ନାମ—1. A name given to males.

ଶତ୍ରୁଘ୍ନୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶତ୍ରୁଘ୍ନ+ଈ)—ଶତ୍ରୁଘ୍ନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Śatrughnī Feminine of Śatrughna ସ. ବ—ହତ୍ତିଆର; ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର (ହି. ଶ)—Weapon; offensive weapon.

ଶତ୍ରୁଚର—ସ. ବ—(ଶତ୍ରୁ+ଚର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷର ଗୁପ୍ତଚର
Śatruchara ଶତ୍ରୁର ଚର ବା ପ୍ରତିନିଧି—A spy or informer of the enemy.

ଶତ୍ରୁଜୟ—ସ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶତ୍ରୁ ବିଜୟ (ଦେଖ)
Śatru jaya Śatru bijaya (See)

ଶତ୍ରୁଜୟୀ—ସ. ବିଣ—ଶତ୍ରୁ ବିଜୟୀ (ଦେଖ)
Śatru jayī Śatru bijayī (See)

ଶତ୍ରୁଜିତ୍—ସ. ବିଣ—(ଶତ୍ରୁ+ଜି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଶତ୍ରୁବିଜୟୀ-
Śatrujit Vanquishing one's foe.
ସ. ବ—୧ । କୁବଳୟାଶ୍ୱଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ—
1. Name of father of king Kubalayāswa.

ଶତ୍ରୁଞ୍ଜୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶତ୍ରୁଂ=ଶତ୍ରୁ+ଜି ଧାତୁ=ଜୟକରିବା
Śatrunjaya +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ ଉପପଦ ତତ୍)—ଶତ୍ରୁକୁ ଜୟକାରୀ; ଯେ ଶତ୍ରୁକୁ ପରାଜିତ କରେ—Vanquishing an enemy, the vanquisher of one's enemy. ବ—୧ । ପର୍ବତ ବିଶେଷ; ଗୁଜୁରାଟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗିର୍ଣ୍ଣାର ପର୍ବତ;

ବିମଳାଦ୍ରି—1. Name of the mountain Girnar in Gujerat (W. India) [ଦ୍ର— ଏହା ଜୈନମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୀର୍ଥ, ଏହା କାଠିଆ ବାଡ଼ରେ ପାଲିଟାନା ନଗର ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ଅନେକ ଜୈନ ଦେବ ମନ୍ଦିର ଓ ପ୍ରସ୍ତରର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଅଛି ।] ୨ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବାହନ ହସ୍ତୀର ନାମ; ମହାବଳ ଓ ମହାକାୟ ହସ୍ତୀ—2. Name of a big elephant belonging to Ramchandra. [ଦ୍ର—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମାଲୁଲାଳସ୍ଥରୁ ଏହି ହସ୍ତୀକୁ ଉପହାର ପାଇଥିଲେ ଓ ବନବାସନ କାଳରେ ଏହାକୁ ସୁପଙ୍ଖକୁ ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ ।] ୩ । ପରମେଶ୍ୱର (ହି. ଶ)— 3. God.

ଶତ୍ରୁତା ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ—(ଶତ୍ରୁ + ଭାବାର୍ଥେ. ତା, ତ୍ୱ)—୧ । ବିପକ୍ଷତା; ବୈରିତା—1. Enmity; hostility. ୨ । ପ୍ରତିକୂଳତା—2. Opposition; contrarity; unfavourableness.

Śatrutā(twa)

ଶତ୍ରୁତା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶତ୍ରୁଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—To act inimically to a person.

Śatrutā karibā

শত্রুতা করা শত্রুতা করেনা

ଶତ୍ରୁତାଚରଣ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶତ୍ରୁତା + ଆଚରଣ)—ବୈରିଭାବ ଆଚରଣ କରିବା; ଶତ୍ରୁରୂପେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନିଷ୍ଟାଚରଣ—Acts of hostility.

Śatrutācharaṇa

ଶତ୍ରୁତାଚାରୀ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ—(ଶତ୍ରୁତା + ଆ + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ଶତ୍ରୁତାଚରଣ କରେ— [ଶତ୍ରୁତାଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] Doing acts of hostility; acting inimically.

Śatrutācharī

ଶତ୍ରୁତାନଳ—ସଂ. ବ—(ଶତ୍ରୁତା + ଅନଳ; ରୂପକ)—ଅଗ୍ନିପରି ଭୟାନକ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ଶତ୍ରୁତା—Fierce hostility or enmity compared to fire.

Śatrutā nala

ଶତ୍ରୁତାପନ—ସଂ. ବ—(ଶତ୍ରୁ + ତାପନ; ୩ୟା ତତ୍)—୧ । ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—1. Oppression practised on a person by one's enemy. ୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଆପଣାର ଶତ୍ରୁକୁ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ କରିବା—2. Oppressing one's enemies. ବିଣ (ଶତ୍ରୁ + ତାପି ଧାତୁ = କଷ୍ଟ ଦେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଶତ୍ରୁର ପୀଡ଼ାଦାୟକ Oppressive to the enemy.

Śatrutāpana

ଶତ୍ରୁତା ଭାବ—ଦେ. ବ—ଶତ୍ରୁଭାବ (ଦେଖ)

Śatrutā bhāba Śatru bhāba (See)

ଶତ୍ରୁତାଭାବ ପୋଷଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ବୈରିଭାବ ମନରେ ରଖିବା—To retain a feeling of enmity against a person.

Śatrutā bhāba poshaṇa karibā

শত্রুতা পোষণকরা

ଶତ୍ରୁଦମ(ଲ)ନ—ସଂ.ବ—୧ । (ଶତ୍ରୁ + ଦମ୍ [ଲ]ଧାତୁ + ଭାବ.ଅନ)—ଶତ୍ରୁକୁ ପରାଜୟ କରଣ—Vanquishing the foe. ୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଶତ୍ରୁ ମର୍ଦ୍ଦନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Vanquisher of the enemy. ୩ । ଦଶରଥ ପୁତ୍ର ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ ଏକ ନାମ— 3. A name of Śatrughna.

Śatru dama(la)na

ଶତ୍ରୁଦ୍ରୁମ—ସଂ. ବ—ଅମ୍ଳବେତସ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—

Śatru druma Common sorrel.

ଶତ୍ରୁଦ୍ରୋହ—ସଂ. ବ—ବିପକ୍ଷକୁ ନାଶ କରିବା—

Śatru droha Distruction of one's foe.

ଶତ୍ରୁନାଶ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶତ୍ରୁକୁ ପୀଡ଼ା ଦେବା—

Śatru nāśa The destruction of the enemy.

ଶତ୍ରୁନିପୀଡ଼ିତ—ସଂ. ବିଣ—(ଶତ୍ରୁ + ନିପୀଡ଼ିତ, ୩ୟା ତତ୍)—ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—Oppressed by the enemy. (ଶତ୍ରୁ ନିପୀଡ଼ିତ-ବିଶେଷ୍ୟ)

Śatru nipīḍita

ଶତ୍ରୁନିର୍ଯ୍ୟାତନ—ସଂ. ବ—(୩ୟା ତତ୍)—ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା ପୀଡ଼ନ—

Śatru nirjyātana Oppression practised on a person by one's enemy.

ଶତ୍ରୁନ୍ତପ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବ ପୁଂ—(ଶତ୍ରୁ + ତପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶତ୍ରୁ ପରାଜୟକାରୀ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ)— [ଶତ୍ରୁଦମ-ଅନ୍ୟରୂପ]

Śatruntapa Vanquishing one's foes.

ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ବିପକ୍ଷ ଦଳ—1. Enemy's party. ୨ । ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷ—2. The enemy. ୩ । ବିପକ୍ଷର ସେନା—3. The enemy's army.

Śatru paksha

ଶତ୍ରୁପଣ—ଦେ. ବ—ଶତ୍ରୁତା—Enmity.

Śatru paṇa শত্রুতা শত্রুতাই, শত্রু পন

(ଶତ୍ରୁ ପଣିଆ[ସ୍ତ୍ରୀ]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶତ୍ରୁପୀଡ଼ନ—ସଂ. ବ—ଶତ୍ରୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନ (ଦେଖ)

Śatru pīḍana Śatru nirjyātana (See)

ଶତ୍ରୁପୀଡ଼ା—ସଂ. ବ (୩. ତ. ଲେ)—ଶତ୍ରୁକୃତ ଅତ୍ୟାଚାର—

Śatru pīḍā Oppression by the enemy.

ଶତ୍ରୁବଧ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଆପଣାର ଶତ୍ରୁର ହତ୍ୟା—

Śatru badha The murder of one's enemy, killing one's enemy.

ଶତ୍ରୁବଳ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ବିପକ୍ଷର ଶକ୍ତି ବା କ୍ଷମତା—

Śatru bala 1. The power of the enemy. ୨ । ବିପକ୍ଷର ସେନାବଳ—2. The enemy's force or army. ସଂ. ବିଣ (ଶତ୍ରୁ + ବିଦ୍ୟମାନ୍ୟାର୍ଥେ ବଳ)—ଯାହାର ଶତ୍ରୁ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— Having enemies.

ଶତ୍ରୁବାଧା—ସଂ. ବ (୩. ତ. ଲେ)—ଶତ୍ରୁ ପୀଡ଼ା (ଦେଖ)

Śatru bādhā Śatru pīḍā (See)

ଶତ୍ରୁବିଜୟ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶତ୍ରୁର ପରାଜୟ; ଶତ୍ରୁକୁ ପରାସ୍ତ କରିବା—The defeat of the foe.

Śatru bijaya

ଶତ୍ରୁ ବିଜୟୀ – ସ.ବିଶ. ଓ ବି ପୁଂ--ଯେ ଶତ୍ରୁକୁ ପରାଜିତ କରେ; ଶତ୍ରୁଜୟୀ-
Śatru bijayī Vanquishing one's enemy; vanqui-
(ଶତ୍ରୁ ବିଜୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) sher of one's foes.

ଶତ୍ରୁ ବିଜିତ—ସ. ବିଶ (ଶତ୍ରୁ + ବିଜିତ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) – ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା
Śatru bijita ପରାଜିତ—Vanquished or conquered
(ଶତ୍ରୁ ବିଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) by the enemy.

ଶତ୍ରୁ ବିଗ୍ରହ—ସ. ବି—ଶତ୍ରୁଭାବପୂର୍ବକ ଯୁଦ୍ଧ; ଶତ୍ରୁଭାବରେ ଅଭିଯୋଗ
Śatru bigraha (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Fight with inimical motive.

ଶତ୍ରୁ ବିନାଶନ – ସ. ବି—୧ । ଶତ୍ରୁ ବିନାଶକାରୀ—1. Destroyer
Śatru bināśana of the foes. ୨ । ମହାଦେବ (ହ୍ର ଶ)—
2. Mahādeba.

ଶତ୍ରୁ ଭଙ୍ଗ—ସ. ବି—ମୁଞ୍ଜ ତୃଣ (ହ୍ର. ଶ)—
Śatru bhaṅga The Muñja grass.

ଶତ୍ରୁ ଭଞ୍ଜ ଦେବ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଭଞ୍ଜବଂଶୀୟ ଜନୈକ ଖ୍ୟାତନାମା
Śatrū bhañja deba ରାଜା—A famous king of the
Bhañja dynasty. [ଦ—ଏ ପ୍ରଥମ ଶିଳାଭଞ୍ଜଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିଲେ ଓ ଭାଦୟ ଶିଖିଳ ମଣ୍ଡଳ (ଅଧୁନିକ ବୋଦ, ଦଶପଲ୍ଲା ଓ ଦୁମସର)ର ଅଧୀଶ୍ୱର ଥିଲେ । ବିକ୍ରମ ସମ୍ବତ୍ ୮୦୦ ବା ୭୪୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଲିଖିତ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ତାମ୍ରଶାସନରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ସେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ—ଶ୍ରୀଯୁତ କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର, ବି.ଏ, ଡି. ଲିଟ ଙ୍କ ଟିପ୍ପଣୀ ।]

ଶତ୍ରୁ ଭାବ—ସ. ବି—ଶତ୍ରୁତା—Enmity
Śatru bhāba (ଶତ୍ରୁଭାବ—ଦେ. ରୂପ)

ଶତ୍ରୁ ଭୂମିଜ—ସ. ବି—ନୀଳାଞ୍ଜନ (ହ୍ର. ଶ; ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śatru bhūmija The blue collyrium.

ଶତ୍ରୁ ମର୍ଦ୍ଦକ—ସ. ବିଶ. ଓ ବି ପୁଂ—ବିପକ୍ଷକୁ ଯେ ପରାଜୟ କରେ—
Śatru marddaka Vanquisher of one's foes.
(ଶତ୍ରୁ ମର୍ଦ୍ଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶତ୍ରୁବିମର୍ଦ୍ଦକ—ଅନୁରୂପ)

ଶତ୍ରୁ ମର୍ଦ୍ଦନ – ସଂ. ବି—୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ବିପକ୍ଷକୁ ପରାଜିତ କରିବା—
Śatru marddana 1. Vanquishing the enemy.
୨ । ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ ଏକ ନାମ—2. Name of Śatrughna
୩ । କୁବଳୟାଶ୍ୱଯୁଙ୍କ ପୁତ୍ର (ହ୍ର ଶ)—
3. Name of the son of Kubalāyaśwa.
ବିଶ. ପୁଂ—ବିପକ୍ଷକୁ ଦମନକାରୀ—Vanquishing
(ଶତ୍ରୁ ବିମର୍ଦ୍ଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) the enemy

ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର—ସଂ. ବି (ସହତତ୍ପୁ)—୧ । ଶତ୍ରୁ ଓ ମିତ୍ର—1. Foe and
Śatru mitra friend. ୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଅପରଙ୍କ ବିପକ୍ଷର
ମିତ୍ର—2. The friend of one's enemy.

ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ସଂ. ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର)—ଶତ୍ରୁ ଓ ମିତ୍ର—Friend
Śatru mitru ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର ଶତ୍ରୁମିତ୍ର and foe.

ଶତ୍ରୁ ଶଙ୍କା—ସ. ବି—୧ । ବିପକ୍ଷ ଯୋଗୁଁ ମନରେ ଭୟ ଭୟ—
Śatru śaṅkā 1. The fear of the enemy. ୨ । ଶତ୍ରୁ
ଠାରୁ ଅନିଷ୍ଟ ଘଟିବାର ଆଶଙ୍କା—2. Apprehension
of injury from the foe.

ଶତ୍ରୁ ଶାସନ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବିପକ୍ଷକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା—
Śatru śāsana The punishing of one's enemies.
[ଦ—ଏଥିରୁ ବିଶେଷଣରେ (ପୁଂ) ଶତ୍ରୁଶାସ୍ତା ଓ (ସ୍ତ୍ରୀ) ଶତ୍ରୁଶାସ୍ତ୍ରୀ ହୁଏ ।]

ଶତ୍ରୁ ଶଙ୍କୁଳ—ସଂ. ବିଶ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—
Śatru śaṅkala Infested by the enemy.

ଶତ୍ରୁ ସଲ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶତ୍ରୁ + ଶଲ୍ୟ)—କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି
Śatru sala ବିଶେଷ (ଜଗଦ୍ବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ)—A family-
title of the Kshatriyas.

ଶତ୍ରୁ ସ(ସା)ହ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶତ୍ରୁ + ସହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—
Śatru sa(sā)ha ଶତ୍ରୁର ବିକ୍ରମ ସହନଶୀଳ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Able to beat the prowess or brunt of the
enemy.

ଶତ୍ରୁ ସାତ୍—ସଂ. ବି (ଶତ୍ରୁ + ପରିଣତାର୍ଥେ ସାତ୍)—୧ । ଶତ୍ରୁରୂପେ
Śatru sāt ପରିଣତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Changed into
a foe. ୨ । ଶତ୍ରୁର ହସ୍ତଗତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
2. Occupied or taken possession of by
the enemy.

ଶତ୍ରୁ ହନ୍ତା—ସଂ. ବିଶ ଓ ବି. ପୁଂ—ବୈରୀ ହନନକାରୀ—Destru-
Śatru hantā ctive of one's foes, ସଂ. ବି (ନାମ)—
(ଶତ୍ରୁ ହନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଷ୍ଣୁଦେଶୋଦ୍ଭବ ଶମ୍ବର ଦୈତ୍ୟର ଏକ ମନ୍ତ୍ରୀ
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Name of a minister of
demon Śambara.

ଶତ୍ରୁ ହା—ସଂ. ବିଶ ଓ ବି (ଶତ୍ରୁ + ହନ୍ ଧାତୁ + କ୍ୱିପ୍; ଶତ୍ରୁ ହନ୍ ଶବ୍ଦ
Śatruhā ୧ମା. ୧ବ)—ଶତ୍ରୁ ହନ୍ତା (ଦେଖ)—Śatru-
hantā (See) ବି—୧ । ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କର ଏକ ନାମ
(ହ୍ର. ଶ)—1. A name of Śatrughna. ୨ ।
ଶ୍ୱଫଲ୍କର ଏକପୁତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
2. Name of a son of Śwaphalka.

ଶତ୍ରୁ ହିଂସା—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ବିପକ୍ଷକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା—
Śatru himsā Punishing the enemy.

ଶଦ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଗମନ କରିବା—1. To go. ୨ । ଗତି
Śad (root) କରିବା—2. To move. ୩ । ନାଶ କରିବା—
3. To destroy, ୪ । ଅନିଷ୍ଟ କରିବା—4. To
injure. ୫ । ଛେଦନ କରିବା—5 To cut.

ଶଦ—ସଂ. ବି—୧ । ଫଳମୂଳାଦି (ହ୍ର. ଶ)—1. Vegetable;
Śada fruits and roots. ୨ । ଜଳ; ରାଜସ୍ୱ (ହ୍ର. ଶ)—
2. Rent. ୩ । ପରିବା (ହ୍ର. ଶ)—3. Kitchen
vegetables.

ଶଦକ—ସଂ. ବି—ତୁଷି ବା ତୁଷ ବାହାର କରାଯାଇ ନ ଥିବା ଧାନ୍ୟ
Śadaka (ହ୍ର. ଶ)—Grain with the chaff
intact.

ଶଦରଙ୍ଗା—ଦେ. ବି—ମଦରଙ୍ଗା ଧାନ ପରି ଏକପ୍ରକାର ଧାନ; ଶାଳିଞ୍ଚ
Śādaraṅgā (ହରେକୃଷ୍ଣ, ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—ଶାଳିଞ୍ଚ (ଦେଖ)—
ଶାଙ୍କେଶାକ Śāliñcha (See)

ଶଦ୍ଧ(ର୍ଦ୍ଦି)ଅଲି—ପ୍ରାଦେ (ବଙ୍ଗାମ) ବ—ଦରାଟର ଚତୁର୍ଦ୍ଦାଠ ଉପରେ ଦଅଣିବା ପଟା—Lintel.
Šadi(rdi)ali
(ଶାଡ଼ୁଲ, ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ—ଦେ. ରୂପ)

ଶଦ୍ରି—ସଂ. ବ (ଶଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ରି)—୧ । ମେଘ—1. The cloud. ୨ । ପ୍ରଥମ ଫାଣ୍ଡବ; ଅର୍ଜୁନ—2. Arjuna. ୩ । ହସ୍ତୀ—3. Elephant. ୪ । ବିଦ୍ୟୁତ୍—4. Lightning. ୫ । ଖଣ୍ଡ (ହି. ଶ)—5. Piece; bit.
Šadri

ଶଦ୍ରୁ—ସଂ. ବ (ଶଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ରୁ)—୧ । ଗମନଶୀଳ—1. Moving; tending to move. ୨ । ପତନଶୀଳ—3. Having a tendency to fall. ୩ । କ୍ଷୟଶୀଳ—3. Having a tendency to decay; decaying. ୪ । ପତନକର୍ତ୍ତା—4. Causing to fall. ସଂ. ବ—୧ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ)—1. Bishnu. ୨ । ଗଣ୍ଡା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Rhinoceros.
Šadru

ଶଧ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶ୍ରଦ୍ଧା)—ସଧ (ଦେଶ)—Sadha. (See)
Šadha [ଉ—ଅପାଙ୍କେ ଗୃହି ପୁଲକ୍ତ ହୋଇଲା ନ ଗୃହି ଗୃହିବାକୁ ଶଧ । ପ୍ରାଚୀ. ଉଷାଅଉଲାଷ ।]

ଶନ୍ବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଗମନ କରିବା-1. To go. ୨ ଚାଲିବା—2. To walk; to travel.
Šan-b (root)

ଶନ—ସଂ. ବ—୧ । ଶାନ୍ତି (ହି. ଶ)—1. Peace. ୨ । ସ୍ଥିରତା (ହି. ଶ)—2. Stillness. ୩ । ଚଣପଟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Hemp; Cannabis Sativa. ଦେ. ବ—ଶନି ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—A name for calling Šani.
Šana

ଶନକ—ସଂ. ବ—(ନାମ) ଶମ୍ବରର ଏକ ପୁତ୍ର (ହି. ଶ)
Šanaka Name of a son of demon Šambara.

ଶନକାବଲି—ସଂ. ବ—ଗଜପିପ୍ପଳୀ (ହି. ଶ)
Šanakābali Scindapsus Officinalis.

ଶନପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବ—କଟୁକା (ହି, ଶ)
Šanaparṇṇī Black hellebore.

ଶନପୁଷ୍ପୀ—ସଂ. ବ—ଶଣପୁଷ୍ପୀ (ହି. ଶ)
Šanapushpī Crotalaria Juncia.

ଶନଶନ—ଦେ. ବ—ସନ ସନ (ଦେଶ)—Sana sana. (See)
Šanašana [ଉ—ଶନ ଶନ ଶରଲୁକ ଗୁଲ୍ଲା ଅମ୍ବରେ । ରାଧାନାଥ ।]

ଶନା—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ଶନି ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—A name for calling Šani.
Šanā
ଶନି ଶନିଚରା, ଶନିୟା
[ଶନିଅ, ଶନୁଅ—ଅନାଦରରୂପ]
(ଶନୁ, ଶନେଇ—ଆଦରାର୍ଥକରୂପ)

ଶନା(ନେ)ଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଦୂତ—1. A bugle; a clarion. ୨ । (ଅଦରାର୍ଥକ) ଶନି ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—ସାନାଇ 2. A name for calling a person named Šani.
Šanā(ne)i
ସହନାଇ, ପିପହୀ
ଶନୁ, ଶନାଇ ଶନ୍ତୁ

ଶନି—ସଂ. ବ (ଶଣ୍ ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+ସଂକ୍ଷିପ୍ତାର୍ଥ. ଇ; କିମ୍ବା ଶୋ ଧାତୁ=ଶାଣ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନି)—୧ । ସପ୍ତମ ଗ୍ରହ; ଶନି ଗ୍ରହର ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଶନି, ଶନୈଶ୍ଚର, ସୌରି, ନୀଳବାସା, ମନ୍ଦ, ଶ୍ମଶ୍ରୁଜ, ପାତଙ୍ଗି, ଗ୍ରହନାୟକ, ଶ୍ମଶ୍ରୁଯୁତ, ଭାସ୍କର(ବ), ନୀଳାମ୍ବର, ଅର, ଚୋଡ଼, ବନ, ବୋଜ, ସପ୍ତାଂଶୁ, ପଙ୍ଗୁ, କାଳ, ସୂର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଅସିତ ଗ୍ରହବିଶେଷ (ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଔରସରେ ଛାୟାଦେବୀ ଶ୍ମଶ୍ରୁଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ)—1. The seventh planet, said to be the son of the Sun; Saturn,
Šani

[ଦ—ପୁରାଣ ମତରେ ଶନିଗ୍ରହ ଚିତ୍ରରଥପୁତ୍ର କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଋତୁ ରକ୍ଷା ନ କରିବା କାରଣରୁ ଏହାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଏହାଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ ଯେ, ଏ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁକୁ ଚାହିଁବେ, ତାହା ବିନଷ୍ଟ ହେବ । ପାର୍ବତୀଙ୍କର ଗଣେଶ ଜନ୍ମ ହେବାରୁ ଏ ବିଷୟଙ୍କ ଅଦେଖରେ ନବଜାତ ଗଣେଶଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଓ ଗଣେଶଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଏହାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବାମାତ୍ରକେ ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡଟି ଉଡ଼ିଗଲା । ଦେବତାମାନେ ଉତ୍ତରଣାଭ ଗୋଟିଏ ହାତୀର ମୁଣ୍ଡ ଆଣି ଗଣେଶଙ୍କ ଗଣ୍ଡିରେ ଲଗାଇଦେଲେ ଓ ତଦବଧି ଗଣେଶ ଗଜାନନ ହେଲେ । ପାର୍ବତୀଙ୍କ ଶାପରୁ ଏ ଖଞ୍ଜ ହୋଇଗଲେ । ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ଏ ଅମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ । ଏହାଙ୍କର ଗତି ଧୀର ଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ମନ୍ଦ ଓ ଶନୈଶ୍ଚର । ଥରେ ଗୋଟିଏ ରାଶିରୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବାକୁ ଶନିଙ୍କୁ ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷ ଲାଗେ । ଶନିଙ୍କର ଗୋଚରକାଳ ମଧ୍ୟରେ ୨ୟ, ୮ମ ଓ ୯ମ ସାଢ଼େ ସାତ ବର୍ଷକୁ ଶନିଦଶା ଏବଂ ୧୨ଶ, ଜନ୍ମ ଓ ୨ୟ ୨ବର୍ଷକୁ ଶନି ସାଢ଼େସାତ ବୋଲାଯାଏ । ଶନି ଶଦ୍ରକ୍ଷକ ଗ୍ରହ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ । ଏଥିପାଇଁ ଶନିବାରର ଶଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ବେଶି ବିପନ୍ନ ହେବାକୁ ପଡ଼େ ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଶନି ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମରାଶିସ୍ଥ ହେଲେ ବିତ୍ତନାଶ, ମନସ୍ତାପ; ୨ୟରେ କ୍ଲେଶ; ତୃତୀୟରେ ଶତ୍ରୁନାଶ ଓ ବିତ୍ତଲାଭ; ୪ର୍ଥରେ ଶତ୍ରୁବୃଦ୍ଧି ; ୫ମରେ ପୁତ୍ର ଭୟ ଓ ଅର୍ଥନାଶ; ୬ଷ୍ଠରେ ଅର୍ଥଲାଭ; ୭ମରେ ଅନିଷ୍ଟପାତ; ୮ମରେ ଦେହ ପୀଡ଼ା; ୯ମରେ ଧନକ୍ଷୟ; ୧୦ମରେ ମାନସିକ ଉଦ୍‌ବେଗ; ୧୧ଶରେ ବିତ୍ତଲାଭ ଓ ୧୨ଶରେ ଅନର୍ଥ ଘଟେ । ଶନିଗ୍ରହ ରାଶିରୁ ନିର୍ଗମନକାଳରେ ଗୋଚର ଫଳ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଲଗ୍ନର ୨ୟ ଘରେ ଶନି ଥାଆନ୍ତି, ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୁଏ । ଶନିବାର ବିବାହ, ଶୌରକର୍ମ ବିବର୍ଜିତ । ଶନିବାରର ଦିବସର ଷଷ୍ଠଭାଗ ରାତ୍ରିବେଳା ଓ

ପ୍ରଥମଭାଗ ଓ ଶେଷଭାଗ କାଳବେଳା । ଶନିବାରର ରାହିର ପ୍ରଥମଭାଗ ଓ ଶେଷଭାଗ କାଳରାହି । ଶନିବାରରେ କାଳକାର ପ୍ରଥମ ଉଜୋଦଶନ ଘଟିଲେ ସେ କାଳକା ବଧକା ହୁଏ ।

ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ମତାନୁସାରେ ବୁଧମହାଦଶା ପରେ ଓ ବୃହସ୍ପତିମହାଦଶା ପୂର୍ବରୁ ଶନିର ମହାଦଶା ଭୋଗ ହୁଏ । ଏ ମହାଦଶାର ଭୋଗକାଳ ଦଶ ବର୍ଷ । କେବଳ ମତରେ ଶନିମହାଦଶା ୧୯ ବର୍ଷ ଓ ତାହା ବୃହସ୍ପତି ମହାଦଶା ପରେ ଓ ବୁଧ ମହାଦଶା ପୂର୍ବରୁ ପଡ଼େ । ଶନି ଗ୍ରହଙ୍କ ଶାନ୍ତି ନିମିତ୍ତ ତୀ ହ, ତୈଳ, କୃଷ୍ଣତିଳ, ମହିଷ ଓ ଲୌହଦାନ ପ୍ରଶସ୍ତ । ଶନିବାରରେ ଜ୍ୱର ଧରିଲେ ଉକ୍ତ ଜ୍ୱର କଷ୍ଟପ୍ରଦ ହୁଏ । ନୀଳମଣି ଶନି ଗ୍ରହଙ୍କର ପ୍ରିୟମଣି ।

ଏହା ସୌରଜଗତର ନବ ଗ୍ରହଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୭ମ ଗ୍ରହ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଏହାର ଦୂରତ୍ୱ ୮୮ କୋଟି ୩୦ ଲକ୍ଷ ମାଇଲ, ଅର୍ଥାତ୍ ପୃଥିବୀ ଅପେକ୍ଷା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ୯୫ ଗୁଣ ଦୂରରେ ଏହା ଅବସ୍ଥିତ । ଏଥିର ବ୍ୟାସ ୭୫ ହଜାର ୮ଶତ ମାଇଲ । ଥରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଚାରିଆଡ଼େ ଘୂରିବାକୁ ଏହାକୁ ୨୯ ବର୍ଷ ୧୬୭ ଦିନ ଲାଗେ ଓ ଗୋଟିଏ ରାଶିକୁ ଟପିବାକୁ ପ୍ରାୟ ୨୫ ବର୍ଷ ଲାଗେ । ବୃହସ୍ପତିଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଏ ସବୁ ଗ୍ରହଠାରୁ ବଡ଼ । ଏହାର ବ୍ୟାସ ପୃଥିବୀର ବ୍ୟାସର ଜଅ ଗୁଣ । ଏଥିର ୯୫ ଓ ମତାନ୍ତରରେ ୮୫ ଉପଗ୍ରହ ବା ଚନ୍ଦ୍ର ଅଛନ୍ତି । ଏ ସବୁ ଗ୍ରହଠାରୁ ବେଶି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଏ ଅପଣା ଅକ୍ଷ ଉପରେ ୩୭୮ ଦିନରେ ଥରେ ଘୂରି ଆସେ । ଏଗ୍ରହର ଚାରିପାଖେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବଳୟ ଅଛି । ଏହି ବାହ୍ୟ ବଳୟରୁ ଶନିର ପିଣ୍ଡର ଦୂରତ୍ୱ ୫ ହଜାର ୯ ଶତ ମାଇଲ ବାହ୍ୟ ବଳୟର ଓସାର ୧୧ ହଜାର ୨ ଶତ ମାଇଲ । ବଳୟର ବ୍ୟାସ ୧ ଲକ୍ଷ ୭୨ ହଜାର ୮ ଶତ ମାଇଲ ଓ ଘନତା ଶହେ ମାଇଲରୁ ଅଳ୍ପ ଅଛି । (ହି. ଶ)

ଫଳଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଏ ଗ୍ରହ କୃଷ୍ଣ, ଶୂଦ୍ର, ବଣ୍ଡ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖ, ଗୃଧ୍ରବାହନ, ସୌରାଷ୍ଟ୍ରଦେଶାଧିପତି, ନପୁଂସକ ଓ ତମୋଗୁଣଯୁକ୍ତ, କଷାୟରସର ଅଧିପତି, ମକର ଓ କୁମ୍ଭ ରାଶିର ଓ ନୀଳକାନ୍ତମଣିର ଅଧିପତି, ଚତୁର୍ଭୁଜ, ବାଣ, ଶୂଳ, ଧନୁଃ ଓ ଦଣ୍ଡଧାରୀ । ଯମ ଏ ଗ୍ରହର ଅଧିପତି ଓ ପ୍ରତ୍ୟଧିଦେବତା ।

ପଦ୍ମପୁରାଣ ମତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଛାୟାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଏହାଙ୍କର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ଏହାଙ୍କୁ କଶ୍ୟପମୁନିଙ୍କ ସନ୍ତାନ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ । ଶନି ଓ ମଙ୍ଗଳ ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ଏକସ୍ଥାନଗତ ହେଲେ ରାଜଯୋଗକାରକ ହୁଅନ୍ତି ।]

୨। ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ (ହି. ଶ)—2. Misfortune; illluck. ୩। ଶନିବାର—3. Saturday. (ଉ— ଉଦୟ ଅସ୍ତ ଶନିର ଆଷ୍ଟ—ଶନାବତନ ।) ଦେ. ବି—୧। ଦୁରଦୃଷ୍ଟି-

ଶନି ଶାନି ଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A person with evil eyes. ୨। କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A miser. ୩। ଖୋଟା ଲୋକ—3. A lame man.

ଶନି ଗୋଚର—ସଂ. ବି [ଜ୍ୟୋତିଷ]—ଶନି ଗ୍ରହ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଶିକୁ
Śani gochara ଅତିକ୍ରମ କରିବା କାଳ ୨½ ବର୍ଷ—
A period of 2½ years which it takes Saturn to cross one of the zodiac signs.

ଶନି ଚଳନ—ସଂ. ବି [୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍]—ଶନି ଗ୍ରହର ଗୋଟିଏ ରାଶିରୁ ଅନ୍ୟ
Śani chalana ରାଶିକୁ ଯିବାର କାଳ— The time
[ଶନିସଞ୍ଚାର—ଅନ୍ୟରୂପ] when the planet Saturn crosses the boundary of 2 signs.

ଶନିଜ—ସଂ. ବି—ଗୋଲମରିଚ [ହି. ଶ]—
Śanija Black pepper

ଶନି ଦଶା—ସଂ. ବି—୧। ଜାତକରେ ଶନିଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲେ ଘଟିବା
Śani daśā ଅବସ୍ଥା—(ଶନି ଚଳେ କୋଠ ଦେଖ)—
ଶନିମହାଦଶା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The condition of a person due to the planet Saturn (see the notes under Śani) ୨। ଅଭାବ ଓ ଦୁଃଖମୟ ଅବସ୍ଥା—2. A time of want and misery.

ଶନି ଦୃଷ୍ଟି—ଦେ. ବି.—୧। ମନ୍ଦ ବା ଅଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟି—1. Bad or in-
Śani drushṭi ଶନିଦୃଷ୍ଟି ଶନିଦଷ୍ଟି auspicious look.
୨। ବେଅନୁଗ୍ରହ ଦୃଷ୍ଟି; ପ୍ରତିକୂଳ ଦୃଷ୍ଟି; କୋପଦୃଷ୍ଟି—
2. Evil eye.

ଶନି ପ୍ରଦୋଷ—ସଂ.ବି.—କୌଣସି ମାସର କୃଷ୍ଣା ତ୍ରୟୋଦଶୀ ଶନିବାରରେ
Śani pradosha ପଡ଼ିଲେ ସେ ଦିନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଶିବ ପୂଜା ରୂପ
ବ୍ରତ ଓ ପର୍ବ (ହି.ଶ)—A festival observed if a Saturday falls on the 13th of a dark lunar fortnight.

ଶନି ପ୍ରସୂ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଏକ ପତ୍ନୀ; ଛାୟା—
Śani prasū Chhāyā; one of the 2 wives of the Sun god.

ଶନି ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ନୀଳମଣି—Sapphire.
Śani Priya.

ଶନି ବାର—ସଂ. ବି.—ଶୁକ୍ରବାରର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ରବିବାରର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ
Śani bāra (ଶନିବାସର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦିବସ—Saturday.

ଶନିବାର ଗଣ୍ଡା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)—ବି. (ତୁଳ. ହି. ଶନିଚଣ୍ଡା)—
Śanibāra gaṇḍā ପ୍ରତି ଶନିବାରରେ ଗୁରୁଶାଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ
ଛାତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଗୁରୁଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ ଗୁଣ୍ଡିକୋଡ଼ି କଉଡ଼ି—20 pieces of cowries paid to the teacher by his pupils on every Saturday.
(ବ୍ର—ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରଚାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତି ଶନିବାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଘରୁ ୧ପାଣ୍ଠି ଗୁଡ଼ିଲ, ୧ ପଇସା ଓ ଗୋଟିଏ ଗୁଆ ସ୍କୁଲକୁ ଆଣନ୍ତି । ପିଲାମାନେ ସଂଗୃହୀତ

ପଇସା ମଧ୍ୟରୁ ବଛ ଅଂଶରେ ଗୁଡ଼ ଅଛି ଅର୍ଣ୍ଣ କେତେକ ଗୁଡ଼ଲଲୁ ବଡ଼ୁଗଇ ତା ସଙ୍ଗେ ଗୁଡ଼ ମିଶାଇ ଗଣେଶଙ୍କ ସ୍ତବ ପାଠ କରନ୍ତି ଓ ଉଲ୍ଲ ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ଲ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟାଯାଏ । ତାକ ଗୁଡ଼ଲ, ଗୁଡ଼ ଓ ଗୁଥ ଗୁରୁ ଜିଅନ୍ତି । ଏ ପ୍ରଥାକୁ ହିନ୍ଦିରେ 'ଶନିବତ୍ତ' ବୋଲାଯାଏ ।)

ଶନିରୁହ – ସଂ. ବ (ଶନି+ରୁହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଏହା ଶନିଙ୍କ ବାହନ ଥିବାରୁ)—ମହିଷ; ମଇଁଷି (ହି. ଶ.) — Buffalo.
Śaniruha

ଶନିଶ୍ଚର—ପ୍ରା. ବ—(ସଂ. ଶନୈଶ୍ଚର)—ଶନି ଗ୍ରହ—The planet Saturn.
Śanischara ଶନି ଶନିଚର

ଶନି ସପ୍ତା—ଦେ. ବ.—ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମ ରାଶିଠାରୁ ୭ମ, ୮ମ ଓ ୯ମ ରାଶିରେ ଶନିଗ୍ରହ ରହିବାର କାଳ ୭ବର୍ଷ—
Śani saptā ଶନି ସାଢ଼େସାତ ଶନିକା ଫଳ (ଏହା ଅଶୁଭ)—The time when the saturn is on the 7th, 8th and 9th houses from a man's natal sign. [ଦ୍ର—ଶନି ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ 'ଶନିଶପ୍ତା ଯମର ଭୁତ୍, ଛଡ଼ାଇ ନିଏ କୋଡ଼ର ପୁତ୍' ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଜନା ବଚନ ଅଛି ।]

ଶନି ସାଢ଼େ ସାତି—ଦେ. ବ.—(ଶନି ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—ଜାତକର
Śani sārde sāti ଜନ୍ମ ରାଶିଠାରୁ ୧୨ଶ, ଜନ୍ମ ବା ୧ମ ଓ ୨ୟ ରାଶିରେ ଶନି ସାଢ଼େ ସାତ ଶନି ସାଢ଼େ ସାତୀ ରେ ଶନି ଗ୍ରହର ଥିବା କାଳ ୭ବର୍ଷ (ଏହା ଅଶୁଭକାଳ)-A period of 7½ years in a man's life when the planet Saturn is on the 12th and the 2nd and the first sings from a man's natal sign,

ଶନେଇ—ଦେ. ବ—(ଅଦରାର୍ଥକ) ଶନି ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—
Śanei Name for calling a person named Śani. ଶନି, ଶନାଇ ଶନ୍ତୁ

ଶନୈଃ—ସଂ. ଅ—୧ । ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ; ଧୀରେ ଧୀରେ—
Śanaiḥ 1. Slowly. ୨ । କ୍ରମଶଃ; କ୍ରମେ କ୍ରମେ—[ଶନୈଃ, ଶନୈଃ ଶନୈଃ—ଅନ୍ୟରୂପ] 2. By degrees. ୩ । ମୃଦୁ ଭାବରେ—3. Gently. ୪ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ—4. Little by little.

ଶନୈଃ କ ପ)ନ୍ଥା ଶନୈଃ ପନ୍ଥା ଶନୈଃ ପର୍ବତ ଲଙ୍ଘନଂ—ସଂ. ଶ୍ଳୋକାଂଶ
Śanaiḥ ka(pa)ntha śanaiḥ pantha ପ୍ରବଚନ—କ୍ରମଶଃ śanaiḥ parbata laṅghanam ଅଳ୍ପ ବାଟ ଗୁଲି ଗୁଲି ଶେଷରେ ପର୍ବତ ଲଙ୍ଘନ କରାଯାଇପାରେ—A Sanskrit proverb meaning—Climb slowly and you will surmount a mountain. [ଦ୍ର—ଏହାର ସମକାର୍ଥକ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବଚନ 'ଧୀର ପାଣି ପଥର କାଟେ' ଓ ସମକାର୍ଥକ ଇଂରେଜୀ ପ୍ରବଚନ—'Slow and steady wins the race.'

ଦ୍ର—ଏଥିର ପୂର୍ଣ୍ଣଶ୍ଳୋକ—ଶନୈଃପନ୍ଥା ଶନୈଃକନ୍ଥା ଶନୈଃ ପର୍ବତ ଲଙ୍ଘନମ୍ । ଶନୈଃକର୍ମଚଧର୍ମଶ୍ଚ ଏତେ ପଞ୍ଚ ଶନୈଃ ଶନୈଃ ।

ଏଥିର ଅର୍ଥ :—ପଥ ଅତିକ୍ରମ, ଚଲଲ୍ଲାର କନ୍ଥାରେ ପରିଣତ, ପର୍ବତଲଙ୍ଘନ. କର୍ମ ଓ ଧର୍ମ, ଏ ୫ଟି ତମ ଧୀରେ ଧୀରେ ସାଧିତ ହୁଏ—ସୁଚରିତ ।]

ଶନୈର୍ଗଙ୍ଗମ୍—ସଂ. ଅ—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗଙ୍ଗା ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରବାହିତ
Śanairgaṅgam ହେଉଅଛି; ଧୀରଗାଙ୍ଗ ଦେଶ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—A place or country where the Ganges is flowing slowly.

ଶନୈର୍ମେହ—ସଂ. ବ (ଶନୈଃ+ମେହ)—ପ୍ରମେହ ରୋଗ ବିଶେଷ—
Śanairmeha A kind of gonorrhoea. [ଦ୍ର—ଏହି (ଶନୈଃପ୍ରମେହ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମେହ ରୋଗରେ ମୂତ୍ର ବେଗ ଉତ୍ପତ୍ତି ନ ହୋଇ ସ୍ରବା ପ୍ରାୟ ସକଳ ସଂଯୁକ୍ତ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ମୂତ୍ର ଅଳ୍ପ କଷ୍ଟରେ ନିର୍ଗତ ହେଉଥାଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶନୈର୍ମେହୀ—ସଂ ବ ଓ ବିଣ. ପୁଂ (ଶନୈର୍ମେହ+ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—
Śanairmehī ଶନୈର୍ମେହ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—A person suffering from the Śanairmeha variety of gonorrhoea.

ଶନୈଶ୍ଚର—ସଂ. ବ (ଶନୈଃ=ଧୀରେ ଧୀରେ+ଚର୍ ଧାତୁ=ଗତି
Śanaischara କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଶନିଗ୍ରହର ଗତି ଅନ୍ୟ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ଗତି ଅପେକ୍ଷା ଧୀରତର ଥିବାରୁ)-ଶନିଗ୍ରହ—The planet Saturn.

ଶନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶଂ=ସୁଖ+ତ)—ସୁଖୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) —
Śanta (ଶନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Happy.

ଶନ୍ତନୁ—ସଂ. ବିଣ (ଶଂ+ତନୁ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେହ ବିଶିଷ୍ଟ
Śantanu (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Having a body full of weal. ସଂ. ବ—ଶାନ୍ତନୁ (ଦେଖ)—Śantanu. (See)

ଶନ୍ତି(ନ୍ତୁ) – ସଂ. ବିଣ (ଶଂ+ତି; ତୁ)—ମଙ୍ଗଳଯୁକ୍ତ; କଲ୍ୟାଣଯୁକ୍ତ
Śanti(ntu) (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Full of prosperity or weal.

ଶପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଗାଳି ପକାଇବା; ଦଲ୍ଲ କରିବା—1. To
Śap (root) take an oath. ୨ । ଅଭିଶାପ ଦେବା—2. To curse. ୩ । ଗାଳି ଦେବା—3. To abuse.

ଶପ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶପ୍ତ=ତୃଣ ବିଶେଷ; ତୁଳ. ଅ. ସପ୍=ଶପ
Śapa ମସିଣା, ଆସନ)—ତୃଣ ବିଶେଷଦ୍ୱାରା ବୁଣା ହୋଇଥିବା ମସିଣା—A mat woven with a sort of reed.
ଶପ ତଣ୍ଟା(ଟେ)ଇ
ଶପ ମସି(ଶି)ଣା
ଶପ ମସୁ(ଶୁ)ଣୀ
} ଅନ୍ୟରୂପ ।
ସଂ. ବ (ଶପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ.ଥ) — ଶପ, ଶପଥ ଦିବ୍ୟ ୧ । ଗାଳି ଦେବା; ଭର୍ତ୍ତନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—ଚଟାଇ, ସଫ 1. Rebuking. ୨ ଶପଥ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Oath.

ଶପତ(ତି)—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶପଥ)—ଶପଥ; ପ୍ରଣ—
Śapata(ti) Oath
କିରେ **सपत, सौगंध**

ଶପଥ(ନ) – ସଂ ବ (ଶପ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଥ, ଅନ)—୧ । ଡଲପ;
Śapatha(na) ପ୍ରଣ; ଧର୍ମତଃ ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ଦୋହ—1. Oath; a solemn promise by uttering the name of a God, Deity or a person in connection with one's speech. [ଉ—ଶପଥ ଶବ ଅଛି ଜହ୍ନ ସବେ । ଚମ୍ପୂ. 'ଶ' ଗୀତ ।] ୨ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା; କବୁଲ—2. Promise. ୩ । ଗାଳି; ତିରସ୍କାର—3. Abuse.
[ଦ୍ର—ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ବା କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମୋଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ କୌଣସି ବିଷୟ କହିବା ବା ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା ବା ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ଅନୁରୋଧ କରିବା ବା ଗାଳି ଦେବାକୁ ଶପଥ ବୋଲାଯାଏ; ଯେବେ ମୁଁ ମିଥ୍ୟା କଥା କହେଁ ତାହେଲେ ଈଶ୍ୱର ମୋତେ ଦଣ୍ଡ ଦେବେ; ଏହାକୁ ଶପଥ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଶପଥ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧର୍ମ ପ୍ରମାଣେ କୌଣସି ବିଷୟ କହିବା—
Śapatha karibā To take an oath.
ଶପଥ କରା **शपथ करना**

ଶପଥ ପତ୍ର – ସଂ. ବ (କରିଥ)—ଧର୍ମତଃ ପ୍ରତିଜ୍ଞାପୂର୍ବକ ଲେଖାଯିବା
Śapatha patra କୌଣସି ଲେଖ; ଏଫିଡେଭିଟ୍—An affidavit; a sworn statement in writing; written statement on oath.

ଶପଥ ପୂର୍ବକ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଧର୍ମତଃ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି (କୌଣସି ବିଷୟ
Śapatha pūrbaka କହିବା)—(to state something)
ଶପଥପୂର୍ବକ **शपथपूर्वक** On oath.

ଶପମାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅନ)—୧ । ପ୍ରଣ ପକାଇ
Śapamāna ଥିବା—Taking oath; speaking on
(ଶପମାନ—ଷ) oath ୨ । ଗାଳି ଦେଇଥିବା—
2. Abusing.

ଶଂପା—ଦେ. ବ—ଶମ୍ପା (ଦେଶ)
Śaṅpā Śampā (See)

ଶଂପା(ପେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶମ୍ପାଇବା (ଦେଶ)
Śaṅpā(pe)ibā Śampāibā (See)

ଶଂ(ଶ)ପିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ ଶପ ଧାତୁ)—ଶମ୍ପିବା (ଦେଶ)—
Śaṅ(śa)pibā Śampibā (See) [ଉ—ଶପନ୍ତି
ସପା **गालीदेना** ବହେ ବିଷାଦେ, ନିବଡ଼େ ଉଡ଼ି ସ୍ୱାମୀ
ହୁଦେ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।]

ଶପୋଟ—ଦେ.ବ—ବନ୍ଧାବନ୍ଧ କରି ନିବାଡ଼ କରିବା—Tightening,
Śapota [ଉ—ଅଣରୁଣା ଅଣପୋଷ ହୋଇଛି ଶପୋଟ,
କସା **कसना** ଅଣଗର୍ଭା ଅଣଲୁପା ହୋଇଛି ଗ୍ରେପଟ—
ପ୍ରାଚୀ. ଭ୍ରମ୍ଭକରୁପଗୀତା ।]

ଶପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ଶପ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ ତ)—ଶାପଗ୍ରସ୍ତ; ଅଭିଶପ୍ତ—
Śapta Cursed. ବ (+ ଭାବ ତ)—୧ ।
ଧର୍ମତଃ ଅଙ୍ଗୀକାର—1. Solemn promise; a promise made on oath. ୨ । ଉଲୁପ; ତୃଣ-
ଉଲୁଖଡ଼ **उलप** ବିଶେଷ; [ଦ୍ର—ଏହା ମେଦିନୀପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଜନ୍ମେ । ଏଥିରୁ ଶପ ମସିଣା ବୁଣାଯାଏ । ମେଦିନୀପୁରରେ ଓ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଏହାକୁ 'ଉଲୁଖଡ଼' ବୋଲାଯାଏ]—2. A kind of grass, the stalks of which are woven into fine mats; Saccharum Cylindricum; Imperata Arundinacea.

ଶପ୍ତା—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ ପୁଂ [ଶପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ତୃ; ୧ମା ୧କ]—ଶାପ
Śaptā ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—A pronouncer
(ଶପ୍ତୃ—ସ୍ତ୍ରୀ) of curse.

ଶପ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ଶପ ଧାତୁ + କର୍ମ ଯ)—ଯାହାକୁ ଶାପ ଦେବା
Śapya କର୍ତ୍ତବ୍ୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Deserving to be cursed.

ଶଫତାଳୁ – ବୈଦେ ବ—(ଫା)—ବିଦେଶୀଗଣ ଏକପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ ଫଳ
Śaph-tālu ବୃକ୍ଷ ଗୀତ—Peach; Prunus
ସଫତାଳୁ **शफतालु, सतालू** Persica, [ଦ୍ର—ଏହା ନାତିଶୀତ ଓ ଉତ୍ତର ଶୀତପ୍ରଧାନ ଅଞ୍ଚଳରେ ହୁଏ । ପତ୍ର ଲମ୍ବା, ମୃଦୁ; ପତ୍ର ଝଡ଼ିବା ପରେ ଓ ନୂଆ ପତ୍ର ବାହାରିବା ପୂର୍ବରୁ ଏଥିରେ ନାଲି ଫୁଲ ଧରେ । ଫଳ ଉମ୍ବିର ଫଳ ପରି ଗୋଲ ଓ ପାଚିଲେ ଶାଗୁଆ ଓ ନାଲି ମିଶା ବର୍ଣ୍ଣ; ଏ ଫଳ ଉପରେ ଖୁବ୍ ସରୁ ଧଳା ଲୋମ ଥାଏ । ଏ ଫଳ ଖାଇବାକୁ ମିଠା ଲାଗେ । ସାଜ ବାଦାମ ମଞ୍ଜି ପରି । ଏଥିର କାଠ ନାଲି ଓ ଦୃଢ଼ ଓ ଭିତରୁ ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ବାହାରେ । ଲୋକେ ଏହାକୁ ବଗିଚାରେ ଲଗାଇ ଫଳ ଉତ୍ପାଦନ କରି ବିକନ୍ତି ଓ ଖାଆନ୍ତି ।]

ଶଫ—ଦେ ବ (ସଂ ଶପ୍ତ)—ଶପ (ଦେଶ)
Śapha Śapa (See).
ସଂ. ବ (ଶମ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଶମି ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ବିପାଚନ)—୧ । ପଶୁର ଖୁର—1. The hoof of a beast. ୨ । ବୃକ୍ଷର ଚେର—2. The root of a tree. ୩ । ନଖୀ ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ—3. (a scent) Shell.

ଶଫକ—ସଂ. ବ (ଶଫ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—ଗୋଖୁର; ଗୋରୁର ଖୁର
Śaphaka (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—The hoof of cattle.

ଶଫର—ସଂ. ବ (ଶଫ=ଖୁର + ର ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.
Śaphara ଅ)—ଶଫରୀ; ପୋଷ୍ଟା ମତସ୍ୟ; କେରାଣ୍ଡି ମାଛ—
(ଶଫରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) A tiny species of carp; Cyprina
ପୁଂଟି Chrysophanus; Cyprinus Sophoria; Bar-
ପୋଠି; ପୋଠିଆ bus Chol a; a species of shiner fish.
(କେରାଣ୍ଡି ଦେଶ)

ଶଫରାଧିପ—ସଂ. ବ.—(୭ଷ୍ଠୀତତ୍ପୁ; ଶଫର + ଅଧିପ)—ଇଲିଶିମାଛ—
Śapharādhipa The Hilsa fish.
(ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଇଲ୍ଲୀଶ, ବାରିକର୍ପୂର; ଗାଙ୍ଗେୟ, ଜମଡାଳ)

ଶଫରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶଫର+ଇ)—୧ । କେରଣ୍ଡି ମାଛ—1. Śaphari Barbus Chola. ୨ । ଚୁଙ୍ଗେଣ୍ଡି; ଅମ୍ଳଜ ଶାକ; ଅମ୍ଳିଲତ ଶାକ (ବିଣ୍ଡଚୋଷ)—Woodsorrel (a pot herb)

ଶଫରୀ ଫର୍ଫରାୟତେ—ସଂ. ବାକ୍ୟ-(ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକର ଶେଷାଂଶ । Śaphari pharpharāyate ଶ୍ଳୋକଟି ଏହି—"ଅଗାଧ ଜଳସଂଚାରୀ ମା ଗଣଂ ଯାତି ରୋହିତଃ, ଗଣ୍ଡୂଷ ଜଳମାତ୍ରେଣ ଶଫରୀ ଫର୍ଫରାୟତେ" । ଏହାର ଅର୍ଥ ଏହି ଯେ—ଗଭୀର ଜଳରେ ବିଚରଣ କରୁଥିବା ରୋହି ମାଛ ଗଣ ବନ୍ଧେ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ପାଣି ଉପରେ ସର୍ବଦା ବାଡ଼େଇ ଚାଲେ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପ ମାତ୍ର ଜଳରେ ବିଚରଣକାରୀ କେରଣ୍ଡି ମାଛ ପାଣି ଉପରେ ଫର ଫର ହେଉଥାଏ) । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ବିଦ୍ୱାନ୍ ବା ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଗର୍ବ ପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ନୀଚ ଓ ସ୍ୱଳ୍ପ-ହୃଦୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଅପଣାର ବଡ଼ାଇ ଦେଖାଇ ଚାଲେ —The last foot of a Sanskrit sloka used as a proverb meaning:—"Mean people are arrogant and boastful, while great men are always grave."

ଶଫରୁକ—ସଂ ବ.—ସିନ୍ଦୁକ; ବାକ୍ସ (ହି.ଶ)
Śapharuka Chest; box

ଶଫୋରୁ—ସଂ ବିଣ.—ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶଫ+ଉରୁ)—ଯାହାର ଜଙ୍ଘ ଗାଈଖୁରପରି ଯୁଗ୍ମାକାର—Having the thighs divided like cow's hoof.

ଶବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ବିକୃତ ହେବା—Śab (root) 1. To become changed. ୨ । ଗମନ କରିବା—2. To go.

ଶବ—ସଂ ବ—(ଶବ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—୧ । ମୃତ ଶରୀର; ମଡ଼ା; ମୂର୍ଦ୍ଦାର—1. Corpse; dead body; carcass. [ଉ—ବିନାରେ ସେହି କାଳରେ ରଖିଲେ ନାହିଁ ବୋଲରେ ଶବକୁ ସବେ ସେ କଥା କହୁ । ଭାଗ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।] [ଦ୍ର—କେବଳମନୁଷ୍ୟର ମୃତଶରୀର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଶବ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—(ହି. ଶ)] ୨ । ଜଳ—2. Water.

ଦେ.ବ.— ଭବିଷ୍ୟତରେ ଗଙ୍ଗା ଆଦି ତୀର୍ଥରେ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ଚିତା ସମାଧିରେ ପୋଡ଼ା ଯିବା ପାଇଁ ସଞ୍ଚିତ ଶବଦାହ ଭସ୍ମ ମଧ୍ୟରୁ ସଂଗୃହୀତ ଅସ୍ଥିଖଣ୍ଡ—A piece of bone gathered from the ashes of cremation and kept to be consigned to a sacred river, such as the Ganges or to a grave.
ଶବ ଅସ୍ଥି

ଶବକାମ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଶବ ଅର୍ଥେ କାମ୍ୟ ବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ଯାହାର; ଯେ ଶବ ମାଂସ ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ)—କୁକୁର—
Śabakāmya The dog.

ଶବକୃତ୍—ସଂ. ବ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ (ହି. ଶ)
Śabakṛut A name of Krushṇa.

ଶବ ଗୃହ—ଦେ. ବ (ଅଧୁନିକ)—ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟାର୍ଥେ ଶବ-ପରୀକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଯେଉଁ ଘରେ ଶବ ରଖାଯାଏ—Dead-house; morgue; a house where a corpse is deposited for examination.
Śaba gṛuha
ଶବଗୃହ ମୁର୍ଦ୍ଦାଖାନା, ଶବଗୃହ

ଶବଦ—ଗ୍ରା ଓ ପଦ୍ୟ.ବ (ସଂ.ଶବ୍ଦ)—ଶବ୍ଦ (ଦେଶ)—Śabda (See)
Śabada [ଉ—ଶବଦ ନ ଥାଇ ସ୍ତବଧ କରାଇ—ଭକ୍ତସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।]
ଶବଦ ଶବ୍ଦ

ଶବଦ ବ୍ରହ୍ମ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ ଶବ୍ଦବ୍ରହ୍ମ)—ଶବ୍ଦବ୍ରହ୍ମ; ନାଦବ୍ରହ୍ମ—The Supreme Soul as existing in sound. (ଉ—ଶବଦବ୍ରହ୍ମ ତୋର ନାମ, ସେ ଜଗତ ସତ୍ୟ କରୁଥାମ—ଭୂପତି ପ୍ରେମପୀୟୂଷ ।)
Śabada brahma
ଶବ୍ଦବ୍ରହ୍ମ ଶବଦବ୍ରହ୍ମ

ଶବ ଦହନ—ସଂ ବ—ମୁର୍ଦ୍ଦାରପୋଡ଼ା;ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଶବକୁ ପୋଡ଼ିବାରୂପ ସଂସ୍କାର—Cremation; burning of a corpse to ashes. (ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶବକୁ ପୋଡ଼ିବାର ଏକ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶବକୁ ପୋତିବାର ରୀତି ଅଛି ।]
Śaba dahana
(ଶବଦାହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶବଦହନାଶୌଚ—ସଂ ବ—ଶବଦାହକ୍ରିୟାରେ ଜଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଦୈହିକ ଅଶୁଦ୍ଧି—Impurity of a person's body owing to his having taken part in the cremation of a corpse.
Śabadahanāśaucha
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁସ୍ମୃତି ମତରେ ଗୋଷ୍ଠୀସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ଦଶଗୁଣ,ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସ୍ତ୍ରୀସ୍ଥର ଦାହକ୍ରିୟା କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ତିନିଦିନ ଓ ଦୂର ସମ୍ପର୍କୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବଦହନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ଦିନ ମାତ୍ର ଅଶୌଚ ପାଳନ କରିବେ ।]

ଶବଦାହକ—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ.ପୁଂ (ଶବ+ଦହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ)—ଯେ ମୁର୍ଦ୍ଦାର ପୋଡ଼େ—One who cremates the dead body.
Śabadāhaka
(ଶବଦାହୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଶବଦାହିକା, ଶବଦାହିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶବଦାହ ସ୍ଥାନ—ସଂ ବ—ଶ୍ମଶାନ; ମଶାଣି—
Śabadāha sthāna Cremation ground.

ଶବ ଦେହ—ସଂ. ବ—ମୃତଦେହ; ମୁର୍ଦ୍ଦାର—
Śaba deha Dead body.

ଶବ ପରୀକ୍ଷା—ସଂ ବ (ଅଧୁନିକ)—ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ଓ ଲକ୍ଷଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟାର୍ଥେ ମୃତଦେହର ବୈଜ୍ଞାନିକ ପରୀକ୍ଷା—Post mortem examination.
Śaba parīkshā

ଶବ ପ୍ରୋଥନ—ସଂ. ବ (ପ୍ରସ୍ଥୀ ଭବ୍)—ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଶବକୁ ଭୂମିରେ ପୋତିବା; କବରଦେବା—Burial of a dead body.
Śaba prothana

ଶବବାହକ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. ପୁଂ (ଶବ+ବହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Śaba bāhaka ମଡ଼ାସାଙ୍ଗିଅ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶବକୁ ସଂସ୍କାରପାଇଁ
ଶବବାହୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ଶ୍ମଶାନକୁ ନିଅନ୍ତି—Corpse-
ଶବୋଦବହ } carrier; under-taker.
(ଶବବାହକା, ଶବବାହିନୀ, ଶବୋଦବହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶବ ବ୍ୟବଚ୍ଛେଦ—ସଂ. ବି (ଅଧିକରଣ)—ଶବର ବିଜ୍ଞାନଶିକ୍ଷାର୍ଥେ ବା
Śaba byabachcheda ମୃତ୍ୟୁର କାରଣନିର୍ଣ୍ଣୟାର୍ଥେ ମୃତ
ଦେହକୁ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା କାଟିବା—Dissection of a
dead body for examination.

ଶବଭବନ—ଦେ. ବି. (ସଂ ଶବ ଓ ଭବନ)—୧ । (ମୁସଲମାନ ଓ
Śaba bhabana ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟାନମାନଙ୍କର) ଶବଶାଳା ଗୃହ;
ଯେଉଁ ଘରେ ମୃତ୍ୟୁର ମାନଙ୍କୁ ସାଇତାହୋଇ ରଖାଯାଏ—
The house in which dead bodies are
preserved; sepulchre. ୨ । କବରଖାନା—2.
Graveyard. (ଭ୍ର—ଯବନଜାତି ଶବଭବନ
ଦେବା ପ୍ରାଚୀନକୁ କଲ କମସ୍ତାରକୁ ରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ
ସଙ୍ଗୀତ ।) [ବ୍ର—ଅଫ୍ରିକାର ମିଶରଦେଶ ଥିବା
ପିରାମିଡ୍‌ମାନ ଶବଭବନ ଅଟେ ।]

ଶବ ଭସ୍ମ—ସଂ. ବି—ଚିତାଭସ୍ମ—The ashes of cremtion of
Saba bhasma a dead body.

ଶବ ମନ୍ଦିର—ସଂ. ବି—ଶ୍ମଶାନ (ହ. ଶ; ବିଶ୍ୱକୋଷ)
Śaba mandira Cremation ground.

ଶବ ଯାନ(ରଥ)—ସଂ. ବି—୧ । ମୃତଦେହବହନୋପଯୋଗୀ ଯାନ;
Śaba jāna (ratha) ମୃତ୍ୟୁର ବୁହା ରଥ ବମ୍ବା
ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ଚାଷ୍ଟମଞ୍ଚ, ଓଷ୍ଟ୍ରା, ବୋଟକଇ ବା କଫିନ୍.
ଟୋଠ, ଶାଷ୍ଟ, ଶାଷ୍ଟକା) 1 A conveyance for
ମଡ଼ାରଥାଟ carrying the dead
ଟିକଠି, ଅରଥି body to the crema-
tion ground or burial place; hearse.
୨ । ମୃତ୍ୟୁର ବୁହା ଓଷ୍ଟ—2. A bedstead for
carrying the dead body.

ଶବର—ସଂ ବି ପୁଂ (ଶବ=ମୃତଦେହ+ଗ୍ର ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣକରିବା+
Śabara କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବ୍ୟାଧ; ବ୍ୟାଧ—1. A hunter.
(ଶବରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଭ୍ର—ଶବରଶବରେ ଅସ୍ତ୍ରଦେବାକାଳେ
କପଟରେ ଗୋଯୀଳାଥ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।) [ବ୍ର—
ଶବରମାନେ ପାହାଡ଼ୀ ଜଙ୍ଗଲି ଜାତି, ଅମରକୋଷରେ
ଲେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ ମୟୂରପୁଚ୍ଛ ପତ୍ରଧାରୀଜାତି
ବ୍ୟତୀତ ଓ ପଞ୍ଚପତ୍ରଧାରୀଜାତି ଜାତି ଶବର—(ବିଶ୍ୱକୋଷ)
ଏମାନେ ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ଭାରତରେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି ।
ଅଭିଧାନ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ଓଡ଼ିଶା, ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଛୋଟନାଗ-
ପୁରରେ ଏ ଜାତି ଅଛନ୍ତି ଓ ଏମାନଙ୍କୁ ଶଅର (ବ.ଶବର, ହ.
ସୌର)ବୋଲାଯାଏ, ଏମାନେ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଜାଳକାଠ, ଓଲପତ୍ର
ଓ ବନ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟମାନ ଆଣି ସହରରେ ବିକ୍ରିକରି ଜୀବିକାନିର୍ବାହ
କରନ୍ତି । ବହୁପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଏମାନେ ଭାରତରେ ବାସ
କରୁଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ଐତରେୟ ବ୍ରାହ୍ମଣରେ
ଏମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କର ଏକ ଅଭିଶପ୍ତ ସନ୍ତାନଙ୍କ ବଂଶଧର
ବୋଲି ଯାଇଅଛି । ଶାଙ୍ଖାୟନଶ୍ରୌତସୂତ୍ର, ମହାଭାରତ ଓ
ଭାଗବତରେ ଏମାନଙ୍କ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ
ଐତିହାସିକ ଟଲେମୀ Sabarae ସବରଗଣ ଓ ପ୍ଲିନି
Suari (ସୁଅରଗଣ) ବୋଲି ଏମାନଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ କରି
ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଶବରମାନେ ବିନ୍ଧ୍ୟବାସିନୀଙ୍କ ପୂଜା
କରୁଥିଲେ । ଏକ ଶବର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପୂଜକ ଥିଲା
(ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।
୨ । ଶିକାର ଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହକାରୀ ପାର୍ବତ୍ୟ ଜାତି
ବିଶେଷ; ଶବର—2 A caste of mountaineer
tribes living mainly on hunting.
୩ । ଶବର ଚନ୍ଦନ (ଦେଖ)—3. Śabara chandana
(See) ୪ । ଶିବ; ମହାଦେବ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. Śiba.
୫ । ଶାସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5. Name of a
science. ୬ । ଜଳ—6. Water. ୭ । ହସ୍ତ
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—7. The hand. ୮ । ଶବର ସ୍ୱାମୀ;
ମୀମାଂସା ସୂତ୍ରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭାଷ୍ୟ ରଚୟିତା ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ନାମ—
8. Name of an author of a key to the
Mimāmsā philosophy. ୯ । ବିଶାଖାପାଟଣା
ମାଳ ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
9. A class of aborigines in the agencies
of Vizāgāpāṭaṇā. ୧୦ । ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାବିଶେଷ;
ଶାବରୀ ଭାଷା—10. A kind of vernacular
language. ୧୧ । ଲୋଧ୍ର ବୃକ୍ଷ—11. Symplocus
Racemosus (tree). ସଂ. ବିଣ—ଶ୍ରମ୍ଭପତ୍ରଥ
(ହ. ଶ)—[illegible]tled.

ଶବରଉ(ବ)ଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଶବରୀ)—ଶବରଜାତି ସ୍ତ୍ରୀ—
Śabarau(ba)ṇi A woman of the Śabara
ଶବରୀ ସୌରୀନ class.

ଶବରକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ଜଙ୍ଗଲବାସୀ ଅସଭ୍ୟ ଜାତି ବିଶେଷ (ହ.ଶ)—
Śabaraka A wild uncivilised tribe.
(ଶବରକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶବର ଚନ୍ଦନ—ସଂ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ଚନ୍ଦନ ଗଛ—A species
Śabara chandana of sandal tree. [ବ୍ର—ଏହା
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଶମ୍ବର ଶୀତଳସାର୍ଯ୍ୟ, ଭଲ୍ଲରସ ଓ ପିତ୍ତ କପ
ଚନ୍ଦନ,ଗନ୍ଧକାଷ୍ଠ, କୈରତକ, କାଶକ; ବିଷ୍ଣୋଷ୍ଠ, ଧାମ୍ନ, କଣ୍ଡ୍ର,
କୈରାତ,ବଙ୍ଗ(ଙ୍ଗ),ବ୍ୟଳଗନ୍ଧ, ଶ୍ରମ, ବାୟୁ ଗନ୍ଧକର୍ଣ୍ଣାଦ ବୃକ୍ଷ, ଚୂଡ଼ା-
ଲୈଳଗନ୍ଧ, ବର, ଶମ୍ବ ।] ବିଷ, ପିପାସା ଓ ମୋହ ବିନାଶକ
ଶବର ଚନ୍ଦନ ଶବର ଚନ୍ଦନ ଅଟେ । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ନାଲିପିଶା ଧଳା]

ଶବର ରା, ରୁ)ଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଶବରୀ—ଶବରଉଣୀ (ଦେଖ)
Śabara(rā, ru)ṇi Śabaraunī (See) (ଭ୍ର—ପୂର୍ବେ
ଶବରୀ ସୌରୀନ ସ୍ମରଣେ ଅଛୁ ଶୁଣି । ବନସ୍ଥେ ଏକ ଶବରଣୀ –
ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।)

ଶବର ପଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବି—ଶବରମାନଙ୍କ ଗ୍ରାମ—
Śabara pallī A hamlet of Śabaras or hill-tribes.

ଶବର ଭାଷ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଶବର ସ୍ୱାମୀକୃତ ବେଦାନ୍ତର ବା ମୀମାଂସା ସୂତ୍ରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭାଷ୍ୟ—A commentary on the Bedānta by Śabaraswāmi.
Śabara bhāshya

ଶବର ସ୍ୱାମୀ—ସଂ. ବି. ନାମ—୧ । ଶବର ୮ (ଦେଖ)—1. Śabara
Śabara swāmi 8. (See) [ଦ୍ର—ଏ ଶବରଭାଷ୍ୟ ଓ ଶବର କୌସ୍ତୁଭ ନାମକ ଦୁଇ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା ।] ୨ । ହର୍ଷ-ବର୍ଦ୍ଧନକୃତ ଲିଙ୍ଗାନୁଶାସନର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଟୀକାକାର ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପୁତ୍ର—2. Name of a commentator on Harshabarddhana's treatise on grammatical genders.

ଶବରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶବର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଶବର ପତ୍ନୀ—
Śabarī 1. A Śabara woman. ୨ । ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶିନୀ ତାପସୀ ବିଶେଷ—2. Name of a seeress. [ଦ୍ର—ଏ ଶବର ଜାତିର ଶ୍ରମଣାନାମ୍ନୀ ତପସ୍ୱିନୀ ଥିଲେ । ରାବଣ-ହୃତା ସୀତାଙ୍କ ଅନ୍ୱେଷଣକାରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହାଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିବାରୁ ଏ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଅନୁମତିରେ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଚିତାଗ୍ନିରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସ୍ୱର୍ଗଲାଭ କଲେ—ହ୍ର. ଶ ।] ଦେ. ବି—ଓଡ଼ିଶାର କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାର ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରବାହିତ ନଦୀ ବିଶେଷ—Name of a tributary of the Godavari river flowing in the Joypore Estate in the Koraput district of Orissa. [ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବଘାଟ ପର୍ବତରୁ ବାହାରି ପାର୍ବତ୍ୟ ଦେଶରେ ପ୍ରପାତାକାରରେ ପଡ଼ି କୋରାପୁଟ ଓ ଜୟପୁର ନଗରର ଖଣ୍ଡଦୂରରେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟକାଟେ ଯାଇ ଶିଲେରୁ ନାମକ ନଦୀ ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହୋଇ ଭଦ୍ଦିଗୁଦେମ (Vaddigudem) ନଗରଠାରେ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀରେ ଉତ୍ତରଅଡ଼ୁ ମିଶିଅଛି ।]

ଶବଳ—ସଂ. ବିଣ (ଶବ୍ ଧାତୁ+ଉଣ୍ଣାଦି ଅଲ)—କବୁର ବର୍ଣ୍ଣ; ନାନା-
Śabala ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ; ଦ୍ୱିରଙ୍ଗୀ—Variegated. ବି—୧ । (ଶବଳା[ଳୀ]—ସ୍ତ୍ରୀ) ନାନାବର୍ଣ୍ଣର ସମାବେଶ—1. Variegated colour. ୨ । ନାଗବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶ)-
[ଶବଳତା(ତ୍ୱ)—ବି] 2. Name of mythological Nāga. ୩ । ଗନ୍ଧତୃଣ (ହ୍ର. ଶ)—3. A kind of scented grass. ୪ । ଚିତା; ଚିତାମୂଳ (ହ୍ର. ଶ)—4. Plumbago Zeylanica. ୫ । ଜଳ; ପାଣି (ହ୍ର. ଶ)—5. Water.

ଶବଳ ଚେତନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ପୀଡ଼ା ବା କଷ୍ଟ
Śabala chetana ଆଦି କାରଣରୁ ବିଶେଷ ଅସ୍ଥିରମତି (ଶବଳଚେତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ହ୍ର. ଶ)—1. Restless in mind owing to sickness or trouble. ୨ । ସନ୍ତପ୍ତ ବା ବ୍ୟଥିତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଅନ୍ୟମନସ୍କ—2. Inattentive owing to grief or trouble.

ଶବଳା(ଳୀ)—ସଂ. ବି (ଶବଳ+ଆ, ଈ)—୧ । ନାନାବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତା-
Śabalā(lī) ଗାଈ—1. A cow of variegated colour. ୨ । ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ କାମଧେନୁ—2. Name of Basishṭha's cow; name of a fabulous cow belonging to Basishṭha.
[ଦ୍ର—ଏହି କାମଧେନୁକୁ ନେବାପାଇଁ ଗାଧିରାଜ ପୁତ୍ର ମହାରାଜ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ବଶିଷ୍ଠଙ୍କୁ ମାରିଲେ । କିନ୍ତୁ ବଶିଷ୍ଠ ଦେବାକୁ ଅସମ୍ମତ ହେବାରୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ । ଶବଳା ଅସଂଖ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ପ୍ରସବକରିବାରୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଶେଷରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଫେରିଗଲେ ।] (ବିଶେଷ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ) ସଂ. ବିଣ.—ବିବିଧବର୍ଣ୍ଣ ବିଚିତ୍ରିତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—Variegated (feminine). [ଉ—ବଳାହକ କେଶୀ ଲେଖ ଶବଳା—ଭଟ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।]

ଶବଳିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଶବଳ+ଇତ)—୧ । ମିଶ୍ରିତ (ହ୍ର. ଶ)—
Śabalita 1. Mixed together. ୨ । କବୁର ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Variegated.

ଶବ ଶୟନ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଶ୍ମଶାନ—1. Cremation
Śaba śayana ground. ୨ । କବରସ୍ଥାନ—2. Burial ground; cemetary.

ଶବ ସାଧନ—ସଂ. ବି.—ଅପଘାତ ମୃତ୍ୟୁ ଦ୍ୱାରା ମୃତ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର
Śaba sādhana ମଡ଼ା ଉପରେ ଉପବିଷ୍ଟ ହୋଇ ତାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ମନ୍ତ୍ର ଜପିବା—Repeating of certain mystic formulas while seated on the dead body of a man who met with an accidental death.

ଶବ ସଂସ୍କାର(ସତ୍କାର)—ସଂ.ବି.—ମୃତ୍ୟୁକୁ ଗୋଡ଼ାଇବାରୂପ କର୍ମ—The
Śaba saṁskāra(satkāra) ceremony of cremation of a dead body.

ଶବାଚ୍ଛାଦନ(ନୀ)—ସଂ.ବି—ମୃତ ଦେହ ଉପରେ ଘୋଡ଼ାଯିବା ଆସ୍ତରଣ
Śabāchchhādana(nī) —A covering for a corpse.

ଶବାଧାର—ସଂ. ବି.—ଶବଜଳାଇ ପାତ୍ର; କଫିନ୍; ଯେଉଁ ବାକ୍ସରେ
Śabādhāra ଶବକୁ ରଖି କବର ଦେବାକୁ ନିଏ—A coffin.

ଶବାନୁଯାତ୍ରିକ—ସଂ.ବି.ପୁଂ. (ଅଶ୍ରୀ ତତ୍)—୧ । ଶବବାହକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Śabānujātrika 1. Carriers of a corpse. ୨ । ଯେଉଁ (ଶବାନୁଯାତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଶବସଙ୍ଗେ ଶ୍ମଶାନକୁ ଯାଆନ୍ତି—2. Followers of a dead bady to the cremation ground or burial.

ଶବାନ୍ନ—ସଂ. ବି.—୧ । ନଷ୍ଟଅନ୍ନ (ହ୍ର. ଶ)—1. Spoiled food.
Śabānna ୨ । ଖାଦ୍ୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବମାଂସ (ହ୍ର. ଶ)—2. Meat of a human corpse.

ଶବାରୂଢ଼—ସଂ. ବହୁ ପୁଂ—(ଶବ+ଅରୂଢ଼; ୭ମୀତତ୍)—ଶବ ଉପରେ ବସିଥିବା—Seated on a corpse.
Śabārūrdha (ଶବାରୂଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶବାସୀନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶବାରୂଢ଼ା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାଳିକା—Goddess Kālī. ସଂ. ବହୁ
Śabārūrdhā ସ୍ତ୍ରୀ—ଶବାରୂଢ଼ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of
(ଶବାସୀନା ଅନ୍ୟରୂପ) śabārūrdha.

ଶବାସନ—ସଂ.ବ.--(ରୂପକ)-ତନ୍ତ୍ର ସାଧନାର୍ଥ ଆସନରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ-
Śabāsana A corpse used as a seat to perform some mystic rituals. ବହୁ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି) —ଶବ ଉପରେ ବସି ଜପ କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)— Performing Japa, being seated on a corpse.

ଶବାସନା—ସ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କାଳିକା—Goddess Kālī.
Śabāsanā ସଂ ବହୁ ସ୍ତ୍ରୀ—ଶବାସନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of śabāsana.

ଶବ୍ଦ୍ (ଧାତୁ)— ସଂ. —ଧ୍ୱନି କରିବା—To make a sound.
Śabd (root)

ଶବ୍ଦ—ସଂ.ବ.—(ଶବ୍ଦଧାତୁ+ଭାବ ଅ)—୧। ଧ୍ୱନି; ରବ; ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ-
Śabda ଗ୍ରାହ୍ୟ ବିଷୟ—1. Noise; sound; a matter which can be perceived by the ear. [ଶବ୍ଦର ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ନିନାଦ, ନିନଦ, ଧ୍ୱନି, ଧ୍ୱାନ, ରବ, ସ୍ୱନ, ସ୍ୱାନ, ନିର୍ଘୋଷ, ନିହ୍ରାଦ, ନାଦ, ନିସ୍ୱାନ, ନିସ୍ୱନ, ଅରବ, ଅଭିରବ, ସରବ, ବିରବ,ସଂରବ, ରାବ, ଘୋଷ]— ୨। (+କର୍ମ ଅ)—ଅର୍ଥବୋଧକ ଧ୍ୱନି— 2. A sound denoting a meaning. [ଦ୍ର—ଏକ ବା ଅଧିକ କଣ୍ଠର ସଂଯୋଗରେ କଣ୍ଠ ଓ ତାଲୁ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତ ଓ ସାର୍ଥକ ଧ୍ୱନି; ଯାହା ଶୁଣିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ମନରେ ବିଶିଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ଆଦିର ବୋଧହୁଏ,ତାହାକୁ ଶବ୍ଦ ବୋଲିପାଏ ।] ୩। ଖ୍ୟାତି;ଯଶଃ— 3. Renown; fame. ୪। (ବ୍ୟାକରଣ) ବିଭକ୍ତି ରହିତ ନାମ—4. (Grammar) A crude name; a root word without inflection. [ଦ୍ର—ଶବ୍ଦ—(ବ୍ୟାକରଣ ପରିଭାଷା) ଏହା ବ୍ୟାକରଣର ଅବ୍ୟୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ । ଶବ୍ଦ ବାକ୍ୟର ଅଙ୍ଗ; ବାକ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅଙ୍ଗୀ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ 'ଦର୍ଶନ'ଶାସ୍ତ୍ରରେ 'ଶବ୍ଦ' ଆପ୍ତବଚନ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ବା ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଆମ୍ଭେମାନେ ପାଉଁ ତାହା ଶବ୍ଦ ନାମରେ ପ୍ରକାଶିତ । କେତେକ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କ ମତରେ ଜ୍ଞାନ ତିନି ପ୍ରକାରରେ ଉଦିତ ହୁଏ । ଯଥା, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ (Perception), ଯୁକ୍ତି (Inference) ଏବଂ ଶବ୍ଦ (authority);ତୁଳନା କର—"ଆପ୍ତୋପଦେଶଃ ଶବ୍ଦ ।" —ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନ । ଅନେକଙ୍କ ମତରେ ଆପ୍ତୋପଦେଶ-ଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ବିଶୁଦ୍ଧ ଅଟେ; ଏଣୁ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ । ଅଜ୍ଞ ପ୍ରକାର ଜ୍ଞାନରେ ଭ୍ରମ ରହି ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଋଷି ଓ ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଭ୍ରମ ଘଟିବା ସମ୍ଭବ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ମହାପୁରୁଷମାନେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ଯୁକ୍ତି ବଳରେ ଏହି ଜ୍ଞାନର ଅଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି । ତୁଳନା କର "ସ (ଶବ୍ଦ) ତ୍ରିବିଧୋ ଦୃଷ୍ଟାଦୃଷ୍ଟାର୍ଥତ୍ୱାତ୍ ।" —ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନ ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥାଏ, ଶ୍ରୁତି ଓ ସ୍ମୃତି । ଶ୍ରୁତି ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନୀୟ; ସ୍ମୃତି ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ଥାନୀୟ । ବିଭିନ୍ନ ବେଦରେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ନିବଦ୍ଧ ରହିଅଛି ତାହା ଶ୍ରୁତି, ତାହା 'ଶବ୍ଦ' ଆଖ୍ୟାରେ ମଧ୍ୟ ଆଖ୍ୟାତ । 'ଶବ୍ଦ' ପ୍ରମାଣ ଅବଶ୍ୟକ କରେ ନାହିଁ; 'ଶବ୍ଦ' ନିଜେ ନିଜର ପ୍ରମାଣ ଅଟେ ।)

[ପ୍ରୋଫେସର୍
ବିପିନବିହାରୀ ରାୟ]

[ଦ୍—ଧାତୁ ଆଦି ସଙ୍ଗେ ଉପସର୍ଗ, ଉପପଦ ବା ପ୍ରତ୍ୟୟାଦି ଯୁକ୍ତ କରାଯାଇ ଯାଇ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପନ୍ନ କରାଯାଏ ଓ ଉକ୍ତ ମୌଳିକ ଶବ୍ଦ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ବିଭକ୍ତି, ଲିଙ୍ଗ, ବଚନ ଓ କାରକରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ରୂପ ଧାରଣ କରେ । ଯଥା— ଦା ଧାତୁ+ତୃନ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ=ଦାତୃନ୍ ଶବ୍ଦ । ଏହାର ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ଏକ ବଚନ ପୁଂଲିଙ୍ଗ— ଦାତା, ବହୁବଚନ ଦାତାରଃ; ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଏକବଚନ ଦାତ୍ରୀ ଇତ୍ୟାଦି । ଏହି-ପରି ରାଜନ୍ ଶବ୍ଦରୁ ରାଜା, ମାତୃ ଶବ୍ଦରୁ ମାତା, ଗୁଣବତ୍ ଶବ୍ଦରୁ ଗୁଣବାନ୍ ହୁଏ । ମୂଳଶବ୍ଦରେ ବିଭକ୍ତି ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ତାହା ପଦ ହୁଏ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଦାତା, ଦାତ୍ରୀ ଓ ରାଜା ପ୍ରଭୃତି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପଦ ।] ୫। (ବ୍ୟାକରଣ) ବିଶେଷ୍ୟ—5. (Grammar) Noun. ୬। ଅର୍ଥ ବାଚକ ଏକ ବା ଏକାଧିକ ଅକ୍ଷର—6. One or more letters conveying a meaning. ୭। ବାକ୍ୟର ଅଙ୍ଗ—7. The components of a sentence; word. ୮। କଣ୍ଠ; ଅକ୍ଷର— 8. Letter; alphabet. ୯। ନାମ—9. Name. ୧୦। କଣ୍ଠାଦି ନିଃସୃତ ଧ୍ୱନି—10. Note; voice; tone. ୧୧। ବେଦ; ଶ୍ରୁତି—11. The Bedas. ୧୨। ଓଁ (ହିନ୍ଦୁ ଶ)—12. The sound Oñ. ୧୩। (ବିଜ୍ଞାନ) ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥର ଗୁଣବିଶେଷ, ଯଦ୍ୱାରା ଏହା ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ—12. One of the attributes of matter by which it is perceptible to the sense of hearing and becomes known. [ଦ୍ର— ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ ପରସ୍ପରକୁ ଆଘାତ କରିବାଦ୍ୱାରା ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ଯେଉଁ କମ୍ପନ ଜାତ ହୁଏ, ତାହାହିଁ ଶବ୍ଦ । ଉକ୍ତ କମ୍ପନ ଲହରୀରୂପରେ ବାୟୁଦ୍ୱାରା ଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ କର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଖୁବ୍ ପତଳା ଚମଡ଼ା ଜାଲରେ ବାଜିଲେ ଉକ୍ତ ଚମଡ଼ା ଜାଲ କମ୍ପିତ ହୋଇ ଓ କର୍ଣ୍ଣଧାରୀ ପ୍ରାଣୀ ସେହି କମ୍ପନକୁ ଶବ୍ଦରୂପରେ ଅନୁଭବ କରେ । ଅର୍ଥବାଚକ ଶବ୍ଦକୁ ପଦ ବୋଲିପାଏ ।

ଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦର ସମଷ୍ଟି ବାକ୍ୟ ଅଟେ । ଭାଷାରେ ଥିବା ଅକ୍ଷରମାନ ମନୁଷ୍ୟ କଣ୍ଠରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ବା ଧ୍ୱନି ଅଟେ । ଶବ୍ଦ ପ୍ରଥମେ ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟରୁ କଣ୍ଠ ବାଟେ ବହିର୍ଗତ ହୁଏ ଓ ତାହା ପାଟି ବାଟେ ଆସିବା ସମୟରେ ପାଟିର ଉନ ଉନ ସ୍ଥାନକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ରୂପ ଧାରଣ କରି ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ସ୍ୱର ବା ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ବିଜ୍ଞାନର ମତ ଏହି ଯେ, ଜଡ଼ପଦାର୍ଥର ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଗ୍ରାହ୍ୟ ଗୁଣ ଥିବାରୁ ମନୁଷ୍ୟ ପଞ୍ଚେନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ପଦାର୍ଥର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଅନୁଭବ କରି ଜଡ଼ପଦାର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜ୍ଞାନଲାଭ କରେ । ଯଥା—

ଦର୍ଶନେନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାହ୍ୟ—ରୂପ (ସୁନ୍ଦର ବା ଅସୁନ୍ଦର), ରସେନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା—ରସ (ମିଠା, ତିତା), ଘ୍ରାଣେନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା—ଗନ୍ଧ (ସୁଗନ୍ଧ, ଦୁର୍ଗନ୍ଧ), ସ୍ପର୍ଶେନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା—ସ୍ପର୍ଶ (କୋମଳ, କର୍କଶ), ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା—ଶବ୍ଦ (ଉଚ୍ଚ ବା ଅନୁଚ୍ଚ, କଠୋର ବା କୋମଳ) ।

ଶବ୍ଦତରଙ୍ଗ ବାୟୁଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ହୋଇ ଦୂରକୁ ଗତି ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ବାୟୁକୁ ଶବ୍ଦବାହକ ବୋଲାଯାଏ । ପରୀକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ବାୟୁ ନ ଥିବା ଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଶବ୍ଦତରଙ୍ଗ ଚଳି ପାରେ ନାହିଁ ଓ ବାୟୁ ଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଜାତ ହେବା ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟତ୍ର ଗମନ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଶବ୍ଦର ଗତି ଘଣ୍ଟାକେ ୭୨୦ ମାଇଲ ଅଟେ । ଆଲୋକର ଗତି ଶବ୍ଦର ଗତି ଅପେକ୍ଷା ଶୀଘ୍ରତର । ଏଥିପାଇଁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଆଲୋକ ଓ ଶବ୍ଦ ଯୁଗପତ୍ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲେ ଦୂରରୁ ପ୍ରଥମେ ଆଲୋକ ଦେଖାଯାଏ ଓ ତାହାର କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଉକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ ।

ବାୟୁ ଉପରେ ବା କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ଅଘାତ ପଡ଼ିବାରୁ ଯେଉଁ କମ୍ପ ବାୟୁରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇ କାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଏ ଓ କାନ ଭିତରେ ଏକ ବିଶେଷ ପ୍ରକାର କ୍ଷୋଭ ଉତ୍ପନ୍ନ କରେ ତାହା ଶବ୍ଦ ବା ଧ୍ୱନି । ପ୍ରାୟ ସବୁ ପଦାର୍ଥରେ ଅଘାତ କରି କମ୍ପ ପଦାର୍ଥର ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ଗତି ଉତ୍ପନ୍ନ କରି ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପାଦିତ କରାଯାଏ । ଯଦି କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ପଡ଼େ ବା ପଦାର୍ଥର ବାରମ୍ବାର ଗତି ଉତ୍ପନ୍ନ କରାଯାଏ ତେବେ ବାୟୁରେ ଏକ-ପ୍ରକାର କମ୍ପନ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ଉକ୍ତ କମ୍ପନ ଚାରିଆଡ଼କୁ ବିସ୍ତୃତ ହୁଏ ଓ କାନରେ ବାଜିଲେ ତାହା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ବାୟୁ ଶବ୍ଦବାହକ ଅଟେ ଓ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଗାଢ଼, ତରଳ ଓ ଅନେକ ପତଳା ଓ ଦୃଢ଼ ପଦାର୍ଥ ଶବ୍ଦବାହକ ଅଟେ । ଆଲୋକ ଯଦି ଶବ୍ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଶବ୍ଦ ଗତି କରିବା ବେଳେ ମାର୍ଗରେ ବାଧା ପାଇ ଫେରି ଆସେ । ଏହାକୁ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ବୋଲାଯାଏ । ଯଦି ଏକପ୍ରକାର ବହୁ ଶବ୍ଦ ଲଗା ଲଗି ହୋଇ ବା ଧାରାକ୍ରମେ ଜନ୍ମେ ତେବେ କହିଁରୁ 'ସ୍ୱର' ବା 'ସୁର୍' ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଶବ୍ଦର ୨ଟି ମୁଖ୍ୟ-ଭେଦ ଅଛି । ବର୍ଣ୍ଣାତ୍ମକ ଓ ଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ । କଣ୍ଠ ଓ ତାଲୁ ଆଦିର ସହାୟତାରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ ଧ୍ୱନି; ଏହା ବ୍ୟକ୍ତ ଓ ଅବ୍ୟକ୍ତ । ଯାହା ଶୁଣିବାକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ଅର୍ଥଯୁକ୍ତ ତାହା ବ୍ୟକ୍ତ ଓ ଯାହା ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ଅର୍ଥହୀନ ତାହା ଅବ୍ୟକ୍ତ । ବର୍ଣ୍ଣାତ୍ମକ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ ଅଟେ । ମୀମାଂସାକାର ଶବ୍ଦକୁ ନିତ୍ୟ ଓ ସଂଖ୍ୟାକାର ଶବ୍ଦକୁ ଆକାଶର ଗୁଣ ବୋଲି କହିଅଛନ୍ତି—ହି. ଶ ।]

ଶବ୍ଦକର—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶବ୍ଦ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଧ୍ୱନିକାରକ; ଯେ ଶବ୍ଦ କରେ—Making a sound; uttering a sound; sounding.
Śabdakara
(ଶବ୍ଦକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଶବ୍ଦକାରକ, ଶବ୍ଦକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶବ୍ଦ କରିବା
Śabda karibā
ଶବ୍ଦକରା
ଶବ୍ଦ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଜୀବ) ନିଜର କଣ୍ଠ ବା ଅବୟବାଦି ଦ୍ୱାରା ଧ୍ୱନି ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—1. To produce a sound or noise. ୨ । ପାଟି ଫିଟାଇ କରିବା—2. To utter a sound, to cry. ୩ । (ଜଡ଼ପଦାର୍ଥ) ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ପ୍ରତିଘାତ ବା ଘର୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦାୟମାନ ହେବା—3. To resound; to produce a sound due to friction.

ଶବ୍ଦ କାଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—୧ । କୋଳାହଳ; ଗୋଳମାଳ—1. Noise; hue and cry. ୨ । ଶବ୍ଦାଧ୍ୟାୟ, ବ୍ୟାକରଣାଦି ଗ୍ରନ୍ଥର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ବିଷୟ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥାଏ—2. Chapter or part of a grammar dealing with words.
Śabda kāṇḍa

ଶବ୍ଦ କୋଷ—ସଂ. ବି—୧ । ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ଧାରାବାହିକରୂପେ ଭାଷାର ଶବ୍ଦମାନ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଥାଏ—1. A compilation of words; lexicon; word book; vocabulary. ୨ । ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ଭାଷାର ଶବ୍ଦ ଓ ଶବ୍ଦାର୍ଥମାନ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥାଏ; ଅଭିଧାନ; ଅଭିଧାନୀ; ଶବ୍ଦାର୍ଥ ପ୍ରକାଶକ ଗ୍ରନ୍ଥ—2. A dictionary.
Śabda kosha

ଶବ୍ଦକୋଷକାର—ସଂ.ବି.ପୁଂ- ଅଭିଧାନର ସଂଗ୍ରାହକ; ଅଭିଧାନ ଗ୍ରନ୍ଥକାର—A lexicographer; compiler of a dictionary,
Śabdakoshakāra

ଶବ୍ଦଗ୍ରହ—ସଂ. ବି (ଶବ୍ଦ+ଗ୍ରହ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦମାନ ଗୃହୀତ ବା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ)—୧ । ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ; ଶ୍ରୁତି; କର୍ଣ୍ଣ—1. The ear; sense of hearing. ୨ । (+ଭାବ. ଅ) ଶବ୍ଦ ବୋଧ; ଶବ୍ଦର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଜ୍ଞାନ—2. Comprehending the sense of a word; the understanding of a word. ୩ । ଏକପ୍ରକାର କାଳ୍ପନିକ ବାଣ (ହି. ଶ)—3. A kind of imaginary arrow. ସଂ. ବିଶ—ଶବ୍ଦକୁ ଗ୍ରହଣକାରୀ—Receiving a sound.
Śabdagraha

ଶବ୍ଦଚାତୁରୀ(ର୍ଯ୍ୟ)—ସଂ. ବି (୨ମା ତତ୍) — ୧ । ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପ୍ରୟୋଗରେ
Śabdachāturī(rjya) ଚତୁରତା—1. Dexterity in the use of expressions. ୨। ବାଗ୍ମିତା (ହ.ଶ)—
2. Oratory.

ଶବ୍ଦଚାଳି—ସଂ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ନୃତ୍ୟ (ହ. ଶ)
Śabdachāli A kind of dance,

ଶବ୍ଦ ଚିତ୍ର—ସଂ. ବି—ଅନୁପ୍ରାସ ନାମକ ଅଳଙ୍କାର (ହ. ଶ)
Śabda chitra Alliteration.

ଶବ୍ଦ ଚୋ(ଚୌ)ର—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥକାର ଅନ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କ
Śabda cho(chau)ra ରଚିତ ବା ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦମାନ ଚୋରି କରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ରଚିତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର ରଚନା ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କରେ; ଗ୍ରନ୍ଥତସ୍କର—
A person who passes off another author's words as his own; a plagiarist, a literay thief (Apte).

ଶବ୍ଦଚୋରି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶବ୍ଦଚୌର୍ଯ୍ୟ)—ଅନ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କ ରଚିତ ବା
Śabda chori ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦକୁ ଆପଣାର ବୋଲି କହି ଆପଣା ଶବ୍ଦଚୁରି ଲେଖାରେ ବ୍ୟବହାର କରିବା—Act of plagiarising; plagiarism.
शब्दचोरी

ଶବ୍ଦ ଚୌର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଅପର ଗ୍ରନ୍ଥକାର ବା ଲେଖକଙ୍କ ରଚିତ ବା
Śabda chaurjya ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦକୁ ଆପଣାର ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣା ଲେଖାରେ ଉକ୍ତ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର—Plagiarism; act of plagiarising.

ଶବ୍ଦଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଣ: ପୁଂ (ଶବ୍ଦ+ଜ୍ଞା. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ଶବ୍ଦ-
Śabdajña ମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ଅବଗତ—
(ଶବ୍ଦଜ୍ଞ—ସ୍ତ୍ରୀ) Well acquainted with sounds or words.

ଶବ୍ଦ ତରଙ୍ଗ—ସଂ. ବି (ଶବ୍ଦ+ତରଙ୍ଗ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଶବ୍ଦର ବା
Śabda taraṅga ଧ୍ୱନିର ତରଙ୍ଗ; (ଯାହାର ବାୟୁଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଗତି କରେ)—1. Sound-waves. ୨। ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ନିଃସୃତ ଶବ୍ଦ; ଅନର୍ଗଳ ଧ୍ୱନି—
2. Repeatedly hissing sound; sounds succeeding one another like a wave; an uninterrupted sound; a succession of tones or sounds or noise.

ଶବ୍ଦନ—ସଂ. ବି (ଶବ୍ଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଶବ୍ଦ; ଧ୍ୱନି—
Śabdana 1. Sound, noise; report. ୨ । ଶବ୍ଦ କରିବା—2. Making a sound. ବିଣ—ଶବ୍ଦାୟ-ମାନ—Resounding.

ଶବ୍ଦ ନୃତ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ନୃତ୍ୟ (ହ. ଶ)—
Śabda nṛutya A kind of dance.

ଶବ୍ଦ ପତି—ସଂ. ବି—ନାମ ମାତ୍ର ନେତା; ଯେଉଁ ନେତାଙ୍କର କେହି
Śabda pati ଅନୁଗାମୀ ବ୍ୟକ୍ତି ନ ଥାନ୍ତି (ହ. ଶ)—
A leader in name only (Apte).

ଶବ୍ଦପ୍ରବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି—୧ । ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି—The origin of
Śabda prabṛutti words. ୨ । ବୈଖରୀ, ମଧ୍ୟମା, ପଶ୍ୟନ୍ତୀ ଏବଂ ସୂକ୍ଷ୍ମା ବା ପରା, ଏହି ଚତୁର୍ବିଧ ବାଗ୍‌ନିଷ୍ପତ୍ତି—
2. Four modes of expressing words; oral expression.

ଶବ୍ଦ ପ୍ରମାଣ—ସଂ. ବି (ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବ୍ଦ ବା କଥନ
Śabda pramāṇa ରୂପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରମାଣ—
(Law) Evidence based on the words of a person; oral evidence.

ଶବ୍ଦପ୍ରାଶ—ସଂ. ବି—ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥର ଅନୁସନ୍ଧାନ; ଶବ୍ଦାର୍ଥର ଜିଜ୍ଞାସା—
Śabdaprāśa Enquiry about the meaning of a word.

ଶବ୍ଦବହ—ସଂ. ବିଣ (ଶବ୍ଦ+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ଶବ୍ଦକୁ ଯେ
Śabda baha ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ବହିନିଏ—
Carrying a wave of sound from one place to another. ବି—୧ । ଆକାଶ—
1. The sky. ୨ । ବାୟୁ—2. The air.

ଶବ୍ଦ ବହୁଳ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଯହିଁରେ ଅନେକ ଶବ୍ଦ ଥାଏ—
Śabda bahula 1. Wordy; abounding in words; full of verbiage. ୨ । ବହୁ ଧ୍ୱନିଯୁକ୍ତ—2. Full of many sounds.

ଶବ୍ଦ ବାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ବସ୍ତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦକୁ
Śabda bāribā ଠାହରି କରିବା— To distin-
शब्दसूना शब्दपहचानना guish a sound to locate the source and nature of a sound proceeding from a person or object.

ଶବ୍ଦ ବିଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବି—୧ । ଶବ୍ଦଶାସ୍ତ୍ର; ଶବ୍ଦ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଧାରାବାହିକ ଜ୍ଞାନ—
Śabda bijñāna 1 The science of words; phonology. ୨ । ବ୍ୟାକରଣ—
2 Grammar.
ଶବ୍ଦବିଦ୍ୟା, ଶବ୍ଦଶାସ୍ତ୍ର } —ଅନ୍ୟରୂପ

ଶବ୍ଦ ବିନ୍ୟାସ—ସଂ. ବି—ଅର୍ଥବୋଧକ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ଯଥାସ୍ଥାନରେ
Śabda binyāsa ବସାଇବା; ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଶୃଙ୍ଖଳାପୂର୍ବକ ସ୍ଥାପନ—Arrangement of words in a sentence; composition.

ଶବ୍ଦ ବିରୋଧ—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ବିରୋଧ ବାସ୍ତବ ବା ଭାବଗତ ନୁହେ;
Śabda birodha କିନ୍ତୁ ଶବ୍ଦରୁ ଜଣାପଡ଼େ (ହ. ଶ)—
Opposition not actual but due to words.

ଶବ୍ଦ ବେଦୀ—ଦେ. ବିଣ ପୁଂ-ଯେ ସମସ୍ତପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ଜାଣେ—Knowing
Śabda bedī all kinds of sounds. (ଉ—
ଗନ୍ଧବହ ଯେ ଭ୍ରମରରାଜ, ତହୁଁ ସର୍ପାଦି ଶବ୍ଦବେଦୀ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।)

ଶବ୍ଦ ବେଧୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶବ୍ଦ+ବ୍ୟଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; Śabda bedhī ୧ମା. ୧କ)—ଶବ୍ଦଭେଦୀ (ଦେଖ)—(ଶବ୍ଦବେଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Śabdabhedī (See). ବି.—୧ । ରାଜା ଦଶରଥ—1. King Daśaraha. ୨ । ଅର୍ଜୁନ—2. Arjuna. ୩ । ଶବ୍ଦଭେଦୀ ବାଣ—3. An arrow which hits a target by following the sound. ୪ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ବାଣର ଶବ୍ଦରେ ଶତ୍ରୁର ଭୀତି ଜନ୍ମେ—4. An arrow or person who produces fear in the mind of the enemy by its or his sound.

ଶବ୍ଦ ବୋଦ୍ଧା—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି. ପୁଂ (ଶବ୍ଦ+ବୁଧ୍ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ=Śabda boddhā ଶବ୍ଦବୋଦ୍ଧୃ; ୧ମା. ୧କ.)—ଶବ୍ଦଜ୍ଞ—(ଶବ୍ଦବୋଦ୍ଧ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Acquainted with sounds or words; master of words.

ଶବ୍ଦ ବୋଧ—ସଂ. ବି.—(ଶବ୍ଦ+ବୋଧ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଶବ୍ଦର ବା Śabda bodha ଧ୍ୱନିର ଜ୍ଞାନ—1. Knowledge of words or sounds. ୨ । ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ବୁଝିବା—2. Understanding the meaning of words. ୩ । (ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର) ସାକ୍ଷୀ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତଜ୍ଞାନ; ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ସାକ୍ଷୀର ପ୍ରମାଣରୁ ମିଳେ (ହି. ଶ)—3. (Law) Knowledge derived from oral evidence.

ଶବ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମ—ସଂ. ବି.—(ଶବ୍ଦରୂପ ବ୍ରହ୍ମ; ରୂପକକର୍ମଧାରୟ)—୧ । ଶବ୍ଦାତ୍ମକ Śabda brahma ବ୍ରହ୍ମ ଓ ବାଗ୍ଦେବ—1. The Soul of the universe from which the sounds originate or emanate. [ଦ୍ର—ବେଦାନ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନାଦବିନ୍ଦୁ ସମ୍ବଳିତ ଓଁକାର ପ୍ରଣବ ଶବ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି କଥିତ ହୋଇଅଛି; ମୈତ୍ରେୟୋପନିଷଦରେ ଶବ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମ ଓ ପରବ୍ରହ୍ମ ଭେଦରେ ବ୍ରହ୍ମର ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଭେଦ କଳ୍ପିତ ହୋଇଅଛି । ୨ । ଶ୍ରୁତି; ବେଦ—2. The Bedas. [ଦ୍ର—ଏହା ଅପୌରୁଷେୟ ବା ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରୁ ଆଗତ ବୋଲି ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।)

ଶବ୍ଦ ଭେଦୀ—ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ (ଶବ୍ଦ+ଭିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍ ୧ମା.୧କ)—Śabda bhedī ଲକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଶବ୍ଦକୁ ବାର ଯେ ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ବିଦ୍ଧ କରି ପାରନ୍ତି—Able to hit at a target by following the sound. ବି.—୧ । ରାଜା ଦଶରଥ—1. King Daśaratha. ୨ । ଅର୍ଜୁନ—2. Arjuna. ୩ । ଶବ୍ଦକୁ ବାର ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦକାରୀ ବାଣ—3. A kind of arrow hitting at an invisible target by the sound only. ୪ । ଶବ୍ଦଭେଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ } ପାୟୁ; ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର—4. The anus.
ଶବ୍ଦଭେଦିତା—ବି }

ଶବ୍ଦଭେଦୀ ବାଣ—ସଂ. ବି—ଶବ୍ଦକାରକ ଅଦୃଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ବିଦ୍ଧ Śabdabhedī bāṇa କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ବାଣ—An arrow which strikes at an invisible target by following the sound whichemanates from the target [ଦ୍ର—ଅର୍ଜୁନ ଓ ଦଶରଥ ଶବ୍ଦଭେଦୀ ବାଣ ମାରିବା ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଦିନେ ଦଶରଥ ମୃଗୟାକୁ ଯାଇ ଅରଣ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡେଦୁର ଅଡ଼ୁଆଳରେ ଗୋଟିଏ ଋଷିକୁମାର ନଦୀରେ ମାଟିଆ ବୁଡ଼ାଇ ପାଣି ଅଣୁଥିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଏ ଶବ୍ଦକୁ କୌଣସି ବନ୍ୟପଶୁର ଶବ୍ଦ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରି ଶବ୍ଦଭେଦୀ ବାଣ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ । ଋଷିକୁମାରଙ୍କ ଦେହରେ ସେ ବାଣ ବାଜିଲା । ଦଶରଥ ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦେଖିଲେ ଯେ, ସେ ଋଷିକୁମାର ଅନ୍ଧ ମୁନି ଓ ଅନ୍ଧ ମୁନିପତ୍ନୀଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ । ଏହା ଦେଖି ସେ ଯାଇ ଅନ୍ଧ ଦମ୍ପତିଙ୍କୁ ସମସ୍ତ କଥା ଜଣାଇଲେ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଶରାହତ ଋଷିକୁମାରଙ୍କ ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଲେ । ଅନ୍ଧ ମୁନିଦମ୍ପତି ପୁତ୍ରର ଏହି ଅକାଳବିୟୋଗରେ ଯତ୍ପରୋନାସ୍ତି ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ—'ଆମ ଭଳି ତୁମର ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ପୁତ୍ରଶୋକରେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବ ।' ଏହି ଅଭିଶାପ ଦେଇ ଶୋକାତୁର ମୁନିଦମ୍ପତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ତାଙ୍କ ଅଭିଶାପ ଫଳରେହିଁ ଦଶରଥଙ୍କ ଜୀବନରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବନବାସଜନିତ ଦୁଃଖ ଘଟିଲା ଏବଂ ପୁତ୍ରଶୋକରେ ସେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ।]

ଶବ୍ଦମୟ—ସଂ.ବିଣ. —୧ । (ଶବ୍ଦ+ପ୍ରଚୁରାର୍ଥେ ମୟ)—ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ—Śabda maya 1. Full of sounds ୨ । ଧ୍ୱନି ବ୍ୟାପ୍ତ—(ଶବ୍ଦମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2 Diffused with sound. ୩ । ଶବ୍ଦାୟମାନ—3. Resounding:

ଶବ୍ଦମହେଶ୍ୱର—ସଂ. ବି.—ମହାଦେବ—A name of Śiva. Śabda maheswara [ଦ୍ର—କଥିତ ଅଛି ଯେ ପାଣିନିଙ୍କ ବ୍ୟାକରଣ ରଚନା କରିବାକୁ ଶିବ ଆଦେଶ କରିଥିଲେ—ହି ଶ.; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କୌମୁଦୀରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ "ନୃତ୍ୟାବସାନେ ନଟରାଜରାଜୋ; ନନାଦ ଢକ୍କାଂ ନବ ପଞ୍ଚ ବାରଂ; ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଭୁଜାମଃ ସନକାଦି ସିଦ୍ଧା-ନେତଦ୍ବିମର୍ଶେ ଶିବ ସୂତ୍ରଜାଲମ୍—ଅର୍ଥାତ୍ ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟ ଶେଷରେ ସନକାଦି ସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ଶିବ ୧+୫=୧୪ ଥର ଡମ୍ବରୁ ବଜାଇଲେ । ପାଣିନି ବ୍ୟାକରଣର ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ୧୪ ସୂତ୍ରର ସଂଖ୍ୟାରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଏହା ଶିବସୂତ୍ର ସମୂହ ଅଟେ ।]

ଶବ୍ଦ ମାନିବା(ଶୁଣିବା)—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ଶୁଣି ଉତ୍ତର ଦେବା—ଡାକ ଶୁନା शबद सुनना To respond to a sound or call. [ଶବଦ ମାନିବା—ଅଜଂରଯ]

[ଦ୍ର—ମୃତ ବା ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଶବ୍ଦ ମାନେ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍, କୌଣସି ଶବ୍ଦ ବା ଡାକ ଦେଲେ ସେ ଡାକିବା ବାର ପାରେ ନାହିଁ, ତମ୍ବା ତହିଁର ଉତ୍ତର ଦିଏ ନାହିଁ ।]

ଶବ୍ଦ ମାଳ—ସଂ. ବ—ଫୋଲ ବାଉଁଶ (ହ୍ର. ଶ.)—
Śabda mālā Hollow bamboo.

ଶବ୍ଦ ଯୋନି—ସଂ. ବ—(ଶବ୍ଦ + ଯୋନି; ୭ମ୍ଭୀ ତତ୍)—୧ । ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ—1. The origin of a sound. ୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଶବ୍ଦର ମୂଳ ବା ପ୍ରକୃତି; ଧାତୁ—2. The root of a word.

ଶବ୍ଦ ରୂପ—ସଂ. ବ.—(ଶବ୍ଦ + ରୂପ; ୭ମ୍ଭୀ ତତ୍)—(ବ୍ୟାକରଣ) ଉକ୍ତ
Śabda rūpa ଉକ୍ତ ବିଭକ୍ତି, ବଚନ, ଲିଙ୍ଗ ଓ କାରକରେ ଶବ୍ଦର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅକୃତି—(grammar) Inflection of a word; different forms assumed by a word in different numbers, genders, persons and cases.

ଶବ୍ଦ ଲହରୀ—ସଂ. ବ (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍)—ଶବ୍ଦ ତରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Śabda lahari Śabda taraṅga (See)

ଶବ୍ଦ ଶକ୍ତି—ସଂ. ବ(୭ମ୍ଭୀ ତତ୍ —୧ । ଶବ୍ଦର ସମ୍ଭବ ବା ଅର୍ଥ—
Śabda śakti 1. The force or signification of a word. ୨ । ଶବ୍ଦର ଅଭିଧା, ଲକ୍ଷଣା, ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ଅର୍ଥବୋଧକ ବୃତ୍ତିତ୍ରୟ—2. The power of words to convey different literal, inferred and allegorical meanings.

[ଦ—ଶବ୍ଦର ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବିଶେଷ ଭାବ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୁଏ ତାକୁ ଶବ୍ଦଶକ୍ତି ବୋଲାଯାଏ । ଯଦି ଶବ୍ଦ କୌଣସି ବାକ୍ୟର ବା ବାକ୍ୟାଂଶର ଅଙ୍ଗ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ତହିଁର ଅର୍ଥ ସାଧାରଣ ପ୍ରଚଳିତ ଅର୍ଥ ବା ବାକ୍ୟର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଅନୁସାରେ ସାଧାରଣ ଅର୍ଥରୁ ଭିନ୍ନ ହେଲା ହୁଏ । ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ ଉକ୍ତ ସାଧାରଣ ଅର୍ଥ ବା ସାଧାରଣ ଅର୍ଥରୁ ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥ ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ ତାକୁ ଶବ୍ଦଶକ୍ତି ବୋଲାଯାଏ । ଶବ୍ଦଶକ୍ତି ୩ ପ୍ରକାର—ଅଭିଧା, ଲକ୍ଷଣା ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନା । ଏ ତିନି ଶକ୍ତିରୁ ପ୍ରକଟିତ ଅର୍ଥ ଯଥାକ୍ରମେ ବାଚ୍ୟ, ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ ଏବଂ ଏହି ତିନି ତିନି ଅର୍ଥକୁ ପ୍ରକଟିତ କରିବା ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ଯଥାକ୍ରମେ ବାଚକ, ଲକ୍ଷକ ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜକ ବୋଲାଯାଏ—ହ୍ର. ଶ ।]

ଶବ୍ଦ ଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ—୧ । ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ର—1. Grammar; the
Śabda śāstra science of words. ୨ । ଧ୍ୱନି ଶାସ୍ତ୍ର—2. Phonetics; the science of sound in uttered words.

ଶବ୍ଦ ଶୂନ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ଶୂନ୍ୟ; ୩ମ୍ଭୀ ତତ୍)—ନିଃଶବ୍ଦ; ନୀରବ—
Śabda śūnya Soundless; silent
(ଶବ୍ଦ ଶୂନ୍ୟା—ଶ୍ରୀ)

ଶବ୍ଦ ଶ୍ଳେଷ—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ
Śabda ślesha ହୁଏ (ହ୍ର. ଶ)—A word which is employed in two or more meanings.

ଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ—ସଂ. ବ (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍)—୧ । ଗ୍ରନ୍ଥର ଶବ୍ଦର ଏକତ୍ର ଲିଖନ—
Śabda saṁgraha 1. Collection of words. ୨ । ଅଭିଧାନ; ଶବ୍ଦକୋଷ—2. Dictionary; lexicon; vocabulary.

ଶବ୍ଦ ସମ୍ଭବ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶବ୍ଦର ସମ୍ଭବ ହୁଏ ଯହିଁରୁ)—ବାୟୁ
Śabda sambhaba (ହ୍ର. ଶ)—Air.

ଶବ୍ଦ ସାଗର—ସଂ. ବ (ଶବ୍ଦ + ସାଗର; ରୂପକ କର୍ମଧା)—ସମୁଦ୍ରବତ୍
Śabda sāgara ଅପରିମେୟ ବା ଅସୀମ ଶବ୍ଦସମୂହ—Words compared to the ocean. ଦେ. ବ—ଶବ୍ଦକୋଷ—Dictionary.

ଶବ୍ଦ ସାଧନ—ସଂ. ବ—ବ୍ୟାକରଣର ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗରେ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର
Śabda sādhana ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି, ଭେଦ ଓ ରୂପାନ୍ତର ଆଦି ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥାଏ—(grammar) Etymology.

[ଦ—ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସଂଜ୍ଞା, କ୍ରିୟା, ବିଶେଷଣ, କ୍ରିୟା-ବିଶେଷଣ, ସର୍ବନାମ ଆଦି ବ୍ୟାକରଣର ଏହି ଅଙ୍ଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ—ହ୍ର. ଶ ।]

ଶବ୍ଦ ସୌକର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍)—ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣର
Śabda saundarjya ସୁସମତା (ହ୍ର. ଶ)—Facility of pronouncing words.

ଶବ୍ଦ ସୌଷ୍ଠବ—ସଂ. ବ (୭ମ୍ଭୀତତ୍)—କୌଣସି ଲେଖାରେ ବା ଶୈଳୀରେ
Śabda saushṭhaba ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ କୋମଳତା ବା ସୁନ୍ଦରତା (ହ୍ର. ଶ)—Fineness or softness of words in a writing or style.

ଶବ୍ଦ ହୀନ—ସଂ. ବିଶ (ଶବ୍ଦ + ହୀନ; ୩ମ୍ଭୀ ତତ୍)—୧ । ନୀରବ;
Śabda hīna ନିଃଶବ୍ଦ—1. Silent. ୨ । ଶବ୍ଦ ଶୂନ୍ୟ—2. Soundless. ସଂ. ବ—ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଏପରି ପ୍ରୟୋଗ, ଯାହା ପୂର୍ବାଚାର୍ଯ୍ୟମାନେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ନାହାନ୍ତି (ହ୍ର. ଶ)—Application of a word which has not been done by classical writers.

ଶବ୍ଦ ହେତୁକ—ସଂ. ବିଶ (ଶବ୍ଦ ଅଟେ ହେତୁ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି; ଶବ୍ଦ
Śabda hetuka + ହେତୁ + କ)—ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ—Caused by or originating from sound.

ଶବ୍ଦାକର—ସଂ. ବ (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍; ଶବ୍ଦ + ଆକର)—୧ । (ବ୍ୟାକରଣ)
Śabdākara ଶବ୍ଦ ଯୋନି; ଧାତୁ—1. (grammar) A root or radix of a word. ୨ । ଶବ୍ଦକୋଷ—2. Dictionary.

ଶବ୍ଦାକ୍ଷର—ସଂ. ବ—ଧ୍ୱନିପୂର୍ବକ ଉଚ୍ଚାରିତ ଓଁ ଶବ୍ଦ (ହ୍ର. ଶ)—
Śabdākshara The word 'Oṁ' uttered with a sound.

ଶବ୍ଦାଖ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ବା ଜୋର୍ ସହିତ କଥିତ ଶବ୍ଦ
Śabdākhya (ହ୍ର. ଶ)—A word uttered loudly or with force.

ଶବ୍ଦାଡ଼ମ୍ବର—ସଂ.ବି—୧। ଅଡ଼ମ୍ବର ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ—1. High-sounding words. ୨। ବାଗାଡ଼ମ୍ବର—2. Grandiloquence.
Śabdāṛdambara

ଶବ୍ଦାଢ୍ୟ—ସଂ. ବି—କଂସା ନାମକ ଧାତୁ (ହି. ଶ)—Bell metal.
Śabdāḍhya

ଶବ୍ଦାତିଗ—ସଂ. ବିଣ (ଶବ୍ଦ+ଅତି+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Śabdātiga ୧। ଯାହା ଶବ୍ଦର ଗତିଠାରୁ ଚଞ୍ଚଳତର—1. Swifter than the velocity of words. ୨। ଶବ୍ଦାତୀତ—2. Beyond expression; inexpressible. ବି—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମାନ୍ତର—An epithet of Bishṇu.

ଶବ୍ଦାତୀତ—ସଂ. ବିଣ (ଶବ୍ଦ+ଅତୀତ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧। ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ—1. Inexpressible by words. ୨। ବାକ୍ୟାତୀତ—2. Beyond the power of words. ବି—ଭଗବାନଙ୍କର ନାମାନ୍ତର—An epithet of God.
Śabdātīta

ଶବ୍ଦାଧିଷ୍ଠାନ—ସଂ. ବି (ଶବ୍ଦ+ଅଧିଷ୍ଠାନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ; କର୍ଣ୍ଣ—The ear; the organ of hearing.
Śabdādhishṭhāna

ଶବ୍ଦାଧ୍ୟାହାର—ସଂ. ବି—ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ ତହିଁରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଯୋଜନା (ହି. ଶ)—Adding some word or words to complete an incomplete sentence.
Śabdādhyāhāra

ଶବ୍ଦାନୁଶାସନ—ସଂ. ବି—୧। ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ର—1. Grammar. ୨। ଶବ୍ଦ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିୟମ—2. Rules about words.
Śabdānuśāsana

ଶବ୍ଦାନୁସନ୍ଧାନ—ସଂ. ବି—ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ବିଷୟରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ—Euquiry or investigation about the cause or root of words or sounds
Śabdānusandhāna

ଶବ୍ଦାମ୍ବୁଧି—ସଂ. ବି (ଶବ୍ଦ+ଅମ୍ବୁଧି; ରୂପକ)—ଶବ୍ଦସାଗର—The ocean of words.
Śabdāmbudhi

ଶବ୍ଦାୟମାନ—ସଂ. ବିଣ—(ଶବ୍ଦ୍ ଧାତୁ+ଯ (କ୍ୟଙ୍)=ଶବ୍ଦାୟ ନାମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅନ)—୧। ଶବ୍ଦକାରୀ; ଯାହା ଶବ୍ଦ କରୁଅଛି—1. Making a sound. ୨। ଯହିଁରୁ ଶବ୍ଦ ବାହାରୁଛି—2. Ringing; resounding.
Śabdāyamāna

ଶବ୍ଦାର୍ଥ—ସଂ. ବି.—(ଶବ୍ଦ+ଅର୍ଥ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—୧। ଶବ୍ଦ ଓ ଅର୍ଥ—1. A word and its meaning. ୨। (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ—2. Meaning of a word. [ଦ୍ର—ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ତିନି ପ୍ରକାର। ଯଥା—ବାଚ୍ୟାର୍ଥ, ଲକ୍ଷ୍ୟାର୍ଥ ଓ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ। ଏହି ତିନି ତିନି ଅର୍ଥ ଯଥାକ୍ରମେ ଅଭିଧା, ଲକ୍ଷଣା ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ବୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ।] ୩। ଧ୍ୱନିର ଅର୍ଥ—3. Meaning of a sound; significance of a sound. ୪। ଧ୍ୱନିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—4. The object of a sound.
Śabdārtha

ଶବ୍ଦାର୍ଥ କୋଷ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ଅଭିଧାନ—Dictionary.
Śabdārtha kosha

ଶବ୍ଦାର୍ଥ ପ୍ରକାଶ—ସଂ. ବି.—ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥକୁ ପ୍ରକଟୀକରଣ—The expressing or giving out of the meaning of words; explaining the meaning of words or sounds.
Śabdārtha prakāśa

ଶବ୍ଦାର୍ଥ ପ୍ରକାଶକ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି ପୁ.—୧। ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ବୁଝାଇ ଦିଏ—1. Explaining the meaning of words. ୨। ଅଭିଧାନକାର—2. Lexicographer. ୩। କ୍ଲୀ-ଅଭିଧାନ (ଶବ୍ଦାର୍ଥପ୍ରକାଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 3. Dictionary.
Śabdārtha prakāśaka

ଶବ୍ଦାର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ ସଂ. ବି ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରିବା—Collection or compilation of the meanings of words.
Śabdārtha saṁgraha

ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାର—ସଂ.ବି—(ଶବ୍ଦ+ଅଳଙ୍କାର; ଶବ୍ଦଘଟିତ ଅଳଙ୍କାର; ମ. ତ. ଲେ)—ଶବ୍ଦର ଶୋଭା ସମ୍ପାଦନକାରୀ କାବ୍ୟାଙ୍ଗ ବିଶେଷ—Figures of speech; art of composition.
Śabdālaṅkāra

[ଦ୍ର—ଅଳଙ୍କାର ଦ୍ୱାରା ଯେପରି ମନୁଷ୍ୟର ଶୋଭାବୃଦ୍ଧି ପାଏ, ସେହିପରି ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାରଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଶୋଭା ବୃଦ୍ଧି ପାଏ। ଜେଲେ ଜେଲେ ଆମ ଦେଶରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଶୋଭାକୁ ଅତିଶୟ ରୂପେ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ଯେପରି ନାକଦଣ୍ଡି, କାନ ପୁଡ଼ା, କାନଝୁଲା, କାନପାଶ, ବେଣ, ହାତ, ବାହା, କଟିଷ୍ଟ ଓ ଅଙ୍ଗୁଠି ଆଦିରେ ରୂପଦର୍ଶ୍ୟର ଅଳଙ୍କାର ଖଞ୍ଜି ଦିଆଯାଏ, ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ ତଦାନୀନ୍ତନ ରୁଚିକୁ ଅନୁସରଣ କରି ସେହିପରି ଶବ୍ଦ ଓ ଅର୍ଥର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ପାଇଁ ଅଳଙ୍କାର ଖଞ୍ଜି ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ସମ୍ପାଦନ କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ହୋଇଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ନୁହେଁ। ବହୁ ଅନୁପ୍ରାସଯୁକ୍ତ ରଚନାରେ ଉତ୍କଳର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରାଚୀନ କବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ଯେଉଁ କୃତିତ୍ୱ ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି, ତାହା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଭ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ କ୍ୱଚିତ ଦେଖା ଯାଇଥାଏ। ସାହିତ୍ୟରେ ଅଳଙ୍କାର ଦୁଇ ପ୍ରକାର। ଯଥା—ଶବ୍ଦ ଅଳଙ୍କାର (art of composition) ଓ ଅର୍ଥାଳଙ୍କାର (rhetorical figure of speech) ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାର ଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଶୋଭା ବଢ଼େ ଓ ଅର୍ଥାଳଙ୍କାର ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥର ଶୋଭା ବଢ଼େ। ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାରର ଉଦାହରଣ:—

(୧) ଅନୁପ୍ରାସ—Alliteration; ଏକ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣର ପୁନଃ ପୁନଃ ବିନ୍ୟାସକୁ ଅନୁପ୍ରାସ ବୋଲାଯାଏ। ଯଥା—

(ଲ ର ଅନୁପ୍ରାସ)

ଲୁଣ୍ଠଗଲେ ଗଲେ ବାନ୍ଧି ବୁଲିବା ସ୍ନେହ
ବଙ୍ଗାଳ ଗାଳ ଉପମାବଳି ତ ଦେଇ।

ଭଞ୍ଜ—ଲାବଣ୍ୟବତୀ।

(ଶ ଓ ସର ଅନୁପ୍ରାସ)

ବୁଝ ଅହେ ସୁମନେ ନିଦାଦଶେ ସୁମନେ
ସଂବେଶ ଅବେଶ ଶ୍ରୀରାମ,
ବସୁଧା ସୁଧାମୟୀ ବିସୁଧା ସୁଧା ପିଇ
ସୁଧାଂଶୁନିଭ ଭଣେ ଭମ୍ୟ, ସେ
ବସି ଶୁଭ୍ର, ବଜ୍ରସିଂହାସନରେ ଭଣ୍ଡି, ବସି ଶୁଭ୍ର ।
ବସନେ ବିରାଜିତ ଦୋଇ;
ବର-ବର୍ଣ୍ଣିନା ସୀତା ବରବର୍ଣ୍ଣିନା ସୁକ୍ଲା
ଦୋଳରେ ଅଛନ୍ତି ବସାଇ ସେ ।
ଭଞ୍ଜ—ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ

୨ । ଯମକ—Analogue. ଏକାକାର ଉଚ୍ଚାର୍ଣ୍ଣ ଯଦି ଦ୍ୱୟର ବିନ୍ୟାସକୁ ଯମକ ବୋଲାଯାଏ । ଯମକ ବହୁପ୍ରକାର' ଯଥା—

(କ) ଆଦ୍ୟଯମକ—

ବିରାଜ ବିରାଜ ଅଛନ୍ତି ମୀନ ଭକ୍ଷଣ ପାଇଁ
ରାଖାକ ରାଖାକଲୋଚନା ଏଥି ଖେଳା କରଇ ।
ଭଞ୍ଜ · ଲାବଣ୍ୟବତୀ

(ଖ) ମଧ୍ୟ ଯମକ —

ଦେଖରେ ନଳିନ ନଳିନୀ ନଳିନୀରେ ପୂରିତ
ଭ୍ରମନ୍ତି ଭ୍ରମରେ ଭ୍ରମରେ ଭ୍ରମରେ ଏ ଶୋଭିତ ।
ଭଞ୍ଜ—ଲାବଣ୍ୟବତୀ

(ଗ) ପ୍ରାନ୍ତ ଯମକ —

ବସିଚ ବିଶ୍ୱର କରେ ପାପ ଦାନ କାର୍ତ୍ତିକରେ
ପ୍ରୟାଗେ ସ୍ନାନ ମକରେ ଯେହୁ ନ କରେ
ବସେ ବ ସେ ଅଲୋକରେ ଭୁଜ୍ୟ ରାମା ଅଙ୍କରେ
ଘେଳ ବସେ ପଲଙ୍କରେ ବ ଭ୍ରମକରେ ।
ପୁଙ୍ଗେ ସେବିଥିଲେ ଶଙ୍କରେ
ସେ ଫଳ ଧରି ଭୁରଜ ଶ୍ରୀଫଳ କରେ ।
ଭଞ୍ଜ—ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି

(ଘ) ଆଦ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତ ଯମକ —

ଖାର ଶରଭର ଖରଖଣ୍ଡିଖର ଖଳ ଭର ଭାର ଭାର
ବାର ବାର ବାଜିବାର ଭର ଭର ଦୁଷ୍ଟ ଦୁଷ୍ଟ ଦୁର ଦୁର
ଭଞ୍ଜ—ବୈଦେହୀଶବିଳାସ

(ଙ) ମାଳ ଯମକ—ଏକ ଚରଣ ମଧ୍ୟରେ ଭିନ୍ନ ବା ଭିନ୍ନୋଦ୍ଧିକ ଯମକ ରହିଲେ ମାଳ ଯମକ ହୁଏ ।

ବିଶ୍ୱରଇ ମାଳ ଯମକକେ କବି ମନେ
ବୁଲେ ରାମ ରାମ ରାମନେଣୀ ଯେଣ ବନେ
ଭଞ୍ଜ—ବୈଦେହୀଶବିଳାସ

(ଚ) ସର୍ବ ଯମକ ଃ—

ଅହମକର ଭାପନାଶେ ଶୋଭା ସାରସ ଚକ୍ରେ
ଅହମକର ଭାପନାଶେ ଶୋଭା ସାରସ ଚକ୍ରେ ।
ଭଞ୍ଜ—ଲାବଣ୍ୟବତୀ

ଏହା ଛଡ଼ା ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ କବିମାନେ ନାନାପ୍ରକାରରେ ଯମକ ରଚନା କରି ନିଜ ନିଜର ଶବ୍ଦ-ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀଭେଦରେ ବିଭିନ୍ନ ନାମ ଦେଇ ଯମକର ସଂଖ୍ୟାବୃଦ୍ଧି କରିଅଛନ୍ତି । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ କିମ୍ବଦନ୍ତିରେ କେତୋଟିର ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଉଅଛି—

(୧) ଗୋମୂତ୍ର ଛନ୍ଦ—ବାଜ ବାଣ ଦୁଦଘାତ ଚୁମ୍ବଘାତ ଗର୍ତ୍ତ ଶବ ବାଣ ରହ, ବାଜଗଣ ପଦଧନ ଦ୍ରୁତଚେତ ଅର୍ଦ୍ଧରବ ସ୍ୱାଗ ବିହ୍ନ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

(୨) ଶୃଙ୍ଖଳା—ବରଥି ଭଥିରେ ମନ ମନ କପି କପୀଶ ଶ-ଶ ବର, ବରଷକ ବର ଶକ୍ତ ବଳର ଭଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠର କର ଖାର । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

(୩) ବିଲୋମାନୁଲୋମ—ଖାର ଯେତେ ସେଳାବାର ରସା ସାର ରବା ନାଶେ ତେଜେ ରବ, ବିଦେ ତେଜ ପୁରଭର ଭମ ମତ ରତ ଉପୁ ଜିତ ଦେବ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

(୪) ବୃକ୍ଷ ବନ୍ଧ—ବିଶାଳ ଶାଳ ତାଳଜାଳ ଟେକ ଯେ ବଣକ ଖାବଧକ ସେ, ବହ୍ନ କରେ କପି ଭକ୍ଷାବନ୍ତ ବଡ଼ ବରଷେ ରୋଷେ ଶେଷେ ସେ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶ-ବିଳାସ ।]

(୫) ଗଦାବନ୍ଧ—ବିଦା ସଦା ମୋଦା ଗଦା ଗରଥର ବର ଭାର ଭାହ୍ନ ବିହ୍ନ, ବିହ୍ନ ଯଷ୍ଟି ମନ ଦ୍ରୁମଛନ୍ତ କନ୍ତ କହ୍ନ ଜୋଡ଼େ ଭାଡ଼ ବିହ୍ନ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

(୬) ଶରବନ୍ଧ —ଖର ଶରଭର ଖରଖଣ୍ଡ ଖଳ ଖରଭର ଭାର ଭାର ବାର ବାର ବାଜିବାର ଭର ଭର ଦୁଷ୍ଟ ଦୁଷ୍ଟ ଦୁର ଦୁର । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଏହିପରି ନାନା ଚକ୍ରବନ୍ଧ, ମେଷଯୁଦ୍ଧ, ବ୍ୟାଘ୍ରଗତି, ସିଂହାବଲୋକନ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦାଳଂକାର ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବିରଳ ନୁହେଁ ।]

ଶବ୍ଦିତ—ସ. ବିଣ (ଶବ୍ଦ+ଇତ)—୧ । ଧ୍ୱନିତ; ନିନାଦିତ—
Śabdita 1. Sounded; resounding. ୨ । ଆହୂତ—
2. Called.

ଶବ୍ଦେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସ. ବି [ଶବ୍ଦ ଅନୁଭବୀ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; ମ. ପ. ଲୋ]—କାନ—
Śabdendriya The ear.

ଶମ୍—ସ. ବି (ଶୀ ଧାତୁ=ଶମନ କରିବା+ଅଣ୍ଟ ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଅମ୍)—
Śam ୧ । କଲ୍ୟାଣ—1. Prosperity; blessing. ୨ । ସୁଖ—2. Happiness. ୩ । ହର୍ଷ; ଆନନ୍ଦ—(ଶଂ—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. Delight; pleasure.

ଶମ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଶାନ୍ତ ହେବା—1. To be pacified; to
Śam (root) be tranquil. ୨ । ନିବୃତ୍ତ ହେବା—2. To cease; to refrain ୩ । ବନ୍ଦ ହେବା—3. To stop. ୪ । ରାଶି ରାଶି ଜମା କରିବା—4. To heap up.

ଶମ—ସ. ବି (ଶମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ନିବୃତ୍ତି—1. Cessa-
Śama tion. ୨ । ଶାନ୍ତି—2. Tranquility; calmness; quietitude; peace. ୩ । ଉପଶମ—3. Restraint; alleviation; state of being

assuaged. ୪ । ଚିତ୍ତର ସ୍ଥିରତା—4. Calmness of mind; peace of mind ୫ । ନିରୁଦ୍ୱେଗ—5. Placidity. ୬ । ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି—6. Salvation; liberation; liberation of the spirit from matter. ୭ । ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ଦମନ—7. Control of passions. ୮ । ମନଃସଂଯମ; ଅନ୍ତରିନ୍ଦ୍ରିୟ ନିଗ୍ରହ; ନିରନ୍ତର ବାସନାତ୍ୟାଗ—8. Concentration of mind; withdrawing the mind from worldly thoughts; control of one's thought.

[ଦ୍ର—ସାଂସାରିକ ବିଷୟର ଦୋଷଦର୍ଶନ ପୂର୍ବକ ମନ ଯେତେବେଳେ ସାଂସାରିକ ବିଷୟରୁ ନିବୃତ୍ତହୋଇ ପରଂ-ବ୍ରହ୍ମରେ ନିୟତରୂପେ ଅବସ୍ଥାନ କରେ, ମନର ସେହି ଅବସ୍ଥାକୁ ଶମ କୋହାଯାଏ । ଶମ(ମନଃ ସଂଯମ) ଓ ଦମ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂଯମ) ଦ୍ୱାରା ମନ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ବିଷୟରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଯୋଗସାଧନର ପ୍ରଥମ ସୋପାନ ।] ୯ । ମଙ୍ଗଳ; କଲ୍ୟାଣ—9. Prosperity; blessing. ୧୦ । ସୁଖ—10. Happiness; bliss. ୧୧ । ଉପଚାର—11. Treatment. ୧୨ । ପାଣି; ହସ୍ତ—12. Hand. ୧୩ । କ୍ଷମା—13. Forgiveness. ୧୪ । ତିରସ୍କାର—14. Reproach; censure. ୧୫ । ଶାନ୍ତି (ଦେଖ)—15. Śānti (See) ୧୬ । ସାହିତ୍ୟରେ ଶାନ୍ତରସର ସ୍ଥାୟୀ ଭାବ (ହି. ଶ)—16. The permanent character of the sentiment of Tranquility in literature. ୧୭ । ବାକ୍ୟେନ୍ଦ୍ରିୟ ନିଗ୍ରହ (ହି. ଶ)—17. The controlling of one's organs of sense.

ଶମକ—ସଂ. ବିଣ (ଶମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଉପଶମକାରକ—Śamaka 1. Alleviating; assuaging. ୨ । ଶାନ୍ତି-(ଶମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) କାରକ—2. Pacifying. ୩ । ନିବୃତ୍ତିକାରକ—3. Restraining.

ଶମକା(କେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି (ସଂ.ଶମ୍ ଶବ୍ଦରୁ ନାମଧାତୁ)—ଢିଙ୍କିର ଥୋର Śamakā(ke)ibā ବା ପାହାର (ଯହିଁରେ ଶମା ଲାଗିଥାଏ ତାହା) ଭାନା ଦ୍ୱାରା ଢିଙ୍କି ମୁଣ୍ଡର ଘାତ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ତୂପୀକୃତ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଜୋର୍‌ରେ ସରକାନା ଲୁଣ୍ଟିବା—To pound or beat vigorously any article put in the hole by the pestle of Dhiṅki.[ଉ—ଦେ ଶମକୋଇଲେ । ଢିଙ୍କି ଦେ ଶମକୋଇଲେ । ଶମା ଲୁଣ୍ଟଇ ଧାନାନ୍ଦ ସଉଭୁଣୀ ଢିଙ୍କି ଲଞ୍ଜିରେ ଖାଅନ୍ତି ବଙ୍ଗଳା ପାନ । ଢିଙ୍କିଲୁଣ୍ଟା ଗୀତ ।]

ଶମଠ—ସଂ. ବି (ଶମ ଧାତୁ+ବହୁଳାର୍ଥେ. ଅଠ)—Śamaṭha ୧ । ମହାଭାରତୋକ୍ତ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Name of a Brāhmaṇa. ୨ । ତୁନ; ତୁଣ-ବିଶେଷ—2. Mulberry. ୩ । ଶାକ ବିଶେଷ—3. A kind of potherb.

ଶମତା—ଦେ. ବି (ଭ୍ରମାତ୍ମକ ପ୍ରୟୋଗ)—୧ । ନିବୃତ୍ତି—1. Cessation. ୨ । ଶାନ୍ତି—2. Tranquility; calmness. ୩ । ଉପଶମ—3. Assuaging; relief; alleviation. ୪ । ମୁକ୍ତି—4. Liberation.

[ଦ୍ର—'ଶମ' ଶବ୍ଦ ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ଗୁଣବାଚକ ବା କ୍ରିୟା-ବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ, ତହିଁରେ 'ତା' ପ୍ରତ୍ୟୟ କରି ପୁଣି ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ କରିବା ବ୍ୟାକରଣ ବିରୁଦ୍ଧ । ପ୍ରକୃତବାଦ ପ୍ରଭୃତି ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନମାନଙ୍କରେ ଏ ଶବ୍ଦ ସଂସ୍କୃତମୂଳକ ବୋଲି ସଙ୍କେତ କରାଯାଇ ଅଛି; ମାତ୍ର ବିଖ୍ୟାତ ସଂସ୍କୃତ ଅଭିଧାନପ୍ରଣେତା ଅପ୍ତେ ଓ ମଲ୍ଲଅର ଲିଖିତସ୍ୱରୂପ 'ଶମତା' ଶବ୍ଦକୁ ସେମାନଙ୍କ ସଂସ୍କୃତ ଅଭିଧାନମାନଙ୍କରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ଏହାକୁ ଦେଶଜ ବା ଅସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରୂପେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଗ୍ରହଣ କଲୁଁ ।]

ଶମଥ—ସଂ. ବି.—(ଶମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅଥ)— ୧ । ଶାନ୍ତି—Śamatha 1. Calmness; tranquility. ୧ । ମନର ସ୍ଥିରତା—2. Peace of mind. ୩ । ମନଃସଂଯୋଗ—3. Mental application. ୪ । ନିବୃତ୍ତି—4. Cessation; stoppage. ୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଥ); ସଚିବ; ମନ୍ତ୍ରୀ—5. A counsellor; minister.

ଶମ ଦମ—ସଂ. ବି.—(ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ସମାହାର)—ମନଃସଂଯୋଗ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-Śama dama ସଂଯମ—Control of passions and control of external organs. (ଯୋଗ ସାଧନର ବା ଉପସର୍ଗର ଏ ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ସୋପାନ)—

ଶମନ—ସଂ. ବି.—(ଶମ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଶମି ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ କରିବା+ଭାବ Śamana ଅନ)—୧ । ଯଜ୍ଞାର୍ଥ ପଶୁ ବଧ—1. Killing of an animal for religious sacrifice. ୨ । ମନଃଶାନ୍ତି—2. Mental tranquility. ୩ । ନିବାରଣ—3. Restraining; prevention. ୪ । ବନ୍ଦ କରିବା—4. Stopping. ୫ । ଉପଶମନ; ଶାନ୍ତ କରାଇବା—5. Alleviating; assuaging. ୬ । ଉପଶମ—6. Relief; alleviation. ୭ । ହିଂସା; ଦ୍ୱେଷ—7. Malice; hurting; injuring. ୮ । ତିରସ୍କାର—8. Abuse; reproach. ୯ । କ୍ଷତି—9. Injury. ୧୦ । ଶାପ; ଅଭିଶାପ—10. Curse; imprecation. ୧୧ । ଚର୍ବଣ—11. Chewing. ୧୨ । ଅଘାତ—12. Blow; stroke. ୧୩ । ଦମନ—13. Subduing; subjugation. ୧୪ । ଯମ—(+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) କୃତାନ୍ତ; ଯମ—14. The God of death. ୧୫ । ମୃଗ ବିଶେଷ—15. A species of deer. ୧୬ । କଳାୟ; ବିରି; ମାଷ—16. A kind of pulse; Phaseolus Radiatus. ୧୭ । ଅନ୍ନ (ହି.ଶ.)—17. Food. ୧୮ । ମଟର (ହି. ଶ.)—18. Pea. ୧୯ । ବମନ ବିରେଚନ ଦ୍ୱାରା ବାତାଦି ଦୋଷନିବାରକ

ଔଷଧ ହୁ. ଶ.) 19 A medicine which causes vomiting & purging. ୨୦ । ଏକ ପ୍ରକାର ବସ୍ତି କର୍ମ—20. A kind of injection by the enema. (ଭ—ଘିଅକୁ ସଷ୍ଟିମଧୁ, ମୁଥା ଓ ଉଷାଞ୍ଜନ ଏହି ସମସ୍ତର କ୍ୱାଥରେ ଦୁଗ୍ଧ ମିଶାଇ ବସ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ସର୍ବ ଦୋଷ ଉପଶମ ହୁଏ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।] ୨୧ । ରୋଗ ନିବାରଣାର୍ଥ ଧୂମ୍ର ପାନବିଶେଷ—21. Smoking for medicinal purposes ୨୨ । ଅରୁଣ; ସୂର୍ଯ୍ୟସାରଥି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—22. Dawn personified.

ଶମନ ଦ୍ୱାର —ସଂ. ବି—୧ । ଯମସ୍ଥଳର ଦ୍ୱାର—1. The door of
Śamana dwāra death; death's door. ୨ । ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.

ଶମନ ପୁର ସ୍ତ୍ରୀ) —ସଂ. ବି—୧ । ଯମପୁର; କୃତାନ୍ତପୁରୀ 1. The
Śamana pura(rī) abode of the God of death. ୨ । ମୃତ୍ୟୁପରେ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରେତ ବା ଆତ୍ମା ଯେଉଁଠାକୁ ଯାଏ—2. The abode of the departed spirits.

ଶମନ ଭବନ, ଶମନ ସଦନ, ଶମନ ନିଲୟ(ଣ୍ଡ) —ଅନ୍ୟରୂପ

ଶମନ ବସ୍ତି —ସଂ. ବି—ଶମନ ୨୦ (ଦେଖ)
Śamana basti Śamana 20 (See)

ଶମନ ସ୍ୱସା —ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶମନ ସ୍ୱସୃ ୧ମା. ୧ବ)—ଯମୁନା ବା
Śamana swasā କାଳିନ୍ଦୀ ନଦୀ—The river Jamunā.

ଶମନୀ ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶମନ+ଈ)—ରାତ୍ରି—
Śamanī Night.

ଶମନୀୟ ସଂ. ବିଣ—(ଶମ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—ଶମିତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ
Śamanīya —Fit to be alleviated.

ଶମନୀଷଦ୍ —ସଂ. ବି ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶମନୀ=ରାତ୍ରି+ଷଦ୍ ଧାତୁ=ଗମନ
Śamanīshad କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ନିଶାଚର; ରାକ୍ଷସ—A demon.

ଶମୟିତା —ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶମ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଶମି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ;
Śam yitā ଶମୟିତୃ ଶବ୍ଦ, ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଉପଶମକାରକ—[ଶମୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] 1. Assuaging; alleviating. ୨ । ନିବାରକ—2. Preventing. ୩ । ଦମନକାରୀ—3. Subduing; controlling. ୪ । ବିନାଶକ—4. Destroying.

ଶମଳ—ସଂ ବି—(ଶମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଳ)—୧ । ପୁରୀଷ; ମଳ; ବିଷ୍ଠା
Śamala 1. Ordure; dung. ୨ । (+କର୍ମ. ଅଳ)—ପାପ—2. Sin. [ଭ—ଭୂଷ୍ଟମ୍ବ ଯୋଷଣର ଫଳ, ତାହାର ଯେତେକ ଶମଳ; ସେ ଫଳ ଈଶ୍ୱର ଦିଅନ୍ତି, ପାପୀ ତା ଏକାକେ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] ୩ । ଅପରାଧ—3. Crime; guilt.

ଶମ ଶମ —ସଂ. ବି—ଶିବ (ହୁ. ଶ.)—
Śama śama Śiba.

ଶମଶାନ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି.—(ସଂ. ଶ୍ମଶାନ)—ଶ୍ମଶାନ (ଦେଖ)—
Śamaśāna ଶ୍ମଶାନ ସମସାନ Śmaśāna (See)

[ଭ—ବିଳାସ ଯଥା ଅଳକା ଭେଳାଇ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଶମ-ଶାନେ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶମା ମି,ମୀ) ଦେ. ବି—(ସଂ.ଶମ, ଶମ୍ୟା)—୧ । ଢିଙ୍କିର ଥୋର ବା ପାହାରର
Śma(mi,mī) ଅଗରେ ଲାଗିବା ଲୌହ ବଳୟ—1. The
ଶାମା ସାମ iron ring surrounding the head of the pestle of a Dhinki. ୨ । ମୁଷଳର ବା ମୁଦ୍‌ଗରର ବା ଯଷ୍ଟିର ମୁଣ୍ଡରେ ଜଡ଼ିତ କରା ଯାଇଥିବା ଲୌହ ବଳୟ—2. An iron ring put round the head of a mace, cudgel or pestle. ୩ । ଚିତ୍ରକରମାନଙ୍କର ପଶାର ଗୋଟୀ ବା ସାର କାଟିବା ଅସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—3. An instrument used by painters to cut out the balls or pieces used in chess and other games. ୪ । ଶକଡ଼ି ଚକର ମଧ୍ୟପିଣ୍ଡସ୍ଥିତ କଣା ଗୁରିଯାଏ ଲାଗିବା ଲୁହା ବଳୟ—4. The thick ring put inside the nave of a wheel.

ଶମାନ୍ତକ —ସଂ. ବି—(ଶ୍ମ ଭବ; ଶମ=ଶାନ୍ତି+ଅନ୍ତକ)—କାମ-
Śamāntaka ଦେବ—Cupid.

ଶମାର୍ଥୀ —ସଂ. ବିଣ—(ଶମ+ଅର୍ଥ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ଶମାର୍ଥିନ୍ ୧ମା
Śamārthi ୧ବ.)—ଶାନ୍ତିପ୍ରୟାସୀ—Desiring peace. [ଶମାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶମି ମୀ) —ସଂ.ବି- (ଶମ ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଇ,ଈ,ଏହା ପୀଡ଼;
Śami(mī) ଶାନ୍ତ କରେ ବୋଲି) ୧ । ଶୁମି ବା ଶାଇଁ ଗଛ—1. The spung tree. Prosopis Spicigera; Adenanthera Spicigera (Kirtikar).

ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ଶକ୍ତୁଫଳା(ଲୀ) ଭୁଙ୍ଗା, କେଶହନ୍ତ୍ରୀ, ଶିବାଫଳା, ପଙ୍ଗଲ୍ୟା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଶମୀର, ସାନ୍ତ୍ରିକା ଶକ୍ତୁ ଫଳା, କାଳନାଶ, ଶିବା ଶୁଭଦା, ପବନ୍ଦା, ପାପନାଶିନୀ, ଶାନ୍ତା, କଟରପୁଫଳା, କେଶମଥନୀ, ଈଶାନୀ,ତପନତନୟା], ଏହାର କାଠ ହୋମରେ ସମିଧ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହାର ଶାଳ ଧଳା ଓ ଫଟାଫଟା; ମସ୍ତକନ ବଡ଼ ଗଛରେ ମଞ୍ଜ କଳା; ଶାଖା ଓ ପତ୍ରରେ କଣ୍ଟା ଥାଏ; ପତ୍ର ଦ୍ୱିପକ୍ଷ ଓ ଖଣ୍ଡ ୨ ଠାରୁ ୧୦ ଯୋଡ଼ା । ଫୁଲ ଛୋଟ. ହଳଦିଆ ଓ କଦମ୍ବ ଫୁଲର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଓ କେଶରଯୁକ୍ତ; ମଞ୍ଜ ଚେପଟା ଓ କଳା, ଛୁଇଁ ଚେପଟା ଓ ୮।୧୦ ଅଙ୍ଗୁଳି ଲମ୍ବା । ଫଳରୁ ଛୁଛୁଆ ପରି ଈଷତ୍ ମିଷ୍ଟ ଗନ୍ଧ ଜନ୍ମେ । ଏହି ଗଣ୍ଡା ମନୁଷ୍ୟର ଖାଦ୍ୟ । ରାଜପୁତାନା, ପଞ୍ଜାବ, ବୋମ୍ବାଇ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏ ଗଛ ଦେଖାଯାଏ । ପୁରାକାଳରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଶମି କାଠ ଘଷି ଅଗ୍ନି ଉତ୍ପାଦନ କରା ଯାଉଥିଲା । ଏହାର କାଠ ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼ । ବୈଦ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର

ଅନୁସାରେ ଏହା ତିକ୍ତ-କଷାୟ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ରେଚକ ଓ ଲଘୁ । ଏହା କଫ, କାସ, ଶ୍ୱାସ, କୁଷ୍ଠ, ଅର୍ଶ ଓ କୃମି ରୋଗରେ ଉପକାରୀ । ଏ ଗଛ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଯଥା- ୧ । ବଡ଼ (ଯାହା ଉପରେ କଣ୍ଟିତ ହେଲା ଏବଂ ୨ । ଶ୍ୱେତ (କଣ୍ଟା କୁସୁମ)—Acacia Suma. ।]

ଶାମା ସାମ

୨ । ଶିମ୍ବୀଧାନ୍ୟ (ହି. ଶ)—2. Cereals. ୩ । ଶିମ୍ବ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3 Bean. ୪ । ଯଜ୍ଞ (ହି. ଶ)—4. Vedic sacrifice. ୫ । (ଭାଗବତ) ଉଶୀନରଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ହି. ଶ)—5. Name of a son of Uśīnara. ୬ । (ହରିବଂଶ) ଅନ୍ଧକଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Name of a son of Andhaka. ୭ । ସୋମରାଜୀ; ବାକଚୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) —7. Serratula Anthelmintica. ୮ । କର୍ମ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) 8. Act. ଦେ. ବ—୧ । ଶମା (ଦେଶ)—1. Śamā (See) ୨ । ଚକ୍ରକାଠର କଣରେ ମରି ଯାଇଥିବା ଲୋହଚକ୍ରସ୍ଥ (ଯାହା ଉପରେ କବାଟର ସାବଳ ବୁଲୁଥାଏ)—2. The ring put to the corners of the doorframe on which the doors do revolve or turn.

ଶମି(ମୀ) କଣ୍ଟା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶମି ବା ଶମୀ ଓ କଣ୍ଟକ)—Śami(mī) kaṇṭā ବଜ୍ରକଣ୍ଟାଗଛ କ୍ଷୁଦ୍ର କଣ୍ଟକ ଗଛ - ଶମି କାଁଟା; ଶାଇ କାଁଟା Acacia Suma [ଦ—ଏହା ଶମୀ **ଛୋଟୀ କୀକର** ଗଛ ପରି, ତନ୍ତୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧଳା; ପତ୍ରର ରୋମଶ, କଣ୍ଟା ଯୋଡ଼ା ଯୋଡ଼ା ବାହାରେ; ପତ୍ର ଦ୍ୱିପକ୍ଷ, ପର୍ଣ୍ଣ ୫୫ ଠାରୁ ୫୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ପକ୍ଷ ୧୦ ଠାରୁ ୨୦ ଯା ; ଫୁଲ ଧଳା ବା ଅପାଣ୍ଡୁର; ଛୁଇଁ ୪।୫ ଅଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ । ଓଡ଼ିଶା, ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁର ଓ ପଶ୍ଚିମ ବଙ୍ଗରେ ଏ ଗଛ ଜନ୍ମେ ।]

ଶମିତ—ସଂ. ବିଣ (ଶମ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଶମି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—Śamita ୧ । ଦମିତ—1. Controlled. ୨ ନିବାରିତ—2. Prevented. ୩ । ବିନାଶିତ—3. Destroyed. ୪ । ଉପଶମିତ—4. Assuaged; alleviated; appeased.

ଶମିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ) (ଶମଧାତୁ)—୧ । ଉପଶମ କରିବା - 1. To alleviate. [ଉ—ପଥଶ୍ରମ ଶମିବୁ ସୁଖ-ନଯୁନେ — **ଶମନା** ରାଧାନାଥ. ମେଘଦୂତ ।] ୨ । ଦମନ କରିବା— **ସମମା** 2. To check. ୩ ନିବାରଣ କରିବା—3. To prevent. [ଉ—ଶମଇ ଏ ମହାଅଗ୍ନି ଅମୃତ ସମୁଦ୍ର —ମଧୁସୂଦନ. ଚରିତ ।]

ଶମ(ମୀ)ର—ସଂ.ବ (ଶମି+ର; କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ)—ଶ୍ରୁ. ଶମୀ ବୃକ୍ଷ; ଶମିକଣ୍ଟା Śami(mī)ra (ଦେଶ)—Śami kaṇṭā (See)

ଶମି ରୋହ—ସଂ. ବ (ଶମି=ବୃକ୍ଷବିଶେଷ+ରୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Śami roha ମହାଦେବ; ଶିବ—Śiva.

ଶମିଲା—ସଂ. ବ - ଜାଇଫୁଲଗଛଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ଫୁଲ (ହି. ଶ)—Śamilā A kind of plant akin to the Spanish Jasmine.

ଶମି ସାବେ(ବ)ଳି—ଦେ.ବ (ସହରରେ)—କବାଟର ଏକପ୍ରକାର କଳ— Śami sābe(ba)li A contrivance consisting of a **ସାମ ସାବଳ** ring and a pivot or pin in revolving doors. [ଉ—ଦୁଇଟି କବାଟମାନ ଚଉକାଠରେ ଲଗାଇବା ପାଇଁ କବଜା ବ୍ୟବହୃତ ହେଉ ନ ଥିଲା । ବଡ଼ କବାଟରେ ଚପଣୀ ଓ କବଜା ଲଗା ଯାଉଥିଲା ଓ ସାଧାରଣ କବାଟର ୨ଟି କଣରେ ଗୋଟିଏ ଲୋହା ଲୁହାର ବା କାଠର ଗୋଲା (ସାବେଳି) ଲଗା ଯାଉଥିଲା ଓ ଚଉକାଠରେ ଲୁହାର ଶମି ମଗ ଯାଉଥିଲା । ସେହି ଶମିରେ କବାଟର ସାବଳ ବୁଲିବାରୁ କବାଟ ଖୋଲା ଯାଉଥିଲା ଓ ମୁଦା ହେଉଥିଲା ।]

ଶମୀ—ସଂ. ବ (ଶମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । ଶମି (ଦେଶ)— Śamī 1. Śami (See) ୨ । ଶିମ୍ବ, ମୁଗ, ବିରି, ମଟର ପ୍ରଭୃତି ଛୁଇଁର ଖୋସା—2. The pod of leguminous seeds ୩ । ଛୁଇଁ—3. The pod of (ଶମିଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) some plants. ବିଣ. ସଂ (ଶମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ଶମିନ୍ ୧ମା. ୧ବ)- ୧ । ଶମଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ; ଯେ ଆପଣାର ମନକୁ ସଂଯମ କରିଅଛି; ମନଃସଂଯମୀ; ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ- 1. Able to control one's passions; self restrained; self-controlled; forbearing. ୨ । ଧୀର—2. Sagacious; patient; deliberate; temperate. ୩ । ଗମ୍ଭୀର—3. Grave. ୪ । ଶାନ୍ତ -4. Serene; peaceful; calm.

ଶମୀକ—ସଂ. ବ (ଶମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ) ମୁନିବିଶେଷ; ଶୃଙ୍ଗୀଙ୍କ Śamīka ପିତା— Name of a sage; father of sage Śṛuṅgī. [ଉ—ଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷମାଶୀଳ ତପସ୍ୱୀ ଥିଲେ । ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ ମୃଗୟାକୁ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ମୃଗ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇ ଗୋଡ଼ାଇ ମୃଗଟି ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲା ଓ ରାଜା ଯାଇ ଶମୀକଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଶମୀକ ସେତେବେଳେ ତପସ୍ୟାରେ ନିରତ ଥିଲେ । ରାଜା ତାହାଙ୍କୁ ମୃଗର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ପଚାରିବାରୁ ମୁନି ମୌନବ୍ରତାଲମ୍ବନ କରିଥିବା ହେତୁ କୌଣସି ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରି ନାହିଁ । ଏଥିରେ ରାଜା କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କ କେଶରେ ଗୋଟିଏ ମୃତ ସର୍ପ ପକାଇ ଦେଲେ । ଶମୀକଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶୃଙ୍ଗୀ ସେତେବେଳେ ଆଶ୍ରମରେ ନ ଥିଲେ । ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରି ଆସି ପିତାଙ୍କ କେଶରେ ମୃତ ସର୍ପ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖି ଶୃଙ୍ଗୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁପିତ ହେଲେ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପିତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରୁ ମୃତ ସର୍ପଟି ବାହାର କରି ଦେଇ ଏ କାର୍ଯ୍ୟର କର୍ତ୍ତା (ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ)ଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ — "ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମୋ ପିତାଙ୍କ ଗଳାରେ ମୃତ ସର୍ପ ଲମ୍ବାଇ ଦେଇଅଛି, ସେ ଆଜିଠାରୁ ଏକ ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ପାଘାତରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରିବ ।" ଧୀର ଭାବ ପରେ

ଶମୀକ ପୁତ୍ରର ଏହି ଦାରୁଣ ଆଚରଣରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ ଓ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ରାଜା ଯଯାତିଙ୍କୁ ସଂବାଦ ପ୍ରଦାନ କଲେ ଓ ଶମୀକଙ୍କ ଶାପ ଫଳରେ ଯଯାତି ତକ୍ଷକ ଦଂଶନରେ ମୃତ ହେଲେ ।]

ଶମୀ ଗର୍ଭ—ସଂ. ବ (ଶମୀ ଗର୍ଭରେ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି; ଶମୀ ଗର୍ଭଜାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ହେତୁଶ୍ରବାରୁ)—୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire. ୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—2. A Brāhmaṇa.
Śamī garbha

ଶମୀଜ—ସଂ. ବ (ଶମୀ=ଛୁଇଁ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—ଶିମ୍ବିଧାନ୍ୟ; ଶମୀଧାନ୍ୟ (ଦେଖ)—Śamidhānya (See)
Śamīja
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଶିମ୍ବୀଜ, ଶିମ୍ବୀରକ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ବୈଦଳ

ଶମୀଧାନ୍ୟ—ସଂ. ବ.—(ଶମୀ=ଛୁଇଁ + ଧାନ୍ୟ)—ବିରି, ମୁଗ, କୋଳଥ Leguminous or pod-bearing grains.
Śamīdhānya
ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ଶମୀଜ ଶିମ୍ବୀଜ, ଶିମ୍ବୀରକ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ବୈଦଳ
[ଦ୍ର—ବିରି, ମୁଗ, କୋଳଥ, ଚଣା, ବରବଟି, ଶିମ୍ବ, ମସୁର, ହରଡ଼, ବୁଟ, ମଟର ଆଦି ଏହି ଶମୀଧାନ୍ୟ ବା ଶିମ୍ବୀ ଧାନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ।]

ଶମୀପତ୍ରୀ (ତ୍ରୀ)—ସଂ.ବ—(ବୈଦ୍ୟକ)—୧। ଲଜ୍ଜାଳୁ; ଲଜକୋଳ ଲତା—1. A creeper; Mimosa Pudica.
Śamīpatrī (trī)
୨ । ପାଣି ଲଜକୋଳ ଲତା (ହ. ଶ)—2 A species of mimosa growing in water.

ଶମୀର—ସଂ. ବ.—(ଶମୀ + କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ ର,)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଶମୀବୃକ୍ଷ; ଶମୀ ଲତା (ଦେଖ) Śamikanṭā (See) ୨ । ସୋମ-ରାଜୀ (ହ.ଶ)—2. Serratula Anthelmintica.
Śamīra

ଶମୀର କନ୍ଦ—ସଂ. ବ—ବାରାହୀକନ୍ଦ; ଅଳୁ
Śamīra kanda Disocorea; yam.

ଶମ୍ପା—ସଂ. ବ.—(ଶମ୍=ସ୍ପର୍ଶ, ହର୍ଷ + ପା ଧାତୁ=ପାନ କରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଚକ୍ଷୁ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଅ + ଆ; ଯାହା ନିଜର ପ୍ରଭାବାସ୍ତ ଦର୍ଶନରେ ହର୍ଷକୁ ନାଶ କରେ ।)—୧ । ବିଦ୍ୟୁତ୍; ତଡ଼ିତ୍ 1. Lightning. ୨ । କଟି (ହ. ଶ) 2 Waist.
Śampā

ଶମ୍ପା ଶାପ ଦେ. ବ.—(ସଂ ଶପ୍ ଧାତୁ=ଅଭିଶାପ ଦେବା)—୧ । ଶମ୍ପିବା; ଗାଳିଦେବା—1. Abusing. ୨ । ଅଭିଶାପ ଦେବା—2. Cursing. ୩ । ଅଭିସଂପାତ—3. Curse; imprecation.

ଶମ୍ପା (ମ୍ପେ) ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶମ୍ପିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରୟୋଜକ ରୂପ; ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗାଳି ବା ଅଭିଶାପ ଦିଅଇବା—To cause to be abused or cursed by another.
Śampā(mpe)ibā

ଶମ୍ପାକ—ସଂ ବ.—(ଶମ୍=ହର୍ଷ + ପାକ=ଯେ ପାନ କରେ)—୧ । ଅରଗ୍ୱଧ ବୃକ୍ଷ—1. A tree; Cassia Fistula ୨ । ଅଳକ୍ତକ; ଅଳତା—2. Lac dye used in painting the feet ୩ । ରନ୍ଧନ—3. Cooking ୪ । ବିପାକ (ବିଶ୍ୱକୋଷ); ପରିଣାମ 4. Result; final result.
Śampāka

ଶମ୍ପା ଗୌରୀ—ଦେ.ବ ଓ ବିଶ.ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ ଶମ୍ପା=ବିଦ୍ୟୁତ ଓ ଗୌରୀ)—ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପରି ଗୌରବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତ୍ରୀ—A woman having a complexion as bright as the lightning
Śampā gauri
ଶମ୍ପା ଗୌରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଶମ୍ପା ଗୋରୀ }

ଶମ୍ପାତ—ସଂ ବ.—(ଶମ୍ + ପାତ) ୧ । ଅରଗ୍ୱଧ ବୃକ୍ଷ—1, Cassia Fistula(tree). ୨। ଅଭିଶମ୍ପାତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Curse.
Śampāta

ଶମ୍ପିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ ଶପ୍ ଧାତୁ=ଶାପଦେବା)—୧ । ଅଭିଶାପ ଦେବା—1. To curse ୨ । ଗାଳିଦେବା—2. To abuse.
Śampibā
ଶଂପା; ଶଂପଦେଓୟା **ଶାପଦେନା**
[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଶତ୍ରୁକୁ ତମ୍ବା ଯାହା ସଙ୍ଗେ କଳହ କରନ୍ତି, ତାକୁ ଶମ୍ପନ୍ତି । ତୁ ମର, ତୋ ପୁଅ ମରୁ, ତୋ ସ୍ୱାମୀ ମରୁ, ତୋ ଝୁଲିଝୁଡ଼ୁ, ଇତ୍ୟାଦି ଅଭିଶାପଯୁକ୍ତ ଗାଳି ଦିଅନ୍ତି ।]

ଶମ୍ବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.ବ—୧। ରାଶି କରିବା—1 To heap up. ୨ । ଗମନ କରିବା—2. To go; to move.
Śamb (root)

ଶମ୍ବ—ସଂ.ବ—(ଶମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—୧ । ଅଶନି ବଜ୍ର—1.Thunderbolt
Śamba
(ଦ୍ର—ଠାଣେ ବଳେ ଶମ୍ବ ସଦୃଶ ବଳମ୍ ଭୁମ୍ବଙ୍କୁ ଏକା ଅଚଳ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ; ବିଶୋଷ୍ୟ ତମ୍ଭୂ ଠ ଗୀତ ।) ୨ । ଢିଙ୍କି ଶମ୍ବ; ଢିଙ୍କି ପାହାରର ମୁଣ୍ଡକୁ ବେଷ୍ଟନ କରିଥିବା ଲୌହ ବଳୟ; ମୁଷଳର ଅଗ୍ରକୁ ବେଢ଼ିଥିବା ଲୌହ ମଣ୍ଡଳ—2.The iron ring on the head of the pestle of a Dhinki. ୩ । ଲୌହବଳୟ-ବେଷ୍ଟିତାଗ୍ର ମୁଦଗର—3. A mace headed with an iron ring. ୪ । ଲୌହମୟ କାଞ୍ଚି; ଅଣ୍ଟାରେ ପିନ୍ଧିବା ଲହଡ଼ା ଚିଲିଲ—4.A waist-chain of iron. ୫ । ଭୁମିକୁ ଦ୍ୱିତୀୟବାର ଚଷିବା; ଦୋଓଡ଼ ଚାଷ; ଅନୁଲୋମ କର୍ଷଣ—5. Second ploughing; ploughing a field for the second time. ୬ । ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି 6. A poor man. ୭ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ପରିମାଣ-ବିଶେଷ (ହ. ଶ)—7. An ancient standard of measurement. ୮ । ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି (ବିଶ୍ୱ-କୋଷ)—8. A lucky person.

ବିଶ.—(ଶମ୍=ସୁଖ + ବ)—୧ । ଭାଗ୍ୟବାନ; ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳୀ—1. Fortunate; prosperous; lucky. ୨ । ଶୁଭାନ୍ୱିତ—2 Blessed; auspicious ୩ । ସୁଖୀ—3 Happy. ୪ । ଦରିଦ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4 Poor.

(ଶମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶମ୍ବକ—ଦେ. ବ.—ଶମ୍ବୁକ (ଦେଖ)
Śambaka Śambuka (See)

[ଉ—ଶମ୍ବର ନାମରେ ଦୈତ୍ୟ, ପୃଥିବୀରେ ରୂପ ଅଛରେ ;—ମଧୁସୂଦନ, ଉତ୍ତରରାମଚରିତ]

ଶମ୍ବଧର—ସଂ. ବି (ଶମ୍+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ, ବହୁବ୍ରୀହି)—ଇନ୍ଦ୍ର—Śambadhara God Indra. [ଉ—ଶମ୍ବର ମଣି ଜନ୍ମଳବ ଧ୍ୱନିକ୍ରମ ଯୁଗ ଘନଚୁମ୍ବ ବିଭବରୁ । ବିବିଧପୂର୍ଣ୍ଣ. ସଙ୍ଗୀତ ।]

ଶମ୍ବର—ସଂ. ବି (ଶମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—୧ । ବୃହତ୍‌କାୟ ମୃଗ ବିଶେଷ—1. A species of large deer; the Śambar deer (having three-pronged antlers); Curvus Unicolour; Rusa Aristotelis; Rusa Equina. [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ପରି ବୃହତ୍‌କାୟ ଓ ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ଏମାନଙ୍କ ଶିଙ୍ଗ ମୃଗ ଶିଙ୍ଗଠାରୁ ବଡ଼ ଓ ତିନିଶାଖ; କିନ୍ତୁ ଏଥିର ଉପର ଫଣା । ଏମାନଙ୍କ ଦେହ ଚିକ୍କଣ ଓ ମୁଦ୍ରେ । ଏହି ଜାତୀୟ ମୃଗମାନଙ୍କ ମାଂସକୁ ଥାଳିରେ ସିଝାଇଲେ ସିଝାଥାଳି ତଳେ ଥାଳରେ ଚାଉଳ ପରି ମୃତ୍ତିକାର ସ୍ତର ବସିଯାଏ । ଓଡ଼ିଶାର ଜଙ୍ଗଲମାନଙ୍କରେ ଏମାନେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ।] ୨ । ବୃହତ୍‌କାୟ ସାମୁଦ୍ରିକ ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—2. A species of big sea-fish. ୩ । ମେଘ (ଆପ୍ତେ)—3. Cloud (Apte). ୪ । ପର୍ବତ ବିଶେଷ—4. Name of a mountain. ୫ । ଯୁଦ୍ଧ—5. Battle. ୬ । ଶ୍ରେଷ୍ଠତା—6. Superiority. ୭ । ଚିକ୍କଣ ବୃକ୍ଷ; ଧଳାଚିତା ଗଛ—7. A tree; Plumbago Zeylanica. ୮ । ଅର୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ—8. A tree; Terminalia Arjuna. ୯ । ବୌଦ୍ଧ ବିଶେଷ—9. A class of Buddhists. ୧୦ । ଜଳ; ବାରି—10. Water. ୧୧ । ଧନ—11. Wealth; riches. ୧୨ । ବୌଦ୍ଧ ବ୍ରତ ବିଶେଷ—12. Name of a Buddhistic vow. ୧୩ । ଲୋଧ୍ର ବୃକ୍ଷ—13. A tree; Symplocos Racemosus. ୧୪ । କାମଦେବଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ଅସୁର ବିଶେଷ—14. Name of a demon. [ଦ୍ର—ଏ ଅସୁର ପୂର୍ବରୁ ଜାଣିପାରିଥିଲା ଯେ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୁତ୍ର ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କ ହାତରେ ତାର ନିଧନ ହେବ । ସେଣୁ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମର ୬ଷ୍ଠ ରାତିରେ ସୂତିକାଗାରରୁ ଚୋରି କରି ଅଣି ସମୁଦ୍ରରେ ପକାଇ ଦେଲା ଓ ତତ୍‌ପରିବର୍ତ୍ତେ ଗୋଟିଏ ମାଛ ତାକୁ ଗିଳି ଦେଲା । ଦୈବଗତିରେ ସେ ମାଛକୁ ଜେଲେଠ ଧରି ଅସୁରର ଘରକୁ ଅଣିଲା । କନ୍ଦର୍ପପତ୍ନୀ ରତିଦେବୀ ମାୟାବତୀ ନାମ ଧାରଣ କରି ସେହି ଅସୁର ଘରେ ଥିଲେ । ସେ ମାଛକୁ କାଟି ତାହା ପେଟରୁ ଅପଣାର ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କୁ ପାଇ ତାଙ୍କୁ ଯତ୍ନପୂର୍ବକ ଲାଳନପାଳନ କରି ଅସୁରବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ । କ୍ରମେ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଷୋଡ଼ଶ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପଦାର୍ପଣ କରନ୍ତେ ମାୟାବତୀ ତାଙ୍କୁ ପୂର୍ବର ସକଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜଣାଇଲେ । ତହିଁ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ (ଯେ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ କନ୍ଦର୍ପ ଥାଇ ମହାଦେବଙ୍କ କୋପାନଳରେ ଭସ୍ମୀଭୂତ ହୋଇଥିଲେ, ସେ) ଶମ୍ବରାସୁରର ପ୍ରାଣସଂହାର କରି ଉକ୍ତ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୁନର୍ବାର ଶରୀରରୂପେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ।] ୧୫ । ରାଜା ବିରୋଚନଙ୍କ ଶତ୍ରୁ ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶ)—15. Name of another demon. [ଦ୍ର—ବିରୋଚନଙ୍କୁ ଶେଷ କରିବା ପାଇଁ ଇନ୍ଦ୍ର ଏହାକୁ ପାହାଡ଼ରୁ ତଳକୁ ପିଙ୍ଗି ମାରିପକାଇଥିଲେ—ହ୍ର. ଶ ।] ୧୬ । ମତ୍ସ୍ୟ (ହ୍ର. ଶ)—16. Fish. ୧୭ । ତାଳ ବୃକ୍ଷ (ହ୍ର. ଶ)—17. Palmyra tree. ୧୮ । ଶମ୍ବର ଚନ୍ଦନ (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—18. A kind of sandal. ସ. ବିଣ—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ—1. Excellent. ୨ । ଭାଗ୍ୟବାନ୍ (ହ୍ର. ଶ)—2. Fortunate. ୩ । ସୁଖୀ (ହ୍ର. ଶ)—3. Happy. ଦେ. ବି—୧ । ଛାଳେ ଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ ସୂର୍ଯ୍ୟପୂଜା ଉତ୍ସବ ବିଶେଷ; ଶମ୍ବର ଦଶମୀ]—1. A festival of worshipping the Sun-god. ୨ । (ସଂ. ଶାମ୍ଭର) ରାଜପୁତାନାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଲବଣୋତ୍ପାଦକ ହ୍ରଦ (ଶାମ୍ଭର ଦେଶ)—2. Name of a lake in Rajputana; the Sambhar lake (See Śāmbhara) ୩ । ରାଜପୁତାନାର ଶାମ୍ଭର ହ୍ରଦର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ନଗର—3. Name of a town on the Śambhara lake.

ଶମ୍ବର କନ୍ଦ—ସଂ. ବି—ବାରାହୀ କନ୍ଦ—A kind of edible root Śambara kanda Dioscorea yam.

ଶମ୍ବର ଚନ୍ଦନ—ଦେ. ବି.—ଶବର ଚନ୍ଦନ (ଦେଶ)—Sabara Śambara chandana chandana (See).

ଶମ୍ବର ଦଶମୀ—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶାମ୍ବ ଦଶମୀ)—ବ୍ରତ ବିଶେଷ; ପୌଷ Śambara daśami ମାସର ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ—(ଏ ଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଶାମ୍ବଦଶମୀ ପୂଜା କରାଯାଏ)—A festival of worshipping (ଶମ୍ବର ଦଶୈଲ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ) the Sun on the 10th day of the bright fortnight of the month of Pousha.

ଶମ୍ବର ଦୂଷଣ—ସଂ. ବି—କାମଦେବ; ଶମ୍ବରାସୁର—Cupid. [ଉ—Śambara dushṇa ବୋଲାଦେଲା ବି ଚନ୍ଦନ ଶମ୍ବରଦୂଷଣ-ଭଞ୍ଜ—ବୈଦେହୀଶବିଳାସ]

ଶମ୍ବର ଦେଶଜ—ସଂ.ବି.—ଶ୍ୱେତ ଲୋଧ୍ର (ବିଶ୍ୱ କୋଷ)—The white Śambara deśaja variety of Simplocus Racemosus.

ଶମ୍ବର ସୂଦନ—ସଂ. ବି—୧ । ଶମ୍ବରାସୁରର ଶତ୍ରୁ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସୁତ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ-Śambara sūdana Name of Śrikṛushṇa's ଶମ୍ବରାସୁର-ଅନ୍ୟରୂପ son. ୨ । କାମ; କନ୍ଦର୍ପ; ମଦନ—2. Cupid (deified).

ଶମ୍ବରାସୁର—ସଂ. ବି—ଶମ୍ବର (୧୪) (ଦେଶ)—Śambara (14) Śambarāsura (See)

ଶମ୍ବରାହାର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ବନ ବଦରୀ; ବୁଇଁ ବରବୋଳ Śambarāhāra Wild Jujube.

ଶମ୍ବରି—ଦେ. ବିଣ—ଶଥ ବର (ଦେଶ)
Śambari Śa-aṅbari (See)
ଶମ୍ବରେର ସାଂମରୀ

ଶମ୍ବରି ଚମଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଶମ୍ବର ମୃଗର ପରିଷ୍କୃତ ଚର୍ମ—
Śambari chamarḍā Sambhar hide; Sambhar
ଶମ୍ବରେର ଚାମଡ଼ା ସାଂମରୀଚମଡ଼ା leather.

ଶମ୍ବରୀ—ସଂ. ବି—୧ । ଅଶୁପର୍ଣ୍ଣୀ; ମୂଷାକାନି (ଦେଶ) Mushākāni
Śambarī (See) ୨ । ବୃହଦଳ୍ପୀ ବୃକ୍ଷ—2. The large Croton tree. ୩ । ମାୟା—3. Illusion.

ଶମ୍ବରୀଗନ୍ଧା—ସଂ. ବି—ବନ ତୁଳସୀ (ଉ. ଶ)
Śambarīgandhā Wild Basil plant.

ଶମ୍ବଳ—ସଂ. ବି—(ଶମ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କରଣ ଅଳ)—୧ ।
Śambala ଯାତ୍ରାଖର୍ଚ୍ଚ; ବାଟ ଖର୍ଚ୍ଚ; ସମ୍ବଳ—1. Travelling expenses. ୨ । ପାଣ୍ଠି; ପୁଞ୍ଜି—2. Capital; stock in trade. ୩ । ଧନ—3. Wealth; riches: ୪ । ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ; ପରଶ୍ରୀକାତରତା—4. Pain on seeing another's weal. ୫ । କୂଳ; ତୀର—5. Shore; bank. ୬ । ଈର୍ଷା—6. Envy. ୭ । ଶମ୍ବର (ଦେଶ)—7. Śambara. (See)

ବିଶ. ତ୍ରି—୧ । ପରଶ୍ରୀକାତର—1.Unable to endure another's prosperity; pained at another's weal. ୨ । ଈର୍ଷୀ—2. Envious; spiteful.

(ଶମ୍ବଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶମ୍ବଳୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶମ୍ବଳ+ଈ)—କୁଟ୍ଟିନୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śambalī A panderess; a procuress; a bawd.

ଶମ୍ବା—ସଂ.ବି.—(ଶମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ବ+ଆ)—ଶମା (ଦେ)—
Śambā Śamā (See).

ଶମ୍ବାକୃତ—ସଂ. ବିଣ.—(ଶମ୍ବ=ଦ୍ୱିତୀୟ ବାର କର୍ଷଣ+କୃତ; ଅ
Śambākṛuta ଅଗମ)—ଦୁଇ ଓଡ଼ି ଚାଷ କରାଯାଇ ଥିବା (କ୍ଷେତ୍ର)—Twice ploughed (field)

ଶମ୍ବାଳି(ଳୁ)ଆ—ଦେ. ବି.—(ସ.ଶୂକ)—ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଲୋମାବୃତ ଏକ ଜାତୀୟ
Śambāli(lu)ā କୃମି; ଶମ୍ବାଳଆ—Caterpiller; wooly bear.

ଶେଁ ଆପୋକ ରୁଆ (ଶମ୍ବାଳୁ[ଳ]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶମ୍ବୁ(ମ୍ବୁ)—ସଂ. ବି.—(ଶମ୍ ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ ହେବା+ଉ; ବ ଓ ବୁ
Śambu(mbu) ଆଗମ)—୧ । ଶାମୁକ; ଦୁଇ ଫାଳଆ ଶଙ୍ଖ; ଶାମୁକା—1. Bivalve shell. ୨ । ଶଙ୍ଖ—2. Conch shell. ୩ । ଗେଣ୍ଡା—3. Snail. ୪ । ଗଜକୁମ୍ଭର ଅଗ୍ରଭାଗ—4. The fore part of the elephant's head. ୫ । ଦୈତ୍ୟ ବିଶେଷ 5. Name of a demon.

ଶମ୍ବୁ(ମ୍ବୁ)କ—ସଂ. ବି.—(ଶମ୍ବୁ, ଶମ୍ବୁ+କ)—୧ । ଶମ୍ବୁ (ଦେଖ) 1.
Śamba(mbu)ka Śambu (See). ୨ । ଜନୈକ ଶୂଦ୍ର ତାପସ (ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହାର ଶିରଶ୍ଛେଦନ କରି ଥିଲେ)—2. Name of a Śūdra sage beheaded by Rāmachandra.

[ଦ୍ର—ଏ ତ୍ରେତାଯୁଗରେ ସର୍ବୋତ୍ତମଭାବେ କଠୋର ତପଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ, କିନ୍ତୁ ଶୂଦ୍ରର ତପଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାରେ ଅଧିକାର ନ ଥିବାରୁ ରାଜ୍ୟରେ ପାପ ସଂଗ୍ରହ ହେଲା ଏବଂ ଏହି ପାପର ଫଳରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁମାର ଅକାଳରେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପତିତ ହେଲା । ଏହା ମୃତ ପୁତ୍ରକୁ ଘେନି ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିବାରୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହିଭଳି ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ବହିର୍ଗତ ହୋଇ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଏହି ଶୂଦ୍ରମୁନି ଗୋଡ଼କୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଓ ମୁଣ୍ଡକୁ ତଳକୁ ରଖି ସ୍ୱଦେହକୁ ଟଙ୍ଗାଇକରି ତପସ୍ୟା କରୁଅଛନ୍ତି; ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ଦେଖି ଏ ତପସ୍ୱୀଙ୍କର ଶିରଶ୍ଛେଦନ କଲେ ଏବଂ ତତ୍‌ଫଳରେ ମୃତ ବ୍ରାହ୍ମଣପୁତ୍ର ବଞ୍ଚି ଉଠିଲା ଓ ଶୂଦ୍ର ତପସ୍ୱୀ ସ୍ୱର୍ଗଲାଭ କଲେ ।]

ଶମ୍ବୁକଣ୍ଠୀ—ସଂ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କମ୍ବୁକଣ୍ଠୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର କଣ୍ଠ ଶଙ୍ଖପରି-
Śambukaṇṭhī ରେଖାତ୍ରୟଯୁକ୍ତ—(a woman) Having a neck with 3 wrinkles (which are considered graceful). (ଉ—ଶମ୍ବୁକଣ୍ଠୀ ଜମ୍ବୁନଦ ଗୋରା, ଶମ୍ବୁଜଟ ଉରଜ ଚାରୁଣ୍ଡ—ସଙ୍ଗୀତ)

ଶମ୍ଭ—ସଂ. ବିଣ—(ଶମ୍=କଲ୍ୟାଣ+ଭା ଧାତୁ=ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ
Śambha ଅ)—୧ । କଲ୍ୟାଣ ଯୁକ୍ତ—1. Blessed: prosperous. ୨ । ଶୁଭଯୁକ୍ତ—2 Auspicious. ବି.—୧ । ବଜ୍ର; ଅଶନି—1. Thunderbolt. ୨ । ବର୍ଚ୍ଛାର ଫଳା—2. The blade of a spear.

ଶମ୍ଭଳ—(ଳା)ସଂ ବି.—(ଶମ୍+ଭା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ+ଆ)—୧ । ଗଣ୍ଡବାନା
Śambhala(lā) ଅଞ୍ଚଳର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରାମବିଶେଷ; (ଆଧୁନିକ ସମ୍ବଲପୁର)—1. The ancient name of Sambalpur. [ଦ୍ର—ମହାଭାରତର ବନପର୍ବରେ ଏ ଗ୍ରାମର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । କେହି କେହି ଏହାକୁ ଯୁକ୍ତ-ପ୍ରଦେଶର ମୋରାଦାବାଦ (ଦିଲ୍ଲୀଠାରୁ ୧୦ ମାଇଲ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ) ଅଞ୍ଚଳର କୌଣସି ଗ୍ରାମ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଭାଗବତ (୧୨।୨।୧୮) ରେ ଏହି ଗ୍ରାମରେ ବିଷ୍ଣୁ କଳ୍କି ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିବେ ବୋଲି ସଂକେତ କରା ଯାଇଅଛି । ବିଷ୍ଣୁ କଳ୍କିରୂପରେ ଏଠାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ସହ ସହସ୍ର ବର୍ଷ ଅବସ୍ଥାନ କରିବେ । ସ୍ଥାନ ପୁରାଣରେ ଶମ୍ଭଳ ମହାତ୍ମ୍ୟରେ ଏ ତୀର୍ଥର ପରିଚୟ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଅଛି । (ବିଶ୍ୱକୋଷ)

୨ । ଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ମୋରାଦାବାଦ ଜିଲ୍ଲାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୋଟିଏ ତହସିଲ ବା ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଓ ତହସିଲ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଗନ୍ନା ଓ ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ରାଜଧାନୀ—2 A subdivision, Pergana and subdivisionl headquarters of the district Moradabad in U.P.

ଶମ୍ଭଳା(ଳୀ)—ସଂ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶମ୍ଭ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭା ଧାତୁ=
Śambhalā (lī) ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.+ଅ+ଆ;+ଈ; କମ୍ବା

ଶମ୍=ସୁଖ+ବଳ ଧାତୁ=ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃଂଅ+ଅ; +ଈ)—ଶମ୍ବଳୀ; କୁଟ୍ଟିନୀ; ଦୂତୀ; ପ୍ରଣୟକୁଟ୍ଟିନୀ—A procuress; bawd; a panderess; a female messenger employed between two lovers. [ଦ୍ର—ତାମ୍ବୁଳ କରଙ୍କଧର ଗ୍ରଳନ୍ତ ପଶ୍ଚାତେ ଧନିକ ନନ୍ଦନଗଣ ଶମ୍ବଳୀ ଶୋଷିତ ସର୍ବସ୍ୱ,—ଗ୍ରଧାଳାଥ]

ଶମ୍ଭୁ—ସଂ.ବି—(ଶମ୍=କଲ୍ୟାଣ+ଭୂ ଧାତୁ=ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା+ଅଧିକରଣ Śambhu ଭ; ଯାହାଙ୍କଠାରେ କଲ୍ୟାଣ ପ୍ରାପ୍ତିପାଏ)—୧। ମହାଦେବ; ଶିବ—1. Śiba. ୨। ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu. ୩। ବ୍ରହ୍ମା—3, Brahmā. ୪। ବୁଦ୍ଧ—4. Buddha. ୫। (ବୈଦ୍ୟକ) ଧଳା ଅର୍କ ଗଛ—5 Calotropis Gigantea (white variety). ଦେ. ବି. ପୁଂ—

ଶମ୍ଭୁ ଶଂଭୁ ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

ଶମ୍ଭୁଆ—ଦେ. ବି (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ଶମ୍ଭୁର ଡାକ ନାମ—

Śambhuā Name for calling Śambhu.

ଶମ୍ଭୁ ଶଂଭୁଆ

ଶମ୍ଭୁକର—ଦେ. ବି—୧। ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନର

Śambhukara କେତେକ କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ; (ଏହାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଏହାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ 'ଶମ୍ଭୁକର ମିଶ୍ର' ବୋଲି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିଚିତ)—1. Name of a Brahman from whom are descended the Śambhukara miśra Brāhmaṇas of Puri. ୨। ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଶାସନର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଶାଖା ବିଶେଷ—2. Name of a sect of Brāhmaṇas of Puri.

ଶମ୍ଭୁକର ବାଜପେୟୀ—ଦେ. ବି—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନର

Śambhukara bājapeyī ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରାଚୀନ ପଣ୍ଡିତ। [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ସ୍ମୃତି ଗ୍ରନ୍ଥ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ପ୍ରାମାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥରୂପେ ପ୍ରଚଳିତ।]—Name of the author of a treatise on Hindu law who was a resident of the Puri district.

ଶମ୍ଭୁକର ମିଶ୍ର—ଦେ. ବି—୧। ଶମ୍ଭୁକର (୧) (ଦେଖ)

Śambhukara miśra 1. Śambhukara (1) (See)

୨। ଶମ୍ଭୁକର ପଦ୍ଧତି ନାମକ ସ୍ମୃତିଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣେତା—2. Author of Śambhukara paddhati, a treatise on Hindu law.

ଶମ୍ଭୁଗିରି—ସଂ. ବି.—(ଶମ୍ଭୁ ଭବ୍ ବା ମ.ପ.ଲୋ.)—କୈଳାସ ପର୍ବତ—

Śambhu giri The Kailāsa mountain.

ଶମ୍ଭୁଚନ୍ଦ୍ର (ନାଥ)—ଦେ. ବି. ପୁଂ—ପୁରୁଷ ନାମ—A name given

Śambhuchandra (nātha) ଶମ୍ଭୁନାଥ ଶଂଭୁନାଥ to males.

ଶମ୍ଭୁଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖୋପାଧ୍ୟାୟ-ବଙ୍ଗର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକ, ଗ୍ରନ୍ଥକାର ଓ ରାଜ.

Śambhuchandra mukhopādhyāya ନୀତିକ—Name of a late Bengali author and politician. [ଦ୍ର—ଏ ୧୮୩୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ୧୮୯୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କରିଥିଲେ। ଏ ହିନ୍ଦୁ ପାଟ୍ରିଅଟ୍ ଓ ମୃଗାଙ୍କିସ୍ ମାଗାଜିନ୍ ଏବଂ ରିଅସ ଅଣ୍ଡ୍ ରସ୍ପିରସ୍ ପ୍ରଭୃତି ଇଂରାଜ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ। ମୁର୍ଶିଦାବାଦ ନବାବଙ୍କ ଦେଓାନ, କାଶୀପୁର ରାଜାଙ୍କ ସେକ୍ରେଟେରି ଏବଂ ନିଜପୁରୀ ମହାରାଜାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀରୂପେ ମଧ୍ୟ ଏ ବେବେକ କାଳ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ। ଲକ୍ଷ୍ନୌର Talukdar's Association (ତାଲୁକଦାରମାନଙ୍କ ସଂଘ) ଏବଂ କଲିକତାର Indian League (ଭାରତୀୟ ସଂଘ) ଆଦି ରାଜନୀତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା। ଏ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ସୁପଣ୍ଡିତ, ନିର୍ଭୀକ ଏବଂ ତେଜସ୍ୱୀ ଥିଲେ ଏବଂ ରାଜନୀତିକ ବିଷୟାବଳି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ। ବଙ୍ଗୀୟ ସିଭିଲ୍ଆନ୍ ଷ୍ଟ୍ରୀନ୍ ସାହେବ ଏହାଙ୍କ ଜୀବନଚରିତ ପ୍ରଣୟନ କରିଅଛନ୍ତି। ଅମେରିକାର ଯୋଷ୍ଟ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟ ଏହାଙ୍କ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଏହାଙ୍କୁ ଡାକ୍ତର 'Doctor' ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ।]

ଶମ୍ଭୁ(ମ୍ଭୋ)ଜୀ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଛତ୍ରପତି ଶିବାଜୀଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର—

Śambhu(mbho)jī The eldest son of Śibājī

ଶମ୍ଭୁଜୀ ଶଂଭୁଜୀ and king of the Marhattas. [ଦ୍ର—ଖ୍ରୀ. ୧୬୫୮ ରେ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ଓ ୧୬୮୯ ରେ ମୃତ୍ୟୁ। ଯୁବକ ଅବସ୍ଥାରେ ଏ ଅତି ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ହେବାରୁ ଶିବାଜୀ ଏହାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିଥିଲେ। କିନ୍ତୁ ଶିବାଜୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ୧୬୮୦ରେ ଏ ରାଜା ହେଲେ। ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ରାଜ୍ୟରେ ନାନା ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଘଟିଲା ଓ ଅବଶେଷରେ ଏ ଅରଙ୍ଗଜେବଙ୍କଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦୀ ହେଲେ। ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଅରଙ୍ଗଜେବ ଏହାଙ୍କୁ ମୁସଲମାନ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେବା ନିମିତ୍ତ କହିବାରୁ ଏ ତାଙ୍କୁ ଭର୍ତ୍ସନା ଦ୍ୱାରା ତିରସ୍କାର କଲେ। ଏହାର ଫଳସ୍ୱରୂପ ଅରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଏହାଙ୍କ ଜିହ୍ୱା ଉତ୍ପାଟିତ ଏବଂ ଜିହ୍ୱା କର୍ତ୍ତିତ ହେଲା ଏବଂ ସେ ଏଥିର ଫଳରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ।]

ଶମ୍ଭୁଜୀ ଦ୍ୱିତୀୟ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଛତ୍ରପତି ଶିବାଜୀଙ୍କ ନାତି—

Śambhuji dwitīya Name of a grandson of ଦ୍ୱିତୀୟ ଶମ୍ଭୁଜୀ Śibājī. [ଦ୍ର—ଏ ଶିବାଜୀଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ରାଜାରାମଙ୍କ

ଦ୍ୱିତୀୟ ଶମ୍ଭୁଜୀ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁତ୍ର। ଏହାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଏ ରାଜା ହେଲେ ଏବଂ କୋଲାପୁରଠାରେ ରାଜଧାନୀ ସ୍ଥାପନ କଲେ। ଏହାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ କୋଲାପୁରର ରାଜା ଅଟନ୍ତି।]

ଶମ୍ଭୁଜୀ ଗଣେଶ—ଦେ.ବି (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ମରହଟ୍ଟା ଶାସନକର୍ତ୍ତା

Śambhuji ganesha —Name of a Mar-

ଶମ୍ଭୁଜୀ ଗଣେଶ hatta Governor of Orissa. [ଦ୍ର—ଇବାଣୀ

ଶଂଭୁଜୀ ଗଣେଶ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଉତ୍ତରୁ ଏ ମରହଟ୍ଟା ଅମଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ସୁବାଦାର ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ। ଖ୍ରୀ. ୧୭୨୯ ଠାରୁ ୧୭୨୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଓଡ଼ିଶାର ସୁବାଦାର ଥିଲେ। ଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଜାପୀଡ଼କ ଥିଲେ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ନାନା ପ୍ରକାରର

ନୂତନ କର ବସାଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଶାସନର ଶେଷ ଭାଗରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକ ଭୟଙ୍କର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ି ଶତ ଶତ ଗ୍ରାମ ଜନଶୂନ୍ୟ କରି ଦେଇଥିଲା ।]

ଶମ୍ଭୁ ତେଜଃ—ସଂ. ବ (୭ଷ୍ଠୀତତ୍)—ପାରଦ (ହି. ଶ.)—
Śambhu tejaḥ Mercury.
[ବ୍ୟ—ପାରଦ ଶିବଙ୍କ ବୀର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ପୁରାଣରେ କଥିତ ।]

ଶମ୍ଭୁ ଦୈତ୍ୟ—ଦେ. ବ—ଶାରଳା ଦାସଙ୍କ ଚିତ ବିଲଙ୍କା ରାମାୟଣରେ
Śambhu daitya ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଲଙ୍କା ରାବଣର ସେନାପତି ଅସୁର-ବିଶେଷ—Name of a demon, general of Bilaṅkā Rāvaṇa. [ବ୍ୟ—ଏହାଙ୍କ ଭାଇଙ୍କର ନାମ ନିଶମ୍ଭୁ ବୋଲି କବି ଲେଖି ଅଛନ୍ତି ।]

ଶମ୍ଭୁନାଥ ପଣ୍ଡିତ—(ଜଷ୍ଟିସ୍)—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଖ୍ରୀ: ୧୮୨୦ରେ
Śambhunātha Paṇḍita ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମ ଓ ୧୮୭୯ରେ ମୃତ୍ୟୁ । ଏ କଲିକତା ବାସୀ କାଶ୍ମୀରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ସ୍ୱୀୟ ପ୍ରତିଭା ବଳରେ ଏ ପ୍ରଥମେ କଲିକତାର ସଦର ଦେଓାନ ଅଦାଲତରେ ମାସିକ ୫ ୨୦ରେ ମୋହରିରଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟରୁ କଲିକତାରେ ସରକାରୀ ଓକିଲ, କଲିକତା ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି କଲେଜର ଆଇନ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟର ଜଜ୍ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଅତି ନ୍ୟାୟପର ଓ ଭଦ୍ର ଥିଲେ; ଏପରି କି, ଚାକରମାନଙ୍କୁ 'ତୁମେ' ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରୁଥିଲେ । ଏ କଲିକତାରେ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ପାଇଁ ଦାନ ଖଞ୍ଜି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଚିକିତ୍ସାଳୟ (ଶମ୍ଭୁନାଥ ପଣ୍ଡିତ ହସ୍‌ପିଟାଲ୍) ଅଛି ।

ଶମ୍ଭୁ ପ୍ରିୟା (କାନ୍ତା)—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପାର୍ବତୀ; ଦୁର୍ଗା—
Śambhu priyā (kāntā) 1. Pārbatī; Durgā.
୨ । ଆମଳକୀ; ଅଁଳା—2. Embellic Myrobalan; Phyllanthus Embellica.

ଶମ୍ଭୁ ବଲ୍ଲଭ—ସଂ.ବ—ଶ୍ୱେତ କମଳ; ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମ—White water-
Śambhu ballabha lily; Nymphea lotus.

ଶମ୍ଭୁ ବୀଜ(ର୍ଯ୍ୟ)—ସଂ. ବ (୭ଷ୍ଠୀତତ୍)—ପାରଦ—
Śambhu bīja(rjya) Mercury.

ଶମ୍ଭୁ ଭୂଷଣ—ସଂ. ବ (୭ଷ୍ଠୀତତ୍)—ଚନ୍ଦ୍ର (ହି. ଶ.)—
Śambhu bhūshana The moon.

ଶମ୍ଭୁ ମନୁ—ସଂ. ବ—ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ମନ୍ୱନ୍ତର (ହି. ଶ.)—
Śambhu manu The 1st Manwantara.

ଶମ୍ଭୁ ଲୋକ—ସଂ. ବ—ଶିବ ଲୋକ; କୈଳାସ (ହି. ଶ.)—
Śambhu loka The Kaiłāsa mountain.

ଶମ୍ୟା—ସଂ. ବ—(ଶମ୍ ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ ହେବା+କରଣ. ଯ+ଆ)—
Śamyā ୧ । ଯୁଙ୍କୋଳକ; ଶକଡ଼ ଯୁଆଳୀର ବାଙ୍କୁଲି, ଜଳର ଯୁଆଳର ଶରୁଳି—1. The pegs or spikes attached to the ends of the yoke. ୨ । ଲଗୁଡ଼; ଯଷ୍ଟି—2. Stick; cudgel.

ଶମ୍ୟାକ—ସଂ. ବ—(ଶମ୍ଭି+ଅକ)—୧ । ଶମ୍ୟାଫଳରେ
Śamyāka ଜାତ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ—1. A powder found in the fruit of the spung tree. ୨ । ଶମୀ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)—2. Śami bṛuksha (See) [ବ୍ୟ—ଗୋ ପାଦରେ ଲାଗିଲା ଅଳତା ଗୋଛ ଶମ୍ୟାକ ଧଳ କରେ ।]
୩ । ଅରଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ; ସୁନାରୀ ଗଛ (ହି. ଶ)—
3. Cassia fistula (tree)

ଶଯ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶଯ୍ୟା)—ଶଯ୍ୟା, ଶେଯ, ବିଛଣା—
Śaja Bed; bedding.

ଶୟ—ସଂ. ବ—(ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+ଅଧିକରଣ. ଅ; ଯାହା ଉପରେ
Śaya ଶୟନ କରାଯାଏ)—୧ । ଶଯ୍ୟା—1. Bed; bedding.
୨ । (+କରଣ. ଅ ଯାହାର ପରାକ୍ରମ ଯୋଗେ ଜୀବ ଶୟନ କରେ)—ନିଦ୍ରା—2. Sleep. ୩ । (+ଭାବ. ଅ)—ଶୟନ—3. Sleeping; lying in bed. ୪ । ପଣ—4. Wager. ୫ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ) ହସ୍ତ—(ଏହା ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ଦେଇ ଲୋକେ ଶୁଅନ୍ତି ବୋଲି)—5 The hand. ୬ । (+ଅଧିକରଣ: ଅ ସର୍ପ—6. Serpent. ବିଶ. ପୁଂ—(+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
[ଶୟା—ସ୍ତ୍ରୀ] ଶୟନକାରୀ—Sleeping; lying down
[ବ୍ୟ—ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା—ଭୂଶୟ=ଯେ ଭୂମିରେ ଶୁଏ; ବିଳେଶୟ=ଯେ ବିଳ ବା ଗର୍ତ୍ତରେ ଶୁଏ; କମଳେଶୟ=ଯେ ପଦ୍ମ ଉପରେ ଶୋଇଥିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରହ୍ମା; ଗୁହାଶୟ=ଯେ ଗୁହାରେ ଶୁଏ ।]

ଶୟଣ୍ଡ(ତ)—ସଂ. ବିଶେ.ପୁଂ (ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅଣ୍ଡ; (ଅତ)-ନିଦ୍ରାଳୁ-
Śayanda(ta) (ଶୟଣ୍ଡା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sleepy.

ଶୟଚାନ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ମେଦିନୀପୁର) ବ (ସଂ. ଶ୍ୟେନ) ଶ୍ୟେନ, ଶଙ୍ଖଚିଲ—
Śayachāna Hawk. [ବ୍ୟ—କେହେ ଏହାକୁ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ବୋଲି ଲେଖି ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ବଙ୍ଗଳାରେ ବ୍ୟବହୃତ ।]

ଶୟ(ୟା)ଣ୍ଡକ—ସଂ. ବିଶ—(ଶୟଣ୍ଡ+କ)—ଭୃକଲାସ (ବିଶ୍ୱକୋଷ);
Śaya(yā)ṇḍaka Chameleon.

ଶୟଥ—ସଂ. ବ—(ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଥ)—୧ ।
Śayatha ଅଜଗର ସାପ—1. The Boa snake. ୨ । ବରାହ—2. Wild boar. ୩ । (+ଭାବ. ଅଥ)—ମୃତ୍ୟୁ—3. Death. ୪ । (+କରଣ. ଅଥ) ଯମ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. The God of death. ୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଥ)—ମତ୍ସ୍ୟ—5. Fish. ୬ । (+ଭାବ. ଅଥ)—ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରା (ହି. ଶ)—6. Slumber. ବିଶ—ନିଦ୍ରାଳୁ—Sleepy.

ଶୟନ—ସଂ. ବ.—(ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+ଭାବ ଅନ)—୧ । ନିଦ୍ରା—
Śayana 1. Sleep. ୨ । ବିଶ୍ରାମ—2. Rest; repose. ୩ । ଶୋଇବା—3. sleeping, lying down.

୪ । (+ଅଧିକରଣ ଅନ) ଶଯ୍ୟା; ବିଛଣା—4. Bed.
[ଉ—ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଭଜିତ ଶୟନ, ବସନ କମଳ ଅଞ୍ଜନ ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ]
୫। ଖଟ ପଲଙ୍କ ଆଦି ଶଯ୍ୟାଧାର—5. Bedding; bedstead; couch. ୬ । ମୈଥୁନ; ସ୍ତ୍ରୀ ସହବାସ—6. Copulation; sexual intercourse; cohabitation.

ଶୟନ ଏକାଦଶୀ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଶୟନୈକାଦଶୀ)—ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ
Śayana ekādaśī ଏକାଦଶୀ; ହରିଶୟନ; ସୁପ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥ
ଶୟନ ଏକାଦଶୀ ଦେବତାଙ୍କର ଦ୍ୱାଦଶ ଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—The
शयन एकादशी 11th day of the bright fortnight of Āshārdha on which the Deity Jagannātha is supposed to sleep for four months. [ଦ୍ର—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବ ରଥ ଯାତ୍ରା ପରେ ଗୁଣ୍ଡିଚା ମନ୍ଦିରରୁ ଫେରି ଆସି ଦେବୋତ୍ଥାନ (କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାରିମାସ ନିଦ୍ରିତ ହୁଅନ୍ତି । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରତିମା ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି, ରଥ ଯାତ୍ରା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୀଡ଼ିତ ରହନ୍ତି, ରଥ ଯାତ୍ରାରୁ ଫେରି ଶୟନ କରନ୍ତି, ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ ଦିନ ପାର୍ଶ୍ୱ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି, କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ ଦିନ ନିଦରୁ ଉଠନ୍ତି ଓ ମାର୍ଗଶିର ଶୁକ୍ଳ ୬ଷ୍ଠୀଦିନ ଶୀତ ଲୁଗା ଛାଡ଼ି ହୁଅନ୍ତି ।]

ଶୟନ କକ୍ଷ—ସଂ.ବି.—(ମ.ଷ.ତତ୍ପୁ;ଶୟନ + କକ୍ଷ)-ଶୟନାଗାର;ଶୋଇଲା
Śayana kaksha ଘର;ଯେଉଁ ଘରେ ଲୋକେ ଶୁଅନ୍ତି—Bedroom; dormitory.
(ଶୟନ କୁଟୀର, ଶୟନପ୍ରକୋଷ୍ଠ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୟନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ ଶୀ ଧାତୁ, ଶୟନ)—ଶୋଇବା—
Śayana karibā To sleep.
ଶୟନ କରା शयन करना

ଶୟନ କର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ଶୋଇଥାଏ—
Śayana karttā Sleeping; asleep.
(ଶୟନକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୟନ କାରକ—ସଂ. ବିଣ.—ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ନିଦ୍ରା ଆସେ;
Śayana kāraka ନିଦ୍ରାକାରକ; ଶୟନ ଜନକ—Inducing sleep; soporific.

ଶୟନକାଳ—ସଂ ବି.—ଶୋଇବାର ବେଳ—
Śayana kāla The time of sleep.

ଶୟନ ଗୃହ—ସଂ ବି.—ଶୋଇବା ଘର—
Śayana gṛuha sleeping room; dormitory.

ଶୟନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—ସଂ ବି.—ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—The 14th
Śayana chaturddaśī day of the bright fortnight of Āshārdha. [ଦ୍ର—ମହାଦେବ ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀଠାରୁ କାର୍ତ୍ତିକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଦ୍ରାଯାଆନ୍ତି । ଦେବତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଦିବସ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଦିନ ଶିବଙ୍କର ଉତ୍ସବମାନ (ଯଥା—ଶୟନ, ଉତ୍ଥାପନ) ହୁଏ ଓ ଏକାଦଶୀ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଦିବସ ଥିବାରୁ ସେ ଦିନ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଉତ୍ସବମାନ (ଯଥା—ଶୟନ, ପାର୍ଶ୍ୱ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଉତ୍ଥାପନ, ଶ୍ରାବଣୀ) ହୁଏ । ଏ ଦିନ ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଯାତ୍ରା ।]

ଶୟନ ଜନକ—ସଂ ବିଣ.—ଶୟନୋତ୍ପାଦକ; ଯେଉଁ ଔଷଧ ବା ଦ୍ରବ୍ୟ
Śayana janaka ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ନିଦ ମାଡ଼େ—Producing sleep; inducing sleep; soporific.

ଶୟନ ଜନ୍ୟ—ସଂ ବିଣ.—ଶୟନମୂଳକ; ନିଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Pro-
Śayana janya duced or induced by sleep; resulting from sleep; brought about by sleep.
(ଶୟନଜାତ, ଶୟନଜନିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୟନ ଦ୍ୱାଦଶୀ—ସଂ.ବି.—ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ—(ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଜଗନ୍ନାଥ
Śayana dwādaśī ଦେବ ବା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବିଗ୍ରହଙ୍କର ଦ୍ୱାଦଶ ଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟରୁ ଶୟନ ଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ।)—The 12th day of the bright fortnight of Āshardha (a festival of idols representing Rāmachandra)

ଶୟନ ନିବର୍ତ୍ତକ—ସଂ.ବିଣ—ଯାହା ନିଦ୍ରାରେ ବାଧା ଘଟାଏ ବା ମନୁଷ୍ୟକୁ
Śayana nibartaka ଉଠିଦ୍ର କରାଏ—Producing sleeplessness; obstructing sleep.

ଶୟନ ନିବାରକ
ଶୟନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଶୟନ ବ୍ୟାଘାତକ

ଶୟନ ନିବାରଣ—ସଂ ବି.—ଶୋଇବା ବିଷୟରେ ବାଧା ଦେବା—
Śayana nibāraṇa Obstruction of one's sleep; the causing of sleeplessness.

ଶୟନ ନିବୃତ୍ତି—ସଂ ବି.—(ଶୟନ+ନିବୃତ୍ତି, ୬ମୀତତ୍ପୁ)—ନିଦାଭ୍ୟାଗ;
Śayana nibṛutti ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଯିବା; ନିଦରୁ ଉଠିବା—Awaking from sleep; cessation of sleep.

ଶୟନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—ସଂ ବି.—ଶୋଇବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ବିଘ୍ନ ବା ବାଧା—An
Śayana pratibandhaka obstacle to a sleep;disturbance to sleep.

ସଂ ବିଣ—ଶୟନ ନିବର୍ତ୍ତକ (ଦେଖ)
Śayana nibarttaka (See)

ଶୟନ ବାସଃ—ସଂ ବି. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ)—ରାତିବାସ ଲୁଗା; ପଶାଳକରା
Śayana basaḥ ଲୁଗା; ଯେଉଁ ଲୁଗାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ରାତିରେ ଶୋଇଲା ବେଳେ ପିନ୍ଧେ—Cloth worn by a
(ଶୟନବାସ—ଦେ. ରୂପ) person going to sleep.

ଶୟନ ଭଙ୍ଗ—ସଂ ବି.—୧ । ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ; ନିଦ ଭାଙ୍ଗିବା—1. Awaking
Śayana bhaṅga from sleep ୨ । ନିଦ୍ରାରେ ବ୍ୟାଘାତ-2. Interruption in sleep.

ଶୟନ ଭଞ୍ଜକ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ବା ଯାହା ନିଦ ଭଙ୍ଗାଏ—
Śayana bhañjaka Breaking or disturbin sleep.
(ଶୟନ ଭଞ୍ଜିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୟନ ଭଞ୍ଜନ—ସଂ ବି.—ଶୋଇବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ପ୍ରାଣୀକୁ ଉଠାଇବା—
Śayana bhañjana Awaking or arousing (a being) from sleep.

ଶୟନ ଯାତ୍ରା—ଦେ.ବ—୧ ବିଷ୍ଣୁ ବିଗ୍ରହଙ୍କର ବା ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର
Śayana jātrā ଗୋଟିଏ ଯାତ୍ରା; ଶୟନ ଏକାଦଶୀ (ଦେଖ)—
1. Śayana ekādaśī (See). (ଯଥା —ଏମନ୍ତେ ଚତୁର୍ମାସ୍ୟା ହୋଇ, ଶୟନ ଯାତ୍ରା ସେ ଘଅଇ—ଯଶୋବନ୍ତ ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଗୀତା ।) ୨ । ମହାଦେବ ବା ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଯାତ୍ରା; ଶୟନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ (ଦେଖ)-2. Śayana chaturddaśī (See). ୩ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବା ରଘୁନାଥଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଯାତ୍ରା; ଶୟନ ଦ୍ୱାଦଶୀ (ଦେଖ)—
3. Śayana dwādaśī (See).

ଶୟନ ଯୋଗ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—ଶୟନୀୟ (ଦେଖ)
Śayana jogya Śayanīya (See)

ଶୟନାକାଙ୍କ୍ଷା—ସଂ. ବ—ଶୋଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା—A desire to sleep.
Śayanākānkshā (ଶୟନାଭିଳାଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୟନାକାଙ୍କ୍ଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୟନ+ଆ+କାଙ୍କ୍ଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଶୋଇବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ
Śayanākānkshī (ଶୟନାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) —Desiring sleep; wishing to sleep; praying to be permitted to sleep.
ଶୟନାର୍ଥୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଶୟନାଭିଳାଷୀ
(ଶୟନାର୍ଥିନୀ, ଶୟନାଭିଳାଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୟନାଗାର—ସଂ. ବ (ଶୟନ+ଆଗାର)—ଶୟନ ଗୃହ; ଶୋଇବା ଘର—Bed room, sleeping apartment.
Śayanāgāra
(ଶୟନାବାସ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୟନାରୂଢ଼—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ(୭ମୀ ତତ୍)--ଶୋଇବା ପାଇଁ ବିଛଣାକୁ ଯାଇଥିବା—One who has taken to the bed for the purpose of sleeping, gone to bed.
Śayanārūrdha
(ଶୟନାରୁଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୟନାର୍ହ—ସଂ. ବିଣ—ଶୟନ ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ; ଶୟନଯୋଗ୍ୟ—Fit or proper to be slept in or on.
Śayanārha
(ଶୟନାସ୍ପଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୟନୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶୀ. ଧାତୁ+ଅନୀୟର୍ ଅନୀୟ)—ଶୟନୋପଯୋଗୀ; ଶୋଇବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ (ଶଯ୍ୟା, ଗୃହ ଇତ୍ୟାଦି); ଯାହା ଉପରେ ବା ଯହିଁରେ ମନୁଷ୍ୟ ବା ଜୀବ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଶୋଇ ପାରେ—Fit to be slept in or on. ବ—୧ । ଶଯ୍ୟା; ବିଛଣା; ଖେସ—1. Bed. ୨ । ଶୟନ କରିବାର ସ୍ଥାନ—2. A place to sleep in. ୩ । ପଲଙ୍କ; ଖଟ—3. Bedstead, couch.
Śayanīya

ଶୟନୀୟକ—ସଂ. ବ (ଶୟନୀୟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—ଶୟନୀୟ. ବ. (ଦେଖ)
Śayanīyaka Śayanīya (noun) (See)

ଶୟନୀୟୋପଭୋଗ—ସଂ. ବ—ଖେପରେ ଶୋଇବା—Sleeping on or the enjoying of a bed.
Śayanīyopabhoga

ଶୟନେଚ୍ଛା—ସଂ. ବ—ଶୋଇବାର ଇଚ୍ଛା—
Śayanechhā Desire to sleep.

ଶୟନେଚ୍ଛୁ—ସଂ. ବିଣ—ଶୋଇବା ପାଇଁ ଅଭିଳାଷୀ—
Śayanechhu Desirous of sleeping.
(ଶୟନେଚ୍ଛୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୟନୈକାଦଶୀ—ସଂ. ବ—ଶୟନ ଏକାଦଶୀ (ଦେଖ)—
Śayanaikādaśī Śayana ekādaśī (See)

ଶୟନୋତ୍ସବ—ସଂ. ବ—ଶୟନ ଯାତ୍ରା (ଦେଖ)
Śayanotsaba Śayana jātrā (See)

ଶୟନୋଦ୍ୟମ—ସଂ. ବ—ଶୋଇବା ପାଇଁ ଯୋଗାଡ଼—Preparation to go to sleep; going to bed.
Śayanodyama
(ଶୟନୋପକ୍ରମ, ଶୟନୋଦ୍‌ଯୋଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୟନୋପଯୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—ଯାହା ଉପରେ ବା ଯହିଁରେ ଶୁଆ ଯାଇ ପାରେ; ଶୟନଯୋଗ୍ୟ—Fit or proper to be slept on or slept in.
Śayanopajukta

ଶୟଳ—ଦେ. ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ସଂସାର)—୧ । ପୃଥିବୀ; ସଂସାର—1. The earth; the world. [ବ—ସେ ସଂସାର ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପୂର୍ବକାଳେ, କେ ଅଣି ସଞ୍ଚଳ ଶୟଳେ—ପ୍ରାଚୀ. ଜଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।] ୨ । (ସଂ. ଶୈଳ)—ଶୈଳ; ଶଇଳ—2. Mountain; rock. [ବ—ଶଇଳ ସଲଯୁ ଶ୍ୟୁଳବତ ଶୋଭା ସେ ବନ—ପ୍ରାଚୀ. ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଉଷା ଅଭିଳାଷ ।]
ସଂସାର
ଶୈଳ

ଶୟାନ—ସଂ. ବିଣ.ପୁଂ (ଶୀ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ, [ଶାନଚ୍])—୧। ଯେ ଶୋଇଛି; ନିଦ୍ରିତ—1. Sleeping; asleep. ୨ । ଶଯ୍ୟାଦିରେ ଶୋଇଥିବା; ଶଯ୍ୟାଗତ;ଶୟିତ—2. Lying on bed.
Śayāna (ଶୟାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୟାନକ—ସଂ. ବ (ଶୟାନ+କ)—୧। ସର୍ପ—1. Serpent. ୨ । ଏଣ୍ଟୁଅ—2. Chameleon. ୩ । ଅଜଗର—3. Boa. (Apte).
Śayānaka

ଶୟାମୂତ୍ର—ସଂ. ବ—ଶଯ୍ୟାମୂତ୍ର; ଶୋଇବା ଅବସ୍ଥାରେ ବିଛଣାରେ; ମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Passing of urine during sleep.
Śayāmūtra

ଶୟାଳୁ—ସଂ. ବିଣ (ଶୀ. ଧାତୁ=ଶୋଇବା+ଶୀଳାର୍ଥେ ଆଳୁ)—
Śayālu ୧ । ଶୟନଶୀଳ; ଯେ ସର୍ବଦା ଶୁଏ—1. Given to sleeping. ୨ । ନିଦ୍ରାଳୁ—2. Sleepy. ବ—୧ । କୁକୁର—1. Dog. ୨ । ଶୃଗାଳ—2. Jackal. ୩ । ଭୁଜଙ୍ଗମ; ସର୍ପ—3. Serpent. ୪ । ଅଜଗର—4. Boa constrictor.

ଶୟିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୀ. ଧାତୁ=ଶୋଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Śayita ୧ । ସୁପ୍ତ; ନିଦ୍ରିତ; ଭୂତଶୟନ—1 Asleep. ୨ । (ଶୟିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେ ଶୋଇବା ପାଇଁ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ିଛି—2. Lying down to sleep; reclining on bed. ୩ । ନିଦ୍ରାଳୁ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Sleepy. ବ—୧ । ବସନ୍ତ କୁସୁମ; ଓଡ଼ି (ବ. ଗୁଲବା)—1. Dillenia Speciosa. ୨ । ଶୟନ—2. Sleeping. ୩ । ଅଜଗର—3. Boa constrictor. ୪ । ଗରଭଣା (ଉ. ଶ)—4. Cordia Myxa.

ଶୟିତବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୀ. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତବତ୍)—୧ । ସୁପ୍ତ;
Śayitabān ନିଦ୍ରିତ—1. Sleeping; asleep. ୨ । ନିଦ୍ରାଳୁ
(ଶୟିତବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Sleepy. ସଂ. ବି. ୧ ।
(+ଭାବ. ତ)—ଶୟନ—1, Sleeping. ୨ । ବସନ୍ତ
ଭୂସୁମ; ଓଡ଼—2. Dillenia Speciosa.

ଶୟିତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—(ଶୀ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ ତବ୍ୟ)—ଶୟନୀୟ
Śayitabya (ଦେଖ) Śayanīya (see)

ଶୟିତା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୟିତ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—ଶୟିତର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ
Śayitā Feminine of Śayita. ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.(ଶୀ ଧାତୁ
+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା ୧ବ) ଶୟନକାରୀ—
(ଶୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Sleeping.

ଶୟୁ—ସଂ.ବି.ପୁଂ—(ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—୧ । ଅଜଗର
Śayu ସର୍ପ—2. The Boa constrictor. ୨ । ପ୍ରାଚୀନ
ବୈଦିକ ଋଷି ବିଶେଷ—2. Name of a sage.
(ଶୟୁନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୟେ—ଦେ. ବିଣ ଓ ବି.—ଶହେ; ଏକଶତ—One hundred.
Śaye [ଦ୍ର—ଶୟେ ଅଷ୍ଟ ଗୋଟି ଯେ ତୁଳସୀ ମାଳ କର—ପ୍ରାଚୀ.
ଏକଶ ଏକଶୌ ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା]

ଶଯ୍ୟା—ସଂ ବି—(ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+ଅଧିକରଣ ଯ+ଆ, ଯହିଁରେ
Śajyā ଶୟନ କରାଯାଏ)—୧ । ତଳ; ବିଛଣା—1. Bed;
bedding. ୨ । ଖଟ ପଲଙ୍କ ଆଦି—2. Bed-
stead; couch. ୩ । ଶୟନ ସ୍ଥାନ—3. A place
for sleeping in. ୪ । ଶେଯ— 4 A cushin
spread on the ground for sleeping on.
୫ । ନଦୀର ସ୍ରୋତ ବହୁ ଯିବାର ସ୍ଥାନ—5: The bed
or channel of a river: ୬ । (+ଭାବ.ଅ+ଆ)
ଶୟନ—6 sleeping.

ଶଯ୍ୟା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବିଛଣା ପକାଇବା; ଶୋଇବା ପାଇଁ
Śajyā karibā ଭୂମିରେ ବା ଖଟ ଉପରେ ବିଛଣା କରିବା—1
ଶଯ୍ୟା କରା ଶଯ୍ୟା କରନା To spread the bed. ୨ । ଶୟନ
କରିବା; ଶୋଇବା—2 To sleep.

ଶଯ୍ୟା ଗତ—ସଂ. ବିଣ—(ଶଯ୍ୟାକୁ ଗତ=ପ୍ରାପ୍ତ, ୨ୟା ତତ୍)—୧ ।
Sajyā gata ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ; ବିଛଣାରେ ଶୋଇଥିବା; ଶାୟିତ—1
Sleeping on bed; lying on the bed.
(ଶଯ୍ୟାଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କଠିନ ପୀଡ଼ା ଯୋଗୁଁ ବିଛଣାରୁ ଉଠିବାର ଶକ୍ତି
ରହିତ; କଡରା ଲାଗା—2. Confined to bed (ow-
ing to serious illness).

ଶଯ୍ୟାଗତ ପୀଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଗୁରୁତର ପୀଡ଼ା; ଯେଉଁ ପୀଡ଼ା ଯୋଗୁ
Śajyāgata pīrdā ମନୁଷ୍ୟ କଡରାଲାଗା ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ—
ଶଯ୍ୟାଗତ ପୀଡ଼ା Serious illness which confines the
ଶଯ୍ୟାଗତ ପୀଡ଼ା patient to bed.

ଶଯ୍ୟାଗତ ପୀଡ଼ିତ—ଦେ.ବିଣ—ଗୁରୁତରଭାବରେ ପୀଡ଼ିତ; ଯେଉଁ ରୋଗୀ
Śajyāgata pīrdita ବିଛଣାରୁ ଉଠିପାରେ ନାହିଁ—Very
ଶଯ୍ୟାଗତ ପୀଡ଼ିତ seriously ill and obliged to be
ଶଯ୍ୟାଗତ ପୀଡ଼ିତ confined to bed.

ଶଯ୍ୟାଗାର—ସଂ. ବି—ଶୟନ ଗୃହ; ଶୟନ କକ୍ଷ—
Śajyāgāra Bed-room; sleeping room.
(ଶଯ୍ୟାଗୃହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶଯ୍ୟା ଗୁରୁ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ସ୍ତ୍ରୀର) ସ୍ୱାମୀ; ପତି—
Śajyā guru (a woman s) Husband.

ଶଯ୍ୟାଚ୍ଛାଦନ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ଶଯ୍ୟାଆସ୍ତରଣ; ବିଛଣାର ଚାଦର—
Śajyāchchhādana Bedsheet; a cover for the
bed.

ଶଯ୍ୟାତଳ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ବିଛଣାର ତଳଦେଶ; ବିଛଣାର
Śajyātala ଉପର ଭାଗ—1. The surface of the bed
୨ । ଖଟତଳ—2 The patch of ground
below the bedstead. ୩ । ଶଯ୍ୟାର ନିମ୍ନଭାଗ—
3. The part under the bed.

ଶଯ୍ୟା ଦାନ—ସଂ. ବି—୧ । ମୃତ୍ୟୁଶଯ୍ୟାଦାନ—1. Gift of a
Śajya dāna bed to a Brāhmaṇa during funeral
obsequies. ୨ । (ଜୀବିତ ବ୍ୟକ୍ତିର) ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଶଯ୍ୟାର
ଦାନ—2. Gift of a bedding to a
Brāhmaṇa.

ଶଯ୍ୟା ପାତି(ରି)ବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶଯ୍ୟା ରଚନା କରିବା—1. To
Śajyā pāti(ri)bā make up the bed. ୨ । ଶୋଇବା
ବିଛାନା ପାତା ପାଇଁ ଭୂମିରେ ଶଯ୍ୟାକୁ ବିସ୍ତୃତ କରିବା—2. To
ବିଛୈନା ଡାଲନା spread the bed on the ground; to
lay the bed.

ଶଯ୍ୟା ପାର୍ଶ୍ୱ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ବିଛଣାର ପାର୍ଶ୍ୱ—
Śajyā pārśwa 1. Side of the bed; the part
near the bed; bedside.

ଶଯ୍ୟା ପାଳକ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ରାଜାମାନଙ୍କ ଶୟନଗୃହରକ୍ଷକ—
Śajyā pālaka The superintendent of a Raja's
(ଶଯ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) bedchamber.

ଶଯ୍ୟା ପ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବିଛଣାର ଏକ ମୁଣ୍ଡ—
Śajyā prānta The edge of the bed.

ଶଯ୍ୟା ପ୍ରାପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୨ୟା ତତ୍)—ଶୟିତ—
Śajyāprāpta Sleeping; asleep.
(ଶଯ୍ୟାଗତ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଶଯ୍ୟାପ୍ରାପ୍ତା, ଶଯ୍ୟାଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶଯ୍ୟା ମାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶଯ୍ୟାରେ ଶୋଇବାରେ ବିଘ୍ନରକ୍ଷା କରିବା-
Śajyā mārdibā ପାଇଁ ଯେପରି ଶବ୍ଦ ମାଡ଼ କରିବା—To
(ଶଯ୍ୟା ଛୁ[ଶ୍ଚେ]ଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ) tread on the bed; to
ବିଛାନା ମାଡ଼ା touch the bed (with a view to carry
ଶଯ୍ୟା ଛୁନା out a behest to go to bed.)

ଶଯ୍ୟା ମୂତ୍ର—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍)—ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଶଯ୍ୟାରେ ମୂତ୍ରିବା
Śajyā mūtra ରୋଗ—A disease peculiar to
infants of making water while sleep-
ing

ଶଯ୍ୟା ରଚନ(ନା)—ସଂ. ବ—ଶେଯ ଶେପାଇବା; ଶଯ୍ୟା ପ୍ରସ୍ତୁତକରଣ;
Śajyā rachana(nā) ଶୋଇବା ପାଇଁ ବିଛଣା ପାତିବା—
Laying or spreading of the bed; preparing the bed.

ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶଯ୍ୟା+ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଶଯ୍ୟାଗତ (ଦେଖ)—
Śajyā śāyi (ଶଯ୍ୟାଶାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Śajyāgata. (See)

ଶଯ୍ୟା ସଙ୍ଗିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯେ ଏକ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୁଅନ୍ତି) ସ୍ତ୍ରୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା; ଘରୁଣୀ—(Female)
Śajyā saṅginī (ଶଯ୍ୟାସହଚରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Partner of the bed; wife; consort.

ଶଯ୍ୟା ସଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ଯେ ଏକ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୁଅନ୍ତି)
Śajyā saṅgi ସ୍ୱାମୀ; ଭର୍ତ୍ତା; ପତି—(Male) Partner of the bed; husband.
(ଶଯ୍ୟାସହଚର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶଯ୍ୟାସ୍ତରଣ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶେଯ ଉପରେ ପଡ଼ିବା ଚାଦର;
Śajyāstaraṇa ବିଛଣା ଚାଦର—Bed sheet; a covering for the bed.

ଶଯ୍ୟୋତ୍ତରଚ୍ଛଦ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀତତ୍; ଶଯ୍ୟା+ଉତ୍ତରଚ୍ଛଦ)—ଶଯ୍ୟା-
Śajyottarachchhada ଛାଦନ; ବିଛଣାଚାଦର—Bedsheet.
(ଶଯ୍ୟୋତ୍ତରୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶଯ୍ୟୋପଭୋଗ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ବିଛଣାରେ ଶୋଇବା—
Śajyopabhoga Sleeping on the bed; enjoying a sleep or rest on a bed.

ଶର୍‌ଗି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶାଳ ଗଛ—
Śar-gi Śāl tree.

ଶର୍‌ବନା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶର୍ବନା (ଦେଖ)
Śar-banā Śārbanā. (See)

ଶର୍‌ବିନ୍ଧା—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଶରବିନ୍ଧା (ଦେଖ)
Śar-bindhā Śarabindhā (See)

ଶର—ସଂ. ବ (ଶୄ ଧାତୁ=ଭେଦ କରିବା; ହିଂସା କରିବା+
Śara କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—୧ । ବାଣ; ଶର; ଇଷୁ—Arrow; shaft.
[ଉ—ବିକଶିତ ଲୁମ୍ବଦେ ନଳିନୀ ପ୍ରଭା……ମୋଦେ ଦୁଦେ ରୁଚିର ଶର ଭେଦେ । ଭଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]
[ଦ୍ର—ସ୍ମରଣମାଳକର ନାନା କ୍ଷମତାଯୁକ୍ତ ଓ ନାନା ଅସାଧାରଣ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ଶରମାଳକ୍ର ନାମ ଲେଖାଅଛି । ଯଥା—ବାବଲ ଶର, କଭୁଷ୍ଣ—ଶର, ରୁଦ୍ର ଶର, ବ୍ରହ୍ମଶର, ବଜ୍ର ଶର, ପଶୁପତ ବା ପାଶୁ-ପତ ଶର, ଜ୍ୱାଳାଦଳ ଶର, ହାରୁଡ଼ା ବା ହବୋଡ଼ା ଶର, ପବନା ଶର, ଗରୁଡ଼ ବା ଗାରୁଡ଼ି ଶର, ଭୁଜ ଶଚ, ନୀଳ ଶର, ଅଗ୍ନି ଶର, ମୁଷଳ ଶର, ମନଭେଦୀ ଶର, ପର୍ବତା ଶର, ଗଙ୍ଗଯମୁନା ଶର, ନାଗପାଶ ଶର, ଯମଦାଢ଼ ଶର, ବରୁଣା ଶର, ଚକ୍ର ଶର, ଛେଲ ଶର, ବଙ୍କ ପକ୍ଷ ଶର, ଇତ୍ୟାଦି । ନୃସିଂହପୁରାଣ, ଶାରଳା ମହାଭାରତ ଓ ବିଲଙ୍କା ରାମାୟଣ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।] ୨ । ବାଣ ତୃଣ; ଏକ ପ୍ରକାର କାଠିଯୁକ୍ତ ଘାସ; ମୁଞ୍ଜ ତୃଣ; ଶର ତୃଣ [ଦେଖ]—
2. A sort of reed, Saccharum Sara. ୩ । ଦଧି ଦୁଗ୍ଧର ଉପରେ ପଡ଼ୁଥିବା ଘନ ଆବରଣ—
3. Cream (of milk or curds), a thick layer formed on the surface of milk or curds. ୪ । ଜଳ—4. Water. ୫ । (ସାମୁଦ୍ରିକ ଶାସ୍ତ୍ର) ମନୁଷ୍ୟର ଦେହରେ ଥିବା ଶରାକୃତି ରେଖା ଚିହ୍ନ—
5. (Palmistry) Linear mark resembling the arrow on a person's body. ୬ । ଉଶୀର; ବେଣା ଚେର [ଉ.ଶ]—6. The root of Benā grass. ୭ । ଭଲ୍ଲାସ୍ତ୍ରର ଫଳକ [ଉ.ଶ]—7. The blade of a spear. ୮ । ଆଘାତ—8. Wound (Apte) ୯ । ପାଞ୍ଚ ସଂଖ୍ୟା—9. The number five. ୧୦ । ହିଂସା—10. Injury; harm (Apte). ୧୧ । ପୁରାଣୋକ୍ତ ଅସୁରବିଶେଷ-11. Name of a mythological demon. ଦେ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ—ଶ୍ରଦ୍ଧା ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—Name for calling Śraddhā.

ଶର କାଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—(ଏକାର୍ଥକ ସହଚର)—୧ । କାଣ୍ଡ; ଧନୁର୍ବାଣ
Śara kāṇḍa 1. Arrow. ୨ । ଶର ତୃଣ [ଦେଖ]—
ଶର ଶରକଣ୍ଡା 2. Śara tṛuṇa (See)

ଶର କାରୀ[ରି]—ଦେ. ବ—ବାଣୁଆ; ଶବର—
Śara kārī(ra) Fowler; bird-catcher.
[ଉ—ଯେସନେ ଶରକାରୀ ପଥେ, ଶର ବନ୍ଧନ ହେତ ମାଥେ ।] ସଂ. ବ—ତୀର ନିର୍ମାତା ବ୍ୟକ୍ତି [ଉ.ଶ]—
A manufacturer of arrows.

ଶର କ୍ଷେପ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଧନୁଦ୍ୱାରା ବାଣ ମାରିବା—
Śara kshepa Shooting with a bow.
[ଶରକ୍ଷେପଣ, ଶରତ୍ୟାଗ, ଶର ନିକ୍ଷେପ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶର ଖଂଗକ—ସଂ. ବ—ଉଲୁଖ ତୃଣ; ଅଣଖୁଆ—
Śara khaṁgaka Imperata Arundinacia (reed).
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଉଲୁଖ
ଉଲୁ ଉଲପ, ଉଲୁକ

ଶର ଖଡ୍ଗ—ସଂ. ବ—ଶର ଗଛ ମୂଳ (ଦେଖ)
Śara khadga Śara gachha mūla (see)

ଶର ଗଛ ମୂଳ—ଦେ.ବ—ଶରଗଛର ଚେର—The root of Śara
Śara gachha mūla plant. [ଦ୍ର—ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହାର ସଂସ୍କୃତ ନାମ ଶରଶୂଗ—ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]

ଶରଗା—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ଶାଳୁଆ କାଠ; ଶାଳୁଆ ଗଛ—
Śaragā Śal tree.

ଶର ଗୁନ୍ଥାଣି—ଦେ. ବ (୨ୟା ତତ୍)—ଶର ଗୁନ୍ଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ—The
Śara gunthāṇi act of piercing a thing with a number of arrows so as to resemble sewing. [ଉ—ଶର ଶେଯ ଶରଗୁନ୍ଥାଣିବ ସେ ଜଳେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।]

ଶର ଗୁଲ୍ମ—ସଂ. ବ—୧ । ଶରତୃଣ (ଦେଖ)—1. Śaratṛuṇa
Śara gulma (See) ୨ । ରାମାୟଣୋକ୍ତ ମୂଥପତି ମର୍କଟ ବିଶେଷ—2. The name of a leader of monkey-soldiers mentioned in the Rāmāyaṇa.

ଶର ଚିହ୍ନ—ସଂ. ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—କୌଣସି ବିଷୟ ବା
Śara chihna ଲେଖା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଭାବରେ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ ଶରଚିହ୍ନ ଶରଚିନ୍ହ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନଦୀ ନଦୀର ଓ ମାର୍ଗାଦିର ଗତିକୁ ବା ପ୍ରବାହର ଦିଗକୁ ନକ୍ସାରେ ଚିହ୍ନାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବାଣାକୃତି ଚିହ୍ନ, (ଯଥା—→)—The arrow mark; a sign used in writing to indicate the direction of the flow of a river or road or in directing the reader's particular attention to something following.

ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ (ଶରତ୍+ଚନ୍ଦ୍ର, ୭ମୀ ତତ୍ ବା ମ. ପ.
Śarachchandra ଲୋ.)—ଶରତ୍‌କାଳରେ ନିର୍ମଳ ଆକାଶରେ ପଡ଼ିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ର—The autumnal moon in its cloudless splendour; the moon shining in the bright autumn sky. [ଦ୍ର—ଶରତ୍‌କାଳରେ ଆକାଶରେ ମେଘ ନ ଥିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଭାରି ଚୋଖା ବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖାଯାଏ ।] ଦେ ବ ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name given to males.

ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରଦାସ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ତିବ୍ବତଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଓ ତିବ୍ବତ
Śarachchandra dāsa ଭାଷାଉଚ୍ଚ ବିଖ୍ୟାତ ବଙ୍ଗୀୟପଣ୍ଡିତ—The famous Bengalee traveller and author (on Tibbet). [ଦ୍ର—୧୮୪୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତିବ୍ବତ ଓ ଚୀନ ଦେଶ ଭ୍ରମଣ କରି ଏ ତିବ୍ବତ ଭ୍ରମଣବୃତ୍ତାନ୍ତ, ତିବ୍ବତୀୟ-ଇଂରାଜୀ ଅଭିଧାନ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଏହାଙ୍କୁ ରାୟ ବାହାଦୁର ଓ C. I, E ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । ତିବ୍ବତୀୟ ଭାଷା ତଥା ଆଗ୍ନେୟ ବ୍ୟବହାର ଓ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହାଙ୍କର ଅଭିଜ୍ଞତା ପୃଥିବୀବିଖ୍ୟାତ । ଏ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଅଧିନତାରେ ତିବ୍ବତ ଭାଷାର ଅନୁବାଦକର୍ମ କରି ୧୯୦୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପେନ୍‌ସନ୍ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।]

ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରନିଭାନନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶରତ୍‌ଚନ୍ଦ୍ର+ନିଭ=ସଦୃଶ+ଆନନ,
Śarachchandranibhānana ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶରତ୍‌କାଳୀନ ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ମନୋହର ମୁଖ—A face as beautiful as the autumn moon. ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶରତ୍‌କାଳୀନ ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ମନୋହର ମୁଖଯୁକ୍ତ—Having a face as fair as the autumn moon.
(ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରନିଭାନନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରି ପ୍ରଭା ଯାହାର; ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର
Śarachchandraprabha +ପ୍ରଭା; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ନିର୍ମଳ—Bright as the moon in the autumn sky.
(ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରମରୀଚି—ସଂ. ବ (ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର+ମରୀଚି, ୭ମୀ ତତ୍)—ଶରତ୍‌
Śarachchandramarichi କାଳୀନ ଚନ୍ଦ୍ରର କିରଣ—The rays of the moon in autumn.

ଶରଚ୍ଛଶୀ—ସଂ. ବ (ଶରତ୍+ଶଶୀ; ୭ମୀ ତତ୍)—ଶରତ୍‌କାଳୀନଚନ୍ଦ୍ର-
Śarachchhaśi Autumn moon.

ଶରଜ—ସଂ. ବ (ଶର+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜାତହେବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ, ଶରରୁ
Śaraja ଜାତ)—୧ । ସଦ୍ୟୋଜାତ ଘୃତ—1. Fresh clarified butter. ୨ । ନବନୀତ (ହ୍ର. ଶ)—2. Butter. ୩ । ଶରଜନ୍ମା (ଦେଖ)—3 Śarajanmā (See) ସଂ. ବିଣ—ଭାଣ୍ଡଶର ଗଛରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବା ନିର୍ମିତ—Produced from or made of sara reed.

ଶରଜନ୍ମା—ସଂ. ବ (ଶର+ଜନ୍ମନ୍, ଶରଜନ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ; ଶର=
Śarajanmā ଶର ବନରେ ଜନ୍ମ ଯାହାଙ୍କର)—ଷଡ଼ାନନ; କାର୍ତ୍ତିକେୟ—Kārttikeya, the elder son of Mahādeba.

ଶର ଜାଲ(ଲ)—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍)—ଶରସମୂହ; ଜାଲ ପରି ଘନ-
Śara jāla(la) ଭାବରେ ପରସ୍ପର ଛିଡ଼ିହୋଇ ଦେଖା ଯାଉଥିବା ବହୁ ତୀରମାନ—A net of arrows; a very thick discharge of arrows resembling a network formed in air.

ଶରଟ—ସଂ. ବ (ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସାକରିବା, ବଧକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଟ)—
Śaraṭa ୧ । କୃକଲାସ; ଏଣ୍ଡୁଆ—1. Camelleon. ୨ । କୁସୁମୁଶାକ; କୁସୁମ ଫୁଲ—2. Saflower plant; Carthamus Tinctorius. ୩ । କରଞ୍ଜ (ହ୍ର.ଶ) 3. Pongamia Glabra (tree).

ଶରଟୀ—ସଂ. ବ—ଲାଜକୋଳ ଗଛ (ହ୍ର. ଶ)
Śaraṭī Mimosa Pudica (plant).

ଶରଣ—ସଂ. ବି.—(ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+ଭାବ ଅନ)—୧ ।ବଧ;
Śaraṇa ହିଂସା—1. Killing; injuring (Apte). ୨ । ରକ୍ଷଣ—2. Protecting. ୩ । ରକ୍ଷା—3. Saving; protection. ୪ । ଆଶ୍ରୟ—4. Refuge; shelter; protection. ୫ । ଗୃହ—5. House. ୬ । ରକ୍ଷକ—6. Protector ୭ । ଆଶ୍ରୟ ନେବା ସ୍ଥାନ 7. A place of refuge; asylum; sanctuary (Apte). ୮ । ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥାନ—8. Lair; resting place (Apte). ୯ । ବିହାରର ହିନ୍ଦୁତ ଉପତ୍ୟକାର ସାହାବାଦ ଜିଲ୍ଲାର ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ଶାରଣ ନାମକ ଜିଲ୍ଲା (ହ୍ର. ଶ)—9. District Śāran in Bihar. ୧୦ । ଜଳ—10. Water (M. W.)

ଦେ. ବ.—୧ । ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳ ବ୍ୟକ୍ତି; ଆଶ୍ରୟ ଦାତା—1 One who
ଶରଣ ଶରଣ୍ୟ gives shelter. [ଉ—ଶଦ୍ଦୁଚରଣ ମୋର ଶରଣ ରଙ୍ଗ କାରଣ ହେବ ।—ଭଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି]

୨ । ଶରଣାଗତ ବ୍ୟକ୍ତି; ଅଶ୍ରିତ ଲୋକ—୪. A person who has come for refuge. [ଉ—ଶରଣ ସମ୍ଭାଳ; ଅଶ୍ରୟ ମୋତେ ହଅ ଗରବେ ।
—ରାଧାନାଥ, ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା]

ଶରଦ୍ୱା ୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା ନକ୍ଷତ୍ରଠାରୁ ୫ଟି ନକ୍ଷତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଡ଼ିବା ତିଥି; ଶରଣ ପଞ୍ଚକ (ଦେଖ) । [ଦ୍ର—ଏହି ୫ ଦିନ ଭୂମି ଖନନ, ତୃଣ କାଷ୍ଠାଦି ଛେଦନ ନିଷିଦ୍ଧ]—3. The period of five days beginning from Uttarāshārdhā during which digging of earth and cutting of straw is prohibited. [ଦ୍ର—ଧନୁ—ମୀନ ଦ୍ୱୟୋର୍ମଧ୍ୟେ ଯଦି ଗଚ୍ଛତି ଚନ୍ଦ୍ରମା, ନ ଛେଦ୍ୟଂ ତୃଣକାଷ୍ଠଂ ତ ନ ପାନ୍ଥା ଦହିଷ୍ୟେଚ୍ଚ । ଶରଣ ପଞ୍ଚକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହିଭଳି ଗୋଟିଏ ଜ୍ୟୋତିଷ ବଚନ ଆମ ଦେଶରେ ଚଳେ ।] ୪ । ଗତି—4. Motion.

(ଉ—ବଳାହଂସକ ନାଦେ ଗତି ବଢ଼ାଇବ ଶୁଣାଇ ବଳାତ୍କାରେ ମନ ଶରଣେ ଗଳହଂସ ଜିଣାଇ—ଉଷ୍ଟ ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।) ୫ । (ନାମ) ଜୟଦେବଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଜନୈକ ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟରଚୟିତା—5. Name of a poet of Jayadeba's time. [ଦ୍ର—ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ପ୍ରଥମ ସର୍ଗର ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ଳୋକରେ ଉମାପତି ଧର, ଶରଣ, ଅଶରଣ୍ୟ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ, କବିରାଜ ଧୋୟୀ ଓ ଜୟଦେବ କବିଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଦୁର୍ବୋଧ ସନ୍ଦର୍ଭର ଦ୍ରୁତ ରଚନା ନିମନ୍ତେ ଶରଣ କବିଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରା ଯାଇଅଛି ।]

ଶରଣଦ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ଯେ ଅଶ୍ରୟ ଦିଏ—
Śaraṇada Protector; one who gives shelter.
[ଶରଣଦାତା—ଅନ୍ୟରୂପ] [ଶରଣଦା, ଶରଣଦାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶରଣ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବିପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅଶ୍ରୟ ଦେବା—
Śaraṇa debā To give shelter to a person in danger.
[ଶରଣ ରକ୍ଷିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶରଣ ଧରଣୀ—ଦେ. ବି— ଗଞ୍ଜାମର ଆଠଗଡ଼ ରାଜ୍ୟ—Name of the estate of Athagarda in Ganjām.
Śaraṇa dharaṇī
[ଦ୍ର—କଳାପାହାଡ଼ ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆକ୍ରମଣ କଲା, ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା ପୁରୀରୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆଠଗଡ଼ ରାଜ୍ୟରେ ଅଶ୍ରୟ (ଶରଣ) ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଓ ଆଠଗଡ଼ର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଆଦର ସମ୍ମାନ ସହିତ ଅଶ୍ରୟ (ଶରଣ) ଦେଇଥିଲେ । ଏହା ଛଡ଼ା ଆଠଗଡ଼ର ରାଜାମାନେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ବନ୍ଧୁ ସମ୍ପର୍କାନ୍ୱିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଅଶ୍ରୟ ଦେଇ ଆସିଥିବାରୁ 'ଆଠଗଡ଼' ରାଜ୍ୟ ଶରଣ ଧରଣୀ ବା ଶରଣ ରାଜ୍ୟ ନାମରେ ପୂର୍ବେ ଅଭିହିତ ହେଉଥିଲା ।]
[ଉ—ବିଦ୍ୟାଧର ଶ. କାଳୁକେଶ ଶରଣ ଧରଣୀ ଈଶ—ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଶୋଷଚନ୍ଦ୍ର, କ. ଗୀତ ।]

ଶରଣ ଧରିବା(ଯିବା) —ଦେ. କ୍ରି— ଅସମ୍ଭବ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଶରଣ ନେଓୟା ଠାରେ ଅଶ୍ରୟପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା; ଶରଣାଗତ ହେବା—
Śaraṇa dharibā(jibā) (ବିପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି)ଜୌଣସି ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ
शरण लेना(पकड़ना) To take shelter under a great personage to be saved from danger.
ଶରଣ ନେବା
ଶରଣ ପଶିବା } —ଅନ୍ୟରୂପ
[ଉ—ବିକଳେ ଶରଣ ଗଲା ଶରଣ-ବତ୍ସଳ ପାଦପଦ୍ମେ—ରାଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା; ଅମ୍ବାରେ ଆସି ତାଙ୍କର ଲୋକମାନେ ଶରଣ ପଶିଲେ ସୁବ ଅର୍ଥ ମନେ ।—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ଶରଣ ପଞ୍ଚକ—ସଂ. ବି—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାସରେ ଚନ୍ଦ୍ରର
Śaraṇa pañchaka ମକର ଓ କୁମ୍ଭ ରାଶିରେ ରହିବା କାଳ ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା (୨୧ଶ), ଶ୍ରବଣା (୨୨ଶ), ଧନିଷ୍ଠା (୨୩ଶ), ଶତଭିଷା (୨୪ଶ), ଓ ପୂର୍ବ ଭାଦ୍ରପଦ (୨୫ଶ) ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଏକାଦିକ୍ରମେ ପଡ଼ୁଥିବା ୫ଟି ଦିବସ । (ଏହି ୫ ଦିନ କାଳ ତୃଣ କାଷ୍ଠାଦି ଛେଦନ ଓ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ, ଗୃହାଚ୍ଛାଦନ ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟ ନିଷିଦ୍ଧ)—(Hindu astrology) The period of five days beginning from Uttarāshārdhā asterism during which no artisan's work should be done.
[ଦ୍ର—ମିଥିଳା ପଞ୍ଜିକାରେ ଧନିଷ୍ଠାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ରେବତୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ ତିଥିମାନଙ୍କରେ ତୃଣକାଷ୍ଠାଦି ସଂଗ୍ରହ, ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ଯାତ୍ରା ଓ ଗୃହଚ୍ଛାଦନ ନିଷିଦ୍ଧ ।
(ହି. ଶ) ପଞ୍ଚକ ଶବ୍ଦ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ ।]

ଶରଣ ପଞ୍ଜର—ସଂ. ବି—(ରୂପକ)—ପଞ୍ଜରେ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରାଯିବା
Śaraṇa pañjara ଅଶ୍ରୟଦାତା ବ୍ୟକ୍ତି, (ଯେଉଁପରି ପକ୍ଷୀ ପଞ୍ଜରି ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ ବାହ୍ୟ ଆପଦ ବିପଦରୁ ନିରାପଦ ଥାଏ, ସେହିପରି ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଅଶ୍ରୟ କରିବାଦ୍ୱାରା ବିପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ନିରାପଦ ହୁଏ ।)—A personage under whose shelter a person is safe from danger like a bird in a cage.
(ଯଥା - କ୍ଷମାସାଗର ନରହରି, ଶରଣ ପଞ୍ଜର ମୁରାରି—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।)

ଶରଣ ପଞ୍ଜର ମାନୋଦ୍ଧାରଣ—ଦେ. ବି—ଆଠଗଡ଼ର ରାଜା ଦ୍ୟୁମ୍ନସିଂହର
Śaraṇa pañjara mānoddhāraṇa ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗ ଦେଇ ପୁରୀର ରାଜା ଦିବ୍ୟସିଂହ ଦେବଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁ ହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିବାରୁ) ପୁରୀ ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଆଠଗଡ଼ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧି—A title of honour given to Rājā of Athagarda by Maharaja Dibyasimha Deba of Puri.

ଶରଣ ପାତ୍ର— ସଂ. ବି.—ଅଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳ—
Śaraṇa pātra One who gives shelter.
(ଉ—ଯେବେକେଲେ ତୁମ୍ଭେ ତ ମୋ ଶରଣ ପାତ୍ର ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସ୍ତ୍ରୀ ।)

ଶରଣ ପ୍ରାର୍ଥନ(ନା)—ସଂ. ବି.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ
Śaraṇa prārthana(nā) ନିକଟରେ ଅଶ୍ରୟ ପାଇବାପାଇଁ
(ଶରଣେ ରକ୍ଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାର୍ଥନା—Prayer for being given protection.

ଶରଣପ୍ରାର୍ଥୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଉପପଦ ସମାସ)—ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି
Śaraṇa prārthī ଠାରେ ଅଶ୍ରୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ—
(ଶରଣେ ପ୍ରାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Seeking shelter.

ଶରଣ ବତ୍ସଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶରଣ=ଅଶ୍ରୟ+ବତ୍ସଳ
Śaraṇa batsala =ଅନୁରାଗୀ)—ଯେ ଶରଣାଗତ ଲୋକଙ୍କୁ
(ଶରଣେ ବତ୍ସଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ନେହ କରେ—One who loves a
(ଶରଣେ ବାତ୍ସଲ୍ୟ; ଶରଣବତ୍ସଳତା—ବି) person who seeks shelter under him.

ଶରଣ ବୋଲିବା—କ୍ରି.ଦେ.—ମୁଁ ଶରଣାର୍ଥୀ ଅଟେ, ଏହା ମୁହଁରେ
Śaraṇa bolibā କହିବା—To say that I am desir-
ଶରଣ ନିଲାମ ବଲେ ବଲା ing shelter at your hands.
शरण बोलना (ଉ—ତରଣ ବଂଶେ ଭୂ ଯେଲି ଦେଲେ ହେଲେ
ଶରଣ ବୋଲିବ ସିନା—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ)

ଶରଣ ମାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଶ୍ରୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—To seek
Śaraṇa māgibā refuge; to ask or pray for
ଶରଣଚାଓ୍ୱା shelter; to approach a person for
शरणमांगना shelter. [ଉ—ପିତୃ ମାତୃ ହୀନା ଅନାଥା ବାଳିକା
ଶରଣ ମାଗେ ବିକଳେ—ରାଧାନାଥ, ସାଙ୍ଗୀ]

ଶରଣ ଯିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଅଶ୍ରୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—1. To pray
Śarana jibā for shelter ୨ । ଶରଣ ଧରିବା (ଦେଖ)
2. Śaraṇa dharibā (see) [ଉ—ତୋର ଶରଣ
ଗଲି ମୁଁ, ମୋ ଗର୍ବ ରଖ ଭାବଗ୍ରାହି ! ଜଗନ୍ନାଥ—
ଭାଗବତ]

ଶରଣ ରକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି—(ଶରଣ+ରକ୍ଷ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ) ଶରଣାଗତ
Śaraṇa rakshaṇa ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବା—Pro-
tection of a person (who takes shelter)
शरणागतरक्षण **शरणागतरक्षण** from danger.

ଶରଣ ରକ୍ଷଣ ବାନା—ଦେ. ବି—ସଂ ବିଣ—(ଶରଣ+ରକ୍ଷ ଧାତୁ କର୍ତ୍ତୃ.
Śaraṇa rakshaṇa bānā ଅନ=ଯେ ଅଶ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ରକ୍ଷା
शरणागतरक्षक କରେ=ଶରଣରକ୍ଷଣ+ଦେଖାଇ ବାନା)—ଶରଣା-
ଗତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଯାହାର ବ୍ରତ—A person
(who is compared to a flag), whose a-
vowed duty is to protect persons taking
शरणागतरक्षक shelter under him.

ଶରଣ ରାଜ୍ୟ—ଦେ. ବି.—ଶରଣ ଧରଣୀ (ଦେଖ)—
Śaraṇa rājya Śaraṇa dharaṇī (see)

ଶରଣ ସୋଦର—ଦେ. ବି (୬ଷ୍ଠୀତତ୍ ଶରଣ+ସୋଦର=ସହାୟ)—
Śaraṇa sodara ଶରଣାଗତର ମିତ୍ର-Friend of one who
शरणागतके बन्धु has taken shelter under him.
शरणागतका मित्र [ଉ—ତୁ ଯେବେ ଶରଣସୋଦର, ଏ ସ୍ନେହ-
ପାଶ ଛେଦ ମୋର—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଶରଣ ସ୍ଥଳ (ସ୍ଥାନ)—ସଂ. ବି—ଅଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ; ଯେଉଁଠାରେ ବିପଦରେ
Śaraṇa sthala (sthāna) ଅଶ୍ରୟ ନିଏ—A place of
shelter or refuge.

ଶରଣ ହୀନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୩ୟା ତତ୍ ପୁରୁଷ)—ନିରାଶ୍ରୟ; ଅଶରଣ;
Śaraṇa hīna ଅସହାୟ—Shelterless; a person
(ଶରଣ ହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) having no protector.

ଶରଣା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶରଣ=ଜଳ)—ରେଲାକେରଣ୍ଡି; ଶେରଣା
Śaraṇā ମାଛ; (ସଂ.ନାମ ସହାସଫର) ବୃହଜ୍ଜଫ ;—1. Barbus
ଶରଣାପୁଁଟି Sarana (fish). (ସମାସରେ) ଅଶ୍ରିତା ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ
पोठा (ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ)—Protected (female). [ଉ—
ପାଣ୍ଡବଶରଣା ସ୍ତ୍ରୀ ଦ୍ରୁପଦ ତନୟାର—ରାଧାନାଥ.
ମହାଯାତ୍ରା ।] ସଂ. ବି—ଗନ୍ଧପ୍ରସାରଣୀ ଲତା (ହିଂ. ଶ)—
Paederia Faetida (creeper).

ଶରଣାଗତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶରଣ=ଅଶ୍ରୟକୁ+ଆଗତ=ପ୍ରାପ୍ତ; ୨ୟା
Śaraṇāgata ତତ୍)—ଯେ ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ପାଇଁ
[ଶରଣାପନ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ] ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ ଶରଣ ନେଇ
ଶରଣାଗତା } —ସ୍ତ୍ରୀ ଥାଏ; ଅଶ୍ରିତ—Taking shelter
ଶରଣାପନ୍ନା } to be saved from danger.
ବି. ପୁଂ—୧ । ଅଶ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତି—1. One who has
taken refuge; a refugee. ୨ । ଶିଷ୍ୟ; ଚେଲା
(ହିଂ. ଶ)—2. Disciple.

ଶରଣାଗତ ପାଳକ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶରଣାଗତକୁ
Śaraṇāgata pālaka ରକ୍ଷା କରେ ବା ପାଳନ କରେ—
(ଶରଣାଗତ ରକ୍ଷକ—ଅନ୍ୟରୂପ) The protector of a
refugee.
(ଶରଣାଗତ ପାଳିକା, ଶରଣାଗତ ରକ୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶରଣାଗତ ପାଳନ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶରଣାପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Śaraṇāgata pālana ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବା—The
(ଶରଣାଗତ ରକ୍ଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) protection of a refugee.
from danger. ବିଣ. ପୁଂ—ଶରଣାଗତ ପାଳକ
(ଦେଖ)—Śaraṇāgata pālaka (See)

ଶରଣାଦି—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଶରଣାର୍ଥୀ)—ଶରଣାଗତ—Seeking
Śaraṇādi protectio. [ଉ—ଶରଣାଦି ଲୋକେ ରକ୍ଷିବ
ସବୁ କାଳେ, ଯେ ଜାଣିବାର ହେବ ବଳେ ଅବା ଜଳେ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ଶରଣାର୍ତ୍ତିହର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ଓ ଉପପଦ)—ଶରଣ ପାଇବ
Śaraṇārtti hara ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ବେଦନାକୁ
(ଶରଣାର୍ତ୍ତିହରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେ ହରଣ କରନ୍ତି—Removing the
grievance of a person seeking shelter

ଶରଣାର୍ଥୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ, ଶରଣ ଶବ୍ଦରେ ଅର୍ଥ
Śaraṇārthī =ପ୍ରାର୍ଥୀ)—ଶରଣପ୍ରାର୍ଥୀ—Praying for
(ଶରଣୈଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) being given shelter; seeking
(ଶରଣାର୍ଥିନୀ, ଶରଣୈଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ). refuge

ଶରଣି(ଣୀ)—ସଂ. ବ (ଶରଣ+ଇ, ବିକଳ୍ପେ ଈ; ଗମନାର୍ଥ ଯାହାକୁ ଅଣ୍ଟା ଭରସାଏ)—୧ । ମାର୍ଗ; ପଥ; ରାସ୍ତା—
Śaraṇi(ṇī) 1 Path; road; way. ୨ । ଇନ୍ଦ୍ର ଦୁହିତା; ଜୟନ୍ତୀ—2. Name of Indra's daughter. ୩ । ଜୟନ୍ତୀ ବୃକ୍ଷ; ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ ବା ଅଗଦଥୁ ଗଛ—3. A tree; Premna Serratifolia. ୪ । ପ୍ରସାରଣୀ ଲତା; ପସାରୁଣୀ ଲତା—4. A creeper; Paederia Foetida (creeper). ୫ । ପୃଥିବୀ (ହି. ଶ)—5. The earth. ୬ । ହିଂସା (ହି. ଶ)—6. Injury. ୭ । ରେଖା; ପଂକ୍ତି—7. Row; line (Apte).

ଶରଣ୍ଡ—ସଂ. ବିଣ (ଶୃ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଣ୍ଡ)—୧ । ଧୂର୍ତ୍ତ—
Śaraṇḍa 1. Wicked. ୨ । ଲମ୍ପଟ; କାମୁକ—2. Lecherous. ବ—୧ । (+କର୍ମ. ଅଣ୍ଡ) ପକ୍ଷୀ—1. Bird. ୨ । ଏକପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର (ହି. ଶ)—2. A kind of ornament. ୩ । ଛିପିଛିପି (ହି. ଶ)—3. House-lizard. ୪ । ଏଣ୍ଡୁଆ (ହି. ଶ)—4. Chameleon. ୫ । ଧୂର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—5. A rogue ୬ । କାମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି—5. A lecher.

ଶରଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ସରଣ୍ଡା (ଦେଖ)—Saraṇḍā (See)
Śaraṇḍā [ଉ—ଏ ପରେ ଶରଣ୍ଡା ମୁଣ୍ଡେ ପରତଣ୍ଡେ ଉଠିବ ବହ୍ନି-ପ୍ରଯୁକ୍ତ—ରଘୁନାଥ. ପାଞ୍ଚାଳୀ ।]

ଶରଣ୍ୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଶରଣ+ସମର୍ଥାର୍ଥେ; ଯ)—୧ । ଆଶ୍ରୟ ଦାତା; ବିପଦରୁ ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା—1. Saviour;
Śaraṇya (ଶରଣ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) protector. ୨ । ଆଶ୍ରୟ—2. Shelter; refuge. ୩ । ରକ୍ଷଣ—3. Protection. ୪ । ଗୃହ—4. House ୫ । କ୍ଷତି—5. Loss; mischief. ୬ । ଆଘାତ—6. Hurt; blow; stroke. ବିଣ. (ଶରଣ୍ୟତା—ବ) ପୁଂ—ଶରଣାଗତ ରକ୍ଷଣ ସମର୍ଥ; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
(ଶରଣ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ—Able to protect a person from danger

ଶରଣ୍ୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶରଣ୍ୟ+ଆ)—ଦୁର୍ଗା; ଭବାନୀ—Durgā,
Śaraṇyā ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶରଣ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Śaraṇya.

ଶରଣ୍ୟୁ—ସଂ. ବ (ଶୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ୍ୟ)—୧ । ମେଘ—
Śaraṇyu 1. Cloud. ୨ । ବାୟୁ—2. Wind. ୩ । ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା—3. Protector. ୪ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ସୂର୍ଯ୍ୟପତ୍ନୀ (ହି. ଶ)—4. A wife of the Sun-god.

ଶରତ୍—ବୈଦେ. (ଫା) ବ (ବିତରଣ) (ଅ. ଶର୍ତ୍ତ)—କୌଣସି
Śarat ଚୁକ୍ତିର ଅନୁଷଙ୍ଗିକ ନିୟମ ବା ଅଙ୍ଗ—
ଶର୍ତ Condition or terms of any contract.
ଶରତ, ଶର୍ତ [ଯଥା—ସର୍ତ୍ତ ଶରତ୍, ପଣ୍ଡାର ଶରତ୍ ।] ଦେ. ବ (ସଂ. ଶରତ୍ଚନ୍ଦ୍ର)—ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରର ଡାକ ନାମ—Name for calling Śarachchandra- ସଂ. ବ (ମୂଳଶବ୍ଦ) (ସଂ. ଶରତ୍ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତିର ୧ ବଚନରେ 'ଶରତ୍' ହୁଏ, ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆରେ ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତିରେ 'ଶରତ୍' ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—ଋତୁ ବିଶେଷ; ବର୍ଷାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ହେମନ୍ତର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଋତୁ; ଆଶ୍ୱିନ ଓ କାର୍ତ୍ତିକ ଏହି ଦୁଇ ମାସ (ମତାନ୍ତରେ ଭାଦ୍ର ଓ ଆଶ୍ୱିନ ମାସ ଦ୍ୱୟ)—Autumn season (months of Āswina and Kārttika or Bhādra and Āswina). [ଦ୍—ବୈଦିକ କାଳରେ ଓ ବୈଦ୍ୟକ ତନ୍ତ୍ର ମତରେ ଭାଦ୍ର ଓ ଆଶ୍ୱିନ ମାସକୁ ଶରଦୃତୁ ବୋଲି ଯାଉଥିଲା; ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଶ୍ୱିନ ଓ କାର୍ତ୍ତିକକୁ ଶରଦ୍ଋତୁ ବୋଲିସାଏ । (ହି. ଶ ଓ ବିଶ୍ୱକୋଷ) । ମାଧବାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ କାଳମାଧବ ନାମକ ତନ୍ତ୍ରରେ ଇଷ (ଆଶ୍ୱିନ) ଓ ଊର୍ଜ (କାର୍ତ୍ତିକ) ମାସଦ୍ୱୟକୁ ଶରତ୍‌କାଳ ବୋଲି ଯାଇଅଛି ।]

ଶରତ୍‌କାମୀ—ସଂ. ବ.—(ଶରତ୍+କାମିନ୍; ଶରତ୍ କାଳରେ ଯାହାଙ୍କର
Śarat-kāmī ସଙ୍ଗମ କାଳ ଘଟେ)—କୁକୁର—The dog (whose pairing season is autumn).

ଶରତ୍‌କାଳ—ସଂ. ବ.—ଶରଦୃତୁ—
Śarat-kāla Season of autumn

ଶରତ୍‌କାଳୀନ—ସଂ.ବିଣ.—ଶାରଦୀୟ; ଶରତ୍‌କାଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ-Autum-
Śarat-kālīna nal; relating to autumn.

ଶରତ୍‌କାଳୀନ ଉତ୍ସବ—ସଂ.ବ.—ଆଶ୍ୱିନ ପର୍ବ; ଶାରଦୀୟ ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ—
Śarat-kālīna utsaba The worship of Goddess Durgā in autumn.

ଶରତ୍ କୁମାର—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given
Śarat-kumāra to males.
शरतकुमार शरत्कुमार
(ଶରତ କୁମାର—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶରତ୍ ପଦ୍ମ—ସଂ. ବ. (ମ .ସ. ଲୋ)—ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମ (ହି. ଶ)
Śarat-padma White lotus.

ଶରତ୍ ପର୍ବ—ସଂ. ବ.—(ସ. ସ. ଲୋ; ଶରତ୍+ପର୍ବନ୍; ୧ମା ୧ବ)—
Śarat-parba କୋଳାଘର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—The fullmoon of the month of Āswina.
ଦେ. ବ.—ଶାରଦୀୟ ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ—The worship of Durgā
ଶାରଦୀୟ ଉତ୍ସବ in Āswina.

ଶରତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ସଂ. ବ.—ଆଶ୍ୱିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—The full-
Śarat-pūrṇnimā moon of the month of Āswina.

ଶରତ୍ ଶଶୀ—ଦେ. ବ.—(ସ ଶରତ୍ଚନ୍ଦ୍ର)—ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର (ଦେଖ)—
Śarat śaśī Śarachchandra (See)

ଶରତ—ଦେ. ବ.—(ସଂ ଶରତ୍)—୧ । ଶରତ୍‌କାଳ—1 Autumn.
Śarata ୨ । ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରର ଡାକନାମ—2 Name for calling Śarachhandra.
ଶରତ ଶରତ
ବୈଦେ. ବ.—ଶରତ୍ (ଦେଖ) Śarat (See)

ଶର ତାଳିବା—ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) କ୍ରି.—ଟାଳିବା; ଦିନ ଦିନ ବୋଲି କହି
Śara tālibā ଦିନକୁ ଦିନ ପଛାଇବା—To postpone; to put off things from day to day.

ଶର ତୃଣ —ସଂ ବି.—ଧା.—ଶାଦ୍ୱିବର୍ଗ ସାର୍ଦ୍ଦାଯୁଃ ତୃଣ ବିଶେଷ; ମୁଞ୍ଜତୃଣ;
Śara tṛuṇa ବାଣଶର—The munja grass, Saccharum Arundinaceum, Var, Cilearis; the penr-eed grass.
ଏହାର ସ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ— ଶର, ବାଣ, ତେଜନ ଇକ୍ଷୁ ବେଷ୍ଟନ, ମୁଞ୍ଜ, ମୁଞ୍ଜାତକ, ସ୍ଥୂଳଦର୍ଭ, ସୁମେଖଳ । ଓ—ଶର, ବାଣଶର
शर
काँडा, रामशर, शरपत्, शरकंडा
ତେ—ରେଣ୍ଟ, ବାଣ-ବେଦୁରୁ, ଗୁନ୍ଦ । [ଦ୍ର-ଏହାର ଗଛ ଅଣ୍ଟ ଗଛ ପରି ୮।୧୦ ହାତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ; ଏହାର ପତ୍ର ସରୁ । ଏହାର ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ଘର ଛାଉଣି ଓ ପାନ ବରଜର ଛାଟ ହୁଏ । ଏହାର ଡାଟ ଦ୍ୱାରା ଧନୁଶରର ବେଣ୍ଟ ହୁଏ ଏବଂ କାଠି କଲମ ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ମଧୁରରସ, ରସ, ଶୀତଳ, କଫପିତ୍ତଦୋଷକାରକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ଦାହ, ତୃଷ୍ଣା, ମଦ, ଭ୍ରାନ୍ତି, ଅମ୍ଳ ଦୋଷ, ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ବିସର୍ପ, ନେତ୍ର ରୋଗ ଓ ହିଦୋଷ ପକ୍ଷେ ଉପକାରକ ।]

ଶରଦ୍—ସଂ. ବି (ଶୃ ଧାତୁ + ବର୍ତ୍ତ. ଅଦ୍)—୧ । ଶରତ୍ (ଦେଶ)—
Śarad 1. Śarat. (See) ୨ । ବତ୍ସର; ସମ୍ବତ୍ସର—2. Year.
ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ନାମ—ଶାରଦା, କାଳପ୍ରଭୃତ] ବୈଦେ. ବି—ମେଘାନ୍ତ, ବର୍ଷାବସାନ, ପ୍ରାବୃଡ୍‌ଭୀୟ । ସଦ୍ (ଦେଶ)-Sarad. (See).

ଶରଦ—ସଂ. ବି—ଶାରଦୀୟ ବୀଣାଯନ୍ତ୍ର; ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ବୀଣା—A sort of
Śarada lute said to be used by Saraswatī.
ବୈ.ବି—୧ । (ସ.ଶରଦ୍)ଶରତ୍‌କାଳ—1. Autumn. [ଉ—ଏହିରୂପେ ବରଷାକାଳ ଶେଷ କରି, ଶରଦ ଆଗମନ ଦେଖି ଗୃପଧାରୀ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ଶରଦୀ ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଶର୍ଦ୍ଦ)—ସରଦ୍ (ଦେଶ)—Sarad
सरदा (See) [ଉ—କାଶ ନଶମ ନ କରେ ନୂତନ ଶରଦ । ପ୍ରାଚୀ. ଚନ୍ଦ୍ରନିରୂପଣ ଗୀତା ।

ଶରଦ ଜ୍ୱର—ବୈ. ବି (ଅ. ଶର୍ଦ୍ଦୀ + ସଂ. ଜ୍ୱର)—ଶରଦ ବା କଫ-
Śarada jara ଜନିତ ଜ୍ୱର—Catarrhal fever.
शरदी ज्वर सरदी जर

ଶରଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—୧ । ଗୃହୁକ (ହି. ଶ)—1. Whip. ୨ । ଶର
Śaradaṇḍa ତୃଣ (ଦେଶ)—2. Śaratṛuṇa. (See).

ଶରଦନ୍ତ—ସଂ. ବି (ଶରଦ୍ + ଅନ୍ତ, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ହେମନ୍ତଋତୁ
Śaradanta (ମାର୍ଗଶିର ଓ ପୁଷ; ମତାନ୍ତରେ କାର୍ତ୍ତିକ ଓ ମାର୍ଗଶିର)—The season of early winter.

ଶରଦ(ଦୁ, ଦୋ,)ଲ(ଲି,)—ବୈ.ବି(ସଂ. ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ; ଏଥିରେ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳାଦିଙ୍କ
Śarad(du;do)la(li) ଚର୍ମ ଶୋଭିତ ହେଉଥିବାରୁ)—
शरदल ୧ । କୋଠାର କଡ଼ିର ଓ ବରଗାର ଏବଂ ଧୂଳିଅ ଗୁଳ ଘରର କାଠ ରୁଅର ମୁଖରେ ଅଡ଼ବାଗରେ ଯେଉଁ
शार्दूल ଲମ୍ବ ପଟା ମରାଯାଏ; ଭାରତଥ (ଦ୍ର—ବରଗାର ଓ ରୁଅର ଅଗକୁ ଏହା ଖରାବର୍ଷାରୁ ରକ୍ଷା କରେ)—1. A plank attached to the ends of the rafters to protect the ends from the wearing effect of sun and rain. ୨ । କବାଟର ତଳ କାଠର ଦୁଇ ପାଖର ଢେଙ୍ଗ କାଠକୁ ଲାଗି ତଳକାଠ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ଚକ୍ରିତ ପଟା; ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ପଟା—2. A plank laid over the threshold of a door. [ଦ୍ର—ଏଥିର ଉପରେ ପୁଣି କାନ୍ଥ ଦିଆଯାଏ । ପୂର୍ବେ ଖିଲାଣର ସୁବିଧା ନଥିବାରୁ ତଳକାଠ ଉପରେ ଦୁଇ କାନ୍ଥକୁ ଲଗାଇ ପଟା ଖଣ୍ଡେ ପକା ଯାଇ ସେ ପଟା ଉପରେ ପୁଣି କାନ୍ଥ ଦିଆଯାଉଥିଲା ।]

ଶରଦା—ସଂ. ବି (ଶରଦ୍ + ଆ)—୧ । ଶରତ୍‌କାଳ (ହି. ଶ)—
Śaradā 1. Autumn. (Apte) ୨ । ବର୍ଷ; ସାଲ (ହି. ଶ)—2. Year. (Apte).

ଶରଦି—(ଇତ୍ୟାଦି) ବୈଦେ. ବି—ସରଦ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Śaradi (etc) Śaradi etc. (See)

ଶରଦିଜ—ସଂ. ବିଣ (ସଂ. ଶରଦ=ଶରତ୍‌କାଳରେ + ଜନ୍ ଧାତୁ +
Śaradija ଡ଼ି. ଅ; ଅଲୁକ୍ ସମାସ)—ଶରତ୍‌କାଳରେ ଜାତ; ଶାରଦୀୟ—Produced in autumn; autumnal.

ଶରଦି(ଦେ)ନ୍ଦୁ—ସଂ. ବି [ଶରଦ୍(ଦ୍)+ଇନ୍ଦୁ, ଶରଦା+ଇନ୍ଦୁ]—
Śaradi(de)ndu ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର (ଦେଖ)—Śarachchandra. (See)

ଶରଦିନ୍ଦୁ ନିଭାନନ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ (ଶରତ୍ + ଇନ୍ଦୁ + ନିଭ=ସଦୃଶ +
Śaradindu nibhānana ଆନନ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର (ଶରଦିନ୍ଦୁ ନିଭାନନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନିଭାନନ (ଦେଖ)-Śarachchandra nibhānana. (See)

ଶରଦୁଦ୍ଭବ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶରତ୍ କାଳରେ ଉଦ୍ଭବ ଯାହାର)—
Śaradudbhaba ବୃତ୍ତପତ୍ର ଶାକ; ନେଉଟିଆ ଶାଗ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Amaranthus Gangeticus (pot herb).

ଶରଦ୍ୱାନ୍—ସଂ. ବି (ଶରଦ୍ୱତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଗୌତମ ମୁନିଙ୍କ
Śaradbān ପୁତ୍ର; କୃପ ଓ କୃପୀଙ୍କ ପିତା—[ଦ୍ର—ଶର ସଙ୍ଗେ ଜନ୍ମି ଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କର ନାମ ଶରଦ୍ୱାନ୍ ହୋଇଥିଲା ।]
1. Son of sage Gautama, father of Kṛupa and Kṛupī. ୨ । ଶରତ୍‌କାଳ (ହି. ଶ)—2. Autumn.

ଶରଦ୍ରାସ—ସଂ. ବି—ଶରତ୍‌କାଳୀନ ରାସଯାତ୍ରା; କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ
Śaradrāsa ଅନୁଷ୍ଠିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ରାସୋତ୍ସବ—The festival of 'Rāsa' observed on the fullmoon day of Kārttika.

ଶରଧା—ବୈ. ବି (ସ. ଶ୍ରଦ୍ଧା; ପଦ୍ୟରେ ବୀରହୁତ)—୧ । ସ୍ନେହ;
Śaradhā ଶ୍ରଦ୍ଧା—1. Affection; liking. ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—ଶୀଘ୍ର 2. Eagerness. [ଉ—ଏବେ ବସ୍ତ୍ରଥାଣ୍ଡ ବହୁଣ ଶରଧାରୁ सरधा କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।] ୩ । ଲାଳସା—3. Hankering. ୪ । (ସ୍ତ୍ରୀ)ଶ୍ରଦ୍ଧା ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକନାମ—4. Name for calling Śraddhā.

ଶରଧା(ଧେ)ଇବା—କ୍ରି. କି (ଯଦ୍ୟ)—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା
Śaradhā (dhe)ibā ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ସ୍ନେହଯୁକ୍ତ ହେବା; ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ
ଭାଲବାସା **शरधा करना** ହେବା—1. To like or
(ଶରଧା କରିବା, ଶରଧା ପାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) love a thing
or person; to have a liking or affection
for. ୨ । (କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି) ଅତ୍ୟନ୍ତାଭିଳାଷ ରୂପେ
ଲାଳାୟିତ ହେବା—2. To have a hankering
after (some thing); to hanker after.

ଶରଧା ନାମ—ଦେ. ତ—(ସଂ. ଶ୍ରଦ୍ଧାନାମ)—ଶ୍ରଦ୍ଧା ନାମ (ଦେଖ)
Śaradhā nāma Śraddhā nāma (See)

ଶରଧା ବନ୍ଧୁ—ଦେ. ବ.—ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ; ମହାପ୍ରସାଦ ବନ୍ଧୁ—1. God
Śaradhā bandhu relation. ୨ । ଅତି ଶ୍ରଦ୍ଧାର ପାତ୍ର—
ପ୍ରୀତିବନ୍ଧୁ, ପାତାନବନ୍ଧୁ **शरधाबन्धु** 2. Very dear person.

ଶରଧା ବଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି
Śaradhā bala(le)ibā ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ୱିତ ହେବା—To have a
शौक करना liking for any person or thing. [ଉ—
ललचाना ପରସ୍ପରେ ଭୁଜ ଛନ୍ଦିବାରେ ସଦା, ଚମ୍ପାଚୁତ ଯଦି ବଳାନ୍ତି
ଶରଧା । ରାଧାନାଥ. କଳ୍ପକେଶ୍ୱରୀ ।]

ଶରଧା ବଳିବା—ଦେ. ବ—ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ୱିତ ହେବା; ମନରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଧିକ୍ୟ
Śaradhā balibā ଜାତ ହେବା—Having a liking
शौक हुआ **लालच होना** for; hankering.

ଶରଧା ବାଲି—ଦେ. ବ—(ସଂ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ବାଲୁକା)—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବଡ଼-
Śaradhā bāli ଦାଣ୍ଡର ବା ରଥଦାଣ୍ଡର ଧୂଳି (ଭକ୍ତମାନେ ଏହାକୁ
ଭକ୍ତି ସହକାରେ ଦେହରେ ବୋଳି ଦୁଅନ୍ତି)—The dust of
the car-road of Puri. [ଉ—ଶରଧା ବାଲିରେ
ଗଢ଼ିଲେ ଜଗନ୍ନାଥ ରଥ । ଦୂରୁ ଗୀତ; × × × ଜଗନ୍ନାଥ
ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ରଥ ଆଗ ଶରଧା ବାଲିରେ ଭକ୍ତ ଗଢ଼ିଥିଲେ
ପରି × × × ଗଢ଼ି ଯାଇ ଠିଆହେଲା । ଫକୀରମୋହନ.
ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠେ ।]

ଶରଧା ମଣି—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ନାମ—
Śaradhā maṇi **शरधा मणि** Name of females.

ଶରଧା ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—(ମତେ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସୁଖକର ବୋଧ
Śaradhālāgibā ହେବା—Seeming pleasant.
ଭାଲଲାଗା **अच्छा लगना**

ଶରଧି—ସଂ. ବ (ଶର+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ଅଧିକରଣ. କି)—
Śaradhi ତୂଣ; ବାଣଧାର; ଶରମୃଣା—A quiver.

ଶରଧୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶ୍ରଦ୍ଧାନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—
Śaradhī **शरधा** Name for calling Śraddhā.

ଶର ନିକ୍ଷେପ—ସଂ. ବ.—ଶର ବନ୍ଧା (ଦେଖ)—
Śara nikshepa Śara bindhā (See)

ଶର ପକ୍ଷ—ସଂ. ବ.—ଶର ପୁଙ୍ଖ (୧) (ଦେଖ)
Śara paksha Śara punkha (1) (See)

ଶର ପଙ୍ଖ—ସଂ. ବ.—ଯବାସ ଗୁଳ୍ମ (ଇଂ. ଶ)
Śara pankha Ipogonia Arabica (plant).

ଶର ପଞ୍ଜର—ସଂ. ବ—ଶରଶଯ୍ୟା (ଦେଖ) (ବିଶ୍ୱକୋଷ).—
Śara pañjara Śaraśajyā (See)

ଶର ପତ୍ର—ସଂ. ବ.—ଶାଳବୃକ୍ଷ; ଶାଗୁଆନ ଗଛ
Śara patra The teak tree

ଶର ପାପ(ପୁ)ଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ସରପାପଡ଼ି (ଦେଖ)
Śara pāpa(pu)rdi Śarapāpardi (See)
ସରପାପଡ଼ୀ **शरपापड़ी**

ଶରପୀଡ଼ା—ଦେ.ବ.—(ସଂ ଶରୀରପୀଡ଼ା)—କୌଣସି ଅତିରିକ୍ତ ଶାରୀରିକ
Śarapirdā କର୍ମ ବା କ୍ଲାନ୍ତି ଯୋଗୁଁ ଶରୀର ପୀଡ଼ା—The
ବ୍ୟଥା **व्यथा; पीडा** aching of the body on account
of excessive physical labour or fatigue.
(ଯଥା—ମୋ ଦେହଟା ଖୁବ୍‌ପୀଡ଼ା କରୁଛି ।]

ଶରପୁଙ୍ଖ(ଙ୍ଖୀ)—ସଂ. ବ—୧ । (ମସ୍ତୀଭତ୍) ଶର ବା ବାଣର ଯେଉଁ
Śarapuṅkha(ṅkhi) ଅଂଶରେ ପର ବା ପକ୍ଷ ଲାଗିଥାଏ—
ଅନ୍ୟ ସ ନାମ— 1. The feathered part or
ପ୍ଲୀହା ଶତ୍ରୁ, ପ୍ଲୀହା ଶତ୍ରୁ, ବାଣ- end of an arrow. ୨ । (ବହୁ
ପଙ୍ଖା; ବାଣପୁଙ୍ଖା, ଶାଯୁକପୁଙ୍ଖା] ବ୍ରୀହି)(ବୈଦ୍ୟକ) ବନନୀଳ 2. The
ଶରପୁଙ୍ଖା, ବନନୀଳ, ଶରପୁଙ୍ଖ purple Tephrosia; Tephro.
शरफोङ्खा, सरफोंका sia Purpurea [ଦ୍ର—ଏହାର ଅକୃତ
ମ—ଉତ୍ତ(ବ୍ରା)ଲୀ ନୀଳ ଫୁଲ ପର । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ
ତେ—ତେଲକେଶ୍ୱରି ଚେଟ୍ଟୁ, ଏହା କଫ, ଉଷ୍ଣ, କୃମି ଓ ବାତରୋଗ
କେମ୍ପୋଲି ନାଶକ । ଏହାର ସ୍ୱାଦ ମୁଖିକ ବିଷ-
ତା—ଚୋଟ୍ଟ ଯୁକକେଶ୍ୱର ନାଶକ, ଉତ୍ତ ପରିଷ୍କାରକ, ରସାୟନ,
ଜ୍ୱର, ପ୍ଲୀହା, ଯକୃତ, ବ୍ରଣ, ବିଷଦୋଷ, ଶ୍ୱାସ, କାଶ ନାଶକ ।
ଶରପୁଙ୍ଖ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—ଶ୍ୱେତ ଓ ପୀତ । ଶ୍ୱେତ ଜାତୀୟ
ଶରପୁଙ୍ଖ ଅଧିକ ଗୁଣଶାଳୀ ।]

ଶରପୁଲି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶର ଓ ପୁର)—ଏକପ୍ରକାର ପିଠା—
Śarapuli A kind of sweet wheaten cake;
ଶରପୁରିୟା, ଶରପୁର fried in ghee (made in Sākshie
शरपुरीन gopāla temple, Puri) [ଦ୍ର—ଏହା ଗହମ
ଚୂନାର ଖଳରେ ଜମିତ ଘୃତଯୁକ୍ତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଜାତୀୟ ।
ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋପୀନାଥଙ୍କୁ ଭୋଗ କରାଯିବା ବଡ଼
ଜାତୀୟ ପିଠାକୁ ଗୋଟିଏ ସରାରେ ଦେଉଳଥ କରି
ମଡ଼ାମଡ଼ି ରଖି ତା ଉପରେ ଖଣ୍ଡ ଛିଞ୍ଚା ଯାଇ-
ଥାଏ ।]

ଶର ପ୍ରୟୋଗ—ସଂ. ବ (ମସ୍ତୀ ତତ୍)—ଲକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବା ସ୍ଥାନ ଅଭିମୁଖେ
Śara pryoga ଧନୁ ଦ୍ୱାରା ଶର ବା ବାଣ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା;
ଶର ଯୋଜନ } ଅନ୍ୟରୂପ ବାଣ ମାରିବା; ଶର ନିକ୍ଷେପ—
ଶରବନ୍ଧ Shooting with the bow
and arrow.

ଶର ବଣ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶର ବନ)—ଯେଉଁ ବଣ ଶର ଗଛରେ
Śara bana ପୂର୍ଣ୍ଣ—A forest or jungle of Śara
ଶର ବନ reeds. [ଉ—ଶର ବଣରେ ଘର କରିଣ ରହିଲେ
शर वन —ବୃଷସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।] [ଦ୍ର—ଭାର୍ଗବେଶ୍ୱରଙ୍କର
ଶର ବନରେ ଜାତ ହୋଇଥିବା କଥା ପୁରାଣରେ ଉଲ୍ଲେଖ

(ଶବ୍ଦଣ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ) ଅଛି ।] ଗ୍ରା ଓ ପଦ୍ୟ—୧ । (ସଂ. ଶ୍ରବଣ)—
ଶ୍ରବଣ **ଶ୍ରବଣ** ଶ୍ରବଣ; ଶୁଣିବା—1. Hearing. [ଉ—
ଶରବଣ ଭରିଛି ଋଷିଗିର—ଅଉମନ୍ୟୁ ବିଦଗ୍ଧଚିନ୍ତାମଣି ।]
୨ । କାନ—2. Ear.

ଶରବଣା—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶ୍ରବଣା)—ଶ୍ରବଣା ନକ୍ଷତ୍ର (ଦେଖ)—
Śarabaṇā Śrabaṇā nakshatra (See)
(ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ)
ଶ୍ରବଣା **ଶ୍ରବଣା** ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)ବି—ବନ୍ୟ ଚକ୍ରବିଶେଷ
Gareinia Cowa (Haines).

ଶର ବନ—ସଂ. ବି—ଶର ତୃଣର ବନ—
Śara bana Jungle of Śara reeds.

ଶରବଣା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଶବ୍ଦଣା (ଦେଖ)
Śarabaṇā Śarbaṇā (see)

ଶର ବର୍ଷଣ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଏକ ସମୟରେ ଉପର୍ଯ୍ୟପରି ବହୁ
Śara barshaṇa ଶରକ୍ଷେପ—Shooting of
ଶର ବୃଷ୍ଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) many arrows at a time.

ଶରବାଣି—ସଂ. ବି (ଶର+ବନ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରୟୋଗ କରିବା+କର୍ମ.
Śarabāṇi ଇ)—୧ । ବାଣର ଅଗ୍ରଭାଗ—1. The point
of an arrow. ୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ ଇ) ତୀରନାଜ;
ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ପଦାତିକ ସୈନ୍ୟ—2. Infantry; foot
soldier; archer. ୩ । ଶରୁଆଣ—3. Professional archer.

ଶର ବାରଣ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧାରୟ)—ଢାଲ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) —
Śarabāraṇa Shield. ;

ଶର ବିଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଶ (ଶର+ବିଦ୍ଧ; ୭ମ୍ୟା ତତ୍)—ବାଣବିଦ୍ଧ; ଶରାହତ
Śara biddha ବାଣଦ୍ୱାରା ଘୋଡ ହୋଇଥିବା—Wounded
(ଶରବିଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) with arrows; pierced with darts.

ଶରବିନ୍ଧା—ଦେ. ବି—ଧନୁଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରତି ଶର ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—
Śarabindhā 1. Shooting with arrows. ୨ । ଲକ୍ଷ୍ୟ
ଶରବିଁଧା **ଶର ବିଁଧନା** ଭେଦ—2. Shooting at a target.
ଶରବିଁଧା **ଶରବିନ୍ଧନା** ଦେ.ବିଶ—୧ । ଶରବିଦ୍ଧ—1. Pierced
with arrows. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲଜ୍ଜିତ
ଲଜ୍ଜାରେ ମ୍ରିୟମାଣ—2. Much ashamed; put
to shame [ଉ—ଶରବିଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଖ ପରି
ଯାହାର ମୁଖ ଲଜ୍ଜାଦ୍ୱାରା ବିକୃତ ହୋଇଯାଏ ।]

ଶର ବିନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧନୁଦ୍ୱାରା ତୁରନ୍ତ ବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଶର
Śara bindhibā ନିକ୍ଷେପ କରିବା—To shoot an
ଶରବିଁଧା, ଶରଛୋଡ଼ା **ଶର ବିଁଧନା** arrow.

ଶରବୀଜ—ସଂ. ବି—ଭଦ୍ରମୁଞ୍ଜ (ଦେଖ) (ହ. ଶ)
Śarabīja Bhadra muñja. (See).

ଶରବ୍ୟ—ସଂ. ବି—(ଶର+ଯ; ବ ଆଗମ; କ୍ରିୟା ଶର+ବେଧ୍ ଧାତୁ;
Śarabya ଶରବରଣ କରିବା+କରଣ. ଅ)—ଶରର ଲକ୍ଷ୍ୟ;
ଯାହାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଶର ମାରିବାକୁ ହୁଏ—
The target; butt.

ଶରଭ—ସଂ. ବି—(ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ମ. ଅଭ)—୧ । ଅଷ୍ଟ
Śarabha ପାଦ ମୃଗବିଶେଷ (କାଳ୍ପନିକ)—1. A fabulous
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ମହାମୃଗ, deer with 8 legs. [ଉ—
ମହାସ୍ମର୍ତ୍ତା, ମହାମନାଃ, ସ୍ମରଣ ଆଦିରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ,
ଅଷ୍ଟପାଦ, ମହାସିଂହ, ମନସ୍ୱୀ ଶରଭ ଅଷ୍ଟପାଦ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱନୟନ ଓ
ପର୍ବତାଶ୍ରୟୀ । (ବିଶ୍ୱକୋଷ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱପାଦଚତୁଷ୍ଟୟଯୁକ୍ତ ଓ ଏ ଜୀବ
ସିଂହକୁ ମାରିବାକୁ ସମର୍ଥ ।] [ଉ—ବଳବନ୍ତ ହେଲେ
ଯଥା କେଶରୀ, ବଧେ ଗଜାଦି ଶରଭକୁ ଭୟ । ଭଙ୍ଗ
ବୈଦେହୀଶରଭଳାଷ ।] ୨ । ଉଷ୍ଟ୍ର; ଓଟ—2. Camel.
୩ । କରିଶାବକ, ହାତୀ ଛୁଆ—3. The young of
an elephant. ୪ । ରାମଙ୍କ ସେନାର ଯୂଥପତି ବାନର
ବିଶେଷ (ହ. ଶ)—4. Name of a monkey-
leader of Rāma's army. ୫ । ଶଳଭ; ପତଙ୍ଗ-
ବିଶେଷ; ଟିଡ଼ିଆ—5. The grasshopper;locust.
[ଉ—ଏମାନେ ଶସ୍ୟଭକ୍ଷ ଲତାଦିକୁ ତରି ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି ।]
୬ । ଶିଶୁପାଳର ପୁତ୍ର ବିଶେଷ—6, Name of a son
of the demon Śiśupāla. ୭ । ଦାନବ ବିଶେଷ
—7. Name of demon. ୮ । ନାଗ ବିଶେଷ
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—8. Name of a mythological
serpent. ୯ । ବିଷ୍ଣୁ (ହ. ଶ)—9. Name of
Bishṇu. ୧୦ । ପକ୍ଷିବିଶେଷ (ହ. ଶ)—10. A
species of bird. ୧୧ । ବର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ ବିଶେଷ (ହ.
ଶ)—11. Name of a Sanscrit metre.
[ଉ—ଏଥିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୪ ନଗଣ ଓ ୧
ସଗଣ ଥାଏ । ଏଥିର ଅନ୍ୟ ନାମ ଶଶିକଳା, ମଣିଗୁଣ—
(ହ. ଶ)]—୧୨ । ସିଂହ (ହ. ଶ)—12. Lion.

ଶରଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବି—ରାମାୟଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ମୁନି ବିଶେଷ—Name of a
Śarabhaṅga sage (described in the Rāmāyaṇa).
[ଉ—ଏହି ମୁନି ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ ।
ବନବାସ କାଳରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହାଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଉପସ୍ଥିତ
ହୋଇ ଦେଖିଲେ ଯେ,ଏହାଙ୍କୁ ଏହାଙ୍କର କଠୋର ତପସ୍ୟା-
ଲବ୍ଧ ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ନେବା ପାଇଁ ସ୍ୱୟଂ ଇନ୍ଦ୍ରଦେବ ଅଶ୍ୱ
ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହାଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ
ହୋଇଥିବା ଅତିଥି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସତ୍କାର କରିବା ପାଇଁ
ଋଷି ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଯିବା କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥଗିତ
ରଖିଲେ ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ମୁଁ ମୋ ତପସ୍ୟା
ବଳରେ ଯେଉଁ ପୁଣ୍ୟଲୋକମାନ ଅର୍ଜନ କରିଅଛି, ସେ
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅପଣ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଏଥିରେ ଅସମ୍ମତ
ହେଲେ । ପରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ ସେ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଦେଲେ ଓ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଅଗ୍ନି ସ୍ଥାପନ
ପୂର୍ବକ ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ କରି ସେଥିରେ ଆହୁତି ଦେଇ
ଶେଷରେ ଆପଣା ଶରୀରକୁ ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ଝାସ
ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ଦେହ ଭକ୍ତ ଅଗ୍ନିରେ ଭସ୍ମୀଭୂତ ହେବାରୁ
ଅଗ୍ନିରୁ ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ କୁମାର ଉତ୍ପନ୍ନ

ହେଲେ । ଉକ୍ତ କୁମାର ବହ୍ନି ମଧ୍ୟରୁ ଉଠି ସପ୍ତସ୍ୱର ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଗମନ କଲେ ।]

ଶର ଭଜା—ଦେ. ବ - ଦୁଧ ଅଉଟା ହେବା ପରେ କରେଇରେ ପଡ଼ିବା ପିଠା ପରି ଗୋଲାକାର ଶରର ଆବରଣକୁ ସାବ-
Śara bhajā ଧାନଚାପୁଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତୁ କରି ଉଠାଇ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ
शर भाजा ପ୍ରସ୍ତୁକୁ ଉପର୍ଯ୍ୟପରି ରଖି ତହିଁରେ ଚିନି ବା ଖଣ୍ଡ ଚୂନା ଛିଞ୍ଚି ଘିଅରେ ଭାଜି ତିଆରି କରାଯିବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—A sort of sweetmeat consisting of layers of cream sprinkled over with pow dered sugar and fried in ghee.

ଶରଭର—ଦେ. ବ—ଶରାଭିଶଯ୍ୟ—Excess of arrows. [ଉ—
Śarabhara ଖାଲି ଶରଭର ଶର ଶଣ୍ଡି ଶର ଶର କର ଭାର
शरभर ଭାର— ଭଟ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶରଭା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଶୁଷ୍କ ଶରୀରବିଶିଷ୍ଟା ଓ ବିବାହର ଅଯୋଗ୍ୟା
Śarabhā କନ୍ୟା (ଉ. ଶ)—1. A girl with emaci. ated body and unfit for marriage. ୨ । ଏକପ୍ରକାର କାଷ୍ଠ ନିର୍ମିତ ଯନ୍ତ୍ର (ଉ. ଶ)—2. A kind of instrument made of wood.

ଶରଭୂ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଶର=ଶର ତୃଣ+ଭୂ ଧାତୁ=ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Śarabhū ଭୂପ୍; ଏହାଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗାଦେବୀ ଶର ବଣରେ ନିକ୍ଷେପ କରିଥିବାରୁ)—ଶଚିନନ୍ଦନ; ଷଡ଼ାନନ; କାର୍ତ୍ତିକେୟ—Kārttikeya.

ଶରମ—ଗ୍ରା. ବ (ପଦ୍ୟ) (ସ. ଶ୍ରମ)—ଶ୍ରମ; ପରିଶ୍ରମ—Labour.
Śarama ଶ୍ରମ सरम [ଉ—ଘନସାର ବାସ ପ୍ରଖର ନିଶ୍ୱାସ ଶରମରୁ ପ୍ରସରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।] ବୈଦେ.

ସରମ (ଫା) ବ. (ଫା. ଶରମ୍)—ଲଜ୍ଜା; ବ୍ରୀଡ଼ା, ଲଜ୍ଜା—
शरम Modesty; feeling of shame; bashfulness.

ଶର ମନ୍ଦିର—ଦେ. ବ (ଶର+ମନ୍ଦିର)—ରାଜକନ୍ୟା ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟକନ୍ୟାଙ୍କ
Śara mandira ପ୍ରଥମ ଋତୋଦର୍ଶନ ଉପଲକ୍ଷରେ କରାଯିବା
तीर घर ଉତ୍ସବ—A festival observed on the appearance of the menses of the girls of Raj families. [ଉ—ମହାଦେବୀ ତ ପରମ ବିଦୁଷୀ × × × କଲେ ଶର-ମନ୍ଦିର ଫଳମାସ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।] [ଦ୍ର—ଗୃହ ତଳରେ ଛାତ ଗୃହଲରେ କୋଠି କଟାଯାଇ ଏଥିରେ ପଞ୍ଚକଣ୍ଠୀ ମୁରୁଜ ବଜାଯାଏ ଓ ଚାରି କୋଣରେ ଚାରିଗୋଟି ଗାର ଓ ଚାରିଗୋଟି କଦଳୀଗଛ ଗୋଡ଼ା ଯାଏ । ତହିଁରେ ପୁଣ୍ଡିଲୁମ୍ବ ଥାପି ଉପରେ ଚାନ୍ଦୁ ଅଟ୍ଟାଣି ଝୁଲାରେ ସାତଖଣ୍ଡ ରଖି ଋତୁସ୍ନାନ ଦିନ ବାଳକାଳୁ ବନାନ୍ତି ଓ ଚାରିଏ ବାଳକା ଜଳଘା ପାଣି ଫିଙ୍ଗାଫିଙ୍ଗି ହୁଅନ୍ତି । ତା ପରେ ଗର୍ତ୍ତଜଳରେ ଉଜସ୍ନାତା ବାଳିକାର ଅଭିଷେକ କରାଯାଏ ଏବଂ ତତ୍ପରେ ଦେବତା ଦର୍ଶନ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାନ କରାଯାଏ ।]

ଶର ମଲ୍ଲ—ସ. ବ (ଶର=ତୃଣ+ମଲ୍ଲ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+
Śara malla କର୍ତ୍ତୃ.ଅ; ଯେଉଁମାନେ ଶର ତୃଣାଦିକୁ ଅଣ୍ଟାରେ ଧରି କରି ନେଇ ମାଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତି)—୧ । ଚାଉଳିଆ ପକ୍ଷୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. A bird; the pied myna. ୨ । (ଶର ବିଷୟରେ ମଲ୍ଲ) ଶରଦ୍ୱାରା ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଗାରଦାଜ—2. An archer; a warrior fighting with arrows.

ଶର ମୁଖ (ଭୃଷ୍ଟି)—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶରର ଅଗ୍ରଭାଗ—The
Śara mukha (bhṛushṭi) fine point or shaft of a narrow.

ଶର ମୁଣା(ଣି)—ଦେ. ବ—ତୂଣୀର; ଯେଉଁ ମୁଣିରେ ବା ଥଳରେ ଶରମାନ
Śara muṇā(ṇi) ରଖା ଯାଇଥାଏ ଓ ଯାହା ଧାନୁଷ୍କର କାନ୍ଧ
शरमुण ରଶରଥ୍ୟାଳେ ତଳେ ପିଠିଆଡ଼େ ଝୁଲୁଥାଏ ଏବଂ ଧନୁ ମାରିବା ବେଳେ
तरकश ଯହିଁରୁ ଗାରଦାଜ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶର କାଢ଼ି ଧନୁରେ ଲଗାଏ—A quiver.

ଶର ମୁନ—ଦେ. ବ—ଶରର ଅଗ୍ରଭାଗ—The sharp point of
Śara muna ଶରର ଡଗା शरका नोक an arrow.

ଶରଯୁ(ଯୂ)—ସ. ବ (ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଯୁ, ବିକଳ୍ପେ
Śaraju(jū) ଅଜୁ)—ଅଯୋଧ୍ୟା ଦେଶସ୍ଥ ନଦୀ ବିଶେଷ—Name of a river in Ajodhyā. [ଦ୍ର—ଶରଯୂ ନଦୀ ଘର୍ଘରା ନଦୀର ଗୋଟିଏ ଶାଖା ଅଟେ । ଏହା ହିମାଳୟର ଦକ୍ଷିଣପାର୍ଶ୍ୱରୁ ବାହାରି ଘର୍ଘରା ନଦୀ ସଙ୍ଗେ ବଢ଼ାଇତ (Bahraich) ଜିଲ୍ଲାରେ ମିଳିଅଛି । ଘର୍ଘରା ନଦୀ ହିମାଳୟର ଉତ୍ତରପାର୍ଶ୍ୱରୁ ବାହାରି ହିମାଳୟକୁ ଭେଦ କରି ଆସିଅଛି । ଶରଯୂ ଓ ଘର୍ଘରା ମିଳିତ ହେବା ପରେ ବହରାମ ଘାଟଠାରେ ହିମାଳୟରୁ ପ୍ରବାହିତ ଚଉକା ନାମକ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ନଦୀ ଏଥିରେ ପଡ଼ିଅଛି ଓ ଏ ସମ୍ମିଳିତ ନଦୀମାନ ଗୋଗରା (ଘର୍ଘରା) ନାମରେ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଛପରା ନିକଟରେ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଅଭିମୁଖେ ଆସି ଗଙ୍ଗା ସଙ୍ଗେ ମିଶିଅଛି । ଅଯୋଧ୍ୟା ସନ୍ନିକଟ ଘର୍ଘରା ନଦୀର ଦକ୍ଷିଣ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ ସମ୍ମିଳିତ ଧାରାକୁ କେହି କେହି ଘର୍ଘରା ଓ କେହି କେହି ସରଯୂ ନାମରେ ଅଭିହିତ କରନ୍ତି ଓ ଏଥିପାଇଁ ଅଯୋଧ୍ୟାନଗର ଶରଯୂ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବା ରାମଘାଟ ଆଦି ତୀର୍ଥରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏହି ଶରଯୂ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ ଦେଇ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କରିଥିଲେ ଓ ଏହି ନଦୀ ତୀରରେ ମହାପୁରୁଷ ତୁଳସୀ ଦାସଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଥିଲା ।] ଦେ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
शरयु ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—Name given to
शरयू females.

ଶରଯୁ(ଯୂ) ଦାସ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପଶ୍ଚିମାମାନଙ୍କର ନାମ—A name
Śarju(jū) dāsa given to males amongst the
शरयु दास शरयु दास people of N. W.P.

ଶରଯୁ(ଯୁ) ଦାସ ମଠ—ଦେ. ବ—ପୁରୀ ସହରର ଗୋଟିଏ ମଠର ନାମ;
Śaraju(jū) dāsa maṭha (ଏଥିର ବୈଷ୍ଣବମାନେ ରାମଭକ୍ତ)—
ଶରଯୁ ଦାସେର ମଠ Name of a Maṭha in the town of
ଶରଯୁ ଦାସକା ମଠ Puri.

ଶର ଯୋଖିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶର ଯୋଜନ)—୧ । ଧନୁରେ ଶର
Śara jokhibā ଲଗାଇବା—1. To apply an arrow
ଶର ସନ୍ଧାନ କରା to a bow; to fix an arrow to the
ଶର ମାରନା string of a bow. ୨ । ଲକ୍ଷ ବନ୍ଧିବା—
2. To shoot at a target; to shoot at an aim with the bow.

ଶରଳ—ସଂ. ବି (ଶୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅଳ; ବିକଳ୍ପେ ସରଳ)—୧ । ଦେବ-
Śarala ଦାରୁ ଗଛ—1. The pine; Pinus Longifolia. ୨ । ସରଳ ଅକପଟହୃଦୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A frank person; an open-hearted person; upright man; a good man. ୩ । ଜଳ; ପାଣି—3. Water. ସଂ. ବିଣ—୧ । ସରଳ; ଅବକ୍ର; ସିଧା—1. Straight. ୨ । କ୍ରୂର—2. Cruel. ୩ । ଶଠ; ପ୍ରତାରକ—3. Deceitful. ୪ । ବକ୍ର—4. Crooked; distorted.

ଶରଳକ—ସଂ. ବି (ଶରଳ + କ)—ଜଳ; ପାଣି—
Śaralaka Water.

ଶରଳତା—ସଂ. ବି—ସରଳତା (ଦେଖ)
Śaralatā Saralatā (See)

ଶରଲୋମା—ସଂ. ବି (ଶରଲୋମନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ପ୍ରାଚୀନ ଋଷିବିଶେଷ—
Śaralomā Name of a sage. [ଦ୍ର—ଏ କେତେକ ଋଷିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭରଦ୍ୱାଜଙ୍କଠାରେ ଅଯୁର୍ବେଦ-ସଂହିତା ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ—ହ. ଶ)

ଶର ଶଯ୍ୟା—ସଂ. ବି (ଶରଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଶଯ୍ୟା, ୩. ତ. ଲେ)—୧ ।
Śara śajyā ଶରର ସୁଖମାନ ଭୂମିରେ ଲାଗି ମୁନିଗୁଡ଼ିକ ଭୂପରଥଡ଼ିକୁ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଶରର ମୁନମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଶଯ୍ୟା—1. A bed made up by the bristling points of arrows. ୨ । ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର (ପକ୍ଷମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିକ୍ଷିପ୍ତ ଶରମାନ ଯେଉଁଠାରେ ଶଯ୍ୟା ପରି ଭୂମିରେ ବିଛାଇ ହୋଇଥାଏ)—2. A battlefield (covered with a layer of arrows).

ଶରଶଯ୍ୟାଶାୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ଶରଶଯ୍ୟା ଉପରେ ଶୋଇ
Śaraśajyāśāyī ଥାଆନ୍ତି—Lying on a bed
(ଶରଶଯ୍ୟାଶାୟିନୀ—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) of arrows. ବି—ଭୀଷ୍ମ—
Bhīshma.

ଶର ଶୁଆ(ଆଁ)ରି(ଳି)—ଦେ.ବ—ଏକପ୍ରକାର ଘୃତପକ୍ୱ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପିଠା—
Śara śuā(āñ)ri(li) A kind of sweet cake.
[ଦ୍ର—ଅଟାରେ ଛେନା ଓ ଚିନି ମିଶାଯାଇ ଘିଅରେ ମୁଦ୍ରାକାର ପିଠାମାନ ତିଆରି ହୁଏ ଓ ପରେ ତାହା ଘନ ଅଣ୍ଟା ଦୁଧରେ ବଳୁରି ଯାଏ ।]

ଶର ଶେଯ—ଦେ ବ.—ଶରଶଯ୍ୟା—Bed of arrows. (ଦ୍ର—
Śara śeja ଶରଶେଯେ ଶୁଇ ବୋଲିଲେ ଅର୍ଜୁନ, ଜୀବନ
ଶରଶଯ୍ୟା ଶରକାବିଛୌନା ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଦିଅ ଦେ ଜୀବନ-
କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ଅଛି ।)

ଶରସନ୍ଧା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶରସନ୍ଧାନ)—ବାଣ ବିନ୍ଧିବା—Aiming
Śara sandhā with an arrow. (ଦ୍ର—
ଶରବିନ୍ଧା ଶରବିଂଧନା ଏହୁଟାରେ ନାଗପାଶରେ ଦୋଇ
ବନ୍ଧା, ପଡ଼ିଥିଲି ଶିଢ଼ଣ ଧନୁ ଶରସନ୍ଧା—କୃଷ୍ଣସିଂହ
ମହାଭାରତ ବନ)

ଶର ସନ୍ଧାନ—ସଂ. ବି (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍)-ବାଣନିକ୍ଷେପ; ଲକ୍ଷ୍ୟପ୍ରତି ଶର ମାରିବା-
Śara sandhāna Shooting with an arrow;
aiming at a target with bow and arrow

ଶର ସ୍ତମ୍ଭ—ସଂ. ବି—୧ । ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାଦ୍ୱାରା ବିପକ୍ଷର ଶରଚାଳନ
Śara stambha କରିବାର ଶକ୍ତି ରହିତ କରାଯାଏ—
1. The magical art by which the adversary's power of shooting arrow-is restrained. ୨ । ଶରର ଦଣ୍ଡ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)-2. The body or stock of an arrow. ୩ । ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରବରକାର ଜଣେ ଋଷି—3. Name of a sage who was the progenitor of a clan. ୪ । ମହାଭାରତୋକ୍ତ ସ୍ଥାନବିଶେଷ—4. Name of an ancient locality.

ଶରା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶରାବ)—ହାଣ୍ଡି ଅଦି ପାତ୍ରର ଢାଙ୍କୁଣି; ମାଟିର
Śarā ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଲମ ବା ଥାଳିଆ - A shallow plate
ସରା ସରବା of earth. [ଦ୍ର—ବଡ଼ ଅକୃତିର
ଶରାକୁ ପଲମ ବା ଚେଲିଆଣି ବୋଲାଯାଏ ।]

ଶରାଗ(କ)—ପ୍ରାଦେ (ସିଂହଭୂମି) ବି—ଜାତିବିଶେଷ—A caste
Śarāga(ka) ଶରକ inhabiting Singhbhum.
[ଦ୍ର—ସଂ. ଶ୍ରାବକ । ଏମାନେ ପୂର୍ବେ ଜୈନଧର୍ମ୍ମାବଲମ୍ବୀ ଥିଲେ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟାଦିଦ୍ୱାରା ଖୁବ୍ ଲାଭବାନ ହୋଇ ସିଂହଭୂମିର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଜଳାଶୟମାନ ଖୋଳାଇଥିଲେ ।]

ଶରାଘାତ—ସଂ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—ଶରଦ୍ୱାରା ଆଘାତ ବା ପ୍ରହାର—
Śarāghāta Striking or shooting at a thing
with the arrow.

ଶରାଟି (ଡ଼, ତି, ରି, ଳ, ଳି, ଲୀ) - ସଂ. ବି—(ଶର = ଜଳ + ଅଟ ଧାତୁ
Śarāṭi (ṛdi,ti, ri, ḷa, ḷi,lī) = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଇ)
ଶଡ଼ାଳ, ଶରାଳ(ଳୀ) ଟିଟିହିରୀ ୧ । ଜଳଚର ପକ୍ଷିବିଶେଷ;
ଚେଖେଇ; ଟିଟିହିରୀ ପକ୍ଷୀ—1. A teal (aquatic bird); Dendrocycna Javanica; a species of fresh water duck; Anas Carolinensis.
[ଦ୍ର—ଏହା ପାତିହଂସ ଜାତୀୟ ଗୁଳବଗ ବର୍ଗର ପ୍ରାୟ ଏକଫୁଟ ଦୀର୍ଘ ପକ୍ଷୀ; ମୁଣ୍ଡ ଫିକା ନାଲି; ପକ୍ଷ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଗୋଲ; ଲେଜ ଖଇରା; ଥଣ୍ଟ ତଟକା ଓ ଗୋଲ । ଏ ପକ୍ଷୀ ଦଳବଦ୍ଧରେ

ଉଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ;କିନ୍ତୁ ପର୍ଦ୍ଦରପାରେ ଓ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିପାରେ। ଏହାର ମାଂସ ସୁଖାଦ୍ୟ ଥିବାରୁ ଲୋକେ ଏମାନଙ୍କୁ ଶିକାର କରନ୍ତି।]

ଶରାଟିକା—ସଂ. ବ—୧। ଶରାଟ (ଦେଶ)—1. Śarāṭi (See) Śarāṭikā ୨। ଲଜ୍ଜାଳୁଲତା (ହି. ଶ)—2 Mimosa Pudica (plant)

ଶରାନୁସନ୍ଧାନ—ସଂ. ବ—ଶରସନ୍ଧାନ (ଦେଶ)—Śarānusandhāna Śarasandhāna (See)

ଶରାବ—ସଂ. ବ—(ଶର=ଦୁଧଶର; ଚ ଲ+ଅବ୍ ଧାତୁ=ରକ୍ଷାକରିବା +ଅଧିକରଣ ଅ; ଯହିଁରେ ଜଳ, ଦୁଧଶର ଅଦି ରକ୍ଷା ଯାଏ)—୧। ଶରା; ଚଟକା ମୃତ୍ପାତ୍ର—1 A shallow earthen pot; a tray; a shallow saucer. ୨। ସେର ପରିମାଣ; ଲୁଡ଼ିର ପରିମାଣ; ମାଣିକା; ୬୪ ତୋଳା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)-2 A standard of measure. [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକରେ ୬୪ ତୋଳା ଓଜନର ସେରର ବ୍ୟବହାର ହୁଏ। (ହି. ଶ)

ଶରାବକ—ସଂ. ବ—(ଶରାବ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧। ଶରାବ (ଦେଶ)—Śarābaka 1 Śarāba (see) ୨। ମୁଣ୍ଡହୀନ ପୀଡ଼କାଭେଦ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— 2. A kind of boil or eruption without a head.

ଶରାବତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ:—(ଶର=ତୃଣ+ବତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧। ନଦୀ ବିଶେଷ—1 Name of a river [ଦ୍ର—ଏହା ସମ୍ଭବତଃ ରାମଗଙ୍ଗା ନଦୀ ବା ବାଣଗଙ୍ଗା ନଦୀ; ଗ୍ରୀକ୍ ଐତିହାସିକ ଟଲେମି ଏହାକୁ ସରାବସ୍ ନାମରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଅଛନ୍ତି—ବିଶ୍ୱକୋଷ)

ଶରାବର—ସଂ. ବ (ଶର+ଆ+ବୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧। ଢାଲ—Śarābara 1. Shield. ୨। କବଚ—2. Coat of arms. (ଶରାବରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶରାବଲମ୍ବନ—ଦେ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶର+ଅବଲମ୍ବନ)—୧। Śarābalambana ଜଳାଶୟ—1. Tank; pond. ୨। ଶରମୁଣା—2. A quiver. (ଉ—[୧ ଓ ୨] ବିଟପୀ ସ୍ପର୍ଶନ ଶରାବଲମ୍ବନ ସଦା ବିଲସେ ନଦରେ। ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ।)

ଶରାବାପ—ସଂ. ବ (ଶର+ଆ+ବପ ଧାତୁ+ଅଧି. ଅ)—ଧନୁଃ—Śarābāpa Bow.

ଶରାବିକା—ସଂ. ବ (ଶରାବ+କ+ଆ)—୧। ଶରାପରି ଗୋଲ ଯାହା ଉଚ୍ଚ Śarābikā ଓ ମଝି ଉଚ୍ଚରେ ବ୍ରଣ (ହି. ଶ)—1. A kind of boil with the rim higher than the middle. ୨। ଏକପ୍ରକାର କୁଷ୍ଠରୋଗ (ହି. ଶ)— 2. A kind of leprosy.

ଶରାମୁହାଁ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ (ଅନାଦରାର୍ଥେ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଖ Śarāmuhāñ ଶରାପରି ଚଟକା ଓ ଅସୁନ୍ଦର—A person (ଶରାମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) having a wide and flat face. ଭୋତା ମୁଖୋ ଚକ୍ରମୁହାଁ

ଶରାରି(ରୀ) ମୁଖ—ସଂ. ବ—୧। ଶରାଟ (ଦେଶ)—1. Śarāti. Śarāri(rī) mukha (See) ୨। ଶରାଟ ପକ୍ଷୀର ମୁହଁର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ପୂଜ ନିଷ୍କାସନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ସୁଶ୍ରୁତୋକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. An ancient surgical instrument for extracting pus.

ଶରାରୁ—ସଂ. ବିଣ (ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+ଶୀଳାର୍ଥେ ଅରୁ)—Śarāru ୧। ହିଂସାକାରୀ; ହିଂସ୍ର—1. Mischievous; hurtful. ୨। ଅନିଷ୍ଟକାରୀ; କ୍ଷତିକାରକ— 2. Injurious.

ଶରାରୋପ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶର+ଆରୋପ)—Śarāropa ଧନୁକ; କାର୍ମୁକ—A bow.

ଶରାଲି(ଲୀ)—ସଂ. ବ—୧। ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ଶରାଟ (ଦେଶ)—Śarāli(lī) 1. Teal. ୨। ଶରସମୂହ—2. Arrows. (ଉ—[୧ ଓ ୨—ବିଧରେ ତ ଶରାଳୀରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି। ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ।)

ଶରାଶ୍ରୟ—ସଂ. ବ (ଶର+ଆଶ୍ରୟ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ତୂଣୀର; ବାଣାଧାର—Śarāśraya A quiver.

ଶରାସନ ସଂ. ବ—୧। (ଶର+ଅସ୍ ଧାତୁ=ଖେପଣ କରିବା+ Śarāsana କରଣ ଅନ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଶର ଖେପଣ କରାଯାଏ)—(ଶରାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଧନୁକ; କାର୍ମୁକ—1. A bow. ୨। ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଏକପୁତ୍ର (ହି. ଶ)—2. Name of a son of Dhṛutarāshṭra.

ଶରାସ୍ୟ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି;ଶର ଅଟେ ଅସ୍ୟ=ମୁଖ ଯାହାର)—ଧନୁକ- Śarāsya A bow.

ଶରାହତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶର+ଆହତ; ତୃତୀୟା ତତ୍)—ଶରଦ୍ୱାରା Śarāhata ଆହତ; ବିଶ୍ୱବିଦ୍ଧ—Pierced or struck (ଶରାହତା—ସ୍ତ୍ରୀ) with an arrow; smitten with an arrow.

ଶରିକା—ସଂ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ପ୍ରାସାଦ (ହି. ଶ) Śarikā A kind of building.

ଶରିଅ ୟ)ତ୍—ଦେଦେ. ବ (ଫା. ଶର୍ତ୍ତ)—ଶର୍ତ୍ତ; ଚୁକ୍ତିର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ Śaria(ya)t ଅଙ୍ଗ)—Terms; different conditions of an agreement. ବିଣ—ମୁସଲ୍‌ମାନଙ୍କ ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଦାୟାଦାଧିକାର ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to the Mahomedan law of inheritance.

ଶରିଘର(ରା)—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶର)—୧। ଲିଙ୍ଗ—1. Penis. ୨। Śarighara(rā) ପଶୁଅଦିଙ୍କର ଉଦ୍ଧ ଲିଙ୍ଗ—2. The erected penis of beasts. ଲିଙ୍ଗ କେଲା

ଶରିଫ୍—ଦେଦେ. ବ (ଆ.)—ସହରର ପ୍ରଧାନ ମଣ୍ଡଳ ବା ନେତା—Śariph Sheriff; the headman of a town. ଶେରିଫ ସରୀଫ ବିଣ—ମାନନୀୟ; ପୂଜ୍ୟ—Venerable.

ଶରିମା—ସଂ. ବ (ଶୃ ଧାତୁ+ଇମ. ଇମନ୍, ଶରିମନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—Śarimā ପ୍ରସବ—Production; birth.

ଶରୀ – ସ. ବି.—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଏକଜାତୀୟ ନାମକ ଜଳଜ ଘାସ କାଠିଯୁକ୍ତ
Śarī ତୃଣ; ବେରୁହାଁ; ସେନ୍ତରସ; ସନ୍ତରସ—Elephant grass; Typha; Typha Elephantina. ଦେ. ବି.(ସଂ ଶର)

ଶର ସର ଚାପ—Bow. [ଉ—ବାମ ପାଦରେ ମୀନ ଇନ୍, ଶଙ୍ଖ
ଶରୀ ନିକୋଣବନ୍—ପ୍ରାଚୀ ପୁଣ୍ଡିଭମତଦ୍ରୋଦୟ]—ପ୍ରା.

ଶରୀର ଶରୀର ବି—ଶରୀର—Body. (ଯଥା—
କହୁଛି ଦେହର ଭୁଗ୍ନ, ଶରୀ ସମାର ଏକଗତ—ପ୍ରାଚୀ.
ଜଗନ୍ନାଥମାହାତ୍ମ୍ୟ ।)

ଶରୀର—ସଂ. ବି (ଶୄ ଧାତୁ=ବିନଷ୍ଟହେବା, ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ ଇର;
Śarīra ଯାହା ରୋଗ ବା ଜରାଦ୍ୱାରା ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଜନ୍ମ ବିନଷ୍ଟ
[ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—କଳେବର, ଗାତ୍ର, ତନୁ)—୧ । ଜୀବାତ୍ମାଙ୍କ
ବିଗ୍ରହ, କାୟ, ମୂର୍ତ୍ତି, ତନୁ, ଦେହ, କଳେବର; ଦେହ;
ପିଣ୍ଡ, ସ୍କନ୍ଧ, ପଞ୍ଜର, ଚରଣ, ବନ୍ଧ, କାୟା; ବିଗ୍ରହ; ସବୁ
ମୃଦ୍‌ଗଳ, ବପୁଃ, ସଂହନନ, ବର୍ଷ୍ମ, ସ୍ୱର ଅଙ୍ଗର ସମାହାର—
ଧନ, ଅଙ୍ଗ, ଭୂତାତ୍ମା, ବଳ, ବେର,
ପୁଦ୍ଗଳ] Body; the corporeal frame.

[ଦ୍—ଶରୀର ଶବ୍ଦ ଆତ୍ମାଠାରୁ ପୃଥକ୍ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗକୁ
ବୁଝାଏ । ପରନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଶରୀରକୁ ୨ ପ୍ରକାର କରା
ଯାଇଅଛି । ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶରୀର ଓ ସ୍ଥୂଳ ଶରୀର । ବୁଦ୍ଧି, ଅହଙ୍କାର,
ମନ, * ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ, * କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ ଓ ପଞ୍ଚତନ୍ମାତ୍ରର
ସମୂହକୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବା ଲିଙ୍ଗ ଶରୀର ବୋଲା ଯାଇଅଛି ଓ ହସ୍ତ,
ପଦ, ମୁଣ୍ଡ, ମୁଣ୍ଡ, ପେଟ, ପିଠି ଆଦି ଅଙ୍ଗର ସମୂହକୁ ସ୍ଥୂଳ
ଶରୀର ବୋଲା ଯାଇଅଛି । ସ୍ଥୂଳ ଶରୀରରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶରୀର
ଅବସ୍ଥାନ କରେ । ଜୀବ ମୃତ ହେଲେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶରୀର ସ୍ଥୂଳ
ଶରୀରରୁ ବାହାରି ପରଲୋକକୁ ଯାଏ ଓ ସ୍ଥୂଳ ଶରୀର
ପଞ୍ଚଭୂତରେ ମିଶିଯାଏ—ହିଂ ଶ ।] ଦେ. ବି—

ଶରୀର ଶରୀର, ବଦନ ୧ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—1. Health. (ଉ—
ଶରୀର ଦେଖି ଧର୍ମ କର—ପ୍ରବଚନ ।) ୨ । ଶାରୀରିକ
ଅବସ୍ଥା—2. Bodily condition. ୩ । ମନ—
3. Mind. (ଯଥା—ଏଡ଼େ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ତୋ ଶରୀର,
ବିଶ୍ୱାସ ନାଶିଲୁ ଅମ୍ବର—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।)

ଶରୀର କ୍ଷୟ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—୧ । ଦେହର ନାଶ ବା ଧ୍ୱଂସ—
Śarīra kshaya 1. Wasting or decay of the body. ୨ । ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.

ଶରୀରଗ—ସଂ. ବି—(ଶରୀର=ଦେହଦ୍ୱାରା+ଗମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ଯେ
Śarīraga ଦେହଦ୍ୱାରା ଗମନ କରେ)—ସରୀସୃପ—Reptile.
ବିଣ.—ସର୍ପାଦି ପରି ବକ୍ର ଗମନ କାରୀ—Moving crookedly; or sliding like a reptile.

ଶରୀର ଗତ—ସଂ. ବିଣ—(୨ୟାତତ୍) ୧ । ଦେହମଧ୍ୟସ୍ଥ—Situated
Śarīra gata in the body. ୨ । ଦେହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2 Relating to the body; bodily; corporeal.

ଶରୀର ଗ୍ରନ୍ଥି (ସନ୍ଧି)—ସଂ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦେହର ସନ୍ଧିସ୍ଥଳ—
Śarīra granthi (sandhi) The joints of the body.

ଶରୀର ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୃତ ହେବା—To die. (ଉ—
Śarīra chhārdibā ଏଠାରେ ମୁହଁ ତ ଛାଡ଼ିବ
ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରା ଶରୀର ଛୋଡ଼ନା ଶରୀର—ଭୂପସିଂହ.
ମହାଭାରତ, ବନ ।)

ଶରୀରଜ – ସଂ. ବିଣ—(ଶରୀର=ଦେହରୁ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Śarīraja ଦେହରୁ ଜାତ—Born of or produced
[ଶରୀରଜା—ସ୍ତ୍ରୀ] from the body. ବି.—୧ । ପୁତ୍ର—
1. Son. ୨ । କାମ—2. Cupid. ୩ । ରୋଗ;
ବ୍ୟାଧି—3. Disease.

ଶରୀର ଜାତ – ସଂ. ବିଣ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦେହରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Śarīrajāta Born of the body.

ଶରୀର ଦେଖି ଧର୍ମ କର୍—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ
Śarīra dekhi dharma kar ଧର୍ମସାଧନ କରିବ, ଅର୍ଥାତ୍
ଶରୀର ବୁଝି ଧରମ କର ଶରୀର ରୁଗ୍ଣ ଥିଲେ କଠୋର ଧର୍ମ ସାଧନରେ
ଶରୀର ଦେଖିକି ଧରମ କରୋ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ଅନୁଚିତ—A proverb meaning—Practice austerities in consideration of your health or so far as your health allows.

ଶରୀର ଧାରଣ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦେହ ଧରିବା; ବଞ୍ଚିବା—
Śarīra dhāraṇa Living.

ଶରୀରଧାରୀ – ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶରୀର+ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+
Śarīradhārī କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଦେହଧାରୀ, ଦେହ
(ଶରୀରଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶିଷ୍ଟ—Corporeal; having a body.

ଶରୀର ଧ୍ୱଂସ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଶରୀର କ୍ଷୟ; ଦେହନାଶ—
Śarīra dhwamsa 1. Destruction of the body.
୨ । ପ୍ରାଣନାଶ, ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.

ଶରୀର ଧ୍ୱଂସକ—ସଂ. ବିଣ.ପୁଂ—ଯାହା ଶରୀରକୁ ବା ଦେହକୁ ନାଶ କରେ
Śarīra dhwamsaka —Destroyingt he body.
(ଶରୀର ଧ୍ୱଂସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶରୀର ନାଶ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶରୀର କ୍ଷୟ (ଦେଖ)
Śarīra nāśa Śarīra kshaya. (See)

ଶରୀର ପଣ—ସଂ. ବି (ରୂପକ କର୍ମଧା)—୧ । ପ୍ରାଣପଣ; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ-
Śarīra paṇa ସାଧନ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣାର ଦେହକୁ ବା ପ୍ରାଣକୁ
ପଣରୂପେ ରଖିବା; ଦେହପାତନ ହେବ ପରିକି କାର୍ଯ୍ୟ
ସାଧନ କରିବ, ଏକରୂପ ପ୍ରତିଜ୍ଞା—1. Keeping the body as a stake for accomplishing a work; the undertaking of a work at the risk of losing of one's life. ୨ । ଶରୀର କ୍ଷୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ); ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.

ଶରୀର ପତନ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଶରୀର କ୍ଷୟ; ଦେହନାଶ—
Śarīra patana 1. Destruction of the body.
୨ । ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.

ଶରୀର ପାତ(କ)—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ମୃତ୍ୟୁ—
Śarīra pāta(ka) 1. Death. ୨ । ଦେହକୁ ନାଶକରିବା-
[ଶରୀର ପତନ—ଅନ୍ୟରୂପ] 2. Act of destroying the body: ୩ । ମୃତ୍ୟୁ ଘଟାଇବା—3. Causing of death.

ଶରୀର ପାତନ ଅବା କାର୍ଯ୍ୟର ସାଧନ—ଦେ. ବାକ୍ୟ—କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ
Śarīra pātana abā kārjyara sādhana କରୁ କରୁ ମନ୍ତ୍ରର ସାଧନ କିମ୍ବା ଶରୀର ପତନ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟୁ ପଛକେ, କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧ
ଶରୀର ପାତନ ବା କାର୍ଯ୍ୟକା ସାଧନ ଦେଉ—Do or Die.
[ସଂ. ଶରୀରଂ ବା ପାତୟେତ୍ କାର୍ଯ୍ୟଂ ବା ସାଧୟେତ୍ ।]

ଶରୀର ପାଳକ—ସଂ. ବିଶ—୧ । ଶରୀର ରକ୍ଷକ (ଦେଖ)
Śarīra pālaka 1. Śarīra rākshaka (See)
[ଶରୀର ପାଳକା—ସ୍ତ୍ରୀ] ୨ । ଯେ ଶରୀରକୁ ପାଳନ କରେ—
2. Maintaining or looking after the body.

ଶରୀର ପାଳନ—ସଂ. ବ—ଶରୀର ରକ୍ଷଣ (ଦେଖ)
Śarīra pālana Śarīra rakshaṇa (See)

ଶରୀର ବିକ୍ରୟ—ସଂ. ବ—ଆପଣାର ଦେହ ବା ଜୀବନକୁ ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Śarīra bikraya ବିକ ଦେବା—
Selling of one's body to another.

ଶରୀର ବିଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବ—(ଅଧିକରଣ)—ଶରୀର ଶାସ୍ତ୍ର (ଦେଖ)
Śarīra bijñana [Śarīra śāstra (See)

ଶରୀର ବୃତ୍ତ—ସଂ. ବିଶ—ଶରୀରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ
Śarīra bṛutta (ପଦାର୍ଥ) (ତୃ. ଶ.)—(Anything)
Which is necessary for increasing bodily grace.

ଶରୀର ବୃତ୍ତି—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଜୀବିକା—
Śarīra bṛutti Livelihood.

ଶରୀରଭାକ୍—ସଂ. ବିଶ—(ଶରୀର + ଭଜ୍ ଧାତୁ=ଭଜନା କରିବା +
Śarīra bhāk କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଶରୀରଭାଜ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—
ଶରୀରୀ; ଶରୀରଧାରୀ—Corporeal; assuming a body. ବ.—୧ । ଜନ୍ତୁ; ଦେହଧାରୀ ପ୍ରାଣୀ—
1. Animal; animal body; living body. ୨ । ମନୁଷ୍ୟ—2. Man. ୩ । ଜୀବାତ୍ମା—3. The embodied soul. ୪ । ପ୍ରାଣ—4. Life; the vital principle.

ଶରୀର ଭୂଗୋଳ—ଦେ. ବ—ବୈଷ୍ଣବ କବି ଶ୍ରୀ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ
Śarīra bhūgola (୧୬ଶ ଶତାବ୍ଦୀ) ରଚିତ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପଦ୍ୟ-
ଗ୍ରନ୍ଥ—Name of a metaphysical poem by poet Balarāma Dāsa.

ଶରୀର ଭୃତ୍—ସଂ. ବିଶ—(ଶରୀର + ଭୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Śarīra bhṛut ଦେହଧାରୀ; ଶରୀର—Corporeal. ସଂ.
[ଶରୀରମାନ୍—ଅନ୍ୟ ବିଶ. ରୂପ] ବ.—୧ । ଜୀବାତ୍ମା—
1. The soul. ୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.

ଶରୀରଭେଦ—ଦେ. ବ—୧ । ଶରୀର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ନାଡ଼ୀ ଓ ଅତ୍ମା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ
Śarīra bheda ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ; ଯୋଗସାଧନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତତ୍ତ୍ୱ—
1. Metaphysical discussion of the human soul and of the practising of concentration by controlling the breath etc. ୨ । ଉପେନ୍ଦ୍ର ସାଗର ଶେଷଭାଗର ବୈଷ୍ଣବ କବି ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ (ଜଟକ ଜିଲ୍ଲା ଅଳତ ପାହାଡ଼ବାସୀ)ଙ୍କ ଯୋଗସାଧନ ଓ ଭଜନ ବିଷୟକ ପଦ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ—2. Name of poem by Arakshita Das.

ଶରୀରଭେଦ ଭଜନ—ଦେ. ବ—ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ
Śarīra bheda bhajana ଯୋଗସାଧନବିଷୟକ ଅର୍ଥାତ
ଶରୀରଭେଦବିଷୟକ ଭଜନ—Hymns regarding metaphysical practice of Jōga or breath control.

ଶରୀର ମଣ୍ଡଳ—ଦେ. ବ—(ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ସମସ୍ତ ଅବୟବ—
Śarīra maṇḍala Organism.

ଶରୀରମାଦ୍ୟଂ ଖଳୁ ଧର୍ମ ସାଧନଂ—ସଂ. ଶ୍ଳୋକାଂଶ;—ଶରୀର ସୁସ୍ଥ
Śarīramādyam khalu dharma ଥିଲେ ଲୋକ ଧର୍ମ
sādhanam ସାଧନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ—(ଭୁଲ ଲାଟିନ୍—
Mens sana in corpore sano. ଇଂ. ପ୍ରବଚନ—
A sound mind in a sound body.)

ଶରୀର ମୂଳକ—ସଂ. ବିଶ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶରୀର + ମୂଳ + କ; ଶରୀର
Śarīra mūlaka ଅଟେ ମୂଳ ଯାହାର)—୧ । ଶରୀରଜ (ଦେଖ)
1. Śarīraja (See) ୨ । ଦେହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Bodily. ୩ । ଦେହରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
3. Originating in the body.

ଶରୀର ରକ୍ଷକ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—ଯେ ଦେହକୁ ରକ୍ଷା କରେ—Prote-
Śarīra rakshaka cting the body.
(ଶରୀର ରକ୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ.—ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ଦେହକୁ କୌଣସି ଅଘାତରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—Body-guard; protector of the body.

ଶରୀର ରକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ.(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଦେହ ଧାରଣ; ବଞ୍ଚିବା—
Śarīra rakshaṇa 1. Living. ୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ଆହାର-
(ଶରୀର ରକ୍ଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିହାରାଦିଦ୍ୱାରା ଦେହକୁ ସୁସ୍ଥ ରଖିବା—
2. Keeping one's body in health with proper food and exercise. ୩ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ-ରକ୍ଷା—3. Hygiene ୪ । ଦେହକୁ ବିପଦ ବା ଅଘାତ ଆଦିରୁ ରକ୍ଷା କରିବା—4. Protecting the body from danger.

ଶରୀରରକ୍ଷୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ଦେହକୁ ଶତ୍ରୁର ଅନିଷ୍ଟରୁ
Śarīra rakshi ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ଭୃତ୍ୟ—Body-guard.

ଶରୀର ଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ(ମ. ପ. ଲୋ)—ଶରୀର ବିଜ୍ଞାନ; ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ
Śarīra śāstra ଶରୀରର ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥାଏ
Anatomy.

ଶରୀର ଶୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଦେହଶୁଦ୍ଧି—1. Purification of the body. ୨ । ଶରୀର ସଂସ୍କାର (ଦେଖ)—2. Śarīra saṁskāra (See)
Śarīra śuddhi

ଶରୀର ଶୋଧନ—ସଂ. ବ —୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଦେହକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିବା—1. Purification of the body. ୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଯେଉଁ ଔଷଧ ଶରୀରର କୁତ୍ସିତ ମଳ, ପିତ୍ତ ଓ କଫକୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବା ଅଧୋମାର୍ଗରେ ଦେହରୁ ବାହାର କରି ଦିଏ । (ହି: ଶ)—2. Any medicine which purges off impurities from the body:
Śarīra śodhana

ଶରୀର ସଂସ୍କାର—ସଂ. ବ —୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଦେହକୁ ପରିଷ୍କାର ରଖିବା କର୍ମ—1. Act of cleaning the body. ୨ । ଦେହଶୁଦ୍ଧି—2. Purification of the body. ୩ । ଦେହର ଶୋଭାବୃଦ୍ଧିକରଣାର୍ଥେ ଅଙ୍ଗରାଗାଦି ପ୍ରୟୋଗ; ପ୍ରସାଧନ—3. Toilet. [ଦ୍—ମନ୍ତ୍ର, ଆଚମନ, ପ୍ରାଣାୟାମ, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାଦି ଦ୍ୱାରା ଦେହର ଅନ୍ତଃଶୁଦ୍ଧି ହୁଏ ଏବଂ ଅଙ୍ଗରାଗ ଲେପନ, ସ୍ନାନ, ମାର୍ଜ୍ଜନ, ପ୍ରସାଧନାଦି ଦ୍ୱାରା ଦେହର ବହିଃ ଶୁଦ୍ଧି ହୁଏ ।] ୪ । ଗର୍ଭାଧାନ ଠାରୁ ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବେଦବିହିତ ଷୋଳ ଗୋଟି ସଂସ୍କାର (ହି. ଶ)—4. The sixteen bodily rites performed in respect of a person from conception till death.
Śarīra saṁskāra

ଶରୀରସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ—(ଶରୀର+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ୧ । ଶରୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ—1. Existing in the body ୨ । ଜୀବିତ (ହି.ଶ)—2. Living
Śarīrastha

ଶରୀର ହାନି—ସଂ. ବ—୧ । ଶରୀର କ୍ଷୟ (ଦେଖ)—1. Śarīra kshaya (See) ୨ । ଦେହର କ୍ଷତି—2. Injury to the body.
Śarīra hāni

ଶରୀରାନ୍ତ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ମୃତ୍ୟୁ—Death
Śarīrānta

ଶରୀରାବରଣ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଚର୍ମ; ଚମଡ଼ା—1 Skin. ୨ । ବର୍ମ; ଢାଲ—2. Armour; shield. ୩ । ଦେହକୁ ଘେରିଥିବା ପଦାର୍ଥ—3 A covering for the body. ୪ । ଦେହକୁ ଘୋଡ଼ାଇବା ବର୍ମ—4. Covering the body.
Śarīrāvaraṇa

ଶରୀରାର୍ପଣ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କୌଣସି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜର ଦେହକୁ ସମର୍ପଣ କରିବା—Offering of one's body to a particular aim or work.
Śarīrārpaṇa

ଶରୀରାସ୍ଥି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କଙ୍କାଳ; ଅସ୍ଥି ପଞ୍ଜର—Skeleton
Śarīrāsthi

ଶରୀରୀ—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ(ଶରୀର+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍,୧ମା୧ବ)—୧। ଦେହଧାରୀ—1. Assuming a body. ୨ । ମୂର୍ତ୍ତିଧାରୀ—(ଶରୀରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Corporeal. ବ—୧ । ଦେହୀ; ଜୀବ; ପ୍ରାଣୀ;ଜନ୍ତୁ—1. Animal; creature;being. ୨ । ଆତ୍ମା—2. Soul ୩ । ଜୀବାତ୍ମା—3. Life. ୪ । ମନୁଷ୍ୟ—4, Human being.
Śarī(re)shṭa

ଶରୀ(ରେ)ଷ୍ଟ—ସଂ. ବ—ଅମ୍ବଗଛ (ହି. ଶ) Mango tree.

ଶରୁ—ସଂ. ବ (ଶୃ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—୧ । କ୍ରୋଧ—1. Anger. ୨ । ବଜ୍ର—2.Thunder. ୩ (+କରଣ +ଉ) ଅସ୍ତ୍ର;ଆୟୁଧ—3. Weapon ୪ । ବାଣ;ତୀର—4. Arrow. ୫ । (+ଭାବ. ଉ) ହିଂସା; ହତ୍ୟା; ମାରଣ (ହି. ଶ)—5. Killing. ସଂ. ବିଣ—୧ । ହିଂସ୍ରକ (ହି. ଶ)—Ferocious, ବେ. ବିଣ (ସଂ. ଶରୁ; ଶରବତ୍)—
Śaru

ଶରୁ ଶାରୁ—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣାଗ୍ର; ସୂଚ୍ୟଗ୍ରବିଶିଷ୍ଟ; ସୂଚ୍ୟାଗ୍ର—1. Sharp-pointed. ୨ । ସୂକ୍ଷ୍ମ—2. Slender;fine. ୩ । ଅପ୍ରଶସ୍ତ—3. Narrow. ୪ । ଲମ୍ବ ଓ ପତଳା—4. Thin and long. ୫ । ସରୁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—5. Saru etc. (See)

ଶରୁଆ—ବେ. ବିଣ—ସୂକ୍ଷ୍ମ—Slender.
Śarua

ଶରୁଆ ସଜ—ବେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । କ୍ଷୀଣଦେହ (ସୁରୁଖ)—1. Slender-bodied (man). ସ୍ତ୍ରୀ—ରୋଗାପଟକା ୨ । କ୍ଷୀଣଦେହା (ସ୍ତ୍ରୀ)—2. A Slender woman. ୩ । ଚପଳା ବା ନଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—3. A loose or fickle woman. [ଉ—'ତୁ ମୋତେ ବୋଲୁଛୁ ଶରୁଆ ସଜ, ପରବାସ କରି ନ ଯା'—ଭଗ ।]
Śarua saja

ଶରୁ ମୋଟ(ଟା)—ବେ. ବିଣ—ସରୁ ମୋଟ (ଦେଖ)
Śaru moṭa(ṭā) Saru moṭa (See)

ଶରେଜ—ସଂ. ବ (ଶରେ=ଶରବଣରେ+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶରଜନ୍ମା; କାର୍ତ୍ତିକେୟ—Kārttikeya,
Śareja

ଶର୍କର—ସଂ. ବ (ଶୃ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା; ନଷ୍ଟ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କଙ୍କର—1. Gravel; pebbles. ୨ । ବାଲୁକା କଣା—2. Grains of sand. ୩ । ଜଳଜ ପ୍ରାଣୀ ବିଶେଷ—3.A kind of aquatic animal, ୪ । ପୌରାଣିକ ଦେଶ ବିଶେଷ—4. Name of a mythological country. [ଦ୍—ଏହା କୂର୍ମଚକ୍ରର ପୂର୍ବଭାଗରେ ଅବସ୍ଥିତ—ହି. ଶ) ।] ୫ । ଉକ୍ତ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—5. A resident of the above country. ୬ । ଶର୍କରା (ଦେଖ)—6. Śarkarā (See)
Śarkara

ଶର୍କରକ—ସଂ. ବ (ଶର୍କର+କ)—ମିଠାଲେମ୍ବୁ; ମିଠାକମଳା—Sweet orange.
Śarkaraka

ଶର୍କର କନ୍ଦ—ସଂ. ବ—ମିଠା ଅଳୁ; ଶକରକନ୍ଦ ଅଳୁ; ଏକପ୍ରକାର ସୁସ୍ୱାଦୁ ଲତାକନ୍ଦ—The sweet potato; Convolvolus Batatas; Ipomœa Batatas. [ଦ୍—ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଏକପ୍ରକାରର ମୂଳ ଲାଲ ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ମୂଳ ଧଳା । ଉଭୟ ପ୍ରକାରର ସ୍ୱାଦ ମିଠା । ଶତକରା ୧୦।୧୨ ଭାଗ ଶର୍କରା ଓ ୧୨ ଭାଗ ଶ୍ୱେତସାର ଏଥିରେ ଥାଏ ।]
Śarkara kanda

ଶର୍କରଜା—ସଂ. ବି (ଶର୍କର+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଅ)—ଚିନି; Śarkarajā ମିଛାଖଣ୍ଡ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Powdered sugar.

ଶର୍କରା—ସଂ. ବି (ଶୃ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା, ନଷ୍ଟ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. Śarkarā କର+ଅ)—(ଭୁଲନା କର—ଶର୍କରାର ଲାଟିନ୍ ନାମ ପ୍ରଥମ ଅର୍ଥର ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ— ସକ୍ତାରମ୍; ସୁଇଡ୍ରସ୍—ସକ୍ରର୍; ଶର୍କର; ସୀତା, ଶୁକ୍ଳୋପଳା,ଶୁକ୍ଳା, ଡେନିଷ୍—ସକ୍ରର୍; ଆରବୀ-ସକ୍ରୋପଳା. ମୀଳାଣ୍ଡୀ, ଶ୍ୱେତା, ଶକ୍ରର; ଇଂରେଜୀ—ସୁଗର୍) ମସାଣ୍ଡିକା, ଅହ୍ଲଚ୍ଛଟା, ସ୍ୱଣିକଟା, ୧ । ଚିନି; ଖଣ୍ଡ; ଲଡ୍ଡ; ଗୁଡ଼ଅଦି ଗୁଡ଼ାଭିବା—ବିଶ୍ୱକୋଷ । ମିଶ୍ର ପଦାର୍ଥ—1. Sugar. ୨ । କର୍ପର ଖଣ୍ଡ; ଖପରା; ଦାଣ୍ଡି ଆଦିର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ— 2. Potsherd. ୩ । ପଦାର୍ଥର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ— 3. Small bits or pieces. ୪ । ଛେର— 4. Gravel. ୫ । ରୋଗ ବିଶେଷ; ମଧୁମେହ—5. A disease; sugar in the urine; ୬ । ଅସ୍ମରୀ; ପଥରୀ ନାମକ ରୋଗ—6. Stone in the bladder. ୭ । ତ୍ରିଦୋଷ ଯୋଗୁ ମାଂସ, ଶିରା ଓ ସ୍ନାୟୁରେ ଗ୍ରନ୍ଥି ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା ରୋଗ (ଉକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥିରୁ ଘଅ, ମନ୍ଥ ଓ ଚର୍ବିଯୁକ୍ତ ଗୁଳ ବାହାରେ (ହ. ଶ)—7. A disease in which there grow knots inside the body.

ଶର୍କରାଚଳ—ସଂ ବି.—ଦାନାର୍ଥ ସଙ୍ଗଠାକାରରେ ଜମା ହୋଇଥିବା Śarkarāchala ଶର୍କରା—A big heap of sugar gathered for being given away to Brahmanas.

ଶର୍କରା ଧେନୁ—ସଂ. ବି.—ଦାନାର୍ଥେ ଶର୍କରା ନିର୍ମିତ ଧେନୁ—Sugar Śarkarā dhenu made into the shape of a cow and intended to be given away to Brahmans.

ଶର୍କରା ମେହ(ପ୍ରମେହ)—ସଂ. ବି.— ମଧୁମେହ Śarkarā meha(prameha) Sugar in the urine.

ଶର୍କରା ସପ୍ତମୀ—ସଂ. ବି. ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳା ସପ୍ତମୀ—The 7th day of Śarkarā saptamī the bright lunar fortnight of Baiśākha. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ୱ ପୂଜା କରାଯାଏ ଓ ତହିଁର ସମ୍ମୁଖରେ ଘଟରେ ଶର୍କରା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରଖାଯାଏ —(ହ. ଶ)

ଶର୍କରାସବ—ସଂ. ବି.—ଗୁଡ଼ ଆଦିରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ—Spirituous Śarkarāsaba liquor distilled from sugar. [ଦ୍ର—ଏହା ଅମ୍ଳପିତ୍ତ, ରକ୍ତପିତ୍ତ, କାମଳ, ଶ୍ୱାସ, ପାଣ୍ଡୁ,ବାୟୁ ଆଦି ରୋଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଶର୍କରିକ(ଲ)—ସଂ.ବିଣ—(ଶର୍କରା+ଇକ, ଇଲ)-୧ । ଶର୍କରା ବିଶିଷ୍ଟ— Śar karika(la) 1. Sugary; sugared. ୨ । କଙ୍କଳମୟ 2. Gravelly.

ଶର୍କରୀ—ସଂ ବି.—(ଶର୍କରା+ଇ) —୧ । ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ— Sarkarī 1. Name of a Sanskrit metre. [ଦ୍ର— ଏହା ୯୦ ଅକ୍ଷରର ବୃତ୍ତ । ଏହାର ୧୩ ମୁଖ୍ୟ ଭେଦ ଅଛି ହ. ଶ] ୨ । ନଦୀ—2 River. ୩ । ମେଖଳା— 3. Waist band; girdle. ୪ । ଲେଖନୀ; କଲମ— 4. Pen.

ଶର୍କରୀୟ—ସଂ. ବିଣ—(ଶର୍କରା + ଇୟ)—ଶର୍କରା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Śarkarīya Relating to sugar;

ଶର୍କରୋଦକ—ସଂ ବି.—(ଶର୍କରା ମିଶ୍ରିତ ଉଦକ, ମ.ପ. ଲୋ)—ଚିନି Śarkarodaka ଆଦି ମିଶ୍ରିତ ଜଳ; ପଣା; ସରବତ୍—Water or drink sweetened with sugar, sugared drink. [ଦ୍ର— ଏଥିରେ ଅଳାଇଚ, ଲବଙ୍ଗ, କର୍ପୂର ଓ ଗୋଲମରିଚ ଗୁଣ୍ଡା ମିଶାଯାଏ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ବଳ ବର୍ଦ୍ଧକ, ରୁଚିକାରକ, ବାୟୁ ପିତ୍ତ ଓ ରକ୍ତ ଦୋଷ ନାଶକ ଓ ବମନ; ମୂର୍ଚ୍ଛା, ଦାହ ଓ ତୃଷ୍ଣା ପ୍ରଶମକ—ହ.ଶ]

ଶର୍କୋଟି—ସ. ବି— ସାପ (ହ.ଶ) Śarkoṭi Serpent.

ଶର୍ଦ୍ଧ—ସଂ. ବି—(ଶୃଧ୍ ଧାତୁ=ଅପାନ ବାୟୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା+ଅ)—୧ । Śarddha ସଶବ୍ଦ ଅପାନ ବାୟୁ ତ୍ୟାଗ; ବାତକର୍ମ; ପାଡ଼ିବା —Breaking wind; loud expulsion of wind through the anus. ୨ । ଆର୍ଦ୍ରତ୍ୱ— 2. Dampness. ୩ । ତେଜଃ (ବିଶ୍ୱକୋଷ (ଶର୍ଦ୍ଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. Energy

ଶର୍ଦ୍ଧଂଜହ—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ—(ଶର୍ଦ୍ଧଂ=ଅପାନ ବାୟୁକୁ + ହା ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ Śarddham jaha କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—୧ । ଶବ୍ଦ ସହକାରେ ବାତକର୍ମକାରୀ; ପାଡ଼ୁଥିବା—1. Given to breaking wind loudly; expelling wind loudly through the anus. ୨ । (+କରଣ. ଅ) ମାଷ; ଘାସ—2. A kind of pulse; Phaseolus Radiatus; Dolichos Polisus. ୩ । ଯେଉଁଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ କଲେ ମଳ ଦ୍ୱାରା ବାଟେ ବାୟୁ ନିଃସାରିତ ହୁଏ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. A thing which causes wind to escape through the anus.

(ଶର୍ଦ୍ଧଜହ—ଅନ୍ୟରୂପ, ଶର୍ଦ୍ଧଂଜହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶର୍ବ (ଧାତୁ)—ସଂ —ବଧ କରିବା Śarbb (root) To kill

ଶର୍ବ—ସଂ ବି. ପୁଂ—(ଶର୍ବଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)— ୧ । ମହା- Śarbba ଦେବ; ଶିବ—Śiba. ୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2 Bishṇu. ୩ । (+ଭାବ.ଅ) ହିଂସା—3.Injury. ୪ । ଗତି (ବିଶ୍ୱ-କୋଷ)—4. Motion.

(ଶର୍ବାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶଙ୍ଗଣ ସ୍ତ୍ରୀ ବି.—(ସଂ· ଶ୍ରବଣ)—ଶ୍ରବଣ (ଦେଖ) Śarbaṇa सरबन Śrabaṇa (see)

ଶଙ୍ଗଣ କରିବା—ସ୍ତ୍ରୀ କ୍ରି.—(ସଂ ଶ୍ରବଣ)—ଶୁଣିବା, ଶ୍ରବଣ କରିବା । Śarbaṇa karibā सरबन करना To hear.

ଶର୍ବଣା – ପ୍ରା. ବି.—(ସଂ ଶ୍ରବଣା)—ଶ୍ରବଣା (ଦେଶ)
Śarbaṇā Śrabaṇā (See)
ଶର୍ବନା – ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସଂ. ଶ୍ରାବଣ)—ଶାରଗୁଣୀ ଘାସ(ଦେଶ)
Śarbanā A kind of weed. (ଯଥା—ଖେତ ନଶାଏ ଶର୍ବନା, ଗାଁ ନଶାଏ ବାମନା—ଛଗ ।)
(ଶର୍ବନା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଶର୍ବର –ସଂ ବି. (ଶୃ ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ ଅ) ୧ । ଅନ୍ଧକାର—1. Darkness. ୨ । ସନ୍ଧ୍ୟା—2. Evening. ୩ (+କର୍ତ୍ତୃ ଅ) କାମଦେବ—3 Cupid. ୪ । ନାରୀ ଜାତି (ଅମରକୋଷ)—4. Womankind
Śarbara
ଶର୍ବରୀ —ସଂ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ —(ଶୃ ଧାତୁ + ଅଧି.କରଣ + ଇ)—୧ । ରାତ୍ରି—1 Night. ୨ । ସନ୍ଧ୍ୟା—2.Evening. ୩ । ହରିଦ୍ରା—3. Turmeric. ୪ । ସ୍ତ୍ରୀ; ନାରୀ—4. Woman. ୫ । (ପୁଂ; ଶର୍ବର + ଇନ୍) ବୃହସ୍ପତିର ସମ୍ବତ୍ସର ବିଶେଷ—5. Name of a year of the Jupiter. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପୃଥିବୀରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ଭୟ ହୁଏ—ହ. ଶ]
Śarbarī
ଶର୍ବରୀକ—ସଂ ବିଣ—କ୍ଷତିକାରକ (ହ ଶ)
Śarbbarika Injurious
ଶର୍ବରୀକର—ସଂ ବି—ବିଷ୍ଣୁ
Śarbbarikara Bishṇu
ଶର୍ବରୀଦୀପକ— ସଂ ବି.—(ଶର୍ବରୀର) – ଚନ୍ଦ୍ର
Śarbbarīdīpaka The moon
(ଶର୍ବରୀଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଶର୍ବରୀପତି—ସଂ ବି—(ଶର୍ବରୀ ଇତ୍)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.
Śarbbarīpati ୨ । ମହାଦେବ—2. Śiba
ଶର୍ବଳା—ସଂ ବି—(ଶର୍ବଧାତୁ=ବଧ କରିବା + କରଣ ଅଳ + ଆ)—
Śarbbalā ୧ । ଶାବଳ—1. Crowbar. ୨ । ତୋମରାସ୍ତ୍ର—2.A long pointed weapon.
(ଏଥିର ଅନ୍ୟରୂପ ସର୍ବଳା)
ଶର୍ବାଣୀ – ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶର୍ବ=ମହାଦେବ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଅଣ)—ଗୌରୀ,
Śarbbāṇi (ଶର୍ବ – ପୁଂ) ପାର୍ବତୀ—Pārbati.
ଶର୍ବନା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସଂ ଶ୍ରାବଣ)—ଶାରଗୁଣୀ ଘାସ
Śarbbanā (ଦେଶ)—A kind of weed. (ଉ—ଖେତ ନଶାଏ ଶର୍ବନା, ଗାଁ ନଶାଏ ବାମନା—ଛଗ ।)
ଶର୍ମ – ପ୍ରା. ବି—୧ । (ସଂ. ଶ୍ରମ)—ଶ୍ରମ (ଦେଶ)—Śrama (See).
Śarma ବୈଦେ. ବି—୨ । ସରମ୍ (ଦେଶ)—2. Śaram (See). ସଂ. ବି (ଶୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ମନ୍; ଶର୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା ୧ବ)—୧ । କଲ୍ୟାଣ; ସୁଖ—1. Blessing; bliss; happiness. (ଯଥା—ଶର୍ମ ଏପରି ସ୍ୱପ୍ନ ହୋଇଲା ଅସି—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ କବିତାକଲୋଳ ।) ୨ । ମଙ୍ଗଳ—2. Prosperity. ୩ । ସଙ୍ଗସୁଖ—3. Pleasures of companionship. (ଉ—କେ ରସବତୀ କର୍ମ ଛାଡ଼ିଲା, କର୍ମ କରି କୃଷ୍ଣ ଶର୍ମ ଲୋଡ଼ିଲା—ରସକଲୋଳ ।) ୪ । ଗୃହ; ଘର (ହ. ଶ)—4. House; residence. ୫ । ସୁଖୀ ବ୍ୟକ୍ତି—5. A happy person

ଶର୍ମଦ —ସଂ. ବିଣ (ଶର୍ମନ୍ + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ସୁଖଦାୟକ—
Śarmada Blissful; causing happiness,
(ଶର୍ମଦା – ସ୍ତ୍ରୀ) ବି. ପୁଂ—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.
ଶର୍ମନ୍—ସ. ଶବ୍ଦ (ଶୃ ଧାତୁ + ମନ୍)—ଶର୍ମା (ଦେଶ)—
Śarman Śarmā (See)
ଶର୍ମପ୍ରଦ —ସଂ. ବିଣ (ଶର୍ମନ୍ + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ସୁଖପ୍ରଦ—
Śarmaprada Ministering to one's happiness,
(ଶର୍ମପ୍ରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଶର୍ମବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶର୍ମନ୍ + ବତ୍, ୧ମା ୧ବ)—୧ । ସୁଖୀ—
Śarmabān 1. Happy. ୨ । ଭାଗ୍ୟବାନ—
(ଶର୍ମବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Fortunate; lucky.
ଶର୍ମର —ସଂ. ବି—୧ । ଏକପ୍ରକାର ବସ୍ତ୍ର (ହ. ଶ)—1. A kind of
Śarmara cloth. ସଂ. ବିଣ—ସୁଖଦାୟକ
(ଅମରକୋଷ)—Giving pleasure or happiness.
ଶର୍ମରୀ(ରୀ)—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ [ଶର୍ମର + ସ୍ତ୍ରୀଅ; ଈ]—ଶର୍ମରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Śarmarā(rī) Feminine of Śarmara,
ସଂ. ବି—ଦାରୁହରିଦ୍ରା—Cascinium Fenestratum (root).
ଶର୍ମା - ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶୃ ଧାତୁ = ନାଶକରିବା + ମନ୍; ଶର୍ମନ୍ ୧ମା ୧ବ;
Śarmā ଯେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ଅମଙ୍ଗଳକୁ ନାଶ କରନ୍ତି)—
୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପନାମ ବା ବଂଶୋପାଧି ପରେ ଯୁକ୍ତ ଉପାଧି-1. An appellation added to the name and family title of a Brāhmaṇa. [ଯଥା-ଅମୁକ ମିଶ୍ରଶର୍ମା; ଅମୁକ ଦାଶଶର୍ମା; ଅମୁକ ଦେବଶର୍ମା] [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବଂଶଗତ ଉପାଧି ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଶାଖାଗତ ଉପାଧି (ଯଥା—ଦେବ, ଦାଶ, କର, ଧର) ପରେ ଶର୍ମା ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଉପାଧି ବର୍ମା ।] ସଂ ବିଣ—ସୁଖୀ [ପ୍ରକୃତିବାଦ]—Happy. ଦେ. ବି—୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣ
ଶମା ଶମା ମାତ୍ର—1. Any Brahman. ୨ । ମୁଁ ସ୍ୱୟଂ—2. I myself. (ଯଥା—ଅପଣ ସିନା ମୋତେ ଭୁଲିଯାଇଛନ୍ତି, ତନ୍ତୁ ଶର୍ମା ଭୁଲିବା କିନ୍ତୁ ନୁହନ୍ତି ।)
ଶର୍ମାକ୍ଷ —ସ ବି—ମସୁର (ହ. ଶ)—
Śarmākṣa Dolichos Sinensis.
ଶର୍ମିଳ – ସଂ. ବିଣ ଶର୍ମା + ଇଳ, ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ) —ଶର୍ମାଉପାଧିଯୁକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ-
Śarmila A class of Brahmans having Śarmā as their surname. (ଉ—ସେଠାରେ ରହନ୍ତି ଶର୍ମିଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତାହାଙ୍କ ମୋର ସମୀପକୁ ଘେନିଅଣ—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।)
ଶର୍ମିଷ୍ଠା--ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ--ରାଜା ଯଯାତିଙ୍କର ସାନ ରାଣୀ--The younger-
Śarmishṭhā wife of King Jajāti. (ଦ୍ର—ଏ ଦୈତ୍ୟପତି ବୃଷପର୍ବାଙ୍କ କନ୍ୟା ଓ ରାଜା ଯଯାତିଙ୍କ କନିଷ୍ଠା ପତ୍ନୀ । ଦୈତ୍ୟଗୁରୁ ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କନ୍ୟା ଦେବଯାନୀଙ୍କର ଏ

ସଖୀ ଥିଲେ । ଏକଦା ଉଭୟେ ସ୍ନାନାର୍ଥ ଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ନାନାନ୍ତେ ଭ୍ରମବଶତଃ ଦେବଯାନୀ ଶର୍ମିଷ୍ଠାଙ୍କ ଲୁଗାକୁ ପିନ୍ଧି ପକାଇବାରୁ ଶର୍ମିଷ୍ଠା ଏହାଙ୍କ ଉପରେ କ୍ରୁଦ୍ଧା ହୋଇ ଏହାଙ୍କୁ ପ୍ରହାରକଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ କୂପରେ ନିକ୍ଷେପକଲେ । ରାଜା ଯଯାତି ଦୈବକ୍ରମେ ସେ କୂପକାଟେ ଯାଇ ଯାଇ ଦେବଯାନୀଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ । ଦେବଯାନୀ ଏ ବିଷୟରେ ପିତା ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ କହିବାରୁ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଦୈତ୍ୟ-ପତିଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଙ୍କ କ୍ରୋଧକୁ ଶାନ୍ତ କରାଇବା ପାଇଁ ବୃଷପର୍ବା କନ୍ୟା ଶର୍ମିଷ୍ଠାକୁ ଦେବଯାନୀଙ୍କ ପରିଚାରିକାରୂପେ ଖଟିବାକୁ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ଦେବଯାନୀ ଯଯାତିଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ଯଯାତିଙ୍କ ନଗରକୁ ଯିବା ସମୟରେ ଶର୍ମିଷ୍ଠା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦାସୀରୂପେ ଗଲେ ଓ ଯଯାତି ତାଙ୍କ ରୂପରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଗୋପନରେ ବିବାହ କଲେ । ଏହି ବିବାହରେ ଶର୍ମିଷ୍ଠାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଯଯାତିଙ୍କ ଔରସରେ ଦ୍ରୁହ୍ୟ, ଅନୁ ଓ ପୁରୁ ନାମକ ତିନି ପୁତ୍ର ଜାତ ହେଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପୁରୁ ଯଯାତିଙ୍କ ସିଂହାସନରେ ବସିଲେ ।] ଦେ. ବ— ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଓଡ଼ିଆ କବି ରାସ୍ତ୍ରସାହେବ ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳଙ୍କ ବିରଚିତ ପଦ୍ୟ କାବ୍ୟ (ଏଥିରେ ଶର୍ମିଷ୍ଠା ଓ ଯଯାତିଙ୍କ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି)—Name of a poem by the modern poet late Rāi Sāhib Nandakishore Bala.

ଶର୍ଜ(ର୍ଜ୍ୟ)—ସଂ. ବି (ଶ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ଯୋଦ୍ଧା (ହି. ଶ)— Śarja(rjya) Warrior.

ଶର୍ଜ୍ୟା(ର୍ଜ୍ଞା)—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସାକରିବା+ଅଧିକରଣ ଯ+ ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ରାତ୍ରି—The night. Śarjyā(jñā)

ଶର୍ଜ୍ଞା(ର୍ଜ୍ୟା)ତ—ସଂ. ବି—ମନୁଷ୍ୟ (ହି. ଶ)— Śarjñā(rjyā)ta Man.

ଶର୍ଜ୍ୟା(ର୍ଜ୍ଞା)ତି—ସଂ. ବି—ବୈବସ୍ୱତ ମନୁଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାଜାବିଶେଷ— Śarjyā(jñā)ti Name of a king who was the son of Baibaswata Manu. [ଦ୍ର— ଏ ରାଜା ବୈବସ୍ୱତମନୁଙ୍କ ପୁତ୍ର । ଏକଦା ଏ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ସହ ଚ୍ୟବନ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଓ ସେଠାରେ ଏହାଙ୍କ କନ୍ୟା ସୁକନ୍ୟା ବାଲ୍ୟଚପଳତା-ବଶତଃ ଚ୍ୟବନଙ୍କ ଆଖି ଫୁଟାଇଦେବାରୁ ମୁନିବର କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଏହାଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତଙ୍କ ମଳତ୍ୟାଗ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ଅବଶେଷରେ ମୁନିଙ୍କର କ୍ରୋଧ ଶାନ୍ତିପାଇଁ ଶର୍ଯ୍ୟାତି ଆପଣା କନ୍ୟାକୁ ଚ୍ୟବନଙ୍କ ସହିତ ବିବାହ କରାଇଥିଲେ ।]

ଶର୍ଶରିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା—+ଅଚ- ଶର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ+ଇକ)—ହିଂସ୍ର; ଖଳ— [ଶର୍ଶରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ] Śarśarika Deceitful; wicked; malicious. ବି—୧ । ଖଳ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A wicked person; a rogue. ୨ । ଅଶ୍ୱ—2. Horse. ୩ । ମଙ୍ଗଳା-ଚରଣ—3. Decorating a house or person in token of some festivity. ୪ । ଅଗ୍ନି— 4. Fire.

ଶର୍ଷପ—ସଂ. ବି—ସୋରିଷ; [ସର୍ଷପର ଅନ୍ୟରୂପ (ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପାଦକ)]— Śarshapa Mustard

ଶଲ୍(ଲ) [ଧାତୁ]—ସଂ.—ଗମନ କରିବା— Śal(l) root To go.

ଶଲ(ଲ)—ସଂ. ବି—(ଶଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଛିଙ୍କ କାଟି; Śala(la) ଶଳ୍ଲକୀ ଲୋମ—1. The spines of a porcupine; the quills of a porcupine. ୨ । ବ୍ରହ୍ମା—2. God Brahma. ୩ । ଉଷ୍ଟ୍ର— 3. Camel. ୪ । ଲୁଚ୍ଚ ଅସ୍ତ୍ର; ଭଲ୍ଲ—4. Javelin. ୫ । ଖେତ ବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5 A sort of field. ୬ । ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—6 A kind of tree. ୭ । କଂସର ଜଣେ ମଲ୍ଲର ନାମ [ହି. ଶ]— 7. Name of an athlete of demon Kamsa. ୮ । କଂସର ଅମାତ୍ୟ ବିଶେଷ [ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]— 8 Name of a minister of Kamsa. ୯ । ବାସୁକି ବଂଶୀୟ ନାଗ ବିଶେଷ—9. Name of a serpent of the family of Bāsuki. ୧୦ । ଶାନ୍ତନୁ ରାଜପୁତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—10 Name of a son of Śāntanu. ୧୧ । ଶଲ୍ୟ ରାଜ [ହି. ଶ]— 11 A name of king Śalya. ୧୨ । ତାଳ ବୃକ୍ଷ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—12 Palm tree. ୧୩ । ଶିବାନୁ-ଚର ଭୃଙ୍ଗୀ (ହି. ଶ)—13 A name of Bhrungi ୧୪ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଏକପୁତ୍ର (ହି. ଶ)—14 Name of a son of Dhṛutarāshṭra. ୧୫ । ସୋମ-ଦତ୍ତଙ୍କ ପୁତ୍ର(ବିଶ୍ୱକୋଷ)--15.Son of Somadatta. ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶଲ୍ୟ)—୧ । ବାଧା; ବିଘ୍ନ—1. Obstacle. ୨ । ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. An injurious person. ୩ । ମନ୍ଦ; ଅମଙ୍ଗଳ—3. Adversity. ୪ । କଣ୍ଟକ; କଣ୍ଟା—4. A pin; a thorn. [ଉ— ଉତ୍ତମ ଅନୁମାନ କଲି, ହୃଦୟ ହୋଇଲା ଏ ଶଲ— ଉପଲ. ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚାମୃତ ।] ୫ । ଶତ୍ରୁ—5. Enemy. [ଉ—ଏ ଅନ୍ତେ ମଜଲି ମୁଗ୍ଧଲି, ପୃଥିବୀ ହୋଇବେ ସେ ଶଲ । ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ । ଅସିବ ମୋହନା ମୁଗ୍ଧଲି, ପୃଥିବୀ ହୋଇବ ସେ ଶଲ । ମାଳକା] ଦେ. ବିଣ— ୧ । ମନ୍ଦ—1. Bad. [ଯଥା—ଭଲ କହିଲେ ଶଲ ବୁଝେ--ଭଗ ।] ୨ । ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନ—2. Inimical. ୩ । ଅମଙ୍ଗଳକାରୀ; ଅନିଷ୍ଟକାରୀ—3. Injurious; hurtful. [ଉ—ଯେ ମୋର ନ କରିବ ବୋଲି, ସେହି ମୋହର ଶତ୍ରୁ ଶଲ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

କାଟା ଶଲ

ଶଲକ—ସଂ. ବ—(ଶଲ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଲୁତା; ମାକଡ଼ସା-
Śalaka 1, Spider. ୨ । ତାଳ ବୃକ୍ଷ—2. Palm tree. ୩ । ଝିଙ୍କ କାଠି—3. The quills of porcupine.

ଶଲକୀ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଶଲ୍ଲକୀ)—ଝିଙ୍କ—
Śalakī Percupine.
[ଜ—ବଦଶ ବଶ ଅଦୃଶ୍ୟ ଶଲ୍ଲକୀ ସ୍ୱ ଶଲବଶ, ଝାଡ଼ି ଝାଡ଼ ବ ଉଭସ ଗଲ ପ୍ରତଣ୍ଡେ ।
ଉଞ୍ଚ. ବୈଦେଗ୍ଧାଶବଳାସ ।]

ଶଲଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (ଶଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଙ୍ଗ)—୧ । ଲୋକପାଳ; ରାଜା
Śalaṅga (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. King; ruler; governor. ୨ । ଲବଣ ବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. A kind of salt.

ଶଲଭ—ସଂ. ବ (ଶଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଭ)—୧ । ପତଙ୍ଗ; ପଙ୍ଗପାଳ; ଝିଣ୍ଟିକା—1. Locust; grasshopper. (ଜ—ଏହା ପାଇଁ କେତେ ମହାପ୍ରାଣୀ ହେଲେ ଅଦ୍ଭବାନଳେ ଶଲଭ—ରାଧାନାଥ. ପାଙ୍ଗତ ।) ୨ । ଅସୁର ବିଶେଷ—2. Name of demon.

ଶଲରୁ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଶଲ୍ଲକୀରୁ; ଏହାର କଣ୍ଟାମାନ ଶଲ୍ଲକୀ ଦେହର କଣ୍ଟା ପରି ବଡ଼ ଓ ମୁଚୁଅ ଥିବାରୁ)—ମଦନ ବୃକ୍ଷ—1. A sort of thorny tree; Bushy Gardenia; Randia Dumetrum. ୨ । (ସଂ. କାରବେଲ୍ଲ)—ଏକପ୍ରକାର କଲରା ବା ଲୁଅମଇତା ଲତା ଫଳ; ଲୁନ୍ଦୁରୁକା—2. A kind of bitter fruit with a rough rind used in curry. Memordica Charantica; Hairy Memordica; Tricosanthes Cucumerina. (ଦ୍ର—ଏହା ଉଷ୍ଣ, ଲଘୁ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଭେଦକ; ଜ୍ୱର, କଫ, ପିତ୍ତ, ରକ୍ତପାଣ୍ଡୁ, ମେହ ଓ କୃମିନାଶକ ।)

ମୟନା ମଇନ ଫଳ
କରେଲା, ଉଚ୍ଛେ
करैला, करैली
ଫା. କରେଲ୍ଲ
ହି. କରେଲ୍ଲ, କାକରକାୟା
ଅ. ବସ୍ ସାଇଲ୍ ହ୍ୱମାର୍
ସଂ. ଫର୍ମାସ୍—କାରବେଲ୍ଲ, କଟେଲ୍ଲ

ଶଲଳ—(ଶଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅଳ)—ଝିଙ୍କ କାଠି—
Śalala The spines of a porcupine.

ଶଳା—ସଂ. ବ (ଶଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ)—ଶଳାକା; ଶଳ୍କା; ସରୁ କାଠି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—A thin twig.
Śalā

ଶାଳା
ସାଳା
ବ (ସଂ. ଶ୍ୟାଳକ)—୧ । ଶ୍ୟାଳକ—1. Wife's brother. [ଦ୍ର—ଶଳାର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଶଳାଭାଉଜ ଓ ଅପଣା ସ୍ତ୍ରୀର ସାନ ଭଉଣୀକୁ ଶାଳୀ ଏବଂ ବଡ଼ ଭଉଣୀକୁ ଦେଉଶାଶୁ ବୋଲାଯାଏ ।] ୨ । ଗାଳି ବିଶେଷ—2. A term of abuse.

ଶଲ୍—ଦେ. ବ—୧ । ସଲ୍ଲ (ଦେଶ)—1. Salā (See)
Śalā ୨ । ଶଲ୍ଲଇ (ଦେଶ)—2. Śalāi (See)

ଶଲ୍(ଲେ)ଇ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଶଲ୍ଲକୀ ବା ଶଲ୍ୟ)—ସଜ୍ଜା; ଘାଆ ଥଦରୁ ପୂଜ ବହିଡ଼ିବା ପାଇଁ ଘାଆ ମୁହଁ ବାଟେ ଭିତରକୁ ବଥାଇବା ବତା ବା କାଠି—
Śalā(le)i
ଶଳାଇ
ସଲାଇ
1. A wick or tube introduced into a sore through the mouth to drain it. [ଦ୍ର—ଅକାନବିଦ୍ଧ ପତ୍ରର ଡେଙ୍ଗ ଶଲ୍ଲଇ ଦେଲେ ଘାଆର ମୁହଁ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଏ ନାହିଁ ।] ୨ । କାନ ଲୁଣ୍ଡାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠି—2 A quill or twig to scratch the earhole. ୩ । (ସଂ. ଶଲ୍ଲକୀ)—ଲୋବାନ; ସୁଗନ୍ଧ ବୃକ୍ଷନିର୍ଯ୍ୟାସ ବିଶେଷ; ଧୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ଗୁଗ୍ଗୁଳୁ ବିଶେଷ—3. Fankincense; olibanum.
ଶଳଇ,
ଶାଳଇ
ସଲଇ, ସଲଗ

ଶଲ୍(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶଲା)—୧ । କାନର ବା ନାକର ଛିଦ୍ରରେ କାଠି ପୂରାଇବା—1. To thrust a wick or twig into the earhole or nostril. ୨ । (କାନ ଓ ନାକ) ଛିଦ୍ରରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ପଶିବା ଯୋଗୁଁ ସଲ ସଲ ଅନୁଭବ କରିବା—2. the ear or nostril) To have an itching sensation owing to the presence of a foreign matter.
Śalā(le)ibā
କାଠି ଦେଓୟା
ସଲାଇ ଦେନା
ସଡ଼ସଡ଼ କରା
ଖୁଜଲାନା,
ସବସବାନା

ଶଲ୍(ଲେ)ଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କାନର ଓ ନାକର ଛିଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ କାଠି ବା ବାଲି ଆଦି ପଶିଥିବାରୁ (କାନ ବା ନାକ) ଗଲ ଗଲ ବା ସଲ ସଲ ହେବା—(the ear or nostril) To have a sensation of itching due to the presence of a foreign matter inside it.
Śalā(le)i hebā
ସଡ଼ସଡ଼ କରା
ସବସବାନା,
ଖୁଜଲାନା

ଶଳାକ—ସଂ. ବ (ଶଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ)—ଶଳାକା (ଦେଶ)
Śalāka Śalākā (see)

ଶଳାକ ଧୂର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବ—ନଳୁଆ କେଳା; ଯେ ନଳ ଆଦିଦ୍ୱାରା ପକ୍ଷୀ ଧରେ
Śalāka dhūrtta (ଷ୍ଠ. ଶ)—One who catches birds with the help of telescopic rods.

ଶଳାକା—ସଂ. ବ (ଶଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ+ଆ)—୧ । ଛାଡ଼ି; ସରୁ କାଠି—1. A thin twig; a thin rod. ୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଯଷ୍ଟି—2. A small stick. ୩ । ଘାଆ ଥଦରେ ବଥାଇବା ସଜ୍ଜା—3. A probe. ୪ । ଖଡ଼ିକା—4. The slender and hard twig on the back of a palm leaf. ୫ । ଖିଲା; ଖିଲ—5. Peg; pin. ୬ । ନଳ—6. Tube, pipe; ୭ । ଶଲ୍ୟ; ବାଣ; ତୀର—7. Arrow; dart. ୮ । କଣ୍ଟା—8. Thorn; prick; nail. ୯ । ବର୍ଚ୍ଛା—9. Spear; javelin. ୧୦ । ସରୁ ହାଡ଼; ନଳହାଡ଼ି; ନଳହାଡ଼—10. A slender bone having marrow inside it. ୧୧ । କଲମ—11. Pen. ୧୨ । ମାଛକଣ୍ଟା—12. Fish bone. ୧୩ । ଯେନ୍-
Śalākā

ସିଲ୍—13, Pencil. ୧୪ । ଦାନ୍ତକାଠି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—14. A tooth pick; a twig used as a tooth brush. ୧୫ । ଚିତ୍ରକରର ତୁଳି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—15. Painter's brush. ୧୬ । ଦିଆସିଲି କାଠି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—16 Match-stick. ୧୭ । ବଚ—17. A sort of slender root; Acorus Calamus. ୧୮ । ଶାରିକା; ଶାରୀ ପକ୍ଷୀ—18. A bird; Gracula Religiosa. ୧୯ । ଛୁଞ୍ଚି କାଟି-19.The spine or quill of a percupine. [ଦ୍ର—ଦ୍ରୋଣ ଶଲାକା ଯେହେ କୁପିତ ଶଲ୍ଲକୀ-ରାଧାନାଥ ମହାଯାତ୍ରା] ୨୦ । ଅସ୍ଥି; ହାଡ଼ (ହି. ଶ)—20. Bone. ୨୧ । ମଦନ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—21. Bushy Gardenia (tree) ୨୨ । ତୃଣ; କୁଟା (ହି. ଶ)—22. Straw; twig. ୨୩ । ଶଲ୍ଲକୀ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—23. Boswellia Serrata. ୨୪ । ଆଖିରେ ସୁର୍ମା ଲଗାଇବା କାଠି (ହି. ଶ)—24. A pick to put collyrium on the eyes. ୨୫ । ପଶାକାଠି (ହି. ଶ)—25. Dice. ୨୬ । ରାମାୟଣୋକ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ ନଦୀ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—26. Name of an ancient river. ୨୭ । ଛତାର କାଡ଼ି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—27. The spine of anu mbrella. ୨୮ । ମୂତ୍ର ମାର୍ଗ ଶୋଧନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—18. Catheter.

ଶଲାକା ପୁରୁଷ—ସଂ. ବି—ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ତ୍ରିଷଷ୍ଟି ଦେବ ପୁରୁଷ—Śalākā purusha Collective name of 63 idols worshipped by the Buddhists.

ଶଲାକା ଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି—ଶରୀରର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବିଦ୍ଧ ଶବ୍ୟ ସମୂହର ଅନ୍ୱେଷଣୋଦ୍ଧାରଣାଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—A surgical instrument for probing and extracting pins from the body.

ଶଲାଟ—ସଂ ବି—(ଶଲ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅଟ)—ଏକ ଭଡ଼ା (ଜିନିଷ); ଏକ ଶଗଡ଼ ପରିମିତ ବସ୍ତୁ—A cartload of any thing. [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ଦଜାର ପଲ ପରିମିତ]

ଶଲାଟୁ—ସଂ. ବି—(ଶଲ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅଟୁ)—Śalāṭu ୧ । ଆମ ଫଳ; କଞ୍ଚା ଫଳ; ଅପକ୍ୱ ଫଳ—1. Raw fruit; an unripe fruit. ୨ । ମୂଳ ବିଶେଷ—2. A kind of root ୩ । ବିଲ୍ୱବୃକ୍ଷ—3. Bilwa or Marmalos tree.

ଶଲାତୁର—ସଂ. ବି—(ନାମ) ପାଣିନିଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ—Name of the village where Pāṇini lived [ଦ୍ର—ଏଥି-ପାଇଁ ପାଣିନିଙ୍କର ଏକ ନାମ ଶାଲାତୁଲୀୟ ଅଟେ—]

ଶଲା ପରିହାସ—ଦେ. ବି—ଶ୍ୟାଳକ ଓ ଭଉଣୀପତି ମଧ୍ୟରେ ଥଟ୍ଟାବଚନ—Śalā parihāsa Jest or jokes passing between a person and his brother-in-law.

ଠାଟ୍ଟା ପରିହାସ शाला परिहास

ଶଲା ପରିହାସି—ଦେ. ବି. ଓ ବିଶ. ପୁଂ (ସଂ. ଶ୍ୟାଳକ ଓ ପରିହାସ)—Śalā parihāsi ଶଳା ସମ୍ପର୍କୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି, ଯାହାକୁ ପରିହାସ (ଶଳା ପରିହାସିଆ[ଯା]—ଅନ୍ୟରୂପ) କରାଯାଏ—A person [ଶଳାପରିହାସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] who stands in the relation-ship of a brother-in-law to a person and with whom a person can cut jokes.

ଠାଟ୍ଟାର ସମ୍ବନ୍ଧ शाला परिहासी

ଶଳା ବାହା(ହି)ଞ୍ଚୋ—ଦେ. ବି (ଅଶ୍ଳୀଳ ଗାଳି; ସଂ. ଶ୍ୟାଳକ ଓ ହି. ବହାନ୍‌ଚୋଦ୍)—ଦୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ (ଶଳା ବାହାଞ୍ଚୋଦ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶଳା ଓ ବାହାଞ୍ଚୋ (ଅପଣାର ଶାଳା ଭାଞ୍ଚୋତ ଭଉଣୀର ସତୀତ୍ୱ ନାଶରୂପ ଯାଯାବୃତ୍ତି)ରୂପ ଗାଳି—Śalā bāhā(hi)ñcho ବହାନ୍‌ଚୋଦ୍—A vile term of abuse meaning you are my Śālā and you are the violator of the chastity of your own sister.

शाला वहानचोद

ଶଳା ବିଧା—ଦେ. ବି—ବିବାହ ସମୟରେ ବରକୁ ଶଳାର ମାରିବା ବିଧା Śalā bidhā (ଥଟ୍ଟାରେ)—A blow given by the bride's brother to the bridegroom at the time of marriage (in jest).

[ଦ୍ର—ବିବାହରେ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ହାତଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିବା ପରେ ବର ଯାଇ କୁକର୍ମ ବେଦୀରେ ଗୋଟିଏ ଶିଳ ଉପରେ ବସେ ଓ ତାକୁ ଶାଶୁ ଅଧ ସିନ୍ଦୁର କଜ୍ଜଳ ଦେଇ ସାରିବା ପରେ ବର ସେଠାରୁ ଉଠି ଅସିଲାବେଳେ କନ୍ୟାରଭାଇ ସେ ଶିଳକୁ ବରର ଉପରକୁ ଲେଉଟାଇ ଦିଏ ଏବଂ ବରକୁ ଗୋଟିଏ ବିଧା ମାରେ । ମୃଦୁ ଜବରଦସ୍ତି କନ୍ୟା ହରଣ କରି ନେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କନ୍ୟାର ଭାଇ ଅଧକ ମାଡ଼ ଦେବା ଓ ପଥର ଫୋପାଡ଼ିବାର ସ୍ମରକ ଏ ପ୍ରଥା ରହିଯାଇଥିବା ପରି ବୋଧ ହୁଏ । ଏବେ ଶଳାବିଧା କେବଳ ଥଟ୍ଟାରେ ମରାଯାଏ ।] ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଥଟ୍ଟାରେ ମରାଯିବା ବିଧା—2. A light blow given in jest.

ଶଳା ଭଉଣୀଗିଆ(ହା)—ଗ୍ରା. ବି (ଅଶ୍ଳୀଳ ଗାଳି)—ଭଉଣୀର ବ୍ୟକ୍ତି ଶଳା ଭାଞ୍ଚୋତ ଅଟେ ଓ ନିଜର ଭଉଣୀର ମହତ୍ତ୍ୱ ନାଶକାରୀ ଯାଗୀ Śalā bhauṇi giā(hā) ବ୍ୟକ୍ତିର ଶାଳକ ଶାଳା ଭାଞ୍ଚୋତ ଅଟେ—A term of vile abuse.

शाला वहान चोद्

[ଦ୍ର—ଦୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳହ ଲାଗିଲେ ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ମାତା, ଭଗିନୀ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି ଗାଳି ଦେବାର ପ୍ରଥା ପ୍ରାୟ ସବୁ ଦେଶରେ ଦେଖାଯାଏ । ଆମ ଦେଶରେ ଉଶେଇ ନିକଟରେ ସମାଜ ଚକ୍ଷୁରେ 'ଶଳା' ହେବା ଅତି ହୀନ ଅବସ୍ଥା ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ । ଏମନ୍ତ କି, କେତେକ ରାଜବଂଶରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ, ରାଜକନ୍ୟାକୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବିବାହ କଲେ ରାଜ-ପୁତ୍ର ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶଳା ହେବେ ଓ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ରାଜା ଲୋକ

ଚକ୍ଷୁରେ ଘୃଣା ହୋଇଯିବେ, ଏଥିପାଇଁ ଅନେକ ରାଜା ଆପଣା ପରିବାରର କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଶିରକୁମାରୀ କରି ରଖନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ ପଦପଦକେ ଲୋକଙ୍କୁ ଶଳା ବୋଲି ଗାଳି ଦେବା, ଇତର ସାଧାରଣଙ୍କ କଥା ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ, ସମାଜର ଉଚ୍ଚତର ସ୍ତରର ଭଦ୍ରଲୋକରୂପେ ପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରେ ମଧ୍ୟ ବିରଳ ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟ ରାଗିଯାଇ କଥା କଥାକେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶଳା ବୋଲି ଗାଳି ଦିଅନ୍ତି ।]

ଶଳା ଭାଉଜ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଶ୍ୟାଳକ ଓ ଭ୍ରାତୃଜାୟା)—ଶ୍ୟାଳକ-ଜାୟା; ଶ୍ୟାଳକ ପତ୍ନୀ—The wife of one's wife's brother;

Śalā bhāuja

ଶେଲେଜ ଶାରହୋଜୀ

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ଶଳାଭାଉଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭଗିନୀପତିଙ୍କର ଶଳା-ସରଜାର ସମ୍ପର୍କ ବିଦ୍ୟମାନ ।]

ଶଳା ଭି(ଭେ)ଣେ(ଣୋ)ଇ—ଦେ. ବି (ଆପେକ୍ଷିକ ସହଚର ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ)—ଶ୍ୟାଳକ ଓ ଭଗିନୀପତି; ପତ୍ନୀର ଭଗିନୀପତି—A person and his sister's husband.

Śalā bhi(bhe)ṇe(ṇo)i

ଶାଲାଭଗିନୀପତୀ ଶାଲାବହନୋଇ

(ଉ—ଶଶୁର ଜୋଇଁ ଶଳା ଘଣେଇ, ଭିନ୍ନଖଣ୍ଡ କଂସା ଖାଇବେ କାହିଁ—ପ୍ରହେଳିକା ।)

ଶଳା(ଲା)ଭୋଲି—ସ. ବି—ଉଷ୍ଟ୍ର [ବିଶ୍ୱକୋଷ]

Śalā(la)bholi Camel.

ଶଳା ମଉଳା—ଦେ. ବି [ସଂ. ଶ୍ୟାଳକ+ମାତୁଳ]—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଶ୍ୟାଳକ ଓ ମାମୁ—A person's wife's brother and mother's brother.

Śalā maulā

ଶାଲାମାମା ଶାଲାମାମା

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, କୌଣସି ପରିବାରରେ ଶଳା ଓ ମାମୁ ବର୍ତ୍ତିଥିବାଯାକେ ପରିବାରସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରୁ ଖୁବ୍ ସମ୍ମାନ ପାଉଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଅସଗୋତ୍ର ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପରିବାରରେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଶୁଦ୍ଧି ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଭଉଣୀମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପରିବାରର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ମାଉଭାମାନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଶଳାଙ୍କୁ ଓ ମାମୁଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ପରିବାରସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପୂର୍ବପରି ତେତେ ଆଦର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରବଚନ ଅଛି ଯେ, ଶଳା ମଉଳା ବନ୍ଧୁରେ ସାର, ମଲେ ହାଣ୍ଡି କୁଣ୍ଡେଇରୁ ବାହାର ।]

ଶଳାର ପୁଅ—ଦେ. ବି—୧ । ଶାଳକ ପୁତ୍ର—1. The son of one's wife's brother.

Śalāra pua

ଶଳାରବେଟା ସ୍ତ୍ରୀଜାୟା—2. A term of abuse, meaning brother inl aw's son.

ଶଳା ଶଶୁର—ଦେ. ବି—(ଆପେକ୍ଷିକ ସହଚର ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱୟ)—(ସଂ.ଶାଳକ ଓ ଶ୍ୱଶୁର)—୧ । ଶଳା ଓ ଶ୍ୱଶୁର—1. One's wife's brother and wife's father. ୨ । ଗାଳି ବିଶେଷ—2. A term of abuse by calling a person as the speaker's wife's brother and wife's father.

Śalā śaśura

ଶାଳାଶ୍ୱଶୁର ଶାଳାଶ୍ୱଶୁର

ଶଳି(ଡ଼ି)ଙ୍ଗ—ଦେ. ବି—କେତେଟିମାନେ ଜାଲ ବୁଣିବା ସୂତାକୁ ଯେଉଁ ବାଠିର ଦୁଇପାଖର ଦେହରେ ଥିବା କଣାରେ ସୂତା ଗଳାଇ ଆଣନ୍ତି—A stick with holes at its two ends used by fishermen for weaving nets by bringing out thread through the said holes.

Śali(rdi)ṅga

ଶଳିତା—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶଳା ବିମ୍ବ ସରଣ୍ = ସନ୍ଧି)—୧ । ଦୀପର ବଳତା; ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ ବଳା ହୋଇ ଭିଆର ହୋଇଥିବା ବତ୍ତି—1 A roll of rag used as wick for oil lamps. ୨ । ବନ୍ଦୁକର ଫାଟ୍ଟ ଛିଦ୍ରରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବତ୍ତି—2. Wick used to ignite the touchhole of a gun.

Śalitā

ଶଳିତା କନା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ କନା ବା ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡକୁ ବଳି ଶଳିତା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ—Rag used for being rolled into lamp wick.

Śalitā kanā

ଶଳିତାକାନି, ଶଳିତାନି ବତ୍ତୀକା କପଡ଼ା

ଶଳିବା—ଦେ. କି—ଖଣ୍ଡିବା; ଶେଷଟେକିବା; ସରିଯିବା—To pass, away to end.

Śalibā

[ଉ—ଆମ୍ଭ ପୁରୁଷ ଭଗବାନ; ଅସ୍ତ୍ର ଚୁକେ ଯାଓସ୍ତା ଉପରେ ତାଙ୍କୁ ଚିନ୍ତା; ନମର ଅଛି ଅନେ ଭୁଲ । ଏ ଖତମହୋନା ଖଣ୍ଡନହୀନ । } କନ୍ଦ ମୃତ୍ୟୁ ଯାଉ ଶଳି ।—ପ୍ରାଚୀ; ନିଗୁଣ ମାହାତ୍ମ୍]

ଶଳୀ—ସ. ବି.—(ଶଳା+ଈ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଶଳାକା—1. A small rod

Śali

୨ । ଧାନ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକର ପରିମାଣ ବିଶେଷ—(ଗ୍ରାମ୍ ୨ ମଣ)—2. A measure of corn, about 1113 of a ton. ୩ । ଛିଙ୍କ (ହି. ଶ)—3. Porcupine.

ଶଳୁକା—ଦେ. ବି. ସ. ବି (ଦେଶ) (ଶଳ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଉକ+ଆ)-ଶଳୁପ ନାମକ ମସଲା—Anethum Sowa; Indian fennel.

Śalukā

ଶଳୁକା ଶଲ୍ଲିକା

ଶଳ୍କା—ଦେ. ବି—(ଶଳ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ବ)—୧ । ଜାତ; ମାଛ ଓ ସାପ ଆଦିଙ୍କ ଉପର ଶ୍ରୁତ ଆବରଣ—1. Slough; scales (of fish or reptiles). ୨ । ବୃକ୍ଷାଦିର ବଲ୍କଳ ବା ତ୍ୱକ୍—2. Bark of trees. ୩ । ଖଣ୍ଡ—3. Bits; pieces.

Śalka

ଶଲ୍କ ଦେହ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ—(ଶଲ୍କ ଅଛି ଦେହରେ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀ ହି) ଯାହା ଦେହରେ ଜାତ ଥାଏ—Having scales on the body.

Śalka deha

[ଶଲ୍କଦେହା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶଲ୍କ ଦେହୀ—ସ. ବିଶ. ଓ ବି—(ଶଲ୍କ+ଦେହ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯାହା ଦେହରେ ଜାତ ଥାଏ; ଜାତଯୁକ୍ତ (ଜୀବ)—Having scales on the body; Lepidota (animals). ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ମାଛ;

Śalka dehī

ଶାଳ ମାଛ ଜାତୀୟ—A sort of fish, resembling Mastacembelus Armatus.

ଶଲ୍କଳ—ସଂ. ବି—(ଶଲ୍କ+ଲ ଧାତୁ=ପ୍ରହରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Śalkala ୧ । ବୃକ୍ଷର ବଲ୍କଳ; ବୃକ୍ଷତ୍ୱକ୍—1. Bark of trees. ୨ । ମତ୍ସ୍ୟତ୍ୱକ୍; ମାଛ ଚାଉ—2. Scale of a fish.

ଶଲ୍କଳୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶଲ୍କଳ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; (ପା. ୧ବ)—
Śalkalī ୧ । ଶଲ୍କଯୁକ୍ତ—1. Scaly. ୨ । ବଲ୍କଳଶାଳୀ—[ଶଲ୍କୀ—ଅନ୍ୟରୂପ] 2. Having barks. ବି.—ମତ୍ସ୍ୟ—[ଶଲ୍କଳକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] Fish.

ଶଲ୍ୱ—ସଂ. ବି—ଶାଲ୍ୱ ଦେଶ (ଦେଖ)
Śalwa Śalwa country (See).

ଶଲ୍ମଳ (ଲୀ)—ସଂ. ବି—ଶାଲ୍ମଳୀ ବୃକ୍ଷ; ଶିମିଳି ଗଛ (ହି. ଶ)—
Śalmali (lī) Silk cotton tree.

ଶଲ୍ୟ—ସଂ. ବି—(ଶଲ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଶଙ୍କୁ; କୀଳକ—1. A peg; a pin. ୨ । ଖୁଣ୍ଟା; ଶିଳ; ଶୂଳୀ—2. Stake. ୩ । ଶଳାକା—3. A pin or slender rod. ୪ । ଦେହ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିବା ଅସ୍ଥି, କଣ୍ଟା, ତୀର ଆଦି ପୀଡ଼ାଦାୟକ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ପଦାର୍ଥ—4. Any extraneous substance which enters the body and causes pain. [ଦ୍—ସୁଶ୍ରୁତ ମତରେ ଶଲ୍ୟର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶଲ୍ୟ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଶାରୀର ଓ ଆଗନ୍ତୁ । ବାତ ପିତ୍ତ ଆଦି ଦୋଷରୁ ରୋମ, ନଖ, ଶିରାଇସ୍ନୁ ଧାତୁ, ଅନ୍ନ, ମଳ ଆଦି କୁପିତ ହୋଇ ପୀଡ଼ା ବା ରୋଗ ଉତ୍ପାଦନ କଲେ ତାକୁ ଶାରୀର ଶଲ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ । ବାହାରର କୌଣସି ବସ୍ତୁ (ଲୁହା; କାଠ) ଶରୀରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପୀଡ଼ା ଉତ୍ପନ୍ନ କଲେ ତାକୁ ଆଗନ୍ତୁ ଶଲ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ—ସୁ. ଶ. ।] ୫ । ଶର; ଛେଲି; ବାଣ, ତୀର—5. Arrow; dart. [ଉ—ବାଣ ସେବନ ଲିଷ ଲିଷବାସ ପ୍ରକାଶ ଶଲ୍ୟ ବ ଶଲ୍ୟ ଭାବ ବହି ସେ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।] ୬ । ଶଳେଇ; ସନ୍ଧା—6. A probe put into a wound. ୭ । ଡୋମର; ଶାବଳ—7. A crow bar. ୮ । ଲେମ୍ବୁ ଆଦି ଗଛର ବଡ଼ କଣ୍ଟା—8. Big thorns of trees, such as orange. ୯ । କଣ୍ଟକ; କଣ୍ଟା—9. Nail; thorn. ୧୦ । ମାଛ କଣ୍ଟା—10. Fish. bone. ୧୧ । ମଦନ ବୃକ୍ଷ; ମଅଣ ଗଛ—11. A tree; Randia Dumetorum. ୧୨ । ଅସ୍ଥି; ହାଡ଼—12. Bone. ୧୩ । ମୁନିଆ ଅସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ; ବର୍ଚ୍ଛା; ଭାଲ—13. A pointed weapon; Javelin. ୧୪ । ବିଷ; ଗରଳ—14. Poison; venom. ୧୫ । ଚିକିତ୍ସାର୍ଥ ଦେହରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅସ୍ତ୍ର—15. Surgical instrument. ୧୬ । ଗାଳି; ଦୁର୍ବାକ୍ୟ—16. Evil words; reproach. ୧୭ । ସୀମା; ବାଉଣ୍ଡରେ—17. Boundary. ୧୮ । ଗୋରୁଙ୍କର ମଶାଣି ଦଣ୍ଡା—18- A place where the carcase of cattle are thrown. ୧୯ । ଛିଙ୍କ—19. Porcupine. [ଉ—ବଳ ମୃଗ ବଳୀ ଶଲ୍ୟ ଶ୍ରୁତ ବହ୍ନିଲ ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।] ୨୦ । ମଦ୍ର ଦେଶର ରାଜା; ନକୁଳ ଓ ସହଦେବଙ୍କ ମାମୁଁ; ମାଦ୍ରୀଙ୍କ ଭାଇ—20. The name of the maternal uncle of Nakula and Sahadeba (Pāṇḍabas.) [ଦ୍—ଏ ପଣ୍ଡୁଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠା ଭାର୍ଯ୍ୟା ମାଦ୍ରୀଙ୍କର ଭାଇ । ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ସ୍ୱୟଂବର ସଭାରେ ଏ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭେଦ କରି ନ ପାରି ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଦ୍ରୌପଦୀଲାଭରେ ଭୀମଙ୍କ ସହିତ ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଇ ହାରିଥିଲେ । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ଏ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ସସୈନ୍ୟ ଅସୁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ କୌଶଳକ୍ରମେ ଏହାଙ୍କୁ ନିଜ ପକ୍ଷରେ ବରଣ କଲେ । ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରାକ୍କାଳରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଏହାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରିବାରୁ, 'ବିଜୟୀ ହୁଅ' ବୋଲି ସେ ତାଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ୧୬ଶ ଓ ୧୭ଶ ଦିବସରେ ଏ ମହାବୀର କର୍ଣ୍ଣଙ୍କର ସାରଥି ହୋଇଥିଲେ ଓ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ କୌରବମାନଙ୍କର ସେନାପତି ହେଲେ; କିନ୍ତୁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଦିବସରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଏ ନିହତ ହେଲେ ।] ୨୧ । ପାକଡ଼ା ଖଇର (ହି.ଶ)—21. Grey catechu. ୨୨ । ଶିଳନ୍ଦ ମାଛ (ହି.ଶ) ଜଳଙ୍ଗମାଛ—22 Silunda Gangetica fish. ୨୩ । ଲୋଧ୍ର ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—23. Simplocos Racemosus (tree). ୨୪ । ବିଲ୍ୱ ବୃକ୍ଷ (ହି.ଶ) 24. Bilwa tree. ୨୫ । ପାପ (ହି.ଶ)—25. Sin. ୨୬ । ଭୂମିଗର୍ତ୍ତରେ ଥିବା ଅସ୍ଥି (ହି.ଶ) (ଯାହା ମୂଳଦୁଆ ପକାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଖୋଳି କରି କାଢ଼ିବା ଉଚିତ)—26. Bones under the ground of sites for houses.

ଦେ. ବି—ଛିଙ୍କ କାଟି—Spines of a porcupine. [ଉ—ବିଶଲ୍ୟ ଖୋଜୁଁ ସେ ଶଲ୍ୟ । ଭଞ୍ଜ—ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ]

ଶଲ୍ୟକ—ସଂ. ବି.—(ଶଲ୍ୟ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ କ)—୧ । ଛିଙ୍କ—1.
Śalyaka Porcupine. ୨ । କଣ୍ଟାଗଛ—2. A thorny plant or tree. ୩ । ମଦନ ବୃକ୍ଷ; ମହଣବୃକ୍ଷ—3. A tree; Randia Dumetorum; Bushy Gardenia. ୪ । ଖଇର (ହି. ଶ)—4. Catechu. ୫ । ଜଳଙ୍ଗ ମାଛ (ହି.ଶ)—5. Silunda Gangetica (fish) ୬ । ଲୋଧ୍ରବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—6 Simplocos Racemosus ୭ । ବିଲ୍ୱବୃକ୍ଷ (ହି.ଶ)—Bilwa tree

ଶଲ୍ୟ କଣ୍ଠ—ସଂ.ବି.—(ଶଲ୍ୟ=କଣ୍ଟା । କଣ୍ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହାର;ବହୁବ୍ରୀହି)
Śalya kaṇṭha ଛିଙ୍କ—Porcupine.

ଶଲ୍ୟକ ମାଂସ—ସଂ. ବି.—ଝିଙ୍କର ମାଂସ—
Śalyaka māṁsa The flesh of porcupine. [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହି ମାଂସ ମଧୁର ରସ, ଶୀତଳ, ଲଘୁପାକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ; ପିତ୍ତ, ଶ୍ୱାସ, କଫ, କାଶ ଓ ବିଷଦୋଷ ନାଶକ । ଏ ଜାତିର ପିତ୍ତ ଶ୍ୱାସ ରୋଗରେ ବିଶେଷ ଫଳପ୍ରଦ ।]

ଶଲ୍ୟକର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବି.—(ଶଲ୍ୟ+କର୍ତ୍ତୃ)—ଶଲ୍ୟ ଚିକିତ୍ସକ (ହି.ଶ)
Śalyakarttā Surgeon.

ଶଲ୍ୟଜ ନାଡ଼ୀବ୍ରଣ—ସଂ. ବି—ଦେହରେ ଶଲ୍ୟ ପଶିବା ଫଳରେ ଜାତ
Śalyaja nāṛdibraṇa ନାଲୀ ଘାଆ (ହି.ଶ)—Sinus due to the entry of any extraneous matter into the body

ଶଲ୍ୟ ପଶୁ—ସଂ. ବି.—(ଶଲ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ପଶୁ; ମ. ପ. ଲୋ.)—୧ । ଶଜାରୁ; ଝିଙ୍କ—1. Porcupine. ୨ । ବଜ୍ରଦାସଭା ନାମକ ଜୀବ—2. Pangoline.
Śalya paśu

ଶଲ୍ୟ ବିଦ୍ୟା (ତନ୍ତ୍ର)—ସଂ: ବି.—୧ । ଶବବ୍ୟବଚ୍ଛେଦ ବିଦ୍ୟା; ଦେହରେ ଅସ୍ତ୍ରପୋଚାର ବିଦ୍ୟା—1. Science of surgery; science of dissection. ୨ । ଦେହରେ ପଶିଥିବା କଣ୍ଟା ଆଦି କାଢ଼ିବା ବିଦ୍ୟା—2. The science dealing with the extraction of foreign bodies from the body,
Śalya bidyā (tantra)

ଶଲ୍ୟ ବିଦ୍ଧ—ସଂ.ବିଣ—(ଶଲ୍ୟ+ବିଦ୍ଧ; ୭ମ୍ୟାତତ୍)—ତୀର ବା କଣ୍ଟାଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ଧ—Pierced with a nail or dart.
Śalya biddha

ଶଲ୍ୟ ଭେଦ—ସଂ.ବି--(୬ଷ୍ଠୀତତ୍)-ଦେହରେ କଣ୍ଟା ବା ତୀର ଗଳିବା—The piercing of the body with a dart or nail.
Śalya bheda

ଶଲ୍ୟ ଲୋମ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀତତ୍; ଶଲ୍ୟ+ଲୋମନ୍. ୧ମା. ୧ବ)-ଝିଙ୍କ କାଠି (ହି.ଶ)—The quills of porcupine.
Śalya loma

ଶଲ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ ବି—ଶଲ୍ୟ ବିଦ୍ୟା (ଦେଶ)
Śalya śāstra Śalya bidyā (see)

ଶଲ୍ୟା—ସଂ ବି—(ଶଲ୍ୟ+ଅ)—୧ । ମେଦା ନାମକ ଔଷଧ—1. A rare herb. ୨ । ନାଗବଲ୍ଲୀ (ହି. ଶ)—2. Betel creeper. ୩ । ବିକଙ୍କତ; ଭଲଷ (ହି ଶ)—3. Flacourtia Cataphracta (plant).
Śalyā

ଶଲ୍ୟାରି—ସଂ ବି—(ଶଲ୍ୟ+ଅରି; ୬ଷ୍ଠୀତତ୍;—ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶଲ୍ୟହତ ହୋଇଥିବାରୁ)--ଯୁଧିଷ୍ଠିର; ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପାଣ୍ଡବ—Judhishṭhira, the eldest Pāṇḍaba.
Śalyāri

ଶଲ୍ୟୋତ୍ପାଟନ—ସଂ ବି—(୬ଷ୍ଠୀତତ୍; ଶଲ୍ୟ+ଉତ୍ପାଟନ) ୧ । ଦେହରେ ପଶିଯାଇଥିବା କଣ୍ଟା ବା ଶରକୁ କାଢ଼ିବା—1. Extraction of a nail or dart from a wounded body. ୨ । ଗୃହର ବାସ୍ତୁର ତଳୁ ପୋତାଥିବା ମନୁଷ୍ୟ ବା ପଶୁ ଆଦିଙ୍କ ଅସ୍ଥିକୁ ବାହାର କରିବା ରୂପ ସଂସ୍କାର--2. The act or ceremony of digging out the bones of animals which may be found underneath the surface of a site where a new house is going to be built.
Śalyotpāṭana

ଶଳ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଗମନ କରିବା—
Śall (root) To go,

ଶଲ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶଲ୍ୟ)-ଶଲ (ଦେଶ)—Sala. (See) ସଂ. ବି—(ଶଳ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଶଲ୍କ; ଚାଲି—1. Scales on the body of some animals. ୨ । ବଲ୍କଳ—2. Bark. ୩ । ତ୍ୱକ୍; ଚର୍ମ—3. Skin; rind. ୪ । ବେଙ୍ଗ; ବେଙ୍ଗ—4. Frog. ୫ । ଶଲରା (ଦେଶ)—5. Śalarā. (See) [ଦ୍ର—ଏହା ଶଲଗ ଜାତୀୟ; ଏଥିର ଫଳ ଜଳରାଠାରୁ ଲମ୍ବ । ଦ୍ୱିବୈକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]
Śalla

ଶଲ୍ଲକ—ସଂ. ବି (ଶଳ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଶଲ୍କ; ଚାଲି—1. Scales on the body of certain animals. ୨ । ବଲ୍କଳ; ତ୍ୱକ୍—2. Bark; rind. ୩ । ଝିଙ୍କ ଦେହରେ ଥିବା କାଠି—3. The quills of porcupine. ୪ । ତ୍ରିଶପତ୍ର ଗଛ; ଶଣ ଗଛ—4. The Śaṇa hemp plant. ୫ । ଚମଡ଼ା (ହି. ଶ)—5. Skin. ୬ । ଝିଙ୍କ (ହି. ଶ)—6. Porcupine.
Śallaka

ଶଲ୍ଲକୀ—ସଂ. ବି (ଶଲ୍ଲକ+ଇନ୍)—୧ । ଝିଙ୍କ; ଶଜାରୁ—1. Porcupine. [ଦ୍ର--ଉତ୍ତୋଳ ଶଳାକା ଯେଉଁ ଲୁପିତ ଶଲ୍ଲକୀ—(ଶଲ୍ଲୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।] ୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଗଜଭକ୍ଷ୍ୟା, ସୁବହା, ସୁରଭି, ଭସ୍ମା, ମହେରୁଣା, ଭୂନ୍ଦରୁଣା, ବହ୍ନିପ୍ରଭା, ସଲ୍ଲକୀ । ଓ. ଶଲେଇ, ଶଲଇ ଶଳଇ ଶଳର, ଶଳଗ ସଂ. ଶାଳଯ୍ୟ ଧୂପ ତା. ଚୁଂଲ କଣ୍ଟା ବହୁଳ ଗଛ; ଶଳଗ କଣ୍ଟା ଗଛ—2. A tree; Bushy Gardenia. ୩ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଶାଳବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ; (ଏହାର ଅଠାରୁ ଲୋବାନ୍ ନାମକ ଧୂପ ବାହାରେ)—3. Boswellia Serrata; Indian Olibanum. [ଦ୍ର—ଏହି ଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ ଛାଣି ଦେଲେ ଯେଉଁ ନିର୍ଯ୍ୟାସ ବାହାରେ, ତାହା ଶୁଖିଗଲେ ଭୂନ୍ଦ୍ରୁଷ୍ଟ ବା ଲୋବାନ୍ ଧୂପ ଏବଂ ତହିଁରେ ତାକୁ ପକାଇଲେ ସୁଗନ୍ଧ ଧୂମ ବାହାରେ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା କଷାୟ ରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ପୁଷ୍ଟିକର; ପିତ୍ତ, ଶ୍ଳେଷ୍ମ, ଅତିସାର, ରକ୍ତପିତ୍ତ ଓ ବ୍ରଣ ରୋଗର ଔଷଧ ।]
Śallakī

ଶଲ୍ଲକୀ ନିର୍ଯ୍ୟାସ—ସଂ.ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଭୂନ୍ଦ୍ରୁଷ୍ଟ; ଲୋବାନ୍; ଶୀଳା-ରସ—Indian olibanum; Benzoin; Styrax Benzoin; liquid amber; [ଦ୍ର—ଏହା ଝୁଣାପରି ଧୂପପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ଦେବାଳୟାଦିରେ ଝୁଣାଦ୍ୱାରା ଧୂପ
Śallakī nirjyāsa (ଶଲ୍ଲକୀଦତ, ଶଲ୍ଲକୀରସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଭୂନ୍ଦ୍ରୁ, ମୁଭୂନ୍ଦ, ସୁଗନ୍ଧ, ଭୂନ୍ଦକ, ମୁଭୂନ୍ଦ, ଭୂନ୍ଦ, ପାଲଙ୍କା, ପାଲଙ୍କୀ, ଭୂନ୍ଦ, ଭୂନ୍ଦ୍ର, ଭୂନ୍ଦରୁ, ଗନ୍ଧଗନ୍ଧ,

ବଳୀ, ଗୌରଶ୍ରୁ, ଶିଗଣ୍ଡ, ଗୋଷ୍ଣ, ଶୋଷ୍ଣକ, ବନ୍ଧୁଗନ୍ଧ, ପାଳନ, ଶ୍ରୀଷଣ ।
ଓ. ଲବାନ୍, ଲଦ୍ରୁଲୁଖୋଷ୍ଟ ଲବାନ, କୁନ୍ଦରୁଖୋଗି କୁନ୍ଦୁରୁ, ଗୁନ୍ଦବରୀହ୍ରୀ
ଫା. କୁନ୍ଦରରୁମୀ, ଖୋଠୀମସ୍ତକୀ,
ଅ. ଲୁବାନେଜକର୍, ବସ୍ତୁକ୍
ଟେ. ଲୁବ୍ରୁମ୍

ଦେବାପରି ମୁସଲମାନ୍ମାନେ ଏଥିରେ ଧୂପ ଦିଅନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ମଧୁର କଟୁ ତିକ୍ତ ରସ । ଏହା ପାନ ଓ ବାହ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗରେ ଶୀତଳ ଓ କଫ, ପିତ୍ତ, ଦାହ, ପ୍ରଦର, ବ୍ରଣ, ଜ୍ୱର, ସ୍ୱେଦ, ଚର୍ମରୋଗ, ଗ୍ରହଦୋଷ, ମୁଖରୋଗ, କଫ ଓ ବାୟୁର ଶାନ୍ତିକାରକ । ଏହା ଚର୍ବ ସହିତ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ବା ଲେପ ଦେଲେ ମେହ ଓ କୋଷବୃଦ୍ଧିଜନିତ ବେଦନା ଶାନ୍ତ ହୁଏ ।]

ଶଲ୍ଲିକା—ସଂ. ବି—ନାବ; ନୌକା (ହି. ଶ)—
allikā Boat;

ଶଶ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଲମ୍ଫ ଦେଇ ଗତି କରିବା; ଲମ୍ଫ ଦିଗତି କରିବା—
Śaś (root) To move jumping; to frisk about.

ଶଶ୍ କାଳ(ଳେ)—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଶ (ସଂ. ତତ୍‌କାଳଂ ବା ସଦ୍ୟଃକାଳଂ)—
Śaś-kāla(le) ୧। ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍—1. Immediately; ସକାଳେ ତୁରନ୍ତ, ଝଟ all at once. ୨। ଅଶ୍ଚ; ଚଞ୍ଚଳ; ଶୀଘ୍ର—2. Early.

ଶଶ – ସଂ. ବି (ଶଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଲମ୍ଫଦେଇ ଚାଲେ)—୧। ଶଶକ; ଠେକୁଆ; ବିଲେଶୟକଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ରପଶୁ—
Śaśa 1. Hare; rabbit. ୨। କାମଶାସ୍ତ୍ରବର୍ଣ୍ଣିତ 'ଶଶଜାତୀୟ ପୁରୁଷ'—2. One of the four classes, into which the Hindu amatory science has classified males. [ଦ୍ର—ଏଜାତୀୟ ପୁରୁଷ ମୃଦୁଭାଷୀ, ସୁଶୀଳ, କୋମଳାଙ୍ଗ, ସତ୍ୟବାଦୀ ଓ ଗୁଣବାନ୍ ଅଟନ୍ତି ।] ୩। ଝୁଣା—3. Resin. ୪। ଲୋଧ; ଲୋଧ୍ରଗଛ—4. Atree; Symplocus Racemosus. ୫। ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦେହରେ ଲକ୍ଷିତ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦାଗ—5. Dark spots seen on the surface of the moon. [ଦ୍ର—ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ, ଗୋଟିଏ ଶଶକ (ଜଙ୍ଗଲୁରରେ ମୃଗ) ତୃଷାର୍ତ୍ତ ହୋଇ ମରୀଚିକା ଭ୍ରମରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ (କିମ୍ବା ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣୋଦ୍ଭାସିତ ମରୁପ୍ରାନ୍ତରକୁ) ଗୋଟିଏ ଜଳାଧାର ବୋଲି ମନେକରି ଜଳ ପାନ କରିବାପାଇଁ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଯାଇ ଦେଖିଲା ଯେ, ସେଠାରେ ପାଣି ନାହିଁ । ଏହା ଦେଖି ଶଶକର ହଂସ ଉଡ଼ିଗଲା ଓ ସେ ମରିଗଲା । ତାହାଠାରେ ଅଶା ରଖି ଶଶକ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିବାରୁ ସେହି ଶଶକଟି ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦେହରେ କଳଙ୍କସ୍ୱରୂପ ଲାଗିରହିଲା ଏବଂ ସେହିଦିନଠାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଶଶାଙ୍କ ହେଲେ ।]

ଶଶ(ଷ,ସ)—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶସ୍ୟ)—୧। ନଡ଼ିଆ, ତାଳ, ତଥାରୁଆଦି ଫଳର କଠିନ ଆବରଣ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା
Śaśa(sha,sa) ଶାସ ଗୁଦା କୋମଳ ଅଂଶ—1. The soft kernel inside the hard rind of certain fruits. ୨। ଗଛର ମଞ୍ଜି—2. The pith of trees.

ଶଶକ—ସଂ. ବି (ଶଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ ବା ଶଶ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ; ଯେ
Śaśaka ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଚାଲେ)—ଶଶ (ଦେଖ)
Śaśa (See)

ଶଶ କନ୍ଦ—ସଂ. ବି—କ୍ଷୀରକାକୁଲୀ; କ୍ଷୀରୀ (ଦେଖ) (ହରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Śaśa kanda Kshirī (See)

ଶଶକାଳ(ଳେ)—ଗ୍ରା. କ୍ରି.ବିଶ—ଶଶ୍ କାଳ (ଦେଖ)
Śaśakāla(le) Śaś-kāla (See)

ଶଶ ଘାତକ(ଘାତୀ) —ସଂ. ବି—ବାଜ; ଶ୍ୟେନ—
Śaś ghātaka(ghātī) Hawk.

ଶଶଜାତୀୟ ନର—ସଂ. ବି—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର (କୋକଶାସ୍ତ୍ର)ରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ପୁରୁଷ-
Śaśajātīya nara ମାନଙ୍କର ଚାରୋଟି ଶ୍ରେଣୀ ବା ଜାତି ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—One of the four classes of male persons classified by the Hindu amatory treatises; a class of males of mild, pious and luxurious bent of mind and slender in build. [ଦ୍ର—ପୁରୁଷମାନେ କୋକଶାସ୍ତ୍ରର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁସାରେ ନିମ୍ନ ଚାରି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ—
୧। ଅଶ୍ୱଜାତୀୟ ପୁରୁଷ ।
୨। ବୃଷଜାତୀୟ ପୁରୁଷ ।
୩। ମୃଗଜାତୀୟ ପୁରୁଷ ।
୪। ଶଶଜାତୀୟ ପୁରୁଷ ।
ଏହି ୪ର୍ଥ ଶଶଜାତୀୟ ପୁରୁଷ କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ, କୋମଳସ୍ୱଭାବ, ଭୀରୁ, ବିନମ୍ର, ସ୍ୱଲ୍ପମାତ୍ରାଙ୍ଗ, ଚେଷ୍ଟା ଓ ମଧୁର, ପ୍ରେମଶୀଳ ଏବଂ କାମକ୍ରୀଡ଼ାରେ ସାଧାରଣରୂପେ ଅସକ୍ତ ଓ ଧାର୍ମିକ ଚିତ୍ତ ସ୍ଥିର ବିଶିଷ୍ଟ । ଏହି ଶଶଜାତୀୟ ପୁରୁଷଙ୍କପ୍ରତି ପଦ୍ମିନୀଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ ଉପଯୁକ୍ତା ।]

ଶଶଧର—ସଂ. ବି (ଶଶ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ଯେ ଶଶଚିହ୍ନକୁ
Śaśadhara ଦେହରେ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି)—୧। ଶଶାଙ୍କ; ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon. ୨। କର୍ପୂର—
ଶଶଧର ଶଶାଧର 2. Camphor. ଦେ. ବି. ସଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—A name given to males. ଦେ. ବିଶ (ସଂ. ଶଶଧର=ଚନ୍ଦ୍ର)—୧। କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ବିଷୟରେ ପାରଙ୍ଗମ—1. Capable; able.
ସମଧ ୨। ଯୋଗ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. Worthy (person). ୩। ଲୁବ୍ଧିତ—3. Loth; averse. (ଯଥା--ତୁଏ କଥାରେ ଏତେ ଶଶଧର କାହିଁକି ହେଉଅଛୁ ?)

ଶଶପ୍ଲୁତକ—ସଂ. ବି (ରତିଶାସ୍ତ୍ର)—ନାଗର ଓ ନାଗରୀଙ୍କ କାମକ୍ରୀଡ଼ା
Śaśaplutaka ସମୟରେ ପରସ୍ପର ଅଙ୍ଗରେ କରିବା ନଖାଘାତ—The scratching by the nail on the body of the lovers made during amatory enjoyment.

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଉସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଉ	ନ୍

ଶଶବିନ୍ଦୁ—ସଂ. ବି (ଶଶ ଅଟେ ବିନ୍ଦୁ=ଚିହ୍ନ ଯାହାର)—୧ । ଶଶାଙ୍କ; ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon. ୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—2. A name of Bishnu. ୩ । ଗନ୍ଧର୍ବ ଚିତ୍ରରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର; ପ୍ରାଚୀନ୍ୟବିଶେଷ—3. Name of a king of ancient India, son of Gandharba Chitraratha.
Śaśabindu

ଶଶ ବିଷାଣ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଠେଲୁଆର ଶୃଙ୍ଗ ବା ଶିଙ୍ଗ, ଅସମ୍ଭବ ବା ଅଲୀକ କଥା—The hares, horn; impossibility.
Śaśa bishāṇa
(ଶଶ ଶୃଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଠେଲୁଆର ଶିଙ୍ଗ ନାହିଁ, ଅତଏବ ଠେଲୁଆର ଶିଙ୍ଗ ବୋଲି ସଂସାରରେ କିଛି ବସ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅସମ୍ଭବ ବା ଅଲୀକ ବିଷୟର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ଥଳରେ ଏ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଏହିପରି ଅସମ୍ଭବ ବିଷୟବାଚକ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନ । ଯଥା—ଆକାଶକୁସୁମ, ବନ୍ଧ୍ୟାପୁତ୍ର, କୂର୍ମଲୋମ । ଏ ସବୁ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ । ଓଡ଼ିଆରେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି କେତେକ ଶବ୍ଦ ଅଛି । ଯଥା—ଆକାଶ କଇଁଅ, ଲେଉଡ଼ରେ ବାଳ, ଜଳର ଦାଡ଼, ଘୋଡ଼ାଡିମ୍ବ. ବଙ୍ଗଳାରେ 'ସୋନାର ପାଥରବାଟି' 'କାଁଠାଲେର ଆମସତ୍ତ୍ୱ' ଘୋଡ଼ାର ଡିମ' ଇତ୍ୟାଦି । ଇଂରାଜୀରେ castles in the air 'horse's egg'] (ଦ୍ର—ମୋହର ଭାଗ୍ୟେ ବି ଲେଖାଥିଲା ଅହା ଲେଉଡ଼ିବା ଶଶବିଷାଣ—ରାଧାନାଥ. ପଯାତ ।)

ଶଶ ବ୍ୟସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—(ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ; ବଙ୍ଗଳା ବ୍ୟବହାରରୁ ଗୃହୀତ; ଶଶ ଠେଲୁଆ ପରି ବ୍ୟସ୍ତ=ତ୍ରସ୍ତ, ଉଦ୍ବିଗ୍ନ; ମ. ପ. ଲୋ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ—1. Hurried; very restless;much perturbed ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ତ୍ରସ୍ତ; ତ୍ରସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ; ଲଙ୍ଗଳା ମୁଲୁଲା; ଭୀତ କମ୍ପିତ—2 Much frightened; very much ruffled. ୩ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିମୂଢ—3 Dumbfounded.
Śaśa byasta

ଶଶବ୍ୟସ୍ତତା—ସଂ. ବି.—ଅତ୍ୟନ୍ତ ତ୍ରସ୍ତ ଭୀତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—The state of being in hot haste; hurry; hot haste; confusion.
Śaśabyastatā

ଶଶବ୍ୟସ୍ତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ଭାବରେ—1. Hurriedly ୨ । ସଂଭ୍ରମେ—2. With due respect. [ଦ୍ର—ଅଚିରେ ଶଶବ୍ୟସ୍ତେ ଉଠି ନୃପମଣି, ନମାଇ ଜାମାତୃବରେ ଆଲିଙ୍ଗି ଅଦରେ । —ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, ବିଚମାଦିତ୍ୟ]
Śaśabyaste

ଶଶଭୃତ୍—ସଂ. ବି—(ଶଶ+ଭୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ବିପ୍ ଶଶଧର (ଦେଖ)—Śaśānka; Śaśadhara (See).
Śaśa bhṛut

ଶଶଯାଗ(ନ) ତୀର୍ଥ—ସଂ. ବି—ତୀର୍ଥ ବିଶେଷ—The name of a sacred place of pilgrimage
Śaśajāga(na)tīrtha
[ଦ୍ର—ଶଶ ଯାଗ ତୀର୍ଥେ କାର୍ତ୍ତିକ ପଞ୍ଚଦଶୀ, ଦାନ ସ୍ନାନ କଲେ ହୁଅଇ ବଡ଼ ଧର୍ମୀ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।]

ଶଶ ଲାଞ୍ଛନ—ସଂ. ବି—(ଶଶଅଟେ ଲାଞ୍ଛନ=ଚିହ୍ନ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶଶାଙ୍କ; ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.
Śaśa lāñchchhana

ଶଶ ସ୍ଥଳୀ—ସଂ. ବି—ଗଙ୍ଗା ଯମୁନାର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶ—The Doab; the country lying between the Ganges and the Jamuna.
Śaśa sthali
[ଦ୍ର—ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୋଆବ୍ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ।]

ଶଶ ହହ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ଶ, ହ, (ଦେଖ)—Śa, ha, (See)
Śaśa haha

ଶଶା—ଦେ. ବି.—୧ । (ସଂ. ଶଶକ) ଶଶକ; ଠେଲୁଆ—1. The hare; rabbit. ୨ । (ସଂ. ତ୍ରପୁଷା; ସଂ. ତ୍ରପୁଷା, ତ୍ରପୁଷ, କର୍କଟୀ-ଫଳ, ସୁଧାବାସ(ସା), ତ୍ରପୁଷୀ, ସୁଶୀତଳ, ପୀତ ପୁଷ୍ପା, କାଣ୍ଡାଳୁ, ତ୍ରପୁକର୍କଟୀ, ବନ୍ଧୁଫଳା, କର୍କଟୀ ଲତା, କୋଷ ଫଳା, ଭୁଣ୍ଡିଳ ଫଳା ସଂ. ଶଷ୍ପ; ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ) ବାଲୁଡ଼; କଣ୍ଟିଅଳ ବାଲୁଡ଼—2. Cucumber; Cucumis Hardwickii.
Śaśā
ମ. ଢୌଷୀ, କର୍କଟୀ
ତା. ମଡେବେହର କୋଙ୍କଣେ
ଫା, ଖୟାର୍ ବାରଙ୍ଗ
ଆ. କସଦ
ତେ. ଜୋଜ କଲଥ
[ଦ୍ର—ଏହା କୃଷ୍ଣାଣ୍ଡାଦ ବର୍ଗର କୃଷି-ଜାତ ଲତା ଓ ଚହିର କଷାଖାଇ ଫଳ । ପତ୍ର ପଞ୍ଚଶାଖା ବା ଅଙ୍ଗୁଳ ଯୁକ୍ତ ଓ ରୋମଶ, ଫୁଲ ଈଷତ୍ ହଳଦିଆ । ଫଳ ଲମ୍ବ ଓ ଗୋଲ ଓ ଅଙ୍ଗୁଦମୟ । ବସନ୍ତ କାଳରେ କ୍ଷେତରେ ବୃଷ ତଳ ଯେଉଁ ଫସଲ କରା ଯାଏ, ସେ ଫଳ ୩।୪ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବ । ଏହାକୁ ବଲ ଶଶା ବା ମୁଣ୍ଡି ବାଲୁଡ଼ ବୋଲାଯାଏ । ବର୍ଷା ଦିନେ ଘର ବାଡ଼ିରେ ଯେଉଁ ଫସଲ ରଞ୍ଜା ଉପରେ ମାଡ଼େ, ସେ ଫଳର ସ୍ଥୂଳତା ପ୍ରାୟ ୩ଇଞ୍ଚ, ବ୍ୟାସ ଓ ଲମ୍ବ ପ୍ରାୟ ୧୨ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ମଧୁର ରସ, ଶୀତଳ, ଗୁରୁପାକ, ରୁଚିକର, ବଳନାଶକ, ମୂତ୍ରକାରକ, ଓ ଭ୍ରମ, ପିତ୍ତ, ଦାହ, ପିପାସା, କ୍ଲାନ୍ତି, ରକ୍ତପିତ୍ତ ତଥା ବମନ ରୋଗରେ ଉପକାରକ । ଶ୍ୱେତ ଓ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଭେଦରେ ଶଶା ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ନୀଳ ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ୱେତ ଅଧିକ ଉପକାରକ; ପକ୍ୱଶଶା, ଅମ୍ଳ ରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ପିତ୍ତବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ବାତ ନାଶକ । ବାଲୁଡ଼ ମଞ୍ଜି ଶୀତଳ, ରୁକ୍ଷ, ମୂତ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ ଏବଂ ପିତ୍ତ, ରକ୍ତ ଓ ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର ରୋଗର ଉପଶମକାରକ । ବାଲୁଡ଼ କଅଁଳ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଖାଇବାକୁ ରୁଚିକର ଲାଗେ । ଫଳ ବୁଢ଼ା ହୋଇଗଲେ ତା ରେଖା ଖାଣ ଓ

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଳିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ'ଖୋଜିବେ; 'ମୃତ' ନ ମିଳିଲେ 'ମ୍ରତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ'କ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍‌ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍'ଦେଖିବେ

ନାଲଅ ହୁଏ ଏବଂ ଏହାକୁ କାଷ୍ଠ ତକ୍ତାରୀ ଓ ଅମ୍ଳିଳ ତରକାରୀ ଭାବେ ଖାଇବା । ଫୁଟ୍ଟ କାକୁଡ଼ି ମଧ୍ୟ ଏହି ଜାତୀୟ ।]

ଶଶାଙ୍କ—ସଂ. ବ (ଶଶ ଅଛି ଅଙ୍କ=ଚନ୍ଦ୍ର ପାହାର, ଶଶ ଅଛି ଅଙ୍କ= Śaśāṅka କୋଳରେ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର— 1 The moon. ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗର ଗୁପ୍ତ ବଂଶର ଜଣେ ରାଜା—2 Name of a king of ancient Bengal. [ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ କର୍ଣ୍ଣସୁବର୍ଣ୍ଣ (ଅଧୁନିକ କାଳସୋନା) ରାଜ୍ୟର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା । ଏ କାନ୍ୟକୁବ୍‌ଜର ରାଜା ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନଙ୍କ ସମ-ସାମୟିକ । ମାଳବ ରାଜାଙ୍କର ଏ ମିତ୍ର ଥିଲେ । ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନ ରାଜାଙ୍କ ରାଇ ରାଜ୍ୟ ବର୍ଦ୍ଧନ ମାଳବ ରାଜ୍ୟକୁ ଅକ୍ରମଣ କରି ଅଧିକାର କରିବାରୁ ଶଶାଙ୍କ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନଭାବରେ ରାଜ୍ୟବର୍ଦ୍ଧନଙ୍କ ଶିବିରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କଲେ ଓ ଏହି ଅବୋଧରେ ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନ ଏହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟକୁ ଅକ୍ରମଣ କରି ଅଧିକାର କଲେ । ଏ ଚିନ ପରିବ୍ରାଜକଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣିତ କର୍ଣ୍ଣ-ସୁବର୍ଣ୍ଣାଧିପତି ଶଶାଙ୍କ ନରେନ୍ଦ୍ର ଗୁପ୍ତ ଥିବା ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍-ମାନେ କହନ୍ତି ।] ୨ । ବଙ୍ଗର ଗୁପ୍ତ ବଂଶର ଶେଷ ରାଜା— 2. The last king of Gupta dynasty of Bengal. [ଦ୍ର—ଏ ମହା ବୋଧ ଦ୍ରୁମକୁ ପୋଡ଼ି ଥିଲେ । ଗୁପ୍ତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଧ୍ୱଂସ ପରେ ସଢ଼େଇକଳାର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦଳମୀରେ ଏ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । (ବିଶ୍ୱକୋଷ) । ୩ । ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—3. A name given to males.

ଶଶାଙ୍କ ମୌଳି—ସଂ. ବ. ପୁ—(ଶଶାଙ୍କ ମୌଳି=ଶିରରେ ଯାହାର; Śaśāṅka mauli ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶିବ—Śiba

ଶଶାଙ୍କ ମୁକୁଟ } ଶଶାଙ୍କ ଶେଖର } —ଅନ୍ୟରୂପ

ଶଶାଙ୍କ ରେ(ଲେ)ଖା—ସଂ. ବ—କ୍ଷୀଣ ବା କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର; କ୍ଷୀଣଚନ୍ଦ୍ର— Śaśāṅka re(le)khā The crescent of the moon.

ଶଶାଙ୍କ ସୁତ—ସଂ.ବ(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଚନ୍ଦ୍ର ତନୟ ବୁଧ— The planet Śaśāṅka suta mercury.

ଶଶାଙ୍କଜ } ଶଶାଙ୍କତନୟ } —ଅନ୍ୟରୂପ

ଶଶାଙ୍କୋପଳ—ସଂ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ମଣି (ହି. ଶ)—Moonstone. Śaśāṅkopala

ଶଶା ଜୀବନ—ଦେ. ବ—ଟେକୁଆ ପରି ସୁକୁମାର ପ୍ରାଣ (ଯେଉଁ ଜୀବନ Śaśā jibana ସାମାନ୍ୟ ଅଘାତରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଏ ।)— ଶଶାଜୀବନ; ସୁକୁମାର ସୁକୁମାର Delicate life.

ଶଶାଣ୍ଡୁଳି—ସଂ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର କାକୁଡ଼ି; ପିତା କାକୁଡ଼ି (ରାଜନିର୍ଘଣ୍ଟ); Śaśāṇḍuli କର୍ଣ୍ଣଅଳ କାକୁଡ଼ି—A sort of cucumber. [ଅନ୍ୟସଂ ନାମ—ତଣ୍ଡୁଳୀ ଶେଷ- [ଦ୍ର—ଏହା ତିକ୍ତ,କଟୁ, ଅମ୍ଳ, ମଧୁର; ସଂଗ୍ରହୀ, ମୃଦୁଭେଦୀ,ଲେମଶଫଳା, କଫ ନାଶକ, ବାତ କାରକ, କଫ-ଧ୍ମାନ, କୃତ୍ରଫଳା ଶୋଷକ, ରୁଚିକର ଓ ପୀତ୍ତ—ବିଶ୍ୱ-ତିତକାକୁଡ଼ି କଣ୍ଟକି କକଡ଼ି କୋଷ)

ଶଶାଦ—ସଂ ବ—(ଶଶ=ଟେକୁଆ+ଅଦ୍ ଧାତୁ—ଭକ୍ଷଣ କରିବା+ Śaśāda ଣ୍ଡ ଅ;ଯେ ଟେକୁଆକୁ ମାରି ଖାଏ ।)—ବାଜପକ୍ଷୀ;ଶ୍ୟେନ; (ଶଶାଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଇଗଣ—(Hawk); falcan ୨ । ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ଙ୍କ ର ଏକପୁତ୍ର—2. Name of a son of Ikshwa-ku. [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟନାମ ବିକୁକ୍ଷି;କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଏ ପିତାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧାର୍ଥ ମୃଗୟା କରିବାକୁ ଯାଇ ବହୁ ମୃଗ ବଧ କରିଥିଲେ ଓ ଫେରନ୍ତି ବେଳକୁ କ୍ଲାନ୍ତହୋଇ ଗୋଟିଏ ଟେକୁଆ ବଧ କରି ତା ମାଂସ ଖାଇଥିଲେ । ଭାଗବତ —ବିଶ୍ୱକୋଷ]

ଶଶା ମାଂସ—ଦେ.ବ.—(ବୈଦ୍ୟକ) ଟେକୁଆର ମାଂସ—The meat Śaśā māṁsa of hare [ଦ୍ର—ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଲଘୁ, ସଂଗ୍ରାହକ, ରୁକ୍ଷ, ମଧୁର ରସ, ଅଗ୍ନିକାରକ; କଫ ପିତ୍ତ ବାୟୁଅବ ଓ ଜ୍ୱର, ଅତିସାର, ରକ୍ତ ଦୁଷ୍ଟି ଏବଂ ଶ୍ୱାସ ରୋଗ ନାଶକ ।]

ଶଶିଅଳ—ଦେ. ବିଶ—(ସଂ ଶସ୍ୟଳ)—୧ । ଶସ୍ୟଳ; ଶସ୍ୟଶାଳୀ (ଭୂମି) Śaśiala 1. (Land or soil) Full of crops. ୨ । ଉର୍ବର ଉପଦାୟକ ଉର୍ବର—2. Productive; fruitful. ୩ । ପତ୍ର ଓ ଦଳସ୍ଥ ରୂପେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିବା (ବୃକ୍ଷାଦି) 3. (Trees and plants) Growing luxuri-antly; of luxuriant growth.

ଶଶିକର—ସଂ. ବ.—(ଶଶିନ୍+କର, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା; Śaśi kara ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ—Moonlight; the rays of the moon.

ଶଶିକରାଲୋକିତ—ସଂ: ବିଶ—(ଶଶିକର ଦ୍ୱାରା ଆଲୋକିତ; ୩ୟା ତତ୍) Śaśikarālokita—ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଲୋକିତ;ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ ଦ୍ୱାରା ଆଲୋ-ଶଶିକରୋଜ୍ଜ୍ୱଳ } କିତ; ବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇଥିବା— ଶଶିକରୋଦ୍ଭାସିତ } —ଅନ୍ୟରୂପ Lit by the rays of the moon; moon-lit.

ଶଶି କଳା—ସଂ. ବ—(ଶଶିନ୍+କଳା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରକଳା; Śaśi kalā ଚନ୍ଦ୍ରର ଅଂଶ (୧୫ଟି)—1. The digits of the moon. ୨ । ପଞ୍ଚଦଶାକ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ— (ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୪ ନଗଣ ଓ ୧ ସଗଣ ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଲଘୁ; କେବଳ ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣଟି ଗୁରୁ ଅଟେ) —2. Name of a sanskrit metre of 15 syllables. ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ— ଶଶି କଳା ଶଶି କଳା A name given to females.

ଶଶିକା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶଶୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—
Śaśikā শশী শশী Name for calling Śaśī.

ଶଶି କାନ୍ତ—ସଂ. ବ—(ଶଶୀ ଅଟେ କାନ୍ତ ଯାହାର, ବହୁବ୍ରୀହି)—
Śaśi kānta ୧ । ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ମଣି—1. Moonstone.
শশিকান্ত শশীকান্ত ୨ । କୁମୁଦ—2. Water-lily. ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଶଶି କୋଟି—ସଂ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଖଣ୍ଡଚନ୍ଦ୍ରର ଦୁଇଟି ଅଗ୍ର ବା
Śaśi koṭi ଶୃଙ୍ଗ—The two horns of the lunar crescent.

ଶଶି ଖଣ୍ଡ—ସଂ. ବ—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରର କଳା ବା ଅଂଶ—1. Digit of
Śaśi khaṇḍa the moon. ୨ । ମହାଦେବ (ହି. ଶ)—
2. Śiba. ୩ । ବିଦ୍ୟାଧର ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—
3. Name of a Bidyādhara.

ଶଶି ଗୁହ୍ୟା—ସଂ. ବ—ଯଷ୍ଟି ମଧୁ (ହି. ଶ)—
Śaśi guhya Liquorice.

ଶଶିଜ—ସଂ. ବ—(ଶଶି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବୁଧ ଗ୍ରହ—
Śaśija The comet mercury
[ଶଶି ତନୟ, ଶଶି ପୁତ୍ର, ଶଶି ସୁତ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶଶି ଜୀବନ—ସଂ. ବ—(ଶଶୀ ଅଟନ୍ତି ଜୀବନ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Śaśi jībana ୧ । କୁମୁଦ; କଇଁ—1. Water lily. ୨ । ଔଷଧ—2. Medicinal and annual plants; herbs. ଦେ. ବ—ବଙ୍ଗର ଜଣେ ସୁବିଖ୍ୟାତ ନୈୟାୟିକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ । (ଏହାଙ୍କ ଉପାଧି ତର୍କରତ୍ନ ଥିଲା)—
Name of a late Bengali Pandit versed in Hindu Logic.

ଶଶି ଠାର—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଆରେ ଏକପ୍ରକାର ଠାର—
Śaśi ṭhāra ঠার A cypher language in Oriya.
ଚିକାରୀ [ଉ—ଚର ଅବ୍ୟସ୍ତ, ଶସ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ଅସ୍ତ, ବସି ଘୋଷିଲ ଶଶିଠାରକୁ ରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।]
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଅନ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅକ୍ଷର ଲଗାଇ କଥା ଭାଷା କରାଯାଏ । ଯଥା—
ଅ ସ୍ଥାନରେ କ ଓ କ ସ୍ଥାନରେ ଅ । ଏହିପରି ଅନ୍ୟ ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷରରେ; ଅ ସ୍ଥାନରେ ଆ ଆ ସ୍ଥାନରେ ଅ

ଇ—ଚ	ଈ—ଛ
ଉ—ଲ	ଊ—ଳ
ଋ—ତ	ୠ—ଥ
ଏ—କେ	ଐ—କୈ
ଓ—କୋ,	ଔ—କୌ ।
ଖ—ଗ, ଓ	ଘ ସ୍ଥାନରେ ଖ ।
ଘ—ଙ,	ଚ ବର୍ଗ=ଟ ବର୍ଗ ।
ଞ—ଣ,	ତ ବର୍ଗ=ପ ବର୍ଗ
ନ—ପ,	ଯ=ଶ, ଲ=ଷ
ଲ—ସ,	ବ=ଶ ।

[ଉ—ମୁଁ ଭାତ ଖାଉଅଛି । ଶଶିଠାରରେ—ନ ଖାଅ ଗାଳି ଦିଅ; ବାବାରେ ! ଅସ—ଶଶିଠାରରେ—ଦାଦା ସେ କାଳ]

ଶଶିଦେବ—ସଂ ବ.—ରନ୍ତିଦେବ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
Śaśideba King Rantideba

ଶଶିଦୈବ—ସଂ ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶଶୀ ଅଟନ୍ତି ଦୈବ ବା ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର ଯାହାର)—ମୃଗଶିରା ନକ୍ଷତ୍ର (ହି. ଶ)—The 5th lunar asterism.
Śaśidaiba

ଶଶିନ୍ (ଶବ୍ଦ)—ସଂ—(ଶଶ=ଠେଲୁଆ+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ଶଶିନ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ. ଶଶୀ; ଏହାଙ୍କ ଅଙ୍କରେ ଶଶ ଥିବାରୁ)
Śaśin ଚନ୍ଦ୍ର—The moon (root word.)

ଶଶିପ୍ରଭ—ସଂ ବିଶ. ପୁଂ—(ଶଶିନ+ପ୍ରଭା,ଶଶୀର ପ୍ରଭାପରି ପ୍ରଭା ଯାହାର)
Śaśi prabha —୧ । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କପରି କାନ୍ତିମାନ୍—1. Bright
(ଶଶିପ୍ରଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) as the moon. ୨ । ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ—
2. White as the moon.
ସଂ ବ. —୧ । ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ମଣି—1. Moonstone; a gem. ୨ । ମୁକ୍ତା—2. Pearl. ୩ । କୁମୁଦ; କଇଁ (ହି. ଶ)—3. Waterlily.

ଶଶି ପ୍ରଭା—ସଂ ବ.—(ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା।—
Śaśi prabhā Moonlight. ୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୁମୁଦ କଇଁ
—2. Water lily. ସଂ ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶଶିପ୍ରଭର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Śaśiprabha.
ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to women.

ଶଶି ପ୍ରିୟା—ସଂ ବ—(ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—୨୭ ନକ୍ଷତ୍ର (ହି.ଶ)
Śaśi priyā The 27 asterisms.

ଶଶିବଦନା—ସଂ ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶଶିନତ୍ ବଦନ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି—
Śaśibadanā ଶଶିନ୍+ବଦନ+ଆ) ଶଶିମୁଖୀ; ଚନ୍ଦ୍ରାନନା; ବିଧୁମୁଖୀ—Having the face as beautiful and bright as the moon. [ଦ୍ର—ଶଶିବଦନାର ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଶଶିବଦନ; କିନ୍ତୁ କବିମାନଙ୍କର ପୁରୁଷଙ୍କ 'ଶଶିବଦନ' ବିଶେଷଣ ଦେବାର ଶୁଣା ନାହିଁ ।]
ବ.—ଷଡ଼କ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ । [ଦ୍ର—ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୧ ନଗଣ ଓ ୧ ଜଗଣ ଥାଏ, ଅର୍ଥାତ ୧ମ ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶେଷ ଦୁଇବର୍ଣ୍ଣ ଗୁରୁ]—Name of a Sanskrit metre of 6 syllables;

ଶଶିବଦନୀ—ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ ଶଶିବଦନା)-ଶଶିବଦନା (ଦେଖ)
Śaśibadanī Śaśibadanā (See)

ଶଶି ଭାଲ—ସଂ ବ.—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ମହାଦେବ—
Śaśi bhāla Śiba
(ଶଶିଭାଲ-ସ୍ତ୍ରୀ)—ସଂ ବିଶ. ପୁଂ—ଯାହାଙ୍କ ଭାଲରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଛି—
Having the moon on the brow.

ଶଶିଭାଲିନୀ—ସଂ ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶଶିନ୍+ଭାଲ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)-ଯାହାଙ୍କ
Śaśibhālinī ଲଲାଟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଛି—(a female) Having the moon on the brow. ବ.—ଦୁର୍ଗା—
(ଶଶଭାଲୀ—ପୁଂ) Goddess Durgā

ଶଶି ଭାଲୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଶଶିଭାଲ)—ଦୁର୍ଗା; କାଳୀ—Durgā.
Śaśibhālī

ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଶଶିନ୍+ଭାଲ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଶିବ; ମହାଦେବ—Śiba.

ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଯାହାଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଛି—Having the moon on the brow.

ଶଶି ଭୂଷଣ—ସଂ. ବ (ଶଶିନ୍+ଭୂଷଣ; ଶଶୀ ଅଟେ ଭୂଷଣ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼; ଶିବ; ମହାଦେବ—Śiba. ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—A name given to males.
Śaśi bhūshaṇa

ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚନ୍ଦ୍ର ଯାହାଙ୍କର ଅଳଙ୍କାର—Decorated with the moon.
(ଶଶିଭୂଷଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶଶିଭୃତ୍—ସଂ. ବ (ଶଶିନ୍+ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଶଶିଭୂଷଣ; ମହାଦେବ—Śiba.
Śaśibhṛut

(ଶଶିମୌଳି—ଅନ୍ୟ ପୁଂ. ରୂପ)—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଶଶିଭୂଷଣ (ଦେଖ) Śaśibhūshaṇa. (See)

ଶଶିମଣି—ସଂ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ମଣି (ହୁ. ଶ)
Śaśimaṇi The moonstone.

ଶଶି ମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ—The disc of the moon.
Śaśi maṇḍala

ଶଶିମୃଗୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶଶି+ମୃଗ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ; ଚନ୍ଦ୍ରବଦନା; ଚନ୍ଦ୍ରାନନା—(Female) Having the face as fair as the moon.
Śaśimukhī
(ଶଶିମୁଖ—ପୁଂ)

ଶଶିମୁଖୀ ଦେ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to females.
ଶଶିମୁଖୀ

ଶଶିୟଳ—ଦେ. ବଣ—ଶଶି ଅଳ (ଦେଖ)—Śaśiala. (See)
Śśiyala

ଶଶି ରେଖା—ସଂ.ବ—୧ । ଶଶାଙ୍କ ରେଖା (ଦେଖ)—1. Śaśāṅka rekhā. (See) ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନାମ—1. A name given to females ୨ । ଶାଶିରେଖା ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କ ଅପ୍ରକାଶିତ କ୍ଷୁଦ୍ର କାବ୍ୟ ଓ ତହିଁର ନାୟିକା—2. Name of the heroine and title of a small poem (unpublished) of poet Upendra Bhañja. ୩ । ବାଙ୍କିର ରାଜା ପଦ୍ମନାଭ ହରିଚନ୍ଦନଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ କାବ୍ୟ ଓ ତଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣିତ ନାୟିକାର ନାମ—3. Name of a poem and the heroine thereof of poet Padmanābha Harichandana of Bāṅki. [ଦ୍ର-ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରାଚୀ ସମିତି ପ୍ରଥମେ ପ୍ରକାଶିତ କରିଅଛନ୍ତି ।]
Śaśi rekhā
ଶଶି ରେଖା
ଶଶିରେଖା

ଶଶି ଲେଖା—ସଂ. ବ—୧ । ଶଶାଙ୍କ ରେଖା (ଦେଖ)—1. Śaśāṅka rekhā. (See) ୨ । ଅନ୍ୟ ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଅବଲୁଞ୍ଚ, ବାଙ୍କୁଚୀ, ସୋମରାଜୀ, ସୁପର୍ଣ୍ଣିକା, କୃଷ୍ଣଫଳା, ସୋମା, ସୋମବଲ୍ଲୀ, ସୂର୍ଯ୍ୟଫଳୀ, କାଳମେଷୀ, କୁଷ୍ଠଘ୍ନୀ—ହାକୁଚି, ବାକୁଚୀ, ସୋମରାଜୀ ବାୟଚୀ; ବାବଚୀ, ବକୁଚି, କାନିଏଜିଆରିତ ଓ. ବାକୁଚ ତେ. ଚପ୍ପୁଡୋଗେ, ଚେଲବସୁଲସେ, ମ. ବାକୁଚୀ ତା. ବୋଗିବିଷ୍ଟଲୁ ବାକୁଚ ମଞ୍ଜି; ସୋମରାଜୀ ବୀଜ—2. A seed; Serratula Anthelmintica; Psorata Cerylifolia, ୩ । ଗୁଡୁଚ (ହୁ. ଶ)—3. Tinaspora Cordifolia. ୪ । ଛନ୍ଦୋ ବିଶେଷ—4. A kind of Sanscrit metre.
Śaśi lekhā
ଶଶି ଲେଖା

ଶଶି ଶେଖର—ସଂ. ବ. ଓ ବଣ ପୁଂ (ଶଶୀ ଅଛନ୍ତି ଶେଖରରେ, ବା ଶଶୀ, ଶେଖର=ଶିରୋଭୂଷଣ ଯାହାଙ୍କର ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼; ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର; ଶିବ; ମହାଦେବ—Śiba, ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name given to males.
Śaśi śekhara
ଶଶିଶେଖର
ଶଶି ଶେଖର

ଶଶୀସେଣା—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଆ କବି ପ୍ରତାପ ରାୟଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ କାବ୍ୟ ଓ ତାହାର ନାୟିକାର ନାମ—Name of an Oriya poem and the heroine thereof by Poet Pratāpa Rāya.
Śaśiseṇā

ଶଶୀ—ସଂ, ବ (ଶଶ=ଠେଲୁଅ+ଅଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ; ଶଶିନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା, ୧ବ)—୧ । ଶଶାଙ୍କ; ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon. ୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor.
Śaśī

ଶଶୀଷ—ସଂ. ବ—୧ । ମହାଦେବ—1 Śiba. ୨ । ସ୍ୱଜ; କାର୍ତ୍ତିକେୟ (ହୁ. ଶ)—2. Kārttikeya.
Śaśīsha

ଶଶୁର—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସଂ. ଶ୍ୱଶୁର)—ଶ୍ୱଶୁର; ଅପଣା ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପିତା—Father-in-law.
Śaśura
ଶଶ୍ରୁର ସସୁର (ଶାଶୁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶଶୁର ଜୋଇଁ(ଜୁଆଇଁ, ଜ୍ୱାଇଁ)—ଦେ.ବ (ଅପେକ୍ଷିକ ସମ୍ବନ୍ଧର)—ଶ୍ୱଶୁର ଓ ଜାମାତା—Father-in-law and son-in-law.
Śaśura joiñ(Juāiñ, jwāiñ)
ଶଶ୍ରୁରଜାମାଇ ସସୁରଜମାଇ

ଶଶୁର ପୁଅ—ଦେ. ବ.ପୁଂ (ଗାଳି)—ଶ୍ୟାଳକ—Wife's brother (a term of abuse.
Śaśura pua
ଶଶ୍ରୁରେରବେଟା ସସୁରକାବେଟା

ଶଶୋର୍ଣ୍ଣ—ସଂ ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶଶ+ଉର୍ଣ୍ଣ)—ଠେଲୁଅ ଲୋମ—The fur of hare or rabbit.
Śaśorṇṇa

ଶଶ୍ୱତ୍—ସଂ. ଅ [ଶଶ୍ ଧାତୁ=ପ୍ଲୁତଗତି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ବତ୍]—୧ । ବାରଂବାର—1. Repeatedly. ୨ । ସର୍ବଦା—2. Always; constantly; frequently. ୪ । ଚିରସ୍ଥାୟିଭାବରେ—4. Permanently.
Śaśwat
ଶଶ୍ୱତ ବାରଂବାର

ଶସ୍ତ୍ର—ପ୍ରା. ବ (ସଂ ଶସ୍ତ୍ର)—୧ । ଅସ୍ତ୍ର—1 Instrument; implement. ୨ । କାର୍ଯ୍ୟସାଧକର ଉପାୟ—2 Means to achieve an object.
Śasra
ଶସ୍ତର ଶସତର

ପ୍ରା. ବଣ ଓ ବଣ (ସଂ. ସହସ୍ର)—ସହସ୍ର; ହଜାର—Thousand.

ଶଷ ସ୍)—(ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବଧକରିବା—1. To kill. ୨ । ନାଶ
Śash(s) (root) କରିବା—2 To destroy.

ଶଷ—ପ୍ରଦେ (ମେଦିନୀପୁର) ବ—(ଭୁଲ. ବ. ଶାସ)—ଆମ୍ବ
Śasha ଟାଙ୍ଗୁଆର ଭିତରେ ଥିବା କୋଇଳ—Śoft content of the mango seed.

ଶଷ୍କାଳ(ଳେ)—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ ତତ୍‌କାଳଂ)—୧ । ତତ୍‌କାଳେ;
Śishkāla(le) ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍—1. At once.
ସକାଳେ(ଳ) ତୁରତ ୨ । ଅତି ଚାଞ୍ଚଳ—2. Very soon.

ଶଷ୍କୁ(ସ୍କୁ)ଳ—ସଂ. ବ (ଶଷ୍ ଧାତୁ=ଡେଇଁବାର ଗତିକରିବା+କୁଣ୍ଡି.
Śishku(sku)la ଲ)—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଶକଳୀମାଛ;
ଶେଉଳ ମାଛ (ଏମାନେ ପଙ୍କିଆ ପାଣିରେ ରହନ୍ତି)
1.A kind of fish living in muddy water; Ophicephalus Striatus. ୨ । ଶୀଳ ମାଛ—
2. A sort of fish bigger than Śeula. ୩ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ କରଞ୍ଜ—3 A kind of tree; Pongamia Indica. ୪ । ଅପୂପ ବା ପିଷ୍ଟକ ବିଶେଷ; ଚାଉଳପିଠା—4. A sort of baked pastry cake.

ଶଷ୍କୁ(ସ୍କୁ)ଳା—ସଂ; ବ (ଶଷ୍ ଧାତୁ+ଲ୍ଲଳ+ଆ)—ଚଣ୍ଡୁଳାଦିମିଶ୍ରିତ
Śashku(sku)lā ଯବାଗୁ—Barley gruel mixed with rice etc.

ଶଷ୍କୁ(ସ୍କୁ)ଲୀ—ସଂ ବ.—(ଶଷ୍କୁଳ+ଇ)—୧ । କର୍ଣ୍ଣଛିଦ୍ର—1. Ear-
Śashku (sku)lī hole; auditory passage. ୨ । ଲୁଚି-
2. Fried thin pastry cake. ୩ । ଚାଉଳ ପିଠା—
3. A kind of cake or pie. [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଘୃତ ମିଶ୍ରିତ ମଇଦାକୁ ବେଲଣାରେ ବେଲି ଘିଅରେ ଭାଜିଲେ ତାହା ଶଷ୍କୁଲୀ ହୁଏ ।] ୪ । ଶୀଳମାଛ (ହ. ଶ)—4. Opiceppalus Marulius; Gangetic wrhal fish. ୫ । ଶଷ୍କୁଳା (ଦେଖ)—
5. Śashkulā (See)

ଶଷ୍ପ(ସ୍ପ)—ସଂ ବ.—(ଶସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ପ; ଯାହା ପଶୁ ଅବଦଂ ଖୁଧା ନାଶ
Śashpa (spa) କରେ)—୧ । (ବୈଦ୍ୟକ) ନୀଳଦୂର୍ବା; ହରିତ ଦୂର୍ବା—1. A species of green grass. ୨ । ନୀଳ-ତୃଣ; ନବତୃଣ—2. New grass, young grass. ୩ । କଅଁଳ ଘାସ—3. Tender grass. ୪ । ପ୍ରତିଭାର ହାନି—4. Loss of talents. ୫ । ବୁଦ୍ଧିର ନାଶ—
5. Loss of understanding. ୬ । ବିଶ୍ୱାସହାନି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Loss of confidence.

ଶଷ୍ପ ଶଯ୍ୟା—ସଂ. ବ—(ଶଷ୍ପଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଶଯ୍ୟା; ମ. ତ. ତ୍ରି)—କଅଁଳ
Śashpa śajyā ଘାସରେ ରଚିତ ବିଛଣା—A bed of tender grass.

ଶଷ୍ପ ଶ୍ୟାମ—ସଂ. ବିଣ—ଘାସଯୋଗୁଁ ସାଗୁଆ ବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖା ଯାଉ ଥିବା
Śashpa śyāma (ଭୂମି)—(Land) Looking green on account of the growth of grass.

ଶଷ୍ପସମନ୍ୱିତ—ସଂ. ବିଣ—(ଶଷ୍ପ ଦ୍ୱାରା ଚିତ୍)—ନବ ତୃଣଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛାଦିତ
Śashpa samanwita (ସ୍ଥାନ)—(Place) Overgrown with new grass.
(ଶଷ୍ପାବୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶସ୍—(ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବଧ କରିବା—1. To kill. ୨ ।
Śas (root) ନାଶ କରିବା—2. To destroy.

ଶସ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶସ୍ୟ)—ମଞ୍ଜି ଭିତରର କୋମଳ ଦ୍ରବ୍ୟ—
Śāsa Pith inside a fruit.
ଶାସ ଗୁହ୍ୟ

ଶସନ—ସଂ. ବ—(ଶସ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ)—୧ । ମାରଣ 1. Kill-
Śasana ing. ୨ । ବଧ—2. Murder. ୩ । ଯଜ୍ଞାର୍ଥେ ପଶୁ ବଧ—3. Killing of an animal as sacrifice. ୪ । ବିନାଶ—4. Destruction. ୫ । (+ଆଧ ଅନ) —ପଶୁଙ୍କ ବଳି ଦାନ ସ୍ଥାନ—5. A place for animal sacrifice.

ଶସାନ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶ୍ମଶାନ)—ଶ୍ମଶାନ (ଦେଖ)
Śasāna Śmasāna (See)
ଶସାନ ସମସାନ

ଶସ୍କାଳ(ଳେ)—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଶଶ୍‌କାଳ (ଦେଖ)—
Śaskāla (le) Śaskāla (See)

ଶସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—(ଶନ୍‌ସ୍ ଧାତୁ=ସୁଖୀ କରିବା; ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବା+
Śasta କର୍ମ ତ)—୧ । ସୁଖୀ—1. Happy. ୨ । ଆନନ୍ଦିତ—
2. Glad ୩ । କଲ୍ୟାଣ ଯୁକ୍ତ—3. Auspicious; blessed. ୪ । ପ୍ରଶସ୍ତ—4 Broad. ୫ । ସ୍ତୁତ; ପ୍ରଶଂସିତ—5. Praised. ୬ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—6.Excellen. ୭ । (ଶସ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ମ ତ)—ହତ. 7 Killed. ସଂ. ବ—୧ । କଲ୍ୟାଣ—1. Blessing. ୨ । ସୁଖ—2 Happiness ୩ । ଶରୀର; ଦେହ—
3. Body. ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିଶ୍ଚିତ—1. Certain. ୨ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—2. Decided. (ଯଥା—ଏକଥା ଅମ୍ଭେ ଶସ୍ତ କରିଛୁଁ)। ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଶସ୍ତ୍ର) ଶସ୍ତ୍ର; ଯନ୍ତ୍ର-
1. Instrument; tool; weapon. ୨ । ପ୍ରତିକାର—
2. Remedy. ୩ । ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ—3. Resource; means.
ଶସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତର

ଶସ୍ତକ—ସଂ. ବ—(ଶସ୍ତ+କ)—ଅଙ୍ଗୁଳିତ୍ରାଣ; ଦସ୍ତାନା—
Śastaka Gloves.

ଶସ୍ତା—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ଶସ୍ତ—ସୁଖ; ଯାହା ଯୋଗୁଁ ଦେବା ସୁଖୀହୁଏ)
Śastā —ସୁଦେୟା; ସୁଲଭ—Cheap. ବ.—ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟ—
ସସ୍ତା ସସ୍ତା Cheapness; cheap price.

ଶସ୍ତାଖିଆ—ଦେ. ବ—ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟରେ ଯାଇ ଭୋଗ
Śastā khia କରିବା—Getting or enjoying things
ସସ୍ତାରପାଓୟା ସସ୍ତାଖାନା cheaply. ଦେ. ବିଣ ସଂ—
(ଶସ୍ତା ଖାଇ (ଇ)—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥେ) ବିନା ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟରେ ଓ ଯେସସ୍ତାରଚଳେ ସ୍ତାଖାନେବାଲା ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ ଯେ ଖାଦ୍ୟ ବିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ପାଇବା ଆଶା ପୋଷି କାର୍ଯ୍ୟ-

ରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୁଏ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶସ୍ତା ଦରରେ ପଦାର୍ଥ-ମାନ ଭୋଗ କରେ—Habituated to enjoying or getting things cheaply. (ଭୁଲ—ମାଗଣା ଖିଆ, ଫୋକଟଖିଆ) ।

ଶସ୍ତା ଦର—ବେ. ବ.—ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟ—
Śastā dar Cheap rate; cheap price.
(ଶସ୍ତାଦାମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ.) **ଶସ୍ତାଦର** **सस्तादर**

ଶସ୍ତା, ତିନି ଅବସ୍ଥା(ସ୍ଥା)—ବେ. ପ୍ରବଚନ—କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ସାଧାରଣ
Śastā, tini abastā(sthā) ମୂଲ୍ୟଅପେକ୍ଷା ଶସ୍ତାରେ କିଣିବା ପରେ
ଶସ୍ତାର ତିନ ଅବସ୍ଥା ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, କ୍ରୟ ବସ୍ତୁ
सस्ता तिन अवस्था ନିକୃଷ୍ଟ ବା ଖରାପ ଥିବାରୁ ବିକ୍ରେତା ତାକୁ ଶସ୍ତାରେ ବିକ ଦେଇଛି । ଏହି ଅନୁଭବରୁ ଏ ପ୍ରବଚନ ଚଳିଅଛି । ଏହାର ସମାର୍ଥଯୁକ୍ତ ଇଂରାଜୀ ପ୍ରବଚନ—To look a gift horse in the mouth. ଏହାର ଅର୍ଥ—Cheap things are generally found to be bad.

ଶସ୍ତା, ଖାଲି ଅବସ୍ଥା
ଶସ୍ତାରେ ଖାଲିବସ୍ତା } ଅନ୍ୟରୂପ ।
ଶସ୍ତାରେ ଖାଲିବସ୍ତା

ଶସ୍ତି—ସ. ବ—(ଶନ୍‌ସ୍‌ଧାତୁ+କ୍ତିବ. ଭ)—ପ୍ରଶଂସା; ସ୍ତୁତି
Śasti Praise; eulogy.

ଶସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ.—(ଶଣ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କରଣ ତ୍ର; ଯାହା ଦ୍ୱାରା
Śastra ବଧ କରାଯାଏ)—୧ ।ପ୍ରହରଣ; ଅସ୍ତ୍ର—1. Weapon. ୨ । ଯାହା ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ଧାରଣ କରି ଶତ୍ରୁକୁ ପ୍ରହାର କରାଯାଏ 2. A weapon which is applied to an enemy by holding it in the hand. ୩ । ଲୌହ—3 Iron. [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ରକୁ ଶତ୍ରୁ ଉପରକୁ ଦୂରରୁ ଫୋପଡ଼ା ଯାଏ, ତାହାକୁ ଅସ୍ତ୍ର ବୋଲି-ଯାଏ । ଯଥା—ଅଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର । ଯାହାକୁ ହାତରେ ଧରି ପ୍ରହାର କରାଯାଏ ତାକୁ ଶସ୍ତ୍ର ବୋଲାଯାଏ ।] ୪ । ଅସ୍ତ୍ରଚିକିତ୍ସାର ଅସ୍ତ୍ରୋପଯୋଗୀ ସାଧନ ଯନ୍ତ୍ର—4. Surgical instrument. [ଦ୍ର—ସୁଶ୍ରୁତରେ ୧୨୫ ପ୍ରକାରର ଚିକିତ୍ସାର୍ଥ ଅସ୍ତ୍ରର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏହି ଅସ୍ତ୍ରମାନ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଯଥା—ଯନ୍ତ୍ର ଓ ଶସ୍ତ୍ର । ଶସ୍ତ୍ର ୨୪ ପ୍ରକାରର ଓ ବାକି ୧୦୧ ଯନ୍ତ୍ର ।] ୫ । ବଢ଼େଇ, କମାର, ଅଣ୍ଟକ ଯନ୍ତ୍ର ବା ହତିଆର—5. Tools or instruments of artisans; implement. ବେ. ବ.-ଅସ୍ତ୍ର—Weapon; missile. [ଉ—ଏ ବ୍ରହ୍ମଶସ୍ତ୍ର ତେଜ ଘୋର, ତୁ ବ୍ରହ୍ମଶସ୍ତ୍ରରେ ନିବାର । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ]

ଶସ୍ତ୍ରକ—ସ. ବ.—(ଶସ୍ତ୍ର+କ)—ଲୌହ; ଲୁହା
Śastraka Iron.

ଶସ୍ତ୍ର କର୍ମ—ସ. ବ.—ଚିକିତ୍ସାର୍ଥ ଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ—(ହ. ଶ)
Śastra karma Surgery.

[ଦ୍ର—ସୁଶ୍ରୁତରେ ୮ ପ୍ରକାର ଶସ୍ତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି—ଛେଦନ, ଲେଖନ, ଭେଦନ, ବିଦ୍ରାବଣ, ବ୍ୟଧନ, ଆହରଣ, ଏଷଣୋତ୍ପାଟନ ଓ ସେବନ—ବିଶ୍ୱକୋଷ]

ଶସ୍ତ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ
ଶସ୍ତ୍ର କ୍ରିୟା } ଅନ୍ୟରୂପ ।

ଶସ୍ତ୍ର କାରକ—ସଂ. ବ.—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶସ୍ତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରେ; ଶସ୍ତ୍ରନିର୍ମାତା—
Śastra kāraka Instrument maker; manufacturer of weapons.

ଶସ୍ତ୍ର କ୍ଷତ—ସଂ. ବ.—(ଶସ୍ତ୍ରନିକ୍ଷିପ୍ତ ବା ଦ୍ୱାରା କ୍ଷତ)—ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ କ୍ଷତ-
Śastra kshata Wound caused by a weapon.

ଶସ୍ତ୍ର ଗୃହ(ଶାଳା)—ସଂ. ବ.—(ମ. ତ. ତତ୍ପୁ)—ଯେଉଁ ଘରେ ବହୁ ଶସ୍ତ୍ର
Śastra gṛuha (Śālā) ସଞ୍ଚିତ ହୁଏ—Armoury.

ଶସ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ—ସଂ ବ.—(ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଶସ୍ତ୍ରକୁ ହାତକୁ
Śastra grahaṇa ନେବା—The taking up of arms.

ଶସ୍ତ୍ର ଗ୍ରାହକ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଶସ୍ତ୍ର ଧରେ—
Śastra grāhaka Taking up arms to fight.
(ଶସ୍ତ୍ରଗ୍ରାହୀ—ଅନ୍ୟରୂପ; ଶସ୍ତ୍ର ଗ୍ରାହିକା, ଶସ୍ତ୍ର ଗ୍ରାହିଣୀ)—ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଶସ୍ତ୍ର ଚାଳନ(ନା)—ସଂ ବ. (ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—୧ । ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ହତିଆରକୁ ବ୍ୟବ-
Śastra chālana (nā) ହାର କରିବା—1. The using of arms. ୨ । ଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ (ଦେଖ)—2. Śastra prayoga (See).

ଶସ୍ତ୍ର ଚୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ ବ.—ମଣ୍ଡୁର; ଲୁହାଗୁଡ଼
Śastra chūrṇṇa Scorial.

ଶସ୍ତ୍ରଜୀବୀ (ବୃତ୍ତି)—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରି
Śastrajibī (bṛutti) ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ—1. Living by arms. ୨ । ଶସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସାୟୀ—2. Trading in arms. ବ.—ଯୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବସାୟୀ—A soldier by profession.

ଶସ୍ତ୍ରତ୍ୟାଗ—ସଂ ବ. (ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—ଯୁଦ୍ଧରୁ ବିରତ ହେବାପାଇଁ ଶସ୍ତ୍ରକୁ
Śastra tyāga ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା—Relinquishment of arms.

ଶସ୍ତ୍ର ତ୍ୟାଗୀ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ—ଶସ୍ତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)
Śastra tyāgī Laying down one's weapon.
(ଶସ୍ତ୍ର ତ୍ୟାଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶସ୍ତ୍ରଧର—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ—ଶସ୍ତ୍ର ଧାରକ (ଦେଖ)—Śastradhāraka
Śastradhara (See)
ସଂ ବ. ସୈନିକ; ସିପାହି (ହିଂ ଶ)—Soldier.

ଶସ୍ତ୍ର ଧାରକ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ—ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ; ଯେ ହାତରେ ହତିଆର
Śastra dhāraka ଧରିଥାଏ—Bearing arms; armed
(ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) with weapons.
(ଶସ୍ତ୍ର ଧାରିକା, ଶସ୍ତ୍ର ଧାରିଣୀ)—ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଶସ୍ତ୍ର ଧାରଣ—ସଂ ବ. (ଷଷ୍ଠୀତତ୍) ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଶସ୍ତ୍ରକୁ ଧରିବା—Bearing
Śastra dhrāaṇa of arms for fighting.

ଶସ୍ତ୍ର ପାଣି(ହସ୍ତ)—ସଂ ବିଣ.—(ଶସ୍ତ୍ର ଅଛି ପାଣିରେ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)-
Śastra pāṇi(hasta) ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ; ଯେ ହାତରେ ଶସ୍ତ୍ର ଧରିଥାଏ—
Holding weapons; armed with weapons.

ଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ—ସଂ ବ.(୬ଷ୍ଠୀତତ୍)— ୧। ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ବିପକ୍ଷ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅସ୍ତ୍ର
Śastra prayoga ବ୍ୟବହାର—1. Wielding or using weapons against an enemy. ୨। ଚିକିତ୍ସାର୍ଥ ରୋଗୀ ଦେହରେ ଶସ୍ତ୍ର ଚଳାଇବା—2. Performing an operation on a patient.

ଶସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ (୩ୟା ତତ୍)—ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଆହତ—
Śastra biddha Pierced with weapons.

ଶସ୍ତ୍ର ବିଜ୍ଞାନ (ବିଦ୍ୟା)—ସଂ. ବ—୧। ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଶସ୍ତ୍ରଚାଳନ ବିଦ୍ୟା—
Śastra bijñāna (bidyā) 1. The art of using weapons in war.
[ଶସ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟା, ଶସ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ]
୨। ଚିକିତ୍ସାର୍ଥ ଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ବିଦ୍ୟା—2. Surgery.
୩। ଯଜୁର୍ବେଦର ଏକ ଉପବେଦ; ଧନୁର୍ବେଦ—
3. A supplementary part of the Jajurbeda dealing with the use of bow.

ଶସ୍ତ୍ର ବିନ୍ଦୁ—ସଂ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଳ୍ମ ବିଶେଷ—A species
Śastra bindu of medicinal plant; Amyris Punctata.

ଶସ୍ତ୍ର ଭୃତ୍—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ – (ଶସ୍ତ୍ର+ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Śastra bhṛut ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ—Bearing arms; armed.
ବ.—ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ଯୋଦ୍ଧା—Armed warrior.

ଶସ୍ତ୍ର ମାର୍ଜ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ଶସ୍ତ୍ର+ମୃଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶସ୍ତ୍ରକୁ
Śastra mārja ମାଜ ସଫା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—A person
[ଶସ୍ତ୍ରମାର୍ଜକ – ଅନ୍ୟରୂପ] who cleanses weapons.

ଶସ୍ତ୍ରମାର୍ଜ୍ଜନ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶସ୍ତ୍ରକୁ ମାଜ ସଫା କରିବା—
Śastra mārjjana The cleansing of arms; the furbishing of weapons.

ଶସ୍ତ୍ର ସାଧନ—ସଂ. ବ—୧। ଶସ୍ତ୍ରାଭ୍ୟାସ—1. Military training.
Śastra sādhana ୨। ଶସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟାରେ ସିଦ୍ଧିଲାଭ—
2. Attaining success in the weilding of weapons.

ଶସ୍ତ୍ର ହତ—ସଂ. ବିଣ—(୩ୟା ତତ୍)—ଶସ୍ତ୍ରାଘାତଦ୍ୱାରା ମୃତ—
Śastra hata Killed by weapons.

ଶସ୍ତ୍ରହତ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—ସଂ. ବ—ଗୌଣ ଅନ୍ଧିନ କୃଷ୍ଣା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଓ
Śastrahata chaturddaśī ଗୌଣ କାର୍ତ୍ତିକ କୃଷ୍ଣା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ.
The 14th days of the dark lunar fortnights of the months of Āświna and Kārttika. [ଦ୍ର—ଏ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଶସ୍ତ୍ରହତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପ୍ରଶସ୍ତ। ବିଶ୍ୱକୋଷ।]

ଶସ୍ତ୍ରାଗାର—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶସ୍ତ୍ରଶାଳା—
Śastrāgāra Armoury.
[ଶସ୍ତ୍ରଲୟ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶସ୍ତ୍ରାଘାତ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଶସ୍ତ୍ର+ଆଘାତ)—ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର
Śastrāghāta —A blow with a weapon.

ଶସ୍ତ୍ରାଙ୍ଗା—ସଂ. ବ—ଅମ୍ଳଲୋଣୀ ଶାକ (ହି. ଶ), ଅମ୍ବିଲତ୍ତ ଶାକ—
Śastrāṅgā Wood sorrel (pot herb).

ଶସ୍ତ୍ରାଜୀବ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ବହୁବ୍ରୀହି (ଶସ୍ତ୍ର ଅଟେ ଆଜୀବ=ଜୀବିକା
Śastrājiba ଯାହାର)—ଶସ୍ତ୍ରଜୀବୀ (ଦେଖ)—Śastrajibī (See)
[ଶସ୍ତ୍ରାଜୀବା, ଶସ୍ତ୍ରୋପଜୀବିନୀ – ସ୍ତ୍ରୀ] [ଶସ୍ତ୍ରୋପଜୀବିନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶସ୍ତ୍ରାଭ୍ୟାସ—ସଂ. ବ—୧। ଶସ୍ତ୍ର ପରିଚାଳନ ଶିକ୍ଷା କରିବା—
Śastrābhyāsa 1. Training or practice in the use of weapons. ୨। ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା—
2. Military training.

ଶସ୍ତ୍ରାଭ୍ୟାସୀ – ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶସ୍ତ୍ର ପରିଚାଳନ ଶିକ୍ଷା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି-
Śastrābhyāsī (person) Under military training.
[ଶସ୍ତ୍ରାଭ୍ୟାସିନୀ – ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶସ୍ତ୍ରାୟସ—ସଂ. ବ—(ମ. ପ. ତତ୍ପୁ;)—ଯେଉଁ ଇସ୍ପାତ ଲୁହା ଦ୍ୱାରା ଶସ୍ତ୍ର
Śastrāyasa ନିର୍ମିତ ହୁଏ—Steel with which weapons are made;

ଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ—(ସମାହାର)—ଶତ୍ରୁ ଦେହରେ ଲଗାଇବାର ଓ ଦୂରରୁ
Śastrāstra ଫୋପାଡ଼ିବାର ହତିଆରମାନ—Weapons and missiles.

ଶସ୍ତ୍ରାହତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(୩ୟା ତତ୍, ଶସ୍ତ୍ର+ଆହତ)—ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା
Śastrāhata ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ—Wounded or struck
[ଶସ୍ତ୍ରାହତା—ସ୍ତ୍ରୀ] with weapons; smitten with a weapon.

ଶସ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶସ୍ତ୍ର+ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ—
Śastrī Armed with weapons. ସଂ. ବ—(ଶସ୍ତ୍ର+(ଶସ୍ତ୍ରିଣୀ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ. ଈ)—ଛୁରୀ—Knife.

ଶସ୍ତ୍ରୋତ୍ଥାପନ—ସଂ. ବ—ଶତ୍ରୁ ଅବକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ହତିଆର
Śastrotthāpana ଉଠେଇବା—The lifting of a
[ଶସ୍ତ୍ରୋତ୍ତୋଳନ—ଅନ୍ୟରୂପ] weapon to strike an enemy.

ଶସ୍ପ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ—ଶସ୍ପ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Śaspa (etc) Śashpa etc (See)

ଶସ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଶସ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା, ବଧ କରିବା+କର୍ମ. ଯ;
Śasya ପ୍ରାଣୀମାନେ ଯାହାକୁ ହିଂସା କରି ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାକୁ ଖାଇ ବଞ୍ଚନ୍ତି)—୧। କୃଷିକର୍ମ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ଫସଲ—
1. Agriculturul produce. ୨। ବୃକ୍ଷ ଓ ଲତାର ଫଳ—2. Fruits of trees, plants and creepers. ୩। ଫଳର ସାରାଂଶ—3. The kernel or marrow inside fruits. ୪। କୃଷିଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ଧାନ୍ୟାଦି ବାର୍ଷିକ ଫସଲ—4, Grains; annual crops raised by agriculture; corn. ୫। ସଦ୍‌ଗୁଣ—5. Good quality. ୬। ପ୍ରତିଭାର ହାନି (ହି. ଶ)—6. Loss of talents. ୭। ବାଳତୃଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—7. Young and tender grass. ବିଣ (ଶନ୍‌ସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ପ୍ରଶସ୍ୟ; ପ୍ରଶଂସନୀୟ; ପ୍ରଶଂସାର୍ହ—Praiseworthy; commendable.

ଶସ୍ୟକ—ସଂ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ରତ୍ନ (ଇଂ. ଶ)—
Śasyaka A kind of gem.

ଶସ୍ୟ କୁଳ—ସଂ. ବି—ଧାନ୍ୟାଦି ଶସ୍ୟସମୂହ—Various crops
Śasya kula and grains, cereals.

ଶସ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ବିଲରେ ଚାଷ ହୋଇ ଫସଲ ଅମାଦ
Śasya kshetra କରାଯାଏ—Cornfield.

ଶସ୍ୟଘ୍ନୀ—ସଂ. ବି (ଶସ୍ୟ+ହନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଙ୍କୀ. ଈ)—ଗେରି
Śasyaghnī ପୁଷ୍ପୀ (ଇଂ. ଶ); ଗୁଗୁଚିଆ—Spear-grass.

ଶସ୍ୟ ଜନକ—ସଂ. ବିଣ (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଶସ୍ୟ+ଜନଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.
Śasyajanaka ଅକ)—ଶସ୍ୟୋତ୍ପାଦକ; ଯାହା (ଯେଉଁ ଭୂମି)
ଫସଲ ଉତ୍ପାଦନ କରେ—Producing crops;
yielding crops.

ଶସ୍ୟ ଧ୍ୱଂସ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଧାନ୍ୟାଦି ଫସଲର କ୍ଷୟ—
Śasya dhwaṁsa Destruction of crops.
[ଶସ୍ୟ ନାଶ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶସ୍ୟ ଧ୍ୱଂସକ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. ପୁଂ (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ)—ଧାନ୍ୟାଦି
Śasya dhwaṁsaka ଫସଲର କ୍ଷୟକାରୀ; ଯେ ଫସଲ ନାଶ
[ଶସ୍ୟନାଶକ—ଅନ୍ୟରୂପ] କରେ—Destructive of crops.
(ଶସ୍ୟ ଧ୍ୱଂସିକା, ଶସ୍ୟନାଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶସ୍ୟ ଧ୍ୱଂସୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶସ୍ୟ ଧ୍ୱଂସକ (ଦେଖ)—Śasya
Śasya dhwaṁsī dhwaṁsaka (See) ସଂ. ବି—
(ଶସ୍ୟଧ୍ୱଂସିନୀ—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) ଭୁଲ୍ ବୃକ୍ଷ; ଭୁଲ୍ ଗଛ—Mulberry tree.

ଶସ୍ୟ ନିମିତ୍ତକ—ସଂ. ବି (ଶସ୍ୟ+ନିମିତ୍ତ=କାରଣ+କ)—ଶସ୍ୟରୁ
Śasya nimittaka ଜାତ—Produced from crops.

ଶସ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଫସଲର ବୃଦ୍ଧି—The increase
Śasya bṛuddhi of the yield of corn.

ଶସ୍ୟ ଭକ୍ଷକ—ସଂ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଜୀବ ଶସ୍ୟ ଖାଇ ପ୍ରାଣ ଧାରଣ କରେ—
Śasya bhakshaka Feeding on corn; grani-
[ଶସ୍ୟଭୁକ୍, ଶସ୍ୟଭୋଜୀ, ଶସ୍ୟାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ] vorous.

ଶସ୍ୟ ରକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଧାନ୍ୟାଦି ଫସଲକୁ (ମରୁଡ଼ି,
Śasya rakshaṇa ରୋଗ ଓ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ) ଧ୍ୱଂସରୁ
ରକ୍ଷା କରିବା—Guarding of corn from destruction (by drought, disease and wild animals).

ଶସ୍ୟଳ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ଶସ୍ୟ+ଳ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+ଅ)—
Śasyala ଶସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ; ପ୍ରଚୁର ଶସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ; ଶସ୍ୟଶାଳୀ—Full of
[ଶସ୍ୟଳା—ସ୍ତ୍ରୀ] growing corn.

ଶସ୍ୟ ଶାଳା—ସଂ. ବି—୧ । ଶସ୍ୟାଗାର; ଅମାର—1. Granary.
Śasya śālā ୨ । ଖଳା—2. Threshing floor.

ଶସ୍ୟ ଶାଳୀ—ସଂ. ବିଣ (ଶସ୍ୟ+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ଶାଳନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—
Śasya śālī (ଧାନ୍ୟାଦି) ଶସ୍ୟରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—Abounding
[ଶସ୍ୟଶାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] in crops.

ଶସ୍ୟ ଶ୍ୟାମଳ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶସ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ସାଗୁଅକଣ୍ଠି
Śasya śyāmala ଦେଖା ଯାଉଥିବା (ଭୂମି)—Green
[ଶସ୍ୟ ଶ୍ୟାମଳା—ସ୍ତ୍ରୀ] with crops. [ଉ—ସୁଜଳା
ସୁଫଳା ଏ ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା ଧରା ପରହାତେ ଦେଇ—ଉଧା-
ନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।]

ଶସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କ୍ଷେତରେ ପାଚିଥିବା ଧାନ ଫସଲ
Śasya saṁgraha ଆଦିକୁ ଅଣି ଅମଳ କରିବା—Harvesting of crops.

ଶସ୍ୟ ସଂଗ୍ରାହକ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି ପୁଂ—ପାଚିଥିବା ଧାନ ଆଦି ଫସଲକୁ
Śasya saṁgrāhaka ଅମଳ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—One who
harvests or makes collection of crops.
(ଶସ୍ୟ ସଂଗ୍ରାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶସ୍ୟ ସଂସ୍ଥାନ—ସଂ. ବି—କ୍ଷେତରୁ ଧାନ ଆଦି ଫସଲକୁ ସଂଗ୍ରହ ବା ଅମଳ
Śasya saṁsthāna କରି ଅମାରରେ ସାଇତିବା—Storing
ଶସ୍ୟ ସଂସ୍ଥାପକ, ଶସ୍ୟ-ସଂଚୟ, ଶସ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ } ଅନ୍ୟରୂପ of corn or grain
after harvesting.

ଶସ୍ୟ ସଂସ୍ଥାପକ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି ପୁଂ (ଉପପଦ ତତ୍)—ବଡ଼ ଗୃହୀ;ଧାନ
Śasya saṁsthāpaka ଆଦି ଯେ ଜମା କରି ରଖେ—Storer
of grains.
[ଶସ୍ୟ ସଂଚୟୀ, ଶସ୍ୟ ସଞ୍ଚୟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶସ୍ୟ ସମ୍ବର—ସଂ. ବି (ଶସ୍ୟ+ସମ୍+ବୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ- ଅ)—୧ । ଶାଳ
Śasya sambara ବୃକ୍ଷ—1. The Śāla tree. ୨ । ଅଶ-
କର୍ଣ୍ଣ; ଲତା ଶାଳ—2. A species of spreading
Śāla tree.

ଶସ୍ୟ ସମ୍ଭାର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶସ୍ୟରାଶି; ପ୍ରଚୁର ଶସ୍ୟ—
Śasya sambhāra A rich crop.

ଶସ୍ୟାଗାର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଅମାର—
Śasyāgāra Granary.

ଶସ୍ୟାଧାର—ସଂ. ବି—ଶସ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ କରିବା ପାତ୍ର—
Śasyādhāra A receptacle for storing grain.

ଶସ୍ତ୍ର—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶସ୍ତ୍ର)—ଶସ୍ତ୍ର (ଦେଖ)—Śastra (See)
Śasra [ଉ—ଶାସ୍ତ୍ରାରମ୍ଭ ଶସ୍ତ୍ରଘାତ ଏହା ନ ବିଗୁଣ—ଶିବ-
ଶସ୍ତ୍ର ସ୍ତବ୍ରୋଦୟ ।] ଗ୍ରା ବିଣ ଓ ବି—ସହସ୍ର (ଦେଖ)—
ଶସ୍ତର Sahasre (See) Thousand. [ଉ—ସୁଦର୍ଶନ
ଚକ୍ର ବାଡ଼ ଶସ୍ତ୍ରେ ଗୁଣ ସୀମା—ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣଗୀତା ।]

ଶହ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ (ସଂ. ଶତ)—୧ । ଶତ ସଂଖ୍ୟା; ୧୦୦—
Śaha 1. Hundred, 100. ୨ । ଶଥ (ଦେଖ)—
ଶଉ, ଶ 2. Śā-a (See) ୩ । ବହୁ; ଅନେକ—3. Many;
ସୌ numerous. ପ୍ରାଦେ (ପୁଗ) ବିଣ ଓ ବି-ନଡ଼ିଆ ଗଣତିରେ
ବ୍ୟବହୃତ ପରିମାଣ ବିଶେଷ; ତିନିପଣ ୧୨ ଗଣ୍ଡା—
4. A unit used in counting cocoanuts, 288 cocoanuts.

ଶହ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ (ଶହ ଓ ହଜାର ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟର ସାଙ୍କେତିକ)—
Śa,ha ୧। ଶତ ଶତ ଓ ସହସ୍ର ସହସ୍ର; ଅସଂଖ୍ୟ—1. Hundreds
ହାଜାର ହାଜାର and thousands. ୨ । ଶତ ଶତ ସହସ୍ର ସହସ୍ର
ସୌ ସୌ; ହଜାର ହଜାର ମୁଦ୍ରା—2. Hundreds and
thousands of coins.

ଶହକ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂ. ଶତକ)—ଏକଶତ ମାତ୍ର—
Śahaka ଏକଶ ଏକସୌ One hundred only.

ଶହକଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଶଅକଡ଼ା (ଦେଶ)—Śa-akardā (See)
Śahakardā ଶତକରା **सौकडा**

ଶହକ ବହକ—ଦେ. ବ—ସକ୍ ବକ୍ (ଦେଶ)—
Śahaka bahaka Sak bak (See)

ଶହକା(କୁ) ଶହ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଶତ ଶତ; ବହୁଶତ—
Śahakā(ku) śaha Hundreds and hundreds. ଦେ. ଶତ ଶତ **सौका सौ** କ୍ରି.ବଣ—ଶହ ଶହ କରି—By hundreds.

ଶହକିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଏକଶତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to Śahakiā 100. ୨ । ଯେଉଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁଞ୍ଜ ବା ଗୋଷ୍ଠରେ ଏକଶ ଏକଶ ୧୦୦ ଲେଖାଏଁ ବସ୍ତୁ ଥାଏ—2. Consisting of things grouped into one hundred in each group.
एकसौका

ଶହେକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ଶତ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ—1. In a hundred; amongst or out of hundred.
Śahake
ଶତକରା **सौमे** ୨ । ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ—2. Out of many.

ଶହମ୍ବର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଶଅଁବର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Śahambara (etc) Śa-añbara. etc (See)

ଶହମ୍ବାଳି—ଦେ. ବ—ଶଅଁବାଳ (ଦେଶ)
Śahambāli Śa-añbāli. (See)
(ଶହମ୍ବାଳୁ, ଶହମ୍ବାଳୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶହର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶବର)—ଶଅର (ଦେଶ)—Śa-ara. (See)
Śahara ବୈଦେ. ବ—ସହର (ଦେଶ)—Śahara. (See)
ଶବର **सवर** ସହର **शहर**

ଶହର(ରା) ପଲ୍ଲି—ଦେ. ବ—ଶଅରପଲ୍ଲ (ଦେଶ)
Śahara(rā) palli Hamlet inhabited by Śabaras.
ଶବର ପଲ୍ଲୀ **सवर पल्ली**

ଶହରା—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଲଘୁ ଶାଉଦ ଧାନ (ଏହାର ଚେପା ଚଳା ଓ ଗୁଡ଼ୁଳ ନାଲିଆ)—A sort of coarse winter paddy. ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶହର; ଶବର—Bird-catcher; fowler; Savara.
Śaharā

ଶହରାଡ଼ି(ଳି)—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶରାଟି; ଶରାଳ)—ଶରାଟି (ଦେଶ)
Śaharārdi(li) Śarāṭi. (See)

ଶହରୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଶବରୀ)—ଶବର ପତ୍ନୀ—
Śaharuṇī ଶବରୀ **सबरी** A śabara woman.
(ଶହର—ସଂ)

ଶହଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶଲ୍ୟ)—ଶଅଳ (ଦେଶ)
Śahala Śa-ala. (See)
ଦେ. କ୍ରି. ବଣ ଓ ବଣ—ସହଳ (ଦେଶ)—
Sahala (See)

ଶହଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶଲ୍ୟ)—୧ । ଶଲ (ଦେଶ)—1. Śala
Śahala (See). ୨ । ଶଲ୍ୟ; କଣ୍ଟକ; ବାଧା—2. Obstacle; ସସ୍ତା impediment. ବୈଦେ (ଥରବ) ବଣ (ଅ. ସହଲ୍ = **सस्ता** ସୁପ୍ରାପ୍ୟ; ଶସ୍ତା) – ଶସ୍ତା—Cheap. (ଉ—କାଣୀମହଲ, ବାଟରେ ଶଲ୍ଲ ଆ ଭାର ଶହଲ—ଚଗ ।)

ଶହସ୍ତ୍ର(ସ)—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶସ୍ତ୍ର)—୧ । ଶସ୍ତ୍ର (ଦେଶ)—1. Śastra
Śahastra(sra) (See) ୨ । କାର୍ଯ୍ୟସାଧନର ଉପାୟ—
ଶସ୍ତର 2. Expedient or means employed for accomplishing an object.
शस्तर

ଶହୁରା—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସଂ. ଶବର)—ଶବର (ଦେଶ)
Śahurā ଶବର **सवर** Śabara. (See)
(ଶହୁରାଣୀ, ଶହୁରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶହୁରା ପଲ୍ଲି(ଲ୍ଲି)—ଦେ. ବ—ଶବରପଲ୍ଲି (ଦେଶ)
Śahurā pali(lli) Śabarapalli. (See)
ଶବରପଲ୍ଲୀ **सबरपल्ली**

ଶହେ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂ. ଶତ)—ଏକ ଶତ—One hundred.
Śahe [ଦ—ଘୁଣ୍ଟ ଜଣ୍ଟାରେ କାରକାରରେ ଶହେ ନଡ଼ିଆର ଅର୍ଥ
ଏକଶ ଏକଶହ ନଡ଼ିଆ ନୁହେଁ; ଶହେ ନଡ଼ିଆର ଅର୍ଥ କା.୦/୧୨
एकसौ ବା ୨୮୮ ଗୋଟା ନଡ଼ିଆ ।]

ଶହେ କଡ଼ା(ରା)——ଦେ. ବଣ—୧ । ଶତକରା—1. Per cent.
Śahekardā(rā) ୨ । ଶତ ଶତ—2. Hundreds of, ୩ ।
ଶତକରା **सैकडा** ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ—3. Many; numerous; innumerable.

ଶହେକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଏକଶତ ମଧ୍ୟରେ—
Śaheke Amongst a hundred.
ଶତକରା **सौमें**

ଶହେଗଡ଼—ପ୍ରା. ବ—ଶଗଡ଼
Śahegarda Bullock cart.
[ଦ—ଏଥିରେ ୧୦୧ ଖଣ୍ଡ କାଠ ଥିବାରୁ ଏପରି ନାମକରଣ ହୋଇ ଥିବା ପ୍ରାମ୍ୟ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ।]

ଶାଁସ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶସ୍ୟ)—୧ । ନଡ଼ିଆ ଆଦି ଫଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥ
Śañs କୋମଳ ସାରଭାଗ—1. The kernel inside
ଶାସ **गुदा** fruits, such as cocoanuts. ବୈଦେ. ବ.
ଶାସୀ ଶାଶୀ (ଇଂ ଶାସ୍=କାଚ ରକ୍ଷିବା ପର୍ଦ୍ଦା)—କବାଟ ଓ ଅଲମାରିରେ ଲଗିବା କାଚର ଫଳକ—2. A pane of glass, to put on a door or almirah.

ଶାଆଡ଼ା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶାଖୋଟ)—ଶାହାଡ଼ା (ଦେଶ)
Śā-ārdā Śāhārdā (See)

ଶାଆଣ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶାଣ)—ଶାଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Śā-āṇa (etc) Śāṇa etc (See)
[ଉ—ସେ ଶରରୁ କେତେ ଦୋଇଛି ଗିଲା ଘଷା, କେତେକ ଦୋଇଥିଛି ଶାଆଣରେ ଲେଖା । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ବିରାଟ ।]

ଶାଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶାଣ ଦେବା (ଦେଶ)
Śāāṇibā Śāṇa debā (See)
ଶାଣଦେଓୟା **सानदेना**

ଶାଆସ(ସ୍ତ୍ର)—ପ୍ରା. ବ—(ସଂ. ଶାସ୍ତ୍ର)—ଶାସ୍ତ୍ର (ଦେଶ)
Śā-āsra(stra) Śāstra (See)

ଶାଆଁବାଳ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶମ୍ବଳ)—ଶମ୍ବାଳ (ଦେଶ)
Śā-āñbāḷi Śambāḷi (See)
ଶାଆଁବାଳଆ(ସ୍ତ୍ରୀ); ଶାଆଁବାଳୁଆ ଶାଆମ୍ବାଳ, ଶାଆମ୍ବାଳୁଆ } —ଅନ୍ୟରୂପ

ଶାଆରିଆ—ପ୍ରାଦେ.—(ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଶାଉଳିଆ (ଦେଶ)
Śā-āriā Śāuliā (See)

ଶାଆଳା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗୋରୁମାନଙ୍କର ରୋଗ—
Śā-āḷā A fatal disease of the cows.
[ବ୍ୟ—ଏହି ରୋଗରେ ଗୋରୁମାନଙ୍କର ବେକ ଫୁଲେ, ଅଗ ଚଟୁଆ ଫୁଲିଯାଏ; କିଛି ଖାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ। ମୁହଁରୁ ନାଳ ଗଡ଼େ। ଦିନେ ବା ଦେଢ଼ ଦିନରେ ଗୋରୁ ମରିଯାଏ। ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରରେ ପ୍ଲେଗ ରୋଗ ଭଳି ଏ ଅତି ମାରାତ୍ମକ।]

ଶାଇ—ଦେ. ବ—ସାହି (ଦେଶ)
Śāi Śāhi (See)

ଶାଇପ[ପ୍ୟ]—ପ୍ରା. ବ.—[ସଂ. ଶାପ]—ଅଭିଶାପ—
Śāipa (pya) Curse. [ଉ—ଜାଣି ନ ପାରନ୍ତି ବଅସ ଧାଏ, ଏବେ ମରୁଅଛି ଗୁରୁ ଶାଇପେ। ଭଗ।]

ଶାଇଁ—ଦେ. ବ—୧। (ସଂ. ଶମୀ)—ଶମୀବୃକ୍ଷ—1. A tree;
Śāiñ Prosopis Spicigera; Mimosa Suma;
ଶାଈ ସ୍ତ୍ରିକ୍ରର, ଛେକର spung tree. ୨। ବୁଢ଼ା
ଦଡ଼ି ସିରା ମୂଳାର ମଝିରେ ଥିବା ଚେମଡ଼ା ଅଂଶ ବା ତନ୍ତୁ-
2. Tenacious fibre inside an over-grown radish.

ଶାଇଁଆ(ସ୍ତ୍ରୀ)—ଦେ. ବିଶ—ବୁଢ଼ା (ମୂଳା); ଯେଉଁ ମୂଳା ଚେମଡ଼ା ହୋଇ
Śāiñā(yā) ଯାଇଥାଏ—A radish which has
ଦଡ଼ିଦଡ଼ି ସିରାବାଳା become fibrous.

ଶାଇଁକଣ୍ଟା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶମୀକଣ୍ଟକ)—ଶମୀକଣ୍ଟା (ଦେଶ)—
Śāiñkaṇṭā Śamīkaṇṭā (See); A tree; Acacia
ଶାଈକାଁଟା Suma.

ଶାଉଶାଙ୍କ—ପ୍ରା. ବ (ନାମ)—ଗୁପ୍ତ ବଂଶର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା ଶଶାଙ୍କ (ଦେଶ)
Śāuśāṅka Śasāṅka (See
ଶଶାଙ୍କ ଶଶାଙ୍କ

ଶାଉଁଳା(ଳି)—ଦେ. ବିଶ—୧।(ସଂ. ଶ୍ୟାମଳ)—ଶ୍ୟାମଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ-
Śauñḷa(li) 1. Dark blue. (ଯଥା—ଶାଉଁଳୀ
(ଶାଉଁଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ନାକରେ ସାଉଁଳୀ ଗୁଣା, ମାଉତ ପକେଇଲା
ଶ୍ୟାମଳବର୍ଣ ଶ୍ୟାମଳବରଣ, କାଳା, ଶାବଳ ଭଗ।) ୨।
ସାଉଁଳା (ଦେଶ)—2. Śauñḷā (See)

ଶାଉଁଳୀ—ଦେ. ବ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଶ୍ୟାମଳା)—କାଳୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
Śauñḷi A dark complexioned woman.
ଶ୍ୟାମଳବର୍ଣ ଶାବଳୀ; କାଳୀ

ଶାଏକ—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶାସ୍ତ୍ରକ)—ଶାସ୍ତ୍ରକ (ଦେଶ)
Śāeka Śāyaka (See)

ଶାକ୍‌ରା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଏକପ୍ରକାର ସାମୁଦ୍ରିକ
Śāk-rā chingurḍi ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିମାଛ—A kind of sea-shrimp.

ଶାକ—ସଂ. ବ (ଶକ୍ ଧାତୁ=ସମର୍ଥହେବା+କରଣ ଘ; ଏହା ସାହାଯ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ନ ଭୋଜନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ)—
Śāka
୧। ଶାଗ; ଅନ୍ନ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟଞ୍ଜନରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ବୃକ୍ଷାଦିର ଫଳ, ଫୁଲ, ବୃନ୍ତ, ମୂଳ, ପତ୍ରାଦି; ଶାକସବଜି—1. Vegetable used as food or curry; greens ୨। ଜିରମିଶ ଜିଅଣ; ତରକାରି—2. Vegetable curry. ୩। ତରକାରିସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟବହୃତ କେତେକ ବୃକ୍ଷର ପତ୍ର ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାଖା; ପତ୍ରଶାକ—3. Potherb. ୪। ଭାରତର ରାଜବଂଶବିଶେଷ—(ବୁଦ୍ଧଦେବ ଏହି ବଂଶରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ)—4. Name of a royal family of India. ୫। (ଶକ+ଅ)—ଶକଦ୍ୱୀପ; ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଷଷ୍ଠ ଦ୍ୱୀପ—5. One of the six islands of the ancient N. India of the Hindus. ୬। ଶାକ ବୃକ୍ଷ; ଶାଗୁଆନ ଗଛ—6. The teak wood (tree); Tectona Grandis. ୭। କୌଣସି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳରୁ ଅଥବା ପ୍ରଧାନ ଘଟନାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଗଣାହେବା ସମ୍ବତ୍ସର—7. An era dating from tne reign of a celebrated king or from the date of some important event. ୮। ଶକାବ୍ଦ; ଶାଳିବାହନାବ୍ଦ—(ଏହା ଖ୍ରୀଷ୍ଟଜନ୍ମର ୭୬ ଅବ୍ଦରୁ ଅବ୍ଦ ବର୍ଷ)—8. The era beginning from 76 A. D, ୯। ଭୂର୍ଜବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—8. Birch tree. ୧୦। ଶିରୀଷଗଛ (ଦେଶ) (ହି. ଶ)—10. Accacia Lebbec (tree). ୧୧। ଶକ୍ତି; ବଳ (ହି. ଶ)—11. Strength; power. [ବ—ଭାଷାରେ ଶାକ ବା ଶାଗ କେବଳ କେତେକ ବୃକ୍ଷର ପତ୍ର (ଯାହା ଖାଦ୍ୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ତାହା)କୁ ବୁଝାଏ; କିନ୍ତୁ ସଂସ୍କୃତ ଶାକର ଅର୍ଥ ଅଦ୍ୟାବଧି ସକଳପ୍ରକାର ଉଦ୍ଭିଦ ଓ ଉଦ୍ଭିଦର ସକଳ ପ୍ରକାର ଅଂଶ। ଓଡ଼ିଆରେ ଶାକର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଶାକସବଜି ବା ଜିରମିଶ ତରକାରିର ଉପକରଣ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ପତ୍ର, ପୁଷ୍ପ, ଶାଖା ଆଦି। ହିନ୍ଦୀରେ ଶାକର ଅର୍ଥ ଶରିଷା ତିଅଣ। ଭାବପ୍ରକାଶ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି, ଶାକ ଷଡ଼ବିଧ—ପତ୍ର, ପୁଷ୍ପ, ଫଳ, ନାଳ, କନ୍ଦ(ମୂଳ) ଓ ସ୍ୱେଦଜ (ଛତୁ)।

ଅମରଟୀକାରେ ଶାକ ଦଶବିଧ—ମୂଳ, ପତ୍ର, କାଣ୍ଡ (ବାଉଁଶ ଆଦିର କଉଡ଼ି ବା ଗଜା), ଅଗ୍ର (ବେତ ଆଦିର ଅଗ), ଫଳ, କାଣ୍ଡ (କନ୍ଦା), ଅଧିରୂଢ଼କ [ତାଳ, ନଡ଼ିଆ ଆଦିର ଖଙ୍କୁ), ତ୍ୱକ୍ (ଛାଲ), ପୁଷ୍ପ, ଛତୁ (ଛତୁ)। ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଶାକ ବିଷ୍ଟମ୍ଭୀ, ଗୁରୁ, ରୁକ୍ଷ, ଅଛିଶସ୍ତ ମଳଜନକ ଓ ମଳମୂତ୍ରନିଃସାରକ। ଶାକ

ଶରୀର ଓ ଅସ୍ଥି ନାଶକ; ଏହା ଜେଓ, ବର୍ଣ୍ଣ, ଭକ୍ତ, ଶୁଚି, ପ୍ରଜ୍ଞା, ସ୍ମୃତି ଓ ଗତି ବିନଷ୍ଟ କରେ ଏବଂ ଅକାଳରେ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଜନ୍ମାଏ । ଏଥିରେ ରୋଗମାନେ ବାସ କରନ୍ତି । ସୁତରାଂ ସୁବୁଦ୍ଧି ବ୍ୟକ୍ତି ଶାକ ଭୋଜନ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବେ । ନିମ୍ନରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶାକର ଓଡ଼ିଆ ନାମ ସେମାନଙ୍କ ସଂସ୍କୃତ ନାମ ସହିତ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଉଅଛି—

ସଂସ୍କୃତ	ଓଡ଼ିଆ
ତାମ୍ବୁଳ—	ବଥୁଆ
ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସୁନ୍ଦରକ—	ପିତାଶାଗ
ଟାଳକ—	ମଦରଙ୍ଗା
ପୋତକୀ—	ପୋଇ
ରୋହିଣୀ—	ପୋଦିନା
ତଣ୍ଡୁଳୀ	ଲେଉଟିଆ
ପାଳଙ୍କ୍ୟା—	ପାଳଙ୍ଗ
ପଟଶାକ—	ନଳତାଶାଗ
କଳମ୍ବୀ—	କଳମ
ଲୋଣା—	ଲୁଣୁଲୁଣିଆ
ଚାଙ୍ଗେରୀ—	ଅମ୍ଳିକତ
ଚୁକ୍ର; ଚୁକ୍ରିକା—	ଖଟାପାଳଙ୍ଗ
ହିଲମୋଚିକା—	ହିଡ଼ମିଚି
ସୁନ୍ଦରସନ୍ଧକ—	ସୁନ୍ଦୁସୁନ୍ଦିଆ
ରଣକଶାକ—	ବୁଟଶାଗ

ଏହା ଛଡ଼ା କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗଛର ଓ ଲତାର ପତ୍ର ମଧ୍ୟ ଶାକରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା— ଶୋଭାଞ୍ଜନ (ଶଜନା), ସାରୁ (କରୁ), ପଟୋଳ (ପୋଟଳ), ସର୍ଷପ (ସୋରିଷ), ଯବାନୀ (ଯୁଆଣୀ), ମୂଳକ (ମୂଳା), କାରବେଲ୍ଲ [କଲରା] ବୃଷ୍ଟାଣ୍ଡ [କଖାରୁ] ।] ସଂ. ବିଣ. [ଶକ+ଅ]—ଶକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to Śaka.

ଶାକ କଲମ୍ବକ—ସଂ. ବି.—୧ । ପିଆଜ (ହି. ଶ)—1. Onion. ୨ । ବସୁଣ (ହି. ଶ)—2. Garlic.
Śāka kalambaka

ଶାକ ଗଛ—ଦେ. ବି.—ଶାଗୁଆନ ବୃକ୍ଷ—The teak wood tree.
Śāka gachha (ଭୂ—ପଣ୍ଡିତ ପରି ଶାକ ଗଛ ଚହିଁ ଅଛି; ଏଣୁ ଶାକ ମାଣ୍ଡୟାନ ସଗ୍ରୁଆନ ଦ୍ୱୀପ ସ୍ୱଜନ ବୋଲାଉଛି ।—ବୃଷ୍ଣିଦିହ ମହାଭାରତ ।)

ଶାକ ଚୁକ୍ରିକା—ସଂ. ବି—୧ । ଅମ୍ଳ ଲୋଣି ଶାଗ; ଅମ୍ଳିକତ ଶାଗ (ଦେଖ)
Śāka chukrikā 1. Āmliti Śāga (See) ୨ । ତିନ୍ତୁଳ—(ହି. ଶ) —2. Tamarind.

ଶାକଟ—ସଂ. ବିଣ—(ଶକଟ+ଅ)—ଶକଟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating
Śākaṭa to cart; vehicular. ବି—(ଶକଟ+ବହନାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ଯୁଗ୍ୟ; ଯୁଗବାହୀ ପଶୁ—1. Beasts yoked to a cart or plough. ୨। ଶ୍ଳେଷ୍ମାତକ ବୃକ୍ଷ; ବହୁବାର ବା ଗରଦଣା—2. Cordia Myxa (tree). ୩ । ଓଲୁ; ଭୂଦ୍ଧାଳକ—3. Dillenia Speciosa (tree). ୪ । ଗାଡ଼ିର ବୋଝ (ହି. ଶ)—4. Cart-load. ୫ । ଧବ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—5. Anogisus Latifolia (treet).

ଶାକ(କେ)ଟା—ଗ୍ରାବେ (ଗଡ଼ଜାତ). ବି.—ନାଡ଼ିଖାଇ ବନ୍ୟ
Śāka(ke)ṭā ଗଛ; [ଏଥିର ଫଳ ଚେପ୍ଟା; ଏ ଫଳର ଛେଚ ରସ ବାହାର କରି ଶୁଖାଇ ତୁଷ ପିଠା ଓ ଖିରି କରି ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି ।]—A kind of wild tree with flat fruits, the soft kernel of which is used as food.

ଶାକଟାଖ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଧବ ବା ଧଅ ଗଛ—A timber tree; Cono
Śākaṭākhya carpus Latifolia; Anogisus Latifolia.

ଶାକଟାୟନ—ସଂ ବି—(ଶକଟ+ଅୟନ)—ଜନୈକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଂସ୍କୃତ
Śākaṭāyana ବୈୟାକରଣିକ—Name of a Celebrated Sanskrit grammarian of ancient times. [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ । କେବଳ ଖଣ୍ଡିଏ ପୋଥି ଲଣ୍ଡନରେ India house (ଇଣ୍ଡିଆହାଉସ୍) ନାମକ ଭାରତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟର ଓ ଅଇଖଣ୍ଡିଏ ପୋଥି ମାନ୍ଦ୍ରାଜନଗରସ୍ଥ ପଶ୍ଚିମ ସମାଜର ପୁସ୍ତକାଳୟରେ ଅଛି । କେହି କେହି ଏହାଙ୍କୁ ପାଣିନିଙ୍କ ପୂର୍ବକାଳୀନ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେହି କେହି ତାଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବୋଲି କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହାଙ୍କ ନାମର ଉଲ୍ଲେଖ ପାଣିନି ବ୍ୟାକରଣରେ ଅଛି (ହି. ଶ)]

ଶାକଟିକ—ସଂ. ବିଣ.ସୁଂ—(ଶକଟ+ଇକ)—୧। ଶକଟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1.
Śākaṭika Relating to a cart. ୨ । ଶକଟାରୋହୀ—2. Riding on a cart; travelling by carts. ୩ । ଶକଟଚାଳକ—3. Driving a cart. ବି.—ଶଗଡ଼ିଆ; ଗାଡ଼ିଆନ୍—Cartman; cart driver.

ଶାକଟୀନ—ସଂ. ବିଣ—(ଶକଟ+ଇନ)—ଶକଟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relat-
Śākaṭīna ing to cart. ବି.—୧ । ଖଣ୍ଡିଏ ଗାଡ଼ିରେ ବୋଝାଇ ହେବା ପରିମିତ ଦ୍ରବ୍ୟ—1. A cartload of any thing. ୨ । ବିଂଶତି ତୁଳା ପରିମାଣ; ୨୦୦୦ ପଳ; ୨୫୦୦ ଅଇନ୍ସ୍—2. A unit of measure or weight.

ଶାକ ତରୁ—ସଂ. ବି—୧। ଶାଗୁଆନ ଗଛ—1. The teak tree;
Śāka taru Teoetona Grandis. [ଦ୍ର-ଏହା ଗମ୍ଭୀରାଗମ୍ଭୀ ଶାକବୃକ୍ଷ } ବଡ଼ ତରୁ । ନୂତନ ମଞ୍ଜିକାଠ ହଳଦିଆ ଓଗଡ଼ ପାକଲ ହେଲେ ଶାକଦ୍ରୁମ } —ଅଳ୍ପୀରୂପ] ଇଷତ୍ ନାଲି ହୁଏ । ଏଥିର କାଠ ଅନ୍ୟ ବଡ଼ ଶେଗୁନ କାଠ ଅପେକ୍ଷା କୋମଳତର ଓ ବହୁତର କାଳସ୍ଥାୟୀ; ଅନ୍ୟ ସଂ ପର୍ଯ୍ୟାୟ— ଏଥିଦ୍ୱାରା ଶକ୍ ପାଲିଶ୍ କାମ ହୁଏ । ଶାକ, ଜଳଜ ପତ୍ର, ସ୍ଥିରସାର, ଗୃହଦ୍ରୁମ, ଅଭିପତ୍ର ଯାଭା ଓ ବ୍ରହ୍ମ ଦେଶର ଜଙ୍ଗଲମାନଙ୍କରେ ଏହି ଗଛ ଜନ୍ମେ, କିନ୍ତୁ ଆମ ଦେଶରେ

ଶ୍ରେଷ୍ଠକାଷ୍ଠ, ଶରପତ୍ର, ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରୋପମା, ମହାପତ୍ର, ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରୋପମ—
ଶାଗୋନ, ଶାଗବନ, ଶଗୁନ ଶେଗୁନ
ଫା—ଫିଲଗୋସ
ଅ—ଅଜନୁଲ୍‌ଫିଲ
ତେ—ଟେକତେକ୍ଟ, ଟେକ୍ଟ
ତା—ଟେକ
ମ—ସାଗ୍ୱେ, ସାଗବନ୍

ଶୁଷ୍କ ଅଣି ଲଗାଇଲେ ଗଛ ହୁଏ । ପତ୍ର ବଡ ବଡ ଓ ଲୋମଶ ଏବଂ ଧାର କଟା କଟା; ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ପତ୍ର ଝଡ଼େ । ଶୀତକାଳରେ ଫଳ ହୁଏ । ଏହାର ଫୁଲ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହାର ଛେଲର ଭାଗ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା ମଧୁର କଷାୟ ରସ, ସାରକ, ରୁକ୍ଷ, ବଳକର ଏବଂ ଜ୍ୱର, ଦାହ, କଫ, ପିତ୍ତ ଓ ଶ୍ରମ ନାଶକ ୨ । ବରୁଣ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ) 2. Crateava Religiosa tree.

ଶାକ ଦ୍ୱୀପ—ସଂ.ବି—(ଶକ+ଅ=ଶାକ ଶାକ+ଦ୍ୱୀପ)—୧ । ଭାରତର
Śāka dwīpa ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶ ବିଶେଷ, [ଦ୍ର—କେହି କେହି ଏହାକୁ ସିଥିୟା (Scythia) ଓ କେହି କେହି ଆଧୁନିକ ପାରସ୍ୟ (Persia) ବୋଲି ନିରୂପଣ କରନ୍ତି । ଏହି ଦେଶବାସୀ ଶକ ଜାତୀୟ ବୀର (Scythians) ମାନେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମର ପୂର୍ବ ୧ମ ଶତାବ୍ଦୀ ଓ ପରବର୍ତ୍ତି-ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରି ସେଠାରେ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଇରାନ୍ ଓ ତୁର୍କୀସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ଏ ଦେଶରେ ଅକ୍‌ସସ୍ ନଦୀ ପ୍ରବାହିତ (ହି. ଶ) (ଶକ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—1. Ancient Scythia or Persia. ୨ । ପୁରାଣାନୁସାରେ ସାତଦ୍ୱୀପରୁ ଏକ—2. Name of one of the 7 mythological islands. [ଦ୍ର—ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ଗୋଟିଏ ବଡ ଶାଗୁଆନ ଗଛ ଥିଲା ବୋଲି କଥିତ । ଏ ଦ୍ୱୀପର ଚାରି ପାଖେ କ୍ଷୀର ସମୁଦ୍ର (ହି.ଶ)]

ଶାକଦ୍ୱୀପୀ—ସଂ. ବି.ପୁଂ—(ଶାକଦ୍ୱୀପ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ମଗ
Śākadwīpi ବ୍ରାହ୍ମଣ—1. A Brāhmaṇa of the ancient country of Maga (Arakan). ୨ । ଶାକଦ୍ୱୀପବାସୀ-2. Ancient Scythians or Persians. [ଦ୍ର—ପ୍ରଧାନ ସଂସ୍କୃତ ବୈୟାକରଣିକ ପାଣିନି ଶାକଦ୍ୱୀପୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶୀୟ ଥିଲେ ଓ ଗର୍ଗ୍ଗ ନାମକ ମୁନି ଏହି ବଂଶର ଆଦିପୁରୁଷ ଥିଲେ । ଶାକଦ୍ୱୀପୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପକୁ ଆଗମନ ବିଷୟ ବିବରଣରେ ଅଛି ଯେ, କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶାମ୍ବ ସୂର୍ଯ୍ୟମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣକରି ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ; ସୂର୍ଯ୍ୟୋପାସନାବିଧିଜ୍ଞ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାକଦ୍ୱୀପରେ ମିଳିବା କଥା ଶାମ୍ବ ଜାଣିବାରୁ ସେଠାରୁ କେତେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ । ଏ ସମୟରେ ଭାରତରେ ଓ ଶାକଦ୍ୱୀପରେ ଆର୍ଯ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ପାରସ୍ୟରେ ଯଜ୍ଞକାରୀ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ 'ମଗ' ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଶାକଦ୍ୱୀପୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ମଗ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା—ହି. ଶ ।] ସଂ. ବିଣ.—ଶାକଦ୍ୱୀପବାସୀ—Residing in Śākadwīpa.

(ଶାକଦ୍ୱୀପୀୟ)—ଅନ୍ୟରୂପ ।

ଶାକ ନାଳ—ସଂ. ବି.—ହଂସାଦି ବର୍ଗର ବଡ଼ (ଏକ ଦାଣ୍ଡରୁ ଉଚ୍ଚ)
Śāka nāla ଜଳଚର ବା କୂଳେଚର ପକ୍ଷୀ । (ଏମାନେ ତୃଣମୟ ଶାକନାଳ ଜଳାଭୂମିରେ ଚରନ୍ତି, ଦେହ ଖଇରା, ମୁଣ୍ଡ ଗୋଲାପୀ]—**ଲାଲଶିରା** The pink-headed duck; Rhodenessa Caryophyllacea.

ଶାକ ପତ୍ର—ସଂ. ବି.—୧ । ଶାଗ; ଭଲକାରୀ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ବୃକ୍ଷାଦିର
Śāka patra ପତ୍ର—1. Leaves of potherb. ୨ । ଶୋଭାଞ୍ଜନ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—2. Moringa tree.

ଶାକପାର୍ଥିବ—ସଂ ବି. ପୁ—(ମ. ତ. ଲୋ. ଶାକପ୍ରିୟ ପାର୍ଥିବ; ଶକ+ଅ
Śākapārthiba +ପାର୍ଥିବ)—୧ । ନିଜ ନାମରେ ଅବ୍ଦ (ସନ) ଚଳାଇବାର ପ୍ରିୟ ରାଜା—1. A king fond of starting an era in his name (Apte). ୨ । ନିରାମିଷ ଭୋଜନ ପ୍ରିୟ ରାଜା—2. A vegetarian king.

ଶାକ ବଂଶ—ସଂ.ବି—ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ରାଜବଂଶ ବିଶେଷ (ଏହି ବଂଶରେ
Śāka bamśa ବୁଦ୍ଧଦେବ ଜନ୍ମିଥିଲେ)—Name of a royal family of ancient India.

ଶାକ ବର—ସଂ. ବି—ଜୀବଶାକ (ହି. ଶ)
Śāka bara A kind of pot herb.

ଶାକବରା—ସଂ. ବି—ଜୀବନ୍ତୀ ଲତା (ହି. ଶ)
Śākabarā Celtis Orientalis (creeper).

ଶାକ ବଲ୍ଲୀ—ସଂ ବି.—ଲତାକରଞ୍ଜ (ଦେଖ)
Śāka ballī Latā Karañja (See)

ଶାକ ବାଟ(ବାଟିକା)—ସଂ ବି.—ଶାଗ ବିଆର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
Śāka bāṭa(bāṭikā) A plot of land on which pot herbs are grown.

ଶାକବାଲେୟ—ସଂବି.—ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯଷ୍ଟିକା (ହି.ଶ)—Clerodendron
Śākabāleya Syphonanthes (plant).

ଶାକବିନ୍ଦକ—ସଂ ବି.—ବେଲ ଗଛ (ହି. ଶ)
Śāka bindaka Bilwa tree.

ଶାକ ବିଲ୍ୱ—ସଂ ବି.—ବାର୍ତ୍ତାକୀ; ବାଇଗଣ—Egg plant; Sola-
Śāka bilwa num Melongena.

ଶାକବୀର—ସଂ. ବି.—୧ । ବଥୁଆ ଶାଗ—1. Chenopoduim
Śākabīra (pot herb). ୨ । ସୁରଣୀ ଶାଗ—2. Hogweed. ୩ । ଜୀବଶାକ (ହି. ଶ)—3 A kind of potherb.

ଶାକଭାଜି—ସଂ. ବି—ଘୃତ ବା ତୈଳାଦି ଦ୍ୱାରା ଭର୍ଜିତ ଶାକ ପତ୍ର—
Śākabhāji Pot herb fried in ghee or oil.
ଶାକଭାଜୀ ଶାକଭାଜୀ

ଶାକଭୁକ—ସଂ ବିଣ.—(ଶାକ+ଭୁଜ୍‌ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ବ୍ୟ)—ଯେ କେବଳ
Śāka bhuk ଶାଗ ଖାଇ ବଞ୍ଚେ—Vegetarian; granivor-
(ଶାକଭୋଜୀ, ଶାକଭକ୍ଷ)—ଅନ୍ୟରୂପ । ous.

ଶାକ ମତ୍ସ୍ୟ—ସଂ ବି—(ଶାକ ମିଶ୍ରିତ ମତ୍ସ୍ୟ;ମ ତ ଲୋ)--ନାନାବିଧ ଶାକ-
Śāka matsya ସହିତ ସହିତ ପକ୍ୱ ମତ୍ସ୍ୟ; ମାଛ ମଇଦ—
ଶାକମାଛ ଶାକମଚ୍ଛଳୀ Curry prepared by cooking vegetables with fish. (ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ସ୍ୱାଦୁ, ଗୁରୁପାକ, ରୁଚିକର,ପୁଷ୍ଟିକର ଓ ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ) ।

ଶାକମ୍ଭରୀ—ସଂ ବ—(ଶାକଂ=ଶାଗଲୁ+ଭୃ ଧାତୁ=ପୋଷଣ କରିବା+
Śākambharī ଣ୍ଡ ଅ+ଙ୍ଗୀ ଈ; ଅଲୁକ୍ ସମାସ; ଯେ ଶାକ
ଦ୍ୱାରା ଜୀବମାନଙ୍କୁ ଭରଣ କରିଥିଲେ)—୧ । ଶିବା; ଦୁର୍ଗା-
1. Goddess Durgā.
[ଦ୍ର—ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ଦେବୀମାହାତ୍ମ୍ୟ ବା ଚଣ୍ଡୀ-
ଚକ୍ରର ୧୧ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଦୁର୍ଗା ଦେବତାମାନଙ୍କୁ କହି
ଅଛନ୍ତି ଯେ, ଯେତେବେଳେ ପୃଥିବୀରେ ୧୦୦ ବର୍ଷକାଳ
ଅନାବୃଷ୍ଟି ହେବ, ସେହି ସମୟରେ ଅଯୋନିଜାରୂପେ
(ସତ୍ତାରୂପେ) ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ମୁଁ ମୋ ନିଜ
ଦେହସମ୍ଭୂତ ପ୍ରାଣଧାରକ ଶାକଦ୍ୱାରା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷପୀଡ଼ିତ
ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଭରଣପୋଷଣ କରି କଞ୍ଚାଇବି, ଏଥିପାଇଁ
ମୋ ନାମ ଶାକମ୍ଭରୀ ହେବ ଓ ସେହି କାଳରେ ମୁଁ ଦୁର୍ଦ୍ଦ-
ମାଖ୍ୟ ଅସୁରଙ୍କୁ ବଧ କରିବି ଏବଂ ସେହିହେତୁରୁ
ମୋ ନାମ ଦୁର୍ଗା ହେବ ।] ୨ । ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ତୀର୍ଥ; ଅଜମିର
ଅନ୍ତର୍ଗତ ନଗରୀ ବିଶେଷ—2. Name of a sacred
city in Ajmeer. [ଦ୍ର—ଏଠାରେ ସୁବ୍ରତା ଦେବୀ
ମାସକୁ ମାସ ଥରେ ମାତ୍ର ଶାକାହାର କରି ସହସ୍ରବର୍ଷ ଅତି-
ବାହିତ କରିଥିଲେ ଓ ସେଠାକୁ ଆଗତ ମହର୍ଷିମାନଙ୍କୁ ଶାକ
ଦ୍ୱାରା ସତ୍କାର କରିଥିବାରୁ ନଗରଟିର ଏପରି ନାମକରଣ
ହୋଇଅଛି ।] ୩ । ଶମ୍ଭର ହ୍ରଦଜାତ ଲବଣ—
3. Salt produced from the salt-lake of
Rājputānā.

ଶାକମ୍ଭରୀୟ—ସଂ. ବ (ଶାକମ୍ଭରୀ=ଦେଶବିଶେଷ+ଈୟ)—ରୌମକ ବା
Śākambharīya ଶାମ୍ଭରୀଲବଣ; ଶମ୍ଭରହ୍ରଦଜାତ ଲବଣ—
ଅନ୍ୟ ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଗୁଡ଼ାଖ୍ୟ, Salt produced from the
ରୌମକ । salt-lake of Rājputānā
ଓ. ଶମ୍ଭରୀ ଲୁଣ (in Central India). [ଦ୍ର—
ଶାମ୍ଭରୀ ନୁନ ରାଜପୁତାନାର ଶମ୍ଭର ହ୍ରଦର
ନିମକ ସାଁଭର ଲୁଣୀପାଣିକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟତାପ ସାହାଯ୍ୟରେ
ଆ. ମିଲ୍‌ହୁଲ୍ ଅବକର ଶୁଖାଇ ଏ ଲୁଣ ମିଳିଯାଏ । ଏହା
କରକତ ଲବଣପରି ମିଶ୍ରଲବଣ ।] ସଂ. ବିଣ—ଶମ୍ଭର
ହ୍ରଦଜାତ—Produced from the Śambar
lake of Rajputana.

ଶାକ ଯୋଗ୍ୟ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଧନ୍ୟାକ; ଧନିଆ—
Śāka jogya Coriander (seed and plant); Cori-
adrus Sativum.

ଶାକର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶର୍କରା)—୧ । ଶର୍କରା; ଗୁଡ଼, କନ୍ଦ ଆଦି—
Śākara 1. Sugar. (ଉ—ସରଳବଣୀ ଛେଳା ଦହି, ସଙ୍ଗେ
ମିଷ୍ଟି ସକ୍କର ଶାକର ମିଶାଇ । ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରେମଚନ୍ଦ୍ର. ବ୍ରଜ୍ଜଗୀତା ।)
ଶାକରା ଖଟମଧୁର; ଖଟମିଠ ୨ । ଗୁଡ଼ରୁ ବା କନ୍ଦରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚୂନା;
ଉ. କର ଖଣ୍ଡ—2. Sugar powder;
ଓ. ଶାକର pulverised sugar. ୩ ।
ଶାକର ଖଟା ଓ ମିଠା ଦିଆଯାଇ ପାକ
ଫା. ଶାକର କରାଯାଇଥିବା ତରକାରୀ ବିଶେଷ;
ଆ. ଶକ୍ଲର ମଧୁରୁଚି—3. A curry
ଇଂ. ସୁଗର୍ seasoned with sugar
ଲା. ସାକ୍ଚାରିନ୍ and acid. ୪ । ଗୁଡ଼ରେ
ବା କନ୍ଦରେ ତିଆରି ଜଳିପି ପରି ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—
4. A kind of round and flat
sweetmeat. [ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇପ୍ରକାର; କନ୍ଦରୁ ଯାହା
ତିଆରି ହୁଏ, ତାହା ଧଳା ଦିଶୁଥିବାରୁ ତାହାକୁ ଶ୍ୱେତ
ଶାକର କହନ୍ତି ଓ ଗୁଡ଼ରୁ ତିଆରି ଶାକର ନାଲି
ଦିଶୁଥିବା ହେତୁ ତାକୁ ନାଲିଶାକର କହନ୍ତି ।]

ଶାକର କନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଶକର କନ୍ଦ (ଦେଖ)
Śākara kanda Śakara kanda. (See)

ଶାକର ପଟ୍ଟା(ଟ୍ଟା)—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶିଖର ପଟ୍ଟିକା)—ଦ୍ୱାରଦଣ୍ଡି
Śākara paṭā(ṭṭā) ତଳକାଠ ଉପରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ପଟ୍ଟା;
ସରଦଲ ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳୀ ପଟ୍ଟା—The lintel.
ଶାରଦଲ

ଶାକରୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶର୍କରା)—୧ । ଶାକର (ଦେଖ)—
Śākarā 1. Śākara (See) ୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଖଜା; (ଏହା
କନ୍ଦ ବା ଗୁଡ଼ର ଦ୍ରବ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଦ୍ରବ ଅବସ୍ଥାରେ
ଏହାକୁ ଛାଞ୍ଚରେ ଢାଳିବା ପରେ ଶୁଖାଇ ଟାଣ କରାଯାଏ]—
2. A cake made by pouring liquid
sugar into moulds and then drying it
up in air.

ଶାକରାଜ(ଟ୍)-ସଂ. ବ (ଶାକ+ରାଜନ୍, ଶାକ+ଟ୍ ରାଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ବ୍ୟପ୍;
Śākarāja(ṭ) ଶାକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ)—(ବୈଦ୍ୟକ)
ଅନ୍ୟ ସଂ.—ବାସ୍ତୁକ, ବାସ୍ତୁକ, ବାସ୍ତୁକ ବା ବଥୁଆ ଶାଗ—
ଶାର ପତ୍ର, ସବଶାକ (ଧଳା), A kind of pot herb;
ଲ୍ଲେବାସ୍ତୁକ, ଗୌଡ଼ବାସ୍ତୁକ the goose foot; Cheno-
(ନାଲି) । podium (white and
ଓ. ବଥୁଆ red varieties.) [ଦ୍ର-ଶାଗ-
ଫା. ମୁସେଲେସା, ସର୍‌ମକ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ
ଆ. ଲ୍ଲେକ୍ ବଥୁଲ୍ ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ—ହି. ଶ]
ବେଥ୍ୟେ ବଥୁଆ ଚିଲ୍ଲୀ [ଶାକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶାକରୀ—ସଂ. ବ—(ଶକାର=ମୂର୍ଖ ଓ ଦୁଷ୍ଟ ଜାତ ବୀଣ୍ଡ+ଅ+ଈ;
Śākarī ନିପାତନ)—ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା; ଲୋକଜନବ୍ୟବହୃତ
ଭାଷା-The vulgar language; the language
used by the common people; a spoken
dialect.

ଶାକଳ—ସଂ. ବ—୧ । (ଶାକ+ଲ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ. ଅ)—
Śākala ପ୍ରାଚୀନ ମଦ୍ର ଦେଶର ନଗର ବିଶେଷ—1. Name
of a town in the Madra country of
ancient India.
୨ । (ସକଳ+ଅ)=ଖଣ୍ଡ—
Piece. ୩ । ସର୍ପବିଶେଷ [ହି. ଶ]—
3. A kind of snake. ୪ । ଋଗ୍ବେଦର
ଏକ ଶାଖା ବା ସଂହିତା—[ହି. ଶ.]—

4. Name of a branch of the Ṛugbeda. ୫ । କାଠର ଜିଆର ଡାବିଜ (ହ୍ର. ଶ)—5. A locket made of wood. ୬ । ହୋମର ସାମଗ୍ରୀ (ଯଥା—ଯବ, ତିଳ, ମଧୁ, ଘୃତ) ହ୍ର. ଶ—6. Materials for performing fire sacrifice. ସଂ ବିଣ—୧ । ଶକଳ ନାମକ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ରଞ୍ଜିତ (ହ୍ର. ଶ)—1. Dyed with Śakaḷa. ୨ । ଖଣ୍ଡ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ହ୍ର. ଶ)—2. Relating to a piece.

ଶାକ ଶାକିନ (ଶାକଟ)—ସଂ. ବି—(ଶାକ+ଶାକିନ, ଶାକଟ=ଖେତ) Śāka śākina(śākaṭa) ଶାକ ଜିଆର—A field or a plot of land growing pot-herbs.

ଶାକ ଶାଳ—ସଂ. ବି—ମହାଳମ୍; ମାହାଳ ଗଛ (ହ୍ର. ଶ)— Śākaśāla Persian Lilac tree.

ଶାକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସଂ. ବି—ବଥୁଆ — Śaka śreshṭha Chenopodium,

ଶାକ ଶ୍ରେଷ୍ଠା—ସଂ. ବି—୧ । ଜାବଳୀ ଲତା—1. Celtis Orientalis. Śāka śreshṭhā ୨ । ବାଇଗଣ—2. Eggplant. ୩ । ଭୂଶୁଣ୍ଡ ଲତା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. White gourd. ୪ । ତରଭୁଜ ଲତା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. Water melon. ୫ । ବୋଇଲଜିଆରୁ—5. Red gourd.

ଶାକ ସବଜି—ଦେ. ବି—(ସହଜର)—ଭରକାରୀ ପାଇଁ ଅହାର୍ଯ୍ୟ Śāka sabaji ଶାକାଦି—Vegetables used as ଶାକଶବଜୀ, ଶାକପାତା ଶାକସବଜୀ food; greens; pot herb.

ଶାକା—ସଂ. ବି—ହରଡ଼ା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— Śākā Myrobalan.

ଶାକାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି—(ଶାକ ଭକ୍ଷଣର ଅଙ୍ଗ=ଉପଯୋଗୀ)—ଗୋଲ-ମରିଚ—Black pepper. Śākāṅga

ଶାକାନ୍ନ—ସଂ. ବି—(ଶାକ ମିଶ୍ରିତ ଅନ୍ନ, ମ. ତ. ତେ)—୧ । ଶାଗଭାତ; ଅନ୍ନ ସଙ୍ଗେ ଦିଆ ଯିବା ଶାକ ବା ଭାତ ନ ଅହାର୍ଯ୍ୟ— Śākānna [ଘୃତାନ୍ନ, ଫଳାନ୍ନ, ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—ବିପରୀତ] 1. Vegetable food; vegetable curry served with rice (as opposed to meat food or sweetmeats.) ୨ । ନିରାମିଷ ଖାଦ୍ୟ—2. Non-animal food; meal consisting of vegetables only. ୩ । ଅନାଡ଼ମ୍ବର ଓ ସହଜଲଭ୍ୟ ସାଧାରଣ ଖାଦ୍ୟ— 3. Ordinary simple fare.

ଶାକାନ୍ନଭୁକ୍—ସଂ. ବିଣ ଓବି—ଯେ କେବଳ ଶାକାନ୍ନ ଖାଏ; ନିରାମିଷାଶୀ Śākānna bhuk A vegetarian. [ଶାକାନ୍ନଭୋଜୀ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶାକାମ୍ଳ—ସଂ. ବି—ତେନ୍ତୁଳି— Śakāmla Tamarind.

ଶାକାରିକୀ—ସଂ. ବି—(ଶକାର=ନାଟକୀୟ ଭାଷାରେ ରାଜାଙ୍କ ଶ୍ୟାଳକ; ଶକାର+ଇକ+ଈ; ରାଜଶ୍ୟାଳକଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ Śakārikī [ଶାକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ] ଅପଭାଷା)—୧ । ଅପଭାଷା; ଅଶ୍ଳୀଳଭାଷା- 1. Obscene language; slang. ୨ । ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା ବିଶେଷ—(ହ୍ର. ଶ)—2. Name of a dialect.

ଶାକାଷ୍ଟକା(ମୀ)—ସଂ. ବି—ଶ୍ରାଦ୍ଧୀୟ ଦିନ ବିଶେଷ; ଗୌ. ଚନ୍ଦ୍ରମାନ Śākāshṭakā(mī) ଫାଲ୍‌ଗୁନ ମାସର କୃଷ୍ଣାଷ୍ଟମୀ—The eighth day of the dark fortnight of Falgoon (when vegetable food is offered to the ancestors). [ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ଶାକ ଅର୍ପଣ କରି ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରାଯାଏ ।]

ଶାକାହାର—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶାକ ଆଦିର ଭୋଜନ— Śākāhāra Vegetarian diet. [ମାଂସାହାର—ବିପରୀତ]

ଶାକାହାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି. ପୁଂ.—ଯେ କେବଳ ଫଳ ମୂଳ ଶାକାଦି ଭକ୍ଷଣ Śākāhārī କରି ଜୀବନ ଧାରଣ କରନ୍ତି—Vegetarian; [ଶାକାହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] living on a vegetarian diet.

ଶାକିନ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶାକ+ଇନ୍)—ଶାକ ଖେତ— Śākina A field for growing pot-herbs and kitchen-vegetables.

ଶାକିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶାକ+ଇନ୍+ଈ)—୧ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଅନୁଚରୀ- Śākinī ବିଶେଷ—1. A class of female attendants of Durgā. ୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ଭୂତ; ଡାହାଣୀ— 2. A female ghost. ୩ । ଶାକଯୁକ୍ତ ଭୂମି; ଶାକ-ଖେତ; ଶାଗ ଜିଆର—3. A field growing pot herbs.

ଶାକୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ଶାକ+ଇନ୍)—୧ । ନାଲିସ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି Śākī (ହ୍ର. ଶ)—1. Complainant. ୨ । ଚୁଗୁଲିଆ [ହ୍ର. ଶ]—2. Backbiter. ୩ । (ସ୍ତ୍ରୀ)—ଶାକଖେତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)- 3. A plot for growing pot-herb. ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶକ୍ତିଶାଳୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— Powerful.

ଶାକୁନ—ସଂ. ବିଣ (ଶକୁନ+ଅ)—୧ । ନିମିତ୍ତଜ୍ଞ—1. Versed Śākuna in augury. ୨ । ପକ୍ଷୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to birds. ୩ । ଅନ୍ୟର କ୍ଲେଶଦାୟକ; ପରପୀଡ଼କ— 3. Oppressive; hurtful to others. ୪ । ଶୁଭାଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—4. Relating to augury. ବି—୧ । ପଶୁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଡାକ ପ୍ରଭୃତି ଲକ୍ଷଣଦ୍ୱାରା ଶୁଭାଶୁଭ ନିର୍ଣ୍ଣୟକ ଶାସ୍ତ୍ର—1. The science of augury; the occult science. ୨ । କାକ-ଚରିତ୍ର ଜ୍ଞାନ—2. The science of foretelling the future by flight and sound of birds, augury. ୩ । (ପୁଂ) ଭବିଷ୍ୟଦ୍ ବକ୍ତା—3. Soothsayer; augur. ୪ । (ପୁଂ) ଚଢ଼େଇମାରୁ (ହ୍ର. ଶ)— 4. A fowler.

ଶାକୁନ ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବି—ଜାତକରିଷ୍ଟ ବିଦ୍ୟା —
Śākuna bidyā The science of augury.
(ଶାକୁନ ଶାସ୍ତ୍ର, ଶାକୁନତନ୍ତ୍ର, ଶାକୁନ ବିଜ୍ଞାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାକୁନି—ସଂ. ବି (ଶକୁନ+ଅ+ଇ)—ଚଢ଼େଇମାରୁ (ହି. ଶ)—
Śākuni A fowler.

ଶାକୁନିକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶକୁନ+ଜୀବିକା ଅର୍ଥରେ ଇକ)—୧ । ଚଢ଼େଇମାରୁ; ପକ୍ଷୀମାରକ; ବ୍ୟାଧ—1. A fowler.
Śākunika (ଶାକୁନିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିମିତ୍ତଜ୍ଞ; ଭବିଷ୍ୟଦ୍‌ବକ୍ତା—2. Soothsayer; an augur. ୩ । ଶକୁନ ବା ଗୃଧ୍ରସମୂହ—3. A collection of vultures.

ଶାକୁନୀ—ସଂ. ବି (ଶକୁନ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ମାଛ ଧରେ; ମାଛୁଆ (ହି. ଶ)—1. Fisherman. ୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ପ୍ରେତ (ହି. ଶ)—2. A class of goblins. ୩ । ଶକୁନ ବିଚାରକ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶ)—3. An augur; a soothsayer.

ଶାକୁନେୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶକୁନ+ଏୟ)—ପକ୍ଷିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ହି. ଶ)—
Śākuneya Relating to birds. ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଛୋଟ ପେଚା (ହି. ଶ)—1. A small species of owl. ୨ । ବକାସୁର ଦୈତ୍ୟ (ହି. ଶ)—2. Demon Bakāsura ୩ । ମୁନିବିଶେଷ (ହି. ଶ)—3. Name of a sage.

ଶାକୁନ୍ତଳେୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶକୁନ୍ତଳା+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ)—ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ମହାରାଜ ଭରତ—King
Śākuntaleya Bharata of ancient India.

ଶାକୁନ୍ତିକ—ସଂ. ବି (ଶକୁନ୍ତ+ଇକ)—ଚଢ଼େଇମାରୁ (ହି. ଶ)—
Śākuntika A fowler.

ଶାକୁଲିକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । (ଶକୁଲ=ମତ୍ସ୍ୟ+ଜୀବିକାର୍ଥେ ଇକ)—
Śākulika ଧୀବର; ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ—1. Fisherman. ୨ । (ଶାକୁଲିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶକୁଲ+ସମୂହାର୍ଥେ ଇକ) ମତ୍ସ୍ୟସମୂହ (ହି. ଶ)—2. A shoal or collection of fishes.

ଶାକେଶ୍ୱର—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ରାଜାଙ୍କ ନାମରେ ସମ୍ବତ୍ ଚଳେ—
Śākeśwara A king in whose name an era is started.

ଶାକ୍କର—ସଂ. ବି—୧ । (ଶକ୍ତର+ସ୍ୱାର୍ଥେ ଅ) ଷଣ୍ଢ; ବୃଷଭ—
Śākkara 1. Bull. ୨ । ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—2. The name of a Sanskrit metre.

ଶାକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶକ୍ତି=ଦୁର୍ଗା+ଉପାସକ ଅର୍ଥରେ ଅ)—
Śākta ୧ । ଦୁର୍ଗା ବା ଶକ୍ତି ଉପାସନାକାରୀ—1. Worshipping of the Goddess Durgā. ୨ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରରେ ଦୀକ୍ଷିତ—2. Initiated into the mystic incantation of Durgā. ୩ । ତାନ୍ତ୍ରିକ; ତନ୍ତ୍ରସାଧକ—3. Performing tantric rituals. ୪ । ଶକ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—4. Relating to Śakti.
ବି. ପୁଂ—୧ । ଶକ୍ତି ଉପାସକ—1. A devotee or worshipper or Durgā. ୨ । ତାନ୍ତ୍ରିକ ପୂଜକ—2. Worshipper of Durgā through tantric rituals. [ଦ୍ର—ଶାକ୍ତମାନଙ୍କ ପୂଜାବିଧାନ ବୈଦିକ ପୂଜାରୁ ଭିନ୍ନ । ଶାକ୍ତମାନେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଶକ୍ତିକୁ ଶିବପତ୍ନୀ ଦୁର୍ଗାରୂପେ ଉପାସନା କରନ୍ତି । ଏ ଉପାସନା ପଦ୍ଧତି ଦୁଇ ପ୍ରକାର—ଦକ୍ଷିଣାଚାର ଓ ବାମାଚାର । ବାମାଚାର ବା ବାମମାର୍ଗୀମାନଙ୍କ ପ୍ରଚାରେ ପଞ୍ଚମକାରର ବ୍ୟବହାର ହୁଏ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଜନେନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ଶକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତୀକ ବୋଲି ମାନି ଶାକ୍ତମାନେ ବିଶିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଏଥିର ପୂଜା କରନ୍ତି—ହି. ଶ ।] ୩ । ଶକ୍ତି ଉପାସକ ହିନ୍ଦୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ—3. The Hindu sect who are divotees of Śakti. [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁମାନେ ଉପାସ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ଅଶେଷାଳ ହୁଅନ୍ତି । ଯଥା—ବିଷ୍ଣୁ ଉପାସକ ବୈଷ୍ଣବ, ଶିବ ଉପାସକ ଶୈବ, ଶକ୍ତି ଉପାସକ ଶାକ୍ତ, ଗଣପତି ଉପାସକ ଗାଣପତ୍ୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉପାସକ ସୌର । ଏହିପରି ବହୁଉପାସକମାନେ ଅପଣାଙ୍କୁ ବ୍ରାହ୍ମଣନାମରେ ଅଭିହିତ କରୁଅଛନ୍ତି ।]

ଶାକ୍ତାଗମ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା, ଶାକ୍ତ+ଆଗମ)—ତନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର—
Śāktāgama The Tantras.

ଶାକ୍ତିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶକ୍ତି+ଇକ)—୧ । ଶକ୍ତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating
Śāktika to Śakti. ୨ । ଶକ୍ତି ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ—2. Armed with the Śakti weapon. ସଂ. ବି ପୁଂ—ଶାକ୍ତ; ଶକ୍ତିଉପାସକ—1. A worshipper of Śakti.
ଶାକ୍ତ୍ୟେୟ, ଶାକ୍ତ୍ୟ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଶାକ୍ତୀକ—ସଂ. ବି (ଶକ୍ତି+ଧାରଣାର୍ଥେ ଇକ)—ଶକ୍ତି ଅସ୍ତ୍ର ଧାରୀ ଯୋଦ୍ଧା—
Śāktīka Warrior armed with the Śakti weapon. ସଂ. ବିଣ—ଶକ୍ତି ଅସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ହି. ଶ)—Relating to Śakti weapon.

ଶାକ୍ୱର—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ଶକ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ବର)—ଶକ୍ତିଶାଳୀ (ହି.
Śākwara ଶ)—Mighty. ସଂ. ବି—୧ । ଇନ୍ଦ୍ର (ହି. ଶ)—1. Indra. ୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଜ୍ର (ହି. ଶ)—2. The thunderbolt of Indra. ୩ । ଷଣ୍ଢ (ହି. ଶ)—3. Bull. ୪ । ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଏକ ରୀତି ବା ସଂସ୍କାର (ହି. ଶ)—4. Name of an ancient custom or rite,

ଶାକ୍ୟ—ସଂ.ବି(ଶାକ=ବଂଶ ବିଶେଷ+ଇଞ୍ଚ ରେ ଜାତ ଅର୍ଥରେ ଯ;ଶାକ
Śākya ବଂଶରେ ଜାତ)—୧ । ବୁଦ୍ଧଦେବ; ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ—
ଶାକ୍ୟ ମୁନି, ଶାକ୍ୟ ସିଂହ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. The great religious reformer Buddha. ୨ । ନେପାଳ ତରାଇ ପ୍ରଦେଶବାସୀ ପ୍ରାଚୀନ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତି (ହି ଶ)—2. Name of an ancient Kshatriya tribe of Nepal Tarai. [ଦ୍ର—ବୌଦ୍ଧ

ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଶାକ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମାକୁ ବଶୀଭୂତ ବୋଲି ପାଇଅଛୁ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଏମାନେ ବାସ କରୁଥିଲେ ସେଠାରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଶାକ (ଶାଗୁଆନ) ଗଛ ଥିଲା । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଏ ବଂଶର ନାମ ଶାକ୍ୟ ହେଲା । ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି, ଲେ(ଲ)ଇଖାଙ୍କ ପରି ଶାକ୍ୟମାନେ ବ୍ରାତ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଥିଲେ—ହ୍ର. ଶ ।]

ଶାକ୍ର—ସଂ. ବିଣ (ଶକ୍ର+ଅ)—ଇନ୍ଦ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to
Śākra Indra. ସଂ. ବି—[ଇନ୍ଦ୍ର ଏ ନକ୍ଷତ୍ରର ଅଧିପତି] ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ର (ହ୍ର. ଶ)—The 18th asterism.

ଶାକ୍ରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ; ଶଚୀ—1. The wife of
Śākrī Indra. ୨ । ଦୁର୍ଗା (ହ୍ର. ଶ)—2. Durgā.

ଶାଖ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ବିସ୍ତୃତ ହେବା; ବ୍ୟାପିବା—To spread; to
Śākh (root) extend; to fill completely; to pervade.

ଶାଖ—ସଂ. ବି—(ଶାଖ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—୧ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ (ହ୍ର. ଶ)
Śākha 1. Kārttikeya, ୨ । ଅଂଶ; ଭାଗ (ହ୍ର. ଶ)—2. Part. ୩ । କରଞ୍ଜ (ହ୍ର. ଶ)—3. Pongamia Glabra (tree).

ଶାଖା—ସଂ. ବି—(ଶାଖ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—୧ । ବୃକ୍ଷର ଅଙ୍ଗ-
Śākhā ବିଶେଷ; ବିଟପ; ଗଛର ଡାଳ—1. Branch; bough of a tree; offshoot. ୨ । ଅଂଶ; ଭାଗ—2. Part; section. ୩ । ବେଦର ଅଂଶ ବିଶେଷ—3. Name of section of the Bedas. ୪ । ବାହୁ—4. The arm. ୫ । କର—5. The hand. ୬ । ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିଚ୍ଛେଦ; ଅଧ୍ୟାୟ—6. Chapter of a book. ୭ । ଦେଶାଂଶ; ପ୍ରଦେଶ—7. Province. ୮ । ସମୀପତା; ସାମୀପ୍ୟ—8. Nearness; vicinity. ୯ । ପରପାର—9. Another side. ୧୦ । ବଂଶର ଆଦିପୁରୁଷଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବିଭିନ୍ନ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ବଂଶ—10. Branch of a family; families of different descendants of a particular ancestor. ୧୧ । ନଦୀରୁ ନିର୍ଗତ ହୋଇଥିବା ଶାଖା—11. Branch of a river. ୧୨ । ସମୁଦ୍ରରୁ ବାହାରିଥିବା ଲମ୍ବ ଉପସାଗର—12. A long arm of the sea. ୧୩ । ଏକ ଜାତିର ବା ଧର୍ମର ବିଭିନ୍ନ ସଂପ୍ରଦାୟ—13. A religious sect or branch of nation. [ଉ—ସାନ ଶାଖା ମୁଣ୍ଡନ ବଡ଼ ଶାଖା ଯେ ରାମଦାସ—ପ୍ରାଚୀ. ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା । ୧୪ । ଶରୀରର ଅବୟବ (ହାତ, ଗୋଡ଼) (ହ୍ର: ଶ)—14. A limb of the body. ୧୫ । ଅଙ୍ଗୁଳି (ହ୍ର.ଶ)—15. Finger. ୧୬ । ଚଉକଠ (ହ୍ର: ଶ)—16. Door-frame. ୧୭ । ଗୃହର ଏକପାଖ (ହ୍ର.ଶ)—17. A side of a house. ୧୮ । ମୂଳ ବସ୍ତୁରୁ ନିର୍ଗତ ଅଂଶ (ହ୍ର.ଶ) 18. A part which is an offshoot from an original thing. ୧୯ । ବିଭାଗ; ହିସ୍ସା (ହ୍ର. ଶ)—19. Division; share. ୨୦ । କୌଣସି ଶାସ୍ତ୍ର ବା ବିଦ୍ୟାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଂଶ ବା ବିଭାଗ (ହ୍ର.ଶ)—20. Part or subdivision of a work or science. ୨୧ । ବେଦର ସଂହିତାମାନଙ୍କର ପାଠ ବା କ୍ରମଭେଦ, ଯାହା କୌଣସି କୌଣସି ଋଷି ଅପଣା ଗୋତ୍ର ବା ଶିଷ୍ୟ ପରଂପରା କ୍ରମେ ଚଳାଇଥିଲେ (ହ୍ର: ଶ)—21. A school or traditional recension of the Bedas; traditional text followed by a school (Apte). [ଦ—ଋଗ୍‌ବେଦର ୫ ଶାଖା, ଯଜୁର୍ବେଦର ବହୁ ଶାଖା ମଧ୍ୟରେ ନଅଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ (ହ୍ର. ଶ)]—୨୨ । ବିଶିଷ୍ଟ ମତବାଦୀ ଦଳ—22. Party holding a particular view or tenet; faction (Apte).

ସଖା ଦେ. ବି (ସଂ. ସଖା)—୧ । ସଖା; ବନ୍ଧୁ—1. Friend.

ସହାୟକ ୨ । (ସଂ. ସହାୟକ) ସହାୟ—2. Help. (ଉ—ଏଥି ହୋଇ ଭାର ନାହିଁ ବଡ଼ ଶାଖା । ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନରୂପଣ. ଗୀତା ।) ୩ । ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଖିଆଯିବା ପଦାର୍ଥ; ଅନ୍ନ ସଙ୍ଗେ ଖିଆଯିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି—3. Curry etc. taken with rice or the principle article of food.

ଶାଖାଗ୍ର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶାଖା+ଅଗ୍ର)—୧ । ଡାଳର
Śākhāgra ଅଗ୍ରଭାଗ—1. The top of a branch. ୨ । କରାଗ୍ରଭାଗ; ଅଙ୍ଗୁଳି—2. The fingers of the hand.

ଶାଖା କଣ୍ଟ—ସଂ. ବି—ସ୍ନୁହୀବୃକ୍ଷ; ସିଜୁଗଛ (ହ୍ର. ଶ)
Śākhā kaṇṭa Euphorbia (tree).

ଶାଖା ଚଙ୍କ୍ରମଣ—ସଂ. ବି—୧ । ଏକ ଡାଳରୁ ଅନ୍ୟ ଡାଳକୁ
Śākhā chaṅkramaṇa ଡେଇଁବା—1. Leaping from one branch to another. ୨ । ଏକ ବିଷୟରୁ ଅଧା ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ବିଷୟରେ ହାତ ଦେବା (ହ୍ର. ଶ)—2. Desultory work. ୩ । ଏକ ବିଷୟ ପୂରା ନ ପଢ଼ି ଏଥିରୁ ଥୋଡ଼ାଏ ସେଥିରୁ ଥୋଡ଼ାଏ ପଢ଼ିବା (ହ୍ର. ଶ)—3. Desultory study, (Apte).

ଶାଖା ଚ୍ୟୁତ—ସଂ. ବି (୫ମୀ ତତ୍)—ଡାଳରୁ ଖସିପଡ଼ିଥିବା; ଡାଳରୁ ଛଡ଼ି
Śākhā chyuta ପଡ଼ିବା—Fallen from the branch; (ଶାଖାଭ୍ରଷ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) separted from the branch.

ଶାଖାଦ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି (ଶାଖା+ଅଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗଛର
Śākhāda ଡାଳ ଖାଇବା ପଶୁ (ଯଥା—ଗୋ, ମେଷ, ଛାଗ)—Animals living on branches.

ଶାଖା ନଗର—ସଂ. ବି (ନଗରର ଶାଖା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବୃହତ୍
Śākhā nagara ନଗରର ସମୀପସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ନଗର; ଉପନଗର; (ଶାଖାପୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) ନଗରର ଉପକଣ୍ଠସ୍ଥିତ ବସତି—Suberb of a town.

ଶାଖା ନଦୀ—ସଂ. ବି—ବଡ଼ ନଦୀରୁ ବାହାରିଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀ—
Śākhā nadī Branch of a river.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ନଦୀ ପ୍ରଧାନ ନଦୀରେ ଅସି ପଡ଼ିଥାଏ ତାକୁ ଉପନଦୀ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଶାଖା ନାଲ—ଦେ. ବ—କେନାଲରୁ ବାହାରିଥିବା ଶାଖା; କରନାଳ—
Śākhā nāla Distributay or branch canals
शाखा केनाल rising from the main canal for the
शाखा नहर purpose of irrigation.

ଶାଖାନ୍ତର—ସଂ. ବ (ଅନ୍ୟ ଶାଖା; କର୍ମଧାରମ୍) —ଅନ୍ୟ ଶାଖା—
Śākhāntara Another branch.

ଶାଖାନ୍ତରାଳ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶାଖାମାନଙ୍କ ଅନ୍ତରାଳ ବା
Śākhāntarāla ବ୍ୟବଧାନ—The space between two branches.

ଶାଖା ପଥ—ସଂ. ବ—ଶାଖା ରଥ୍ୟା (ଦେଖ)
Śākhā patha Śākhā rathyā. (See)
(ଶାଖାବର୍ତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାଖାପିତ୍ତ—ସଂ. ବ—ଦେହର ଶେଷ ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ଅବୟବ (ହାତ,
Śākhāpitta ଗୋଡ଼, ଲିଙ୍ଗ) ମାନଙ୍କର ଶ୍ୱୀତ—The inflamation of the extremities of the body (e.g. hands, penis, shoulders.) (Apte).

ଶାଖା ବାତ—ସଂ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ)—ହାତ ଗୋଡ଼ରେ ହେବା ବାତ
Śākhā bāta (ହ. ଶ)—Gout.

ଶାଖା ମୃଗ—ସଂ. ବ (ଶାଖାସ୍ଥିତ ଯେ ମୃଗ=ପଶୁ; ମ. ପ. ଲୋ)—
Śhākhā mṛuga ୧ । ବାନର; ମର୍କଟ; ମାକଡ଼—1. Monkey; ape. ୨ । ଗୁଣ୍ଡୁଚୁମୁଷା—2. Squirrel. (Apte

ଶାଖାମ୍ଳ(ଲ)—ସଂ. ବ—ବାଶୀର; ଜଳବେତସ—A species of
Śakhāmla(la) cane growing on the edge of water.

ଶାଖାମ୍ଳା—ସଂ. ବ—ତେନ୍ତୁଳି (ହ. ଶ)
Śākhāmla Tamarind.

ଶାଖାର(ଦ)ଣ୍ଡ—ସଂ. ବ ପୁଂ (ଶାଖା=ବେଦର ଶାଖା+ରମ୍ ଧାତୁ=
Śākhāra(da)ṇda କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+ଡ, କିମ୍ବା ଶାଖା=ବେଦାଂଶରେ+ରଣ୍ଡ=ଜଳଥଳ)--ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ୱାବଲମ୍ବିତ ବେଦାଂଶ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଶାଖାନ୍ତର ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି—A Brāhmaṇa who forsakes his own section of the Bedas and reads another section; a Brāhmaṇa who has changed his own school of the Bedas, (Apte).

ଶାଖା ରଥ୍ୟା—ସଂ. ବ.—୧ । ବଡ଼ ରାସ୍ତାରୁ ଶାଖାରୂପେ ବାହାରିଥିବା
Śākhā rathyā ଛୋଟ ରାସ୍ତା—1. A branch road. ୨ । ଷୋଡ଼ଶ ହସ୍ତ ପ୍ରସ୍ଥଯୁକ୍ତ ପଥ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ) 2. A road 16 cubits broad.

ଶାଖା ରସ—ସଂ. ବ.—ମକରନ୍ଦ; ପୁଷ୍ପରସ; ପୁଷ୍ପମଧୁ—The nectar
Śākhā rasa or the honey of flowers.

ଶାଖାଲ—ସଂ. ବ.—(ଶାଖା+ଲ ଧାତୁ=ଅଣ୍ଡସ୍ଥ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)-ଜଳ
Śākhāla ବେତସ (ହ. ଶ)—A species of ratan.

ଶାଖାଶିକା(ଫା)—ସଂ. ବ.—(ଶାଖା+ଅଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ କ+ଅ;)
Śākhāśikā (phā) ବହୁବ୍ରୀହି; ଶାଖାର ଶିଫା=ଚେର)—ବଟାଦି
ବୃକ୍ଷର ଓହଳ; ଅବରୋହ—The aerial roots of banian and other trees; a root growing from branches.

ଶାଖା ସ୍ଖଳିତ—ସଂ. ବ—(୫ମୀତତ୍)—ଶାଖାଚ୍ୟୁତ (ଦେଖ)
Śākhā skhalita Śākhāchyuta (See).

ଶାଖି—ସଂ. ବ.—ତୁରସ୍କ ଦେଶ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
Śākhi Turkey.

ଶାଖୀ—ସଂ. ବଣ.ପୁଂ—(ଶାଖା+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍, ୫ମା. ୧ବ.) ୧ ।
Śakhī ଶାଖାଯୁକ୍ତ—1. Having branches. ୨ । ବେଦର
(ଶାଖିନୀ-ଣୀ) କୌଣସି ଶାଖାର ଅନୁଯାୟୀ (ହ.ଶ)—2. According to some Śākhā of a Beda. ବ.—୧ । ବୃକ୍ଷ; ଗଛ—1. A tree. ୨ । ବେଦ—2. The Bedas. ୩ । ନୃପ ବିଶେଷ—3. Name of a king. ୪ । ତୁରସ୍କ ଦେଶୀୟ ଲୋକ (ହ. ଶ)—4. A Turk. ୫ । ବେଦର କୌଣସି ଶାଖାଧ୍ୟାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି—5. A person studying a certain Śākhā of the Bedas. ଦେ. ବ.—୧ । ପଦାତି—1. Infantry. [ଦ୍ର—ବିଶ୍ୱରେ ଶାଖୀ ଫଳକ ଧାରୀ ଶୋଖୀ ଆମ୍ଭ ପ୍ରତି ପାଳନକୁ—ଭଞ୍ଜ—ବୈଦେହୀଶବିଳାସ]

ଶାଖୋଚ୍ଚାର—ସଂ ବ—(୬ଷ୍ଠୀତତ୍) ବିବାହ ସମୟରେ ବଂଶାବଳିର କଥନ
Śākhochchara (ହ.ଶ)—Description of the geneology of the parties during a marriage.

ଶାଖୋଟ—ସଂ. ବ—(ଶାଖା+ସଙ୍କ୍ଷାର୍ଥେ ଓଟ) —ଭୂତବୃକ୍ଷ; ଶାହାଡ଼ାଗଛ-
Śākhoṭa A small tree; Trophis Aspera; Streplus Asper. [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ରକ୍ତ ଓ ରକ୍ତପିତ୍ତ, ଅର୍ଶ, ବାୟୁ, କଫ ଓ ଅତିସାର ନାଶକ; ଏହାର ଗଳ ବାଟି ପ୍ରଲେପ ଦେଲେ ଶ୍ୱିତ୍ର ଭୂତାବାସ, ଭୂତବୃକ୍ଷ, ଅକ୍ଷଧର] (ଧଳାଲତ୍ତ) ଅରୋଗ୍ୟ ହୁଏ(ବିଶ୍ୱକୋଷ)। ଶରଚ୍ଛଦ, ଶଙ୍ଖିନୀବାସ, ଲୋକେ ଏହାର ଛୋଟ ଶାଖାକୁ ଦାନ୍ତ ଧୂକାବାସ, ପିଶାଚଦ୍ରୁ, କାଠି ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।] କର୍କଶଚ୍ଛଦ, ସକଟ, ରୁକ୍ଷପତ୍ର । ଶେଣ୍ଡଡ଼ା, ଶାଣ୍ଡଡ଼ା ଶୋଅଣ୍ଡା, सहोरा ଚେ—ଭରଣିକେଚେଟ୍ଟ । ମ—ସହୋଡ଼ ।

ଶାଗ—ଦେ ବ—(ସଂ ଶାକ)—୧ । ଶାକ (ଦେଖ)—1. Śāka(See).
Śāga ୨ । (ଜଳପୂର) ବ୍ୟଞ୍ଜନ; ତରକାରି—2. Curry.
शाक साग [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ କେତେକ ବୃକ୍ଷ ଓ ଗୁଳ୍ମ ଏବଂ ଲତାମାନଙ୍କର କୋମଳ ପତ୍ର, ଯାହାକୁ ଅଗ୍ନି ଉତ୍ତାପରେ ପାକ କରି ଅଳ୍ପାଦ ସଙ୍ଗରେ ଖିଆଯାଏ, ତାକୁ ଶାଗ ବୋଲାଯାଏ । ହିନ୍ଦୀରେ ସବୁପ୍ରକାରର ପତ୍ରବା ଓ ପତ୍ରବାର ତରକାରିକୁ ଶାଗ ବୋଲାଯାଏ । ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଗୁଳ୍ମ ଶାଗରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—

କୃଷିଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ :—

୧ । ଲେଉଟଅ—ଏହା ତିନି ପ୍ରକାର—(ସଂ. ତଣ୍ଡୁଳୀୟ) । (କ) ସାଧାରଣ (ଖ) ବାଣି (ଗ) କଣା । ୨ । କୋଶଳା—ଏହା ପାଞ୍ଚପ୍ରକାର—(କ) ଲଟା, (ଖ) ଛେଙ୍ଗା, (ଗ)ଚେଚା, (ଘ) ଧଳା, (ଙ) ନାଲି । ୩ । ଖଡ଼ା ବା ମାରିଷ—ଏହା ଚାରି ପ୍ରକାର—(କ) ଖାର ବା ଖାରଅ ବା ଗୋବରଅ, (ଖ) ମିଠା, (ଗ) ନାଲି, (ଘ) କଣ୍ଟାମାରିଷ । ୪ । ପୁରୁଣି—ଏହା ତିନି ପ୍ରକାର—(ସଂ ସୁନନ୍ଦିକା) (କ) ଶେତ ବା ଛେତ, (ଖ) ନାଲି, (ଗ) ନେଳ । ୫ । ପାଳଙ୍ଗ—ଏହା ତିନି ପ୍ରକାର—(ସଂ. ପାଳଙ୍କ୍ୟା; ବଂ—ପାଲଂ) (କ) ମିଠା, (ଖ) ଖଟା, (ସଂ ଚୁକା) । (ଗ) ଜଳବେତ ବା ଜଇବେତ, (ଜଳ ବେତସ) । ୬ । ପିଡ଼ଙ୍ଗ—(ସଂ ପୁତ୍ରା) । ୭ । ବଥୁଅ—ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର—(ସଂ ବାସ୍ତୁକ, ଶାକରାଟ୍) (କ) ଧଳା, (ଖ) ନାଲି ବା ଠାଙ୍ଗୀ (ସଂ ରକ୍ତ ବା ଗୌଡ଼ ବାସ୍ତୁକ) । ୮ । ବିଲାତି ମଦରଙ୍ଗା । ୯ । ଗୁଳୁଣ୍ଡା (ସଂ ତନ୍ଦୁଳମର୍ଦ୍ଦ)—ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର—(କ) ସାଧାରଣ, (ଖ) ଭାଲୁଣ୍ଡା । ୧୦ । କୋବି—ଏହା ତିନି ପ୍ରକାର—(କ) ବନ୍ଧା (ଏହାର ପତ୍ର ଖାଦ୍ୟ), (ଖ) ଫୁଲ (ଏହାର ଫୁଲ ଖାଦ୍ୟ), (ଗ) ଭୁଲ୍ (ଏହାର ମୂଳ ଖାଦ୍ୟ) । ୧୧ । ପୋଇ (ସଂ ପୋତକୀ, ଉପୋଦକୀ) ।

ବିନା କୃଷିରେ ପଡ଼ିଆରେ ଜାତ :—

୧ । ବନତିରି ବା କାନ୍ତିଶିର । ୨ । ବାଲୁବାଲୁଆ । ୩ । ଲାଜକୋ(ଳୁ)ଳ (ସଂ ଲଜ୍ଜାଳୁଳା; ବଂ—ଲଜ୍ଜାଲୁ) । ୪ । ଗସ୍ତ୍ରସ । ୫ । ପିତାଶାଗ (ସଂ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସୁନ୍ଦରକ, ବଂ—ଗୀମେଶାକ୍) । ୬ । ନାଳନାଳୁଆ । ୭ । ମୁଠିଶାଗ (ବଂ—ଗିମା) । ୮ । ଅମ୍ଳଳତ (ସଂ ଅମ୍ଳଲୋଣିକା, ଚାଙ୍ଗେରୀ) । ୯ । ଲୁଣି ଶାଗ (ବଂ—ନୁନା, ସଂ. ଲୋଣୀ) । ଏହା (କ) ସାଧାରଣ ଓ (ଖ) ବଡ଼ ଲୁଣୀ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର) ।

ପାଣିରେ ଓ ପାଣି କୂଳରେ ଜାତ :—

୧ । କଳମ ବା କଳମ୍ବ [ସଂ କଳମ୍ବୀ, ବଂ. କଳମୀ] ୨ । ସୁନୁସୁନିଆ [ସଂ. ସୁନିଷଣ୍ଣ, ବଂ. ସୁସ୍ନି] । ୩ । ହୁଡ଼ିମିଶ୍ର ବା ହୁଡ଼ିହଡ଼ିଲ ବା ହୁଡ଼ିମିଚ ବା ହୁଡ଼ିହରେଇ [ସଂ. ହୁଲମୋଚିକା, ବଂ ହିଂଚୁ] ୪ । ମଦରଙ୍ଗା [ସଂ. ଶାଳଞ୍ଚ, ବଂ. ଶାଲଞ୍ଚ ବା ଶାଞ୍ଚେଶାକ] ୫ । କୋଇଲେଖା [ସଂ. କୋକିଳାକ୍ଷ] ।

ଗୁଳ୍ମ ଓ ଲତା, ଯାହାର କୋମଳ ପତ୍ର, ଡଙ୍ଗ ଓ ଫୁଲ ଓ ଡାଙ୍ଗ ଶାଗରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ :—

୧ । ମୂଳା [ସଂ. ମୂଳକ] ୨ । ଗେଙ୍ଗୁଟ [ସଂ. ଘଣ୍ଟା କର୍ଣ୍ଣି; ବଂ. ଘେଁଟୁ] ୩ । ବୋଇଚ କଖାରୁ । ୪ । କନ୍ଦମୂଳ । ୫ । ପବିତ ବାଜୁଁରିଆ । ୬ । ପୋରିଷ [ସଂ. ସର୍ଷପ] ୭ । ଲାଉ [ସଂ. ଅଲାବୁ] ୮ । ଧନିଆ [ସଂ ଧନ୍ୟାକ] ୯ । ନଳତା [ସଂ. ପଟ୍ଟଶାକ] ୧୦ । ଯୁଆଣୀ [ସଂ. ଯବାନୀ] ୧୧ । କଲରା [ସଂ. କାରବେଲ୍ଲ] ୧୨ । ଲଙ୍କାମରିଚ । ୧୩ । ପୋଟଳ [ସଂ. ପଟୋଳ] ୧୪ । ବିଲାତି ଅଳୁ । ୧୫ । କଇଥ [ବାଲୁଡ଼ି [ସଂ. ବିମ୍ବ] ୧୬ । ସୁନନା ବା ପୋଦନା [ସଂ ରୋଚନୀ] ୧୭ । ବୁଟ [ସଂ. ଚଣକ] ୧୮ । ଚଣା [ସଂ ଚଣକ] ୧୯ । ମଟର [ସଂ କଳାୟ ଶାକ] ୨୦ । ଶାରୁ [ସଂ. କରୁ] ।

ବଡ଼ ଗଛ, ଯହିର କୋମଳ ପତ୍ର ଓ କଢ଼ ଶାଗରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ :—

୧ । ଜମ୍ବ [ସଂ ଜମ୍ବ] ୨ । ବରଡ଼ା [ଗଡ଼ଜାତରେ] ୩ । ସଜନା [ସଂ ଶୋଭାଞ୍ଜନ] ୪ । ଝୁମ୍ବୁଡ଼ି, ୫ । ମୁଷଳଅ [ଗଡ଼ଜାତରେ] ୬ । ଧଳଗୁ, ୭ । ଭବ-ଭବଳଅ ।

ଯେଉଁ ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମାଦିର ପତ୍ର ଶାକରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ତାହାର ନାମ ଜଣା ନ ଥିଲେ ବମ୍ବା ନାନା ଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମର ପତ୍ରକୁ ମିଶାଇ ଶାଗରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ ତାହାକୁ ଅନାମନା ବା ଅନାବନା ଶାଗ କହନ୍ତି । ଏହା ଛଡ଼ା ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୃକ୍ଷ ଗୁଳ୍ମାଦିର ପତ୍ରକୁ ଶାଗ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ଓ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ଅନ୍ନାଭାବ-ଗ୍ରସ୍ତ ଗରିବ ଲୋକେ ପଡ଼ିଆରେ ଜନ୍ମୁଥିବା ନାନା ଗୁଳ୍ମର ପତ୍ରାଦିକୁ ଶାଗରୂପେ ଖାଆନ୍ତି ।

ଶାଗ କିଆରି—ଦେ. ବ—କୃଷିଦ୍ୱାରା ଶାକଗୁଳ୍ମ ଜନ୍ମାଇବାର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷେତ୍ର—(ଶାଗ ପଟ୍ଟାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Śāga kiāri Small plot of land on which pot-herbs are grown.
ଶାକେରକେୟାରି **ସାଗକିକିଆରି**

ଶାଗ ଖରଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଅଗ୍ନି ଉତ୍ତାପରେ ସିଦ୍ଧ ଶାକ; ଶାଗ ଭଜା—
Śāga kharardā Pot herbs boiled in water on fire. (ଉ—ଖାଇବାକୁ ଶାଗ ଖରଡ଼ା ତାଙ୍କ ଦେଲେ, —ଦୃଷ୍ଟିସଂଦ. ମହାଭାରତ; ବନ.)
ଶାଗଭାଜା **ସାଗରାଂଧନା**

ଶାଗ ପେଜ—ଦେ.ବ—(ସହରର)—ଶାକ ଓ ଅନ୍ନମଣ୍ଡ—
Śāga peja Meal consisting of rice—water and pot-herbs.
ଫେନଶାକ **ସାଗମାଂଡ**

ଶାଗ ଭାଜା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶାକ ଓ ଭର୍ଜିତ)—୧ । ତୈଳ ବା ଘୃତ ଦ୍ୱାରା ଭର୍ଜିତ ଶାକ—1. Fried pot-herb. ୨ । (ସହରେ) ଶାଗ ଖରଡ଼ା ଓ ଫଳମୂଳାଦିର ଭଜା—2. Boiled pot-herb and fried fruits.
Śāga bhāji
ଶାକଭାଜୀ **ସାଗଭାଜୀ**

ଶାଗ ଭାତ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶାକ ଓ ଭକ୍ତ)—ଶାକାନ୍ନ (ଦେଖ)
Śāga bhāta Śākānna (See)
ଶାକଭାତ **ସାଗଭାତ**

ଶାଗ ମାଛ—ଦେ. ବ—(ସହରର)—ବ୍ୟଞ୍ଜନ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଶାକ ଓ ମତ୍ସ୍ୟ—
Śāga māchha Pot herbs and fish used as curry.
ଶାକମାଛ **ସାଗମାଛ**

ଶାଗ ମାରିଷ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—ଖଡ଼ା (ଶାକଗୁଳ୍ମ)
Śāga mārisha Amaranth (potherb).

ଶାଗ ମୁଗ—ଦେ. ବି.—(ସହଚର)—(ସଂ. ଶାକ ଓ ମୁଦ୍‌ଗ) ୧। ବ୍ୟଞ୍ଜନ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଶାକ ଓ ଡାଲି ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ
Śāga muga
ଶାକମୁଗ **ସାଗମୁଂଗ** ମୁଗ—1. Potherb and cereals used as separate curries. ୨। ମୁଗ ଡାଲିରେ ଶାଗ ମିଶାଇ ରନ୍ଧାଯିବା ଏକ ପ୍ରକାର ତରକାରି—2. A curry prepared from pot-herbs and cereals mixed together.

ଶାଗ(ଗି)ଲି ମାଛ(ଛି)ଲି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ହାଟରୁ ବା ବଜାରରୁ ଶାଗ
Śāga(gi)li māchha(chhi)li karibā ଓ ମାଛ କିଣିବାରେ
ଶାଗେମାଛେଖରଚକରା ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରିବା—To spend money
ସାଗମଚ୍ଛଲିକରନା in purchasing vegetables and fish for curry.

ଶାଗୁଆ—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ଶାକ)—ଶାକ ପରି ହରିତ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ—
Śāguā Of green colour like leaves.
ଶାବଜା; ଶବୁଜ ସବଜା
[ଶାଗୋ(ଗୋ)ଇ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶାଗୁଆନ୍(ଣି, ନ, ନି)—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଶାକ)—ଶାକତରୁ (ଦେଖ)
Śāguān(ṇi, na, ni) Śākataru (See)
ଶେଗୁନ ସାଗୁଆନ

ଶାଗୁଣା—ଦେ. ବି. ପୁଂ.—(ସଂ. ଶକୁନ=ପକ୍ଷୀ; ଶକୁନ=ଗୃଧ୍ର)—
Śāguṇā ମାଂସାଶୀ ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ଗୃଧ୍ର—The common
[ଶାଗୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] vulture. [ଉ—ସେହି ବାଟରେ ହଂସ
ଶକୁନି ଶାଗୁଣାଏ ମିଶି, ଯାଇଣ ହୁଅନ୍ତି ମେରୁଶିଖରବାସୀ।—
ଗିଧ ଭୂସୁଣ୍ଡି ସଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ]
ଅ—ସଗୁନ୍ [ଉ—ଏହା ପ୍ରସହ ବର୍ଗର ଉକାରର ଦୁଇ ହାତ ଦୀର୍ଘ ମାଂସାଶୀ ପକ୍ଷୀ । ଏହାର ପକ୍ଷ କଳା ଓ ମାଟିଆ; ଚଂଚୁ ତେଖିଷ୍ଠା ଓ ବକ୍ରାଗ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ; ମୁଣ୍ଡରେ ଓ ବେକରେ ପର ନାହିଁ; ଗଳା ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଚମଡ଼ା ଥଳି ଅଛି । ଏମାନେ ଶବ ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି ଓ ଶ୍ମଶାନ ଏବଂ ମଡ଼ା ପଡ଼ିବା ଯାଗାରେ ବହୁତ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି; ଶ୍ମଶାନ ନିକଟସ୍ଥ ବୃକ୍ଷରେ ବସା କରି ରହନ୍ତି । ଏମାନେ ବହୁ ଉଚ୍ଚରେ ଅକାଶରେ ଉଡ଼ନ୍ତି ଏବଂ ବହୁଦୂରରୁ ଓ ବହୁ ଉଚ୍ଚତାରୁ ଶବକୁ ଦେଖି ଓ ଶବର ବାସନା ବାରି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତି ।]

ଶାଗୁଣା ସମସ୍ତଙ୍କ ମାଉଁସ ଖାଏ
ଶାଗୁଣା ମାଉଁସ କିଏ ଖାଇଲେ କେଁକେଁ ହଉଥାଏ } —ଦେ.ଚଗ;ନ୍ୟାୟ-
Śāguṇā samastaṅka māuñsa khāe
Śāguṇā māuñsa kie khāile keñ keñ hauthāe } (ଲୋକ-ବିଶ୍ୱାସ
ଶକୁନି ସବାର ମାଂସ ଖାଏ ଏହି ଯେ, ଶାଗୁଣା ସବୁ ଜୀବର ମାଂସ ଭକ୍ଷଣ କରେ, କିନ୍ତୁ ମୃତ ଶାଗୁଣାର ମାଂସ କିଲ୍ଲଥ ଅଥବ ଖାଇଲେ ତହିଁର ପ୍ରତିବାଦସ୍ୱରୂପ ଅନ୍ୟ ଶାଗୁଣାମାନେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ କେଁ କେଁ ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି)—ସେଉଁ ଲୋକ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅନିଷ୍ଟ କରେ, କିନ୍ତୁ ତାର କେହି ଅନିଷ୍ଟ କରିବାର ଦେଖିଲେ ବିରଳ ହୁଏ, ଏହି ସ୍ଥଳରେ ଏ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ।

ଶାଗୁଣାକୁ ମଡ଼ ବାସିବା ନ୍ୟାୟ—ଦେ. (ନ୍ୟାୟ)—(ଶବ ପଡ଼ିଲେ ବହୁ
Śāguṇāku mardha bāsibā nyāya ଦୂରରୁ ଶାଗୁଣା
ମଡ଼ାୟ ଶକୁନ ପଡ଼ିବାର ନ୍ୟାୟ **ମରକୌରଖାନେକୋନ୍ୟାୟ** ମାନେ ଅଭିପ୍ରେତ
(ଶାଗୁଣା ମଡ଼କୁ ବେଢ଼ିବା ନ୍ୟାୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ହୋଇ ଦଳବଦ୍ଧ
ଆସନ୍ତି)—କୌଣସି ଲୋଭନୀୟ ପଦାର୍ଥଦ୍ୱାରା ବହୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ପ୍ରଲୋଭିତ ହୋଇ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଜମା ହେଲେ ଏ ନ୍ୟାୟ ବୋଲାଯାଏ—Just like vultures gathering round a carcase in large numbers, being attracted by its scent from a long distance.

ଶାଙ୍କର—ସଂ. ବିଣ—(ଶଙ୍କର+ଅ)—୧ । ଶଙ୍କର ବା ଶିବ
Śāṅkara ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to Śiba. ୨। ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ପଥା, ଶାଙ୍କର ଭାଷ୍ୟ)—2. Relating to Śaṅkarāchārjya. ବି.—୧। ବୃଷ—1. Bull. ୨। ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—2. Name of a metre. ୩। ଆର୍ଦ୍ରା ନକ୍ଷତ୍ର (ଶିବ ଏଥିର ଦେବତା)—3. The 6th asterism. ୪। ଏକ ପ୍ରକାର ସୋମ ଲତା (ଦ୍ର. ଶ.)—
4. A kind of Soma creeper.

ଶାଙ୍କର ଭାଷ୍ୟ—ସଂ. ବି—(କର୍ମଧା)—ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଣୀତ ବେଦାନ୍ତ-
Śāṅkara bhāsya ଦର୍ଶନ, ଗୀତା ଓ ଉପନିଷଦ ସମୂହର ଭାଷ୍ୟ ବା ଟୀକା—Commentaries on Bedānta, Bhagbadgīta and Upanishads by Śaṅkarācharya.

ଶାଙ୍କରି—ସଂ. ବି—(ଶଙ୍କର+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଇ)—୧ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ—
Śāṅkari 1. The deity of Kārttikeya. ୨। ଗଣେଶ-2. The Deity Ganesha. ୩। ଅଗ୍ନି (ଦ୍ର. ଶ)-3. Fire. ୪। ମୁନି ବିଶେଷ (ଦ୍ର. ଶ)—4. Name of a sage. ୫। ଶମୀ ବୃକ୍ଷ (ଦ୍ର. ଶ)—5. Samī tree (See).

ଶାଙ୍କରୀ—ସଂ. ବି—(ଶଙ୍କର+ଅ+ଈ)—ଶିବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ
Śāṅkarī ଅକ୍ଷରମାଳାର କ୍ରମ; ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ଅକ୍ଷର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ୧୪ଟି ସୂତ୍ର (ଦ୍ର. ଶ.)—The 14 aphorisms about the alphabets in Sanscrit grammar.

ଶାଙ୍କିତ—ସଂ. ବି—ଗ୍ରେରକ ନାମ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ (ଦ୍ର. ଶ)—
Śāṅkita A medicinal scent.

ଶାଙ୍କୁ(ଙ୍କୋ)ଚ(ଚି,ସ,ସି)—ଦେ. ବି—(ସଂ.ଶଙ୍କୋଚ,ଶଙ୍କୁଚ)—ସାମୁଦ୍ରିକ
Śāṅku(ṅko)cha(chi,sa.si) ମତ୍ସ୍ୟ ବିଶେଷ—The ray fish; the sea devil; the stingray; Trigon Narnak trurus. [ଦ୍ର—ଏହାର ଦେହ ତଳୁଷ୍ଟୋଣ ଓ ତେପ୍‌ଟା;
ଶାଁଙ୍କୁଚ(ଚି)
ଶାଁ କୋଚ(ଚି)
ଶାଁକୋଚ(ସି) } —ଅନ୍ୟରୂପ

ସଙ୍କୁଚୀ ମେରୁ ହାଡ଼ରୁ ଲମ୍ବ ପୁଚ୍ଛ ବାହାରି ଥାଏ; ପୁଚ୍ଛ ଦଣ୍ଡର, ସରୁ ଓ ୩।୪ ହାତ ଦୀର୍ଘ । ଏହାର ପୁଚ୍ଛ ଦଂଶାତ୍ମକ । ଓଡ଼ିଶାର ଓ ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମର ସମୁଦ୍ରରେ ସାଧାରଣତଃ ଏମାନେ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ।]

ଶଁାକୋଚ, ଶଙ୍କୁସ

ଶାଙ୍କୁଚ(ସ) କଣ୍ଟା—ଦେ. ବ—ଶାଙ୍କୁଚ ମାଛର ଦୀର୍ଘ ଓ ଦଣ୍ଡର ଲମ୍ବ ଡ଼ -
Śāṅkucha(sa) kanṭā The long barbed tail of ray-
ଶଁାକୁଷ କାଁଟା; ଶଁାକୁଷନେଜ **ସଙ୍କୁଚୀକା ଡୁମ** fish; caudal sting or spine of the ray fish.

ଶାଙ୍କୁଚ ଲଙ୍ଗ
ଶାଙ୍କୁ(କୋ)ଚ କଣ୍ଟା
ଶାଙ୍କୁ(କୋ)ଚ ଲଙ୍ଗ
ଶାଙ୍ଗ(କୋ)ଚ(ସ)କଣ୍ଟା
ଶାଙ୍କୁ(କୋ)ର(ସ) ଲଙ୍ଗ
—ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଦେହ ସାଙ୍କ ଖୁଦ୍ର ଖୁଦ କଣ୍ଟାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହା ଭାରି ଚେମଡ଼ା । ଘୋଡ଼ାର ଖୁରୁକରୂପେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହାକୁ ଜଆଁରେ ଭଜାଇ ଏଥିଦ୍ୱାରା ନାନା ରୋଗରେ ଚଡ଼ୁ ଦିଆଯାଏ କୌଣସି ଜୀବ ଦେହରେ ଶାଙ୍କୁଚ ମାଛ ର କଣ୍ଟାରେ ଆଘାତ କଲେ ସେ କ୍ଷତ ସହଜରେ ଶୁଖେ ନାହିଁ ।]

ଶାଙ୍କୁଚୀ—ସଂ. ବ—ଶାଙ୍କୁଚ ମାଛ [ହି. ଶ]—
Śāṅkuchī The sting ray fish.

ଶାଙ୍କୁ(ଙ୍କୋ)ଲା(ଲି)—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୃଙ୍ଖଳ)—୧ । ଧାତୁ ଅଦିର ମୃତ୍ତିକା
Śāṅku(ṅko)lā(li) ଯୁକ୍ତ ଶୃଙ୍ଖଳ—1. Chain.
ଶି(ଶେ)କଳ **ସିକଳୀ** [ଉ—ବ୍ରତ ଯାର ଅଧିନତା-ଶାଙ୍କୁଳ ସର୍ଜନା—ରାଧାନାଥ ମହାଯାତ୍ରା ।] [ଦ୍ର—ଶାଙ୍କୁଳର ମୃତ୍ତିକାମାନଙ୍କୁ ଜଡ଼ (ଡ଼ି)ବୋଲାଯାଏ ।] ୨ । ବଳଦର ହାତ ଗୋଡ଼ରେ ପଡ଼ିବା ବେଡ଼ି—2. Fetters. (ଉ—ଶାଙ୍କୁଳ ଦେଖି ବନ୍ଦୀ ଘରେ, ଅନେକ ଯାଦବ ସଙ୍ଗରେ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।) ୩ । ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ହାତରେ
ଲୋହା **ଚୁଡ଼ୀ** ପିନ୍ଧାଯିବା ଖଡ଼ୁ ବା ବଳୟ (ସଧବାର ଚିହ୍ନ)-3. Wristlets worn by women having their husbands living. (ବଙ୍ଗଳାରେ ଏହି ଅର୍ଥରେ 'ଲୋହା' [ଲୌହବଳୟ] ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।) ୪ ।
କବାଟି **ଦାଁତି ମୁରମୁଠ** ରୋଗ ବା ବାତ ବା ଅଚେତନ ଅବସ୍ଥା ଯୋଗୁଁ ହାତର ମୁଠା ଓ ଦାନ୍ତପାଟିର ଦୃଢ଼ବଦ୍ଧ ହେବା ଅବସ୍ଥା; ଜାବ—4. The state of the hold of the fist or of the jaws being locked up (due to fits or disease).

ଶାଙ୍କଳା(ଲି) କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସ୍ୱାମୀର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲେ ସ୍ତ୍ରୀର ହାତରେ
Śāṅkula(li) kārḍhibā ଥିବା ଖଡ଼ୁକୁ ହାତରୁ ବାହାରି
ହାତେର ଲୋହା ଖୁଲା **ଚୁଡ଼ୀଫୋଡ଼ିବା** କରିବା; ରଣ୍ଡ କରିବା—To take off the wristlets from the wrist of a woman who has recently become a widow. [ଦ୍ର—ସ୍ୱାମୀର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ସଧବା ହୋଇଥିବା ସ୍ତ୍ରୀର ହାତର ଖଡ଼ୁକୁ ଗ୍ରାମର ସେ ବଢ଼, ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ ବା ପଣ୍ଡା କାଢ଼େ ।]

ଶାଙ୍କୁଳା(ଲି) ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୃଙ୍ଖଳ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ କରିବା—
Śāṅkula(li) debā To enchain; to bind with fetters.
[ଶଙ୍କଳା(ଳି) ପଡ଼ା(ଡ଼େ)ଲିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
ଶିକଳଦେଓୟା **କଡ଼ୀଦେନା**

ଶାଙ୍କଳା(ଳି) ପଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବ—ରୋଗ ବା ବାତ ବା ସଜ୍ଞାହୀନତା
Śāṅkulā(li) pardijibā ଯୋଗୁଁ ମନୁଷ୍ୟର ହାତ ମୁଠା
କବାଟିପଡ଼ା **ଦାଁତିଲଗଜାନା, ମୁରମୁଠଲଗନା** ବା ଦାନ୍ତପାଟିର ଜାବ ପଡ଼ିଯିବା—The locking up of the clasp of the hand or of the jaws (due to fit etc).

ଶାଙ୍କୁଳିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଓଡ଼ିଆ ଶାଙ୍କୁଳ ଶବ୍ଦରୁ ନାମଧାତୁ)—ଶୃଙ୍ଖଳରେ
Śāṅkulibā ବାନ୍ଧିବା—To enchain. (ଉ—ସାଉଁଟ
ଶିକଳେ ବାନ୍ଧା **ସିକଳୀ ବାଁଧନା** ଶାଙ୍କୁଳଥିଲେ ଚୁଡ଼ିର ଶାମିଲ—ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମଚାରୁପଣ ଗୀତା)

ଶାଙ୍କୋଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶୃଙ୍ଖଳ)—ବେଡ଼ି; ଶିକୁଳା—
Śāṅkoli ଶିକଳ **ସିକଡ଼ୀ (ଳୀ)** Chain; fetter.
[ଉ—ସ୍ୱାର୍ଥାନ୍ଧ ଋଦ୍ଧିଜେ, ଘଡ଼ିବେ ସ୍ୱଦୁଢ଼େ ସ୍ୱଣ ସ୍ୱାର୍ଥର ଶାଙ୍କୋଳି, ଭାରତର ଗଳଦେଶେ—ରାଧାନାଥ—ମହାଯାତ୍ରା]

ଶାଙ୍କୋଳି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୃଙ୍ଖଳା ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ କରିବା—To
Śāṅkoli debā ଶିକଳ ଦେଓୟା **ସିକଡ଼ୀ ଦେନା** enchain.
[ଉ—ବନା ଦୋଷରେ ଶିକୁଳି ଭଳେ ଶାଙ୍କୋଳି ଦିଏ ଲୋକ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ]

ଶାଙ୍ଖ—ସଂ ବଣ. (ଶଙ୍ଖ+ଅ)—୧ । ଶଙ୍ଖ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating
Śāṅkha to conch. ୨ । ଶଙ୍ଖରେ ନିର୍ମିତ—2. Made of conch. ସଂ ବ—ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି (ହି. ଶ)—The sound of blowing of conch.

ଶାଙ୍ଖାରି—ସଂ ବ—ଶଙ୍ଖ ବିକ୍ରୟକାରୀ ଜାତି (ହି.ଶ)—A caste of
Śāṅkhāri Hindus selling conch shells.

ଶାଙ୍ଖିକ—ସଂ ବ. ସଂ—(ଶଙ୍ଖ+ଜୀବିକାର୍ଥେ ଇକ)—୧ । ଶଙ୍ଖ ବଣିକ;
Śāṅkhika ଶଙ୍ଖାରି—1. A dealer of conch shells and conch shell ornaments. ୨ । ଶଙ୍ଖ ବଜାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି (ହି.ଶ)—2. A blower of
(ଶାଙ୍ଖିକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) conch. ସଂ. ବଣ—୧ । ଶଙ୍ଖ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to conch. ୨ । ଶଙ୍ଖନିର୍ମିତ—Made of conch shells.

ଶାଙ୍ଖୁଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶୃଙ୍ଖଳ)—ବେଡ଼ି; ଶିକୁଳା
Śāṅkhuli ଶିକଳ **ସିକଡ଼ୀ(ଳୀ)** Fetters; chain,
[ଉ—ମନର ଚରଣେ ଶାଙ୍ଖୁଳି, ଏଣୁ ନ ପାରେ ପ୍ରାଣୀ ଚଳି ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ

ଶାଙ୍ଗ୍ୟ—ସଂ ବଣ. (ଶଙ୍ଗ+ଯ)—୧ । ଶଙ୍ଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1 Relating
Śāṅkhya to conch. ୨ । ଶଙ୍ଗ ନିର୍ମିତ (ହି.ଶ)—2. Made of conch shell.

ଶାଙ୍ଗ(ଙ୍ଗି)—ଦେ. ବ—(ସଂ ଶଙ୍କୁ; ଶଙ୍କୁ)—ଦେ ଭାରି ଓ ଲମ୍ବ ପଥରକୁ
Śaṅga(ṅgi) ବା କାଠକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିବାକୁ ହେଲେ

ଶାଙ୍ଗ, ଶାଙ୍ଗୀ, ଚାଙ୍ଗ **सांग** ତାହାକୁ ଦଉଡ଼ିରେ ଝୁଲାଇ ସେହି ଦଉଡ଼ିରେ ଯେଉଁ ଏକ ବା ଏକାଧିକ ଦଣ୍ଡ ଚଳା ଯାଇଥାଏ— A pole from which heavy logs or stones are suspended and which is carried by the shoulders of pairs of men.
[ଦୃ—ଏହି ଦଣ୍ଡର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ଲୋକେ କାନ୍ଧରେ ରଖି ଭାରି ଭାରି ଜିନିଷକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରନ୍ତି । ବହୁତଲମ୍ବ କଡ଼ି ଓ ପଥର ଓ ଖୁଣ୍ଟ ଆଦିର ଏକାଧିକ ସ୍ଥାନକୁ ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ସେ ଦଉଡ଼ିରେ ଏକାଧିକ ଶାଙ୍ଗି ପୂରାଇ ସେହି ଶାଙ୍ଗିମାନଙ୍କ ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ମନୁଷ୍ୟ କାନ୍ଧାନ୍ତି । ବଡ଼ ବଡ଼ ପଥର ଓ କାଠ ପାଇଁ ଏକାଧିକ ଶାଙ୍ଗି ଦରକାର ହୁଏ ।]

ଶାଙ୍ଗ(ଙ୍ଗି) କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଭାରି ଓ ଗୁରୁ ପଦାର୍ଥକୁ
Śāṅga(ṅgi) karibā ଏକାଧିକ ବା ଦଳଧିକ ମନୁଷ୍ୟ ଦଉଡ଼ିରେ
ଶାଙ୍ଗ(ଙ୍ଗି) ବୋହିବା, ଶାଙ୍ଗ(ଙ୍ଗି) ବୁଲାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଓଟୋଲାଇ ଶାଙ୍ଗି ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିବା—
ଶାଙ୍ଗିକରେ ନେଓଷା To remove a heavy log of wood
सांगकर लेना or stone by suspending it from a pole
ଶାଙ୍ଗୀଦିୟା ତୁଳା, ଚାଙ୍ଗେଚଡ଼ାନ or poles with ropes and carrying the pole by the shoulders of pairs of men.

ଶାଙ୍ଗୁଷ୍ଠା—ସଂ. ବି—ଗୁଞ୍ଜା; କାଇଁ—A red seed of a berry
Śāṅgushṭhā used as a standard of weight by gold smiths; Abrus Pricatorius.

ଶାଚି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ସାଚି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Śāchi etc
Śāchi (etc) (See) ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଶ୍ୱେତ)—ଶ୍ୱେତ; ଶୁଭ୍ର—
White. ସଂ. ବି—ଦଳା ହୋଇ ଭୂଷି ଛାଡ଼ାର କରି ଯାଇଥିବା ଯବ ଧାନ (ହି. ଶ)—Barley shorn of the chaff.

ଶାଟ—ସଂ. ବି (ଶଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଶାଢ଼ୀ
Śāṭa (ଦେଖ)—1. Śardhī. (See) ୨ । ପରିଧେୟ; ଧୋତି; ଲୁଗା—2. A cloth. ୩ । ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ (ହି. ଶ)—
3. A bit of cloth. ୪ । ଏକପ୍ରକାର ଛୋଟ କୁର୍ତ୍ତା (ହି. ଶ)—4. A kind small coat. ୫ । ଢିଲା ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର (ହି. ଶ)—5. A loose dress.

ଶାଟକ—ସଂ. ବି (ଶାଟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଶାଟ (ଦେଖ)
Śāṭaka Śāṭa. (See)

ଶାଟପଟ(ଟ୍ଟ)—ସଂ. ବି (ସମାହାର)—ଲୁଗା ଓ ପାଟ ଶାଢ଼ି—
Śāṭa paṭa(ṭṭa) Cloth and silk cloth,

ଶାଟିକା—ସଂ. ବି (ଶାଟକ+ଆ)—୧ । ଶାଢ଼ୀ; ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ
Śāṭikā ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର—1. Cloth worn by females whose husbands are alive. ୨ । ଶଠୀ (ହି. ଶ)—2. Curcuma Zedoaria (plant).

ଶାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶାନ୍ତିବା (ଦେଖ)
Śāṭibā Śāṇṭibā. (See)

ଶାଢ଼ୀ—ସଂ. ବି (ଶାଟ+ଈ)—ଶାଢ଼ୀ (ଦେଖ)—Śardhī. (See)
Śāṭī [ଉ—ବନ୍ଧାଇ ଶାଢ଼ୀ ଧରି ଧଠୀରେ ସିଂହଲ ପଧାରେ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶାଟ୍ୟାୟନ—ସଂ. ବି (ଶଟ୍ ଧାତୁ+ଯ+ଅୟନ)—୧ । ଯଜ୍ଞ କାର୍ଯ୍ୟରେ
Śāṭyāyana ପ୍ରକୃତ କର୍ମର ବୈଗୁଣ୍ୟ ପ୍ରଶମନାର୍ଥ ହୋମ—1. A propitiatory sacrifice during a Jajña.
୨ । ଜନୈକ ମୁନି—2. Name of a sage.

ଶାଠ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ସାଠ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Śāṭha(etc) Śāṭha etc (See)

ଶାଠ୍ୟ—ସଂ. ବି (ଶଠ=ଧୂର୍ତ୍ତ+ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ଖଳତା; ଶଠତା;
Śāṭhya ଧୂର୍ତ୍ତତା—1. Craftiness; wickedness; knavery; slyness. ୨ । ଶଠତାଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହାର—
2. Crooked conduct. ୩ । ପ୍ରବଞ୍ଚନା; କପଟ; ଛଳ—3. Deception; cheating.

ଶାଠ୍ୟାଚରଣ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶଠତାଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହାର—
Śāṭhyācharaṇa Crafty conduet; deceitful
(ଶାଠ୍ୟାଚାର—ଅନ୍ୟରୂପ) conduct.

ଶାଠ୍ୟାଚାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶାଠ୍ୟ+ଆଚାର+ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—
Śāṭhyāchārī ଖଳ ବ୍ୟବହାରଯୁକ୍ତ
(ଶାଠ୍ୟାଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Deceitiful; crafty.

ଶାଡ଼ା—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଶାଟ୍ଟଶାଟ)—ଶାହାଡ଼ା ଗଛ (ଦେଖ)—
Śāṛdā 1. Śāhāṛdā gachha (See) ୨ । ଶାଢ଼ୀ (ଦେଖ)
2. Śāṛdā (See)

ଶାଡ୍ଡଳ—ସଂ. ବି—ଶାଦଳ (ଦେଖ)
Śāḍḍala Śādbala (see)

ଶାଢ଼ୀ(ଡ଼ୀ)—ଦେ.ବି (ସଂ. ଶାଟୀ, ପ୍ରା ଶାଢ଼ୀ)—୧। ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପରିଧେୟ
Śāṛdhī(ṛdī) ବସ୍ତ୍ର—1. Cloth worn by women
ଶାଡ଼ୀ **साडी** whose husbands are alive.
(ଉ—ସୀମା ପାରି କରିଅଛ ମୋ ଶାଢ଼ୀ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ରହାକରଚନ୍ଦ୍ର)
[ଦୃ—ସଧବାମାନଙ୍କ ପରିଧେୟ ଶାଢ଼ୀରେ ଚଉଡ଼ା ଧଡ଼ି ଥାଏ, ଚଉଡ଼ା ମୁହଁ ଥାଏ; କିନ୍ତୁ ବିଧବାଙ୍କ ପରିଧେୟ ଭୂଳରେ ବା ଶୁଣ୍ଠିଆରେ ଧଡ଼ି ବା ମୁହଣ୍ଡା ନ ଥାଏ ।]
ସିରୋପା **पगड़ी** ୨ । ରାଜାମାନଙ୍କର ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀକୁ ବା ଗୋଷ୍ୟପୁତ୍ରକୁ ଏବଂ ସ୍ୱକୋପାଧିଭୂଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେବା ସମ୍ମାନ ଓ ପଦବୀସୂଚକ ବସ୍ତ୍ର (ଏହାକୁ ଛୋଟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଣ୍ଡରେ ଗୁଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଏ ବା ବାନ୍ଧି ଦିଆଯାଏ)
2. A piece of cloth tied round the head of an heir or adopted son of a deceased and that of a person on whon a Raja confers a title in recognition of his heirship or of the title. (ଉ—ତାହାରଲେ ଗଣ୍ଡିଅଳ ଅଳଂକୃତ ହୋଇ ବିଶ୍ୱକେତୁ ବଣାଇଲେ କି ସେ ଶାଢ଼ୀ ପାଇ—ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।) [ଦୃ—ମୁହଣ୍ଡା ଓ ଧଡ଼ି ଅନୁସାରେ ଶାଢ଼ୀର ନାମ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—ଚିତାଧଡ଼ିଆ, ପାଗ(ଗ୍ଗ)ଧାଡ଼ିଆ, ପିଣ୍ଡଧାଡ଼ିଆ, ଜର

ଧଡ଼ିଆ, ଜରିମୁହାଁ, ଲୁମ୍ବଧରା, ବାଗୁଲାପଡ଼, ଧଡ଼ିଶହଣ ଓ ଲୁମ୍ବଧଡ଼ିଆ ଶାଢ଼ୀ । ଉପାଦାନ ଅନୁସାରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଶାଢ଼ୀର ନାମକରଣ ହୋଇଥାଏ, ଯଥା—

ମଠା ଶାଢ଼ୀ, ପାଟ ଶାଢ଼ୀ, ସୁତା ଶାଢ଼ୀ, କସ୍ତୁରୀ ଶାଢ଼ୀ, ଟସର ଶାଢ଼ୀ, ସିଲ୍କ ଶାଢ଼ୀ, ଛିଟ ଶାଢ଼ୀ, ନେତ, ପାଟପଟ୍ଟା, ରହୁ ଶାଢ଼ୀ ଇତ୍ୟାଦି ।

ବୁଣାହେବା ସ୍ଥାନର ନାମ ଅନୁସାରେ ମଧ୍ୟ ଶାଢ଼ୀର ନାମ ହୁଏ । ଯଥା—

ବଲାଟ, ମାଣିଆବନ୍ଦୀ, ଗୁଲନଗଣ୍ଡ, ଲୁମୁକଣ୍ଡୀ, ବଜାରସୀ, ଚନ୍ଦ୍ରକଣିଆ, ଦକ୍ଷିଣୀ, ହମ୍ବରୁ, ଗୋଦାବଣ୍ଡ, ସ୍ୱରୁଲ୍ଲ, ମୁଲ୍ଲାବାଜା, ବରମପୁର, ଭକେଇ, (ପୁଣି) ବଲଗଣ୍ଡିଆ, ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ବୁଣାଯିବା ସରୁ ସୂତା ଶାଢ଼ୀ ଚେଲମ୍ ବା ଶେଲମ୍ ଶାଢ଼ୀ ଇତ୍ୟାଦି ।

ବୁଣିବା ଜାତିର ନାମ ଅନୁସାରେ ଶାଢ଼ୀର ନାମ ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଯଥା—

ବାଉଁଶବୁଣା, ତନ୍ତୁଓ୍ୱ ଶାଢ଼ୀ । ରଙ୍ଗ ଅନୁସାରେ ମଧ୍ୟ ଶାଢ଼ୀର ନାମ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—

ମୁଗେଇ, କଳାମେଘୀ, ପୀତାମ୍ବରୀ, ବସନ୍ତୀ, ନୀଳ ବା ନେଳିଆ, ଗୋଲାପୀ, ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ପ୍ରଭା, କଳାବୋଇତ, ଶୁଆ-ପଖିଆ, ମୟୂରକଣ୍ଠିଆ, ହଳଦୀବସନ୍ତ, ଧୂପଛାୟା ଇତ୍ୟାଦି ।

ବିଶେଷ ବିଶେଷ ଜାତିଙ୍କ ପରିଧେୟ ଶାଢ଼ୀର ମଧ୍ୟ ନାମ ଅଛି । ଯଥା—

ଘାଘରୀ, ବରମା, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଶାଢ଼ୀ ଇତ୍ୟାଦି]

୫ । ଦେବତାଙ୍କ ଭଣ୍ଡାରରୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ସମ୍ମାନସ୍ୱରୂପ ଉପହାର ଦିଆଯିବା ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ—3 A piece of cloth presented to a distinguished visitor to a shrine.

ଶାଢ଼ୀ(ଡ଼ୀ) ଘର—ଦେ. ବି—[ସଂ. ଶାଟୀ ଓ ଗୃହ]—ବସ୍ତ୍ର ଗୃହ; ତମ୍ବୁ—
Śārdhī (rdi) ghara ତାଁବୁ **तंबु** A tent.

ଶାଢ଼ୀ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ରାଜା) ସମ୍ମାନିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମ୍ମାନସୂଚକ
Śārdhī deba ଉପାଧି ସହିତ ଶାଢ଼ୀ ଉପହାର ଦେବା—1.
[ଶାଢ଼ୀ ବାନ୍ଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] To present a cloth (i.e.
ଶିରୋପା ଦେଓୟା tie it round his head) to a per-
पगडी देना son honoured with a title. [ଉ—
ସମ୍ବାଦରେ ପୃଥୁ ଚକ୍ରୁ-ବାନ୍ଧିଦେଲେ ଶାଢ଼ୀ, ତାଙ୍କ ଶିରେ-
ଦେଶେ ଅଣ୍ଟି ପୃଷ୍ଠ ଅବତର । ରାଧାନାଥ—ମହାଯାତ୍ରା]
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମ୍ମାନ ଦେବା—
2. (Figurative) To honour a person.

ଶାଢ଼ୀ ଧଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ,—ଯେଉଁ ଲୁଗାର ଧଡ଼ି ଶାଢ଼ୀର ଧଡ଼
Śārdhī dhardiā ପରି ଚଉଡ଼ା—(cloth) Hav-
ଶାଢ଼ୀ ପେଡ଼େ ing a broad border like that of a
चौडाकोरवाला Śārdhī.
[ଉ—ତେବେ ହୋଇବ ତୋର ଯଶ, ଶାଢ଼ୀ ପାଇବୁ ଗ୍ରାମ ଦେଶ । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ]

ଶାଢ଼ୀ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ରାଜଦ୍ୱାରରୁ ସମ୍ମାନସୂଚକ ଉପାଧି
Śārdhī pāiba ସହିତ ଶାଢ଼ୀ ଉପହାର ପାଇବା—1. To be
ଶାଢ଼ୀ ବାନ୍ଧିବା } ଅନ୍ୟରୂପ । presented with a cloth
ଶାଢ଼ୀ ବନ୍ଧା(ନ୍ଧେ)ଇବା } (along with a title) by a
ସିରୋପା ବାଁଧାନ **पगडीपाना** Raja.
(ଉ—ବାହାରେ ଗଣ୍ଡିଆଳ ଅଳଂକୃତ ହୋଇ, ବିଶ୍ୱକେତୁ ଭଣାରମ୍ଭେ ବି ସେ ଶାଢ଼ୀ ପାଇ । ଭଞ୍ଜ-ବୈଦେହୀଶତକାଷ)
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସମ୍ମାନିତ ହେବା—2. (figurative) To be hououred. ୩ । ରାଜାଙ୍କ ଠାରୁ ପୁରସ୍କାର ରୂପେ ପାଇବା—3. To get as a present in token of royal. [ଉ—ତେବେ ହୋଇବ ତୋର ଯଶ, ଶାଢ଼ୀ ପାଇବୁ ଗ୍ରାମ ଦେଶ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଶାଢ଼ୀ ମୁହଁ—ଦେ. ବି—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ପରିଧେୟ ଶାଢ଼ୀର ଶେଷ-
Śārdhī muhaṅ ଭାଗରେ ଥିବା ରଙ୍ଗୀନ୍ ଓ ଚଉଡ଼ା ଅଂଶ—
ଶାଢ଼ୀର ଆଁଚଳା The coloured end of a cloth worn
साडीका छोर by women.
[ଶାଢ଼ି ମୁହଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶାଢ଼ୀ ଶିର(ରୋ)ପା—ଦେ. ବି-(ସହଚର)-ସମ୍ମାନସୂଚକ ଶାଢ଼ୀ ଓ ପାଗ—
Śārdhī śira(ro)pa ସିରୋପା Female cloth and
पाग पगडी turban. [ଉ—ରାଜା ଠାରୁ ଶାଢ଼ୀ ଶିରପା ପାଇ ଥିଲେ । ଭୁନ୍ତଳାଭୁମାଣ୍ଡ. ନଅଭୁଣ୍ଡୀ ।]

ଶାଢ଼ୀ ଶେଷ—ଦେ. ବି—ପଣତ; ଲୁଗାଆଳ—The end of a
Śārdhī śesha [ଉ—ରଭ ବେଳେ ଶ୍ରମ ହାଲ
ଆଚଳ **साडीका छोर** Śārdhī. ଶାଢ଼ୀ ଶେଷେ ପୋଛ ଦେବାର
ଜେଡ଼େ ଘାରଭ । ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି]

ଶାଣ—ସଂ. ବି—(ଶୋ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା+କରଣ ବା ଅଧି. ଣ;
Śāṇa ଯହିଁରେ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରାଯାଏ)—୧ । ଅସ୍ତ୍ରାଦି ଘଷି ଦାଢ଼ କରିବାର ଯନ୍ତ୍ର ବା ପଥର—1. Grind-stone. ୨ । ଘର୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର—2. A whet stone. [ଦ୍ର—ଏହାର ଅପଭ୍ରଂଶ ଶାହାଣ ବା ଶାଆଣ । ଅସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ଦାଢ଼ କରିବା ବା ପଜାଇବା ପାଇଁ ପଥର (whet stone) ଉପରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଅସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ଘଷିବାକୁ ହୁଏ ତିମ୍ବା ଘୂରୁ ଥିବା ପଥର ଚକ (grind stone) ଉପରେ ଅସ୍ତ୍ରାଦିର ଧାରକୁ ମାଡ଼ି ଧରିବାକୁ ହୁଏ । ଉକ୍ତ ଚକ ପଥରର ନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଜଳ ଓ ବାଲି ମିଶ୍ରିତ ଉପାଦାନରେ ନିର୍ମିତ ହୁଏ ।] ୩ । କରତ—3. A saw. ୪ । ପାଷାଣ—4. Stone. ୫ । କଷଟ ପଥର—5. Touchstone. ୬ । ଅନୁଭୂତି—6. Sensibility. ୭ । (ଶଣ+ଭବ ଅର୍ଥରେ ଅ)—ଶଣ ସୂତ୍ର ନିର୍ମିତ ବସ୍ତ୍ର—7. A cloth made of flax or hemp fibres. ୮ । ଚାରି ମଷାର ଏକ ଓଜନ (ହି. ଶ)—8. A weight of 4 Maśās. ସଂ. ବିଣ—୧ । ଶଣ ନିର୍ମିତ—1. Hemp-pen. ୨ । ଭାରତୀୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to the Indian hemp. ଦେ. ବି—ସାହାଣ (ଦେଖ)
Śāhāṇa (See)

ଶାଣକାର—ସଂ. ବ—ଯେ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ଶାଣ ଦେଇ ଦାଢ଼ୁଆ କରେ—
Śāṇakāra A person who sharpens instrument by whetting.

ଶାଣଚକି—ଦେ. ବ—(ସଂ. 'ଶାଣ ଓ ଚକ)—ଯେଉଁ ଚକା ପଥରକୁ ଘୂରାଇ ତହିଁରେ ସନ୍ତ୍ରାଦିକୁ ଶାଣିତ କରାଯାଏ
Śāṇa chaki
ଶାଣ ଚାକୀ **शाण पत्थर** Circular whetstone.

ଶାଣ ଦିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଶାଣିତ—1. Whetted; sharpened. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅପ୍ରିୟବାକ୍ୟ—
Śāṇa diā
ଶାଣ ଦେଓୟା **शान दिया हुआ** 2. (figurative) Speaking hard or disagreeable words.

ଶାଣ ଦିଆ ତୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଖରେ କଥା ଅଟକେ ନାହିଁ; ପ୍ରକୃତବାଦୀ;
Śāṇadiā tuṇḍa
ଶାନାନ ମୁଖ **सान दिआहुआ मुँह** ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅପ୍ରିୟ ଓ ସତ୍ୟ କଥା କହିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହୁଏ ନାହିଁ—1 (Figurative) A sharp tongue; a person who does not fear to say true though unpleasant things. ୨ । ବାବଦୂକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A talkative person. ୩ । ଅପ୍ରିୟବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି-3. A person of unpleasant speech; a plain-spoken person.
} —ଅନ୍ୟରୂପ
ଶାଣଦିଆ ମୁହଁ

ଶାଣ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶାଣ ପଥରରେ ଅସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ଦାଢ଼ କରିବା—
Śāṇa debā To sharpen an instrument by the whetstone.
ଶାଣ ଦେଓୟା **सान देना**

ଶାଣ ପଥର—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶାଣ ପ୍ରସ୍ତର)—ଅସ୍ତ୍ରାଦି ଦାଢ଼ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପଥର ଉପରେ ଘଷା ଯାଏ—
Śāṇa pathara
ଶାଣ ପାଥର **सान पत्थर** Whetstone; grindstone.

ଶାଣ ବାସାଃ—ସଂ. ବଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶାଣ+ବାସସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Śāṇabāsāḥ ଶଣପଟ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନକାରୀ—Wearing hempen cloth. ସଂ. ବ—ଅର୍ହତ୍ ବିଶେଷ—A class of Jaina saints.

ଶାଣ ଶିଳ—ଦେ. ବ—ଶାଣ ପଥର (ଦେଖ)
Śāṇa śila Śāṇa pathara (See)
ଶାନ ଦେବାର ଶିଳ **सान शिल**

ଶାଣ ଶିଲା—ସଂ. ବ—(ଶାଣ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଶିଳା, ମ.ପ.ତ୍ରେ
Śāṇa śilā ଶାଣ ପଥର (ଦେଖ)—Śāṇa pathara (See)

ଶାଣାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶାଣେଇବା (ଦେଖ)
Śāṇaiba ଶାନାନ **सान देना** Śāṇeibā (See)

ଶାଣାଜୀବ—ସଂ. ବ—(ଶାଣ+ଆଜୀବ=ଜୀବିକା ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)
Śāṇajiba ଅସ୍ତ୍ରମାର୍ଜକ; ଶାଣକାର—A grinder of weapons

ଶାଣି—ସଂ. ବ—ଶଣସୂତ୍ର—(ହି. ଶ)—
Śāṇi Flaxen hemp.

ଶାଣିଆ—ଦେ. ବଣ—(ସଂ. ଶାଣିତ)—ଶାଣିତ; ଶାଣ ପଥରରେ
Śāṇiā ଘଷା ଯାଇ ଧାର କରାଯାଇଥିବା—Whetted;
सान दिया हुआ sharpened.

ଶାଣିତ—ସଂ. ବଣ—(ଶାଣ+ଇତ ବା ଶଣ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ.ତ)—୧ ।
Śāṇita ତୀକ୍ଷ୍ଣୀକୃତ; ଶାଣ ଦିଆ ଯାଇଯାଇ ଦାଢ଼ୁଆ କରାଯାଇ ଥିବା—1. Whetted; sharpened. ୨ । କଷଟ୍ଟ ପଥରରେ କଷା ହୋଇଥିବା (ହି. ଶ)—2. Tested with touchstone.

ଶାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶାଣ)—ପଜାଇବା; ଶାଣ ଦେବା—To
Śāṇibā sharpen; to whet. [ଉ—ଶସ୍ତ୍ର ଶାଣିବା
ଶାନ ଦେଓୟା ନିଷ୍ପେଷିବା ସଢ଼ାଇବା । ବଲକ୍ଷୟ ବୃଦ୍ଧିଶୀଡ଼ା ଉପାୟ
सान देना ପେବା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।]

ଶାଣିଲା—ଦେ. ବଣ—ଶାଣିତ (ଦେଖ)—Śāṇita (See)
Śāṇilā [ଉ—ଯାଣି ଦେଇଥିଲୁ ଶାଣିଲା ବାଣକୁ, ବାଜନ୍ତ ! ବଜନ୍ତୁ
ଶାନାନ **सान दिया हुआ** ଜାହିଁ—ଭଞ୍ଜ. ଲାବଣ୍ୟବତୀ ।]

ଶାଣୀ—ସଂ. ବ (ଶଣ+ଅ+ଈ କିମ୍ବା ଶଣ୍ ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+
Śāṇi କର୍ମ. ଈ)—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବସ୍ତ୍ରାବାସ; ତାମ୍ବୁ; ଗଡ଼ୁଟ—1. Small tent. ୨ । ଛିନ୍ନବସ୍ତ୍ର;ଛିଣ୍ଡା କନା; କନ୍ଥା—2. Rags. ୩ । ହସ୍ତ କଟାକ୍ଷାଦିଦ୍ୱାରା ସୂଚନା; ଇଶାରା; ଇଙ୍ଗିତ—3. Hint or sign made by the hands and glances; significant nod. ୪ । ଶଣସୂତ୍ରରେ ବୁଣା ଲୁଗା (ହି. ଶ)—4. Hempen cloth. ୫ । ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଗ୍ରହଣକାଳରେ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀର ପରିଧେୟ ଶାଢ଼ି (ହି. ଶ)—5. A small bit of cloth worn at the investiture of the sacred thread. ୬ । ଶାଣ ଯନ୍ତ୍ର (ହି. ଶ)—6. Whetstone. ୭ । କଷଟ୍ଟ ପଥର (ହି. ଶ)—7. Touchstone.

ଶାଣେଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶାଣ)—ଶାଣିବା; ଶାଣ ଦେବା; ଅସ୍ତ୍ରାଦିକୁ
Śāṇeibā ଦାଢ଼ କରିବା; ପଜେଇବା—To whet or sharpen an instrument.
ଶାନାନ **सान देना**

ଶାଣ୍ଟ—ଦେ. ବ—ଶାଣ୍ଠ (ଦେଖ)
Śāṇṭa Śāṇṭha (See)

ଶାଣ୍ଠ—ଦେ. ବ (ସଂ. ସମ୍ଭାନ)—୧ । ବହୁ ପଦାର୍ଥର ଏକତ୍ର ମିଶ୍ରିତ
Śāṇṭha ବା ଫେଣ୍ଟା ହେବା ଅବସ୍ଥା—1. State of many-things being kneaded or thoroughly mixed up together. ୨ । ମୂଳଧନ; ବିତ୍ତ—2. Capital; stock. ୩ । ସମୃଦ୍ଧି; ବିଭବ—3. Riches; affluence. ୪ । ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବସ୍ତୁ—4. A valuable thing. ୫ । ଗୃହର ବିଭବ ଧରାଉଥିବା ବସ୍ତୁ; ଗୃହର ବିଭବ ବା ସଂସ୍ଥାନ—5. An article which indicates the riches or affluence of the householder; the valuable articles of a house.

ଶାଣ୍ଡାଳ—ଦେ. ବ—ଶାଣ୍ଡିଲ୍ୟ (ଦେଖ)
Śāṇḍāla Śāṇḍilya (See)

ଶାଣ୍ଡିଲ(ଲ)—ଦେ. ବ—ଶାଣ୍ଡିଲ୍ୟ (ଦେଖ)
Śāṇḍila(la) Śāṇḍilya (See)

ଶାଣ୍ଡିଲ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଶଣ୍ଡିଲ=ମୁନିବିଶେଷ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଯ) —
Śāṇḍilya ୧ । ଗୋତ୍ରକାର ମୁନିବିଶେଷ—1. Name of a sage who was the progenitor of a certain family or sept. [ଦ୍ର—ଏ ଭକ୍ତି ସୂତ୍ର ପ୍ରଣୟନ କରି ଭକ୍ତିମାର୍ଗ ଦେଖାଇଥିଲେ ।] ୨ । ଅଗ୍ନି-ଦେବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିବିଶେଷ—2. A form of the Fire-god. ୩ । ବିଲ୍ୱ; ବେଲ; ଶ୍ରୀଫଳ—3. The bilwa (tree or fruit); Aegle Marmelos ୪ । ଶାଣ୍ଡିଲ୍ୟ ଗୋତ୍ରଜ ବ୍ୟକ୍ତି (ହ୍ର. ଶ)—4. A person of the Śāṇḍilya gotra. ୫ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଗୋତ୍ର ବିଶେଷ—5. Name of a gotra of Brāmhaṇas.

ଶାଣ୍ଡିଲ, ଶାଣ୍ଡିଲ, ଶାଣ୍ଡିଲ୍ୟ, ଶାଣ୍ଡୋଲ ଶାଣ୍ଡାଲ } ଦେ. ବ—ପୋଷାପସାର; ଅପ-ଅନ୍ୟ ଦେରୂପ] ସ୍ମାର ରୋଗବିଶେଷ — A kind of fit to which
ହିଷ୍ଟିରିଆ females are prone; Hysteria. [ଦ୍ର—
ହିଷ୍ଟିରିୟା ଏହା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ, ବିଶେଷତଃ ଅପତ୍ୟହୀନା ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରେ । ମୂର୍ଚ୍ଛା ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷଣ ।]

ଶାତ—ସଂ. ବିଣ.—(ଶୋ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା+କର୍ମ.ତ)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣୀ
Śāta କୃତ; ଶାଣିତ—1. Sharpened. ୨ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ; ଚକଚକିଆ-2. Shining; bright; glorious; dazzling. ୩ । ସୁନ୍ଦର—3. Beautiful. ୪ । ସରୁ; କ୍ଷୀଣ—4. Emaciated; slender. ୫ । ସୁଖୀ—5. Happy. ୬ । ପତିତ—6. Fallen. ବ—୧ । ସୁଖ—1. Happiness. [ଉ—ଅରେ ଶଶିହାସି ! ଶାତ-ପ୍ରକାଶେ ଗଲଇଁ ଦୁଦେଁ ଲାସି—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।] ୨ । ପତନ—2. Falling. ୩ । ଘାତନ—3. Letting fall; felling. ୪ । ଧାତୁରା (ହ୍ର.ଶ) 4. Datura Fustosa (plant).

ଶାତକର୍ଣ୍ଣି—ସଂ. ବ (ଶାତ=ଦୀପ୍ତିମାନ୍+କର୍ଣ୍ଣ+ଇ)—ମୁନିବିଶେଷ—
Śātakarṇṇi Name of a sage.

ଶାତ କୁମ୍ଭ—ସଂ. ବ (ଶତକୁମ୍ଭ=ପର୍ବତ ବିଶେଷ+ଜାତାର୍ଥେ ଅ)—
Śāta kumbha ୧ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—1. Gold. [ଉ—ବିବିଧ ବେଳ ବେଳ ଶାତ କୁମ୍ଭ କୁମ୍ଭ ଯେ—ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେ-ହୀଶବିଳାସ ।] ୨ । କରବୀର ଫୁଲ—2. Rosebay; sweet scented oleander; Nerium odorum. ୩ । କାଞ୍ଚନ ଗଛ (ହ୍ର. ଶ)—3. Bauhinia Variegata (tree), ୪ । ଧାତୁରା (ହ୍ର. ଶ)—4. Datura Fustosa.

ଶାତ କୌମ୍ଭ—ସଂ. ବ (ଶାତକୁମ୍ଭ+ସ୍ୱାର୍ଥେ ଅ)—ସୁନା (ହ୍ର. ଶ)—
Śāta kaumbha Gold.

ଶାତକ୍ରତବ—ସଂ. ବ (ଶତକ୍ରତୁ+ଅ)—ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ (ହ୍ର. ଶ)—
Śātakrataba Rainbow.

ଶାତନ—ସଂ. ବ (ଶଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଶାଦ ଧାତୁ=ପାତନ କରିବା+
Śātana ଭାବ ଅନ; ନିପାତନ)—୧ । ସରୁ କରିବା; କୃଶ
ଶାତନୀୟ } ବିଣ କରିବା—1 Making slender. ୨ ।
ଶାତିତ } ଚାଞ୍ଛିବା; ଘଷିବା—2. Scraping. ୩ । କାଠରୁ ଛେଲି ଘଷିବା—3. Shaving of wood. ୪ । ପତନ—4. Falling. ୫ । ଘାତନ—5; Letting fall; felling. ୬ । ବିନାଶନ—6. Destroying. ୭ । ଛେଦନ; ଛିନକରଣ— 7. Cutting. ୮ । ଅସ୍ତ୍ରକୁ ଦାଢ଼ୁଆ କରିବା (ହ୍ର. ଶ)—8. Whetting. ୯ । ରନ୍ଦା କରିବା (ହ୍ର. ଶ)—9. Planing.

ଶାତପତ୍ରକ—ସଂ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ରିକା; ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ (ହ୍ର. ଶ)—
Śātapatraka Moonlight.

ଶାତ ବାହନ—ସଂ. ବ—ଶାଳିବାହନ (ଦେଶ) (ହ୍ର. ଶ)
Śāt. bāhana Śālibāhana (See)

ଶାତଭୀରୁ—ସଂ. ବ (ଶତଭୀରୁ+ଅ)—ଭଦ୍ରବଲ୍ଲୀ ଗୁଳ୍ମ ଓ ଫୁଲ—
Śātabhīru Vallaris Heynei (plant and flower).

ଶାତାତପ—ସଂ, ବ (ଶତାତପ=ମୁନିବିଶେଷ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ) —
Śātātapa ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣେତା ମୁନିବିଶେଷ—Name of a sage-lawgiver.

ଶାତୋଦରୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶାତ+ଉଦର)—୧ । କ୍ଷୀଣ
Śātodara କଟି ବିଶିଷ୍ଟ (ହ୍ର. ଶ)—1. Slender-waisted. (ଶାତୋଦରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କ୍ଷୀଣ; ପତଳା (ହ୍ର. ଶ)—2. Thin; emaciated.

ଶାତ୍ରବ—ସଂ. ବ—୧ । (ଶତ୍ରୁ+ସମୂହାର୍ଥେ. ଅ)—ଶତ୍ରୁ ସମୂହ—
Śātraba 1, A group or collection of enemies. ୨ । (+ଭାବାର୍ଥେ. ଅ) ଶତ୍ରୁତା—2. Enmity. ୩ । (+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ) ଶତ୍ରୁ—3. Enemy.

ଶାଦ୍‌ବଳ—ସ ବିଣ—(ଶାଦ୍=ନବତୃଣ+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ବଳ)—୧ ।
Śād-bala ହରିତ୍ ତୃଣ ବିଶିଷ୍ଟ—Having green grass; grassy. (ଉ—ନବଦୁର୍ବାଦଳ ଶ୍ୟାମଳ ଶାଦ୍‌ବଳ—ରାଧାନାଥ, ଚନ୍ଦ୍ରିକା] ସ. ବ—୧ । ହରିତ୍ ତୃଣ (ହ୍ର.ଶ) 1. Green grass. ୨ । ଷଣ୍ଢ; ବଳଦ (ହ୍ର. ଶ)—2. Bull; ox.

ଶାଦ—ସ. ବ—(ଶୋ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଦ)—୧ । କର୍ଦ୍ଦମ;
Śāda ପଙ୍କ; କାଦୁଅ—1. Clay; mud; mire. ୨ । ନବ ତୃଣ; ନୂତନ ଘାସ—2. New grass. ୩ । ପତନ (ହ୍ର.ଶ)—3. Falling down.

ଶାଦ(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—(ସ. ଶ୍ରଦ୍ଧା)—ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Śāda (etc) ସାଧ ସଦ୍ଧା Śādhha etc (See)

ଶାଦ ହରିତ—ସ.ବ. ଓ ବିଣ—(ଶାଦ ସହ ହରିତ ବା ଶାଦଦ୍ୱାରା ହରିତ)
Śāda harita ଶାଦ୍‌ବଳ (ଦେଶ)—Śādabala (See)

ଶାଦ୍‌ବଳ—ସଂ. ବିଣ—(ଶାଦ=ନବତୃଣ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବଳ) ୧ । Śādbala ନବତୃଣ ପରି ଶ୍ୟାମଳ—1. Verdure-green. ୨ । ନବତୃଣଦ୍ୱାରା ଦୂରବ୍ ବର୍ଣ୍ଣ (କ୍ଷେତ୍ର)—2 Green with verdure (field).

ବି.—୧ । ଶ୍ୟାମଳ ତୃଣାଚ୍ଛାଦିତ ସ୍ଥାନ—1. Grassy plot; a field grown with verdure. ୨ । ନବତୃଣପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ—2. A field full of new grass. ୩ । ଦୂରବ୍‌ତୃଣ (ହ. ଶ)—3. Green grass. ୪ । ଷଣ୍ଢ; ବଳଦ (ହ. ଶ)—4. Bull; ox.

ଶାଧ—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶ୍ରଦ୍ଧା)—୧ । ଶ୍ରଦ୍ଧା—1. Affection. [ଉ—ମନ ଶାଧ କ ପୂରଲ୍ଲ ଜନ୍ମ ଅନ୍ଧ କରି, ଜନ୍ମାନ୍ଧ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ି କେଲ୍ ଦୂର । କବିତା କୁସୁମ ।] ୨ । ତୀବ୍ରତା—2. Eagerness. ୩ । କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତି ଆକାଙ୍କ୍ଷା—3. A desire for a certain kind of food. ୪ । ମନୋବାଞ୍ଛା; ଆକାଙ୍କ୍ଷା; ବାସନା—4. Desire; heart's desire; hankering (after anything). ୫ । ଆଦର—5. Fondness. ୬ । (ସଂ. ସ୍ପାଦ)—ଗର୍ଭିଣୀର ଦୋହଦ; ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା—6. Longing of a pregnant woman for eating a certain article. (ଦ୍ର—କେତେକ ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ମାଟି, ଘାଉଁଶ, ଚୂଲି ଦେହରେ ଥିବା ଘୋଡ଼ାମାଟି, ଖଡ଼ି ଆଦି କେତେ ପଦାର୍ଥ ଖାଇବାକୁ ଶାଧ କରନ୍ତି ।)

Śādha
ଶାଧ ସାଧ

ଶାଧ ଉଠିବା—ଦେ. ବି.—୧ । କୌଣସି ବିଷୟପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଆକାଂକ୍ଷା ଜାଗରିତ ହେବା—1. The growing of a hankering after anything. ୨ । (ଗର୍ଭିଣୀ) କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଅଭିଳାଷିଣୀ ହେବା—2. (A pregnant woman's) Desire for a certain food.

Śādha uṭhibā
ଶାଧ ହଓୟା
ସାଧ ଉଠନା

ଶାଧ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଁ ବାଞ୍ଛା କରିବା—1. To desire or hanker after anything. ୨ । (ଗର୍ଭିଣୀ) ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ ଖାଇବାକୁ ମନ ବଳାଇବା—2. (A pregnant woman) To hanker after a certain article for eating.

Śādha karibā
ଶାଧ କରା
ସାଧକରନା

ଶାଧ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଗର୍ଭିଣୀ) ଇପ୍ସିତ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବା—(A pregnant woman) To eat the thing she hankers after.

Śādha khāibā
ଶାଦ ଖାଓୟା
ସାଧଖାନା

ଶାଧ ଖିଆ—ଦେ. ବି.—୧ । (ଗର୍ଭିଣୀର ଇପ୍ସିତ ଖାଦ୍ୟ ଭୋଜନ)—1. The eating of the desired thing by a pregnant woman. ୨ । (ଗର୍ଭର) ଷଷ୍ଠମାସ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟଠାରୁ ଗର୍ଭିଣୀକୁ ଖାଇବା ପାଇଁ ବନ୍ଧୁଜନମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଆଦିର ପ୍ରେରଣ ଓ ତଦୁପଲକ୍ଷେ ଉତ୍ସବ—2. The sending of various victuals for feeding a pregnant woman after she is advanced in pregnancy after the 6th. month. [ଦ୍ର—ଏହାକୁ 'ଚତୁର୍ଥିଶ' ମଧ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ; ଏହି ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷରେ ଗର୍ଭିଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ପିଠା ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ଗର୍ଭିଣୀଙ୍କ ବନ୍ଧୁଜନ ଚାଉଳ, ମୁଗ, ଗୁଡ଼ଜଳ, ଗୁଡ଼, ଘିଅ, କରେଇ, ପିଠାଖଡ଼ିକା ଓ ପିଛିକା ପାଇଁ ନୂଆଲୁଣା ଆଦି ପ୍ରେରଣ କରନ୍ତି ଓ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିବସରେ ପିଠା ଆଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ପରିବାରରେ ଉତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । କୌଣସି କୌଣସିଠାରେ ବନ୍ଧୁଜନ ଜଳ ଘରୁ ଗର୍ଭିଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ପିଷ୍ଟକ ଓ ପିଷ୍ଟାନ୍ନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପଠାନ୍ତି ।]

ଶାଧ ଖୁଆଇବା—ଦେ.କ୍ରି.—ଗର୍ଭିଣୀକୁ ତାହାର ଅଭୀପ୍ସିତ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବାକୁ ଦେବା—To give to a pregnant woman the food she is hankering after.

Śādha khuāibā
(ଶାଧଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଶାଧଖାଓୟାନ, ଶାଧଦେଓୟା
ସାଧ ଖିଲାନା

ଶାଧ ପୂରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଚିରପୋଷିତ ଆକାଂକ୍ଷା ପୂରଣ କରିବା—To fulfil a long cherished desire or hankering of a person.

Śādha pūrā(re)iba
ଶାଧ ମିଟାଇବା
ଶାଧ ମିଟୋଇବା
ଶାଧ ମେଟା(ଣ୍ଟେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଶାଦମେ(ମି)ଟାନ ଶାଦପୂରାନ ସାଧମିଟାନା

ଶାଧ ପୂରିବା—ଦେ. ବି—ବନ୍ଧୁଜନର ପୋଷିତ ଆକାଂକ୍ଷା ପୂରଣ—The fulfilment of a long cherished desire or hankering.

Śādha pūribā
ଶାଦ୍ ମିଟା, ଶାଧ୍ ପୂରା, ଶାଧ୍ ମେଟା
ସାଧପୂରା ହୋନା

ଶାଧ ମିଟିବା, ଶାଧ ମେଟିବା, ଶାଧ ମେଟିବା
ଶାଧ ମେଟିଣ, ଶାଧ ମେଟିଲ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଶାଧ ବଢ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପାଇଁ ଅତ୍ୟଧିକ ଲାଳସା କରିବା—To have a longing for anything.

Śādha brdhā(rdhā)ibā
ଶାଧ ବାଢ଼ାନ
ସାଧ ବଢ଼ାନା

ଶାଧ ବଢ଼ିବା—ଦେ. ବି—କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପାଇଁ ଲାଳସାର ଅଧିକ୍ୟ ହେବା—Entertainment of a longing for or hankering after a thing.

Śādha bardhibā
ଶାଧ ବାଡ଼ା
ସାଧ ବଢ଼ନା

ଶାଧ ବଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଲାଳାୟିତ ହେବା—To hanker after a thing.

Śādha balā(le)ibā
ଶାଧ କରା
ଲଲଚନା

ଶାଧ ବଳିବା—ଦେ. ବି—କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଲାଳସା—Hankering after a thing.

Śādha balibā
ଶାଧ ହଓୟା
ଲଲଚାନା

ଶାଧ ମ(ମେ)ଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଭଳଷିତ ବସ୍ତୁର ଉପଭୋଗ Śādha mi(me)ṭā(ṭe)ibā ଦ୍ୱାରା ଲାଳସାକୁ ପରିତୃପ୍ତ ଶାଧମେଟାନ କରିବା—To satisfy one's longing by
साध मिटाना the enjoyment and acquisition of the longed for thing.

ଶାଧ ମ(ମେ)ଟିବା—ଦେ. କ—ଅଭଳଷିତ ବସ୍ତୁର ପ୍ରାପ୍ତି ବା ଉପଭୋଗ Śādha mi(me)ṭibā ଦ୍ୱାରା ଲାଳସାର ପରିତୃପ୍ତି—Satisfac-
(ଶାଧ ମେଣ୍ଟିବା – ଅନୁରୂପ) tion of one's longing by
ଶାଧମେଟା साध मिटना the enjoyment of the thing.

ଶାଧ ମେଣ୍ଟଣ—ଦେ. କ—ଶାଧ ମିଟିବା (ଦେଖ)
Śādha meṇṭaṇa Śādha miṭibā. (See)

ଶାଧ ଶୁ(ସୁ)ଆ(ହା)ଗ—ଦେ. କ (ସହଚର)—ମନର ବାସନା ଓ Śādha śu(su)ā(hā)ga ସ୍ନେହ—A hankering after
ଶାଧ ଆହ୍ଲାଦ साधस्नेह and love for a thing.

ଶାଧା—ଦେ. ବିଶ (ସଂ. ଶ୍ୱେତ, ହିନ୍ଦି; ଫା. ସାଦାହ୍) —୧ । ଶୁକ୍ଳ; ଶ୍ୱେତ; Śādhā ଧଳା—1. White. [ଦ୍—ଫୁଲ, ଫଳ ଆଦିର ଧଳା-
साद ଶ୍ରେଣୀକୁ ଶାଧା ବୋଲାଯାଏ । ଯଥା—ଶାଧା ବୋଲାସ; ଶାଧା
शादा ଚମ୍ପା, ଶାଧା ମନାର, ଶାଧା ଧାତୁରା, ଶାଧା କାଙ୍କଡ଼, ଶାଧା ମକା, ଶାଧା ଭେଣ୍ଡି, ଶାଧା ଘିଅଜ, ଶାଦା ଫୁଲ ।] ୨ । ସହଜସାଧ—2. Easy of solution. ୩ । ଅନଳଂକୃତ; କାରୁକାର୍ଯ୍ୟହୀନ—3. Plain; unadorned. ୪ । ଅଲେଖା—4. Unwritten; blank. ୫ । ନିଷ୍କପଟ; ସରଳ (ବ୍ୟକ୍ତି)—5. Frank. ୬ । ସରଳଭାବଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—6. Artless; simple (person). ୭ । ଯାହା କଡ଼ା ନୁହେ—7. Mild; not harsh. ୮ । ସହଜ ପାଚ୍ୟ—8. Easily; digestened. ୯ । ଘର ରେଜିଷ୍ଟରି—9. Registered. ୧୦ । ମସଲା ଦିଆଯାଇ ନ ଥିବା (ତରକାରି)—10. Unspiced.

ଶାଧା କଥା—ଦେ. କ—କପଟତାଶୂନ୍ୟ ବାକ୍ୟ—
Śādhā kathā Frank speech.
ସାଦାକଥା सादीबात

ଶାଧା କାଗଜ—ଦେ. କ—୧ । ଧଳା କାଗଜ—1. White paper
Śādhā kāgaja ୨ । ଅଲେଖା କାଗଜ—2. Blank
ସାଦାକାଗଜ सादाकागज paper. ୩ । ଯେଉଁ କାଗଜରେ ଷ୍ଟାମ୍ପ ମରାନାହିଁ—3. Unstamped paper.

ଶାଧା କାମ—ଦେ. କ—ଯେଉଁଥିରେ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନାହିଁ—
Śādhā kāma Plain or unornamented work.
ସାଦାକାଜ सादाकाम

ଶାଧା ଗଢ଼ଣ—ଦେ.କ—ଯେଉଁ ଗଢ଼ଣରେ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ—
Śādhā gaṛdhaṇa Plain work.
ସାଦାଗଢ଼ନ सादागढ़न

ଶାଧା ଗୁଡ଼ାଖୁ—ଦେ. କ—ଯେଉଁ ଗୁଡ଼ାଖୁ କଡ଼ା ନୁହେ—Mild
Śādhā gurḍākhu smoking mixture of to-
ସାଦା ତାମାକ सादातम्बाखु bacco or other articles.

ଶାଧା ଗୁଣ୍ଡି—ଦେ. କ—ଯେଉଁ ଗୁଣ୍ଡିରେ ତମାଖୁ ଦିଆ ଯାଇ ନଥାଏ—
Śāda guṇḍi Betel powder containing no to-
ସାଦାଗୁଣ୍ଡି स दागुंडी bacco.

ଶାଧା ଜୀରା—ଦେ. କ—ଶୁକ୍ଳ ଜୀରକ—
Śādhā jīra White cumin seed.
ସାଦାଜୀରା सादाजीरा

ଶାଧାଟିଆ ଯା)—ଦେ. ବିଶ—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ, ଈଷତ୍ ଅଶ୍ୱବାଂଶ Śādhātiā(yā) ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ—1. Largely of white
ଥୋଡ଼ାସାଦା थोडासादा colour. ୨ । ଈଷତ୍ ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ—2. Whitish.
ଶାଦାଟିୟା, ଶାଦାଟେ

ଶାଧତମସୁକ—ଦେ. କ—୧ । ଯେଉଁ ତମସୁକ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି ହୋଇ ନାହିଁ Śāda tamasuka ଯୋଲ ତମସୁକ—1. Unregistered
ସାଦାତମସୁକ सादातमस्सुक bond. ୨ । ଅଲେଖା ଷ୍ଟାମ୍ପକାଗଜ-
Unwritten stamp paper.

ଶାଧା ତରକାରି—ଦେ. କ—୧ । ଗରମ ମସଲା ଦିଆଯାଇ ନ ଥିବା Śādhā tarakāri ବ୍ୟଞ୍ଜନ—Plain curry; curry
ସାଦାତରକାରି सादातरकारि which is not richly spiced. ୨ । ଜନ୍ତୁମିଶ ତରକାରି—2. Curry free from meat or fish.

ଶାଧା ଧଡ଼ି—ଦେ. କ—ଶୁକ୍ଳ ଧଡ଼ି—
Śādhā dhaṛdi White border of a cloth.
ସାଦାପାଡ଼ शदाकोर

ଶାଧାଧଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଶ—ଶୁକ୍ଳ ଧଡ଼ିଯୁକ୍ତ (ବସ୍ତ୍ର)—
Śādhā dhaṛdiā White bordered (cloth).
ସାଦାପେଡ଼େ सादाकोरवाला

ଶାଧା ପାନ—ଦେ. କ—ଯେଉଁ ପାନ ଖିଲିରେ ଗୁଣ୍ଡି ଦିଆ ଯାଇ ନ ଥାଏ Śādā pāna Betel prepared without tobacco
ସାଦାପାନ शादापान powder.

ଶାଧା ଶିଦା(ଧା)— ଦେ. ବିଶ—(ସହଚର)—ସରଳ ବା ନିଷ୍କପଟ(ବ୍ୟକ୍ତି) Śādhā sida(dha) Simple and artless (person).
ସାଦାସିଦେ सादासिधा

ଶାଧା ସିଟା(ଠା)ମ୍—ଦେ. କ—ଅଲେଖା ଷ୍ଟାମ୍ପ କାଗଜ—Blank
Śādhā sitā(ṭhā)ma stamp paper.
[ଶାଧା ଷ୍ଟାମ୍ପ—ଅନୁରୂପ]
ସାଦାଷ୍ଟାମ୍ପ; ଅଲେଖା ଷ୍ଟାମ୍ପକାଗଜ सादास्टांप

ଶାନ—ସଂ. କ.—(ଶୋ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ) —୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରଣ—
Śāna 1. Sharpening; whetting. ୨ । (+କରଣ
ଅନ) ଶାଣଯନ୍ତ୍ର—2. Whet stone; grindstone.
୩ । (+ଅଧି, ଅନ) କଷଟ ପଥର—3. Touch-
stone. ଦେ. ବିଶ.—ଶାନ (ଦେଖ)—Śāna

ଶାନ ପାଦ—ସଂ. ବି.—(ଶାନ+ପାଦ)—୧ । ଚନ୍ଦନ ପେଷ୍ଟ—
Śāna pāda 1. A slab of stone on which sandal paste is ground out. ୨ । ବିନ୍ଧ୍ୟା—ଚଳର ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ପର୍ବତ ବିଶେଷ; ଧାରପାଡ଼ ପର୍ବତ (ହି.ଶ) 2. Name of a mountain to the west of the Bindhya hills.

ଶାନିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି.—(ସଂ. ଶୋ ଧାତୁରୁ; ତୁଳ.ହି. ଏହି
Śānibā ଅର୍ଥରେ ସାନ୍‌ନା)—ଗୋଳାଇବା—To agitate; to stir up.

ଶାନୀ—ସଂ. ବି.—ଇନ୍ଦ୍ରବାରୁଣୀ (ହି. ଶ)
Śānī Colocynth.

ଶାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ.—(ଶମ୍ ଧାତୁ=ଥଣ୍ଡା ହେବା; ଶମତା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା+
Śānta କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଶମତା ପ୍ରାପ୍ତ (ଯଥା କ୍ରୋଧ, ପୀଡ଼ା) (ଶାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Pacified; appeased; satiated. ୨ । (ଶାନ୍ତି; ଶାନ୍ତତା—ବି) ଶମଗୁଣଯୁକ୍ତ—2. Enjoying tranquility. ୩ । ଶାନ୍ତିଯୁକ୍ତ—3. Peaceful; composed. ୪ । ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ; ବିକାର ରହିତ—4. Having the passions subdued. ୫ । ସ୍ଥିରମନାଃ—5. Placid; of quiet nature. ୬ । ସୌମ୍ୟ; କୋମଳ (ଯଥା; ପ୍ରକୃତି)—6. Mild; temperate. ୭ । ଅନୁଶାସିତ—7. Disciplined; kept under bounds. ୮ । ଧୀର; ସ୍ଥିର; ଚଞ୍ଚଳ—8. Calm; still; tranquil. ୯ । ଶିଷ୍ଟ—9. Gentle. ୧୦ । ବିନୀତ—10. Humble; modest; meek. ୧୧ । ଦମିତ—11. Allayed; subdued. ୧୨ । ନିବୃତ୍ତ (ଯଥା, ଉପଦ୍ରବ, କଳହ)—12. Restrained; checked; resisted. ୧୩ । ବିନାଶିତ; ବିନଷ୍ଟ—13. Ruined; destroyed; lost; wasted. ୧୪ । ନିନ୍ଦିତ—14. Blamed. ୧୫ । ତିରସ୍କୃତ—15. Abused. ୧୬ । ମୃତ—16. Dead. ୧୭ । ବିଶୁଦ୍ଧୀକୃତ—17. Purified. ୧୮ । ପରିଷ୍କୃତ—18. Cleansed. ୧୯ । ମଳଯୁକ୍ତ—19. Filthy; rusty. ୨୦ । ତୂଷ୍ଣୀଭୂତ (ହି.ଶ)—20 Silent. ୨୧ । ଉତ୍ସାହ ରହିତ; ଶିଥିଳ; ଢିଲା (ହି.ଶ)—21. Void of energy; lax. ୨୨ । କ୍ଲାନ୍ତ; କ୍ଲାନ୍ତ (ହି.ଶ)—22. Tired. ୨୩ । ନିର୍ବାପିତ (ଯଥା—ଅଗ୍ନି) (ହି.ଶ)—23. Extinguished. ୨୪ । ବିଘ୍ନ ବା ବାଧା ରହିତ (ହି.ଶ) 24. Free from obstacle. ୨୫ । ସୁସ୍ଥଚିତ୍ତ (ହି. ଶ)—25. With the mind restored to tranquility. ୨୬ । ଅପ୍ରଭାବିତ (ହି.ଶ)—26. uninfluenced. ୨୭ । (ଶ+ଅନ୍ତ)—ଶେଷରେ 'ଶ' ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ (ଶବ୍ଦ)—27. (words) Having 'Śa' at the end. ବି.—୧। (ଶମ୍ ଧାତୁ+ଣିଚ୍—ଣାମି ଧାତୁ+କର୍ମ. ଘ)—କାବ୍ୟର ନବରସ ମଧ୍ୟରୁ ରସ ବିଶେଷ; ଯେଉଁ ରସଦ୍ୱାରା ମନରେ ବୈରାଗ୍ୟର ଓ ଶାନ୍ତିର ଉଦୟ ହୁଏ;ଶାନ୍ତ ରସ—1. A sentiment in literature which brings peace to the mind. ୨ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିଗ୍ରହୀ ଯୋଗୀ; ବିରକ୍ତ ପୁରୁଷ (ହି.ଶ)—2. A person freed from passions and worldly attachment. ୩ । ମନୁଙ୍କର ଏକପୁତ୍ର (ହି.ଶ)—3. Name of a son of Manu.

ଶାନ୍ତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଉପଶମ କରିବା; ଥଣ୍ଡା କରିବା—To
Śānta karibā calm; to pacify; to alleviate; to appease.
शान्त करना शान्त करना

ଶାନ୍ତ ଦାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ.—(ସମ୍ବନ୍ଧ)—ଶମଗୁଣଯୁକ୍ତ ଓ ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ—
Śānta dānta Composed and subdued; mild and temperate.

ଶାନ୍ତନବ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ଶାନ୍ତନୁ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ)—୧ । ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ
Śāntanaba ପୁତ୍ର; ଭୀଷ୍ମ—1. Bhīshma. ୨ । ମେଧାତିଥିଙ୍କ
(ଶାନ୍ତନବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପୁତ୍ର (ହି.ଶ)—2. Son of Medhātithi.

ଶାନ୍ତନୁ—ସଂ. ବି (ଶଂ=ମଙ୍ଗଳ+ତନ ଧାତୁ=ବିସ୍ତାର କରିବା+
Śāntanu କର୍ତ୍ତୃ. ଉ; ଉପାଦାନ)—୧ । ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ଚନ୍ଦ୍ର-ବଂଶୀୟ ପ୍ରତୀପ ନୃପତିଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ପିତା—1. Name of a king of the Lunar dynasty of ancient India; father of Bhīshma the Great. [ଦ୍ର—ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶର ଏକବିଂଶ ରାଜା ଥିଲେ । ଏ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ବା ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ମାତ୍ରେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସବଳ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ଏଥି ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଏପରି ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି । ଅଷ୍ଟାବସୁଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ଗଙ୍ଗାଦେବୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଗର୍ଭରେ ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ସମ୍ମତା ହୋଇ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କର ପତ୍ନୀତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କଲେ; କିନ୍ତୁ ବିବାହ ସମୟରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ଏହିପରି ଚୁକ୍ତି ହୋଇଥିଲା ଯେ, 'ମୋତେ ଗଙ୍ଗା ବୋଲି ଡାକିବା ସାଜେ(ଅଦର ସହିତ ସମ୍ବୋଧନ କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) ମୁଁ ତୁମ ପାଖେ ଥିବି, ଗାଙ୍ଗୀ ବୋଇଲେ (ଅର୍ଥାତ୍ କଟୁଭାଷା କହିଲେ) ମୁଁ ତୁମ ପାଖରୁ ବାହାରି ଯିବି।' 'ଗଙ୍ଗା ବୋଇଲେ ଥିବ ଗାଙ୍ଗୀ ବୋଇଲେ ଯିବ' ଏହି ପଦଟି ଆମ ଦେଶରେ ପ୍ରବଚନରୂପେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଚଳୁଅଛି । ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ଔରସରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଗଙ୍ଗାଦେବୀ ୭ ଗୋଟି ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କଲାକ୍ଷଣି ଗଙ୍ଗା ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଜଳରେ ଭସାଇ ଦେଉଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଶାନ୍ତନୁ ପୂର୍ବ ଅଙ୍ଗୀକାର ଅନୁସାରେ ତାଙ୍କୁ କିଛି କହୁ ନ ଥାନ୍ତି । ଯଥାସମୟରେ ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଅଷ୍ଟମ ସନ୍ତାନ 'ଦେବବ୍ରତ' ଜନ୍ମ ହେଲେ ଓ ଗଙ୍ଗା ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଜଳରେ ଭସାଇବାକୁ ଯାଉଥିବା ଦେଖି ଶାନ୍ତନୁ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ହୋଇ ନ ପାରି ପୂର୍ବର ଅଙ୍ଗୀକାର ଭୁଲିଯାଇ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ବାରଣ କରି କହିଲେ 'ହା ପାପିଷ୍ଠୀ ଗାଙ୍ଗୀ ! ତୁ

କଅଣ କରୁଛ !' ଏହା ଶୁଣି ଗଙ୍ଗାଦେବୀ ନବଜାତ ଶିଶୁକୁ ସେଠାରେ ପକାଇ ଦେଇ ଅନ୍ତର୍ହିତା ହେଲେ । ମାତୃବ୍ୟକ୍ତ ଉକ୍ତ ସନ୍ତାନ 'ଦେବବ୍ରତ'କୁ ଶାନ୍ତନୁ ଲାଳନପାଳନ କରି ବଢ଼ାଇଲେ । ଦେବବ୍ରତ ବଢ଼ି ଗଲାରୁ ବସୁରାଜ ନାମକ ଧୀବରରାଜଙ୍କ କନ୍ୟା ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା ବା ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ ରୂପରେ ଶାନ୍ତନୁ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରନ୍ତେ କନ୍ୟା ପିତା ଧୀବରରାଜ କହିଲେ ଯେ, ଭୀଷ୍ମ ଓ ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ଅନ୍ତେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ରାଜା ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିବାରୁ ଓ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ଔରସରେ ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନମାନେ ରାଜତ୍ୱ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ନ ଥିବାରୁ ଧୀବରରାଜ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ହସ୍ତରେ ତାଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିବେ ନାହିଁ । ଭୀଷ୍ମ ତାଙ୍କର ସ୍ୱତ୍ୱ ଥାଉ ଥାଉ ଶାନ୍ତନୁ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ; ତନ୍ତୁ ସତ୍ୟବତୀଙ୍କୁ ପତ୍ନୀ-ରୂପେ ନ ପାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହେଲେ ଓ ରାଜଧାନୀକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । କୁମାର ଦେବବ୍ରତ ପିତାଙ୍କ ବିପଣ୍ଣତାର କାରଣ ଓ ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବା ସମ୍ପର୍କରେ ନିଜକୁ ଅନ୍ତରାୟ ବୋଲି ବୁଝିପାରି ପିତାଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ ଧୀବର-ରାଜଙ୍କ ସମୀପରେ ସ୍ୱୟଂ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଏବଂ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ ଯେ, ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ଅନ୍ତେ ସେ ପିତୃସିଂହାସନରେ ଦାବୀ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବେ ନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତରେ କାଳେ ତାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ସିଂହାସନ ଦାବୀ କରିବେ, ଏହି ଆଶଙ୍କା ଧୀବରରାଜଙ୍କ ମନରୁ ଦୂରୀଭୂତ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଦେବବ୍ରତ ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ ଯେ, ଆଜୀବନ ସେ ଚିରକୁମାରବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନ କରିବେ ଅର୍ଥାତ୍, ନିଜେ ବିବାହ କରିବେ ନାହିଁ । ଧୀବରରାଜ ଦେବବ୍ରତଙ୍କର ଏହି କଠୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଶୁଣି ଚକିତ ହୋଇ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କୁ ଆପଣା କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଦେବାପାଇଁ ସ୍ୱୀକାର କଲେ ଓ ଦେବବ୍ରତ ଉକ୍ତ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ମାତା ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରି ସଙ୍ଗରେ ଅଣି ପିତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣପୂର୍ବକ ତାଙ୍କ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଦୂର କଲେ । ଦେବବ୍ରତ ଏହି 'ଭୀଷ୍ମ'ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ତାହା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରିବାରୁ ତାଙ୍କ ନାମ 'ଭୀଷ୍ମ' ହେଲା । ପରେ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ଔରସରୁ ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦ ଓ ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟ ନାମକ ଦୁଇଟି ପୁତ୍ର ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ଅନ୍ତେ ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦ ସିଂହାସନରେ ଆରୋହଣ କଲେ । ଏହିମାନେହିଁ ମହାଭାରତର ପାଣ୍ଡବ କୌରବମାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ।] ୨ । କାକୁଡ଼ି (ହି. ଶ)—

2. Cucumber.

ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତି—ସଂ. ବି (ଶାନ୍ତ+ପ୍ରକୃତି; କର୍ମଧା)—ଧୀର ସ୍ୱଭାବ—
Śānta prakṛuti Calm temperament; meek
(ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତିକ—ଅନ୍ୟ ବିଣ ରୂପ, ପୁଂ) nature; quiet
(ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତିକା—ବିଣ, ସ୍ତ୍ରୀ) disposition. ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ
ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତି ଯାହାର, ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶାନ୍ତ ସ୍ୱଭାବ
ବିଶିଷ୍ଟ—Of mild or calm temperament, meek.

ଶାନ୍ତ ଭାବ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ବିନୀତ ଭାବ—1. Meekness;
Śānta bhāba mildness; calmness, ୨ । ଶମତା—
2. Appeasement; satiety.

ଶାନ୍ତଭାବାପନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ୟା ତତ୍)—୧ । ଶମତାପ୍ରାପ୍ତ—
Śāntabhābāpanna 1. Appeased; pacified;
(ଶାନ୍ତଭାବାପନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) calmed. ୨ । ଧୀର ସ୍ୱଭାବଯୁକ୍ତ—
2. Meek; mild.

ଶାନ୍ତମ୍—ସଂ. (ଅବ୍ୟୟ)—୧ । ବାରଣ—1. Prohibition.
Śāntam ୨ । ନିବୃତ୍ତି—2. Cessation. ୩ । ଶମତାପ୍ରାପ୍ତ—
3. Appeased.

ଶାନ୍ତମୂର୍ତ୍ତି—ସଂ. ବି (ଶାନ୍ତ+ମୂର୍ତ୍ତି; କର୍ମଧା)—ସୌମ୍ୟରୂପ; ଯେଉଁ
Śāntamūrtti ରୂପକୁ ଦେଖିଲେ ମନରେ ଭୟ ଆଦି
(ଶାନ୍ତରୂପ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜାତ ନ ହୋଇ ଶାନ୍ତି ଜନ୍ମେ—
Pleasing mien; a form which engenders calmness in the mind of the spectator.
(ଶାନ୍ତରୂପା—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶାନ୍ତମୂର୍ତ୍ତି ଯାହାର, ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ମୂର୍ତ୍ତି ବା ରୂପ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଶାନ୍ତ ବା ସ୍ଥିର; ସୌମ୍ୟରୂପ ବିଶିଷ୍ଟ—Of placid or mild mien.

ଶାନ୍ତ ରସ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—କାବ୍ୟର ନଅଗୋଟି ରସ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ-
Śānta rasa ତମ ରସ—One of the 9 sentiments in literature; the sentiment of calmness or tranquility. [ଦ୍ର—ଏହି ରସର ସ୍ଥାୟୀଭାବ ନିର୍ବେଦ (କାମ କ୍ରୋଧାଦି ବେଗର ଶମନ)। ଏ ରସରେ ସଂସାରର ଅନିତ୍ୟତା, ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣତା, ଅସାରତା ଆଦିର ଜ୍ଞାନ, ଅଥବା ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଆଲମ୍ବନ ଅଟେ; ତପୋବନ ଋଷି ଆଶ୍ରମ, ରମଣୀୟ ତୀର୍ଥାଦି, ସାଧୁସଙ୍ଗ ଆଦି ଏଥିର ଉଦ୍ଦୀପନ; ରୋମାଞ୍ଚ ଆଦି ଏଥିର ଅନୁଭାବ; ନିର୍ବେଦ, ହର୍ଷ, ସ୍ମରଣ, ମତି ଓ ଦୟା ଆଦି ଏଥିର ସଞ୍ଚାରୀ ଭାବ। ଶାନ୍ତରସକୁ କେହି କେହି ପଣ୍ଡିତ ରସ ମଧ୍ୟରେ ଗଣନ୍ତି ନାହିଁ—ହ. ସ ।]

ଶାନ୍ତ ଶିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ସମାସ)—ଧୀର ଓ ଭଦ୍ର—
Śānta śishṭa (ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Mild and gentle.

ଶାନ୍ତ ଶୀଳ—ସଂ. ବି (ଶାନ୍ତ+ଶୀଳ; କର୍ମଧା)—ଧୀରସ୍ୱଭାବ; ସତ୍‌ପ୍ରକୃତି—
Śānta śīla Mild nature; good nature. ସଂ. ବିଣ.
(ଶାନ୍ତଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପୁଂ (ଶାନ୍ତଶୀଳ ଯାହାର, ବହୁବ୍ରୀହି)—
ସତ୍‌ସ୍ୱଭାବ ସମ୍ପନ୍ନ; ଧୀର ପ୍ରକୃତିକ—Of good nature; mild natured. [ଉ—ଦୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ ଶାନ୍ତ-ଶୀଳ ହୋଇଯିବ—ପ୍ରତି. ବନ୍ଧୁଜନରୂପଣଗୀତା ।]

ଶାନ୍ତ ସ୍ୱଭାବ—ସଂ. ବି (ଶାନ୍ତ+ସ୍ୱଭାବ; କର୍ମଧା)—ଧୀର ପ୍ରକୃତି—
Śānta swabhāba Mild nature. ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—

(ଶାନ୍ତସ୍ୱଭାବା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶାନ୍ତ ସ୍ୱଭାବ ଯାହାର, ବହୁବ୍ରୀହି)— ଅନୁଦ୍ଧତ ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ; ଧୀରପ୍ରକୃତିକ—Of meek or placid nature.

ଶାନ୍ତା—ସ. Śāntā ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶାନ୍ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—'ଶାନ୍ତ'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ— Feminine of Śānta. ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ନାମ) ଦଶରଥଙ୍କ କନ୍ୟା ଓ ଋଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗ ମୁନିଙ୍କ ପତ୍ନୀ—1. The daughter of king Daśaratha and wife of sage Rushysruṅga [ଦ୍ର—ଏ ଦଶରଥଙ୍କ ସଖା ଅଙ୍ଗ ଦେଶର ରାଜା ଲୋମପାଦଙ୍କ ଘରେ ତାଙ୍କର ପୋଷ୍ୟ-ପୁତ୍ରିକା ରୂପେ ପ୍ରତିପାଳିତା ହୋଇଥିଲେ ଓ ତାହାଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପେ ଋଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପରିଣୀତା ହୋଇଥିଲେ ।] ୨ । ରେଣୁକା ନାମକ ଉଦ୍ଭିଦ୍ୟ (ହି. ଶ)—2. Piper Aurantiacum. ୩ । ଦୂର୍ବା (ହି. ଶ)— 3. Creeping grass. ୪ । ଶମୀ (ହି. ଶ)— 4. Spung tree. ୫ । ଅଅଁଳା (ହି. ଶ)— 5. Embelic myrobalan. ୬ । ସଙ୍ଗୀତର ଶ୍ରୁତି ବିଶେଷ—6. Name of a Śruti in music.

ଶାନ୍ତି—ସ. ବ Śānti (ଶମ୍ ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ ହେବା+ଭାବ ତି)—୧ । ସଂସାରର ଅନିତ୍ୟତା ଓ ଜାଗତିକ ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁର ବିନଶ୍ୱରତାର ଜ୍ଞାନ ହେଲେ ଚିତ୍ତର ଯେଉଁ ନିର୍ବେଗାବସ୍ଥା ହୁଏ, ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ଅନୁଭୂତ ଅସ୍ତ୍ରବିଶ୍ରାମ; ଉଦ୍ବେଗର ବା ଖୋଭର ବା କ୍ରିୟାର ଅଭାବ—1. The serene calmness of mind attained by total abstraction from wordly affairs after due knowledge of their evanescence. ୨ । ଚିତ୍ତସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ; ମନର ସ୍ଥିରତା—2. Composure; tranquility or calmness of mind. ୩ । ସ୍ଥିରତା; ଅଚଞ୍ଚଳତା— 3. Stillness; serenity. ୪ । ନିରୁପଦ୍ରବ— 4. Quietness. ୫ । ବିଶ୍ରାମ—5. Rest; repose. ୬ । ମୁକ୍ତି—6. Liberation; salvation; deliverance. ୭ । ମଙ୍ଗଳ; ସୌଭାଗ୍ୟ—7. Prosperity; bliss. ୮ । ନିବୃତ୍ତି (ଯଥା—ରୋଗ ଶାନ୍ତି, କ୍ରୋଧ ଶାନ୍ତି)—8. Cessation; stoppage; appeasement. ୯ । ବିଷୟାଦିରୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ନିବୃତ୍ତି— 9. Relinquishment of things perceivable by the senses. ୧୦ । ବିଘ୍ନନାଶ; ବିଘ୍ନରୁ ମୁକ୍ତି— 10. Averting of misfortune. ୧୧ । ବିନାଶ; ଧ୍ୱଂସ—11. Destruction. ୧୨ । ତୃଷ୍ଣାକ୍ଷୟ— 12. Satiation of thirst. ୧୩ । ନିସ୍ପୃହତା; ବାସନାର ନିବୃତ୍ତି—13. Relinquishment of or withdrawal from desire. ୧୪ । ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ସନ୍ଧି- 14. Treaty; peace (after war). ୧୫ । ଯୁଦ୍ଧର ବିରାମ ବା ନିବୃତ୍ତି— 15. Cessation of hostilities; truce. ୧୬ । ବିପଦ, ବିଘ୍ନ ବା ପାପ, ଗ୍ରହଦୋଷ, ଅନିଷ୍ଟ ଆଦିର ଦୂରୀକରଣାର୍ଥ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାଦି ଉପଚାର—16. Expiatory rites to avert misfortune. [ଦ୍ର— ଆପଦ ଭୟେ ନିଜ ଗୃହେ, ଶାନ୍ତି ଯେ କରନ୍ତି ଥୋକାଏ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] ୧୭ । ନୀରବତା; ସ୍ତବ୍ଧତା [ହି. ଶ]—17. Stillness; silence. ୧୮ । ମରଣ (ହି. ଶ.)—18. Death. ୧୯ । (ନାମ)— ଏକ ଗୋପୀଙ୍କ ନାମ (ହି ଶ)—19. Name of a Gopī. ୨୦ । ଦୁର୍ଗା (ହି. ଶ)—20. Durgā. ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ— A name given to females.

ଶାନ୍ତି ଶାନ୍ତି ଶାନ୍ତି ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ—ସ. ବ—ଶାନ୍ତିବାଚକ ମନ୍ତ୍ରର ଶେଷାଂଶ— (Oṁ) Śāntiḥ śāntiḥ śāntiḥ A mystic repetition of the word śāntiḥ (peace), uttered while sprinkling water after Śānti Homa. [ଦ୍ର—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଓ ହୋମାଦି ଶେଷରେ ଏ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ଶାନ୍ତ୍ୟୁଦକ ସେଚନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଏହି ମନ୍ତ୍ରକୁ ବୋଲି ମୃତାହର ୧୧ଶ ଦିନ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ନାତ କୁଟୁମ୍ବମାନଙ୍କ ଉପରେ ପୁରୋହିତ ଶାନ୍ତ୍ୟୁଦକ ସେଚନ କରନ୍ତି । ଋଗ୍‌ବେଦ, ଯଜୁର୍ବେଦ, ସାମ ବେଦ ଓ ଅଥର୍ବ ବେଦରେ ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଶାନ୍ତି ମନ୍ତ୍ର (ସୂକ୍ତ) ଅଛି ଏବଂ ତତ୍ତ୍ୱ ବେଦାଧ୍ୟାୟୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନିଜ ନିଜର ବେଦୋକ୍ତ ଶାନ୍ତି ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରନ୍ତି ।]

ଶାନ୍ତିକ—ସ. ବିଣ—(ଶାନ୍ତି+କ)—ଶାନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ [ହି. ଶ]— Śāntika Relating to śānti. ସ. ବ—ଶାନ୍ତି କର୍ମ (ଦେଖ) [ହି. ଶ] — Śānti karma (See)

ଶାନ୍ତିକର—ସ. ବ (ଶାନ୍ତି+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—୧ । ଶାନ୍ତିଜନକ; Śāntikara ଯାହା ଶାନ୍ତି ଜନ୍ମାଏ—1. Producing peace. ୨ । ଶାନ୍ତିପ୍ରଦ; ଯାହା ଶାନ୍ତିପ୍ରଦାନକରେ— 2. Giving peace or calmness. ୩ । ତୃପ୍ତିକର; ତୃପ୍ତିପ୍ରଦ—3. Satisfying. ୪ । ଚିତ୍ତସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ-ସମ୍ପାଦନକାରୀ—4. Producing tranquility of mind. ୫ । ବିଘ୍ନବିନାଶକ—5. Averting or dispelling obstacles. ୬ । ମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ— 6. Producing bliss.

ଶାନ୍ତିକର ଦେବ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଉତ୍କଳର ଭୌମ ବଂଶର ଜନୈକ Śāntikara deba ରାଜା—A king of the Bhauma dynasty of ancient Utkal. [ଦ୍ର—ପ୍ରବଳ-ପରାକ୍ରମ ଭୌମାନ୍ୱୟରେ ଦୁଇଜଣ ଶାନ୍ତିକରଙ୍କର ନାମ

ଦେଖାଯାଏ] ପ୍ରଥମ ଶାନ୍ତିକଳଙ୍କର ୧ଂ ସମ୍ବତ୍‌ରେ ଲିଖିତ ଗୋଷ୍ଟିଏ ଶିଳାଲେଖ ଖଲ୍‌ଲୀ ପର୍ବତର ଗୋଷ୍ଟିଏ ଗୁମ୍ଫାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହାକୁ ପ୍ରୋଦ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କଲେ ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟ ୪୧୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ବା ୫ମ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ପାଦରେ ପଡ଼େ । ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଗୟାଡ଼ ବା ଲଳିତଦାର ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଶାନ୍ତିକଳଙ୍କର ଅପର ନାମ ଗୟାଡ ବା ଲେଖଶ୍ରୀ । ଲେଖକ—କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର]

ଶାନ୍ତି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସାନ୍ତ୍ୱନାଦେବା; ତୃପ୍ତ କରିବା—
Śānti karibā 1. To satiate (ଉ—ସବୁ ଶାନ୍ତିକରା शांतिकरना ନୃପେ କୃଷ୍ଣକୁ କରାଇଲେ ଶାନ୍ତି—କୃଷ୍ଣସହ ମହାଭାରତ ବନ) ୨ । ସ୍ଥିର କରିବା—
2. To calm.

ଶାନ୍ତି କର୍ମ—ସଂ. ବି—୧ । ସ୍ୱସ୍ତ୍ୟୟନ; ଶାନ୍ତିହୋମ (ଦେଖ)—
Śānti karma 1. Śāntihoma (See) ୨ । ଶାନ୍ତି ୧୬ (ଦେଖ)—2. Śānti 16 (See)

ଶାନ୍ତି ଗୃହ—ସଂ. ବି (ମ.ପ. ଲୋ)-ଯଜ୍ଞର ଶେଷରେ ପାପ ଓ ଅଶୁଭ ଅଦିର
Śānti gṛuha ଶାନ୍ତିପାଇଁ ଯେଉଁ ଘରେ ସ୍ନାନ କରାଯାଏ (ଉ. ଶ)—A room where the performer has his bath on the completion of a Jajña.

ଶାନ୍ତିଜନକ—ସଂ. ବିଣ (ଶାନ୍ତି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା ଅକ)—
Śāntijanaka ଯାହା ଶାନ୍ତି ଜନ୍ମାଏ—Producing peace.

ଶାନ୍ତି ଜଳ—ସଂ. ବି (ଶାନ୍ତି ଅନୟକ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ
Śānti jala ଜଳ; ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ)—୧ । ପୂଜା, (ଶାନ୍ତିବାରି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯଜ୍ଞ, ହୋମ, ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଆଦି କର୍ମ ଶେଷରେ ଏବଂ ମୃତାହର ୧୧ଶ ଦିନ ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ରପୂତ ଜଳ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଓ ପାରିବାରିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଉପରେ ସେଚନ କରାଯାଏ—1. Consecretated water sprinkled on persons on the completion of certain rituals and obsequies. ୨ । (ଶାନ୍ତିରୂପକ ଜଳ; ରୂପକ କର୍ମଧା)—ଜଳ ସଙ୍ଗେ ଉପମା ଦିଆଯିବା ଶାନ୍ତି—2. Peace compared with or to water.

ଶାନ୍ତିଦ—ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ (ଶାନ୍ତି+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା. ଅ)—ଯାହା ବା ଯେ
Śāntida ଶାନ୍ତିଦାନ କରେ—Giving peace, calmness or tranquility.
ଶାନ୍ତିଦାତା, ଶାନ୍ତିଦାୟକ, ଶାନ୍ତିଦାୟୀ } —ଅନ୍ୟରୂପ] ସଂ. ବି—ବିଷ୍ଣୁ (ଉ. ଶ)—Bishṇu.
ଶାନ୍ତିଦା, ଶାନ୍ତିଦାତ୍ରୀ, ଶାନ୍ତିଦାୟିକା, ଶାନ୍ତିଦାୟିନୀ } —ସ୍ତ୍ରୀ

ଶାନ୍ତି ନାଶ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଶାନ୍ତି ଭଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Śānti nāśa Śānti bhaṅga (See)

ଶାନ୍ତି ନିକେତନ—ସଂ. ବି—୧ । ଶାନ୍ତିର ଆଳୟ; ଶାନ୍ତିମୟ ସ୍ଥାନ—
Śānti niketana 1.A place where peace reigns. ଦେ. ବି—କବୀନ୍ଦ୍ର କବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବୀରଭୂମି ଜିଲ୍ଲାର ବୋଲପୁରର ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଆଶ୍ରମ—The hermitage and school started by poet Rabindranath at Bolpur in Bengal.

ଶାନ୍ତି ନିବାସ—ସଂ. ଓ—୧ । ଶାନ୍ତି ନିକେତନ (ଦେଖ)—
Śānti nibāsa Śān in ketana. (See)

ଶାନ୍ତି ପର୍ବ—ସଂ. ବି (ମ. ପ. ଲୋ)—ମହାଭାରତର ଦ୍ୱାଦଶ ଓ ବୃହତ୍ତମ
Śānti parba ପର୍ବ—The final or the 12th book of the Mahābhārata [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଚିତ୍ତର ଶାନ୍ତି ନିମନ୍ତେ କଥିତ ବହୁତ ଉପଦେଶ ଓ ଜ୍ଞାନ ଚର୍ଚ୍ଚା ଅଛି ।]

ଶାନ୍ତି ପାତ୍ର—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ) ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ ଶାନ୍ତିଜଳ ରଖାଯାଏ
Śānti pātra (ଉ.ଶ)—A cup in which Śāntijala is kept.

ଶାନ୍ତିପୁର—ଦେ. ବି.—ପୂର୍ବ ବଙ୍ଗର ଗ୍ରାମ ବିଶେଷ—Name of a
Śāntipura village in East Bengal famous for शान्तिपुर शान्तिपुर fine cotton cloths. [ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଜନ୍ମମାନେ ସରୁ ସୂତାର ଲୁଗା ବୁଣିବା ପାଇଁ ବିଖ୍ୟାତ ।]

ଶାନ୍ତିପୁରି—ଦେ. ବିଣ.—ଶାନ୍ତିପୁରରେ ବୁଣା ଯାଇଥିବା (ସରୁ ଲୁଗା
Śāntipuri ବା ଗଦର)—Made or manufactured (ଶାନ୍ତିପୁରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) at Śāntipur. (ଯଥା—ଶାନ୍ତିପୁରି ଗଦର ।)
शान्तिपुरि(री)

ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି—ଶାନ୍ତିମୟ (ଦେଖ)—
Śāntipūrṇṇa Śāntimaya (See).

ଶାନ୍ତିପ୍ରଦ—ସଂ. ବିଣ—ଶାନ୍ତିଦ (ଦେଖ)
Śāntiprada Śāntida (See)
(ଶାନ୍ତିପ୍ରଦାତା, ଶାନ୍ତିପ୍ରଦାୟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଶାନ୍ତିପ୍ରଦା, ଶାନ୍ତିପ୍ରଦାତ୍ରୀ, ଶାନ୍ତିପ୍ରଦାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶାନ୍ତି ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ. ବହୁବ୍ରୀ ହି; ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ଯାହାର)—୧ । ଯେଉଁ
Śānti ptiya ବ୍ୟକ୍ତି ଶାନ୍ତିକୁ ସୁଖପାଏ—1. Peace-loving. (ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗୋଳମାଳ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ—2. Averse to turmoil; not liking noise.
(ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟତା—ବି)

ଶାନ୍ତି ବାଚନ ସଂ. ବି—୧ । ବୈଦିକ କର୍ମାଦିରେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସମାପ୍ତିବେଳେ
Śāntibāchana ଶାନ୍ତ୍ୟୁଦକ ସେଚନ ସମୟରେ ଯେଉଁ ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରାଯାଏ—1. A vedic formula recited when the consecreated Śāntyudaka (lit. place bestowing water) is sprinkled over the performer of a vedic rite to avert evil.
[ଦ୍ର—ଯଜୁର୍ବେଦୀୟ ଶାନ୍ତିବାଚନର ବୈଦିକ ସୂକ୍ତ ଉଦାହରଣ—

ଓଁ ଭଦ୍ରଂକର୍ଣ୍ଣେଭିଃ ଶୃଣୁୟାମଦେବା ଭଦ୍ରଂପଶ୍ୟେମାକ୍ଷଭି ର୍ଯଜତ୍ରା । ସ୍ଥିରୈ ରଙ୍ଗୈସ୍ତୁଷ୍ଟୁବାଗଂ ସସ୍ତନୂଭିର୍ବ୍ୟଶେମ ଦେବହିତଂ ଯଦାୟୁଃ । ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଓଁ ଶାନ୍ତିରେବ ଶାନ୍ତିଃ ।] ୨ । ଗ୍ରହ, ପ୍ରେତବାଧା, ପାପ ଆଦିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଅମଙ୍ଗଳକୁ ଦୂର କରିବାପାଇଁ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ (ହ୍ର. ଶ)—2. Incantations uttered to drive away evil due to planets, ghosts and sin. ୩ । ଶାନ୍ତି ଏହି ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ; ଶାନ୍ତି ହେଉ, ଏହା ଆଶୀର୍ବାଦସୂଚକ ଶବ୍ଦର ଉଚ୍ଚାରଣ—2. The pronouncement of the benedictory sentence 'Let there be peace'. (ଉ—ଇଷ୍ଟମନ୍ତ୍ର ରୂପେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ନାମ ପ୍ରେମେ ଜପି କରି ଶାନ୍ତିବାଚନ—କବିତାବଳୀ. ମଧୁସୂଦନ ।)

ଶାନ୍ତି ବାରି—ସ- ବ (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ)— ଶାନ୍ତିଜଳ (ଦେଖ)—
Śānti bāri Śānti jala (See).

ଶାନ୍ତି ଭଙ୍ଗ—ସ. ବ.(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) — ୧ । ଶାନ୍ତି ବିଷୟରେ ବିଘ୍ନ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା; ଅଶାନ୍ତି ଉତ୍ପାଦନ—1. The producing of turmoil; impediment to peace. ୨ । ବିଘ୍ନୋତ୍ପାଦନ—2. Producing obstruction. ୩ । ଉପଦ୍ରବ କରଣ—3. Causing of oppression. ଦେ. ବ—୧ । ମାଡ଼ପିଟ, କଳହ କଳିଆ ଆଦି ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଶାନ୍ତିକୁ ନାଶ କରିବା—1. Breach of peace; creating of a row and interrupting the peace of a locality. ୨ । ଦଙ୍ଗା ହେଙ୍ଗାମା; ମାରପିଟ—2. A row; affray.

ଶାନ୍ତି ଭଙ୍ଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମାଡ଼ ପିଟ, କଳହକରିବ, ଦଙ୍ଗା ହେଙ୍ଗାମା ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗକରା ଗୋଳମାଳ ଉତ୍ପନ୍ନକରିବା— To break the peace; to create a row.
Śānti bhaṅga karibā
शांतिभंगकरना

ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ ଜାମିନ(ନି)— ଦେ. ବ—କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଗୋଳମାଳ ବା ମାଡ଼ପିଟ ଆଦି କରିବ ନାହିଁ ବୋଲି କୌଣସି ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ସ୍ୱଳକର୍ମଗ୍ରସ୍ତ ଯେଉଁ ଜାମିନ୍ ବା ଏକରାରନାମା ନିଅନ୍ତି—Security to keep the peace; security taken from a person binding him down to keep the peace, i.e. not to commit breach of the place. [ଦ୍ର—ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମାଡ଼ପିଟ ବା କଳହକରିବ କରି କୌଣସିଠାରେ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ କରିବାର ଆଶଙ୍କା ଜନ୍ମିଲେ, ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ପାଇଲେ ତାଠାରୁ ମୁଚ୍ଲକା (ଅଙ୍ଗୀକାର ପତ୍ର) ବା ଜାମିନ୍ (ପ୍ରତିଭୂ) ନିଅନ୍ତି ଓ ସେଥିରେ ଏହି ସର୍ତ୍ତ ଥାଏ ଯେ, ଭବିଷ୍ୟତରେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ ମଧ୍ୟରେ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ କରିବାର ଦେଖାଯାଇଲେ ତାକୁ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବା ଛଡ଼ା ଜାମିନ-ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଅର୍ଥ ଦଣ୍ଡ ତାଠାରୁ କମ୍ବା ତାର ଜାମିନ୍‌ଦାରଠାରୁ ସରକାର ଆଦାୟ କରିବେ । ଭାରତୀୟ ଫୌଜଦାରୀ କାର୍ଯ୍ୟବିଧି ଆଇନର ୧୦୭ ଦଫାର ବିଧାନ ଅନୁସାରେ 'ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ କାର୍ଯ୍ୟ' ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ କାଇଦାଜଟକଣା କରନ୍ତି ।

କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ ଘଟିବାର ଆଶଙ୍କା ହେଲେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ, ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀ ଓ ଗ୍ରାମର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ଉକ୍ତ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗକାରୀଙ୍କୁ ବିନା ଉଚ୍ଚବାଚ୍ୟରେ ତିରସ୍କାର କରି ପାରିବେ—ଏପରି କ୍ଷମତା ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଆ ଯାଇଅଛି । ଯେଉଁ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ ନ କରିବେ ବୋଲି ଜାମିନ୍ ବା ମୁଚ୍ଲକା ଦେବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହୁଏ, ତାକୁ କାରାଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଏ ।]

ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗକାରୀ—ସ ବିଣ.(ଶାନ୍ତି+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାଦି ଅର୍ଥରେ ମୟ)—୧ । ଶାନ୍ତି ଗୁଣାତ୍ମକ—1. Full of the quality of placidity. — ୨ । ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ—2 Full clamness or serenity. ୩ । ମଙ୍ଗଳମୟ—3. Blissful. ୪ । ଶାନ୍ତ—4. Calm; peaceful.
(ଶାନ୍ତିମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Śāntimaya

ଶାନ୍ତି ରକ୍ଷକ—ସ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଯେଉଁ ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଘଟିବା ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ ଗୋଳମାଳକୁ ନିବାରଣ କରନ୍ତି—Police officers entrusted with the duty of preventing breach of the peace.
Śānti rakshaka
शांतिरक्षक
(ଶାନ୍ତିରକ୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶାନ୍ତି ରକ୍ଷା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ଉପଦ୍ରବ ନିବାରଣ; କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଅପ୍ରୀତି ଘଟିବ ଅଶାନ୍ତିର ନିବାରଣ—1. Prevention of breach of the peace. ୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଗୋଳମାଳ ବନ୍ଦ କରିବା—2. Maintenance of the peace of a place.
Śānti rakshā
शान्तिरक्षा

ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା ଜାମିନ୍(ନି)—ଦେ. ବ—ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ ଜାମିନ୍ (ଦେଖ)
Śāntiraksha jāmin(ni) Śāntibhaṅga jāmin(See)
शान्तिरक्षा जमानत
(ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା ମୁଚ୍ଲକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାନ୍ତି ସଦ୍ମ—ସ. ବ—ଶାନ୍ତିଗୃହ (ଦେଖ)
Śānti sadma Śāntigṛuha (See)

ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଅଶାନ୍ତି ଦୂରୀକରଣ—1. Establishing peace in a place; restoring the calm. ୨ । ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ସନ୍ଧି ସ୍ଥାପନ—2. Making of peace, (combatants) entering into a treaty of peace. ୩ । ଅରାଜକ ଦେଶରେ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ—3. Restoring peace in a kingdom after anarchy.
Śānti sthāpana

ଶାନ୍ତି ସ୍ୱସ୍ତ୍ୟୟନ—ସଂ. ବ (ସହତର)—ଗ୍ରହପୀଡ଼ା ଅଦି ନିବାରଣାର୍ଥ
Śānti swastyayana ବା ବିପଦ ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଯଜ୍ଞ ହୋମାଦି
କ୍ରିୟା—Various rites performed to avert
danger or the evil effects of planets.

ଶାନ୍ତି ହୀନ—ସଂ. ବଣ (୩ୟା ତତ୍)—ଅଶାନ୍ତ; ଶାନ୍ତିବିରହିତ—
Śānti hīna Shorn of peace; peaceless; having
(ଶାନ୍ତିହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) no peace or tranquility.

ଶାନ୍ତି ହୋମ—ସଂ. ବ (୪ର୍ଥୀ ତତ୍)—ଗ୍ରହବୈଗୁଣ୍ୟ ଓ ଉପଦ୍ରବାଦି
Śānti homa ନିବାରଣାର୍ଥ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଯଜ୍ଞକର୍ମାଦି—Rites or
offerings made to avert the evil effects
of planets.

ଶାନ୍ତ୍ୱତି—ସଂ. ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣଝାଟିଆ ଗଛ (ହି. ଶ)—
Śāntwati Clerodendron Siphonanthus (Apte).

ଶାନ୍ତ୍ୟୁଦ—ସଂ. ବ (ମ. ପ. ସମା)—ଶାନ୍ତି ଜଳ (ଦେଖ)
Śāntyuda Śānti jala (See)
(ଶାନ୍ତ୍ୟୁଦକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାନ୍ତ୍ୟୁଦ କୁମ୍ଭ—ସଂ. ବ—ଶାନ୍ତିଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ମାଠିଆ—An earthen jar
Śāntyuda kumbha containing consecrated
(ଶାନ୍ତ୍ୟୁଦ ଘଟ—ଅନ୍ୟରୂପ water for sprinkling
for averting evil.

ଶାପ—ସଂ. ବ (ଶପ୍ ଧାତୁ=ଅଭିଶାପ ଦେବ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଅଭି-
Śāpa ସମ୍ପାତ; ଅଭିଶାପ—1. Curse; imprecation.
୨ । (+ କରଣ. ଅ) ଦିବ୍ୟ; ଶପଥ; ପଣ—2. Oath.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଶପଥ ପାଳନ ନ କଲେ ଶପଥ ଉଚ୍ଚାରଣ
କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନିଷ୍ଟ ହୁଏ ତାହା ଶାପ—ହି. ଶ ।]
୩ । ଧିକ୍କାର; ଭର୍ତ୍ସନା; ଗାଳି ଦେବା—3. Abusing.

ଶାପ ଗ୍ରସ୍ତ—ସଂ. ବଣ ପୁଂ(୩ୟା ତତ୍)—ଅଭିଶପ୍ତ; ଯାହାକୁ ଅଭିଶାପ ଦିଆ
Śāpa grasta ଯାଇଅଛି—Cursed; accursed; labour-
(ଶାପଗ୍ରସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ing under a curse.

ଶାପ ଜ୍ୱର—ସଂ. ବ (ସ. ପ. ସମା)—ମାତା, ପିତା, ଗୁରୁ ଆଦିଙ୍କ
Śāpa jwara ଅଭିଶାପଜନିତ ଜ୍ୱର (ହି. ଶ)—A fever
resulting from the curse of one's elders.

ଶାପଟିକ—ସଂ. ବ—ମୟୂର—
Śāpaṭika Peacock.

ଶାପଦାତା—ସଂ.ବଣ ଓ ବ ପୁଂ--ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦିଏ—
Śāpadātā One who curses; imprecator.
(ଶାପଦାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶାପ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନିଷ୍ଟ ଘଟିବ ବୋଲି କହି
Śāpa deba ଅଭିସମ୍ପାତ କରିବା—To curse; to
ଶାପ ଦେଓୟା ଶାପ ଦେନା pronounce a curse.
(ଶାପ ପକା[ଦେ]ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାପ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଅଭିଶାପର ଫଳ ଭୋଗ—Being the
Śāpa pardiba victim to a curse. (ଯଥା—ଅମ୍ବକ
ଶାପ ପଡ଼ା ଶାପ ପଡ଼ନା ଉପରେ ଗୁରୁଙ୍କ ଶାପ ପଡ଼ିଲା) ।

ଶାପ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଅଭିଶପ୍ତ ହେବା—
Śāpa pāibā To be cursed by a person.
ଶାପ ପାଓୟା ଶାପ ପାନା

ଶାପ ପ୍ରାପ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (୨ୟା ତତ୍)—ଅଭିଶପ୍ତ—Accursed.
Śāpa prāpta (ଶାପ ପ୍ରାପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶାପ ପ୍ରଭାବ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଉଚ୍ଚାରିତ
Śāpa prabhāba ହୋଇଥିବା ଅଭିଶାପର କ୍ଷମତା—The
power or efficacy of a curse which has
been pronounced against a person.

ଶାପ ଭୋଗ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଅଭିଶାପର ଫଳ ଭୋଗ—
Śāpa bhoga Undergoing the effects of a
curse.

ଶାପ ଭ୍ରଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (୫ମୀ ତତ୍)—ଅଭିଶାପର ଫଳରେ ସ୍ୱୀନ-
Śāpa bhrashṭa ଦଶା ପ୍ରାପ୍ତ ବା ସ୍ୱସ୍ଥାନ ଚ୍ୟୁତ—Under-
(ଶାପ ଭ୍ରଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) going the evil effects of a
curse; degraded on account of a cnrse.

ଶାପ ମୁକ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (୫ମୀ ତତ୍)—୧ । ଅଭିଶାପ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ
Śāpa mukta ଶାନ୍ତ କରାଇ ଅଭିଶାପ ଫଳରୁ ମୁକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ
(ଶାପମୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Released from
(ଶାପମୁକ୍ତି—ବ) undergoing the evil effects of a
curse, by pacifying the pronouncer of
the curse and making him withdraw it.
୨ । ଶାପର ଫଳ ଭୋଗ କରି ସାରିବା ପରେ ଶାପଭୋଗରୁ
ଅବ୍ୟାହତି ପ୍ରାପ୍ତ—2. Released after under-
going the effects of a curse in due
course.

ଶାପ ମୋଚନ—ସଂ. ବ (୫ମୀ ତତ୍)—ଶାପୋଦ୍ଧାର; ମନ୍ତ୍ର ଓ ଜପା-
Śāpa mochana ସନାଦି ଦ୍ୱାରା ଅଭିଶପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶାପର ଫଳ
ଭୋଗରୁ ଅବ୍ୟାହତି ପ୍ରାପ୍ତି—Release from under-
going the effects of a curse (as a result
of mystic incantation and prayers).

ଶାପାନ୍ତ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)— ଅଭିଶାପର ଫଳଭୋଗ କରିବା ସମୟର
Śapānta ସୀମା ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା— The end of the
(ଶାପାବସାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) time-limit fixed for
undergoing the evil effects of a
curse.

ଶାପାମ୍ବୁ—ସଂ. ବ—(ସ. ପ. ସମା)—ଯେଉଁ ଜଳକୁ ଶାପ ଦାତା
Śapāmbu ହାତରେ ଧରି ଶାପ ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି (ହି.ଶ)--
A handful of water held by the curse-
giver while uttering a curse.

ଶାପାସ୍ତ୍ର- ସଂ. ବ—୧ । (ରୂପକ) ବିପକ୍ଷ ପ୍ରତି ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ
Śāpāstra ଅଭିଶାପ—Curse compared to a wea-
pon. ୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଭୃତ୍ୟ ହେଲେ
ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ନ କରି ଶାପ ପ୍ରୟୋଗ କରେ (ହି. ଶ)—
A person who uses curse as his

weapon of offence. ୩ । ମୁନିବିଶେଷ (ହି. ଶ.) 3. Name of a sage.

ଶାପ (ଧାତୁ)—ସଂ. (ଶପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ)—୧ । ନିନ୍ଦା କରିବା—
Śāpi (root) 1. To blame. ୨ । ତିରସ୍କାର କରିବା—2. To rebuke.

ଶାପିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶାପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ନିନ୍ଦିତ—
Śāpita 1. Blamed. ୨ । ତିରସ୍କୃତ—2. Censured; abused. ୩ । ଯାହାକୁ ଶାପ ଦିଆ ଯାଇଅଛି; ଶାପଗ୍ରସ୍ତ (ଶାପିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 3. Cursed.

ଶାପିବା—ଦେ. (ସଦ୍ୟ) କ୍ରି—ଅଭିଶାପ ଦେବା—
Śāpibā शापा शापना To curse.
[ଭ—ଦେଖି ତାହାର ଦୁଷ୍ଟ ପଣ,
କୋପେ ଶାପିଲେ ମୁନିଗଣ । ଜଗନ୍ନା ଭାଗବତ ।]

ଶାପୋତ୍ସର୍ଗ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶାପ ଦେବା; ଶାପୋଚ୍ଚାରଣ
Śāpotsarga [ହି. ଶ] Utterance of a curse.

ଶାପୋଦ୍ଧାର—ସଂ. ବି—୧ । (୫ମୀ ତତ୍)—ଶାପ ମୋଚନ (ଦେଖ)—
Śāpaddhāra 1. Śāpamochana (See)
୨ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ସ୍ତୋତ୍ର ପ୍ରତି ପୂର୍ବରୁ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ଶାପର ମନ୍ଦଫଳରୁ ଉକ୍ତ ସ୍ତୋତ୍ରକୁ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗପୂର୍ବକ ମୁକ୍ତ କରିବା—6. Freeing a prayer (on which a curse has been pronounced) from the effects of a curse; by pronouncing a prescribed formula. [ଦ୍ର—ଦେବେଦେବ ଦେବୀଙ୍କୁ ସ୍ତୋତ୍ରକୁ ଶାପୋଦ୍ଧାର ନ କରି ପାଠ କଲେ ଶାପଗ୍ରସ୍ତ ସ୍ତୋତ୍ରର ପାଠଦ୍ୱାରା ଇପ୍ସିତ ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ଘଟେ ନାହିଁ ।]

ଶାଫରିକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ଶଫର+ଜୀବିକା ଅର୍ଥରେ ଣିକ)—ମାଛୁଆ; ଜେଲୁଆ (ହି. ଶ)—Fishermen.
Śāpharika

ଶାବ—ସଂ. ବିଣ—(ଶବ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ)—ଶବ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śāba Relating to a corpse.
ସଂ. ବି—(ଶବ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଶାବକ (ଦେଖ)—2. Sābaka (See) ୨ । (ଶବ+ଅ)—ମୃତ୍ୟୁ (ହି. ଶ)—2. Dead body. ୩ । ମାଟିଆ ବର୍ଣ୍ଣ [ହି. ଶ]—3. Brown colour. ୪ । ମୃତକାଶୌଚ; ମୃତକଅ [ହି. ଶ.]—4. Impurity said to possess the relations of a dead man. ୫ । ଶ୍ମଶାନ [ହି. ଶ.]—5. Cremation ground. ୬ । କବର ସ୍ଥାନ—6. Burial ground.

ଶାବକ—ସଂ.ବି—(ଶବ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ,ଅ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ—
Śābaka ୧ । ଶିଶୁ—1. Infant. ୨ । ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଆଦି ଶିଶୁ; ଛୁଆ—2.Young one of animals (beasts and birds). ୩ । ଝାଉଁ ଗଛ [ହି. ଶ.]—
3. Aspen tree

ଶାବନ(ନା,ନୀ)—ସଂ. ବିଣ—ଶାବନ(ନା,ନୀ) [ଦେଖ]
Śābana (nā, nī) Sābana (nā,nī) (See)

ଶାବର—ସଂ. ବିଣ.—(ଶବର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ)—୧ । ଶବର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବ୍ୟାଧ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to a hunter. ୨ । ଶବର ଜାତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2 Relating to the Śabara caste. ୩ । ଦୁଷ୍ଟ (ହି. ଶ.)—
Śābara 3. Wicked. ୪ । କପଟୀ (ହି. ଶ)— 4. Hypocritical. ସଂ. ବି—୧ । ପଣ୍ଡିତ ଶବରସ୍ୱାମୀଙ୍କୃତ ଭାଷ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—1.Name of a commentary on Hindu philosophy by Śabara Swamī. ୨ । ମୃଗ ଚର୍ମ—2. Deer hide. ୩ । ପାପ—3. Sin. ୪ । ଦୋଷ; ଅପରାଧ—
4. Crime; guilt. ୫ । ଲୋଧ୍ରତରୁ; ଲୋଧ ଗଛ—
5. Simplocus Racemosus. ୬ । ତମ୍ବ (ହି. ଶ)—6. Copper. ୭ । ଅନ୍ଧକାର (ହି. ଶ)—
7. Darkness. ୮ । ଶବରଚନ୍ଦନ (ହି. ଶ)—
8. A kind of sandalwood. ୯ । ମନ୍ଦ; ଅମଙ୍ଗଳ (ହି. ଶ)—9. Evil; woe. ୧୦ । ତନ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ (ହି. ଶ) —10. Name of a tantra.

ଶାବର ଚନ୍ଦନ—ସଂ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ଚନ୍ଦନ—
Śābara chandana A kind of sandalwood.

ଶାବର ଭାଷ୍ୟ—ସଂ.ବି—ଶବରସ୍ୱାମୀକୃତ ମୀମାଂସାଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଟୀକା—
Śābara bhāshya mīmamsā The commentary on philosophy by Śabara swāmī.

ଶାବର ମେଦାକ୍ଷ—ସଂ. ବି—ତମ୍ବା (ହି. ଶ)—
Śābara medāksha Copper.

ଶାବର ଲୋଧ୍ର—ସଂ. ବି—ପାଟଳିଆଲୋଧ୍ର (ଦେଖ)—(ହରେଣୁ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—Paṭalialodhra
Sābara lodhra (See)
(ଶାବରକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାବରୀ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସାବରୀ)—ଖୁବ୍ ସରଳା ଓ ନରମା ହୋଇ ଛାଅଳ କରି ସାଇଥିବା ଚମଡ଼ା—Chamois leather; tanned and polished fine leather. [ଦ୍ର—
Śābari
ଶାବରୀ ଚମ
ଶାବରୀ ଚମଡ଼ା } —ଅନ୍ୟରୂପ
ସାମୟଚାମଡ଼ା सांबरी
ସାଧାରଣତଃ ଏହା ମେଣ୍ଢା ବା ଛେଳି ଛୁଆଙ୍କ ଚମଡ଼ା ଓ ସାମ୍ବର (Chamois) ନାମକ ଉତ୍ତରୋପୀୟ ପାର୍ବତ୍ୟ ମୃଗର ଚମଡ଼ାରୁ ତିଆରି ହୁଏ । ଏଥିଦ୍ୱାରା ସୁକ୍ଷ୍ମ ଧାତୁ ଦ୍ରବ୍ୟ, ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି, ଛାତ ଆଦି ଘଷି ଓ ଚିକ୍କଣ କରାଯାଏ ।]

ଶାବରିକା—ସଂ ବି—ଏକପ୍ରକାର ଜୋକ (ହି. ଶ)
Śābarikā A kind of leech.

ଶାବରୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶାବର+ଷ୍ଟୀ. ଈ)—ଶାବରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Śābarī Feminine of Śābara. ସଂ. ବି—୧ ।

ଶାବରୀ ଭାଷା (ଦେଶ)—1. Śabari bhāshā. (See) ୨ । ବାଇଚଙ୍କ (ହ. ଶ)—2. Cowage. ୩ । ଶାବରୀ ବିଦ୍ୟା (ଦେଶ)—3. Śābari bidyā (See)

ଶାବରୀ ବିଦ୍ୟା—ସଂ: ବ—ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ବିଦ୍ୟା—
Śabarī bidyā Magic

ଶାବରୀ ଭାଷା—ସଂ. ବ—ଶବର ଜାତିଙ୍କୁ କଥିତ ଭାରତର ବହୁ ପୁରାତନ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ବା ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାବିଶେଷ—
Śābarī bhāshā Name of a non-Aryan dialect used in India from ancient times.

ଶାବଳ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶର୍ବଳା) ୧ । ଛାଣ୍ଟାର ସ୍ଥୂଳ ଲୌହଦଣ୍ଡ—
Śābala 1. Crowbar. ୨ । ତୋମରାସ୍ତ୍ର—2. A sort of weapon. ୩ । ଖନନ ବା ଖଣତି—3. A digging implement.

ଶାବଳ ତଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—ଶାବଳଦ୍ୱାରା ତଡ଼ା ହୋଇଥିବା (ମାଟି)—
Śābala tardā (earth) Turned up with a crowbar.

ଶାବ(ବେ)ଳି—ଦେ. ବ—୧ । ଛୋଟ ଶାବଳ—1. Small crowbar ୨ । ଚିତ୍ରକାଠି—2. House breaker's tool, consisting of a very small crowbar with a knob at one end.

ଶାବ(ବେ)ଳିଆ—ଦେ.ବ—୧ । ଛୋଟ ଶାବଳ—1. Small crowbar. ୨ । ଗଞ୍ଜାମର ରମ୍ଭା ନିକଟସ୍ଥ ଚିଲିକା ଜଳସ୍ଥ ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ମାନଙ୍କ ଗ୍ରାମ ବିଶେଷ—2. Name of a small village of fishermen on the shore of the Chilika lake near Rambhā. ୩ । ଝରଝମ୍ବା (ଦେଶ) ଅରଣ୍ୟ ତରୁ ବିଶେଷ—3. A sort of wild tree.

ଶାବଲ୍ୟ—ସଂ. ବ—(ଶବଳ+ଭାବ ଯ) ୧ । ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟତା—
Śābalya 1. Mixture of different colours; the state of being multicoloured. ୨ । ଏକ ସଙ୍ଗେ ବହୁ ବିଭିନ୍ନ ବସ୍ତୁର ମେଳ (ହ. ଶ.)—2. Assemblage of many things of different colours.

ଶାବସ୍ତ—ସଂ. ବ.(ନାମ)—ଗଳା ଯୁବନାଶ୍ୱଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ହ. ଶ)—
Śābasta Name of a son of kiug Jubanāśwa [ଦ୍ର—ଏ ଶାବସ୍ତୀ ବା ଶ୍ରାବସ୍ତୀ ନଗର ବସାଇ ଥିଲେ (ହ.ଶ)]

ଶାବସ୍ତୀ—ସଂ. ବ.(ନାମ)(ଶାବସ୍ତ+ଈ)—ଶ୍ରାବସ୍ତୀ ନଗର (ହ. ଶ)—
Śābastī Śrābastī town.

ଶାବ୍ଦ—ସଂ. ବିଣ. (ଶବ୍ଦ+ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅ)—୧ । ଶବ୍ଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śābda 1. Relating to words or sound; vocal (ଶାବ୍ଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶବ୍ଦବିଶେଷ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ (ହ. ଶ)—2. Depending upon a particular word. ବ. ପୁଂ—ଶବ୍ଦଶାସ୍ତ୍ରୀ; ବୈୟାକରଣ (ହ. ଶ)—A grammarian.

ଶାବ୍ଦବୋଧ—ସଂ. ବ—୧ । ଶବ୍ଦସଂକ୍ରାନ୍ତ ଜ୍ଞାନ—1 Knowledge about words or sound.
Śābda bodha
୨ । ଶବ୍ଦାର୍ଥର ଜ୍ଞାନ—2. Understanding the meaning of words.

ଶାବ୍ଦିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶବ୍ଦ+ସମ୍ବନ୍ଧେ ଇକ)—୧ । ଶବ୍ଦସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śābdika 1. Relatirg to Śabda. (ଶାବ୍ଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (+ଜ୍ଞାତାର୍ଥେ. ଇକ) ଶବ୍ଦଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍—2. Versed in the science of words. ୩ । ବୈୟାକରଣିକ—3. Versed in grammar. ୪ । ଶବ୍ଦାଡ଼ମ୍ବରପ୍ରିୟ—4. Grandiloquent; fond of bombast.
ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଶବ୍ଦ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A master of words. ୨ । ବୈୟାକରଣିକ—2. A grammarian.

ଶାବ୍ଦିକତା—ସଂ. ବ (ଶାବ୍ଦିକ+ତା)—ଶବ୍ଦ ବାହୁଲ୍ୟ—
Śābdikatā Verbiage.

ଶାବ୍ଦୀ ବ୍ୟଞ୍ଜନା—ସଂ. ବ—ଶବ୍ଦର ଯେଉଁ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ବୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ମୁଖ୍ୟାର୍ଥ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟାର୍ଥ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅର୍ଥ ବୋଧ-ହୁଏ ।—
Śābdi byanjanā The power of some words to convey a meaning quite apart for the derivative and figurative meanings. [ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର.—ଅଭିଧାମୂଳକ ଶାବ୍ଦୀବ୍ୟଞ୍ଜନା; ଲକ୍ଷଣା ମୂଳକ ଶାବ୍ଦୀ ବ୍ୟଞ୍ଜନା । ବ୍ୟଞ୍ଜନାବୃତ୍ତି ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ ।]

ଶାମ—ସଂ. ବ—୧ । (ଶମ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଶାମି ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ ହେବା+ଭାବ.ଅଣ୍=ଶାମନ ;୧ମା.୧ବ)—ମେଳ; ସଦ୍ଭାବ; ଭଦ୍ରତା—
Śāma Conciliation; friendly terms. [ଦ୍ର—ଶାମ, ଦାନ, ଦଣ୍ଡ, ଭେଦ, ଏହି ରାଜନୀତି ଚତୁଷ୍ଟୟ ମଧ୍ୟରୁ ଶାମ ପ୍ରଥମ] ୨ । ସାମଗାନ (ହ. ଶ)—2. Hymn of the Sāma Beda. ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଶ୍ୟାମ)

ଶ୍ୟାମ ଶ୍ୟାମଚରଣ, ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଆଦିଙ୍କ ଭଳି ନାମ—1.
ସାମ Name for calling persons named Śyāma charaṇa ete. ୨ । କଳଙ୍କ—2. Stain. (ଦ୍ର-ଭଗନ ବୋଲିବେ ଶଗଧର ପ୍ରାୟେ ଲଗାଇଲେ ମୋତେ ଶ୍ୟାମ ବିଶ୍ୱନାଥ—ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ) ଦେ. ବିଣ—ଶ୍ୟାମଳ (ଦେଶ)—Śyāmala (See)

ଶାମଣା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚିତ ବଲ୍ଲମାନଙ୍କରେ ଉଠିବା ଏକ
Śāmaṇā ପ୍ରକାର ଘାସ—A kind of hardy reed growing on high cornfields. [ଦ୍ର—ଏହାର ଶସ୍ୟ ଚୋକୁଥ ପରି; ଏଥିର ଖାଇ ସହଜେ ଖେତରୁ ଲୁପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

ଶାମ ଦାନ ଦଣ୍ଡ ଭେଦ—ସଂ. ବ—ରାଜନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଚତୁଷ୍ଟୟ,
Śāma dāna daṇḍa bheda ଯଦ୍ୱାରା ରାଜାମାନେ ଶତ୍ରୁ ବଶ

କରଣ୍ଡ—The four means to be applied by a king towards the enemy. [ଦ୍ର—୧ । ଶାମ=ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପନ ୨ । ଦାନ—ଅର୍ଥ ବିତରଣ; ୩ । ଦଣ୍ଡ ଦେବା ଓ ୪ । ଶତ୍ରୁ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ବିବାଦ ଜନ୍ମାଇବା]

ଶାମନ—ସଂ. ବି—(ଶାମି ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ)—୧ । ଶାନ୍ତି—1.Peace; tranquility. ୨ । ମାରଣ; ବଧ—2. Killing; slaughter. ୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଯମ—3. The God of death. ସଂ. ବିଣ—(ଶମନ+ଅ) ଯମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to Jama.
Śāmana

ଶାମନୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶମନ+ଅ+ଙ୍କୀ ଈ)—ଶାମନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Śāmana. ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ଶମନଙ୍କ ଅନୁଗାମିନୀ ଦିକ୍) ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ—1. The South. ୨ । (ଶାମନ+ଈ) ଶାନ୍ତି; ସୁବିଧା (ହି. ଶ) 2. Tranquility; stillness. ୩ । ଅନ୍ତ; ସମାପ୍ତି—3. End; completion. ୪ । ବଧ; ହତ୍ୟା (ହି. ଶ) 4. Slaughter.
Śāmanī

ଶାମଳ—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ଶ୍ୟାମଳ) ଶ୍ୟାମଳ ଦେଖ—Śāmala Śyāmala (See).
सामल

ଶାମଳ ପକ୍ଷୀ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ) ବି—ଲଞ୍ଜାଣ (ମାଦଳା ପାଞ୍ଜି)—Śāmala pakshi Hawk.

ଶାମଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶ୍ୟାମଳିବା (ଦେଖ)—Śyāmalibā (See) Śāmalibā (ଉ—ବେଗେ କଳଙ୍କିବାରେ ଶାମଳେ ଗ୍ରମ—ଭଣ. ବୈଦେହୀଶ ବିଳାଶ)

ଶାମଳୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶ୍ୟାମଳୀ (ଦେଖ)—Śāmalī Śyāmalī (see)

ଶାମସୁନ୍ଦର—ଦେ. ବି. ପୁଂ.—ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଅବଦ୍ଧ ଡାକ ନାମ—Śāmasundara Name of calling Śyāmasundara
श्यामसुन्दर शामसुंदर [ଶାମ ଦରଣ, ଶାମବନ୍ଧ, ଶାମ ନାରାୟଣ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶାମା—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଶ୍ୟାମା)—Śyāmā (see) ୨ । (ସଂ. ଶମ୍ବା) ଶମା (ଦେଖ)—2. Śamā (see)
Śāmā
श्यामा शामा सामा शाम

ଶ୍ୟାମା ୩ । (ସଂ. ଶ୍ୟାମା)—ଶ୍ୟାମା ପକ୍ଷୀ (ଦେଖ)—3. Śyāmā pakshi (See). ୪ । (ସଂ. ଶ୍ୟାମ) (ଅଳାଦରାର୍ଥକ)—ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରର ଡାକ ନାମ—4. Name for calling Syāma sundara. ବୈଦେ. ବି—(ଅ. ସାମା)—ସାମା (ଦେଖ)—Sāmā (See)
श्यामा शामा

ଶାମା ଢିମା—ଦେ. ବିଣ—ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବା ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ରୂପେ ସମ୍ପାଦିତ (କର୍ମ)—(any work) Done in a haphazard or incomplete or slipshod manner.
Śāmā ḍhimā
शामा शामाढिमा

ଶମି—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଶମ୍ବା)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶମ୍ବା; ଶମି (ଦେଖ) 1. Śami (See)
Śāmi
सामी शामी

ଶାମିଥ, ଶାମୁ, ଶାମୁଥ, ଶାମା } —୨ୟ ଅର୍ଥର ଅନ୍ୟରୂପ } ୨ । ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରର ଅବଦ୍ଧ ଡାକ ନାମ—Name for calling Syāmasundara in fondness.

ଶାମିତ୍ର—ସଂ. ବି—(ଶାମି ଧାତୁ+କରଣ. ତ୍ର)—୧ । ଯଜ୍ଞରେ ମାଂସ ପାକ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଜ୍ୱାଳିତ ଅଗ୍ନି [ହି. ଶ.]—1. Fire lighted for dressing meat in a vedic sacrifice. ୨ । (+ଅଧି ତ୍ର) ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱାଳିତ ହେବା ସ୍ଥାନ (ହି. ଶ)—2. The place where the above fire is lighted. ୩ । ଯଜ୍ଞୀୟ ପଶୁବଧ ସ୍ଥାନ—3. The place where an animal is sacrificed for Jajña. ୪ । (+ଭାବ. ଅନ) ଯଜ୍ଞ—4. Vedic sacrifice. ୫ । ଯଜ୍ଞ ପାତ୍ର—5. Sacrificial vessel. ୬ । ଯଜ୍ଞାର୍ଥ ପଶୁ ବଧ (ହି. ଶ)—6. Slaughter of beasts for vedic sacrifice.
Śāmitra

ଶାମିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଶମ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଉପଶାନ୍ତ ହେବା—Śāmiba शमा शान्त होना 1. To be pacified. ୨ । ଉପଦ୍ରବରୁ ବିରତ ହେବା—2.To cool down; to abate.

ଶାମୀଲ—ସଂ. ବି—୧ । ଭସ୍ମ; ପାଉଁଶ (ହି. ଶ)—Śāmīla 1. Ashes. ୨ । ଫୁଲ; ମାଳା (ହି. ଶ)—2. Garland.

ଶାମୁକ—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶମ୍ବୁକ)—ଶମ୍ବୁକ (ଦେଖ)
Śāmuka शामुक सितुआ Śambuka (See)

ଶାମୁକା—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶମ୍ବୁକ)—୧ । ଶମ୍ବୁକ; ଶୁକ୍ତି—Śāmukā 1. Oyster; bivalve shell; Ampullaria.
शामुक सितुआ ୨ । ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଦୁଧ ପିଆଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ
झिनुक सितुआ ଶମ୍ବୁକାକୃତି ଲୌହର ବା ଅନ୍ୟ ଧାତୁର ଗ୍ରମ—2. A feeding cup shaped like the valve of an oyster and used in feeding infants. [ଦ୍ର—ସଦ୍ୟୋଜାତ ଶିଶୁର ନାଭି ଜଳଠରୁ ଫୁଲର କାଢ଼ି ଛେଦନ କରିବାକୁ ଶାମୁକାର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଧାର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଜୀବନ୍ତ ଶାମୁକା ଗଭ ବଳ ବେଳେ ଦୁଇ ପାଖର ଖୋଳକୁ ଜୀବର ଯାଷ୍ଟ ପର ମେଲ୍ଲ କରି ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଡ଼ ବାହାର କରି ତହିଁ ସାହାଯ୍ୟରେ ଚାଲେ । ଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଗୋଡ଼କୁ ଭିତରକୁ ସଙ୍କୁଚିତ କରି ନେଇ ଦୁଇ ଖୋଳକୁ ବୁଜି ଦିଏ । ଶାମୁକାର ଖୋଳକୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମାଂସକୁ ଅମ ଦେଶର ଗରିବ ଲୋକେ ଭକ୍ଷ କରି ଖାଆନ୍ତି । ଏକ ପ୍ରକାର ଶାମୁକାର ଖୋଳର ଉଦରସ୍ଥ କାନ୍ତିରୁ ମୁକ୍ତା ବାହାରେ ।]

ଶାମୁକି—ଦେ. ବି—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶାମୁକା—Śāmuki A small oyster shell.
छोटझिनुक छोटासितुआ

ଶାମୁଲ୍ୟ—ସଂ.ବ—ବେକରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ଉଣ୍ଡୀ ବସ୍ତ୍ର; କମ୍ଫର୍ଟର୍ (ହିନ୍ଦୀ ଶ)
Śāmulya A woollen wrapper for the neck; a comforter.

ଶାମୁଲ—ସଂ. ବ.—ଉଣ୍ଡୀବସ୍ତ୍ର (ହିନ୍ଦୀ ଶ.)—
Śāmula Woollen cloth.

ଶାମେଇବା—ଦେ. କ—(ସଂ. ଶମ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍; ଶାମି ଧାତୁ)—
Śāmeibā ଉପଶାନ୍ତ କରିବା—To pacify; to assuage.
शान्त करना शान्त करना

ଶାମ୍ବ—ସଂ. ବ—୧ । ଶମ୍ବୁକ; ଶାମ୍ବୁକା—1. Oyster shell.
Śāmba ୨ । ଜାମ୍ବବତୀଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୁତ୍ର—
2. Name of a son of Śrīkṛushṇa.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କୁ ବଳରାମ ସ୍ନେହପୂର୍ବକ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ କନ୍ୟା ଲକ୍ଷ୍ମଣାଙ୍କୁ ଏ ବଳପୂର୍ବକ ହରଣ କରିବାରୁ କୌରବମାନେ ଏହାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ବନ୍ଦୀ କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କୌରବ ସଖା ବଳରାମ ହସ୍ତିନାପୁରକୁ ଯାଇ ଏହାଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏହାଙ୍କର ବିବାହ କରାଇଲେ । ଏ ବଜ୍ରନାଭପୁରକୁ ଯାଇ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କୁ ଶମ୍ବରାସୁର ବଧରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅନ୍ୟପୁତ୍ରମାନେ ରଙ୍ଗ ରହସ୍ୟ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହାଙ୍କୁ ନାରୀବେଶ କରି ଏହାଙ୍କ ପେଟରେ ଲୁଗା ଭଳେ ଗୋଟିଏ ଲୌହଯାତ୍ର ରଖି ତା ଉପରେ ଲୁଗା ଗୁଡ଼ାଇ ଦେବାରୁ ଶାମ୍ବ ଗୋଟିଏ ଅସମ୍ଭବସିଦ୍ଧା ନାରୀ ପରି ଦେଖା ଗଲେ । କୁମାରମାନେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଆଦି ଋଷିମାନଙ୍କଠାରୁ ନାରୀବେଶଧାରୀ ଶାମ୍ବଙ୍କୁ ନେଇ ଅଟ୍ଟା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଋଷିମାନଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ—ଏ ନାରୀ ଗର୍ଭରୁ ପୁତ୍ର ବା କନ୍ୟା, କଅଣ ଜାତ ହେବ ? ଋଷିମାନେ କୁମାରମାନଙ୍କ ଧୃଷ୍ଟତା ଜାଣି ପାରି କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେଲେ ଓ ଶାପ ଦେଲେ ଯେ, ଏହା ଗର୍ଭରୁ ଏକ ଲୌହ ମୁଷଳ ଜାତ ହେବ ଓ ଉକ୍ତ ଲୌହ ମୁଷଳ ଯଦୁବଂଶକୁ ନାଶ କରିବ । ସତକୁ ସତ ଶାମ୍ବଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଗୋଟିଏ ମୁଷଳ ବାହାରିଲା । କୁମାରମାନେ ଏହାକୁ ନେଇ ମଥୁରାର ରାଜା ଉଗ୍ରସେନଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ସମାଚାର ଜଣାଇଲେ । ସେ କହିଲେ—ଏ ମୁଷଳକୁ ନେଇ ସମୁଦ୍ର ପାଣିରେ ପର୍ବତ ପୃଷ୍ଠରେ ଘୋର ଘୋର ଶସ୍ତ୍ର କର । ତଦନୁସାରେ କୁମାରମାନେ ଏ ମୁଷଳକୁ ପର୍ବତରେ ଘଷିବାରୁ ତହିଁରୁ ଉତ୍କଳ ଲୌହଚୂର୍ଣ୍ଣ ସମୁଦ୍ର ଜଳରେ ମିଶି ଭାସି ଭାସି ସମୁଦ୍ର ତୀରରେ ଲାଗିଲା ଓ ସେଠାରେ ଏରକାର ବନ (ସରୁଆ ବଣ) ଜାତ ହେଲା । ଏତେ ଘୋର ଘୋର ଶବ୍ଦ ଅବଶେଷରେ ମୁଷଳରୁ ଖଣ୍ଡେ ଲୁହା ବାକି ରହିଗଲା । କୁମାରମାନେ ତାକୁ ଖାତର କରି ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେ । ତାକୁ ଗୋଟିଏ ମାଛ ଗିଳିଦେଲା । ଜଣେ ଜେଲେ ସେ ମାଛକୁ ଜାଲରେ ଧରି ଅଣି ଜାରି କାଟକ ଶବରକୁ ଦେଲା । ମାଛ ପେଟରୁ ସେ ଲୁହା ଖଣ୍ଡି ପାଇ ଜାରାଶବର ସେଥିରେ ଗୋଟିଏ ଶର ତିଆରି କରାଇଲା ଓ ଶବର ଦ୍ୱାରା ନିକ୍ଷିପ୍ତ ସେହି ବାଣରେ ବିଦ୍ଧ ହୋଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମର ଦେହ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଉକ୍ତ ଏରକାବନରେ ଯଦୁବଂଶର କୁମାରମାନେ ହଣାହଣି ହୋଇ ମଲେ । (ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ଭାଗବତ ୧୧ଶ ସ୍କନ୍ଧରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।) ଶାମ୍ବ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦେବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଶାପରେ କୁଷ୍ଠୀ ହେଲେ ଓ ସେ ଶାକଦ୍ୱୀପରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଆଣି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ଆରୋଗ୍ୟଲାଭ କଲେ । ଶାମ୍ବ କୋଣାର୍କ ତୀର୍ଥରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୂଜା କରୁଥିବା ମହାତ୍ମାରୂପରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଗୋଟିଏ ସୂର୍ଯ୍ୟପୁରାଣର ନାମ ଶାମ୍ବପୁରାଣ । ଏ ଉପପୁରାଣ ନାରଦ ଶାମ୍ବଙ୍କୁ କହିଥିଲେ । ଏହି ପୁରାଣରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସ୍ତବରାଜସ୍ତୋତ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଏକବିଂଶତି ନାମ ଅଛି ।]

ଶାମ୍ବ ଦଶମୀ—ସଂ. ବ—ପୌଷ ଶୁକ୍ଳଦଶମୀ—The 10th day
Śāmba daśamī of the bright-lunar fortnight of Pausha.

ଶାମ୍ବ ପୁରାଣ—ସଂ. ବ—ଉପପୁରାଣ ବିଶେଷ—Name of a minor
Śāmba purāṇa mythology. [ଦ୍ର—ଏହା ନାରଦ ସୂର୍ଯ୍ୟଭକ୍ତ ଶାମ୍ବଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ।]

ଶାମ୍ବବିକ—ସଂ. ବ (ଶମ୍ବୁ+ଜୀବିକାର୍ଥେ. ଇକ)—ଶଙ୍ଖାରି—A dealer
Śāmbabika in or manufacturer of shell-articles.

ଶାମ୍ବର—ସଂ. ବିଣ (ଶମ୍ବର+ଅ)—ଶମ୍ବର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating
Śāmbara to Śambara. ସଂ. ବିଣ—୧ । ଶାମ୍ବର ଲବଣ—
1. Salt corlected from the Sambar lake.
୨ । ଲୋଧ୍ର ବୃକ୍ଷ (ହିନ୍ଦୀ ଶ)—2. Slmplocus Racemosus (tree).

ଶାମ୍ବର ଶିଳ୍ପ—ସଂ. ବ—ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ (ହିନ୍ଦୀ ଶ)—
Śāmbara śilpa Magic.

ଶାମ୍ବରି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶାକମ୍ବରୀ)—୧ । ଶାମ୍ବର ଲବଣ—1. The
Śāmbari salt derived from the Śambar lake of Rajputana. ୨ । ଶମ୍ବର ନାମକ ମୃଗର ଚର୍ମ—
शांभरी सांभरी 2. The hide of Śambara deer.

ଶାମ୍ବରିକ—ସଂ. ବ—୧ । (ଶାମ୍ବର+ଇକ, ଜାତିତନ) ଶଙ୍ଖାରି—
Śāmbarika 1. A dealer in shells. ୨ । (ଶାମ୍ବର +ଇକ) ଯାଦୁଗର—2. Magician.

ଶାମ୍ବରୀ—ସଂ. ବ (ଶମ୍ବର=ଅସୁର ବିଶେଷ+ଇଚ୍ ବୃତ୍ତାର୍ଥେ. ଅ+
Śmbarī ଷ୍ଟୀ. ଈ)—୧ । ମାୟା—1. Illusion. ୨ ।
(ଶାମ୍ବରୀ ବିଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) କୁହକ ବିଦ୍ୟା; ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ; ମାୟା ବିଦ୍ୟା—2. Magic; sorcery; the black art.

[ଦ୍ର—ବଥିତ ଅଛି ଯେ ଶମର ଦୈତ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଇନ୍ଦ୍ର-ଜାଲର ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲା —ହ. ଶ ।] ୩ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାଦୁକର ସ୍ତ୍ରୀ; ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ (ହ. ଶ)—3. A female magician. ୪ । ଏକପ୍ରକାର ଚନ୍ଦନ; ଶାମ୍ବର ଚନ୍ଦନ (ହ. ଶ)—4. A kind of sandal wood. ୫ । ଲୋଧ (ହ. ଶ)—5. Simplocus Racemosus. ୬ । ମଶାଚାଳ ଲତା (ହ. ଶ)—6. A kind of wild creeper.

ଶାମ୍ବୁ(ମ୍ବୁ)କ—ସଂ. ବ (ଶମ୍ବୁ[ମ୍ବୁ]କ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—ଶମ୍ବୁକ; ଶାମୁକା—
Śambu(mbū)ka Oyster shell.

ଶାମ୍ଭବ—ସଂ. ବିଶ.ପୁଂ (ଶମ୍ଭୁ+ସମ୍ବନ୍ଧ, ଉପାସକାଦି ଅର୍ଥରେ ଅ)—ଶିବ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to Śiba. ବ—୧ । (ଶମ୍ଭବା - ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେବ; ଶିବ ଉପାସକ—1. A worshipper of Śiba. ୨ । ଶମ୍ଭୁ ପୁତ୍ର—2. The son of Śiba. ୩ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଦେବଦାରୁ ବୃକ୍ଷ—3.The pine; the cedar tree; Pinus Longifolius. ୪ । ଗୁଗୁଳ—4. Bedellium. ୫ । କର୍ପୂର—5. Camphor. ୬ । ବିଷ ବିଶେଷ—6. A kind of poison. ୭ । ଶିବମଲ୍ଲିକା ବୃକ୍ଷ (ହ ଶ); ଅଗସ୍ତି ଗଛ—7. Sesbanfa Grandiflora tree.

ଶାମ୍ଭବୀ—ସଂ. ବ (ଶମ୍ଭୁ+ଈ)—୧ । ଭବାନୀ; ଦୁର୍ଗା; ପାର୍ବତୀ—Śāmbhabi 1. Durgā; Pārbatī. ୨ । ଜଳଦୁର୍ବା—2. A sort of blue grass; Panicum Dactylon. ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶାମ୍ଭବର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Śāmbhaba.

ଶାମ୍ଭର—ସଂ. ବ—୧ । (ନାମ) ରାଜସ୍ଥାନରେ ଲବଣ ଉତ୍ପାଦକ ଶମ୍ଭର ହ୍ରଦ—1. The salt lake Śambara in Rajaputana. ୨ । ଶାମ୍ଭରୀ ଲବଣ—2. Salt got from Śambhara lake.

ଶାମ୍ଭରି ଲବଣ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶାମ୍ଭରୀ)—ରୌମକ ଲବଣ; ଶମ୍ଭର ହ୍ରଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଏକପ୍ରକାର ଲୁଣ—
ସମ୍ଭର ଲବଣ A kind of salt extracted from the salt lake of Rajaputana.
ସାଂଭର ନମକ

ଶାମ୍ୟ—ଦେ. ବିଶ—ଉପଶାନ୍ତ; ଶାନ୍ତ ଶ ଚଳ—Pacified. [ଉ—
Śāmya ଏମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ବଳରାମ ଯାଦବ ବଳ କରି ଶାମ୍ୟ—
ଶାନ୍ତ ଶମ ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] ସଂ. ବ (ଶମ+ଯ)—୧ । ଶମତା ବା ଶାନ୍ତିର ଭାବ (ହ. ଶ)—1. Conciliation; pacification. ୨ । ବନ୍ଧୁତା; ଭାଇଚାରିପଣ (ହ. ଶ)—2. Relationship; kinship. ୩ । ଶାନ୍ତି (ହ. ଶ)—3. Peace; tranquility.

ଶାମ୍ୟକର—ଦେ. ବ—ଶୀତଳକର; ଶାନ୍ତିକର—Alleviating.
Śāmyakara [ଉ—ମୋ ଦେହ ତାପ ନିବାର ଶାମ୍ୟକର ଲକ୍ଷଣ
ସିଞ୍ଚ ଅମୃତ—ପ୍ରାଚୀ. ରସବାଣ୍ଡ ।]

ଶାମ୍ୟପ୍ରାସ—ସଂ. ବ—ଯଜ୍ଞର ବଳି (ହ: ଶ)
Śāmyaprāsa Victim of a sacrifice.

ଶାମ୍ରାଣୀ – ପ୍ରାଚେ (ଗଣ୍ଡାମ) ବ – ଝୁଣା
Śāmrāṇī Resin.

ଶାୟକ—ସ: ବ—(ଶୋ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା+କର୍ମ ଅକ)—୧ ।
Śāyaka ବାଣ; ତୀର; ଶର—1. Arrow. ୨ । ଖଡ୍ଗ—2. Sword. [ଉ—ବଳେ ଚୋଟ ଚୋଟ ଶାୟକ ଶାୟକ ମସ୍ତକ ପରେ ବୁଲଇ । ଭଜ—ବୈଦେହୀଶବିଳାସ]

ଶାୟିକ—ସଂ. ବ ପୁଂ—ଯେ ଶଯ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଅପଣା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ
Śāyika A person who ekes out his living by hiring or selling beds or beddings.

ଶାୟିତ—ସଂ ବିଶ.—(ଶୀ ଧାତୁ ଣିଚ=ଶାୟିଧାତୁ=ଶୁଅଇବା+କର୍ମଣି
Śāyita ୧ । ଯାହାକୁ ଶୁଅଇ ଦିଆଯାଇଥାଏ—1 Caused to
(ଶାୟିତା –ସ୍ତ୍ରୀ) sleep; laid to sleep. ୨। ଭୂମିରେ ପକାଇଲା 2. Felled to the ground; made to fall; laid down.

ଶାୟିତା—ସଂ ବିଶ ସ୍ତ୍ରୀ (ଶାୟିତ+ଆ)-ଶାୟିତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine
Śāyitā of Śāyita ସଂ ବ—ଶୟନ; ଶୋଇବା (ହ. ଶ)
Sleeping.

ଶାୟୀ ସ ବିଶ ପୁଂ—(ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ
Śāyi ସମାସରେ ବ୍ୟବହୃତ, ଯଥା—ଜଳଶାୟୀ, ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ରଣ୍ଡିକ
(ଶାୟିନୀ –ସ୍ତ୍ରୀ) ଶାୟୀ) –ଯେ ଶୟନ କରେ—(In compound)
Sleeping on. [ଉ—ଦଶଶାୟୀ ଯୋଗିଶ୍ୱରେ ବିଷମୟ । ରାଧାନାଥ—ଚଳିକା ।]

ଶାର୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଦୁର୍ବଳ ହେବା —
Śār (root) To become weak.

ଶାର—ସଂ ବିଶ.—(ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ବିମ୍ବା ଶାର
Śāra ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—୧ । କୃଷ୍ଣ, ରକ୍ତ ଓ ଶୁକ୍ଳ, ଏହି ତିନୋଟି ବର୍ଣ୍ଣ ମିଶ୍ରିତ—1 Of mixed colour (black, red and white mixed). ୨ । ନୀଳ ଓ ପୀତ ବର୍ଣ୍ଣ ମିଶ୍ରିତ—2. Of mixed colour (blue and yellow mixed) ୩ । ନାନାବର୍ଣ୍ଣ ଯୁକ୍ତ—3. Variegated. ବ.—୧। ହରିତ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ; ଶାଗୁଆ ରଙ୍ଗ—1. Green colour; emerald. ୨ । ପୀତବର୍ଣ୍ଣ—2. Yellow. ୩ । ବାୟୁ—3. The air. ୪ । ହିଂସା—4. Envy; malice; hostility. ୫ । ଏକ ପ୍ରକାର ପଣା (ହ. ଶ) – 5. A kind of dice. ପୁଂ—ଶାରି; ମଇନା ପକ୍ଷୀ—The hill-myna bird.

ଶାରଗୁଣା—ଗ୍ରା. ବି. ପୁଂ (ସଂ ଶକୁନ)—ଶକୁନ ପକ୍ଷୀ—
Śāraguṇā ଶକୁନ ଗୀଧ The vulture.
(ଶ ରକ୍ଷଣୀ)—ସ୍ତ୍ରୀ

ଶାରଗୁଣି—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଶ୍ରାବଣ)—ଶାରଦ ଧାନ କଅରରେ ଜନ୍ମିବା
Śāraguṇi ଏକ ପ୍ରକାର ଲତାଘାସ—A kind of creeping
ଆଗାଛା weed growing in paddy fields. [ଦ୍ର—
ଶାଗୁଣି ଘାସ } ଏହାର ପତ୍ର ବାଉଁଶ ପତ୍ର ପରି । ଏ ଘାସକୁ
ଶାଗୁଣି ଘାସ } ଅନ୍ୟରୂପ] କଅରରୁ ଓପାଡ଼ିଲେ ଏହାର ଅଗ ଛିଣ୍ଡି
ଶାବଣା(ଣି) } ଥାଏ ଓ ମୂଳ କଅରରେ ରହି ପୁଣି
କଅଁଳେ ଓ ଧାନ କଅରଯାକ ମାଡ଼ି ଧାନ ଗଛକୁ ନଷ୍ଟ
କରିଦିଏ । ଏହାକୁ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଶରବନା ବୋଲି
କହନ୍ତି ।]

ଶାରଙ୍ଗ—ସଂ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶାର=ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ + ଅଙ୍ଗ
Śāraṅga ଯାହାର)—୧ । ସାରଙ୍ଗ (ଦେଶ)—1. Śāraṅga
(See) ୨ । ମୟୂର—2. Pea-cock. ୩ । ଅଶ୍ୱ; ପଦ୍ମ-
3. Lotus. ୪ । ଚନ୍ଦ୍ର—4. The moon. ୫ । ମରାଳ;
ହଂସ—5. Swan. ୬ । ଚାତକ—6. Coccyster,
genus Coculus. ୭ । ଗଜ—7. Elephant. ୮ ।
ଭୃଙ୍ଗ—8. Black bee. ୯ । ମରୁବାହନ; ମୃଗ—9.
Deer. ୧୦ । ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ରାତ୍ରି—10. Moonlit
night. ୧୧ । ସୁକାନ୍ତି; ଶୋଭା—11. Beauty. ୧୨
ଗୃହ; ବାସ—12. Residence; house. ୧୩ ।
କୁସୁମ-13. Safflower. ୧୪ । ସିଂହ-14. Lion. ୧୫
କୋକିଳ—15. Cuckoo. ୧୬ । ସାରସ ପକ୍ଷୀ—16.
The white stork or crane. ୧୭ । କର୍ପୂର—
17. Camphor. ୧୮ । ଅଗୁରୁ—18. Agalochia
୧୯ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ—19. Gold. ୨୦ । ରତ୍ନ—20. Gem.
୨୧ । ବସୁଧା—21. The earth. ୨୨ । ବୀଣା—22.
Harp. ୨୩ । ଘନ; ମେଘ—23. Cloud. ୨୪ ।
ଖଞ୍ଜନ ପକ୍ଷୀ—24. Wagtail (a bird) ୨୫ । ଶଙ୍ଖ-
25. Conch. ୨୬ । ମନ୍ମଥଚାପ—26. The bow of
Cupid. ୨୭ । ବିଘ୍ନ—27. Obstacle. [ଦ୍ର—ଧନ
ମଞ୍ଜରୀ ପୁସ୍ତକରେ ଶାରଙ୍ଗ ଶବ୍ଦର ଉପରଲିଖିତ ଅର୍ଥମାନ
ମିଳେ—

"ଅବ୍ଜେ ଚନ୍ଦ୍ରମରାଳଚାତକଗଜେ ଭୃଙ୍ଗେ ମରୁବାହନେ,
ଶୁକ୍ଳାରାତ୍ରି ସୁକାନ୍ତି ବାସ କୁସୁମେ ସିଂହେ ପିକେ ସାରସେ,
କର୍ପୂରାଗୁରୁ ହେମ ରତ୍ନ ବସୁଧା ବୀଣା ଘନେ ଖଞ୍ଜନେ,
ଶଙ୍ଖେ ମନ୍ମଥଚାପ ବିଘ୍ନ କଠିନେ ଶାରଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ ସ୍ମୃତଃ ।"
'ଶାରଙ୍ଗ' ଶବ୍ଦର କେତେକ ଘନ ଘନ ଅର୍ଥ ଯୁକ୍ତ ଗୋଟିଏ ସଙ୍ଗୀତର ପଦ ଅଛି ।

ଶାରଙ୍ଗରଦ ପଲଙ୍କେ
ଶାରଙ୍ଗ ପଲ୍ଲିଲ ଅଙ୍କେ
ଶାରଙ୍ଗ ମୁଣ୍ଡି ଶାରଙ୍ଗ ଶାରଙ୍ଗରେ ମାଲିଲେ ।

ବିଣ—୧ । କଠିନ—1 Hard. ୨ । ନାନାବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ;
ବହୁବର୍ଣ୍ଣ—2. Variegated; of mixed colour;
mottled; spotted. ଦେ. ବି.—୧ । ଶାରଙ୍ଗୀ
ଶାରଙ୍ଗ (ଦେଶ)—1. Śāraṅgi (See) ୨ । (ସଂ ଶାର୍ଙ୍ଗ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ
ସାରଂଗୀ ଧନୁ—2. Name of the bow of Bishṇu.

ଶାରଙ୍ଗକ—ସଂ. ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ (ହି.ଶ)
Śāraṅgaka A kind of bird.

ଶାରଙ୍ଗ ଧର—ଦେ. ବି—ସାରଙ୍ଗଧର (ଦେଶ)
Śāraṅga dhara Sāraṅga dhara (see)

ଶାରଙ୍ଗ ଯୋଡ଼ି—ଦେ: ବି.—୧ । କଟକର ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ
Śāraṅga jordi 1. Name of a village to the
south of Cuttack. [ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଓଡ଼ିଶା
ରାଜାଙ୍କର ନଅରର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଦେଖାଯାଏ ।] ୨ । ପୁରୀ-
ଜିଲ୍ଲାର ଗ୍ରାମ ବିଶେଷ—2. Name of a village in
the district of Puri

ଶାରଙ୍ଗଷ୍ଟା—ସଂ ବି.—୧ । ବାଳକଙ୍ଗା (ହି.ଶ)—1. Leea Hirta
Śāraṅgashṭā (plant). ୨ । ଗୁଞ୍ଜା (ହି. ଶ)—2. The
seed of Abrus Precatorius.

ଶାରଙ୍ଗଶରଧାରୀ—ଦେ. ବି—ବିଷ୍ଣୁ
Śāraṅgaśaradhari Bishnu [ଉ—ବିଜୋଦୀ
ସାରଙ୍ଗରେ ଶାରଙ୍ଗଶରଧାରୀ ଯେ,
ଭଣ—ବୈଦେହୀଶବିଳାସ]

ଶାରଙ୍ଗାକ୍ଷୀ—ସଂ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଏଣୀନୟନା; ମୃଗଲୋଚନା—Having
Śāraṅgākshī eyes as graceful as those of a
deer.

ଶାରଙ୍ଗୀ -ସଂ ବି.—(ଶାରଙ୍ଗ=ଭୃଙ୍ଗ+ଈ; ଏହାର ଶବ୍ଦ ଭୃଙ୍ଗର
Śāraṅgi ଝଙ୍କାର ପରି ଥିବାରୁ)—ତାରଯୁକ୍ତ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ
[ଶାରଙ୍ଗ(ରେ)ଗୀ—ଦେ ରୂପ] ଏକପ୍ରକାର ବେହେଲା—A sort
of stringed musical instrument; a kind
of lute. [ଦ୍ର—ସାରଙ୍ଗର ଉତ୍ତମାଙ୍ଗ କରଙ୍ଗଳ ଦ୍ୱାରା
ବାଦିତ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଶାରଙ୍ଗୀର ଉତ୍ତମାଙ୍ଗ ବେହେଲାର ଛଡ଼ି
ପରି ଧନୁସାକାର ଯଷ୍ଟି ଘର୍ଷଣରେ ବାଦିତ ହୁଏ ।

ଶାରଙ୍ଗ ବାଜିୟେ ଦେ. ବି.—ଶାରଙ୍ଗବାଦ୍ୟ ବାଦକ—A person
ଶାରଂଗୀ ବଜାନେବାଲା who plays on the 'Śāraṅgi'
instrument.

ଶାରଦ—ସଂ. ବିଣ (ଶରଦ୍+ସମ୍ବନ୍ଧାଦ ଅର୍ଥରେ. ଅ)—୧ । ଶରତ୍-
Śārada କାଳୀନ; ଶାରଦୀୟ-1. Autumnal. ୨ । ଅପ୍ରତିଭ—
(ଶାରଦା[ଦ୍ୱା]-ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Confounded. ୩ । ବିନୀତ; ଶାଳୀନ—
3. Obedient; humble. ୪ । ନବୀନ: ନୂତନ—
4. New. ୫ । ପ୍ରଶସ୍ତ—5. Wide; broad. ୬ ।
ସାମ୍ବତ୍ସରିକ—6. Annual. ୭ । ଲଜ୍ଜାବାନ୍ (ହି.ଶ)—
7. Coy; modest. ବି—୧ । ଶରତ୍‌କାଳ (ଭାଦ୍ର ଓ
ଆଶ୍ୱିନ ମାସ)—1. Autumn. ୨ । (ଶରଦ୍=
ବତ୍ସର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ) ବତ୍ସର; ବର୍ଷ—2. Year. ୩ ।

ପୀଡ଼ା; ରୋଗ—3. Disease. ୪ । ଶରତ୍‌କାଳୀନ ଧାନ୍ୟ—4. Autumnal paddy. ୫ । ଶରତ୍‌କାଳୀନ ଶସ୍ୟ ବିଶେଷ—5. A sort of autumnal grain. ୬ । ଶସ୍ୟ—6. Grain; corn. ୭ । ଏକ ଜାତୀୟ ମୁଗ; ମେଥି ମୁଗ; ପୀତ ମୁଦ୍ଗ—7. A kind of bean; yellow variety of Phaseolus Moonga. ୮ । ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମ—8. White lotus. ୯ । ବଉଳ—9. Mimusops Elengi (tree). ୧୦ । ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣୀ; ଛତିଅନା—10. Alstonia Scholaris (tree). ୧୧ । ମେଘ (ହି. ଶ)—11. Cloud. ୧୨ । କାଶ ତୃଣ (ହି. ଶ)—12. Saccharum Spontaneum. ୧୩ । ରୋଗ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—13. A kind of disease.

ଶାରଦ ଚନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ଶାରଦ+ଚନ୍ଦ୍ର)—ଶରତ୍‌କାଳୀନ ନିର୍ମଳଚନ୍ଦ୍ର; ଶରତ୍‌ଚନ୍ଦ୍ର—Clear moon appearing in autumn nights.
Śārada chandra
(ଶାରଦଚନ୍ଦ୍ରମା, ଶାରଦ ଶଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାରଦ ଧାନ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶାରଦ+ଧାନ୍ୟ)—ଶରତ୍‌କାଳରେ ଜନ୍ମାଇବା ଧାନ; ଶାଳ ଆମନ ଧାନ ଧାନ—Winter-rice (paddy). [ଦ୍ର—ଏହି ଅଗହନୀ, ଜଡହନ ଧାନ ପ୍ରାୟ ଛଅ ଜମିରେ ହୁଏ । ବୈଶାଖ ଓ ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ମାସରେ ବୁଣା ଦୋଇ ପୁଷ, ମାଘରେ କଟାଯାଏ ଏଥିରେ ସରୁ ମୋଟ ଧାନ ଅଛି । ଏହାର କେତେକ ପ୍ରଭେଦ ଯଥା—

୧ । ଲଘୁ—ଶ୍ରେଷ୍ଠଚକ୍ଷା, ମୋଟସ୍ୱ, ରଙ୍ଗେଇସିଣା, ଜଥଳ, ହାଡ଼ୁଥ, ଲଙ୍କା, ବୋଦଲାଚକ୍ଷା, ସଅ(ହ)ରୁ, ନାରଦା, ବଙ୍ଗିପାଣ୍ଡ, ପଲ୍ଲଶଫୁଲ, ଭୁତମୁଣ୍ଡ, କଣାରୁଥ ।

୨ । ଗୁରୁ—ବାଲାଜିର, ନରସିଂହରୋଗ, ସୁରୁଲ, ବଥଳରୋଗ, ଦୁର୍ଗାଭୋଗ, ନପଛରୋଗ, ମଧୁମାଳତୀ, ବାଙ୍ଗରମାଧୋଇ, ଗଙ୍ଗାବାଲି, ମାଉକଣ୍ଠା, ଧଳାକେର, କଳାକେର, ମୁଣ୍ଡାକେର, ଗୋପାଳଭୋଗ, ରତନଚୁର, ମକରା, କାମୋଦ, ଦଥଣାଗୁଣ୍ଡି, ଭୁଲସିଫୁଲ, ରଙ୍ଗପଣ୍ଡିଥ, କଳାପଣ୍ଡିଥ, ଚକ୍ଷା, ଝୁଣ୍ଡା, ମେଥିବାସ, ବାସବଗା, କଳାଜିର, ନାଲିଝୁଲ୍ଲା, ପିଙ୍ଗୁଡ଼ିବାସ, ସୁବର୍ଣ୍ଣକେତକୀ, ଗୁଥପେଣ୍ଡି ।

୩ । ପାଣିରେ ହେବା ଗୁରୁ ଶାରଦ ଧାନ—

ସ୍ୱବଣ, ଲଙ୍କା, ବାଳୁଗାମର୍ଦ୍ଦନ, ହରଶଙ୍କର, ଦୁବ, ବୋଇତାଳପଣ୍ଡିଥ, ଡୋଇଲବାଇ, କଣ୍ଟେଇଶିଥଳ, ଖୁରୁ, ଶଜୁଥ, ରଲ୍ଲଚନନ, ବାଉଁଶମୂଳୀ, ହଳଦଥ ମାଣ୍ଡରୁ ।]

ଶାରଦ ନିଶା—ସଂ. ବି—ଶରତ୍‌କାଳୀନ ନିର୍ମଳାକାଶଯୁକ୍ତ ରାତ୍ରି—Clear and cloudless nights of autumn.
Śārada niśā
ଶାରଦ ଯାମିନୀ, ଶାରଦ ରଜନୀ, ଶାରଦ ରାତ୍ରି } ଅନ୍ୟରୂପ

ଶାରଦ ଯାବନାଳ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶରତ୍‌କାଳରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ବାଜରା—A sort of autumnal maize.
Śārada jābanāla
[ଦ୍ର—ଏହା ମଧୁରରସ, ଶୀତଳ, ଗୁରୁପାକ, ପିତ୍ତଳ, ଶ୍ଳେଷ୍ମାବର୍ଦ୍ଧକ, ଶୁକ୍ରଜନକ, ବଳକର ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ।]

ଶାରଦ(ଦୁ,ଦୋ,ଦୌ)ଲି—ଦେ. ବି—ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳି (ଦେଖ)
Śārada(du,do,dau)li . Śārddulī. (See)

ଶାରଦା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶାରଦ+ଆ)—୧ । ବାଗ୍‌ଦେବୀ; ସରସ୍ୱତୀ—1. The Goddess of learning. ୨ । ଦୁର୍ଗା—2. Goddess Durga. ୩ । ଶ୍ୟାମାଲତା; ଶାରବା; ସୁଅଁ ଲତା—3. Indian sarsaparilla; Hemidesmus Indicus (creeper). ୪ । ବ୍ରାହ୍ମୀ; ଥୁଲୁଥୁଡ଼ି ମଣ୍ଡୁକପର୍ଣ୍ଣୀ—4. A sort of plant, Indian pennywort. ୫ । ହଳମୋଚିକା, ହଡ଼ମିଗୁଶାଗ—5. A sort of aquatic potherb. ୬ । ସୁଲକମଳ—6. Jonidinam Saffruticosum. ୭ । ବୀଣାବିଶେଷ (ହି. ଶ)—7. A kind of lute. ୮ । ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଲିପିବିଶେଷ—8. A kind of ancient script. ଦେ. ୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ)—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ନାମ—1. Name of females. ୨ । (ପୁଂ) ଶାରଦାକୁମାରର ଡାକନାମ—2. Name for calling Śāradākumāra.
ଶାରଦା
ଶାରଦା

ଶାରଦା କୁମାର—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ସରସ୍ୱତୀ ପୁତ୍ର; ପଣ୍ଡିତ—A learned man. ଦେ. ବି. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—A name given to males.
Śārādā kumāra
(ଶାରଦା ନନ୍ଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାରଦା ବିଲ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ହରବିଳାସ ଶାରଦାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ୧୯୨୮ ର ବାଲ୍ୟବିବାହ ନିରୋଧ ଆଇନ—Imperial Act 19 of 1928 (child-marriage Restraint Act)
Śārādā bil
(ଶାରଦା ଆଇନ—ଦେ. ରୂପ)
ଶାରଦା ଆଇନ(ବୀଲ) **ଶାରଦା କାନୁନ**
[ଦ୍ର—ଏହି ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ବାଳକ ୧୮ ବର୍ଷରୁ କମ ବୟସରେ ଓ ବାଳିକା ୧୪ ବର୍ଷରୁ କମ ବୟସରେ ବିବାହ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ଏହି ଆଇନ୍‌ର ମାନି ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ବିବାହ ଦେଲେ ଅଭିଭାବକ, ଅଥବା ସାବାଳକ ବିବାହକାରୀ ବା ବିବାହର ଯୋଗାଡ଼ କରିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଏକ ମାସ ଅଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଏବଂ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜରିମାନା ହେବ]

ଶାରଦିକ—ସଂ. ବି (ଶରତ୍+ଇକ)—୧ । ଶରତ୍‌ଋତୁରେ ହେବା ଜ୍ୱର (ହି. ଶ)—1. Autumnal fever. ୨ । ରୋଗ (ହି. ଶ)—2. Disease. ୩ । ଶ୍ରାଦ୍ଧ (ହି.ଶ) 3. Rice-offerings to the manes.
Śāradika

ଶାରଦୀ—ସଂ. ବି (ଶାରଦ+ଈ)—୧ । ଶରତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; କୋ ଜାଗର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା—1. The full moon day of Āswina. ୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ପାଣିଶିରୁଳି
Śāradī

ଜଳପିପ୍ପଳୀ—2. Purple Lippia Nodiflora: a kind of aquatic creeper. ୩ । ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣୀ ବୃକ୍ଷ; ଛତିଅନା ଗଛ—3. Alstonia Scholaris(tree). ୪ । (ଶରଦ୍ + ଇ)—ଅପରାଜିତା (ହି.ଶ)—4. Clitoris flower and creeper. ୫ । ଶ୍ୱେତକମଳ (ହି. ଶ) 5. White lotus. ୬ । ଅନ୍ନ ଓ ଫଳ ଆଦି (ହି. ଶ)- 6. Food grains and fruits. ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶାରଦିକ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Śārada.

ଶାରଦୀୟ—ସଂ. ବିଶ (ଶରଦ୍ + ଇୟ)—ଶରତ୍‌କାଳୀନ—
Śāradīya Autumnal.
(ଶାରଦୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶାରଦୀୟ ଉତ୍ସବ—ସଂ. ବି—ଶରତ୍‌କାଳରେ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ଉତ୍ସବ—
Śāradīya utsaba Autumnal festival.

ଶାରଦୀୟ ପୂଜା—ସଂ. ବି—ଶରତ୍‌କାଳୀନ ଦୁର୍ଗାପୂଜା—The worship of Durgā held during autumn.
Śāradīya pūjā
(ଶାରଦୀୟ ମହାପୂଜା—ଅନ୍ୟରୂପ

ଶାରଦୀୟ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ସଂ. ବି—କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ଅଶ୍ୱିନର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
Śāradīya pūrṇṇimā The full moon of Aświna.

ଶାରଦ୍ୱତ—ଦେ.ବି (ସଂ. ସାରଦ୍ୱତ)—କୃପାଚାର୍ଯ୍ୟ—Kṛupācharjyā
Śāradwata (ଉ—ଅର୍ଜୁନ ଶରେ ପୀଡ଼ାଯାଇ ଶାରଦ୍ୱତ, ପଡିଲେ ବଳ ରଥେ ହୋଇଣ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ]

ଶାରଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଶ.—(ଶରଦ୍ + ଯ)—ଶରତ୍‌କାଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śāradya Autumnal.

ଶାରି(ରୀ)—ସଂ. ବି—(ଶୃ ଧାତୁ—ବଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ;)—୧ । Śāri(rī) (ପୁଂ) - ଅଶ ଗୁଟିକା; ପାଶକ; ପଶା ଖେଳର ଗୋଟି; ପାଶ ଲୌହାର ବଲ—1. A chessman; balls of metal, wood or ivory used in the game of dice. ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ)—ମଇନା; ଶାରୀ ପକ୍ଷୀ—2.The myna bird; Gracula Religiosa. ୩ । ବୀଣା ବଜାଇବାର ଯଷ୍ଟି—3. A stick used in tuning the harp. ୪ । (+କର୍ମ ଇ) ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ହାତୀ ପିଠିରେ ପକାଯିବା ପଲାଣ—4. A cushion put on the back of a war elephant; the pack saddle of a war-elephant. ୫ । ପ୍ରତାରଣା; ଛଳ—5. Cheating; deception. ୬ । ନିନ୍ଦାବାଦ 6. Rebuke; censure. ୭ । ଏକ ପ୍ରକାର ଗୀତ (ହି.ଶ)—7. A kind of song. ଦେ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ)—
ଶାରୀ सारिका ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to females.

ଶାରିଆ—ଦେ. ବି.—(ସ୍ତ୍ରୀ)—ଶାରି ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—Name
Śāriā for calling a woman named Śāri. ବିଶ-
ସାରିଆ ସେବନ୍ତା; ଗେହ୍ଲା—Fondly brought up.

ଶାରିକା—ସଂ. ବି—(ଶାରି+କ+ଆ)—୧ । ମଇନା ପକ୍ଷୀ—1. Śārikā Hill myna. ୨ । ସତରଞ୍ଜ ବା ପଶାଖେଳ (ହି. ଶ)- 2. The game of dice. ୩ । ଶାରଙ୍ଗୀ ଆଦି ବଜାଇବା କମାଣୀ (ହି.ଶ)—3. A bow to set stringed instruments to music. ୪ । ବୀଣା ବା ଶାରଙ୍ଗୀ ଆଦି ବାଦନ କର୍ମ (ହି.ଶ)—4. Playing on the harp. ୫ । ଦୁର୍ଗା (ହି.ଶ)—5 Durgā.

ଶାରିତ—ସଂ. ବିଶ—ରଙ୍ଗିନ୍; ବିଶ ବିଚିତ୍ର (ହି.ଶ)
Śārita Multicoloured.

ଶାରି(ରୀ) ଫଳି(ପଟ)—ସଂ. ବି.—ପଶା ଖେଳର ଛକ; ପଶାପାଲି—
Śāri(rī) phaḷa(paṭa) The chessboard; the
[ଶାରି(ରୀ)ଫଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ] board in the game of dice.

ଶାରିବା—ସଂ. ବି—(ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ସୁଆଁଲତା; ଶ୍ୟାମାଲତା; କୃଷ୍ଣ
Śāribā ଶାରିବା—1. Indian sarsaparilla ୨ । ରେମ୍ପିଡ଼ ଥ. ସଂ—ଶ୍ୟାମା, କଳସଦ୍ଧିକା,] ଲତା; ଶୁକ୍ଳଶାରିବା (ଲତା); ଅନନ୍ତ
ଗୋପୀ, ଗୋପବଧୂ । ମୂଳ—2. Indian sarsa-
ଶ୍ୟାମାଲତା ଦୁଧୀ parilla; Hemidesmus
ଓ—ସୁଆଁଲତା Indicus. [ଦ୍—ଉଭୟ ଶାରି-
ଡେ—ନୀଳଲତା ବାର ପତ୍ର ଯାମ୍ପପତ୍ର ପରି; ବିନ୍ନ ଶୁକ୍ଳ
ଅନ୍ୟ ସଂ—ଅନନ୍ତା, ଧବଳା, ଶାରିବା ପତ୍ର ଉପରେ ଧଳା ଦାଗ-
ଗୋପୀ, ଗୋପକନ୍ୟା, ମାନ ଥାଏ; ଏଥିର ମୂଳ ଔଷଧରେ
ଭୂଗୋଦରୀ, ଶ୍ରେଷ୍ଠା, ଗୋପବଲ୍ଲୀ, ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।] ୩ । ଜବାସ;
ଲତା, ଅଶ୍ରୋତା, ତନ୍ତନା । ଦୁଗ୍ଧଲତା (ହି. ଶ)—Fogonia
ଅନନ୍ତମୂଳ अनन्तमूल, उपलसरि Arabica (plant).
ଓ—ଗୁଥ ପାନ ଲତା, ରେମ୍ପେଡ଼ ଲତା

ଶାରି(ରୀ) ଶୃଙ୍ଖଳା—ସଂ ବି—ପାଶକ ବିଶେଷ; ଏକପ୍ରକାର ପଶାଖେଳ—
Śari(rī) Śṛuṅkhalā A sort of game at dice.

ଶାରି(ରୀ) ଶୃଙ୍ଗ—ସଂ.ବି.—ପଶା ଖେଳିବା ଗୋଟି (ହି.ଶ)—The bits
Śāri (rī) śṛuṅga or chessmen in the game of dice.

ଶାରୀ—ସଂ ବି—୧। ଶାରି (ଦେଖ)—1. Śari (See) ୨ । କୁଶ ତୃଣ
Śārī (ହି.ଶ)—2.The kuśa grass. ୩ ।ମୁଞ୍ଜ ତୃଣ (ହି.ଶ) Muñja grass. ୪ । ଖେଳିବାର ପେଣ୍ଡୁ (ହି ଶ) —4. Play ball.

ଶାରୀର—ସଂ ବିଶ—(ଶରୀର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ)—୧ । ଶରୀର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ;
Śārīra ଦୈହିକ—Relating to the body; corporal; bodily ୨ । ଦେହଜାତ—2. Born of the body. ବି—୧ । ଜୀବାତ୍ମା—1 The Vital Force inside the body. ୨ । ବୃଷ—2 A bull ୩ । ବେଦାନ୍ତସୂତ୍ର 3. A maxim of the Bedānta philosophy; ୪ । ଶରୀର ପ୍ରତି ହେବା ଦୁଃଖ—4 The troubles to which the body is subject. [ଦ୍—ଏହା ତିନିପ୍ରକାର, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧିଦୈବିକ ଓ ଆଧିଭୌତିକ] ।

ଶାରୀରକ- ସଂ ବିଣ—(ଶାରୀର+କ)—ଶରୀରରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ (ହି. ଶ)—
Śāriraka Born of the body. ସଂ ବି–ବେଦାନ୍ତ ମୀମାଂସା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶଙ୍କରଭାଷ୍ୟ – A commentary on the Bedānta by 'Śaṅkarāchārjya; an enquiry into the nature of the embodied spirit; applied to the famous pantheistic commentary by 'Śaṅkarāchārjya'

ଶାରୀରକ ଭାଷ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଶାରୀରକ (ଦେଖ)
Śāriraka bhāshya Śārīraka (See)

ଶାରୀରକ ସୂତ୍ର—ସଂ. ବି—ବେଦବ୍ୟାସଙ୍କ ରଚିତ ବେଦାନ୍ତ ସୂତ୍ର—
Śārīraka sūtra The aphorisms of Bedānta by Bedabyāsa.

ଶାରୀର ତତ୍ତ୍ୱ—ସଂ. ବି—ଶରୀର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟ—
Śārīra tattwa The principles of physiology. [ଶାରୀର ବିଧାନ – ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶାରୀର ବିଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବି—ଜୀବ ଶରୀର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାପକ ଶାସ୍ତ୍ର—
Śārīra bijñāna The science of the body; physiolgy.

ଶାରୀର ବିଦ୍ୟା
ଶାରୀର ବିଧାନ } —ଅନ୍ୟରୂପ
ଶାରୀର ଶାସ୍ତ୍ର

ଶାରୀର ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବି – ଦୈହିକ ତତ୍ତ୍ୱ ନିର୍ଣ୍ଣୀୟକ ଶାସ୍ତ୍ର; ଦେହର ଉନ୍ନ ଅଂଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶାସ୍ତ୍ର; ଦେହାଂଶ ସଂସ୍ଥାନ ବିଦ୍ୟା—Anatomy.
Śārīra sthāna

ଶାରୀରିକ—ସଂ. ବିଣ—(ଶରୀର+ସମ୍ବନ୍ଧ ଅର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । କାୟିକ, ଦୈହିକ; ଶରୀର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Corporal; bodily. ୨ । ଶରୀରଜାତ; ଦେହରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—2. Born of the body. ବି.—୧ । ଜୀବାତ୍ମା—1. The Vital Essence; vitality; the vital principle of living beings. ୨ । ବେଦାନ୍ତ ସୂତ୍ର—2. The maxims of the Bedānta philosophy.
Śārīrika

ଶାରୁକ——ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉକ)
Śāruka ୧ । ହିଂସ୍ର—1. Revengeful; spiteful; mischievous. ୨ । ହତ୍ୟାକାରୀ; ଘାତକ—2. Murderous.
[ଶାରୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶାରେଙ୍ଗି ବାଉଁଶ—ଦେ. ବି—ଡେଲିଙ୍ଗି ବାଉଁଶ (ଦେଖ)
Śāreṅgi bāuñsa Deliṅgi bāuñsa (See)

ଶାର୍କ—ସଂ. ବି—୧ । ଚିନି; ଶର୍କରା (ହି. ଶ)—1. Sugar.
Śārka ୨ । (ନାମ) ଗୋତ୍ର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଋଷି ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—2. Name of a sage who was the proginitor of a clan.

ଶାର୍କକ—ସଂ. ବି—୧ । ଦୁଧର ଫେଣ (ହି. ଶ)—1. Froth of milk. ୨ । ଚିନିର ଖଣ୍ଡ (ହି. ଶ)—2. A ball of sugar. ୩ । ମାଂସର ଖଣ୍ଡ (ହି. ଶ)—3. A lump of meat.
Śārkaka

ଶାର୍କର—ସଂ. ବିଣ—(ଶର୍କରା + ଭବାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ଶର୍କରାରୁ ଜାତ
Śārkara 1. Produced from sugar. ୨ । ଶର୍କରା ମିଶ୍ରିତ—2. Sugared. ୩ । କଙ୍କର ମିଶ୍ରିତ; ଗୋଡ଼ିଆ—3. Gravelly. ୪ । ଦାନାଦାର—4. Crystalline. ବି.—୧ । ମିଶ୍ରି—1. Sugar candy. ୨ । ଦୁଧର ଫେଣ (ହି. ଶ)—2. Foam of milk. ୩ । ଲୋଧ୍ର ବୃକ୍ଷ [ହି. ଶ]—3. Simplocus Racemosus. ୪ । ଗୋଡ଼ିଆ ଭୂମି (ହି. ଶ)—4. Gravelly soil.

ଶାର୍କରକ—ସଂ. ବି—(ଶାର୍କର+କ)—୧ । କଙ୍କରମୟ ସ୍ଥାନ (ହି. ଶ)—
Śārkaraka 1. Gravelly soil. ୨ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବହୁତ ଚିନି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ [ହି.ଶ]—2. A place where a large quantity of sugar is manufactured. ସଂ. ବିଣ—କଙ୍କରମୟ (ହି. ଶ)—Gravelly.

ଶାର୍କର ମଦ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଚିନି ଓ ଧାଇ ଫୁଲରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ୍ୟ—
Śārkara madya Wine distilled from sugar and Dhataki flower.

ଶାର୍ଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ—[ଶୃଙ୍ଗ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ଶୃଙ୍ଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śārṅga 1. Relating to horn. ୨ । ଶୃଙ୍ଗ ନିର୍ମିତ—2. Made of horn. ବି.—୧ । ଧନୁ—1. A bow. ୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଧନୁ—2. The bow of Bishṇu. ୩ । ଆଦ୍ରକ; ଅଦା—3. Ginger. ୪ । ସାମଗାନ ବିଶେଷ—4. A kind of vedic song.

ଶାର୍ଙ୍ଗକ—ସଂ. ବି (ଶାର୍ଙ୍ଗ+କ)—୧ । ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A bowman. ୨ । ପକ୍ଷୀ (ହି.ଶ)—2. Bird.
Śārṅgaka

ଶାର୍ଙ୍ଗଧର—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶାର୍ଙ୍ଗ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—
Śārṅgadhara 1. Bishṇu. ୨ । ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. An archer. ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

ଶାର୍ଙ୍ଗଧାରୀ, ଶାର୍ଙ୍ଗଧନ୍ୱା, ଶାର୍ଙ୍ଗଭୃତ୍, ଶାର୍ଙ୍ଗାୟୁଧ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଶାର୍ଙ୍ଗପାଣି—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଧନୁର୍ଦ୍ଧର—1. Archer. ୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
Śārṅgapāṇi

ଶାର୍ଙ୍ଗରବ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶୃଙ୍ଗରବ+ଅ)—ଶୃଙ୍ଗରବ ଋଷିଙ୍କ ଗୋତ୍ରଜ ବ୍ୟକ୍ତି—A person descended from Śṛuṅgaraba sage. [ଦ୍ର—କାଳିଦାସଙ୍କ ଅଭିଜ୍ଞାନ ଶାକୁନ୍ତଳମ୍ ନାଟକରେ ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦୁଷ୍ୟନ୍ତଙ୍କ ରାଜ ସଭାକୁ କଣ୍ୱଙ୍କର ଯେଉଁ ଶିଷ୍ୟଦ୍ୱୟ ଯାଇଥିଲେ, ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଶାର୍ଙ୍ଗରବ ଜଣେ ।]
Śṛuṅgaraba

ଶାର୍ଙ୍ଗଷ୍ଠା(ଷ୍ଠା)—ସଂ. ବି—୧ । ଲାଜକଡ଼ିଆ (ହି.ଶ)—1. Leea Hirta (plant). ୨ । କାକମାଚ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Nightshade. ୩ । ଲତାକରଞ୍ଜ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Creeping Pongamia. ୪ । ଗୁଞ୍ଜା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. Abrus Precatorus.
Śārṅgashṭā(shṭhā)

୫ । ମହାକରଞ୍ଜ (ହ୍ର. ଶ)—5. A species of Pongamia.

ଶାର୍ଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବ ପୁଂ (ଶାର୍ଙ୍ଗ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଧନୁର୍ଦ୍ଧରବ୍ୟକ୍ତି
Śārṅgī 1. An archer. ୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
(ଶାର୍ଙ୍ଗିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଧନୁର୍ଦ୍ଧର—Holding or armed with a bow

ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଦୂଳ.)—
Śārddūla ୧ । ବ୍ୟାଘ୍ର; ବାଘ—1. Tiger. ୨ । ରାକ୍ଷସ—
(ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Demon. ୩ । ଶରଭ; ଅଷ୍ଟପାଦ କାଳ୍ପନିକ ମୃଗବିଶେଷ—3. A fabled deer having 8 legs. ୪ । ପକ୍ଷୀ ବିଶେଷ—4 A kind of bird. ୫ । ଯଜୁର୍ବେଦର ଏକ ଶାଖା (ହ୍ର. ଶ)—5. Name of a branch of the Jajurbeda. ୬ । ଚିତ୍ରକ ବୃକ୍ଷ (ହ୍ର. ଶ)—6. Plumbago Zeylanica. ବେ. ବ—ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ନାମଧାରୀ ରାକ୍ଷସ—Name of a demon [ଦ୍ର—ପ୍ରଥମରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସର୍ଦ୍ଦାର ଓ ବିଭୀଷଣ ସେନାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯେତେବେଳେ ଲଙ୍କାରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ, ଶୁକ ଓ ସାରଣ ନାମକ ଦୁଇ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ସୈନ୍ୟ କଳିବାକୁ ରାବଣ ପଠାଇଲା । ସେମାନେ ଲଙ୍କାକୁ ଫେରି ଯାଇ ରାମଙ୍କର ଅସଂଖ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ଥିବା କଥା ରାବଣକୁ କହିବାରୁ ରାବଣ ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ ଅବିଶ୍ୱାସ କରି ଏହି ରାକ୍ଷସଙ୍କୁ ପୁଣି ଥରେ ସୈନ୍ୟ କଳିବାକୁ ପଠାଇଲା । ଏହି ରାକ୍ଷସର ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ସେ ବିଧାତାଙ୍କଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଜନ ପାଇଥିଲା, ସେହି ଅଞ୍ଜନକୁ ଆଖିରେ ଲଗାଇଲେ ସେ ସହସ୍ର ଯୋଜନ ଦୂରରେ ଥିବା ପଦାର୍ଥ ଦେଖି ପାରୁଥିଲା । ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ଉକ୍ତ ଅଞ୍ଜନ ଲଗାଇ ଲଙ୍କା ପ୍ରାଚୀରରେ ଚଢ଼ି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସୈନ୍ୟ କଳନା କରିଥିଲା ।] ସଂ. ବ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ—Chief. [ଦ୍ର—ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଏହା ନର ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ନରଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ।]

ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ କନ୍ଦ—ସଂ. ବ—ବନ୍ୟପଲାଣ୍ଡୁ (ହ୍ର. ଶ)—
Śārddūla kanda Wild onion.

ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ବିକ୍ରୀଡ଼ିତ—ସଂ. ବ—୧ । ଉନବିଂଶତ୍ୟକ୍ଷର ଯୁକ୍ତ ସଂସ୍କୃତ
Śārddūla bikrīrdita ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—1. A metre of 19 syllables. [ଦ୍ର—ଏଥିର କ୍ରମ—ମଗଣ, ସଗଣ, ଜଗଣ, ସଗଣ, ଭଗଣ, ଭଗଣ ଓ ଏକଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ । ଏଥିର ଦ୍ୱାଦଶ ଓ ଶେଷାକ୍ଷରରେ ଯତିପାତ ହୁଏ । ଏଥିର ୪ର୍ଥ, ୫ମ, ୭ମ, ୯ମ, ୧୦ମ, ୧୧ଶ, ୧୫ଶ ଓ ୧୮ଶ ବର୍ଣ୍ଣ ଲଘୁ ଓ ଅନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣମାନ ଗୁରୁ । ଏଥିର ବଚନ—ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡେ ମୁନିଘଟ୍ଟ ଯଦି ବିରଚିତଃ ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ବିମ୍ବାନନେ ! ତଦ୍‌ବୃତ୍ତଂ ପ୍ରବଦନ୍ତି କାବ୍ୟରସିକାଃ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳବିକ୍ରୀଡ଼ିତଂ ।"

୨ । ବ୍ୟାଘ୍ରର କ୍ରୀଡ଼ା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. The playing frolicing of a tiger.

ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ଲଳି(ସି)ତ—ସଂ. ବ—ଅଷ୍ଟାଦଶାକ୍ଷରଯୁକ୍ତ ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋ-
Śārddula lali(si)ta ବିଶେଷ—A metre of 18 syllables. [ଦ୍ର—ଏଥିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ଯଥାକ୍ରମେ ମଗଣ, ସଗଣ, ଜଗଣ, ସଗଣ, ଭଗଣ ଓ ଯଗଣ ଥାଏ (ହ୍ର. ଶ)]

ଶାର୍ଦ୍ଦୂ(ର୍ଦ୍ଦୋ)ଳୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ; ଏଥିରେ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳର ବା
Śārddū(rddo)lī ବ୍ୟାଘ୍ରର ଚର୍ମ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହେଉଥିବାରୁ)—
ଶରଦଳ ୧ । କବାଟର ଚଉକାଠ ଉପରେ ବସିବା ଚଉଡ଼ାପଟା—
ଶାରଦ୍ଦଳ(ର) 1. A plank put over the doorframe over which the upper wall is raised. ୨ କୋଠାର ବା ଗୃହଘରର ବରଗାର ମୁଣ୍ଡରେ ବସିବା ପଟା 2. The plate put at the end of rafters. ୩ । ଶଗଡ଼ର କନ୍ଦଳ—3, Part of a bullock cart; the wooden pin passing through the heads of the two poles joined together at the front where the yoke is tied to them.

ଶାର୍ବ୍ବର—ସଂ. ବିଣ (ଶର୍ବରୀ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ରାତ୍ରି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śārbbara 1. Relating to night. ୨ । ରାତ୍ରିକାଳୀନ—2. Nocturnal; nightly. ବ—ଗାଢ଼ ଅନ୍ଧକାର—Deep darkness; utter darkness.

ଶାର୍ବ୍ବରିକ—ସଂ. ବ (ଶର୍ବରୀ+ଇକ)—ରାତ୍ରି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ହ୍ର. ଶ)
Śārbbarika Nocturnal.

ଶାର୍ବ୍ବରୀ—ସଂ. ବ—୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶାର୍ବ୍ବର+ଈ) ରାତ୍ରି; ରଜନୀ—
Śārbbarī 1. Night. ୨ । ଲୋଧ୍ର (ହ୍ର. ଶ)—2. Simplocus Racemosus. ୩ । (ପୁଂ) (ଶାର୍ବ୍ବର+ଇନ୍ ୨୧ମା. ୧ବ) ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ୬୦ ସମ୍ବତ୍ସର ମଧ୍ୟରୁ ୩୪ଶ ସମ୍ବତ୍ସର (ହ୍ର. ଶ)—3. Name of the 34th out of the 60 years of the cycle of the planet Jupiter.

ଶାଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଗମନ କରିବା—1. To go. ୨ । ଶ୍ଳାଘା
Śāl (root) କରିବା; ପ୍ରଶଂସା କରିବା—2. To praise.

ଶାଲ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଶିଳା)—ଶିଳ—
Śāl Pestling stone-slab; flat mortar of stone,

ଶାଲ୍‌ପତ୍‌ନି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର)—ଶାଳଅପତ୍ନି—
Śālpatni Civet cat.

ଶାଲ୍‌ପୁଆ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଶିଳାପୁତ)—ଶିଳପୁଅ—
Śālpuā Pestle of stone.

ଶାଳ—ସଂ. ବ (ଶାଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ସର୍ପମୁଖୀ ଶରଳ
Śāla କର୍ପରର ମତ୍ସ୍ୟ ବିଶେଷ—1. A species of scaly
ଗଜାଳ, ଶାଳ fish; Ophecephalus Wrahl; Marulius.
ଶାଳ ମାଛ [ଦ୍ର—ଏହା ଶେଉଳଳାଗିଯୁ, ମାଛ ଶେଉଳଠାରୁ ବଡ଼

ବଡ଼ ଓ ବୃକ୍ଷବର୍ଣ୍ଣ । ଏମାନଙ୍କର ଲମ୍ବ ଧଳା ଓ ତହିଁରେ ବୃକ୍ଷ ବର୍ଣ୍ଣର ଚକ୍ରଚିହ୍ନ ଥାଏ । ଏହାକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ମାତ୍ର ଭକ୍ତିଭାବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ିବା ଦେଖାଯାଏ ।] ୨ । ଶାଳବାହନ ରାଜା—2. King Śālibāhana. ୩ । ପ୍ରାଚୀର; ପ୍ରାକାର—3. A wall. ୪ । ବୃହତ୍ ଅଇଁଚ ତରୁ; ସର୍ଜ ବୃକ୍ଷ; ଶାଳୁଆ ଗଛ—4. Shorea Robust; the sal tree, [ଦ୍ର—ଭାରତର ସବୁ ପାର୍ବତ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲରେ ଏ ଗଛ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ପତ୍ର ଅଶ୍ୱକର୍ଣ୍ଣପରି ଲମ୍ବ । ଏଥିର ପତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ଖଡ଼ିକାରେ ସିଲାଇ କଲେ ଖଲିପତ୍ର ହୁଏ । ଏ ଗଛର ଛାଲରେ ଛେଦ କଲେ ଏଥିର ବହୁବା କଷାୟ ସରୁ ଝୁଣା ହୁଏ । ଝୁଣାର ସଂସ୍କୃତ ନାମ ରାଳ, ସର୍ଜରସ ।

ଏହି ସର୍ଜରସ କଷାୟରସ ଓ କଫ, କୃମି, ସ୍ୱେଦ, ବ୍ରଣ, ବ୍ରଧ୍ନ, ବିଦ୍ରଧି, କର୍ଣ୍ଣରୋଗ ଓ ଯୋନିରୋଗର ଉପଶମକାରକ । ଏ ବୃକ୍ଷର ଶୁଖିଲା କଷାୟକୁ ଦହକ ଅଙ୍ଗାରରେ ପକାଇଲେ ଏଥିରୁ ସୁବାସିତ ଧୂମ ବାହାରେ । ଏଥି ପାଇଁ ଏହା ଦେବମନ୍ଦିରରେ ଧୂପରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଝୁଣା ଝୁଣା ତିକ୍ତକଷାୟ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଗୁରୁପାକ, ମଳରୋଧକ, ତ୍ରିଦୋଷନାଶକ ଏବଂ ରକ୍ତଦୁଷ୍ଟି, ଅଗ୍ନିଦଗ୍ଧ କ୍ଷତ, ସ୍ୱେଦ, ଜ୍ୱର, ବ୍ରଣ, ବିସର୍ପ, ବିପାଦିକା, ଭଗ୍ନକ୍ଷତ, ଶୂଳ, ଅତିସାର ଓ ଗ୍ରହଦୋଷର ଉପଶମକାରକ । ଏକ ଅଣା ଓଜନ ଝୁଣା-ଚୂନା ସଙ୍ଗେ ସମାନ ପରିମାଣ ତିଳ ମିଶାଇ ଖାଇଲେ ଅମାଶୟ ରୋଗର ଉପଶମ ହୁଏ । ଝୁଣା ବାର୍ଣ୍ଣିସ୍ ତିଆରି କରିବାରେ ଉପାଦାନରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ଡାକ୍ତରମାନେ ପରୀକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି ଯେ ଝୁଣାଚୂନାକୁ ଦିଅରେ ଗୋଳି ପାଣିରେ ମନ୍ଥି ଓ ଦୁଧ ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇ ଖାଇଲେ ଶରୀରରେ କାମଶକ୍ତିର ଉଦ୍ଦୀପନା ହୁଏ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) । ଶାଳ ଗଛର ଛାଲରେ ଚମଡ଼ା ସଫା ଓ ରଙ୍ଗ କରାଯାଏ । ଛାଲିର କ୍ୱାଥରୁ ଏକପ୍ରକାର ନାଲି ଓ କଳା ରଙ୍ଗ ବାହାରେ ।

ଏହାର ଫଳରୁ ଏକପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟୋପଯୋଗୀ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ତିଆରି ହୁଏ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ଲୋକେ ଏହି ଫଳର ଅଟା ଖାଆନ୍ତି ।

ଏହାର କାଠ ଓ ବିଶେଷତଃ ମଞ୍ଜି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶକ୍ତ ଓ ଏଥିରେ ଘରର ଖୁଣ୍ଟି, ଶେଣୀ, ବଡ଼ି, ବର୍ଗା, ତକ୍ତାଠ ପ୍ରଭୃତି ବହୁତ କାମ ହୁଏ ।

ଶାଳ ଗଛର ପତ୍ର ଶୁଖିଗଲେ ବହୁ ଦିନ ଅବିକୃତ ହୋଇ ରହେ । ଏଥିପାଇଁ ଶାଳ ପତ୍ରକୁ ସିଲେଇ କରି ଖଲି ପତ୍ର ଓ ତକ୍ତାପତ୍ର କରାଯାଏ । ଡାଳର ଅଗରେ ଫୁଲ ଗୋଛ ହୋଇ ଫୁଟେ । ଫୁଲ ଦଳଦଥ ଓ ସୁବାସ ।]

ଅନ୍ୟ ସଂ. ସର୍ଜକ, ଅଳକର୍ଣ୍ଣ, ମରୁପତ୍ରକ

* । ଶାଳୁଆଣି ଗଛ; ଶାଳବେଦ; ଏକପ୍ରକାର ଶାଳଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷର ପତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ ଅରଣ୍ୟ ତରୁ—5, Another kind of timber tree, ୬ । ନଦୀବିଶେଷ (ହି ଶ)—6. Name of a river. ୭ । ଅଶ୍ୱବିଶେଷ; ଅପରାଧୀକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଶୂଳବିଶେଷ—7. A pointed stake used in thrusting it into the anus of criminals. ୮ । ଦୁଃଖ; ବ୍ୟଥା—8. Misery; agony. ୯ । ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ) 9. Tree. ୧୦ । ବୃକାସୁରର ଏକ ପୁତ୍ର (ହି ଶ)-10. Name of a son of demon Bṛuka. ୧୧ । ଝୁଣା (ହି ଶ)—11. Resin. ୧୨ । ପୀତ-ଶାଳ; ପିୟାଶାଳ (ଗଛ) (ହି ଶ)—12. The Indian Kino tree; Pentaptera Tomentosa.

ବାଁଜିଶାଳ

ଶାଳ **ସାଳ** ଦେ. ବି.—(ସଂ ଶାଳା)—୧ । ଅଶ୍ୱାଦିଙ୍କ ରହିବାର ଘର—1. A shed for horse, sheep etc. [ଯଥା—ଘୋଡ଼ାଶାଳ, ମେଣ୍ଢାଶାଳ ଇତ୍ୟାଦି ।] ୨ ।

ଶାଳ **ଘର** କମାର, କାମାର ଅଦିଙ୍କ ଅଗ୍ନିଶାଳା ବା କାରଖାନା—2. A workshop; a smithy. [ଯଥା—କମାର ଶାଳ, ବଢ଼େଇଶାଳ, ତେଲିଶାଳ ।] ୩ ।

ଶାଳ **କୋଲୁଆରା** ଆଖୁ ପେଡ଼ାଯିବାର ସ୍ଥାନ; ଅଟ୍ଟଶାଳ—3. A place where sugarcanes are pressed.

ଝାଳୀ **ଗଡ଼ଢା** * । ଖେତକୁ ଶେଣ୍ଢାଦ୍ୱାରା ପାଣି ବୁହାଇବା ପାଇଁ ତଳାଶୟର ଏକ ପାଖରେ ଖୋଳା ହୋଇଥିବା ଖାତ ବା ପହଣି—4. A hole or trench made in a corner of a tank at which water is baled out for irrigation purpose.

ଶାଳ—ବୈଦେ. ବି—ସାଳ (ଦେଖ)
Śāla Sāla (See)

ଶାଳକ—ସଂ. ବି—୧ । ନଳତା ଶାକ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଛ—
Śālake 1. Jute plant. ୨ । ଥଟ୍ଟା କଥା (ହି. ଶ)—2. Joke.

ଶାଳ କଲ୍ୟାଣୀ—ସଂ. ବି—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଏକପ୍ରକାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଔଷଧୀୟ
Śāla kalyāṇī A species of pot-herb used in medicine. [ଦ୍ର—ଏହା ମଧୁର ରସ, ଶୀତଳ, ଗୁରୁ-ପାକ, ରୁକ୍ଷ, ଓ ମଳଭେଦକ ।]

ଶାଳଗିରାମ—ଗ୍ରା. ବି.—(ସଂ. ଶାଳଗ୍ରାମ)—ଶାଳଗ୍ରାମ ୨ (ଦେଖ)
Śālagirāma Śālagrāma 2 (See)

ଶାଳଗ୍ରାମ—ସଂ. ବି—(ଶାଳ=ଶାଳ ବୃକ୍ଷ+ଗ୍ରାମ=ସମୂହ ଅଛି ଯେଉଁ
Śālagrāma ଠାରେ)—୧ । ଦେଶ ବିଶେଷ—1. Name

of a country. ୨ । (ଗଣ୍ଡକୀ ନଦୀ କୂଳରେ ଶାଳ ବୃକ୍ଷ ବହୁଳ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମର ନିକଟସ୍ଥ ନଦୀ ଗର୍ଭରୁ ଶାଳଗ୍ରାମ ଶିଳା ମିଳୁ ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ—ଗଣ୍ଡକୀ ଶିଳା; ବଜ୍ରକୀଟ ଦ୍ୱାରା ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଚକ୍ର ଓ ଛିଦ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ ଗଣ୍ଡକୀ ନଦୀଗର୍ଭସ୍ଥ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର ଶିଳପିଣ୍ଡବିଶେଷ—2. A geode stone; name of perforated round pebbles found in the bed of the Gaḍṇakī river and worshipped as Bishṇu. [ଦ୍ର—ଏହା ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତିରୂପେ ବିବେଚିତ । ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ଶାଳଗ୍ରାମ ଅଷ୍ଟାଦଶ ପ୍ରକାରର । ଯଥା—

(୧) ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ—୧ ଦ୍ୱାର, ୪ ଚକ୍ର, ବନମାଳା, ଗୋପ୍ପଦ ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ, ମେଘବର୍ଣ୍ଣ ।

(୨) ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ—୧ ଦ୍ୱାର, ୪ ଚକ୍ର, ବନମାଳା ଚିହ୍ନ ।

(୩) ରଘୁନାଥ—୨ ଦ୍ୱାର, ୪ ଚକ୍ର, ବନମାଳା ଓ ଗୋପ୍ପଦଚିହ୍ନ ।

(୪) ଦଧିବାମନ—ଦୁଇ ଚକ୍ରଯୁକ୍ତ, ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର, ବନ-ମେଘ ବର୍ଣ୍ଣ, ଗୃହ୍ମ ଯଥରେ ଶୁଭଦ ।

(୫) ଶ୍ରୀଧର—୨ ଚକ୍ରଯୁକ୍ତ, କ୍ଷୁଦ୍ର, ବନମାଳା ଚିହ୍ନ ଧାରକ ।

(୬) ଦାମୋଦର—୨ ଚକ୍ର, ସ୍ଥୂଳ, ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ।

(୭) ବଳରାମ—୨ ଚକ୍ର, ସୁନ୍ଦର, ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର, ଶର, ତୃଣ ଓ ରୂପ ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ ।

(୮) ରାଜରାଜେଶ୍ୱର—୭ ଚକ୍ର, ମଧ୍ୟଭାଗ ବର୍ତ୍ତୁଳ, ତୃଣ ଓ ଛତ୍ର ଚିହ୍ନ ।

(୯) ଅନନ୍ତ—୧୪ ଚକ୍ର, ସ୍ଥୂଳ, ମେଘବର୍ଣ୍ଣ ।

(୧୦) ମଧୁସୂଦନ—୨ ଚକ୍ର, ଚକ୍ରାକାର, ଗୋପ୍ପଦଚିହ୍ନ, ମେଘବର୍ଣ୍ଣ ।

(୧୧) ଗଦାଧର—୧ ଚକ୍ର, ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର, ଗଦା ଓ ସୁଦର୍ଶନ ଚିହ୍ନ ।

(୧୨) ହୟଗ୍ରୀବ—୨ ଦ୍ୱାର ବା ଛିଦ୍ର, ଚକ୍ର, ଗଦା ଓ ସୁଦର୍ଶନ ଚିହ୍ନ ।

(୧୩) ନରସିଂହ—୨ ଚକ୍ର, ବିକଟ ଅଗ୍ରଭାଗ, ବିକୃତା-କାର, ଅଶୁଭ, ଅଶ୍ୱକାଣ୍ଡର ସଙ୍କେତ ଓ ଗୃହତ୍ୟାଗ ସୂଚକ ।

(୧୪) ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନରସିଂହ—୨ ଚକ୍ର, ବିକୃତ, ବନମାଳାଚିହ୍ନ, ସୁଖଦ ।

(୧୫) ବାସୁଦେବ—ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ୨ ଚକ୍ର, ସ୍ଥୀକ ଅକାର, ସର୍ବକାମପ୍ରଦ, ଶୁଭଦ ।

(୧୬) ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ—ବହୁଛିଦ୍ର, ଏକଚକ୍ର, ମେଘବର୍ଣ୍ଣ, ସୁଖଦ ।

(୧୭) ସୁଦର୍ଶନ—ଏକଦ୍ୱାରେ ଏକ ଲଗ୍ନ, ୨ ଚକ୍ର, ବହୁ ସୁଖଦ ।

(୧୮) ଅନିରୁଦ୍ଧ—ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର, ପୀତ ବର୍ଣ୍ଣ ।

ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଶାଳଗ୍ରାମ ଶିଳାର ଫଳଶ୍ରୁତି ନିମ୍ନଲିଖିତରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । (୧) ଛତ୍ରାକାର—ରାଜ୍ୟପ୍ରଦ । (୨) ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର—ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରଦ । (୩) ଶକଟାକାର—ଦୁଃଖପ୍ରଦ । (୪) ଶୂଳା ଆକାର—ମୃତ୍ୟୁପ୍ରଦ । (୫) ବିକୃତା-କାର—ଦାରିଦ୍ର୍ୟଜନକ । (୬) ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ—ହାନି-କର । (୭) ଲଗ୍ନଚକ୍ର—ବ୍ୟାଧିକର । (୮) ବର୍ଣ୍ଣାକାର—ମୃତ୍ୟୁପ୍ରଦ । 'ଓଁ ନମୋ ନାରାୟଣ' ଏହି ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଶାଳଗ୍ରାମଙ୍କ ପୂଜା କରାଯାଏ । 'ଶାଳଗ୍ରାମର ଶୋଇବା ବସିବା ସମାନ' ପ୍ରବଚନ—ଶାଳଗ୍ରାମଶିଳା ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ବା ଗୋଲ ଥିବାରୁ ସବୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଶାଳଗ୍ରାମର ଅବସ୍ଥିତି ସମାନ । ସକଳ ଅବସ୍ଥାରେ ସମଭାବଯୁକ୍ତ ବା ବିଶେଷତ୍ୱବିହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଏ ପ୍ରବଚନ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଶାଳଗ୍ରାମ ଶିଳା—ସଂ. ବି—ଶାଳଗ୍ରାମ; ଗଣ୍ଡକୀ ନଦୀ ଗର୍ଭରୁ ପ୍ରାପ୍ତ
Śālagrāma śilā ଉପଳ ଖଣ୍ଡ—Balls or pieces of pebble found in the bed of the Gaṇḍaki river; geode stone.

ଶାଳଗ୍ରାମୋଦକ—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ଜଳରେ ଶାଳଗ୍ରାମ ଶିଳାଙ୍କୁ ସ୍ନାନ
Śālagrāmodaka କରା ଯାଇଥାଏ ସେହି ପବିତ୍ର ଜଳ—Sacred water in which a Śālagrāma has been washed [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ବିଷ୍ଣୁପାଦୋଦକ ରୂପେ ଭକ୍ତମାନେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ।]

ଶାଳ ଘର—ଦେ. ବି—୧ । କମାର, ଥଟାରି, ବଢ଼େଇ ଆଦି ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ
Śāla ghara କର୍ମଗୃହ—1. The workshop of a
ଶାଳ ଘର brazier, carpenter or other artisan. ୨ । ଯେଉଁ ଘରେ ଦୋରୁଅରୁ ଗୁଡ଼ ରନ୍ଧା ହୁଏ—2. A shed where cane juice is boiled to be made into molasses.

ଶାଳଙ୍କଟାଙ୍କଟ—ସଂ. ବି—(ଶାଳଙ୍କଟଙ୍କଟା + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ)—ସୁକେଶୀ
Śālaṅkaṭāṅkaṭa ରାକ୍ଷସ—A name of demon Sukeśī. (ଦ୍ର—ଏ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌କେଶୀର ଭାର୍ଯ୍ୟା ଶାଳଙ୍କ-ଟଙ୍କଟାର ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା—ବିଶ୍ୱକୋଷ)

ଶାଳଙ୍କାୟନ—ସଂ. ବି—୧ । ଜନୈକ ମୁନି—1. Name of a
Śālaṅkāyana sage. ୨ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଏକପୁତ୍ର—2. Name of a son of Biswāmitra. ୩ । ଶିବଙ୍କର ଅନୁଚର; ନନ୍ଦୀ—3. The cheaf attendant of 'Śiba'.

ଶାଳଙ୍କାୟନଜା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ବ୍ୟାସଙ୍କ ମାତା ସତ୍ୟବତୀ—
Śālaṅkāyanajā A name of the mother of Byāsa.

ଶାଳଙ୍କି—ସଂ. ବି—ପାଣିନିଙ୍କ ନାମ (ହି. ଶ)—
Śālaṅki A name of Pāṇini.

ଶାଳଙ୍କୀ—ସଂ. ବି—୧ । ଘୁଡ଼ି (ହି. ଶ)—1. Paper kite.—୨ ।
Śālaṅkī କାଠ ପିତୁଳା (ହି. ଶ)—2. Wooden doll.

ଶା(ଶି)ଲଙ୍କୀ-ବୈଦେ.ବି. (ଆ)—ମୁସଲମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ମାଟିର ଚୋଳନ
Śā(śi)laṅki ପାତ୍ର—An earthen lesh died by
শালঙ্কি ساڵنکی Muslims.

ଶାଲଜ -ସଂ. ବ— ଶାଲ ୧ । (ଦେଖ)
Śālaja Śāla 1. (See).

ଶାଲ(ଲି)ଞ୍ଚ—ସଂ.ବ— (ବୈଦ୍ୟକ)—ମଦରଙ୍ଗା ଶାଗ—An aquatic
Śāla(li)ñcha creeper; Alternathera Sessilis.
ଅନ୍ୟ ସଂ.— ନାମ ଶାଳଞ୍ଚ, [ଦ୍ର—ଏହା ଅଗ୍ନି ବର୍ଦ୍ଧକ; କଫ ବାତ
ଶୋଥସାର, ଲୌହସାରକ, ପ୍ରଶମକ ଉତ୍କ୍ଲେଶ; ମ୍ଳୀହା, କଫ; ପିତ୍ତ,
ପକ୍ୱକେଷ୍ଟ; ଓ. ମଦରଙ୍ଗା; ବାଗୀ ଓ ଅର୍ଶରୋଗ ନାଶକ ।
ମର୍ଦ୍ଦଙ୍ଗା; ଶାଳିଞ୍ଚ, ଶାଞ୍ଚା ଶାଞ୍ଚେଷାକ, ଶାଞ୍ଚି ଶାଳଞ୍ଚ ଶାନ୍ତିଶାଗ

ଶାଲ ତରୁ - ସଂ. ବ—ଶାଲ ୪ (ଦେଖ)
Śāla taru Śāla 4 (See)

ଶାଲତି—ସଂ.ବ—(ଶାଲ=ବୃକ୍ଷବିଶେଷ+ତି)—ଶାଲ କାଠରେ ନିର୍ମିତ
Śālati କ୍ଷୁଦ୍ର ନୌକା ବିଶେଷ—A sort of amall boat
made of Sal wood.

ଶାଲ ନିର୍ଯ୍ୟାସ—ସଂ. ବ (ନିର୍ଯ୍ୟାତ)—ସର୍ଜରସ; ଝୁଣା—
Śāla nirjyāsa Resin.

ଶାଲପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବ—(ଶାଲ=ଶାଳ ବୃକ୍ଷର ପର୍ଣ୍ଣ=ପତ୍ର ଯାର ପତ୍ର
Śālaparṇṇi ଯାହାର, ଶାଳ+ପର୍ଣ୍ଣ+ଇନ୍)—ଶିମ୍ବାଳ ବର୍ଗର
[ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ଜ)— ଦେ. ରୂପ] ଦିଧା ତଳ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ବିଶେଷ—Des-
ଅନ୍ୟ ସଂ.ନାମ—ସ୍ତ୍ରିଷ୍ଟ, ସୌମ୍ୟା, modium Gangeticum;
ସୁଦଳା, ହିପର୍ଣ୍ଣୀ, ପୀବରା, ଗୁହ୍ୟା, Hedysarum Gangeticum;
ସ୍ୱପର୍ଣ୍ଣୀ, ଧ୍ରୁବା, ବଦାଉଗନ୍ଧା, Waria Hamosa; Flam-
ପାର୍ଶ୍ୱମୂଳା, ପୀତମା, ଭମ୍ବ, ingia Paniculata: Flem-
ସୁଧା, ସ୍ତବଗା, ଦେବା; ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ingia Stricta. [ଦ୍ର—
ଶାଳଦଳା, ପାର୍ଶ୍ୱପର୍ଣ୍ଣୀ, ଅଂଶୁମତୀ] ଏହାର ପତ୍ରର ମୂଳ ଗୋଲ ଓ
ଶାଳପାନି, ଶାଳାନି ପାର୍ଶ୍ୱ । ପତ୍ରର ତଳପାଖ ଲୋମଶ ଓ
ସରିବନ ଶାଳପତ୍ରର ଆକାର ବିଶିଷ୍ଟ ; ଫୁଲ
ମ. ଶାଳବନ୍, ଭୁଇଁଶେବଗା ଶ୍ୱେତ ଓ ବାଇଗଣୀ । ଏକ ଜାତିର
ତେ. ସୁପ୍ପାଲ୍ଲପୋର, ଫୁଲ ଥଳା । ଏହାର ଛୁଇଁରେ ୫୬
ଶିମ୍ବାଳୁପତ୍ର ଗୋଟି ମଞ୍ଜି ଥାଏ । ଛୁଇଁ ଶୀତଦିନେ
ଯାତେ । ଏହା ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଦଶମୂଳ ପାଚନର ଗୋଟିଏ
ଉପକରଣ ।
ଏହା ସ୍ୱାଦୁ କର, ରସାୟନ, ଉତ୍କ୍ଲେଶ ମଧୁରରସ ଓ ଗୁରୁପାକ;
ଏହା ବମନ, ଜ୍ୱର, ଶ୍ୱାସ, ଅତିସାର, ଶୋଥ, ହିଦୋଷ,
ଶ୍ରମ, କାସ ଓ କୃମି ରୋଗରେ ଉପକାରୀ । ଏହା ଅଳ୍ପବିରେ
ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଉପଦେଶ ଅଛି ।]

ଶାଲ ପହଣୀ—ଦେ. ବ—ଜଳାଶୟରୁ ଶେଣାଦ୍ୱାରା ପାଣି ଉଠାଇବା ପାଇଁ
Śāla pahaṇi କୂଳରେ ଖୋଳା ହୋଇଥିବା ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର
ଡୋବଗାଡ଼ି ଗଡ଼ୁତା ଗର୍ତ୍ତ (ଯେଉଁ ପହଣୀର ଦୁଇ ପାଖରେ ଲୋକେ
ଝାଲି ଠିଆ ହୋଇ ଶେଣାଦ୍ୱାରା ପାଣି ଉପରକୁ ଉଠାନ୍ତି ।)—
A pit grooved into the shore of a
tank from which the accumulated
water is baled out by persons standing
on its rim. [ଦ୍ର—ଶେଣା ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ]

ଶାଲବ—ସଂ. ବ—ଲୋଧ୍ର (ହ. ଶ)
Śālaba Simplocos Recemosus.

ଶାଲବଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଶାଳ ବନ)-ଶାଳ ଗଛର ବଣ—A
Śāla baṇiā(āñ) forest of Śal trees, (ତୁଳ—
শালবন سالبن ତାଳ ବଣିଆ)

ଶାଲବଣିଆ(ଆଁ) ବାରହା—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବରାହ—A species of boar.
Śālabaṇiā b(āñ)ār-hā
ସାଲ ବନେର ବରାହ (ଦ୍ର—ବାରହା ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।)

ଶାଳ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶେଣାରେ ପାଣି ଉଠାଇବା ପାଇଁ ଶାଳ
Śāla bāndhibā ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—To dig a reser-
ଝାଲୀ ବାଁଧା voir or pit on the shore of a tank for
গড্ঢা খোদনা baling out water from it. [ଦ୍ର—
ମେଚୁଲ୍ ଲଗାଇ ଶାଳ ବାନ୍ଧିଲା—ପ୍ରାଚୀ. ଯରତେଗୀତା ।]

ଶାଳ ବେଷ୍ଟ (ରସ)—ସଂ. ବ—ଶାଳନିର୍ଯ୍ୟାସ; ଝୁଣା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śāla beshṭa (rasa) Resin.

ଶାଲଭ—ସଂ. ବିଣ (ଶଳଭ+ଅ)—ଶଳଭ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating
Śālabha to Śalabha or moth. ସଂ. ବ—ପତଙ୍ଗ
ପୋକକୁ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଦୀପ ବିନା ବିଚାରରେ ଦୌଡ଼ିସି ଆଗକୁ
ଡେଇଁ ପଡ଼ିବା (ହ. ଶ)—Jumping into a
danger without due consideration
(like a moth jumping into a light).

ଶାଳ ଭେଦ—ସଂ. ବ—ଶାଳ ୫ (ଦେଖ)
Śāla bheda Śāla 5 (See)

ଶାଳଭଞ୍ଜ(ଞ୍ଜୀ)—ସଂ. ବ (ଶାଳ=ଶାଳ କାଠ+ଭଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍ଜ ବା
Śālabhañja(ñjī) ଇ;+ଈ; ଯାହା ପାଇଁ ଶାଳକାଠକୁ
(ଶାଳଭଞ୍ଜିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭାଙ୍ଗନ୍ତି)—୧ । କାଷ୍ଠ
ପୁତ୍ତଳିକା; କାଷ୍ଠଖୋଦିତ ମୂର୍ତ୍ତି; ପୁଅଘୋଡ଼ା—1. A
wooden doll. ୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;+ଈ) ଗଣିକା;
ବେଶ୍ୟା—2. Prostitute; harlot ୩ । (+
ଅଧିକରଣ. ଅ;+ଇ) କ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ—3. A kind of
game.

ଶାଳ ମର୍କଟ—ସଂ. ବ—ଡାଳିମ୍ବ ଗଛ—Pomegranate tree.
Śāla markaṭa (ଶାଳ ମର୍କଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାଳ ମାଛ—ଦେ. ବ—ଶାଳ ୧ (ଦେଖ)—Śāla 1 (See)
Śāla māchha ସାଲ ମାଛ শাল মাছ

ଶାଳ ମୁହଁ—ଦେ. ବ—ପାଣିବୁଡ଼ା ଶାଳର ସେଉଁଠାରେ ଶେଣାରେ
Śāla muhañ ବୁଡ଼ାଯିବା ପାଣି ପ୍ରଥମେ ପଡ଼େ—A place
ঝালী মাথনা where the water baled out is
first deposited.

ଶାଳ ଯୁଗ୍ମ (ଦ୍ୱୟ)—ସଂ. ବ—ଶାଳ୍ଳଅ ଓ ପିଅଶାଳ ଗଛ—
Śāla jugma (dwaya) The Śāla & the Piāśāla
trees.

ଶାଲରା—ଦେ.ବ (ସଂ.ଶଳ୍କ)—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ କଣ୍ଟା ଗଛ;ଶଲରା—
Śālarā A kind of thorny tree. [ଦ୍—ଏଥିର କଣ୍ଟା ଟଙ୍କା କଣ୍ଟା ପରି । ଦେହ ଅଣ୍ଡାଦ୍ୟ, ପଛକୁ ବିଧିଥିବା ଘାଆରେ ବାଟ ବୋଳିଲେ ଘାଆ ଭଲ ହୋଇଯାଏ । ପତ୍ରର ବର୍ଣ୍ଣ ଧଳା । ଦୋଳ ଅଣ୍ଟଳା ଦୋଳ ପରି ।]

ଶାଳ ଶାକ—ସଂ. ବ—ନଳତା ଶାଗ—
Śāla śāka The leaves of jute plant.

ଶାଳ ଶୃଙ୍ଗ—ସଂ. ବ—କାନ୍ଥର ଅଗ୍ରଭାଗ (ହ. ଶ)—
Śāla śṛuṅga The top of a wall.

ଶାଳ ସାର—ସଂ. ବ—୧ । ହିଙ୍ଗୁ—1. Assafoetida. ୨ । ଝୁଣା
Śāla sāra —2. Resin. ୩ । ଶାଳ ଗଛ—3. The Śala tree. ୪ । ବୃକ୍ଷ (ହ. ଶ)—4. Tree.

ଶାଳା—ସଂ. ବ (ଶାଳ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ମ. ଅ+ଆ; ଯେଉଁ
Śālā ଠାକୁ ବିଶ୍ରାମାର୍ଥେ ଗମନ କରାଯାଏ)—୧ । ଆଳୟ; ଗୃହ—
1. House; abode. ୨ । ଗୃହୈକଦେଶ; ଗୃହର ଅଂଶ—2. A part of a house. ୩ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ଗୃହ—3. A room or place used for a particular purpose. [ଯଥା—ପାଠଶାଳା, ଅଗ୍ନିଶାଳା, ଯଜ୍ଞଶାଳା] ୪ । ଘରର ଶାହାଲି—4. Row of houses. ୫ । ବଡ଼ ଡାଳ—5. A big branch. ୬ । ଇନ୍ଦ୍ରବଜ୍ରା ଓ ଉପେନ୍ଦ୍ରବଜ୍ରା ବୃତ୍ତଦ୍ୱୟର ଯୋଜନରେ ରଚିତ ବୃତ୍ତ ବିଶେଷ—6. Name of a mixed Sanscrit metre. [ଦ୍—ଏଥିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣ ଉପେନ୍ଦ୍ରବଜ୍ରା ଓ ବାକି ୩ ଚରଣ ଇନ୍ଦ୍ରବଜ୍ରା ବୃତ୍ତ—ହ. ଶ ।]

ଶାଲା—ସଂ. ବ—ଶାଳା (ଦେଖ)—Śālā (See) ବୈଦେ. ବ
Śālā (ହିନ୍ଦିରୁ ଓ ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ. ସଂ. ଶ୍ୟାଳକ) —ଶଳା;
ସାଳା ଶ୍ୟାଳକ—Wife's brother. [ଦ୍—ଶଳା ଶବ୍ଦର
ସାଳା ଏହି ଆକାର ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ ଆମ ଦେଶରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଶିକ୍ଷିତ ଓ ବଡ଼ ଲୋକେ ରାଗି ଗଲେ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି ।]

ଶାଳାକ—ସଂ. ବ (ଶଳାକା+ଅ)—୧ । ଚିକିତ୍ସାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅସ୍ତ୍ର—
Śālāka 1. Surgical instrument. ୨ । ଲଟା; ଜଙ୍ଗଲ (ହ. ଶ)—2. Jungle. ୩ । ଜଙ୍ଗଲ ଜାଳି ଉତ୍ପାଦନ କରାଯିବା ଅଗ୍ନି (ହ. ଶ)—3. Fire produced by setting fire to a jungle.

ଶାଳାକୀ—ସଂ. ବ ପୁଂ (ଶାଳାକ+ଇନ୍)—୧ । ଅସ୍ତ୍ରଚିକିତ୍ସକ—1. A
Śālākī surgeon. ୨ । ଭଣ୍ଡାରୀ—2. A barber. ୩ । ଉଚ୍ଚଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A person carrying a (ଶାଳାକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Javelin.

ଶାଳାକ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଅୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ଅଷ୍ଟବିଧ ଚିକିତ୍ସାର ଏକତମ, ଯହିଁରେ
Śālākya ଶିରୋରୋଗ, ନେତ୍ରରୋଗ, କର୍ଣ୍ଣରୋଗ, ମଳ୍ୟା, ଭ୍ରୂ, ଶଙ୍ଖ, କଣ୍ଠ, ଜିହ୍ୱା, ଓଷ୍ଠାଧର, ମୁଖଗହ୍ୱର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନର ଉପରେ ଥିବା ଦେହାଂଶର ରୋଗମାନଙ୍କର ବିବରଣ ଓ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିକାର କର୍ମ (ଯଥା—ଅଞ୍ଜନ, ନସ୍ୟ, ବର୍ତ୍ତୀ, ଅଭ୍ୟଙ୍ଗ, ମୁଖଗଣ୍ଡୂଷକ୍ରିୟା) ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି—Title of a section of the Hindu medical science dealing with the diseases of the ear,head, eye, throat etc and their treatments.

ଶାଳାଙ୍କୀ—ସଂ. ବ (ଶାଳ=ଶାଳକାଠ+ଅଙ୍କ୍ ଧାତୁ=ଗମନ
Śālānki କରିବା+ଅପାଦାନେ ଅ+ଈ)—ଶାଳଭଞ୍ଜ; କାଠର ପିତୁଳା—A wooden doll.

ଶାଳାଜିର—ସଂ. ବ—ଶରାବ; ଶରା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śālājira A small earthen pan.

ଶାଳାଞ୍ଚି—ସଂ. ବ—ମଦରଙ୍ଗା ଶାଗ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śālānchi An aquatic potherb.

ଶାଳିଣ ତୁଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ତୁଙ୍ଗବଂଶୀୟ ଜଣେ ରାଜା—
Śālāṇa tuṅga A king of the Tuṅga dynasty of ancient Utkala. [ଦ୍—ଏହି ତୁଙ୍ଗ ରାଜାମାନେ ନିଜକୁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଗୋଣ୍ଡମାଧ୍ୱଯଜ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରୁଥିଲେ । ଏମାନେ ଯମଗଣ୍ଡି ମଣ୍ଡଳର ରାଜା ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ଦାନପତ୍ରରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଗ୍ରାମମାନ କଣାଇ, କେନ୍ଦୁଝର, ପାଲଲହଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟରେ ଚିହ୍ନିତ ହୋଇଅଛି—ଶ୍ରୀମାନ୍ କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର ।]

ଶାଳାତୁର—ସଂ. ବ (ନାମ)—ବର୍ତ୍ତମାନ ଲାହୋର—Modern
Śālātura Lahore. (ଉ—କାଶ୍ମୀର, ପୁଷ୍କଳାବତୀ, ତକ୍ଷଶିଳା-ପୁରୀ, ଶାଳାତୁର, ହଂସପୁର ଅଦିକର ଯେତେ—ସ୍ୱାଧ୍ୟାୟ. ମହାଯାତ୍ରା ।)

ଶାଳାତୁରୀୟ—ସଂ. ବ—ସାଳାତୁରୀୟ (ଦେଖ)
Śālāturīya Sālāturīya. (See)

ଶାଳାନୀ—ସଂ. ବ—ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ହ. ଶ)
Śālānī Śālaparṇṇī. (See)

ଶାଳାବୃକ—ସଂ. ବ (ଶାଳା=ଗୃହ+ବୃକ=ଦେଷ୍ଟା)—୧ । ବାନର—
Śālābṛuka 1. Monkey. ୨ । କୁକୁର—2. Dog. ୩ । ବିଡ଼ାଳ—3. Cat. ୪ । ଶିଆଳ; ଶୃଗାଳ—4. Jackal. ୫ । ହରିଣ—5. Stag. ୬ । ଗନ୍ଧ-ଗୋକୁଳ; ଶାଳଆପତନ—6. The civet cat; Viverra Gunda. ୭ । କୋବିଶିଆଳ (ହ. ଶ)—7. Fox.

ଶାଳାମୃଗ—ସଂ. ବ—ଶୃଗାଳ; ବଲୁଆ—
Śālā mṛuga Jackal.

ଶାଳାର—ସଂ. ବ (ଶାଳା=ଗୃହ+ରୁ. ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+
Śālāra କରଣ. ଅ)—୧ । ହସ୍ତୀର ନଖ—1.The nails of an elephant. ୨ । ନିଶୁଣି; ସିଢ଼ି—2. Stairca e ladder. ୩ । ପକ୍ଷୀର ପିଞ୍ଜରା—3. Bird's cage. ୪ । କାନ୍ଥରେ ଲାଗିଥିବା ଖୁଣ୍ଟି (ହ. ଶ)—4. Pillar attached to a wall.

ଶାଳି—ସଂ. ବ (ଶାଳ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଶଂସା କରିବା+କର୍ମ. ଇ; ଲୋକେ ଏହାକୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି)—୧ । ହୈମନ୍ତିକ ବା ଶାରଦ ଧାନ—1. Autumnal paddy; winter paddy. (ତ୍ର—ଯାକୁ ମିଳିବ ଦିବ୍ୟ ଶାଳ ଅନ୍ନ, ଭାବ ଦଗଡ଼ା ଗ୍ରାତେ ଦାଣ୍ଡ ମନ । ଗୋପୀଭାଷା ।) [ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ମଧୁକ, ଗୁଡ୍ୟ] ବ୍ରୀହିଶ୍ରେଷ୍ଠ, ନୃପପ୍ରିୟ, ଧାନ୍ୟୋତ୍ତମ, କେଦାର, ସୁକୁମାରକ । ଆମନ ଧାନ ଜଡହନ, ଅଗହନୀ

ସଂସ୍କୃତରେ କଳମଧାନ୍ୟ ବା ଦଣ୍ଡୁଳଜଳୋତ୍ପନ୍ନ ଧାନ୍ୟକୁ ଶାଳ ବୋଲାଯାଇଅଛି ଓ ଷଷ୍ଟିକା ଧାନ୍ୟ (ଷାଠିଆ ଧାନକୁ) ଏହି ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି । ଅତଏବ ଏହା ବିଅଳଧାନ ଅଟେ; କିନ୍ତୁ ସୁଶ୍ରୁତରେ ଓ ଅଧୁନିକ ବ୍ୟବହାରରେ ଏହା ଶାରଦ ବା ହୈମନ୍ତିକ ଧାନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି । ଏ ଧାନର ଚାଉଳ ଧଳା ଦେଖାଯାଏ । ଭାବ ପ୍ରକାଶରେ ଧାନ୍ୟକୁ ପାଞ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି । ଶାଳ-ଧାନ୍ୟ, ବ୍ରୀହିଧାନ୍ୟ, ଶୂକଧାନ୍ୟ, ଶିମ୍ବୀଧାନ୍ୟ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଧାନ୍ୟ । କଣ୍ଟା ନ ହୋଇ ଯେଉଁ ହୈମନ୍ତିକ ଧାନରୁ ଧଳା ଚାଉଳ ବାହାରେ ତାକୁ ଶାଳଧାନ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ । ଶାଳଧାନ୍ୟର ପ୍ରକାର ଭେଦ,—ରକ୍ତଶାଳ, କଳମ,ପାଣ୍ଡୁକ, ଶଲୁନାହୃତ, ସୁଗନ୍ଧକ, କର୍ଦ୍ଦମକ, ମହାଶାଳ, ଦୁଷକ, ପୃଷ୍ଠାଣ୍ଡକ, ମହିଷମସ୍ତକ, ଦୀର୍ଘଶୂକ, କାଞ୍ଚନକ, ହାୟନ, ଲୋଧ୍ରପୁଷ୍ପକ । ଏ ଧାନ୍ୟର ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ନାମମାନଙ୍କରୁ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ, ସରୁ ଓ ଧଳା ଚାଉଳବିଶିଷ୍ଟ ଧାନ୍ୟ ଶାଳଧାନ୍ୟ ଅଟେ । ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଏହା ମଧୁର କଷାୟରସ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ବଳକର, ସ୍ୱରପ୍ରସାଦକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ଈଷତ୍ ବାୟୁ ଓ କଫବର୍ଦ୍ଧକ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ପିତ୍ତନାଶକ, ମୂତ୍ର-ବର୍ଦ୍ଧକ, ମଳକାଠିନ୍ୟ ଓ ମଳର ଅଳ୍ପତାକାରକ, ଲଘୁପାକ, ରୁଚିକର । ଯେଉଁ ଶାଳଧାନଗଛକୁ ପ୍ରଥମେ ଚାଷ ପରେ କିଅଛରେ ରୁଅଯାଏ ତାକୁ ରୋପିତଶାଳ (ରୁଆ) ଓ ଯାହା ଏକାଥରକେ ମଞ୍ଜରୁ ଜନ୍ମି ଖେତରେ ବଢ଼େ ତାକୁ ବାପିତଶାଳ (ବୁଆ) ବୋଲାଯାଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।] ୨ । ଗନ୍ଧ ମାର୍ଜାର; ଶାଳଆ ପତନି—2. The civet-cat. ୩ । ସିଂହ—3. Lion. ୪ । ବାସୁକଣ୍ଟ ଚାଉଳ (ହି. ଶ)—4. A kind of fine paddy with scented rice. ୫ । କଳାଜୀରା (ହି. ଶ)—5. Black cumin-seed. ୬ । ରସାଳେକ୍ଷୁ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Juicy sugarcane. ୭ । ପକ୍ଷୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—7. Bird.

ଶାଳିଆ—ପ୍ରାଦେ (ଅଠମଳ୍ଲିକ) ବ—ଶାରେଙ୍ଗି ବାଉଁଶ—
Śālia A species of bamboo,

ଶାଳିଆ ପ(ପୁ,ପୋ)ତନି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶାଳ; ଶାଳାବୃକ)—
Śālia pa(pu,po)tani ଗନ୍ଧମାର୍ଜାର; ଗନ୍ଧନକୁଳ; ଖଟ୍ଟାଶ—ସଂ. ନାମ—ଗନ୍ଧନକୁଳ, ଗନ୍ଧମାର୍ଜାର, The civet cat; Viverra Gunda; ଖଟ୍ଟାଶ । ଗନ୍ଧଗୋକୁଳା, ଭାମ Yiverricula Malaccennensis.
ଗଂଧ ବିଲାବ

ଦେହରୁ କସ୍ତୁରି ପରି ଏକପ୍ରକାର ମୃଦୁମଧୁର ଗନ୍ଧ ବାହାରେ ଓ ଏହାର ଅଣ୍ଡକୋଷରୁ ଚାଟିକରି ଲୋକେ ରଖନ୍ତି । ଦୁଗ୍ଧ ବ୍ରଣରେ ଏହି କୋଷକୁ ଘୋଟିକରି ଲେପ ଦେଲେ ତାହା ଉପଶାନ୍ତ ହୁଏ । ଏମାନେ ଔଷଧାଗାର ବିଲ୍ଲ ବିଲ୍ଲଡ଼ଠାରୁ ବଡ଼; ଲୋମ କୃଷ୍ଣ ଓ ପାଣ୍ଡୁର; ମୁହଁ କୋଳ ପରି ଗୋଜା; ଲାଞ୍ଜ ୧୯ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ । ଲାଞ୍ଜରେ ଧଳା କଳା ପଟ୍ଟ ବା ଶଙ୍ଖାମଠିଆ ଚିହ୍ନ ଥାଏ । ଏମାନେ ଫଳ ମୂଳ ଖାଆନ୍ତି ।

ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ବୀର୍ଯ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ, ରକ୍ତ-ଦୂଷକର । ଏହା କଫ, ବାୟୁ, କଣ୍ଡୁ, କୃଷ୍ଣ, ଘର୍ମ ଓ ଶରୀରର ଦୁର୍ଗନ୍ଧନାଶକ ।]

ଶାଳିଆ ବାଉଁଶ—ଦେ. ବ—ଡେଲିଙ୍ଗି ବାଉଁଶ (ଦେଖ)
Śāliā bāuñsa Delingi bāuñsa (See)

ଶାଳିକ—ସଂ. ବ (ଶାଳା+ଇକ)—୧ । ତନ୍ତୀ—1. A weaver
Śālika (Apte). ୨ । ଶୁଳ୍କ—2. Toll; tax (Apte). ୩ । ତନ୍ତୀମାନଙ୍କ ଗ୍ରାମ—A village of weavers (Apte). ସଂ. ବିଣ (ଶାଳ+କ)—ଚାଉଳରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ—Prepared from rice (M. W)

ଶାଳିକପିଷ୍ଟ—ସଂ ବ (ଶାଳିକ=ଚାଉଳରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ+ପିଷ୍ଟ)-ଚାଉଳଚୂନା-
Śālika pishta Rice flour (M. W).

ଶାଳିକା—ସଂ. ବ (ଶାଳା+କ+ଆ)—୧ । ଆଧାର—1. Receptacle. ୨ । ସାରିପକ୍ଷୀ—2. The myna bird. ୩ । ବିଦାରୀକନ; ଦେଶୀ ଆଳୁ—3. Yam. ୪ । ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ହି. ଶ)—4. Śālaparṇṇi (See) ୫ । ଗୃହ, ଆବାସ (ହି. ଶ)—5. Abode; residence.
Śālika

ଶାଳିଗୋପ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଶାଳ+ଗୁପ ଧାତୁ=ରକ୍ଷାକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)
Śāligopa ଧାନ୍ୟରକ୍ଷକ; ଯେଉଁମାନେ ରାତିରେ (ଶାଳିଗୋପୀ-ସ୍ତ୍ରୀ) ଚାଉଳ କରି ଫସଲ ଜଗନ୍ତି—Persons who watch crops in the night.

ଶାଳିଞ୍ଚା(ଞ୍ଚୀ)—ସଂ. ବ—ଶାଳଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Śālinchā(nchī) Śālañcha (See)

ଶାଳିତ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଶବଳିତ)—ଚିତ୍ରିତ—Coloured; painted. [ତ୍ର—ବର୍ତ୍ତିକି ବିଧୁ ଶାଳିତ
Śālita
ଚିତ୍ରିତ चित्रित ସାଧୁ ହିଙ୍ଗୁଳ ଚଳା ଶଙ୍ଖେ—ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶାଳିତାପତି—ପ୍ରାଦେ (ଧଳଭୂମ) ବ—ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଭଗ୍ନୀପତି; ଶଢ଼ୁ—
Śālitāpati One's wife's sister's husband.

ଶାଳିନୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ
Śālinī ହୁଏ, ଯଥା—ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାଳିନୀ)—ଯୁକ୍ତା; ବିଶିଷ୍ଟା-
(ଶାଳୀ—ପୁଂ) (feminine) A suffix added to another word to denote 'having' ବ—

ବ.—(ଶାଳିନ୍ + ଇ)—ଏକାଦଶାକ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—Name of a metre of 11 syllables. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଏକ ଯଗଣ, ଦୁଇ ଭଗଣ ଓ ଓ ଶେଷରେ ଦୁଇ ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । ଏଥିର ଚରଣର ୪ର୍ଥ ଓ ୧୧ଶ ଅକ୍ଷରରେ ବିରାମ ହୁଏ; ୬ଷ୍ଠ ଓ ଚରମ ବର୍ଣ୍ଣ ଲଘୁ ଓ ଅନ୍ୟ ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଗୁରୁ ।]

ଶାଳିନୀକରଣ—ସଂ. ବ-ନିନ୍ଦାଭର୍ତ୍ସନ; ତିରସ୍କାର; ଡାକିବା (ଅଭିଧାନଶେଷ) Śālinīkaraṇa Rebuke; calling names.

ଶାଳିପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବ —୧ । ମାଷପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)—1 Māshaparṇṇī (See). ୨ । ମେଦା ନାମକ ଔଷଧ—2. Name of a rare herb. ୩ । ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ (ହ୍ର. ଶ) (ଦେଖ)—3. Pṛuśniparṇṇī (See). ୪ । ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ହ୍ର. ଶ) (ଦେଖ)—4 Śālaparṇṇī (See). Śāliparṇṇī

ଶାଳି ପିଷ୍ଟ—ସଂ. ବ (ଶାଳି=ଧାନ୍ୟ+ପିଷ୍ଟ=ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଏଥିର ବର୍ଣ୍ଣ ସାଦୃଶ୍ୟରୁ)—ସ୍ଫଟିକମଣି—Quartz. Śāli pishṭa

ଶାଳିବହ—ସଂ. ବ. ଓ ବିଣ ପୁଂ—(ଶାଳି+ବହଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଧାନ୍ୟବହନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ) (ଶାଳ୍ୟୁପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Śālibaha Person carrying paddy.

ଶାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.(ସଂ. ଶବଳ)—ରଙ୍ଗାଇବା; ଚିତ୍ରକରିବା—ଚିତ୍ରକରା ରଙ୍ଗନା To paint. Śalibā

ଶାଳିବାହ—ସଂ. ବ (ଶାଳି+ବହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ଧାନ୍ୟବହନକାରୀ ବୃଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Bullock carrying paddy on its back. Śālibāha

ଶାଳିବାହନ—ସଂ. ବ (ଶାଳି=ସିଂହ+ବାହନ ଯାହାର; ସିଂହରୂପୀ ଗୋଟିଏ ଯକ୍ଷକୁ ଏ ବଶୀଭୂତ କରି ତାକୁ ବାହନରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବାର କିମ୍ବଦନ୍ତି ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ)—ଶକାବ୍ଦପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ନୃପବିଶେଷ—Name of a king who introduced 'Śakābda' era into India. [ଦ୍ର—ଶକ ଓ ଶକାବ୍ଦ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ । ଶକାବ୍ଦ ୧୮୪୮=ଇଂରାଜ୍ୟାବ୍ଦ ୧୯୨୬—୨୭=ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୩୩—୩୪; ଶକାବ୍ଦ ଇଂରାଜ୍ୟାବ୍ଦଠାରୁ ୭୮ ବର୍ଷ କମ୍ ।] Śalibāhana

ଶାଳିବାହନାବ୍ଦ—ସଂ ବ—(ଶାଳିବାହନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଅବ୍ଦ; ମ. ପ. ଲୋପ) ଶକାବ୍ଦ (ଦେଖ)—Śakābda (See) Śalibāhanābda (ଶାଳିବାହନ ଶକାବ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାଳି ଶକ୍ତୁ—ସଂ ବ—ଶାରଦ ଧାନର ଚାଉଳଭଜାର ଚୂନା—Śāli śaktu Winter rice fried and powdered. [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ମଧୁରରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଲଘୁପାକ, ମଳରୋଧକ । ଏହା ତୃଷ୍ଣା, ବମନ, ଜ୍ୱର ଓ ରକ୍ତ-ପିତ୍ତ ପକ୍ଷରେ ଉପକାରକ ।]

ଶାଳି ହୋତ୍ର—ସଂ ବ (ଶାଳି=ଧାନ୍ୟ+ହୋତ୍ର=ହୋମ)—୧ । ଅଶ୍ୱ; ଘୋଟକ—1. The horse. ୨ । ନକୁଳକୃତ ଅଶ୍ୱଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ-2. The title of a treatise on horses by Nakula ୩ । ଭୋଜରାଜକୃତ ଅଶ୍ୱବୈଦ୍ୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ—3. Title of a treatise on horses and cure of horse-deseases by Bhojarājā. ୪ । ଗୋତ୍ରପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମୁନିବିଶେଷ—4. Name of a sage. Śālihotra

ଶାଳିହୋତ୍ରୀ—ସଂ ବ ପୁଂ (ଶାଳିହୋତ୍ର+ଇନ୍, ୧ମା ୧ବ)—୧ । ଅଶ୍ୱ ବୈଦ୍ୟ—1. Horse doctor. ୨ । ପଶୁ ଚିକିତ୍ସକ (ହ୍ର. ଶ)—Veterinary doctor Śālihotrī

ଶାଳୀ—ସଂବିଣ ପୁଂ (ଶାଳନ୍ ଶବ୍ଦ,ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା—ପରାକ୍ରମଶାଳୀ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ; ଏହା ସଂସ୍କୃତ (ଶାଳନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ୍ୟାକରଣର ପ୍ରତ୍ୟୟବିଶେଷ । ଅଛି ଅର୍ଥରେ ଶବ୍ଦରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ)—ବିଶିଷ୍ଟ; ଯୁକ୍ତ—(Added to another word) Joined with; having; full of. (similar to the English suffix 'ful'. as in powerful). ସଂ ବ (ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଶାଳ+ଇ)—କୃଷ୍ଣ ଜୀରକ; କଳାଜୀରା—1 Black variety of cumin seed; Nigella Sativa. ୨ । ମେଥି (ହ୍ର. ଶ)—2 Fenugreek. ୩ । ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ହ୍ର. ଶ) —3 Śālaparṇṇī (See) ୪ । ଦୁରାଲଭା (ହ୍ର. ଶ)—4. Durālabhā (See)

ଶାଳୀ ସାଳୀ ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ.ଶ୍ୟାଳୀ)—ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କନିଷ୍ଠା ଭଗ୍ନୀ; ଶାଳକା—Wife's younger sister. [ଦ୍ର-ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବଡ଼ ଭଉଣୀଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଦେଢ଼ଶାଶୁ ବୋଲାଯାଏ । ଶାଳୀଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ସଢ଼ୁ ଅଟନ୍ତି; ଶାଳୀଙ୍କ ମୁଆ ପୁଅ ଓ ତାଙ୍କ ଝିଅ ଝିଅଣ୍ଡା ଅଟନ୍ତି; ଓଡ଼ିଆ ସମାଜରେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବଡ଼ ଭଉଣୀ ଦେଢ଼ଶାଶୁ ଭଉଣୀଜୋଇଁଙ୍କର ପରିହାସସ୍ଥାନୀୟା ହୁଅନ୍ତି; କେବଳ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସାନ ଭଉଣୀ ଶାଳୀ ଉଣେଇଙ୍କର ପରିହାସସ୍ଥାନୀୟା ଅଟନ୍ତି । ବଙ୍ଗୀୟ ସମାଜରେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର, ବ ବଡ଼, ବ ସାନ, ସବୁ ଭଉଣୀ ଶାଳୀ ଅଟନ୍ତି ଓ ଉଣେଇଙ୍କର ପରିହାସସ୍ଥାନୀୟା ଅଟନ୍ତି ।] ୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ ଗାଳି—2. A term of vile abuse to a female. [ଉ—ଗରବର ମାଇପ ସମସ୍ତଙ୍କ ଶାଳୀ—ଭଗ]

[ଉଣେ(ଣୋ)ଇ—ଆପେକ୍ଷିକ ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ]

ଶାଳୀନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶାଳା=ଗୃହ+ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ ଈନ, ଯେ ଗୃହକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ)—୧ । ବିନୀତ (ଶାଳୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Humble. ୨ । ଭଦ୍ର; ନମ୍ର—2. Gentle. ୩ । ଲଜ୍ଜାଶୀଳ; ସଲଜ୍ଜ—3 Coy, modest. ୪ । ତୁଲ୍ୟ; ସଦୃଶ—4. Similar; e ୫ । ଶାଳା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—5. Relating to house. ୬ । ଧନବାନ୍ (ହ୍ର. ଶ)—6. Rich. ୭ । ଦକ୍ଷ; ଚତୁର (ହ୍ର. ଶ)—7. Clever; skilful. ସଂ. ବ—(ଶାଳି+ଇନ)-ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧାନ୍ୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Excellent paddy.

ଶାଳୀନତା(ତ୍ୱ)—ସଂ ବି—(ଶାଳୀନ+ତ୍ୱ ବା ତା) —୧ । ନମ୍ରତା; Śālinatā(twa) ଉଦ୍ଧତା—1. Gentleness; humbleness ୨ । ଲଜ୍ଜାଶୀଳତା—2. Modesty.

ଶାଳୀନା—ସଂ. ବିଶ—(ଶାଳୀନ+ଆ)—ଶାଳନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ— Śālinā Feminine of Śālina, ସଂ. ବି—୧ । ଶତପୁଷ୍ପା; ଶତପ—1. Dill seed; fennel seed; Anethum Graveyolens. ୨ । ଯାନମଞ୍ଜରୀ—2. Aniseed.

ଶାଳୀ ପରିହାସ—ଦେ. ବି—ଶ୍ୟାଳିକା ଓ ଭଗ୍ନୀପତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ Śālī parihāsa ଥଟ୍ଟା—Jesting and joking mutu- ally exchanged between a girl or woman and her elde sister's husband.
ଶାଳୀର ଠାଟ୍ଟା ସାଳୀ ଠଟ୍ଟା
ସାଳୀ ପରିହାସ

ଶାଳୀ ପରିହାସୀ—ଦେ. ବିଶ ସ୍ତ୍ରୀ—ଶ୍ୟାଳିକା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ (ସ୍ତ୍ରୀ); ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ Śālī parihāsī ସଙ୍ଗେ କୌଣସି ପୁରୁଷ ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ କରି ଶାଳୀର ମତନ ଯାଇପାରନ୍ତି—A woman related to a male as a sister-in-law with whom he can cut jokes.
ଶାଳୀର ମତନ
ସାଳୀ ପରିହାସୀ
(ସ ଲୀଲେଖା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାଳୀ ଭଣେଜ(ଣା)ଇ—ଦେ. ବ—(ସମ୍ବନ୍ଧର; ଅପେକ୍ଷିକ ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ)— Śālī bhine(ṇo)i ଶ୍ୟାଳିକା ଓ ଭଗ୍ନୀପତି— Persons related mutually as sister-in-law and sister's husband.
ଶାଳୀ ଭଗିନପତି
ସାଳୀବହନୋଇ

ଶାଳୀୟ—ସଂ. ବିଶ—୧ । (ଶାଳା+ଈୟ)—ଶଳା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Re- lating to Śālā. ୨ । ଶାଳବୃକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to the Śāla tree. ସଂ. ବି— ଜନୈକ ବୈଦିକ ଅଗ୍ରଣୀ—Name of a vedic preceptor.
Śāliya

ଶାଳୁ(ଲୁ)—ସଂ.ବି-(ଶଳ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଉ)—୧। କଷାୟ Śālu(lu) ଦ୍ରବ୍ୟ—Astringent thing. ୨ । ଭେକ; ବେଙ୍ଗ—2. Frog. ୩ । ଗନ୍ଧର୍ବ ବିଶେଷ—3. Name of a Gandharba. ୪ । ଶାଳୁକ;ପଦ୍ମ- ମୂଳ—4. The root of lotus. ୫ । ଗୋରକ ନାମକ ଔଷଧ—5. Name of a medicinal herb. ୬ । ଫଳ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—6. A kind of fruit. ୭ । ପଦ୍ମକନ—7. The root of lotus.

ଶାଳୁଆ—ଦେ. ବି—(ସଶାଳ)—୧ । ଶାଳ ୪ (ଦେଖ)—1. Śāla 4 (See) Śāluā ୨ । ବାଇଶ କାଠିରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଶାଳ ସାଲ, ସାଲୁ ମାଛ ଧରିବାର ବାଡ଼ିଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର—2. A ସିରକି ଶାଳକାଠେରଡୋଙ୍ଗା bamboos for catching fish. ୩ । ସାଲୁକାଡୋଙ୍ଗି ଶାଳବୃକ୍ଷ ନିର୍ମିତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଡଙ୍ଗା—3. A small. ଯାରାସିଅନିତେଜଳବହେ boat made of 'Śāla' tree ଦୌଡିବାଲା ୪ । ଶେଣାଦ୍ୱାରା ଧାଡି ବୋହିବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଲୋକ- ଯୁ—4. Pairs of labourers engaged in baling out water from a tank by means of a Śeṇā.

ଶାଳୁଆ ଗଜା—ଦେ. ବି—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା କଅଁଳିଆ ଶାଳୁଆ ଗଛ—Śal Śāluā gajā sapling.
ଶାଳର ଚାରା(ଗଜା) ସାଲୁକାପୌଧା

ଶାଳୁଆଣି—ଦେ. ବି—୧ । ଶାଳ ୫ (ଦେଖ)—1. Śāla 5 (See) Śāluāṇi ଛୋଟିଶାଳଗାଛ ୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଗଣ୍ଠିଗଣ୍ଠିଆ ଶାଳବୃକ୍ଷ— 2. Small knotty Sal tree.
ସାଲୁକା ଡୁଆ

ଶାଳୁଆ ପ(ପୁ, ପୋ(ତ)ତା)ଣି—ଦେ. ବି—ଶାଳଆ ପତଣି (ଦେଖ)— Śāluāpa(pu;po)ta(tā)ṇi Śāliā patani (See)

ଶାଳୁ(ଲୁ)କ—ସଂ. ବି-(ଶଳ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ମବାଚ;ଉକ)— Śālu(lū) ka ୧ । କୁମୁଦ; କଇଁ—1. Water lily. ୨ । ପଦ୍ମେରଗୋଡ଼ା,ଶାଳୁକ ଫଦୁକନ; ପଦ୍ମାଦିର ମୂଳ; ପଦ୍ମମୂଳ—2. କସେରୁ,ମସିଡ The tuberous root of lotus. [ଦ୍ର— ଦେ. ଜାଜିକାୟ ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଏହା ମଧୁର ତିକ୍ତରସ, ଅନ୍ୟ. ସ. ପଙ୍କସୁରଣ; ଶାଳୁ] ମଳ ରୋଧକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, କଫକାରକ ଓ ପିତ୍ତ ଶାନ୍ତିକର ।]

ଶାଳୁ(ଲୁ)ର—ସଂ. ବି-(ଶଳ୍ ଧାତୁ-ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉର;ଉର)— Śalu(lū)ra ଭେକ; ବେଙ୍ଗ—Frog; toad

ଶାଳୁଶାଳୁ—ଦେ. ବିଶ.—ସାଲୁ ସାଲୁ (ଦେଖ) Śālu śālu Sālu sālu (See)

ଶାଳୁକିନୀ ଦେଶାଶ୍ୱମେଧ—ସଂ. ବି-ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—Name Śālūkinī daśaśwamedha of a place of Hindu pilgrimage. [ଦ୍ର—ଶାଳୁକିନୀ ଦଶାଶ୍ୱମେଧେ ଅଶ୍ୱମେଧ,ଫଳ ଲଭିଅଇ ସ୍ନାନ କଲେ କର ବୋଧ—କୃତ୍ତିବାସ ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ଶାଲେୟ—ସଂ. ବି (ଶାଳ=ଧାନ୍ୟ+ଉତ୍ପାଦକାର୍ଥେ ଏୟ)—୧ । ଯେଉଁ Śāleya କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶାରଦ ଧାନ ଜନ୍ମେ—1. A field growing winter paddy. ୨ । ଶାରଦ ଧାନ ଜନ୍ମାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ ଭୂମି—2. A field fit for growing winter paddy. ୩ । ଶତପୁଷ୍ପା; ଶତପ—3. Dill seed. ୪ । ମଧୁରିକା; ଯାନମଞ୍ଜରୀ— 4. Aniseed. ୫ । ବାଳମୂଳକ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— 5. Young radish. ସଂ. ବିଶ—୧ । (ଶାଳ+ ଏୟ) ଶାଳ ବୃକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to Śāla tree. ୨ । (ଶାଳା+ଏୟ) ଶାଳା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— 2. Relating to Śala.

ଶାଲେୟା—ଦେ. ବି—ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ବିଶେଷ (ଶାଳିଆଘଉଳ ?)—Name Śāleyā of a wild animal; (civetcat ?) ସଂ. ବି— ମେଥି (ହି. ଶ) — Fenugreek.

ଶାଲେହା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶଳ-ଗତି ମାର୍ଗାର)—ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଗ- Śāleha A species of small deer.

ଶାଲୋତ୍ତର—ସଂ. ବି (ଶାଳା=ଗୁରୁ ଗୃହ+ଉତ୍ତର)—୧ । ମୂଳ Śālottara ବିଶେଷ; ଯାଣିଲ ମୂଳକ ଗୁରୁ—1. Name of a

sage who was the teacher of the famous Sanskrit grammarian Pāṇini. ୨ । ପାଣିନି ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମ—2. The hermitage of Pāṇini.

ଶାଲୋତ୍ତରୀୟ—ସଂ. ବି (ଶାଲୋତ୍ତର ମୁନି+ଶିଷ୍ୟାର୍ଥେ ଈୟ)—
Śālottarīya ଶାଲୋତ୍ତର ମୁନିଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ; ବିଖ୍ୟାତ ବ୍ୟାକରଣ-ସୂତ୍ର ପ୍ରଣେତା ପାଣିନି—Pāṇini; the famous Sanskrit grammarian.

ଶାଲ୍ୱ—ସଂ. ବି (ଶାଳ +ଫଞ୍ଜାର୍ଥେ. ବ)—୧ । ଉତ୍ତର ଭାରତସ୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ
Śālwa ଦେଶ ବିଶେଷ; ମରୁ ଦେଶ—1. Name of an ancient country in North India. ୨।(ନାମ) ପ୍ରାଚୀନ ସୌଭ ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର—2. Name of a king of the ancient Saubha kingdom. [ଦ୍ର—ମହାଭାରତରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ, କାଶୀରାଜଙ୍କ କନ୍ୟା ଅମ୍ବା, ଅମ୍ବିକା ଓ ଅମ୍ବାଳିକାଙ୍କୁ ଭୀଷ୍ମ ହରଣ କରି ନେବା ସମୟରେ ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶାଲ୍ୱଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଥିଲା; ତହିଁରେ ଶାଲ୍ୱ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । କାଶୀରାଜଙ୍କ କନ୍ୟା ଅମ୍ବା ଶାଲ୍ୱଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ପୂର୍ବରୁ ଇଚ୍ଛା କରି ଥିଲେ । ଏହା ଜାଣିପାରି ଭୀଷ୍ମ ଅମ୍ବାଙ୍କୁ ଏହାଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ ଅମ୍ବାଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ । ଏ ଶିଶୁପାଳଙ୍କର ମିତ୍ର ଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶିଶୁପାଳଙ୍କୁ ମାରିବାପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶାଲ୍ୱ ଦ୍ୱାରକାକୁ ଅବରୋଧ କଲେ ଓ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଏ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ହେଲେ—(ହ୍ର. ଶ) ।]

ଶାଲ୍ୱଣ—ସଂ. ବି—୧ । ଫୋଲ୍ଲା ପଚାଇବା ପାଇଁ ତହିଁ ଉପରେ ଦିଆ
Śālwaṇa ଯିବା ଲେପ; ପୁଲ୍‌ଟିସ୍ (ହ୍ର. ଶ)—1. Poultice put on a boil to ripen it or to bring it to a head. ୨। ଫଳ ଆଦିର ପୋଡ଼ା ଓ ତକ୍ତା—୨ । ଭର୍ତ୍ତା—2. Sauce prepared by kneading burnt fruits.

ଶାଲ୍ୱିକ—ସଂ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ; ଶବ୍ଦ ଚାତକ (ହ୍ର. ଶ)
Śālwika A kind of bird.

ଶାଲ୍ମଳ(ଳି,ଲୀ)—ସଂ. ବି(ଶାଳ୍ ଧାତୁ=ଦୂରକୁ ଗମନ କରିବା +ଚର୍ଚ୍ଚ.
Śālmala(li, lī) ମଳ;+ଇ,+ଈ; ଏହାର ଶିଅ ଏକ ମାଇଲ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଟି ଉଡ଼ିଲେ ଉଡ଼ିଲେ ଯିବାରୁ)—୧ । ଶିମିଳି ଗଛ—1. The silk cotten tree; Bombax Heptapyhlla, Bombax Malabarica. [ଦ୍ର—ଏହା ଜବାଦ ବର୍ଗର ବୃହତ୍ ତରୁ; କାଠ ଧଳା ଓ ହାଲୁକା । ପତ୍ର ପାଞ୍ଚ ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣ । ବର୍ଷରେ କେତେକ ମାସ ଗଛରୁ ପତ୍ର ଝଡ଼ି ସ୍ୱଣ୍ଡି ହଅଁଲେ; ଫୁଲ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଓ ନିର୍ଗନ୍ଧ । ଏହାର ଫଳ ବା ଭଣ୍ଡା ମଧ୍ୟରୁ ମଞ୍ଜି ଓ ତୁଳା ବାହାରେ ।

ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହାର ଶଳ୍ଲ ଓ ମୂଳ ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ମଧୁର ବିପାକ, ରସାୟନ, କଫ, ବାତରକ୍ତ ଓ ରକ୍ତପିତ୍ତନାଶକ ।

ଏହାର ମୂଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ । ଏହାର ଫୁଲ ଓ ଫଳ ମଧୁର କଷାୟରସ, ଗୁରୁପାକ, ଶୀତଳ ଓ ବାୟୁବର୍ଦ୍ଧକ ।

ଶିମିଳି ଗଛର ଅଠାକୁ ମୋଚରସ ବୋଲାଯାଏ ଓ ମୂଳକୁ ଶିମିଳିମ ଶଳି ବୋଲାଯାଏ । ଏ ଗଛର ଗଣ୍ଡିରେ ଓ ଡାଳରେ କଣ୍ଟା ଥାଏ ।

ଶାଲ୍ମଳୀ ୪ ପ୍ରକାର । ରକ୍ତଶାଲ୍ମଳୀ, ଶ୍ୱେତଶାଲ୍ମଳୀ, ପୀତଶାଲ୍ମଳୀ ଓ କୂଟଶାଲ୍ମଳୀ । ଶେଷୋକ୍ତ ଶିମିଳି ଗଛ କଣ୍ଟକହୀନ । ଏହା ପର୍ବତରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଏହାର ସଂସ୍କୃତ ନାମ—ଦୀର୍ଘଦ୍ରୁ, ଚିରଜୀବ, କଣ୍ଟକଦ୍ରୁମ, ସ୍ଥୂଳଫଳ ଓ ତୂଳବୃକ୍ଷ । ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ଜଳଦ୍ରୁମ ।

କୂଟଶାଲ୍ମଳୀ—ଏହା ଜବାଦ ବର୍ଗର ନାନାଶକ ଶିମିଳିଜାତୀୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଛ—A species of silk cotton tree.

ପୀତଶାଲ୍ମଳୀ—ଲୁମ୍ବୀ ନାମକ ବନ୍ୟଗଛ । ଏହାର କାଠ ଲଘୁ; ପତ୍ର ପଞ୍ଚାଙ୍ଗୁଳ; ପତ୍ର ବର୍ଷକେ ଥରେ ଝଡ଼େ । ଫୁଲ ସ୍ୱଣ୍ଡି ପୀତ; ତହିଁର ବର୍ଣ୍ଣ ଶିମିଳି ଫୁଲସରି; ଭଣ୍ଡାରୁ ତୁଳା ବାହାରେ । ଫଳ କୁମ୍ଭାକାର—Coculospermum Gossypium.

ଶ୍ୱେତ ଶାଲ୍ମଳୀ—ଏହା ଜବାଦ ବର୍ଗର ବୃକ୍ଷ । ଫୁଲ ଧଳା । କେଶର ୫ ଗୋଟି । ଏଥିର ଭଣ୍ଡାରୁ ତୁଳା ବାହାରେ—Eriodendron Anfractuosum.

ଶିମିଳିର ତୁଳା ବ୍ୟତୀତ ଶିମିଳି ଗଛର ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ସମସ୍ତେ ଜାଣି ନୁହନ୍ତି । ଶିମିଳି ସାଧାରଣ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିବାକୁ ଅଗଣ୍ୟ ପଦାର୍ଥ; କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ଉହାରେ ଉହ ଖୋଜି ନେଇ ପାରନ୍ତି; ସେମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଶିମିଳି ଅପଦାର୍ଥ ନୁହେ । ଶିମିଳି ଗଛର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଗୁଣ ଅଛି । ଶିମିଳି ମୂଳ—ଅତି ବଳକର ପଦାର୍ଥ ଓ ଉତ୍ତେଜକ; ଉତ୍ତେଜ ଏବଂ ଅବସନ୍ନାବସ୍ଥାରେ ଏହାର ରସ ଖାଇଲେ ଉପକାର ହୋଇ ପାରେ; ଏହା ରସାୟନ । ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ମୂଳ ବା ଶଳ୍ଲର ରସ ଖାଇଲେ ବମନ ହୁଏ ।

ଶିମିଳିର ଶଳ୍ଲ—ଗଛର ଶଳ୍ଲ ଉପରେ ଯେଉଁ ସବୁ କୋମଳ କଣ୍ଟା ଥାଏ, ସେଥିରୁ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡିଆ ଜଳରେ ବାଟି ବ୍ରଣର ମୁହଁରେ ପ୍ରଲେପ ଦେଲେ ବ୍ରଣ ସହଜରେ ଫାଟିଯାଏ ।

ଶିମିଳି ଅଠା—ଗଛ କାଟିଲେ ଅଠାପରି ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ବାହାରେ ବୈଦ୍ୟମାନେ ତାହାକୁ 'ମୋଚରସ' କହି ଥାଆନ୍ତି । ଆୟୁର୍ବେଦ ମତରେ ମୋଚରସ, ଅମ୍ଳ, ଅତିସାର ଏବଂ ଉଦରପୀଡ଼ାରେ ବ୍ୟବହାର ହୁଏ । ଏଥିର ଗୁଣ

ସ୍ନିଗ୍ଧ ଏବଂ ସଙ୍କୋଚକ । କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥଳରେ ଏହି ଅଠାର ଅଳ୍ପ ଗୋଟିଏ ଅଷ୍ଟମାଂଶ ଗୁଣ ଶୁଣାଯାଏ । ଏହି ଅଠା ଶୁଖିଗଲାରୁ ଚର୍ଣ୍ଣ କରି ଦୁଇ ଗୁରି ରତ୍ତି ପାନ ମସଲା ସହିତ ମିଶାଇ ଖାଇଲେ ପୁରୁଷର ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ ଶକ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ମିଶ୍ରି ସରବତ୍ ସହିତ ଏହି ଅଠା ଦୁଇ ଏକ ରତ୍ତି ମିଶାଇ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଗୁରି ପାଞ୍ଚ ଦିନ ବ୍ୟବହାର କଲେ ସେମାନଙ୍କର ଉଦର ଅଧିକ୍ୟ ଉପଶମିତ ହୁଏ ।

ଶିମ୍ଳୀ କାଠ—ଶିମ୍ଳୀ ଗଛ ଅତି ପ୍ରକାଣ୍ଡ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏହାର ଚକ୍ରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଶସ୍ତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପ ଦିନରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ବୋଲି ଲୋକେ ତେତେ ଆଗ୍ରହ ସହିତ ଏହାର ଚକ୍ରା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯଦି ଚୂନ ପାଣିରେ ଏହାର ଚକ୍ରାକୁ ବହୁଦିନ ଶସ୍ୟାରେ ଶୁଷ୍କ କରି ପରେ ଖଟ, କବାଟ, ଗବାକ୍ଷ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ, ତେବେ ସେମାନ ଦୀର୍ଘକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ; ଉଇ ପୋକ ଲାଗି ଶୀଘ୍ର ନଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।

ଶିମ୍ଳୀ ମଞ୍ଜି—ଶିମ୍ଳୀ ମଞ୍ଜିରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ଈଷତ୍ ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ତୈଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଶିମ୍ଳୀ ମଞ୍ଜିରୁ ତୈଳପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପ୍ରଥା ଏ ଦେଶରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତୈଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପାରିଲେ ବେଶ୍ ଦୁଇ ପଇସା ଲାଭ ହୋଇ ପାରନ୍ତା । ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରଚୁର ଶିମ୍ଳୀ ଗଛ ଜନ୍ମିଥାଏ । ଏହାର ମଞ୍ଜି ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟରେ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇ ପାରେ । ତୈଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା କଠିନ ନୁହେଁ । ଘଣା ଦ୍ୱାରା ଯେପରି ଅନ୍ୟ ତୈଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ, ସେହିପରି କଲେ ହୋଇ ପାରେ ।] ୨ । ପୁରାଣୋକ୍ତ ସପ୍ତଦ୍ୱୀପାନ୍ତର୍ଗତ ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ—2. Name of one of the seveu mytho-logical islands of the earth. [ଦ୍ର—ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ଏ ଦ୍ୱୀପର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଠୀ ଦ୍ୱୀପର ଦ୍ୱିଗୁଣ । ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ଶିମ୍ଳୀ ଗଛ ବହୁତ ଥିବା କଥିତ । ଏହା ଇକ୍ଷୁରସ ସମୁଦ୍ର ପରିବେଷ୍ଟିତ । ଏଥିରେ ଶ୍ୱେତ, ଲୋହିତ, ଶ୍ୟାମଳ, ହରିତ, ବୈଦ୍ୟୁତ, ମାନସ ଓ ସୁପ୍ରଭ ନାମକ ସାତଗୋଟି ବର୍ଷ ଅଛି ଓ ଏ ବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ଯଥାକ୍ରମେ କୁମୁଦ, ଉତ୍ତମ, ବଳାହକ, ଦ୍ରୋଣ, କଙ୍କ, ମହିଷ ଓ କୁମୁଦ ନାମକ ସାତ ପର୍ବତ ଓ ଯୋଗା, ତୋୟା, ବିତୃଷ୍ଣା, ଚନ୍ଦ୍ରା, ଶୁକ୍ଳା, ବିମୋଚନା ଓ ନିବୃତ୍ତି ନାମକ ସାତ ନଦୀ ଅଛି—(ହି. ଶ) ।] ୩ । ପୁରାଣୋକ୍ତ ନରକ ବିଶେଷ—3. Name of a part of the hell. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପାପୀଙ୍କ ଦେହକୁ ଶିମ୍ଳୀ ଗଛର କଣ୍ଟାରେ ଘଷି ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଏ ।] ୪ । ମୋଚରସ—4. The gum of silk cotton tree. ଦେ. ବ—୧ । ଶିମୁଳିପାଳ (ଦେଶ)—1. Simulipala. (See) ୨ । ପର୍ବତ ବିଶେଷ—2. Name of a mountain. [ଦ୍ର—ଶାଲ୍ମଳୀ ଶବ୍ଦରୁ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନେ ଭିନ୍ନ ଭଙ୍ଗୀ ଥିରେ । ବିଧାନ ଅ. ଉଷା ।]

ଶାଲ୍ମଳି(ଳୀ)କନ୍ଦ—ସଂ. ବ—ଶାଲ୍ମଳି ଗଛର ମୂଳ—The esculent root of silk cotton tree used in medicine. [ଦ୍ର-ଏହା ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଦେଶରେ ଏହା ଶମ୍ଭୁଖିକନ୍ଦ ବୋଲାଯାଏ । ଏହା ମଧୁର ରସ, ଶୀତଳ, ମଳଭେଦକ; ପିତ୍ତ, ଦାହ, ସନ୍ତାପ ଓ ଶୋଥ ରୋଗର ଉପଶମକାରକ ।]

ଶାଲ୍ମଳିକ—ସଂ. ବ—ରୋହିତକ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)
Śālmalika Andersonia Rohitaka. (tree)

ଶାଲ୍ମଳିନୀ—ସଂ. ବ—ଶିମ୍ଳୀ ଗଛ (ହି. ଶ
Śalmlinī Silk cotton tree.

ଶାଲ୍ମଳିପତ୍ରକ—ସଂ. ବ (ଶାଲ୍ମଳି+ପତ୍ର+ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ. କ) —ସପ୍ତଚ୍ଛଦ ବା ଛତିଅନା ଗଛ—Alstonia Scholaris. (tree)
Śālmalipatraka

ଶାଲ୍ମଳି(ଳୀ)ଫଳ—ସଂ. ବ—ଦେବଦାରୁ ନାମକ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)
Śalmali(lī)phala Toothache tree.

ଶାଲ୍ମଳି(ଳୀ) ଫଳକ—ସଂ.ବ—ଶ୍ମଶ୍ରୁ ଛେଦନ କ ଠର ପଟା, ଯହିଁ ଉପରେ
Śalmali(lī) phalaka ଛୁରୀ ଅଦିକୁ ଘଷି ଦାନ୍ତ କରାଯାଏ—(ହି. ଶ)A wooden strop for sharpening knives etc.

ଶାଲ୍ମଳି(ଳୀ)ବେଷ୍ଟ—ସଂ. ବ—ମୋଚରସ, ଶିମ୍ଳିଳ ଗଛର ଅଠା ବା
Śālmali(lī)beshṭa ଜତୁରସ—The gum of the silk-(ଶାଲ୍ମଳି ବେଷ୍ଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ) cotton tree. [ଦ୍ର—ଏହା ଅ. ସ—ପିଚ୍ଛ; ମୋଚନ୍ଦ୍ରାବ; ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଧାରକ; ସ୍ନିଗ୍ଧ; ଶୁକ୍ର ମୋଚରସ, ମୋଚନିର୍ଯ୍ୟାସ ବର୍ଦ୍ଧକ ଓ କଷାୟ ରସ ।]

ଶାଶ୍—ପ୍ରାଦେ(ସମ୍ବଲପୁର)ବ—(ଭୁଲ. ହି. ସାସ୍)—ଶାଶୁ—
Śaś Mother-in-law. ବୈଦେ. ବ(ଇ)—ଶାଶି (ଦେଶ)
Śāśi (See).

ଶାଶା—ପ୍ରାଦେ(ଗଡଜାତ) ବ—୧ । (ସଂ. ଶ୍ମଶ୍ରୁ)ଶ୍ମଶ୍ରୁ; ଦାଢ଼ି—
Śāśā Beard. ୨ । (ସଂ ଶ୍ୱଶ୍ରୂ) ଶାଶୁ—2. Mother-in-law.

ଶାଶି(ଶ)—ବୈଦେ.ବ—(ଇଂ. ସାଶ୍;ଫା.ଶିସା=କାଚ)—କବାଟରେ
Śāśi(rsi) ବା ଝରକାରେ ଲାଗିବା କାଚର ପଟା—The sash
ଶାଶି शिसकापटका of a door or window.

ଶାଶୁ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଶ୍ୱଶ୍ରୂ)—ଶ୍ୱଶ୍ରୂ, ଅମଣୋର ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବା
Śāśu ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ମାତା—Mother-in-law. [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆ (ଶ୍ୱଶୁର—ପୁଂ) ଭାଷାରେ ଶାଶୁ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ
ଶାଶ सांसिक ହୋଇ ଶ୍ୱଶ୍ରୁ ସ୍ଥାନୀୟା ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କ ନାମ ପ୍ରକାଶ କରେ । ଖୁଡ଼ୀଶାଶୁ, ଦେଓରଶାଶୁ; ଦେଉଶାଶୁ, ଗୋସେଇଶାଶୁ; ଅଇଶାଶୁ; ମାଇଁଶାଶୁ; ମାଉସୀଶାଶୁ; କନିଅଶାଶୁ ।

ଶାଶୁଏଇଗ—(ହିଁ ଇ) —ଗ୍ରା. ବିଶ ଓ ବ ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ବାଳକାର ବା
Śāśueiti (jhia) ସ୍ତ୍ରୀର ଶାଶୁ ଜୀବିତା ଅଛନ୍ତି—(agirl)
ଯାରଶାଶୁଡ଼ୀଆଛେ सासवाले Having her mother in-
(ଶାଶୁଇଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) law living.

ଶାଶୁ ଓଲଗା—ଦେ.ବ—ନବବଧୂର ପ୍ରଥମେ ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବା ଉପଲକ୍ଷେ
Śāśu olagā ଶାଶୁଙ୍କୁ ଭେଟିବା ପାଇଁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଥିବା ଶାଢ଼ି
शाशुड़ीर प्रणामीकापड़ —A cloth taken by a bride
सासकेलिये कपड़ा with her for her mother-in-law on the occasion of her making obeisence on her first visit to her husband's house after puberty.

ଶାଶୁଖିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ (ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର ପୁନଃସ୍ତ୍ରୀମୟ ପୁରୁଷ ବ୍ୟକ୍ତି
Śāśukhiā ପ୍ରତି ସପରିହାସ ମଧୁର ଭର୍ତ୍ସନ, ଏଥିର ଅର୍ଥ—ଚୋ
(ଶାଶୁ ମୁଣ୍ଡଖିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶାଶୁ ମରନ୍ତୁ)—ଶ୍ୱଶ୍ରୂହୀନ; ମୃତ-
ଶାଶୁଖାଇ } ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ୱଶ୍ରୂକ(ବ୍ୟକ୍ତି)—(a male) Whose
ଶାଶୁମୁଣ୍ଡଖାଇ } mother-in-law is dead. [ଦ୍ର—
ଏ ବାକ୍ୟର ପ୍ରୟୋଗକାରୀଙ୍କର ଯେଉଁ ପୁରୁଷର ଶାଶୁ ପରିହାସ ସ୍ତ୍ରୀମୟ, ସେପରି ପୁରୁଷକୁ ଶାଶୁଖିଆ ବିଶେଷଣରେ ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଏ । ଯଥା—ଖୁଡ଼ି ପୁଅକୁ; ମାଈ ଭଣଜାକୁ; କହୁଛନ୍ତି 'ହା ! ଶାଶୁଖିଆ ! କି କଲ୍ ବିକଲ୍ ! ଆମ ଘରେ ଖାଇବାକୁ ଆସିବୁ ବୋଲି କାଲି କହିଥିଲି; ଆଇଲୁ ନାହିଁ ।' ଏ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ ଅକାରର ବ୍ୟବହାର କ୍ୱଚିତ୍ ଶୁଣାଯାଏ ।]

ଶାଶୁ ଘର—ଦେ. ବ—(କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀର) ଶ୍ୱଶୁରାଳୟ ବା ସ୍ୱାମୀ-ଗୃହ—
Śāśu ghara The family or house of one's hus-
ଶଶୁରବାଡ଼ୀ **सासरे** band. [ଦ୍ର—ପୁରୁଷ ପକ୍ଷରେ 'ଶ୍ୱଶୁରଘର' ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ 'ଶାଶୁଘର' ବୋଲାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଉଭୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଶଶୁରବାଡ଼ି ବୋଲାଯାଏ ।]

ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ବିବାହିତା କନ୍ୟା) ବୟଃପ୍ରାପ୍ତା ହେବା
Śāśugharaku jibā ପରେ ସ୍ୱାମିଗୃହକୁ ବାସ କରିବାକୁ ଯିବା
ଶଶୁରବାଡ଼ୀ ଯାଓୟା **सासरेजाना** —To go to live in the husband's family after attaining puberty. [ଦ୍ର ଯେଉଁ ସମାଜରେ ବାଲ୍ୟବିବାହ ପ୍ରଥା ଅଛି, ସେ ସ୍ଥାନରେ ବାଲ୍ୟବିବାହ କନ୍ୟା ଜ୍ଞାନ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିତୃଗୃହରେ ରହେ । ବୟଃପ୍ରାପ୍ତା ହେଲା-ପରେ ଶୁଭଦିନ ଦେଖି ଭାଇ ବେଭାଇ ସହିତ ପ୍ରଥମେ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଯାଏ । (ଏହାକୁ ପହିଲପାଳି ଯିବା ବା ଭାଇ ନେଇ ଯିବା ବା ପୁଆଣି ହୋଇ ଯିବା କହନ୍ତି) । ସେ ସ୍ୱାମୀଗୃହରେ କେତେକ ଦିନ ରହିବା ପରେ ପିତୃଗୃହକୁ ଫେରି ଆସେ । (କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଏହାକୁ ଅଣ୍ଟା ସଳଖିବାକୁ ଆସିବା କହନ୍ତି ।) ପୁଣି କିଛିଦିନ ବାପଘରେ ରହିବା ପରେ ପୁଣି ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ସ୍ୱାମୀ-ଗୃହକୁ ଦୁଆଁପାଳି ଯିବା ବା ଦୁଆରପାଳି ଯିବା ବୋଲାଯାଏ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ ଶ୍ୱଶୁରାଳୟକୁ 'ଶାଶୁଘର' ବୋଲାପାଏ, କିନ୍ତୁ ପିତୃଗୃହକୁ 'ମାଅଘର' ବୋଲି ନ ଯାଇ 'ବାପଘର' ବୋଲା-ଯାଏ ।]

ଶାଶୁଘର ଗାଁ—ଦେ. ବ—(ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ) ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ଗ୍ରାମ—
Śāśughara gāñ The village of one's husband
ଶଶୁର ବାଡ଼ୀର ଗ୍ରାମ (in the case of a woman).
सासरेका गाँ (ଶାଶୁଘର ଗାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାଶୁ ଟଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇ—ପ୍ରାଦେ.(ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଲୁଣି ମାଛ-
Śāśu ṭāṅgā(ṅge)i A species of sea-fish.

ଶାଶୁ ଠଣାଖାଇ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ନାତିବୃହତ ବାଇସୁକ୍ତ
Śāśu ṭhaṇākhāi ସାମୁଦ୍ରିକ ମତ୍ସ୍ୟ ବିଶେଷ —A species of moderate-sized scaly sea-fish. [ଦ୍ର—ଏହାର ମୁହଁ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଦେହ ରେପ୍ୟା ଏବଂ ଏହା ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ ଅଦ୍ଭୁତ ।]

ଶାଶୁ ବୋହୁ—ଦେ. ବ(ସଂ. ଶ୍ୱଶ୍ରୂ ଓ ବଧୂ; ଅପେକ୍ଷିକ ସହଚର ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ)-
Śāśu bohu ଶ୍ୱଶ୍ରୂ ଓ ବଧୂ—Two females related
ଶାଶୁଡ଼ୀ ବୌ **सास बहू** to one another as mother-in-law and daughter-in-law.

ଶାଶୁ ଶଶୁର—ଦେ. ବ (ବିପରୀତ ସହଚର ଶବ୍ଦ) - ଆପଣାର ଶାଶୁ
Śāśu śaśura ଓ ଶ୍ୱଶୁର—One's mother-in-law
ଶଶୁର ଶାଶୁ **सास ससुर** and father-in-law.

ଶାଶ୍ୱତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶଶ୍ୱତ୍=ସର୍ବଦା+ଭବ ଅର୍ଥରେ ଅ)—ନିତ୍ୟ;
Śāśwata ସନାତନ; ଚିରସ୍ଥାୟୀ—Eternal; perpetual;
(ଶାଶ୍ୱତ—ଅନ୍ୟରୂପ—ପ୍ରକୃତିବାଦ) existing for eternity.
(ଶାଶ୍ୱତା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଏହା ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ବିଶେଷଣରୂପେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।] ବ—୧ । ଭଗବାନ୍; ଈଶ୍ୱର—1. God. ୨। ବେଦବ୍ୟାସ ମୁନି—2. Sage Bedabyāsa. ୩। ଶିବ—3. Śiba. ୪। ସ୍ୱର୍ଗ (ହି. ଶ)—4, Heaven. ୫। ଅନନ୍ତାକାଶ (ହି. ଶ)—5. The sky; the heavens.

ଶାଶ୍ୱତିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶଶ୍ୱତ+ଭବାର୍ଥେ ଇକ)—ଶାଶ୍ୱତ (ଦେଖ)
Śāśwatika Śāśwata (See)
(ଶାଶ୍ୱତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶାଶ୍ୱତୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶାଶ୍ୱତ+ଈ)—ଶାଶ୍ୱତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Femi-
Śāśwatī nine of Śāśwata. ବ—ପୃଥିବୀ (ସଂ. ଶ)—The earth.

ଶାଶ୍ୱୁଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶଶ୍ୱୁଳୀ=ମାଂସ+ଭକ୍ଷଣାର୍ଥେ ଅ; କ୍ରିୟାତନ)—
Śāshkula ୧ । ମାଂସାହାରୀ (ହି. ଶ)—1. Meat-eating.
(ଶାଶ୍ୱୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) carnivorous. ୨ । ମତ୍ସ୍ୟ ବା ମାଂସାହାରୀ—2. Eating flesh or fish (Apte).

ଶାସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ – ୧ । ଶାସନ କରିବା—1. To rule; to
Śās (root) govern. ୨ । ଦମନ କରିବା—2. To restrain. ୩। ଆଜ୍ଞା ବା ଆଦେଶ ଦେବା—3. To order; to command; to decree. ୪। ଉପଦେଶ ଦେବା—4. To advise. ୫। ଶିକ୍ଷା ଦେବା; ତାଲିମ୍ କରିବା—5. To teach; to train; to instruct (Apte). ୬। କହିବା; ଜଣାଇବା—6. To tell; to communicate; to inform (Apte). ୭। ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା; ଆଇନ୍ କରିବା—7. To enact.

୮ । ଦଣ୍ଡ ଦେବା—8. To punish; to chastise. ୯ । ଇଚ୍ଛା କରିବା—9. To wish; to desire (Apte). ୧୦ । ଗୋଦିବା; ବଶ କରିବା—10. To tame; to subdue (Apte).

ଶାସ—ସଂ. ବି (ଶାସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ) (ବୈଦିକ)—୧ । ଶାସନ—
Śāsa 1. Rule. ୨ । ସ୍ତବ; ସ୍ତୁତି (ହି. ଶ)—2. Hymn; praise.

ଶାସକ—ସଂ.ବି ଓ ବିଣ ପୁଂ(ଶାସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଶାସନକର୍ତ୍ତା—
Śāsaka 1. Ruler; administrator. ୨ । ଉପଦେଷ୍ଟା—(ଶାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Advisor. ୩ । ଦମନକାରୀ—3. Restrainer; checker. ୪ । ଦଣ୍ଡଦାତା—4. Punisher; chastiser.

ଶାସନ—ସଂ. ବି (ଶାସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଅଜ୍ଞା; ଆଦେଶ—
Śāsana 1. Order; command. ୨ । ଉପଦେଶ—2. Advice. ୩ । (+କରଣ. ଅନ) ଅନୁଶାସନ; ସନନ—3. Sanad; edict. ୪ । (+ଭାବ. ଅନ) ଦମନ—4. Restraining. ୫ । (+କରଣ. ଅନ) ଅଜ୍ଞାପତ୍ରିକା; ଲିଖିତପତ୍ର; ଆଦେଶପତ୍ର—5. Written order; precept. ୬ । କୂଟ ଲିଖିତ; ଠାରରେ ଲେଖା—6. A cypher writing. ୭ । (+ଭାବ. ଅନ) ରାଜ୍ୟ ପାଳନ (ଯଥା—ଦୋଷୀକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷକୁ ରକ୍ଷା କରିବା, ପ୍ରଜାଙ୍କ ସୁଖସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା ଆଦି)—7. Administration; ruling of a kingdom. ୮ । (+ଭାବ. ଅନ) ପ୍ରତିପାଳନ—8. Governance; bringing up. ୯ । (+କର୍ମ. ଅନ) ରାଜଦତ୍ତ ଭୂମି—9. Land given by a king. ୧୦ । ଶାସ୍ତ୍ର; ଦେବତା ବା ମୁନି ପ୍ରଣୀତ ଗ୍ରନ୍ଥ—10. Scriptures. ୧୧ । ଆଇନ୍; ବିଧି—11. Rule; law. ୧୨ । (+ଭାବ. ଅନ) ବଶରେ ରଖିବା (ହି. ଶ)—12. Keeping under control. ୧୩ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିଗ୍ରହ (ହି. ଶ)—13. Controlling one's organs. ୧୪ । ନିୟନ୍ତ୍ରଣ (ହି. ଶ)—14. Controlling. ୧୫ । (+କରଣ. ଅନ)
ଶାସନ ଦଣ୍ଡ—15. Punishment. ଦେ. ବି—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ
ବ୍ରହ୍ମୋତ୍ତର ଗାଁ ସନନଦ୍ୱାରା ଦିଆ ଯାଇଥିବା ନିଷ୍କର ଭୂମି ସମ୍ବଳିତ ଗ୍ରାମ—A village consisting of lands given to Brāhmaṇas free of revenue. [ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା । ତତ୍ପରେ ଉତ୍କଳର ପ୍ରଥମ ହିନ୍ଦୁ ରାଜା ଜନମେଜୟ ଓ ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯଯାତିକେଶରୀ ଆଦି ରାଜାମାନେ ଉତ୍କଳରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ହ୍ରାସ ଓ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଯଯାତିକେଶରୀ (ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୫ମ ଶତାବ୍ଦୀ) ସତ୍‌କର୍ମଶୀଳ ଓ ସଦାଚାରୀ ଦଶ ସହସ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ (କନୌଜ)ରୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣି ତତ୍କାଳୀନ ରାଜଧାନୀ ଯାଜପୁରଠାରେ ଗୋଟିଏ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞର ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲେ ଓ ନବାଗତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ନିଷ୍କର ଭୂମି ଦାନ କରି ଯାଜପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ 'ଶାସନ'ମାନ ବସାଇଲେ । ତାଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ କେଶରୀ ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ (ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ), ଗଙ୍ଗବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ (ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ) ଓ ଭୋଇବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଓ ସର୍ବତ୍ର ଜିଲ୍ଲାରେ (ବିଶେଷତଃ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଗନାରେ) ଏହିପରି ନିଷ୍କର ଭୂମି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଦାନ କରି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉପନିବେଶମାନ ବସାଇବାର ସୂତ୍ରପାତ କଲେ । ପେଉଁ ତାମ୍ରପତ୍ରାନୁଶାସନ (ତମ୍ବା ପଟା ସନନ) ମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ରାଜାମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ନିଷ୍କର ଭୂମିମାନ ଦାନ କରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନମାନ ବସାଇଥିଲେ, ସେହି ଶାସନ-ଫଳମାନ କେତେକ ମିଳିଅଛି ଓ ଉକ୍ତ ପତ୍ରମାନଙ୍କରୁ ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଓ ଅକ୍ଷରର ପରିଚୟ ମିଳେ । ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବାସ କରୁଥିଲେ ଓ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପ୍ରଭାବରୁ ଅଶ୍ରଦ୍ଧାଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ ସେହିମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପଣ୍ଡା, ପଡ଼ିଆଣ୍ଡ, ପଳିଆଣ୍ଡ, ସାରୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣରୂପେ ଗଣ୍ୟ ହେଲେ । ଏମାନଙ୍କୁ ଲୌକିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଯାଏ । ପେଉଁମାନେ କାନ୍ୟକୁବ୍ଜରୁ ଅଗତ ହୋଇ 'ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ'ମାନଙ୍କରେ ଉପନିବେଶ କଲେ, ସେମାନଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀର ଶାସନୀ ବା ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣରୂପେ ପରିଚିତ । ପେଉଁମାନେ ମାସ୍ତାନ ବା ବଳଭଦ୍ରଗୋଷ୍ଠୀ ବ୍ରାହ୍ମଣରୂପେ ପରିଚିତ ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଥିବା କେତେକ ଐତିହାସିକ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଓ ନବାଗତ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲେ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ବୈଦିକ ଓ ଲୌକିକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରହିଲା । ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ପୁରୀର ବଡ଼ଦେଉଳ ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଦେଉଳରେ ପୂଜାରୀରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ମାସ୍ତାନ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଉପାଧି ଶୂଦ୍ରୋଚିତ (ଯଥା—ସାହୁ, ପଧାନ, ସ୍ୱାଇଁ, ମହାନ୍ତି) ଅଛି ଓ ସେମାନେ ଅନେକସ୍ଥଳେ ଶୂଦ୍ରୋଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ (ଯଥା—ହଳ କରିବା, ପିଜା ଖାଇବା) କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ଭୂମିଦାନକାରୀ ରାଜାମାନଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନମାନଙ୍କର ନାମ ହୋଇଅଛି [ଯଥା—ଖାଇନରସିଂହ ପୁର (ନରସିଂହଦେବଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ); ଖାର ପ୍ରତାପପୁର, ପ୍ରତାପ ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର, ପ୍ରତାପ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁର, ବାସୁଦେଇପୁର, ଖାର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁର, ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁର, ବିଜେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁର, ବିଶ୍ୱନାଥପୁର, ଖାର ଗୋବିନ୍ଦପୁର, ବିଷ୍ଣୁ ଚକ୍ରଧରପୁର, ଖାର ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର, ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର, ମଲ୍ଲୁନପୁର] । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ପୁରୀ

ଜିଲ୍ଲାର ବ୍ରହ୍ମାଙ୍ଗ ପ୍ରଗନ୍ନାରେ ୧୦ ଶାସନ ଓ ଲମ୍ବେଇ ପ୍ରଗନ୍ନାରେ ୬ ଶାସନ ଅଛି । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନମାନଙ୍କୁ ରାଜାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ବର୍ତ୍ତୀମାନେ ବସାଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ କରଚାଡ଼ି ବୋଲାଯାଏ (ଯଥା—ଜଗନ୍ନାଥ ବିଦ୍ୟାଧରପୁର, ଦାମୋଦରପୁର) । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ବ୍ରହ୍ମାଙ୍ଗ ଓ ଲମ୍ବେଇ ପ୍ରଗନ୍ନାରେ ୧୬ ଶାସନ ଓ ୩୬ କରଚାଡ଼ି ଅଛି । ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍ଗ ଶାସନମାନଙ୍କର ଗ୍ରାମ-ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ଭାରତ-ବର୍ଷର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମାଜ (Village Community) ର ସାକ୍ଷୀରୂପେ ଅଦ୍ୟାବଧି ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ 'ଶାସନ' ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ-ସମାଜ-ସଂଘ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଗ୍ରାମବାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ 'ମହାଜନ' ବୋଲାଯାଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣେତର ବ୍ୟକ୍ତି 'ମହାଜନ' ଉପାଧି ବା ଅଧିକାର ପାଇବାର ହକ୍‌ଦାର ନୁହନ୍ତି ଓ ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ସେବକ (ଯଥା—ଧୋବା, ଭଣ୍ଡାର, କମାର, କୁମ୍ଭାର, ପଣ୍ଡା, ନାହାକ ଓ ବଜନ୍ତ୍ରୀ)ମାନେ ଜାଗିର ଭୋଗ କରି ଗ୍ରାମର 'ମହାଜନ'ମାନଙ୍କ ସେବା କରୁଥିଲେ । ଗ୍ରାମର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଦେବତା ଓ ତାଙ୍କ ତଳେ ଥିବା ଭୂମି ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମବାସୀ (ମହାଜନ)ମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ବା କୋଠ ସମ୍ପତ୍ତି । ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ଭୂମିରେ ଓ ଦେବତାଙ୍କ ଉପରେ ଗ୍ରାମବାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ (ମହାଜନ)ମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଥିଲା । ଗ୍ରାମର ଦଣ୍ଡ, ଦେଉଳ, କୋଠ, ହକରା ଆଦିରେ କେବଳ ମାତ୍ର ମହାଜନମାନଙ୍କ ଅଧିକାର ଥିଲା । ଏହି 'ଶାସନବାସୀ' ଅନେକ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଯଜ୍ଞକାରୀ ଭାରତ-ବିଖ୍ୟାତ ହୋଇଥିଲେ । ନୃସିଂହ ବାଜପେୟୀଙ୍କ ରଚିତ ସ୍ମୃତି ଅଦ୍ୟାବଧି ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଅଛି । ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଆକବରଙ୍କ ସଭାରେ ଗୁଣି ସ୍ୱଏଗୁରୁ ଓ ବଣି ପାଡ଼ୁଣି ବିଶେଷ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖାଇ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଥିଲେ ।

କେତେକ ମତ ଦୋଷର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ରାଜାମାନେ ସମ୍ମାନିତ କରି 'କୁଳୀନ' କରିଥିଲେ ଓ ସେମାନେ ସାମନ୍ତ, ଛଟ୍ଟମିଶ୍ର ଅଙ୍କ ଧାରଣ କରି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାସନବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ମାନ ପାଉ ହେଉଅଛନ୍ତି ।

ସୁଖଜିଲ୍ଲାର ଏହି ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୪ ଗୋଟି ବଂଶ ପ୍ରଧାନ ।

ଯଥା :—

ଜନ ସାଆନ୍ତ—ଉତ୍ତୁକା କରପଦାର
ବସ୍ତ୍ରସ ସାଆନ୍ତ—ସାର ନରସିଂହପୁରର
ବାଜପେୟୀ ସାଆନ୍ତ—ବିଶ୍ୱନାଥପୁରର
ସୁଆହିଆ (ଗୋଆବେଯ) ସାଆନ୍ତ—ହରେକୃଷ୍ଣପୁରର ।

ସୁଖ ଜିଲ୍ଲାର ଶାସନମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉପରି-ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ରଥ କାବ୍ୟତୀର୍ଥ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସନ୍ଦର୍ଭ ଦେଇ-ଅଛନ୍ତି—ଶାସନ ଶବ୍ଦର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଅର୍ଥ ଅଛି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥ 'ରାଜଦତ୍ତ ଭୂମି' । ଏହି ଶାସନ ଗୁଡ଼ିକ ପୂର୍ବକାଳରେ ଉତ୍କଳର ରାଜା ବା ରାଜାଙ୍କ ପାଖ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଶାସନ ତତ୍‌କାଳୀନ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଗଙ୍ଗବଂଶୀୟ ଅନଙ୍ଗ ଭୀମଦେବ (ସିଂହାସନାରୋହଣ ୧୧୯୯ ଖ୍ରୀ: ମୃତ୍ୟୁ ୧୨୨୩)ଯୁଦ୍ଧସ୍ଥଳରେ ଅଳ୍ପାଭସାରରେ ବହୁହତ୍ୟା କରିଥିବାରୁ ତଜ୍ଜନିତ ପାପରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ସକାଶେ ୪୫୦ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ ବସାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବିସ୍ତର ଭୂମି ଦାନ କରିଥିଲେ; ତନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକର ବର୍ତ୍ତମାନ ନାମ ବାଛି ବାହାର କରିବା ଦୁଷ୍କର । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶାସନ ବୋଲିଲେ ସୁଦ୍ଧ ଜିଲ୍ଲାର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ ବୋଲି ବୁଝାଯାଏ । ସୁଦ୍ଧ ଜିଲ୍ଲାର ଉକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକାଂଶ ଗୋଇ ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ-ଅଛି । କେବଳ ୧୪୪୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜା କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ପୁରୀ ନିକଟରେ ନିଜ ନାମାନୁସାରେ କପିଳେଶ୍ୱରପୁର ଶାସନ ବସାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବିସ୍ତର ଜମିବାଡ଼ି ଦାନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଉକ୍ତ ରାଜା ମଧ୍ୟ ୧୪୫୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଶ୍ରୀଦାମୋଦରପୁର ନାମକ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ ପୁରୀ ନିକଟରେ ବସାଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ କପିଳେଶ୍ୱର ପୁରରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ ପ୍ରଣେତା ଭକ୍ତକବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଦାମୋଦରପୁର ଶାସନ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ପଣ୍ଡିତ ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର କାବ୍ୟକଣ୍ଠଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଅଟେ । କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ଜନୈକ ମନ୍ତ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାପାତ୍ର କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଗୋପୀନାଥପୁର ଶାସନ ବସାଇ ସେଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବ (ଖ୍ରୀ.୧୪୯୫—୧୫୩୬) ପୁରୀରେ ସାରପ୍ରତାପପୁର ଶାସନ ଏବଂ ବାଲିଘାଟଣା ନିକଟ-ବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରତାପ ଶାସନ ବସାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବିସ୍ତର ଭୂମି ଦାନ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ସାରପ୍ରତାପପୁର ଶାସନରେ ପୈଶାଚୀ ଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣ "ପ୍ରାକୃତସର୍ବସ୍ୱ" ପ୍ରଣେତା ମାର୍କଣ୍ଡେୟ କବୀନ୍ଦ୍ର ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ତତ୍‌ପ୍ରଣୀତ ପୁସ୍ତକରେ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଦେବ ସାରପ୍ରତାପପୁର ଶାସନ ବସାଇ ଥିବା କଥା ଲେଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।

\+ \+ \+ \+

୧୫୬୮ରୁ ୧୭୫୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚୌରବଂଶୀୟ ରାଜା-ମାନେ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଏହି ବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ୧୫୬୮ରୁ ୧୬୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୩୨ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ପୁରୀ ନିକଟରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁର (ଦୁଇ ଖଣ୍ଡୀ); 'ସାର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁର' (ଚାରି ଖଣ୍ଡୀ), 'ପ୍ରତାପ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁର' (ପାଟେଲ), ବଡ଼ଜେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର (କୋରଙ୍ଗା) ଓ 'ଉଦୟପୁରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁର'; ଏହିପରି ନଅ ଶାସନ ବସାଇ ଥିବାର ଜନଶ୍ରୁତି ଅଛି । ଏ ରାଜାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ଦାସ ବିଦ୍ୟାଧର 'ଦାସ ବିଦ୍ୟାଧର ପୁର'

ଶାସନ ଏବଂ ଛକି ବିଦ୍ୟାଧର 'ରାଘୁ ଚକ୍ରଧର ପୁର' ଶାସନ ବସାଇଥିଲେ ।

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅଟନ୍ତି । ସେ ଖ୍ରୀ. ୧୬୦୦ରୁ ୧୬୨୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୨୨ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି-ଥିଲେ । ଏ ରାଜା ସ୍ୱର ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର, ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ପୁର ଶାସନଦ୍ୱୟ ବସାଇଥିଲେ । ତଦନନ୍ତର ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ନରସିଂହ ଦେବ ଖ୍ରୀ. ୧୬୨୨ରୁ ୧୬୪୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଏ ରାଜା ସ୍ୱର ନରସିଂହପୁର ଶାସନ ବସାଇଲେ ।

ଏହି ସମୟରୁ ଶାସନମାନଙ୍କରେ ସାମନ୍ତ, ଭଟ୍ଟମିଶ୍ର ଓ ବୈଦିକ, ଏପରି ୩ଶ୍ରେଣୀର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅନୁସାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଜମିବାଡ଼ି ଦାନ ପାଇଲେ ଏବଂ ଗ୍ରାମର ମୁଖ୍ୟ ସାମନ୍ତ ଦାନାଧକ୍ଷ ହେଲେ । ଏହିପରି ୧୬୨୨ ଖ୍ରୀ.ରୁ ପୁରୀରେ କୌଳୀନ୍ୟ ପ୍ରଥା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା । ପୂର୍ବରେ ଶାସନମାନଙ୍କରେ ଟଙ୍କି ଖଜଣା ନ ଥିଲା । ଏହି ନରସିଂହ ଦେବ ଶାସନମାନଙ୍କରେ ଟଙ୍କି ବସାଇଲେ । ଏ ରାଜାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ କଣ୍ଟାଇ ବିଦ୍ୟାଧର ପୁର, ରାଜାଙ୍କ ସାନଭାଇ ବିଶ୍ୱନାଥ ରାଘୁ, ବିଶ୍ୱନାଥପୁର ଶାସନ ବସାଇଲେ ।

ତତ୍ପରେ ନରସିଂହ ଦେବଙ୍କ ଭାଇ ବଳଭଦ୍ର ଦେବ ୧୬୪୬ରୁ ୧୬୫୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କଲେ । ଏ ରାଜା ପୁରୀରେ ସ୍ୱର ବଳଭଦ୍ରପୁର ଶାସନ ବସାଇଲେ । ଏହି ଶାସନରେ ମଧ୍ୟ ବସ୍ତ୍ରସ ସାମନ୍ତ ଦାନାଧକ୍ଷ । ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ ୧୬୫୫ ରୁ ୧୬୯୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କଲେ । ଏ ରାଜା ଉତ୍ତମନ୍ତ ବରପଦାଠାରେ ଶ୍ରୀମୁକୁନ୍ଦପୁର ଶାସନ ଦାନ କରି ନନ୍ଦ ସାମନ୍ତଙ୍କୁ ଦାନାଧକ୍ଷ କଲେ ।

\+ + + +

ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ଜନୈକ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ବିଦ୍ୟାଧର ଖ୍ରୀ. ୧୫୩୪ ରୁ ୧୫୪୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରି ସ୍ୱର ଗୋବିନ୍ଦପୁର ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ବସାଇଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ୱର-ଗୋବିନ୍ଦପୁର ପୋଖରୀ ଖୋଳାଇ ଥିଲେ ।

× × × ×

ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ବିଦ୍ୟାଧର ଦେବ ଖ୍ରୀ.୧୬୯୩ରୁ ୧୭୨୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କଲେ । ଏ ରାଜାଙ୍କ ଅମଳରେ ମୋଗଲମାନେ ଆସି କଟକ ଦଖଲ କରିବାରୁ ମୋଗଲଦୌରାତ୍ମ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ବିଦ୍ୟାଧରଦେବଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ହରିକୃଷ୍ଣଦେବ ଖ୍ରୀ.୧୭୨୦ରୁ ୧୭୨୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କଲେ । ଏ ରାଜା ୧୭୨୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପୁରୀ ନିକଟରେ ସ୍ୱର ହରିକୃଷ୍ଣପୁର ଶାସନ ବସାଇ ଗୋଅଣ୍ଡେସ୍ୱ (ଗୁଅଣ୍ଡେଅ) ନାମକ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ ସାମନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ଏହି ଶାସନରେ ବହୁତ ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ମଧ୍ୟରେ ଗଦାଧରଦେବଭଟ୍ଟନାମକ ସ୍ମୃତି ପ୍ରଣେତା ଏବଂ ଶାସନର ପ୍ରଥମ ଦାନାଧକ୍ଷ ରାଜଗୁରୁ ଗଦାଧର ମହାପାତ୍ର ଏବଂ ଅଷ୍ଟାଦଶ ବିଦ୍ୟାରେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଣେତା ବାସୁଦେବ ରଥ, ସୂର୍ଯ୍ୟଶତକ ରଚୟିତା ପଣ୍ଡିତ ଗୋପୀନାଥ ମିଶ୍ର ଓ ଅଶୁଦ୍ଧସ୍ମୃତ ଦିବ ପଣ୍ଡିତ ବିଷ୍ଣୁ ରଥ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଶେଷ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ସେନାପତି ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ଏହି ଶାସନରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ରାଜା ହରିକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୁତ୍ର ଗୋପୀନାଥ ଦେବ ୧୭୨୫ରୁ ୧୭୩୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୭ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କଲେ । ଏହାଙ୍କ ସମୟରେ ଏହାଙ୍କର ଜଣେ ଭାଇ ଭ୍ରମରବର ରାଉତରାୟ ଗୋପୀନାଥ ଦେବଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ପୁରୀ ଅଠରନଳା ପାଖରେ ଗୋପୀନାଥପୁର ବା ରାଉତରାୟପୁର ଶାସନ ବସାଇଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର ସ୍ୱରକେଶରୀ ଦେବ ସ୍ୱରକେଶରୀପୁର ଶାସନ ବସାଇ ଥିଲେ ।

ତଦନନ୍ତର ଭୋଇ ବଂଶର ଶେଷ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶା ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହେଲା ଏବଂ ସେହି ଦିନଠାରୁ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପୁରୀ ବାଲିସାହି ପୁରୁଣା ନଅଇଠାରେ ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଙ୍କ ସେବାପୂଜା ରୁଟିବା ସକାଶେ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ମାଲିକାନାପୂର୍ବେ ମାସକୁ ୨୩୩୩ ଟଙ୍କା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କଠାରୁ ପାଇଲେ ।

ଏ ଭଳି ମୋଟାମୋଟି ଶାସନମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ସମୟ ନିରୂପଣ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଶାସନମାନଙ୍କର ନାମ ତଳରେ ଦିଆଯାଇ ହେଲା—

ରାଜାଙ୍କଶାସନମାନ ।

୧ । ସ୍ୱରହରିକୃଷ୍ଣପୁର ।
୨ । ସ୍ୱରବଳଭଦ୍ରପୁର ।
୩ । ସ୍ୱରନରସିଂହପୁର—(ବିଶିଷ୍ଟ ତାର୍କିକ ପଣ୍ଡିତ ବିଶ୍ୱନାଥ ଭଟ୍ଟଯୋଷି ଓ ଉଷା ଅନିରୁଦ୍ଧ ନାଟକ ପ୍ରଣେତା ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ।)
୪ । ବିଶ୍ୱନାଥପୁର—ବିଶିଷ୍ଟ ବାଜପେୟୀ ସାମନ୍ତଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ।
୫ । ସ୍ୱରକେଶରୀପୁର ।
୬ । ସ୍ୱରପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର ।
୭ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ।
୮ । ସ୍ୱରାମ୍ବରପୁର ।
୯ । ବାସୁଦେବପୁର ।
୧୦ । ଦାମୋଦରପୁର ।
୧୧ । ରାଘୁଚକ୍ରଧରପୁର ।
୧୨ । ସ୍ୱରପ୍ରତାପପୁର ।
୧୩ । ପ୍ରତାପପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର ।
୧୪ । ଜଗନ୍ନାଥବିଦ୍ୟାଧରପୁର (ବିଦ୍ୱାନ ଜଗନ୍ନାଥ ବିଦ୍ୟାଧର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓ ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ତର୍କସାଂଖ୍ୟନ୍ୟାୟୁକ୍ତାର୍ଥ ଏବଂ ପଣ୍ଡିତ ଚିନ୍ତାମଣି

ତର୍କବାଚସ୍ପତି, ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ତର୍କପଞ୍ଚାନନ, ପଣ୍ଡିତପ୍ରବର ଦୀନବନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ।)

୧୫ । ପ୍ରତାପରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ।

୧୬ । ବଡ଼ଇବଦ୍ୟାଧରପୁର ।

୧୭ । ବାସବଦ୍ୟାଧରପୁର ।

୧୮ । ଗୀତଗୋବିନ୍ଦପୁର ।

୧୯ । ଶ୍ରୀମଦାସପୁର ।

୨୦ । ଗଙ୍ଗାନାରାୟଣପୁର ।

୨୧ । ବିଜେରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ।

୨୨ । ମାଳତୀପାଟପୁର ।

୨୩ । ଗୋମଯାଜିପୁର ।

୨୪ । କପିଳେଶ୍ୱରପୁର ।

୨୫ । ଜୁଇସମୁଣ୍ଡୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ।

୨୬ । ଗୋକୁଳପୁର ।

୨୭ । କାଶୀଦାସହରପୁର ।

୨୮ । କାଶୀଜଗନ୍ନାଥପୁର (କୋରୁଅ)

୨୯ । ଭୁଇଁପୁର (ଭୁଇଁପୁର)

୩୦ । ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର } । ପ୍ର ।
୩୧ । ଦେବପୁର } ଲେମ୍ବେଇ

୩୨ । ଶ୍ରୀମୁକୁନ୍ଦପୁର, ପ୍ରଃ ସିରେଇ—(ପଣ୍ଡିତପ୍ରବର ଋଷି-ପ୍ରତିମ ସାମନ୍ତ ବିଶ୍ୱନାଥ ବ୍ରହ୍ମା ଏହି ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ୧୦୮ ବର୍ଷ ପରମାୟୁ ଭୋଗକରି ଏକ ଲକ୍ଷ ଗାୟତ୍ରୀ ଜପ ଓ ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ । ଏହା ନିଜ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଗ୍ରାମ ।)

୩୩ । ଲଳିତାପାଟପୁର । (ସିରେଇ)

୩୪ । ସରିତଆ ସାରକିଶୋରପୁର ,,

୩୫ । ମୈନ୍ଦୀ ହିଲ୍ଲୋଚନପୁର ।

୩୬ । ସତ୍ୟଭାମାପାଟପୁର ।

୩୭ । ମାଣିବନ୍ଧା ପାଟପୁର । (ପାଣ୍ଡରଗଡ଼ ଖୋର୍ଦ୍ଧା)

୩୮ । ମୁକୁନ୍ଦପୁର । ,,

୩୯ । ଜଗନ୍ନାଥପୁର ,,

୪୦ । ମାଣିକଗୋପବନ୍ଧୁହିପୁର । ,,

୪୧ । ଇଚ୍ଛାପୁର । ,,

୪୨ । ବଡ଼ଗୋଷ୍ଠୀଆ ଗୋପୀନାଥପୁର । ,,

୪୩ । ଅଚ୍ୟୁତରାଜପୁର । (ବାଣପୁର ଖୋର୍ଦ୍ଧା)

୪୪ । ଭୁଶଡ଼ିଆ ଜଗନ୍ନାଥପୁର ,,

୪୫ । ଗୋପାଳପୁର ,,

୪୬ । ସାମନ୍ତରାୟପୁର ,,

୪୭ । ଜୀବନଦେଇପୁର ,,

୪୮ । ଗଙ୍ଗାଧରପୁର ।

୪୯ । ଛୋଟରାୟପୁର ।

୫୦ । ଶ୍ରୀନିବାସପୁର ।

୫୧ । ବସନ୍ତପୁର ।

"ଦେବ" ସଙ୍ଗକ ଶାସନମାନ ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା, ପାଟ ଓ ଦେଇ ସଂଜ୍ଞକ ରାଣୀଙ୍କଦ୍ୱାରା, (ରାୟ) ସଂଜ୍ଞକ ରାଜାଙ୍କ ଜନିଷ୍ଠ ଭାଇଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଓ ବିଦ୍ୟାଧର ସଙ୍ଗକ ବିଜ୍ଞ ବା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ଅନୁମିତ ହୁଏ ।

ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରାଜପୂଜ୍ୟ ଉପରଲିଖିତ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନମାନଙ୍କ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଉତ୍କଳରାଜବଂଶଧର ପୃଥ୍ୱୀ ରାଜପତିମହାରାଜଙ୍କ ରାଜନଦରବାରରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପୁଷ୍ୟାଭିଷେକ ପରବଦିନ ରାଜାଭିଷେକ ଦିବସରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣୌପବୀତ ଓ ନାରିକେଳ ଦେଇ ଆସନ୍ତି । ରାଜା ରାଜବେଶରେ ସିଂହାସନରେ ବସି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଆସନ ଦିଅନ୍ତି । ତତ୍ପରେ ଶାସନମାନଙ୍କର ନାମ ଡକାଯାଏ । ଘୋଷଣା ପରେ ଘୋଷିତ ଶାସନର ବ୍ରାହ୍ମଣ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଉପଢୌକାଦି ସମର୍ପଣ କରନ୍ତି । ତତ୍ପରେ ରାଜା ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାନଙ୍କୁ ୩ ଥର ପରକ୍ରମା କରି ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ କରନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନିଜେ ଆଣିଥିବା ଦଳଦିଆ ଗୁଡ଼ୁଳ ଧରି ଆଶୀ-ର୍ବାଦମନ୍ତ୍ର ପାଠକରି ପ୍ରଧାନୀଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଉକ୍ତ ଗୁଡ଼ୁଳ ଦିଅନ୍ତି । ପ୍ରଧାନୀ ରାଜଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ଗୁଡ଼ୁଳ ନେଇ ଦିଏ । ରାଜ-ଗୁରୁମାନେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଗୁଡ଼ୁଳ ରାଜାଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଦେଇ ପରିକ୍ରମା କରନ୍ତି । ତତ୍ପରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ପଦରଜ ରାଜାଙ୍କୁ ଲାଗି କରାଯାଏ, ବ୍ରାହ୍ମଣଭୋଜନ ହୁଏ ଓ ଶାସନ-ଦ୍ୱାର ଦକ୍ଷିଣା ଓ ଗ୍ରାମ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀଙ୍କ ସମର୍ପଣ ପାଇଁ ଶ୍ରୀମହାପ୍ରସାଦ ଦିଆଯାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବିଦାୟ କରା-ଯାଏ ।

ଯାଜପୁରରେ କେଶରୀବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗୁଡ଼ିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ଅଛି । କେଶରୀବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୬ଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀଠାରୁ ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ବଂଶର ଯଯାତିକେଶରୀ (ଖ୍ରୀ ୫୫୨ରେ ସିଂହାସନାରୋହଣ) ଯାଜପୁରରେ ଯଜ୍ଞ କରି କାନ୍ୟକୁବ୍ଜରୁ ଦଶ ସହସ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆଣି ଯାଜପୁର ଓ ପୁରୀରେ ବହୁ ଭୂମି ଦାନ କରି ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନମାନ ବସାଇଥିଲେ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଉକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନମାନଙ୍କ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ଦୁଷ୍କର ଅଟେ ।]

ଶାସନ କରିବା—ଦେ.କ—୧ । ଆୟତ୍ତ କରିବା—1. To control. Śāsana karibā ୨। ଦମନ କରିବା—2. To subjugate. ଶାସନ କରା ୩ । ଦଣ୍ଡ ଦେବା—3. To punish. ୪ । ରାଜ୍ୟକୁ ନିୟମରେ ଚଳାଇବା—4. To rule a country. ଶାସନ କରନା

ଶାସନ କର୍ତ୍ତା—ସ. ବିଂ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରନ୍ତି— Śāsana karttā 1. Ruler or governer of a country. ୨ । ଦମନକର୍ତ୍ତା—2. Cotroller.

ଶାସନ କୋଠ—ଦେ. ବ—ଶାସନ ମହାଜନ କୋଠ (ଦେଖ)— Śāsana koṭha Śāsana mahājana koṭha (See) ଗରମଜରୁଆ ଆମ

ଶାସନ ତନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ— ଶାସନ ପଦ୍ଧତି (ଦେଖ)
Śāsana tantra Śāsana paddhati (See)

ଶାସନ ଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବ— ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରିବାର ଚିହ୍ନରୂପେ ରାଜାଙ୍କ ଧୃତ ଦଣ୍ଡ ବା ଯଷ୍ଟି—Sceptre.
Śāsana daṇḍa

ଶାସନଧର—ସଂ. ବ. ପୁଂ— ୧ । ଶାସକ—1. A ruler. ୨ । ରାଜଦୂତ 2. Envoy.
Śāsanadhara

ଶାସନ ପତ୍ର—ସଂ. ବ— ୧ । ଅଜ୍ଞାପତ୍ରିକା; ଲିଖିତ ଅଜ୍ଞା; ଦୁଲୁମନାମା— 1. Written order. ୨ । ରାଜାଜ୍ଞା (ଶାସନ ପତ୍ରିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ଧାତୁପତ୍ର ବା ଶିଳା—2. Metal plate or stone on which royal order or edicts are engraved.
Śāsana patra

ଶାସନ ପଦ୍ଧତି—ସଂ. ବ— ରାଜ୍ୟକୁ ଶାସନ କରିବାର ରୀତି—The form of government of a country.
Śāsana paddhati
[ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ; ଶାସନ ରୀତି—ଅନ୍ୟରୂପ]
[ଦ କାଳଭେଦରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନରୂପେ ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରଚଳିତ ହୁଏ । ଅନେକ ପ୍ରକାର ଶାସନ ପଦ୍ଧତି (ଶାସନତନ୍ତ୍ର) ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା—
ଇଚ୍ଛା ତନ୍ତ୍ର ବା ସ୍ୱେଚ୍ଛାମୂଳକ ତନ୍ତ୍ର—ରାଜାଙ୍କ ଅବାରିତ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ରାଜ୍ୟ ଚାଳନ—Absolute monarchy (ପୂର୍ବକାଳର ରୁଷିୟା, ଆଧୁନିକ କାବୁଲ, ପାରସ୍ୟ) । ନିୟମ ତନ୍ତ୍ର-ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟଚାଳନ -Limited monarchy (ଯଥା,ପ୍ରିଶିଆ,ଗ୍ରୀସ୍,ଇଟାଲୀ) । ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର—ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ନିର୍ବାଚିତ ସଭାର ପରାମର୍ଶରେ ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟଚାଳନ-Constitutional monarchy (ଯଥା—ଆଧୁନିକ ଇଂଲଣ୍ଡ ।)
ସାଧାରଣ ତନ୍ତ୍ର—ପ୍ରଜାଙ୍କ ନିର୍ବାଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟ ଶାସନ—Democracy; republican form of Government. (ଯଥା—ଆମେରିକା, ଫ୍ରାନ୍ସ, ଆଧୁନିକ ରୁଷିୟା ।]
ଅମଲା ତନ୍ତ୍ର — ରାଜନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ବା ରାଜପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟ ଶାସନ—Bureaucracy (ଯଥା—ଭାରତବର୍ଷ)
ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ତନ୍ତ୍ର—ରାଜ୍ୟର ଉଚ୍ଚକୁଳୋଦ୍ଭବ ବା ଭୂସ୍ୱାମୀ ବା ବଡ଼ଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ—Oligarchy].

ଶାସନ ବାହକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଶ୍ରୀ ଈ)—୧ । ରାଜାଜ୍ଞାକୁ ଲୋକଙ୍କ ପାଖେ ପହଞ୍ଚାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—1. Herald. ୨ । ରାଜଦୂତ (ହି. ଶ)—2. Ambassador.
Śāsana bāhaka

ଶାସନ ମହାଜନ—ଦେ. ବ—ପୂର୍ବ କାଳର ରାଜପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନର ଅଧିବାସୀ ଓ ଗ୍ରାମର ଭୂସ୍ୱତ୍ୱରେ ଅଧିକାରୀ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ—Proprietor and resident Brahman of a Brahman-village-community.
Śāsana mahājana
ଶାସନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗାଁକା ଶରିକ

ଶାସନ ମହାଜନ କୋଠ—ଦେ. ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନବାସୀ ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ସମସ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଇଜ୍‌ମାଲ ଶାସନ ବ୍ରାହ୍ମଣଦେର ଯୌଥ ସମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତି—Joint property of the whole body of proprietor-Brahmans of a village community. [ଦ—ଗ୍ରାମର ଦେବତା, ଦେଉଳ, ଦେବତାଙ୍କ ଶଯ୍ୟା ଭୂମି, ଗ୍ରାମର ଅନାବାଦୀ, ପୁଷ୍କରିଣୀ ଓ ତହିଁରୁ ଲବ୍ଧ ବସୁମାନ ଶାସନ ମହାଜନ କୋଠ ଅଟେ ।]
Śāsana mahājana kotha
ଗରମଜରୁଆ ଆମ

ଶାସନ ମହାଜନାନ୍—ଦେ. ବ (ବହୁବଚନ)—ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଗଣ—The whole body of resident proprietor-Brahmans of a Brahmana village governed by the village community system.
Śāsana mahājanān
ଶାସନ ଗ୍ରାମର ବ୍ରାହ୍ମଣେରା
ଗ୍ରାମବାସୀ

ଶାସନ ଶିଳା—ସଂ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ)— ଯେଉଁ ଶିଳା ଉପରେ ରାଜାଜ୍ଞା ଖୋଦିତ ହୋଇଥାଏ (ହି. ଶ)—Stone slab containing royal edicts.
Śāsana śilā

ଶାସନହର—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଶାସନ+ହୃଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— ୧ । ଅଜ୍ଞାବାହକ; ବାର୍ତ୍ତାବହ—1. A carrier of orders. ୨ । ରାଜଦୂତ— 2. A royal messenger. ୩ । ପିଅଦା—3. Peon. ୪ । ରାଜାଜ୍ଞା ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—4. Herald.
Śāsanahara
ଶାସନହାରକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଶାସନହାରୀ

ଶାସନା—ସଂ. ବ (ଶାସନ+ଅ)—୧ । ଶାସନ; ଦମନ—1. Controlling. ୨ । ନିୟମାଧୀନତା—2. Discipline.
Śāsanā

ଶାସନାଧୀନ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) — ୧ । ଶାସନର ବଶୀଭୂତ— 1. Subject to rule or order. ୨ । (ଶାସନାଧୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଜ୍ଞାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ; ଅଜ୍ଞାବହ—2. Obedient. (ଶାସନାଧୀନତା—ବ) ୩ । ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ—3. Brought under control.
Śāsanādhīna

ଶାସନାର୍ହ—ସଂ.ବଣ. ପୁଂ— ୧ । ଶାସିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be ruled or restrained. ୨ । ଦଣ୍ଡାର୍ହ— 2. Punishable. (ଶାସନାର୍ହ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Śāsanārha

ଶାସନୀ—ସଂ. ବ—ଲୋକଙ୍କୁ ଧର୍ମ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ (ହି. ଶ)—A religious female preacher.
Śāsanī

ଶାସନୀ ଦେ.ବଣ (ସଂ. ଶାସନ)-ଦାନଆଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନବାସୀ ଶ୍ରୋତ୍ରୀୟ କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ—A high class Brāhmaṇa resident of a Brahman village. [ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ରାଜାମାନେ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଦେଶାନ୍ତରରୁ ଆଣି ଭୂମି ଦାନ ଦେଇ ଏ ଦେଶରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ ବସାଇ ରଖାଇ ଥିଲେ, ସେମାନେ ଏଠାର ପୂର୍ବ ଅଧିବାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଉତ୍ତମ ବିବେଚିତ ହେଉ ଥିବାରୁ ସେହିମାନଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ 'ଶାସନୀ' ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ପରିଚିତ । ଅଧମ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ପଣ୍ଡା, ପନିଅଣ୍ଡ,

ମଡ଼ିଆ ଅବ ନାମରେ ଓ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଅରଣ୍ୟକ (ଝାଡ଼ୁଆ) ବ୍ରାହ୍ମଣରୂପେ ପରିଚିତ ।]

ଶାସନୀଏ—ଦେ. ବ—(ବହୁବଚନ)—ଶାସନୀ ବା କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ-
Śāsanīe ମାନେ—A number of high caste
ଶାସନୀବ୍ରାହ୍ମଣଗଣ Brahmins [ଉ—ପଣ୍ଡା ପିଣ୍ଡା ଚଳନ୍ତି ଗ୍ରାମକାବ୍ରାହ୍ମଣଲୋଗ ବସିଲେ ମଣ୍ଡପେ ଶାସନୀଏ । ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ବସି ଚଲେ ଚଉରେ ପାଟି ଧାଡ଼ି । ଉଭଟ. ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ଳୋକ ।]

ଶାସନୀୟ—ସ. ବିଣ—(ଶାସ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—୧ । ଯାହାକୁ
Śāsanīya ଶାସନ କରାଯାଇ ପାରେ; ଶାସ୍ୟ; ଦମ୍ୟ—1. Cor-
(ଶାସନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) rigible. ୨ । ଶାସନ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Fit to be ruled; controllable. ୩ ।
ଦଣ୍ଡ୍ୟ—3. Punishable; fit to be punished.
୪ । ଶିକ୍ଷଣୀୟ—4. Teachable.

ଶାସିତ—ସ. ବିଣ—(ଶାସ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ କ)—୧ । ଦଣ୍ଡିତ—
Śāsita 1. Punished. ୨ । ଦମିତ—2. Checked;
(ଶାସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) controlled. ୩ । ଶିକ୍ଷିତ—3. Taught.
୪ । ପାଳିତ (ରାଜ୍ୟ)—4. Administred; ruled
over; governed. ସ. ବ—୧ । ପ୍ରଜା (ହି. ଶ)—
1. Subject of a king. ୨ । ନିଗ୍ରହ; ସଂଯମ
(ହି. ଶ)—2. Controlling; ristraint.

ଶାସିତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ଶାସିତୃ ଶବ୍ଦ, ୧ମା. ୧ବ; ଶାସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ
Śasitā ତୃ)—୧ । ରାଜା—1. King. ୨ । ଶାସକ; ଶାସନ-
(ଶାସିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କର୍ତ୍ତା—2. Ruler. ୩ । ଦମନ କର୍ତ୍ତା—
3. Controller. ୪ । ଶିକ୍ଷକ—4. Preceptor-
teacher. ୫ । ଉପଦେଶକ—5. Advisor. ୬ ।
ଦଣ୍ଡ ଦେବାବାଲା ବ୍ୟକ୍ତି—6. Punisher.

ଶାସିତ୍ରୀ—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶାସିତୃ+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ) ୧ । ଶାସିତାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Śāsitrī 1. The feminine of Śāsita. ୨ । ଶାସନ-
କର୍ତ୍ତ୍ରୀ—2. Governess; a female ruler.

ଶାସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ. ଶାସ ଧାତୁ)—୧ । ଶାସନ କରିବା—1.
Śāsibā To rule. [ଉ—ନଭୁ ଶକ୍ତିକାର ଶାସିବ ଦେବାକ ଶାସା ଶାସନକରନା ଦୁଷ୍ଟେ, ଚିନ୍ତାମଣି—ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ।]—୨ ।
ଗାଳି ଦେବା—2 To reprimend

ଶାସୀ—ସ. ବିଣ ଓ ବ. ପୁଂ (ଶାସ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.;
Śāsī ଏଥିର ବ୍ୟବହାର ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ହୁଏ, ଯଥା—
(ଶାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭୁବନ ଶାସୀ)—ଶାସନକାରୀ—Ruling; gov-
erning.

ଶାସ୍ତା—ସ. ବ. ଓ ବିଣ. ପୁଂ (ଶାସ୍ତୃ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ; ଶାସ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତୃ)
Śāstā ୧ । ରାଜା—1 King ୨ । ଶାସକ—2. Ruler.
୩ । ଶିକ୍ଷାଦାତା; ଉପାଧ୍ୟାୟ; ଗୁରୁ—3. Preceptor;
teacher. ୪ । ପରିଚାଳକ—4. A guide; con-
troller. ୫ । ଶାସ୍ତିଦାତା—5. Punisher. ୬ ।
ଶାକ୍ୟସିଂହ; ବୁଦ୍ଧଦେବ—6. The Buddha. ୭ ।
(ଶାସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପିତା (ହି. ଶ)—7. Father.

ଶାସ୍ତି—ସଂ. ବ (ଶାସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ କ୍ତି)—୧ । ଶାସନ; ଦଣ୍ଡ; ନିଗ୍ରହ-
Śāsti 1. Punishment; correction; chastise-
ment. ୨ । ନିୟମ; ବିଧାନ—2. Rule;
discipline. ୩ । ଦମନ; ଶାସନ—
3. Restraining; controlling.

ଶାସ୍ତିଦାତା—ସଂ. ବିଣ ଓ ବ. ପୁଂ (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ)—ଦଣ୍ଡଦାତା;
Śāstidātā ଯେ ଦଣ୍ଡ ଦିଏ—Punisher; chastiser;
ଶାସ୍ତିଦାୟୀ
ଶାସ୍ତିବିଧାୟକ } —ଅନ୍ୟରୂପ one who corrects or
ଶାସ୍ତିବିଧାତା metes out punish-
ment.
ଶାସ୍ତିଦାତ୍ରୀ, ଶାସ୍ତିଦାୟିନୀ
ଶାସ୍ତିବିଧାୟିକା, ଶାସ୍ତିବିଧାତ୍ରୀ } —ସ୍ତ୍ରୀ

ଶାସ୍ତି ଦାନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦଣ୍ଡଦେବା—Punishing;
Śāsti dāna meting out of punishment.

ଶାସ୍ତି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦଣ୍ଡ ଦେବା—
Śāsti debā To punish; to chastise.
ଶାସ୍ତିଦେଓୟା ଶାସ୍ତିଦେନା

ଶାସ୍ତି ବିଧାନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦଣ୍ଡବିଧାନ; ଦଣ୍ଡଦାନ—
Śāsti bidhāna Meting out of punishment.

ଶାସ୍ତି ଯୋଗ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦଣ୍ଡ ପାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ—
Śāsti jogya Deserving punishment; fit to
(ଶାସ୍ୟାର୍ହ—ଅନ୍ୟରୂପ) be punished; punishable.
(ଶାସ୍ତିଯୋଗ୍ୟା, ଶାସ୍ୟାର୍ହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ (ଶାସ୍ ଧାତୁ=ଶାସନ କରିବା+କରଣ ଷ୍ଟ)—୧ । ବେଦ
Śāstra ବେଦ, ସ୍ମୃତି, ପୁରାଣାଦି ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ; ଦେବତା ବା
ମୁନିପ୍ରଣୀତ ଗ୍ରନ୍ଥ—1. Books of revelations;
scripture; sacred lore; books of divine
authority. [ଦ୍—ଯାହା ସତ୍ୟବିଦ୍ୟା ପ୍ରତିପାଦନ କରେ ଓ ପଦ୍ୟାରା ମନୁଷ୍ୟର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ, ଧର୍ମାଧର୍ମ, ନ୍ୟାୟାନ୍ୟାୟ, ବିଧେୟାବିଧେୟ କର୍ମର ଶିକ୍ଷାଲାଭ ହୁଏ ତାହା ଶାସ୍ତ୍ର । ଶାସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଜନସମାଜ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନିୟମରେ ଚଳନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଯଥା—

ଶ୍ରୁତି=ବେଦ; ସ୍ମୃତି=ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରାଦି; ପୁରାଣ—ଦେବତାଦିଙ୍କର ଓ ସୃଷ୍ଟିସ୍ଥିତି ପ୍ରଳୟାଦିର ବୃତ୍ତାନ୍ତ । ବେଦମୂଳକ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୧୮ଟି—

ଶିକ୍ଷା, କଳ୍ପ, ବ୍ୟାକରଣ, ନିରୁକ୍ତ, ଜ୍ୟୋତିଷ, ଛନ୍ଦ, ଋଗ୍‌ବେଦ, ଯଜୁର୍ବେଦ, ସାମବେଦ, ଅଥର୍ବବେଦ, ମୀମାଂସା, ନ୍ୟାୟ, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ପୁରାଣ, ଆୟୁର୍ବେଦ, ଧନୁର୍ବେଦ, ଗାନ୍ଧର୍ବବେଦ, ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର । ଏହି ୧୮ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ୧୮ ବିଦ୍ୟା ବୋଲାଯାଏ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ସବୁ ଧର୍ମ ପୁସ୍ତକ ଶାସ୍ତ୍ର ସଂଜ୍ଞାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।]

୨ । ବିଜ୍ଞାନ; ବୌଦ୍ଧିକ ବିଶିଷ୍ଟ ବିଷୟ ବା ପଦାର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଧାରାବାହିକରୂପେ ସଂଗୃହୀତ ଜ୍ଞାନ (ଯଥା—ପ୍ରାଣିଶାସ୍ତ୍ର, ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର, ବନସ୍ପତିଶାସ୍ତ୍ର)—2. Science. ୩ । (+ଭାବ.

ଶ) ଶାସନ—3. Rule; governance. ୪ । ଆଜ୍ଞା—4. Command.

ଶାସ୍ତ୍ର ଈକ୍ଷା—ବେ. ବିଣ (ସଂ.ଶାସ୍ତ୍ରେକ୍ଷା)—ବେଦ ଯାହାର ଚକ୍ଷୁ—Seeing
Śāstra īkshā through the medium of the Bedas.
(ଉ—ଯେ ଜନୋମସ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ରଈକ୍ଷା, ଯେ ଭାବେ ଭୃଷ୍ଟିକର ଶିକ୍ଷା—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।)

ଶାସ୍ତ୍ର କର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ଶାସ୍ତ୍ରଗ୍ରନ୍ଥର ଲେଖକ; ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣେତା—
Śāstra karttā Author or compiler of sacred books.
ଶାସ୍ତ୍ରକାର
– ଶାସ୍ତ୍ରକାରକ } —ଅନ୍ୟରୂପ
ଶାସ୍ତ୍ରକାରୀ

ଶାସ୍ତ୍ର କହୁଛି—ବେ. (ବାକ୍ୟ)—(ଏହିପରି) ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖାଅଛି—
Śāstra kahuchhi A phrase meaning 'So say the sacred books'; it is enjoined in the sacred books.
[ଶାସ୍ତ୍ରକହେ,ଶାସ୍ତ୍ରକହୁଛି, ଶାସ୍ତ୍ରବୋଲୁଛି, ଶାସ୍ତ୍ରକୁହୁଛି, ଶାସ୍ତ୍ରଲେଖୁଛି]—ଅନ୍ୟରୂପ
ଶାସ୍ତ୍ରବଲେ ଶାସ୍ତ୍ରଲିଖେ ଶାସ୍ତ୍ରକହତୀହି

ଶାସ୍ତ୍ରକୃତ୍—ସ. ବ—(ଶାସ୍ତ୍ର+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ କ୍ୱିପ୍)—୧। ଶାସ୍ତ୍ରକର୍ତ୍ତା—
Śāstrakṛut 1. Author of a sacred book. ୨। ଆଚାର୍ଯ୍ୟ—2. Preceptor. ୩। ଋଷି; ମୁନି—3. A sage.

ଶାସ୍ତ୍ର ଗଣ୍ଡ—ସ.ବ ଓ ବିଣ—(ଶାସ୍ତ୍ର+ଗଣ୍ଡ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସକଳ ଶାସ୍ତ୍ରରୁ
Śāstra gaṇḍa ବହୁ ବହୁ ଉପରଠାଉପର ଭାବରେ ଜାଣେ—(a person) Who knows something superficially of every sacred book; a superficial scholar of the scriptures.

ଶାସ୍ତ୍ର କୋବିଦ—ସ. ବ ଓ ବିଣ. ପୁଂ—(୨ମୀ ତତ୍)—ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧେ
Śāstra kobida ପଣ୍ଡିତ—Learned in the sacred lore.
(ଶାସ୍ତ୍ର କୋବିଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶାସ୍ତ୍ର ଚକ୍ଷୁଃ—ସ. ବ—୧। (ଯାହା ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ଚକ୍ଷୁ ସ୍ୱରୂପ;
Śāstra chakshuḥ ରୂପକ) ବ୍ୟାକରଣ—1. Grammar.
୨। (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶାସ୍ତ୍ର ଅଟେ ଚକ୍ଷୁ ଯାହାର) ପଣ୍ଡିତ; ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A wise or learned person.

ଶାସ୍ତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚା—ସ. ବ—ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଆଲୋଚନା—
Śāstra charchchā Discussion about religious or sacred lore.

ଶାସ୍ତ୍ର ଚାରଣ—ସ. ବିଣ ଓ ବ. ପୁଂ (୨ମୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ (ଦେଖ)—
Śāstra chāraṇa Śāstrajña (see)

ଶାସ୍ତ୍ର ଚିନ୍ତନ—ସ. ବ (୨ମୀ ତତ୍)—ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମାନସିକ
Śāstra chintana ଆଲୋଚନା—Reflections on the sacred books.
(ଶାସ୍ତ୍ରଚିନ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାସ୍ତ୍ର ଜାଲ(ଲ)—ସଂ. ବ (୨ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧। ଶାସ୍ତ୍ରସମୂହ—
Śāstra jāla(la) 1. The body of sacred books.
୨। (ଉପମିତ) ଭୂୟ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର—2. Intricate books on religion.

ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଜାଣିଥିବା—Versed or
Śāstrajña proficient in the sacred lore. ବ ୧।
(ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗଣକ—1. Astrologer. ୨। ଜ୍ୟୋତିଷ
(ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞତା—ବ) ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପଣ୍ଡିତ—2. A person versed in the science of the luminous bodies in the heavens; astronomer.

ଶାସ୍ତ୍ର ଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବ (୨ମୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଜ୍ଞତା—
Śāstra jñāna Knowledge of religious lore.

ଶାସ୍ତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱ—ସଂ. ବ (୨ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ରହସ୍ୟ; ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଥିବା
Śāstra tattwa ଗୂଢ଼ ବିଷୟ—The truths or mysteries propounded in the religious books.

ଶାସ୍ତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ଶାସ୍ତ୍ରର ଗୂଢ଼ ତତ୍ତ୍ୱମାନ ଜାଣେ—
Śāstra tattwajña Versed in the mysteries of relgious science. ସଂ. ବ—୧। ଗଣକ—1. Astrologer. ୨। ଜ୍ୟୋତିଷୀ—2. Astronomer.
(ଶାସ୍ତ୍ରତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ; ଶାସ୍ତ୍ରତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞତା—ବ)

ଶାସ୍ତ୍ରଦର୍ଶୀ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବ. ପୁଂ—ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ (ଦେଖ)
Śāstra darśī Śāstrajña (See)
(ଶାସ୍ତ୍ରଦର୍ଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଶାସ୍ତ୍ରଦର୍ଶିତା—ବ)

ଶାସ୍ତ୍ର ଦୃଷ୍ଟି—ସଂ.ବ—(୨ମୀ ତତ୍) ଶାସ୍ତ୍ରଦିଗରୁ ବିଚାର—Scriptural
Śāstra drushṭi point of view. ସଂ. ବିଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ବହୁବ୍ରୀହି) ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ (ଦେଖ)—Śastrajña (See)

ଶାସ୍ତ୍ରପଢ଼ା ଜ୍ଞାନ—ବେ. ବ—ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମେ;
Śāstra pardhā jñāna ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ—Knowledge derived from reading the Śāstras.
ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ ଶାସ୍ତ୍ରଗ୍ୟାନ

ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଚାର—ସଂ.ତ (୨ଷ୍ଠୀ ତତ)—ସର୍ବସାଧାରଣରେ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନପ୍ରଚାର
Śāstra prachāra Disseminating the truths of the sacred books.

ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣୟନ—ସ. ବ—ଶାସ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିବା—
Śāstra praṇayana Writing of sacred books.

ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣେତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ଶାସ୍ତ୍ର+ପ୍ରଣେତ, ୧ମା ୧ବ)—
Śāstra praṇetā ଶାସ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖକ—Writer or author or compiler of sacred books.
[ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣେତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରସଙ୍ଗ—ସଂ. ବ—(୨ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଚର୍ଚ୍ଚା ବା
Śāstra prasaṅga ଆଲୋଚନା—Discussion or conversation regarding the śāstras.

ଶାସ୍ତ୍ର ବକ୍ତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ଶାସ୍ତ୍ର+ବକ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ, ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ଶାସ୍ତ୍ର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେ—One
Śāstra baktā who explains the texts of the religious books.
[ଶାସ୍ତ୍ର ବକ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶାସ୍ତ୍ର ବର୍ଜ୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ—(ଅସ୍ୱା ତତ୍) — ୧ । (ପୁଂ) ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ—
Śāstra barjjita 1. Devoid of knowledge of the śāstras. ୨ । ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ—2. Against the
(ଶାସ୍ତ୍ରବର୍ଜ୍ଜିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) precepts of the Śāstras.

ଶାସ୍ତ୍ର ବଳ—ସଂ. ବ—୧ । (ରୂପକ) ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ ରୂପ ଶକ୍ତି—
Śāstra bala 1. Power consisting of mastery over religious lore. ୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଭାବ—2. The potency of the sacred books. ୩ । (ମ. ପ. ଲୋ) ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନଜନିତ ଶକ୍ତି—3. Power derived from knowledge of the Śāstras.

ଶାସ୍ତ୍ର ବହିର୍ଭୂତ—ସଂ.ବ—(୫ମୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ର ଲିଖିତ ନିୟମର ବିରୁଦ୍ଧ—
Śāstra bahirbhūta Opposed to the precepts of
[ଶାସ୍ତ୍ର ବିରହିତ, ଶାସ୍ତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ] the śāstras.

ଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍—ସଂ. ବିଣ ଓ ବ ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶାସ୍ତ୍ର + ବିଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ.
Śāstrabid ବ୍ୟୁ)—ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ (ଦେଖ)—Śāstrajña (See)

ଶାସ୍ତ୍ର ବିଧି(ବିଧାନ)—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ
Śāstra bidhi (bidhāna) ନିୟମ—Scriptural precept.

ଶାସ୍ତ୍ର ବିରୋଧ—ସଂ. ବ—୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବିଧିର ଲଙ୍ଘନ—
Śāstra birodha 1. Infringement of the rules of the Śāstras. ୨ । (୭ମୀ ତତ୍) ଅନେକ ଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ମତଭେଦ—2. Difference of opinion regarding a certain matter found in different religious books.

ଶାସ୍ତ୍ର ବିଶାରଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ (ଦେଖ) —
Śāstra bisārada Śāstrajña (see)
(ଶାସ୍ତ୍ର ବିଶାରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶାସ୍ତ୍ର ବିହିତ—ସଂ. ବିଣ—ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ମତ (ଦେଖ)—
Śāstra bihita Śāstra saṅgata (See)

ଶାସ୍ତ୍ର ବୋଧ—ସଂ. ବ—ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ (ଦେଖ)—
Śāstra bodha Śāstrajñāna (See)

ଶାସ୍ତ୍ର ବ୍ୟାଖ୍ୟା—ସଂ. ବ—ଶାସ୍ତ୍ର ଲିଖିତ ବିଷୟମାନ ଶ୍ରୋତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇବା-
Śāstra byākhyā Explaining the tenets of the
(ଶାସ୍ତ୍ର ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) sacred books to the hearers.

ଶାସ୍ତ୍ର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି—ସଂ. ବ—(୭ମୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ର ଜ୍ଞାନରେ ପାରଙ୍ଗମତା—
Śāstra byutpatti Proficiency in the Śāstras.

ଶାସ୍ତ୍ର ମତ—ସଂ. ବ—ଶାସ୍ତ୍ର ଲିଖିତ ମତ—Opinions expressed
Śāstra mata in the sacred books. ବିଣ—ଶାସ୍ତ୍ରସମ୍ମତ
ଦେଖ—Śāstra saṅgata (See)

ଶାସ୍ତ୍ର ମର୍ମ୍ମ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ରର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ—
Śāstra marma The object or substance of the Śāstras.

ଶାସ୍ତ୍ର ମର୍ମ୍ମଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶାସ୍ତ୍ରର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଜ୍ଞାତା—
Śāstra marmajña Versed in the secrets of the
(ଶାସ୍ତ୍ରମର୍ମ୍ମଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ; ଶାସ୍ତ୍ରମର୍ମ୍ମଜ୍ଞତା—ବ) Śāstras.

ଶାସ୍ତ୍ରମୂଳକ—ସଂ. ବିଣ—ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ; ଶାସ୍ତ୍ରଲିଖିତ (ବିଧାନ)
Śāstramūlaka Based on the divine books.

ଶାସ୍ତ୍ର ଶିଳ୍ପୀ—ସଂ. ବିଣ—୧ । କାଶ୍ମୀର ଦେଶ—1. The country
Śāstra śilpī of Kashmere in India ୨ । କାଶ୍ମୀର
ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. An inhabitant of Kashmere. ୩ । ଭୂମି; ଜମି (ହି. ଶ)—
3. Land.

ଶାସ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗ(ମ୍ମ)ତ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଶାସ୍ତ୍ରର ନିୟମସଙ୍ଗତ; ଶାସ୍ତ୍ରାନୁମୋଦିତ
Śāstra saṅga(mma)ta ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—1. Enjoined by or laid down in the divine lore; conformatory to the rules enjoined in the Śāstras; approved by the sacred books. ୨ । ଆଇନ୍ ବା ବିଧି ସଙ୍ଗତ— 2. Lawful.

ଶାସ୍ତ୍ର ସିଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—(ଅସ୍ୱା ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗତ—Established
Śāstra siddha by sacred texts or authority (Apte).

ଶାସ୍ତ୍ରାଧ୍ୟୟନ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥର ପାଠ—
Śāstrādhyāyana Study of divine lore.

ଶାସ୍ତ୍ରାଧ୍ୟାପକ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବ. ପୁଂ—ଯେ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ାନ୍ତି—
Śastrādhyāpaka Teaching the sacred lore.

ଶାସ୍ତ୍ରାଧ୍ୟାପନ(ନା)—ସଂ. ବ(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ାଇବା—
Śastrādhyāpana(nā) The teaching of the sacred books.

ଶାସ୍ତ୍ରାଧ୍ୟାୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶାସ୍ତ୍ର ପାଠ କରୁଥିବା—
Śāstrādhyāyī Studying the sacred lore.
[ଶାସ୍ତ୍ରାଧ୍ୟାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶାସ୍ତ୍ରାନୁମୋଦିତ——ସଂ. ବ—(ଅସ୍ୱା ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ରସଙ୍ଗତ (ଦେଖ)
Śastrānumodita Śāstrasaṅgata (See)

ଶାସ୍ତ୍ରାନୁଶୀଳନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚା (ଦେଖ)
Śāstrānuśīlana Śāstra charchchā (See)

ଶାସ୍ତ୍ରାବର୍ତ୍ତ ଲିପି—ସଂ. ବ.—ଲଳିତ ବିସ୍ତର ଅନୁସାରେ ପ୍ରାଚୀନ କାଳର
Śāstrābartta lipi ଏକ ପ୍ରକାର ଲିପି—(ହି. ଶ.)—
Name of an ancient script.

ଶାସ୍ତ୍ରାର୍ଥ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ର ବାକ୍ୟର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ—
Śāstrārtha The meaning of divine texts.

ଶାସ୍ତ୍ରାଳାପ—ସଂ. ବ—ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ କଥୋପକଥନ—Conversation
Śāstrālāpa about religious books.

ଶାସ୍ତ୍ରାଲୋଚନ(ନା)—ସଂ. ବ—ଶାସ୍ତ୍ରଚର୍ଚ୍ଚା (ଦେଖ)
Śāstrālochana(nā) Śāstra charchchā (See)

ଶାସ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶାସ୍ତ୍ର + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ; ଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍—
Śāstrī Versed in the sacred lore. ବ. ପୁଂ—
୧ । ପଣ୍ଡିତ—1. A learned man; a Pandit.

୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି—2. A family-title of Brāhmaṇas. ୩ । ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ସମ୍ମାନାର୍ଥକ ଉପାଧି ବିଶେଷ—3. An honorary title bestowed on Pandits. ୪ । ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରାଦିରେ ପଣ୍ଡିତ—4. A person learned in the sacred lore. ଦେ. ବି.—କେତେକ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ବିଦ୍ୟାପୀଠରେ(ଯଥା—ପାଟନା,କାଶୀରେ)ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଉପାଧି—A title bestowed on certain Pandits who pass the prescribed examination.

ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ—ସଂ. ବିଣ—(ଶାସ୍ତ୍ର+ଈୟ)—ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śāstrīya Relating to scriptures; sastric.

ଶାସ୍ତ୍ରୀୟତା—ସଂ. ବି—ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ଅବସ୍ଥା—
Śāstrīyatā Lawfulness.

ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—(୭ମୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ରକଥିତ; ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲିଖିତ
Śāstrokta Laid down in books of divine authority.

ଶାସ୍ତ୍ରୋପଦେଶ—ସଂ. ବ—୧ । (ମ.ଷ.ତତ୍ପୁ) ଶାସ୍ତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉପଦେଶ ବା
Śāstropadeśa ନିୟମ—1.Precepts or rules enjoined by the sacred books. ୨ । (୭ମୀ ତତ୍) ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଶିକ୍ଷାଦାନ—2. Instruction about the Śāstras.

ଶାସ୍ତ୍ରୋପଦେଶକ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି. ସଂ—ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଉପଦେଶଦାତା ଗୁରୁ
Śāstropadeśaka —An instructor of sastric precepts.
[ଶାସ୍ତ୍ରୋପଦେଶିକା, ଶାସ୍ତ୍ରୋପଦେଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ [ଶାସ୍ତ୍ରୋପଦେଷ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶାସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—(ଶାସ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଶାସନୀୟ—
Śāsya 1. Capable of being ruled or guided. ୨ । ଶିକ୍ଷଣୀୟ—2. Fit to be learnt. ୩ । ଦଣ୍ଡନୀୟ—3. Punishable.

ଶାସ୍ର—ପ୍ରା. ବି—ଶାହାସ୍ର (ଦେଖ)
Śāsra Śāhāsra (See)

ଶାହସ୍ର—ପ୍ରା. ବି—ଶାହାସ୍ର (ଦେଖ)
Śāhasra Śāhāsra (See)

ଶାଖା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶାଖା)—୧ । ଶାଖା—1. Branch. ୨ । ଶଗଡର ଫଳି—2. The cross bars put between the shafts of bullock carts. ୩ । (ସଂ. ସହାୟ)—ସହାୟ—3. Help. ୪ । (ସଂ. ସହାୟ ସହାୟ ଶ୍ୱାସ)—ଜୀବନ; ଜୀବନୀ ଶକ୍ତି; ପ୍ରାଣବାୟୁ—4. Life; vitality; life-breath, ବୈଦେ.
Śāha ଶାଖ ଶାଖା
ସାହ ଶାହ ବି. ୧ । (ଫା)—ପାରସ୍ୟର ରାଜାଙ୍କ ଉପାଧି—1. Title of the kings of Persia. ୨ । (ଫା) ରାଜା—2. King.

ଶାହା ଉ(ଛା)ଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବି—ଦେହରୁ ପ୍ରାଣବାୟୁ ବହିର୍ଗତ ହେବା—
Śāhā u(chhā)rdijibā The extinction of life; the fleeing away of the vital spark from the body.
(ଶାହା ବାହାରିଯିବା-ଅନ୍ୟରୂପ) ଜୀବଛୁଟିଜାନା

ଶାହାଡ଼ା—ଦେ.ବି—(ସଂ. ଶାଖୋଟ)—ଶାଖୋଟ ବୃକ୍ଷ । [ଦ୍—ଏହାର
Śāhārdā ଜାତି ପତ୍ର ଓ ଡାଳ ଇକ୍ଷୁରସ । ଏହାର ପତ୍ରମାନ
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ— ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଖର ସ୍ପର୍ଶ । କୋଳ ହଳଦିଆ ।
ଶାଖୋଟ; ପୀତଫଳ; ଏହାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଡାଳକୁ ଦାନ୍ତକାଟିରୂପେ
ଭୂତବାସ, ଖରଚ୍ଛଦ; ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏହା ପଡ଼ିଆରେ
ସଙ୍ଗୀବାସ । ଜନ୍ମେ । ଏ ଗଛ ସାଧାରଣତଃ ଗୁଳ୍ମ
ଶେଓଡ଼ା ଶାଓଡ଼ା ପରି ହୁଏ ଓ ବହୁକାଳର ପୁରୁଣା
ସହୋଡ଼ ସାହୋଡ଼ ଗଛ ଏବଂ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥିଳ ହୁଏ । ଏ
ମ—ସହୋଡ଼ ଅବସ୍ଥାରେ ଏହାକୁ ମୁଣ୍ଡି ଶାହାଡ଼ା
ଶେ—ଭାରଣକେଟେଟ୍ଟ; ବୋଲାଯାଏ]—A tree; Streblus Asher, Mulberry
ଭରଣିକେ ଟେଟ୍ଟ Morus Indica. (Haines) [ଦ୍—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଇକ୍ଷୁରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ପିତ୍ତକାରକ ଓ ବାୟୁ ନାଶକ । ଏହାର ଫଳ ଇକ୍ଷୁପିତ୍ତ, ଅର୍ଶ, ଅତିସାର ଓ ବାତଶ୍ଳେଷ୍ମା ରୋଗରେ ଉପକାରକ । ଏହାର ଫଳର ପ୍ରଲେପଦ୍ୱାରା ଶ୍ୱେତ ବା ଧବଳ କୁଷ୍ଠ ରୋଗର ଉପଶମ ହୁଏ ଓ ଏହାର କାଠର ପ୍ରଲେପଦ୍ୱାରା ଦାଦ୍ରି ଜମିଯାଏ ।]

ଶାହାଡ଼ାଗଛକୁ ବିଭା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଏକାଧିକ
Śāhārdāgachhaku bibhā hebā ସ୍ତ୍ରୀ ମୃତା ହେଲେ ପୁନଃ (ଶାହାଡ଼ା ଗଛକୁ ସଙ୍ଗା ପିନ୍ଧାଇବା--ଅନ୍ୟରୂପ) ବା ୪ର୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିବାହ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ ଶାହାଡ଼ା ଗଛକୁ ସଙ୍ଗା ପିନ୍ଧାଇ କାମମାଳ ବିବାହ କରିବା ଓ ତତ୍ପରେ ନୂତନ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିବାହ କରିବା—To go through the ceremony of marriage with a Streblus Asher tree (Said of a widower who has lost two or three wives).

ଶାହାଡ଼ା ଝଟେଇ—ଦେ. ବି—ଶାହାଡ଼ା ଗଛର ଶୁଖିଲା ଡାଳ ଯାହାକୁ ପତ୍ର
Śāhārdājhatei ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଥାଏ—Dry and leafless branch of Streblus. Asher.
ଶୋଓଡ଼ାଝାଁଟା ସହୋଡ଼ାକୀମାଁଖୀ
(ଶାହାଡ଼ାଝାଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶାହାଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଶାଣ)—୧ । ଶାଣ (ଦେଖ)—1. Śāṇa
Śāhāṇa (See) ୨ । ସାହାଣ— (ଦେଖ)—2. Sāhāṇa
ଶାଣ ସାନ (See).

ଶାହାଣ ପଥର—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶାଣ ପ୍ରସ୍ତର)—ଶାଣ ପଥର (ଦେଖ)—
Śāhāṇa pathara Śāṇa pathara (See).
ଶାଣପାଥର ସାନପଥର

ଶାହାସ୍ର—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଶାସ୍ତ୍ର)—ଶାସ୍ତ୍ର (ଦେଖ)—
Śāhāsra Śāstra (See).
ଶାସ୍ତର ଶାସ୍ତ୍ର (ଉ. ଦିଗୁଣ ଛେଦନ କୁଠାର
ସବ ଶାହାସ୍ର ମଧ୍ୟେ ସାର
ଉପଦ—ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ)

ଶାହି – ଦେ. ବି. (ସଂ. ଶାଖା)—୧ । ଏକ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବା ଜାତିସ୍ଥ ବହୁ
Śāhi ପରିବାର ବସତି କରୁଥିବା ଗ୍ରାମର ବା ସହରର ଅଂଶ;
ପାଡା **ମୋହଲ୍ଲା, ଟୋଲା** ପଡା—1. Part of a town or village where families of one caste or profession reside. (ଯଥା—ପଠାଣ ଶାହି, ଖଟିକନ୍ ଶାହି, ପାଣ ଶାହି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାହି ଓ ବାଉରିଶାହି) ୨ । ପୁରୀ ସହରର ସାତ ଗୋଟି ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶ—2. Seven divisions or chief streets of the town of Puri. [ଦ୍ର—ପୁରୀର ସାତ ଶାହିର ନାମ—୧ । ବାସେଲୀ ଶାହି ୨ । ହରିଚଣ୍ଡି ଶାହି ୩ । ମାର୍କଣ୍ଡେଶ୍ୱର ଶାହି ୪ । ଦୋଳମଣ୍ଡପ ଶାହି ୫ । ବାଲି ଶାହି ୬ । ଭୁଣେଶ୍ୱରବେଣ୍ଟ ଶାହି ୭ । ଚକ୍ରତୀର୍ଥ ଶାହି ।

ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ପୁରୀରେ ସାତ ଶାହି ଓ ୪୨ କନ୍ଧ ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଳି ଅଛି ଏବଂ କଟକରେ ୫୨ ବଜାର ୫୩ ଗଳି ଅଛି । ଏଣୁ ପୁରୀରେ ଅଧୁନିକ ଶାହିର ସଂଖ୍ୟା ଅନେକ ଅଧିକ] ୩ । ଶ୍ରେଣୀ; ପଂକ୍ତି; ଧାଡ଼ି—3. Line; row. ୪ । ପ୍ରତିବେଶୀମାନଙ୍କର ଗୃହଶ୍ରେଣୀ—4 Row of houses of neighbours. [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ପୁରୀ ସହରରେ ଘନ ଘନ ଅଂଶକୁ ଶାହି, କଟକରେ ବଜାର, ସମ୍ବଲପୁରରେ ପଡ଼ା ଓ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଗଞ୍ଜ ବୋଲାଯାଏ । କଲିକତାରେ ପାଡ଼ା ବା ଟୋଲା ବୋଲାଯାଏ ।] ପ୍ରାଦେ (କଟକ ଜିଲ୍ଲା ଓ ତଳଦଣ୍ଡୀ ଅଞ୍ଚଳ) ବି—ଅଗଣା; ପ୍ରାଙ୍ଗଣ-Courtyard. ବୈ·ଦେ· ବିଣ—(ଅନ୍ୟସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ

ସାହୀ **ସାହୀ** ଯଥା—ବାଦଶାହି, ଭୁତଦଶାହି, ଜଳାମଶାହି;
—ଫା· ଶାହା + ବିଣ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଈ)—ଶାହା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Relating to Śāhā or king.

ଶାହିଜ(ଜ୍ୟ)—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ସାହାଯ୍ୟ)—ସାହାଯ୍ୟ (ଦେଖ)
Śāhija(jya) Sāhājya (See)

ଶାହି ଜାତ—ପ୍ରାଦେ· (ପୁରୀ ସହର) ବି.—ଗୋସାଣୀ ଜାତ—The
Śāhi jāta procession of taking the image of
ଶାହି ଜାତ୍ରା } ଅନ୍ୟରୂପ Goddess Durgā from
ଶାହି ଜାତ୍ରା } different Śāhis of Puri town during the Durga puja festival.

[ଦ୍ର—ପୁରୀ ସହରରେ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ଦଶମୀ ସମୟରେ ପ୍ରତି ଶାହିରୁ ଦେବୀ ବା ଗୋସାଣୀ ପ୍ରତିମାମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାହିକୁ ନେଇଯିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀଯାତ୍ରା ହୁଏ । ଏଥିରେ ନାନା ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି, ନାଗା ଓ ମଲ୍ଲମାନେ କ୍ରୀଡ଼ା କରନ୍ତି ଓ ଯାତ୍ରାଦଳ ବେଳେ ବେଳେ ଅଶ୍ଳୀଳ ଗାନ ଓ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ପୁରୀ ସହରର ଦେଖାଦେଖି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ମଫସଲ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଦୋଳଅବ ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଶାହିଜାତ ବାହାରିବା ଦେଖା ଯାଉଅଛି ।]

ଶାହି ପଡ଼ିଶା (ପଡୋଶ)—ଦେ. ବି—(ସମାନାର୍ଥ ସହରର)—ପଡ଼ୋଶୀ-
Śāhi pardisā (pardośa) ମାନେ— Neighbours.

ପାଡ଼ାପଡ଼ଶୀ ଟୋଲାପଡୋଶା [ଉ—ଦାଢେ ଲମ୍ବରେ ବାଢ଼ିବ ଶିଶା, ଦେଖି ମରୁଥିବେ ଶାହି ପଡ଼ଶା । ଭୂଷି ବଚନ ।]

ଶାହି ଭାଇ—ଦେ. ବି—ଏକ ଶାହିରେ ବାସ କରୁଥିବା ଯୋଗୁଁ ଭାଇ
Śāhi bhāi ସମ୍ପର୍କରେ ସମ୍ପର୍କିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—Persons rela-
ଗ୍ରାମା ସୁଖାଦେ ଭାଇ ted to each other as brethren
ଟୋଲାପଡୋଶା ଭାଇ on account of their living in the same part of a town or village.

ଶାହି ଶାହି—ଦେ. ଅ—ଏକ ଶାହିରୁ ଅନ୍ୟ ଶାହିକୁ; ପ୍ରତି ଶାହିରେ—
Śāhi Śāhi From one part of the town or
ପାଡ଼ାପାଡ଼ା ଟୋଲାଟୋଲା village to another. [ଉ—ଶାହି ଶାହି ଦୋଇ ବୁଲଇ ଗୋରସ, ମଦ ବିକାଯାଏ ବସି—ଭଗ]

ଶି – ସଂ. ବି·—୧ । ଶିବ (ହ.ଶ)—1. Śiba. ୨ । ସୁଖ (ହ.ଶ)—
Śi 2. Happiness. ୩ । ସୌଭାଗ୍ୟ (ହ.ଶ)—3. Prosperity; good fortune. ୪ । ଶାନ୍ତି (ହ.ଶ)—4. Peace. ୫ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ (ହ.ଶ)—5. Patience.

ଶି (ଧାତୁ)—ସଂ—ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା; ପଜେଇବା—
Śi (root) To sharpen; to whet.

ଶିଅ—ଦେ ବି—(ସଂ ଶିଫ)—୧ । ଗଛର ଚେର—1. Root. ୨ ।
Śia ବରଗଛର ଯେଉଁ ଚେର ଭୂମି ଉପରେ ଦେଖା ଯାଉଥାଏ—
ଶିକଡ଼ 2. Creeping roots of banian tree which
ଜଡ, ସିର appear over the ground.

ଶିଅ କାଟିବା—ଦେ କ୍ରି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—(ଗଛର ଚେର କାଟିଲେ ଗଛଟି
Śia kātibā ପେଥର ମରିଯାଏ ସେହିପରି) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
ଶିକଡ଼କାଟା ଅନିଷ୍ଟ ଘଟାଇବା—(figurative) To injure
ଜଡକାଟନା a person; to strike at the root of a person's interests.

ଶି ଅକ୍ଷର—ଦେ ବି (ସଂ ଶ୍ରୀ ଓ ଅକ୍ଷର, ବା ସିଦ୍ଧିରସ୍ତୁ)—ଶି ଅକ୍ଷର (ଦେଖ)
Śi akshara କ ଅକ୍ଷର ସି ଅକ୍ଷର Śi akshara (See)
(ତାକୁ) ଶି ଅକ୍ଷର ବରୁଣେଇ ପର୍ବତ—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—ସେ ନିରକ୍ଷର
(Tāku) Śi akshara barunei parbata. ବା ମୂର୍ଖ ଅଟେ
—He is an illitrate person (literally, alphabets appear like mountains to him).

ଶି ଅକ୍ଷର ବିବର୍ଜିତ—ଦେ. ବିଣ. —ଶି ଅକ୍ଷର ବିବର୍ଜିତ (ଦେଖ)
Śi akshara bibarjita Śi akshara bibarjita.
କ ଅକ୍ଷର ଗୋମାଂସ ସି ଅକ୍ଷର ନହିଁ ଜାନନେବାଲା (See)

ଶିଅର୍—ଦୈଦେ. ବି—ଶିୟର (ଦେଖ)
Śiar Śiyar (See)

ଶିଅର—ଦେ. ବି—ଶିୟର (ଦେଖ)
Śiara Śiyara (See)

ଶିଅଳ—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶୃଙ୍ଖଳ; ଏମାନେ ଅଣ୍ଟାରୁ ଓ ଗୋଡ଼ରୁ ଶଜୁର ଗଛ ସଙ୍ଗେ ଶୃଙ୍ଖଳବଦ୍ଧ କରି ଗଛରେ ଚଢ଼ନ୍ତି]—
ପାଶୀ, ସିଓଳୀ ୧ । ନୀଚ ହିନ୍ଦୁ ଜାତି ବିଶେଷ, ଯେଉଁମାନେ ତାଳ
ପାଶୀ ଓ ଖଜୁରି ଗଛ ଚାଷ କରିବୁ ତାଡ଼ି ବାହାର କରନ୍ତି (ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଡ଼ି ବିକନ୍ତି) -1. A low Hindu caste

which extracts toddy from palmyra and date palm trees. ୨ । ତାଡ଼ି ବିକ୍ରୟୀ—2. A toddy dealer. ୩ । (ସଂ ଶଳ୍ୟ) ହଳର ଯୁଆଳର ଅଗରେ ଥିବା ଖିଳକ; ଯୁଗଖିଳକ, ଯହିରେ ଯୁଗବାହୁ ଯଣୁକ ଯଗାଇ ଅଟକାଯାଏ—3. Pins attached to the ends of the yoke of the plough to which the neck-rope of the bullocks are attached. [ଦ୍—ଶଗଡ଼ର ଯୁଆଳର ଅଗରେ ଉପର ଅଡ଼ୁ ମରି ହୋଇଥିବା ଦୁଗୁଳା ଖିଳାକୁ ବାଳୁଲି ଓ ହଳର ଯୁଆଳର ଅଗକୁ ବଛୁଡ଼ୁର ଖଡ଼ି ତଳ ଅଡ଼ୁ ମରି ହୋଇଥିବା ଦୃଢ଼ ଖିଳାକୁ ଶିଆଳ କହନ୍ତି ।]

ଶଳୀ
କନୀଳ

ଶିଆଡ଼ିଗୁଳି—ପ୍ରାଦେ (ସିଂହଭୂମି) ବ—ବିଷାକ୍ତ ସର୍ପ ବିଶେଷ
Śiārdiguli A class of venomous snakes

ଶିଆର—ଦେ. ବ. [ସଂ. ଶୀତା]—୧ । ହଳଦ୍ୱାରା କ୍ଷେତରେ ଖୋଳି ଦେବା ଗୋହିର; ଲଙ୍ଗଳ କର୍ଷିତ ରେଖା; ଲାଙ୍ଗଳପଦ୍ଧତି—ଲାଙ୍ଗଳେରରେଖା 1. Furrow. ୨ । ଶିଆର ପରି ଚିହ୍ନ ବା ଲମ୍ବଗାତ ରେଖା **ସିରାଉର** 2. Furrow like grooves. ୩ । କେଶକୁ ଫାଳ କରିବା ଯୋଗୁଁ ମୁଣ୍ଡରେ ରହିବା ଚିହ୍ନ; ମାଙ୍ଗ; ଟେରି—3. Parting line of plaited hair.

Śiārā

ଶିଆରି(ଳି)—ଦେ. ବ.—ଶାଳ ଗଛରେ ମାଡ଼ିଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଗୋଟ ଲତା—A wild creeper having watery juice sufficient to quench thirst. [ଦ୍—ଏହାକୁ କାଟି ଦେଲେ ଏହା ମଧ୍ୟରୁ ଈଷତ୍ କଷାୟ ରସଯୁକ୍ତ ତୃଷାହାରକ ଜଳୀୟ ରସ ବାହାରେ । ନିର୍ଜନ ଅରଣ୍ୟରେ ତୃଷାର୍ତ୍ତ ପଥିକ ଏ ଜଳଦ୍ୱାରା ତୃଷା ନିବାରଣ କରେ । ଏ ଲତାରେ ପିଲାମାନେ ଦୋଳି ଖେଳନ୍ତି । ଏ ଲତାର ବ୍ୟାସ ୧ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋଟା ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଏଥିର ପତ୍ର ସାଗୁଆନ ପତ୍ର ଭଳି ବଡ଼ ଓ ପତ୍ରର ଉପର ପଦ୍ମ ପତ୍ର ପରି ମସୃଣ । ଏହାର ପତ୍ରରେ ଦନା ବା ଚଉପଦ ସିଲେଇ କରି ଛାତି ପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ।] [ଉ—କୋଳ ଖାଇ ଥାଉ ଶିଆର ଲଟାରେ କୃଷ୍ଣ ଖେଳୁଥିବେ ଦୋଳ, ଶିଆର ବଣରେ ବାଇଅ ବସା ଗୋ ! ହୋଓରେ ବାଇଅ ହୋଓ ! ଶ୍ରୀଗୀତ; ନନ୍ଦକିଶୋର—ହୋଓରେ ବାଇଅ ହୋ ।

Śiārī(li)

ଶିଆରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶୀତା)—୧ । ହଳଦ୍ୱାରା ପଡ଼ିଅଭୂମିକୁ ଚିରିବା—1. To draw furrows on the (ଶିଆରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) field by the plough. ୨ । ରେଖାକାଟି କେଶଗୁଡ଼ିକୁ ଅଙ୍ଗୁଠି ବା ପାଣିଅ ଦ୍ୱାରା ଚିରିବା—**ସିରାଉର କରନା, ସିଉଥ ଫାରନା** 2. To part the hair into furrows with fingers or comb. [ଦ୍—ଲଙ୍ଗଳଦ୍ୱାରା କ୍ଷେତରେ ଯେଉଁ ପରି ଗୋଟିଏ ରେଖା (ଶୀତା) ପଡ଼ିଯାଏ,ମୁଣ୍ଡବାଳକୁ ହାତ ଅଙ୍ଗୁଠିରେ ବା ପାଣିଅ ଦ୍ୱାରା ଶିଆର ଦେଲେ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ରେଖା ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ, ଏହି ଭାବରୁ ଶିଆରିବା ଶବ୍ଦର ଏହି ଅର୍ଥ ହୋଇ ଅଛି ।] ୩ । ଅଖୁ, ବାଇଗଣ, ଅଳୁ ଆଦି ଲଗାଯିବା ବିଥରରେ କୋଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ମାଟିରେ ଉଚ୍ଚ ସମାନ୍ତରାଳ ରେଖାମାନ ଗଢ଼ା କରିବା—3. To heap up lines of earth by the spade in the fields dug for raising certain crops.

Śiārib(ā)

ଶିଆ(ୟା)ଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୃଗାଳ)—ଶୃଗାଳ; ବିଲୁଆ—Jackal; Canis Aureus.

Śiā(yā)la

ଶି(ଶୋ)ୟାଳ **ସିୟାର** (ଉ—ଇରଥେଣ୍ଟିଆ ବାଲୁଡ଼ି ବାଡ଼ି, ଖାଏ (ଶ ଆଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶିଆଳ ବେକ ମୋଡ଼ । ଉଗ ।)

ଶିଆ(ୟା)ଳି—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଶୃଗାଳ) ଶୃଗାଳ; ବିଲୁଆ—1. Jackal. ୨ । (ସଂ. ଶୃଗାଳୀ) ସ୍ତ୍ରୀ ଶୃଗାଳ—2. She-jackal. ୩ । ମୁଣ୍ଡକୁ କେଶଶୂନ୍ୟ ବା ଟାଙ୍ଗରା କରିବାର କାରଣରୂପେ କଳ୍ପିତ ଏକପ୍ରକାର ପୋକ—3. A kind of imaginary insect which are said to cause baldness on the head. ୪ । ଶିଆରି (ଦେଶ)—4. Śiāri. (See)

Śia(yā)li

ଶି(ଶୋ)ୟାଳ
ସିୟାର
ଶିଆରୀ

ଶିଅଳୀ, ଶେଅଳା
ସେମାର, ସେବାର
ତେ. ନାଶୁ
ଫା. ପଶମେ, ଦରୁ
ଅ. ଭୁହଲିବ

୫ । (ସଂ. ଶୈବାଳ) ଶିଉଳି (ଦେଶ)—5. Śiuli, (See) (ଉ—ଶରଣ୍ଣି ମସ୍ତ୍ର ଯେ, ଚିତ୍ରର ଶିଆଳ, ଛତ୍ର ବଂଶ, ଗଦାଟି ଭୂମ୍ବୀର ଅବଳୀ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।) ୬ । କୋବଶିଆଳ—6. fox.

ଶିଆଳିଆ(ୟା)—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶୃଗାଳ ପରି ବା ଶୃଗାଳଜାତୀୟ—1. Like a jackal or belonging to the jackal species. ୨ । ଶୈବାଳମୟ—2, Mossy.

Śiāliā(yā)

ଶିଆ(ୟା)ଳିଆ(ୟା) ପ(ପୁ, ପୋ)ତ(ତି)ନି—ଦେ. ବ—ଶାଳଆପତନି (ଦେଶ)—Śāliā patani. (See)

Śia(yā)liā(yā) pa(pu, po ta(ti)ni

ଶିଆ(ୟା)ଳି କଣ୍ଟା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୃଗାଳକଣ୍ଟକ; ବନ୍ୟ(ଷ୍ପ-ବିଶେଷ)—୧ । କଣ୍ଟାକୁସୁମ (ଦେଶ)—ଶିୟାଳକାଁଟା, ଶିୟାକାଁଟା, ଶେୟାଳକାଁଟା 1, Kanṭākusuma, **ମରମାଁଡ, ସତ୍ୟାନାସୀ** (See) Mimosa Rubricanis. ୨ । ଅଗରୁ ଗୁଳ—2, Mexican poppy; Argemone Mexicana; Gamboje thistle. [ଦ୍—ଏହା ବନ୍ୟ ବର୍ଷାୟୁ କଣ୍ଟକୀ ଶାକ ବିଶେଷ; ପତ୍ର ଓ ଫଳ କଣ୍ଟକମୟ; ପତ୍ର ଶ୍ୱେତ । ଏହାର ଶୀତ ପୀତବର୍ଣ୍ଣ, ଫୁଲ ପୀତବର୍ଣ୍ଣ, ଷଟ୍‌ଦଳ । ଏହାର ମଞ୍ଜିରୁ ତେଲ ବାହାରେ । ଏହି ତୈଳ ଚର୍ମରୋଗରେ ଉପକାରକ । ଏହାର ନିର୍ଯ୍ୟାସ କାଛୁ, ଭୁଣ୍ଡିଆ, ବିଉଛ ଆଦି ଚର୍ମରୋଗରେ ଦେହରେ ଦୋଳନ୍ତି ।] ୩ । କାନକୋଳି (ଦେଶ)—3, Kanakoli, (See)

Śiā(yā)li kanṭā

ଶିଆଳ କୋଳି—ଦେ. ବ (ସ. ଶୃଗାଳ କୋଳିକା; ସ. କାମାନ୍ତର Śiāli koli କର୍କନ୍ଧୁ)—୧ । ବୁଇଁ ବରକୋଳି; କର୍କନ୍ଧୁ—ଶେକୁଳ, ଶିୟାକୁଳ, ଶେ କୁଳ 1. A sort of jejube; Zizyପୁଷ୍ପ ଶିଆଳ pus Aenoplia. ୨ । କାନକୋଳି (ଦେଶ)—2. Kānakoli. (See)

ଶିଆଳ ଖାଇବା—ଦେ. ବ.—ମସ୍ତକରେ ଇନ୍ଦ୍ରଲୁପ୍ତ ବା କେଶଶୂନ୍ୟତା Śiāli khāibā ରୋଗ—The disease of baldଟାକ ପଡ଼ା ଚାନ୍ଦାହୋନା ness; alopecia.

ଶିଆଳଖିଆ—ଦେ. ବଣ—କେଶଶୂନ୍ୟ; ଟାଙ୍ଗରା(ମୁଣ୍ଡ); ଖଲତି—Śiāli khiā ଟେକୋ ଚାନ୍ଦା Bald (head).

ଦେ. ବ—୧ । କେଶ ଶୂନ୍ୟତା—1. Bald-headedness. ୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଲୁପ୍ତ ରୋଗ—2. Alopecia.

ଶିଆଳ ଦନା—ଦେ. ବ—ଶିଆଳ ପତ୍ରରେ ସିଅଁ ହୋଇ ଥିବା ପାତ୍ରାକୃତି Śiāli danā ଠୋଲି—A receptacle made of the ଶିଆଳୀ ପାତାରଦୋନା Śiali leaves sewn together.

ଶିଆଳୀ—ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ଶୃଗାଳୀ) ଶୃଗାଳୀ; ମାଈବଲ୍ଲଭ—Śiāli 1. A she-jackal. ୨ । (ସ. ଶୈବାଳ) ଶିଉଳି—ଶିୟାଳୀ सियाली(री) 2. Moss.

ଶିଇୟା—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଶିକାୟା (ଦେଶ) Śi-iyā Śikāyā. (See)

ଶିଉଳି—ଦେ. ବ (ସ. ଶୈବଳ; ଶୈବାଳ; ଶୈଳେୟ)—Śiuli ୧ । ଶୈବାଳ; ଜଳଜାତ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦ୍ଭିଦ—ଶିଅଳି, ଶିଉଳି, ଶେଅ(ଓ,ଆ)ଳା, ଶେଅଳି 1. Moss; a सेवार; सिवार species of algæ. [ଦ୍ର—ଏହା ଜଳରେ ବହୁକାଳ ପଡ଼ିରହିବା କାଠ ଓ ପଥର ଉପରେ ମାଡ଼ିଯାଏ ଓ ଏଥିପୋଗୁଁ ଉକ୍ତକାଠ ବା ପଥର ପିଚ୍ଛିଳ ହୁଏ । ଅର୍ଦ୍ଧ-ଶୁଷ୍କାବସ୍ଥାରେ ଇଟା ବା ପଥର ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଶିଉଳି ମାଡ଼େ ।

ଶିଉଳି ଅନେକପ୍ରକାର, ଯଥା—ଛ(ନେ)ଳୀ ଶିଉଳି, (ବ. ଚୂଲ୍ ଶେଅଳ, Spirogyra; କେଶପରି ସରୁ ଓ ସର୍ପ ଲାଳାମୟ ହରିତବର୍ଣ୍ଣ ଅପୁଷ୍ପକ ଉଦ୍ଭିଦ); ଗୁଡ଼ି ଶିଉଳି ବା ଚୁଙ୍ଗଡ଼ିଅ ଦଳ (ବ. ଗୁଡ଼ି ଶେଅଳ, Hydrilla Verticillata, ସପୁଷ୍ପକ ଜଳଜମଗ୍ନ ଲତାମୟ ଶାଖାନ୍ୱିତ ଜଳଜ ଶାକ ବିଶେଷ; ଏହାକୁ ଗୁଡ଼ି ଉପରେ ଘୋଡ଼ାଇଲେ ଗୁଡ଼ିର ବର୍ଣ୍ଣ ଧଳା ହୁଏ); ପଟା ଶିଉଳି (ବ. ପାଟା ଶେଅଳ, Blyxa, ଜଳଜମଗ୍ନ ସପୁଷ୍ପକ ଶାଖାଘ୍ନ ଉଦ୍ଭିଦ; ପତ୍ର ଗୋଲ ଗୋଲ; ଫୁଲ ଶ୍ୱେତ ଓ ଧଳା ।] ୨ । (ସ. ଶୀତଳୀ) ପାଣି ଶିଉଳୀ (ଦେଶ)—2. Pāṇiśiuli. (See) ୩ । (ସ, ଶିପାଳ ବା

ଶିଉଳୀ ଶେପାଳ) ଶେପାଳ; ଗଙ୍ଗଶିଉଳ ଫୁଲ; ଶିଉଡ଼ାହାର—ସିଗରହାର 3. Night jasmine; Nyctanthes Arbortristes (a flowering tree). ୪ । କେଉଟକ ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—4. A family title of some fishermen.

ଶିଉଲି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସମ୍ବଲପୁରୀ ଉଚ୍ଚାରଣ ଳ ସ୍ଥାନରେ Śiuli ଲ)—ଶିଉଳି (ଦେଶ)—Śiuli. (See)

ଶିଉଲିଆ—ଦେ. ବଣ—ଶୈବାଳଯୁକ୍ତ—Śiulia Mossy.

ଶେଅଳୀ ପଡ଼ା ସେବାରଗିରାହୁଆ

ଶିଉଲି ଧରିବା—ଦେ: ବ—ପାଣି, ପଥର ବା କାଠ ଉପରେ ଶୈବାଳ Śiuli dharibā ଜାତ ହେବା—The growing of (ଶିଉଳି ପଡ଼ିବା, ଶିଉଳି ମାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) moss on ଶେଅଳିଧରା (ପଡ଼ା) सेवारउगना water, stone, wood etc.

ଶିଂ—ଦେ. ବ—(ସ. ଶୃଙ୍ଗର ଅଣୁଭବରୂପ)—ଶିଂଗ (ଦେଶ) Śim Śiṁga (See)

ଶିଂକ୍ଲା(ଲି)—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ ଶୃଙ୍ଖଳ)—ଶୃଙ୍ଖଳ; ଶିକ୍ଲଳ; Śiṁk-lā(li) ଜଞ୍ଜିର—Chain.

ଶିଂଗ(ଘ)—ଦେ. ବ. (ସ ଶୃଙ୍ଗ)- ୧ । ଶୃଙ୍ଗ—1. Horn. [ଦ୍ର—Śiṁga(gha) ଜାଣି ଘୋଡ଼ାର ଶିଂଘ ନାହିଁ, ଶିଂଘ ଥିଲେ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ନ୍ତା ନାହିଁ ! ଛଗ] ୨ । (ସ. ଶୂକ) ଧାନ, ଶିଂ सिंग ଗହମ ଓ ଯବ ଅବର ଅଗରେ ଥିବା ମୃଦୁ ଶୂକ—2. Awn; hairlike terminal appenଶୁଙ୍ଗ सुंग dage; pike or beard attached to the end of a grain of wheat or barley.

ସିଂହ सिंह ୩ । (ସ. ସିଂହ) ସିଂହ—3. Lion. ୪ । ସିଂହ ନାମକ ବଂଶୋପାଧିର ଡାକନାମ—4. Name for calling the family title Siṁha. ୫ । ସିଂହମାସ(ଦେଶ)—5. Siṁha māsa (see)

ଶିଂଗ(ଘ) କଙ୍ଗେଇ (ପାନିଆ)—ଦେ. ବ.—ମହିଷ ଅବଦ୍ଧ ଶୃଙ୍ଗ ନିର୍ମିତ Śiṁga(gha) kaṅgei (pāniā) ପାନିଆ—Comb made ଶିଂଏର ଚିରୁନୀ सिंगकी कंगही of horn.

ଶିଂଗ(ଘ)ଡ଼ାହାର—ଦେ. ବ. (ସ ଶୃଙ୍ଗାରହାର)—ଶେଫାଳିକା (ଦେଶ Śiṁga(gha)rdāhāra Śephālikā (See)

ଶିଉଳି ଫୁଲ सिंगरहार, हरसिंगार ତେ.—ପଗଲମୁଲୀ

ଶିଂଗ(ଘ, ଗା,ଘା,ଗି, ଘି,ଗେ,ଘେ)ଡ଼ା—ଦେ. ବ—(ସ. ଶୃଙ୍ଗାଟକ)—Śiṁga(gha, ga, ghā, gi, ghi, ge, ghe)rdā ୧ । ଶୃଙ୍ଗା-ସ. ଶୃଙ୍ଗାଟକ, ଜଳ ଫଳ, ଟକ; ଜଳୀୟ ଲତା ଫଳ ବିଶେଷ—ଅଉକେଶର, ତ୍ରିକୋଣ ଫଳ, Water-chestnut; waterକୁଚ୍ଚକ, ଶୃଙ୍ଗାଟ, ଜଳସୂତ୍ରୀ; calteof; Trapa Byspinos. ଜଳାମୟ [ଦ୍ର—ଏହି ଜଳଜଲତା ତ୍ରିକୋଣ ଓ ଶୃଙ୍ଗ ତେ. ପରଲେଣ୍ଡ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ । ଏହାର ପୁଷ୍ପ ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶିଙ୍ଗଡ଼ା, ଶିଙ୍ଗାଡ଼ା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଳ । ଏହା ଶୀତ ବୀର୍ଯ୍ୟ,କଷାୟ-ଶିଙ୍ଘଡ଼ା; शिंघरा, पानील ମିଷ୍ଟ ରସ, ଗୁରୁପାକ, ପୁଷ୍ଟିକର, ଧାତବ, ଶୁକ୍ରଜନକ, ବାୟୁ ଓ କଫ ବର୍ଦ୍ଧକ । ଏହା ପିତ୍ତ ଓ ରକ୍ତଦୋଷ ନାଶକ । ଏହି ଫଳର ଶ୍ୱେତ ମଧ୍ୟରେ ଜଳମ ସୁଗନ୍ଧ ଶସ୍ୟ ଥାଏ ।] ୨ । ଉଭରେ ଭଜା ମାଂସ ବା ସିଦ୍ଧ ଅଳ୍ପ ଅବ ପୂର୍ବ ବଥ ଯାଇ ଶୃଙ୍ଗାଟକ ଅଚାରରେ ସୁଡ଼ା

ହୋଇଥିବା ଭଜା ପିଠା—2. A sort of pie or sandwich in which fried meat or curry is enclosed and fried in ghee. [ଦ୍ର—"ଭାବ ପ୍ରକାଶରେ" ଶୃଙ୍ଗାଟକ ନାମକ ଏକ ପ୍ରକାର ଭୂତାନ୍ନ (ପକ୍ୱ ଖାଦ୍ୟ) ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ମାଂସକୁ ଛୋଟ ଛୋଟ କରି କାଟି ଘାଣିରେ ସିଝାଇ ମସଲା ସହିତ ଘିଅରେ ଭଜି ତାହାକୁ ମଇଦା ଠୋଲା ମଧ୍ୟରେ ପୂରି ଦେଇ ଘିଅରେ ଛାଣିଲେ ଏହି ପିଠା ହୁଏ । ଏହି ଖାଦ୍ୟ ରୁଚିକର, ବଳ-ବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ଶୁକ୍ରକାରକ, ବାତ ପିତ୍ତ କଫ ନାଶକ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁଡ଼ିଅକ ଦୋକାନରେ ତିଆରି ହେଉଥିବା ସିଝା ଅଣ୍ଡାର ପୂରି ଦିଆ ତିରକୋଣିଆ ମଇଦାର ପୁଡ଼ିଆ ଏହି ଶୃଙ୍ଗାଟକର ପ୍ରକାର ଭେଦ ।] ୪ । ଶୃଙ୍ଗାଟକ ଅକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ତ୍ରୀଲଙ୍କାର ବିଶେଷ । (ଏଥିରେ ଭୋର ଲଗା ଯାଇ ସେ ଭୋରକୁ କେଶ ସଲଟ୍ କରି ଏ ଅଳଙ୍କାରକୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ-ମାନେ କପାଳର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଭାଗରେ ପିନ୍ଧନ୍ତି)—3. A sort of gold ornament shaped like water chestnut and worn on the forehead. ୫ । (ନାମ) ତାଳଚେରର ନଦୀ ବିଶେଷ—4. Name of a river in Talcher State. [ଦ୍ର—ଏହା ଅନୁଗୁଳ ଅଞ୍ଚଳ ବାହାର ତାଳଚେରର ମହାନ ଭ୍ରାମର ବିପରୀତ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ନଦୀରେ ପଡ଼ିଛି । ଏହା କୂଳରେ ହିଙ୍ଗୁଳା ପୀଠ ଅବସ୍ଥିତ । ହିଙ୍ଗୁଳାର ତଳେ ଶୀତା ଦେଗ ।]

ଶିଂଗଲ୍—ବୈଦେ. ବିଶ (ଇଂ. ସିଙ୍ଗଲ୍)—ଏକ ସରଳ; ସରୁ—
Śiṁgal ସିଙ୍ଗଲ ସିଂଗଲ Single. [ଯଥା—ଶିଂଗଲ ପେଚ, ସିଗନାଲ ସିଗନାଲ ଶିଂଗଲ ଲାଇନ୍ ।] ବ—(ଇଂ. ସିଗ୍‌ନାଲ୍; ରେଲରେ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା) ଷ୍ଟେସନକୁ ଗାଡ଼ି ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଷ୍ଟେସନର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଖଣ୍ଡପୁରରେ ଥିବା ଖୁଣ୍ଟି ରୂପରେ ଦିଆଯିବା ସଙ୍କେତ ଚିହ୍ନ—Signal or semaphore hoisted on a pole near a Railway station before the arrival of a train.
[ଶିଙ୍ଗ(ଙ୍ଗି)ଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶିଂଗ୍(ଘ୍,ହ୍)ରା—ପ୍ରାଦେ.—(ସମ୍ଭଳପୁର) ବ.—(ସଂ. ଶୃଙ୍ଗ; ସଂ. ନାମ
Śiṁg-(gh,h)rā ଶିଳିନ୍ଦ) - ଜଳଙ୍ଗ ମାଛ (ଦେଖ)
Śilinda Gangetica (fish).

ଶିଂଗଲ୍ ଲାଇନ୍—ବୈଦେ. ବ—(ରେଲୱେ ପ୍ରଚଳିତ ଶବ୍ଦ) ଦୁଇ
Śiṁgal lāin ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ରେଲ ଗାଡ଼ି ଯିବା ଆସିବା ପାଇଁ
ସିଙ୍ଗଲ ଲାଇନ ସିଂଗଲ ଲାଇନ ପଡ଼ିଥିବା ଏକ ଯୋଡ଼ା ମାତ୍ର ଲୌହ
[ବିପରୀତ—ଡବଲ୍ ଲାଇନ] ପଥ—Single line of a rail. way (as opposed to double line.)
[ଦ୍ର—ଡବଲ୍ ଲାଇନରେ ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଏକସମୟରେ ଆସୁଥିବା ଦୁଇଟି ରେଲ ଗାଡ଼ିର ସଂଘର୍ଷ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ନ ଥାଏ । କାରଣ, ଯୋଡ଼ିଏ ଲାଇନ୍‌ରେ ଏକ ଦିଗରୁ ଗାଡ଼ିମାନ ଯାଏ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଲାଇନ୍‌ରେ ଆଉର ଦିଗରୁ ଗାଡ଼ିମାନ ଆସେ ।]

ଶିଂଗା(ଘା)—ଦେ. ବ—(ସଂ ଶୃଙ୍ଗ)—ମହିଷ ଶୃଙ୍ଗ ନିର୍ମିତ ବାଦ୍ୟ
Śiṁgā(ghā) (ଏହାର ଅଗ୍ରଭାଗସ୍ଥ ଛିଦ୍ର ବାଟେ ଫୁଙ୍କିଲେ ଶବ୍ଦ
ଶିଙ୍ଗା ସିଂଗା ପରି ଶବ୍ଦ ହୁଏ)—An instrument for blowing made of horn; horn. [ଉ—
ପୃଥୁଙ୍କ ସଂଗ୍ରାମ ଶ ଗା ଗୋଣି ବଜ୍ର ଘୋଷେ ।
ରାଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।]

ଶିଂଗା(ଘା)ଣି—ଦେ. ବ—(ସଂ ଶିଂଘାଣ)—୧ । ନାସିକା ଶ୍ଳେଷ୍ମ କଫ
Śiṁgā(ghā)ṇi ବା ଶ୍ଳେଷ୍ମ । —1. Snot; mucus of the
ଷିକନି ପୋଟା, ବଳଗମ nose. ୨ । ଲୌହ ମଳ—
2. Rust of iron,

ଶିଂଗା(ଘା)ଣିଆ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ବାଳକର
Śiṁgā(ghā)ṇiā ନାକରୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଶିଂଘାଣି ବହେ—
ଷିକ୍‌ନି ନେକୋ (a boy or person) From whose
ପୋଟାବାଲା nostrils much mucus comes
(ଶିଂଗା[ଘା]ଣେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) out; (a person) with a. running nose

ଶିଂଗା(ଘା)ଣି ନାକ—ଦେ.ବ—ଶିଂଘାଣିଯୁକ୍ତ ନାସିକା—A running
Śiṁgā(gha)ṇi nāka nose;nostril befouled wiith
ଷିକନି ନାକ ପୋଟାବାଲା ନାକ mucus; snotted
nose. [ଉ—ଅଗେରେ କାଳିଆ ! ଛି ଛି କରୁଥିଲୁ ଶିଂଘାଣି ନାକକୁ ଦେଖି । ଏବେ ରେ କାଳିଆ ! ଝରି ମରୁଅଛୁ ଥନ ସଉଦନ ଦେଖି—ଭଗ ।]

ଶିଂଗା(ଘା)ଣି ନାକା—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାକ ଶିଂଘାଣି
Śiṁgā(ghā)ṇi nākā ପୂର୍ଣ୍ଣ—Having nostrils be-
ଷିକନୀ ନେକା fouled with mucus; having a
ପୋଟା ନାକବାଲା running or snotted nose.
(ଶିଂଗା[ଘା]ଣି ନାକୁ[କ]ଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଶିଂଗା[ଘା]ଣି ନାକୀ, ଶିଂଗା[ଘା]ଣି ନାକେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶିଂଗା(ଘା)ଣି ପାଚିବା—ଦେ ବ—ନାକର ଶିଂଘାଣି ଘନ ଓ ହଳଦିଆ
Śiṁgā(ghā)ṇi pāchibā ହେବା—The mucus of the nostrils becoming thick and yellow-ish.

ଶିଂଗା(ଘା)ଣେଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶିଂଘାଣିଆର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Śiṁgā(ghā)ṇei Feminine of Śiṁgāṇiā.

ଶିଂଗା(ଘା)ପୁର—ଦେ. ବ. ନାମ—ସିଙ୍ଗାପୁର (ଦେଖ)
Śiṁgā(ghā)pura Śiṁgāpura (See)

ଶିଂଗା(ଘା) ଫୁଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି (ମୃତ୍ୟୁକାଳ ପୂର୍ବେ ହରିବୋଲ ସହିତ
Śiṁgā(ghā) phuṅkibā ଶିଂଗା ବଜା ହେଉଥିବାରୁ)—
ଶିଂଗା ଫୁଙ୍କା ସିଂଗା ଫୁଂକନା ୧ । ମୃତ ହେବା; ମରିବା—1. To
(ଶିଂଗା ବଜା[ଜେ]ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) die. ୨ । ଚେଷ୍ଟାସହ କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଭୋଗ କରିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଫଳ ପାଇବା ଆଶାରେ ଆଶାତ୍ୱ(ବ୍ୟକ୍ତି)ବିଫଳ ହେବା—
2. Not to attain one's hoped for gain;

not to get what one wanted. ୩ । ଶିଂଗାକୁ ମୁଖଦ୍ୱାରା ବଜାଇବା—3. To blow the horn.

ଶିଂଗା(ଘା)ର—ଦେ. ବ (ସ. ଶୃଙ୍ଗାର)—୧ । ରାଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କର
Śiṁgā(ghā)ra ବେଶ ବା ସଜ୍ଜାବନ୍ୟାସ—1. Toilette of
ସାଜଗୋଜ a king or Deity. ୨ । ଭୂଷଣ; ଅଳଙ୍କାର; ବେଶ;
सिंगार ସଜ୍ଜା—2. Toilette. ୩ । ପରିପାଟୀ; ବେଶଜନିତ
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—3. Beauty or grace due to
toilette. ବିଣ—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ—1. Excellent. ୨ ।
ସୁନ୍ଦର; ପରିପାଟୀଯୁକ୍ତ—2. Beautiful; decent.

ଶିଂଗାର ଖଇ—ଦେ. ବ—ଘୃତ ଓ ଖଣ୍ଡ ମିଶ୍ରିତ ଖଇ—Fried
Śiṁgāra khai paddy mixed with ghee and
sugar.

ଶିଂଗା(ଘା)ର ବଢ଼ିବା(ହେବା)—ଦେ. ବ—ରାଜାଙ୍କର ବା ରାଣୀଙ୍କର
Śiṁgā(ghā)ra bardhibā (hebā) ବା ଦେବତାଙ୍କର ବେଶ
ସାଜଗୋଜ ହେବା सिंगार होना ହେବା ମାନ--The toilette op-
(ଶିଂଗା[ଘା]ର[ର] ବଢ଼େ ହେବା—କ୍ରିୟାରୂପ) erations of
a king or queen or a Deity.

ଶିଂଗାର ବେଶ—ଦେ. ବ(ସ. ଶୃଙ୍ଗାର + ବେଶ)—ପରିପାଟି ସଜ୍ଜା—
Śiṁgāra beśā Decent toilette.
ସିଙ୍ଗାର सिंगार वेश

ଶିଂଗା(ଘା)ର ହାର—ଦେ. ବ (ସ. ଶୃଙ୍ଗାରହାର)—ଶୃଙ୍ଗାର ହାର
Śiṁgā(ghā)ra hāra (ଦେଖ)—Śṛuṅgāra hāra
(See)

ଶିଂଗା(ଘା)ଳ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ. ଶୃଙ୍ଗାଳ)—ବଡ଼ଶୃଙ୍ଗଯୁକ୍ତ—
Śiṁgā(ghā)la Having big horns; big-horned.
ସିଂଗା(ଗେ)ଳ सिंगवाला

ଶିଂଗା(ଘା)ରି—ଦେ. ବ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଶୃଙ୍ଗାର=ବେଶ; ଶୃଙ୍ଗାର-
Śiṁgā(ghā)ri କାରୀ)—୧ । ରାଜାଙ୍କର ବା ରାଣୀଙ୍କର
ବେଶକାରୀ ବେଶକାରୀ ଭୃତ୍ୟ ବା ଭୃତ୍ୟା—1. A servant
सिंगारी who attends to the toilette of a king or
queen. ୨ । (ପୁଂ) ଦେବତାଙ୍କ ବେଶକାରୀ ସେବକ
—2. A servant who dresses up idols.
୩ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ନର୍ତ୍ତକୀ—3. A dancing girl.
୪ । ବେଶ୍ୟା—4. Prostitute.

ଶିଂଗା(ଘା)ରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ହିଂହ=ସିଂହ ପରି ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି କରିବା
Śiṁgā(ghā)ribā ଅର୍ଥରୁ)—୧ । ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରାଦି ପ୍ରୟୋଗପୂର୍ବକ
ବିଗଡ଼ାନ ଦୁଗ୍ଧବତୀ ଗାଈକୁ ଦୁଷ୍ଟା କରିବା—
बिगाडना, बिगडाना 1. To cause a quiet milch-cow
to become vicious by employing charms.
[ଦ୍ର—ଗାଈକୁ ଶିଂଘାରିଲେ ସେ ଗାଈ ଦୁଧ ଦୁହାଇଁ ଦିଏ
ନାହିଁ ଓ ଦୁଧ ଦୁହିଁଲା ବେଳେ ଲାତ ମାରେ ଓ ଅଥୟ
ହୁଏ ଓ ଡଏଁ ।] ୨ । ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ ଜୀବକୁ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଭାବରୁ ମୁକ୍ତ
କରି ନିଜର ପରାକ୍ରମ ଦେଖାଇବାକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା—
2. To excite an animal to fury after
freeing it from an enchantment.

ଶିଂଗି(ଘି)—ଦେ. ବ (ସ. ଶୃଙ୍ଗୀ)—ଅଶକଳା ଶୃଙ୍ଗଯୁକ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ମତ୍ସ୍ୟ—
Śiṁgi(ghi) A sort of small scaleless fish;
ସିଂଗୀ सिंगी Saccobranchus Fossilis. [ଦ୍ର—
ଏ ମାଛ ପଙ୍କ ପାଣିରେ ରହନ୍ତି; ବର୍ଣ୍ଣ ପାଣ୍ଡୁର ।
ଏମାନଙ୍କ କାନ୍ଧ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଓ ଗାଲରେ ଦୁଇ
ଦୁଇ କଣ୍ଟା ଥାଏ । ଏମାନଙ୍କ ଶିଂଘ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ବିଦ୍ଧ
ହେଲେ ଯନ୍ତ୍ରଣାପ୍ରଦ ହୁଏ ।]

ଶିଂଗି(ଘି)ଟାଳି—ଦେ. ବ—ଧଳା ଶିଂଗି ମାଛ—A kind of spiked
Śiṁgi(ghi)ṭāli small white fish. [ଦ୍ର—ଶିଂଗିମାଛ
ପଙ୍କରେ ରହନ୍ତି, ଶିଂଗିଟାଳି ଜଳ ଅଧରେ ରହନ୍ତି ।]

ଶିଂଗି(ଘି)ଟାଳି ମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—କ୍ରୋଧୀ; ଯାହାର ମୁହଁ କ୍ରୋଧ
Śiṁgi(ghi)ṭāli muhāñ ଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତ—Having a
କ୍ରୋଧୀ क्रोधी [ଶିଂଗିମୁହାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ] frowning face.
[ଶିଂଗି(ଘି) ଟାଳିମୁହାଁ
ଶିଂଗି(ଘି)ମୁହାଁ } —ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶିଂଗି(ଘି)ଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଶିଂଗଡ଼ା (ଦେଖ)
Śiṁgi(ghi)rdā Śiṁgardā (See)

ଶିଂଗି(ଘି) ମାଇଲା ପରି ମୁହଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଯନ୍ତ୍ରଣା ଯୋଗୁଁ
Śiṁgi(ghi) māilā pari muhañ karibā ମୁଖକୁ ବିକୃତ
ମୁଖ ବିକୃତ କରା କରିବା—1. To frown in agony (as
मुहँ सिकुडाना if stung by a Singhi fish). ୨ ।
ମୁଖରେ ବିରକ୍ତିଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା, ଭ୍ରୂକୁଟି କରିବା;
ରାଗରେ ହେବା—2. To frown; to scowl.

ଶିଂଗି(ଘି) ମାଛ ପରି ମୁହଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତମୁଖହେବା-
Śiṁgi (ghi) māchha pari muhañ karibā To
ମୁଖ ଭାଂଗଚାନ सिंगिके जैसे मुहँ करना frown.

ଶିଂଗି(ଘି) ଶିଂଗି(ଘି) ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶିଂଗିମାଛପରି ମୁହଁକରିବା
Śiṁgi(ghi) śiṁgi(ghi) hebā —1. To frown-
ରାଗେ ଗରଗର କରା ୨ । କ୍ରୋଧରେ ଗର ଗର ହେବା—2. To
घिनाना growl with nger.

ଶିଂଗେ(ଘେ)ଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ସିଂହବାହିନୀ)—ପାନବରଜଅ-
Śiṁge(ghe)ī ମାନଙ୍କ ପୂଜିତା ଦେବୀ —A Goddess
worshipped by betel-planters.

ଶିଂଗେ(ଘେ)ଇ ପୂଜା—ଦେ. ବ—ପାନ ବରଜମାନଙ୍କ ପୂଜା ବିଶେଷ—
Śiṁge(ghe)ī pūjā A ritual or worship perfor-
med by betel-planters.

ଶିଂଗେ(ଘେ)ଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଶିଂଗଡ଼ା (ଦେଖ)
Śiṁge(ghe)rdā Śiṁgardā (see)

ଶିଂଘାଣ—ସ ବ—ସିଂହାଣ (ଦେଖ)
Śiṁghāṇa Śiṁhāṇa (see)

ଶିଂଘାଣକ
ଶିଘାଣ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଶିଂଘାଣୀ—ସ. ବ. (ଶିଂଘାଣ+ଇନ୍)—ନାକ (ହିନ୍ଦୀ)
Śiṁghāṇī Nose.

ଶିଂଘିତ—ସଂ. ବିଣ.—ଆଘ୍ରାତ (ହୁ. ଶ)
Śiṁghita Scented.

ଶିଂଘିନୀ—ସଂ. ବିଣ.—ନାକ (ହୁ. ଶ)—
Śiṁghinī Nose.

ଶିଂଶପା—ସଂ.ବ(ଶୀଘ୍ର ବା ଶୀର୍ଷ+ପା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ, ଶିବ=ମଙ୍ଗଳ+
Śiṁśapā ପା ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ+ଅ)—୧ ।
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ-ପିଚ୍ଛିଳା, ଶ୍ୟାମା, ଶିଶୁ ଗଛ—1. Dalbergia
କୃଷ୍ଣସାର, ଅଗୁରୁ, କପିଳା, Sissoo; a timber tree;
କଟୁଗର୍ଭା । the blackwood Sissoo.

ଶିଶୁ [ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଅରଣ୍ୟ
ଶିଶମ ବୃକ୍ଷ । ଏଥିର କାଠ କାଳ, କଳା ଓ
ଡେ—ଶିଶୁକଟ୍ଟ କଠିନ ବର୍ଣ୍ଣ । ଏ ଗଛ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତ ଓ ଏ
ଡା—ଜାନୁକ୍ ଲୁକଟ୍ଟ ଗଛର ଗଡରେ ବେଳେ ବେଳେ ପଥର
ଓ ମାଟି ପଶିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏ ଗଛ ପଥୁରିଆ
ଯାଗାରେ ଜନ୍ମେ । ଏଥିରେ ଟେରୁଲ୍, ଚକ୍ରୀ, ଅଳମାରି
ଆଦି ହୁଏ । ଏହି କାଠରୁ ଅଗ୍ନି ଜ୍ୱାଳରେ ଏକ ପ୍ରକାର
ତେଲ ବାହାର କରାଯାଏ । ଜ୍ୱାଳ ତେଲ ଦାହ ଜୁଣ୍ଡିଆଆଦି
ଚର୍ମ ରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।

ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏ ବୃକ୍ଷ କଟୁତିକ୍ତ କଷାୟ ରସ,ଉଷ୍ଣ-
ବୀର୍ଯ୍ୟ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, କଫବାୟୁନାଶକ, ବର୍ଣ୍ଣବର୍ଦ୍ଧକ, ବ୍ରଣ,
କୃମି, ଦାହ, ପିତ୍ତ, ଅତିସାର ଓ କୁଷ୍ଠ, ଶ୍ୱିତ୍ର ଓ ଶୋଥରେ
ଉପକାରକ ଓ ଗର୍ଭପାତକ ।

ଶ୍ୱେତ, ପୀତ, କୃଷ୍ଣ ଓ କପିଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଭେଦରେ ଶିଶୁକାଠ
ଚାରି ପ୍ରକାର । କପିଳ ବର୍ଣ୍ଣର ଶିଶୁ ତିକ୍ତରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ,
ଶ୍ରାନ୍ତିହାରକ; ବାତ, ପିତ୍ତ,କ୍ଲେଦ, ହିକ୍କା ଓ ବମନ ନିବାରକ ।
ଏଥିର କାଠରେ ଏକ ପ୍ରକାର ତେଲ ଥାଏ ଯାହା ଏହା ଭଳି
ରୂପେ ଜଳେ ଓ ଜଳିଲା ବେଳେ ଜିରି ଧୂଆଁ ଉଠେ ।]

୨ । ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—2. Aśoka tree
(M. W). [ଉ—ଶଂଶପା ବୃକ୍ଷର ଡାଳେ, ହନୁ ମନେ
ମନେ ଭାବେ, ଇଷ୍ଟସ୍ପେ ଜାନକୀ ଜନକ ଜନ୍ମିଲା ଦେଖିଲଇଁ
ବେନି ଡୋଳେ—ବଳରାମ. ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ ।]

[ଦ୍ର—ବଳରାମ ଗ୍ରନ୍ଥିଆଙ୍କ ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣରେ ରାବଣ-
ହୃତା ସୀତାଙ୍କୁ ଠାବ କରିବାକୁ ଯାଇ ହନୁମାନ ଶିଶୁପାଗଛ
ଡାଳରେ ବସିଥିବା କଥା ଲେଖାଥିବା ଦେଖି ରାବଣର
'ଅଶୋକବନ'ରେ ଶିଶୁଗଛଟିଏ ଥିଲା ବୋଲି ଦେହ ଦେହ
ଭାବନ୍ତି । ଅଶୋକବନରେ 'ଶିଶୁଗଛ' କିପରି ଉଠିଲା, ଏପରି
ସନ୍ଦେହ ଜନ୍ମିବା ସ୍ୱାଭାବିକ, କିନ୍ତୁ 'ଶଂଶପା'ର ଏକ ଅର୍ଥ
'ଶିଶୁଗଛ' ଓ ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ 'ଅଶୋକଗଛ' ଥିବାରୁ ହନୁ
ଅଶୋକ ଯାଇ ବୃକ୍ଷର ଡାଳରେ ବସିବା କଥା ସ୍ୱାଭାବିକ
ବୋଲି ଜଣାପଡୁଛି ।]

ଶିଂଶୁପା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶଂଶପା)—ଶିଂଶପା (ଦେଶ)
Śiṁśupā Śiṁśapa (See)

ଶିଂଶା—ଦେ. ବ—ଶିଶା (ଦେଶ)
Śiṁśā Śiśā (See)

ଶିଂଶି—ବୈଦେ. ବ.(ଫା)—ଶିଶି; ଛୋଟ ବୋତଲ—
Śiṁśi Phial, small bottle.

ଶିକ୍—ଦେ. ଓ ବୈଦେ. ବ(ସଂ ଶଳାକା ବା ଶିକା ଫା. ସୀଖ୍)-୧। ଲୁହାର
Śik ସରୁ ଯଷ୍ଟି ବା ଦଣ୍ଡ—1. Thin iron rod. ୨ । ଶିଖ୍
ଶିକ (ଦେଶ)—2. Śikh (See) ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଯଷ୍ଟି
ଛଡ ସୀକ ଅକାର ବିଶିଷ୍ଟ ପୂର୍ବକାଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ଦେଶୀ ବନ୍ଦୁକ—
A kind of old country gun as thin as a rod.

ଶିକ୍ କବାବ୍—ବୈଦେ. ବ(ଫା)—ଶିକ୍‌ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ କବାବ୍; ଲୁହାକାଠିରେ
Śik-kabāb ଫୋଡ଼ା ହୋଇ ଜଳନ୍ତ ଚୁଲିରେ ଧରି ଯାଇ ସିଦ୍ଧ
(ଶିକ୍ ଫୋଡ଼ା—ଅନୁରୂପ) କରାଯାଇଥିବା ମାଂସ ବା ମତ୍ସ୍ୟ—
ଶିକକାବାବ Roasted meat; fish or meat fried
ସୀକକବାବ over fire by being pierced with an iron rod.

ଶିକ୍‌ଲ(ଲି)—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) ବ(ସଂ ଶୃଙ୍ଖଳ)—୧ । ଶୃଙ୍ଖଳ; ଶିକୁଳା;
Śik-lā(li) ଶିକଳି—1. Chain. ୨ । କାନରେ ପିନ୍ଧାଯିବା
[ଶିକ୍ଲା(ଳ)—ଅନ୍ୟରୂପ] ଗୋଟିର ଓ ନୋଳ ଆଦିକୁ କାନରେ
ଝୁଲାଇ ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ସୁନାର ବା ରୁପାର ସରୁ
ଫିତା—2. Slender chain of gold or silver attached to heavy earrings to keep the latter suspended.

ଶିକ—ପ୍ରାଦେ (ବାମଣ୍ଡା) ବ.—(ସଂ ଶିଖା) ଅଗ୍ରଭାଗ
Śika Top.

ଶିକଡ଼—ପ୍ରାଦେ (ମେଦିନୀପୁର; ସଂ. ଶଫା) ବ— ଶିଅ; ଗଛର ଚେର—
Śikarda Root of a tree. [ଦ୍ର—ଶିକଡ଼ ଶବ୍ଦ ବଙ୍ଗଳା
ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଆରେ ନାହାକା ଚେରକୁ
ଶିଅ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚେରକୁ ଚେର ବୋଲି ଦେହ ଦେହ
ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଭାଗବତରେ ମଧ୍ୟ ଅଛି—ପଞ୍ଚ ଶିକଡ଼
ତଳେ ଗଢି, ଅସ୍ଥା ଏହାର ଷଡ଼ ଗୋଟି ।]

ଶିକଳ(ଲା,ଳି)—ଦେ. ବ—(ସଂ ଶୃଙ୍ଖଳ)—ଶିକୁଳା; ଶିକୁଳି—
Śikala(lā, li) Chain. [ଉ—ଦନ୍ତ କଟକ ଭୁଙ୍ଗ ପୃଥୁଳ
ଶିକଳ ସିକଲ ବାୟୁ ଶିକଳା ଧାତୁ ଧାରେ ଶୋହ । ଭଙ୍ଗ—
ଡୋଟ୍‌ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସ୍ପନ୍ଦସ୍ୱ ।]

ଶିକଲ—ପ୍ରାଦେ. (ଜଳାହାଣ୍ଡି)ବ—ଶିକଳ (ଦେଶ)
Śikalā Śikala (See)

ଶିକା—ଦେ. ବ (ସଂ ଶିକ୍ୟା)—୧ । ଦାଣ୍ଡି, ଘଡ଼ି ଆଦି ଝୁଲାଇ ରଖିବା
Śikā ଡମ୍ବେ ବ୍ୟବହୃତ ରଜ୍ଜୁମୟ ଆଧାର—1. A net-work
ଶିକା banging basket of ropes used for sus-
ସିକା, ଛିକା, pending articles and pots; a hang-
ସିକହର ing shelf made of ropes woven like a
cage. [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଘରର ଚାଳରୁ ଓ ବାଡ଼ିଶରୁ
ଝୁଲାଇ ତହିଁରେ ଖାଦ୍ୟ ପାତ୍ରାଦି ରଖାଯାଏ ।] [ଉ—
ବିରାଡ଼ ବପାଳକୁ ଶିକା ଛିଡ଼ିବା ଜ୍ୟାସ୍ତ—ଶିକାରେ
ରଖାଯାଇ ମଥାନରୁ ଝୁଲା ହୋଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ

(ଦୁଧ, ମାଛଆଦି)କୁ ବିରାଡ଼ି ଖାଇଯାଏ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଭୂଇଁରେ ବସି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଜନ୍ମଜରେ ସେହି ଶିକାରେ ଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ଅଡ଼ିକୁ ଅଳାଇ ରହିଥାଏ । ଦୈବଗତ୍ୟା ଶିକାର ଦଉଡ଼ି ଛିଣ୍ଡିଗଲେ ଶିକାରେ ଥିବା ପାତ୍ର ଓ ଖାଦ୍ୟ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଯାଏ ଓ ବିରାଡ଼ି ତାହା ଖାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ । କୌଣସି ଅସାଧ୍ୟ ବା ଅପ୍ରାପ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଜଡ଼ିତ୍ରତ୍ୟାଶୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦୈବଗତ୍ୟା ମିଳିଗଲେ ଏ ନ୍ୟାୟର ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଏ ।]

୨ । ବାଉଁଶିର ଦୁଇ ପାଖରେ ବୋଝ (ଅଙ୍ଗା) ଝୁଲାଇ ଦ୍ରବ୍ୟ ବହିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ରଜ୍ଜୁମୟ ଆଧାର—2. A sling or cage of ropes attached to either end of a pole which is carried across the shoulders and is used for carrying things in it. ବୈଦେ. ବ(ଅ) ସିକ୍କା (ଦେଖ) Sikkā (See).

ଶିକା ଛିଣ୍ଡିବା—ଦେ. ବ—ଟଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା ଶିକାର ଦଉଡ଼ା ଛିଣ୍ଡି ଯିବାରୁ ଶିକା ତଳେ ଖସି ପଡ଼ିବା—The falling down of a Śikā.
Śikā chhiṇḍibā
ଶିକାଛିଁଡ଼ା ଶିକାଟୁଟନା
[ଉ—ବିରାଡ଼ି କପାଳକୁ ଶିକା ଛିଣ୍ଡିଲା—ଛଡ଼ା ।]

ଶିକା ଦଉଡ଼ା(ଡ଼,ରା,ରି)—ଦେ.ବ—ଯେଉଁ ରଜ୍ଜୁକୁ ବୁଣି ଶିକା ତିଆରି କରାଯାଏ—String or rope used in preparing a Śikā.
Śikā daurḍā (ṛdi,rā,ri)
ଶିକାରଦଡ଼ି ଶିକାକୀରସ୍ତି

ଶିକା ବାହା(ହି,ହୁ)ଙ୍ଗି—ଦେ ବ—(ସହଚର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ଶିକ୍ୟା+ ବହଙ୍ଗିକା)—ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ବାଉଁଶଦ୍ୱାରା ବହିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଶିକା ଓ ବହଙ୍ଗି—Two string cages and the pole used in carrying things in them over the shoulders.
Śikā bāha(hi,hu)ṅgi
ଶିକାବାଙ୍ଗୀ ସୀକାବହିଙ୍ଗା

ଶିକା ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ—ଦଉଡ଼ିକୁ କୌଶଳ କରି ବୁଣି ଶିକା ତିଆରି କରିବା—To prepare a Śikā by looping strings like a cage.
Śikā bhāṅgibā
ଶିକାତୈରକରା ସୀକାଭାଂଗନା

ଶିକା ଭାର—ଦେ. ବ—(ସହଚର ଶବ୍ଦ)—(ସଂ. ଶିକ୍ୟା+ଭାର)—ଶିକା ଓ ବାଉଁଶଦ୍ୱାରା ବାହିତ ଭାର—Weights carried by means of a pole from both ends of which 'Śikās' are suspended.
Śikā bhāra
ଶିକାଭାର ଭାର

ଶିକାର—ଦେ. ଓ ବୈଦେ. ବ—(ସଂ. ଶ୍ରୀକାରୀ=ମୃଗବିଶେଷ; ପା. ଶୀକାର=ମୃଗୟାଲବ୍ଧ ଜୀବ)—୧ । ମୃଗୟା—1. Hunting; chase. ୨ । ମୃଗୟାର୍ଥ ପଶୁ—2. A beast of prey for hunting. ୩ । ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମଲପୁର) ବ (ଭୁଲ ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ) ୧ । ମୃଗୟା ଲବ୍ଧ ମାଂସ—1. Meat obtained by hunting. ୨ । ଖାଦ୍ୟ ମାଂସ—2. Meat. ୩ । ମୃଗୟାହତ ଜନ୍ତୁ—3. Animal killed by a hunter; prey. ୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଖାଦ୍ୟ—4. Food. ୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଲୋଭନୀୟ ବସ୍ତୁ ଆୟତ୍ତ ବା ଅଧିକୃତ ହେଲେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଲାଭ ବା ଆନନ୍ଦ ବା ମଜୁଜ ହୁଏ—5. (figurative), Any person or article on getting whom under one's control, one gains much or derives pleasure. ୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁ ଦ୍ୱାରା ବା ଉତ୍କଟ ରୋଗଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ମରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—6. (figurative) A person who becomes a prey or succombs to the attack of a wild animal or fell disease (ଯଥା—ଏ ବରଷ ଅମ୍ବ କ ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଲୋକ ଜ୍ୱରଜାରେ ଶିକାର ହେଲେ ।)
Śikāra
ସିକାର ସିକାରକରା

ଶିକାର କରିବା—ଦେ. କ—ମୃଗୟା କରିବା—To hunt; to prey.
Śikāra karibā
ସିକାରକରା ସିକାରକରନା

ଶିକାର ଜୁଟିବା—ଦେ.ବ—୧। ମୃଗୟା ନିମନ୍ତେ (ମୃଗ) ଶିକାରର ଦ୍ୱାରୁଡ଼େ ପଡ଼ିବା—1. The appearing of a prey before a huntere. (ଶିକାର ଦ୍ୱାରୁଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
Śikāra juṭibā
ସିକାରଜୁଟା ସିକାରଜୁଟନା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଠକାଇବା ନିମନ୍ତେ ବା ଧନ ନେବାପାଇଁ ଉପସ୍ଥିତ ଧନଲୋଭୀର ଦ୍ୱାରୁଡ଼େ ନିର୍ବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି ପଡ଼ିବା—2. Appearance of a person who can be cheated or fleeced.

ଶିକାର ବନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବ—(ଫା) କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ବା ମୃଗୟା ଲବ୍ଧ ଶିକାରକୁ ବାନ୍ଧି ଥୁଇବା ପାଇଁ ଘୋଡ଼ାର ଜିନ ପଛପଟେ ଯେଉଁ କଡ଼ା ବା ଫର୍ମା ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ—A contrivance or frame attached to the back of the saddle for carrying anything or a prey tied to it.
Śikarā band
ଶିକାରବନ୍ଦ ସିକାରବନ୍ଦ

ଶିକାରୀ—ଦେ. ବ.—ମୃଗୟୁ—A hunter; huntsman. ବିଣ. ୧ । ମୃଗୟା ପ୍ରିୟ—1 Fond of hunting
Śikarī
ସିକାରୀ ସିକାରୀ

୨ । ମୃଗୟା ପଟୁ (କୁକୁର ଆଦି)—2 (Dogs etc) Sharp or keen at hunting ୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଧୂର୍ତ୍ତ; ଚତୁର—3 (Figurative) Cunning. ୪ । ମୃଗୟାରେ ବ୍ୟବହୃତ ବା ଆବଶ୍ୟକ—4. Necessary for a hunter.

ଶିକୁଳା(ଳି)—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶୃଙ୍ଖଳ)—୧ । ଜଞ୍ଜିର; ଶୃଙ୍ଖଳ—1. Chain, [ଉ—ଜ ଭୁଷ୍ଟଲେ ଦ୍ୱିଜାତିର ଏସ୍ଥାର୍ଥ ସକଳ ଶିକୁଳ । ଚିନ୍ତାମଣି ବିଦ୍ୟାଦିତ୍ୟ] ୨ । କବାଟକୁ ଚଉକାଠରେ ଅଟକାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଶୃଙ୍ଖଳ—2. Door chain. ୩ । ଶାଙ୍କୁଳା (ଦେଖ) 3. Śaṅkulā (See) ୪ । ଶିକୁଳା ଘାସ (ଦେଖ)—4 Śikulā ghāsa (See) [ଉ—ଶିକୁଳା ଦୁର୍ମେ ଅଭ୍ରଙ୍ଗଶ ସେହି ଶିଖର ତୁଲେ ବିହର । ଜାଳଥିବେ ଶୁଷ୍କ ଧନୁର୍ଗୁଣ ତ ଣେ ଅଳକ ଗଣ୍ଡ ସୁଦଣ୍ଡ । ରାଧାକାଥ ପାଙ୍ଗଭ]

ଶିକୁଳା ଘାସ —ଦେ. ବ—ଅଗଟରେ ଜଟା ବା ପଶ ବିଶିଷ୍ଟ ଲମ୍ବ, ଟାଣୁଆ
Śikulā ghāsa ଓ ଝରୁ ଦଣ୍ଡ ବାହାର ଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଘାସ—A kind of wild grass with a long feathered stem coming out of it; Heteropogen Contortus (Haines). [ବ୍—ଏ ଘାସର ଦଣ୍ଡାଗ୍ରରେ ଥିବା ଜଟା ବାଘର ଦେହରେ ଲାଗିବା ଭଳିରେ ଏ ଘାସ ବଢ଼ିଥିବା ବାଟରେ ବାଘ ଯାଏ ନାହିଁ । ଏହା * ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ; ଚିତ୍ର ଓ ଅନୁଙ୍କର ମାଝିରେ ଦେଖେ । ଏହା ଗୃହ ଘର ଛପର କରିବାରେ ନଡ଼ା (ଛଣ) ପରି ଲାଗେ । ଏ ଘାସ ଚିଡ଼ିଥିବା ବାଟ ଦେଇ ମନୁଷ୍ୟ ଚଲେ ଏଥିର ଶିଙ୍ଘମାନ ପଥିକର ଲୁଗାରେ ଫୋଡ଼ି ହୋଇଯାଏ ।]

ଶିକ୍ତ—ସଂ. ବ—(ଶିଚ ଧାତୁ=ସେବା କରିବା+କରଣ ଥ)—୧ ।
Śiktha ମହଣ; ମହୁଠିଠା—1. Wax; beeswax. ୨ । [ଶିକ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ] ଏକ ଗ୍ରାସ ଅନ—2. A mouthful of food. ୩ । ଶିଠା; ଅଠାଳିଆ ଘନ ବସ୍ତୁ—3. Any gummy solid. ୪ । ଶୁଖିଲା ଅଠା—4. Dried gum; gum-resin.

ଶିକ୍ୟ(କ୍ୟା)—ସଂ. ବ—(ଶକ୍ ଧାତୁ=ପାରଗ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ+
Śikya(kyā) ଅ; ଜଳାଭଳ; ଯାହା ଭାର ଧାରଣ କରିବାକୁ ପାରଗ ହୁଏ)—ଶିକା; ଦ୍ରବ୍ୟ ଝୁଲାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଦଉଡ଼ିର ପିଣ୍ଡିକା—A network or cage of strings in which things are kept suspended.

ଶିକ୍ୟିତ—ସଂ. ବଣ—(ଶିକ୍ୟ+ଇତ)=ଶିକାରେ ରଖା ଯାଇଥିବା
Śikyita ବା ଝୁଲା ଯାଇଥିବା—Suspended or kept in a śikā or loop.

ଶିକ୍ରିଣୀ—ଦେ. ବ—ଶିଖରିଣୀ ୩ (ଦେଖ)
Śikriṇī Śikharinī 3 (See)

ଶିକ୍ଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଶିକ୍ଷା କରିବା; ଶିଖିବା—1. To learn.
Śiksh (root) ୨ । ପାଠ ପଢ଼ିବା; ବିଦ୍ୟାର୍ଜନ କରିବା—2. To study; to acquire knowledge. ୩ । ଅଭ୍ୟାସ କରିବା—3. To practise. ୪ । ତାଲିମ ହେବା—4. To be trained. ୫ । (ବୈଦିକ) ଶିକ୍ଷା ଦେବା; ପାଠ ପଢ଼ାଇବା—4. To teach. ୬ । (ବୈଦିକ) ତାଲିମ କରିବା—6. To train. [ବ୍—ଏଥିର ଶିଜନ୍ତ ଶିକ୍ଷି ଧାତୁ ।]

ଶିକ୍ଷକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ଶିକ୍ଷ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଶିକ୍ଷି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ;
Śikshaka କିମ୍ବା ଶିକ୍ଷା+ଣ୍ଣକାର୍ଥେ. କ; ମୂଳ. ମୀମାଂସକ)—[ଶିକ୍ଷ(କ୍ଷି)କା—ସ୍ତ୍ରୀ] ୧ । ଯେ ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି; ଅଧ୍ୟାପକ; ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ—1. Teacher; tutor; preceptor. [ବ୍—ଏଥିର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ଶିକ୍ଷକା ଓ ଶିକ୍ଷିକା; ଏହି ସାଧାରଣତଃ ଲେଖକମାନେ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଶିକ୍ଷା ଦିଆ ଯାଉଥିବା ଘର ଘର ସ୍ଥାନ ଓ ବିଷୟ ଅନୁସାରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଉପାଧି ହୁଏ । ଯଥା—ଗୃହ ଶିକ୍ଷକ, ବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷକ, ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷକ, ଗଣିତ ଶିକ୍ଷକ ।] ୨ । ଶାସନ-କର୍ତ୍ତା; ଶାସକ—2. Controller; ruler. ୩ । ତାଲିମ କରାଇବା—3. Trainer (M. W) ସଂ. ବଣ—ଶିକ୍ଷା ଦାନ କାର୍ଯ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Teaching.

ଶିକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ—୧ । (ଶିକ୍ଷି ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଅଧ୍ୟାପନା—
Śikshaṇa 1. Teaching. ୨ । (ଶିକ୍ଷ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) ଶିଖିବା; ଅଧ୍ୟୟନ—2. Reading; learning. ୩ । ଅଭ୍ୟାସ—3. Habit; practice. ୪ । ଉପଦେଶ—4. Advice. ୫ । ଦମନ—5. Controlling.

ଶିକ୍ଷଣୀୟ—ସଂ. ବଣ.—(ଶିକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ମ.ଅନୀୟ)—୧ । ଶିଖାଇବାର
Śikshaṇīya ଯୋଗ୍ୟ; ଶିକ୍ଷା ଦିଆ ଯିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ବିଷୟ—[ଶିକ୍ଷଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ] 1. Fit to be taught; teachable. ୨ । ଶିଖିବାର ଉପଯୁକ୍ତ—2. Fit to be learnt.

ଶିକ୍ଷୟିତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ଶିକ୍ଷି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ=ଶିକ୍ଷୟିତୃ; ୧ମା.
Śikshayitā ୧ବ.)—୧ । ଶିକ୍ଷକ; ଶିକ୍ଷଦାତା; ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ—[ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] 1. Teacher; instructor. ୨ । ଯେ ତାଲିମ କରେ—2. Trainer.

ଶିକ୍ଷା—ସଂ. ବ—(ଶିକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ଆ)—୧ । ଅଧ୍ୟୟନ—
Śikshā 1. Reading; learning; studying. ୨ । ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବା ଗୁରୁଙ୍କ ନିକଟରେ ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ—2. Studying in a school or under a preceptor. ୩ । ଦମନ; ଶାସନ—3. Subduing; subjugating; controlling; ruling. ୪ । ଜ୍ଞାନ ଲାଭ—4. Acquisition of knowledge. ୫ । ଉପଦେଶ—5. Advice; precept; instruction. ୬ । ଅନୁଶୀଳନ; ଅଭ୍ୟାସ - 5. Training; exercise. ୭ । ବିନୟ—6. Humility. ୭ । ଦକ୍ଷତା; କୁଶଳତା—7. Skill; art. ୮ । କର୍ମ-ସାଧନାର୍ଥ ଇଚ୍ଛା—8. Wish to accomplish (M. W.) ୯ । ଦଣ୍ଡ—9. Chastisement; punishment (M. W.) ୧୦ । ଉଚ୍ଚାରଣ ବୋଧକ ବେଦାଙ୍ଗ ବିଶେଷ—10. The science which teaches proper articulation of vedic texts; a branch of the Bedas dealing with pronunciation. [ବ୍—ଏହା ଛଅ ବେଦାଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ, ଏଥିରେ ବେଦମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣ, ସ୍ୱର, ମାତ୍ରା ଆଦିର ନିରୂପଣ ଅଛି ଓ ଏଥିରେ ମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଠିକ୍‌ଭାବେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ବିଷୟ ଶିକ୍ଷା ଦିଆ ଯାଇଅଛି;

ଏହା ବେଦର ବ୍ରାହ୍ମଣଭାଗରେ ଓ ପ୍ରାତିଶାଖ୍ୟ ସୂତ୍ରରେ ଅଛି ।]

୧୧ । ଦଶମୂଳର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ଶେୟାନାକ; ପଟପଣା—11. Bignonia Indica; Orocylum Indicum; Colosanthus Indica. ପ୍ରାଦେ (ଷଷ୍ଠୀ) ବ—(ଭୁଲ ହିନ୍ଦିରେ ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ)—୧ । କାରାବାସ, ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ଆଦି ଗୁରୁଦଣ୍ଡ—1. Punishment meted out to criminals. ୨ । କାରାଗାର; ଜେଲ୍—2. Jail.

ଶିକ୍ଷା କର(ଶୁଲ୍କ)—ସଂ. ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ) —ଦେଶରେ ବାଳକ-
Śikshā kara(śulka) ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର
शिक्षा कर शिक्षा कर ବ୍ୟୟ ଚଳାଇବାପାଇଁ ପ୍ରଜାଙ୍କ
ଠାରୁ ଆଦାୟ କରାଯିବା ଟାକା—Education cess.

ସଂ. ବ (ଶିକ୍ଷା+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଶିକ୍ଷକ—
1. Teacher (Wilson). ୨। ବ୍ୟାସଙ୍କର ଏକ ନାମ—
(ଶିକ୍ଷାକୃତ—ଦେ. ରୂପ) 2. A name of Byāsa (M. W).

ଶିକ୍ଷା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶିକ୍ଷ ଧାତୁ)—୧ । ଶିଖିବା—
Śiksha karibā 1. To learn. ୨ । ତାଲିମ ଦେବା—
शिक्षा करा शिक्षा करना 2. To undergo training; to be trained.

ଶିକ୍ଷାକାଙ୍କ୍ଷା—ସଂ. ବ—କୌଣସି ବିଷୟ ଶିଖିବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା—
Śikshākāṅkshā Desire to learn.

ଶିକ୍ଷାକାଙ୍କ୍ଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଉପପଦ ସମାସ, ଶିକ୍ଷା+ଆ+କାଙ୍କ୍ଷଧାତୁ
Śikshakāṅkshi +କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍=ଶିକ୍ଷାକାଙ୍କ୍ଷିନ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା
(ଶିକ୍ଷାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ବ)—ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—
Desirous of learning; bent on studying.

ଶିକ୍ଷାକାର—ସଂ. ବ—ଅନ୍ୟକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଗାୟକ—
Śikshākāra A singer capable of teaching others (M. W).

ଶିକ୍ଷାକାରୀ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. ପୁଂ—ଯେ ଶିକ୍ଷା କରେ—
Śikshākārī Learning; learner
(ଶିକ୍ଷାକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶିକ୍ଷା କ୍ରମ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶିକ୍ଷାଦାନ କରିବାର କ୍ରମୋନ୍ନତ
Śikshā krama ପଦ୍ଧତି—Gradual steps in education.

ଶିକ୍ଷାକ୍ଷର—ସଂ. ବ—ଶିକ୍ଷା (ବେଦାଙ୍ଗ)ର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଉଚ୍ଚାରିତ
Śikshākshara ଧ୍ୱନି—A sound pronounced according to the rules of Śikshā (M. W)

ଶିକ୍ଷା ଗୁରୁ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଶିକ୍ଷାଦାତା; ଶିକ୍ଷକ—
Śikshā guru 1. Teacher, ୨ । ଧର୍ମଗୁରୁ—2. A religious preceptor (M. W).

ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍—ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବା—
Śikshā grahaṇa Learning from a teacher.
(ଶିକ୍ଷାଗ୍ରାହୀ—ବିଣ. ପୁଂ)

ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରାହକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଶିଷ୍ୟ; ଛାତ୍ର—
Śikshā grāhaka Student: pupil.
(ଶିକ୍ଷାଗ୍ରାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶିକ୍ଷା ଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବ (ମ. ତ. ତତ୍)-୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା
Śikshā daṇḍa ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଦଣ୍ଡ—1. Punishment serving as a lesson. (M. W) ୨ । କୌଣସି ମନ୍ଦ ଅଭ୍ୟାସକୁ ଛଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଦିଆଯିବା ଦଣ୍ଡ (ହି. ଶ) —2. Punishment meted out to eradicate any bad habit.

ଶିକ୍ଷା ଦାତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଶିକ୍ଷକ—
Śikshā dātā Teacher.
(ଶିକ୍ଷାଦାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶିକ୍ଷା ଦାନ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବିଦ୍ୟାଦାନ—
Śikshā dāna Imparting of education.

ଶିକ୍ଷା ଦାୟକ—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ. ପୁଂ—୧। ଶିକ୍ଷାଦାତା—1. Teacher.
Śikshā dāyaka ୨ । ଯାହାଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷାଲାଭ ହୁଏ—
(ଶିକ୍ଷାଦାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Educative.

ଶିକ୍ଷା ଦୀକ୍ଷା—ସଂ.ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଶିକ୍ଷା ଓ ମନ୍ତ୍ରାଦି ଗ୍ରହଣ—
Śikshā dīkshā Learning and being initiated
शिक्षादीक्षा शिक्षादीक्षा into a matter.

ଶିକ୍ଷା ଦେବା —ଦେ: କ୍ରି—୧ । ଛାତ୍ରାଦିଙ୍କୁ କୌଣସି ବିଷୟ ବା ଶାସ୍ତ୍ରାଦି
Śikshā debā ଶିଖାଇବା—1. To impart education; to teach; to train. ୨ । ଦଣ୍ଡ
शिक्षा देना ଦେବା—2. To mete out punishment. ୩ । ପରାମର୍ଶ ଦେବା; ମନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା; ଉପଦେଶ ଦେବା—3. To advise. (ଉ—ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅର୍ଥ ଯିବେ ଶିକ୍ଷାଦେବ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।] ୪ । (ମନ୍ଦାର୍ଥ) କୁପରାମର୍ଶ ଦେବା—4. To give bad advice.

ଶିକ୍ଷା ନବିଶ(ଶୀ)—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶିକ୍ଷା ଓ ଫା. ନବିସ୍)—ଯେଉଁ
Śikshā nbiś(śi) ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ବିଷୟ ଶିକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ
शिक्षानवीस ଅଧଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ କିଛିଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—
शिक्षानवीस Apprentice; a tyro; a novice.

ଶିକ୍ଷା ପଦ —ସଂ. ବ—୧ । ଉପଦେଶ (ହି. ଶ)—1. Advice. ୨ ।
Śikshā pada ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ବିନୟପିଟକର ଏକ ପ୍ରକରଣ
(ହି. ଶ)—2. Name of a chapter of the Buddistic Scripture Binayapiṭaka. ୩ । ନୈତିକ ଉପଦେଶ—3. A moral precept. (M. W).

ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତି —ଦେ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପାଠ ପଢ଼ିବାର ଶୈଳୀ—
Śikshā paddhati Mode of education.

ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ୍—ସଂ. ବ—୧। ଏକ ଋଷି ବା ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଅଧୀନ ଓ ତାଙ୍କ
Śikshā parishad ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୈଦିକକାଳର ବିଦ୍ୟାଳୟ
(ହି. ଶ)—1. An educactional institution

of the Bedic times under a sage or preceptor. ୨ । ଅଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥାକାରୀ ସଭା ବା ସମିତି—2. An association for the imparting or controlling of education.

ଶିକ୍ଷା ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବା—1. To learn a thing from another. ୨ । ଦଣ୍ଡ ପାଇବା—2. To suffer or undergo punishment. ୩ । ପରାମର୍ଶ ପାଇବା—3. To get advice.

Śikshā pāibā
शिक्षा पाना
शिक्षा पाना

ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ—ସଂ. ବ—ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତି (ଦେଶ)
Śikshā praṇali Śikshāpaddhati. (See)

ଶିକ୍ଷାପ୍ରଦ—ସଂ. ବଣ (ଶିକ୍ଷା+ପ୍ର+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସହିତ୍ରୁ ଶିକ୍ଷାଲାଭ ହୁଏ—Educative; imparting education.
Śikshāprada
(ଶିକ୍ଷାପ୍ରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (୨ୟା ତତ୍)—୧ । ଶିକ୍ଷିତ—
Śikshā prāpta 1. Edueated. ୨ । କୌଶଳି ବିଷୟରେ
(ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ତାଲିମ ହୋଇଥିବା—2. Trained.

ଶିକ୍ଷାବାନ୍—ସଂ. ବଣ—୧ । (ପୁଂ) ବିଦ୍ୱାନ୍—1. Learned
Śikshābān (M. W). ୨ । ଉପଦେଶପ୍ରଦ (ଗଳ୍ପ)—
(ଶିକ୍ଷାବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Instructive; full of instruction (as a tale) (M. W).

ଶିକ୍ଷା ବିଜ୍ଞାନ—ସଂ ବ. (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ପାଠ ପଢ଼ାଇବାର ବା
Śikshā bijnāna ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ପଦ୍ଧତିମାନ ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଧାରାବାହିକରୂପେ ଅଲୋଚିତ ହୋଇଥାଏ—The science of teaching: the science dealing with the principles and skill which should be applied in the imparting of knowledge to learners.

ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ—ସଂ. ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ; ଶିକ୍ଷା ଧୋୟକ ବିଭାଗ;
Śikshā bibhāga ମ. ପ. ଲୋ)—ଯେଉଁ ସରକାରୀ ବିଭାଗ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗ ରୂପରେ ସ୍ୱକୀୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଦେବା ଭାର ନ୍ୟସ୍ତ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ଥାଏ—Education Department; the department of public instruction. [ଦ୍ର—ଇଂରାଜଶାସିତ ଭାରତରେ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗରେ ଉଚ୍ଚ ପଦଧାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଅଛନ୍ତି; ଯଥା—ଡାଇରେକ୍ଟର୍ ବା ଡିରେକ୍ଟର୍ (Director), ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର୍ (Inspector), ଡେପୁଟି ବା ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର୍ (District Inspector) ଓ ସବ୍ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର୍ (Sub-inspector).

ଶିକ୍ଷା ବିସ୍ତାର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବିଦ୍ୟାଚର୍ଚ୍ଚାର ପ୍ରସାର—
Śikshā bistāra Diffusion or spread of education.

ଶିକ୍ଷା ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପାଠ ପଢ଼ିବା ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହେଉଣୁ
Śikshā bhanga ତହିଁରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ବାଧା—Interruption in study before it is finished.

ଶିକ୍ଷାଭିଳାଷ—ସଂ. ବ—ଶିକ୍ଷାକାଙ୍କ୍ଷା (ଦେଶ)
Śikshābhilāsha Śikshākāṅkshā. (See)

ଶିକ୍ଷାଭିଳାଷୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଶିକ୍ଷାକାଙ୍କ୍ଷୀ (ଦେଶ)
Śikshābhilāshī Śikshākaṅkshī. (See)
(ଶିକ୍ଷାଭିଳାଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶିକ୍ଷା ମନ୍ଦିର—ସଂ. ବ—ବିଦ୍ୟାଳୟ; ସ୍କୁଲ—
Śikshā mandira School.
(ଶିକ୍ଷାଗାର, ଶିକ୍ଷାଳୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିକ୍ଷା ମିଳିବା—ଦେ. ବ—୧। ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—1. The receiving of learning. ୨ । ଉପଦେଶ ପାଇବା—
Śikshā milibā
शिक्षा मिलना
शिक्षा मिलना
2. The getting of a lesson.

ଶିକ୍ଷାରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର କୁପରାମର୍ଶ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ
Śikshare pardibā ହେବା—To be led or guided
कथाय पड़ा शिक्षामे पडना by another's bad advice.

ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଶିକ୍ଷାର୍ଥିନ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା. ୧ବ)—ପାଠ
Śikshārthī ପଢ଼ିବାକୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ; ଛାତ୍ରାର୍ଥୀ—Desirous of
(ଶିକ୍ଷାର୍ଥିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) reading. ସଂ. ବ—୧ । ଛାତ୍ର—1. Pupil; student. ୨ । ଶିକ୍ଷା ନବିଶ—2. Apprentice; tyro.

ଶିକ୍ଷାର୍ହ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଶିକ୍ଷା+ଅର୍ହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ଶିକ୍ଷା
Śikshārha ପାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ—Deserving to be
(ଶିକ୍ଷାର୍ହା—ସ୍ତ୍ରୀ) educated.

ଶିକ୍ଷା ଲଭ୍ୟ—ସଂ. ବ (୩ୟା ତତ୍)—ଯାହା ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ମିଳେ—
Śiksā labhya Attainable through education.

ଶିକ୍ଷା ଲାଭ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଜ୍ଞାନଲାଭ—
Śikshā lābha Acquisition of knowledge.

ଶିକ୍ଷା ଶୁଳ୍କ—ସଂ. ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଶିକ୍ଷାକର; ରାଜ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷା
Śiksā sulka ବିସ୍ତାର ପାଇଁ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ ହେବା ଟଙ୍କା—Tax levied from tenants for spread of education.

ଶିକ୍ଷା ସଂଘ—ସଂ. ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଶିକ୍ଷା ବିଧାୟକ ସଂଘ; ମ.
Śikshā samgha ପ. ଲୋ)—(ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅଲୋଚନା
(ଶିକ୍ଷାସଭା, ଶିକ୍ଷାସମିତି—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା ପାଇଁ ଅଦ୍ଭୁତ ସଭା—Educational conference; Education committee; Council of Education.

ଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
Śiksh āsamāpti ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଥିବା ଅବସ୍ଥା-Completion of an educational course.

ଶିକ୍ଷା ସାଙ୍ଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଶଳି ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷା କରିବା
Śikshā sānga karibā ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପନ୍ଥାର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
शिक्षा सांग करा ଶିକ୍ଷା ସାଙ୍ଗ କରା ଯିବା—1. To finish one's educa-

शिक्षा सांग करना education. ୨ । ପାଠ ପଢ଼ା ଶେଷ କରି ବିଦ୍ୟାଳୟ ତ୍ୟାଗ କରିବା; ପାଶ୍ କରିବା—2. To pass the prescribed final examination in a school or college.

ଶିକ୍ଷା ସୋପାନ—ସଂ. ବି.—(୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ଶିକ୍ଷାକ୍ରମ (ଦେଖ)
Śikshā sopāna Śikshākrama (See)

ଶିକ୍ଷା ହୀନ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ—(୩ୟାତତ୍)—ଅଶିକ୍ଷିତ
Śikshā hīna Uneducated; illiterate.
(ଶିକ୍ଷାବିହୀନ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଶିକ୍ଷାହୀନା, ଶିକ୍ଷାବିହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶିକ୍ଷି (ଧାତୁ)—ସଂ (ଶିକ୍ଷ୍ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—୧ । ଶିକ୍ଷା ଦେବା; ଶିଖାଇବା—1. To teach; to cause to learn. ୨ । ତାଲିମ କରିବା—2. To train. ୩ । ଅଧ୍ୟାପନା କରିବା—3. To impart knowledge. ୪ । ଉପଦେଶ ଦେବା—4. To advise; to instruct.
Śikshi (root)

ଶିକ୍ଷିତ—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ (ଶିକ୍ଷା+କ୍ତ)—୧। ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ—1. Educated. ୨ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ତାଲିମ ହୋଇଥିବା—2. Trained. ୩ । ବିଦ୍ୱାନ୍; କୃତବିଦ୍ୟ—3. Learned. ୪ । ଦକ୍ଷ; ନିପୁଣ; ଚତୁର 4. Expert; skilful; clever (M.W). ୫ । ଉପଦିଷ୍ଟ—5. Instructed; tutored. ୬ । ବଶ୍ୟ; ବିନୀତ—6. Gentle; mild; docile. ୭। ଅଭ୍ୟସ୍ତ—7. Practised (M. W) ୮ । ଶିଖା ଯାଇଥିବା, ଅଧୀତ—8. Learnt; studied.
(ଶିକ୍ଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜ—ସଂ. ବି (ଅଧିକରଣ ତତ୍ପୁରୁଷ)—କୃତବିଦ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିସମୂହ; ପଣ୍ଡିତସମୂହ—Educated society, the educated people.
Śikshita samāja
(ଶିକ୍ଷିତସମ୍ପ୍ରଦାୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିକ୍ଷିତାକ୍ଷର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶିକ୍ଷିତ; ବିଦ୍ୱାନ୍ (ହ୍ର.ଶ)—Educated; learned.
Śikshitākshara
(ଶିକ୍ଷିତାକ୍ଷରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—ଶିକ୍ଷାକାରୀ ଶିଷ୍ୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Pupil student.

ଶିକ୍ଷିତୁକାମ—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ(ଶିକ୍ଷିତୁମ୍+କାମ; ତୁଳ. ଗନ୍ତୁକାମ)—ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—Willing to learn (M. W). ସଂ. ବି. ପୁଂ—କୌଣସି ବିଦ୍ୟାକୁ ପ୍ରଥମେ ଶିଖୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—A biginner in his art (M.W).
Śikshitukāma
[ଶିକ୍ଷିତୁକାମା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶିକ୍ଷ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶିକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ମ.ଯ)—ଶିକ୍ଷଣୀୟ—Fit to be learnt or taught (M. W)
Śikshya

ଶିଖ୍(ଖ)—ଦେ.ବି (ସଂ.ଶିଷ୍ୟ ଏମାନେ ଜଣେ ଧର୍ମଗୁରୁଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଥିବାରୁ; କିମ୍ବା ସଂ. ଶିଖା; ଏମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଶିଖା ବା ଲମ୍ବ ଶିଖ ସିଖ ଦେଖିବାରୁ ଥିବାରୁ)—ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳର ଧର୍ମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ—The Sikhs. [ଦ୍ର—ଏ ଧର୍ମପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ନାନକ ଖ୍ରୀ. ୧୪୬୯ ଠାରୁ ୧୫୩୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବିତ ଥିଲେ । ଶିଖମାନଙ୍କ ଆଦିଗ୍ରନ୍ଥ 'ଗ୍ରନ୍ଥ' ସାହେବ'ରେ ନାନକ, କବୀର ଓ ରାମାନନ୍ଦଙ୍କ ଉପଦେଶବଳୀ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ଅଛି । ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ନାନକଙ୍କ ଉପଦେଶ ମାନ ଅଛି ତାକୁ ଜପଜୀ ବୋଲାଯାଏ । ନାନକ ଜାତିଭେଦ ସ୍ୱୀକାର କରୁ ନ ଥିଲେ । ସେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦୀ ଥିଲେ । ସେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ୍ ମାନଙ୍କୁ ଏକ ଧର୍ମ ପନ୍ଥାରେ ମିଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କ ହିତକର କର୍ମ କରିବାକୁ ସେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ-ମାନଙ୍କୁ ଶିଖ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଶିଖସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ପ୍ରତିମାପୂଜା, ଜପତପସ୍ୟା, ସତୀଦାହ, ଅବରୋଧ ପ୍ରଥା, ମଦ୍ୟପାନ ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ, ଧୂମ୍ରପାନ, ବାଲବଧ, ଅପବାଦ, ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା ନିଷିଦ୍ଧ । ଗୁରୁଭକ୍ତି, ଭୂତଦୟା, ସତ୍ୟ, ସତ୍ପଥ, ଲୋକୋପକାର, ନୈତିକଶୀଳତା, ପରନିନ୍ଦା ଆତ୍ମସଂଯମ ଯାପନ କରିବା ଏ ସମ୍ପ୍ରଦାୟପନ୍ଥୀମାନଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ନାନକ ନିଜ ପୁଅକୁ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ଗୁରୁରୂପେ ମନୋନୀତ ନ କରି ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଲେହଣାଙ୍କୁ ଅଙ୍ଗଦ ନାମ ଦେଇ ମନୋନୀତ କଲେ । ନାନକଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ପ୍ରଶିଷ୍ୟ ଓ ପୁତ୍ରପୌତ୍ରାଦିକ୍ରମେ ଶିଖମାନଙ୍କର ନାନକଙ୍କୁ ମିଶାଇ ୧୦ ଜଣ ଧର୍ମଗୁରୁ ହୋଇଥିଲେ । ୩ୟ ଗୁରୁ ଅମର ଦାସ । ୪ର୍ଥ ଗୁରୁ ରାମ ଦାସ ପ୍ରାଚୀନ ରାମଦାସପୁରକୁ ଅମୃତସରର ନାମ ଦେଇ ଶିଖମାନଙ୍କ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲେ । ରାମ ଦାସଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ (୫ମ ଗୁରୁ)(ଖ୍ରୀ୧୫୮୧-୧୬୦୬) 'ଗ୍ରନ୍ଥ ସାହେବ'କୁ ସଙ୍କଳନ କଲେ ଏବଂ ଗୁରୁଙ୍କ ପୁତ୍ର ପୌତ୍ରାଦିକ୍ରମେ ଗୁରୁ ହେବେ ବୋଲି ବିଧାନ କଲେ । ସେ ଅମୃତସରରେ ହରମନ୍ଦିର ବା ଦରବାର ସାହେବ ନାମକ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମଣ୍ଡିତ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କଲେ । ଏହାଙ୍କ ପରେ ୬ଷ୍ଠ ଗୁରୁ ହରଗୋବିନ୍ଦ (ଖ୍ରୀ୧୬୦୬--୧୬୪୫)ଙ୍କ ଅମଳରେ ଶିଖମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଡ଼ମ୍ବର ଓ ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରିୟତା ପଶିଲା । ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଜାହାଙ୍ଗୀର ତାଙ୍କୁ ଗୋଆଲିୟର ଦୁର୍ଗରେ ବନ୍ଦୀ କଲେ । ତାଙ୍କ ଖରେ ୭ମ ଗୁରୁ ହର ରାୟ, ୮ମ ହରକିଷଣ ଓ ୯ମ ଗୁରୁ ତେଗବାହାଦୁର ଗୁରୁ ହେଲେ । ତେଗବାହାଦୁରଙ୍କୁ ଅରଙ୍ଗଜେବ୍ ଖ୍ରୀ ୧୬୭୫ ରେ ହତ୍ୟା କଲେ । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ୧୦ମ ଗୁରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ସିଂହ ପିତାଙ୍କ ହତ୍ୟାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାପାଇଁ ଶିଖମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ସଜ୍ଜିତ କରି ଖାଲସା (ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି) ନାମ ଦେଇ ଶିଖ-ଦଳକୁ ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ । କୃପାଣରେ ମଥିତ ହୋଇ-ଥିବା ଜଳ (ପାହୁଲ)କୁ ପିଇ ଲୋକେ ଶିଖ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେବାର ବିଧି ହେଲା । ଶିଖଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଜାତିନାଶ, କୁଳନାଶ, ଧର୍ମନାଶ ଓ କର୍ମନାଶ ହେଲା ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଖ 'କ' ଅକ୍ଷରାଳୀ ୫ଟି ବସ୍ତୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ୧ । କେଶ (କେଶ ଓ ଶ୍ମଶ୍ରୁ ରକ୍ଷା) । ୨ । କଙ୍ଘା (ହାତରେ ଲୁଡ଼ା ଖଡ଼ି ଚିରିବା) । ୩ । କୃପାଣ (ଦୁଇପାଖ ଧାରଥିବା ଖଣ୍ଡା ଧାରଣ)ଓ ୪। କଙ୍ଗେଲ(କେଶରେ ପାଳଥ

ଗୋସିବା) । ଏ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିଲେହେଁ ଏହା ଘଟଣାକ୍ରମେ ମୋଗଲସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଘୋର ବିରୋଧୀ ଓ ଶତ୍ରୁ ହେଲା । ଗୁରୁଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ସମୟରେ ମୋଗଲସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ ସଙ୍ଗେ ଶିଖମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେଲା ଓ ଶିଖମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତାଦ୍ୱାରା ମୋଗଲମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଭାରତ (ପଞ୍ଜାବ)ରେ ପ୍ରବଳ ଶିଖରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ବିଖ୍ୟାତ ରାଜା ରଣଜିତ୍ ସିଂହ (ରାଜତ୍ୱ ଖ୍ରୀ. ୧୮୦୦—୧୮୩୯)ଙ୍କ ଅମଳରେ ଶିଖ ରାଜ୍ୟ ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି କରିଥିଲା । ତତ୍ପରେ ଶିଖ୍‌ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଇଂରାଜଙ୍କର ପ୍ରଥମେ ଖ୍ରୀ ୧୮୪୫ରେ ତତ୍‌ପରେ ୧୮୪୮ ରେ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଶିଖମାନେ ପରାଜିତ ହେଲେ ଓ ଇଂରାଜମାନେ କ୍ରମେକ୍ରମେ ଶିଖ ରାଜ୍ୟ ହସ୍ତଗତ କରି ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଦେଶକୁ ଇଂରାଜଶାସନଭୁକ୍ତ କଲେ । ଶିଖମାନେ ଇଂରାଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପନ କରି ଇଂରାଜମାନଙ୍କ ଅଧୀନତାରେ ପଲଟଣ ହେଲେ । ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୀର ଓ ଇଂରାଜ-ଭକ୍ତ ସେନା ଅଟନ୍ତି । ରଣଜିତ୍ ସିଂହଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଇଂରାଜ ସରକାରଙ୍କୁ ବୃତ୍ତି ପାଆନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଜାବରେ ଜାଟ୍, ପାଟିଆଲା ଆଦି ରାଜ୍ୟରେ ଶିଖରାଜାମାନଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଭାରତସମ୍ରାଟଙ୍କ ମିତ୍ରରାଜାରୂପେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଅଛନ୍ତି । ଶିଖ୍ ସୈନ୍ୟମାନେ ବିଗତ ଇଉରୋପୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧରେ ଇଉରୋପର ରଣକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅସୀମ ସାହସ ସହକାରେ ଇଂରାଜମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ସର୍ବଜନବିଦିତ ଚମତ୍କୃତ କରି ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଉପାସନା ମନ୍ଦିରକୁ ଗୁରୁଦ୍ୱାର ବୋଲାଯାଏ । ଅମୃତସରସ୍ଥିତରେ ଏମାନଙ୍କର ଗୁରୁଦ୍ୱାର ମନ୍ଦିର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମଣ୍ଡିତ । ଏବେ ଗୁରୁଦ୍ୱାରରେ ଉପାସନା କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ବେଶେବ କଡ଼ା ଆଇନ୍ ହେବାରୁ ସେମାନେ ଧର୍ମ ସାଧନ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିବା ପାଇଁ ଅମ୍ଳାନ ବଦନରେ ସ୍ୱସ୍ତ କ୍ଲେଶ, ଦଣ୍ଡ ଓ କାରାବାସ ସହ୍ୟକରି ସହ୍ୟ ଜଗତକୁ ସ୍ତମ୍ଭିତ କରି ଅଛନ୍ତି ଓ ଅବଶେଷରେ ଇଂରାଜ ସରକାରଙ୍କେ ଆଇନ୍ ପ୍ରଣୟନ କରି ଶିଖମାନଙ୍କ ଧର୍ମସାଧନ ସମ୍ବନ୍ଧେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଶିଖ ସମ୍ରାଟ ରଣଜିତ୍ ସିଂହଙ୍କ ନାତି ବିଲାତରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ପୃଥିବୀରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ କ୍ରିକେଟ୍ ଖେଳାଳୀଙ୍କ ରୂପେ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ନାନକ ତଳେ ଟୀକା (ଦେଖ) ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଭାରତ ଇତିହାସରୁ ସଂଗୃହୀତ ।]

ଶିଖ୍(ଖ) ଗୁରୁ—ଦେ. ବ—ଶିଖ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଧର୍ମଗୁରୁ—The suc-
Śikh(kha) guru cessive religious heads of the
ଶିଖଗୁରୁ ଶ୍ରୀଖଗୁରୁ Sikhs. [ଦ୍ର—ନାନକଙ୍କୁ ମିଶାଇ ସଂଖ୍ୟାରେ ସେମାନେ ଦଶ ଜଣ, ଯଥା,—ନାନକ, ଅଙ୍ଗଦ, ଅମରଦାସ, ରାମଦାସ, ଅର୍ଜୁନ, ହରଗୋବିନ୍ଦ, ହରରାୟ ହରକିଷନ୍; ତେଗବାହାଦୁର, ଗୁରୁଗୋବିନ୍ଦ) (ବିଶ୍ୱକୋଷ)

ଶିଖ୍(ଧାତୁ)—ସ.—ଯିବା—(ବିଶ୍ୱକୋଷ—)
Śkh (root) To go.

ଶିଖ୍ (ଖ) ସମର (ଯୁଦ୍ଧ)—ଦେ. ବ—ଶିଖମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଇଂରାଜଙ୍କର
Śikh(kha) samara(juddha) ୧୮୪୫ ଓ ୧୮୪୮ ସାଲରେ ଘଟିଥିବା ଯୁଦ୍ଧ (ଶିଖ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—The wars of the British with the Sikhs in 1845 and 1848 A. D in India.

ଶିଖ—ଦେ. ବ—(ସ. ଶିଖର)—୧ । ଶିଖର; ଅଗ୍ରଭାଗ—1. Head
Śikha top. ୨ । ଗିରି ଶିଖର; ପର୍ବତର ଅଗ୍ରଭାଗ—2.
ଶିଖର ଶୃଙ୍ଗ The top or summit of a mountain.
ଲଂବା ଶିଖା ୩ । ଉଚ୍ଚତା—3. Height. (ଯଥା—ଏଗଛଟି
ଶିଖ ଶାଖ ଶିଖରେ ଚଢ଼ି ଯାଉଅଛି ।)—୪ । ଶିଖ୍ (ଦେଖ)—
4. Sikh (See) ବିଶ—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ପ୍ରଧାନ—1.
ଶିଖର ଶିଖର Chief. (ଉ—ସମ୍ପ୍ରତି ଚହଲେ ହେ ନୃପକୁଳ ଶିଖ । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।) ୨ । ଉଚ୍ଚ—
2. High. ସ. ବିଶ ପୁଂ—(ସମାସରେ ଶିଖା ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଅବାଇନ୍ତ 'ଶିଖ' ହୁଏ ।)—ଶିଖାଯୁକ୍ତ (ଯଥା—ଚୂଳଶିଖ,ପଞ୍ଚଶିଖ,ତ୍ରିଶିଖ)—(In compound words) Having Śikhā.

ଶିଖକ—ସ. ବ—ଲେଖକ; ମୋଡୋଇର (ଉ. ଶ)—
Śikhaka Writer; scribe.

ଶିଖଣ୍ଡ—ସ. ବ (ଶିଖିନ୍=ମୟୂର+ଖମ ଧାତୁ=ଖମନ କରିବା+
Śikhaṇḍa ଡଣ୍ଡ ଅ) ୧ । ମୟୂର ପୁଚ୍ଛ—1. The tail (ଶିଖଣ୍ଡକ—ଅଳ୍ପରୂପ) of a peacock. ୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମୁକୁଟରେ ଶୋଭାର୍ଥ ଖଞ୍ଜା ଯାଇଥିବା ମୟୂର ପଛ—2. Tail of a peacock attached to the crown of Śrikṛushṇa. ୩ । କାକପୁଚ୍ଛ; ଜୁଲ୍‌ଫି; ବରୁଣବାଳ—
3.Locks of short flowing hair left above the cheeks. ୪ । ଶିଖା; ଚୂଡ଼ା; ମସ୍ତକର ଏକ ଦେଶରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ଲମ୍ବ କେଶ ଗୁଚ୍ଛ—4. Pigtail or a long tuft of hair left on a part of the head.

ଶିଖଣ୍ଡିକ—ସ. ବ. (ଶିଖଣ୍ଡ+ଇକ)—୧ । କୁକୁଟ; କୁକୁଡ଼ା—1. A
Śikhaṇḍika cock. ୨ । ଶିଖା; ଚୂଡ଼ା—2. Tuft of hair left on the crown after the tonsure ceremony of a Hindu boy. ୩ । ଶିଖଣ୍ଡ (ଦେଖ)—3. Śikhaṇḍa (See) ୪ । ଏକ ପ୍ରକାର ରତ୍ନ (ଉ. ଶ) 4. A kind of gem.

ଶିଖଣ୍ଡିକା—ସ.ବ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କୁକୁଟୀ—1. A hen. ୨ । ଶିଖା—
Śikhaṇḍikā 2. Pigtail.

ଶିଖଣ୍ଡିନୀ—ସ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶିଖା ଧାରଣୀ—Having a pigtail
Śikhaṇḍinī on the head. ବ. —୧ । ଦ୍ରୁପଦ ରାଜାଙ୍କର ପୁରୁଷ ବେଶଧାରୀ କନ୍ୟା ଶିଖଣ୍ଡୀ—1. The daughter of

king Drupada attired like a male. ୨ । ମୟୂରୀ—2. Pea-hen. ୩ । କୁକୁଟୀ—3. Hen. ୪ । ମଲ୍ଲିକା ବିଶେଷ—4. A species of jasmine. ୫ । ଯୂଥିକା (ହି. ଶ) — 5. Jasminum Auriculatum ୬ । ଗୁଞ୍ଜା (ହି. ଶ)—6 Abrus Practorius. ୭ ଜାଶ୍ୟପ ମୁନିଙ୍କ ଦୁଇ ଜଣ ଅପ୍ସରା (ଯେ ଋଗ୍‌ବେଦର ଏକ ମନ୍ତ୍ରର ଦ୍ରଷ୍ଟା ଥିଲେ (ହି. ଶ) — 7 Names of two daughters of sage Kāsyapa.

ଶିଖଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶିଖଣ୍ଡ+ଅଣ୍ଡ ଯାହାର ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ Śikhaṇḍī ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଶିଖାଯୁକ୍ତ —1. Having a (ଶିଖଣ୍ଡିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) tuft of hair left on the temple. ବ—୧ । ବିଷ୍ଣୁ —1 Bishṇu. ୨ । ଗୁଞ୍ଜା; ଜାଇଫଳ— 2. A creeper and its black-tipped red seed; Abrus Precatorius. ୩ । ମୟୂର— 3. Peacock. ୪ । ଖଣ୍ଡ ଅଥ; ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଶାଢ଼ୀ ଉପରେ ପରିଧାନ କରିବା ପାଟରେ ଉପରଣ—4. A silken sheet put on the wearing cloth of females. ୫ । କୁକୁଟ—5. Cock. ୬ । ଶର; ତୀର—6. Arrow; dart. ୭ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୂଥିକା; ହଳଦିଆ ଯଇ— 7. The yellow single-petalled Jasminum Auriculatum ୮ । ମୟୂର ପୁଚ୍ଛ (ହି. ଶ)—8. Peacock tail. ୯ । ଶିବ [ହି. ଶ]—9. Śiba. ୧୦ । ଶିଖା (ହି. ଶ) — 10 Pigtail. ୧୧ । ଦ୍ରୁପଦ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର—11. Name of the son of king Drupada. [ବ—ଏ ପୁଙ୍କ ଜନ୍ମରେ କାଶୀରାଜଙ୍କ ଦୁହିତା 'ଅମ୍ବା' ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କୁ ଭୀଷ୍ମ ବରଣ କରି ବିବାହ ନ କରିବାରୁ ଏ ପରିଣାମରେ ଭୀଷ୍ମଙ୍କର ମରଣର କାରଣ ହେବା ପାଇଁ ସଙ୍କଳ୍ପ କରି କ୍ଲୀବ ରୂପେ ଜନ୍ମି ଥିଲେ । ଏ ପ୍ରକାଶୀ ଭାବରେ ପୁରୁଷ ବେଶଧାରୀ ଥିଲେ ଓ ଦଶାର୍ଣ୍ଣ ଦେଶର ରାଜକୁମାରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିବାହିତ ହୋଇଥିଲେ । ରାଜକୁମାରୀଙ୍କ ପିତା ଏହାଙ୍କର କ୍ଲୀବତ୍ୱ ଜାଣି ପାରି ଏହାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଯାତ୍ରା କରିବାରୁ ଏ ପଳାଇ ଯାଇ ଅରଣ୍ୟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ସେଠାରେ ସ୍ଥୂଳକର୍ଣ୍ଣ ନାମକ ଜଣେ ଯକ୍ଷ ଏହାଙ୍କ ଠାରେ ଦୟା କରି ଏହାଙ୍କ କ୍ଲୀବତ୍ୱକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜର ପୁରୁଷତ୍ୱ ଏହାଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରିବାରୁ ଏ ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରି ଆସି ପୁରୁଷରୂପେ ଫସାର ଧର୍ମ ପାଳନ କଲେ । ଏ ଦ୍ରୋଣଙ୍କ ଠାରୁ ଧନୁର୍ବେଦ ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରର ଏ ପାଣ୍ଡବ ପକ୍ଷୀୟ ଥିଲେ । ଏ କୁରୁସଂସଦ ବୋଲି ଭୀଷ୍ମ ଏହାଙ୍କ ଉପରେ ଶର କ୍ଷେପ କରିବାକୁ ଲଜ୍ଜିତ ହେଉଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧର ଦଶମ ଦିନ ଅର୍ଜୁନ ଏହାଙ୍କୁ ଅପଛାର ଆଡରେ ରଖି ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ ଓ ଭୀଷ୍ମ ଶିଖଣ୍ଡୀଙ୍କୁ ଦେଖି ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଥଡ଼କୁ ଶର ମାରିଲେ ନାହିଁ ଓ ଅର୍ଜୁନ ଏହି ସୁଯୋଗ ଦେଖି ଭୀଷ୍ମଙ୍କୁ ଜର୍ଜର କଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମାଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ନୈଶ ହତ୍ୟା କାଣ୍ଡରେ ଏ ହତ ହେଲେ ।] ୧୨ । (ନାମ) ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କପିସେନାର ଏକ ମାକଡ଼ (ହି.ଶ)—12. Name of a monkey of Rāmachandra's monkey-army. ୧୩ । ବୃହସ୍ପତି (ହି. ଶ.)— 13. Bṛuhaspati.

ଶିଖର—ସଂ. ବି (ଶିଖା—ଚୂଡ଼ା+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଅ)—୧ । ପର୍ବତ Śikhara ଶୃଙ୍ଗ—1. Mountain summit. ୨ । ବୃକ୍ଷାଗ୍ର —2. Tree-top. ୩ । ଖଡ୍‌ଗର ଅଗ ବା ମୁନ— 3. The point of a sword. ୪ । ଅଗ୍ରଭାଗ— 4. Top. ୫ । ପକ୍ୱ ଡାଳିମ୍ବ ବୀଜ ସଦୃଶ ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ ରତ୍ନ ବିଶେଷ—5. A species of garnet of the colour of ripe pomegranate seeds. ୬ । ରୋମାଞ୍ଚ; ପୁଲକ—6. Horripilation; the standing of the hairs of the body on their ends. ୭ । କକ୍ଷ; କୋଠରୀ—7. A room; compartment. ୮ । ଶୁଷ୍କତୃଣ—8. Hay; dry grass. ୯ । ମନ୍ଦିରର ଗୋଲାକାର ଚୂଡ଼ା (ହି. ଶ)—9. The spire of a temple. ୧୦ । ଗୁମ୍ବଜ (ହି. ଶ)—10. Dome. ୧୧ । ଅସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—11. A kind of weapon. ୧୨ । କୁନ୍ଦକଳିକା (ହି. ଶ)—12. Bud of Kunda flower. ୧୩ । ଲବଙ୍ଗ (ହି. ଶ)— 13. Clove. ୧୪ । କାଖ (ହି. ଶ)—14. Flank. ୧୫ । ତାନ୍ତ୍ରିକ ମୁଦ୍ରା ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—15. A pose of the fingers. ସଂ. ବିଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ—Chief. [ଉ—ସମ୍ପ୍ରତି ଅସି ପୁଣି ସେ ନୃପଶେଖର—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।] ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଚନ୍ଦ୍ରଶିଖରର ଡାକ ନାମ—Name for calling Chandra-śikhara.

ଚନ୍ଦ୍ର ଶେଖର

ଶିଖର ଦାସ—ଦେ.ବି (ନାମ) —ନୀଳସୁନ୍ଦରଗୀତାର ପ୍ରଣେତା ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ Śikhara dāsa ୧୭ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ କବି—An Oriya poet of the 17th century A. D. author of Nīlasundaragītā.

ଶିଖରଣି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶିଖରଣୀ—ଶିଖରଣୀ (ଣ) (ଦେଶ)— Śikharaṇi Śikhariṇī (3) (See) ଶିଖରନୀ शिखरनी, शिखरन्

ଶିଖର ଦଶନା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶିଖର ପରି ଦଶନ ଯାହାର) —୧ । Śikhara daśanā ପକ୍ୱ ଦାଡ଼ିମ୍ବ ବୀଜବତ୍ ବା ଲୁନ ଜଳଜାତବତ୍ ଦନ୍ତ ବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(A woman) Having the teeth as beautiful as garnets. ୨ । ଦୃଢ଼ାଙ୍ଗ ଭାବ ବିଶିଷ୍ଟ ଦନ୍ତଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—2. (A woman)

Having pointed teeth. [ଦ୍ର—ସାମ୍ବଦ୍ରକ ମତରେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଦନ୍ତ ସ୍ୱଭାବତଃ ବଳିଷ୍ଠ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ- (ଶିଖରଦଶନ—ପୁଂ) ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ହୁଏ—ପ୍ରଭୃତିବାଦ)

ଶିଖର ପଟ୍ଟିକା—ସଂ. ବ—ଶାକର ପଟା (ଦେଶ)—
Śikhara paṭṭikā Śakara patā (See)

ଶିଖର ବାସୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶିଖରବାସିନ ୧ମା ୧ବ)—ଯେ
Śikhara bāsī ଶିଖରରେ ବାସ କରେ—Living on the
(ଶିଖରବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) summit of a mountain or on the top of a tree ବ. ପୁଂ—ମହାଦେବ— Śiba.

ଶିଖର ବାସିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶିଖର=କୈଳାସ ଶିଖରରେ ଯେ
Śikhara bāsinī ବାସ କରନ୍ତି)—ପାର୍ବତୀ; ଦୁର୍ଗା—Goddess Durgā.

ଶିଖରା—ସଂ: ବ—୧। ମୁର୍ବା (ହ. ଶ)—1. Mūrbbā (see) ୨।
Śikharā ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କଦ୍ୱାରା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଗଦା (ହ. ଶ)—
2. Name of a club or mace given by Biswāmitra to Rāmachandra.

ଶିଖରାଦ୍ରି—ସଂ. ବ—କିରାତ; କିରାତ ବଳିଷ୍ଠ ପୌରାଣିକ ପର୍ବତ
Śikharādri ବିଶେଷ—Name of a mythological mountain with three peaks.

ଶିଖରିଣୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶିଖର+ଇନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଶିଖରଯୁକ୍ତ—
Śikhariṇī (female) Having a top. ବ—୧। ଉତ୍ତମା ସ୍ତ୍ରୀ—
1. An excellent woman. ୨। ମଲ୍ଲିକା ଫୁଲ—
2. Jasmine flower. ୩। ରସାଳା; ଦୁଗ୍ଧଶର ଓ ଚିନିମିଶ୍ରିତ ଘନ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପାନୀୟ ବିଶେଷ—3. A sweet thick drink made of creams and sugar. [ଦ୍ର—ଭାବପ୍ରକାଶ ମତରେ ଜଳ ବିହୀନ ମାହିଷ ଦଧି ୧୬ ସେର, ପରିଷ୍କୃତ ଚିନି ୮ ସେର ଏବଂ ମିଶାଇ ପରିଷ୍କୃତ, ବସ୍ତ୍ରରେ ପୁରାଇ ତହିଁରେ ୩୨ ସେର ଦୁଧ ମିଶାଇ ତହିଁ-ରେ ଗୋଟିଏ ମୃତ୍‌ପାତ୍ର ରଖି ବଳପୂର୍ବକ ଚାପି ଦ୍ୱାରା ଏହାକୁ ସ୍ୱାଦିଷ୍ଟ କରାଯାଏ। ତତ୍‌ପରେ ଏଥିସଙ୍ଗେ ଅଳାଇଚ ଲବଙ୍ଗ, କର୍ପୂର, ମରିଚ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ମିଶାଇବ। ଏହା କ୍ଲାନ୍ତି ନିବାରକ, ବଳକର, ଶୁକ୍ର ବର୍ଦ୍ଧକ, ବାୟୁ ଓ ପିତ୍ତ ନାଶକ; ଅଗ୍ନିପ୍ରଦୀପକ, ଶରୀରର ଉପଚୟ କାରକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଶୀତଳ, ସାରକ ଓ ରକ୍ତ,ପିତ୍ତ,ପିପାସା, ଦାହ, ପ୍ରଭୃତିନାଶକ। କେବଳ ବସନ୍ତଋତୁଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ଋତୁରେ ଏହା ସେବ୍ୟ। ଏହାର ନାମ ରସାଳା। ଗୁଣ ନିର୍ଘଣ୍ଟରେ ଅଛି ଯେ, ଦହି ୩୨ ପଳ, ଖଣ୍ଡ ୮ ପଳ, ମରିଚଚୂର୍ଣ୍ଣ, ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ ଓ ଏଳାଚୂର୍ଣ୍ଣ ୮ ପଳ, ମଧୁ ୪ ପଳ, ଘୃତ ୪ ପଳ, ଗୋଟିଏ ଭାଣ୍ଡରେ ରଖି ହିମବାସିତ କଲେ ଏହା ଶିଖରିଣୀ ହୁଏ ବିଶ୍ୱକୋଷ।] ୪। ରୋମାବଳୀ—4. A row of down growing on particular parts of the body. ୫। ସପ୍ତଦଶାକ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—(ଦ୍ର—ଏଥିର ୬ଷ୍ଠ ଓ ଶେଷ ଅକ୍ଷରରେ ଯତି; ଏଥିର ୨।୩।୪।୫ ୧୧।୧୩ ଓ ୧୬ ବର୍ଣ୍ଣଗୁରୁ; ଅନ୍ୟବର୍ଣ୍ଣମାନ ଲଘୁ,ବିଶ୍ୱକୋଷ)। 5 Name of a Sanscrit metre of 1 syllables ୬। ନବ ମଲ୍ଲିକା; ନିଥଳ ଫୁଲ (ହ. ଶ) 6. Jasminum Arborescens (flower) ୭। କିସମିସ୍ (ହ. ଶ)—7. Raisin. ୮। ମୁର୍ବା (ହ. ଶ)- 8. Mūrbbā (See).

ଶିଖରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶିଖର+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଶିଖରଯୁକ୍ତ—
Śikharī Having a point, head or summit.
(ଶିଖରିଣୀ—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—୧। ପର୍ବତ—1. Mountain. ୨। ତରୁ; ବୃକ୍ଷ—2. Tree. ୩। ଅପାମାର୍ଗ—3. A herb; Achyranthes Aspera. ୪। କୋଟ; ଦୁର୍ଗ—4. Fort; fotress. ୫। ଝଟ୍ଟିକ ପକ୍ଷୀ— 5. A kind of bird; the tatler bird; Totanus Flavipes. ୬। ମଲ୍ଲଙ୍ଗ— 6. Mistletoe; a parasitic plant. ୭। ଚିଡ଼ାରୁକ—7. Frankincense. ୮। ଯାବନାଳ; ଯବନାଳ; ବାଜରା—8. Indian maize. ୯। ପାର୍ବତ୍ୟ ଦୁର୍ଗ—9. A hill-fort. ୧୦। ଲୋବାନ (ହ.)—10. Olibanum. ୧୧। ବକଭାଷଙ୍ଗୀ (ହ. ଶ)—11. Rhus Succedanea. (herb). ୧୨। ମୃଗ ବିଶେଷ (ହ. ଶ)—12. A kind of deer.

ଶିଖରେ ବଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଚ୍ଚତା ବା ଡେଙ୍ଗା ଦିଗରେ ବୃଦ୍ଧି
Śikhare bardhibā ପାଇବା—To grow in tallness
ଲମ୍ବାସବାଡ଼ା ସୁଡ଼ଗହୀନା or height.

ଶିଖଲୋହିତ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରୟ)—ପୋଡ଼ଶୁଂଘା ଗଛ—
Śikhalohita Blumea Odorata. (plant)

ଶିଖା—ସଂ. ବ (ଶୀ ଧାତୁ=ଶୟନ କରିବା+ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ ଖ+ଆ)—
Śikhā ୧। ଚୂଡ଼ା; ଅଗ୍ରଭାଗ—1. Top. ୨। ପର୍ବତର ଶିଖର—2. Summit or crest of mountain. ୩। ଚିରୀଟ; ମୁକୁଟ—3. Crown; headdress; crest. ୪। ଶିର; ମୌଳି—4. Head. ୫। ଦିନଶଃ ସରୁ ହୋଇଯାଇଥିବା ଅଗ୍ରଭାଗ; ମୁନ—5. Tapering top; sharp point. ୬। ମସ୍ତକର ଅଂଶ-ବିଶେଷରେ ବଢ଼ାଯାଇଥିବା ଲମ୍ବ କେଶଗୁଚ୍ଛ; ଚୁଟି— 6. Tuft of long hair left on the head; pigtail; lock of hair on the head. [ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ଯେ, ହିନ୍ଦୁମାତ୍ରେ ଶିଖା ଧାରଣ କରିବେ। ପୂଜା, ଜପ କରିବା ସମୟରେ ଗାୟତ୍ରୀ ପାଠପୂର୍ବକ ଶିଖା ବନ୍ଧନ (ବାଳରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା) କର୍ତ୍ତବ୍ୟ। ମୁକ୍ତଶିଖ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଭିମତ ସୂଚା ଅଶୁଦ୍ଧ। (ବିଶ୍ୱକୋଷ)।] ୭। ଜଳୁଥିବା ନିଆଁର ଶୀର୍ଷ —7. The flame of a burning fire; the spire of a flame. ୮। ଅର୍ଚ୍ଚି; ଜ୍ୱାଳା— 8. Lustre. ୯। ଶାଖା—9. Bough; branch. ୧୦। ମ ଜଥା ଅସ୍ଥାବର ଶାଖା—10. The prong

of a pointed weapon. ୧୧ । କାମଜ୍ୱର—11. Amorous fever; morbid excitement due to lust. ୧୨ । ତୁଳସୀ—12. Holy Basil. ୧୩ । ଲତାଜାତୀୟ ଲତା—13. A kind of creeper; Gloriosa Surperba. ୧୪ । ମୟୂର, କୁକୁଡ଼ା ଆଦି ପକ୍ଷୀଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଉଠିଥିବା ପକ୍ଷଗୁଚ୍ଛ ବା ଜଟା—14. Tuft of feathers on the heads of peacock and other birds. ୧୫ । ପ୍ରକାଶ; କିରଣ (ହି. ଶ)—15. Ray of light. ୧୬ । ବସ୍ତ୍ରର ଅଞ୍ଚଳ ବା କାନି (ହି. ଶ)—16; The end of the cloth. ୧୭ । ଗୋଡ଼ ଅଙ୍ଗୁଠିର ଅଗ୍ରଭାଗ (ହି. ଶ)—17. Tip of a finger of the foot. ୧୮ । ସ୍ତନର ଅଗ୍ରଭାଗ ବା ବୁଣ୍ଡି (ହି. ଶ)—18. Nipple. ୧୯ । ଚଉର ଚେର (ହି. ଶ)—19. Root. ୨୦ । ଅଧିପତି; ନାୟକ (ହି. ଶ)—20. Leader. ୨୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶ)—21. Headman; chief person. ୨୨ । ମୁଣ୍ଡା (ହି.ଶ)—22. Transveria Zeylanica (plant). ୨୩ । ଜଟାମାଂସୀ (ହି.ଶ)—23. Indian spikenard. ୨୪ । ବଚ୍ଚ (ହି. ଶ)—24. Orris root. ୨୫ । ଏକ ବର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ (ହି. ଶ)—25. Name of a metre. [ଦ୍ର—ଏ ଦ୍ର ଏପ୍ରକାର ପାଦମାନଙ୍କରେ ୨୮ ଲଘୁମାତ୍ରା ଓ ଅନ୍ତରେ ଏକ ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ; ସମ ପାଦରେ ୩୦ ଲଘୁ ମାତ୍ରା ଓ ଅନ୍ତରେ ଏକ ଗୁରୁ ମାତ୍ରା ଥାଏ—ହି. ଶ] । ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ପୁଂ ଶିଖ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଜଟିଳ) ଶିଖାଯୁକ୍ତା—(in a compound) Tufted (feminine).

ଶିଖାଇ ଦେଲା(ବା) ବୁଦ୍ଧି—ଦେ. ବି—ଜଣେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରୁ ଉଦ୍ଭାବିତ ନ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଉପଦେଶ Śikhāi-delā(bā) buddhi ଶିଖିୟେଦେଓୟାବୁଦ୍ଧି सिखाईहुईबुद्धि ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ବୁଦ୍ଧି—Intelligence which is not one's own but derived from others; intelligence or plan of action due to tutoring by others. (ଉ—ଶିଖାଇଦେଲା ବୁଦ୍ଧି, ମାନି-ଅଣିଲା ଉଅଣ—ଉଗ ।)

ଶିଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ ଶିକ୍ଷ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତରୂପ)—୧। କୌଣସି Śikhā(khe)ibā ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶିକ୍ଷାଦେବା; ବତାଇବା—शिखान, शेखान सिखलाना 1. To teach. (ଉ—ଅଜ ଦେ ଶିଖାଇଲା ରୁଷାକୁ ରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।) ୨ । ଉପଦେଶ ଦେବା—2. To instruct; to advise. ୩। ଉପାୟ ବତାଇବା—3. To teach a person the way to do a thing. ୪। (ମନାଇ) ଲଣାଦେବା; ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି ବତାଇବା—4. To instigste; to give bad advice. ୫। ତାଲିମ କରିବା—5. To train. ୬। (ଶିଖାଇଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା—6. To induce.

ଶିଖା କନ(ମୂଳ)—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧। ସାଲଗମ (ହି. ଶ)—Śikhā kanda(mūla) 1. Turnip. ୨। ଗାଜର (ହି. ଶ)—2. Carrot.

ଶିଖା ଛାଡ଼ିବା(ରଖିବା)—ଦେ.କ୍ରି—ମସ୍ତକର ଅଂଶବିଶେଷରେ ଦୀର୍ଘ Śikhā chhārdibā(rakhibā) ଜଟା ରଖି ଶିଅର ଦେବା—शिखाछोडना To leave out a tuft of long hair at one part of the head after shaving.

ଶିଖାଣ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶିକ୍ଷ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତରୂପରୁ)—୧। ବତାଇବା—Śikhāna 1. Tutoring. ୨। ଅଧ୍ୟାପନା—शिक्षा शिक्षा सिखावट 2. Teaching. ୩। ଉପଦେଶ—3. Instruction. ୪। ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରରୋଚନା—4. Instigation of another person. ୫। ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା—5. Education.

ଶିଖାଣିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧। ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମନ୍ଦ ପରାମର୍ଶ ଦିଏ-Śikhāniā 1. Instigating giving evil advice. शिक्षादाता शिखानेवाला ୨। ଅନ୍ୟର ଉପଦେଶରୁ ଶିଖାନ शिखीहुई ପ୍ରସୂତ—2. Due to another's advice; learnt from another. (ଯଥା—ଶିଖାଣିଆ ବୁଦ୍ଧି ।) ଦେ. ବି—ମନ୍ଦ ଉପଦେଶଦାତା—ବୁଦ୍ଧିଦାତାଲୋକ सिखानेवाला Evil adviser.

ଶିଖା ତରୁ—ସଂ. ବି—ପିଲସଜ; ଘାପରୁଖା (ହି. ଶ) Śikhā taru Lampstand.

ଶିଖାଧ(ଧା)ର—ସଂ. ବି (ଶିଖା + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Śikhādha(dhā)ra ୧। ମୟୂର (ହି. ଶ)— Peacock. (ଶିଖାଧାରକ—ଅନ୍ୟ ବି.ରୂପ) ୨। ମଞ୍ଜୁଘୋଷ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—2. Mañjughosha. (ଶିଖାଧରା—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ଶିଖା ଅଛି—Having a tuft; tufted.

ଶିଖା ଧାରଣ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ମୁଣ୍ଡରେ ଜଟା ରଖିବା—Śikhā dhāraṇa Growing a long tuft on the head.

ଶିଖା ପାଶ—ସଂ. ବି (ଶିଖା + ବହୁଳାର୍ଥେ ପାଶ ତୁଲ. କେଶପାଶ)—Śikhā pāśa ଜଟା—A fine tuft of hair on the head; pigtail.

ଶିଖାପିତ୍ତ—ସଂ. ବି—ହାତର ଓ ଗୋଡ଼ର ଫୁଲା ଓ ଜଳାଯୋଡ଼ା ରୋଗ Śikhāpitta (ହି.ଶ)—A disease accompanied by swelling and burning sensation of the foot and hand.

ଶିଖାବତୀ—ସଂ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—'ଶିଖାବାନ୍'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Śikhābati Śikhāban. ସଂ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ମୁଣ୍ଡା—Sansveria Zeylanica.

ଶିଖାବନ୍ଧନ—ସଂ ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଚୁଟିରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା ବା ଜଟ-ଗାନ୍ଧିବା—Tying of the tuft of hair of the head into a knot or chignon.
Śikhā bandhana
(ଶିଖାବନ୍ଧ—ବିଣ)

ଶିଖାବର—ସଂ ବ (ଶିଖା+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବର)—ପଣସବୃକ୍ଷ (ହି.ଶ)—Jack fruit tree.
Śikhābara

ଶିଖାବଳ—ସଂ ବ (ଶିଖା+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବଳ ଭୁଲନାରେ ଦନ୍ତ୍ୟବଳ)-୧ । ଶିଖୀ; ମୟୂର—1. Peacock ୨ । ପଣସବୃକ୍ଷ [ହି. ଶ]—2. Jack fruit tree
Śikhābala

ଶିଖାବଲା—ସଂ.ବ—ମୟୂର ଶିଖା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Tuft of feathers on the head of a peacock.
Śikhābalā

ଶିଖାବାନ୍—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ଶିଖା+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍; ଶିଖାବତ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ)—ଶିଖା ବିଶିଷ୍ଟ—Having a tapering point or tuft ସଂ. ବ—
Śikhābān
(ଶିଖାବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । କେତୁଗ୍ରହ—1. The Dragon's tail or the Decending node ୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire. ୩ । ଚକ୍ରକ ବୃକ୍ଷ; ଚକା ଗୁଳ—3. The leadwort plant. ୪ । ମୟୂର (ହି. ଶ)—4. Peacock.

ଶିଖା ବୃକ୍ଷ—ସଂ ବ—ପାପରୁଖା; ପିଲସଜ [ହି. ଶ]—Lampstand
Śikhā bṛuksha

ଶିଖା ବୃଦ୍ଧି—ସଂ ବ[ଶିଖା ପରି ବୃଦ୍ଧି ଯାହାର, ବହୁବ୍ରୀହି]—୧। ପ୍ରତିଦିନ ବଢୁଥିବା ସୁଦ; ଚକ୍ରବୃଦ୍ଧି ସୁଦ[ହି. ଶ]—1. Compound interest; interest which goes on accumulating every day. ୨। (ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର) କାସ୍ତିକାବୃଦ୍ଧି; ମୂଳଧନ ନଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ପ୍ରତିଦିନ ଯେଉଁ ସୁଧ ଲାଭ ହୁଏ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—(Hindu Law) Interest which accrues daily without affecting the capital.
Śikhābṛuddhi

ଶିଖାଭରଣ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶିଖା+ଅବରଣ)—୧ । ମୁକୁଟ (ହି. ଶ)—1. Crown; coronet. (ଶିଖାମଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Chief person.
Śikhābharaṇa

ଶିଖା ମୁଣ୍ଡନ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ମୁଣ୍ଡର ଲମ୍ବ କେଶକୁ ନାଶେଷ କରି ଶିଅର ଦେବା—Shaving of the head without leaving a tuft or lock; complete tonsure.
Śikhā muṇḍana

ଶିଖା ମୁଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—କ୍ରି.କ୍ରି (ସଂ.ଶିଖାମୁଣ୍ଡନ)—ଶିଖାମୁଣ୍ଡନ କରିବା—To have the head shven without having a lock.
Śikhā muṇḍā(ṇḍe)ibā
ଶିଖାମୁଁଡ଼ାନ ଶିଖାମୁଣ୍ଡ ନା
[ଦ୍—କେକେ ଭଣ୍ଡାରଦ୍ୱାରା ଜିଜର ଶିଖା ମୁଣ୍ଡାନ୍ତି, ଭଣ୍ଡାର ଅନ୍ୟ ଲୋକର ଶିଖା ମୁଣ୍ଡି ଦିଏ ।]

ଶିଖା ମୋଚନ—ସଂ ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶିଖାର ଗଣ୍ଠି ଫିଟାଇବା—Untying of the knot or chignon of hair of the head.
Śikhā mochana

ଶିଖାଳ—ସଂ. ବ (ଶିଖା+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଳ)—ମୟୂର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Peacock.
Śikhāla

ଶିଖାଳୁ—ସଂ.ବ—ମୟୂରର ଶିଖା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Tuft of feather on the head of the peacock.
Śikhālu

ଶିଖା ଶିଖି—କ୍ରି. ବ (ସଂ ଶିକ୍ଷା)—୧ । ନାନା ବିଦ୍ୟା ଶିଖାଇବା କର୍ମ—1. Teaching of many kinds of knowledge. ୨ । ବହୁବାର ଶିକ୍ଷା ଦେବା କର୍ମ—2. Teaching many a time. ୩ । ଚୁଗୁଲି—3. Backbiting. (ଚ—ଉସିବାକି ଶିଖାମଣି ! ଯେନ୍ ଶିଖାଶିଖି ବାହୁଁ ଶୁଣି—ଜଗନ୍ନାଥ-ସଂଗୀତ) ୪ । (ମନ୍ଦାର୍ଥ) ଅନ୍ୟକୁ କୁଶିକ୍ଷା ଦେବା—4. (Bad sense) Tutoring a person; giving bad advice.
ଶିଖିବା ଶିଖି
ଶିଖିବର୍ଦ୍ଧ
} ଅନ୍ୟରୂପ

ଶିଖିକଣ୍ଠ—ସଂ ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍.)—୧ । (ଶିଖିନ୍+କଣ୍ଠ) ମୟୂର କଣ୍ଠ—The neck of the peacock. ୨। ଶିଖିର କଣ୍ଠର କଣ୍ଠି ପରି କଣ୍ଠି ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ତୁତିଆ—Blue vitriol; sulphate of copper. ସଂ. ବିଣ—ମୟୂରର କଣ୍ଠ ସଦୃଶ—Resembling the neck of the peacock.
Śikhikaṇṭha

ଶିଖିଗ୍ରୀବ—ସଂ ବିଣ ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶିଖିନ୍+ଗ୍ରୀବା)—ମୟୂର କଣ୍ଠ ସଦୃଶ—Resembling the neck of the peacock. ସଂ. ବ—୧ । ତୁତିଆ (ହି. ଶ)—1. Blue vitriol. ୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ନୀଳ ରତ୍ନ—(ଶିଖିଗ୍ରୀବା—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) (ହି. ଶ)—2. A kind of sapphire.
Śikhigriba

ଶିଖିଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବ—୧ । (ଶିଖିନ୍+ଧ୍ୱଜ=ଚିହ୍ନ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦେବ ସେନାପତି କାର୍ତ୍ତିକେୟ—God Kārttikeya ୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଧୂମ; ଧୂଆଁ—2 Smoke ସ. ବିଣ—ଯାହାଙ୍କେ ମୟୂରର ବା ଅଗ୍ନିର ଚିହ୍ନ ଅଛି—Bearing the symbol of fire or peacock.
Śikhidhwaja

ଶିଖିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶିଖିନ୍+ଈ)—୧ । ମାଈ ମୟୂର—1. Pea-hen. ୨ । ମାଈ କୁକୁଡ଼ା—2. Hen. ୩ । ମୟୂର-ଶିଖା ଗୁଳ୍ମ (ହି. ଶ)—3. Celosia Cristata (Apte).
Śikhinī

ଶିଖିପୁଚ୍ଛ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ମୟୂରର ଲାଞ୍ଜ; ଚନ୍ଦ୍ରକଯୁକ୍ତ ଲାଞ୍ଜ—The tail of a peacock; the tail feather of a peacock.
Śikhipuchchha

ଶିଖିପ୍ରିୟ—ସଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଜଙ୍ଗଲ ବରବୋଳ (ହି. ଶ)—The wild Jujube plant.
Śikhipriya

ଶିଖିବର୍ଦ୍ଧକ—ସଂ. ବ (ଏହା ଉଦରଗ୍ରହ ବର୍ଦ୍ଧକ ଥିବାରୁ)—କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ; ଘାଣ୍ଟି-ବରାରୁ—Pumpkin; Cucurbita Pepo; Benincasa Cerifera.
Śikhibarddhaka

ଶିଖିବା—କ୍ରି. କି (ସଂ. ଶିକ୍ଷ୍ ଧାତୁ)—୧ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିବା—1. To acquire knowledge in any matter ୨ । ଶିକ୍ଷା ପାଇବା—2. To be educated. ୩ । ବିଦ୍ୟାଦି ଆୟତ୍ତ କରିବା—3. To learn; to master. ୪ । ତାଲିମ ହେବା—4. To be trained. ୫ । ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରିବା—5. To gain experience. ୬ । କୌଣସି ବିଷୟ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା—6. To practise a thing.

Śikhibā [ଉ—ଶିଖିଛି ମାରବେ ଯେ ମହା ଅଗୁରୁବିଦ୍ୟା ବିଜେ ବିଜଠାରୁ—ଚିନ୍ତାମଣି. ବିଜ୍ଞମାଦିତ୍ୟ ।]

ଶିଖିବାହନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—କାର୍ତ୍ତିକେୟ—

Śikhibāhana Kārttikeya.

(ଶିଖିବାହନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ମୟୂରାରୋହୀ—Riding on a peacock.

ଶିଖିବ୍ରତ—ସଂ. ବି—ବ୍ରତବିଶେଷ—A sort of religious

Śikhibrata penance. [ଦ—ଗରୁଡ଼ ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ, ପ୍ରତିପଦ୍ ତିଥିରେ ଏକବାର ଭୋଜନ କରି ଏ ବ୍ରତ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରାଯାଏ । ବ୍ରତ ସମାପ୍ତ ହେଲେ କପିଳା ଧେନୁ ଦାନ କରାଯାଏ । ଏ ବ୍ରତାନୁଷ୍ଠାତାଙ୍କର ଅଗ୍ନିଲୋକରୁ ଗତି ହୁଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶିଖିମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି—ବରୁଣ ବୃକ୍ଷ—A tree, Crataeva

Śikhimaṇḍala Religiosa.

ଶିଖିଯୂପ—ସଂ. ବି—ଶୀକାରୀ ନାମକ ମୃଗ (ହି. ଶ)—

Śikhijūpa A kind of deer.

ଶିଖିଶିଖା—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଶିଖିନ୍+ଶିଖା)—୧ । ମୟୂରର

Śikhiśikhā ଶିଖା ବା ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ପକ୍ଷପୁଚ୍ଛ—1. The tuft of feathers over the head of a peacock. ୨ । ଅଗ୍ନିଶିଖା; ଅଗ୍ନିର ଜଳନ୍ତା ଧାରା—2. The flame of a burning fire. [ଉ—ଘୃତଘଟକୁ ଶିଖିଶିଖା ପାଖରେ ରଖି ଶୀଘ୍ରଦେବା ଏହା ସହଲ୍ ରେ—ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ଘ-ଗୀତ ।]

ଶିଖିଶୃଙ୍ଗ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚିତଳହରଣ (ହି. ଶ)—

Śikhiśṛuṅga Spotted deer.

ଶିଖୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶିଖା+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍, ଶିଖିନ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଶିଖା ବିଶିଷ୍ଟ—1. Having

Śikhī a Śiqhā. ୨ । ଚୁଟିଆ—2. Having a pigtail or tuft. ୩ । ଚୁଳିଆ—3. Having a hump or humps. ସଂ. ବି—୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire. ୨ । ମୟୂର—2. Peacock. ୩ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—3. A Brāhmaṇa. ୪ । ବୃଷ; ଷଣ୍—4. Bull. ୫ । ଅଶ୍ୱ—5. Horse. ୬ । ପର୍ବତ—6. Mountain. ୭ । ଶର; ବାଣ—7. Arrow; dart. ୮ । ବୃକ୍ଷ—8. A tree. ୯ । କୁକୁଡ଼ା—9. Cock. ୧୦ । ମେଥି—10. Trigonella Faenum Graecum. ୧୧ । ସ୍ଥଳପଦ୍ମଶାଗ—11. A pot herb; Marselia Quadrifoliata. ୧୨ । ଚିତ୍ରକମୂଳ (ଧଳା ଓ ନାଲି)—12. A herbacious plant; Plumbago Zeylancia and Rosea. ୧୩ । କେତୁଗ୍ରହ—13. The descending node; the Dragon's tail ୧୪ । ଏକ ପ୍ରକାର ସାରସ ପକ୍ଷୀ (ହି. ଶ)—14. A kind of crane. ୧୫ । (ଅଗ୍ନି ୩ ପ୍ରକାର ଥିବାରୁ) ତିନି ସଂଖ୍ୟା (ହି. ଶ)—15. The number three. ୧୬ । ଦୀପ (ହି. ଶ)—16. Lamp. ୧୭ । ପିତ୍ତ (ହି. ଶ)—17. Bile. ୧୮ । ଧୂମକେତୁ [ହି. ଶ]—18. Comet. ୧୯ । ଶତାବରୀ [ହି.ଶ]—19. Asparagus Racemosus. ୨୦ । ଜଟାଧାରୀ ସାଧୁ [ହି. ଶ]—20. An anchorite with matted locks. ୨୧ । ନାଗ ବିଶେଷ [ହି. ଶ.]—21. Name of a mythological serpent. ୨୨ । ଇନ୍ଦ୍ର [ହି. ଶ]—22. God Indra. ୨୩ । ବଗ [ହି. ଶ] —23. Paddy bird. ୨୪ । ଅପାମାର୍ଗ [ହି. ଶ]—24. Achyranthes Aspera. ୨୫ । ଶୂକ ଶିମ୍ବୀ; ବାଇଚଙ୍କ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—25. Cowhage. ୨୬ । ବିଷ ବିଶେଷ [ହି. ଶ]—26. A kind of poison.

(ଶିଖିନୀ—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶିଖୁଆ—କ୍ରି. ବିଣ. ପୁଂ—(ସଂ. ଶିକ୍ଷ ଧାତୁ) —୧ । ଯେ ଶୀଘ୍ର କୌଣସି

Śikhuā ବିଦ୍ୟା ଶିଖି ପାରେ—1. Apt to learn any thing ବୁଦ୍ଧିମାନ ହୋନହାର in a short time. ୨ । ଯେ ଲୋକଙ୍କୁ ମନ୍ଦ

(ଶିଖେ[ଖୋ]ଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପରାମର୍ଶ ଦିଏ—2. Giving bad

ଯେ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ଶୋଖାନେ ବାଲା advice to people.

କ୍ରି. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ଖେଳ—A kind of game

ଶିଖେ ଶିଖେ—କ୍ରି. କି. ବିଣ—ଗଛର ବା ପାହାଡ଼ମାନଙ୍କର ଅଗ୍ରଭାଗରେ

Śikhe Śikhe —Along the top or summit (ଯଥା, ଶିଖାର ଶିଖାର ଶିଖାର୍ଯୋମି ମେଘ ପାହାଡ଼ ଶିଖେ ଶିଖେ ଚରୁଛି)

ଶିଗ୍ରୁ—ସଂ. ବି—(ଶି ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ରୁ; ଗ ଆଗମ;

Śigru ଯାହା ମୁଖକୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରେ) —୧ । ଶୋଭାଞ୍ଜନ; ସଜନା (ଗଛ)—1. Horse radish; Hypernathera Moringa (tree). [ଦ—ଏହା ଶ୍ୟାମ, ଶ୍ୱେତ ଓ ରକ୍ତ ଭେଦରେ ୩ ପ୍ରକାରର; ସଜନା (ଦେଶ) ।] ୨ । ଶାକ (ହି.ଶ.)—2. Pot herb; kitchen herb.

ଶିଗ୍ରୁଜ—ସଂ. ବି.—ସଜନା ମଞ୍ଜି—

Śigruja The seed of morninga bean.

ଶିଙ୍ଖାଳୁ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ନୀଚ ଶୂଦ୍ର ମୂଲିଆ—

Śiṅkhāḷu A low class of labourers.

ଶିଙ୍ଗ(ଙ୍ଗ)—କ୍ରି. ବି—(ସଂ. ଶୃଙ୍ଗ)—୧ । ପଶୁଆଦିଙ୍କ ଶୃଙ୍ଗ; ବିଷାଣ—

Śiṅga(ṅgha) 1. Horn. [ଉ—ଗୋରୁଙ୍କ ଶିଙ୍ଗ ଧରି ଶିଙ୍ଗ ସିଂଗ ନାଚେ; ବୁଲନ୍ତି ଅଟ୍ଟ ଭାଟେ ଭାଟେ—ପ୍ରାଚୀନ୍ତ୍ର

ମାଳା ।] ୨ । (ସଂ.ଶୃଙ୍ଗ)—ଗହମ,ଯବ ଓ ବାଳୁଙ୍ଗା ଧାନ ଆଦିର ଅଗରେ ବାହାରି ଥିବା ଛୁଞ୍ଚ ପରି ଶିଖା—2. The awn or the beard or needle-like filaments at the end of a grain of wheat, paddy or barley.

[ଦ୍ର—ସଂ. 'ଶୃଙ୍ଗ'ର ଅପଭ୍ରଂଶ 'ଶିଙ୍ଗ'; ଏହିପରି ଅନ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ (ଯଥା—ଘୃତରୁ ଘିଅ, ମୃଗରୁ ମିଗଉ, ପୃଷ୍ଠରୁ ପିଠି)ରୁ ଅନୁମିତ ହୁଏ ଯେ ଏକ ସମୟରେ ସ୍ୱର 'ଋ' ବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆ ଉଚ୍ଚାରଣ 'ରୁ' ପରି ନ ହୋଇ 'ଇ'ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଥିଲା । ପୁଣି କେତେକ ସଂସ୍କୃତ ଋ—ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦର 'ଉ' ଉଚ୍ଚାରଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଓଡ଼ିଆ ଅପଭ୍ରଂଶ ମଧ୍ୟ ଅଛି :—ଗୃହସ୍ତ—ଘରସ୍ତ; ବୃଷ୍ଟି=ବୁଷ୍ଟି ।] [ଦ୍ର—ଶିଂଗ(ଘ) ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Śinga(gha) etc (see)

ଶିଙ୍ଗ(ଙ୍ଗ,ଙ୍ଗା,ଙ୍ଗ,ଙ୍ଗି,ଙ୍ଗେ,ଙ୍ଗେ)ଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୃଙ୍ଗାରବ)—Śiṅga(ṅgha,ṅgā,ṅghi,ṅgi,ṅghi,ṅghe, ଶିଙ୍ଗଡ଼ା—ṅghe)rḍā (ଦେଖ)—Śiṅgarḍa. (See)

ଶିଙ୍ଗା(ଙ୍ଗ)ଡ଼ା ହାର—ଦେ. ବ—ଶିଂଗଡ଼ାହାର (ଦେଖ) Śiṅgā(ṅghā)rḍā hāra Śiṅgarḍāhāra. (See)

ଶିଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା) ଇତ୍ୟାଦି—ଦେ ବ—ଶଂଗା(ଘା) ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ) Śiṅg(aṅgha) etc Śiṅgā(ghā) etc. (See)

ଶିଙ୍ଗାର ହାର—ଦେ, ବ (ସଂ. ଶୃଙ୍ଗାରହାର)—ଶିଂଗଡ଼ାହାର (ଦେଖ) Śiṅgāra hāra Śiṅgarḍā hāra. (See)

ଶିଙ୍ଗି(ଙ୍ଗି)ଶୂଳା—ଦେ. ବଣ—ଟିଙ୍ଗିଶୂଳା (ଦେଖ) Śiṅgi(ṅghi)śūlā Ṭiṅgiśūlā. (See)

ଶିଙ୍ଘ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଅଘ୍ରାଣ କରିବା— Śiṅgha (root) To smell.

ଶିଙ୍ଘାଣ—ସଂ. ବ (ଶିଙ୍ଘ୍ ଧାତୁ—ଅଘ୍ରାଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅନ)—Śiṅghāṇa ୧ । ଲୌହ ମଳ—1. Rust of iron. ୨ । ନାସାମଳ; ଶିଂଘାଣି—2. Snot; mucus of the nose. ୩ । କାଚପାତ୍ର—3. Glass pot. ୪ । ଶ୍ମଶ୍ରୁ (ହ୍ର. ଶ)—4. Beard. ୫ । ସ୍ଫୀତ ଅଣ୍ଡକୋଷ (ହ୍ର. ଶ)—5- Swollen testicle; hydrocele.

ଶିଙ୍ଘାଳ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଶୃଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ (ହରିଣ ବା ଶମ୍ବର)—Śiṅghāla Horned (male antelope).
शिंगाल सिंगवाला

ଶିଙ୍ଘିଣୀ—ସଂ. ବ (ଶିଙ୍ଘ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଇନ୍+ଈ)—୧ । ନାକପୁଡ଼ି Śiṅghiṇī (ବିଶ୍ୱକୋଷ)-1. Nostril. ୨ । ନାକ (ହ୍ର. ଶ)—2. Nose.

ଶିଙ୍ଘିତ—ସଂ. ବଣ (ଶିଙ୍ଘ୍ ଧାତୁ=ଅଘ୍ରାଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—Śiṅghita ଅଘ୍ରାତ—Smelt.

ଶିଜୁ(ଝୁ) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ସିଜ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ) Śiju(jhu) (etc) Siju etc. (See)

ଶିଜୁ(ଝୁ) ସୋଲ(ଲ୍ହେ)—ଦେ. ବ—ପୁରୁଣା ସିଜୁ ଗଛର ଛାଲ, ଯାହା Śiju(jhu) sola(lha) ଖୁବ୍ ହାଲୁକା ଥିବାରୁ ଜାଲର ଅଗରେ ଶୀଜରେଶୋଳା ବନ୍ଧାଯାଏ ଓ ଜାଲକୁ ଗଭୀର ଜଳରେ ଭସାଇ ଖୀଜରକା କୋଟିଲା ରଖେ—The bark of old Euphorbia tree used as floats for fishing nets.

ଶିଞ୍ଜ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଧ୍ୱନି କରିବା— Śiñj (root) To utter sweet inarticulate sound.

ଶିଞ୍ଜ(ଞ୍ଜା)—ସଂ. ବ (ଶିଞ୍ଜ ଧାତୁ=ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଧ୍ୱନି କରିବା+ ଅ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଶିଞ୍ଜିତ (ଦେଖ)—Śiñja(ñjā) Śiñjita. (See)

ଶିଞ୍ଜ(ଞ୍ଜି)କା—ସଂ. ବ—କଇଥୁଡ଼ି; ଅଣ୍ଟାସୂତା (ହ୍ର. ଶ) Śiñj(ñji)kā Waist-chain.

ଶିଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ (ଶିଞ୍ଜ ଧାତୁ=ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—Śiñjana ୧ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଶବ୍ଦ—1. A sweet and indistinct sound. ୨ । ଅଳଙ୍କାରର ମଧୁର ଝଙ୍କାର ବା ଧ୍ୱନି—2. Tinkling of ornaments; clanging.

ଶିଞ୍ଜିତ—ସଂ. ବଣ (ଶିଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ=ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି କରିବା+ Śiñjita କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ମୃଦୁସ୍ୱର; ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—1. Resounding. ୨ । ମଧୁର ଝଣ ଝଣ ଶବ୍ଦକାରୀ—2. Tinkling. ସଂ ବ. ୧ । (ଭାବ, ତ) ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଧ୍ୱନି—1. Sweet indistinct sound. ୨ । ଅଳଙ୍କାରାଦିର ଝଣ ଝଣ; ରୁଣୁଝୁଣୁ ନାଦ—2. The tinkling of ornaments. ୩ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଧନୁର୍ଗୁଣ—3. The cord of a bow; bow string. ୪ । ନୂପୁର—4. Tinkling anklet ୫ । ବଳୟ—5. A large ring.

ଶିଞ୍ଜିନୀ—ସଂ. ବ—(ଶିଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧। ଧନୁର୍ଗୁଣ Śiñjinī 1. Bow string ୨ । ନୂପୁର—2 Tinkling anklet. ୩ । ମୃଦ; ମୃଦଅ—3. Ring ସଂ. ବଣ ଶିଞ୍ଜିନୀର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—Feminine of Śiñjī.

ଶିଞ୍ଜୀ—ସଂ. ବଣ. (ଶିଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍, ଶିଞ୍ଜିନ୍ ଶବ୍ଦ)—ମଧୁର ଶବ୍ଦକାରୀ—Tinkling; clanging Śiñjī (ଶିଞ୍ଜିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶିଠ- ଦେ. ବ—୧ । ଶିଠା (ଦେଖ)—Śiṭhā (See) ୨ । ଶିଠ Śiṭa (ଦେଖ)—2. Śiṭha (See).

ଶିଠା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଶିଠା (ଦେଖ)— Śiṭā Śiṭhā (See)

ଶିଠ—ଦେ. ବ.—ଶିଠା (ଦେଖ)—Śiṭhā (See). ପ୍ରାଦେ Śiṭha (ଉଡ଼ିଆ ତ. ବ—(ସଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—୧ । ରାଜାଙ୍କ ଭିତରର ଓ ଟୋଲର ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ କର୍ମଚାରୀ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଖମାରରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ପଟ ବିଅ ନିଅ କରେ—An officer of a Rājā's household who is in charge of

the palace and granary.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅସ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ ଲେଖାଲେଖି କରନ୍ତି ତାଙ୍କୁ କରଣ ବୋଲାଯାଏ ।] ୨ । ଦୂତ—2. Messenger: [ଭ—କେ ଦ୍ୱାର ଶିଠ ପେଷିଲେ, କେହୁ ଆସଣେ ଅସିଲେ· ବ୍ରଜନାଥ ସମ୍ବରତରଙ୍ଗ] ପ୍ରାଦେ (କଳ୍ପମାଳ) ବ (ସଂ· ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭାଷା)—ଓଡ଼ିଆଭାଷା— The Oriya language

ଶିଠା—ଦେ· ବ· (ସଂ· ଶିଷ୍ଟ, ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ, ଅବ ଷ୍ଟ କମ୍ବା ଶୀଷ୍ଟ) —୧ । ତେଲ ଅଦର ଢାଣ୍ଡି—1. The sediment of the oil left at the bottom of a pot; dregs ୨ । ମନ୍ଥ ଶିଠା; ମଦମ—2. Wax. ୩ । ଭାଙ୍ଗ ଅଦ ଛଣାଯିବା ପରେ ଛଣା କନାରେ ରହିଯିବା ଖଦଡ଼ା ବସ୍ତୁ - 3. Refuse left after sifting pasted ganja leaves. ୪ । ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ବର୍ଜନୀୟ ଅଂଶ—4. Dregs; refuse. ଦେ· ବିଣ— ମନ୍ଥ ଶିଠାପରି ବିବର୍ଣ୍ଣ—Pale as wax:discoloured; wan. [ଯଥା— ତା ମୁହଁ ଶିଠା ପଡ଼ି ଗଲାଣି]
Śiṭhā ଶିଟା ଶିଟେ ସିଠା

ଶିଠି(ଠ)କରଣ—ଦେ· ବ—୧ । ରାଜାଙ୍କ ଚାଉଳ ଓ ଖମାଇରକର୍ମଚାରୀ ଦ୍ୱୟ—ଶିଠ ଓ କରଣ—1 The two officers namely Śiṭha and Karaṇa of a Raja's palace and granary. ୨ । ଶେଠ କରଣ (ଦେଖ)—2 Śeṭha karaṇa (See)
Śiṭhi(ṭha)karaṇa

ଶିଣ୍ଡାକି—ସଂ· ବ·—ମୂଳାଘଡ଼ିର ରସରେ ବେଶର ଓ ଲବଣ ମିଶାଇ କମ୍ବା ବେଶରରେ ଗୁଡ଼ୁଳ ଚୂନା ପକାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା କାଞ୍ଜି (ହି· ଶ)—A sour gruel used as curry. [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଏହା ରୁଚିକାରୀ, ଗୁରୁପାକ, କଫକର, ପିତ୍ତକର ଅଟେ— ହି· ଶ)
Śiṇḍākī

ଶିତପୁଟ—ସଂ· ବ ୧ । ବିଡ଼ାଳ ଜାତୀୟ ପଶୁ ବିଶେଷ—1. A species of cat-like animal. ୨ । କୃଷ୍ଣ ଭ୍ରମର—2. Black bee. ୩ । ହରିଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Deer. ୪ । ପଶୁ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. Beast.
Śit-puṭa

ଶିତ —ସଂ ବିଣ (ଶି ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)-୧ । ଶାଣିତ—1. Whetted; sharpened. ୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—2. Sharp. ୩ । କ୍ଷୀଣ; କୃଶ—3 Slender; lean. ୪ । ଦୁର୍ବଳ— 4. Weak. ୫ । କ୍ଷୟ ପ୍ରାପ୍ତ—5. Decayed waned. ୬ । ପତଳା—6 Thin. ୭ । ମୁନିଆ—7. Sharp pointed. ସଂ· ବ ୧ । (ନାମ) ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଗୋତ୍ରର ଏକ ଋଷି (ହି· ଶ) —1.Name of a sage. ୨ । ବୃଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Bull. ୩ । ରଜତ; ରୌପ୍ୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Silver. ପ୍ରା· ବ· ଓ ବିଣ (ସଂ ଶୀତ)—ଶୀତ ଲାଗିବା (ଦେଖ)—Śita etc (See).
Śita

ଶିତକର—ସଂ ବ—କର୍ପୂର (ରାଜନିର୍ଘଣ୍ଟ)
Śitakara Camphor

ଶିତଖଣ୍ଡ—ସଂ· ବ·—ସାଚ (ହରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) —
Śita khaṇḍa Powdered sugar

ଶିତଦ୍ରୁ—ସଂ· ବ—(ଶିତ=ଶୀଣ ଭାବରେ+ଦ୍ରୁ ଧାତୁ=ଗମନକରିବା ଅର୍ଥରେ ଭୂ)—ଶତଦ୍ରୁ (ଦେଖ)—
Śitadru Śatadru (See).

ଶିତ ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ—ସଂ· ବ—୧ । ଶେଫାଳିକା (ହି· ଶ)—1. Nyctanthes flower. ୨ । କଳା ବେଲୁଳିଆ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. The black variety of Vitex Trifolia.
Śita nirguṇḍī

ଶିତ ପର୍ଣ୍ଣ—ସଂ· ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ମୁଥା [ହି· ଶ]—
Śita parṇṇa Bulbous grass root.

ଶିତବ(ବା)ର—ସଂ· ବ—ଶତାବରୀ (ହି· ଶ)—
Śitaba(bā)ra Asparagus Racemosus

ଶିତଲା—ପ୍ରାଦେ· (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ·—(ସଂ· ଶୀତଳା)—ଓଲାଉଠା, ବସନ୍ତ ଓ ଗୋମଡ଼ିକ ଆଦି ଲାଗିଲା ବେଳେ ପଣା ଭୋଗ କରି ଗ୍ରାମ ଦାଣ୍ଡରେ ଢାଳି ଦେବା କର୍ମ—The act of pouring on a public road the sugared drink after it is offered to the Goddesses of cholera, small pox and cattle pestilence during their prevalence.
Śitalā

ଶିତଲା ମା—ପ୍ରାଦେ· (ସମ୍ବଲପୁର) ବ·—(ସଂ· ଶୀତଳା+ମାତା) ବସନ୍ତ ରୋଗ—Small-pox.
Śitalā mā

ଶିତ ଶାକ—ସଂ· ବ—ଶାଳୁକ ବା ମଦରଙ୍ଗା ଶାଗ—An aquatic pot herb; Alternanthera Sesseles.
Śita śāka

ଶିତ ଶୂକ—ସଂ· ବ—(ଶିତ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଅଟେ ଶୂକ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)-
Śita śuka ୧ । ଗହମ; ଗୋଧୂମ—1. Wheat. ୨ । ଯବ- 2. Barley.

ଶିତସାର—ସଂ· ବ· —(ବୈଦ୍ୟକ)—(ଶିତ=ଶୀଣ ଅଟେ ସାର ଯାହାର, ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଶାଳୁକ; ମଦରଙ୍ଗା ଶାଗ— [ଶିତଶାକ—ଅନ୍ୟରୂପ] 1.A kind of pot herb;Alternanthera Sessilis. ୨ । ଡେଙ୍ଗୁ ଗଛ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)- 2. Diospyrus Embryopteris (tree).
Śita sāra

ଶିତା—ସଂ· ବ—ଚିନି; ଚିନି (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) —
Śitā Sugar.

ଶିତାଦ୍ରିକର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ· ବ—ଶ୍ୱେତ ଅପରାଜିତା ଲତା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śitādrikarṇṇī The white flowered variety of Aparājitā creeper.

ଶିତା ଫଳ—ସଂ· ବ·—ଅତ (ହି· ଶ)—
Śitā phala Custard apple.

ଶିତାବର—ସଂ· ବ—୧ । ସୋମରାଜୀ [ହି· ଶ.]—1. Serratula Anthelmintica (plant and seed).
Śitābara

୨। ସୁନ୍ଦରୀ ଶାକ—2.Blepharis Edulis (pot-herb). ୩। ଶତାବରୀ [ହି. ଶ]—
3. Asparagus Racemosus.

ଶିତି—ସଂ. ବିଣ—(ଶି ଧାତୁ+କର୍ମ. କ)—୧। କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ—
Siti 1. Black: ୨। ଶୁକ୍ଳ—2. White. ସଂ. ବି—୧। କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ—1. Black colour. ୨। ଧଳା ରଙ୍ଗ—2. White colour. ୩। ଭୂର୍ଜ ପତ୍ରର ଗଛ—[ଶବ୍ଦକୋଷ]—3. The birch tree.

ଶିତି କଣ୍ଠ—ସଂ.ବି.ପୁଂ—(କୃଷ୍ଣ ଗ୍ରୀବା; ଶିତି=କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ କଣ୍ଠ ଗ୍ରୀବା)-
Siti kaṇṭha ୧। ମହାଦେବ—1. Śiba. ୨। ମୟୂର—2. Peacock. ୩। ଦାତ୍ୟୁହ; ଜାତୁକ ପକ୍ଷୀ—3. The water-hen; Amaurornis Phaenicurus. ୪। ଚାତକ (ହି. ଶ.)—4. Pied crested cuckoo; swift. ୫। ନାଗ ଦେବତା—5. Serpent worshippeda as Deity.

ଶିତି ଚନ୍ଦନ—ସଂ. ବି—କସ୍ତୁରୀ (ହି. ଶ)—
Siti chandana Musk.

ଶିତିଚାର—ସଂ. ବି—ସୁନ୍ଦରୀ ଶାକ [ବଙ୍ଗଭାଷା]—
Sitichāra Belpharis Edulis (aquatic pot-herb).

ଶିତିଚ୍ଛଦ(ପକ୍ଷ)—ସଂ. ବି—(ଶିତି=ଶୁକ୍ଳ ଅଟେ ଛଦ=ପକ୍ଷ ଯାହାର; Sitichchhada (paksha) କୃଷ୍ଣ ଗ୍ରୀବା)—ହଂସ—Swan.

ଶିତିବ(ବା)ର—ସଂ. ବି—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଜଳ କର୍ଦ୍ଦମକ ଅନୁପ୍ତକ ଶାକ ବିଶେଷ; ସୁନ୍ଦରୀଶାକ; ସୁନ୍ଦରୀ ଶାକ—
Sitiba(bā)ra A pot herb; Blepharis Edulis; Marsilea Qauadrifoliata.

ଶିତିବାସାଃ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—[ଶିତି=କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ ବାସଃ=ବସ୍ତ୍ର Sitī bāsāḥ ଯାହାର; ଶିତି ବାସସ୍ ଶବ୍ଦ ୧୩. ୧୨)—
ବଳରାମ; ବଳରାମ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ବୈମାତ୍ରେୟ ଭ୍ରାତା—
Balarāma; elder step-brother of Śrīkṛushṇa.

ଶିତି ମୂଳକ—ସଂ. ବି—ଉଶୀର; ବେଣାଘାସ [ହି. ଶ]—
Sīti mūlaka The root of Beṇā grass.

ଶିତିରତ୍ନ—ସଂ. ବି—ନୀଳା [ହି. ଶ.]—
Sīti ratna Sapphire.

ଶିତି ସାରକ—ସଂ. ବି—(ଶିତି=କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ ସାର=ଉତ୍କୃଷ୍ଟ+
Sīti saraka କ)—ଇନ୍ଦ୍ରଜ; ଗେନ୍ଦୁ—A kind of tree [ଶିତି ସାର—ଅନ୍ୟରୂପ] and its fruit; Diospyros Embryopteris; ebony.

ଶିତୁଲିକା—ଦେ. ବି—ଦେହରେ ଓ ବିଶେଷତଃ ମୁଣ୍ଡରେ ଏକାଧିକରେ
Situlikā ବାହାରିବା ବହୁ କଣ୍ଡୁପ୍ରଦ ବ୍ରଣ—[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଦେଖା ଯାଏ ଯେ, ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁ ଶେଷରେ ଓ ବର୍ଷା ଋତୁରେ ଦେହରେ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ବହୁତ ବ୍ରଣ ଉଠେ]-
Generalised furunculosis; multiple eruption of boils of varying sizes on the skin on different parts of the body.

ଶିଥିଳ—ସଂ. ବିଣ.—(ଶ୍ଳଥ ଧାତୁ=ଢୁଙ୍ଗଳ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଲ;
Sithila ଉପାଦାନ)—୧। ଶ୍ଳଥ; ଢିଲା; କୁଣ୍ଡଳା, ଲୋଲ—
1. Loose; slack; lax; not tight.
୨। ଅବସନ୍ନ; କ୍ଲାନ୍ତ—2. Languid; tired. ୩। କ୍ଷୀଣ; ଦୁର୍ବଳ—3. Weak; tender. [ଦ୍ର—ପାଣି ପାଦ ତାର ଶିଥିଳ ଅଛି। ଗୋଲକ. ଇନ୍ଦ୍ରଭେଣ୍ଡା।]
[ଶୈଥିଲ୍ୟ, ଶିଥିଳତା—ବି] ୪। ଅଳସ—4. Idle; dull. ୫। ଅବହେଳିତ, ଘଉଡ଼ାଯୁକ୍ତ—5. Neglected; uncared for. ୬। ଅଡ଼ୁଅ; ଅଲ୍ଲଲମ୍ବିତ—6. Hanging loose; dishevelled. ୭। ଅଦୃଢ଼ବାକ୍ୟ (ହି.ଶ)—
7. Of unstable promise. ୮। ଅସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଶୁଣାଯିବା (ହି. ଶ)—8. Indistinct.

ଶିଥିଳତା(ତ୍ୱ) -ସଂ. ବି (ଶିଥିଳ+ ଭାବେ. ତା; ତ୍ୱ)—୧। ଶ୍ଳଥତ୍ୱ—
Sithilatā(twa) 1. Looseness; laxity; slackness. ୨। କ୍ଷୀଣତା—2. Weakness. ୩। କ୍ଲାନ୍ତି—3. Langour. ୪। ଅଳସ୍ୟ—4. Laziness. ୫। ଉପଯୁକ୍ତ ପାଳନରେ ଅଦୃଢ଼ତା—5. Want of discipline. ୬। ସାମର୍ଥ୍ୟର ହାନି—6. Loss of strength. ୭। (ବ୍ୟାକରଣ) ବାକ୍ୟରେ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ପରସ୍ପରସମ୍ବନ୍ଧିତ ଅର୍ଥସମ୍ବନ୍ଧର ଅଭାବ (ହି. ଶ)—
7. (grammar) Incohorence or want of relationship between the words of a sentence. ୮। (ନ୍ୟାୟ ଶାସ୍ତ୍ର) ତର୍କରେ ତୌଣସି ଅବୟବର ଅଭାବ—8. (Logic) Want of a premise in a syllogism or argument,

ଶିଥିଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶିଥିଳ ଶବ୍ଦରୁ)—ଶିଥିଳ କରିବା;
Sithilā(le)ibā କୁଣ୍ଡଳା କରିବା—To relax; to loosen.
ଶିଥିଲ କରା ଶିଥିଲାନା

ଶିଥିଳିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଶିଥିଳ)—ଶିଥିଳ (ଦେଶ)
Sithilia ଶିଥିଲ ଶିଥିଲ Sithila, (See)

ଶିଥିଳତା ଦେ. ବି (ସଂ. ଶିଥିଳତା)—ଶିଥିଳତା (ଦେଶ)
ଶିଥିଲାହ Sithilatā, (See)

ଶିଥିଳିତ—ଦେ. ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ସଂ. ଶିଥିଳୀକୃତ)—ଶ୍ଳଥତ୍ୱଯୁକ୍ତ—
Sithilita Having looseness or laxity; loosened.
ଶିଥିଲିତ [ଦ୍ର—ଉଚ୍ଚ-ଭାଷେ ଶିଥିଳିତ ବୁଲ୍ଲ ପୃଷ୍ଠରୁଣି।
ଶିଥିଲିତ ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତର ରାମଚରିତ।]

ଶିଥିଳୀକରଣ—ସଂ. ବି (ଶିଥିଳ+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ୱି+କରଣ)—
Sithilikaraṇa ଅଶିଥିଳବସ୍ତୁକୁ ଶିଥିଳ କରିବା—
(ଶିଥିଳୀକୃତ—ବିଣ) Slackening; loosening.

ଶିଥିଳୀଭୂତ—. ବିଣ (ଶିଥିଳ+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ୱି+ଭୂତ)—
Sithilibhūta ଢିଲା ହୋଇଯିବା (ଅଶିଥିଳ ବସ୍ତୁ)
(ଶିଥିଳୀଭୂତ—ବି) Become slack,

ଶିନା—ସଂ. ବ—ଭୂଇଁଅଁଳା (ଉ. ଶ)
Śinā Phyllanthus Niruri (plant).

ଶିନି—ସଂ. ବ (ଶି ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା+ଜନ୍ଧୁ. ନି)—୧ । ଗର୍ଗ ଋଷିଙ୍କ ପୁତ୍ର (ଉ. ଶ)—1. Name of the son of
Śini Sage Garga. ୨ । ଯଦୁବଂଶୀୟ ନୃପ ବିଶେଷ—2. Name of a king of the Jādu dynasty of ancient India. [ଦ୍ର—ଏ ଦେବକରାଜକନ୍ୟା ଦେବକୀଙ୍କ ବିବାହସମୟରୁ ଦେବକୀଙ୍କୁ ବସୁଦେବଙ୍କର ଭାର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ ବଳଦେବଙ୍କ ଆଣିଥିଲେ ଓ ସେହି ସମୟରେ ସୋମଦତ୍ତ ନାମକ ଜଣେ ରାଜା ଏହାଙ୍କୁ ବାଧା ଦେବାରୁ ଶିନି ସୋମଦତ୍ତଙ୍କ ପଦାଘାତ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ ସତ୍ୟକ ଓ ପୌତ୍ରଙ୍କ ନାମ ସାତ୍ୟକି । ସାତ୍ୟକି ପାଣ୍ଡବ ପକ୍ଷୀୟ ଯୋଦ୍ଧା ଥିଲେ ।] ୩ । ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ପିତା—(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Name of the father of Akrūra. ୪ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ବିଶେଷ (ଉ. ଶ)—4. A class of Kshatriyas. ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀନିବାସଙ୍କ ଡାକ ନାମ—Name for calling Śrīnivāsa.

ଶିନିଗିରି
ଶିନିବାସ

ଶିପ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୁକ୍ତି; ପା. ସିପ୍ପି)—୧ । ଶାମୁକା; ଶୁକ୍ତିର ଖୋଳ—1. Oyster shell, mother of pearls,
Śipa ଶାମୁକ,ଝିନୁକ [ଦ୍ର—ଏହାକୁ କାଟି ପାଲିସ୍ କରି ବୋତାମ,ଚୁଷକେଣ୍ଟା ଆଦି ତିଆରି କରାଯାଏ ।] ୨ । ନଡ଼ିଆ ଫୁଲଗୁଚ୍ଛକୁ ଚାପି ଅବଦ୍ଧ କରିଥିବା ଖୋଳ; ନଡ଼ିଆର ଫୁଲର ଖୋଳା—2. The sheath enclosing the eluster of cocoanut-flowers. [ଦ୍ର—ଏହା ଖଣ୍ଡାର ଖାପ (ଖଡ୍ଗକୋଷ) ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ନଡ଼ିଆ ଶିପ ବା ଖୋଳାକୁ ଚିରୁଡ଼ା ଚିରୁଡ଼ା କରି ଚିରି ବାହି ତହିଁରେ ଅଣ୍ଟା ବା ବଡ଼ିଆ କରାଯାଏ; ସେ ବଡ଼ିଆରେ ନିଆଁ ଲଗାଇଲେ ତହିଁରୁ ଯେ ଧୂଆଁ ବାହାରେ, ସେ ଧୂଆଁ ଦ୍ୱାରା ମଶାମାନେ ପଳାଇଯାଆନ୍ତି । ମଶାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅନ୍ୟ ଧୂଆଁ ଅପେକ୍ଷା ଏ ଧୂଆଁ ଅଧିକତର ଅସହ୍ୟ ହେବା ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇଅଛି ।]

ନାରୀୟଳଫୁଲକା ଖୋଳ

ଶିପ ଚୂନ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୁକ୍ତି+ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—ଶାମୁକାକୁ ପୋଡ଼ି ତହିଁରୁ
Śipa chūna ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ଚୂନ—Lime prepared by
ଶାମୁକେର ଚୂନ ସୀପକା ଚୂନା burning oyster shells.

ଶିପ ବୋତାମ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୁକ୍ତି+ଇଂ. ବଟନ୍)—ଶାମୁକାକୁ କାଟି
Śipa botāma ତହିଁରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ବୋତାମ—
ଝିନୁକେର ବୋତାମ ସୀପକା ବୋତାମ Buttons made from mother of pearls.

ଶିପା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ସଙ୍କୁଚିତ—1. Contracted. ୨ । ଯାହା
Śipā ଶିପ ପରି ଶୁଖି ସେମନ୍ତ ଯାଇଥାଏ—2. Shrunken.
ଶିପା, ଶିପଶିପା, ଛିପଛିପେ ସିକୁଡ଼ାହୁଆ ୩ । କ୍ଷୀଣ—3. Lean; emaciated; reduced. ୪ । କ୍ଷୀଣ ଓ ଦୀର୍ଘ—4. Thin and long; lean and tall.

ଶିପା(ପେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା; ଶୁଖି ସେମନ୍ତଯିବା—
Śipā(pe)ibā 1. To be contracted; to shrink;
ଶୁଖିଯେଯାଓୟା ସିକୁଡ଼ନା to be reduced
(ଶିପା[ପେ]ଇଯିବା—ଅକ୍ୟରୂପ) ୨ । କ୍ଷୀଣ ହେବା—2 To become lean or emaciated. ୩ । (ଶିକଲ୍) ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା—3. To cause to shrink.

ଶି ପାଛ(ଛୁ)ଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—(ସଂ ଶୀତ+ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ)—
Śi pachha(chhu)rā ଶୀତ ଚାଦର—Wrapper for the winter.

ଶିପି—ସଂ. ବ—୧ । ରଶ୍ମି—1. Ray. ୨ । ତେଜଃ—2.
Śipi Brightness; splendour. ୩ । ଚମଡ଼ା; ଛାଲ—3. Skin; hide. ଦେ. ବ—ଶିପ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Śipa etc (See)

ଶିପିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା—
Śipibā ସଂକୁଚିତହଓୟା ସିକୁଡ଼ନା 1. To be contrac-
[ଶିପିଯିବା—ଅକ୍ୟରୂପ] ted. ୨ । ଶୁଖି ସେମନ୍ତ ଯିବା—2. To shrink and wither. ୩ । କ୍ଷୀଣ ହେବା—3. To be reduced; to be emaciated; to become lean.

ଶିପିବିଷ୍ଟ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ (ଶିପି=ତେଜଃ+ବିଶ୍ ଧାତୁ+ଅପାଦାନ ତ)-
Śipibishṭa ୧ । ଦୁଷ୍ଟମୀ—1. Having shrunken
(ଶିପିବିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) or nasty skin. ୨ । କୁଷ୍ଠରୋଗଗ୍ରସ୍ତ—2. Leprous; suffering from leprosy. ୩ । ଜନ୍ମତଃ ଅନାବୃତ ମେଢ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Having no foreskin since birth. ୪ । ଟାଙ୍ଗରା—4. Bald. ସଂ ବ. ପୁଂ—୧ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମାନ୍ତର (ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ସହସ୍ର ନାମ ମଧ୍ୟରୁ ଏକନାମ)—1. One of the names of Bishṇu. [ଦ୍ର—ମହାଭାରତରେ ଭଗବାନ କହୁଅଛନ୍ତି ଯେ, ମୁଁ ଶିପି ଅର୍ଥାତ୍ ତେଜଃପ୍ରକାଶ କରି ଜଗତର ସବୁ ପଦାର୍ଥରେ ପ୍ରବେଶ କରେଁ ବୋଲି ମୋର ନାମ ଶିପିବିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି] ୨ । ଶିବ (ନନ୍ଦେ)—Śiba.

ଶିପ୍ର—ସଂ ବ (ନାମ) —ଶିପ୍ରାନଦୀର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥଳ ହିମାଳୟସ୍ଥ ଦେବକୀଡ଼ା-
Śipra ସ୍ଥଳୀ ସରୋବରବିଶେଷ (ପୌରାଣିକ)—Name of a mythological lake on the Himalayas which is the source of the Śiprā river.

ଶିପ୍ରା—ସଂ. ବ (ନାମ)—୧ । ପୌରାଣିକ ଶିପ୍ର ସରୋବରରୁ
Śiprā ଉତ୍ପନ୍ନ ନଦୀବିଶେଷ—1. Name of a mythological river. ୨ । ସିପ୍ରା (ଦେଖ) —2. Śiprā (See) [ଦ୍ର—କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିପ୍ରା ସ୍ରୋତ ବିଖ୍ୟାତ ଜଗତେ, ମହାନଦୀ ନାମ ରହିଲ ଯୁଗତେ — ରାଧାନାଥ ଚଳିକା ।)

ଶିଫ(ଫା)—ସ ବ—(ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+କର୍ତ୍ତୃ ଫ; +ଅ) ତନ୍ତୁ-
Śipha(phā) ବିଶିଷ୍ଟ ଚେର—1. Fibrous root. ୨। ବର ଆଦିର ଓହଳ—2. Aerial roots such as those of banian trees. ୩। ହଳଦୀ—3. Turmeric. ୪। ପଦ୍ମକନ୍ଦ—4. The root of lotus. ୫। ମାଂସିକା; ଜଟାମାଂସ (ହି. ଶ)-5. Indian Spikenard. ୬। ମାତା (ହି.ଶ)-6. Mother. ୭। ଲତା (ହି.ଶ)—7. Creeper. ୮। ଚୋରଡ଼ାରେ ପ୍ରହାର (ହି. ଶ)—8. Stroke with a whip. ୯। ଏକ ବୃକ୍ଷ, ଯହିର ତନ୍ତୁ-ମୟ ଚେରରୁ ଚୋରଡ଼ା ତିଆରି ହେଉଥିଲା (ହି. ଶ)—9. Name of a tree with fibrous roots. ୧୦। ନଦୀ [ହି. ଶ]—10. River. ୧୧। ପ୍ରାଚୀନ ନଦୀବିଶେଷ (ହି. ଶ)—11. Name of on ancient river. ୧୨। ଶିଖା; ଚୁଟି [ହି. ଶ]—12. Pigtail on the head. ୧୩। ଶତପୁଷ୍ପା; ଶତୁପ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—13. Dill seed.

ଶିଫା କନ୍ଦ—ସ ବ [୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍]—ପଦ୍ମମୂଳ—
Śiphā kanda The root of lotus.
(ଶିଫାକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିଫାଧର—ସ ବ (ଶିଫା+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ଡାଳ;ଶାଖା (ହି ଶ)
Śiphādhara —Branch.

ଶିଫାରୁହ—ସ ବ (ଶିଫ+ଆ+ରୁହ୍ ଧାତୁ=ଜନ୍ମିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—
Śiphāruha ବଟବୃକ୍ଷ—The banian tree.

ଶିଫାଲି(ଳୀ)—ସ ବ [ଶୀ ଧାତୁ=ଶୟନକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଫ=ଶିଫ;ଶିଫ
Śiphāli(lī) +ଅଳ)—ଶେଫାଳି (ଦେଖ)—
(ଶିଫାଳିକା—ଅନ୍ୟରୂପ Śephāli (See)

ଶିବ—ସ ବ. ପୁଂ [ଶୀ ଧାତୁ=(ଅଣିମାଦି ଗୁଣ) ଶୋଇବା+ଅଧିକରଣ
Śiba ଅ; ତମ। ଶୋ ଧାତୁ [ଅଶୁଦ୍ଧ] ନାଶକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ବ;
[ଶିବା—ସ୍ତ୍ରୀ] ଯେ ଅନିଷ୍ଟ ନାଶ କରନ୍ତି] ୧। ମହାଦେବ, ଶଙ୍କର; ତ୍ରିଦେବଙ୍କର ତୃତୀୟ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—1. God Mahādeba, one of the trinity of the Hindu pantheon.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁମତରେ ବ୍ରହ୍ମା—ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି, ବିଷ୍ଣୁ ପାଳନ କରନ୍ତି ଓ ଶିବ ବିନାଶ କରନ୍ତି। ପୁରାଣ ସମୂହରେ ଓ ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତରେ ଶିବ ମହାତ୍ମ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଅଛି। ବେଦ ଓ ସଂହିତାରେ ଯେ ରୁଦ୍ର ବୋଲି ପରିଚିତ, ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଓ ପୁରାଣାଦିରେ ସେହି ଶିବ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି। ମହାଭାରତ ଅନୁଶାସନ ପର୍ବରେ ୧୭ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଶିବଙ୍କ ସହସ୍ର ନାମ ଅଛି। ଶିବଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ :—ଶମ୍ଭୁ, ଈଶ, ପଶୁପତି, ଧୂର୍ଜଟି, ବାସୁଦେବ, ମହେଶ୍ୱର, ଈଶ୍ୱର, ଶଙ୍କ, ଈଶାନ, ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ, ଶଙ୍କର, ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର, ଭୂତେଶ, ଦିଗ୍ବସ୍ତ୍ର, ଶଣ୍ଡ-ପରଶୁ, ଗିରିଶ, ଗିରୀଶ, ଜଟାଧର, ମୃଡ଼, କୃତ୍ତିବାସ, ପିନାକୀ, ବିଶ୍ୱେଶ, ପ୍ରମଥାଧିପ, ରୁଦ୍ର, କପର୍ଦ୍ଦୀ, ଶ୍ରୀକଣ୍ଠ, ଧରଣୀଶ୍ୱର, କପାଳ ଭୃତ୍, ବାମଦେବ, ସିଦ୍ଧଦେବ, ମହାଦେବ, ବିରୂପାକ୍ଷ, ତ୍ରିଲୋଚନ, ବ୍ୟୋମଦେବ, କୃଶାନୁରେତାଃ, ସର୍ବାଙ୍ଗ, ଧୂର୍ଜଟି, ଜଟାଧର, ନୀଳଲୋହିତ, ହର, ଗିରିଦ୍ରର, ଭର୍ଗ, କଳାଳମାଳୀ, ଭୀମଭବ, ତ୍ରିପୁରାନ୍ତକ, ଗଙ୍ଗାଧର, ଶ୍ରୀଷଣ, ଅନ୍ଧକରିପୁ, ଜରୁଧ୍ୱଂସୀ, ବୃଷଧ୍ୱଜ, ବ୍ୟୋମକେଶ, ଶ୍ରୀରୁ, ଭବ, ଶ୍ରୀମ, ସ୍ଥାଣୁ, ରୁଦ୍ର, କ୍ରମାପତି, ଶ୍ରୀକ, ହର୍ଣ୍ଣୀ, ଭବ୍ୟ, ବୃଷପର୍ବା, ଭୈରବାଣ, ଭଗାଳୀ, ବରାକ, କଣ୍ଠେ-କାଳ, ପାଂଶୁଚନ୍ଦନ, ଦିଗମ୍ବର, ଅଟ୍ଟହାସ, ଖର, ଭଦ୍ର, ଘଟାଜନ, କାଳଞ୍ଜର, ପୁରଦ୍ୱିଷ୍ଟ, ବୃଷାକପି, ମହାକାଳ, ଖଣ୍ଡ-ପର୍ଣ୍ଣ, ନନ୍ଦିବର୍ଦ୍ଧନ, ଖରୁ, ଭୂତ, ଭଟ୍ଟପ୍ରୁ, ଭୈରବ, ଭୂତ ନାଥ, ଖାଦ୍ର, ଧ୍ରୁବ, ଶିବବିଷ୍ଣୁ, ଗୁପ୍ତାକେଶ, ଦେବଦେବ, ଶୂଳଧର, ମହାନଟ, ସନ୍ଧ୍ୟାନାଟୀ, ସୁପ୍ରସାଦ, ବୃଷଭଧ୍ୱଜ, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼, ଶିପିବିଷ୍ଟ, ବରେଶ୍ୱର, ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର, ବିଶ୍ୱନାଥ, କାଶୀନାଥ, ଭୂତେଶ୍ୱର, ଅସ୍ଥିମାଳୀ, ବିଶାଳାକ୍ଷ, ପ୍ରିୟତମ, ବିଷମାକ୍ଷ, ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେତାଃ, ଯମାନ୍ତକ, ନନ୍ଦୀଶ୍ୱର, ଅଷ୍ଟମୂର୍ତ୍ତି, ଅଧୀଶ, ଖେଚର, ଭୁଜଙ୍ଗୀଶ, ଅର୍ଦ୍ଧନାରୀଶ, ରସନାୟକ, ପିନାକପାଣି, ଫଣୀଧରଧର, ମହାକାଳ, କୈଳାଶନିଚେତନ ହିମାଦ୍ରିତନୟାପତି।)

୨। ବେଦ—2.The Bedas. ୩। ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ବିଷୁମାଦି ଅନ୍ତର୍ଗତ ଯୋଗ ବିଶେଷ—3. One of the auspicious conjunctions in the Hindu astrology. ୪। ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି—4. Salvation. ୫। ପାରଦ—5. Mercury; quick-silver. ୬। ଶିବଲିଙ୍ଗ—6.The phallic emblem of God Mahādeba representing the male organ of generation. ୭। ସୈନ୍ଧବ ଲବଣ—7. Rock salt. ୮। ଜଳ—8.Water. ୯। ଶୁଭ; ମଙ୍ଗଳ—9. Bliss, prosperity. ୧୦। ସୁଖ—10. Happiness. ୧୧। ଶଙ୍କୁ; ଖୁଣ୍ଟା (ହି ଶ)—11. Peg. ୧୨। ଗୁଗ୍ଗୁଳ (ହି. ଶ)—12. Bdellium. ୧୩। ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—13. A kind of tree. ୧୪। କଳା ଧାତୁରା (ହି. ଶ)—14. The black variety of Detura Fastuosa ୧୫। ଦେବ (ହି.ଶ)—15. Deity. ୧୬। ଶୁଭଗ୍ରହ (ହି. ଶ)—16. Auspicious planet. ୧୭। ରୁଦ୍ର; କାଳ (ହି. ଶ)—17. Time personified. ୧୮। ବସୁ ଦେବତା (ହି. ଶ)—18. Basu Deity. ୧୯। ମୃଗ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—19. A kind of deer ୨୦। ଏକ ପ୍ରକାର ଗୌଡ଼ୀ ମଦିରା (ହି. ଶ)—20. A kind of spirit distilled from mollases ୨୧। ପ୍ଲକ୍ଷ ଦ୍ୱୀପ ବା ଜମ୍ବୁ ଦ୍ୱୀପର ଏକ ବର୍ଷର ନାମ (ହି.ଶ)

21. Name of a mythological division of the Plaksha or Jambu dwīpa. ୨୨ । ନୃତ୍ୟ ବିଶେଷ (ହି. ଶ)—22. A kind of dancing. ୨୩ । ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ (ହି. ଶ)—23. Name of a Sanscrit metre. [ଦ୍ର—ଏଥିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣ ୫ ଓ ୬ଟି ବିଶ୍ରାମରେ ୧୧ ମାତ୍ରା ଓ ଅନ୍ତରେ ସଗଣ, ଭଗଣ, ନଗଣରୁ ଏକ ଗଣ ଥାଏ । ଏଥିର ୩ୟ, ୬ଷ୍ଠ ଓ ୯ମ ମାତ୍ରା ଲଘୁ (ହି: ଶ) ୨୪ । ପରମେଶ୍ୱର; ଭଗବାନ୍ (ହି. ଶ)—24. God. ୨୫ । ପଶୁ ବନ୍ଧନ କାଷ୍ଠ ବା ସ୍ତମ୍ଭ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—25. A post for tying a beast. ୨୨ । ଲିଙ୍ଗ; ମେଢ୍ର (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—26. Penis; male organ. ୨୭ । ସୋହାଗା (ହି. ଶ) 27. Borax. ୨୮ । ଅଥଁଲା (ହି. ଶ)—28. Em belic myrobalan. ୨୯ । କଦମ୍ବ (ହି. ଶ)—29. Neuclea Kadamba. ୩୦ । ଫିଟିକିରି (ହି. ଶ) 30. Alum. ୩୧ । ସିନ୍ଦୂର (ହି. ଶ)—31. Red lead. ୩୨ । ମରିଚ (ହି. ଶ)—32. Black pepper. ୩୩ । ତିଳଫୁଲ (ହି. ଶ)—33. Flower of Sessamum. ୩୪ । ଚନ୍ଦନ (ହି. ଶ)—34. Sandal. ୩୫ । ଲୁହା (ହି: ଶ)—35. Iron. ୩୬ । ବାଲି (ହି. ଶ)—36. Sand. ୩୭ । ନୀଳକଣ୍ଠ ପକ୍ଷୀ—(ହି. ଶ)—37. The blue Jay; the Indian roller bird. ୩୮ । କାକ (ହି. ଶ)—38. Crow. ୩୯ । ବଉଳ ଗଛ (ହି. ଶ)—39. Mimusops Elengi (tree). ୪୦ । ଜୁହିଫୁଲ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—40. Jasminum Pubescens (flower). ୪୧ । ଅଦ୍ୱୈତ ବ୍ରହ୍ମ—41. The Essential Unit or the Root Divinity pervading the universe. ୪୨ । ଶିଆଳ; ଶୃଗାଳ—42. Jackal. ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—୧ । ଶୁଭଦ; ମଙ୍ଗଳମୟ—1. Auspi-
(ଶିବା—ସ୍ତ୍ରୀ) cious; blissful. ୨ । ରମ୍ୟ; ରମଣୀୟ; ସୁନ୍ଦର—2. Beautiful. ୩ । ସୁଖପ୍ରଦ—Bestowing happiness or bliss. ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଶିବ ସୀଷ ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—A name given to males. [ଦ୍ର—ଲୋକଙ୍କୁ ଶିବପ୍ରସାଦ, ଶିବନାଥ, ଶିବନାରାୟଣ, ଶିବଶଙ୍କର, ଶିବଦେବ, ଶିବପଦ ଆଦି ନାମ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଏ ।]

ଶିବକ—ସଂ. ବି—୧ । କଣ୍ଟା—1. Nail. ୨ । କୀଳକ—2. Peg.
Śibaka ୩ । ଗୋରୁମାନଙ୍କ ଗାଈ କଣ୍ଡୟନ ନିମିତ୍ତ ଗୋଠରେ ପୋତା ହୋଇଥିବା କୀଳା—3. Pegs driven into the floor of a cattle-shed for cattle scratching their itching bodies.

ଶିବକର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ମଙ୍ଗଳକାରକ—
Śibakara Bestowing bliss.
ସଂ. ବି—(ନାମ) ଜୈନଙ୍କର ୨୪ ଜନ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—Name of one of the Jaina saints.

ଶିବକର ଦେବ—ଦେ. ବି—(ନାମ) – ଭୌମ ବଂଶର ରାଜା—
Śibakara deba A king of the Bhauma dynasty.
[ଦ୍ର—ଭୌମ ବଂଶର 'ଶିବକର ଦେବ' ନାମଧେୟ ଛଅ ଜଣ ରାଜା ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ଶିବକର ବୌଦ୍ଧ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅପର ନାମ ଜିନ୍ଦ୍ରଭ୍ରାତା । କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ଶିବକର ଦେବ ପରମ ମାହେଶ୍ୱର ଓ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ଥିଲେ । ଲେଖକ—କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର ।]

ଶିବ କାଞ୍ଚି(ଞ୍ଚୀ)—ସଂ. ବି—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର କାଞ୍ଚି ନଗରର ଏକ ଅଂଶ—
Śiba kāñchi(chi)ī A part of the town Kāñchi or Conjeeveram in the Deccan.
[ଦ୍ର—କାଞ୍ଚିନଗରୀ ଶିବକାଞ୍ଚି ଓ ବିଷ୍ଣୁକାଞ୍ଚି, ଏପରି ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଶିବକାଞ୍ଚିରେ ଏକାମ୍ରନାଥ ନାମକ ଶିବଲିଙ୍ଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏହି ମନ୍ଦିର ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଆମ୍ର ବୃକ୍ଷ ଅଛି । ଏହି ବୃକ୍ଷର ଚାରି ଗୋଟି ଶାଖାରେ ଯଥାକ୍ରମେ ମିଷ୍ଟ, ତିକ୍ତ, ଭିକ୍ତ ଓ ଅମ୍ଳ ରସାତ୍ମକ ଆମ୍ର ଫଳ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏକାମ୍ରନାଥଙ୍କୁ ଭୋଗ ଲାଗିବାର ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ଏହି ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ାରେ ଥିବା 'ଗୋପୁରମ୍' ଉଚ୍ଚତାରେ ୧୮୮ ଫୁଟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥରେ ୭୪ ଫୁଟ । ଏହି ମନ୍ଦିର ସମ୍ମୁଖରେ ଷୋଡ଼ଶ ସ୍ତମ୍ଭ ମଣ୍ଡପ ଓ ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସହସ୍ର ସ୍ତମ୍ଭ ନାମକ ମଣ୍ଡପ ଅଛି । ଏକାମ୍ରନାଥଙ୍କ ତଳମ୍ବ ପ୍ରତିମା ପଞ୍ଚଧାତୁ ନିର୍ମିତ ଓ ଚତୁର୍ଭୁଜ । ଫାଲ୍ଗୁନ ମାସରେ ୧୦ ଦିନ ଏ ମୂର୍ତ୍ତି ନଗର ଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି ଓ ଉତ୍ସବର ଶେଷ ଦିନ ଏକାମ୍ରନାଥଙ୍କ ସହିତ ଏକ ମାଇଲ ଦୂରରେ ମନ୍ଦିରସ୍ଥିତା କାମାକ୍ଷୀ ଦେବୀଙ୍କର ବିବାହ ଉତ୍ସବ କରାଯାଏ । ଏକାମ୍ରନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ବାଲୁକା ଓ ମୃତ୍ତିକାନିର୍ମିତ ହେଲେହେଁ ବହୁକାଳ ସ୍ନିଗ୍ଧ ପଦାର୍ଥ ଲେପନରେ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସ୍ତରବତ୍ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ଶିବଙ୍କର ଶିଳ୍ପମୂର୍ତ୍ତି ଅଟନ୍ତି । ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଏ ଦେବ ପୂଜା ସ୍ୱାର୍ଥେ ବାର୍ଷିକ ଦୁଇହଜାର ଟଙ୍କା ଦିଅନ୍ତି । ମଦନମୋହନ. ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ।]

ଶିବକୀର୍ତ୍ତନ—ସଂ.ବି (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧। ଶୈବ—1. A worshipper
Śiba kīrttana of Śiba ୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
୩ । ଶିବଙ୍କ ଦ୍ୱାରପାଳ (ହି. ଶ)—
3. Doorkeeper of Śiba.

ଶିବ କ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବି (ଶିବଅଧିଷ୍ଠିତ କ୍ଷେତ୍ର; ମ. ପ. ତତ୍ପୁ)—
Śiba kshetra ୧ । ବାରାଣସୀ; କାଶୀ—1. Benares.
[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳରେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ସାଧାରଣତଃ ଶିବକ୍ଷେତ୍ର ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ; କିନ୍ତୁ ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ସ୍ୱୟଂ ବା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଶିବକ୍ଷେତ୍ର ଅଟେ ଓ ଏ କ୍ଷେତ୍ରର ରକ୍ଷକ

'ଲେଭନାଥ' ଶିବ ଅଟନ୍ତି ।] ୨ । କୈଳାସ - 2. The Kailāsa mountain. ୩ । ଶ୍ମଶାନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— 3. Cremation ground.

ଶିବ ଗଙ୍ଗା—ସଂ ବି (ନାମ)—୧ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ମଦୁରା ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଜମିଦାରୀ (କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ୧୨୨୦ ବର୍ଗ ମାଇଲ)—1. Name of a big estate in the district of Madura. ୨ । ମୟୀଶୂର ରାଜ୍ୟର ବାଙ୍ଗାଲୋର ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ପର୍ବତ (ଉଚ୍ଚତା ୪୫୯ ଫୁଟ) ଓ ତତ୍ପାଦଦେଶସ୍ଥ ଗ୍ରାମ—2. Name of a mountain in the Mysore State and a village at its foot. ୩ । ଶିବଙ୍କ ମନ୍ଦିରସନ୍ନିକଟସ୍ଥ ନଦୀ ବା ତୀର୍ଥ (ହୁ. ଶ —3. A river or sacred bathing place near a temple of Śiba.

ଶିବ ଗଣ—ସଂ ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶିବଙ୍କ ଅନୁଚର ପ୍ରମଥଗଣ— Śiba gaṇa The attendants of God Mahādeba.

ଶିବ ଗିରି—ସଂ. ବି (ମ. ପ. ଲୋ; ଶିବସେବିତ ଗିରି)—କୈଳାସ— Śiba giri The Kailāsa mountain. [ଉ—ରୁପେ ଶୋଭିତ ଶିବଗିରି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] ଦେ. ବି—(ନାମ) ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର ତିନେବେଲ୍ଲି ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ଜମିଦାରୀ ଓ ଜଗୁଡ଼ି—Name of an estate and town in Tinnevely district of Madras,

ଶିବଗୁରୁ—ଦେ. ବି—ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପିତା ଓ ବିଦ୍ୟାଧିରାଜଙ୍କ ପୁତ୍ର (ହୁ. ଶ)—Name of the father of Śankarāchārjya.

ଶିବ ଘର୍ମଜ—ସଂ. ବି (ଶିବ + ଘର୍ମ = ଝାଳ + ଜନ୍ ଧାତୁ = ଜାତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ— Śiba gharmaja Mars (planet),

ଶିବ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—ସଂ. ବି—ଶିବରାତ୍ରି; ଫାଲ୍ଗୁନ କୃଷ୍ଣଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—The Śiba chaturddasi 14 day of the dark lunar fortnight of the month of Phālguna, [ଉ—ଏହି ମାସର କୃଷ୍ଣଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଶିବଙ୍କ ପୂଜାପର୍ବରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଟେ ।]

ଶିବଜା—ସଂ. ବି—ଶିବଲିଙ୍ଗିନୀ (ଦେଖ) Śibajā Śibalingini, (See)

ଶିବଜୀ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଶିବାଜୀ (ଦେଖ) Śibaji Śibāji. (See)

ଶିବ ଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବି (ଶିବର ବା ମଙ୍ଗଳର ଜ୍ଞାନ ହୁଏ ଯାହାଦ୍ୱାରା)—୧ । ଶୁଭାଶୁଭ କାଳବୋଧକ ଶାସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—1. The science dealing with auspicious and inauspicious periods. (ଶିବାଗୌରୀ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ) ୨ । ମଙ୍ଗଳ ବା ଶୁଭ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନ— 2. Knowledge about happiness or bliss.

ଶିବତାତି—ସଂ. ବି (ଶିବ + ତାତି)— ଶୁଭଜନକ; ମଙ୍ଗଳଦାୟକ— Śibatāti Auspicious; bestowing happiness;

ଶିବ ତୀର୍ଥ—ସଂ. ବି (ମ. ପ. ଲୋ; ଶିବନିର୍ମିତ ତୀର୍ଥ)—କାଶୀ— Śiba tīrtha Benares.

ଶିବ ତେଜଃ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପାରଦ— Śiba tejaḥ Mercury.

ଶିବତ୍ୱ(ତା)—ସଂ. ବି (ଶିବ + ତ୍ୱ, ତା)—୧ । ଶିବପଦ— Śibatwa(tā) 1. The position or state of God Śiba. ୨ । ଶିବ ସାୟୁଜ୍ୟ (ଦେଖ)— 2. Śiba sājujya. (See)

ଶିବତ୍ର—ସଂ. ବି—(ଶିବ + ତ୍ରି ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶିବ ପୂଜାର୍ଥ ଛାଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଜମିର ବୃତ୍ତି—Land assigned rent-free for the worship of God Śiba.

ଶିବଦ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—ମଙ୍ଗଳ ବିଧାୟକ; ଶୁଭଦାତା— Śibada Bestowing bliss or happiness. [ଦ୍ର— [ଶିବଦା, ଶିବଦାନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ଶିବ ନୟନାନଳରେ ବି ତେଜ; ଶିବଦ ହୋଇ କଲେଜ ମନୋଜ । ବିଶ୍ୱମୂଳ ବିଚାର (ଶିବଦାତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମହାଭାରତ ।

ଶିବ ଦତ୍ତ—ସଂ. ବି—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର— Śiba datta The discus, weapon of Bishṇu.

ଶିବ ଦର୍ଶନ—ସଂ. ବି—ମହାଦେବଙ୍କୁ ଦେଖିବା— Śiba darśana A visit to the Deity Śiba. (ଶିବ ଦରଶନ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ)

ଶିବଦାସ ପୁର—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଯାଜପୁର ଟାଉନ୍‌ର ଏକ କ୍ରୋଶ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଓ ବିରଜା ମନ୍ଦିରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ କରଣ ବସ୍ତି-A well known Karaṇa-village near the temple of Goddess Birajā one mile from the Jajpur town. [ଦ୍ର—ଏହା ଶିବେଶ୍ୱର ମହାଦେବଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ସ୍ଥାପିତ ଓ ବୈତରଣୀର ଶାଖାନଦୀ ଗୌରୀକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଋଗ୍‌ବେଦ ଓ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ କଳିଙ୍ଗର ତଥା ବିରଜା ତୀର୍ଥର ବର୍ଣ୍ଣନା ଥିବାରୁ, ଶିବଦାସପୁରର ଇତିହାସ ଏଥି ସହିତ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନଭାବରେ ରହିଛି । ପ୍ରତିଳତ କବିଦନ୍ତୀ, ପ୍ୟାରିମୋହନଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ, ନନ୍ଦକିଶୋର ବହୁଦାରଙ୍କ କରଣ ଜାତିର ଇତିହାସ ଅନୁସାରେ ଯଯାତି କେଶରୀ ଯେତେବେଳେ ଯାଜପୁରରେ ରାଜଧାନୀ ସ୍ଥାପନା କରି ତତ୍ରତ୍ୟ ଚତୁର୍ଦ୍ଦାର ନଅର (ଅଧୁନିକ—ନଅରପଦା)ରେ ବାସ କରୁଥିଲେ, ସେହି ସମୟରେ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟର ଶୃଙ୍ଖଳା ନିମନ୍ତେ ମଗଧ (ବିହାର)ରୁ କରଣ(ଲେଖକ)ମାନଙ୍କୁ ଆଣାଇ ପ୍ରଥମେ ସେଠାରେ ରଖାଇଥିଲେ । ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଲାଲ ମିତ୍ରଙ୍କ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହି ନଅରପଦା ବିଷୟରେ ଲେଖା ଅଛି । କାଳକ୍ରମେ ଏହି କରଣମାନେ ଶିବଦାସପୁର, ସଦାଶିବପୁର ଓ ପାଟ ପଡ଼ା (ଆଧୁନିକ ପଟ୍ଟନାୟକ ସାହି) ଓ ନାଉଖିଆ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କୁ ଉଠି ଯାଇଥିଲେ । ଏ ଗ୍ରାମ ଯଯ ଉତ୍କେଶରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ପଣ୍ଡିତ ବିଜୟାନନ୍ଦ ମିଶ୍ରଙ୍କ ମତରେ ଏହା ଭୌମ ବା କେଶରୀ ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ।

ଏ ସ୍ଥାନର ଭୂଗର୍ଭରୁ ଅସଂଖ୍ୟ ଶିବ ଓ ଦୁର୍ଗା ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ "ଜାଜପୁର" ବଂଶ ପୂର୍ବେ ରାଜଧାନୀ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କ ଠାରୁ ଦେବତ୍ତ୍ୱ, ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ଜାଜପୁରୀ ଉପାଧିମାନ ପାଇଥିଲେ ।

ଏହି ବଂଶର ଶୁକଦେବ ଦାସ ଦେବତ୍ତ୍ୱ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭବଗ୍ରନ୍ଥମାଧବ ନାଟକର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦକ ବନମାଳୀ ଦାସ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ଚଉପଟ୍ଟ ସଂଗ୍ରହର ସମ୍ପାଦକ ସାଧୁଚରଣ ଜାଜପୁରୀ ଆଦି ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ୍, ମରହଟ୍ଟା ଓ ଇଂରାଜ-ମାନଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ବିଶେଷ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲେ ।]

ଲେଖକ—ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦାସ ।

ଶିବ ଦାରୁ—ସଂ. ବି.— ଦେବଦାରୁ ବୃକ୍ଷ—
Śiba dāru Deodar; pine tree.

ଶିବ ଦିଶ—ସଂ. ବି— ଈଶାନକୋଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
Śiba diśa The north-east quarter.

ଶିବ ଦୂତିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ —(ଶିବ=ମହାଦେବ+ଦୂତ=ବାର୍ତ୍ତାବହ
Śiba dūtikā +ଇ; ଯେ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଚରରୂପେ ପଠାଇଥିଲେ
(ଶିବଦୂତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଦୁର୍ଗା—1. Goddess Durgā.

[ଦ୍ର—ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ଦେବୀ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବା ଚଣ୍ଡୀର ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ଯେ, ଶୁମ୍ଭ ନିଶୁମ୍ଭ ଅସୁରଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ବିନାଶ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଦୁର୍ଗାଙ୍କୁ ଦେବତା-ମାନଙ୍କର ତେଜ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ 'ଚଣ୍ଡୀ' ରୂପ ଧାରଣ କରି ଉକ୍ତ ଅସୁରଦ୍ୱୟଙ୍କ ନିକଟକୁ ମହାଦେବଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବାଦ ପଠାଇଲେ ଯେ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଯେବେ ବଞ୍ଚି ରହି-ବାକୁ ଇଚ୍ଛା କର ତେବେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର କର ନାହିଁ । ଓ ପାତାଳ ପୁରକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ବାସ କର; ଯେବେ ଏହା ନ କରିବ ତେବେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ମାଂସଦ୍ୱାରା ମୋ ଶିବାଗଣ ତୃପ୍ତି ଲାଭ କରିବେ । ସ୍ୱୟଂ ଶିବ ଦେବୀଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ଦୂତ କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଥିବାରୁ ସେହି କାଳରୁ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର 'ଶିବ ଦୂତୀ' ନାମ ଖ୍ୟାତ ହେଲା ।] ୨ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ରୂପାନ୍ତର ଧାରଣୀ ଯୋଗିନୀ ବିଶେଷ—2. An incarnation of Durgā. [ଦ୍ର—ଅଷ୍ଟଯୋଗିନୀ ମଧ୍ୟରେ ଶିବଦୂତୀ ଶେଷ ଯୋଗିନୀ । ଅଷ୍ଟ ଯୋଗିନୀ, ଯଥା, ବ୍ରହ୍ମାଣୀ, ମାହେଶ୍ୱରୀ, କୌମାରୀ, ବୈଷ୍ଣବୀ, ବାରାହୀ, ନାରସିଂହୀ, ଐନ୍ଦ୍ରୀ ଓ ଶିବଦୂତୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)] । ୩ । କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କର ଏକ ମାତୃକାଙ୍କ ନାମ—3.Name of a Mātṛukā of Kārttikeya.

ଶିବ ଦୈବ—ସଂ. ବି—ଅର୍ଦ୍ଧ । ନକ୍ଷତ୍ର (ଏଥିର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା ଶିବ)-
Śiba daiba The sixth asterism.

ଶିବ ଦ୍ୱାଦଶନାମ—ସଂ. ବି— ମହାଦେବଙ୍କର ୧୨ ଗୋଟି ନାମାନ୍ତର—
Śiba dwādasanāma 12. names of Śiba (by
(ଶିବ ଦ୍ୱାଦଶ ନାମାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) uttering which
the votary is promised to be free from the stain of various heinous sins of commission. [ଦ୍ର—ଶିବଙ୍କ ଦ୍ୱାଦଶ ନାମ ଯଥା ୧ ମହାଦେବ, ୨ ମହେଶ୍ୱର, ୩ ଶଙ୍କର, ୪ ବୃଷଧ୍ୱଜ, ୫ କୃତ୍ତିବାସ, ୬ କାମାଙ୍ଗନାଶନ, ୭ ଦେବଦେବେଶ, ୮ ନୀଳକଣ୍ଠ, ୯ ଈଶ୍ୱର, ୧୦ ପାର୍ବତୀପ୍ରିୟ, ୧୧ ରୁଦ୍ର, ଓ ୧୨ ଶିବ ।

ଏହି ଦ୍ୱାଦଶ ନାମକୁ ନିତ୍ୟଭାବେ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ କୁଷ୍ଠହତ୍ୟା, ଗୁରୁତଳ୍ପ ଗମନ, ସ୍ତ୍ରୀ ହତ୍ୟା, ବାଳହତ୍ୟା, ଗୋହତ୍ୟା, କୃତଘ୍ନତା, ବୃଷଳୀଗମନ, ସୁରାପାନ ପାପରୁ ଲୋକ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରେ—ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏହିପରି ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।]

ଶିବ ଦ୍ୱିଷ୍ଠା—ସଂ. ବି—କେତକୀ ଫୁଲ; କଥା ଫୁଲ—Pandanus
Śiba dwishṭā Odoratissimus (flower).

[ଦ୍ର—ଶିବ ପୂଜାରେ ଏଥିର ବ୍ୟବହାର ନିଷିଦ୍ଧ ।]

ଶିବ ଦ୍ରୁମ—ସଂ. ବି—(ଶିବଙ୍କ ପ୍ରିୟଦ୍ରୁମ; ୨. ତ. ଲୋ)—ବେଲଗଛ—
Śiba druma The marmalos tree.

ଶିବ ଧନୁଃ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶିବଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଧନୁ; ପିନାକ-
Śiba dhanuḥ The bow of Śiba; Pināka.

ଶିବ ଧର୍ମ—ସଂ. ବି—୧ । ତନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର (ଏହାକୁ ଶିବ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ନିକଟରେ
Śiba dharma ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।)—1.The Tantras.

୨ । ଉପପୁରାଣ ବିଶେଷ—
2. Name of a minor Purāṇa.

ଶିବ ଧାତୁ—ସଂ. ବି—୧। ପାରଦ—1. Quicksilver. [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ
Śiba dhātu ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଶିବଙ୍କର ରେତଃ ବୋଲି
କଥିତ ।] ୨ । ଗୋଦନ୍ତୀ ନାମକ ମଣି (ଉ. ଶ.)—
2. A kind of gem.

ଶିବନାଥ ଶାସ୍ତ୍ରୀ—ଦେ. ବି(ନାମ)—ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମସମାଜର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ
Śiba nātha śāstri ଅଗ୍ରଣୀ—A late Brahmo mis-
ଶିବନାଥ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶିବନାଥ ଶାସ୍ତ୍ରୀ sionary of Bengal.

[ଦ୍ର—ଏ ଚବିଶ ପରଗଣା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜୟନଗର ମଜିଲପୁର ଗ୍ରାମବାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତ ଦୟାନନ୍ଦ ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କ ପୁତ୍ର । ଏ ଯୌବନ କାଳରେ ବ୍ରାହ୍ମ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ପରେ ବ୍ରାହ୍ମସମାଜରେ ଅଗ୍ରଣୀ ପଦ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବକ୍ତା ଥିଲେ । ଏ ଅନେକ କାବ୍ୟ (ବିଦ୍ୟାମିତ୍ରର ବିଲାପ, ପୁଷ୍ପମାଳା), ଉପନ୍ୟାସ (ମେଜ ବୌ, ନୟନ ତାରା) ଓ ବ୍ରାହ୍ମ ସଙ୍ଗୀତ ରଚନା କରିଥିଲେ । ବଙ୍ଗର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମଧୁସୂଦନ ଦତ୍ତଙ୍କ ପରିବାର ସଙ୍ଗେ ଏହାଙ୍କ ପରିବାର ବିବାହ ବନ୍ଧନରେ ସମ୍ବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ (ଓଡ଼ିଆ) ଯାଜପୁର ବାସୀ ଜୁଜୁଲୀୟ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ ଓ ଗୃହର ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଯାଜପୁରରୁ ଯାଇ ବଙ୍ଗ-ଦେଶରେ ବାସ କରିଥିଲେ । ଏ ଇଉରୋପ ଓ ଅମେରିକା ଆଦି ଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରି ଜଣେ ସ୍ୱକ୍ତା ରୂପେ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଥିଲେ ।]

ଶିବ ନିର୍ମାଲ୍ୟ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ମହାଦେବଙ୍କ ଅର୍ପିତ
Śiba nirmālya ନୈବେଦ୍ୟ—1. Offerings made to
God Śiba. [ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ 'ଶିବ ନିର୍ମାଲ୍ୟ'

ଅଭାଦ୍ୟ ଅର୍ଥେ, ଅଥାତ୍, ଶିବନୈବେଦ୍ୟରୁ 'ଶୈବ' ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ଭୋଜନ କରିବେ ନାହିଁ । ଭକ୍ତ ଧାରୁ ନିର୍ମିତ ଲିଙ୍ଗ, ସ୍ୱୟମ୍ଭୁଲିଙ୍ଗ ଆଦି କେବେଳେ ଶିବଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ଭୋଗରୁ ସାଧାରଣ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ଭୋଜନ କରିବାର ବିଧି ଅଛି । କେହି କେହି ପଣ୍ଡିତ କହନ୍ତି ଯେ, ନୈବେଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ମହାଦେବ ଓ ବିଷ୍ଣୁ ଉଭୟଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କଲେ ତମ୍ବା ଶିବଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷିତ ଭୋଗରୁ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କଲେ ଭକ୍ତ 'ଶିବ ନିର୍ମାଲ୍ୟ' ସାଧାରଣ ଜନର ଗ୍ରହଣୀୟ ହୁଏ । ଭୁବନେଶ୍ୱର 'ଲିଙ୍ଗରାଜ' ଦେବଙ୍କୁ ବିଷ୍ଣୁ ମନ୍ଦିରେ ନୈବେଦ୍ୟ ସମର୍ପିତ ହୁଏ ଓ ସେ ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ ଲିଙ୍ଗ ଅଟନ୍ତି । ତେଣୁ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଶିବ ନିର୍ମାଲ୍ୟ ନୁହେ ବୋଲି କେହି କେହି କହନ୍ତି ।] ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)— ଶିବ-ନିର୍ମାଲ୍ୟ ପରି ଅଭାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ—2,(figurative) Any article which a man is forbidden to partake of.

ଶିବ ପଞ୍ଚାକ୍ଷର—ସଂ. ବି—୫ ଗୋଟି ଅକ୍ଷର ସମନ୍ୱିତ ମହାଦେବଙ୍କୁ ପୂଜା
Śiba pañchākshara କରିବାର ମନ୍ତ୍ର—A mystic in-
[ଶିବ ପଞ୍ଚାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ] cantation or formula consisting of 5 letters for invoking God Śiba. (ମନ୍ତ୍ର :—ନମଃ ଶିବାୟ ।)

ଶିବ ପତ୍ର—ସଂ. ବି—ରକ୍ତପଦ୍ମ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śiba patra Red lotus.

ଶିବ ପୁତ୍ର—ସଂ. ବି—୧ । ପାରଦ (ହି. ଶ)—1. Mercury. ୨ ।
Śiba putra ମହାଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର (ଗଣେଶ, କାର୍ତ୍ତିକେୟ)— 2. Son of Śiba.

ଶିବ ପୁର—ଦେ. ବି (ନାମ)—କଲିକତାର ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଫୋର୍ଟ-
Śiba pura ୱିଲିଅମ୍ ଦୁର୍ଗର ଅପର ପାରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଜୁଗୁଳ ଜିଲ୍ଲାର ହାବଡ଼ା ନଗରର ଦକ୍ଷିଣ ଉପକଣ୍ଠସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ନଗର— Śibpur; a suberb of Howra on the opposite side of Calcutta on the Ganges. [ଦ୍ର—ଏଠାରେ ପୃଥିବୀରେ ବିଖ୍ୟାତ ରାଜକୀୟ ଉଦ୍ଭିଦ୍‌ବିଦ୍ୟା-ଉଦ୍ୟାନ (Royal Botanical gardens) ଓ ଇଞ୍ଜିନିଅରିଙ୍ଗ କଲେଜ୍ (Sibpur Engeneering College) ଅଛି ।]

ଶିବ ପୁରାଣ—ସଂ. ବି—ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁରାଣ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—One of
Śiba purāṇa the 18 Purāṇas. [ଦ୍ର—ପୁରାଣ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ଶିବ ପୁରୀ (ରାଜଧାନୀ)—ସଂ. ବି—ବାରାଣସୀ; କାଶୀ—
Śiba purī (rājadhānī) Benares.

ଶିବ ପୁଷ୍ପକ—ସଂ. ବି—ଅର୍କଫୁଲ—
Śiba pushpaka Calotropis Gigantea.

ଶିବ ପୂଜକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ଶିବ ଭକ୍ତ (ଦେଖ)—
Śiba pūjaka Śiba bhakta (See)
(ଶିବପୂଜକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶିବ ପୂଜନ—ସଂ. ବି—ମହାଦେବଙ୍କ ଅର୍ଚ୍ଚନା—
Śiba pūjana Worship of God Śiba.
(ଶିବ ପୂଜା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିବପ୍ରସାଦ ସିଂହ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ
Śibaprasāda simha ସାଧାରଣ ହିତୈଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି—Name of a late patriot of Orissa. [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନ ରାମବାଗ (ପାଜପୁର) । ଏ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଥମେ ମୁନସିଫ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ; ସାଧାରଣ ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଚକ୍ଷଣାନନ୍ଦ, ଦେବେନ୍ଦ୍ର, ବିଜନ, ନନ୍ଦକିଶୋର ଓ ଗୌରୀ-ଶଙ୍କର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟ ସହକର୍ମୀ ଥିଲେ । ଏ ଜିଲ୍ଲାର ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନ ରାମବାଗରେ ଗୋଟିଏ ମାଇନର ସ୍କୁଲ୍ ବସାଇ-ଥିଲେ; ଏ ତତ୍କାଳୀନ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କଠାରୁ ସମ୍ମାନସୂଚକ ପ୍ରଶଂସାପତ୍ରମାନ ପାଇଥିଲେ ।]

ଶିବ ପ୍ରିୟ (ବଲ୍ଲଭ)—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ମହାଦେବଙ୍କ
Śiba priya (ballabha) ପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥ—1. A thing liked by Śiba. ୨ । ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ—2. A tree and its berries; Elaiocarpus Ganitrus. ୩ । ବିଲ୍ୱପତ୍ର—3. The Marmalos leaves. ୪ । ବକ ବୃକ୍ଷ; ଅଗସ୍ତି ଗଛ—4. Sesbania Grandiflora, ୫ । ଧୁତୁରା—5. Thorn apple; Datura Fastuosa. ୬ । ସ୍ଫଟିକ—6. Crystal;quartz. ୭ । ଭାଙ୍ଗ (ହି ଶ)—7. A drink made frmo ganja leaves.

ଶିବ ପ୍ରିୟା (ସୁନ୍ଦରୀ)—ସଂ. ବି—ପାର୍ବତୀ; ଦୁର୍ଗା—
Śiba priyā (sundarī) Goddess Durgā.

ଶିବ ପ୍ରୀତି—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି)—ବିଲ୍ୱ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—
Śiba prīti The bilwa tree.

ଶିବ ବଲ୍ଲଭା—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଦୁର୍ଗା; ପାର୍ବତୀ—
Śiba ballabhā 1. Pārbatī. ୨ । ଶତପତ୍ରୀ; ସେବତୀ ଫୁଲ 2. Musk rose.

ଶିବ ବଲ୍ଲି ବଲ୍ଲୀ,(ବଲ୍ଲିକା)—ସଂ. ବି—ଶିବ ଲିଙ୍ଗିଣୀ (ଦେଖ)
Śiba balli (ballī; ballikā) Śiba lingini (See)

ଶିବ ବାହନ (ବୃଷଭ)—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଷଣ୍ଢ—Bull; the
Śiba bāhana (brushabha) carrier of Śiba. [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ମହାଦେବଙ୍କ ବାହନକୁ 'ବାସୁଅ ବଳଦ' ବୋଲି ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି ।]

ଶିବ ବୀର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପାରଦ—
Śiba birjya Mercury; quick-silver.

ଶିବ ଭକ୍ତ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶୈବ; ଯେଉଁ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ
Śiba bhakta ଇଷ୍ଟଦେବ ମହାଦେବ ଅଟନ୍ତି—A devotee
(ଶିବଭକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) of God Śiba. [ଦ୍ର—ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ ହୋଇଥାଏ, ଯଥା — ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ—ବୈଷ୍ଣବ, ଶିବଭକ୍ତ — ଶୈବ,

ଗଣଚ୍ଛ ପୂଜକ – ଶାକ୍ତପତ୍ୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟପୂଜକ—ସୌର, ଶକ୍ତି-ପୂଜକ—ଶାକ୍ତ ।]

ଶିବଭଟ୍ଟ ଷାଠେ(ଠି)ୟା –ବେ. ବ (ନାମ)—ମରହଟ୍ଟା ରାଜତ୍ୱ
Śibabhaṭṭa shāṭhe(ṭhi)yā କାଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ଜନୈକ ଶାସନକର୍ତ୍ତା—The name of a governor of Orissa during the rule of the Marahaṭṭās. [ଦ୍—ଯେଉଁ ସମୟରେ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶ ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଶାସନାଧୀନ ହେଲା ସେ ସମୟରେ ନାଗପୁରର ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ରାଜା ରଘୁଜୀ ଭୋଁସଲଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶିବ-ଭଟ୍ଟ ଷାଠେୟା ଷାଠେ ଓଡ଼ିଶାର ଶାସନକର୍ତ୍ତାରୂପେ ପ୍ରେରିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଉତ୍କଳର ପ୍ରଥମ ମରହଟ୍ଟା ସୁବାଦାର; ଏ ଜାତିରେ ସାରସ୍ୱତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେଲେହେଁ ଏ ଯୁବକ ବିଦ୍ୟାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାରଦର୍ଶୀ ହୋଇଥିଲେ । ଏ.ଓଡ଼ିଶାରେ ୮ ବର୍ଷ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇ ନାଗପୁରର ଭୋଁସଲା ରାଜାଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର ଅଦାୟ କରି ଦେଉଥିଲେ । ଏହି ସାମାନ୍ୟ ୮ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୁଇଥର ରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ (Revenue Settlement) କରାଇ ଦେଶରେ ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପୂର୍ବକ ଶାନ୍ତି ଆନୟନ କରିଥିଲେ । ଶିବଭଟ୍ଟଙ୍କର ଶାସନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଖୋରଧାର ସାରଣାର ଦେବଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହ ଘଟିଥିଲା । ଏହି ବିଦ୍ରୋହକୁ ବିଚକ୍ଷଣତା ସହିତ ଦମନପୂର୍ବକ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ସହିତ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟମାନ ମଧ୍ୟ କବଳିତ କରି ଓ ଜମାବନ୍ଦି ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଶିବଭଟ୍ଟ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜସ୍ୱ ସ୍ଥିର କରି ଯାଇଥିଲେ ।

ଶିବଭଟ୍ଟ ୧୧୬୩ ଅମଳୀ ସନ (ଖ୍ରୀ. ୧୭୫୫) ଠାରୁ ୧୧୭୧ ଅମଳୀ ସନ (ଖ୍ରୀ.୧୭୬୩) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶାର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଥିଲେ । ୧୭୬୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହଠାତ୍ ଭୋଁସଲା ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ଏହାଙ୍କର ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଘଟିବାରୁ ଏ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ତଦବଧି ଏହାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବାସ କରି ଅସୁଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ କଟକର ସ୍ୱପରିଚିତ ଷାଠିୟା ପରିବାର ଅଟନ୍ତି । ଦୀର୍ଘକାଳ ଓଡ଼ିଶାରେ ବାସ କରି ଏମାନେ ସ୍ୱଜାତିର ବ୍ୟବହାର ଓ ଭାଷା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଉତ୍କଳୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରିଅଛନ୍ତି ଓ ଓଡ଼ିଆକୁ ମାତୃଭାଷା କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି ବଂଶର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଭାଗୀରଥୀ ଷାଠିୟା ଦୀର୍ଘକାଳ କଟକ ଡ୍ରିଙ୍କିଙ୍ଗ୍ କମ୍ପାନିରେ ଡ୍ରିଙ୍କର୍ (ମଦ୍ୟକର) ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇ ଉତ୍କଳର ପୁରାତନ ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ଧାର ପାଇଁ ବହୁ ପରିଶ୍ରମ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱ ରଚିତ ଅନେକ ପୌରାଣିକ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟ ଏବେ ସଂଗ୍ରହ ଆଦରଣୀୟ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଏ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ଶିଳ୍ପ, ସାହିତ୍ୟ ଓ କ୍ରୀଡ଼ା କୁଶଳତାର ପରିଚୟ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ମିଳେ । ଷ୍ଟାଲିଙ୍ଗ୍ ସାହେବଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ବା କଟକର ବିବରଣ Mr. A. Sterling's Geographical, statistical and historical account of Orissa proper or Cuttack) ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ 'ଷାଠେୟା' ଶବ୍ଦ ବିକୃତ ହୋଇ Śāṇṭiā (ସାଣ୍ଟିଆ) Śāuṇṭiā (ସାଉଣ୍ଟିଆ) Śāntarā (ସାନ୍ତରା) ପ୍ରଭୃତି ରୂପ ଧାରଣ କରିଅଛି । ଇଂରାଜ ଐତିହାସିକମାନଙ୍କର ଏବମ୍ବିଧ ବିକୃତିର ଶିକାର ଉତ୍କଳର ଐତିହାସିକମାନଙ୍କ ସଙ୍କଳିତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଥିବା ଦେଖାଯାଏ—ସନ୍ଦର୍ଭ ଲେଖକ. ॥ ଅପୂର୍ବକୃଷ୍ଣ ସରକାର ବି. ଏ. ।]

ଶିବଭଟ୍ଟ ସାମନ୍ତ ରାଓ—ବେ. ବ (ନାମ)—ଶିବଭଟ୍ଟ ଷାଠେୟା
Śibabhaṭṭa sāmanta rāo (ଦେଖ)—Śibabhaṭṭa (ଶିବଭଟ୍ଟ ସାମନ୍ତରାଓ[ସାଅନ୍ତରାଓ]—ଅନ୍ୟରୂପ) shāṭheyā (See)

ଶିବ ମନ୍ଦିର—ସଂ. ବ (ଶିବାଧିଷ୍ଠିତ ମନ୍ଦିର; ମ. ଶ. ଲୋ)—ଯେଉଁ
Śiba mandira ଦେଉଳରେ ମହାଦେବଙ୍କ ପ୍ରତିମା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପୂଜିତ ହୁଅନ୍ତି—A temple in which the idol Śiba is set up and worshipped.

ଶିବ ମଲ୍ଲିକ—ସଂ. ବ—ଅର୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ (ହ୍ର. ଶ)—
Śiba mallaka The Arjuna tree.

ଶିବ ମଲ୍ଲୀ (ମଲ୍ଲିକା)—ସଂ. ବ—୧ । ବକ ବା ବଗଫୁଲା ଗଛ (ବଗସୁ
Śiba malli (mallikā ଗଛପରି); ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷ—1. Sesbania
ପଦ୍ମବକ Grandiflora. (tree) [ଦ୍—
ବାସନା; ବଗଫୁଲୀ ଏହା କଫ,ପିତ୍ତ,ବିଷଦୋଷ,ମୋଚଶୂଳ,
ମ. ଅଗସ୍ତୀ; ଥୋରବଲୁଲ ପିପାସା, ଦାହ, କୁଷ୍ଠ, ଶୋଥ ଓ ରକ୍ତ
ତେ. ଅବିସି ଦୋଷନାଶକ ।] ୨ । ବକୁଳ ବୃକ୍ଷ
ସଂ. ପାଶୁପତ, ଏକାଷ୍ଟୀଳା, (ହ୍ର. ଶ)—2. The Bakula
ବକ, ବନ୍ୟ, ସୁରେଷ୍ଟ । tree. ୩ । ଅର୍କଫୁଲ (ହ୍ର. ଶ)—
3. Calotropis Gigantea(plant). ୪ । ଶିବଲିଙ୍ଗିନୀ (ଦେଖ) (ହ୍ର. ଶ)—4. Śibalingini. (creeper) (See) ୫ । ବାସଙ୍ଗ ଗଛ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5. Adhatoda Vasica tree. ୬ । ଶିବଲ୍ଲୀ ନାମକ କଣ୍ଟକୀବୃକ୍ଷ (ହ୍ର.ଶ)—6, Name of a thorny plant. [ଦ୍—ମତାନ୍ତରରେ ଶିବଲ୍ଲୀ ଓ ଶିବଲିଙ୍ଗିନୀ ଏକ ଅଟେ ।]

ଶିବ ରସ—ସଂ. ବ—ଭାତ ଧୋଇବାରୁ ବେଶି ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ ଅନ୍ନୋଦକଜାତ
Śiba rasa ରସ; କାଞ୍ଜି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Stale rice-water more than 3 days old. [ଦ୍—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ଶୀତଳ, ମଧୁର, ଅମ୍ଳ, ଅପୁଗ୍ଦାହପ୍ରଦ, ଲଘୁ ଓ ତର୍ପଣ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶିବଯୋଗ—ସଂ. ବ—ଶିବରାତ୍ରି (ମାଘ କୃଷ୍ଣ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ) ରବିବାର ବା
Śibajoga ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ପଡ଼ିବା ଯୋଗ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) —The Śibarātri falling on a Sunday or Tuesday.

ଶିବରାଜ—ବେ. ବ (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜା—
Śibarāja An ancient king of Orissa. [ଦ୍—ଶିବ ରାଜ ଶୈଳୋଦ୍ଭବ ବଂଶୀୟ ବୋଲି ଐତିହାସିକମାନେ

ସ୍ଥିତ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଞ୍ଚଅ ଚିତ୍ର ତାମ୍ରଶାସନ ୫୦୦ ଖୃଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଲିଖିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ—ସେ ମାଳବ ଶୀୟ ମହତ୍ତର 'ଶଶାଙ୍କମାଳ'ଙ୍କ ଅଧୀନ ସାମନ୍ତ ନୃପତି ଥିଲେ । ଦେବାରଣ୍ୟ ମହାଯାତ୍ର ।]

ଶିବରାତ୍ରି—ସଂ. ବ—ଶିବ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ; ଫାଲ୍ଗୁନ କୃଷ୍ଣ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ; ଜାଗର

Śibarātri ଯାତ୍ରା—The festival observed on the night of 14th day of the dark lunar fortnight of Phālguna. [ଦ୍—ଏହା ମହାଦେବଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଯାତ୍ରା । ଭୁବନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ୧୪ଟି ଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଏହା ସର୍ବପ୍ରଧାନ । ଏ ଦିନ ଅସୁଣ୍ଡାଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଛାତ୍ରଙ୍କର ଉପବାସ ଓ ବ୍ରତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହି ସମୟରେ ଭକ୍ତ ଉଜାଗର ରହେ ଓ ରାତିରେ ଦେଉଳର ଦେଢ଼ା ପରିକ୍ରମା ଦେଇ ପରେ ମନ୍ଦିରର ଚଉଡ଼ାକୁ 'ମହାଯାତ୍ର' ଚାଲିଯାଏ । ଏହି ରାତିର ୪ ପ୍ରହରରେ ଶିବଙ୍କୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦୁଗ୍ଧ, ଦଧି, ଘୃତ ଓ ମଧୁରେ ୪ଥର ପୂଜା କରାଯାଏ ।] ଦେ. ବ—ମଙ୍ଗଳମୟୀ ରାତ୍ରି—An auspicious night. (ଉ—ଦିନ ମଧ୍ୟ ବାହୁଁ ଲଇବ, ରୁଦ୍ର ଶିବରାତ୍ରି ଧର୍ମିବ । ଭକ୍ତ. ଦୈବେଦ୍ରୁଶବ୍ଦକୋଷ ॥)

ଶିବ ରାମ—ସଂ. ବ—ମହାଦେବ ଓ ବିଷ୍ଣୁ—Mahādeba and Śiba rāma Bishnu. ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କର ନାମ—ଶିବରାମ शिवराम A name given to males.

ଶିବରାମ ଜଣାଣ—ଦେ. ବ-ଗଞ୍ଜାମ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କବି ଭୁବନେଶ୍ୱର ଜଣାଣ (୧୮୪୬-୧୮୯୬)ଙ୍କ ରଚିତ ମହାଦେବ ଓ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ସ୍ତବ ପୁସ୍ତିକା—Name of a booklet of prayer addressed to Śiba and Bishnu by poet Bhubaneśwara Kabichandra of Ganjām.

ଶିବରୋହିଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶିବ+ରୁହ୍ ଧାତୁ+ଣିନି. ଇନ୍+ଙୀ. ଈ; Śibarohiṇī ଯେ ମହାଦେବଙ୍କ ଉପରେ ଅରୋହଣ କରିଅଛନ୍ତି)—କାଳୀ—Goddess Kālī.

ଶିବ ଲିଙ୍ଗ—ସଂ. ବ—ଲିଙ୍ଗରୂପେ ପୂଜିତ ଶିବମୂର୍ତ୍ତି; [ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରସ୍ଥ (ଲିଙ୍ଗ)ରୂପେ ପୂଜିତ] ମହାଦେବଙ୍କ ପ୍ରତିମା—The phallic emblem of God Śiba. [ଦ୍—ଏହା ମଣି (ପ୍ରସ୍ତର), ଧାତୁ, ମୃତ୍ତିକା ଅଦି ନାନା ଉପାଦାନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।] ଦେ. ବ—ଶିବଲିଙ୍ଗିନୀ (ଦେଖ)—Śibalingini (See).

ଶିବ ଲିଙ୍ଗି (ଙ୍ଗୀ)—ଦେ. ବ—ଶିବ ଲିଙ୍ଗିନୀ (ଦେଖ)

Śiba lingi(ngī) Śiba lingini (See)

ଶିବଲିଙ୍ଗିନୀ—ସଂ. ବ—ଶକ୍ତି ସମନ୍ୱିତ ଶିବଲିଙ୍ଗ ଆକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷୁଦ୍ର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଅତସୀ ସଦୃଶ ଫୁଲ ଅରଣ୍ୟ ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ—A wild tree the

ଭଣ୍ଡଭଣ୍ଡୀ, ଶିବଲୀ, ଶିବଲିଙ୍ଗୀ, ଈଶ୍ୱରଲିଙ୍ଗୀ, ଚକ୍ରଫଳା, ବଜ୍ରପତ୍ରା, ଅମ୍ଳା, ଦୁଗ୍ଧଗେହା, ଶିବ ବଣ୍ଟିକା, ଚକ୍ରଫଳା, ଈଶଲିଙ୍ଗୀ, ଲିଙ୍ଗିନୀ ।

ଶିବଲିଙ୍ଗୀ

ଶିବଲିଙ୍ଗୀ, ପଚଗୁରିଆ, ବିଜଗୁରିଆ

berries of which resemble the phallic emblem in shape. [ଦ୍—ଏ ଲତା ଜଙ୍ଗଲରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଅଧିକ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ଡାଙ୍ଗ ସରୁ ଓ ପତର ବଲ୍ଲି ପତ୍ର ପରି, ୩—୫ ଇଞ୍ଚ୍ ପରିମିତ ବିଶିଷ୍ଟ, ଦଣ୍ଡୁରାକୃତି ଓ ପତ୍ରର ଅଗ ୫।୬ଟି ବାହାରି ଥାଏ । ପତ୍ର-ଦଣ୍ଡର ମୂଳରେ ୫।୬ଟି ଫୁଲର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୁଚ୍ଛ ଲାଗିଥାଏ ଫୁଲ ହଳଦିଆ । ଏହା ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ଗରମ, ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ, ପୌଷ୍ଟିକ, ଶୋଧକ, ଗର୍ଦ୍ଦଭାରକ ଓ କୁଷ୍ଠାଦିନାଶକ । ଏହା କଟୁ ଓ ତିକ୍ତ ଶୋଥ କଫାପହ । ଏ ଲତା ଫଳବନ୍ତ ହେଲେ ଏଥିର ସମସ୍ତ ଔଷଧଗୁଣ ଫଳରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ (ହି. ଶ) । ଏହାର ସାତ ଶିବଲିଙ୍ଗ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ, କନ୍ଦ ଛଦ, କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅତସୀ (ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର)] ।

ଶିବ ଲୋକ—ସଂ ବ—୧ । ମହାଦେବଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠିତ ସ୍ୱର୍ଗଲୋକବିଶେଷ,

Śiba loka (ଦ୍—ଏଠାରେ ଶିବଭକ୍ତମାନେ ପରକାଳରେ ବାସ କରନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ)—1. A mythological region set apart for the abode of the devotees of Śiba after death. ୨ । କୈଳାସପର୍ବତ—2. Kailāsa mountain.

ଶିବ ଶୟନ—ସଂ.ବ—ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ (ଦ୍—ଏହା ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର

Śiba śayana ୧୪ ଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ)—The festival observed on the 14th day of the bright lunar fortnight of Ashārdha [ଦ୍—ଶିବ ଏ ଦିନ ଶୁଅନ୍ତି ଓ କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଦିନ ଉଠନ୍ତି ।]

(ଶିବଶୟନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—ଅଳାରୂପ)

ଶିବ ଶେଖର—ସଂ. ବ—୧ । ଜଳବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)—1. Sesbania

Śiba śekhara Grandiflora. ୨ । ଧତୁରା (ହି.ଶ)

2. Thorn-apple. ୩ । ଶିବଙ୍କ ମସ୍ତକ (ହି.ଶ)

3. The head of Śiba. ୪ । ଧଳା ଅରଣ୍ଡ ଗଛ (ହି. ଶ)—4. Calotropis Gigante (plant) (white flowered variety).

ଶିବ ଶୈଳ—ସଂ. ବ—କୈଳାସ ପର୍ବତ (ହି. ଶ)—

Śiba śaila The Kailāsa mountain.

ଶିବ(ବା) ସାଅନ୍ତରା—ଦେ. ବ—ଶିବାଇ ସାଅନ୍ତରା (ଦେଖ)

Śiba(bā)sā-āntarā Śibāi sā-āntarā (See)

ଶିବସାଗର—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଆସାମ ପ୍ରଦେଶର ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା ଓ

Śibasāgara ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ନଗର—Name of a

ଶିବସାଗର शिवसागर district and town in Assam.

ଶିବ ସାୟୁଜ୍ୟ—ସଂ. ବ—୧ । ଶିବ ପଦ—1. The position of

Śiba sājujya Śiba- ୨ । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଶିବ-

ଲୋକରେ ଅବସ୍ଥାନ—2. The abode of a mortal in the region of God Śiba after death. ୩ । ଏକପ୍ରକାର ମୋକ୍ଷ, ଯହିଁରେ ମନୁଷ୍ୟ ଶିବଙ୍କଠାରେ ଲୀନ ହୁଏ (ହ. ଶ)—3. A final beatitude in which man is absorbed into the body of Śiba. ୪ । ମୃତ୍ୟୁ (ହ. ଶ)—4. Death.

ଶିବା—ସ. Śibā ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶିବ+ଅ)—୧ । ଦୁର୍ଗା; ପାର୍ବତୀ; ଶିବାଙ୍କ—1. Pārbati; the wife of God Śiba. (ଉ—ସକଳ ସମ୍ପଦ ଶିବାଙ୍କୁ ଦେଇ, ଶିବ ଯଲେଇଲେ ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ—ଛଗ ।] ୨ । ଶୃଗାଳୀ—2. A she-jackal. (ଉ—ଶୁଣିଲ ତ ଶିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ବୋବାଇଲେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ସଭା ।) ୩ । ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି—3. Salvation; final beatitude. ୪ । ହରଡ଼କୀ; ହରଡ଼ା—4. Myrobalan. ୫ । ଭୁଇଁଅଁଳା—5. Phyllanthus Niruri. ୬ । ମେଥି—6. Fenugreek. ୭ । ଆମଳକୀ; ଅଁଳା—7. Phyllanthus Emblica. ୮ । ହରଦ୍ରା; ହଳଦୀ—8. Turmeric. ୯ । ଶମୀ; ଶାଇଁ ଗଛ—9. The spung tree; Prosopis Spicigera. ୧୦ । ଶ୍ୟାମାଲତା; ଶୁଆଁ ଲଇ ବା ଚେମିଡ଼ି ଲଇ—10. A creeper; Indian Sarsaparila. ୧୧ । ଅମ୍ବଡ଼ା—11. Hogplum. ୧୨ । ଗୋରୋଚନା—12. A yellow pigment obtained from dead kine. ୧୩ । ନୀଳ ଦୁର୍ବା—13. The blue creeping grass. ୧୪ । ନଦୀବିଶେଷ—14. Name of a river. ୧୫ । ଧବଗଛ (ହ. ଶ) 15 Conocarpus Latifolia. ୧୬ । ବୁଦ୍ଧିଶକ୍ତି-ବିଶେଷ (ହ. ଶ) - 16. A kind of intelligence. ୧୭ । ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—17. A fortunate woman (Apte). ୧୮ । (ପୁଂ) ବିଲୁଅ—18. Jackal (in general) (Apte). ବେ. ବ—୧ । ମହାଦେବଙ୍କୁ ଅନାଦରରେ ଡାକିବା ନାମ—1. A name by which God Śiba is called by unbelievers. (ଶିବା ଯଥାର ଜଗା କାଠ, ଅଛି ସମସ୍ତେ ମାଠ ମାଠ—ଛଗ ।) ୨ । ଶିବଚରଣ ଆଦି ନାମଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନାଦରାର୍ଥ ଡାକନାମ—2. Name by which persons named Śiba Charana etc are called.

ଶିବବୁ ଶିବା

ଶିବା(ବେ)ର ସାଆନ୍ତର —ଓଡ଼ି. Śibā(be) Sā-antarā [ଶିବା(ବେ)ର ସାନ୍ତର—ଅନୁରୂପ] ଲାଙ୍ଗୁଳା ନରସିଂହଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ଜନୈକ ମନ୍ତ୍ରୀ—The name of a minister of the Orissa king Lāngulā Narasimha Deb who was entrusted with the supervision of the construction of the Konārka temple. [ଦ୍ର—ଏହି ଦେଉଳ ନିର୍ମାଣରେ ୧୨ ଶତ (ମତାନ୍ତରେ ୧୨ ହଜାର) ବଢ଼େଇ ବା କାରିଗର ନିଯୁକ୍ତ ରହିଥିଲେ । ଏତେଗୁଡ଼ିଏ କାରିଗର ବହୁକାଳ ଚେଷ୍ଟା କରି ଏ ଦେଉଳଟି ସମାପ୍ତକରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କାରଣ, ଦେଉଳ ତୋଳା ହେବା ସ୍ଥାନ ସମୁଦ୍ରର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଥିବାରୁ ସେଠାରେ ଅଥଳ ପାଣି ଥିଲା, ତେଣୁ ଅବିଚଳିତ ଦେଉଳଟି ନିଅଁ ଦୋଷରୁ ମୁଣ୍ଡି ମରି ପାରିଲା ନାହିଁ । କାରିଗରମାନେ ଚୂଲିରୁ ପଥର ନିଅଁ ନ କସାଇ ଗଣ୍ଡିଅଡ଼ୁ ପଥର କସାଇ ଅଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାରୁ ନିଅଁର ଅସ୍ଥିରତା ଯୋଗୁ ୧୨ ବର୍ଷ ବିତିଗଲା, ତଥାପି ଦେଉଳର ମୁଣ୍ଡି ମରି ପାରିଲା ନାହିଁ । (ଏହି ଉପଲକ୍ଷେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ "ଶିବେଇ ସାଆନ୍ତର ଦେଉଳ ତୋଳେଇବା ନ୍ୟାସ୍ତ"—ଅର୍ଥାତ୍ ଚୂଲି-ଅଡ଼ୁ ପଥର ନ ଗୋଡ଼ି ଗଣ୍ଡି ପାଣିଅଡ଼ୁ ପଥରଯୋଡ଼ି ନିଅଁ ବସାଇବାରୂପ ବୃଥା ଚେଷ୍ଟା) । ଏହି ବିଲମ୍ବ ଯୋଗୁଁ ରାଜା ଅତି କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେଲେ ଓ ଆଦେଶ ଦେଲେ ଯେ, ଦେଉଳର ନିରୂପିତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ମୁଣ୍ଡି ମାରି ନ ପାରିଲେ କାରିଗର ବଢ଼େଇଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ କାଟି ହେବ । ଏହି ଆଦେଶରେ କାରିଗରମାନେ ନିରୁତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଜୀବନର ଆଶା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ବସିଲେ । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ଦେଉଳରେ କାମ କରିବାକୁ ଆସିଥିବା କାରିଗରମାନେ ୧୨ ବର୍ଷ ହେଲା ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ଆସି କର୍ମସ୍ଥଳରେ ପଡ଼ି ରହିଥିଲେ । ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ବଢ଼େଇ ଘରୁ ଆସିବା ସମୟରେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇଥିଲା ଓ ଇତିମଧ୍ୟରେ ପୁଅଟିଏ ଜନ୍ମ ହେଲା—ସେ ପୁଅଟିର ନାମ 'ଧର୍ମପଦ' ବା 'ଧରମୁ ।'

ସେ ପୁଅଟି ୧୨ ବର୍ଷ ବୟସ୍କକ୍ରମ ହୋଇ ପିତାର ସମ୍ବାଦ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସୁକ ହୋଇ କର୍ମସ୍ଥଳକୁ ଆସିଲା । ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ବାଟରେ ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ୀ ଖାଙ୍ଗରେ ଦେଖା ହେବାରୁ ବୁଢ଼ୀ ସେ ପିଲାକୁ 'ଶିବେଇସାଆନ୍ତର ଦେଉଳ ତୋଳାଇବା ନ୍ୟାସ୍ତ' ପ୍ରବଚନ ବୋଲି ଏ ଦେଉଳ ଭିତର ମୁଣ୍ଡି ମରିପାରିବ ଏହାର ସୂଚନା କଲା । ବାଳକଟି ବୃଦ୍ଧାଠାରୁ ଏ ସୂଚନା ପାଇ କର୍ମସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କାରିଗର ବଢ଼େଇଙ୍କର ମରଣାପନ୍ନ ଦଶା ଦେଖି ନିଜେ ସେ ଦେଉଳଟିକୁ ମୁଣ୍ଡି ମାରିବାର ଭାର ଗ୍ରହଣ କରି ନିଅଁ ଯଳାଇବାର ଏପରି କୌଶଳ କଲା ଯେ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ ମଧ୍ୟରେ ଦେଉଳର ମୁଣ୍ଡି ମରିଗଲା । କିନ୍ତୁ ରାଜା ଯଦି ଜାଣିବେ ଯେ, କାରିଗର ବଢ଼େଇ ଯାହା କରିପାରିଲେ ନାହିଁ, ତାହା ଗୋଟିଏ ବାଳକ ଅକ୍ଳେଶରେ କରିଦେଲା, ତାହା-ହେଲେ କାରିଗର ବଢ଼େଇଙ୍କର ମୁଣ୍ଡକାଟି କରିବେ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ବଢ଼େଇମାନେ ସଭା କରି ଉକ୍ତ ବାଳକର

ଯିଚାନ୍ ପଣ୍ଡରଲେ "ତୋର ବାରଖନ ବଢ଼େଇଙ୍କଠେଁ ରାଜ ? ନ । ପୁଅରେ ରାଜ ?" ବଢ଼େଇ ଅଗତ୍ୟା ପୁଅର ଆଶା ଛାଡ଼ିଲା ଓ ସମସ୍ତେ ବସ୍ତ୍ରର ବଦଳେ ସେ ବାଳକଟିକୁ ପାଣିକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ ମାରି ପକାଇଲେ ଓ ଦେହଲର ମୁଣ୍ଡି ମାରିବାର ବାହାଦୁରୀ ଏ ୧୨୦୦ ବଢ଼େଇ ଓ ଶିବେଇ ସାଅନ୍ତରା ନେଲେ ।

ଏ ଚମ୍ପୁକାବ୍ୟଟିକୁ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ତାଙ୍କ 'ଧର୍ମପଦ' ପୁସ୍ତିକାରେ ଛପାଇଅଛନ୍ତି ।]

ଶିବାଉ(ଓ)ତ୍(ତି)—ବେ. ବ (ସଂ. ଶିବଭକ୍ତ; ଭୁଲ. ସ୍ୱମାଉତ୍)—
Śibāu(o)t(ti) ଶିବଭକ୍ତ; ଶୈବ; ଶିବୋପାସକ—
শিবায়ত **सिवायत** A devotee of Śiba.

ଶିବାକ୍ଷ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶିବଙ୍କ ଅକ୍ଷି ପରି ଅକ୍ଷି ଯାହାର)—
Śibāksha ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ବୀଜ—The seeds of the Rudraksha tree (used as beads).

ଶିବା ଗଣ—ସଂ. ବ—୧ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଅନୁଚରୀ ଯୋଗିନୀଗଣ—
Śibā gaṇa 1. The female attendants of Durgā.
୨ । ଶୃଗାଳୀମାନେ—2. A number of she-jackals.

ଶିବାଗମ—ସଂ. ବ—ଶିବପୂଜାବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—Name of,
Śibāgama a treatise on the worship of Śiba.

ଶିବାଗୌରୀ—ସଂ. ବ—ପାର୍ବତୀ—
Śibāgauri Goddess Pārbatī.

ଶିବାଗୌରୀ ଯାତ୍ରା—ବେ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଯାତ୍ରାଯାଇ ଶୁଭଦିନ
Śibāgauri jātrā ନ ମିଳିଲେ ଜ୍ୟୋତିଃସାର ସଂଗ୍ରହ ଗ୍ରନ୍ଥ
যাত্রায় শিবজ্ঞান ମତରେ ଶିବଜ୍ଞାନ ଅନୁସାରେ କରାଯିବା ଯାତ୍ରା—
The making of a journey by following the Śibājñāna as prescribed in Jyotiḥsāra Samgraha in case no auspicious day is available according to astrology.
শিবজ্ঞান যাত্রা

ଶିବାଗୌରୀ ଯାତ୍ରା ।

[ଦ୍ୱ-ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଶୁଭଦିନ ନ ମିଳିଲେ । ଏଣୁ ଶିବ ଜ୍ଞାନ ମତରେ ଯାତ୍ରା କରନ୍ତୁ । ମହେନ୍ଦ୍ର, ବଜ୍ର ଅମୃତ ଶୂନ୍ୟ ଗୁରୁଯୋଗ । ମାସୁଦେବେ ସାତବାରେ ଦିବାରାତ୍ରି ଭୋଗ । ମାହେନ୍ଦ୍ର, ସର୍ବମଙ୍ଗଳ ଅମୃତରେ ଜୟ । ବଜ୍ରଯୋଗୋ କାର୍ଯ୍ୟନାଶ ଶୂନ୍ୟେ ମୃତ୍ୟୁଭୟ । ମାଘ ଫାଲ୍ଗୁନ ଚୈତ୍ର ବୈଶାଖ ଶ୍ରାବଣ । ଭାଦ୍ରମାସ ଷୋଳଶ ଏକଶ୍ରାଦ୍ଧ ଜାଣ । ଅଶ୍ୱିନ କାର୍ତ୍ତିକ ମାର୍ଗଶିର ପୌଷ ଏବ । ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପୁଣି ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଅଷାଢ଼ର ସମ ଲେଖ । ପ୍ରକାଶରେ ଲେଖା ଆଉ ଜନ୍ମେ ତାର ଶ୍ରାଦ୍ଧ । ଭୁଇଁ ସ୍ୱଜନେ ଯାତ୍ରା କର ଚେତ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ॥

ଜ୍ୟୋତିଃସାରସଂଗ୍ରହ ।

ମାଘ ଫାଲ୍ଗୁନ ଚୈତ୍ର ବୈଶାଖ ଶ୍ରାବଣ ଭାଦ୍ର ଦିବାଦଣ୍ଡଃ—

ରବିବାର ମାହେନ୍ଦ୍ର ଦ ୨ ଅମୃତ ଦ ୮ ଶୂନ୍ୟ ଦ ୮
ମାହେନ୍ଦ୍ର ଦ ୨ ବଜ୍ର ଦ ୧୦ ଶ
ସୋମବାର ଅ ଦ ୪ ନ ଦ ୮ ଅ ଦ ୬ ବ ଦ ୬ ମା ଦ ୪
ଶୂ ଦ ୨
ମଙ୍ଗଳବାର ବ ଦ ୪ ଶୂ ଦ ୨ ଅ ଦ ୬ ବ ଦ ୪ ଶୂ ଦ ୨
ଅ ଦ ୪ ଶୂ ଦ ୨
ବୁଧବାର ଅ ଦ ୪ ବ ଦ ୬ ଅ ଦ ୪ ଶୂ ଦ ୨
ବ ଦ ୪ ମା ଦ ୪ ଅ ଦ ୪ ଶୂ ଦ ୨
ଗୁରୁବାର ମା ଦ ୪ ଶୂ ଦ ୨ ବ ଦ ୬ ମା ଦ ୬
ଶୂ ଦ ୪ ବ ଦ ୪ ଶୂ ଦ ୪
ଶୁକ୍ରବାର ଅ ଦ ୪ ବ ଦ ୨ ଅ ଦ ୬ ବ ଦ ୬ ଅ ଦ ୪
ଶ ଦ ୪ ଅ ଦ ୪
ଶନିବାର ଶୂ ଦ ୪ ବ ଦ ୨ ଶ ଦ ୪ ଅ ଦ ୮
ଶୂ ଦ ୪ ବ ଦ ୪ ଶୂ ଦ ୪

ରାତ୍ରିଦଣ୍ଡଃ—

ରବିବାର ଶୂ ୨ ମା ୨ ଅ ୪ ବ ୮ ମା ୮ ଶୂ ୬
ସୋମବାର ବ ୨ ଅ ୬ ବ ୬ ଅ ୮ ଶୂ ୮
ମଙ୍ଗଳବାର ଅ ୨ ବ ୪ ଶୂ ୨ ଅ ୬ ବ ୬ ଅ ୪ ବ ୪
ଶୂ ୨
ବୁଧବାର ଶୂ ୨ ଅ ୬ ମା ୪ ବ ୪ ଶୂ ୪ ଅ ୧୦
ଗୁରୁବାର ବ ୧୪ ଶୂ ୪ ବ ୪ ଅ ୨ ଶୂ ୬
ଶୁକ୍ରବାର ବ ୪ ଅ ୪ ମା ୨ ବ ୬ ଶୂ ୪ ଅ ୨
ମା ୨ ଶୂ ୨
ଶନିବାର ଶୂ ୨ ବ ୪ ଅ ୬ ବ ୪ ଅ ୪ ବ ୨
ଅ ୪ ଶୂ ୪

ଅଶ୍ୱିନ କାର୍ତ୍ତିକ ମାର୍ଗଶିର ପୌଷ ଦିବାଦଣ୍ଡଃ—

ରବିବାର ଶୂ ୨ ଅ ୬ ବ ୮ ଅ ୮ ଶୂ ୨ ମା ୨ ଶୂ ୨
ସୋମବାର ଅ ୪ ଶୂ ୪ ଅ ୬ ବ ୧୬
ମଙ୍ଗଳବାର ଅ ୨ ବ ୨ ଅ ୧୦ ବ ୬ ଶୂ ୬ ବ ୪
ବୁଧବାର ଅ ୨ ମା ୨ ଅ ୨ ବ ୬ ଅ ୬ ଶୂ ୨
ମା ୬ ବ ୪
ଗୁରୁବାର ଅ ୪ ବ ୪ ଶୂ ୪ ବ ୬ ଶୂ ୨ ଅ ୪
ଶୁକ୍ରବାର ଅ ୨ ବ ୨ ଅ ୬ ବ ୬ ଅ ୮ ଶୂ ୨ ଅ ୪
ଶନିବାର ଅ ୨ ବ ୨ ଅ ୬ ବ ୬ ଅ ୮ ଶୂ ୨ ଅ ୪

ରାତ୍ରିଦଣ୍ଡଃ—

ରବିବାର ଶୂ ୨ ବ ୪ ଅ ୪ ବ ୬ ଅ ୪ ଶୂ ୨ ଅ ୮
ସୋମବାର ବ ୬ ଅ ୮ ବ ୮ ଅ ୨ ବ ୬
ମଙ୍ଗଳବାର ମା ୬ ଅ ୨ ଶୂ ୨ ଅ ୬ ବ ୪ ମା ୪
ଶୂ ୨ ଅ ୪
ବୁଧବାର ବ ୨ ଅ ୨ ବ ୪ ଅ ୧୬ ବ ୨ ଅ ୪
ଗୁରୁବାର ଶୂ ୨ ଅ ୮ ବ ୬ ଅ ୮ ଶୂ ୨ ଅ ୪
ଶୁକ୍ରବାର ବ ୨ ଅ ୮ ବ ୬ ଅ ୪ ଶୂ ୨ ଅ ୪ ଶୂ ୪
ଶନିବାର ବ ୧୪ ଶୂ ୪ ବ ୪ ଅ ୨ ଶୂ ୬

ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ଆଷାଢ଼ ଦ୍ୱାଦଶ୍ରୀ ।

ରବିବାର ଶୂ ୪ ଅ ୬ ବ ୬ ଅ ୬ ବ ୪ ମା ୨ ଶୂ ୨
ସୋମବାର ବ ୮ ଅ ୪ ଶୂ ୬ ବ ୮ ଶୂ ୪
ମଙ୍ଗଳବାର ଅ ୬ ଶୂ ୪ ଅ ୬ ବ ୬ ମା ୨ ଅ ୨
ମା ୨ ଶୂ ୨
ବୁଧବାର ଶୂ ୨ ବ ୪ ଅ ୮ ବ ୬ ଅ ୮ ଶୂ ୨
ଗୁରୁବାର ମା ୨ ଶୂ ୨ ବ ୬ ମା ୪ ଶୂ ୪ ବ ୬ ଅ ୬
ଶୁକ୍ରବାର ଶୂ ୨ ମା ୨ ବ ୬ ମା ୨ ଶୂ ୪ ଅ ୬ ୪
ବ ୪ ଶୂ ୪
ଶନିବାର ମା ୨ ଶୂ ୨ ବ ୬ ମା ୬ ଶୂ ୪ ବ ୪ ଅ ୬
ରାତ୍ରିଦଣ୍ଡ ।
ରବିବାର ଅ ୪ ଶୂ ୪ ଅ ୬ ବ ୮ ଶୂ ୪
ସୋମବାର ବ ୮ ଅ ୮ ଶୂ ୪ ଅ ୪ ଶୂ ୨ ମା ୨ ଶୂ ୨
ମଙ୍ଗଳବାର ଅ ୨ ବ ୪ ମା ୪ ଶୂ ୪ ବ ୨ ଅ ୬ ଶୂ ୨
ବ ୬
ବୁଧବାର ଅ ୧୦ ଶୂ ୨ ବ ୪ ଅ ୪ ଶୂ ୧୦
ଗୁରୁବାର ଶୂ ୨ ଅ ୬ ଶୂ ୨ ବ ୪ ଶୂ ୨ ଅ ୬ ଶୂ ୪
ଅ ୪
ଶୁକ୍ରବାର ଅ ୬ ଶୂ ୨ ବ ୪ ଶୂ ୬ ଅ ୬ ଶୂ ୨ ଅ ୪
ଶନିବାର ଶୂ ୨ ଅ ୨ ବ ୮ ଶୂ ୨ ଅ ୬ ଶୂ ୪ ଅ ୬

ବାରଭିଥି ଯୋଗ ଆଦି ନକ୍ଷତ୍ର ବିଚାରେ । ଯାହା ଯେବେ ଶୁଭ ନୋହେ ଶୁଣ ସବୁ ନରେ ॥ ରବିବାରେ ଯାତ୍ରାକାଳେ ଶିରେ ଦେବ କର । ସୋମେ ସୁଖେ ମଙ୍ଗଳରେ ଗଳାର ଉପର ॥ ବୁଧରେ ଉଦରେ ଗୁରୁବାରେ ପାର୍ଶ୍ୱ ଭାଗେ । ଶୁକ୍ରବାରେ କଣ୍ଠେ ଶନିବାରେ ପୃଷ୍ଠଯୋଗେ । ଏ ବିଧିରେ କର ଦେଇ କରନ୍ତେ ଗମନ । ଦୁର୍ଯୋଗ ସୁଯୋଗ ହୋଇ କରେ ସନମାନ । ଯାହା କାଳେ ତୈଳଭାଣ୍ଡ ସର୍ପାଦି ଅଶୁଭ । ଦେଖାଗଲେ ଏହି ପ୍ରତିକାର ଯେ କରିବ । ବାମପାଦ ଚିତ୍ର-ଥର ଭୂମିରେ ପ୍ରହାର । କରି ଯାହା କଲେ ସର୍ବଶୁଭ ହୋଇ ତାର । ନୁହଇ ଯେ ଅମଙ୍ଗଳ ମଙ୍ଗଳ ହୁଅଇ । ବିପ୍ରହ ମୁନିଙ୍କ ବାଣୀ ଏ ସିଦ୍ଧ ଅଟଇ । ଅରୁଣୋଦୟ ପଞ୍ଜିକା ।

ଶିବାଜୀ—ଦେ. ବି—ମରାଠାମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ସ୍ଥାପୟିତା; ଅହମ୍ମଦ ନଗର
Sibāji ଶିବାଜୀ **शिवाजी** ରାଜାଙ୍କର ସେନାପତି ଶାହାଜୀଙ୍କ ପୁତ୍ର—Sibāji, [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ମାତା ଜିଜୀବାଈ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସେନାପତିଙ୍କର କନ୍ୟା; ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମ ୧୬୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ । 'ପୁନା' ଶାହାଜୀଙ୍କର ପୈତୃକ ଜାଗିର ଥିଲା । ଅହମ୍ମଦ ନଗର ରାଜ୍ୟର ପତନ ପରେ ବିଜାପୁରର ସୁଲତାନଙ୍କ ଅଧୀନ ଶାହାଜୀ ସେନାପତି କର୍ମ କରି ତତ୍ପରେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ବିଜାପୁର ରାଜ୍ୟ ଅଧୀନ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଶିବାଜୀ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ବେଶି ଲେଖା ପଢ଼ା ଶିଖି ନ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସମର ବିଦ୍ୟାରେ ଅସ୍ତ୍ରଚାଳନ, ଅଶ୍ୱଚାଳନାଦିରେ ପାରଙ୍ଗମ ଥିଲେ । ଏ ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ ଶୁଣି ମୁସଲମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ଓ ଗୋବ୍ରାହ୍ମଣାଦିଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ହେଲେ । ପୁନାର ନିକଟସ୍ଥ ପାର୍ବତ୍ୟ 'ମାଓସ୍ପାଲ' ନାମକ ଅସଭ୍ୟ ଜାତିଙ୍କୁ ସମର କୌଶଳ ଶିଖାଇ ସେହିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସୈନ୍ୟ ଦଳ ଗଢ଼ି ଶିବାଜୀ ମୁସଲମାନ ରାଜ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ ଓ ଲୁଟ୍‌ପାଟ୍ କରି ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଦୁର୍ଗମ ଗିରି ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର କଲେ । ସେତେବେଳେ ଶିବାଜୀଙ୍କ ବୟସ ୨୦ ବର୍ଷ । ସେତେବେଳେ ଶାହାଜୀ ବିଜାପୁରର ସୁଲତାନଙ୍କ ଅଧୀନ କର୍ମ କରୁଥିଲେ । ବିଜାପୁରର ରାଜ-କୋଷକୁ ପ୍ରେରିତ ଅର୍ଥ ଶିବାଜୀ ବାଟରେ ଲୁଟି ନେବାରୁ ବିଜାପୁର ସୁଲତାନ୍ ଶାହାଜୀଙ୍କୁ କାରାବଦ୍ଧ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଶିବାଜୀ ଦିଲ୍ଲୀଶ୍ୱର ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତା କରିବାର ଛଳକ ବିଜାପୁର ସୁଲତାନଙ୍କୁ ଦେଇ ପିତାଙ୍କୁ କୌଶଳରେ କାରାମୁକ୍ତ କରାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ଶିବାଜୀ ମୋଗଲ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଧନରତ୍ନ ଓ ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶକ-ମାନ ଲୁଣ୍ଠନ କଲେ ଓ ଆପଣାର ଶିକ୍ଷିତ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ 'ବର୍ଗୀ'ରୂପେ ସୁଶିକ୍ଷିତ କରି ସେହିମାନଙ୍କ ସହାୟତାରେ ବିଜାପୁର ରାଜାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣାଟ ପ୍ରଦେଶ ଜୟ କଲେ । ବିଜାପୁରର ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରେରିତ ସେନାପତିଙ୍କୁ ଶିବାଜୀ କୌଶଳକ୍ରମେ ହତ୍ୟା କଲେ । ଶିବାଜୀ ବହୁ କାଳ ପରେ ରାୟଗଡ଼ ନାମକ ଅଭେଦ୍ୟ ଦୁର୍ଗରେ ଆପଣା ରାଜଧାନୀ ସ୍ଥାପନ କଲେ ଓ ସୁଶିକ୍ଷିତ ୫୦ହଜାର ପଦାତି ଓ ୭ ହଜାର ଅଶ୍ୱାରୋହୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେନା ଗଢ଼ି ମୋଗଲ ରାଜ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ ଓ ଲୁଣ୍ଠନ କଲେ ।

ଆରଙ୍ଗଜେବ୍‌ଙ୍କ ସେନାପତି ଶାସ୍ତେଖାଁ ଏହାଙ୍କୁ ଦମନ କରିବାକୁ ପ୍ରେରିତ ହେଲେ, କିନ୍ତୁ ସେ ଲାଞ୍ଛିତ ହୋଇ ଜୀବନ ବିକଳରେ ପଳାଇ ଗଲେ । ଅତଃପର ଶିବାଜୀ ରଣତରୀ ଓ ନୌବଳର ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ୧୬୭୪ ସାଲରେ ସେ ରାଜା ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରି ଆପଣା ନାମରେ ମୁଦ୍ରା ଚଳାଇଲେ । ମୋଗଲ ରାଜ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କରି ସେଥିର ରାଜସ୍ୱରୁ ⅚ ବା ଚୌଥ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଶିବାଜୀ ଦାବୀ କଲେ ଓ କେତେକ ସ୍ଥାନରୁ ଏହା ସଂଗ୍ରହ କଲେ ।

ତତ୍ପରେ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଆରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ 'ପୁରନ୍ଦର' ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ୧୬୭୭ ସାଲରେ ସନ୍ଧିପତ୍ର ସ୍ୱାକ୍ଷର କଲେ । ଉକ୍ତ ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ଶିବାଜୀ ମୋଗଲ ସୈନ୍ୟଙ୍କ-ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ଦେଇ ବିଜାପୁର ରାଜ୍ୟର ଧ୍ୱଂସରେ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ଇତି ମଧ୍ୟରେ କପଟୀ ଆରଙ୍ଗ-ଜେବ ଶିବାଜୀଙ୍କୁ ଓ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶମ୍ଭୁଜୀଙ୍କ ଦିଲ୍ଲୀଠାରୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ନେଇ ସେଠାରେ ତାଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ସୈନ୍ୟ ସମାବୃତ ଓ ନିରସ୍ତ୍ର ଦେଖି ଅପମାନିତ କଲେ ଓ ପିତା ପୁତ୍ର ଦୁହିଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କଲେ । ଶିବାଜୀ ଆରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ଠାରୁ ବହୁଗୁଣରେ ଧୂର୍ତ୍ତ ଥିଲେ । 'ଶଠେ ଶାଠ୍ୟଂ ସମା-ଚରେତ୍' ନୀତି ଆଚରଣ ପୂର୍ବକ କୌଶଳ ଅବଲମ୍ବନ

ପୂର୍ବକ ଗୋଟିଏ ମିଶ୍ରାନ୍ତ ଟୋକେଇ ମଧ୍ୟରେ ଅଗେ ଲୁଚ ଓ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ମିଶ୍ରାନ୍ତ ଟୋକେଇରେ ଅପଣା ପୁଅକୁ ଲୁଚାଇ ଦିଲ୍ଲୀର ବହୁଳ ଗସ୍ତ ଗୋଟିଏ ଦେବାଳୟକୁ ଅସି ସେଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଘୋଡ଼ାରେ ଅଗେ ଚଢ଼ି ଓ ପୁଅକୁ ବସାଇ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୫୦ କୋଶ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ମଥୁରାକୁ ଅସିଲେ । ସେଠାରେ ଅପଣା ପୁଅକୁ ଜଣେ ବିଶ୍ୱାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଜିମ୍ମା ଦେଇ ଅପଣା ମସ୍ତକ ମୁଣ୍ଡନକରି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବେଶଧରି ମୋଗଲ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ପଦବ୍ରଜରେ ପ୍ରୟାଗ, କାଶୀ, ଗୟା, ପାଟଣା, କଟକ ଓ ହାଇଦ୍ରାବାଦ ଦେଇ ୧ ବର୍ଷ ପରେ ଅପଣା ରାଜଧାନୀ ରାୟଗଡରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଅରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ପ୍ରତି ଶିବାଜୀ ଅତି କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ମୋଗଲ ରାଜ୍ୟରେ ଉପଦ୍ରବ ଓ ଲୁଣ୍ଠନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଅରଙ୍ଗଜେବ ଏହାଙ୍କ ଦମନାର୍ଥ ସୈନ୍ୟ ପ୍ରେରଣ କରି ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଶେଷରେ ୧୬୭୧ ସାଲରେ ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧି ସ୍ଥାପନ କରି ଏହାଙ୍କୁ ରାଜା ଉପାଧି ଦେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ବିଜାପୁର ଓ ଗୋଲକୁଣ୍ଡାର ସୁଲତାନମାନେ ନିଜ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିବାଜୀଙ୍କୁ ଦେଲେ ।

ଶିବାଜୀ ଅତଃପର ରାଜ୍ୟର ବିସ୍ତାର କଲେ । ଅନ୍ୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟରୁ ସୈନ୍ୟମାନେ ଯାହା ଲୁଣ୍ଠନ କରି ଅଣୁଥିଲେ ତାହା ରାଜକୋଷରେ ଅର୍ପିତ ହେଉଥିଲା ଓ ସୈନ୍ୟମାନେ ଜୟମିଳିରୂପେ ମାସିକ ବେତନ ପାଉଥିଲେ । ଶିବାଜୀ ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଜୟମିଳିରୁପେ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସଭାରେ ୮ଜଣ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପାଧି 'ପେଶ୍‌ବା' ।

ତତ୍‌ପରେ ପୁଣି ମୋଗଲ ବାଦଶାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏହାଙ୍କର ବିବାଦ ହେଲା, ତଥାପି ଅରଙ୍ଗଜେବ ଏହାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ୧୬୭୧ ସାଲରେ ଶିବାଜୀଙ୍କ ପତ୍ନୀ ସାହାବାଈଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ତତ୍‌ପରେ ଶିବାଜୀ 'ମହାରାଜ' ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରି ରାୟଗଡ଼ ସିଂହାସନରେ ବସି 'ତୁଳା ପୁରୁଷ ଦାନ' ବ୍ରତ ଉଦ୍‌ଯାପନ କଲେ । ତତ୍‌ପରେ ମୋଗଲସେନା ବିଜାପୁର ନଗର ଅବରୋଧ କରିବାରୁ ବିଜାପୁର ସୁଲତାନ ଶିବାଜୀଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ଓ ଶିବାଜୀ ଅବରୋଧକାରୀ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ପୃଷ୍ଠରକ୍ଷାସ୍ଥ ମୋଗଲରାଜ୍ୟକୁ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ଏପରି ଉପଦ୍ରବ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଯେ, ମୋଗଲମାନେ ବିଜାପୁର ଅବରୋଧ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । କୃତଜ୍ଞତା ସ୍ୱରୂପ ବିଜାପୁରର ସୁଲତାନ ଶିବାଜୀଙ୍କୁ ତାଞ୍ଜୋରର ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲେ ।

ଶିବାଜୀ ୧୬୮୦ ସାଲରେ ୫୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପରଲୋକ ଗମନ କଲେ ।]

ଶିବାଟିକା —ସଂ. ବି—୧ । ବଂଶପର୍ଣ୍ଣୀ ତୃଣ—(ହିନ୍ଦି ଶ)—1. A kind of grass. ୨ । ଶ୍ୱେତ ପୁନର୍ନବା (ହିନ୍ଦି ଶ)—2. The white variety of hogweed. ୩ । ରକ୍ତ ପୁନର୍ନବା (ହିନ୍ଦି. ଶ)—3. The red variety of hogweed. ୪ । ଭୃଙ୍ଗପର୍ଣ୍ଣୀ (ହିନ୍ଦି. ଶ)—4. A kind of grass. ୫ । ଜଙ୍ଗଲି ଡମ୍ବରି (ହିନ୍ଦି. ଶ) 5. Wild fig.
Śibāṭikā

ଶିବାତ୍ମକ —ସଂ. ବି—ସୈନ୍ଧବ ଲୁଣ (ହିନ୍ଦି. ଶ)—
Śibātmaka A kind of salt.

ଶିବାନନ୍ଦ —ବେ. ବି—ନନ୍ଦବଂଶର ଜନୈକ ରାଜା—A king of Śibānanda the Nanda dynasty [ବ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର ନନ୍ଦବଂଶ ନାମକ ଗୋଟିଏ ରାଜବଂଶ ଐତିହାସିକ ମଣ୍ଡଳ ନାମକ ରାଜ୍ୟ (ଅଧୁନିକ ବାନ୍ଦି, ଉମ୍ରପଡ଼ା, ଅଠଗଡ଼, ନରସିଂହ ପୁର) ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ଶିବାନନ୍ଦ ସେହି ରାଜବଂଶର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ରାଜା ଥିଲେ । କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର ।]

ଶିବାନୀ —ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶିବ+ଷ୍ଣୀ ଈ. ଉପାଦାନ; ଷ୍ଣ ଅପତ୍ୟ; ବା ଶିବ + ଅନ୍ତ. ତୁଳନା କର—ରୁଦ୍ରାଣୀ, ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ)—ଉମା; ଦୁର୍ଗା; ଶଙ୍କରୀ; ପାର୍ବତୀ—Goddess Durgā, the consort of Śiba.
Śibānī

ଶିବାପୀଡ଼ —ସଂ. ବି—ବକବୃକ୍ଷ (ହିନ୍ଦି. ଶ)—Sesbania Grandiflora tree.
Śibāpīṛda

ଶିବାପ୍ରିୟ —ସଂ. ବି—(ଶିବା+ପ୍ରିୟ; ଏହା ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ନିକଟରେ ବଳି ଦିଆଯାଉ ଥିବାରୁ) ଛାଗ—Goat.
Śibāpriya

ଶିବାଫଳା —ସଂ. ବିଣ—ଶମୀବୃକ୍ଷ (ହିନ୍ଦି ଶ)—
Śibāphalā The spung tree.

ଶିବାବଳି —ସଂ. ବି—ତାନ୍ତ୍ରିକ ମତରେ ଦେବୀଙ୍କ ଅଗରେ ରାତିରେ ଉତ୍ସର୍ଗିତ ମାଂସପ୍ରଧାନ ନୈବେଦ୍ୟ (ହିନ୍ଦି. ଶ)—An offering consisting mainly of meat offered to the Goddess, during night.
Śibābali

ଶିବାୟତନ —ସଂ. ବି (ଶିବା ତତ୍)—ଶିବମନ୍ଦିର, ଶିବାଳୟ—
Śibāyatana A temple of Śiba.

ଶିବାରାତି —ସଂ. ବି (ଶିବା ତତ୍; ଶିବା+ଅରାତି)—କୁକୁର (ହିନ୍ଦି.ଶ)
Śibārāti The dog.

ଶିବାରାଧନ(ନା) —ସଂ. ବି—ଶିବ ପୂଜା
Śibārādhana(nā) Worship of God Śiba

ଶିବା ରୁତ —ସଂ. ବି—(ଶିବା ତତ୍; ଶିବା+ରୁତ)-ବିଲୁଆଙ୍କ ବୋବାଳି
Śibā ruta The yelling of jackals.

ଶିବାଳ —ପ୍ରା. ବି. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ ଶିବାଳୟ)—ଶିବାଳୟ (ଦେଖ)
Śibāla Śibālaya (See) [ଉ—ଶିବାଳ ଗୋଟିଏ ଅଭିନ୍ନ ଶିବାଳୟ ଶିବାଳା ବହି । ପ୍ରାଚୀ—ପରଲୋକୀ ।]

ଶିବାଳୟ —ସଂ ବି. (ଶିବା ତତ୍; ଶିବ + ଆଳୟ)—୧ । ଶିବ ମନ୍ଦିର—
Śibālaya 1. Temple of Śiba. ୨ । (ଶିବା+ଆଳୟ)

ଶ୍ମଶାନ—2. Cremation ground (literally abode of Śibā-jackals) ୩ । ରକ୍ତ, ତୁଳସୀ—3. The red variety of basil plant.

ଶିବାଲୁ—ସଂ. ବ—ଶୃଗାଳ; ବିଲ୍ୱ (ହ୍ର. ଶ)
Śibālu Jackal.

ଶିବାହ୍ଲାଦ—ସଂ. ବ—ଅଗସ୍ତ୍ୟଗଛ (ହ୍ର. ଶ)
Śibāhlāda Sesbania Grandiflora.

ଶିବାହ୍ୱୟ—ସଂ. ବ—୧ । ପାରଦ (ହ୍ର. ଶ)—1. Quicksilver. ୨ । ବରଗଛ (ହ୍ର. ଶ)—2. Banian tree. ୩ । ଅରକଗଛ (ହ୍ର. ଶ)—3. Calotropis Gigantea.

ଶିବି(ଧାତୁ)—ସଂ. ନାମଧାତୁ (ଶିବ ଶବ୍ଦରୁ)—ସୁଖଦାନ କରିବା
Śibi(root) To give pleasure.

ଶିବି—ସଂ. ବ (ଶି ଧ ଭୁ=ଗୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ବ)—୧ । ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁ
Śibi 1. Wild animals; beast of prey. ୨ । ଭୂର୍ଜପତ୍ର 2. The bark of birch tree. ୩ । ଦେଶ ବିଶେଷ—3. Name of a tract of country. ୪ । ନୃପତି ବିଶେଷ; ଉଶୀନର ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ଯଯାତିଙ୍କ ଦୌହିତ୍ର—4. Name of a king who was son of king Uśinara and famous for his devotion and charity. [ଦ୍ର—ଏ ସାଲିଶସ୍ତ ଦୟାଳୁ, ଦାନୀ, ଧାର୍ମିକ ଓ ଭକ୍ତ ଥିଲେ । ଏକଦା ବ୍ରହ୍ମା ଏହାଙ୍କ ସତ୍ୟ ପାଳନ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶରେ ଏହାଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚି ଏହାଙ୍କୁ ପୂର୍ବରୁ ସତ୍ୟ କରାଇ ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ରର ମାଂସ ଭୋଜନାର୍ଥ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ଏ ଅଚିନ୍ତିତ ଚିତ୍ତରେ ସତ୍ୟ ପାଳନ କଲେ ଓ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ଭକ୍ତ ମାଂସକୁ ପାକ କଲେ । ବ୍ରହ୍ମା କହିଲେ ତୁମେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ନ ଖାଇଲେ ମୁଁ ଭୋଜନ କରିବି ନାହିଁ । ଶିବି ତହିଁରେ ମଧ୍ୟ ରାଜି ହେଲେ । ବ୍ରହ୍ମା ଏହା ଦେଖି ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ନିଜରୂପ ଧାରଣ କରି ଏହାଙ୍କ ହତ ପୁତ୍ରକୁ ଜୀଆଇ ଦେଲେ । ପୁରାଣଚନ୍ଦ୍ର ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନ]

ଥରେ ଦେବତାମାନେ ଏହାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଅଗ୍ନି କପୋତରୂପ ଧାରଣ କଲେ ଓ ଇନ୍ଦ୍ର ଶ୍ୟେନ ରୂପ ଧରି କପୋତକୁ ଗୋଡ଼ାଇଲେ । କପୋତ ଯାଇ ଶିବଙ୍କ କୋଳରେ ପଶିଲା ଓ ଶରଣ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । ତତ୍ପରେ ଶ୍ୟେନ ଆସି ପହଞ୍ଚି ରାଜାକୁ କହିଲା, 'ଏ ମୋର ଭକ୍ଷ୍ୟ, ଏହାକୁ ଛାଡ଼ିଦିଅ'—ଶିବି ଅନ୍ୟ ମାଂସଦ୍ୱାରା ଶ୍ୟେନକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ କହିବାରୁ ଶ୍ୟେନ ରାଜି ହେଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଏ କପୋତ ପରୀକ୍ଷା ଓଜନରେ ଆପଣା ଦେହରୁ ମାଂସ କାଟି ଶ୍ୟେନକୁ ଦେଲେ ଶ୍ୟେନ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବ ବୋଲି କହିବାରୁ ରାଜା ତୁଳାଦଣ୍ଡ ଆଣି ତରାଜୁର ଏକ ପାଖରେ କପୋତକୁ ରଖି ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଆପଣାର ଦେହରୁ ମାଂସ କାଟିକରି ପକାଇଲେ; କିନ୍ତୁ ଦୈବମାୟାରୁ କପୋତ ଭାରି ହେଲା ଓ ରାଜାଙ୍କ ଦେହରୁ ଅନେକ ମାଂସ କଟାଯାଇ ତରାଜୁରେ ପକା ଯିବାରେ ତାହା କପୋତର ଓଜନ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହେଲା ନାହିଁ ! ଶେଷରେ ରାଜା ସ୍ୱୟଂ ତରାଜୁରେ ବସିଗଲେ । ଏଥିରେ ଶ୍ୟେନ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ କପୋତକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲା ଓ ଦୁହେଁ ନିଜ ନିଜର ରୂପ ଧରି ଦେଲେ । ସେହି ଦିନ ଠାରୁ ଶିବି ରାଜା ଧର୍ମାତ୍ମାରୂପେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । (ହ୍ର. ଶ)]

ଶିବିକା—ସଂ. ବ—(ଶିବ ଶବ୍ଦରୁ ଶିବି ନାମ ଧାତୁ=ସୁଖଦେବା+ କର୍ତ୍ତୃ କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କରବାହ୍ୟ ଯାନବିଶେଷ; ପାଲକି; ସବାରି; ଡୋଲି—A palki; a chair carried on men's shoulders with poles.
Śibikā

ଶିବିକା ବାହକ—ସଂ.ବ ଓ ବିଣ ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ପାଲକି କାନ୍ଧୁଆ ଲୋକ
Śibikā bāhaka —Palki-bearer.
(ଶିବିକାବାହ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଶିବିକାବାହକା, ଶିବିକାବାହକ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶିବିକାରୋହଣ—ସଂ. ବ—ପାଲକିରେ ଚଢ଼ିବା
Śibikārohaṇa Riding on a palki.

ଶିବିକାରୋହୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ପାଲକିରେ ଚଢ଼ି ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯାଉଥାଏ—Going to a place by riding on a palki.
Śibikārohī
[ଶିବିକା ରୋହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶିବିପିଷ୍ଟ—ସଂ ବ.—ମହାଦେବ (ହ୍ର.ଶ)
Śibipishṭa Śiba.

ଶିବିର—ସଂ ବ. (ଶୀ ଧାତୁ=ଶୟନ କରିବା, ବିଶ୍ରାମ କରିବା+ଅଧି- କରଣେ ଇର)—୧ । ପଟ୍ଟବାସ; ତମ୍ବୁ—1. Tent. ୨ । ସେନା ନିବାସ; ଛାଉଣି—2. Cantonment; camp of an army; barracks. ୩ । କିଲ୍ଲା; ଗଡ଼ (ହ୍ର.ଶ)—3. Fort. ୪ । ତରକମତରେ ଏକପ୍ରକାର ତୃଣ ଧାନ୍ୟ (ହ୍ର.ଶ)—4. A kind of grain.
Śibira

ଶିବିର ସନ୍ନିବେଶ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ତମ୍ବୁ ଖଟାଇବା—
Śibira sannibeśa Pitching of a camp; encamping
[ଶିବିରସ୍ଥାପନ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶିବି ରଥ—ସଂ ବ—ପାଲକି; ଶିବିକା (ହ୍ର. ଶ)—
Śibi ratha Palki.

ଶିବେତର—ସଂ. ବିଣ (ଶିବ=ମଙ୍ଗଳର ଇତର=ଅନ୍ୟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଅଶୁଭ; ଅମଙ୍ଗଳ—Evil; adversity.
Śibetara

ଶିବେଶ—ସଂ. ବ ପୁଂ (ଶିବା+ଈଶ)—ଶୃଗାଳ (ହ୍ର. ଶ)—
Śibeśa Jackal.

ଶିବେଷ୍ଟ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶିବ+ଇଷ୍ଠ)—୧ । ଅଗସ୍ତ୍ୟ ବୃକ्ष— 1. Sesbania Grandifloria. ୨ । ଶ୍ରୀଫଳ; ବେଲ—2. Eaglos Marmelos.
Śibeshṭa

ଶିବେଷ୍ଟା—ସଂ. ବ (ଶିବେଷ୍ଟ+ଆ)—ଦୂର—
Śibeshṭā Creeping grass.

ଶିବୋତ୍ତର—ସଂ. ବିଣ (ଶିବ=ଶିବ ପୂଜାର୍ଥେ+ଉତ୍ତର=ଯୋଗ୍ୟ)—
Śibottara ଶିବ ପୂଜା ନିମନ୍ତେ ଖଞ୍ଜା (ଜମି)—(lands)
(ଶିବାର୍ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) Endowed for the worship of Śiba.

ଶିବୋପନିଷଦ୍—ସଂ. ବି—ଉପନିଷଦ୍ ବିଶେଷ—
Śibopanishad Name of an upanishad.

ଶିମ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶିମ୍ବ)—ଶିମ୍ବ (ଦେଶ)—Śimba (See)
Śima ଶିମ ସୀମ

ଶିମ ସ୍ଥା(ନ୍ଥା)ନ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶିରଃ ବା ସୀମନ୍ତ ଓ ସ୍ଥାନ)—
Śima sthā(nthā)na ୧ । ଶିରୋଦେଶ; ମୁଣ୍ଡ—1. Head.
ଶିଥାନ ୨ । ମୁଣ୍ଡତଳେ ଦିଆଯିବା ତକିଆ—2. A pillow for the head. ୩ । ଶଯ୍ୟାର ଯେଉଁ ପାଖରେ ଶୋଇବା ବ୍ୟକ୍ତି ମୁଣ୍ଡ ଦେଇ ଶୁଅନ୍ତି—3. The part of the bed where the sleeper lays the head.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଶିମସ୍ଥାନମ୍ (ଦେଶ)—
Śimasthānam (See)

ଶିମସ୍ଥାନମ୍—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି (ସ. ସୀମନ୍ତ)—ରାଜା ଅଧିକାର
Śimasthānam ରାଜଧାନୀ—The headquarters or capital of a Rājā.
[ଦ୍ର—ଗଞ୍ଜାମରେ ରାଜା ବା ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ରାଜଧାନୀସ୍ଥ ସଦର କଚେରିକୁ 'ଶିମ-ସ୍ଥାନମ୍' ବୋଲାଯାଏ ।]

ଶିମାକୟାଁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ବିଦେଶାଗତ ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଟା
Śimakayāñ ଗଛ—A kind of thorny plant imported from foreign country.
ଜିଲେପି ଗାଛ [ଦ୍ର—ଏହାର ଜ ଜି)ଲେବୀକା ପେଡ ଫଳ ଡଣ୍ଡୁଳ ପରି ଓ ମଞ୍ଜି ଡଣ୍ଡୁଳ ମଞ୍ଜି ପରି, କିନ୍ତୁ ଫୁଟି ଧଳା ଓ ତାହାର ସ୍ୱାଦ ଈଷତ୍ ମଧୁର ।]

ଶିମା କାଉ(ଉଁ)ରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ପର୍ବତ ଜାଉଁରିଆ—
Śimā kāu(uñ)riā A red variety of wild jute plant.

ଶିମାଶିମ୍ବ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡଜାତ) ବି—ଶିମଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ଲତା
Śimāśimba ଫଳ—A kind of bean.

ଶିମି—ପ୍ରାଦେ. (ପାଟଣା ଷ୍ଟେଟ୍‌ର କଣ୍ଟାଳ୍ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷା) ବି—ଶିମ୍—
Śimi Bean.

ଶିମି(ମୁ)ଲି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶାଲ୍ମଳି)—ଶାଲ୍ମଳି (ଦେଶ)—
Śimi(mu)li Śālmala (See) [ଉ—ମ୍ବେଲି ଅଶୋକ
ଶିମୁଲ ସେମର(ଳ) ଡାଳ ଶିମୁଲା—ପ୍ରାଚୀ. ଶଣୀସେଣା ।]

ଶିମିଲି ଅଠା—ଦେ. ବି—ଶାଲ୍ମଳି ବେଷ୍ଟା (ଦେଶ)
Śimili atha Śālmali beshta (See)
ଶିମୁଲ ଆଠା ସେମରକା ଗୋଂଦ

ଶିମିଲି ଖା(ଷା)ର—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶିଙ୍ଗିକା; ଶୃଙ୍ଗ ଦେଶ)—ଶୃଙ୍ଗ
Śimili khā(kshā)ra ବିଷ; ଶ୍ୱେତ—White arsenic.
ଶେଁକୋ ସିଂଖିୟା

ଶିମିଲି ଗଛରେ ଗାଣ୍ଡି (ପିଚ୍) ଘଷିବା—ଦେ. ପ୍ରବଚନ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
Śimili gachhare gāṇḍi (pichā) ghashibā (ବିଷଦ-
ଶିମୁଲ ଗାଛେ ଗା ଘଷା ମୟୂ ଶାଲ୍ମଳୀ ତୁଣ୍ଡରେ ପିଚ୍ ଘଷିବେ
ତାଡକେ ପେଡମେ ଗାଁଡ ରଗଡନା ଦେହ ଶତ ହୁଏ)—ଜଳେ ଜାଣି ଶୁଣି
[ଶିମିଲି ଗଛରେ ଗାଣ୍ଡି (ପିଚ୍) ଘଷି ହେବା—ଅନୁରୂପ] ବିପଜ୍ଜନକ
କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା; ବିପଦକୁ ଡାକି ଆଣିବା—(figurative)
To invite danger; to cortt danger.

ଶିମିଲି ତୁଲା—ଦେ. ବି—ଶିମିଲି ଫୁଲର ଦୋଷ ବା ଭଣ୍ଡା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା
Śimili tulā ତୁଲା—Silk-cotton.
ଶିମୁଲତୁଲୋ(ଲା) ସେମରକୀ ରୁଇ

ଶିମିଲି ପାଲ—ଦେ. ବି—ମୟୂରଭଞ୍ଜ ପର୍ବତମାଳା—The name of
Śimili pala a monntain range in the Mayur-
ଶିମିଲିପାଲ bhanj State.

ଶିମିଲି ଫୁଲ—ଦେ. ବି—ଶାଲ୍ମଳି ଗଛର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବାଲି ଫୁଲ—The
Śimili phula bright red flower of silk-cotton
ଶିମୁଲ ଫୁଲ ସେମରକେ ଫୁଲ tree (which has no smell.)
[ଦ୍ର—ଏହା ଦୂରରୁ ରଙ୍ଗ ଟହଟହ ଦେଖାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଗନ୍ଧ ହୀନ ଥିବାରୁ ଓ ଅଳ୍ପ ଦିନେ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବାରୁ ଅଳ୍ପକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଲୋକେ ରଙ୍ଗ ଟହଟହ ଶିମିଲି ଫୁଲ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରନ୍ତି, ଯଥା—ରଙ୍ଗ ଟହ ଟହ ଶିମିଲି ଫୁଲ, ଏବେ ସବୁଦିନେ ରହିବ ?—ଭଗ ।

ସଂସ୍କୃତରେ ମଧ୍ୟ ଉଭୟ ଶ୍ଳୋକ ଅଛି—

ହଂସାଃ ପଦ୍ମବନାଶୟା ମଧୁକରାଃ ସୌରଭ୍ୟଲୁବ୍ଧାଶୟା
ଯାନ୍ତ୍ୟାଃ ସ୍ୱାଦୁଫଳାଶୟା ବନଚରାଃ ଗୃଧ୍ରାସ୍ତୁ ମାଂସାଶୟା
ତୁଚ୍ଛତୁଲ୍ୟ ପୁଷ୍ପସଙ୍ଗଚକିତୈଃ ଭୀତ୍ୟା ମିଥ୍ୟୋନ୍ନତୈଃ
ରେ ରେ ଶାଲ୍ମଳିପାଦପ ! ପ୍ରତିଦିନଂ କେ ନ ବଞ୍ଚିତାଃ ।

ଏଥିର ମର୍ମ—ହେ ଶିମିଲି ଗଛ ! ଦୂରରୁ ଦେଖି ହଂସ (ପଦ୍ମବନ ବୋଲି ଭାବି), ଭ୍ରମର (ସୌରଭ ଲାଭ ଅଶାରେ), ଯଥିକ (ସ୍ୱାଦୁଫଳ ଅଶାରେ), କାକ ଓ ଗୃଧ୍ରମାନେ (ମାଂସ-ଖଣ୍ଡ ଅଶାରେ ବଞ୍ଚିତ ହେଉଅଛନ୍ତି; ଅତଏବ ତୁ କେତେ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ ନ କରୁଛୁ ?

ଯେଉଁମାନେ ବାହାରେ ଭଲ ବୋଲି ଦେଖାଇ ଦୁଅନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରତାରଣା କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହି ଶ୍ଳୋକଟି ମଧ୍ୟ ଉଦାହରଣରୂପେ ବୁଝାଯାଏ । ଏହା ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରଶଂସା ନାମକ ଅଳଙ୍କାରର ଉଦାହରଣ ।]

ଶିମିଲି ଭଣ୍ଡା—ଦେ. ବି—ଶିମିଲିତୁଲା ଓ ମଞ୍ଜି ଥିବା ଦୋଷ—
Śimili bhanḍā The sheathes of pods containing silk cotton.
ଶିମୁଲଗାଛର ଶୁଁଟି ସେମରକାକୋଷା
(ଶିମିଲି ଭ[ଦ୍ରା]ଣ୍ଡ—ଅନୁରୂପ)

ଶିମିଲିମୁଷଳି—ଦେ. ବି—ଶିମିଲିଗଛର ମୂଳ (ଔଷଧରେ ଲାଗେ)—
Śimili mushali The root of silk-cotton tree.
ଶିମୁଲଗାଛର ମୂଳ ସେମରକା ଜ. (ଶିମିଲିମୂଳ—ଅନୁରୂପ)

ଶିମୁଲି ଲତା—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଗଞ୍ଜାମର କରଣ ବଂଶବିଶେଷର
Śimuli latā ଭୂଳପ୍ରଥା ବିଶେଷ (ବୋଧହୁଏ ଶିମିଲିଗଛର ଭଣ୍ଡାପରି ଏଥିରେ ଚର୍ମ ଅଙ୍କିତ ହେଉଥିବାରୁ); ନବବଧୂ ପ୍ରଥମେ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଆସିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ବହିର୍ଦ୍ୱାରଠାରୁ

ଇଶାଣ ବା ପାକଶାଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିଠିରେ ଅଙ୍କିତ ଲତାକାର ରେଖା (କନ୍ଦେ)—Lines (resembling a creeper) drawn with rice-paste on the ground from the outer door of the house to the cook-room on the daughter-in-law's first visit to her husband's house

ଶିମ୍ବ(ମ୍ବା.ମ୍ବି,ମ୍ବୀ)—ସଂ. ବ (ଶମ୍ ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇମ୍; +ଅ; +ଇ; +ଈ; ଫଳ ପାଚିଲେ ଯାହା ମରଯାଏ)—୧ । କୃଷିଜାତ ଲତା ଓ ତହିଁର ଛୁଇଁ—1. Bean; kidney bean; Dolichos Lablab; Canavalia Ensiformis. [ବ୍ୟୁ—ଏହି ଲତାର ଛୁଇଁ ତେପଟା ଓ ବଙ୍କା, ପତ୍ର ତ୍ରିପର୍ଣ୍ଣ; ମଞ୍ଜି ତେପ୍ପା ଓ ବଙ୍କା । ଏହା ଅନେକ ପ୍ରକାର ଦେଖାଯାଏ; ଯଥା — ଧଳାଶିମ୍, ରଙ୍ଗ ବା କାଳି ଶିମ୍, କଳାଶିମ୍, ଘିଅଶିମ୍, ଗୋଡ଼ ଶିମ (ଏଥିର ମଞ୍ଜି ଗୋଡ଼ପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଗୋଲ), ଚୋଡ଼ ଶିମ୍ବ (ଛୁଇଁ ଚୋଡ଼ ମାଛପରି ଲମ୍ବ ଓ ସରୁ), ଗଣ୍ଡିକେଶର ଶିମ୍, ପଟା ଶିମ୍ (ଛୁଇଁ ପଟାକାଅ ବା ତେପଟା), ଫରାସ-ବିନ୍, ମହାଭଡ଼ା ମୋଗଲାଇ ଶିମ୍ । ଶ୍ୱେତ ଶିମକୁ ସଂସ୍କୃତରେ ଶିମ୍ବୀ ଓ ମୋଗଲାଇ ଶିମକୁ ପୁସ୍ତଶିମ୍ବୀ ବା ପୁସ୍ତକ ଶିମ୍ବିକା ବୋଲାଯାଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ମଧୁରରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଗୁରୁ, ବଳକାରକ, ବାହ ଓ ଶ୍ଳେଷ୍ମ ବର୍ଦ୍ଧକ, ବାତପିତ୍ତନାଶକ ।] ୨ । ଛୁଇଁ—2. Pod; legume (Apte).

Śimba(mbā,mbi,mbī) ; ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ପୁସ୍ତଶିମ୍ବୀ, ପୁସ୍ତକ, ଶିମ୍ବିକା, ଶିମ୍ବିକା । ଶିମ୍ ; ସୋମ, ସେମ ; ଅ. ଗଲ୍ଲଫଲ୍‌ଗୋଲ ; ତେ. ଚାରୁଚିକନ୍ଦୁ ; ମ. ଖଡ଼ସାଂବଳ; ଅବଇଡ଼ୀ, ଶେଂଗ ; ଗୁ. ପନ ବୋଲସ୍ୱା, ଡଇବାରଡ଼ୀ

ଶିମ୍ବି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଶିମ୍ (ଦେଖ)—1. Śimba (See) ୨ । ଛୁଇଁ—2. Pod. ୩ । ଚଣିଚନ୍ଦ୍ର; ବାଇରଙ୍ଗ—3. Cowhage. ୪ । ବନ୍ୟ ମୁଦ୍‌ଗ—4. Wild mung grain.

Śimbi

ଶିମ୍ବିକା—ସଂ. ବ—(ଶିମ୍ବି+କ)—ମୃଗଫଳ (ହି. ଶ)—Groundnut.

Śimbika

ଶିମ୍ବିକା—ସଂ. ବ—(ଶିମ୍ବିକ+ଆ)—୧ । ଛୁଇଁ—1. Pod. ୨ । ଶିମ୍ବ (ଦେଖ)—2. Śimba (See)

Śimbikā

ଶିମ୍ବି(ମ୍ବୀ)ଜ(ଜା)—ସଂ.ବ—(ଶିମ୍ବି+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;+ଆ)—ଶିମ୍ବ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ଭିଦର ଛୁଇଁ; ବୈଦଳକ (ଶିମ୍ବିଧାନ୍ୟ, ଶିମ୍ବିଦ୍ୱିଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶିମ୍; ମୁଗ, ଶିମ୍ବ ଓ ମଟର ସଂ. ସୁର୍ଯ୍ୟ, ବୈଦଳ ଅଦ୍ଦର ଛୁଇଁ; ଦ୍ୱିଦଳ ଅନ୍ନ—The pod of beans and leguiminous plants. [ବ୍ୟୁ—ଏହା ମଧୁର କଷାୟ ରସ, କଟୁ ବିପାକ, ବାତକଳକ, କଫପିତ୍ତ ନାଶକ, ମଳମୂତ୍ରରୋଧକ ଓ ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ । ମୁଗ, ବିଗ, କୋଳଥ, ମସୁର, ବରଗୁଡ଼, ଶିମ୍ବ, ମଟର ଓ ବରଡ଼ ଅଦ୍ଦ ଛୁଇଁର ସାଧାରଣ ନାମ ଶିମ୍ବିଜ ।]

Śimbi(mbī)ja (jā)

ଶିମ୍ବିନୀ—ସଂ. ବ—୧ । ଶ୍ୟାମା ଚଡ଼ୀ; କୃଷ୍ଣଚଟକ (ହି. ଶ)—1. The Śimbinī dark sparrow. ୨ । ବଡ଼ ଶିମ୍—2. The big species of bean.

ଶିମ୍ବି(ମ୍ବୀ)ପର୍ଣ୍ଣିକା—ସଂ. ବ—ବନ୍ୟମୁଦ୍ଗ; ମୁଦ୍ଗପର୍ଣ୍ଣୀ (ହି. ଶ)—A wild variety of Mung grain. [ଶିମ୍ବି(ମ୍ବୀ)ପର୍ଣ୍ଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ]

Śimbi(mbī)paraṇikā

ଶିୟ(ୟା)ର—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଶେୟାର୍)—ସମ୍ପତ୍ତି ବା ବ୍ୟବସାୟରେ ଅଂଶ—Share. ଶିୟାର ; ଶିୟର

Śiya(yā)r

ଶିୟ(ୟା)ରଦାର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଶେୟାର୍+ଫା. ଦାର୍)—ହିସ୍ସାଦାର୍—Shareholder. ଶିଆରଦାର ; ଶିୟରଦାର

Śiya(yā)rdār

ଶିୟ(ୟା)ର ବସିବା—କ୍ରି. କ୍ରି (ଇଂ. ଶେୟାର୍)—ଶେଅର ବସିବା; କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟରେ ବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭାଗଦାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—To go into shares with another; to take partners in a business. ଶିଆରବସା ; ଶିୟରକରନା

Śiya(yā)r basibā

ଶିୟର—ବେ. ବ (ସଂ ଶିରର)—୧ । ଶୋଇବାବେଳେ ମନୁଷ୍ୟର ମୁଣ୍ଡ ଯେଉଁ ଦିଗକୁ ରହେ—1. The direction towards which a sleeping person lays down his head on the bed. ୨ । ଶଯ୍ୟାର ମୁଣ୍ଡପାଖ—2. The side of the bed on which lies the head. ୩ । (ସଂ. ଶିରୋପଧାନ)—ମୁଣ୍ଡ ତଳଅ—3. The pillow on which a sleeper rests his head. ଶିର ; ବାଲିସ

Śiyara

ଶିର୍‌କସ୍ତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ.ବ (ଫା)—ସିର୍‌କସ୍ତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)(ଦେଖ)—Śirkast etc (See)

Śir-kast(etc)

ଶିର—ସଂ. ବ (ଶୀ ଧାତୁ=ସେବା କରିବା+କର୍ମ. ଅ; ଭୁଲ. ଫା. ସର୍=ମୁଣ୍ଡ)—୧ । ଶିରଃ; ମସ୍ତକ; ମୁଣ୍ଡ—1 Head. ୨ । ସର୍ବୋଚ୍ଚଭାଗ; ଶିଖର—2. Top; summit; acme; pinnacle. ୩ । ବୃକ୍ଷାଗ୍ର—3. Top of a tree. ୪ । ସୈନ୍ୟର ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଦଳ—4. The advance-guard of an army. ୫ । ପିପ୍ପଳୀ-ମୂଳ—5. The root of long pepper. ୬ । ପ୍ରଧାନ; ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—6. The head of an institution. ୭ । ଅଜଗର—7. Boa constrictor; a huge species of serpent. ୮ । ଶଯ୍ୟା; ବିଛଣା-8. Bed; bedding. ୯ । ମୁଣ୍ଡର ଖପୁରୀ (ହି. ଶ)—9. Skull. ୧୦ । ପଦ୍ୟର ତିନିଶର ଅଧମ (ହି. ଶ)—10. The beginning of a line of a poem. ୧୧ । ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶ)—11. Headman. ୧୨ । ନେତା (ହି. ଶ)—12. Leader. ୧୩ । ପର୍ବତାଗ୍ର—13.The peak or summit of a mountain (Apte). ୧୪ । ସମ୍ମୁଖଭାଗ—14. Front; forepart (Apte). ବେ.ବ (ସଂ.ଶିର)

ଶିର —୧। ଶିରା; ରକ୍ତବାହିନୀ ନାଳୀ—1. Vein; artery.
सीर, नस [ଉ—ସବୁ ଶିରପାଇ ବେଦରେ ନୋଟ୍—ଚରକ ।]
ଶିର ୨। ପାନ ଅଥବା ପତ୍ରର ପିଠିପାଖର ମଝି ଅଂଶ ବା ହାଡ଼—
रीढ़ 2. The chord-like ridge on the back of
शिर of a leaf. ଦେ. ବିଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ—Best; eminent.
शिर [ଉ—ସେ ସବୁ ରାଜାଙ୍କର ଶିର, ପାଣ୍ଡବ ବଂଶେ କୀର୍ତ୍ତିକର
—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର)
ବି— ନଡ଼ିଆ ଖଡ଼ିକା—The slender hard rib of
a cocoanut leaf.

ଶିର ଉଣ୍ଡି (ଜାଣି, ଦେଖି)ଚଡ଼ୁ (ଚିଆଁ) ଦେବା—ଦେ. ବାକ୍ୟ (ଲକ୍ଷ
Śira uṇḍi (jāṇi,dekhi) chardu (chiañ) debā ଶାର୍ଥ)—
शिर देखे छेंका देओया ଦୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନାର୍ଥ ଯଥୋ-
सिर देखकर दागना ପଯୁକ୍ତ ଉପାୟ ବା ପ୍ରତିକାର ଅବଲମ୍ବନ
କରିବା—(figurative) To take proper
steps for accomplishing a thing. [ଉ—
ମୁଣ୍ଡ ଓ ଗୋଡ଼ ଅବ ବନ୍ଧିଥିଲେ ଯେବେ ବନ୍ଧିଥିବା ସ୍ଥାନ
ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କଯୁକ୍ତ ଶିରାକୁ ଉଣ୍ଡି ବା ଠିକଣା କରି ଉକ୍ତ
ଶିରାରେ ଚଡ଼ୁ ଦିଆଯାଏ ତାହାହେଲେ ବନ୍ଧା ଭଲ
ହୋଇଯାଏ । ଉପଯୁକ୍ତ ଶିରାରେ ଚଡ଼ୁ ନ ଦେଲେ ବନ୍ଧା
କମେ ନାହିଁ । ଏହି ଉଦାହରଣରୁ ଏ ବାକ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ
ହୁଏ ।]

ଶିରଃ—ସଂ. ବି (ଶିରସ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ; ଶି ଧାତୁ=ସେବା
Śiraḥ କରିବା+କର୍ମ. ଅସ୍)—ଶିରସ୍ (ଦେଖ)—
Śiras (See)

ଶିରଃ କପାଳୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶିରସ୍+କପାଳ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Śiraḥkapālī ନରମୁଣ୍ଡଧାରୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ; କାପାଳିକ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
An anchorite carrying about a human
skull.

ଶିରଃଖଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—ମୁଣ୍ଡର ହାଡ଼; କପାଳାସ୍ଥି—
Śiraḥ khaṇḍa Bone of the head.

ଶିରଃପୀଡ଼ା—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ମୁଣ୍ଡବଥା; ମୁଣ୍ଡ ବନ୍ଧା—
Śiraḥpīḍā Headache. [ଦ୍—ମୁଣ୍ଡବୁଲା,
ମୁଣ୍ଡବନ୍ଧା ଆଦି ସବୁପ୍ରକାରର ପୀଡ଼ାକୁ ଶିରଃପୀଡ଼ା
ବୋଲାଯାଏ, ତନ୍ମଧ୍ୟ ମୁଣ୍ଡବନ୍ଧା ଓ ଅର୍ଦ୍ଧକପାଳୀ ବଥାକୁ
ଶିରଃଶୂଳ କୁହାଯାଏ । ଆୟୁର୍ବେଦରେ ୧୧ ପ୍ରକାର ଓ
ଯୁନାନୀରେ ୧୯ ପ୍ରକାର ଶିରଃପୀଡ଼ାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି ।
ପରନ୍ତୁ କେହି କେହି ୨୧ ପ୍ରକାର କହନ୍ତି । ଆୟୁର୍ବେଦ
ମତରେ ବାତଜ, ପିତ୍ତଜ, କଫଜ, ସନ୍ନିପାତଜ, ରକ୍ତଜ,
କ୍ଷୟଜ, କୃମିଜ, ସୂର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ, ଅନନ୍ତବାତ, ଅର୍ଦ୍ଧାବ
ଭେଦକ ଓ ଶଙ୍ଖକ, ଏହି ୧୧ ପ୍ରକାର ଶିରଃପୀଡ଼ା
ଅଟେ ।]

ଶିରଃଫଳ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି) —ନାରିକେଳ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ)
Śiraḥphala The cocoanut tree.

ଶିରଃଶୂଳ—ସଂ. ବି—ମୁଣ୍ଡବନ୍ଧା—
Śiraḥśūla Headache.

ଶିରଃସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ (ଶିରସ୍+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅଗ୍ରଭାଗେ
Śiraḥstha ଅବସ୍ଥିତ—Situate on the top.
ସଂ. ବି. ପୁଂ—ନେତା—Leader (Apte)

ଶିର କମଳ—ସଂ. ବି (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ; ମୁଣ୍ଡରୂପ ପଦ୍)—
Śira kamala ୧। ଅପଣାର ମସ୍ତକ—1. One's
सिर own head (compared to a lotus flower).
माथा (ଉ—ଶିରକମଳ ମାଗିଲେ ଭୁ ଦେବୁ, କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ
କେବେ ନ କହିବୁ—ପାଟୀ ପରଚେଗୀତା ।) ୨।
(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅପଣାର ଜୀବନ—2. (figurative)
One's own life. (ଯଥା—ମୁଁ ଅପଣଙ୍କ
ଚରଣ ତଳେ ମୋ ଶିରକମଳ ସମର୍ପିଦେଇଛି, ଅପଣ ରଖନ୍ତୁ
ବା ମାରନ୍ତୁ ।)

ଶିରକାଟ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶିରକର୍ତ୍ତନ)—ମୁଣ୍ଡକାଟ; ଶିରଚ୍ଛେଦ—
Śirakāṭa Beheading. ଦେ. ବିଣ—
मुण्डकाटा सिरकटजाना ଛିନ୍ନମସ୍ତକ; ଯାହାର ମୁଣ୍ଡ କାଟି
कटामुण्ड, माथाकाटा ଦୋଇଅଛି—Beheaded.
सिरकटाहुआ

ଶିରକା(କ)ପଡ଼ା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶ୍ରୀ ଓ କର୍ପଟ)—ସୁପ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ
Śira kā(ka)pardā ଅଙ୍ଗଲଗ୍ନ ବସ୍ତ୍ର—The cloth
श्रीकापड़ देवकपडा worn by the Deity
Jagannātha of Puri.

ଶିରଖିସ୍ତ—ଦେଦେ. ବି (ଫା)—ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ଅପୀତ ବା ଶ୍ୱେତ
Śirakhist ନିର୍ଯ୍ୟାସ—Manna. [ଦ୍—ନାନା
शिरखिस्त शिरखिसत ବୃକ୍ଷରୁ ଏହା ମିଳେ । ବିଶେଷତଃ
ପଶ୍ଚିମ ହିମାଳୟସ୍ଥିତ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ (The common Ash,
Fraxinus Excelsior or Floribunda)
ରୁ ମିଳେ । ଦୌଣସି ଦୌଣସି ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରୁ ଓ
ବେଦନାରୁ ସନ୍ତପ୍ତ ଜାତିରୁ ଏହା ମିଳେ । ଏ ସନ୍ତପ୍ତ
ଗୋକମାନେ କଣା କରିବାରୁ ସେହି କଣାଦାଟେ ଏ
ରସ ବାହାରେ; ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ଶିର ଖୁଞ୍ଚ(ଞ୍ଚା,ଞ୍ଚି)—ଦେ. ବି—ଗୋଡ଼ହାତ ଅବର ଶିରା ମୋଡ଼ିହୋଇ
Śira khuñcha(ñchā; ñchi) ଯାଇଥିବା ପୋଷ୍ଟ ଜନ୍ମିବା
शिरखाँचा शिरमुडेयाओया ବ୍ୟଥା—Pain due to spr-
सिरमुड़जाना ain of a limb.
(ଶିର ଖୁଞ୍ଚିହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ରୀରଙ୍ଗ—ଗ୍ରା.ବି ୧। (ସଂ. ଶ୍ରୀରଙ୍ଗମ୍) ଶ୍ରୀରଙ୍ଗ (ଦେଖ)— Śrīraṅga
Śiraṅga (See) ୨। (ସଂ. ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ) ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ (ଦେଖ)-Śrīaṅga
श्रीरङ्ग, श्रीअङ्ग श्रीरंग, श्रीअंग (See)

ଶ୍ରୀରଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା)ପଟ୍ଟଣ(ଣା)—ଗ୍ରା.ବି (ନାମ) ଶ୍ରୀରଙ୍ଗପତ୍ତନ (ଦେଖ)—
Śiraṅga(ṅgā)paṭaṇa(ṇā) Śrīraṅga pattana
श्रीरङ्गपटन श्रीरंगपटना (See)

ଶିରଚ୍ଛେଦନ—ସଂ. ବି—(ଶିର+ଛେଦନ)-ମୁଣ୍ଡକାଟ— Beheading.
Śirachchhedana [ଉ—ପଭିତ ଯୁବକ ବିଚ୍ଛେଦରୁ ଭଲ
ଶିରଚ୍ଛେଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶିରଚ୍ଛେଦନ ହେବାର—ଉଷ—
ପ୍ରେମ ସୁଧାନିଧି ।]

ଶିରଜ—ସଂ. ବି—(ଶିର+ଜନ୍ ଧାତୁ+ଜଣ୍ଡ ଅ. ଯାହା ମୁଣ୍ଡରେ
Śiraja ଜନ୍ମେ)—ଚୁଳି; ମୁଣ୍ଡର କେଶ; ମୁଣ୍ଡକାଳ—The
hair of the head. ସଂ. ବିଶ—ମସ୍ତକୋତ୍ପନ୍ନ—
Growing on the head.

ଶିର ଟା(ଝୁ)ଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)ଅହଙ୍କାର କରିବା—To
Śira ṭā(jhu)ṇibā raise one's head in token of
ମାଥାନଡ଼ାନ **ସିରମାଡ଼ନା** boasting; to brag. [ଉ—
ଗନ୍ଧଙ୍କ ଥଇ ମୁଣ୍ଡ ଏବଚନ ଶୁଣି;
ଧାଇଁଲେ ଯୁବକ୍ତ ଗନ୍ଧଙ୍କେ ଶିରଟାଣି
କୃଷ୍ଣସିଂହ—ମହାଭାରତ—ବନ]

ଶିରଣି(ଣ)—ବୈଦେ. ବି—(ଫା.ଶୀର୍ ନା)—ଶିରଣି (ଦେଶ)—
Śiraṇi (ni) Śiriṇi (See).

ଶିର(ରି)ଦଉଡ଼ି (ଡ଼ା)—ଦେ.ବିଶ—(ସଂ.ଶୀର୍ଣ୍ଣ+ଡୋରକ)—ଦଉଡ଼ି ପରି
Śira(ri)daurḍi(rḍā) ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଶରୀର ବିଶିଷ୍ଟ—Emaciat-
ରୋଗାପଟକା **ଦୁବଳାପତଳା** ed (like a rope). (ଯଥା—
ସେ ନଖାଇ ନ ପିଇ ଶିର ଦଉଡ଼ି ହୋଇ ଗଲାଣି]

ଶିରନାମା—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶିର ଓ ନାମନ୍)—୧ । ଶିରୋନାମା;
Śiranāmā ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟକୁ ଚିଠି ଲେଖା ହେଉଥାଏ,
ଶିରୋନାମା **ସିରନାମା** ଚିଠିର ଆଦ୍ୟରେ ଲେଖାଯିବା ତାଙ୍କ ନାମ
ଆଦି—1. The heading or headline of a
letter. [ଦ୍ର—ଶିରନାମାର ଉଦାହରଣ—ପତ୍ରରେ
ବିଷୟ ଲେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ପତ୍ରର ଆଦ୍ୟରେ ଲେଖାଯିବା—
"ପରମପୂଜନୀୟ ଶ୍ରୀଲ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅମୁକ ମହୋଦୟ ଶ୍ରୀ ଚରଣ
କମଳେଷୁ" ।) ୨ । ଚିଠିର ଲଫାଫା ଉପରେ ଲେଖା-
ଯିବା ଗ୍ରାହକଙ୍କ ନାମ ଧାମ ଆଦି- 2. The address
ଠିକାନା **ଠିକାନା** or superscription on the cover
of a letter.

ଶିରପଞ୍ଚ—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶ୍ରୀ ବା ଶିର; ଭୁଲ ଫା.—ସର୍ =ମସ୍ତକ;
Śira panch +ସଂ ପଞ୍ଚ=ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନେତା) ୧ । ଶିର-
ଶ୍ରୀପଞ୍ଚ **ସରପଂଚ** ପଞ୍ଚ; ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—1. The
head man of the village ୨ । ଚଉକିଦାରି
ଇଉନିଅନ୍‌ର ପଞ୍ଚାୟତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ—
2. The President of the Panchayats of
a Chowkidari village-union. ୩ । ଗ୍ରାମର
ସହଯୋଗ ସମିତିର ସଭାପତି—3. The President
of the village Cooperative Society.

ଶିରପଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବି—ବଡ଼ଗୁଣ୍ଠ; ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରଥମ ଛାତ୍ର—
Śirapaṛḍhuā The head boy of the class; a dux.
ଶିରପଢ଼ୁଆ **ମୁଖିଆ**

ଶିର(ରି)ପା—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଶିରଃ ଓ ପାଦ, ଭୁଲ ବୈଦିକ ଶିପ୍ରା=
Śira(ri)pā ଉଷ୍ଣୀଷ)—୧ । ପାରିତୋଷିକ ରୂପେ ଦିଆଯିବା ବସ୍ତ୍ର-
ଶିରୋପା 1. A cloth awarded as a prize to a
ପଗଡ଼ୀ; **ସିରୋପା** person. [ଉ - ଶିରୁଥ ମିଛୁଥ ଲୋକେ
ଶିରପା ପାଇବେ । ଗୀତା—ଶ୍ରୀମୁଖ ଉକ୍ତି ଗୀତା] ୨ ।
ମୁଣ୍ଡରେ ବନ୍ଧାଯିବା ପାଗ—2. Turban for the
head. ୩ । ମୁକୁଟ—3. Crown. ୪ । ପାରିତୋଷିକ;
ପୁରସ୍କାର—4. Reward. ୫ । ଉପହାର—5. Pre-
sent ୬ । ପ୍ରଜାମାନେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉପାଧି
ଦେବା କିମ୍ବା କୌଣସି ପ୍ରଜାର ଯୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ରକୁ ମନୋନୀତ
କରିବା କିମ୍ବା ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜଅରସକୁ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ
ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧି
ଦେବା ବସ୍ତ୍ର—6. A piece of cloth tied round
the head of a person on whom a Raja
bestows a title or whom a Raja reco-
gnises as the adopted son or heir
apparent or successor to a person.
[ଦ୍ର—ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମ୍ମାନ କରାଯାଏ ଓ ତା ମୁଣ୍ଡରେ
ଶିରପା ବନ୍ଧାଯାଏ । ଶିରପା ବନ୍ଧାଦେବା ପରେ ସେ
ରାଜଧାନୀରେ ବାଦ୍ୟାଦି ସମ୍ମାନବ୍ୟାଦାରରେ ବୁଲିଥାଏ ।]
୭ । ଦେବତାଙ୍କ ଭଣ୍ଡାରରୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଉପହାର
ଦିଆଯିବା ବସ୍ତ୍ର—7. A piece of cloth presen-
ted to a distinguished visitor to a
shrine. ୮ । ଅଶ୍ୱର ଅଗ୍ରପଦ ଉତ୍ତୋଳନ—8. The
lifting of the fore legs by a restive
horse; the pawings of a restive horse.
୯ । ଶିରସ୍ତ; ମୁଣ୍ଡରୁ ଗୋଡ଼ଯାଏଁ ଆବୃତ କରିବା ପୋଷାକ,
ଯାହା ରାଜଦରବାରରୁ ସମ୍ମାନସୂଚକ ଚିହ୍ନରୂପେ ବ୍ୟକ୍ତି-
ବିଶେଷଙ୍କୁ ଦିଆଯାଏ—9 Full dress given to
persons honoured by the Rajaj.

ଶିରପା ବନ୍ଧା(ଓନ୍ଧ)ଇବା -ଦେ. କ୍ରି—୧ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) ରାଜାଙ୍କ-
Śirapā bandhā(ndhe)ibā ଠାରୁ ଉପାଧି ଆଦି ପାଇବା—
ଶିରୋପା ବାଁଧାନ 1. To get a title of honour from
ପଗଡ଼ୀ ବଂଧବାନା a Rājā. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବାହାଦୁରୀ ବା ପ୍ରଶଂସା
ପାଇବା—2. (figurative) To be praised; to
(ଶିରପା ବନ୍ଧା—ବିଶେଷ୍ୟରୂପ) begiven credit.

ଶିରପା ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ବା ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରୂପେ
Śirapā bāndhibā ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୀକୃତ ବା ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ରରୂପେ
ଶିରୋପା ବାଁଧା ସ୍ୱୀକୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଣ୍ଡରେ 'ଶିରପା' ବାନ୍ଧିବା—
ପଗଡ଼ୀ ବାଂଧନା To tie a turban round the head
of a person on whom a king bestows
a title or whom the Raja recognises as
an heir or heir apparent to a person.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପୁରସ୍କାର ଦେବା—2. (figurative)
To reward.

ଶିରପାଲଆ—ଦେ. ବି—ପାଲାଗାୟକଙ୍କ ଦଳ ମଧ୍ୟରୁ ଗାୟକ ଦଳରେ
Śira pāliā ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଗାୟକ ସଙ୍ଗେ ଗୀତ ଆଦି ବୋଲେ
ଓ ତାଳ ଧରେ—A person who seconds the
singer in a party of pāliā chanters.

[ଉ—ଖାଲବାଲା ୨ ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ୧ । ଗାସ୍ତ୍ରକ ଦଳ ଓ ୨ । ବାସ୍ତ୍ରକ ଦଳ । ଗାସ୍ତ୍ରକ ଦଳରେ ୨ ଜଣ, ଯଥା ଗାସ୍ତ୍ରକ ଓ ଶିରପାଳଥ ଓ ବାସ୍ତ୍ରକ ଦଳରେ ଜଣେ ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାଏ ଓ ୨ ଜଣ ଝାଞ୍ଜ ବଜାନ୍ତି । ଏବଂ ଗାସ୍ତ୍ରକଙ୍କ ବୋଲିବା ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ଶିରପାଳଥ ସୁନିଶ୍ଚିତ ବଳେ ।]

ଶିରପେଚ(ଞ୍ଚ)—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ସରପେଚ୍)—୧ । ଶିରୋବେଷ୍ଟନ; Śirapecha(ncha) ପଗଡ଼ି; ଉଷ୍ଣୀଷ—1. Turban.
ଶିରପେଚ ୨ । ପଗଡ଼ିର ସମ୍ମୁଖରେ ଲଗାଯିବା ମଣି ମୁକ୍ତା ଖଚିତ
ଶିରପେଚଁ ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ—2. An ornament atta-
ାଶିରପେଁଚ ched to the front of a turban.
[ଉ—ଶିର-ପେଚ ଯାହା ଛନ୍ଦ ବନ ଅନ୍ତେ, ତରଳେ ତରଳା ପ୍ରାସ୍ତ୍ରେ ଦାଳ ଦନ୍ତେ । ଗ୍ରଥାଳଥ—ଦରବାର ।]

ଶିରପେଚ କଲି—ବୈ. ବି. (ବଣିଥଶବ୍ଦ) —ପୁରୁଷମାନେ ମୁଣ୍ଡରେ ପଗଡ଼ Śirapecha kali ବାନ୍ଧି ପଗଡ଼ିର ଅଗ ପାଖରେ ଲଗାଇଥିବା
ଶିରପେଁଚର ଚୂଡ଼ା ପ୍ରସ୍ତର ଖଚିତ ଅଳଙ୍କାର—An ornament
ଶିରପେଁଚକୀ କଲଁ consisting of gems worn on the turban on its front.

ଶିର ବିକିବା—ବୈ. କ୍ରି—(ସଂ. ଶିର+ବିକ୍ରୟ) (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଦାସ୍ୟ Śira bikibā ସ୍ୱୀକାର କରିବା—(figurative) To sell-
ମାଥାବିକେଦେଓୟା ଶିରବେଚନା one's head; to accept service or slavery under another. [ଉ—ଏମନ୍ତ ଗୁରୁ ତରଣେ ଶିରକୁ ବିକିବ—ଗୀତା. ଶ ଗୁରୁବଳି (ଶିର ବିକିଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗୀତା]

ଶିରବ୍ୟଥା—ସଂ. ବି—ଶିରୋବ୍ୟଥା (ଦେଶ)—
Śira byathā Śirobyathā (See)

ଶିର ମକଚୁ—ବୈ. ବି—ଶିରଖୁଞ୍ଚ (ଦେଶ)—
Śira makachā Śirakhuñcha (See)

ଶିରଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବି(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶିରରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଯାହାଙ୍କର)—ମହାଦେବ;
Śiraschāndra ଶିବ—Śiba.

ଶିରଶ୍ଚା(ଚ୍ଚ)ଳନ—ସଂ. ବି(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ମୁଣ୍ଡକୁ ଇତସ୍ତତଃ ହଲାଇବା—
Śiraschā(chā)lana Wagging of the head.

ଶିରଶ୍ଚାଳିଦେବା—ବୈ. କ୍ରି—(ସଂ. ଶିରଶ୍ଚାଳନ) ଇତସ୍ତତଃ ମୁଣ୍ଡ
Śiraschāli debā ହଲାଇବା—To shake one's head;
(ଶିରଶ୍ଚାଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) to wag the head. [ଉ—ମାଥାନାଡ଼ା ଶିରହଲାନା ବୋଲି ତରୁଣ ନାଶାସ୍ତ୍ରଡ଼ା ଫୁଲ୍ଲର ଶିର ଶ୍ଚାଳଦେଇ ଲହ ଲଞ୍ଚ. ବୈଦେଗ୍ରୀଶବିଳାସ ।]

ଶିରଶ୍ଚୁମ୍ବନ—ସଂ. ବି—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶିରସ୍+ଚୁମ୍ବନ)—ସ୍ନେହର
Śiraschumbana ଚିହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ମାତାପିତା ସନ୍ତାନର ଓ ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟର ମୁଣ୍ଡକୁ ଚୁମ୍ବନ କରିବା—Kissing of the forehead by an elder.

ଶିରଶ୍ଛେଦ—ସଂ. ବି—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶିରସ+ଛେଦ) ୧ । ମୁଣ୍ଡକାଟି
Śiraschheda 1. Beheading. ୨ । ମୁଣ୍ଡକୁ ଗଳିରୁ କାଟି-
(ଶିରଶ୍ଛେଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେବା—2. Decapitation. ୩ । ମୁଣ୍ଡକାଟି ରୂପ ରାଜଦଣ୍ଡ—3. Capital punishment.

ଶିରସ୍—ସଂ. ଶବ୍ଦ (ଶି ଧାତୁ+ସେବା କରିବା+ଡର୍ମ ଅସ୍, ଉପାଦାନ)
Śiras ଶିର; ଶିରଃ (ଦେଶ) ମସ୍ତକ; ମୁଣ୍ଡ—Head.

ଶିରସ—ବୈ. (ପଦ୍ୟ)ବି.—(ସଂ. ଶିରସ୍; ଶୀର୍ଷ)—ମସ୍ତକ; ମୁଣ୍ଡ—
Śirasa Head. [ଉ—ବାସୁଲ ଶିରସେ ଯଥା ଧରିଛ
ଶିରସ ସିରସ ଧରଣୀ, ତଥା ଗିରି ସେ ବହ ଅକାଶେ ଅସେ —ଲଞ୍ଚ. ବୈଦେଗ୍ରୀଶବିଳାସ]

ଶିରସି—ସଂ. (ଶିରସ୍ ଶବ୍ଦର ୭ମୀ)—(ସଂ. ଶିରସ୍ ଶବ୍ଦର ୭ମୀ ବିଭକ୍ତି
Śirasi ଏକ ବଚନ ରୂପ) ମସ୍ତକରେ—On the head.
[ଉ—ବସିବ ଶିବ ଶିରସି ଭସି ଭଶାଳର ମସ ।]
ଲଞ୍ଚ. ବୈଦେଗ୍ରୀଶବିଳାସ ।] ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ)ବି (ସଂ. ଶିରସ)
ମସ୍ତକ—Head. [ଉ—ବାସୀଲ ପ୍ରଭୁର ଭୁଜ, ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶିଲ ଗଜ, ତୁମ୍ଭେ ମୋ ମଣ୍ଡନ ଶିରସିର—ଲଞ୍ଚ.
ସିରସ ଶିରସ ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି]

ଶିରସିଜ—ସଂ. ବି—(ଅଲୁକ୍ ସମାସ; ସଂ ଶିରସି=ମୁଣ୍ଡରେ+ଜନ୍
Śirasija ଧାତୁ+ଡର୍ଣ୍ଣ ଅ)—କେଶ; ମୁଣ୍ଡବାଳ—The hair.
[ଶିରୋଜ—ଅନ୍ୟରୂପ] of the head)

ଶିରସ୍କ—ସଂ. ବି—(ଶିରସ୍+ଚେ ଧାତୁ=ଛେଦ କରିବା+ଡର୍ଣ୍ଣ ଅ
Śiraska ଶିରସ୍କ (ଦେଶ)—Śirastra (See) ସଂ.ବ.ବ.ପୁଂ
(ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ 'ଶିରସ' ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ 'ବ' ଆଗମ ହୁଏ । ଯଥା—ଉନ୍ନତ ଶିରସ୍କ) (ଶିରସ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) ମସ୍ତକ ଯୁକ୍ତ—(in compounds)—Headed. (as in big-headed)

ଶିରସ୍କା—ସଂ. ବି—ପାଲକି—
Śiraskā A palanquin (Apte)

ଶିରସ୍ତ୍ର—ସଂ: ବି (ଶିରସ୍+ଚେ ଧାତୁ=ରକ୍ଷାକରିବା+ଡର୍ଣ୍ଣ ଅ)—
Śirastra ୧ । ଉଷ୍ଣୀଷ; ପଗଡ଼ି—1. Turban. ୨ । ଟୋପି-
(ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Head dress; cap; helmet.

ଶିରସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—(ଶିରସ୍+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଯ)—୧ । ଶିରଃ ବା
Śirasya ମସ୍ତକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to the head
୨ । ଶିରୋଜ; ମସ୍ତକଜାତ—2. Produced from the head. ବି—୧ । କେଶ; ମୁଣ୍ଡବାଳ—1. The hair of the head. ୨ । ନିର୍ମଳ କେଶ; ବିଷଦ କେଶ—2. Clean hair; combed hair. ୩ । ସୁନ୍ଦର ଜୁଡ଼ା—3. A graceful chignon.

ଶିରା—ସଂ. ବି—(ଶୃ ଧାତୁ ଗତି କରିବା+ଅଧିକରଣ ଅ+ଆ;
Śirā ଯହା ମଧ୍ୟଦେଇ ରକ୍ତ ଗତି କରେ) ୧ । ରକ୍ତବାହୀ ନାଡ଼ୀ; ଧମନୀ—1. Artery; vein; pulse, blood-vessel (Apte) ୨ । ପାଣିର ସ୍ରୋତ ବା ଧାରା (ହି. ଶ)—2. A current of water. ୩ । ଜାଲପରି ଛନ୍ଦା-ହୋଇଥିବା ରେଖାମାନ (ହି. ଶ)—3. Lines intertwined like anet. ୪ । ପାଣି ଉଠାଇବା ବାଲତି—

ହ୍ର. ଶ)—4. Water bucket ୫ । ପୃଥିବୀର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳରେ ଥିବା ଜଳସ୍ରୋତ. (ହ୍ର. ଶ)—5. Underground current of water. ପାଦେ.—(ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. (ତେ.)—ବ.—୧ । କାଳୀ; ଲେଖିବା ସ୍ୟାହ—1. Writing ink. [ଦ୍ର-ଗଞ୍ଜାମରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ କାଳୀକୁ ଶିରା ଓ କାଳୀଘଡ଼କୁ ଶିରାବୁଡ଼ୀ କହନ୍ତି ।] ୨ । (ବାଲେଶ୍ୱର)—ଶ୍ରୀ—2. Broomstick. ୩ । (ଯାଜପୁର)—ଘାଟଥ; ଚଙ୍ଗ ବା ଛିଁସିଥ—3. Basket. ବୈଦେ. (ପା.)—ଶୀରା=ଗୁଡ଼ ଓ ଅମ୍ଳ ରସ ମିଶ୍ରିତ କାଫି; ଉନେଗାର୍; ତୁଳନା କର ଇଂ. ସିରପ୍; ଫ୍ରେ. ସିରୋ)—କନରେ ବା ଚଳରେ ଘାଣି ଦେଇ ଜଳଅଁରେ ଫୁଟାଇଲେ ଯେଉଁ ରସ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ—Syrup. [ଦ୍ର—ଜଳଅଁ ଉପରେ ବସା ଯାଇଥିବା ଶିରା କ୍ରମଶଃ ଗାଢ଼ ହେଲେ ତାକୁ ହାଣ୍ଡି ବା ଚରେଇରୁ ଚମ୍ବୁଦ୍ୱାରା ଉପରକୁ ଉଠାଇଲେ ତହିଁରୁ ପ୍ରଥମେ ୩ 'ତାର' ବା ଧାଟ, ଗାଢ଼ତର ହେଲେ ୨ ଧାର ଓ ଗାଢ଼ତମ ହେଲେ ଏକ ଧାର ବୋହି ପଡ଼େ । ଏହାକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ୩ ତାରୀ ବା ୩ ତାର ବନ୍ଦ, ଦୋତାରୀ ବା ଦୁଇ ତାର ବନ୍ଦ, ଏକତାରୀ ବା ଏକତାର ବନ୍ଦ ଶିରା ବୋଲାଯାଏ ।] ବେ. ବ—(ସଂ. ଶିରା)—ପତ୍ର, ଫଳ, ଶସ୍ୟାଦି ଉପରେ ଥିବା ସରୁ ଉଚ୍ଚ ରେଖା—(ଯଥା—ଗଛରୁ ଶିରା କାଢ଼ିବା; ପାନରୁ ଶିରା କାଢ଼ିବା)—Slender ridges or ribs running on the back of some leaves, fruits and grains [ଦ୍ର—ଶିରାର ୧ମ ସ୍ୱୀକୃତ ଅର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଟୀକା—ଶରୀରସ୍ଥ ଶିରା ୩ ପ୍ରକାର ଯଥା—ବିଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତବାହିନୀ (Artery), ଦୂଷିତରକ୍ତ ବାହିନୀ (Vein), ଓ ରସବାହିନୀ (Lymphatic) । ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡରୁ ଯେଉଁ ନଳୀ ଦ୍ୱାରା ରକ୍ତ ବାହାରେ ତାହାକୁ ବିଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତବାହିନୀ ଶିରା ବା ଧମନୀ କହନ୍ତି । ଶରୀରର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ଆସିଥିବା ଦୂଷିତ ରକ୍ତ ଫୁସ୍‌ଫୁସରେ ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇସାରି ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡକୁ ଯାଏ । ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡରୁ ଏହି ପରିଷ୍କୃତ ରକ୍ତ ଶରୀରର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶକୁ ଧମନୀଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୁଏ । ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ବ୍ୟତୀତ ଶରୀରର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଧମନୀମାନଙ୍କରେ ଅମ୍ଳଜାନପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶୁଦ୍ଧ ନାଲିଆ ରକ୍ତ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ଧମନୀର ନଳ ୩ ଗୋଟି ମୋଟା ପ୍ରସ୍ତରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ—(୧) ବହିଳ ବାହ୍ୟାବରଣ, (୨) ମାଂସପେଶୀ, (୩) ଭିତର ପର୍ଦ୍ଦା ସଂଯୋଜକ ତନ୍ତୁ । ଧମନୀର ନଳର ଭିତରସ୍ଥ ଶୂନ୍ୟ ଚକ୍ରଣ । ଧମନୀର ନଳଟି ଏହିପରି ୩ଟି ପ୍ରସ୍ତରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବାରୁ ରକ୍ତପ୍ରବାହ ସମୟରେ, ତାହାର ଚାନ୍ଦି ଯଥାକ୍ରମେ ସଙ୍କୁଚିତ ପ୍ରସାରିତ ହେଉଥାଏ । ଏଣୁ ମଣିବନ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି ସ୍ଥାନର ଧମନୀକୁ ହାତରେ ଚାପିବାଦ୍ୱାରା ତାହା ଧୁକ୍ ଧୁକ୍ ହେବା ଜଣାଯାଏ ଓ ତଦ୍ୱାରା ରକ୍ତର ଗତି ଜଣା ପଡ଼େ । ମଣିବନ୍ଧସ୍ଥ ଧମନୀକୁ 'ନାଡ଼ୀ' (pulse) କହନ୍ତି । ତେଣୁ ଚିକିତ୍ସକମାନେ ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର ଅବସ୍ଥା ଜାଣିବାକୁ ରୋଗୀର ମଣିବନ୍ଧସ୍ଥ ଧମନୀକୁ ବା ନାଡ଼ୀକୁ ଅଙ୍ଗୁଠିରେ ଚାପି ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତି ।

ଶରୀରର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡକୁ ଅପରିଷ୍କୃତ ରକ୍ତକୁ ବୋହି ଆଣିବା ଶିରାକୁ ଦୂଷିତରକ୍ତବାହିନୀ ଶିରା (vein) କହନ୍ତି । ଏହି ନଳୀର ଚାନ୍ଦି ଧମନୀର ଚାନ୍ଦିଠାରୁ ପତଳା । ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍‌ରେ ପ୍ରବାହିତ ଏ ଶ୍ରେଣୀର ଶିରାମାନଙ୍କରେ ଅଙ୍ଗାରଜାନ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଶୁଦ୍ଧ ନୀଳ ରକ୍ତ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଶରୀରର ଅନ୍ୟ ସବୁ ଅଂଶରେ ଥିବା ଶିରାଗୁଡ଼ିକ ଅଙ୍ଗାରଜାନ୍ ସଂଯୁକ୍ତ ଅବିଶୁଦ୍ଧ ନୀଳରକ୍ତ ବହନ କରନ୍ତି ।

ରସବାହିନୀ ଶିରା ବା ଲିମ୍ଫାଟିକ୍ (lymphatic) ଶିରା ଗୁଡ଼ିକ ରସ ବହନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଶେଷରେ ଏମାନେ ସୁକ୍ଷ୍ମ ନିବଣ୍ଟରେ ଗୋଟିଏ ଦୂଷିତରକ୍ତବାହିନୀ ଶିରାରେ ଯାଇ ମିଳିତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ନଖ, ଦନ୍ତ, କେଶ ପ୍ରଭୃତିରେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଶିରା (ଦୂଷିତ ରକ୍ତବାହିନୀ ଶିରା ଓ ରସବାସିନୀ ଶିରା) ନ ଥାଏ । ତେଣୁ ନଖ, ଦନ୍ତ ଓ କେଶକୁ କାଟିଲେ ତହିଁରୁ ରକ୍ତ ବାହାରେ ନାହିଁ । ଏହି ତିନି ପ୍ରକାର ଶିରା ଶାଖାପ୍ରଶାଖାରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଶରୀରର ସକଳ ତନ୍ତୁରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଥାଆନ୍ତି ।

ସ୍ପଷ୍ଟତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଯେ, ଶରୀରସ୍ଥ ଶିରାଗୁଡ଼ିକ ନାଭି ମୂଳରେ ମିଳିତ ହୋଇଅଛି ଓ ଏମାନ ଶରୀରର ସନ୍ଧି ସମୂହର ବନ୍ଧନକାରିଣୀ ଓ ଏହିମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବାତାଦି ଦୋଷ ଓ ରସାଦି ଧାତୁ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଶରୀରରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୁଏ । ଦେହର ମୌଳିକ ଶିରା ୪୦ ଗୋଟି ଯଥା—

୧ । ବାତବାହିନୀ ଶିରା—୧୦
୨ । ପିତ୍ତବାହିନୀ—୧୦
୩ । ଶ୍ଳେଷ୍ମବାହିନୀ—୧୦
୪ । ରକ୍ତବାହିନୀ—୧୦

ଏହି ଶିରାମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକର ଶାଖା ବା ପ୍ରଶିରା ଅଛି । ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ଶିରା ଓ ପ୍ରଶିରା ମିଶି ୨ ଶହ । ଶିରା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବାତ, ପିତ୍ତ, ଶ୍ଳେଷ୍ମା ଓ ରକ୍ତ ପ୍ରକୁପିତ ହେଲେ ନାନା ପ୍ରକାର ରୋଗ ଜନ୍ମେ; ମୂଳ ଶିରାର ଶାଖା ବା କୈଶିକ ଶିରାକୁ ପ୍ରଶିରା ବୋଲାଯାଏ ଓ ମେରୁଦଣ୍ଡୀ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମେରୁ ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସ୍ନାୟୁ ବା ଶିରାକୁ ବେଁ ଶିରା କହନ୍ତି ।]

ଶିରଃ—ସଂ. ବିଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଶିରସ୍ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଧାରଣ କରିବା ଅର୍ଥର ଯଥା—ତ୍ରିଶିରାଃ)—ଶିରୋଯୁକ୍ତ—Headed (used in compounds, as 'in three-headed').
Śirsh

ଶିରା(ରେ)ଇ—ଦେ. ବ—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଗନ୍ନାର ଓ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମର ନାମ—Name of a Pergunna and village in Puri district.
Śirā(re)i

ଶିରାର ଅନ୍ତା—ଦେ. ବ—ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ (ଦେଖ)
Śirāi antā Sūjryamūkhī (See)

ଶିରାଏ ଶିରାଏ ଭେଦିବା (ପଶିଯିବା)—ଦେ. କ୍ରି—ଶିରାରେ ଶିରାରେ ଭେଦିବା (ଦେଖ)—
Śirāe śirāe bhedibā (pasi jibā) Śirāre śirāre bhedibā (See)

ଶିରାଜ(ଜି) (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ.-ଶିରାଜ(ଜି) (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Śirāja(ji)etc Śirāja (ji) etc (See)

ଶିରା ଜାଲ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) — ୧। ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଡ଼ୀମାନଙ୍କ ସମୂହ—
Śirā jāla A number of veins.
୨। ଚକ୍ଷୁର ରୋଗବିଶେଷ, ଯହିଁଯୋଗୁଁ ଅଖିର ଧଳା ଅଂଶରେ ଜାଲି ପ୍ରେତ ଭୋଗ୍ୟମାନ ପଡ଼ି ଯାଏ (ସୁ. ଶ.)—
2. A kind of ey-edisease.

ଶିରାଧ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବ ସଂ. ଶ୍ରାଦ୍ଧ) — ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Śirādha (etc) Śrāddha etc (See) (ଉ—ଉଶିଥିଲ ଛାଦ୍ଧ ସରାଧ ଦୁଇ ପାଖ ମାଣ୍ଡିଆ ବିଜନ, ତାହାର ଶିରାଧ ଭେଦେ ଦେଲ ଅଜ ଜାଣ—ଉଦାସ. ଦଣ୍ଡକବିଜସ୍ୱ ।]

ଶିରା(ର)ନା ଦେ. ବ (ଶିରଃସ୍ଥାନ; ଶିରଃ+ଅଧାନ)—ଶିରଅଳା;
Śirā(ra)nā ପଲଙ୍କର ମୁଣ୍ଡଅଡ଼େ ଲଗିଥିବା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତ କାଠ-
ଶିରାନା ଶିରହନ, ସିରହାନା A peice of artistically
(ଶିରାନା ପଟ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) wrought frame or raised bar attached to the head of a bedstead.

ଶିରା ପତ୍ର—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକୀ)—୧। ହିନ୍ତାଳ (ଦେଖ)—
Śirā patra 1. Hintāla (See). ୨। ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ (ହି. ଶ)—2. The religious fig tree. ୩। କଇଥ ଗଛ—3. Elephant apple.

ଶିରା ପୀଡ଼ିକା—ସଂ. ବ—ଅଖିର ରୋଗ, ଯହିଁରେ ପିଉଳା ପାଖରେ
Śira pīrdikā ଗୋଟିଏ କଥ ବାହାରେ (ହି. ଶ)—A kind of eye-disease.

ଶିରା ପ୍ରଶିରା—ସଂ. ବ (ସହଚର)—ଦେହସ୍ଥ ବଡ଼ ଓ ସାନ ସମସ୍ତ ଶିରା—
Śirā praśirā All the veins and arteries of the body, big and minute.

ଶିରା ପ୍ରହର୍ଷ—ସଂ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ନେତ୍ରରୋଗ (ହି. ଶ)—
Śirā praharsha A kind of eye-disease.

ଶିରା ଫଳ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧। ନଡ଼ିଆ (ହି. ଶ)—
Śirā phala 1. Cocoanut. ୨। ଏକପ୍ରକାର ଡୁମ୍ବୁ; ଅଞ୍ଜୀର (ହି. ଶ)—2. Ficus Carica (tree and fruit).

ଶିରାବଣ—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶ୍ରାବଣ)—ଶ୍ରାବଣ ମାସ—The month
Śirābaṇa of Śrābaṇa. (ଉ—ଅଚାଳେ ମାଇଲ
ଶ୍ରାବଣ ଶାବନ, ସରାବନ ଘାଏ, ଚଲ୍ଲ ଶିରାବଣ ଯାଏ—ଭଗ ।)

ଶିରାବଣା—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶ୍ରବଣା)—ଶ୍ରବଣା (ଦେଖ)
Śirābaṇā Śrabaṇā (See)
ଶ୍ରବଣା ସରବନା

ଶିରାବୁର୍ଦ୍ଦି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—(ଭେଲଗୁ) ଦୁଅତ; କାଳଘଡ଼ି—
Śirāburdi Inkpot.

ଶିରାମ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶ୍ରୀରାମ)—୧। ଶ୍ରୀରାମର ଅଶୁଦ୍ଧ
Śirāma (etc) ଉଚ୍ଚାରଣ—1. Incorrect pronuncia-
ଛିରାମ tion of Śrirāma. ୨। ଶ୍ରୀରାମର ଡାକନାମ—
ସିରାମ 2. Name for calling Śrirāma. ୩। ଶ୍ରୀରାମ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—3. Śrirāma etc (See)

ଶିରାମଇ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶିରା ଓ ଅମୟ=ରୋଗ)—ଓଲାଉଠା
Śirāmai ରୋଗୀର ଝାଡ଼ାଦାନ୍ତ ସମୟରେ ଯେଉଁ ଶ୍ୱାସଣ ଗୋଡ଼
ଶୀଲ ବିଛା ହୁଏ—Cramp in a cholera patient.
ମଡୋଡ, ବଥା

ଶିରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର—ପ୍ରା. ବ (ଅଶୁଦ୍ଧ)—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର (ଦେଖ)—
Śirāmachandrapura Śrirāmachandrapura (See)

ଶିରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁରୀ—ପ୍ରା. ବଣ—ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଗ୍ରାମବାସୀ—Resid-
Śirāmachandrapurī ing in or belonging to the
(ଶିରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) village Sriramachandrapur.

ଶିରାମପୁର—ଦେ. ବ (ଅଶୁଦ୍ଧ) - ଶ୍ରୀରାମପୁର—Śrirāmapura.
Śirāmapura [ଉ—ଏହା ବଙ୍ଗଦେଶର ହୁଗୁଳି ଜିଲ୍ଲାର ହୁଗୁଳି
ଶିରାମପୁର ନଦୀର ପଶ୍ଚିମ କୂଳରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ନଗର ।
ସିରାମପୁର ଏଠାରେ ଧଳା କାଗଜ ତିଆରି ହେବାର ଗୋଟିଏ କଳ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ପାଦ୍ରୀମାନଙ୍କ ଉପଦେଶ ଓ ସଭାକାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ କଲେଜ ଅଛି । ଶ୍ରୀରାମପୁରର ଅଶୁଦ୍ଧ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ ଇଂରାଜିରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁକୂଳ ହୋଇ ଇଂରାଜି ଭାଷାରେ ଏଥିର ନାମ Serampore (ଶ୍ରୀରାମପୁର) ହୋଇଅଛି । କଲିକତା ହୁଗୁଳି ନଦୀର ପୂର୍ବ କୂଳରେ ଓ ଶ୍ରୀରାମପୁର ପଶ୍ଚିମ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା କଲିକତାର ଉତ୍ତରରେ ୧୦ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

ଶିରାମପୁରୀ—ଦେ. ବଣ—ଶ୍ରୀରାମପୁରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ (ଧଳା କାଗଜ)—
Śirāmapurī (paper) Manufactured in Serampore.
ଶିରାମପୁରୀ [ଉ—କଲିକତା ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ଉତ୍ତରପଡ଼ା
ସିରାମପୁରୀ 'କାଲ'ଠାରେ ଥିବା କଳରେ ମାଟିଆ କାଗଜ ବା କାଲି ଢାଙ୍କ ଓ ଶ୍ରୀରାମପୁର କଳରେ ଧଳା କାଗଜ ତିଆରି ହୁଏ ।] ଦେ. ବ—ବଙ୍ଗର ଶ୍ରୀରାମପୁରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଳ କାଗଜ—Mill-made paper of Serampore.

ଶିରାରେ ଶିରାରେ ଭେଦିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ଦେହର ଶିରା ପ୍ରଶିରା
Śirāre śirāre bhedibā ଦେଇ ଦେହଯାକ ବ୍ୟାପ୍ତ ହେବା—
ଶିରାୟ ଶିରାୟ ଭେଦ କରା 1. To be suffused in the
ସିର ସିରମେ ଭେଦନା whole body through the blood-
vessels. ୨। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମର୍ମ୍ମକୁ ଭେଦିବା—
2. (figurative) To pierce into the vital parts; to cut to the quick. [ଉ—ଯେପରି କୌଣସି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଔଷଧ ବା ବିଷ ଜୀବର ଶିରାରେ

ଶିରରେ ଦେଖିଲେ ତହିଁର ଫଳ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ, ସେହିପରି କୌଣସି କଥା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମନକୁ ବିଶେଷ ବାଧିଲେ ଏ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।]

ଶିରାଳ—ସଂ. ବିଣ (ଶିରା+ବହୁଳାର୍ଥରେ. ଳ)—୧ । ଶିରାଯୁକ୍ତ—
Śirāla 1. Having blood vessels or ridges. ୨ । ଶିରାବହୁଳ—2. Abounding in blood vessels. ୩ । ପଦ୍ମରେ ଶିରାମାନ ବାହାରକୁ ଦେଖାଯାଏ—3. Whose blood vessels or ridges are visible or conspicuous. (ଉ—ଶିରାଳ ଜଙ୍ଘ ।) ବି—କର୍ମରଙ୍ଗା; କରମଙ୍ଗା ଫଳ—A fruit; Averrhoa Carambola.

ଶିରାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ(ସଂ. ଶିରାଳ)—ଶିରାଳ(ଦେଶ)—Śirāla
Śirāliā ଶିରାବାଳା **ସିରବାଳା** (See)
(ଶିରାଳୀ, ଶିରାଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶିରାଳୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଶିରାଳ)—ଶିରାଳ (ଦେଶ)
Śirālī Śirāla (See)

ଶିରା ଶିରା—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଶିରେ ଶିରେ (ଦେଶ)
Śirā śirā Śire śire (See)

ଶିରି—ସଂ. ବି(ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । ହିଂସକ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A malicious person. ୨ । ଖଡ୍ଗ—
Śiri 2. Sword. ୩ । ବାଣ—3. Arrow. ୪ । ଶଳଭ; ଛେଣ୍ଟିକା—4. Grasshopper; locust.

ଶିରି(ରୀ)—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଶ୍ରୀ)—୧ । ଶ୍ରୀ; ଶୋଭା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—1,
Śiri(rī) Beauty; grace. [ଉ—କି ମୋହନ ଲାଳଧର ଛିରୀ **ସିରି** କୋଟି କଳାକର ଶିରି ପୂରନ୍ତ ସେ ଶ୍ୟାମ ମୂରତିରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ—ବିଶୋଭା ଚକ୍ଷୁ କି ଗୀତ ।] ୨ । ଭାଗ୍ୟୋଦୟ—2. The dawning of good fortune. [ଉ—ଭୁବା ଅଜିଲୁ ବେଳେ ଶିରି, ଅମ୍ଭଙ୍କୁ ଏବେ ଦୂର କରି । ଭୂପତି—ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।] ୩ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ସମ୍ପତ୍ତି; ବିଭବ—3. Prosperity; riches. [ଉ—ହେଲେ ଦେଲେ ଇନ୍ଦ୍ରକୁ ହିଁ ତ୍ରିଭୁବନ ଶିରି । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ] ୪ । ସୌଭାଗ୍ୟ—4. Good fortune. [ଉ—ମନୋରଥ ପଥେ ନ ଥିବା ଶିରି, ହେଲେ ବିଅଇ କରିଗଣ କରି । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ—କବିତା ।] ୫ । ସ୍ନାତ୍ରିତ ବୈଷ୍ଣବ ଓ ବଣ୍ଡିଶିଆମାନେ ମଣ୍ଡରେ ସିନ୍ଦୂରପରି ଯେଉଁ ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁ ପାଣିରେ ଘୋଳି ଚିତା କରନ୍ତି—5. A kind of red powder used for painting the forehead by the Baishnabas and Madrasis. ୬ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଶ୍ରୀମତୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—6. Name calling Śrīmati. ପ୍ରା. ବିଣ. (ପୂଜ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ ସୌଭାଗ୍ୟ ଓ ସମ୍ବାଦ ସୂଚକ ଶବ୍ଦ)-ଶ୍ରୀ; ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ; ଶ୍ରୀମାନ୍—The word used before the name of a respected person or adored thing. [ଉ—ଶୁଣ ହେ ମନ ଏକ ଚିତ୍ତେ, ସ୍ମରଣ ଶିରି ଭଗବତେ । ଭୂପତି—ପ୍ରେମପିଞ୍ଚାମୃତ]

ଲାଳଗୁଣ୍ଡ ସିରି
ଶ୍ରୀମତୀ **ସିରିମତୀ**
ଶ୍ରୀ **ସିରି**

ଶିରିଆ—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶ୍ରୀ) ୧ । (ପୁଂ) (ଅନାଦରାର୍ଥକ) ଶ୍ରୀଧର, ଶ୍ରୀକର ଆଦି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—Names for calling persons named Śrīkara Śrīdhara etc.
Śiriā
ସିରିଆ ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ)—ଶ୍ରୀମତୀର ଡାକନାମ—2. Name for calling Śrīmati. ବୈଦେ. ବି. (ନାମ) ସିରିଆ; ଅସିଆ ମହାଦେଶସ୍ଥ ତୁରସ୍କ ଦେଶର ଗୋଟିଏ ବିଲାୟତର ବା ପ୍ରଦେଶର ନାମ—Syria; name of a province of Asiatic Turkey. [ଉ—ଯୁରୋପ ଏବଂ ଅସିଆ ମାଇନର୍ ବା ଅସିୟିକ ତୁରସ୍କର ଗୋଟିଏ ବିଲାୟତ୍ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ତୁରସ୍କ ୪୫ ରାଜ୍ୟରେ ବିଭକ୍ତ ଯଥା; ଅନାଟୋଲିଆ, ଇରାକ, ସିରିଆ, ଟ୍ରାନ୍ସ ଜର୍ଡାନ । ଆଲେପୋ ଓ ଦାମସ୍କସ୍ ସିରିଆର ପ୍ରଧାନ ନଗର ।

ସିରିଆ

ଶିରି ଉଠିଯିବା—ପ୍ରା. ବି.—୧ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନାଶ ହେବା—1. Be-
Śiri uṭhijibā coming ugly; loss of grace. ୨ । ଶ୍ରୀଛଡ଼ା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାଶ ହେବା—2. State of becoming poor; loss of prosperity or affluence. ୩ । ସମ୍ପତ୍ତି ନାଶ ହେବା—3. The failing of fortune.
ସିରିଉଠିଯିବା

ଶିରି ଓହ୍ଲା(ହେ)ଇଯିବା, ଶିରି ଭୁଟିବା, ଶିରି ଭୁଟିଯିବା, ଶିରି ଭୁଲହେବା, ଶିରି ଗଡ଼ିବା, ଶିରି ଗଡ଼ିଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଶିରି କପୂ(ର୍ପୂ)ର—ପ୍ରା. ବି.—(ସଂ ଶ୍ରୀକର୍ପୂର)—ଶ୍ରୀକର୍ପୂର (ଦେଶ)
Śiri kapū(rpū)ra Śrīkarpūra (See)
ଶ୍ରୀକପୂର **ସିରିକରପୂର**

ଶିରିକର—ପ୍ରା. ବି.—(ସଂ. ଶ୍ରୀକର)—ଶ୍ରୀକରର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ—
Śirikāra Incorrect pronunciation of Śrīkara.
ଶ୍ରୀକର **ସିରିକର** [ଉ—ଏହିପରି ଶ୍ରୀଧର, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଆଦି ଶବ୍ଦର 'ଶ୍ର' ସ ରୂପେ ପ୍ରାୟ ଲୋକେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି]

ଶିରିକା—ଦେ. ବି. (ଫା. ଶିର୍କା)—ମଦର ବାନ୍ତି—
Śirikā Vinegar.
ଶିର୍କା **ଶୀର୍କା**

ଶିରି(ରୀ)କା(କ)ପଡ଼ା—ପ୍ରା. ବି. —ଶ୍ରୀକାପଡ଼ା (ଦେଶ)
Śri (rī)kāa(k)pardā Śrīkāpardā (See)
ଶ୍ରୀକାପଡ଼ **ଦେବକପଡ଼ା**

ଶିରି(ରୀ)କୁଣ୍ଡ—ସଂ ବି.—ହନୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥ ବିଶେଷ—Name of
Śiri(ri)kuṇḍa a sacred bathing place of the Hindus. [ଉ—ଶିରିକୁଣ୍ଡେ ଯାଇଣ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ସ୍ମରଣ, ଗାଧୋଇଲେ ହୁଅଇ ସ୍ୱର୍ଗେ ଅଧିକାରୀ । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ।]

ଶିରି(ରୀ)କୃ(କୁ)ଷ୍ଣ—ପ୍ରା. ବି. [ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ]—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ (ଦେଶ)
Śiri(ri)kṛu(ku)shṭaṅ Śrikṛushṇa (See)

ଶିରିଣି(ଣୀ)—ଦେ. ବି.—(ଫା. ଶୀରିନୀ); (ଭୁଳନାକର ସଂ. ଶିଖରିଣୀ=
Śiriṇi(ni) ଦୁଧ ସହିତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବିଶେଷ)—୧ । ମୃଣାଳ-

ସିରୀ, ଶିରନୀ ମାନଙ୍କ ପୂର୍ବତ ପୀରଙ୍କୁ ଦେୟ ନୈବେଦ୍ୟ—1.
सिरनी Offerings made to departed Mahomedan saints. ୨ । ମୁସଲମାନଙ୍କ 'ପୀର'ଙ୍କୁ 'ସତ୍ୟ-ପୀର, ବା ସତ୍ୟନାରାୟଣ, ରୂପେ ପୂଜା କରି ପାଲି (ଠିଅ-ପାଲି ଓ ପୋଥି ପୂଜା) କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ନୈବେଦ୍ୟରୂପେ ଅର୍ପଣ କରନ୍ତି—2. Offering of sweetmeat made to 'Satyapir' Deity worshipped by the Hindus. ୩ । ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦିଅଯିବା ପାଚନ୍ତା କଦଳି, ଦୁଧ, ଗୁଡ଼ ବା ଚିନି, ମଣ୍ଡା, ଘିଅ ଓ ଅଟା ବା ଗୁଡ଼ଳ ଚୂନା ମିଶାଇ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ନୈବେଦ୍ୟ; ଅମୃତ କୁଣ୍ଡ (ଦେଖ) 3. **Amṛuta kuṇḍa** (See). [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ 'ଗୁଣିଆ' ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପାଚନ୍ତା କଦଳୀରୁ ଦୁଧ, ଶର୍କରା ଓ ଅଟା ସଙ୍ଗେ ଚିନି ଓ ଅଖର ବରାଯିବା କଦଳୀଚକଟାରୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଶିରଣି ବହୁ-ଥାଆନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁମାନେ 'ମାନସିକ' କରି ସତ୍ୟପୀରଙ୍କୁ ଶିରଣି ଯାଚନ୍ତି ଓ ମନୋବାଞ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ (ଯଥା—ପୁଅବାଦ ଲାଭ ହେଲେ ବା ମକଦମା ଡିଗ୍ରୀ ହେଲେ) ପୀରଙ୍କୁ ଶିରଣି ଭୋଗ ଲଗାନ୍ତି ଓ ପାଲି କରାନ୍ତି । ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ କୋରାନ୍‌ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ପୀରଙ୍କ 'ଶିରନୀ' ଫାତିଆ କରନ୍ତି ବା ନୈବେଦ୍ୟ ଅର୍ପଣ କରନ୍ତି ଓ ହିନ୍ଦୁମାନେ ନାରାୟଣ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରି ସତ୍ୟପୀରଙ୍କୁ ଶିରଣି ଭୋଗ ଲଗାନ୍ତି ଓ ପୂଜା ସରିବା ପରେ ଉକ୍ତ ଶିରଣିକୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଓ ଗ୍ରାମ-ବାସୀଙ୍କୁ ଓ ଉପସ୍ଥିତ ବାଳକ ବାଳିକାଙ୍କୁ ବିତରଣ କରନ୍ତି । ୪ । (ଅଦସ୍ପର୍ଥକ) ଶ୍ରୀନିବାସର ଡାକନାମ—4. Name for fondly calling **Śrīnibāsa.**

ଶିରଣି ଯାଚିବା—କ୍ରି—ମନୋବାଞ୍ଛା ସିଦ୍ଧ ହେଲେ ସତ୍ୟପୀର ବା
Śirini jāchibā ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କୁ ଶିରଣି ଭୋଗ ଦେବା
ମୀନ୍ନୀମାନଂକରା **सिरनीमन्नत्करना** ପାଇଁ ବା ପାଲି କରିବା ପାଇଁ
ମନାଇବା—To vow to offer **Śirini** to Satyapīra Deity on the fulfilment of one's wish.

ଶିରି ଦେଖି ନ ପାରିବା—କ୍ରି—ଦୌଭାଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭାଗ୍ୟୋଦୟ
Śiri dekhi na pāribā. ବା ବିଭବ ଦେଖି ମନରେ
ଶିରି ଦେଖିତେ ନାପାରା **सिरी नही देख सकना** ହିଂସାକରିବା;
ପରର **ଦେଖି** ବାଡ଼ର ହେବା—To envy a person's good fortune; to be pained at another's prosperity.

ଶିରି(ରୀ)ଧର—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଶ୍ରୀଧର)—ଶ୍ରୀଧରର ଡାକ ନାମ—
Śiri(rī)dhara The name for calling **Śrīdhara.**
ଶ୍ରୀଧର **सीरीधर** (ଉ—ଦିନେକ ରାମ ଶିରିଧର, (ଶିରିଧରଅ—ଅନାଦରାର୍ଥକ ଆଦାର) ମନରୁ ହୋଇଲେ ବାହାର ଭାଗବତ ୧୦ମ ।]

ଶିରି(ରୀ)ପଞ୍ଚମୀ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ;
Śiri(rī)pañchami ମାଘ ଶୁକ୍ଳ ପଞ୍ଚମୀ—The 5th
ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ **सीरीपँचमी** day of the bright lunar fortnight of **Māgha.** (ଉ—ପଞ୍ଚମୀ ଦିନ ସ୍ୱର ଶିଷ୍ୟ ହେଲେ ଯୁକ୍ତ, ଏଣୁ ଶିରୀପଞ୍ଚମୀ ବୋଲନ୍ତି ସମସ୍ତ—କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।)

ଶିରି(ରୀ)ପତି—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶ୍ରୀପତି)—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu (ଉ—
Śiri(rī)pati ଚହିଁ ମଲେ ସ୍ୱର୍ଗେ ବୈଠନ୍ତି ଶିରୀପତି—କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର
ଶ୍ରୀପତି **सीरीपति** ମହାଭାରତ ।)

ଶିରିପା (ଇତ୍ୟାଦି) – ଦେ. ବି—ଶିରପା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Śiripā (etc) **Śirapā etc (See)**

ଶିରି ପାଲିଆ—ଦେ. ବି—ଶିରପାଲିଆ (ଦେଖ)
Siri pāliā **Śirapāliā (See)**

ଶିରି(ରୀ)ଫଳ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶ୍ରୀଫଳ)—ଶ୍ରୀଫଳ (ଦେଖ)
Śiri(rī)phala **Śriphala (See)** (ଉ—ବେଳ ବରେ
ଶିରିଫଳ **सिरीफल** ଧରି ଧରଣୀମଣ୍ଡଳଶିଷ୍ୟ, ଶ୍ରୀଫଳ
ଉରଜ ମକରନ୍ଦ ବର କର—ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।)

ଶିରିବ(ମ)ନ୍ତ—(ପୁଂ)—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶ୍ରୀମନ୍)—ଶ୍ରୀମାନ୍ (ଦେଖ)
Śiriba(ma)nta **Śrīmān (See)**
ଶିରିମନ୍ତ **सिरीवन्त**

ଶିରିବ(ମ)ନ୍ତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)-ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ଶ୍ରୀମତୀ)-ଲକ୍ଷ୍ମୀବନ୍ତ—Beautiful;
Śiriba(ma)ntī graceful. (ଉ-ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ ବ ଶିରିବନ୍ତୀ
ଶ୍ରୀମତୀ **सिरीवन्ती** ବହିଲେ ସେ ଗୋଡ଼ ବଳେଇବୁଲେଇ
ଗଲେ—ଭଗ ।)

ଶିରି(ରୀ)ମତି—ଗ୍ରା. ବି (ଅଶୁଦ୍ଧ)—(ସଂ. ଶ୍ରୀମତୀ)—୧ । ଶ୍ରୀମତୀର ଡାକ
Śiri(rī)matī ନାମ—1. The name calling for
ଶ୍ରୀମତୀ **सिरीमती** **Śrīamatī.** ୨ । ରାଧିକା—
2. **Rādhikā.** ଗ୍ରା. ବିଣ (ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତା; ସୁନ୍ଦରୀ; ଶୋଭାଯୁକ୍ତା—1. Graceful; beautiful. ୨ । ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ—2. Lucky (woman). (ଉ— ଶ୍ରମୀକର ଗୁରୁଶିଷ୍ୟମତି ସେ ଜେଉଁ ଅମତି—କବିପୂର୍ଣ୍ଣ ବଦୋଷ ଚମ୍ପୂ ତ ଗୀତ ।) ୩ । ଲକ୍ଷ୍ମୀବନ୍ତ (ସ୍ତ୍ରୀ)
3. Affluent (woman).

ଶିରିବତ୍ସ(ଚ୍ଛ ତ୍ସି,ଚ୍ଛି)—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶ୍ରୀବତ୍ସ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Sribatsa;
Śiribatsa(chchha,tsi,chchhi) **Śirkrushṇa.**
ଶ୍ରୀବତ୍ସ **सिरीवच्छ** [ଉ—ଏଣୁ ସେ ପୁର ଲୋକର ଶିରିବତ୍ସ-କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।]

ଶିରିମତି ମ(ମା)ହାରାଣୀ—(ସ୍ତ୍ରୀ) ଗ୍ରା. ବି—(ସଂ. ଶ୍ରୀମତୀ ଓ ମହାରାଣୀ)
Śirimatima(mā)hārānī ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆଙ୍କର
ଶ୍ରୀମତୀମହାରାଣୀ **सिरिमतीमहारानि** ଓଡ଼ିଶା ଡାକ ନାମ—
The name by which the late Queen Victoria wa called in Orissa.

ଶିରିମଲ୍ଲିକା—ଗ୍ରା. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ମଲ୍ଲୀ ଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷ ଓ ଫୁଲ—
Śiri malikā A kind of jasmine.
ଶ୍ରୀମଲ୍ଲିକା ବେଲି **सिरीमाल्लिका**

ଶିରିରଙ୍ଗ—ଗ୍ରା. ବ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrikṛushṇa. [ଉ—
Śiriraṇga ଭୂତ ଉପରେ ସୁନ୍ଦର ଶିରିରଙ୍ଗ;
କଳାମେଘ ଖଣ୍ଡେ ଯେହେ ମେରୁଦଣ୍ଡ]
ଶ୍ରୀରଙ୍ଗ **सिरिरंग** ଉପକ୍ରୋଶ ।

ଶିରିଶ ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଶିରୀଷ)—ଶିରୀଷ (ଦେଶ)—1.
Śiriśa Śirīsha (See) ୨ । (ସଂ. ଶୀର୍ଷ) ପର୍ବତର ଶିଖର;
ଶିରିଷ ଶିରୀଷ ଶୀର୍ଷ—2. Summit of a moun-
ଶୀଖର ଶିର tain. [ଉ—କଲନ ବଡ଼ କର ଶିରୋଷ
ଦିଲ୍ଲ ଗିର ବର ଶିରିଶ]
ଉପକ୍ରୋଶ ।

ଶିରୀଶ **सिरिश** ୩ । (ସଂ. ଶ୍ରୀ ଶ) ଶ୍ରୀଶଚନ୍ଦ୍ର ନାମକବ୍ୟକ୍ତିର
ଡାକ ନାମ—3. The name for calling
Śrīśachandra. ବୈଦେ. ବ—ଶିରିଶ ଇତ୍ୟାଦି
(ଦେଶ)—Śiriśa etc (See)

ଶିରିଶିରା(ରେ)ଇ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଦେହ) ସିର୍ ସିର୍ ହେବା;
Śirisira(re)i uṭhibā ଲୋମାଞ୍ଚିତ ହେବା—1. To bristle.
ଶିରିଶିରେଉଠା **सिरसिराना** ୨ । (ଦେହ) ଜ୍ୱରଜନ୍ୟ ବୋଧ
ହେବା—2. To feel feverish. ଦେ. ବ.
ଶିହରାଇବା (ଦେଶ)—Śiharāibā (See).

ଶିରଶିର ହେବା
ଶିରଶିର(ରେ)ଇବା
ଶିରଶିର(ରେ)ଇହେବା } —ଅନ୍ୟରୂପ

ଶିରୀଷ—ସଂ. ବ—(ଶୃ ଧାତୁ=ବିଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା, ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା+କର୍ତ୍ତ
Śirīsha ଇଷ; ଏହା ଅତି ସୁକୁମାର ଥିବାରୁ ଶୀଘ୍ର ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ-
ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ମୃଦୁପୁଷ୍ପ, ଯାଏ ବୋଲି ଏହି ନାମ)—
ସ୍ୱପ୍ନପ୍ରିୟ, ବିଷହନ୍ତା ନାଇଟ୍ରୋଜେନ୍ ଜନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ବିଷେଷ
ଭଣ୍ଡିର, ଭଣ୍ଡୀ, ଭଣ୍ଡୀର, Acacia Lebbek; Albezzia
କପୀତନ, ଶୁଭ୍ରପୁଷ୍ପ, ଶୁକତରୁ, Lebbek.
ମୃଦୁପୁଷ୍ପ, ଶୁକପ୍ରିୟ, ଶଙ୍ଖିନୀଫଳ [ଉ—ଏହା ବହୁ ଲାଭ ବର୍ଗର ବୃକ୍ଷ;
ଫା—ଦରଖ୍ ଚେଲକ୍ରସ୍ୱା ପତ୍ର ଦ୍ୱିଧାପର୍ଣ୍ଣ; ପର୍ଣ୍ଣ ବଡ଼ବଡ଼;
ଅ—ସୁଲତାନୁଲ୍ ଅଶଯାର୍ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପୁରୁଣା ପତ୍ର ଝଡ଼ି ନ ଅ
ର୍ତ୍ତେ—ବିଲସନ୍; ବିଲସନ୍ ପତ୍ର ଦଅଁଳେ; ଫୁଲ ଧଳା ଓ
ସୁଗନ୍ଧ; ଶରତଦିନେ ଫୁଟେ । ସ୍ୱପ୍ନର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ସରୁ
କେଶରମାନ ଲାଗିଥାଏ । ଏହି କେଶରମାନ ଅତି ମୃଦୁ ଓ
ଶୀଘ୍ର ଝାଡ଼ିଲେ ପଡ଼େ ବୋଲି କବିମାନେ ସୁକୁମାର ନାରୀ-
ମାନଙ୍କ ଅଙ୍ଗକୁ ଏହି ପୁଷ୍ପ-ସଙ୍ଗେ କୋମଳତା ବିଷୟରେ
ତୁଳନା କରି ଥାଆନ୍ତି ଓ ସୁକୁମାରୀମାନଙ୍କୁ 'ଶିରୀଷ
କୋମଳାଙ୍ଗୀ' ବିଶେଷଣରେ ସମ୍ମାନିତ କରନ୍ତି । ଏହି
ଗଛ ଭାରତର ସର୍ବତ୍ର ଜନ୍ମେ ଏବଂ ଏହି ଗଛରୁ ଏତପ୍ରକାର
ଅଠାଳିଆ ରସ ବାହାରେ (କିନ୍ତୁ ତାହା ଶିରୀଷ ଅଠା
ନୁହେ ।)

ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ମଧୁର-କଷାୟ-ଉତ୍କ୍ରରସ,
ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ଲଘୁପାକ ଓ ଶୋଥ, ବିସର୍ପ, କାସ,
ବ୍ରଣ ଓ ବିଷନାଶକ ଅଟେ । ଏହାର ଛାଲ ଅଞ୍ଜନ ରୂପେ
ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଚକ୍ଷୁରୋଗର ଉପକାର କରେ ।
କଷାୟୁକ୍ତ ଏକ ପ୍ରକାର ଶିରୀଷରସ ଅଛି । ଏହାକୁ
ଓଡ଼ିଶାରେ ବଡ଼ କଷାଉଷ୍ମ ବୋଲାଯାଏ । ଏହା
ସ୍ୱେଦ, ଉତ୍କ୍ଲେଦ, ଶୋଥ, ବିସର୍ପ ଓ ବିଷ ଦୋଷରେ
ଉପକାରକ ।]

ଶିରୀଷ କୋମଳ—ସଂ. ବିଶ—ଶିରୀଷ ଫୁଲ ପରି ଅତି କୋମଳ—Very
Śirīsha komaḷa delicate like the Sirisha
flower.

ଶିରୀଷ କୋମଳାଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବ—(ସ୍ତ୍ରୀ) (ବହୁବ୍ରୀହି—ଶିରୀଷ ପରି
Śirīsha komaḷāṅgi ଅଙ୍ଗ ଯାହାର) ଶିରୀଷଫୁଲ ପରି
ସୁକୁମାରୀ—With the body as delicate as
(ଶିରୀଷ କୋମଳାଙ୍ଗ—ପୁଂ) the Śirīsha flower. [ଉ—
ଏଥିର ପୁଲିଙ୍ଗ 'ଶିରୀଷ କୋମଳାଙ୍ଗ'; କିନ୍ତୁ ଏ
ବିଶେଷଣକୁ କବିମାନେ ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ଲଗାଇଥିବା ଶୁଣା-
ଯାଏ ।]

ଶିରୀଷ ମାଳା—ସଂ. ବ.—ଶିରୀଷ ଫୁଲର ମାଳ ବା ହାର
Śirīsha māḷā A garland of Śirīsha flowers.
[ଉ—ଶିରୀଷ ମାଳା ବଳଦେବ କ୍ଷୋଭରେ । କବିସମ୍ରାଟ—
ବିଶୋଷିତକ୍ଷ. ଶ-ଗୀତ ।]

ଶିରୀ ହସ୍ତ—ଗ୍ର. ବ. (ସ. ଶ୍ରୀହସ୍ତ)—ଶ୍ରୀହସ୍ତ (ଦେଶ)
Śiri hasta Śrihasta (See)
ଶ୍ରୀହସ୍ତ **श्रीहस्त**

ଶିରୀହତା(ସ୍ତା)—ଗ୍ରା. ବିଶ (ପୁଂ)—(ସ. ଶ୍ର ଓ ହସ୍ତ)—ଯେଉଁ ପୁରୁଷର
Śiri hatā (stā) ହାତ ଏପରି ଶୀତଳ ଯେ, ତାହା ହାତ ଯେଉଁ
ଅମୃତ ହସ୍ତ ଠାରେ ଲାଗେ ସେଠାରେ ଶୁଭ ଘଟେ—(a man)
ଶ୍ରୀହସ୍ତ Having an auspicious hand.
(ଶିରୀହାତଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ବିଷହନ୍ତା (ସ୍ତା)—ବିଷଘ୍ନ]

ଶିରୀହାତୀ—ଦେ. ବିଶ. (ସ୍ତ୍ରୀ)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ହାତ ଏପରି ଶୀତଳ ଯେ,
Śirihātī ତାହା ହାତ ଯେଉଁଠାରେ ଲାଗେ ସେଠାରେ ଶୁଭ ଘଟେ
ଅମୃତହସ୍ତ —(woman) Having an auspicious hand.
ଶ୍ରୀହସ୍ତା (ଶିରୀହାତେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିରୁ(ରୁ)ପା—ଦେ. ବ—ଶିରପା (ଦେଶ)
Śiru(ruñ)pā. Śirapā (See)
ମାଥାଥେକେ ପା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେ. ଅ.—ମସ୍ତକରୁ ପାଦଯାଏ—From
ଶିରସେ ପାଵଁତକ head to foot. [ଉ—ତୋଷ ମୋତେ
ଅନୁକମ୍ପା ହାତ ଶିରୁପାରେ, ନ ଦିସି ମୋ ଉପାୟ
ସକଳ ଉପାରେ । ଦିବ୍ୟଗୀତ—ସଙ୍ଗୀତ ।]

ଶିରେଇ—ଦେ. ବ.—ଶିରାଇ (ଦେଶ)
Śirei Śirāi (See)
ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତରାମ) ବ.—ଜଙ୍ଘିଆ; ଅଧା ପାଇଜାମା—Drawers;
half pant.

ଶିରେ ଘେନିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କଥା) ମାନିବା; (ଅଦେଶ) ପାଳିବା; Śire gheniba ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—To obey (an order); to bow down to (an order). मानना ମାଥାୟ ଲଓୟା सिर चढ़ाना [ଉ—ଅଦେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଏରୂପେ ଦମୟନ୍ତୀ, ବଚନ ଘେନି ଶିରେ କେଶିଲା ଯୁବତୀ । କୃଷ୍ଣସିଂହ—ମହାଭାରତ]

ଶିରେ ଧରିବା(ବହିବା)—ଦେ. କ୍ରି.—ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା; ପାଳନ Śire dharibā (bahibā) କରିବା—To obey. मानना ମାଥାୟ ଲଓୟା सिर चढ़ाना [ଉ—ତାହାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଧରି ଶିରେ, ମନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚରଣରେ । ଭୂପତି—ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚାମୃତ ।]

ଶିରେଞ୍ଚାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ) ସମ୍ମାନପୂର୍ବକ ମୁଣ୍ଡରେ Śirenchāibā ଲଗାଇବା—To touch a thing on मानना ମାଥାୟ ଲାଗାନ one's forehead as a mark of respect सिरमे लगाना or reverence. [ଉ—ଦେଠ ଯେ ବଦନ ଦୋଇକର ଧାନ ପିଣ୍ଡା ଅରଣାରୁ ଖଣ୍ଡି, ଶିରେଞ୍ଚାଇ ତାହା ଦ୍ୱାରାର କରଣ ଥୋଇଛୁ ଆପଣା ଅର୍ଣ୍ଣି—ଧର୍ମ ସ୍ତବ୍ଧ]

ଶିରେ ଶିରେ ଭେଦିବା—ଦେ.କ୍ରି.—ଶିରାରେ ଶିରାରେ ଭେଦିବା(ଦେଶ) Śire śire bhedibā Śirāre śirāre bhedibā (See)

ଶିରୋଗର୍ଭକ—ସ. ବ—ଦେଶ—Hair. [ଉ—ଶିରୋଗର୍ଭକରୁ Śirogarbhaka ଶୋଣ କଣ୍ଟକର ଚରଣ ଯାଏ ଚୂର୍ଣ୍ଣିଲ ଧରି—ଚରିତ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚରିତ୍ର ।]

ଶିରୋଗୃ(ଗେ)ହ—ସ. ବ (ଶିରସ୍+ଗୃହ; ଶିର=ପ୍ରାସାଦର ଶିରୋ- Śirogṛu(ge)ha ଭାଗରେ ଥିବା ଗୃହ)—ଚଳ୍ରଶାଳା; ଅଟ୍ଟାଳିକା ଉପରସ୍ଥ ଗୃହ—A room at the top of a house; attic.

ଶିରୋଗ୍ରହ—ସ. ବ (ଶିରସ୍+ଗ୍ରହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ମୁଣ୍ଡର Śirograha ଏକ ବାତରୋଗ (ଉ. ଶ)—A disease of the head.

ଶିରୋଘୂର୍ଣ୍ଣନ—ସ. ବ (୭ମୀ ତତ୍)—ମୁଣ୍ଡ ବୁଲିବା—Śiroghūrṇṇana Dizziness.

ଶିରୋଜ—ସ. ବ (ଶିରସ୍+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବାଳ; କେଶ Śiroja (ଉ. ଶ)—Hair.

ଶିରୋଦାମ—ସ. ବ (ଶିରସ୍+ଦାମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ପଗଡ଼ି (ଉ. Śirodāma ଶ)—Turban.

ଶିରୋଦେଶ—ସ. ବ—ମସ୍ତକଦେଶ; ଅଗ୍ରଭାଗ—Śirodeśa The top.

ଶିରୋଧର(ରା)—ସ. ବ (ଶିରସ୍+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; +ଆ)—Śirodhara(ra) ବେକ; ଗ୍ରୀବା—The neck. [ଉ—ଲୁଣ୍ଠିତଭାବେ ଶିରୋଧର, ପୃଷ୍ଠ ଲୁଣ୍ଠିତ କଳେବର—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଶିରୋଧାନ—ସ. ବ (ଶିରସ୍+ଧା ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ ଅନ) ୧ । ଶଯ୍ୟାର Śirodhāna ବା ପଲଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ରଖିବା ସ୍ଥାନ—The part of the bedstead where the head rests. ୨ । ଶିରୀଷ (ଦେଶ)—2. Śirānā (See)

ଶିରୋଧାର(ରି)ଜ—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ (ଅଶୁଦ୍ଧ)—ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ (ଦେଶ) Śirodhāra(ri)ja Śirodhārjya (See) शिरोधार्जी शिरोधारज

ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବ୍ୟ (୭ମୀ ତତ୍; ଶିରସ+ଧାର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ମସ୍ତ- Śiro dhārjya କରେ ଧାରଣ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be worn on the head. ୨ । ଅବଶ୍ୟ ପାଳନୀୟ—2. Fit to be obeyed. ୩ । ଅତିଶୟ ମାନ୍ୟ—3. Much respected. ୪ । ସାଦର ଅଙ୍ଗୀକରଣୀୟ—4. Fit to be respectfully agreed to.

ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସମ୍ମାନ ସହିତ ଗ୍ରହଣ କରିବା—Śirodhārjya karibā 1. To accept or submit to शिरोधार्य्य करा with respect. ୨ । (ଅଦେଶାଦ) शिरोधारज करना ପାଳନ କରିବା—2. To obey or carry out (an order). [ଉ—ଆପଣଙ୍କ ଦୁର୍ଲଭ ମୁଁ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କଲି ।] ୩ । ସମ୍ମାନ ବା କୃତଜ୍ଞତାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ (କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ) ନତମସ୍ତକରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—3. To accept any thing with the head bowed down (as a token of respect or gratitude).

ଶିରୋଧି—ସ. ବ (ଶିରସ୍+ଧା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କି)—ଗ୍ରୀବା; ବେକ Śirodhi [ଉ. ଶ]—The neck.

ଶିରୋଧିଜା—ସ. ବ (ଶିରୋଧି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ)—Śirodhijā ଶିରା; ନାଡ଼ୀ—Veins. [ଭୁଲ. ଓଡ଼ିଆ ଭାଗ—ସବୁ ଶିରସାକ ବେକରେ ଲୋଟ ।]

ଶିରୋନାମ(ମା)—ଦେ. ବ—ଶିରନାମା (ଦେଶ)—Śironāma(mā) Śiranāmā (See) शिरोनाम, शिरोनामा सिरनामा

ଶିରୋପା—ଦେ. ବ (ଦୈବିକ ସ. ଶିପ୍ରା)—ଶିରପା (ଦେଶ) Śiropā सिर[रो]पा पगडी, शिरोपाव Śirapā (See)

ଶିରୋବଲ୍ଲୀ—ସ. ବ (ଶିରସ୍+ବଲ୍ଲୀ; ଶିରରେ ଅବସ୍ଥିତ ବଲ୍ଲୀ; Śiroballi ୨. ଷ. ତତ୍)—ମୟୂରର ବା କୁକୁଡ଼ାର ଚୂଳ [ଉ. ଶ]—The tuft of feathers on the head of a peacock or cock.

ଶିରୋବସ୍ତି—ସଂ. ବ—ବାତଜ ଶିରୋବ୍ୟଥାର ଉପଶମ ବିଶେଷ [ଉ Śirobasti ଶ]—A kind of fomentation for head diseases. [ଦ୍ର—ବିଉବଣ୍ଟା ଦ୍ୱାରା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଅଠ ବା ଷୋଳ ଅଙ୍ଗୁଳର ଗୋଲାକାର ବନ୍ଧ ବାନ୍ଧି ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଉଷ୍ମ ତୈଳ ରଖି ୪ ଘଣ୍ଟାରେ ବାହାର କରିବା ଶିରୋବସ୍ତି; ଏଥିରେ ବାତଜ ଶିରୋରୋଗ, ଚକ୍ଷୁରୋଗ, ଗ୍ରୀବାରୋଗ, ଥୋଡ଼ରୋଗ ୪।୫ ଦିନେ ଦିନ ହୁଏ ।]

ଶିରୋବୃତ୍ତ—ସ. ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଗୋଲମରିଚ (ଉ. ଶ)—Śirobṛutta Black pepper.

ଶିରୋବୃତ୍ତ ଫଳ—ସଂ. ବି—ରକ୍ତ ଅପାମାର୍ଗ (ହି. ଶ)—
Śirobrutta phala The red variety of Achyranthes.

ଶିରୋବେଷ୍ଟ—ସଂ. ବି—ଶିରସ୍ତ୍ର; ଉଷ୍ଣୀଷ; ପଗଡ଼ି—
Śirobeshṭa [ଶିରୋବେଷ୍ଟନ—ଅନୁରୂପ] Turban.

ଶିରୋବ୍ୟଥା—ସଂ. ବି—(୭ମୀ ତତ୍, ଶିରସ୍+ବ୍ୟଥା)—ମୁଣ୍ଡବିନ୍ଧା—
Śirobyathā Headache.

ଶିରୋଭାଗ—ସଂ. ବି (ଶିରସ୍+ଭାଗ)—ଅଗ୍ରଭାଗ—
Śirobhāga Top; summit.

ଶିରୋଭୂଷଣ—ସଂ. ବି—(୭ମୀ ତତ୍)—୧। ମୁଣ୍ଡରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ଅଳଙ୍କାରାଦି—1. Ornaments for the head. ୨। ଉଷ୍ଣୀଷ; ପଗଡ଼ୀ; ମୁକୁଟ—2. Turban; cap; crown. ୩। ଶିରୋମଣି—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶ.)—3. Eminent person.

ଶିରୋଭ୍ୟଙ୍ଗ—ସଂ. ବି—(୭ମୀ ତତ୍)—ମୁଣ୍ଡରେ ତୈଳମର୍ଦ୍ଦନ—
Śiro-bhyaṅga Anointing of oil on the head.

ଶିରୋମଣି—ସଂ. ବି (ଶିରଃ+ମଣି; ମ. ପ. ସମା. କର୍ମଧା; ଶିରରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ମଣି)—୧। ଶିରୋରତ୍ନ; ମସ୍ତକରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ରତ୍ନ ଭୂଷଣ—1. A gem worn on the head. ୨। ମୁକୁଟସ୍ଥ ରତ୍ନ—2. A gem on the crown; a crest jewel. ୩। ବିଶିଷ୍ଟ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଉପାଧି—3. A title given to Pandits. ୪। ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—4. An eminent person. ୫। ମାଳାର ମେରୁ (ହି. ଶ)—5. The head bead of a rosary. ବେ. ବି. ସଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧। ଦଳର ବା ଶ୍ରେଣୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Chief amongst a class of persons. ୨। ଅଗ୍ରଣୀ; ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Headman; leader. [ଯଥା—ଚୂଡ଼ାମଣି, ଚଭୁଲ ଶିରୋମଣି, ନାଗମଣି ଶିରୋମଣି।]

ଶିରୋମର୍ମା—ସଂ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶିରସ+ମର୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Śiromarmā ୧। ବରାହ—1. Boar. ୨। ଶୂକର—2. Hog.

ଶିରୋମାଳା—ସଂ. ବି (ମ. ପ. ସମା; ଶିରସ୍+ମାଳା)—୧। ଶିରରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ମାଳା—1. A chaplet worn round the head. ୨। ନରମୁଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ମାଳା—2. A garland made of skulls strung together. [ଦ୍ର—ମହାଦେବ ଓ କାଳୀ ଶିରୋମାଳା ପରିଧାନ କରନ୍ତି।]

ଶିରୋମାଳିନୀ—ସଂ. ବିଣ. (ସ୍ତ୍ରୀ)—(ଶିରୋମାଳା+ଇନ୍+ଙ୍କୀ. ଈ)—
Śiromālinī ୧। ନୃମୁଣ୍ଡ ମାଳାଧାରିଣୀ; କୁମୁଣ୍ଡମାଳିନୀ—1. Wearing a garland of skulls. ୨। ମୁଣ୍ଡରେ ଯେ ମାଳା ପିନ୍ଧିଥାଏ—2. Wearing a chaplet round the head. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କାଳୀ—
Goddess Kālī.

ଶିରୋମାଳୀ—ସଂ. ବିଣ. (ପୁଂ)—ଶିରୋମାଳିନୀ (ଦେଖ)
Śiromālī Śiro mālini (See) ବି. ପୁଂ—ମହାଦେବ—God Śiva.

ଶିରୋମୁକୁଟ—ସଂ. ବି—ମସ୍ତକରେ ପିନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ମୁକୁଟ—
Śiromukuṭa A crown put on the head.

ଶିରୋମୌଳି—ସଂ. ବି—ଶିରୋମଣି (ଦେଖ)
Śiromauli Śiromaṇi (See)

ଶିରୋରକ୍ଷୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ.—ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସର୍ବଦା ଲାଗି ରହିଥିବା ଦେହ ରକ୍ଷକ—Bodyguard.
Śiroraksh ī

ଶିରୋରତ୍ନ—ସଂ. ବି—ଶିରୋମଣି (ଦେଖ)—
Śiroratna Śiromaṇi (See).

ଶିରୋରୁଜା—ସଂ ବି—ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣ ବୃକ୍ଷ; ଛତିଆନା ଗଛ (ହି. ଶ)—
Śirorujā Echites Scholaris tree.

ଶିରୋରୁହ—ସଂ. ବି—(ଶିରଃ+ରୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—କେଶ;
Śiroruha ମୁଣ୍ଡର କେଶ—The hair of the head.

ଶିରୋରୋଗ—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍; ଶିରସ୍+ରୋଗ)—ମୁଣ୍ଡବୁଲା,
Śiroroga ମୁଣ୍ଡବିନ୍ଧା ଆଦି ମୁଣ୍ଡର ନାନାପ୍ରକାର ରୋଗ—Diseases of the head.

ଶିରୋସ୍ଥି—ସଂ. ବି—(୭ମୀ ତତ୍; ଶିରସ୍+ଅସ୍ଥି)—ମୁଣ୍ଡର ହାଡ଼;
Śirosthi ଖପୁର; କପାଳ—The skull.

ଶିର୍କା—ଦେ. ବି (ଫା. ଶିର୍କା)—୧। ମଦର କାଞ୍ଜି—1. Vinegar.
Śirkā ୨। ସଢ଼ା ଗୁଡ଼ରୁ ବା ଅନ୍ୟ ମିଷ୍ଟରସରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଅମ୍ଳ—
ଶିର୍କା ସିର୍କା 2. Acid from fermented sugar or other sweet juice.

ଶିର୍କାସ୍ତ୍—ଦେ ବି (ଫା. କଚରଥା)—ଜମିଦାରଙ୍କ ଖାସ ଦଖଲରେଥିବା
Śirkāst ଗୃହ ଜମି; ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଜ ଯୋତ—
ସିରକସ୍ତ ସରକାସତ A Zamidar's Nijjote; land cultivated by the Zamindar himself.
[ପାଇକାସ୍ତ—ରାୟତ]

ଶିର୍କାସ୍ତ ପାଇକାସ୍ତ—ଦ୍ୱୈଦେ.ବି (ଫା. ରାୟତ ଦଖଲର; କଚରଥା)—
Śirkāst paikāst ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଜସ୍ୱ ଜମି ଓ ପ୍ରଜାଦଖଲ ଜମି—Nijchas and rayati lands of an estate.

ଶିର୍ଖୁଞ୍ଚ(ଞ୍ଚା)—ଦେ. ବି—ଶିରଖୁଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Śirkhuñcha(ñchā) Śirakhuñcha (See)

ଶିର୍ଣ୍ଣି(ନି)—ଦ୍ୱୈଦେ. ବି (ଫା. ଶିରିଣୀ)—ଶିରଣି (ଦେଖ)
Śirṇṇi(rni) Śirini (See)

ଶିର୍ପଞ୍ଚ—ଦେ. ବି—ଶିରପଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Śirpañcha Śirapañcha (see)

ଶିର୍ପା—ଦେ. ବି—ଶିରପା (ଦେଖ)
Śirpā Śirapā (see)

ଶିର୍ପାଲିଆ—ଦେ. ବି—ଶିରପାଲିଆ [ଦେଖ]
Śirpāliā Śirapāliā [see]

ଶିର୍ପେଞ୍ଚ[ଚା]—ଦ୍ୱୈଦେ. ବି—ଶିରପେଞ୍ଚ [ଦେଖ]
Śirpeñcha[cha] Śirapeñcha [see]

ଶିଲ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ଉଞ୍ଛବୃତ୍ତି କରିବା; କୃଷକଦ୍ୱାରା କ୍ଷେତରୁ ଫସଲ
Śil (root) କଟା ହୋଇ ନିଅ ହେବା ପରେ କ୍ଷେତରେ ପଡ଼ିଥିବା ଶସ୍ୟାଦିକୁ (ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି) ଗୋଟାଇ କରି ନେବା—1. To pick up the corn left in the field after harvesting. ୨ । ନିପୁଣ ହେବା—2. To be able; to be an expert.

ଶିଲ୍—ପ୍ରାଦେ [ସମ୍ବଲପୁର—ବ—ଶିଳ [ଦେଶ]
Śil Śila [see]

ଶିଲ୍ପା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଶିଳପତା (ଦେଶ)
Śilpā Śilapatā (See)

ଶିଳ—ସଂ. ବ [ଶିଲ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅ —୧ । କ୍ଷେତରେ ପଡ଼ିଥିବା
Śila ଧାନ୍ୟାଦିକେଣ୍ଡାଦିକୁ ଗୋଟାଇନେବା—1. The collecting of the grains left strewn in the field after harvesting [ଦ୍ର—ଉଞ୍ଛବୃତ୍ତି ଓ ଶିଳବୃତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଅଛି । କଟାଳିମାନେ କ୍ଷେତରୁ ଫସଲ କାଟିନେବା ପରେ ଭୂଇଁରେ ଯେଉଁ ଧାନଅଦି ପଡ଼ିଥାଏ ତାହାକୁ ଗୋଟାଇକରି ଜୀବିକାନିର୍ବାହ କରିବାକୁ 'ଉଞ୍ଛବୃତ୍ତି' ଓ କ୍ଷେତରେ କଟାଳମାନେ ଧାନ କାଟି ଶୁଡ଼ି ଯାଇଥିବା ପରେ ମୂଳଖଣ୍ଡାରେ ଲାଗିରହିଥିବା ଧାନ୍ୟ ମଞ୍ଜିକୁ ବା କେଣ୍ଡାକୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଜୀବିକାନିର୍ବାହ କରିବାର ନାମ "ଶିଳବୃତ୍ତି" ।] ୨ । (ନାମ) ପରିପାତ୍ରଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ହ. ଶ)—2. Name of a son of Pāripātra.

ଦେ. ବ (ସଂ. ଶିଳା)—୧ । ଶିଳାପଟ୍ଟ; ହଳଦି ଅଦି ବାଟିବା ନିମନ୍ତେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଶିଳାଖଣ୍ଡ—
ଶିଲ ସିଲ୍ A flat stone slab on which turmeric and other condiments are ground into paste. [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଚଟକା ପଥରଖଣ୍ଡ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥାଏ ତାକୁ ଶିଳ ବୋଲାଯାଏ ଓ ଯେଉଁ ଗୋଲ ଓ ଲମ୍ବ ଗୋଟେ ପଥରଦ୍ୱାରା ଶିଳ ଉପରେ ରଖା ଯାଇଥିବା ପଦାର୍ଥକୁ ବାଟିବାକୁ ହୁଏ ତାକୁ 'ଶିଳପୁଅ' ବୋଲାଯାଏ ।] ୨ । ଭଣ୍ଡାରମାନେ କ୍ଷୁର ଦାଢ଼ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଶିଳାଖଣ୍ଡ; ଭଣ୍ଡାରର ଶିଳ—2. A whetstone used by barbers.

ଶିଳ ସିଲା ୩ । ପଥର—3. Stone. [ଉ—
ମୋତେ ଛୋଧରେ ବିଧାଏ ମାଇଲ
ବିଧାଁ ବିଲେ ଶିଳ ଦେଲୁ ବୋଇଲ
ବଜାଦେବା ଦେଖି ସୁମ୍ବ ସହିତେ ବାହାଲ କରିଣ ଦେଲ
ବିଶ୍ୱନାଥ—ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ]

ଇଟ ସିଲ ୪ । ଚଣ୍ଡିଅମାନଙ୍କ ଦୋକାନରେ ବିକାଯିବା ପାଇଁ ରଖାଯାଇଥିବା ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ରୁପା; ମୁଣ୍ଡା ରୂପା—4. Bar of Silver. ପ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ିଆ)—ଅତୁଣ୍ଡ (ଦେଶ)—
Ātuṇḍ of Silver (See.

ଶିଲ—ପ୍ରା. ଦେ—[ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଗଡ଼ଜାତ] ଦେଁଦେ. ବ—[ତେଲୁଗୁ—
Śila ସେଲ୍‌ଲ] ୧ । ଅନୁମତି—1. Permission. ୨ । ବିଦାୟର ଅନୁମତି—2. Permission to go or depart. ୩ । ବିଦାୟ; ମେଲାଣି—3. Good-bye; farewell. ୪ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଛୁଟି ବା ଅବସର—4. Leave from work or business. ୫ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବ୍ୟବହାର କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କୁ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ମିଳିବା ଛାଡ଼—5. Grant of privilege or license; privilege or permission granted by the king to a person for the use of a particular article. [ଉ—ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଗଜପତି ମୁଲୁକରେ ବିବାହ ସମୟରେ ବରଯାତ୍ରୀ ଉପଲକ୍ଷରେ କରିବ ଗଡ଼ଶରେ ହାତୀ, ଛତ୍ର, ବାଦ୍ୟାଳ, ପାଲଙ୍କି, ପାଟ ଛତା ଇତ୍ୟାଦି ନେବା ସକାଶେ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କୁ 'ଶିଲ' ମିଳେ] ଦେ. ବ.

ଭାଲ ସରେୟ (ସଂ. ଶ୍ରେୟସ୍)—୧ । ହିତ; ମଙ୍ଗଳ; ଉପକାର—
ହିତକାମନା ସରେୟକାମନା 1. Welfare; benefit. ୨ । ହିତକାମନା—2. Wish for a person's welfare good wishes.

ଶିଲ କରିବା—ପ୍ରାଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଗଡ଼ଜାତ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
Śila karibā ଉପକାର ବା ହିତ ସାଧନ କରିବା—1. To
ମଙ୍ଗଳକରା ସରେୟକରନା benifit a person. ୧ । (ବାକ୍ତି) କାମ କରିବା ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପରିଶ୍ରମକୁ ଲାଘବ କରିବା—2. To lighten one's labour.

ଶିଳଗର୍ଭଜ—ସଂ ବ—ପାଷାଣ ଭେଦୀ (ହ.ଶ) (ଦେଶ)—
Śilagarbhaja Pāshāṇabhedi (See)

ଶିଲଙ୍—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଆସାମର ଗୋଟିଏ ନଗର—A town
Śilang in Assam; Shillong. (ଏହା 'ଖାସି ଓ ଜୟନ୍ତିଆ ସିଲଂ ଶିଲିଂ ପାହାଡ଼' ରାଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ନଗର (ଶିଲଂ—ଅଶୁଦ୍ଧରୂପ) ଓ ଆସାମସରକାରଙ୍କ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ନିବାସ)

ଶିଲ ଦେବା—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ,ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—୧। ଅନୁମତି ଦେବା—
Śila debā 1. To give permission; to grant license ୨ । ବିଦାୟ ଦେବା—2. To bid farewell, to permit a person to depart. (ଏହିପରି ଶିଲ ଦେବା, ଶିଲ ମାଗିବା, ଶିଲ ପାଇବା, ଶିଲ ମିଳିବା ଆଦି ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ହୁଏ]

ଶିଳନ୍ଦ(ନ୍ଧ)—ସଂ. ବ ଶିଳନ୍ଦ (ଦେଶ)
Śilanda(ndha) Śilinda (see)

ଶିଳ (ଲି) ପ (ପୁ) ତା—ଦେ.ବ [ସଂ. ଶିଳାପୁତ୍ର]—ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋଲ
Śila li pa pu ta ଓ ଲମ୍ବ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ ଧରି ଶିଳ ଉପରେ ପଦାର୍ଥକୁ ବାଟିବାକୁ ହୁଏ । The small stone by

ଶିଳପୁଅ, ଶିଳଯା
ଶିଳଯଅ, ଶିଳୁପା
ଶିଳୁପୁଅ
ଶିଳପୁଡା(ମେଦନୀପୁର) } ଅନ୍ୟରୂପ
ନୋଢ଼ା ଲୋଢ଼ା

which articles are pounded or pestled on a slab of stone; Pestle-stone

[ଉ—ଉଟିଲେ ଭବ ସୁଖ ଦାତା
ଘରୁ ଅଣିଲେ ଶିଳପୁଡା
ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ

ଉ—ଶିଳଶିଳପତା ଘଗନେ ଉଡ଼ୁଛନ୍ତି, ଶିମ୍ପିଳ ଭୁଲା କହୁଛି ମୋତେ ଭଖ୍—ଭଗ] [ଉ—କହୁଚାଳ ବ୍ୟବହାର ହେବା ପରେ ଘୋର ହୋଇ ମୁଣ୍ଡିଟି ମାତ୍ର ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିଥିବା ଶିଳପା ଖଣ୍ଡକୁ 'ମୁଣ୍ଡି ଶିଳପୁଅ' କହନ୍ତି]

ଶିଳପତା ବିଭା(ବାହା)-ଦେ. ବି-(ସଂ. ଶିଳପୁତ୍ର+ବିବାହ)-ବେଶ୍ୟାମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ନାମ ମାତ୍ର ବିବାହ ନୋଢ଼ାର ସଙ୍ଗେ ବିବାହ ପଦ୍ଧତି—A nominal form of marriage amongst the prostitutes in which a matured girl goes through the marriage rites by setting up a pestle stone as the bridegroom. [ଉ—ବେଶ୍ୟା ସମାଜରେ ବେଶ୍ୟା ବୃତ୍ତି କରିବା ପାଇଁ ଅଉପ୍ରେତା ବେଶ୍ୟା ବାଳିକାମାନେ ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା ହେଲେ ସାମାଜିକ ପୁରୁଷର ବିବାହବିଧି ରକ୍ଷାର୍ଥ ଗୋଟିଏ ଶିଳପୁଅକୁ ବରରୂପେ କଳ୍ପନା କରି ବେଦୀରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ତା ସଙ୍ଗେ ଉକ୍ତ କନ୍ୟାର ବିବାହ ବିଧି ନାମମାତ୍ର ସମ୍ପନ୍ନ କରାଯାଏ ।]

ଶିଳ ପାଇବା—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—୧ । ବିଦାୟ ହେବାପାଇଁ ଅନୁମତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା-1. To get permision (ଶିଳ ମିଳିବା—ବିଶେଷ୍ୟରୂପ) to depart. ୨ । ଛୁଟି ପାଇବା—2. To get leave. ୩ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ସ୍ୱାକାରୋକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—3. To get a license for the use of a particular thing.

ଶିଳବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି ଯେମିତି ଧାନକଟାଳମାନେ ଧାନ କାଟି ନେବା ପରେ ଧାନ ଗଛରେ ଲାଗିରହିଥିବା କେଣ୍ଡା ମାନଙ୍କୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ—Eking out of one's livelihood by plucking the ears of corn left on the stumps of the plants after harvesting. ସ. ବିଶ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି) ଶିଳରତି—Śila rati (see)

ଶିଳ ରତି—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶିଳବୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହକାରୀ—Eking out one's livelihood by plucking the ears left on the stumps after harvesting.

ଶିଳ ଶିଳା(ଲା)ପୁଅ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଶିଳା+ଶିଳାପୁତ୍ର)—୧ । ଚଟା ହେବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଭୂମିରେ ଶିଳ ନୋଢ଼ା ପାତ୍ରର ଶିଳାପଟ୍ଟ ଓ ବାଟିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଲମ୍ବ ଶିଳାଲୋଢ଼ା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିଳା ଖଣ୍ଡ—1. The pestling slab and the pestling stone. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଭାରି ବସ୍ତୁ ସମୂହ—2. (figurative) Heavy things. [ଉ—ଶିଳ ଶିଳପୁଅ ଘଗନେ ଉଡ଼ୁଛନ୍ତି, ଶିମ୍ପିଳ ଭୁଲା କହୁଛି ମୋତେ ଭଖ୍—ଭଗ ।]

ଶିଳ ହେବା—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା; ବିଦାୟ ହେବା; ଯିବାପାଇଁ ଅନୁମତି ପାଇବା—To take leave; to bid farewell; to get permission to depart.

ଶିଳା—ସଂ: ବି—(ଶିଳ୍ ଧାତୁ+ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ; କରଣ+ଅ+ଟାପ୍ ଆ)—୧ । ପାଷାଣ; ପଥର—1. Stone. ୨ । ମନଃ ଶିଳା—2. Red arsenic. ୩ । ବର୍ଷୋପଳ; ଭୂଅପଥର—3. Hail stone. [ଉ—ଜଳର ସଙ୍ଗେ ଶିଳାପଡ଼ି, ଶବଦ ମେଘ ଘଡ଼ି ଘଡ଼ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] ୪ । ଦ୍ୱାରବନ୍ଧର ନିମ୍ନସ୍ଥ କାଠ; ଭରୁଣ୍ଡ ବନ୍ଧ—4. The lowest piece of wood in the door frame; the door-sill. ୫ । ସ୍ତମ୍ଭଶୀର୍ଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5. The capital of a column or a pillar, ୬ । ପଥରର ବଡ଼ ଖଣ୍ଡ—6. A block or slab of stone. ୭ । କର୍ପୂର (ହି. ଶ.)—7. Camphor. ୮ । ଶିଳାଜତୁ [ହି. ଶ]—8. Asphalt. ୯ । ଗେରୁ (ହି. ଶ)—9. Red ochre. ୧୦ । ନୀଳ ଗୁଳ୍ମ [ହି. ଶ]—10. Indigo plant. ୧୧ । ହରିତକୀ [ହି. ଶ]—11. Myrobalan. ୧୨ । ଗୋରୋଚନା [ହି. ଶ]—12. Yellow pigment obtained from dead cows. ୧୩ ଦୂର [ହି. ଶ]—13. The creeping grass. ୧୪ । ପଥରର ଛିମା [ହି. ଶ]—14. Peeble. ୧୫ । ଶିଳ ବୃତ୍ତି [ହି. ଶ] (ଦେଶ)—15. Śilābṛutti (See). ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ କ୍ଷୁପ—A kind of wild plant. [ଉ—ଏହାର ପତ୍ରର ରସ ଓ ତୈଳକ କ୍ୱାଥ ଉତ୍ତମମୂତ୍ର, କଷାୟ ଓ ଶୀତଳ । ଏହା କଫ, ପିତ୍ତ, ଅତିସାର, ରକ୍ତପିତ୍ତ ଓ ବ୍ରଣ ହରଣ କରେ; ଧାତୁ ପୁଷ୍ଟି କରେ, ଲୁଷ୍ଟ. ରକ୍ତ ଦୋଷ, ବାତ ଓ ଅର୍ଶ ପ୍ରଶମନ କରେ । ଏହାର ଖାଲ ଲଗାଇଲେ ମୁହଁର ବ୍ରଣ ଦୂର ହୁଏ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଳଦ୍ରୁମ ।] ପ୍ରାଦେ—(ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ବୃହତ୍‌କାୟ ସାମୁଦ୍ରିକ ମତ୍ସ୍ୟ ବିଶେଷ—A kind of big sea fish.

ଶିଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଶିଳରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ ଧାତୁ)—ଖୁର ଅଧର ଦାଢ଼ କରିବା ପାଇଁ ଶିଳରେ ଘଷିବା; ଶିଳେଘଷା ପିଜାନା ପଜାଇବା—To whet razor etc on a whetstone.

ଶିଳା କର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବି—ଶଳ୍ଲକୀ ବୃକ୍ଷ—Śilākarṇni Boswellia Serrata (tree).

ଶିଳା କୁଟ୍ଟକ—ସଂ. ବି—(ଶିଳା+କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ+କରଣ. ଅକ)—Śila kuṭṭaka ପାଷାଣଭେଦକ ଅସ୍ତ୍ର—An instrument for cutting stone.

ଶିଳା କୁସୁମ—ସଂ. ବି.—ଶିଳାଜତୁ [ହିଂ. ଶ]—
Śilākusuma Asphalt.

ଶିଳା କ୍ଷେପଣ—ସଂ.ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପଥର ଫୋଗାଡ଼ିବା—
Śilā kshepaṇa Throwing of stones.

ଶିଳା ଖଣ୍ଡ—ସଂ ବି—ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ—
Śilā khaṇḍa A slab or piece of stone.

ଶିଳା ଘଷା ଦେ. ବିଣ—ପଥରରେ ଘଷା ହୋଇଥିବା (ବାଣ);ଶାଣିତ-
Śilāghashā ଧାର କରା; ଶାନଦେଓୟା Whetted.
ଶିଳମି ଘଷାହୁଆ (ଭ—ବଜ ପର ଜଗ୍ମ ଶିଳାଘଷା ବାଣ,
ବଜ୍ରଲେ ଭୀଷ୍ମ ରଥୁଁ ପଡ଼ିଲେ ରଣି ପ୍ରାଣ।
ଭୀଷ୍ମପିତ. ମହାଭାରତ।)

ଶିଳା ଚୟ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପର୍ବତ—
Śilāchaya Mountain.

ଶିଳା ଜତୁ—ଦେ. ବି—(ସଂ ଶିଳ ଜତୁ) ଶିଳାଜତୁ (ଦେଖ)
Śilā jau **ଶିଳଜିତ ଶିଳାଜିତ** Śilājatu (See)

ଶିଳା ଜତୁ—ସଂ. ବି—ପାର୍ବତୀ ତରଳ ଉପଧାତୁ ବିଶେଷ—
Śilā jatu A medicinal gum got from stone; mummy. [ଭ—ଦେହ ଦେହ ବଦନ୍ତି ଯେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ-
କାଳରେ ଉତ୍ତପ୍ତ ପାର୍ବତୀ ଧାତୁ ସମୂହରୁ ନିର୍ଯ୍ୟାସ
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଶୈଳନିର୍ଯ୍ୟାସ, ଅଦ୍ରଜ, ଶୈଳେୟ, ଶୀତପୁଷ୍ପକ, ଶିଳଜ, ଅଶ୍ମଜ, ଅଶ୍ମଲାଣ୍ଟା, ଶୈଳ ଧାତୁଜ, ଜତୁଶ୍ମକ, ଅଦ୍ରିଜତୁ, ଅର୍ଥ, ଶିଳାବ୍ୟାଧ, ଶିଳୋଦ୍ଭ, ଶିଳାସ୍ୱେଦ, ଶୈଳ, ଶିଳ, ଶୈଳେୟ, ଶିଳାହ୍ୱ(ଜ) ଅଶ୍ମୋଦ୍ଭ, ଶିଳାଚଷ୍ୟନ, ଶିଳୋଦ୍ଭବ, ଶିଳେୟ, ଶୈଳଜ ଫା. ମମ ଯାଇ ମ ଶିଳାଜତ୍
ପର ବିବ୍ୟ ଓ ହିମାଳୟର ପଥରମାନଙ୍କରୁ ଏହା ନିଃସୃତ ହୁଏ। କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ, ଏହା ଜାତୁବ ଟୈଲ-ବିଶେଷ, କିନ୍ତୁ ଏହାର ଉତ୍ପତ୍ତି ଅଜ୍ଞାତ। ଶିଳାଜତୁ ଚାରପ୍ରକାର ଯଥା—ସୌବର୍ଣ୍ଣ, ରାଜତ, ତାମ୍ରଜ ଓ ଲୌହଜ। ପ୍ରଥମ ଦେଖିବାକୁ ଜବା ଫୁଲ ପରି ଲାଲ, ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣ, ତୃତୀୟ ମୟୂରକଣ୍ଠାଭ ଓ ଚତୁର୍ଥ ଶାଙ୍ଗୁଣା ପକ୍ଷୀ ପରି ଗାଢ଼ କୃଷ୍ଣ-ବର୍ଣ୍ଣ। ଏହା କଟୁ ଓ ତିକ୍ତ ରସ ବିଶିଷ୍ଟ, ଉଷ୍ଣ ବୀର୍ଯ୍ୟ, କଟୁ ବିପାକ, ରସାୟନ, ଯୋଗବାହୀ, ତପ, ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ଶ୍ୱାସ, କାଶ, ଅର୍ଶଃ, ବାତ, ଉନ୍ମାଦ, କୁଷ୍ଠ ପ୍ରଭୃତି ରୋଗ ନିବାରକ। ସବୁଠାରୁ କୃଷ୍ଣ ଶିଳାଜତୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ। ଏହା ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବିଧି ଅନୁସାରେ ଶୋଧନ କରି ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ।
'ନଷ୍ଟ ସ୍ତ୍ରୀ ରୋଗୋ ଭୁବି ମାନବାନାଂ
ଶିଳାଜତୁର୍ଯଂ ନ ଜୟେତ୍ ପ୍ରସହ୍ୟ' ଚରକ।
'ନଷ୍ଟସ୍ତ୍ରୀରୋଗୋ ଯଷ୍ଟାସି ନିଜଲ୍ୟାଳ ଶିଳାଜତୁ—ସୁଶ୍ରୁତ।
ଚରକ ଓ ସୁଶ୍ରୁତରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ, ପୃଥିବୀରେ ଏପରି କୌଣସି ରୋଗ ନାହିଁ, ଯାହା ଶିଳାଜତୁଦ୍ୱାରା ଦୂର ନ ହେବ। ଅନୁପାନ ବିଶେଷରେ ଏହା ଅଶ୍ମରୀ, ମେହଜ, ମୂତ୍ର, ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ଦୌର୍ବଲ୍ୟ, ଅର୍ଶଃ, ଧାତୁକ୍ଷୟ, ଅମ୍ଳପିତ୍ତ, ଗଣ୍ଡିବାତ, କୁଷ୍ଠ, ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ, ବାତାଶ୍ରୀ, ରକ୍ତ ପିତ୍ତ, କାଶ, ଯକ୍ଷ୍ମା, କୃମି, ଅପସ୍ମାର, ଗ୍ରହଣୀ, ପକ୍ଷାଘାତ, ପ୍ରଦର, ଶୋଥ, ପ୍ରମୁଖ ରୋଗରେ ଉପକାରୀ। ଏହା ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ରସାୟନ ଅଟେ। ଅଶ୍ମରୀ (ପଥୁରୀ; stone in the bladder) ରୋଗୀକୁ ଏହା ସେବନ କରାଇ ଦେଇ ମାଇ ଅଛି ଯେ, ମୂତ୍ରାଶୟରେ ଥିବା ପଥରର ରେଣୁମାନ ପ୍ରସ୍ରାବ ବାଟେ ବାହାରି ପଡ଼େ ଓ ଶେଷକୁ ପଥରର ଆକାର ସାନ ହୋଇ ଗଲେ ତାହା ମୂତ୍ରଦ୍ୱାର ବାଟେ ମଧ୍ୟ ବାହାରି ପଡ଼େ।]

ଶିଳାଜିତ୍(ତ)—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶିଳାଜତୁ)—ଶିଳାଜତୁ (ଦେଖ)
Śilā jit(ta) Śilā jatu (See)

ଶିଳାଟକ—ସଂ ବି—(ଶିଳା+ଅଟ୍‌ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ମ. ଅଚ)
Śilāṭaka ୧। ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା—1. A room on the top of a house. ୨। ଗର୍ତ୍ତ—2. Hole. ୩। ଅଟ୍ଟାଳିକା—3. Building; palatial building. ୪। କୋଠା ଚାରିପାଖେ ଚାରିଥର ପାଚରି; ଚାରି ଦେବାଲ (ହିଂ. ଶ)—4 Compound wall.

ଶିଳାଟିକା—ସଂ. ବି. (ଦେଶୀୟ)—ରକ୍ତପୁନର୍ନବା; ଲାଲପୁରୁଣୀଶାଗ—
Śilāṭikā A sort of potherb; the red species of hogweed.
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ରକ୍ତପୁଷ୍ପା, ଶୋଥ ଘ୍ନୀ, କ୍ଷୁଦ୍ରବର୍ଷାଭୂ; ବୃଷକେତୁ, ଜଟିଳକ।

ଶିଳା ତଳ—ସଂ ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପଥରର ଉପରିଭାଗ
Śilā tala The surface of a stone.

ଶିଳାତ୍ମଜ—ସଂ ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—(ଯାହା ଶିଳାରୁ ଜନ୍ମେ) ଲୌହ—
Śilātmaja Iron.

ଶିଳାତ୍ମିକା—ସଂ ବି—ସୁନା ବା ରୂପା ତରଳାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଘଡ଼ି;
Śilātmikā ଡୋଲ (ହିଂ ଶ)—Crucible; melting pot.

ଶିଳାଦ—ସଂ ବି. (ନାମ)—(ଶିଳା+ଅଦଧାତୁ=ଭକ୍ଷଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ
Śilāda ଅ; ଯେ ଶିଳାକୁ ଖାଇଥିଲେ)—୧। ଶିବାନୁଚର ନନ୍ଦୀଙ୍କ ପିତା—1.The name of the father of Nandi, attendant of Śiba. ୨। ଜଣେ ପ୍ରାଚୀନ ଋଷି (ହିଂ.ଶ)—2. Name of an ancient sage.

ଶିଳା ଦଦ୍ରୁ—ସଂ ବି.—ଶିଳାଜତୁ (ହିଂ.ଶ)
Śilā dadru Asphalt.
[ଶିଳା ନିର୍ଯ୍ୟାସ, ଶିଳାଦ୍ରବ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶିଳାଦିତ୍ୟ—ସଂ ବି. (ନାମ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନ ବା ଶ୍ରୀହର୍ଷ। [ଭ—
Śilāditya ଏ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୭ମ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ (୬୦୭-୬୪୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ)ରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ। ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବି ବାଣଭଟ୍ଟ ଏହାଙ୍କ ଜୀବନର ଘଟନାବଳୀକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି 'ହର୍ଷ ଚରିତ' ଲେଖା କରିଥିଲେ। ଏ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ। ଏ ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ

ବର୍ଦ୍ଧନ ନାମକ ରାଜାଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁତ୍ର । ଏ ବିଦ୍ୱାନ୍ ଓ ବିଦ୍ୟୋତ୍ସାହୀ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନାଟକଦ୍ୱୟ ନାଗାନନ୍ଦ ଓ ରତ୍ନାବଳୀ । ଏହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚିନ୍ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ହୁଏନ୍‌ସାଂ ଭାରତକୁ ଆସିଥିଲେ । ଏ ବୌଦ୍ଧ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଓ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମକୁ ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ବିସ୍ତାର ପାଇଁ ଏ ପ୍ରଭୂତ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରିଥିଲେ ଓ ପ୍ରତି ପଞ୍ଚବର୍ଷରେ ରାଜକୋଷରେ ସଞ୍ଚିତ ଧନକୁ ସ୍ୱଧର୍ମୀ ଓ ବିଧର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଦାନ କରୁଥିଲେ । ଏ ୬୩୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗୋଟିଏ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମସଭା ଆହ୍ୱାନ କରି ରାଜ୍ୟରେ ବୁଦ୍ଧଦେବ, ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଓ ଶିବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।]—The name of a king of Northern India in the 1st half of the 7th century. A. D.

ଶିଳା ଧାତୁ—ସଂ.ବି.—୧। ଖଡ଼ି; ପୀତ ଗୈରିକ—1. Yellow chalk.
Śilādhātu ୨। ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଗୈରିକ; ଜଳଦଅ ଗେରୁ—2. Yellow ochre. ୩। ଚିନି—3. White sugar.

ଶିଳା ନିର୍ଦ୍ଦ—ସଂ ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଗରୁଡ଼ (ହି.ଶ)
Śila nirda Garurda

ଶିଳା ପଟ୍ଟ—ସଂ ବି—୧। ମସଲା ଅଦି ବାଟିବା ଶିଳ—1. A slab of stone on which articles are pounded into paste. ୨। ପଥର ତଟାଣ—2. Stone pavement.
Śila paṭṭa

ଶିଳା ପୁତ୍ର—ସଂ ବି.—ଶିଳପୁଅ ଦେଖ
Śila putra Śilapuā (See)

ଶିଳାପୁଷ୍ପ—ସଂ ବି.—୧। ଔଷଧ ବିଶେଷ। [ଦ୍ର—ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ହୃଦୟସ୍ତମ୍ଭକ ଓ ଲଘୁ; ଏହା କଫ, ପିତ୍ତ କଣ୍ଡୁ, ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ଶୈଳେୟ, ବୃଦ୍ଧକାଳାନୁସାର୍ଯ୍ୟକ । [ଶିଳାପ୍ରସୂନ—ଅନ୍ୟରୂପ]
Śilā pushpa
ବୃଷ୍ଣ, ଅଶ୍ମରୀ, ଦାହ, ବିଷଦୋଷ ଓ ଗୁହ୍ୟ ଦେଶରୁ ରକ୍ତସ୍ରାବ ନିବାରଣ କରେ ।]
1. A herb; Permalia Perlata; Permalia Perforatus. ୨। ଶିଳାଜତୁ (ହି.ଶ)—2 Mummy.

ଶିଲ୍ଲ(ଲେ)ବସ୍—ଦେ. ବି (ଇଂ)—ପାଠ୍ୟ ତାଲିକା; ବିଦ୍ୟା ସ୍ତର ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ାଯିବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା-ବିଭାଗର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପାଠ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସୂଚନା—Syllabus.
Śila(l)bas
ସିଲାବସ

ଶିଳାବନ୍ଧ—ସଂ. ବି—ପଥରରେ ତିଆରି ପଚରା ବା କୋଠା (ହି.ଶ)—Stone masonry structure.
Śilābandha

ଶିଳା ବୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବି—୧। କରକାବୃଷ୍ଟି; କରକାପାତ—1. Hailing; hail-storm. ୨। ଶତ୍ରୁ ଉପରକୁ ପଥର ଫିଙ୍ଗିବା [ହି. ଶ]—2. Flinging of stones on the yneme.
Śila bṛushṭi

ଶିଳା ବେଶ୍ମ—ସଂ. ବି (ଶିଳାବେଶ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ) —୧। ଗହ୍ୱର; ଗୁମ୍ଫା—1. Cave. ୨। ପଥର କୋଠା—2. Stone building.
Śila beśma

ଶିଳା ବ୍ୟାଧି—ସଂ. ବି—ଶିଳାଜତୁ—
Śilā byādhi Muminy (gum),
[ଶିଳାସ୍ୱେଦ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶିଳାଭଞ୍ଜ ଦେବ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଭଞ୍ଜବଂଶର ପ୍ରଖ୍ୟାତ ରାଜା—A famous king of the ancient Bhañja dynasty. [ଦ୍ର—ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାରି ଜଣ ଶିଳାଭଞ୍ଜ ଥିବାର ପ୍ରାଚୀନ ଲେଖମାନଙ୍କରୁ ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି । ପ୍ରଥମ ଶିଳାଭଞ୍ଜ ଶତ୍ରୁଭଞ୍ଜଙ୍କ ପିତା ଓ ରଣ ଭଞ୍ଜଙ୍କର ପିତାମହ ଥିଲେ । ସେ ଖ୍ରୀ. ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ଉତ୍କଳ ଖିଞ୍ଜିଳମଣ୍ଡଳ (ବା ବୌଦ, ଦଶପଲ୍ଲା, ଘମ୍ପୁସର)କୁ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଶିଳାଭଞ୍ଜ ବା ସେଡ଼ା ଦିଗଭଞ୍ଜଙ୍କର ପୁତ୍ର ଓ ବିଦ୍ୟାଧର ଭଞ୍ଜଙ୍କର ଔରସ ଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଉତ୍କଳ ଖିଞ୍ଜିଳର ଅଧୀଶ୍ୱର ଥିଲେ । ତୃତୀୟ ଶିଳାଭଞ୍ଜ, ବୌଦ ରାଜବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା ଥିବା ଜଣାଯାଏ । ଦେବାରଣ୍ୟ ମହାପାତ୍ର]
Śilābhañja deba

ଶିଳାଭବ—ସଂ. ବି—ଶୈଳେୟ (ଦେଖ)
Śilābhaba Śaileya. (See)

ଶିଳାମୟ—ସଂ. ବି—ପ୍ରସ୍ତରମୟ; ପ୍ରସ୍ତରନିର୍ମିତ—
Śilāmaya Stony; made of stone.
ସଂ. ବି (ଶିଳା+ଅମୟ)—ଶିଳାଜତୁ—Mummy(gum).

ଶିଳା ମଳ—ସଂ. ବି—ଶିଳାଜତୁ [ହି. ଶ]
Śilā mala Mummy (gum).
(ଶିଳାଉଷ୍ଣୀଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିଳାମୁଣ୍ଡି—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିଳାମାଛ—
Śilāmuṇḍi Small Śilā fish.

ଶିଳାୟୁ—ସଂ. ବି—ଗଳରୋଗ ବିଶେଷ—A kind of neck disease. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ କଫ ଓ ରକ୍ତ ଭୂପିତ ହେବାରୁ ଗଳାରେ ଅଥଳା କୋଳପରି ପୀଡ଼ାଦାୟକ ଗଣ୍ଠି ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଅଳ ଗଳାରେ ଅଟକେ । ହି. ଶ]
Śilāyu

ଶିଳା ରମ୍ଭା—ସଂ. ବି (ଶିଳାପରି କଠିନ ରମ୍ଭା)—କାଷ୍ଠ କଦଳୀ—
Śila rambhā A species of hard plantain.

ଶିଳାରସ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶିଲ୍ଲକ; ଫା. ସଲରସ)—ବିଦେଶାଗତ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିଶେଷ; ଶିଲ୍ଲକ—Liquid amber; ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଭୂରସ, କପିତୈଳ, liquid; storax; କପିବାଳକ ଓ ସାବକ । ଶିଳାରସ benzoin [ଦ୍ର—ଏହା ଫା. ସଲରସ ଶିଲାରସ ଏକପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ ନିର୍ଯ୍ୟାସ ଅ. ଉସାର କମିସ୍ତ୍ରା, ମୋଥଇଏ ସାଇଗ୍ର] ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ଖନିଜ ଦ୍ରବ୍ୟ; କେହି କେହି ଏହାକୁ ଲୋବାନ [Olibanum] ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହା କଟୁମଧୁର ରସ; ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଜାଡ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ, ପୁଷ୍ଟିକାରକ, ଶୁକ୍ରଜନକ, କଣ୍ଠଶୋଧକ ଓ ଜ୍ୱର, ଦାହ, ଘର୍ମ, ବୃଷ୍ଣ ଓ ପ୍ରଦୋଷନାଶକ । ଏହା ମଦ୍ୟ ସହିତ ଭକ୍ଷିତ ହେଲେ ଶୁଭ ହୁଏ ।

ଏହା ଆସାମ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ଯବଦ୍ୱୀପ ପ୍ରଭୃତିର ବୃକ୍ଷବିଶେଷ [Altinga Excelsia] ର ସୁଗନ୍ଧ ଟେଲବଣ୍ଡ ନିର୍ଯ୍ୟାସ

Burmese storax; ପ୍ରକୃତ ଶିଳାରସ ବ୍ରହ୍ମ ଦେଶରୁ ଆସେ Liquid storax or liquid amber. ବ୍ରହ୍ମ ଦେଶରେ ଏହାର ନାମ ଜଳ-ଚଂଯୋଗ; ସବ ଦ୍ୱୀପରେ ନାମ ରସମାଳା; ଏ ବୃକ୍ଷ ୨୦ ଠାରୁ ୧୦୦ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ; ଏହାର ପତ୍ର ୪ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବା, ଗୋଲ, । ଶାଖା ମୂଳରେ ଫଳ ଗେନ୍ଦା ଗେନ୍ଦା ହୋଇ ଫୁଟେ । ଫଳ ଗୋଲାକାର ଓ ସୁଗନ୍ଧିକ ।]

ଶିଳା(ଳା)ଳ—ସଂ. ବ—୧ । ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି ଶାସ୍ତ୍ର—1. The science
Śila(lā)la of music and dancing. ୨ । ନୃତ୍ୟାଦି ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣେତା ମୁନିବିଶେଷ—Name of a sage the author of a treatise on dancing and music.

ଶିଳା ଲିପି(ଲେଖ)—ସଂ. ବ (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଶିଳାରେ ଖୋଦିତ ଲିପି) -
Śila lipi(lekha) ପଥରରେ ଖୋଳା ହୋଇଥିବା ଅକ୍ଷରମାଳା- Stone inscriptions; inscription on stone.

ଶିଳା ଶସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ—ପଥରନିର୍ମିତ ହତିଆର—
Śilā śastra Stone implements.

ଶିଳାସନ—ସଂ. ବ—୧ । ଶୈଳେୟ (ଦେଶ)—Saileya (See).
Śilāsana ୨ । ଶିଳାଜତୁ—2. Asphalt. ୩ । ପଥର-ନିର୍ମିତ ଆସନ—3. A seat made of stone.

ଶିଳା ସାର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଲୌହ—
Śila sāra Iron.

ଶିଳାସ୍ଥି -ସଂ: ବ—ମସ୍ତକଧାରକ ଅସ୍ଥି; ପେଟ୍ରସ୍ ଅସ୍ଥି ଖଣ୍ଡ ରୂପରେ
Śilāsthi ମସ୍ତକ ଅବସ୍ଥିତ—The bone supporting the head; petrous bone; cervical bone; cervic l vertebrae; the upermost or the 1st cervical vertibra; atlas.

ଶିଳା ହରି—ସଂ. ବ—ଶାଳଗ୍ରାମ (ଦେଶ)
Śila hari Śālagrāma (See)

ଶିଳାହାରୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଶିଳ ରତି (ଦେଶ)
Śilahārī Śila rati [See]

ଶିଳାହ୍ୱ—ସଂ. ବ—ଶିଳାଜତୁ (ହି. ଶ)
Śilāhwa Mummy.

ଶିଳି ଲୀ)—ସଂ. ବ (ଶିଳ+କର୍ମ. ଇ, ଈ)—୧ । ଛତୁ ପୁଷ୍ପ—
Śili[lī] 1. Mushroom. ୨ । ଶଲ୍ୟ—2. Arrow head. ୩ । ଚୌକାଠର ଉପର ଭାଗ—3. Door sill. ୪ । ଭୂର୍ଜ ବୃକ୍ଷ—4. The bireh tree. ୫ । ଭୂର୍ଜପତ୍ର (ହି. ଶ) 5. The leaves of the birch tree. ପ୍ରାଚେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଶକଟ ଚକ—1. Cart wheel ପ୍ରାଚେ (ଚୌବ) ବ—ଚକ—Wheel.

ଶିଲିଙ୍ଗ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଶିଲିଙ୍ଗ) —ଇଂରାଜଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ
Śiling ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା ବିଶେଷ—Shilling. (ଏହାର ମୂଲ୍ୟ
ଶିଲିଂ ଭାରତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରାୟ ବାରଅଣା) [ବ୍ୟୁ—୧

ଶିଲିଙ୍ଗ ଶିଲିଙ୍ଗ୍=୧/ ପେନ୍ସ୍ (ପେନନୀର ବହୁବଚନ ପେନ୍ସ୍) (ଶିଲିଂ—ଅଶୁଦ୍ଧରୂପ) ୨/ ଶିଲିଙ୍ଗ୍=୧ ସାଉଣ୍ଡ, ୨୧ ଶିଲିଙ୍ଗ୍ =୧ ଗିନି (ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୋହର) ।]

ଶିଲିକ୍ (ଇତ୍ୟାଦି) —ବୈଦେ ବ ଓ ବଣ (ଇଂ. ଶିଲ୍କ୍)—ଶିଲ୍କ୍
Śilik (etc) ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)—Śilk etc (See) (ଶିଲ୍କ୍—ଅଶୁଦ୍ଧରୂପ)

ଶିଲିନ୍ଦ (ନ୍ଧ)—ସଂ. ବ—ମତ୍ସ୍ୟ ବିଶେଷ; ଜଳଙ୍ଗ ମାଛ—A species
Śilinda(ndha) of fish; Silundia Gangetica.
[ବ୍ୟୁ—ଏହା ଅଶଲ୍ଲ, ଗୁମ୍ଫବିଶିଷ୍ଟ ଚର୍ମମୟ ମାଛ । ଏହା ଅଢ଼ି ମାଛ ପରି ଜଳରେ ଥାଏ; ଲମ୍ବରେ ୩।୪ ହାତ ବଢ଼େ; ଅଶି ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଖାଶିରୁ ବାହାରକୁ ଅଶିଲେ ଶୀଘ୍ର ମରେ ନାହିଁ । ଏହା ଶ୍ଳେଷ୍ମକର, ମଧୁର ବିପାକ, ମଧୁର ରସ, ବଳବର୍ଦ୍ଧକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ବାତ ପିତ୍ତନାଶକ, ହୃଦ୍ୟ ଓ ଅମବାତ ଅଥ ଶ୍ରେଷ୍ଠକାରକ ।]

ଶିଲିନ୍ଦା—ବୈ. ବ—ପାତାଳ ସରୁଡ଼ି ଗଛ—A plant; Celulus
Śilindā Villosus. [ବ୍ୟୁ—ଏହା ଶୁକ୍ର ବର୍ଦ୍ଧକ ଏବଂ କଫ ଓ ବାୟୁନାଶକ ।]

ଶିଲିନ୍ଧ୍ର—ସଂ.ବ (ଶିଳ ଭେଦ; ଭେଦ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅ)—ଶିଲିନ୍ଧ୍ର
Śilindhra (ଦେଶ)—Śilindhra (See)

ଶିଲିପ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ସ୍ଲିପ୍)—ସ୍ଲିପ୍ (ଦେଶ)—
Śilip ସ୍ଲିପ ଶିଲିପ Slip (See)

ଶିଲିପ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶିଲ୍ପର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ) —ଶିଲ୍ପ
Śilipa (etc) ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ) Śilpa etc (See)
ଶିଲ୍ପ ଶିଲିପ [ବ୍ୟୁ—ମୂଳରୂପ ଦାମେ ଚଳାଇଲେ, ଯେ ବିଶ୍ୱକର୍ମାର ଶିଲ୍ପ- ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଶିଲିପଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ସ୍ଲିପର୍)—ସିଲିପଟ୍ (ଦେଶ)—
Śilipaṭ Śilipaṭ (See)
[ଶିଲିପଟା(ଟୀ), ଶିଲିପଟ୍ଟ—ବଣ]

ଶିଲିପର୍—ବୈଦେ ବ (ଇଂ. ସ୍ଲିପର)—ସିଲିପର୍ (ଦେଶ)
Śilipar Śilipar (See)

ଶିଲିପା—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶିଲାପୁତ୍ର)—ହଳଦି ଆଦି ବାଟିବାର ପ୍ରସ୍ତର—
Śilipā The pestle of stone with which turmeric etc are pestled.
ନୋଢ଼ୀ ଲୀଢ଼ା

ଶିଲିପି—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶିଲ୍ପୀ)—ଶିଲ୍ପୀ (ଦେଶ)—Śilpi (See)
Śilipi ଶିଳ୍ପୀ ଶିଲିପି [ବ୍ୟୁ—ଶିଳିପିକୁ ଗୁରୁ ମାସକୁ ଭାତ ଦେଇ—ଭୃଗୁସଂ. ମହାଭାରତ ।]

ଶିଲୀ—ସଂ. ବ (ଶିଳ+ଈ)—୧ । ଛତୁକପୁଷ୍ପ; ଛତୁ—1. Mushroom; toadstool. ୨ । ଶଲ୍ୟ—2. Arrow-head. ୩ । ଇନ୍ଦ୍ରୁଣ—3. Door sill. ୪ । କୃଷ—4. Earthworm. ୫ । ବେଙ୍ଗୁଳି—5. Female frog. ୬ । ଭୂର୍ଜପତ୍ର—6. Birch leaf. ୭ । ବାଣ (ହି. ଶ)—7. Arrow. ୮ । ଭାଲ; ବର୍ଚ୍ଛା (ହି. ଶ) —8. Speer.

ଶିଳୀନ୍ଦ୍ର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶିଳୀନ୍ଧ୍ର)—ଛତୁ—Mushroom; toad Śilīndra stool. (ଛ—ତାକୁ ତୁଳନାରେ ଅନ ଜବ ଛତ ଯାଣେ ଶିଳୀନ୍ଦ୍ର ସମାନ—ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବଦମାଦତ୍ୟ)

ଶିଳୀନ୍ଧ୍ର—ସଂ. ବ (ଅଲୁକ୍ ସମାସ=ଶିଳୀ+ଧ୍ର ଧାତୁ+ଅ)—Śilīndhra ୧ । ଶିଳନ୍ଦ୍ର (ଦେଶ)—1. Śilinda (See, (ଶିଳୀନ୍ଦ୍ରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କଦଳୀ ଗୁଳ୍ମ; ଭୂମି କଦଳୀ—2. A sort of arum; Arum Campanulatam. ୩ । କଦଳୀ ପୁଷ୍ପ; ଭଣ୍ଡା—3. The flowers of plantain. ୪ । ଛତାକ; ଛତୁ; ପାଳଛତୁ ବା ଭୂଇଁ ଛତୁ—4. Mushroom; fungus; Agaricus Compestris. ୫ । ଗୋବର ଛତୁ—5. Mushroom coming out of cowdung pit. (ଛ—ଘାରକ, କରକ ଚାଷକ ଅଷ୍ଟକ ନ ଚହ୍ନ କର୍ଣ୍ଣରୁ ଗଳ, ଅବମାରେ ପଡ଼ି ଶିଳୀନ୍ଧ୍ର ଲୁପ୍ତମ ଫୁଟିଲ ପରବ ଝଳ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ) [ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଭୂମିଛତ୍ର, ଭୂଛତ୍ରାକ, ଛତ୍ରିକା । ଚ୍ଛତ୍ରଭୂମି, ଗୋମୟ, ସଢ଼ା କାଠ, ସଢ଼ା ଘାଳ, ଉଇ ଢୁଙ୍ଗା ଇତ୍ୟାଦିରେ ନାନା ପ୍ରକାରର ଓ କର୍ଣ୍ଣର ଓ ଅକ୍ଷରର ଛତୁ ଜନ୍ମେ । କେତେକ ପ୍ରକାରର ଛତୁ (ଢୁଙ୍ଗା ଛତୁ, ଭୂଇ ଛତୁ) ଭକ୍ଷ ଲୋକେ ଖାଇଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଛତୁ (ଗୋବର ଛତୁ)ମାନ ବିଷାକ୍ତ ।] ୨ । କରକା—6. Hailstone. ୨ । କାଷ୍ଠ କଦଳୀ (ହ. ଶ)—7. A kind of hard plantain.

ଶିଳୀନ୍ଧ୍ରା—ସଂ. ବ (ଶିଳୀନ୍ଧ୍ର+ଅ)—୧ । ପକ୍ଷୀ ବିଶେଷ—Śilindhrā 1. A sort of famale bird. ୨ । କଦଳୀ; ଖାଦ୍ୟକନ୍ଦ ବିଶେଷ—2. A species of arum. ୩ । ମୃତ୍ତିକା—3. Earth; soil. ୪ । ବେଙ୍ଗ—4. The female frog.

ଶିଳୀନ୍ଧ୍ରୀ—ସଂ. ବ—୧ । ଗଣ୍ଡୁପଦ; କଅଳାଡ଼; କେଞ୍ଚୁଆ (ହ. ଶ.)—Śilīndhrī 1. Earth worm. ୨ । ମାଟି (ହ. ଶ)—2. Soil. ୩ । ଏକ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ (ହ. ଶ)—3. A kind of bird. ୪ । ବେଙ୍ଗ—4. A female frog.

ଶିଳୀପଦ—ସଂ. ବ—(ଶିଳୀ+ପଦ)—ଖାଦଶ୍ଳୀତ; ଗୋଦର; ଶ୍ଳୀପଦ—Śilīpada Elephantiasis of the legs. (ଅନ୍ୟ—ସଂ. ନାମ—ପଦ ଗଣ୍ଡୀର, ପାଦବଲ୍ମୀକ, ଶ୍ଳୀପଦ)

ଶିଳୀ ମୁଖ—ସଂ.ବ[ବହୁବ୍ରୀହି; ଶିଳୀ (ଶଲ୍ୟ) ଅଛି ମୁଖରେ ଯାହାର]—Śili mukha ୧ । ବାଣ; ଖର—1. Arrow; dart. ୨ । ଭ୍ରମର—2. Black bee. [ଛ—ଶିଳୀମୁଖ ବୁଣେ ଶିଳୀମୁଖ ଥୋଇଲା, ଛଳନ ଅଛନ ସେ ଭ୍ରମର ହୋଇଲା ଭଞ୍ଜ. ଚୋଷବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସ୍ତବଣ୍ଡ ।] ୩ । ଯୁଦ୍ଧ (ହ. ଶ)—3. Fight. ୪ । ମୂର୍ଖ ବ୍ୟକ୍ତି; ବେକୁବ୍ (ହ. ଶ)—4. Foolish person; dunce.

ଶିଳୁ—ସଂ. ବ—୧ । ଗରଭଣା; ଶ୍ଳେଷ୍ମାନ୍ତକ; ବହୁବାରୁ ବୃକ्ष—Śilu 1. Cordia Myxa tree. ୨ । ଓଡ଼—2. Dillenia Speciosa. (tree)

ଶିଳୁ(ଳୂ)ଷ—ସଂ. ବ—(ଶିଳ୍ ଧାତୁ=ଅଭ୍ୟାସ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉଷ) Śilu(lū)sha ୧ । ଗନ୍ଧର୍ବ ଗୁରୁ ଶୈଳୁଷଙ୍କ ଯିତା; ନାଟ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟ ଋଷିବିଶେଷ—1. Name of a celebrated music master, said to be a Gandharba. ୨ । ବେଲଗଛ (ହ. ଶ)—2. Marmalos tree, ୩ । ଶୈଳୁଷ (ଦେଶ)—3. Śailusha (See)

ଶିଳେୟ—ସଂ. ବିଣ—(ଶିଳା+ଏୟ)—୧ । ଶିଳା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Śileya 1. Relating to stone. ୨ । ଶିଳା ପରି ଠାଣୁଅ-2. Hard as stone. ସଂ. ବ—ଶିଳାଜତୁ—Mummy (gum).

ଶିଳୋଚ୍ଚୟ—ସଂ. ବ—(ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚଳ; ଶିଳାର ଉଚ୍ଚୟ=ରାଶି)—୧ । Śilochchaya ପର୍ବତ—1. Mountain ୨ । ଗିରିଶୃଙ୍ଗ; ପର୍ବତ ଚୂଡ଼ା—2. The summit of a mountain.

ଶିଳୋଞ୍ଛ—ସଂ. ବ—(ଶିଳ+ଉଞ୍ଛ)—ଶିଳବୃତ୍ତି ଓ ଉଞ୍ଛବୃତ୍ତି; ଖେତରୁ Śilonchha ଶସ୍ୟ ଗୁଣ୍ଡାଇ ହେବା ପରେ ତ୍ୟକ୍ତ ଶସ୍ୟର ଅହରଣ ଓ ଶସ୍ୟ କେଣ୍ଡାର ଅହରଣ—The collecting of the grains and the ears of corn left in field after harvesting. [ଛ—ଧାନ୍ୟ ଯାଚ୍ଞା ପ୍ରତିଦାନ, ଯେ ଅବା ବୃତ୍ତି ଶିଳୋଞ୍ଛନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଶିଳୋତ୍ତ—ସଂ. ବ—(ଶିଳା=ପ୍ରସ୍ତର+ଉତ୍+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) Śilottha ୧ । ଶିଳାଜତୁ (ଦେଶ)—1. Mummy (gum). ୨ । ଶୈଳେୟ (ଦେଶ)—2. Śaileya (See)

ଶିଳୌକାଃ—ସଂ. ବ—(ଶିଳୌକସ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ; ବହୁବ୍ରୀହି; ଶିଳା Śilaukāḥ ପର୍ବତ ହୋଇଅଛି ଓକଃ=ବାସସ୍ଥାନ ଯାହାର)—ପକ୍ଷୀରାଜ ଗରୁଡ଼—Garuḍa, the mythological king of birds. ସଂ. ବିଣ—ପାର୍ବତ୍ୟ; ପର୍ବତ-ବାସୀ—Living in the mountain.

ଶିଲ୍ଡ—ଦେଦେ. ବ.—(ଇଂ. ଶିଲ୍ଡ)—ସିଲ୍ଡ୍ (ଦେଶ) Śild Śil-d (see)

ଶିଲ୍ପ—ସଂ. ବ (ଶିଲ୍ ଧାତୁ=ଚମୁଣ ହେବା+ଭାବ. ପ)—୧ । ବସ୍ତୁ-Śilpa ନିର୍ମାଣ କୌଶଳ; କାରୁକର୍ମ; କାରିଗରି—1. Arts; technique. [ଯଥା—ଗୃହ ନିର୍ମାଣ, ବସ୍ତ୍ରବୟନ, ଅଳଙ୍କାର ଗଢ଼ିବା, ପଥର ଓ କାଠ ଆଦିରେ ଖୋଳିବା, ମୂର୍ତ୍ତିଗଠନ ।]

୨ । ବେଣୁ ବୀଣାଦି ବାଦ୍ୟ; ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ବାଦ୍ୟାଦି—2. Dancing, singing etc; music. ୩ । ଚିତ୍ର-ବିଦ୍ୟାଦି; କଳାବିଦ୍ୟାର ବ୍ୟବସାୟ—3. Fine arts such as, painting, drawing. ୪ । ଶିଳ୍ପଜାତ

ଦ୍ରବ୍ୟ—4. The product of arts or manufacture or industy.

[ଦ୍ର—ଶିଳ୍ପ କଳାବିଦ୍ୟାର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଶିଳ୍ପ ନାନାପ୍ରକାର ଯଥା—ବସ୍ତ୍ରଶିଳ୍ପ, ମୃତ୍ତିଶିଳ୍ପ, ସ୍ଥାପତ୍ୟଶିଳ୍ପ ଇତ୍ୟାଦି । କଳା ବିଦ୍ୟା ୬୪ ପ୍ରକାର । ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାର ଟୀକାକାର ଶ୍ରୀଧର ସ୍ୱାମୀ ଶୈବତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ୬୪ କଳାର ନାମ ଦେଇଛନ୍ତି; କଳା ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କଲେ ରାଜା ଅମର ଶକ୍ତି ଲାଭ କରନ୍ତି । 'ସକଳ କଳା ପାରଂଗତେ ସମରଶକ୍ତିର୍ନାମ ରାଜା ।' ୬୪କଳାର ନାମ—୧ । ଗୀତ, ୨ । ବାଦ୍ୟ, ୩ । ନାଟ୍ୟାଭିନୟ, ୪ । ଅଲେଖ୍ୟ, ୫ । ବିଶେଷକଚ୍ଛେଦ, (ଚିତ୍ରାଲେଖା) ୬ । ତଣ୍ଡୁଳ କୁସୁମବଳି ବିକାର, ୭ । ପୁଷ୍ପାସ୍ତରଣ, ୮ । ଦଶନବସନାଙ୍ଗରାଗ, ୯ । ମଣିଭୂମିକା କର୍ମ, ୧୦ । ଶୟନ ରଚନ, ୧୧ । ଉଦକ ବାଦ୍ୟ, ୧୨ । ଉଦକ ଘାତ, ୧୩ । ଚିତ୍ର-ଯୋଗ, ୧୪ । ମାଲ୍ୟ ଗ୍ରଥନ ବିକଳ୍ପ, ୧୫ । ଶେଖରାପୀଡ଼-ଯୋଜନ, ୧୬ । ନେପଥ୍ୟ ଯୋଗ, ୧୭ । କର୍ଣ୍ଣ-ପତ୍ର ଭଙ୍ଗ ୧୮ । ଗନ୍ଧଯୋଜନ, ୧୯ । ଭୂଷଣ ଯୋଜନ, ୨୦ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ, ୨୧ । କୌତୁମାର ଯୋଗ, ୨୨ । ହସ୍ତ ଲାଘବ, ୨୩ । ଶାକବ୍ୟଞ୍ଜନ ସୂପକ୍ରିୟା ବିକାର କ୍ରିୟା, ୨୪ । ପାନକରସ ରାଗାସବ ଯୋଜନ, ୨୫ । ସୂଚୀକର୍ମ, ୨୬ । ସୂତ୍ରକ୍ରୀଡ଼ା, ୨୭ । ପ୍ରହେଳିକା, ୨۸ । ପ୍ରତିମାଳା ବା ଶ୍ଳୋକାକ୍ଷର, ୨୯ । ଦୁର୍ବାଚକ ଯୋଗ, ୩୦ । ପୁସ୍ତକବାଚନ, ୩୧ । ନାଟକାଖ୍ୟାୟିକା ଦର୍ଶନ, ୩୨ । କାବ୍ୟ ସମସ୍ୟା ପୂରଣ, ୩୩ । ପଟ୍ଟିକା ବେତ୍ରବାଣ ବିକଳ୍ପ, ୩୪ । ତର୍କୁ କର୍ମ, ୩୫ । ତକ୍ଷଣ ବା ବଢ଼େଇକାମ, ୩୬ । ବାସ୍ତୁବିଦ୍ୟା ୩୭ । ରୂପ୍ୟରତ୍ନ ପରୀକ୍ଷା, ୩۸ । ଧାତୁବାଦ; ୩୯ । ମଣିରାଗ, ଜ୍ଞାନ, ୪୦ । ଆକର ଜ୍ଞାନ, ୪୧ । ବୃକ୍ଷାୟୁର୍ବେଦ ଯୋଗ, ୪୨ । ମେଷ କୁକ୍ଟ ଲାବକ ଯୁଦ୍ଧ ବିଧି, ୪୩ । ଶୁକ ସାରିକାପାଳନ, ୪୪ । ଉତ୍ସାଦନ, ୪୫ । କେଶମାର୍ଜନ କୌଶଳ, ୪୬ । ଅକ୍ଷର ମୁଷ୍ଟିକା କଥନ, ୪۷ । ମ୍ଲେଚ୍ଛ କୁତର୍କାଜ୍ଞାନ, ୪۸ । ଦେଶଭାଷା ଜ୍ଞାନ, ୪୯ । ପୁଷ୍ପ ଶକଟିକା ନିମିତ୍ତ ଜ୍ଞାନ, ୫୦ । ଯବପାଠ୍ୟ, ୫୧ । ମାନସୀ କାବ୍ୟକ୍ରିୟା, ୫୨ । କ୍ରିୟା ବିକଳ୍ପ, ୫୩ । ଛଳିତକ ଯୋଗ, ୫୪ । ଅଭିଧାନ କୋଷ ଛନ୍ଦୋ-ଜ୍ଞାନ, ୫୫ । ବସ୍ତ୍ର ଗୋପନ, ୫୬ । ଦ୍ୟୂତ, ୫୭ । ଆକର୍ଷ କ୍ରୀଡ଼ା, ୫۸ । ବାଳ କ୍ରୀଡ଼ନକ, ୫୯ । ଶକୁନ ରୁତ; ୬୦ । ବୈନୟିକୀ ବିଦ୍ୟାଜ୍ଞାନ, ୬୧ । ବୈତାଳିକ ବିଦ୍ୟା, ୬୨ । ପତ୍ର ଛେଦନ, ୬୩ । ସର୍ବଜ୍ଞାନ, ୬୪ । ଧାରଣା ଶକ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ କଳାର ସମ୍ୟକ୍ ଆଲୋଚନା ଏଠାରେ କରିବା ସହଜ ନୁହେ । ନାନା ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ କେତେକ କଳା ବିଦ୍ୟାର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ମିଳିଯାଇଛି । ଶିଳ୍ପ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି—ଶିଳ୍ ଧାତୁ=ଚିକ୍କଣ କରିବା + ଘଞ୍ । ପ; ଏଥିର ଅର୍ଥ ବସ୍ତୁ ନିର୍ମାଣାଦି କର୍ମ, ଚାରୁପରି ଇତ୍ୟାଦି । କଳାବିଦ୍ୟାରେ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତ ଜଗତର ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ଉତ୍କଳ ମଧ୍ୟ କଳା ବିଦ୍ୟାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ଲାଭ କରିଥିଲା । କଳା-ବିଦ୍ୟାରେ ଉତ୍କର୍ଷ ହେତୁ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟନାମ ଉତ୍କଳ (ଉତ୍+କଳା) ହୋଇଥିବାର କେହି କେହି କହନ୍ତି । ଉତ୍କଳର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର ଶିଳ୍ପର ଯାହା ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ ଅଛି ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ମନୀଷୀଗଣ ଆସୁଅଛନ୍ତି । କୋଣାର୍କ ଶିଳ୍ପ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଜଗତରେ ଅତୁଳନୀୟ । ଓଡ଼ିଶାର ବସ୍ତ୍ରଶିଳ୍ପ ଏକସମୟରେ ଚରମୋତ୍କର୍ଷ ଲାଭ କରିଥିଲା । ବୈଦେଶିକମାନେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଲୁଗା ନେଇ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏପରି ଶରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଲୁଗା ବୁଣା ଯାଇ ପାରୁଥିଲା ଯେ, ହାତେ ଲମ୍ବ ୬ଇଞ୍ଚ ବ୍ୟାସବିଶିଷ୍ଟ ବାଇଶି ଜଳ ଘତରେ ୧୨ ହାତ ଲମ୍ବ ଲୁଗା ରଖାଯାଇ ପାରୁଥିଲା । ଘାସ ଉପରେ ଘାସରେ ଲୁଗା ପାରିଦେଲେ ସକାଳକୁ ତହିଁରେ ଚାକର ପଡ଼ି, ତାହା ଲୁଗା ନ ଘାସ, ବାର ହେଉ ନ ଥିଲା ।

ଧାତୁ, ପାଷାଣ, କାଠ ପ୍ରଭୃତିରେ ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର କାରୁଗରି ମଧ୍ୟ ଉତ୍କଳରେ ହେଉଥିଲା । ପାନ ଭାଙ୍ଗିବା ଲୁଗା ଲୁଣିବା, ଠାଆ ଲେଖିବା, ମୁରୁଜ ଦେବା, ଚିତା ପକାଇବା, ପିଠା ପଣା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ସକଳ ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ହେଉଥିଲା । ମାତ୍ର ଏମେ ସେ ସବୁ ବିଦ୍ୟାଲୋପ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଦେଉଳ ଅଟ୍ଟାଳି ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ଶିଳ୍ପ ଭାସ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ତ ଅଛି ନାହିଁ । ଆଜିକାଲି ସବୁ କାମ ସାଧାସିଧା କରିଯାଉଅଛି । ବ୍ୟସ୍ତତାବଶତ ହେତୁ ଲୋକେ ଆଜି ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମନ କରାଉ ନାହାନ୍ତି । ଆଜି ଜାପାନ ଶିଳ୍ପ ବିଦ୍ୟାରେ ଅଗ୍ରଣୀ । କାଗଜ ଶିଳ୍ପ ଜାପାନର ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ମନୋହର ଆକାର ଧାରଣ କରି-ଅଛି । ତହିଁର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଦେଖିଲେ ଆଖି ଝଲସି ଯିବ ।

ବାସ୍ତୁ ବିଦ୍ୟା ବା ସ୍ଥାପତ୍ୟରେ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅବିସମ୍ବାଦିତ । ସହସ୍ର ସ୍ତମ୍ଭଯୁକ୍ତ ଅଟ୍ଟାଳିକା ଭାରତରେ ଥିଲା (ଋଗ୍‌ବେଦ ୧ । ୪୧ । ୫୩); ଇନ୍ଦ୍ର ଦେବୋଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପାଷାଣ ନିର୍ମିତ ଶତ ସଂଖ୍ୟକ ପୁରୀ ଦାନ କରିଥିଲେ । (ଋଗ୍‌ବେଦ ୪ । ୩୦ । ୨୦); ରାମାୟଣରେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଓ ଲଙ୍କାର ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି ତହିଁରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ବିଦ୍ୟାର ଚରମୋତ୍କର୍ଷର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପରିଚୟ ମିଳେ । ମହାଭାରତରେ ପାଣ୍ଡବାଦିଙ୍କ ରାଜଧାନୀ, ମଯଧାଦି ରାଜଧାନୀ ଓ ରାଜପୁରୀ ସଜ୍ଜାସମ୍ପତ୍ତିର ଯେଉଁ ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି ତାହା ଅତୁଳନୀୟ । ସେ ସବୁର ବିସ୍ତୃତ ବର୍ଣ୍ଣନା-ପାଇଁ ଏଠାରେ ସ୍ଥାନାଭାବ । ପାଠକମାନେ ମହାଭାରତ ରାମାୟଣ ପାଠ କଲେ ଅପଣାର କୌତୂହଳ ଚରିତାର୍ଥ କରିପାରିବେ । ଶ୍ରୀଷ୍ଟିକ ଜନ୍ମିତ ଯୋଧପୁର, ଶିଳାଯଷ୍ଟ୍ୟାଦିରେ ଦେବତା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଦର୍ଶନ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣଙ୍କରେ ଅଛି । ମୁସଲମାନ ମତରେ ମସ୍ଜିଦାନିକ ପ୍ରଧାନ ଶିଳ୍ପୀ ଥିଲା । ଗଜନୀପ୍ରଭୃତିର ପୂର୍ବ ଖଣ୍ଡରେ ବାସ୍ତୁ ଜଣ୍ଡିପ୍ତ ଓ

ପ୍ରାସାଦ ଲକ୍ଷଣ ସମ୍ବନ୍ଧେ ୨୫ ଅଧ୍ୟାୟ ଅଛି । ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଅଛି, ବିଷୟ ସ୍ଥାନରେ, କେଉଁ ଉଥି ନକ୍ଷତ୍ରରେ, ବିଷୟ ପୂଜା ପଦ୍ଧତି ଦ୍ୱାରା ବାସ୍ତୁ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ହେବ । ୨ୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଦେବ ପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ ପ୍ରଣାଳୀର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି । ବାସଗୃହ, ପୁର, ଗ୍ରାମ, ବାଣିଜ୍ୟାଳୟ, ପ୍ରାସାଦ, ଉପବନ, ଦୁର୍ଗ, ଦେବଭବନ୍ୟା ଓ ମଠ ନିର୍ମାଣ ଆରମ୍ଭବେଳେ ବାସ୍ତୁଯଜ୍ଞ କରିବ । ବାସ୍ତୁର ସମ୍ମୁଖରେ ଦେବାଳୟ, ଅଗ୍ନି-କୋଣରେ ପାକଶାଳା, ପୂର୍ବଦିଗରେ ପ୍ରବେଶ ଓ ନିର୍ଗମ ମାର୍ଗ ଓ ଯାଗମଣ୍ଡପ, ଈଶାନ କୋଣରେ ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ଗନ୍ଧପୁଷ୍ପାଳୟ, ଉତ୍ତରରେ ଭଣ୍ଡାର, ପଶ୍ଚିମରେ ବାତାୟନଯୁକ୍ତ ଜଳାଗାର, ନୈର୍ଋତ ଦିଗରେ ସମିଧ କୁଶ କାଷ୍ଠାଦିଗୃହ, ଅଶ୍ୱଶାଳା, ଦକ୍ଷିଣଦିଗରେ ମନୋରମ ଅତିଥିଶାଳା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବ; ଗୃହ-ଦ୍ୱାର ଯେତେ ଦୀର୍ଘ ହେବ ତାର ଓଷାର ତହିଁର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ହେବ, ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ବିଶେଷ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ଦେବପ୍ରାସାଦ ଓ ଦେବାୟତନ ପ୍ରଭୃତିର ନିର୍ମାଣ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ନିୟମମାନଙ୍କ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଦେବମନ୍ଦିର ୫ ପ୍ରକାର :—ବୈରାଜ, ପୁଷ୍ପକ, ମାଳବ, କୈଳାସ, ତ୍ରିପିଷ୍ଟକ । ବୈରାଜ—ସମଚତୁରସ୍ର, ପୁଷ୍ପକ—ଅସ୍ତ୍ରାକାର, କୈଳାସ—ବୃତ୍ତାକାର, ମାଳବ—ଡିମ୍ବାକାର, ତ୍ରିପିଷ୍ଟକ—ଅଷ୍ଟାସ୍ର । ଏହି ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାରରୁ ଚତୁରାଂଶ ପ୍ରକାର ମନୋରମ ପ୍ରାସାଦ ଉତ୍ପନ୍ନ । ମେରୁ, ମନ୍ଦର, ବିଶାଳ, ଭଦ୍ରକ, ସର୍ବତୋଭଦ୍ର, ରୁଚକ, ନନ୍ଦନ, ନନ୍ଦବର୍ଦ୍ଧନ, ଶ୍ରୀବତ୍ସ; ଏମାନ ଚତୁରସ୍ର ଓ ବୈରାଜ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ । ବଡ଼ଶ୍ରୀ, ଗୃହରାଜ, ଶାଳଗୃହ, ମନ୍ଦିର, ବିମାନ, ବ୍ରହ୍ମମନ୍ଦିର, ଭବନ, ଭୂଭୃତ୍ମ, ଶିବଭାବେଶ୍ମ, ଏମାନ ସ୍ୱସ୍ତିକଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ । ବଳସ୍ଥ, ଚୁଦ୍ରାଗ, ପଦ୍ମ, ମହାପଦ୍ମ, ମୃଣାଳୀ, ଶଙ୍ଖ, ବଳସ, ଗୁଡାକାଶ, ମନ୍ଦିରମାନ ବୃତ୍ତାକାର ଏବଂ କୈଳାସ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ । ମାଳବ ମନ୍ଦିରରୁ ନଅ ପ୍ରକାର ଉତ୍ପନ୍ନ ଏବଂ ସେମାନ ବୃତ୍ତାସ୍ତ (ଡିମ୍ବାକାର) ଯଥା—ଗଜ, ବୃଷଭ, ହଂସ, ଗରୁଡ଼, ସିଂହ, ଭୂମ୍ୟଂ, ଭୂ ର, ଶ୍ରୀଜସ୍ଥ, ଓ ପୃଥିବୀଧର । ବଜ୍ର, ମାଳବଜ, ମୁକ୍ତି ଂ, ଚଭ୍ର, ବଜ୍ର, ସ୍ୱସ୍ତିକ, ଖଡ୍ଗ, ଗଦା, ଶ୍ରୀବତ୍ସ, ବିଜୟ, ଶ୍ୱେତ, ଏମାନେ ତ୍ରିପିଷ୍ଟକ । ଏମାନଙ୍କ ଆକାର ନାନାପ୍ରକାର; ଏବଂ ତ୍ରିକୋଣ, ଏବଂ ପଦ୍ମ ମଧ୍ୟ, ଏବଂ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର, ଏବଂ ଚତୁଷ୍କୋଣ, ଏବଂ ଅଷ୍ଟକୋଣ, ଏବଂ ଷୋଡ଼ଶ କୋଣ ଇତ୍ୟାଦି । ମନ୍ଦିରଗାତ୍ରରେ ଲତା ବୃକ୍ଷ ପ୍ରଭୃତି ଚିତ୍ରିତ ଦେଖାଯାଏ । କୌଣସି ମନ୍ଦିର ଅଧାରଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ଚଢ଼ି ଓ ବର୍ଗାସ୍ତକ, କୌଣସି ମନ୍ଦିର ଅଧାରହୀନ ଅର୍ଥାତ୍ କେବଳ ଶିଳାଖଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ । ଦେବ ପ୍ରାସାଦ ଅଗରେ ଦଶ ହସ୍ତ ବା ଦ୍ୱାଦଶ ହସ୍ତ, ଯବମଣ୍ଡିତ, ୧୬ ସ୍ତମ୍ଭଯୁକ୍ତ ଓ ଅଷ୍ଟଧ୍ୱଜୋପଶୋଭିତ ମଣ୍ଡପ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଯଜ୍ଞ ବେଦୀ ପ୍ରଭୃତି ନିର୍ମାଣ କରି ଯାଉଥିଲା । ଅଗ୍ନିପୁରାଣରେ ବାସ୍ତୁ ଲକ୍ଷଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣରେ ମଧ୍ୟ ଏ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଏ, ବାସ୍ତୁବିଦ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧେ ପ୍ରାଚୀନଭାରତରେ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଥିଲା ଏବଂ ଶ୍ରେଣୀବ୍ୟବହାର ପ୍ରଭୃତି ନିୟମାନୁସାରେ ଅଟ୍ଟାଳିକା ପ୍ରଭୃତି ନିର୍ମିତ ହେଉଥିଲା । ମତ୍ସ୍ୟରୂପ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କଠାରୁ ମହର୍ଷି ମନୁ ପ୍ରଥମେ ବାସ୍ତୁ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ପରେ ଭୃଗୁ, ଅତ୍ରି, ବଶିଷ୍ଠ, ବିଶ୍ୱକର୍ମା, ମୟ, ନାରଦ, ନଗ୍ନଜିତ୍, ବିଶାଳାକ୍ଷ, ପୁରନ୍ଦର, ବ୍ରହ୍ମା, କାର୍ତ୍ତିକେୟ, ନନ୍ଦୀଶ୍ୱର, ଶୌନକ, ଗର୍ଗ, ବାସୁଦେବ, ଅନିରୁଦ୍ଧ, ଶୁକ୍ର ଏବଂ ବୃହସ୍ପତି ବାସ୍ତୁଶାସ୍ତ୍ରୋପଦେଷ୍ଟା ହୋଇଥିଲେ । ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣରେ ଗୃହଭବନର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି । ସେଥିରୁ ଜଣାଯାଏ, ଗୃହଭବନ ପାଞ୍ଚପ୍ରକାର—୧୦୮ ହାତ ବିସ୍ତୃତ ଭବନ ଉତ୍ତମ । ଅନ୍ୟ ଚାରିପ୍ରକାର ଯଥାକ୍ରମେ ଆଠ ହାତ ପରିମାଣରେ ଊଣା । ଗୃହଭବନର ବିସ୍ତାର ଯେତେ, ଦୈର୍ଘ୍ୟ ତାର ଚାରିଗୁଣ; ଯୁବରାଜ, ସେନାପତି, ମନ୍ତ୍ରୀ, ଶିଳ୍ପୀ, ଦଣ୍ଡନାୟକ, ଗଣିକା, ଦୈବଜ୍ଞ, ଗୁରୁ, ବୈଦ୍ୟ, ସଭାପ୍ରାଣ, ପୁରୋହିତ, ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ବାସଭବନର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ସ୍ତମ୍ଭର ଉଚ୍ଚତାକୁ ସାତଗୁଣ କରି ୮୦ରେ ଭାଗକରିଲେ ସ୍ତମ୍ଭର ସ୍ଥୂଳତା ସ୍ଥିର ହେବ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ଅତି ପ୍ରାଚୀନ । କାଳକ୍ରମେ ତହିଁର ଅଧିକାଂଶ ଲୋପ ହୋଇଗଲାଣି । ଇଲୋରାର ଗୁହା ମନ୍ଦିର, ଏଲିଫାଣ୍ଟା ଗୁହା ମନ୍ଦିର, ଖଣ୍ଡଗିରିର ଗୁହା ମନ୍ଦିର, କୋଣାର୍କର ସୂର୍ଯ୍ୟମନ୍ଦିର, ଭୁବନେଶ୍ୱରର ରାଣୀ ଦେଉଳ ଆଦି, ତାଞ୍ଜୋରର ମନ୍ଦିର, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିରପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳ୍ପର ନିଦର୍ଶନ ଅଦ୍ୟାବଧି ରହିଅଛି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ଥାପତ୍ୟକୁ ୫ ପଣାଳୀରେ ବିଭକ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ୧ମ ଦ୍ରାବିଡ଼ୀ ବା ଦକ୍ଷିଣାତ୍ୟଦେଶୀୟ, ୨ୟ ଓଡ଼ିଆ ବା ଉତ୍କଳଭାରତୀୟ, ୩ୟ ଚୌଲ୍ୟ; କୃଷ୍ଣା ନଦୀର ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥ ଦେଶର ମନ୍ଦିରମାନ ଦ୍ରାବିଡ଼ୀଭାରତୀୟ; ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଏ ପ୍ରଣାଳୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକଟିତ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଧାମର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ହିନ୍ଦୀୟଶ୍ରେଣୀର । କୃଷ୍ଣାନଦୀର ଉତ୍ତରସ୍ଥିତ ବିନ୍ଧ୍ୟପର୍ବତ-ଶ୍ରେଣୀର ଦକ୍ଷିଣବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଦେଶରେ ୩ୟ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରକଟିତ । ବୌଦ୍ଧମାନେ ଗୁହା ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ମନ୍ଦିର ଖୋଳୁଥିଲେ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଗୁହା ବାହାରରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରୁଥିଲେ । ଭାରତବର୍ଷରେ ଶିଳ୍ପ ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ଆଦର୍ଶ ନାନାପ୍ରକାରର ଅଛି । ତାହାରୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ସହଜ ନୁହେ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତାହା ଦେଖି ବିସ୍ମୟ-ବିମୁଗ୍ଧ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଭାରତ, ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପର ଔତ୍କର୍ଷ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଭାଷା ଅକ୍ଷମ ଓ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଶିଳ୍ପର ଔତ୍କର୍ଷ୍ୟ ଜଗତରେ ଅତୁଳନୀୟ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ହର୍ଣ୍ଣେଲ୍ ସାହେବ କହିଛନ୍ତି ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଈଶ୍ୱର କାର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଗ୍ରୀସ ଓ ମିସରର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ତୁଳନା

କରା ଯାଇ ନ ପାରେ; ହିନ୍ଦୁ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ସେ ସବୁକୁ ପରାଭୂତ କରିଛି । ଏ ପ୍ରକାର ମୂର୍ତ୍ତିପ୍ରଭୃତିର ଖୋଦନ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଶେଷତଃ ଚଳଧ୍ୱନ୍ତ ବୃକ୍ଷ ଲତାର ସମାବେଶ ପରିପାଟ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଦରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିକାଶ ପାଉଛି, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶରେ ତାହାର ତୁଳନା ନାହିଁ । ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ସ୍ତୂପ ଆଦର୍ଶରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଦେଶର ଗୀର୍ଜାର ଚୂଡ଼ାସମୂହ ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି (ଅଧ୍ୟାପକ ଓ୍ୱେବର୍) । ବିଲ୍ସନ ସାହେବ କହିଛନ୍ତି, ଅଦ୍ୟପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଂରେଜଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଅଳଙ୍କାରିକ ଶିଳ୍ପସ୍ଥାପତ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ ତାହାର ଅଧିକାଂଶ ଭାରତବର୍ଷର ଆଦର୍ଶରୁ ପରିଗୃହୀତ । ଏହିପରି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।

ଅଲେଖ୍ୟ ବା ଚିତ୍ର ଶିଳ୍ପରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ପ୍ରଭୂତ ଉନ୍ନତି କରିଥିଲେ । ସ୍ଥାପତ୍ୟର ଇତିବୃତ୍ତ ଚିତ୍ର ଶିଳ୍ପର ଅବସ୍ଥା ସହଜରେ ଅନୁମାନ କରିପାଇ ପାରିବ । ସମ୍ବିତା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଚିତ୍ର ବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତିର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ବୈଶ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ଚିତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଶୁକ୍ଳ ଯଜୁର୍ବେଦର ୩୦ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଚିତ୍ରକର ଏବଂ ଖୋଦନ କାରୀ ଜାତିର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଓ ପୁରାଣାଦି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଚିତ୍ର ଶିଳ୍ପର ଉନ୍ନତି ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଚିତ୍ରପଟ୍ଟଶୋଭିତ ଗୃହର ବର୍ଣ୍ଣନା ରାମାୟଣରେ ଅଛି । ରାବଣର ଗୃହ ଚିତ୍ରପଟ୍ଟ ଶୋଭିତ ଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବନ ଗମନ ସମୟରେ ଯେତେ ଲୋକ ତାଙ୍କ ସହିତ ଅଯୋଧ୍ୟାରୁ ଯାଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଚିତ୍ରକର ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ଭାଗବତ ଓ ହରିବଂଶ ରେ ଚିତ୍ରବିଦ୍ୟାର ପରିଚୟ ମିଳେ । ବିଶ୍ୱକର୍ମା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଶିଳ୍ପ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଚିତ୍ର ଶିଳ୍ପ ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଅଜନ୍ତାରେ ବହୁ ଅଙ୍କିତ ଚିତ୍ର ଅଛି । ଚିତ୍ରରେ ଭାବର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ହେବା ବିଶେଷ ଆବଶ୍ୟକ । ଉତ୍କଳରେ ଚିତ୍ରବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭୂତ ଉନ୍ନତି ଲାଭ କରିଥିଲା । ଏଥିରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ବିଶେଷ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରି-ଥିଲେ । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଉତ୍ସବ ସମୟରେ ଚିତା ଲେଖିବା, ମାଣବସା ଶନିବାରରେ କାନ୍ଥଗାଡ଼ରେ ଚିତା ଅଙ୍କିବା, ବିବାହ ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ସବକାର୍ଯ୍ୟରେ କାନ୍ଥଗାଡ଼ରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଚିତ୍ର ଓ ଚିତ୍ରବିଚିତ୍ର ନକ୍ସା ଅଙ୍କନ ଅଦ୍ୟାବଧି ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ହିନ୍ଦୁ ତଥା ଉତ୍କଳୀୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶିଳ୍ପବିକାଶ ପାଇଥିଲା । କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିରର ଖୋଦିତ ଶିଳ୍ପ ଜଗତରେ ଅତୁଳନୀୟ । ଏହି ଶିଳ୍ପ ପ୍ରକଟ କରିବା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ବାର ବର୍ଷର ରାଜସ୍ୱ ବ୍ୟୟ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଚିତ୍ରଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ତାହାର ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିପାରୁଥିଲା । ମୌଖିକ ଅକ୍ଷର ଏହି କାରଣରୁ ଜନ୍ମିଥିଲା । ତନ୍ତୁ-ଶିଳ୍ପ ଭାରତରେ ଏତେ ଉନ୍ନତି ହୋଇଥିଲା ଯେ, ତାହା ଜଗତରେ ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲା । ଭାରତର ସବୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଲୁଗା ଉପରେ ପ୍ରକଟିତ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଜଗତରେ ଅତୁଳନୀୟ । ଆଜି କାଲି ସାହାଯ୍ୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଶିଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଉଛି । ମାତ୍ର ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପୀ ଏପରି ଦକ୍ଷତା ଲାଭ କରିଥିଲା ଯେ ହସ୍ତଜାତ ଶିଳ୍ପ ଦ୍ରବ୍ୟ ସଙ୍ଗେ କଳଜାତ ଶିଳ୍ପ ଦ୍ରବ୍ୟର ତୁଳନା ହୋଇ ନ ପାରେ । ଆଜି ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଏହି ହସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଶିଳ୍ପ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେ ଶିଳ୍ପ ନିପୁଣ ହସ୍ତ ଲୁପ୍ତହୋଇ ନାହିଁ । ତନ୍ତୁ, ଦରଜି ପ୍ରଭୃତି ଜାତି ଏବେ ବେଳେକେ ଲୋପ ପାଇ ନାହାନ୍ତି । ପିପିଲିରେ ଦରଜି ଜାତି ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତମ୍ବୁ, ଛତା, ବନ୍ଧୁଆ, ଚନ୍ଦୁଆ ପ୍ରଭୃତି ଉପରେ ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଶିଲାଇଦ୍ୱାରା କରି ପାରନ୍ତି । ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ତନ୍ତୁ ଅଛନ୍ତି । କାରିଗରଙ୍କ ବଂଶ ଏବେ ବେଳେକେ ଲୋପ ପାଇ ନାହିଁ ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଦର କ୍ରମେ କମି ଯାଉଛି । କଳ ଆସି ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି । କାଶୀର ସାଲ ଜଗଦ୍‌ବିଖ୍ୟାତ । ତାହା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଞ୍ଚିଛି, ମାତ୍ର ବିଦେଶାଗତ କଳ ପ୍ରସୂତ ସାଲମାନ ଏତେ ସସ୍ତାଦରରେ ବିକିବାକୁ ମିଳୁଅଛି ଯେ, ତଦ୍ୱାରା ଦେଶୀୟ ଶିଳ୍ପ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ପାରିବା ଅସମ୍ଭବ । ଏହି ଭାରତରେ ଏକେ ୨୨ ଇଞ୍ଚାଙ୍କି ଓଜନର ୩୧ ବର୍ଗଫୁଟ ଲମ୍ବ ଓସାରର ଲୁଗା ବୁଣା ଯାଉଥିଲା । ଢାକାର ମସ୍‌ଲିନ୍ ବା ଶ୍ରୀନବସନ ଯେପରି ସବୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଲୁଗା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୃଥିବୀରେ କେହି ବୁଣି ପାରି ନାହିଁ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ସାତପରସ୍ତ ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଅରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ କନ୍ୟାର ଦେହ ଫୁଟି ଉଠୁଥିବାରୁ ସେ କନ୍ୟା ଏକେ କନ୍ଦୁଆପାଇଁ ଗାଳି ଖାଇଥିଲା । ଏଥିରୁ ଲୁଗାର ସୂକ୍ଷ୍ମତା ପାଠକେ ବୁଝି ପାରିବେ । ଏ ଅଧିକନ୍ତୁ, ଏ ପ୍ରକାର, କୌଣସି ଜାତିର ସୂକ୍ଷ୍ମ ବସ୍ତ୍ରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଭାରତୀୟ ବୟନ କାର୍ଯ୍ୟର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସମକକ୍ଷ ହୋଇପାରି ନାହିଁ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଓ ରୌପ୍ୟ ନିର୍ମିତ ଅଳଙ୍କାର ରୂପରେ କାରୁ-କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ସ୍ଥାୟୀ ମନୋହର ରଙ୍ଗର ସମାବେଶ ଭାରତବର୍ଷର ଅଶେଷ କୃତିତ୍ୱର ବିଷୟ । ବିଶ୍ୱକର ଭାରତବାସି ତାମ୍ର ପୃଥିବୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏଲଫିନ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍, ଓ୍ୱେବର୍, ମିଲ, ପ୍ରଭୃତି ଏମାନେ ଏଥିର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ କହନ୍ତି, ଅନେକ ରଙ୍ଗର ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ ଏବଂ ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ବିଷୟରେ ଇଉରୋପ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତର ସମକକ୍ଷ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ । ଲୁହାକୁ ତରଳାଇବା ଓ ଢାଳିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଇଉରୋପ ଆଜି ପ୍ରସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଛି । ତନ୍ତୁ ଭାରତ ବହୁକାଳ ପୂର୍ବେ ଏଥିରେ ଅଗ୍ରଣୀ ଥିଲା । ମିଲ୍ ସାହେବ ଏ ବିଷୟ ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଯେ କୌଣସି ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ ଶିଳ୍ପ ବିଦ୍ୟାରେ ଭାରତ ଜଗତରେ ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲା ।

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ	ନ୍ଦ

ବିଧାତା ଶିଳ୍ପବିଶାରଦ । ବର୍ଣ୍ଣବୈଷମ୍ୟ ଶିଳ୍ପର ମୂଳ-ଉତ୍ସ । ମାନବ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ତାକୁ ଅନୁ-କରଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ପ୍ରାକୃତିକ ଶିଳ୍ପ ସଜୀବ, ମାନବର ଶିଳ୍ପ ନିର୍ଜୀବ । ମାନବ ଶିଳ୍ପୀ ନିଜ ବୁଦ୍ଧିବିଦ୍ୟା ବଳରେ ଏବଂ କଳ୍ପନା କଳିତ ଅନୁକରଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିଯାଉଛି, ରେଲ୍ ମଟର୍ ପ୍ରଭୃତି ନିର୍ମାଣ କରି ଚାଲିବାକୁ ସକ୍ଷମ କରିପାରୁଛି ।

ଶିଳ୍ପ କଅଣ ? ପ୍ରକୃତିଦତ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ ବିଭିନ୍ନ ଆକାର-ପ୍ରକାରରେ ସଜାଡ଼ିବା ଓ ସୁଦୃଶ୍ୟ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଶିଳ୍ପ କୁହାଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟ କାହିଁକି ଏପରି କରେ ? ମାନବ ସର୍ବଦା ସୁଖ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାନୁଭବ ହେଲେ ମନରେ ସୁଖ ଜାତ ହୁଏ । ଏହି ଇଚ୍ଛା ମାନବମନରେ ଯେତେ ବଳବତ୍ତା ହୁଏ,ମାନବ ସେତେ ଶିଳ୍ପ ଆଡ଼କୁ ମନ ଦିଏ । ମାନବ ଏ ସଂସାରରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବା ପାଇଁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପଦାର୍ଥର ଆବଶ୍ୟକତା ବୋଧ କରେ । ଅଶନ, ବସନ, ବାସନ, ଆସନ ପ୍ରଭୃତି ବହୁତ ପଦାର୍ଥର ଆବଶ୍ୟକତା କ୍ରମେ ବଢ଼ି ଯାଏ । କେଉଁ ପଦାର୍ଥକୁ କିପରି ନିର୍ମାଣ କଲେ ତାହା ମନର ଓ ନୟନର ତୃପ୍ତିକର ହେବ, ମାନବ ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ଲିପ୍ତ ରହେ । ଶିଳ୍ପ ଏହି ଚିନ୍ତାର ଫଳ । ଏହି ଚିନ୍ତାପ୍ରସୂତ ଶିଳ୍ପଦ୍ୱାରା ଶିଳ୍ପୀ ନିଜେ ସୁଖାନୁଭବ କରେ ଏବଂ ଅନ୍ୟକୁ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସୁଖାନୁଭବ କରାଏ । ଯେଉଁମାନେ ନିଜେ ନିର୍ମାଣ କରି ନ ପାରନ୍ତି ସେମାନେ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ ସେହି ଶିଳ୍ପଜାତ ପଦାର୍ଥ କିଣନ୍ତି ଏବଂ ନୟନର ତୃପ୍ତିସାଧନ କରନ୍ତି । ଏକ ଦେଶର ଶିଳ୍ପଜାତ ପଦାର୍ଥ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ନେଇ ବିକ୍ରୟ କଲେ ତାକୁ ବାଣିଜ୍ୟ କହନ୍ତି । ଶିଳ୍ପ ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାଣିଜ୍ୟର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ଏତ ଗଲା ଶିଳ୍ପର ସାଧାରଣ ସଂଜ୍ଞା ।

ଉତ୍କଳରେ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ ଶିଳ୍ପର ନିଦର୍ଶନ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । କବିସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କୁ ସାହିତ୍ୟ ଶିଳ୍ପୀ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉପରେ ସେ ନାନା ପ୍ରକାର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଇ ଯାଇ-ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛତ୍ରର ଆଦ୍ୟରେ 'ବ' ଅକ୍ଷରଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସେ ବୈଦେଗ୍ଧୀଶ ବିଳାସ କାବ୍ୟ ଲେଖିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ଅବନା ରସ ତରଙ୍ଗ, କଳାକୌତୁକ, ଚିତ୍ରକାବ୍ୟ ବିନୋଦିନୀ ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ସେ ବହୁତ ଶିଳ୍ପଚାତୁରୀ ଦେଖାଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଶବ୍ଦ, ବନ୍ଧ, ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରଭୃତିରେ ଉଭୟଯୁଗର କାବ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ସନ୍ଦର୍ଭ ଲେଖକ—ଶ୍ରୀ ଜଗବନ୍ଧୁ ଦିବ]

ଶିଳ୍ପକ—ସଂ. ବି—ନାଟକ ଭେଦ (ଦେଖ)
Śilpaka A kind of drama.

ଶିଳ୍ପକ(କା)ର—ସଂ. ବି—୧ । ଶିଳ୍ପୀ; କାରିଗର—
Śilpaka(kā)ra 1. A mechanic; an artisan; an artificer.
[ଶିଳ୍ପକାରୀ, ଶିଳ୍ପକାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ମିସ୍ତ୍ରୀ—2. Mason.

ଶିଳ୍ପ କର୍ମ—ସଂ. ବି—(ଶିଳ୍ପରୂପ କର୍ମ)—୧ । ଚିତ୍ରାଦି ଅଙ୍କନ ବା
Śilpa karma ନିର୍ମାଣାଦି କାର୍ଯ୍ୟ—1. Technique; handicraft; architecture; mechanism.
୨ । ଶିଳ୍ପ ବ୍ୟବସାୟ—2. Artisanship.

ଶିଳ୍ପ କଳା—ସଂ. ବି—୧ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶିଳ୍ପ—1. Fine art. ୨ । ଶିଳ୍ପ-
Śilpa kalā ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ; କାରିଗରୀ—2. Artistic skill.

ଶିଳ୍ପ କୁଶଳ—ସଂ ବିଣ (ପୁଂ)—(୭ମୀ ତତ୍)—ଶିଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିପୁଣ
Śilpa kuśala ବା ପାରଙ୍ଗମ—Skilled in art.
[ଶିଳ୍ପଚତୁର ଶିଳ୍ପ ନିପୁଣ—ଅନ୍ୟରୂପ]
[ଶିଳ୍ପକୁଶଳା, ଶିଳ୍ପ ନିପୁଣା, ଶିଳ୍ପ ଚତୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶିଳ୍ପ କୌଶଳ—ସଂ. ବି—(୭ମୀ ତତ୍)—ଶିଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦକ୍ଷତା;
Śilpa kauśala ଶିଳ୍ପ ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ—Artistic skill; skilful architecture.

ଶିଳ୍ପ ଗୃ(ଗେ)ହ—ସଂ. ବି (ମ. ଷ. ତତ୍)—ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କ କାରଖାନା—
Śilpa gṛu(ge)ha Workshop of artisans.

ଶିଳ୍ପ ଚାତୁରୀ(ର୍ଯ୍ୟ)—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍)—ଶିଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦକ୍ଷତା—
Śilpa chāturī(rjya) Skill in art; artistic skill.
[ଶିଳ୍ପନିପୁଣ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶିଳ୍ପଜ—ସଂ. ବି (ଶିଳ୍ପ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)=ଶିଳ୍ପକର୍ମଦ୍ୱାରା
Śilpaja ଉତ୍ପନ୍ନ—Produced by art.

ଶିଳ୍ପଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ—ସଂ.ବି. (୫ମୀ ତତ୍,କର୍ମଧା)-ଶିଳ୍ପକର୍ମଦ୍ୱାରା ପ୍ରସୂତ ବସ୍ତୁ-
Śilpajāta drabya Products of art.

ଶିଳ୍ପ ଜୀବିକା—ସଂ. ବି—ଶିଳ୍ପଦ୍ୱାରା ପେଟପୋଷା—
Śilpa jībikā The profession of art.

ଶିଳ୍ପଜୀବୀ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. ପୁଂ-(ଶିଳ୍ପ+ଜୀବ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ-ଇନ୍=ଶିଳ୍ପ-
Śilpajībi ଜୀବନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ଯେ ଶିଳ୍ପଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ (ଶିଳ୍ପୋପଜୀବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରେ; କାରିଗର; ବ୍ୟବସାୟୀ—
Artisan; professional artist.

ଶିଳ୍ପଜୀବିକା
ଶିଳ୍ପୋପଜୀବିକା } —ସ୍ତ୍ରୀ

ଶିଳ୍ପ ବାଣିଜ୍ୟ—ସଂ. ବି ୧ । (ସମାହାର; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଶିଳ୍ପ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ-
Śilpa bāṅijya 1. Arts and trade. ୨ ।(ରୂପକ)
ଶିଳ୍ପରୂପ ପେଶା—2. The profession of an artisan.
(ଶିଳ୍ପ ବ୍ୟବସାୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିଳ୍ପ ବିଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବି—(ଅଧିକରଣ)—୧ । (ସମାହାର, ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—ଶିଳ୍ପ+
Śilpa bijñāna ବିଜ୍ଞାନ) ଶିଳ୍ପ ଓ ବିଜ୍ଞାନ—1. Art and

ଧ୍ୟାନ ରେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ'ଖୋଜିବେ; 'ମୁଚ' ନ ମିଳିଲେ 'ମୂଚ'ଖୋଜିବେ; 'ବଧୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ

science. ୨ । (ରୂପକ)—ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟା—2. Mechanics; the science of art.

ଶିଳ୍ପ ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବି (ଅଧୂନିକ)—(ଶିଳ୍ପ ବିଷୟିଣୀ ବିଦ୍ୟା)—ଶିଳ୍ପ
Śilpa bidyā ବିଷୟକ ବିଦ୍ୟା; ଚିତ୍ରାଦି ଅଙ୍କନ ଓ ଶିଳ୍ପକର୍ମ ବିଷୟକ ବିଦ୍ୟା— Mechanics.

ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟାଳୟ—ସଂ. ବି (ଅଧୂନିକ)—ଯେଉଁ ସ୍କୁଲରେ ଶିଳ୍ପକର୍ମ
Śilpa bidyālaya ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ—School of art; art school; a technical school.

ଶିଳ୍ପ ଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି—(ମ. ପ. ଲେ) ୧ । କଳ—1. Machine. ୨ ।
Śilpa jantra ଶିଳ୍ପୀର ହତିଆର—2. The implements of a mechanic.

ଶିଳ୍ପ ଲବ୍ଧ—ସଂ. ବି (ଅସ୍ଥା ତତ୍)—ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ; ଶିଳ୍ପଜାତ-
Śilpa labdha Produced by art.

ଶିଳ୍ପ ଲିପି—ସଂ. ବି—(ଶିଳ୍ପଜାତଲିପି; ମ. ପ. ଲେ)—ପ୍ରସ୍ତରଦିରେ
Śilpa lipi ଖୋଦିତ ବା ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଲେଖ; ଯେଉଁ ଲେଖାରେ କାରୁଗରି ଥାଏ—Artistic writing.

ଶିଳ୍ପ ଶାଳ(ଳା)—ସଂ. ବି—୧ । ଶିଳ୍ପାଗାର; କାରଖାନା-1. Workshop of a mechanic.
Śilpa śāla(lā) ୨ । ଯେଉଁ (ଶିଳ୍ପଶାଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଠାରେ ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟର ନମୁନାମାନ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଥାଏ ।—2. A museum of art; an art-gallery.

ଶିଳ୍ପ ଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି—୧ । (ମ. ପ. ଲେ)ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟା-1. Mechaincs;
Śilpa śāstra the science of art. ୨ । (ମ. ପ. ଲେ) ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ଶିଳ୍ପସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଉପଦେଶମାନ ଥାଏ— 2. A manual of arts.

ଶିଳ୍ପ ଶିକ୍ଷା—ସଂ. ବି-(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଶିଳ୍ପକର୍ମ ଶିଖିବା—
Śilpa sikshā Learning the arts.

ଶିଳ୍ପ ସମ୍ପଦ(ତ୍ତି)—ସଂ. ବି—(ରୂପକ)—ଶିଳ୍ପରୂପ ଅମୂଲ୍ୟ ଧନ—Art
Śilpa sampad(tti)compared to riches; treasures of art- [ଯଥା—ଭାରତବର୍ଷ ଶିଳ୍ପସମ୍ପଦରେ ଧନୀ]
(ଶିଳ୍ପସୌଭାଗ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଶିଳ୍ପସମ୍ପଦ—ତେ. ରୂପ)

ଶିଳ୍ପ ସାହିତ୍ୟ—୧ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ଶିଳ୍ପ ଓ ସାହିତ୍ୟ—1. Arts and
Śilpa sāhitya literature. ୨ । (ମ. ପ.ଲେ) ଶିଳ୍ପ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସାହିତ୍ୟ—2. Literature on arts.

ଶିଳ୍ପାଗାର—ସଂ. ବି (ଶିଳ୍ପ+ଅଗାର; ମ. ପ. ଲେ)—ଶିଳ୍ପଶାଳା—
Śilpāgāra Workshop of a mechanic.

ଶିଳ୍ପାନୁରାଗ—ସଂ. ବି—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତି—
Śilpānurāga Attachment to arts.

ଶିଳ୍ପିକ—ସଂ. ବି-(ଶିଳ୍ପ+ଇକ)—୧ । (ପୁଂ) ଶିଳ୍ପୀ (ଦେଶୀ)—Silpī
Śilpika (See) (ଶିଳ୍ପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନାଟକ ଭେଦ (ହିଂ ଶ)—2.A kind drama.

ଶିଳ୍ପିକା—ସଂ. ବି—୧ । (ବୈଦ୍ୟକ)—ମହାଗୁଳ୍ମ ଦେଶୀୟ ତୃଣ ବିଶେଷ
Śilpikā [ଉ—ଏହା ମଧୁର ରସ, ଉଷ୍ଣ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ବଳ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଅଳ୍ପ ସଂ. ନାମ—ଶିଳ୍ପିଣୀ,] କାରକ)-1.A species of grass
ଶୀତ, ଶ୍ରେଷ୍ଠତା, ମୃଦୁଜ୍ୱର used in medicine. [ବ୍ର—
ହ. ଲାଘବଶିଶୀ ଏହା ମୂତ୍ରରୋଧ, ଅଶୁଗ୍ନ, ଶୂଳ, ଜ୍ୱର
ମ. ଲାଘବ ଶିଳ୍ପୀ ଓ ପିତ୍ତ ନାଶକ—ବିଶ୍ୱକୋଷ]
୨ । ଶିଳ୍ପିକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—2. Feminine of Śilpika.

ଶିଳ୍ପୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ଶିଳ୍ପ+ଇନ୍)—ଶିଳ୍ପ କର୍ମକାରୀ; କାରୁଗର—
Śilpī 1. Artisan; mechanic. ୨ । ଶିଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟର ନିର୍ମାଣ (ସ୍ତ୍ରୀ—ଶିଳ୍ପିନୀ) କର୍ତ୍ତା—2. Architect. ୩ । ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀ; ସ୍ଥପତି (ହି. ଶ)—3. Artisan. ୪ । ଚିତ୍ରକର—4. Painter. ୫ । କଉଡ଼ି ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ—5. Shell.

ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତି—ସଂ. ବି ୧ । (୭ମୀ ତତ୍) ଶିଳ୍ପକର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉତ୍କର୍ଷ—
Śilponnati 1. Excellence in architecture ୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଶିଳ୍ପର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି—2. Improvement of arts.

ଶିଲ୍‌ହ—ସଂ. ବି—ଶିଳାରସ (ଦେଶ)
Śil-ha Śilārasa (See)
(ଶିଲ୍‌ଲକ, ଶିଲ୍‌ହକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିଲ୍‌ହନ—ସଂ. ବି—ଶିଲ୍‌ଲନ (ଦେଶ)
Śil-hana Śi-hlana (See)

ଶିଶ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଗମନ କରିବା—
Śiś (Root) To walk;to go.

ଶିଶ—ଦେ. ବି ୧ । (ଧ୍ୱନ୍ୟାନୁକରଣ) ଶିଷ୍ଟ; ଶୁଣ୍‌ଚାର; ଜିଭ ଓ ଓଠ
Śiś ଦ୍ୱାରା କରାଯିବା 'ଶ' 'ଶି' ଧ୍ୱନି ବା ବଂଶୀଦି ଧ୍ୱନି-Whis-
ଶିଶ ସିଟି ସୁସକାର tling sound made by blowing air through the lips and the tongue.
ଦେଦେ. ବି—(ଫା ଶିଶା)—କାଚର ଫଳକ--A pane
ଶାଶା of glass.

ଶିଶ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଓଷ୍ଠ ଦ୍ୱାରା ସିଟି ମାରିବା—To make
Śiś deba whistling sound with the lips and
ଶିଶ ଦେଓୟା ସିଟିଦେନା, ସୁସକାରୀ ଦେନା the tongue; to
(ଅଳଂକାରରୂପ—ଶିଶ ମାରିବା) whistle.

ଶିଶ(ଷ)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—(ସଂ. ଶିଷ୍ୟ)—ପୁତ୍ର—Son. [ଉ—ଦ୍ୱାପର ଯୁଗ
Śiśa(sha) ହେବ ଶେଷ, ଅମ୍ଭେ ହୋଇବୁ ତୋର ଶିଶ—ରୂପକ.
ଶିଶ୍ ଶିଷ୍ୟ ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।]

ଶିଶପା—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଶିଂଶପା)—୧ । ଶିଶୁଗଛ—1 A timber
Śiśapā tree; Dalbergia Sissoo. ୨ । ଅଶୋକଗଛ—
ଶିଶ ଶୀଶମ 2. The Aśoka tree. [ଉ—ସେ ବନର ଶିଶପା ବୃକ୍ଷର ମୂଳରେ, ସୀତା ବସି ଅଛନ୍ତି ଅତି ବିକଳରେ
ବୃକ୍ଷସିଂହ—ମହାଭାରତ ।

ଶିଶୟିଷା—ସଂ. ବ—(ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍=ଶିଶୟି
Śiśayishā ଧାତୁ+ଭାବ ଅ+ଆ)—ଶୋଇବାର ଇଚ୍ଛା—
Desire to sleep; sleepiness.

ଶିଶୟିଷୁ—ସଂ. ବିଣ (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—(ଶୀ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+ଭାବ
Śiśayishu +ଅ+ଉ)—ଶୋଇବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Desiring sleep; sleepy.

ଶି(ଶିଂ,ଶିଁ)ଶା—ବୈଦେ.ବ. (ଫା.ଶିଶା)—କାଚ ଫଳକ—A pane
Śi(śim,śiñ)śā of glass. ବେ. ବ.—୧ । (ସଂ. ସୀସକ)—
ଶିଶା **काँच** ସୀସକ ଧାତୁ—1. Lead ୨ । (ସଂ ଶସ୍ୟ)—ଧାନ
ସୀସା **सीसा** ଅବ ଅମଳ କରିବା ପରେ ଅଳଅ ଧାନକୁ ପବନରେ
ଶିଷ ଉଡ଼ାଇବା ଦ୍ୱାରା ଅଗାଡ଼ି ଓ ଫମ୍ପା ଧାନଅବ ଦଳ
ସୀସା **धान** ଧାନରୁ ପୃଥକ୍ ହୋଇ ଉଡ଼ିଗଲେ ଯେଉଁ କମ୍ପିଲ
ଧାନସ୍ତୂପ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଭୂମିରେ ପଡ଼ି ରହିଥାଏ—2. The
solid grains of paddy left on the ground
after the chaffs are blown away
and separated from the sound grains
when they are strewn on the ground
in the face of wind. ୩ । (ସଂ ଶୀର୍ଷ)
ଧାନ ଗଛରୁ ବାହାରି ପଡ଼ିବା କେଣ୍ଡା: ଧାନ ଅବର ମଞ୍ଜରୀ—
ଶିଷ 3. The ear of corn coming out of the
ସୀସ stalk of paddy plant. [ଉ—ହାତେ ଲମ୍ବରେ
ଜାଡ଼ିବ ଶିଶା, ଦେଖି ମରୁଥିବେ ସାଇ ପଡ଼ିଶା । ଭୂଷି
ବଚନ] ୪ । (ସଂ. ଶିଖା)—ଦୀପଶିଖା—4. The
ଶିଷ flame of a burning lamp. ୫ । (ସଂ. ଶୀର୍ଷ)—
ଦୀପଶିଖା ଫୁଲର କେଣ୍ଡା—5. A flower spike. ପ୍ରାଦେ.—
ଶିଷ **गुच्छा** (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପେନ୍‌ସିଲ—Lead pencil.

ଶି(ଶିଁ)ଶା ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବହୁଥିବା ପବନ ସାହାଯ୍ୟରେ
Śi(śiñ)śā pakā(ke)ibā ବା ଭୁଲର ବାଅଦ୍ୱାରା ଅଗାଡ଼ିମିଶା
ଧାନ ସାରାନ ଧାନକୁ ଉଡ଼ାଇଦଳ ଧାନଠାରୁ ଅଗାଡ଼ିକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା -
धान उडाना To cause the sound grains of paddy
(after granering) to be separated from
the chaff by the help of wind. [ଉ—
ଧାନକୁ ବେଙ୍ଗଳା ପକାଇ ଅମଳ କରିବା ପରେ ଅଗାଡ଼ିମିଶା
ଧାନକୁ ପବନ ବୋହୁଥିବା ଯାଗାରେ ଉଦ୍ଧିକୁ ବିଛାଦେଲେ
ପବନଦ୍ୱାରା ସେ ଧାନରୁ ଅଗାଡ଼ିଯାକ ଉଡ଼ିଯାଏ ଓ ଭଲ
ଧାନଯାକ ଭୂଇଁରେ ଜମା ହୋଇ ରହିଥାଏ । ପବନ ବୋହୁ
ନ ଥିଲେ ଭୁଲ୍ଲାଭଲ୍ଲ ଅଗାଡ଼ି ମିଶା ଧାନକୁ ଉଠାଇ ଭୂଇଁରେ
ପତଳା କରି ଲମ୍ବ ଭାବରେ ଭୁଣି ଦେବାକୁ ହୁଏ ଓ ଭୁଣା
ହୋଇଥିବା ଧାନକୁ ଭୁଲ୍ଲ ଦ୍ୱାରା ବିଛଲେ ଧୂଳି ଓ ଅଗାଡ଼ିଯାକ
ଭୁଲ୍ଲବାଆ(ଭୁଲ୍ଲର ପବନ) ଦ୍ୱାରା ଉଡ଼ିଯାଏ ଓ ଭଲ ଧାନଯାକ
ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିରହେ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଏହିପରି ପରସ୍ତ ପରସ୍ତ
କରି ଧାନକୁ ବିଛଦେଲେ ଭଲ ଧାନଯାକ ଅଗାଡ଼ି ଠାରୁ
ପୃଥକ୍ ହୋଇ ଲମ୍ବ ସ୍ତୂପ ହୋଇ ଜମା ହୁଏ । ଏହି
ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଶିଶା ପକାଇବା ବୋଲାଯାଏ ।]

[ଶି(ଶିଁ)ଶା ପଡ଼ିବା—ବିଶେଷଣରୂପ]

ଶି(ଶିଂ,ଶିଁ)ଶା ଢାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସୀସକ ଧାତୁକୁ ତରଳାଇ ତାହାକୁ
Śi(śim,śiñ)śā dhālibā ଢାଳ କୌଣସି ଛିଦ୍ରକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା
ସୀସା ଢାଳା To fill up a hole with molten lead.
सीसा ढालना [ଉ—ପୂର୍ବେ ରାଜଦ୍ୱାରରେ ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିର କାନରେ
ଶିଶା ଢାଳ ଢାଳି ମାରି ପକାଉ ଥିଲେ ।]

ଶି(ଶିଂ,ଶିଁ)ଶି—ବୈଦେ. ବ.—୧ । (ଫା. ଶିଶି)—କାଚର କ୍ଷୁଦ୍ର
Śi(śim, śiñ)śi ବୋତଲ—Glass phial. [ଉ—ଶିଶିରେ
ଶିଶି **शीशी** ଭରାଯିବା ପଦାର୍ଥର ନାମ ଦିଶି ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ
ତତ୍ ପଦାର୍ଥ ବିଶିଷ୍ଟ ଶିଶିବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଯଥା—
ଅତର ଶିଶି, ଲବେଣ୍ଡର ଶିଶି, ତେଲ ଶିଶି, ଔଷଧ
ଶିଶି । ଶିଶିରେ ରହିବା ପଦାର୍ଥର ପରିମାଣ ଅନୁସାରେ
ଶିଶିର ନାମ ମଧ୍ୟ ହୁଅଯାଏ । ଯଥା—ଅଧଅଉନ୍‌ସିଆ
ଶିଶି, ଫୁଲ ଆଉନ୍‌ସିଆ ଶିଶି, ଡ୍ରାମ ଶିଶି ଇତ୍ୟାଦି ।]
ବେ. ବ. (ସଂ, ଶିଶୁ)—ଶିଶୁ—Child; infant.
୨ । ପୁତ୍ର—2. son. ୩ । ଶିଷ୍ୟ—3. Disciple.

ଶିଶିର—ସଂ. ବ—(ଶିଶ୍ ଧାତୁ=ପୁନ୍ତ ଗମନ କରିବା + କରଣ. ଇରା
Śiśira ଉପାଦାନ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ବୃକ୍ଷାଦିର ଶୋଷ ଶୀଘ୍ର କକ୍ଷ ହୁଏ)
୧ । ନିଶାଜଳ; ହିମ; କାକର; ତୁଷାର—1. Dew.
୨ । ଶୀତଋତୁ; ପୌଷ ଓ ମାଘ ମାସ (ମତାନ୍ତରରେ ମାଘ
ଓ ଫାଲ୍‌ଗୁନ)—2. The 2 winter months,
Pausha & Mēgha. ୩ । ରାମାୟଣବର୍ଣ୍ଣିତ ପର୍ବତବିଶେଷ
(ଏହାର ଶୃଙ୍ଗ ଗଗନ ସ୍ପର୍ଶୀ ଓ ଏହା ଦେବ ଦାନବଙ୍କ
ଆବାସ ସ୍ଥାନ)—3. Name of a high mountain described in Rāmāyaṇa. ବିଣ.—୧ ।
ଶୀତଳ; ଥଣ୍ଡା—1 Cold; frigid. ୨ । ଜଡ଼—2
Inert. (ଉ—ବହେ ଶିଶିର ତନ୍ଦ୍ରା ମରଣ ଉଚ୍ଛଳ
ବାଣ୍ଡ ପତ୍ରତ ମଦନବାଣ ବିଳାସ କରେ । ପ୍ରାଚୀ
ରସବାରିଧି ।)

ଶିଶିର କର—ସଂ. ବ (ଶିଶିର=ଶୀତଳ+କର=କରଣ ଯାହାର,
Śiśira kara ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.
ଶିଶିର କିରଣ, ଶିଶିର ଦିଧିତି
ଶିଶିର ମୟୂଖ, ଶିଶିର ରଶ୍ମି } ଅନ୍ୟରୂପ
ଶିଶିରଗୁ, ଶିଶିର ଜଳସ୍ତି
୨ । କର୍ପୂର—
2. Camphor.
୩ । (କର୍ମଧାରୟ)
ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ—3.The cool rays of the moon.
[ଉ—ବାଣ୍ଟ ଶ୍ରମି ଦେଉ ଉଶୀର, ବାଧ୍ୟକ ସରବ ବେନ
ଶିଶିର କର (୨ୟ ଓ ୩ୟ ଅର୍ଥ) । ଭଜ. ବୈଦେଗ୍ରନ୍ଥ-
ବିଳାସ ।]

ଶିଶିରକୁମାର ଘୋଷ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ବଙ୍ଗଦେଶୀୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ
Śiśirakumāra ghosha ଜନନେତା (ଉ—ଖ୍ରୀ ୧୮୪୨—
ଶିଶିରକୁମାର ଘୋଷ ୧୯୧୧; ଏ ଗୌରବକ୍ତ ବୈଷ୍ଣବ ଓ ଜଲବଦ୍ଧ
शिशिरकुमार घोष ବିଖ୍ୟାତ 'ଅମୃତବଜାର ପତ୍ରିକା' ନାମକ ସମ୍ବାଦ

ପତ୍ରର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ମାଳଦର ସାହେବମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ବଙ୍ଗଦେଶର ନୀଳଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଏ ଘୋର ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇଥିଲେ । ଏ ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ଅମୀୟ ନିମାଇ ଚରିତ ଓ ଇଂରାଜୀରେ Lord Gauranga (ପ୍ରଭୁ ଗୌରାଙ୍ଗ) ନାମକ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ବିଷୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରି ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ବିଷୟ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି)—Name of a Bengalee publicist, author and devotee. follower of Chaitanya.

ଶିଶିର ଧୌତ—ସଂ. ବି (ଶ୍ୱା ଚତ୍)—ଜାକରରେ ଧୋଇ ହୋଇ
Śiśira dhauta ଯାଇଥିବା ବା ଓଦା ହୋଇଥିବା—
ଶିଶିର ବିଧୌତ, ଶିଶିରସିକ୍ତ, ଶିଶିର ସିକ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ Moistened or wet with dew.

ଶିଶିର ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—ଜାକର ପଡ଼ିବା; ଘାସ ଆଦି ଉପରେ
Śiśira pardibā ଶିଶିର ଜମା ହେବା—The deposit
ଶିଶିର ପଡ଼ା of dew on exposed articles. [ଦ୍ର—
ଓସ ପଡ଼ିବା ଲୋକେ କହନ୍ତି 'ଶିଶିର ପଡ଼ିବା', କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଶିଶିର ଆକାଶରୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ରାତିରେ ମୁକ୍ତବାୟୁରେ ରଖାଯାଇଥାଏ, ତାହା ଦେହରୁ ତାପ ବାହାରି ଯିବାରୁ ସେମାନେ ଶୀତଳ ହୋଇଯାଏ ଓ ତତ୍ସନ୍ନିହିତ ବାୟୁରେ ଥିବା ଜଳୀୟବାଷ୍ପ ଏହି ଶୀତଳ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଘନୀଭୂତ ହୋଇ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳବିନ୍ଦୁରେ ପରିଣତ ହୁଏ ଓ ସେହି ବସ୍ତୁମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଲାଗି ରହେ । ସେଘାଟିଲେ ରାତିରେ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କ ଦେହରୁ ରାତିରେ ତାପ ନ ବାହାରିବାରୁ ତହିଁ ଉପରେ ଜାକର ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଶବ୍ଦ ତଳେ ଥିବା ପଦାର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ଶିଶିର ଲାଗେ ନାହିଁ ।]

ଶିଶୁ—ସଂ. ବି (ଶିଶ୍ ଧାତୁ=ଶମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଉ) —୧ । ଜୀବ-
Śiśu ଶାବକ; ଜନ୍ମୁକର ଛୁଆ;—1. The young of
ପ୍ରଥମ ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ସଂ.ନାମ— animals. [ଦ୍ର—ବୃହତ୍ସୁଶ୍ରୁତ ଓ ମନୁସଂହିତା ମତରେ ଜନ୍ମ ଠାରୁ ୮ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ବାଳକକୁ ଶିଶୁ କୋହାଯାଏ । ଏମାନଙ୍କର ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ, ବାଚାବାଚ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି କିଛି ନାହିଁ । ୪ବର୍ଷଠାରୁ ୮ବର୍ଷ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିଶୁର ପ୍ରତିଦିନରୁପେ ମାତାପିତା ପ୍ରଭୃତି ଗୁରୁଜନ ତା ପାଇଁ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ପାଳନ କରିବେ । ମନୁଙ୍କ ମତେ ଯେ, ଜାତଶିଶୁ ୪ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୂତିକାଗୃହରେ ରହିବ ୪ ମାସ ପୂରିଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦର୍ଶନ ପାଇଁ ସୂତିକାଗାରରୁ ଏହାର ନିଷ୍କ୍ରାମଣ କରାଇବ । ମହାଭାରତରେ ଅଛି ଯେ, ଶିଶୁକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅବଲମ୍ବନ କରିବ ନାହିଁ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।] ୨ । ଆଠ (ମତାନ୍ତରରେ ୧୬) ବର୍ଷରୁ ନିମ୍ନବୟସ୍କ ବାଳକବାଳିକା—2. Child below 8 years. ୩ । ଦୁଧଖିଆ ପିଲା, ଯାହାର ଅନ୍ନପ୍ରାଶନ ହୋଇ ନ ଥାଏ—3. A child not yet weaned from its mother; infant. ୪ । କୁମାର; କାର୍ତ୍ତିକେୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. Kārttikeya. ୫ । ଡିମ୍ବ; ଅଣ୍ଡା—5. Egg. ବିଶ. ଅତି ଅଳ୍ପବୟସ୍କ—
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ— Of tender age. ଦେ. ବି—
ଶିଂଶପା, ପିଚ୍ଛିଳା, ଶ୍ୟାମା, ୧ । (ସଂ.ଶିଂଶପା)—ସାରବାନ୍ କଠିନ
କୃଷ୍ଣସାର, ଅଗୁରୁ, କପିଳା କାଷ୍ଠବିଶିଷ୍ଟ ସାନ୍ଦ୍ରପତ୍ର ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
ଉସ୍ ଗର୍ଭା, ଶୀଶପା 1. A timber tree; the black wood; Sissoo tree; Dalbergia Sissoo. [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା କଟୁ ତିକ୍ତ କଷାୟ ରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ଗର୍ଭପାତକ, ଓ ଶୋଷ ମେଦ, କୁଷ୍ଠ, ଶ୍ୱିତ୍ର, କୃମି, ବସ୍ତିବେଦନା, ବ୍ରଣ, ଦାହ, ରକ୍ତଦୋଷ ଓ କଫନାଶକ । ଶ୍ୱେତ, ପୀତ, କୃଷ୍ଣ-ଭେଦରେ ଶିଶୁଗଛ ୩ ପ୍ରକାର । ସମସ୍ତଙ୍କ ଗୁଣ ପ୍ରାୟ ସମାନ । ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ବର୍ଣ୍ଣନାନୁସାରେ ଶ୍ୱେତ, ଶ୍ୟାମଳ ଓ କପିଳବର୍ଣ୍ଣଭେଦରେ ଶିଶୁ ଗଛ ୩ ପ୍ରକାର ।

ଏହି ଶିମ୍ବାଦିବର୍ଗର ଉଚ୍ଚ ତରୁବିଶେଷ; ପତ୍ର ଏକୋତ୍ତର; ପଣ୍ଡି ଅଣ୍ଡାକାର; ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଗଛରୁ ପୁରୁଣା ପତ୍ର ଝଡ଼ି ପୁଣି ନୂଆ ପତ୍ର ଜନ୍ମେ; ଫାଲ୍ଗୁନରେ ଫୁଲ ଧରେ; ଏହାର ଛୁଇଁ ଲମ୍ବ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛୁଇଁରେ ୧ଠାରୁ ୩ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଞ୍ଜି ଥାଏ । ଗଡ଼ଜାତର ସାନ୍ଦ୍ରପତ୍ରପ୍ରଦେଶରେ ଶିଶୁ ଗଛ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଜନ୍ମେ । ମୃତ୍ତିକାବହୁଳ ପ୍ରଦେଶରେ ଯେଉଁ ଶିଶୁ ଗଛ ଜନ୍ମେ ତାହା ସାଧାରଣତଃ ଶିଶୁକାଠ ପରି ଟାଣୁଆ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ ଶିଶୁକାଠ କଳା ଓ ନାଲି ରଙ୍ଗର ଦେଖାଯାଏ । ଏ କାଠ ଏପରି ଶକ୍ତ ଯେ, ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଯାଏ । ସବୁ କାଠ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ଖୁବ୍ କଠିନ । ଏଥିରେ ଖଟ, ପଲଙ୍କ, ଅଲମାରୀ ଆଦି ତିଆରି ହୁଏ । ଏ କାଠରୁ ଏକପ୍ରକାର ତେଲ ବାହାରେ । ଏହା ଜଳାଯାଏ ଏବଂ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଶିଶୁ ଗଛ ବଢ଼ିବା ସମୟରେ ଭୂମିରୁ ମାଟି ଓ ପଥର ଭିତ୍ତ୍ୟାଦି ଟାଣି ନେଇଥାଏ ଓ ତାହା କାଠ ଚିରିବା ସମୟରେ କାଠ ଉପରୁ ବାହାରେ । କପିଳ ବର୍ଣ୍ଣର ଶିଶୁକାଠ ତିକ୍ତରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଶ୍ରାନ୍ତି-ନିବାରକ ଓ ବାତ, ପୀତ୍ତ, ଜ୍ୱର, ଛର୍ଦ୍ଦି ଓ ବମନ ରୋଗରେ ଉପକାରକ ।]

୨ । କରଣ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
2. A family title of Karaṇa Baishṇabas [ଦ୍ର—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ବାଲିପାଟଣା ଗ୍ରାମରେ ଏହି ଉପାଧି-ଧାରୀ କରଣ ବୈଷ୍ଣବ ଅଛନ୍ତି ।]

ଶିଶୁଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶିଂଶପା)—ଶିଶୁ ଗଛ (ଶିଶୁ ୫ ଦେଖ)—
Śiśuā Sissoo tree (Śiśu 5 see)
ଶିଶୁ ଶୀଶମ

ଶିଶୁକ—ସଂ. ବ (ଶିଶୁ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ ଭୁଲ୍ୟାର୍ଥେ କ)—୧ । ଶାବକ—
Śiśuka 1. Young of animals. ୨ । [ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଉଲ୍ଲପୀ, ଶିଶୁମାର; ଶୁଶୁକ, ଜଳଜନ୍ତୁ-ଚୁଲପୀ, ଚଳକୀ] ବିଶେଷ—2. Gangetic dolphin; porpoise; Delphinos Delphis. ୩ । ଶିଶୁ ଗଛ—3. Dalbergia Sissoo tree. ୪ । କୁଣ୍ଡଳ ସର୍ପବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. A kind of coiled serpent ୫ । ବାଳକ—5. Boy; male child.

ଶିଶୁ କାଳ—ସଂ. ବ—ବାଲ୍ୟକାଳ—
Śiśu kāla Childhood.

ଶିଶୁ କ୍ରନ୍ଦନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶିଶୁର ରୋଦନ—
Śiśu kranda The crying of a child.

ଶିଶୁ କ୍ରୀଡ଼ା—ସଂ. ବ—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଖେଳ—
Śiśu krīḍā A child's play.
(ଶିଶୁଖେଳା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିଶୁ କ୍ଲାସ୍—ଦେ. ବ (ଅଧୁନିକ)—ଶିଶୁ ଶ୍ରେଣୀ (ଦେଖ)
Śiśu klās Śiśu śreṇī (See)
ଶିଶୁକ୍ଲାସ ବଚ୍ଚାବଗ (ଶିଶୁଶ୍ରେଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିଶୁ ଗୀତ—ସଂ. ବ—୧ । ନାନାବାଦ୍ୟ ଗୀତ; ଶିଶୁମାନଙ୍କ ବୋଲିବାଗୀତ
Śiśu gīta 1. Nursery songs. ୨ । ଶିଶୁ-ରଞ୍ଜନ ଗୀତ—2. Songs for pleasing children; cradle songs.

ଶିଶୁ ଚର୍ଯ୍ୟା—ସଂ. ବ—ଶିଶୁପାଳନ (ଦେଖ)
Śiśu Charjyā Śiśu pālana (See)

ଶିଶୁ ଚାନ୍ଦ୍ରାୟଣ(କୃଚ୍ଛ)—ସଂ.ବ—ସ୍ୱଳ୍ପ ଚାନ୍ଦ୍ରାୟଣ; ସହଜସାଧ୍ୟ ଚାନ୍ଦ୍ରାୟଣ
Śiśu chāndrāyaṇa(kruchchhra) ବ୍ରତବିଶେଷ-A kind of easily accomplishable religious penance. [ଦ୍ର—ଏ ବ୍ରତରେ କଠୋରତା ଅଳ୍ପ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଂଯତଚିତ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଗୁରୁ ଗ୍ରାସ (ଗୁଣ୍ଡା) ମାତ୍ର ଅନ୍ନ ଓ ସୁଖାସ୍ତ ପରେ ଗୁରୁ ଗ୍ରାସମାତ୍ର ଅନ୍ନଭୋଜନ କରି ଏହି ବ୍ରତ ପାଳନ କରିବେ । ଚନ୍ଦ୍ରର ହ୍ରାସବୃଦ୍ଧି ଦିନବିଶେଷରେ ଏହି ନିୟମରେ ଆହାର କରିବାକୁ ହୁଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶିଶୁ ତେଲ—ଦେ. ବ—ଶିଶୁ କାଠରୁ ଅଗ୍ନି ସାହାଯ୍ୟରେ ବାହାର କରା-ଯାଇଥିବା ତୈଳ—Oil extracted from the Sissoo wood. [ଦ୍ର—ଏହା ଗର୍ମି ରୋଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
ଶିଶୁ କାଠେରତେଲ ସିସମକାତେଲ

ଶିଶୁତ୍ୱ—ସଂ. ବ—(ଶିଶୁ+ତ୍ୱ. ତ୍ୱ)—ଶିଶୁଭାବ; ଶୈଶବ—
Śiśutwa Childhood.

ଶିଶୁ ଦାମ ଦାସ—ଦେ. ବ—ଉତ୍କଳୀୟ ଯୁଗର (ଖ୍ରୀ ୧୭୦୦-୧୮୫୦ର)
Śiśu dāma dāsa ଶେଷ ଯୁଗର ଓଡ଼ିଆ କବି—Name of an Oriya poet of the later Bhanja period. [ଦ୍ର—ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ବିଷୟରେ 'ଦାରୁ ବ୍ରହ୍ମଗୀତା' ନାମକ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ଏ ରଚନା କରିଥିଲେ ।

ଶିଶୁପା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶିଂଶପା) (ଦେଖ)
Śiśupā Śimsapa (See)
ଶିଶୁ ଶୀଶମ (ଦ୍ର—ଶିଶୁଆ ବୃକ୍ଷର ଡାଳେ ଦିନୁ ମନେ ମନେ ଭୁଲେ ବିଶ୍ୱନାଥ. ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ)

ଶିଶୁ ପାଠ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—୧ । ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପଢ଼ିବା ନିମନ୍ତେ
Śiśu pāṭha ଅଭିପ୍ରେତ ପୁସ୍ତକ—A book readable by children. ୨ । ଯେଉଁ ପାଠକୁ ଶିଶୁମାନେ ଘୋଷି କରି ପଢ଼ନ୍ତି—A lesson to be got by heart by children. (ଦ୍ର—ବଦନ ଚନ୍ଦନ ଗାମୀ ଦେଇ ରାମ, ଶିଶୁପାଠ ପଢ଼ି ଘୋଷେ । ଭକ୍ତ—ବୈଦେହୀଶବିଳାସ)

ଶିଶୁ ପାଠ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଣ୍ୟତ୍ତତ୍)-ଶିଶୁମାନଙ୍କର ପଢ଼ିବା ଉପଯୋଗୀ--
Śiśu pāṭhya Fit to be read by children; intended to be read by children.

ଶିଶୁପାଳ—ସଂ. ବ—(ନାମ)—ଚେଦିରାଜ ଦମଘୋଷଙ୍କ ଔରସରେ ବସୁଦେବଙ୍କ ଭଗ୍ନୀ ଶ୍ରୁତଶ୍ରବାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର—
Śiśupāla Name of the son of Damaghosha, the king of Chedi, who was killed by Śrī-kṛushṇa. [ଦ୍ର—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ହାତରେ ଏହାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବାର ଭବିଷ୍ୟଦ୍ ବାଣୀ ପୂର୍ବରୁ ଅବଗତ ହୋଇ ଏହାଙ୍କର ଶତ ଅପରାଧ ମାର୍ଜନା କରିବା ପାଇଁ ଶ୍ରୁତଶ୍ରବା ଅପଣା ପୁତ୍ରର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ଥିଲେ । ଦମଘୋଷ ଓ ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିଦ୍ୱେଷୀ ଜରାସନ୍ଧର ଅନୁଗତ ଥିଲେ । ଭୀଷ୍ମକରାଜକନ୍ୟା ରୁକ୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ମନେ ମନେ ସ୍ୱାମୀରୂପେ ବରଣ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜରାସନ୍ଧଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ଭୀଷ୍ମକରାଜ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ଶିଶୁପାଳଙ୍କୁ ବିବାହ ଦେବାପାଇଁ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ । ରୁକ୍ମିଣୀ ଏହା ଜାଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଅପଣାର ପ୍ରେମ ଜଣାଇ ଗୋପନରେ ସମ୍ବାଦ ପଠାଇଲେ । ଶିଶୁପାଳ ବରବେଶରେ ଯାଇ ଭୀଷ୍ମକ ରାଜଧାନୀ ବିଦର୍ଭରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କର ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ଓ ଅସକ୍ତି ଥିବା ଜାଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ ନିଜେ ବିବାହ କରିବା ପାଇଁ ହରଣ କଲେ ଓ ବାଧାହୋଇ ଶିଶୁପାଳ ଅପମାନିତ, ବିଷଣ୍ଣ ଓ ବିଫଳମନୋରଥ ହୋଇ ବିବାହ ବେଦୀରୁ ଫେରି ଆସିଲେ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟର୍ଥମନୋରଥ ହୋଇ ଫେରି ଆସିଲେ ଏହି ଘଟଣାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଲୋକେ ତାହାକୁ ଉକ୍ତବ୍ୟକ୍ତି 'ଶିଶୁପାଳ ବା ଶିଶୁପାଳିଆ' ହୋଇଗଲା; କିମ୍ବା ଅମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶିଶୁପାଳିଆ ବନାଇ ଦେଲେ ।)

ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ରାଜସୂୟ ଯଜ୍ଞକାଳରେ ଶିଶୁପାଳ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଠିଆ ହେବାରୁ ସେ ସମୟରୁ ତାହାର ଅପରାଧ ଶତ ସଂଖ୍ୟାରୁ ଚାଲି ଯାଇଥିବାରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହାର ପ୍ରାଣ ସଂହାର କଲେ ।] ଦେ. ବ (ନାମ)—୧ । କେଶରୀ ବଂଶର ଜଣେ ରାଜା (ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଅଷ୍ଟମ ବା ନବମ ଶତାବ୍ଦୀ; ଏ ଶିଶୁପାଳ ଗଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ)— 1. Name of a king of the Keśarī dynasty who erected the Śiśupāla garh. ୨ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମବିଶେଷ—2. Name of a village near Bhubaneśwara in the district of Puri. [ଦ—ଏହା ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବରେ ଗଞ୍ଜାମ ନଦୀକୂଳରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ । ଏଠାରେ ପ୍ରାଚୀନ ଗଡ଼ର ପ୍ରାଚୀର ଓ ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଅଛି । କେଶରୀ ବଂଶୀୟ ରାଜା ଶିଶୁପାଳ କେଶରୀ ଏ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ—କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଇତିହାସ ।

ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗଙ୍ଗ ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ରାଜା ହେବାରୁ କେଶରୀ ବଂଶୀୟ ରାଜା ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନ ଜଣେ ସାମନ୍ତ ରାଜାରୂପେ ଏଠାରେ ରହିଲେ । ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର ଲାଙ୍ଗୁଲା ନରସିଂହ ଦେବ ଯୁବରାଜ ହୋଇ ଶିଶୁପାଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇଥିବା ବେଳେ ଏହି ସାମନ୍ତ ରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟା ମାୟାଦେବୀଙ୍କର ଯୁବରାଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଣୟ ହୋଇଥିଲା । ଦୁହେଁ ବିବାହ ବନ୍ଧନରେ ଯୁକ୍ତ ହେବେ ବୋଲି ମାୟାଦେବୀ ଆଶା କରିଥିଲେ । ତନ୍ତୁ ନରସିଂହ ଦେବ ରାଜା ହୋଇ ଜମ୍ବୁ ରାଜ୍ୟର ରାଜଭୂମାରୀଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ । ପଣ୍ଡିତ ଶାଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଏହି ଘଟଣାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ତାଙ୍କ 'ବୋଣାର୍କ' କାବ୍ୟର ୨ୟ ଭାଗ ରଚନା କରିଅଛନ୍ତି ।]

ଶିଶୁ ପାଳକ—ସଂ. ବ—୧ । (ଶିଶୁପାଳ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—ଶିଶୁପାଳ
Śiśu pālaka (ଦେଖ)—1. Śiśupāla (See)
(ଶିଶୁପାଳକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ସଂ. ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶିଶୁ+ପାଳକ)
ଶିଶୁର ପାଳନକର୍ତ୍ତା—2. One who brings up a child.

ଶିଶୁପାଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିଶୁ ପାଳିଆ କରିବା (ଦେଖ)
Śiśupāla karibā Śiśu pāliā karibā (See)
ଅପ୍ରସ୍ତୁତ କରା ସରମିନ୍ଦା କରନା
(ଶିଶୁପାଳ ବନା[ନେ]ଇବା, ଶିଶୁପାଳ ଭଳି ଛାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିଶୁ ପାଳନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପିଲାମାନଙ୍କର ଲାଳନ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ
Śiśu pālana ପ୍ରତି ଯତ୍ନ ନେଇ ପିଲାଙ୍କୁ ବଢ଼ାଇବା—
Rearing up of children; bringing up of infants.

ଶିଶୁପାଳ ବଧ— ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ପାଣ୍ଡବ-
Śiśupāla badha ମାନଙ୍କ ରାଜସୂୟ ଯଜ୍ଞରେ ଶିଶୁପାଳର ବିନାଶ—1. The murder of Śiśupāla by Śrikṛushṇa. ୨ । ମାଘ କବିଙ୍କ ରଚିତ ବିଖ୍ୟାତ ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟ—2. Title of an epic poem in Sanskrit by poet Māgha.

ଶିଶୁପାଳ ବନିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିଶୁପାଳିଆ ବନିବା (ଦେଖ)
Śiśupāla banibā Śiśupāliā banibā (See)
ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ସରମିନ୍ଦା ବନନା
(ଶିଶୁପାଳ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିଶୁପାଳିଆ—ଦେ. ବ—ଶିଶୁପାଳ ପରି ଅବମାନିତ, ଲଜ୍ଜିତ ଓ ବ୍ୟର୍ଥ-
Śiśupāliā ମନୋରଥ—Crest fallen; insulted and
ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ସରମିନ୍ଦା disappointed (like Śiśupāla).

ଶିଶୁପାଳିଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—(ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ
Śiśupāliā karibā ହରଣ କରିବା ସମୟରେ ବିଦର୍ଭରେ
ଶିଶୁପାଳିଆ କରି ଛାଡ଼ି ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ ବିଦର୍ଭରେ ଉପସ୍ଥିତ
ଶିଶୁପାଳିଆ ବନା(ନେ)ଇବା } ଶିଶୁପାଳ ପରି)
ଶିଶୁପାଳ କରା ଦୌର୍ଭାଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅବମାନିତ ଓ ବ୍ୟର୍ଥମନୋରଥ
ସରମିନ୍ଦା କରନା କରିବା— To insult and frustrate the wishes of a person (as was done by Śrikṛushṇa by taking away Rukmiṇī, to marry whom Śiśupala had come to Bidarbha as the bridegroom-elect.

ଶିଶୁପାଳିଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଶିଶୁପାଳ ପରି ଅପମାନିତ
Śiśupāliā banibā ଓ ଲଜ୍ଜିତ ହେବା—To be insul-
ଶିଶୁପାଳ ହେବା ted, frustrated and crest-fallen
ସରମିନ୍ଦା ବନନା (ହୋନା) (like Śiśupāla.)
[ଶିଶୁପାଳିଆ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶିଶୁ ପ୍ରକୃତି—ସଂ. ବ ଓ ବଣ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ଓ କର୍ମଧାରୟ)—ଶିଶୁ ସ୍ୱଭାବ
Śiśu prakṛuti (ଦେଖ) Śiśu swabhāba (See)

ଶିଶୁ ବାଳକ—ଦେ. ବ—(ପୁଂ)—ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ପିଲା—
Śiśu bālaka Male child.
ଛୋଟ ଛେଲେ ଛୋଟା ଲଡକା [ଶିଶୁ ବାଳିକା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶିଶୁ ବାଳିକା—ଦେ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ)—ମାଈ ପିଲା; ଅଳ୍ପବୟସ୍କା କନ୍ୟା—
Śiśu bālikā Female child; infant-girl.
କଚି ମେୟେ ଛୋଟୀ ଲଡକୀ

ଶିଶୁ ବୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ମ. ପ. ଲୋ)—୧ । ପିଲାର ବୁଦ୍ଧି—
Śiśu budhi 1. The intelligence or understand-
[ଶିଶୁ ମତି—ଅନ୍ୟରୂପ] ing of a child. ୨ । (ପଦାର୍ଥ)
ଛେଲେମି ବୁଦ୍ଧି—2. Childshness; puerility.
ବଣ ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(କର୍ମଧାରୟ)—୧ । ଶିଶୁ ପରି ଅପରିପକ୍ୱ ବୁଦ୍ଧିବିଶିଷ୍ଟ; ସ୍ୱଳ୍ପମତି ମନ୍ଦ—1. Of slender or raw understanding. ୨ । (ପଦାର୍ଥ)—
ଛେଲେମି—2. Childish; puerile.

ଶିଶୁ ବେଦ—ଦେ. ବ—(ଅପର ବେଦ)—୧ । ଅଣାଚାର ମତାବଲମ୍ବୀ
Śiśu beda ମାନଙ୍କର ପଞ୍ଚମ ବେଦ; ଲିଙ୍ଗ ପୂଜକ ବା ଲିଙ୍ଗବେଦ—
1. The fifth Beda of the holders of the Anākāra tenets. ୨ । ସୁଶ୍ରୁତ (ଦେଖ)—

Sushumnā (See) [ଉ—ଭୁ ଥିବୁ ଶିଶୁବେଦ ଘରେ, ମଁ ଥିବ ଚକ୍ଷୁର ଗୋଚରେ—ପ୍ରାଚୀ. ଚର୍ଯ୍ୟାଗୀତା ।]

ଶିଶୁ ବୋଧ—ଦେ. ବ—ଶିଶୁମାନଙ୍କର ବୁଝିପାରିବାଭଳି ବିଷୟ ବା ପାଠ୍ୟବସ୍ତୁ—A matter, lesson or book which is fit for children.
Śiśu bodha
ଶିଶୁବୋଧ शिशुबोध

ଶିଶୁ ବୋଧ୍ୟ—ସ. ବ—(ଅସ୍ଥା ତତ୍)—ପିଲାମାନେ ଯାହା ସହଜରେ ବୁଝି ପାରିବେ—Which can be easily understood by children.
Śiśu bodhya

ଶିଶୁ ମଙ୍ଗଳ—ସ. ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଶିଶୁ ଜୀବନର ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତି ବିଧାନୋପାୟ—Child-welfare.
Śiśu maṅgala
ଶିଶୁମଙ୍ଗଳ शिशुमङ्गल

ଶିଶୁମାର—ସ. ବ (ଶିଶୁ+ମୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ମାର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Śiśumāra ୧ । ଶୁଶୁମୁର; ଶିଶୁକ; ଭୁଶୁଣ୍ଡୀ ମାଛ—1. Porpoise; the Gangetic dolphin; Plantanista Gangetica. (ଉ—ଶିଶୁମାର ଖେଳେ ଭରଙ୍ଗେ ଉଲଟ. ଉଠି ବୁଡ଼ଇ ନ ପଡ଼ୁ ନେତ୍ରେ ପଟ୍ଟୀ । ରାଧାନାଥ. ଚିଲିକା ।) [ଦ—ଏ ଜୀବର ମୁହଁ ପାଖରେ ସିନ୍ଦୁରପରି କାଳ ଚିହ୍ନ ଦେଖା ଯିବାରୁ ଭୁଶୁଣ୍ଡୀ (କୁଳବଧୂଙ୍କ କପାଳରେ ସିନ୍ଦୁରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଲୋକେ ଏ ନାମ ଦେଇଛନ୍ତି; ଏହା ଜଳଚର ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ ଅକୃଷ୍ଟ ଜୀବ ବିଶେଷ; ଗଙ୍ଗା, ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ଓ ସିନ୍ଧୁନଦୀରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ଦେହ ଘୁଷୁରପରି କଳା ବା ଧୂସର ବର୍ଣ୍ଣ । ଏ ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବାକୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ପାଣିଉପରକୁ ଉପରକୁ ଉଠି, ତଳପରି ଲେଉଟି ପୁଣି ବୁଡ଼ିଯାଏ । ଏ ହଂସ, କୁମ୍ଭୀର ଓ ଏହାକୁ ଅକ୍ରମଣ କଲେ ମୁହଁ ଦ୍ୱାରା 'ଶୁ, ଶୁ' ଶବ୍ଦ କରି ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁ ଫିଙ୍ଗେ ।] ୨ । ଜନୈକ ପ୍ରଜାପତି—2. Name of a mythological progenitor of mankind, (ଉ—ଯେ ଶିଶୁମାର ପ୍ରଜାପତି, ତା କନ୍ୟା ଭୂମି ଗୁଣବତୀ; ରୂପେ କମଳା ସମସ୍ତ, ବିବାହେ କନ୍ୟା ଧ୍ରୁବେ ବର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।) [ଦ—ଏହାଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କ ନାମ ଭୂମି । ଏହି କନ୍ୟା ଧ୍ରୁବଙ୍କ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଭୂମିଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ କଳ୍ପ ଓ ବତ୍ସର ନାମକ ଦୁଇ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମିଥିଲେ ।] ୩ । ଶିଶୁମାର ପୁଞ୍ଜ (ଦେଖ)—3. The Lesser Bear constellation. ୪ । ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ତାରକା ଚକ୍ର ବିଶେଷ—4. Name of a circular figure of the stars in Hindu astrology. [ଦ—ଏହା ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଅନୁକରଣ ।]

ଶିଶୁମାର ଚକ୍ର—ସ. ବ—୧ । ଶିଶୁମାର ପୁଞ୍ଜ (ଦେଖ)—
Śiśumāra chakra 1. Śiśumāra puñja, (See)
(ଉ—ଯେ ଶିଶୁମାର ଚକ୍ରତଳେ, ଚନ୍ଦ୍ର ଅବତ୍ୟ ତାରା ମେଳେ, ଚକ୍ରେ ଭ୍ରମନ୍ତି ପ୍ରଦକ୍ଷିଣେ, ଯେସନ ରଜ୍ଜୁ ଅକର୍ଷଣେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ । ନାମ ଭାଗରୁ ଯେ ଭ୍ରମନ୍ତି, ସେ ଶିଶୁମାର ଚକ୍ରେ ସ୍ଥିତ । ସଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଗୀତା ।) ୨ । ଶିଶୁମାର ୪ (ଦେଖ)—
2. Śiśumāra 4. (See)

ଶିଶୁମାର ପୁଞ୍ଜ(ମଣ୍ଡଳ)—ସ. ବ (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଧ୍ରୁବମଣ୍ଡଳ ନକ୍ଷତ୍ର
Śiśumāra puñja(maṇḍala—The Lesser Bear constellation. [ଦ—ଏହି ମଣ୍ଡଳର ପୁଚ୍ଛରେ ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ର ଅଛି । ଏହି ପୁଞ୍ଜ ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଥିରେ ସାତୋଟି ତାରା ଅଛି । ଏହି ସାତୋଟି ତାରାବିଶିଷ୍ଟ ପୁଞ୍ଜ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ଅନୁରୂପ ବିଶିଷ୍ଟ । ଏ ପୁଞ୍ଜର ଧ୍ରୁବ ତାରା ସର୍ବଦା ଅଚଳ । ଏହି ଧ୍ରୁବକୁ ମେରୁଶୃଙ୍ଗ କହି ଯାବତୀୟ ତାରା ଆକାଶରେ ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମକୁ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଭାଗବତ ୪ର୍ଥ ସ୍କନ୍ଧ ୫ମ ଓ ୬ମ ସ୍କନ୍ଧ ୨୩ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଶିଶୁମାରପୁଞ୍ଜ ଓ ଅନ୍ୟ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ଅଛି । ଏହା ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ବିପରୀତ ଅବସ୍ଥିତିରେ ଅବସ୍ଥିତ ଓ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ଅନୁରୂପ ବିଶିଷ୍ଟ । ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।] (ଉ—ସପ୍ତର୍ଷିଙ୍କ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱପଥେ, ଜନମ ସଙ୍ଗେ ଦିବ୍ୟ ରଥେ, ବସିବୁ ଶିଶୁମାର ପରେ, ଉତ୍ତର ଦିଗେ ଭୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।)

ଶିଶୁମୁନା(ନା) - ଦେ. ବ—(ସଂ, ସୁଷୁମ୍ନା ସୁଷୁମ୍ନା (ଦେଖ)—
Śiśumunā(nā) Sushumnā (See) (ଉ—ଘଣ୍ଟାନାଦରେ ଶିଶୁମୁନାରେ ଇନ୍ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀ ଶ୍ରୀଗୁରୁଦେଲ୍ଲ ଗୀତା ।)
ସୁଷୁମ୍ନା ସୁଷୁମ୍ନା

ଶିଶୁମ୍ନା—ଦେ. ବ—ସୁଷୁମ୍ନା (ଦେଖ)—Sushumnā. (See)
Śiśumnā (ଉ—ବ ଅବା ଶିଶୁମ୍ନାଚକ୍ର ସୁଷୁପ୍ତି ଚକ୍ରରେ ।
ସୁଷୁମ୍ନା ସୁଷୁମ୍ନା ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣ ଗୀତା ।)

ଶିଶୁର—ପ୍ରାଦେ. (ବେଦଗୀପୁଲ) ବ—ଶିଶି—
Śiśur Phial.

ଶିଶୁ ରଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ—ଶିଶୁମାନଙ୍କର ମନକୁ ଅନନ୍ଦିତ କରାଇବା—
Śiśu rañjana Pleasing children; attracting the mind of children. ବିଣ—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ—Attractive to children.
(ଯଥା - ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ଗୀତ । ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ଅନେକ ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ଗୀତ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇଅଛି ।)

ଶିଶୁରନ୍ଧ୍ର—ଦେ. ବ—ସୁଷୁମ୍ନା ନାଡ଼ୀମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଛିଦ୍ର—A hole in the vein running over and along the backbone between Idā and Piṅgalā.
Śiśu randhra
ସୁଷୁମ୍ନାକାଛିଦ୍ର
[ଉ—ଶିଶୁରନ୍ଧ୍ରେ ରନ୍ଧ୍ର, ବାଟ ଅଛି ଯେ ଠାବକୁ—ପ୍ରାଚୀ ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣଗୀତା ।]
ସୁଷୁମ୍ନାର ଛାଦା

ଶିଶୁ ଶଙ୍କର ଦାସ—ଓଦ. ବ (ନାମ)—(ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରେ) ଉତ୍କଳେନ୍ଦ୍ର ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପ୍ରଚଳ ଯୁଗର ଓଡ଼ିଆ କବି । (ଏ ଭାଷାଅଭିଳାଷ କାବ୍ୟର ରଚୟିତା)
Śiśu śankara dāsa An Oriā poet of the 16th century.
[ଦ—ଏହାଙ୍କ ଭାଷାଅଭିଳାଷ କାବ୍ୟକୁ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରୋଫେସର

ଅଷ୍ଟାଦଶର ମହାନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଚୀନ ତାଳପତ୍ର ପୋଥିସ୍ଥାନଙ୍କରୁ ସଙ୍ଗହ କରି ଟୀକା ସହିତ ପ୍ରାଚୀସମିତି ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।]

ଶିଶୁ ଶବଦ—ଦେ.ବ—ଅନାହତ ଧ୍ୱନି—Unobstructed sound or voice.
Śiśu śabada
ଅନାହତ ଶବ୍ଦ (ଉ—ଶିଶୁ ଶବଦେ ଦେଇ ଦଣ୍ଡ, ଲୋଚନେ ଠାବ କଲେ ବ୍ରହ୍ମ— ପ୍ରାଚୀ ଭର୍ଗ ମହାସ୍ୱ ।)

ଶିଶୁ ଶ୍ରେଣୀ—ସଂ. ବ (ଅଧୁନିକ)—ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ
Śiśu śrenī
ଆଧୁନିକ କିଣ୍ଡରଗାର୍ଟେନ୍ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ ଗଠିତ
ଶିଶୁଶ୍ରେଣୀ ଶିଶୁବର୍ଗ ଶିଶୁଶ୍ରେଣୀ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ମନକୁ ଚିତ୍ର କ୍ରୀଡ଼ା, ଗୀତ, କଥା ଓ ଉଦ୍ୟାନ ଆଦି ନାନା ଉପାୟରେ ମୋହିତ କରି ଶିକ୍ଷା ଦେବାଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗଠିତଶ୍ରେଣୀମାନ
Infant classes formed in primary schools accordiug to the modern Kindergarten system.

ଶିଶୁ ସୁଲଭ—ସଂ. ବ—(୭ମୀ ତତ୍)—୧ । ଯାହା ଶିଶୁଠାରେ ଦେଖା
Śiśu sulabha
ଯାଏ—1. Found in children. ୨ । ଶିଶୁ ପକ୍ଷରେ ସହଜ—2. Easy for children

ଶିଶୁ ସ୍ୱଭାବ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଶିଶୁର ସ୍ୱଭାବ—1. The
Śiśu swabhāba
nature of infants. ୨ । (ବଳି ଅର୍ଥ) ଶିଶୁ ପରି ସରଳ ପ୍ରକୃତି ବା ସାରଲ୍ୟ—2. Childlike nature; childlike frankness or simplicity. ୩ । (ମନାର୍ଥ) ଶିଶୁଳିଆ ତରଳ ପ୍ରକୃତି 3. Childish nature. ୪ । କୋମଳ ସ୍ୱଭାବ— 4. Tenderness found in children. ବଂ. ପୁ (ବହୁବ୍ରୀହି) ଶିଶୁର ସ୍ୱଭାବ ବିଶିଷ୍ଟ—avHing the nature of child of childish or childlike nature.

ଶିଶୁ ହତ୍ୟା—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇବା—
Śiśu hatyā
Infanticide; killing of children.

ଶିଶୁ ହୃଦୟ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଶିଶୁର କୋମଳ ମନ—
Śiśu hṛudaya
1. A child's simple mind. ୨ (ଶିଶୁପରି) କୋମଳ ଓ ସରଳମନ—2. Frank and simple mind; childlike heart.

ଶିଶୋଦୀୟ—ସଂ. ବ—ରାଜପୁତମାନଙ୍କର ଯାଗା ବିଶେଷ—
Śiśodiya
A class or clan of the Rājputs [ଉ—ଚୌହାନ ସ୍ୱଟୋର ଶିଶୋଦୀୟ ଯଶ ଗାଇ କରୁଥିଲେ ପୀଯୁଷପାନ । ଜନକିଶୋର. କୃଷ୍ଣକୁମାରୀ ।]

ଶିଶ୍ନ—ସଂ. ବ—(ଶିଶ୍ ଧାତୁ=ପ୍ଲୁତ ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ନ)—
Śiśna
ପୁରୁଷୋପସ୍ଥ; ଲିଙ୍ଗ; ମେଢ୍ର; ପୁରୁଷାଙ୍ଗ—Penis, male organ of generation.

ଶିଶ୍ନୋଦର ପରାୟଣ—ସ. ବିଣ ସଂ—ଅହାର ଓ ଭୋଗଲାଳସୁ—
Śiśnodara parāyaṇa
Lascivious and epicurean greedy and voluptuous. [ଉ—ଯେ ଶିଶ୍ନୋଦର ପରାୟଣ, ଅସାଧୁସଙ୍ଗ ଯେ ଦୁର୍ଜନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଶିଶ୍ୱଦାନ—ସ ବିଣ—(ଶ୍ୱେତ୍ ଧାତୁ=ଶୁକ୍ଳ ବସ୍ତ୍ର ଦେବା+ଅନ,ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ତ
Śiswadāna
=ବ) – ୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—1. Faultless. ୨ । ଧାର୍ମିକ—2. Pious. ୩ । ପାପକର୍ମକାରୀ— 3. Doing sinful acts.

ଶିଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ଶେଷ ଦେବା—
Śish (root)
To be exhausted; to end.

ଶିଷ(ଶି)—ଦେ. ବ. ପୁଂ—(ସ. ଶିଷ୍ୟ)—୧ । ଶିଷ୍ୟ; ଛାତ୍ର—
Śisha(shi)
1. Pupil. [ଉ—ସେ ରୂପେ ସେ ଗଦାଦେ ଶିଷ୍ୟ ଶିଷ ଇନ୍ଦ୍ରର ଶିଷ୍ୟ । କୃଷ୍ଣକୁମାରୀ. ମହାଭାରତ ବନ ।] ୨ । ପୁତ୍ର—2. Son. ୩ । ଛୁଆ—3 Infant. [ଉ—ପୁତ୍ର ଉଦରେ ଥିଲା ଉଡ଼ଗଶିଷ—ପ୍ରତାପ. ଶଶିଶେଖର ।] ୪ । ସାଥୀ; ସହଚର; ସାଙ୍ଗ ପିଲା— 4. Companion. [ଉ—ଏଣେ ଯେ ସଙ୍ଗର ଶିଷ, ଲୋଡ଼ନ୍ତି ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ପାଶେ । ପ୍ରତାପ. ଶଶିଶେଖର ।] ୫ । ବାଳକ—5. Boy. [ଉ—କଥା କହନ୍ତି କୌଶଲ୍ୟା ଶିଷ, ଜାଲ ମାରବାକୁ ଦଶାଲଶ । ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ ।] ୬ । ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ମନ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—6. Disciple.

ଶିଷର—ଦେ. ବ—(ସ. ଶୃଷ୍ଟିର)—ସିଟି ମାରିବା ଜଳ ଯନ୍ତ୍ର—
Śishara
ସିଟି ସୀଟି A whistle.

ଶିଷୀ—ଦେ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଶିଷ୍ୟା—1. A girl pupil. ୨ ।
Śishī
ଝିଅ—2. Daughter. ୩ । ବାଳିକା- ଶିଷ୍ୟା ଶିଷ୍ୟା 3. Girl. ୪ । ଗୁରୁମନ୍ତ୍ରଶିକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ— 4. A female disciple.

ଶିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ—(ଶାସ୍ ଧାତୁ=ଶାସନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ ।
Śishṭa
ଶାନ୍ତ; ଧୀର; ସୁଶୀଳ—1. Gentle; well behaved. [ଶିଷ୍ଟତା—ବ] [ଶିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ] ୨ । ଭଦ୍ର—2. Noble; polite; urbane. ୩ । ନମ୍ର; ବିନୀତ—3. Humble. ୪ । ଶିକ୍ଷିତ; ବିଦ୍ୱାନ—4. Educated; learned; trained. ୫ । ସଭ୍ୟ—5. Civilized; polished; refined. ୬ । ଶିକ୍ଷା- ପ୍ରାପ୍ତ—6. Trained; educated. ୭ । ନୀତିମାନ- 7. Moral; well principled; regulated. ୮ । ବଶୀଭୂତ—8. Controlled. ୯ । ଆଜ୍ଞାଧୀନ— 9. Obedient. ୧୦ । ପ୍ରଧାନ—10. Principal; chief. ୧୧ । (ଶିଷ୍ ଧାତୁ=ଶେଷ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଅବଶିଷ୍ଟ—11. Remaining. ସଂ. ବ—୧ ।(ଶାସ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ମନ୍ତ୍ରୀ—1. Minister. ୨ । ସର୍ଦ୍ଦାର—2. Headman; leader; a chief.

ଶିଷ୍ଟ(ଷ୍ଠ,ଷ୍ଟି)କରଣ—ଦେ. ବ—ସେଠ କରଣ (ଦେଖ)
Śishṭa(shṭha,shṭi) karaṇa
Seṭha karaṇa (See)

ଶିଷ୍ଟତା(ତ୍ୱ)—ସ. ବ—(ଶିଷ୍ଟ+ତା,ତ୍ୱ)—୧ । ଭଦ୍ରତା—
Śishṭatā(twa)
1. Gentleness; nobility; urbanity; politeness. ୨ । ଭଦ୍ର ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ

ଉତ୍ସବ; ଅଦବ କାଏଦା—2. Etiquette. ୩ । ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ଆଚାର—3. The urbane manners; manners or usages obtaining in reformed society.

ଶିଷ୍ଟତାନୁମତ—ସଂ. ବିଣ—(ଶ୍ୟା ତତ୍)—ଭଦ୍ରତା ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ; ଭଦ୍ରୋଚିତ—Approved in polished society.
Śishṭatānumata

[ଶିଷ୍ଟତାନୁମୋଦିତ, ଶିଷ୍ଟତା ସଙ୍ଗତ, ଶିଷ୍ଟତାସମ୍ମତ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶିଷ୍ଟତା ବହିର୍ଭୂତ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଭଦ୍ରତା ବିରୁଦ୍ଧ—1. Opposed to good manners. ୨ । ଅଶିଷ୍ଟ—2. Rude.
Śishṭatā bahirbhūta

[ଶିଷ୍ଟତା ବିବର୍ଜିତ, ଶିଷ୍ଟତାବିରୁଦ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶିଷ୍ଟ ପ୍ରୟୋଗ—ସଂ. ବି—(ଶିଷ୍ଟ ମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରୟୋଗ, ମ. ପ. ଲୋପ)—୧ । ଭଦ୍ର ବା ସଭ୍ୟ ବା ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟାଦି—1. Authoritative usage of expressions. ୨ । ଭାଷାର ଶୈଳୀସଙ୍ଗତ ବାକ୍ୟାଦି—2. Idiomatic expressions. ୩ । ବିଖ୍ୟାତ ବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ବାକ୍ୟାଦି—3. Particular use of words and expressions by standard authors.
Śishṭa prayoga

ଶିଷ୍ଟ ବାକ୍ୟ—ସଂ. ବି—(କର୍ମଧା)—ଶିଷ୍ଟାଳାପ; ଭଦ୍ରତାପୂର୍ଣ୍ଣ କଥୋପକଥନ—Gentle talk; polite talk.
Śishṭa bākya

[ଶିଷ୍ଟ ସମ୍ଭାଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶିଷ୍ଟ ଶାନ୍ତ—ବେ. ବିଣ (ସମାର୍ଥକ ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ)—ଭଦ୍ର ଓ ନମ୍ର—Polite and gentle.
Śishṭa śānta
ଶିଷ୍ଟଶାନ୍ତ शिष्टशांत

ଶିଷ୍ଟ ସମ୍ବୋଧନ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ସମ୍ବୋଧନ—Polite address.
Śishṭa sambodhana

ଶିଷ୍ଟାଚରଣ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ସଦାଚାର; ଭଦ୍ରବ୍ୟବହାର; ଭଦ୍ରତା—Politeness; polished manners; good manners; approved conduct.
Śishṭācharaṇa

(ଶିଷ୍ଟାଚରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଉ—ବୋଇଲା ବ୍ୟାଧ ଯୋଗ ଉପସତ୍ୟବାନ ଶିଷ୍ଟାଚାର ଏହା ବୋଲନ୍ତି ସକଳଜନ—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ।]

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ ହି)—ଶିଷ୍ଟାଚାରୀ (ଦେଖ)—(ଶିଷ୍ଟାଚରଣୀ, ଶିଷ୍ଟାଚାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ,ବିଣ) Śishṭāchāri (See).

ଶିଷ୍ଟାଚାର ବହିର୍ଭୂତ—ସଂ. ବିଣ—ଶିଷ୍ଟତା ବହିର୍ଭୂତ (ଦେଖ)—Śishṭāchāra bahirbhūta Śishṭatā bahirbhūta (See)

ଶିଷ୍ଟାଚାର ବିଗର୍ହିତ
ଶିଷ୍ଟାଚାର ବିରୁଦ୍ଧ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଶିଷ୍ଟାଚାରଯୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ୟା ତତ୍)—ଭଦ୍ରତା ବିଶିଷ୍ଟ—Gentle; consisting of gentility or nobility.
Śishṭāchāra jukta

(ଶିଷ୍ଟାଚାର ସମ୍ପନ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିଷ୍ଟାଚାର ସଙ୍ଗ(ମ୍ମ)ତ—ସଂ. ବିଣ—ଶିଷ୍ଟତାନୁଗତ (ଦେଖ)—Śishṭāchāra saṅga(mma)ta Śishṭatānugata (See)

ଶିଷ୍ଟାଚାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶିଷ୍ଟାଚାରିନ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବଚନ)—ସଦାଚାରସମ୍ପନ୍ନ; ଭଦ୍ର—Polite; gentle; well behaved; of good manners.
Śishṭāchāri

(ଶିଷ୍ଟାଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ

ଶିଷ୍ଟି—ସଂ. ବି—(ଶାସ୍‌ଧାତୁ+କ୍ତିନ୍.ଇ, ଭାବବାଚକ) ୧ । ଦମନ; ଶାସନ; ଚାଳନ—1. Controlling; regulating; ruling. ୨ । (+କରଣ.ଇ) ଆଜ୍ଞା; ଆଦେଶ—2. Order. ୩ । ଶୋଧନ—3. Rectification. ୪ । ବିନ୍ୟାସ—4. Arrangement.
Śishṭi

ଶିଷ୍ଟି(ଷ୍ଠି)କରଣ—ବେ. ବି.—ଶେଠ କରଣ (ଦେଖ)
Śishṭi (shṭhi) karaṇa Śeṭha karaṇa (See)

ଶିଷ୍ୟ—ସଂ. ବି—୧ । (ଶାସ୍‌ଧାତୁ=ଶାସନ କରିବା+କର୍ମ ଯ)—ଯେ ଗୁରୁଙ୍କ ନିକଟରେ କୌଣସି ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରେ; ଅନ୍ତେ-ବାସୀ; ଛାତ୍ର—1. Apprentice; pupil; disciple. [ଦ୍ର—ସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ ଯେ କାୟମନୋବାକ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଦେବତା, ଅତିଥି ଓ ଗୁରୁଙ୍କର ଶୁଶ୍ରୂଷା କରନ୍ତି ଏବଂ ଯେ ନିର୍ମଳଚିତ୍ତ, ଶ୍ରମଶୀଳ ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ସେ ଶିଷ୍ୟ ପଦବାଚ୍ୟ] ୨ । ଯାହାକୁ କୌଣସି ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ; ମନ୍ତ୍ରଶିଷ୍ୟ—2. Spiritual disciple. ୩ । ବାବାଜୀଙ୍କ ଚେଲା-3. The disciple of an anchorite. ବିଣ(ପୁଂ)—୧ । ଶାସନଯୋଗ୍ୟ 1. Fit to be governed. ୨ । ଶିକ୍ଷା ପାଇବାର ଉପଯୋଗୀ—2. Fit to be trained. ୩ । ଶିକ୍ଷଣୀୟ—3. Teachable. ୪ । ଉପଦେଶ୍ୟ—4. Fit to be instructed or imparted. ବେ. ବି.—ପୁତ୍ର; ପୁତ୍ର—Son [ଉ—ଲୋମଶ ବୋଇଲେ ହେ ପାଣ୍ଡୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶିଷ୍ୟ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।]
Śishya

ଶିଷ୍ୟ କରିବା—ବେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରଦାନ ବା ବିଦ୍ୟାଦାନ କରିବା ପାଇଁ ଶିଷ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—Śishya karibā
ଶିଷ୍ୟକରା शिष्यकरना(बनाना) To take a person as a disciple; to initiate a person into the mysteries of any branch of science or religion.

ଶିଷ୍ୟାନୁଶିଷ୍ୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ସମାସ) —ଶିଷ୍ୟ ଓ ଶିଷ୍ୟର ଶିଷ୍ୟ—Śishyānuśishya A disciple and disciple's disciple.
(ଶିଷ୍ୟାନୁଶିଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଉ—ଏ ମଠରେ ସ୍ୱାମୀଜୀ ଦୈଷ୍ଣବମାନେ ଶିଷ୍ୟାନୁଶିଷ୍ୟ କ୍ରମେ ମହନ୍ତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି]

ଶିଷ୍ଟୁ—ପ୍ରାଦେ. ବି (ଓଡ଼ିଆ)—(ଇଂ. ସେସ୍)—କର; ରାଜସ୍ୱ—Śistu Tax; cess.

ଶିହରା(ରେ)ଇବା—ବେ. କ୍ରି—ଶିହରାଇବା (ଦେଖ)—Śiharā(re)ibā Śihirāibā (See)
(ଶିହରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିହଳ—ଦେ. ବ—ଶିଅଳ (ଦେଶ)—
Šihala Šihala (see)

ଶିହା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେଦେ. ବ—ସିହା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Šihā (etc) Sihā etc (See)

ଶିହାଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେଦେ. ବ—ସିହାଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Šihāi (etc) Sihāi etc (See)

ଶିହିରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି.—(ସ. ଶୀତଳରୁ କିମ୍ବା ଶୀତର=ଜଳ-କଣା=ପ୍ରା. ସୀହର; ହିଠାତ୍ ଦେହରେ ଶିହିରାଇ ଉଠିବା) ଶିହିର ଉଠିବା) ଶିହିରେଇବା) ଅନ୍ୟରୂପ ଶୀତଲଖାଣି ଛୁଇଁଦେଲେ ଦେହରେ ରୋମୋଦ୍‌ଗମ ହେବା ଯୋଗୁ)—(ଦେହ) ଶିର ଶିର ହେବା; ଥର ଥରି ହେବା; ଭୟ ଟାଙ୍କୁରିବା; ଭୟ ବା ବିସ୍ମୟରେ ଦେହରେ ରୋମୋଦ୍‌ଗମ ବା କମ୍ପାଦି ହେବା; (ଦେହ) ଶୀତାଇବା—To have one's hairs stand on ends; to have horripilation; to shiver as if through extreme cold. [ଉ—ଏ କ୍ରିୟା ଦେହ ବା ମନୁଷ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ମୋ ଦେହ ଶିହିରାଉଛି, ଅମ୍ବକ ଲୋକ ଶିହିରାଉଛି ।]

ସ. ଚହଳ; ଚଯାଳ
ଅସାମୀ—ଶିଯୁର
ଶିଉରେଉଠା,ଶିହରା
ରୀମଟେଖଡାହେନା, ସୀହରଜାନା

ଶିଲ୍ଲ—ସ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଶିଲାରସ (ଦେଶ)—1. Šilla-rasa (See) ୨ । ବଉଳ ଗୁଣା—2. Liquid amber.
Šihla
(ଶିଲ୍ଲକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶିଲ୍ଲା—ଦେ. ବ (ସ. ଶିଲ୍ଲ)—ଶିଲ୍ଲ (ଦେଶ)—Šihla (See)
Šihlā ଶିଲାରସ ଶିଲାରସ

ଶୀ—'ଶା' ଅକ୍ଷରଯୁକ୍ତ ଦେଶଜ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପାଇଁ 'ଶି' ତଳେ ଦେଖିବାକୁ ହେବ—See under Si.
Šī

ଶୀ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଶୋଇବା—1. To sleep. ୨ । ବିଶ୍ରାମ କରିବା—2. To rest.
Šī (root)

ଶୀ—ସ. ବ—(ଶୀ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ୱିପ୍)—୧ । ଶୟନ—1. Sleep. ୨ । ଶାନ୍ତି—2. Peace.
Šī

ଶୀକ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ସେକ କରିବା;ସେକିବା—To foment; to warm; to heat.
Šīk (root)

ଶୀକର—ସ. ବ (ଶୀକ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—୧ । ବାୟୁଦ୍ୱାରା ଉଡ଼ିଲା କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳକଣା—1. Small particles of water blown about by the wind; spray. ୨ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ବୃଷ୍ଟି—2. Rain in fine drops; dribble. ୩ । ବାୟୁ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Wind; air.
Šīkara

ଶ୍ରୀକର ପ୍ରା. ବ (ସ. ଶ୍ରୀକର)—ଶ୍ରୀକର ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—The name for calling Srīkara.
ସିରକର

ଶୀକରଶୀତ ବାୟୁ—ସ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧା=ଶୀକର ହେତୁ ବା ଦ୍ୱାରା ଶୀତ ଅର୍ଥାତ୍ ଶୀତଳ ହୋଇଥିବା ବାୟୁ)—ଜଳକଣା ମିଶିଥିବାରୁ ଥଣ୍ଡା ହୋଇଥିବା ପବନ
Šīkara Šīta bāyu
—Air cooled by the sprays of water blown by it.

ଶୀଖ—ଦେ. ବ (ସ. ଶିଖା)—ଶିଖ (ଦେଶ)
Šīkha Šikha (See)

ଶୀଗଲ—ଦେ. ବ (ଇଂ. ଶୀଗଲ)—ସମୁଦ୍ରକୂଳେ ବସା କରି ରହୁଥିବା ଜଳଚର ପକ୍ଷିବିଶେଷ, (ଦ୍ର—ଏମାନେ ସମୁଦ୍ର ବକ୍ଷରେ ବିଶେଷତଃ ଜାହାଜ ଉପରେ ଉଡ଼ୁଥାଆନ୍ତି)—Seagull.
Šīgal
ସୀଗଲ ସୀଗଲ

ଶୀଘ୍ର—ସ. କି. ବିଣ—(ଶିନ୍‌ଘ ଧାତୁ=ଅଘ୍ରାଣ କରିବା+ଅଧ୍ୱକରଣ ର) ବେଗରେ; ତଡ଼ାତଡ଼ି; ତତ୍କାଳ; ଅଣ୍ଟ; ଅବିଳମ୍ବେ—Quickly; soon; shortly; hastily. ବିଣ—ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ; ସତ୍ୱର; ତ୍ୱରିତ; କ୍ଷିପ୍ର; ତରତର—Speedy; quick; rapid; hasty.
Šīghra

ଶୀଘ୍ର କାରୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୀଘ୍ରକାରିନ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ=ଶୀଘ୍ର+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଣିନ୍)—କ୍ଷିପ୍ରକର୍ମ ସମ୍ପାଦକ; [ଶୀଘ୍ରକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ଯେ ତତ୍କାଳ କାମ ସାରେ; ତୁରିତକାରୀ—Doing work speedily, prompt.
Šīghra kārī

ଶୀଘ୍ରଗ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୀଘ୍ର+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କ୍ଷିପ୍ରଗାମୀ; ତ୍ୱରିତ ଗତି ବିଶିଷ୍ଟ—Fleet of foot; swift-going, fast-going.
Šīghraga
(ଶୀଘ୍ରଗା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୀଘ୍ର ଗତି—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—କ୍ଷିପ୍ର ଗତି; ବେଗ—Swift motion.
Šīghra gati
ବିଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି) ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—କ୍ଷିପ୍ରଗାମୀ—Fast going; fleet of foot.

ଶୀଘ୍ର ଚେତନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୀଘ୍ର+ଚେତନା+ଅ)—ଯେ ଶୀଘ୍ର ଚେତନା ଲାଭ କରେ ବା ଚେତେ (ଶୀଘ୍ର ଚେତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଉଠେ—1. One who wakes up easily. ସ ବ.—କୁକୁର—Dog.
Šīghra chetana

ଶୀଘ୍ରତା—ସ. ବ (ଶୀଘ୍ର+ଭାବ. ତା)—ତ୍ୱରା; ଦ୍ରୁତତା; ସତ୍ୱରତା—Haste; speed.
Šīghratā

ଶୀଘ୍ର ବେଧୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୀଘ୍ର+ବିଧ୍ ଧାତୁ=ବିଦ୍ଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଣିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଦ୍ରୁତବେଧ-କାରୀ; ଯାହା ଦୌଡ଼ିଲା ବସ୍ତୁକୁ ଶୀଘ୍ର ବିଦ୍ଧ କରେ (ଯଥା—ବାଣ, ଶର, ମୁଗଆ ବା ଦାଢ଼ୁଆ ଅସ୍ତ୍ର ବା ଶସ୍ତ୍ର)—1. Piercing swiftly. ୨ । କ୍ଷିପ୍ରକାରୀ; ଲଘୁହସ୍ତ—2. Deft-handed; prompt; quick.
Šīghra bedhī
(ଶୀଘ୍ରବେଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର—ଦେ. କି. ବିଣ(ସ. ଶୀଘ୍ରଂ ଶୀଘ୍ରଂ)—ତଡ଼ାତଡ଼ି; ତତ୍କାଳ—Very swiftly.
Šīghra šīghra ଶୀଗିର ଶିଗିର जल्दी जल्दी
(ଶୀଘ୍ରେ ଶୀଘ୍ରେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୀଘ୍ରା—ସ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଦନ୍ତୀ ନାମକ ଔଷଧ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—Croton Polyandrum tree.
Šīghrā

ଶୀଘ୍ରାୟମାନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୀଘ୍ର+ଅୟ=ଶୀଘ୍ରାୟ ନାମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ, ମ ଅଗମ)—ସତ୍ୱରଗାମୀ—Fleet; swift.
Šīghrāyamāna
(ଶୀଘ୍ରାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୀଘ୍ରେ—ଦେ. କି. ବିଣ—କ୍ଷିପ୍ରତା ସହକାରେ; ଅତି ତତ୍କାଳ; ଅବିଳମ୍ବେ—Very soon; hastily; shortly; immedia-
Šīghre

ଶିଗିର tely; without delay. [ଉ—ଯେଣୁ ତୋ
ଜଲ୍ଦୀ ସବ ଘଟେ ବାସ, ଭକ୍ତ ଡାକିଲେ ଶୀଘ୍ରେ ଅସ—ଜଗନ୍ନାଥ.
(ଶୀଘ୍ରେ ଶୀଘ୍ରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭାଗବତ ।]

ଶୀଘ୍ରେଣ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ଶୀଘ୍ରେ (ଦେଶ)—
Śighreṇa Śighre (See) [ଉ—ସକଳ ! ଶୀଘ୍ରେଣ କର
ଶିଗିର ଜଲ୍ଦୀସେ ତୁ ଗମନ—ପ୍ରାଚୀ. ରସବାରିଧି ।]

ଶୀଟି(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ସିଟି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Śiṭi(etc) Siti etc ee)

ଶୀତ୍କାର—ସଂ. ବି (ଶୀତ୍=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ+କୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ଅ)
Śīt-kāra —୧ । ଶୁ ଶୁ ଶବ୍ଦ; ଶୀତ୍ ଏହିପରି ଶବ୍ଦ; ଭିଷ୍
(ସୀତ୍କାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭିଷ୍ ଶବ୍ଦ—1. Hissing sound.
୨ । ସୁରସିକା ଓ ଶ୍ରମ୍ଭା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ରତିକାଳୀନ ମଧୁର
ଧ୍ୱନି—2. Sweet hissing sound emitted by
an amorous lady during orgasm on or
glee at the time of copulation.

ଶୀତ୍କୃତ—ସଂ. ବିଶ—ଶୀତ୍କାର ଧ୍ୱନିଯୁକ୍ତ—Making a sweet
Śīt-kṛuta (ସୀତ୍କୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ) hissing sound.

ଶୀତ୍କୃତି—ସଂ. ବି (ଶୀତ୍+କୃ ଧାତୁ+କ୍ତି. ଭ)—ଶୀତ୍କାର
Śīt-kṛuti (ଦେଶ)—Śīt-kāra (See)
(ସୀତ୍କୃତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୀତ—ସଂ. ବିଶ (ଶୈ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଭ)—୧ ।
Śīta ଶୀତଳ; ଥଣ୍ଡା—1. Cold; cool; frigid; chilly.
୨ । ଜଡ଼—2. Inert. ସଂ. ବି.—ହେମନ୍ତ; ପୌଷ
ଓ ମାଘ ମାସ; ଶିଶିର ଋତୁ—1 Winter season,
cold season. ୨ । ଜଳ—2. Water. ୩ ।
କର୍ପୂର—3. Camphor. ୪ । ବହୁବାର; ଗରଜଣା—
4. Cordia Myxa tree. ୫ । ବେତଲତା—
5. Cane creeeper; Calamus Rotung;
ratan. ୬ । ଏକ ପ୍ରକାର ଚନ୍ଦନ—6. A species;
of sandal wood. ୭ । ଶୀତଳତା; ଶୈତ୍ୟ; ଥଣ୍ଡା-
ଗୁଣ—7. Coolness; coldness; chill. ଦେ.ବି—
ଶୀତ ଦେହରେ ଥଣ୍ଡା ଲାଗିବା ଯୋଗୁ ଅନୁଭୂତି; ଜାଡ଼—
ଶୀତ Sensation of cold.

ଶୀତଋତୁ—ସଂ. ବି—ଶିଶିର କାଳ; ପୌଷ ଓ ମାଘ ମାସ ଦ୍ୱୟ—
Śītaṛutu Cold season; winter season;
Pausha and Māgha months.

ଶୀତକ—ସଂ. ବି (ଶୀତ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—୧ । ଶୀତକାଳ—1. The
Śītaka winter. ୨ । ସୁଖୀ ମନୁଷ୍ୟ—2. A happy
person. ୩ । ବୃଶ୍ଚିକ—3. Scorpion. ୪ । ଅଶନ
ପର୍ଣ୍ଣୀ—4. A kind of plant. ସଂ. ବିଶ—
୧ । ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ—1. Dilatory. ୨ । ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ—
2. Effortless.

ଶୀତ କଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶୀତକାଳ ବିତାଇ ଦେବା; ଶୀତ
Śīta kaṭā(ṭe)ibā ଋତୁ ଭୋଗ କରିବା ବା ଯାପନ କରିବା—
(ଶୀତ ବିତା[ଟେ]ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To pass the cold
ଶୀତ କାଟିବା season. (ଉ—ଏ ବର୍ଷ ଶଣ୍ଡେ ଭୁରୁଡ଼ା ମୁ
ଶୀତ କାଟନା(ବିତାନା) ଶୀତ କଟାଇଲି ।) ୨ । ଶୀତ କଷ୍ଟକୁ
ସମ୍ଭାଳିବା; ଶୀତର ଦାରୁଣ ରକ୍ଷା ପାଇବା—2. To
overcome the pangs of cold.

ଶୀତ କଟିବନ୍ଧ—ସଂ. ବି (ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଭୌଗୋଳିକ ପରିଭାଷା)—ଭୂମଣ୍ଡଳର
Śīta kaṭibandha ମେରୁମାନଙ୍କୁ ଲାଗିଥିବା ଶୀତପ୍ରଧାନ
କଟିବନ୍ଧ—The frigid Zones of the globe.
[ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇଟି; ଯଥା—ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଶୀତକଟି
ବନ୍ଧ ।]

ଶୀତ କଟିବା—ଦେ. ବି—ଶୀତଋତୁ ଗତ ହେବା; ଶୀତକଷ୍ଟକୁ
Śīta kaṭibā ସମ୍ଭାଳିବା—The passing away of
ଶୀତ କେଟେଯାଓୟା winter; the overcoming of the
ଶୀତ କଟନା pangs of cold during winter.
(ଶୀତ କଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୀତ କମ୍ପ—ସଂ. ବି (୫ମୀ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଶୀତ ହେତୁ କମ୍ପ)—
Śīta kampa ଶୀତ ପ୍ରକୋପରୁ ଦେହ ଥରିବା—Shivering
of the body due to cold.

ଶୀତକର—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୀତ=ଥଣ୍ଡା ଅଟେ କର=କିରଣ
Śītakara ଯାହାର)—୧ । ଶୀତରଶ୍ମି; ଚନ୍ଦ୍ର; ହିମକର—
1. The moon. ୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor.

ଶୀତ କରିବା—ଦେ. ବି—ଶୀତ ବୋଧହେବା; ଜାଡ଼ କରିବା—
Śīta karibā The feeling of cold. (ଉ—ଶୀତ କଲ
(ଶୀତ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଡ଼ ଟାଣ, ବଡ଼ ବୋହୁକୁ ବନ୍ଧା
ଶୀତକରା ଶୀତ ଲଗନା ପକାଇ ଚୁଡ଼ା ଗୁରମାଣ ଅଣ୍ ।
ଶୀଶୁରଞ୍ଜନ ଗୀତ ।)

ଶୀତ କଲ୍ଲ—ଦେ. ବିଶ—ଥଣ୍ଡା(ଦ୍ରବ୍ୟ); ଶୀତଳ(ପଦାର୍ଥ)—Cold.
Śīta kalla (ଉ—ଭାଇ ପ୍ରାୟେ ମଣିଷ ଚଳ ମାଡ଼ାଯ ବଢ଼େ, ବିନା
ଶୀତଳ ଶୀତଲ ଆଜ ଶୀତ କଲ୍ଲ ମାଣ୍ଡକେ ନ ସହେ । ପ୍ରାଚୀ.
ରସବାରିଧି ।)

ଶୀତକଷାୟ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ବୈଦ୍ୟକ)—ଏକ ତୋଳା ଚୂର୍ଣ୍ଣ
Śīta kashāya ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ୬ ତୋଳା ଉଷ୍ଣଜଳରେ ଏକତ୍ରିତ
କରୁଥିବା ସକାଳେ ଛାଣି ନେଲେ ଯେଉଁ ପାନୀୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ହୁଏ—Liquid medicine prepared by
moistening 1 tola of pounded herbs in
6 tolas of warm water and leaving
them in the night and sifting the
liquid in the morning.

ଶୀତକଷ୍ଟ—ସଂ. ବି (ଶୀତ ହେତୁ କଷ୍ଟ; ୫ମୀ ତତ୍)—ଶୀତଯୋଗୁଁ
Śīta kashṭa ଦୁଃଖାନୁଭୂତି—Pangs of cold; the
biting of cold.

ଶୀତ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶୀତଋତୁକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବା—1. To
Śīta kāṭibā pass the winter. ୨ । ଶୀତ ଅନୁଭୂତିକୁ
ଶୀତ କାଟନା ଦୂରୀଭୂତ କରିବା—2. To overcome cold.
ଶୀତ କାଟନା

ଶୀତ କାତର—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଅସ୍ତ୍ରୀ ତତ୍) ୧ । ଶୀତରୁ ଖିନ୍ନ; ଶୀତାର୍ତ୍ତ—
Śita kātara 1. Suffering from the pangs of cold. ୨ । ଶୀତ ଭୀତ—2. Afraid of cold.
(ଶୀତକାତର—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶୀତ କାତରତା—ବି)

ଶୀତ କାତରିଆ—ଦେ. ବିଶ (ସଂ. ଶୀତକାତର)—ଶୀତକାତର (ଦେଶ)
Śita kātariā Śita kātara. (See)
শীত কাতুরে शीतकायर

ଶୀତ କାଳ—ସଂ: ବି—ଶୀତ ଋତୁ—
Śita kāla Winter season.

ଶୀତକାଳୀନ—ସଂ. ବିଶ (ଶୀତକାଳ + ଷ୍ଟାର୍ଥେ. ଇନ)—୧ । ଶୀତ
Śitakālīna ବିଷୟ; ଯାହା ଶୀତଦିନରେ ଘଟେ—1. Happening in winter. ୨ । ଶୀତକାଳରେ ଜନ୍ମିବା—
2. Produced in winter. ୩ । ଶୀତକାଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3; Relating to the winter; wintry.

ଶୀତଗୁ—ସଂ. ବି (ଶୀତ + ଗୋ = କିରଣ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର —
Śitagu 1. The moon. ୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor.

ଶୀତ ଚା(ଚ)ଦର—ଦେ. ବି—ଶୀତ ଦିନେ ଓଢ଼ିବା ଲୁଗା ବସ୍ତ୍ର—
Śita chā(cha)dara Wrapper; winter cloth or dress.
শীতের চাদর शीत चद्दर

ଶୀତ ଡରୁଆ—ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଶୀତକାତର (ଦେଶ)
Śita ḍaruā Śitakātara. (See)
(ଶୀତ ଡରେ(ରେ)ଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)
শীত কাতুরে शीत कायर

ଶୀତ ଦିନ—ଦେ. ବି—୧। ଶୀତଋତୁ—1. Winter. ୨। ଶୀତକାଳୀନ
Śita dina ଦିବସ—2. Winter-day; a day of the winter season; wintry day.
শীতের দিন शीतका दिन

ଶୀତ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ.—୧ । ଶୀତ ଋତୁର ଆବିର୍ଭାବ—1. The
Śita pardibā coming or appearance of winter; approach of winter. ୨। ଶୀତର ବା ଶୈତ୍ୟର ପ୍ରକୋପ ବୃଦ୍ଧି ହେବା—2. The wintering of cold or chill.
শীতপড়া शीतपडना

ଶୀତ(ତି) ପାଛ(ଛୁ,ଛୋ) ଡ଼ା(ଡ଼ି)—ଦେ.ବ (ସଂ. ଶୀତ + ପ୍ରଚ୍ଛଦ ପଟ)—
Śita(ti) pāchha(chhu, chho)rdā(rdi) ଶୀତ ଚାଦର
শীতের চাদর शित चद्दर (ଦେଶ)—Śita chādara (See)

ଶୀତ ପୀତ—ସ. ବି—ଚର୍ମରୋଗ ବିଶେଷ; ଦେହରେ ଛୁଆଛୁ ଲାଗିଲେ
Śita pita ଚର୍ମ ଫୋଡ଼ିଲା ପରି ଫଳିବା ରୋଗବିଶେଷ—
(ଶୀତ୍ ପୀତ୍—ଦେ. ରୂପ) Nettlerash; urticaria. [ଦ୍—ଏହା ହଠାତ ଜନ୍ମେ ଏବଂ ହଠାତ୍ ଖସେ । ଦେହ ଖସିଗଲା ଅବ ଯୋଗୁଁ ଘରମ ହୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ହଠାତ୍ ପାଣି ପିଇଲେ ଏ ରୋଗ ଜନ୍ମେ ।]

ଶୀତ ପ୍ର —ସ. ବି (୭ମ୍ବୀ ତତ୍)—୧ । ଶୀତର ଆଧିକ୍ୟ—
Śita prakopa 1. Excess of cold. ୨ । ଶୀତଜନିତ ବିକାର—2. Pangs due to cold or chill.

ଶୀତ ପ୍ରଧାନ—ସ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି, ଶୀତ ଅଟେ ପ୍ରଧାନ ଯହିଁରେ)—
Śita pradhāna ୧ । ଅଧିକ ଶୈତ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ; ଅତିଶୟ ଶୀତଳ—
1. Excessively chill; frigid; very cold. ୨ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ବା ଅଞ୍ଚଳରେ ଶୀତଋତୁ ଅଧିକକାଳ-ସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ—2. (a place) Where winter or cold season predominates or lasts longer than elsewhere.

ଶୀତ ପ୍ରଧାନ କଟିବନ୍ଧ—ଦେ. ବି (ଭୌଗୋଳିକ ପରିଭାଷା)—ପୃଥିବୀ
Śita pradhāna kaṭibandha ଗୋଲକର ମେରୁଦ୍ୱୟର
শীত কটীবন্ধ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବେଢ଼ିଥିବା ଶୀତ ପ୍ରଧାନ ଅଞ୍ଚଳ, ଶୀତ
शीत कटिबन्ध ଚକ୍ରବନ୍ଧ—The frigid zones of the globe. [ଦ୍—ଏହା ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁ ଓ ଉତ୍ତର ମେରୁକୁ ଘେରିଅଛି ।]

ଶୀତ ଫଳ—ସ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ପୀଲୁ; ଖଡ଼ିଫଳ ବୃକ୍ଷ—Tooth-
Śita phala brush tree; Salvadora Persica.

ଶୀତ ବସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି (ମ. ଷ. ତତ୍; ଶୀତ ନିବାରଣାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ବସ୍ତ୍ର) —
Śita bastra ଶୀତ ଲୁଗା; ଯେଉଁ ଲୁଗାକୁ ଦେହରେ ଓଢ଼ାଇ-ଲାଦ୍ୱାରା ଶୀତରକ୍ଷା ହୁଏ—Winter dress.

ଶୀତ ବାତ(ୟୁ)—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଥଣ୍ଡା ପବନ—
Śita bāta(yu) Cold wind; chill wind.

ଶୀତ ବୀଜ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ, ବହୁବ୍ରୀହି, ଶୀତ ଅଟେ ବୀଜ ଯାହାର)
Śita bija —ଇସବଗୁଲ (ଦେଶ)—Isabagula (See)
ইসবগুল असफागुल

ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଶ (ବୈଦ୍ୟକ, ବହୁବ୍ରୀହି)—ସ୍ୱାଭାବିକ ଶୀତଳ
Śitabīrjya ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ (ଦ୍ୱୋର୍ଥ); ଯାହାକୁ ସେବନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଦେହ ଶୀତଳ ହୁଏ—Having the quality of cooling the system; cooling. [ଦ୍—ପ୍ରକୃତ ଉଷ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରାୟ ସକଳ ପଦାର୍ଥହିଁ ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ । ଶୀତ-ବୀର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଗୁରୁପାକ, ବାତଶ୍ଳେଷ୍ମନାଶକ, ପିତ୍ତନାଶକ, ବାତକ ଓ ବିଷକ ରୋଗରେ ଉପକାରକ ।]

ଶୀତ ଭୀତ—ସଂ. ବିଶ (ପୁଂ) (୫ମୀ ତତ୍)—ଯେ ଶୀତକୁ ଭୟରେ—
Śita bhīta (ଶୀତଭୀତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Afraid of cold.

ଶୀତ ଭୀରୁ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—୧। ମଲ୍ଲିକା; ଶତଦଳମଲ୍ଲୀ; ମୃଗୁସ୍ତ
Śita bhīru ମଲ୍ଲୀ; ଚାଠମଲ୍ଲୀ—1. Jasminum Sambac. ୨ । ବନ୍ଦମଲ୍ଲୀ ଜାତୀୟ ମଲ୍ଲୀଜାତୀୟ ଫୁଲ ଓ ଚହିର ଲତା-ବିଶେଷ ଗୁଳ—2. Vallaris Heynei. [ଦ୍—ଏହା ବନ୍ଦ, ଉଦ୍ଭିଦ, ଜାଡ଼ାଳ, ବନାଶକ ।]

ଶୀତ ମଞ୍ଜରୀ—ସଂ. ବି—ଯେ ଫୋଟକା; ରାତି ଫୁଲିଲା; ଦୁଗୋରହାର (ଫଳ
Śita mañjarī ଓ ଗଛ)—Night jasmine, (flower and tree)

ଶୀତ ମାଡ଼ି ଆସିବା—କ୍ରି. ବି—କ୍ରମଶଃ ଶୀତର ପ୍ରକୋପ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା; ଜାଡ଼ି ମାଡ଼ିଆସିବା—The gradual approach of intense cold.
Śita mārdi āsibā
शीत बाड़ा शीत बढ़ना

ଶୀତ ରଶ୍ମି—ସଂ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶୀତକର; ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.
Śita raśmi

ଶୀତ ରସ—ସଂ. ବି (କ୍ରିଦ୍ୱୀତ)—ଅପକ୍ୱ ଇକ୍ଷୁରସଜାତ ମଦିରା—Spirit or wine obtained from unfermented or unboiled sugarcane juice. [ଦ୍ର—ଏହା ପକ୍ୱରସଜାତ ସୀଧୁ ଅପେକ୍ଷା ଗୁଣ ହୀନ କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଓ ମଳବର୍ଦ୍ଧକ ।]
Śita rasa

ଶୀତର୍ତ୍ତୁ—ସଂ. ବି—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଶୀତ+ଋତୁ)—ଶୀତ ଋତୁ; ଶିଶିର କାଳ—Cold season; winter.
Śitarttu

ଶୀତଳ—ସଂ. ବିଶ—(ଶୀତ+ଲା ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+ଅ; ଶୀତ+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ଲ)—୧ । ଶୈତ୍ୟଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ; ଥଣ୍ଡା—1. Cool; cold; chilly. ୨ । ଧୀର; ଶାନ୍ତ—2. Meek; mild. ୩ । ଚିତ୍ତୋଦ୍ରେକ—3. Serene. ସଂ. ବି—୧ । ଚନ୍ଦନ—1. Sandal. ୨ । ମୌକ୍ତିକ; ମୁକ୍ତା—2. Pearl. ୩ । ଚନ୍ଦ୍ର—3. Moon. ୪ । ବେଣାମୂଳ—4. The root of Benā grass. ୫ । ଚିଲା ପୁଷ୍ପ; ଶୈଳେୟ; ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିଶେଷ—5. Liquid amber; Parmalia. ୬ । ଅଚଳ-ପଣ୍ଡୀ ନାମକ ଗୁଳ୍ମ—6. A herbarious plant.
Śitala
शीतल पाटी

ଦେ. ବି.—୧ । ମୃତ୍ୟୁର ୪ର୍ଥ, ୭ମ, ଓ ୯ମ ଦିନ ବନ୍ଧୁ, ଜ୍ଞାତି ଓ କୁଟୁମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯିବା ଜଳଖିଆ ସାମଗ୍ରୀ 1. Tiffin with which the kinsmen and relatives of a deceased are fed on the 4th, 7th and 9th days during the obsequies. ୨ । ମୃତାହର ୪ର୍ଥ, ୭ମ ଓ ନବମ ଦିନ—2. The 4th, 7th and 9th days of the funerals. ୩ । ଜଳଖିଆ ସାମଗ୍ରୀ; ଲଘୁଭୋଜ୍ୟ ପଦାର୍ଥ—3. Tiffin; refreshment; light food. (except rice and curry); sweetmeats.
जलपान

ଶୀତଳଭୋଗ ୪ । ସକାଳେ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଜଳଖିଆ ଭୋଗ—4. Light refreshments offered to a Deity in the morning and evening. ୫ । ଶୀତଳତା—5. Coldness. [ଉ-ଦାହରଣ ବି ଛୁମ ଶୀତଳ । ପ୍ରାଚୀ. ରସବାରିଧି ।]
शीतल भोग

ଶୀତଳ ଉପହାର—ଦେ. ବି—ଜଳଖିଆ—Light refreshment; tiffin.
Śitala upahāra
जलखाबार
जलपान

[ଉ—ଶୀତଳ ଉପହାର ଦେଇ,ଅମୃତ ଭୋଜନ କରାଇ । ଉପଦ. ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚାମୃତ ।]

ଶୀତଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥଣ୍ଡା କରିବା—To cool.
Śitala karibā

ଶୀତଳ ଗୁ(ତୁ)ଣ୍ଡି—ପ୍ରାଦେ. (ପଡ଼ିଜାତ)—ବି—ବିବାହ ପରେ ବିବାହ ବେଳରୁ ବରକନ୍ୟା କନ୍ୟାର ଗୃହଯାତ୍ରାକୁ ଯିବା ପରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବନାପନା ପରେ ବର କନ୍ୟା ଦୁହିଙ୍କର ଏକତ୍ର ଜଳଯୋଗ—Light refreshment served to the newly married couple after they go home from the marriage alter.
Śitala gu(tu)ṇḍi
[ଉ—ଏକ ଅସମ୍ଭବରେ ବସାଇ କନ୍ୟାବର, ବଡ଼ାଇଲେ ଶୀତଳ ଗୁଣ୍ଡିକୁ ଦୁହେଁ ଦିଅ । ଭୂଷ୍ଟ ଦି. ମହାଭାରତ ।]

ଶୀତଳ ଜଳ—ସଂ. ବି—ଥଣ୍ଡା ପାଣି—Cold water. [ଉ—ଶୀତଳ ଜଳର ସାଧାରଣ ପ୍ରକୃତି ଶୀତଳତା । ଶୀତଳ ଜଳପାନ ମୂର୍ଚ୍ଛା, ପିତ୍ତ, ଉଷ୍ଣତା, ଦାହ, ବିଷତାପ, ରକ୍ତଦୋଷ, ମଦାତ୍ୟୟ, ଶ୍ରମ, ଭ୍ରମ, ଅଶାନ୍ତି, ତୃଷ୍ଣା ଓ (ଖଇ), ବାନ୍ତି ଓ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗ ପିତ୍ତ ରୋଗ ପକ୍ଷରେ ଉପକାରୀ । ପାର୍ଶ୍ୱଶୂଳ ପ୍ରତିଶ୍ୟାୟ, ବାତ, ଗଳଗ୍ରହ, ଶରୀର, ନବଜ୍ୱର, ଅରୁଚି, ଗ୍ରହଣୀ, ଗୁଳ୍ମ, ଶ୍ୱାସ, କାସ, ଗାଳଯାଟ ଧଗ୍ର, ହିକ୍କା ପ୍ରଭୃତିରେ ଓ ସଦ୍ୟ ବମନ ବିରେଚନାଦି ଶୋଧନକ୍ରିୟା ପରେ ଓ ଘୃତାଦି ପାନ ପରେ ଜଳପାନ ଅପକାରୀ । ଅତ୍ୟଧିକ ଜଳପାନ କରିବା ଅନିଷ୍ଟକର ।]
Śitala jala

ଶୀତଳତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବି—(ଶୀତଳ+ଭାବାର୍ଥେ. ତା, ତ୍ୱ)—ଶୈତ୍ୟ; ଥଣ୍ଡା ଭାବ—Coolness; cold.
Śitalatā(twa)

ଶୀତଳ ପ(ପା)ଟି—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶୀତଳ ଓ ପଟ୍ଟିକା)—୧ । ବେତ ଗଛ ପତ୍ର ଭଳି ଦିଖିବା ପଦାର୍ଥ ସ୍ପର୍ଶ-ଶୀତଳ ପାଟି ବିଶେଷ—1. Clinogyne Dichotoma (plant) [ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବକଙ୍ଗ (ଢାକା, ସିଲହଟ [ଶୀତଳ ପାଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଦି)ରେ ଜନ୍ମେ । ଏହି ଗଛର ଛାଲିର ସରୁଆଇଅରେ ମସିଣାପରି ଶଯ୍ୟା ବୁଣାଯାଏ ।] ୨ । ଉକ୍ତ ଗଛର ଛାଲିଦ୍ୱାରା ବୁଣା ହୋଇଥିବା ପାତଳା ବିଛଣା—2. A mat made of the strip of the above bark. [ଦ୍ର—ବଙ୍ଗ ଦେଶର କେଉଁ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଏହାକୁ ମୁକ୍ତା ପାଟି ବା ମୁକ୍ତା ପାଟି ବୋଲାଯାଏ । ଏହାକୁ ଖରାଦିନେ ଶେଯ ଉପରେ ବିଛାଇ ଶୋଇଲେ ଦେହ ଖୁବ୍ ଶୀତଳ ଲାଗେ ।]
Śitala pa(pā)ṭi
शीतल पाटी
शीतल पटी

ଶୀତଳ ପ୍ରକୃତିକ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୀତଳ+ପ୍ରକୃତି+କ) ଶାନ୍ତସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟ—Mild.
Śitala prakṛutika
(ଶୀତଳ ପ୍ରକୃତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୀତଳ ଭୋଗ—ଦେ. ବି—ଦେବତାଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦିଆ ଯିବା ଜଳଖିଆ (ଏଥିରେ ଜଳଖିଆ ସହିତ କନ୍ଦପଣା ରହିବାର ବିଧି ଅଛି)—Light refreshment accompanied with sweetened water as drink to a Deity.
Śitala bhoga
शीतल भोग
शीतल भोग

ଶୀତଳ ମ(ମୁ)ଣୁ(ଣୋ)ଇ(ଇଁ,ହି,ହିଁ)—ଦେ. ବି—୧ । ଜଳଖିଆ—1. Light refreshment. ୨ । ରାଜାର ଜଳଖାବାର ରାଜାକା ଜଳପାନ ରାଜାର ଜଳଯୋଗ—2. Taking tiffin by a Rājā. [ଉ—ଶୀତଳ ମଣୋହି ସାଉଲ, ସ୍ୱେଷ ପଲଙ୍କେ ବଜେ ବଲ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]
Śitala ma(mu)ṇu(ṇo)i(iñ, hi, hiñ)
राजार जलखाबार
राजाका जलपान

ଶୀତଳ ମରିଚ—ଦେ. ବି—କବାବ ଚିନି (ଦେଶ)
Śītala maricha Kabābachini (See)
କାବାବଚିନି शीतल मरिच

ଶୀତଳ ଷଷ୍ଠୀ—ସଂ. ବି—ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀ—The 6th day of
Śītala shasṭhī the bright lunar fortnight of the month Jyaiṣṭha. [ଦ୍—ଏ ଦିନ ଶିବପାର୍ବତୀଙ୍କ ବିବାହ ଉତ୍ସବ ସମ୍ପାଦିତ ହୁଏ । ଏହି ଉପଲକ୍ଷରେ ସୁଖ ଜିଣ୍ଟାର କେତେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନରେ ଉତ୍ସବ ହୁଏ । ନାନା ପ୍ରକାର ବାଣ (ଭୁମ୍ପୀ, ହାବଳୀ, ଭୂମ୍ବ, ଚମ୍ପା, ଚକ) ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଉଥର କରି ମାରନ୍ତି ।]

ଶୀତଳ ସଞ୍ଚା—ଦେ. ବି—ଦେବତାଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦିଆଯିବା ଜଳଖିଆ ଭୋଗ
Śītala sañchā Light refreshment offered to शीतल भोग शीतल भोग a Deity. [ଉ—ଶୀତଳ ସଞ୍ଚା କରିବ ନାନା ବିଧମାନ ।—ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।]

ଶୀତଳ ସାମଗ୍ରୀ—ଦେ. ବି—୧ । ଜଳଖିଆ ଜିନିଷ—1. Materials
Śītala sāmagrī ଜଳଖାବାର or articles for tiffen.
जलपान ୨ । ମୃତାତ୍ମାର ୪ର୍ଥ, ୭ମ ଓ ୯ମ ଦିନ ଦିନ ଦିନ ଆତ୍ମୀୟଙ୍କୁ ଦିଆ ଯିବା ଜଳଖିଆ ଜିନିଷ—2. Tiffin served to relatives on the 4th, 7th and 9th days of the funerals. (ଉ—ଏତେ ବୋଲି ବେଟେ ଗଲା ଶୀତଳ ସାମଗ୍ରୀ ଦେଲା । ବିଶି, ବିଚିତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ।)

ଶୀତଳ ସ୍ୱଭାବ—ସଂ. ବି—(କର୍ମଧା)-ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତି—Mild temper.
Śītala swabhāba ବିଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତି- (ଶୀତଳ ସ୍ୱଭାବା—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶେଷ୍ୟ—Mild tempered.

ଶୀତଳା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶୀତଳ+ଅ)—୧ । ବସନ୍ତ ରୋଗର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା; ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ବିଶେଷ; ବସନ୍ତେଶ୍ୱର ଠାକୁରାଣୀ [ଦ୍—ବଡ଼ ଦେଉଳର ବାହାର ଦତ୍ତା ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଦ୍ୱାରର ଉତ୍ତରପାଖେ ଦୋଳିଲ ବୈଭବ ଓ ସୁନାକୁଅ ଜିଲ୍ଲାରେ ଏ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅଛି ।)—
Śītalā 1. The Goddess presiding over small pox, chicken pox or other diseases of eruption. ୨ । ବାଲୁକା; ବାଲି—2. Sand; silica. ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶୀତଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Śītala.

ଶୀତଳା(ଲେ)ଇ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଶୀତଳା)—
Śītalā(le)ī ଶୀତଳା (ଦେଶ)—Śītalā (See)
ମା ଶୀତଳା शीतला, चेचला

ଶୀତଳାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୀତଳେଇବା (ଦେଶ)
Śītalāibā ଶୀତଳ କରା Śītaleibā (See)
शीतल करना

ଶୀତ ଲାଗିବା—ଦେ. ବି—ଶୀତ କରିବା; ଜାଡ଼ କରିବା—
Śīta lāgibā ଶୀତ ଲାଗା Feeling of cold; feeling
शीत लगना chilly.

ଶୀତଳାଷ୍ଟକ—ସଂ. ବି—ଆଠଟି ଶ୍ଳୋକ ସମ୍ବଳିତ ଶୀତଳା ଦେବୀଙ୍କର
Śītalāshṭaka ସ୍ତୋତ୍ର—A hymn to the Goddess Śītalā consisting of 8 slokas.

ଶୀତଳୀ—ସଂ. ବି—(ଶୀତଳ+ଇ; ଏହା ବିଶାଳ ରୋଗମାନଙ୍କୁ
Śītalī ଶୀତଳ କରିବା ଯୋଗୁଁ ଏହି ନାମ)—ପାଣିଶିଉଳୀ—[ଦ୍—ଏହା ଉତ୍ତାପ ପରିଷ୍କାରକ ବଳକର ଓ ବିଷଦୋଷ ନାଶକ)—An aquatic plant; Limnanthemum Indicum or Cristatum. [ଦ୍—ଏହାର ପତ୍ର ପଦ୍ମ ପତ୍ରର ଆକାର ବିଶିଷ୍ଟ, ମାତ୍ର ପତଳା, ମୃଦୁ, ମସୃଣତର ଓ ଦଳୁର । ବ୍ରଣ, ଘାଆ, ଫୁଲା ଆଦି ଉପରେ ଏହାକୁ ପକାଇଲେ ଉପକାର ହୁଏ ।]

ଶୀତଳେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗରମ ବସ୍ତୁକୁ ଥଣ୍ଡା କରିବା—
Śītaleibā ଠାଣ୍ଡା କରା 1. To cool a hot thing.
शीतल करना [ଉ—ଉହ ଉହ ଜାଉ, ଶୀତଳେଇ ଖାଉ; ଜାଉ ଶୀତଳାନ निकालना ଶୀତଳେଇବ ? ବ ମାଛୁ ହୁରୁଡ଼େଇବ ? ଉତ୍ତ] ୨ । (ଶୁଭକାରଣ)—ଦେହରୁ ଅଳଙ୍କାର କାଢ଼ିବା ବା ଓହ୍ଲାଇବା—2. (Euphimism) To put off ornaments from the body. [ଦ୍—ଦେହରେ ପିନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଅଳଙ୍କାରମାନ ଦେହ ସଙ୍ଗେ ଲାଗିବାରୁ ଦେହର ଉତ୍ତାପ ଯୋଗୁଁ ଗରମ ଥାଏ ଓ ତାହା ଦେହରୁ କାଢ଼ି ପକାଇଲେ ଶୀତଳ ହୋଇଯାଏ । ଅହୀ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ-ମାନେ ଦେହରୁ ଅଳଙ୍କାର 'କାଢ଼ିବା' (ବୈଧବ୍ୟ ସୂଚକ-ତ୍ୱର ସଙ୍ଗେ ଏ ଶବ୍ଦର ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିବାରୁ) ନ କହି ଦେହରୁ ଅଳଙ୍କାର 'ଶୀତଳେଇବା' କହନ୍ତି ।]

ଶୀତ ଲୁଗା—ଦେ. ବି—ଶୀତ ବସ୍ତ୍ର—Winter cloth.
Śīta lugā ଶୀତେର କାପଡ଼ शीतका कपडा

ଶୀତ ଶିବ—ସଂ. ବି (ଶୀତ=ଥଣ୍ଡା+ଶିବ=ଉପକାରକ ବା ମଙ୍ଗଳ-
Śīta śiba କର)—୧ । ଶୈଳେୟ; ଶିଳାରସ—1. Liquid amber; Parmalia Perlata. ୨ । ସୈନ୍ଧବ ଲବଣ—2. Chloride of sodium. ୩ । ଯାନ-ମଧୁରୀ—3. Aniseed.

ଶୀତ ଶିଳ—ପ୍ରାଦେ (ଗଣ୍ଡାମ) ବି—ବଡ଼ ଦିନ ବା ଗ୍ରୀଷ୍ମସ୍ୱ କୁଟି—
Śīta sila Christmas holidays.

ଶୀତା—ସଂ. ବି (ଶୈ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ+ଅ)—
Śītā ୧ । ଲଙ୍ଗଳଦ୍ୱାରା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଖୋଳ ହୋଇଯିବା ଅଳ୍ପ ଗଭୀର (ସୀତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗାର; ଲଙ୍ଗଳ ପଦ୍ଧତି; ଲଙ୍ଗଳ ଶିଆର; ଅଗ୍ନି—1. Furrow. ୨ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଓ ଜନକ ଦୁହିତା; ସୀତା—2. Śītā, the wife of Rāmachandra and the daughter of Janaka. [ଦ୍—ଜନକ ଯଜ୍ଞଭୂମିକୁ ଚାଷ କରିବା ବେଳେ ଲଙ୍ଗଳ ଶିଆରରୁ ଏହି ଶିଶୁ ମିଳିଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ।] ୩ । ତେଜ-ବତୀ ବା ତେଜବଳ ନାମକ ଔଷଧ ବୃକ୍ଷ—3. Toothache tree, Cardiospermum Halicacabum.

ଶୀତାଂଶୁ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୀତ=ଶୀତଳ ଅଟେ ଅଂଶୁ=କିରଣ
Śītāṁśu ଯାହାର)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon (literally cool-rayed). ୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor.

ଶୀତାଂଶୁ ତୈଳ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଅଗ୍ନିବେଦୋକ୍ତ ବିଧିରେ ଏକ ପ୍ରକାର ପତ୍ରକୁ ସିଝାଇ ସେଥିରୁ ବାହାର କରାଯିବା ତୈଳବିଶେଷ—A volatile inflamable stimulating oil; oil of cajuput, (distilled from the leaves of Malabaric a Cajuput tree); cajuputene. [ଦ୍ର—ଏହି ତୈଳରୁ କପୁର ଓ ବଡ଼ ଅଲେଇଚ ପରି ଗନ୍ଧ ବାହାରେ । ଏହା ବାହ୍ୟ । ଏହା ଈଷତ୍ ଶାଗୁଆ ବର୍ଣ୍ଣ । ଏହା କଟୁ ଓ ତିକ୍ତ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ; ମାଲସ କଲେ ବାୟୁ, ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଶୂଳ, ଜ୍ୱର, ବେଦନା ବା ବିନ୍ଧା, ଅମବାତ, ଶିରଃପୀଡ଼ା, ଆଧାଶିଶି, ଦନ୍ତରୋଗ ଓ ଚର୍ମ-ରୋଗରେ ବିଶେଷ ଉପକାରୀ ହୁଏ । ଅନେକ ଲୋକ ଏହାକୁ ଭୁର୍ଜପତ୍ରର ତୈଳ ବୋଲି କହନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଏହା ସ୍ୱେଦ-ଜନକ ଓ ମାଲସ୍ୟ ଓ ଅଷ୍ଟୀଲା ଦ୍ୱୀପଜାତ ସାର୍ଦ୍ଦଳରୁ ବିଶେଷର ପତ୍ରରୁ ବାହାରେ ।]

ଶୀତାଂଶୁ ବଦନା(ମୁଖୀ)—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି, ଶୀତାଂଶୁ + ବଦନ + ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—ଚନ୍ଦ୍ର ବଦନା; ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ—(a woman) Having the face as graceful as the moon. [ଉ—ବୋଇଲେ ସୀତା ଶୀତାଂଶୁମୁଖୀ, ଏକ ଦିନେ ଅଛି ଖାନ ହୋଇ—ଭଷ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶୀତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଦେହ) ଶୀତ ବୋଧ କରିବା—[ଗା] ଶୀତ ଶୀତ ବୋଧ କରା (the body) To feel a cold sensation. [ଦ୍ର—ମନରେ ହଠାତ୍ **ଶୀତ ମାଲୁମ କରନା** ଭୟ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଲେ ଜମା ଭୟଙ୍କର [ଶୀତା(ତେ)ଇ ଉଠିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଘଟନା ଦେଖିଲେ ବା ଜାଡ଼ କଲେ ଦେହ ଶୀତାଇ ଉଠେ ଓ ତନ୍ନିମିତ୍ତ ଲୋମହର୍ଷଣ ହୁଏ ବା ଲୋମ ଶାଙ୍କୁଳି ଉଠେ ।]

ଶୀତାଗମ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ହେମନ୍ତର ଆବିର୍ଭାବ—The approach or appearance of the winter.

ଶୀତାତପ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଶୀତ+ଆତପ)—୧ । ଶୀତଳତା ଓ ଉଷ୍ଣତା—1. Cold and heat. ୨ । ଶୀତ ଓ ଖରା—2. Cold and sunshine.

ଶୀତାତପ ସହ—ସଂ.ବଣ.ପୁଂ—ଯେ ଶୀତ ଓ ଖରା ସହିପାରେ—One who can bear a good deal of [ଶୀତାତପ ସହିଷ୍ଣୁ—ଅନ୍ୟରୂପ] (ଶୀତାତପସହା—ସ୍ତ୍ରୀ) chill and sunshine.

ଶୀତାଦ୍ରି—ସଂ ବ (କର୍ମଧା, ଶୀତ + ଅଦ୍ରି)—ହିମାଦ୍ରି; ହିମାଳୟପର୍ବତ—The Himalayan mountains.

ଶୀତାର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (୩ୟା ତତ୍, ଶୀତ + ଋତ କିମ୍ବା ଅର୍ତ୍ତ)—ଶୀତ ପୀଡ଼ିତ; ଶୀତ ଯୋଗୁଁ କାତର—Pinched with cold; chilled; badly affected by chill. (ଶୀତାର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୀତାର୍ତ୍ତି—ସଂ. ବ—ଶୀତ ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପନ୍ନ କଷ୍ଟ—Suffering or pangs brought about by cold.

ଶୀତାଳୁ—ସଂ. ବଣ (ଶୀତ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଆଳୁ; ଭୁଲ. ଦୟାଳୁ, ଦୟାଳୁ, ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ)—୧ । ଶୀତାର୍ତ୍ତ—1. Pinched with cold. ୨ । ଯେ ଶୀତକୁ ଭୟ କରେ—2. Afraid of cold.

ଶୀତାଶ୍ମା—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଶୀତାଶ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା. ୧ବ, ଶୀତ= ଶୀତଳ+ଅଶ୍ମନ୍=ପଥର)—ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ମଣି—A kind of gem; the moon-stone.

ଶୀତୁଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୀତଲେଇବା (ଦେଖ) ଶୀତଳେଇବା (See)

ଶୀତୁଳି—ଦେ. ବ (ସଂ ଶୀତ)—ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁର ଦ୍ୱିପ୍ରହରର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରୌଦ୍ର ଚମିଯିବା ପରେ ଅପରାହ୍ଣରେ ଅନୁଭୂତ ଅପେକ୍ଷିତ ଶୈତ୍ୟ—ଠାଣ୍ଡା ଠଣ୍ଡା Lower temperature in th afternoon of summer,

ଶୀତୋତ୍ତମ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଶୀତଳ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତମ, ଭୁଲ. ନରୋତ୍ତମ, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ)—ଜଳ; ପାଣି—Water.

ଶୀତୋତ୍ଥ—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱେତ ମରିଚ; ଧଳା ମରିଚ; ସଜନା ମଞ୍ଜି—A species of white pepper; seeds of Hyperanthera Moringa. [ଦ୍ର—ଏହା କଟୁ ରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ବୁଦ୍ଧିକାରକ, ଅରୁଚ୍ୟ, ଓ ଅନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ସହିତ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ ରସାୟନରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା ବିଷରୋଗ ଓ ନେତ୍ରରୋଗ କାରକ । ଶିରୋରୋଗରେ ଏହାର ନସ୍ୟ ବିଶେଷ ଉପକାରୀ ।]

Śitottha
ଅନ୍ୟ ସଂ—ସିତ ମରିଚ, ସିତବଚ୍ଚୀ, ତାକଳ, ବହ୍ନିଳ, ଧବଳଚନ୍ଦ୍ର ।
ଶ୍ୱେତ ମରିଚ
ସାଦା ମରିଚ
ମ. ପାଂଢାରେ ମିରପ୍ୟେ
ତେ. ତେଲ୍ଲମିରିୟାଲୁ

ଶୀତୋଦକ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ଥଣ୍ଡା ପାଣି—Cold water.

Śitodaka

ଶୀତୋଷ୍ଣ—ସଂ. ବଣ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ଶୀତ+ଉଷ୍ଣ)—ଥଣ୍ଡା ଓ ଗରମ—Cold and warm.

Śitoshṇa

ଶୀତୋଷ୍ଣତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ(ଶୀତୋଷ୍ଣ+ତା, ତ୍ୱ)—ଥଣ୍ଡା ଓ ଗରମତ୍ୱ—Coldness and warmth; cold and heat.

Śitoshṇatā(twa)

ଶୀତ୍କାର—ସଂ. ବ (ଶୀତ୍+କୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅ)—ଶୀତ୍କାର (ଦେଖ)

Śitkāra Śit-kāra (See)

ଶୀତ୍କୃତ(ତି)—ସଂ. ବଣ. ଓ ବ—ଶୀତ୍କାର (ଦେଖ)

Śitkṛuta(ti) Śitkara (See)

ଶୀତ୍ୟ—ସଂ ବ (ଶୀତା=ଲାଙ୍ଗଳପଦ୍ଧତି+ଯ)-କୃଷ୍ଟ; ଚାଷକରାଯାଇଥିବା—Ploughed up; cultivated.

Śitya

ଶୀଧୁ(ଧୀ)—ସଂ. ବ (ଶୀ ଧାତୁ=ଶୟନକରିବା+କରଣ ଧୁ ଯାହା ପାନକଲେ ଲୋକେ ଶୋଇପଡ଼ନ୍ତି)—୧ । [ଶୀଧୁ(ଧ)—ଅନ୍ୟରୂପ] ମଦିରା; ମଦ୍ୟ; ମଦ—1. Wine. ୨ । ଯକ୍ଷ୍ମଇକ୍ଷୁରସରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ—2. Spirituous liquor distilled from sugarcane juice. ୩ । ଅରିଷ୍ଟ—3. Spirit; rum. [ଦ୍ର—ଯକ୍ଷ୍ମ ଓ ଅପକ୍ୱ ଇକ୍ଷୁରସରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦକୁ ଶୀଧୁ ବୋଲାଯାଏ ।

Śidhu(dhū)

କିନ୍ତୁ ପକ୍ୱ ଫଳର ମଦରୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ଏହା କଷାୟାମ୍ଳ—ମଧୁରରସ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ରୁଚିକର, ମତ୍ତତାଜନକ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ବଳବର୍ଣ୍ଣବର୍ଦ୍ଧକ, ବାତପିତ୍ତଜନକ, କଫନାଶକ, କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧତା, ପେଟଫମ୍ପା, ଗ୍ରହଣୀ, ଶୋଥ, ଅର୍ଶଃ, ପ୍ରମେହ ଓ କଫ ରୋଗରେ ଉପକାରୀ । ଅପକ୍ୱ ଇକ୍ଷୁରସଜାତ ମଦ୍ୟର ନାମାନ୍ତର ଶୀତରସ ।)

ଶୀଧୁ ଗନ୍ଧ—ସଂ. ବ (ଶୀଧୁ=ମଦ୍ୟ ବିଶେଷ+ଗନ୍ଧ=ଆଘ୍ରାଣ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ବକୁଳ ଗଛ—The Bakula tree.
Śīdhu gandha

ଶୀନ୍—ଦେ. ବ (ଇଂ. ସିନ)—ସିନ୍ (ଦୋଷ)
Śīn Sin (See)
সীন সিন

ଶୀନ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଘନୀଭୂତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ନ)—୧ । ଘନୀଭୂତ; ଜମିଯାଇ ଶକ୍ତ ହୋଇଥିବା (ଜଳୀୟବସ୍ତୁ)—1. Hardned; solidified; condensed; thickened; coagulated. ୨ । ମୂର୍ଖ—2. Illiterate; dunce. ସଂ. ବ (ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଡ)—ଅଜଗର—Python; boa constrictor,
Śīna

ଶୀ ପାଛ(ଛୁ)ଡ଼ା—ଶାଦେ (ଗଣ୍ଡାମ) ବ—ଶୀତ ଚାଦର—Wrapper for the winter season.
Śī pāchha(chhu)rdā

ଶୀଫର—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଫୀତ—1. Swollen. ୨ । ମନୋରମ—2. Beautiful; charming.
Śīphara

ଶୀବା—ସଂ. ବ (ଶୀ ଧାତୁ=ଶୟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବନ୍; ଶୀବନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଅଜଗର ସାପ—1, Python; boa constrictor. ୨ । ବୋଡ଼ା ସାପ—2, Viper.
Śī bā

ଶୀର—ସଂ. ବ (ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ର)—ବୃହତ୍‌କାୟ ସାପ; ଅଜଗର—Big boa; python,
Śīra

ଶୀରକର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୀରକର)—ବଳରାମ—Balarāma.
Śīrakara (ଉ—ଶୀରକର ଶାଳୁକର ସାରଗର ମୃଦକର ସ୍ଥାସିର । ଅଉସଚୁ. ବିଦଗ୍ଧଚରାମଣି ।)

ଶୀରଷ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଶୀର୍ଷ)—ଶୀର୍ଷ; ମସ୍ତକ; ମୁଣ୍ଡ—(ଉ—ଚକ୍ଷୁ ଅପରାଧେ ଫୁଲ ଚୋଷରେ, ମାଳି ଚକ୍ଷ ଅଗ ଲାଗାନ୍ତି ଶୀରଷରେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।)
Śīrasha
শীর্ষ সির

ଶୀର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ (ଶୄ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା ବା ବଧ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଆହତ—1, Hurt; injured. ୨ । (ଶୀର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) କ୍ଷୀଣ; କୃଶ—2,Emaciated; weak; feeble; thin; slender. ୩ । ଶୁଷ୍କପ୍ରାପ୍ତ—3, Decayed, ୪ । ଶୁଷ୍କ—4. Dried; withered; shrivelled. ୫ । ଛିନ୍ନ—5. Torn. ୬ । କଙ୍କାଳମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ—6, Reduced to skeleton. ୭ । ପତିତ—7. Fallen.
Śīrṇṇa

ଶୀର୍ଣ୍ଣ କାୟ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—କ୍ଷୀଣ ଦେହବିଶିଷ୍ଟ; କୃଶଶରୀର ବିଶିଷ୍ଟ—Slender-bodied; lean-bodied. ବ (କର୍ମଧା)—ସରୁଆ ଦେହ—Lean body.
Śīrṇṇa kāya (ଶୀର୍ଣ୍ଣ କାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୀର୍ଣ୍ଣତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ (ଶୀର୍ଣ୍ଣ+ସ୍ୱାର୍ଥ ତା, ତ୍ୱ)—କୃଶତା; କାର୍ଶ୍ୟ—Leanness; withered or emaciated condition.
Śīrṇṇatā(twa)

ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଦେହ—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ—ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟ (ଦେଖ)
Śīrṇṇa deha Śīrṇṇakāya (See)
(ଶୀର୍ଣ୍ଣଦେହା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ)

ଶୀର୍ଣ୍ଣ ପାଦ—ସଂ. ବ (ଶୀର୍ଣ୍ଣ+ପାଦ; ବହୁବ୍ରୀହି; ମାଅଙ୍କ ଅଘଶାସରେ ଯାହାଙ୍କର ପାଦ କ୍ଷୟ ହୋଇଥିଲା)—ଯମ; ଅନ୍ତକ—Jama.
Śīrṇṇa pāda (ଶୀର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଘ୍ରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୀର୍ଣ୍ଣ ବୃନ୍ତ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଫୁଟିକାକୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Śīrṇṇa bṛunta Phuṭikākurḍi. (See)

ଶୀର୍ଷ—ସଂ. ବ (ଶିରସ୍ ସ୍ଥାନରେ ଶୀର୍ଷ; ଶିରସ୍ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ୟରୂପ)—୧ । ଶିରର; ଶିରଃ; ମୁଣ୍ଡ; ମସ୍ତକ—1. Head; ୨ । ଚୂଡ଼ା; ଅଗ୍ରଭାଗ—2. Top; summit. ୩ । କୃଷ୍ଣ ଅଗରୁ—3. Black agalochium.
Śīrsha

ଶୀର୍ଷକ—ସଂ. ବ (ଶୀର୍ଷ+କ)—୧ । କପାଳ; ମୁଣ୍ଡର ଖପୁରୀ—1. Skull. ୨ । ରାହୁଗ୍ରହ—2. The Dragon's head. ୩ । ମସ୍ତକ; ମୁଣ୍ଡ—3. Head. ୪ । ଜୟପରାଜୟର ନିଦର୍ଶନ ଚିହ୍ନ—4. A testimony indicating victory or defeat. ୫ । ମୁଣ୍ଡରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଅଳଙ୍କାର ବା ମୁକୁଟ ପ୍ରଭୃତି—5. Crown, head dress. ୬ । ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ; ପଗଡ଼ି; ଟୋପୀ; ଟୋପର—6. Turban; helmet; hat; cap. ଦେ. ବ—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ 'ଶୀର୍ଷ' ଶବ୍ଦ ସମାସ ହୋଇ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ତହିଁରେ 'କ' ଆଗମ ହୁଏ । ଯଥା—'ଅଧିକସାମ୍ବ'-ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧ) (ଅନୁକ) ଶିରୋନାମାଯୁକ୍ତ; ସେହି ପ୍ରବନ୍ଧ ଅଥବା ଶିରୋନାମରେ ଦୌଣସି ନାମ ଥାଏ—Having the title of; having the superscription of; under the heading of; entitled.
Śīrshaka

ଶୀର୍ଷଚ୍ଛେଦନ—ସଂ. ବ (ଷତ୍ୱ ଯୋଗୁଁ ଦ୍ୱିତ୍ୱ 'ଚ୍ଛ')—ଶିରଶ୍ଛେଦ; ମୁଣ୍ଡକାଟ—Beheading; decapitation,
Śīrshachchhedana

ଶୀର୍ଷ ଚ୍ଛେଦ୍ୟ—ସଂ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୀର୍ଷ ଅଟେ ଛେଦ୍ୟ ଯାହାର)—ଶିରଶ୍ଛେଦନ ଯୋଗ୍ୟ; ବଧ—Seserving decapitation or capital punishment.
Śīrsha chchhedya (ଶୀର୍ଷଚ୍ଛେଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଶୀର୍ଷଚ୍ଛେଦ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୀର୍ଷଣ୍ୟ—ସଂ ବିଣ (ଶିରସ୍+ଯ, ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ; ଶିରସ୍ ସ୍ଥାନରେ ଶୀର୍ଷଣ୍)—୧ । ମସ୍ତକରେ ପିନ୍ଧା ଯାଉଥିବା—1 Worn on the head. ୨ । ମସ୍ତକୋଦ୍ଭବ—
Śīrshaṇya

2.Growing on the head. ୩ । ମୁଣ୍ଡରେ ଅବସ୍ଥିତ 3. Being on the head. ବ—୧ । ବିଶଦ ବା ପରିଷ୍କୃତ କେଶ—1 Hair neatly made up into a chignon; hair kept neat and clean ୨ । ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ; ପଗଡ଼ି—2 Helmet; turban.

ଶୀର୍ଷ ବର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ)—"ଯଦି ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅଭିଯୋଗୀ
Śīrsha barttana ବୋଲି ମୁଁ ପ୍ରମାଣିତ କରି ନ ପାରିବି, ତେବେ ତା ବଦଳରେ ମୁଁ ଦଣ୍ଡ ପାଇବି (ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ ମୁଣ୍ଡକାଟ ହେବ)" ମୃଦେଇର ଏପରି ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି—(Hindu Law) The undertaking given by a complainant that he will undergo punishment if he be unable to bring homc the charge to the accused.

ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ—୧ । ମସ୍ତକ——1. Head. ୨ । ଉଚ୍ଚତମ
Śīrsha sthāna ସ୍ଥାନ—2. Highest place. ୩ । ସର୍ବାଗ୍ର ସ୍ଥାନ; ସର୍ବୋପରି ଅବସ୍ଥିତି—3. The top-most place or highest position. ୪ । ତାଲିକାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ—4. Top of a list.

ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ବସିବା-
Śīrsha sthāna adhikāra karibā To sit at
ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନଅଧିକାରକରା ଉଚ୍ଚାସନପାନା the highest place; to head the list; to occupy the foremost position.

ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନୀୟ - ସ. ବିଣ (ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନ+ଇୟ)—୧ । ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନ
Śīrsha sthānīya ଅଧିକାର କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to [ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ] occupy the highest position. ୨ । ସର୍ବପ୍ରଧାନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. Most prominent (person).

ଶୀଲ୍—ଦେ. ବ—ସିଲ୍ (ଦେଖ)—Sil (See) ବୈଦେ. ବ (ଲଂ.
Śīl ସୀଲ୍)—୧ । ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବବିଶେଷ—1. An aqu-
ସୀଲ ସୀଲ atic animal; seal. ୨ । (ଲଂ. ସୀଲ୍) ମୁଦ୍ରାଙ୍କନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ମୋହର—2. Seal; stamp. ଦେ. ବ (ସ. ଶୀଲ)—ବଙ୍ଗଦେଶୀୟ କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—A family title of the Kāyasthas in Bengal.

ଶୀଲ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଅଭ୍ୟାସ କରିବା—2. To exercise; to
Śīl (root) practise. ୨ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେବା—2. To be habituated to.

ଶୀଳ—ସ.ବ (ଶୀଲ୍ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । (+କର୍ମ.ଅ)ଆଚରଣ—1. Con-
Śīla duct. ୨ । (+କରଣ.ଅ)ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତି—2. Nature; disposition. ୩ । (+ଭାବ. ଅ) ଅଭ୍ୟାସ—3. Habit; practice. ୪ । (+କର୍ମ. ଅ) ସାଧୁତା; ସଚ୍ଚରିତ୍ରତା—4. Good conduct. ୫ । ଚରିତ୍ର—5. Character. ବ (ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଳ)—ଅଜଗର—Python ;boa. ସଂ—୧ । (ସମାସଯୁକ୍ତ ହେଲେ) ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—1 (in compound) Natured. ୨ । ଅଭ୍ୟାସ-ଯୁକ୍ତ—2. Habituated to. ଦେ. ବ—ବଙ୍ଗ ଦେଶର କାୟସ୍ଥୋପାଧି ବିଶେଷ—A family-title in Bengal.

ଶୀଳତା—ଦେ. ବ—ସଦାଚରଣ; ସୁଶୀଳତା—Good behaviour;
Śīlatā good manners. [ଉ—ନୃପ ଶୀଳତା ପ୍ରଶଂସିଲେ, ତତ୍ପରେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନେ ଗଲେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଶୀଳନ—ସ. ବ (ଶୀଲ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ)—ଅଭ୍ୟାସ—1. Habit;
Śīlana exercise. ୨ । ଆଲୋଚନା—2. Discussion. ୩ । ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ—3. Observation. ୪ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ—4. Promulgation.

ଶୀଳବାନ୍—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୀଳବତ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା.୧ବ)—୧ । ସୁଶୀଳ;
Śīlabān ସଚ୍ଚରିତ୍ର; ଚରିତ୍ରବାନ୍—1. Of good conduct; virtuous. (ଶୀଳବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନୀତିବାନ୍—2. Moral. (ଶୀଳବତ୍ତ—ବ)

ଶୀଳ ବତୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସାଧ୍ୱୀ; ସତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Śīla batī Chaste (woman).

ଶୀଳବନ୍ତ(ନ୍ତା)—ଦେ.ବିଣ (ସ. ଶୀଳବାନ୍)—୧ । ଚରିତ୍ରବାନ୍—1. Of
Śīlabanta(ntā) good character. [ଉ—ଶୀଳବନ୍ତ ଚରିତ୍ରବାନ ଲୋକର ଜୁଅଇ ପ୍ରସିଦ୍ଧି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।] ୨ । ଶୀଳବନ୍ତ ସତ୍—2. Honest. ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୀଳବତ୍)—ସାଧୁତା; ସତ୍ୟତା—Honesty. [ଉ—ପ୍ରସନ୍ନ ଚିତ୍ତେ (ଶୀଳବନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ) ଶୂଳହସ୍ତ, ଦେଖି ତାହାଙ୍କ ଶୀଳବନ୍ତ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଶୀଳ ବୃକ୍ଷ—ସ. ବ—କ୍ଷୀର ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)
Śīla bṛuksha Kshīra bṛuksha (see)

ଶୀଳା—ଦେ. ବ—ଧୀର ବ୍ୟକ୍ତି; ଧୀର ସ୍ୱଭାବ ବ୍ୟକ୍ତି—A man of
Śīlā mild nature or temperament. [ଉ—ବିଦ୍ୟାଶୀଳ ବାଇ ସେ ଶିଳାଏ, ବନ୍ଧୁ ଶୀଳା ଏ ଦ୍ରବାଏ—ଉଷ. ବୈଦେ-
ଶୀଳବନ୍ତ ପ୍ରାଣବିଳାସ ।]

ଶୀଳିତ—ସଂ. ବିଣ (ଶୀଲ୍ ଧାତୁ=ଅଭ୍ୟାସ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Śīlita ୧ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ—1. Habituated; practised. ୨ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ—2. Promulgated. ୩ । ଶିକ୍ଷିତ—3. Educated; trained. ୪ । ଆଲୋଚିତ—4. Discussed.

ଶୁ—ଦେ. ଅ—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ବେଗରେ ପବନ ବହିବା ଶବ୍ଦ;
Śu ସାଇଁ ସାଇଁ—1. The blowing sound
ଶାଁ ଶାଁ ସନସନ of wind. ୨ । ସାପ ଗଜିବାର
ଫୋସକୋସ ସୀସକାର ଶବ୍ଦ—2. Hissing sound
(ଶୁଭ, ଶୁଭ୍‌ଶୁଭ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) of serpents.

ଶୁଅ ବସ(ସା)—ଦେ.ବ—(ସ. ଶୟନ ଓ ଉପବେଶନ)—୧ । ଶୋଇବା
Śuā basa(sā) ଓ ବସିବା—1. Sleeping and sitting.

ଶୋଆ ବସା **सोना बैठना** ୨ । ସହବାସ—2. Intercourse. ୩ । ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ସଙ୍ଗମ—3. Cohabitation.

ଶୁଅର୍—ଦେଓ ବୈଦେ. ବ—(ସଂ. ଶୂକର; ପା—ଶୁଅର୍)—୧ । ଘୁଣ୍ଟୁର Śuar ଶୁୟାର **सुअर** —1. A pig. ୨ । ଘୁଣ୍ଟୁର ପରି ଘୃଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A detestable person (like a pig).

ଶୁଅର୍କା(କି) ବଚ୍ଚା—ବୈଦେ. ବ—(ଗାଳିରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଭୁଇଁରୁ ଅନୁ- Śuar-kā(ki) bachchā ଭୂତ; ଯାହାର ପିତା ଘୁଣ୍ଟୁର ପରି ଘୃଣ୍ୟ; ଶୁୟାରକାବଚା **सुअरकाबाच** ଘୁଣ୍ଟୁଚୁଆ (a term of abuse) —A pig's son.

ଶୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଶୁକ)—ଶୁକ ପକ୍ଷୀ— Śuā ଟିୟା **सुग्ग, तोत** 1. Parrot.

[ଦ୍ର—ଶୁଆ ଭାରତ ପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର ଓ ନାନା ଜାତିର ଅଛନ୍ତି । ଖୁବ୍ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶୁଆ ୨ ଇଞ୍ଚ ବଡ଼ ଶୁଆ ୨ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୁଅନ୍ତି । ତାହାର ସମସ୍ତ ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ ସାଗୁଆ, ତାହାର ଦେହ ଶାଗୁଆ ଓ ମୁଣ୍ଡ ନାଲି । ତାହାର ଦେହ ନାଲି, ତାହାର ଦେହ ଧଳା । ଶୁଆମାନେ ନାନା ଜାତୀୟ । ଯଥା—ଘାଟଗୁଲିଆ, ନାହାଡ଼ା, ଟିୟା ବା ତୋତା, ତାତାରୁଆ, ପାରୁଗୀଟ । ଏମାନଙ୍କ ଥଣ୍ଟର ଅଗ ବଙ୍କା ଓ ଥଣ୍ଟ ଦାଢ଼ୁଆ ଓ ଏମାନେ ଫଳ ମୂଳ ଖାଇ ପ୍ରାଣ-ଧାରଣ କରନ୍ତି । ସାଧାରଣ ଶୁଆମାନେ ବଢ଼ି ଗଲେ ସେମାନଙ୍କ ବେକ ଚାରି ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଲାସି, ଚଳା ଓ ନାଲି ଲୋମ ବିଶିଷ୍ଟ ଗାର ବୁଲି ଯାଏ ଓ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଗଲେ କଣ୍ଠ ତଳେ ଗୋଟିଏ ଟାଣୁଆ ମାଂସ ପିଣ୍ଡୁଳା (ଭଣ୍ଡା) ବାହାର ପଡ଼େ । ଏହି ନାଲି ଗାର ଓ ଭଣ୍ଡା ଦେଖି ଶୁଆମାନଙ୍କ ବୟସ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ଯାଏ । ଆମ ଦେଶର ଚେଳିଆ ଶୁଆମାନଙ୍କୁ ଲୋକେ ପାଳି କରି ତାର ନାମ ଓ ଗୀତ ଆଦି ପଦ ଆବୃତ୍ତି କରିବାକୁ ଶିଖାନ୍ତି । ଶୁଆମାନଙ୍କୁ ଶିଖାଇବା ଦେଇଥିବା ପଦ—କ । "ରାଧା ! କୃଷ୍ଣ ରାଧା ! କୃଷ୍ଣରାଧା ! କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ! ରାମ୍ ରାମ୍, ପଢ଼ ବାବା ଅମ୍ବା ରାମ୍ ।"

ଖ । "ପତିତପାବନ ଗତି ତବ କୃଷ୍ଣ ! ଶ୍ରୀ ରାଧାକାନ୍ତ କୃଷ୍ଣ ।"

ଗ । "କୃଷ୍ଣ କଳପତରୁ, କୃଷ୍ଣ ଜଗତଗୁରୁ, କୃଷ୍ଣ ଗୋପରେ ରାଜା, କୃଷ୍ଣ ମୁରଲି ବଜା ।"

ଘ । "କୃଷ୍ଣ କଳପତରୁ, କୃଷ୍ଣ ଜଗତ ଗୁରୁ, ତବ କୃଷ୍ଣ ପରିତ୍ରାଣ, ତବ କୃଷ୍ଣ, ବୋଲ କୃଷ୍ଣ, କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ରାମ୍ ରାମ୍ ।"

ଙ । "ତବଧର ! ପକ୍ଷୀ ଜନ୍ମରୁ ଉଦ୍ଧାର କର ।"]

୨ । (ସଂ. 'ଶୀ' ଧାତୁ)—ଶୋଇବା କ୍ରିୟା—2. Act of sleeping. ବିଶ.—୧ । ନିଦାଳୁ (ବ୍ୟକ୍ତି)— ନିଦାଳ, **सोने वाला** 1. A person given to much sleeping. ୨ । ଯେ ଶୁଏ—2. Sleeping.

ଶୁଆଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ମାଡ଼ ମାରିବା ପେଷ୍ଟ ଖେଳ) କୌଣସି Śuāi deba ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତଳେ ପାତିତ କରିବା—To lay a

ଶୋୟାନ **सुलादेना** person down on the ground; to fell. ୨ । ଶିଶୁକୁ ବା ରୋଗୀକୁ ଭୂମିରେ ଶାୟିତ କରିବା. 2. To cause (a child) to lie down on the ground [ଉ—କଂସ ସଭାରେ ମିଳିଲା, ବାଳକ ତଳେ ଶୁଆଇଲା । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

୩ । ଶୋଇବାପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ସୁବିଧା ବା ଗୋଳମାଳଶୂନ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ଜାତ କରିବା—3. To let one sleep by not making any noise or by making the sorroundings favourable to sleeping: (ଯଥା—ରାତିସାରା ବାଜା ବଜେଇ ସିନେମା-ବାଲାମାନେ ପଡୋଶୀଙ୍କୁ ଶୁଆଇ ଦେଲେ ନାହିଁ ।]

ଶୁଆଇ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିଶୁ ଅଦିକୁ ଦୋଳାଇ ବା ମାତୃ- Śuāi pakā(ke)ibā ସ୍ତନକୁ ତାଙ୍କ ମୁଖରେ ଲଗାଇ ବା ଗୀତ ଶୁଆଇବା **सुलादेना** ଶୁଆଇ ନିଦ୍ରିତ କରାଇବା—To cause a baby to sleep by rocking or fitting the nipple of the mother's breast to its mouth or by singing lullabies.

ଶୁଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଶୋଇବାକ୍ରିୟାର ପ୍ରୟୋଜକରୂପ)—୧ । ଅନ୍ୟ Śuāiba ବ୍ୟକ୍ତିର ନିଦ୍ରିତ ହେବାର ଉପାୟ କରିବା; ଶାୟିତ ଶୋୟାନ, ଶୁୟାନ **सुलाना** କରିବା—1. To cause a person to sleep. (ଯଥା—ନାନାବାଦ୍ୟ ଗୀତ ବୋଲି ମମ୍ବା କୋଡ଼ରେ ଦୋହୋଲାଇ ଧାଇ ଟିଲାକୁ ଶୁଆଇଲେ) । ୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଭୂମିରେ ଲମ୍ବକର ପକାଇଦେବା—2. To lay anything lengthwise on the ground. (ଯଥା—ଶୁଖିଲା ଓସାଡ଼ ଭୂମିରେ ଶୁଆଇଦେବା) ୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଭୂମିରେ ଲମ୍ବାକରେ ଶାୟିତ କରିବା—3. To cause a person to lay prostrate on the ground. (ଯଥା—ସେ ଅପରାଧୀର ଶରୀରମାନଙ୍କୁ ମାଡ଼ ମାର ମାର (ଶୁଆଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭୂଇଁରେ ଶୁଆଇଲା ।)

ଚ । (ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ) ସଙ୍ଗମାର୍ଥୀ ପୁରୁଷକୁ ନିଜ ସହ ସହବାସ କରିବା ପାଇଁ ସମ୍ମତି କରିବା—4. (said of a (female) To cause or let a male to cohabit her. ୫ । ଯୁବତୀର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଭୁତର ଅଧୋମୁଖ ହେବାର ଅବସ୍ଥା ଘଟାଇବା—5. To cause tight breasts to hang down.

ଶୁଆଁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶ୍ୟାମା)—୧ । ଶାରିବା; ଶୁଆଁଲତା (ଦେଶ)— Śuāñ 1. Indian sarsaparilla (creeper) ଶ୍ୟାମାଲତା **शरामा श्यामा सौंवाँ** ୨ ।(ସଂ. ଶ୍ୟାମାକ) ଶୁଆଁଧାନ (ଦେଶ)—ଧାନ୍ୟାଦିବର୍ଗର ତୃଣଗ୍ରାସ 2. Śuāñ dhāna (see) Paincum Frumentaceum. ୩ । (ସଂ. ଶୁଣ)—ଗଛର ପତାଳ ଓ ସରୁଆ ଲମ୍ବ ଶିଁସା—3. Tendrils of plants and trees. ୪ । (ସଂ. ଶୂକ) ଶସ୍ୟଶୂକ— 4. The beard of some grains.

ଶୁଆଁ ଚାଉଳ—ଦେ. ବ—ଶୁଆଁ ଧାନରୁ ବାହାରିଥିବା ଚାଉଳ—
Śuāñ chāula Rice or grain obtained
ଶ୍ୟାମା ଚାଉଳ **साँवा चावल** from Panicum
Frumentaceum.

ଶୁଆଁ ଧାନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶ୍ୟାମାକ)—ତୃଣଧାନ୍ୟ ବିଶେଷ—A
Śuāñ dhāna wild foodgrain allied to
ଶ୍ୟାମା Māṇḍiā; ଲାଟିନ Panicum Frumentaceum.
साँवाँधान [ଦ୍ର—ଏହା ଧାନ୍ୟାଦିବର୍ଗର ବନ୍ୟ ଘାସ; ଏହା ଧାନ ବିଲରେ ଜନ୍ମେ ଓ ଧାନ ଗଛର କେଣ୍ଡା ବାହାରିବା ମୂହଙ୍କୁ ଏହା କେଣ୍ଡା ଧରେ । ଏ ଗଛ ଏତ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ; ପତ୍ର ଧାନ ପତ୍ର ଅପେକ୍ଷା ଚଉଡ଼ା ଓ ଏହାର କେଣ୍ଡା ଶକ୍ତ ଶକ୍ତ । ଗରିବ ଲୋକମାନେ ଟୋକେଇଦ୍ୱାରା ଧାନ କ୍ଷେତରେ ବଢ଼ିଥିବା କେଣ୍ଡାଯୁକ୍ତ ଶୁଆଁ ଧାନର ଗଛକୁ ବାରମ୍ବାର ଅଘାତ କରିବାଦ୍ୱାରା କେଣ୍ଡାରୁ ଶୁଆଁ ଧାନଯାକ ଛିଣ୍ଡି ହୋଇ ଟୋକେଇ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼େ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ସଂଗ୍ରହକରି ତାକୁ କୁଟିଲେ ତହିଁରୁ ତୁଷ ବାହାରି ଯାଇ ସରୁ ଧଳା ମାଣ୍ଡିଆ ଚାଉଳ ପରି ଦାନା ବାହାରେ । ଏହାକୁ ଶୁଆଁ ଚାଉଳ ବୋଲାଯାଏ ଓ ଗରିବଲୋକମାନେ ଏହାକୁ ଭାତ ବା ଯାଉ କରି ଖାଆନ୍ତି । ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳରେ ଏହାର ଚାଷ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଶୋଷଣ, ରୁକ୍ଷ, ବାତ-ଜନକ, କଫପିତ୍ତନାଶକ । ଏହା ମଧୁରକଷାୟରସ, ଶୀତଳ, ଲଘୁପାକ, ମଳରୋଧକ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ବଳକାରକ । ଏହା ଗଳରୋଗ, ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ମେହ ଓ ବିଷଦୋଷରେ ଉପକାରକ । ବଙ୍ଗଦେଶରେଥିବା ଜାତିର ଶ୍ୟାମାକ ଧାନ ଧାନ କ୍ଷେତରେ ମଳକ ଜନ୍ମେ ।]

ଶୁଆଁ ନ(ଲ)ଇ—ଦେ. ବ (ଶ୍ୟାମାଲତା)—କୃଷ୍ଣଶାରିବା; ଶ୍ୟାମାଲତା—
Śuāñ na(la)i Indian Sarsaparilla creeper.
(ଶୁଆଁ ଲତା[ଟା]—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଶ୍ୟାମା ଲତା **श्यामा लता**

ଶୁଆଁବାଲ(ଳୁ)ଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୂକ=ତୀକ୍ଷ୍ଣଲୋମ ଓ ବାଲ)—ତୀକ୍ଷ୍ଣ
Śuāñbāli(lu)ā ଲୋମ ବିଶିଷ୍ଟ ନାନାବର୍ଣ୍ଣର କୃମିବିଶେଷ;
ଶୁଆ(ଶୁଁ)ପୋକା ଶମ୍ବାଳୁଆ ପୋକ—Caterpillar; the
भूआ wooly bear.

ଶୁଆ କଣ୍ଠ(ଣ୍ଠି)—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶୁକ+କଣ୍ଠ) ଅର୍ଧବୟସ୍କ ଶୁଆପକ୍ଷୀର
Śuā kaṇṭha(ṇṭhi) କଣ୍ଠେ ଚାରିପାଖେ ଦେଖାଯିବା ନୀଳ
ଟିଆର ଗଳାର ଲାଲଦାଗ ଚିହ୍ନ—Rose coloured ring
सुग्गा कण्ठ or line appearing round the neck of
old parrots.

ଶୁଆକଣ୍ଠ(ଣ୍ଠି) ବୁଲିଯିବା—ଦେ. ବ—ବୟୋବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଶୁଆର
Śuā kaṇṭha(ṇṭhi) bulijibā କେଶ ଚାରିପାଖରେ ନୀଳ
ଟିଆର ଗଳାର ଲାଲଦାଗ ହେବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦେଖାଯିବା—
सुग्गाकण्ठ होजाना The appearance of a rosy ri g
round the neck of an aged parrot.

ଶୁଆ କଣ୍ଠା—ଦେ. ବ—ବୃଦ୍ଧ ଶୁଆଙ୍କ କଣ୍ଠର ତଳଭାଗରେ ଦେଖାଯିବା
Śuā kaṇṭhā ଅର୍ବୁଦ ପରି କଠିନ ମାଂସ ଖଣ୍ଡ—A tough
ଶୁକକଣ୍ଠ growth of flesh hanging from the throat
सुग्गा कण्ठ of an aged parrot.
[ଦ୍ର—ଏହି କଣ୍ଠାକୁ ଦେଖି ଶୁଆ ବୃଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ ।]

ଶୁଆ ଘୋଷା—ଦେ. ବ (ଶୁଆମାନେ ପଦର ଅର୍ଥ ନ ବୁଝି ପଦକୁ ଅବୁଝି
Śuā ghoshā କରିବା ପରି) ଅର୍ଥ ନ ଜାଣି ମୁଖସ୍ଥ କରିବା—
ତୋତାପାଖୀର ମତ ମୁଖସ୍ଥକରା Learning a thing by rote
तोताके ऐसे रटना like a parrot. ବିଶ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅର୍ଥ
ନ ଜାଣି ମୁଖସ୍ଥ କରେ—(a person) Who gets a
thing by heart without understanding
the meaning.

ଶୁଆ ଝିଣ୍ଟିକା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପଖ ଥିବା ଜେଳ ବଡ଼ଝିଣ୍ଟିକା
Śuā jhiṇṭikā (ଏମାନେ ବେଶୀ ଉଡ଼ି ପାରନ୍ତି) ପତଙ୍ଗପାଳ—
ସବୁଜ ରଂଗର ଫଡ଼ିଙ୍ଗ **टीड्डा** Green locust.

ଶୁଆଥେ(ଥଣ୍ଟ)—ଦେ. ବ—ଶୁଆର ବକାର ଚଞ୍ଚୁ—
Śuā tha(the)ṇṭa The hooked beak of a parrot.
ଟିୟାର ଠୋଟ **सुग्गाका चोंच**

ଶୁଆ ଥ(ଥେ)ଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମ—
Śuā tha[the]ṇṭiā A kind of wild plant.

ଶୁଆ ପଖି(ଖି)ଆ—ଦେ. ବିଶ—ଶୁଆର ପକ୍ଷପରି ହରିଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଶୁଆ
Śuā pakhi[kshi]ā ପକ୍ଷୀପରି ଶାଗୁଆ—Emerald or
ଟିୟାର ରଂଗ green like the feather of a parrot.
सुग्गाकेयेसारंग, हरारंग [ଉ-ବିଲଗୁଡ଼ିକ ଅଗରୁଆ, ଶୁଆପକ୍ଷିଆ ବୃକ୍ଷଗୁଳ୍ମଣି । ଫଳାରମୋହନ. ଭ୍ରମାଣ ଆଠଗୁଣ ।]

ଶୁଆପଖି(ଖି)ଆ ବୁଲିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖେତରେ ଜନ୍ମିଥିବା ଧାନଗଛ
Śuāpakhi(kshi ā bulijibā ବଢ଼ିଯାଇ ତହିଁର ପତ୍ରମାନ ଶୁଆପକ୍ଷି
ସବୁଜବର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହରିଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଶାଗୁଆ ବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ
हरा होना କରିବା—(The blades of paddy
plants To turn green in the field.
[ଦ୍ର—ଏହା ଧାନ ଥୋଡ଼ ହେବାର ପୂର୍ବ ଅବସ୍ଥା । ଧାନ ଗଛମାନ ସତେଜ ହୋଇ ଶୁଆପକ୍ଷିଆ ବୁଲିଯିବା ପରେ ସେଥିରୁ ଧାନକେଣ୍ଡାମାନ ବାହାରେ ।]

ଶୁଆ ବଳଦ-ଦେ. ବ.-ଯେଉଁ ବଳଦକୁ ହଳରେ ବା ଶକଡ଼ିରେଯୋତିଲେ
Śuā balada ସେ ଭୂଇଁରେ ଶୋଇପଡ଼େ—A bullock which
ଶୁୟା ବଳଦ lies down on the ground (to avoid the
कोढीबैल doing of the work) when yoked to a
cart or plough.

ଶୁଆ ବସା—ଦେ. ବ—ଶୁଆବସ (ଦେଖ)
Śuā basā Suabasa (See)

ଶୁଆ ରୋଗ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ରୋଗ ହେତୁ ରୋଗୀ ଅବଶାଙ୍ଗ ଶୋଇ
Śuā roga ରହେ—The sleeping sickness.
ଶୁୟାରୋଗ **सोनेका रोग**

ଶୁଆ ଶୋଇ—ଗ୍ରା. ବ—୧। ମୈଥୁନ—
Śuā śoi 1. Copulation.
ସଙ୍ଗମ ସଂଗମ
୨। ପୁରୁଷର ଓ ସ୍ତ୍ରୀର ପରସ୍ପର ସମ୍ମତିରେ ମୈଥୁନ—
2. Copulation by mutual consent,

ଶୁଆସ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶ୍ୱାସ)—୧। ଶ୍ୱାସ; ଉଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ—
Śuāsa 1. Breath. ୨। ଶ୍ୱାସ ରୋଗ;ଧନ୍ଦ ରୋଗ; ଦମା କାସ—
ଶ୍ୱାସ ସୀଆସ 2. Asthma.

ଶୁଆସ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—ଶ୍ୱାସ ରୋଗ ପୋଷୁଁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସର
Śuāsa uṭhibā ପ୍ରାବଲ୍ୟ—Repeated forced
ଶ୍ୱାସ ଉଠା ସୀଆସ ଉଠନା breathing due to a paroxysm of asthma.

ଶୁଆସ କ(ଧ)ରିବା—ଦେ.ବ. ଶ୍ୱାସ ରୋଗଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—
Śuāsa ka(dha)ribā Being attacked with
ଶ୍ୱାସଧରା ସୀଆସଧରନା asthma.

ଶୁଆ ଶା(ସା)ରି—ଦେ. ବ (ସହଚର) (ସଂ. ଶୁକ ଓ ଶାରିକା)—
Śuā śā[sā]ri ଗୃହପାଳିତ ଶୁକ ଓ ଶାରୀ ପକ୍ଷୀ—Parrot
ଶୁକ ସାରୀ and mayna. [ଦ୍ର—ଶାରୀପକ୍ଷୀ ଶୁକପକ୍ଷୀର ସ୍ତ୍ରୀ ଭାବେ
ଶୁକ ସାରିକା କଳ୍ପ ସ୍ମୃତି, ଭଜନ ଓ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ,
କବିତା ଓ ଗଳ୍ପାଦିରେ ଶୁଆଶାରିଙ୍କ କଥୋପକଥନର
ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖାଯାଏ ଓ ଶୁକକୁ ପୁରୁଷରୂପରେ ଓ ଶାରୀକୁ
ସ୍ତ୍ରୀରୂପରେ କଳ୍ପନା କରାଯାଏ ବୋଲି ଯଥାକ୍ରମେ ନାୟକ
ଓ ନାୟିକାର ବଚନବିନ୍ୟାସ ଶିଖାଇବାପାଇଁ ଲେଖକ ଶୁଆ
ଶାରୀ ପୋଷନ୍ତି ବୋଲି କବିମାନେ ଲେଖିଛନ୍ତି ।]

ଶୁଆସିଆ—ଦେ. ବିଶ (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ଶ୍ୱାସରୋଗୀ—
Suāsiā (a person) Suffering from asthma;
ଶ୍ୱାସରୋଗୀ ଶ୍ୱାସରୋଗୀ asthmatic.
(ଶୁଆସୀ, ଶୁଆସେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଇଁମା—ପ୍ରାଦେ. (ପାଟନା ରାଜ୍ୟ) ବ—ଶୋଇବା—
Śuiñmā To sleep.

ଶୁଇ(ଏ)ନ୍—ପ୍ରାଦେ (ପାଟନା) ବ ଓ ବିଶ—ଶୂନ୍ୟ—
Śui(e)n Empty; void.

ଶୁଇବା—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ ଶୀ ଧାତୁ)—
Śuibā ଶୋଇବା—To sleep. [ଦ୍ର—ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲ-
ପୁରବାସୀ ଓଡ଼ିଆମାନେ 'ଓ' ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାୟଶଃ
'ଉ' ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି; ଯଥା—ଗୋଡ଼=ଗୁଡ଼, ଗୋରୁ
=ଗୁରୁ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଶୁଉବା—ପ୍ରାଦେ (ପାଟନା ରାଜ୍ୟ) କ୍ରି—ଶୋଇବା—To sleep.
Śu-ubā (ଯଥା—ସେ ଶୁଉଲା=(ଶୋଇଲା) ।)

ଶୁକ୍—ଦେ. ବିଶ—(ସଂ. ଶୁଷ୍କ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଯଥା—
Śuk ଶୁକନୋ ଶୁଷ୍କ ଶୁଷ୍କ ନଦୀ; ଶୁଷ୍କ ଜାଦୁ)—୧। ଶୁଷ୍କ;
ଶୁଖିଲା—Dry. ୨। ନିର୍ଜଳ—2. Waterless.

ଶୁକ୍ ଜା ଦା)ଦୁ - ଦେ.ବ—(ସଂ ଶୁଷ୍କ ଓ ଦଦ୍ରୁ)—ଏକ ପ୍ରକାର ଦଦ୍ରୁ-
Śuk jā(dā)du ରୋଗ। [ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର ଚର୍ମ-
ଶୁକନୋଜାଦ ରୋଗ। ଏହି ଜାଦୁ ସଂକ୍ରାମକ ଅଟେ। ଭଣ୍ଡାରୁ-
ଶୁଖାଦାଦ ମାନେ ଜାଦୁଆ ଲୋକଙ୍କୁ ଖିଅର କରି ଉକ୍ତ ଖୁରଦ୍ୱାରା
ମାରେଗ ଲୋକର ମୁଣ୍ଡକୁ ଖିଅର କଲେ ଏ ଜାଦୁ ସଂକ୍ରାମିତ
ହୁଏ। ଏଥିରୁ ନିଷ୍କୃତି ନାହିଁ ।]—A sort of ring-
worm disease; dry ringworm on the
scalp; Tinea Tonsuraus.

ଶୁକ୍‌ଟା(ଟି) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଶ—ଶୁକ୍‌ଟା(ଟି) ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Śuk-ṭā(ṭi) etc Śukuṭā(ṭi) etc (see)

ଶୁକ୍‌ଠୋଠା ଠୋ)—ଦେ. ବିଶ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଶୁଷ୍କ—Extremely
Śuk-ṭhoṭhā(ṭho) dry. (ଉ—ଶାକ୍ତ
ଠକଠକେଶୁକନୋ ଖୁବସୁଖା ଯାଡ଼ୁ ପୁଷ୍ଟିଏ (ଶୀତ ୪ମାସ);
ଶୁକ୍‌ଠୋଠୋ ପୁଷ୍ଟିଏ (ଗ୍ରୀଷ୍ମ ୪ ମାସ), ଶାଲୁରୁ ବାଲୁରୁ
ପୁଷ୍ଟିଏ (ବର୍ଷା ୪ ମାସ)—ଗଣ୍ଡାମ ପ୍ରବଚନ ।]

ଶୁକ୍ ତ(ତା)ରା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୁକ ଓ ତାରା)—ପାହାଣ୍ଡ ତାରା;
Śuka ta(tā)rā ପଚରତାରା ତାରା; ଶୁକ୍ରତାରା। [ଦ୍ର—
ଶୁକତାରା ଶୁକତାରା ଏହା ବର୍ଷର କେତେକ
ସମୟ ରାତି ପହରେ ଆଇ ପୂର୍ବାକାଶରେ ଉଦିତ ହୁଏ ଓ
କେତେକ ସମୟ ରାତି ପହରକଠାରେ ପଶ୍ଚିମରେ ଅସ୍ତ ହୁଏ,
ଏହା ତାରା ନୁହେ, ଗୋଟିଏ ଗ୍ରହ ।]— The
morning star; the evening star;
Venus.

ଶୁକ୍‌ତ(ତା)ଲା(ଲି)—ଦେ. ବ (ସଂ. ସ୍ଥଳ ଓ ତଳ; ଯାହାଯୋଗୁ ଗୋଡ଼ା
Śuk-ta(tā)lā(lā) ମାଡ଼ିବାରୁ ସୁଖ ହୁଏ)—ଚପ୍ପଲ ଗୋଡ଼ାର
ଶୁକତଳା ଶୁକତାଳା ଭିତରେ ପଡ଼ିବା ପାଦାବୃତ
ଚମଡ଼ା—A slip of leather put inside the
sole of a shoe.

ଶୁକ୍‌ତାନି—ଦେ. ବ—ଶୁକ୍ତାନି (ଦେଖ)
Śuk-tāni Śuktāni (See)

ଶୁକ୍‌ତି—ଦେ. ବ—ଶୁକୁତି (ଦେଖ)
Śuk-ti Śukuti (See)

ଶୁକ୍‌ନଈ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୁଷ୍କ ଓ ନଦୀ)—୧। ଶୁଷ୍କ ନଦୀ—
Śuk-naī 1. A dry river. ୨। ଯେଉଁ ନଦୀ
ଶୁକନୋନଦୀ ଶୁଖାନଦୀ ବର୍ଷାଋତୁ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟଦିନେ
ଶୁଖିଯାଏ—2. A river which dries up in
summer. ୩। କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ
ପରଗଣାର ନାମ—3. The name of a Pergana
in the Cuttack district.

ଶୁକ୍‌ପାଇକା—ଦେ. ବ (ନାମ)—ମହାନଦୀର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉପଶାଖା
Śuk-pāikā [ଦ୍ର—ଏହା କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ମହାନଦୀରୁ ବାହାରି ପୁଣି
କଟକଜିଲ୍ଲାରେ ମହାନଦୀରେ ମିଶିଅଛି । ଏହା ବର୍ଷାଋତୁ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ,
ଋତୁରେ ଶୁଖିଲା ଥାଏ]—The name of a smal
branch of the Mahānadi river which
remains dry for most part of the yeat
(in the district of Cuttack.)

ଶୁକ୍ ମଦରଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—**ଶୁକୁ ମଦରଙ୍ଗା** (ଦେଖ)
Śuk madarangā Śuku madarangā (See)
[ଶୁକ୍ ମଦ୍(ର୍ଦ)ଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୁକ ଶୁକ—ଦେ. ବିଶ.—(ସଂ. ଶୁଷ୍କ)—୧ । ଶୁଷ୍କପ୍ରାୟ—Almost
śuk śuk dry. ୨ । ମୃତ କଳ୍ପ—2. Decadent; mari-
band. ୩ । ମୁମୂର୍ଷୁ; କଣ୍ଠାଗତ ପ୍ରାଣ; ଜୀବନ ଛାଡ଼ିଯିବାର
ପରିସ୍ଥିତି ପ୍ରାପ୍ତ—3. Dying.

ଶୁକ୍ ଶୁକ୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଶୁଷ୍କ)—୧ । ଶୁଷ୍କପ୍ରାୟ ହେବା;
Śuk śuk hebā ପ୍ରାୟ ନିର୍ଜଳ ହେବା—1. To almost
ଶୁକ ଶୁକ ହଓୟା, ଶୁଖା ସୁକ ସୁକ ହୋନା dry up.
୨ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ ଭାବ୍ୟ ତାଲୁ ଓ କଣ୍ଠ ଶୁଷ୍କ ହୋଇଯିବାରୁ
ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ କରେ) ମୁମୂର୍ଷୁ ଅବସ୍ଥା ଯୋଗୁଁ କ୍ଷୀଣ
ନିଶ୍ୱାସ ଓ କ୍ଷୀଣ ଶବ୍ଦ କରିବା—2. To be dying;
to emit faint sounds and breaths (said
of a dying animal). ୩ । କ୍ଷୀଣ ଓ ଅଳ୍ପଶ୍ୱ-
ଫୁମ୍ପେ ଫୁମ୍ପେ କାଁଦା ଭାବରେ କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିବା—3.
ସୁସୁକ ସୁସୁକ ରୋନା To weep very faintly by emit-
ting śuk śuk sound and restraining
sighs.

ଶୁକ୍ ଶୁକା—ଦେ. ବିଶ. ସଂ—ସକ ସକା; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶୁକ୍ ଶୁକ୍
Śuk-śukā ହୋଇ କ୍ଷୀଣ ଭାବରେ କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦେ—
ଯେ ଫୁମ୍ପେ ଫୁମ୍ପେ କାନ୍ଦେ A person who weeps faintly
ସୁସୁକ ସୁସୁକ ରୋନେବାଲା by restraining sighs.
[ଶୁକ୍ ଶୁକା, ଶୁକ୍ ଶୁକେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ] [ଶୁକ ଶୁକିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୁକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ଶୁଚ ଧାତୁ=ଗତି ଯାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ, ଉମ୍ବା
Śuka ଶୁକ୍ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ)—୧ । ଶୁଆପକ୍ଷୀ;
1. Parrot. [ଦ୍—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଶୁକପକ୍ଷୀର
ମାଂସ ମଧୁର ରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଲଘୁପାକ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ,
ମଳରୋଧକ ଓ ଶ୍ୱାସ, କାସ ଓ ଶ୍ରମରୋଗରେ ଉପକାରକ ।]
୨ । ରାବଣର ମନ୍ତ୍ରୀ (ଦୈତ୍ୟ ବିଶେଷ)—2. Name
of a minister of Rābaṇa. [ଦ୍—ରାବଣର
ଅନ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀର ନାମ ସାରଣ, ରାବଣର ଆଦେଶରେ ଶୁକ
ବାନର ବେଶଧରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶିବିରକୁ ଯାଇଥିଲା ଓ
ସେଠାରେ ବିଭୀଷଣ ଭାଲୁ ଚିହ୍ନି ପାରି ଧରିଲେ । ରାମ
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହା ପ୍ରତି ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରି ତାହାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି
ଦେଲେ ।] [ଦ୍—ବନ କରେ ମେଘନାଦ ଶୁକଙ୍କ
ଯେନ୍ତ ଏ ରମ୍ୟକେ—ଉଷ. ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ ।] ୩ ।
ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର । [ଦ୍—ଏ ସର୍ପଦଂଶନ ଯୋଗୁଁ
ମୃତ୍ୟୁ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବା ମହାରାଜ ପରୀକ୍ଷିତଙ୍କୁ
ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତ ଶୁଣାଇଥିଲେ ।] 3. Name of a
sage, the son of sage Byāsa, who
narrated the Bhāgabata to the dying
king Parikshita. [ଦ—ମହାଭାରତରେ କଥିତ
ଅଛି ଯେ, ଏକଦା ବ୍ୟାସଦେବ ଘୃତାଚୀ ନାମ୍ନୀ ଅପ୍ସରାକୁ
ଦେଖି କାମପୀଡ଼ିତ ହେଲେ । ଘୃତାଚୀ ଏହା ଜାଣି
ବ୍ୟାସଙ୍କ ଠାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଶୁକ ପକ୍ଷିଣୀ
ରୂପ ଧାରଣ କଲା । ବ୍ୟାସଦେବ ଘୃତାଚୀକୁ ନ ଦେଖି
ନିଜର କାମ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ଅରଣି-
ମନ୍ଥନରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ । ଅରଣି ମନ୍ଥନ କରୁ କରୁ
ଅରଣି ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟାସଙ୍କ ରେତଃ [ଶୁକ୍ର] ସ୍ଖଳିତ ହେଲା ।
ବ୍ୟାସ ଏତଦ୍‌ଦ୍ୱାରା ଶଙ୍କିତ ନ ହୋଇ ପୁନଃ ପୁନଃ ଅରଣି
ମନ୍ଥନ କରିବାରୁ ଅରଣି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶୁକ୍ର ପ୍ରବଳ ବେଗରେ
ବିଚ୍ଛେଦିତ ହେଲା ଓ ତେଣୁ ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଅମିତତେଜାଃ
ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି ଶୁକଦେବ କାହାର ପଡ଼ିଲେ । ଶୁକ୍ର ବିଚ୍ଛେଦନ
ଦ୍ୱାରା ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମ ହେବାରୁ ଏହାଙ୍କ ନାମ 'ଶୁକ'
ହେଲା । ତତ୍‌ପରେ ଏ ବନକୁ ଯାଇ ତପଶ୍ଚରଣରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ
ହେଲେ । ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରେରିତା ରମ୍ଭା ଏହାଙ୍କ ତପସ୍ୟାକୁ
ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ବିଫଳମନୋରଥା ହେଲା ।
କୁରୁ ଶାପରୁ ତକ୍ଷକନାଗ ଦଂଶନରେ ଅସ୍ୱସ୍ଥମୃତ୍ୟୁ ରାଜା
ପରୀକ୍ଷିତଙ୍କୁ ଶୁକଦେବ ଭାଗବତ ପୁରାଣ ଶୁଣାଇଥିଲେ ।]
୪ । ରୁମା; କୌଶିମ; ଶିରୀଷ ଗଛ—(ହରେଣୁକ୍ଷ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
4. Acacia Lebbec. ୫ । ବସ୍ତ୍ର—5. Cloth.
୬ । ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳ—6. The end of a cloth. ୭ ।
ଉଷ୍ଣୀଷ; ପଗଡ଼ି; ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ—7. Turban; head-
dress. ଦେ. ବ—ଶୁକଦେବ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ
ଶୁକ ସୁକ ନାମ—The name calling for Sukadeba

ଶୁକଚ୍ଛଦ—ସଂ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଶୁକବର୍ହ (ଦେଖ)
Śukachchhada Śukabarha (See)

ଶୁକ ଜା(ଦା)ଦୁ—ଦେ. ବ—ଶୁକ୍ ଜାଦୁ (ଦେଖ)
Śuka jā(dā)du Śuk-jādu (See)

ଶୁକଟ—ଦେ. ବ—ସୁକଟ (ଦେଖ)
Śukaṭa Śukata (See)
[ଉ—ଯାହାର ଥିବ ଭେଣ୍ଡିକ ଅକଟ, ଦେଖିକ ତୁମେ
ତାହାର ଶୁକଟ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିତା ।]

ଶୁକଟା—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ଶୁକୁଟା (ଦେଖ)
Śukaṭā [ଶୁକଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] Śukuṭā (See)

ଶୁକ ତରୁ—ସଂ. ବ—ଶିରୀଷ ବୃକ୍ଷ—
Śuka taru Acacia Lebbec (tree).

ଶୁକତାନି—ଦେ. ବ—ଶୁକୁତାନି (ଦେଖ)
Śukatāni Śukutāni (see)

ଶୁକ ତାରା—ଦେ. ବ—ଶୁକ୍‌ତରା (ଦେଖ)
Śukatārā Śuk-tarā (see)

ଶୁକତି—ଦେ. ବ. ଶୁକୁତି (ଦେଖ)
Śukati Śukuti (see)

ଶୁକ ଦେଈ—ଦେ. ବ—(ନାମ) ସ୍ତ୍ରୀ—ଉତ୍କଳ ରାଜବଂଶୀୟା ଜନୈକ
Śuka dei ବୀରାଙ୍ଗନା—A female hero of an Oriya
royal family. [ଦ୍—ଏହାଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ ବାଙ୍କୀ,

ଶତ୍ରୁ ଅତ୍ରମଣରୁ ରାଜୀକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଏ ପାଇଁ ଯୁକ୍ତ କରି ଥିଲେ । ସର୍ବୀସ୍ପ ପଣ୍ଡିତ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ଏହାଙ୍କର ସଚିବ ଜୀବନଚରିତ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦାସ ।

ଶୁକ ଦେବ—ସଂ. ବି—ଶୁକ ୩ (ଦେଶ)
Śuka deba Śuka 3 (See)

ଶୁକଦେବ ଦାସ ବେବର୍ତ୍ତା—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନ
Śukadeba dāsa bebartta ରାଜାଙ୍କ ଜନୈକ ମନ୍ତ୍ରୀ—
A minister of an independent king of Orissa. [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶା ମୁସଲମାନଙ୍କ ଅଧିକାରରେ ଆସିବାରୁ, ଏ ମୁସଲମାନ୍ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ଯାଜପୁର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଶିବଦାସପୁର ଗ୍ରାମରେ ଏ ଜନ୍ମ-ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ; ଏ ବିରଳା ଦେବାଙ୍କର ପରିଚୟ ଥିଲେ । ଦିନେ ହଠାତ୍ ନବାବ ସୁଜା ଖାଙ୍କ୍ ଜାଗଜପତି ଜଳବ କରିବାରୁ ସେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ବିରଳାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ନବାବଙ୍କ ଦରବାରକୁ ଗଲେ । ବାଟରେ ଶିବା ଦେଲେ ଖଣ୍ଡେ କଳା ଶାଢ଼ୀ ଦେଇଅଡ଼ି ଛିଡ଼ିଅସି ତାଙ୍କ ଦେହରେ ପଡ଼ିଲା । ଏହାକୁ ସେ ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ସରୀରରେ ଭରି ଦେଇ ଦରବାରକୁ ଗଲେ । ସେଠାରେ ନବାବଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ଜାଗଜପତି ବୁଝାଇ ଦେଇ ସ୍ୱଭୂମିରେ ଫେରି ଆସିଲେ । ଛିଡ଼ା କଳା ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡିକ ବିରଳା ଦେବାଙ୍କର ବୋଲି ପରେ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଜଣାଗଲା—ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦାସ ।]

ଶୁକଧର—ଦେ. ବି (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ଶୁକ + ଅଧର)—ଶୁଆ ଚଞ୍ଚୁ—
Śukadhara The bill or beak of a parrot. [ଉ—
ଟିଆର ଠୋଁଟ ମଲୟ ସମୀର ମନ୍ଦର ବାଣୀ ଅଟଇ ତାର । ବିସନ୍ତ
तोतेका चोंच ଅସେ ବିଗଂସିତ ହୋଇ ବି ଶୁକଧର—ପ୍ରାଚୀ.
ପ୍ରକାଶ. ଶଶିଶେଖର ।]

ଶୁକ ନଈ—ଦେ. ବି—ଶୁକ୍‌ନଈ (ଦେଶ)
Śuka nai Śuk-nai (See)

ଶୁକ ନାଶ(ସ)—ସଂ. ବି—୧ । ଶେୟାନାକ; ଫଣଫଣା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śuka nāśa(sa) 1. Bignonia Indica. ୨ । ଅଗସ୍ତି
(ଶୁକନାସିକା—ଅଳମ୍ବୁଷ) ଗଛ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Sesbania Grandi flora.

ଶୁକ ନାଶା—ସଂ. ବି (ଅସୁକ୍ଷେଦୋକ୍ତ) —୧ । ଶୁଆଅଣ୍ଟି ଆ ଗୁଳ
Śuka nāsā (ଦରେକ୍ଷ୍ମ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ —A kind of plant.

ଶୁକନାସ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି, ଶୁକପକ୍ଷୀର ନାସା ଯଦି ନାସା
Śukanāsa ଯାହାର)—ଶୁକପକ୍ଷୀର ଉପର ଅଂଶ ପରି ବକ୍ର
(ଶୁକନାସା—ସ୍ତ୍ରୀ.ବିଣ) ନାସିକାଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person)
Having the nose hooked like the beak of a parrot; having an aquiline nose.
ବି. ପୁଂ—୧ । (ନାମ) ସୁଜା ତାରାପୀଡ଼ାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ—
1. The name of the minister of king Tārāpirda. ୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଶେୟାନାକ, ଫଣ-ଫଣା (ଦେଶ)—2. Phaṇaphaṇā (see) ୩ । ବାଇବଙ୍ଗ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Cowage. ୪ । ଗମ୍ଭାରି (ବିଶ୍ୱକୋଷ) (ଦେଶ)—4. Gambhārī (see)

ଶୁକ ପକ୍ଷୀ—ସଂ. ବି—ଶୁଆ (ଦେଶ)
Śuka pakshai Śuā (See)

ଶୁକ ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ସ୍ଥୌଣେୟକ; ଗଣ୍ଠି ଅନା (ଦେଶ)
Śuka pushpa 1. Gaṇṭhi-anā (see) ୨ । ଶିରୀଷ
(ଦେଶ)—2. Sirīsha (See)

ଶୁକ ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶିରୀଷ (ଦେଶ)
Śuka priya Sirīsha (See)

ଶୁକ ପ୍ରିୟା—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଜମ୍ବୁ; ଜାମୁ—
Śuka priyā Blackberry; Eugenia Jambolana.

ଶୁକବର୍ହ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ସ୍ଥୌଣେୟକ (ଦେଶ)
Śuka barha Sthauṇeyaka (see)

ଶୁକ ବାବୁ—ଦେ. ବି—ବ୍ୟାସ—Byāsa. [ଉ—ଶୁକ ବାବୁ ବଳେ
Śuka bābu ବଳେ ଦେବ ଉପମା—ଭକ୍ତ ଚୋଷକ୍ରାଣ୍ଡୁନ୍ଦ]
ଶୁକଦେବର ବାବା ଶୁକଙ୍କ ପିତା

ଶୁକର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ସଂ. ଶୁକ୍ର)—ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହ—1. The planet
Śukara Venus. ୨ । ଶୁକ୍ରବାର—2. Friday.
ଶୁକ୍ର ଶୁକ୍ରର

ଶୁକର ବାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ସଂ. ଶୁକ୍ରବାର)—ଶୁକ୍ରବାର—Friday.
Śukarabāra ଶୁକ୍ରବାର ଶୁକ୍ରବାର

ଶୁକରବାର ବିଡ଼ା(ଡ଼ି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—୧ । ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ କୃଷକ-
Śukarabāra birḍā(ṛḍi) ଦ୍ୱାରା ଧାନ କଟା ଅବସ୍ଥାରେ
ଶୁକ୍ରବାରେର ବିଡ଼ା କଟା ଯାଇଥିବା ଧାନର ପ୍ରଥମ ବିଡ଼ା—1.The
ଶୁକ୍ରବାର ବିଡ଼ା bundle of paddy sheaves first cut on friday and preserved by the cultivator for being offered to Lakshmi,the Goddess of plenty. [ଦ୍ର—ଏହାକୁ କୃଷକ ଅତି ଯତ୍ନ ସହକାରେ ରଖି, ଧାନକଟା ଶେଷରେ ସେ ଧାନରୁ ଚାଉଳ ବାହାର କରି ତହିଁରେ ଖେଚେଡ଼ି, କ୍ଷୀର ଆଦି କରି ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଭୋଗ କରେ ଓ ତାପରେ ଖାଏ ।] ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଶୁକ୍ରବାର ବିଡ଼ା ପରି ଆଦରଣୀୟ ପଦାର୍ଥ ବା ବ୍ୟକ୍ତି—2. A beloved thing or person. ୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଶିଶୁ—3. A child born on a Friday. ୪ । ପରିବାରର ପ୍ରଥମ ପୁତ୍ର—4. The first-son sf a family.

ଶୁକଳ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ (ସଂ. ଶୁକ୍ଳ)—ଶୁକ୍ଳ (ଦେଶ)
Śukala Śukla (see)
[ଉ—ଚାଉଳ ଦାନ୍ତ ତାର ବିଶଇ ଶୁକଳ—କୃଷ୍ଣସିଂହ
ଶୁକୁଳ ମହାପାତ୍ର ।] ଦେ. ବି—ବଙ୍ଗଦେଶର କଣୋପାଧ୍ୟ
ଶୁକ୍ଲ ବିଶେଷ—A family title of Bengal.

ଶୁକଳପୁର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ସଂ. ଶୁକ୍ଳପୁର)—ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା—Turret.
Śukalapura [ଉ—ଶୁକଳପୁରେ ପିନ୍ଧି ଅଂଶୁକ—
ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାଳହ ।]

ଶୁକଳ ଯଥା—ଗ୍ରା. ବ—ଧଳା ଲୁଗା ଓ ଚଦରର ଯୋଡ଼ା—
Śukla jathā A pair of white cloths.
ସାଦା କାପଡ଼େର ଜୋଡ଼ା सफेद कपडा जोडा

ଶୁକ ସନକ—ସଂ. ବ (ସହଚର)—ନୈମିଷାରଣ୍ୟରେ ଭଗବତାଦ ପୁରାଣର ବକ୍ତା ଶୁକ ମୁନି ଓ ଶ୍ରୋତା ସନକ ମୁନି—The sage Śuka (recitor) and the sage Sanaka, one of the hearers of the purāṇas in the forest of Naimisha.
Śuka sanaka

ଶୁକ ସାରଣ—ସ. ବ (ସହଚର)—ରାବଣର ମନ୍ତ୍ରିଦ୍ୱୟ—Names of the two ministers of Rāban.
Śuka sāraṇa

ଶୁକ ଶାରୀ—ସ. ବ (ସହଚର)—ଶୁଆ ଓ ଶାରୀ ପକ୍ଷୀ—Parrot and myna.
Śuka śārī [ଶୁକ ଶାରିକା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୁକା—ଦେ. ବଣ (ସ. ଶୁଷ୍କ)—ଶୁଷ୍କ; ଜଳହୀନ—Dry; waterless.
Śukā

ଶୁକା—ଦେ. ବ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ଶୁକଦେବ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ—Name for calling Śukadeva.
Śukā
ଶୁକନୋ ସୁଖା
(ଶୁକ, ଶୁକ୍ଳ, ଶୁକଦେବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୁକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୁଖାଇବା (ଦେଶ)—
Śukāibā Śukhāiba (See)

ଶୁକା ଖଡ଼ଖଡ—ଦେ. ବଣ—ଶୁଖା ଖଡ଼ ଖଡ଼ (ଦେଶ)
Śukā khardа khardа Śukhā khardа khardа (See)

ଶୁକାଦନ—ସ. ବ (ଏଷ୍ଟ ତତ୍ଶୁକ=ଶୁଆର ଅଦନ=ଖାଦ୍ୟ)—ଦାଡ଼ିମ; ଡାଳମ୍—Pomegranate.
Śukādana

ଶୁକା(ଖା)ନ୍(ନି)(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ସ୍ୱକାନ୍ (ନି) ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)—Śukan (ni) etc See
Śukā(khā)n(ni) (etc)

ଶୁକା ନ(ଲ)କଡ଼—ଶୁଖା ନକଡ଼ (ଦେଶ)
Śukā na(la)kardа Śukhā nakardа

ଶୁକାସ୍ୟ—ସ. ବ—ଶୁଖଥଣ୍ଟିଆ (ଦେଶ) (ଜଟେଲ୍ଲ ଦ୍ରବ୍ୟଗଣ)
Śaukāsya Śuā thaṇṭiā (See)

ଶୁକିବା—ଦେ.କ୍ରି—ଶୁଖିବା (ଦେଶ)
Śukibā Śukhibā (See)

ଶୁକିଲା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଶୁଖିଲା (ଦେଶ)
Śukilā Śukhilā (See)

ଶୁକୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅପରିଣୀତା ବାଳିକାକୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
Śuki A name given to a girl whose elder had died before her birth.
(ଶୁକେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସୁକୀ सिकी

ଶୁକୁଆ(ଇତ୍ୟାଦି)—ଶୁଖୁଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)—Śukhua etc
Śukua (etc) (see). [କ—ମଙ୍ଗଳରେ ଭଷ୍ଟୁଆ ଭୁଅଁ ନାହିଁ, ମାଇ ଶୁକୁଆ କଥା ଛଡ଼ା, ଘରର ମୋହନ—ଛ ମାଣ ଅଠରଶ]

ଶୁକୁଟ—ଦେ. ବ (ବଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥକ) ୧। ଜାଣ୍ଡିବ; ଜଳଜଳିଆ; ଅନର୍ଥ;
Śukuṭā ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—1. Annoyance; trouble. [କ—ମଜା मजा ସେ ଗାଧିଁକୁ ଅସି ଶୁକୁଟ ଲଗେଇଛ] ୨। ଅଭିନୟ; ନାଟ; ନୃତ୍ୟ—2. Dancing [କ—ତା ଘରେ ଶୁକୁଟ ଲଗିଛି] ୩। ଲାଞ୍ଛନା; କଟକଣା—3. Being in trouble; harassment [କ—ତୁ ମୋର ଶୁକୁଟ ଦେଖୁଛୁ]

ଶୁକୁଟ ଦେଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପରର ଦୁଃଖ ବା ଲାଞ୍ଛନା ଭୋଗକୁ
Śukuṭa dekhibā ଅଳସ ସହକ ଦେଖିବା—To look
ମଜାଦେଖା मजादखन at serenely on another trouble. [କ—ଯାହାର ଖୁବ ଦେଖିବ ଅକଟ ଦେଖିବ ତୁମ୍ଭେ ତାହାର ଶୁକୁଟ ବଢ଼ିଯୁଗି ବଢ଼ିବା]

ଶୁକୁଟ ଲଗା (ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନର୍ଥ ବା ଜଳ ଘଟାଇବା—To
Śukuṭa lagā (ge)ibā foment quarrel; to create
ମଜାଲାଗାନ मजालगाना truble.

ଶୁକୁଟା—ଦେ. ବଣ [ସ. ଶୁଷ୍କତା] ୧। ଶୁଷ୍କ; ଶୁଷ୍କତାଯୁକ୍ତ—1. Dry.
Śukuṭa ୨। ଶୁଷ୍କହେବା ଯୋଗୁଁ କ୍ଷୀଣ [ପଦାର୍ଥ]—2. Dry or
ଶୁକନୋ सुखटा emaciated; withered; shrivel-
[ଶୁକୁଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ] led up. ୩। ପୁଂ ଦୁର୍ବଳ ଓ କ୍ଷୀଣକାୟ [ବ୍ୟକ୍ତି]; ଶୀଣ୍ଡି—3. Weak and lean (person); emaciated; thin or weak (boy). ଦେ. ବ—କ୍ଷୀଣକାୟ ବାଳକ—A weakling. [କ—ଅଶୁକୁଟା [ଶୁକୁଟୀ; ଶୁକୁଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ] ଘରେ ଶୁକୁଟା ଝିଅକ ଲଗେ ଟେକା—ଛଡ଼ା]

ଶୁକୁଟା[ଟି]ମୁକୁଟା(ଟି)—ଦେ ବଣ. ପୁଂ (ସ: ଶୁଷ୍କ ଓ ମକ୍ଷିତ)—ଶୁକୁଟା; ଅତି ଶୀଣ୍ଡିକାୟ—Very lean and emaciated. [ଶୁକୁଟିଆ ମୁକୁଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]
Śukuṭā(ṭi)mukuṭā(ṭi)
ରୋଗାପଟକା सुखटामुखटा

ଶୁକୁଟୀ ମୁକୁଟୀ
ଶୁକୁଟେଇ ମୁକୁଟେଇ } —ସ୍ତ୍ରୀ

ଶୁକୁଟା ମୁହାଁ—ଦେ. ବ ଶୁଷ୍କମୁଖ; ଶୁଖିଲାମୁହାଁ; ବିରସ ମୁଖ; ବିଷଣ୍ଣ-ବଦନ—Gloomy face.
Śukuṭā muhañ
ଶୁକନୋମୁଖ सुखमुहाँ

ଶୁକୁଟାମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ବିରସ ବଦନଯୁକ୍ତ [ବ୍ୟକ୍ତି]; ଫେ ବିଷ୍ଣ ମୁହାଁ ନୁହେ—Pale faced; sad-faced, having a gloomy face.
Śukṭā muhañ
ଶୁକନୋମୁଖୋ सुखामुहाँ
[ଶୁକୁଟା ଠାଁ ମୁହାଁ ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୁକୁଟି ଗୁହ—ଦେ. ବ [ସ. ଶୁଷ୍କ ଓ ଗୁଥ] ଶୁଷ୍କବିଷ୍ଠା; ଶୁଖିଲା ଗୁହ—
Śukuṭi guha Dried up dung or night-soil.
ଶୁକନୋଗୁ सुखागह

ଶୁକୁଟିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ! ଶୁଷ୍କ)—ଶୁଖିଯିବା ହେତୁ ଶୀଣ୍ଡି ହେବା—
Śukuṭibā To wither and shrivel up.
(ଶୁକୁଟ ଯିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)
ଶୁକିଏ ଯାଓୟା सुकुच जाना

ଶୁକୁତଳା—ଦେ. ବ—ଶୁକ୍‌ତଳା (ଦେଶ)
Šukutalā Suk-talā. (See)

ଶୁକୁତାନି—ଦେ. ବ—ଶୁକ୍ତାନି (ଦେଶ)
Šukutāni Šuktāni. (See)

ଶୁକୁତି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୁଷ୍କତ୍ୱ)—୧ । ଶୁଖିବା—2. Loss or
Šukuti deficit of weight due to drying up,
ଶୁକତି ସୁଖତି dryage; shrinkage. ୨ । (ସଂ.ଶୁକ୍ତି)
ଶୁକ୍ତି (ଦେଶ)—Šukti. (See)

ଶୁକୁନଇ—ଦେ. ବ—ଶୁକ୍‌ନଇ (ଦେଶ)
Šukunai Šuk-nai (See)

ଶୁକୁ ମଦରଙ୍ଗା—ଦେ, ବ—୧ । ଯେଉଁ ମଦରଙ୍ଗା ଶାଗ ଯାଣ୍ଡିଜଳରେ
Šuku madaraṅgā ଶୁଖିଲା ଜାଗାରେ ଜନ୍ମେ—1. A
(ଶୁକ୍‌ମଦ୍‌ରଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) kind of aquatic pot-herb
ଶାଳିଞ୍ଚ ଶାକ which grows on dry places on the
ଶାଳ ଚ ସାଗ shore of water. ୨ । ମନ୍ତ୍ରଶକ୍ତିରୁ ଶୀଘ୍ର ବଶ
ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ରଶ୍ରୁ ମାରଣକାଇବା ଯାଦୁ ତାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରୟୋଗ—2. Employ-
ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର ment of black magic to reduce a person
to skeleton.

ଶୁକୁଳ—ତ୍ରା. ବଣ (ସଂ. ଶୁକ୍ଳ)—ଶୁକ୍ଳ (ଦେଶ)
Šukula Šukla. (See)
ଶୁକୁଳ ଶୁକ୍ଳ

ଶୁକୁଳି—ତ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶୃଙ୍ଖଳ)—ଶିକୁଳି (ଦେଶ)
Šukuli Šikui (See)
ଶିକଳ ମିକଳ

ଶୁକୁଲି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୁଷ୍କ)—ଶୁଖିଲା—
Šukuli Dry.
ଶୁକ୍‌ନୋ ସୁଖାହୁଆ

ଶୁକୁଲି ମ(ମା)ହାପ୍ରସାଦ—ଦେ. ବ—ଉଦଣ୍ଡି ମହାପ୍ରସାଦ; ଜଗନ୍ନାଥ
Šukuli ma(mā)hāprasāda ଅବକର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ରୋଷ
ଶୁକନୋ ମହାପ୍ରସାଦ (ଯାହା ଅନ୍ନ ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ସହ ଜଳଯୁକ୍ତ ନ
ସୁଖା ମହାପ୍ରସାଦ ଥିବାରୁ ଶୁଖିଲା ଥାଏ ଓ ଯାହା ଅନେକ ଦିନ
ଅବକୃତ ରଖାଯାଇ ପାରେ)—Sweetmeat offer-
ings made to Lord Jagannātha & other
Deities which keep sweet for a
length of time.

ଶୁକୁ ଶୁକୁ—ଦେ.ଅ.—ଶୁକ୍ ଶୁକ୍ (ଦେଶ)—Šuk Šuk (See)
Šuku šuku [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଶୁକୁ ଶୁକୁ ଅନ୍ତ ଦୁକୁ ଦୁକୁ ଅଙ୍ଗେ
ଶୁଷା, ଶୁକଶୁକ୍ ନାହିଁ ଭଳେ ବଳ । ଉଦାହ. ଶୀତଲହସ୍ତ ।]
ସୁସୁକ ସୁସୁକ

ଶୁକୁ ଶୁକା—ଦେ. ବଣ, ପୁଂ—ଶୁକ୍‌ଶୁକା (ଦେଶ)
Šuku šukā Šukšukā. See
(ଶୁକୁଶୁକଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଶୁକୁଶୁକା. ଶୁକୁଶୁକେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୁକୁ ଶୁକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୁକ୍ ଶୁକ୍ ହୋଇ କାନ୍ଦିବା—
Šuku šukā(ke)ibā To cry with suppressed sobs.
ଫୁଁପିୟେ ଫୁଁପିୟେ କାଁନା ସୁସୁକ ସୁସୁକରୋନା

ଶୁକେଇ—ଦେ. ବ—ଶୁକା (ଦେଶ)
Šukei Šukā (See)

ଶୁକ୍ତ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଶୁକ୍ତା (ଦେଶ)
Šuktā Šukutā. (See)
(ଶୁକ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁକ୍ତ—ସଂ. ବଣ (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ=ପରିଷ୍କୃତ ହେବା, ପବିତ୍ର ହେବା+
Šukta କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପରିଷ୍କୃତ—1. Refined, ୨ ।
ପବିତ୍ରୀକୃତ—2. Purified. ୩ । ପବିତ୍ର—3. Pure.
୪ । ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ ବା ସଢ଼ା ହେବା ଯୋଗୁଁ ବିକୃତ ଓ
ଅମ୍ଳରସ ଯୁକ୍ତ—4. Fermented and so
became sour. ୫ । ନିଷ୍ଠୁର—5. Cruel. ୬ ।
ନିର୍ଜନ—6. Lonely; solitary. ସଂ. ବ—
୧ । କାଞ୍ଜିକା; କାଞ୍ଜି; ଅମ୍ଳିଳ ଚୋଡ଼ାଣି; ଚୁକ—
1. Fermented rice water or gruel.
୨ । ଶିର୍କା; ମଦର କାଞ୍ଜି; ରସାମ୍ଳ—2. Vinegar
made by acetous fermentation of grain.
୩ । ଶଣ୍ଠା ଓ ପିତା ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟଞ୍ଜନର ପୁଷ୍ପ; ତିତାମଜ୍ଜ
ଚୋଇଥିବା ଅମ୍ଳିଳ—3, A sour or acid of
bitter taste. ୪ । ଦୁର୍ବାକ୍ୟ—4, Bad
words. ୫ । ମାଂସ—5, Meat. [ଦ୍ର—
ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଶୁକ୍ତ ଅମ୍ଳରସଯୁକ୍ତ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ,
ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, ଅଳ୍ପରସ ପାଚକ, ରୁଚିକର ଓ ସାରକ ।
ଏହା ଶୂଳ, ଗୁଳ୍ମ, ବିବନ୍ଧ, ଅମ୍ଳଦୋଷ, ବାୟୁ, କଫ, ବମି,
ତୃଷ୍ଣା, ମୁଖର ବିରସତା, ହୃଦ୍‌ରୋଗ ଏବଂ ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ
ବିନାଶକ ।]

ଶୁକ୍ତା—ଦେ. ବ—ଶୁଖିଲା ଜିତିତା ପତ୍ର—
Šuktā Dried leaves of Jute plant,
ଶୁକ୍ତପାତା ପଟୁଆକାସୁଖାପତ୍ତା

ଶୁକ୍ତାନି—ଦେ. ବ (ସଂ. ସୁତିକ୍ତ)—୧ । ତିକ୍ତାସ୍ୱାଦ ବ୍ୟଞ୍ଜନବିଶେଷ;
Šuktāni ପିତା ତରକାରି—1, A kind of cury
ଶୁକ୍ତାନୋ ତୀତା seasoned with bitfer articles
ଶୁକ୍ତୀ ସୁଖତୀ ୨ । (ସଂ. ଶୁଷ୍କ)—ଶୁକ୍ଳତ୍ୱ; ଦ୍ରବ୍ୟାଦି
ଶୁଖିଯିବା ହେତୁ ଓଜନରେ କମିଯିବା—Shortage
in weight due to a thing being dried up,

ଶୁକ୍ତି—ସଂ. ବ (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ=ପବିତ୍ର ହେବା+କ୍ତିନ୍. ତି)—୧ ।
Šukti ଗେଣ୍ଡା, ଶାମୁକା—1, Oyster shell; cockle.
[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଶୁକ୍ତି ବା ଶାମୁକାର ମାଂସ
କଟୁ ମଧୁରରସ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, ରୁଚିକର ଓ ଶ୍ୱାସ,
ଶୂଳ ଏବଂ ହୃଦ୍‌ରୋଗରେ ଉପକାରୀ; ଶୁକ୍ତିର କଠିନ
ଆବରଣ ବା ଶାମୁକାକୁ ଜମ୍ବୀର ଲେମ୍ବୁ ରସରେ ଭିଜାଇ
ପରେ ଉଷ୍ଣ ଜଳରେ ଧୋଇ ଅଗ୍ନିରେ ପୋଡ଼ିଲେ ତାହା
ରସରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।
ଏହାର ରସ 'କଲ୍‌ଚୁନ୍' ପରି । ଏହି ରସ, ଶୂଳ, ଅମ୍ଳ,

ରୋଗ, ଗଳ୍ପ, ପ୍ଲୀହା, ଅଣ୍ଡାଳା, ଯକୃତ୍, ଅମ୍ଳପିତ୍ତ, ଓ ଅଗ୍ନିମାନ୍ୟ ରୋଗରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।] ୨ । ଶଙ୍ଖ

ଶୁକ୍ତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Conch. ୩ । କବୋଷ୍ଟ; ମୁଣ୍ଡର ଖପୁର—3. Skull. ୪ । ଅଶ୍ୱର ବକ୍ଷସ୍ଥଳରେ ଲୋମ-ବଳୀକୃତ ଅବର୍ତ୍ତାକୃତି—4. Three whorls appearing on the breast of a horse. ୫ । ଚକ୍ଷୁ ରୋଗବିଶେଷ; ସରଳ ରୋଗ; ମୋତିଅବିନ୍ଦୁ—5. An eye disease; pearl in the eye. ୬ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଚାରିତୋଳା ପରିମିତ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—6. A quantity of scent weighing 4 tolas. ଦେ. ବ—ଜଳଯୁକ୍ତ ବା ଚର୍ବି ପଦାର୍ଥଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଶୁଖିଗଲେ ତହିଁର ଯେଉଁ ଓଜନ ବା ପରିମାଣ କମି ଯାଏ—Shortage in weight or volume or quantity due to an article becoming dried up; shrinkage; decrease in weight due to a thing becoming dry.

ଶୁକ୍ତିଜ—ସଂ. ବ (ଶୁକ୍ତି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) – ଶୁକ୍ତିରୁ ଜାତ—
Śuktija Produced from oyster shells.
ସଂ. ବ—ମୁକ୍ତା—Pearl.

ଶୁକ୍ତିବୀଜ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ମୁକ୍ତାଫଳ, ମୁକ୍ତା—
Śukti bīja Pearl.

ଶୁକ୍ର—ସଂ. ବ (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ—ଶୁଚିହେବା, ପବିତ୍ରହେବା+କର୍ତ୍ତୃ ରା)=୧ । ଗ୍ରହବିଶେଷ—1. The planet Venus.

[ଦ୍ର—ଏହା ଆକାଶରେ ବର୍ଷମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ସମୟ ରାତି ଚାନ୍ଦିନା ପୂର୍ବରୁ ପୂର୍ବଦିଗରେ 'ଚାନ୍ଦାଲୁଆ ତାରା' ରୂପେ ଓ କେତେକ କାଳ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ପଶ୍ଚିମଦିଗରେ "ପଦ୍ମରାଜିଆ ତାରା" ରୂପେ ଦେଖାଯାଏ । ଶୁକ୍ର ଗୋଟିଏ ଗ୍ରହ । ଏହା ପୃଥିବୀ ପରି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ନିଜ କକ୍ଷରେ ଭ୍ରମଣ କରେ । ଏହା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଗ୍ରହ ଅପେକ୍ଷା ପୃଥିବୀକୁ ବେଶି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ଦାଗଦାଗ ଦୂରତ୍ୱ ସୂର୍ଯ୍ୟଠାରୁ ୨ କୋଟି ୨୦ ଲକ୍ଷ ମାଇଲ୍ । ଏହାର ଗତି ଡିମ୍ବାକାର ଥିବାରୁ ଏ ପୃଥିବୀର ଅତି ନିକଟରେ ଥିବା ସମୟରେ ପୃଥିବୀଠାରୁ ୨ କୋଟି ୨୦ ଲକ୍ଷ ମାଇଲ୍ ଓ ଅତି ଦୂରରେ ଥିବା ସମୟରେ ୧୬ କୋଟି ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ଥାଏ । ଏ ଗ୍ରହର ବ୍ୟାସ ୨ ହଜାର ୯୦୦ ମାଇଲ୍ । ପୃଥିବୀର ବ୍ୟାସ ପ୍ରାୟ ୨ ହଜାର ୯୦୦ ମାଇଲ୍ ଥିବାରୁ ଏହାର ଆକାର ପ୍ରାୟ ପୃଥିବୀ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଏହାର ଚକ୍ରଙ୍କ ପରି କଳାର ବୃଦ୍ଧି ଓ ହ୍ରାସ ଅଛି । ପୃଥିବୀ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୯ କୋଟି ୨୯ ଲକ୍ଷ ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ଥିବାରୁ ଶୁକ୍ରଗ୍ରହ ପୃଥିବୀ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ପୃଥିବୀର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବା ସମୟରେ ଖୁବ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖାଯାଏ ଓ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ହେବା ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ନକ୍ଷତ୍ର ପରି ଦେଖାଯାଏ । ପୃଥିବୀ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ୩୬୫ ଦିନରେ ଥରେ ବୁଲିଥାଏ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଥରେ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରିବାକୁ ଶୁକ୍ରକୁ ୨୨୫ ଦିନ ଲାଗେ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏହାକୁ "ଭୃଗୁ ଭୂନେନ୍ଦୁ ସଂକାଶ" ଅର୍ଥାତ୍ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରା ଯାଇଅଛି । ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହର ପ୍ରିୟରତ୍ନ ହୀରକ । ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଓ କେଳେ ମତରେ ଶୁକ୍ର ମହାଦଶା ୨୦ ବର୍ଷ ଓ ନାରଦୀୟ ମତରେ ୨୧ ବର୍ଷ । ଏହି ମହାଦଶା ପ୍ରାୟଶଃ ଶୁଭକର । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତର ଦଶାରେ ନାନାପ୍ରକାର ଶୁଭାଶୁଭ ଫଳ ଲକ୍ଷିତ ହୁଅନ୍ତି । ଶୁକ୍ର, ବିଷାଦ ଶୁଭଯୁକ୍ତ ଗ୍ରହ । ବୃଷ ଓ ତୁଳା ରାଶି ଶୁକ୍ରର ସ୍ୱକ୍ଷେତ୍ର ଅଟେ । ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ମଙ୍ଗଳ ଶୁକ୍ରର ଶତ୍ରୁ । ବୁଧ ଓ ଶନି ଶୁକ୍ରର ମିତ୍ର । ବୃହସ୍ପତି ଓ ଶୁକ୍ରର ସମତା ଅଛି । ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ କଳତ୍ର, କାମସୁଖ, ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର, କାବ୍ୟ ସୁଖ, ଯୌବନ, ଆଭରଣ, ଉଚ୍ଚବସନ, ମୁକ୍ତାଦି ପ୍ରଦାନ କରେ ।

୨ । ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ)—2. Śukrāchārjya (See) ୩ । ଶରୀରସ୍ଥ ଧାତୁବିଶେଷ; ରେତଃ; ପୁରୁଷ-ବୀର୍ଯ୍ୟ—3. Semen verile; sperm; seminal fluid.

[ଦ୍ର—ଆୟୁର୍ବେଦ ମତରେ ଆହାର ଉଦରସ୍ଥ ହେଲାରୁ ତହିଁରୁ ରସ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ; ରସରୁ ରକ୍ତ, ରକ୍ତରୁ ମାଂସ, ମାଂସରୁ ମେଦଃ, ମେଦରୁ ଅସ୍ଥି, ଅସ୍ଥିରୁ ମଜ୍ଜା ଓ ମଜ୍ଜାରୁ ଶୁକ୍ର ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଅତଏବ ଶୁକ୍ରହିଁ ଜୀବର ପ୍ରଧାନ ଶକ୍ତି । ତାହା କ୍ଷୟ ହେଲେ ବଳ କ୍ଷୟ ଓ ଆୟୁଃ କ୍ଷୟ ଘଟେ । ତାହା ଶରୀରରେ ଧାରଣ କଲେ ବଳ ଓ ଆୟୁ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାଦ୍ୱାରା ଆୟୁର୍ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ବୋଲି ମୁନି ଋଷିମାନେ ଉପଦେଶ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଯୁବକ ଓ ବଳବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶୁକ୍ର ଗାଢ଼ ବୃଦ୍ଧ ଓ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶକ୍ତ ତରଳ ଅଟେ ।]

୪ । ତେଜଃ—4. Energy; lustre. ୫ । ଅଗ୍ନି—5. Fire. ୬ । ଚିତ୍ରକ ବୃକ୍ଷ; ଧଳାଚିତା ଗଛ—6. A plant; Plumbago Zeylanica. ୭ । ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ମାସ—7. The month of Jyaishṭha. ୮ । ଯୋଗବିଶେଷ—8. A sort of exercise in mental abstraction. ୯ । ଚକ୍ଷୁରୋଗବିଶେଷ—9. A sort of eye disease. ୧୦ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ, ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ କଣା ଥିବାରୁ) କଣା ବ୍ୟକ୍ତି—10. An one-eyed person.

ଶୁକ୍ର ଅନ୍ତର—ଦେ. ବ (ଜ୍ୟୋତିଷ)—୧ । ଶୁକ୍ରାନ୍ତର (ଦେଖ)—
Śukra antara 1. Śukrāntara (See) ୨ । ମନୁଷ୍ୟ (ଶୁକ୍ର ଅନ୍ତର୍ଦଶା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜୀବନରେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ମହାଦଶା-ଭୋଗକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହର ଅନ୍ତର ଦଶା ଭୋଗକାଳ—2. The time when the planet Śukra comes during the Mahādaśā of any other planet.

ଶୁକ୍ରକର—ସଂ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଔଷଧ ବା ଦ୍ରବ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଶରୀରରେ ଶୁକ୍ର
Śukrakara ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ—Spermatic (medicine); spermatogerous.
(ଶୁକ୍ରକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ବିଣ)
ସଂ. ବି—ମଜ୍ଜା—Marrow. (ଏଥିରୁ ଶୁକ୍ର ଜନ୍ମେ ।)

ଶୁକ୍ର କ୍ଷୟ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଅତିଭୋଗରେ ବା ବଳା ରତିରେ
Śukra kshaya ଶୁକ୍ର ପତନରୂପ ରୋଗ—Spermatorrohea.

ଶୁକ୍ର କ୍ଷରଣ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଲିଙ୍ଗରୁ ବୀର୍ଯ୍ୟ ପତନ—
Śukra ksharana Emission of semen.

ଶୁକ୍ର ଗୋଚର ଫଳ—ସଂ. ବି (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଶୁକ୍ର ଜନ୍ମରାଶିସ୍ଥ ହେଲେ
Śukra gochara phala ଶନି ନାଶ; ୨ୟରେ ଅର୍ଥ ଲାଭ, ୩ୟରେ ଶତ୍ରୁଜୟ, ୪ର୍ଥରେ ଧନ ଲାଭ, ୫ମରେ ପୁତ୍ର ଲାଭ, ୬ଷ୍ଠରେ ଶତ୍ରୁବୃଦ୍ଧି, ୭ମରେ ଶୋକ, ୮ମରେ ଅର୍ଥ ଲାଭ, ୯ମରେ ବିବିଧ ବସ୍ତ୍ର ଲାଭ, ୧୦ମରେ ଅଶୁଭକର, ୧୧ଶରେ ବହୁ ଧନ୍ୟ ଲାଭ, ୧୨ଶରେ ଧନାଗମ ଓ ସୁଖ ହୁଏ—
The different results of the planet Venus becoming connected with a man's natal signs.

ଶୁକ୍ର ତ(ତା)ରା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶୁକ୍ର+ତାରକା)—ଶୁକ୍ର—
Śukra ta(tā)rā ଗ୍ରହ (ଯାହା ଗାହାଣ୍ଡିଆ ରେ ବା ପଶ୍ଚିମଦିଗ ଶୁକ(କ୍ର)ତାରା ଭାବରୂପେ ଦେଖାଯାଏ)—Venus; morning star; evening star. [ଦ୍—ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରହ, କିନ୍ତୁ ଲୋକେ ଏହାକୁ ଭୁଲରେ ତାରା ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

ଶୁକ୍ର ତାରଲ୍ୟ—ସଂ. ବି (ଶୁକ୍ର=ବୀର୍ଯ୍ୟ+ତାରଲ୍ୟ=ତରଳତା, ୬ଷ୍ଠୀ
Śukra tāralya ତତ୍)—ରୋଗ, ଦୁର୍ବଳତା, ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଶୁକ୍ରର ଅଗାଢ଼ତା—Thinness of semen due to disease, weakness or old age.

ଶୁକ୍ର ଦଶା—ସଂ. ବି (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଶୁକ୍ର ମହାଦଶା (ଦେଖ)
Śukra daśā Śukra mahādaśā (See)

ଶୁକ୍ର ଧାରଣ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ରମଣାଦିଦ୍ୱାରା ଦେହରୁ ଶୁକ୍ର ବ୍ୟୟ
Śukra dhāraṇa ନ କରିବା; ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ—The retention of the semen in the system by desisting from sexual intercourse or by strong exercise of will power during copulation.

ଶୁକ୍ର ନୀତି—ସଂ. ବି—ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର—Political
Śukra nīti principles promulgated by Śukrāchārjya.

ଶୁକ୍ର ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତର—ସଂ. ବି (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରହଙ୍କ ମହାଦଶା
Śukra pratyantara ଓ ଅନ୍ତରଦଶା କାଳ ମଧ୍ୟରେ ଶୁକ୍ରଗ୍ରହର ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତର ଦଶାର ଭୋଗ କାଳ—The time when the conjunction of Venus takes place during the Antaradaśā and Mahādaśā of all planets. [ଦ୍—ଏହି ମହାଦଶାର ଭୋଗକାଳ ୨୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମେ ଶୁକ୍ର ଅନ୍ତର୍ଦଶା ୩ବର୍ଷ ୪ମାସ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଅବଶ୍ୟ ୬ ମାସ ୨୦ ଦିନ ଶୁଭଫଳପ୍ରଦ ।]

ଶୁକ୍ର ବର୍ଦ୍ଧକ—ସଂ. ବିଣ (ଭୂପଦତତ୍) ଯେଉଁ ଔଷଧ ବା ଖାଦ୍ୟାଦି ଦ୍ୱାରା
Śukra barddhaka ଶୁକ୍ର ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ—
Spermatogenous (medicine or article).

ଶୁକ୍ର ବାର—ସଂ. ବି—ଶନିବାରର ପୂର୍ବ ଓ ଗୁରୁବାରର ପର ଦିବସ—
Śukra bāra Friday. [ଦ୍—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମତରେ ଶୁକ୍ର-(ଶୁକ୍ରବାସର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦର୍ଶନ, ଧାନ୍ୟଚ୍ଛେଦନ, ଧାନ୍ୟସ୍ଥାପନ, ନବ-ବସ୍ତ୍ରାଳଙ୍କାରଧାରଣାଦି ତେତେକ କର୍ମ ପାଇଁ ଏ ଦିନ ପ୍ରଶସ୍ତ । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଏହି ଦିବସ ସପ୍ତାହର ଷଷ୍ଠତମ ଦିବସ ଓ ଏ ଦିନ ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ମସ୍‌ଜିଦରେ ସମବେତ ହୋଇ ନମାଜ୍ ବା ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି । ପାରସୀରେ ଶୁକ୍ରବାରକୁ 'ଜୁମା' ବୋଲାଯାଏ । ମାର୍ଚ୍ଚ ବା ଅପ୍ରେଲ ମାସର ଗୋଟିଏ ଶୁକ୍ରବାର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପର୍ବ ଦିବସ (ଗୁଡ୍ ଫ୍ରାଇଡେ) । ପ୍ରଭୁ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଏ ଦିନ କ୍ରୁସବିଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ ।

ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ଜୁହୁରରେ କୃଷକ ଯେଉଁଠୁ ପ୍ରଥମେ କଟା ହୋଇଥିବା ଧାନ ବିଡ଼ା(ଶୁକ୍ରବାର ବିଡ଼ା)କୁ ସାଇତି ରଖି ଚୈତ୍ର ଗୁରୁଲରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂଜା କରେ । ଅବରକ ଓ ସ୍ନେହର ଯାଚିକୁ ସାଧାରଣ ଲୋକେ କହନ୍ତି "ଯେ ପରି ମୋ ଶୁକ୍ରବାର ବିଡ଼ା' । ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ବାଉଁଶ ପ୍ରଥମରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳା ହେଲେ ଘରେ ଦୁଃଖ ହୁଏ । ଶୁକ୍ରବାରରେ ପଶ୍ଚିମରେ ଦିକ୍‌ଶୂଳ । ସେଥି ପାଇଁ ପଶ୍ଚିମକୁ ଯାତ୍ରା କରିବା ନିଷିଦ୍ଧ । ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ଦିବା ପ୍ରଥମଭାଗଠାରୁ ଅପରାହ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାରବେଳା ଥିବାରୁ ସେ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଯାତ୍ରା ଓ ଶୁଭକର୍ମ ନିଷିଦ୍ଧ ।]

ଶୁକ୍ରବାର ବିଡ଼ା(ଡ଼ି)—ଦେ. ବି—ଶୁକ୍ରବାର ବିଡ଼ା (ଦେଖ)
Śukrabāra birdā(rdi; Sukarabāra birdā. (See)

ଶୁକ୍ର ବ୍ୟୟ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)-ରମଣାଦିଦ୍ୱାରା ଦେହରୁ ଶୁକ୍ର ପତନ—
Śukra byaya Emission of semen by copulation etc.

ଶୁକ୍ର ବୃଦ୍ଧି—ସଂ ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦେହରେ ଶୁକ୍ର ନାମକ ଧାତୁର
Śukra bṛuddhi ଅଧିକତା—Increase of semen in the system.

ଶୁକ୍ର ଭୁକ୍—ସଂ. ବିଣ (ଭୂପଦ ତତ୍; ଶୁକ୍ର+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍;
Śukra bhuk ଶୁକ୍ରଭୁକ୍ ଶବ୍ଦ ୧।।. ୧୯)—ଶୁକ୍ର ଖାଦକ—
Eating semen. ସଂ. ବି—ମୟୂର—Peacock.
[ଦ୍—କଥିତଅଛି ଯେ ମୟୂରୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୟୂରର ସଙ୍ଗମ ହୁଏ ନାହିଁ । ବର୍ଷାଗମରେ ମୟୂର (ଲଣ୍ଡାମୟୂର) ମାନେ ନାଚିବାବେଳେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଭୂମିରେ ରେତଃ ସ୍ଖଳିତ ହୁଏ । ମୟୂରୀ (ଲଣ୍ଡୀମୟୂର) ଭୂମିରୁ ଭୁକ୍ତ ସ୍ଖଳିତ ରେତାକୁ ଅଣ୍ଡାରେ ଗୋଟାଇ ନେଇ ଖାଆନ୍ତି ଓ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଗର୍ଭବତୀ ହୁଅନ୍ତି ।]

ଶୁକ୍ର ମହାଦଶା—ସଂ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷମତରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ପରମାୟୁ
Śukra mahādaśā ୧୨୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ କେତୁଦଶା ପରେ ଓ ରବିଦଶା ପୂର୍ବରୁ ପଡ଼ିବା ୨୦ ବର୍ଷ କାଳ—The period of twenty years in a man's life according to astrological calculat ions coming after Ketu daśā and before Rabi daśā.

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଃ ଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଏହି—
ଶୁକ୍ର ମହାଦଶାରେ ଶୁକ୍ରଙ୍କ ଅନ୍ତର — ୩ ବର୍ଷ ୪ ମାସ
ଶୁକ୍ର ମହାଦଶାରେ ରବି ,, — ୧ ବର୍ଷ
ଶୁକ୍ର ଦଶାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ,, — ୧ ବର୍ଷ ୮ ମାସ
ଶୁକ୍ର ଦଶାରେ ମଙ୍ଗଳ ,, — ୧ ବର୍ଷ ୨ ମାସ
ଶୁକ୍ର ଦଶାରେ ରାହୁ ,, — ୩ ବର୍ଷ
ଶୁକ୍ର ଦଶାରେ ଗୁରୁ ,, — ୨ ବର୍ଷ ୮ ମାସ
ଶୁକ୍ର ଦଶାରେ ଶନି ,, — ୩ ବର୍ଷ ୨ ମାସ
ଶୁକ୍ର ଦଶାରେ ବୁଧ ,, — ୨ ବର୍ଷ ୧୦ ମାସ
ଶୁକ୍ର ଦଶାରେ କେତୁ ,, — ୧ ବର୍ଷ ୨ ମାସ
ସର୍ବମୋଟ ୨୦ ବର୍ଷ

ଶୁକ୍ର ମେହ—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ମେହ ରୋଗରେ ଶୁକ୍ରମିଶ୍ରିତ ମୂତ୍ର ନିର୍ଗତ ହୁଏ—A kind of gonorrohea.
Śukra meha

ଶୁକ୍ରଳ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶୁକ୍ର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଳ)—୧ । ଶୁକ୍ରଯୁକ୍ତ—
Śukrala 1. Mixed with semen. ୨ । ବୀର୍ଯ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ—
(ଶୁକ୍ରଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Increasing semen.

ଶୁକ୍ରଳା—ସଂ. ବ—୧ । ଅଗଡ଼ା (ଦେଶ)—1. Agardā. (See)
Śukralā ୨ । ଉଚ୍ଚଟା; ଧଳା କାଇଁ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. The white-seeded variety of Abrus Precatorius. ୩ । ଆମଳକ ବୃକ୍ଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
3. Embelic Myrobalan.

ଶୁକ୍ର ଶିଷ୍ୟ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦୈତ୍ୟଗଣ; ଅସୁରମାନେ—
Śukra śishya The demons.

ଶୁକ୍ର ସ୍ଖଳନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ରୋଗ ବା ସ୍ୱପ୍ନଦୋଷରୁ ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ଶୁକ୍ର ପତନ—Involuntary emission of semen due to disease or wet dream.
Śukra skhalana

ଶୁକ୍ର ସ୍ରାବ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ଶୁକ୍ରକ୍ଷରଣ—
Śukra srāba Seminal discharge.

ଶୁକ୍ରା—ଦେ.ବ—(ପୁଂ) ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ (ବିଶେଷତଃ ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ)—
Śukrā A name given to males, specially those
ଶୁକ୍ରା born on Friday. ସଂ. ବ—ବଂଶଲୋଚନା (ବିଶ୍ୱ-
[ଶୁକ୍ରି, ଶୁକ୍ରିୟା, ଶୁକ୍ରୁ—ଅନ୍ୟ ଦେ. ରୂପ] କୋଷ)—Bamboo-manna.

ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା=ଶୁକ୍ର+ଆଚାର୍ଯ୍ୟ)—ମୁନିବିଶେଷ; ଦୈତ୍ୟ ଗୁରୁ; ଭୃଗୁ; ଉଶନା—Name of a
Śukrāchārjya sage; the spiritual preceptor of the demons in the Hindu mythology.

[ଦ୍ର—ଶୁକ୍ର ଭୃଗୁମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର ବୋଲି କଥିତ । ମତାନ୍ତରରେ ଏ ମହାଦେବଙ୍କ ଉଦରସ୍ଥ ଦ୍ୱାରରୁ ବହିର୍ଗତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କ ନାମ 'ଶୁକ୍ର' ହୋଇଅଛି । ଏହାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁତ୍ର ଷଣ୍ଢ ଓ ଅମର୍କ ଏବଂ ଦୁଇ କନ୍ୟା ଦେବଯାନୀ ଓ ଅରଜା । ବଳି ରାଜାଙ୍କ ଦାନ ସମୟରେ ଏ ଦାନ ବିଷୟରେ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟାଇବାରୁ ଏହାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଆଖି ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଏହାଙ୍କୁ 'କଣା ଶୁକ୍ର' ବୋଲାଯାଏ ଏବଂ କଣା ଲୋକଙ୍କୁ ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି କରି 'ଶୁକ୍ର' ନାମରେ ଡାକାଯାଏ ।

ଏ ମୃତସଞ୍ଜୀବନୀ ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଦେବାସୁର ଯୁଦ୍ଧରେ ନିହତ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ଜୀଆଁଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କଠାରୁ ଏହି ବିଦ୍ୟା ଶିଖି କରିବାପାଇଁ ଦେବତାମାନେ ଦେବଗୁରୁ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ପୁତ୍ର କଚଙ୍କୁ ଏହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଥିଲେ । କଚ ଏହାଙ୍କ ଗୃହରେ ଶିଷ୍ୟରୂପେ ରହିବାବେଳେ ଶୁକ୍ରକନ୍ୟା ଦେବଯାନୀଙ୍କ ଅନୁରାଗଭାଜନ ହୋଇଥିଲେ । କଚ ମୃତସଞ୍ଜୀବନୀ ବିଦ୍ୟା ଶିଖିବାପାଇଁ ଆସିଥିବା କଥା ଜାଣିପାରି ଅସୁରମାନେ କଚଙ୍କୁ ୩ଥର ବଧ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଦେବଯାନୀଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ଶୁକ୍ର କଚଙ୍କୁ ୩ଥର ଯାଇ ଜୀଆଁଇଲେ । ଦଣ୍ଡକ ଦେଶର ରାଜା ଶୁକ୍ରଙ୍କର ଅନ୍ୟ କନ୍ୟା ଅରଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ବଳପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ ଶୁକ୍ରଙ୍କ ଶାପରେ ଉକ୍ତ ରାଜା ଭସ୍ମୀଭୂତ ହେଲେ ଓ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା । ରାଜା ଯଯାତି ଶୁକ୍ରଙ୍କ କନ୍ୟା ଦେବଯାନୀଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଯଯାତି ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ପତ୍ନୀ ଶର୍ମିଷ୍ଠାଙ୍କପ୍ରତି ପକ୍ଷପାତ ଆଚରଣ କରିବାରୁ ଶୁକ୍ରଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ଯଯାତି ଅକାଳରେ ଜରାଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଗଲେ । (ଯଯାତି ଦେଖ)

ଶୁକ୍ରମୁନି ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଣେତା ଅଟନ୍ତି ।]

ଶୁକ୍ରାନ୍ତର—ସଂ. ବ—(ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଶୁକ୍ର ଓ ଅନ୍ୟ ମହାଦଶାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହର ଅନ୍ତରଦଶା କାଳ—The
Śukrāntara time of conjunction of
[ଶୁକ୍ରାନ୍ତରଦଶା—ଅନ୍ୟରୂପ] the planet Venus during the Mahādaśā of all the planets during a man's life.

[ଦ୍ର—ରବି ମହାଦଶା ୬ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଶୁକ୍ର ଅନ୍ତରଦଶା ୧ ବର୍ଷ;
ଚନ୍ଦ୍ରମହାଦଶା ୧୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଶୁକ୍ର ଅନ୍ତରଦଶା ୧ ବର୍ଷ ୮ ମାସ
ମଙ୍ଗଳ ମହାଦଶା ୭ ବର୍ଷ ,, ,, ୧ ବର୍ଷ ୨ ମାସ
ରାହୁ ,, ୧୮ ବର୍ଷ ,, ,, ୩ ବର୍ଷ
ବୃହସ୍ପତି ,, ୧୬ ବର୍ଷ ,, ,, ୨ ବର୍ଷ ୮ ମାସ
ଶନି ,, ୧୯ ବର୍ଷ ,, ,, ୩ ବର୍ଷ ୨ ମାସ
ବୁଧ ,, ୧୭ ବର୍ଷ ,, ,, ୨ ବର୍ଷ ୧୦ ମାସ
କେତୁ ,, ୭ ବର୍ଷ ,, ,, ୧ ବର୍ଷ ୮ ମାସ
ଶୁକ୍ର ,, ୨୦ ବର୍ଷ ,, ,, ୩ ବର୍ଷ ୪ ମାସ]

ଶୁକ୍ରୁ—ଦେ. ବ, [ପୁଂ]—ଶୁକ୍ରା (ଦେଖ)
Śukru [ଶୁକ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ] Śukrā (See)
[ଦ୍ର—ଶୁକ୍ର ନାମକ ଗ୍ରହର ଅପଭ୍ରଂଶ ଭାଷାନାମ—ଶୁକ୍ରୁର, ଶୁକ୍ରୁରୁ, ଶୁକ୍ରୁରେଲ, ଶୁକ୍ରି, ଶୁକ୍ରୁ, ଶୁକ୍ରେଲ ।
ଅନାଦରାର୍ଥକ ଭାଷାନାମ—ଶୁକ୍ରୁର; ଶୁକ୍ରୁରଅ; ଶୁକ୍ରିଆ, ଶୁକ୍ରା ।
ଶୁକ୍ରୀନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଭାଷାନାମ—ଶୁକ୍ରୁଣ୍ଣ, ଶୁକ୍ରୁରେଲ, ଶୁକ୍ରୀ, ଶୁକ୍ରେଲ ।]

ଶୁକ୍ଳ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ=ନିର୍ମଳ ହେବା+କ୍ତ ଲ) ୧ । ଶ୍ୱେତ ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ; ଧଳା—1. White. ୨ । ପରିଷ୍କୃତ—2. Clean. ୩ । ପବିତ୍ର; ଶୁଦ୍ଧ—3. Pure. ୪ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—4. Faultless. ୫ । ଆଲୋକ ବା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଯୁକ୍ତ—5. Bright; lighted ବି. ୧ । ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ; ଧଳାରଙ୍ଗ 1. White colour. ୨ । ରୂପା; ରୌପ୍ୟ—2. Silver. ୩ । ନବନୀତ; ନନୁଣୀ—3. Butter. ୪ । ଚକ୍ଷୁରୋଗବିଶେଷ—4. A sort of eye-disease. ୫ । ଯୋଗ ବିଶେଷ—5. A sort of meditative abstraction ୬ । ବିଷ୍ଣୁ 6. Bishṇu [ଉ—ଶୁକ୍ଳ ବଚନ ମାନ୍ୟ ଯୋଉ, ଯେ ଭାବେ ଜନ ଉପକାର କରିଲାଅ—ଭାଗବତ]
ଦେ. ବ—ବଙ୍ଗଦେଶର କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କ ବିଶେଷ—A family title in Bengal.
ଶୁକ୍ଳ ମୁକ୍ତକ

ଶୁକ୍ଳକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଶୁକ୍ଳ+କ)—ଶ୍ୱେତ; ଧଳା—White Śuklaka (Apte) ସଂ. ବିଣ—୧ । ଧଳା ବର୍ଣ୍ଣ—1. White colour (Apte). ୨ । ଶୁକ୍ଳ ପକ୍ଷ—2. The bright half of a lunar month (Apte).

ଶୁକ୍ଳକଣିଆରି—ଦେ. ବ—କରବୀର—White oleander.
Śukla kaniāri ସାଧାରଣର ସଫେଦ୍‌କନେର; (ଶୁକ୍ଳ କଣିଆର—ଅପଭ୍ରଂଶ)!

ଶୁକ୍ଳକନ୍ଦା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଅତି ବିଷା; ଅତୁଷୀ—
Śukla kandā A very poisonous root; Aconitum Heterophyllum.

ଶୁକ୍ଳକର୍ମା—ସଂ. ବିଣ—(ଶୁକ୍ଳ=ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବା ବିଶୁଦ୍ଧ ଅଟେ କର୍ମ Śuklakarmā ଯାହାର ଶୁକ୍ଳ+କର୍ମନ୍; ଶୁକ୍ଳକର୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା ୧ବ)—୧ । ସତ୍‌କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ—1. Performing good or meritorious acts. ୨ । ବିଶୁଦ୍ଧ-ଚରିତ୍ର—2. Of pure character.

ଶୁକ୍ଳ ଜିରକ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଜୀରା—
Śukla jīraka Cumin seed.

ଶୁକ୍ଳ ଟାଙ୍ଗଣା—ସଂ. ବ—ଝିଟିକ ଖାର (ଚାରେକ୍ଷ୍ମ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Śukla ṭāngaṇā The ashes of quartz.

ଶୁକ୍ଳତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ (ଶୁକ୍ଳ+ଭାବାର୍ଥେ ତା, ତ୍ୱ)—ଶ୍ୱେତ ଅବସ୍ଥା; ଶୁକ୍ଳିମା—Whiteness.
Śuklatā(twa)

ଶୁକ୍ଳ ତିଥି—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଶୁକ୍ଳା ଯେଉଁ ତିଥି)—ଅମାବାସ୍ୟାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୫ଟି ତିଥି—The 15 days of the bright lunar fortnight of a month. [ଦ—ତିଥିର ନାମ ପୂର୍ବରେ ଶୁକ୍ଳ ଶବ୍ଦ ଯୋଗ ହେଲେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ସେହି ସେହି ତିଥିକୁ ବୁଝାଏ; ଯଥା—ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରତିପଦ, ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱିତୀୟା, ଶୁକ୍ଳ ତୃତୀୟା ଇତ୍ୟାଦି ।]
ସଂ. ବ.—ମଜ୍ଜା [ଏଥିରୁ ଶୁକ୍ର ଜନ୍ମେ]—Marrow.

ଶୁକ୍ଳ ଧଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଧାଧା ଧଡ଼ି; ଧଳା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣର ଲୁଗାରେ ଲାଗିଥିବା ଧଳା ରଙ୍ଗର ଧଡ଼ି—
ସାଦା ପାଡ଼ ସଫେଦ୍ କୋର 1. White hem or border of coloured cloth. ୨ । ଧଳା ଲୁଗାରେ ଲାଗିଥିବା ଧଳା ରେଶମର ଧଡ଼ି; ଛିଟଧଡ଼ି—2. White silk hem of white cotton cloths.

ଶୁକ୍ଳ ଧଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—ସାଧା ଧଡ଼ି ଥିବା (ଲୁଗା)—White
Śukla dhardiā hemmed or bordered (cloth).
ସାଦା ପେଡ଼େ ସଫେଦ୍ କୋରୱାଲା

ଶୁକ୍ଳ ଧାତୁ—ସଂ. ବ—ଖଡ଼ି
Śukla dhātu Chalk.

ଶୁକ୍ଳ ଧାନ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଧଳା ଧାନ—White paddy. [ଦ—
Śukla dhānya ଏହା ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପୂଜାରେ ଅବଶ୍ୟକ ହୁଏ ।]

ଶୁକ୍ଳ ପକ୍ଷ—ସଂ. ବ—ଜଳ ପକ୍ଷ—The bright lunar fortnight
Śukla paksha of the month. [ଦ—ଏହି ପକ୍ଷରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଦ୍ୱାରା ଧରାପୃଷ୍ଠ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ଶୁକ୍ଳ ଦେଖା-ଯାଏ ବୋଲି ଏହାକୁ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଶୁକ୍ଳ ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ—୧ । ଛତି ବୃକ୍ଷ—1. A kind of tree. ୨ ।
Śukla pushpa ଭୂନପୁଷ୍ପ ଗଛ—2. Jasminum Multiflorum (plant). ୩ । ମରୁବକ (ଦେଖ)—3. Marubaka (See) ସଂ. ବିଣ—ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପ ଯୁକ୍ତ—White flowered.

ଶୁକ୍ଳ ପୁଷ୍ପା(ଷ୍ପୀ)—ସଂ. ବ—ନାଗଦନ୍ତୀ (ଦେଖ)
Śukla pushpā(spī) Nāgadantī (See).

ଶୁକ୍ଳ ଫଳ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶ୍ୱେତାର୍କ; ଧଳା ଅର୍କଗଛ—
Śukla phala Calotropis Gigantia; the swa-
(ଶୁକ୍ଳାର୍କ—ଅପଭ୍ରଂଶ) llowwort (white variety).

ଶୁକ୍ଳ ବଚ—ଦେ. ବ (ସଂ. ମହାଦ୍ୱୈରଣ୍ଡ ବଚ)—ମହାରଣ୍ଡ ବଚ;
Śukla bacha ଘୋଡ଼ା ବଚ (ବିରେକ୍ଷ୍ମ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
ସାଦା ବଚ The white variety of sweet flag;
ସଫେଦ୍ ବଚ Acorus Calamus.

ଶୁକ୍ଳ ବର୍ବରୀ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଧଳା ତୁଳସୀ—Ocimum
Śukla barbarī Basilicum (white variety).
ଅଳ୍ପ ସଂ. ଭାଷ—ଅର୍ଜକ [ଦ—ଏହା ବିଷ୍ଟମ୍ଭ, ରୁକ୍ଷ, ଲଘୁପାକ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, ବଦାଘ୍ନ, ରୁଚିକର ଓ ପିତ୍ତ-ବର୍ଦ୍ଧକ ।]

ଶୁକ୍ଳ ଯଜୁଃ—ସଂ. ବ—ଯଜୁର୍ବେଦର ଅଂଶବିଶେଷ—Name of a
Śukla jajuḥ part of the Jajurbeda.
[ଦ୍ର—ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଚରେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ଶୁକ୍ଳ ଶାରିବା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଚେମେଡ଼ି ଲତା (ଶାରିବା
Śukla śāribā ଦେଖ)—Indian sarsaparilla
(creeper) Śāribā (See)

ଶୁକ୍ଳା—ସଂ. ବଣ (ସ୍ତ୍ରୀ)—ଶୁକ୍ଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of
Śuklā Śukla. ବ—୧ । (ଶୁକ୍ଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ବାଗ୍-
ଦେବୀ; ସରସ୍ୱତୀ—1. The Goddess of learning
[ଦ୍ର—ସରସ୍ୱତୀ ଶେତାଗୋପ୍ତ ଓ ଶୁକ୍ଳାମ୍ବରଧରା ରୂପେ
ବର୍ଣ୍ଣିତା ।] ୨ । ଶର୍କରା; ଚିନି—2. Sugar; white
sugar. ୩ । ମିଶ୍ରି—3. Candied sugar (Apte).
୪ । ଗୌରବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତ୍ରୀ—4. A woman having a
white complexion (Apte). ୫ । କାକୋଳି
ଗଛ—5 The Kākoli plant (Apte)

ଶୁକ୍ଳାଙ୍ଗ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶୁକ୍ଳ ଅବୟବ ବିଶିଷ୍ଟ—
Śuklāṅga Having white limbs. ବ—ମୟୂର—
(ଶୁକ୍ଳାପାଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) Peacock (Apte).
(ଶୁକ୍ଳାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁକ୍ଳାଙ୍ଗୀ ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶେଫାଳିକା; ଗଙ୍ଗଶିଉଳି ଫୁଲ—
Śuklāṅgī Night jasmine.
ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶୁକ୍ଳାଙ୍ଗର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of
Śuklāṅga.

ଶୁକ୍ଳାପାଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୁକ୍ଳ ଅଟେ ଅପାଙ୍ଗ=ଚକ୍ଷୁପ୍ରାନ୍ତ
Śuklāpāṅga ଯାହାର)—ମୟୂର—Peacock (having
the corners of the eyes white).

ଶୁକ୍ଳାଭିସାରୀ—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଶୁକ୍ଳାଭିସାରିକା)—ନାୟିକାବିଶେଷ
Śuklabhisārī —A class of heroines in fiction
ଶୁକ୍ଳାଭିସାରୀ ଶୁକ୍ଳାଭିସାରୀ and love stories.
ଶୁକ୍ଳାଭିସାରିଣୀ } —ସଂସ୍କୃତରୂପ [ଦ୍ର—ଏ ରମଣୀ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ
ଶୁକ୍ଳାଭିସାରିକା } ରାତିରେ ଶୁକ୍ଳ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ
କରି ଶୁକ୍ଳ ପୁଷ୍ପ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ସଙ୍କେତ ସ୍ଥଳକୁ ନାୟକକୁ
ଦେଖିବା ପାଇଁ ଗମନ କରେ ।] [ଦ୍ର—ବିଲ୍ହେଣ କବି
ଗୋଦାବରୀ, ବାମା ଓ ଶୁକ୍ଳ ଅଭିସାରୀ ।
ଭର୍ତ୍ତୃ. ବୈଦେହୀଶତକଲାସ ।]

ଶୁକ୍ଳାମ୍ବର—ସଂ. ବ.—(କର୍ମଧା)—ଧଳା ଲୁଗା—
Śuklāmbara [ଶୁକ୍ଳବସ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ] White cloth.
ସ. ବଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେ ଧଳା ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଥାଏ
(ଶୁକ୍ଳାମ୍ବରା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ) Wearing white cloth.

ଶୁକ୍ଳାମ୍ବର ଧର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—(ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ)—ଯେ ଶୁକ୍ଳ
Śuklāmbara dhara ଲୁଗାକୁ ପିନ୍ଧି ଥାଏ (ଶୁକ୍ଳାମ୍ବର+ଧୃ ଧାତୁ
[ଶୁକ୍ଳାମ୍ବର ଧରା—ସ୍ତ୍ରୀ] =ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Wearing a white cloth.

ଶୁକ୍ଳାର୍କ—ସଂ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଧଳା ଅଇଣ ଗଛ—The white
Śuklārka variety of swallowwort plant.

ଶୁକ୍ଳିମା—ସଂ. ବ—(ଶୁକ୍ଳ+ଭାବେ ଇମନ୍; ଶୁକ୍ଳମନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)
Śuklimā ୧ । ଶୁକ୍ଳତ୍ୱ—1. Whiteness. ୨ । ଧଳା ରଙ୍ଗ
2. White colour.

ଶୁଖ୍—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶୁଷ୍ ଧାତୁରୁ; ଶୁଷ୍କ)—ଶୁକ୍ (ଦେଖ)
Śukh ଶୁକ୍‌ନୋ ସୁଖା Śuk (See)
ବଣ—ଶୁଷ୍କ; ଶୁଖିଲା—Dry.

ଶୁଖ୍‌ଜା(ଦା,ଯା)ଦୁ—ଦେ. ବ—ଶୁକ୍‌ଜାଦୁ (ଦେଖ)
Śukh-jā(dā,jā)du Śuk-jādu (See)
ଶୁକ୍‌ନୋ ଦାଦ ସୁଖାଦାଦ

ଶୁଖ ଠୋ ଠା (ଠୋ)—ଦେ. ବଣ—ଶୁକ୍ ଠୋ ଠା (ଦେଖ)
Śukh ṭho ṭhā (ṭho) Śuk ṭhoṭhā (See)

ଶୁଖ୍‌ତଳା(ଲା)—ଦେ. ବ—ଶୁକ୍ ତଳା (ଦେଖ)
Śukh-talā (lā) Śuk-talā (See)

ଶୁଖ ତାନି—ଦେ. ବ—ଶୁକୁତାନି, ଶୁକୁତି (ଦେଖ)
Śukh-tāni Sukutāni; sukuti [See]
[ଶୁଖ୍‌ତି—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୁଖ୍ ନଈ—ଦେ. ବ—ଶୁକ୍ ନଈ (ଦେଖ)
Śukh naī Śuk naī (see)

ଶୁଖ୍ ମଦରଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—ଶୁକ୍ ମଦରଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Śukh madarangā Śuk madarangā (See)
[ଶୁଖ୍ ମଦ୍‌ଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୁଖ୍ ଶୁଖ୍—ଦେ. ବଣ—ଶୁକ୍ ଶୁକ୍ (ଦେଖ)
Śukh śukh Śuk śuk (See)

ଶୁଖ—ଦେ. ବଣ—(ସଂ. ଶୁଷ୍କ; ପ୍ରା. ସୁକ୍ଖ)—ଶୁଷ୍କ; ଶୁଖିଲା—1. Dry.
Śukha ଶୁକ୍‌ନୋ ସୁଖା ଦେ. ବ—୧ । ଶୁଷ୍କ ସ୍ଥାନ—1. Dry
place. ୨ । ନିର୍ଜଳ ସ୍ଥାନ—2. Waterless
place. ୩ । ଜଳାଶୟ ଅଦରେ କୂଳ ଭୂମି—3. The
bank or land near water. [ଯଥା—ନିମ୍ନୀର
ପାଣିରୁ ଉଠିଥିବା ଶୁଖରେ ପଡ଼ିଛି ।]

ଶୁଖା—ଦେ.ବଣ—୧।(ସଂ.ଶୁଷ୍କ)—ଶୁଖିଲା—1. Dry. [ଉ—ଓ. ଶୁଖା
Śukhā ଶୁକ୍‌ନୋ ସୁଖା ନବଡ଼; ଖ.ଶୁଖାଭୂମି ଓଡ଼ା ଯେ ହୋଇବ
ବସିଥିଲେ—ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣ ଗୀତା ।] ୨ । ନିର୍ଜଳ—
2. Waterless. ୩ । ପୁଂ—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ
ହେଲେ, ଯଥା—ମୁହଁଶୁଖା) ଯେ ଶୁଖାଏ—One
who causes something to dry up. ବ—
୧ । ଶୁଷ୍କ କରିବା କ୍ରିୟା—1. The act of drying
up. ୨ । ଶୁଷ୍କ ପଦାର୍ଥ—2. A dry thing. [ଉ-
ଶୁଖା ଖଡ଼ଖଡ଼ ଖଡ଼ଖଡ଼, ମିଛ ମାୟାରେ ପଡ଼ି ଭୁ ନଡ଼-
ବଡ଼ ନଡ଼ବଡ଼—ଭଜନ ।]

ଦେ. ବି—(ଓଡ଼ିଆ ସକର୍ମକ ଶୁଖାଇବା ଧାତୁର ଅକାରାନ୍ତ
ଅନଜ୍ଞା ରୂପ)—ଶୁଖାଇବା କ୍ରିୟାକୁ (ତୁ)କର—Impera-

ଶୁକାଓ ସୁଖାଦୋ tive mood) Do cause a thing to [ଶୁଖାଅ—ଅଦରାର୍ଥକ ରୂପ] dry up. [ଯଥା—ଏ ଧାନ- [ଶୁଖାଇ ଦେ ଅନ୍ୟରୂପ] ଚଢ ଦେଇ ଖରାରେ ଶୁଖା ।]

ଶ୍ରୀ ବି. ପୁଂ—ଅପତ୍ତିଅଣିଙ୍କୁ ଦିଅଯିବା ନାମ—A name given to a male-child whose elder

ସୁଖ ସୁଖ died before he was born.

[ଶୁଖାଇ. ଶୁଖେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ]

(ଶୁଖୀ, ଶୁଖେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସକର୍ମକ) (ସଂ. ଶୁଷ୍ ଧାତୁଜ, ଶୁଷ୍କ)—

Śukhā(khe)ibā ୧ । ଦୁର୍ବଳ କରିବା; ଖରା, ପବନ ଆଦିର

ଶୁଖାନ ସୁଖାନା ସାହାଯ୍ୟରେ କୌଣସି ଓଦା ପଦାର୍ଥ (ଯଥା ଲୁଗା)କୁ ଜଳଶୂନ୍ୟ କରିବା—1. To cause the water present in a thing to dry up with the help of sun's rays, wind etc. ୨ । ଜଳାଶୟ ଆଦିରୁ ଜଳାଦି ଉତ୍ତୋଳନ କରିବାଦ୍ୱାରା ଜଳାଶୟକୁ ଜଳଶୂନ୍ୟ କରିବା—2. To empty a tank or well of all the water by baling. (ଯଥା—ଚାରିଜଣ ମନୁଷ୍ୟ ୩ ଘଣ୍ଟାରେ ଅମ୍ବ କୂଅକୁ ଶୁଖାଇ ଦେଲେ) । ୩ । (ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଅଗ୍ନିର ଉତ୍ତାପରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ଥିବା ଜଳକୁ ବାଷ୍ପରେ ପରିଣତ କରି ଉକ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ ଦୁର୍ବଳ କରିବା—To cause a thing to dry up by evaporation. [—ଯଥା ଖରା ପଇସାର ଜାଲ ହାଣ୍ଡିଏ ପାଣିକୁ ଶୁଖାଇ ଦେବ ।] ୪ । ଆର୍ଦ୍ର ବସ୍ତୁକୁ ଦୁର୍ବଳ କରିବା ପାଇଁ ବାୟୁରେ ବା ଖରାରେ ତାହାକୁ ମେଲାଇବା—4. To spread a wet or moist thing in the air or in the sun to dry up. [ଯଥା—ଓଦା ଲୁଗାକୁ ବା ମୁଣ୍ଡ-ବାଳକୁ ଶୁଖାଇବା] ୫ । ଢିଙ୍କିର ପାହାର ପଡୁଥିବା ବେଳେ ଢିଙ୍କି ମୁଣ୍ଡାରେ ଗଦା କରି ଯାଇଥିବା ଧାନ୍ୟ ଆଦି ପଦାର୍ଥକୁ ହାତଦ୍ୱାରା ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳନ କରିବା ବା ପଣିବା—5. To stir up the paddy etc put in the receivung hole to be pounded by the dhinki while it is being plied. [ଉ—ଢିଙ୍କି ପଡୁଛି ପଣେ, ଶୁଖେଇ ଦଉଛ ଜଣେ—ନା ଅ ଦଅ; ୩୨ ବାନ୍ତ ଓ ୧ଜଉ ।]୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଶୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା;ଅନ୍ତଃସାର ଶୂନ୍ୟକରିବା—6. (figurative) To cause or reduce to leanness; to emaciate. [ଉ—ବାନପ୍ରସ୍ଥେ ଲୋକେ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ଦାଢ଼ି, ଦେହ ଶୁଖାଅନ୍ତି ସୁଖରେ ବେଦ ପଢ଼ି । ଭୂଷଣ୍ଡିହ. ମହାଭାରତ । ଯଥା-୩ ଦିନ ଉପବାସ ମୋ ଦେହକୁ ଶୁଖାଇ ଦେଲଣି ।] ୭ । ଗଛ ଆଦିକୁ ଜଳାଭାବ ବା ରୌଦ୍ରାଧିକ୍ୟଦ୍ୱାରା ଝାଉଁ-ଲାଇବା—7. To cause to wither owing to want of watering or by suns ray's (said of trees and plants.) ୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) —(ଅପଣା ମୁହଁକୁ) ବିଷଣ୍ଣ କରିବା; ବିରସ କରିବା—8. (figurative) To sadden (one's face);to cause (one's face) to be dejected. (ଉ—ଅସ ଅମ୍ଭେ ଅମ୍ବର ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଖାଇ, ଯାଇ ଦେବା ତାଙ୍କର ବଦନ ଶୁଖାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ।) ୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖାଇବାକୁ ନ ଦେବା; (ପେଟକୁ) ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ କରିବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉପବାସରେ ରଖାଇବା—9. (figurative) To cause to starve by not giving food. (ଉ—ଡାକ୍ତର ୪ ଦିନ ହେଲା ଖାଇବାକୁ ନ ଦେଇ ମୋତେ ଶୁଖାଇ ଦେଲଣି ।) ୧୦ । (ଦେହ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ)—(ଜଳପ୍ରସୂତି) ଅଗ୍ନିସେକ ଓ ପରିମିତାହାର ଦ୍ୱାରା ଅପଣାର ଋତୁସ୍ରାବାଦି ବନ୍ଦ କରିବା—10. (said of a newly confined mother) To cause the flow of blood to stop by regulating one's diet or by repeated fomentation.

ଶୁଖାନ୍(ନି)—ବୈଦେ. କ୍ରି—ସୁଖାନ୍ (ଦେଖ)

Śukhān(ni) Śukān (See)

ଶୁଖା ନ(ଲ)କ(କ୍ର)ଡ଼(ଡ଼ି)—ଦେ. ବି (ହିନ୍ଦିରୁ ଅଦ୍ଭୁତ)—୧ । ଶୁଖିଲା

Śukhā na(la)ka(kka)rda(rdi) କାଠ—1. A dry piece

ଶୁକ୍‌ନା କାଠ of wood. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅସ୍ଥିକଙ୍କାଳବିଶିଷ୍ଟ

ସୁଖାକାଠ, ସୁଖୀଲକଡ଼ୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. (figurative) A person reduced to skeleton. ବିଶ—ଅସ୍ଥି-କଙ୍କାଳମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ—Reduced to skeleton.

ଶୁଖା ରୁଖା—ଦେ. ବିଶ (ସଂ. ଶୁଷ୍କ; ରୁକ୍ଷ)—ଶୁଖିଲା ଓ ରୁଖ; ଶୁଷ୍କ ଓ

Śukhā rukhā ଅସ୍ନିଗ୍ଧ—Dry and rough, dry

ଶୁଖା ରୁଖା and unoiled. ଦେ. ବି—୧ । ଶୁଖିଲା ଓ ଅସ୍ନିଗ୍ଧ

ସୁକ୍ଷା ରୁକ୍ଷା ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—1. Dry and unoily food; scanty and poor fare. ୨ । ସାଦାଲ—2. Simple vegetable fare

ଶୁଖୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅପତ୍ତିଅଣୀ କନ୍ୟାକୁ ଦିଅଯିବା ନାମ—

Śukhī A name given to female children born; after the death of their elder ones.

ଶୁଖିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଅକର୍ମକ; ସଂ. ଶୁଷ୍ ଧାତୁଜ ଶୁଷ୍କରୁ)—୧ । ଆର୍ଦ୍ର

Śukhibā ବା ଜଳୀୟବସ୍ତୁ) ଶୁଷ୍କ ହେବା; ଦୁର୍ବଳ ହେବା—

ଶୁକିୟେବାଓସ୍ତା, ଶୁକା[ଖା]ନ 1. (a wet thing) to

ସୁଖନା become dry or water-less. ୨ । (ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ (ଶୁଖିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୁଷ୍କରିଣୀ ଆଦି) ରୌଦ୍ର ଯୋଗୁଁ ବା ଜଳ ନିଃଶେଷିତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଶୁଷ୍କ ହେବା—2. To dry up (said of a river or tank from which water has been drained up or has evaporated. (ଉ—ଜଳ ଶୁଖିଲେ ତ କରଇ ନାଅ-ଚଳ ।) ୩ । (ଓଦା ଲୁଗା ଓ ଧାନ ଆଦିରୁ ପାଣି ଶୁଖିଯିବା ପାଇଁ ତାହା) ଖରାରେ ବା ପବନରେ ମେଲା ହୋଇ ସ୍ଥାପିତ

ହେବା—3. To be spread in air or sun to be dried (said of wet cloth etc). (ଉ—ଅଘଟଣ କଥା ଶୁଣି ମାଇପେ, ଧାନ ଶୁଖୁଥିଲା ବେଳା ଠାରେ । ଭଗ ।) ୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ମୁଖ) ବିଷଣ୍ଣ ବା ବିମର୍ଷ ହେବା;ମ୍ଳାନ ହେବା-4.(figurative) To look sad or dejected. (ଉ—ସ୍ୱଜନ ବିଷ କର ଧାନ, ଶୁଖିଛି ଭୁଜ୍ଜ ର ବଦନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।) ୫ । (ଘାଆ ଅଦିରୁ) ପଜ ପାଣିର ସ୍ରାବ ବନ୍ଦ ହେବା—5. To dry up (said of healing sores which had been running) ୬ । (ମାତୃ ସ୍ତନରୁ) ସ୍ତନ୍ୟ ଶେଷ ଯାଇବା—6. To dry up (said of the mother's breast when a child is weaned) [ଉ—ଦୁଧ ଶୁଖିଲେ କି କରିବ ମାଆ । ଭଗ ।] [ଦ୍ର—ଯେଉଁଠାରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଜଳୀୟବସ୍ତୁ ଥାଏ; ଯଥା—ପାଟରେ ଲେପ, ଦେହରେ ରକ୍ତ, ଚର୍ମ୍ମର ଜଳୀୟାଂଶ ଶୁଷ୍କ ହେଲେ ବା କମିଗଲେ 'ଶୁଖିବା' ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଯଥା—ମୋ ଭଉଁ ଶୁଖି ଯାଉଛି, ତା ଦେହରୁ ରକ୍ତ ଶୁଖି ଯାଉଛି ।] ୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ଦେହ) ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—7. (figurative) To become lean or emaciated (said of the body). ୮ । ଗଛ ଅଦି ଜଳାଭାବରୁ ବା ଖରା ତେଜରେ ଶୁଖିଯିବା ବା ଝାଉଁଳି ପଡ଼ିବା —8. To wither (said of plants),

ଶୁଖିଲା—ବେ. ବିଣ (ସଂ. ଶୁଷ୍କ)—୧ । ଶୁଷ୍କ—1. Dry. [ଯଥା—Śukhilā ଶୁଖିଲା ଧାନ] ୨ । ଶୁଷ୍କୀକୃତ—2, Dried up. ଶୁକନୋ [ଯଥା—ଶୁଖିଲା ଲୁଗା] ୩ । ନିର୍ଜ୍ଜଳ; ଜଳହୀନ—ମୁଖାଡୁଆ 3. Waterless. [ଯଥା—ଶୁଖିଲା କୂଅ] ୪ । ନୀରସ; ରସହୀନ—4. Juice less; sapless. [ଯଥା—ଶୁଖିଲା ଡାଳ] ୫ । ସରସତା ବା ରସିକତା ହୀନ—5. Devoid of wit or humour. [ଯଥା—ଶୁଖିଲା କଥା] ୬ । ବିରସ; ବିଷଣ୍ଣ—6. Sad; dejected; depressed. [ଯଥା—ଶୁଖିଲା ମୁହଁ] ୭ । ସ୍ନେହହୀନ—7. Devoid of love or affection. [ଯଥା—ଶୁଖିଲା ସ୍ୱଭାବ] ୮ । ନିଷ୍ଫଳ—8. Fruitless. [ଯଥା—ଶୁଖିଲା ମିହଲ] ୯ । ଯେଉଁ କ୍ଷତ, ବ୍ରଣ, ଘାଆ ଅଦିରୁ ପୂଜ ବା ନସା ବହୁ ନାହିଁ [ଯଥା—ଶୁଖିଲା କୁଣ୍ଡିଆ]—9. (a sore itches) Which is not running; having no pus. ୧୦ । (ନବ ପ୍ରସୂତିର ଦେହ) ଯହିଁରୁ ପ୍ରସବାନ୍ତେ ରକ୍ତ ଓ ଜଳାଦିର ନିର୍ଗମନ ବନ୍ଦ ହୋଇଅଛି—10. (The body of a recently confined woman) From which the flow of blood etc has ceased. ୧୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ତରିକତାହୀନ [ଯଥା—ଶୁଖିଲା ଭକତି]—11. (figurative) Insincere. ୧୨ । ଅତି କ୍ଷୀଣ—12. Very emaciated [ଯଥା—ଶୁଖିଲା ଦେହ] ୧୩ । ଅଶ୍ରୁହୀନ—13. Tearless. [ଯଥା—ଶୁଖିଲା ଆଖି] ୧୪ । ରୁକ୍ଷ; ଲୁଖୁରା; ଅସ୍ନିଗ୍ଧ—14. Unoiled. [ଯଥା—ଶୁଖିଲା ଦେହ] ୧୫ । ଜଳ ମିଶାଯାଇ ନ ଥିବା; ଅନାର୍ଦ୍ର—15.Not mixed with water;not wet. ୧୬ । ଅଭୁକ୍ତ; ଉପବାସକ୍ଲିଷ୍ଟ—16. Hungry; empty (stomach). [ଯଥା—ଶୁଖିଲା ପେଟ] ବି—୧ । ଶୁଷ୍କ ସ୍ଥାନ—1. Dry place. ୨ । ସ୍ଥଳଭାଗ—2. Land.

ଶୁଖିଲା କଥା—୧ । ରସିକତାବିହୀନ ବାକ୍ୟ—1. Words devoid Śukhilā kathā of wit and humour. ୨ । ନିଷ୍ଫଳ ଶୁକନୋ କଥା କଥା; ମୂଲ୍ୟହୀନ କଥା—2. Worthless matter; fruitless matter. ୩ । ସ୍ନେହହୀନ ବଚନ—3. Words devoid of love or affection. ସୁଖୀବାତ

ଶୁଖିଲା କାଠରୁ ବୋହୁଛି ପାଣି } —ବେ.[ନାଁଥ ବଥ] ପ୍ରହେଳିକା]—
ଚେମିଣି ଚଢ଼େଇ ଧରିଛି ଟାଣି } ତେଲ ଘଣା—A riddle meaning—Oilman's oilmill.
Śukhilā kaṭharu bohuchhi pāṇi
Chemiṇi chadhei dharichhi ṭāṇi

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟ
ଦୈ ଚରଟ, ଯୋଗଣ୍ଡ ଘରେ କରୁଛି ନାଟ
ଶୁଖିଲା କାଠରୁ ବୋହୁଛି ପାଣି,
ଚେମିଣି[ଚୁଡ଼ିଆ] ଚଢ଼େଇ ଧରିଛି ଟାଣି ।]

ଶୁଖିଲା କାନ୍ଦ—ବେ. ବି—କପଟ କନ୍ଦନ; ଯେଉଁ କାନ୍ଦରେ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଚାଲେ ନାହିଁ; ଅନ୍ୟକୁ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ କରାଯିବା କନ୍ଦନ—The shedding of crocodile tears; stimulated weeping. (ଉ—ବଦନେ ମଧୁର ହସିତ ଶୁଖିଲା କାନ୍ଦ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।) Śukhilā kānda ଶୁକ୍ନୋଚୁଲକୁନି ସୁଖୀକୁନ୍ଦନ୍ତି

ଶୁଖିଲା କୁଣ୍ଡିଆ—ବେ. ବି—ଦେହରେ ଫଳ ଯାଇଥିବା ଚର୍ମରୋଗ—ବିଶେଷ, ଯହିଁରୁ କାଟୁ ପରି ପୂଜ ବା ନସା ପାଣି ବହେ ନାହିଁ—Dry itches; scabies; scurvy. Śukhilā kuṇḍiā

ଶୁଖିଲାଖାଇ—ବେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଡାହାଣୀ ବିଶେଷ—A class of witches. [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଶୁଖିଲା ବିଷ୍ଠା ଓ ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି ।] Śukhilā khāi

ଶୁଖିଲା ଜା(ଦା)ଦୁ—ବେ. ବି—ଶୁକ୍ ଜାଦୁ (ଦେଖ) Śukhilā jā(dā)du Suk-jādu (See).

ଶୁଖିଲା ନଈ—ବେ. ବି—ଯେଉଁ ନଦୀର ଗର୍ଭରୁ ଜଳ ଶୁଖି ଯାଇଅଛି—A dried up river. Śukhilā nai ଶୁକନୋ ନଦୀ ଶୁଖୀ ନଦୀ

ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ—ବେ. ବି—ପକ୍ୱ ହେବା ଥରେ ଯେଉଁ ନଡ଼ିଆର କଲା ଶୁଖି ଯାଇଥାଏ—Ripe cocoanut Śukhilā nariā

ଶୁକନୋ ନାରିକେଳ **ସୁଖାନାରିୟଲ** whose rind has become dry.

ଶୁଖିଲା ପାକ(କେ,ଚି, ଚେ)ଲା—ବେ. ବିଣ (ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ୱିତୀୟ ସମ୍ବନ୍ଧର ଶବ୍ଦ)—ଶୁଷ୍କ—Dry.
Śukhilā pāka(ke,chi,che)lā
ଶୁକନୋ **ସୁଖାହୁଆ** (ଉ—ଖରାଦିନେ ମଫସଲର ଗହୁର ବଲ ବାଟ ସବୁ ଶୁଖିଲା ପାଚଲା ହୋଇଥାଏ ।)

ଶୁଖିଲା ପେଟ—ବେ. ବ—ଯେଉଁ ଉଦରରେ ଖାଦ୍ୟ ପଡ଼ି ନାହିଁ; ଖାଦ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ଉଦର। ଶୁଖିଲ ଉଦର—
Śukhilā peṭa
ଶୁକନୋପେଟ **ସୁଖାପେଟ, ଖାଲିପେଟ** An empty stomach; a hungry stomach.

ଶୁଖିଲା ମୁହଁ—ବେ. ବ—୧। ବିଷଣ୍ଣବଦନ, ବିରସମୁଖ—1 Dejected. countenance; sad face.
Śukhilā muhañ
ଶୁକନୋମୁଖ **ଖୁଖାମୁହଁ** ୨। ମଳିନ ମୁଖ—2. Pale face.
୩। ଶଯ୍ୟାରୁ ଉଠି ଧୂଅ ହୋଇ ନ ଥିବା ମୁଖ—3. Face which has not been washed after a person has got up from bed or sleep.

ଶୁଖିଲାମୁହାଁ—ବେ: ବିଣ. ପୁଂ—ବିରସବଦନବିଶିଷ୍ଟ—
Śukhilāmuhañ Sad-faced; pale-faced.
(ଶୁଖିଲାମୁହିଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶୁକନୋମୁଖୋ **ସୁଖାମୁହାଁ**

ଶୁଖିଲା ରୁଖିଲା—ବେ. ବିଣ. ଓ ବ—(ସଂ. ଶୁଷ୍କ ଓ ରୁକ୍ଷ)—ଶୁଖା ରୁଖା
Śukhilā rukhilā (ବେଶ)—Śukhā rukhā (See)

ଶୁଖିଲାରେ—ବେ. କ୍ରି. ବିଣ—ବୃଥା—
Śukhilāre ବୃଥାର **ନାହକ** In vain.
ନିଷ୍ଫଳ ଭାବରେ—Fruitlessly.

ଶୁଖିଲାରେ ନାଆ(ହା) ଚଳା(ଲେ)ଇବା ନ୍ୟାୟ—ବେ. ପ୍ରବଚନ—
Śukhilāre nā-ā(hā) chalā(le)ibā nyāya ବିନା ମୂଳ ଶୁକନୋଡାଙ୍ଗା (ନୌକୋ) ଚାଳନ ଧନରେ ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ଓ **ସୁଖେମେ ନାବ ଚଲାନା** କୌଶଳ ଅବଲମ୍ବନ ପୂର୍ବକ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା; ବିନା ପୁଞ୍ଜିରେ ହାଟ କରିବା—(A proverb meaning) To live on one's wits (literally; to ply a boat on dry land).

ଶୁଖିଲାରେ ଫାଳ ଘାଆ (ଭଣ୍ଡ)—ବେ. ପ୍ରବଚନ—ବିନା କାରଣରେ
Śukhilāre phāla ghā-ā (tanda) ଚୌଣସି ଅଂଶ ଦିଷ୍ଟ ବୃଥାର ବିପତ୍ତି, ଶୁକନୋ ବିପଦ ଯାଇ ଗଳ ଦେବା (ବିନା ଦୋଷରେ
ସୁଖୀ ବିପଦ ଦଣ୍ଡ ବା କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିବା ସ୍ଥଳରେ ଏ ବଚନ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ)—A proverb used when a person undergoes suffering which he has not merited.

ଶୁଖିଲା ସି(ସେ)ନି(ନେ)ହ—ଗ୍ରା. ବ—ଅନ୍ତରଙ୍ଗତାଶୂନ୍ୟ ବା ବାହ୍ୟସ୍ନେହ
Śukhilā si(se)ni(ne) ha Outward love; outwardshow of love; semblance of affection.
ଶୁକନୋ ସେହ **ସୁଖା ପ୍ୟାର**

ଶୁଖିଲା ସୁଆ(ହା)ଗ—ବେ. ବ—ଅନ୍ତରଙ୍ଗତାଶୂନ୍ୟ ବାହ୍ୟ ସ୍ନେହ—
Śukhilā suā(hā)ga Outward fondling with-
ଶୁକନୋ ଆଦର out actual love or affection; show of fondness.
ସୁଖା ଆଦର

ଶୁଖୀ—ବେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶୁଖା (ବେଶ)
Śukhī Śukhā (See)

ଶୁଖୁଆ—ବେ. ବ—(ସଂ. ଶୁଷ୍କ ମତ୍ସ୍ୟ)—୧। ମାଛକୁ ଖରାରେ ଶୁଖାଇ ଓ ପୁଳ ବିଶେଷରେ ସେଥିରେ ଲୁଣ ମଡ଼ାଇ ଖାଦ୍ୟ
Śukhuā ଶୁକଟାମାଛ **ସୁଖୀ ମଛଲୀ** ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ପାଇଁ ରଖା ଯିବା ମାଛ—1. Fish dried and preserved with salt; salted and dried fish. [ଉ—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା କଳିକର, ଦୁଷ୍ପାଚ୍ୟ ଓ ମଳ-ବଦ୍ଧତାଜନକ। ଆମ ଦେଶରେ ନାନା ପ୍ରକାରରେ ମାଛକୁ ଶୁଖାଇ ଓ ବଡ଼ ମାଛକୁ ଚିର ଚହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଣ ଦେଇ ଶୁଖୁଆ ଭଅର କରାଯାଏ। ଏହାକୁ ଭଅଣ କରି ବା ଘୋଡ଼ି କରି ଖାଆନ୍ତି। ବଡ଼ ମାଛର ମଣ୍ଡିକୁ ମଧ୍ୟ ଶୁଖାଇ ମଣ୍ଡି ଶୁଖୁଆ କରନ୍ତି। କାର୍ତ୍ତିକ ଅଁଳା (ମାର୍ଗଶିର ମାସ କୃଷ୍ଣ ନବମୀ) ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ କାର୍ତ୍ତି ଓ ଶୁଖୁଆ ଭଅଣ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଦେବତା ବିଶେଷଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅର୍ପଣ କରନ୍ତି। ଓଡ଼ିଶାରେ ଶୁଖୁଆକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ବିଧବାମାନେ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ। ବନ୍ଧୁ ଅହ୍ନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଓ ଅବଭୁଆ ପିଲା-ମାନେ ଖାଆନ୍ତି। ଚିନା ମାଛକୁ ଓ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିକୁ କେବଳ ଖରାରେ ଶୁଖାଇ ଶୁଖୁଆ କରି ଯାଏ। ବଡ଼ମାଛର ପିଠି ୨ ଫାଳ କରି ଚିର ତା ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ତ ଅଧ କାଢ଼ି ସେଥିରେ ଲୁଣ ଦେଇ ଶୁଖାଇ ଶୁଖୁଆ କରି ଯାଏ। ଅନେକ ପ୍ରକାର ଶୁଖୁଆ ଅଛି—ଯଥା—ଡୋଳିଲ ଶୁଖୁଆ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଶୁଖୁଆ, ତାମ୍ବଡ଼ା ଶୁଖୁଆ, ବଡ଼ ଶୁଖୁଆ, ପିଠା ଶୁଖୁଆ, ଦେବଣ୍ଡ ଶୁଖୁଆ।] ୨। ବିଶେଷତଃ ଶୁଷ୍କ କିମ୍ବା ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ପଦାର୍ଥ—2. Any shrivelled or dried up thing. [ଉ—ଅମ୍ବୁଲସୁଡ଼ାକ ଭରରେ ଘଡ଼ି ଘଡ଼ି ଶୁଖୁଆ ହୋଇ ଗଲାଣି।]

ଶୁଖୁଆ କଣ୍ଟା—ବେ. ବ—୧। ଶୁଖୁଆ ଭିତରେ ଥିବା କଣ୍ଟା—
Śukhuā kanṭā 1. The bones of Śukhuā. ୨। ଶୁକଟା ମାଛର କାଁଟା (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଖୁବ୍ ମୂଲ୍ୟ ପଦାର୍ଥ—**ସୁଖୀ ମଛଲୀକା କାଁଟା** 2. (figurative) A pointed article. [ଉ—ଡୋ ଅଖିରେ ଶୁଖୁଆ କଣ୍ଟା ଯେଉଁ ଭଅଣ୍ଡ ପରି।] ୩। ଅତି ଶୀର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତୁ—3. Very emaciated and shrivelled up thing.

ଶୁଖୁଆ ଖିଆ—ବେ. ବ. ପୁଂ ଗାଳି ବିଶେଷ
Śukhuā khiā A term of abuse (literally an ଶୁକଟାମାଛ ଖେଗୋ **ସୁଖୀମଛଲୀଖାନେବାଲା** eater of Śukhuā).
(ଶୁଖୁଆଖାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଖୁଆ ଚଟ(ଟୁ)ଣି—ବେ. ବ—ଶୁଖୁଆକୁ ଭାଜି କିମ୍ବା ଘୋଡ଼ି ଚଟ୍‌ଣିରେ
Śukhuā chaṭa(ṭu)ṇi ଚାଉଳ ବାଟି ଯେଉଁ ଚଟଣି କରାଯାଏ—ଶୁକଟା ମାଛର ଚାଟନୀ Salad or sauce prepared by

सूखी मछलीकी चटनी pounding fried or baked salted fish into jelly.

ଶୁଖୁଆ ପୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ପୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଶୁଖୁଆ—Sukhuā pordā 1. Baked Sukhuā. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଶୁକା ପୋଡ଼ା କୌଣସି ସ୍ଥୂଳ କର୍ମ—2. (figurative) Some mean act. [ଜ—ବାଳ ବରଷର ତପ ଶୁଖୁଆ ପୋଡ଼ାରେ ଗଲା ।]

जलीहुइ सूखीमछली

ଶୁଗି(ଘି)ବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଶ୍ରୁ ଧାତୁ)—ଶ୍ରୁତ ହେବା; ଶୁଣିବା—Sugi(ghi)bā To be heard.

ଶୁନା ଯାଓୟା सुना याना

ଶୁଗୁଡ଼ା(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ—ଗୋଟା ବାଉଁଶ କଣିରେ ବୁଣା ଯାଇଥିବା ଟୋକେଇ—Basket made of whole bamboo twigs.

Sugurdā(rdi)

टोकरी

ଶୁଙ୍କ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୂକ)—ବାଳୁଙ୍ଗା ଧାନ, ଯବ, ଗହମ ଆଦିରୁ ବାହାରିଥିବା ଶୂକ—The awn or beard of barley, wheat and other grains.

Sunka

ଶୁଂ सूंग

ଶୁଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (ଶମ୍ ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ ହେବା+ଗ. କ୍ରିୟାଚରନ)—୧ । ବଟ ବୃକ୍ଷ—1. Banyan tree. ୨ । ଅମ୍ବଡ଼ା ଗଛ—2. Hog plum tree. ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୂକ ବା ଶୂକ) ବାଳୁଙ୍ଗା ଧାନ, ଯବ ବା ଗହମରୁ ବାହାରିବା ଶୂକ; ଧାନ୍ୟ ଯବାଦିର ଶୂକ—The awn or beard of wheat, barley or wild paddy.

Sunga

ଶୁଂ सूंग

ଶୁଙ୍ଗା—ସଂ. ବ (ଶୁଙ୍ଗ+ଆ) ଶୂକ ବା ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଲୋମ—Sharp pointed fur or wool of caterpillars.

Sungā

(ଶୁଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବ (ସଂ. ଶିଘ୍ ଧାତୁ=ଆଘ୍ରାଣ କରିବାରୁ)—ଶୁଂକା ଆଘ୍ରାଣ—Smelling. (ଜ—ନାସ ଶୁଙ୍ଗା) ବାସ—ସୁଘା (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ)—ଯେ ଶୁଙ୍ଗେ—Smelling. (ଜ—ଯୋକଶୁଙ୍ଗା; ଗେନ୍ଧାଶୁଙ୍ଗା ।)

ଶୁଙ୍ଗା(ଘା)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶିଂଘ୍ ଧାତୁ. ଶୁଂଘିବାର ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଘ୍ରାଣ (ଶୁଙ୍ଘେଇବା—ଅକ୍ଷରୂପ) କରାଇବା—To cause another to smell.

Sungā(ñghā)ibā

ଶୋକାନ सुंघाना

ଶୁଙ୍ଗି(ଘି)ବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶିଂଘ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଆଘ୍ରାଣ କରିବା—1. To smell; to scent. [ଜ—ଆହା ଶୁକା ଦେଖି କୁନ୍ତୀ ପୁଅକୁ କୋଳ କରି ମସ୍ତକକୁ ଶୁଙ୍ଘିଲେ ଅତି ସୁଂଘନା ସ୍ନେହ କରି ।] ୨ । [ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ] ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ବା ନାମ ମାତ୍ର ଖାଦ୍ୟ ଆହାର କରିବା—2. (figurative) To eat anything in such a small quantity that it can be called smelling rather than eating.

Sungi(ñghi)bā

ଶୁଂ सूंघना

ଶୁଙ୍ଘ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୂକ)—ଶୁଙ୍ଗ ଦେ. ବ. (ଦେଶ)

Sunigh Sunga. (See)

ଶୁଂ सूंग

ଶୁଚ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ନିର୍ମଳ ହେବା; ପବିତ୍ର ହେବା—1. To be cleared; to be purified. ୨ । ଶୋକ କରିବା—2. To grieve; to lament.

Such (root)

ଶୁଚ୍—ସଂ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ୱିପ୍—୧ । ଶୋକ—I. Lamentation. ୨ । ମନସ୍ତାପ—2. Grief; sorrow. ୩ । ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ; ଅନୁଶୋଚନା—3. Repentance; regret.

Such

ଶୁଚନା—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶୋଚନା)—ଶୋଚନା (ଦେଶ)

Suchanā Sochanā. (See)

सोचना

ଶୁଚା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ୱିପ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଶୋକ; ମନସ୍ତାପ—Lamentation; sorrow.

Suchā

ଶୁଚି—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ=ନିର୍ମଳ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । ପବିତ୍ର; ଶୁଦ୍ଧ—1. Pure; holy. ୨ । ନିର୍ମଳ—2. Clean; clear. ୩ । ନିର୍ଦୋଷ—3. Faultless; blameless. ୪ । ଅନୁପହତ; ଅକ୍ଷତ—4. Unhurt. ୫ । ଶୁଭ୍ର—5. Bright. ୬ । ଅନୁକୂଳ—6. Favourable. ୭ । ଶୁକ୍ଳ; ଧଳା—7. White. ସଂ. ବ. ୧ । ଶୁଦ୍ଧତା; ପବିତ୍ରତା—1. Purity; holiness. ୨ । ନିର୍ମଳତା—2. Cleanness; clearness; lucidity. ୩ । ନିର୍ଦୋଷତା—3. Faultlessness. ୪ । ଶ୍ୱେତ ବର୍ଣ୍ଣ; ଶୁଭ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ—4. White colour. ୫ । ଶୁକ୍ଳତା—5. Whiteness. ୬ । ସଦାଚାର—6 Good; or approved conduct. ୭ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—7. The sun. ୮ । ଅଗ୍ନି—8. Fire. ୯ । ଚନ୍ଦ୍ର—9. The moon. ୧୦ । ବୃହସ୍ପତି—10. The Jupiter. ୧୧ ମହାଦେବ—11. The god Siva. ୧୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—12. A Brahmin. ୧୩ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—13. The summer. ୧୪ । ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ଓ ଆଷାଢ଼ ମାସ—14. The months of Jyeshtha and Ashārdha. ୧୫ । ଅନ୍ନପ୍ରାଶନ-କାଳୀନ ହୋମ—15. An offering to fire done on the occasion of a child's taking boiled rice for the first time. ୧୬ । ଶୃଙ୍ଗାର ରସ—16. Love; amorous passion; erotic sentiment. ୧୭ । ସୌରାଗ୍ନି (ପ୍ରକୃତବାଦ)—17. Fire obtained from the sun's rays. ୧୮ (ନାମ, ସ୍ତ୍ରୀ) —କଶ୍ୟପ ଋଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀ-18. The name of the wife of sage Kaśyapa.

Suchi

ଶୁଚିତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ (ଶୁଚି+ଭାବ. ତା, ତ୍ୱ)—୧ । ପବିତ୍ରତା—1- Purity. ୨ । ନିର୍ମଳତା-2. Clearness. ୩ । ନିର୍ଦୋଷତା—3. Faultlessness.

Suchitā(twa)

ଶୁଚି ଦ୍ରୁମ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ—
Śuchi druma The sacred Fig tree.

ଶୁଚି ପ୍ରଣୀ—ସଂ. ବ (ଶୁଚି=ଶୁଦ୍ଧକରିବା + ପ୍ରଣୀ=ସମ୍ପାଦନ)—
Śuchi praṇī ଅଚମନ; ଅଧୋଇବା—Purificatory washing of the mouth.

ଶୁଚିବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଶୁଚି+ବତ)—ପବିତ୍ର; ଶୁଦ୍ଧପୂତ—Neat
Śuchibanta and clean. [ଟି—ଶବଳ ଗାମଛ
ଶୁଚିମନ୍ତ ଶୁଚିବାଳା ଦେହ ଶୁଚିବନ୍ତ ହୋଇ ହୋମ କରି ବସିଲେ—ଶବଚନ୍ଦ୍ରମାସୃଣ ।]

ଶୁଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସୁଚିବା (ଦେଶ)—1. Śuchibā (See)
Śuchibā ୨ । (ଶୁଚ୍ ଧାତୁରୁ)—ଶୋଚନା କରିବା (ଦେଶ)
ଶୋଚନା କରା ସୋଚ କରନା 2. Śochanā karibā- (See)

ଶୁଚି ବାଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଶାରୀରିକ ପବିତ୍ରତା ରକ୍ଷାକରିବା ନିମନ୍ତେ
Śuchi bāi ଦୃଢ଼ବ୍ରତ—1. A craze to remain
ଶୁଚିବାଇ, ଶୁଚିବାତିକ ନେମଟେମିଆ pure in body; great nicity in remaining immaculate in body. ୨ । ଏକପ୍ରକାର ପାଗଳାମି ବା ବାତୁଳତା-
2. A kind of insanity in which the patient fears that he is polluted and goes on washing and cleansing his body. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ରୋଗୀ ମନରେ ସର୍ବଦେଲେ ଏହି ଧାରଣା ହୁଏ ଯେ ସେ ଅନ୍ୟ ଲୋକର ବା ବସ୍ତୁର ସ୍ପର୍ଶଦ୍ୱାରା ଅଶୁଚି ହୋଇ ଯାଉଅଛି ଓ ଏଥିପାଇଁ କାହାକୁ ଛୁଏଁ ନାହିଁ ଓ ସବୁବେଳେ ଦେହ ହାତ ଧୋଉ ଥାଏ ଓ ସ୍ନାନ କରୁଥାଏ ।) ବିଣ (ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁଂ) ୧ ।
ଶୁଚିବାଇ ନେମଟେମବାଳା ଶୁଚିତା ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ପାଗଳ ପ୍ରାୟ; ନିୟମୀ—1. One who always tries to observe purity; excessively observant of keeping one's body ceremonially pure. ଦ୍ର—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଲୋକ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଶୁଚିତା ବିଶେଷତଃ ଦୈହିକ ଶୁଚିତା ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ପାଗଳପ୍ରାୟ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ଚାଲେ ଯେ ଦୁଇ ସ୍ଥାନରେ ବସି ରେପ ପକାଇଥିବ, କାଲେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ କୌଣସି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଛୁଇଁ ପକାଇଥିବ, କାଲେ ବାଟରେ ଯିବାବେଳେ ମଇଳା ଉପରେ ବା ଖପରି ଉପରେ ଗୋଡ଼ ପଡ଼ିଯିବ ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ସେମାନେ ସର୍ବଦା ବ୍ୟସ୍ତ । ସେମାନେ ବାହାରେ କେଉଁଥରେ ଘରେ ଫେରି ଘରେ ପଶିବା ପୂର୍ବରୁ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଛୁଇଁଲେ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି । ଏହିପରି ଅଭିରୁଚି ପରିମାଣରେ ଶୁଚିତା ରକ୍ଷା କରିବାରେ ସର୍ବଦା ବ୍ୟସ୍ତଥାଆନ୍ତି ଏହିପରି ଝିମାନଙ୍କ "ନିୟମୀ ନାମ" ହୋଇ ଅନ୍ୟମାନେ ଭାବନ୍ତି ଓ ବ୍ୟଙ୍ଗ କରନ୍ତି ।) ୨ । ଶୁଚିବାୟା (ଦେଶ)—
2. Śuchi bāyā (See)

ଶୁଚି ବାୟା—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ (ପୁଂ)—ଶୁଚିବାଇ ପାଗଳାମି ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ
Śuchi bāyā ବ୍ୟକ୍ତି—A person who is suffer-
ଶୁଚିବାତିକବାଳା ନେମଟେମ ing from a craze or
(ଶୁଚିବାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) madness that he is being. polluted every moment and so washes and cleans himself constantly.

ଶୁଚିମନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—ପବିତ୍ର; ଶୁଦ୍ଧପୂତ—Neat and clean;
Śuchimanta ଶୁଚିମନ୍ତ ଶୁଚିବାଳା santified.
[ଟି—ଶୁଚିମନ୍ତ ହୋଇ ନବରୁଁ ବାହା ଦେବା ପାଇଁ ଯାଇ ମିଳେ । ଶବଚନ୍ଦ୍ରମାସୃଣ ।]

ଶୁଚି ଶ୍ରବାଃ—ସଂ. ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୁଚି ହୋଇଅଛି ଶ୍ରବସ୍=ଶ୍ରବଣ
Śuchi śrabāḥ ଯାହାଙ୍କର, ଶୁଚିଶ୍ରବସ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ) —
୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—1. Śrikṛushṇa. ୨ । ବିଷ୍ଣୁ—
2. Bishṇu. [ଦ୍ର—ମହାଭାରତରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଅଛନ୍ତି ଯେ ଅମ୍ଭେ ପାପ ସ୍ପର୍ଶ ନ କରି ସର୍ବଦା ପବିତ୍ର ବାକ୍ୟମାନ ଶ୍ରବଣ କରୁ ବୋଲି ଅମ୍ଭ ନାମ "ଶୁଚି ଶ୍ରବାଃ" ହୋଇଅଛି ।]

ଶୁଚି ସ୍ମିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀହି=ଶୁଚି=ପବିତ୍ର ଅଟେ ସ୍ମିତ=
Śuchi smita ହାସ୍ୟ ଯାହାର)—ବିଶୁଦ୍ଧ ହାସ୍ୟଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
[ଶୁଚିସ୍ମିତା—ସ୍ତ୍ରୀ] (a person) Having pure smile; smiling on pure occasions.

ଶୁଚ୍ଛନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭବପୂର)—କ୍ରି.—(ସେ ବା ସେମାନେ) ଶୋଇ
Śuchhan ଅଛନ୍ତି—(He) Is sleeping; (they) Are sleeping.

ଶୁଜ୍(ଜ)—ଦେ. ବ—ଶୁଝ୍ (ଦେଶ)
Śuj(ja) Śujh (See)

ଶୁଜଟ—ଶୁଝୋଟ (ଦେଶ)
Śujaṭa Śujhoṭa (See)

ଶୁଜା—ଦେ. ବ—୧ । ଶୁଝା (ଦେଶ)
Śujā ପୀନ ସଘାନା 1. Śujhā (See)
୨ । (ସଂ. ଦୂର୍ତ୍ତା)—ଲଂରେଜ ମାପରେ ବ୍ୟବହାର ହେଉଥିବା ଚେନ ମୁଣ୍ଡରେ ଖୋଳା ଯିବା ଲୁହା ଛଡ଼ା—
2. Iron pins put at the end of measurement by chains. ୩ । ମୁସଲମାନଙ୍କ ନାମ—
ସୁଜା ସୁଜା 3. Name of Mahomedans.
୪ । (ନାମ) ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କ ୨ୟ ପୁତ୍ର—
4. The 2nd son of Sahajahan, the Mogul Emperor. [ଦ୍ର—ଏ ବଙ୍ଗୀଶ୍ୱର ସାହାଜାହାନଙ୍କ ୨ୟ ପୁତ୍ର । ଏ ସମରକୁଶଳ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଅମିତାଚାରୀ ହୋଇ ନିହତ ହୋଇ ପଡିଲେ । ସାହାଜାହାନ ଏହାଙ୍କୁ ବଙ୍ଗ ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଶାସନକର୍ତ୍ତା (ସୁବାଦାର) ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ ଓ ଏ ୨୦ବର୍ଷ କାଳ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇଥିଲେ । ଏ ପାଟ୍ଟାରୁ ସ୍ୱକନ୍ୟାଙ୍କୁ ବଙ୍ଗର ସୁଜାଧାମ ଉଠାଇ ନେଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଶାସନକାଳରେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ବାଉଟନ

ନାମକ ଜଣେ ଜଣେ ଇଂରାଜ ଡାକ୍ତର ଚିକିତ୍ସା କୌଶଳରେ ଏହାଙ୍କର ପ୍ରୀତିଭାଜ ହୋଇଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ପୋଷ୍ୟହିଁ ଇଂରାଜମାନେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ହୁଗ୍ଲି, ପରେ ଢାକା ଓ କାସିମବଜାରରେ ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସାହାଜାହାନ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହେବାରୁ ଅରଙ୍ଗଜେବ ପିତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିଥିବାର ଶୁଣି ସୁଜା ସୈନ୍ୟସହ ଦିଲ୍ଲୀଅଡ଼ିକୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଦାରାଙ୍କଦ୍ୱାରା ବନାରସରେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ । ଅରଙ୍ଗଜେବ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିବାର ଶୁଣି ସୁଣି ସୁଜା ସୈନ୍ୟ ସହ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ପ୍ରୟାଗ ଓ ଇଟାଅ ମଧ୍ୟରେ ଅରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ସେନାପତି ମିର୍ ଜୁମଲାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ବଙ୍ଗଦେଶସ୍ଥ ଅରାକାନ୍‌କୁ ପଳାଇଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ନିରୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେଲେ ।]

ଶୁଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ: କ୍ରି—ଶୁଝା(ଝେ)ଇବା (ଦେଖ)
Šujā(je)ibā Šujhā(jhe)ibā (See)

ଶୁଜି—ପ୍ରାଦେ•—(ସମ୍ବଲପୁର) (ସଂ. ସୂଚୀ)—ଛୁଞ୍ଚି—
Šuji Needle.

ଶୁଜିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଶୁଝିବା (ଦେଖ)
Šujibā Šujhibā (See)

ଶୁଜେଇବା—ଦେ• କ୍ରି—ଶୁଝେଇବା (ଦେଖ)
Šujeibā Šujheibā (See)

ଶୁଜୋଟ୍—ଦେ. ବି—ଶୁଝୋଟ୍ (ଦେଖ)
Šujoṭ Šujhoṭ (See)

ଶୁଝ(ଝ)—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶୁଧ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଋଣାଦିର ଶୋଧନ—ଶୋଧ ସଧାନା 1. Clearing up of debts. ୨ । ଭ୍ରମ ଶୋଧନ—2. Correcting of mistake's. ୩ । ସଂଶୟ ଛେଦନ—3. Clearing of doubts.
Šujh(jha)

ଶୁଝଟ—ଦେ. ବି—ଶୁଝୋଟ (ଦେଖ)
Šujhata Šujhoṭa (See)

[ଉ—ସାରେଇ ବିଲରୁ ପେ ଧାନ ଅସିବ, ଅଲମା ଅଲମା ଖଳା ମୁଣ୍ଡାରେ ବିକି ଦେଇ ଦେଣା ଶୁଝଟ ହେବ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।]

ଶୁଝ ପାଇବା—ଦେ• କ୍ରି—ଅପେ ଦେଇଥିବା ଧାନ ଅଦ ଫେରି ପାଇବା—
Šujha pāibā To be repaid one's dues from another.
ଶୋଧ ପାଓୟା ପରିଶୋଧ ପାନା; ଦେନ ପାନା

ଶୁଝ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଋଣାଦି) ନିକାଶରୂପେ ପରିଶୋଧିତ ହେବା—
Šujha jibā (Debt)To be cleared of or satisfied;
ଶୋଧ ହଓୟା ସଧା ଜାନା; ଚୁକା ଜାନା To be liquidated.

ଶୁଝା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶୋଧ ଧାତୁରୁ)—(ଋଣାଦି) ଶୁଝିବା କ୍ରିୟା—
Šujhā The act of paying of for clearing off of debts.
ଶୋଧା ଋଣ—ପରିଶୋଧ କରି ଯାଇଥିବା—
ସଧାନା; ଚୁକୌତା Paid off. [ଉ—ଶୁଝା ଭମସ୍ତ ।]

ଶୁଝାଇ ଦେବା—ଦେ• କ୍ରି (ସଂ. ଶୁଝିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ଅନୁଜ, ସଂସ୍କୃତ ଶୁଧ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଶୁଝିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Šujhāi debā 1. Causative of Šujhibā. ୨ । ଶୁଝିବା
ଶୋଧା ସଧା ଦେନା.; ଚୁକା ଦେନା —2. To pay off. ୩ । ଦେଣାଦି ବିଶେଷରୂପେ ପରିଶୋଧ କରିବା—3. To clear up one's dues fully to liquidate a debt. [ଉ—ତୁମ୍ଭେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଅନ୍ନ ଅଛ ଖାଇ, ବାପଙ୍କ ପରି ତାହା ବଅ ହେ ଶୁଝାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।]

ଶୁଝା(ଝେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ• ଶୁଧ୍ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ; ଶୁଝିବା କ୍ରିୟାର
Šujhā(jhe)ibā ଣିଜନ୍ତରୂପ)—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା (ଋଣ ଶୋଧ କରାନ ଅଦ) ଶୁଝାଇବା କ୍ରିୟା କରାଯିବା-1. To cause another person to pay off his debts.
ସଧାନା ୨ । ବୁଝାଇବା କ୍ରିୟାର ସହଚର ଶବ୍ଦ; ଚିତ୍ତରୁ ଭ୍ରମ 'ଶୋଧନ କରିବା' ଭାବରୁ ଏ ଶବ୍ଦର ଏହି ବ୍ୟବହାର ଗୃହୀତ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ବିଷୟ ସମଝାଇବା—2. To cause another person to comprehend or understand a matter. ୩ । ଶୁଝା
ଶୋଧ ହଓୟା ଯିବା, ପରିଶୋଧ ହେବା—3. To be paid up
ସଧା ଜାନା or liquidated. ୪ । (ବର ଘାଟ ଓ କନ୍ୟା
ମିଳ ହଓୟା ଘାଟର ଜାତକ) ପରସ୍ପର ସହିତ ମେଳ ହେବା;
ମେଳ ହୋନା ସୁଝିବା—4. To tally with each other. (said of the horoscopes of a proposed bride and a bridegroom elect. ୫ ।
ଶୋଧ ନେଓୟା ପ୍ରତିହିଂସା ନେବା; ବୈର ଶୋଧ କରିବା—5. To
ବଦଲା ଲେନା take revenge. [ଉ—ମୁଷ୍ଟି ଅଟେ ଶତ୍ରୁ ଦେଖାଙ୍କର ବର, ଶୁଝାଇଲ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଯେ ଥିଲା ବଇର
ସୋଜାନ —କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।] ୬ । ବୁଝାଇବା କ୍ରିୟାର
ସମ୍ଝାନା; ସହଚରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝାଇ
ସୁଧାନା ଦେବା—6. To explain clearly.

ଶୁଝା ଯି(ହେ)ବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୁଝିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ; ପରିଶୋଧିତ ହେବା—To be liquidated.
Šujhā ji(he)bā
ଶୋଧ ହଓୟା [ଉ—ବାରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଖାଇ, ବୋଧିଲୁ, ଏ ସୁଝା
ସଧା ଜାନା ଯିବ—ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶୁଝି ଦେବା—ଦେ• କ୍ରି (ସଂ. ଶୁଧ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଶୁଝିବା—1. To
Šujhi debā clear off; to repay. ୨ । ଦେଣା ଅଦରୁ
ଶୋଧ କରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରିଶୋଧ କରିବା—2. To clear
ସଧା ଦେନା; off a debt; to liquidate a loan. ୩ ।
ଅଦା କରନା ପ୍ରତିହିଂସା ନେବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା—3. To succeed in taking revenge.

ଶୁଝିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ- ଶୁଧ୍ ଧାତୁରୁ)—୧ । (ସକର୍ମକ) ଋଣ
Šujhibā ପରିଶୋଧ କରିବା; ଋଣ ଶୁଝିବା—1.To repay
ଶୋଧା or pay off a debt. ୨ । (ସକର୍ମକ)

ସଘାନା; ଚୁକାନା ଧାର ପରିଶୋଧ କରିବା; ଧାର ଶୁଝିବା—2. To repay a loan. ୩ । (ସକର୍ମକ) ଖେଳରେ ଜିତିବା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମେ ଜିତିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବୋଝ ପରିଶୋଧ କରିବା—3. To retrieve or make up one's loss in a game by winning subseqently. [ଉ—ବଡ଼ଡ଼ ଖେଳରେ ମୋ ଉପରେ ତାଙ୍କର ୩ ବୋଝ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ସେ ଭଳି ବୋଝ ଶୁଝି ତାଙ୍କ ଅନ୍ତର ଦୂର ବୋଝ ଦେଲି ।] ୪ । (ଅକର୍ମକ) (କର କଳାଙ୍କର ଜାତକମାନ) ମେଳ ବା ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥା ଗଣନା ଦ୍ୱାରା ଦେଖାଯିବା—4. To appear after calculation to tally each other (said of the horoscopes of bride and bridegroom elect). [ଉ—ଗାଡ଼ ପାଟୀଙ୍କ ଜାତକ ନ ଶୁଝିବାରୁ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ।] ୫ । ବିବାହ ଆଦି ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ଦିବସ ମିଳିବା—5. To be found out suitably (said of an auspicious day being found out for some ceremony). [ଉ—ଏ ବର୍ଷ ମୋ ନାତିର ବ୍ରତବନ୍ଧ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଦିନ ସୁଝିଲା ନାହିଁ ।] ୬ । (ସକର୍ମକ) (ବୁଝିବା କ୍ରିୟାର ସହଜର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) କୌଣସି ବିଷୟ ଉତ୍ତମରୂପେ ବା ନିଃସନ୍ଦେହରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା—6. To understand or comprehend a thing fully. [ଉ—ବୁଝି ସୁଝି କାମ କଲେ ପରେ ପ୍ରମାଦରେ ପଡ଼ିବା ହୁଏ ନାହିଁ ।]

ମିଳ ହେଓୟା ମେଳ ହୋନା

ମିଳା ମିଲନା

ସୁଝା ସମଜନା

ଶୁଝୋଟ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶୋଧ)—ପରିଶୋଧ—Repayment; clearance; liquidation (of debt). ବିଣ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସହଜରେ ବୁଝିଯାଏ—(a person) Amenable to reasoning.

Śujhoṭa ଶୋଧ ଅଦା

ଶୁଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ବୀରତ୍ୱ ଦେଖାଇବା—1. To show bravery. ୨ । ଗର୍ବ ପ୍ରକାଶ କରିବା—2. To arrogate.

Śuṭ (root)

ଶୁଟୀର—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି° (ଶୁଟ୍ ଧାତୁ + ଈର) (ଈର; ସର୍ବକ୍ରମ—Heroic; valiant; mighty; powerful.

Śuṭīra (ଶୁଟୀରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଠ୍ (ଧାତୁ)—ସ. କ୍ରି—ଅଳସ୍ୟ କରିବା—To be lazy or idle.

Śuṭh (root)

ଶୁଡ଼ି କଳା ଧାନ—ପ୍ରାଦେ. (କେନ୍ଦୁଝର) ବି—ସୁରୁଣା ସଅଁରା ଧାନ—Old Saañrā paddy.

Śurḍi kalā dhāna

ଶୁଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଗମନ କରିବା—To go; to move.

Śuṇ (root)

ଶୁଣ୍—ଦେ. କ୍ରି—ଶୁଣିବା କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା ଅନାଦରାର୍ଥକ 'ଉ' ସଙ୍ଗେ ଶୋନ ସୁନୋ ବ୍ୟବହୃତ ଅକାର—(thou) Do hear. (ଶୁଣ—ଆଦରାର୍ଥକ)

Śuṇ (ଶୋନ ସୁନୋ)

ଶୁଣନ୍ତା—ଦେ. ବିଣ—ଶୁଣୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—Hearing. [ଉ—ଶୁଣନ୍ତା ସେ ଜ୍ଞାନ ମୋତେ ମୁଁ କହିବି, ଶୁଣନ୍ତା ପ୍ରାଣୀ ଯେ ଶୁନେ ସୁନନେ ବାଲା ନିସ୍ତାରିବ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

Śuṇantā (ସୁନନେ ବାଲା)

ଶୁଣା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶ୍ରୁ ଓ ପ୍ରା. ଶୁଣ୍ ଧାତୁ)—ଶୁଣିବା କର୍ମ—Act of hearing.

Śuṇā ଶୁନା ସୁନନା

ଶୁନାଓ ସୁନାଓ—ଦେ. କ୍ରି—ଶୁଣାଇବା କ୍ରିୟାର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଅନୁଜ୍ଞାରୂପ (ତୁ) ଶ୍ରବଣ କର—(thou) Let me hear. (ଶୁଣାଅ—ଆଦରାର୍ଥକରୂପ) [ଉ—ସରସ ଗର ସଦେ ଶୁଣା ଶୁନା ରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ] ବିଣ—୧ । ଶ୍ରୁତ—1. Heard of. ୨ । ଲୋକ ମୁଖରେ ଶୁଣାଯିବା—2. Rumoured. (ଜଣା ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସହଜର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ଜଣା ଶୁଣା ଲୋକ ।) ୩ । ଯାହା ବିଷୟ ଉତ୍ତମରୂପେ ଲୋକ ମୁଖରୁ ଜ୍ଞାତ ଓ ଶ୍ରୁତ ହୋଇଥାଏ; ସୁଜ୍ଞାତ—3. Well-known; well-acquainted.

ଶୁନାହୁଆ ସୁନାହୁଆ

ଶୁଣାଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଚ୍ଚୈସ୍ୱରରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ବିଷୟ ଜଣାଇବା—To speak ଶୁନିୟେ ଦେଓୟା ସୁନା ଦେନା anything loudly to a person.

Śuṇāi debā

ଶୁଣା(ଣେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଣିଚ୍)—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି କଥା ଶ୍ରବଣ କରାଇବା—1. To cause a person to hear something. ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଗରେ କୌଣସି କଥା କହିବା—2. To say something in the hearing of a person. ୩ । ଯଶଃ ବା ନିନ୍ଦା ଆଦି ଲୋକମୁଖରୁ ଶୁଣିବାର ଉପାୟ କରିବା—3. To cause a person to hear good or bad things regarding himself. (ଉ—ଆହା ଦରଦରେ ବି ଶୁଣାଇଲୁ ମୋତେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।)

Śuṇā(ṇe)ibā (ଶୋ[ଶୁ]ନାନ ସୁନାନା)

ଶୁଣା କଥା—ଦେ. ବି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଶ୍ରୁତ ବିଷୟ; ଜଣେ ନ ଶୁଣିଥିବା ବିଷୟ—1. Anything which has been heard from others but not seen with one's own eyes. ୨ । ଯେଉଁ ବିଷୟ ଲୋକ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଶୁଣି କହେ—2. Hearsay; hearsay matter. ୩ । ଶୋନାର ଶ୍ରୁତ ବିଷୟର କଥିତ ପ୍ରମାଣ—3. Hearsay evidence.

Śuṇā kathā (ଶୁନା କଥା ସୁନୀବାତ)

ଶୁଣା ଗ(ଗୁ,ଜ)ଣା—ଦେ. ବି (ସହଜର)—ଜନଶ୍ରୁତି; ଜନରବ—Rumour; verbal report.

Śuṇā ga(gu,ja)ṇā

ଜାନା ଶୁନା (ଉ—ଆମ ଗ୍ରାମରେ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ ହିନ୍ଦ ଶୁଣାଗୁଣା

ଦନ୍ତ କଥା ନାହିଁ ।) ଦେ. ବିଣ—ଅଶ୍ରୁତ ଓ ଅଜ୍ଞାତ—
Unheard of and unknown.

ଶୁଣାଣି—ଦେ. ବି (କରଣ)—ମକଦମାରେ ପକ୍ଷମାନଙ୍କ ଠାରୁ
Śuṇāṇi ପ୍ରମାଣାଦି ବିଚାରପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶୁଣାଯିବା ଅବସ୍ଥା;
ଶୁନାନି ଦ୍ୱାରକଙ୍କ ଆଗରେ ମକଦମାର ବିଚାର—The hearing
ସୁନାଇ of a case. (ଉ—ଏ ମକଦମାର ଆଗାମୀ ମାସରେ
ଶୁଣାଣି ହେବ ।)

ଶୁଣାଣି ତାରିକ(ଖ)—ଦେ. ବି (କରଣ)—ମକଦମା ବିଚାର ହେବାର
Śuṇāṇi tārika(kha) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତାରିଖ—The date of
ଶୁନାନି ତାରିଖ ସୁନାନେକି ତାରିଖ hearing of a case.

ଶୁଣାଣି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି (ମକଦମାର)—ଉଭୟ ପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଗତ
Śuṇāṇi hebā ପ୍ରମାଣାଦି ବିଚାରପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ ହେବା—
ଶୁନାନି ହଓୟା The hearing of a case; a case being
ସୁନାଇ ହୋନା heard.

ଶୁଣା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହେବା; ଶୁଣିବା;
Śuṇā pardibā ଶୁଣିବା; ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଶ୍ରୁତ ହେବା— 1. To
ଶୁନା ଯାଓୟା be heard distinctly. (ଉ—ତା କଥା ୧୫
ସୁନାଇ ପଡ଼ନା ହାତ ଚଡ଼ାରେ ଅଦୋ ଶୁଣା ପଡ଼ୁ ନାହିଁ)
୨ । ଶୁଣାଯିବା; ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହେବା—
2. To be heard.

ଶୁଣା ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବିଷୟ ଲୋକମୁଖରୁ ଅବଗତ
Śuṇā pāibā ହେବା—To hear a matter from the
ଶୁନତେ ପାଓୟା ସୁନା ପାନା report of others.
[ଦ୍ର—ଆଧୁନିକ ଲେଖକମାନେ 'ଶୁଣା ପାଇବା' ସ୍ଥଳରେ
ବଙ୍ଗଳା ବ୍ୟବହାର 'ଶୁଣିବାକୁ ପାଇବା' ବାକ୍ୟ ବ୍ୟବହାର
କରନ୍ତି ।]

ଶୁଣାବନ୍ତି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ଶୁଣାଇବା କ୍ରିୟାର ଶୁଣାନ୍ତର
Śuṇābanti ପ୍ରାଚୀନ ଆକାର; ଶ୍ରବଣ କରାନ୍ତି—(Archaic
ଶୁନାନ ସୁନାନା form) To cause to hear.

ଶୁଣା ମଣା(ଣି)—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଣିଚ୍; ପ୍ରା. ଶୁଣରୁ)—
Śuṇā maṇā (ṇi) ଦେବତା ବା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ତବ ବା ପ୍ରାର୍ଥନାଦି
ଜାନାନ ଶୋ'ଶୁ'ନାନ ଶୁଣାଇବା ବା ମୌଖିକ ନିବେଦନ କରିବା—
ଜନାନା ସୁନାନା Recital of a hymn or prayer
before a Deity or the master.

ଶୁଣା ଯାଏ—ଦେ. (କର୍ମବାଚ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ)—ଏହା ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଅଛି
Śuṇā jāe ଯେ; ଏହି ଜନରବ ଉଠିଅଛି ଯେ—It is
ଶୁନା ଯାୟ rumoured that; the rumour goes that,
ସୁନା ଜାୟ it is said that.
(ଶୁଣାଯାଏ ଯେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୁଣା ଯି(ହେ)ବା—ଦେ. କ୍ରି (ଶୁଣିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ)—
Śuṇā ji(he)bā ୧ । କୌଣସି ବିଷୟ କାନକୁ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ
ଶୁନା ଯାଓୟା ଶୁଣିବା—1. To be heard distinctly.
ସୁନା ଜାନା (ଉ—ମୁଁ କାଲି ହେବା ଦିନଠାରୁ ମତେ ଦୂର କଥା
ଶୁଣାଯାଉ ନାହିଁ ।) ୨ । (କୌଣସି ବିଷୟ) ଜନଶ୍ରୁତି
ଦ୍ୱାରା ବିଖ୍ୟାତ ହେବା; ଜନରବଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—
2. To be rumoured, to be reported.
[ଉ—ନ ଥିଲା କହି ଜଣା, ଏବେ ପାଉଛି ଶୁଣା ।
ଜଗବନ୍ଧୁ. ସଙ୍ଗୀତ ।]

ଶୁଣା ଶୁଣି—ଦେ. ବି—୧ । ଜନଶ୍ରୁତି; ଜନରବ—
Śuṇā śuṇi ଜାନା ଶୁନା ଦନ୍ତ କଥା 1. Rumour.
ଦେ. ବିଣ—୨ । ଶୁଣିବାଦ୍ୱାରା—2. By hearing.
ଦେ. ବିଣ—ଶ୍ରୁତ (ବିଷୟ)—Hearsay.
ଶୁନେ ସୁନନେସେ

ଶୁଣା ଶୁଣି କଥା—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୁତ ବିଷୟ—
Śuṇā śuṇi kathā Hearsay
ଶୁନା କଥା ଦନ୍ତକଥା matter.

ଶୁଣା ଶୁଣିରେ ଜଣାଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—(କୌଣସି ବିଷୟ) ଜନରବଦ୍ୱାରା
Śuṇā śuṇire jāṇā jibā ପ୍ରକାଶ ହେବା—(any matter)
ଶୁନା ଜାନା ଯାଓୟା To be rumuored or reported.
ଦନ୍ତ କଥାସେ ମାଲୁମ ହୁଆ
[ଶୁଣା ଶୁଣି ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୁଣି ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କଥା ସ୍ଥାନାନ୍ତରରୁ ଶୁଣି ସେଠାରୁ
Śuṇi āsibā ଫେରି ଆସିବା—To come back to a place
ଶୁନା ଆସା ସୁନ ଆନା after hearing a thing
abroad.

ଶୁଣି ନ ଶୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବିଷୟ ଜାଣି ବା ଶୁଣି ସୁଦ୍ଧା
Śuṇi na śuṇibā ତଦନୁରୂପ କର୍ମ ନ କରିବା; କୌଣସି ବିଷୟ
ଶୁନେ ଓ ନା ଶୁନା କରିବା ଉଚିତ ମାତ୍ର ଜାଣି ଶୁଣି ନ କରିବା—
ଅନସୁନି କରନା Not to do knowingly a thing
which one ought to do. [ଉ—ଯଜ୍ଞର ସ୍ୱଭାବ
ଏମନ୍ତ, ଅଛିଥି ପୂଜିବା ସୁକଳ, ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲେ,
ମନ ଚଞ୍ଚଳ ଯଜ୍ଞ କାଳେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଶୁଣି ପାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବିଷୟ ଶ୍ରବଣ କରିବାକୁ
Śuṇi pāribā ଯଥେଷ୍ଟ ଶ୍ରବଣଶକ୍ତି ସମ୍ପନ୍ନ ହେବା—1. To be
able to hear a thing. [ଉ—ବଧିରତା ଯୋଗୁ
ମୁଁ ଏବେ ଦୂରରୁ କଥା ଶୁଣିପାରୁ ନାହିଁ ।] ୨ । କୌଣସି
ଗୁପ୍ତ ବା ଅବଶ୍ୟକ ବିଷୟ ଆପଣା ଅନ୍ତରେ ପ୍ରକାଶିତ
ହେବା, ଯଥେଷ୍ଟରୂପେ ବିଶ୍ୱାସୀ ବୋଲି କଥକଦ୍ୱାରା
ବିବେଚିତ ହେବା—2. To be considered fit
or trustworthy to be told any impor
tant or secret matter. [ଉ—ଆପଣମାନଙ୍କ
ଗୋପନ ପରାମର୍ଶ ମୁଁ ତ ଶୁଣିପାରିବି ନାହିଁ ।] ୩ । ଶୁଣା
ପାଇବା (ଦେଖ)—3. Śuṇā pāibā (See)

ଶୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଶ୍ରୁ ଧାତୁ; ପ୍ରା. ଶୁଣ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଶ୍ରବଣ
Śuṇibā କରିବା; କର୍ଣ୍ଣପାତ କରିବା—1. To hear; to
listen. ୨ । ଜନଶ୍ରୁତିରୁ ଅବଗତ ହେବା—2. To
come to know from rumour; to learn
from verbal report. ୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି
ବିଷୟ ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଶ୍ରବଣ କରିବା; ମନୋଯୋଗ

ଦେବା—3. To hear a matter attentively; to attend to a matter; to pay attention to. ୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଦେଶ ମାନିବା; ଅଜ୍ଞା ପାଳିବା—4. To obey an order. ୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉପଦେଶକୁ ଲଙ୍ଘନ ନ କରିବା ବା ମାନିବା—5. To hear an advice; to have regard for one's advice; to listen to another's words. ୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜାଣିବା ଶବ୍ଦର ସହଚର; କୌଣସି ବିଷୟ ଜ୍ଞାତ ହେବା; ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରିବା—6. To experience. [ଉ—ତୁ ଜାଣିବା ଶୁଣିବା ଲୋକ ହୋଇ ମୂର୍ଖ ଘର ଜାମ ଭଲ ।] ୭ । (ନିଦ୍ରିତ; ରୋଗୀ, ମୁମୂର୍ଷୁ ବା ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ବ୍ୟକ୍ତି) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକକୁ ବାରି ଉତ୍ତର ଦେବା—7. To respond to a call (said of a sleeping, sick or dying person) [ଉ—ବାଲିଠାରୁ ସନ୍ଧିଘାତ ମନ୍ତ୍ର ଅଛି ଡାକ ଶୁଣୁ ନାହିଁ ।]

ଶୁଣି ଯିବା – ଦେ. କ୍ରି—(ଦୂରସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି) କଥାକୁ କିଛିକୁ କୌଣସି ବିଷୟ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଆସିବା—1. To come to hearing a person from a distance to hear a thing from him. [ଉ—ତୁମେ ମୋଠାରୁ ୧୦୦ ହାତ ଉଫାଳରେ ଅଛ, ମୁଁ କଡ଼ ପାଟି କରି ପାରୁ ନାହିଁ, ତୁମେ ମୋ ପାଖରୁ ଏ କଥା ଶୁଣି ଯାଅ ।] ୨ । ବହୁ କାଳ ଲାଗି କୌଣସି ବିଷୟ ଶୁଣିବା—2. To go on hearing for a length of time. [ଉ—ମୁଁ ଯଦ୍ୟପି ମୁଖସ୍ଥ କରିଅଛି, ମୁଁ ସେ ପଦ୍ୟଟି ବୋଲି ଯାଉଛି, ତୁମେ ଶୁଣି ଯାଅ ।]

ଶୁଣି ଯୋଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(କୌଣସି ବିଷୟ) ଶ୍ରବଣଯୋଗ୍ୟ ହେବା—To be fit for hearing. ଶୁନାର ଯୋଗ୍ୟ ହଓୟା (ଯଥା—ଅଶ୍ଳୀଳ କଥା କହି ଯୋଗାଏ ନାହିଁ ବା ଶୁଣି ଯୋଗାଏ ନାହିଁ ।) सुनने योगय

ଶୁଣିବାରେ—ଦେ. ଅ—ଜନରବରେ; ଶୁଣାଶୁଣିରେ—So far as rumour goes. (ଉ—ଶୁଣିବାରେ ରାମ ଚାନ୍ଦ ଶୁନତେ ପାଇ, ଶୁନା ଯାୟ ଲଙ୍କାର ରାଜା ବଡ଼ ସାହସୀ—ମାଳବଣ୍ଡ. ପିଣ୍ଡାଙ୍କ ରାମାୟଣ ।) शुना जाना

ଶୁଣିଲା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ—ଶୁଣିବା ବିଷୟ—The act of hearing. (ଉ—ଶାସ୍ତ୍ର ଶୁଣିଲା ତୁମ୍ଭେ ନାହିଁ । ମୁ ଶ୍ୟେନା शुनना ତାହା ଅଳପ ଜାଣଇ—ଜଗନ୍ନାଥ. ରାମଦାସ ।) ଶୋନା

ଶୁଣିଥିବା—ଦେ. ବଣ—ଶୁଣିଥାଏ; ଯେ ଶୁଣିଥାଏ—One who has heard सुनना

ଶୁଣୁକା—ଦେ. ବଣ—ଫୁଲା; ଶୋଥଯୁକ୍ତ—Swelling. (ଯଥା—ଶରଦ ଯୋଗୁଁ ତୋ ମୁହଁଟି ଶୁଣୁକା ବିଶୁହ ।) ଫେଲା फुलाहुआ

ଶୁଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । (ଜଳ) ଶୋଷଣ କରିବା—1. To suck up water. ୨ । ଜଳ ବା ଶୁଷ୍କ କରିବା—2. To cause to dry up.

ଶୁଣ୍ଠା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୁଣ୍ ଧାତୁରୁ)—ଖରାରେ ଶୁଖାଯାଇ ଜଳିଲା Śuṇṭhā ଜଳିଯାଇ ଥିବା ପଦାର୍ଥ—(ଯଥା—ଫଳାଦି)—Any ଶୁଁଠୋ thing dried up in the sun. ବଣ—୧ । ଶୁଣ୍ଠିଆ ସୁଖଟି (ଦେଶ)—1. Śuṇṭhiā. (See) ୨ । ଶୁଷ୍କୀକୃତ—2. Dried up.

ଶୁଣ୍ଠା ଶିକାର—ପ୍ରାଦେ (ଗଳଡ଼ାଳ) ବ. (ସଂ ଶୁଣ୍ଠ ଧାତୁ ଓ ସଂ. ଶିକାର)—Śuṇṭhā śikāra ମାଂସର ଶୁଖୁଆ; ଶୁଷ୍କୀକୃତ ଓ ଅଦାରଥେ ସଞ୍ଚିତ ମାଂସଖଣ୍ଡ—(ସଂ. ବଲ୍‌ମୁର)—Pieces of meat dried up and preserved for food; preserved meat.

ଶୁଣ୍ଠି (ଣ୍ଠୀ—ସଂ. ବ (ସଂ. ଶୁଣ୍ ଧାତୁ=ଶୋଷଣ କରିବା ଅପାଦାନ. ଇ; Śuṇṭhi(ṇṭhi) ଶୁଣ୍ଠି+ଇ)—ଶୁଷ୍କ ଆର୍ଦ୍ରକ ବା ଅଦାବଶେଷ—ଶୁଣ୍ଠିକା—ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ Gingiber Officinale; dry ଶୁଁଠ ସୁଂଠ ginger. [ଉ—ଏହା କଟୁ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ରୁକ୍ଷସ୍ପର୍ଶ, ଅନ୍ୟ ସଂ—ବିଶ୍ୱା, ବିଶ୍ୱ, ମାଗଧ, ମଧୁରବିପାକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଲଘୁପାକକ; ବିଶ୍ୱଭେଷଜ, ଉଷଣ, କଟୁଭଦ୍ର, ସାଲକ, ରୁଚିକର, ବଳକାରକ, ଶୃଙ୍ଗବେର, ମହୌଷଧ, ଶୁଭକର୍ଦ୍ଦକ, ସ୍ୱରପରିଷ୍କାରକ । ବିଶ୍ୱୌଷଧ । ଏହା କଫ, ଶୋଥ, ଶୂଳ, ମଳ—ଜଳଜଳା, ଅର୍ଶ, ହୃଦରୋଗ, ଅମବାତ, ବମନ, ଶ୍ୱାସ, କାଶ, ହୃଦ୍‌ରୋଗ, ଶ୍ଳୀପଦ ଓ ବାତଶ୍ଳେଷ୍ମଜନ୍ୟ ରୋଗମାନଙ୍କରେ ଉପକାରକ । ବକ୍ଷ ଓ ପାର୍ଶ୍ୱବେଦନାମାନଙ୍କରେ ଶୁଣ୍ଠିଖଣ୍ଡା ମାଲିସ କରାଯାଏ ।

ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍ପଳି, ଓ ଗୋଲମରିଚକୁ ତ୍ରିକଟୁ ବୋଲାଯାଏ । ସମପରିମିତ ହରିତା, ଶୁଣ୍ଠି ଓ ଗୁଡ଼ିଚକୁ ତ୍ରିସମ ବୋଲାଯାଏ । ଏହା ରୁଚିକର, ଚକ୍ଷୁର ହିତକର, ବାତପିତ୍ତନାଶକ ।]

ଶୁଣ୍ଠିଆ—ଦେ. ବ—ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ପିନ୍ଧିବାର ଧଡ଼ି ଓ ମୁଣ୍ଡ ଥିବା ଲୁଗା; ଉଡ଼ି—A cloth without hem and border used by Hindu widows. ଥାନ କପଡ଼ା

ବଣ ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଅତି କୃପଣ (ବ୍ୟକ୍ତି)—ଚିପଟେ କଂଜୁସ Very miserly person.

ଶୁଣ୍ଠି ଚୂନା—ଦେ. ବ—ଶୁଣ୍ଠିର ଚୂର୍ଣ୍ଣ—Śuṇṭhi chūnā Powdered dry ginger. ଶୁଁଠିରଗୁଁଡ଼ୋ सुंठका चूर्ण

ଶୁଣ୍ଠି ପିପ୍ପ,ପ୍ପୁ,ପ୍ପୁ)ଳି—ଦେ. ବ (ସହଚର ଶବ୍ଦ ଓ ବସ୍ତୁ)-ଶୁଣ୍ଠି ଓ ପିପ୍ପଳ—Śuṇṭhi pipa(ppa,pu)li Dry ginger and long ଶୁଁଠିପିପୁଳ सुंठपीपल pepper. (ଶୁଣ୍ଠି ପିପ୍ପଳୀ—ସଂ. ରୂପ)

ଶୁଣ୍ଠି ପିପ୍ପଳି ମରିଚ—ସଂ. ବ (ସହଚର)—ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍ପଳ ଓ ଗୋଲ-Śuṇṭhi pippaḷi maricha ମରିଚ—Dry ginger, long (ଶୁଣ୍ଠି ପିପ୍ପଳ ଗୋଲମରିଚ—ଦେ. ରୂପ) pepper and black pepper. [ଉ—ଏହି ତିନି ଦ୍ରବ୍ୟର ସମାହାରକୁ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ତ୍ରିକଟୁ ବୋଲାଯାଏ ।

ନିକଟର ସମ୍ବନ୍ଧ ପକ୍ଷାଘାତ—"କୃଷ୍ଣ, ବେଦାଷ, କଟୁଅମ୍ଳ, କଟୁନିକା", ଏହା ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, ଶ୍ୱାସ, କାଶ, ଚର୍ମରୋଗ, ମେହ, କଫ, ସ୍ଥୂଳତା, ଶ୍ଳୀପଦ, ପୀନସ ଓ ମେଦ ଦୋଷର ଉପକାରକ ।]

ଶୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବି (ଶୁଣ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଡ)—ହାତୀର
Śuṇḍa ଶୁଣ୍; ହାତୀର ଉପର ଓଠରୁ ବାହାରିଥିବା ଲମ୍ବ ଚଳନ୍ତ ନାସିକା—Elephant's trunk.

ଶୁଣ୍ଡ ଧର—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶୁଣ୍ଡ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ହସ୍ତୀ; ହାତି—
Śuṇḍa dhara Elephant,

ଶୁଣ୍ଡା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶୁଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଡ+ଆ; ଶୁଣ୍ଡ+ଆ)—୧ ।
Śuṇḍā ହାତି ଶୁଣ୍ଡ—1. Elephant's trunk. [ଉ—କେତେ ଉହ୍ନ ସିଗାଇ ହାତିଙ୍କର ଶୁଣ୍ଡା, କାଟ ପକାଇଲେ ପ୍ରହାର କରି ଶୁଣ୍ଡା । କୃଷ୍ଣକିଙ୍କ. ମହାଭାରତ ।] ୨ । ମଦିରା; ମଦ—2. Wine. (ଏହା ହସ୍ତି ଶୁଣ୍ଡାକୃତି ନଳ ଯୋଗେ ପାନ କରା ଯାଉଥିବାରୁ) ୩ । କୁଟ୍ଟିନୀ—3. A procuress. ୪ । ବେଶ୍ୟା—4. Harlot. ୫ । ମଦ୍ୟ ଗୃହ; ମଦ ଶଟ—5. A grogshop; tavern; wine shop. ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶୁଣ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to elephant trunk. ୨ । ଶୁଣ୍ ପରି—2. Like a trunk [ଯଥା—ହାତି-ଶୁଣ୍] [ଉ—ଚଦବ ଚକ୍ଷା ଖଣ୍ଡା, ଚର୍ମିତ ଗଜମୁଣ୍ଡା, ଦଣ୍ଡକୁ ଚିନ ଗୃହ ଯାହାକୁ ଗୋ—କବିସୁର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।]
ଶୁଣ୍ଡା
ଦେ. ବି—୧ । ଲତା, କଖାରୁ ଆଦି ଲତାର ପ୍ରତାନ—1. The tendrils of some creepers such as gourd, pumpkin etc. ୨ । ପ୍ରତାନଦି, ଅସରପା ଆଦିଙ୍କ ଚିଣ-2. The feelers of some insects such as butterfly, cookroach etc.

ଶୁଣ୍ଡାର—ସଂ. ବି—(ଶୁଣ୍ଡା+ର)—୧ । ହାତିଶୁଣ୍—1. The
Śuṇḍāra trunk of an elephant. ୨ । ନିକୃଷ୍ଟ ମଦ୍ୟ—2. Inferior sort of wine; grog; beer. ୩ । ଶୁଣ୍ଡୀ; ଶୌଣ୍ଡିକ—3. A grog-dealer; a distiller or seller of wine.

ଶୁଣ୍ଡାଳ—ସଂ. ବି—(ଶୁଣ୍ଡା+ଳ, ସ୍ୱାର୍ଥେ)—ହାତି—
Śuṇḍāla The elephant.
[ଉ—ଚଣ୍ଡମୁଣ୍ଡ କେତେ ଅସନ୍ତ ଶୁଣ୍ଡାଳ । ରାଧାନାଥ. ଦରବାର ।]

ଶୁଣ୍ଡି (ଣ୍ଡୀ,ଣ୍ଢ,ଣ୍ଢୀ)—ପ୍ରାଦେ.—(ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କଇଁ; କମଳ—
Śuṇḍi (ṇḍi,ṇḍhi,ṇḍhī) Water-lily or white lily.
ଶୁଁଡ଼ୀ ସୁଂଡୀ ଦେ. ବି. ପୁଂ—(ସଂ. ଶୁଣ୍ଡୀ) ଶୁଣ୍ଡୀ ଦେଖ)
Śuṇḍī (See)

ଶୁଣ୍ଡିର ସାକ୍ଷୀ ମଦୁଆ—(ପ୍ରବଚନ ବା ନ୍ୟାୟ)—ଏକ ପ୍ରକାର କୁକର୍ମରେ
Śuṇḍira sākshī madua ଲିପ୍ତ ବା ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଶୁଁଡ଼ୀର ସାକ୍ଷୀ ମାତାଲ ସାକ୍ଷ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ନ ଥିବା ବିଷୟରେ ସୁଂଡୀକା ଗବାହୀ ଶରାବୀ ପ୍ରବଚନ—A proverb meaning like a wine-seller's client giving evidence for his wine-selle

ଶୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶୁଣ୍ଡୀ; ଶୁଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ—
Śuṇḍiā ଶୁଁଡ଼େର ମତ ସୁଁଢ଼ବାଳା 1. Having a trunk.

ଶୁଣ୍ଡିଆଣି(ଣୀ)—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଶୌଣ୍ଡିକା; ଶୁଣ୍ଡିକା)—ଶୁଣ୍ଡୀର ସ୍ତ୍ରୀ—
Śuṇḍiāṇi(ṇī) The wife of a grogdealer or distiller. [ଦ—ଶୁଣ୍ଡିଆଣୀ ହାତେ ଦୁଧ, ଲୋକେ ବୋଲନ୍ତି ମଦ—ପ୍ରବଚନ ବା ନ୍ୟାୟ—ସଂ. "ଯସ୍ୟୋଦ୍ଦେ ଶୌଣ୍ଡିକା ହସ୍ତେ, ବାରୁଣୀତ୍ୟଭିଧୀୟତେ" ଶୁଣ୍ଡିଆଣୀ ହାତରେ ଦୁଧ ଦେଖିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଲୋକେ ତାହାକୁ ମଦ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେହିପରି ମଦ ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କୌଣସି ଭଲଲୋକକୁ ଦେଖିଲେ ଭଲ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମଦ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କର ଭାବିବ ସ୍ୱାଭାବିକ ।]

ଶୁଣ୍ଡିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୁଣ୍ଡ+କ+ଆ)—ଅଳଜିହ୍ୱା; ଘଣ୍ଟିକା—
Śuṇḍikā The soft palate; epiglottis.

ଶୁଣ୍ଡିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୁଣ୍ଡିନ୍+ଈ)—ଶୁଣ୍ଡିଆଣି (ଦେଖ)
Śuṇḍinī Śuṇḍiāṇi (See)

ଶୁଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶୁଣ୍ଡ+ଇନ୍; ଶୁଣ୍ଡିନ୍ ୧ମା, ୧ ବଚନ)—୧ ।
Śuṇḍī ଶୌଣ୍ଡିକ; ଯେ ମଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବା ବିକ୍ରୟ କରେ—
(ଶୁଣ୍ଡିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Grog-dealer; wine-seller; distiller. ୨ । ହସ୍ତୀ—2. Elephant.
ଦେ. ବି—ମଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ ବା ବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତି-ବିଶେଷ—A caste of wine-dealers or wine-sellers.

ଶୁଣ୍ଢ—ଦେ. ବି—ଶୁଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Śuṇḍha Śuṇḍa (See)

ଶୁଣ୍ଢୀ—ଦେ. ବି—ଶୁଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Śuṇḍhī Śuṇḍī (See)

ଶୁତକ—ଦେଦେ. ବି (ଫା. ଶୁତ୍ରୁ)—ଛୁତକ; ପରସ୍ରା—
Śutaka ପେଛାପ ପେସାବ Nrine.

ଶୁତକ ପୋଡ଼ା—ଦେ. ବି—ପରସ୍ରା ପୋଡ଼ା—Painful micturi-
Śutaka porḍā tion; urination accompanied ପେଛାବ ପୋଡ଼ା, ପ୍ରସାବେର ଯନ୍ତ୍ରଣା with a burning ପେସାବକି ଜ୍ୱାଳା sensation.

ଶୁତିବା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ସଂ.ଶୀ ଧାତୁ)-୧ । ଶୋଇବା—
Śutibā 1. To sleep. [ଉ—ପଲଙ୍କେ ଶୁତିଲା ଓସ୍ତା ସୋନା ରମା ଏତେକ କହୁ—ପ୍ରାଚୀ. ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଉଷାଉଲାପ ।] ୨ । ଭୂମିରେ ଲମ୍ବମାନ ହେବା—2. To be flat on the ground.

ଶୁତୁକ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେଦେ. ବି—ଶୁତକ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Śutuka (etc) Śutaka etc. (See)

ଶୁଦ୍(ଦ)—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶୂଦ୍ର)—୧ । ଶୂଦ୍ର ଜାତି—1. Śūdra
Śud(da) caste. (ଯଥା—ଶୁଦ ବସିଲା) ୨ । ଶୂଦ୍ରଜାତି ଶୁଦ୍ର ଶୂଦ୍ର ବିଶେଷ—2. A class of Śūdras. (ଏମାନେ ମହାନ୍ତ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି । ମାତ୍ର ସମାଜରେ

ଏମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ କରଣମାନଙ୍କର ଅନେକ ତଳରେ ।)
ବିଣ (ସଂ. ଶୂଦ୍ର)—ଶୂଦ୍ର ଜାତୀୟ—Belonging to
Śūdra caste. [ଯଥା—ଶୂଦ୍ର ଚଷା) ବୈଦେ.
ସିଧା ବ—ସୁଦ (ଦେଖ)—Suda (See) ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ.
ସମୂଚା ଶୁଦ୍ଧ)—୧ । ବିବାଦ—1. Wholly. ୨ । କେବଳ—
2. Only. ୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—3. Fully; totally.
[ଉ—ଶୁଦ୍ ଉତ୍ତର Due north, ଶୁଦ୍ ପୂର୍ବକୁ
wholly or directly to the east.]

ଶୁଦ୍(ଦ, ଧ୍, ଧ) କପିଳା—ଦେ. ବ—କପିଳବର୍ଣ୍ଣ ଶୂଦ୍ର—A brown
Śud(d, dh, dha) kapilā Śūdra; a person of the
ଫର୍ଷାଶୁଦ୍ର କୈଳଶୂଦ୍ର Śūdra caste having a brown
complexion. [ଉ—ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଳା, ଶୂଦ୍ର କପିଳା
ଯାହାକୁ ଦେଖି ଦୂରୁ ପଳା—ଭଗ ।]

ଶୁଦ୍(ଦ) ଚ(ତ)ଷା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୂଦ୍ର ଓ କୃଷକରୁ)—ଚଷା-
Śud(da) cha(ta)shā ମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—A class
ଶୂଦ୍ରଚାଷା ଶୂଦ୍ରକିସାନ of Chashās. [ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କୁ
ଓଡ଼ିଚଷା ବୋଲାଯାଏ ।]

ଶୁଦ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଶୂଦ୍ର)—ଶୂଦ୍ର—1. Śūdra. ୨ ।
Śuda (ସଂ. କୁଶୀଦ; ଫା. ସୁଦ୍) ସୁଦ; ସୁଧ; କରଜ ବିଅଣ୍ଟି ।
ଶୂଦ୍ର ସୁଦ୍ର ଟଙ୍କା ଉପରେ ମହାଜନଙ୍କୁ ଖାତିରର ଦେୟ ଧନ; ବୃଦ୍ଧି
ସୁଦ କଳନ୍ତର—2. Interest. ୩ । (ସଂ. ଶୁଦ୍ଧ)—
ଶ୍ରାଦ୍ଧ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶୁଦ୍ଧକ୍ରିୟା—3. The funeral;
obsequies.

ଶୁଦ ଅସଲ—ଦେ. ବ (ସହଜର)—ସୁଧ ଓ ମୂଳ; କଳନ୍ତର ଓ ମୂଳ
Śuda asala ଟଙ୍କା—Interst and capital of a loan.
ସୁଦ ଆସଲ ସୁଦ୍ ମୂଳ

ଶୁଦ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୁଧ ଖାଇବା (ଦେଖ)
Śuda khāibā Śudha khāibā (See)

ଶୁଦ ଘର—ଦେ. ବ—ଶୁଦ୍ଧ ଘର (ଦେଖ)—Śuddha ghara
Śuda ghara ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା (See).

ଶୁଦ ବିଆଜ—ଦେ. ବ (ଫା. ଶୁଦ୍ ଓ ସଂ. ବ୍ୟାଜ)—(ଏକାର୍ଥକ
Śuda biāja ସହଜର)—ସୁଦ; ସୁଧ—Interest
ଶୁଦବେୟାଜ ସୁଦ୍ବ୍ୟାଜ

ଶୁଦ(ଦୁ)ର—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବ. ପୁଂ (ସଂ. ଶୂଦ୍ର)—ଶୂଦ୍ର (ଦେଖ)
Śuda(du)ra Śūdra (See)
(ଶୁଦୁରଣୀ, ଶୁଦୁରୀ, ଶୁଦୁରୁଣ, ଶୁଦୁରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଦୁର—ପ୍ରାଦେ (ପାଠଣା) ବ—ଶୂଦ୍ର (ଦେଖ)
Śudura Śūdra (See)

ଶୁଦ(ଧ) ଶିରାଦ(ଧ)—ଦେ. ବ—ଶୁଦ୍ଧଶ୍ରାଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Śuda(dha) śirāda(dha) Śnddha śrāddha (See)
ଶୁଦ୍ଧି ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ଶ୍ରାଦ୍ଧ

ଶୁଦ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୁଦ୍ଧ ହେବା (ଦେଖ)
Śuda hebā Suddha hebā (See)
ଶୁଦ୍ଧି ହଓୟା ଶୁଦ୍ଧି ହୋନା

ଶୁଦ(ଶ,ଦ୍ଦି)—ଦେ. ବିଣ—ସୁଦ (ଦେଖ)
Śudi(dī,ddi,ddī) Sudi (See)

ଶୁଦ୍ଧ—ସଂ ବିଣ (ଶୁଧ୍ ଧାତୁ=ଶୋଧନ କରିବା; ପବିତ୍ର କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Śuddha ତ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—1. Faultless. ୨ ।
(ଶୁଦ୍ଧତା[ତ୍ୱ]—ସ୍ତ୍ରୀ) ନିଷ୍ପାପ—2. Sinless. ୩ । ଅନିନ୍ଦିତ—
3. Blameless. ୪ । ନିଷ୍କଳଙ୍କ—4. Stainless. ୫ । ନିରଞ୍ଜନ; ନିର୍ମଳ—5. Clean. ୬ ।
ପରିଷ୍କୃତ—6. cleaned. ୭ । ପୂତ; ପବିତ୍ର—
7. Pure; holy. ୮ । ପବିତ୍ରୀକୃତ—8. Purified.
୯ । ଶୁଭ୍ର; ଶୁକ୍ଳ—9. White. ୧୦ । ପବିତ୍ରକାରୀ—
10. Purifying. ୧୧ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—11.Bright.
୧୨ । ସ୍ୱଚ୍ଛ—12. Transparent; pellucid. ୧୩ ।
ଅମିଶ୍ରିତ; ଖାଣ୍ଟି—13. Unadulterated; unmixed. ୧୪ । ଭ୍ରମଶୂନ୍ୟ—14. Free from
imstake, correct. ୧୫ । କେବଳ—15. Mere;
ଶୁଦ୍ଧ only; simple. ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୁଦ୍ଧି)—୧ ।
ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଅଶୌଚାନ୍ତେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା—1. Purificatory
ceremony after funerals. ୨ । ନିର୍ମଳତା;
ପବିତ୍ରତା—2. Cleanliness; purity. [ଉ—ରାମ
ମୋହର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାଇ, ତାହାଙ୍କ ଚିତ୍ତେ ଶୁଦ୍ଧ ନାହିଁ—
ଭଗଲାଥ. ଭାଗବତ ।] ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗଞ୍ଜାମ
ଜିଲ୍ଲାର ପାଟକ ଜାତି ବିଶେଷ—A Sudra caste of
the district of Ganjām.

ଶୁଦ୍ଧ ଅଶୁଦ୍ଧ ପୁରାଇ ଗାଇବ, —ଦେ. ପ୍ରବଚନ (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)—
ଲେଖକକାର ଦୋଷ ନ ଧରିବ (ପୁସ୍ତକ ବା ଗ୍ରନ୍ଥାଦି ଲେଖିବା ବ୍ୟକ୍ତିର
Śuddha aśuddha ପାଠକଙ୍କ ଏଥିର ପ୍ରାର୍ଥନା; ଏଥିର
purāi gāiba, lekhana- ଅର୍ଥ) ଲେଖକର ଦୋଷରୁ ଗ୍ରନ୍ଥରେ
kāra dosha na ରହି ଯାଇଥିବା ଅଶୁଦ୍ଧିମାନଙ୍କୁ ଶୁଦ୍ଧ
dhariba କରି ପାଠ କରିବ ଓ ଲେଖକଙ୍କୁ
ଦୋଷ ନ ଦେବ—A couplet used bywriters
of manuscripts and intended as a request to the readers) please read
the teut iwthout minding the scribe's
mistakes.

ଶୁଦ୍ଧ ଚାରିଣୀ—ସଂ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୁଦ୍ଧଚାରିନ୍+ଈ.ଈ)—ନିଷ୍କଳଙ୍କଚରିତ୍ର-
Śuddha chāriṇī ବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(woman) Of
pure charactar or conduct.

ଶୁଦ୍ଧ ଚାରିତା—ସଂ. ବ (ଶୁଦ୍ଧଚାରିନ୍+ତା)—ପବିତ୍ରଚାରିତ୍ର—
Śuddha chāritā Pure conduct.

ଶୁଦ୍ଧଚାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୁଦ୍ଧ+ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଣିନ୍, ଶୁଦ୍ଧଚାରିନ୍;
Śuddhachārī ୧ମା. ୧ବ)—ନିଷ୍କଳଙ୍କ ଚରିତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ—
(ଶୁଦ୍ଧଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Of faultless or pure conduct.

ଶୁଦ୍ଧତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ (ଶୁଦ୍ଧ+ଭାବେ ତା, ତ୍ୱ)—୧ । ପବିତ୍ରତା—
Śuddhatā(twa) 1. Purity. ୨ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅର୍ଥ ପାଇଁ

'ଶୁଦ୍ଧ' ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ—2. See the note under Śuddha for other meanings.

ଶୁଦ୍ଧଦତ୍—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି—ଶୁଦ୍ଧଦନ୍ତ ଯାହାର; ଦନ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଦତ୍ ଆଦେଶ)—ଶୁଦ୍ଧଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ—Having bright teeth.
Śuddhadat (ଶୁଦ୍ଧଦତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଦ୍ଧ ପୂତ—ସଂ. ବିଣ (ଏକାଥକ ସହଚର)—ଶୁଦ୍ଧ ଓ ପବିତ୍ର—Pure; pure and holy; clean and pure.
Śuddha pūta (ଶୁଦ୍ଧପୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମରୂପା—ସଂ. ବି—କାବ୍ୟୋକ୍ତା ନାୟିକା ବିଶେଷ—A class of heroines in fiction. (ନାୟିକା ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—(See the notes under Nāyikā)
Śuddh premarūpā

ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମା—ସଂ. ବି—ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମରୂପା (ଦେଖ)
Śuddha premā Śuddha premarūpā (See)

ଶୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ମାୟାବିରହିତ—1. Free from illusion. ୨ । ସର୍ବଜ୍ଞତା—2. All-knowing.
Śuddha buddha

ଶୁଦ୍ଧ ମତି—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା=ଶୁଦ୍ଧ+ମତି)—୧ । ପବିତ୍ର ଚିତ୍ତ—1. Pure heart. ୨ । ପବିତ୍ର ମନ—2. Pure mind. ବିଣ (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୁଦ୍ଧ ଅଛି ମତି ଯାହାର)—ପବିତ୍ରଚେତାଃ—Pure-minded.
Śuddha mati

ଶୁଦ୍ଧ ମାଂସ—ସଂ (ବୈଦ୍ୟକ)—(ଶୁଦ୍ଧ=ଅସ୍ଥି ଅବମିଶ୍ରିତ+ମାଂସ)—୧ । ଅସ୍ଥିହୀନ ଘୃତପକ୍ୱ ଶୁଗଳାଦିର ମାଂସ—1. Boneless meat stewed in ghee and boiled and flavoured with spice paste. [ବ୍ୟ—ପାକ ପାତ୍ରରେ ତୈଳ ବା ଘୃତ ଦେଇ ସେଥିରେ ପ୍ରଥମେ ହେଙ୍ଗୁ ଓ ହଳଦି ଭଳି ଶୁଗାଦିଙ୍କ ଅସ୍ଥିରହିତ ମାଂସକୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ଧୋଇ ଜଳାଇ ଭଲ୍ଲ ଘୃତ ବା ତୈଳରେ ମୃଦୁ ଅଗ୍ନିରେ ଭାଜ ସାରି, ପରେ ପାଣି ଦେଇ ସିଦ୍ଧ କରିବ ଓ ଲବଣ ଦେବ । ପାକ ସିଦ୍ଧ ହେଲେ ବଟା ମସଲା ପାଣିରେ ଗୋଳାଇ ସେଥିରେ ଯୋଗ କରିବ । ଏହାକୁ ଶୁଦ୍ଧ ମାଂସ ବୋଲାଯାଏ । ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୁକ୍ର-ବର୍ଦ୍ଧକ, ବଳକାରକ, ରୁଚିକର, ତ୍ରିଦୋଷନାଶକ, ଅଗ୍ନିପ୍ରଦୀପକ ଓ ଧାତୁବର୍ଦ୍ଧକ ।] ୨ । ଦେବଦେବୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯଜ୍ଞ ଓ ବଳିଦାନ ପ୍ରଭୃତିରେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ମାଂସ—2. Meat offered to Deities in Vedic sacrifice.
Śuddha māṁsa

ଶୁଦ୍ଧ ମୁଖ—ସଂ. ବି—୧ । ସୁଖାୟତ୍ (ଦେଖ) (ଶବ୍ଦମାଳା)—1. Sukhāyat (See) ୨ । ସୁଶିକ୍ଷିତ ଅଶ୍ୱ—2. A well-trained horse.
Śuddha mukha

ଶୁଦ୍ଧ ଶିରାଦ୍ଧ—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶୁଦ୍ଧି ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧ)—ଶୁଦ୍ଧ ଶ୍ରାଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Śuddha śirāddha Śuddha śrāddha (See)

ଶୁଦ୍ଧ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—ତେ. ବି (ସହଚର)—ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ମନୁଷ୍ୟର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପିଣ୍ଡଦାନାଦି ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧମାନଙ୍କ ଶୌଚାଦି ରୂପ କର୍ମ—Oblations of rice offered to the departed spirits of men and purificatory rites in connection with obsequies.
Śuddha śrāddha ଶୁଦ୍ଧି ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ଶ୍ରାଦ୍ଧ

ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ୱ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୁଦ୍ଧ ଅଛି ସତ୍ତ୍ୱ ଯାହାର)—ପବିତ୍ରାତ୍ମା, ପବିତ୍ରଚେତାଃ—Righteous; pure-souled; pure-minded.
Śuddha satwa (ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଦ୍ଧ ସୁବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ଖାଦି ବା ଅନ୍ୟ ଧାତୁ ଅମିଶ୍ରିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—1. Pure or unalloyed gold. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପବିତ୍ରାତ୍ମା—2. (figurative) Pure-minded.
Śuddha subarṇṇa

ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ନାତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶୁଦ୍ଧି ସ୍ନାତ (ଦେଖ)
Śuddha snāta Śuddhi snāta (See)
(ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ନାତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ନାନ—ସଂ. ବି—ଶୁଦ୍ଧି ସ୍ନାନ (ଦେଖ)
Śuddha snāna Śuddhi snāna (See)

ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ଫଟିକ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ସ୍ୱଚ୍ଛ ବା ଶୁଭ୍ର ସ୍ଫଟିକ—Bright crystal; transparent quartz.
Śuddha sphaṭika

ଶୁଦ୍ଧାଚରଣ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ପବିତ୍ର ଆଚରଣ—Pure conduct.
Śuddhācharaṇa ବିଣ. ପୁଂ—ପବିତ୍ର ଆଚରଣ ବିଶିଷ୍ଟ—Of pure character or conduct.
(ଶୁଦ୍ଧାଚରଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଦ୍ଧାଚାର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ପବିତ୍ର ଆଚାର—Pure conduct.
Śuddhāchāra ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶୁଦ୍ଧାଚାରୀ; ପବିତ୍ରାଚାରଯୁକ୍ତ—Of pure conduct.
(ଶୁଦ୍ଧାଚାରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଦ୍ଧାଚାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୁଦ୍ଧ+ଆଚାର+ଇନ୍; ଶୁଦ୍ଧାଚାରିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ପବିତ୍ରାଚାରଯୁକ୍ତ—Of pure actions.
Śuddhāchārī (ଶୁଦ୍ଧାଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୁଦ୍ଧ=ପବିତ୍ର ହୋଇଅଛି ଅନ୍ତ=ଶେଷ ଯାହାର)—୧ । ଅନ୍ତଃପୁର; ଅନ୍ଦର ମହଲ; ଉଅସ—1. Harem: the female apartment. ୨ । ଅନ୍ତଃପୁରର ସ୍ତ୍ରୀ—2. A house-wife. ୩ । ପରଦାନସୀନ ସ୍ତ୍ରୀ—3. A woman observing the purdah system. ୪ । ଅଶୌଚାନ୍ତ—4. The final oblations at the end of the funerals.
Śuddhānta

ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତଚର—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି ପୁଂ—ଅନ୍ତଃପୁରରେ ଚଳପ୍ରଚଳ କରିବା ଭୃତ୍ୟ—An attendant in the harem; (a male servant) having access to a harem.
Śuddhāntachara [ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତଚାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତ ବାସିନୀ—ସଂ. ବିଣ (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ)—ପରଦାନସୀନ ସ୍ତ୍ରୀ; ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ—(a woman) Observing the privacy of the harem; pardānashin (woman).
Śuddhānta bāsinī

ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତ ରକ୍ଷକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ —ଅନ୍ତଃପୁର ଜଗିବା ଭୃତ୍ୟ—
Śuddhānta rakshaka A servant who guards the harem.
[ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତ ରକ୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —୧ । ରାଜ୍ଞୀ; ରାଜପତ୍ନୀ—
Śuddhāntā 1. A queen. ୨ । ରାଜାଙ୍କ ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A king's mistress or concubine. ୩ । ରାଜାଙ୍କ ଘୋଇଲି ବା ଘର ଝିଅ—3. A maid of the king's harem.

ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତଃ କରଣ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ପବିତ୍ର ବା ନିର୍ମଳ ହୃଦୟ—
Śuddhāntaḥ karaṇa Pure heart. ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତଃକରଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପବିତ୍ର ହୃଦୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Pure minded (person).

ଶୁଦ୍ଧା ଭକ୍ତି—ଫଳକାମନା ବିରହିତ ବା ନିଷ୍କାମ ଭକ୍ତି—
Śuddhā bhakti Selfless devotion.

ଶୁଦ୍ଧା ଶୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଦ୍ଧ+ଅଶୁଦ୍ଧ)—ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଅଶୁଦ୍ଧ—Correct
Śuddhā śuddha and incorrect; pure and impure; pure and mixed.

ଶୁଦ୍ଧି—ସ. ବ (ଶୁଧ୍ ଧାତୁ+କ୍ତି. କ)—୧ । ଶୋଧନ—1. Purification. ୨ । ମାର୍ଜନା—2. Scouring; cleansing. ୩ । ସଂସ୍କାର—3. Purificatory rites. ୪ । ଶୁଦ୍ଧତା—4. Cleanness. ୫ । ପବିତ୍ରତା—5. Purity. ୬ । ନିର୍ମଳତା, ସ୍ୱଚ୍ଛତା—6. Clearness; transparency. ୭ । ଭ୍ରମଶୂନ୍ୟତା—7. Correcness. ୮ । ଭୁଲ ସଂଶୋଧନ—8. Correction. ୯ । ସଂସ୍କାର ବିଶେଷ; ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—9. Expiatory rites after pollution. ୧୦ । ଅଶୌଚାନ୍ତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—10. Expiatory or purificatory rites after funerals. ୧୧ । ଦୁର୍ଗା—11. The Goddess Durgā.

ଶୁଦ୍ଧିକର—ସଂ. ବିଣ—ପବିତ୍ରତାବିଧାୟକ—
Śuddhikara Purifying.

ଶୁଦ୍ଧି କର୍ମ—ସଂ. ବ—୧ । ମୃତାହରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା—1. Purificatory rites in funerals. ୨ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାଦି—2. Expiation; purificatory rites.
Śuddhi karma

ଶୁଦ୍ଧି ପତ୍ର—ସଂ. ବ (ଅଧିକରଣ)—ଛପା ପୁସ୍ତକରେ ଥିବା ଅଶୁଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ସେ ସବୁ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ପଠନୀୟ ଶୁଦ୍ଧବର୍ଣ୍ଣ ମାନଙ୍କର ତାଲିକା—A list of errors which appear in a printed book and their correction (attached to the book); corrigenda; errata.
Śuddhi patra

ଶୁଦ୍ଧି ଶ୍ରାଦ୍ଧ—ସ. ବ (କର୍ମ)—ଶୁଦ୍ଧ ଶ୍ରାଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Śuddhi śrāddha Śuddha śrāddha (See)

ଶୁଦ୍ଧି ସ୍ନାତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୁଦ୍ଧି+ସ୍ନାତ; ମ. ତ. ଲୋପ)—ଅଶୌଚ ଶେଷରେ ଯେ ସ୍ନାନ କରିଥାଏ—Having taken a purificatory bath.
Śuddhi snāta [ଶୁଦ୍ଧି ସ୍ନାତା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୁଦ୍ଧି ସ୍ନାତା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରଜୋଦର୍ଶନ ପରେ ଋତୁସ୍ନାତା—
Śuddhi snātā (a woman) Who has taken a purificatory bath after menses.

ଶୁଦ୍ଧି ସ୍ନାନ—ସଂ. ବ (ମ. ତ. ଲୋପ; ଶୁଦ୍ଧି ଉପଲକ୍ଷରେ ସ୍ନାନ)—
Śuddhi snāna ୧ । ଅଶୌଚାନ୍ତ ସ୍ନାନ—1. Purificatory bath after funerals; expiatory bath. ୨ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଋତୁସ୍ନାନ—2. The purificatory bath after the menses.

ଶୁଦ୍ଧୀକୃତ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଦ୍ଧ+ଅଭୂତତଦ୍ଭାବେ ଚ୍ବି [ଈ]+କୃତ)—
Śuddhīkṛuta ବିଶୁଦ୍ଧୀକୃତ; ଯେଉଁ ଅଶୁଦ୍ଧ ବସ୍ତୁକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରାଯାଇଥାଏ—Purified; consecrated.

ଶୁଦ୍ଧୋଦନ—ସ. ବ—(ନାମ)—ଶାକ୍ୟସିଂହ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ପିତା ଓ ମତାନ୍ତରରେ ପିତାମହ—The name of the father and (according to some the grand-father) of the Buddha.
Śuddhodana [ଦ୍ର—ହିମାଳୟର ପାଦଦେଶରେ ଓ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ କପିଳବାସ୍ତୁ ରାଜ୍ୟର ରାଜା । ଏ ରାଜା ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ୨ ଟି କନ୍ୟା ମହାମାୟା ଓ ଗୌତମୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ, ମହାମାୟାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ବୁଦ୍ଧଦେବ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ମତାନ୍ତରରେ ଶୁଦ୍ଧୋଦନ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ପିତାମହ ଓ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ଶୁଦ୍ଧୋଦନ ।]

ଶୁଦ୍ର—ପ୍ରା. ବ. ପୁଂ—(ସଂ. ଶୂଦ୍ର)—ଶୂଦ୍ର (ଦେଖ)
Śudra ଶୁଦ୍ର ଶୂଦ୍ର Śūdra (See)
[ଶୁଦ୍ରାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୁଧ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଶୋଧନ କରିବା—1. To purify; to refine. ୨ । ପବିତ୍ର କରିବା—2. To hallow. ୩ । ଭ୍ରମ ସଂଶୋଧନ କରିବା—3. To rectify; to correct. ୪ । ପବିତ୍ରୀକୃତ ହେବା—4. To become purified (Apte). ୫ । ସଫା କରିବା—5. To cleanse (Apte) ୬ । ଅନୁକୂଳ ବା ଶୁଭ ହେବା—6. To be auspicious or favourable (Apte). ୭ । (ଋଣ ଆଦି) ଶୁଝିବା—7. To clear off; to pay off; to liquidate (Apte). ୮ । ତଦନ୍ତ କରିବା—8. To investigate; to enquire [Apte] ୯ । (ଗଳ) ସନ୍ଦେହ-ମୁକ୍ତ ହେବା—9. To have the doubts removed. [Apte].

ଶୁଧ୍—ଦେ. ବିଣ—(ସ. ଶୂଦ୍ର ଜାତୀୟ—1. Belonging to
Śudh ଶୁଦ୍ର ଶୂଦ୍ର Śūdra caste. ୨ । (ସ. ଶୁଦ୍ଧ)—ସିଧା[ଦା] ସମୁଚା (ଏହି ବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ) କେବଳ—2. Mere; only. (ଯଥା—ଶୁଧ୍ ଉତ୍ତର, ଶୁଧ୍ ପୂଜା)

୩ । ଅମିଶ୍ରିତ—3. Unmixed. ବ.—(ସଂ. ଶୂଦ୍ର)- ୧ । ଶୂଦ୍ର —1. A śūdra. ୨ । ଏକଜାତୀୟ ଶୂଦ୍ର— 2. A class of Śūdra. ବଣର ବଣ.—(ସଂ. ଶୁଧ୍[ଦ୍ର] ବିଲକୁଲ ଶୁଦ୍ର)—୧ । କେବଳ ମାତ୍ର—1. Merely. ୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—2. Fully; entirely; directly. [ଯଥା—ଶୁଧ୍ ମିଛୁଆ ।] ବୈଦେ. ବ— ସୁଦ ସୂଦ (ଫା. ସୁଦ)—ସୁଦ; କଳନ୍ତର—Interest.

ଶୁଧ ଉତ୍ତର —ଦେ. ବ—ଠିକ୍ ଉତ୍ତର ଦିଗ—Duenorth.
Śudh uttara ସିଦା[ଧା] ଉତ୍ତର सीधा उत्तर
[ଦ୍—ଏହିପରି ଶୁଧ୍ ପୂର୍ବ, ଶୁଧ୍ ପଶ୍ଚିମ, ଶୁଧ୍ ଦକ୍ଷିଣ ଆଦି ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ।]

ଶୁଧ୍ କପିଳା —ଦେ. ବ—କପିଳବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଶୂଦ୍ର ବୀଲ୍ଲ—
Śudh kapilā A śūdra of tawny
କଟା ଶୁଦ୍ର colour. [ଦ୍—ବ୍ରାହ୍ମଣ କଳା, ଶୁଧ୍ କପିଳା
ଲାଲ ଶୁଦ୍ର ଯାହାକୁ ଦେଖି ଦୂରୁ ପଳା—ଭୃଗ ।]

ଶୁଧ୍ ଖୋର୍—ବୈଦେ. ବଣ. ଓ ବ—(ଫା. ଶୁଦ୍‌ଖୋର)—୧ । ଭୁଶୀଦ-
Śudh khor ଖାଇ—1. One who lives on the
ସୁଧଖୋର ଶୁଧଖୋର interest on loans advanced by
[ସୁଦଖୋର, ଶୁଧ୍‌ଖୋରଅ—ଅନ୍ୟରୂପ] him. ୨ । ଯେଉଁ
ବୀଲ୍ଲ ଖାତକମାନଙ୍କଠାରୁ ଅତ୍ୟଧିକ ଶୁଧ ନିଏ—
2. An usurer.

ଶୁଧ୍ ଖୋରି—ଦେ. ବ—ଭୁଶୀଦ ବ୍ୟବସାୟ—
Śudh khori ସୁଧଖୋରି सूदखोरी Usury.

ଶୁଧ୍ ଚ(ତ)ଷା—ଦେ. ବ—ଏକ ଜାତୀୟ ଚଷା—A class of
Śudh cha[ta]shā cultivators of the Śūdra
ଶୂଦ୍ରଚାଷା caste. [ଦ୍—ଚଷମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀକୁ
शूद्रकिसान ଓଡ଼ି ଚଷା ବୋଲାଯାଏ ।]

ଶୁଧ୍ ପଗଲା(ଲ)—ଦେ. ବଣ.—(ସଂ. ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଫା. ପଗଲ)-ବଦ୍ଧ ପାଗଲ
Śudh pagalā [lā] ବଦ୍ଧ ପାଗଲ Stark mad.
ବିଲକୁଲ ପାଗଲ [ଶୁଧ୍ ପାଗଲ(ଲ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୁଧ ବଗୁ(ବୁ)ଲିଆ—ଦେ. ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଗୁଲିଆ—
Śudh bagu[bu]liā Very wicked or wanton.
[ଶୁଧ୍ ବଗୁଲିଆ, ଶୁଧ୍ ବଦ(ବୁ)ଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]
ପାକା ଦୁଷ୍ଟ, ପାକା ବଜ୍ଜାତ पक्का बदमास

ଶୁଧ ମିଛ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶୁଦ୍ଧ ଓ ମିଥ୍ୟାରୁ) ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଥ୍ୟା କଥା;
Śudh michha ଯାହାରେ ଲେଶ ମାତ୍ର ସତ୍ୟ
ତାହା ମିଥ୍ୟା ନାହିଁ—A totaly false thing; unmixed
सरासर झूठ falsehood.

ଶୁଧ୍ ମିଛୁଆ—ଦେ. ବଣ ଓ ବ. ପୁ.—ଅତ୍ୟନ୍ତ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ—
Śudh michhuā An inveterate liar; a conform-
ତାହା ମିଥ୍ୟାବାଦୀ सरासर झूठा ed liar.
[ଶୁଧ୍ ମିଛୁଆ—ସ୍ତ୍ରୀ] [ଦ୍—ଏହିପରି ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ଅଥବା ବା ଅତିଶୟାର୍ଥେ ଶୁଧ୍ ବ୍ୟବହାର ହୁଏ ।]

ଶୁଧ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶୁଦ୍ଧ)—୧ । ଅଶୌଚମୁକ୍ତ, ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିକ୍ରିୟାର
Śudha ଶୁଦ୍ଧି ଶୁଦ୍ଧ ଶେଷରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ; ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା—
ଶୁଦ୍ର ଶୁଦ୍ର 1. Purificatory rites after the funerals.
୨ । ଶୂଦ୍ର—2. A śūdra. ୩ । ଚଷାମାନଙ୍କର
ଶ୍ରେଣୀଭେଦ—3. A caste of cultivators.

ସୁଦ ସୂଦ ବୈଦେ ବ.—(ଫା. ସୁଦ)—ସୁଦ; ଭୁଶୀଦ—
4. Interest. ଦେ. ବଣ—(ସଂ. ଶୂଦ୍ର)—୧ । ଶୂଦ୍ର ଜାତୀୟ—1. Belonging to śūdra caste. ୨ । (ସଂ. ଶୁଦ୍ଧ) ଅବମିଶ୍ର—2. Unmixed ୩ । ଶୁଦ୍ଧ—3. Pure. ୪ । ଶୁଧ; କେବଳ—
4. Only; sole

ଶୁଧ କପିଳା—ଦେ. ବ—ଶୁଧ୍ କପିଳା (ଦେଖ)
Śudha kapilā Śudh kapilā [See]

ଶୁଧଖୋର—ଶୁଧ୍‌ଖୋର୍ (ଦେଖ)
Śudha khora Sudh khor [See]

ଶୁଧ ଘର—ଦେ. ବ ୧ । ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା—1. Obsequies
Śudha ghara or funeral ceremony and puri-
ଶୁଦ୍ଧିଶ୍ରାଦ୍ଧ ficatory rites observed in the family
ଶୁଦ୍ଧଶ୍ରାଦ୍ଧ of a deceased ୨ । ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଦଶାହ କ୍ରିୟା (ଯେଉଁ ଦିନ ଭୃତ୍ୟମାନେ ଖୌର ଓ ସ୍ନାନ କରି ଶୁଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି)—2. The purificatory rites done on the 10th day of a man's death.

ଶୁଧବାଦ—ତା. ବ (ନିରର୍ଥକ ସଦୃଶ) ଶୁଦ୍ଧକ୍ରିୟା—
Śudhabāda Purificatory rites.

ଶୁଧ(ଧ୍ୟ) ବ୍ରାହ୍ମଣ—ତା. ବ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦଶାହ କ୍ରିୟାରେ
Śudha [dhya] brāhmūna ପୌରୋହିତ୍ୟ କରେ; ଜଳକୃତ୍ୟ
ଶ୍ରାଦ୍ଧବ୍ରାହ୍ମଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ—A Brahmana who officiates
ଶୁଦ୍ଧବ୍ରାହ୍ମଣ at the funeral obltiaons that are.
performed before the 11th day of one's death.

ଶୁଧ ବିଆଜ—ଦେ. ବ ଶୁଦ ବିଆଜ (ଦେଖ)—
Śudha biāja Suda biāja [See]

ଶୁଧମଳ—ଦେ. ବ ସୁଧ ବା କଳନ୍ତର ଓ ମୂଳ—Interest and
Śudha mūla cāpital of a loan.
(ଶୁଧ ଅସଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସୁଦଆସଲ सुदमूल

ଶୁଧରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି ଶୁଧୁରାଇବା [ଦେଖ]
Śudharā (re) ibā Śudhurāibā [See]

ଶୁଧରାଣ—ତାଦେ.(ମେଦିନୀପୁର) ବ—(ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ) ଶୁଧୁରାଇବା
Śudharāna [ଦେଖ]—Śudhurāibā [See]
ସୁଧରାନ सुधराना

ଶୁଧ[ଧ]ଶିରାଧ—ତା ଦେ.ବ [ସଂ. ଶୁଦ୍ଧି ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧ) ୧ । ଶୁଦ୍ଧଶ୍ରାଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Śudha (dhya) śiraeha 1. Suddha sraddha (See)
[ଶୁଧ ଶ୍ରାଧ(ଦ୍ଧ)—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ସଦୃଶ—ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା
ଶୁଦ୍ଧଶ୍ରାଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧଶ୍ରାଦ୍ଧ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—2. Offerings made

to the spirit of a deceased during the funerals and purificatory rites thereof.

ଶୁଧ(ଧ)ସୁଆର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୂଦ୍ର ଓ ସୁପକାରରୁ) ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ
Śudha(dhya)suāra ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶୂଦ୍ର ସେବକ ବିଶେଷ—
शूद्र साहया A class of Śūdra Sebakas of the Deity Jagannātha at Puri. [ଦ୍ର—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଆଣିଥିବା ବିଦ୍ୟାପତି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ତତ୍ପରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଜଙ୍ଗଲରେ ପୂଜା କରିଥିବା ଶବର ବିଦ୍ୟାର ଏମାନେ ବଂଶଧର ଅଟନ୍ତି । ଏମାନେ ସ୍ନାନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେହରେ ଲେପ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ଚୂନ୍ଦଲର ଗଳ ରାନ୍ଧନ୍ତି । ଗଳ ରାନ୍ଧିବା ପୋଷ୍ଟ ଏମାନେ 'ସୁପକାର' ବା 'ସୁଆର' ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଔରସରେ ଶବରୁଣୀ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ହୋଇ ଥିବାରୁ 'ଶୂଦ୍ର' ନାମରେ ଅଭିହିତ]

ଶୁଧ(ଧ) ହେବା – ଦେ. କ୍ରି—ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର କୁଟୁମ୍ବଗଣ ଦିନିଷ୍ଟ ଶୌଚ
Śudha(dhya)hebā ଦିବସ ପରେ ସ୍ନାନାଦି କରି ପାକ ଶାକାଦି
शुद्ध हुआ शुद्धहोना ପରିବର୍ତ୍ତନ ପୂର୍ବକ ଶୁଦ୍ଧିଲାଭ କରିବା To undergo purificatory rites after a person's death. (Said of the kinsmen of a deceased)

ଶୁଧାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶୁଧ୍ ଧାତୁରୁ) ୧ । ସୁଧାଇବା;
Śudhāibā ପରିଶୋଧ କରାଇବା—1. To cause to
शोध करान परिशोध करवाना repay. ୨ । (ସଂ. ଶୁଦ୍ଧ)
शोधन करा शुद्ध करना ପରିଶୁଦ୍ଧ କରିବା—2. To cleanse;
ବୁଝାନ सुझादेना to purify. ୩ । ସୁଧାଇବା, ଶୁଧୁରାଇବା
(ଦେଶ)—3. Śudhāibā, śudhurāibā (See)

ଶୁଧାର—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଶୁଧ୍‌ଭୂତ କିମ୍ବା ସୁଧାର)—୧ । ରୋଗମୁକ୍ତ
Śudhāra [ଦେହ]—1. Cured (body) ୨ । ନିୟମିତ—
ସୁସ୍ଥ सुस्थ 2. Regular. [ଦ୍ର—ମୋ ଦେହ ଅବଶ୍ୟ ସୁଧାର ହୋଇ ନାହିଁ] ୩ । ସୁସ୍ଥତାପ୍ରାପ୍ତ—3. Restored to health ସଂ—୪ । (ସଂ. ଶୁଦ୍ଧ) ଶାନ୍ତ; ଯେ ଦୁଷ୍ଟ କରେ—
(ଶୁଧାଶ୍ୱ, ଶୁଧାରେଣ—ସ୍ତ୍ରୀ) 4. Calm and quiet. ୫ । ଶାନ୍ତ ଦୋଷଶୂନ୍ୟ—5. Faultless. ୬ । ଯାହାର ଦୋଷମାନ
शान्त ସଂଶୋଧିତ ହୋଇ ଯାଇଅଛି—6. Corrected; made faultless. (ଦ୍ର—ଶୁଧାର ଘୋଡ଼ା; ଶୁଧାରଅ ଗାଈ ।)

ଶୁଧାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୁଧୁରାଇବା (ଦେଶ)
Śudhāribā Śudhurāibā. (See)

ଶୁଧି – ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶୁଦ୍ଧି)—ଶୁଦ୍ଧି (ଦେଶ)
Śudhi Śudhi. (See)

ଶୁଧିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ଶୁଦ୍ଧ)—ଶୁଦ୍ଧ (ଦେଶ)—
Śudhia ଶୁଦ୍ଧ शुद्ध Śuddha, (See)
ଶୁଦ୍ଧି शुद्धि ବ—ଶୁଦ୍ଧ (ଦେଶ)—Śuddha (See)

ଶୁଧିଆ ଘର—ଗ୍ରା. ବ—ଶୁଦ୍ଧ ଘର (ଦେଶ)
Śudhia ghara Śuddha ghara (See)

ଶୁଧିଆ ହେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଶୁଧ ହେବା (ଦେଶ)
Śudhia hebā Śudha hebā (See)

ଶୁଧିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶୁଦ୍ଧକ୍ରିୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to
Śudhiā purificatory and funeral rites. ୨ । ଯେ
ଯେ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଛେ କୌଣସି ମୃତବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶୁଧ ହୋଇଅଛି—
जे शुद्ध हुआहे 2, A kinsman who has performed the funerals of a deceased.

ଶୁଧୁରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶୁଧ୍ ଧାତୁ କିମ୍ବା ସୁଧାରରୁ; ଶୁଧୁରିବା
Śudhurā(re)ibā କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—୧ । କୌଣସି
ସୁଧରାନ ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ବସ୍ତୁର ଦୋଷାଦିକୁ ସଂଶୋଧିତ କରାଇବା;
सुधराना ସୁଧାରିବା—1. To correct the faults of a person or a thing. ୨ । ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ କରିବା—2. To rectify a mistake; to amend. ୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୁଷ୍ଟାମି ବା ମନ୍ଦ ଆଚରଣକୁ ସଂଶୋଧନ କରିବା—3. To correct or cure a person of his wickedness or bad character; to reform a person; to remove the blemishes of a person. ୪ । କୌଣସି ବିଷୟର ଅସୁବିଧାକୁ ଦୂର କରି ତାକୁ ସୁବିଧାଜନକ କରିବା—4. To bring order or regularity out of confusion; to improve a matter. ୫ । ରୁଗ୍ଣ ଶରୀରକୁ ଆରୋଗ୍ୟ କରିବା—5. To cure a person of illness. ୬ । ନିୟମାଧୀନ କରାଇବା—6. To regulate. ୭ । ବେଧାରୁ ଧାରାକୁ ଆଣିବା—7. To bring out method from chaos. ୮ । ମରାମତି କରିବା—8. To repair. ୯ । ନିୟମାଧୀନ କରିବା—9. To regulate.

ଶୁଧୁରଣ—ଗ୍ରାବେ (ମେଦିନୀପୁର) ବ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—
Śudhurāṇa ଶୁଧୁରାଇବା କର୍ମ (ଦେଶ)—The act of
ସୁଧରାନ correcting or regulating.

ଶୁଧୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଅକର୍ମକ; ସଂ. ଶୁଧ ଧାତୁ ଣ=ଶୁଦ୍ଧ କରଣରୁ
Śudhuribā କିମ୍ବା ସୁଧାରରୁ)—୧ । ସଂଶୋଧିତ ବା ଶୋଧିତ
ସୁଧରା ହେବା—1, To be corrected or reformed or
सुधरना amended. ୨ । ଅନିୟମରୁ ନିୟମକୁ ଆସିବା—2, To become regular; to be regulated. ୩ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହେବା—3. To be faultless. ୪ । ରୋଗମୁକ୍ତ ହେବା—4. To be cured. ୫ । ଉନ୍ନତି କରିବା—5, To improve. ୬ । ଉନ୍ନତ ହେବା—6. To be improved. (ଯଥା—ତା ମନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୁଧୁରିଲା ନାହିଁ) ୭। ନିଜର ଚରିତ୍ର ସଂଶୋଧନ କରିବା—7. To reform one's self. ୮ । ମରାମତି କରାଯିବା—8. To be repaired,

ଶୁଧ—ପ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ଶୁଦ୍ଧ)—ଶୁଦ୍ଧ (ଦେଶ)—Śudha (See)
Śudhya ବି—ପିଠା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପୁର—The contents
ପୂର ରହି put inside sandwich cakes.
(ଉ—ଭାଦାଣୀର କଥାରେ,
"ବି ବାନ୍ଧୁଣ ?—ଶୁଧ ବାନ୍ଧୁଣ
ବି ଶୁଧ ? —ପିଠା ମଧ୍ୟ ।")

ଶୁଧ ଘର—ପ୍ରା. ବି—ଶୁଧ ଘର (ଦେଶ)
Śudhya ghara Śudhaghara, [See]

ଶୁନ୍(ଧାତୁ)—ସ—ଗମନକରିବା; ଗତିକରିବା—
Śun (root) To go; to move (Apte).

ଶୁନ୍—ଦେ. ବିଣ (ସଂ ଶୂନ୍ୟ; ପ୍ରା ଶୁଣ)—ଶୂନ୍ୟ (ଦେଶ)
Śun ଶୁନ୍ୟ ଶୁନ Śūnya (See)
ବି—ଶୁନ (ଦେଶ)—Śuna (See)

ଶୁନ୍ କରିବା—ପ୍ରାଦେ (କଟକ, ପୁରୀ) କ୍ରି—(ଗ୍ରାମ୍ୟ ଭାଷା)—
Śun karibā ପ୍ରସ୍ରାବ କରିବା—To make water.
ବାହିରେ ଯାଓୟା ପେଶାବ କରନା

ଶୁନ୍(ନ,ନୁ)ଗରବ(ଭ)—ଦେ. ବି-(ସଂ ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ)—ମୂର୍ଦ୍ଧଗର୍ଭ (ଦେଶ)
Śun(na,nu)garaba(bha) Mūrdha garbha (See)
ଶୁନ୍ୟଗରଭ ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ

ଶୁନ୍[ନ,ନୁ]ଗାଡ଼ି—ଦେ. ବି [ଯେଉଁ ଗାଡ଼ି ଶୂନ୍ୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ମନୁଷ୍ୟ
Śun(na,nu)gāṛi ପଶୁ ଆଦିର ବଳପ୍ରୟୋଗ ବ୍ୟତିରେକେ
କଳେର ଗାଡି କଳକୀ ଗାଡ଼ୀ ଚାଲେ]—୧ । କଳଗାଡ଼ି
[ଯଥା—ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଗାଡ଼ି, ବାଇସାଇକଲ, ମଟର, ରେଲ
ଗାଡ଼ି ଆଦି)—1. A conveyance or vehicle
propelled by machine, electricity etc.
୨ । ବାଇସାଇକଲ୍—2. Bicycle.

ଶୁନ୍(ନ,ନୁ)ଚିତି—ଦେ. ବି—ଶୂନ୍ୟଚିତି (ଦେଶ)
Śun(na,nu) chiti Śunyachiti (See)

ଶୁନ୍[ନ,ନ]ଚିରା—ଦେ. ବି—ଶୂନ୍ୟଚିରା [ଦେଶ]
Śun(na,nu)chirā Śunyachirā (See)

ଶୁନ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି [ଗ୍ରାମ୍ୟ ଭାଷା]—ଶୁନ ଦେବା [ଦେଶ]
Śun debā Suna debā (See)
[ଶୁନ୍ ପାଇବା, ଶୁନ୍ ନେବା—ବି ପଦ୍ଧତିରୂପ]

ଶୁନ୍ ଚକର—ଦେ. ବି [ସଂ ଶୂନ୍ୟ + ଚକ୍ର]—ଶୂନ୍ୟଚକ୍ର [ଦେଶ]
Śun-chakara Śūnyachakara (see)
[ଶୁନ୍ଚକ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୁନ୍(ନ,ନୁ)ପ[ଫ,ଫୁ,ଫୋ]ଟ୍[ଟ,ଟା,ଟୁ]କା(କି)—ଦେ. ବି—୧। (ସଂ
Śun(na,nū) pa(pha,phu,pho)ṭ-(ṭa,ṭā,ṭu)kā(ki)
ଫଟକା ଶୂନଫଟାକା ଶୂନ୍ୟ ଓ ଫା. ଫଟାକା)—୧ । ଯେଉଁ ଫଟକା
ବିନାଅଗ୍ନିରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ତଳେ ଅଘାତ କଲେ, ଫୁଟେ—
ଫୋସକା ଫଫୋଳା 1. Crackers. ୨ । (ସଂ
ଶୂନ୍ୟ ଓ ସ୍ଫୋଟକ)—ଜଳା ଅଗ୍ନିରେ ଦେହରେ ଜନ୍ମିବା
ବିସ୍ଫୋଟକ; ବିସିଫୋଟକା—2. Blisters appear-
ing in the body (without the body bein
scorched by fire).

ଶୁନ୍(ନ,ନୁ)ଫୁଲା—ଦେ. ବି (ସଂ ଶୂନ୍ୟ ଓ ଫୁଲ୍ଲ ଧାତୁଜ)—କିଛି ଜ୍ଞାନ
Śun(na,nu)phulā କାରଣ ନ ଥାଇ ଦେହର କୌଣସି ଅଂଶ
ଫୁଲା ଫୁଲା ଫୁଲିଯିବା—A swelling of any
part of the body without any assignable
cause or disease.

ଶୁନ୍(ନୁ)ବୟାନ୍—ଦେ. ବି [ସଂ ଶୂନ୍ୟ ଓ ବଚନ]—[ଶିଶୁଭଣ୍ଡନ
Śun-(nu)bayān ପଦ]—ଯେଉଁ ଶିଶୁ ପ୍ରଥମେ ଗ୍ରାମରେ
କଥାଶୁନ ଶୂନବାଦ୍ ପଢ଼ୁଥିବା ଅବଧାନକଠାରୁ ଶୁନ୍ ପାଏ ତାହାର
ଉତ୍ତାଳ କରିବା ପଦ—A couple of words
used by the pupil who is the first to
arrive at the village-school and who
gets a light stroke with the teacher's
cane as a mark of appreciation.
[ଉ—ମା ମାରେ ! ଶୁନ୍ବୟାନ୍ ! ପାଠପଢ଼ା ବଡ଼ ଦୁଃଖ,
ହାତ ଗୋଡ଼ ଦୁଇ ଲାଗଇ ରେ, ପଶ୍ଚାତ୍ରେ ବଡ଼ ସୁଖ୍—
ଶିଶୁଭଣ୍ଡନ ଗୀତ ।]

ଶୁନ୍ବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଶୁଣିବା—
Śun-bā To hear.

ଶୁନ୍ ଶବଦ—ଦେ. ବି (ସଂ ଶୂନ୍ୟ ଶବ୍ଦ]—ଶୂନ୍ୟଶବଦ [ଦେଶ]
Śun-śabada Śūnyaśabada (See)
[ଶୁନ୍ ଶବ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ]
ଶୁନ୍ୟ ଶବଦ ଶୂନ ଶବ୍ଦ

ଶୁନ୍ନ,(ନ,ନୁ)ଶାନ୍—ଦେ.ବିଣ[ସଂ ଶୂନ୍ୟ+ଧ୍ୱନିମୂଳକ ସହଚର ଶବ୍ଦ]-
Śun(n,nu)śān ୧ । ନିର୍ଜନ—1. Lonely; solitary.
ଚୁପଚାପ ଚୁପଚାପ ୨ । ନିସ୍ତବ୍ଧ—2. Still;
calm; quiet. ୩ । ନିଃଶବ୍ଦ—3. Soundless.
ବି—୧ । ନିସ୍ତବ୍ଧତା—1. Calmness. ୨ । ନିର୍ଜନତା-
2. Loneliness.

ଶୁନ—ସଂ ବି [ପୁଂ]—(ଶୁନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—କୁକୁର—Dog.
Śuna (ଶୁନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବିଣ [ସଂ ଶୂନ୍ୟ]—୧ । ଶୂନ୍ୟ
ଶୁନ୍ୟ ସୁନ (ଦେଶ)—1. Śūnya (see) ୨। ନିର୍ଜନ-
2. Lonely. ୩ । ନିଃଶବ୍ଦ—3. Soundless.
୪ । ନିସ୍ତବ୍ଧ—4. Still ୫ । ଫମ୍ପା; ଖାଲି—
5. Empty. ୬ । ଯାହାର କାରଣ ଲକ୍ଷିତ ନ ହୁଏ—
6. Having no assignable cause to account for. ୭ । ଅକାଶରୁ ବା ଶୂନ୍ୟରୁ ଜାତ-
7, Born of or produced from the sky.
୮ । ନିଷ୍ଫଳ—8. Fruitless; vain. ଦେ. ବି—
ଶୂନ୍ୟ ଶୁନୀ ୧। ଶୂନ୍ୟ; ଅକାଶ—1. The sky; the
void. ୨ । ଶୂନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା—2. Zero. ୩ । ଗ୍ରାମରେ
ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଅସି ପଢ଼ୁଥିବା ବାଳକ ଅବଧାନକଠାରୁ
ପୁରସ୍କାରସ୍ୱରୂପ ପାଇବା କୋମଳ ବେତାଘାତ—A light

stroke with the cane inflicted on the student who is the first to come to the village school.

ଶୁନଃଶେଫ—ସଂ ବ (ନାମ) (ବହୁବ୍ରୀହି ଓ ଅଲୁକ୍ ସମାସ; ଶୁନଃ= Śunaḥśepha ଶ୍ୱାନର+ଶେଫ=ଲିଙ୍ଗ ବା ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଯର ଲିଙ୍ଗ ବା ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଯାହାର)—ଜଣେ ଋଷିଙ୍କ ନାମ— The name of a sage. [ବ୍ୟୁ—ସେ ପୁତ୍ର ଶୁନଃ-ଶେଫ ନାମ; ସକଳ ଗୁଣେ ଗୁଣଧାମ—ଜଗନ୍ନାଥଭାଗବତ] [ବ୍ୟୁ—ଏ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଭଣଜା, ଋଚିକ ଋଷିଙ୍କ ମଧ୍ୟମପୁତ୍ର; ଏହାଙ୍କ ମାତାଙ୍କ ନାମ ସତ୍ୟବତୀ । ଇନ୍ଦ୍ର ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା ଅମ୍ବରୀଷଙ୍କ ଯଜ୍ଞୀୟ ପଶୁ ହରଣ କରିବାରୁ ରାଜା ସଜ୍ଞବିଘ୍ନର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତସ୍ୱରୂପ ନରବଳି ଦେବାପାଇଁ ଏହାଙ୍କୁ ବିଣିଲେ ଓ ଅଯୋଧ୍ୟା ଯାଉଁ ଯାଉଁ ବାଟରେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ରହିଲେ । ଶୁନଃଶେଫ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କର ଶରଣାର୍ଥୀ ହେବାରୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ତାହାଙ୍କୁ ଅନ୍ତର୍ବେଦୀ ଶିଖାଦେଲେ ଏବଂ ସ୍ୱେହ ସ୍ତବ ବଳରେ ସେ ରାଜାଙ୍କ ଯଜ୍ଞଭୂମିରୁ ଅଗତ ହୋଇ ରକ୍ଷା ପାଇଲେ । ପରେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଏହାଙ୍କୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ରରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ଏହାଙ୍କୁ ଦେବରାତ ନାମ ଦେଲେ । ମହାଭାରତରେ ଐତରେୟ ବ୍ରାହ୍ମଣରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ, ଏ ଅଜିଗର୍ତ୍ତ ମୁନିଙ୍କ ମଧ୍ୟମପୁତ୍ର । ରାଜା ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଅପୁତ୍ରକ ଥିବାରୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କରିଥିଲେ ଯେ, ସେ ପୁତ୍ରଲାଭ କଲେ ପୁତ୍ରକୁ ବରୁଣଙ୍କ ଠାରେ ବଳି ଦେବେ; କିନ୍ତୁ ପୁତ୍ରପ୍ରାପ୍ତି ପରେ ସେ ଉକ୍ତ ଅଙ୍ଗୀକାର ରକ୍ଷା ନ କରି ଟାଳି ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ରୋହିତ ଆପଣା ବଦଳରେ ବରୁଣଙ୍କ ଠାରେ ବଳି ଦେବାକୁ ଅଜିଗର୍ତ୍ତ ମୁନିଙ୍କୁ ୧୦୦ ଟି ଗାଈ ଦେଇ ତାଙ୍କ ଠାରୁ ଶୁନଃଶେଫଙ୍କୁ ବିଣିଲେ; କିନ୍ତୁ ଶୁନଃଶେଫ ବସୁ, ରୁଦ୍ର ଓ ଅନ୍ୟ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ସ୍ତବରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ମୃତ୍ୟୁରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ତାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ପୁତ୍ର ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ରରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । (ଅପ୍ତେ) ।] ଦେ. ବ— (ସଂ. ଶୁନଃ=ଶ୍ୱାନର+ଶେଫ=ଲାଙ୍ଗୁଡ଼) କୁକୁର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ The tail of a dog. [ବ୍ୟୁ—ଶୁନଃଶେଫର ପ୍ରାୟେ ରହେ, ତ ଅର ବରବ ଭୂପାୟେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଶୁନକ—ସଂ. ବ (ପୁଂ)—(ଶୁନ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଶ୍ୱାନ; କୁକୁର— Śunaka 1. Dog. ୨ । କୁକୁର ଛୁଆ—2. A young dog (Apte). ୩ । (ନାମ) ଭୃଗୁ ବଂଶୀୟ ମୁନିବିଶେଷ; ଶୌନକ ଋଷିଙ୍କ ପିତା—3. The name of a sage; the father of sage Śaunaka. [ବ୍ୟୁ—ମହର୍ଷି ଶୁନକ ସପତ୍ନୀୟ ଥିଲେ, ପରେ ବ୍ରାହ୍ମଣତ୍ୱ ଲାଭ କରିଥିଲେ ।]

ଶୁନକ ଚିଲିକା—ସଂ. ବ—ଚିଲିକା ୧ (ଦେଖ) Śunaka chilikā Chilikā 1 (See)

ଶୁନକ ଚିଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ—କଥୁଅ ଶାଗ ପରି ଏକ ପ୍ରକାର ଶାଗ— Śunaka chillī A sort of pot-herb.

[ବ୍ୟୁ—ଏହା କଟୁ ରସ, ଗୁରୁ ଏବଂ କଣ୍ଡୁ ଓ ବ୍ରଣ ରୋଗର ଉପକାରକ ।]

ଶୁନ ଦେବା—ଦେ. କ—(ଅଧ୍ୟାପକ) ଗୁରୁଙ୍କରେ ପ୍ରଥମେ ଉପସ୍ଥିତ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ପୁରସ୍କାରସ୍ୱରୂପ ନାମମାତ୍ର ବେତ ପ୍ରହାର Śuna debā ଶୁନ ଦେଓୟା କରିବା—(The teacher) To give a nominal stroke with the cane to the student who comes to the school first. ଶୁନ ଦେନା

ଶୁନ ନେବା—ଦେ. କ—(ଗୁରୁଙ୍କରେ ପ୍ରଥମ ଉପସ୍ଥିତ ବାଳକ) ପୁରସ୍କାରସ୍ୱରୂପ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଠାରୁ ନାମମାତ୍ର ବେତ ପ୍ରହାର ଗ୍ରହଣ କରିବା—(a student) To get a nominal stroke with the cane from the teacher for his being the first boy to come to the school. Śuna nebā ଶୁନଲେନା [ଶୁନ ପାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଶୁନ ଲଓୟା

ଶୁନ(ନୁ)ବଳା—ପ୍ରାଦେ. (ଶୋଦ୍ଧା). ବ.—ଶକଡ ଚକର ନାଭିରେ ଲଗାଯାଇଥିବା ଲୁହାର ବଳୟ ବା ପାଇଥ—The iron ring put round the navel of a cart wheel. Śuna(nu)bala

ଶୁନଭ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଶୋଭା ପାଇବା— Śunabh (root) To shine.

ଶୁନ(ନ,ନୁ) ଭଦ୍ରା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶୋଣଭଦ୍ରା) —ଶୋଣ ନଦୀ— Śun(na,nu) bhadrā Śoṇa nadī (See) ଶୋନଭଦ୍ରା ସୋନଭଦ୍ରା

ଶୁନ(ନୁ)ହଟ—ଦେ. ବ—(ନାମ)—(ସଂ. ଶୋଣିତପୁର)—ବାଲେଶ୍ୱର ସହରର ଗୋଟିଏ ସାହିର ନାମ—The name of a lane in the Balasore town. Śuna(nu)haṭa [ବ୍ୟୁ—ଏହା ବାଲେଶ୍ୱରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସାମନ୍ତ (ବାସ) ବଂଶୀୟ ଜମିଦାର ମାନଙ୍କର ଅଧିକୃତ ଅଂଶ; ଏହା ବାଣାସୁରର ରାଜଧାନୀ ପ୍ରାଚୀନ ଶୋଣିତପୁର ଅଥବା ବୋଲି ଜମିଦାରୀ ଅଛି ।]

ଶୁନାଏବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଳପୁର) କ—ଶୁଣାଇବା— Śunāebā To make one hear.

ଶୁନାଶୀ(ସୀ)ର—ସଂ. ବ—୧ । ଇନ୍ଦ୍ର; ଦେବରାଜ— Śunā śī(sī)ra 1. Indra; the king of the Gods. [ଶୁନାସୀର—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ପେଚକ—2. The owl

ଶୁନି—ସଂ. ବ. (ପୁଂ)—(ଶୁନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—ଶ୍ୱାନ; କୁକୁର— Śuni The dog.

ଶୁନିଅ—ପ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ—(ସଂ. ଶୂନ୍ୟ) —ଶୂନ୍ୟ (ଦେଖ) Śuniā Śūnya (See)

ଶୁନୀ—ସଂ. ବ.ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶ୍ୱନ+ଈ, ଉପାଦାନ; ବମ୍ବା ଶୁନ+ଈ)—କୁକୁରୀ; କୁକ୍କୁରୀ—Bitch. Śunī

ଶୁନୀର—ସଂ. ବ - (ବହୁବଚନ)—୧ । କୁକୁର ପଲ—1. A pack of dogs. ୨ । କୁକୁରୀ ସମୂହ—(ପ୍ରକୃତବାଦ) — 2. A number of bitches (Apte). Śunīra

ଶୁନୁ—ଗ୍ରା. ବ.—(ସଂ. ଶୂନ୍ୟ)—୧ । ଶୂନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା—1. Zero.
Šunu ଶୂନ୍ୟ ଶୁନ ୨ । ଶୁନ (ଦେଖ)—2. Šuna (See)
ବିଶ.—ଶୂନ୍ୟ (ଦେଖ)=Šūnya (See)

ଶୁନ ଗରବ(ଭ)—ଦେ. ବ—ଶୁନ୍ ଗରବ (ଦେଖ)
Šunu garaba(bha) Sun-garaba (See)

ଶୁନେ ଶୁନେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—ଶୂନ୍ୟେ ଶୂନ୍ୟେ; ଭୂମି ସ୍ପର୍ଶ ନ କରି-
Šune šune ଶୂନ୍ୟେ ଶୂନ୍ୟେ Without touching the
ଶୁନଶୁନମେ ground. [ବ—ଚାଲୁ ଶ ଜଣ ମନୁଷ୍ୟ ଶୁନେ ଶୁନେ ଟେକି ନେଇଗଲେ ।]

ଶୁନ୍ଧ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଶୁଦ୍ଧ କରିବା—
Šundh (root) To purify.

ଶୁନ୍ଧ୍ୟୁ—ସଂ. ବ—(ଶୁଦ୍ଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ୟୁ)—୧ । ଅଗ୍ନି—
Šundhyu 1. Fire. ୨ । ବାୟୁ—2. Wind; air (Apte)
୩ । ଘୋଟକୀ—3. Mare (Apte).

ଶୁନ୍ୟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବିଶ—ଶୂନ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Šunya (etc) Šūnya etc. (See)

ଶୁପ୍—ଦୈଦେ. ବ—(ଇଂ. ସୁପ୍)—ମାଂସର ଝୋଳ—
Šup ସୁପ ସୂପ Soup.

ଶୁପଣ(ନ,ଲ,ନେ,ଲେ,(ଖା)ଖୀ)—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଶୂର୍ପଣଖା)—
Šupaṇa(na,le; ne,la)khā(khī) ଶୂର୍ପଣଖା (ଦେଖ)
ଶୂର୍ପନଖା ସୂର୍ପନଖା Sūrpaṇakhā (See)

ଶୁବ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବିଶ—(ସଂ. ଶୁଭ)—ଶୁଭ (ଦେଖ)
Šuba (etc) ଶୁଭ ଶୁମ Šubha etc (See) ବ.—(ସଂ. ସ୍ରୁବ
ସ୍ରୁବ [ଦେଖ]—Šruba [See]

ଶୁବ ଖବର—ଗ୍ରା. ବ—ଶୁଭ ଖବର (ଦେଖ)
Šuba khabara ଶୁଭ ଖବର Šubha khabara [See]
ଶୁମ ଖବର

ଶୁବଚନୀ—ଗ୍ରା. ବ—[ସଂ. ଶୁଭଚଣ୍ଡୀ] ଶୁଭଚଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Šubachanī ସୁବଚନୀ ଶୁମଚଣ୍ଡୀ
Šubha chaṇḍī [See]

ଶୁବିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୁଭିବା (ଦେଖ)
Šubibā Šubhibā (See)

ଶୁଭ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. ୧ । ଦୀପ୍ତି ପାଇବା—1. To shine. ୨ । ଶୋଭା
Šubh (root) ପାଇବା—2. To look splendid. ୩ ।
ସୁଖୀ ହେବା—3. To be happy (Apte). ୪ ।
ଜୟଯୁକ୍ତ ହେବା—4. To be victorious (Apte).

ଶୁଭ—ସଂ. ବ (ଶୁଭ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କଲ୍ୟାଣ; ମଙ୍ଗଳ—
Šubha 1. Blessing; welfare; bliss. ୨ । ସୁଖ—
2. Happiness. ୩ । ଯୋଗ ବିଶେଷ—3. A sort
of abstraction or meditation. ୪ ।
ସୌଭାଗ୍ୟ—4. Good fortune or luck. ୫ ।
ପଦ୍ମ କାଷ୍ଠ—5. A kind of fragrant wood.
୬ । ଅଳଙ୍କାର—6. An ornament (Apte). ୭ ।
ଜଳ—7. Water (Apte) ସ. ବିଶ—୧ ।
ଅମଙ୍ଗଳକାରକ; ମଙ୍ଗଳମୟ—1. Auspicious. ୨ ।
ମନୋରମ—2. Pleasing. ୩ । ସୁନ୍ଦର—3. Beautiful; graceful; handsome. ୪ । ସୁଖୀ—4.
Happy. ୫ । ସୌଭାଗ୍ୟଯୁକ୍ତ;ଭାଗ୍ୟବାନ୍—5. Fortunate; lucky. ୬ । ବିଦ୍ୱାନ୍—6. Learned
ବାଡ଼ିର ପତ୍ତନ ଦେଓୟା (Apte). ଦେ. ବ—ଗୃହର ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ
ଶୁମନୀଷ ରୂପ ମାଙ୍ଗଲ୍ୟ କର୍ମ—1. The religious ceremony of laying the foundation of a new house or building. ୨ । ନୂଆ ଘର ତୋଳା ହେବା ଆରମ୍ଭରେ ମଙ୍ଗଳକର୍ମ ସହିତ ପୋତା ଯିବା ପ୍ରଥମ ଖମ୍ବ—
2. The first pillar put on the ground, at the beginning of a new house, with certain ceremonies.

ଶୁଭଂକର—ସଂ. ବିଶ (ଶୁଭଂ=ଶୁଭକୁ କରେ ଯେ, ଶୁଭ+କୃ ଧାତୁ
Šubhaṁkara +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ମଙ୍ଗଳକର; ଶୁଭଜନକ—
(ଶୁଭଙ୍କର—ଅନ୍ୟରୂପ) Auspicious; lucky. ଦେ. ବ—
ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ମାନସାଙ୍କ ସୂତ୍ର ପ୍ରଣେତା—Name of a Hindu mathematician. [ଦ୍ର—ଶୁଭଂକର ବଙ୍ଗଡ଼ାର ଭୂଷଣପୁରରେ ଅତି ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ମହାପୁରୁଷ ରୂପେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏ ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଧୁରନ୍ଧର ଥିଲେ । ଏ Leonarda-de-Vinciଙ୍କ ପରି ବିଦ୍ୱାନ ଥିଲେ । ସୂତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଅତି ସହଜରେ ଗଣିତର ଜଟିଳ ସମସ୍ୟାମାନ ସମାଧାନ କରିବାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଓ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଏ ଦେଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ସୂତ୍ର ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ ଗୃହଣୀ କରିଥିଲା ଏବଂ ବୟସ୍କମାନେ ଏହି ସୂତ୍ରମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ହିସାବ କଷି ପାରୁଥିଲେ । (୧୯୩୩ଟି ଷ୍ଟେଟ୍‌ସ୍‌ମାନ୍ ଖବର କାଗଜର ସମ୍ପାଦକୀୟ ସ୍ତମ୍ଭ ।)

ଶୁଭଂକର ଦାସ ଜାତିରେ କାୟସ୍ଥ ଥିଲେ । ଏ ପ୍ରାୟ ୨୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ଥିଲେ । ବଙ୍ଗଳାରେ ତାଙ୍କ ରଚିତ ସୁଡ଼ିଏ ମାନସାଙ୍କ ସୂତ୍ର କବିତା ଅଛି । ତହିଁର ଗୋଟିଏ କବିତାର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁକରଣ—

ଟଙ୍କା ପ୍ରତି ମହଣକୁ ଦୋଇବ ଯେ ବର
ଟଙ୍କା ପ୍ରତି ଆଠ ଗଣ୍ଡା ସେର ପ୍ରତି ଧର ।
ଅଣା ପ୍ରତି ଦୁଇ କଡ଼ା, ଗଣ୍ଡା ଆଠ ତଳ
ଶୁଭଙ୍କର ଦାସ କହେ ବଜାରର ମଲ ।(ବିଶ୍ୱକୋଷ)

ଏ କବିତାମାନଙ୍କୁ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଅର୍ଯ୍ୟା କହନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟ କମିର ନଳ ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ଏହିପରି ସୁଡ଼ିଏ କବିତା ବା ସୂତ୍ର ଅଛି, କିନ୍ତୁ ସେସବୁ କିଏ ରଚନା କରିଥିଲେ, ତହିଁର ପ୍ରମାଣ ମିଳି ନାହିଁ ।]

ଶୁଭଂକର ଗଣିତ ସୂତ୍ର—ଦେ. ବ—ଶୁଭଙ୍କରଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଅଙ୍କ ସୂତ୍ର—
Šubhaṁkara gaṇita sūtra The aphorisms for

solution of arithmetical calculation composed by Śubhaṁkara.

ଶୁଭଂକରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶାଙ୍କରୀ; ଦୁର୍ଗା—Goddess Durgā.
Śubhaṁkarī

ଦେ. ବି—ଶୁଭଂକରଙ୍କ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ ଶୁଭଙ୍କରୀ କରା ଯାଉଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଗାଣିତିକ ସମସ୍ୟା—Arithmetical problems solved with the help of Śubhṁkar's aphorisms.

ଶୁଭଂକରୀ ଧାରା (ରୀତି, ସୂତ୍ର)—ଦେ. ବି—ବସ୍ତୁର ମୂଲ୍ୟ ବା ପରିମାଣ
Śubhaṁkarī dhārā (rīti, sūtra) ବାହାର କରିବା ଶୁଭଂକରୀ ରୀତି ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ସଂକଳନବୋଧ ଗଣିତର ସାଳ-
ଶୁଭଂକରୀ ନିୟମ ସାଙ୍କ ସୂତ୍ର—Simple aphorisms for
[ଶୁଭଙ୍କରୀ ବିଧି—ଅନ୍ୟରୂପ] calculating the price of commodities when wholesale rates are given [ଉ—ଘିଅ ମହଣକୁ ୪୫ ଟଙ୍କା ହେଲେ ୩ ସେର ଘିଅର ଦାମ କେତେ ? ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ମୀମାଂସା କରିବାକୁ ଶୁଭଂକରୀ ସୂତ୍ର ଅଛି—

ଟଙ୍କା ପ୍ରତି ମହଣକୁ ହୋଇବ ଯେ ଦର
ଟଙ୍କା ପ୍ରତି ଅଠ ଗଣ୍ଡା ସେର ପ୍ରତି ଧର ।

ଅତଏବ ସେରେ ଘିଅର ଦାମ ୪୫×୮ ଗଣ୍ଡା= ୩୬୦ ଗଣ୍ଡା=ଅଠର ଅଣା=ଏକ ଟଙ୍କା ଦୁଇ ଅଣା; ୩ ସେର ଘିଅର ଦାମ ହେଲା ତିନି ଟଙ୍କା ଛଅ ଅଣା ।]

ଶୁଭଂୟୁ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଭଂ=ମଙ୍ଗଳ+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ୟୁ)—୧ । ଶୁଭ-
Śubhaṁiu ଶାଳୀ—1. Auspicious. ୨ । ଭାଗ୍ୟଶାଳୀ; ସୁଖୀ—2. Blessed; happy

ଶୁଭକର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୁଭ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଶୁଭକର;
Śubhakara ମଙ୍ଗଳକର—1. Auspicious. ୨ । ସୁଖକର (ଶୁଭକାରକ, ଶୁଭକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରଦ; ସୁଖକର—2. Causing happiness; pleasant.
ଶୁଭକରୀ, ଶୁଭକାରିକା, ଶୁଭକାରିଣୀ } —ସ୍ତ୍ରୀ

ଶୁଭକର ଦେବ—ଦେ ବି—ଶୁଭାକର ଦେବ (ଦେଖ)
Śubhakara deba Śubhākara deba (See)

ଶୁଭକର କେଶରୀ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର କେଶରୀବଂଶୀୟ
Śubhakara keśarī ଜନୈକ ରାଜା—The name of a king of the Keśarī dynasty of ancient Orissa. [ଦ୍ର—ଯାଜପୁର ସବଡିଭିଜନର କେଉଲ-ପୁରରେ ଅବସ୍ଥିତ ତାମ୍ରଶାସନ ଅନୁସାରେ ଏ ତୀନର ରାଜାଙ୍କୁ 'ବୌଦ୍ଧ ବିଚଂସକ ଶ୍ରୀ' ନାମକ ଗୋଟିଏ ବୌଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ—ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦାସ ।]

ଶୁଭ କର୍ମ(କାର୍ଯ୍ୟ)—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ମଙ୍ଗଳକାର୍ଯ୍ୟ—Auspicious
Śubha karma(kārjya) ceremony; festival

ଶୁଭ କାମନା—ସଂ. ବି (ଶୁଭ+କାମନା; କର୍ମଧାରୟ ବା ୪ର୍ଥୀ ତତ୍)—
Śubha kāmanā ମଙ୍ଗଳ କାମନା; ଶୁଭେଚ୍ଛା; ଅନ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା-Wish for good; good wishes.
ଶୁଭକାମ, ଶୁଭକାମୀ—ପୁଂ
ଶୁଭକାମା, ଶୁଭକାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ } ବିଣ

ଶୁଭ କ୍ଷଣ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)—
Śubha kshaṇa Śubha muhūrtta (See)

ଶୁଭ ଖବର—ଦେ. ବି—୧ । ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ (ଦେଖ)—1. Śubha-
Śubha khabara sambāda (See) ୨ । ଭଦ୍ରର ବାଳ-ଶୁଭଖବର ଶୁଭସମ୍ବାଦ ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଋତୁ-ଦର୍ଶନର ସମ୍ବାଦ—2. The news of a person's girl wife's attaining puberty.

ଶୁଭ ଗ୍ରହ—ସଂ.ବି—ସୌମ୍ୟ ଗ୍ରହ; ଶୁଭକାରକ ବା ଶୁଭଫଳଜନକ ଗ୍ରହ-
Śubha graha Auspicious planet. [ଦ୍ର—ଗୁରୁ, ଶୁକ୍ର, ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଘାସପ୍ରହସୁକ୍ତ ବୁଧ ଶୁଭଦାୟକ ଗ୍ରହ ଅଟନ୍ତି]

ଶୁଭଙ୍କର—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—ଶୁଭଂକର (ଦେଖ)
Śubhaṁkara Śubhaṁkara (See)

ଶୁଭଙ୍କରୀ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—ଶୁଭଂକରୀ (ଦେଖ)—
Śubhaṁkarī Śubhaṁkarī (See)

ଶୁଭଚଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଶୁଭ ସୂଚନୀ)—ମଙ୍ଗଳ ଚଣ୍ଡୀ; ମଙ୍ଗଳା-
Śubha chaṇḍī ଠାକୁରାଣୀ—Name of a popular ସୁବଚନି ଶୁଭଚଣ୍ଡୀ ଶୁଭଚଣ୍ଡୀ Goddess.

ଶୁଭ ଚନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବି (ଜ୍ୟୋତିଷ)—କଲ୍ୟାଣୀ ଚନ୍ଦ୍ର; ଶୁଭଫଳ ଓ ତୁଷ୍ଟି-
Śubha chandra ଫଳରେ ଉନ୍ନ ଶିଶୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଜନ୍ମ ରାଶିଠାରୁ ଚତୁର୍ଥ ସ୍ଥାନ ଗୃହରେ ଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହର ଶୁଭସଂଜ୍ଞୀ ଅବସ୍ଥାନ-Auspicious position of the moon in respect of person's horocope. [ଦ୍ର—'ଚତୁର୍ଥେ ଦ୍ୱାଦଶେ ଭୁଜ୍ଞେ, ଶୁକ୍ରେ ଦ୍ୱେ ଜଳ ପକ୍ଷକେ' ବଳଳରୁ ଶୁକ୍ଳ-ପକ୍ଷରେ ୪ର୍ଥ ଓ ୨ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ କୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷରେ ୨ୟ, ୯ମ ଓ ୫ମ ଚନ୍ଦ୍ର ଶୁଭକର ।]

ଶୁଭ ଚିନ୍ତକ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ—ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତା ବା
Śubha chintaka ବାଞ୍ଛା କରେ—Wishing good to another; wishing another's welfare.
(ଶୁଭ ଚିନ୍ତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଭ ଚିନ୍ତନ—ସଂ. ବି—ମଙ୍ଗଳ ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରିବା—Thinking
Śubha chintana about the welfare or good.

ଶୁଭଚିନ୍ତା (ଭାବନା)—ସଂ. ବି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ
Śubha chintā(bhābanā) ଚିନ୍ତା—Wish or thought for the welfare; good wishes for a person.

ଶୁଭ ଚେଷ୍ଟକ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ—ଅନ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟାକାରୀ—
Śubha cheshṭaka Endeavouring to do good to a person.
(ଶୁଭଚେଷ୍ଟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଭ ଚେଷ୍ଟା—ସଂ. ବି—୧ । ଅନ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ କରିବାକୁ ଯତ୍ନ—1.
Śubha cheshṭā Endeavour to do good to a person. ୨ । ମଙ୍ଗଳମୟ ଯତ୍ନ—2. Good or noble endeavour.

ଶୁଭ ଜନକ—ଂସ. ବଣ. ପୁଂ—ଶୁଭଦ (ଦେଖ)
Śubha janaka Śubhada (See)
(ଶୁଭ ଜନକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଭଦ—ସଂ. ବଣ ପୁଂ (ଶୁଭ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ଯାହା ଶୁଭ-
Śubhada ପ୍ରଦାନ କରେ; ସୌଭାଗ୍ୟପ୍ରଦ—Auspicious;
ଶୁଭପ୍ରଦ, ଶୁଭପ୍ରଦାୟକ
ଶୁଭଦାତା
ଶୁଭଦାୟୀ } ଅନ୍ୟରୂପ— bringing about good luck. ବ:—ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ—Ficus Religiosa tree.

ଶୁଭଦା, ଶୁଭପ୍ରଦା
ଶୁଭପ୍ରଦାୟିକା
ଶୁଭଦାଶ୍ରୀ, ଶୁଭଦାୟିକା } —ସ୍ତ୍ରୀ

ଶୁଭ ଦଣ୍ଡ—ସଂ: ବ—ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)
Śubha daṇḍa Śubha muhūrtta (See)

ଶୁଭ ଦନ୍ତ—ସଂ ବଣ ପୁଂ-(ବହୁବ୍ରୀହି)-ସୁନ୍ଦର ଦନ୍ତ ବିଶିଷ୍ଟ (a person)
Śubha danta Having a beautiful set of teeth.
(ଶୁଭଦନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଭ ଦର୍ଶନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ [ବହୁବ୍ରୀହି]—୧ । ଯାହାର ମୁହଁ ଦେଖିଲେ
Śubha daśana ଦର୍ଶକର ଶୁଭଘଟେ—1. (a person) The
(ଶୁଭଦର୍ଶନା-ସ୍ତ୍ରୀ) sight of whose face is auspicious.
[ଦ୍ର—ସଚ୍ଚାଳ ଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ମୁହଁ ପ୍ରଥମେ ଦେଖିଲେ ଦେଖିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଶୁଭ ଘଟେ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ମୁହଁ ଦେଖିଲେ ଅଶୁଭ ଘଟେ ବୋଲି ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ।]
୨ । ସୁନ୍ଦର; ସୁଶ୍ରୀ [ବିଶ୍ୱକୋଷ] 2. Beautiful; graceful.

ଶୁଭଦୃଷ୍ଟ—ପ୍ରା. ବ—ସଂ. ଶୁଭଦୃଷ୍ଟର ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର—
Śubhadṛushṭa The incorrect spelling of
ଶୁଭାଦୃଷ୍ଟ ଶୁଭାଦ୍ଦୃଷ୍ଟ Śubhādṛushṭa.

ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ମଙ୍ଗଳଜନକ ଦୃଷ୍ଟି—1. Aus-
Śubha dṛushṭi picious look. ୨ । ଦୟାଭରାପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି—2. Kind look. ୩ ଅନୁକୂଳ ଦୃଷ୍ଟି—3. Favourable look. ୪ । ବିବାହକାଳରେ ବର ଓ କନ୍ୟାଙ୍କର ଶୁଭଲଗ୍ନରେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ପ୍ରଥମ ଦୃଷ୍ଟି—4.The first ceremonial interview between the bride and the bridegroom at the marriage in an auspicious moment.

ଶୁଭ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନୂଆ ଘରର ମୂଳଭୂଅ ସ୍ଥାପନ ବା ପ୍ରଥମ ଶୁଭ
Śubha debā ପୋତିବା—To lay the foundation
ବାଡ଼ୀରପତ୍ତନକରା stone or the first pillar of a house
ଶୁଭ[ନୀବ] ଦେଲା to be newly constructed.
(ଶୁଭ ପତା[ଦେ]ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୁଭ ଦ୍ୱେଷ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ଅପରର ମଙ୍ଗଳ ବିଷୟରେ ହିଂସା;
Śubha dwesha ପରଶ୍ରୀକାତରତା—Envy at another's welfare.

ଶୁଭ ଦ୍ୱେଷକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଯେ ପରର କୁଶଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ହିଂସା
Śubha dweshaka କରେ—Envious of another's
(ଶୁଭଦ୍ୱେଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) welfare.
[ଶୁଭଦ୍ୱେଷିକା, ଶୁଭଦ୍ୱେଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୁଭ ଧ୍ୟାନ—ସଂ. ବ(୬ଷ୍ଠୀତତ୍ ବା ୭ମ୍ୟୀତତ୍)—ଶୁଭ ଚିନ୍ତା (ଦେଖ)
Śubha dhyāna Śubha chintā. (See)

ଶୁଭଧ୍ୟାୟୀ(ତା)—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଶୁଭ+ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଣିନ୍;+
Śubhadhyāyi(tā) ତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଶୁଭଚିନ୍ତକ (ଦେଖ)
[ଶୁଭଧ୍ୟାୟିନୀ, ଶୁଭଧ୍ୟାୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] Śubha chintaka. (See)

ଶୁଭନା—ପ୍ରା. ବ. ପୁଂ (ସଂ. ଶୋଭନ)—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Śubhanā A name given to a male.
(ଶୁଭନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଭନାମା—ସଂ. ବ—ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ପଞ୍ଚମୀ, ଦଶମୀ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାତିଥି (ବିଶ୍ୱ-
Śubhanāmā କୋଷ)—The 5th and 10th days of the bright lunar fortnight and the full-moon day.

ଶୁଭ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୃହର ପ୍ରଥମ ସ୍ତମ୍ଭର ବା ମୂଳଭୂଅ ଅଦର
Śubha pardibā ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାପନ—The laying of the
ପତ୍ତନପଡ଼ା foundation stone or the first pillar of
ଶୁଭ(ନୀବ) ପଡ଼ନା a new house.
[ଶୁଭ ପତା(ଦେ)ଇବା—କ୍ରିୟାରୂପ]

ଶୁଭ ପତ୍ରିକା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)
Śubha patrikā Śālaparṇṇī. (See)

ଶୁଭ ବଧେଇ—ଦେ. ବ—ପୁତ୍ରଲାଭ, ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରଥମ ଋତୋଦର୍ଶନ ଆଦି
Śubha badhei ଶୁଭ ସଂବାଦ ଆଣିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦିଆଯିବା
ଶୁଭ ସଂବାଦର ପୁରସ୍କାର ପୁରସ୍କାର—Reward given to a
ଶୁଭବଧାଇ messenger of happy news.

ଶୁଭ ବାଚକ—ସଂ.ବଣ (ଅଧିକରଣ)—ଅଶୁଭ ବା ଅମଙ୍ଗଳସୂଚକ ଶବ୍ଦ ବା
Śubha bāchaka ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ନ ହୋଇ ଶୁଭସୂଚକ ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବିଷୟର ପ୍ରକାଶକ (ବାକ୍ୟ ବା ଭାଷା)—Euphemistic (language or expressio

ଶୁଭ ବାଚନ—ସଂ. ବ (ଅଧିକରଣ)—ଅଶୁଭସୂଚକ,କର୍କଶ ବା ଅପ୍ରୀତିକର
Śubha bāchana ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ ନ କରି, ତହିଁ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଶୁଭସୂଚକ, ଶ୍ରୁତିମଧୁର ଓ ପ୍ରୀତିକର ବାକ୍ୟର ବା ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ; କଠୋର ବା ଅଶୁଭ ବିଷୟର କୋମଳ ବା ଶୁଭସୂଚକ ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ—Euphemism.
[ଦ୍ର—ସବୁ ଦେଶରେ କଠୋର, ଅପ୍ରିୟ ବା ଅଶୁଭ ବିଷୟକୁ କୋମଳ, ମଧୁର ବା ଶୁଭସୂଚକ ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ କରିବା ରୀତି ଅଛି । ଇଂରାଜିରେ ଏହାକୁ Euphemism ବୋଲାଯାଏ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏଥିର କୌଣସି ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ନ ଥିବାରୁ ଶୁଭବାଚନ (Euphemistic) ଓ ଶୁଭବାଚନ (Euphemism) ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି । ଶୁଭବାଚନର ଉଦାହରଣ—

ଭାଇ ସାପ କାମୁଡ଼ିଲା ବୋଲି ନ କହି "ଭାଇ ଚାଟି ବା ଲଅ ଛୁଇଁଲା", ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ହାତରୁ ଶଙ୍ଖ ଚାଡ଼ିଲା ବୋଲି ନ କହି "ଶଙ୍ଖ ଶୀତଲେଇଲା", ହାତ ମରିଗଲା ବୋଲି ନ କହି 'ହାତ ବସିଗଲା', ସନ୍ତାନଟି ମରିଗଲା ନ କହି ପିଲାଟି 'ବାହୁଡ଼ିଗଲା', ଖାଇବା ଜିନିଷ ବହୁଦିନ ରହିଥିବା ଯୋଗୁଁ ଖରାପଲାଣି ବୋଲି ନ କହି 'ବାସିଗଲାଣି', ବାଘ ମରିଗଲେ ବୋଲି ନ କହି 'ବୈକୁଣ୍ଠଗାମୀ ହେଲେ' ବୋଲି ବୋଲାଯାଏ । ଏ ଗୁଡ଼ିକୁ 'ଶୁଭବାଚନ' ବୋଲାଯାଏ ଓ ଏ ଓ ଶବ୍ଦ ବାକ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶୁଭବାଚକ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଶୁଭ ବାସନ—ସଂ.ବି—ସୁଗନ୍ଧବାସନ; ମୁଖବାସନ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ (ଗନ୍ଧରାଜପୁଷ୍ପ)
Śubha bāsana Scented spices for chewing.

ଶୁଭ ମଙ୍ଗଳ—ଦେ ତ ଓ ବି (ଏକ ଅର୍ଥକ ସହଚର)—ମଙ୍ଗଳ; ଶୁଭ—
Śubha maṅgala Good fortune; bliss.

ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ(ଲଗ୍ନ)—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ଶୁଭକ୍ଷଣ; ମଙ୍ଗଳସୂଚକ
Śubha muhūrtta(lagna) ଅତ୍ୟନ୍ତମାନ୍ୟ ସମୟ—
1. Auspicious moment. ୨ । ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବିବାହାଦି କଲେ ଦାମ୍ପତ୍ୟରେ ମଙ୍ଗଳ ଘଟେ—
2, A moment which crowns any work done therein with success and bliss.

ଶୁଭ ଯୁକ୍ତ(ତା)—ସଂ. ବିଣ (ଂସ୍ଥା ତତ)—ମଙ୍ଗଳମୟ—
Śubha jukta(ta) Lucky; auspicious
(ଶୁଭସଂଯୁକ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୁଭ ଯୋଗ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ମଙ୍ଗଳମୟ ଯୋଗ ବା ସୁଯୋଗ—
Śubha joga Auspicious combination or opportunity,

ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ—ସଂ.ବି (କର୍ମଧା)-ମଙ୍ଗଳମୟ ଚିହ୍ନ—Auspicious sign.
Śubha lakshaṇa ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ) ଶୁଭଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତ;
(ଶୁଭଲକ୍ଷଣା—ବିଣ.ସ୍ତ୍ରୀ) ସୁଲକ୍ଷଣ—Having auspicious signs. [ଦ୍ର—ଶୁଭଲକ୍ଷଣା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତାହାଙ୍କ ଭଗ୍ନୀ ଥିଲେ— କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ।]

ଶୁଭଶଂସୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୁଭ + ଶନ୍ସ୍ ଧାତୁ=କହିବା + ଣିନି ଇନ୍
Śubha śaṁsī ୧ମା, ୧ବ)—ଯାହା ମଙ୍ଗଳର ସୂଚନା କରେ-
(ଶୁଭଶଂସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Which indicates bliss or good luck.

ଶୁଭ ସଂକଳ୍ପ—ସଂ ବି (କର୍ମଧା)—ମଙ୍ଗଳମୟ ସଙ୍କଳ୍ପ; ଶୁଭେଚ୍ଛା—
Śubha saṁkalpa Benificial resolution; good wish,

ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା) ମଙ୍ଗଳମୟ ବା ସୁଖକର ଖବର;
Śubha sambāda ସୁସମ୍ବାଦ—Happy or lucky news; glad tidings,

ଶୁଭ ସୂଚକ—ସଂ. ବିଣ—ମଙ୍ଗଳଜ୍ଞାପକ—
Śubha sūchaka Indicating good; auspicious.
(ଶୁଭସୂଚିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଭ ସୂଚନ(ନା)—ସଂ ବି—ମଙ୍ଗଳଜ୍ଞାପନ—
Śubha sūchana(nā) Indication of luck or good,

ଶୁଭସୂଚନୀ—ସଂ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗା; ଶୁଭଚଣ୍ଡୀ; ଦେବୀବିଶେଷ; ମଙ୍ଗଳା—
Śubha sūchanī A popular Goddess.
ଓଡ଼ିଆ ସୁମଙ୍ଗଳୀ [ଦ୍ର—ଦୌଣସି ଚାର୍ଯ୍ୟର ଶୁଭ ବା ମଙ୍ଗଳମୟ ଫଳର ଅଶାରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଏ ଦେବୀଙ୍କୁ ପୂଜା ମନାସନ୍ତି ଓ ଚାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧିରେ ଫଳା କରନ୍ତି; ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଏହାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ଓ ଏହାଙ୍କ ବ୍ରତ କଥା ଶୁଣନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ଧ୍ୟାନ—
ଭଦ୍ରା ପଦ୍ମଭୁଜୁର୍ମ୍ମଶ୍ରୀ ଶିନସ୍ତମ୍ଭ ସ୍ମିତାଦ୍ରଳଂକୃତା
ଶ୍ରୀଲୋକ୍ତ୍ରୁ ପଦ୍ମକ୍ରିୟ ଦୁଦ୍ଭଳଦଶନା ହଂସାଧିରୂଢ଼ାପରା ।
ବ୍ରହ୍ମାଳଦମୟୀ ଚମଣ୍ଡଳକର ଛାତ୍ରାଭିହସ୍ତା ଶିବା
ଧ୍ୟେୟା ସା ଶୁଭସୂଚନୀ ଶିଳଗଭାମ୍ମାଥଦୁଦ୍ଧାରଣୀ—
ଭବଭୋଷ ।]

ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ରଂ—ସଂ. ପ୍ରବ ଚନ—ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ ଶୀଘ୍ର କରିବା ବିଧେୟ—
Śubhasya śighraṁ (a proverb) An auspicious work should be undertaken early.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟ—
ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ରଂ
ଅଶୁଭସ୍ୟ କାଳହରଣଂ ।]

ଶୁଭ ସ୍ତମ୍ଭ—ସଂ ବି—୧ । ଯାଜପୁରର ବିରଜା ଦେବୀ ଓ ବରାହନାଥଙ୍କ
Śubha stambha ଦେଉଳର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥାପିତ ସ୍ତମ୍ଭ—A stone pillar found in Jajpur between the temples of Birajā and Barāhanātha. [ଦ୍ର—ଏଥିର ଅର୍ଥ—ଉଚ୍ଛା ଯାଜପୁରରେ ଯଜ୍ଞ କଲା ସମୟରେ ଏହିଠାରେ ଶୁଭ ଦେଇ ଏ ସ୍ତମ୍ଭ ପୋତିଥିଲେ ।
ଉତ୍କଳ ମତରେ—ଯଯାତିକେଶରୀ ଯେତେବେଳେ ଦଶାଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ ସମ୍ପାଦନ କରି ଏହି ଯାଜପୁର ନଗର ବସାଇ ଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏହିଠାରେ ଶୁଭ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସ୍ତମ୍ଭ ୩୨ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ । ପୂର୍ବେ ଚାରି ଜଣ ବାହନ ଗରୁଡ଼ର ମୂର୍ତ୍ତି ଏହାର ଶିଖରରେ ଥିଲା । ବଳାଗାଡ଼ାଡ଼ ଉକ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ସ୍ତମ୍ଭ ଉପରୁ ତଳକୁ ଖସାଇ ପକାଇଥିଲା । ଯାଜପୁରରୁ ଏକ ମାଇଲ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ମାଧପୁରରେ ଗୋଟିଏ ପଥର ଗୋଲା ହୋଇ ସେଠାରେ ଏହି ଗରୁଡ଼ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖା ଯାଇଥିଲା—(ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦାସ) ।
ଜନ୍ମଦନ୍ତୀ ଅଛି ଯେ, ଏ ସ୍ତମ୍ଭର ଯେତେ ଅଂଶ ଭୂମିର ଉପରକୁ ଦେଖା ଯାଉଅଛି, ମାଟି ତଳେ ରହିଛି ସେତିକି ଅଂଶ ଥୋଡ଼ ହୋଇଅଛି ।] ୨ । ନୂଆ ଘର ତୋଳା ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ବାସ୍ତୁ ପୂଜା ଆଦି କରାଯାଇ ଓ ଶୁଭ ଖୋଲାଯାଇ ମୂଳଭୂଆରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଥମ ସ୍ତମ୍ଭ ପୋତାଯାଏ—
2.The first pillar which is put when the foundation is laid with certain rites for building a new house. ୩ । ଦୌଣସି ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ପୋତାଯିବା ସ୍ତମ୍ଭ—3 A pillar put on some auspicious occasion,

ଶୁଭା—ସଂ. ବିଣ.(ସ୍ତ୍ରୀ)—ଶୁଭର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Subha,
Śubhā ବ (ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । କାନ୍ତି—1 Brightness; brilliance. ୨ । ଇଚ୍ଛା—2. Wish; desire. ୩ । ଶୋଭା—3. Splendour; beauty. ୪ । ଦେବ ସଭା—4. The assemblage or meeting of the Gods ୫ । ପାର୍ବତୀଙ୍କ ସଖୀବିଶେଷ—5. Name of a female companion of Pārbatī. ୬ । ଅଙ୍ଗିରାଋଷିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—6. The wife of sage Aṅgirā. (ଭ—ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ସୁଅ ଓ ଅଙ୍ଗିରା ହୋଇଲେ, ଶୁଭା ନାମେ ଭାରଯା ଗୋଟିଏ ସେ ଥିଲେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ।] ୨ । ବଂଶଲୋଚନା—7. A secretion found in Bamboo; manna of bamboo. ୮ । ଗୋରୋଚନା—8, A yellow pigment obtained from dead cows, ୯ । ଶମୀବୃକ୍ଷ—9 A tree; Acacia cuma. ୧୦ । ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ—10. A fragrant creeper; Agalia Roxbughiana. ୧୧ । ଶ୍ୱେତ ଦୂର୍ବା—11. A species of white creeping grass. ୧୨ । ପିଡ଼ିଙ୍ଗ ଶାଗ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—12. Trigonella Corniculata (pot herb). ୧୩ । ଶ୍ୱେତ ବଚ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—13. The white variety of Acorus Calamus. ୧୪ । ଘାଟା; ଅଚାଳବଳ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—14. Stephania Hernandifolia (creeper). ୧୫ । ଶତାହ୍ୱା; ଶତପୁଷ୍ପା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—15. Dill seed.

ଶୁଭା(ଭେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଶୁ ଧାତୁ)—୧ । ଶୁଭାଇବାର
Śubhā[bhe]ibā ଣିଜନ୍ତରୂପ—1. The causative form of the verb Śubhibā ୨ । ଶୁଣାଇବା (ଦେଖ)—2. Śuṇāibā (See) ୩ । ଅନ୍ୟକୁ ଶୁଭିବା ପରି କଥା କହିବା—3. To speak loudly so as to be heard by another. (ଭ—୧ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ରାଜାଙ୍କୁ ଶୁଭାଇ ସେ ଭୀମ, ବାହୁ ଶବ୍ଦ କରି କହନ୍ତି ପରଜନ—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ । ୨ । ବାରେ ଶୁଣିବା ପରି ଶୁଭାଇ—ଭଞ୍ଜ ବେଦେଶ-ବିଳାସ ।)

ଶୁଭାକର ଗୁପ୍ତ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଜଣେ ବୌଦ୍ଧାଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ବୌଦ୍ଧ-
Śubhākara gupta ଗ୍ରନ୍ଥକାର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Name of a Buddhist preceptor and author.

ଶୁଭାକର ଦେବ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଭୌମ ବଂଶର ଜଣେ ରାଜା—
Śubhākara deba The name of a king of the Bhauma dynasty. [ଭ—ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୌମ ବଂଶରେ ଚାରିଜଣ ଶୁଭାକର ଦେବ ଥିବା ଜଣା ଯାଉଛି । ପ୍ରଥମ ଶୁଭାକର ଦେବ ପରମଗୌତମ (ବୌଦ୍ଧ) ଥିଲେ । ବଳୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶୁଭାକରମାନେ ପରମମାହେଶ୍ୱର, ପରମ ବୈଷ୍ଣବ, ମହାସୁଜାତସୁଜ, ପରମେଶ୍ୱର ପ୍ରଭୃତି ଉପାଧିଧାରୀ ଲଘିଶୋଫେଚ ବିରୁଦ ମାନ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ଜେଦାଇନାଥ ମହାପାତ୍ର ।]

ଶୁଭାକାଙ୍କ୍ଷା—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା. ଶୁଭ+ଅକାଙ୍କ୍ଷା)—କଲ୍ୟାଣକାମନା—
Śubhākāṅkshā Good wishes; wishes for welfare.

ଶୁଭାକାଙ୍କ୍ଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ, ଶୁଭ ଅକାଙ୍କ୍ଷା କରେ
Śubhākāṅkshī ଯେ)—ଯେ ଶୁଭ କାମନା କରେ—(ଶୁଭାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ ଶୁଭାର୍ଥୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) One who wishes good.
(ଶୁଭାର୍ଥୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୁଭାଗମନ—ସଂ. ବ(କର୍ମଧା)—ମଙ୍ଗଳଜନକ ଆଗମନ—Auspicious
Śubhāgamana arrival. [ଦ—ମାନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଆଗମନକୁ ଶୁଭାଗମନ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଶୁଭାଙ୍ଗ—ସଂ ବ (କର୍ମଧା)—ସୁନ୍ଦର ଅବୟବ—Graceful limb.
Śubhāṅga ପୁଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସୁନ୍ଦର ଅବୟବବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Having symmetrical limbs.
(ଶୁଭାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ-ବିଣ)

ଶୁଭାଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବ. ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୁବେର ପତ୍ନୀ—
Śubhāṅgī 1. The wife of the God of wealth. ୨ । ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ—2. A graceful lady. [ଭ—ନ ଭାଙ୍ଗ ରେ ଶୁଭାଙ୍ଗୀ ଭାବରେ ଦୁଅ ସାହା—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ-ବିଶ୍ୱନାଥଙ୍କ ନ ଗୀତ ।] ୩ । କାମଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ରତି ଦେବୀ—3. The wife of God Cupid.

ଶୁଭାଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ—୧ । ଶୋଭାଞ୍ଜନ; ସଜନାଗଛ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śubhāñjana 1. Moringa tree. ୨ । ରକ୍ତପୁଷ୍ପ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. The red-flowered variety of moringa tree.

ଶୁଭାଦୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ସୌଭାଗ୍ୟ—
Śubhādṛushṭa Good luck or fortune.
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଭାଗ୍ୟବାନ୍— Lucky.
(ଶୁଭାଦୃଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ-ବିଣ)

ଶୁଭାନୁଧ୍ୟାନ—ଦେ. ବ—ଶୁଭ ଚିନ୍ତନ (ଦେଖ)
Śubhānudhyāna Śubha chintana (See)

ଶୁଭାନୁଧ୍ୟାୟୀ(ଭା)—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୁଭ+ଅନୁ+ଧ୍ୟୈ+କର୍ତ୍ତୃ
Śubhānudhyāyi(tā) ଣିନ୍; ୪)—ଯେ ଶୁଭ ଚିନ୍ତା କରେ—(ଶୁଭାନୁଧ୍ୟାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) One who wishes good.

ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—କଲ୍ୟାଣକର କାର୍ଯ୍ୟ—
Śubhānushṭhāna Auspicious or beneficial work.

ଶୁଭାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବିଣ (ତୃ୍ୟା ତତ୍)—ମଙ୍ଗଳଯୁକ୍ତ—Auspicious;
Śubhānwita lucky; fortunate.

ଶୁଭା ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶୁଭ=ଶୋଭା)—ଶୋଭା ପାଇବା—
Śubhā paibā To shine; to look beautiful. [ଭ—ଶୋଭା ପାଓୟା ଅଥେ ଶୁଭା ପାଉଥାଇ ଅଥେ ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା—ପ୍ରାଚୀ ଶୋଭା ପାନା ବ୍ରହ୍ମଚରୁ ଗୀତା ।]

ଶୁଭାଶୀର୍ବାଦ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—କଲ୍ୟାଣକର ଆଶିଷ ବାଣୀ — Śubhāśīrbāda (ଶୁଭାଶିଷ—ବେ. ରୂପ) Blessing. (ଶୁଭାଶିସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୁଭାଶୁଭ—ସଂ. ବଣ (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସମାସର)—ଶୁଭ ଓ ଅଶୁଭ— Śubhāśubha Good and evil. ବ—ମଙ୍ଗଳ ଓ ଅମଙ୍ଗଳ— Good and evil; bliss and woe.

ଶୁଭିଧା(ଧା) — ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ସୁବିଧା)—ସୁବିଧା (ବେଣ)—Subidhā Śubhitā(dhā) ସୁବିଧା ସୁବିଧା (See)

ଶୁଭିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶ୍ରୁ ଧାତୁ; ପ୍ରା. ଶୁଭ ଧାତୁ)—ଶ୍ରୁତ ହେବା; Śubhibā ଶ୍ରୁତଗୋଚର ହେବା; ଶୁଣାଯିବା—To be heard; ଶୁନା ଯାଓୟା to be audible. [ଉ—ସେହିକାଳେ ଅକାଶୁ ସୁନନା ବଚନ ଶୁଣଲି—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।]

ଶୁଭୁ ଅଛି—ଦେ. କ୍ରି—ଶୁଣା ଯାଉଅଛି—Is being heard. [ଉ- Śubhu achhi ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡନାଥ, ହାତ ଧରି ଅନାଥ ତ ଶୁଭୁଅଛି ଶୁନାଯାଚ୍ଛେ ସୁନାଜାତାହି ଜଗତେ—ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶୁଭେଚ୍ଛା—ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରୟ; ଶୁଭ+ଇଚ୍ଛା)—ଶୁଭ କାମନା— Śubhechchhā Good wish; wish for welfare.

ଶୁଭ୍ର—ସଂ. ବଣ (ଶୁଭ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+ରକ୍ତ. ର)—୧ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, Śubhra ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—1. Bright; shining. ୨ । ଶ୍ୱେତ; (ଶୁଭ୍ରତା[ତ୍ୱ]—ବ) ଧଳା—2. White. ସଂ. ବ—୧। ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ (ଶୁଭ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) —1. White colour. ୨ । ରୌପ୍ୟ — 2. Silver. ୩ । ଶ୍ୱେତଚନ୍ଦନ—3. Sandal; Santalum Album). ୪ । ଅଭ୍ରକ;ମେଘନାଲ—4. Mica; talc. ୫ । ଗଡ଼ଲବଣ; ଶାମ୍ବର ଲବଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ — 5. A kind of salt. ୬ । କାଶୀଶ; ଶ୍ୱେତସ— 6. Green vitriol, copperas. ୭ । ପଦ୍ମକାଷ୍ଠ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—7. A kind of fragrant wood. ୮ । ଲୌହମାକ୍ଷିକ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—8. Iron pyrites; Ferri sulphuretum. ୯ । ମେଦୋ ଧାତୁ [ବିଶ୍ୱ- କୋଷ]—9, Fat. ୧୦ । ସୈନ୍ଧବ ଲବଣ (ବିଶ୍ୱ- କୋଷ)—10. Chloride of sodium.

ଶୁଭ୍ର କାନ୍ତି—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ [ଦୀପ୍ତି—1, Dazz- Śubhra kānti ling whiteness. ୨ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳଦୀପ୍ତି— 2. Brightness. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶୁଭ୍ରକାନ୍ତି ବିଶିଷ୍ଟ—Dazzlingly white; very bright.

ଶୁଭ୍ର କାୟ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ଶ୍ୱେତ ଶରୀର—1. White Śubhra kāya body. ୨ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେହ—2. Shining [ଶୁଭ୍ରକାୟା—ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ] body. ବଣ. ସଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧। ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେହବିଶିଷ୍ଟ—1. Having a shining body. ୨ । ଶ୍ୱେତ ଶରୀରବିଶିଷ୍ଟ—2. White- bodied.

ଶୁଭ୍ର କେଶ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ଧଳା କେଶ; ପାଚିଲା ବାଳ— Śubhra keśa 1. Grey hair. ୨ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କେଶ— ଶୁଭ୍ରକେଶା } ସ୍ତ୍ରୀ ଶୁଭ୍ରକେଶୀ } 2. Bright hair. ବଣ. ସଂ (ବହୁବ୍ରୀହି) —ଶୁଭ୍ରକେଶଯୁକ୍ତ—Having grey or bright hair.

ଶୁଭ୍ର ତରୁ—ସଂ. ବ—ଶିରୀଷ ବୃକ୍ଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— Śubhra taru Acacia Lebbec.

ଶୁଭ୍ରତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ (ଶୁଭ୍+ତା)—୧ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା—1. Bright Śubhratā(twa) ness; splendour. ୨ । ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ— 2. Whiteness.

ଶୁଭ୍ର ଦନ୍ତୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶୁଭ୍ରଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman) Śubhra dantī Having a fine set of teeth. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୁଭ୍ରଦନ୍ତ—ବଣ. ସଂ) —ବାୟୁକୋଣର ଦିଗ୍ଗଜ ସୁପ୍ରଦନ୍ତର ସ୍ତ୍ରୀ— The name of the female of the tusker which guards the N. W. quarter of the universe.

ଶୁଭ୍ର ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ବେଣା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— Śubhra pushpa The Benā grass.

ଶୁଭ୍ର ରଶ୍ମି(ଭାନୁ)—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୁଭ୍ର ଅଟେ ରଶ୍ମି, ଭାନୁ Śubhra raśmi(bhānu) ଯାହାର)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର— 1. The moon. ୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor. ୩ । (କର୍ମଧା) ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କିରଣ—3. Bright rays. ୪ । ଧଳା କିରଣ—4. White rays,

ଶୁଭ୍ର ବସନ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ଧଳା ଲୁଗା—White cloth, Śubhra basana ବଣ. ସଂ—ଶୁଭ୍ରବସ୍ତ୍ର ପରିହିତ—Wearing [ଶୁଭ୍ର ବସନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ] white cloth; clad white.

ଶୁଭ୍ର ଶରୀର—ସଂ. ବ ଓ ବଣ(କର୍ମଧା ଓ ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶୁଭ୍ରକାୟ (ଦେଖ) Śubhra śarīra Śubhrakāya (See) [ଶୁଭ୍ର ଶରୀର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ]

ଶୁଭ୍ର ଶ୍ମଶ୍ରୁ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରୟ)—ପାଚିଲା ଦାଢ଼ି— Śubhra śmaśru Grey beard. ବଣ—ଧଳା ଦାଢ଼ିବାଲା—Greybearded.

ଶୁଭ୍ରା—ସଂ. ବଣ (ସ୍ତ୍ରୀ)—ଶୁଭ୍ରର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—The feminine Śubhrā of Śubha, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ବଂଶରୋଚନା (ଦେଖ)—1. Bamsarochanā (See) ୨ । ଫିଟିରି; ଫିଟକିରି—2. Alum. ୩ । ଗୋରୋଚନା— 3. Gorochanā (see), ୪ । ଚିନି [ବିଶ୍ୱକୋଷ]— 4, White sugar, ୫ । ଶ୍ୱେତ ବୃହଦାରକ [ବିଶ୍ୱ- କୋଷ]—5. The white variety of Gmelina Asiatica.

ଶୁଭ୍ରାଂଶୁ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ—ଶୁଭ୍ରରଶ୍ମି (ଦେଖ) Śubhrāṁśu Śubhrarasmi (See)

ଶୁଭ୍ରାଳୁ—ସଂ. ବ (ବୈକଳ୍ପିକ)—ମହିଷକନ୍ଦ; ଧଳା ଆଳୁ— Śubhrāḷu A kind of bulbous root; yam.

ଶମ୍ବ(ମ୍ବ)—ପ୍ରାକୃ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କାଶତୃଣ (ଦେଖ) Śumba(mbha) Kāśatṛuṇa (See)

ଶୁମ୍ଭ—ସଂ. ବ (ଶୁନ୍‌ଭ୍ ଧାତୁ—ଦୀପ୍ତି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅତି
Śumbha ପରାକ୍ରାନ୍ତ ଅସୁର ବିଶେଷ—Name of a powerful demon. [ଦ୍ର—ଏ ଓ ଏହାର କନିଷ୍ଠ ଭାଇ ନିଶୁମ୍ଭ ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଶ୍ରୀ ହରଣ କରି ଦେବଲୋକ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଦେବତାମାନେ ଭୟରେ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଶରଣ ପଶିବାରୁ ଦୁର୍ଗା ଧୂମ୍ରଲୋଚନ, ଚଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡ, ରକ୍ତବୀଜ ନାମକ ଏହାର ସେନାପତିମାନଙ୍କୁ, ଏହାର ସାନ ଭାଇ ନିଶୁମ୍ଭକୁ ଓ ଶେଷରେ ଏହାକୁ ବଧ କଲେ । ଶୁମ୍ଭ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ନିକଟକୁ ସୁଗ୍ରୀବ ନାମକ ଦୂତ ପଠାଇ ସମ୍ବାଦ ଦେଇଥିଲା ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ବା ମୋ ଭାଇକୁ ବିବାହ କର । ଦୁର୍ଗା କହିଲେ, ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛି ଯେ, ମୋତେ ଯେ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାଜିତ କରିବ ସେ ମୋତେ ବିବାହ କରିବ । ଏହି ସମସ୍ତ ବିଷୟ 'ଚଣ୍ଡୀ' ବା ଦେବୀ ମହାତ୍ମ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।

ବାମନପୁରାଣ ମତରେ କଶ୍ୟପଙ୍କର ଦନୁନାମ୍ନୀ ଏକ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ରର ନାମ ଶୁମ୍ଭ ଓ କନିଷ୍ଠର ନାମ ନିଶୁମ୍ଭ । ପୁରାଣାନ୍ତର ମତରେ ଶୁମ୍ଭ ପ୍ରହ୍ଲାଦର ପୌତ୍ର ଓ ଗବେଷ୍ଠୀର ପୁତ୍ର—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶୁମ୍ଭ ନିଶୁମ୍ଭ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଶୁମ୍ଭ ଓ ନିଶୁମ୍ଭ ନାମକ ଅସୁର ଭାଇ
Śumbha niśumbha ଦ୍ୱୟ—The two demon brothers Śumbha and Niśumbha.

ଶୁମ୍ଭ ଘାତିନୀ (ମର୍ଦ୍ଦିନୀ, ମଥିନୀ)—ସଂ. ବ (ତତ୍ପୁରୁଷ ସମାସ = ଶୁମ୍ଭ
Śumbha ghātinī (marddinī, mathinī) ଘାତିନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଚଣ୍ଡୀ; ଦୁର୍ଗା—Goddess Durga.

ଶୁମ୍ଭ ପୁର—ସଂ. ବ—୧ । ଶୁମ୍ଭ ଦୈତ୍ୟର ରାଜଧାନୀ; ଏକରକ—
Śumbha pura 1. Name of the capital of Śumbha. ୨ । ପ୍ରାଚୀନ ସମ୍ବଲପୁର [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—2. The ancient name of Sambalpur.

ଶୁର୍‌କୁଟା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଶୁଷ୍କ)—୧ । ଶୁଷ୍କ; କ୍ଷୀଣ—
Śur-kuṭā 1. Dried up; withered. ୨ । ଅତି କ୍ଷୀଣ-ମୁରକୁଟେ ଦୁବଳା ଜାତୀୟ—2. Very lean; slender.
[ଶୁର୍‌କୁଟିଆ, ଶୁର୍‌ଗଡ଼ା, ଶୁର୍‌ଗଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]
[ଶୁର୍‌କୁଟୀ, ଶୁର୍‌କୁଟେଇ, ଶୁର୍‌ଗଡ଼ୀ, ଶୁରଗଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୁର୍‌କୁଟା ମୁର୍‌କୁଟା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଶୁଷ୍କ ଓ ମୃତ ପ୍ରାୟ—
Śur-kuṭā mur-kuṭā 1. Withered and dying. ରୋଗା ପଟକା ୨ । ଅତି କ୍ଷୀଣ—2. Lean and thin; ଦୁବଳା ପତଳା withered.
[ଶୁର୍‌କୁଟିଆ ମୁର୍‌କୁଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]
[ଶୁର୍‌କୁଟୀ ମୁର୍‌କୁଟୀ, ଶୁର୍‌କୁଟେଇ ମୁର୍‌କୁଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୁର୍‌ତା ହେବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ସଂ. ସ୍ମୃତ)—ମନେ
Śur-tā hebā ପଡ଼ିବା—To come to mind; to be recollected or remembered.

ଶୁରି ପୋକ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚାଉଳିଆ ପୋକ—
Śuri poka Weevil.

ଶୁରୁବ—ଗ୍ରା. ବ (ଦ୍ରବ୍ୟ)—ଶ୍ରୁବ (ଦେଶ)—Śruba (See)
Śuruba [ଭ୍—ଶୁରୁବ କରିବ ଜଯୁଜ, ଭାଳବ ଘୃତ କରି ମନ—ପ୍ରାଚୀ. ଜଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।]

ଶୁରୁପ(ପା)—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶୂର୍ପ)—ଶୂର୍ପ; କୁଲା—Winnow;
Surūpa(pā) winnowing fan. [ଭ୍—ଶୁରୁପା କୁଲା ସୂପ ପ୍ରାୟେକ ସନ୍ଧ୍ୟାଦର ଅଟଇ, ସେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ, ଋଷି ଭୂ-ଦ୍ରବ୍ୟ ତେଜଇ—ପ୍ରାଚୀ. ଋଦ୍ରସ୍ୟମଙ୍ଗଳ ।]

ଶୁରୁତା—ଗ୍ରା. ବ—(ସଂ. ଶ୍ରୋତା)—ଶ୍ରୋତା (ଦେଶ)
Śurutā Śrotā (See) [ଭ୍—ସଅ ଅଷ୍ଟଲଷ୍ଟ ତହିଁ ଶୁରୁତା ବଳତା—ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମ ଜରୂପଣ ଗୀତା ।]

ଶୂର୍ପଣ(ଣ,ନେ,ଲ,ଲେ)ଖା(ଖୀ)— —ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଶୂର୍ପଣଖା)—
Śurpaṇa(na, ne,la,le)khā (khī) ଶୂର୍ପଣଖା (ଦେଶ) ଶୂର୍ପନଖା ସୂପନଖା Śūrpaṇakhā (See)

ଶୁଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଗତି କରିବା—
Śul (root) To move.

ଶୁଳ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଶୂଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Śula (etc) Śūla etc (See)

ଶୁଳା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଶୂଳା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Śulā (etc) Śūlā etc (See)

ଶୁଳି(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—୧ । ଶୂଳି [ଇତ୍ୟାଦି] (ଦେଶ)—
Śuli(etc) ଓଳା ସୁଳୀ 1. Śuli etc (See) ୨ । ତନ୍ତୁମାନଙ୍କ ତନ୍ତୁର ମଝି ଦଣ୍ଡ—2. The middle pole of the weaver's loom.

ଶୁଳିଆ[ଇତ୍ୟାଦି]—ଦେ. ବ—୧ । ଶୂଳିଆ [ଇତ୍ୟାଦି] (ଦେଶ)—
Śuliā°(etc) I. Śūliā (etc) (See) ୨ । ବାଣପୁର ଅଞ୍ଚଳର ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼—2. Name of a hill in Bāṇapura.

ଶୁଲା—ଦେ. ବ: ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Śulā A name of males.
[ଶୁଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ [ଶୁଳୀ, ଶୁଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୁଳୀ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ବଳରୁ ଧାନ କଳେଇ ବୋଝ
Śulī ଅଣିବାର ବାହାଙ୍ଗି—A pole used for carrying on the shoulder paddy sheafs put on its both ends.

ଶୁଳୁଣୀ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ ସ୍ତ୍ରୀ.—ଯେ ଶୂଳ ଧରେ—
Śuluṇī A nurse who attends a woman in travail; an accoucheuse.

ଶୁଲ୍କ (ଧାତୁ)—ସଂ. କ୍ରି—୧ । ସୃଷ୍ଟି କରିବା—1. To create; to
Śulk (root) build. ୨ । ତ୍ୟାଗ କରିବା; ବର୍ଜନ କରିବ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. To give up.

ଶୁଲ୍କ—ସଂ. ବ—(ଶୁଲ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କ; ବା ଶୁଲ୍କ ଧାତୁ +
Śulka କର୍ମ. ଅ)—୧ । ରାଜକର ବିଶେଷ; ମାସୁଲ; ଟିକସ—1. Cess; fees; tax. ୨ । ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ଅମଦାନି

ଉପାଳ ଉପରେ ଗୁଡାକୁ ଦେୟ କର—2. Toll or duty levied on goods or merchandise; customs duty. ୩ । ଘାଟ ପାର ମାସୁଲ [ବିଶ୍ୱକୋଷ] Ferry-toll. [ଦ୍—ଘାଟରୁ, ବାଟରୁ ଓ ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ଉପୁ ବିକ୍ରୟ ସ୍ଥାନରୁ, ଜଳପଥରୁ, ସ୍ଥଳପଥରୁ ଗୁଜାଦେଶରେ ଯେଉଁ କର ଅଦାୟ ହୁଏ ତାକୁ ଶୁଳ୍କ ବୋଲାଯାଏ । ବିଶ୍ୱକୋଷ ।] ୪ । ବିବାହାଦିରେ ପଣ; କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରିବା ପାଇଁ ବରପକ୍ଷରୁ କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଧନ—4. Money given to the parents of a bride as the price of the bride. ୫ । ଯୌତୁକ—5. Matrimonial presents. ୬ । ବିକି କରାଯିବା ବସ୍ତୁର ମୂଲ୍ୟ—6. Sale price or consideration money. ୭ । ପଣ; ବାଜି—7. Wager.

ଶୁଲ୍କ ଗୃହ(ଶାଳା)—ସଂ. ବି—(ଷ. ତ. ତତ୍ପୁ)—ଶୁଳ୍କାଳୟ (ଦେଶ)
Śulka gṛuha (śālā) Śulkālāya (See)

ଶୁଲ୍କ ଗ୍ରାହକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ଶୁଳ୍କ+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)
Śulka grāhaka ଯେ ଶୁଳ୍କ ଅଦାୟ କରେ—Tax collector; customs-collector.

ଶୁଲ୍କ ଗ୍ରାହୀ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—(ଶୁଳ୍କ+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍,୧ମା. ୧ବ)—ଶୁଳ୍କଗ୍ରହଣକାରୀ (କନ୍ୟା ପିତା)—
Śulka grāhī Receiver of bride-pric

ଶୁଲ୍କ ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବି—(ଷ. ତ. ତତ୍ପୁ)—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ରାଜକୀୟ ଶୁଳ୍କ ଅଦାୟ ହୁଏ—Tollgate; a place where customs duty is realised.
Śulka sthāna

ଶୁଲ୍କାଳୟ—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ଘରେ ଶୁଳ୍କ ଅଦାୟ କରାଯାଏ—Toll house; a house where customs duty is collected; custom house.
Śulkālāya

ଶୁଲ୍କି—ସଂ. ବି—(ନାମ)—ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜବଂଶ ବିଶେଷ—An ancient dynasty of kings of Orissa.
Śulki [ଦ୍—'ଶୁଲ୍କି' ନାମକ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜବଂଶ—ଉତ୍କଳ ଦେଶସ୍ଥ ତୋଷାଳକ ମଣ୍ଡଳରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୫ମ ଶତାବ୍ଦୀଠାରୁ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ତୋଷାଳକ ମଣ୍ଡଳ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ କଥାରୁ ଉତ୍ତର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ଅଧୁନିକ ଢେଙ୍କାନାଳ, ତାଳଚେର, ହିଡୋଳ, ବଣାଇ, ଗାଙ୍ଗପୁର ପ୍ରଭୃତି ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା । ଏହି ବଂଶର କୌଣସି ରାଜାଙ୍କୁ ମଗଧର ମୌଖରୀ ବଂଶଭୂଷଣ, ଈଶାନ ବର୍ମନ୍ ୬୧୧ ସମ୍ବତ୍ ବା ୫୫୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପୂର୍ବରୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହି ବଂଶୀୟ କୁଳସମ୍ଭବ ବିଶେଷ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ଥିଲେ ଓ ସେ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ଉପାଧି ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ବେଦାରଳାଥ ମହାପାତ୍ର ।]

ଶୁଲ୍ୱ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ପରିମାଣ କରିବା—To measure.
Śulwa (root)

ଶୁଲ୍ୱ—ସଂ. ବି—(ଶୁଲ୍ ଧାତୁ+ କରଣ ଅ; କିମ୍ବା ଶୁଧ୍ ଧାତୁ+କରଣ ବ; Śulwa ଉପାଦାନ) କିମ୍ବା ଶୁଚ ଧାତୁ+ବ)—୧ । ରଜ୍ଜୁ—1. Chord. ୨ । ତାମ୍ର—2. Copper. ୩ । ଯଜ୍ଞକର୍ମ—3. A vedic sacrifice. ୪ । ଆଚାର—4. Rule of conduct. ୫ । ରୀତି—5. Usage. ୬ । ଜଳ ସନ୍ନିଧି; ଜଳାଶୟର କୂଳ—6. Nearness to water; brink of water.

ଶୁଲ୍ୱାରି—ସଂ. ବି—(ଏଥି ରଜ୍, ତାମ୍ରର ଶତ୍ରୁ)—ଗନ୍ଧକ—Sulwāri Sulphur (literally enemy of copper.)

ଶୁଲ୍ଲ—ସଂ. ବି—(ଶୁଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଲ)—୧ । ଦଉଡ଼ି; ରଜ୍ଜୁ—
Śulla 1. Rope; chord; string. ୨ । ତାମ୍ର; ତମ୍ବା—2. Copper.

ଶୁଶମ୍ବର—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶୁଶୁକ)—ଶୁଶୁକ (ଦେଶ)—Śuśuka
Śusambara (See) ଶିଶୁମାର (ଦେଶ) Śiśumāra
ଶିଶୁକ (See)

ଶୁଶି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶୁଷି=ଛିଦ୍)—କାଠ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଲମ୍ବା ଖୋଲ
Śuśi A hollow inside a log of wood.

ଶୁଶିର(ରି)—ଦେ.ବି (ସଂ.ଶୁଷି=ଛିଦ୍)—ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ;
Śuśira(ri) (ମୁଖବାୟୁ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହା ବାଜେ)—A wind
ଶିଟି ସୀଟୀ instrument of music; a whistle.

ଶୁଶୁକ—ସଂ. ବି—(ଶୁଶୁ=ଧ୍ୱନିକରାଣ ଶବ+କ)—ଶିଶୁକ—
Śuśuka Gangetic porpoise.

ଶୁଶୁମା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ମାଈ ଶୁଶୁକ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śuśumā A female porpoise.

ଶୁଶୁମାର—ଦେ. ବି—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ—A kind of tree,
Śuśumāra Ylocarpus Obovatus; [ଦ୍—ଏହା ଜଳ ମୃତ୍ତିକା ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଗଛ । ଏହା ଉଚ୍ଚତାରେ ପ୍ରାୟ ୧୮ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ ।]

ଶୁଶୁରି—ଦେ. ବି—ଶୁଶିର (ଦେଶ)—
Śuśuri Śuśira (see)

ଶୁଶୋ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶୁଶୁକ)—ଶୁଶୁକ (ଦେଶ)
Śuśo Śuśuka (See)

ଶୁଶ୍ରୁବାନ୍—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ.—(ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ବସ୍=ଶୁଶ୍ରୁବସ୍; ୧ମା ୧ବ)—ଯେ ଶୁଣିଅଛି—One who has heard.
(ଶୁଶ୍ରୁଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୁଶ୍ରୁ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ ଉସ୍; ଶିଶୁର ଶୁଶ୍ରୁଷା କରୁଥିବାରୁ)—ମାତା; ଜନନୀ—
Śuśrū Mother.

ଶୁଶ୍ରୁଷକ—ସଂ. ବିଶ ପୁଂ (ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍ ବା ଦ୍ୱିତ୍ୱ+
Śuśrūshaka କର୍ତ୍ତୃ ଅକ) ୧ । ଶୁଶ୍ରୁଷାକାରୀ—ସେବା-
(ଶୁଶ୍ରୁଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) କାରୀ—1. Serving; tending, nursing; looking after the comforts of a person. ୨ । ଆଜ୍ଞା ପାଳକ—2. Obedient

୩ । ମନୋଯୋଗଦାତା—3. Attentive (Apte).
ସଂ. ବି. ପୁଂ—ସେବକ—Servant; attendant.

ଶୁଶ୍ରୂଷଣ(ଣା)—ସଂ. ବି—(ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍ ବା ଦ୍ୱିତ୍ୱ+ଭାବ
Śuśrūshaṇa(ṇā) ଅନ;+ଆ)—ସେବା; ପରିଚର୍ଯ୍ୟା—
Service; tending; attendance.

ଶୁଶ୍ରୂଷା—ସଂ. ବି—(ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍ ବା ଦ୍ୱିତ୍ୱ+ଭାବ ଅ+ଆ.
Śuśrūshā ୧ । ଶ୍ରବଣେଚ୍ଛା—1. Desire to hear.
୨ । ପରିଚର୍ଯ୍ୟା; ସେବା—2. Service; attendance; nursing. ୩ । କଥନ—3. Speaking.

ଶୁଶ୍ରୂଷିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+କର୍ମ ତ)—
Śuśrūshita ପରିଚର୍ଯ୍ୟା ପ୍ରାପ୍ତ; ସେବିତ—Served; tended;
(ଶୁଶ୍ରୂଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) looked after; nursed; cared for.

ଶୁଶ୍ରୂଷିତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+କର୍ମ ତବ୍ୟ)
Śuśrūshitabya ଶୁଶ୍ରୂଷା ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be served
(ଶୁଶ୍ରୂଷିତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) or taken care of.

ଶୁଶ୍ରୂଷିତା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶୁଶ୍ରୂଷିତ+ଆ) ଶୁଶ୍ରୂଷିତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Śuśrūshitā Feminine of Śushrūshita. ସଂ. ବିଣ ଓ
ବି.ପୁଂ(ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ ତୃ—ଶୁଶ୍ରୂଷିତୃ, ୧ମା
୧ବ) ଶୁଶ୍ରୂଷକ; ସେବାକାରୀ—Serving; tending;
(ଶୁଶ୍ରୂଷିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] nursing.

ଶୁଶ୍ରୂଷୀ—ସଂ. ବିଣ: ପୁଂ—[ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍
Śuśrūshi ୧ମା ୧ବ]—ଶୁଶ୍ରୂଷକ—Serving; tending;
[ଶୁଶ୍ରୂଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] nursing.

ଶୁଶ୍ରୂଷୁ—ସଂ. ବିଣ.—[ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍—ଶୁଶ୍ରୂଷ୍ ଧାତୁ+
Śuśrūshū କର୍ତ୍ତୃ. ଉ] ୧ । ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—1.
Desirous to hear. ୨ । ଶୁଶ୍ରୂଷା ବା ସେବା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—2. Desirous to serve or nurse. ୩ । ଆଜ୍ଞା ପାଳକ—3. Obedient; attentive (Apte).

ଶୁଶ୍ରୂଷେଣ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଶୁଶ୍ରୂଷାର୍ହ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1 Deserv-
Śuśrūsheṇya ing to be served or nursed
or tended. ୨ । ମନୁଷ୍ୟ ଯାହା ଆଦର ସହିତ ଶୁଣେ
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Heard with fondness.

ଶୁଶ୍ରୂଷ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁ—(ଶ୍ରୁଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+କର୍ମ ଯ) ସେବିତବ୍ୟ;
Śuśrūshya ଶୁଶ୍ରୂଷାଯୋଗ୍ୟ—Deserving to bo look-
(ଶୁଶ୍ରୂଷଣୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ed after or tended.
[ଶୁଶ୍ରୂଷ୍ୟା, ଶୁଶ୍ରୂଷଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୁଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ ୧ । ଶୁଷ୍କ ହେବା—1. To become dry; to
Sush (root) be dried up; to be parched up
୨ । ଝାଉଁଳି ଯିବା—2. To be withered. ୩ । କ୍ଷୀଣହେବା-3. To languish; to become lean ୪ । ଅର୍ଜ୍ଜରହେବା—4. To be afflicted or distressed. ୫ । ଶୋଷିବା; ଶୁଷ୍କକରିବା—6. To dry; to drain up; to suck up.

ଶୁଷ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ଶୋଷ; ତୃଷା
Śusha Thirst.

ଶୁଷ(ଷୀ) ସଂ ବି, (ଶୁଷ୍ଧାତୁ+ଭାବ ଅ;+ଈ) ୧ । ଶୋଷଣ—1.
Śusha (shi) Sucking up. ୨ । [+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଈ] ଗର୍ତ୍ତ;
ଛିଦ୍ର—2. Hole. ୩ । ଗହ୍ୱର; ଗୁହା—3 Chasm. ୪ । ଶୁଖିଯିବା—4. Drying up.

ଶୁଷାଇବା—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—ଶୋଷାଇବା (ଦେଖ)
Śushāibā Śoshāibā (see)

ଶୁଷି—ସଂ ବି—(ଶୁଷଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇ)—୧ । ଶୁଷ୍ର—1. Śusha
Śushi (See) ୨ । ଦନ୍ତମଧ୍ୟରେ ଥିବାଛିଦ୍ର ବା ଶୂନ୍ୟ-
ସ୍ଥାନ—2. The hollow inside the teeth or fangs. ଦେ. ବି.—ମୁଣ୍ଡିକାଠ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଲମ୍ବା ଛିଦ୍ର—A hole or hollow running through the middle of a log of wood along its length.

ଶୁଷିବା—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—ଶୋଷିବା [ଦେଖ]
Śushibā Śoshibā (See)

ଶୁଷିର—ସଂ ବି (ଶୁଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇର, ବମ୍ବା ଶୁଷି+ଇର)—୧ ।
Śushira ବିବର; ଛିଦ୍ର; ରନ୍ଧ୍ର—1. Hole. ୨ । ଅଗ୍ନି-
2. Fire. ୩ । ଫୁଙ୍କିକରି ବଜାଇବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର (ଯଥା—ବଂଶୀ)—3. A wind-pipe; flute; a musical instrument with regulated holes, to be blown by the mouth; a wind instrument. ୪ । ମୂଷିକ; ଇନ୍ଦୁର—4. Rat; mouse. ୫ । ବାୟୁ—5. The atmosphere. ବିଣ—ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ—Full of holes; perforated.

ଶୁଷିରା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶୁଷିରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of
Śushirā Śushira. ସଂ. ବି—୧ । ନଦୀ ବିଶେଷ—
1. Name of a river. ୨ । ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ବିଶେଷ—
2. Name of a scent or perfume.

ଶୁଷି(ଷୁ)ରି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶୁଷିର)—ବଂଶୀ ଆଦି ବାୟୁଗୁଳିତ ଛିଦ୍ରମୟ
Śushi(shu)ri ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର (ଯଥା—ବଂଶୀ, ମହୁରୀ)—Flute
ବାଂଶୀ or other perforated reed instrument.
ବଂଶୀ (e.g. lute, pipe, clarionet.)

ଶୁଷିଳ—ସଂ. ବି (ଶୁଷ୍ ଧାତୁ=ଶୋଷିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇଳ; ଯାହା
Śushila ପଦାର୍ଥରୁ ଜଳାଦି ଶୋଷେ)—ବାୟୁ; ପବନ—
Wind; air.

ଶୁଷ୍କ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଷ୍ ଧାତୁ=ଶୁଖିଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ; 'କ' ସ୍ଥାନରେ
Śushka 'ଷ' ଆଦେଶ)—୧ । ନିର୍ଜ୍ଜଳ; ଜଳହୀନ; ଶୁଖିଲା—
1. Dry; waterless. ୨ । ଯହିଁରୁ ଜଳ ବା ରସ ଶୁଖି ଯାଇଅଛି—2. Parched up. ୩ । ସାରହୀନ—
3. Juiceless; sapless. ୪ । କୃଶ—4. Emaciated; withered; thin; shrivelled; shrunk up. ୫ । ରୁକ୍ଷ—5. Rude; rough.

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅହେତୁକ—6. (figurative) Groundless. ୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଷ୍ଫଳ—7. (figurative) Fruitless; barren. ୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିରର୍ଥକ—8. (figurative) Vain. [ଉ—ଶୁଷ୍କ (ଶୁଷ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବାକ୍ୟ] ୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବିଷଣ୍ଣ; ବିଷାଦଯୁକ୍ତ; ବିଶଣ୍ଡ; ବିମର୍ଷ—9. (figurative) Sorrowful; sad; pale (ଉ—ଶୁଷ୍କମୁଖ) ୧୦ । ବାହାନା କରାଯାଇ ଥିବା—10. Feigned; pretended. ୧୧ । ଅପ୍ରୟୋଜନୀୟ—11. Useless. ୧୨ । କଠୋର (ବାକ୍ୟ)—12. Offensive; harsh.

ଶୁଷ୍କ କଣ୍ଠ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—(ତୃଷ୍ଣା, ବସୁ, ରୋଗ ଆଦି ଯୋଗୁଁ) ଯେଉଁ କଣ୍ଠରୁ ବା ଗଳାରୁ ଲେପ ଆଦି ଶୁଖି ଯାଇଥାଏ—A dry throat; a parched throat.

Śushka kaṇṭha

(ଶୁଷ୍କକଣ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବହୁ. ସଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର କଣ୍ଠ ବା ଗଳା ଶୁଖି ଯାଇଅଛି—Having one's throat parched up

ଶୁଷ୍କ କରିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—ଶୁଖାଇବା; ନିର୍ଜଳ କରିବା—To dry up.

Śushka karibā

ଶୁଷ୍କକରା ସୁଖାନା

ଶୁଷ୍କ କଳହ (ବିବାଦ)—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ବୃଥା ବା ଅହେତୁକ କଳହ ବା ବିବାଦ—Groundless quarrel or dispute.

Śushka kalaha (bibāda)

ଶୁଷ୍କ ତର୍କ—ସ ବ (କର୍ମଧା)—ବୃଥା ବିତଣ୍ଡା—Barren discussion.

Śushka tarka

ଶୁଷ୍କତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ (ଶୁଷ୍କ+ତ୍ୱାଦର୍ଥେ. ତା, ତ୍ୱ)—ଶୁଷ୍କତ୍ୱ; ଶୁଷ୍କାବସ୍ଥା—Dryness; aridity.

Śushkatā(twa)

ଶୁଷ୍କ ପ୍ରାୟ—ସଂ. ବିଣ—ପ୍ରାୟଃଶୁଷ୍କ; ପ୍ରାୟ ନୀରସ—Almost dry or sapless.

Śushka prāya

ଶୁଷ୍କ ବୈର—ସଂ. ବ—୧ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଶୂନ୍ୟ କଳହ—1. Aimless quarrel. ୨ । ଅହେତୁକ ଶତ୍ରୁତା—2. Groundless or unprovoked enmity.

Śushka bairā

ଶୁଷ୍କଳ—ସଂ. ବ (ଶୁଷ୍କ+ଳ)—୧ । ମାଂସ, ଅମିଷ—1. Meat; flesh. ୨ । ଶୁଖିଲା ମାଂସ—2. Dried meat.

Śushkala

(ଶୁଷ୍କଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ସଂ—ଅମିଷ ଭୋଜୀ—Meat-eating; carnivorous.

ଶୁଷ୍କଳୀ—ସଂ. ବ (ଶୁଷ୍କଳ+ଈ)—ଶୁଷ୍କମାଂସ; ଶୁଖା ଶିକାର—Dried meat.

Śushkalī

ଶୁଷ୍କାଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୁଷ୍କ+ଅଙ୍ଗ+ଈ. ଈ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଗୋସାପ; ଗୋଖରା—The iguana; Varanus Salvator.

Śushkāṅgī

ଶୁଷ୍କାର୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ (ଶୁଷ୍କ=ଶୁଖିଲା+ଆର୍ଦ୍ର=ଓଦା)—ଶୁଣ୍ଠି—Dried ginger. ସଂ. ବିଣ—ଶୁଖିଲା ଓ ଓଦା—Dry and moist.

Śushkārdra

ଶୁଷ୍କିବା—କ୍ରି. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ ଶୁଷ୍କ)—ଶୁଖିବା; ଶୁଖାଇବା—To be dried up; to be spread out for being dried.

Śushkibā

ଶୁଷ୍କୀକୃତ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଷ୍କ+ଅଭୂତତ୍ତ୍ୱେ ଚ୍ବି+କୃତ)—ଶୁଖା ଯାଇଥିବା (ଓଦା ବସ୍ତୁ)—(a moist thing) Which has become dry; dried up.

Śushkikrutu

ଶୁଷ୍ଣ—ସଂ. ବ [ଶୁଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଣ; ଯାହା ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କୁ ଶୁଷ୍କ କରେ । ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1 The sun ୨ । ଅଗ୍ନି—2 Fire.

Śushna

ଶୁଷ୍ମ(ଷ୍ମା)—ସ ବ. କ୍ଲୀ ଓ ପୁଂ (ଶୁଷ୍ ଧାତୁ କର୍ତ୍ତୃ ମ ଓ ମନ୍=ଶୁଷ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା, ୧ ବଚନ)—୧। ଅଗ୍ନି—1. Fire ୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun. ୩ । ବାୟୁ—3. Wind air. ୪ । ବଳ; ସାମର୍ଥ୍ୟ—4. Might; strength ୫ । ତେଜଃ; କାନ୍ତି—5. Lustre: glow, glory. splendour ୬ । ପକ୍ଷୀ—6. Bird. ୭ । ଚିତ୍ରକ ବୃକ୍ଷ—7. Plumbago Zeylanica (plant)

Śushma(shmā)

ଶୂସ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—୧। (ସ ଶୁଷ)—ଚିରା; ଫାଟ, ଚିରା- 1. Crack. ୨ । (ସ ତୃଷ) ତୋଷ; ତୃଷା 2. Thurst.

Śusa

ଶୂଅ(ଅଁ)ବାଲି(ଲୁ)ଆ—ଦେ. ବ (ସ ଶୂକ=ଗାଣ୍ଡାପ୍ତ+ବାଲ= ବେଶ)—୧ । ଶୂକକୀଟ (ଦେଶ)—1. Śūkakīṭa (see) [ଶୂଅ(ଅଁ)ବାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ଶୂଅବାଲ (ଦେଶ)—2. Śūabāli [see]

Śūa(ā)bāli(lu)ā

ଶୂକ—ସଂ. ବ—(ଶୋ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ; କିମ୍ବା ଉଣ) ୧ । ଶସ୍ୟାଦିର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଗ୍ରଭାଗ; ଶୂଅଁ; ଶୁଙ୍ଗ—1. The sharp point of grains. ୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣାଗ୍ର; ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଗ୍ର 2. A sharp point. ୩ । ଯବ, ବାଳୁଙ୍ଗା, ଗଦମ ଆଦିର ଅଗ୍ରର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶୋଢ଼—3. The fine beards of wheat, barley and wild paddy. ୪ । ବସ୍ତ୍ର—4. Kindness. ୫ । ଶିଖା—5. Crest; point; summit: ୬ । କେଶ ଶିଖା; ମୁଣ୍ଡ ମଝିରେ ଥିବା କେଶଗୁଚ୍ଛ—6. A tuft of hair leftl on the crown of head after tonsure; pig tail

Śūka

ଶୂକକ—ସଂ ବ (ଶୂକ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—୧ । ଯବ; ଯବ ଧାନ— 1. Barley. ୨ । ପ୍ରାବୃଟ୍; ବର୍ଷାଋତୁ— 2. Rainy season. ୩ । ରସ—3. Juice; liquid. ୪ । ଶରୀରସ୍ଥ ତରଳୀକୃତପଦାର୍ଥବିଶେଷ ରସଧାତୁ—The primary fluid from which blood is formed.

Śūkaka

ଶୂକ କୀଟ—ସ. ବ [ଶୂକ=ଗାଣ୍ଡାପ୍ତଯୁକ୍ତ କୀଟ; ଶୂକକୀଟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା]—ଶୂଅଁ ବାଲ; ଶମ୍ବାଳୁଆ ଓ ଶୂକକୀଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ] Hairy caterpillar;

Śūkakīṭa

woolly bear; Pilsoma Acraea. [ଦ୍ର— ଏମାନେ ପ୍ରଜାପତି ଅବସ୍ଥାର ପୂର୍ବତନ ଅବସ୍ଥା । ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ଡିମ୍ବରୁ ଏମାନେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ଓ ପରେ ପକ୍ଷି ଲାଗିଲେ ଉଡ଼ି ପାରନ୍ତି । ଏ ଗୀଟ କେତେକ ଲୋମଶୂନ୍ୟ, କେତେକ ଲୋମଶ । ଏମାନଙ୍କର ଲୋମ ଏପରି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଯେ, ତାହା ମନୁଷ୍ୟର ଦେହର ଲୋମକୂପ ମଧ୍ୟରେ ବିଦ୍ଧ ହେଲେ ବଡ଼ ଯନ୍ତ୍ରଣାପ୍ରଦ ହୁଏ । ଅମ ଦେଶରେ ବିଶେଷତଃ ଶଜନା ଓ ଗବ ଗଛରେ ଏମାନେ ଜନ୍ମନ୍ତି ଓ ଛେଳିର ପତ୍ରାଦିକୁ ଖାଇ ଗଛମାନଙ୍କୁ ଲଣ୍ଡ ଭଣ୍ଡ କରି ଦିଅନ୍ତି ।]

ଶ କ ଧାନ୍ୟ—ସଂ ବି [ମ. ପ. ଲୋ—ଶୂକଯୁକ୍ତ ଧାନ୍ୟ]—ତୀକ୍ଷ୍ଣାଂଶୁକ
Śūka dhānya . ଶସ୍ୟ; ଯେଉଁ ଶସ୍ୟର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ତୀକ୍ଷ୍ଣ କେଶବତ୍ ଅଂଶୁ ଥାଏ—Bearded grain; bearded corn; awned rice. [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ସାଧାରଣତଃ ସକଳ ଶୂକ ଧାନ୍ୟ ଲଘୁପାକ, ତ୍ରିଦୋଷ ଶାନ୍ତିକାରକ ଓ ବଳବୀର୍ଯ୍ୟତେଜୋବୃଦ୍ଧିକର । ନୂତନ ଶୂକ ଧାନ୍ୟ ଗୁରୁପାକ । ଏକ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ପୁରାତନ ଶୂକ ଧାନ୍ୟ ଅହିତ ପାଇଁ ପ୍ରଶସ୍ତ ।]

ଶୂକର—ସଂ ବି. ପୁଂ [ଶୂ=ଦୁର୍ଜ୍ଜନକାରୀ ଶବ୍ଦ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ,
Śūkara ବମ୍ବା ଶୂକ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଲୋମ+ଧାରୀ ଅର୍ଥରେ ର]— [ସୂକର—ଅନ୍ୟ ଆକାର] ୧ । ଘୁଷୁରୁ—1 Hog; pig. [ଶୂକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ୨ । ବରାହ—2. Boar. [ଦ୍ର— ଏମାନେ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ଯଥା—ଗୃହପାଳିତ ଶୂକର— Domestic pig ଓ ବନ୍ୟ ଶୂକର ବା ବରାହ wild boar । ଏମାନଙ୍କ ମାଂସ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅତି ଅପବିତ୍ର । ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତି (ବାଉରି, ହାଡ଼ି, କନ୍ଧ ଆଦି] ଶୂକର ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି; ସାହେବମାନଙ୍କର ଏହା ପ୍ରିୟ ଖାଦ୍ୟ ।]

ଶୂକର ଦଂଷ୍ଟ୍ରକ—ସଂ. ବି [ବୈଦ୍ୟକ]—କ୍ଷୁଦ୍ରରୋଗବିଶେଷ; ଚର୍ମ-
Śūkara damshtraka ରୋଗବିଶେଷ—A sort of skin disease.

ଶୂକ(କୁ)ରା(ରି)—ବେ. ବି ପୁଂ—(ଶୂକର ପରି ଘୃଣ୍ୟ ବା ମୀତ ଅର୍ଥରେ)
Śūka(ku)rā(ri) —ଅପତ୍ୟଅଣ୍ଡିକୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
ଶୂକା, ଶୂକି, ଶୂକିଆ, ଶୂକୁରଆ, ଶୂକୁରୁ } ଅନ୍ୟରୂପ A name given to the children
ଶୁକ ସୁକରା whose elders had died before
(ଶୂକରୀ, ଶୂକୁରୀ, ଶୂକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) the formers' brith.

ଶୂକରେଷ୍ଟ—ସଂ ବି (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭଳି; ଶୂକରର ପ୍ରିୟ ଖାଦ୍ୟ]—ମୁଥା—
Śūkareshṭa Bulbous grass root.

ଶୂକଶିମ୍ବୀ—ସଂ ବି [ଶୂକଯୁକ୍ତା ଶିମ୍ବୀ ମ. ପ. ଲୋ]—ବାଇଚଙ୍କ; ଶିମ୍ବ
Śūka śimbi ଜାତୀୟ ଶୂକମୟ ବନ୍ୟ ଲତା
ଆଲକୁଶୀ ଫଳ ବିଶେଷ—Cowhage,
ପଂ ବଙ୍ଗ. ଶୂକ୍ରାଶମ୍ବୁ Macuna Pruriens.
ଗୌଚା, କିବାଚ କୌଚ [ଦ୍ର—ଏହାର ଛୁଇଁପାକ ତୀକ୍ଷ୍ଣ
ତା. ପୁନାଇକ୍, ବାଲି ଲୋମରେ ଆବୃତ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ
ତେ. ଦୈଷ୍ଟଅଡ୍ଡୁ, ଚୁଲଗୁଣ୍ଡ କାଳରେ ଏହି ଫଳ ପୋଖତ
ମ. କବଚ, ଲୁହଖ ହେଲେ ଏହି ଛୁଇଁଦେହରୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ
ଏହାର ସଂ ପର୍ଯ୍ୟାୟ— ଲୋମଗୁଚ୍ଛ ଉଡ଼ିଆସି ମନୁଷ୍ୟ
କପିକଚ୍ଛୁ, ଅତ୍ୟଗ୍ରପ୍ରା, ବୃଷ୍ୟା, ଦେହରେ ଲାଗେ ଓ ଲୋମ-
ମର୍କଟୀ, ଅଜରା, କଣ୍ଡୁଯା, ବ୍ୟଘ୍ରା, କୂପରେ ପ୍ରବେଶ କରି ବିଶେଷ
ଦୁଷ୍ପର୍ଶା, ପ୍ରାବୃଷାୟଣୀ, ଲାଙ୍ଗଲୀ] କଣ୍ଡୁ, ଫୁଲା ଓ ବ୍ୟଥା ଜନ୍ମାଏ ।
ଏହି ଏଥିର ବୀଜ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ରତିଶକ୍ତି-
ବର୍ଦ୍ଧକ । ଏହା ମଧୁରତିକ୍ତରସ, ବଳକର, ମାଂସବର୍ଦ୍ଧକ, ଶୁକ୍ରଜନକ ଓ ତ୍ରିଦୋଷନାଶକ, ବାୟୁର ଶାନ୍ତିକାରକ ଓ ରକ୍ତଦୋଷନିବାରକ ।]

ଶୂକଳ—ସଂ ବି—ଦୁଷ୍ଟ ଅଶ୍ୱ—
Śūkala A wicked or restive horse; a vicious horse.

ଶୂକ୍ଷ୍ମ—ସଂ ବିଣ [ସୂକ୍ ଧାତୁ=ଜ୍ଞାପନ କରିବା+ସ]—୧ । ସୂକ୍ଷ୍ମ—1.
Śūkshma . Śūkshma (See). ୨ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର; ସରୁ;
(ସୂକ୍ଷ୍ମ—ଅନ୍ୟ ଆକାର) ପିହ—2. Minute; very small.
୩ । ଅତି ଅଳ୍ପ—3. Very little. ୪ । ପତଳା—
4. Thin; slender; delicate. ୫ । କୃତ୍ରିମ—
5. Artificial. ୬ । ପାରମାର୍ଥିକ—6. Spiritual.
୭ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପୂର୍ବକ ବିଚାର—7. Thorough investigation or enquiry.

ଶୂତିପର୍ଣ୍ଣ—ସଂ ବି—ଆରଗ୍ୱଧ ଗଛ; ସୁନାରି ଗଛ—
Śūtiparṇṇa Cassia Fistula (tree).

ଶୂଦ୍ର—ସଂ ବି ପୁଂ (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ=ଅବନତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ ର, ଚିପାଚନ)
Śūdra ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୀଚତମ ବା ୪ର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ—
[ଶୂଦ୍ରାଣୀ, ଶୂଦ୍ରା, ଶୂଦ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] The Śūdras or the lowest of the castes amongst the Hindus.
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ୟ ୩ ଜାତିର ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ବୈଶ୍ୟଙ୍କର ସେବା ଓ ଏମାନେ ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ବେଦାଧ୍ୟୟନରେ ଅଧିକାରୀ ନୁହନ୍ତି । ଏମାନେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ପାଦରୁ ଜାତ । ଭଗବଦ୍ ଗୀତାରେ ଅଛି "ପରିଚର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକଂ କର୍ମ ଶୂଦ୍ରସ୍ୟାପି ସ୍ୱଭାବଜମ୍" ଅର୍ଥାତ୍ ଏମାନେ ଉଚ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣର ସେବା କରିବେ । ବେଦାଧ୍ୟୟନ, ତପସ୍ୟା, ଯୁଦ୍ଧ, ବାଣିଜ୍ୟ ଓ କୃଷି କରିବାରେ ଏମାନେ ଅଧିକାରୀ ନୁହନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ୩ ଉଚ୍ଚତର ବର୍ଣ୍ଣର ଲୋକେ ଶୂଦ୍ରାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିପାରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଶୂଦ୍ର ଉଚ୍ଚବର୍ଣ୍ଣର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିବାହ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ବୈଶ୍ୟ ଏ ତିନି ଜାତି ବୈଦିକଯୁଗରେ ଉତ୍ତରଦିଗରୁ ଭାରତକୁ ଆସି ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିବା ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ବଂଶଧର ଓ ଶୂଦ୍ରମାନେ ଭାରତର ଅଦିମନିବାସୀ ଅନାର୍ଯ୍ୟ-ମାନଙ୍କ ବଂଶଧର । ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତରୁ ଦାସ୍ତି ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ତଡ଼ିଦେଲେ ଓ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଙ୍କୁ

ହିନ୍ଦୁସମାଜର ନିମ୍ନତମ ସ୍ତରରେ ଗ୍ରହଣ କରି ଭୃତ୍ୟ, ସେବକ ଓ ଦାସରୂପେ ନିଯୋଜିତ କଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ବୈଶ୍ୟମାନଙ୍କ ଭଳି ଅଟ୍ଟାଳିକା ସ୍ତରର ପ୍ରାୟ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଜାତିର ପୁରୁଷମାନେ ଦ୍ୱିଜାତି ପିତା ଓ ଶୂଦ୍ରା ମାତାଙ୍କ ଔରସରୁ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ପୂର୍ବେ ହିନ୍ଦୁସମାଜରେ ୪ ବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗୁଣ ଓ କର୍ମଭିତ୍ତିରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରବେଶ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହା ଲୋପ ପାଇଅଛି ।] ଦେ. ବ—ଚାଷାମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀଭେଦ; ଶୂଦ୍ର ଚାଷା—A class of cultivator caste.

ଶୂଦ୍ରକ—ଦେ ବ—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦ୍ୱାରା ନିହତ ଜଣେ ଶୂଦ୍ର ମୁନି; ଶମ୍ବୁକ—Śūdraka Name of a Śūdra sage who was killed by Rāmachandra. [ଦ୍ର—ଏ ଶାସ୍ତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧ ତପସ୍ୟାରେରତ ହେବାରୁ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁତ୍ରର ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା; ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅନୁସନ୍ଧାନପୂର୍ବକ ତାହାର ମସ୍ତକ ଛେଦନ କରି ଯୁଗଧର୍ମ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ ।] ସଂ ବ: (ନାମ) ମୃଚ୍ଛକଟିକ ନାମକ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକର ପ୍ରଣେତା ରାଜାଙ୍କ ନାମ—The name of a king, the author of a Sanskrit Drama Mṛuchhakaṭika. [ଦ୍ର—ଉକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ, ଏ ଅତିଶୟ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍, ରୂପବାନ୍ ଓ ଦ୍ୱିଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍‌ବର୍ଷୀୟ ରାଜା ଥିଲେ ଓ ସାମବେଦ, ଋଗ୍‌ବେଦ, ଗଣିତ, କଳା ବିଦ୍ୟା, ହସ୍ତିଶାସ୍ତ୍ରରେ ବିଶେଷ ପାରଦର୍ଶୀ ଥିଲେ । ଏ ନିଜର ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ରାଜସିଂହାସନରେ ବସାଇ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ କଲେ । ଏ ଶତ ବର୍ଷ ଜୀବିତ ଥାଇ ଅଗ୍ନିପ୍ରବେଶ ହୋଇ ଦେହ ତ୍ୟାଗ କଲେ ।] ୨ । ବାଣଭଟ୍ଟଙ୍କର କାଦମ୍ବରୀ ନାମକ ଉପନ୍ୟାସରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଉଜ୍ଜୟିନୀର ରାଜା—2. Name of a king of Ujjaini mentioned in the Sanskrit novel Kādambarī. [ଦ୍ର—କେହି କେହି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ ଉକ୍ତ ଦୁଇ ଶୂଦ୍ରକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ ।]

ଶୂଦ୍ରକଣ୍ଟକ—ସଂ. ବ (ଜ୍ୟୋତିଷ) (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶନିଗ୍ରହ—Śūdra kaṇṭaka The planet Saturn. [ଦ୍ର—ଶନିଗ୍ରହ ଦଶା ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ କଷ୍ଟପ୍ରଦ ହୁଏ ।]

ଶୂଦ୍ର କ(ଧ)ର୍ମ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ଶୂଦ୍ରର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, Śūdra ka(dha)rma କାର୍ଯ୍ୟ (ଯଥା—ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ଦ୍ୱିଜାତିଙ୍କ ସେବା)—The duties enjoined on Śūdra (namely, serving the 3 higher classes).

ଶୂଦ୍ର ଚ(ତ)ଷା—ଦେ. ବ—ଶୂଦ୍ର ଚଷା (ଦେଶ)
Śūdra cha(ta)shā ud chashā (See) ଚାଷା ଶୂଦ୍ରକିସାନ

ଶୂଦ୍ର ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପିଆଜ—
Śūdra priya Onion (Apte)

ଶୂଦ୍ର ଭୂୟିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯହିଁରେ ଅଧିକାଂଶ ଶୂଦ୍ର ଥାଆନ୍ତି (ଶୂଦ୍ର ବହୁଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) Śūdra bhūyishṭha —Consisting mostly of Śūdras.

ଶୂଦ୍ର ମୁନି—ସଂ ବ—୧ । ତପସ୍ୟାରେ ନିରତ ଶୂଦ୍ର—1. A Śūdra Śūdra muni engaged in performing religious austerities. ୨ । ମୁନିବତ୍ ତପୋନିରତ ଶୂଦ୍ର—2. A Śūdra as pious as a sage. [ଦ୍ର—ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ଜଣେ ଶୂଦ୍ରମୁନି ତପସ୍ୟା କରୁଥିବାରୁ ଦେଶରେ କାଳା ଛାୟାଦ୍ରବ ଘଟିଲା ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଉକ୍ତ ଶୂଦ୍ରମୁନିଙ୍କୁ ହତ କରିବାରୁ ରାଜ୍ୟ ନିରୁପଦ୍ରବ ହେଲା ।] ଦେ. ବ—ସାରଳା ଦାସ (ଦେଖ)—Sāralā dāsa (See) [ଦ୍ର—କଥିତ ଅଛି ଯେ ଏହି ଶୂଦ୍ରମୁନି ସାରଳା ଦାସଙ୍କର ପ୍ରଥମ ନାମ ଥିଲା କହେଇ ଘଟଣା ।]

ଶୂଦ୍ର ଯାଜକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶୂଦ୍ରର Śūdra jājaka ଗୌରୋହିତ୍ୟ କରେ—A Brāhmaṇa who conducts a sacrifice for a Śūdra.

ଶୂଦ୍ର ସେବନ—ସଂ ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶୂଦ୍ରର ଚାକିରି କରିବା—Śūdra sebana Serving a Śūdra.

ଶୂଦ୍ରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୂଦ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଶୂଦ୍ରଜାତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀ—Śūdrā A woman of the Śūdra class; a female Śūdra.

ଶୂଦ୍ରାଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୂଦ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ, ଅମ; ତୁଳ. ଯଥା—ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ, Śūdrāṇī ଭବାନୀ, ରୁଦ୍ରାଣୀ, ସର୍ପାଣୀ)—ଶୂଦ୍ର ପତ୍ନୀ—The wife of a Śūdra. [ଦ୍ର—ତାହାର ତାହାର ମତରେ ଏ ଶବ୍ଦ ସଂସ୍କୃତ ନୁହେ ।]

ଶୂଦ୍ରା ବେଦନ—ସଂ. ବ (ଶୂଦ୍ରା+ଅବେଦନ)—ଶୂଦ୍ରାକୁ ବିବାହ କରିବା Śūdrābedana —Marrying a Śūdra woman.

ଶୂଦ୍ରା ବେଦି—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୂଦ୍ରାବେଦିନ୍, ଶୂଦ୍ରା+ Śūdrā bedī ଆ+ବିଦ୍ ଧାତୁ=ବିବାହ କରିବା+ଣିନି, [ଶୂଦ୍ରାଭାର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ] ୧ମା. ୧ବ)—ଶୂଦ୍ରାର ପାଣିଗ୍ରହଣ-କାରୀ [ଦ୍ୱିଜାତି ପୁରୁଷ]—(a person of the 3 higher castes) Marrying a Śūdra woman.

ଶୂଦ୍ରିୟ—ପ୍ରା. ବ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ଶୂଦ୍ର—A Śūdra. [ଉ—ମଦ୍ୱ Śūdriya ଶୂଦ୍ର ପାନ କରିବେ ବ୍ରାହ୍ମଣ କ୍ଷତ୍ରିୟ, ଦେଖି ପୂଜା ଓଦ୍ଧୁର ବୋଲଣ ସେ ମିଳିବେ ଶୂଦ୍ରିୟ—ପ୍ରାଚୀନପୁରୁଷଗୀତା ।]

ଶୂଦ୍ରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୂଦ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଶୂଦ୍ର ପତ୍ନୀ—
Śūdrī Wife of a Śūdra.

ଶୂନ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଶୂନ୍ୟ)—୧ । ଶୂନ୍ୟ—1. Empty. Śūn ୨ । ଭୁଜା; ଫମ୍ପା—2. Hollow. ୩ । କାରଣରହିତ; ଶୂନ୍ୟ ମୂଳ ଅହେତୁକ—3. Causeless. ୪ । ନିଷ୍ଫଳ—4. Fruitless. ୫ । ମିଥ୍ୟା—5. False. [ଯଥା—ଶୂନ୍ୟ

ଗର୍ତ୍ତ, ଶୂନ୍ୟଥା ।] ୬ । ଯହିଁରେ କୌଣସି କାରଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରାଯାଇ ନ ପାରେ—6. Having no assignable cause to account for it. [ଉ—ଶୂନ୍ ଫୁଲ୍, ଶୂନ୍ ଫୋଟକା ।] ୭ । ଯାହା କୌଣସି ସାଧାରଣ ବା ଦୃଶ୍ୟମାନ କାରଣଦ୍ୱାରା ଘଟେ ବା ଚଳେ ନାହିଁ 7.Having no visible cause. [ଯଥା- ଶୂନ୍ ଗାଡ଼ି] ୮ । ନିର୍ଜନ—8. Lonely. ୯ । ନିସ୍ତବ୍ଧ—9. Still. ୧୦ । ଅକାଶରୁ ଜାତ—10. Produced from the sky. [ଉ—ଶୂନ୍ ଶବ୍ଦ ।] ବ.—୧ । ଶୂନ୍ୟ ରାଶି ବା ସଂଖ୍ୟା—1. Zero. ୨ । ଶୂନ୍ୟ; ଅକାଶ—2. The sky; the void. ୩ । ନିର୍ଜନତା; ନିସ୍ତବ୍ଧତା 3. Loneliness; stillness. ୪ । ଭିତରେ କିଛି ନ ଥିବା ଅବସ୍ଥା—4. Emptiness. ୫ । ଗୃହାଳରେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ଶିଷ୍ୟକୁ ଅବଧାନଙ୍କର ପୁରସ୍କାର ଦେବା ,ନାମମାତ୍ର ବେତଫଟକା କରିବା—5. A nominal stroke with the cane given by the teacher to the boy who is the first to come to the village school on a particular day.

ଶୂନ—ଦେ. ବିଣ ଓ ବି—(ସଂ. ଶୂନ୍ୟ)—ଶୂନ୍ୟ ଓ ଶୂନ୍—(ଦେଖ)
Śūna Śūnya and śūn (See). [ଉ—ଅଙ୍କେ ଯେସନେ ଦେଲେ ଶୂନ, ବେଳକୁ ବେଳ ଦଶଗୁଣ । ଭୂପତି ପ୍ରେମ-ପଞ୍ଚାମୃତ ।] ସଂ. ବିଣ—(ଶ୍ୱି ଧାତୁ=ଫୁଲିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଫୁଲିଥିବା—1. Śwollen (Apte). ୨ । ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ—2. Increased.

ଶୂନ(ନା)—ସଂ. ବି (ଶ୍ୱି ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବା ଅଧିକରଣ. Śūna[nā] ତ; ଶୂନ+ଅ)—୧ । ମାଂସର ହାଟ—1. Meat-(ନା—ଅନ୍ୟରୂପ) market. ୨ । କଂସେଇ ଦୋକାନ—2. Butcher's shop. ୩ । ପ୍ରାଣିବଧ—3. Slaughter of animal. ୪ । ପ୍ରାଣିବଧ କରିବା ସ୍ଥାନ; ବଧଭୂମି; କଂସେଇ ଶାଳା—4.Slaughter house, shambles. ୫ । ଘଣ୍ଟିକା—5. The uvula; soft palate. [Apte]. ୬ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁଦ୍ୱାରା ଜୀବହତ୍ୟାର ସମ୍ଭାବନା ଥାଏ; ଜୀବହିଂସା ସ୍ଥାନ—6. Anything [such as a piece of household furniture] whereby life is likely to be destroyed. [ଉ—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଶୂନା ୫ଟି; ଯଥା—ଚୁଲ୍ଲୀ, ଶିଳ, ଚକ୍ରୀ, ଝାଡ଼ୁଣି, ଚିଙ୍କି ଓ ଜଳକୁମ୍ଭ । ଏହି ୫ଟିକୁ ପଞ୍ଚଶୂନା ବୋଲାଯାଏ । ଗୃହସ୍ଥର ଏହି ପାଞ୍ଚଟି ପଦାର୍ଥର ବ୍ୟବହାର ଉପଲକ୍ଷରେ ବହୁ ଜୀବ (ଯଥା—ଅଦୃଶ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବାଣୁ) ପ୍ରତିଦିନ ବଧ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଏହି ପଞ୍ଚଶୂନାଜନିତ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ନିମନ୍ତେ ଗୃହସ୍ଥର ପଞ୍ଚ ମହାଯଜ୍ଞର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି । [Apte].ଏଥିର କାରିକା:—ପଞ୍ଚଶୂନାଗୃହସ୍ଥସ୍ୟ ଚୁଲ୍ଲୀ ପେଷଣ୍ୟୁପସ୍କରଃ । କଣ୍ଡନୀ ଚୋଦକୁମ୍ଭଶ୍ଚ ବଧ୍ୟତେ ଯାସ୍ତୁ ବାହୟନ୍—ମନୁ ୩।୬୮]

ଶୂନ ଗରବ(ଭ) -ଦେ. ବି—ଶୂନ୍ ଗରବ (ଦେଖ)
Śūna garaba(bha) Śun garaba (See)

ଶୂନଚିତି—ଦେ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ସନ୍ତରଣ—
Śūnachiti One kind of swimming.
ଚିତ୍ତସଂତାର ଚିତ୍ତତରଣ

ଶୂନ ବଥା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ବଥାର କାରଣ ସ୍ଥିର କରାଯାଇ ପାରେ
Śūna bathā ନାହିଁ—Aching for which there is
ଶୂନ୍ୟ ବେଦନା ଶୂନ ବେଦନା no apparent cause.

ଶୂନଭାଗୀ—ଦେ. ବି—ଟଙ୍କା ନ ଦେଇଥିବା ଅଂଶୀଦାର—
Śūnabhāgi A partner who had not made cash
ମାଗନା ଭାଗଦାର contribution to the joint stock.
ଶୂନଭାଗୀ [ଉ—ମହାପାତ୍ରେ ଏବେ ବଳକର ଗୃହର ନୁହନ୍ତି, (ଶୂନ ଭାଗଦାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲାଭରେ ଗୃହପତି ଶୂନଭାଗୀ—ଫକୀରମୋହନ—ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।]

ଶୂନାବାନ୍—ସଂ. ବି ପୁଂ (ଶୂନା=ମାଂସ ବିକ୍ରୟ ସ୍ଥାନ+ବତ=
Śūnābān ଶୂନାବତ; ୧ମା. ୧ବ)—କଂସେଇ—
A butcher.

ଶୂନ୍ୟ—ସଂ. ବି (ଶୁ=ଅତିଶୟ+ଉନ୍ଦ=ନ୍ୟଳ+ଯ, ନିପାତନ ବିମ୍ବା
Śūnya ଶୂନା=ପ୍ରାଣିବଧ+ହିତାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ଅକାଶ—
1. The sky; the void. ୨ । ବାୟୁ ବା ଅନ୍ୟବସ୍ତୁ ରହିତ ରିକ୍ତ ସ୍ଥାନ—2. Empty space; vacuum; vacant space. ୩ । ରିକ୍ତତାସୂଚକ ବିନ୍ଦୁ '0'; ସଂଖ୍ୟା ନ ଥିବାର ପରିଚାୟକ ମଣ୍ଡଳ—3. Zero; a dot; a cypher. ୪ । ଅଭାବ—4. Want. ୫ । ରିକ୍ତତା—5. Emptiness: ୬ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ—6. Lonely place. ୭ । ବ୍ରହ୍ମ—7. The Brahma. (Apte). ୮ । ଅନବସ୍ଥିତି—8. Nonexistence;nonentity. (Apte).ବିଣ—
(ଶୂନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ରିକ୍ତ; ଖାଲି—1. Empty; vacant.
[ଶୂନ୍ୟତା—ବି] ୨ । ଫମ୍ପା—2. Hollow. ୩ । ନିର୍ଜନ—3. Lonety; desolate. ୪ । ନିସ୍ତବ୍ଧ—4. Still. ୫ । ତୁଚ୍ଛ—5. Trifling. ୬ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ; ଯଥା—ଧନଶୂନ୍ୟ; ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ) (ଅନୁକରେ) ହୀନ— 6. (in compounds) Devoid of; not having; deprived of. ୭ । ଅନବସ୍ଥିତ; ସ୍ଥିତି ରହିତ—7. Non existent. (Apte) ୮ । ବିଷଣ୍ଣ—8. Dejected; downcast; dispirited. ୯ । ଅପକ୍ଷପାତ—9. Indifferent [Apte]. ୧୦ । କପଟତା ହୀନ—10. Guiless [Apte]. ୧୧ । ନିରର୍ଥକ—11. Nonsensical; unmeaning. ଦେ. ବି—ବିନ୍ଦୁ—Point. (ଉ—ଚୋ ବର୍ଣ୍ଣ ବେଦରୁ ବାହାର, ଠୁଳ ଶୂନ୍ୟରୁ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ । ଭୂପତି ପ୍ରେମ

ମୂଳ ।) ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯହିଁର କୌଣସି କାରଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଇ ନ ଯାଏ—1. Of which no palpable cause can be assigned. (ଯଥା—ଶୂନ୍ୟଘୋଷଣା, ଶୂନ୍ୟଫୁଲ୍ଲ ।) ୨ । ଆକାଶରୁ ଶୁଣାଯିବା—2. Heard form the space. (ଯଥା—ଶୂନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ।) ୩ । ଅଲକ୍ଷ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ; ଯାହା ଦୃଶ୍ୟମାନ ନୁହେଁ ଅଲକ୍ଷ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ହୁଏ—3. Driven by invisible power. (ଯଥା—ଶୂନ୍ୟ ଗାଡ଼ି)

ଶୂନ୍ୟ କୁମ୍ଭ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ତଳଶୂନ୍ୟ ଚଳଣ—
Śūnyakumbha An empty jug.

ଶୂନ୍ୟ ଗର୍ଭ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି = ଶୂନ୍ୟ ଅଟେ ଗର୍ଭ ଯାହାର)—
Śūnya garbha ୧ । ଯାହାର ଭିତର ଫମ୍ପା—1. Having (ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) the inside empty. ୨ । ଫୁଲା; [ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭତା—ବି] ଫମ୍ପା—2. Hollow; empty. ଦେ. ବି—ମିଛ ଗର୍ଭ—A false conception.

ଶୂନ୍ୟ ଗାଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଶୁନ୍‌ଗାଡ଼ି (ଦେଶ)
Śūnya gārdi Śun-gārdi, [See]

ଶୂନ୍ୟ ଗୃହ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ନିର୍ଜନ ଘର—1. An empty
Śūnya gṛuha house. ୨ । ସ୍ୱଜନ ବା ପରିବାରଶୂନ୍ୟ ଗୃହ—2. A house without its family members.

ଶୂନ୍ୟ ଚକର—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶୂନ୍ୟ + ଚକ)—ଏକପ୍ରକାର ବାଣ—
Śūnya chakara A kind of fireworks, [ଦ୍ର—ଏହା (ଶୂନ୍ୟଚକ[ଚକ]—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚକାକାର ଏକ ଭୂମିରେ ପୋତା ହୋଇଥିବା କାଠିଶ ଅଗରେ ଏହା ଚଢ଼ା ଯାଇ ଥାଏ; ନିଆଁ ଲଗା ହେଲେ ଏଥିରୁ ଅଗ୍ନି କଣାମାନ ଝରିଅଛେ ବିଷ୍ଣ ହୋଇଯାଏ ଓ ଏ ଚକ ଘୂରୁଥାଏ ।] (ଦ୍ର—ଅଗ୍ନେୟକଣିକା ବିଷ୍ଣ ଚକ୍ରବତେ ଘୂରନ୍ତି ଶୂନ୍ୟ ଚକର—ବଡ଼ଭୂମାର ବଲେବ୍ ଚାରିଚା ।)

ଶୂନ୍ୟଚର—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୂନ୍ୟ + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶୂନ୍ୟ
Śūnyachara ଝରୁଥି (ଦେଶ)—Śūnyachārī. (See) (ଶୂନ୍ୟଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୂନ୍ୟଚାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୂନ୍ୟଚାରିନ୍ ଶବ୍ଦ; ଶୂନ୍ୟ + ଚର୍ ଧାତୁ +
Śūnyachārī ଇନ୍)—ଶୂନ୍ୟବିହାରୀ; ଯେ ଆକାଶରେ ବିଚରଣ (ଶୂନ୍ୟଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କରେ; ଆକାଶବିହାରୀ—Moving in the sky. ବି—୧ । ପକ୍ଷୀ—1. Bird. ୨ । ଦେବତା ଗଣ—2. Deities. ୩ । ରାକ୍ଷସ—3. Demon.

ଶୂନ୍ୟଚିତି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶୂନ୍ୟ ଓ ଫା. ଚିତ)—ମଣ୍ଡମାଙ୍କର
Śūnyachiti ବ୍ୟାୟାମ ବିଶେଷ ମାଙ୍କଡ଼ଚିତ; ତାହାକୁ ଅଣ୍ଡିରା ଡିଗବାଜୀ କରି ଲେଉଟି ପଡ଼ି ବଳ ଭାଙ୍ଗିବା—Somersault; ଶୂନ୍ୟଚିତ୍ତ cutting capers in the air,

ଶୂନ୍ୟଚିରା—ଦେ. ବି—ଶୂନ୍ୟକୁ ବା ଉପରକୁ ଡେଇଁବା—
Śūnyachirā Aerial jump; leap into the air, ଶୂନ୍ୟୋଲାକ ଶୂନ୍ୟମେ କୁଦ୍‌ନା

ଶୂନ୍ୟ ଡ୍ରିଲ୍—ଦେ. ବି—ବାୟୁଳିତ ଅଖର ବା ଚିତ୍ର; ଶୂନ୍ୟରେ ଅଙ୍କିବା
Śūnyardril ରୂପ ଶିଶୁଶିକ୍ଷା—Aerial drill; the ଶୂନ୍ୟଡ୍ରିଲ practice of infants drawing figures in the air,

ଶୂନ୍ୟତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବି (ଶୂନ୍ୟ + ଭାବ ତା, ତ୍ୱ)—ଶୂନ୍ୟ ହେବା
Śūnyatā(twa) ଅବସ୍ଥା; ରିକ୍ତତା—Emptines, vacuity,

ଶୂନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବି (ସ. ତ. ତ୍ରେ; ଶୂନ୍ୟରେ ସ୍ଥାପିତ ଦୃଷ୍ଟି)—
Śūnya drushṭi ୧ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ ଦୃଷ୍ଟି; ଉଦାସ ଦୃଷ୍ଟି—1, A vacant gaze. ୨ । ଆକାଶରେ ସ୍ଥାପିତ ଦୃଷ୍ଟି—2, Gazing at the sky,

ଶୂନ୍ୟ ପଥ—ସଂ. ବି—ଆକାଶ ମାର୍ଗ—
Śūnya patha The aerial path; the sky,

ଶୂନ୍ୟ ଫ(ଫୁ,ଫୋଟକା)—ଦେ. ବି—ଶୁନ୍ ଫଟକା (ଦେଶ)
Śūnya pha(fhu fho)ṭakā Śun phaṭakā, (See)

ଶୂନ୍ୟବାଦ—ସଂ. ବି (ନ୍ୟାୟ)—୧ । ଏ ଜଗତ ଶୂନ୍ୟ ଅଟେ, ଅର୍ଥାତ
Śūnyabāda ଏଥିରେ କିଛିମାତ୍ର ସତ୍ତା ନାହିଁ, ଏକଭୂତମତ—1, The theory that the Universe is mere void and that nothing has any substance in this world, i.e. Things "are not what they seem"; Philosophical nihilism. [ଦ୍ର—ଏ ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ଧର୍ମବାଦ ଅଟେ ।] ୨ । ନାସ୍ତିକତା—2, A stheism.

ଶୂନ୍ୟବାଦୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶୂନ୍ୟବାଦ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା.
Śūnyabāda ୧ତ)—୧ । ନାସ୍ତିକ ବିଶେଷ—1, A class (ଶୂନ୍ୟବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) of atheists. ୨ । ବୌଦ୍ଧ ମତାବଲମ୍ବୀ—2, A Buddhist,

ଶୂନ୍ୟ ବିମାନ—ସଂ. ବି—ଆକାଶଯାନ; ବ୍ୟୋମଯାନ—
Śūnya bimāna Balloon; aeroplane.

ଶୂନ୍ୟ ବିହାର—ସଂ. ବି—ଆକାଶ ବା ବାୟୁମାର୍ଗରେ ଭ୍ରମଣ—Aerial
Śūnya bihāra flight; a flight accross the sky, (ବିଣ—ଶୂନ୍ୟ ବିହାରୀ)

ଶୂନ୍ୟ ମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି—ଆକାଶ ମଣ୍ଡଳ—
Śūnya maṇḍala The empty space,

ଶୂନ୍ୟ ମଧ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ (ଦେଶ)—Śūnyagarbha,
Śūnya madhya (See) ସଂ. ବି—ନଳ ତୃଣ—A sort of (ଶୂନ୍ୟମଧ୍ୟା—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) hollow reed, [ଶୂନ୍ୟମଧ୍ୟତା—ବି]

ଶୂନ୍ୟ ମନସ୍କ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଅମନୋଯୋଗୀ—
Śūnyamanaska Absent-minded; listless, (ଶୂନ୍ୟମନସ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଶୂନ୍ୟମନସ୍କତା—ଅଭାବରୂପ, ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୂନ୍ୟମୟ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଏକବାରିକ ଶୂନ୍ୟ—
Śūnyamaya 1, Absolutely empty, ୨ । ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟରୂପେ ନିର୍ଜନ—2, Very lonely.

ଶୂନ୍ୟ ମାର୍ଗ—ସଂ. ବି—ଶୂନ୍ୟ ପଥ—
Śūnya mārga Śūnya patha, (See)

ଶୂନ୍ୟ ମୁଖ (ବଦନ)—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ବିଷଣ୍ଣ ବଦନ—
Śūnya mukha (badana) Downcast face,
(ଶୂନ୍ୟମୁଖୀ, ଶୂନ୍ୟବଦନା—ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଶ. ବହୁବ୍ରୀହି)—
ବିଷଣ୍ଣ ବଦନ ବିଶିଷ୍ଟ—Having a downcast or dejected face.

ଶୂନ୍ୟ ରାସ—ଦେ. ବି (ଶିବର ଦେବ)—ଯୋଗସାଧକର ଭ୍ରୂ ମଧ୍ୟରେ
Śūnya rāsa କଳ୍ପିତ ନୃତ୍ୟ—Imaginary dance
(ଶୂନ୍ୟ ବିହାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) taking place between the eyebrows. [ବି—ଶୂନ୍ୟରାସ କୋଣାର୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ନିକଟସ୍ଥ ଘରେ—ପ୍ରାଚୀ. ଶିବରୂପଦ୍ରୁ ଗୀତା ।]

ଶୂନ୍ୟ ଶବଦ—ଦେ. ବି—ଶୁନ୍ ଶବଦ (ଦେଖ)
Śūnya śabada Śun-śabada (See)

ଶୂନ୍ୟ ଶବ୍ଦ—ସଂ. ବି—ଅକାଶରୁ ଜାତ ଶବ୍ଦ ବା ଧ୍ୱନି—
Śūnya śabda A sound from the sky.

ଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଖାଲି ବା ରିକ୍ତ ସ୍ଥାନ—
Śūnya sthāna Empty place,

ଶୂନ୍ୟ ହସ୍ତ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)-ରିକ୍ତହସ୍ତ—Empty hand. ବିଶ.ପୁଂ
Śūnya hasta [ବହୁବ୍ରୀହି] ରିକ୍ତହସ୍ତ; ନିର୍ଧନ—
(ଶୂନ୍ୟହସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Empty-handed; pennyless.
(ଶୂନ୍ୟହସ୍ତତା—ବି)

ଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟ—ସଂ ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ଅମନୋଯୋଗ—1.Absent
Śūnya hṛudaya mindedness. ୨ । ବିଷଣ୍ଣ
(ଶୂନ୍ୟହୃଦୟା—ସ୍ତ୍ରୀ ଶବ୍ଦ) ମନ—2. Dejected mind. ସଂ.ବିଶ.
ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଅମନୋଯୋଗୀ—1. Absent-minded (Apte). ୨ । ଅତି ଦୁଃଖାତୁର—2. Very sorry. ୩ । ଅସନ୍ଦିଗ୍ଧ—3. Unsuspecting (Apte). ୪ । ଉନ୍ମୁକ୍ତ—4. Open-hearted (Apte).

ଶୂନ୍ୟା—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶୂନ୍ୟ+ଆ)—୧ । ଶୂନ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—1.
Śūnyā Feminine of Śūnya. ୨ । ବନ୍ଧ୍ୟା—2. Barren (woman). ବି—୧ । ଜଳଚୁଣ—1. A hollow reed. ୨ । ବନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A barren woman. ୩ । ଫଣୀ ମନସା; ନାଗଫେଣିଆ ଗଛ—3. Opuntia Dillenia; prickly pear; a species of cactus. [ବ୍ୟୁ—ଏଥିରେ ଫଳ ଫଳ ନ ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ]

ଶୂନ୍ୟେ ଶୂନ୍ୟେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ବିନା ଚିହ୍ନ ବା ପରିଦୃଶ୍ୟ-
Śūnye śūnye ମାନ କାରଣରେ—1. Without any
ଶୂନ୍ୟେ ଶୂନ୍ୟେ शून्येशून्ये patent or assignable cause. ୨ । ଭୂମି ସ୍ପର୍ଶ ନ କରି; ଭୂମିରେ କୌଣସି ଅଂଶ ନଲାଗି; ଅକାଶ ମାର୍ଗରେ—2. Without touching the ground. [ବ୍ୟୁ(୧)—ଉଡ଼ିଯାଏ ଶୂନ୍ୟେ ଶୂନ୍ୟେ କେଉଁସ୍ଥାନେ, ମା କେଉଁଦା ଅଶେ କେହୁ ତା ନ ଜାଣେ । ଚଲିତା, ସ୍ଥାନାଥ] [ବ୍ୟୁ(୨)—ଗ୍ରହଣ ଲେଖ ତାକୁ ଶୂନ୍ୟେ ଶୂନ୍ୟେ ଟେକି ଦେଇଗଲେ]

ଶୂପ—ସଂ. ବି—ସୂପ (ଦେଖ)—Śūpa (See) ୧ । ଡାଲି—
Śūpa 2. Soup of peas.

ଶୂପକାର—ସଂ. ବି ପୁଂ (ଶୂ ପ+କାର)—୧ । ଶୂଦ୍ରର ପାଚକ—1. A
Śūpakāra cook of a Śūdra. ୨ । ପାଚକ; ସୂଅର 2. A cook.

ଶୂୟମାନ—ସଂ. ବିଶ (ଶ୍ୱି ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ମାନ)
Śuyamāna —ଯାହା ସ୍ଫୀତ ହୋଇଅଛି—
(ଶୂୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Swollen.

ଶୂର (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ସାହାସୀ ହେବା—1. To be brave.
Śūr(root) ୨ । ବଧ କରିବା—2. To kill.

ଶୂର—ସଂ. ବି—(ଶୂର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ) ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The
Śūra sun ୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପିତାମହ ଓ ବସୁଦେବଙ୍କ ପିତା; ଶୂରସେନ—2 The paternal grandfather of Śrīkṛushṇa. ୩ । ସାହାସିକ ବ୍ୟକ୍ତି; ବୀର—3. Hero; a brave person ୪ । ସିଂହ—4. Lion. ୫ । ଶୂକର—5. Hog; pig. ୬ । ଚିତା; ଧଳାଚିତା ବୁଲ—6. Plumbago Zeylanica. ୭ । ଶାଳ ବୃକ୍ଷ—7.Shorea Robusta tree. ୮ । ଚେଲ୍ଲଠ; ଲଭୁଚ—8. A fruit tree; Autocarpus Locoocha ୯ । ମସୁର—9. A leguminous creeper; Ervum Horsutum ବିଶ. ପୁଂ.—୧ । ବୀର—1 Heroic. ୨ । ସାହସିକ 2.Bold; brave; courageous ୩ । ବଳବାନ୍ (ଶୂରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 3 Mighty; powerful ଦେ. ବି-ବଙ୍ଗୀୟ ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—A family title in Bengal.

ଶୂରଣ—ସଂ. ବି—(ଶୂର ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅନ; ଏହା
Śūraṇa ଅର୍ଶ ରୋଗକୁ ନାଶ କରେ) ୧ । ଓଲ୍ଲ—1 An esculent bulbous root; Arum Campanulatum ୨ । ଶ୍ୟୋନାକ; ଫଣଫଣା (ଗଛ)—2. A plant; Bignonia Indica.

ଶୂରତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବି—(ଶୂର+ତା; ତ୍ୱ)—୧ । ବୀରତ୍ୱ—1 Hero-
Śūratā(twa) ism ୨ । ସାହସ—2 Bravery; courage.

ଶୂରତା ପ୍ରକାଶ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବୀରତ୍ୱ ଦେଖାଇବା—
Śūratā prakāśa Display of bravery.

ଶୂର ଦେଓ(ବ)—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶୂର ଓ ଦେବ)—କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ
Śūra deo(ba) ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—A family title of Kshatriyas.

ଶୂରପ୍ରତାପ ମହେନ୍ଦ୍ର ବାହାଦୁର—ଦେ. ବି—ଢେଙ୍କାନାଳରେ ଭୂତପୂର୍ବ
Śūrapratāpa mahiṇdra bābādura ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜା—
The name of the late Feudatory Chief of DhenkānālState [ବ୍ୟୁ—ଏ ଅଛ

ବସ୍ତ୍ରସରେ ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଏ ଜଣେ ଧର୍ମିଷ୍ଠ ଓ ଶାନ୍ତ ସ୍ୱଭାବ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଦୟାଳୁ ଓ ପ୍ରଜାପ୍ରିୟ ଥିଲେ ।]

ଶୂରବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ଶୌର୍ଯ୍ୟବାନ୍)—ଶୌର୍ଯ୍ୟବନ୍ତ; ବଳିଷ୍ଠ—
Sūrabanta ବୀର ଶୂରବୀର Strong. [ଉ—ବିଷ୍ଣୁ ସୁର ପ୍ରଭୁ ଶରରେ ଶୂରବନ୍ତ ଅସୁର ଯଜ୍ଞ ନଷ୍ଟଇଲା ବଳବନ୍ତ । ରାମ. ଦୈବେଦ୍ଭୁଶବଳାସ ।]

ଶୂର ସେନ—ସଂ.ବି—(ଶୂର=ସାତ୍ୱତୀ+ସେନା ଯାହାଙ୍କର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Sūra sena ୧ । ଯଦୁବଂଶୀୟ ରାଜା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପିତାମହ—1. Name of Śrīkṛushṇa's paternal grand father. [ଦ୍—ଏହାଙ୍କର ବସୁଦେବ ନାମକ ପୁତ୍ର ଓ ୨୫ କନ୍ୟା ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ, ପ୍ରଥମା କନ୍ୟା ପୃଥା; ପୃଥାଙ୍କୁ ଶୂରସେନ ପୁତ୍ର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରକ୍ଷାର୍ଥ ସ୍ୱୀୟ ପିତୃ କୁନ୍ତିଭୋଜ-ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ପୃଥା କୁନ୍ତିଭୋଜଙ୍କଦ୍ୱାରା ଲାଳିତା ପାଳିତା ହୋଇ 'କୁନ୍ତୀ' ନାମରେ ପରେ ପରିଚିତା ହେଲେ । ଶୂରସେନଙ୍କର ଅପର କନ୍ୟା ଶ୍ରୁତଶ୍ରବାଙ୍କୁ ଚେଦିରାଜ ବିବାହ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏହାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଶିଶୁପାଳ ଜନ୍ମି-ଥିଲେ ।] ୨ । ମଥୁରାପୁରୀ; ମଥୁରାପ୍ରଦେଶ ଓ ତତ୍ସନ୍ନିହିତ ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ—2. The ancient name of Muttra and its adjoining country.

ଶୂରୋଚିତ—ସଂ. ବିଣ.—(୭ମୀ ତତ୍, ଶୂର ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ)—ବୀର
Sūrochita ଯୋଗ୍ୟ; ବୀରର ଉପଯୁକ୍ତ (କର୍ମ)—(act) Befitting a hero; heroic.

ଶୂର୍ପ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ପରିମାଣ କରିବା; ମାପିବା—
Sūrp (root) To measure.

ଶୂର୍ପ—ସଂ. ବି—(ଶୂର୍ପ ଧାତୁ+କରଣ. ଅ; କିମ୍ବା ଶୂ ଧାତୁ=ହିଂସା
Sūrpa କରିବା, ବର୍ଜନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ପ; ଯାହା ଶସ୍ୟାଦିରୁ [ସ ର୍ପ—ଅନ୍ୟରୂପ] ତୁଷ ଆଦି ବର୍ଜନ କରେ)—୧ । ଚାଉଳ; ଶସ୍ୟାଦି ଝାଡ଼ିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଦଶରମିତ ଚଟିକା ପାତ୍ର—1. Winnowing fan; a flat tray for winnowing grains. ୨ । ଦ୍ରୋଣଦ୍ୱୟ ପରିମାଣ; ଶସ୍ୟାଦିର ପରିମାଣ ବିଶେଷ (ପ୍ରାୟ କାଲେଣ୍ଡିଷ୍ଟ ୧୦ ସେର ଓ ବିଂଶତି ଅଠସେର)—A unit of measure of corn, about 10 standard seers.

ଶୂର୍ପକ—ସଂ. ବି—(ଶର୍ପ+କ)—କନ୍ଦର୍ପର ଶତ୍ରୁ; ଅସୁରବିଶେଷ—
Sūrpaka an enemy of God Cupid; the name of a demon.

ଶୂର୍ପ କର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୂର୍ପ ପରି କର୍ଣ୍ଣ ଯାହାର)—୧ । ହସ୍ତୀ;
Sūrpa karṇṇa ହାତୀ—1, Elephant. ୨ । ଗଣେଶ—[ଶୂର୍ପଶ୍ରୁତି—ଅନ୍ୟରୂପ]— 2. God Gaṇeśa. ବିଣ—ଚାଉଳଝାଡ଼ିଆ—Having ears as big as the winnowing fan.

ଶୂର୍ପଣ(ନ)ଖା(ଖୀ)—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୂର୍ପପରି ନଖ ଯାହାର;
Sūrpaṇa(na)khā(khī) ଶୂର୍ପ+ନଖ+ଅ; ଈ)—ରାବଣର ଭଗ୍ନୀ Name of the sister of Rāvaṇa. [ଦ୍—ଏ ମୁନିବର ବିଶ୍ରବାଙ୍କ ଔରସରେ କୈକସୀ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମିଥିଲା ଓ କାମରୂପିଣୀ ଥିଲା । ଏହାର ଅବସ୍ଥାନ ଜନସ୍ଥାନ ଅଙ୍ଗାର ପରି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ବିଶୁ ଥାଏ । କାଳକ୍ରମେ ଦଣ୍ଡୀୟ ଦୈତ୍ୟ ବିଦ୍ୟୁଜ୍ଜିହ୍ୱ ସଙ୍ଗେ ଏହାର ବିବାହ ହୋଇଥିଲା । ରାବଣ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ କରିବାକୁ ବାହାର ଭ୍ରମରେ ବିଦ୍ୟୁଜ୍ଜିହ୍ୱକୁ ବଧ କରିବାରୁ ଶୂର୍ପଣଖା ବିଧବା ହେଲା । ଅତଃପର ରାବଣ ଏହାକୁ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ଯଥେଚ୍ଛ ବିଚରଣ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇ ସୈନ୍ୟ ସହ ଖର ଓ ଦୂଷଣ ନାମକ ଦୁଇ-ଜଣ ସେନାପତିଙ୍କୁ ଏହାର ରକ୍ଷାର୍ଥ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲା । ରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଖର ଦୂଷଣଙ୍କୁ ପରାଜିତ କଲେ ଓ ଏ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସ୍ୱାମୀରୂପେ ପାଇବାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ଓ ସୀତାଙ୍କ ଖାଇବାକୁ ବସିବାରୁ ରାମଙ୍କ ଆଦେଶକ୍ରମେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏହାର ନାକ କାନ କାଟି ପଳାଇଲେ ଓ ଏ ଲଙ୍କାକୁ ଫେରି ଅସି ସୀତାଙ୍କୁ ହରଣ କରିବା ପାଇଁ ରାବଣକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲା ।]

ଶୂର୍ପ ପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି, ଶୂର୍ପ ପରି ପର୍ଣ୍ଣ ଯାହାର ଶୂର୍ପ+ପର୍ଣ୍ଣ+
Sūrpa parṇṇī ଈ)—ଶିମ୍ବିବିଶେଷ—A kind of bean; kidney bean,

ଶୂର୍ପ ବାତ—ସଂ. ବି—କୁଲା ଝଡ଼ାଇବା ପବନ—Wind produced
Sūrpa bāta by waving a winnowing fan. [ଦ୍—ଏହା ଦେହରେ ଲାଗିଲା ଅଶୁଭ (ବିଷଦୋଷ) ।]

ଶୂର୍ପୀ—ସଂ. ବି—(ଶୂର୍ପ+ଡ,ସ୍ୱାର୍ଥେ+ଈ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଲା; କୁଲେଇ
Sūrpi A small winnowing tray. [ସୂର୍ପୀ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୂର୍ମ୍ମୀ(ର୍ମୀ)—ସଂ. ବି—(ସୁ=ସୁନ୍ଦର+ଉର୍ମି=ତରଙ୍ଗ ଯହିଁରେ)—୧ ।
Sūrmmī(rmī) ଲୌହ ପ୍ରତିମା—1. An image of iron. ୨ । କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ ବିଶେଷ—2. A sort of earring.

ଶୂଳ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—1. To ail; to
Sūl (root) be ill. ୨ । ଶବ୍ଦ କରିବା—2. To emit a sound. ୩ । ସଂଘାତ କରିବା—3. To strike. ୪ । ଫୋଡ଼ିବା; ଶୂଳ ଦେବା—
3. To pierce; to impale.

ଶୂଳ—ସଂ. ବି—(ଶୂଳ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଉଦରଜାତ
Sūla ରୋଗ ବିଶେଷ; ପେଟମରା—1. Colic; griping. ୨ । ଶୂଳରୋଗ (ଦେଖ)—2. Śūlaroga (See) ୩ । ବ୍ୟଥା; ବଥାଇବା—3. Acute pain. ୪ । ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବକାଳୀନ ବେଗ; ଗର୍ଭପୀଡ଼ା; ପ୍ରସବବେଦନା 4. The pangs of child birth; labour pain; labour; travail. ୫ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଶଳାକା ବିଶିଷ୍ଟ ବେଧନାସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—5. A weapon having a sharp pointed stake; dart. ୬ । ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ; ଶୂଳ—6. A stake of iron for impaling criminals. ୭ । ତ୍ରିଶୂଳ—7. A trident; a three-prorged

fork. ୮ ଲୁହାର ଶୀଳା; ଶିଳ—8. Pike or spit of iron. ୯ ଲୌହଶଳାକା—9. Iron pin or peg. ୧୦ । ବର୍ଚ୍ଛା, ଏକମୁନା ଅସ୍ତ୍ର—10. Spear; harpoon. ୧୧ । ମୃତ୍ୟୁ—11. Death. ୧୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଅଶୁଭକର ଯୋଗ ବିଶେଷ; ଦିକ୍ ଶୂଳ—12. An inauspicious astrological conjunction for starting on a mission. [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଦିଗରେ ଯେଉଁ ବାରରେ ଶୂଳ ଯୋଗ ଘଟିଥାଏ ସେ ଦିଗକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ ।] ୧୩ । ଦୁର୍ଗା ଓ ଓ ମହାଦେବଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ; ତ୍ରିଶୂଳ—13. Three pronged iron pike held by Śiba and Durgā. ୧୪ । ଧ୍ୱଜା; କେତନ—14. Flag. ୧୫ । ଚିହ୍ନ—15. Sign; badge. ୧୬ । ମୁନିବିଶେଷ—16. Name of a sage. ୧୭ । ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ବିଷ୍କୁମାଦି ୨୭ ଯୋଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ ନବମ ଯୋଗ—17. The ninth of the 27 astrological conjunctions. [ଦ୍ର—ଏହି ଯୋଗରେ ଜାତ ବ୍ୟକ୍ତି ଭୀତ, ଦରିଦ୍ର, ଦସ୍ୟୁଭୀତିଯୁକ୍ତ, ବିଦ୍ୟାହୀନ, ଶୂଳରୋଗୀ, ଲୋଭକ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ଓ ସ୍ୱବନ୍ଧୁ-ବର୍ଗର ଶୂଳ ସଦୃଶ ହୁଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।] ବିଣ—ଅପ୍ରୀତିକର ବା ବାଧାଜନକ—Unpleasant; causing obstacle.

ଶୂଳ ଉଠିବା (ଆସିବା)—କ୍ରି. ବି—ପ୍ରସବ ବେଦନାର ଆରମ୍ଭ ଓ ଅନୁଭୂତ ହେବା—The beginning and continuation of the pangs of childbirth or labour pain.
Śūla uṭhibā (āsibā)
ପ୍ରସବ ବେଦନା ଆରମ୍ଭ ହେବା, ବ୍ୟଥା ଉଠା
प्रसव वेदना होना, दुख होना; पीडाहोना, पीर आना [होना]

ଶୂଳକ—ସ. ବି (ଶୂଳ+କ)—ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଘୋଡ଼ାକ; ଦୁଷ୍ଟ ଘୋଡ଼ା—A vicious or wicked horse; a restive horse (Apte).
Śūlaka

ଶୂଳ ଖାଇବା—କ୍ରି. କ୍ରି—୧ । (ପ୍ରସୂତି) ପ୍ରସବ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରିବା—1. To undergo labour pain; to be in trvail; to travail. [ଦ୍ର—ଏହି ଶୂଳ ଖାଇବା ସମୟରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଖୁବ ଜୋର୍‌ରେ ଚିତ୍କାର ଓ କେହି କେହି ଘୋଷିତ ଶବ୍ଦକୁ ଦାନ୍ତରେ ଧରି ଶୂଳର ବେଗକୁ ସମ୍ଭାଳନ୍ତି ।] ୨ । ଚିତ୍କାରିବା—2. To strain physically.
Śūla khāibā
କୋଁତ ପାଡ଼ା, ବ୍ୟଥା ଖାଓୟା, ଦୁଖ ପାନା, ପୀଡ଼ା ପାନା, ପୀର ପାନା

ଶୂଳ ଘାତନ—ସଂ. ବି—ଲୁହା ଚୂନା—Iron filings (Apte).
Śūla ghātana

ଶୂଳଘ୍ନ—ସଂ. ବିଣ (ଶୂଳ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶୂଳରୋଗ ନାଶକ; ଶୂଳ ନିବାରକ—Removing colic pain; auodyne; sedative.
Śūlaghna
[ଶୂଳଘ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୂଳ ଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—ଶୂଳରେ ଚଢ଼ି ମରିବା ପାଇଁ ଅପରାଧୀକୁ ଦିଆଯିବା ଦଣ୍ଡ—The punishment of being impaled on a stake to death.
Śūla dāṇḍa
ଶୂଳଦଣ୍ଡ

ଶୂଳ ଦ୍ୱିଟ୍—ସଂ. ବି (ଶୂଳ+ଦ୍ୱିଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଶୂଳଦ୍ୱିଷ୍ ୧ମା. ୧ବ; ଯାହା ଶୂଳରୋଗ ନିବାରଣ କରେ)—ହିଙ୍ଗୁ—Assafaetida.
Śūla dwiṭ

ଶୂଳ ଦେବା—କ୍ରି. କ୍ରି—ଶୂଳ ଦେବା—To administer capital puntshment by impaling.
Śūla debā
ଶୂଳି ଦେଓୟା [ଉ—ପିଲା ହନେ ଲଖିଲା ଭାଙ୍ଗିବ ନେଇ, ସୁଲୀ ଦେନା ଶୂଳ ଦେଲ ଜହ୍ନି ଛିଣ୍ଡି ଦାଟିବ ମୁହିଁ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।]

ଶୂଳଧନ୍ୱା—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି (ଶୂଳ+ଧନ୍ୱନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଶୂଳପାଣି (ଦେଖ)—Śūlapāṇi (See)
Śūladhanwā

ଶୂଳଧର—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି. ପୁଂ—ଶୂଳପାଣି (ଦେଖ)
Śūladhara
[ଶୂଳଧରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]
Śūlapāṇi (See)

ଶୂଳ ଧରିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—ଶୂଳ ଖାଉଥିବା ପ୍ରସୂତିକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ତାକୁ ଚୁଣ୍ଡାଇବା ବା ଲୁଗାଦ୍ୱାରା ଘଡ଼ି ପ୍ରସବ କରାନ, କୋମର ଧରା ଧରିବା—To help a woman during labour; to help a mother in withstanding the strainings of the pangs of child birth by holding her tightly.
Śūla dharibā
कमर धरना

ଶୂଳଧାରୀ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ ପୁଂ—ଶୂଳପାଣି (ଦେଖ)—Śūlapāṇi (See)
Śūla dhārī
(ଶୂଳଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୂଳ ଧୃକ୍—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶୂଳ+ଧୃଷ୍ ଧାତୁ=ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଦୁର୍ଗା—Goddess Durgā. ପୁଂ—ଶିବ—The God Śiba. ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଶୂଳଧାରୀ (ଦେଖ)—Śuladhārī (See)
Śūladhṛuk

ଶୂଳ ନାଶନ—ସଂ. ବି (ଶୂଳ+ନାଶ ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ସୌବର୍ଚ୍ଚଳ ଲବଣ; ସଚଳ ଲବଣ—White sochal salt (Apte).
Śūla nāśana

ଶୂଳପାଣି—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୂଳ ଅଛି ପାଣିରେ ଯାହାର)—ତ୍ରିଶୂଳ ଧାରୀ—Bearing a trident. ବି—୧ । (ପୁଂ) ମହାଦେବ; ଶିବ—1. Śiba. ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୁର୍ଗା—2. Durgā.
Śūlapāṇi

ଶୂଳ ଭୃତ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୂଳ+ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ)—ଶୂଳଧାରୀ—Bearing or carrying a spike. ବି—୧ । (ପୁଂ)—ଶୂଳପାଣି; ମହାଦେବ—1. Śiba. ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୁର୍ଗା—2, The Goddess Durgā.
Śūla bhṛut

ଶୂଳ ବିଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ (ଶୂଳ ବିଦ୍ଧ)—୧ । ଶୂଳଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ଧ—1. Pierced or impaled with a
Śūla biddha

stake, ୩ । ଶୂଳାକୃତ—3. Spitted; roasted by means of an iron rod.

ଶୂଳ ବେଦନା (ବ୍ୟଥା)—ସଂ. ବ—୧ । ଶୂଳରୋଗ (ଦେଖ)—
Śūla bedanā (byathā) 1. Śūlaroga (See) ୨ । ଗର୍ଭ ବେଦନା—2. Pangs of child-birth.

ଶୂଳ ମାରିବା—ଦେ. ବ—ପେଟମରା ରୋଗ ଆକ୍ରମଣ କରିବା—
Śūla māribā An attack of colic.
ପେଟେ ବ୍ୟଥା କରା, ପେଟ ମାରା **शूल होना**

ଶୂଳ ରୋଗ—ସଂ. ବ—ପେଟମରା; ପେଟଟଣା ରୋଗ—Colic; griping pain in the stomach.
Śūla roga [ଦ୍—ଏହାଦ୍ୱାରା ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ଶୂଳଦ୍ୱାରା ଭେଦିଲା ପରି ବେଦନା ଜଣାଯିବାରୁ ଏହାକୁ ଶୂଳରୋଗ କହନ୍ତି ।
ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଶୂଳରୋଗ ୧୦ ପ୍ରକାର ଯଥା—ବାତଜ, ପିତ୍ତଜ, ଶ୍ଳେଷ୍ମଜ, ବାତପିତ୍ତଜ, ବାତଶ୍ଳେଷ୍ମଜ, ପିତ୍ତ ଶ୍ଳେଷ୍ମଜ, ସନ୍ନିପାତଜ, ଆମଦୋଷଜ, ପରିଣାମ ଶୂଳ, ଓ ଅନ୍ତଦ୍ରବଶୂଳ । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଶୂଳରୋଗ ଅତୀବ ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ ଓ ଦୁରାରୋଗ୍ୟ । ପରିଣାମ ଶୂଳକୁ ମଧ୍ୟ ବାତପିତ୍ତଜ ଶୂଳ ବୋଲାଯାଇ ପାରେ । ବାତଜଶୂଳରେ ଗଳ, ପାର୍ଶ୍ୱଦ୍ୱୟ, କକ୍ଷାଳ, ପୃଷ୍ଠ, କଟି ଓ ବସ୍ତିଦେଶମାନ ଶୋଷ ହୁଏ ଓ କୁକ୍ଷି ମାଂସଲ ପରି ଜଣାପଡ଼େ । ଶୂଳ ରୋଗରେ ସାଧାରଣତଃ ମଳମୂତ୍ର, ଅଧୋବାୟୁ ଆଦିର ନିରୋଧ ଘଟେ । ଶୁଣ୍ଠି, ହିଙ୍ଗୁ, ପିପ୍ପଳିବଣ, ମରିଚ ଶୂଳରୋଗ ପ୍ରତି ଉପକାରକ; ବମନ ଓ ବିରେଚନରେ ମଧ୍ୟ ଏ ରୋଗର ଉପଶମ ହୁଏ ।]

ଶୂଳ ଶତ୍ରୁ—ସଂ. ବ (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଗବରଗଛ—
Śūla śatru The castor oil seed plant (Apte).

ଶୂଳ ହନ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଯବଧାନ—
Śūla hantrī A kind of barley (Apte).

ଶୂଳ ହସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ, ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶୂଳପାଣି (ଦେଖ)—
Śūla hasta Śūlapāṇi (See)
(ଶୂଳହସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୂଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୂଳ+ଅ.) ୧ । ଶଙ୍କୁ; ଶଳକ—1. A stake. ୨ । ବାର ଅଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବର ତୀକ୍ଷ୍ଣାଗ୍ର କାଠି 2. A short pointed pin about one foot long. ୩ । ବେଶ୍ୟା—3. A prostitute; a whore. ୪ । ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଶୂଳୀ—4. A stake for impaling criminals ଦେ. ବ—୧ । ବଡ଼ବଡ଼ ମାଟିର ଢେଲା; ବୋଲୁଅ—I. Big clods of dry earth. (ଦ୍—ଢେଲାଠାରୁ ଢେଲା ବଡ଼, ଢେଲାଠାରୁ ବୋଲୁଅ ବଡ଼ ଓ ବୋଲୁଅଠାରୁ ଶୂଳା ବଡ଼; ଶୂଳାଠାରୁ ଢେଲା ପରିମାଣରେ ବଡ଼, ଗୋଲାକାର ଓ ପତଳା) । ୨ । ଶୂଳ ରୋଗ—2. Colic. ୩ । ଶୂଳା ଝାଡ଼ା (ଦେଖ)

ଶୂଳା ଝାଡ଼ା (ହଗା, ବାର୍ଡ଼ୀ, ବାର୍ଡ଼ିକି, ପୋଖରି, ବାହାରକୁ)—ଦେ. ବ
Śūlā jhārḍā (hagā, bārḍiki, pokhari bahāraku
ଆମାଶା **आमाशय थैचिश** ନାଳରକ୍ତ ଝାଡ଼ା—
Dysentery.

ଶୂଳାପାଳ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ବେଶ୍ୟାପାଳ—A person who lives
Śūlāpāla on the income of prostitution; who re-monger.

ଶୂଳି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୂଳ)—ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ତହିଁ ଉପରେ ବସାଇ ମୃତ୍ୟୁଦ୍ୱାରା ବାଟେ ଫୁଟାଇ ବଧ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ
ଶୂଳୀ ଭୂମିରେ ପ୍ରୋଥିତ ତୀକ୍ଷ୍ଣାଗ୍ର ଲୌହଶଳାକା ବିଶେଷ—
ସୁଳୀ Iron stakes for impaling offenders to death. ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କିଆରରୁ ଧାନ ଢଳା ବୁହାଯିବା ଭାର—Double load of paddy sheaves carried across the shoulder on both ends of a pole.

3. Śūlā jhārḍā (see), ୪ । ନାଳରକ୍ତ ଝାଡ଼ା—4. Dysentry

ଶୂଳାଇ—ଦେ.ବ—ଶୂଳେଇ (ଦେଖ)
Śūlāi Śūlei (see)

ଶୂଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଦେହର କୌଣସି ଅଂଶ) ଶୂଳ ବେଦନାକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—1. To be affected with smarting pain; to smart with pain.
Śūlā(le)ibā
ଶୂଳାଇହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଶୂଳେଇହେବା
ବ୍ୟଥାକରା **दर्द करना**
୨ । ଶୂଳାକ୍ରାନ୍ତ ରୋଗୀ ପରି ଅସ୍ଥିର ହେବା—2. To become restless like a colic patient.

ଶୂଳାକୃତ—ସଂ. ବିଣ (ଶୂଳ+କୃତ; ଉପାଦାନ)—ଶଳାକାବିଦ୍ଧ ହୋଇ
Śūlā kṛuta ସିଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା (ମାଂସ)—(meat) Roasted by being pierce with a rod. ବ—ଶଳାକାବିଦ୍ଧ କରି ଅଗ୍ନି ଉପରେ ସିଦ୍ଧକରାଯାଇଥିବା ମାଂସ; ସିକ୍ତବାର—Meat roasted by means of a thin iron rod put directly over the fire; spitted roast [ଦ୍—କୋମଳ ମାଂସଖଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ ଘୃତ ଲବଣାଦି ଦେଇ ସେମାନ ଲୁହା ଶଳାକାରେ ଗୁନ୍ଥି ଧୂମରହିତ ଅଗ୍ନି ଉପରେ ଉକ୍ତ ଶଳାକାକୁ ଦେଖାଇ ଏମାନ ପାକ କରାଯାଏ । ଏହା ରୁଚିଜନକ; ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, ଲଘୁ, ବଳକାରକ, କଫଘ୍ନ, ବାୟୁନାଶକ ଓ ବିଶେଷ ପିତ୍ତଜନକ ।]

ଶୂଳାଗ୍ର—ସଂ. ବ (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶୂଳର ଅଗ୍ରଭାଗ—
Śūlāgra The pointed end of a stake or spike or pike.

ଶୂଳାଘାତ—ସଂ. ବ (୩ୟା ତତ୍; ଶୂଳ+ଆଘାତ)—ଶୂଳାଗ୍ରଦ୍ୱାରା
Śūlāghāta ଆଘାତ—A thrust with a spear)

ଶୂଳିଆ—ଦେ.ବ ଓ ବଣ—୧। ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶୂଳରେ ଚଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଲୟୁକ୍ତ ଲୋକ—1. A person who impales offenders on stakes. ୨। ଶୂଳ ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ଅପରାଧୀ—2. An offender adjudged to the stake.
Śūliā
ଯେ ଶୂଳେ ଚଢ଼ାୟ ସୂଳୀଵାଳା
ଶୂଳ ଦଣ୍ଡେ ଦଣ୍ଡିତ
ସୂଳୀ ଚଢ଼ନେଵାଳା

ଶୂଳିଆ ପଦା—ଦେ. ବ—ଶୂଳଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ବଧଭୂମି—The place or ground where offenders are impaled on stakes.
Śūliā padā
ଶୂଳୀ ଦେବାର ମୟଦାନ
ସୂଳୀ ମୈଦାନ

ଶୂଳିକ—ସଂ. ବ (ଶୂଳ+ଇକ)—୧। ଶୂଳାକୃତ ମାଂସ; ସିକ୍ କରାଯାଇ—1, Spitted meat; roasted meat. ୨। ଠେକୁଆ—2. Hare (Apte). ସ. ବଣ—୧। ଲୌହ-ଶଳାକାବଦ୍ଧ (ମାଂସଖଣ୍ଡ)—1, Roasted on a spit. ୨। ଶୂଳବିଦ୍ଧ—2. Piked.
Śūlika

ଶୂଳି ଘି(ଘେ)ଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୂଳ ଚଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Śūli ghi (ghe)nibā
Śūli chardhibā (See)

ଶୂଳି ଚଢ଼ (ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୌଷୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶୂଳ ଉପରେ ବସାଇ ବଧ କରିବା—To impale a person on a stake
Śūli ch rdhā(rdhe)ibā
ଶୂଳେ ଚଢ଼ାନ ସୂଳୀ ଚଢ଼ାନା
(ଶୂଳରେ ଚଢ଼[ଢ଼େ]ଇବା; ଶୂଳ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୂଳି ଚଢ଼ିବା (ପାଇବା)—ଦେ.କ୍ରି—(ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତି) ଶୂଳ ଉପରେ ସ୍ଥାପିତ ବା ବଦ୍ଧ ହେବା—To be executed or impaled on a stake.
Śūli chardhibā (pāibā)
ଶୂଳେ ଚଢ଼ା
ସୂଳୀ ଚଢ଼ନା (ଶୂଳରେ ଚଢ଼ିବା, ଶୂଳରେ ବସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୂଳିନୀ—ସ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୂଳ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଦୁର୍ଗା—Goddess Durgā.
Śūlinī
ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶୂଳୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Śūlī.

ଶୂଳୀ—ସ. ବ—୧। (ବୈଦ୍ୟକ) ଜଳଜ ଶାକ ବା ତୃଣ ବିଶେଷ; ଶୋଲା; ଘାଣି ଲାଜକୁଳୀ—1. An aquatic plant; sola plant; Aeschymone Aspera. [ଦ୍ର—ଏହା ପିତ୍ତଳ, ଈଷତ୍ ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ; ଗୁରୁପାକ, ରୁଚିକର ବଳକର, ସ୍ତନ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ, ପିତ୍ତ ଓ ଦାହ ରୋଗରେ ଉପକାରକ।] ୨। (ପୁଂ) ଶୂଳରୋଗୀ—2. A person suffering from colic. ୩। ମହାଦେବ; ଶିବ—3. Mohādeba; God Śiba. ୪। ଶଣ; ଭଣଡ଼ (ଭଣ୍ଡିବାଦ)—4. Hemp. ୫। ଠେକୁଆ—5. A hare (Apte) ୬। ଶୂଳାସ୍ତ୍ରଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—6. A spearman (Apte) ବଣ—୧। ଶୂଳଧାରୀ 1. (a person) Holding a stake or spear; armed with a spear. ୨। ଶୂଳରୋଗ-ଗ୍ରସ୍ତ—2.Suffering from colic.
Śūlī
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଅଜମୁଖା
ମ. ଶୂଳୀ
(ଶୂଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୂଳେଇ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶୂଳ ପରି ଲମ୍ବଗୋଲ ସରୁ ହୋଇଥିବାରୁ)—ଏକପ୍ରକାର ସରୁଆ ଗୁଡ଼ ବଣା—A kind of long pot for molasses.
Śūlei
[ଶୂଳେଇ ବଣା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୂଳେଇ ଖଞ୍ଜା—ପ୍ରାଦେ.—(ପାଳପୁର) ବ—ଯେଉଁ ବଡ଼ ଖଞ୍ଜାର ଚାରି ପାଖ ଘରଦ୍ୱାର ଦେଖିବ—A spacious courtyard with big houses on all its sides.
Śūlei khañjā

ଶୂଳେଇ ବିଜେ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶୂଳ; ଝାଡ଼ା ଫେରିବା ସମୟରେ ଶୂଳ ଖାଇବା ବା ଭୁଞ୍ଜାଇବା ଯୋଗୁଁ)—ରାଜାଙ୍କର ମଳ-ତ୍ୟାଗ କର୍ମ—The name by which Raja's easing himself is called; passing of stools by a Rājā.
Śūlei bije

ଶୂଲ୍ୟ—ସ. ବ—(ଶୂଳ+ଯ)—ଶୂଳାକୃତ (ଦେଖ)
Śūlya
Śūlākṛuta (See)
ସ. ବଣ—୧। (ଶୂଳ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଶୂଳାକୃତ—1. Roasted on a spit. ୨। ଶୂଳରେ ଦଣ୍ଡିତ ବା ବଧ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—2. Deserving impalement condemned to the stake.

ଶୂଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧। ଜନ୍ମ କରିବା—1. To bring forth; to beget (Apte) ୨। ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବା—2. To produce (Apte.)
Śūsh (root)

ଶୃକା(ଗା)ଳ—ସ. ବ. ପୁଂ—(ଅପୃକ୍=ରକ୍ତମାଂସ+ଅ ଉପସର୍ଗ+ଲା ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତା. ଅ; ଜଘାଚନ, କିମ୍ବା ଶୃଜ୍ ଧାତୁ= ସୃଷ୍ଟି କରିବା+କର୍ତ୍ତା. ଅ=ଗୃଜୁଷ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଭାବରୁ; କିମ୍ବା ଶୃଙ୍ଗ+ନଞ୍ଚ (ଅ+ଅ+ଲ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତା ଅ; ଯାହାର ଶୃଙ୍ଗ ନାହିଁ, କିମ୍ବା ଯେ ଶୃଙ୍ଗ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ।)—୧। ଶିଆଳ; ବଲ୍ଲଅ; ଗୋମାୟୁ—1. Jackal. ୨। ନୃପ ବିଶେଷ—2 Name of a king. ୩। ଦୈତ୍ୟ ବିଶେଷ—3. Name of a demon. ୪। ଚଡ଼ାଳ ଓ କଟୁଭାଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A peevish and abusive person; an ill-natured man. ୫। ପ୍ରତାରକ ବ୍ୟକ୍ତି—5. A cheat; a swindler (Apte) ୬। ଖଳ-ବ୍ୟକ୍ତି—6. A rogue (Apte). ୭। ଭୀରୁ ବ୍ୟକ୍ତି—7. A coward [Apte]. ୮। କୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—8. A name of Kṛushṇa [Apte] ବଣ(ପୁଂ)—୧। ନିଷ୍ଠୁର—1. Cruel. ୨। ଖଳ—2. Wicked; deceitful. ୩। ଭୀରୁ—3. Timid; coward. ୪। ବୀର—4. Heroic. ୫। କଟୁଭାଷୀ—5. Abusive; foul-tongued.
Śṛukā(gā)la
(ଶୃଗାଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୃଗାଳ କଣ୍ଟକ—ସ. ବ—୧। ଶିଆଳକଣ୍ଟା (ଦେଖ)—1. Śiālakanṭā. (See)
Śṛugāla kanṭaka
୨। ଓଡ଼ସମାରୀ (ଦେଖ)—2. Ordasamārī. (See)

ଶୃଗାଳ କୋଳି—ସ. ବ—ଶିଆଳ କୋଳି (ଦେଖ)
Śṛugāla koli
Śiāla koli. (See)

ଶୃଗାଳ ମାଂସ—ସଂ. ବ—ଶୃଗାଳର ମାଂସ; ବଲୁଅ ମାଈସ—
Śṛugāla māṁsa The meat of jackal.
[ଦ୍ର—ଏହା ମଧୁରରସ, ମଧୁର ବିପାକ, ଲଘୁପାକ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ମଳମୂତ୍ର ଭେଦକ ଓ ତ୍ରିଦୋଷର ଶାନ୍ତିକାରକ; ଆମ ଦେଶରେ ବଲୁଅ ମାଈସକୁ ଦହିରେ ବହୁକାଳ ବଳୁଥିବା ରଖି ସେହି ଦହିକୁ ଔଷଧରୂପେ (ବଲୁଅ ଦହି) ଅମବାତ ରୋଗୀକୁ ଖୁଆନ୍ତି ।]

ଶୃଗାଳିକା—ସଂ. ବ (ଶୃଗାଳ+କ+ଆ)—୧ । ଶୃଗାଳୀ—1. She-jackal. ୨ । କୋବିଶିଆଳ—2. Fox. ୩ । ଭୂମିକୁଷ୍ମାଣ୍ଡ; ଭୂଇଁ କଖାରୁ—3. A kind of pumpkin; Ipomoea Digita. ୪ । ଭୟରେ ପଳାୟନ—4. Flight on account of fear; retreat.
Śṛugālikā

ଶୃଗାଳୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୃଗାଳ+ଈ)—୧ । ମାଈ ବଲୁଅ—
Śṛugālī I: She-jackal. ୨ । କୋବି—2, Fox.

ଶୃଗାଳୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଶୃଗାଳୀ)—ଶୃଗାଳୀ (ଦେଶ)
Śṛugāluṇī Śṛugālī, (See]

ଶୃଙ୍ଖଳ—ସଂ. ବ (ଶୃଙ୍ଖ=ଶିକୁଳିର ବଡ଼ା+ଖଳ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କରଣ. ଅ; ଅଥବା ବିକଳ୍ପ ଶୃଙ୍ଖ= ପ୍ରଧାନ ମଣି+ଖଳ ଧାତୁ=ସଞ୍ଚାଳନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ବିକଳ୍ପ ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଖଳା; ଏହି ସମସ୍ତକୁ ବନ୍ଧନ କରେ ବୋଲି)—୧ । ଶିକୁଳି; ଚିପଡ଼—
Śṛuṅkhala
1. Chain. ୨ । ଲୌହମୟ ପଦ-ବନ୍ଧନ—2. An iron chain for the leg; fetters. ୩ । ବନ୍ଧନ-3. A bond. ୪ । ପୁରୁଷର କଟିଭୂଷଣ ବା ଅଣ୍ଟା-ସୂତା—4. A waist-chain, worn by males. ୫ । ପୁରୁଷର କଟିବସ୍ତ୍ରବନ୍ଧନ; କଟିବନ୍ଧନ—5. A belt for the loins. ୬ । ନିୟମ; ଖିଲ—6. Regulation; rule. ୭ । ହସ୍ତୀର ପଦବନ୍ଧନ ଶିକୁଳି—7. A chain for tying the legs of an elephant (Apte). ୮ । ଜମି ଆଦି ମାପ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଲୁହା ଶିକୁଳି—8. A measuring chain (Apte). ୯ । ପରମ୍ପରା; ଧାରା—
9. Chain; series; succession. [Apte]. ୧୦ । ଲେଖାରେ ବ୍ୟବହୃତ ବନ୍ଧନୀ ଚିହ୍ନ—10. Brackets used in writings.

ଶୃଙ୍ଖଳକ—ସଂ. ବ (ଶୃ ଳ+କ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିକୁଳି—1. A small chain. ୨ । କାଷ୍ଠୁଣ୍ଟି ଜନିତ ଗାବ-ବନ୍ଧନୀ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧ କରାଯାଇଥିବା—2. A young elephant fastened with a wooden clog. ୩ । ଉଷ୍ଟ୍ର—3. Camel (in general); (Apte). ୪ । ଗୋଡ଼ରେ ଚିହ୍ନଟ ଲଗାଯାଇଥିବା ପଶୁ—
4. An animal with clogs on its feet to prevent it from straying, (Apte).
Śṛuṅkhalaka

ଶୃଙ୍ଖଳତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ—୧ । ନିୟମିତତା—1. Regularity. ୨ । ନିୟମବଦ୍ଧତା—2. Discipline; the state of being regulated. [ଦ୍ର—'ଶୃଙ୍ଖଳ' 'ବନ୍ଧନ' ଅର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ, ତହିଁରୁ 'ତ୍ୱ' ବା 'ତା' ପ୍ରତ୍ୟୟ କରି ସ୍ତ୍ରୀ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ବ୍ୟାକରଣ ବିରୁଦ୍ଧ; 'ଶିକୁଳି', 'ଜିଗଡ଼' ପ୍ରଭୃତି ଅର୍ଥରେ ତ୍ୱ ଓ ତା ପ୍ରତ୍ୟୟ ବନ୍ଧନ ଗୁଣବୋଧକରୂପେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ । ପ୍ରକୃତବାଦ, ଅପ୍ରେ, ଶବ୍ଦ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ପ୍ରଭୃତି ଏ ଶବ୍ଦକୁ ଅନୁମୋଦନ କରି ନାହାନ୍ତି, କେବଳ ମଳିଅର ଓ ଲିଅମ୍ସଙ୍କ ଅଭିଧାନରେ ଏ ଶବ୍ଦ ଦେଖାଯାଏ; ଓ ଲିସନ୍ ସାହେବ ଏପରି ଶବ୍ଦ ଲେଖିଥିବା ତଥା ସେ ଲେଖିଅନ୍ତି ।]
Śṛuṅkhalatā[twa]

ଶୃଙ୍ଖଳ ଯମକ—ସଂ. ବ—ଶୃଙ୍ଖଳା ଯମକ (ଦେଶ)
Śṛuṅkhala jamaka Śṛuṅkhalā jamaka. [See]

ଶୃଙ୍ଖଳା—ସଂ. ବ (ଶୃଙ୍ଖଳ+ଆ)—୧ । ଶୃଙ୍ଖଳ (ଦେଶ)—
Śṛuṅkhalā 1. Śṛuṅkhala. [See] (ଦ୍ର—ପଦ ଶୃଙ୍ଖଳ, କଟିମେଖଳା, ଆଦି ଶୃଙ୍ଖଳା ମଣି—ଭର୍ତ୍ତୃ. ପ୍ରେମ ସ୍ୱଧାନିଧି ।] ୨ । ଖିଲ; ନିୟମ; ଧାରା—2. Rule; system. ୩ । ଲେଖାରେ ବନ୍ଧନୀ ଚିହ୍ନ; ଯଥା—( ), { }, [ ]—
3. Parenthesis; brackets. ୪ । ହସ୍ତୀର ପଦ-ବନ୍ଧନକାରୀ ଶିକୁଳି—4. chain for chaining the feet of an elephant. ୫ । ଅଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ—5. A kind of ornament. ୬ । ରଚନାରେ ଅପର ନିୟମରକ୍ଷାବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ପଦର ଶେଷବର୍ଣ୍ଣଟିକୁ ସଙ୍ଗେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପଦର ଆଦ୍ୟବର୍ଣ୍ଣଟିକୁ ସମାନତା ଥାଏ—6. The observance of regular sequence of certain letters in a writing; continuous alliteration (ଯଥା—ଯମକ, ଯୋଡ଼ ଯମକ, ବା' ଯୁତ ଯମକ, ସମସ୍ତ ଯମକ ବା ସର୍ବଯମକ, ଅଦ୍ୟଯମକ, ପ୍ରାନ୍ତଯମକ) [ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ କବି ଭିଷେକ୍ରଭଟ୍ଟ, ଅଭିନବ୍ୟ ସାମନ୍ତସିଂହାର ଆଦିଙ୍କ ରଚିତ କାବ୍ୟ ଓ ପ୍ରବନ୍ଧମାନଙ୍କରେ 'ଶୃଙ୍ଖଳା'ର ଅନେକ ଉଦାହରଣ ଦେଖାଯାଏ ।
Śṛuṅkhalā

ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ଭିଷେକ୍ରଭଟ୍ଟଙ୍କ ରସିକହାରାବଳିର ୭ମ ଉଲ୍ଲାସରେ ପ୍ରାନ୍ତଯମକ ଯୋଗୁଁ ଶୃଙ୍ଖଳା—

"ଦରଦଳିତ ହର ଧୀର ପ୍ରଶଂସାର,
ସାର ଅସ୍ତ୍ରକର କର ଏ ସଂସାର
ସାର ସାରସତ ଗାତ ହେ କୁମାର
ମାର ପରସ୍ତ ଅତ ସ୍ତୁକୁମାର ।

ଅଭିନବ୍ୟ ସାମନ୍ତସିଂହାରଙ୍କର ବିଦଗ୍ଧଚିନ୍ତାମଣିର ୩୩ ଶ୍ଳୋକ ଓ ୩୪ ଶ୍ଳୋକମାନ 'ଶୃଙ୍ଖଳା'ର ଉଦାହରଣ ମାନଙ୍କରେ ଥିବା ।

ଯଥା—

ଶୃଙ୍ଖଳା ସିଂହାବଲୋକନ—

"କଣ୍ଠଚନ୍ଦ୍ର ଦରପଣ ବଦନ ରଞ୍ଜନ
ଚଳନ୍ଦ୍ରର ଚଳଦବର ପରସନ
ସଜଦମନ ବଣକ ସଦନତ ହସ
ହଂସ ଗମନ ଉଖଲ ଦର୍ଶନ ତରସ ।"

ଗଣ୍ଡୁକ ପ୍ଲୁତ ଶୃଙ୍ଖଳା—

"ବର ବାଉଣ ଗମନା ମନାଉଛି ଅନା
ଅନାସୃତରେ ସୁଦ୍ଧ ମୃହ ତ ବମନା,
ମନାକ ବରୁଣା ବର ବଉଦ ବଶନା,
ସନାଥ ହେବ ଜରତ ଉତ ଯାଇ ସିନା ।"

ଗଙ୍ଗା ସ୍ରୋତ ଶୃଙ୍ଖଳା—

"ବର ଉସ ଶର ଉସା ସାଉ ଉସ ସହ,
ଉତଉ ସେ ସେବକ ଶ୍ରୀ, ଶ୍ରୀ, ବବତ ତହୁଁ ।
ସ୍ଥାନ ତଉ ଉସ ସଦା ଦାସ ସଦା ଦାହ,
ହୃତେ ତେବେ ବେଶେ ସେବ ସ୍ଥାଉ ଉସେ ସେହ ।"

ସଙ୍ଗାଙ୍ଗ ପାଦ ଶୃଙ୍ଖଳା—

"ଶାରଙ୍ଗ ରଙ୍ଗ ତ ଗତରୁ ଭୁରୁଣୀ ଭଣୀ,
ବତପତପତ୍ର ପରମ ଉମଣୀମଣି,
ଧମାଉ ଜରତରତ ଉତର କରତ,
ବହୁତ ହୃତହୁଁ ତହୁଁର ସ୍ଥାର ବରଙ୍ଗ ।"]

ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—(ଶୃଙ୍ଖଳା ତତ୍; ଶୃଙ୍ଖଳା+ ଅବଦ୍ଧ)—୧ ।
Śruṅkhalābaddha ନିଗଡ଼ ବଦ୍ଧ; ଶିକୁଳାଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧା—[ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ] ୨ । Chained. ନିୟମ ବଦ୍ଧ—2. Regulated. [ଶୃଙ୍ଖଳାବନ୍ଧନ, ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ—ବିଶେଷ୍ୟ]

ଶୃଙ୍ଖଳା ଯମକ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ରଚନାରେ ଯମକର ଶୃଙ୍ଖଳା
Śruṅkhalā jamaka ରକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ—A poem in which a system, or sequence is observed; alliteration.

[ଉ—ରସଦା ପ୍ରମଦା ସଖୀ ଲେଖି ଚୋଷେ ଚଉ
ସେ ଚଉ ପୁରକୁ କରେ ଅଧିକେ ବିଚଉ,
ବ-ଚଉ ଲେଖିଲେ ହଂସ ଡଂସୀ ପାଶେ ଯାଇ
ଶେଯାଇ ଶେଯ ଶଯ୍ୟନେ ତେ ବାନ୍ଧବ ଲହ
ବଇଖ୍ରୀ ଭ୍ରବଇ ବାହୁଁ ପ୍ରିୟତମା ରସେ,
ମାର ଖେଳା ଜବେଶେ ସେ ପୁରେ କଲେ ଚୋଷେ ।
ଗୋଲୋକ ଜନ୍ମ ରେଖା ।]

ଶୃଙ୍ଖଳିତ—ସଂ. ବିଶ (ଶୃଙ୍ଖଳ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଇତ)—୧ । ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ-
Śruṅkhalita 1. Chained; fettered; chain-bound. ୨ । ବନ୍ଧନଦ୍ୱାରା ଅବଦ୍ଧ (ବାକ୍ୟ)—2. Bracketed; paranthetical.

ଶୃଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+ କର୍ତ୍ତୃ ଚ, ନିପାତନ)—
Śṛuṅga ୧ । ପଶୁଙ୍କ ଶିଙ୍ଗ; ବିଷାଣ—1. Horn. (ଶୃଙ୍ଗକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପର୍ବତର ଅଗ୍ରଭାଗ—2. Mountain-peak; summit. ୩ । ଧନୁର ଅଗ୍ରଭାଗ—3. A point or end of a bow. ୪ । ଚିହ୍ନ—4. Sign; mark. ୫ । ପ୍ରଭାବ; ପ୍ରଭୁତ୍ୱ; ପ୍ରାଧାନ୍ୟ—5. Mastery; influence. ୬ । ପିଚକାରୀ ଯନ୍ତ୍ର—6. Syringe. ୭ । ଶିଙ୍ଗା; ଶୃଙ୍ଗ ନିର୍ମିତ ବାଦ୍ୟ—7. A horn used for blowing. ୮ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଅଗ୍ରଭାଗ—8. The sharp end or point ୯ । ପଦ୍ମ—9. Lotus. ୧୦ । କାମୋଦ୍ରେକ; କାମଉତ୍ତେଜନା—10. Amour, lust; cupudity. ୧୧ । କୃତ୍ରିମ ଉତ୍ସ—11. An artificial fountain. ୧୨ । ପ୍ରାଚୀନ ଋଷି—12. Name of a sage. ୧୩ । କୁଳୀନ ବୃକ୍ଷ; ନାରିଅଳ ଗଛ—13. Cocoanut tree. ୧୪ । (ବୈଦ୍ୟକ)—ଜୀବକ ନାମକ ଔଷଧ—10. Name of a rare herb (root); Pentep-tera Tomentosa. ୧୫ । ଖଣ୍ଡ ଚନ୍ଦ୍ର ର ଶୃଙ୍ଗ—15. A cusp or horn of the crescent moon (Apte). ୧୬ । ପ୍ରାସାଦର ଚୂଡ଼ା—16. The top of a building; turret (apte) ୧୭ । ଉଚ୍ଚତା—17. Elevation; height (Apte).

ଶୃଙ୍ଗ କନ୍ଦ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ଶୃଙ୍ଗାଟକ; ଶିଙ୍ଘଡ଼ା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śṛuṅga kanda Water chestnut.
(ଶୃଙ୍ଗକନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୃଙ୍ଗ ଗିରି(ପୁର)—ସଂ. ବ—ଶୃଙ୍ଗେରୀ (ଦେଶ) (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
Śṛuṅga giri (pura) Śṛuṅgeri (See)

ଶୃଙ୍ଗଗ୍ରାହିତା ନ୍ୟାୟ—ସଂ. ନ୍ୟାୟବିଶେଷ—An analogy applied to cases where
Śṛuṅgagrāhitā nyāya a wicked person is brought under control gradually. [ଦ୍ର—ଯେପରି ଦୁଷ୍ଟ ବୃଷାଦିକୁ ଅସ୍ତ୍ରୁ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ ଶିଙ୍ଗକୁ କୌଶଳକ୍ରମେ ଗ୍ରହଣ କରିସାରି ଅନ୍ୟ ଶିଙ୍ଗକୁ ଧରିଯାଏ, ସେହିପରି କୌଶଳପୂର୍ବକ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅସ୍ତ୍ରୁ କରିବା ସ୍ଥଳରେ ଏ ନ୍ୟାୟ ଖଟାଯା]

ଶୃଙ୍ଗଜ—ସଂ. ବିଶ (ଶୃଙ୍ଗ+ଜନ୍ ଧାତୁ+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶୃଙ୍ଗନିର୍ମିତ;
Śṛuṅgaja ଶୃଙ୍ଗଜାତ—Made of horn: ବ-୧ । ଗୁରୁ—1. A gallochum Lignum, aloewood. ୨ । ବାଣ; ଶର—2. Arrow; dart.

ଶୃଙ୍ଗଜାହ—ସଂ. ବ (ଶୃଙ୍ଗ+ମୂଳାର୍ଥେ. ଜାହ)—ଶୃଙ୍ଗର ମୂଳଭାଗ
Śṛuṅgajāha (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—The root of a horn.

ଶୃଙ୍ଗାଟ—ସଂ. ବି—ସିଂଘାଟାଳ ମାଛ—
Śṛuṅgaṭa A small piked fresh water fish.

ଶୃଙ୍ଗଧର—ସଂ. ବି (ଶୃଙ୍ଗ+ଧ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପର୍ବତ—
Śṛuṅgadhara Mountain.

ଶୃଙ୍ଗବାନ୍—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶୃଙ୍ଗ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତୁ, ୧ମା. ୧ବ)—
Śṛuṅgabān ଶୃଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ—Horned; having horns.
(ଶୃଙ୍ଗବତୀ—ବିଶ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି—ପର୍ବତ—Mountain.

ଶୃଙ୍ଗବେର—ସଂ. ବି (ଶୃଙ୍ଗ+ବେର—ଶରୀର; ଶୃଙ୍ଗପରି ଶରୀର
Śṛuṅgabera ଯାହାର)—୧ । ଅର୍ଦ୍ରକ; ଅଦା—1. Ginger.
୨ । ଶୁଣ୍ଠି—2. Dried ginger. [ବ—ବାଟରେ ଦେଲେ ଏମନ୍ତ—ଶୃଙ୍ଗବେର ଅତଯାତ, ଜଳ ମହାଧମ୍ମରେ ବିବାଣ—ଭଷ୍ଟ. ବୈଦ୍ୟେଶ୍ୱରବିଳାସ ।] ୩ । ଶୃଙ୍ଗବେର ପୁର (ଦେଖ)—3. Śṛuṅgabera pura (See)

ଶୃଙ୍ଗବେର ପୁର—ସଂ. ବି—ଗଙ୍ଗାକୂଳସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ନଗର—The
Śṛuṅgabera pura name of a city on the Ganges. [ଦ୍ର—ଏହା କୋଶଳ ରାଜ୍ୟର ସୀମାର ବାହାରେ ଗଙ୍ଗାର ଉତ୍ତର ତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ ପ୍ରାଚୀନ ନଗରୀ ଓ ନିଷାଦରାଜ ଗୁହଙ୍କର ପୁରୀ ଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କୁ ସମଭିବ୍ୟାହାରେ ଏହିଠାରେ ବିଦାୟ ଦେଇ ବନଗମନ କରିଥିଲେ । ଏହାର ଅଧୁନିକ ନାମ 'ଚଣ୍ଡାଲଗଡ଼ ବା ଶିଙ୍ଗ୍ରୋର' । ଅଧୁନିକ ମିର୍ଜାପୁର ନିକଟରେ ଏହା ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ରାମାୟଣରେ ଏ ନଗରର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏହା ପ୍ରୟାଗଠାରୁ ୨୨ମାଇଲ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ସମୟରେ ଏଠାରେ ସୌର ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ମନ୍ଦିର ଥିଲା—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶୃଙ୍ଗମୋହୀ—ସଂ. ବି (ଶୃଙ୍ଗ=କାମୋଦ୍ରେକାର୍ଥ+ମୁହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ
Śṛuṅgamohī ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଚମ୍ପକ ବୃକ୍ଷ—
The Champaka tree. (Apte).

ଶୃଙ୍ଗାଟ—ସଂ. ବି (ଶୃଙ୍ଗ+ଅଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଜଳ-
Śṛuṅgāṭa କଣ୍ଟକ; ସିଙ୍ଘଡ଼ା—1. Water chestnut, Trapa Bispinosa. ୨ । ଚତୁଷ୍ପଥ; ଚତୁରସ୍ତା; ଦୁଇଟି ରାସ୍ତାର ଛକ—2. The place where two roads cross. କାମାଖ୍ୟ (ଆସାମ) ଦେଶସ୍ଥ ପର୍ବତ ବିଶେଷ—3. Name of a mountain in Assam. [ଦ୍ର—ଜାଳିକା ପୁରାଣରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଦୋଇଅଛି ଯେ, ହିମାଳୟରୁ ନିଷ୍ଠୁତ ଲୋହିତ ନାମକ ନଦୀର ପର୍ବତଦ୍ୱାରରେ ଏ ପର୍ବତ ଅବସ୍ଥିତ; ଏହି ପର୍ବତରେ ମହାଦେବଙ୍କର ଏକ ଲିଙ୍ଗମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ; ସିଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରୋଭାଃ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଦକ୍ଷିଣସାଗରଗାମିନୀ ନଦୀ ଏ ପର୍ବତରୁ ବାହାରି ଅଛି; ଏ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରି ସାରି ଶୃଙ୍ଗାଟକ ପର୍ବତ ଅରୋହଣ କରି ଭଗବତୀ ଲିଙ୍ଗଙ୍କ ପୂଜା କଲେ ଶିବଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶୃଙ୍ଗାଟ(ଟି)କ—ସଂ. ବି (ଶୃଙ୍ଗାଟ+କ)—୧ । ଚତୁଷ୍ପଥ; ଛକ (ବିଶ୍ୱ-
Śṛuṅgāṭ(ṭi)ka କୋଷ)—1. Cross road. ୨ ।ସିଂଘଡ଼ା—2. Water chestnut; Trapa Bispinosa. ୩ । ଛକିଲା ପରି ମାଂସଖଣ୍ଡ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଂଘଡ଼ା ଆକାରର ଖାଦ୍ୟ—3. A kind of Sanduich. ୪ । ମସ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ନାସିକା, କର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୟ, ଚକ୍ଷୁର୍ଦ୍ୱୟ ଓ ଜିହ୍ୱାର ଶିରାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ; ଶରୀରର ମର୍ମସ୍ଥଳ ବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱ କୋଷ)—4. Name of a vital part inside the head. [ଦ୍ର—ଏହି ମର୍ମ ବିଦ୍ଧ ହେଲେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।] ୫ । ଗୋକ୍ଷୁର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5. Tygophillae; Tribulus Terestris.

ଶୃଙ୍ଗାର—ସଂ. ବି—(ଶୃଙ୍ଗ=ପ୍ରାଧାନ୍ୟ; କାମୋଦ୍ରେକ+ର୍ ଧାତୁ=
Śṛuṅgāra ଯାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସୁରତ; ରତିକ୍ରିୟା, ରମଣ—1. Copulation; coition. [ଦ୍ର—ସାହିତ୍ୟଦର୍ପଣକାର ଲେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ ଶୃଙ୍ଗ=କାମୋଦ୍ରେକ ବା ମନ୍ମଥୋଦ୍ଭେଦ+ଆର=ଆଗମ; ଅର୍ଥାତ୍ କାମୋଦ୍ରେକର ଆଗମକୁ ଶୃଙ୍ଗାର ବୋଲାଯାଏ ।] ୨ । ଶୃଙ୍ଗାର ରସ; ଆଦି ରସ—2. The sentiment of love as expressed in fiction; amorous pasions. [ଦ୍ର—ରତି ଓ ଅନୁରାଗ ଏହାର ସ୍ଥାୟୀ ଭାବ, ନାୟକ ନାୟିକା ଆଲମ୍ବନ, ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦନାଦି ଉଦ୍ଦୀପନ, ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ-କଟାକ୍ଷାଦି ଅନୁଭାବ । ଏହା ସଂଭୋଗ ଓ ବିପ୍ରଲମ୍ଭ ଭେଦରେ ଦ୍ୱିବିଧ ।] ୩ । ଗଜଭୂଷଣ; ହସ୍ତୀର ମସ୍ତକରେ ସିନ୍ଦୂରାଦି ଲଞ୍ଛନ ରୂପ ସଜ୍ଜା—3. The marking or painting of the head of an elephant with vermillion. ୪ । ଲବଣ—4. salt. ୫ । ସିନ୍ଦୂର—5. Vermilion. ୬ । ସୁଗନ୍ଧ ଚୂର୍ଣ୍ଣ—6. Scented powder. ୭ । ବେଶ ବିନ୍ୟାସାର୍ଥ ବୀଜପୂର ଚୂର୍ଣ୍ଣ—7. Toilet powder. ୮ । ଅର୍ଦ୍ରକ; ଅଦା—8. Ginger. ୯ । ଲବଙ୍ଗ—9. Cloves; ୧୦ । ନାଟ୍ୟ; ନାଟ୍ୟରସ—10. The art of dancing. ୧୧ । ରାଜମସ୍ତକରେ ସିନ୍ଦୂର ଆଦି ବେଶ ସଜ୍ଜା—11. Toilet of a king. ଦେ. ବି—୧୨ । କୃଷ୍ଣାଗୁରୁ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—12 Eaglewood. ୧୩ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—13. Gold. ଦେ. ବି—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବଡ଼ସିଂଘାର ବେଶ—Lord Jagannath's last dressing before rest for the right.

ଶୃଙ୍ଗାରକ—ସଂ. ବି—(ଶୃଙ୍ଗ+ଆରକ)—ସିନ୍ଦୂର—
Śṛuṅgāraka Vermillion; red lead.
[ଶୃଙ୍ଗାର ଭୂଷଣ—ଅଳୀରୂପ]
ବିଶ.—ଶୃଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ—Horned.

ଶୃଙ୍ଗାର ଜନ୍ମା——ସଂ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି, ଶୃଙ୍ଗାର+ଜନ୍ମନ୍; ୧ମା.
Śṛuṅgāra janmā ୧ବ)—ମଦନ; କାମଦେବ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) Cupid.

ଶୃଙ୍ଗାରଣ—ସଂ. ବ—ରୂପଯୌବନସମ୍ପନ୍ନା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଅବଲୋକନ କରି
Śṛuṅgāraṇa ବିଳାସ ବିଭ୍ରମଦ୍ୱାରା ପୁରୁଷର କାମୁକତ୍ୱ ପ୍ରଦର୍ଶନ
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Amorous outward expression of a man on seeing a beautiful and young lady.

ଶୃଙ୍ଗାର ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—୧ । ରତିପ୍ରିୟ; କାମୁକ—
Śṛuṅgāra priya 1. Very fond of copulation;
ଶୃଙ୍ଗାର ପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ] amorous. ୨ । ବେଶପ୍ରସାଧନ-
ପ୍ରିୟ; ବିଳାସୀ—2. Fond of toilet; foppish.

ଶୃଙ୍ଗାର ବେଶ(ସଜ୍ଜା)—ସଂ.ବ—(ଶୃଙ୍ଗାର ଜନ୍ୟ ସୁବେଶ, ମ. ପ. ଲୋ)
Śṛuṅgāra beśa (sajjā) ୧ । ଉପଭୋଗବିଳାସର ମିଳନର
ଉପଯୁକ୍ତ ସାଜସଜ୍ଜା—1. Toilet and dress suited for amorous encounters. ୨ । ଦେବ ପ୍ରତିମାଦିଙ୍କର ସ୍ୱନିଜ ବେଶ ଧାରଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) 2. Equipment of idols. ଦେ. ବ—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବଡ଼ଶିଂଘାର ବା ରାତ୍ରିକାଳୀନ ବେଶ—Lord Jagannātha's last dress before retiring at night. [ଦ୍ର—ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ, ଭଗବାନ୍ ଶୃଙ୍ଗାର ବେଶରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଶୃଙ୍ଗାରଦ୍ୟୋତକ ସଜ୍ଜାରେ, ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଭକ୍ତଗଣଙ୍କ ସହିତ ରାତ୍ରିଯାପନ କରନ୍ତି । ବୃନ୍ଦାବନର ଗୋବିନ୍ଦଜୀ, କାଶୀର ବିଶ୍ୱନାଥ, ବାବା ବୈଦ୍ୟନାଥ, ତାରକେଶ୍ୱର, ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ, ସତ୍ୟବାଦୀର ଗୋପୀନାଥଙ୍କର ରାତ୍ରିରେ ଶୃଙ୍ଗାର ସଜ୍ଜା (ବଡ଼ଶିଂଘାର ବେଶ) ପରେ ଯବନ୍ତ୍ର ହୁଏ ଓ ଜବାଟ ବନ୍ଦ-ହୁଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶୃଙ୍ଗାର ଯୋନି—ସଂ.ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୃଙ୍ଗାର+ଯୋନି—ଉପପଦତତ୍ପୁରୁଷ)
Śṛuṅgāra joni ମଦନ; କାମଦେବ—God Cupid.

ଶୃଙ୍ଗାର ରସ—ସଂ. ବ—ଅତି ରସ—
Śṛuṅgāra hāra The sentiment of love.

ଶୃଙ୍ଗାରହାର—ସଂ. ବ—ଶିଉଳିହାର; ଶେଫାଳିକା; ବଗଶିରିଷଫୁଲ—
Śṛuṅgāra rasa Nictanthes Arbortristes flower.

ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—
ଶେଫାଳିକା, ଶେଫାଳୀ(ଳି),
ଶିଫାଳ, ଶିଫାଳିକା, ସ୍ୱକହା,
ରଜନୀହାସା, ଶୁକ୍ଳାଙ୍ଗୀ,
ନିଶିପୁଷ୍ପିକା, ରକ୍ତବୃନ୍ତା, ବିଜୟା,
ଶୀତଭୀରୁ
ତେ. ପଗଡମଲୀ
ମ. ପାରିଜାତ ନିଶ୍ଚିଣ୍ଡୀ
ତା. ମନଜପ
ସହିର, ଶିଉଲିହାର, ଶିହର,
ଶିଉଳୀ ଫୁଲ

[ଦ୍ର—ଏହି ଫୁଲ ରାତିରେ ଫୁଟି ସକାଳେ ଗଛରୁ ମଳିକି ଝଡ଼ି ପଡ଼େ । ଏହି ଫୁଲର ଡଣ୍ଟି ଧଳା ପାଖୁଡ଼ା ଓ ଡେମ୍ଫ ହଳଦିଆ ମିଶା ଲାଲ ବା ନାରଙ୍ଗି; ସୂର୍ଯ୍ୟୀକରଣ ଲାଗିଲେ ଏ ଫୁଲ ଝାଉଁଳି ପଡ଼େ । ଏହା ବର୍ଷା-ଋତୁରେ ଓ ବର୍ଷା ଶେଷରେ ଫୁଟେ । ଏ ଫୁଲ ମଧୁର ଗନ୍ଧ; ଏହି ଫୁଲର ଡେମ୍ଫକୁ ଶୁଖାଇ ପାଣିରେ ଜଳାଇଲେ ନାରଙ୍ଗୀ ରଙ୍ଗ ବାହାରେ ଓ ସେଥିରେ ଲୋକେ ଲୁଗା ଅଦି ରଙ୍ଗାନ୍ତି । ଏଥିର ଫଳ ତେପଟା ଓ ଶୁଖିଲେ ଡୁଲଫାଳ ହୋଇ ଫାଟି ଯାଏ ।

ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା କଟୁ ତିକ୍ତ ରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ରୁକ୍ଷ ଓ ବାତ ଏବଂ କ୍ଷୟ ନାଶକ ଓ ଅଙ୍ଗସନ୍ଧିଗତ ଓ ପୃଷ୍ଠ-ଦେଶଗତ ବାୟୁର ଉପଶମକାରକ । ଏହାର ପତ୍ରର ରସ ମଧୁ କିମ୍ବା ଚିନି ସଙ୍ଗେ ପିଇଲେ ଜ୍ୱରରେ ବିଶେଷ ଉପକାର ହୁଏ ।]

ଶୃଙ୍ଗାର ହାର ଧବଳ—ସଂ. ବିଶ—ଶେଫାଳିକା ଫୁଲପରି ଧଳା—
Śṛuṅgāra hāra dhabaḷa White like the
(ଶୃଙ୍ଗାରହାର ଧବଳା—ସ୍ତ୍ରୀ night jessamine.

ଶୃଙ୍ଗାରାଭ୍ର ବଟିକା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ବଟିକା ବିଶେଷ—
Śṛuṅgārābhara baṭikā A pill prepared according to the instructions contained in the Hindu materia medica.

[ଦ୍ର—ଅଭ୍ର ୧୬ ତୋଳା, କର୍ପୂର, ଜାଇତ୍ରୀ, କୁରୁବେଲ, ଗଜପିପ୍ପଳୀ, ତେଜପତ୍ର, ଲବଙ୍ଗ, ଜଟାମାଂସୀ, ତାଳୀଶପତ୍ର, ଦାରୁଚିନି, ନାଗେଶ୍ୱର, ଭୁତ, ଖାଇ ଫୁଲ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଧତୋଳା, ଦାରୁହଳଦୀ, ଅଶ୍ୱଳା, ବାହାଡ଼ା ଓ ହିଜଳ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚାରି ଅଣା ଓଜନ, ଅଳେଇଚ ଓ ଜାଇଫଳ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୧ ତୋଳା, ଗନ୍ଧକ ୧ ତୋଳା, ପାରା ଅଧ-ତୋଳା ଏକତ୍ର ଉତ୍ତମରୂପେ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଜଳରେ ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବ ଓ ସିଦ୍ଧ ତ ପରି ବଟିକା କରିବ । ଏହା ଅଦା ଓ ପାନରସ ସଙ୍ଗେ ସେବନୀୟ । ଏଥିରେ ସବୁ ପ୍ରକାର କାସ, ଶ୍ୱାସକାସ, କ୍ଷୟରୋଗ ଉପଶମ ହୁଏ ଏବଂ ଏହା ବାଜୀକରଣ ଓ ରସାୟନ ଔଷଧ ପରି ଫଳପ୍ରଦ ।]

ଶୃଙ୍ଗାରୀ—ସଂ. ବ (ଶୃଙ୍ଗାର+ଇନ୍, ୧ମା, ୧ବ)—୧ । ହସ୍ତୀ;
Śṛuṅgārī ହାତୀ—1. Elephant. ୨ । ଗୁଆଗଛ—
2. The betel nut tree; Areca Catechu. ୩ । ମାଣିକ୍ୟ—3. Ruby. ୪ । ଉତ୍ତମ ବେଶ—4. Gay or beautiful dress. ବିଶ. ଶୃଙ୍ଗାର ବିଶିଷ୍ଟ—Lascivious; lustful.

ଶୃଙ୍ଗି(ଙ୍ଗୀ)—ସଂ. ବିଶ (ଶୃଙ୍ଗ+ଇ, ଈ)—୧ । ଶିଙ୍ଗିମାଛ (ଦେଶ)
Śṛuṅgi(ṅgī) 1. Śiṅgi māchha (See) ୨ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—2. Gold- ୩ । ଲତା ବିଶେଷ—3. A kind of creeper.

ଶୃଙ୍ଗିକ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଏକ ପ୍ରକାର ଉଦ୍ଭିଦ ବିଷ; ମେଣ୍ଢା
Śṛuṅgika ଶିଙ୍ଗା ମଣ୍ଡୁକ; ଅତିବିଷା—A sort of vegitable poison; Aconitum Heterophyllum.

[ଦ—ଏହି ବିଷକୁ ଗାଈ ଶିଙ୍ଗରେ ବାନ୍ଧିଦେଲେ ଗାଈର ଦୁଧ ତିକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଯାଇଛି ଯାଏ । ଏହା ଦୁଗ୍ଧର ଭଦ୍ର ବା ମୂଳ ।]

ଶୃଙ୍ଗିକା—ସଂ. ବ—୧ । ଜଳଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Pistacia Integerrimma(tree) ୨ । ଅତିବିଷା (,,)
Śṛuṅgikā 2. Aconite. ୩ । ପିପ୍ପଳୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Long pepper.

ଶୃଙ୍ଗିଣ(ନ)—ସଂ. ବି—(ଶୃଙ୍ଗ+ଇନ୍)—ମେଷ; ମେଣ୍ଢା—
Śṛuṅgiṇa(na) Sheep.

ଶୃଙ୍ଗିଣୀ(ନୀ)—ସଂ. ବିଣ (ଶୃଙ୍ଗିନ୍+ଈ)—ଶୃଙ୍ଗୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ବି.—
Śṛuṅgiṇī(nī) Feminine of Śṛuṅgī. ୧। ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ ଲତା—1. Name of a phosphorescent creeper ୨। ଗାଈ; ଗରୁ—2. Cow. ୩। ଶ୍ଳେଷ୍ମାତକୀ ବୃକ୍ଷ—3. Name of a tree. ୪। ମଲ୍ଲିକା ଗୁଳ୍ମ—4. Jasmine plant. ୫। ଅତିବିଷା 5. Aconitum Heterophyllum. ୬। କଦମ୍ବ-ଶୃଙ୍ଗୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Pistacia Integerimma (tree) ୭। ଅମ୍ଳିକା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—7. Embelic myrobalan. ୮। ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—8 Indian madder. ୯। ପୂତିକା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—9. Basella (creeper).

ଶୃଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୃଙ୍ଗ+ଇନ୍, ୧ମା, ୧ବ)—ଶୃଙ୍ଗ ବିଶିଷ୍ଟ
Śṛuṅgī Horned. ବି—୧। ଶୈଳ; ପର୍ବତ—1. Mountain. ୨। ବୃକ୍ଷ—2. Tree ୩। ବଟବୃକ୍ଷ—3. Banyan tree. ୪। ଲତା ବିଶେଷ—4. A kind of creeper ୫। ମୁନି ବିଶେଷ—5. Name of a sage. [ଦ୍ର—ଏ ମୁନି, ଶମୀକ ମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର; ମହାତ୍ମା ପରୀକ୍ଷିତ ଶମୀକଙ୍କ ଗଳାରେ ମରାସାପ ଲମ୍ବାଇଥିବାରୁ ଏ ମହାତ୍ମାଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ ଯେ ଏକ ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ତକ୍ଷକ ଦଂଶନରେ ସେ ମୃତ ହେବେ। ଏଥିପାଇଁ ଏ ପିତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିବସ୍ତ୍ର ହୋଇଥିଲେ। କିନ୍ତୁ ଏହାଙ୍କ ଶାପ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା।] ୬। ହସ୍ତୀ—6. Elephant. ୭। ଅତିବିଷା; ଅତୁଷୀ—7. Aconitum Heterophyllum. ୮। ବୃଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—8. Bull. ୯। ଅମ୍ବଡ଼ା ଗଛ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—9. Hogplum tree. ୧୦। ମହିଷ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—10. Buffalo. ୧୧। ଶିଙ୍ଗିମାଛ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—11. Saccobranchus. Fossilis (fish). ୧୨। ବୃଷବଟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—12. A rareherb. ୧୩। ଖାଦିର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—13. Another rare herb. ୧୪। ପ୍ଲକ୍ଷ ବୃକ୍ଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—14. Ficus Infectoria (tree). ୧୫। ମେଣ୍ଢା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—15. Ram. ୧୬। ଅଳଙ୍କାର ସୁବର୍ଣ୍ଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—16. Gold intended for being made into ornaments.

ଶୃଙ୍ଗୀ କନକ—ସଂ. ବି—ଅଳଙ୍କାରାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ସୁବର୍ଣ୍ଣ—
Śṛuṅgī kanaka Gold for ornament.

ଶୃଙ୍ଗେରି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶୃଙ୍ଗେରି)—ବାଙ୍ଗାଲୋର ମହୀଶୂର ରାଜ୍ୟର ଚାଡୁର ଜିଲ୍ଲାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ—
Śṛuṅgeri Name of a village in Mysore. [ଦ୍ର—ଏହା ଭୂଙ୍ଗାନଦୀତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ—ବିଶ୍ୱକୋଷ।]

ଶୃଙ୍ଗେରି ମଠ—ଦେ. ବି—ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ୪ଟି ମଠ ମଧ୍ୟରୁ
Śṛuṅgeri maṭha ଶୃଙ୍ଗେରିଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମଠ—One of the 4 maths in India, the one at Śṛuṅgeri established by Śaṅkarāchārjya. [ଦ୍ର—ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ, ଶୃଙ୍ଗେରିଠାରେ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ବିଭାଣ୍ଡକ ଋଷି ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ ଓ ଋଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ। ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ଏଠାକୁ ଅସି ମଠ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ଓ କାଶ୍ମୀରଠାରୁ ସରସ୍ୱତୀମୂର୍ତ୍ତି (ସାରଦା ଅମ୍ବା)ଙ୍କୁ ଅଣି ଏଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ। ଏ ମଠର ମହନ୍ତମାନେ ଜଗଦ୍‌ଗୁରୁ ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତ। ଭୂଙ୍ଗା ନଦୀର ତଟରେ ଏ ମଠର ଅନେକ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଅଛି। ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ମହୀଶୂର ମହାରାଜ ଏ ମଠର ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହାର୍ଥ ମାସିକ ବୃତ୍ତି ଦିଅନ୍ତି। ଏଠାରେ ଅନେକ ଉତ୍ସବ ହୁଏ ଓ ବହୁ ସହସ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ଭୋଜନ ଓ ଦକ୍ଷିଣା ଭୂଣୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଜାମା ଓ ଲୁଗା ବଣ୍ଟାଯାଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ।]

ଶୃଙ୍ଗ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶୃଙ୍ଗ+ଯ)—ଶୃଙ୍ଗ ସଦୃଶ—
Śṛuṅgya Like horn; horn-like.

ଶୃଣି—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୁ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କରଣ. ଣି)—ଅଙ୍କୁଶ;
Śṛuṇi ହାତି ଅଙ୍କୁଶ—1. An iron hook used for goading elephants.

ଶୃଣ୍ୱନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ୍ [ଶତୃ]=ଶୃଣ୍ୱତ୍ ଶବ୍ଦର
Śṛuṇwan ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ଶୁଣୁଅଛି—One who is listening or hearing.
(ଶୃଣ୍ୱତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୃତ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରା ଧାତୁ=ପାକ କରିବା+କର୍ମ. କ)—ପାକ କରା
Śṛuta ଯାଇଥିବା [ଦୁଗ୍ଧ ଘୃତାଦି]—Boiled (milk, ghee etc). ସଂ. ବି—କ୍ୱାଥ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Decoction.

ଶୃତ କଷାୟ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—କ୍ୱାଥ—Decoction.
Śṛuta kashāya [ଦ୍ର—ବୌଧାୟନ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ କୁଟି, ତହିଁରେ ୧୬ଗୁଣ ଜଳଦେଇ ମୃଦୁ ଅଗ୍ନିରେ ତାହାକୁ ସିଝାଇ ୪ଗୁଣ ଜଳ ବାକି ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଓହ୍ଲାଇ। ତାକୁ ଛାଣିଲେ ଶୃତ-କଷାୟ ହୁଏ।]

ଶୃତଙ୍କର—ସଂ. ବି (ଶୃତଂ=କ୍ୱାଥକୁ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପାଚକ—
Śṛutaṅkara (ଶୃତଙ୍କର୍ତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) Cook.

ଶୃତଶୀତ—ସଂ. ବିଣ—ପାକ କରାଯାଇ ଶୀତଳା ହୋଇଥିବା (ଜଳ
Śṛutaśīta ଆଦି)—(water) Cooled after it is boiled. [ଦ୍ର—ଶୃତ ଶୀତଜଳ ଖଣ୍ଡିକର, ସର୍ବପାତ, ଧାତୁଶସ୍ୟ, ଉଦ୍ଭିଦାଦି, ଉଦ୍ଭିଦ୍ଭେଦ, ବିଷବିଦ୍ରମ, ପାର୍ଶ୍ୱଶୂଳ, ବାତ, ଜ୍ୱରଜ୍ୱର, ଛର୍ଦ୍ଦି ଓ ଅଧାନରେ ଉପକାରୀ—ବିଶ୍ୱକୋଷ।]

ଶୃଧ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. କ୍ରି—୧। ଅପାନ ବାୟୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା; ପାଛୁଡ଼ା—
Śṛudh (root) 1. To pass wind through the anus. ୨। ଓଦା କରିବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. To moisten.

ଶ୍ରୁଧୁ—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+କରଣ ଭୂ)—୧ । ବୁଦ୍ଧି—1. Intelligence. ୨ । ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର—2. Anus. ସଂ: ବିଣ—ଭୁଣ୍ଡିତ—Ugly.

Śrudhu

ଶ୍ରୁ (ଧାତୁ)—ସଂ.କ୍ରି—୧ । ହିଂସା କରିବା—1. To envy. ୨ । ବଧ କରିବା—2. To kill.

Śrru (root)

ଶୂର୍ପଣ(ନ)ଖା(ଖୀ)—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶୂର୍ପଣଖା)—ଶୂର୍ପଣଖା (ଦେଖ)

Śrupaṇa(na)khā(khi) Śūrpaṇakhā (See)

ଶେଁ—ଦେ. ଅ—ସେଁ (ଦେଖ)

Śeñ Señ (See)

ଶେଆଳ—ପ୍ରା. ବି—ଶିୟାଳ (ଦେଖ)

Śe-ālā Śiyāla (See)

ଶେଇ—ଦେଦେ. ବି (ଫା. ସ୍ୟାହି)—ଶିଆଇ; କାଳି; ଶ୍ୟାଇ; ମସୀ—Ink.

Śei କାଳୀ ସ୍ୟାହୀ

ଶେଇ ଘଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଦୁଆତ; କାଳି ଦୁଆତ; ମସୀ ପାତ୍ର—Inkpot.

Śei ghardi ଦୋୟାତ ଦ୍ୱାତ

(ଶେଇ ଦୁଆତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶେଉ—ଦେ. ବି—ଶେଓ (ଦେଖ)

Śeu Śeo (See)

ଶେଉଳ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶକୁଳ)—ଶେଉଳ ମାଛ; ଶକୁଳ (ଦେଖ)

Śe-ula ଶୋଲ ମାଛ ସୌରୀ Śakula (See)

(ଶଉଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଉ—ଦେଖନ୍ତି ଗୁନ୍ଦିଛି ଶେଉଳ ପାଇଁ—ଭଗ; ଦେଖନ୍ତି ଗୁନ୍ଦି ଶେଉଳ ପାଇବା ନ୍ୟାୟ—ପ୍ରବଚନ ।]

ଶେଉଳ କଢ଼ା(ଖଡ଼ା)—ଦେ. ବି—୧ । ଛୋଟ ଶେଉଳ ମାଛ—1. A Śeula kardhā(khardā) small Śeula fish. ୨ । ଶୋଲ ମାଛର ବାଚ୍ଚା ଶେଉଳଠାରୁ ଛୋଟ ଏକ ପ୍ରକାର ଛୋଟି ସୌରୀ ମାଛ—2. A sort of fish smaller than Śeula.

(ଶେଉଳ ଦାଢ଼ିଆ, ଶେଉଳଖଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶେଉଳ ଡାଙ୍ଗିଆ—ପ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) ବି—ଶେଉଳ କଢ଼ା (ଦେଖ)

Śeula ḍāṅgiā Śeula kardhā (see)

ଶେଓ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶେବ)—ଶେଉ; ଶିଓ; ଶିଉ; କାଶ୍ମୀରଫଳ-ବିଶେଷ; ଆପେଲ୍—The Himalayan apple. ଆପେଲ, ସେଓ ସେବ

ଶେକ(କା) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ଶେକ(କା) ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Śeka(kā)etc Seka(kā) etc (See)

ଶେକେତି—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶକ୍ତି)—୧ । ଶିବଲିଙ୍ଗର ଶକ୍ତି—1. The representation of the female organ in the image of Śiba. [ଉ—ଶେକେତି ଅଛି, ଲିଙ୍ଗ ବୁଡ଼ିଛି, ଚମ୍ପା ଫୁଲଟିକି ଦେଙ୍ଗ ଧରିଛି—ନାଥ ଦିଥ; ପ୍ରସ୍ତାବ ।] ୨ । ଶକ୍ତି; ବଳ; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ସାରବତ୍ତା—2. Power; might; capability; potency,

ଶେଖ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେଦେ. ବି—ସେଖ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—

Śekh (etc) Sekh etc (see)

ଶେଖର—ସଂ. ବି (ଶିଖ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଲ୍)—

Śekhara

୧ । ଶିଖା; ଚଡ଼ା—1. Top; ୨ । ମୌଳି; ମସ୍ତକ; ମୁଣ୍ଡ—2. Head. ୩ । କିରୀଟ; ମୁକୁଟ—3. Diadem; turban, headdress; crown. ୪ । କିରୀଟସ୍ଥ ପୁଷ୍ପ—4. Flower worn on the diadem. ୫ । ଶିରୋସ୍ଥିତ ମାଳା—5. Chaplet worn on the head. ୬ । ଶିରୋଭୂଷଣ—6. An ornament for the head. (ଉ—ଯାବକ ଲୋ ପଦକଙ୍କର, ସମସ୍ତ ଗଜଗତ ମୋ ଶେଖର ରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିଶେଖର ଚମ୍ପୂ, ପ ଗୀତ ।) ୭ । ଶୃଙ୍ଗ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) (ଦେଖ) 7. Śruṅga (see) ୮ । ଲବଙ୍ଗ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—8. Clove. ୯ । ସଜନା ମୂଳ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—9. The root of Moringa tree. ସଂ. ବିଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ—Chief. (ଉ—ସୁରଥ ପୁଅ କୋଷ୍ଟକାଙ୍ଗ୍ୟ ନାମ ମୋର, ଜାଣ ଅଛୋ ନାରୀମାନଙ୍କ ଶେଖର—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ. ବନ ।)

ଶେଖରୀ—ସଂ. ବି (ଶେଖର+ଇ)—ପରଜୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—

Śekharī Parasitic plant.

ଶେଜ(ଜା)—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶଯ୍ୟା)—୧ । ଶଯ୍ୟା—1. Bed. [ଉ. ଉତ୍ତର ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଶେଜରେ ସୁପାତ—କୃଷ୍ଣସିଂହ ବିଛାନା ବିଛୌନା ମହାଭାରତ] ୨ । ଲେପ; ତୁଳାଦଣ୍ଡି ବିଛଣା ଲେପ ତୋଷକ ମୋଟା ରେଜେଇ—2. A cushioned, bed; a thick quilt. ଦେଦେ. ବି—୩ । (ଲ-ସେଜ) ଦୀପର ପ୍ରଦୀପ—3. Candle lamp; glass lamp; with a shade.

Śeja(ja)

ଶେଜ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶଯ୍ୟାକୁ ଗୁଡ଼ାଇଦେବା—

Śeja uṭhā(the)ibā To lift up the bed.

ବିଛାନାଢୋଳା ବିଛାନାଉଠାନା (ଶେଜ ଟେକିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶେଜ ଖୋଲ—ଦେ. ବି—ଲେପର ଖୋଲ; ତୁଳାଦଣ୍ଡ ଶେଜ ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ମଇଳା ହେବାନାହିଁ ବୋଲି ତହିଁ ଉପରେ ଲେପେରତୋଳ ରଜାଇକାଖୋଲ ପ୍ରସ୍ତୁତିକା ଲୁଗାର ମୁଣି—A covering or envelop for a quilt;

ଶେଜଗଦି—ଦେ. ବି (ସମତଳ)—ପାତଳା ଓ ମୋଟା ଶେଜ—

Śeja gadi Quilt and cushion.

ମୋଟାଲେପ ମୋଟାରଜାଇ, ତୋଷକ

ଶେଜ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶଯ୍ୟାରଚନା କରିବା—

Śeja paka(ke)iba To prepare or lay the bed, [ଶେଜ ପାଡ଼(ଇ)ବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ବିଛାନାପାତା ବିଛୌନା ବିଛନା

ଶେଜପକା(ଡ଼ା)—ଦେ. ବି—୧ । ଶେଜ ଉପରେ ପକାଯିବା ଚଦର—

Śejapakā(rdā) 1. Bedsheet. ୨ । ଶେଜ ବିଛାନାଚାଦର ବିଛୌନାକାଚାଦର ପକାଇବା କ୍ରିୟା—ବିଛାନା ପାତା ବିଛୌନା ବିଛାଓ 2. Spreading of the bed.

ଶେଜ ପଡ଼ିବା—କ୍ରି. ବି—ଶଯ୍ୟା ପ୍ରସ୍ତୁତାର୍ଥେ ସଜ୍ଜିତ ଓ ବସ୍ତ୍ର ତ ଦେବା—
Śeja pardibā The spreading of the bedding.
ବୀଛାନାପାତାହେବା, ବିଛାନାପଡ଼ା ବିଛୌନାବିଛାବ [ଯଥା—ସାଥନ୍ତ ସାଥନ୍ତାଣିଙ୍କ ପାଇଁ ଅଣ୍ଟ ଏ ବହଳରେ ଶେଜ ପଡ଼ିଛି, ତଥାପି ତାଙ୍କୁ ନିଦ ହେବାକୁ ନାହିଁ]

ଶେଜ ମାଣ୍ଡି (ତକିଆ)—ନାମ. ବି (ସମ୍ବଳ)—ଶେଜ ଓ ମୁଡ଼ୁଲା—
Śeja māṇḍi (takiā) Bed and pillow.
ଶେପବାଲିସ ତୋଷକ ତକିୟା

ଶେଜ ବିଛଣା—ନାମ. ବି (ସମ୍ବଳ)—ଶଯ୍ୟାବ—
Śeja bichhaṇā Beddings.
ଶେପ ବିଛାନା ତୋଷକ ବିଛାନା

ଶେଜ ବିଛା(ଛେ)ଇବା—କ୍ରି. ଅ—ଶେଜ ପକାଇବା (ଦେଖ)
Śeja bichhā(chhe)ibā Śeja pakāibā (See)

ଶେଜ ଲଗା—ନାମ. ବି ଓ ବିଣ—କତରଲାଗି (ଦେଖ)
Śeja lagā Katarālāgi (See)

ଶେଜ ଲାଗି—ନାମ. ବିଣ (ସଂ. ଶଯ୍ୟାଲଗ୍ନ) —୧ । ଶଯ୍ୟାଗତ—
Śeja lāgi Confined to bed. ୨ । ନିଦ୍ରିତ—
ଶଯ୍ୟାଗତ ଶୟ୍ୟାଗତ 2. Sleeping; asleep.

ଶେଜ ଶେ(ସ)ଜା(ଜେ)ଇବା—କ୍ରି. ଅ—୧ । ଶେଜ ପକାଇବା—
Śeja śe(sa)jā(je)ibā 1. To lay the bed. [ବି—ଫୁଲ ବିଛାନା ପାତା ବିଛାନା ବିଛାନା ତଳପ ଶେଯାଇ, ଦେବାର କୋମଳ ଯାଇ—ଜଗନ୍ନାଥ ସଙ୍ଗୀତ ।]
୨ । ଶଯ୍ୟାକୁ ପୁଷ୍ପାଦିରେ, ସଜ୍ଜିତ କରିବା—2. To decorate or furnish the bed with flowers.
[ବି—ମାଘରେ ମାଧୋଇ ଅଛିବେ ଦୋଲ, ଶେଜ ଶେଜାଇଲ ପାଖୁଡ଼ା ମଲ୍ଲି, ମୋ ଜାଦୁ ରେ—ବାଲମାଳୀ ଗୀତ ।]

ଶେଜା(ଜେ)ଇବା—କ୍ରି-ଅ—୧ । (ସଂ. ଶଯ୍ୟା)—ଶଯ୍ୟାକୁ ବିଛାଇବା
Śeja(je)ibā —1. To spread the bedding.
ବିଛାନା ପାତା ବିଛାନା ବିଛାନା ୨ । (ସଂ. ସଜ୍ଜା)—
ସାଜାନ ସଜାନା ସଜ୍ଜିତ କରିବା; ସଜାଇବା—
2. To furnish; to fit up. [ବି—ଶଠ ପରଦ ମନ ! ଶେଜାଇ ଶୋଇ—ମନ ବୋଧ ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗୀ]

ଶେଜ୍ୟା—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶଯ୍ୟା)—ଶଯ୍ୟା (ଦେଖ)—
Śejyā Śajyā (See)

ଶେଠ—ନାମ. ବିଣ (ସଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ—Chief;
Śetha principal. ତତ୍ସ. ଶ୍ରେ. ସ୍ତ. (ସଂ.ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ)
ଶେଠ ସେଠ ୧ । ବଡ଼ ବଣିକ—1. A big merchant.
୨ । ବୈଶ୍ୟଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—2. A family title of Baiśyas. ୩ । ଧନୀ—3. A rich man. ୪ । ଲକ୍ଷପତି—4. A millionair.
[ବି—ଉତ୍କଳର ଉତ୍ତର ଓ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳର ବଣିକମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ଶେଠ ଉପାଧି ଲଗେ । ଯଥା—ଶେଠ ଦୁଲଲଭଜି ।] ୫ । ଶିଠ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
5. Śiṭha etc (See)

ଶେଠ(ଠି)କରଣ—ନାମ. ବି (ସଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ+କରଣ)—୧ । ଗଞ୍ଜାମ, କୋରାପୁଟ ଓ ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣା ଜିଲ୍ଲାର ହିନ୍ଦୁ ଜାତିବିଶେଷ—
Śetha(ṭhi) karaṇa
ଶେଠକରଣ ସେଠକରଣ
1 The name of a Hindu caste in the districts of Ganjam, Koraput and Vizag.
[ବି—ଏହି ଜାତିର ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରୁ ଏମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ତଥ୍ୟମାନ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ସଂଗ୍ରାହକଦ୍ୱାରା ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କ ନାମ ବଣ୍ଟ ମାହାନ୍ତି ସୂର୍ଯ୍ୟ ନାରାୟଣ । ଏ ଓ ଏହାଙ୍କ ଦୁଇ ଭାଇ ଖଡ଼ଗପୁରଠାରେ ବେଙ୍ଗଲ୍ ନାଗପୁର ରେଲୱେରେ ଚାକିରି କରନ୍ତି । ଏମାନେ ପୂର୍ବକାଳରେ କଟକ ଅଞ୍ଚଳର ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ ବା ଶାକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ ଓ ଏମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ପଞ୍ଚଗୌଡ଼ ଶାଖା ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଶାଖା । ବିଜୟନଗରର ମହାରାଜା ଏମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ବର୍ଷ ତଳେ କଟକ ଓ ପୁରୀ ଅଞ୍ଚଳରୁ ନେଇ ଭୂମି ଦାନ କରି ଏମାନଙ୍କୁ ବିଶାଖା ପାଟଣା ଅଞ୍ଚଳରେ ଉପନିବେଶୀ କରାଇଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ଲେଖା ପଢ଼ାରେ ପରଙ୍ଗମତା ଯୋଗୁଁ ଏମାନଙ୍କ ବିଜୟନଗରର ମହାରାଜ 'ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରଣ' (ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ଗ୍ରାମର ଗଣକୀୟ ହିସାବ ପତ୍ର ରଖିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ କରଣମ୍ ବୋଲାଯାଏ) ଉପାଧି ଦେଇଥିଲେ । ଏମାନେ ବେଦୋକ୍ତ ବିଧିରେ ବ୍ରତ (ଉପନୟନ) କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଦେହ ଦେହ ଅଟ୍ଟି ଜୋଡ଼ାଦି ପଛ କରିଥିଲେ । ସମ୍ଭବତଃ ଏମାନେ ସାମ ବେଦୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଏମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ କଥାଭାଷା କରନ୍ତି । ସ୍ଥାନୀୟ ଓଡ଼ିଆ କରଣମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏମାନଙ୍କ ବିବାହ ଓ ପଙ୍କ୍ତି-ଭୋଜନ ଚଳେ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ତେଲଙ୍ଗା-ମାନଙ୍କର ବେଶଭୂଷା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅନୁକରଣ କରି ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ତେଲୁଗୀୟ ସମ୍ପର୍କଦ୍ୱାରା ବିକୃତି ହୋଇ ଥିଲେହେଁ ତାହା ମୂଳତଃ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ଅଟେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ 'ଦଇଣେ ମାତୁଳ ଝିଅ' ବିବାହ ଅଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ବିବାହ ବୟସ ତଳେ ଓ ବାଲ୍ୟ ବିବାହ ମଧ୍ୟ ଚଳେ । କନ୍ୟା ୫ ବର୍ଷଠାରୁ ୮ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ହୁଏ । ଲୋକଙ୍କ ଜନାଦବାତା କହିଲେ ଯେ ବିଜୟ ନଗରର ରାଜା ୩ ଜଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିବାରକୁ ଓଡ଼ିଶାରୁ ନେଇଥିଲେ । ବର୍ଣ୍ଣିତ (ତେଲୁଗୁ) ଜମା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କର ଚଳନ୍ତାଳ ଖାଣ୍ଡାଳକ ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ଘରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଚଳିତ ବ୍ରତ, ଉପବାସ, ଓଷା ପ୍ରଭୃତି କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧିଶାଳ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧିଶାଳ ଅନୁସାରେ ଚଳେ । ଗଞ୍ଜାମ କୁଲୁପୁରରୁ ଓଡ଼ିଆ ପୁରୋହିତମାନେ ଯାଇ ଏମାନଙ୍କର ବ୍ରତ ବିବାହାଦିରେ ପୌରୋହିତ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ପୁରୁଷମାନଙ୍କ-ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମେ ବିଶ୍ୱନାଥ ଉପାଧି ଓ ପରେ ନାମ ଲେଖା-ଯାଏ ।]

୨ । ଶିଠ କରଣ; ଶିଠ ଓ କରଣ; ରାଜାଙ୍କ ଭୃତ୍ୟସର ଓ ଗମାରରେ ଦଥ ଜଥ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣ କରିବା କର୍ମଚାରୀ ଏବଂ ଅସ୍ତ୍ରବ୍ୟୟର ହିସାବ ରକ୍ଷକ କର୍ମଚାରୀ ଦୁହେଁ ।—2. Two officers of a king's household and granary.

ଶେଠାଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଶିଠାଲିଆ (ଦେଖ)
Šeṭhāliā Šiṭhāliā (See)

ଶେଠ ପାଞ୍ଜିଆ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଗୁମାସ୍ତା ପାଖରେ ସମସ୍ତ ହିସାବପତ୍ର ରହିଥାଏ; ସର୍ବପ୍ରଧାନ ହିସାବ ରକ୍ଷକ—The head accountant.
Šeṭha pāñjiā
ବଡଗୋମାସ୍ତା **ପ୍ରଧାନଗୁମାସ୍ତା**
[ଭ୍ର- ତାଲ୍ଚିର ବିଣା ଦିନଠାରୁ ମହାନ୍ତିଏ ଶେଠ ପାଞ୍ଜିଆ ନାମରେ ଅଛନ୍ତି । ଫକିରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ]

ଶେଠ ସାହୁ(ହୁ)କାର—ଦେ. ବି (ଏକାର୍ଥକ ସହଚର)—୧ । ଧନୀ
Šeṭha sāu(hu)kāra ବଣିକ—1. A rich merchant;
ଧନୀ ମହାଜନ **ସେଠ ସାହୁକାର** a banker. ୨ । (ଉଭୟାର୍ଥକ ସହଚର)—ବଣିକ ଓ ଋଣଦାତା—2. Merchant and money-lender.

ଶେଠି—ଦେ. ବି. ସୁଂ (ସଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ=ବଣିକ୍)—ଧୋବାଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି-
Šeṭhi Family-title of washermen.
(ଶେଠିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ସମାଜର ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ମାତ
ଧୋପା **ଧୋବୀ** ସେବାକର୍ମକାରୀମାନଙ୍କପ୍ରତି ସମ୍ମାନସୂଚକ ଦେଶଜ ଉପାଧିମାନଙ୍କ ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖି ଅନୁମିତ ହୁଏ ଯେ, ଉଚ୍ଚବର୍ଣ୍ଣର ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଦେଉଥିଲେ, ଯଥା - ଧୋବା (ଶେଠି), ମେହେନ୍ତର (ମହତ୍ତର); ଭଣ୍ଡାର (ଯଗମାଣିକ ସଂ. ପ୍ରାମାଣିକ) ।]

ଶେଠିଆଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଶେଠର ସ୍ତ୍ରୀ—1. The wife of
Šeṭhiāṇī a millionaire. ୨ । ଶେଠିର ସ୍ତ୍ରୀ—
ଧୋପାନୀ **ଧୋବି** 2. A washerwoman.

ଶେଠିକରଣ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠିକରଣ)—୧ । ଶେଠକରଣ (ଦେଖ)
Šeṭhikaraṇa 1. Šeṭhakaraṇa (See)
ଶେଠକରଣ **ଶେଠକରନ** ୨ । ବୈଶ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
2. A caste of Baisyas. [ଦ୍ର—କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ, ତାଳପତ୍ର ଲେଖାର ଆରମ୍ଭରେ ଦଥ-ଗିବା ଚିହ୍ନ "" ଧୋବାଙ୍କ ସନ୍ତାନ ଭୁବଡ଼ିର ଚିହ୍ନ ଅଟେ ଓ ଏଥିପାଇଁ 'କରଣ' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ 'ଶେଠି' ଶବ୍ଦ ଯୋଗ ହୋଇଅଛି ।]

ଶେଠି ଜାଗିର—ଦେ. ବି—ଗ୍ରାମର ସେବା କରିବା ପାଇଁ ନଗଦ
Šeṭhi jāgiri ପାରିଶ୍ରମିକ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଧୋବାଙ୍କୁ ଦିଆ
ଧୋପାର ଜାଗୀର **ଧୋବୀକା ଜାଗୀର** ଯାଇଥିବା ଜମି—
Land granted to a washerman for his services to the village.

ଶେଡ଼(ଡ଼)—ଦେ. ବି (ଭୁଲି ଇଂ. ସେଲ୍) (ଜାହାଜିଆ ଶବ୍ଦ)—
Šerda(rdha) ୧ । ଜାହାଜକୁ ପବନଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ କରାଇବା-
ପାଲ **ପାଲ** ପାଇଁ ମାସ୍ତୁଲ ଖୁଣ୍ଟିରେ ଟଙ୍ଗାହେବା ପାଲ—
1. (nautical) Sail of a ship. (ଉ—ଅଉ ବରଗାମାନ ଟେକିଦେଇ ଶେଡ଼ ଗୁଡ଼ାଇ ଠିକ୍‌କରି ରଖି ଦେଇଅଛନ୍ତି—ଫକିରମୋହନ ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।]

ଶେଡ଼(ଡ଼) ହକା(ଙ୍କା)ରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଜାହାଜିଆ ଶବ୍ଦ)—୧ ।
Šerda(rdha) hakā(ṅkā)ribā (ଜାହାଜ) ପାଲ ଟଙ୍ଗା
ପାଲତୁଲା **ପାଲଉଠାନା** ହୋଇ ବାୟୁଚାଳିତ ହୋଇ ବେଗରେ ଗତି କରିବା—1. (nautical) (a ship) To move fast owing to the wind propelling its sails; to set sail. [ଉ—କଲିକତା, ବମ୍ବାଇ, ରେଙ୍ଗୁଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ଜାହାଜ ଏକା ସାଥରେ ଶେଡ଼ ହକାରିଥିଲେ—ଫକିରମୋହନ ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ]
୨ । ଜାହାଜର ମାସ୍ତୁଲ ଖୁଣ୍ଟିରେ ପାଲ ଟାଙ୍ଗିବା—
2. To draw the sails on a ship.

ଶେଡ଼(ଡ଼)ଅ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସେଚନକ)—କଷା ଓ ବିଲାତଅଳୁ ଗଛ
Šerdu(rdhu)a ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଥିବା ବେଳେ ଶସ୍ୟଖେତରେ ପାଣି ଦେବା
ସେଉନୀ ସିଉନୀ ଲାଗି ବ୍ୟବହୃତ କାଠର ଭୁଲ ପରି ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ର—
ପାନୀ ସୀଚନେକା ଯନ୍ତର A wooden contrivance used for sprinkling water over the small plants of cotton or potato.

ଶେଡ଼(ଡ଼)ଆ—ଦେ. ବିଣ-ଶିଢ଼ି ବା ଜଣୁଣି ପରି ଅଳ୍ପ ଓସାରିଆ (ନଦୀ)-
Šerdu(rdhu)ā (a river) Narrow like a ladder.
କମ ଚୌଡ଼ୀ ନଦୀ [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ନଈ ଅଳ୍ପ ଓସାର ଥିବାରୁ ତହିଁ ଉପରେ ଜଣୁଣି ପକାଇ ଲୋକେ ପାର ହୋଇ ପାରନ୍ତି ।] ବି.—କାଠଜୋଡ଼ି ନଦୀରୁ କଟକ ନଗରର ୧ ମାଇଲ ପୂର୍ବରେ ବାହାରିଥିବା ଶାଖା ନଦୀ—A branch river branching off from the Kāṭhajordi about a mile east of the Cuttack town

ଶେଣ—ଦେ. ବି—ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେଦିନୀପୁର ଅଦ ଅଞ୍ଚଳର ରାଜୁ
Šeṇa ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—A family-title amongst the Rājus of Balasore and Midnapur.

ଶେଣା—ଦେ. —୧ । (ସଂ. ଶ୍ରେଣୀ ବା ସେଚନୀ)—ଖାଲରୁ ଓ ପୋଖରୀ
Šeṇā ଅଦରୁ ପାଣି ବୋହିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବାଉଁଶ
ସେ(ସି)ଓ(ଉ)ନୀ **ଦୌରୀ** ପାତଅରେ ବୁଣା ଲମ୍ବା ଭୁଲ ପରି ପାଖେ ମୁଭୁଲା ଥିବା ଜଳ ସେଚନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଟୋକେଇ; ଜଳ-ସେଚନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ବାଉଁଶର ବଡ଼ ପାତ୍ର ବିଶେଷ—
1. A bamboo basket shaped like a ladle & used for baling out water from tanks; baling basket. [ଦ୍ର—ଏହା ଭୁଲଠାରୁ ବେଶି ଓସ୍ତାର ଓ ଲମ୍ବା ଓ ଏହାର ୩ ପାଖରେ ବାଡ଼ ଥାଏ; ସାମନା ପାଖଟି ଖୋଲା ଥାଏ । ଏହାର ଦୁଇ କଡ଼ର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଦଉଡ଼ି ଲାଗିଥାଏ ଓ ଭିତରେ ଦୁଇ ଯୋଡ଼ା ଦଉଡ଼ିକୁ

ଦୁଇ ଜଣ ମନୁଷ୍ୟ ଧରି ଶେଣାକୁ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ଚହିରେ ପାଣି ପୂରି ଗଲେ ତାକୁ ଉପରକୁ ଟେକି ଅଣି ଉଚ୍ଚତର ନାଳର ମୁହଁରେ ଅଣେଇ ଦେଲେ ଚହିରେ ଥିବା ପାଣିପାଚ ନାଳରେ ପଡ଼ି ବୋହିଯାଏ ।

ଶେଣା ବୋହିବା ପାଇଁ ଦୁଇ ଜଣ ମନୁଷ୍ୟ ଦରକାର । ଜଳାଶୟର କୂଳରେ ଖୋଳା ହୋଇଥିବା ଶେଣା-ପହଣୀର ବିପରୀତ ପାଖରେ ଶେଣାବୁହାଳି ଦୁହେଁ ଠିଆ ହୋଇ ପାଣି ବୁହାନ୍ତି । ଏ ପହଣୀକୁ "ଶାଳ ପହଣି" ବୋଲାଯାଏ ଓ ଜଳାଶୟରୁ ଜଳ ଆସି ସେ ପହଣିରେ ପଶୁଥାଏ ଓ ଶେଣାଦ୍ୱାରା ସେହି ପହଣିରୁ ପାଣି ବୁହା ହୋଇ ଗଲେ ଜଳାଶୟରୁ ଜଳ ବୋହି ଆସି ପୁଣି ସେହି ପହଣିରେ ବଢ଼ି ହେଉଥାଏ । ଶେଣାବୁହା ଖୁବ୍ ପରିଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କର୍ମ ।

ଶାଳ ପହଣିରୁ ଶେଣାଦ୍ୱାରା ପାଣି ଉଠାଇ ଅଣି ଉଚ୍ଚତର ନାଳର ବନ୍ଦ ମୁଖ ଅଂଶରେ ଅଜାଡ଼ି ଦେବାକୁ ହୁଏ । ନାଳର ବନ୍ଧବିଶ୍ରୁ ମୁଖକୁ "ଶେଣା ମୁହଁ" ବୋଲାଯାଏ ଓ ଶେଣାମୁହଁରେ ଅଜଡ଼ା ଥିବା ପାଣି ଉକ୍ତ ମୁହଁ ପାଖୁ ଖୋଳା ହୋଇ ଥିବା ନାଳ ବାଟେ ଶେଡ଼ାଇକୁ ବୋହି ଯାଏ ।

ଶେଣାଦ୍ୱାରା ପାଣି ବୁହା ଗଲେ ଜଳାଶୟର ଜଳର ଉଚ୍ଚତା କ୍ରମଶଃ କମିଯାଏ ଓ ଶେଷକୁ ଜଳାଶୟର ଜଳ ଶାଳପହଣିକୁ ଆସି ପାରେ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଜଳର ଉଚ୍ଚତାକୁ ଦେଖି ପୂର୍ବ ପହଣୀ ଅପେକ୍ଷା କମ୍ବରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଶାଳପହଣି ଖୋଳା ଯାଏ । ସେ ଶାଳପହଣି ଶୁଖି ଗଲେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କମ୍ବତର ଦେଶରେ ଶାଳପହଣି ଖୋଳିବାକୁ ହୁଏ । ଏହିପରି ଜଳାଶୟସ୍ଥ ନିଃଶେଷ ହେବା ଯାଏ ଏକାଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଶେଣାଦ୍ୱାରା ପାଣି ବୁହାଯାଏ ।

ଶେଣାଦ୍ୱାରା ୫ ଫୁଟ କମ୍ବରୁ ପାଣି ଉପରକୁ ବୁହାଯାଇ ପାରେ । ଜଳାଶୟର କମ୍ବତା ଭୂମି ଅପେକ୍ଷା ୫ ଫୁଟରୁ ଅଧିକ ହେଲେ ଏକାଧିକ ଶେଣାର ପ୍ରୟୋଜନ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ଏକ ଯୋଡ଼ାରୁ ବେଶି ଲୋକ, ବେଶି ପରିଶ୍ରମ ଓ ବେଶି ସମୟ ଲାଗେ ।

ଏହି ହେତୁ 'ବହୁ ଲୋକସାଧ୍ୟ ଓ ବହୁ ପରିଶ୍ରମସାଧ୍ୟ ଓ ବହୁ ସମୟ ସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଲୋକେ ଲକ୍ଷଣା ଦ୍ୱାରା 'ଛଳ ଶେଣାରେ ପାଣି ଉଠିବା' ନାମରେ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି । ଖୁବ୍ ଛୋଟ ସ୍ଥାନରୁ ଜଳ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ଦରକାର ହେଲେ ଶେଣା ନ ଲଗାଯାଇ 'ଡେଣ୍ଡା' ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ସମୋଚ ସ୍ଥାନରୁ ପାଣି ବୁହାଇବା ପାଇଁ ଶେଣାଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏକ ଜଣର ହାତଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ କାଠର ଶେଡ଼ୁଅ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ।] ୨ । (ସଂ ଶ୍ୟେନ)—ସଜାଣପକ୍ଷୀ, ବାଜ—2. Hawk. [ଉ—ଶେଣା ପକ୍ଷୀ ପ୍ରାୟ ଖେପନ୍ତ ଗଗନ ଅଛି—ସାରଳା ମହାଭାରତ ।]

ଶେଣା ପହଣି—ଦେ. ବ.—ଶାଳପହଣି (ଦେଖ)
Śeṇā pahaṇi Śāla pahaṇi (See)
ଡୋବଗାଡ଼ୀ, ବାଇଲ ସାଇ

ଶେଣା ବୁହା—ଦେ. ବ—ଶେଣାଦ୍ୱାରା ପାଣି ଉଠାଇବା କାର୍ଯ୍ୟ—
Śeṇā buhā Act of baling out water.
ସିଆନିତେ ଜଳ ତୋଳା ବଶ.—ଶେଣାଦ୍ୱାରା ପାଣି ବୋହିବା କ୍ରମରେ
दौरीसे पानी उठाना ପ୍ରୟୋଜନୀୟ—Necessary or required for baling out water.

ଶେଣା ବୁହା(ହେ)ଇବା—ଦେ. କ—ଶେଣାଦ୍ୱାରା ପାଣି ଉଠାଇବା—
Śeṇā buhā(he)ibā To bale out water by śeṇā.
ସିଉନିତେ ଜଳ ତୋଳା दौरीसे पानी उठाना
[ଶେଣା ବୋହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶେଣା ବୁହାଳି—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଶେଣାଦ୍ୱାରା ପାଣି ଉଠାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Śeṇa buhāli Persons engaged in baling out
ଯାରା ସିଉନିତେ ଜଳ ତୋଳେ water by śeṇā.
दौरीवाह

ଶେଣା ମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ଶାଳ ପହଣିର ପ୍ରାନ୍ତ; ଯେଉଁ ଗର୍ତ୍ତରେ
Śeṇā muṇḍa ଶେଣାକୁ ବୁଡ଼ାଇ ପାଣି ଉଠାଇବାକୁ ହୁଏ—
ବାଇଲ, ଡୋବଗାଡ଼ି The pit into which the baling
ସାଇ basket is thurst down to be filled up with water.

ଶେଣା ମୁହଁ—ଦେ. ବ—ଶେଣାମୁଣ୍ଡରେ ଶେଣାକୁ ବୁଡ଼ାଇ ତାକୁ
Śeṇā muhāṅ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ଉଚ୍ଚ ଭୂମିସ୍ଥ ନାଳୀର ଶେଷ
ନାଝାଇଲ ମାଥ ଉପରେ ଥିବା ଯେଉଁ କୁଣ୍ଡରେ ବା ଆଧାରରେ ଉକ୍ତ
दौरी मुँह ପାଣିକୁ ଅଜାଡ଼ି ଦେବାକୁ ହୁଏ ଓ ଯେଉଁ କୁଣ୍ଡରୁ ନାଳ
ବାଟେ ପାଣି ଖେତ ଅଡ଼କୁ ବୋହିଯାଏ—The head or source of the water-channel into which the water from the baling basket is poured down to flow through the channel into the field.

ଶେଣି—ଦେ. ବ (ସଂ ଶ୍ରେଣୀ)—ଗୃହଘରର ଛାତ ଉପରେ ବା କାନ୍ଥ
Śeṇi ଉପରେ ଲମ୍ବ ଭାବରେ ରଖାଯିବା ଲମ୍ବ କାଠ, ଯହିଁ ଉପରେ
ପାଡ଼ୀ, ପାଇଡ଼ ଛୁଅମାନ ଅଡ଼ ଭାବରେ ପଡ଼େ—Roof plate;
ବରେଣ୍ଡ pole plate; wall plate; wooden plates put over the pillars and over which the rafters are put cross-wise in a thatched house. [ଦ୍ର—ସାଧାରଣ ନାଆଗୁଳିଆ ଘରର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ଶେଣି ଓ ଦୁଇ ପାଖ କାନ୍ଥ ଉପରେ ଦୁଇଟି ଶେଣି ଏପରି ଭାବ ଗୋଟି ଶେଣି ପଡ଼େ । ମଜବୁତିଆ ଘର କରିବାକୁ ଓରି ଉପରେ ଖୁଣ୍ଟି ବସାଇ ସେ ଖୁଣ୍ଟି ଉପରେ ଅନ୍ତର ଅଧିକ ଯୋଡ଼ା ଶେଣି ପକାଇବାକୁ ହୁଏ । ତାହାହେଲେ ପାଞ୍ଚଶେଣିଆ, ସାତ ଶେଣିଆ ଓ ନଅଶେଣିଆ ଘର ହୁଏ ।

ଦରିଦ୍ରର ଘର ଛାଉଣି କରିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ ମଝିରେ ଉଚ୍ଚ (ଭୁଇଆ) ଖୁଣ୍ଟି ଓ ଦୁଇ ପାଖରେ ଦୁଇଟି

ଲେଖାଏଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ (ପାରଥ) ଖୁଣ୍ଟ (posts) ପୋତାଯାଏ । ପାରଥ ଖୁଣ୍ଟଦ୍ୱୟର ଉପରେ ଅଡ଼ ବାଗରେ ଉତ୍ତ (Cross-beams ବା tie beam) ପଡ଼େ । ଏହି ଉତ୍ତ ଭୁଲଥ ଖୁଣ୍ଟ (king post) ସଙ୍ଗେ ଅଡ଼ବାଗରେ ସଂଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଉତ୍ତ ପଡ଼ି ସାରିଲେ ଉଭୟ ପାଖର ପାରଥ ଖୁଣ୍ଟମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲମ୍ବ ବାଗରେ ଓ ଭୁଲଥ ଖୁଣ୍ଟ ଉପରେ ଲମ୍ବ ବାଗରେ ଶେଣି (Roof plate ବା wall plate) ପକାଯାଏ । ଭୁଲଥ ଶେଣିଟି ଉଚ୍ଚତମ ଶେଣି । ସେହି ଭୁଲଥ ଶେଣି ଉପରେ ପାରଥ ଶେଣି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରୁଥ (Rafter) ମାନଙ୍କୁ ଅଡ଼ବାଗରେ ଲମ୍ବାଇବାକୁ ହୁଏ; ରୁଥମାନଙ୍କ ଉପରେ ପତଳା ବତା ପାତି ସେ ବତା (ପାରେଣିବତା)କୁ ରୁଥ ସଙ୍ଗେ ଦଉଡ଼ି, ବତା ବା [illegible] ବେତାଇବାକୁ ହୁଏ । ବା ଉପରେ ତୃଣ ଅଦି ଛୁଥଣି କଲେ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କର୍ମ ଶେଷ ହୁଏ ।

ଶେଣି ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଯଥା—ଭୁଲଥ ବା ମଥାନ ଶେଣି ଓ ପାରଥ ଶେଣି । ତାଳ ଗଛର ଲମ୍ବ ଗଣ୍ଡିକୁ ଚିର ଯେଉଁ ଶେଣି କରାଯାଏ ତାହାକୁ ତାଳଶେଣି କହନ୍ତି । ତାଳଶେଣି ଅନ୍ୟ ଜାତୀୟ କାଠର ଶେଣି ଅପେକ୍ଷା ମଜବୁତ ଓ ବହୁକାଳସ୍ଥାୟୀ । ଏମନ୍ତ କି,ଦେଉଳମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ ତାଳ ଶେଣି ଓ ଅଡ଼ଧାରଣାମାନ ଦିଆଯାଇ ତା ଉପରେ ପଥର କୋଣ୍ଢ ଲଦା ହୁଏ, ଉକ୍ତ ଶେଣିମାନ ହଜାରେ ବର୍ଷରେ ସୁଦ୍ଧା ଖରାପ ବା ଉଇଖିଆ ବା ପୋକ ଲାଗି ନ ହେବା ଦେଖାଯାଇ ଅଛି । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ—

"ପୋତାଶାଳ (ଅର୍ଥାତ୍ ପୋତା ଯାଇଥିବା ଶାଳକାଠ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଘରେ ଶାଳୁଆ କାଠର ଖୁଣ୍ଟ ଦିଆଯାଇ ଥାଏ), ଉତ୍ତ ତାଳ (ଯେଉଁ ଘରେ ତାଳକାଠର ଉତ୍ତ ହୋଇଥାଏ—ଅର୍ଥାତ୍, ତାଳଶେଣି ଲାଗିଥାଏ), ରୁଥ ହେନ୍ତାଳ (ହେନ୍ତାଳକାଠର ରୁଥଥିବା ଘର), ଗଣ୍ଡି ବେତାଳ (ବେତ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଘରର ରୁଥ ଉପରେ ପାରଣୀବତା ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ), ଘରଣୀ ବେତାଳ (ଯେଉଁ ଘରେ ଗୃହିଣୀ ସବୁ ବିଷୟରେ ସାବଧାନ ଥାଆନ୍ତି), ତେବେ ସେ ଘରଯାଏ ଅଘାରକାଳି" ।]

ଶେଣି ସାପଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଗୃହଘରେ ଶେଣି ଉପରେ ରୁଥକୁ ଚପି ରଖିବା ପାଇଁ ଶେଣି ତଳେ ଓ ଉପରେ ଦିଆଯିବା ବତାର ଦୋମଡ଼ା—The split bamboos tying the roof plate with the rafters of a thatched house by keeping these between the splits.
Śeṇī sāpardā

ଶେତ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ଶ୍ୱେତ)—ଶ୍ୱେତ (ଦେଖ)
Śeta शेत सफेद Śweta (See)

ଶେତ ଅପରାଜିତା—ଦେ. ବି—ଶ୍ୱେତ ଅପରାଜିତା—
Śeta aparājitā Clitoria Ternatia (white variety).
ସାଦା ଅପରାଜିତା सफेद अपराजिता

ଶେତ ଅରକ(ଖ)—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶ୍ୱେତ ଓ ଅର୍କ)—ଶ୍ୱେତାର୍କ (ଦେଖ)
Śeta araka(kha) Śwetārka (See)

ଶେତ ଏରଣ୍ଡ—ଦେ. ବି—ଶ୍ୱେତେରଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Śeta eraṇḍa Śwetairaṇḍa (See)

ଶେତ କ(କା)ଞ୍ଚନ—ଦେ. ବି—ଶ୍ୱେତକାଞ୍ଚନ (ଦେଖ)
Śeta ka(kā)ñchana Śweta kāñchana (See)

ଶେତ କାଇଞ୍ଚ—ଦେ. ବି—ଶ୍ୱେତଗୁଞ୍ଜା (ଦେଖ)
Śeta kāiñcha Śwetagunjā (See)

ଶେତ କରବି—ଦେ. ବି—ଶ୍ୱେତ କରବୀର (ଦେଖ)
Śeta karabi Śweta karabīra (See)

ଶେତ କୁଷ୍ଠ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶ୍ୱେତ କୁଷ୍ଠ)—ଶ୍ୱିତ୍ର—
Śeta kushṭha Leucoderma.
ଶେତ କୋଢ଼ सफेद कोढ (ଶ୍ୱେତ କୋଷ୍ଠ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ)

ଶେତ ଖଇର—ଦେ. ଓ—ଶ୍ୱେତ ଖଇର (ଦେଖ)
Śeta khaira Śweta khaira (See)

ଶେତ ଗାବ—ଦେ. ବି—ଶ୍ୱେତେରଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Śeta gāba Śwetairaṇḍa (See)

ଶେତ ଗୁ(ଗୋ)ଲାପ(ବ)—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶ୍ୱେତ ଓ ଫା. ଗୁଲାବ୍)—
Śeta gu(go)lāpa(ba) ୧ । ଧଳା ଗୋଲାପ ଫୁଲ—1. White
ସାଦା ଗୋଲାପ rose. ୨ । ଧଳା ଶ୍ୱେତପଶ୍ମୀ; ସେବତୀ ଫୁଲ—
सफेदगुलाब 2. White cabbage rose; Rosa; Centiflora.

ଶେତ ଚନ୍ଦନ—ଦେ. ବି—ଶ୍ୱେତ ଚନ୍ଦନ (ଦେଖ)
Śeta chandana Śweta chandana (See)

ଶେତ ଛାଉ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶ୍ୱେତ ଓ ଶ୍ୱିତ୍ର)—୧ । ଦେହରେ ଶ୍ୱେତ-
Śeta chhau କୁଷ୍ଠଜନିତ ଧଳା ଦାଗ—1. Leucodermic
ଧବଳ सफेदकोढ white patches on the body. ୨ ।
ସାଦା ଛାଉଣୀ ଧଳା ବର୍ଣ୍ଣର ବସ୍ତ୍ରର ଛାଉ—2. Whit patches
सफेद सिहली appearing on the body of the young people.

ଶେତ ଜିରା—ଦେ. ବି—ଶ୍ୱେତ ଜୀରକ (ଦେଖ)
Śeta jirā Śweta jīraka (See)

ଶେତ ଦୁବ—ଦେ. ବି—ଶ୍ୱେତ ଦୁର୍ବା (ଦେଖ)
Śeta duba Śweta dūrbā (See)

ଶେତ ପଦ୍ମ—ଦେ. ବି—ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମ (ଦେଖ)
Śeta padma Śweta padma (See)

ଶେତ ପାଣ୍ଡୁ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶ୍ୱେତ ଓ ପାଣ୍ଡୁ)—ରକ୍ତହୀନତା
Śeta pāṇḍu ଯୋଗୁଁ ଦେହ ଶେତା ଦେଖାଯିବା ରୋଗ; କାମଳ
ନେବା सफेद पाण्डु ରୋଗ—Jaundice; aenimia.
(ଶ୍ୱେତ କାଥଁ[ମ]ଳ—ଅଳୀରୂପ)

ଶେତ ପାରା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶ୍ୱେତ ପାରାବତ)—ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ପାରାବତ.
Śeta pārā —White pigeon
ସାଦା ପାରରା सफेद कबूतर

ଶେତ ପୁର(ରୁ)ଣି—ଦେ. ବ—ଶ୍ୱେତ ପୁନର୍ନବା (ଦେଶ)—Śweta
Śeta pura(ru)ṇi punarnabā (See)
ଶ୍ୱେତ ପୁର୍ଣ୍ଣି सफेद पुनर्नवा (ଶ୍ୱେତ ପୁର୍ଣ୍ଣୀ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ)

ଶେତ ବେଗୁଣିଆ—ଦେ. ବ—ସିନ୍ଦୁବାର;ଶ୍ୱେତ ବେଗୁଣିଆ ଫୁଲ ଓ ଗଛ—
Śeta begunia Vitex frifola.
ଶ୍ୱେତ ନିର୍ଗୁଣ्डी सफेद संभालु
ଫା. ଫନ୍‌ଜନ୍ ବୁସ୍ତ ଅ. ଅସଲ୍‌ବ ଦେ. ଦେଲ୍ଲାବାଲ

ଶେତ ଭାଲୁ—ଦେ. ବ—ଧଳା ଭାଲୁ—White bear.
Śeta bhālu सफेद भालुक सफेद भालु

ଶେତ ଭେରଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—(ସ. ଶେତ + ଏରଣ୍ଡ)—ଶ୍ୱେତ ଏରଣ୍ଡ;
Śeta bharaṇḍā ଶ୍ୱେତ ଏରଣ୍ଡ (ଦେଶ)—Swetairaṇḍa
ଶ୍ୱେତ ଭେରେଣ୍ଡା सफेद रेंडी suklairaṇḍa (See)

ଶେତ ମନ୍ଦାର—ଦେ. ବ—ଶ୍ୱେତ ମନ୍ଦାର (ଦେଶ)
Śeta maṇḍāra सादा जवा Śweta maṇḍāra (See)
सफेद जवा [ଦ୍ର—ଏହାର ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ ମନୋରମ ପୁଷ୍ପ ଓ ଫଳ, ଚକ୍ଷୁ ଓ ବସ୍ତି ପୂର୍ବରେ 'ଶ୍ୱେତ' ବା 'ଶ୍ୱେତ' ଶବ୍ଦ ଲାଗେ ।]

ଶେତ ମୁରୁଜ—ଦେ. ବ—ଧଳା ମୁରୁଜ—White powder.
Śeta muruja सादा गुंडी सफेद चूर्ण
[ଶ୍ୱେତମୁରୁଜ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶେତ ଶିମ୍ଳି—ଦେ. ବ—ଧଳା ଶିମ୍ଳି (ଦେଶ)
Śeta simili सादा शिमुल Dhalā simili (See)
सफेदसेमल

ଶେତ ସୋରିଷ—ଦେ. ବ—ଧଳା ସୋରିଷ—White mustard;
Śeta sorisha Brassica Comprestris; Sinapis
ଶ୍ୱେତ ସରିଷା Dichotoma. [ଦ୍ର—ଏହା ଭାରତର
श्वेतसर्षो, पिलासर्षन, बड़सर्षन पिलिराई ସର୍ବତ୍ର
ଉତ୍ପାଦିତ ହୁଏ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ଶସ୍ୟ ଅଟେ; ଆଜି ଭାରତରେ ହୁଏ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚାଷ ହେଉଛି ଆଜି ବାହାରେ । ଏହାର ଫୁଲ ସୋରିଷ ଫୁଲ ଠାରୁ ବଡ଼ ବଡ଼; ଏଥିର ତେଲ ହିଁ ରୋଗରେ ଔଷଧ ହୁଏ ।]

ଶେତା—ଦେ. ବିଣ—(ପୁଂ)—(ସ. ଶ୍ୱେତ)—୧ । ଶ୍ୱେତ; ଧଳା—
Śetā सादा सफेद 1. White. ୨ । ଶ୍ୱେତାଭ; ଈଷତ୍
[ଶ୍ୱେତା—ସ୍ତ୍ରୀ] ଶ୍ୱେତ—2. Whitish; slightly white.
୩ । ପାଣ୍ଡୁର—3. Brown. ୪ । ବିବର୍ଣ୍ଣ—4. Discoloured; pale. ୫ । ରକ୍ତହୀନତା ସୋଗୁଁ ବିବର୍ଣ୍ଣ—5. Aenimic; pale due to deficit of blood corpuscles in the blood.
ବ.—(ଶରୀରର) ରକ୍ତହୀନତା—
Bloodlessness of the body.

ଶେନ—ଦେ. ବ—(ସ. ଶ୍ୟେନ)—ଶ୍ୟେନ ପକ୍ଷୀ; ବାଜ—
Śena Hawk.

ଶେନ୍ତା—ଦେ. ବ. ସଂ—ଅପରିଣତ ଶିଶୁଙ୍କ ନାମ—
Śentā Name given to persons whose elder
[ଶେନ୍ତ୍ରଥ—ଅନ୍ୟରୂପ] has died in infancy.
[ଶେନ୍ତ୍ରୀ; ଶେନ୍ତ୍ରେଣ୍ଡ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶେପ(ଫ,ବ)—ସ. ବ—(ଶୀ ଧାତୁ=ଶୟନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ପ; ଫ)
Śepa(pha,ba) ଯାହା ରେତଃସାଚନାନ୍ତର ପତିତ ହୁଏ ବା
[ଶେପଃ(ଫଃ)—ଅନ୍ୟରୂପ] ଶୋଇ ପଡ଼େ, ଶିଶ୍ନ; ଲିଙ୍ଗ—
Penis; male organ. ବିଣ—ଶୟନକାରୀ;
ଶାୟିତ—Sleeping; lying prostrate; lying down.

ଶେପ(ଫ,ବ)ହର୍ଷଣ—ସଂ.ବ—(୭ମୀ ତତ୍)—ଲିଙ୍ଗ ଦ୍ରୋଣ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ)
Śepa(pha,ba) harshaṇa The erection of the
ଶୋପୋ(ଫୋ,ବୋ)ହ୍ରାସ
ଶୋପୋ(ଫୋ,ବୋ)ହ୍ରାଣ } —ଅନ୍ୟରୂପ male organ.
ଶୋପୋ(ଫୋ,ବୋ)ଦ୍ରୋଣ

ଶେପାଳ—ସ. ବ—(ଶୀ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଘାଳ)—ଶୈବାଳ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
Śepāla Moss.

ଶେଫାଳି(ଳୀ)—ସଂ.ବ—୧ । [ଶୀ ଧାତୁ=ଶୟନ କରିବା + ଅଥବରଣ.
Śephāli(lī) ଫ=ଶେଫ + ଅଚ; + ଇ] ଏହା ରାତିରେ ଫୁଟିବାରୁ
[ଶେଫାଳିକା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଏଥିରେ ଅଳସମାନେ ଶୟନ କରନ୍ତି;
ତମ୍ବା ଶୀ ଧାତୁ= ଶୟନ କରିବା + ଫଳ + ଇ; + ଇ
ଏହା ଶୋଇବା ବେଳେ ଫୁଟେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଜଳତ ଶୋଇବା ବେଳେ ରାତିରେ ଫୁଟେ ବୋଲି]—୧ । ସଙ୍ଗଶିଉଳି ଗଛ ଓ ଫୁଲ; ସଙ୍ଗଜାହାର—Nyctanthes Arbortristes. ଶୃଙ୍ଗାରହାର (ଦେଶ)—1. Śrungāra hāra (See) ୨ । ଜଷ୍ଟୀ; ସିନ୍ଦୁବାର; ବେଗୁଣିଆ ଗଛ ଓ ଫୁଲ [ଧଳା ଓ ନୀଳ]—2. Five-leaved chaste tree; Vitex Trifolia.

ଶେବ—ସ. ବ—(ଶୀ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ବ)—୧ । ଶେଫ; ଲିଙ୍ଗ—
Śeba (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Penis. ୨ । ସର୍ପ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Serpent. ୩ । (+୭ମୀ ତତ୍) ସୁଖ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Happiness. ସଂ. ବିଣ—୧ । ସୁଖକର—(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Pleasant. ୨ । ଉନ୍ନତ—
2. Elevated.

ଶେବ(ବା)ଳ—ସଂ. ବ—(ଶୀ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ବଳ)—ଶୈବାଳ;
Śeba(bā)la ଶିଉଳି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Moss.

ଶେବ(ବା)ଳିନୀ—ସଂ.ବ—(ଶେବଳ + ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ + ଈ)—ନଦୀ
Śeba(bā)linī (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—River.

ଶେବା(ବ)ଧି—ସଂ. ବ—(ଶେବ=ସୁଖ + ଧା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Śebā(ba)dhi ୧ । ରତ୍ନ; ଗହ—1. Gem. ୨ । କୁବେରଙ୍କ ରତ୍ନ—2. The gems of Kubera.

ଶେବାଳୀ—ସଂ. ବ—(ଶେବାଳ + ଈ)—କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଟାମାଂସୀ—
Śebālī The small species of Indian spikenard.

ଶେମୁଶୀ—ସଂ. ବ.—(ଶେ=ଜଡ଼ତା, ମୋହ + ମୃଷ ଧାତୁ=ଚେଷ୍ଟା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ଈ)—ମତି; ବୁଦ୍ଧି—
Śemushī Intelligence.

ଶେମ୍ବି—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଶମ୍ବଲପୁର) ବ—(ସଂ. ଶିମ୍)—ଶିମ୍—
Śembi Bean.

ଶେଜ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶଯ୍ୟା)—ଶେଜ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Śeja (etc) Śeja etc (See)

ଶେୟ—ସଂ. ବିଣ—(ଶୀ ଧାତୁ + କର୍ମ ଏଯ୍)—ଶୋଇବା; ଶୟନାର୍ହ—
Śeya Fit to be slept on or in.

ଶେୟାଳ(ଳି)—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୈବାଳ)—୧ । ଶୈବାଳ; ଶିଉଳି—
Śeyāla(li) Moss. ୨ । (ସଂ. ଶୃଗାଳ) ଶିଆଳ—
2. Jackal.

ଶେଜା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶଯ୍ୟା)—ଡଙ୍ଗାର କୋଠରୀମାନଙ୍କ ତଳେ
Śejā ପଡ଼ିଥିବା କାଠଗଡ଼ିମାନ—The big logs of wood laid crosswise on the floors of the compartments of country boats. [ଦ୍—ଏହା ଉପରେ ପଟା ବା ପାରଣି ବିଛା ଯାଇପାରେ । ଏହି ଶେଜା ଯୋଗୁଁ ଡଙ୍ଗାର ତଳେ ଝରିଥିବା ପାଣି ପାରଣିକୁ ଓଦା କରି ପାରେ ନାହିଁ ।]

ଶେଜା କନ୍ଦି—ଦେ. ବ—ଡଙ୍ଗାର ଦୁଇ ମଙ୍ଗଳ ଲାଗିଥିବା ଦୁଇଟି କନ୍ଦି
Śejā kandi ଛଡ଼ା ଓ ନାଉରିମାନଙ୍କ ରୁଷେଇ କନ୍ଦି ଛଡ଼ା
(ଶେଯିଆ କନ୍ଦି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଡଙ୍ଗାର ଅନ୍ୟ କୋଠରୀମାନ—
The middle compartments of a country-boat exclusive of the two lying at each end of the boat and the one used as kitchen by the boatmen.

ଶେଜା ପଟା—ଦେ. ବ—(ସଂ ଶଯ୍ୟା + ପଟ)—ଡଙ୍ଗା ଉପରେ ଶେଜା
Śejā paṭā ଉପରେ ଯେଉଁ କାଠ ପଟାମାନ ପକାଇ ଲୋକେ ତହିଁରେ ଶୁଅବସା କରନ୍ତି—The planks of wood laid over the Śejā and used as resting places. [ଦ୍—ଡଙ୍ଗାର ଯେଉଁ କନ୍ଦିରେ ଲୋକେ ଶୁଅବସା କରନ୍ତି ସେଥିରେ ଶେଜାପଟା ପକାଯାଏ । ଯହିଁରେ ଚଳନ୍ତି ପକ୍ଷ ବୋଝାଇ ହୁଏ ତହିଁରେ ପାରଣି ବିଛା ହୁଅଯାଏ ।]

ଶେର୍(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ସେର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Śer(etc) Ser etc (See)

ଶେର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶରାବ)—୧ । ସେର; ଚାଉଳଦାଲି ପରିମାଣ;
Śera ୬୪ ତୋଲା ଓଜନ—1. A standard weight of
ସେର ସେର 64 tolas. ୨ । କଟକ ସେର; ୧୦୫
ତୋଲା ଓଜନ—2. A seer, weighing 105 Tolās used in the Cuttack and Puri districts. ୩ । ବାଲେଶ୍ୱର ସେର—୮୦ ତୋଲା
3. A standard seer of 80 Tolas. ୪ । ପାଟ ଲୁଗା ଓଜନ କରାଯିବା ସେର; ୧୬ ତୋଲା—4. A seer for weighing silk clothes. ୫ । ଗଉଣୀର ୧୬ ଭାଗରୁ ଏକଭାଗ ପରିମିତ ପାତ୍ର—5. A standard of grain measure; one twelvth of a Gauṇi.

ଶେରକ—ଦେ. ବ—ଏକଶେର ମାତ୍ର—
Śeraka One seer only.
ଏକସେର ଏକସେର

ଶେର(ରି)କିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯହିଁରେ ଏକଶେର ମାତ୍ର ପଦାର୍ଥ
Śera(ri)kiā ରହେ—1. Of the capacity of one
ଏକସେରଧରା ଏକସେରକା seer. ୨ । ଯହିଁରେ ଏକଶେର ଚାଉଳର
ଭାତ ସିଝିପାରେ—2. Of the capacity of boiling one seer of rice. ୩ । ଏକଶେର ମାତ୍ର
ଓଜନ ବିଶିଷ୍ଟ—3. Weighing one seer. (ଯଥା-
ଶେରକିଆ ବଟଖରା) ।

ଶେର ତରାଜୁ—ଦେ. ବ (ସଦୃଶ)—ସେର ଓଜନର ବଟଖରା ଓ
Śera tarāju ତୁଳାଦଣ୍ଡ—A pair of scales and seer
ସେରତରାଜ୍ ଶେରତରାଜୁ measure.

ଶେର ଦର—ଦେ. ବ—୧ । ଏକସେରର ଭାଉ—
Śera dara 1. Selling rate of one seer.
ସେରଦର ସେରକାଦ୍ର

ଶେର ଦ(ଦା)ରିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯାହା ଥରକେ ବା ଚାରୋଥରଥର
Śera da(dā)riā ଶେର ପରିମାଣରେ ବିକ୍ରି କରାଯାଏ—
ସେରଦରେ ସେରଦ୍ରସେ 1. Sold by the seer at a time. (ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ଶେରକରୁ କମରେ ଥରକେ ବିକାଯାଏ ନାହିଁ—i. e. which is not sold in quantities less than a seer at a time). ୨ । ଶେରର ଦାମ ଅନୁସାରେ ନିର୍ଣ୍ଣୀତ (ପଣ୍ୟ)—2. The price of which is ascertained by calculating the rate per seer. (ଶରୁଣ—ବିପରୀତ)

ଶେର(ରି)ଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା) ପ(ପା)ଟଣ(ଣା)—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶ୍ରୀରଙ୍ଗ ପତ୍ତନ)—
Śera(ri)ṅga(ṅgā) pa(pā)ṭaṇa(ṇā) ଶ୍ରୀରଙ୍ଗମ୍ (ଦେଖ)
Śrīraṅgam (See)

ଶେରି—ଦେ. ବିଣ (ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ
Śeri ଯଥା ଯଥା, ଛଅଶେରି)—ଶେରିଆ (ଦେଖ)—Śeriā
ସେରା ସେରି (see)

ଶେରି—ଦେ. ବିଣ (ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ, ଯଥା-
Śeri ଗୁରି ସେରି ଗୌଣୀ)—(ଏତେ) ସେର ପରିମିତ—
ସେରା ସେରି Measuring so many seers.
[ଶେରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ] ଦେ. ବ [ଇଂ]—ସେରି; ଏକପ୍ରକାର
ଶେରି ଶେରୀ ବିଲାତୀ ମଦ—Sherry.

ଶେଲ୍ [ଧାତୁ] + ସଂ—ଗତି କରିବା [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—
Śel (root) To move.

ଶେଲ୍—ଦେ. ବ—୧ । (ଇଂ. ଶେଲ୍)—କମାଣର ଗୋଲା—
Śel 1. cannon-Shell. ୨ । (ଇଂ. ଶେଲ୍) ବିକ୍ରୟ—2.
ଶେଲ ସେଲ Sale. ୩ । ଅଦାଲତ ଅଦରେ ନିଲାମଦ୍ୱାରା
ବିକ୍ରୟ—3. Sale by auction.

ଶେଲ(ଲ)—ଦେ. ବି [ସଂ. ଶଲ୍ୟ]—୧ । ତୀର; ବାଣ—1. Arrow; Śela(la) dart. [ଉ—ଶିଷ୍ୟ ହୃଦୟରେ ଶେଲ ଫୁଟିଲା-ରାଖାଳାଥ ଶେଲ ହାଣ ବିଦେଶୀ] ୨ । ଶୂଳ [ଦେଶ] 2. Sula (see).

ଶେଳକ—ସଂ. ଣ—୧ । ବନ୍ଧୁବାର ବୃକ୍ଷ; ଗର୍ଜ୍ଜଣା ଗଛ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—Śelaka 1. Cordia Myxa tree. ୨ । ଓଡ଼ି ଗଛ— 2. Dillenia Speciosa tree.

ଶେଳ(ଲେ)ଶ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶ୍ଳେଷ)—୧ । ପରିହାସ;ଥଟ୍ଟା—1. Jest. Śela(le)śa ୨ । (ସଂ. ଶ୍ଳେଷ୍ମା) ଶ୍ଳେଷ୍ମ (ଦେଶ)— ଶ୍ଳେଷ ଶ୍ଳେଷ 2. Śleshma. (See)

ଶେଳ(ଲେ)ଶ ବଚନ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶ୍ଳେଷ ବଚନ)—୧ । ଶ୍ଳେଷ Śela(le)śa bachana ବଚନ; ଥଟ୍ଟିଲ କଥା—1. Jestive ଶ୍ଳେଷ ବଚନ ଶ୍ଳେଷ ବଚନ words. ୨ । ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ ବଚନ— 2. Irony.

ଶେଳ(ଲେ)ଶମ(ମା)—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶ୍ଳେଷ୍ମା)—୧ । ଶ୍ଳେଷ୍ମା (ଦେଶ)— Śela(le)śama(mā) 1. Śleshmā. (See) ୨ । ଶରଦି; ଶ୍ଳେଷ୍ମା, ଶର୍ଦ୍ଦି ଶ୍ଳେଷ୍ମା ଲାଗିବା—2. Catching cold; catarrh.

ଶେଳଷମ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶରଦି ଧରିବା— Śelashama dharibā Catching cold. ଶର୍ଦ୍ଦି ଧରା ସର୍ଦ୍ଦି ପକଡ଼ନା

ଶେଳ(ଲେ)ଶି—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ (ସଂ. ଶ୍ଳେଷରୁ)—ଥଟ୍ଟିଲ— Śela(le)śi ରସିକ ମଜାକୀ Jestive; humorous; (ଶେଳଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଶେଳଶିଅ—ଅଳ୍ପରୂପ] witty.

ଶେଲ(ଲ) ସମ—ସଂ. ବିଶ—ଶେଲ ବା ବାଣସଦୃଶ ତୀକ୍ଷ୍ଣ— Śela(la) sama Sharp as a dart.

ଶେଳୁ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ବନ୍ଧୁବାର; ଗରଜଣା ଗଛ— Śelu 1. Cordia Myxa. ୨ । ଓଡ଼ି ଗଛ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— 2. Dillenia Speciosa.

ଶେଶ୍ୱୀୟମାନ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଶ୍ୱି ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+ଅତ୍ର- Śeświyamāna ଶବ୍ଦାର୍ଥେ ଯଙ୍ ଲୁଙ୍ଗନ୍ତ ବା ଦ୍ୱିତ୍ୱ=ଶେଶ୍ୱୀୟ (ଶେଶ୍ୱୀୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—ଅତିଶୟ ଫୀତ— Very much swollen.

ଶେଷ—ସଂ. ବି (ଶିଷ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା, ଅବଶିଷ୍ଟ ରଖିବା+ Śesha କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସହସ୍ର ଫଣାଧାରୀ ସର୍ପ; ସର୍ପରାଜ ବାସୁକି; ଅନନ୍ତ ନାଗ—1. The great mythological king of serpents of the Hindus. [ଉ—ଗୃହ୍ଣ କହିବାକୁ ଚୁମ୍ବନ ଦେବାକୁ କୃପା କୁଅନ୍ତା ଶେଷର । ଉଦ୍ଧ. ପ୍ରେମ ସୁଧାଦଧି । ୨ । ବଳରାମ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ବଡ଼ ଭାଇ—2. The elder stepbrother of Śrīkṛushṇa. ୩ । (କାଳିକା-ପୁରାଣୋକ୍ତ) ଭଗବାନଙ୍କ ଅବତାର ବିଶେଷ—3. An incarnation of Bishṇu according to the Kālikāpurāṇa. ୪ । (+ଭାବ. ଅ) ଧ୍ୱଂସ; ବିନାଶ—4. Destruction; ruin. ୫ । ଅବସାନ; ଅନ୍ତ—5. End. [ଉ—ଚହିଁ ଦେଖେ ଦିନ ଶେଷ, ବାଳା ପାଶେ ଭୁଜ ଦଳ ଚିତାଇ ପ୍ରବେଶ । ଉଦ୍ଧ. ପ୍ରେମ ସୁଧାଦଧି ।] ୬ । ସମାପ୍ତି—6. Finsh. [ଉ—ଅଳସ ପ୍ରଜାଜନ ଶେଷ, ଉଷିବେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀନିବାସ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] ୭ । ଅବଶେଷ; ବାକି—7. Remains; remainder; the rest. ୮ । ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ— 8. Leavings of dinner. ୯ । ଶେଷ ସମୟ— 9. Last time; last moment; time before death. ୧୦ । ଗଜ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—10. Elephant. ୧୧ । ନାଗ (ବିଶ୍ୱକୋଷ —11. Nāga. ୧୨ । ସ୍ଥିରୀକୃତ ନୋହିଲା ବସ୍ତୁ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—12. A thing which has not been agreed to. ୧୩ । ବଧ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—13. Killing; murder. ୧୪ । ପ୍ରସାଦ; ନୈବେଦ୍ୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—14. The offerings of a Deity. ବିଶ (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— ୧ । ଅବଶିଷ୍ଟ—I. Remaining. [ଉ—ଏଣୁ ଯାଦବ ବଂଶ ନାଶ, ଉଭୟେ ଗଲେ ଯାଇ ଶେଷ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] ୨ । ଅନ୍ତେ ସ୍ଥିତ—2. Placed last. ୩ । ସମୟର ଅନ୍ତେ ଘଟିବା—3. Last in point of time. ୪ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—4. Abandoned. ୫ । ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ—5, Left after dinner. [ଦ—ଶେଷ ଅନେକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ଅର୍ଥ ବୁଝାଏ— ଯଥା—ଅବଶେଷ, ଅଶେଷ, ଭୁଶେଷ, ନିଃଶେଷ, ଭାଗ ଶେଷ, ଦିନ ଶେଷ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଶେଷ କରଣ—ସଂ. ବି—ଅସମ୍ପନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟର ସମ୍ପାଦନ— Śesha karaṇa Accomplishment of a work remaining undone.

ଶେଷ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ସମାପ୍ତ କରିବା—1. To finish. ୨। Śesha karibā ବିନଷ୍ଟ କରିବା; ଧ୍ୱଂସ କରିବା— ଶେଷକରା ଶେଷକରନା 2. To destroy; to ruin. ୩। (ସମୟ) ବିତାଇବା; କାଟିବା—3. To pass one's time. [—ଅର୍ଜୁନ ବିନା ଦଳେ ପାଞ୍ଚୋଟି ବିରଥ, ଭାଇଙ୍କ ଭୁଲେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଦଳେ ଶେଷ—ଭୂଷୁଣ୍ଡି. ମହାଭାରତ ।]

ଶେଷ କାଳ—ସଂ. ବି—୧ । ବିନାଶକାଳ—1. Time of ruin. Śesha kāla ୨ । ମୃତ୍ୟୁ କାଳ—2. Time of death. ୩ । ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା—3. Old age. ୪। ଭବିଷ୍ୟତ୍ କାଳ—4. The future. ୫। ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ—5. Latter days.

ଶେଷକୁ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—ଅନ୍ତକାଳରେ; ଅବଶେଷରେ— Śeshaku ଶେଷେ ଶେଷମେ At last.

ଶେଷ ଜାତି—ସଂ ବ (ଗଣିତ)—ଭଗ୍ନାଂଶର ଦଳର ସମୀକରଣ ବା ଲଘୁକରଣରୂପ ଅଙ୍କପ୍ରକ୍ରିୟା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śesha jāti (Mathematics) Assimilation of residues; reduction of fraction of residues or successive fractional remainders.

ଶେଷ ଜୀବନ—ସଂ. ବ—୧ । ଜୀବନର ବାକି ଥିବା ସମୟ—1. The rest of one's life. ୨ । ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା—2. Old age; close of life. ୩ । ଶେଷ ଉପଲକ୍ଷ ବା ଘଟନା—3. Last occasion.
Śesha jīvana

ଶେଷ ଥର(ଦଫା)—ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ତିମଥର—The last time.
Śesha thara(dafā) ଶେଷବାର ଶେଷବାର

ଶେଷ ଦଶା—ସଂ. ବ—୧। ଶେଷ କାଳ(ଦେଖ)—1. Śesha kāla (See) ୨ । ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.
Śesha daśā

ଶେଷ ଦେବ(ନାଗ)—ସଂ. ବ—୧ । ଅନନ୍ତଦେବ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅବତାର-1. An incarnation of Bishṇu. ୨ । ବାସୁକି; ସର୍ପରାଜ—2. The thousand-headed serpent of the Hindu mythology. [ଦ୍ର— ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଳୟ (ଶେଷ) ଘଟିଲେ ବିଷ୍ଣୁ ଏହି ନାଗଙ୍କ କୁଣ୍ଡଳ ରୂପରେ 'ଅନନ୍ତ ଶୟନ' କରନ୍ତି ଓ ଏ ନାଗଙ୍କର ସହସ୍ର ଫଣା ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଉପରେ ଛତା ଧରି ଛାଇ ପରି ହୋଇଥାଏ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାଭିକମଳରୁ ପଦ୍ମ ଫୁଲ ଫୁଟେ ଓ ସେଥିରୁ ବ୍ରହ୍ମା ଜାତ ହୋଇ ପୁଣି ନୂଆ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ଭଗବାନ୍ ବାସୁକି ରୂପରେ ଅପଣା ଫଣାଦ୍ୱାରା ଏ ପୃଥିବୀକୁ ଟେକି ଧରିଅଛନ୍ତି ।]
Śesha bhōga

ଶେଷବତ୍ ଅନୁମାନ(ସାଧନ)—ସଂ. ବ (ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର)—କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି କାରଣର ଅନୁମାନ—(logic) The inference of the cause by seeing the effect.
Śeshabat anumāna(sādhana)

ଶେଷବନ୍ଦି ଭାରତୀ—ଦେ. ବ—ଇଂରାଜୀରୁ ବିଖ୍ୟାତ କବି ସ୍କଟ୍‌ଙ୍କର 'ଲେଜ୍ ଅଫ୍ ଦି ଲାଷ୍ଟ୍ ମିନ୍‌ଷ୍ଟ୍ରେଲ୍' ନାମକ କାବ୍ୟର ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ—Title of the Oriya metrical translation of Scott's Lays of the last ministrel. [ଦ୍ର—ଏହା ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରସସବାଦାଦୁର ଅଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଦାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ହୋଇଅଛି ।]
Śeshabandi bhāratī

ଶେଷ ବୟସ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶେଷ+ବୟସ)—ବୃଦ୍ଧବୟସ—
Śesha bayasa ଶେଷବୟସ ଶେଷବୟସ

ଶେଷ ବାର—ସଂ. ବ—ଶେଷ ଥର (ଦେଖ)
Śesha bāra Śesha thara (See)

ଶେଷ ବେଳ—ଦେ. ବ—ଶେଷ କାଳ (ଦେଖ)
Śesha bela Śesha kāla [see]
ଶେଷକାଳ ଶେଷସମୟ

ଶେଷ ବେଳା—ସଂ. ବ—ଓପରଓଳି; ଅପରାହ୍ନ—
Śesha belā Afternoon.

ଶେଷ ଭାଗ—ସଂ. ବ—୧ । ତୌଣସି ପଦାର୍ଥର ବା ସମୟର ଶେଷ ଅଂଶ
Śesha bhāga —1. The last part. ୨ । ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ 2, Remainder.

ଶେଷ ଭୋକ୍ତା—ସଂ. ବ, ପୁ (ଶେଷ+ଭୋକ୍ତୃ, ୧ମା. ୧ବ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପରିବାରର ସମସ୍ତଙ୍କ ଶେଷରେ ଭୋଜନ କରେ—One who dines last amongst the members of tha family.
Śesha bhoktā

ଶେଷ ଭୋଜନ—ସଂ. ବ—୧ । ଗୃହସ୍ଥ ଅତିଥି ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଭୋଜନ କରାଇ ଶେଷରେ ଖାଇବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Taking one's meal after feeding all the guests, ୨ । ଥାଳିଶେଷର ଭୋଜନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ); ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଖାଇସାରିଲା ପରେ ହାଣ୍ଡିରେ ଯାହା ରହିଥାଏ ତାହା ଖାଇବା—2. Partaking of what remains in the cooking pot after all others have been fed.
Śesha bhojana

ଶେଷ ରକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ—କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରି ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା ପ୍ରତିପାଳନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Perseverance in doing a work to the finis.
Śesha rakshaṇa

ଶେଷ ରହଣି—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଖର୍ଚ୍ଚ ସରିବା ପରେ ଶେଷକୁ ବାକି ରହିଯିବା ଧନ—Balance in hand.
Śesha rahaṇi

ଶେଷ ରାତି—ଦେ. ବ—ଶେଷ ରାତ୍ରି (ଦେଖ)—Śesha rātri (See)
Śesha rātra ଶେଷ ରାତ୍ରି ଶେଷ ରାତ

ଶେଷ ରାତ୍ରି—ସଂ. ବ—ରାତ୍ରିର ଶେଷ ପହର; ଯାମାନ୍ତିମ—
Śesha rātri The last watch of the night.

ଶେଷରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ଶେଷ କାଳରେ—1. At last.
Śeshare ୨ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପରେ—2. Behind or after all.
ଶେଷେ ଶେଷରେ ଶେଷମେଁ

ଶେଷ ଶୟନ—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍)—ଜଳପ୍ଳାବନସମୟରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଅନନ୍ତ-ନାଗ ରୂପରେ ଶୟନ—The last sleep of Bishṇu in the deluge at the end of the creation and before the beginning of the next creation.
Śesha śayana

ଶେଷ ଶାୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶେଷ+ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଣିନ୍)—ଶେଷ ନାଗ ରୂପରେ ଶୟନ କରିଥିବା (ବିଷ୍ଣୁ)—Sleeping on the Śeshanāga. ବ—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.
Śesha śāyi

ଶେଷା—ସଂ. ବ (ଶିଷ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅ+ଆ)—୧ । ଯାଜ୍ଞିକ ମାଳା—1. A garland given as a present. ୨ । ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟା ଯିବା ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ବା ପଡ଼ୁକ ବା ମାଳା—2. The remains of floral or other offerings made to an idol and distributed amongst the devotees as a holy reliqe (Apte).
Śeshā

ଶେଷାଂଶ—ସଂ. ବ (ଶେଷ+ଅଂଶ)—ଶେଷ ଭାଗ (ଦେଖ)
Śeshāṁśa Śesha bhāga (See)

ଶେଷାଚଳ—ସଂ. ବ—ମାଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର କଡପା ଜିଲ୍ଲାର ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀ—
Śeshāchala A range of mountains in the Cuddapah district of Madars.

ଶେଷାନ୍ନ—ସଂ. ବ—ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଅନ୍ନ—
Śeshānna Leavings of food (Apte).

ଶେଷାବସ୍ଥା—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା—1. Old age.
Śeshābasthā ୨ । ମୃତ୍ୟୁ ଅବସ୍ଥା—2. Dying or moribund condition.

ଶେଷା ଶେଷି—ଦେ. ବିଣ—ପ୍ରାୟ ଶେଷ; ଶେଷପ୍ରାୟ—Almost
Śeshā śeshi finished. ବ—ଶେଷହେବାର ପୂର୍ବ ଅବସ୍ଥା—
ଶେଷା ଶେଷି ପ୍ରାୟ ଶେଷ The approach of the end.

ଶେଷେ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅବଶେଷରେ—1. At last; finally
Śeshe (Apte). ୨ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ—2. In other cases (Apte).

ଶେଷେଚ୍ଛା—ସଂ. ବ(କର୍ମଧା)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ତିମକାଳର ଅଭିଳାଷ
Śeshechchhā —The last or dying wishes of a person.

ଶେଷୋକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—ଯେଉଁ ବିଷୟ ଶବ୍ଦଶେଷରେ ବୋଲା ଯାଇଅଛି—
Śeshokta Last mentioned; latter. (ଏହାର ବିପରୀତ—
(ଶେଷୋକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପୂର୍ବୋକ୍ତ, ପ୍ରଥମୋକ୍ତ)

ଶେଷ୍ଠ(ଷ୍ଠ) - ପ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ (ଦେଶ)—Śreshṭha
Śeshṭa(shṭha) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ (See)

ଶେଷ୍ଟି(ଷ୍ଠି) କରଣ—ଦେ. ବ—ଶେଠ କରଣ (ଦେଶ)
Śeshṭi(shṭhi) karaṇa Śeṭha karaṇa (See)

ଶେହୁଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ- ଶେଉଳ (ଦେଶ)—Śeula
Śehul (See)

ଶେହୁଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶଲ୍ଲକ)—ଶେଉଳ (ଦେଶ)—Śeula
Śehula ଶୋଳମାଛ ସାରି ମଛଳୀ (See)

ଶୈ—ପ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସଖୀ)—ସଖୀ; ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ସଖୀ—
Śai A female companion of a lady.

ଶୈକ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶିକ୍ୟ+ଯ)—୧ । ଶିକାରେ ରଖା ଯାଇ
Śaikya ଝୁଲା ହୋଇଥିବା—1. Suspended in a loop (Apte). ୨ । ଶିଖାବିଶିଷ୍ଟ—2. Peaked (Apte).
୩ । ମୁନିଅଁ—3. Pointed (Apte).

ଶୈକ୍ଷ—ସଂ. ବ (ଶିକ୍ଷା=ବେଦର ଉଚ୍ଚାରଣନିୟମବୋଧକ ଶାସ୍ତ୍ର+ଅ)—
Śaiksha ୧ । ବେଦ ପଢ଼ିବା ପୂର୍ବେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ଉଚ୍ଚାରଣନିୟମବୋଧକ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ଛାତ୍ର—
1.A student learning the treatise on Vedic pronunciation before beginning the study of the Bedas. ୨ । ନବ ଶିଷ୍ୟ—
2. A novice; a tyro (Apte).

ଶୈକ୍ଷିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶିକ୍ଷା+ଇକ)—ବେଦୋଚ୍ଚାରଣ ନିୟମ-
Śaikshika ବୋଧକ ଶିକ୍ଷାଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତା—Versed in the science of Vedic pronunciation.

ଶୈକ୍ଷରିକ—ସଂ. ବ (ଶିଖର=ଅଗ୍ରଭାଗ+ଇକ)—ଅଧାମାଗ ଫୁଲ—
Śaiksharika Achyranthes Aspera (plant).
(ଶୈଖରେୟ—ଅଳାରୂଷ)

ଶୈଘାଣ ତ୍ୱକ୍—ସଂ. ବ (ଶିଘାଣ+ଅ+ତ୍ୱକ୍)—ନାସାରନ୍ଧ୍ରମଧ୍ୟସ୍ଥ
Śainghāṇa twak ଅର୍ଦ୍ଦ ପରଦା—Pituitary membrane.

ଶୈତ(ତା,ତି,ତୁ)—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଶତ୍ରୁଘ୍ନ)—ଶତ୍ରୁଘ୍ନର ଡାକନାମ
Śaita(tā,ti,tu) 1. Names for calling Śatrughna. ୨ । ସତ୍ୟବାଦୀର ଡାକନାମ—
2. Name for calling Śatyabādī.

ଶୈତ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଶୀତ+ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—ଶୀତଳତା; ଜାଡ୍ୟ—
Śaitya Coolness; frigidily,

ଶୈତ୍ୟବୀଜ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ) ଏଣବଗୋଲ; ଶୀତବୀଜ (ଦେଶ)
Śaityabīja Śītabīja (See)

ଶୈଥ(ଥି)ଲ(ଲା)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶୈଥିଲ୍ୟ)—ଶୈଥିଲ୍ୟ—
Śaitha(thi)la(lā) Slackness. ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧।
ଶିଥିଳତା ଶିଥିଳ ଶିଥିଳ (ଦେଶ)—1. Śithila (See).
(ଶୈଥିଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କାମରେ ଢିଲୁଲା—2. Lax in work.
୩ । ଯେଉଁ ଲୋକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ କଡ଼ା ନୁହେଁ—
3. One who is not a strict disciplinarian.
୪ । ଅଳସୁଆ; ମାନ୍ଦା—4. Lazy; idle; slow.

ଶୈଥ(ଥି)ଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶୈଥିଲ୍ୟ)—୧। ଢିଲାକରିବା;
Śaitha(thi)lā(le)ibā ଢିଲୁଲାଇବା; ଶ୍ଳଥ କରିବା—
ଶିଥିଳ କରା ଶିଥିଳ କରନା 1. To slacken; to loosen. ୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଳମ୍ବ ବା ତ୍ରୁଟି କରିବା—2. To neglect work; to work slowly.

ଶୈଥିଳ(ଲି)ଆ—ଦେ. ବ—୧ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅବସର—1. Relaxa-
Śaithili(li)ā tion of work. ୨ । ଫୁରୁସତ—
ଟୀଳେ ସିଥିଲାଇ 2. Leisure. ଦେ. ବିଣ.
(ଶୈଥିଳେୟ—ସ୍ତ୍ରୀ ବିଣ) ପୁଂ—କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶିଥିଳ; ଅଳସୁଆ—
Lazy; negligent.

ଶୈଥିଲ୍ୟ—ସଂ.ବ (ଶିଥିଳ+ଭାବ. ଯ)—୧। ଶିଥିଳତା; ଶ୍ଳଥତା—
Śaithilya 1. Looseness, slackness; laxity.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ତ୍ରୁଟି ବା ହେଳା—2. Negligence in work; dilatoriness. ୪ । ଅସ୍ତୁରତା
4. Want of smartness. ୫। ଅମନୋଯୋଗ—
5. Inapplication; listlessness; inatentiveness.

ଶୈନେୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ(ଶୀନ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ)—୧। ଯାଦବବଂଶୀୟ
Śaineya ସାତ୍ୟକି—1. Name of a child of the Jādaba race. ୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସାରଥି—
2. Name of the charioteer of Lord Srikrushna.

ଶୈବ—ସଂ. ବିଶ (ଶିବ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ.)—୧ । ଶିବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śaiba 1. Relating to Śiba. ୨ । (+ ଉପାସକାର୍ଥେ. ଅ)—ଶିବଙ୍କଠାରେ ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ—2. Devoted to Śiba.
(ଶୈବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି. ପୁଂ—୧ । ଶିବଭକ୍ତ; ଶିବପୂଜକ—1. Devotee of Śiba. ୨ । ଶିବପୁରାଣ [ଦେଖ]—2. Śibapurāṇa (See) ୩ । ଧତ୍ତୁର—3. Datura (plant and berries). ୪ । [ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ବ, ଉପାଦାନ)ଶୈବାଳ; ଶିଉଳ—4, Moss. ୫ । ବକ ପୁଷ୍ପ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—Sesbania Grandiflora.

ଶୈବ ଚିନ୍ତାମଣି—ସଂ. ବି—ଶିବ ପୂଜାବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Śaiba chintāmaṇi A book dealing with the worship of Śiba.

ଶୈବଳ—ସଂ. ବି—୧ । [ନାମ]—ରାମାୟଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ପର୍ବତବିଶେଷ—
Śaibala Name of a mountain described in the Rāmāyaṇa. [ଦ୍ର—ଏହି ପର୍ବତର ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ୱଦେଶରେ ଗୋଷ୍ଟଏ ସରୋବର ତୀରରେ ଶମୁକ ନାମକ ଶୂଦ୍ର ମୁନି ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ, ଏ ପର୍ବତ ବିନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତର ଦକ୍ଷିଣଭାଗବର୍ତ୍ତୀ—ବିଶ୍ୱକୋଷ] ୨ । (ଶୀ ଧାତୁ +କର୍ତ୍ତୃ. ବଳ)—ଶୈବାଳ (ଦେଖ)—2, Śaibāla (See)

ଶୈବଳିତ—ସଂ ବିଶ[ଶୈବଳ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଇତ]—ଶୈବାଳବିଶିଷ୍ଟ-
Śaibalita Mossy.
[ଶୈବଳ୍ୟ, ଶୈବଳବାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୈବଳିନୀ—ସଂ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ[ଶୈବଳ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍+ଈ]—ତଟିନୀ; ନଦୀ—River.
Śaibalinī

ଶୈବାଗମ—ସଂ ବି—ଶିବପୂଜା ବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Śaibāgama Title of a treatise on the worship of Śiba,

ଶୈବାଗ୍ନି—ସଂ ବି—ଯଜ୍ଞାଗ୍ନିବିଶେଷ—
Śaibāgni The name of a sacrificia l fire.

ଶୈବାଳ—ସଂ ବି [ଶୀ ଧାତୁ—ଶୟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ବାଳ; ଯେ ଜଳରେ ଶୟନ କରେ)—
Śaibāla
ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ଶୀବଳ, ଶେପାଳ, ଜଳଶାଳୀ[ଳ], ସୈବାଳ, ବାରଣ୍ଡକ, ସଲିଳଭୂଷଣ, ହ୍ରଦପର୍ଣ୍ଣୀ, ଅମୃତାଳ, ଅରଟ, ଜଳଫେଣ, କାବାର, ଜଳଜ
ଫା. ନାମ
ଫା. ପଶ୍‌ମେଂଦଗ୍ର, ଜବାଲ
ଅ. ଭୁହଲିବ୍
ଶେଅଲା, ଶେୟାଳା
ସିବାର
ପାନା ଜଳକୁମ୍ଭା, କୁମ୍ଭୀ

୧ । ଜେଲୀ; ଜଳଜ ଉଦ୍ଭିଦ ବିଶେଷ—1. Species of algae; an aquatic plant; Blyxa Octandra. [ଦ୍ର—ଅର୍ଦ୍ଧ ଲଟା ପଥରରେ ଜନ୍ମିବା ଶିଉଳ ଶୈବାଳ ନୁହେ, ତାହା ଶୈଳେୟ] ୨ । ବାର ପର୍ଣ୍ଣୀ; ଭୂମିକା; ବୋରହାଣ୍ଡି ନାମକ ଦଳ—2. Serratophylum Submersum. [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଶୈବାଳ କଟୁତିକ୍ତମଧୁରରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଲଘୁ ଓ ସ୍ନିଗ୍ଧ; ଏହା ଦାହ, ପିପାସା, ପିତ୍ତ, ରକ୍ତଦୁଷ୍ଟି ଓ ଜ୍ୱରନାଶକ ।]

ଶୈବ୍ୟ—ସଂ. ବିଶ [ଶିବ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଯ]—ଶିବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śaibya Relating to Śiba. ବି—୧ । ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ସେନାପତି, ନୃପବିଶେଷ—1, Name of a king who was a general of the Pāṇḍabas. ୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଶ୍ୱବିଶେଷ—2. Name of one of the horses used by Śrīkṛushṇa.

ଶୈବ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାମ)—୧ । (ନାମ) ରାଜା ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପତ୍ନୀ;
Śaibyā ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର (ଦେଖ)—1. Wife of king Harischandra (See) ୨ । [ନାମ] ରାଜା ସଗରଙ୍କ ଗୋଟିଏ ରାଣୀ—2.One of the queens of Raja Sagara. ୩ । [ନାମ] ମହାରାଜ ପ୍ରତାପ ରାଜାଙ୍କ ପତ୍ନୀ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—Name of the queen of Pratīpa.

ଶୈର—ସଂ. ବିଶ [ଶିରା+ଅ]—ଶିରାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śaira Relating to nerves or veins.

ଶୈରଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବି—ଶିରାଦ୍ୱାରା ଉପଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନ—
Śaira jñāna Knowledge acquired through the veins or nerves.

ଶୈଳ—ସଂ. ବି [ଶିଳା+ସମୂହାର୍ଥେ+ଅ]—୧ । ପର୍ବତ; ଭୂଧର—
Śaila Mountain. ୨ । ଶୈଳେୟ ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—2. Storax; benzoin. ୩ । ଶିଳାଜତୁ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—3. Mummy gum. ସଂ. ବିଶ—୧ । ୧ । ଶିଳାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to stone. ୨ । ପାର୍ବତ୍ୟ—2. Hilly; mountainous. [ଦ୍ର—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପାହାଡ଼ରୁ ଗଣ୍ଡଶୈଳ ଭାସାଯାଏ ।]

ଶୈଳକ—ସଂ. ବି (ଶିଳା+ଅକ)—ଶୈଳଜ (ଦେଖ)
Śailaka Śailaja (See)

ଶୈଳ କନ୍ୟା (ତନୟା)—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପାର୍ବତୀ—
Śaila kanyā (tanayā) Pārbatī.

ଶୈଳ ଗୁରୁ (ପତି)—ସଂ. ବି—ହିମାଳୟ ପର୍ବତ—
Śaila guru (pati) The Himālayas.

ଶୈଳଜ—ସଂ. ବି (ଶୈଳ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଓଦା ପଥର ଓ ଲଟା ଉପରେ ବର୍ଷା ଦଳେ ବସିବା ଶିଉଳି—1. Lichen; moss deposited on stone or brick. ୨ । ଶୈଳେୟ; ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ବିଶେଷ; ଶିଳାପୁଷ୍ପ; ଏକ ପ୍ରକାର ଶିଉଳ—2. Parmalia

ଶୀତଳ, ଶୈଳ, ଶୈଳସମ୍ଭବ, ଗୃହ ଶୈଳଜ ମୂରକ୍ରୀଲା, ଛଳେଲ୍ଲା, ପଥରକା ଫୁଲ ଫା. ଦଗ୍ଧାଲ ଅ. ଅଶୀଳ ଡେ. ଶୈଲେସ୍ଥ ମଳେଦ୍ଭବଂ Perlata. [ଦ୍ର—ଏହା ସୁଗନ୍ଧ, ତିକ୍ତରସ, ଶୀତଳ, ଲଘୁପାକ, ହୃଦ୍ୟ, ବଳକାରକ ଓ ଦାହ, ତୃଷ୍ଣା, ଶ୍ୱାସ, ଅଶ୍ମରୀ, ବ୍ରଣ, ବଣ୍ଡ, କୁଷ୍ଠ, ବିଷଦୋଷ ଓ ରକ୍ତପିତ୍ତର ଶାନ୍ତିକାରକ ।] ବଣ (ଏମ୍ପୀ ତତ୍) — ପର୍ବତରୁ ଜାତ—Produced from or growing in the mountain.

ଶୈଳଜା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୈଳ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଟାପ୍. ଆ)— Śailajā ୧। (ହିମାଳୟଙ୍କ ତନୟା) ପାର୍ବତୀ; ଦୁର୍ଗା; ଶୈଳସୁତା—1. Pārbatī; Durgā (who is the daughter of the Himālayas). ୨। ଗଜପିପ୍ପଳୀ—2. A giant species of long pepper.

ଶୈଳଧନ୍ୱା—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶୈଳ+ଧନୁସ୍+ଟଚ୍=ଶୈଳଧନୁଷ୍ Śaila dhanwā ୧ମା.୧ବ.; ଶୈଳ ଭୋଗ୍ୟଅଛି ଧନୁ ଯାହାଙ୍କର; କିମ୍ବା ଯାହାଙ୍କ ଧନୁ ଶିଳାଭେଦିତ)—ମହାଦେବ; ଶିବ— Śiba.

ଶୈଳଧର-ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶୈଳ=ଗିରି+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ଯେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଗିରିକୁ ଟେକି ଧରିଥିଲେ)—ଗିରିଧାରୀ (ଶୈଳଧାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrīkrushna.

Śailadhara

ଶୈଳଧାତୁ=ସଂ. ବି—ଦୈରିକ— Śaila dhātu Red ochre. (ଶୈଳ ସମ୍ଭବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୈଳ ଧାତୁଜ (ନିର୍ଯ୍ୟାସ)—ସଂ. ବି—(ବୈଦ୍ୟକ). ଶିଳାଜତୁ— Śaila dhātuja (nirjyāsa) Mummy (gum).

ଶୈଳ ପତ୍ର—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ବିଲ୍ୱ; ବେଲ— Śaila patra The marmale fruit.

ଶୈଳ ପୁତ୍ରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧। ଶୈଳଜା; ପାର୍ବତୀ—Goddess Śaila putrī Pārbatī. ୨। ଗଙ୍ଗାନଦୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) 2. The Ganges.

ଶୈଳ ପ୍ରସ୍ଥ—ସଂ. ବି—ଅଧିତ୍ୟକା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— Śaila prastha Plateau.

ଶୈଳ ବାଳା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଏମ୍ପୀ ତତ୍)—୧। ଶୈଳସୁତା; ପାର୍ବତୀ—Śaila bālā 1. Pārbatī. ୨। ହିମାଳୟ ଝିଅ; ମେନା—2. The wife of the Himalayas; Menā (the name of a minor mountain chain).

ଶୈଳ ରନ୍ଧ୍ର—ସଂ. ବି (ଏମ୍ପୀ ତତ୍)—ଗିରିଗୁମ୍ଫା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— Śaila randhra Cave.

ଶୈଳରାଜ—ସଂ. ବି (୨ମୀ ତତ୍; ଶୈଳ+ରାଜା)—ଗିରିରାଜ; ହିମାଳୟ ପର୍ବତ; ଜଗରାଜ—The Himalayan mountain (literally the king of mountains. (ଶୈଳବର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୈଳ ଶିଖର(ଶୃଙ୍ଗ)—ସଂ. ବି (ଏମ୍ପୀ ତତ୍)—ଗିରିଶୃଙ୍ଗ—The summit of a mountain. Śaila śikhara(śrunga)

ଶୈଳ ଶିବିର—ସଂ. ବି (ଶୈଳମାନଙ୍କ ଶିବିର; ସମ୍ଭବ ପର୍ବତରେ ବହୁ ପର୍ବତର ଅବସ୍ଥାନ ଥିବାରୁ)—ସମୁଦ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ) The sea. Śaila śibira

ଶୈଳ ସନ୍ଧି—ସଂ. ବି (ଏମ୍ପୀ ତତ୍)—ଉପତ୍ୟକା [ବିଶ୍ୱକୋଷ]— Valley. Śaila sandhi

ଶୈଳ ସାର—ସଂ. ବିଣ [ବହୁବ୍ରୀହି]—ଶୈଳସମ ଦୃଢ଼—Strong as the mountain. Śaila sāra [ଶୈଳସାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ]

ଶୈଳ ସୁତା—ସଂ. ବି[ଏମ୍ପୀ ତତ୍]—୧। (ହିମାଳୟ ପୁଅ) ପାର୍ବତୀ— Śaila sutā 1. Goddess Pārbatī. ୨। ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ ଲତା [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—2. Cardiospermum Helicacahum (plant).

ଶୈଳସୁତା ସପତ୍ନୀ—ସଂ. ବି [ତୁଲନ୍ତ ଏମ୍ପୀ ତତ୍]—(ପାର୍ବତୀଙ୍କ ସପତ୍ନୀ) ଗଙ୍ଗାନଦୀ—The river Ganges. Śailasutā sapatnī [ଦ୍ର—କାରଣ, ମହାଦେବ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଏହାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଅଙ୍ଗରେ ଧାରଣ କରି ଅଛନ୍ତି]

ଶୈଳାଖ୍ୟ(ହ୍ୱ)—ସଂ. ବି [ଶୈଳ+ଅଖ୍ୟା, ଅହ୍ୱା=ନାମ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି, ଯାହାର ଶୈଳ ନାମରେ ଜଣାଯାଏ ।] ୧। ଶିଳାଜତୁ—1. Mummy (gum). ୨। ଶୈଳଜ (ଦେଖ)—2. Śailaja (See). Śailākhya(hwa)

ଶୈଳାଗ୍ର—ସଂ. ବି [ଏମ୍ପୀ ତତ୍]—ଶୈଳ ଶିଖର—The summit of a mountain; mountain top. Śailāgra

ଶୈଳାଟ—ସଂ. ବି [ଶୈଳ=ପର୍ବତ+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଭ୍ରମଣ କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ପର୍ବତରେ ଭ୍ରମଣ କରେ] ୧। ବ୍ୟାଧ 1. Hunter. ୨। ସିଂହ—2. Lion. ୩। ପାର୍ବତ୍ୟ ଜାତି—3. Hillmen; hill tribes. ୪। ସ୍ଫଟିକ—4. Crystal; quartz. ୫। ଶୁଭ୍ର କାଚ— 5. White glass. Śailāta

ଶୈଳାତ୍ମଜା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଏମ୍ପୀ ତତ୍; ଶୈଳ+ଅତ୍ମଜା)—ପାର୍ବତୀ— Śailātmajā Pārbatī

ଶୈଳାଦି—ସଂ. ବି [ଶୈଳାଦ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଇ]—ଶୈଳାଦର ପୁତ୍ର ନନ୍ଦୀ Śailādi ଶିବାନୁଚର—Nandī; one of the two orderlies of Śiba.

ଶୈଳାଧିପ—ସଂ. ବି—(୨ମୀ ବା ଏମ୍ପୀ ତତ୍)—ଗିରିରାଜ ହିମାଳୟ— Śailādhipa The Himalayas. [ଶୈଳାଧିରାଜ, ଶୈଳାଧିପତି, ଶୈଳାଧୀଶ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୈଳାଧିପ ତନୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଏମ୍ପୀ ତତ୍)—ପାର୍ବତୀ; ଦୁର୍ଗା— Śailādhipa tanayā Goddess Pārbatī. [ଶୈଳାଧିରାଜ ତନୟା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୈଳାରୋହଣ—ସଂ. ବ—(୬ମୀ ତତ୍; ଶୈଳ+ଆରୋହଣ)—ପର୍ବତ
Śailārohaṇa ଉପରକୁ ଚଢ଼ିବା—Ascending a mountain.
[ଶୈଳାରୋହ—ବିଣ. ପୁ] [ଶୈଳାରୋହଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୈଳା(ଲା)ଳୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ଶିଲ୍ଲଳ+ଈବଚାର୍ଥେ. ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ.
Śailā(lā)lī ଯେ ଶିଲ୍ଲଳ ବା ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ
[ଶୈଳାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] କରେ;କିମ୍ବା ଶିଲ୍ଲଳ-ନୃତ୍ୟବିଶାରଦ ମୁନିବିଶେଷ,
ତାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଅଧ୍ୟୟନକାରୀ)—ନର୍ତ୍ତକ; ନଟ—
A professional dancer.

ଶୈଳାସା—ସଂ. ବ—ପାର୍ବତୀ (ହେମଚନ୍ଦ୍ର)—
Śailāsā Pārbatī.

ଶୈଳିକ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶୀଳ+ଇକ+ଷ)—୧ । ଧୂର୍ତ୍ତ; ଚତୁର—
Śailikya 1. Sly; cunning; artful. ୨ । ବିଣ ଓ ବ—
ସଂକଳ୍ପୀ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରତାରଣା କରିବା ପାଇଁ
ନାନାପ୍ରକାର ବେଶ ଧରେ—2. A person who assumes many false garbs to practise deception; a pretender.

ଶୈଳୀ—ସଂ. ବ—(ଶୀଳ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଈ)—୧ । ସ୍ୱଭାବ—1. Nature.
Śailī ୨ । ଆଚରଣ—2. Conduct; character. ୩ ।
ପ୍ରଣାଳୀ—3. Mode; manner. ୪ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପ୍ରଣାଳୀ
4. A simple or short method. ୫ । ସଦ୍-
ବ୍ୟବହାର—5. Good treatment. ୬ । ସଦ୍ଭାବ-
6. Cordial relation. ୭ । କୌଶଳ—7. Policy; art; device. ୮ । (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)
ରଚନା ପଦ୍ଧତି ବା ଭଙ୍ଗିବିଶେଷ—8. Style or diction of a composition. ୯ । ସଙ୍କେତ;
ପ୍ରଜ୍ଞପ୍ତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—9. Indication. ୧୦। (ଶିଳା+
ଥ+ଇ) ଶିଳା ପ୍ରତିମା, ପଥରର ମୂର୍ତ୍ତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
10. Stone image.

ଶୈଳୀଭବନ—ସଂ. ବ (ଶୈଳ+ଅଭୂତଭାବେ ଈ+ଭୂ ଧାତୁ+ଅନ+
Śailībhabana ଅ)—(କୋମଳ ପଦାର୍ଥର) ପଥର ପାଲଟି ଯିବା
[ଶୈଳୀଭବ—ଅନ୍ୟରୂପ] Petrifaction; (a soft thing) being turned into stone.

ଶୈଳୀଭୂତ—ସଂ. ବିଣ—(ଶୈଳ+ଅଭୂତଭାବେ ଈ+ଭୂତ)—୧ ।
Śailībhūta ପ୍ରସ୍ତରୀଭୂତ; ପଥର ପାଲଟି ଯାଇଥିବା; ପ୍ରସ୍ତରରେ
ପରିଣତ ହୋଇଥିବା (ପଦାର୍ଥ)—1. Petrified; turned into stone. ୨ । ପଥର ପରି ଟାଣ
ହୋଇଯିବା—2. Hardened like stone.

ଶୈଳୂଷ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଶୀଳୂଷ+ବିଦ୍ୟାବ୍ୟାସୀଅର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ନଟ;
Śailūsha ନର୍ତ୍ତକ—1. Dancer; actor. [ଦ୍ର—ଶୀଳୂଷ
ନାମରେ ଜଣେ ନୃତ୍ୟୋପଦେଶକ ଗନ୍ଧର୍ବ ବା ଋଷି ଥିଲେ]
୨ । (ଶୈଳ+ବସ୍ ଧାତୁ+ଅ) ଉଲ ଆଦି ପାର୍ବତ୍ୟ ଜାତି
—2.Bheel and other hilly tribs; the hillmen. ୩ । (ଶୀଳ+ଣିଜନ୍ତାର୍ଥେ+ଉଷ)—ଚୂଡ଼ିବ୍ୟକ୍ତି;
ଠକ—3. A cheat; an imposter. ୪ । (ଶୈଳ
+ଉଷ; ଏ ଗଛ ପାର୍ବତ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବେଶୀ ଜନ୍ମୁଥିବାରୁ)
ବିଲ୍ୱ ବୃକ୍ଷ—4.The marmalos tree. ୫ । (ନାମ;
ଶିଳୂଷ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ)—ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ—5. The name of the chief of Gandharbas.
[ଦ୍ର—ଗାନ୍ଧାର ରାଜ୍ୟ (ଅଧୁନିକ କାନାହାର) ଏହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ
ଥିଲା । କେକୟରାଜଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଭରତଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନେ
ଶୈଳୂଷଙ୍କ ପୁତ୍ର ଗନ୍ଧର୍ବମାନଙ୍କୁ ଏ ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦେଇ
ନିଜେ ଏ ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କଲେ । ବିଶ୍ୱାବସୁ ପତ୍ନୀ ସରମା
ଶୈଳୂଷଙ୍କ କନ୍ୟା ଥିଲେ ।]

ଶୈଳୂଷିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଶୈଳୂଷ+ଇକ)—୧ । ନଟ—
Śailūshika 1. An actor. ବିଣ. ପୁଂ—ନଟ ବୃତ୍ତି
ଅନ୍ୱେଷଣକାରୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—(a person)Seeking employment as a dancer or actor.

ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର(ଶ)—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଗିରିରାଜ; ହିମାଳୟ—
Śailendra (śa) The Himalayas.
ବେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males,

ଶୈଳେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ—ସଂ. ବ (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ)—ହିମାଳୟସ୍ଥ—
Śailendrastha Situated in the Himālays
ବ. ଭୂର୍ଜ ବୃକ୍ଷ—Betula Bhurja (tree)

ଶୈଳେୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶୈଳ+ସମ୍ବନ୍ଧାଦି ଅର୍ଥରେ ଏୟ)—୧ । ପର୍ବତ
Śaileya ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Mountainous. ୨ । ପର୍ବତ ଜାତ—
2. Produced from the mountain; growing on hills. ୩ । [ଶିଳା+ଏୟ] ଶିଳା ସଦୃଶ
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Similar to stone. ବ—୧ ।
ଶୈଳଜ;; ପାର୍ବତ୍ୟ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—1.Parmalia Perlata. ୨ । (ପୁଂ) ସିଂହ—2. Lion. ୩ । ସୈନ୍ଧବ
ଲବଣ—3. Rock salt. ୪ । (ପୁଂ) ମହୁମାଛି—
4. The bee. ୫ । (ପୁଂ) ଭ୍ରମର—5.The bumble bee ୬ । ଜାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ); ମୃଗ ମାଂସୀ—
6. A kind of spikenard.

ଶୈଳେୟୀ—ସଂ. ବ (ଶୈଳ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ+ଈ)—ପାର୍ବତୀ—
Śaileyī Goddess Pārbatī.

ଶୈଳୋଦ୍ଭବ—ସଂ. ବିଣ (୫ମୀ ତତ୍)—ପର୍ବତରୁ ଜାତ—Born of
Śailodbhaba or growing in mountains. ବେ. ବ-
[ଶୈଳୋଦ୍ଭବା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ] ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ରାଜବଂଶର
ନାମ—The name of a dynasty of kings of ancient Orissa. [ଦ୍ର—ଏହି ବଂଶର
ରାଜ୍ୟ କୋଙ୍ଗଦମଣ୍ଡଳ ବା ଆଧୁନିକ ଖୋରଧା ଓ
ଋଷିକୁଲ୍ୟା କଙ୍କର ଉତ୍ତରକୁ ଥିବା ଗଞ୍ଜାମର ଉତ୍ତରାଂଶକୁ
ଘେରି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର]

ଶୈଲୋଦ୍ଭବା—ସଂ. ବି (ଶୈଲୋଦ୍ଭବ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଛୁଦ୍ର ପାଷାଣ-
Śaiiodbhabā ଦେବୀଗୁଳ୍ମ—1. A sort of plant. ୨ ।
ରୁଚୁଣାଦାନପୋତ୍ର ଗଛ—2. Coleus Aromaticus
୩ । ହେମସାଗର ଗୁଳ୍ମ—
3. Sela Gimella; a herbarious plant.

ଶୈଲ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶିଳା+ଯ)—ଶିଳା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śailya Relating to stone; stony.

ଶୈ ସଙ୍ଗାତ—ଦେ. ବି—ସଖି ସଙ୍ଗାତ (ଦେଶ)
Śai saṅgāta Śahī saṅgāta. (See)
ସୈ ସଖୀ

ଶୈଶବ—ସଂ. ବି (ଶିଶୁ+ଭାବ. ଅ)-ଶିଶୁତ୍ୱ; ବାଲ୍ୟକାଳ;ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥା—
Śaiśaba Childhood; infancy.

ଶୈଶବ ଲୀଳା—ସଂ. ବି (ସ. ସ. ଲୀ)—ଶୈଶବ ସମୟରେ ଆଚରିତ
Śaiśaba līlā ଲୀଳା)—ବାଲ୍ୟକ୍ରୀଡ଼ା—Child's play.

ଶୈଶବ ସ୍ମୃତି—ସଂ. ବି—ବାଲ୍ୟକାଳର ଘଟଣାମାନ ମନେ ପଡ଼ିବା—
Śaiśaba smṛuti Remembrance or memory of
the days of one's childhood.

ଶୈଶବାବଧି—ସଂ: କ୍ରି. ବିଣ—ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଆରମ୍ଭ କରି—
Śaiśabābadhi Since childhood or infancy.

ଶୈଶବାବସ୍ଥା—ସଂ. ବି—ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥା—
Śaiśabābasthā Infancy.

ଶୈଶବ୍ୟ—ଦେ. ବି(ଶୁଶୁ+ଯ)-ଶୈଶବ; ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śaiśabya Childhood.

ଶୈଶିର—ସଂ. ବିଣ (ଶିଶିର+ଅ)—୧ । ଶିଶିର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śaiśira 1. Relating to dew; dewy.
୨ । ଶୀତକାଳୀନ—2. Happening in or
appearing in winter. ବି—(ଶୀତକାଳରେ
ଏମାନେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସୁଥିବାରୁ)—ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ ଚଟକ
ପକ୍ଷୀ—A blueblack species of sparrow;
the blue finch bird.

ଶୈଶିରିକ—ସଂ. ବି (ଶିଶିର+ଇକ; ଦେବ୍ୟାଦ)—ଇସବଗୋଲ;
Śaiśirika ଶୀତବୀଜ—Plantago Ovata (seed).
[ଦ୍—ଏହା ଶୀତଦିନେ ଫଳେ ।]
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶିଶିର ଋତୁରେ ଅଧ୍ୟୟନକାରୀ
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Studying during the winter
season.

ଶୈଶୁମାର—ସଂ. ବି (ଶିଶୁମାର+ସ୍ୱାର୍ଥେ ଅ)—ଶିଶୁମାରପୁଞ୍ଜ (ଦେଶ)
Śaiśumāra The Lesser Bear constellation.

ଶୈଶ୍ନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶିଶ୍ନ+ଯ)—ଶିଶ୍ନୋପଜୀବୀ
Śaiśnya (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Sensual; voluptuous;
[ଶୈଶ୍ନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ] lewd.

ଶୈଷ—ସଂ. ବି (ଶେଷ+ଅ)—ଦିବସର ଶେଷାଂଶ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śaisha The last part of the day.

ଶୈଷିକ—ସଂ. ବିଣ (ଶେଷ+ଇକ)—ଶେଷସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śaishika Relating to the rest or remainder.

ଶୈଷ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟିକା—ସଂ ବି (ଶିଷ୍ୟ+ଉପାଧ୍ୟାୟ+ଇକ+ଆ; ଶିଷ୍ୟ
Śaishyopādhyāyikā ଓ ଉପାଧ୍ୟାୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯାହା ଘଟେ)
ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବା; ଅଧ୍ୟାପନା—The act
of teaching or instructing pupils or
students; teachership; tuition.

ଶୋ—ଦେ. ବି (ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା)—ଶୁଅ; ଶୟନ—Sleeping.
So [ଯଥା—ଶୋ ବସ=ଶୋଇବା ବସିବା] । କ୍ରି (ଶୋଇବା
ଶୋଆ सोना କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା, ଅନାଦରାର୍ଥକ 'ଓ' କରି ପରେ
ଓଏପଡ଼ सोजाओ ବ୍ୟବହୃତ)—ଶୟନକର—(imperative)
Do thou sleep. [ଦ୍—ସଂସ୍କୃତ ଶୀ ଧାତୁରୁ
ଓଡ଼ିଆରେ ଶୋଇବା କ୍ରିୟା ହୋଇଅଛି । ତାହାର ଅର୍ଥ
ଭୂମିରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିବା (To lie down) ।
ଜଦରେ ଶୋଇବା ଅର୍ଥରେ ସଂସ୍କୃତରେ ସ୍ୱପ୍ ଧାତୁର
ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ (To sleep) ।]

ଶୋଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୋଇବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—The
Śoāibā causative form of the verb Śoibā;
ଶ(ଶୋ)ୱାନ to cause to sleep; to lay a person
सुलाना down for sleep. [ଉ—ସେବକ ପାଖୁଡ଼ା ବଶ୍ରଇ
ପଲଙ୍କରେ, ଶୋଆଇଲେ ନ ଶୋଇ ଶୋଇଲୁଁ ଭୂମିରେ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।]

ଶୋଇ—ଦେ. ବି—ରୋହିଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—
Śoi A kind of Rohi fish.

ଶୋଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ଶୁଅଇ ଦେବା; ଶିଶୁ ଅବଦ୍ଧ ଶଯ୍ୟାରେ
Śoi debā ଶାୟିତ କରାଇବା—1. To put a child on
ଶୁଇୟେ ଦେଓୟା the bed to sleep. ୨ । ନିଦ୍ରିତ ହେବ
सुला देना ପାଇଁ ସୁବିଧା ଦେବା; ନିଦ୍ରିତ ବା ନିଦ୍ରାଳୁ ବ୍ୟକ୍ତିର
ନିଦ୍ରାରେ ବ୍ୟାଘାତ ନ ଜନ୍ମାଇବା—2. To let one
sleep. [ଉ—ଅଗଣାରେ ଛିଆମାନେ ଖେଳମାଳା
କରି ମୋତେ ଟିକିଏ ଶୋଇ ଦେଲେ ନାହିଁ ।]

ଶୋଇ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୁଅଇ ପକାଇବା (ଦେଶ)—
Śoi pakā(ke)ibā Śuāi pakāibā (See)
ଶୁଇୟେ ଫେଲା सुला देना

ଶୋଇ ପଡ଼ିବା(ଯିବା)-ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶୀ ଧାତୁ)-୧। ନିଦ୍ରାଭିଭୂତ ହେବା-
Śoi pardibā(jibā) ଶୁୟେପଡ଼ା सो पड़ना 1. To fall asleep.
୨ । (ସ୍ତନ) ଅଧୋମୁଖ ହେବା—2. (the female
breast) To become flabby. ୩ । (ଲିଙ୍ଗ)
ଶିଥିଳ ହେବା—3. (the penis) To become
slack.

ଶୋଇ ପିତ(ତ୍ତ)—ଦେ. ବି—ଶୋଇ ମାଛର ପିତ୍ତ—The bile of
Śoi pita(tta) the Śoi fish. [ଦ୍—ସର୍ବ୍ୟାପ ଜ୍ୱରରେ
ବଡ଼ ରୁଇର ପିତ୍ତି रोहुका पित्त ଏହା ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ।]

ଶୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶୀ ଧାତୁ)—୧ । ଶୟନ କରିବା; ସୁପ୍ତ-
Śoibā ହେବା—1. To sleep. ୨ । ଶୋଇବା ନିମନ୍ତେ
ଶୁଆ ଶଯ୍ୟାରେ ଲମ୍ବିବା—2. To lie down on the bed to

ସୋମ୍ବା sleep. (ଉ—ଧୋଓରେ ବାଗ୍ଧା ଧୋ, ଯେଉଁ ବଅଣ୍ଡରେ ଗଢ଼ନ ମାଣ୍ଡିଅ ସେହି ବଅଣ୍ଡରେ ଧୋ—ଶିଶୁରଞ୍ଜନଗୀତ) ୩ । ଭୂପତିତ ହେବା—3. To lay flat on the ground. [ଉ—ହଳଦା ରୋଗରେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ବାଟ ଘାଟରେ ପଡ଼ାଳ ପରି ଶୋଇଛନ୍ତି ।] ୪ । ଲମ୍ବ ଭାବରେ ଉଣ୍ଡାୟମାନ ନ ହୋଇ ଏକଦିଗକୁ ଢଳିବା—4. To incline or lean to one side (said of an erect thing). [ଉ—ଏ ଘରର ଖମ୍ବ ଶୋଇଲାଣି ।] ୫ । ଅଧୋମୁଖ ହେବା; ଓହଳିବା—5. o hang down. [ଉ—ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ ଯୁବତୀମାନଙ୍କର ସ୍ତନ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ଶୁଏ] ୬ । (ଲିଙ୍ଗ) ଉତ୍ଥାନ ରହିତ ହେବା—6. To become slack (said of the penis). ୭ । (ଶିଶୁକୁ) ଶୁଆଇବା—7. To cause to sleep. [ଉ—ପୁଅକୁ ଶୋଇଲ ହୁଡ଼ ମୁଣ୍ଡାରେ, ଝିଅ ବାମ୍ବଡ଼ିଲେ ବାନମୁଣ୍ଡାରେ—ଶିଶୁ ଗୀତ ।] ୮ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନ ନ ଦେବା; କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରିବା; ପରିଶ୍ରମ ନ କରିବା—8. Not to attend to a work; not to work or labour. ୯ । ଅଳସ୍ୟରେ କାଳ କଟାଇବା—9. To idle away one's time. (ଯଥା--ସେଇକୁ ଆବାଦ ନ କରି ଶୋଇ ରହିଲେ ଚଳା ମରେ ।) ୧୦ । ରତି କରିବା—10. To cohabit. [ଉ—ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଯାକ ଓଷରେ ଧରିବାକୁ, ବଳି ଘେନ ଶୁଅନ୍ତି ଅନ ସୁରୁଖରେ—ବୃଷ୍ଣସିଂହ- ମହାଭାରତ ।] ବେ. ବିଣ—୧ । ଶୋଇଲା; ଶାୟିତ; ନିଦ୍ରିତ; ସୁପ୍ତ—1. Asleep; sleeping. (ଯଥା—ଶୋଇବା ଗିଲା ।) ୨ । ଶୟନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ—2. Used for sleeping in. (ଯଥା—ଶୋଇବା ଘର ।) ୩ । ଯାହାର ଶୋଇବା ଉଚିତ ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—3. One who ought to sleep. [ଯଥା—ତୁ ତ ଘରେ ଶୋଇବା ଲୋକ, ତୁ କିଅଁ ଘରିଯାକ ବାରଦୁଆର ବୁଲୁଛୁ ?] (ଦ୍ର—ଶୋଇବାବେଳେ ଶରୀରର ଉଭୟ ଉଭୟ ଅବସ୍ଥିତି ପାଇଁ ଯେଉଁ ଉଭୟ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଚିତ ହୋଇ ଶୋଇବା, ଚିତପାଡ଼ି ଶୋଇବା, ଲମ୍ବ ହୋଇ ବା ଗଡ଼ିକାତ ଲମ୍ବେଇ ଶୋଇବା ।)

ଶୋଇବା(ଲା) ଘର—ବେ. ବି—ଶୟନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଘର; ଶୟନାଗାର—
Śoibā(lā) ghara Bed room; sleeping room;
ଶୁ(ଶୋ)ବାର ଘର **ସୋନେକା ଘର** dormitory.

ଶୋଇବା(ଲା) ପୁଅ—ବେ. ବି—ଅନୁପସ୍ଥିତ ବାଳକ—An absent
Śoibā(lā) pua child. (ତୁଳ. ଇଂ. Sleeping par-
ଘୁମନ୍ତ ଛେଳେ tner—ବାଣିଜ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଅଂଶୀଦାର ହେବଳ
ସୋଆ ଲଡ଼କା ମୂଳଧନ ଯୋଗାଏ ମାତ୍ର କିଛି କରୁ କାର୍ଯ୍ୟରତ ନୁହେ ନାହିଁ ।)

ଶୋଇବା(ଲା) ପୁଅର ଭାଗ ନାହିଁ—(ପ୍ରବଚନ ବା ନ୍ୟାୟ)—ପିଷ୍ଟାଳାଦି
Śoibā(lā) puara bhāga nāhiṅ ପରିବାରସ୍ଥ ଶିଶୁମାନଙ୍କ
ଘୁମନ୍ତ ଛେଳେ ଖାବାର ପାୟନା ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟା ହେଲା ବେଳେ ପର-
ସୋଏ ଲଡ଼କେକା ହିସ୍ସା ନହିଁ ବାଇର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବାରୁ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ନ ପାରେ, ତା ପାଇଁ ପିଷ୍ଟାଳାର ଅଂଶ ରଖା ଯାଏ ନାହିଁ ଓ ଉପସ୍ଥିତ ପିଲାମାନେ ତାକୁ ଖାଇଯାଆନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ ସେ ତାର ଭାଗରୁ ବା ଅଂଶରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୁଏ । ଏହିପରି) ଅନୁପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସିଜିନିଷରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବା ସ୍ଥଳରେ ଏ ପ୍ରବଚନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—An analogy applied to cases where an absent person is deprived of his share of some gift or benefit which he would have got had he been present at the spot.

ଶୋଇବା ବସିବା—ବେ. ବି—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ଅଳସ୍ୟରେ
Śoibā basibā କାଳ କାଟିବା—1. Spending one's
ବସାଉଠା **ସୋନାବୈଠନା** time without doing
anything. ୨ । ଶୟନ କରିବା ଓ ବସିବା ଅବସ୍ଥା-
2. Sitting and sleeping postures.
(ଉ—ଶାଳଗ୍ରାମର ଶୋଇବା ବସିବା ସମାନ—
ଭଗ ।)

ଶୋଇ ରହିବା—ବେ. କ୍ରି—୧ । କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ନିଦ୍ରା ଯିବା—
Śoi rahibā 1. To sleep on; to be asleep for
ଶୁଏଥାକା **ସୋୟେରହନା** some time; to go on
sleeping. (ଯଥା—ଦିନ ପହରେ ହେଲାଣି, ସମସ୍ତେ ଉଠି ମୁହଁ ହାତ ଧୋଇଲେଣି, ତାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଶୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।) ୨ । ନିଦ୍ରିତ ନ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ବିଛଣାରେ ପଡ଼ିରହିବା—2. To lie awake in bed

ଶୋଇଲା—ବେ. କ୍ରି (ଶୀ ଧାତୁରୁ ଶୋଇବା କ୍ରିୟାର ଭୂତକାଳ, ଶୟ
Śoilā ପୁରୁଷ ୧ବଚନର ରୂପ; କର୍ତ୍ତା 'ସେ' ଶୟନ କଲା—
ଶୁଲ **ସୋୟା** (he) Slept ବିଣ—୧ । ସୁପ୍ତ; ନିଦ୍ରିତ-
ଘୁମନ୍ତ **ସୋୟାହୁଆ** Asleep; sleeping. (ଯଥା—
ଶୋଇଲା ପୁଅ) ୨ । ଶୟନାର୍ଥେ ବ୍ୟବହୃତ—
2. Used for sleeping. (ଯଥା—ଶୋଇଲା ଘର, ଶୋଇଲା ଶେଯ) [ଉ—ଶୋଇଲା ଶେଯରୁ ଉଠେଇ ନେଲା ପକେଇ ମନ୍ତ୍ରର ଧ୍ୱନି-ଭଗ ।]

ଶୋଇଲା ଘର—ବେ., ବି—ଶୟନାଗାର—
Śoilā ghara Bedroom; dormitory.
ଶୋବାରଘର **ସୋନେକାଘର**

ଶୋଇଲା ଠଉଁ(ଠାରୁ)ଉଠା(ଠେ)ଇ ଅଣିବା (ନେବା)—ସୁପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Śoilā ṭhauṅ(ṭhāru) uṭhe (ṭhe)iānlbā(nebā) ବିଛାଣାଥେକେତୁଲିୟେଆନା **ସୋନେସେଉଠାଲାନା** ଶଯ୍ୟାରୁ ଉଠାଇ କରି ସଙ୍ଗରେ ଅଣିବା—To rouse and fetch a person directly from the bed.

ଶୋଇଲା ଦୁଧ—ଗ୍ରା. ବି—ଦୋଳିତ ବା ଶ୍ଳଥ ସ୍ତନ—
Śoilā dudha Hanging female breast.
ଖସାମାଇ ଗିରା ସ୍ତନ

ଶୋଇଲା ଦୁଧୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶିଥିଳସ୍ତନା; ଶ୍ଳଥସ୍ତନ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Śoilā dudhī (a woman) With hanging breasts.
ଯାର ମାଇ ଖସେପଡେଛେ ଗିରାସ୍ତନବାଳୀ

ଶୋଇଲା ପୁଅ—ଦେ. ବି—ଶୋଇବା ପୁଅ (ଦେଖ)
Śoilā pua Śoibā pua (See)

ଶୋଉଳ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶକୁଳ)—ଶକୁଳ (ଦେଖ)
Śoula Śakula (See)

ଶୋକ—ସଂ. ବି (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ=ଖେଦ କରିବା+ଘଞ ଅ)—୧। ଇଷ୍ଟଂ ବିୟୋଗଜନିତ ମନୋବେଦନା; ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ବା ବିଚ୍ଛେଦ ଯୋଗୁଁ ମନରେ ଜନ୍ମିବା ଦୁଃଖ—1. Mental pain or sorrow due to the death of or separation from one's dear or beloved person. ୨। ପ୍ରିୟ ବସ୍ତୁର ଅଭାବ ବା ଅପ୍ରାପ୍ତି ବା ମନୋବାଞ୍ଛାର ଅସିଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଚିତ୍ତବୈକଲ୍ୟ—2. Sorrow due to the nonfulfilment of one's desire or for not getting what one wants; grief. ୩। ମନର ସନ୍ତାପ—3. Mourning; mental sickness; regret.

ଶୋକ କର—ସଂ. ବିଣ—(ଶୋକ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶୋକ ଜନକ (ଦେଖ)—Śokajanaka (See)
Śoka kara
(ଶୋକକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋକ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ମନୋବେଦନା ଅନୁଭବ କରିବା—
Śoka karibā 1. To grieve; to sorrow. ୨। ମନୋବେଦନା ଯୋଗୁଁ କାନ୍ଦିବା—2. To weep on account of grief.

ଶୋକ କାତର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(୭ମୀ ତତ୍)—ଶୋକାକୁଳ (ଦେଖ)
Śoka kātara Śokākula (See)
(ଶୋକ କାତରା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶୋକ କାତରତା—ବି)

ଶୋକକ୍ଲିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(୩ୟା ତତ୍) ଶୋକଦ୍ୱାରା ଅଭିଭୂତ; ମନୋଦୁଃଖଦ୍ୱାରା ଅକ୍ରାନ୍ତ—Overtaken with grief; aggreived; afflicted.
Śoka klishṭa
[ଶୋକକ୍ଲିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୋକ ଗୀତ(ତି)—ସଂ. —ଶୋକ ସଂଗୀତ (ଦେଖ)
Śoka gita(ti) Śoka saṁgita (See)
(ଶୋକ ଗୀତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୋକ ଜନକ—ସଂ. ବିଣ—(ଶୋକ+ଜନ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ)—ଯାହା ବା ଯେ ଶୋକ ଜାତ କରେ—Producing grief; sorrowful.
Śokajanaka
(ଶୋକଜନୟିତା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଶୋକଜନକା, ଶୋକଜନୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୋକ ଜନିତ—ସଂ. ବିଣ. (୩ୟା ତତ୍)—ଶୋକରୁ ଜାତ—
Śoka janita Brought about by grie.
(ଶୋକଜନ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୋକ ଜର୍ଜର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୩ୟା ତତ୍)—ଶୋକଦ୍ୱାରା ଅଭିଭୂତ
Śoka jarjara
(ଶୋକ ଜର୍ଜରିତ, ଶୋକଖଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଶୋକ ଜର୍ଜରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋକ ତପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(୩ୟା ତତ୍)—ଶୋକକ୍ଲିଷ୍ଟ (ଦେଖ)—
Śoka tapta (ଶୋକତପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Śoka klishṭa (See)
[ଶୋକତପ୍ତି—ବି]

ଶୋକ ତାପ—ସଂ. ବି—୧। (ମ. ତ. ଲୋ)—ଶୋକଜନିତ ମନଃପୀଡ଼ା
Śoka tāpa 1. Mental uneasiness due to sorrow. ୨। (ଏକାର୍ଥକ ସମାସରେ) ମନୋବେଦନା—2. Grief. ୩। (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଶୋକ ଓ ଅନ୍ୟ ମନୋବେଦନା—Grief and other mental uneasiness.

ଶୋକ ତାପିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(୩ୟା ତତ୍)—ଶୋକକ୍ଲିଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Śoka tāpita Śokaklishṭa (See)
(ଶୋକତାପିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋକ ଦାୟକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶୋକଜନକ (ଦେଖ)
Śoka dāyaka Śoka janaka (See)
[ଶୋକଦାୟିନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ] [ଶୋକଦାୟିକା, ଶୋକଦାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୋକ ନଦୀ—ସଂ. ବି—(ରୂପକ)—ନଦୀ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରାଯିବା ଶୋକ—River of grief; grief compared to a flowing river; overflowing grief.
Śoka nadī
[ଶୋକସରିତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶୋକ ନାଶ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧। ଶୋକର ନିବୃତ୍ତି—
Śoka nāśa 1. Cessation of grief. ୨। ଶୋକର ଦୂରୀକରଣ—2. Removal of grief; assuaging of grief. ୩। (ବହୁବ୍ରୀହି) ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—The Aśokatree.
[ଶୋକନିବୃତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ]
ବିଣ.—(ଉପପଦ ତତ୍)—ଶୋକ ନାଶକ—Removing grief.

ଶୋକ ନାଶକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଉପପଦ ତତ୍; ଶୋକ+ଣଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଶୋକ-ଦୂରକାରୀ—Removing grief.
Śoka nāśaka
[ଶୋକନାଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋକ ପାରାବାର—ସଂ. ବି—(ରୂପକ)—ଶୋକସାଗର (ଦେଖ)
Śoka pārābāra Śoka sāgara (See)

ଶୋକ ପ୍ରବାହ—ସଂ. ବି—୧। (ରୂପକ)—ଶୋକନଦୀ (ଦେଖ)
Śoka prabāha 1. Śokanadī (See)
[ଶୋକବେଗ—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨। (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଦୀର୍ଘକାଳବ୍ୟାପୀ ଶୋକ—2. Grief lasting for a long time.

ଶୋକ ବରଡ଼ି—ଦେ.ବି.—ରାଗ ବିଶେଷ—A kind of metre.
Śoka barāṛi [ବି—ବନସ୍ତ୍ରିପୁରୁ ଶିଖାଇ ଗୀତ ଶୋକ ବରଡ଼ି ସ୍ୱରେ ଢେ—ଭଣ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶୋକ ବର୍ଦ୍ଧକ—ସଂ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଯାହା ବା ଯେ ଶୋକକୁ ବଢ଼ାଏ
Śoka barddhaka —Aggravating one's sorrow.

ଶୋକ ବର୍ଦ୍ଧନ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)— ଶୋକର ବେଶ ବଢିଯିବା;
Śoka barddhana ଶୋକର ଉଦ୍ରେକ—Aggravation
[ଶୋକବୃଦ୍ଧି—ଅନ୍ୟରୂପ] of one's grief.

ଶୋକ ବହ୍ନି—ସଂ. ବି—(ରୂପକ)—୧ । ବହ୍ନି ବା ଅଗ୍ନି ପରି ଦାହକ
Śoka bahni ଶୋକ—1. Grief compared to fire.
୨ । ଗଭୀର ଶୋକ—2. Great or profound grief.

ଶୋକ ବିହୀନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୩ୟା ତତ୍)—ଶୋକଶୂନ୍ୟ (ଦେଖ)
Śoka bihīna Śokaśūnya (See)
(ଶୋକବିହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋକ ବ୍ୟଞ୍ଜକ—ସଂ. ବି—(ରୂପକ ତତ୍)—୧ । ଶୋକସୂଚକ; ଯାହା
Śoka byañjaka ଦ୍ୱାରା ଶୋକ ଜଣାଯା ବ୍ୟକ୍ତିର ହୃଦୟର
ଶୋକ ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ବା ସୂଚିତ ହୁଏ—1. Indicating
the grief of one's heart. ୨ । ଯାହା ଅନ୍ୟ-
ବ୍ୟକ୍ତିର ମନରେ ଶୋକର ଭାବ ଉତ୍ପନ୍ନ କରାଏ—2 Pro-
ducing grief in the mind of another.

ଶୋକ ଭଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶୋକର ଅଂଶଗ୍ରହଣ-
Śoka bhaṅgi ଭାବ—Sharing another's grief.
[ଶୋକଭଙ୍ଗିମା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୋକ ରହିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(୩ୟା ତତ୍)—ଶୋକଶୂନ୍ୟ—
Śoka rahita Freed from grief.
[ଶୋକରହିତା—ସ୍ତ୍ରୀ] [ଶୋକରାହିତ୍ୟ—ବି]

ଶୋକ ରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—(୩ୟା ତତ୍)—ଶୋକ ଯୋଗୁଁ ବନ୍ଦ ହୋଇ
Śoka ruddha ଯିବା (କଣ୍ଠ ବା ଶ୍ୱାସ ବା ବାକ୍ୟ)—1.
(voice or breath or words) Restrained
by grief; blocked up by grief. ୨ । ଶୋକ-
ଯୋଗୁଁ ଜଡ଼ୀଭୂତ—(ଯଥା ଶୋକରୁଦ୍ଧ ବଚନ, ଶୋକ
ରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠ)—2. Paralysed or benumbed-
with grief.

ଶୋକ ରୋଗ—ସଂ. ବି—(ସମାହାର)—ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ବେଦନା -
Śoka roga Mental and bodily suffering; sorrow
and sickness.

ଶୋକ ଶୂନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୩ୟା ତତ୍)—୧ । ଶୋକଶୂନ୍ୟ—
Śoka śūnya 1. Free from grief. ୨ । ଯାହାର
[ଶୋକଶୂନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ] ଶୋକ ନାହିଁ—2. Not affected by
(ଶୋକ ଶୂନ୍ୟତା—ସ୍ତ୍ରୀ) grief.

ଶୋକ ସଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସମାନ ଭାବରେ ଶୋକଲକ୍ଷ୍ୟ—
Śoka saṅgi Equally grieved. ବି.—ଶୋକ
[ଶୋକସଙ୍ଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] କରିବା ବେଳେ ଯେ ଶୋକ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି
ପରି ଶୋକ କରେ—A companion in one's
grief or sorrow.

ଶୋକ ସଙ୍ଗୀତ—ସଂ. ବି—(ମ. ପ. ତତ୍; ଶୋକସୂଚକ ସଙ୍ଗୀତ)—୧ ।
Śoka saṅgita ଶୋକୋଦ୍ଦୀପକ ଗୀତ—1. A song
which produces grief in the mind of
the hearer. ୨ । ଶୋକାର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୀତ—
2. The song of a grieved person.

ଶୋକ ସନ୍ତପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—(୩ୟା ତତ୍)—ଶୋକତପ୍ତ (ଦେଖ)
Śoka santapta Śoka tapta (See)
[ଶୋକ ସନ୍ତାପିତ—ଅନ୍ୟରୂପ]
[ଶୋକ ସନ୍ତପ୍ତା, ଶୋକ ସନ୍ତାପିତା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୋକ ସନ୍ତାପ—ସଂ. ବି—୧ । (ମ. ପ. ତତ୍)—ଶୋକଜନିତ ମନୋ-
Śoka santāpa ବେଦନା—Mental agitation due
to grie. ୨ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଶୋକ ଓ ମନୋଦୁଃଖ—
Grief and regret.

ଶୋକ ସମୁଦ୍ର—ସଂ. ବି (ରୂପକ)—ସମୁଦ୍ର ପରି ଗଭୀର ଓ ଉଚ୍ଛଳିତ
Śoka samudra ଶୋକ—Ocean or sea of grief
ଶୋକସାଗର } ଅନ୍ୟରୂପ— deep and overflowing
ଶୋକସିନ୍ଧୁ } grief.

ଶୋକ ସମ୍ବରଣ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ବା ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶୋକକୁ ସମ୍ଭାଳିବା,
Śoka sambaraṇa Overcoming tne pangs
of grief,

ଶୋକ ସମ୍ବରଣ କରିବା—କ୍ରି—ଶୋକ ଛାଡ଼ିବା; ଶୋକାକୁଳ
Śoka sumbaraṇa karibā ମନକୁ ଥଣ୍ଡା କରିବା—
ଶୋକ ସମ୍ବରଣ କରିବା ଶୋକରୋକିବା To onecome
the pangs one's greifs to calm ones
sorrowing mind.

ଶୋକହରଣ—ସଂ. ବି—ଶୋକର ବିନାଶକରଣ—Thereventing
Śokaharaṇa of grief; the redressing
ones sorrow; assuaging of ones sorrow

ଶୋକହାରକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ରୂପକ ତତ୍)—ଶୋକର ବିନାଶକାରୀ-
Śokaharaka Prevennting grief,
(ଶୋକହାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଶୋକହାରକା, ଶୋକହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋକାରି—ସଂ. ବି—ବନବଦରକା; ବିଷଜାତ ଏକପ୍ରକାର ଦୁର୍ଲଭ;
Śokakāri ଗନ୍ଧଭୁଲସୀ—A plant; a sort of
wild Basil plant.

ଶୋକହୀନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶୋକଶୂନ୍ୟ—Devrid of grief or
Śoka hīna sorrow.
(ଶୋକହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋକାକୁଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୩ୟା ତତ୍)—ଶୋକ ଜର୍ଜ୍ଜରିତ—
Śokakula (ଦେଖ) Śoka jarjjarita (See)
ଶୋକାକୁଳିତ, ଶୋକାକ୍ରାନ୍ତ, ଶୋକାର୍ତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଶୋକାକୁଳା, ଶୋକାକୁଳିତା, ଶୋକାକ୍ରାନ୍ତା, ଶୋକାର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋକାଗାର—ସଂ. ବି (ମ. ପ. ତତ୍)—ରାଜପ୍ରାସାଦର ଯେଉଁ ଗୃହରେ
Śokāgāra ରାଜପରିବାରର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଶୋକ କରନ୍ତି
(ଶୋକକୋଷ)—A room where a royal family
go to give vent to its grief.

ଶୋକାଗ୍ନି—ସଂ. ବ. (ରୂପକ)—ଶୋକ ବହ୍ନି (ଦେଖ)—
Śokāgni Śoka bahni (See)
(ଶୋକାନଳ—ଅନୀରୂପ)

ଶୋକାତୁର—ସ ବିଶ. ପୁଂ (୫ମୀ ତତ୍ ବା ୭ମ୍ୟା ତତ୍)-ଶୋକରେ ବାତର; ଶୋକବିଷ୍ଟ—Afflicted with
Śokātura (ଶୋକାତୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶୋକାତୁରତା—ବ) grief.

ଶୋକାପନୟନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଶୋକର କାରଣକୁ ଦୂର କରିବା—1. The removal of the cause of grief. ୨ । ଶୋକ ସନ୍ତପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶୋକକୁ ଥଣ୍ଡା କରିବା—2. Assuaging of the sorrow of a grieving person.
(ଶୋକାପନୋଦନ, ଶୋକାପହରଣ—ଅନୀରୂପ)

ଶୋକାବିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (୭ମ୍ୟା ତତ୍, ଶୋକ+ଅବିଷ୍ଟ)-ଶୋକ
Śokābishsta ବାତର—Afflicted with grief; sorrowful; grieved.
(ଶୋକାବିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋକାବେଗ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶୋକର ପ୍ରତାପ; ଶୋକ-
Śokābega ଜନିତ ପୀଡା ବା ଶୋକବୈକଲ୍ୟ—The pangs of grief.

ଶୋକାର୍ଣ୍ଣବ—ସଂ. ବ (ରୂପକ)—ଶୋକ ସମୁଦ୍ର (ଦେଖ)
Śokārṇṇaba Śoka samudra (See)

ଶୋକାର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—ଶୋକ କାତର (ଦେଖ)—
Śokārtta Śoka kātara (See)
(ଶୋକାର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋକିତ—ସଂ. ବିଶ (ଶୋକ+ଇତ)—ଶୋକଯୁକ୍ତ—Sorrowful.
Śokita [ଉ—ବୋଲି ବୋଲି ଏମନ୍ତ, ବିରହରେ ସମସ୍ତେ ଶୋକିତ—ଭଃ. ବୈଦେହୀଶବିଳାପ ।]

ଶୋକାରି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—(ଶୋକ—ଶ୍ରିୟ ବିପ୍ରୋଗଜନିତ ଶୋକର ଅରି—ଶତ୍ରୁ ବା କାରଣ)—କଦମ୍ବ ଗଛ—
Śokāri A kind of tree; Neuclea Cadamba.

ଶୋକୋଚ୍ଛ୍ୱାସ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । (ରୂପକ) ଶୋକ-
Śokochchhwāsa ପ୍ରବାହ—1. The overflow of grief. ୨ । (ପ୍ରଧ୍ୟ ପଦଲୋପୀ) ଶୋକଜନିତ ଘର୍ଘ-ରଶ୍ୱାସ—2. Sighs of grief.

ଶୋକୋଚ୍ଛ୍ୱସିତ—ପୁଂ
ଶୋକୋଚ୍ଛ୍ୱସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ } —ବିଶ

ଶୋକୋତ୍ପାଦକ—ସଂ.ବିଶ(ରୂପକ ତତ୍)-ଯାହା ଶୋକ ଜନ୍ମାଏ—
Śokotpādaka Causing sorrow.
(ଶୋକୋତ୍ପାଦକ—ସ୍ତ୍ରୀ, ଶୋକୋତ୍ପାଦନ—ବ)

ଶୋକୋଦ୍ଦୀପକ—ସଂ. ବ (ରୂପକ ତତ୍)— ଯାହା ଶୋକର ବେଗକୁ
Śokoddīpaka ବଢାଏ-Increasing grief; adding to sorrow.
(ଶୋକୋଦ୍ଦୀପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)(ଶୋକୋଦ୍ଦୀପକତା—ବ)

ଶୋକୋଦ୍ଦୀପନ(ନା)—ସଂ. ବ [୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍]—୧ । ଶୋକବୃଦ୍ଧି;
Śokoddīpana(nā) ଶୋକବର୍ଦ୍ଧନ—1. increase of sorrow. ୨ । ମନରେ ଶୋକ ଜନ୍ମିବା—The coming over of grief in the mind.

ଶୋକୋଦ୍ଦୀପ୍ତ—ସଂ. ବିଶ [୭ମ୍ୟା ତତ୍]—ଶୋକବେଗରେ ଜ୍ୱଳିବା;
Śokoddīpta ଶୋକଜର୍ଜରିତ [ଦୁଃଖୀ]—Overflowing with grief; overcome with grief

ଶୋକୋଦ୍ଭବ—ସଂ.ବିଶ [୫ମୀ ତତ୍]—ମନରେ ଶୋକ ଜନ୍ମିବା—The
Śokodbhaba coming over of grief in the mind.
(ଶୋକୋଦ୍ଭୂତ—ବିଶ)

ଶୋକୋଦ୍ଭୂତ—ସଂ. ବିଶ. [୫ମୀ ତତ୍]—ଶୋକରୁ ଜାତ—
Śokodbhūta Caused by sorrow or grief; due to grief.

ଶୋକୋଲା—ଦେଶଜ. ବ. [ଇଂ]—ଚକଲେଟ୍‌ର ଫ୍ରେଞ୍ଚ ଉଚ୍ଚାରଣ—
Śokolā The French pronunciation of chocolate.
ଶୋକୋଲା ଶୋକୋଲା

ଶୋଗେଇତର—ସ୍ତ୍ରୀଦେ, ବିଶ.[ଗତଜାତ]ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ନେହଶୀଳା; ସେହି ସ୍ତ୍ରୀ-
Śogeitara ସାବତ ପୁଅକୁ ସ୍ନେହ ଯାଏ—Very loving;fond of one's step-son.

ଶୋଗର୍ଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଗୋରୁ—
Śongardā A kind of cattle.

ଶୋଚନ—ସଂ. ବ (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ=ମନୋଦୁଃଖ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Śochana ୧ । ଶୋକ କରିବା; ଶୋକ ପ୍ରକାଶ—1, Sorrowing. ୨ । ଶୋକ—2, Grief; sorrow. ୩ । ଅନୁକମ୍ପା—3, Pity; compasion. ୪ । ଅନୁତାପ—4 Repentance; regret. ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଶୋକଶୀଳ (ଦୁଃଖୋଷ)—Ginen to sorrowing.

ଶୋଚନା—ସଂ. ବ (ଶୁଚ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ+ଅ)—ଶୋଚନ;
Śochana ଦୁଃଖ—Sorrow. [ଉ—ଶାସ୍ତ୍ର ଜଣଜଣ ଘଣ୍ଟଣା, ଭଣ୍ଡିଲ ମୋ ଜାହ୍ନି ଶୋଚନା—ସଙ୍ଗୀତ ।]

ଶୋଚନା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନୁଶୋଷ କରିବା—1. To
Śochanā karibā regret; to repent. ୨ । ମନୋଦୁଃଖ
শোচনা করা शोक करना କରିବା—2. To grieve.

ଶୋଚନୀୟ—ସଂ. ବିଶ(ଶୁଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—୧ । ଶୋଚ୍ୟ; ଯାହା
Śochanīya ପାଇଁ ଶୋକ କରାଯାଏ; ଶୋଚନ ବିଷୟୀଭୂତ—1, Object of grief; regrettable. ୨ । ଅନୁକମ୍ପନୀୟ—2. Pitiable. ୩ । ଦୟାର ପାତ୍ର—3. Object of pity.

ଶୋଚି (ଧାତୁ)—ସଂ. (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍)—୧ । ଶୋକ କରିବା—
Śochi (root) 1. To grieve. ୨ । ଅନ୍ୟକୁ ଶୋକ ସନ୍ତପ୍ତ କରିବା—2. To cause grief to another.

ଶୋଚିଃ—ସଂ. ବ (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ=ପବିତ୍ର କରିବା+ଇସ୍=ଶୋଚିସ୍,
Śochih ୧ମା. ୧ବ.)— ୧ । ଶିଖା—1. Flame. ୨ । ଜ୍ୱାଳା—2, Glare. ୩ । ପ୍ରଭା— 3. Lustre.

ଶୋଚିତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଶୋଚ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—ଶୋଚନୀୟ (ଦେଶ)—
Śochitabya Śochanīya (See)

ଶୋଚିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସଂ. ଶୁଚ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଶୋକ କରିବା—1. Go grieve. ୨ । ଅନୁତାପ କରିବା 2. To regret.
ଶୋ(ଶୋ ଚା ଶୋକ କରନା

ଶୋଚିଷ୍କେଶ—ସଂ. ବି (ଶୋଚଂ=ଶିଖା ହୋଇଅଛି କେଶ ଯାହାର)—
Śochishkeśa ୧ । ଅଗ୍ନି; ନିଆଁ—1. Fire. ୨ । ଚିତା ଗୁଳ୍ମ; ଚିତ୍ରକ ବୃକ୍ଷ—2. Plumbago Zeylanica (tree).

ଶୋଚ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଶୋଚନୀୟ; ଯାହା ଲାଗି
Śochya ଶୋକ କରାଯାଏ—1. Regrettable. ୨ । ଅନୁ-
(ଶୋଚ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) କମ୍ପନୀୟ—2. Pitiable.

ଶୋଚ୍ୟକ—ସଂ. ବିଣ (ଶୋଚ୍ୟ+କ) —୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର—1. Small.
Śochyaka ୨ । ନୀଚ—2 Low; mean. ୩ । କନିଷ୍ଠ—
3. Youngest. ୪ । ଅପବିତ୍ର—4. Unholy.

ଶୋଚ୍ୟ ଦେଶ—ସଂ. ବି—ଅପବିତ୍ର—
Śochya deśa Unholy.

ଶୋଟୀର୍ଯ୍ୟ—ସଂ.ବି (ଶୁଟୀର=ବୀର+ଭାବ.ଯ)—୧ । ବଳ; ପରାକ୍ରମ—
Śoṭirjya 1, Might ୨ । ଦମ୍ଭ; ଗର୍ବ—2. Pride, arrogance. ୩ । ସାହସ—3. Bravery.

ଶୋଠ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଠ୍ ଧାତୁ=ଆଳସ୍ୟ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ ।
Śoṭha ଅଳସ୍ୟ—1. Idle; lazy. ୨ । ମୂର୍ଖ—2. Dunce; foolish. ୩ । ଧୂର୍ତ୍ତ—3. Sly, artful; cunning rogue. ୪ । ନୀଚ—4. Mean; low; abominable. ୫ । ପାପରତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5. Sinful.

ଶୋଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ କରିବା—1. To redden.
Śoṇ (root) ୨ । ରଞ୍ଜିତ କରିବା—2. To dye. ୩ । ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ହେବା—3. To become red. ୪ । ଗତି କରିବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. To move.

ଶୋଣ୍—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶୋଣ)—ଶୋଣ ନଦୀ—The river
Śoṇ ଶୋଣ ସୋନ Sone.

ଶୋଣ୍ କେନାଲ୍—ଦେ. ବି—ସେହିରେ ଜଳସେଚନାର୍ଥ ଶୋଣନଦରୁ
Śoṇ kenāl ଖୋଳାହୋଇଥିବା କୃତ୍ରିମ ଜଳନାଳ—The Sone
ଶୋଣ ଖାଲ ସୋନକୀ ନହର canal. (ଶୋଣ ୬ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।)

ଶୋଣ—ସଂ. ବିଣ (ଶୋଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ.ଅ)—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—Red.
Śoṇa [ଉ—ଶୋଣପଦ୍ମ ଚରଣ ବେକ ରହିମଣ୍ଡଳ ସାଜେ—ପ୍ରତାପ. ଶଶିସେଣା ।] ବି—୧ । (ନାଲିକଇଁ ଫୁଲ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—1. Red colour (like that of the red lily). ୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire. ୩ । ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ—3. The planet Mars. ୪ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଘୋଟକ—4. A red horse. ୫ । ସମୁଦ୍ର—5. The sea. ୬ । ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଉପନଦୀ ବିଶେଷ—6. The river Sone, a tributary of the Ganges in Bihar. [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ନଦ ବୋଲାଯାଏ । ମଧ୍ୟଭାରତ ଜଳଲପୁରର ଅମରକଣ୍ଟକ ଅଞ୍ଚଳରୁ ୨୩୫ କ୍ରୋଶ ବାହାର ଉତ୍ତରମୁଖ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ବଘେଲଖଣ୍ଡ ନିକଟରେ ମିଶି ସେହି ବାଟେ ଉତ୍ତରପୂର୍ବାଭିମୁଖରେ ଗତି କରି ଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ମିର୍ଜାପୁର, ବିହାରର ସାହାବାଦ ଓ ଗୟା ଜିଲ୍ଲା ବାଟେ ପାଟନା ଜିଲ୍ଲାର ଦାନାପୁରର ୧୦ ମାଇଲ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ଦକ୍ଷିଣଦିଗକୁ ଯାଇ ଗଙ୍ଗାନଦୀରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଏହାର ମଧ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଉପନଦୀ ଅଛି । ଏ ନଦୀର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ ହିରଣ୍ୟବାହ । ଇଷ୍ଟ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ରେଲୱାଇର କୈଲୱାଡ଼ା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ରେଲ କଟ୍ଟାଳ ଏ ନଦୀ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ପୋଲ (୪୧୯୧ ଫୁଟ୍ ଲମ୍ବ) ତିଆରି କରାଯାଇଅଛି । ବିହାର ପ୍ରଦେଶରେ ପାଟନା, ଗୟା ଓ ସାହାବାଦ ଜିଲ୍ଲାର କ୍ଷେତରେ ପାଣି ପଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଏ ନଦୀରୁ କେନାଲମାନ ଖୋଳା ହୋଇଅଛି । ଡେହରୀ ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ନଦୀର ଜଳସ୍ରୋତକୁ ଅଟକାଇ ଅନିକଟ୍‌ଦ୍ୱାରା ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ଜଳଭଣ୍ଡାର କରି, ସେହି ଜଳଭଣ୍ଡାରରୁ ଏ କେନାଲମାନଙ୍କରେ ଖେତକୁ ପାଣି ଦିଆଯାଉଅଛି—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।] ୭ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଇକ୍ଷୁ ବିଶେଷ—7. A species of red sugarcane. ୮ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପତ୍ରିକା; ସୁନାମକେଇ—8. Cassia Senna, Senna) ୯ । ସିନ୍ଦୁରାର; ବେଗୁନିଆ—Vitex Taifolia ୧୦ । ଫଣଫଣିଆ—10 Bignonia Indica ୧୧ । ମାଣିକ୍ୟ—11. Ruby. ୧୨ । ରକ୍ତ—12, Blood. ୧୩ । ସିନ୍ଦୁର—13, Red lead. ୧୪ । ରକ୍ତ ପୁନର୍ନବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—14 The red variety of hogweed

ଶୋଣ(ଣ)କ—ସଂ. ବି (ଶୋଣ=ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ+ଅକ୍ ଧାତୁ ହେବା+ଅ)-
Śoṇa(ṇā)ka ଫଣଫଣି (ଦେଖ —Bignonia
ଫଣଫଣା ସେନାସାନ Indica

ଶୋଣ ଝିଣ୍ଟୀ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ—ଲୁରୁବକ; ଅଁଳେଇ ଫୁଲ ଓ
Śoṇa jhiṇṭī ଗଛ; ନାଲି ଦାସକେରେଣ୍ଟା ଗୁଳ୍ମ—A red-flowered plant; Barlaria Crestata.

ଶୋଣ ନଦ(ଦୀ)—ଶୋଣ ୬ (ଦେଖ)
Śoṇa nada(di) Śoṇa 6. (See)

ଶୋଣ ପତ୍ର—ସଂ.ବି (ବୈଦ୍ୟକ) ରକ୍ତ ପୁନର୍ନବା; ନାଲି ପୁରୁଣୀ ଶାକ—
Śoṇa patra The red species of hogweed.

ଶୋଣ ଭଦ୍ର(ଦ୍ରା)—ସଂ. ବି—ଶୋଣ ୬ (ଦେଖ)
Śoṇa bhadra(drā) Śoṇa 6. (See)

ଶୋଣ ରତ୍ନ(ମଣି)—ସଂ. ବି—ମାଣିକ୍ୟ—
Śoṇa ratna(maṇi) Ruby.

ଶୋଣ— ଗ୍ରା· ବ (ସଂ. ଶୋଣ, ଶୋଣିତ)—ରକ୍ତ—
Śoṇi Blood.

ଶୋଣିତ—ସଂ. ବିଣ (ଶୋଣ=ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ+ଭାବାର୍ଥେ. ଇତ)—
Śoṇita ଲୋହିତ—Red. ସଂ. ବ—୧ । ରକ୍ତ; ରୁଧିର—1. Blood. ୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) କୁଙ୍କୁମ, କାଶ୍ମୀର—2. Saffron. ୩ । ଗୋ କୁଙ୍କୁମ—3. A sort of red grass. ୪ । ନିର୍ଯ୍ୟାସ; ଅଠା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. Gum. ୫ । ତାମ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5. Copper. ୬ । ହିଙ୍ଗୁଳ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Vermilion:

ଶୋଣିତ ପାତ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)— ରକ୍ତପାତ (ଦେଖ)
Śoṇita pāta Raktapāta. (See)

ଶୋଣିତ ପାନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ରକ୍ତପାନ (ଦେଖ)
Śoṇita pāna Raktapāna. (See)

ଶୋଣିତ ପାୟୀ—ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ (ଶୋଣିତ+ପା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଣିନ୍)—
Śoṇita pāyī ରକ୍ତପାନକାରୀ—Drinking blood.
(ଶୋଣିତ ପାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋଣିତ ପୁର—ସଂ. ବ—ବାଣାସୁରର ରାଜଧାନୀ—Name of the
Śoṇita pura capital of the demon king Bāṇāsura. [ଦ୍ର—ଏହା ଅଧୁନିକ ବାଣେଶ୍ୱରର ସୁନିକଟ ଅଟେ । ସୁନିକଟରେ ଅଦ୍ୟାପି 'ଉଷାମେଢ଼' ନାମକ ସ୍ଥାନ ଅଛି ।]

ଶୋଣିତ ବର୍ଷୀ—ସଂ. ବିଣ—ଯାହାରୁ ବର୍ଷାପରି ରୁଧିର ଝରୁଥାଏ—
Śoṇita barshī Bleeding profusely.
(ଶୋଣିତ ବର୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋଣିତ ବିନ୍ଦୁ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ରକ୍ତ ବିନ୍ଦୁ—
Śoṇita bindu Drop of blood.

ଶୋଣିତ ରଞ୍ଜିତ—ସଂ. ବ (ତୃତୀୟା ତତ୍; ଶୋଣିତ+ରଞ୍ଜିତ)—
Śoṇita rañjita ରକ୍ତରଞ୍ଜିତ—Dyed with blood.

ଶୋଣିତ ଶୋଧକ—ସଂ. ବିଣ (ଉପପଦ ତତ୍)—ରକ୍ତ ପରିଷ୍କାରକ;
Śoṇita śodhaka ଶରୀରର ବଦ୍ରକ୍ତକୁ ଯେଉଁ ଔଷଧ
(ଶୋଣିତ ଶୋଧନ—ବ) ପରିଷ୍କାର କରେ—(medicine)
Which improves or purifies impure blood.

ଶୋଣିତ ଶୋଷକ—ସଂ. ବିଣ (ଉପପଦ ତତ୍)—୧ । ଯେ ରକ୍ତକୁ
Śoṇita śoshaka ଶୋଷି ନିଏ—1. Sucking blood.
(ଶୋଣିତ ଶୋଷଣ—ବ) ୨ । (ଯେଉଁ ଔଷଧ) ରକ୍ତକୁ ଶୁଖାଇ ଦିଏ—[medicine] Which dries up the blood

ଶୋଣିତ ସ୍ରାବ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ରକ୍ତସ୍ରାବ—Bleeding;
Śoṇita srāba flow of blood; discharge of
(ଶୋଣିତ ସ୍ରାବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) blood.

ଶୋଣିତାକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ତୃତୀୟା ତତ୍)—ରକ୍ତାକ୍ତ—
Śoṇitākta Besmeared with blood.

ଶୋଣିତାର୍ଦ୍ର—ସଂ. ବିଣ. (ତୃତୀୟା ତତ୍)—ରକ୍ତରେ ବୁଡ଼ି ଯାଇଥିବା—
Śoṇitārdra Blood-soaked.

ଶୋଣିମା—ସଂ. ବ (ଶୋଣ+ଇମନ୍=ଶୋଣିମନ୍ର ୧ମା. ୧ବ)—
Śoṇimā ରକ୍ତିମା—Redness.

ଶୋଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୋଣ+ଈ)—୧ । ନାଲିରଙ୍ଗ ଯେ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ
Śoṇī ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ; (ଯାହା ଦେହ ଚକଚକିଆ ଗୋରା ଓ କଥାରେ ଚତୁର ଯେ ତା ଦେହରେ ଝଡ଼ ମାରିଦେଲେ ରକ୍ତ ବାହାରି ପଡ଼ିବ)—1. A woman of the colour of red water-lily. ୨ । ବଡ଼ବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ) (ଦେଖ)—2. Bardabā. (See)

ଶୋଥ—ସଂ. ବ (ଶୁ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧିପାଇବା+ଘଞ୍. ଅ)—ଦେହ ମଧ୍ୟରେ
Śotha ଜଳସଞ୍ଚାର ଯୋଗୁଁ ଶୀଘ୍ରବେଗ; ଦେହଫୁଲା ରୋଗ—
Dropsy; swelling of parts of the body;
(ଶୋଥକ—ଅନ୍ୟରୂପ) plethora; aedima.
[ଦ୍ର—ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନର ଶୋଥର ନାମ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଟେ । ଯଥା—ହୃଦୟଶୋଥ, ପାଦଶୋଥ; ବ୍ରଣଶୋଥ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଶୋଥ କୃତ—ସଂ. ବିଣ—ଯାହା ଶୋଥ ଜନ୍ମାଏ ବା ଦେହ ଫୁଲାଏ—
Śotha kṛut Producing swelling of the body. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ବଳାତକ; ଭଲ୍ଲାତ (ଏହା ଲଗିଲେ ଦେହ ଫୁଲିଯାଏ ବୋଲି)—Marking nut; Semecarpa Sanacardium.

ଶୋଥଘ୍ନ—ସଂ. ବିଣ—ଯାହା ଶୋଥ ରୋଗକୁ ନାଶ କରେ—
Śothaghna Curing drops.
(ଶୋଥଘ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଶୋଥହାରକ, ଶୋଥହୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୋଥଘ୍ନୀ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ରକ୍ତପୁନର୍ନବା; ନାଲିପୁନି ଶାଗ
Śothaghnī 1. The red species of hogweed ୨ । ଶ୍ୱେତ ପୁନର୍ନବା; ଶ୍ୱେତପୁନୁଣୀ ଲତା ଶାଗ—2. The ordinary spreading hogweed Boerhoveia Diffusa. ୩ । ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ—3. Desmodium Gangeticum.

ଶୋଥା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଶୋଥରୁ)—ଶୋଥରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ—
Śothā Suffering from dropsy; plethoric.
(ଶୋଥୁଆ, ଶୋଥାଳୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଶୋଥୀ, ଶୋଥେଇ, ଶୋଥାଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)
শোথা ফুলা ফুলা সুজা

ଶୋଦ୍(ଧ୍)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଶୁଦ୍ଧ)—ଶୁଦ୍ଧ (ଦେଖ)—Śudh (See)
Śod(dh) (ଉ—ଚକ୍ରଧରୁ ଶୋଦ୍ ଶୁଦ୍ଧକୁ ଯଦେ ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର-
ଶୁଦ୍ଧ ବରାବର ପୁରରେ ଚହ୍ନିବ ।)

ଶୋଧ—ସଂ. ବ (ଶୁଧ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅ)—୧ । ଶୁଦ୍ଧ; ଋଣ ପରିଶୋଧ;
Śodha ଋଣ 'ଶୁଝିବା—1. Satisfaction of a loan; clearing or liquidation of debt ୨ । ଦେୟ ପରିଶୋଧ—3. Aquittance of any due

ଶୋଧନ [ବି—ଶୋଧ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଋଣଶୋଧ; ପରିଶୋଧ, ମୂଳଦୁଆଶୋଧ, ଦେଉଳଶୋଧ, ବୋଧଶୋଧ. ଆଦି ରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୋଧନ) ଦୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବାହାର କରିଦେଇ ନିର୍ଜନ କରାଇବା ଅବସ୍ଥା—The state of a place being made lonely by driving out persons.

ଶୋଧନ

ଶୋଧକ—ସଂ. ବିଣ—(ଶୁଧ୍ ଧାତୁ+ଣିଚ୍ ଶୋଧ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ) ୧ । ଶୁଦ୍ଧିକାରକ—1. Corrective. ୨ । ପବିତ୍ରକାରକ—2. Purifying. ବ—(ଅଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ର)—ବୃହତ୍ତର ରାଶିରୁ ଯେଉଁରାଶିକୁ ଛୋଟତର ରାଶି—A subtrahend; a smaller number which is to be subtracted from a larger one.

Śodhaka

ଶୋଧ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସଂ. ଶୁଧ୍ ଧାତୁ)—ଶୁଝିବା; ପରିଶୋଧ କରିବା—1. To pay off or clear off (debts). ୨ । ମନ୍ଦିର ଆଦିରୁ ଦୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ଯାତ୍ରୀ ବା ପରଦାନସିନ ସ୍ତ୍ରୀ ଯିବା ସମୟରେ ସେଠାରୁ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ବାହାର କରି ଦେବା—2. Drive away ordinary people from a temple when a particular personge or female visits the god. ୩ । ଘର ତିଆରି କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୂଳଦୁଆର ମାଟିକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଖୋଳିବା ଓ ଚିକ୍କଣରୂପେ ଖୋଳିବା—3. To dig deep the earth before laying the foundation of a house.

Śodha karibā

ଶୋଧନ(ନା) ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଳି ଦେବା; ଭର୍ତ୍ସନା କରିବା—To chide; to rebuke.

Śodhana(nā) debā

ଗାଳା ଗାଳି ଦେଓୟା ଗାଳୀ ଫଜୀହତ ଦେନା [ବି—ଗେଲ୍ଲ୍ଲ ଭାଂ ପଠ ହୋଇ ଶରଧୀ ବୋଇକୁ ଶୋଧନା ଦେଲା—ବୃନ୍ଦାବନଅଭୁଣ୍ଡୀ ।]

ଶୋଧନ—ସଂ. ବ—ଶୁଧ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଶୋଧ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ କରଣ—1. Correction. ୨ । ସଂଶୋଧନ; ସଂସ୍କାର—2. Reforming. ୩ । ଶୁଦ୍ଧିକରଣ—3. Purification. ୪ । ଋଣଶୋଧ—4. Liquidation of debts. ୫ । ଉପକାରର ପ୍ରତିଶୋଧ—5. Requital. ୬ । ଅପକାରର ପ୍ରତିଶୋଧ—6. Taking revenge; retaliation. ୭ । ପରିଷ୍କାର କରଣ—7. Cleansing. ୮ । ହରଣ; ଭାଗକରଣ—8. Division. ୯ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଧାତୁ ଆଦିକୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷକରଣ—9. Purification of metals. ୧୦ । ବିରେଚନ; ଝାଡ଼ା କରାଇବା—10. Opening or clearing of the bowels; pergation. ୧୧ । ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ବିଷ ଆଦିରୁ ଦୋଷଦୂରୀକରଣ—11. Rectification of poisons. ୧୨ । ଅପନୟନ; ଖଣ୍ଡନ—12. Obliteration; blotting out. ୧୩ । ତୁତ୍ଥ; ତୁତିଆ—13. Blue vitriol. ୧୪ । ମଳ; ବିଷ୍ଠା—14. Ordure. ୧୫ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ—15. Expiatory rites. ୧୬ । ବ୍ରଣ ଶରୀରର ପରିଷ୍କରଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—16. Clearing of boils and sores. ୧୭ । (ସ୍ମୃତି)—ଲିଖିତ ପତ୍ରାଦିର ପ୍ରମାଣୀକରଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—17. (Hindu law) Proving of a document. ୧୮ । ଅପହୃତ ଦ୍ରବ୍ୟର ସଂଖ୍ୟାନିର୍ଣ୍ଣୟ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—19. Ascertaining the number of stolen articles. ୧୯ । ତାମ୍ରସାର [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—19. Green sulphate of iron. ୨୦ । ବିହିତାବିହିତ ମାସ ତିଥ୍ୟାଦିର ବିଚାରଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—20. Consideration of the suitability or otherwise of a particular month or day for the performance of certain acts. ୨୧ । ନିମ୍ବୁକ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—21. Lemon; lime. ବିଣ—ଶୁଦ୍ଧିକାରକ—Purifying. ଦେ. ବ—ଗାଳି ମନ୍ଦ; ଶୋଧା—Rebuke; abuse; calling names.

Śodhana

ଗାଳାଗାଳୀ ଗାଳୀ ଫଜୀହତ

ଶୋଧନ ଖା(ପା)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ତିରସ୍କୃତ ହେବା—To be abused or rebuked.

Śodhana khā(pā)ibā

ଗାଳାଗାଳି ଖାଓୟା ଗାଳୀ ଫଜୀହତ ପାନା

ଶୋଧନ ଚଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି-ଗାଳି ମନ୍ଦ କରିବା; ଗାଳିଦେବା—To rebuke; to call names.

Śodhana chardhā(rdhe)ibā

ଗାଳାଗାଳି ଦେଓୟା ଗାଳୀ ଫଜୀହତ ଦେନା

(ଶୋଧନ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୋଧନ ମିଳିବା—ଦେ. ବ—ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ତିରସ୍କୃତ ହେବା—Being abused or rebuked by another.

Śodhana milibā

ଗାଳାଗାଳି ମିଳା ଗାଳୀ ଫଜୀହତ ପାନା

ଶୋଧନ ବିଧି—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଗରଳ ଉଦ୍ଭିଦ ବସ୍ତୁ (ଯଥା—ବିଷ; ଉପଧାତୁ . ଆଦି)କୁ ଔଷଧର ଉପାଦାନରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତାହାର ଦୋଷ ଓ ଦୁର୍ଗୁଣମାନ ଦୂର କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଧାନ—The rules and processes prescribed for rectifying different ingredients before using them as medicine.

Śodhana bidhi

ଶୋଧନ ବୃଷ୍ଟି—ଦେ. ବ—ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ତିରସ୍କାର—A volley of abuses.

Śodhana brushṭi

ଗାଳାଗାଳି ବୃଷ୍ଟି ଗାଳୀକି ବର୍ଷା

ଶୋଧନୀ—ସଂ. ବ (ଶୁଧ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଶୋଧ ଧାତୁ+କରଣ ଅନ+ଈ)—(ଯାହାଦ୍ୱାରା ଗୃହ ଆଦି ପରିଷ୍କୃତ ହୁଏ)—

Śodhanī

ସମ୍ମାର୍ଜନୀ; ଶ୍ରୁଣୀ; ଝାଡ଼ୁ—Broomstick; sweeping brush.

ଶୋଧନୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଧ୍ ଧାତୁ+ଅନୀୟ; ଶୁଧ୍. ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଶୋଧ ଧାତୁ+ଅନୀୟ)—ଯାହା ସଂଶୋଧନ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ—Corrigible; fit or liable to be corrected.
Śodhanīya

ଶୋଧ ବୋଧ—ଦେ. କ—ବୁଝାଇ ଶୁଝାଇ ଜମା ଚଢ଼ି ବଥ ଜଥ କରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—ବୁଝାନ ସୁଝାନ बुझा सुझा Satisfying a person.
Śodha bodha

ଶୋଧ ଯି(ହେ)ବା—ଦେ. କ.—ଶୁଦ୍ଧ ଯିବା; ଶୁଦ୍ଧ ହେବା; ଋଣଶୋଧ ହେବା—(ଋଣ)—To be cleared of (said of debts).
Śodha ji(he)bā
ଶୋଧ ଯାଓୟା शोध होना

ଶୋଧୟିତବ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଶୁଧ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—ଶୋଧିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be purified.
Śodhayitabya

ଶୋଧୟିତା—ସଂ. ବିଣ ଓ ବ (ପୁ.) (ଶୁଧ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା ୧ବ)-ଶୋଧନକାରୀ—Purifying; purifier. (ଶୋଧୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Śodhayitā

ଶୋଧା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୋଧ)—୧ । ଶୋଧ (ଦେଶ)—1. Śodha (See) ୨ । ଶୋଧିବା କ୍ରିୟା—2. The act of Śodhibā. ୩ । ଗାଳିମନ୍ଦ; ଶୋଧନ—ଗାଳାଗାଳି गाली फजीहत 3. Abuse. ୪ । (ସ୍ପୃହା; ଶ୍ରଦ୍ଧା) ସ୍ପୃହା स्पृहा ସ୍ପୃହା—4. Hankering; longing. [ଉ—ଯାହାର ଯଥିକ ଶରଧା, ସେ ଅର୍ଥ କରିଥାନ୍ତି ଶୋଧା । ପ୍ରାଚୀ. କର୍ଣ୍ଣଗମାହାତ୍ମ୍ୟ ।] ୫ । (ସଂ. ଶୁଦ୍ଧ) ଯଥାର୍ଥ ସତ୍ୟ କଥା सच्ची बात ବିଷୟ—5. True thing. [ଉ—ତୋ ମନେ ହୋଇଲେ ଶରଧା, ତୋତେ ମୁ କହୁଅଛି ଶୋଧା । ପ୍ରାଚୀ. କର୍ଣ୍ଣଗମାହାତ୍ମ୍ୟ ।]
Śodhā

ଶୋଧା(ଧେ)ଇବା—ଦେ. କ ଶୋଧିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଶୋଧନ କ୍ରିୟା କରାଇବା—ଶୋଧନ କରାନ To cause another to do Śodhana. ଗାଳାଗାଳି ଦେଓୟାନ गाली दिलाना
Śodhā(dhe)ibā

ଶୋଧା ଖା(ପା)ଇବା—ଦେ. କ—ଶୋଧନ ଖାଇବା (ଦେଶ) (ଶୋଧା ଶୁଣିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)
Śodhā khā(pā)ibā Śodhana khāibā (See)

ଶୋଧା ଖିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସର୍ବଦା ନିଜର ଦୋଷର ଦୁଷ୍ଟ ବା ଦୋଷ ଯୋଗୁଁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଗାଳି (ଶୋଧାଖାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଖାଏ—Deserving to be rebuked for his faults. ଦେ. କ—ଭର୍ତ୍ତ ଗାଳୀଖୋର ହେବା—To be rebuked.
Śodhā khiā

ଶୋଧା ଚଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ—ଶୋଧିବା ୪ (ଦେଶ)
Śodhā chardhā(rdhe)ibā Śodhibā 4. (See)

ଶୋଧା ଚଢ଼ିବା—ଦେ. କ—ଶୋଧନ ଚଢ଼ିବା (ଦେଶ)
Śodhā chardhibā Śodhana chardhibā. (See)
(ଶୋଧା ମିଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୋଧା ପିଲା—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) କ—ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରରେ ଚଳପ୍ରଚଳ ହେବା ବାଳକଭୃତ୍ୟ—A boy servant who has access to a Rajā's harem.
Śodhā pilā

ଶୋଧା ଶୋଧି—ଦେ. କ—୧ । ପରସ୍ପର ଗାଳି ଦିଆଦେଇ ହେବା—ଗାଳାଗାଳି गालीफजीहत 2. Mutual recriminations abusing each other. ୨ । ବାରଂବାର ବା ବହୁବାର ଶୋଧନ କର୍ମ—2. Repeated purification.
Śodhā śodhi

ଶୋଧି (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଶୁଧ୍ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—The causative form of Sudh root.
Śodhi(root)

ଶୋଧି—ଦେ. କ (ସଂ. ଶୁଦ୍ ଧାତୁ ଜମା ଶ୍ରେଣୀ)—ଅଙ୍କପାଠବିଶେଷ; ଯୋଡ଼ାଣ ବା ବିୟୋଗ ଶିଖିବା ପାଠ; ଶିଶୁମାନେ ଶ୍ରେଣୀ जोड़घटावा सिखानेकिरीनि ୦ ଠାରୁ ୧୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୋଗ ବିୟୋଗ ଶିଖା କରାଯାଇ ମୁଖସ୍ଥ କରିବା ଧାଡ଼ିଦ୍ୱୟ—A table showing the progressive addition and subtraction of numbers from 0 up to 10. [ଉ—ଏହା ପଣ୍ଡିତ ପରେ ପଢ଼ାଯାଏ । ଏହାର ଲେଖିବା ପ୍ରଣାଳୀ ।
Śodhi

୦	୧	୨	୩	୪	୫	୬	୭	୮	୯	୧୦
୧୦	୯	୮	୭	୬	୫	୪	୩	୨	୧	୦

୦ ଶୋଧି ୧୦ ଥରେ—୦+୧୦=୧୦,
ଦଶରୁ ୦ ଗଲେ ୧୦ ।
୧ ଶୋଧି ୯ ଥରେ—୧+୯=୧୦,
ଦଶରୁ ୧ ଗଲେ ୯ ।
୨ ଶୋଧି ୮ ଥରେ—୨+୮=୧୦,
ଦଶରୁ ୨ ଗଲେ ୮ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଦିଲ୍ଲୀ ଏହିପରି ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ଭୂମିରେ ଲେଖି ଏ ମଣ୍ଡରୁ ସେ ମଣ୍ଡ ଓ ସେ ମଣ୍ଡରୁ ଏ ମଣ୍ଡ ଉପର ତଳ ଅଙ୍କଦ୍ୱୟକୁ ପାଟି କରି ବୋଲନ୍ତି ଓ ପୁଣି ତଳୁ ଉପରକୁ ବୋଲନ୍ତି ; ଯଥା—

ଦୁଇ ଦଶ (=) ଦଶ, ଏକ ଦଶ (=) ଦଶ, ଦୁଇ ଅଠ(=) ଦଶ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଶୋଧିତ—ସଂ ବିଣ (ଶୁଧ ଧାତୁ ଣିଚ୍, ଶୋଧ ଧାତୁ+କ)—୧ । ମାର୍ଜିତ-ପରିଷ୍କୃତ—2. Cleansed. ୩ । ଶୁଦ୍ଧୀକୃତ—3. Purified. ୪ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବିଧିଦ୍ୱାରା ପରିଶୁଦ୍ଧ—4. Rectified by the prescribed medical process.
Śodhita 1. Cleansed; reformed. ୨ ।

ଶୋଧି ବନିବା (ବୋଲିବା) —ଦେ. କ୍ରି—ଶୋଧିର ଧାଡ଼ିମାନ ଭୂମିରେ
Śodhi banibā(bolibā) ଲେଖି ଶୋଧି ୧୦ ପଡ଼େ
ଶ୍ରେଣୀ ପଡା पहाडा पडना ଇତ୍ୟାଦି ବୋଲିବା—
To recite the subtraction table.

ଶୋଧିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶୁଧ୍ ଧାତୁ —୧ । ଶୋଧନ କରିବା—
Śodhibā 1.To correct or rectify or purify.
ଶୋଧନ କରା शोधन करना [ଉ—ଏ ମାର୍ଗେ ପ୍ରାଣକୁ ଶୋଧିବ
ନିଷ୍କଳଙ୍କରେ ଚନ୍ଦ୍ରକ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] ୨ ।
ମଳଦୁଅକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଶୋଧନ କରିବା (ଅର୍ଥାତ୍
ଖୋଳ ପାଣି ଦେଇ ଚକଟି ସାରିବା)—2 To make
the foundation firm by digging and
watering and treading on it ୩ ।ଦେଉଳ
ଶୋଧ କରିବା; ଦେଉଳ ଅଦକୁ ନିର୍ଜନ କରିବା—3.
To drive out all persons from a temple
ଗାଳାଗାଳି ଦେଓୟା गाली फजीहत and make it lonely
୪ । ଗାଳିଦେବା—4 To abuse. ୫ । ସମୂଳେ ବିନାଶ
ନାଶ କରା କରିବା—5.To ruin or destroy utterly. ୬।
ଜଡ ଖୋଦ୍‌ନା ଏକ ଏକ କରି ପରୀକ୍ଷା କରିବା ବା ମଣି ବେଳା;
ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କରି ଦେଖିବା—6. To check or
examine things one by one. [ଉ—
ମିଳିୟେ ଦେଖା जाँचकर देखना ଶୋଧନ୍ତେ ଦେଖିଲୁଁ ଯେ ଭଣ୍ଡାରେ
ଧନ ନାହିଁ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।]

ଶୋଧ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—(ଶୁଧ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଶୋଧ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Śodhya ଶୋଧନୀୟ (ଦେଖ)—
Śodhanīya (See)

ଶୋନ୍—ଦେ. ବି—ଶୋଣ୍ (ଦେଖ)
Śon ଶୋନ सोन Śoṇ (See)

ଶୋଫ—ସଂ. ବି—(ଶୁ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+ଭାବ. ଫ)—
Śopha ଶୋଥ (ଦେଖ)—Śotha (See)

ଶୋଫକୃତ—ସଂ. ବିଣ— ଶୋଥକୃତ୍ (ଦେଖ)
Śophakṛut Śotha-kṛut (See)

ଶୋଫୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶୋଫ+ଇନ୍)—ଶୋଥ ରୋଗୀ—
Śophī [ଶୋଫିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] Suffering from dropsy.

ଶୋ ବସ—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଶୀ ଧାତୁ ଓ ବସ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଶୋଇବା
Śo basa ଓ ବସିବା; ଶୟନ ଓ ଉପବେଶନ—1. Sleeping
ଶୋଆ ବସା सोना बैठना and sitting.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କର ପ୍ରେମ ଓ ସଙ୍ଗମ—2. Love—
making and copulation.

ଶୋଭିତା—ପ୍ରା. ବିଣ—(ସଂ. ଶୋଭିତ)—ଶୋଭିତା (ଦେଖ)—
Śobitā ଶୋଭିତ शोभित Śobhitā (See)
ପ୍ରା. ବି—ସୁବିତା (ଦେଖ)—Subitā (See)

ଶୋଭ—ସଂ. ବିଣ—(ଶୁଭ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Śobha ଶୋଭନଶୀଳ—Beautiful; comely. ସଂ. ବି—
(+ଭାବ. ଅ)—ଶୋଭା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Grace.

ଶୋଭନ—ସଂ. ବିଣ—(ଶୁଭ୍ ଧାତୁ=ଶୋଭା ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Śobhana ୧ । ଶୋଭାଯୁକ୍ତ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ—1. Shin-
[ଶୋଭନା—ସ୍ତ୍ରୀ] ing; splendid. ୨ । ମନୋହର
ମନୋଜ୍ଞ; ସୁନ୍ଦର—2, Beautiful; charming.
୩ । ଶୋଭନୀୟ—3. Becoming; befitting;
seeming. ୪ । ଶୋଭାଜନକ—4. Causing
beauty. ବି.—ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ଯୋଗବିଶେଷ—
A sort of astrological conjunction.
[ଦ—ଏହା ୨୭୫ ଯୋଗ ମଧ୍ୟରୁ ୫ମ ଓ ଶୁଭକର ଯୋଗ ।
ଏହି ଯୋଗରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦକ୍ଷ, ଶତ୍ରୁ-
ଦମନକାରୀ, ଧନୀ, ସୁନ୍ଦରଶରୀର, ସୁଧୀର ଓ ପ୍ରବୀଣ ହୁଏ—
ବିଶ୍ୱକୋଷ] ୨ । ଗ୍ରହ—2. Planet. ୩ । ପଦ୍ମ—
3. Lotus. ଦେ. ବି. ପୁଂ— ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
(ଶୋଭନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Name given to males.

ଶୋଭନକ—ସଂ. ବିଣ—(ଶୋଭନ+କ)—୧ । ସୁନ୍ଦର—
Śobhanaka 1. Beautiful; splendid. ୨ । ଯାହା
[ଶୋଭନକା—ସ୍ତ୍ରୀ] ଶୋଭା ଜନ୍ମାଏ—2. Causing
beauty. ବି.—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଶୋଭାଞ୍ଜନ ବୃକ୍ଷ;
ଶଜନା ଗଛ—The horse-radish or
moringa tree.

ଶୋଭନତା—ସଂ. ବି—ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—Beauty. [ଉ—ଏକାଳେ
Śobhanatā ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଧର୍ମ ଦେବତା ସତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରକାଶିଲେ ଦେହ
ଶୋଭନତା । ଭୀଷ୍ମପର୍ବ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।]

ଶୋଭନ ଦେବ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଜଣେ ରାଜା
Śobhana deba (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Name of a king of
ancient Utkala.

ଶୋଭନା—ସଂ. ବିଣ—(ଶୋଭନ+ଆ)—ଶୋଭନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Śobhanā The feminine of Śobhana. ବି—୧ ।
ଯାହା ଲଗାଇଲେ ଦେହ ଶୋଭାଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ହରିଦ୍ରା;
ହଳଦୀ—1. Turmeric. ୨ । ଗୋରୋଚନା—
2. A yellow pigment got from the
body of cows.

ଶୋଭନୀୟ—ସଂ. ବିଣ—(ଶୁଭ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନୀୟ)—୧ । ଶୋଭା
Śobhanīya ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ ବା ଉଚିତ—1. Becoming;
befitting. ୨ । ସୁନ୍ଦର—2. Beautiful:
graceful.

ଶୋଭା—ସଂ. ବି—(ଶୁଭ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅ+ଆ)—୧ । କାନ୍ତି;
Śobhā ଦୀପ୍ତି—1. Lustre; rediance; brilliance;
ପ୍ରଥମ ଅର୍ଥରେ ଶୋଭା ଶବ୍ଦର grandeur.
ପ୍ରତିଶବ୍ଦ—କାନ୍ତି, ଦ୍ୟୁତି, [ଦ—ରୂପରୋଗାଦିଦ୍ୱାରା ଅଙ୍ଗ-
ଛବି, ଦ୍ୟୁତି, ଅଭିଷା, ଶୁଭ୍ର, ଭୂଷଣକୁ ଶୋଭା ବୋଲାଯାଏ । ସେ
ଭାଃ, ଭା, ଶ୍ରୀ, ଭାସା, ସୁଷମା, ଶେ ଭା ମନ୍ଦଥୋଧ୍ୟାୟନୋକ୍ତ୍ୱା
ଶ୍ରମ୍ପା, ବିଭା, ଦୃକ୍‌ପ୍ରିୟା, (ଭାମର ପ୍ରୀତିଦ୍ୱାରା ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ)
ଭାନ, ଭାତ, ଦମା, ରମା ହେଲେ ତାକୁ କାନ୍ତି ବୋଲାଯାଏ

(ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନୀଳମଣି) । ଶୋଭାନାୟକମାନଙ୍କର ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଗୁଣ ଶୋଭା, ବିଳାସ, ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ, ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଗୁଣ ମଧ୍ୟରୁ ଶୋଭାର ଗୁଣ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଅଟେ । ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ଦକ୍ଷତା, ସତ୍ୟଭାଷଣ, ମହୋତ୍ସାହ, ଅନୁରାଗିତା, ନୀତିଜ୍ଞ ପ୍ରଭୃତି ଦଶ, ଅଶ୍ୱକ ଜନ ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ବଳଶାଳୀ ଏ ସବୁ ଗୁଣ ଶୋଭାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ରୂପ, ଯୌବନ, ଲାବଣ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିଦ୍ୱାରା ଅଙ୍ଗ ଭୂଷଣର ନାମ ଶୋଭା । ଅର୍ଥାତ୍ ରୂପ ଯୌବନର ଅନୁଗାମୀ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ ଅଙ୍ଗଭୂଷଣକୁ ଶୋଭା ବୋଲାଯାଏ । ଏହି ଶୋଭା କାମଦେବଙ୍କଦ୍ୱାରା ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଲେ ତାକୁ କାନ୍ତି ବୋଲାଯାଏ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଯୌବନଜନିତ ସ୍ୱାଭାବିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ନାମ ଶୋଭା । ଏହା ବେଶଭୂଷାଦିଦ୍ୱାରା ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଲେ ତାହା କାନ୍ତି ବୋଲାଏ । ବିଶ୍ୱକୋଷଦ୍ୱାରା ଉଦ୍ଧୃତ ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣ ।] ୨ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—2. Beauty; grace. ୩ । ହଳଦୀ; ହରିଦ୍ରା—3. Turmeric ୪ । ଗୋରଚନା—4. A yellow pigment obtained from the cows. ୫ । ଧଳା ଜାଇଫୁଲ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5. Jasminum Grandiflorum ୬ । ଗୋପୀ-ବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Name of a Gopi [ବ୍ର—ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣ ମତରେ ଏହି ଶୋଭାନାମ୍ନୀ ଗୋପୀ ଦେହ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ତନ୍ମଣ୍ଡଳକୁ ଗମନ କଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ଶରୀର ସ୍ନିଗ୍ଧ ତେଜୋରୂପରେ ପରିଣତ ହେଲା ଓ ସେ ଏହି ତେଜକୁ ରହି, ସ୍ତ୍ରୀ, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମୃଗମଣ୍ଡଳ, ପଦ୍ମ, ବିଶଳ୍ୟ ଓ ପୁଷ୍ପ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାନ୍ଧିଦେଲେ ଓ ଏହି କାରଣରୁ ଉକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ସ୍ୱାଭାବିକ ଶୋଭା ଧାରଣ କରି ଅଛନ୍ତି—ବିଶ୍ୱକୋଷ] ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name given to females. ୨ ବିଣ—ଶୋଭାମୟ; ସୁନ୍ଦର—Beautiful; grand; charming [ଉ—ବଡ ଶୋଭା ରଚିଅଛି ସମ୍ବର ପୁରେ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶୋଭା ଆରମ୍ଭା—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅତି ସୁନ୍ଦରୀ(ସ୍ତ୍ରୀ)—Very beautiful (woman) Śobhā ārambhā [ଉ—ବହୁତ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦରୀ ଖୁବ ସୁନ୍ଦରୀ; ଖୁବ ସୁରତ ଶୋଭା ଅରମ୍ଭା ରମ୍ଭାତୁଲେ କେଳି । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶୋଭାକର—ସଂ ବିଣ—୧ । (ଉପପଦ ତତ୍, ଶୋଭା+କୃ. ଧାତୁ+ଅ) Śobhākara ଶୋଭାମୟ; ସୁନ୍ଦର—1. Beautiful. ୨ । ଦୀପ୍ତି-(ଶୋଭାକର—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶାଳୀ—2. Shining; splendid; smart. ଯାହା ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ତହିଁର ଶୋଭା ବଢ଼ାଏ—3. Ehancing the beauty or grace of a thing. ୪ । ଶୋଭା କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ—4. Befitting; becoming. ୫ । (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶୋଭା+ଅଚ୍ଚ; ୨ଷ୍ଠୀତତ୍) ଶୋଭାମୟ; ଶୋଭାର ଖଣି ଅତି ଶୋଭାଯୁକ୍ତ—5. Very graceful full of charm. ବି—ଶୋଭାମୟ ବସ୍ତୁ—A charming object.

ଶୋଭାକାର(ରି)—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଶୋଭାକର)ଶୋଭାକର Śobhākāra(ri) —Charming; beautiful [ଉ—[ଶୋଭାକାରଅ—ଅନ୍ୟରୂପ] ଭୋ ଏବ ଭୋତେ ଶୋଭାକାର । ଅତି ସୁନ୍ଦର ଖୁବ ସୁରତ ପ୍ରାଚୀ ନିର୍ଗୁଣମହାସ୍ତ୍ରୀ] [ବ୍ର—ଏହା ଉଭୟ ଲିଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ତାକୁ ଭୋଟିଏ ଶୋଭାକାର ଜନ୍ୟା ମିଳିଗଲା ।

ଶୋଭାଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଶୋଭନାଙ୍ଗୀ)—ରୂପବତୀ; ସୁଦୃଶ୍ୟା; Śobhāngi ସୁଷମାଯୁକ୍ତା—Beautiful; graceful; ସୁନ୍ଦରୀ ସୁନ୍ଦରୀ charming (ଉ—କଲ୍ୟାଣ କଲେ ସେ ଉଷାସେ ହୁଅ ତୁ ସୁଭଗୀ ତାହାର ଶୋଭାଙ୍ଗୀ । ଭଞ୍ଜ. ଚୋଟିକ୍ରାଣ୍ଡସ୍ତନସ୍ତ) ।

ଶୋଭା ଜନକ—ସଂ. ବିଣ (ଉପପଦ ତତ୍) ୧ । କାନ୍ତିଉତ୍ପାଦକ Śobhā janaka 1. Producing lustre. ୨ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-(ଶୋଭା ଜନକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଉତ୍ପାଦକ—2. Producing beauty.

ଶୋଭା ଜାତ—ସଂ. ବିଣ—(୫ମୀ ତତ୍) ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Pro Śobhā jāta ducied from beauty; born of beauty.

ଶୋଭାଞ୍ଜନ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—(ବହୁବ୍ରୀହି, ଶୋଭା ହୋଇଅଛି Śobhāñjana ଅଞ୍ଜନ=ନେତ୍ର ରଞ୍ଜନ ବହୁଳ ପର ଅଞ୍ଜନ ଯାହାର; ଶୋଭା=ସୁନ୍ଦର ଅଞ୍ଜନ ହୁଏ ଯହିରୁ; ଏଗଇର କୋମଳ ପତ୍ରରୁ ନେତ୍ର ହିତକର ଅଞ୍ଜନ ତିଆରି ହୁଏ ।) ଶିଗ୍ରୁ; ସଜନା ଗଛ—The horse; radish tree-Hyperanthera Moringa. [ବ୍ର—ଶ୍ୟାମ ବା ନୀଳ ଶ୍ୱେତ ଓ ରକ୍ତ ଭେଦରେ ଏହା ୩ ପ୍ରକାର । ଶଜନା ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ଶୋଭାଞ୍ଜନ ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବି—ସଜନା ଫୁଲ—The flowers of the Śobhāñjana pushpa moringa tree [ବ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା କଟୁରସ, ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ସ୍ନାୟୁଶୋଥ କାରକ ଏବଂ କୃମି, କଫ, ବାୟୁ, ବିଦ୍ରଧି, ପ୍ଲୀହା ଓ ଶୂଳ ନିବାରକ । ଏହି ସଜନାଫୁଲ ଚକ୍ଷୁର ହିତକର ଓ ଉତ୍ତେଜକ ପ୍ରସାଦକ ।]

ଶୋଭାଞ୍ଜନ ଫଳ—ସଂ. ବି—ଶଜନା ଛୁଇଁ—The pods of the Śobhāñjana phala moringa tree. [ବ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ମଧୁରକଷାୟରସ; ଅଗ୍ନିଦୀପକ, କଫ, ପିତ୍ତ, ଶୂଳ, କୁଷ୍ଠ, କୃମି ଓ ଶ୍ୱାସ ବିନାଶକ ।]

ଶୋଭାଞ୍ଜନ ବୀଜ—ସଂ. ବି—ସଜନା ଛୁଇଁର ମଞ୍ଜି—The seeds of Śobhāñjana bija the pods of the moringa tree. [ବ୍ର—ଏହାକୁ ଶ୍ୱେତ ମରିଚ କହନ୍ତି । ଏହା ଚକ୍ଷୁ ପକ୍ଷରେ ହିତକର । ଏହା ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ବିଷଘ୍ନ, ଅତ୍ୟୁଷ୍ଣ, କଫ ଓ ବାୟୁନାଶକ । ଏହାର ନସ୍ୟଦ୍ୱାରା ଶିର ରୋଗ କମିଯାଏ ।]

ଶୋଭା ଦି(ଦୁ)ଶିବା(ପାଇବା) — କ୍ରି — ୧ । ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯିବା; Śobhā di(du)śibā(pāibā) ମାନିବା — 1. To look ଶୋଭା ପାଓୟା smart. ୨ । ଜଳ ଜଳ ଦେଖାଯିବା — सुन्दर दिखना 2. To shine.

ଶୋଭା ନିଧି — ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ — ସୁନ୍ଦରୀ — Beautiful (woman) Śobhā nidhi [ଉ — ମଦ ଦ୍ୱିରଦ ଗତ ସଖିରେ, ଶୋଭାନିଧି ଶୋଭାନିଧି ତୋ ଗାଢ ନ ଚମ୍ବୁ ଶ୍ୟାମଳେଶ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. अतिसुन्दरी ବଶୋଭାଚକ୍ର. ଭ. ଗୀତ ।]

ଶୋଭାନୁଭାବକତା(ତ୍ୱ) — ସଂ.ବ (ଶୋଭା + ଅନୁଭାବକ + ତା,ତ୍ୱ) — ମନର Śobhānubhābakatā(twa) ଯେଉଁ ବୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଭବ କରାଯାଏ — Aesthetic faculty.

ଶୋଭାନ୍ୱିତ — ସଂ. ବିଶ (ଶୋଭା ଦ୍ୱାରା ଜାତ) — ୧ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ — Śobhānwita 1. Beautiful; graceful. (ଶୋଭାନ୍ୱିତା — ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ — 2. Brilliant.

ଶୋଭାପୁରୀ — ଦେ. ବିଶ (ସ୍ତ୍ରୀ) — ଶୋଭାବତୀ; ସୁନ୍ଦରୀ — Beautiful Śobhāpurī (lady). [ଉ — ଦମ୍ବରୁ ବ ଜଳ ଜଳ ଗତ ନେତ୍ର ସୁନ୍ଦରୀ ଥର ଥର ସୁଲକରେ ଶୋଭାପୁରୀ ପୂର । ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମ- सुन्दरी ସୁଧାନିଧି ।]

ଶୋଭାବତୀ — ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ — ୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ନାମ — 1. Name Śobhābatī given to females. ୨ । ଉଜ୍ଜୟିନୀପୁରର ଶେଷ ଶୋଭାବତୀ ଭୋଗ (ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗ)ରେ ନର୍ମଦୁର୍ଗ सोमावती ସ୍ୱଳ୍ପକାଳ ରାଜା ଜବ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମାନ୍ଧାତାଙ୍କର ଚରିତ୍ର କାବ୍ୟ ଓ ତହିଁର ନାୟିକା — 2. Name of a poem and its heroine by poet Purushottama Māndhātā. ୩ । ଭଞ୍ଜ କବିଙ୍କର ଅପ୍ରକାଶିତ ପଦ୍ୟ କାବ୍ୟର ନାମ ଓ ତହିଁର ନାୟିକାଙ୍କ ନାମ (ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କର ଯୌବନଲୀଳା, ପ୍ରଣୟ ଓ ବିବାହାଦିର ବର୍ଣ୍ଣନା — 3. Name of a poem and its heroine of Upendra Bhanja (unpublished). ସଂ. ବିଶ (ଶୋଭାବତ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) — ଶୋଭାବାନ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ — Feminine of Śobhābān. ସଂ. ବ — ୧ । ପ୍ରତି ଚରଣରେ ୧୪ ଅକ୍ଷର ଥିବା ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) — 1. Name of a Sanscrit metre of 14 syllables. [ଉ — ଏ ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୧।୨।୩।୪।୫।୬।୭।୮।୯।୧୦।୧୧।୧୨।୧୩।୧୪ ସ୍ଥାନସ୍ଥ ଅକ୍ଷରମାନ ଗୁରୁ, ଅପର ସମସ୍ତ ଲଘୁ ।] ୨ । ପ୍ରାଚୀନ ନଗର ବିଶେଷ (ବର୍ତ୍ତମାନ ନାମ ଶୁଭ୍ରପୃଷ୍ଠା) (ବିଶ୍ୱକୋଷ) — 2. Name of an ancient City.

ଶୋଭାବନ — ଦେ. ବିଶ (ସଂ. ଶୋଭାବତ୍; ବିମ୍ବା ଶୋଭା ଓ ବନ୍ଧୁ) — Śobhābana ଶୋଭାବିଶିଷ୍ଟ — Beautiful; grand; (ଶୋଭାବନା — ସ୍ତ୍ରୀ) smart. [ଉ — ରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଙ୍ଗକୁ ବିଶେ ଶୋଭନ୍ତ सुहावन ଶୋଭାବନ । ବଳରାମ. ଦେଶବ- ଦୋଲନ ।]

ଶୋଭାବନ୍ତ — ଦେ. ବିଶ (ସଂ. ଶୋଭାବତ୍) — ଶୋଭାଯୁକ୍ତ — Śobhābanta Beautiful. [ଉ — ବନକୁ ବନ ଶୋଭାବନ୍ତ, ଶୋଭନ୍ତ ବନେ ବୁଲଇ ନନ୍ଦସୁତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] शोभावाला

ଶୋଭାବର୍ଦ୍ଧକ — ସଂ. ବିଶ (ଉପପଦ ତତ୍) — ଯାହା ଦୀପ୍ତି ବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ବୃଦ୍ଧି କରେ — Increasing or (ଶୋଭାବର୍ଦ୍ଧନ, ଶୋଭାବୃଦ୍ଧି — ବିଶେଷ୍ୟ) adding to the lustre, beauty or grace of a thing.

ଶୋଭାବାନ୍ — ସଂ. ବିଶ (ପୁଂ) (ଶୋଭା + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ବତ୍; ଶୋଭାବତ୍ Śobhāban ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ) — ୧ । ଶୋଭାଯୁକ୍ତ — (ଶୋଭାବତୀ, ଶୋଭାଶାଳିନୀ — ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Beautiful; grace- [ଶୋଭାଶାଳୀ — ଅନ୍ୟରୂପ] ful. ୨ । ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ — 2. Lustrous.

ଶୋଭାମୟ — ସଂ. ବିଶ (ଶୋଭା + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ମୟ) - ଶୋଭାବିଶିଷ୍ଟ; Śobhāmaya ସୁନ୍ଦର — Beautiful; bright. (ଶୋଭାମୟୀ; ଶୋଭାଯୁକ୍ତା — ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶୋଭାଯୁକ୍ତ — ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୋଭା ଯାତ୍ରା — ସଂ. ବ (ଅଧିକରଣ ପ୍ରୟୋଗ; ମ. ସ. ଲୋ; ଶୋଭାର୍ଥ Śobhā jātrā ଅନୁଷ୍ଠିତ ଯାତ୍ରା)— ସମାରୋହ (ବାଣ, ନିଶାଣ, ଶୋଭା ଯାତ୍ରା ବାଜା, ସାଜସଜ୍ଜାଦି) ସହିତ ବହୁ ଲୋକଙ୍କର ଶୃଙ୍ଖଳା- ଦୁଲୁସ ବଦ୍ଧ ଗମନ — A grand procession.

ଶୋଭା ସମ୍ପତ୍ତି(ତ୍ତ) — ସଂ. ବ (ରୂପକ) — ଶୋଭା ବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରୂପ Śobhā sampatti(d) ସମ୍ପତ୍ତି — Exuberance of (ଶୋଭା ସମ୍ପଦ — ଅନ୍ୟରୂପ) beauty; beauty compared to wealth.

ଶୋଭା ହୀନ — ସଂ. ବିଶ — ୧ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବିହୀନ — 1. Ungraceful. Śobhā hīna ୨ । କାନ୍ତିହୀନ — 2. Shorn of splendour. (ଶୋଭାହୀନା — ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋଭିକ — ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶୋଭା + ଇକ) — ଶୋଭାଯୁକ୍ତ — Beauti- Śobhika ful; grand; shining; smart. (ଶୋଭିକା — ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋଭିତ — ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶୋଭା + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଇତ) — ୧ । ଶୋଭା- Śobhita ଯୁକ୍ତ — 1. Beautiful; graceful; charm- (ଶୋଭିତା — ସ୍ତ୍ରୀ) ing. ୨ । ଭୂଷିତ; ସଜ୍ଜିତ — 2. Adorn- ed; decked. ୩ । ସୁନ୍ଦରୀକୃତ — 3. Beauti- fied. ବ. (ଶୁଭ ଧାତୁ + ଭାବ. ତ) — ଶୋଭା — Charm; brilliance.

ଶୋଭିତା — ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୋଭିତ + ଆ) — ଶୋଭାଯୁକ୍ତା; ସୁନ୍ଦରୀ — Śobhitā Beautiful; graceful (female). [ଉ — ସୁବିଧା ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇଣ ବିଶିଲେ ଶୋଭିତା — କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହା- सुविधा ଭାରତ. ଆଦି ।] ଦେ. ବ (ସଂ ସୁବିଧା) — ସୁବିଧା — Convenience. ଦେ. ବିଶ (ସଂ. ସୁବିଧାନ୍ୱିତ) — ସୁବିଧାନ୍ୱିତ; ସୁବିଧାଜନକ — Convenient.

ଶୋଭିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଶୋଭା; ସଂ. ଶୁଭ୍ ଧାତୁ)—
Śobhibā ଶୋଭା ଦେଇବା—To look grand; to shine.
ଶୋଭା ପାଓୟା ଶୋଭା ପାନା

ଶୋଭିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ (ଶୋଭା + ଅତିଶୟାର୍ଥେ. ଇଷ୍ଠ)—(ବୈଦିକ)
Śobhishṭa ଅତିଶୟ ଶୋଭାଯୁକ୍ତ—Very beautiful.

ଶୋଭୀ—ସଂ. ବିଣ (ଶୋଭନ୍ ଶବ୍ଦ; ଶୋଭା + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥେ. ଇନ୍)—
Śobhī ୧ । ଶୋଭାଯୁକ୍ତ—1. Brilliant. ୨ । ସୁନ୍ଦର—
(ଶୋଭିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Beautiful.

ଶୋମବାଲି—ଗ୍ରା. ବି—ଶୁଅଁବାଳ (ଦେଶ)—Śuāṅbāli (See)
Śomabāli ଶୁଆ ଶୁଆ
(ଶୋମବାଲି[ଳ]ଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶୋର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଓ ଦେଶ. ବି (ସଂ. ସ୍ୱର; ଫା. ଶୋର୍
Śor (etc) =ଗୋଳମାଳ, ଘୋଷା, ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ)—ସୋର୍
ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)—Sor etc (See)

ଶୋୟନ—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବି (ସଂ. ଶୟନ)—ଶୟନ (ଦେଶ)—
Śoyan ଶୟନ ଶୟନ Śayana (See)

ଶୋଲ(ଲ୍ଲ, ଲ୍ଲ)—ଦେ. ବି (ସଂ. ଅଲମ୍ବୁଷା)—୧ । ଶିମ୍ବାଦି ବର୍ଗର
Śola(hla, lha) ଜଳଜ ଶାକଲତା ବିଶେଷ—1. An acqua-
ଶୋଲା କୋଢ଼ିଲା, ଶୋଲା tic creepingplant; Neptunia
Oleracia Indian cork plant; Aeschynomene Aspera. [ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଲଜଜାଳୁ ପତ୍ର ପରି ଅନୁଭବଶୀଳ ଓ ଏହାକୁ ଧରିଲେ ବା ଏ ଗଛରେ ଆଘାତ କଲେ ଏହାର ପତ୍ରମାନ ବୁଜି ହୋଇଯାଏ । ଏହା ଦେହରେ କଣ୍ଟା ନ ଥାଏ । ଏଥିର ଡାଙ୍ଗର ଉତର ଧଳା, ହାଲୁକା; ଫୁଲ ନାରଙ୍ଗବର୍ଣ୍ଣ । ଏହାକୁ ଶୁଖାଇ ମାଳମାନେ ମଲୁଟ, ଫୁଲ ଆଦି କରନ୍ତି ଓ ଚଳମଦରୁ ନିଆଁ ଝାଡ଼ି ଏଥି ଉପରେ ପକାଇବା ପାଇଁ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା ପାଣିରେ ଭାସେ । ଦେଉଟମାନେ ଏହାକୁ ଗୋଖ କରି ବାନ୍ଧି ଷ୍ଟେପ କରନ୍ତି ଓ ଜାଲର ଅଗରେ ଏହାକୁ ବାନ୍ଧିଲେ ଏହା ଜାଲକୁ ପାଣିରେ ଉଷାଇ ରଖେ ।

ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଲଘୁ, ମଧୁରରସ ଓ କୃମି ଏବଂ ପିତ୍ତନାଶକ । ଶୁଖିଲା ଶୋଲକୁ ଚିପି ଦେଲେ ସଂକୁଚିତ ହୋଇଯାଏ ଓ ପାଣିରେ ବଳୁଛି ଗଲେ ଫୁଲିଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ନାକ କାନର ଛିଦ୍ରକୁ ବଡ଼ କରିବାକୁ ଛିଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଶୋଲ ଦିଅନ୍ତି ।

ଅଳ୍ପ ଗୋଟିଏ ହାଲୁକା କାଠଯୁକ୍ତ ଜଳଜ ଗଛକୁ କାଠଶୋଲ ବୋଲାଯାଏ । ଏହା ଜୟନ୍ତି ଗଛଭଳି (Sesbania Paludosa, the sponge-wood) । ଫୁଲ ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ଓ ମଧ୍ୟରେ ରକ୍ତଗାଳ ଚିହ୍ନିତ । କାଠ ଶୋଲ ପରି ଲଘୁ, କିନ୍ତୁ କୋମଳ ନୁହେଁ । ଦେଉଟମାନେ ଏହାକୁ ଜାଲ ଅଗରେ ବାନ୍ଧନ୍ତି ।] ୨ । ଶୋଲ ପରି ଛୁଟ୍ ହାଲୁକା ପଦାର୍ଥ—2. A light thing like Śola. [ଦ୍ର—ହରି ବୋଲ ଭାଇ ଗୋବିନ୍ଦ ବୋଲ, ଭାସିଲା ପଥର ବୁଡ଼ିଲା ଶୋଲ—ପ୍ରବଚନ । ଦୌଣସି ଅସମ୍ଭବ କଥା ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଲୋକେ ଏ ପ୍ରବଚନ ବୋଲନ୍ତି ।] ୩ । ପୁରୁଣା ସିଜୁଗଛର ଛାଲ—3. The bark of old euphorbia tree. [ଦ୍ର—ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ହାଲୁକା ଥିବାରୁ ଦେଉଟମାନେ ଜାଲର ଅଗରେ ଲଗାନ୍ତି ।]

ଶୋଲ(ଲୋ)କ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବି (ସଂ. ଶ୍ଳୋକ,
Śola(lo)ka(etc) ଶ୍ଳୋକ ଶବ୍ଦର ଇତରଜନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଶ୍ଳୋକ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)—
Śloka etc (See)

ଶୋଲ(ଲୋ)କ ସୁମୁର୍ତ୍ତି—ଗ୍ରା. ବି (ସଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦ, ସଂ. ଶ୍ଳୋକ ଓ
Śola(lo)ka sumurtti ସ୍ମୃତି)—୧ । ଶ୍ଳୋକ ଓ ସ୍ମୃତି—
ଶ୍ଳୋକ ସ୍ମୃତି I. Sanscrit slokas and authoritative treatises. ୨ । ନାନା ପ୍ରକାରର ଓ ନାନା ବିଷୟକ ଶ୍ଳୋକମାଳ—Many sorts of ślokas.

ଶୋଲ ଟିପା(ପେ)ଇ—ଦେ. ବି—ଦଉଡ଼ିର ଦୁଇ ପାଖରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଶୋଲ
Śola ṭipā(pe)i ଏକତ୍ର ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଭାସମାନ ପଦାର୍ଥ ବା
ସୋଲାର ଭେଲା ଭେଲା—A float made of Śola. [ଦ୍ର—
ଶୋଲାକା ବୀଡ଼ା ଏହାର ମଝି ଦଉଡ଼ି ଉପରେ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିଲା ପରି ବସିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ବୁଡ଼ିଯାଏ ନାହିଁ ।]

ଶୋଲ ଟୋପି—ଦେ. ବି-ଶୋଲର ପତଳା ପାତଅଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ସାହେବ-
Śola ṭopi ଙ୍କର ଟୋପି—Śola hat; śola topee. [ଦ୍ର—
ସୋଲାର ଟୁପି ଏହା ଇତରକୁ ଖରାର ତେଜ ପ୍ରବେଶ ନ କରିବାରୁ
ଶୋଲକା ଟୋପ ସାହେବମାନେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଏହା ପିନ୍ଧନ୍ତି ।]

ଶୋଲ ଠିପି—ଦେ. ବି—ବୋତଲ ଆଦିର ମୁଣ୍ଡରେ ଦିଆଯିବା ଶୋଲର
Śola ṭhipi ଖିଲ—A stopper for bottles made
ସୋଲାର ଛିପି ଶୋଲକୀ ଠିକ୍ରୀ (ଡାଟ) of 'Śola'.
(ଶୋଲଦଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—କାନରେ ଶୋଲଦଣ୍ଡା ମାରିବା, ଅନ୍ୟ ମନସ୍କ ହୋଇ କିଛି କଥା ନ ଶୁଣିବା ଲୋକକୁ ଲୋକେ କହନ୍ତି, 'ତୁ କଣ କାନରେ ଶୋଲଦଣ୍ଡା ମାରିଥିଲୁ ।]'

ଶୋ(ଶୁ)ଲପା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି (ଭୁଲ, ସଂ. ସୁଲପା)—
Śo(śu)lapā ସୂତା ଦେଇ କନ୍ଦ ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ ପତ୍ରଯୁକ୍ତ ଶାକ-
ବିଶେଷ; ଶତପୁଷ୍ପ— Dill seed.

ଶୋଲ ଫୁଲ—ଦେ. ବି—ଶୋଲ ନିର୍ମିତ କୃତ୍ରିମ ଫୁଲ—Artificial
Śola phula flowers made of Śola.
ସୋଲାର ଫୁଲ ଶୋଲାକା ଫୁଲ

ଶୋଲ ମ(ମୁ)କୁଟ—ଦେ. ବି—ଶୋଲ ନିର୍ମିତ ବର କନ୍ୟାଙ୍କ ମଲୁଟ—
Śola ma(mu)kuṭa Crowns of Śola made for
ସୋଲାର ଟୋପର the bride and bridegroom.
ଶୋଲାକା ମୁକୁଟ

ଶୋଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଶୋଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Śolā (etc) Solā etc (see)

ଶୋଲଙ୍କି—ବେ. ବ (ସଂ. ଶୁଲୁକ୍ୟ)—(ନାମ) ରାଜପୁତାନାର ଅଣହିଲ—
Solānki ବାଡ଼ର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜପୁତ ବଂଶ—Name of a celebrated family of ancient Rajputs of Rajputana. [ବ୍ୟୁ—ଏମାନେ ଶୁଲ୍ଲକ୍ୟ ବଂଶୀୟ ବଳି ପରେ ଶୋଲଙ୍କି ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ଏ ବଂଶ ରାଜସ୍ଥାନର ପରମାର ଓ ଚୌହାନ ରାଜପୁତମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ନିକୃଷ୍ଟ । କଲ୍ୟାଣକରବାସୀ ଜୟସିଂହ ଶୋଲଙ୍କିଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନ ମୂଳରାଜ ସ୍ୱୀୟ ମାତାମହ ଚୌଳରାଜଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଅଣହିଲବାଡ଼ ପଟଣର ସିଂହାସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହେଲେ । ଗଜନୀପତି ମାହାମୁଦ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ପଦରେ ଅଣହିଲବାଡ଼ ଲୁଣ୍ଠନ ଓ ଧ୍ୱଂସ କଲେ । ଯେତେବେଳେ ମାହାମୁଦ ଗଜନୀ ସୌରାଷ୍ଟ୍ର (ଗୁଜରାଟ)ର ସୋମନାଥ ମନ୍ଦିର ଆକ୍ରମଣ କଲେ, (ଖ୍ରୀ.୧୦୨୫) ସେତେବେଳେ ଏହି ବଂଶୀୟ ରାଜା ଜୟସିଂହ, ସିଦ୍ଧରାଜ ଓ କୁମାରପାଳ ବୀରପରାକ୍ରମ, ସୁବିଜ୍ଞ ରାଜ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଏମାନେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଥାଇ କେତେକ ବୌଦ୍ଧ କୀର୍ତ୍ତି ଓ ଜୟସ୍ତମ୍ଭ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ଅଳ୍ପଦିନ ଅଣହିଲବାଡ଼ (ଖ୍ରୀ. ୧୨୯୨ରେ) ଜୟ କରିବା ପରେ ଶୋଲଙ୍କି ରାଜବଂଶର ଗୌରବରବି ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଅସ୍ତମିତ ହେଲା । ଏ ଶୋଲଙ୍କି ରାଜକୁଳ ୧୬୫ ଶାଖାରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀଠାରୁ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ବଂଶ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଏ ରାଜବଂଶ ଏକସମୟରେ ଭାରତରେ ସର୍ବତ୍ର ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏ ବଂଶ ଶୁଲ୍ଲୀ ନାମରେ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଳଚେର ରାଜ୍ୟରୁ ଏହି ରାଜବଂଶର ଦ୍ୱାଦଶ ଓ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ତାମ୍ରଶାସନ ମିଳିଅଛି । ଅଜିକାଲି ମେଦିନୀପୁରରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଏହି ବଂଶୀୟମାନେ ଶୁଲ୍ଲୀ ନାମରେ ପରିଚିତ ହୋଇ ଅତି ହୀନାବସ୍ଥାରେ କାଳଯାପନ କରୁଅଛନ୍ତି । ବିଶ୍ୱକୋଷ]

ଶୋଲି(ଲି)କା—ସଂ. ବ—ବଣହଳଦୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Wild
Soli (li)kā turmeric. [ବ୍ୟୁ—ଏହା କଟୁ, ରୁଚିକର, ଭେଦ୍ୟ ଓ ପାଚକ ।]

ଶୋଲେଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବେ. ବ—ଶୂଳେଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Solei (etc) Sūlei ete (see)

ଶୋଶୁଚ୍ୟମାନ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଚ୍ ଧାତୁ ଯଙ୍ ଲୁଗନ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ଅତିଶୟାର୍ଥେ
Sōsuchyamāna ଦ୍ୱିତ୍ୱ=ଶୋଶୁଚ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ମାନ, (ଶୋଶୁଚ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ତୁଳ. ରୋରୁଦ୍ୟମାନ)—ଅତିଶୟ ଶୋକ କରୁଥିବା; ଅତିଶୟ ବିଳାପକାରୀ—Grieving much; lamenting bitterly.

ଶୋଷ—ସଂ. ବ (ଶୁଷ୍ ଧାତୁ ଶିଚ୍, ଶୋଷି ଧାତୁ=ଶୁଷ୍କ ହେବା+
Sosha ଭାବ. ଅ)—୧ । ଶୁଷ୍କତା—1. Dryness. ୨ । ସରସତା—2. Saplessness. ୩ । ଶୋଷଣ; ରସାକର୍ଷଣ—3. Sucking of juice. ୪ । ତୃଷ୍ଣା; ପିପାସା—4. Thirst. ୫ । (+କରଣ ଅ)—ଶୟରୋଗ; ପକ୍ଷ୍ମା—5. Consumption; pthysis. ବେ. ବ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଚୌରସି ବିଷୟ ପାଇଁ ଅଭିଳାଷ—1. (Figurative) Desire for anything. ୨ । ଲୋଭ—2. Avarice.

ଶୋଷ ଉଠିବା—ବେ. ବ—ଶୋଷ କରିବା (ଦେଖ)
Sosha uthibā Sosha karibā (See)
[ବ୍ୟୁ—ପ୍ରୟୋଗ :—ମୋର ଶୋଷ ଉଠୁଛି; ମୋତେ ଶୋଷ କରୁଛି ।]

ଶୋଷକ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଶୋଷଣକାରୀ;
Soshaka ଯାହା ପଦାର୍ଥରୁ ଜଳ ବା ରସ ଶୋଷିନିଏ;
(ଶୋଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ରସାକର୍ଷକ—1. That which sucks up or draws out water or juice from things. ୨ । ଯାହା ଶୁଷ୍କ କରେ—2. Drying up; withering. ୩ । ଯାହା ଦେହକୁ ଶୀର୍ଣ୍ଣ କରେ—3. (medicine) Which makes the body lean.

ଶୋଷ କରିବା—ବେ. ବ—ତୃଷାର୍ତ୍ତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—Feeling
Sosha karibā thirsty; thirstiness.
[ଶୋଷଦେଖା(ଖେ)ଇବା, ଶୋଷ ମାଲୁମ୍ ହେବା, ଶୋଷ ଲାଗିବା, ଶୋଷହେବା—ଅନୟରୂପ]
ତେଷ୍ଟାପାଓୟା ପ୍ୟାସ ଲଗନ
(ପ୍ରୟୋଗ—ମତେ ଶୋଷ କରୁଛି)

ଶୋଷଣ—ସଂ. ବ (ଶୁଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଶୋଷିବା କ୍ରିୟା—
Soshaṇa 1. Act of sucking up. ୨ । ଶୁଷ୍କ କରିବା—2. Act of drying up. ୩ । ଜଳ ଟାଣିବା କ୍ରିୟା; ରସାକର୍ଷଣ—3. Act of drawing up water or juice; suction. ୪ । ସ୍ନେହରହିତକରଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. Act of depriving a thing of oil. ୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) କନ୍ଦର୍ପର ପଞ୍ଚ ବାଣ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ 5. Name of one of the 5 arrows of the God Cupid. [ବ୍ୟୁ—କନ୍ଦର୍ପର ଏହି ବାଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କ ଦେହ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ।] ୬ । ଶୁଣ୍ଠି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Dry ginger. ୭ । ପିପ୍ପଳୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—7. Long pepper. ୮ । ଶ୍ୟୋଣାକ ବୃକ୍ଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ); ଘଣଘଣା—8. Bignonia Indica. ୯ । (+ଅଧିକରଣ ଅନ) ଶୋଡ଼ଶାଂଶ-ବିଶିଷ୍ଟ କଷାୟ; ୧୬ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ ଜଳ ଅବଶିଷ୍ଟ ଥାଇ ଥାଇ ଜଳ ଉପରୁ ଓହ୍ଲା ଯାଇଥିବା କଷାୟ ବା କ୍ୱାଥ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—9, Decoction which has

been taken down from the fire when the water thereof has been reduced to one sixteenth. ୧୦ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଘରଠାରୁ ବଳପୂର୍ବକ ଅତିରିକ୍ତ ଧନ ଗ୍ରହଣ— 10. (figurative) Act of extortion of money. ବିଣ—ଶୋଷକ (ଦେଶ) Śohsaka (See)

ଶୋଷଣ ଅସ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ (ସଂ.ଶୋଷଣାସ୍ତ୍ର)—ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ର ଅନ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରପ୍ରେରିତ ବାଣଧାରାକୁ ଶୁଖାଇଦିଏ—The contrary arrow which dries up the water flowing from the adversary's bows [ଉ.ଲନ୍ ଦେଇଥିଲେ ଶୋଷଣ ଅସ୍ତ୍ର ମତେ, ଧାରା ନାଗ ପାଇଁ ତା ବକ୍ଷର ଭୁରତେ— କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।]
Śoshaṇa astra ଶୋଷଣ ଅସ୍ତ୍ର **शोषण अस्त्र**
(ଶୋଷଣାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ରୂପ)

ଶୋଷଣ ନୀତି—ସଂ. ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ପ୍ରଜାଙ୍କ ଠାରୁ ଅତିରିକ୍ତ କର ଅଦାୟ ରୂପରେ ରାଜାଙ୍କ ଧନ ଗ୍ରହଣନୀତି— The policy of drawing or sucking money from the subjects by the ruler.
Śoshaṇa nīti

ଶୋଷଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଷ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—୧ । ଶୋଷି ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ— 1. Fit to be sucked up. ୨ । ନିର୍ଜଳୀକୃତ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ— 2. Fit to be dried up.
Śoshaṇiya

ଶୋଷ ମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜଳ ନ ପିଇବାଦ୍ୱାରା ମନକୁ ତୃଷା ନିବୃତ୍ତି ହେବା—The subsidence of thirst by not drinking water when one feels thirsty.
Śosha maribā ଶୋଷ ମରିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତେଷ୍ଟାମରେଯାଓୟା **प्यास मरना**

ଶୋଷ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜଳପାନ ଦ୍ୱାରା ନିଜର ତୃଷାନିବୃତ୍ତି କରିବା—1. To quench thirst by drinking water ୨ । ଜଳପାନ ନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ନିଜର ତୃଷା ନିବୃତ୍ତି କରିବା—2. To let the thirst die out by desisting from drinking water when one feels thirsty.
Śosha māribā ତେଷ୍ଟାକେମାରା **प्यासमारना**

ଶୋଷୟିତା—ସଂ. ବିଣ (ପୁଂ)—(ଶୁଷ ଧାତୁ ଣିଚ=ଶୋଷି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତୃ, ୧ମା ୧ବ)—୧ । ଯେ ଶୋଷଣ କରେ— 1. Sucking up. ୨ । ଯେ ଶୁଖାଇଦିଏ—2. Drying up water from any thing.
Śoshayitā (ଶୋଷୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୋଷ ସମ୍ଭବ—ସଂ. ବ (୪ର୍ଥୀ ତତ୍ତ୍ୱ, ଶୋଷାୟ—ଜଳ ଶୋଷଣାର୍ଥ ସମ୍ଭବ ଯାହାର)—ପିପ୍ପଳୀମୂଳ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) The root of long pepper
Śosha sambhaba

ଶୋଷହା—ସଂ. ବିଣ (ଶୋଷ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଶୋଷ ନାଶକ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Preventing suction or drying up. ସଂ. ବ—ଜଳାପମାର୍ଗ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Aquatic Acheranthes Aspera plant.
Śoshahā (ଶୋଷାପହା—ଅନ୍ୟ ବିଣ ରୂପ)

ଶୋଷା—ଦେ.ବ—୧। ଶୋଷିବା କ୍ରିୟା—1. Act of sucking up. ୨ । ଅତିରିକ୍ତ ଦାହ ଓ ତୃଷ୍ଣା ରୋଗ-ତେଷ୍ଟାରୋଗ, **प्यासकी बीमारी** 2. A disease accompanied by a feeling of excessive thirst and burning. ୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ତୃଷା—3. Excessive thirst. ୪ । ଗାଈଗରୁ ପୁଲକା ରୂପ ଗୋରୁମାନଙ୍କର ରୋଗ ବିଶେଷ—4. A cattle disease by which the cow has inflamation of the throat. ୫ । (ସଂ. ଶୁଷାର) କାଠମଧ୍ୟରେ ଫୋପର **खोखला** ଖୋଖଳା (ଶୋଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫୋଲ—5. Hollow in a log of wood.
ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଅତି ଧନଲୋଭୀ—1. Very avaricious. ୨। ପ୍ରଜା ଆଦିଙ୍କଠାରୁ ଯେ ଅତିରିକ୍ତରୂପେ ଧନାଦି ବଳପୂର୍ବକ ନିଏ—2. Extorting money.

ଶୋଷା(ଷେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଶୋଷି ଧାତୁ)—୧ । ଶୋଷିବା—ଶୋଷାନ **सोसाना** Śoshā(she)ibā କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—1. The causative form of śoshibā. ୨ । ତୃଷାର୍ତ୍ତ ହେବା—2. To feel thirsty. ତୃଷ୍ଣାତୁର ହଓୟା **तिसाना**

ଶୋଷା ଯି(ହେ)ବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୋଷିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ—ଚୁଷା ଯାଓୟା **सोसा जाना** Śoshā ji(he)bā The passive voice of Śoshibā (to suck up).

ଶୋଷି (ଧାତୁ)—ସଂ.—(ଶୁଷ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ)—ଶୁଷ୍କ ହେବା— To be dried up.
Śhoshi (root)

ଶୋଷିତ—ସଂ. ବିଣ—(ଶୁଷ ଧାତୁ ଣିଚ=ଶୋଷି ଧାତୁ+କର୍ମ. କ)—
Śoshita ୧ । ନୀରସୀକୃତ—1. Made sapless. ୨ । ଯାହାରୁ ରକ୍ତ ବା ଜଳଆଦି ଶୋଷା ଯାଇଅଛି; କୃତଶୋଷଣ- 2. That from which blood or water has been sucked up. ୩ । ଶୁଷ୍କୀକୃତ—3. Dried up; from which water has evaporated or been drained away.

ଶୋଷିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଶୁଷ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପଦାର୍ଥରୁ ଜଳାଦି ଶୋଷିବା—1. To draw out water or sap or juice. ୨ । (ମୁହଁ ଦ୍ୱାରା) ଚୁଷିବା- 2. To suck with the mouth. ୩ । (ପ୍ରାଣ) କାଢ଼ି ନେବା—3. To draw out (life). [ଉ— ଶରୀର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାଣ ଶୋଷିଲେ ନାଶ ଗଲା ଘୋଡ଼ନା । ତେଡ଼େଆସା **मारने दौडना** ବଳାବଳେବର ତରଙ୍ଗଣା ।]
Śoshibā ଶୋଷିବା—ଅନ୍ୟ ରୂପ **शोषना**
୪ । ସ୍ପର୍ଦ୍ଧିବା; ଆକ୍ରମଣାର୍ଥ ଅଗ୍ରସର ହେବା— 4. To advance to attack.
[ଉ—ବିଶାଳ ସମୁଦ୍ରକୁ ଶୋଷି; ଦିବ ଗଉଡ଼ି ଅସି, ଶୋଷୁଁ ଦନ୍ତେ ଉଠି ସୌମିତ୍ରେସ୍ୱ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।]

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ	ଉଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଶୋଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶୋଷ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Śoshī ତୃଷାର୍ତ୍ତ—Thirsty. ଦେ. ବି—୧ । ତୃଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି
तृषार्त पयासा(सी) 1. Thirsty person. ୨। (ଶୁଷ୍ ଧାତୁ,
[ଶୋଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ଭୁଲ. ସଂ. ଶୁଷିର=ଛିଦ୍) କାଠ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା
ପୋଲ—2. The hollow running length-
ଫୋପର खोखला wise through the inside of a
log of wood.

ଶୋଷ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—(ଶୁଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଶୋଷଣୀୟ—
Śoshya Fit to be sucked up or dried up.

ଶୋହା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—(ସଂ. ଶୋଭା; ପ୍ରା. ସୋହା)—୧ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—
Śohā 1. Beauty; grace. ୨ । କାନ୍ତି—2. Brilliance.

ଶୋହି—ଦେ. ବି—ରୋହୁ ଜାତୀୟ ଏକ ପ୍ରକାର ମାଛ—A kind of
Śohi ରୁଇ fish allied to the Rohi fish. [ଦ୍ର—
ରୋହୁ ରୋହୁ ମାଛର ପିତ୍ତ ପରି ଏ ମାଛର ପିତ୍ତ ସର୍ବପାତ
ରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।]

ଶୋହିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ସଂ. ଶୋଭା; ପ୍ରା. ସୋହା)—୧ ।
Śohibā ଶୋଭା ପାଇବା; କାନ୍ତି ପାଇବା—1. To shine.
ଶୋଭାପାଓୟା [ଦ୍ର—ଜନକ-ସୁତାରେ ଶୋହେ ସ୍ରବକେ । ବ୍ରଧାନାଥ.
शोभापाना ମେଘଦୂତ ।] ୨ । ଶୋଭାଯୁକ୍ତ ହେବା; ସୁନ୍ଦର-
ରୂପେ ବିରାଜିତ ହେବା—2. To exist with
splendour. ୩ । ସାଜିବା; ସାଜିବା—3. To be-
ଶୋଭିତକରା शोभायुक्त करना fit; to become; to
suit. ୪ । ଅଳଙ୍କୃତ କରିବା—4. To adorn.

ଶୌକ—ସଂ. ବି—୧ । (ଶୁକ+ଅ)—ଶୁକ ସମୂହ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śauka 1. A flight of parrots. ୨ । (ଶୋକ+ଅ)
ଶୋକ (ମେଦିନୀ)—Grief.

ଶୌକର୍ଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ ଓ ବି—(ସଂ. ଶତ ଓ କପର୍ଦ୍ଦକ)—୧ । ଶତ
Śaukardā ସଂଖ୍ୟକ (ବ୍ୟକ୍ତି ଆଦି)—1. A hundred. ୨ ।
ଶତକରା सैकड़ा ଶତ ଶତ—2. Hundreds of. ୩ । ପ୍ରାୟ
ଏକ ଶତ—3. About a hundred. ୪ । ଶତକେ
—4. Percent.

ଶୌକର—ସଂ. ବିଣ—(ଶୂକର+ଅ)—ଶୂକର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śaukara Relating to a hog. ବି.—ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Name of a sacred place. [ଦ୍ର—ବରାହ
ପୁରାଣରେ ଉକ୍ତି ଅଛି ଯେ, ଭଗବାନ୍ ବରାହ ଅବତାରରେ
ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଆଇ ପୃଥିବୀକୁ ରସାତଳର ଉପରକୁ
ଟେକି ଧରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ପୁରାଣରେ ଏ ତୀର୍ଥର ମାହାତ୍ମ୍ୟ
ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]।

ଶୌକ୍ତିକ—ସଂ. ବି—(ଶୁକ୍ତି=ସାମୁଦ୍ରା+ଜାତାର୍ଥେ. ଅ)—ମୋତି; ମୁକ୍ତା
Śauktika —Pearl; Margarita.

ଶୌକ୍ତିକା—ସଂ. ବି—(ଶୌକ୍ତିକ+ଆ)—ଯେଉଁ ଶାମୁଦ୍ରାରୁ ମୁକ୍ତା
Śauktikā ବାହାରେ—[ବିଶ୍ୱକୋଷ]—Pearl oyster.

ଶୌକ୍ତିକେୟ—ସଂ. ବି—(ଶୁକ୍ତିକା+ଜାତାର୍ଥେ. ଏୟ; ବା ଶୁକ୍ତି+ଏୟ;
Śauktikeya ବ ଅଗମ—ମୁକ୍ତା—Pearl. ବିଣ—୧ ।
ଶୁକ୍ତିଜାତ—1. Produced from oyster or
mother of pearls. ୨ । ଶୁକ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to oyster.

ଶୌକ୍ର—ସଂ. ବିଣ—(ଶୁକ୍ର+ଅ)—୧ । ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śaukra 1. Relating to the planet venus.
୨ । ରେତଃ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to semen.

ଶୌକ୍ଲ(କ୍ଲ୍ୟ)—ସଂ. ବି—(ଶୁକ୍ଳ+ଅ,ଯ)—ଶୁକ୍ଳତା—
Śaukla(klya) Whiteness.

ଶୌଙ୍ଗେୟ—ସଂ. ବି—(ଶୁଙ୍ଗା+ଏୟ)—ଶିକାରୀ ପକ୍ଷୀ—
Śaungeya A bird of prey.

ଶୌଚ—ସଂ. ବି (ଶୁଚ=ପବିତ୍ର+ଭାବାର୍ଥେ ଅ)—୧ । ଶୁଦ୍ଧି—
Śaucha 1. Purification. ୨ । ଯଥାଶାସ୍ତ୍ର ଦେହଶୁଦ୍ଧି—
(ଅଶୌଚ—ବିପରୀତ) 2. Purification of the body
according to the injunctions of the
Śāstras. ୩ । ଶୁଚିତା; ପବିତ୍ରତା—3. Purity. ୪ ।
ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ଆଚାର ଦ୍ୱାରା ଦେହକୁ ଓ ମନକୁ ପବିତ୍ର
ରଖିବା—4. Keeping the body and the
mind clean by following Śāstric in-
junctions. [ଦ୍ର—ଅବଶ୍ୟ ବସ୍ତୁର ପରିହାର, ଅନନ୍ତର
ବ୍ୟକ୍ତିର ସଂସର୍ଗ ଓ ସ୍ୱଧର୍ମରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବାକୁ ଶୌଚ
ବୋଲାଯାଏ (ଏକାଦଶୀ ତତ୍ତ୍ୱ) । ଯେତେ ପ୍ରକାର ଶୌଚ
ଅଛି, ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥଶୌଚ ପ୍ରଧାନ । ଅର୍ଥାର୍ଜନ ବିଷୟରେ
ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ ନକରି ଶାସ୍ତ୍ରସଙ୍ଗତ ଉପାୟରେ
ଯେ ଅର୍ଥାର୍ଜନ କରନ୍ତି ଓ ତାହା ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ତାକୁ
ଅର୍ଥଶୁଚି ବୋଲାଯାଏ । ଶୌଚ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର:—ସତ୍ୟ-
ଶୌଚ, ମନଃଶୌଚ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିଗ୍ରହ, ସର୍ବଭୂତରେ ଦୟା ଓ
ଦେହଶୌଚ । ବିଦ୍ୱାନ ମାନଙ୍କର କ୍ଷମାହିଁ ଶୌଚ; ଅକାର୍ଯ୍ୟ-
କାରୀମାନେ ଦାନ ଦ୍ୱାରା, ପ୍ରତିଗ୍ରହକାରୀ ଜପଦ୍ୱାରା, ବେଦବିତ୍
ବ୍ରାହ୍ମଣ ତପସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା, ପରପୁରୁଷାଭିଳାଷ ହେତୁ ଦୂଷିତ-
ମନାଃ ସ୍ତ୍ରୀ ରଜସ୍ୱଳା ହେବାଦ୍ୱାରା, ମଳବହା ନଦୀ ସ୍ରୋତ
ଦ୍ୱାରା, ହିଂସ୍ରୋତ୍ତମ ପ୍ରବଳ୍ୟାଦ୍ୱାରା, ମନଃ ସତ୍ୟ ଦ୍ୱାରା,
ଗୀତାମ୍ବା ବିଦ୍ୟା ଓ ତପସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଓ ବୁଦ୍ଧି ଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା
ଶୌଚ ଲାଭ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ଶୌଚ
ବୋଲାଯାଏ । ମୃତ୍ତିକା ଓ ଜଳାଦି ଦ୍ୱାରା ଶରୀରର ଶୁଦ୍ଧିକୁ
ବାହ୍ୟ ଶୌଚ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦି ସଂଯମ ଦ୍ୱାରା ମନଃଶୁଦ୍ଧିକୁ
ଆଭ୍ୟନ୍ତର ଶୌଚ ବୋଲାଯାଏ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।] ୫ ।

ଧାର୍ଣ୍ଣ ହେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ଏକଚ୍ଛତ୍ର ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଏକଚ୍ଛତ୍ର ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ'ଖୋଜିବେ; 'ମୃତ' ନ ମିଳିଲେ 'ମୃତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଳବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

ନିର୍ମଳତା—5. Cleanliness. ୬। ଭୂଟୁମ୍‌ରେ ମୃତ୍ୟୁ ବା ଜନ୍ମ ଘଟିଲେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିବସରେ ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା—6. Purificatory rite performed after a death or birth amongst kinsmen. ୭। ଭୁଅଣ୍ଡ ଦେବା; ଝାଡ଼ା ଫେରିଲା ପରେ ପାଣି ସାରିବା; ମଳତ୍ୟାଗାନ୍ତ ଜଳଦ୍ୱାରା ଗୁଦାଦ୍ୱାର ପ୍ରକ୍ଷାଳନ—7. Cleansing and washing the private parts etc after answering a call of nature; ablution after evacuation.

ଶୌଚ କରିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—ଭୁଅଣ୍ଡିବା; ଝାଡ଼ା ଫେରିବା ପରେ ଜଳ Śaucha karibā ଓ ମୃତ୍ତିକା ଦ୍ୱାରା ଅଙ୍ଗାଦିର ଶୁଦ୍ଧି କରିବା; ଶୌଚକରା ପାଣି ଗେଣ୍ଡିବା—To wash one's body clean ଶୌଚକରିବା after answering a call of nature.

ଶୌଚ କର୍ମ—ସଂ. ବି—ଦେହଶୁଦ୍ଧିରୂପ କର୍ମ—Act of cleansing Śaucha karma or washing one's body. ଦେ. ବି—ମଳତ୍ୟାଗ (ଏହା ପରେ ଶୌଚକର୍ମ କରାଯାଏ)—Answering call of nature; easing one's self.

ଶୌଚ ବିଧାନ[ବିଧି]—ସଂ. ବି—ଦେହ ଶୁଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶାସ୍ତ୍ରବିଧି— Śaucha bidhāna[bidhi] The rules enjoined by the sacred books about purifying the body; purificatory rites. [ଦ୍ର— ଝାଡ଼ା ଫେରି ସାରି ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରରେ ୭ଥର, ଲିଙ୍ଗରେ ୭ଥର, ହାତରେ ୩ଥର, ଗୋଡ଼ରେ ୩ଥର ମାଟି ଲଗାଇ ଧୋଇବ; ୫ ଥର କୁଳୁକୁଳୁଆ କରିବ ଓ ୫ ଥର ମୁହଁ ଧୋଇବ ଓ ଅଣ୍ଟାପାଣି କରିବ । ପରିଷ୍କାର କରିସାରି ଲିଙ୍ଗକୁ ୩ଥର ଜଳଦ୍ୱାରା ଧୋଇବା ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଶୌଚ ହୀନ—ସଂ. ବିଣ (ପୁଂ)—୧। ଶୁଦ୍ଧିବିହୀନ—1. Devoid Śaucha hīna of purity. ୨। ମଳିନ; ଅପରିଷ୍କୃତ— (ଶୌଚହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Unclean. ୩। ଯେ ଦେହକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ପବିତ୍ର ରଖେ ନାହିଁ—3. Impure in body. (ଯଥା—ଝାଡ଼ା ଫେରିସାରି ପାଣି ନ ଗେଣ୍ଡିବା; ଅଇଣ୍ଡାମୁହଁ ନ ଧୋଇବା, ଦାନ୍ତ ନ ଘଷିବା, ନ ଗାଧୋଇବା ଲୋକକୁ ଶୌଚହୀନ ବୋଲାଯାଏ ।)

ଶୌଚିକ—ସଂ. ବି (ଶୁଚ + ଇକ)—ଶୁଣ୍ଡୀ ଔରସରେ କୈବର୍ତ୍ତକନ୍ୟାର Śauchika ଓ କୈବର୍ତ୍ତ ଔରସରେ ଗାଣ୍ଡିକକନ୍ୟାର ଗର୍ଭଜାତ ଶଙ୍କର ଜାତି ବିଶେଷ—Name of a mixed low caste.

ଶୌଚେୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶୁଚ + ଏୟ; ଯେ ବସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ପରିଷ୍କୃତ Śaucheya କରେ)— ରଜକ; ଧୋବା—Washer- (ଶୌଚେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) man.

ଶୌଚୋଦକ—ସଂ. ବିଣ (ମ. ତ- ଲୋ.)—ଶୌଚ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ Śauchodaka ଆହୃତ ଜଳ—Water brought for cleaning purposes.

ଶୌଟୀର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଶୁଟୀର=ବୀର + ଅ)—୧। ବୀର— Śauṭīra 1. Heroic; valiant. ୨। ଅହଙ୍କାରୀ— (ଶୌଟୀରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Proud; arrogant. ୩। ତ୍ୟାଗୀ— 3. Practising renunciation or self-denial.

ଶୌଟୀ(ଣ୍ଡୀ)ର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି (ଶୁଟୀର + ଭାବ. ଯ)—୧। ବୀରତ୍ୱ; ବୀର୍ଯ୍ୟ— Śauṭī(ndī)rīya I. Herovism; valour ୨। ଗର୍ବ; ଅହଙ୍କାର—2. Pride ୩। ଦମ୍ଭ—3. Arrogance. ୪। ତ୍ୟାଗ—4. Renunciation; self-denial.

ଶୌଣ୍ଡ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୁଣ୍ଡା=ମଦ + ଅଣ ବା ମତ୍ତାର୍ଥେ ଅ) Śauṇḍa ୧। ମତ୍ତ; ମଦୁଅଲ—1. Drunken; intoxi- (ଶୌଣ୍ଡା—ସ୍ତ୍ରୀ) cated. ୨। ଅଭ୍ୟାସକ୍ତ—2. Addicted. (ଶୌଣ୍ଡତା—ବି) ୩। ବିଖ୍ୟାତ—3. Famous; reputed. ୪। ପ୍ରଗଲ୍‌ଭ; ପରାଭବସମର୍ଥ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. Arrogant. ସଂ. ବି ୧। ଦେବଧାନ୍ୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— 1. A kind of wild grain. ୨। କୁକୁଟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Cock.

ଶୌଣ୍ଡିକ—ସଂ. ବି. (ପୁଂ)—(ଶୁଣ୍ଡା=ମଦ୍ୟ + ବିକ୍ରେତା ଅର୍ଥରେ ଇକ) Śauṇḍika ୧। ଶୁଣ୍ଡି; ମଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ—1. Distiller (ଶୌଣ୍ଡୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) of wine; vintner. ୨। ଶୌଣ୍ଡିକା; ଶୌଣ୍ଡିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ମଦ୍ୟ ବିକ୍ରେତା—2. Seller [ଅଦ୍ୟ ସଂ. ନାମ— of wine; wine-dealer. ମଣ୍ଡ ହାରକ; ଶୁଣ୍ଡାର; ଶୌଣ୍ଡୀ, ୩। ମଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ ଓ ମଦ୍ୟ ଶୁଣ୍ଡକ (ଶବରହାବଳ), ବ୍ୟବସାୟୀ ନୀଚ ଜାତି ବିଶେଷ- ଧୂଳ, ଯାନ, ପଣ (ଜଟାଧର), 3. A low caste ବଲ୍ଲଯାନ; ସ୍ୱରାଜୀବୀ, among the Hindus ବାରବାସ, ପାଳ ବଣିକ, ଧ୍ୱଜୀ, whose profession is ଅସଗାବଳ (ହେମଚନ୍ଦ୍ର) to distill and trade in wine. [ଦ୍ର—ପରାଶର ସଂହିତାରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ, କୈବର୍ତ୍ତ ପିତାଠାରୁ ଗାଣ୍ଡିକ କନ୍ୟାର ଗର୍ଭରୁ ଏ ଜାତିର ଉତ୍ପତ୍ତି, ଓ ଶୌଣ୍ଡିକ ପିତାଠାରୁ କୈବର୍ତ୍ତ କନ୍ୟାର ଗର୍ଭରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଜାତି ଶୌଚିକ । ମନୁ (୪।୨୧୭) ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ଭୁଜିର ଯୋଷା [ଭୁଜି ଇଅ], ଶୌଣ୍ଡିକ, ରଜକ, ଲୁଗା ରଙ୍ଗେଇବା ଜାତି, ନୃଶଂସ ଓ ଯାହା ଘରେ ଉପପତି ଅଛି [ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ବିଶିଷ୍ଟ ପରିବାରର କର୍ତ୍ତା] ତାଙ୍କ ଘରେ ଖାଇବ ନାହିଁ । ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି

[୨୮୦୧] ଗୋପ, ଶୌଣ୍ଡିକ, ଶୌଲୂଷ; ରଜକ ଓ ବ୍ୟାଧ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଋଣ ଉତ୍ତମଗଣଙ୍କ ପରିଶୋଧ କରିବା ଉଚିତ, କାରଣ ଉକ୍ତ ଜାତିମାନଙ୍କ ଜୀବିକା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ। ଅର୍ଥାତ୍ ଏହିମାନେ ହାଟିଆଳି ଓ ଏମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅବରୋଧ ପ୍ରଥା ନାହିଁ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ମାନେ ଉତ୍ତମ ବ୍ୟବସାୟ ଚଳାନ୍ତି—ବିଶ୍ୱକୋଷ]

ସଂ. ବିଣ [ଶୁଣ୍ଡିକ+ଅ] ଶୁଣ୍ଡିକା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to the wine distiller.

ଶୌଣ୍ଡିକା(କୀ)—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ [ଶୌଣ୍ଡିକ+ଅ; ଶୌଣ୍ଡିକ୍+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ]
Śauṇḍikā(nī) ଶୁଣ୍ଡି ଅଣୀ—Wife of a vintner.

ଶୌଣ୍ଡିକାଳୟ—ସଂ. ବ [୨ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଶୌଣ୍ଡିକ+ଆଳୟ]—୧। ମଦ୍ୟ ବିକ୍ରୟର ସ୍ଥାନ; ଶୁଣ୍ଡି ଦୋକାନ—
Śauṇḍikālaya 1. Grogshop; tavern; dram shop. ୨। ମଦ ଭଅର ଢେବା ସ୍ଥାନ—2. A distillery.

ଶୌଣ୍ଡ(ଣ୍ଡୀ)ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୁଣ୍ଡା=ମଦ୍ୟ+ଇର; ଈର)—
Śauṇḍi(ṇḍī)ra ୧। ଅହଙ୍କାରୀ; ଗର୍ବୀ; ଗର୍ବିତ—1. Arrogant; proud; vain. ୨। ତେଜସ୍ୱୀ—2. Energetic; vigorous.
[ଶୌଣ୍ଡ(ଣ୍ଡୀ)ର—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୌଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ) (ଶୁଣ୍ଡା+ଇନ୍)—୧। ପିପଳୀ—
Śauṇḍī 1. Long pepper. ୨। ଚବ୍ୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Piper Chaba. ୩। କଟୁଫଳ; ଲଙ୍କାମରିଚ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—3. Cayenne pepper.

ଶୌଦ୍ଧୋଦନି—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଶୁଦ୍ଧୋଦନ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଇ)
Śauddhodani ୧। ବୁଦ୍ଧଦେବ—1. The Buddha. ୨। (ମହାନ୍ତରରେ) ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ପିତା—2. The father of Buddha.

ଶୌଦ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୂଦ୍ର+ଅ)—୧। ଶୂଦ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śaudra 1. Relating to the Śūdra caste. ୨। (ଶୂଦ୍ରା+ଅ) ଶୂଦ୍ରାଗର୍ଭଜାତ—2. Born of a Śūdra mother. ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ତ୍ରିଜାତି ଔରସରେ ଶୂଦ୍ରାଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ—A son born of a Śūdra mother and a father of the three higher castes. [ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମ ସୃଷ୍ଟିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଦ୍ୱାଦଶବିଧ—(ଔରସ, କ୍ଷେତ୍ରଜ, ଦତ୍ତ, ଚୂଡ଼ୋତ୍ପନ୍ନ, କୃତ୍ରିମ, ଗୀତ, ଅପବିଦ୍ଧ, କାନୀନ, ଶୌଦ୍ର, ପୁନର୍ଭବ, ସ୍ୱୟଂଦତ୍ତ, ସହୋଢ଼) ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏ ଏକତମ। ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ବୈଶ୍ୟ ପିତାଙ୍କର ସ୍ୱଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭଜ ସନ୍ତାନ ନ ଥିଲେ ଶୂଦ୍ରା ଭାର୍ଯ୍ୟାର ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନମାନେ ପିତୃତ୍ୟକ୍ତ ଧନର ଅଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି।]

ଶୌନ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁନା+ଅ)—କୁକୁର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ [ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śauna Relating to the dog. ସଂ. ବ—ବିକ୍ରୟାର୍ଥ ରକ୍ଷିତ ମାଂସ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—Meat kept for sale.

ଶୌନକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଶୁନକ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ)—ଶୁକଦେବଙ୍କଠାରୁ
Śaunaka ପୌରାଣିକାରଣ୍ୟରେ ପୁରାଣ ଶୁଣିଥିବା ମୁନିବିଶେଷ—Name of a sage who heard the Purāṇas from Śukadeba. [ଦ୍ର—ଏ ଜଣେ ବୈଦିକ ଋଷି ଥିଲେ। ଅନେକ ବୈଦିକ ଓ ଲୌକିକ ଗ୍ରନ୍ଥର ରଚୟିତାରୂପେ ଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ।]

ଶୌ(ସୌ)ନିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଶୁନ, ଶୁନା=ପ୍ରାଣିବଧ+ଇକ)—
Śau(sau)nika ୧। ମାଂସ ବିକ୍ରେତା—1. Meat seller. ୨। ମୃଗୟା—2. Hunting; chase.

ଶୌନିକ ଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ (୬. ତ. ସମା)—ମୃଗୟା ଓ ଘୋଡ଼ଦୌଡ଼
Śaunika śāstra ଆଦି ପଶୁକ୍ରୀଡ଼ା ବିଷୟକ ବିଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—Treatise on the chase, horse-race and other diversions with animals.

ଶୌପ—ଦେ. ବ—୧। (ସଂ. ଶପଥପୂର୍ବ) ଶପଥ (ଦେଶ)—
Śaupa ଓଡ଼ିଆ ସୌଁପ Śaupa (See) ମାଡ଼ର ସଫ ୨। ଶପ (ଦେଶ)—2. Śapa (See)

ଶୌବନ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁନ୍+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ)—କୁକୁର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śaubana Canine. ସଂ. ବ—୧। (ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ)—
କୁକୁର ଛୁଆ—1. Puppy (of a dog). ୨। କୁକୁର ମାଂସ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—2. Dog-meat. ୩। କୁକୁର ସମୂହ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—3. A pack of dogs.

ଶୌବନ ଦନ୍ତ—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱଦନ୍ତ; ଉପର ଓ ତଳ ପାଟିରେ ଥିବା ଦୁଇଟି
Śaubana danta ଲେଖାଏଁ (ମୋଟରେ ଚାରିଟି) ଲମ୍ବ ଦନ୍ତ—The canine teeth. [ଦ୍ର—ଏ ଦାନ୍ତ ଅଗ୍ରଦାନ୍ତ ଓ ତଳଦାନ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ। ଏହାଦ୍ୱାରା ଖାଦ୍ୟାଦି ଛେଦନ ଓ ଧାରଣ କରାଯାଏ।]

ଶୌବସ୍ତିକ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ୱଃ=ଅଗାମୀ କାଲି+ଭବାର୍ଥେ. ଇକ)—୧।
Śaubastika ଚିରଦିନସ୍ଥାୟୀ; ଯାହା ପରଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବିକୃତ ରହି ପାରେ—1. (a thing or food) Which can be preserved till tomorrow. ୨। ଅଗାମୀ କାଲି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to tamorrow.

ଶୌବାପଦ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ୱାପଦ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ)—ଶ୍ୱାପଦ ବା ହିଂସ୍ର
Śaubāpada ଜନ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to beasts of prey.

ଶୌଭ—ସଂ. ବ (ଶୁଭ+ଅ; ତମ୍ବା ଶୋଭା+ଅ)—୧। ଦେବତା—
Śaubha 1. A Deity. ୨। ଗୁଆଗଛ—2. The areca-nut plant; Areca Catechu. ୩। ମହାକାଳ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଶୂନ୍ୟ ବା ଆକାଶ ମଣ୍ଡଳରେ ନିର୍ମିତ ନଗର (ଏଥିର ଅନ୍ୟ ନାମ ବ୍ୟୋମପୁରପୁର)—3. Name of a city of Rājā Hariśchandra raised in the sky. [ଦ୍ର—ଭାଗବତ ୧୦ମ ସ୍କନ୍ଧ ୭୭ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଯେ, ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏ ପୁରର ଅଧିକାରୀ ଶାଳ୍ୱ ରାଜାକୁ ବଧ କରି ଏହାକୁ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ।]

ଶୌଭିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୋଭା+ଇକ)—ମାୟାବୀ—Practising deception; elusive. ବି—ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ, (ଶୌଭିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭୂତୁଆ—Sorcerer; magician; a conjurer.
Śaubhika

ଶୌର—ସଂ ବିଣ (ଶୂର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ)—୧ । ବୀରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Heroic. ୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Solar.
Śaura

ଶୌର ଜଗତ୍—ସଂ. ବି—ଶୌର ଜଗତ୍ (ଦେଶ)
Śaura jagat Śaura jagat (See)

ଶୌରସେନୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୂରସେନ=ମଥୁରା+ଇକାର୍ଥେ ଅ+ ଙ୍କୀ. ଈ)—ମଥୁରାଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to the country of Mathurā (in U. P.). ବି—ମଥୁରା ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷା ବିଶେଷ; ବ୍ରଜବୋଲି ; ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା ବିଶେଷ— kind of old spoken dialect of India; the dialect spoken in Mathurā and Bṛundābana.
Śaurasenī

ଶୌରା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶବରା)—୧ । ଶବର ୧ (ଦେଶ)—Śabara. 1 (See) ୨ । ଶଅର ୨ (ଦେଶ)—2. Śa-ara 2 (See)
Śaurā ସବର ସଅର

ଶୌରା ପଲ୍ଲୀ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶବରପଲ୍ଲୀ)—ଶବରପଲ୍ଲୀ (ଦେଶ)
Śaurā pallī Śabarapallī (See)

ଶୌରି—ସଂ. ବି (ଶୂର+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଇ)—୧ । ଶୂରସେନଙ୍କ ନାତି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—1. Śrīkṛushṇa, the grandson of Śūrasena ୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମାନ୍ତର (ବିଷ୍ଣୁ ସହସ୍ର ନାମୋକ୍ତ)—2. One of the names of Bishṇu. ୩ । (ଶୂର=ସୂର୍ଯ୍ୟ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଇ) ଶନିଗ୍ରହ—3. The planet Saturn. ୪ । ରାମାୟଣ-ବର୍ଣ୍ଣିତ ମର୍କଟ ଯୂଥପତି—4. One of the monkey generals described in the Rāmāyaṇa. ୫ । ବଳଦେବ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—5. Baladeba. ୬ । ବାସୁଦେବ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—6. Bāsudeba. ଦେ. ବି (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males and females.
Śauri

ଶୌରି ବାର(ବାସର)—ସଂ. ବି—ଶନିବାର—Saturday.
Śauri bāra(bāsara)

ଶୌରୀନ୍ଦ୍ର ମୋହନ ଠାକୁର—ଦେ. ବି (ନାମ)—କଲିକତାର ଜନୈକ ଜମିଦାର—Name late of a rich Zamindar of Calcutta. [ଦ୍ର—ଏ ଜଗତ୍‌ମାନ ଠାକୁରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ମହାତ୍ମା ସର୍ ଯତୀନ୍ଦ୍ରମୋହନ ଠାକୁରଙ୍କ ପିତା । ଏ ଲଂଣ୍ଡନ ସରକାରଙ୍କ ଠାରୁ ରାଜା, ସର୍ ଓ ସି. ଆଇ. ଇ. ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ । ଏ ୨୪ ବର୍ଷ ବୟସରୁ ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ପାଠ୍ୟ-ପୁସ୍ତକ, ଅନୁବାଦ ଓ ସଙ୍ଗୀତ ବିଷୟରେ ଅନେକ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରି ଓ ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତଶିକ୍ଷାକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ଜଗତରେ ଯଶସ୍ୱୀ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାର୍ଥ ଏ କଲିକତାରେ 'ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାଳୟ' Academy of music ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରୁ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତର ଧାରାବାହିକତା ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ହେଲା । ଏଥିଯୋଗୁଁ ସବୁ ଜଗତର ଅନେକ ରାଜା, ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତସମାଜ ଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଏହାଙ୍କୁ ନାନା ଉପାଧି ଓ ପ୍ରଶଂସା ପତ୍ର ଦ୍ୱାରା ସମ୍ମାନିତ କରିଥିଲେ; ଏମନ୍ତ କି, ଆମେରିକାର 'ଫିଲାଡେଲଫିୟା' ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ବିଲାତର 'ଅକ୍‌ସ୍‌ଫୋର୍ଡ୍' ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଏହାଙ୍କୁ 'ସଙ୍ଗୀତ ଡକ୍ଟରେଟ' Doctor of music ଉପାଧିଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । ଏ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସୁବାଦକ, ନାଟ୍ୟକଳାଭିଜ୍ଞ ଥିଲେ ଓ ଦେଶୀୟ ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ସଙ୍ଗୀତର ଅନେକ 'ଘତ୍' ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ଓ ପ୍ରକାଶିତ ଗ୍ରନ୍ଥସଂଖ୍ୟା ପଞ୍ଚାଶତ୍ ହେବ । ଏମଧ୍ୟ 'ଗଣିତକଳା' ନାମକ ବହୁ ପରିଚିତ୍ ବିଷୟରେ ପ୍ରାମାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ ।]
Śaurindra mohana ṭhākura

ଶୌର୍ପିକ—ସଂ. ବିଣ (ଶୂର୍ପ=କୁଲା+ପରିମାଣାର୍ଥେ ଇକ)—ଏକ କୁଲା ପରିମିତ; କୁଲାଏ; ଦ୍ରୋଣଦ୍ୱୟ ପରିମିତ (ପ୍ରାୟ ବାଲେଶ୍ୱର ୧୦ ସେର)—Of the capacity of one winnowing tray; measuring about 10 standard seers (i. e. 14 of a maund).
Śaurpika ଶୌର୍ପ୍ୟ ଶୌପ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଶୌର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି (ଶୂର=ବୀର+ଭାବ. ଯ)—୧ । ବୀରତ୍ୱ—1. Heroism; valour. ୨ । ସାହସ—2. Bravery. ୩ । ବିକ୍ରମ—3. Might. ୪ । ନାଟକୀୟ କ୍ରୀଡ଼ା ବିଶେଷ; ଅଭିନୟ—4. A kind of dramatic dancing.
Śaurjya

ଶୌର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବୀରତ୍ୱ ବା ବିକ୍ରମ ଦେଖାଇବା—Exhibition of heroism; display of courage.
Śaurjya prakāśa

ଶୌର୍ଯ୍ୟବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୌର୍ଯ୍ୟବତ୍ ଶବ୍ଦ; ଶୌର୍ଯ୍ୟ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତୁ; ୧ମା. ୧ବ)—ଶୌର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ; (ଶୌର୍ଯ୍ୟବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବୀର; ସାହସିକ—Valiant; brave.
Śaurjyabān

ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଶ୍ୟା ତତ୍)—ସାହସିକ (ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ବର୍ମ)—Courageous; heroic; brave; valiant; full of courage.
Śaurjya biśishṭa [ଶୌର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ] [ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟା, ଶୌର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବିହୀନ—ସଂ. ବିଣ. (ପୁଂ) (ଶ୍ୟା ତତ୍)—୧ । ସାହସ ଶୂନ୍ୟ—1. Devoid of heroism or courage
Śaurjya bihīna
ଶୌର୍ଯ୍ୟ ରହିତ
ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ } —ଅନ୍ୟରୂପ
ଶୌର୍ଯ୍ୟହୀନ
୨ । କାପୁରୁଷ—2. Coward; timid.
ଶୌର୍ଯ୍ୟବିହୀନା
ଶୌର୍ଯ୍ୟ ରହିତ } —ସ୍ତ୍ରୀ
ଶୌର୍ଯ୍ୟହୀନା

ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବୀର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ.—(ବୀରତ୍ୱ ଓ ବଳ)—ବୀରତ୍ୱ ଓ ବଳ—
Śaurjya birjya Heroism and might; bravery and strength.

ଶୌର୍ଯ୍ୟ ମୂଳକ—ସଂ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ମୂଳ ଯାହାର)—ସାହସରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Springing or originating from courage or bravery.

ଶୌର୍ଯ୍ୟଲବ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—(ତୃତୀୟା ତତ୍; ଶୌର୍ଯ୍ୟ+ଲବ୍ଧ)—ବୀରତ୍ୱଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ—Acquired by bravery; obtained by courage.

ଶୌର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ଶୌର୍ଯ୍ୟଶାଳିନ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା. ୧ବ. ଶୌର୍ଯ୍ୟ+ବିଶିଷ୍ଟାର୍ଥେ ଶାଳିନ୍)—ବୀର୍ଯ୍ୟସମ୍ପନ୍ନ, (ଶୌର୍ଯ୍ୟଶାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସାହସିକ—Courageous; brave; valiant.

ଶୌର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ତୃତୀୟା ତତ୍, ଶୌର୍ଯ୍ୟ+ସମ୍ପନ୍ନ)—ବୀରତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ; ବୀରତ୍ୱୀ—Courageous; heroic.
(ଶୌର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଶୌର୍ଯ୍ୟସମ୍ପନ୍ନା, ଶୌର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶୌର୍ଯ୍ୟାର୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ (ତୃତୀୟା ତତ୍; ଶୌର୍ଯ୍ୟ+ଅର୍ଜିତ)—ବୀରତ୍ୱଲବ୍ଧ; ଶୌର୍ଯ୍ୟଲବ୍ଧ—Acquired by bravery.

ଶୌଲ(ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଶବ୍ଦଳ)—ଶେଉଳ ଇତ୍ୟାଦି
Śaula(etc) A kind of scaly fresh water fish.
ଶୋଲ ମାଛ सौरी मछली

ଶୌଲ୍କ—ସଂ. ବିଣ (ଶୁଳ୍କ+ଅ)—ଶୁଳ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śaulka Relating to toll or tax.
(ଶୌଲ୍କିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବି (ପୁଂ)—ଶୁଳ୍କ ବା ଟିକସ ଆଦାୟକାରୀ କର୍ମଚାରୀ—Toll collector; tax collector; customs officer.

ଶୌଲ୍କିକେୟ—ସଂ.ବି (ଶୌଲ୍କିକା=ଦେଶବିଶେଷ+ଢକାର୍ଥେ, ଏୟ)—ଏକ ପ୍ରକାର ବିଷ—A kind of poison.
Śaulkikeya

ଶୌଷ୍କ(ଷ୍କୁ)ଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶୁଷ୍କଳୀ=ଶୁଷ୍କ ମାଂସ+ଅ)—ମାଂସଭୋଜୀ; ମାଂସାଶୀ—Carnivorous; meat-eating. ବି—ଶୁଷ୍କମାଂସ ବା ଶୁଖୁଆର ମୂଲ୍ୟ—Price of dried fish or meat.
Śaushka(shku)la

ଶୌଷ୍କାସ୍ୟ—ସଂ. ବି (ଶୁଷ୍କ+ଆସ୍ୟ+ଷଷ. ଅ)—ମୁଖର ଶୁଷ୍କତା—Dryness of one's face.
Śaushkāsya

ଶ୍ଚାଣ୍ଡକଫଳା—ସଂ. ବି—ଫଣଫଣା (ଦ୍ରବେଭୂତ, ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) (ଦେଖ)
Śchāṇḍakaphalā Bignonia Indica (See)

ଶ୍ଚୁ(ଶ୍ଚ୍ୟୁତ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଝରିବା ହେବା—
Śchu(śchyu)t To ooze,

ଶ୍ଚୋ(ଶ୍ଚ୍ୟୋ)ତ—ସଂ. ବି (ଶ୍ଚୁତ୍ ବା ଶ୍ଚ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Ścho(śchyo)ta ୧ । ଚୁଆଇବା; ଝରଣ; ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ପଡ଼ିବା—1. Oozing; trickling out; dropping. ୨ । ପ୍ରୋକ୍ଷଣ; ଜଳସେଚନ—
2. Sprinkling of water.

ଶ୍ଚୋ(ଶ୍ଚ୍ୟୋ)ତନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ [ଶ୍ଚୁତ୍ ବା ଶ୍ଚ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ+ବର୍ତ୍ତୃ ଅନ୍ (ଶତୃ)]—ଝରଣଶୀଳ; ଝରୁଥିବା—
(ଶ୍ଚୋ[ଶ୍ଚ୍ୟୋ)ତନ—ସ୍ତ୍ରୀ) Oozing; leaking.
Ścho(śchyo)tan

ଶ୍ୱଃ—ସଂ. ଅ (ଶ୍ୱସ୍=ଆଗାମୀ କାଲି ସ୍ଥାନରେ ଶ୍ୱଃ; ଉପାଦାନ)—
Śwaḥ ଆଗାମୀ କାଲି—Tomorrow. ବିଣ—(ଶ୍ୱ+ଅ; ଉପାଦାନ, ଶ୍ୱ ସ୍ଥାନରେ ଶ୍ୱଆଦେଶ)-୧ । ସୁନ୍ଦର; ଶୋଭନ—
1. Beautiful. ୨ । ଆଗାମୀ—2. Impending; next.

ଶ୍ୱ—[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଓ ଉଚ୍ଚାରଣ ବିଷୟରୁ ଦୃଷ୍ଟି ହେଲେ Śwa 'ଶ' ଶ୍ଚ ପରେ ଲେଖାଯିବା ଉଚିତ, କିନ୍ତୁ ଏ ଶବ୍ଦକୋଷରେ ଅବଲମ୍ବିତ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାକ୍ରମ ଅନୁସାରେ 'ଶ' ଅକ୍ଷର ପରେ ବର୍ଗୀୟ ଓ ଅବର୍ଗୀୟ 'ବ' ଥିବାରୁ 'ଶ' ଶ୍ଚ ପରେ ଦିଆ ଯାଇ 'ଶ୍ୱ' ପରେ ଦିଆଗଲା ।]

ଶ୍ୱଃ ଶ୍ରେୟଃ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା, ଶ୍ୱଃ=ଶୋଭନ; ସୁନ୍ଦର+ଶ୍ରେୟସ୍=
Śwaḥ śreyaḥ ମଙ୍ଗଳ; ଶ୍ୱଃଶ୍ରେୟସ୍ ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ମଙ୍ଗଳ; ଶୁଭ; କଲ୍ୟାଣ—1. Wellbeing; welfare. ୨ । ସୁଖ—2. Bliss; happiness; pleasure. ୩ । ସୌଭାଗ୍ୟ—3. Prosperity; good fortune. ୪ । ପରମାତ୍ମା—4. The Holy Spirit; the Divine Essence in man, "The God in man and the man in God."

ଶ୍ୱଃ ଶ୍ରେୟସ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ୱଃ ଶ୍ରେୟସ୍ ଶବ୍ଦ+ଅ)—୧ । କଲ୍ୟାଣୀ;
Śwaḥ śreyasa ସୌଭାଗ୍ୟଯୁକ୍ତ—1. Fortunate; lucky; prosperous; blissful. ୨ । [ଶ୍ୱଃ ଶ୍ରେୟସ—ସ୍ତ୍ରୀ] ସୁଖୀ—2. Happy. ସଂ. ବି—ଶ୍ୱଶ୍ରେୟସ୍ (ଦେଖ)—Śwaḥ śreyas. (See)
(ଶ୍ୱଃ ଶ୍ରେୟସ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ୱକୀର୍ଦ୍ଦୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶ୍ୱନ୍+କୀର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ)—ଯେ
Śwakirdi ଶିକାର ପାଇଁ କୁକୁର ପୋଷେ—A keeper or breeder of sporting dogs.
(ଶ୍ୱକୀର୍ଦ୍ଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ୱଗଣ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ୱନ୍=କୁକୁର+ଗଣ)—କୁକୁର
Śwagaṇa ସମୂହ; କୁକୁର-ଦଳ—A pack of dogs; a number of dogs.

ଶ୍ୱଗଣୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶ୍ୱଗଣ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ବ୍ୟାଧ; ଶିକାରୀ
Śwagaṇi (ଶବ୍ଦକୋଷ)—Hunter.
(ଶ୍ୱଗଣିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ୱଗ୍ରହ—ସଂ. ବି—ବାଳଗ୍ରହ ବିଶେଷ—A kind of infantile
Śwagraha disease. [ଦ୍ର—ଏ ଗ୍ରହଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ଶିଶୁର କମ୍ପ, ରୋମହର୍ଷ, ସ୍ୱେଦ, ଉନ୍ମୀଳିତ ଚକ୍ଷୁ, ବହୁମୂତ୍ରତା, ଧନୁସ୍ତମ୍ଭ, ଉହାଦଂଶନ, ଅଙ୍ଗ ଓ କଣ୍ଠ ଚୁମ୍ବନ,

ଅଭିଶପ୍ତ ଜନେ, ଯାହାରେ ବିଷ୍ଟାର ଗନ୍ଧ ଏବଂ ଭୂତପ୍ରେତ ବିଜନ ହୁଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶ୍ୱଦଂଷ୍ଟ୍ରକ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଗୋକ୍ଷୁରକ; ଗୋଖରୁ ଗୁଳ—Śwadaṁshṭraka A throny plant and fruit Tygophyllae, Tribulus Terrestris. [ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳ ଓ ଶାଖାରେ ଭୟଙ୍କରମୟ ଅଟେ ଓ ଏହା ଭୂମିରେ ମାଡ଼େ ।]

ଶ୍ୱଦଂଷ୍ଟ୍ରା—ସଂ. ବି—୧ । ଶ୍ୱଦଂଷ୍ଟ୍ରକ (ଦେଖ) Śwadaṁshṭrā 1. Śwadaṁstraka, (See) ୨ । ଶ୍ୱଦନ୍ତ (ଦେଖ)—2. Śwadanta. (See)

ଶ୍ୱଦନ୍ତ—ସଂ. ବି (ଅସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି; ଶ୍ୱନ୍=କୁକୁର+ଦନ୍ତ; ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର Śwadanta ଯେଉଁ ଦନ୍ତ କୁକୁର ଦାନ୍ତପରି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଓ ମୁନିଆ)—ମନୁଷ୍ୟାଦି ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଉପର ଓ ତଳ ପାଟିର ଥିବା ମୁନିଆ ଦାନ୍ତ; ଶୌନିକ ଦନ୍ତ—Canine teeth; Dentes Canine. [ଦ୍ର—ଏହି ଦାନ୍ତର ସଂଖ୍ୟା ୪ ଗୋଟି । ଉପର ପାଟିର ଓ ତଳ ପାଟିର ଡାହାଣ ଓ ବାଆ ପାଖରେ ସମ୍ମୁଦାନ୍ତ ଓ ତଳଦାନ୍ତ ମଝିରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ମୁନିଆ ଓ ଦାଢ଼ୁଆ ଦାନ୍ତ । ଏହି ଦାନ୍ତଦ୍ୱାରା ଜୀବ ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁକୁ କାଟିପାରେ ଓ ଅଟକାଇ ଧରିପାରେ ।]

ଶ୍ୱଧୂର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବି ପୁଂ (ଶ୍ୱନ୍=କୁକୁର+ଧୂର୍ତ୍ତ=ପ୍ରତାରକ)—Śwadhūrtta ଶୃଗାଳ; ବିଲୁଆ—Jackal. [ଦ୍ର—[ଶ୍ୱଧୂର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ] ବିଲୁଆମାନଙ୍କ ଧୂର୍ତ୍ତତା ସବୁ ଦେଶରେ ପ୍ରବାଦ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଟେ ।]

ଶ୍ୱନ୍—ସଂ. ବି (ପଦ)—(ଶ୍ୱି. ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+ଅନ୍; ଯାହାର Śwan ଅଳ୍ପକେ ବହୁ ଶିଶୁ ଜନ୍ମ ହେବାରୁ ବଂଶ ଶୀଘ୍ର ବୃଦ୍ଧି ପାଏ; ଶ୍ୱନ୍ ଶବ୍ଦର ସଂପ୍ରଦାନ ୧ମା. ୧ବ. ପୁଂ. ଶା ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଶୁନ୍ଧ)—କୁକୁର—The dog.

ଶ୍ୱନର—ସଂ. ବି (ପୁଂ) (ଶ୍ୱନ୍+ନର; ଉପମିତ କର୍ମଧାରୟ)—ଚଡ଼ଲ Śwanara ଲୋକ—A snappish or currish fellow (Apte).

ଶ୍ୱନିଶ(ଶା)—ସଂ. ବି (ଷ. ତ. ଲୋ; ଶ୍ୱନ୍ ଶବ୍ଦ=କୁକୁର+ନିଶା; Śwanisa(śā) କୁକୁରମାନଙ୍କ ଚିତ୍କାରଯୁକ୍ତା ନିଶା)—ଯେଉଁ ରାତିରେ କୁକୁରମାନେ ରାତିସାରା ଜୋର ଚିତ୍କାର କରନ୍ତି—A night in which the dogs of the neighbourhood bark furiously. [ଦ୍ର—ଦିନେ ଦିନେ ରାତିରେ ସହରରେ ଓ ମଫସଲରେ ଚୌଣସି ଚୌଣସି କାରଣରୁ ସାମ୍ପ୍ରତ କୁକୁରମାନେ ରାତିରେ ଏଣେ ତେଣେ ଦଉଡ଼ନ୍ତି ଓ ଅଧୀର ହୋଇ କୁନ୍ଦନ୍ତି । ତହିଁଆରି ଦିନ ଲୋକେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ, ଗତ ରାତିରେ ବ୍ୟାଘ୍ର, ବାଘ, ଚିତା ବା ବିଲୁଆ ଆଦି ଏ ସ୍ଥାନକୁ ଆସିଥିଲେ ।]

ଶ୍ୱପଚ(ଚ,କ)—ସଂ. (ଶ୍ୱ+ପଚ୍ ଧାତୁ=ରନ୍ଧିବା+କର୍ତ୍ତୃ ବିପ୍ର+Śwapach(cha,k) ଅ; ଯେଉଁମାନେ କୁକୁର ମାଂସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାନ୍ଧି ଖାଆନ୍ତି)—୧ । ହାଡ଼ି; ଚଣ୍ଡାଳ—1. A man of the lowest caste; a member of the sweeper caste. [ଦ୍ର—ଶ୍ୱପଚ ଚଣ୍ଡାଳଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ; ଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଚଣ୍ଡାଳ, ଶ୍ୱପଚ, ସୂତ୍ର, ବୈଦେହକ, ମାଗଧ, ଅୟୋଗବ ଏହି ସାତ ଜାତି ଅନ୍ତ୍ୟଜସାଧୀ ଅଟନ୍ତି । ଶ୍ୱପଚଜାତି ଲହାବସ୍ତ୍ରଧାରୀ; ଗ୍ରାମର ବହିର୍ଭାଗରେ ବାସକରନ୍ତି, କୁକୁର ଓ ଗଧ୍ୱମାନଙ୍କ ଅଧିକାରୀ, ଶବ ଡେକୋଳି ଭୁକ୍ତ ବସ୍ତ୍ରପରିହୃତ, ଏମାନଙ୍କର ଖାନ-ପୋଜନପାତ୍ର ଭଗ୍ନଭାଣ୍ଡାଦି, ଅଳଙ୍କାର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଲୌହ, ଜୀବିକା ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତର ବୁଲି ଭିକ୍ଷା । ରାଜାଦେଶରେ ଏମାନେ ଦିବାଭାଗରେ କୁତଚିତ୍ତି ଭାବସ୍ଥାରେ ଗ୍ରାମା-ଦ୍ୱାରାନ୍ତରରେ ବିଚରଣ କରି ଯାଆନ୍ତି, ରାତ୍ରି ରାତିରେ ଗ୍ରାମରେ ଓ ନଗରରେ ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ନିଷିଦ୍ଧ । ରାଜାଜ୍ଞାରେ ଏମାନେ ବଧ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବଧ କରି ଓ ଜନ୍ମ-ବାନ୍ଧବହୀନ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସତ୍କାର କରି ସେମାନଙ୍କର ବସ୍ତ୍ରାଳଙ୍କାର ଶଯ୍ୟା ଗ୍ରହଣ କରିଅନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଅନ୍ନ ପାତ୍ରସ୍ଥ ଭଗ୍ନଭାଣ୍ଡର ଭୂଜୁଙ୍କ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।] ୨ । ବ୍ୟାଧ—2. A hunter. ୩ । ଅତି ନୀଚ ଲୁଚୋଲିକ ଓ ଅଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ବ୍ୟକ୍ତି—3. One of the dregs of society; a member of the lowest and most depressed caste; a pariah. ୪ । ଅଜାତିଅ ଲୋକ—4. An out-caste. ୫ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଗର୍ଭରୁ ଶୂଦ୍ର ଔରସରେ ଜାତ ସନ୍ତାନ—5. A son of a Śūdra father on a Brahman mother. [ଦ୍ର—ଗୃହସ୍ଥର ଦୈନିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୈଶ୍ୱଦେବରେ ଶ୍ୱପଚମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ନବଳି ଦିଅ ଯିବାର ବିଧି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ଓ ଅଦ୍ୟାବଧି ଜିଜ୍ଞାସୁ ହିନ୍ଦୁଗୃହସ୍ଥ ପ୍ରତିଦିନ ଅଗ୍ନି, ପିତୃଲୋକ, ଦେବଲୋକ, ଭୂତ, ଋଷି, ଅତିଥି, ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ନାମରେ ବଳି ଦେବାପରେ 'ଓଁ ଶ୍ୱଭ୍ୟୋନମଃ' କହି କୁକୁରମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ 'ଓଁ ଶ୍ୱପଚଭ୍ୟୋନମଃ' କହି ଚଣ୍ଡାଳମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଓ 'ଓଁ ବାୟସେଭ୍ୟୋ ନମଃ' କହି କୁଆମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନ୍ନବଳି ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି ଓ ତତ୍ପରେ ଗୃହସ୍ଥ ନିଜେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି । ଏଥିରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ଗୃହସ୍ଥ ନିଜେ ଭୋଜନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସମାଜର ଅତିଥି, ବ୍ରାହ୍ମଣ, କୁକୁର, ହାଡ଼ି, କୁଆମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଉଥିଲେ ଓ ବୃହତ୍ତର ସମସ୍ତଙ୍କ ଭୋଜନ ପରେ ଗୃହିଣୀ ଭୋଜନ କରୁ-ଥିଲେ ।]

ଶ୍ୱପଚ ବଳି—ସଂ. ବି—ହିନ୍ଦୁ ଗୃହସ୍ଥର ପ୍ରତିଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୈଶ୍ୱଦେବ Śwapacha buli ସମୟରେ ଚଣ୍ଡାଳମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଅନ୍ନବଳି Daily offering of cooked rice given to

the low caste people by the Hindu householder before taking his own meal.

ଶ୍ୱପ(ପା)ଦ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କୁକୁରର ପାଦ ଆକାରର ଚିହ୍ନ—
Śwapa(pā)da A mark resembilng a dog's foot. [ଦ୍—ମନୁ (୧।୨୯୨)ରେ ଅଛି ଯେ ତପ୍ତ ଲୌହ ଦ୍ୱାରା ଗୁରୁତଳ୍ପଗ ଅପରାଧୀର ଲଲାଟ ଦେଶରେ ଭଗଚିହ୍ନ, ସୁରାପାୟୀର ଲଲାଟରେ ସୁରାପାନ ଚିହ୍ନ, ଚୋରର ଲଲାଟରେ କୁକୁରର ପାଦଚିହ୍ନ ଓ ବ୍ରହ୍ମହାର ଲଲାଟରେ ମସ୍ତକହୀନ ପୁରୁଷର ଚିହ୍ନ ବିଜାତିରେ ଲଗ୍ନ ହେବ ।]

ଶ୍ୱପାକ—ସଂ. ବ (ଶ୍ୱନ୍+ପାକ; କୁକୁରର ମାଂସ ରନ୍ଧନ ଭୋଜନକାରୀ ଜାତି) ୧ । ଚଣ୍ଡାଳ—1. Lowest sweeper caste. ୨ । ବ୍ୟାଧ—2. Hunter [ଦ୍—ମନୁ (୧୦।୧୯)ରେ ଅଛି ଯେ, ଏ ଜାତି ଶବ୍ଦ (ଶୂଦ୍ର+ଶବ୍ଦିଯା ଜାତ) ପିତା ଓ ଉଗ୍ରା (ଶକ୍ତିଯା+ଶୂଦ୍ରା ଜାତା) ମାତାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ।]

ଶ୍ୱପୁଚ୍ଛ—ସଂ. ବ ୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) କୁକୁର ଲାଙ୍ଗୁଳ—1. Dog's
Śwapuchha tail. ୨ । (ବିଚ୍ଛୁ ଭଳି)ବିଛା—2. Scorpion.

ଶ୍ୱଫଳ—ସଂ. ବ—୧ । ଜାଗଜ ଲେମ୍ବୁ;ସାଜପୁର—1. Citron;
Śwaphala lime (Apte). ୨ । ଚୂନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2, Quicklime.

ଶ୍ୱଫଲ୍କ—ସଂ. ବ(ପୁଂ) (ନାମ)—ଯଦୁବଂଶୀୟ ବୃଷ୍ଣିପୁତ୍ର, ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ପିତା-
Śwaphalka Name of the father of Akrūra'a devoted and sincere admirer of Śri krushna [ଦ୍—ଏହାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ଗାନ୍ଦିନୀ]

ଶ୍ୱବାନ୍—ସଂ. ବ. ପୁଂ.—(ଶ୍ୱନ୍+ବତ୍)—କ୍ରୀଡ଼ା ପାଇଁ ଯେ କୁକୁର
Śwabān ପୋଷନ୍ତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Persons rearing dogs for sport. [ଦ୍—ମନୁ (୩।୨୧୬) ଲେଖି ଅଛନ୍ତି ଯେ, ଏମାନଙ୍କ ଘରେ ଅନ୍ନଭୋଜନ ନିଷିଦ୍ଧ]

ଶ୍ୱବୃତ୍ତି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ୱନ୍+ବୃତ୍ତି)—୧ । ଶ୍ୱାନବୃତ୍ତି; ପରର
Śwabṛutti ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟାବଶେଷ ବା ଅଇଁଠା ଖାଇବା ବୃତ୍ତି—1. Living on the leavings off of another's meal ୨ । ଦାସବୃତ୍ତି; ଦାସତ୍ୱ; ପରପାଶେ ଚାକରି—2. Servitude; slavery (lit. a dog's life). ୩ । (ବିଚ୍ଛୁ ଭଳି) ପରାନ୍ନୋପଜୀବୀ—3. A toady; a hanger on.

ଶ୍ୱବ୍ୟାଘ୍ର—ସଂ. ବ (ଶ୍ୱନ୍+ବ୍ୟାଘ୍ର; ଶ୍ୱା ନ୍ ପରି ଯେଉଁ ବ୍ୟାଘ୍ର)—
Śwabyāghra ଚିତାବାଘ; ନେପାଳ ବାଘ; ଚେନ୍ଦୁଆ—Leopard.

ଶ୍ୱଭୀରୁ—ସଂ. ବ (୫ମୀ ତତ୍; ଶ୍ୱନ୍+ଭୀରୁ, ଶ୍ୱାଠାରୁ ଯେ
Śwabhīru ଭୟ ପାଏ]—ଶୃଗାଳ; ଭଲୁଆ—Jackal.

ଶ୍ୱଭୋଜନ—ସଂ. ବ—କୁକୁର ମାଂସ ଭୋଜନ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—
Śwabhojana Eating of dog's meat.

ଶ୍ୱଭ୍ର[ଧାତୁ]—ସଂ.—୧ ଗର୍ତ୍ତ କରିବା—1. To make a hole.
Śwabhra(root) ୨ । ଛିଦ୍ର କରିବା—2. To drill; to perforate.

ଶ୍ୱଭ୍ର—ସଂ. ବ [ଶ୍ୱଭ୍ର ଧାତୁ+ଭାବେ ଅ]—୧ । ଗର୍ତ୍ତ; ଜଣା; ଛିଦ୍ର;
Śwabhra ଗର୍ତ୍ତ—1. Hole; bore. ୨ । ଗହ୍ୱର—2. Chasm; ravine.

ଶ୍ୱମାଂସ—ସଂ. ବ—[୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍]—ଖାଦ୍ୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ କୁକୁର
Śwamāmsa ମାଂସ—Dog's meat. [ଦ୍—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ କୁକୁର ମାଂସ ଭୋଜନ ନିଷିଦ୍ଧ ହେଲେହେଁ ମନୁ (୧୦।୨୦] ରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ, କାମଦେବ ଋଷି ସାତିଶୟ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ହୋଇ କୁକୁର ମାଂସ ଖାଇ ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷା କରି ଥିବାରୁ ପାପଭାଗୀ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ।

ଶ୍ୱୟଥୁ—ସଂ. ବ—(ଶ୍ୱି ଧାତୁ=ସ୍ଫୀତ ହେବା+ଭାବ. ଅଥୁ: ଭୁଲ;
Śwayathu ବେଥଥୁ; ବମଥୁ)—୧ । ଶୋଥ; ଫୁଲା; ଶୋଥତା—1. Swelling. ୨ । ଶୋଥ; ଶୋଥତା ରୋଗ—2. Intumescence; a disease accompanied with swelling. ୩ । ଶୋଥ ରୋଗ—3 Plethora; dropsy. ୪ । ପୁନର୍ନବା (ଶାକ ଓ ଲତା) 4. Boerhagvia Diffusa; the Hogweed pot herb.

ଶ୍ୱୟୂଥ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କୁକୁର ଦଳ—
Śwajūtha A pack of dogs.

ଶ୍ୱରଣ—ସଂ. ବ—ଓଲ୍ଲ (ଭରେଭୁଣ୍ଡ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Śwaraṇa Amorphophallus Campanulatus.

ଶ୍ୱଶୁର—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ଶ୍ୱ=ମାନ୍ୟାର୍ଥକ ଅବ୍ୟୟ+ଅଶ୍ ଧାତୁ=
Śwaśura ବ୍ୟାପିବା+ଉରୁ. ଉରୁ; ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷ; ସବୁଆ ସ୍ଥାନ-[ଶ୍ୱଶ୍ରୂ—ସ୍ତ୍ରୀ] ମହାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—ଭୁଲତା କରି—ଲଙ୍ଘନ—ପ୍ରସର)—୧ । ଆପଣାର ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବା ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପିତା—1. Father-in-law. ୨ । ମାନ୍ୟ ବା ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A respectable person; a person deserving respect.

ଶ୍ୱଶୁରାଳୟ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ୱଶୁର+ଆଳୟ)—୧ । (ପୁରୁଷ
Śwaśurālaya ପକ୍ଷରେ) ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବାପଘର—1. A man's father-in-law's house. ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ) ଆପଣାର ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଗୃହ; ଶାଶୁଘର—2. (A woman's) Husband's house.

ଶ୍ୱ(ଶ୍ୱା)ଶୁର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ଶ୍ୱଶୁର+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ପୁରୁଷ
Śwa(śwā)śurjya ପକ୍ଷେ) ଶଳା; ଶ୍ୟାଳକ—1. A man's [ଶ୍ୱଶୁର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ] wife's brother. ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷେ) ଦିଅର ବା ଦେଉଶୁର—2. A woman's husband's brother.

ଶ୍ୱଶୁର୍ଯ୍ୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶ୍ୱଶୁର୍ଯ୍ୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । (ପୁରୁଷ ପକ୍ଷେ)
Śwaśurjyā ଶ୍ୟାଳକା ବା ଦେଉଶାଶୁ—1. A man's

wife's sister. ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷେ) ନଣନ—2. A woman's husband's sister.

ଶ୍ୱଶ୍ରୂ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶ୍ୱଶୁର+ଷ୍ଟୀ. ଊ, ଜନ୍ମାତନ—ଭୁଲନାକର Śwaśrū ଲକ୍ଷନ, ସଂଜ୍ଞା; ସ୍ତ୍ରୀକ୍ ଦେଇଥିବା)—ଶାଶୁ; ସ୍ୱାମୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ [ଶ୍ୱଶୁର—ପୁଂ] ମାତା—Mother-in-law.

ଶ୍ୱଶ୍ରୁଳୟ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ୱଶ୍ରୂ+ଆଳୟ)—(ସ୍ତ୍ରୀ ଙ୍କେ)— Śwaśrwālaya ଶାଶୁଘର—A woman's husband's house.

ଶ୍ୱସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା— Śwas (root) 1. To breathe.

୨ । ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ମାରିବା—2. To sigh; to sob.

୩ । ସୁ ସୁ ଶବ୍ଦ କରିବା—3. To hiss (Apte).

[ଦ୍—ନି+ଶ୍ୱସ୍ ଧାତୁ—ବାହାରକୁ ନିଶ୍ୱାସ ନେବା— To exhale. ପ୍ର+ଶ୍ୱସ୍ ଧାତୁ=ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିବା— To inhale. ବି+ଶ୍ୱସ୍ ଧାତୁ—ଅସ୍ଥା କରିବା— To trust; to confide in]

ଶ୍ୱସନ—ସଂ. ନ—(ଶ୍ୱସ୍ ଧାତୁ+ଲ୍ୟୁ. ଅନ)—୧ । ନିଶ୍ୱାସ—1. Śwasana Breath; respiration. ୨ । ନିଶ୍ୱାସମାରିବା 2. Breathing. ୩ । ଶ୍ୱାସ ଗ୍ରହଣ ଓ ତ୍ୟାଗ— 3 Inhalation and exhalation. ୪ । (+କରଣ. ଅନ)—ଜୀବନ—4. Life. ୫ । ପବନ; ବାୟୁ—5. Air. ୬ । ସ୍ପର୍ଶନ (ଭଗବତ)—6. Touching. ୭ । ମଦନ ବୃକ୍ଷ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]— 7. The bushy Gardenia (tree)

୮ । (+କରଣ ଅନ) ନାସିକା [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—8. Nose.

ଶ୍ୱସନ ସୁତ—ସଂ.ବ—(ଶ୍ୱସନ—ବାୟୁ+ସୁତ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ହନୁମାନ— Śwasana suta Hanumān; the son of the Wind.

[ଦ୍—ବସନ ସ୍ଥିତ ଶ୍ୱସନ ସୁତ କଲ୍ପ ସୁପ୍ରସନ୍ନ ବଦନ ଦେବାରେ ସେ—ଭଞ୍ଜ. ବେଦେଷ୍ଟଶତକଲାସ ।]

ଶ୍ୱସନାଶନ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱସନ=ବାୟୁ+ଅଶନ Śwasanāśana ଖାଦ୍ୟ ଯାହାର)—ପବନାହାରୀ—Living on air. ବ.—ସର୍ପ—Serpent. [ଦ୍— ସର୍ପମାନେ ପବନ ଖାଇ ଜୀବନ ଧାରଣ କରିବାର ପ୍ରବାଦ ଅଛି ।]

ଶ୍ୱସମାନ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—୧।(ଶ୍ୱସ୍ ଧାତୁ+ବର୍ତ୍ତୁ. ଅନ)—ଯେ ନିଶ୍ୱାସ Śwasamāna ମାରୁ ଅଛି—1. Respiring; breathing. ୨ । ଜୀବିତ—2. Living.

ଶ୍ୱସିତ—ସଂ. ବିଶ—[ଶ୍ୱସ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୁ. ତ]—ଜୀବିତ— Śwasita Living: respiring. ବ.—୧ । [+ ଭାବ. ତ] ଜୀବନ—1. Life; existence. ୨ । ନିଶ୍ୱାସ—2. Breath; respiration.

ଶ୍ୱସୁନ—ସଂ. ବ—[ବୈଦ୍ୟକ]—ଲୁଲୁବଦ୍; ଶବ୍ଦ ଶୁଳ୍କ, ଗୋଦ- Śwasuna ଶୁଦ୍ଧା—Blumea Odorata (plant).

ଶ୍ୱସ୍ତନ—ସଂ. ବିଶ—[ଶ୍ୱଃ=ଅଗାମୀ କାଲ+ଦ୍ୱିତୀୟେ ତନ]—୧ । Śwastana ଯାହା କାଲି ଘଟିବ—1. About to happen to-morrow. ୨ । ଭବିଷ୍ୟତ୍‌କାଳୀନ— 2. Future.

ଶ୍ୱା—ସଂ. ବ. ପୁଂ—[ଶ୍ୱି ଧାତୁ—ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୁ. ଅନ, ନିପାତନ, Śwā ଶ୍ୱନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମ. ୧ବ]—କୁକୁର—Dog.

ଶ୍ୱାଇବା—ପ୍ରା. କ୍ରି—[ସଂ. ଶୀ ଧାତୁ ଶିତ]—ଶୁଅଇବା [ଦେଶ] Śwāibā Śuāibā (See).

ଶ୍ୱାଗଣିକ—ସଂ. ବ: ପୁଂ—(ଶ୍ୱଗଣ=କୁକୁର ଦଳ+ଜୀବିକାଅର୍ଥରେ Śwāgaṇika ଇକ)—୧ । ବ୍ୟାଧ; ମୃଗୟୁ; ଶିକାରୀ—1. A hunter. ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟାଧ କୁକୁର ଦଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଶିକାର କରେ—2. One who hunts with a pack of hounds.

ଶ୍ୱାଦ—ସଂ. ବ— (ଶ୍ୱନ୍+ଅଦ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା+କର୍ତ୍ତୁ.ଅ)—ଶ୍ୱପଚ; Śwāda ଚଣ୍ଡାଳ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—A chaṇḍāla.

ଶ୍ୱା ଦନ୍ତ(ଦଂଷ୍ଟ୍ରା)—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କୁକୁର ଦାନ୍ତ Śwā danta(damshtrā) A dog's teeth.

ଶ୍ୱାନ—ସଂ. ବ (ଶ୍ୱନ୍+ଘଞ୍. ଅ)—୧ । କୁକୁର—1. Dog. ୨ । Śwāna କୁକୁର ସମୂହ—2. A pack of dogs. (ଶ୍ୱା—ପୁ)

ଶ୍ୱାନକୁଣ୍ଡଳୀ ଆସନ—ଦେ. ବ—ଯୋଗାସନ ବିଶେଷ—A posture Śwānakuṇḍalī āsana for sitting in meditation.

[ଦ୍—ଶ୍ୱାନକୁଣ୍ଡଳୀ ଆସନ ଯେ କରେ, ଶିବସଂହିତାର ଜପେ ମୁଖରେ—ପ୍ରାଚୀ. ସରଚେଗୀତ ।]

ଶ୍ୱାନ ଚିଲ୍ଲିକା—ସଂ. ବ—ଚିଲ୍ଲିକା ୪ (ଦେଶ) Śwāna chillikā Chillikā 4 (See)

ଶ୍ୱାପଦ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱନ୍+ପଦ, ନିପାତନ; କୁକୁର ପଦ ଯର Śwāpada ପଦ ଯାହାର)—୧ । ଶିକାରୀ ଜନ୍ତୁ; ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ; ଯେଉଁ ସବୁ ଜନ୍ତୁ ମାଂସାହାର କରି ବଞ୍ଚନ୍ତି; ମାଂସାଶୀ ଜନ୍ତୁ- 1. Beasts of prey; carnivorous animals.

[ଦ୍—ବିଲୁଅ, କୁକୁର, ବିରାଡ଼ି, ନେଉଳ, ସିଂହ, ବାଘ, ଭାଲୁ ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ୱାପଦ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।] ୨ । ବ୍ୟାଘ୍ର (ଶବ୍ଦରତ୍ନମାଳା)—2. Tiger. ବିଶ—ହିଂସ୍ର— Ferocious.

ଶ୍ୱାପଦମୟ—ସଂ. ବିଶ (ଶ୍ୱାପଦ+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ମୟ)—ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ; Śwāpadamaya (ଯେଉଁ ଅରଣ୍ୟରେ) ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ଅନେକ ଥାଆନ୍ତି—(forest or place) Full of wild animals; where beasts of prey abound.

ଶ୍ୱାପଦ ସଙ୍କୁଳ
ଶ୍ୱାପଦ ସମାକୀର୍ଣ୍ଣ
ଶ୍ୱାପଦାକୀର୍ଣ୍ଣ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଶ୍ୱାବିତ୍(ଧ)—ସଂ. ବ (ଶ୍ୱନ୍=କୁକୁର+ଅ+ବିତ୍ ଧାତୁ=ବିବ କରିବା Śwābit(dha) +କର୍ତ୍ତୁ. କ୍ୱପ୍;+ଅ, ଯେ କୁକୁରକୁ ଅପଣାର ମୁଖଅ ଚାଟିଦ୍ୱାରା ବିବ କରେ, ଏଥିପାଇଁ କୁକୁର ଚାଟୁ

ଶିକାର କରି ପାରେ ନାହିଁ)—ଶଳାରୁ; ଛିଦ୍ର—Percupine.

ଶ୍ୱାଶୁର—ସଂ. ବିଶ (ଶ୍ୱଶୁର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ଶ୍ୱଶୁର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śwāśura Relating to father-in-law.

ଶ୍ୱାଶୁରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶ୍ୱଶୁର+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଇ)—୧ । ପୁରୁଷର ଶଳା—1. A male's wife's brother. ୨ । ସ୍ତ୍ରୀର ଦେବର—2. A woman's husband's brother.
Śwāśurī

ଶ୍ୱାଶ୍ୱ—ସଂ.ବି (ଶନ୍=ବୃଦ୍ଧିର ଅଟନ୍ତି ଅଶ୍ୱ=ବାହନ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି) —ବୈରାନ୍ତର ଭୈରବ—Bhairaba.
Śwāśwa

ଶ୍ୱାସ—ସଂ. ବି (ଶ୍ୱସ୍ ଧାତୁ=ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା+ଘଞ୍. ଅ)—୧ । ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ; ପ୍ରାଣବାୟୁ—1. Respiration; breath; inhaled and exhaled breath. [ଶୁଅ(ହା)ସ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ] [ବ୍—ସଂ. ଶ୍ୱସ୍ ଧାତୁ=ନିଶ୍ୱାସକୁ ବାହାରକୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଯେଉଁ ଉତ୍ତରକୁ ନେବା ଓ ଯେଉଁ ଉତ୍ତରକୁ ବାହାରକୁ ଛାଡ଼ିବା । ଏହି ଧାତୁ ପୂର୍ବରେ 'ନିର୍' ଓ ନି ଉପସର୍ଗ ଲଗାଯାଇ ନିଶ୍ୱାସ ଓ ନିଶ୍ୱାସ ଶବ୍ଦ ଓ 'ପ୍ର' ଉପସର୍ଗ ଲଗାଯାଇ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଶବ୍ଦ ହୁଏ । କଥାରେ ଓ ଲେଖା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଆମ୍ଭେମାନେ 'ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ' ବା 'ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ' ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱୟକୁ ସହଚର ଶବ୍ଦରୂପେ ବାହାରକୁ ଛାଡ଼ା ଯିବା ଶ୍ୱାସ ଓ ଉତ୍ତରକୁ ନେବା ଶ୍ୱାସ ଏ ଦୁଇ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଁ । ନିଶ୍ୱାସ ଓ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପଣ୍ଡିତ ଓ କୋଷକାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦ ଦେଖା ଯାଏ । (ନିଶ୍ୱାସ ଓ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ ଦେଖ); କିନ୍ତୁ 'ନିର୍' ଉପସର୍ଗ ଲାଗିଥିବା ନିର୍ଗମନ, ନିର୍ଗତ ଆଦି ଶବ୍ଦରେ 'ନିର୍' ଉପସର୍ଗର ଅର୍ଥ 'ବାହାରକୁ'; ଏଥିର ସ୍ଥଳରେ ନିଶ୍ୱାସର ଅର୍ଥ "ଯେଉଁ ଶ୍ୱାସ ବାହାରକୁ ଛାଡ଼ାଯାଏ"; ଏହା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବୋଧ ହେଉଅଛି ଓ ପ୍ରଶ୍ୱାସର ଅର୍ଥ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ଶ୍ୱାସ ଯେଉଁ ଶ୍ୱାସଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣୀ ବଞ୍ଚେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତରକୁ ନିଅଯିବା ଶ୍ୱାସ । ବାହାରକୁ ଛାଡ଼ାଯିବା ଶ୍ୱାସ ପ୍ରତି ନିଶ୍ୱାସ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା କଥା 'ଅମୁକ ରୂପରେ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇବା', 'ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିବା' ଆଦି ଦେଶଜ ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ସମର୍ଥିତ ହେଉଅଛି । ଅତ୍ର ମଧ୍ୟ ଦେବୀମାହାତ୍ମ୍ୟ ବା ଚଣ୍ଡୀପୁରାଣର ୨ୟ ଅଧ୍ୟାୟ ୫୨ ଶ୍ଳୋକରେ 'ନିଶ୍ୱାସାନ୍ ମୁମୁଚେ ଯାଂସ୍ତ ଯୁଧ୍ୟମାନା ରୁଷେତ୍ୟମ୍ବିକା, ତ ଏବ ସଦ୍ୟଃ ସମୁତ୍ଥାଃ ଗଣାଃ ଶତସହସ୍ରଶଃ'; ଓ ୩ୟ ଅଧ୍ୟାୟ ୨୦ ଶ୍ଳୋକରେ 'ନିଶ୍ୱାସ ପବନୋନାଦ୍ୟାନ୍ ପାତୟାମାସ ଭୂତଳେ', ଏହି ଦୁଇ ସ୍ଥଳରେ ନିଶ୍ୱାସର ଅର୍ଥ ବାହାରକୁ ଛାଡ଼ାଯିବା ଶ୍ୱାସ, ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ସମର୍ଥିତ ହେଉଅଛି । ବଙ୍ଗଦେଶର ପଣ୍ଡିତମାନେ ୧୯୧୧ ସାଲରେ ନିଶ୍ୱାସ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ (ଉତ୍ତରକୁ ନିଅଯିବା ଶ୍ୱାସ) ଯାହା କରିଅଛନ୍ତି ତାହା ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଉଦାହରଣଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡିତ ହେଉଅଛି । ଅତଏବ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ସଙ୍ଗ୍ରାହକର ମତରେ ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟର ଯଥାକ୍ରମେ ବାହାରକୁ ଛାଡ଼ାଯିବା ଶ୍ୱାସ ଓ ଉତ୍ତରକୁ ନିଆଯିବା ଶ୍ୱାସ ଅର୍ଥ ହେବା ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ଅଟେ । ମହାତ୍ମା ରାମକମଳ ବିଦ୍ୟାଲଙ୍କାରଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରକୃତିବାଦ ଅଭିଧାନରେ ନିଶ୍ୱାସ ଶବ୍ଦ ତଳେ ଉଦ୍ଧୃତ ପ୍ରମାଣ ବାକ୍ୟ (ଶିଶୁପାଳ ବଧ—ନିଶ୍ୱାସ ମୁଷ୍ଣ୍ଣସସନ୍ତାପାର୍ତ୍ତଂ ମୁମୋଚ) ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ୱାସର ଏହି ଅର୍ଥବାଦକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଅଛି ।] ୨ । (+କରଣ ଅ) ପବନ; ବାୟୁ—2. Air. ୩ । ଶୁଅସ ବା ଖଇଁ ରୋଗ—3. Asthma.

ଶ୍ୱାସ କାଶ(ସ)—ସଂ. ବି (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଶ୍ୱାସ+କାଶ)—ରୋଗ ବିଶେଷ; ଶ୍ୱାସରୋଗଜନିତ କାଶ; କାଶ ସହିତ ଶ୍ୱାସ ରୋଗ—Asthma attended with cough; asthmatic cough.
Śwāsa kāśa(sa)

ଶ୍ୱାସ କ୍ରିୟା—ସଂ. ବି— ୧ । ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା କର୍ମ—1. Breathing; respiration. ୨ । ନାଡ଼ିବାଟେ ପବନ ଦେହ ଉତ୍ତରକୁ ନେବା ଓ ଛାଡ଼ିବା—2. Inhalation and exhalation.
Śwāsa kriyā

ଶ୍ୱାସକୁଠାର ତୈଳ—ସଂ: ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଅସୁଦ୍ଧେଦୋକ୍ତ ଶ୍ୱାସ ରୋଗର ମହୌଷଧ ତୈଳବିଶେଷ—A medicinal oil prepared as an antidote against asthma.
Śwāsakuṭhāra taila

ଶ୍ୱାସଘ୍ନ(ଘ୍ନା, ଘ୍ନୀ)—ସଂ. ବିଶ—ଶ୍ୱାସ ରୋଗ ନାଶକାରୀ (ଔଷଧ)—(medicine) Antidote against asthma.
Śwāsaghna(ghnā, ghnī)

ଶ୍ୱାସ ଜନିତ—ସଂ. ବିଶ—ଯାହା ଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଏ—Causing respiration.
Śwāsa janita

ଶ୍ୱାସ ନିରୋଧ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ଶ୍ୱାସରୋଧ (ଦେଖ)
Śwāsa nirodha Śwāsarodha (See)

ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ—ସଂ. ବି (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ଶବ୍ଦ)—ନିଶ୍ୱାସ ଓ ପ୍ରଶ୍ୱାସ—Breathing; inhalation and exhalation.
Śwāsa praśwāsa

ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଧାରଣ—ସଂ. ବି—ପ୍ରାଣାୟାମ—Controlling of the breath by exercise; breath-exercise.
Śwāsa praswāsa dhāraṇa

ଶ୍ୱାସ ବର୍ଦ୍ଧକ—ସଂ. ବି—ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସର ବୃଦ୍ଧିକାରକ—Increasing respiration.
Śwāsa barddhaka

ଶ୍ୱାସ ବାୟୁ—ସଂ. ବି—ପ୍ରାଣବାୟୁ—The breath of life.
Śwāsa bāyu

ଶ୍ୱାସ ବାୟୁ ବହିର୍ଗତ ହେବା—ଦେ. ବି—ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବା—Death; dying.
Śwāsabāyu bahirgata hebā
শ্বাস বায়ু বহির্গত হওয়া ইবাস বায়ু নিকল জানা

ଶ୍ୱାସ ରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଶ.ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱାସ ହୋଇଅଛି ରୁଦ୍ଧ ଯାହାର) —୧ । ଯାହାର ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ ହୋଇଅଛି—(ଶ୍ୱାସରୁଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Strangulated. ୨ । ଯାହାର ଦମ ଅଟକି ଯାଇଅଛି—2. Out of breath; breathless.
Śwāsa ruddha

ଶ୍ୱାସ ରୋଗ—ସଂ. ବ—ଘନ ଘନ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇବାରୂପ ରୋଗ; ଖଇଁ ରୋଗ; ଖଇଁ ପେଲିବା—Asthma.
Śwasa roga

ଶ୍ୱାସ ରୋଧ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ନିଶ୍ୱାସ ଅଟକିଯିବା ରୋଗ—1. Obstruction of breath; suffocation. ୨ । ଦମ୍ ଅଟକିଯିବା—2. Being out of breath. ୩ । କିଛିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରିବା—3. Restraining of respiration for a time. ୪ । ସାଧନାଦ୍ୱାରା ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସକୁ ସଂଯତ କରିବା; ପ୍ରାଣାୟାମ—4. Control and retention of breath by exercise; breath-exercise.
Śwāsa rodha

ଶ୍ୱାସ ରୋଧିବା (ରୁନ୍ଧିବା)—କ୍ରି. ଦ—ପ୍ରାଣାୟାମଦ୍ୱାରା ଶ୍ୱାସକୁ ରୁନ୍ଧ କରିବା—To restrain one's breath by exercise. ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦକରା ହ୍ୱାସ ରୋକନା
Śwāsa rodhibā (rundhibā)

ଶ୍ୱାସ ରୋଧ(ରୁନ୍ଧି) ହେବା—କ୍ରି. ବ—ଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ ହେବା; ଶ୍ୱାସରୋଧ—Suffocation. ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ ହଓୟା ହ୍ୱାସ ରୋକଜାନା
Śwāsa rodha(rundhi) heba

ଶ୍ୱାସ ହେତି—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱାସ=ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଅଟେ ହେତି=ଅସ୍ତ୍ର ଅଟେ ଯାହାର, ତମ୍ବା ଶ୍ୱାସ=ଘର୍ଘରଶ୍ୱାସର ଅସ୍ତ୍ରସ୍ୱରୂପ [୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍])—ନିଦ୍ରା—Sleep.
Śwāsa heti

ଶ୍ୱାସାରି—ସଂ. ବଣ—ଶ୍ୱାସଘ୍ନ ଦେଖ)—Swāsaghna. (See) ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ପୁଷ୍କରମୂଳ; ଏକ ପ୍ରକାର ଔଷଧମୂଳ—Root of Alpotaris Auriculata.
Śwāsāri

ଶ୍ୱାସିବା—କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) କ (ସଂ. ଶ୍ୱାସ)—ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ନେବା—To inhale and exhale. [ରୁ—ଉଚ୍ଚ ଶ୍ୱାସ ସାଁସଲେନା ହକାର! ଭୁଜଗୀ ଯେସନ ଶ୍ୱାସଥାଇ ଘନ ଘନ—ରଘୁନାଥ. ଗୀତାଙ୍କ ।]
Śwāsibā

ଶ୍ୱାସୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଶ୍ୱାସ୍+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥେ ଇନ୍; ୧ମା, ୧ବ)—୧ । ଶ୍ୱାସରୋଗୀ—Asthmatic. ୨ । ଶ୍ୱାସଯୁକ୍ତ—2. Having breath. ବ. ବାୟୁ; ପବନ—Air. (ଶ୍ୱାସିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ବଣ)
Śwāsī

ଶ୍ୱି [ଧାତୁ]—ସଂ—୧ । ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା—1. To increase. ୨ । ଫୁଲିବା—2. To swell. ୩ । ଗତିକରିବା—3. To move.
Świ(root)

ଶ୍ୱିତ୍(ଧାତୁ)—ସଂ—ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ହେବା—To turn white.
Świt(root)

ଶ୍ୱିତ୍ର—ସଂ. ବ (ଶ୍ୱିତ୍ ଧାତୁ+କରଣ ତ୍ର; ପାଦାଦ୍ୱାରା ଶରୀର ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ)—ଶ୍ୱେତ କୁଷ୍ଠ, ଧବଳ ରୋଗ—Vitiligo; Leucoderma, white patches on the body; albino.
Świtra

ଶ୍ୱିତ୍ରଘ୍ନୀ—ସଂ ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ସୀକପଣ୍ଡୀ, ବିଛୁଅତି ଲତା—Stinging nettle; Fragia Involucrata.
Świtraghni

ଶ୍ୱିତ୍ରାରି—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଏକପ୍ରକାର ବାଲୁତ—A species of Serrata Anthelmintica.
Świtrāri

[ଦ୍ର—ଏହା ତ୍ରିଦୋଷ, କୀଟରକ୍ତ ଓ ଶ୍ୱିତ୍ରନାଶକ ।]

ଶ୍ୱିତ୍ରୀ—ସଂ. ବ—(ଶ୍ୱିତ୍ରିନ୍ ଶବ୍ଦ, ଶ୍ୱିତ୍ର+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍)—ଶ୍ୱିତ୍ର ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Albinous (person). [ଶ୍ୱିତ୍ରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]
Świtri

ଶ୍ୱିଦ୍(ଧାତୁ)—ସଂ—ଶୁଭ୍ର ହେବା—To turn white.
Świd (root)

ଶ୍ୱେତ—ସଂ ବଣ [ଶ୍ୱିତ୍ ଧାତୁ=ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ହେବା+ଘଞ୍ ଅ]—ଶୁଭ୍ର, ଧଳା, ସାଧା—White. ବ—୧ । [+ବର୍ଣ୍ଣ ଅ] ଶ୍ୱେତ, ଶ୍ୱେତା, ଶ୍ୱେତ, ଶ୍ୱେତା } ପ୍ରାମ୍ୟରୂପ ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ—1. White colour. [ଦ୍ର—ନାନା ପଦାର୍ଥ, ଫଳ, ଫୁଲ, ଫଳ ଓ ଜୀବମାନଙ୍କର ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ଜାତିକୁ ସେହି ନାମ ପୂର୍ବକେ ଶ୍ୱେତ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ କରି ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଏ ।] ୨ । ଶଙ୍ଖ—2. Conch. ୩ । ଶିବଙ୍କର ଅବତାରବିଶେଷ—3. An incarnation of Śiba. ୪ । ରଜତ, ରୌପ୍ୟ—4. Silver. ୫ । ଧଳା ମେଘ—5. White cloud. ୬ । ମିଶ୍ରି—6. Sugar candy. ୭ । କାଚମଣି; ସ୍ଫଟିକ—7. Quartz. ୮ । କପର୍ଦ୍ଦକ; କଉଡ଼ି—8. Sea shell. ୯ । କର୍ପୂର—9. Camphor. ୧୦ । ଶୁକ୍ରଗ୍ରହ—10. The planet Venus. ୧୧ । ଧବଳଗିରି ୨ [ଦେଖ]—11. Dhabalagiri 2 (See) ୧୨ । ଶ୍ୱେତଦ୍ୱୀପ; ଚନ୍ଦ୍ରଦ୍ୱୀପ; ହିନ୍ଦୁପୁରାଣୋକ୍ତ ୧୧ଟି ଉପଦ୍ୱୀପ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ୱୀପ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—12. One of the 11 minor islands or penuasulas in Hindu mythology. ୧୩ । ବିଦର୍ଭର ଜଣେ ରାଜା—13. Name of a king of ancient Bidarbha [ଦ୍ର—ଏ ବିଦର୍ଭ ନରପତି ସୁଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର । ଏହାଙ୍କ ଗଳ୍ପ ରାମାୟଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ଏ ଜନ୍ମକାଳ ରାଜ୍ୟ ପାଳନ କରି ବୃଦ୍ଧ ହେବାରୁ ଅପଣାର ଛୋଟ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରେ ରାଜ୍ୟଭାର ଅର୍ପଣ କରି ତପସ୍ୟାର୍ଥ ବନକୁ ଗଲେ ଓ କଠୋର ତପସ୍ୟା ଫଳରେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ; ତତ୍ପରେ ସେଠାରେ କ୍ଷୁଧାପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କୁ ଏଥିର କାରଣ ପଚାରିବାରେ ସେ କହିଲେ 'ତୁମ୍ଭେ ଅହଙ୍କାର କରି ତପସ୍ୟା କରିଥିଲ ଓ ତାହାକୁ ଦାନ କରିନାହଁ; ଏଥିପାଇଁ ଶାପଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମଲୋକରେ ତୁମ୍ଭେ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ହେଉଅଛ । ତୁମ୍ଭର ତପସ୍ୟା ଯେଉଁ ଗୋଟିଏ ସରୋବରରେ ତୁମ୍ଭର ଶବ ଲମ୍ବିଛି, ତାକୁ ଯାଇ ଭକ୍ଷଣ କରୁଥାଅ ଓ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଋଷିଙ୍କର ଦର୍ଶନ ମିଳିଲେ ତୁମ୍ଭେ ଶାପମୁକ୍ତ ହୋଇ ପୁଣି ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଯାଇବ । ରାଜା ତଦନୁସାରେ ଆସି ଶବ ଭକ୍ଷଣ କରୁ କରୁ କେତେକ ଦିନ ପରେ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଋଷି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ରାଜାଙ୍କୁ ଶବଭକ୍ଷଣର କାରଣ

ପରୁଷବାରୁ ସ୍ୱଜା ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବିଷୟ ମୂଳକ ନିକଟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଶାପମୁକ୍ତ ହେଲେ । ଗମନକାଳରେ ସ୍ୱଜା ମୂଳକୁ ସ୍ୱକୀୟ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଅଳଙ୍କାର ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୂଳ ସ୍ୱମକୁ ଏହି ଅଳଙ୍କାରସମୂହକ ଉପହାର ଦେଇ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଏହି ଗଳ୍ପଟି କହିଥିଲେ ।]

୧୪ । ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତୁ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
14. Any white thing.

ଶ୍ୱେତ ଅପମାରଙ୍ଗ—ଦେ. ବି—ଶ୍ୱେତାପାମାର୍ଗ (ଦେଖ)
Śweta apamāraṅga Śwetāpāmārga (See)
ଶ୍ୱେତ ଅପାଙ ସଫେଦ ଚିଚଡା

ଶ୍ୱେତ ଅପରାଜିତା—ଦେ. ବି—(ସ.ଶ୍ୱେତାପରାଜିତା (ଦେଖ)
Śweta aparājitā Śwetāparājitā (See)

ଶ୍ୱେତ ଅରକ(ଖ)—ଦେ. ବି (ସ. ଶ୍ୱେତାର୍କ)—ଏକପ୍ରକାର ଧଳା ଅର୍କ ଗଛ—A species of white swallowort.
Śweta araka(kha)
[ଶ୍ୱେତ ଅର୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ]
ଶ୍ୱେତ ଆକନ୍ଦ ସଫେଦ ଆକ

ଶ୍ୱେତ ଆଖୁ—ଦେ. ବି—ଶ୍ୱେତେକ୍ଷୁ (ଦେଖ)
Śweta ākhu Śweteksh (See)
ସାଦା ଆଖ ସଫେଦ ଈଖ

ଶ୍ୱେତକ—ସ. ବି (ଶ୍ୱେତ+କ)—୧ । ରଜତ; ରୂପା—1. Silver.
Śwetaka
୨ । ବରାଟକ; କପର୍ଦ୍ଦକ; କଉଡି—2. Sea-shell formerly used as money.

ଶ୍ୱେତ କୈଳାସ—ଦେ. ବି—ପର୍ବତ ବିଶେଷ—Name of a mountain. [ଉ—ମଲୟାଚଳ ପର୍ବତ ଶ୍ୱେତ କୈଳାସ—କୃଷ୍ଣଗିରି ମହାଗିରିର ବନ ।]
Śweta kailāsa
ଶ୍ୱେତ କୌଲାସ
ଶ୍ୱେତକୈଳାସ

ଶ୍ୱେତ କଣ୍ଟକାରୀ—ସ ବି—ସେହି ଶ୍ୱେତକାରୀର ଫୁଲ ଧଳା; ସେହି ବେଗୀ ବାଇଗଣର ଫୁଲ ଧଳା—The white-flowered species of Solanum Xanthocarpum (plant).
Śweta kaṇṭakārī
ଶ୍ୱେତକଣ୍ଟକାରିକା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଶ୍ୱେତକଣ୍ଟାରିକା
ଅନ୍ୟ ସ ନାମ—ଶ୍ୱେତା, ଭଦ୍ରା, ଚନ୍ଦ୍ରାସା, ସିତଶ୍ରେଣୀ, ଇନ୍ଦ୍ରେଣ୍ଡ୍ରା, ବାର୍ତ୍ତାକିନୀ, ଲକ୍ଷ୍ମଣା, ଶ୍ୱେତ-ଚୂଡ଼ିକା, ସିତା, ଗର୍ଦ୍ଦଭା ଇନ୍ଦ୍ରା, ଶ୍ୱେତଳା, କପଟେଶ୍ୱରୀ, ବାମା, ଗର୍ଦ୍ଦଭ, ଚନ୍ଦ୍ରା, ଗୁନ୍ଦ୍ରୀ, ଦିବଭଣ୍ଡା, ମହୌଷଧୀ, ଗର୍ଦ୍ଦଭ୍ରୀ, ଚନ୍ଦ୍ରେଣ୍ଡ୍ରା, ନାକୁଳୀ, ଦୁର୍ଲଭା, ଗ୍ରସ୍ତା, ଚନ୍ଦ୍ରପୁଷ୍ପା, ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ
ସାଦା କଣ୍ଟିକାରୀ
ଶ୍ୱେତ ରିଂଗନୀ, ଶ୍ୱେତ ଭଟକଟୟା
ତେ. ତଲପୁନେଲପୁଲ୍ଲ

(ଦ୍ର—ଏହା କଟୁତିକ୍ତରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ଲଘୁ, ରୂକ୍ଷ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, କଫ-ନାଶକ, ଗର୍ଭବାଧା ନିବାରକ; ଶ୍ୱାସ, କାସ, ଜ୍ୱର, ପୀନସ, ପାର୍ଶ୍ୱଶୂଳ କୃମି ଓ ହୃଦ୍ରୋଗର ଉପଶମକାରକ ଓ ଗର୍ଭପ୍ରଦ; ଏହାର ଫଳ କଟୁ-ତପାକ, ଲଘୁ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, ବେଦକ, ପିତ୍ତପ୍ରକୋପକ, ଶୁକ୍ରସ୍ରାବକାରକ, ଫଳବାୟୁନାଶକ; ମୂଳ କୃମି କଣ୍ଡୁ ଓ ମେଦ ରୋଗରେ ହିତକର; କଣ୍ଟକାରୀ ଫଳର ଗର୍ଭକାରୀ ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ଅଛି ।)

ଶ୍ୱେତ କଦମ୍ବ—ସଂ. ବି—ସେହି କଦମ୍ବ ଗଛର ଫୁଲ ଧଳା—White-flowered species of Kadamba; Neuclea Tetrandra
Śweta kadamba

ଶ୍ୱେତ କମଳ—ସଂ. ବି—ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମ—White lotus.
Śweta kamala

ଶ୍ୱେତ କରବୀର—ସଂ ବି—ଧଳା କରବୀ ଫୁଲର ଗଛ—The white flowered species of sweet scented oleander; Nerium odorum
Śweta karabīra
(ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଶ୍ୱେତକରବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—କରବୀର, ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପ, ଶତପତ୍ରୀ, ଅଶ୍ୱମାରକ
ଶ୍ୱେତ କରବୀ
ସଫେଦ କନେର
ଫା. ଖରକହେର
ଆ. ଦଫଲ
ତେ. ଗନ୍ନେରୁ

ଦ୍ର—ଶ୍ୱେତ, ରକ୍ତ, ପୀତ, କୃଷ୍ଣ, ଶ୍ୱେତ ଭେଦରେ କରବୀର ୫ ପ୍ରକାର । ଏହା କଟୁ-ତିକ୍ତ-କଷାୟରସ, ଉଷ୍ଣ, ରୁକ୍ଷବୀର୍ଯ୍ୟ; ଏହା ବ୍ରଣର ଲଘୁତା ସମ୍ପାଦନ ଓ ନେତ୍ରଦୋଷ, କୃଷ୍ଣ, ବିଷ-ଦୋଷ, କଫ, ଅର୍ଶ, କୃମି ଓ କଣ୍ଡୁବିନାଶକ । ଏଲା ଉପଶମ କରେ ଶରୀରରେ ବିଷ ପରିକ୍ରିୟା କରାଏ ।]

ଶ୍ୱେତ କାଞ୍ଚନ—ସଂ ବି.—ଧଳା କଞ୍ଚନ ଫୁଲର ଗଛ—The white-flowered variety of Bauhe-nia Variegata.
Śweta kāñchana
ସଂ. ନାମ—ଦୋବଦାର, ମରକ, ଝୁଦାଳ, ଯୁପପତ୍ରକ, କୃଷ୍ଣକ, ଅଣ୍ଡକ, ସ୍ୱଲ୍ପକେଶର
ବନରାଜ, ବନରାଜି, ଶ୍ୱେତକାଞ୍ଚନ
କଚନାଲ, ଗୁରିଆଲ, ଆଉର, ମାନଲା, ଘିଲା ମର୍ତ୍ତିଲ, ଧୋରାରା
[ଶ୍ୱେତ କଞ୍ଚନ—ଦେ. ରୂପ]
[ଦ୍ର—ଏହା ଲାଲ କାଞ୍ଚନର ସମଗୁଣ-ବିଶିଷ୍ଟ ।]

ଶ୍ୱେତ କାଣ୍ଡା—ସଂ. ବି—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଶ୍ୱେତ ଦୁର୍ବା (ଦେଖ)
Śweta kāṇḍā Śweta dūrbā (See)

ଶ୍ୱେତକୀ—ସଂ. ବି—(ନାମ)—ଜଣେ ପୌରାଣିକ ରାଜା—Name of a mythological king.
Śwetakī
[ଦ୍ର—ଏ ଅତିଶୟ ଧର୍ମପରାୟଣ ଓ ଯାଜ୍ଞିକ ଥିଲେ । ଏ ଏତେ ଅଧିକ ଯଜ୍ଞ କଲେ ଯେ, ଋତ୍ୱିକ୍‌ମାନେ ଏହାଙ୍କ ଯାଜନ କ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେବ ଏ ତପସ୍ୟା କରି ମହାଦେବଙ୍କୁ ତାହାଙ୍କର ଋତ୍ୱିକ୍ (ପୁରୋହିତ) ହେବାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ମହାଦେବ ଦୁର୍ବାସାଙ୍କୁ ଏହାଙ୍କ ପୌରୋହିତ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ଫଳତ ଅଛି ଯେ ଦୁର୍ବାସା ୧୦୦ ବର୍ଷରେ ଏହାଙ୍କ ଯଜ୍ଞ ସମାପନ କଲେ । ଅଗ୍ନିଦେବ ଏହାଙ୍କ ଯଜ୍ଞରେ ଅତିରିକ୍ତ ଘୃତ ଖାଇ ରୁଗ୍ଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।]

ଶ୍ୱେତ କୁଞ୍ଜର—ସ. ବି—୧ । ଶ୍ୱେତହସ୍ତୀ—1. White-skinned elphant; albinous elephant.
Śweta kuñjara
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ମିଳନ୍ତି, ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ଓ ବୌଦ୍ଧମାନେ ଶ୍ୱେତହସ୍ତୀକୁ ମହାସମାରୋହ ସହକାରେ ପୂଜା କରନ୍ତି; ପ୍ରକୃତରେ ଏ ହାତୀମାନଙ୍କ

ଚମଡ଼ାରେ ଧଳାଛଡ଼ ମାଡ଼ି ଥାଏ ।] ୨ । ଐରାବତ ହସ୍ତୀ; ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବାହନ—2. The elephant of Indra.

ଶ୍ୱେତ କୁମାରୀ—ଦେ. ବ—ଲତା ବିଶେଷ—
Śweta kumārī Bridal creeper; Porana Paniculata.

ଶ୍ୱେତ କୁମୁଦ—ସଂ ବ—ଧଳାକଇଁ—White water lily; Śweta kumuda Nymphœa Lotus.
(ଶ୍ୱେତକହ୍ଲାର—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଶ୍ୱେତକଇଁ—ଦେ. ରୂପ)

ଶ୍ୱେତ କୁରୁଣ୍ଟକ—ସଂ. ବ—ଧଳା ଦାସକେରେଣ୍ଟା; ଧଳାଫୁଲଯୁକ୍ତ ଦାସକେରେଣ୍ଟା ଗଛ—The white-flowered variety of Barlaria Crastata.
Śweta kuruṇṭaka
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ସୈରେୟକ, ସୈରେୟ, ବଣ୍ଟ-ସାରକା, ସହଚର, ସହାଚର, ସହଚରୀ ।
ଶ୍ୱେତଝିଣ୍ଟି
सफेद कटसरैया
(ଶ୍ୱେତଝିଣ୍ଟି, ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ୱେତ କୁଶ—ସଂ. ବ—ଶୁଭ୍ର ବା ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣ କୁଶତୃଣ—
Śweta kuśa The white variety of Kuśa grass; Poa Cynosuroides. [ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳ ମଧୁରରସ, ଶୀତଳ, ରୁଚିକର, ରକ୍ତପିତ୍ତରୋଗରେ ଉପକାରୀ; ଜ୍ୱର, ତୃଷ୍ଣା, ଶ୍ୱାସ ଓ କାମଳ ରୋଗରେ ହିତକର ।]

ଶ୍ୱେତ କୁଷ୍ଠ—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱିତ୍ର; ଧବଳ କୁଷ୍ଠ—
Śweta kushṭha White leprosy; leucoderma.

ଶ୍ୱେତ କୃଷ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଶ୍ୱେତ+କୃଷ୍ଣ)—ଧଳା କଳା ମିଶା—
Śweta kṛushṇa Mixed white and black.
(ଶ୍ୱେତ କୃଷ୍ଣାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ୱେତ କେତୁ—ସଂ. ବ—୧ । ଜଣେ ଆଳସ ମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଋଷିବିଶେଷ—
Śweta ketu 1. Name of a sage. ୨ । ବୌଦ୍ଧ ମତାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A Buddhist. ୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) କେତୁଗ୍ରହ ବିଶେଷ—3. (Astrology) A kind of come . [ଦ୍ର—ଏ କେତୁର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଉଦୟ ହୁଏ ଓ ଏଥିର ଉଦୟ ହେଲେ ପୃଥିବୀରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ମାରୀଭୟ ବ୍ୟାପେ—୪ । ବୁଦ୍ଧ (ବିଶ୍ୱ-କୋଷ)—4. The Buddha.

ଶ୍ୱେତ କେଶ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ପାଚିଲା ବାଳ—1. Grey hair. ୨ । ଲାଲ ଶଜନା; ରକ୍ତପୁଷ୍ପ—2. The red-flowered species of horse radish tree.

(ଶ୍ୱେତକେଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ—ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ବାଳ ଧଳା—White-haired; grey-haired.

ଶ୍ୱେତ କୋଳ—ସଂ. ବ—କେଉଁରି ମାଛ—
Śweta kola A species of fry; Cyprinus Chysoparis; Barbus Chola.

ଶ୍ୱେତ ଖଦିର—ସଂ. ବ—ପାଚିଲା ଖଇର—The whitish variety of Catechu; pale catechu; gambier; Uncaria Gambier. [ଦ୍ର—ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ପାଣ୍ଡୁର । ଏହା ବର୍ଣ୍ଣପ୍ରସାଦକ; ମୁଖରୋଗ, ରକ୍ତଦୋଷ ଓ କଫନାଶକ ।]
Śweta khadira
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଚଦର, ଶୋମବଲ୍କଳ, ଖଦର, ଚାର୍ମ୍ମିକ, ଭୂଖଣ୍ଡକ, ଶୋମସାର, ଶୋମବୃକ୍ଷ, ଶୋମବଲ୍କ, ପଥିଦ୍ରୁମ ।
पापड़ि खईर
पापडिआखइर
ମ. ପାଢ଼ରିଖଇରୁ
ତେ. ତେଣ୍ଟଚଣ୍ଡ
(ଶ୍ୱେତସାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ୱେତ ଗଙ୍ଗା—ସଂ. ବ—୧ । (ତୀର୍ଥଚିନ୍ତାମଣି ଗ୍ରନ୍ଥ ଲିଖିତ) ତୀର୍ଥବାପୀ-Śweta gaṅgā ବିଶେଷ—1. Name of a sacred tank.
୨ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମର ତୀର୍ଥ ପୁଷ୍କରିଣୀ ବିଶେଷ—
2. Name of a sacred tank in Puri.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଜଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପରିଷ୍କୃତ ଓ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା, ସମ୍ପ୍ରତି ପୁରୀ ମିଉନିସିପାଲିଟି ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାରେ ଏଥିର ସଂସ୍କାର ହୋଇ ଏହା ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇ ଅଛି ।]

ଶ୍ୱେତ ଗବ—ଦେ. ବ— ଶ୍ୱେତୈରଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Śweta gaba Śwetairaṇḍa. (See)
ସାଦା ଭେରେଣ୍ଡା सफेद रेण्डी

ଶ୍ୱେତ ଗରୁତ୍—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱେତ+ଗରୁତ୍=ପକ୍ଷ ଯାହାର)—ଶ୍ୱେତପକ୍ଷ ବିଶିଷ୍ଟ—
Śweta garut White-feathered. ବ (କର୍ମଧା)—ଧଳା ହଂସ—Gander; drake.

ଶ୍ୱେତ ଗୁଞ୍ଜା—ସଂ. ବ—ଧଳା ମଞ୍ଜ ବିଶିଷ୍ଟ କାଇଁଚି—The white-seeded variety of beadtree cree-per; Abrus Precatorius. [ଦ୍ର—ଏହା ରକ୍ତଗୁଞ୍ଜା ବା ଲତିଶଲ୍ୟା, ଚୁଡ଼ାଳା । ନାଲି କାଇଁଚିର ସମସ୍ତ ଗୁଣ-ଯୁକ୍ତ ।]
Śweta gunjā
ଶ୍ୱେତକୁଂଚ सादा घुंघची
ଆ. ହର୍‌ଫୁଫେଦ୍ (ଶ୍ୱେତକାଇଁ—ଦେ. ରୂପ)

ଶ୍ୱେତ ଗୋକ୍ଷୁରୀ—ସଂ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଘାସ—
Śweta gokshurī A species of grass; Kyllingia Monocephala.

ଶ୍ୱେତ ଗୋ(ଗୁ)ଲାପ—ଦେ. ବ.୧। ଧଳା ଗୋଲାପ ଫୁଲ—1. White rose. ୨। ଧଳା ସେବତୀ;ଶତପତ୍ରୀ (ଫୁଲ)-2. The white variety of cabbage rose; Rosa Centifolia.
Śweta go(gu)lāpa
ସାଦା ଗୋଲାପ सफेद गुलाब

ଶ୍ୱେତ ଘଣ୍ଟା(ଣ୍ଟୀ)—ସଂ. ବ—ନାଗଦନ୍ତୀ; ହାତିଶୁଣ୍ଡା ଗଛ—
Śweta ghaṇṭā(ṇṭī) Heleotropium Indicum (plant).

ଶ୍ୱେତ ଘୋଷକ(ଘୋଷା)—ସଂ. ବ—ମହା ଘୋଷାଲତା; ଘୋଷାଲତା, Śweta ghoshaka(ghoshā) ତରଡ଼ା, ଜହ୍ନୀଜାତୀୟ ବନ୍ୟ-ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଧାମାର୍ଗବ, ଘୋଷକାଳୁକ; ଅଦାଳ, ଦେବଦାଳୀ, ଭୁବଙ୍ଗକ, ମହାଘୋଷାଲତା, ମହାଫଳା, ହସ୍ତିଘୋଷା, ହସ୍ତିପର୍ଣ୍ଣୀ । ଶ୍ୱେତଘୋଷାଫଳ करह तरह

ଲତାଫଳ ବିଶେଷ—A species of white Luffa. [ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍କରସ ବିଶିଷ୍ଟ, ବମନକାରକ, ସ୍ୱାଦୁ କଫର ନିର୍ହରଣକାରକ; ଅର୍ଶ, ଗୁଳ୍ମ, ହୃଦ୍ରୋଗ,କାଶ, କଣ୍ଠରୋଗ, ବାୟୁ ଓ ଶ୍ଳେଷ୍ମଜନିତ ରୋଗରେ ଉପକାରୀ । ଶୁକ୍ଳ ଓ ପୀତଭେଦରେ ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର; ଏହା ମଧୁର ଓ ତିକ୍ତ ଭେଦରେ ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ପୀତ ଘୋଷା=ଜହ୍ନୀ; ଶ୍ୱେତଘୋଷା=ତରଡ଼ା ।]

ଶ୍ୱେତ ଚନ୍ଦନ—ସଂ. ବ—ସାଧାରଣ ଚନ୍ଦନ ବୃକ୍ଷ; ଶୁକ୍ଳ ଚନ୍ଦନ—Śweta chandana Santalum Album (tree). [ଶ୍ୱେତ ଚନ୍ଦ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ]

ଶ୍ୱେତ ଚମ୍ପକ—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପବିଶିଷ୍ଟ ଚମ୍ପକ ବୃକ୍ଷ—Śweta champaka The white-flowered Champaka tree. [ଶ୍ୱେତ ଚମ୍ପା—ଦେ. ରୂପ]

ଶ୍ୱେତ ଚିଲ୍ଲିକା—ସଂ. ବ—୧ । ଶ୍ୱେତ ଶିଂଶପା (ଦେଖ) Śweta chillikā 1. Śweta śiṁśapā (See) ୨ । ଶ୍ୱେତ ଚିଲ୍ଲୀ (ଦେଖ)— 2. Śweta chillī (See)

ଶ୍ୱେତ ଚିଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଭାରତବର୍ଷ ଉତ୍ତରସ୍ଥ ଦେଶରେ ଜନ୍ମିବା ସାଦା ବା ଧଳା ବଥୁଆ ଶାକବିଶେଷ—Śweta chillī A kind of pot herb; Chenopodium Album. ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ବାସୁକୀ, ସୁପଥ୍ୟା ସିତ ଚିଲ୍ଲୀ, ଉପଚିଲ୍ଲୀ, ଜ୍ୱରଘ୍ନୀ, ଶ୍ୱେତ ବାସୁକୀ । ମ. ବାଶୁକା ସାଦା ବେତୋ सफेद बथुआ

[ଦ୍ର—ଏହା ମଧୁର ରସ, ଶୀତଳ, ଶାରଗୁଣଯୁକ୍ତ, ପିତ୍ତୋଷ-କାରକ ଓ ଜ୍ୱର ରୋଗରେ ହିତକର ।]

ଶ୍ୱେତଚ୍ଛଦ—ସଂ. ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱେତ+ଛଦ=ପତ୍ର ଯାହାର)—Śwetachchhada ୧ । ଶ୍ୱେତ ଗରୁଡ଼ (ଦେଖ)—1. Śweta garut (See). ୨ । ଶ୍ୱେତ ବର୍ବରକ (ଦେଖ)— . Śweta barbaraka (See) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଧଳା ପତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ—1. White feathered ୨ । ଧଳାପତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ—(ଶ୍ୱେତୋଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. White leaved. ୩ । ଧଳା ବଳ୍କଳ ବିଶିଷ୍ଟ—3. White barked.

ଶ୍ୱେତ ଜବା—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱେତ ମନ୍ଦାର (ଦେଖ) Śweta jabā Śweta mandāra (See)

ଶ୍ୱେତ ଜୀରକ—ସଂ. ବ—ଗୌର ଜୀରକ; ସାଧାରଣ ଜୀରା—Śweta jīraka Cumin seed. [ଶ୍ୱେତଜୀରା—ଦେ. ରୂପ] [ଦ୍ର—ବର୍ଣ୍ଣଭେଦରେ ଯାହାକୁ କଳାଜୀରା ବୋଲାଯାଏ ତାହା ସାଦା ଜୀରା ଜୀରକ ନାମରେ ଜଣାଏ । ଶ୍ୱେତ-ଜୀରକ ରୁଚିକର, କଟୁ, ମଧୁର, ଦୀପନ, କୃମିନାଶକ, ବିଷ ଓ ଜ୍ୱରନାଶକ ଓ ହୃଦୟଧାରଣକାରକ-ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶ୍ୱେତ ଝିଣ୍ଟୀ—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱେତ କୁରୁଣ୍ଟକ (ଦେଖ) Śweta jhiṇṭi Śweta kuruṇṭaka (See)

ଶ୍ୱେତ ଟଙ୍କଣ(ଣ)କ—ସଂ. ବ—ସାଦା ସୋହାଗା—Śweta ṭaṅkana(ṇa)ka Borax. (ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଲୋହ, ସିନ୍ଧୁଜ, ସିନ୍ଧୁ, ମାଳତୀଗାର ସମୂହ, ଶିକ, ଦ୍ରାବକର, ସିତଖାର, ଟଙ୍କଣ ।)

ଶ୍ୱେତ ତଣ୍ଡୁଳ—ସଂ. ବ—ଧଳା ଚାଉଳ; ସଫା ଚାଉଳ—Śweta taṇḍula White rice. [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ସିଦ୍ଧ କରି ଚକଟି ଲୁଣାରେ ଚମୁଡ଼ି ଏଥିରୁ ମଣ୍ଡ ବାହାର କଲେ ତାହା ମଧୁର ରସ, ଶୀତଳ, ବାୟୁ-ବର୍ଦ୍ଧକ, ବିଷ୍ଟମ୍ଭ ଶ୍ଳେଷ୍ମଜନକ ହୁଏ । ଏହା ମେହ, ଅଶ୍ମରୀ ଓ ଶୋଥ ରୋଗରେ ହିତକର ।]

ଶ୍ୱେତ ତାମ୍ବୂଳ—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱେତ ପାନ—The white-leaved Śweta tāmbūla betel. [ଦ୍ର—ଏହା ରୁଚିକର, ଦୀପନ-କାରୀ, ପାଚକ, କଫ ବାତନାଶକ ଅଟେ ।]

ଶ୍ୱେତ ତୁଳସୀ—ସଂ. ବ—ଶୁକ୍ଳ ତୁଳସୀ; ଧଳା ତୁଳସୀ; ଶ୍ୱେତାଭ ପତ୍ର-ବିଶିଷ୍ଟ ତୁଳସୀ ଗୁଳ୍ମ—The white basil Śweta tulasī ସଂ.—ଅର୍କ, ଗୌରୀ, ଗନ୍ଧପତ୍ର, ଭୂତେଷ୍ଟକ Ocantl; ymum Album सादा तुलसी सफेद तुलसी

[ଦ୍ର—ଶୁକ୍ଳ ଓ କୃଷ୍ଣପତ୍ରଭେଦରେ ତୁଳସୀ ଦୁଇ ପ୍ରକାର; ବନ୍ୟ ଓ ଉଦ୍ୟାନ ଜାତ ଭେଦରେ ତୁଳସୀ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପ୍ରକାର, ଯଥା—ଗନ୍ଧ ତୁଳସୀ ।]

[ଶ୍ୱେ(ଶ୍ୱେ)ତ ତୁଳ(ଳ)ସା(ସୀ)—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ]

ଶ୍ୱେତ ତ୍ରିବୃତ—ସଂ. ବ—ତ୍ରିବୃତର ପ୍ରକାର ଭେଦ—The white rooted Turpeth; Ipomooa Turpethum. (ଶ୍ୱେତ ତ୍ରିବୃତ—ଦେ. ରୂପ) ସଂ. ନାମ—ତୁବାକ୍ଷୀ, ସୁବହା, ତ୍ରିଭଣ୍ଡୀ, ତ୍ରିପୁଟା सादा तेउड़ि सादा निसोत, सादा पनिलर

[ଦ୍ର—ତ୍ରିବୃତର ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଭେଦ ରକ୍ତତ୍ରିବୃତ୍ ଓ କୃଷ୍ଣ ତ୍ରିବୃତ୍ ।]

ଶ୍ୱେତ ଦୂର୍ବା—ସଂ. ବ—ଧଳା ଦୂବ; ଶୁକ୍ଳ ଦୂର୍ବା (ଯାହାର ପତ୍ର ଧଳା)—The white-leaved variety Śweta dūrbā of Cynodon Dactylon. ସଂ. ନାମ—ଅନନ୍ତା, ଗୋଲୋମୀ, ଶତବୀର୍ଯ୍ୟା, ସିତାଙ୍ଗୀ, ଚଣ୍ଡା, ଭଦ୍ରା, ଭାର୍ଗବୀ, ଦୁର୍ମଦ, ଗୌରୀ, ଶ୍ୱେତା, ଦିବ୍ୟା, ଶ୍ୱେତଦାଣ୍ଡା, ପ୍ରତଣ୍ଡା, ସହସ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟା, ସହସ୍ରକାଣ୍ଡା, ସହସ୍ର ପର୍ବା ସ୍ୱରନାମିକା, ଶୁଭ୍ରା, ସୁପର୍ବା, ସିତଚ୍ଛଦା, ସ୍ୱଜା, ବଜ୍ରାଙ୍କୁରୁଚା,

[ଦ୍ର—ଏହା କଷାୟ ମଧୁର ରସ, ରୁଚିକର, କଫ ପିତ୍ତ ନାଶକ; ଦାହ, ତୃଷ୍ଣା, ବମନ, ଅତିସାର, କାଶ, ଅମଦୋଷ, ବ୍ରଣ, ବିସର୍ପ ଓ ରକ୍ତସ୍ରାବରେ ଉପକାରକ ।]

ବଙ୍ଗେଶାନଦାନ୍ତ୍ରା ।
ତେ. ଶୁକ୍ଲଦୁବାଲ୍ଲ ସାଦା ମୂଳ ସଫେଦ ଦୂବ
ଶ୍ୱେତ ଦ୍ୱୀପ—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱେତ କୁଞ୍ଜର (ଦେଖ)
Śweta dwipa Śweta kuñjara (See)

ଶ୍ୱେତ ଦ୍ୱୀପ—ସଂ. ବ—୧ । ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣୋକ୍ତ ୧୧ ଗୋଟି ଉପଦ୍ୱୀପ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ; ଚନ୍ଦ୍ର ଦ୍ୱୀପ—1. Name of one of the 11 peninsulas or small islands of Hindu mythology. ୨ । ବୈକୁଣ୍ଠାଖ୍ୟ ବିଷ୍ଣୁଧାମ 2. The name of an island said to be the Hindus' paradise (the abode of Bishṇu) where the souls of devotees of Bishṇu live for eternity after death. [ଦ୍ର-ଭାଗବତ ଦଶମସ୍କନ୍ଧ ୮୭ ଅଧ୍ୟାୟରୁ ଏହା ବୈକୁଣ୍ଠାଖ୍ୟ ବିଷ୍ଣୁଧାମସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ରାମାୟଣ ଓ ବ୍ରହ୍ମପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ, ଯେଉଁମାନେ ବିଷ୍ଣୁପୂଜାରତ ଓ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦାସ୍ୟରେ ନିରତ ହୁଅନ୍ତି ସେହିମାନେ ଦେହାନ୍ତେ ଏହି ଦ୍ୱୀପରେ ଯାଇ ବାସ କରନ୍ତି । ରାବଣ ତ୍ରିଲୋକ ଜୟ କରି ନାରଦଙ୍କୁ ପଚାରି ଏ ସ୍ଥାନକୁ ଜୟ କରିବା ମାନସରେ ଗଲା । ଏଠାରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମହାକାୟ, ମହାବଳ ଓ ଅଜେୟ । ଏ ଦ୍ୱୀପର ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଲା ମାତ୍ରେ ରାବଣର ରଥର ଗତି ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଏଠା ପୁରୁଷଙ୍କ କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ବେଣର ହାତକୁ ଧରି ପକାଇ ଅଟକାଇ ଦେଲେ ଓ ହସି ହସି ପଚାରିଲେ 'ତୁମେ କିଏ ଓ ଏଠାକୁ କାହିଁକି ଆସିଅଛ ?' ରାବଣ ବହୁ ଚେଷ୍ଟାରେ ଉକ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ହାତରୁ ଆପଣାକୁ ମୁକ୍ତ କଲା ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ମିତ ହେଲା ଏବଂ ମନେ ମନେ ବିଚାରିଲା ମୁଁ ସୀତାଙ୍କୁ ହରଣ କରି ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ କୁପିତ କରି ତାଙ୍କ ହାତରେ ହତ ହୋଇ ଏହି ଦ୍ୱୀପକୁ ଆସିବି । ଏହା ବିଚାରି ବୈଦେହୀ ହରଣରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲା ।] ତେ. ବ—(ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ-ପ୍ରବର ଜୁଲିୟସ୍ ସାହେବଙ୍କଦ୍ୱାରା ନାମିତ) ଇଂଲଣ୍ଡ ସ୍କଟ୍‌ଲଣ୍ଡ ଓ ଆୟରଲଣ୍ଡ ଦ୍ୱୀପ—Great Britain; the British isles; Albania. [ଉ—ସୁନୀଳ ସାଗରେ ରାଜେ ଶ୍ୱେତଦ୍ୱୀପ । ରାଧାନାଥ. କବିତା ।]

ଶ୍ୱେତଦ୍ୱୀପ ବିଣା—ଦେ. ବ—ଇଂରେଜ ଦେଶୀୟ କେତେକ କବିଙ୍କ ଶ୍ୱେତ ଦ୍ୱୀପ ବିଣ୍ଣ ପଦ୍ୟମାନଙ୍କର ଉତ୍କଳ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ସମ୍ବଳିତ ପୁସ୍ତକର ନାମ—(ଗ୍ରେ ସାହେବ, ଅଳସ୍ତନ୍ଦ୍ର ଦାସଙ୍କ କୃତ)—Title of a book containing metrical translation of some English poems.

ଶ୍ୱେତ ଧସ୍ତୂର—ସଂ. ବ—ଧଳା ଫୁଲ ବିଶିଷ୍ଟ ଧତୁରା ଗଛ—
Śweta dhastūra The white-flowered species
ସାଦା ଧତୁରା of thorn apple plant; Datura
ଫା. ଚାଉରା ଅ. ଜୋଜମାଖିଲ ଶ୍ୱେତ ଧାତୁରା Fastusa.
[ଶ୍ୱେତଧାତୁରା—ଦେ. ରୂପ]

ଶ୍ୱେତ ଧାତୁ—ସଂ. ବ—୧ । ଖଡ଼ିଆ; ଖଡ଼ି—1. Chalk.
Śweta dhātu ୨ । ଶୁକ୍ଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ ଦ୍ରବ୍ୟ—
2. White metal.

ଶ୍ୱେତ ଧାନ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଶୁକ୍ଳ ଧାନ୍ୟ; ଯେଉଁ ଧାନର ବର୍ଣ୍ଣ ଧଳା—
Śweta dhānya White paddy.
[ଦ୍ର—ଏହି ଧାନ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀମାନେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଶ୍ୱେତ ଧାମା—ସଂ. ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱେତ+ଧାମନ୍=ଅଶ୍ରୟ, ଗୃହ
Śweta dhāmā ଯାହାର)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.
୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor. ୩ । (ଅଶ୍ରୁ ଚକ୍ଷୁ; ଶ୍ୱେତ=ଶ୍ୱେତ ବର୍ଣ୍ଣର+ଧାମନ୍=ଅଶ୍ରୁସ୍ଥଳ)—ସମୁଦ୍ର ଫେଣ—3. Sea-foam.

ଶ୍ୱେତ ଧୂନକ—ସଂ. ବ—ଧଳା ଝୁଣା—
Śweta dhūnaka White resin.

ଶ୍ୱେତ ନିଷ୍ପାବା—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣର ଶିମ୍ବ ବିଶେଷ—
Śweta nishpābā A species of white bean.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅଳ୍ପ କଷାୟଯୁକ୍ତ ମଧୁର ରସ, ଶୀତଳ, ରୁଚିକର, ପୁଷ୍ଟିଜନକ, ବଳକାରକ, ବାୟୁବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ଅଧ୍ୟାନ (ପେଟ ଫମ୍ପା) କାରକ ।]

ଶ୍ୱେତ ନୀଳ—ସଂ. ବିଣ—(ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ଶ୍ୱେତ+ନୀଳ)—ଧଳା ଓ ନେଳି ମିଶ୍ରିତ—Mixed white and blue; bluish; azure. ବ.—୧ । ଧଳା ଓ ନେଳି ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ—1. Bluish and azure mixed colour. ୨ । ମେଘ—2. The cloud. [ଦ୍ର—ଏହିପରି ଶ୍ୱେତ-ପୀତ, ଶ୍ଳେତ ରକ୍ତ, ଶ୍ୱେତ କୃଷ୍ଣ, ଶ୍ୱେତକୃଷ୍ଣ ଆଦି ଶବ୍ଦ ସେହି ସେହି ରଙ୍ଗର ମିଶ୍ରଣ ଜାତ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ବୁଝାଏ ।]

ଶ୍ୱେତ ପତ୍ର—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଶ୍ୱେତ+ପତ୍ର)—୧ । ଧଳା ପତ୍ର—
Śweta patra 1. White leaf. ୨ । ଧଳା ପକ୍ଷ—
2. White wing or white feather. ୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱେତ+ପତ୍ର=ପକ୍ଷ ଯାହାର) ହଂସ—
3. The swan. ୪ । ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମ—4. The white lotus. ବିଣ—୧ । ଶ୍ୱେତପତ୍ରଯୁକ୍ତ—1. White-leaved. ୨ । ଶ୍ୱେତ ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ—2. White-feathered; white-winged.

ଶ୍ୱେତପତ୍ର ବାହନ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱେତପତ୍ର=ହଂସ ଅଟେ
Śwetapatra bāhana ବାହନ ଯାହାର)—ବ୍ରହ୍ମା—
The Deity Brahmā.

ଶ୍ୱେତପତ୍ର ରଥ—ସଂ. ବ (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଶ୍ୱେତପତ୍ର=ହଂସ+ଯୁକ୍ତ
Śwetapatra ratha ହୋଇଥିବା ରଥ)—ହଂସଯୁକ୍ତ ବିମାନ—
A car drawn by swans.
ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ଶ୍ୱେତପତ୍ରଯୁକ୍ତ ଅଟେ ରଥ ଯାହାଙ୍କର)—ହଂସବାହନ; ବ୍ରହ୍ମା—The God Brahmā.

ଶ୍ୱେତପତ୍ରା—ସଂ. ବ - ଶ୍ୱେତ ଶିଂଶପା (ଦେଖ)
Śwetapatrā Śweta śiṁśapā (See)

ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମ—ସଂ. ବ—ସିତାମ୍ଭୋଜ; ଧଳା ପାଖୁଡ଼ିଆ ପଦ୍ମଫୁଲ—
Śweta padma White-petalled lotus; the
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ-ସିତାବ୍ଜ, white variety of Nelumbium Speciosum. [ଦ୍—
ସିତାମ୍ଭୋଜ, ପୁଣ୍ଡରୀକ, ଏହା ଉପରେ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ସରସ୍ୱତୀ
ହରିନେତ୍ର, ଶରତ୍ ପଦ୍ମ, ଦେବୀ ଆସୀନା ଥିବା ପୁରାଣ-
ଶାରଦ, ଶମ୍ଭୁବଲ୍ଲଭ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ଏହା ହିମ, ରକ୍ତମଧୁର;
ସାଦା ପଦ୍ମ, **सफेद कमल** ପିତ୍ତଦୋଷ, ଦାହ, ରକ୍ତ ଦୋଷ, ଭ୍ରମ
(ଶ୍ୱେତବାରଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଓ ପିପାସାନାଶକ ।]
(ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମଅ, ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମାସନା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି, ଶ୍ୱେତପଦ୍ମ ଅଛେ ଆସନ
Śweta padmāsanā ଯାହାଙ୍କର—ଯାହାଙ୍କର ଶ୍ୱେତପଦ୍ମ
ଉପରେ ବସିଥିବା ଶାସ୍ତ୍ରାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ—Described
in the scriptures as seated on a white
lotus.) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସରସ୍ୱତୀ; ଲକ୍ଷ୍ମୀ—The Goddess
of learning and the Goddess of good
fortune.
(ଶ୍ୱେତପଦ୍ମାସୀନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ୱେତ ପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବ—ବାରପର୍ଣ୍ଣୀ; ବୋରଝାଣ୍ଟି ଦଳ—A sort of
Śweta parṇṇā water weed; Serratophyllum
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଜଳକୁମ୍ଭୀ, Submersum.
ବାରପର୍ଣ୍ଣୀ, କୁମ୍ଭିକ । ପାନା **दलकुम्भी**
ତେ. ଭୁଣୀକର

ଶ୍ୱେତ ପର୍ଣ୍ଣାସ—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱେତ ତୁଳସୀ (ଦେଖ)
Śweta parṇṇāsa Śweta tulasī (See)

ଶ୍ୱେତ ପାରା—ଦେ. ବ (ଶ୍ୱେତ+ପାରାବତ)—ଶୁଭ୍ରପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ ପାରା-
Śweta pārā ସାଦାପାରା ପକ୍ଷୀ—White pigeon.
सफेद कबुतर (ଶ୍ୱେତପାରାବତ—ସଂ. ରୂପ)

ଶ୍ୱେତ ପିଙ୍ଗ—ସଂ. ବ—୧ । ଶୁକ୍ଳ ଓ ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ; ପାଣ୍ଡୁରଙ୍ଗ—
Śweta piṅga 1. White and grey mixed colour.
(ଶ୍ୱେତ ପିଙ୍ଗଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନୀଳ ଓ ଶୁକ୍ଳ ମିଶ୍ରିତ ରଙ୍ଗ—
2. Bluish white colour. ୩ । (ବେଦ ଶ୍ୱେତ
ଓ କଟା ପିଙ୍ଗଳ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ) ସିଂହ—3. The lion.
ବଣ—ନୀଳ ଓ ଶୁକ୍ଳ ମିଶ୍ରିତ—Bluish white.

ଶ୍ୱେତ ପିଙ୍ଗଳକ—ସଂ. ବ. ଶ୍ୱେତ ପିଙ୍ଗଳ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ସିଂହ—
Śweta piṅgalaka The lion.

ଶ୍ୱେତ ପିଣ୍ଡାଳୁ—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ହାତଗୋଡ଼ଅ ଅଙ୍କୁର ଘଡ଼ର
Śweta piṇḍālu ଧଳା—The white-kernelled
(ଅନ୍ୟ ସଂ.ନାମ—ପିଣ୍ଡାଳୁ, yam; Batatus Esculatus.
ଶ୍ୱେତପିଣ୍ଡି, ପିଣ୍ଡୀତକ, ରୋମଶକନ୍ଦ, କନ୍ଦପତ୍ରି, ପିଚ୍ଛଳ, ସ୍ୱାଦୁକନ୍ଦକ)
ପିଣ୍ଡାଳୁ **रताळु, पिण्डाळु, सादा कांदु**
ଫା. ବରଦାକ୍ ଲହୋସ୍ତ ତେ. ତରଗେଡ୍ଡ ।

ଶ୍ୱେତ ପିଣ୍ଡୀତକ—ସଂ.ବ—୧ ଶ୍ୱେତ ପିଣ୍ଡାଳୁ (ଦେଖ)—1. Śweta
Śweta piṇḍītaka piṇḍālu (See) ୨ । ମହାପିଣ୍ଡୀ-
ତକ; (ଧଳା ଫୁଲ ବିଶିଷ୍ଟ) ମୟୂରଫଳ ଗଛ—2. A
white-flowered tree; bushy Gardenia;
Randia Dumetorum.

ଶ୍ୱେତ ପୁନର୍ନବା—ସଂ. ବ—ଶେତପୁନ୍ନୁଣି ଶାଗ—The white
Śweta punarnabā variety of hog weed. [ଦ୍—
ଶେତପୁନ୍ନୀ **सादा पुनर्नवा** ପୁନର୍ନବା ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]
ତା. ମୁକର ଉ୍ରେତରେ; ମ. ପାଣ୍ଡୁରା ଘେଣ୍ଟୁକ; ତେ. ଅତ୍ତକାମଗୋଡ
(ଶ୍ୱେତ ପୁ[ନ୍ନ]ଣି, ଶ୍ୱେତପୁନ୍ନୁଣି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ୱେତ ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଶ୍ୱେତ+ପୁଷ୍ପ)—୧ । ଧଳା ଫୁଲ—
Śweta pushpa 1. White flower. ୨ ।
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ସିନ୍ଧୁବାର (ବୈଦ୍ୟକ) ସିନ୍ଧୁବାର; ଧଳା
ସିନ୍ଧୁକ, ସିନ୍ଧୁବାରକ ବେଲୁନଅ ଗୁଳ—2. Vitex Tri-
ସାଦା ନିସିନ୍ଦା folia; five-leaved chaste
सम्भालु, सिंहरु tree. [ଦ୍—ସିନ୍ଧୁବାର ଶ୍ୱେତ
ଫା. ଫନଦନ୍ ଲୁସ୍ତ ଓ ନୀଳପୁଷ୍ପ ଭେଦରେ ଦୁଇପ୍ରକାର ।
ଆ. ଅସଲୁତ ଏହା କଟୁତିକ୍ତକଷାୟ ରସ, ରୁକ୍ଷ,
ତେ. ବେଲବାବଲ ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ସ୍ୱେଦବର୍ଦ୍ଧକ, ନେତ୍ର ହିତ-
କର, କେଶ୍ୟ, ଲଘୁ, ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ମେଧ୍ୟ ଓ ବର୍ଣ୍ଣକାରକ ।
ଏହା ପିତ୍ତ, ଗୁହ୍ୟଦେଶଜ ବାୟୁ, କ୍ଷୟ, ସନ୍ନିପାତ,
ବାତ, ଶୋଥ, ଆମଦୋଷ, କୃମି, କୁଷ୍ଠ, କଫ, ବ୍ରଣ,
ଗୁଳ୍ମ, କର୍ଣ୍ଣରୋଗ, ବିଷଦୋଷ, ଶୂଳ, ଅରୁଚି, ଜ୍ୱର,
ମେଦୋରୋଗ, ଗୃଧ୍ରସୀ, ପ୍ରତିଶ୍ୟାୟ, କାଶ ଓ ଶ୍ୱାସରୋଗରେ
ହିତକର ।
ଏହାର ପତ୍ରକୁ ଶୁଖାଇ ମୁଗ ଓ ବିରି ଆଦିର ଓଜନରେ
ରଖିଲେ ସେଥିରେ ପୋକ ଲାଗନ୍ତି ନାହିଁ ।
ଦାଲ୍ଚିନୀ ଫୁଲ ଓ ବିଡ଼ାରେ ଏ ପତ୍ରକୁ ମଳ କରିକରି
ଖାଇଲେ ଓ ଏ ପତ୍ରର ପୁଡ଼ା କରି ଗାଲକୁ ଦେଇଲେ
ଉପକାର ହୁଏ ।] ୩ । ଶ୍ୱେତ କରବୀର—3. The
white sweet-scented oleander; Nerium
Odorum. ୪ । ଶ୍ୱେତାର୍କ; ଧଳା ଅରଣ୍ଡ ଗଛ—
4. The white-flowered swallowwort
plant. ୫ । ଧଳା ଦାସକେରଣ୍ଡା; ଶ୍ୱେତ ଭୂଲୁଣ୍ଡକ—
5. (white flowered) Barlaria Crastata.
୬ । ବରୁଣ ଗଛ (ବଣ୍ଡୁଦୋଷ)—
6. Crateavo Religiosa (tree)
ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶୁକ୍ଳପୁଷ୍ପବିଶିଷ୍ଟ—Having
(ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ) white flowers.

ଶ୍ୱେତ ପୁଷ୍ପକ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶ୍ୱେତ କରବୀର (ଦେଖ)
Śweta pushpaka Śweta karabīra (See)

ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଘୋଷାତକୀ; ଧଳା ତରଡ଼ା—
Śwetapushpā 1. Luffa Aegyptica. ୨ । ନାଗଦନ୍ତୀ
୧ (ଦେଖ)—2. Nāgadantī 1 (See) ୩ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣାରୁଣୀ; ମହାଜାଲ (ଲତା ଓ ଫଳ)—3. Colo

cynth. ୪ । ଶ୍ୱେତ ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ—4. The white-flowered variety of Vitex Trifolia (tree).

ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପିକା—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ) —୧ । ମାଳବଦେଶ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲତା ବିଶେଷ; ପୁଷ୍ପଦାଣ୍ଡୀ ନାମକ ଲତା —1. Name of a South Indian white-flowered creeper. [ଦ୍ର— ଏହା ବନ୍ଧ୍ୟାଦୋଷ ନିବାରକ, ସ୍ୱରଘ୍ନ, ଚକ୍ଷୁଦୋଷ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ବାତକଫନାଶକ ।] ୨ । ମିଳା-ଶଣପୁଷ୍ପିକା; ଚାଙ୍ଗ ଦାଲି; ଶ୍ୱେତ ଦାଲି; ଶ୍ୱେତାଢ଼କୀ— 2. A species of pigeon pea; Cajanus Indicus. [ଦ୍ର—ଦାଲି ଶ୍ୱେତ, ପୀତ ଓ ରକ୍ତଭେଦରେ ୩ ପ୍ରକାର । ଏହା ବାତାଦି ଦୋଷବର୍ଦ୍ଧକ ।]

ଶ୍ୱେତ ପୂରିକା—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଲୁଚି; ମଇଦାରେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଘିଅ (ମୟାନ) ଦେଇ ଭାଜି ପରେ ଘାଣିରେ ଚଢ଼ାଇ ସେଥିରେ ପତଳା ହୋଇ ବେଲି ହୋଇ ଘିଅରେ ଭଜା ଥିବା ପୁରି—Thin white cake of flour fried in ghee. (ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରମତେ ଏହା ଧାତୁବର୍ଦ୍ଧକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ବାତ ଓ ପିତ୍ତନାଶକ—ବିଶ୍ୱକୋଷ)

ଶ୍ୱେତ ପ୍ରସନକ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶାଳତରୁ; ଶାଗୁଆନ ଗଛ — Śweta prasūnaka Teak tree. ବିଣ—ଶୁକ୍ଳପୁଷ୍ପଯୁକ୍ତ— White-flowered.

ଶ୍ୱେତ ପ୍ରଦର—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଲୁଚ୍ଛଟ ସ୍ତ୍ରୀରୋଗ ବିଶେଷ— Śweta pradara Leucorrhœa. (ଦ୍ର—ପ୍ରଦର ଶ୍ୱେତ ରକ୍ତସ୍ରାବ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଶ୍ୱେତ ପ୍ରଦରରେ ଯୋନି ପଥରେ ଶୁକ୍ଳ ରସ ନିର୍ଗତ ହୁଏ ।)

ଶ୍ୱେତ ପ୍ରସ୍ତର—ସଂ. ବି—ଧଳା ପଥର— Śweta prastara White-stone.

ଶ୍ୱେତ ବଚ୍—ସଂ. ବି—ଧଳା ବଚ; ଘାରସ୍ପଦେଶଜାତ ବୃକ୍ଷର ଚେର— Śweta bachā Sweet flag; Acorus Calamus. (ଶ୍ୱେତ ବଚ—ଦେ. ରୂପ) [ଦ୍ର—ବଚ ଭଳେ ଗୋଟ ଦେଖ ।]

ଶ୍ୱେତ ବନବନା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଶ୍ୱେତବୃହା)—ଶ୍ୱେତବୃହା (ଦେଖ) Śweta banabanā Śwetabuhnā (See)

ଶ୍ୱେତ ବରାହ—ସଂ. ବି—୧ । ଧଳା ବାରୁ।—White-skinned Śweta barāha boar. ୨ । ସୃଷ୍ଟିର ଚାରିଯୁଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ କଳ୍ପର ନାମ—2. Name of a cycle of the age of creation. ' [ଦ୍ର—ଭାଗବତ ୩ୟ ସ୍କନ୍ଧ ୧୧ଶ ଅଧ୍ୟାୟ ୩୨ ଶ୍ଳୋକ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଏହା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିର ଅବଯୁଗର ପ୍ରଥମ କଳ୍ପ । ଏଥିର ପରିମାଣ ୪୩୨ କୋଟି ବର୍ଷ । ଏହି କଳ୍ପର ସପ୍ତବିଂଶ ଯୁଗ ଅତୀତ ହୋଇ ଅଷ୍ଟାବିଂଶ ଯୁଗ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚାଲିଅଛି । ଏ କଳ୍ପରେ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ, ସ୍ୱାରୋଚିଷ, ଉତ୍ତମ, ତାମସ, ରୈବତ ଓ ଚାକ୍ଷୁଷ ମନୁମାନଙ୍କ ଅଧିକାର ଶେଷ ହୋଇଅଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ବୈବସ୍ୱତ ନାମକ ସପ୍ତମ ମନୁଙ୍କ ଅଧିକାର ଚାଲିଅଛି । ଶ୍ୱେତ ବରାହ କଳ୍ପର ଆରମ୍ଭ ହେଲାବେଳେ ଏ ପୃଥିବୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଏ କଳ୍ପାରମ୍ଭର ୧କୋଟି ୨୦ଲକ୍ଷ ୬୪ ହଜାର ବର୍ଷ ପରେ ଏ ପୃଥିବୀର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।] ୩ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ରୂପ ବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. A form of Bishṇu. ୪ । ତୀର୍ଥ ବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) — 4. Name of a holy place of pilgrimage.

ଶ୍ୱେତ ବର୍ବରକ—ସଂ. ବି—ବର୍ବର ଚନ୍ଦନ; ଏକ ପ୍ରକାର ଚନ୍ଦନ; ସ୍ୱରଘ Śweta barbbaraka ଚନ୍ଦନ; ବାଷ୍ପଚନ୍ଦନ—A species of Sandal wood ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ବର୍ବରେଷ୍ଟ, ବର୍ବରକ, ପିତ୍ତଘ୍ନ, ବର୍ବର, ଶୀତ, ସୁଗନ୍ଧ, ସ୍ୱରଘ ।

ଶ୍ୱେତ ବର୍ବରିକା—ସଂ. ବି—ଶ୍ୱେତ ତୁଳସୀ (ଦେଖ) Śweta barbbarikā Śweta tulasī. (See)

ଶ୍ୱେତ ବସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଧଳାଲୁଗା—White cloth. ସଂ. Śweta bastra ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶ୍ୱେତବସ୍ତ୍ରୀ (ଦେଖ) (ଶ୍ୱେତବସ୍ତ୍ର— ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) Śwetabastrī. (See)

ଶ୍ୱେତବସ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ୱେତବସ୍ତ୍ର+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)— Śwetabastrī ଯେ ଧଳାଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥାଏ—Putting on (ଶ୍ୱେତବସ୍ତ୍ରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) white cloth.

ଶ୍ୱେତବାଜି—ସଂ. ବି (ଶ୍ୱେତ+ବାଜିନ୍ ୧ମା. ୧ବ; କର୍ମଧା) — Śweta bājī ୧ । ଧଳା ଘୋଡ଼ା—1.White horse. ୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱେତବାଜି ଅଛି ଯାହାର)—ଚନ୍ଦ୍ର — 2. The moon. ୩ । ଅର୍ଜୁନ; ମଧ୍ୟମ ପାଣ୍ଡବ— 3. Arjuna.

ଶ୍ୱେତ ବାର୍ଦ୍ଦି ଅଁଳା—ଦେ. ବି—ମହାବଳା; ବଜ୍ରମୂଳୀ— Śweta bārdi a-aṅlā Sida Rhombifolia (plant) ଶ୍ୱେତ ବେଡ଼େଳା ମହଦେଇ

ଶ୍ୱେତ ବାରାହ କଳ୍ପ—ସଂ. ବି—ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିର ଅବଯୁଗର ପ୍ରଥମ Śweta bārāha kalpa କଳ୍ପର ନାମ—Name of a cycle of the age of creation of the universe . [ଦ୍ର—ଶ୍ୱେତବରାହ ଭଳେ ଟୀକା ଦେଖ]

ଶ୍ୱେତ ବାରାହ କଳ୍ପାବ୍ଦ—ସଂ. ବି—ଶ୍ୱେତ ବାରାହ କଳ୍ପର ଗଣନାରେ Śweta bārāha kalpābda ବର୍ଷର ପରିମାଣ—Year calculated according to 'Śweta bārāha kalpa' [ଦ୍ର—ଶ୍ୱେତବାରାହ କଳ୍ପାବ୍ଦର ପରିମାଣ ମୋଟରେ ୪୩୨ କୋଟି ବର୍ଷ । ବର୍ତ୍ତମାନ (୧୯୩୨ ସାଲରେ) ଶ୍ୱେତବାରାହ କଳ୍ପାବ୍ଦରେ ୧୯୨ କୋଟି ୨୯ ଲକ୍ଷ ୪୧ ହଜାର ୩୮ ବର୍ଷ ଚାଲିଅଛି । ଶ୍ୱେତବାରାହ କଳ୍ପାବ୍ଦର ଆରମ୍ଭବେଳେ ଏ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଆରମ୍ଭରୁ ୧ କୋଟି ୨୦ ଲକ୍ଷ ୬୪ ହଜାର ବର୍ଷ ଗତ ହେବା ପରେ ଏ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଅତଏବ ୧୯୭୨୯୪୯୦-୩୮ ରୁ ୧୭୦୬୪୦୦୦ ବାଦ୍ ଗଲେ ବାକି ରହିଲା ୧୯୫

କୋଟି ୫୮ ଲକ୍ଷ ୮୫ ହଜାର ୫୮ ବର୍ଷ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀର ବୟସ ଅଟେ ।]

ଶ୍ୱେତ ବାର୍ତ୍ତାକୀ(କୁ)—ସଂ. ବ—ଧଳା ବାଇଗଣ—White species of brinjal; Soalnium Melongum.

Śweta bārttākī(ku)

ଶ୍ୱେତ ବୃନ୍ତାକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଶ୍ୱେତ ବର୍ତ୍ତାକୀ }

[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏ ବାଇଗଣ ଖାଇବା ନିଷିଦ୍ଧ ଅଟେ । ବେ ଦ୍ୟକ ନିର୍ଘଣ୍ଟୁ]

ଶ୍ୱେତ ବାସାଃ—ସଂ. ବଣ (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱେତବାସସ. ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ)—ଶୁକ୍ଳବସନଧାରୀ—Wearing white dress.

Śweta bāsāḥ

ଶ୍ୱେତବାହ—ସଂ. ବ (ଶ୍ୱେତ=ଧଳା+ବାହ=ଘୋଡ଼ା; ବହୁବ୍ରୀହି)—

Śwetabāha ୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—1. Indra. ୨ । ଚନ୍ଦ୍ର—(ଶ୍ୱେତ ବାହନ; ଶ୍ୱେତବାହୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. The moon. ୩ । ଅର୍ଜୁନ—3. Arjuna. ୪ । ମକର; ମଗର—4. White shark or probably seal.

ଶ୍ୱେତ ବୁହ୍ନା—ସଂ. ବ—ଔଷଧିଗୁଳ୍ମ ବିଶେଷ; ବନଚିତ୍ରା; ବନବନା—Andrographis Paniculata. [ଦ୍ର—ଏହା ଚିତ୍ରାମ୍ଳ-ରସ, ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ରୁଚିକର ଓ ରେଚକ । ଏହା କଫଦୋଷ, ରକ୍ତ-ଦୋଷ, କୃମି, କୁଷ୍ଠ ଓ ବାଳ-ରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।]

Śweta bubhna

ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଯବଚିତ୍ରା, ଶଙ୍ଖିନୀ, ଗୁଳଚଟା, ଗିରିଚଟା, ମୂସଲିକା, କପୀତ, ସୁଦ୍ଧସୁପ୍ତା, ଚିତ୍ରଫଳା, ବନଚିତ୍ରା, ବିହଙ୍ଗିଣୀ, ପାଠା, ଚିତ୍ରା, ଯଶସ୍ୱିନୀ, ମହାଚିତ୍ରା କାଳମେଘ ଭୂକାୟନ

ଶ୍ୱେତ ବୃକ୍ଷ—ସଂ. ବ—୧ । ବରୁଣ ବୃକ୍ଷ—1. A wild tree; Crataeva Aurifolia.

Śweta bṛuksha

୨ । ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ଗଛ—2. A tree of white colour,

ଶ୍ୱେତ ବୃହତୀ—ସଂ. ବ—୧ । ଧଳା ବାଇଗଣ—1. White egg-plant or brinjal. ୨ । ଲମ୍ବା-ବେଏଁ କୋଳ; ଧଳା ପୁଷ୍ପବିଶିଷ୍ଟ ବେଏଁକୋଳ—2 A thorny creeper; white-flowered Solanum Indicum.

Śweta bṛuhatī

[ଦ୍ର—ଏହା ରୁଚିକର, ବାତ-ଶ୍ଳେଷ୍ମନାଶକ ଓ ଅଞ୍ଜନରୂପେ ନେତ୍ର ରୋଗରେ ହିତକର ।]

ଶ୍ୱେତ ଭଣ୍ଡା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶ୍ୱେତାପରାଜିତା; ଧଳା ଅପରାଜିତା ଫୁଲ ଓ ତହିଁର ଲତା—The white variety of Clitoria Ternata.

Śweta bhaṇḍā

[ଦ୍ର—ଶ୍ୱେତ ଓ ନୀଳପୁଷ୍ପ ଭେଦରେ ଅପରାଜିତା ଦୁଇ ପ୍ରକାର—

ଶ୍ୱେତ କଟୁତିକ୍ତରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଚକ୍ଷୁରୋଗ, ବିଷଦୋଷ ଓ ପିତ୍ତଜନିତ ଉପଦ୍ରବର ଶାନ୍ତିକାରକ ।]

ଶ୍ୱେତ ଭାନୁ(ରଶ୍ମି)—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱେତ+ଭାନୁ=କିରଣ ଯାହାର)—ଚନ୍ଦ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—The moor.

Śweta bhānu(raśmi)

ଶ୍ୱେତ ଭୃଙ୍ଗରାଜ—ସଂ. ବ—କେଶରୁରୁ; ଶ୍ୱେତ ପୁଷ୍ପଯୁକ୍ତ ଭୃଙ୍ଗରାଜ ଗୁଳ—The white-flowered Wedelia Calendulacia; the traling Eclipta.

Śweta bhṛungarāja

ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଭୃଙ୍ଗରଜ, ଭୃଙ୍ଗରାଜ, ମାର୍କବ, ଭୃଙ୍ଗ, ଅଙ୍ଗାରକ, କେଶରାଜ, ଭୃଙ୍ଗାର, କେଶରଞ୍ଜକ ।

ସାଦା ଭୀମରାଜ
ସଫେଦ୍ ଭ ଗରା
ଗୁ. ଭଙ୍ଗରେ
ଫା. ଜମର୍ଦ୍ଦ
ମ. ପିବଲମାଂଜା
ଅ. ଦ୍ରୀଜ
ତେ. ଗଣ୍ଡଜକ ଗ

[ଦ୍ର—ଭୃଙ୍ଗରାଜ ଦଳା ଓ ଧଳା ଫୁଲ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଧଳାକୁ କେଶରୁରୁ ବୋଲାଯାଏ । ଦଳାକୁ ଭୃଙ୍ଗରାଜ କହନ୍ତି ।

ଶ୍ୱେତ ଭୃଙ୍ଗରାଜ କଟୁତିକ୍ତ, ଉଷ୍ଣ-ବୀର୍ଯ୍ୟ, ରୁକ୍ଷ, ବଳକର, ରସାୟନ, କଫବାତନାଶକ, ଦନ୍ତର ଓ କେଶର ହିତକର ।

ଏହା ଶ୍ୱାସ, କାସ, କୃମି, କୁଷ୍ଠ, ପାଣ୍ଡୁ, ଶୋଥ, ଶିରୋରୋଗ ଓ ନେତ୍ର ରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।]

ଶ୍ୱେତ ମନ୍ଦାର—ସଂ. ବ—୧ । ଧଳାଫୁଲ ଯୁକ୍ତ ମନ୍ଦାର ଗଛ; ଶ୍ୱେତ ଜବା—1. The white variety of Hibiscus; Rosa Sinensis.

Śweta mandāra

[ଦ୍ର—ଶ୍ୱେତ, ପୀତ, ରକ୍ତ, ଶ୍ୱେତରକ୍ତାଦି ଭେଦରେ ମନ୍ଦାର ଫୁଲ ଚାରି ପ୍ରକାରର ହୁଏ ।] ୨ । ଧଳା ଅରଣ୍ଡ ଗଛ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. The white flowered variety of Calotropis Gigantea plant.

ଶ୍ୱେତ ମରିଚ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଶୋଭାଞ୍ଜନ ବୀଜ; ଶଜନା ଶଜିନାବୀଜ—1. The seeds of Hyperathera Moringa.

Śweta maricha

ସୋହିଜନକାବୀଜ

ମ. ଟାଙ୍ଗରେ ମିରଯେ
ତେ. ଚେଟ୍ଟମିରିୟାଲୁ

[ଦ୍ର—ଏହା କଟୁରସ, ଉଷ୍ଣ ବୀର୍ଯ୍ୟ, ଗୁରୁ, ଅରୁଚ୍ୟ, ରସାୟନ । ଏହା ଚକ୍ଷୁରୋଗ, ଭୂତାବେଶ, ବିଷଦୋଷ ଓ ଶିରୋରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।) ୨ । ଶୁକ୍ଳ ମରିଚ; ଧଳା ବା ପାଣ୍ଡୁର ରଙ୍ଗର ମରିଚ ବିଶେଷ—2. A brown species of black pepper. ୩ । ଶ୍ୱେତ ଶିଗ୍ରୁ (ଦେଖ)—3. Śweta śigru (See)

ଶ୍ୱେତ ମର୍ମର—ଦେ. ବ—ଧଳା ମାର୍ବଲ ପଥର; ଶଙ୍ଖ ମର୍ମର—White marble

Śweta marmara

ସାଧାରଣ ସଫେଦ୍ସଂଗମରମର

ଶ୍ୱେତମାଳ—ସଂ. ବ (ଶ୍ୱେତ=ଶୁକ୍ଳ+ମାଳା; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । Śwetamāla ମେଘ—1. Cloud. ୨ । ଧୂମ—2. Smoke

(ଦ୍ର—ମେଘ ଓ ଧୂଳି ଦୁଇରୁ ଶ୍ୱେତମାଳାଯୁକ୍ତ ହେବା ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଉଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି । ମଳିଅର୍ ଦ୍ରବିଡ଼ିୟମ୍ ତାଙ୍କ ସ୍ୱକୀୟ କୋଷରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ ଏହି ଶବ୍ଦ ସମ୍ଭବତଃ ଶ୍ୱେତମାଳ (ମେଘ) ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ଅକାର ଅଟେ) ।

ଶ୍ୱେତ ମୁରୁଜ—ଦେ. ବ—ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ;ଭୂମିରେ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶୁଭ୍ର ଅବିର ଝଲାଚୂର୍ଣ୍ଣ—White
Śwetā muruja powder (used in drawing figures on the ground) on ceremonial and festive occasions.
ସାଦାଗୁଁଡା(ଡୀ)
ସଫେଦ୍ ଚୂରନ

ଶ୍ୱେତମୂଳା—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶ୍ୱେତ ପୁନର୍ନବା (ଦେଖ)—
Swetamūlā Śweta punarnabā (See)
ସାଦା ମୂଳା(ଲୋ)
ସାଦୀମୁଲୀ

ଶ୍ୱେତ ରକ୍ତ—ସଂ. ବ (ଶ୍ୱେତ+ରକ୍ତ)—ଧଳା ଓ ଲାଲ ମିଶା ବର୍ଣ୍ଣ;ଫାଟଳ
Śweta rakta ବର୍ଣ୍ଣ; ଗୋଲାପୀ ରଙ୍ଗ; ଫଡାଲାଲ ରଙ୍ଗ—Rose colour. ବିଶ—ଫାଟଳ; ଗୋଲାପୀ; ଫଡ଼ାଲାଲ—Rosy; rose coloured; pale pink.

ଶ୍ୱେତ ରଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ—ସୀସକ; ସୀସା—
Śweta rañjana Lead (metal).

ଶ୍ୱେତ ରତ୍ନ(ମଣି)—ସଂ. ବ—ସ୍ଫଟିକ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śweta ratna(maṇi) Crystal; quarty.

ଶ୍ୱେତ ରଥ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ରଥ—I. A white
Śweta ratha car. ୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଶୁକ୍ରଗ୍ରହ—2. The planet Venus

ଶ୍ୱେତ ରସ—ସଂ. ବ—ନବନୀତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śweta rasa Butter.

ଶ୍ୱେତରାଜି(ଜୀ)—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)-ଚିତଣ୍ଡା; ଛିଚଡ଼ା—
Śwetarāji(jī) snake gonod.
(ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଚିତେଣ୍ଡା,ଚିତଣ୍ଡା; ସୁଷର୍ଜ, ସ୍ଥୂଳକୂଳକ, ଚିତଲା)

ଶ୍ୱେତ ରାଜିକା—ସଂ. ବ—ଧଳାରାଇ ସୋରିଷ—
Śweta rājikā The white variety of rye seed.

ଶ୍ୱେତ ରୂପ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଦସ୍ତା ମିଶ୍ରିତ ଶୁକ୍ଳ ଧାତୁ ବିଶେଷ—
Śweta rūpya Pewter

ଶ୍ୱେତ ରୋଚିଃ—ସଂ ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱେତ ଅଟେ ରୋଚିସ୍=ତିରଣ ଯାହାର)—ଚନ୍ଦ୍ର—The moon

ଶ୍ୱେତ ରୋହିତ—ସଂ ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଧଳା ସୁଅମ ବାଠର ଗଛ; ଭୂତ ଶାଳୁଳୀ—The white variety
[ଶ୍ୱେତରୋହିତକ—ଅନ୍ୟରୂପ]
ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ସିତପୁଷ୍ପ, ସିତାହ୍ୱୟ, ସିତାଙ୍ଗ, ଶୁକ୍ଳରୋହିତ,ଲକ୍ଷ୍ମୀବାନ୍, ଜଳଶିରୀଷ
of Andersonia Rohitaka;Tecoma Andulata; a timber tree). [ଦ୍—ସୁଅମ ବାଠ ଶୁକ୍ଳ ଓ ରକ୍ତ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ।
ସାଦାରୋଟା, ସାଦାରୟନା
ସଫେଦ୍‌ରୋହିତ
ଶ୍ୱେତ ରୋହିତର ଗୁଣ ରକ୍ତ-ରୋହିତର ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଏହା ତିକ୍ତ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, କଷାୟ, ଶୀତଳ; କୃମି, କୁଷ୍ଠ, ପ୍ଲୀହା, ରକ୍ତଦୋଷ ଓ ନେତ୍ର ରୋଗ ନାଶରେ ଉପକାରୀ]

ଶ୍ୱେତ ଲୋଧ୍ର—ସଂ ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଧଳା ଲୋଧ ଗଛ—White
Śweta lodhra species of Symplocos Racemosa (tree).
ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ଶୁକ୍ଳ, ଶବରଲୋଧ୍ର, ମହାଲୋଧ୍ର, ଶାବର
ସାଦାଲୋଧ
ସଫେଦ୍‌ଲୋଧ
(ଦ୍—ଏହା ରକ୍ତ ଲୋଧ୍ରର ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ଶ୍ୱେତ ଶଜନା—ଦେ. ବ—ଶ୍ୱେତ ସିଗ୍ରୁ (ଦେଖ)
Śweta śajanā Śweta sigru (See)
ଶ୍ୱେତସଜିନା ସଫେଦ୍‌ସହିଁଜନ

ଶ୍ୱେତ ଶରପୁଙ୍ଖ(ଙ୍ଖା)—ସଂ ବ—ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପଯୁକ୍ତ ଶରପୁଙ୍ଖ ଗୁଳ୍ମ—
Śweta śarapuṅkha(ṅkhā) A sort of white-flowered wild Tephrosia plant
ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ସିତଶାଳ୍ମଳି, ସିତପୁଙ୍ଖା, ଶୁକ୍ଳପୁଙ୍ଖା
ଶ୍ୱେତସରଫୋଁକା
ସାଦାଶରଫୋଁକା
[ଦ୍—ଶ୍ୱେତ ଓ ପୀତ ଭେଦରେ ଶରପୁଙ୍ଖ ଦୁଇ ପ୍ରକାର; ଶ୍ୱେତଶରପୁଙ୍ଖ ଓ ପୀତ ଠାରୁ ଅଧିକ ଗୁଣଶାଳୀ; ଏହାର ଅକୃତି ନୀଳ ଗୁଳ୍ମ ସଦୃଶ । ଏହା କଟୁ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ଲୀହା, କୃମି ଓ ବାତ ରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।]

ଶ୍ୱେତ ଶାଳ୍ମଳୀ(ଳୀ)—ସଂ ବ—ଏକପ୍ରକାର ଧଳାଫୁଲବିଶିଷ୍ଟ ଶିମିଳ ଗଛ.
Śwetaśālmalī(lī) The white flowered silk cotton tree.
[ଶ୍ୱେତଶିମିଳ—ଦେ. ରୂପ]

ଶ୍ୱେତ ଶିଂଶପା—ସଂ ବ—ଶ୍ୱେତ ପତ୍ରଯୁକ୍ତ ଶିଶୁ ଗଛ—
Śweta śiṁśapā The white leaved sissoo tree.
ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ଶ୍ୱେତପତ୍ରା, ଶ୍ୱେତଚିଂଚା
(ଦ୍—ଶ୍ୱେତ, ପୀତ, କୃଷ୍ଣ ଓ କଦଳିବର୍ଣ୍ଣଭେଦରେ ଶିଂଶୁ ଗଛ ୪ ପ୍ରକାର । ଶ୍ୱେତ ଶିଂଶପା ରକ୍ତ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ; ପିତ୍ତ ଓ ବାତନାଶକ ଅଟେ ।

ଶ୍ୱେତ ଶିଗ୍ରୁ—ସଂ ବ—ଶୁକ୍ଳ ଶୋଭାଞ୍ଜନ; ଶ୍ୱେତ ଶଜନା;ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍ପ ଯୁକ୍ତ ଶୋଭାଞ୍ଜନ; ସାଧାରଣ ଶଜନା,
ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ସ୍ୱେତପୁଷ୍ପ ମୃଗରଙ୍ଗ, ସିତାହ୍ୱୟ, ସୁମୂଳ, ଶ୍ୱେତମରିଚ,ଶ୍ୱେତନ, ମଧୁଶିଗ୍ରୁ
(ଗଛ) —The white flowered horse radish tree or moringa.
ଶ୍ୱେତସଜିନା ସଫେଦ୍‌ସହିଁଜନ
[ଦ୍—ଶ୍ୱେତ, ପୀତ, ନୀଳ ଓ ରକ୍ତପୁଷ୍ପ ଭେଦରେ ଶିଗ୍ରୁ ୪ ପ୍ରକାର । ଶ୍ୱେତ ଶିଗ୍ରୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ବୃଂହଣ ଓ ଦାହଜନକ; ପ୍ଲୀହା, ବିଦ୍ରଧି, ବ୍ରଣ, ପିତ୍ତ ଓ ରକ୍ତଦୋଷରେ ଉପକାରକ ।]

ଶ୍ୱେତ ଶିଳା—ସଂ. ବ—୧ । ଶ୍ୱେତ ପ୍ରସ୍ତର (ଦେଖ)—1. Śweta
Śweta śilā prastara (See) ୨ । (ବୈଦ୍ୟକ)
ଶ୍ୱେତପାଥରକୁଚି ସଫେଦ୍‌ପତ୍ଥରମେଦ ହେମସାଗର ଗୁଳ
2. Byrophylcum Calyciuum (plant.)
[ଦ୍—ଏହାର ପତ୍ର ମୋଟ, ହେମଗୁଳ ଓ ଅମ୍ଳ । ବର୍ଷା ଦିନେ ଏଥିର ପତ୍ରରୁ ଶିଶ ସ୍ଥାନରେ ରଖିଲେ ପତ୍ରରୁ ଅଙ୍କୁର

ବାହାର ଅନେକ ଗଛ ହୁଏ । ଫୁଲ ସ୍ୱର ଘାସୁଛଅ, ବଡ଼ ବଡ଼, ବାଇଗଣୀ ଓ ନାଲି ମିଶା । ଏହା ଶୀତ ଋତୁରେ ଫୁଟେ; ଫୁଲରେ ୮ଟି କେଶର ଥାଏ ।]

ଶ୍ୱେତ ଶୃଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (ଶ୍ୱେତ ଅଟେ ଶୃଙ୍ଗ ଯାହାର)—ଯବ—
Śweta śuṅga Barley.

ଶ୍ୱେତ ଶୂରଣ—ସଂ. ବ—ବନଶୂରଣ; ଓଲୁଅ—A wild esculent
Śweta śūraṇa root; wild arum. (କର୍ମଧା;

ଶ୍ୱେତ ସର୍ପ—ସଂ. ବ ଶୁକ୍ଳ+ସର୍ପ)—୧ । ଶୁକ୍ଳ ଅହି; ଧଳା ସାପ—
Śweta sarpa 1. White serpent. ୨ । (ବୈଦ୍ୟକ)
ବରୁଣ ବୃକ୍ଷ—2. A tree; Caparis Trifoliata.

ଶ୍ୱେତ ସର୍ଷପ—ସଂ. ବ—ଗଛ ସୋରିଷ—White mustard,
Śweta sarshapa Brassica Juncea. (ବ୍—
(ଶ୍ୱେତ ସୋରିଷ—ଦେ. ରୂପ) ଏହା ଅନ୍ୟ ଜାତୀୟ ବା ବୃକ୍ଷ
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଗୃଜକା, ସର୍ଷପର ସମଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ, କିନ୍ତୁ ତହିଁ
ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ଅପେକ୍ଷା ସକଳ ଗୁଣରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ।
ସେତସରିଷା, ରାଇସରିଷା ବିଶେଷତଃ ଶ୍ୱେତ ସର୍ଷପ ରୁଚିକର,
राजिका, सफेदसरसों ରୁଚ୍ ଦୋଷ ନାଶକ ଏବଂ ବ୍ରଣ
ବାତରକ୍ତ, ବିଷଦୋଷ, ଭୂତାବେଶ ନାଶକ ।)

ଶ୍ୱେତ ସାର—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି, ଶ୍ୱେତ ଅଟେ ସାର=ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଯାହାର)
Śweta sāra ଖଦିର ବୃକ୍ଷ—Catechue tree. ଦେ. ବ.
ଶ୍ୱେତସାର **श्वेतसार** (ଅଧୁନିକ; ବିଶ୍ଳେଷ)—ଚାଉଳ, ଗହମ,
ଯବ, ବିଲାତି ଅଳୁ ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଶସ୍ୟର ପୁଷ୍ଟିକର
ଧଳା ସାରାଂଶ ବିଶେଷ—Starch.

ଶ୍ୱେତ ସୁର(ରୁ)ମା—ଦେ. ବ (ସଂ. ସୌବୀରାଞ୍ଜନ)—ସୌବୀରାଞ୍ଜନ;
Śweta sura(ru)mā ଧାତୁର ଅଞ୍ଜନ—White sulpheret
(ଶ୍ୱେତସୁର୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) of antimony. (ବ୍—ବୃକ୍ଷ ସୁରୁମାକୁ
ସାଦାଶୁର୍ମା **सफेदसुरमा** ସୋଡୋଞ୍ଜନେ ବୋଲାଯାଏ । ଶ୍ୱେତ
ସୁରୁମା ସୋଡୋଞ୍ଜନର ଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ, କିନ୍ତୁ ତହିଁ ଅପେକ୍ଷା
କିଞ୍ଚିତ୍ ।)

ଶ୍ୱେତସ୍ପନ୍ଦା—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱେତାପରାଜିତା—
Śweta spandā White Clitoris flower.

ଶ୍ୱେତ ହୟ—ସଂ. ବ—୧ । ଶୁକ୍ଳ ଘୋଡ଼ା—1. White horse.
Śweta haya ୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଶ୍ୱ; ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବା—2.
Indra's horse. ୩ । ଅର୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ—3. Pentaptera Arjuna ୪ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଅର୍ଜୁନ; ମଧ୍ୟମ
ପାଣ୍ଡବ—4. Arjuna; the 3rd Pāṇḍaba.

ଶ୍ୱେତ ହସ୍ତୀ—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱେତ କୁଞ୍ଜର (ଦେଖ)
Śweta hastī Śweta kuñjara (See)

ଶ୍ୱେତା—ସଂ. ବ (ଶ୍ୱେତ+ଆ) —ଶ୍ୱେତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—The
Śwetā feminine of Śweta ବ—୧ । ଶ୍ୱେତ କଣ୍ଟକାରୀ
(ଦେଖ)—1. Śweta kaṇṭakārī (See). ୨ ।
ଫିଟକିରି; ଫିଟକିରି—2. Alum. ୩ । ଅତିବିଷା; ଅତୁଷୀ
3. Aconite. ୪ । ଶ୍ୱେତ ଅପରାଜିତା (ଦେଖ)—
4. The white flowered clitoris creeper. ୫ । ଶ୍ୱେତ ବୃହତୀ (ଦେଖ)—5. Śweta bṛuhatī (See) ୬ । ଶ୍ୱେତଦୂର୍ବା (ଦେଖ)—6. Śweta dūrbā (See). ୭ । ଯାଗାଣଘାସ; ରୁଲୁଣୀ ଦାନ
ପୋଷ୍ତ ଗୁଳ୍ମ—7. Coleus Aromaticus. ୮ ।
ବଂଶଶ୍ରେଷ୍ଠା—8. Bamboo manna.

ଶ୍ୱେତାକନ୍ଦ—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପ ବିଶିଷ୍ଟ ଅର୍କ ଗଛ; ଧଳା ଅରକ
Śwetā kanda ଫୁଲର ଗଛ—The white variety
[ଶ୍ୱେତାର୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ] of Calotropis Gigantea

ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗ—ସଂ. ବହୁ. ବ୍ରୀ—(ବହୁବ୍ରୀହି, ଶ୍ୱେତ+ଅଙ୍ଗ ଯାହାର)—
Śwetāṅga ଶୁକ୍ଳ ଶରୀର ବିଶିଷ୍ଟ—White bodied.
[ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ବ—(କର୍ମଧା) ୧ । ଶୁକ୍ଳ ଶରୀର; ସାଧାରଣଚମଡ଼ା—
ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗ **श्वेताङ्ग** 1. White skin.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଶୁକ୍ଳ ଶରୀର ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A. person having a white body. ୩ । ଶ୍ୱେତ-ଦ୍ୱୀପବାସୀ ସାହେବ; ଗୋରା ଚମଡ଼ା ବାଲା ବ୍ୟକ୍ତି—
3. Inhabitant of Great Britain.
୪ । ଇଉରୋପୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—4. An European.
[ଉ—ସର୍ବଦା ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗେ ବିହରନ୍ତି ରଙ୍ଗେ । ରାଧାନାଥ-ବିରଚିତ ।]

ଶ୍ୱେତାପରାଜିତା—ସଂ. ବ—ଶ୍ୱେତଭଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Śwetāparājitā Śweta bhaṇḍā (See)

ଶ୍ୱେତାପାମାର୍ଗ—ସଂ. ବ—ଧଳା ଅପମାରଙ୍ଗ ଗୁଳ୍ମ—
Śwetāpāmārga The white variety of Achiran-
ସାଦା ଆପାଙ **सफेद चीचडा** thes Aspera.
[ବ୍—ଶ୍ୱେତ, କିନ୍ତୁ ଓ ବୃକ୍ଷ ପୁଷ୍ପ ଦେବରେ ଅପମାର୍ଗ ଭଳି ପ୍ରଭାବ । ସବୁ ଅପମାର୍ଗର ଗୁଣ ସମାନ ।]

ଶ୍ୱେତାଭ—ସଂ. ବଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି;ଶ୍ୱେତ+ଆଭା)—ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ-
Śwetābha 1. White. ୨ । ଈଷତ୍ ଶ୍ୱେତ—
[ଶ୍ୱେତାଭା—ସ୍ତ୍ରୀ] 2. Whitish.

ଶ୍ୱେତାମ୍ବର—ସଂ. ବ—(କର୍ମଧା)—୧ । ଧଳା ଲୁଗା—
Śwetāmbara 1. White cloth.
୨ । ଶ୍ୱେତାମ୍ବରୀ (ଦେଖ)—2. Śwetāmbarī (See)

ଶ୍ୱେତାମ୍ବରୀ—ସଂ. ବ—(ଶ୍ୱେତାମ୍ବର+ଈ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍)—ଜୈନ-
Śwetāmbharī ମାନଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବିଶେଷ—A sect of
ଶ୍ୱେତାମ୍ବରୀ **श्वेताम्बरी** Jainas.

ଶ୍ୱେତାମ୍ଳି—ସଂ. ବ—ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଦେଶରେ ଘାଟୋଁଡ଼ୀ ଓ କଣ୍ଟାଟରେ
Śwetāmli ବିଲାୟ ହୁଲ ନାମରେ ପରିଚିତ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Name of a kind of the tree in W and S India. [ବ୍—ଏହା ମଧୁର ରସ, ବଳକାରକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ପିତ୍ତନାଶକ ।]

ଶ୍ୱେତାଳୁ—ସଂ ବ—ଶ୍ୱେତ ପିଣ୍ଡାଳୁ (ଦେଖ)
Śwetālu Śwetā piṇḍālu (See)

ଶ୍ୱେତାହ୍ୱା—ସଂ. ବି—ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପକ; ଶୁକ୍ଳ ପୁଷ୍ପ ବିଶିଷ୍ଟ ପାଟଳ ଗଛ—
Śwetāhwā The white flowered variety of-
ଶ୍ୱେତ ପାରୁଲ ଶ୍ୱେତପାଡର, ସାଦାପଦ Sterospermum Suaveolens.

ଶ୍ୱେତେକ୍ଷୁ—ସଂ. ବି—ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ଇକ୍ଷୁ ବିଶେଷ; ଧଳା ଅଖୁ; ଖଡ଼ି ଅଖୁ
Śweteksh u A white variety of sugarcane.
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଶିତେକ୍ଷୁ, ତୋକ୍ମେକ୍ଷୁ,
ବଶଃଶ୍ରବ, ସୁବେଶ, ପାଣ୍ଡୁରେକ୍ଷୁ
ସାଦା ଆଖ ସଫେଦ୍‌ଇଖ

ଶ୍ୱେତୈରଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—ଧଳା ଗଛ—The white variety of
Śwetairanda ସାଦା ଭେରେଣ୍ଡା castor seed plant·
ସଫେଦ୍ ଏରଣ୍ଡ [ଦ୍—ଏହା କଟୁ-ତିକ୍ତ-ମଧୁର ରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ମ. ଘାଡ଼ରେ ଏରଣ୍ଡ] ଶ୍ୱାସ, ଗୃଧ୍ରସୀ, ସାନ୍ଦ୍ର, ଶିରୋଶୂଳ ଓ ଜ୍ୱର, କାଶ, ଶୋଥ, ଶୂଳ, ଉଦର ରୋଗ, ଉଦାବର୍ତ୍ତ, ଶ୍ୱାସ, ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଗୁଳ୍ମ, ପ୍ଲୀହା, ଅମ୍ଳଦୋଷ, ପ୍ରମେହ, ଉଷ୍ଣବାତ, ରକ୍ତଦୋଷ, ମେଦୋଦୋଷ, ଅନ୍ତବୃଦ୍ଧି, କଟୀ ବେଦନା, ବସ୍ତି ବେଦନା, ଶିରୋବେଦନାର ଉପକାରକ । ଏହାର ମୂଳ ପିତ୍ତ ପ୍ରକୋପକ, ଅର୍ଶବର୍ଦ୍ଧକ, ଶୁକ୍ର ଜନକ, ଶ୍ରମ ରୋଗରେ ବିଶେଷ ଉପକାରକ; ଏହାର ପତ୍ର ଗଳାଦିର ଗୁଣ ସାଧାରଣ ଏରଣ୍ଡର ଗୁଣ ପରି ।]

ଶ୍ୱେତୋଦର—ସଂ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୱେତ+ଉଦର)—୧ । ଉଦେର
Śwetodara (ଅମରକୋଷ)—1. The God of wealth. ୨ । (କର୍ମଧା)ଧଳା ଦେହା ଯାହାଥିବା ପେଟ—
2. White belly.

ଶ୍ୱେତୋତ୍ପଳ—ସଂ. ବି—(ଶ୍ୱେତ+ଉତ୍ପଳ)—୧ । ଶ୍ୱେତପଦ୍ମ—
Śwetotpala 1. White lotus. ୨ । ଧଳା କଇଁ—
2. White water lily.

ଶ୍ୱେତୌହି—ସଂ. ବ.ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶ୍ୱେତ ବାହନ=ଇନ୍ଦ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ; ଉପପଦ)-
Śwetauhi ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ; ଶଚୀ—The wife of Indra.

ଶ୍ୱୈତ୍ୟ—ସଂ. ବି—(ଶ୍ୱେତ+ଉବ. ଯ)—ଶୁଭ୍ରତ୍ୱ; ଶୁକ୍ଳତ୍ୱ—
Śwaitya Whiteness.

ଶ୍ୱେତ୍ର—ସଂ. ବି—(ଶ୍ୱେତ+ତ୍ର)—ଶ୍ୱିତ୍ର (ଦେଖ)
Śwetra Świtra (See)

ଶ୍ୱୋବସୀୟସ—ସଂ. ବିଣ.—(ଶ୍ୱଃ = ଅଗାମୀ କାଳ+ବସ୍ମ ମଙ୍ଗଳ+ଇୟସ୍+ଅ)—୧ । ଭାବି-ଶୁଭଯୁକ୍ତ; ଅଗାମୀ କାଳ ଘଟିବା ଶୁଭଯୁକ୍ତ (ଘଟଣା)—
1. Which is good and to happen in future. ବି—୧ । ଅଗାମୀ କାଳ ଘଟିବା ମଙ୍ଗଳ—
1. Prosperity which will happen to-morrow. ୨ । ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଶୁଭ—
2. Future bliss.

ଶ—ସଂ. ବି—(ଶା ଧାତୁ=ଶମ୍ବନ କରିବା+ମନ୍; ଉପପଦ; ଶ୍ରୁ ଶବ ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଶବ; ମୃତକାର—1. Dead body; corpse. ୨ । ମୁଖ—2. Face

ଶ୍ମଶାନ—ସଂ. ବି—(ଶ୍ରୁ-ଶବ+ଶୀ ଧାତୁ=ଶୟନ କରିବା+ଅଧି କରଣ.ଅଳ=ଶବ ଶୟନ ସ୍ଥାନ)—୧ । ଶବଦାହ-ସ୍ଥାନ—1. Cremation ground: crematorium.
୨ । କବରଖାନା—
2. Burial ground; sepulchre.

ଶ୍ମଶାନ କାଳୀ(ଚଣ୍ଡୀ)—ସ. ବ (ମ. ଷ. ତତ୍)—ମୃତକାର ଚଣ୍ଡୀ;
Śmaśāna kāli(chaṇḍi) ମଡ଼ା ଚଣ୍ଡୀ; ଶ୍ମଶାନବାସିନୀ ଦେବୀ ବିଶେଷ—A Goddess presiding over a cremation ground

ଶ୍ମଶାନ କ୍ଷେତ୍ର—ସ. ବି—ଶ୍ମଶାନ ଭୂମି (ଦେଖ)
Śmaśāna kshetra Śmaśāna bhūmi (See)

ଶ୍ମଶାନ ନିବାସ—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍)—ମଶାଣିରେ ବାସ କରିବା—
Śmaśāna nibāsa Residence in a cremation ground·
(ଶ୍ମଶାନବାସ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ମଶାନ ନିବାସିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସ୍ତ୍ରୀ) ଚଣ୍ଡୀ; କାଳୀ—
Śmaśāna nibāsinī Goddess Kāli.
(ଶ୍ମଶାନବାସିନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)ସ.ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶ୍ମଶାନବାସୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Śmaśānanibāsi.

ଶ୍ମଶାନ ନିବାସୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ଶ୍ମଶାନରେ ବାସ କରେ—
Śmaśāna nibāsi Residing in a cremation gro-
(ଶ୍ମଶାନବାସୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) und ବି. ପୁଂ—ମହାଦେବ-Siba

ଶ୍ମଶାନବର୍ତ୍ତୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ମଶାନ ବର୍ତ୍ତିନ୍ ଶବ; ଶ୍ମଶାନ+
Śmaśāna bartti ବୃତ୍ ଧାତୁ+ବର୍ତ୍ତୀ.ଇନ୍)—୧ । ଶ୍ମଶାନ-
(ଶ୍ମଶାନ ବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ନିବାସୀ—1.Residing in a cremation ground. ୨ । ଶ୍ମଶାନରେ ଥିବା; ଶ୍ମଶାନସ୍ଥ—2. Growing in or found in or situated in a cremation ground.

ଶ୍ମଶାନବେଶ୍ମା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି, ଶ୍ମଶାନ ବେଶ୍ମନ୍=ଗୃହ ଯାହାର)—ଶ୍ମଶାନ-
Śmaśānabeśmā ନିବାସୀ (ଦେଖ)—Śmaśānanibāsi (See) ବି. ପୁଂ—ମହାଦେବ—Śiba

ଶ୍ମଶାନ ବୈରାଗ୍ୟ—ସଂ. ବି (ମ. ଷ. ତତ୍; ଶ୍ମଶାନ+ବୈରାଗ୍ୟ)—
Śmaśāna bairāgya କ୍ଷଣିକ ବୈରାଗ୍ୟ; ଶବଦାହ କାଳରେ ବା ଶ୍ମଶାନକୁ ଦେଖି ମନରେ ଜାତ ହେବା କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ବୈରାଗ୍ୟ—Temporary indifference to the worldly affairs produced on the sight of a cremation ground. [ଦ୍—ଦେହ ଛାଡ଼ି ମରିଗଲେ ବା ଶ୍ମଶାନରେ ଚିତା ଜଳିବାର ଦେଖିଲେ ଦର୍ଶକର ମନରେ ପୃଥିବୀର କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁରତା ଓ ଚଞ୍ଚଳତା ବୈରାଗ୍ୟର ଉଦୟ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ତତ୍ଛ ସମୟ ଘରେ ତାହା ମନରୁ ଲୋପପାଏ । ଗୋଟିଏ ଉଭଟ ଶ୍ଳୋକ ଅଛି ପୁରାଣାନ୍ତେ,ସ୍ମୃତିପ୍ରାନ୍ତେ, ଶ୍ମଶାନାନ୍ତେଚ ଯା ମତିଃ,ସା ମତିଃ ସ୍ୱତଃ ଭବେତ୍, କୋନସ୍ମତ୍ୟେତ ବନ୍ଧନାତ୍)

ଶ୍ମଶାନ ଭସ୍ମ—ସଂ.ବ—ମଶାଣିର ଚିତା ଭସ୍ମ—The ashes of the cremation ground.
Śmaśāna bhasma

ଶ୍ମଶାନଭୂମି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଶ୍ମଶାନ+ଭୂମି)—ମଶାଣିଭୂଇଁ; ଶ୍ମଶାନ କ୍ଷେତ୍ର—Cremation ground.
Śmaśāna bhūmi

ଶ୍ମଶ୍ରୁ—ସଂ. ବ (ଶ୍ମନ୍=ମୁଖ+ଶ୍ରି ଧାତୁ=କର୍ତ୍ତୃ ତ୍ର, ଯାହା ମୁଖକୁ ଆଶ୍ରୟ କରେ)—୧ । ଦାଢ଼ି—1. Beard. ୨ । ମୁଖ ରୋମ; ମୁଛ ଓ ଦାଢ଼ି—2. Mustaches and beard.
Śmaśru

ଶ୍ମଶ୍ରୁ ବର୍ଦ୍ଧକ—ସ. ବ. ପୁଂ—(ଶ୍ମଶ୍ରୁ+ବର୍ଦ୍ଧକ=ଛେଦନକାରୀ)—ଭଣ୍ଡାରି—Barber.
Śmaśru barddhaka

ଶ୍ମଶ୍ରୁ ବର୍ଦ୍ଧନ—ସ. ବ, (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଦାଢ଼ି ବଢାଇବା—1. Letting the beard grow. ୨ । ଦାଢ଼ି କାଟିବା—2. Cutting or shaving of the beard.
Śmaśru bardhana

ଶ୍ମଶ୍ରୁ ମଣ୍ଡିତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ତୃତୀୟା ତତ୍, ଶ୍ମଶ୍ରୁ+ମଣ୍ଡିତ)—୧ । ଦାଢ଼ିଦ୍ୱାରା ଶୋଭିତ (ମୁଖ)—1. (Face) Adorned with a beard. ୨ । ଶ୍ମଶ୍ରୁଳ—2. Bearded.
Śmaśru maṇḍita

ଶ୍ମଶ୍ରୁ ମୁଖ—ସ. ବଣ ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି, ଶ୍ମଶ୍ରୁ ଅଛି ମୁଖରେ ଯାହାର) ଦାଢ଼ିଆ—Bearded; having beard. (ଶ୍ମଶ୍ରୁମୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃପୁରୁଷ ମାନେ ଯୁବାବସ୍ଥାରେ ପଦାର୍ପଣ କଲେ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ମଶ୍ରୁ ଜନ୍ମେ, କିନ୍ତୁ କ୍ୱଚିତ୍ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମୁଖରେ ଶ୍ମଶ୍ରୁ ଦେଖାଯାଏ; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କଠାରେ ଏହା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ।]
Śmaśru mukha

ଶ୍ମଶ୍ରୁ ରକ୍ଷଣ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦାଢ଼ି ଛାଟିବା ନ ହେବା; ଦାଢ଼ି ରଖିବା—Letting the beard grow.
Śmaśru rakshaṇa

ଶ୍ମଶ୍ରୁ ରାଜି—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ମଶ୍ରୁ+ରାଜି)—ଦାଢ଼ି ସରୁ ବା ଗୁଡ଼ିଏ ଦାଢ଼ି—A mass of beard. (ଶ୍ମଶ୍ରୁଶ୍ରେଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Śmaśru rāji

ଶ୍ମଶ୍ରୁଳ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଶ୍ମଶ୍ରୁ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଳ)—୧ । ଦାଢ଼ିଆ; ଦାଢ଼ି-ବିଶିଷ୍ଟ—1. Bearded. ୨ । ଘନ ଓ ଲମ୍ବ ଶ୍ମଶ୍ରୁଯୁକ୍ତ—2. Having a thick and long beard. (ଶ୍ମଶ୍ରୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଶ୍ମଶ୍ରୁଳତା—ବ)
Śmaśrula

ଶ୍ମଶ୍ରୁ ହୀନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ତୃତୀୟା ତତ୍)—ଯାହାର ଦାଢ଼ି ନ ଥାଏ; ମାଛୁଆ—Beardless (person).
Śmaśru hina

ଶ୍ମିଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ନୟନ ମୁଦ୍ରିତ କରିବା; ଆଖି ବୁଜିବା—To shut the eyes.
Śmil (root)

ଶ୍ମିଲନ—ସଂ. ବ (ଶ୍ମିଲ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଆଖି ବୁଜିବା—Shutting of one's eyes.
Śmilana

ଶ୍ୟ—ପ୍ରା ରୂପ—'ଶ'ର ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣ—The pronunciation of the cerebral 'Ś' by some Pandits.
Śya

(ଯଥା—ଶିର ସ୍ଥଳରେ ଶ୍ୟିର, ଶାକ ସ୍ଥଳରେ ଶ୍ୟାକ ଇତ୍ୟାଦି । କିନ୍ତୁ 'ଶ'ର ପ୍ରକୃତ ଉଚ୍ଚାରଣ 'ସ' ଓ 'ଷ'ଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । 'ଶ' କୁ ଶବ୍ଦ ଭାବରେ 'ଶ୍ୟ' ବୋଲି ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଜିଭ ଦାନ୍ତ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ 'ସ'ର ଉଚ୍ଚାରଣ ବାହାରେ, ମୂର୍ଦ୍ଧା ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ 'ଷ'ର ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ ଓ ତାଲୁ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ 'ଶ' ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ।)

ଶ୍ୟାନ—ସଂ. ବଣ (ଶ୍ୟୈ. ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପ୍ରାପ୍ତ—1. Got; obtained. ୨ । ଶୁଷ୍କ—2. Dry. ୩ । ଘନୀଭୂତ—3 Hardened; inspissated. ୪ । ଗତ—4. Gone; departed; ବ—ଧୂମ ;ଧୂଆଁ—Smoke.
Śyāna

ଶ୍ୟାନ୍ତି—ପ୍ରା. ବ—ଶାନ୍ତି (ଦେଶ)—Śyānti. (See) [ଦ୍ର—ନ ହେଲେ ଏ ଦୋଷ ଶ୍ୟାନ୍ତି କରିବ ନାହିଁ । ଶାନ୍ତି ଶାନ୍ତି କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।]
Śyānti

ଶ୍ୟାପୁଲୁ—ପ୍ରାଦେ (ପାଟଣା ଭାଷା) ବ—ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—A kind of fish.
Śyāpulu

ଶ୍ୟାବ—ସଂ. ବଣ (ଶ୍ୟୈ. ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବ, ଣତ୍ୱାଭାବ)—କୃଷ୍ଣପୀତମିଶ୍ରିତ; କଳା ଓ ମାଟିଆ; ଘାଟିଆ; କପିଶ—Dark brown; bay coloured; dusky. ବ—କପିଶ ବର୍ଣ୍ଣ—Brown colour.
Śyāba

ଶ୍ୟାବ ତୈଳ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶୀତାଶୁ ତୈଳ (ଦେଶ)
Śyāba taila Śītāṁśu taila. (See)

ଶ୍ୟାବ ଦନ୍ତ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଶ୍ୟାବ=କଳା ଓ ମାଟିଆ+ଦନ୍ତ)—ଉପର ପାଟିର ଶ୍ରେଣୀ ଦାନ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଉଠିବା ଦାନ୍ତ; ବାହାଡ଼ା ଦାନ୍ତ—The tooth coming out between the two front teeth of the upper jaw; redundant tooth. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ବାହାଡ଼ାଦାନ୍ତିଆ—(A person) Having redundant tooth. (ଶ୍ୟାବଦନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Śyāba danta

ଶ୍ୟାବଦନ୍ତୀ—ସଂ. ବଣ—ଶ୍ୟାବଦନ୍ତ (ଦେଶ)—Śyābadanta Śyābadantī (See) [ଉ—ନ୍ୟୂନ ଉଚ୍ଚଂଘନକାରୀ ଶ୍ୟାବଦନ୍ତୀ,
ଗୁରୁଜନବିରୋଧୀ ଯେ ମାଂସବିକ୍ରୟୀ
× × × ×
ପ୍ରତାରକ ଅଧାମେ ବେଦ ସମ୍ପର୍କ
× × × ×
ଗୃହଦାହୀ ବୃତ୍ତିରୋଗୀ ଯେ ଅଧାପକ
ପାପୀ ବୋଲନ୍ତି ଏ ଜାଣନ୍ତେ ନର ଶିଷ୍ୟ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।]
Śyābadantī

ଶ୍ୟାମ—ସଂ. ବଣ (ଶ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ମ)—୧ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Black or dark coloured. ୨ । ନୀଳକୃଷ୍ଣ—2. Bluish black;
Śyāma

dark blue. ୩ । ମେଘବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ—3. Of a zure colour. ୪ । ଶାଦ୍ୱଳ; ଶ୍ୟାମଳ; ହରିତବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ; ହରିତଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ—4. Green; of emeraled colour. ୫ । କଳା ରଙ୍ଗର ଚର୍ମ ବିଶିଷ୍ଟ—5.Dark. skinned.

ବ—୧ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—1. Black colour. ୨ । ନୀଳ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—2. Dark blue colour. ୩ । ଶ୍ୟାମଳ ବର୍ଣ୍ଣ; ଦେହର କଳା ରଙ୍ଗ—3. Dark colour of the skin. ୪ । ଶାଦ୍ୱଳ; ହରିତବର୍ଣ୍ଣ—4. Green. ୫ । ମେଘ—5. Cloud. ୬ । କୋକିଳ—6. Indian cuckoo. ୭ । ଧତ୍ତୁର; ଧାତୁରା—7. Thorn apple; Datura plant. ୮ । ଶ୍ୟାମାକ; ତୃଣଧାନ୍ୟ ବିଶେଷ—8. A species of wild corn; Panicum Frumentaceum Roxburghii. ୯ । ଖରସାଣୀ ଯୁଥଣୀ—9. Henbane; Hyocyamus Niger. ୧୦ । ଶୀଲୁ ବୃକ୍ଷ—10. A tree. ୧୧ । ଦମନକ ଦଥଣା ଗୁଳ୍ମ—11. Artemisia Indica. ୧୨ । ଗନ୍ଧ ତୃଣ—12. Lemon grass; Andropogen Schænanthus. ୧୩ । ସମୁଦ୍ର ଲବଣ—13. Sea-salt. ୧୪ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଗୋଲମରିଚ—14. Black pepper. ୧୫ । (ବୈଦ୍ୟକ) ବୃଦ୍ଧଦାରକ (ଲତା)—15. A creeper; Argyreia Speciosa. ୧୬ । (ଏହାଙ୍କ ଦେହ ଶ୍ୟାମ ବର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—16. Śrīkṛushṇa. ଦେ. ବ—

ଶ୍ୟାମ ୧ । ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—1. A
ଶ୍ୟାମ name for calling Śyāmasundara. ୨ । କମ୍ବୁଦେଶର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ—2. The kingdom of Siam; name of a state (a free state) governed by a Buddhist king. [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ବାଙ୍କକ ।]

ଶ୍ୟାମ ଉପସାଗର—ଦେ. ବ—ଶ୍ୟାମ ରାଜ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥ ଉପସାଗର—
Śyāma upasāgara The Gulf of Siam.
ଶ୍ୟାମ ଉପସାଗର ଶ୍ୟାମ ଉପସାଗର

ଶ୍ୟାମକ—ସ. ବ (ଶ୍ୟାମ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—ଶ୍ୟାମାକ; ଶ୍ୟାମ ଧାନ; ତୃଣ
Śyāmaka ଧାନ୍ୟ ବିଶେଷ—A sort of grass or wild
ଶ୍ୟାମାଧାନ corn; Panicum Frumentaceum Roxburghii; Panicum Colonium. [ଦ୍ର—
ଶ୍ୟାମାଧାନ ଏହା ଧାନ ବିଅରରେ ଧାନ ଗଛ ସଙ୍ଗେ ମଳକୁ ଉଠେ ।]

ଶ୍ୟାମ କଣ୍ଠ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୟାମ+କଣ୍ଠ)—୧ । ମୟୂର—
Śyāma kaṇṭha 1. Peacock. ୨ । ଶିବ; ମହାଦେବ—
2. Śiba. ୩ । ପକ୍ଷୀ ବିଶେଷ—3. A species of bird.

ଶ୍ୟାମକନ୍ଦା—ସ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଅତିବିଷା; ଅତୁଶୀ—
Śyāmakandā Aconite.

ଶ୍ୟାମକାଣ୍ଡା—ସ. ବ(ବୈଦ୍ୟକ)—ଗଣ୍ଡଦୂର୍ବା; ଗଣ୍ଡିଦୂବ; ଏକପ୍ରକାର
Śyāmakāṇḍā ଘାସ—Creeping cynoden;
ଅନ୍ୟ ସ—ଗ୍ରନ୍ଥିପର୍ଣ୍ଣୀ; Dectylon Cynoden. [ଦ୍ର—
ଗଣ୍ଡଦୂର୍ବା, ଗଣ୍ଡଳ, ଗ୍ରନ୍ଥିଳା; ଏହା ମଧୁର ତିକ୍ତ କଷାୟରସ, କଟୁ
ଗ୍ରନ୍ଥି, ଗଣ୍ଡାଳୀ, ମଧ୍ୟାଶ୍ରୀ, ବିପାକ, ଶୀତଳ, ଲଘୁ, ମଳରୋଧକ,
କଳାୟୁ, ଚଣ୍ଡା, ଶତ୍ରୁଳାଶ୍ରୀ, ଲୌହିତ୍ୟକାରକ । ଏହା ବାତ, ପିତ୍ତ,
ଶତ୍ରୁଳାପତ୍ର, ସ୍ୱତ୍ରପଣ୍ଡା, ଜ୍ୱର, ସର୍ପବିଷ, ଭ୍ରମ, ତୃଷ୍ଣା, ଦାହ,
ବାରୁଣୀ, ମାଳନେଷ୍ଟା, ଜଳସ୍ଥା] କଫ, ରକ୍ତ ଓ କୁଷ୍ଠ ରୋଗରେ ଉପ-
ଗେଁଟେଦୂବ ଗାସଡ଼ର କାରକ ।]
(ଶ୍ୟାମଗ୍ରନ୍ଥି—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶ୍ୟାମ କାନ୍ତି—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଶ୍ୟାମ+କାନ୍ତି)—ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ ଶୋଭା;
Śyāma kānti ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ ଆଭା—Dark or blue lustre.
ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶ୍ୟାମଳ ଶୋଭାଯୁକ୍ତ—
Having a beautiful blue colour.

ଶ୍ୟାମ କୁଣ୍ଡ—ସ. ବ—ବୃନ୍ଦାବନସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—Name of a
Śyāma kuṇḍa sacred tank in Bṛundābana.
[ଦ୍ର—ରାଧା କୁଣ୍ଡ ଶ୍ୟାମ କୁଣ୍ଡ ଯୁଗଳ ଅଭେଦ ପଣ୍ଡ ପ୍ରେମବଳେ ଦ୍ରବତ୍ୱ ଦେଇ ସନ୍ଧାନେ—ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବିଦଗ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।]

ଶ୍ୟାମ ଚିକ୍କଣ—ସ. ବିଶ—ଚିକ୍କଣ କୃଷ୍ଣ ବା ଚିକ୍କଣ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Śyāma chikkaṇa Of a glossy dark or glossy blue colour.

ଶ୍ୟାମତା(ତ୍ୱ)—ସ. ବ (ଶ୍ୟାମ+ଭାବେ. ତା ଓ ତ୍ୱ)—ଶ୍ୟାମଳତା
Śyāmatā(twa) (ଦେଖ)—Śyāmalatā (See)

ଶ୍ୟାମ ଦେଶ(ରାଜ୍ୟ)—ଦେ.ବ—ଶ୍ୟାମ ଦେ. ୨ (ଦେଶ)—Śyāma
Śyāma deśa(rājya) 2 (See)
ଶ୍ୟାମ ଦେଶ ଶ୍ୟାମ ଦେଶ

ଶ୍ୟାମ ନାଗର—ସ. ବ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପ୍ରୀତିପ୍ରଯୁକ୍ତ ସମ୍ବୋଧନ—
Śyāma nāgara Śrīkṛushṇa. [ଦ୍ର—ଶ୍ୟାମଳାଗର ହେ ! ଏ ଦେଶ ଦୋଇବ ନାହିଁ—ସଙ୍ଗୀତ ।]

ଶ୍ୟାମ ପତ୍ର—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୟାମ+ପତ୍ର)—(ବୈଦ୍ୟକ)
Śyāma patra ତମାଳ ବୃକ୍ଷ—Dyospyrus Tomentosa.

ଶ୍ୟାମପର୍ଣ୍ଣୀ—ସ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଚା—Tea; Theachensis.
Śyāmaparṇṇi [ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ରର ଫାଣ୍ଟ କଫଘ୍ନ,
ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—ଶ୍ରେଷ୍ଠାଳ, ସ୍ୱେଦଜନକ, ବଳବର୍ଦ୍ଧକ, ଜ୍ୱରଘ୍ନ,
ଚିରିଭିତ୍, ଅତନ୍ତ୍ରୀ] କାମଶ୍ରମକ, କାଶନିବାରକ, ଅଗ୍ନି-
ସ୍ତମ୍ଭକ, ଜଡ଼ତାନାଶକ ।]

ଶ୍ୟାମ ପୀରିତି—ଗ୍ରା. ବ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଣୟ—Falling in
Śyāma pirati ଶ୍ୟାମ ପୀରିତି ଶ୍ୟାମପ୍ରୀତି love with
[ଶ୍ୟାମ ପ୍ରୀତି—ଦେ. ରୂପ] Srikṛushṇa.

ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—1. A name of Śyāmabandhu Srikṛushṇa. ୨ । ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଦିଆ-ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ଯିବା ନାମ—2. A name given to males.

ଶ୍ୟାମ ବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ—୧ । ଶ୍ୟାମଳ ବା କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—1. Dark or Śyāma barṇṇa black colour. ୨ । ଦେହର କଳାବର୍ଣ୍ଣ (ଶ୍ୟାମାବର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) —2. Dark complexion. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଶ୍ୟାମଳ—1. Of dark colour. ୨ । କଳା ଚମଡ଼ାବିଶିଷ୍ଟ—2. Dark-skinned

ଶ୍ୟାମ ବୀଜ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—କଳାଦାନା; ନୀଳ କଳମ ଲତା; Śyāma bīja; ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଶ୍ୟାମଳ-ବୀଜ, ସ୍ୱେତକ କାଳା ଦାନା ଅଂ. ଫ୍ରୁକ୍‌ଲଲିଲ୍ କାଲାଦାନା

କଳମୀ ଅଥବ ବର୍ଗର ଲୋମଶ ବର୍ଷାୟୁ; ଲତାବିଶେଷ—1pomoea Hedaracea. [ଦ୍ର—ଏହାର ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଫୁଲ ପାଇଁ ଶୀତକାଳରେ ଲୋକେ ଏହାକୁ ରୁଅନ୍ତି । ଏହାର ବୀଜ ରେଚକ ଔଷଧ ।

ଏହା ରେଚକ, ଶୋଥ, ଜ୍ୱର, ମଳବଦ୍ଧତା ଓ ଦାରୁଣ ଟ୍ରେଟ୍ରେଗରେ ଉପକାରୀ ।

ଶ୍ୟାମଳ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ୟାମ—କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଳ)—୧ । Śyāmala ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—1. Of dark colour. (ଶ୍ୟାମଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାର ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ କଳା—2. Dark complexioned; dark-skinned. ୩ । କଳା—3, Black. ୪ । ନେଳୀ—4. Blue. ୫ । ଶାଗୁଆ—5. Green. ବ—୧ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-1. Black colour. ୨ । ଗାଢ଼ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ—2. Deep blue colour. ୩ । ନେଳୀ ରଙ୍ଗ—3. Blue colour. ୪ । ଶାଗୁଆବର୍ଣ୍ଣ—4. Green colour; verdnnt green. ଦେ. ବ—୧ । ଶୁକ ପକ୍ଷୀ—1. Parrot. ୨ । ଶ୍ୟାମାପକ୍ଷୀ (ଦେଖ)—2. Śyāmāpakshī (See) [ଦ୍ର—ଶୁକ ହେବ ଅଣି ଶ୍ୟାମଳ ଘୋଷ—ଅଉମନ୍ୟ ବଦରଧରନ୍ତ୍ରାମଣି ।] ୨ । କାମଦେବ—2. The God Cupid. [ଦ୍ର—ତମ ଶ୍ୟାମଳ ଘୋଟିଲ ଏ ଦର ଜନମ—ଭଜ. ଦୋଷ୍ଟବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମୃଦଙ୍ଗ ।]

ଶ୍ୟାମଳତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ (ଶ୍ୟାମଳ + ଭାବ ତା, ତ୍ୱ)—୧ । କାଳିମା—Śyāmalatā (twa) 1. Blackness. ୨ । ନୀଳିମା—2. Blueness. ୩ । ହରିଦ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—3. Verdure.

ଶ୍ୟାମ ଲତା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଲତାବିଶେଷ—Śyāma lata Ichnocarpus Frutescens (creeper).

ଶ୍ୟାମଳ ବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ ବ—ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ) Śyāmala barṇṇa Śyāma barṇṇa (See)

ଶ୍ୟାମଳ ବୀଜ—ସଂ ବ—ଶ୍ୟାମବୀଜ (ଦେଖ) Śyāmala bīja Śyāma bīja (See)

ଶ୍ୟାମଳା—ସଂ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶ୍ୟାମଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—The feminine Śyāmalā of Śyāmala. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଜମୁ; ଜାମୁ—1. Eugenia Jambolina, blackberry. ୨ । ଦୁର୍ଗା; କାଳୀ; ଶ୍ୟାମା—2. Goddess Kālī.

ଶ୍ୟାମଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ ଶ୍ୟାମଳ)—୧ । ମସୃଣ କରିବା—Śyāmalā(le)iba 1. To smoothen. ୨ । ବାଳକୁ ଶ୍ୟାମଳକରା चिकनकरना ଚୁଣାଇ ଚିକ୍‌ଣ କରିବା—2. To comb and make up the hair glossy and dark. ୩ । ତୋଷଣ ଓ ଚାଟୁକଥାଦ୍ୱାରା ମୁଗ୍ଧ କରିବା; ସାଲୁଲେଇବା—3. To charm a person by oily words and flattery. ୪ । ଗେହ୍ଲା କରିବା—4. To pet a person, to fondle. ଭଜାନ भुलाना

ଶ୍ୟାମଳାଲ୍—ଦେ. ବ ପୁଂ. (ହିନ୍ଦୀ)—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—Śyāmalāl 1. A name of Śrikṛushṇa. ଶ୍ୟାମଳାଲ शामलाल ୨ । ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—2. A name given to mlaes [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆରେ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ]

ଶ୍ୟାମଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶ୍ୟାମଳ (ଦେଖ)—1. Śyamala Śyāmaliā (see) ୨ । ଦୋଳା; ଚର୍ଚ୍ଚିତ; ସାଢ଼ିଲା—ମାଖାନ शामलिया 2. Besmeared and made smooth, [ଦ୍ର—ଚନ୍ଦନେ ଶ୍ୟାମଳିଆ ଦୋଇ, ଉତ୍ପଳ ପ୍ରାସ୍ପେକ ବାସର—ଜଗଲାଥ ଭାଗବତ ।] ବ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrikṛushṇa. [ଦ୍ର—ଘେନ ଘେନ ମନ ଘନ ସମ ଶ୍ୟାମଳିଆଲୁ—ଜଗସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗୀତ ।]

ଶ୍ୟାମଳିକା—ସଂ ବ (ଶ୍ୟାମଳ + କ + ଆ)—ନୀଳୀ; ନୀଳ ଗୁଳ୍ମ—Śyāmalikā Indigo plant; Indigofera Tinctoria.

ଶ୍ୟାମଳୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶ୍ୟାମଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—The feminine Śyāmalī of Śyamala. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କାଳୀ ସ୍ତ୍ରୀ 1. A woman of dark complexion ୨ । କାଳୀ ଗାଈ—2. A black cow.

ଶ୍ୟାମ ଶୋଭା—ସଂ ବ—ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—Śyāma sobhā Verdant beauty. (ଶ୍ୟାମଶ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ୟାମ ସଲିଳ—ସଂ ବିଣ ପୁଂ—[ବହୁବ୍ରୀହି]—ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ ଜଳବିଶିଷ୍ଟ—Śyāmas alila Having-deep blue water. ବ—[ଶ୍ୟାମସଲିଳା—ସ୍ତ୍ରୀ] ଯମୁନା ନଦୀ—The river Jamunā.

ଶ୍ୟାମ ସୁନ୍ଦର—ସଂ ବ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—A name of Śrikṛushṇa Śyāma sundara ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର श्यामसुंदर A name given to males.

ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ରାଜଗୁରୁ—ବେ. ବ (ନାମ)—ଗଞ୍ଜାମ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ସାହିତ୍ୟିକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ—A late literary Oriya of Paralakimedi of Ganjam. [ଦ୍—ଏ ମହାଶୟ ବ. ଏ, ପାଶ୍ କରିଥିଲେ ଓ ଗଣ୍ଡିର ଗବେଷଣାପୂର୍ଣ୍ଣ ଓଡ଼ିଆ, ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଛନ୍ଦ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅନେକ ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚନା କରିଥିଲେ, ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ସାହିତ୍ୟିକମାନ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜକୁମାର ପଦ୍ମନାଭ ନାରାୟଣଦେବ (ସେକଣ୍ଡ ପ୍ରିନ୍ସ)ଙ୍କ ଗୃହଶିକ୍ଷକ ଓ ଉପଦେଷ୍ଟା ଥିଲେ । ୧୯୦୨ ସାଲରେ ଗଞ୍ଜାମରେ ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କ ପ୍ରଥମ ଜାତୀୟ ସମ୍ମେଳନରେ ଏ ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଜାତିରେ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣଥିଲେ ।]

ଶ୍ୟାମା—ସଂ ବିଣ ସ୍ତ୍ରୀ (ଶ୍ୟାମ+ଅ)—ଶ୍ୟାମର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Śyama. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—
Śyāmā
୧ । କାଳୀ; କାଳିକାଦେବୀ—1. Goddess Kāli [ଦ୍—ଏହାଙ୍କ ପୂଜା କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା ଅର୍ଦ୍ଧ ରାତ୍ରିରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଏ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା, ଚତୁର୍ଭୁଜା, ମୁଣ୍ଡମାଳିନୀ, ଶିବୋପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନା ଓ ଲୋଳଜିହ୍ୱା ଅଟନ୍ତି ।] ୨ । ଦୃଷ୍ଟାର୍ତ୍ତବା ମଧ୍ୟମବୟସ୍କା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A middle-aged woman who has attained puberty. ୩ । ତପ୍ତକାଞ୍ଚନବର୍ଣ୍ଣାର ନାରୀ—3. A woman of the complexion of red hot gold. [ଦ୍—ଏ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ଶୀତକାଳରେ ସୁଖୋଷ୍ଣ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳରେ ସୁଖ ଶୀତଳ ଅଟେ ।]
୪ । କାଳୀ ସ୍ତ୍ରୀ—4. A dark-complexioned woman; a brunette. ୫ । ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ ଲତା—5. Aglaia Roxborghiana (creeper) ୬ । ଶୁକ୍ଳଶାରିବା; ଚେପିଡ଼ି ଲତା—6. A species of Hemidesmus Indicus. ୭ । କୃଷ୍ଣ ଶାରିବା; ଶୁଅଁଳିଲତା—7. Hemidesumus Indicus; Indian Sarsaparilla ୮ । କୃଷ୍ଣବିଦ୍ରୁମ; କଳା ଭଣ୍ଡୁଳ ଲତା—8. The dark species of Ipomea Turpethum. ୯ । କାଳିଦୂର୍ବା—9. A sort of grass ୧୦ । ଶ୍ୟାମାଳ; ଶୁଅଁଧାନ—10. Panicum Frumentaceum and Colonus. ୧୧। ତୁଳସୀ ଗୁଳ୍ମ—11. The Holy Basil plant. ୧୨ । ରାତ୍ରି—12. Night. ୧୩ । ହରିଦ୍ରା; ହଳଦୀ—13. Turmeric. ୧୪ । ଯମୁନା ନଦୀ—14. The river Jamuna. ୧୫ । ନୀଳକାଗୁଳ—15. The Indigo plant. ୧୬ । ଗୁଗୁଳ—16. Bdellium and Legnum aloes. ୧୭ । ଶୋମଲତା—17. Sarcostema Viminalis (creeper) ୧୮ । ପାଣ୍ଡବ ପତ୍ନୀ; କୃଷ୍ଣା; ଦ୍ରୌପଦୀ—18. Draupadi; the wife of the Pāṇḍaba brothers. ୧୯ । ଅମ୍ବିକା—One of the names of Goddess Durgā. ୨୦ । ଗୁଡୁଚି—20; Tinospora Cordifolia. ୨୧ । କସ୍ତୁରୀ—21. Musk. ୨୨ । ନୀଳ ପୁନର୍ନବା—22. A species of blue hog-weed. ୨୩ । ପିପ୍ପଳୀ—23. Long pepper; Piper Longum. ୨୪ । ପଦ୍ମବୀଜ—24. The seeds of lotus. ୨୫ । ଶିଂଶପା; ଶିଶୁଗଛ—25. Dalbergia Sissoo (a timber-tree). ୨୬। ଛାୟା—26. Shadow. ୨୭ । ଶ୍ୟାମାପକ୍ଷୀ—27, A species of singing bird; Tardius Macurus. ବେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ନାମ)—ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ
ଶ୍ୟାମା ଶ୍ୟାମା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଏକନାମ—A name given to females in Bengal.

ଶ୍ୟାମାକ—ସଂ ବି (ଶ୍ୟାମ+କ; ବିକଳ୍ପେ ଶ୍ୟାମକ)—ଶ୍ୟାମକ
Śyāmāka (ଦେଶ)—Śyāmaka (See)
(ଶ୍ୟାମାକ ଧାନ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ୟାମା କାନ୍ତ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ମହାଦେବ; ଶିବ—Siba. ବେ, ବ:
Śyāmā kānta ପୁଂ—ବଙ୍ଗଦେଶରେ ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
ଶ୍ୟାମାକାନ୍ତ ଶ୍ୟାମାକାନ୍ତ A name given to male in Bengal.s

ଶ୍ୟାମାକାନ୍ତ ବନ୍ଦୋପାଧ୍ୟାୟ—ବେ. ବ (ନାମ)—ବଙ୍ଗଦେଶର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ
Śyāmākānta bandopādhyāya ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମଲ୍ଲ—Name of a famous athlete of Bengal [ଦ୍—ଏ ଚବ୍ବିଶ ପରଗଣା ବିଜୟପୁରରେ ଖ୍ରୀ ୧୮୫୮ ରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ବ୍ୟାୟାମପ୍ରିୟ ହୋଇ ବନ୍ୟ ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁ ମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବଶ କରିପାରୁଥିଲେ । ଏ ଜଣେ ସର୍ବସ୍ୱଦଳ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ଓ ଏପରି ଜେଦ୍ଧ ଥିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କ ଛାତି ଉପରେ ୧୦ ମହଣର ପଥରକୁ ହାତୁଡ଼ିରେ ବାଡ଼େଇ ଚୂନା କରି ଯାଉଥିଲା । ୫୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ବ୍ୟାୟାମ ଅବ ଛାଡ଼ି ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ କଲେ । ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ (ଭବଗୀବାବା, ସ୍ୱର୍ଗୀବାବା; ବାବମ ସାହେବ ଅବ ନାମରେ ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଦେଶରେ ପରିଚିତ) ଏହାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରି ଏହାଙ୍କୁ 'ସୋହଂ ସ୍ୱାମୀ' ନାମ ଦେଲେ । ଏ ବେଦାନ୍ତ ବିଷୟକ ଗଣ୍ଡେ ବଙ୍ଗଳା ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ ଓ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ ।]

ଶ୍ୟାମାଙ୍ଗ—ସଂ. ବ—(କର୍ମଧା; ଶ୍ୟାମ+ଅଙ୍ଗ)—୧ । ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ
Śyāmānga ବିଶିଷ୍ଟ ଦେହ—I. Dark complexioned-body. ୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ବୁଧଗ୍ରହ—2 The planet Mercury. ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ.—ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ
(ଶ୍ୟାମାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶରୀର ବିଶିଷ୍ଟ—Dark-complexioned.

ଶ୍ୟାମାଚରଣ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଶ୍ୟାମା+ଚରଣ)—ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଚରଣ (ଶ୍ୟାମାପଦ—ଅନୀରୁପ)
Śyāmācharaṇa —The feet of Goddess Durga.
ଶ୍ୟାମା ଚରଣ ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
श्यामा चरण A name of males.

ଶ୍ୟାମାଚରଣ ସରକାର—ଦେ.ବ—ଜନୈକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବ୍ରିଟିଶ ପ୍ରଣେତା
Śyāmācharaṇa sarakāra —Name of a law-giver of Bengal.
ଶ୍ୟାମାଚରଣ ସରକାର श्यामाचरण सरकार

[ଦ୍—ଏ ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ଏ ସଂସ୍କୃତ, ଇଂରାଜୀ, ହିନ୍ଦୀ, ଗ୍ରୀକ୍, ଲାଟିନ୍, ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଓ ଫ୍ରେଞ୍ଚ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଏ ଇଂରାଜୀ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁର ଅଭିଧାନ ଓ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ବିଧାନମାନ ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ଇଂରାଜୀରେ 'ବ୍ୟବସ୍ଥାସାର ସଂଗ୍ରହ' (ଦାୟଭାଗ) ଓ 'ବ୍ୟବସ୍ଥାତତ୍ତ୍ୱ' (ମିତାକ୍ଷରା) ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ସଂକଳନ କରିଥିଲେ । ଏହାହିଁ ବଙ୍ଗ ଦେଶର ପ୍ରଥମ ଆଇନ୍ ପୁସ୍ତକ । ଏ କଲିକତା ସୁପ୍ରୀମ୍ କୋର୍ଟରେ ଦ୍ୱିଭାଷୀ (Interpreter) କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଏ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ପ୍ରଥମ ଆଇନ୍ ପୁସ୍ତକ ସଙ୍କଳନ କରିଥିଲେ ।]

ଶ୍ୟାମାଢ଼ୁକୀ—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ହରଡ଼ର ପୁଷ୍ପ ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ; କଳାହରଡ଼—
Śyāmārdhakī (Black variety) Cajanus Indicus (a pulse).
କାଳାଅରହର कालाअरहर

ଶ୍ୟାମା ତ୍ରିବୃତ୍—ସଂ. ବ—କଳା ତିନ୍ତୁଡ଼ି; କୃଷ୍ଣତ୍ରିବୃତ୍ ଲତା—
Śyāmā tribṛut A variety of Ipomœa Turpethum creeper.
ଅନ୍ୟ. ସଂ. ନାମ—ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରା, ଗାଳନୀ, ସୁଶ୍ରେଣିକା, ମସୂରଦଳା, କାଳା, କେଶିକା, କାଳମେଷିକା ।
କାଳତେଉଡ଼ି श्यामपर्णिका, कालानिशिवर
ମ. କାଳେଂନଶେତ୍ତାର

[ଦ୍—ଏହା ଧଳା ତିନ୍ତୁଡ଼ି ଅପେକ୍ଷା ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ; ବିନ୍ତୁ ଗାଢ଼ ବିରେଚକ, ଏବଂ ଦାହ, ମୂର୍ଚ୍ଛା, ମତ୍ତତା, ଭ୍ରାନ୍ତି କଣ୍ଠଶୋଷ ଆଦି ଉପଦ୍ରବକାରକ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ରକ୍ତ ତିନ୍ତୁଡ଼ିର ମୂଳକୁ ଶ୍ୟାମାତ୍ରିବୃତ୍ ବୋଲିପାଏ ।]

ଶ୍ୟାମାଦି ବର୍ଗ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—କେତେକ ଗୁଳ୍ମର ସମଷ୍ଟି—
Śyāmādi barga Name of a class of herbs.

[ଦ୍—ଶ୍ୟାମା, ମହାଶ୍ୟାମା, ତ୍ରିବୃତ୍, ଦନ୍ତୀ, ଶଙ୍ଖିନୀ, ତିକ୍ତକ, କମ୍ପିଲକ, ରମ୍ୟକ, କମ୍ପୁକ, ପୁଷ୍ପଶ୍ରେଣୀ, ଗବାକ୍ଷ, ରାଜବୃକ୍ଷ, କରଞ୍ଜ, କଟୁକରଞ୍ଜ, ଗୁଡ଼ୂଚ, ଶ୍ୟାମା, ଶ୍ୟାମଲାଳୀ, ସୁଧା ଓ ସୁବର୍ଣ୍ଣକ୍ଷୀରୀ ଏହି ଚୌତିରିଶ ବୃକ୍ଷ ଶ୍ୟାମାଦିବର୍ଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।]

ଶ୍ୟାମା ପକ୍ଷୀ—ସଂ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଗାନକାରୀ ପକ୍ଷୀ—
Śyāmā pukhī A species of singing bird; Turdus Macarus.
ଶ୍ୟାମା ପାଖୀ श्यामा पक୍ଷୀ

[ଦ୍—ଶାଖାଚାରୀ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦୀର୍ଘପୁଚ୍ଛ ପକ୍ଷୀ; ଦୂରପାଖ ନାଲିଆ ।]

ଶ୍ୟାମା ପୂଜା—ସଂ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା ରାତିରେ ଶ୍ୟାମା ବା କାଳୀଙ୍କର ଅର୍ଚ୍ଚନା—
Śyāmā pūjā The worship of Goddess Kāli or Śyāmā on the night the new moon of the month of Kārttika.

ଶ୍ୟାମା ବୀଜ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ବୃକ୍ଷ ଜାତିର ଲତାଫଳର ମଞ୍ଜି—
Śyāma bija The seed of Argyreia Speciosa.

ଶ୍ୟାମାୟମାନ—ସଂ. ବିଣ—[ଶ୍ୟାମ + ଅଭୂତ ଭାବେ ଯ = ଶ୍ୟାମାୟ Śyāmāyamāna ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ମାନ (ଶାନଚ୍)]—
(ଶ୍ୟାମାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣରେ ପରିଣତ, ହରିତାୟମାନ—
Turned into green or black and blue colour.

ଶ୍ୟାମା ଲତା—ସଂ. ବ—୧ । କୃଷ୍ଣଶାରିବା; ଶୁଅଁଲିଇ—1 Indian Śyāmā latā sarsaparilla (creeper) ୨ । ଚେମ୍ପିଡ଼ ୧ । ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଶାରିବା, କୁଳଘାତିକା, ଗୋପୀ, ଲଇ; ଗୁଅ କୃଷ୍ଣା, ଗୋପବଧୂ ।
ଶ୍ୟାମା ଲତା श्यामा लता
ଦୁଧୀ, ଗୋରୀସର, କାଳୀସର
ତେ. ମାଲଭିଗ

[ଦ୍—ଗୋପକନ୍ୟା, କୃଷ୍ଣୋଦଗ୍ର, ଶ୍ରୋତା, ଗୋପବଧୂ, ଲତା, ଅଙ୍ଗୋଳା, ତଳନା ।]
ଅନନ୍ତ ମୂଳ अनन्त मूल, उपलसरी

ଶ୍ୟାମା ପାନ ଲତା—
2. Hemidesmus Indicus (creeper). [ଦ୍—ଶାରିବା ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ]

ଶ୍ୟାମା ସୁନ୍ଦରୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶ୍ୟାମ ବର୍ଣ୍ଣା ଓ ସୁନ୍ଦରୀ—
Śyāmā sundarī (a woman) Beautiful and dark complexioned; brunette. ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ବଙ୍ଗଦେଶ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ନାମ—A name given to females in Bengal.

ଶ୍ୟାମିକା—ସଂ. ବ—(ଶ୍ୟାମ+କ+ଆ)—୧ । ଶ୍ୟାମଳତା; ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ
Śyāmikā 1. Deep blue colour. ୨ । ମଳିନତା—2. Paleness; discoloration; filthiness; dirtiness. [ଦ୍—ଭୂମିପତ୍ର ଶ୍ୟାମିକାର ରେଖା ଏ ଜଳରେ, ପଢ଼ିବାର ଲେଖିଲାହିଁ ବିଧି କେଉଁଠାରେ । ଗୁଣାକାର. ମହାଯାତ୍ରା ।] ୩ । କୃଷ୍ଣତ୍ୱ—3. Blackness. ୪ । ଧାତୁ ଅଂଶର ଖାଦ—4. The dross of metals. ୫ । ଧାତୁର ମଳ—5. Scorie of metals. ଦେ. ବ—ଭେଳ ବା ପଡ଼ିଆ ସୁନା—
Mixed gold.

ଶ୍ୟାମୀ—ଦେ. ବିଣ—ଶ୍ୟାମ ଦେଶୀୟ—Relating to the Siam country; Siamese.
Śyāmī

[ଯଥା, ଶ୍ୟାମୀ ଭାଷା; ଶ୍ୟାମୀ ଜାତି ।] ବ ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ଅଦଭୁତ)—ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଓ ଶ୍ୟାମାସୁନ୍ଦରୀର ଭାବ ନାମ—
Name for calling Śyāmasundara and Śyāmasundari in fondness.

ଶ୍ୟାଳ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ଶ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଳ; ଯେ ପରିବାସାର୍ଥ ଗମନ କରେ)—ଶଳା; ପତ୍ନୀଙ୍କ ଭାଇ—
Śyāla (ଶ୍ୟାଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Wife's brother.
୨ । ଭଗିନୀପତି; ଭଉଣୋଇ; (ଭ୍ରାତୃଭୈକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ସ୍ମରଣ)—
One's sister's husband.

ଶ୍ୟାଳକୀ—ସଂ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶ୍ୟାଳକ+ଙ୍କୀ ଈ)—ଶାଳୀ (ଦେଖ)
Śyālakī Śālī (See)

ଶ୍ୟାଳ ଜାୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ୟାଳ+ଜାୟା)—ଶ୍ୟାଳ.
Śyāla jāyā ବଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ; ଶଳାଗୃହିଣୀ—The wife of one's wife's brother
ଶ୍ୟାଳକ ଜାୟା
ଶ୍ୟାଳକ ପତ୍ନୀ } —ଅନ୍ୟରୂପ

ଶ୍ୟାଳିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶ୍ୟାଳ+କ+ଆ)—ପତ୍ନୀଙ୍କ ଭଗ୍ନୀ—
Śyālikā Wife's sister. [ଦ୍ର—ଅମ ଦେଶରେ ପତ୍ନୀଙ୍କ ବଡ଼ ଭଉଣୀଙ୍କୁ ଦେଉଶାଶୁ ଓ ସାନ ଭଉଣୀଙ୍କୁ ଶାଳୀ କହନ୍ତି ।]

ଶ୍ୟାଳୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ(ଶ୍ୟାଳ+ଈ)—ଶ୍ୟାଳିକା ୧ (ଦେଖ)
Śyālī Śyālikā 1 (See)

ଶ୍ୟାଳୀ ପତି—ସଂ. ବ. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସଢ଼ୁ (ଦେଖ)
Śyālī pati Sadhu (See)

ଶ୍ୟେତ—ସଂ. ବିଣ—(ଶ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ)—
ଶ୍ୱେତ (ତା)
ଶ୍ୱେତ(ତା) } —ଦେ. ରୂପ ଧଳା—White.
ବ—ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ—
White colour.

ଶ୍ୟେତ କୋଳକ—ସଂ. ବ—(ଶ୍ୟେତ=ଶୁଭ୍+କୋଳ+କ)—
Śyeta kolaka ଶୁଭ୍ର ମତ୍ସ୍ୟ ବିଶେଷ; ସଫଗ; ଦେବଣ୍ଡିମାଛ—
A small species of fish; Barbus Chola.

ଶ୍ୟେନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ଶ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ; ଯେ ହିଂସାର୍ଥ ଗମନ କରେ)—୧ । ବାଜପକ୍ଷୀ; ଚିଲାଣ—
[ଶ୍ୟେନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] 1. Hawk; falcon. ୨ । ଯଜ୍ଞ ବିଶେଷ-
2. A sort of vedic sacrifice
[ଶ୍ୟେନା—ସ୍ତ୍ରୀ] ବିଣ—ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣ—Brown.

ଶ୍ୟେନ ଘଣ୍ଟା—ସଂ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଲଘୁଦନ୍ତୀ ନାମକ ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟ
Śyena ghaṇṭā A herb; croton seed; the seed of the fig-leaved variety of Croton Polyandrum.

ଶ୍ୟେନ ଦୃଷ୍ଟି—ସ. ବ (ମ. ପ. ତତ୍; ଶ୍ୟେନବତ୍ ଦୃଷ୍ଟି)—ବାଜପକ୍ଷୀ
Śyena drushṭi ପରି ତୀକ୍ଷ୍ଣଦୃଷ୍ଟି—A sharp look-out like that of a falcon. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ୟେନବତ୍ ଦୃଷ୍ଟି ଯାହାର)—ଶ୍ୟେନ ପରି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିବିଶିଷ୍ଟ—Hawk-eyed; falcon-eyed.

ଶ୍ୟେନମ୍ପାତ(ତା)—ସଂ. ବ (ଶ୍ୟେନଂ=ଶ୍ୟେନକୁ+ପାତ=ପତ୍ ଧାତୁ
Śyenampāta(tā) +ଅ;+ଆ)—୧ । ଶ୍ୟେନ ବା ଚିଲାଣ ଦ୍ୱାରା ପକ୍ଷୀ ଶିକାର—1. Hunting with hawks; falconry. ୨ । ଶିକାର; ମୃଗୟା—2. Hunting.

ଶ୍ୟୈ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଗମନ କରିବା—1. To go. ୨ । ଗତି
Śyai (root) କରିବା—2; To move.

ଶ୍ୟୈଣାକ—ସଂ. ବ(ଶ୍ୟୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଶୋଣା; ଫଣଫଣା—
Śyaiṇāka A medicinal plant; Bignonia Indica.

ଶ୍ରଣ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଦତ୍ତ ହେବା—
Śraṇ (root) To be given.

ଶ୍ରଣି (ଧାତୁ)—ସଂ (ଶ୍ରଣ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍)—ଦାନ କରିବା—
Śraṇi (root) To give.

ଶ୍ରତ୍—ସଂ. ଅ (ଶ୍ରା ଧାତୁ=ପାଳନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍; ଉପାଦାନ
Śrat ଏହା ଧାତୁ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ 'ଶ୍ରଦ୍ଧା' ଯଦାଦି ଶବ୍ଦର ହୁଏ)—୧ । ଭକ୍ତି—1. Devotion; regard reverence. ୨ । ସ୍ନେହ—2. Affection. ୩ । ବିଶ୍ୱାସ—3. Trust; faith; confidence

ଶ୍ରଥ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବଧ କରିବା—1. To kill. ୨ । ଯତ୍ନ
Śrath (root) କରିବା; ଚେଷ୍ଟା କରିବା—2, To try; to endeavour; to take care. ୩ । ବନ୍ଧନ କରିବା—3. To tie. ୪ । ଗ୍ରନ୍ଥନ କରିବା—4. To string together. ୫ । ଢିଲା କରିବା—5. To loosen; to slacken. ୬ । ମୋଚନ କରିବା—4. To 6. To liberate; to untie.

ଶ୍ରଥନ—ସଂ. ବ—(ଶ୍ରଥ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ବନ୍ଧନ—
Śrathana 1. Tying; binding; fastening.
(ଶ୍ରଥିତ—ବିଣ) ୨ । କାରାବନ୍ଧନ—2. Confinement, imprisoning a person; bondage. ୩ । ବନ୍ଧନମୋଚନ—3. Liberating or setting free from bondage; emancipation. ୪ । ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା—4. Delivering from a calamity. ୫ । ଗ୍ରନ୍ଥନ; ଗୁନ୍ଥିବା—5. Stringing together. ୬ । ମୋକ୍ଷ—6. Liberation; beatitude. ୭ । ଶୈଥିଲ୍ୟ—7, Slackness; dilatoriness. ୮ । ବିଳମ୍ବ କରିବା—8, Delaying. ୯ । ବ୍ୟାହନନ—6. Smitig. ୧୦ । ଯତ୍ନ—10. Care. ୧୧ । ଅଧଃକରଣ—11. Bringing down; lowering. ୧୨ । ଚେଷ୍ଟା—12. Endeavour; effort. ୧୩ । ମାରଣ; ବଧ—13. Killing; slaughtering. ୧୪ । ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡିତ ଅପରାଧୀର ବଧ—14. Execution of a criminal sentenced to capital punishment. ୧୫ । ପୁନର୍ବାର ଦୃଷ୍ଟିକରଣ—15. Act of looking again.

ଶ୍ରଦ୍ଧାନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ରତ୍=ଶ୍ରଦ୍ଧା+ଧା. ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା
Śraddadhāna +କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ [ଶାନଚ୍])—୧ । ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ୱିତ—
(ଶ୍ରଦ୍ଧାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Affectionate. ୨ । ଭକ୍ତିମାନ୍—

2. Full of devotion; respectful. ୩ । ବିଶ୍ୱାସ ଯୁକ୍ତ—3. Having faith or trust. ୪ । ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା—4. Trusting.

ଶ୍ରଦ୍ଧ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ· ସଶ୍ରଦ୍ଧ)—ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ—Interested; concerned. [ବ୍ର—ଉଦଅନ୍ତରେ ଶବ୍ଦବିଦ୍ୟା ବାଚସ୍ପତି, ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ ଶିଖାଇଲେ ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ଚରଣ ଦୋଇ ଶ୍ରଦ୍ଧ—ବୃନ୍ଦାବିନୋଦ· ମହାଭାରତ· ଅଦ ।]
Śraddha
श्रद्धायुक्त

ଶ୍ରଦ୍ଧା—ସଂ· ବି (ଶ୍ରତ୍=ଭକ୍ତି+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ଙ୍ଗ. ଅ+ଆ)—୧ । ଚିତ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନତା—1. Peace of mind. ୨ । ମନର ନିର୍ମଳତା—2. Purity of mind. ୩ । ଭକ୍ତି; ସମ୍ମାନ—3. Devotion; respect; homage; reverence. ୪ । ନିଷ୍ଠା; ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ—4. Implicit faith; confidence. ୫ । ବିଶ୍ୱାସ; ପ୍ରତ୍ୟୟ—5. Faith; trust. ୬ । ସ୍ନେହ—5. Affection; attachment. ୭ । ଆଦର—7. Fondness. ୮ । ସ୍ପୃହା; ଇଚ୍ଛା—8. Desire; liking; inclination. ୯ । ଗର୍ଭିଣୀର ସଧ; ସାଧ—2. A pregnant woman's hankering after some dainty or food. ୧୦ । ସମାଦର—10. Respectful conduct or treatment. [ବ୍ର—ସ୍ମୃତିରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତି devotion) ଏକାର୍ଥ ବୋଧକ ।
ପିତୃଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯୋଗୁଁ କରାଯିବା ପିଣ୍ଡଦାନାଦି କ୍ରିୟାକୁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ବୋଲାଯାଏ । ଚଳୁ ଭାଷାରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଶ୍ରଧା, ସଧା ଅପତ୍ୟାଦିଙ୍କ ପ୍ରତି ବାତ୍ସଲ୍ୟ (Affection), କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଆଦର (Liking; desire for a thing) ଓ ଆଦରପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର (Fond treament) ପ୍ରଭୃତି ଅର୍ଥ ବୁଝାଏ ।] ଦେ. ବି—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to females.
Śraddhā
श्रद्धा

ଶ୍ରଦ୍ଧାକର—ସଂ· ବିଣ (ଶ୍ରଦ୍ଧା+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ· ଅ)—ଶ୍ରଦ୍ଧାଜନକ (ଦେଖ)—Śraddhā janaka (See)
Śraddhākara
(ଶ୍ରଦ୍ଧାକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ରଦ୍ଧା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭକ୍ତି କରିବା; ସମ୍ମାନ କରିବା—1. To revere. ୨ । ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା—2. To pay homage to; to treat with reverence. ୩ । ପୂଜା ପାଇବା—3. To like.
Śraddhā karibā
श्रद्धा करना
श्रद्धा करना

ଶ୍ରଦ୍ଧାକାରକ—ସଂ. ବିଣ· ପୁଂ (ଶ୍ରଦ୍ଧା+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ· ଅକ;)—ଯେ ଭକ୍ତି କରେ—Revering; paying homage.
Śraddhākāraka
(ଶ୍ରଦ୍ଧାକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଶ୍ରଦ୍ଧାକାରିକା, ଶ୍ରଦ୍ଧାକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ରଦ୍ଧାଜନକ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରଦ୍ଧା+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଶ୍ରଦ୍ଧା-ଉତ୍ପାଦକ; ମନରେ ଯାହା ଭକ୍ତି ଜନ୍ମାଏ—Producing or creating reverence in a person's mind.
Śraddhājanaka

ଶ୍ରଦ୍ଧାଜନ୍ୟ—ସଂ· ବିଣ—ଶ୍ରଦ୍ଧାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Arising from or resulting from reverence; caused by devotion.
Śraddhājanya

ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆଦର କରିବା; ସମାଦର କରିବା—To fondle; to show respect.
Śraddhā dekhā(khe)ibā
श्रद्धा दिखाना

ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜାତ; ଶ୍ରଦ୍ଧା+ଅନ୍ୱିତ)—୧। ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯୁକ୍ତ; ଭକ୍ତିମାନ୍—1. Full of devotion or reverence; possessing faith; affectionate; respectful.
Śraddhānwita
(ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ରଦ୍ଧାବତ୍ ଶବ୍ଦ)—୧। ଭକ୍ତିମାନ୍—1. Reverent. ୨ । ବିଶ୍ୱାସପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Faithful.
Śraddhābān
(ଶ୍ରଦ୍ଧାବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ପୃହାବାନ୍ ହେବା—1. To hanker after a thing. ୨ । ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ୱିତ ହେବା—2. To have a liking for.
Śraddhā balā(le)ibā
श्रद्धा बढ़ाना
(ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଳବା—ବି. ରୂପ)

ଶ୍ରଦ୍ଧା ବିରହିତ—ସଂ. ବି (ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜାତ; ଶ୍ରଦ୍ଧା+ବିରହିତ)—୧ । ଭକ୍ତିହୀନ (ବ୍ୟବହାର ବା କାର୍ଯ୍ୟ)—1. Irreverent (act); not actuated by affection. ୨ । (ପୁଂ) ଭକ୍ତିହୀନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. Irreverent (person); devoid of regard.
Śraddhā birahita
(ଶ୍ରଦ୍ଧା ବିହୀନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଶ୍ରଦ୍ଧାବିରହିତା, ଶ୍ରଦ୍ଧାବିହୀନା } ସ୍ତ୍ରୀ

ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭକ୍ତି—ସଂ. ବି (ଏକାର୍ଥ ବୋଧକ ସହଚର ଶବ୍ଦ)—ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତି—Devotion. [ବ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତି ଏକାର୍ଥକ; ଚଳୁ ଭାଷାରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା=ଅପତ୍ୟାଦିଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଓ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଅକାଙ୍କ୍ଷା ଏବଂ ଭକ୍ତି=ଦେବତା ଓ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ-ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
Śraddhā bhakti
ଭକ୍ତି

ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭାଜନ(ପାତ୍ର) ସଂ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ରଦ୍ଧା+ଭାଜନ) -ଶ୍ରଦ୍ଧାର୍ହ (ଦେଖ)—Śraddhāhra (See)
Śraddhā bhājana(patra)

ଶ୍ରଦ୍ଧାମୟ—ସଂ. ବିଣ—ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି ବା କାର୍ଯ୍ୟ)—Full of devotion or reverence.
Śraddhāmaya
(ଶ୍ରଦ୍ଧାମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ରଦ୍ଧାମୂଳକ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ରଦ୍ଧା+ମୂଳ+କ)—ଶ୍ରଦ୍ଧାଜନ୍ୟ (ଦେଖ)—Śraddhājanya (See)
Śraddhāmūlaka

ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜାତ; ଶ୍ରଦ୍ଧା+ଯୁକ୍ତ)—ସଶ୍ରଦ୍ଧ; ଭକ୍ତି-ପୂର୍ଣ୍ଣ (ବ୍ୟକ୍ତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟ)—Full of devotion; revering; reverent.
Śraddhājukta
(ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିତ—ସଂ. ବିଣ—ଶ୍ରଦ୍ଧାବିରହିତ (ଦେଖ)
Śraddhā rahita Śraddhābirahita (See)

ଶ୍ରଦ୍ଧାର୍ହ ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ପଦ; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବା ସମ୍ମାନ ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ; ଯାହାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରିବା ଉଚିତ—Reverend; venerable; deserving of regard.
Śraddhārha (ଶ୍ରଦ୍ଧାର୍ହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ଶ୍ରଦ୍ଧା+ଶୀଳାର୍ଥେ. ଆଳୁ; ଭୂତ. ଦ୍ରାଳୁ,ଦସ୍ଥାଳୁ, ଦସ୍ଥାଳୁ)—ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ; ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ; ଭକ୍ତିମାନ୍ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Affectionate; respectful; overflowing with devotion; possessing veneration. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୌହଦି ଶବ୍ଦାଦି ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାବତୀ ଗର୍ଭିଣୀ—A pregnant woman having a hankering after some thing.
Śraddhālu

ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୂନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—ଶ୍ରଦ୍ଧାବିରହିତ (ଦେଖ)
Śraddhā śunya Śrddhabirahita (See)

ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ପଦ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ରଦ୍ଧା+ଅସ୍ପଦ=ସ୍ଥାନ)—
Śraddhāspada ୧ । ଶ୍ରଦ୍ଧାର୍ହ (ଦେଖ)—1. Śraddharha (See) ୨ । ଯାହାଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରାଯାଏ—2 Object of reverence or regard. [ଦ୍ର—ଜେହ୍ନ ଜେହ୍ନ ଶ୍ରଦ୍ଧାଗାନ୍ଧ, ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ପଦ, ଶ୍ରଦ୍ଧାଭାଜନ ଆଦି ଶବ୍ଦ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରଦ୍+ଧା. ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଶ୍ରଦ୍ଧା ବା ଭକ୍ତିର ଯୋଗ୍ୟ; ଯାହାଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରାଯିବା ଉଚିତ—Deserving to be revered, venerable.
Śraddheya (ଶ୍ରଦ୍ଧେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ରଧା (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ସଂ. ଶ୍ରଦ୍ଧା)— ଶ୍ରଦ୍ଧା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Śradhā (etc) Śraddhā etc (See)

ଶ୍ରନ୍ଥ (ଧାତୁ) —ସଂ—୧ । ବାନ୍ଧିବା—1. To bind; to tie up. ୨ । ଗ୍ରନ୍ଥନ କରିବା; ଗୁନ୍ଥିବା—2. To tie together; to string together. ୩ । ମୋଚନ କରିବା—3. To liberate. ୪ । ବଧ କରିବା—4. To kill. ୫ । ଶିଥିଳ କରିବା—5. To loosen; to slacken.
Śranth (root)

ଶ୍ରନ୍ଥ—ସଂ. ବି (ଶ୍ରନ୍ଥ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଗୁଞ୍ଜନ; ଗ୍ରନ୍ଥନ— 1. Stringing together (as of beads, flowers). ୨ । ମୋଚନ—2. Liberation; deliverance; emancipation. ୩ । ଶିଥିଳୀ କରଣ—3. Slackening; relaxing. ୪ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ବିଷ୍ଣୁ (ମୋକ୍ଷଦାତା ଥିବାରୁ)—4. Bishnu.
Śrantha

ଶ୍ରନ୍ଥନ(ନା) —ସଂ. ବି (ଶ୍ରନ୍ଥ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ,+ଅ)— ଶ୍ରଥନ (ଦେଖ)—Śrathana (See)
Śranthana(nā)
[ଶ୍ରନ୍ଥିତ—ବିଣ]

ଶ୍ରପିତ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରୁ ବା ଶ୍ରୈ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଶ୍ରପି ଧାତୁ=ପାକ କରିବା +କର୍ମ. ତ)—[ଘୃତ, ଦୁଗ୍ଧ ଓ ଜଳ ଆଦି] ପାକ କରା ଯାଇଥିବା; ପକ୍ୱ—Boiled; cooked.
Śrapita

ଶ୍ରବ(ବଃ)—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୁ ଧାତୁ=ଶୁଣିବା+ଭାବ. ଅ, ଅସ୍)—୧ । ଶ୍ରବଣ; ଶୁଣିବା—1. Hearing; listening. ୨ । (+କରଣ. ଅ, ଅସ୍) ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ; କର୍ଣ୍ଣ—2. The ear. ୩ । [+ଭାବ. ଅ, ଅସ୍] ସ୍ରାବ; କ୍ଷରଣ 3. Oozing. ୪ । ଖ୍ୟାତି; ପ୍ରସିଦ୍ଧି—4, Notoriety ୫ । ଯଶ, କୀର୍ତ୍ତି—5, Fame.
Śraba(bah)

ଶ୍ରବଣ—ସଂ. ବି—(ଶ୍ରୁ ଧାତୁ=ଶୁଣିବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଶୁଣିବା— 1 Hearing; listening. ୨ । (+କରଣ. ଅନ)—ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ; କର୍ଣ୍ଣ; କାନ—2. The ear. ୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଶ୍ରବଣା ନକ୍ଷତ୍ର—3. (Astrology) The 22nd asterism. ୪ । ଭକ୍ତିର ନବଲକ୍ଷଣ ବା ନବଧା ଭକ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ—4. One of the processes (viz. hearing or listening) for attaining devotion. [ଦ୍ର—ଭାଗବତ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଭକ୍ତିର ଲକ୍ଷଣ ୯ ଗୋଟି ଯଥା—ଶ୍ରବଣ (ଦେବତାଙ୍କ ନାମ ଶ୍ରବଣ), କୀର୍ତ୍ତନ, ସ୍ମରଣ, ପଦସେବା, ପୂଜା ବା ଅର୍ଚ୍ଚନ, ସ୍ତବ ବା ବନ୍ଦନ, ଦାସ୍ୟ ବା ଦାସ୍ୟ, ସଖ୍ୟ ଭାବରେ ସମ୍ଭାଷଣ ଓ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ ବା ଆତ୍ମ ନିବେଦନ ।]
Śrabaṇa

ଶ୍ରବଣ କରିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—(ସଂ. ଶ୍ରୁ ଧାତୁ)—ଶୁଣିବା—
Śrabaṇa karibā To hear.
ଶ୍ରବଣକରା ଶ୍ରବଣକରନା

ଶ୍ରବଣକର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ଶୁଣେ; ଶ୍ରୋତା—
Śrabaṇakarttā Hearing; listening.
[ଶ୍ରବଣକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବି.- ଶ୍ରୋତା ବ୍ୟକ୍ତି — [ଶ୍ରବଣ କର୍ତ୍ତ୍ରୀ, ଶ୍ରବଣକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] Hearer; auditor, one of the audience.

ଶ୍ରବଣ-କୁହର (ଗହ୍ୱର)—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶ୍ରବଣ ବିବର ଦେଖ
Śrabaṇa kuhara (gahwera) Śrabaṇa bibara (See)

ଶ୍ରବଣ ଗୋଚର—ସଂ. ବିଣ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ରବଣ+ଗୋଚର)—୧ । (ଶବ୍ଦାଦି) ଯାହା ଶୁଣାଯାଏ; ଶ୍ରୁତ; ଶ୍ରୁତି-ଗୋଚର; ଶୁଣାଯିବା—1. Felt by the organ of hearing; that which is heard. ୨ । ଯାହା ଶ୍ରବଣବର୍ତ୍ତୀ ଥିବାରୁ ଶୁଣା ଯାଏ—2. Within the hearing; within the range of the ear; within ear-shot.
Śrabaṇa gochara

ଶ୍ରବଣ ଗୋଚର ହେବ —କ୍ରି. କ୍ରି— ଶୁଣାଯିବା—
Śrabaṇa gochara hebā To be heard.
ଶ୍ରବଣ ଗୋଚର ହଓୟା ଶ୍ରବଣ ଗୋଚର ହୋନା

ଶ୍ରବଣ ଛତୁ—ପ୍ରାଦେ.—(ଜସ୍ପୁର) ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଛତୁ—
Śrabaṇa chhatu A species of mushroom.

ଶ୍ରବଣ ଦ୍ୱାଦଶୀ—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଶ୍ରବଣା ନକ୍ଷତ୍ର ଯୁକ୍ତ
Śrabaṇa dwādaśī ଦ୍ୱାଦଶୀଦିନ କାଉଗସ୍ଥା (ଯାଜପୁର) ଠାରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିବା ଯୋଗ—The auspicious conjunction of the Śrabaṇā asterism falling on the 12th day of a lunar fortnight, when pindas are offered at Jajpur.

ଶ୍ରବଣ ପଥ (ମାର୍ଗ)—ସଂ. ବ—(ରୁଚିକ; ଶ୍ରବଣ ରୂପ ପଥ)—୧ । କର୍ଣ୍ଣ-
Śrabaṇa patha (mārga) ପଥ—1. The ear (compared to a passage for sound.) ୨ । କାନରେ ଛିଦ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଶବ୍ଦ ପ୍ରବେଶ କରିବା ମାର୍ଗ—2. The auditory canal of the ear.

ଶ୍ରବଣ ପଥାରୁଢ଼—ସଂ. ବଣ (୭ମୀ ତତ୍) —ଯାହା ଶୁଣାଗଲା; ଶ୍ରୁତ—
Śrabaṇa pathārūḍha Heard.

ଶ୍ରବଣ ବିବର (ରନ୍ଧ୍ର)—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ରବଣ+ବିବର)—
Śrabaṇa bibara (randhra) ୧ । କାନର ଛିଦ୍ର; ଯେଉଁ ଛିଦ୍ର ବାଟେ ପ୍ରାଣୀ ବାହାରର ଶବ୍ଦ ଶୁଣିପାରେ)—1. The hole in the ear. ୨ । କାନ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଗହ୍ୱର—2. The cavity inside the ear; tympanum.

ଶ୍ରବଣ ବେଧ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କର୍ଣ୍ଣ ବେଧ; କାନଫୋଡ଼ା—
Śrabaṇa bedha The drilling of the lobe of the ear.

ଶ୍ରବଣ ମଧୁର—ସଂ. ବଣ—ଶ୍ରୁତି ମଧୁର; ଶୁଣିବାକୁ ମିଠା—
Śrabaṇa madhura Sweet to the ear.
[ଶ୍ରବଣ ମନୋହର—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶ୍ରବଣ ଯୋଗ୍ୟ—ସଂ. ବଣ—ଶୁଣିବାର ଉପଯୁକ୍ତ (ବିଷୟ)—
Śrabaṇa jogya Fit to be heard; deserving attention.

ଶ୍ରବଣରେ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶ୍ରୁତି ଗୋଚର ହେବା—
Śrabaṇare āsibā To be heard.
কানে আসা श्रवणमे आना

ଶ୍ରବଣ ଶୀର୍ଷକ—ସଂ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ)—ମୁଣ୍ଡୀ ବା ମୁଣ୍ଡିକା ଗୁଳ୍ମ—
Śrabaṇa śirshaka Name of a plant; Spaeranthus Indicus

ଶ୍ରବଣ ସର୍ବାବୟବୀ—ଦେ. ବଣ—ଯାହାର ସମସ୍ତ ଅବୟବରେ ଶ୍ରବଣ
Śrabaṇa sarbābayabī ବା କାନ ଅବୟବର ମନା ଦାଗ ବା ଛିଟ ଥାଏ—(A person) Having circular spots or patches on the whole body. [ଉ—ଶ୍ରବଣ ସର୍ବାବୟବୀ ମାନବ, ସହସ୍ରାକ୍ଷ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଯେବେ ଲୋଡ଼ିବ । ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜବିତା ।]

ଶ୍ରବଣା—ସଂ. ବ—(ଶ୍ରବଣ+ଅ)—୧ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ନକ୍ଷତ୍ର ବିଶେଷ;
Śrabaṇā ଦ୍ୱାବିଂଶ ନକ୍ଷତ୍ର—1 (Astrology) The 22 nd asterism. ୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ମୁଣ୍ଡିକା ଗୁଳ୍ମ; ଶ୍ରାବଣୀ, ଶ୍ରବଣାହ୍ୱା—2 Name of a plant; Sphaeranthus Indicus.

ଶ୍ରବଣାକାଙ୍କ୍ଷା—ସଂ. ବ—(୪ର୍ଥୀ ତତ୍; ଶ୍ରବଣାର୍ଥ ଆକାଙ୍କ୍ଷା)—ଶୁଣିବାକୁ
Śrabaṇākāṅksha ଇଚ୍ଛା—Desire to hear.

ଶ୍ରବଣାକାଙ୍କ୍ଷୀ (ପୁଂ)
ଶ୍ରବଣାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ (ସ୍ତ୍ରୀ) } —ବଣ ରୂପ

ଶ୍ରବଣାତୀତ—ସଂ. ବଣ—(୫ମୀ ତତ୍; ଶ୍ରବଣ+ଅତୀତ)—ଦୂର ରୁ
Śrabaṇatīta ଯୋଗୁଁ ଯାହା ଶୁଣା ଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ—
[ଶ୍ରବଣାତିକ୍ରାନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ] Too far to be heard; inaudible.

ଶ୍ରବଣା ନକ୍ଷତ୍ର—ସଂ. ବ—(ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଦ୍ୱାବିଂଶ ନକ୍ଷତ୍ର—
Śrabaṇā nakshatra The 22nd asterism.
[ଉ—ଶ୍ରାବଣ ମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ତଥା ଅଟେ, ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ଦେଖ (ବେଶ) ।]

ଶ୍ରବଣାହ୍ୱା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶ୍ରବଣଶୀର୍ଷକ (ବେଶ)
Śrabaṇāhwā Śrabaṇaśirsha;. (See)

ଶ୍ରବଣୀୟ—ସଂ. ବଣ (ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—ଶ୍ରବଣ ଯୋଗ୍ୟ;
Śrabaṇīya ଶ୍ରୋତବ୍ୟ—Fit to be heard.

ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ରବଣ+ଇନ୍ଦ୍ରିୟ)—କାନ—
Śrabaṇendriya The ear.

ଶ୍ରବାଚ୍ୟ(ଯ୍ୟ)—ସଂ. ବ (ଶ୍ରବ+ଅଚ୍ୟ, +ଅଯ୍ୟ)—ଯଜ୍ଞରେ ବଳି
Śrabāchya(jya) ଦିଆଯିବା ଯୋଗ୍ୟ ପଶୁ—A beast fit to be offered as a victim in a sacrifice.

ଶ୍ରବିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶ୍ରୁ ଧାତୁ)—ଝରିବା—
Śrabibā To ooze out; to flow out in drops.
ঝরা चूना

ଶ୍ରବିଷ୍ଠା—ସଂ. ବ (ଶ୍ରବିଷ୍ଠାନ୍=ଶ୍ୟାଳବିଶିଷ୍ଟ, ବିଶ୍ୟାତ+ଇଷ୍ଠ+ଅ;
Śrabishṭhā ଜଳାଶୟ; ବହୁଲୋକ)—ଧନିଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ର; ବୁଧ ଗ୍ରହଙ୍କ ମାତା; ତ୍ରୟୋବିଂଶ ନକ୍ଷତ୍ର—(Astrology) The 23rd asterism.

ଶ୍ରବିଷ୍ଠାଜ—ସଂ. ବ (ଶ୍ରବିଷ୍ଠା=ଧନିଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ରରୁ ଜାତ)—ବୁଧଗ୍ରହ—
Śrabishṭhāja The planet Mercury.

ଶ୍ରବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ (ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଶ୍ରାବ୍ୟ; ଶ୍ରବଣୀୟ; ଶୁଣିବା-
Śrabya ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be heard.

ଶ୍ରବ୍ୟ କାବ୍ୟ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଶ୍ରବ୍ୟ+କାବ୍ୟ)—ନାଟକ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ
Śraby kābya କାବ୍ୟ (ଯେଉଁ କାବ୍ୟ ନାଟ୍ୟ ନୁହେଁ)—
A literary work other than a drama.
[ଉ—ଏହା ଚାରି ପ୍ରକାର, ଯଥା—ପଦ୍ୟମୟ, ଗଦ୍ୟମୟ ଓ ଗଦ୍ୟ ପଦ୍ୟମୟ । ଏମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଧ୍ୟ ଚାରି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଯଥା—ମହାକାବ୍ୟ, ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟ ଓ ଦୋଷ କାବ୍ୟ]

ଶ୍ରମ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ପରିଶ୍ରମ କରିବା; ମିହନତ କରିବା
Śram (root) To labour.

ଶ୍ରମ—ସଂ. ବ (ଶ୍ରମ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ଅ)—୧ । ଶାରୀରିକ ଚେଷ୍ଟା; Śrama ପରିଶ୍ରମ; ମିହନତ—1. Labour; toil; exertion. ୨ । ଚେଷ୍ଟା—3. Effort. ୩ । କ୍ଲାନ୍ତି; କ୍ଲାନ୍ତ; ପରିଶ୍ରମ-ଜନିତ କ୍ଲେଶ—2. Fatigue; weariness: ୪ । ବିପତ୍ତି; କ୍ଲେଶ—4. Distress; vexation. ୫ । ଅଭ୍ୟାସ—5. Practice; exercise. ୬ । ଶାସ୍ତ୍ର-ଅଭ୍ୟାସ—6. Studying of the religious books; learning of the scriptures. ୭ । ତପସ୍ୟା—7, Penance; religious austerities. ବୈଦେ. ବ—ସରମ; ଲଜ୍ଜା—Shame. [ଦ୍—ଏତେ କଥାରେ ଏ ଲଜ୍ଜା ନ ଥିବେ କି ଶ୍ରମ । ଭଟ୍ଟ. ଦୋଷଦ୍ରୁଣ୍ଡ ସ୍ତବଣ ।] ବେ. ବ ଶ୍ରମଜାଳ—Perspiration due to labour. [ଦ୍—ଯୋଗୀଙ୍କ ମୁଖେ ଶ୍ରମ ବୁନ୍ଦି, ଯୋଇଣ୍ଡ କରେ ଭକ୍ତିଭାବ । ଜଗନ୍ନାଥ-ଭାଗବତ ।]

ଶ୍ରମ ଘର୍ମ—ସଂ. ବ (ମ. ତ. ଲେ)—ଶ୍ରମଜଳ (ଦେଖ)
Śrama gharma Śrmajala; (See)

ଶ୍ରମଜ—ସଂ. ବିଣ. (ଶ୍ରମ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପରିଶ୍ରମ କରିବା
Śramaja ଯୋଗୁଁ ଜାତ—Due to labour; resulting [ଶ୍ରମଜନ୍ୟ, ଶ୍ରମଜନିତ—ଅନ୍ୟରୂପ] from labour.

ଶ୍ରମଜନକ—ସଂ. ବିଣ—କ୍ଲାନ୍ତି ଉତ୍ପାଦକ—
Śramajanaka Producing weariness; fatiguing.

ଶ୍ରମ ଜଳ (ବାରି)—ସଂ. ବ (ମ. ତ. ଲେ; ଶ୍ରମଜାତ ଜଳ)—ପରିଶ୍ରମ
Śrama jala(bāri) କରିବା ଯୋଗୁଁ ଦେହରୁ ବୋହୁଥିବା ଝାଳ—Perspiration due to labour;

ଶ୍ରମଜୀବୀ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରମଜୀବନ୍ ଶବ୍ଦ; ଶ୍ରମ+ଜୀବ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.
Śramajibi ଇନ୍)—ଶ୍ରମ ବା କାୟିକ ପରିଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ଜୀବନ (ଶ୍ରମଜୀବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଜୀବିକାକାରୀ—Living on labour.
ବ. ପୁଂ—ମଜୁରିଆ; କୁଲି—
Labourer; cooly; workman,

ଶ୍ରମ ଝାଳ—ଦେ ବ (ଶ୍ରମଜଳ)—ଶ୍ରମଜଳ (ଦେଖ)—Śramajāla
Śrama jhāla (See) [ଉ—ଉଚ୍ଚ ଦେଖେ ପରିଶ୍ରମେରଘାମ, କାଳଘାମ ମିହନତକାପସୀନା ଶ୍ରମଝାଳ, ଖାଡ଼ୀ ଖେଷେ ପୋଛ ଦେବାର ଦେଢ଼େ ଖୀରତ—ଭକ୍ତ ପ୍ରେମ-ସୁଧାକର ।]

ଶ୍ରମଣ—ସ ବ. ପୁଂ (ଶ୍ରମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅନ)—୧ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ-
Śramana 1, A recluse. ୨ । ଭିକ୍ଷୁକ—
(ଶ୍ରମଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2, A beggar. ୩ । ବୌଦ୍ଧଭିକ୍ଷୁ—
3, A Buddhist monk, ୪ । ଶ୍ରମଜୀବୀ କୀଳି—
4. A labourer; cooly, ୫ । ନୀଚବ୍ୟବସାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି
5, A person following a low profession. ବିଣ—୧ । ଘୃଣିତ—1, Detested; hateful. ୨ । ଅନ୍ତରୁଷ୍ଟ—2, Inferior. ୩ । ନୀଚ—3, Low; base,

ଶ୍ରମଣା—ସ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ବୌଦ୍ଧସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ—1, A Buddhist
Śramaṇā nun. ୨ । ଭିକ୍ଷୁଣୀ—2. A female beggar. ୩ । ମାଚାରୀ—3. A female recluse. ୪ । ଶବରୀ ବିଶେଷ—4, Female of a class of hillmen,

ଶ୍ରମ ନିବାରକ—ସ ବିଣ—ଶ୍ରମହାରକ (ଦେଖ)
Śrama nibāraka Śramahāraka (See)

ଶ୍ରମ ନିବାରଣ ସଂ ବ—ପରିଶ୍ରମର କ୍ଲାନ୍ତି ହରଣ—
Śrama nibāraṇa The assuaging of fatigue.

ଶ୍ରମ ପୀଡ଼ା—ସଂ ବ (ମ. ତ. ଲେ) ଶ୍ରମଜନିତ କଷ୍ଟ—
Śrama pīrdā The rigours of labour.

ଶ୍ରମ ବିନୋଦନ—ସଂ ବ—ପରିଶ୍ରମର କ୍ଲାନ୍ତିକୁ ଭୁଲିଯିବା—
Śrama binodana Forgetting the weariness of labour,

ଶ୍ରମ ବିଭାଗ—ସଂ ବ (ଅଟୁଳିକ ବ୍ୟବହାରିତ)—୧ । ସରକାରଙ୍କର ଯେଉଁ
Śramabibhāga ବିଭାଗ ଦେଶର ଶ୍ରମସାଧ୍ୟ ଶିଳ୍ପାଦି ସମ୍ବନ୍ଧେ ଶ୍ରମବିଭାଗ ଅଗ୍ରବିଭାଗ ତଦାରି କରନ୍ତି—1, The department of industry of a Government ୨ । ଯୋଗ୍ୟତା କର୍ମର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା କରାଯିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—2, Division of labour.

ଶ୍ରମ ଲବ୍ଧ—ସଂ ବିଣ (ଶ୍ରମ୍ ଧାତୁ ଜାତ) ଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ—
Śramalabdha Obtained by labour

ଶ୍ରମ ଲଭ୍ୟ—ସଂ ବିଣ(ଶ୍ରମ୍ ଧାତୁ ଜାତ୍ ଶ୍ରମ+ଲଭ୍ୟ) ଯାହା ପରିଶ୍ରମ କଲେ
Śrama labhya ମିଳିଯାଏ—Obtainable by labour.

ଶ୍ରମ ଲାଘବ—ସଂ ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପରିଶ୍ରମର ପରିମାଣ କମ ହେବା—
Śrama lāghaba Lessening of labour.

ଶ୍ରମଶୀଳ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ପରିଶ୍ରମୀ—
Śramaśila 1, Laborious ୨ । ସ୍ୱଭାବତଃ ପରିଶ୍ରମୀ—
(ଶ୍ରମଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2, Laborious by nature; industrious,

ଶ୍ରମସହ—ସଂ ବିଣ (ଶ୍ରମ+ସହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—ଯେ ପରିଶ୍ରମର କଷ୍ଟ
Śramasaha ସହି ପାରେ—Capable of doing
(ଶ୍ରମସହିଷ୍ଣୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) much labour.

ଶ୍ରମ ସାଧ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—(ତୃତୀୟା ତତ୍; ଶ୍ରମ+ସାଧ୍ୟ)—ପରିଶ୍ରମଦ୍ୱାରା
Śrama sādhya କରଣୀୟ—Laboursome; toilsome (work); capable of being accomplished by labour.

ଶ୍ରମ ସିଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—(ତୃତୀୟା ତତ୍; ଶ୍ରମ+ସିଦ୍ଧ)—ପରିଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ
Śrama siddha Accomplished by labour.

ଶ୍ରମ ହାରକ—ସଂ. ବିଣ—ଯାହା ଶ୍ରମର ପୀଡ଼ା ବା କ୍ଲାନ୍ତି ଦୂର କରେ;
Śrama hāraka କ୍ଲାନ୍ତି ଦୂରକ—Removing fatigue.
[ଶ୍ରମହାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ] [ଶ୍ରମହାରିଣୀ, ଶ୍ରମହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ମାଇବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ସଂ. ଶ୍ରମ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍)—୧ । ଶ୍ରମିବା
Śramāibā କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—1. The causative form of Śramibā. ୨ । ପରଶ୍ରମ କରାଇବା — 2. To cause another to work.

ଶ୍ରମାସକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ-(୭ମୀ ତତ୍, ଶ୍ରମ+ଆସକ୍ତ)—ପରିଶ୍ରମୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)
Śramāsakta —Given to labour; laborious; toiling.
[ଶ୍ରମାସକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶ୍ରମାପନୋଦନ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଶ୍ରମ+ଅପନୋଦନ)—ଶ୍ରାନ୍ତି ଦୂରୀକରଣ—Assuaging of fatigue.
Śramāpanodana
[ଶ୍ରମାପନୟନ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶ୍ରମାପହାରକ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ—(ଶ୍ରମ+ଅପହାରକ)—ଶ୍ରମହାରକ (ଦେଖ)
Śramāpahāraka Śramahāraka (See)
[ଶ୍ରମାପହାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ] (ଶ୍ରମାପହାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ରମିକ—ଦେ. ବି—[ସଂ. ଶ୍ରାମିକ]—ଶ୍ରାମିକ (ଦେଖ)
Śramika Śrāmika (See)

ଶ୍ରମିଣୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶ୍ରମିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)-ପରିଶ୍ରମକାରିଣୀ; ଶ୍ରମଶୀଳା—
Śramiṇī Laborious (female).

ଶ୍ରମିତ—ଦେ. ବିଣ—ଶ୍ରାନ୍ତ— Tired.
Śramita ଥକା
ଶ୍ରାନ୍ତ
[ଉ—ଜାତ୍ରତ ଶ୍ରମିତ ଶଶ୍ୱର, ବିଶେଷେ ଗୋବିନ୍ଦ କୋଳର । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।]

ଶ୍ରମିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ସଂ. ଶ୍ରମ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପରିଶ୍ରମ କରିବା-
Śramibā ଶ୍ରମା ମିହନତ କରନା 1. To labour.
୨ । କ୍ଳାନ୍ତ ହେବା—2. To become fatigued or spent up.

ଶ୍ରମୋପଜୀବୀ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. ପୁଂ—(ଶ୍ରମୋପଜୀବିନ୍ ଶବ୍ଦ)—ଶ୍ରମଜୀବୀ
Śramopajībī [ଦେଖ] Śrama jibī (See)
[ଶ୍ରମୋପଜୀବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶ୍ରମୋପଲବ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—(୩ୟା ତତ୍; ଶ୍ରମ+ଉପଲବ୍ଧ)—ଶ୍ରମଲବ୍ଧ
Śramopalabdha [ଦେଖ]—Śrama labdha (See)

ଶ୍ରମୋପଲଭ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—(୩ୟା ତତ୍; ଶ୍ରମ+ଉପଲଭ୍ୟ)—ଶ୍ରମଲଭ୍ୟ
Śramopalabhya (ଦେଖ)—Śrama labhya (See)

ଶ୍ରୟ—ସଂ. ବି—[ଶ୍ରି ଧାତୁ=ଆଶ୍ରୟ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ ।
Śraya ଆଶ୍ରୟ; ଅବଲମ୍ବନ—1. Refuge; shelter; protection; asylum.
[ଶ୍ରୟଣ—ଅନ୍ୟରୂପ]
୨ । ବାସ— 2. Residence.
୩ । (କ୍ଷେତ୍ରତତ୍ତ୍ୱ ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ) ସମକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜର କୋଟୀ—3. The hypotenuse of a rightangled triangle.

ଶ୍ରା [ଧାତୁ]—ସଂ.—ପାକ କରିବା—
Śrā root To boil; to cook.

ଶ୍ରାଣ—ସଂ. ବିଣ—[ଶ୍ରା ଧାତୁ=ପାକ କରିବା+କର୍ମ. ତ]—୧ । ପକ୍ୱ;
Śrāṇa ପାକ କରା ଯାଇଥିବା (ଦ୍ରବ୍ୟ)—1. Cooked.
୨ । ଘର୍ମାକ୍ତ—2. Covered with perspiration.
୩ । ସିକ୍ତ; ଓଦା—3. Moistened; damp.

ଶ୍ରାଣନ—ସଂ. ବି—(ଶ୍ରଣ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଶ୍ରଣି ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+
Śrāṇana ଭାବ. ଅନ)—ଦାନ; ବିତରଣ—Gift; donation; almsgiving.

ଶ୍ରାଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରଦ୍ଧା+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଅ)—ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ—Devotion-
Śrāddha al; reverent.
ବି—ପିତୃଗଣ; ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ ପ୍ରକାରକଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ପିଣ୍ଡଦାନାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନ—Offering or oblation of rice-cakes made to one's deceased ancestors.

(ଶ୍ରାଧ—ଦେ. ରୂପ) ଦେ. ବି (ଶ୍ରାଦ୍ଧକାଳରେ ପିତୃଗଣଙ୍କ
[ଶ୍ରିଦ୍ଧ—ପ୍ରା. ରୂପ] ପୁନଃ ପୁନଃ ନାମୋଚ୍ଚାରଣ କରାଯାଇଥିବା) — ପୁନଃ ପୁନଃ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କ ନାମୋଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ଗାଳ — Abuse by uttering the names of
ଶ୍ରାଦ୍ଧ ସରାଧ the ancestors of the abused person.

ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମାତୃପିତୃଗଣଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡ ଦାନ କରିବା—
Śrāddha karibā 1. To offer rice-cakes to one's
ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରା deceased ancestors. [ଦ୍ର—ପିତୃଙ୍କର ଭୋଗ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରନା ଯାଇ ସେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ଅଦ ।]
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ ଧରି ଗାଳ ଦେବା—2. (figurative) To call names by abusing a person's ancestors. (ଯଥା—ସେ ମୋର ୨ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କଲା)
୩ । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଶେଷଥର ପାଇଁ ତ୍ୟାଗ କରିବା; ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେବା—3. (figurative) To make an end of a thing; to bid adieu to a matter. (ଯଥା—ସେ ପଢ଼ାପଢ଼ିର ଶ୍ରାଦ୍ଧ କଲାଣି)

ଶ୍ରାଦ୍ଧ କାଳ—ସଂ. ବି—ଦିନ ଦଶଘଡ଼ି ବେଳ—
Śrāddha kāla About 1-30 P. M.

ଶ୍ରାଦ୍ଧ କୃତ୍—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି (ଶ୍ରାଦ୍ଧ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Śrāddha kṛut ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରନ୍ତି— The performer of a funeral rite.

ଶ୍ରାଦ୍ଧ କ୍ରିୟା(କର୍ମ)—ସଂ. ବି—ପିଣ୍ଡଦାନରୂପ କ୍ରିୟା—
Śrāddha kriyā(karma) Offering of funeral cakes.

ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଖିରିପିଠା—ଦେ. ବି—ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଉପଲକ୍ଷରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ
Śrāddha khiripiṭhā ଦିଆଯିବା ଅନ୍ନ ମିଷ୍ଟାନ୍ନାଦି—
ଶ୍ରାଦ୍ଧର ଭୂରୀଭୋଜନ Rice and sweets served to
ଶ୍ରାଦ୍ଧକା ଭୋଜନ guests invited on the occasion of a 'Śrāddha'.

ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଘର—ଦେ. ବି—କୌଣସି ପରିବାରରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧାନୁଷ୍ଠାନ—
Śrāddha ghara The observance of 'Śrāddha'
ଶ୍ରାଦ୍ଧବାଡ଼ୀ ଶ୍ରାଦ୍ଧ in a family.

ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସ (ଦିନ)—ସଂ. ବି—ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରାଯିବାର ଦିନ (ମୃତ ପିତୃ-
Śrāddha dibasa (dina) ପୁରୁଷଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ)—The day
on which the anniversary Śrāddha of
a deceased is performed.

ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦେବ—ସଂ. ବି—୧ । ଯମ—1. The God or Regent
Śrāddha deba of death. ୨ । ପିତୃଲୋକ—2. One's
(ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦେବତା—ଅନ୍ୟରୂପ) deceased progenitors.
୩ । ବୈବସ୍ୱତ ମନୁ; ସପ୍ତମ ମନୁ—3. The 7th
Manu (who is said to preside over the
present age). [ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନ ବୈବସ୍ୱତ ମନୁଙ୍କର
ଅଷ୍ଟାବିଂଶ ଯୁଗର ୧୦ମ ଭାଗ ଚାଲିଚାଲିଅଛି ।]
୪ । ବିଶ୍ୱଦେବ—4. A biswadeba (Apte).

ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପତ୍ର—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ବଡ଼ କଦଳୀପତ୍ରରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧାନ୍ନାଦି
Śrāddha patra ବଢ଼ାଯାଏ—A broad plantain
শ্রাদ্ধের কলাপাতা leaf on which the rice etc are
श्राद्ध पत्र served for Śrāddha.
(ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପତ୍ରର—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ତୋ ଶ୍ରାଦ୍ଧପତ୍ରରେ ଗାଈ ଚାଟ-
ଗଲା ।]

ଶ୍ରାଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପତ୍ରରେ ବସି
Śrāddha brāhmaṇa ଭୋଜନ କରନ୍ତି—
(ଶ୍ରାଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ଗ୍ରାମ୍ୟ ରୂପ) A Brāhmaṇa who is
শ্রাদ্ধ বামুন invited to partake of the food
महापात्र ब्राह्मण served on the plantain leaf at
a Śrāddha.

ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଭୁକ୍ (ଭୋକ୍ତା)—ସଂ. ବି (ଶ୍ରାଦ୍ଧ+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ କର୍ତ୍ତୃ ବ୍ୟପ୍+
Śrāddha bhuk (bhoktā) କର୍ତ୍ତୃ. ତ; ୧ମା. ୧ବ)—
ସ୍ୱର୍ଗତ ପୁରୁଷପୁରୁଷ, ଯାହାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରାଯାଏ—
A deceased ancestor to whom funeral
cakes are offered.

ଶ୍ରାଦ୍ଧାନ୍ନ—ସଂ. ବି (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ)—ଶ୍ରାଦ୍ଧ ନିମନ୍ତେ ଯାହା କରାଯାଉଥିବା
Śrāddhānna ଅନ୍ନ—Rice cooked to be offered in
a Śrāddha.

ଶ୍ରାଦ୍ଧିକ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରାଦ୍ଧ+ଭୋଜନାର୍ଥେ, ଇକ)—୧ । ଶ୍ରାଦ୍ଧ
Śrāddhika ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to Śrāddha.
(ଶ୍ରାଦ୍ଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ପୁଂ) ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ଭୋଜନକାରୀ—2- Par-
taking of the 'Śrāddha' offerings. ବି—
୧ । ଶ୍ରାଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ (ଦେଖ)—1. Śrāddha
Brāhmaṇa, (See) ୨ । ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ଦେୟ ବସ୍ତୁ—
2. Articles given away on the occasion
of a Śrāddha. ୩ । ଯେଉଁ ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
ପିଣ୍ଡ ଦିଆଯାଏ—3. The recipient of obsequel
offering (Apte).

ଶ୍ରାଦ୍ଧୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରାଦ୍ଧ+ଈୟ)—ଶ୍ରାଦ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Śrāddhīya Relating to Śrāddha,

ଶ୍ରାଧ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ, ବି (ସଂ. ଶ୍ରାଦ୍ଧ)—ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Śrādha (etc) Śrāddha etc. (See)

ଶ୍ରାନ୍ତ—ସ ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ରମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତ)—୧ । କ୍ଲାନ୍ତ—
Śrānta 1. Fatigued; tired. ୨ । ଶ୍ରମିତ—
(ଶ୍ରାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Worn out; wearied; exhaust-
ed. ୩ । ନିବୃତ୍ତ—3. Appeased; calmed;
at rest. ୪ । ଭୋଗତୃପ୍ତ—4. Satiated;
gratified. ସ. ବି. ପୁଂ—ବୈରାଗୀ; ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
An ascetic (Apte).

ଶ୍ରାନ୍ତ କାୟ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା, ଶ୍ରାନ୍ତ+କାୟ)—କ୍ଲାନ୍ତ ଶରୀର—
Śrānta kāya Fatigued body
(ଶ୍ରାନ୍ତଦେହ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ଶରୀର କ୍ଲାନ୍ତ
(ଶ୍ରାନ୍ତକାୟା, ଶ୍ରାନ୍ତଦେହା—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) ହୋଇଅଛି—Fatigued.

ଶ୍ରାନ୍ତଗତି——ସଂ ବି (କର୍ମଧା) ଧୀରଗମନ—
Śrantagati Slow motion.
ସ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଧୀରଗତିବିଶିଷ୍ଟ—Moving slowly.

ଶ୍ରାନ୍ତ ସମ୍ବାହନ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କ୍ଲାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର କ୍ଲାନ୍ତି
Śrānta sambahana ଅପନୋଦନାର୍ଥ ଗୋଡ଼ ଘଷିବା ଓ
(ଶ୍ରାନ୍ତୋପଶମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସେବା—Soothing or
relieving the distress of the wearied (Apte).

ଶ୍ରାନ୍ତି—ସଂ. ବି (ଶ୍ରମ୍ ଧାତୁ+କ୍ତି. ଭାବ)—୧ । କ୍ଲାନ୍ତି; ପରିଶ୍ରମଜନିତ
Śrānti ଅବସାଦ—1. Fatigue; weariness;
exhaustion; lassitude. ୨ । ଶ୍ରମାନ୍ତେ ବିଶ୍ରାମ—
2. Rest after fatigue; refreshment.
୩ । ନିବୃତ୍ତି—3. Cessation. ୪ । ଭୋଗତୃପ୍ତି—
4. Satiation; gratification. ୫ । ଶ୍ରମ—
5. Toil; labour.

ଶ୍ରାନ୍ତିକର—ସଂ. ବିଣ—ଯାହା କ୍ଲାନ୍ତି କରାଏ—Toilsome;
Śrāntikara wearisome; fatiguing.
(ଶ୍ରାନ୍ତିକାରକ, ଶ୍ରାନ୍ତିଜନକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ରାନ୍ତି ଦୂର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି— ବିଶ୍ରାମଦ୍ୱାରା ଶ୍ରମର ଖେଦକୁ କମାଇବା-
Śrānti dūra karibā To be refreshed by rest.
শ্রান্তিদূরকরা श्रमदूरकरना

ଶ୍ରାନ୍ତିନାଶକ—ସଂ. ବିଣ —ଯାହା କ୍ଲାନ୍ତିକୁ ଦୂର କରେ—Prevetn-
Śrāntināśaka ing or removing weariness.

ଶ୍ରାବ—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଶ୍ରବଣ—1. Hear-
Śrāba ing. ୨ । କ୍ଷରଣ; ସ୍ରାବ—Oozing.
୩ । ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁବଂଶୀୟ ନୃପତିବିଶେଷ—3. Name of a
king of the Ikshwāku dynasty.
୪ । ସରଳ ବୃକ୍ଷର ଅଠା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Resin of
the pine tree.

ଶ୍ରାବକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ)—ଶ୍ରବଣକାରୀ—
Śrabaka 1. Hearing; listening. ବି—୧ । କାକ;
(ଶ୍ରାବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭୁଶୁଣ୍ଡି—1. Crow. ୨ । ଶାକ୍ୟ

ମୁନିଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ; ବୌଦ୍ଧ—2. A disciple o votary of the Buddha. ୩ । ଶ୍ରୋତା—3. Hearer; listener. ୪ । ବାହକ—4. A bearer (Apte). ୫ । ଶିଷ୍ୟ; ଛାତ୍ର—5. A pupil; disciple (Apte). ୬ । ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ତଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—6. A class of Buddhist saints or votaries (Apte). ୭ । ବେଦ ବିରୁଦ୍ଧ ମତବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି—7. A heretic (Apte)

ଶ୍ରାବଣ—ସଂ. ବିଣ—(ଶ୍ରବଣ+ଅ)—୧ । ପାପିଷ୍ଠ—1. Sinful.
Śrābaṇa ୨ । ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟଲବ୍ଧ [ଜ୍ଞାନ]—2. (Knowledge) Derived through the sense of hearing. ୩ । କର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Relating to the ear. ୪ । (ଶ୍ରବଣା+ଅ)-ଶ୍ରବଣାନକ୍ଷତ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—4. Relating to the Śrabaṇā asterism. ୫ । ଶ୍ରବଣା ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଜାତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—5. Born under the asterism Śrabaṇā. ୬ । ବେଦ ବିରୁଦ୍ଧ ମତବାଦୀ—6. Heretica . ବି—(ଶ୍ରାବଣୀ=ଶ୍ରାବଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା+ଅ)—୧ । ଅଷାଢ଼ର ପରବର୍ତ୍ତୀ କୃଷ୍ଣ ମାସ (ବର୍ଷାଋତୁ)—1. The lunar month of Śrābaṇa. (July-August). ୨ । ପାଷଣ୍ଡ—2. A heretic (Apte). ୩ । ଧୂର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି; ଶଠ—3. An imposter (Apte). ୪ । (ନାମ) ଦଶରଥଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଜାଣତରେ ଶରବିଦ୍ଧ ଓ ମୃତ ବୈଶ୍ୟ ଯତି, ଯାହାଙ୍କ ବୃଦ୍ଧ ପିତା ଓ ମାତାଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ଦଶରଥ ପୁତ୍ରବିୟୋଗ ଦୁଃଖରେ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ—4. Name of a Baiśya ascetic who was unwittingly shot dead by King Daśaratha who was, in consequence, cursed by the old parents of the deceased, that he would die of broken heart for being separated from his sons (Apte) ୫ । ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟଜନିତ ଜ୍ଞାନ—5, Knowledge derived from hearing (Apte).

ଶ୍ରାବଣିକ—ସଂ. ବି—(ଶ୍ରାବଣୀ=ଶ୍ରାବଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା+ଇକ)—ଶ୍ରାବଣମାସ
Śrābaṇika The lunar month of Śrābaṇa.
ସଂ. ବିଣ—(ଶ୍ରାବଣ+ଇକ)—ଶ୍ରାବଣ ମାସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to the month of Śrābaṇa (Apte).

ଶ୍ରାବଣୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଶ୍ରବଣ+ଅ+ଈ)—୧ । ଶ୍ରାବଣ ମାସର
Śrābaṇī ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—1. The day of fullmoon of the month of Śrābaṇa. ୨ । ଥାଲୁକୁଣୀ (ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବାଦ); ମଣ୍ଡୂକପର୍ଣ୍ଣୀ—2. Hydrocotyle Asiatica; the Asiatic pennywort. ୩ । ବୟାଳୀ ବୃକ୍ଷ (ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବାଦ); ଦହ ଦହକା ଗୁଳୁ—3. Tinospora Tomentosa (plant). ୪ । ମୁଣ୍ଡିଭଳା ବୃକ୍ଷ, (ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବାଦ); ମୋଡ଼ାଛୁଇଁ ଗଛ—4. Sphaeranths Indicum.

ଶ୍ରାବଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ—(ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଣିଚ ଶ୍ରାବ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Śrābaṇīya ଅନ୍ୟକୁ ଶୁଣାଇବା ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be spoken out to another.
[ଶ୍ରାବୟିତବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶ୍ରାବନ୍ତୀ—ସଂ. ବି—ରାମାୟଣୋକ୍ତ ନଗରୀ ବିଶେଷ; ଉତ୍ତରକୋଶଳସ୍ଥ
Śrābanti ଲବଙ୍କ ରାଜଧାନୀ; ଧର୍ମପତ୍ତନ ନାମକ ନଗରର ନାମାନ୍ତର—Name of an ancient town of the name of Dharmapattana. [ଦ୍ର—କେହି କେହି ଏହାକୁ ଶ୍ରାବସ୍ତୀ ବୋଲି କହନ୍ତି । ବିଶ୍ୱକୋଷ]

ଶ୍ରାବସ୍ତ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ଶ୍ରାବ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ସ୍ତ)—ଶ୍ରାବ ରାଜାଙ୍କ
Śrābasta ପୁତ୍ର ଓ ଶ୍ରାବସ୍ତୀ ନଗରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—Name of a king who established the town of śrābasti

ଶ୍ରାବସ୍ତୀ—ସଂ. ବି—(ନାମ)—[ଶ୍ରାବସ୍ତ+ପ୍ରତିଷ୍ଠିତାର୍ଥେ. ଈ)—ଗୋଟିଏ
Śrābasti ପ୍ରାଚୀନ ଜନପଦ ଓ ତହିଁର ରାଜଧାନୀ, [ଶ୍ରାବସ୍ତୀପୁର—ଅନ୍ୟ ନାମ] [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—Name of an ancient kingdom and its capital.
[ଦ୍ର—ଅଯୋଧ୍ୟା ପ୍ରଦେଶର ଗୋଣ୍ଡା ଜିଲ୍ଲାର ରପ୍ତୀ ନଦୀର ଦକ୍ଷିଣ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ 'ସେଟ୍‌ମହେଟ' ନାମକ ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଡ ଗ୍ରାମରେ ଶ୍ରାବସ୍ତୀର ଉତ୍ପାବଶେଷ ଦେଖାଯାଏ । ଏକ ସମୟରେ ବୁଦ୍ଧଦେବ ଏଠାରେ କିଛିଦିନ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ଏହା ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୀର୍ଥ । ଯଣ୍ଡିମାନେ ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି ଯେ ବଳରାମପୁର ରାଜଧାନୀର ୧୦ ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ସେଟ୍‌ମହେଟ ନାମକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମର ଅଦୂରେ ନଦୀର ଅପର ତୀରରେ ପ୍ରାଚୀନ ଶ୍ରାବସ୍ତୀ ନଗର ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା । ହରିବଂଶରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ, ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜା ଯୁବନାଶ୍ୱଙ୍କ ପୌତ୍ର ଓ ଶ୍ରାବସ୍ତଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ରାବସ୍ତ ଏ ନଗର ବସାଇଥିଲେ । ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ, ମହାଭାରତ ପାଣିନି ଓ ଭାଗବତରେ ଏ ନଗରର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । 'ଏକାଣ୍ଡ ଶେଷ' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଶ୍ରାବସ୍ତୀର ଅପର ନାମ ଧର୍ମପତ୍ତନ ଥିବା ଲେଖା ଅଛି । ବାସବଦତ୍ତା ଅଦିରେ ଏ ନଗରର ଓ ଏ ନଗରରେ ପ୍ରବାହିତ ରପ୍ତୀ ନଦୀର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଥିବା ଲେଖା ଅଛି । ରାମାୟଣରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ଏ ନଗର ଉତ୍ତର କୋଶଳର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୃତ୍ୟୁକାଳରେ ଏ ଜନପଦ ଲବଙ୍କୁ ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ସମୟରେ [ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପୂର୍ବ ୬ଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ] ଶ୍ରାବସ୍ତୀର ଦକ୍ଷିଣରେ ସାଂକେତ [ଅଯୋଧ୍ୟା], ପୂର୍ବେ ବୈଶାଳୀ (ବଳାଇସ ଓ ବିହାର) ଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଏ ନଗର ବାଣିଜ୍ୟ ଶୌଧାଦି ଯୋଗୁଁ ଖୁବ୍ ସମୃଦ୍ଧିମନ୍ତ ଥିଲା । ଚୀନପରିବ୍ରାଜକ ଫାହିଆନ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୫ମ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଭାରତକୁ ଆସିଥିଲେ ଓ ସେ ଏଠାରେ ଥିବା ମଠ, ଦେବାଳୟ ଓ ଅଟ୍ଟାଳିକାମାନ ଧ୍ୱଂସ ମୁଖରେ ପଡ଼

ଥିବା ଦେଖିଥିଲେ । ତନ୍ତୁ ୧୫୦ ବର୍ଷ ପରେ ଚୀନଯାତ୍ରୀ ହୁଏନ୍‌ସାଙ୍ଗ ଭାରତକୁ ଆସିବା ସମୟରେ ଏ ନଗରଅଟ୍ଟାଳିକା ମାନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଧ୍ୱସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ବହୁକାଳ ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ଜୈନଧର୍ମ ପ୍ରବଳ ଥିଲା; ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଅବିର୍ଭାବ ପରେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ଓ ତତ୍‌ପରେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ହେଲା । ମହମ୍ମଦଘୋରୀଙ୍କ ଭାରତ ବିଜୟ (ଖ୍ରୀ. ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ) ପରେ ଇତିହାସରେ ଶ୍ରାବସ୍ତୀର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶ୍ରାବା—ସଂ. ବି—ଅନ୍ନ ମଣ୍ଡ (ପଶ୍ଚାତ୍ ମୃଦ୍ଭାଣ୍ଡ)—
Śrabā Sifted rice-gruel.

ଶ୍ରାବିତ—ସଂ. ବିଣ—(ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଶ୍ରାବ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଯାହା କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର କରାଯାଇଅଛି; ଜ୍ଞାପିତ—
Śrābita 1. Intimated. ୨ । କଥିତ—2. Narrated; related (Apte)

ଶ୍ରାବୀ—ସଂ. ବି—[ସଂ. ଶ୍ରାବିନ୍; ୧ମା. ୧ବ]—ସର୍ଜିକାକ୍ଷାର; ସାଜମାଟି-
Śrābī Natron; fuller's earth.

ଶ୍ରାବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ- [ଶ୍ରୁ ଧାତୁ ଣିଚ୍, ଶ୍ରାବ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ]—୧ । ଶ୍ରବଣୀୟ; ଶୁଣିବାର ଉପଯୁକ୍ତ; ଶ୍ରବଣଯୋଗ୍ୟ—
Śrābya 1. Fit to be heard; audible.
୨ । ଶୁଣାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ—
2. Fit to be intimated.

ଶ୍ରାବ୍ୟ କାବ୍ୟ—ସଂ. ବି—ପଠନ ବା ଶ୍ରବଣଯୋଗ୍ୟ କାବ୍ୟ—An
Śrābya kābya epic fit to be read or heard (and not to be acted).

ଶ୍ରାମ (ଧାତୁ)—ସଂ. —୧ । ଗୁପ୍ତ ପରାମର୍ଶ କରିବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
Śrām (root) To consult secretly.
୨ । (ଶ୍ରମ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍)—ନିହନ୍ତ କରାଇବା—
2. To cause to labour.

ଶ୍ରାମ—ସଂ. ବି—(ଶ୍ରମ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ. ଅ)—୧ । ମାସ—
Śrāma 1. Month. ୨ । ମଣ୍ଡପ; ଗୃହ—2. A temple; house, ୩ । କାଳ; ସମୟ—3. Space of time.

ଶ୍ରାମଣେର—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ଶ୍ରମଣ+ଏର)—୧ । ପ୍ରବ୍ରଜିତ ଜୈନ-
Śrāmaṇera ଭିକ୍ଷୁ—An itinerant Jaina mendicant.
୨ । ଜୈନ ଭିକ୍ଷୁଙ୍କ ଚେଲା—
2. Disciple of a Jaina ascetic

ଶ୍ରାମିକ—ବୈ. ବି—(ଶ୍ରମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ)—ମଜୁରିଆ; ମୁଟିଆ—
Śrāmika A labourer.

ଶ୍ରାମିକ ଦଳ(ଗୋଷ୍ଠୀ)—ବୈ. ବି (ରାଜନୀତି ସମ୍ପର୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ Śrāmika dala(goshṭhi) ଶବ୍ଦ)—ମଜୁରିଆଙ୍କ ଦଳ—The
ଶ୍ରମିକଗୋଷ୍ଠୀ ଶ୍ରମିକଦଳ labour party in politics.

ଶ୍ରାୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରୀ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ; ବୃଦ୍ଧାଦେଶ)—ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ
Śrāya Relating to the Goddess of wealth. ବି—(ଶ୍ରି ଧାତୁ=ଆଶ୍ରୟ କରିବା+ଭାବ ଅ)—୧ । ଆଶ୍ରୟଣ; ଆଶ୍ରୟ କରିବା—1. Taking shelter. ୨ । (+କର୍ମ ଅ) ଆଶ୍ରୟ; ଅବଲମ୍ବନ; ଯାହାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଏ—2. Shelter; refuge; support. ୩ । (+ଅଧିକରଣ ଅ)—ଆଶ୍ରୟ ନେବା ସ୍ଥାନ—3. Place of shelter.

ଶ୍ରାହି—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା.ଶବ୍ଦ=ମୁସଲମାନଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର; ଶ୍ରାହି=
Śrāhi ମୁସଲମାନଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ) —ମୁସଲମାନଙ୍କ ଗଣନାରେ ହିଜରୀ ବର୍ଷର ସଂଖ୍ୟାର ପରେ ଲେଖାଯିବା ଶବ୍ଦ- A word used to denote the number of the Hijri or Mahomedan year. [ଦ୍ର-- 'ଶ୍ରାହି' ଶବ୍ଦ ବର୍ଷ ସଂଖ୍ୟା ପରେ ଓ ମାସର ନାମ ପୂର୍ବରେ ଲେଖା ଯିବା ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା ୧୯୨୯ ଶ୍ରାହି କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ସପ୍ତମୀ; ଏଥିରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ, ଏହା ବର୍ଷ ଗଣନାର୍ଥକ ଶବ୍ଦ; କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ଏହି ହିଜରୀ ସନ ଇଂରାଜୀ ସନଠାରୁ ୫୮୩ ବର୍ଷ କମ୍ ଓ ଏହିସନର ପ୍ରଥମ ମାସ ମହରମ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ।
ଶ୍ରୀ ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ମଜୁମଦାରଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ-ସଂରକ୍ଷଣୀ ଗ୍ରନ୍ଥ ଭାଗରେ ଉଦ୍ଧୃତ ୧୩ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଭୁବନେଶ୍ୱରସ୍ଥ ଶିଳାଲିପିରେ ମଧ୍ୟ 'ଶ୍ରାହି' ଶବ୍ଦ ଦେଖାଯାଏ ।
ବିନାଦ ଖାଣ୍ଡିରେ 'ଅ୨୨ଙ୍କ ଶ୍ରାହି ଭୂମି ୧୮ଦିନ ଫାଲ୍ଗୁନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଅବ ଲେଖା ଥିବା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।]

ଶ୍ରି (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଆଶ୍ରୟ କରିବା; ଆଶ୍ରୟ ନେବା; ଆଶ୍ରୟ
Śri(root) ଯାଇବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିବା—
1. To take shelter under; to take refuge under; to resort to; to depend upon; to approach for protection. ୨ । ସେବା କରିବା—2. To serve; to tend; to attend upon. ୩ । ବାସ କରିବା—3. To dwell in, to inhabit (Apte). ୪ । ଅନ୍ୟଠାରେ ନିର୍ଭର କରିବା—4. To cling to; to rest on, to depend on (Apte). ୫ । ପୂଜା କରିବା—5. To worship; to honour (Apte). ୬ । ବ୍ୟବହାର କରିବା; ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—6. To use; to employ (Apte). ୭ । ନିଜ ପୂର୍ବକ ଅନୁସରିବା—7. To devote oneself to; to be attached to (Apte). ୮ । ସାହାଯ୍ୟ କରିବା—8. To help; to assist (Apte). [ଦ୍ର—ଅ+ଶ୍ରି ଧାତୁ=ଉପାର୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା; ଅପ+ଶ୍ରି ଧାତୁ= ତ୍ୟାଗ କରିବା; ଉତ୍+ଶ୍ରି ଧାତୁ=ଉଦ୍ଧ ଯାଇବା)

ଶ୍ରିଅ(ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ.ଶ୍ରେୟଃ)—ଶ୍ରେୟଃ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Śria(etc) Śreyaḥ etc. (See)

[ଦ୍—ଅ+ଶ୍ରି ଧାତୁ=ରକ୍ଷାର୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା; ଅପ୍+ଶ୍ରି ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗକରିବା; ଉତ୍+ଶ୍ରି ଧାତୁ=ଉଚ୍ଚ ଗାଇବା ।]

ଶ୍ରିଅ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶ୍ରୀ ଶବ୍ଦର ଶସ୍ୟା ୧ବଚନ ରୂପ ଶ୍ରିୟା)—
Śriā ୧ । ଶ୍ରୀ; ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ—1. The Goddess of
ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ wealth. [ଉ—ଶ୍ରୀପତି, ଶ୍ରୀକର, ଶ୍ରୀଧର, ଶ୍ରିୟା ଦେବୀଙ୍କ ମନୋହରକମଳ ଲୋଚନ ଚତୁଷ୍ଟୟ ।]
୨ । ଛାତ୍ରମାନେ ଗୁରୁଙ୍କରେ ପ୍ରତିଦିନ ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଭୂମିରେ ଖଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ବା ତାଳ ପତ୍ରରେ ଲୌହଲେଖନଦ୍ୱାରା ଲେଖିବା ଅକ୍ଷର; ଶ୍ରୀ—
2. The figure of Śrī written on the floor with chalk or on the palm leaf with iron pen by a student before he begins his day's work in the v llage school. (ଉ—ଖଡ଼ି ହସ୍ତେ ନେଇ ଶ୍ରିୟା ଲେଖିବୁ—କହନ୍ତି ମାଏ ,ଗୋ ଚତୁଷ୍ଟୟ ।) [ଦ୍—ଶିଶୁର ପ୍ରଥମ ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ କାଳରେ ଶିଶୁ ଭୂମିରେ ଯେଉଁ ମୃଣ୍ମୟ (ଠ) କାଟେ ତାହା ଶ୍ରୀ (ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀ, ଶ୍ରୀ, ଠ) ର ରୂପାନ୍ତର ମାତ୍ର ।]

ଶ୍ରିଅ ଦେବୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଶ୍ରୀ ଦେବୀ)—ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ—
Śriā debī Goddess Lakshmī.
ଶ୍ରୀ ଦେବୀ ଶ୍ରୀ ଦେବୀ

ଶ୍ରିଓ(ଯ୍ୟୋ) ଲାଭ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶ୍ରେୟୋଲାଭ)—ଶ୍ରେୟୋଲାଭ (ଦେଖ)
Śrio(yo) lābha Śreyolābha. (See)
ଶ୍ରେୟୋଲାଭ ଶ୍ରେୟଲାଭ

ଶ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ (ପୁଂ) (ଶ୍ରି ଧାତୁ=ଆଶ୍ରୟ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Śrita ୧ । ଯାହା ଅନ୍ୟକୁ ଆଶ୍ରୟ କରିଥାଏ; ଆଶ୍ରିତ—
(ଶ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Dependent on; subservient; one
[ଶ୍ରିତ—ବି] who has taken shelter under (another). ୨ । (+କର୍ମ. ତ) ଶରଣାର୍ଥ ଯାହା ନିକଟରେ କେହି ସହଚେ—2. Approached for refuge or protection (Apte). ୩ । (+କର୍ମ ତ) ସେବିତ—3. Served by; tended by; resorted to by. ୪ । ଉପଜୀବିତ; ଜୀବିକାନିର୍ବାହାର୍ଥ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ—4. Living upon another for livelihood. ୫ । (ଅମ୍ବକ ଉପରେ) ଉଭା ହେଇଥିବା—5. Clung to; resting on; sitting on. (Apte). ୬ । (ଅମ୍ବକ ସଙ୍ଗେ) ସଂଯୁକ୍ତ; ସଂଯୋଜିତ—6. United or joined with; connected with. (Apte). ୭ । (ଅମ୍ବକ ଦ୍ୱାରା) ରକ୍ଷିତ—7. Protected. (Apte). ୮ । (ଅମ୍ବକ ଦ୍ୱାରା) ସମ୍ମାନିତ; ପୂଜିତ—8. Honoured. (Apte) ୯ । (ଅମ୍ବକର) ସହାୟକ—9. Auxiliary. (Apte) ୧୦ । (ଅମ୍ବକଦ୍ୱାରା) ଆବୃତ;ପୂରି ଚଢ଼ା ଯାଇଥିବା—10. Overspread; covered with (Apte). ୧୧ । ସଂଗୃହୀତ—11. Assembled, collected. (Apte). ୧୨ । ଉଦରେ ରକ୍ଷିତ—12. Contained. (Apte). ୧୩ । ଅଧିକାରୀ—13. Having; possessing. (Apte).

ଶ୍ରିତବାନ୍—ସଂ. ବିଣ (ପୁଂ) (ଶ୍ରିତବତ୍ ଶବ୍ଦ; ଶ୍ରି ଧାତୁ=ଆଶ୍ରୟ
Śritabān କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
(ଶ୍ରିତବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଆଶ୍ରୟକାରୀ; ଶରଣାଗତ; ଆଶ୍ରିତ—
One who has taken shelter under (another).

ଶ୍ରୀ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ପାକ କରିବା; ସିଦ୍ଧକରା—
Śrī (root) To cook; to dress; to boil. (Apte)

ଶ୍ରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶ୍ରି ଧାତୁ=ସେବା କରିବା+କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍, ଇ
Śrī ସ୍ଥାନରେ ଈ ଆଗମ;ଶ୍ରୀ ଯାହାକୁ ସମସ୍ତେ ସେବା କରନ୍ତି)—
(ଶ୍ରୀ—ଅପଭ୍ରଂଶ ଶବ୍ଦ) ୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଧନ ସମୃଦ୍ଧିର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—1. The Goddess presiding over riches or prosperity. ୨ । ବିଭୂତି; ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ—2. Supernatural majesty; divine glory; dignity. ୩ । ସମୃଦ୍ଧି; ସମୃଦ୍ଧି; ସୌଭାଗ୍ୟ; ବିଭବ—3. Fortune; wealth; plenty; affluence; prosperity. ୪ । ଶୋଭା; ଲାବଣ୍ୟ; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—4. Beauty; grace; elegance. ୫ । ଆଲୋକ—5. Light; radiance. ୬ । ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ; କାନ୍ତି; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା—6. Lustre; brightness; splendour; brilliance. ୭ । ଯଶଃ; କୀର୍ତ୍ତି—7. Fame; glory; renown. ୮ । ବୃଦ୍ଧି—8. Increase; growth. ୯ । ସିଦ୍ଧି—9. Accomplishment; success. ୧୦ । ବେଶ ବିନ୍ୟାସ—10. Toilet; harmonious putting on of one's dress. ୧୧ । ସରସ୍ୱତୀ; ବିଦ୍ୟାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀଦେବୀ (ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ସପତ୍ନୀ)—11. The Goddess of learning (a wife of Bishṇu). ୧୨। ବୁଦ୍ଧି-12, The understanding; intelligence; intellectl ୧୩ । ତ୍ରିବର୍ଗ; ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ ଓ କାମ—13. The three objects of human pursuit (viz, piety; wealth and fulfilment of desire). ୧୪ । ଉପକରଣ—14. Materials; any material. added to a thing to perfect it,
[ଦ୍—ଏହା ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ତାହାକୁ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର କରିଦିଏ ।] ୧୫ । (ବୈଦ୍ୟକ) ବିଲ୍ୱ ବୃକ୍ଷ—15. The marmalus tree; Aegle Marmalus. ୧୬ । ଲବଙ୍ଗ (ଫୁଲ ଓ ଗଛ)—16. Cloves; cloves tree; Eugenia Caryophyllata. ୧୭ । ଲବଙ୍ଗ ଲତା ନାମକ କନ୍ୟା

ଗଛ—17. Luvunga Scandens (creeper). ୧୮ । ପଦ୍ମ—18. Lotus. ୧୯ । ଋଦ୍ଧି ନାମକ ଔଷଧ—19. A rare medicininal plant. ୨୦ । ସରଳ ବୃକ୍ଷ; ଦେବଦାରୁ ଗଛ—20. The pine tree; Pinus Longifolia. ୨୧ । ସଙ୍ଗୀତର ୬ ରାଗ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ରାଗ—21. Name of one of the six musical tones in Hindu music. [ଦ୍ର—ରାଗ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।] ୨୨ । ବିଷ—22. Poison; venom. [ଦ୍ର—ବୃଷାଙ୍କିତ ବହ୍ନି, ବାସ୍ତବ ଶ୍ରୀ ଯେହି, ତୁମ୍ଭେ ମୋହ ପର ଭ୍ରୋପରେ—ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।] ୨୩ । ରାଜଶ୍ରୀ—23. Royalty; royal dignity (Apte). ୨୪ । ବସ୍ତୁର ବର୍ଣ୍ଣ—24. Colour; aspect (Apte). ୨୫ । କୌଣସି ଗୁଣ ବା ଉତ୍କର୍ଷ—25. Any virtue or excellence (Apte). ୨୬ । ଅତିମାନୁଷ ଶକ୍ତି—26. Super humen power (Apte). ୧୭ । ଚନ୍ଦ୍ରର ୧୨ଶ କଳା—27. The twelvth digit of the moon (Apte). ୨୮ । ବାକ୍—28. Speech (Apte). ୨୯ । ଅଳଙ୍କାର—29. Decoration (Apte). ୩୦ । ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ କରିବାବେଳେ ଚମ୍ପା ଦୈନିକ ପାଠାରମ୍ଭ କରିବା ସମୟରେ ଭୂମିରେ ବା କାଗଜରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ପ୍ରଥମରେ ଲେଖିବା 'ଶ୍ରୀ' ଅକ୍ଷର (ଲକ୍ଷ୍ମୀ); ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ନାମ ଲେଖିବା ଶୁଭସୂଚକ ଥିବାରୁ)—30. The letter 'Śrī' written by a student while beginning his day's work or formally celebrating the ceremony of Bidyārambha. [ଦ୍ର—ଶ୍ରୀ ଅକ୍ଷରକୁ ଶୋଭାଯୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ କେହି କେହି 'ଶ୍ରୀ' ଲେଖନ୍ତି ଓ କରଣି ଲେଖିବା ଲେଖେ 'ଶ୍ରୀ' ଲେଖନ୍ତି ଓ ଶିଶୁମାନେ ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ କରିବା ବେଳେ ସେହି ମୁଣ୍ଡଲା ○ ବୁଝନ୍ତି ତାହା ଶ୍ରୀଅକ୍ଷରର ରୂପାନ୍ତର ଅଟେ ।] ବିଶ୍ର. ପୁଂ—୧ । (ଦେବତା ଓ ଜୀବିତ ପୁରୁଷ, ଗୁରୁଜନ, ମାନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ଓ ପୂଜ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥାଦିର ନାମ ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ ହେବା ଶବ୍ଦ) ଶ୍ରୀଳ; ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ—1. A word prefixed to the name of Deities, living males and adored books, corresponding to 'Mr' in English, Monsier in French, meaning glorious, lucky. (ଯଥା—ଦେବତା—ଶ୍ରୀହରି, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ଜୀବିତ ବ୍ୟକ୍ତି—ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ କର; ଗୁରୁଜନ ଓ ସମ୍ମାନନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଶ୍ରୀଗୁରୁ, ଶ୍ରୀ ପିତୃଦେବ; ପୂଜ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ—ଶ୍ରୀଭଗବତ] [ଦ୍ର—ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ଶ୍ରୀମତୀ ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ଲେଖା ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ-ଦେବତାଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଯୋଗ ହୁଏ; ଯଥା—ଶ୍ରୀଦୁର୍ଗା, ଶ୍ରୀରାଧା, ଶ୍ରୀମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ; 'ଶ୍ରୀ' ଶବ୍ଦ ମଙ୍ଗଳ ସୂଚକ ଥିବାରୁ କେହି କେହି ସମ୍ମାନାର୍ଥ ରାଜା ଅବଦ୍ଧ ନାମ ପୂର୍ବରେ ଶ୍ରୀଅର ବା ଶ୍ରୀଥର ବା ୧୨ ଅର ଶ୍ରୀ ଶବ୍ଦ ଲଗାନ୍ତି ଓ କେହି ଶତମସ୍ତୋତ୍ରର (୧୦୮) ଶ୍ରୀ ପ୍ରୟୋଗ ସୂଚକ 'ଶ୍ରୀ୧୦୮' ଲେଖନ୍ତି । ଯଥା—ଶ୍ରୀ ୧୦୮ ଶ୍ରୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ ସ୍ୱାମୀ ।] ୨ । ରାଜା, ଦେବତା ଓ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଅଙ୍ଗାଦି ପୂର୍ବରେ ଲଗିବା ମାନ୍ୟସୂଚକ ଶବ୍ଦ—2. An euphemistic word prefixed to the body and limbs of Deities, kings and elders. (ଯଥା—ଶ୍ରୀ ଅଙ୍ଗ, ଶ୍ରୀମୁଖ, ଶ୍ରୀହସ୍ତ, ଶ୍ରୀଚରଣ) ଦେ. ବି—ପଢ଼ାଇ ଲେଖିବାକୁ ଅଭ୍ୟସ୍ତ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପତ୍ରର ଶିରୋଭାଗରେ ଲେଖାଯିବ ଶବ୍ଦ—The word written on the heading or beginning of any letter or writing. [ଦ—କେହି କେହି ମଧ୍ୟ ପତ୍ରର ଶିରୋନାମାରେ ଶ୍ରୀଗୁରୁ, ଶ୍ରୀଗୁରୁ ଶରଣଂ, ଶ୍ରୀଗୁରୁ ଦେବ ଶରଣଂ, ଶ୍ରୀ ଇଷ୍ଟଦେବ ଶରଣଂ, ଶ୍ରୀରାମ ଶରଣଂ; ଶ୍ରୀହରି ଶରଣ ଇତ୍ୟାଦି ଲେଖନ୍ତି ।]

ଶ୍ରୀ ଅକ୍ଷର—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୀ ୨୯ (ଦେଖ)
Śr iakshara — Śrī 29 (See)

ଶ୍ରୀ ଅକ୍ଷର ବିବର୍ଜିତ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ—ଗଜମୂର୍ଖ; ଯେ ଅଦୌ ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ କରି ନାହିଁ—Totally illiterate (person). [ଦ୍ର—ପାଠଶାଳାରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ମାନେ ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ କରିବା ସମୟରେ ଚମ୍ପା ପ୍ରତିଦିନ ପାଠାରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଭୂମିରେ ଚମ୍ପା କାଗଜରେ ବା ତାଳପତ୍ରରେ ପୂର୍ବେ 'ଶ୍ରୀ' ଅକ୍ଷର ଲେଖୁଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଯେ ଶ୍ରୀ ଅକ୍ଷର ଲେଖି ନାହିଁ ସେ ଅଦୌ ପାଠର ନାମଗନ୍ଧ ଜାଣି ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଚଣ୍ଡମୂର୍ଖ ଅଟେ ।]
ଶ୍ରୀ ଅକ୍ଷର ବିବର୍ଜିତ—ଶ୍ରୀ

ଶ୍ରୀ ଅଙ୍ଗ—ଦେ. ବି—୧ । ଦେବତା, ରାଜା, ଗୁରୁଜନ ଓ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ବା ଦେହ ବା ଶରୀର—1. (euphemistic) The boddy of the king or Deity or one's elder. [ଦ୍ର—ନାହିଁ ତ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ସୁଖ—ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଶୋଦାଚରିତ୍ର ଜ-ଗୀତ ।] ୨ । କୋମଳ ବା ସୁକୁମାର ଦେହ—2. Soft or delicate body. [ଦ୍ର—ଶରୀର ସ୍ପର୍ଶ ଛାଡ଼ିଲେବା ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ପାଇଲୁ ରେ—ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଶୋଦାଚରିତ୍ର ଜ-ଗୀତ ।]
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ

ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଅଳସ ହେବା—କ୍ରିଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—୧ । ରାଜା ଅବଦ୍ଧ ଶରୀରରେ ଅସୁସ୍ଥତା ବୋଧ ହେବା—1. A feeling of sickness in a king. ୨ । ରାଜା ଅବଦ୍ଧ ନିଦ୍ରା ବା ଶ୍ରାନ୍ତି ଅନୁଭବ କରିବା—2. The feeling of sleepiness or weariness.
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଅଳସ ହେବା
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଶ୍ରାନ୍ତ ହୀନା
[ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ କଥା(ଥେ)ଲବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଅଳସ୍ୟ—କ୍ରିଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—୧ । ରାଜା ଅବଦ୍ଧ ଅସୁସ୍ଥତା, 1. (euphemism) Sickness of a Raja. ୨ । ରାଜା ଅବଦ୍ଧ ନିଦ୍ରା-
Śrianga ālasya
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗେର ଆଳସ୍ୟ

श्रीअङ्गमें आलस्य କର୍ବଣ—2. (euphemism) Sleepiness in a Raja.

ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଧୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ରାଜାମାନଙ୍କର ଅଣ୍ଟାପାଣି
Śrī aṅga dhuā ବିଷ—Act of bathing from the waist downwards (said of a Raja).

ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ପଖାଳା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ)—ରାଜା ଓ ଦେବତା
Śrī aṅga pakhalā ଅଦଙ୍କ ସ୍ନାନ—Bath of a king or idol.
श्रीअङ्ग स्नान श्रीअङ्ग स्नान
[ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ପଖାଳିବା—କ୍ରିୟାରୂପ]

ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ବଥା—ଦେ, ବ—(ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଓ ବ୍ୟଥା) —ରାଜାଙ୍କ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରେ
Śrī aṅga bathā ପୀଡ଼ା—Sickness of a Raja.
श्रीअङ्गे व्यथा श्रीअङ्ग बथा

ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରେ ଘାଉଡ଼(ଗ୍ରେଟ) ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସମ୍ମାନରେ
Śrīaṅgare ghāurda(choṭa) lagā(ge)ibā ବାଳିପୃ
श्रीअङ्गे चोट देऽना ନାଗ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗକୁ ଦଂଶନ କରିବା
श्रीअङ्गमें चोट लगाना ଘଟଣାରୁ)—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଗୃହର କର୍ତ୍ତା ବା କର୍ତ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଅନିଷ୍ଟ କରିବା—1. (figurative) To injure the head of a family or the chief person of a place. ୨ । ଗୃହକର୍ତ୍ତା ବା କର୍ତ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କଳଙ୍କିତ କରିବା—2. To disgrace the head of a family. ୩ । ରାଜା ବା ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପରିବାରସ୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପାପାଚରଣାଦି କରିବା—3. To commit sinful acts in respect of the family-members of a Rājā or chief person.

ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗଲାଗି—ଦେ. ବିଣ—ରାଜାଅଦଙ୍କ ଦେହରେ ପରିହିତ—Put on
Śrīangalāgi by a king or Deity. ବ—ରାଜା ରାଜାରପରିବାର श्रीअङ्गलागि ଓ ଦେବତାଙ୍କ ବେଶଭୂଷଣ—
श्रीअङ्गेरवेश श्रीअंगकासिंगार Toilet of kings or idols.

ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ—ସଂ. ବ—ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରେ ମିଶିବା; ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରେ ଲୀନ ହେବା—
Śrīaṅga saṅga Merging in the body of a king or a Deity. (ଉ—ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ବିନା ଅନାଥ ଦୁର୍ଗତି—ଜଗନ୍ନାଥ ବିଶୋଷ ଚମ୍ପୂ ବ ଗୀତ ।)

ଶ୍ରୀଆ—ଦେ. ବ (ସଂ ଶ୍ରୀୟା)—ଶ୍ରୀ; ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ—The Goddess
Śrīa presiding over wealth and prosperity.
श्री श्री (ଉ—ଶ୍ରୀପତି ଶ୍ରୀକର ଶ୍ରୀଧର, ଶ୍ରୀୟାଦେବୀଙ୍କ ମନୋହର—କମଳଲୋଚନ ଚନ୍ଦ୍ରଭଣା ।)

ଶ୍ରୀ ଏକାଦଶ—ଦେ. ବ—ଏକାଦଶସ୍କନ୍ଧ ଭାଗବତ—The eleventh
Śrī ekādaśa book of the Bhāgabata. (ଉ—
श्रीएकादशस्कन्द श्रीएकादशस्कन्द ଦୁତାଶନ ପ୍ରାୟେ ଜ୍ୟୋତି ଅଟନ୍ତି ଯେ ପୁଣ, ଶ୍ରୀଏକାଦଶେଣ ଏହୁ ଅଟନ୍ତି ପ୍ରମାଣ—ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।)

ଶ୍ରୀଁ(ଶ୍ରୀଂ)—ଦେ.ବ—ଓଡ଼ିଶାର ଅନାକାର ମତାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କର ୩ ବୀଜ
Śrīñ(śrīṁ) ମନ୍ତ୍ରରୁ ୨ଟି; ଲକ୍ଷ୍ମୀ,ବିଷ୍ଣୁ, ଶିଷ୍ୟ; ରାଧା ଓ ବଳରାମଙ୍କ
श्री श्री ଧ୍ୟାନ ମନ୍ତ୍ର—A mystic syllable uttered by the Anākāra worshippers of Orissa.

ଶ୍ରୀ କଣ୍ଠ—ସଂ. ବ [ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ରୀ=(ଗରଳ ହେତୁ ମଳବର୍ଣ୍ଣ) ଶୋଭା=
Śrī kaṇṭha ଶୋଭାଯୁକ୍ତ କଣ୍ଠ ଯାହାର]—୧ । ଶିବ; ମହାଦେବଙ୍କ ବିଶେଷଣ—1. An epithet of Śiba (who has got marks of poison in His throat) ୨ । ସଂସ୍କୃତ ଉତ୍ତରରାମଚରିତ ଓ ମାଳତୀମାଧବ ନାଟକ ରଚୟିତା କବି ଭବଭୂତିଙ୍କ ଉପନାମ—2. A cognomen of the famous Sanscrit dramatist Bhababhūti. ୩ । ହସ୍ତିନାର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ କୁରୁଜାଙ୍ଗଳ ଦେଶ—3 Name of an ancient country to the N.W. of Delhi. ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

ଶ୍ରୀ କଣ୍ଠ ପଦ ଲାଞ୍ଛନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ ('ଶ୍ରୀକଣ୍ଠ'ରୂପ ପଦ=ଉପାଧି ଅଟେ,
Śrī kaṇṭha pada lāñchhana ଲାଞ୍ଛନ=ଚିହ୍ନ ଯାହାଙ୍କର)
୧ । କବି ଭବଭୂତି—1. Sanscrit poet Bhababhūti. ୨ । ଉତ୍ତର ଭାରତର ପୁରାତନ ଦେଶ-ବିଶେଷ—2. Name of an ancient countr- in N. Indiay

ଶ୍ରୀକଣ୍ଠସଖା—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ରୀକଣ୍ଠ+ସଖା ଯାହାଙ୍କର; ଶ୍ରୀକଣ୍ଠ.
Śrīkaṇṭhasakha ଅର୍ଥାତ୍ ମହାଦେବ ଯାହାଙ୍କର ମିତ୍ର ଅଟନ୍ତି)—କୁବେର—The Hindu God guarding the wealth.

ଶ୍ରୀକନ୍ଦା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ବନ୍ୟ କର୍କୋଟକ; ଅଷାଢ଼ୁଆ ଫଳ—
Śrikandā A sort of bitter wild fruit.

ଶ୍ରୀକର—ସଂ. ବ (ମ. ତ. ଲୋ; ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତକର)—୧ । ଶ୍ରୀହସ୍ତ; ଦେବତା ଓ
Śrikara ରାଜାଙ୍କ ହସ୍ତ—1. (euphemism for) A Deity's or king's hand. ୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ରୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କର ଯାହାଙ୍କର) ବିଷ୍ଣୁ—2 Bishṇu. ୩ । (ଶ୍ରୀ=ଶୋଭାଯୁକ୍ତ+କର=ଅଣ୍ଡା ଯାହାର)—କୋକନଦ; ନାଲି କଇଁ—3. Red waterlily; Nymphea Rubra. ସଂ. ବିଣ—୧ । (ଶ୍ରୀ=ଶୋଭା+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ଶୋଭାକର—1 Beautiful; graceful. ୨ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକାରକ 2. Producing grace, beautifying. ଦେ. ବ.
श्रीकर श्रीकर ପୁଂ—୧ । ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—1. A name given to males. ୨ । ହିନ୍ଦୁ ଭଟ୍ଟନ୍ତାର ପଣ୍ଡିତବିଶେଷ—2. Name of an author of a work on Sanscrit jurisprudence.

ବିଣ--ସୌଭାଗ୍ୟକାରକ—Causing good fortune [ଉ—ଶ୍ରୀକର ମୃଦୁ ବଡ଼ ଭୁଞ୍ଜିବ ସେ ଦଶା ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକାଳରୁ ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାଭଣ୍ଡ ।]

ଶ୍ରୀକରଣ—ସ. ବି (ଶ୍ରୀ='ଶ୍ରୀ' ଏହି ଶବ୍ଦ କୃ ଧାତୁ+ଅନ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଶ୍ରୀ ଶବ୍ଦ ଲେଖାଯାଏ)—୧ । କଲମ; ଲେଖନୀ—1. Pen. ଦେ. ବି—୧ । କରଣମାନଙ୍କ ଶାଖା ବିଶେଷ—1 A sect of the Karaṇas of Orissa. ୨ । କାୟସ୍ଥ ଜାତିର ଶାଖାଭେଦ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2 Name or titte of a class of Kāyasthas. ୩ । ଶେଠକରଣ (ଦେଶ)—Śeṭhakaraṇa (See) [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟ ଅଠଗଡ଼ ରାଜାଙ୍କର ବଂଶାନୁଗତ ଉପାଧି ଶ୍ରୀକରଣଦେବଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ ଅଟେ । ଏ ଉପାଧି ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ଗଜପତି ମହାରାଜାଙ୍କ ଅମଲରୁ ଅଜପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରକାରୀ କାଗଜପତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତ ରାଜବଂଶର ଉପାଧି ରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇ ଅସିଅଛି ।]

ଶ୍ରୀକର ଶାସ୍ତ୍ରୀ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଉତ୍କଳର ଜନୈକ ବିଖ୍ୟାତ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ—Name of a late Oriya Pandit. [ଦ୍ର—ଯାଜପୁର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବରଚୁଲ ଗ୍ରାମରେ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ପଣ୍ଡିତ ମଦନମୋହନ ମାଳବ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଏ ସମୟ ଭାଷାପକ ଥିଲେ ।]

ଶ୍ରୀକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀକରଶାସ୍ତ୍ରୀ

ଶ୍ରୀକର୍ପୂର—ସ.ବି—କାଣ୍ଠୀଭୂତ ହୋଇ ଶୋଧିତ ହୋଇଥିବା କର୍ପୂର—Śrīkarpūra Refined camphor. (ଦ୍ର—(ଶ୍ରୀକର୍ପୂର—ଦେ. ରୂପ) ସାଧାରଣ କର୍ପୂରରୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଶ୍ରୀକର୍ପୂର ଶ୍ରୀକର୍ପୂର ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶୋଧିତ କର୍ପୂରକୁ ଶ୍ରୀକର୍ପୂର କହନ୍ତି । ଏହା ସାଧାରଣତଃ ଛୁଦ୍ର ଛୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡରେ ମିଳେ ।)

ଶ୍ରୀକାକୋଳ—ଦେ. ବି—ଅଧୁନିକ ଚିକାକୋଲର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ—Śrīkākoḷa The ancient name of Chicacole in Madras. (ଦ୍ର—ଏହି ନଗର ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଦକ୍ଷିଣ କୋଣରେ ଲଙ୍ଗୁଲିଆ ନଦୀ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ପୂର୍ବେ କଳିଙ୍ଗ ରାଜାମାନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ଓ ଏଠାରୁ ବଂଶଧାରା ନଦୀର ଉତ୍ତରସ୍ଥିତ କଳିଙ୍ଗ ପଟଣକୁ ରାଜଧାନୀ କେବେ ଉଠି ଅସିଲା ତହିଁର ପ୍ରମାଣ ମିଳୁ ନାହିଁ । ଏଠାର ଶ୍ରୀକୂର୍ମ ମନ୍ଦିର ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୀର୍ଥ । ଏଠାରେ ଜଣେ ଗୃହସ୍ଥର କୂଅ ଖୋଳାଯିବାବେଳେ ଭୂଗର୍ଭରୁ ୨ ଖଣ୍ଡି ତାମ୍ର ଫଳକ ମିଳିଥିଲା । ସେଥିରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ହଜିଛି ଓ ୫ ଖଣ୍ଡି ବର୍ତ୍ତମାନ ମାଦ୍ରାଜର ଯାଦୁଘରେ ରକ୍ଷା ଯାଇଅଛି । ସେଥିରେ କଳିଙ୍ଗରାଜ ଗଙ୍ଗବଂଶୀୟ ଇନ୍ଦ୍ରବର୍ମା, ଅନଙ୍ଗବର୍ମାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଦେବେନ୍ଦ୍ରବର୍ମା, ଦେବେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର ସତ୍ୟବର୍ମା ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ନନ୍ଦପ୍ରବଞ୍ଜନ ରାଜାଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଇନ୍ଦ୍ରବର୍ମାଙ୍କ ବଂଶଧର ଏହି ରାଜାମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ଖ୍ରୀ ୭ମ ଶତାବ୍ଦୀର ପଲାବକ ବେଙ୍ଗୀ ବଂଶର ଗୋଟିଏ ଶାଖା । ଅନୁମିତ ହୁଏ ଯେ ଖ୍ରୀ ୯୭୨ରୁ ୧୦୦୪ ରେ ପୂର୍ବ ଚାଲୁକ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ଅରାଜକତା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲାରୁ ଏହି ରାଜବଂଶ ମସ୍ତକ ଉତ୍ତୋଳନ କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ(ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ) ଏ ସ୍ଥାନ ମୁସଲମାନଙ୍କ ଅଧିକାରରେ ଅସିଥିଲା ଓ ସେ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ଗୁମ୍ବଜ ମସଜିଦ ଓ ସମାଧି ଏଠାରେ ଅଛି; ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏହା ବିଜୟ ନଗରର ହିନ୍ଦୁ ରାଜାଙ୍କ ଅଧିକାରରେ ଅସିଲା । ଏଠାରେ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରାଚୀନ ବିଜୟ ସ୍ତମ୍ଭ ମଧ୍ୟ ଅଛି, ତହିଁର ସମୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା କଠିନ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।)

ଶ୍ରୀ କାତର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍; ଶ୍ରୀ—କାତର)—ଅପରର ସୌଭାଗ୍ୟ ଦେଖି ଅସହିଷ୍ଣୁ; ମତ୍ସର; ପରଶ୍ରୀ-ଶ୍ରୀକାତର—ଶ୍ରୀ) କାତର; ଯେ ପରର ଶ୍ରୀ ଦେଖି ନ ପାରେ—(ଶ୍ରୀ ର କାତର—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ) Envious of another's (ଶ୍ରୀକାତରତା—ବି) prosperity

ଶ୍ରୀ କାନ୍ତ—ସ. ବି. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ରୀ+କାନ୍ତ)—ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ; ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu (the husband of Lakshmī). ଦେ. ବି. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯାଉଥିବା ନାମ—A name given to males.

ଶ୍ରୀ କାପଡ଼ା—ଦେ. ବି (ସ. ଶ୍ରୀ ଓ କର୍ପଟ)—ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରେ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ—Pieces of cloth put on the Deity Jagannatha at Puri. (ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଭକ୍ତି ସହିତ ବେକରେ ମାଳା କରି ପରାନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରକାପଡ଼ ଶ୍ରୀକପଡ଼ା

ଶ୍ରୀକାରୀ—ସ. ବି (ଶ୍ରୀ=ଶୋଭା+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୧ମା ୧ବ) Śrīkāri ମୃଗବିଶେଷ—A species of deer. ଅନ୍ୟ ସ—ତୁରଙ୍ଗ, ମହାଯବ, ଶିଖଣ୍ଡୀ, ଯବନ, ବେଗହରଣ, ଜଂଘାଳ, ଜାଦିକ [ଦ୍ର—ଏହାର ମାଂସ ଲଘୁ, ତୁଦ୍ୟ ଓ ବଳପ୍ରଦ ।] ୨ । ମୃଗୟାବିଶେଷ—2. A sort of hunting. of hunting or chase.

ଶ୍ରୀକୂର୍ମ—ଦେ. ବି—ଗଞ୍ଜାମର ଦକ୍ଷିଣ ଚିକାକୋଳ ତାଲୁକର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଓ ଚିକାକୋଳ ନଗରଠାରୁ ୮ ମାଇଲ ପୂର୍ବରେ ଅବସ୍ଥିତ ପ୍ରାଚୀନ ତୀର୍ଥ—Name of a Hindu sacred place near Chicacole. [ଦ୍ର—ଏଠାରେ ମାଧ୍ୱମୁନିଙ୍କ କୂର୍ମ ମୂର୍ତ୍ତିସ୍ଥାପିତ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ମନ୍ଦିରର କାନ୍ଥରେ ଓ ସ୍ତମ୍ଭ ଗାତ୍ରରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଶିଳାଲିପି ଅଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ (୧) ୧୨୫୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜା ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବଙ୍କ ଜାହୀଣ୍ଡି ଭୂମିଦାନପତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର, (୨) ୧୨୨୩ ଭାନୁଦେବ ରାଜାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ କର୍ତ୍ତୃକ ଗ୍ରାମଦାନ ଉପଲକ୍ଷରେ ଜାହୀଣ୍ଡି

ପ୍ରଶସ୍ତି, (୩) ରାଜା ରାଜରାଜ ଦେବଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରୀପୃ ବିଜୟାଦିତ୍ୟ ବିଜୟବତୀଙ୍କର ୧୨୭୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର,(୪) ଗାଙ୍ଗ ରାଜ ଦେବ ରାଜାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀବଂଶୀୟ ରାମଦେବଙ୍କର ୧୨୩୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର, (୫) ରାଜା ପ୍ରତାପ ଗାଙ୍ଗ ଶ୍ରୀ ନୃସିଂହଦେବଙ୍କ ରାଜ୍ୟକାଳରେ (୧୨୭୩ ଖ୍ରୀ) ଦେବପୂଜାର୍ଥ ଭୂଦ୍ୟାନଦାନ (ଏ ନୃସିଂହ ଦେବ ସମ୍ଭବତଃ ଲାଙ୍ଗୁଳା ନରସିଂହ ଦେବ ।), (୬) ଉତ୍କଳ ଓଡ଼ିଶା ରାଜା ପ୍ରତାପ ଶ୍ରୀ ଗାଙ୍ଗ ନୃସିଂହ ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳର ଭୂଦ୍ୟାନଦାନର ବ୍ୟୟ ବିବରଣ, (୭) ରାଜରାଜ ଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କର । ଏହା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ୧୫ ଶିଳାଫଳକ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ରହିଅଛି । ଏହା ଛଡ଼ା ସ୍ତମ୍ଭର ଉପରିଭାଗରେ ପ୍ରାଚୀନ ଅକ୍ଷରରେ ଲିଖିତ ଶିଳା ଲିପି ଅଛି । ତହିଁର ପାଠୋଦ୍ଧାର ଅବଶ୍ୟ ହୋଇ ନାହିଁ । ପୂର୍ବେ ଏହା ଶିବମନ୍ଦିର ଥିଲା । ରାମାନୁଜଙ୍କ ସମୟରୁ ଏଠାରେ କୂର୍ମମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ଏହା ବୈଷ୍ଣବ-ତୀର୍ଥରୂପେ ଗଣ୍ୟ ହୋଇଅଛି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—ସଂ. ବି (ନାମ) (କୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବେ ସମ୍ମାନାର୍ଥକ ଶ୍ରୀ ପ୍ରୟୋଗ)—ଦେବକୀ ଓ ବସୁଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର; ନନ୍ଦ ଓ ଯଶୋଦାଙ୍କ ପାଳିତ ପୁତ୍ର; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଦ୍ୱାପର ଯୁଗରେ ଗୋଟେରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ଅବତାର (କୃଷ୍ଣ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ)—Name of Krushṇa; the incarnation of Bishṇu in the Dwāpara age (as son of Bāsudeba and foster-son of Nanda.) ୨ । ନାରାୟଣ; ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ A name given to males.

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ—ସଂ. ବି—ଭାଦ୍ର କୃଷ୍ଣାଷ୍ଟମୀ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜନ୍ମଦିନ—
Śrīkṛushṇa janmāshṭamī The birth day of Śrīkrushṇa in Bhādra.

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚୈତନ୍ୟ—ଦେ. ବି—ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ନାମାନ୍ତର—
Śrīkṛushṇa chaitanya Another name of Chaitanya.
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚୈତନ୍ୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚୈତନ୍ୟ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିଗ୍ରହ—ସଂ. ବି—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର କାଷ୍ଠ ବା ପାଷାଣ ବା ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ମୂର୍ତ୍ତି—An image of Śrīkṛushṇa.
Śrīkṛushṇa bigraha

ଶ୍ରୀ କ୍ଷେତ୍ର(ଧାମ)—ସଂ. ବି (ମ. ପ. ଲୋ; ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର)—୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୀର୍ଥ—1. A amous centre of pilgrimage. [ଦ୍ର—ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୀର୍ଥର ନାମ ପୂର୍ବରେ ସାଧାରଣତଃ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ଶବ୍ଦ ଲାଗେ । ଯଥା—ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ବୃନ୍ଦାବନ] ୨ । ଜଗନ୍ନାଥ କ୍ଷେତ୍ର;ପୁରୁଷୋତ୍ତମ; କଳିଯୁଗର ବୌଦ୍ଧାବତାରଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠିତ ତୀର୍ଥ—2. The town of Puri (the seat of lord Jagannātha.
Śrī kshetra(dhāma)

ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୀ=ଶୋଭାଯୁକ୍ତ+ଖଣ୍ଡ=ଅଂଶ ଯାହାର)—ଚନ୍ଦନ
Śrīkhaṇḍa କାଠ; ହରିଚନ୍ଦନ; ଶ୍ୱେତ ଚନ୍ଦନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଭଦ୍ରଶ୍ରୀ, ଚନ୍ଦନ—Sandal wood; Santalum Alba.
ତୈଳପର୍ଣ୍ଣିକ, ଶ୍ରୀଗନ୍ଧ, ମଳୟଜ, ଚନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁତି, ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ।
ଚନ୍ଦନ, ହରିଚନ୍ଦନ
ସଫେଦ ଚନ୍ଦନ
ଫା. ସୁଫେଦ ସନ୍ଦଲ
ଆ. ସନ୍ଦଲ ଅବେଜ
ଇ. ଚନ୍ଦନ

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଚନ୍ଦନ ଅସ୍ୱାଦରେ ତିକ୍ତ, ଦୀତବର୍ଣ୍ଣ, ଯାହା ଛେଦନ କଲେ ରକ୍ତାଭ ତନ୍ତୁ ଶୁଖିଗଲେ ଶ୍ୱେତ, ଚିକ୍କଣ ଓ କୋଠରଯୁକ୍ତ ତାହାହିଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ଏହା କଟୁ ତିକ୍ତ କଷାୟ ରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ରୁକ୍ଷ, ତିକ୍ତ, ଅହ୍ଲାଦଜନକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ଲଘୁ । ଏହା ଶ୍ରାନ୍ତି, ଉନ୍ମାଦ, ମଳବଦ୍ଧତା, ଶୋଥ, ବିଷ, ଶ୍ଳେଷ୍ମା, ପିତ୍ତ, ରକ୍ତଦୋଷ ଓ ଦାହଜ୍ୱରାଦିକ । ଦେହରେ ଘିମିରି ହେଲେ ଏହାକୁ ଘୋରି ବୋଲନ୍ତି ।

ଏହା ୨ ପ୍ରକାରର ଯଥା—କଟାଗଛରୁ କାଟି ଯେଉଁ କାଠ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଏ ତାକୁ ବେଣ୍ଟିଚନ୍ଦନ ଓ ଗଛ ମଳକୁ ଶୁଖିଗଲେ ତହିଁର କାଠକୁ ସୁଚ୍ଛିଦ୍ର ବୋଲାଯାଏ ।]

(ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡଚନ୍ଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ ଶୈଳ—ସଂ. ବି—ମଳୟାଚଳ; ମଳୟ ପର୍ବତ—
Śrīkhaṇḍa śaila The mountain Malalaya.
(ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡାଚଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡୀ—ପ୍ରାଦେ (ଯେଦିନୀପୁର) ବି—୧ । ବିଷ୍ଣୁ ବିଶେଷ; ଖଣ୍ଡୁଆ;
Śrīkhaṇḍi ତୁଳ. ବି. ଶଙ୍ଖଣ୍ଡୀ; ଶିଖଣ୍ଡୀ)—4. A kind of coloured beet. [ଦ୍ର—ପୂଜାକାଳରେ ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡୀ ବିଷ୍ଣୁ ନ ହେଲେ ପୂଜା ପ୍ରଭୃତି ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉ ନ ଥିଲା ।] ୨ । ଚିତ୍ରିତ ଆସନ ବିଶେଷ—2. A kind of sitting carpet. ୩ । ଚିତା ଦେବା; ଅଲପନା-3. Painting of the floor or walls with lime-water or rice paste on festive occasions. ୪ । ବରକନ୍ୟାଙ୍କୁ ବରଣ କରିବାର ବେଦୀ (ପ୍ରଭାତବାଦ)—4. The alter on which the bridegroom sits while formally accepting the bride.

ଶ୍ରୀଗର୍ଭ—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୀ=ଶୋଭା ଅଛି ଗର୍ଭରେ ଯାହାଙ୍କର)—
Śrigarbha ୧ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ (ବିଷ୍ଣୁ ସହସ୍ର ନାମୋକ୍ତ)—1. A name of Bishṇu. ୨ । ଖଡ୍ଗ—2. Sword; scimitar.

ଶ୍ରୀଗୁରୁ—ସଂ. ବି—୧ । ମନ୍ତ୍ର ବା ଜ୍ଞାନଦାତା ଗୁରୁ (ସମ୍ମାନାର୍ଥେ ଶ୍ରୀ ପ୍ରୟୋଗ)—1. The spiritual preceptor; tutor. ୨ । ଭଗବାନ୍; ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu; God.
Śriguru
(ଶ୍ରୀଗୁରୁ ଦେବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ—ସଂ.ବ (ଗୋପାଳ=ଗରୁଡ଼ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ 'ଶ୍ରୀ'ଯୋଗ)—
Śrī gopāla ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrikṛushṇa. ଦେ. ବ. ପୁଂ—
ଶ୍ରୀଗୋପାଳ ୧ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ—1. A name given to
श्रीगोपाल males. ୨ । ସାକ୍ଷିଗୋପାଳ ସତ୍ୟବାଦୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ
ବିଗ୍ରହ—2. The idol or image of
Śrikṛushṇa at Sākhigopāl in the
district of Puri. ୩ । ବାଲେଶ୍ୱର ରେମୁଣାର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ
ଗୋପୀନାଥ ମୂର୍ତ୍ତି—3. The image of
Srikṛushṇa at Remuṇā in Balasore.

ଶ୍ରୀଗୋପାଳ ଚୂଡ଼ାମଣି—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୀ+ଗୋପାଳମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
Śrīgopāla chūrḍāmaṇi ଚୂଡ଼ାମଣି=ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrikṛrushṇa. ଦେ. ବ—(ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଦହି
ଚୂଡ଼ା ଓ ଗୁଡ଼ ଓ ଅଖୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥଦକ୍ଷିଣା
ଦେବା—(Joke) Feasting Brahmans with
curds, flattened rice and mollasses and
giving them money as Dakshiṇā.

ଶ୍ରୀଗୋପାଳ ତୈଳ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଔଷଧ ତୈଳ—
Śrīgopāla taila A medicated oil.
श्रीगोपाल तेल श्रीगोपाल तैल

ଶ୍ରୀଗୋପୀନାଥ—ସଂ. ବ—ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ (ଦେଖ)
Śrigopinātha Śrigopāla. (See)
(ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥଙ୍କ—ଦେ. ରୂପ)

ଶ୍ରୀ ଗୌର—ଦେ. ବ (ନୋମ)—ଚୈତନ୍ୟ (ଦେଖ)
Śrī gaura Chaitanya (See)
(ଶ୍ରୀ ଗୌରାଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)
श्रीगौर श्रीगौर

ଶ୍ରୀଗ୍ରହ—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୀ=ଶୋଭା+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଶୋଭା
Śrigraha ଗ୍ରହଣ କରେ ବା ଶୋଭାଯୁକ୍ତ ଅଟେ)—ପକ୍ଷୀଙ୍କର
ପାନୀୟ ଶାଳା—An aviary where birds
drink; a drinking house for birds.
(ଏଥିର ଅନ୍ୟ ନାମ—ଶକୁନ ପ୍ରପା)

ଶ୍ରୀଘନ—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୀ=ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ+ଘନ=ସ୍ୱାମୀ)—୧ । ବୁଦ୍ଧଦେବ
Śrighana 1. The Buddha. ୨ । ଦଧି—2. Curds;
curdled milk.

ଶ୍ରୀଘର—ଦେ. ବ (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—ଜେଲଖାନା—
Śrighara Jail.
श्रीघर ଶ୍ରୀଘର

ଶ୍ରୀଘର ଦେଖା (ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜେଲ ଦଣ୍ଡ
Śrighara dekhā(khe)ibā ଭୋଗ କରାଇବା—To
(ଶ୍ରୀଘରକୁ ପଠା(ଠେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) cause a man to
श्रीघरदेखान ଶ୍ରୀଘରଦେଖାନା be sent to jail; to
send a man to jail.

ଶ୍ରୀଘର ଦେଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବା—To
Śrighara dekhibā undergo the sentence of
श्रीघरदेखा ଶ୍ରୀଘରଦେଖନା confinement; to be
imprisoned.

ଶ୍ରୀଚକ୍ର—ସଂ ବ (ତନ୍ତ୍ର)—ତ୍ରିପୁର ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ପୂଜାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ର
Śrichakra ବିଶେଷ—A mystic trifoliate circular
figure used in the worship of the Deity
'Tripura sundarī'.

ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ—ସଂ ବ—୧ । ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ (ଦେଖ)—1. Śrīkhaṇḍa
Śrīchandana (See) ୨ । ଅଗୁରୁ ଚନ୍ଦନ—2. Aloe
wood. ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟ, ରାଜବଂଶୀୟ
ଓ ଖଣ୍ଡାୟତମାନଙ୍କ ଉପାଧି ବିଶେଷ।—. A title of
श्रीचन्दन श्रीचदन Kshatriyas and members
of Rāj-families and Khaṇḍāyats. ୨।
ଲୋକଙ୍କ ନାମ—2. Name given to males.

ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର—ସଂ ବ (ଜ୍ୟୋତିଷ)—(ଶ୍ରୀ ପ୍ରଦ ଚନ୍ଦ୍ର)—୧ମ ଚନ୍ଦ୍ର; ମନୁଷ୍ୟ
Śrichandra ଜୀବନରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଜନ୍ମ
ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥାନ କରେ; ଜନ୍ମ ଚନ୍ଦ୍ର—The first
position of the moon which happens
once in 12 days in a person's life.
[ଦ୍ର—ଅପରା ରାଶିସବୁ ଯେଉଁ ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନ-
ରାଶି ଏକ ହୋଇଥାଏ ସେହିଦିନ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ର ଯୋଗ
କୁହା ଯାଏ । ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ର ସବୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ଶୁଭ ପ୍ରଦ,
ମାତ୍ର ଯାତ୍ରା, ଯୁଦ୍ଧ, ଗୃହାରମ୍ଭ, ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ
ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ନିଷିଦ୍ଧ ଦେ.ବ—ଶିଖ ଉଦାସୀ ବାବାଜୀମାନଙ୍କ
ପ୍ରଥମ ଗୁରୁ । ଶିଖ ଉଦାସୀ ଧର୍ମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର
ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—Name of the founder of the sect
of Udāsis amongst the Sikha. [ଦ୍ର—ଏ
ଶିଖ ମାନଙ୍କ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଜ୍ଞାନଦାତା ପୁରୁଷ । ଏହାଙ୍କ ମାତାଙ୍କ
ନାମ ସୁଲକ୍ଷଣା । ଏ ଯୁବକ ଅବସ୍ଥାରେ ସଂସାର ତ୍ୟାଗ
କରି ଉଦାସୀ ହେଲେ ଓ ବହୁ କାଳପରେ ଉଦାସୀନ
ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସୃଷ୍ଟି କଲେ ।]

ଶ୍ରୀ ଚରଣ—ସଂ. ବ (ଷ. ତ. ଲୋ. ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚରଣ)—୧ । ଦେବତା
Śri charaṇa ଓ ଗୁରୁଜନଙ୍କର ଚରଣ—1.The leg of a
a Deity or elder. ୨ । ଦେବତା ଓ ଗୁରୁଙ୍କ
ସନ୍ନିଧି—2. Nearness or vicinity of a
Deity or elder. [ଦ୍ର—'ଗୁରୁ ବା ପୂଜ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ
ଚରଣକୁ' ନ କହି ମାନ୍ୟାର୍ଥେ ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଦେବ ବା ଶ୍ରୀ
ଗୋସାଇଦେବ ବା ଶ୍ରୀ ଅମୁକଙ୍କ 'ଶ୍ରୀ ଚରଣକୁ ବା ଶ୍ରୀ
ଚରଣ ଚରଣକୁ' ଇତ୍ୟାଦି କହି ଲୋକ ବାକ୍ୟ
ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଶ୍ରୀ ଚରଣ କମଳ—ସଂ ବ—ଦେବତା ଓ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ପାଦ ପଦ୍ମ—The
Śri charaṇa kamala feet of the Deity or
elder (compared to a lotus)

ଶ୍ରୀଚରଣ ପଙ୍କଜ
ଶ୍ରୀଚରଣ ପଦ୍ମ
ଶ୍ରୀଚରଣ ସରୋଜ
ଶ୍ରୀଚରଣାରବିନ୍ଦ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଶ୍ରୀଚରଣକମଲେଷୁ—ସଂ. ଅ (ସଂସ୍କୃତ ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି, ବହୁବଚନ, Śricharaṇa kamaleshu ଶ୍ରୀଚରଣମାନଙ୍କରେ; ମାନ୍ୟାର୍ଥେ (ଶ୍ରୀଚରଣେଷୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବହୁବଚନ ଅର୍ଥ)—ପତ୍ରାଦିର ଶିରୋ- ନାମାରେ ଯାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପତ୍ର ଲେଖାଯାଏ ତାଙ୍କ ନାମ ବା ଉପାଧି ପ୍ରଭୃତିର ପରେ ଲେଖାଯିବା ଶବ୍ଦ—A concluding word written at the end of the heading of a letter written to an elder (meaning 'at the revered feet' and purporting to meao- 'The following writing is submitted to the before named person') [ଦ୍ର—ଏହାର ଅର୍ଥ 'ଶ୍ରୀଚରଣମାନଙ୍କରେ' ଓ ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଅମୁକଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ମୁଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ରୂପେ ନିବେଦନ କରୁଅଛି । ଏହା ନିମ୍ନଲିଖିତ କ୍ରମରେ ଲେଖାଯାଏ—

୧ମ ଧାଡ଼ି—ଶ୍ରୀ ବା ଶ୍ରୀଗୁରୁ ବା ଶ୍ରୀଗୁରୁ ଶରଣଂ ।

୨ୟ ଧାଡ଼ି—ଶ୍ରୀଲ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀପିତୃଦେବଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣ କମଲେଷୁ ।

୩ୟ ଧାଡ଼ି—ସବିନୟ ନିବେଦନମିଦଂ ବା ଶାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣତପୂର୍ବକସର ନିବେଦନ ମିଦଂ ।

୪ର୍ଥ ଧାଡ଼ି—ଶିତଃ ବା ମହାଭାଗ !

୫ମ ଧାଡ଼ି—ନିବେଦନର କାରଣ ଏହିକ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଶ୍ରୀଚରଣକୁ—ଦେ. (ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି ଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟାଂଶ)—ଶ୍ରୀଚରଣ Śricharaṇaku ନିକଟକୁ; ପୂଜ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟକୁ— ଶ୍ରୀଚରଣେ **श्रीचरणको** To the revered feet of

ଶ୍ରୀଚରଣତଳ—ସଂ. ବ—ଗୁରୁଙ୍କ ପାଦର ନିମ୍ନଦେଶ—The ground Śricharaṇa tala below the feet of a Deity or elder.

ଶ୍ରୀଚରଣରେ—ଦେ. ବ (୭ମୀ ବିଭକ୍ତି)—ଗୁରୁଜନଙ୍କ ପାଖେ— Śricharaṇare At or near a revered person. ଶ୍ରୀଚରଣେ **श्रीचरणमें**

ଶ୍ରୀଚରଣ ସେବକ—ସ. ବ. ଶୁଂ—ଗୁରୁ ଅବା ପଦସେବକ ଭୃତ୍ୟ— Śrīcharṇa sebaka (Euphemism) Your (ଶ୍ରୀଚରଣ ସେବକା; ଶ୍ରୀଚରଣ ସେବକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ most obedient servant.

ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ—ଦେ. ବ—ଚୈତନ୍ୟ (ଦେଖ)— Śrī chaitanya Chaitanya (See)

ଶ୍ରୀଚ୍ୟୁତ—ସ. ବଣ—ଶ୍ରୀ ବିଚ୍ୟୁତ (ଦେଖ)— Śrichuta Śri bichuta (See) (ଶ୍ରୀଚ୍ୟୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶ୍ରୀ ଚ୍ୟୁତ—ବ)

ଶ୍ରୀଜ—ପି. ବ (ଶ୍ରୀ=ଲକ୍ଷ୍ମୀ+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କାମଦେବ- Śrīja 1. God Cupid. ୨ । ଶାମ୍ବ—2. Śāmba; son of Krushṇa,

ଶ୍ରୀତାଳ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ମଳୟ ଦେଶ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତାଳ ବୃକ୍ଷ— Śrītāla A plamyra tree of the Malaya peninsula and south India. [ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳ ଲିଷ୍ଟ କଷାୟ, ମଧୁରରସ, ଶୀତଳ, କଫବର୍ଦ୍ଧକ, ପିତ୍ତନାଶକ ଓ ସାମାନ୍ୟ ବାୟୁପ୍ରକୋପକ ଅଟେ ।]

ଶ୍ରୀଦ—ସ. ବଣ ପୁଂ (ଶ୍ରୀ=ଲକ୍ଷ୍ମୀ+ଦା ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. Śrīda ଅ; ଯେ ଶ୍ରୀ ଦାନ କରେ)—୧ । ଧନଦାତା—1. Bestowing wealth, ୨ । ସୌଭାଗ୍ୟଦାତା—2. Confering good fortune or prosperity. ୩ । ଶୋଭାଦାୟକ—3. Giving grace or beauty. ବ-୧ । କୁବେର 1. The HinduGod guarding riches. ୨ । (ବିଷ୍ଣୁ ସହସ୍ରନାମୋକ୍ତ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ— [ଶ୍ରୀଦା—ସ୍ତ୍ରୀ ବଣ] 2. A name of Bishṇu

ଶ୍ରୀଦାମ—ସ. ବ—(ଶ୍ରୀଦାମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହଚର ଗୋପ- Śri dāma ବାଳକ—Name of one of the cowherd mates of Śrikṛushṇa.

ଶ୍ରୀଧର—ସ. ବ. ପୁଂ—(ଶ୍ରୀ=ଲକ୍ଷ୍ମୀ+ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ Śridhara କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି)—୧ (ସହସ୍ର ନାମୋକ୍ତ) ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu. ୨ । ଶାଳ- ଗ୍ରାମ ଶିଳା ବିଶେଷ (ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର; ଦ୍ୱିଚକ୍ର, ଓ ବନମାଳା ଚିହ୍ନିତ)—2. Name of a pebble of the Gaṇḍaki river worshiped as Bishṇu. ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—1. Name given to males. ୨ । ଚିଲିକାରେ ମିଳୁଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ—2. A kind of shrimps (found in the Chilka lake.)

ଶ୍ରୀଧର କଥକ—ଦେ.ବ—(ନାମ)—ବଙ୍ଗଦେଶର ଜଣେ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ Śridhara kathaka ପୁରାଣକଥକ—Name of a Bengalee Purāṇa speaker (ministrel or bard) of the 13th century.

[ଦ୍ର—ଏ ୧୨୨୩ ସାଲରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏ କଥକ ବ୍ୟବସାୟ କରି ପୁରାଣ କଥା ଭାବଭଙ୍ଗୀ ସହ ସର୍ବଜନ ମନୋହର ଭାବରେ କହୁଥିଲେ; ନିଜେ ଶ୍ୟାମା, ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଓ ପ୍ରେମ ବିଷୟକ ସଙ୍ଗୀତ ରଚନା କରିଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ୱଗାୟକ ଥିଲେ ।]

ଶ୍ରୀଧର ଦାସ—ଦେ. ବ.—(ନାମ)—ଉତ୍କଳୀୟ କବି ବିଶେଷ— Śridhara dāsa Name of an Oriya poet.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ଘର ବାଲିରେ । ଏ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବାଲ୍ୟଲୀଳା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି 'ବାମନ ଲତା' ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖି ଥିଲେ । (ତାରଣୀ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ) । ଏ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗର କବି । (ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ) ।]

ଶ୍ରୀଧର ସ୍ୱାମୀ—ଦେ. ବ—(ନାମ)—ପୁରାଣାଦିର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଟୀକାକାର— Śrīdhara swāmi Name of a famous Sanscrit ଶ୍ରୀଧର ସ୍ୱାମୀ **श्रीधर स्वामी** annotator of the Purāṇas.

[ଶ୍ରୀଧର ଭଟ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ] [ଦ୍ର—ଏ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜୀବିତଥିଲେ; ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନ ଗୁର୍ଜର ଦେଶର ବଣ୍ଟଖ୍ରି ନଗର । ଏ ପରମାନନ୍ଦ ଯୁଖିଙ୍କ ଠାରୁ ନୃସିଂହ ମନ୍ତ୍ର ଦୀକ୍ଷା ନେଇଥିଲେ । ସ୍ୱକୃତ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତର 'ଭାବାର୍ଥ ଦୀପିକା' ନାମକ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଓ ସରଳ ଟୀକା ରଚନା । ତାର ଏ ଅମର ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ମହିମ୍ନ ସ୍ତବ, ଭଗବଦ୍ଗୀତା, ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣାଦିର ମଧ୍ୟ ଟୀକା କରି ଅଛନ୍ତି. ତନ୍ମଧ୍ୟ ଭାବାର୍ଥ– ଦୀପିକା ସର୍ବ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଟେ ।

ବ୍ରଜବିହାରୀ ନାମକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିଷୟକ କାବ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ହୋଇଅଛି ସ୍ୱରଖ୍ୟାତ 'ଭଟ୍ଟି' (କାବ୍ୟର କବି 'ଭଟ୍ଟି' ଏହାଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ଅଟନ୍ତି ।

ମଲ୍ଲାନ୍ତରରେ—

ଏ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଜୁଜୁଲବାସୀ ଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ରେମୁଣା ଗ୍ରାମ ଜିକଟବର୍ତ୍ତୀ ମରେଇ ଗାଁ ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ, ସ୍ୱୟଂ ରାଜସଭାରେ ଏହାଙ୍କର ପ୍ରତିପତ୍ତି ଓ ଆଦର ଥିଲା । ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଏ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରେଣୀଜନ ମଠର ଜଣେ ମହନ୍ତ ଥିଲେ (ସ୍ୱାମୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ) ।]

ଶ୍ରୀ ନଗର—ଦେ. ବି—(ନାମ)—କାଶ୍ମୀର ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ—
Śri nagara The capital of the state of
ଶ୍ରୀନଗର **श्रीनगर** Kashmere.

[ଦ୍ର—ସମୁଦ୍ର ପୃଷ୍ଠରୁ ୫୨୨୨ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ବକ୍ଷରେ ଏ ରାଜଧାନୀ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ ନଗର ଯେଉଁ ଉପତ୍ୟକାରେ ଅବସ୍ଥିତ ତାକୁ Happy valley (ସୁଖମୟ ଉପତ୍ୟକା) ବୋଲାଯାଏ । ଏ ରାଜଧାନୀ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀର ଉପନଦୀ ଝେଲମ ନଦୀର ଉଭୟ ତୀରରେ ପ୍ରାୟ ୨ ମାଇଲ୍ ବ୍ୟାପି ଅଛି । ସହରରୁ ଏକ ଅଂଶରୁ ଅନ୍ୟ ଅଂଶକୁ ଯିବା ଆସିବା କରିବା ପାଇଁ ନଦୀ ପାର ହେବାକୁ ଝେଲମ ନଦୀ ଉପରେ ସାତ ଗୋଟି ସେତୁ ଅଛି । ଏଠାରେ ନଦୀ ଗର୍ଭର ବିସ୍ତୃତି ପ୍ରାୟ ୧୨୨ ହାତ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ନଦୀ ଜଳର ଗଭୀରତା ପ୍ରାୟ ୧୨ ହାତ । ନଦୀର ଉଭୟ ତୀରରେ ଚୂନ-ପଥର ଅଛି । ଏ ନଗରର ଚାରି ଅଡ଼େ ପର୍ବତ ପାଦରେ ଜଳାଭୂମି ଥିବାରୁ ଏ ନଗରର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ମନ୍ଦ । ଏ ନଗରର ଜନ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ ଲକ୍ଷ । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅପେକ୍ଷା ମୁସଲମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୮ ଗୁଣ ବେଶି । ଏଠାରେ ଛୋଟାମାନ କାଠରେ ଗଢ଼ା ଓ ଟିକଳ, ଚତୁଷ୍କଳ । ଛୋଟାର ଛତମାନ ଏକଚାଳିଆ ଓ ତହିଁ ଉପରେ ମାଟି ବିଛା ହୋଇଅଛି । ଏଠାରେ କାଶ୍ମୀର ମହାରାଜାଙ୍କ ରାଜ-ପ୍ରାସାଦ, ଦୁର୍ଗ, ତୋପ କାରଖାନା, ଟାଙ୍କଶାଳା, ଭାଣ୍ଡାର-ଖାନା, ବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଛି ଓ ବହୁତ ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିର, ମସଜିଦ ଓ ସମାଧି ଅଛି । ଏହି ରାଜଧାନୀର ଅଦୂରବର୍ତ୍ତୀରେ ସମୁଦ୍ର ପୃଷ୍ଠ ଅପେକ୍ଷା ୨୧୫୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ଜଖଜ-ଇ-ସୁଲେମାନ୍ ନାମକ ପର୍ବତ ଉପରେ ଠିଆ ହେଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନଗରର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖା ଯାଏ । ଏ ପର୍ବତର ଶିଖରରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏହା ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୩ୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଅଶୋକଙ୍କ ପୁତ୍ର ଜଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ତାହା ମୁସଲମାନଙ୍କ ମସଜିଦରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏବେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ମନ୍ଦିର ବୋଲି କହନ୍ତି । ସହରର ଉତ୍ତର ପ୍ରାନ୍ତରେ ୨୫୦ ଫୁଟ୍ ଉଚ୍ଚ ହରି ପର୍ବତ ନାମକ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗଣ୍ଡ ଶୈଳ ଉପରେ ଶ୍ରୀନଗର ଦୁର୍ଗ ଅଛି । ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଅକବରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୧୫୯୦ରେ ଏକ କୋଟି ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟରେ ଏ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ନଗରର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବାଂଶରେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ 'ଡାଲ' ହ୍ରଦ ଅଛି । ଏଥିର ଜଳର ଗଭୀରତା ୧୦ ଫୁଟ ଓ ଏଥିର ପୃଷ୍ଠରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଭାସମାନ ଉଦ୍ୟାନ ଅଛି । କାଶ୍ମୀର ମହାରାଜାଙ୍କର ଜଣେ ରାଜ ପ୍ରତିନିଧି, ରାଜସ୍ୱ କମିସନର୍, ଚିଫ୍ କୋର୍ଟର ଜଣେ ଜଜ୍, ଜଣେ ଶାଲ ପରି ବିଶେଷଜ୍ଞ, ଜଣେ ଦେବାଗ୍ନି ଜଜ୍ ଏଠାରେ ଥାଆନ୍ତି । ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଭ୍ରମଣକାରୀ ଏ ନଗରର ଶୋଭା ଦେଖିବାକୁ ଆସନ୍ତି, ଓ ଏଠାରୁ କାଶ୍ମୀର ଜାତ ଶାଲ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣି ନିଅନ୍ତି । ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ନରସିଂହପୁର ଜିଲ୍ଲାରେ, ଅଯୋଧ୍ୟାର ଖେରି ଜିଲ୍ଲାରେ, ଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ଗଢ଼ୱାଲ ଜିଲ୍ଲାରେ ଓ ହାମିରପୁର ଜିଲ୍ଲାରେ ଓ ବାଲିଆ ଜିଲ୍ଲାରେ ଏହି ନାମର ଗ୍ରାମ ଓ ନଗରମାନ ଅଛି ।(ବିଶ୍ୱକୋଷ)

ଶ୍ରୀନନ୍ଦନ—ସଂ. ବି—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଶ୍ରୀ + ନନ୍ଦନ)—ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୁତ୍ର କନ୍ଦର୍ପ;
Śrī nandana କାମ ଦେବ—The God Cupid.

ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦ ନନ୍ଦନ—ସଂ. ବି—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Śrī nanda nandana Śrīkṛushna.

[ଦ୍ର,—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମଥୁରାର ବସୁଦେବ ଓ ଦେବକୀଙ୍କ ସନ୍ତାନ ଥିଲେହେଁ, ଗୋକୁଳ (ବୃନ୍ଦାବନ)ର ନନ୍ଦ ଓ ଯଶୋଦାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୁତ୍ରରୂପେ ପାଳିତ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ଏହି ନାମ ।]

ଶ୍ରୀନାଥ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଶ୍ରୀ + ନାଥ)—(ବିଷ୍ଣୁ ସହସ୍ର
Śrinātha ନାମୋକ୍ତ) ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu. ଦେ. ବି. ପୁଂ—
ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

ଶ୍ରୀନାଶ—ସଂ. ବି—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ରୀ + ନାଶ)—୧ । ସୌଭାଗ୍ୟର ଧ୍ୱଂସ-
Śrināśa 1. The destruction or end of glory.
୨ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନାଶ—
2. Destruction of beauty.

ଶ୍ରୀ ନାଶକ—ସ. ବିଶ. (ପୁଂ) (ଶ୍ରୀ + ନାଶି ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —
Śrī nāśaka ୧ । ସୌଭାଗ୍ୟନାଶକାରୀ—1. Destructive
(ଶ୍ରୀନାଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) of glory. ୨ । ଶୋଭାଧ୍ୱଂସକାରୀ—
[ଶ୍ରୀନାଶିକା, ଶ୍ରୀନାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] 2. Ruinous to beauty.

ଶ୍ରୀକେତ—ସଂ. ବ—୧ । ଚନ୍ଦନ ଧୂପ; ସରଳ ନିର୍ଯ୍ୟାସ; ଭାପିନ
Śrī niketa (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Turpentine. ୨ । ରକ୍ତ ପଦ୍ମ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Red lotus. ୩ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Gold.

ଶ୍ରୀକେତନ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ରୀ—ଲକ୍ଷ୍ମୀ+କେତନ=
Śrī niketana ଗୃହ)—୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ; ବୈକୁଣ୍ଠ—1. The residence of Goddess Lakshmī. ୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu. ବେ. ବ (ସଂ. ଶ୍ରୀକେତ)—ପଦ୍ମ—Lotus. [ଉ—ଶ୍ରୀକେତନ ଜିଣି ନେତ୍ର, ବିଶ୍ୱତ ଲକ୍ଷଣେ ପବିତ୍ର । ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ]

ଶ୍ରୀତମ୍ବା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ(ବହୁବ୍ରୀହି)—ସୁଶ୍ରୋଣୀ; ସୁନ୍ଦର ନିତମ୍ବବିଶିଷ୍ଟା
Śrī nitambā (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman) Having graceful buttocks. ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରାଧା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—An epithet of Rādhā.

ଶ୍ରୀନିବାସ—ସଂ. ବ. ପୁଂ(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ରୀ=ଲକ୍ଷ୍ମୀ+ନିବାସ=ଗୃହ)—
Śrī nibāsa ୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ; ବୈକୁଣ୍ଠ—1. The residence of Lakshmī. ୨। (ବିଷ୍ଣୁ ସହସ୍ରନାମୋକ୍ତ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ-2. A name of eishṇu. ବେ. ବ ପୁଂ

ଶ୍ରୀନିବାସ —୧ ଲୋକଙ୍କ ନାମ—1. A name given to
ଶ୍ରୀନିବାସ males. ୨। ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ସମସାମୟିକ ନବଦ୍ୱୀପର ଜନୈକ ଗୃହସ୍ଥ ବୈଷ୍ଣବ—2. Name of a devoted householder; contemporary of Śrīchaitanya. [ଦ୍ର—ଶ୍ରୀନିବାସନାମଧାରୀ ବହୁପଣ୍ଡିତ, ଗ୍ରନ୍ଥକାର, ଭକ୍ତ ଭାରତରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ବିଶ୍ୱକୋଷ ସଂଗ୍ରାହକ ପ୍ରାଚ୍ୟବିଦ୍ୟାମହାର୍ଣ୍ଣବ ନଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବସୁ ଶ୍ରୀନିବାସ ନାମଧାରୀ ୨୨ ଜଣଙ୍କର, ଶ୍ରୀନିବାସ ଅଚାର୍ଯ୍ୟ ନାମଧାରୀ ୨୪ଜଣଙ୍କର ଓ ଘନ ଘନ ଉପାଧିବିଶିଷ୍ଟ ଶ୍ରୀନିବାସ ନାମଧାରୀ ଅନ୍ୟ ୩୨ ଜଣଙ୍କ ବିଷୟରେ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଶ୍ରୀନିବାସାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବିଷୟରେ ବହୁ ତଥ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ ବିବରଣ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ଶ୍ରୀନିବାସାଚାର୍ଯ୍ୟ ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ଅପ୍ରକଟ ହେବା ପରେ ନରୋତ୍ତମ ଓ ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ସ୍ୱତ ଦେଶରେ ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲେ । ଏହା ଛଡ଼ା ବୃନ୍ଦାବନ, କଟକ, ପୁରୀ, ଯାଜପୁର, ବଙ୍ଗଦେଶ, ଗୁଡ଼ (ମେଦିନୀପୁର) ଆଦି ଭ୍ରମଣ କରି ଏ ନାମସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରବ୍ୟାଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା ସହସ୍ର ସହସ୍ର ପାପୀଙ୍କୁ ଗୌରାଙ୍ଗ ପ୍ରେମରେ ଆର୍ଦ୍ର କରିଥିଲେ ଓ ଦସ୍ୟୁବିଜ୍ଞ ବୀର ହମ୍ବୀର ଏହାଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ ପରମଧାର୍ମିକ ହୋଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀନିବାସ ସାବର୍ଣ୍ଣ ଗୋତ୍ରୀୟ ରାଢ଼ୀୟ ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । (ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।]

ଶ୍ରୀନିବାସକ—ସଂ. ବ—ଲୁରଣ୍ଟକ ଗୁଳ୍ମ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
Śrī nibāsaka Barlaria Crestata (plant).

ଶ୍ରୀନିବାସ ଦୀପିକା—ସଂ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷଗ୍ରନ୍ଥ ବିଶେଷ—
Śrinibāsa dipikā The title of a famous Sanscrit astrological work. [ଦ୍ର—ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୧୧୫୮ ଅବ୍ଦରେ ଗଣିତ ଚୂଡ଼ାମଣି ନାମକ ଅତି ଗୋଟିଏ ଜ୍ୟୋତିଷଗ୍ରନ୍ଥ ଏ ଶ୍ରୀନିବାସ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀନିବାସ ଦୀପିକାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଶୁକ୍ରଦୀପିକା—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶ୍ରୀପଞ୍ଚ—ବେ. ବ—ସିର୍ ପଞ୍ଚ୍ (ଦେଶ)
Śripañcha Śir pañch. (See)

ଶ୍ରୀ ପଞ୍ଚମୀ—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୀ—ସରସ୍ୱତୀ+ପଞ୍ଚମୀ; ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ପୂଜାର୍ଥ ପ୍ରଶସ୍ତ
Śrī pañchamī ପଞ୍ଚମୀ)—୧ । ମାଘ ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚମୀ—1. The 5th day of the bright lunar fortnight of Māgha (in which the Goddess of learning is worshipped). [ଦ୍ର—ଦେହ ଦେହ ଜନ୍ମନ୍ତ ଏହି ପଞ୍ଚମୀରେ କାର୍ତ୍ତିକେୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହା ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଉଅଛି (ବିଶ୍ୱକୋଷ) । ମାତ୍ର ଆମ ଦେଶରେ ଏ ଦିନ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ପୂଜା ହୁଏ ଓ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଛାତ୍ରମାନେ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କୁ ଅବାହନ କରି ମହାସମାରୋହ ସହକାରେ ପୂଜା କରନ୍ତି । ପୁରୁଣାକାଳର ଗୃହାଳମାନଙ୍କର ଛାତ୍ରମାନେ ଗୋଟିଏ ନଡ଼ିଆକୁ ଚକିକରି ସେ ନଡ଼ିଆକୁ ଧରି ଅଘରାଚରି ଓ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ସରସ୍ୱତୀ, ଗଣେଶ ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆଦିଙ୍କ ସ୍ତବ, ଗୀତ ଓ ନାନାପ୍ରକାର ଛନ୍ଦ ଆଦି ବୋଲି ବସ୍ତ୍ର, ଧନାଦି ଉଷା କରି ଅଣି ଅବଧାନଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ବିଧି ଏବେ ପ୍ରାୟ ଲୋପ ହୋଇ ଗଲାଣି । ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ସରସ୍ୱତୀ ପ୍ରତିମା ନିର୍ମିତ ହୋଇ ଆଜିକାଲି ମହାସମାରୋହ-ସହକାରେ ତାହାଙ୍କର ପୂଜା ହେଉଅଛି ।] ୨ । ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣୋକ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଆଚରଣୀୟ ବ୍ରତ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ପୂଜା—2. A religious vow observed by females for six years beginning from the 5th day of the bright lunar fortnight of Māgha. [ଦ୍ର—ଶୁକ୍ଳ କାଳରେ ମାଘଶୁକ୍ଳ ପଞ୍ଚମୀଠାରୁ ଏହି ବ୍ରତ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଏ । ପୂର୍ବଦିନ ସଂଯମ କରି ପର ଦିନ ପଞ୍ଚମୀଠାରୁ ଏ ବ୍ରତର ଅନୁଷ୍ଠାନ ହୁଏ; ଏହି ସ୍ୱତରେ ପ୍ରତିମାସ ଶୁକ୍ଳ ପଞ୍ଚମୀ ଦିନ ବ୍ରତାଚରଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ଫଳାନୁସାରେ ଛଅବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ବ୍ରତ ପାଳିତ ହୁଏ । ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ବର୍ଷ ପଞ୍ଚମୀରେ ଲବଣବିହୀନ ଅନ୍ନ ଭୋଜନ କରିବାକୁ ହୁଏ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୁଇ ବର୍ଷ ହବିଷ୍ୟାନ୍ନ ମାତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ, ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷ କେବଳ ଫଳାହାର କରାଯାଏ, ଷଷ୍ଠ ବର୍ଷ ଉପବାସ ରହିବାକୁ ହୁଏ; ଏହା ପରେ ବ୍ରତ ଉଦ୍‌ଯାପନ କରାଯାଏ । ଏହି ବ୍ରତର ପୂଜାବିଧି ପ୍ରଣାଳୀର ବିସ୍ତାରିତ ବିବରଣ ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । (ବିଶ୍ୱକୋଷ)

ଶବ୍ଦ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ମତରେ ଗୌଡ଼ାଧିପତିମାନେ ଏ ଦିନ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ପୂଜା କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ଗୌଡ଼ ଦେଶର ଅନ୍ତର୍ଗତ ନ ହେଲେହେଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଦିନ ସରସ୍ୱତୀ ଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା କରନ୍ତି ଏବଂ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଅଧ୍ୟୟନର ଉପକରଣ, ପୁସ୍ତକ, ଲେଖନୀ, ମସୀଧାର ପ୍ରଭୃତିକୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ।

ବୃହତ୍ ପୁରାଣମତରେ ଏହି ପଞ୍ଚମୀରେ ଗୌରୀପୂଜା ମଧ୍ୟ ହୁଏ—ଶବ୍ଦକଳ୍ପଦ୍ରୁମ ।]

ଶ୍ରୀ ପତି—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ରୀ=ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର+ପତି=ସ୍ୱାମୀ)—
Śrī pati ୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. A name of Bishṇu. ୨ । ଶ୍ରୀପତି ଶ୍ରୀପତି ପୃଥିବୀଭୂପତି; ପତି; ରାଜା (ବିଶ୍ୱକୋଷ) 2. King. ବୈ. ବି. ପୁଂ—୧ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ—1. A name given to males. ୨ । ଏହି ନାମଧାରୀ ଜଣେ ପ୍ରାଚୀନ କବି, ଜଣେ ବୈୟାକରଣ, ଦୁଇଜଣ ବିଖ୍ୟାତ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିତ୍, ଜଣେ ବେଦାନ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥକାର ଓ ଆଉ ଦୁଇ ଜଣ ଗ୍ରନ୍ଥକାର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Name of several authors, grammarians; and astrologers.

ଶ୍ରୀପତି ଦାସ—ବେ. ବି—ଜନୈକ ଉତ୍କଳୀୟ ସଂସ୍କୃତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥକାର—An Oriyā compiler of astrology in the Sanscrit language. [ଦ୍ର—ଶ୍ରୀପତି ଜାତକ ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥର ଏ ପ୍ରଣେତା ଅଟନ୍ତି ।]
Śrīpati dāsa

ଶ୍ରୀ ପଥ—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୀ=ଶୋଭାଯୁକ୍ତ+ପଥ)—ରାଜପଥ(ହେମଚନ୍ଦ୍ର)—High way
Śrī patha

ଶ୍ରୀ ପଦ—ସଂ. ବି—ଶ୍ରୀଚରଣ (ଦେଖ)—
Śrī pada Śrīcharaṇa (See)

ଶ୍ରୀ ପଦ କମଳ—ସଂ. ବି—ଶ୍ରୀଚରଣ କମଳ (ଦେଖ)—
Śrī pada kamala Śrīcharana kamala (See)

ଶ୍ରୀପଦୀ—ସଂ ବି—ବାର୍ଷିକ ମଲ୍ଲୀଫୁଲ (ଫୁଲ ଓ ଗଛ) (ଲୁବପ୍ରକାଶ)
Śrīpadī A sort of annual Arabian Jasmine; Jasminum Sambac. [ଦ୍ର—ଏହା ଉଦ୍ୟାନ ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଷଟ୍‌ପଦା, ଅନନ୍ତା, ବାର୍ଷିକୀ ମୁକ୍ତକବନ୍ଧନା ବେଲ, ବେଲି ବେଲ ତେ. ଭୁଲକାମାଲେଟ୍ଟୁ ପାତଳ ଓ ବନ୍ଧୁଜୀବ ଫୁଲ । ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା; ଶରତ୍‌ଦିନେ ଫୁଟେ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ଶୀତ-ବୀର୍ଯ୍ୟ, ଲଘୁ, ତିକ୍ତରସ, ତ୍ରିଦୋଷ-ନାଶକ । ଏହା କର୍ଣ୍ଣରୋଗ, ଚକ୍ଷୁରୋଗ ଓ ମୁଖରୋଗ ନାଶକ । ଏଥିରେ ତିଳତୈଳ ସୁଗନ୍ଧିତ କରାଯାଏ ।]

ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମ—ସଂ. ବି—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śripadma Śrīkṛushna.

ଶ୍ରୀ ପର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି, ଶ୍ରୀ=ଶୋଭାଯୁକ୍ତ+ପର୍ଣ୍ଣ—ପତ୍ର ବା Śri parṇṇa ପାଣ୍ଡୁରା ଯାହାର)—୧ । ପଦ୍ମ—1. Lotus. ୨ । ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ ବୃକ୍ଷ; ଅଗରଥୁ ଗଛ—2. Premna Serratifolia (tree).

ଶ୍ରୀ ପର୍ଣ୍ଣିକା—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । କଟ୍‌ଫଳ; କାଫଳ—Śriparṇṇikā 1. Myrica Sapida. ୨ । ଗମ୍ଭାରୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Gmelina Arborea (tree). ୩ । ଅଗ୍ନିମନ୍ଥବୃକ୍ଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Premna Serratifolia ୪ । ଶାଳ୍ମଳୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. Silk cotton tree. ୫ । ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ—5. Hemionites Cordifolia (plant).

ଶ୍ରୀପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଗମ୍ଭାରୀ ଗଛ—1. Gmeline Arborea (a timber tree).
Śrī parṇṇī ୨ । କଟ୍‌ଫଳ; କାଫଳ—2. Myrica Sapida, ୩ । ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ; ଅଗରଥୁ (ଗଛ)—3. Premna Serratifolia. ୪ । ଶାଳ୍ମଳୀ ବୃକ୍ଷ—4. Silk cotton tree ୫ । ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ—5 Hemionites Cordifolia (plant).

ଶ୍ରୀ ପାଦ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ପୂଜ୍ୟପାଦ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୂଜନୀୟ—1. Very adorable. ୨ । ଲକ୍ଷ୍ମୀବନ୍ତ (ଶ୍ରୀପାଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Affluent. ୩ । ଭାଗ୍ୟବାନ୍ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Lucky.
Śrīpāda

ଶ୍ରୀପିଷ୍ଟ—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୀ=ସରଳ ବୃକ୍ଷ+ପିଷ୍ଟ)—୧ । ସରଳ ନିର୍ଯ୍ୟାସ; ତାର୍ପିନ୍—1. Turpentine. [ଏହା ବାୟୁରୋଗ, ଶିରୋରୋଗ, ଚକ୍ଷୁରୋଗ, ସ୍ୱର, ବେଦ, କଫ, ଘର୍ମ, କଣ୍ଡୁ ଓ ବ୍ରଣ ନାଶକ ।] ୨ । ଗନ୍ଧ-ସରଳନିର୍ଯ୍ୟାସ, ବୃକ୍ଷଧୂପକ, ବେଷ୍ଟ, ବରଜା; ଦେବଦାରୁ ଗଛର ବେଷ୍ଟକ, ବେଷ୍ଟସାର, ରସାବେଷ୍ଟ ଅଠାଳିଆ ରସ । [ଦ୍ର—ଏହା ତିତାସରଳଦ୍ରବ, ପଦ୍ମଦଣ୍ଡକ, ପ୍ରମେହ, ଅର୍ଶ, କାଶ, କଫ, ବଳ, ରସାୟନ, ଶ୍ରୀରସ, ଜ୍ୱର, କୃମି ଓ ବେଦନାନାଶକ, ଲକ୍ଷ୍ମୀବେଷ୍ଟ, ଶ୍ରୀରଣୀର୍ଷ, ମୂତ୍ରକାରକ । ଏହାର ପ୍ରଲେପ ସୁଧୂପକ, ଧୂପାଙ୍ଗ, ଭଳପର୍ଣ୍ଣ, ଶୋଥନାଶକ । ଫଳଲକ୍ଷ ତାର୍ପିନ ଓ ଗନ୍ଧଗୀର୍ଯ୍ୟା ଏକ ବସ୍ତୁ । ଏହି ସରଳାଙ୍ଗ ।
ତାର୍ପିନ ସରଳରସ ଭାରତର ପ୍ରଦେଶର ଦେବଦାରୁ ଗୁ. ତନ୍ନରସ ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ (long-leaved ଅ ଓ ଫା ସନ୍ନରସ pine) ର ନିର୍ଯ୍ୟାସ । ଏ ଗଛର ୨ । ଅନ୍ୟସଂ ନାମ— ତୈଳବତ୍ ତରଳ ନିର୍ଯ୍ୟାସକୁ ଗନ୍ଧ-ଶ୍ରୀବାସସାର ଗନ୍ଧବୀଷା ବରଜା ବୋଲାଯାଏ ଓ ଏଥିରୁ ଗନ୍ଧବିରୋଜା ଚଦ୍‌ସ ସରଲକାଗୋନ୍ଦ୍ ବାର୍ଣ୍ଣିସ ତିଆରି ହୁଏ । ଗନ୍ଧବରଜା ଗୁ.—ଗନ୍ଧବରୋଜା ଜଳରେ ବସାଇ ସେଥିରୁ ରସ ଫା—ବାଲଜଦ, ବାଲରୁକା ବାହାରେ ତାକୁ ତାର୍ପିନ୍ ବୋଲି ଅ—ଭୁବମ୍ ଯାଏ । ଏଥିରୁ ରୋଜନ୍ ମଧ୍ୟ ତିଆରି ହୁଏ ।]

ଶ୍ରୀ ପୁତ୍ର—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୀ=ଭାଗ୍ୟ ବା ଲକ୍ଷ୍ମୀ+ପୁତ୍ର, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧
Śrī putra (ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁତ୍ର) କାମଦେବ—1.The God Cupid. ୨ । ଅଶ୍ୱ—2. Horses.

ଶ୍ରୀ ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ—୧ । ଲବଙ୍ଗ—1. Cloves. ୨ । ପଦ୍ମକାଷ୍ଠ—
Śrī pushpa 2. Prunus Padam (wood). ୩ । ପ୍ରପୌଣ୍ଡରୀକ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Root stock of Nymphea lotus.

ଶ୍ରୀ ପେଚ୍—ବୈଦେ.ବ—ଶିରପେଚ (ଦେଖ)—Śirapecha (See)
Śrī pech (ଉ—ଖୁରାଲଗା ଶ୍ରୀପେଚ ମାଳ ପାଗେ ବନ୍ଧା-କୁଣ୍ଡଳି ହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।)

ଶ୍ରୀପ୍ରଦ—ସଂ. ବିଣ (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ ସମାସ, ଶ୍ରୀଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରେ ଯେ)—୧ । ସୌଭାଗ୍ୟପ୍ରଦ—1. Bestowing prosperity. ୨ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟପ୍ରଦ—2. Giving beauty.
Śrī prada
(ଶ୍ରୀପ୍ରଦ—ଷ୍ଠୀ)

ଶ୍ରୀ ପ୍ରସୂନକ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଲବଙ୍ଗ—Cloves.
Śrī prasūnaka
(ଶ୍ରୀସଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ରୀ ପ୍ରିୟ—ସଂ.ବିଣ—ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—Loved or liked by Lakshmī
Śrī priya ସଂ. ବ—ହରତାଳ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Yellow orpiment.

ଶ୍ରୀଫଳ—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫଳ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବିଲ୍ୱ; ବେଲ (ଗଛ ଓ ଫଳ)—1. The Bael (fruit and tree); Aegle Marmelos.
Śrī phala
[ଦ୍ର—ବିବରଣରେ ଅଛି ଯେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଜାଗର ଯାତ୍ରା ବା ଶିବଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଦିନ ୧୦୦୮ ପଦ୍ମ ଫୁଲ ଦ୍ୱାରା ଶିବଙ୍କ ପୂଜା କରିବାକୁ ବସିଲେ । ମହାଦେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଭକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ସେଥିରୁ ଦୁଇଟି ଫୁଲ ହରଣକରି ନେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂଜାରେ ବସି ଦେଖିଲାବେଳକୁ ୨୮ ଫୁଲ ନଥିବା ଅଛି । ୧୦୦୮ ଫୁଲରେ ପୂଜା ନ କଲେ ସଙ୍କଳ୍ପରେ ବାଧା ପଡ଼ିବ ଓ ପୂଜା ଶୁଦ୍ଧି ହେବ ବୋଲି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆପଣାର ସ୍ତନ ଯୋଡ଼ିକ କାଟି ୧୦୦ ପଦ୍ମ ଭରଣା କଲେ । ଏହା ଦେଖି ମହାଦେବ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇ ସନ୍ତୋଷରେ ନିଜେ ଫୁଲ ଦୁଇଟି ନେଇ ଯାଇଥିବା କଥା ମାନିଲେ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ବର ଦେଲେ ଯେ ତୁମ୍ଭେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରିୟା ହେଲ; ମୋ ବର ପ୍ରଭାବରୁ ତୁମ୍ଭର ସ୍ତନ ଦୁଇଟି ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅ ଏବଂ ଛେଦିତ ସ୍ତନ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ବିଲ୍ୱରୂପରେ ଶ୍ରୀଫଳ ନାମରେ ଅଦ୍ୟହିତ ହେଉ ଏବଂ ବେଲର ପତ୍ର ମୋର ପ୍ରିୟତମ ପୂଜାସାମଗ୍ରୀ ହେଉ ।] ୨ । ବ୍ରହ୍ମଦାରୁ; କ୍ଷୀରକୋଳି—2. Mimusops Hexandra(tree). ୩ । ଅଁଳା—3. Embelic Myrobalan (a berry). ୪ । କଞ୍ଚା ଗୁଆ—4. Raw betel nut fruit. ୫ । ନଡ଼ିଆ—5. Cocoanut (M. W; ଗରୁଡ଼ପୁରାଣ)

ଶ୍ରୀଫଳ ସଲ୍ଲଟୁ—ସଂ. ବ—୧ । କଞ୍ଚା ବେଲଫଳ—1. Raw bale fruit. ୨ । ବେଲଶୁଣ୍ଠା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)-2. Dried bits of raw Bael fruit,
Śrīphala salāṭu

ଶ୍ରୀଫଳା—ସଂ. ବ—୧ । ଆମଳକୀ; ଅଁଳା (ଫଳ ଓ ବୃକ୍ଷ)—1. Phyllanthus Emblica; Embellic Myrobalan. ୨ । ନୀଳୀ ଗୁଳ୍ମ—2. Indigo plant. ୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର କାରବେଲ୍ଲ; ଟୁଣ୍ଡି ବଲ୍ଲି—3, The tiny species of Memordica Charantic
Śrīphalā

ଶ୍ରୀଫଳିକା—ସଂ. ବ୍ୟ । ମହାନୀଳୀ ବୃକ୍ଷ—1. The Indigo plant. ୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର କାରବେଲ୍ଲ; ଟୁଣ୍ଡି ବଲ୍ଲି—2 The small-fruited species of Memordica Charantica.
Śrīphalikā

ଶ୍ରୀଫଳୀ—ସଂ. ବ—୧ । ନୀଳୀ; ନୀଳ ଗୁଳ୍ମ—1. The Indigo plant; Indigofera Cordifolia. ୨ । ଆମଳକୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Embellic Myrobalan. ୩ । ମହାଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)-3. The big species of Cardiospermum Halicacabum or Staff tree plant.
Śrīphalī

ଶ୍ରୀବଚ୍ଛ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଶ୍ରୀବତ୍ସ (ଦେଖ)—Śribatsa (See) (ଉ—କୌସ୍ତୁଭମଣି ବନମାଳ, ଶ୍ରୀବଚ୍ଛଚିହ୍ନ ବକ୍ଷସ୍ଥଳ । ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଭୂଷିତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।)
Śrībachchha

ଶ୍ରୀବତ୍ସ—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୀ ତତ୍; ଶ୍ରୀ=ଲକ୍ଷ୍ମୀ+ତସ=ପ୍ରିୟ; ବା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବତ୍ସ=ବତ୍ସ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu. ୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବକ୍ଷସ୍ଥଳସ୍ଥ ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତ ଶୁକ୍ଳ ରୋମାବଳୀ; ଭୃଗୁ ପଦଚିହ୍ନ—2. A white whorl on the breast of Bishṇu, (which turns to the right) the foot print of Bhṛugu. [ଦ୍ର—ଭୃଗୁତଳେ ନୋଟ ଦେଖ] । ୩ । ଗୃହବିଶେଷ—3. A sort of house which has a spiral hole; a labyrinth. ୪ । (ନାମ)—ଜନୈକ ନୃପ—. Name of a king. [ଦ୍ର—ଏ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା (ମଲାନ୍ତରରେ ପ୍ରାଗ୍‌ଦେଶର ରାଜା) ଚମ୍ବରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଚମ୍ବସେନ, କନ୍ୟା ଚନ୍ଦ୍ରାଦେବୀ । ଏକଦା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ଶନିଙ୍କଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଏ ବଡ଼, ଏହି ବିବାଦ ଲାଗିବାରୁ ଦୁହେଁ ଶ୍ରୀବତ୍ସଙ୍କୁ ଭଲଲୋକ ମାନିଲେ । ଶ୍ରୀବତ୍ସ ହଠାତ୍ ଏ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ନ କରି ଗୋଟିଏ ସୁନାର ଓ ଗୋଟିଏ ରୂପାର ସିଂହାସନ କରାଇ ଉଭୟ ସିଂହାସନହୁଏ ନିଜ ସିଂହାସନର ଯଥାକ୍ରମେ ଦକ୍ଷିଣ ଓ ବାମଭାଗରେ ସଜାଇ ରଖିଲେ । ଅତଃପର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ଶନି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସିଂହାସନରେ ଓ ଶନି ରୌପ୍ୟ ସିଂହାସନରେ ବସିଲେ; ଏହା ଦେଖି ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏଥିରେ ଶନି କୁପିତ ହୋଇ ଶ୍ରୀବତ୍ସଙ୍କର ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇବାକୁ ବସିଲେ, କିନ୍ତୁ ଛିଦ୍ର ନ ପାଇବାରୁ ଶ୍ରୀବତ୍ସଙ୍କର ଶରୀରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କିଛି ଦିନ ପରେ
Śrīphalā

ଏକଦା ଶ୍ରୀବତ୍ସଙ୍କ ସ୍ନାନ ପରେ ତାଙ୍କ ଗାତ୍ରବିଧୌତ ଜଳକୁ ଗୋଟିଏ କଳା ଭ୍ରମର ଚୁଷିବାରୁ ଶନି ଏହି ଛିଦ୍ର ପାଇ ଶ୍ରୀବତ୍ସଙ୍କ ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ଓ ତଜ୍ଜନ୍ୟ ଶ୍ରୀବତ୍ସଙ୍କର ମତିଭ୍ରମ ଘଟିଲା । ସେ ଗୋଟିଏ କନ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନାଦି ପୂରାଇ ତାକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ପତ୍ନୀ ସହ ରାଜ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ବାଟରେ ଶନି ଗୋଟିଏ ମାୟା ନଦୀ ସୃଷ୍ଟି କରି ସ୍ୱୟଂ ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡି ତରୀ ନେଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେ ଖଣ୍ଡି ତରୀରେ ଅରଜେ ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ପାର ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ, ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଏହା ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ରତ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣ କନ୍ଥାକୁ ଆର ପାରରେ ରଖି ଦେଇ ଆସିବା ପରେ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ଆର ପାରକୁ ନେବା ନିମନ୍ତେ ନାବିକକୁ କହି ତରୀ ମଧ୍ୟରେ ଛାଡ଼ି କନ୍ଥାକୁ ରଖିଦେଲେ ଓ ଛାଡ଼ି ନୌକା ବହିବାର ଅଗ୍ରସର ହୁଅନ୍ତେ ଛାଡ଼ି ମାୟାନଦୀ ଓ ନୌକା କେଉଁଆଡ଼େ ଛାଡ଼େଇ ଗଲା ଏବଂ ରାଜକଣ୍ଠକ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇ ବୁଲିଲେ । ସେ ଶେଷକୁ ଯାଇ ଗୋଟିଏ କାଠୁରିଆ ପଲ୍ଲୀରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ବଣରୁ କାଠ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣି ତାକୁ ବିକି ପତ୍ନୀଙ୍କର ଜୀବନଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏଥିରେ ସୁଦ୍ଧା ଶନି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୋଇ 'ଚନ୍ଦ୍ରା'ଙ୍କୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରିବା ପାଇଁ କୌଶଳ ପାଞ୍ଚିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରା ସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ହେନେ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ବସାରେ ଚନ୍ଦ୍ରାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି କାଠ ଆଣିବା ପାଇଁ ବଣକୁ ଯାଇଅଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ ଛାଡ଼ି ପତ୍ନୀ ନିକଟସ୍ଥ ନଦୀର ଗୋଟିଏ ଚଡ଼ାରେ ଜଣେ ମହାଜନର ଡଙ୍ଗା ଲାଗି ଗଲା । ଶନି ଛାଡ଼ି ମହାଜନ ନିକଟରେ ଦୈବଜ୍ଞରୂପେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କହିଲେ ଯେ ଏ ପତ୍ନୀରେ ମଣିଷ ସତୀ ଅଛନ୍ତି, ସେ ଅସି ନୌକାରେ ଗୋଡ଼ ଛୁଇଁଦେଲେ ଡଙ୍ଗା ଚଳିବ । ଏହା ଶୁଣି ମହାଜନ କାଠୁରିଆ ପଲ୍ଲୀକୁ ଯାଇ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ନେହୁତ୍ୱ ହୋଇ ଅପଣାର ବିପଦ କଥା ଚନ୍ଦ୍ରାଙ୍କୁ ଜଣାଇବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ଦୟାବିଗଳିତା ହୋଇ ଡଙ୍ଗା ନିକଟକୁ ଯାଇ ଯେଉଁପଣି ନୌକାରେ ପଦସ୍ପର୍ଶ କରିଦେଲେ, ନୌକା ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ଛାଡ଼ି ଛୁଟିଲା । ଏହାଦେଖି ମହାଜନ ବିସ୍ମୟଗ୍ରସ୍ତ, ପୁଣି ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେବେ ନୌକା ଚଡ଼ାରେ ଲାଗେ, ତାହାହେଲେ ଏ ସ୍ତ୍ରୀଟିକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଗଲେ ମୋର ଆଉ ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ରହିବ ନାହିଁ । ଏହା ବିଚାରି 'ଚନ୍ଦ୍ରା'ଙ୍କୁ ବଳପୂର୍ବକ ନେଇ ଡଙ୍ଗାରେ ବସାଇ ଚାଲିଗଲା । ଚନ୍ଦ୍ରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୂପବତୀ ଥିଲେ । କାଳେ ମହାଜନ ଏହି ରୂପରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଧର୍ମନାଶ କରିବ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ଚନ୍ଦ୍ରା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ସ୍ତବ କରି କୁତ୍ସିତରୂପ ହେବା ପାଇଁ ବର ମାଗିଲେ ଓ ଫଳତଃ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବଙ୍କ କୃପାରୁ ତାଙ୍କ ସୁରୂପ କୁରୂପରେ ପରିଣତ ହେଲା ଓ ଏତଦ୍ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ଧର୍ମ ରକ୍ଷା ହେଲା ।

ଏଣେ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ବଣରୁ କାଠ ଘେନି ଫେରିଆସି ବସାରେ ଚନ୍ଦ୍ରାଙ୍କୁ ନ ଦେଖି କାଠୁରିଆ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ମହାଜନର ଖବର ବୁଝି ଚନ୍ଦ୍ରାକୁ ଖୋଜିବାକୁ ବାହାରିଲେ ପ୍ରଥମେ ଯାଇ କାମଧେନୁ ସୁରଭୀଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସୁରଭୀ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନା ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲେ ଯେ ସେ ଦ୍ରୁତଗତି ଓ ଦ୍ରୁତ ଚନ୍ଦ୍ରାଙ୍କୁ ଫେରି ପାଇବେ । ସେ ଆଶ୍ରମରେ ଥିବା ସୁରଭୀ କନ୍ୟା ନନ୍ଦିନୀଙ୍କ ମୁଖରେ ଓ ପାଳାବଶିଷ୍ଟ ଦୁଗ୍ଧଫେନପରିଷିକ୍ତ ବାଦୁଅରୁ ଜଳ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏ ଲଣ୍ଠା ତିଆରି କଲେ । ସେ ଲଣ୍ଠା ସୁନା ପାଲଟି ଗଲା । ଏହିପରି ଗୁଡ଼ିଏ ଲଣ୍ଠା ଜମା ହେବାରୁ ସେହି ଆଶ୍ରମ ପାଖ ନଦୀ ବାଟେ ଚନ୍ଦ୍ରାଙ୍କୁ ନୌକାରେ ବହନ କରିଥିବା ମହାଜନର ଡଙ୍ଗା ଫିରିଆସିଲେ ଏ ଲଣ୍ଠାତକ ନେଇ ବିକି କରିବାପାଇଁ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ମହାଜନଙ୍କୁ ଦେଲେ । ମହାଜନ ସୁନା ଲଣ୍ଠାତକ ଏହାଙ୍କୁ ଡଙ୍ଗାରେ ନେଇ ପରେ ଶ୍ରୀବତ୍ସଙ୍କୁ ନଈରୁ ଫେଲିଦେଲା । ବନ୍ଧନ ଚନ୍ଦ୍ରା ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଚଢ଼ିଯାଇ ନୌକାସ୍ଥ ବନ୍ଧନଶାଳରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ତରିଆ ପାଣିରୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେ ଓ ସେ ତରିଆକୁ ଆଶ୍ରୟକରି ଶ୍ରୀବତ୍ସ ବହିକରି ଯାଇ ଏକ ରାଜ୍ୟରେ ଲାଗିଲେ ଓ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ମାଳୁଣୀ ବୁଢ଼ୀର ଘରେ ରହିଲେ । ସେଠାର ରାଜକନ୍ୟା ଭଦ୍ରା ତାଙ୍କୁ ବରମାଲ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଶ୍ରୀବତ୍ସ ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରି ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଜେ ବାଣିଜ୍ୟ ବିଭାଗରେ ଶୁଳ୍କ-ସଂଗ୍ରାହକ ରୂପ ରାଜକର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଓ ଏହି ଉପଲକ୍ଷରେ ସେ ସେଠାକୁ ଆସୁଥିବା ସମସ୍ତ ବାଣିଜ୍ୟ ତରିମାନ ଅନ୍ୱେଷଣ କରି 'ଚନ୍ଦ୍ରା'ଙ୍କୁ ଖୋଜୁ ଥାଆନ୍ତି । ଏହିପରି ଖୋଜୁ ଖୋଜୁ ସେଖୋଜୁ ମହାଜନ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲା ଓ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ମହାଜନର ଜାହାଜରେ ଚନ୍ଦ୍ରାଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ଚଢ଼ି ସାଦରରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏବେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କୃପାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ନିଜର ପୂର୍ବରୂପଲାବଣ୍ୟ ଫେରି ପାଇଲେ ଓ ଶନିଙ୍କୁ ସ୍ତବଦ୍ୱାରା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ଶନିଙ୍କ କୋପରୁ ଶାନ୍ତି ଲାଭକଲେ । ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଚନ୍ଦ୍ରା ଓ ଭଦ୍ରାଙ୍କୁ ଘେନି ସ୍ୱରାଜ୍ୟକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ କୃପାରୁ ପୁଣି ରାଜା ହୋଇ ସୁଖସମୃଦ୍ଧିରେ ବାସ କଲେ]

ଦେ. ବ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

ଶ୍ରୀବତ୍ସକି—ସଂ. ବି.(ପୁଂ) (ଶ୍ରୀବତ୍ସ+ସାଦୃଶାର୍ଥେ କି; ଶ୍ରୀବତ୍ସକ= Śribatsaki ଶ୍ରୀବତ୍ସ ପରି ଚିହ୍ନ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା, ୧ବ)—ଯେଉଁ ଅଶ୍ୱର ବକ୍ଷୋଦେଶରେ ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତ ରୋମାବଳୀ ଥାଏ—A horse having a whorl on its breast turning towards the right. [ଦ୍ର—ଏହା ଅଶ୍ୱପକ୍ଷରେ ସୁଲକ୍ଷଣ ଅଟେ।]

ଶ୍ରୀବତ୍ସଭୃତ୍—ସଂ. ବି. (ପୁଂ) ଶ୍ରୀବତ୍ସ+ଭୃ. ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା Śribatsabhṛut +କର୍ତ୍ତ୍ୱ.ବ୍ୱ.ପ୍ର;)—ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଚିହ୍ନଧାରୀ; ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu

ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଲାଞ୍ଛନ—ସଂ. ବ. ପୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଅଟେ ଲାଞ୍ଛନ
Śribatsa lāñchana ଯାହାଙ୍କର)—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.

ଶ୍ରୀବତ୍ସାଙ୍କ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି, ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଅଟେ ଅଙ୍କ=ଚିହ୍ନ
Śribatsāṅka ଯାହାଙ୍କର)—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.

ଶ୍ରୀବଦ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବ (ଶ୍ରୀ=ଶୁଭ+ବଦ୍ ଧାତୁ=କହିବା+
Śribada କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶୁଭଫଳବକ୍ତା (ପକ୍ଷୀ)
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—(A bird) Which augurs good luck.

ଶ୍ରୀବନ୍ତ—ବେ. ବିଣ (ସଂ. ଶ୍ରୀମତ୍)—୧ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ—1. Pro-
Śribanta perous, ୨ । ସୁନ୍ଦର—2. Beautiful [ଦ୍ର-
ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠୀକୁ ଶ୍ରୀବନ୍ତୀ କହିଲେ ସେ ଗୋଡ
(ଶ୍ରୀବନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବୁଲେଇ ବୁଲେଇ ପକାଏ । ତପ]

ଶ୍ରୀ ବରାହ—ସଂ.ବ [ଶ୍ରୀ=ଲକ୍ଷ୍ମୀଯୁକ୍ତ ବରାହ, ମ. ପ. ଲେ]—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର
Śri barāha ବରାହ ଅବତାର—The incarnation of Bishṇu in the shape of a boar.

ଶ୍ରୀ ବର୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ—(ଅସ୍ତ୍ରା ତତ୍ର; ଶ୍ରୀ+ବର୍ଜିତ)—ଶ୍ରୀଭ୍ରଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Śri barjita Śribhrashṭa (See).
[ଶ୍ରୀବର୍ଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶ୍ରୀ ବଲ୍ଲଭ—ସଂ. ବ. (ପୁଂ) (ଶ୍ରୀ ତତ୍)—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu. ଦେ. ବ.
Śri ballabha ସଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଶ୍ରୀବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ—(ମ. ପ. ଲେ; ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତା ବଲ୍ଲୀ)—ଶିବ ଲିଙ୍ଗିନୀ—
Śriballi Śiba lingini (See)
[ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଶିବ ବଲ୍ଲୀ, କଣ୍ଠବଲ୍ଲୀ, ଶିବଲ୍ଲ, ଅମ୍ଳା, କଟୁଫଳା, ଦୁରାରୋହା ।]

ଶ୍ରୀବାଟୀ—ସଂ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ନାଗବଲ୍ଲୀ ଲତା; ପାନ ଲତା ବିଶେଷ-
Śribāti A kind of betel creeper.

ଶ୍ରୀବାରକ—ସଂ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ)—(ଶ୍ରୀ+ବୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ-ଅକ)
Śribāraka —ସୁନ୍ଦ ସୁନ୍ଦଅ ଶାଗ, ସୁନ୍ଦଷଣ୍ଡକ ଶାଗ ଗୁଳ—
Blepharis Edulis (herb)

ଶ୍ରୀ ବାସ—ସଂ.ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି, ଶ୍ରୀ=ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଠାରେ ବାସ ବା ଅବସ୍ଥାନ
Śri bāsa ଯାହାଙ୍କର)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ; ଶ୍ରୀନିବାସ—1. Bishṇu.
୨ । (ଶ୍ରୀ=ଦେବଦାରୁ ଗଛରେ ବାସ ଯାହାର)—ଶ୍ରୀ ପିଷ୍ଟ
(ଦେଖ)—2. Śri pishṭa (See) ୩ । (ଶ୍ରୀ=
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବା ଶୋଭାର ବାସସ୍ଥାନ)—ପଦ୍ମ—3. Lotus.
୪ । ଶିବ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. Śiba. ୫ । ଗୁଗ୍ଗୁଳୁ
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5. Bdelium. ୬ । ଦେବଦାରୁ—
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. The pine tree. ୭ । ଧୂପ—
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—7. Incense; resin. ଦେ. ବ—
ଶ୍ରୀ ଗୌରାଙ୍ଗ ବା ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରିୟ ସହଚର—
Name of a favourite companion of Śri chaitanya. [ଦ୍ର— ଏ ଜଣେ ପରମ ବୈଷ୍ଣବ ଓ ସାଧୁ ଥିଲେ ଓ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଶ୍ରୀହଟ୍ଟରେ ଥିଲା । ବିଦ୍ୟା-ଶିକ୍ଷାର୍ଥ ଏ ଓ ଏହାଙ୍କର ଆଉ ୩ ଭାଇ ନବଦ୍ୱୀପରୁ ଆସି ଥିଲେ ଓ ସେଠାରେ ଘର ତୋଳି ବାସ କଲେ । ଏ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ହରିଭକ୍ତିପରାୟଣ ଥିଲେ ଓ ସ୍ୱଗୃହରେ ବସି ଏପରି ଉଚ୍ଚୈସ୍ୱରରେ ନାମସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ କରୁଥିଲେ ଯେ ପ୍ରତିବେଶୀମାନେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିଲେ । ତଥାପି ସେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଅଧ୍ୟୟନ ସମାପନ ପରେ ଶ୍ରୀବାସଙ୍କ ଗୃହରୁ ଈଶ୍ୱରପୁରୀ (ଭାରତୀ) ନାମକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭାଗବତ ଆସି ସେଠାରେ ରହିଲେ ଓ ସେଠାରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ ଆସିଲେ । ଏହି ସୁଯୋଗରେ ଶ୍ରୀବାସ ଓ ନବଦ୍ୱୀପବାସୀ ଅନ୍ୟ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ହେଲା ଓ ଶ୍ରୀବାସଙ୍କ ଗୃହ ଓ ଅଗଣା ପ୍ରତିଦିନ ନାମସଂକୀର୍ତ୍ତନରେ ଝଙ୍କୃତ ହେଲା । ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଚୈତନ୍ୟଦେବ ଶ୍ରୀବାସଙ୍କ ଅଗଣାକୁ ଆସି ସଂକୀର୍ତ୍ତନରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ । ଶ୍ରୀବାସ ପରେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ଜଣେ ପରମଭକ୍ତ ହେଲେ । ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶ୍ରୀବାସ ଅଙ୍ଗନ—ବେ. ବ—ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କର ଜଣେ ପ୍ରିୟ ସଙ୍ଗୀଙ୍କ
Śribāsa angana ଘରର ଅଗଣା—The courtyard of Śri chaitanya. [ଦ୍ର—ନବଦ୍ୱୀପରେ ଏହି ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଅଛି ଓ ଏହା ଗୌରଯାତ୍ରାରେ ପ୍ରାଚୀନବୈଷ୍ଣବ ହୋଇ ନବଦ୍ୱୀପରେ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ଗୋଷ୍ଠିଏ ମିଳନ ଓ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ସ୍ଥଳ ଓ ତୀର୍ଥରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଉଅଛି ।]

ଶ୍ରୀ ବାସାଃ—ସଂ. ବ— ଶ୍ରୀ ପିଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Śri bāsāḥ Śri pishṭa (See)

ଶ୍ରୀ ବିଗ୍ରହ—ସଂ. ବ—ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରତିମା—
Śri bigraha The image of an idol.

ଶ୍ରୀ ବିଚ୍ୟୁତ—ସଂ. ବିଣ—(ଅସ୍ତ୍ରା ତତ)—ଯାହା ଠାରୁ 'ଶ୍ରୀ' (ଲକ୍ଷ୍ମୀ,
Śri bichyuta ଶୋଭା, ସମ୍ପଦ) କାଢ଼ି ନିଆ ଯାଇଅଛି—
(ଶ୍ରୀ ବିଚ୍ୟୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶ୍ରୀ ବିଚ୍ୟୁତ—ବ) Shorn of glory. splendour, prosperity, grace etc.

ଶ୍ରୀ ବିଦ୍ୟା—ସଂ.ବ—ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ମହାବିଦ୍ୟା ବିଶେଷ, ତ୍ରିପୁରସୁନ୍ଦରୀ ଦେବୀ-
Śri bidyā An incarnation of Durgā worshipped according to Tantric rites. [ଦ୍ର—ଶ୍ରୀବିଦ୍ୟା ବା ତ୍ରିପୁର ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ଉପାସକ ସକଳ ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରେ । ଏହି ବିଦ୍ୟାର ମନ୍ତ୍ର ୩୬ ପ୍ରକାର । ତନ୍ତ୍ରସାର ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏ ବିଦ୍ୟାର ଭେଦ, ମନ୍ତ୍ର, ପୂଜା, ପୁରଶ୍ଚରଣ, ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଏ ବିଦ୍ୟା ସାକ୍ଷାତ୍ ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱରୂପିଣୀ ।
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)

ଶ୍ରୀ ବିବର୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ—ଶ୍ରୀଭ୍ରଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Śri bibarjjita Śri bhrashṭa (See)
(ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ଳେଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ରୀ ବିଶିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଶୋଭାଯୁକ୍ତ—1. Beautiful.
Śri bisishṭa ୨ । ଲକ୍ଷ୍ମୀଯୁକ୍ତ—2. Prosperous.
(ଶ୍ରୀ ବିଶିଷ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ରୀ ବୀଜ—ସଂ. ବ—ତାଳ ବୃକ୍ଷ—
Śrī bīja Palm tree.

ଶ୍ରୀ ବୃକ୍ଷ(ବୃକ୍ଷକ)—ବ (ଶ୍ରୀପ୍ରିୟ ବୃକ୍ଷ; ମ. ତ. ଲୋ—୧ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ-
Śrī bṛuksha(brukshaka) 1. The religious fig tree; Fcus Religiosa. ୨ । ବିଲ୍ୱବୃକ୍ଷ—
2. The Bael tree. [ବ୍ର—ଶାରଦୀୟ ଦୁର୍ଗା ପୂଜା ସମୟରେ ବିଲ୍ୱ ବୃକ୍ଷରେ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ବୋଧନ କରି ଦୁର୍ଗାପୂଜା କରାଯାଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।) ୩ । ଅଶ୍ୱର ହୃଦୟାବଚ୍ଛିନ୍ନ ଶ୍ୱେତ ରୋମାବର୍ତ୍ତ—3. To whorl of hairs on the breast of a horse. ୪ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବକ୍ଷସ୍ଥଳରେ ଥିବା ରୋମାବର୍ତ୍ତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
4. The whorl said to exist on the breast of Bishṇu.

ଶ୍ରୀ ବୃକ୍ଷକୀ—ସଂ. ବିଣ. (ପୁଂ) (ଶ୍ରୀବୃକ୍ଷବ+ଅଣ୍ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯେଉଁ ଅଶ୍ୱର ହୃଦୟ, ମୁଖ ଓ ଗଳଦେଶରେ ଶ୍ୱେତ ରୋମାବର୍ତ୍ତ ଥାଏ—(a horse) Having white whorls in the breast, face and neck. [ବ୍ର—ଏହା ଶୁଭସୂଚକ ଅଟେ ।]
Śrī bṛukshakī

ଶ୍ରୀ ବୃଦ୍ଧି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ରୀ+ବୃଦ୍ଧି)—୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀବୃଦ୍ଧି; ଧନ-ବୃଦ୍ଧି—1. Increase of wealth. ୨ । ସୌଭାଗ୍ୟବୃଦ୍ଧି—2. Increase of prosperity. ୩ । ଶୋଭା ବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି—3. Increase of beauty or grace.
Śrī bṛuddhi

ଶ୍ରୀ ବେଷ୍ଟ(ଶ)—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୀ=ଦେବତାରୁ ଅଟେ+ବେଷ୍ଟ=ଅବରଣ ଯାହାର)—ଶ୍ରୀ ପିଷ୍ଟ (ଦେଖ)—
Śrī beshṭa(śa) Śrī pishṭa (See)

ଶ୍ରୀ ବୈକୁଣ୍ଠ—ଦେ. ବ—ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ତିନ୍ନେବେଲ୍ଲୀ ଜିଲ୍ଲାର ହିନ୍ଦୁ ତୀର୍ଥ ଓ ନଗର—Name of a holy town in the Tinnevelly district of Madras. [ବ୍ର—ଏହା ତିନ୍ନେବେଲ୍ଲୀ ସହରର ୧୬ ମାଇଲ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବରେ ତାମ୍ରପର୍ଣ୍ଣୀ ନଦୀର ଉତ୍ତର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ସାର୍ଦ୍ଧ ତିନି ଶତ ବର୍ଷ ପୂର୍ବର ୧୦୫ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ବିଷ୍ଣୁ ମନ୍ଦିର ଓ କୈଳାସନାଥ ମନ୍ଦିର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶିଳ୍ପ-ପୂର୍ଣ୍ଣ । ନଗରପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଖଣ୍ଡଶୈଳରେ ପ୍ରାଚୀନ ଜୈନମୂର୍ତ୍ତି ଓ ପ୍ରାଚୀନ ସମାଧିଗୁହା ସାହାଯାର ନିଦର୍ଶନ ମିଳେ । ଏଠାରେ କୋଟବେଲ୍ଲାଳ ନାମରେ ଏକ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀ ଶୂଦ୍ର ଜାତି ବାସ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗରେ ବାସ କରନ୍ତି ସେ ଦୁର୍ଗର ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ କେବେ ହେଲେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୁହନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜପ୍ରଦତ୍ତ ସନନ୍ଦ ବଳରେ ଏ ଦୁର୍ଗରେ ବାସ କରି ଅସିଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଅଶ୍ୱର ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ନିଜସ୍ୱ ପ୍ରକାରର । ଏହି ତାମ୍ରପର୍ଣ୍ଣୀ ନଦୀର ଉତ୍ତରସ୍ଥ ଅଳିନ୍ଦଟ (ସେତୁ) ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀ ବୈକୁଣ୍ଠନାମରେ ଅଭିହିତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।
Śrī baikuṇṭha ନଗର—Name of a holy town in the Tinnevelly district of Madras.

ଶ୍ରୀ ବୈଷ୍ଣବ—ଦେ. ବ—ବୈଷ୍ଣବସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) —
Śrī baishṇaba Name of a sect of Baishṇabas
ଶ୍ରୀବୈଷ୍ଣବ ଶ୍ରୀବୈଷ୍ଣବ

ଶ୍ରୀ ଭଦ୍ର(ଦ୍ରା)—ସଂ. ବ—ଭଦ୍ର ମୁସ୍ତକ; ମାଗର ମୁଥା—
Śribhadra(drā) The root of Mariscus Cyprus (a sort of bulb-rooted grass).

ଶ୍ରୀ ଭାଗବତ—ସଂ. ବ(ମ. ତ.ଲୋ; ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତ) ଭାଗବତ ୪(ଦେଖ)
Śrī bhāgabata Bhāgabata 4 (See)

ଶ୍ରୀ ଭାନୁ—ସଂ. ବ (ନାମ)—ସତ୍ୟଭାମାଗର୍ଭଜାତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୁତ୍ର—
Śrī bhānu Name of a son of Śrīkṛushna.

ଶ୍ରୀ ଭୁଜ—ସଂ.ବିଣ (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—(ଶ୍ରୀ+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଲକ୍ଷ୍ମୀବାନ୍ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Prosperous.
Śrī bhuj

ଶ୍ରୀ ଭୁଜ—ସଂ.ବ (ମ. ତ. ଲୋ. ଶ୍ରୀପୂର୍ବ ଭୁଜ; ଦେବତା ଓ ମାନବ୍ୟକ୍ତି-ମାନଙ୍କଠାରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) ସୌଷ୍ଠବାନ୍ୱିତ ବାହୁ—
Śrī bhuja Graceful hand.

ଶ୍ରୀ ଭ୍ରାତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନରୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଉଠିଥିବାରୁ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon. ୨ । ଐରାବତ ହସ୍ତୀ—2. Indra's elephant. ୩ । ଅଶ୍ୱ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Horse.
Śrī bhrātā

ଶ୍ରୀ ଭ୍ରଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ (୫ମୀ ତତ୍) ୧। ଯାହାର ସୌଭାଗ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି-
Śrī bhrashṭa 1. Shorn of fortune ୨। ଶୋଭାଭ୍ରଷ୍ଟ-
2. Shorn of glory or splendour or beauty ୩। ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବା ସମ୍ପତ୍ତିଭ୍ରଷ୍ଟ—3. Shorn of wealth. ୪ । ମଳିନ—4. Pale; lustreless.

ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୀମତ୍+ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ)ସନ୍ଧିଯୋଗେ ତ୍+ଶ =ଚ) ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ(ଦେଖ)
Śrīmachchhankarāchārjya Śaṅkarāchārjya (See)

ଶ୍ରୀମତ୍କୁମ୍ଭ—ସଂ. ବ—ସୁନା (ହେମଚନ୍ଦ୍ର)—
Śrīmatkumbha Gold.

ଶ୍ରୀମତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରାଧା (ନାରଦପଞ୍ଚରାତ୍ର)
Śrīmati Rādhā.

ଶ୍ରୀମତୀ—ସଂ. ବିଣ. (ସ୍ତ୍ରୀ)—(ଶ୍ରୀ+ସୁଲ୍ଲାଥେ. ମତ୍=ଶ୍ରୀମତ୍+ଙ୍ଗୀ. ଈ)-ଶ୍ରୀସୁଲ୍ଲା; ଶ୍ରୀମାନ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—The feminine of Śrīmān. [ବ୍ର—ଏହା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।] ବ.—୧ । ରାଧିକା, ରାଧା—1. Rādhā. [ବ୍ର—ଶ୍ରୀସତ୍ତ ଶ୍ରୀମତୀ ବୃନ୍ଦାବନେ ଦେଇ ରହିଲେ । ସଙ୍ଗୀତ ।] ୨ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—2. Lakshmi. ୩ । ମୁଣ୍ଡିଆ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Sphereanthus Indicus (plant). ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Śrīmati ଶ୍ରୀମତୀ Name given to females.

ଶ୍ରୀମତୀ ମହାରାଣୀ—ବେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଶ୍ରୀମତୀ ଓ ମହାରାଣୀ)—ସ୍ୱର୍ଗୀୟା ଭାରତସାମ୍ରାଜ୍ଞୀ ଭିକ୍ଟୋରିୟାଙ୍କୁ [ଶ୍ରୀମତୀ ଭାରତେଶ୍ୱରୀ—ଅନୁରୂପ] ଭାରତୀୟମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ନାମ—A name by which the late queen Victoria is called by the Indians.

Śrīmati mahārāṇī
শ্রীমতী ভারতেশ্বরী
श्रीमती महाराणी

ଶ୍ରୀମତ୍ତା(ତ୍ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ—(ଶ୍ରୀମତ୍+ଭାବାର୍ଥେ ତା· ତ୍ତ୍ୱ) ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହେବାର ଅବସ୍ଥା—The state of being prosperous.

Śrīmattā(ttwa)

ଶ୍ରୀମତ୍ୟା—ଗ୍ରା. ବଣ.—(ସଂ. ଶ୍ରୀମତ୍ୟାଃ=ଶ୍ରୀମତୀଙ୍କର)—ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ-ଭ୍ରମରେ ଯୋଗ କରାଯିବା ଶବ୍ଦ—A word wrongly prefixed to the names of widows. [ଦ୍ର—ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମାନ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ । ସାଧାରଣତଃ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ 'ଶ୍ରୀ' ଶବ୍ଦ ସଂସ୍କୃତରେ ଓ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଲେଖା ଯାଏ ।

ସଂସ୍କୃତରେ ସମ୍ମାନାର୍ଥକରୂପେ ଦେବତା ଓ ମହାପୁରୁଷ ଓ ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ସମାସାନ୍ତ ଶ୍ରୀମତ୍ ଶବ୍ଦ ବା ଶ୍ରୀମାନ୍ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ (ଯଥା—ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବଦ୍ଗୀତା, ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ, ଶ୍ରୀମଲ୍ଲାରାୟଣ, ଶ୍ରୀମଲ୍ଲମହାରାଜ; ଶ୍ରୀମନ୍ଦୁଲ୍ଲଭ ଇତ୍ୟାଦି ।) କିନ୍ତୁ ଭାଷାରେ କେବଳ ଶ୍ରୀମତ୍ ଶବ୍ଦ ନାରାୟଣ, ମହାରାଜ ଆଦି ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସାନ୍ତ ସନ୍ଧି ନିଷ୍ପନ୍ନ ସଂସ୍କୃତ ପଦରେ ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ।

ଅନ୍ୟଥା ଭାଷାରେ ଗୁରୁଜନ ଓ ବୟୋବୃଦ୍ଧମାନେ ଶିଷ୍ୟ ଓ ଶିଷ୍ୟସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ 'ଶ୍ରୀମାନ୍' ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ପରସ୍ପରେ ପିତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପୁତ୍ର 'ଶ୍ରୀ ପିତୃଦେବ' ଓ ପିତା ପୁତ୍ର ନିକଟରେ 'କଲ୍ୟାଣୀୟ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଅମୁକ' ବୋଲି ଲେଖନ୍ତି । ସମ୍ମାନାର୍ଥରେ 'ଶ୍ରୀଲ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ' ବା 'ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ' ନାମ ପୂର୍ବରେ ଲେଖାଯାଏ । ଶ୍ରୀମାନ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ 'ଶ୍ରୀମତୀ' ଶବ୍ଦ ସବୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବେ ଲେଖା ହେବା ବ୍ୟାକରଣସଙ୍ଗତ, କିନ୍ତୁ ତାହା ନ ହୋଇ ଦଲିଲ ଆଦିରେ କେବଳ ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ 'ଶ୍ରୀମତୀ' ଲେଖା ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ବିଧବାମାନେ 'ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତା' ହେବା ଯୋଗୁଁ ସଧବାମାନଙ୍କ ପରି ମାନ୍ୟାର୍ଥରେ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ 'ଶ୍ରୀମତୀ' ଲେଖିବାଟା ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ଏହିସବୁ ଯୁକ୍ତିରେ ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କିଛି ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ ବିଧିବିହିତ ବୋଲି ଭାବି କେହି କେହି 'ଶ୍ରୀମତ୍ୟା' ଶବ୍ଦଟିକୁ ବିଧବାମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ଧନବନ୍ତ ଜମିଦାରଅଣୀ ବିଧବାମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ବିଶେଷଣ ଲଗାଇ ସେମାନଙ୍କ ଭୁଷ୍ଟି ବିଧାନ କରିବା ବୋଧ ହୁଏ ଏହାର ଅନ୍ୟତର ହେତୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଏ ଶବ୍ଦର ମୂଳ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ ପୂର୍ବରେ ପୁରୁଷଙ୍କର ପତ୍ର ଲେଖାଲେଖି ସାଧାରଣ ଅନୁସାରେ—

"ଶ୍ରୀ ଅମୁକସ୍ୟ ଚରଣକମଲେଷୁ ନିବେଦନ-
ମିଦଂ :—
(ଏହିଠାରେ ପତ୍ରଗତ ବିଷୟ ଲେଖି ସାରି ଶେଷରେ)
ନିବେଦନମିତି
ଅମୁକସ୍ୟ"
(ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀ ଅମୁକଙ୍କ ଚରଣକମଳରେ ନିବେଦନ ଏହି—
ଏହାହିଁ ନିବେଦନ
ଅମୁକଙ୍କର)

ଲେଖିବାକୁ ହୁଏ । ଏହିପରି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ପତ୍ର ଲେଖିଲା ବେଳେ ପତ୍ର ଶେଷରେ ନିବେଦନ ମିତି ।

'ଶ୍ରୀମତ୍ୟାଃ ଅମୁକସ୍ୟାଃ'
(ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀମତୀ ଅମୁକାଙ୍କର)

ଲେଖିଥିଲେ ।

(ଶ୍ରୀମତ୍ୟାଃ ଶବ୍ଦ ଶ୍ରୀମତ୍ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ୬ଷ୍ଠୀ-ବିଭକ୍ତି=ଶ୍ରୀମତୀଙ୍କର)

ଏହି 'ଶ୍ରୀମତ୍ୟାଃ' ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗରୁ ଅଧୁନା ବ୍ୟବହୃତ ବିଧବାଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ 'ଶ୍ରୀମତ୍ୟା'ର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିବା ଅନୁମାନ ହୁଏ; କାରଣ କଚରର ଓ ସଂସ୍କୃତାନଭିଜ୍ଞ ଲେଖାଳମାନେ 'ଶ୍ରୀମତ୍ୟା'ର ମୌଳିକ ଅର୍ଥ ଓ ପ୍ରୟୋଗ ଭୁଲିଯାଇ ଏହି ଶ୍ରୀମତ୍ୟାକୁ ଆଣି ବିଧବାମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ବାଟିଆ ଲଗାଇ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଏଭଳିରେ କୃତିତ୍ୱ ଶେଷ ନ ହୋଇ ବିଧବାଙ୍କୁ 'ଶ୍ରୀମତ୍ୟା ଅମୁକ ଦେବ୍ୟା' ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଲେଖନ୍ତି ଓ କେହି କେହି ଶ୍ରୀମତ୍ୟା ଅମୁକ ଦେବ୍ୟା ବୋଲି ଲେଖନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଭିତର କାଗଜ ପତ୍ରରେ ଲେଖକମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ପ୍ରଭୃତି ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବେ 'ଶ୍ରୀମତ୍ୟା ଅମୁକ ଦେବ୍ୟା' ବୈଶ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବେ 'ଶ୍ରୀମତ୍ୟା ଅମୁକ ଦେଇ' ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶୂଦ୍ର ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବେ 'ଶ୍ରୀମତ୍ୟା ଅମୁକୀ ଦାସୀ' ବୋଲି ଲେଖନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବିଧବାଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବେ 'ଶ୍ରୀମତ୍ୟା' ଲେଖିବା ବ୍ୟାକରଣବିରୁଦ୍ଧ ବା ଶିଷ୍ଟାଚାରବିରୁଦ୍ଧ ନୁହେ ।]

Śrīmati mahārāṇī
[শ্রীমতী ভারতেশ্বরী—অনুরূপ]
श्रीमती महाराणी

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭକ୍ତି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସରସ୍ୱତୀ ଗୋସ୍ୱାମୀ—ବେ. ବ. (ନାମ)—ବଙ୍ଗର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—Name of a late celebrated head of the Gaurdiya matha. [ଦ୍ର—ଏହି ମହାପୁରୁଷ ଶୁଦ୍ଧ ଭାଗବତ ଧର୍ମର ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ପ୍ରଚାର ଦ୍ୱାରା ଧର୍ମଜଗତରେ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତର ଅନୟନ କରିଥିଲେ । ଏହି ମହାପୁରୁଷ ୧୮୭୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଫେବୃୟାରୀ ୬ ତାରିଖରେ ପୁରୀ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର

Śrīmadbhakti siddhānta saraswatī goswāmi
श्रीमद्भक्ति सिद्धान्त सरस्वती गोस्वामी

ନିକଟରେ "ନାରାୟଣ ଛତାର" ସ୍ଥଳସ୍ଥ ବୈଷ୍ଣବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଠାକୁରଙ୍କ ଗୃହରେ ଶ୍ରୀ ଭଗବତୀ ଦେବୀଙ୍କର କୋଳରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଥିଲେ । ଠାକୁର ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପତ୍ନୀଶକ୍ତି ଶ୍ରୀ ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଶିଶୁର ନାମ ରଖିଥିଲେ 'ଶ୍ରୀ ବିମଳାପ୍ରସାଦ' । ମାତୃକ୍ରୋଡ଼ଶାୟିତ ଛଅ ମାସର ଶିଶୁ ରଥସ୍ଥ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ-ଦେବଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦସ୍ତପ୍ରସାରଣପୂର୍ବକ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଚରଣ ଅଳିଙ୍ଗନ ଓ ପୁଷ୍ପମାଲା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଠାକୁର ମହାପ୍ରସାଦ ଦ୍ୱାରା ଶିଶୁର ଅନ୍ନପ୍ରାଶନ ସମ୍ପନ୍ନ କରାଇଥିଲେ ।

ବାଲକ ଯେତେବେଳେ ବଙ୍ଗଦେଶସ୍ଥ ଶ୍ରୀରାମପୁର କାଇସ୍କୁଲର ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର ସେତେବେଳେ ଭକ୍ତି-ବିନୋଦ ଠାକୁର ପୁରୀରୁ ତୁଳସୀ ମାଳିକା ଆଣି ବାଳକକୁ ହରିନାମ ଓ ନୃସିଂହ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ କଲେ ଓ ଚୈତନ୍ୟ-ଶିକ୍ଷାମୃତ ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ କରାଇଲେ । ୧୮୮୧ ସାଲରେ ଠାକୁର ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଯେତେବେଳେ କଲିକତା ରାମବାଗାନରେ 'ଭକ୍ତିଭବନ' ନିର୍ମାଣ କରାଉଥିଲେ ସେତେବେଳେ ଗୃହର ଉତ୍ତର ଖନନ ସମୟରେ କୂର୍ମମୂର୍ତ୍ତି ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଲେ । ଠାକୁର ଭକ୍ତିବିନୋଦ ବାଳକକୁ କୂର୍ମଦେବଙ୍କ ପୂଜା ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ ଏବଂ ବାଳକ ସେହି ଦିନଠାରୁ ନିୟମିତରୂପେ ଭଜନାଦି ଗ୍ରହଣ ଓ ସଦାଚାର ପାଳନ କରିଥିଲେ । ବାଲ୍ୟ-କାଳରେ ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଠାକୁରଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ନାନା ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ, ଭକ୍ତିଗ୍ରନ୍ଥପ୍ରକାଶ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟତା ଓ ବୈଷ୍ଣବ-ଧର୍ମର ନାନାପ୍ରକାର ଚର୍ଚ୍ଚା ଓ ଚରିତ୍ର ଶ୍ରବଣ ଓ ଦର୍ଶନରେ ଅତିବାହିତ ହୋଇଥିଲା । ଅତି ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏହାଙ୍କର ଅତ୍ୟଦ୍ଭୁତ ପ୍ରତିଭା ଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଏ ନିଜର ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ୧୮୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମହେଶଚନ୍ଦ୍ର ଚୂଡ଼ାମଣିଙ୍କର ଟୋଲରୁ 'ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସରସ୍ୱତୀ' ଉପାଧି, ୧୯୦୦ ସାଲରେ ଶ୍ରୀଧାମ ପୁରୀଠାରୁ "ଭକ୍ତି-ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସରସ୍ୱତୀ" ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଏବଂ ତ୍ରିଦଣ୍ଡ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରି ପରିବ୍ରାଜକାଚାର୍ଯ୍ୟ "ତ୍ରିଦଣ୍ଡସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭକ୍ତିସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସରସ୍ୱତୀ ଗୋସ୍ୱାମୀ" ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଲେ । ୧୯୦୧ ସାଲରେ ଶ୍ରୀଲ ଗୌରକିଶୋର ଦାସ ଗୋସ୍ୱାମୀ ମହାରାଜ ନାମକ ଅବଧୂତ ଭାଗବତ ପରମହଂସଙ୍କ ନିକଟରୁ ଦୀକ୍ଷା ଲାଭ କଲେ । ଏ ୧୯୦୦ ସାଲରେ ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଠାକୁରଙ୍କ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର ସମସ୍ତ ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ କଲେ ଏବଂ ପୁରୀରେ ଉଦାସୀନ୍ତ୍ରନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ସୁପ୍ରାଚୀନ ସାତଆସନ ମଠର ଅନ୍ୟତମ ଗିରିଧାରୀ ଆସନର ସେବା ଭାର ଗ୍ରହଣ କରି ପୁରୀରେ ହରିକଥା ପ୍ରଚାର ଏବଂ "ବୈଷ୍ଣବ ମଞ୍ଜୁଷା" ନାମକ ବୈଷ୍ଣବ ଶବ୍ଦ-କୋଷ ସଙ୍କଳନ ସହାଶେ ପୁରୀରୁ ଓ ବିଜନ୍ନ୍ୟାସ ମଠରୁ ଗ୍ରନ୍ଥାଦି ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । ୧୯୦୨ ସାଲରେ ପୁରୀର ସମୁଦ୍ରୋପ-କୂଳରେ ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଠାକୁରଙ୍କର ଭକ୍ତି ଭବନ କୁଟୀରରେ ଠାକୁରଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରେ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଚରିତାମୃତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କାଳରେ ପୁରୀର ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଶ୍ରୋତା ଅସି ସେହି ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଶ୍ରବଣ କରୁଥିଲେ । ପୁରୀରେ ଥିବା ସମୟରେ ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁରଙ୍କ ସହିତ ପୁରୀ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ (ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ) ମଠର ମଠାଧୀଶ ମଧୁସୂଦନ ତୀର୍ଥଙ୍କର ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ବିଚାର ହେଉ-ଥିଲା ଏବଂ ସମାଧି ମଠର ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ରାମାନୁଜ ଦାସ, ଶ୍ରୀ ଦାମୋଦର ରାମାନୁଜ ଦାସ, ଏମାର ମଠର ଶ୍ରୀ ରଘୁ-ନନ୍ଦନ ରାମାନୁଜ ଦାସ, ଜମାସ୍ୱେତ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପାପଡ଼ିୟା ମଠର ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ସ୍ୱର୍ଗଦ୍ୱାର ଛତାର ଓଁକାର ଶ୍ରୀ ବୃଦ୍ଧତାପସ, ଗଙ୍ଗାମାତା ମଠର ଶ୍ରୀ ବଳାଇ ଦାସ ପୁଜାରୀ, ରାଧାକାନ୍ତ ମଠର ଅଧିକାରୀ ଶ୍ରୀ ନରୋତ୍ତମ ଦାସ, ମହା-ମହୋପାଧ୍ୟାୟ ପଣ୍ଡିତ ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର, ପ୍ରଭୃତି ସହିତ ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁରଙ୍କ ଧର୍ମ ପ୍ରସଙ୍ଗ ହେଉଥିଲା । ୧୯୦୪ ସାଲରେ ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁର ସୀତାକୁଣ୍ଡ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କଲେ । ତତ୍ପରେ ପୁରୀରୁ ଯାଇ ୧୯୦୫ ସାଲର ଫେବୃୟାରୀ ୨୩ ତାରିଖରେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ତୀର୍ଥ ସମୂହ ପର୍ଯ୍ୟଟନାର୍ଥ ବହିର୍ଗତ ହେଲେ ।

ଗୋସ୍ୱାମୀ ମହୋଦୟ ନବଦ୍ୱୀପସ୍ଥ – ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ୧୯୦୫ ସାଲରୁ ଶ୍ରୀମନ୍ମହାପ୍ରଭୁ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ବାଣୀ ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଭକ୍ତି-ଚୂଡ଼ାମଣି ହରିଦାସ ଠାକୁରଙ୍କ ପରି ପ୍ରତ୍ୟହ ତିନି ଲକ୍ଷ ମହାମନ୍ତ୍ର କୀର୍ତ୍ତନ କରି ଶତ କୋଟି ମହାମନ୍ତ୍ର କୀର୍ତ୍ତନ ବ୍ରତ ଉଦ୍‌ଯାପନ କଲେ । ୧୯୦୯ ସାଲ ଫେବୃୟାରୀ ମାସରୁ ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁରରେ ଭଜନଭବନ ନିର୍ମାଣ କରି ସେଠାରେ ଭଜନ କଲେ । ୧୯୧୧ ସାଲରେ ମେଦିନୀପୁର ବାରିଶାଲ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ବୈଷ୍ଣବବିରୋଧୀ ସ୍ମାର୍ତ୍ତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ମତବାଦ ଗୋଷ୍ଠିର ମହନ୍ତ ସଙ୍ଗରେ ଖଣ୍ଡନ କରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ବୈଷ୍ଣବ ମଧ୍ୟରେ ତାରତମ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲେ, ୧୯୧୩ ସାଲରୁ କଲିକତା, ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁର ଓ କୃଷ୍ଣ ନଗରରେ ଅଶ୍ରମମାନ କରି ସେଠାରେ ଭାଗବତ ସନ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରି ବିବିଧ ଭକ୍ତି-ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ ଓ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଚରିତାମୃତର ଅନୁଭାଷ୍ୟ ପ୍ରଚାର କଲେ । ୧୯୧୪ ସାଲରେ ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଠାକୁରଙ୍କର ନିତ୍ୟ ଲୀଳା ପ୍ରବେଶ ପରେ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ "ସଜ୍ଜନ ତୋଷଣୀ" ମାସିକ ପତ୍ରିକା ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁରଙ୍କର ସମ୍ପାଦକତାରେ ପୁନର୍ବାର ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଏ ମହାଯୁଦ୍ଧ ୧୯୧୮ ସାଲର ମାର୍ଚ୍ଚ ୭ ତାରିଖରେ ବୈଦିକ ତ୍ରିଦଣ୍ଡସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଭବନରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟମଠ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ ଏବଂ କୃଷ୍ଣ ନଗରର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବୈଷ୍ଣବ ଦର୍ଶନ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବକ୍ତୃତା ଓ ଦୌଲତପୁର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ହରିକଥା ପ୍ରଚାର କରି ବହୁ ଭକ୍ତଙ୍କ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ ଏବଂ ଭୁବନେଶ୍ୱର ବିଜୟ ସ୍ଥାନରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କଲିକତାରେ

ନିଖିଳଭାରତରେ ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ୧୯୧୮ ସାଲ ନଭେମ୍ବର ମାସରେ କଲିକତାରେ 'ଭକ୍ତିବିନୋଦ' ଆଶ୍ରମ ସ୍ଥାପନ କରି ସେଠାରେ ବିଶ୍ୱବୈଷ୍ଣବ ରାଜ-ସଭାରେ ପୁନରୁଦ୍ବୋଧନ କଲେ । ୧୯୨୦ ସାଲର ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସର ୬ ତାରିଖରେ ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଠାକୁରଙ୍କ ଅସଳରେ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଗୌଡ଼ ମଣ୍ଡଳ ଓ ଯୋଗମଣ୍ଡଳର ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ବିସ୍ତାର କଲେ । ୧୯୨୧ ସାଲରେ ଶ୍ରୀ ନବଦ୍ୱୀପଧାମ ପରିକ୍ରମାର ପୁନଃ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ପୁଣି ବଙ୍ଗରେ 'ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁର' ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । "ଭୂତଳରୁ ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀରେ ଶୁଦ୍ଧ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରିତ ହେଉ" ଏହି ବ୍ୟାସ ବାଣୀର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସ୍ଥାପନ ସକାଶେ ୧୯୨୨ ସାଲ ଜୁନ ମାସର ୯ ତାରିଖରେ ମୁମ୍ବାଇରେ ଭକ୍ତିକୁଟୀରରେ 'ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ' ମଠ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ୧୯୨୨ ସାଲର ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୧୯ ତାରିଖରେ ଶ୍ରୀ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠର ପ୍ରଚାରର ମୁଖପତ୍ର ସାପ୍ତାହିକ 'ଗୌଡ଼ୀୟ' ପ୍ରଥମରେ ପ୍ରଚାର କଲେ ଏବଂ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ବ୍ରଜମଣ୍ଡଳର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବକ୍ତୃତାଦି ପ୍ରଦାନ କଲେ; ୧୯୨୪ ସାଲ ଜୁଲାଇ ମାସ ୭ ତାରିଖରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ 'ହରିଦାସ ମଠ' ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ମାଦ୍ରାଜ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସିରେ ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ୧୯୨୫ ସାଲର ଡିସେମ୍ବର ମାସ ୧୬ ତାରିଖରେ କାଶୀ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ବିଦ୍ୱନ୍ମଣ୍ଡଳୀମଣ୍ଡିତ ସଭାରେ ଧର୍ମ ଜଗତରେ ବୈଷ୍ଣବ ଦର୍ଶନର ସ୍ଥାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଭାଷଣ ପ୍ରଦାନ କଲେ ଓ ପ୍ରୟାଗରେ ଦଶାଶ୍ୱମେଧ ଘାଟରେ ଶ୍ରୀରୂପ ଶିକ୍ଷାର ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଓ ଗୌରପଦାଙ୍କିତ ଅଡ଼ାଇଲୋ ଗ୍ରାମ ପରିଦର୍ଶନ କଲେ । ୧୯୨୫ ସାଲରେ ଗୌଡ଼ମଣ୍ଡଳ ପରିକ୍ରମା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରି ବନ୍ଧୁଭକ୍ତଙ୍କ ସହିତ ଗୌରପାର୍ଷଦମାନଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ଲୀଳା ସ୍ଥାନସମୂହ ପରିଭ୍ରମଣ ଓ ସେଠାରେ ପୁନର୍ବାର ଶୁଦ୍ଧ ଭକ୍ତି କଥା ପ୍ରଚାର କଲେ । ନବଦ୍ୱୀପ ପରିକ୍ରମା ସମୟରେ କୋଲ ଦ୍ୱୀପରେ ଧର୍ମବ୍ୟବସାୟୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପ୍ରତିଭୂ ସ୍ୱରୂପ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧିଗଣ ଶ୍ରୀ ବିଗ୍ରହ, ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କ ଉପରେ ଇଷ୍ଟକ ବୃଷ୍ଟି କରିବାରୁ ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁର ଅବିଚଳିତ ଚିତ୍ତାନନ୍ଦଙ୍କ ପରି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରକ୍ଷା ଓ ବିଦ୍ୱେଷୀମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା କଲେ । ପଣ୍ଡିତ ମଦନମୋହନ ମାଳବ୍ୟ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠରୁ ଆସି ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁରଙ୍କ ନିକଟରୁ ଭାଗବତ ବାଣୀ ଓ ଆଗମପ୍ରାମାଣ୍ୟରୁ ଦୈବ-ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଧର୍ମର ବିଚାର ଶ୍ରବଣ କଲେ । ୧୯୨୬ ସାଲରେ ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁର ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁରରେ ଚିତ୍ତାନନ୍ଦ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ଓ ନାମଯଜ୍ଞର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ଉକ୍ତ ସାଲର ନଭେମ୍ବର ମାସର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ସମସ୍ତ ଭାରତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରି ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟବାଣୀର ପ୍ରଚାର ଏବଂ ପଣ୍ଡିତମଣ୍ଡଳୀଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା, ବିଚାର ଓ ତଥ୍ୟାଦି ସଂଗ୍ରହ କଲେ ଶ୍ରୀନାଥଦ୍ୱାରର ମହନ୍ତ ମହାରାଜ, ବୋମ୍ବାଇର ଗୋକୁଳନାଥ ଗୋସ୍ୱାମୀ ମହାରାଜ, ଉଡ଼ୁପୀର ଧର୍ମାଚାର୍ଯ୍ୟ ମଠର ମଠାଧୀଶ, ସାଲିମାବାଦ ଗାଦିର ମଠାଧୀଶ ପ୍ରମୁଖ ବିଭିନ୍ନ ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁରଙ୍କୁ ବୈଷ୍ଣବାଚାର୍ଯ୍ୟୋଚିତ ଅଭିନନ୍ଦନ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁର ନୈମିଷାରଣ୍ୟରେ 'ପରମହଂସ ମଠ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁରରେ 'ପରବିଦ୍ୟା ପୀଠ' ସ୍ଥାପନ ଏବଂ ଶ୍ରୀ:ଚୈତନ୍ୟ ମଠର ନବନିର୍ମିତ ଉନବିଂଶ ଚୂଡ଼ା-ବିଶିଷ୍ଟ ମନ୍ଦିରରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତି ଓ ବିଗ୍ରହ ଓ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବିଗ୍ରହ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲେ ।

ଏ ମହାପୁରୁଷ ୧୯୨୭ ସାଲର ଜୁନ୍ ମାସରୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଓ ଇଂରାଜୀ ଏହି ଦୁଇ ଭାଷାରେ "ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନୋଦ୍ଘୋଷିଣୀ" ବା "The Harmonist" ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ କଲେ ଏବଂ ମାନଭୂମି ଜିଲ୍ଲାରେ 'ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠ' ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସର ଶେଷ ଭାଗରେ କାଶୀ କାନପୁର, ଲକ୍ଷ୍ନୌ, ଜୟପୁର, ଜଳନ୍ଧରପର୍ବତ, ସାଲିମାବାଦ, ସ୍ୱର୍ଗଦ୍ୱାର, ଅଜମୀର, ଦ୍ୱାରକା, ସୁଦାମପୁରୀ, ଗିର୍ଣ୍ଣାରପର୍ବତ, ପ୍ରଭାସ, ଅବନ୍ତି, ମଥୁରାମଣ୍ଡଳ, ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ, କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଓ ନୈମିଷାରଣ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟବାଣୀ ପ୍ରଚାର କଲେ ।

୧୯୨୮ ସାଲର ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୨ ତାରିଖରେ କଲିକତା ବାଗ ବଜାର ଗଙ୍ଗାତୀରରେ 'ଶ୍ରୀଗୌଡ଼ୀୟ ମଠ'ର ଉତ୍ସ ସ୍ଥାପନ ଏବଂ ଏହି ବର୍ଷ କଟକରେ ଶ୍ରୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଠ ସ୍ଥାପନ, ନଭେମ୍ବର ମାସରେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋପରାଗ ସମୟରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟବାଣୀ, ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ, ଶ୍ରୀ ବ୍ୟାସଗୌଡ଼ୀୟ ମଠ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ଭାଗବତ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଉଦ୍ବୋଧନ କଲେ ।

୧୯୨୯ ସାଲର ଜାନୁୟାରୀ ମାସରେ ଲୁଣ୍ଡ ନଗରରେ 'ଏକାୟନ ମଠ' ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ଆମେରିକାର ଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ଓହିଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରିଃ ଅଲବର୍ଟ, ଇ. ସଜାର୍ସ ନାମକ ନାମୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମଠାରୁ ଗୌଡ଼ୀୟ ଧର୍ମର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ କଥା କୀର୍ତ୍ତନ କଲେ । ନୂତନ ଦିଲ୍ଲୀରେ 'ଦିଲ୍ଲୀଗୌଡ଼ୀୟ ମଠ' ସ୍ଥାପନ, ନୀଳାଚଳରେ ଗୌରସୁନ୍ଦରଙ୍କର ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ଅଲାଲନାଥ ମନ୍ଦିରର ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କଲିକତା ଆଲବର୍ଟ ହଲରେ ଗୌଡ଼ୀୟ ଦର୍ଶନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଭାଷଣ, ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟପଦାଙ୍କିତ ଦାନାଇଲାଟଶାଳା ଓ ମନ୍ଦିର ପଦ୍ମତଳେ ଚୈତନ୍ୟପାଦପୀଠ ସ୍ଥାପନ କରି, ରାଜମହଲ, ଭାଗଲପୁର, ନାଲନ୍ଦା, ରାଜଗିରି, କାଶୀ, ଫୈଜାବାଦ, ଅଯୋଧ୍ୟା, ନୈମିଷାରଣ୍ୟ—ସୀତାପୁର, ଲକ୍ଷ୍ନୌ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ବହୁ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ ହରି-କଥା ପ୍ରଚାର ଏବଂ ସତ୍ୟାନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁମାନଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧଭକ୍ତି ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କଲେ ।

୧୯୩୦ ସାଲରେ ପ୍ରୟାଗ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ମେଳା ସମୟରେ ତ୍ରିବେଣୀ ସଙ୍ଗମରେ ଶ୍ରୀ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବିଗ୍ରହ ଓ ରୂପ-ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ଫେବୃୟାରୀ ଠାରୁ ମାର୍ଚ୍ଚ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରୀମାୟାପୁରରେ ଭଗବତ ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ଉଦ୍‌ବୋଧନ, ବାଟବଳାର ନବଦ୍ୱୀପ ଶ୍ରୀଗୌଡ଼ୀୟ ମଠରେ ପାରମାର୍ଥିକ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଓ ଗୋଟିଏ ପାରମାର୍ଥିକ ସମ୍ମେଳନୀ ଆୟୋଜନ କଲେ । ତତ୍ପରେ ଯାଜପୁର, ଭୁମ୍ବେଶ୍ୱର, ସୀମାଚଳ, କଟକ ଓ ମନାରଗିରି ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ପାଦପୀଠ ସ୍ଥାପନ ଓ ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟବାଣୀ ପ୍ରଚାର କଲେ ।

୧୯୩୧ ସାଲରେ ଶ୍ରୀଧାମ ମାୟାପୁରରେ ଠାକୁରଭକ୍ତି-ବିନୋଦ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍ ଉଦ୍ଘାଟନ, ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାର୍ଶ୍ୱଦେବ ମହେଶପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପାଟରେ ସେବାପ୍ରକାଶ ଓ ଅଲାଲନାଥ ବାଲୁଗୌଡ଼ୀୟ ମଠରେ ଶ୍ରୀ ଗୌଡ଼ୀୟନାଥ ପ୍ରକାଶ, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମହାରାଜାଙ୍କର ଅନୁକୂଳ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତ ଭୂମିରେ ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମଠର ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର ଘଡ଼ି ସ୍ଥାପନ, କଟକରେ ହରିକଥା କୀର୍ତ୍ତନ, କଲିକତା ନଗରରେ ବିରାଟ ଭକ୍ତିଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ପ୍ରକାଶ, ପ୍ରାଚୀ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନିକଟ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟବାଣୀ ପ୍ରଚାର, ସିମିଳା-ଶୈଳ ଓ ଲେଜ ରାଜ୍ୟରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟବାଣୀ ପ୍ରଚାର, 'ଭାଗବତ' ନାମକ ଦ୍ୱିତୀୟ ପାକ୍ଷିକ ପତ୍ରର ପ୍ରକାଶପ୍ରବର୍ତ୍ତନ, ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ ଇରୱିନ୍‌ଙ୍କ ନିକଟକୁ ଶ୍ରୀଗୌଡ଼ୀୟ ମଠର ପ୍ରଚାରବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରେରଣ, ଦିଲ୍ଲୀରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟକଥା ପ୍ରଚାର, ମଜଫର ନଗରରେ ଓ ଶୁକଦେବଙ୍କ ଭାଗବତ କଥା କୀର୍ତ୍ତନସ୍ଥଳୀ ଶୁକତଳରେ ଭାଗବତ କଥାକୀର୍ତ୍ତନ, ପଞ୍ଜାବ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠରେ ଶ୍ରୀରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ବିଗ୍ରହ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ମନୋଭୀଷ୍ଟ ସେବାର ଆଦର୍ଶ ପ୍ରକାଶ କଲେ ।

୧୯୩୨ ସାଲରେ ମାଦ୍ରାଜର ନାଗରିକଗଣ ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁରଙ୍କ ବିପୁଳ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିଥିଲେ । ଠାକୁର ମାଦ୍ରାଜ ଗୌଡ଼ୀୟମଠ ମନ୍ଦିରର ଘଡ଼ି ସ୍ଥାପନ ଏବଂ ସେଠାରେ ହରିକଥା ପ୍ରଚାର କଲେ । ମାଦ୍ରାଜର ମାନ୍ୟମାନ୍ୟ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ମାଳ୍ୟବର ଫ୍ରେଡ଼ରିକ୍ ହ୍ୱାଇଟ୍, ମାଦ୍ରାଜ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରର ଘଡ଼ି ସ୍ଥାପନ କରି ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁରଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟବାଣୀ ଶ୍ରବଣ କଲେ । ମାଦ୍ରାଜସିଟୀ କରପୋରେଶନ୍ (ମିଉନିସିପାଲିଟି) ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଅଭିନନ୍ଦନ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀଳ ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁର ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶର ଉଦ୍‌ଦକ-ମଣ୍ଡଳେ (ଉଟ୍‌କାମଣ୍ଡ) ଓ ମନ୍ତ୍ରାଳୟରେ ଯାଇ ମନ୍ତ୍ରାଳୟର ମହାରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ହରିକଥା କୀର୍ତ୍ତନ କଲେ । ଉଟ୍‌କା-ମଣ୍ଡରେ ଅବସ୍ଥାନ ସମୟରେ ଇଂରାଜୀ "ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-ଚୈତନ୍ୟ" ଗ୍ରନ୍ଥ 'ବିଶ୍ୱସହୋଦର' ଇଂରାଜୀ ଅନୁବାଦ "ସ୍ୱାମୀ ରାମାନନ୍ଦ" ନାମକ ଇଂରାଜୀ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା ଓ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଭାଗବତର ଗୌଡ଼ୀୟ ଭାଷ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରଚାର କଲେ । ଉଭୟର ପ୍ରଚାର କେନ୍ଦ୍ର କଟକରୁ ପାକ୍ଷିକ ପରମାର୍ଥୀ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଲେ ଓ ଆସାମୀ ଭାଷାରେ କୀର୍ତ୍ତନ ନାମକ ପାରମାର୍ଥିକ ମାସିକ ପତ୍ର ପ୍ରଚାର ହୋଇଲେ । ତତ୍ପରେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱତ ସମୟରେ ବ୍ରଜମଣ୍ଡଳ ପରିକ୍ରମା, ରାଧା-କୁଣ୍ଡ ତଟରେ ଉପଦେଶାମୃତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା, ଶ୍ରୀରୂପଗୌଡ଼ୀୟ ମଠର ଘଡ଼ି ସ୍ଥାପନ ଓ ତାହାରେ ସଦ୍ଭକ୍ତିଶିକ୍ଷାପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଉଦ୍ଘାଟନ କଲେ ।

୧୯୩୩ ସାଲର ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ୟୁରୋପରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟବାଣୀ ପ୍ରଚାର କରିବା ସକାଶେ କେତେକ ପ୍ରଚାରକଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ ଏବଂ ମେ ମାସର ପ୍ରଥମଭାଗରେ ଲଣ୍ଡନରେ ଶ୍ରୀଗୌଡ଼ୀୟ ମଠ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ପାଟଣାରେ ସଦ୍ଭକ୍ତିଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନୀ, ଶ୍ରୀଲଜୀବ ଗୋସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଭକ୍ତିସନ୍ଦର୍ଭର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଓ ବିବୃତ୍ତି-ସମାପନ, ଜର୍ମାନୀକୁ ପ୍ରଚାରକ ପ୍ରେରଣ ଓ କାଶୀରେ ପାରମାର୍ଥିକ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ପ୍ରକାଶ କଲେ ।

୧୯୩୪ ସାଲର ଜାନୁଆରୀ ୧୫ ତାରିଖରେ ଶ୍ରୀଗୌଡ଼ୀୟ ମଠକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ତ୍ରିପୁରାର ମହାରାଜା ଅସି ଅର୍ଥାତ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତି ଜ୍ଞାପନ କଲେ । ଶ୍ରୀଧାମ ମାୟାପୁରସ୍ଥ ଯୋଗ-ପୀଠରେ ନୂତନ ମନ୍ଦିରର ସ୍ଥାପନ । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଯୋଗ ପାଦପୀଠ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଲର୍ଡ ଲେଷ୍ଟ୍‌ଲିଙ୍କର ଉଦ୍ୟୋଗରେ ଲଣ୍ଡନ ଗୌଡ଼ୀୟ ମିସନ୍ ସୋସାଇଟିର ଉଦ୍ବୋଧନ-ପୁରୀରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହରିକଥା ପ୍ରଚାର, ଶ୍ରୀମାୟାପୁରସ୍ଥ ଯୋଗ, ପୀଠ ମନ୍ଦିରର ଉଦ୍‌ଘାଟନ ସମୟରେ ଅଧୋକ୍ଷଜ ବିଷ୍ଣୁ-ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ । ଅଲାଲନାଥ ଶ୍ରୀବୃନ୍ଦାବନ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠରେ ଶ୍ରୀଗୋପୀନାଥ ଜୀଉଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନବନିର୍ମିତ ଶ୍ରୀସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଠ ମନ୍ଦିରରେ ବିଗ୍ରହପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଇଲେ । ନବ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ "Harmonist" ପାକ୍ଷିକ ପତ୍ରର ପ୍ରକାଶ, ମଥୁରାରେ କାର୍ତ୍ତିକବ୍ରତ ଉଦ୍‌ଯାପନ, ବ୍ରଜମଣ୍ଡଳର ସ୍ଥାନପରିଭ୍ରମଣ, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀରେ ହରିକଥା ପ୍ରଚାର, ତେଲୁଗୁ ଓ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ "ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଶିକ୍ଷାମୃତ" ଓ "ଚୈତନ୍ୟଧର୍ମ" ପ୍ରଚାର ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ମନୋଭୀଷ୍ଟ କର୍ମମାନ ସମ୍ପାଦନ କଲେ ।

୧୯୩୫ ସାଲର ଜାନୁଆରୀ ୧୫ ତାରିଖରେ ବଙ୍ଗ ଦେଶର ମହାମାନ୍ୟ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ସର୍‌ଜନ୍ ଆଣ୍ଡରସନ ଗୌର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଶ୍ରୀଧାମ ମାୟାପୁରକୁ ଆଗମନ କରି ସରସ୍ୱତୀ ଠାକୁରଙ୍କ ନିକଟରୁ ଶ୍ରୀଧାମ ମାୟାପୁରର ତଥ୍ୟାଭିଜ୍ଞତା ଓ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଅଭିଭାଷଣ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଫେବୃୟାରୀ ୨୩ ରେ ପୁରୀର ତଟକ ପଙ୍ଗଳରେ ପୁରୀମହାରାଜା ଗଜପତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ମହୋଦୟଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଅର୍ଥାତ୍‌ଙ୍କର ଏକଷଷ୍ଟିତମ ବର୍ଷ ପୂର୍ତ୍ତି ଉପଲକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ସଭାର ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା । ମହା-ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ସମୟରେ ସ୍ୱାଧୀନ ତ୍ରିପୁରାଧିପତି

ଶ୍ରୀଧାମ ମାୟାପୁରରୁ ଅସି ଯୋଗପୀଠରେ ନବନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରର ଦ୍ୱାରୋଦ୍ଘାଟନ କଲେ । ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠର ବର୍ତ୍ତମାନାଧ୍ୟକ୍ଷ ମହାଭାଗବତ ଶ୍ରୀ ସତ୍ ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ମହାଭାର୍ ଅସି ଅଗ୍ରଣୀଙ୍କ ବାଣୀ ଶ୍ରବଣ କରିଥିଲେ । ତତ୍ପରେ ଅଗ୍ରଣୀ ଭାକାର ଶ୍ରୀ ମାଧ୍ୱଗୌଡ଼ୀୟ ମଠର ନବନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରର ଘଣ୍ଟି ସ୍ଥାପନ, ମୈମନ୍‌ସିଂହ, ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଗୌଡ଼ୀୟମଠରେ ଶ୍ରୀବିଗ୍ରହ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଗୟାରେ ଗୌଡ଼ୀୟମଠ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ବ୍ରହ୍ମ ଦେଶରୁ ପ୍ରଚାରକ ପ୍ରେରଣ, ଦାର୍ଜିଲିଙ୍ଗରେ ହରିକଥା ପ୍ରଚାର, ବୋମ୍ବାଇ ଗୌଡ଼ୀୟମଠରେ ଶ୍ରୀବିଗ୍ରହ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ରେଙ୍ଗୁଣ ଯୋଗେ ସର୍ବତ୍ର ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟବାଣୀ ପ୍ରଚାର, ଗୌଡ଼ୀୟମଠର ଉତ୍ସବ ସମୟରେ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା, ବୃନ୍ଦାବନସ୍ଥ ଶ୍ରୀରାଧାକୁଣ୍ଡରେ ମାସାଧିକ କାଳ ବ୍ରତ ପାଳନ ଏବଂ ସେଠାରେ କୃଷ୍ଣବଳରାମ ମଠ ଓ ବ୍ରଜମୋହନ ସୁନ୍ଦର କୁଞ୍ଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଗୟା ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠରେ ଶ୍ରୀବିଗ୍ରହ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏବଂ ଯାତ୍ରା ଓ ପ୍ରୟାଗ ସ୍ଥାନ ପ୍ରଭୃତିରେ ହରିକଥା ପ୍ରଚାର କଲେ । ୧ । ୫ । ୩୫ ରେ ଭାଷାକୋଷ ଅଶ୍ରମ ପରିଦର୍ଶନ କଲେ ।

୧୯୩୬ ସାଲରେ ପ୍ରୟାଗରେ ପାରମାର୍ଥିକ ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ଦ୍ୱାରୋଦ୍‌ଘାଟନ, ଠାକୁର ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଉତ୍ସର୍ଗ ଇଷ୍ଟିଟିଉଟ୍ ଓ ଦୈବଦଣ୍ଡାଶ୍ରମ ସଦ୍ଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ସୁବର୍ଣ୍ଣବିହାର ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠ, ସାର୍ବଭୌମ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠ ଓ ରୁଦ୍ରଦ୍ୱୀପ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠ ପ୍ରକାଶ, ରେଙ୍ଗୁନ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠରେ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ, ଲଣ୍ଡନରେ ଗୌଡ଼ୀୟକୋଷ୍ଠ ବିଧାନ ଓ କଟକ ଶ୍ରୀସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଠରେ ପରମାର୍ଥୀ ଶାଖାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଅସାମସ୍ତ ସରକାରଙ୍କ ଶ୍ରୀ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠରେ ଶ୍ରୀ ବିଗ୍ରହ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଉତ୍କଳରେ ଶତାବ୍ଦବ୍ୟାପୀ ଜୀର୍ଣ୍ଣୋଦ୍ଧାର, ବାଲିଯାଟି ଶ୍ରୀ ଗଦାଇ ଗୌରାଙ୍ଗ ମଠର ଦ୍ୱାରୋଦ୍‌ଘାଟନ ଓ ବିଗ୍ରହ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଉଦ୍‌ଘାଟନ, ଦାର୍ଜିଲିଙ୍ଗ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠରେ ଶ୍ରୀ ବିଗ୍ରହ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଉତ୍ତର ବଙ୍ଗରେ ହରିକଥାପ୍ରଚାର ଏବଂ ଶ୍ରୀଧାମ ବୃନ୍ଦାବନରେ ବ୍ରଜମଣ୍ଡଳର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅନୁକ୍ଷଣ ହରି କଥା କୀର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ଜଗତରେ ଗୌରମହିମା ପ୍ରଚାର ସାଧନ କଲେ । ୧୯୩୬ ସାଲର ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ଶ୍ରୀଲାଚଳ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରୀକଟକ ସହରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ନଭେମ୍ବର ୧୯୩୬ରେ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ବିପୁଲମୂର୍ତ୍ତି ଶ୍ରୀଦ୍ୱୀପସ୍ଥ ଶ୍ରୀ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନାଧିଷ୍ଠିତ ଶ୍ରୀ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଟିଳା, ଅନ୍ନକୂଟ ମହାମହୋତ୍ସବର ବିପୁଳ ଆୟୋଜନ କଲେ । ଅନନ୍ତର କଲିକତା ଶ୍ରୀ ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠରେ ଡିସେମ୍ବର ୧୯୩୬ରେ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇ ପହିଲା ଜାନୁଆରୀ ୧୯୩୭, ଗୌରାବ୍ଦ ୪୫୦ କୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚମୀରେ ଅପ୍ରକଟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଚିଦାନନ୍ଦ ଦେହ ନବଦ୍ୱୀପ ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁର ଧାମରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ପୀଠ ସଲଗ୍ନରେ ସମାଧି ଦିଆ ହୋଇଅଛି ।

ସର୍ବପ୍ରକାର ଦୁଃସଙ୍ଗ, କପଟତା, କୁଟିଳତା, ଛଳନା ଓ ଅନ୍ୟାଭିଳାଷ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଏକମାତ୍ର କୃଷ୍ଣେନ୍ଦ୍ରିୟ ତର୍ପଣମୟୀ ସେବାର ପରାକାଷ୍ଠାର କଥା ଏହି ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଜୀବନ୍ତକାଳ ଜୀବନ୍ତମୂର୍ତ୍ତିରେ ପ୍ରଚାର କରୁଅଛି । ଯାବତୀୟ ଧର୍ମ ବ୍ୟବସାୟ, ଯାବତୀୟ ଭୋଗ ଓ ଈଶ୍ୱରର ତ୍ୟାଗବାଦ, ଚିତ୍ତଜ ସମନ୍ୱୟବାଦ, ବହୁରୂପ ମାୟାବାଦ ଏବଂ ପରମାର୍ଥ ରାଜ୍ୟର ଯାବତୀୟ ଛଳନା ଓ ଦ୍ୱୈତକ ଏହି ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରଚାରଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ମହାତ୍ମା ସର୍ବପ୍ରଥମେ ପୃଥିବୀର ସର୍ବତ୍ର ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ନିର୍ମଳରୂପେ ପ୍ରଚାର କରିଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଏହି ମହାତ୍ମା ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଶୁଦ୍ଧ ରାଗାନୁଗ ଧର୍ମର ଏକମାତ୍ର ରକ୍ଷକରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ—ସନ୍ଦର୍ଭ ଲେଖକ ମହାମହୋପଦେଶକ ସୁନ୍ଦରାନନ୍ଦ ବିଦ୍ୟାବିନୋଦ, ବି. ଏ. ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଠ, କଟକ ।]

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ—ସଂ. ବି (ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥରେ 'ଭାଗବତ' ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ 'ଶ୍ରୀମତ୍' ଶବ୍ଦଯୋଗ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧ)—ପୂଜ୍ୟ ଭାଗବତ ପୁରାଣ—The revered Purāṇa of Bhāgabata. [ଦ୍ର—ଏହିପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରାଣ ଓ ଶାସ୍ତ୍ର ଆଦି ପୂର୍ବରେ ଶ୍ରୀମତ୍ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୁଏ । ଯଥା—ଶ୍ରୀମଦ୍ରାମାୟଣ, ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତଗୀତା, ଶ୍ରୀମନ୍ ମହାଭାରତ, ଶ୍ରୀମଦଧ୍ୟାତ୍ମ ରାମାୟଣ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଶ୍ରୀମନ୍ତ—ବେ. ବିଣ—ଶ୍ରୀମାନ୍ ୧ (ଦେଖ)—Śrīmān 1 (See) Śrīmanta [ଉ—ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଲୋକ ଧନ ଦେଇଛି ଧର୍ମକୁ । ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଶ୍ରୀମଂତ ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟ ନାଶ କରିଣ ପାତକକୁ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।]

ଶ୍ରୀମନ୍ତ ସୌଦାଗର—ବେ. ବି (ନାମ)—ବଙ୍ଗୀୟ ବଣିକଙ୍କଶବ୍ଦ Śrīmanta saudāgara ଚଣ୍ଡୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ମହାଜନ—Name of a merchant whose exploits have been mentioned in a Bengalee book Chandi by Kabikaṅkaṇa. [ଦ୍ର—ଏ ଧନଯୁକ୍ତ ସଉଦାଗରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପିତା ସିଂହଳ ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା କାରାରୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ବାଣିଜ୍ୟ ଯାତ୍ରା କରି ଜାହାଜରେ ସିଂହଳକୁ ଯାଇ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରି ପିତାଙ୍କୁ ମୁକୁଳାଇ ଆଣିଥିଲେ ।]

ଶ୍ରୀମନ୍ମନ୍ୟ—ସଂ. ବିଶ୍ଳ ପୁଂ (ଶ୍ରୀମତ୍ + ମନ୍ ଧାତୁ = କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—ଯେ ଆପଣାକୁ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବୋଲି ମନେ କରେ (ଶ୍ରୀମନ୍ମନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—One who thinks himself blessed with prosperity, luck, grace etc.

ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦିର—ସଂ. ବି—୧ । ଦେବ ମନ୍ଦିର—1. The temple of Śrī mandira a Deity. ୨ । ଗୌଣରେ ପ୍ରଧାନ ଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ଦିର—2. The temple of the chief Deity

ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର of a place. ଦେ. ବ—୧ । ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର—
ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର 1. The temple of Jagannātha at Puri. ୨ । ଚୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଦେବତାଙ୍କ ଏକଦି ସଲଗ୍ନ ଏକାଧିକ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ (ମୂଳସିଂହାସନ, ଜଗମୋହନ, ନାଟମନ୍ଦିର, ଭୋଗ ମଣ୍ଡପ) ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମୂଳ ମନ୍ଦିର (ଯେଉଁ ମନ୍ଦିରରେ ଶ୍ରୀ ବିଗ୍ରହ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ)—2. The main temple of a series of connected temples (in which the idol is placed). ୩ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଶ୍ରୀଘର; ଜେଲଖାନା—3. Jail.

ଶ୍ରୀ ମଲାପଡ଼ା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଧୂମ୍ରପତ୍ର; ଧୂମ୍ରପତ୍ର; ତମାକୁ
Śrī malāpabā (ବିଷକୋଷ)—Tobacco.

ଶ୍ରୀ ମସ୍ତକ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ରସୋନ; ରସୁଣ—1.Garlic.
Śrī mastaka. ୨ । ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ମସ୍ତକ—2. The head of Deity Lakshmī.

ଶ୍ରୀମାନ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଶ୍ରୀ=ସମ୍ପତ୍ତି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ+ଅସ୍ତ୍ୟଅର୍ଥେ ମତ୍, ଶ୍ରୀମତ୍ ଏକବଚନର ଅନ୍ତ୍ୟ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରୀମତ୍ ଶବ୍ଦର ପୁଂଲିଙ୍ଗ)—୧ । ଭାଗ୍ୟବାନ—1. Fortunate.
Śrīmān
୨ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ—2. Having Śrī; glorious. ୩ । ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ; ଧନୀ—3. Rich. ୪ । ସୁନ୍ଦର; ସୁଶ୍ରୀ—4. Beautiful. [ଦ୍ର—ଏହା ସମ୍ମାନସୂଚକ ଓ ସ୍ନେହସୂଚକମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ 'ଶ୍ରୀମତ୍' ରୂପ ରହେ ।

ଯଥା—ଶ୍ରୀମନ୍ନାରାୟଣ, ଶ୍ରୀମନ୍ନାରାୟଣ, ଶ୍ରୀମନ୍ମୁକୁନ୍ଦ, ଶ୍ରୀମଦ୍ରାଧା, ଶ୍ରୀମଦ୍ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ, ଶ୍ରୀମଦ୍ଗୁରୁଦେବ, ଶ୍ରୀମଦ୍ଗୋବିନ୍ଦ, ଶ୍ରୀମଦ୍ଗୀତା ଇତ୍ୟାଦି ।] ୫ । ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ—5. A word prefixed to the name of a male. ବ—୧ । ତିଳକବୃକ୍ଷ—1. Name of a tree. ୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishnu. ୩ । କୁବେର—3. The God guarding the wealth. ୪ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ—4. The religious fig tree. ୫ । ଶିବ—
ଶ୍ରୀମାନ 5. Śiba. ଦେ. ବ—ଅଧିକାର ଶିଷ୍ୟସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିର
ଶ୍ରୀମାନ ନାମ ପୂର୍ବରେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଶବ୍ଦ—A word prefixed by elders to the names of youngsters.

ଶ୍ରୀ ମୁଖ—ସଂ. ବ—(ମ. ସ. ଲୋ; ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମୁଖ)—୧ । ଶୋଭାଯୁକ୍ତ ମୁଖ—
Śrī mukha 1. A beautiful face. ୨ । କାଳଚକ୍ରର ୭ମ ବତ୍ସର—2. The 7th year of the cycle of time. ଦେ. ବ—୧ । ରାଜା, ଦେବତା ଆଦିଙ୍କର ମୁଖ—1. The face of a king or Deity. ୨ । ଚିଠି ପଶିଥିବା ମୁଦା ଲଫାପା ଉପରେ ଶିରୋଭାଗରେ ବା ଲଫାପା ପଛରେ ଲେଖାଯିବା ଶ୍ରୀ ଶବ୍ଦ—2. The word 'Śri' written on the envelope of a letter. ୩ । ଚିଠି—3. Letter. [ବ—ଏମନ୍ତ କହି ଗୁଡ଼ାଲେଇ । ନନ୍ଦଲୁ ଦେଖିଲେ ଶ୍ରୀମୁଖ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] ୪ । ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ମୁଖରେ ଲାଗି ହେବା ପୁଷ୍ପ ଖଚିତ ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ—4. A graceful nosegay of flowers with which the face of the Deity Jagannātha (at Puri) is decked. ୫ । ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହେବା ବନ୍ଧୁତା—5. The friendship between two persons. [ଦ୍ର—ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଭକ୍ତମାନ ଶ୍ରୀମୁଖ ବୋଲି ହୋଇ ଏ ବନ୍ଧୁତା ବସାଯାଇ ଓ ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଶ୍ରୀମୁଖ ଭାବନ୍ତି ।]

ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁର—ଦେ. ବ (ନାମ)—ବଙ୍ଗଦେଶରେ ନଦୀୟା ଜିଲ୍ଲାରେ
Śrī māyāpura ଗଙ୍ଗାର ପୂର୍ବ ପାରରେ ଶ୍ରୀ ଗୌରାଙ୍ଗ ଦେବଙ୍କ
ମାୟାପୁର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ—Name of the birth place of Chaitanya. [ଦ୍ର—ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ନବଦ୍ୱୀପ ସହରର ବା ଭୂଭାଗର ଅପର ପାରରେ ଅବସ୍ଥିତ । 'ଉର୍ଦ୍ଧାମ୍ନାୟ ମହାତନ୍ତ୍ର', 'ଭାସିଲ ତନ୍ତ୍ର', 'ବ୍ରହ୍ମଯାମଳ', 'ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣ ବ୍ରହ୍ମଖଣ୍ଡ', ଶ୍ରୀଲ ପ୍ରବୋଧାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ନବଦ୍ୱୀପଶତକ ଏବଂ ବୃନ୍ଦାବନଦାସଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଶ୍ରୀମାୟାପୁରର କଥା ଉଲ୍ଲିଖିତ ଅଛି । ଯଥା—

ଚୁମ୍ବିଶ ବେଦାଠାରୁ ପ୍ରଥମ ତରଶ ବର୍ଷ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ଗୃହରେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରି ପୁରୀକୁ ଆସି ବାସ କଲେ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶରେ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ସଂସ୍ଥାପନ କଲେ ।

ବ୍ରଜରେ ଯେପରି ଶ୍ରୀ ଗୋକୁଳ, ନବଦ୍ୱୀପରେ ସେହିପରି ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁର । ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁର—ଶ୍ରୀ ନବଦ୍ୱୀପ ଧାମର ମହାଯୋଗ ପୀଠ, ଶ୍ରୀ ନବଦ୍ୱୀପ ଧାମର ପରିଧି ଷୋଳ କୋଶ, ଧାମର ଅଷ୍ଟଦଳ ପଦ୍ମର ଆକାର । ଅଷ୍ଟଦଳରେ ଅଷ୍ଟଦ୍ୱୀପ ଓ ମଧ୍ୟଭାଗରେ କର୍ଣ୍ଣିକାର । ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱୀପ, ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱୀପର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁର, ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁରର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ମହାଯୋଗ ପୀଠ ରୂପ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କର ମନ୍ଦିର ।

ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମୟରେ ଏହି ନବଦ୍ୱୀପ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଭୂଭାଗ ବା ପଲ୍ଲୀ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । (୧) ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱୀପ (୨) ସୀମନ୍ତ ଦ୍ୱୀପ (୩) ଗୋଦ୍ରୁମ ଦ୍ୱୀପ ଓ (୪) ମଧ୍ୟ ଦ୍ୱୀପ—ଏହି ଚାରିଗୋଟି ଦ୍ୱୀପ ଭାଗୀରଥୀର ପୂର୍ବ ପାଖରେ, ଆଉ (୧) କୋଲଦ୍ୱୀପ (୨) ଋତୁଦ୍ୱୀପ (୩) ଜହ୍ନଦ୍ୱୀପ (୪) ମୋଦ୍ରୁମ ଦ୍ୱୀପ ଓ (୫) ରୁଦ୍ରଦ୍ୱୀପ ଏହି ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଭାଗୀରଥୀର ପଶ୍ଚିମ ପାଖରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । [ଏଣୁ ଏହାକୁ ୮ମ ଦ୍ୱୀପ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ଶ୍ରୀଜୟଦେବଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ନବଦ୍ୱୀପରେ ଅନେକ ଗ୍ରାମ ଲୁପ୍ତ ଓ ନାନାଭାବେ ବିକୃତ ହୋଇଥିଲା ।

ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁର ଗ୍ରାମର ନାମ ମଧ୍ୟ ସମୟରେ ଅଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିକୃତ ଓ ସାଧାରଣଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ପ୍ରାୟ ୬୫୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଆବିର୍ଭୂତ ତତ୍କାଳୀନ ବୈଷ୍ଣବ ସମାଜରେ ଅବତାରୀରୂପେ 'ସିଦ୍ଧ ମହାଜନ' ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ବୈଷ୍ଣବ ସାର୍ବଭୌମ ଶ୍ରୀଲ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ବାବାଜୀ ମହାରାଜଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶମତେ ଶ୍ରୀଲ ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଠାକୁର ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କର ଲୁପ୍ତ ଜନ୍ମ-ସ୍ଥାନ ଶ୍ରୀଧାମ ମାୟାପୁରକୁ ପୁନରାୟତ୍ତ ଉଦ୍ଧାର ଓ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁରର ଅନତିଦୂରରେ ଗୃନ୍ଦକାଜିର ସମାଧି ଓ ଏହି ସମାଧି ଉପରେ ୪୫୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବର ଗୋଲୋକଚମ୍ପା ବୃକ୍ଷ ବିରାଜିତ ଅଛି ।

ହଣ୍ଟର ସାହେବ ଲେଖିଅଛନ୍ତି :—

Nadia (Nabadwipa), the ancient capital of Nadia district and the residence of Laxman Sen. According to local legend the town was founded in 1063 by Laxman Sen. Here in the end of the 15th century was born the Great Reformer Chaitanya (Hunter's Imperial Gazetter 1880). "ନଦୀୟା (ନବଦ୍ୱୀପ) ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣସେନଙ୍କର ବାସସ୍ଥଳୀ । ସ୍ଥାନୀୟ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅନୁସାରେ ୧୦୬୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେହି ନଗରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣସେନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ୧୫ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଧର୍ମପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ ଜନ୍ମ-ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।"

ଲଣ୍ଡନର 'ବ୍ରିଟିଶ୍ ମିଉଜିୟମ୍' ଏବଂ 'ଅଲ୍ବର୍ଟ ମିଉଜିୟମ୍ ଭବନ'ରେ ସଂରକ୍ଷିତ ଦୁଇଟି ମାନଚିତ୍ର ମଧ୍ୟ ଜଲଙ୍ଗୀ ନଦୀର ଉତ୍ତରାଂଶରେ ଓ ଭାଗୀରଥୀର ପୂର୍ବାଂଶରେ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନବଦ୍ୱୀପର ତାତ୍କାଳିକ ସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ୧୯୩୪ ସାଲ ଜୁନ୍ ୧୩ ତାରିଖରେ ଶ୍ରୀଧାମ ମାୟାପୁର ଯୋଗପୀଠର ନବନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରର ଭିତ୍ତି ଖନନ ସମୟରେ ଚତୁର୍ଭୁଜ 'ଅଧୋକ୍ଷଜ' ବିଷ୍ଣୁମୂର୍ତ୍ତି ଓ ତତ୍ସହ କତିପୟ ଭଗ୍ନମୂର୍ତ୍ତିପାଦ ମିଳିଅଛି । ଉକ୍ତ ବିଷ୍ଣୁମୂର୍ତ୍ତି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କର ପୂଜିତ ଓ ଗୌରାଙ୍ଗଙ୍କର ଗୃହ ଦେବତା ।

ତ୍ରିପୁରା ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜ ବୀରଚନ୍ଦ୍ର ଦେବବର୍ମ୍ମ ମାଣିକ୍ୟ, ତତ୍ପରେ ତାହାଙ୍କର ପୁତ୍ର ମହାରାଜ ରାଧାକିଶୋର ଦେବବର୍ମ୍ମ ମାଣିକ୍ୟ, ତତ୍ପରେ ପୁତ୍ର ମହାରାଜ ବୀରକିଶୋର ଦେବବର୍ମ୍ମ ମାଣିକ୍ୟ ଏବଂ ତାହାଙ୍କର ତନୟ ମହାରାଜ ସର୍ ଶ୍ରୀ ବୀରବିକ୍ରମ କିଶୋର ଦେବବର୍ମ୍ମ ମାଣିକ୍ୟ ବାହାଦୁର K.C.S.I ଶ୍ରୀ ନବଦ୍ୱୀପ ଧାମ ପରିକ୍ରମା ସମୟର ସଭ୍ୟ ସଭ୍ୟପଦଙ୍କ ଆସନରେ ସମାସୀନ ହୋଇ ଅସିଥିଲେ । ଏହି ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିର ସଭାପତି ଥିଲେ—ପରଲୋକ-ଗତ ଧାନାଜପୁରାଧିପତି ମହାରାଜ ବାହାଦୁର ମାନ୍ୟବର ଗିରିଜାନାଥ ରାୟ ଭକ୍ତିସିନ୍ଧୁ; ଓ ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟ ପରିଷଦର ସଭ୍ୟ ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଚୌଧୁରୀ, ଏମ୍.ଏ., ବି. ଏଲ, ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭକ୍ତିଭୂଷଣ ମହାଶୟ ଦ୍ୱୟ ଏହି ସଭାର ସହକାରୀ ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ପଣ୍ଡିତ ଅଜିତନାଥ ନ୍ୟାୟରତ୍ନ ମହାଶୟ, ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମଲାଲ ଗୋସ୍ୱାମୀ, ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଲୋକନାଥ ଗୋସ୍ୱାମୀ, ରାଧାନାଥ ଗୋସ୍ୱାମୀ, ଜଗଗୋପାଳ ଗୋସ୍ୱାମୀ, ମାନନୀୟ ବିଚାରପତି ସର୍ ଗୁରୁ ଦାସ ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟ, ସଂସ୍କୃତ କଲେଜର ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ସତୀଶଚନ୍ଦ୍ର ବିଦ୍ୟାଭୂଷଣ, ବୃନ୍ଦାବନର ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ଗୋସ୍ୱାମୀ, ରାଜର୍ଷି ବନମାଳି ରାୟ ଭକ୍ତିଭୂଷଣ, ରାୟ ବାହାଦୁର ମହେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଲଙ୍କାର, ଏମ୍. ଏ., ବି. ଏଲ, ଐତିହାସିକ ରାୟ ମନୋମୋହନ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ବାହାଦୁର, କୃଷ୍ଣନଗରର ଓକିଲ ରାଜପଦ ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟ, ଶାନ୍ତିପୁର ନିବାସୀ ପୂର୍ବତ ମୌଳବୀ ମୋଜାମ୍ମେଲ ହକ୍ ସାହେବ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାୟସାହେବ ଜଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବସୁ ପ୍ରାଚ୍ୟ ବିଦ୍ୟାମହାର୍ଣ୍ଣବ, ରାୟ ବାହାଦୁର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରମାପ୍ରସାଦ ଚନ୍ଦ, ରାୟ ବାହାଦୁର ଡାକ୍ତର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଖଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ସେନ ପ୍ରଭୃତି ଅସଂଖ୍ୟ ବିଶେଷ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ଗୌଡ଼ମଣ୍ଡଳ, କ୍ଷେତ୍ରମଣ୍ଡଳ ଓ ବ୍ରଜ ମଣ୍ଡଳର ତତ୍କାଳୀନ ସମସ୍ତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବିଶେଷ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ସ୍ଥାନକୁହିଁ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ଅଛନ୍ତି ଓ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ମାୟାପୁରର ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ସ୍ଥାନସମୂହ :—

(କ) ଯୋଗପୀଠ ବା ଶ୍ରୀମନ୍ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବସ୍ଥଳୀ, (ଖ) ଶ୍ରୀ ନୃସିଂହଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିର, (ଗ) ଶ୍ରୀ ଖେଳଯାଳ ଶିବ, (ଘ) ମାଧାଇର ଘାଟ, (ଙ) ପରକୋଣା ଘାଟ, (ଚ) ନାଗରିୟା ଘାଟ, (ଛ) ଗଙ୍ଗାନଗର, (ଜ) ଖୋଲାଇଗାର ଭଙ୍ଗା, (ଝ) ଶ୍ରୀବାସଅଙ୍ଗନ, (ଞ) ଅଦ୍ୱୈତ ସଭା, (ଟ) ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଭବନ, (ଠ) ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟମଠ (ବିଶ୍ୱଜନୀନ ଶ୍ରୀ ଗୌଡ଼ୀୟମଠର ମୂଳମଠ), (ଡ) ଉନବିଂଶ ଚୂଡ଼ାବିଶିଷ୍ଟ ମନ୍ଦିର, (ଢ) ପରବିଦ୍ୟାପୀଠ ବା ସାରସ୍ୱତପୀଠ (ଣ) ସୁଧୁକୁଣ୍ଡ ବା ବଲ୍ଲାଳଦିଘି, (ତ) ବିଲ୍ୱ ତରୁ, (ଥ) ଶ୍ରୀଧରଅଙ୍ଗନ, (ଦ) ଶ୍ରୀମୁରାରି ଗୁପ୍ତଙ୍କର ଭବନ, (ଧ) ଠାକୁର ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍, (ନ) ଭକ୍ତିବିନୋଦ-ଅନୁକୂଳ କୃଷ୍ଣାନୁଶୀଳନା-ଗାର ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ରୀଧାମମାୟାପୁରରେ ବିଦ୍ୟମାନ ।

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟ

ଶ୍ରୀଧାମ ମାୟାପୁରର ଦର୍ଶନାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନ ସକାଶେ ଶ୍ରୀଧାମ ମାୟାପୁରରେ ଚିନ୍ତାମଣି ଧର୍ମଶାଳା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ନାରାୟଣ ଧର୍ମଶାଳା, ଭକ୍ତି ସୁହୃଦ୍‌ଭବନ, ଭକ୍ତିବିଜୟ ଭବନ,

ବରପ୍ରସାଦ ଧର୍ମଶାଳା, ତୀର୍ଥଭୂମୀର, ଭାରତ ଭୂମୀର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ସ୍ଥାନର ଜଳବାୟୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରଦ ଓ ମନୋରମ । ଏଠାରେ ଠାକୁର ଭକ୍ତ ବିନୋଦ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍ ନାମକ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରାଚୀନ ଅଶ୍ରମ ପରି ଶିକ୍ଷା ଓ ଦୀକ୍ଷା ଦିଆ ଯାଏ । ସମ୍ପ୍ରତି ପରିବିଦ୍ୟାପୀଠରେ ଭକ୍ତି ବିଷୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ଉପାଧି ପରୀକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ ହୋଇଥାଏ । ଶ୍ରୀ ମାୟାପୁରରୁ ବଙ୍ଗଭାଷାରେ ୧୧ ବର୍ଷ ହେଲା ଏକମାତ୍ର ପାରମାର୍ଥିକ ଦୈନିକ ପତ୍ରିକା 'ନଦୀୟା ପ୍ରକାଶ' ନିୟମିତ ଭାବେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି । ଏହି ସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବେଶ୍ୟା ବା ଧର୍ମ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କର ଚେଷ୍ଟା ନାହିଁ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଶୁଦ୍ଧ ଭକ୍ତି ଧର୍ମପ୍ରଚାର ଏବଂ ଜନସେବାଧରେ ଶ୍ରୀଧାମର ଏକାନ୍ତ ସେବା ସକାଶେହିଁ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ବିଷ୍ଣୁସ୍ୱାର୍ଥପର ଲୋକାତୀତ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଭଗବତ୍ ସେବା କାର୍ଯ୍ୟାଦି ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ମାଘ ତ୍ରୟୋଦଶୀ ତିଥିରେ ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷରେ ନବଦ୍ୱୀପମୟବ୍ୟାପୀ ଅବୋଧ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନଯଜ୍ଞ ହୁଏ ଓ ମହାପ୍ରସାଦ ବିତରିତ ହୁଏ ।

ଫାଲ୍‌ଗୁନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ତିଥିର ୧ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ନଅଦିନ କାଳ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ମଠର ସେବକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ବହୁ ଲୋକ ବିରାଟ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ସହିତ ନବ-ଦ୍ୱୀପର ନଅଟି ବିଭିନ୍ନ ଦ୍ୱୀପ ପରିକ୍ରମା କରନ୍ତି । ଫାଲ୍‌ଗୁନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୧୨।୧୩ ଦିନ ସ୍ୱାଗତ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ମହାପ୍ରସାଦ ବିତରିତ ହୋଇଥାଏ । ସମ୍ପ୍ରତି ଲୋକପ୍ରିୟ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଦାସ୍ତ ଭକ୍ତିଶାସ୍ତ୍ରୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଠ—ବିଟକ ।]

ଶ୍ରୀମୁଖ - ସଂ. ବି.—(ମ. ତ. ଲୋ; ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମୁଖ)—ପ୍ରତିମା ଦେବ ପ୍ରତିମା
Śrimukha ବା ରାଜାଙ୍କ ମୁହଁ—The face of an idol or
श्रीमुख **श्रीमुख** king.

ଶ୍ରୀମୁଖ ପଖାଳା—ଦେ. ବି—ରାଜା ଓ ଦେବତାମାନଙ୍କର ସକାଳୁ ପ୍ରହରୁ
Śrimukha pakhalā ଉଠିବା ପରେ ମୁହଁ ଧୋଇବା ବିଧି—
श्रीमुख धोया The dailyrite of washing of the
श्रीमानका मुंह धोना face after rising from sleep in the morning (said of kings and Deities).

ଶ୍ରୀମୁଖ ସିଂହା(ଘା)ରି ସେବକ—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେବାକାରୀ-
Śrimukha simhā(ghā)ri sebaka ବିଶେଷ—A class
श्रीमुख वेशकारी सेवक of attendants of the Deity
श्रीमुख वेशकारी सेवक Jagannātha at Puri who attend to the toilet of the idols. [ଦ୍ର—ଏ ଶ୍ରୀମୁଖ ଧୋଇବେ, ଖଡ଼ିଲଗି କରିବେ, ବନକଲଗି କରିବେ ଏବଂ ନେତ୍ରୋତ୍ସବ ଯାତ୍ରା ବେଳେ ବଳା ଡୋଳା ଦିଏ ଇତ୍ୟାଦି—ଜଗନ୍ନାଥ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଶ୍ରୀ ମୂର୍ତ୍ତି—ସଂ. ବି (ମ. ତ. ଲୋ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି)—୧ । ଦେବ ବିଗ୍ରହ—
Śrī mūrtti 1. The image of a Deity. [ଦ୍ର—ଭାଗବତ ୧୧ଶ ସ୍କନ୍ଧରେ ଅଷ୍ଟବିଧ ଶ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତିର ଉଦ୍ଦେଶ ଅଛି, ଯଥା—ଶୈଳୀ, ଦାରୁମୟୀ, ଲୌହୀ, ଲେପ୍ୟା, ଲେଖ୍ୟା, ସୈକତା, ମନୋମୟୀ ଓ ମଣିମୟୀ ।] ୨ । ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରତିମା
—2. The image of Bishṇu. ୩ । (ଶ୍ରୀ ତତ୍) ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପ୍ରତିମା—3. An image of Goddess Lakshmī.

ଶ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନ—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୀ ତତ୍)—ତୀର୍ଥସ୍ଥ ଦେବବିଗ୍ରହଙ୍କୁ ଭକ୍ତି-
Śrīmūrtti darśana ପୂର୍ବକ ଦେଖିବା—Paying visit to the image of a Deity.

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ(ତା)—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରୀ ତତ୍; ଶ୍ରୀ ଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ, ଯୁତ)—୧ ।
Śrījukta(ta) ଶ୍ରୀମାନ୍; ଲକ୍ଷ୍ମୀବାନ୍; ଭାଗ୍ୟବାନ୍—1. Posses-
(श्रीयुक्त[ता]—स्त्री) sed of Śrī; glorious; beautiful; prosperous; fortunate. ୨ । ଶୋଭାସମ୍ପନ୍ନ—
2 Graceful; beautiful. ଦେ. ବି—ମାନାର୍ହ
श्रीयुक्त ଜୀବିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ବ୍ୟବହୃତ ବିଶେଷଣ—
An epithet prefixed to the name of a living respectable person. [ଦ୍ର—ରାଜା ଓ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବସେ । ପ୍ରଜା ଓ ଶିଷ୍ୟାଦିଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବସେ ।]

ଶ୍ରୀରଙ୍ଗ—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୀ=ଲକ୍ଷ୍ମୀ+ରଜ୍ ଧାତୁ=ମୁଗ୍ଧ କରିବା;
Śrīranga ଶୋଭିତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ମୋହିତ
करिबा (ଶ୍ରୀ) (ରଙ୍ଗ) (ରଜ) (ରଜ) (ରଜ

ଶ୍ରୀରଙ୍ଗମ୍ [ଦ୍ର—ଏହା ମାଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର ତ୍ରିଚିନାପଲ୍ଲୀ ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ନଗର ଓ ମହକୁମାର ସଦର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ । ଏହା କାବେରୀ ଓ ତହିଁର ଶାଖା କୋଲରୁଣା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପ । ଏହା ତ୍ରିଚିନାପଲ୍ଲୀଠାରୁ ୨ ମାଇଲ ଦୂର । ଏହିଠାରେ ବିସ୍ତୃତ ସ୍ଥାନବ୍ୟାପୀ, ସପ୍ତାବରଣ ବେଷ୍ଟିତ, ଶିଳ୍ପକଳାପୂର୍ଣ୍ଣ, ଭାରତର ବୃହତ୍ତମ ବିଷ୍ଣୁମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏହାର ଆୟତନ ୨୪୦ × ୧୮ ଫୁଟ ଏବଂ ବାହାରର ବେଢ଼ ୧୩୦୦ × ୮୫୦ ଫୁଟ । ବେଢ଼ା ଚାରିପାଖେ ଥିବା ପାଚୀରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୨ ଫୁଟ ମୋଟ ୩ ଗୋଟି ମଧ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ ପାଚୀର ଅଛି । ସପ୍ତ ପ୍ରାଚୀର ଅତିକ୍ରମ କରି ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଚୀରରେ 'ଗୋପୁରମ୍' ଦ୍ୱାର ଉପରେ ଦୁଇ ପାଖରେ କବାଟ ଲାଗିଥିବା ଉଚ୍ଚ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏହି ପ୍ରାକାରମାନଙ୍କ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ସହସ୍ରାଧିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବ୍ୟବସାୟୀ, ଦେବତାଙ୍କ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେବକ ନିବାସ ଓ ଦୋକାନ ଘର କରି ରହିଅଛନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସିଂହାସନରେ ନାନା ରତ୍ନାଳଙ୍କାର ଭୂଷିତ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମେଖଳାଯୁକ୍ତ, ଅନନ୍ତଶାୟୀ, ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତର-ମୟ ବିଷ୍ଣୁମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏହାଙ୍କ ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ସରସ୍ୱତୀ ବିରାଜିତା । ସମ୍ମୁଖରେ ଶ୍ୱେତପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ଗରୁଡ଼ ବିରାଜିତ ହୋଇ ବଳ୍ମୀରୂପେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର 'ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ' (ଜଗମୋହନ)ର ଶିଖରରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣର କଳସ ଅଛି । 'ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ'କୁ ଲାଗି 'ନାଟମନ୍ଦିର'ର ସ୍ତମ୍ଭସବୁ ଗୁରୁକଳାମଣ୍ଡିତ ।

ଚତୁର୍ଥ ପ୍ରାକାର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବେଢ଼ାରେ ଗୋଟିଏ ସହସ୍ର ସ୍ତମ୍ଭଯୁକ୍ତ ମଣ୍ଡପ ଅଛି । ଏଠାକୁ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗନାଥଙ୍କ ବିଜୟ-ପ୍ରତିମା ମାଘ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ ଦିନ ମହାସମାରୋହ ଓ ଉତ୍ସବ ସହ ଥିବାତ ହୁଅନ୍ତି । ଚତୁର୍ଥ ପ୍ରାଚୀରଠାରୁ ଭିତରକୁ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଜାତିଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ନିଷେଧ । ମନ୍ଦିର ସଂଲଗ୍ନ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ (ବା ଜଗମୋହନ) ମଧ୍ୟକୁ ଦ୍ରାବିଡ଼ୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହି ପ୍ରବେଶ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର ଏକପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅଷ୍ଟରତ୍ନାଳଙ୍କାର ବିଭୂଷିତ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏହି ମନ୍ଦିର ନିକଟରେ 'ଚନ୍ଦ୍ରପୁଷ୍କରିଣୀ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଜଳାଶୟ ଅଛି ।

ଏହି ଶ୍ରୀରଙ୍ଗମ୍ ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଭାରତ ବିଖ୍ୟାତ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ସଂସ୍କାରକ ରାମାନୁଜଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ଥିଲା ଏବଂ ମନ୍ଦିର ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ରାମାନୁଜଙ୍କ ବସିଥିବା ପୀଠ ଅଦ୍ୟାବଧି ରହିଅଛି । ଏକ ସମୟରେ ମୁସଲମାନମାନେ ମନ୍ଦିରକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାରୁ ସେବକମାନେ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗନାଥଙ୍କୁ ନେଇ ତ୍ରିପତି ପର୍ବତରେ ଲୁଚାଇ ରଖି କରିଥିଲେ । ପରେ ବିଜୟନଗର ରାଜ୍ୟସ୍ଥ ଜଙ୍ଗି ଅଞ୍ଚଳର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଗୋପଣାଚାର୍ଯ୍ୟ ରଙ୍ଗନାଥଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ନେଇ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅପଣା ରାଜଧାନୀରେ ରଖି ୧୨୯୩ ସାଲରେ ଆଣି ଶ୍ରୀରଙ୍ଗମ୍‌ଠାରେ ଏହି ମନ୍ଦିର ତୋଳାଇ ତହିଁରେ ରଖାଇଲେ । ପରେ ଜଣେ ବାବାଜୀ ଓ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟାନୁଶିଷ୍ୟମାନେ ଉକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଧନରେ ମନ୍ଦିରର କୀର୍ତ୍ତି ସଂସ୍କାର କରାଇଥିଲେ ।

ଏହି ଶ୍ରୀରଙ୍ଗମ୍‌ମନ୍ଦିରର ଚତୁର୍ଥ ପ୍ରାକାର ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ହସ୍ତିଶାଳା ଅଛି ଓ ତହିଁର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ୪ ଗୋଟି ଖମ୍ବରେ ଯୁଦ୍ଧର ଦୃଶ୍ୟ ପଥରରେ ଖୋଦିତ ହୋଇ ଜୀବନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତିପରି ଦେଖା ଯାଉଅଛି ଓ ଏହି କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଭୁବନ-ବିଖ୍ୟାତ ଅଟେ ।

ଶ୍ରୀରଙ୍ଗନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିରରୁ ଏକ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଶ୍ରୀ ଜମ୍ବୁ-କେଶ୍ୱର ନାମକ (ମହାଦେବଙ୍କ ଜଳମୂର୍ତ୍ତି) ମହାଦେବ ଅଛନ୍ତି । ଏ ଶିବ ମନ୍ଦିର ୪ ଗୋଟି ପ୍ରାକାରବେଷ୍ଟିତ । ଏ ମହାଦେବଙ୍କ ଲିଙ୍ଗକୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ସରୋବର କୂପର ଜଳ ଅଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ ପୟଃପ୍ରଣାଳୀଦ୍ୱାରା ଅହି ନିୟତ ଅଭିଷିକ୍ତ କରୁଅଛି । ଏ ମନ୍ଦିରର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅପେକ୍ଷା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, କିନ୍ତୁ କୀର୍ତ୍ତି ହୋଇଅଛି ।

[ମଦନମୋହନ ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ]

ଭାରତବର୍ଷର ଆଧୁନିକ ଇତିହାସରେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗପତ୍ତନ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଅଛି । ମହୀଶୂର ପ୍ରଥମେ ହିନ୍ଦୁ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ହାଇଦର ଅଲୀ ହିନ୍ଦୁରାଜାଙ୍କୁ ତଡ଼ି ଦେଇ ମହୀଶୂରର ସୁଲତାନ୍ ହେଲେ ଓ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗପତ୍ତନ ଏହି ମହୀଶୂର ସୁଲତାନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ହେଲା । ମହୀଶୂରର ସୁଲତାନ୍ ହାଇଦର ଅଲୀ ଓ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଟିପୁ ସୁଲତାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଏହିଠାରେ ଏକାଧିକ ଥର ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଇଂରାଜ ଓ ଟିପୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୃତୀୟ ମହୀଶୂର ଯୁଦ୍ଧ ୧୭୯୦ ସାଲରେ ଆରବ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ୧୭୯୨ରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ଜେନରଲ୍ ଲର୍ଡ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍ ଟିପୁଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଶ୍ରୀରଙ୍ଗପତ୍ତନକୁ ଅବରୋଧ କରିବାରୁ ଏହିଠାରେ ଟିପୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଇଂରାଜଙ୍କର ସନ୍ଧି ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସନ୍ଧିର ଫଳରେ ଟିପୁ ଇଂରାଜଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧର ବ୍ୟୟ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ ଓ ଇଂରାଜମାନେ 'ମାଲବାର' ଓ 'କର୍ଣ୍ଣାଟ' (ସାଲେମ ଓ ମଦୁରା ଜିଲ୍ଲା) ପାଇଲେ ।

ପୁନର୍ବାର ୪ର୍ଥ ମହୀଶୂର ଯୁଦ୍ଧରେ ୧୭୯୯ ସାଲରେ ଟିପୁ ସୁଲତାନ ପରାଜିତ ହୋଇ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗପତ୍ତନକୁ ପଳାଇ ଆସିଲେ । ଇଂରାଜ ସେନା ଏହି ରାଜଧାନୀକୁ ଅବରୋଧ କରି ଏହାକୁ ଅଧିକାର କଲେ ଓ ଟିପୁ ସୁଲତାନ ଏହି ଦୁର୍ଗର ତୋରଣକୁ ରକ୍ଷା କରୁ କରୁ ଏହିଠାରେ ନିହତ ହେଲେ । ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ଜେନେରଲ ମାର୍କୁଇସ୍ ଅଫ୍ ୱେଲେସ୍‌ଲି ମହୀଶୂର ରାଜ୍ୟରେ ଟିପୁଙ୍କ ପିତା ହାଇଦର ଅଲୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ବିତାଡ଼ିତ ହିନ୍ଦୁ ରାଜାଙ୍କର ୫ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ପୁତ୍ର 'କୃଷ୍ଣରାଜା'ଙ୍କୁ ରାଜା କଲେ ଓ ଟିପୁ ସୁଲତାନଙ୍କ ପୁଅମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଭେଲୋର ନଗରରେ ରଖାଇ ସେଠାରେ ତାଙ୍କ ପାଇ ନୁକ (ପେନ୍‌ସନ) ଖଞ୍ଜା କରି ଦେଲେ । ତଦବଧି ମହୀଶୂର ହିନ୍ଦୁ ଶାସିତ ରାଜ୍ୟ ହୋଇଅଛି ।]

ଶ୍ରୀରଙ୍ଗା—ବେ. ବିଣ—ମନୋହର ଲାଲ ରଙ୍ଗ ବିଶିଷ୍ଟ—
Śrīraṅgā Of nice red colour.
[ଦ୍ର—ବଳା ଶ୍ରୀମୁଖ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗା ଅଧର । ପ୍ରାଚୀ. ନଳଚରିତ ।]

ଶ୍ରୀରମଣ୍ଣ—ସଂ. ବ—(ସଙ୍ଗୀତ)—ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତରେ ମିଶ୍ରସ୍ୱର ବା ରାଗିଣୀ ବିଶେଷ—Name of a mixed tune in Hindu music.
Śrīramaṇa

ଶ୍ରୀରସ—ସଂ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଶ୍ରୀପିଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Śrī rasa Śrīpishṭa (See)

ଶ୍ରୀ ରହିତ—ସଂ. ବିଣ.—(ଚତୁଷ୍ପଦ ଜନ୍ତୁ; ଶ୍ରୀ+ରହିତ)—୧ । ଶ୍ରୀଭ୍ରଷ୍ଟ (ଦେଖ)—1. Śrībhrashṭa (See) ୨ । ଶ୍ରୀହୀନ (ଦେଖ)—2. Śrīhīna (See)
Śrīrahita

ଶ୍ରୀ ରାଗ—ସଂ. ବ—(ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତ)—ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତର ୬ ଗୋଟି ରାଗ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—One of the 6 principal or main tunes of Hindu music. [ଦ୍ର—ରାଗ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]
Śrī rāga

ଶ୍ରୀ ରାମ—ସଂ. ବ—୧। ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ବଡ଼ପୁଅ ରାମଚନ୍ଦ୍ର-ବିଷ୍ଣୁ—2.Bishṇu. ବେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.
Śrī rāma 1. Rāmachandra, the eldest son of Daśaratha, king of Ajodhyā ୨ ।

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର—ବେ. ବ—(ନାମ)—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ରାଜାଙ୍ଗ ପ୍ରଗଣା ଅନ୍ତର୍ଗତ ସତ୍ୟବାଦୀ(ସାର୍ଣ୍ଣୀଗୋପାଳ)ଠାରୁ ଏକ ମାଇଲ୍ ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ—Name of a Brahman village, one mile to the west of Satyabadi in district Puri. [ଦ୍ର—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ରାଜାଙ୍ଗ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ଶାସନ ଅନେକାଂଶରେ ଅଧିକତର ଓ ପ୍ରାଚୀନ ଭୂତତ୍ତ୍ୱବିଦ୍ୟା, ପୁରୀ, ଦେଶହିତୈଷୀଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନରୂପେ ବିଖ୍ୟାତ ।
ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ ହରିହର ଦାସ (ପୁରୀ ସଂସ୍କୃତ କଲେଜର ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ), ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବିନ୍ଦେଶ୍ୱର ମିଶ୍ରାଠୀ (ଦାର୍ଶନିକ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥକାର), ଶ୍ରୀ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଏମ୍. ଏ., ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମିଶ୍ର ଏମ୍. ଏ, ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହରିହର ଦାସ, ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋବିନ୍ଦ ମିଶ୍ରାଠୀ ଏମ୍. ଏ, ଓ ଲେଖକ, ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର, ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ, ଦେଶ ହିତୈଷୀ, ଜାତି ଶିକ୍ଷା ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଓ ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କାରକ ବନ୍ଧୁ କର୍ମୀଙ୍କର ଓ ବନ୍ଧୁ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ସରକାରୀ ଉଚ୍ଚକର୍ମଚାରୀଙ୍କର ଏହା ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଅଟେ]

ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁରୀ—ବେ. ବିଣ.—(ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଗ୍ରାମବାସୀ ବା ଗ୍ରାମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁରିଆ—ପୁଂ
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁରିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ } ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ
Inhabitant of or belonging to Śrīrāma chandra pura.
Śrīrāmachandra purī

ଶ୍ରୀରାମ ନବମୀ—ସଂ. ବ—ରାମ ନବମୀ; ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜନ୍ମ ଦିବସ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ—The festival held on the birthday of Ramachandra; the 9th day of the bright fortnight of Chaitra.
Śrīrāma nabami

ଶ୍ରୀରାମପୁର—ବେ. ବ (ନାମ)—ବଙ୍ଗଦେଶର ନଗରବିଶେଷ—Serampore, a town in Bengal.
Śrīrāmapura
ଶ୍ରୀ(ଶ୍ରୀ)ରାମପୁର **श्रीरामपुर** [ଦ୍ର—ଏହା ହୁଗ୍ଲି ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଓ ନଗର । ଏଠାରେ ପାଶ୍ରୀ ମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଅଛି ଓ ଏଠାରେ ଧଳା କାଗଜ ଛାଞ୍ଚି ହେବାର ଭଲ କାରଖାନା ଅଛି । ଏଠାରେ ସରକାରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ କୟୁନ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଛି । ଶ୍ରୀରାମପୁର ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ଶ୍ରୀରାମପୁରୀ କାଗଜ—ଶ୍ରୀରାମପୁରରେ ସ୍ଥାପିତ କଳଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଧଳା କାଗଜ—White paper manufactured in the paper mill at Serāmpur in Hoogly and measuring 22×18″ roughly, styled as demy. [ଦ୍ର—ଏହାର ଆକାର 'ଫୁଲ୍‌ସ୍‌କାପ୍' କାଗଜର ଆକାରଠାରୁ ବଡ଼ ଓ 'ଲାଲ କାଗଜର ଆକାର ସଦୃଶ (୨୨ ଇଞ୍ଚ × ୧୮ ଇଞ୍ଚ) । ଏହାକୁ ଛାପାଖାନାବାଲାମାନେ ଡେମି ବା ଡିମାଇ (Demy) କାଗଜ ବୋଲି କହନ୍ତି ।
ଡିମାଇର ଇଂଲଣ୍ଡ ବ୍ୟବହୃତ ଆକାର ଯଥା—
ଛପା ଡିମାଇ—୨୨″ × ୧୭″
ଲେଖା ଡିମାଇ—୨୧″ × ୧୬″
ଡ୍ରଇଙ୍ଗ୍ ଡିମାଇ—୨୦″ × ୧୫″ ।]
Śrīrāmapurī kāgaja

ଶ୍ରୀରୂପା—ସଂ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ—ରାଧା (ଶବ୍ଦକୋଷ)
Śrīrūpā Rādhā.

ଶ୍ରୀଲ(ଲା)—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ରୀ=ଶୋଭା, ଭାଗ୍ୟ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ+ଲା ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ୧ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ [ଶ୍ରୀଲା(ଲା)—ସ୍ତ୍ରୀ] (ଦେଖ)—1. Śrījukta (See) ୨ । (ଲେଖାଦ୍ୱାରା ସୂଚିତ ସମ୍ମାନକୁ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ) ନାମ ପୂର୍ବରେ ବ୍ୟବହୃତ 'ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ' ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ପୁଣି ଲେଖାଯିବା ଶବ୍ଦ—A word prefixed to the prefix Śrījukta before a person's name. (ଯଥା—ଶ୍ରୀଲଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ ଅମୁକ) ।
Śrīla(la)

ଶ୍ରୀ ଲତା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—(ଶ୍ରୀ=ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ୍ୟଯୁକ୍ତା+ଲତା)—ମହା ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀଲତା; ଫୁଟିଫୁଟିକା ଗୁଳୁ—The staff tree; Cardiospermum Halicacbum. [ଦ୍ର—ଫୁଟିଫୁଟିକା ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ]
Śrīlatā

ଶ୍ରୀ ଲାଭ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ)—ସୌଭାଗ୍ୟଲାଭ—Attainment of prosperity.
Śrīlābha

ଶ୍ରୀଶ—ଷ. ବ: ପୁଂ (ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭର୍ତ୍ତା; ଶ୍ରୀ=ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଈଶ=ସ୍ୱାମୀ)—
Śrīśa ୧ । (ବିଷ୍ଣୁ ସହସ୍ରନାମୋକ୍ତ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏକନାମ; ଶ୍ରୀପତି—
1. A name of Bishṇu. ୨ । ଶ୍ରୀରାମ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
2. Śrīrām'a.

ଶ୍ରୀ ଶୂନ୍ୟ - ସ. ବିଣ—(ଲକ୍ଷ୍ମୀଯୁକ୍ତ ଭର୍ତ୍ତା; ଶ୍ରୀ+ଶୂନ୍ୟ)—ଶ୍ରୀହୀନ (ଦେଖ)
Śrī sūnya Śrī hīna (See)
(ଶ୍ରୀଶୂନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ—ଦେ. ବିଣ—ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବେ ସମ୍ମାନାର୍ଥ ଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀ
Śrī Śri ଶବ୍ଦର ଦ୍ୱିତ୍ୱ ବା ବହୁତ୍ୱ—Repetition of
ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ୧୦୮ } ଅନ୍ୟରୂପ— the word Śri before the
ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ name of a respectable
personage.

ଶ୍ରୀସଂଜ୍ଞା—ସ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ରୀ ଅର୍ଥାତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅର୍ଥ-
Śrīsamjña ବୋଧକ ସମସ୍ତ ଶବ୍ଦ ସଂଜ୍ଞା ବା ନାମ ଯାହାର)
ଲବଙ୍ଗ—Cloves.

ଶ୍ରୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ—ଦେ. ବ—ରାମାନୁଜମତାଲମ୍ବୀ ବୈଷ୍ଣବସମ୍ପ୍ରଦାୟ—
Śrī sampradaya A sect of Baishṇabas.

ଶ୍ରୀ ସହୋଦର—ସ. ବ (ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭର୍ତ୍ତା; ଶ୍ରୀ=ଲକ୍ଷ୍ମୀ+ସହୋଦର=ଭ୍ରାତା)
Śrī sahodara ଚନ୍ଦ୍ର—The moon. [ଦ୍ର—
ଏ ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନକାଳରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ରରୁ ବାହାରିଥିଲେ ।]

ଶ୍ରୀ ସୁନ୍ଦରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଦେବୀବିଶେଷ—Name of a
Śrī sundarī Goddess worshipped
according to Tāntric rites of later
day Hinduism. [ଦ୍ର—ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଶ୍ରୀ-
ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ପୂଜାରେ ମଦ୍ୟ, ମାଂସ, ମତ୍ସ୍ୟ, ମୈଥୁନ
ଓ ମୁଦ୍ରା, ଏହି ପଞ୍ଚ ମକାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅବଲମ୍ବିତ ହୁଏ ।]

ଶ୍ରୀ ସୈନ୍ୟଭୀତ—ଦେ. ବ—ଜନୈକ ରାଜା—The name of a
Śrīsainyabhīta king. [ଦ୍ର—ସୈନ୍ୟ-
ଭୀତନାମଧେୟ ତୁଲ ଉତ୍ତରଜଣ ରାଜା ଶୈଳୋଦ୍ଭବ ରାଜ-
ବଂଶରେ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ତନ୍ମଧ୍ୟ ଜଣେ ସୈନ୍ୟ ଭୀତ
ବା ମାଧବ ବର୍ମନ୍ ବିଶେଷ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ଥିଲେ—
କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର ।]

ଶ୍ରୀହଟ ପାଟଣା—ଦେ. ବ.—ଅଣାକାର ମତବାଦୀଙ୍କ ମତରେ ଦେହ
Śrīhaṭa pāṭaṇa ମଧ୍ୟରେ କାଳ୍ପନିକ
ମଣ୍ଡଳ ରୂପରେ ଥିବା ସ୍ଥାନ; ବ୍ରହ୍ମର ଅବସ୍ଥିତି ସ୍ଥାନ—
The imaginary seat of The Supreme
Being or Brahman inside the human
body.
[ଦ୍ର—ଚହି ରୂପରେ ଶ୍ରୀହଟ ପାଟଣା, ଅବ ପୁରୁଷର ଚହରେ
ଠଣା—ପ୍ରାଚୀ ପରଚେଗୀତା ।]

ଶ୍ରୀହଟ୍ଟ—ସ. ବ (ନାମ)—ଆସମପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ଜିଲ୍ଲା ଓ ନଗରବିଶେଷ,
Śrīhatta ଶିଲ୍ହଟ—Srihatta; Sylhet. [ଦ୍ର—ଏହିସ୍ଥାନ
ମିଠା କମଳା ଲେମ୍ବୁ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏଠା କମଳାକୁ ଲୋକେ
ଶିଲହଟ କମଳା କହନ୍ତି । ଏ ଜିଲ୍ଲାର ଉତ୍ତରରେ
ଖାସିଆ ଓ ଜୟନ୍ତୀ ପାହାଡ, ଦକ୍ଷିଣରେ ତ୍ରିପୁରା,
ପୂର୍ବରେ କାଛାଡ଼ ଜିଲ୍ଲା ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ମୈମନସିଂହ ଜିଲ୍ଲା ।
ଶ୍ରୀହଟ୍ଟ ନଗର ସୁର୍ମା ଓ ଲୁଶିଆଙ୍ଗ ନଦୀଦ୍ୱୟର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳରେ
ଅବସ୍ଥିତ । ଏ ନଦୀଦ୍ୱୟ ମିଳିତ ହୋଇ ବରାକ
ଓ ମେଘନା ନାମ ଧାରଣ କରି ପଦ୍ମା ସଙ୍ଗେ
ମିଳିଅଛି ।]

ଶ୍ରୀ ହରି—ସଂ. ବ—ବିଷ୍ଣୁ; ଭଗବାନ୍; ମାଗ୍ରସ୍ପର୍ଶ—
Śrihari Bishṇu.

ଶ୍ରୀ ହରିଦାସ—ଦେ. ବ—ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଜନୈକ ଉତ୍କଳୀୟ ଭକ୍ତ
Śri haridāsa କବି—Name of a religious Oriya
ଶ୍ରୀହରିଦାସ ଶ୍ରୀହରିଦାସ poet of the 17th century.
[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିରେ ସଜ୍ଜଡ଼ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ
ରାମକୃଷ୍ଣ । ଏ 'ମୟୂର ଚନ୍ଦ୍ରିକା' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା
କରିଥିଲେ । ବିନାୟକ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ଶ୍ରୀହର୍ଷ—ଦେ. ବ—(ନାମ)—୧ । ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟ ନୈଷଧଚରିତ
Śri harsha ପ୍ରଣେତା କବି—1. The name of the
poet of the Sanscrit poem Naishadha
charita. [ଦ୍ର—ବଙ୍ଗାଧିପତି ଆଦିଶୂର ଯଜ୍ଞ କରିବା
ପାଇଁ ୫ ଜଣ କାନ୍ୟକୁବ୍ଜରୁ ଆଣିଥିଲେ, ଶ୍ରୀହର୍ଷ
ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ।] ୨ । କାନ୍ୟକୁବ୍ଜର ରାଜା ଓ
ନାଗାନନ୍ଦ, ପ୍ରିୟଦର୍ଶିକା ଓ ରତ୍ନାବଳୀ ନାମକ ନାଟକ
ମାନଙ୍କ ପ୍ରଣେତା ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନ ରାଜାଙ୍କର ଉପନାମ—
2. An alias (nom-de-plume) of the
King Harshabarddhana. [ଦ୍ର—ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନ
ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ଶ୍ରୀହସ୍ତ ସଂ. ବ—(ମ. ପ. ଲୋ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହସ୍ତ)—ଦେବତା ଓ ରାଜା
Śrīhasta ଆଦିଙ୍କ ହସ୍ତ;ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ହସ୍ତ—(Euphemism)
The hand of an idol or of a king or
of a high personage. ଦେ. ବ—(ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ)
ସ୍ୱହସ୍ତ—One's own hand. [ଯଥା—ଶ୍ରୀହସ୍ତରେ
ଏ ପାଳଖଣ୍ଡ ଭୁଜି ଅଯଣଙ୍କ ପାଇଁ ଅଣିଛି ।]

ଶ୍ରୀହସ୍ତ ପତ୍ର -ସଂ. ବ—୧ । ଭୂଜପତ୍ର (ଦେଖ)
Śrīhasta patra 1. Bhujapatra (See)
୨ । ଶ୍ରୀହସ୍ତ ଲିପି (ଦେଖ)—2. Śrīhasta lipi.
(See)

ଶ୍ରୀହସ୍ତ ବାକ୍ସ—ଦେ. ବ—ରାଜାଙ୍କ ନିଜ ଖରଚ ଓ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ
Śrīshasta bāksa ଧନାଦି ଯେଉଁ ବାକ୍ସରେ ରଖାଯାଏ—
ହାତବାକ୍ସ A box in which a Rājā's private
ହାତକା ବାକ୍ସ money and that for daily expen-
ses is kept.

ଶ୍ରୀହସ୍ତ ମୁଦ୍ରିକା—ସ. ବ—ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ହସ୍ତରେ ପିନ୍ଧା ଯାଇଥିବ
Śrihasta mudrik ମୁଦ୍ରି—A ring worn on the
(ଶ୍ରୀହସ୍ତ ମୁଦ୍ରି—ଦେ ରୂପ) finger of a Rājā's hand.

ଶ୍ରୀହସ୍ତ ମୁଦ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ (ଶଯ୍ୟା ତତ୍; ଶ୍ରୀହସ୍ତ+ମୁଦ୍ରିତ=ମୁଦ୍ରା
Śrihasta mudrita ଯାଇଥିବା)—ରାଜା ଅଥବା ସ୍ୱହସ୍ତଦ୍ୱାରା ମୁଦ୍ରା ଯାଇଥିବା (ଚିଠି ଆଦି)—(letters) Sealed by the hand of a high personage.

ଶ୍ରୀହସ୍ତ ଲିପି (ଲେଖା)—ସଂ. ବି—ସମ୍ମାନିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସ୍ୱହସ୍ତାକ୍ଷର—
Śrihasta lipi (lekha) The handwriting or letter of a distinguished person age.

ଶ୍ରୀହସ୍ତାଙ୍କିତ—ସଂ. ବିଣ (ଶଯ୍ୟା ତତ୍; ଶ୍ରୀହସ୍ତ+ଅଙ୍କିତ)—ମାନ୍ୟ-
Śrihastaṅkita ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ଅଙ୍କିତ (ଲେଖା ବା ପତ୍ର)—(a writing) In the handwriting of a respected person.

ଶ୍ରୀହସ୍ତିନୀ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ) (ଶ୍ରୀହସ୍ତୀ ହସ୍ତିନୀ ପରି)—
Śrihastini ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ; ହାତିଶୁଣ୍ଡା ଗଛ—A Plant; Heliotropium Indicum. [ବ୍ୟ—ଏହା ବଳ୍ୟ, ଶ୍ଳେଷ୍ମ, ଖରତ୍ୱେମଶ, ବର୍ଣ୍ଣପ୍ରସାଦ ଶାକବିଶେଷ । ଫୁଲ ନୀଳ; ମଞ୍ଜିରେ ଦୁଇ ଖାଡ଼ି ଫଳ ଧରେ । ମଞ୍ଜିରେ ହାତିଶୁଣ୍ଡ ପରି ବଙ୍କେଇ ହୋଇ ଓହଳି ଯାଏ । ଏହା ବିଷେତକ, ତିକ୍ତରସ, ଗୁରୁ ଓ କଫ, ପିତ୍ତ, ବିଷ; ଶୂଳ, ପୋଡ଼ି ଦୋଷ, ବମନ ଓ କୃମିନାଶକ ।]

ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଭୂରୁଣ୍ଡୀ, ବଗଲ୍ୟା, ପଦ୍ମପୁଷ୍ପୀ, ବିଶୋଷଘ୍ନ, ଶୁକ୍ଳପୁଷ୍ପା, ଲଭଦନ୍ତିକା, କାଣ୍ଡେଷ୍ଟ, କାମଦୁଘଳା, ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପା, ମହାପୁଷ୍ପା, ବିଶୋଷଘ୍ନା, ନାଗଶ୍ରୋଣୀ, ବଗାଳାଶୀ, ଶୁକ୍ଳପୁଷ୍ପୀ, ସ୍ୱାଦୁକା] ଶତଦନ୍ତିକା, ସିତପୁଷ୍ପୀ, ସପ୍ତଦନ୍ତୀ, ନାଗିନୀ, ନାଗଦନ୍ତୀ, ରାମଦୂତୀକା, ନାଗହନ୍ତ୍ରୀ, ବିଷଘ୍ନଣା, ସର୍ପଘ୍ନୀ ହାତୀଶୁଣ୍ଡା

ଶ୍ରୀହାନି—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୀ ତତ୍; ଶ୍ରୀ+ହାନି)—୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀହାନି—
Śrihāni 1. The loss of good-fortune. ୨। ଶୋଭାହାନି—2. Deterioration of grace or glory.

ଶ୍ରୀ ହୀନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ତୃତୀୟା ତତ୍; ଶ୍ରୀ+ହୀନ) —୧ । ଶୋଭାହୀନ;
Śri hīna ଅସୁନ୍ଦର—1. Devoid of beauty or grace. (ଶ୍ରୀହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶ୍ରୀଭ୍ରଷ୍ଟ; ଯାହାକୁ ଶୋଭାବହିତ କରାଯାଇ [ଶ୍ରୀହୀନତା—ବି] ଅଛି—2. Shorn of beauty. ୩ । ଲକ୍ଷ୍ମୀହୀନ; ଧନହୀନ—3. Indigennt; poor. ୪। ଭାଗ୍ୟହୀନ—4. Unlucky.

ଶ୍ରୁ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଗତି କରିବା—1. To go; to move.
Śru (root) ୨ । ଶୁଣିବା—2. To hear.

ଶ୍ରୁକ୍(ଗ୍,ଚ୍)—ସଂ. ବି—ସ୍ରୁକ୍ (ଦେଖ)
Śruk(g,ch) Sruk. (See)
(ଶ୍ରୁତ—ଦେଖନ ରୂପ)

ଶ୍ରୁଗ୍ଦାରୁ—ସି. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ବଡ଼କଣ୍ଟ ଗଛ; ପକ୍ୱ ଫଳ—
Śrugdāru A throny plant with berries sweet when ripe; Flacaourtia Sapida.

ଶ୍ରୁତ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଅବଗତ; ଯାହା ଶୁଣାଯାଇ
Śruta ଅଛି; ଶ୍ରବଣ ଗୋଚର—1. Heard. ୨ । ଖ୍ୟାତ (ଶ୍ରୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Known. ୩ । ଖ୍ୟାତ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ବିଖ୍ୟାତ—3, Famous; renowned. ବି—(ଯାହା ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣାଯାଇ ଅଛି)—୧ ଶ୍ରୁତି; ବେଦ—1. The Hindu scriptures. ୨ । ଶାସ୍ତ୍ର—2. Religious books. ୩ । ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ—3. Knowledge of the religious books. ୪ । ଅଧ୍ୟୟନ—4. Studying; study. ୫ । (ନାମ) ଦାଳଦୀ ଗର୍ଭଜାତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୁତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5. Name of a son of Śrikṛushṇa.

ଶ୍ରୁତକର୍ମା—ସଂ. ବ (ନାମ) (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ରୁତ ହୋଇଅଛି କର୍ମନ୍
Śrutakarmā ଯାହାର, ଶ୍ରୁତକର୍ମନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—
୧ । ସହଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Son of Sahadeba. ୨ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କ ପୁତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
2, Son of Arjjuna;
୩ । ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣୋକ୍ତ ସୋମାପିଙ୍କ ପୁତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
3, Son of Somāpi.

ଶ୍ରୁତକୀର୍ତ୍ତି—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ରୁତ=ବିଖ୍ୟାତ
Śruta kirtti ହୋଇଅଛି କୀର୍ତ୍ତି ଯାହାର)—ପ୍ରଥିତ ଯଶାଃ; କୀର୍ତ୍ତିଶାଳୀ—Renowned; famed; famous. ବି. ପୁଂ-୧। ଦେବର୍ଷି ବିଶେଷ-1.Name of a divine sage. ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଜନକଙ୍କ ଭ୍ରାତା ଭ୍ରାତୃଧ୍ୱଜ ରାଜାଙ୍କର ଭଗିନୀ ଦେବୀ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—2. Name of the wife of Śatrughana. [ବ୍ୟ—ଏହାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ବାହୁ ଓ ଶତ୍ରୁଘାତ ନାମକ ଦୁଇ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମିଥିଲେ ।] ୩। (ପୁଂ)—ଦ୍ରୌପଦୀ ଗର୍ଭଜାତ ଅର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କ ପୁତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ) 3. Name of the son of Arjuna through Draupadi. ୪ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ବସୁଦେବଙ୍କ ଭଗିନୀ ଓ ବସୁଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. Name of the sister of Basudeaa.

ଶ୍ରୁତ ଦେବୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ମ. ସ. ଲୋ; ବେଦକୁ ପ୍ରଥମେ ଗାନ
Śruta debi କରିଥିବା ଦେବୀ)—ବାଗ୍ଦେବୀ; ସରସ୍ୱତୀ—The Goddess of learning.

ଶ୍ରୁତ ଧର—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ. ପୁଂ—(ଶ୍ରୁତ=ଶ୍ରୁତ ଶବ୍ଦ+ଧ୍ ଧାତୁ+
Śruta dhara କର୍ତ୍ତା. ଅ)—ଶ୍ରୁତିଧର (ଦେଖ)—Śruti-
[ଶ୍ରୁତଧରା—ସ୍ତ୍ରୀ] dhara (See) ବି.—(ନାମ)—ଜୟଦେବଙ୍କ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ସ୍ୱର୍ଗତ କବି—Name of a Sanscrit poet mentioned by Jayadeba.

ଶ୍ରୁତବାନ୍—ସଂ. ବିଣ.ପୁଂ—(ଶ୍ରୁତବତ୍ ଶବ୍ଦ; ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା.ବତ୍)-
Śrutabān ୧। ଯେ ଶୁଣି ଅଛି—1,One who has heard. [ଶ୍ରୁତବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ୨ । (ପୁଂ. ୧ମା. ୧ବ)—ବିଦ୍ୱାନ୍—
2. Learned. ୩ । ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—3. Versed in religious lore. ୪ । ବେଦଜ୍ଞ—4. Versed in the Bedas.

ଶ୍ରୁତ ବୋଧ—ସଂ. ବି—(ନାମ)—(ଯେଉଁ ଛନ୍ଦକୁ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରକେ ପାଠକ ଛନ୍ଦମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷଣ ଜାଣି ପାରିବେ) ମହାକବି କାଳିଦାସ କୃତ ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋଗ୍ରନ୍ଥ ବିଶେଷ—
Śrutabodha A Sanscrit work on metre by poet Kālidāsa.

ଶ୍ରୁତର୍ଷି—ସଂ.ବି—(ଶ୍ରୁତ-ବିଖ୍ୟାତ+ଋଷି)—ଋଷିବିଶେଷ; ସୁଶ୍ରୁତାଦିଋଷି
Śrutarshi A name given to some famous sages, e.g. Suśruta.

ଶ୍ରୁତ ଲି(ଲେ)ଖନ—ଦେ. ବି—ଶୁଣି କରି ଲେଖାଯିବା ବିଷୟ—
Śruta li(le)khana Writing out of any passage to dictation.

ଶ୍ରୁତଶାଳୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ଶ୍ରୁତଶାଳିନ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ; ଶ୍ରୁତ=ବେଦ, ଶାସ୍ତ୍ର+ଶାଳିନ୍)—ପଣ୍ଡିତ; ବୁଧ—A [ଶ୍ରୁତଶାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] learned man. ବିଣ. ପୁଂ—ବିଦ୍ୱାନ୍—Learned.

ଶ୍ରୁତଶୀଳ—ସଂ. ବି—(ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଶ୍ରୁତ+ଶୀଳ)—ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ ଓ ସ୍ୱଭାବ—
Śrutaśila Learning and nature. [ଶ୍ରୁତଶୀଳବାନ୍—ପୁଂ, ଶ୍ରୁତଶୀଳବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ—ବିଣ]

ଶ୍ରୁତଶ୍ରବାଃ—ସଂ. ବି—(ଶ୍ରୁତ+ଶ୍ରବସ୍=କୀର୍ତ୍ତି; ବହୁବ୍ରୀହି, ଶ୍ରୁତଶ୍ରବସ ୧ମା. ୧ବ,ପୁଂ)—୧। (ନାମ) ଚେଦିରାଜ ଶିଶୁପାଳଙ୍କ ପିତା—1. Name of the father of Śiśupāla. ୨। ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୁତ୍ର—2. A son of the sun God. ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶିଶୁପାଳଙ୍କ ମାତା—Mother of Śiśupāla.

ଶ୍ରୁତଶ୍ରବୋଽନୁଜ—ସଂ. ବି—(୭ମୀ ତତ୍; ଶ୍ରୁତଶ୍ରବସ୍=ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କପୁତ୍ର +ଅନୁଜ=କନିଷ୍ଠ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୁତ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କନିଷ୍ଠ)—ଶନି ଗ୍ରହ—The planet saturn.

ଶ୍ରୁତ ଶ୍ରୋଣୀ—ସଂ. ବି—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଦ୍ରବନ୍ତୀ; ବୃହଦ୍ଦନ୍ତୀ ନାମକ
Śruta śroṇi ଔଷଧ ବୀଜ ଓ ତହିଁର ଗଛ—Croton seed tree; Croton Polyandrum.

ଶ୍ରୁତସଦ୍—ସଂ ବି—ବକ୍ତୃତା ଗୃହ ଓ ତତ୍ରସ୍ଥ ଶ୍ରୋତୃମଣ୍ଡଳୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)-
Śrutasad The lecture-hall and the audience present there.

ଶ୍ରୁତାଦାନ—ସଂ. ବି—(ଶ୍ରୁତ=ବେଦ+ଆଦାନ)—ବ୍ରହ୍ମବାଦ—
Śrutādāna Discussion on metaphysics; vedic discourse.

ଶ୍ରୁତାଧ୍ୟୟନ—ସଂ. ବି—(ଶ୍ରୁତ=ବେଦ, ଶାସ୍ତ୍ର+ଅଧ୍ୟୟନ, ୬ଷ୍ଠୀତତ୍)
Śrutādhyana ୧। ବେଦାଧ୍ୟୟନ—1. Studying of the Bedas. ୨। ଶାସ୍ତ୍ରାଧ୍ୟୟନ—2. Studying of the scriptures.

ଶ୍ରୁତାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ରୁତ=ବେଦ, ଶାସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା
Śrutāniwita ଅନ୍ୱିତ=ଯୁକ୍ତ)—୧। ବେଦଜ୍ଞ—1. Versed in the Bedas. ୨। ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—2. Versed in religious lore. ୩। ପଣ୍ଡିତ; ବିଦ୍ୱାନ୍—
(ଶ୍ରୁତାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 3. Learned.

ଶ୍ରୁତାୟୁ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ନାମ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ ବଂଶୀୟ ରାଜା; କୁଶଙ୍କ
Śrutāyu ପରବର୍ତ୍ତୀ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ପୁରୁଷର ବିଶେଷର—Name of [ଶ୍ରୁତାୟୁଧ—ଅନ୍ୟରୂପ] a descendant of Kuśa of the solar dynasty.

ଶ୍ରୁତାର୍ଥ—ସଂ.ବିଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ରୁତ+ଅର୍ଥ)—ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ପହଞ୍ଚିବ
Śrutārtha ଅର୍ଥ ବୁଝା ଯାଏ—Easily understood; of which the meaning is understood as soon as it is heard. ସଂ. ବି—(କର୍ମଧା)—ଶୁଣିବା ମାତ୍ରକେ ବୁଝା ଯିବା ଅର୍ଥ—The meaning which is understood immediately on hearing a word.

ଶ୍ରୁତି—ସଂ. ବି—(ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ମ. କ)—୧। ବେଦ—
Śruti 1. The Bedas. [ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି—ଲକ୍ଷଣ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ପରଂବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ବେଦ ଶିଷ୍ୟାନୁଶିଷ୍ୟ କ୍ରମେ ଶ୍ରୁତିପରମ୍ପରାରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେଉଥିଲା ତେଣୁ ବେଦର ଗୋଟିଏ ନାମ ଶ୍ରୁତି] ୨। ବଂଶପରମ୍ପରା; ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ମୁହଁ ମୁହଁ ଚାଲି ଆସୁଥିବା ପ୍ରବାଦ; କାହାଣୀ; ପୁରୁଷ ପରମ୍ପରାଗତ ପ୍ରବଚନ-2. Tradition; story which has been handed down from generation to generation. ୩। ଶ୍ରୁତିଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଗ୍ରାହ୍ୟ ଶବ୍ଦ; କାତର ଶବ୍ଦ ବା ଧ୍ୱନି; ଶ୍ରବଣ-ଯୋଗ୍ୟ ନାଦ—3. An audible sound; an expressive or significant sound; an expression which can be heard. ୪। (ସଙ୍ଗୀତ) ସୂକ୍ଷ୍ମସ୍ୱର; ସ୍ୱରର ଅବୟବ ବିଶେଷ—4. (Music) A delicate tone; a constituent part of a musical note. [ବ୍ୟୁ—ସଙ୍ଗୀତରେ ଏକ ସ୍ୱରରୁ ସ୍ୱରାନ୍ତର ପ୍ରକାଶ କରିବା ସମୟରେ ଦୁଇ ଗୋଟି ସ୍ୱର ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ୱରାଂଶ ସକଳ ଶ୍ରୁତ ହୁଏ ତାହାକୁ ଶ୍ରୁତି ବୋଲାଯାଏ। ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ୨୨ ଗୋଟି। (ବଙ୍ଗଳାରେ ଏହାକୁ 'ସୁରତ୍' ବା 'ଶୋରତ୍' ବୋଲାଯାଏ।) ଯଥା—ନାନ୍ଦୀ, ଗୁଳଳିକା, ଉଷା, ସୁମୁଖୀ, ଚନ୍ଦ୍ରା, ବିଚନ୍ଦ୍ରା, ଘନା, ମାଳିନୀ, ସରସା, ଅମୃତା, ମଧୁକରୀ, ମୈତ୍ରୀ, ଶିବା, ମାଧବୀ, ବାଳା, ଶାର୍ଙ୍ଗରବା, କଳା, କଳରବା, ମାଳା, ବିଶାଳା, ଜୟା, ମାହା।

ସଙ୍ଗୀତରେ ସ୍ୱର ୨ ଗୋଟି; ଯଥା—ସାରିଗାମାପାଧାନି; ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ୱରର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଶ୍ରୁତି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି; (ଅର୍ଥାତ୍ ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଶ୍ରୁତି ସଂଯୋଗରୁ ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ସ୍ୱର ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି।)

'ସା' ବା ଷଡ଼ଜର ଶ୍ରୁତି—ନାନ୍ଦୀ, ବିଶାଳା, ସୁମୁଖୀ, ଚନ୍ଦ୍ରା।

'ଇ' ବା ବୃଷଭର—ଚିଆ, ସଳା, ଶ୍ୱେତଚିଆ ।
'ଗା' ବା ଗାଳାରର—ବାଳା, ସରସା ।
'ଗ୍ରା' ବା ମଧ୍ୟମର—ମାର୍ଦ୍ଦଳୀ, ମାଧ୍ୟମ, ମୈତ୍ରୀ, ଶିବା ।
'ଘା' ବା ପଞ୍ଚମର—ବଳା, ବଳରବା, ମାଳା, ଶାର୍ଙ୍ଗରବା ।
'ଧା' ବା ଧୈବତର—ଜୟା, ଅମୃତା, ରସା ।
'ନି' ବା ନିଷାଦର—ମାତ୍ରା, ମଧୁକରୀ ।]

*। (+କରଣ ଇ) ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ; କର୍ଣ୍ଣ; କାନ—5. Ear. (ଉ—ଦୋମନତର ମୋହନ, ଭୁଷ୍ଟଭୁଷିତ୍ ନାସ୍ତନ ଅସି ଚୁମ୍ବିଦେଲ ମୋ ଶ୍ରୁତରେ । ବଳଭଦ୍ର. ବଶୋଷ୍ଟକ୍ଷ. ବ. ଗୀତ ।) ୬ । (+ଭାବ. ଇ) ଶ୍ରବଣ; ଶୁଣିବା—5. Act of hearing. ୭ । (+କର୍ମ. ଇ) ଉଡ଼ା ଖବର; ବାର୍ତ୍ତା—7. Rumour; a verbal report; a report carried by word of mouth from one person to another. ୮ । ଶ୍ରବଣା ନକ୍ଷତ୍ର—8. The 22nd asterism. ବେଦେ ବ—୧ । ସ୍ମୃତି ୨ (ବେଦ)—1. Suruti 2. (See) ୨ । ଶ୍ରୁତି ଖେଳ (ବେଦ)—2. Śrutikhela. (See)

ଶ୍ରୁତକଟ୍ଟ—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୁତି=କର୍ଣ୍ଣ, ବେଦ+କଟ୍ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା Śrutikaṭa +କରଣ.ଅ)—୧ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ; ପାପ ଶୋଧନ—1. Atonement, expiation. ୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ) ସର୍ପ—2. Serpent.

ଶ୍ରୁତି କଟୁ—ସଂ. ବଣ (୭ମୀ ତତ୍; ଶ୍ରୁତିରେ କଟୁ ବା ଅପ୍ରିୟ)—Śruti kaṭu କଠୋର ଶବ୍ଦବିଶିଷ୍ଟ; ଦୁଃଶ୍ରବ; ଶ୍ରୁତିବାଳ ଅପ୍ରିୟ ବା କର୍କଶ; ଦୁଃଶ୍ରାବ୍ୟ—Unpalatable to the ear; jarring to the ear; harsh to hear; cacophonous.

ଶ୍ରୁତିକଟୁତା—ସଂ. ବ—ରଚନାଦରେ ଦୁଃଶ୍ରାବ୍ୟତା ଦୋଷ; କର୍କଶ ଶବ୍ଦ Śrutikaṭutā ପ୍ରୟୋଗରୂପ ଦୋଷ—A cacophony; a (ଶ୍ରୁତିକଟୁ ଦୋଷ—ଅନୁରୂପ) defect in a composition, use of words viz, jarring to the ear.

[ଉ—ଶ୍ରୁତିକଟୁତା ଦୋଷର ଉଦାହରଣ—

"ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଃ—ଏହି ଅରଣ୍ୟ ଭୂମି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ, ନବପ୍ରସବିନୀ ମୃଗୀଗଣ ରୁଧିରଲୋଳୁପା, ମୃଗଜାତଶ୍ଚେଷ୍ଟା, ଦନ୍ତାବଳମଦଜଳମଳିନା, ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ ସୂମଜସମ୍ପୁଟାସ୍ତରଣା, ପରିଗ୍ରାଘଟ୍ଟଲଘାଂଶୁଳା, ଦୁଷ୍ଟ ଶ୍ୱାସଦଦ୍ଧାଦବଦଗ୍ଧ ବିଷାଣଦନ୍ତ-ନଖପିଞ୍ଜରଶର୍ଦ୍ଦଳା, ପଦ୍ମଚ୍ଛମୁରସଦ୍ଦେହଳା, ମରନଖ ଶ୍ରୀଳ-ବାଳା ହୋଇ ବ ରମଣୀସ୍ତବସ୍ତ ବସୁଅଛି ।"

ରାଧାମୋହନ. ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ପାଣ୍ଡବ ବନବାସ ।]

ଶ୍ରୁତି କଠୋର—ସଂ. ବଣ—ଶ୍ରୁତିକଟୁ (ବେଦ) Śruti kaṭhora Śrutikaṭu. (See) (ଶ୍ରୁତିକଠୋରତା—ବ)

ଶ୍ରୁତି କଥିତ—ସଂ. ବଣ (୭ମୀ ତତ୍)—ବେଦୋକ୍ତ—Śruti kathita Mentioned in the Bedas.

ଶ୍ରୁତିକଳା—ସଂ. ବ (ସଙ୍ଗୀତ)—ଶ୍ରୁତି ୪ (ବେଦ) Śruti kalā Śruti 4. (See)

ଶ୍ରୁତି କୁଶଳ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଶ୍ରୁତି=ଶାସ୍ତ୍ର=କୁଶଳ: ୭ମୀ ତତ୍)—Śruti kuśala ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ; ବେଦଜ୍ଞ—Versed in the (ଶ୍ରୁତିକୁଶଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Scriptures.

ଶ୍ରୁତି କୁହର(ବିବର)—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍)—କର୍ଣ୍ଣର ଗର୍ତ୍ତ—Śruti kuhara(bibara) The hole of the ear.

ଶ୍ରୁତି ଖେଳ—ବେ. ବ (ସର୍ଟ୍ ଗୀତ୍-ଖେଳ୍ Sorte+ସଂ. ଖେଳ)—Śruti khela ଯେଉଁ କ୍ରୀଡ଼ା ଖେଳରେ ଜଣେ ଲୋକ ଇଚ୍ଛିତ ଧନ ବା ବସ୍ତୁ ପାଇବାର ସ୍ଥିର ହୋଇଥାଏ—

ସୁତିଖେଳା ସୁତ୍ତିଖେଳ Lottery.

ଶ୍ରୁତି ଗମ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଭୃତୀୟା ତତ୍; ଶ୍ରୁତିଦ୍ୱାରା ଗମ୍ୟ)—୧ । ଶ୍ରାବ୍ୟ—Śruti gamya 1. Audible; cognisable by the ear. ୨ । ଶ୍ରୁତିଗୋଚର (ବେଦ)—2. Śrutigochara. (See)

ଶ୍ରୁତି ଗୋଚର—ସଂ. ବଣ (୭ମୀ ତତ୍)—ଶୁଣାଯିବା; ଶ୍ରବଣର ବିଷୟୀଭୂତ; ଯାହା ଶୁଣାଯାଏ; ଶ୍ରୁତ; ଶ୍ରୁତି ପଥାରୂଢ଼; କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର—Śruti gochara Heard; coming to the ear; falling into one's ear; brought to the ears (of some body).

ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହେବା—ବେ. କ୍ରି—ଶୁଣାଯିବା; ଶ୍ରୁତ ହେବା—Śrutigochara hebā To be heard.

ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହଓୟା ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହୋନା

ଶ୍ରୁତିଜ୍ଞ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଶ୍ରୁତିକୁଶଳ (ବେଦ)—Śrutijña Śrutikuśala. (See) (ଶ୍ରୁତିଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ରୁତିଧର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଶ୍ରୁତି=ଶ୍ରବଣ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; Śrutidhara ଶ୍ରବଣ ମାତ୍ରକେ ଦୌଣସି କଥାକୁ ଯେ ସ୍ମୃତିରେ (ଶ୍ରୁତିଧରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବା ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରିପାରେ)—ଅତି ମେଧାବୀ; ଯେ ଦୌଣସି କଥାକୁ ଶୁଣିଲାମାତ୍ରେ ସ୍ମରଣ କରି ପାରେ—Having a very sharp or acute memory. ବ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୌଣସି କଥାକୁ ଶୁଣିଲାମାତ୍ରେ ମନେକରି ତାହା ଅବିକଳ କରିପାରେ—One who retains whatever he hears and reproduces the same afterwards exactly.

ଶ୍ରୁତି ପଥ (ମାର୍ଗ)—ସଂ. ବ.—(ରୂପକ)—କର୍ଣ୍ଣପଥ—Śruti patha (mārga) The auditory canal.

ଶ୍ରୁତିପଥ ଗୋଚର—ସଂ. ବଣ—ଶ୍ରୁତ ଗୋଚର; କାନକୁ ଶୁଣାଯା—Śrutipatha gochara Heard; coming to the ears; perceived by the organ of hearing. (ଶ୍ରୁତିପଥାରୂଢ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ରୁତ ପାଠ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ବେଦାଧ୍ୟୟନ
Śruti pāṭha Learning of the Bedas.

ଶ୍ରୁତ ପାନ—ବେ. ବ (ଶ୍ରୁତଦ୍ୱାରା ପାନ)-ପିଇବାପରି କାନରେ ଶ୍ରବଣ—
Śruti pāna Hearing with the ears with equal
ଶ୍ରୁତିପାନ avidity as in drinking.
[ଉ—ଅମୃତୁ ଅଧର ଏ ଗାନ, ସ୍ୱଜନେ ପିଅ ଶ୍ରୁତପାନ । ଯଶୋବନ୍ତ—ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରେମଭକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଗୀତା ।]

ଶ୍ରୁତ ପାଶ—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୁତ=କର୍ଣ୍ଣ+ସୁନ୍ଦର ଅର୍ଥରେ ପାଶ)—ସୁନ୍ଦରକର୍ଣ୍ଣ
Śruti pāśa Beautiful ear.

ଶ୍ରୁତ ପାଶୀ—ସଂ. ବଣ—(ଶ୍ରୁତପାଶ=କର୍ଣ୍ଣପାଶ ବା ସୁନ୍ଦର କର୍ଣ୍ଣ+ଅଛି
Śruti pāśī ଅର୍ଥରେ ଇନ୍, ୧ମା, ୧ବଚନ) ଶ୍ରବଣାର୍ଥ ଉତ୍କଣ୍ଠି—
Expectant to hear. [ଉ—ଅଷ୍ଟପୁର୍ବନାଥ କହେ ହୋଇ ଅଚଳାଶୀ, ମିଳଣୀ କଥିତ ବନତରେ ଶ୍ରୁତପାଶୀ କବିପୂର୍ଣ୍ଣ-ସଙ୍ଗୀତ ।]

ଶ୍ରୁତିମାନ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—1. Versed in the
Śrutimān Śāstras. ୨ । କର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ—2. Having
(ଶ୍ରୁତିମତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ears.

ଶ୍ରୁତ ମୁଖ—ବେ. ବ—କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର; କର୍ଣ୍ଣ ମୁଖ—Ear; organ of
Śruti mukha hearing. [ଉ—ବାର୍ତ୍ତା ଔଷଧ ଶ୍ରୁତ-ମୁଖରେ ପିଇ । ଭଣ—ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶ୍ରୁତିବିତ୍—ସଂ. ବଣ—ଶ୍ରୁତି କୁଶଳ (ଦେଖ)
Śrutibit Śruti kuśala (See)

ଶ୍ରୁତ ବିହିତ—ସଂ. ବଣ—(୬ମୀ ବା ୩ୟାତତ୍) ବେଦବିହିତ; ଶାସ୍ତ୍ରସମ୍ମତ
Śruti bihita —Approved by the Bedas.

ଶ୍ରୁତ ବିରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବଣ—ଶାସ୍ତ୍ରବିରୁଦ୍ଧ—Opposed to the
Śruti biruddha Vedic precepts.

ଶ୍ରୁତ ବେଧ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କର୍ଣ୍ଣବେଧ; କାନ ଫୋଡ଼ା—
Śruti bedha Drilling of the lobes of the ear.

ଶ୍ରୁତ ମଧୁର—ସଂ. ବଣ—ଶୁଣିବାକୁ ମିଷ୍ଟ—Sweet to the ear;
Śruti madhura pleasing to hear,
(ଶ୍ରୁତି ମନୋହର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ରୁତ ମୂଳ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—୧ । କାନମୂଣ୍ଡା; କର୍ଣ୍ଣମୂଳ—1.
Śruti mūla The root of the ear. ୨ । କଳ୍ପବ୍ରାହ୍ମଣ;
ଶ୍ରୁତି=ବେଦ ଅଛେ ମୂଳ ଯାହାର)—ଯଜ୍ଞ—2. Vedic
oblations to fire.

ଶ୍ରୁତିମୂଳକ—ସଂ. ବଣ—ବେଦାଶ୍ରିତ; ବେଦ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—
Śruti mūlaka Based on the Bedas.

ଶ୍ରୁତ ସଙ୍ଗ(ମ୍ମ)ତ—ସଂ ବଣ.—ଶାସ୍ତ୍ରସଙ୍ଗତ—Conformatory to
Śruti saṅga(mma)ta the precepts of the
(ଶ୍ରୁତିସମ୍ମତ—ଅନ୍ୟରୂପ) scriptures.

ଶ୍ରୁତ ସୁଖ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀତତ୍; ଶ୍ରୁତ=କର୍ଣ୍ଣ+ସୁଖ)କର୍ଣ୍ଣତୃପ୍ତି—
Śruti sukha Satisfaction to or of the sense of
hearing.

ଶ୍ରୁତ ସୁଖକର—ସଂ. ବଣ—ଶ୍ରୁତି ମଧୁର—Sweet to hear;
Śruti sukhakara pleasing to the ear.

ଶ୍ରୁତ ସ୍ମୃତି—ସଂ. ବ—(ସମାହାର ଶବ୍ଦ)—ବେଦ ଓ ମନ୍ୱାଦି ପ୍ରଣୀତ ସ୍ମୃତି
Śruti smṛuti ବା ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର—The Bedas and the
Smṛutis of the Hindus. [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଯଥା—ଶ୍ରୁତି (ବେଦ), ସ୍ମୃତି (ମନୁ, ପରାଶର, ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଆଦିଙ୍କ ଲିଖିତ ସଂହିତା), ପୁରାଣ (ଅଷ୍ଟାଦଶ ମହାପୁରାଣ ଓ ଉପପୁରାଣମାନ) ।
ଏହି ମହାନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ସାଂସାରିକ, ସାମାଜିକ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଷୟମାନ ବିହିତ ଅଛି । ଶ୍ରୁତି, ସ୍ମୃତି, ପୁରାଣ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ପ୍ରଭେଦ ବା ଅସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦେଖାଗଲେ, ପୁରାଣ ଠାରୁ ସ୍ମୃତି ଓ ସ୍ମୃତିଠାରୁ ଶ୍ରୁତି ଅଧିକ ପ୍ରାମାଣିକ ବା ଆଦରଣୀୟ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ କହିଅଛନ୍ତି ।]

ଶ୍ରୁତିହାରୀ—ସଂ. ବଣ (ଶ୍ରୁତିହାରକ ଶବ୍ଦ; ଶ୍ରୁତି=କର୍ଣ୍ଣ+ହୃ ଧାତୁ=
Śrutihārī ହରଣକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍)—ଯାହା ଶୁଣିଲେ
(ଶ୍ରୁତିହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ମନ ମୁଗ୍ଧ ହୁଏ; ଶ୍ରବଣ ମନୋହର—
Very sweet to hear.

ଶ୍ରୁତୀ—ସଂ. ବ—ବେଦ (ମନୁ ୧୧।୩୩)—
Śrutī The Bedas.

ଶ୍ରୁତ୍ୟନୁପ୍ରାସ—ସଂ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଅନୁପ୍ରାସ—A kind of
Śrutyanuprāsa alliteration. [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ରଚନାରେ ତାଲବ୍ୟ ଓ ଦନ୍ତ୍ୟାଦି କର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନରେ ଏକଦା ଉଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟ ହେତୁକ ବ୍ୟଞ୍ଜନର ସାଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ତାକୁ ଶ୍ରୁତ୍ୟନୁପ୍ରାସ ବୋଲିଯାଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଶ୍ରୁବ—ସଂ. ବ. କ୍ଲୀ (ଶ୍ରୁ ଧାତୁ=ଶ୍ରବଣ ହେବା+ଅଧିକରଣ. ଅ)—
Śruba ୧ । ଯଜ୍ଞ; ଯାଗ—1. Vedic sacrifice or
oblation of ghee offered unto the fire.
୨ । (+ଅପାଦାନ. ଅ) ଯଜ୍ଞରେ ଅଗ୍ନି ମଧ୍ୟକୁ ଘୃତ କ୍ଷେପଣ କରିବାର ପାତ୍ରବିଶେଷ; ସ୍ରୁବ—2. A sort
of ladle or spoon with the help of
which ghee is poured into the sacrificial
fire.

ଶ୍ରୁୟମାଣ(ନ)—ସଂ. ବଣ(ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଆନ)—ଯାହା ଶୁଣା ଯାଉଅଛି
Śrūyamāṇa(na) —Which is being heard.

ଶ୍ରେଢ଼ୀ—ସଂ. ବ (ଅଙ୍କଶାସ୍ତ୍ର; ଲୀଳାବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ଶ୍ରେଣୀ+ଢୌକ ଧାତୁ=
Śreṛḍhī ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଈ)—ଅଙ୍କଶାସ୍ତ୍ରରେ ଗଣନାର ପ୍ରକାର ବା ଧାରାବିଶେଷ—Progression; regular
proportionate advance or decrease in a
series of arithmetical progression.
[ଦ୍ର—କେତେଗୁଡ଼ିଏ ରାଶି ଯେବେ ଏପରି ବିନ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥାଏ ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକେ ସ୍ୱ ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଶି ଅପେକ୍ଷା ସମାନ ପରିମାଣରେ ଗୁରୁ ବା ଲଘୁ ହୋଇଥାଆନ୍ତି ତେବେ ତାହାକୁ ଶ୍ରେଢ଼ୀ କୁହାଯାଏ ।]

ଶ୍ରେଣି(ଣୀ)—ସଂ. ବ (ଶ୍ରି ଧାତୁ=ସେବା କରିବା; ଅଶ୍ରୟ କରିବା+
Śreṇi(ṇī) କର୍ତ୍ତୃ. ନି)—୧ । ପଂକ୍ତି; ଧାଡ଼ି; ମାଳା;

ସଜ—1. Row; line; range. ୨ । ସଂଜଭ; ଦଳ—2. Rank. ୩ । ସମୂହ—3. A collection. ୪ । ସମବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ—4. A company formed by many people of the same business. ୫ । ବଣିକ୍‌ସଂଘଟି—5. A trade-guild. ୬ । ସମଧର୍ମୀଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ—6. A caste or sect of coreligionists. ୭ । ସମ କର୍ମୀଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ—7. A society of co-workers. ୮ । ଛାତ୍ର; ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସହପାଠୀଙ୍କ ଦଳ—8. A class of students. [ବି—ଅଧୁନିକ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ପାଠୋଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ରମ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରେଣୀମାନ ଗଢ଼ା ହୁଏ । ଯଥା—ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ, ୨ୟ ଶ୍ରେଣୀ ।

ପାଠ୍ୟ ବିଷୟ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରେଣୀର ନାମ—

ଭୂଭଙ୍ଗ୍, ବନ୍ଧନ, ସମ୍ବୃତ ।

ପଠନକ୍ରମ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରେଣୀର ନାମ—

୧ମ ବର୍ଷୀୟ, ୨ୟ ବର୍ଷୀୟ, ୩ୟ ବର୍ଷୀୟ, ୪ର୍ଥ ବର୍ଷୀୟ । ଘଟୁଥିବା ବାଳକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଅନୁସାରେ । ଯଥା—ଶିଶୁଶ୍ରେଣୀ ।] ୯ । ଜଳଫେଲିବା ପାତ୍ର; ସେଚନୀ; ଶ୍ରେଣୀ—9. A bag or basket for baling out water. ୧୦ । ଚାଳ ଘରର ଶ୍ରେଣି—10. Pole-plates or wall-plates of thatched houses. ୧୧ । ଏକ-ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଏକ ଜାତି (ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ, ଶୂଦ୍ର) ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ—11. Subsect; subcaste.

ଶ୍ରେଣିକ—ସ. ବି. ପୁଂ—୧ । (ନାମ)—ମଗଧଦେଶୀୟ ନୃପବିଶେଷ—2. Name of a king of Behar. [ବି—ଏ ନୃପଙ୍କ ସମୟାମୟିକ ଥିଲେ । ଏ ବିମ୍ବିସାର ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ—ବିଶ୍ୱକୋଷ] ୨ । ଶ୍ରେଣି (ଦେଶ)—2. Śreṇi (See) ୩ । ଛନ୍ଦୋଭେଦ—3. Name of a Sanscrit metre. (ବି—ଏଥିରେ ୧।୩।୩।୨।୧ ଓ ୧୧ ବର୍ଣ୍ଣ ଲଘୁ ଓ ୨।୪।୬।୮।୧୦ ବର୍ଣ୍ଣ ଗୁରୁ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।)

ଶ୍ରେଣିକା—ସ. ବି (ଶ୍ରେଣି+କ+ଆ)—ଷଟ୍‌କୋଣ; ତମ୍ବୁ—Śreṇikā Tent.

ଶ୍ରେଣ(ଣୀ) ବଦ୍ଧ(କୃତ)—ସ. ବିଶ—୧ । ଶ୍ରେଣୀରୂପେ ସଜ୍ଜିତ; ସଂଘ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା; [ଶ୍ରେଣି(ଣୀ)କୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି—1. Formed or arranged in rows. ୨ । ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ ଅନୁସାରେ ସଜ୍ଜିତ—2. Classified.

ଶ୍ରେଣି(ଣୀ) ବନ୍ଧନ—ସ. ବି—ଧାଡ଼ି ବାନ୍ଧିବା—Śreṇi(ṇi) bāndhana A rrangement into rows.

ଶ୍ରେଣି(ଣୀ) ବାନ୍ଧିବା——କ୍ରି. କ୍ରି—ସଂଘ ଗଠନ କରିବା—Śreṇi(ṇi)bāndhibā To arrange into rows.

ଶ୍ରେଣୀବାନ୍ଧା ଶ୍ରେଣୀବାଁଧନା

ଶ୍ରେଣି(ଣୀ) ବିଭାଗ—ସ. ବି—ବହୁ ବସ୍ତୁକୁ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀରେ ପୃଥକ୍ କରିବା—Śreṇi(ṇi) bibhāga Classification; division into classes.

ଶ୍ରେଣି(ଣୀ)ଭୁକ୍ତ—ସ. ବିଶ—୧ । ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ—Śreṇi(ṇi)bhukta 1. Divided into classes. ୨ । କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ—2. Included in any one class.

ଶ୍ରେଣି(ଣୀ)ମାନ୍—ସ. ବି. ପୁଂ (ଶ୍ରେଣୀ+ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ସେନାପତି—(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Śreṇi(ṇi)mān 1. Commander. ୨ । ଦଳପତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Leader. ୩ । ବଣିକ୍ ଦଳପତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. A leader of a company of traders.

ଶ୍ରେଧି—ସଂ. ବି (ଶ୍ରେଣୀ+ଭୌଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଇ)—ଶ୍ରୋତ୍ରୀ (ଦେଶ)—Średhi Śrerdhi (See)

ଶ୍ରେୟଃ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ପ୍ରଶସ୍ୟ+ଅତିଶୟାର୍ଥେ ଇୟସୁନ୍—ଶ୍ରେୟସ୍; ପ୍ରଶସ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ 'ଶ୍ର' ଆଗମ)—Śreyaḥ (ଶ୍ରେୟସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ ।—ଉତ୍ତମ—1. Good. (ଶ୍ରେୟ—ଦେ. ରୂପ) ୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ—2. Excellent. (ଶ୍ରେୟାନ୍—ପୁଂଲିଙ୍ଗ) ୩ । ସଙ୍ଗତ; ଉପଯୁକ୍ତ; ପ୍ରଶସ୍ତ—(ଶ୍ରେୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ) 3, Suitable; preferable. ୪ । ଶୁଭକର; ହିତକର—4. Beneficial; auspicious. ବି ୧ । ଧର୍ମ—1. Righteousness. ୨ । ମୁକ୍ତି; ଅପବର୍ଗ—2, Salvation; final beautitude. ୩ । ଧର୍ମଲାଭ; ପୁଣ୍ୟ—3. Religious merit. ୪ । ସୁଖ; ମଙ୍ଗଳ—4, Good; blessing ୫ । ଭୌଭାଗ୍ୟ—5. Good fortune. ୬ । ଉପକାର—6. Benefit. [ବି—ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ ଶ୍ରେୟଃ=ହିତକର ଓ ପ୍ରେୟଃ=ପ୍ରିୟକର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରେୟଃ ନିଜେଇ ପରିଣାମ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ଶ୍ରେୟଃର ଅନୁସରଣ କରେ ।]

ଶ୍ରେୟଃକଳ୍ପ—ସ. ବିଶ (ଶ୍ରେୟଃ+ଈଷତ୍ତୁଲାର୍ଥେ ବା ସଦୃଶାର୍ଥେ କଳ୍ପ) ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଶ୍ରେୟଃ; ଶ୍ରେଷ୍ଠତୁଲ୍ୟ—Śreyaḥkalpa As (ଶ୍ରେୟସ୍କଳ୍ପ—ଅନ୍ୟରୂପ) good though not more excellent.

ଶ୍ରେୟକାଳ—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶ୍ରେୟଃକାଳ)—୧ । ଶୁଭ ସମୟ—Śreya kāla 1. Auspicious time. ୨। ଲାଭର ସମୟ—ଲାଭର ବେଳା 2. The time of gain. [ବି—ଶ୍ରେୟକାଳ କାମନା ସମୟ ଜଳରେ ଭୂମିର ପ୍ରାପତ—ବୃଷସିଂହ- ମହାଭାରତ- ବନ ।]

ଶ୍ରେୟସୀ—ସ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶ୍ରେୟସ୍+ଙ୍କୀ- ଈ)—ମଙ୍ଗଳକରୀ; ଶୁଭକରୀ; ହିତକରୀ—Śreyasī Beneficial. ବି—୧ । ହରିତକୀ; ହରଡ଼ା— 1. Myrobalan. ୨ । ଗଜପିପ୍ପଳୀ—2. Pathos Officialis. ୩ । ଗୁଣ୍ଡା—3. Vanda Roxburghi.

ଶ୍ରେୟସ୍କର—ସଂ. ଣେ.ପୁଂ (ଶ୍ରେୟସ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ମଙ୍ଗଳ-
Śreyaskara ଜନ; ଶୁଭଦାୟକ—Beneficial; bringing
(ଶ୍ରେୟସ୍କର—ଅନ୍ୟରୂପ) good fortune.

ଶ୍ରେୟସ୍କାମ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ରେୟଃ ଅଟେ କାମ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)
Śreyaskāma —ମଙ୍ଗଳକାମୀ—Wishing good.
[ଶ୍ରେୟସ୍କାମା, ଶ୍ରେୟସ୍କାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶ୍ରେୟାନ୍—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶ୍ରେୟସ୍ ଶବ୍ଦ; ପୁଂ. ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଧର୍ମ;
Śreyān ପୁଣ୍ୟ—1. Righteousness; religious
merit; piety. ୨ । ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି; ଅପବର୍ଗ—
2. Salvation; beatitude. ୩ । ମଙ୍ଗଳ; ଶୁଭ—
3. Wellbeing; welfare. ୪ । ସୁଖ—4. Happi-
ness; pleasure. ୫ । ସୌଭାଗ୍ୟ—5. Prospe-
rity; good fortune. ୬ । ହିତ—6. Benefit.
[ଶ୍ରେୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ] ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ—1. Promi-
nent; superior. ୨ । ମଙ୍ଗଳକର; ଶୁଭକର; ଶୁଭ-
ଯୁକ୍ତ—2. Auspicious; fortunate. ୩ । ହିତ-
କର—3. Beneficial. ୪ । ଅତି ପ୍ରଶସ୍ତ—
4. Very suitable. ୫ । ପ୍ରଶସ୍ୟ—5. Praise-
worthy.

ଶ୍ରେୟୋଜନକ—ସଂ. ବିଣ (ଉପପଦତତ୍ତ୍ୱ; ଶ୍ରେୟଃ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.
Śreyojanaka ଅକ) —୧ । ମଙ୍ଗଳକର—1. Auspicious.
୨ । ହିତକର—2. Beneficial.

ଶ୍ରେୟୋବୃଦ୍ଧି—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ରେୟଃ+ବୃଦ୍ଧି)—ମଙ୍ଗଳ ବା
Śreyobṛuddhi ଶୁଭର ବୃଦ୍ଧି—Increase of prospe-
rity.

ଶ୍ରେୟୋମୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରେୟଃ+ମୟ)—ମଙ୍ଗଳମୟ—
Śreyomaya Full of bliss.
[ଶ୍ରେୟୋମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶ୍ରେୟୋଲାଭ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଶ୍ରେୟଃ+ଲାଭ)—ମଙ୍ଗଳଲାଭ—
Śreyolābha The attainment of bliss.

ଶ୍ରେଷ୍ଠ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଭ୍ରା. ବିଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Śreshṭa (etc) Śreshṭha etc (see)

ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ (ପ୍ରଶସ୍ୟ+ଅତ୍ୟର୍ଥେ ଇଷ୍ଠ; ପ୍ରଶସ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଶ)—
Śreshṭha ୧। ପ୍ରଧାନ—1. Prominent; chief; supe-
rior. ୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Excellent. ୩ । ଅତ୍ୟୁ
ତ୍ତମ—3. Best. ୪ । ଉଚ୍ଚତ୍ତମ—4 Highest.
୫ । ବୃଦ୍ଧ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠ—5. Eldest. ବି—୧ । କୁବେର-
—1. The God presiding over wealth.
୨। ରାଜା—2. King. ୩। ବ୍ରାହ୍ମଣ—3. Brāhmaṇa.
୪ । (ସଦୃଶ କାମୋକ୍ତ) ବିଷ୍ଣୁ—4. Bishṇu. ୫ ।
ଗୋଦୁଗ୍ଧ—5. Cow's milk. ୬ । ମହାଦେବ
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Śiba.

ଶ୍ରେଷ୍ଠ(ଷ୍ଠି)କରଣ—ଦେ. ବି—ଶେଠକରଣ (ଦେଖ)
Śreṣṭha(shṭhi)karaṇa Śeṭha karaṇa (See)

ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାଷ୍ଠ—ସଂ. ବି—ଶାଳ ବୃକ୍ଷ; ଶାଗୁଆନ—
Śreṣṭha kāshṭha Teak tree.

ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ+ତମ ମଧ୍ୟରେ, ଏହି ଅର୍ଥରେ ତମ)—
Śreshṭhatama ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ (ପାଣିନି)—
(ଶ୍ରେଷ୍ଠତମା—ସ୍ତ୍ରୀ) Excellent or best amongst many.

ଶ୍ରେଷ୍ଠତର—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ+ତର ମଧ୍ୟରେ, ଏହି ଅର୍ଥରେ ତର)—
Śreshṭhatara ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—Better of the
[ଶ୍ରେଷ୍ଠତରା—ସ୍ତ୍ରୀ] two.

ଶ୍ରେଷ୍ଠତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବି (ଶ୍ରେଷ୍ଠ+ଭାବାର୍ଥେ. ତା, ତ୍ୱ)—ଉତ୍କର୍ଷ—
Śreshṭhatā (twa) Excellence; superiority.

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଲ୍ଲିକା—ସଂ. ବି—ଶତଦଳ ମଲ୍ଲି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śreshṭha mallikā Many-petalled jasmine.

ଶ୍ରେଷ୍ଠା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ସୁଲପଦ; ସୁଲତମଳ—1. Ionidinam
Śreshṭhā Suffruticosum(a flower-tree). ୨। ମେଦା
—2. A medicinal root. ୩ । ଉତ୍ତମା ନାରୀ—
3. An excellent woman. ୪ । ତ୍ରିଫଳା
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. The 3 myrobalans. ସଂ.
ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶ୍ରେଷ୍ଠର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of
Śreshṭha

ଶ୍ରେଷ୍ଠାମ୍ବୁ—ସଂ. ବି—୧ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଜଳ—1. Excellent water.
Śreshṭhāmbu ୨ । ଚାଉଳଧୁଆ ପାଣି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
2. Water obtained by washing rice.

ଶ୍ରେଷ୍ଠାମ୍ଳ—ସଂ. ବି—କୃଷ୍ଣାମ୍ଳ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—Kokam Butter
Śreshṭhāmla tree; Gracina Purpuria.

ଶ୍ରେଷ୍ଠାଶ୍ରମ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା, ଶ୍ରେଷ୍ଠ+ଆଶ୍ରମ; ଚାରିଗୋଟି ଆଶ୍ରମ
Śreshṭhāśrama ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ଆଶ୍ରମ)—ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ—
The condition or state of a householder.
[ଦ୍—କାରଣ, ଏ ଆଶ୍ରମୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅନ୍ୟ ତିନି
ଆଶ୍ରମର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ପାଳନ କରନ୍ତି ।]

ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ+ଇନ୍; ଶ୍ରେଷ୍ଠିନ୍; ୧ମା. ୧ବ. ଶ୍ରେଷ୍ଠି-
Śreshṭhī ଭୂଲର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି)—୧ । କୁଳୋତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
(ଶେଠ—ଅପଭ୍ରଂଶ ଶବ୍ଦ) 1. An artison of a high-caste.
୨ । ବଣିକ—2. A merchant. ୩ । ଶେଠ;
ମହାଧନୀ ବଣିକ—4. A millionaire; a mer-
chant prince.

ଶ୍ରୈ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ସ୍ୱେଦାକ୍ତ ହେବା—1. To perspire.
Śrai (root) ୨ । ପାକ କରିବା—2. To cook.

ଶ୍ରୋଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ସ୍ଥୂଳ ହେବା—1. To become fat.
Śroṇ (root) ୨ । ରାଶି କରିବା—2. To heap up; to
gather together.

ଶ୍ରୋଣ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଶ୍ରୋଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପଙ୍ଗୁ—
Śroṇa (ଶ୍ରୋଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) A leper; a maimed person.

ଶ୍ରୋଣା—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୋଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ)—୧ । ଶ୍ରବଣା
Śroṇā ନକ୍ଷତ୍ର—1, The 22nd asterism. ୨ । ଚାଉଳି—
2. Fermented rice-gruel; sour rice-water. ୩ । ଶ୍ରୋଣରେ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—3. A maimed woman. ସଂ. ବିଣ—ପକ୍ୱ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Ripe.

ଶ୍ରୋଣି(ଣୀ)—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୋଣ୍ ଧାତୁ=ସ୍ଥୂଳ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ; ଈ;
Śroṇi(ṇī) ଯେଉଁଠାରେ ମାଂସ ସ୍ଥୂଳ ହୁଏ)—୧ । ଉଦମ୍ବଦେଶ;
(ଶ୍ରୋଣି[ଣୀ]କା—ଅଳ୍ପରୂପ) ପିଟ୍—1. The hips; buttocks. ୨ । କଟିଦେଶ—2. The loins. ୩ । ପଥ; ରାସ୍ତା—3. Road. ଭା. ବ (ସଂ. ଶୋଣିତ)—
ଶୋଣିତ; ରକ୍ତ—Blood. [ଦ୍ର—ଶିବ ଶିରେ ଶ୍ରୋଣି ଗଡ଼ୁଅଛି ଝରଝର—ପ୍ରାଚୀ ବ୍ରହ୍ମଣରୂପଣ ଗୀତା]

ଶ୍ରୋଣି(ଣୀ)କପାଳ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଶ୍ରୋଣି+କପାଳ)—
Śroṇi(ṇī)kapāla କପାଳ—Thigh-bone.

ଶ୍ରୋଣିତ—ଭା. ବ (ସଂ ଶୋଣିତ)—ରକ୍ତ—Blood. [ରୁ -ପାଣ୍ଡ-
Śroṇita ବଳ ପରନ୍ତୁ ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ ଅଶ୍ୱ, ଦ୍ରୋଣଙ୍କର ଅଶ୍ୱର ଶ୍ରୋଣିତ ଶୋଷିତ ଲୀଳୁ , ସବୁଦିଗ—ଭୂପସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।]

ଶ୍ରୋଣି(ଣୀ)ଫଳ—ସଂ. ବ—କଟିଦେଶ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śroṇi(ṇī) phala The loins; waist.

ଶ୍ରୋଣି ଫଳକ—ସଂ. ବ—୧ । କଟି ଦେଶର ଉପରିଭାଗ; ପିଟ୍—
Śroṇi phalaka The lower part of the loins; buttocks. ୨ । କଟି ହାଡ଼—2. The hip bone.

ଶ୍ରୋଣି(ଣୀ) ବିମ୍ବ—ସଂ. ବ—କଟିସୂତ୍ର ଅଥବା ସଜା—
Śroṇi(ṇī)bimba Waist-chain.

ଶ୍ରୋଣି(ଣୀ) ସୂତ୍ର—ସଂ. ଷ—୧ । କଟିସୂତ୍ର; ଅଥାସୂତ୍ର— 1. Waist-
Śroṇi(ṇī) sūtra chain. ୨ । ମେଖଳା—2. A girdle ୩ । ଖଡ଼୍ଗ ଗଳାଇବାପାଇଁ—3, A string to hang down the sword from the waist.

ଶ୍ରୋଣେହା—ଭା. ବ (ସଂ. ସ୍ପୃହା; ଶ୍ରଦ୍ଧା)—୧ । କାମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Śroṇehā 1. Lecherous person. (ରୁ—ଶ୍ରୋଣେହା କାମୁକ ରଭ ଅଛେ ଶ୍ରୋଣେହାର ଲୋଭେ—ପ୍ରାଚୀ. ଉଦ୍ୟୋଗ କାମୁକ ସ୍ପୃହା ମଣ୍ଡଳ ।) ୨ । ସ୍ପୃହା—2. Eagerness. ସ୍ପୃହା ଦେ. ବିଣ—ସ୍ପୃହାଯୁକ୍ତ—Eager; hankering. (ଶ୍ରୋଣେହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଶ୍ରୋତ(ତା)—ସଂ. ବ—(ଶ୍ରୁ ଧାତୁ=ଶ୍ରବଣ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍, ତ
Śrota(tah) ଅଥବା; ଶ୍ରୋତସ୍ ଶବ୍ଦ)—୧ । ସ୍ରୋତ; ନଦୀଆଦିର ବେଗ—1. Current of a river or of any watercourse. ୨ । (+କରଣ. ଅର୍ଥ) ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ 2. The organ of perception or sense. ୩ । ଜ୍ଞାନ—3. Knowledge. ୪ । ଶ୍ରବଣ; କର୍ଣ୍ଣ—
[ବିଶ୍ୱକୋଷ]—4. Ear. [ରୁ—ବିଶ୍ୱୋଦ୍ଧି ଏ ବିଧ ଶ୍ରୋତ ହେତୁ ସରସ୍ୱୀ ଭବିତ ନଳକୂପୀ ଧରନ୍ତେ ପୟୁଳ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶ୍ରୋତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—[ଶ୍ରୁ ଧାତୁ=ଶୁଣିବା+ତବ୍ୟ ତବ୍ୟ]—ଶ୍ରବଣ-
Śrotabya ଯୋଗ୍ୟ; ଶ୍ରବଣୀୟ—Fit to be heard or attended to; audible.

ଶ୍ରୋତରେ—ଦେ. କ୍ରି—[ପ୍ରାଚୀନ ଶବ୍ଦ; ଅସମାପିକା କ୍ରିୟାସ୍ଥଳରେ
Śrotare ବ୍ୟବହୃତ] ଶୁଣିଲେ; ଶୁଣିବାରୁ—On hearing; [ଶ୍ରୋତେ—ଅଳ୍ପରୂପ] hearing. [ରୁ—ଶ୍ରୋତରେ ସେ ସୁଖ-ସମ୍ବାଦ ଶ୍ରୋତରେ ସବୁରେ ତତ୍ତ୍ୱ ମଣ୍ଡାଇଲେ ।
ଭଞ୍ଜ. ଦୋଷ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ ।]

ଶ୍ରୋତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—[ଶ୍ରୁ ଧାତୁ=ଶୁଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ, ଶ୍ରୋତ,
Śrotā ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ]—ଶ୍ରବଣକାରୀ—Hearing; listen-
[ଶ୍ରୋତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ] ing. ବି.—ଯେ ଶବ୍ଦାଦି ଶୁଣେ—A hear-
[ବକ୍ତା—ବିପରୀତ] er; audience. ଦେ. ବ—୧ । ସ୍ପୃହା—
1. Interest; curiousity; avidity. [ରୁ—ଶୁଣିବା ମନେ ଥର ଶ୍ରୋତା । ଯଶୋଦନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଗୀତା ।] ୨ । ପ୍ରେମ—2. Affection. [ରୁ—ସବୀସ୍ତ୍ରମା ମୃଗ ବର ମୂର୍ଛିଲେ ଦେଖନ, ଯଦି ଶ୍ରୋତା ଯାର ଦେହ ଥରେ ଦେଖେ ଦିନ । ପ୍ରାଚୀ. ଉଦ୍ୟୋଗ ମଣ୍ଡଳୀ ।]

ଶ୍ରୋତାଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବା ଅୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ଚାରି
Śrotāñjana ପ୍ରକାର ଅଞ୍ଜନ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ପ୍ରକାର—One of the four ointments for the eye as prescribed in the Ayurbeda.

ଶ୍ରୋତ୍ର—ସଂ. ବ.—[ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+କରଣ. ତ୍ର]—୧ । [ଯାହାଦ୍ୱାରା ଶୁଣା
Śrotra ଯାଏ]—କାନ; କର୍ଣ୍ଣ—1. The ear. ୨ । [+
କର୍ମ ତ୍ର; ଯାହାକୁ ଶୁଣା ଯାଏ କର୍ମ+କରଣ. ତ୍ର; ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଧର୍ମ ଧର୍ମ ଶୁଣା ଯାଏ]—ଶ୍ରୁତି; ବେଦ—2, The Bedas.

ଶ୍ରୋତ୍ରପଟୁ—ସଂ. ବିଣ—(୭ମୀ ତତ୍)—ଶୁଣିବା ବିଷୟରେ ପଟୁ
Śrotrapaṭu Skilful in hearing

ଶ୍ରୋତ୍ର ପେୟ—ସଂ.ବିଣ (ଅସ୍ୱାତତ୍) ୧। ଆଦର, ସମ୍ମାନ ବା ମନୋଯୋଗ
Śrotra peya ସହକାରେ ଶୁଣାଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Deserving to be heard with respect and attention. ୨ । କର୍ଣ୍ଣ ମଧୁର—2. Sweet to hear.

ଶ୍ରୋତ୍ର ମାର୍ଗ(ପଥ, ପଦବୀ)—ସଂ. ବ. (ରୂପକ) – କର୍ଣ୍ଣମାର୍ଗ
Śrotra mārga (patha, padabi) The ear as a vehicle for carrying the sound.

ଶ୍ରୋତ୍ର ହୀନ (ବିହୀନ, ରହିତ)—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଅସ୍ୱାତତ୍)—୧ ।
Śrotra hīna (bihīna, rahita) ଯାହାର କାନ ନାହିଁ—
[ଶ୍ରୋତ୍ରହୀନା (ବିହୀନା, ରହିତା)—ସ୍ତ୍ରୀ) 1.Earless. ୨। ଶ୍ରବଣ
[ଶ୍ରୋତ୍ରହୀନତା (ବିହୀନତା, ରହିତତା)—ବ] ଶକ୍ତି ରହିତ—2 De void of the power of hearing

ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ – (ଶ୍ରୋତ୍ର=ବେଦ+ଜ୍ଞାନ ବା ଅଧ୍ୟୟନ
Śrotriya ଅର୍ଥେ ଇୟ)—୧ । ବେଦଜ୍ଞ—1. Versed in Bedas. ୨ । ବେଦାଧ୍ୟୟୀ—2. Studying the

·Bedas. ୩ । ଭଲଶୀଳ ସମ୍ପନ୍ନ—3. Of good lineage and conduct. ବ.—ବେଦଜ୍ଞ ଓ ଭଲଶୀଳ ସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ରାହ୍ମଣ—A Brahman versed in the Bedas and of approved conduct. [ଦ୍ର—ଶବ୍ଦପୁରାଣ ଉତ୍ତରଖଣ୍ଡରେ ଅଛି—ଜନନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣୋଚ୍ଛେଷ୍ଟଃ, ସଂସ୍କାରୈ ର୍ଦ୍ୱିଜଉଚ୍ୟତେ, ବେଦାଭ୍ୟାସୀ ଭବେଦ୍ ବିପ୍ରଃ, ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ ସ୍ତ୍ରିଭିରେବହି । ଅର୍ଥାତ୍, ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭଲରେ ଜାତ ହୋଇ, ଉପନୟନ ଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କୃତ ହୋଇ ବେଦାଭ୍ୟାସ କରିଥିବେ ତାଙ୍କୁହିଁ ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ ବୋଲି ଗଣିବ । ବିଶ୍ୱକୋଷ ।] ବେ. ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଶାଖା ବିଶେଷ; ବୈଦିକ ପନ୍ଥାର ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଶାସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ—A generic name for high caste Brahmans. [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ଏମାନେ ଭଲୀନ ବା ସାଅନ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଠାରୁ ପୃଥକ୍ ଓ ଏମାନଙ୍କ ସାମାଜିକ ସ୍ଥାନ ସାଅନ୍ତମାନଙ୍କ ନିମ୍ନରେ ଅଟେ । ଗୌଡ଼ (ବଙ୍ଗ) ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଭଲୀନ ବଂଶୀୟ ବରକୁ ଅପଣାର କନ୍ୟାକୁ ଦାନ କରି ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଭଲୀନଙ୍କ ଘରୁ କନ୍ୟା ଅଣି ବିବାହ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଶ୍ରୋତ୍ରିୟସାତ୍—ସଂ ବିଣ—(ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ + ଦେୟ ବା ଦତ୍ତାର୍ଥେ ସାତ୍)—
Śrotriyasāt ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେୟ ବା ଦତ୍ତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
—(any thing) Dedicated or given away to a Śrotriya Brahmaṇa.

ଶ୍ରୋତ୍ରେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ. ବ.—ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ; କାନ—The organ of
Śrotrendriya hearing; the ear.

ଶ୍ରୋହା—ପ୍ରା. ବ—(ସଂ ସ୍ପୃହା)—ସ୍ପୃହା (ଦେଶ)
Śrohā Spruhā (See)
स्पृहा स्पृहा

ଶ୍ରୋହୀ—ପ୍ରା. ବିଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—(ସଂ. ସ୍ପୃହାବାନ୍)—ସ୍ପୃହାବିଶିଷ୍ଟ—
Śrohī Eager for; hankering after.

ଶ୍ରୌତ—ସଂ ବିଣ—(ଶ୍ରୁତି + ଭାବାର୍ଥେ ଅ)—ଶ୍ରୁତି-ବିହିତ; ବେଦ-
Śrauta ବିହିତ—Enjoined by the Bedas. ବ—୧ ଯଜ୍ଞାଗ୍ନିତ୍ରୟ (ଗାର୍ହପତ୍ୟ, ଆହବନୀୟ ଓ ଦକ୍ଷିଣ)—1. Three of the sacrificial fires. ୨ । ବେଦ-ବିହିତ ଧର୍ମାଦି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Action or conduct enjoined by the Bedas. [ଦ୍ର—ଧର୍ମ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—ଶ୍ରୌତ (ଶ୍ରୁତିବିହିତ) ଓ ସ୍ମାର୍ତ୍ତ (ସ୍ମୃତିବିହିତ) । ଦାନ, ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର, ଯଜ୍ଞ ଶ୍ରୌତ; ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଆଚାର, ଯମ, ନିୟମ ସ୍ମାର୍ତ୍ତ ।

ଶ୍ରୌତ୍ର—ସଂ ବ (ଶ୍ରୋତ୍ର + ସ୍ୱାର୍ଥେ ଅ)—୧ । କର୍ଣ୍ଣ—1. The ear
Śrautra ୨ । ବୈଦିକ କର୍ମ—2. Vedic rites. ୩ । ଶ୍ରୋତ୍ର ସମୂହ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. A number of Śrotras.

ଶ୍ଲକ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଗତି କରିବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Ślak (root) To move.

ଶ୍ଲକ୍ଷ୍ଣ—ସଂ. ବ (ଶ୍ଲିଷ୍ ଧାତୁ = ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା + କର୍ମ. ନ୍ନ)—
Ślakshṇa ୧ । ଅଳ୍ପ—1. Little; meagre. ୨ (ଶ୍ଲକ୍ଷ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସୂକ୍ଷ୍ମ—2. Minute; fine. ୩ । ମନୋହର—
[ଶ୍ଲକ୍ଷ୍ଣତା—ବ] 3. Graceful; pleasing. ୪ । ସ୍ନିଗ୍ଧ—4. Oily. ୫ । କୃଶ—5. Weak; lean; emaciated. ୬ । ଚିକ୍କଣ—6. Smooth; slippery. ୭ । ମଧୁର (ବାକ୍ୟ)—7. Sweet (word)

ଶ୍ଲକ୍ଷ୍ଣକ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ପୁଗଫଳ; ଗୁଆ (ଫଳ ଓ ବୃକ୍ଷ)—
Ślakshṇaka Areca nut (tree and fruit).
ସଂ. ବିଣ—ଶ୍ଲକ୍ଷ୍ଣ (ଦେଶ)—Ślakshṇa (See)

ଶ୍ଲକ୍ଷ୍ଣତ୍ୱକ୍—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଶ୍ଲକ୍ଷ୍ଣ + ତ୍ୱଚ୍, ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ସୁନ୍ଦର
Ślakshṇa twak ବଳଳ—1. Beautiful bark. ୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଅଶ୍ମନ୍ତକ ଶାକ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. A kind of potherb. [ଦ୍ର—ଏହା ରୁଲୁଣା ହାତ ପୋଛି ଭଲ ହେବ କି ?)

ଶ୍ଲଗ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଗମନ କରିବା—
Ślag (root) To go; to move.

ଶ୍ଲଥ୍ (ଧାତୁ)—ଶିଥିଳ ବା ଢୁଙ୍ଗଳା ହେବା—To become slack
Ślath (root) or loose.

ଶ୍ଲଥ—ବୈଦେ. ବ (ଲଂ ଶ୍ଲଥ = ଆଳସ୍ୟ)—ଆମେରିକା ଦେଶୀୟ
Ślath ଏକ ପ୍ରକାର ବନ ମାର୍ଜାର—Sloth (a
श्लथ श्लथ feline animal of America)

ଶ୍ଲଥ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ଲଥ. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତା ଅ) ୧ । ଶିଥିଳ; ଢିଲା.
Ślatha ଢୁଙ୍ଗଳା—1. Slackened; loosened; slack;
[ଶ୍ଲଥତା(ତ୍ୱ)—ବ] loose ୨ । ଦୁର୍ବଳ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Weak.

ଶ୍ଲଥକୁଚା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶ୍ଲଥକୁଚ + ଅ; ବହୁବ୍ରୀହି ଶିଥିଳ ସ୍ତନ—
Ślathakuchā (woman) With flaccid or hang-
(ଦ୍ର ତିମିରକୁଚା—ବିପରୀତ) ing breasts.

ଶ୍ଲଥଚର୍ମା—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—(ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟାଦି ଯୋଗୁଁ)—ଲମ୍ବିତ ଚର୍ମ—
Ślathacharma Skin which has become loose owing to old age.

ଶ୍ଲଥଚର୍ମୀ—ସଂ. ବିଣ (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ବହୁବ୍ରୀହି; ଶ୍ଲଥ + ଚର୍ମନ୍; ୧ମା
Ślathcharmī ୧ବ)—ଯେଉଁ ବୃଦ୍ଧବ୍ୟକ୍ତିର ଚମଡ଼ା
ଓହୋଳି ପଡ଼ିଅଛି—(an old person) With hanging folds of skin.

ଶ୍ଲଥତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ—(ଶ୍ଲଥ + ଭାବ. ତା, ତ୍ୱ)—ଶୈଥିଲ୍ୟ; ଶିଥିଳତା
Ślathatā(twa) Looseness; flaccidity.

ଶ୍ଲଥ ବନ୍ଧନ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ଗଣ୍ଠି ବା ବନ୍ଧନ
Ślatha bandhana ଢୁଙ୍ଗଳ ଯାଇଅଛି—Having the
[ଶ୍ଲଥବନ୍ଧନା—ସ୍ତ୍ରୀ] knots loosened.

ଶ୍ଳଥ ଭାବେ—ଦେ. ବ—ଢିଲା ଭାବେ—
Ślatha bhābe Loosely; weak. [ଉ—ଶ୍ଳଥଭାବେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁ ଚୁମ୍ବନ ଯେ । ପ୍ରାଚୀ. ଉପବାଉଷ ।]

ଶ୍ଳାଘ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ପ୍ରଶଂସା କରିବା—
Ślāgh (root) To praise.

ଶ୍ଳାଘ—ଦେ. ବ—[ସଂ. ଶ୍ଳାଘା)—ଆତ୍ମ ପ୍ରଶଂସା—
Ślāgha Self-praise.
[ଉ—ବୋଲୁଁ ଶ୍ଳାଘ, ବାଳକ ପ୍ରିୟ ଦେଲେ ଅର୍ଘ୍ୟ । ବଷ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ଶ୍ଳାଘନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—(ଶ୍ଳାଘ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସା-କାରୀ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Self-praising.
ସଂ. ବ—(+ଭାବ. ଅନ) ଶ୍ଳାଘା; ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସା—
Self-praise.

ଶ୍ଳାଘନୀୟ—ସଂ. ବଣ—(ଶ୍ଳାଘ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ଶ୍ଳାଘ୍ୟ (ଦେଖ)
Ślāghanīya Ślāghya (See)
[ଶ୍ଳାଘନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ] [ଶ୍ଳାଘନୀୟତା—ବ]

ଶ୍ଳାଘା—ସଂ. ବ—(ଶ୍ଳାଘ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ଆ)—୧ । ପ୍ରଶଂସା—
Ślāghā 1. Praise; eulogy. ୨ । ଅଭିଳାଷ; ଇଚ୍ଛା-
2. Inclination; desire. ୩ । ପରିଚର୍ଯ୍ୟା; ସେବା-
3. Service; attendance. ୪ । ଉତ୍କର୍ଷ-ଖ୍ୟାପନ—4. Act of proclaiming one's own excellence or good qualities; self-adulation.

ଶ୍ଳାଘା ରହିତ—ସଂ. ବଣ ପୁଂ—(ଶ୍ଳାଘା ରହିତ)—ଆତ୍ମ ପ୍ରଶଂସା ଶୂନ୍ୟ—
Ślāghā rahita Free from self praise.
[ଶ୍ଳାଘାରହିତା—ସ୍ତ୍ରୀ] [ଶ୍ଳାଘାରହିତ୍ୟ—ବ]

ଶ୍ଳାଘୀ—ସଂ. ବଣ—(ଶ୍ଳାଘିନ୍ ଶବ୍ଦ, ଶ୍ଳାଘା+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ଇନ)—
Ślāghī ୧ । ପ୍ରଶଂସାକାରୀ—1. Praising.
[ଶ୍ଳାଘିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ୨ । ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସାକାରୀ—2. Self-eulogising.

ଶ୍ଳାଘ୍ୟ—ସଂ. ବଣ—(ଶ୍ଳାଘ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ପ୍ରଶଂସନୀୟ; ପ୍ରଶଂସାର୍ହ—1. Deserving praise;
(ଶ୍ଳାଘ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) praisworthy; commendable.
୨ । ପ୍ରଶସ୍ତ—2. Excellent. ୩ । ସ୍ପୃହଣୀୟ—3. Desirable. ୪ । ବାଞ୍ଛିତ—
4. Wished for.

ଶ୍ଳିକୁ—ସଂ. ବ—(ଶ୍ଳିଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କୁ, ଷ ସ୍ଥାନରେ ଚ ଆଗମ)—
Ślīku ୧ । ଭୃତ୍ୟ—1. A servant. ୨ । ଲମ୍ପଟ—
2. Libertine; a lewd person. ୩ । (+କର୍ମ. କୁ)—ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ର—3. Astronomy and astrology.

ଶ୍ଳିପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଲଂ)—ଶ୍ଳିପ୍ (ଦେଖ)
Ślip Ślip(See)

ଶ୍ଳିଷ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା—
Ślish (root) 1. To embrace; to hug.
୨ । ଦାହ କରିବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. To burn.

ଶ୍ଳିଷା—ସଂ. ବ—(ଶ୍ଳିଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ଆ)—ଆଲିଙ୍ଗନ—
Ślishā Embrace

ଶ୍ଳିଷ୍ଟ—ସଂ, ବଣ—(ଶ୍ଳିଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. କ)—୧ । ଆଲିଙ୍ଗନ—
Ślishṭa 1. Embraced. ୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. କ; ଶ୍ଳେଷ-(ଶ୍ଳିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଶ୍ଳିଷ୍ଟି—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯୁକ୍ତ; ଅନେକାର୍ଥ ବାଚକ—
2. Conveying many meanings; containing a pun. ୩ । ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ; ସଂଯୁକ୍ତ—3. Joined with; conjoined; connected with; adhering to. ସଂ. ବ—୧ । (+ଭାବ. କ) ଆଲିଙ୍ଗନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Embrace. ୨ । ଶ୍ଳେଷଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟ; ଅନେକାର୍ଥକ ଏକରୂପାତ୍ମକ ବାକ୍ୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
2. Expression having different meaning or meanings other than the apparent one

ଶ୍ଳିଷ୍ଟ ବର୍ତ୍ମ—ସଂ. ବ—(କର୍ମଧା; ଶ୍ଳିଷ୍ଟ+ବର୍ତ୍ମନ୍)—ଅଳ୍ପ ବର୍ତ୍ମ,
Ślishṭa barttma ସରିଷ୍ଟାର ପଥ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Clean road

ଶ୍ଳିଷ୍ଟ ରୂପକ—ସଂ. ବ—ରୂପକାଳଙ୍କାର ଭେଦ—
Ślishṭa rūpaka A kind of covert simile,
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ଶ୍ଳିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ରୂପକାଳଙ୍କାର ହୁଏ ସେହି ସ୍ଥଳରେ ଏହି ଅଳଙ୍କାର ହୁଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ]

ଶ୍ଳିଷ୍ଟାକ୍ଷେପ—ସଂ. ବ—(କର୍ମଧା)—ଆକ୍ଷେପାଳଙ୍କାର ବିଶେଷ—
Ślishṭākshepa A kind of covert figure of speech. [ଦ୍ର—ଶ୍ଳିଷ୍ଟ ପଦ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁଠାରେ ଆକ୍ଷେପୋକ୍ତି ହୁଏ ସେଠାରେ ଏ ଅଳଙ୍କାର ହୁଏ

ଶ୍ଳିଷ୍ଟାର୍ଥ—ସଂ. ବ—ଶ୍ଳେଷାର୍ଥ (ଦେଖ)
Ślishṭārtha Śleshārtha (See)
[ଦ୍ର—ଅଭିଲଷିତ, ଅଥଚ ଅବାସ୍ତବ ଏକରୂପାତ୍ମକ ବାକ୍ୟକୁ ଶ୍ଳିଷ୍ଟ ବୋଲିଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ,ଜଣକୁ ଶ୍ଳିଷ୍ଟଦ୍ୱାରା ନିନ୍ଦା କରିବାକୁ ହେବ, ଏଥିର ସ୍ଥଳରେ ଏରୂପ ବାକ୍ୟରେ ନିନ୍ଦାର ବିଷୟ ଅବାସ୍ତବ ଭାବରେ ନିହିତ ଥିବ, ଅଥଚ ପ୍ରଥମେ ଶୁଣିବା ଲୋକକୁ ତାହା ନିନ୍ଦା ବୋଲି ଜଣାଯିବ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେ ବାକ୍ୟକୁ ତଳେଇ କରି ବୁଝିଲେ ସେଥିରେ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗକାରୀର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିନ୍ଦା ବୁଝାଯିବ (ବିଶ୍ୱକୋଷ ।) ଶ୍ଳେଷ ତଳେ ଦେଖ ।]

ଶ୍ରୀଁ—ବୈ. ବ—ଶ୍ରୀଁ (ଦେଖ)
Ślin Śrin (See)

ଶ୍ଳୀପଦ—ସଂ. ବ—(ମ. ପ. ଶ୍ରୀ; ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବା ବୃଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ+ପଦ—
Ślipada ଜଳାଭାବ)—ଗୋଦର ରୋଗ; ପାଦଶୋଥ ରୋଗ; ପାଦବଲ୍ମୀକ; ହାତ ଗୋଡ଼କୁ ଭଲ ଗଢ଼ିବା ରୋଗ—

Elephantiasis (of the legs, hands, female breasts, scrotum and penis

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଦେଶର ଜମି ଅତିଶୟ ନିମ୍ନ ଏଥିଯୋଗୁଁ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣର ଅଳ୍ପତା ବଶତଃ ଭୂମିରୁ ଜଳ ଶୁଷ୍କ ହୁଏ ନାହିଁ ଏବଂ ଉକ୍ତ ଦେଶ ସବୁ ଋତୁରେ ପଲ୍ଲସଲ୍ଲିଆ ରହେ, ସେହି ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଏ ରୋଗ ବେଶୀ ଧରେ । ଏଥିରେ ପ୍ରଥମେ କୋଷବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ଓ ତତ୍ପରେ ଜ୍ୱର ହୋଇ କାଖସନ୍ଧିର, ବେକର ବା କୋଡର ଗିଲଟି ଫୁଲି ଦରଜ ହୁଏ ଓ ତତ୍ପରେ ଗୋଡ଼, ହାତ, ପୁରୁଷଙ୍କ ଲିଙ୍ଗ, କୋଷ, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସ୍ତନ ଆଦି ଶରୀରର ଝୁଲୁଥିବା ବା ତଳକୁ ଲମ୍ବି ଥିବା ଅଙ୍ଗ ଦରଜ ହୋଇ ଫୁଲିଯାଏ । ଏହି ଫୁଲିଯିବାକୁ 'ଭଲ୍ଲ ଗଡ଼ିବା' କହନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଶ୍ଳୀପଦ ୩ ପ୍ରକାର, ବାତଜ,ଶ୍ଳୈଷ୍ମିକ ଓ ପୈତ୍ତିକ । ଏ ତ୍ରିବିଧ ଶ୍ଳୀପଦ କଫର ଅଧିକ୍ୟରୁ ହୁଏ ବୋଲି ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରର ମତ ଅଟେ । ଯେଉଁ ଶ୍ଳୀପଦ ଭୂଇଫୁଟକା ପରି ବହୁ ଶିରାବିଶିଷ୍ଟ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଓ ଯେଉଁ ଶ୍ଳୀପଦର ଫୁଲା ଏକ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ରହେ ତାହା ଅସାଧ୍ୟ । ଏହି ଜ୍ୱରକୁ ବାତଜ୍ୱର ବୋଲି-ଯାଏ । ଏ ଜ୍ୱର ଅଢ଼େଇ ଦିନ ରହେ ଓ ଜ୍ୱର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗିଲଟି ଦରଜ ହୋଇ କୌଣସି ଅଙ୍ଗ ଫୁଲିଯାଏ । ତା ପରେ ଜ୍ୱର ଛାଡ଼ିଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଫୁଲା ଅଙ୍ଗରେ ଫୁଲା ରହିଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଦରଜ ଛାଡ଼ିଯାଏ । ପୁଣି ମାସେ ପନ୍ଦର ଦିନ ପରେ ଜ୍ୱର ହୁଏ ଓ ଫୁଲିବା ଅଙ୍ଗ ଅଧିକ ଫୁଲିଯାଏ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଆଦି ତିଥିରେ ଅଙ୍ଗରେ ରସାଧିକ୍ୟ ହୁଏ ଓ ସେହି ସମୟରେ ବାତଜ୍ୱର ଆକ୍ରମଣ କରେ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଶ୍ଳୀପଦ ପାଇଁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଔଷଧର ଓ ଲେପର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗର ଡାକ୍ତରମାନେ ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି ଯେ Filaria (ଫାଇଲେରିଆ) ନାମକ କୀଟାଣୁ ଏ ରୋଗ ଜନ୍ମାନ୍ତି ଓ ସୂଚୀପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଏ କୀଟାଣୁଙ୍କୁ ଦେହରୁ ବିନଷ୍ଟ କରି ଶ୍ଳୀପଦ ରୋଗ ଭଲ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଲାଗିଅଛି । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗରେ ଶ୍ଳୀପଦ ହୁଏ ସେ ଅଙ୍ଗରେ ମାଂସ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । କାହାର କାହାର ଏକ ପାଖର ହାତ ବା ଏକ ପାଖର ଗୋଡ଼ ବା ଏକ ପାଖର କୋଷ ବା ସ୍ତନ ଫୀତ ହୁଏ; କାହାର ଦୁଇ ପାଖର ଅଙ୍ଗ ଫୀତ ହୁଏ । ଦୁପାଖିଆଠାରୁ ଅପର ଦିବସର ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପବାସ ବା ଜଳାଦି ପାନତ୍ୟାଗଦ୍ୱାରା ଏ ରୋଗର ପ୍ରଧାନ ନିରୋଧକ ବୋଲି ପରୀକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ଦେଖାଯାଇଅଛି । ଗୋଡହାତର ଶ୍ଳୀପଦକୁ ଗୋଦର, କୋଷର ଶ୍ଳୀପଦକୁ ଭୂରୁଣ୍ଡ, ଲିଙ୍ଗର ଶ୍ଳୀପଦକୁ ବାଇଗୁଣ୍ଡିଆ ଓ ସ୍ତନର ଶ୍ଳୀପଦକୁ ଥନଦ୍ୱାର ବୋଲିଯାଏ । ଶ୍ଳୀପଦଯୁକ୍ତ କୋଷକୁ ଡାକ୍ତର-ମାନେ ଅପରେସନ୍ କରନ୍ତି । ଅପରେସନ୍ ଫଳରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶ୍ଳୀପଦଯୁକ୍ତ କୋଷରୁ ଏକ ମହଣ ମାଂସ ବାହାରିବା ଦେଖାଯାଇଅଛି । କୋଷବିହୀନ ଶ୍ଳୀପଦ ରୋଗାକ୍ରମଣର ଗୋଟିଏ ଅନୁପୂର୍ବିକ ଲକ୍ଷଣ । କେତେକ ରୋଗୀଙ୍କ ଫୀତ ଅଙ୍ଗରେ ଅଳ୍ପକାଳରୁ ଭଲ ଅରୁମାନ ବାହାରେ ।]

ଶ୍ଳୀପଦ ପ୍ରଭବ—ସଂ. ବି (ଶ୍ଳୀପଦ+ପ୍ରଭବ; ଶ୍ଳୀପଦ ପରି ଯେ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ)—ଆମ୍ବ ଗଛ (ଏଥିରେ ଗୋଦର ଗୋଡପରି ଅରୁ ବାହାର ଥିବାରୁ)—
Ślipada prabhaba Mango tree.

ଶ୍ଳୀପଦାପହ—ସଂ. ବି—ପୁତ୍ରଞ୍ଜୀବ ବୃକ୍ଷ; ଘୋଇଗୁଣିଆ ଗଛ—
Ślipadāpaha Putranjiba Roxburghii (tree).

ଶ୍ଳୀପଦୀ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶ୍ଳୀପଦ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଗୋଦରୀ ବା ଭୂରୁଣ୍ଡା; ଶ୍ଳୀପଦରୋଗଗ୍ରସ୍ତ—Suffering from elephantiasis.
[ଶ୍ଳୀପଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]
Ślipadi

ଶ୍ଳୀଲ—ସଂ. ବିଶ. (ପୁଂ)—(ଶ୍ରୀ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଲ; ଶ୍ରୀ=ଶ୍ଳୀ)—
Ślila ୧ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ—1. Glorious; beautiful. ୨ । (ଶ୍ଳୀଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସୌଭାଗ୍ୟବାନ୍—2. Fortunate. ୩ ପୁଣ୍ୟ— 3. Happy. ୪ । ଶିଷ୍ଟ; ଭଦ୍ର— 4. Gentlemanly, decent.
[ଅଶ୍ଳୀଳ—ବିପରୀତ] [ଶ୍ଳୀଳତା—ବି]

ଶ୍ଳୁଇସ—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ପାଣି ବୋହିଯିବା ପାଇଁ ଘୋଲତଳେ ଉଆଡ଼ ଦେବା ଫୁକାର ବା ନଳା—
Śluis Sluice.
ଶ୍ଳୁଇସ ସ୍ଲୁଇସ
[ଶ୍ଳୁଶ୍—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଶ୍ଳୁଇସ୍ ଗେଟ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ଫୁକାରର କବାଟ—
Śluis get Sluice gate.
ଶ୍ଳୁଇସ ଗେଟ ସ୍ଲୁଇସ ଗେଟ
(ଶ୍ଳୁଶ୍ ଗେଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶ୍ଳେଷ—ସଂ. ବି—(ଶ୍ଳିଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ)—୧ । ଆଶ୍ଳେଷ; ଆଲିଙ୍ଗନ
Ślesha —1. Embrace. ୨ । ସଂଶ୍ରବ; ସଂଯୋଗ; ସମ୍ବନ୍ଧ— 2. Union; conjunction; connection ୩ । ଶବ୍ଦର ଅନେକାର୍ଥରେ ପ୍ରୟୋଗ—3. A pun on words. ୪ । ଏକଶବ୍ଦର ଦ୍ୱିବିଧାର୍ଥରେ ପ୍ରୟୋଗ— 4 Double meaning of a word. ୫ । ସନ୍ଦିଗ୍ଧାର୍ଥତା—5, Ambiguity. ୬ । ପ୍ରହେଳିକା— 6 Riddle; conondrum; word puzzle ୭ । ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାର ବିଶେଷ; ଏକ ଶବ୍ଦର ଅନେକାର୍ଥରେ ପ୍ରୟୋଗ ରୂପ ଅଳଙ୍କାର—7 A figure in rhetoric; a pun. [ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଆଠ ପ୍ରକାର ଶ୍ଳେଷାଳଂକାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ-ଅଛି । ଯଥା—ବର୍ଣ୍ଣଶ୍ଳେଷ, ପ୍ରତ୍ୟୟଶ୍ଳେଷ, ଲିଙ୍ଗଶ୍ଳେଷ, ପ୍ରକୃତିଶ୍ଳେଷ, ପଦଶ୍ଳେଷ, ବିଭକ୍ତିଶ୍ଳେଷ, ବଚନଶ୍ଳେଷ ଓ ଭାଷାଶ୍ଳେଷ । (କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକର ଉଦାହରଣ ମିଳିବା ଦୁଷ୍କର) । ବର୍ଣ୍ଣ, ପଦ, ଲିଙ୍ଗ, ଭାଷା, ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟ, ବିଭକ୍ତି, ବଚନ ଭେଦରେ ଶ୍ଳେଷ ଆଠ ପ୍ରକାର

ହୁଏ । ଅମ ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରାୟଶଃ ତିନି ପ୍ରକାର ଶ୍ଳେଷ ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା ଃ—ଅବଙ୍ଗଶ୍ଳେଷ, ସବଙ୍ଗଶ୍ଳେଷ, ଉଭୟାବଙ୍ଗଶ୍ଳେଷ ।

ଅବଙ୍ଗଶ୍ଳେଷ—ଯେଉଁ ରଚନାରେ ପଦମାନଙ୍କୁ ଚିରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାକ୍ୟର ଦୁଇଟି ବା ତତୋଽଧିକ ଅର୍ଥ ହୋଇପାରେ ।

ଯଥା ଃ—ବାରୁ ନାକ ଶିଙ୍ଗ ଦାନ ଯୋଗୀ ଯୋଷାଲୁ । ଉଦ୍ଧୃ—ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ସବଙ୍ଗଶ୍ଳେଷ—ଯେଉଁ ରଚନାରେ ବିନ୍ୟସ୍ତ ପଦ-ମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ସେ ପଦମାନଙ୍କ ଅକ୍ଷରକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ନୂତନ ଶବ୍ଦ ଓ ନୂତନ ଅର୍ଥହୁଏ ।

ଯଥା—ବିହର ବାନନିକର ଅଭଙ୍ଗନକୁ । ଉଦ୍ଧୃ—ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଉଭୟାବଙ୍ଗଶ୍ଳେଷ—ଯେଉଁ ରଚନାରେ ଅବଙ୍ଗଶ୍ଳେଷ ଓ ସବଙ୍ଗଶ୍ଳେଷଦ୍ୱାରା ଦ୍ୱିବିଧ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ।

ଯଥା—ଘନତାପ ବିନାଶନ ପାଇବ ସେ ଜଳ, ଉଚ୍ଛଳିତ ନୋହୁଛି ଅଛିତ ବିଚ୍ଛେଦଗ୍ନି । ଅଥମନ୍ତ୍ରୀ—ବିଦଗ୍ଧଚିନ୍ତାମଣି । ଦେ. ବି. ଗରିହାସ—Joke.

ଶ୍ଳେଷକ—ସଂ. ବିଣ—(ଶ୍ଳିଷଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ)-ସଂଲଗ୍ନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Śleshaka Attached to,

ଶ୍ଳେଷ କଟୁ—ସଂ ବିଣ—(ମ.ପ. ଲେ; ଶ୍ଳେଷଯୁକ୍ତ ହେବା ଯୋଗୁଁ କଟୁ)—
Ślesha katu ପରିହାସାତ୍ମକ ଓ ମର୍ମଭେଦ୍ୟ ବା କର୍କଶ (ବାକ୍ୟ)-ସ୍ୱର ଶବ୍ଦ)—(Word or tone) Made harsh by irony; ironical and harsh,

ଶ୍ଳେଷଣ—ସଂ. କ—(ଶ୍ଳିଷଧାତୁ+ଭାବ ଅନ)—ମିଳନ
Śleshaṇa Union

ଶ୍ଳେଷ ବଚନ—ସଂ ବି—(ମ. ତ.ଲେ; ଶ୍ଳେଷଯୁକ୍ତ ବଚନ)—ଦ୍ୱିବିଧାର୍ଥ-
Ślesha bachana ବୋଧକ ବାକ୍ୟ—Pun; equivocal (ଶ୍ଳେଷ ବାକ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) expression. ଦେ. ବି.—୧ । ଶ୍ଳେଷ ବଚନ ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି; ପରିହାସାତ୍ମକ ଉକ୍ତି; ଉପହାସ—1, Irony; innuendo. ୨ । ଅଟ୍ଟାଃ; ପରିହାସ—2, Joke.

ଶ୍ଳେଷ ବକ୍ରୋକ୍ତି—ସଂ. ବି.—ବକ୍ରୋକ୍ତି ୪ (ଦେଖ)
Ślesha bakrokti Bakrokti 4 (See)

ଶ୍ଳେଷମ—ସ୍ତ୍ରୀ ବି—(ସଂ ଶ୍ଳେଷ୍ମନ୍)—ଶରଦ
Śleshama Catarrh; catching cold; chill
ଶ୍ଳେଷ୍ମା ଶ୍ଳେଷ୍ମୋ

ଶ୍ଳେଷମା—ଦେ. ବିଣ—୧। ଶ୍ଳେଷ୍ମପ୍ରକୃତିକ; ଯାହାର କଫଧାତୁ—1 Of
Śleshamā phlegmatic temperament ୨ । ଲେସମା (ଶ୍ଳେଷମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଳସ; ଜଡ଼—2 Idle; inert.
ଶ୍ଳେଷ୍ମା ଶ୍ଳେଷ୍ମୋ

ଶ୍ଳେଷୋକ୍ତି—ସଂ, ବି—(ମ ପ ଲେ)—ଶ୍ଳେଷ ବଚନ (ଦେଖ)
Śleshokti Ślesha bachana (See)

ଶ୍ଳେଷ୍ମକ—ସଂ ବି—(ଶ୍ଳେଷ୍ମନ୍ +ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—ଶ୍ଳେଷ୍ମା (ଦେଖ)
Śleshmaka Śleshmā (See)

ଶ୍ଳେଷ୍ମଘ୍ନ—ସଂ ବିଣ—(ଶ୍ଳେଷ୍ମନ୍+ହନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ଯେଉଁ ଦ୍ରବ
Śleshmaghna ଶରୀର ବା କଫକୁ କମାଏ—That which destroys or removes the phlegm of thh (ଶ୍ଳେଷ୍ମନାଶକ, ଶ୍ଳେଷ୍ମନାଶୀ, ଶ୍ଳେଷ୍ମହା—ଅନ୍ୟରୂପ) system. [ଶ୍ଳେଷ୍ମଘ୍ନୀ, ଶ୍ଳେଷ୍ମନାଶିକା, ଶ୍ଳେଷ୍ମନାଶିନୀ, ଶ୍ଳେଷହନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଶ୍ଳେଷ୍ମଘ୍ନା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ମଲ୍ଲିକା—1 Jasmine; Jasminum
Śleshmaghnā Zambac. ୨ । କେତକୀ - 2 Pandanus Odoratissimus; screwpine plant.

ଶ୍ଳେଷ୍ମଘ୍ନୀ—ସଂ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ; ମୁଷ୍ଟିଫୁଟକା—1 The
Śleshmaghni staff tree. ୨ । ମଲ୍ଲିକା—2 Jasmine. ୩ । ଶିଳାଜତୁ; ଶୁଣ୍ଠି, ପିପଲୀ, ଗୋଲମରିଚ—3 A dose of 3 pungent things (viz, dried ginger, long pepper and black pepper.

ଶ୍ଳେଷ୍ମଜ୍ୱର—ସଂ. ବି—(ମ. ତ. ଲେ; ଶ୍ଳେଷ୍ମନ୍+ଜ୍ୱର) କଫ ଜନିତଜ୍ୱର
Śleshma jwara Fever due to cold
(ଶ୍ଳେଷ୍ମା ଜ୍ୱର—ଦେଶଜରୂପ)

ଶ୍ଳେଷ୍ମଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ଳେଷ୍ମନ୍+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଅ)—କଫଦ୍ୱେଷ.
Śleshmaṇa ବିଶିଷ୍ଟ; କଫଯୁକ୍ତ—Phlegmatic. ସଂ. [ଶ୍ଳେଷ୍ମଣା—ସ୍ତ୍ରୀ] ବି—କଫ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Phlegm.

ଶ୍ଳେଷ୍ମ ପ୍ରକୃତି—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ଳେଷ୍ମପ୍ରଧାନା ପ୍ରକୃତି ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)
Śleshma prakṛuti —ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟର ଦେହରେ କଫ ଧାତୁର ଆଧିକ୍ୟ ଥାଏ—A person of phlegmatic temperament. [ଦ୍ର—ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ନିଗ୍ଧ କର୍ଣ୍ଣ, ଶୁଦ୍ଧକେଶ, ଶ୍ୟାମକର୍ଣ୍ଣ, ଉତ୍ତମ କେଶଯୁକ୍ତ, ଦୀର୍ଘ ନଖ ଓ ରୋମଯୁକ୍ତ, ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦବିଶିଷ୍ଟ, ଧୀରାମୋଷ, ନିଦ୍ରା ଓ ତନ୍ଦ୍ରାପ୍ରିୟ, ଶିତଭୁକ୍ତରୋଷ, ମାଂସଳ, ସ୍ଥିରେନ୍ଦ୍ରିୟ, ଧୀର ବାକ୍ୟପ୍ରିୟ, ସହିଷ୍ଣୁ, ବ୍ୟାୟାମଶୀଳ ଓ ଉତ୍ତମଲକ୍ଷଣା-ନ୍ୱିତ—ଅଗ୍ନିସଂହିତା ।]

ଶ୍ଳେଷ୍ମ ପ୍ରଧାନ—ସଂ.ବିଣ ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—କଫ ଯେଉଁ ଲୋକର ପ୍ରଧାନ
Śleshma pradhāna ଦୈହିକ ଧାତୁ ବା ଉପାଦାନ—Of phlegmatic temperament.

ଶ୍ଳେଷ୍ମ ବର୍ଦ୍ଧକ—ସଂ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ଶରୀରରେ କଫକୁ ବଢ଼ାଏ—
Śleshma barddhaka Increasing phlegm in the system

ଶ୍ଳେଷ୍ମଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶ୍ଳେଷ୍ମନ୍+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଳ)—ଶ୍ଳେଷ୍ମା ଯୁକ୍ତ;
Eleshmala କଫଯୁକ୍ତ; ଶ୍ଳେଷ୍ମ ପ୍ରଧାନ—Phlegmatic. (ଶ୍ଳେଷ୍ମଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—ଶ୍ଳେଷ୍ମାତକ (ଦେଖ) (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Cordia Myxa.

ଶ୍ଳେଷ୍ମହ—ସଂ ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—କଟ୍‌ଫଳ; କାଫଳ—Myrica
Śleshmaha Sapida (tree). ବିଣ—ଶ୍ଳେଷ୍ମଘ୍ନ (ଦେଖ)
Śleshmaghna (See)

ଶ୍ଳେଷ୍ମା—ସଂ. ବ (ଶ୍ଳିଷ୍ ଧାତୁ=ଅଲଙ୍ଗନ କରିବା+କର୍ତ୍ତା ମନ୍, ଶ୍ଳେଷ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା ୧ବ)—୧ । କଫ—
Śleshmā 1. Phlegm. [ବ=ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ କଫ, ଶ୍ୱେତ, ଗୁରୁ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ପିଚ୍ଛିଳ, ଶୀତଳ ଓ ତମୋଗୁଣର ଅଧିକ୍ୟଯୁକ୍ତ, ମଧୁର ରସାତ୍ମକ । ଏହା ବିଦଗ୍ଧ ହେଲେ ଲବଣସ୍ୱାଦ ହୁଏ । କଠରାଗ୍ନିର ତେଜରେ ଏହା ଫେନିଳ ହୁଏ । ଏହା ଶରୀରସ୍ଥ 'ରସ', ନାମକ ଧାତୁର ମଳ । ଜିହ୍ୱାଶୟର ନିମ୍ନଦେଶରେ ଶ୍ଳେଷ୍ମାଶୟ ଅବସ୍ଥିତ । ୨ । ଶିଂଘାଣି 2. Mucus inside the nose. ୩ । ଶରଦ—3. Cold; chill.

ଶ୍ଳେଷ୍ମାତ(ନ୍ତ)କ—ସଂ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶ୍ଳେଷ୍ମଘ୍ନ (ଦେଖ)—
Śleshmāna(nta)ka Śleshmaghna (See). ବ (ଶ୍ଳେଷ୍ମାତ [ଷ]—ଅନ୍ୟରୂପ) (ବୈଦ୍ୟକ) (ଶ୍ଳେଷ୍ମନ୍+ଅନ୍ ଧାତୁ+ଅକ, ଯାହା କଫ ନାଶ କରେ)—୧ । ବନ୍ଧୁକାର; ଗମ୍ଭେଣା(ଗଛ); ଲସୋଡ଼ା କୋଳ (ଗଛ)—1. Cordia Latifolia; Cordia Myxa. ୨ । ଓଜ—2. Dillena Speciosa. [ବ—ମନୁସଂହିତାର ୬।୧୪ଶ୍ଳୋ ଅଛି, ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମଦ୍ୟ, ମାଂସ, ଭୁଇଁଛତୁ, ଭୂସୁଣ, ଶଜନା ଓ ଶ୍ଳେଷ୍ମାତକ ଫଳ ଖାଇବ ନାହିଁ । ଯଦି ଶ୍ଳେଷ୍ମାତକର ଅର୍ଥ ଓଜ ହୁଏ, ତେବେ ଉତ୍କଳରେ ଦଇଶ୍ୱାନ୍ତ ସଙ୍ଗେ ବିଧବାମାନେ ମଧ୍ୟ ଓଜ ଖାଇବା ଦେଖାଯାଏ; ଏଥିରୁ ଅନୁମାନ ହୁଏ ଏହା ଗରଦଣା ।]

ଶ୍ଳେଷ୍ମାଭିଷ୍ୟନ୍ଦ—ସଂ. ବ—ଆଖି ଫୁଲି ତହିଁରୁ ପିଚ୍ଛିଳ ରସ ବୋହୁବା
Śleshmābhishyanda ରୋଗବିଶେଷ—A kind of eye-disease with running eyes.

ଶ୍ଳେଷ୍ମାରି—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶ୍ଳେଷ୍ମାତକ (ଦେଖ)
Śleshmāri Śleshmātaka (See)

ଶ୍ଳେଷ୍ମୋତ୍ପାଦକ—ସଂ. ବ—ଯାହା କଫ ଜନ୍ମାଏ; କଫକାରକ—
Śleshmotpādaka Producing phlegm in the system.

ଶ୍ଳୈଷ୍ମିକ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ଳେଷ୍ମନ୍+ଇକ)—୧ । ଶ୍ଳେଷ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Ślaishmika 1. Relating to phlegm. ୨ । କଫ-ବର୍ଦ୍ଧକ (ଭରତକୋଷ)—2. Increasing phlegm. ୩ । କଫନାଶକ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Destroying phlegm.

ଶ୍ଳୈଷ୍ମିକ ଅନ୍ତସ୍ତ୍ୱକ୍—ସଂ. ବ (ଅଣ୍ଡକୋଷ ଚିରସ୍ଥା ଶାସ୍ତ୍ରର ପାଇଭର୍ଷିକ ଶବ୍ଦ; ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ଗଢ଼ା) କଫର ସ୍ରବଣକ ଚମଡ଼ାର ପତଳା ପଟ୍ଟୀ
Ślaishmika-antastwak —Mucuous membrane.

ଶ୍ଳୋକ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ପଦ୍ୟ ରଚନା କରିବା—1. To
Ślok(root) compose a poem. ୨ । ଗ୍ରନ୍ଥନ କରିବା—2. To string together; to arrange. ୩ । ଗ୍ରଥିତ ହେବା—3. To be strung together or arranged. ୪ । ବର୍ଜନ କରିବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. To give up. ୫ । ସର୍ଜନ କରିବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5. To create.

ଶ୍ଳୋକ—ସଂ. ବ (ଶ୍ଳୋକ୍ ଧାତୁ=ପଦ୍ୟ ରଚନା କରିବା+କର୍ମ ଅ)—
Śloka ୧ । ଛନ୍ଦୋବଦ୍ଧ ରଚନା—1. Metrical composition. ୨ । ପଦ୍ୟ; କବିତା—2. Poem. ୩ । ଦୁଇ ବା ଚାରି ପାଦ ବିଶିଷ୍ଟ ପଦ୍ୟ—3. Couplet or quartet; a poetical stanza of 4 lines; a distich. [ବ—ଶ୍ଳୋକର ନାନାବିଧ ଛନ୍ଦ ଅଛି । କୌଣସି କୌଣସି ଶ୍ଳୋକର ଦୁଇଟି ପାଦ ଓ କୌଣସି କୌଣସି ଶ୍ଳୋକର ଚାରିଗୋଟି ପାଦ ଅଛି । କଥିତ ଅଛି ଯେ,ଏକଦା ବାଲ୍ମୀକି ଋଷି ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବୁଲି ବୁଲି ଦେଖିଲେ ଯେ, ଜଣେ ନିଷାଦ [ବ୍ୟାଧ] ମିଥୁନଧର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ ଯୋଡ଼ିଏ କୌଞ୍ଚ [ବକ] ମଧ୍ୟରୁ ଅଣ୍ଡିରା କୌଞ୍ଚଟିକୁ ମାରିପକାଇଲା ଓ ମାଈ ପକ୍ଷୀଟି ଶୋକାର୍ତ୍ତି ଧ୍ୱନି କଲା । ଏହି ଧ୍ୱନି ମହର୍ଷି ଶୁଣି ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ଓ ବ୍ୟାଧ ପ୍ରତି କୁପିତ ହୋଇ କଠୋର ବ୍ୟାଧକୁ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ—

"ମା ନିଷାଦ ! ପ୍ରତିଷ୍ଠାଂ ତ୍ୱମଗମଃ ଶାଶ୍ୱତୀଃ ସମାଃ
ଯତ୍ କ୍ରୌଞ୍ଚ ମିଥୁନାଦେକ ମବଧୀଃ କାମମୋହିତଂ"

(ଅର୍ଥାତ୍ ହେ ନିଷାଦ ! ତୁ ଚିରକାଳ କରିଥିବାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଲାଭ ନ କର, କାରଣ, କାମମୋହିତ କ୍ରୌଞ୍ଚ ମିଥୁନରୁ ଗୋଟିକୁ ତୁ ବଧ କଲୁ) । ଏହି ଶାପ ବାଣୀ ମହର୍ଷିଙ୍କ ମୁଖରୁ ସ୍ୱୀଣାସନ୍ତର ବିଦ୍ୟା ସାହାଯ୍ୟରେ ସମାଶ୍ରର-ବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇ କବିତା ଛନ୍ଦରେ ନିଃସୃତ ହେଲା ଓ ସେହି ଦିନଠାରୁ ଶ୍ଳୋକର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ମହର୍ଷିଙ୍କ ମୁଖରୁ ଏ ପଦ ଶୋକ ଯୋଗୁଁ ବାହାରିବାରୁ ଛନ୍ଦୋବଦ୍ଧ ରଚନାର ନାମ ଶ୍ଳୋକ ହେଲା । ବାଲ୍ମୀକି ରାମାୟଣ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଶ୍ଳୋକ ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ ଛନ୍ଦୋବିଶିଷ୍ଟ । ୪ । (ଶ୍ଳୋକ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରଥିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତା ଅ)—ସ୍ତୁତ୍ୟାଦି; ପ୍ରଶଂସା—4. Praise; eulogy. ୫ । ପ୍ରସିଦ୍ଧି—5. Fame; celebrity. ୬ । ଯଶଃ; କୀର୍ତ୍ତି—6 Renown. ୭ । ବାକ୍ୟ (ନିଘଣ୍ଟୁ)—7. Speech.

ଶ୍ଳୋକ ଆଉଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶ୍ଳୋକାବୃତ୍ତି କରିବା—
Śloka āurā(rde)ibā To recite Ślokas.
শ্লোক আউড়ান স্লোক আবৃত্তি করনা

ଶ୍ଳୋକ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶ୍ଳୋକ ରଚନା କରିବା—
Śloka karibā To compose Sanskrit couplets.
শ্লোক রচনাকরা স্লোক বনানা

ଶ୍ଳୋକ ଚୋ(ଚୌ)ର—ସଂ. ବ.ପୁଂ—୧ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଶ୍ଳୋକକୁ
Ślokacho(chau)ra ଆପଣାର ରଚନା ବୋଲି ଲୋକଙ୍କୁ ଭଣ୍ଡାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—1. Plagiary; plagiarist. ୨ । ସାମାନ୍ୟ କବି ସ୍ଥାନ କବି—2. Poetaster.

ଶ୍ଳୋକ ଚୌର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ରଚିତ ଶ୍ଳୋକକୁ ଅପଣାର ରଚନାରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବା—
Ślōka chaurjya (ଶ୍ଳୋକଚୌର—ବେ. ରୂପ) Plagiarism in poetry; using another's composition with a view to pass it off as one's own.

ଶ୍ଳୋକ ବୋଲିବା—କ୍ରି—ଶ୍ଳୋକ ଆବୃତ୍ତି କରିବା—
Ślōka bolibā To recite a Ślōka.
শ্লোক বলা স্লোক বোলনা

ଶ୍ଳୋକମୟ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ଳୋକ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ମୟ)—୧ । ଯାହା ଶ୍ଳୋକ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ବା ପ୍ରକାଶିତ; ଛନ୍ଦୋବଦ୍ଧ—1. Composed in metre; metrical ୨ । ଶ୍ଳୋକବିଶିଷ୍ଟ; ଶ୍ଳୋକଯୁକ୍ତ—2. Consisting of Ślōkas. [ଯଥା—
Ślōkamaya (ଶ୍ଳୋକମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶ୍ଳୋକ ସଲ୍ଲ]

ଶ୍ଳୋକ ଯୁଗ୍ମକ—ସଂ. ବ (ଶ୍ଳୋକ+ଯୁଗ୍ମ+କ)—ଏକକ ଅନ୍ୱୟାଦି ଦ୍ୱାରା ସଂବଦ୍ଧ ଦୁଇଟି ଶ୍ଳୋକ—
Ślōka jugmaka A couple of slokas connected by construction.

ଶ୍ଳୋକ ଯୋଡ଼ିବା—କ୍ରି—ଶ୍ଳୋକ ରଚନା କରିବା—
Ślōka jordibā To compose Sanskrit poems.
শ্লোক জুড়া স্লোক জোড়না

ଶ୍ଳୋକ ରଚକ—ସଂ. ବ. ଓ ବିଣ ପୁଂ (ଶ୍ଳୋକ+ରଚ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅଚ୍)-୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶ୍ଳୋକ ଯୋଡ଼ି ପାରନ୍ତି—1. Composer of poems. ୨ । କବି—2, Poet.
(ଶ୍ଳୋକରଚୟିତା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଶ୍ଳୋକରଚନା } —ସ୍ତ୍ରୀ
ଶ୍ଳୋକ ରଚୟିତ୍ରୀ

ଶ୍ଳୋକ ରଚନା(ନା)—ସ.ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) — ସଂସ୍କୃତରେ କବିତା ରଚନା
Ślō. a rachana(nā) —Composing of Ślokas,

ଶ୍ଳୋକାତ୍ମକ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ ବ ; ଶ୍ଳୋକ+ଆତ୍ମନ+କ; ଶ୍ଳୋକ ହୋଇଅଛି ଆତ୍ମା ଯାହାର)—ଶ୍ଳୋକମୟ ଦେଖ.
Ślokatmaka (See) Ślokamaya

ଶ୍ଳୋକାନ୍ତ—ସଂ ବ—ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ଳୋକ ବୋଲିବାରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା (ଯହିଁରେ ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲିବା ଶ୍ଳୋକର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଯାହା ହୁଏ, ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସେହି ଅକ୍ଷର ଆଦିରେ ଥିବା ଶ୍ଳୋକ ବୋଲି ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରେ)—
Ślōkānta Competition in the recitation of Sanskrit Ślōkas in which the last letter of one ślōka when recited by one should be the initial of another to be recited by his follower.

ଶ୍ଳୋକାନ୍ୱୟ—ସଂ. ବ(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶ୍ଳୋକସ୍ଥ ପଦମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟାକରଣ ନିୟମବଦ୍ଧ ବାକ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରିବା—
Ślōkānwaya The reduction of a Ślōka into a grammatical construction.

ଶ୍ଳୋକାନ୍ୱିତ—ସ ବିଣ. ପୁଂ [ଅସ୍ତି ତତ୍; ଶ୍ଳୋକ+ଅନ୍ୱିତ)—ଯଶସ୍ୱୀ-
Ślōkānwita Celebrated; famed.

ଶ୍ଳୋକାବୃତ୍ତି—ସଂ ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଶ୍ଳୋକ+ଆବୃତ୍ତି)—ଶ୍ଳୋକ ବୋଲିବା—Recital of Ślōkas, recitation of poems.
Ślōkābṛutti

ଶ୍ଳୋକୋଚ୍ଚାରଣ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଶ୍ଳୋକ+ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଶ୍ଳୋକକୁ ଛନ୍ଦ ଅନୁସାରେ ବୋଲିବା—
Ślōkochchāraṇa The scanning or proper modulation of a poem or couplet.

ଶ୍ଳୋପା—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ-ସ୍ଲୁପ୍)—କ୍ଷୁଦ୍ର ଜାହାଜ—
Ślopā Sloop.
শ্লুপ স্লুপ [ଉ—ଏକଦୁଇଅ ସାଳ ଜାହାଜର ନାମ ଶ୍ଳୋପା । ପଙ୍କରମୋହନ ଗଲ୍ପସଲ୍ପ ।]

[ବିଶେଷ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ—ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶବ୍ଦ କୋଷରେ 'ଶ୍ଳ' ପରେ 'ଶ୍ଵ' ଦିଆଯାଇ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବର୍ଗ୍ୟ ବ ଓ ଅବର୍ଗ୍ୟ ବ ର ପ୍ରଭେଦ ଦେଖା ନ ଯାଇ ପ ବର୍ଗର ଅନ୍ତିମ ବର୍ଗ୍ୟ ବ ଭଳେ ସବୁ 'ବ' ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦମାନ ସଲିବେଶିତ ହୋଇଥିବାରୁ 'ଶ୍ଳ' ପରେ 'ଶ୍ଵ' ଅବ୍ୟବହିତ ଥିବା ଶବ୍ଦମାନ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଅଛି ।]

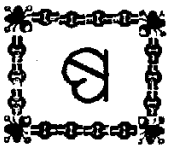

ଷ—ସଂ.—ଏକତ୍ରିଂଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ (ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ମୂର୍ଦ୍ଧା ବା
Sha ମସ୍ତକ)—The 31st consonant (it is cere-
ष ष bral corresponding to 'sh' in English).
[ଦ୍ର—ଭାଷାରେ ଶ, ଷ ଓ ସ ର ଉଚ୍ଚାରଣ ଭେଦ ରକ୍ଷା କରା ଯାଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଭାଷାରେ ସଂସ୍କୃତ ଓ ସଂସ୍କୃତମୂଳକ ଶବ୍ଦରେ ଥିବା 'ଷ' ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟତ୍ର 'ଶ' ଓ 'ସ' ର ଭେଦ ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ । ବିଦେଶାଗତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କରେ ଟ ଓ ଠ ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ 'ସ' ଓଡ଼ିଆରେ 'ଷ୍ଟ'ରୂପେ ସଚରାଚର ଲେଖାଯାଏ, ଯଥା—ଷ୍ଟାମ୍ପ୍, ଷ୍ଟାର୍, ଷ୍ଟୋର୍, ଷ୍ଟେସନ୍, ମାଷ୍ଟର୍, ଷ୍ଟିମର୍ । କିନ୍ତୁ କେହି କେହି ବୈଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ମାନଙ୍କର ଓଡ଼ିଆରେ ଅଶୁଦ୍ଧରୂପରେ ମାସ୍ଟର, ଷ୍ଟାମ୍ପ ଲେଖିଅନ୍ତି । ଏହି ବିଜ୍ଞାନ ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ 'ସ' ଧ୍ୱନି ଟ, ଠ ପୂର୍ବରେ ମିଶିଲେ ଷ୍ଟ, ଷ୍ଠ; ଟ, ଠ ପୂର୍ବରେ ମିଶିଲେ ଷ୍ଟ, ଷ୍ଠ, ଓ ଟ, ଥ ପୂର୍ବେ ମିଶିଲେ ସ୍ଟ, ସ୍ଥ ହେବା ଉଚିତ । ଇଂରାଜରେ Master ମାସ୍ଟର ଲେଖା ଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଧ୍ୱନି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହା ମାଷ୍ଟରରୂପେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଥିବା କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରା ଯାଇ ପାରିବ । ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀମାନେ 'ଷ' କୁ 'ଖ' ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରଣକରନ୍ତି । ଯଥା ପାଖାନ୍, ସହସ୍ର ଶୀର୍ଷ; 'ଷ'ର ଏହି 'ଖ' ଉଚ୍ଚାରଣର ସୂଚନା ଓଡ଼ିଆରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଅଛି । ଯଥା—ପାଖଣ୍ଡୀ, ଭାଖା ।
ବ—(ଷୋ ଧାତୁ—ନାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । (ଯେ ବିଘ୍ନ ନାଶ କରନ୍ତି; ବିଘ୍ନ ବିନାଶକ) ଗଣେଶ; ଲମ୍ବୋଦର—1. The elephant-headed God of learning. (who removes all obstruction) ୨। (+ଭାବ ଅ) ନାଶ—2. Destruction; loss. ୩ । ଧ୍ୱଂସ-3. Ruin. ୪ । କ୍ଷତି—4. Injury. ୫ । ଶେଷ—5. End. ୬ । ଅବଶେଷ--6. Remainder; remnant. ୭। (+ଅଣ୍ଟ ଅ; ଯହିରେ ଚେତନାର ନାଶ ହୁଏ) ସୁପ୍ତି; ନିଦ୍ରା—7. Sleep. ୮ । ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି 8. Beatitude; liberation. ୯ । (+କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ଯାହା ପାପ ବିନାଶ କରେ) ସ୍ୱର୍ଗ—9. Heaven. ୧୦। କେଶ—10. Hair. ୧୧ । ଅଙ୍କୁର—11. Germ. ୧୨ । ଶିକ୍ଷକ—12. Teacher. ୧୩ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—13. Patience. ୧୪। ମାନବ—14. Man. ୧୫। ଶିରଃ-15. Head. ୧୬ । ଗର୍ଭମୋଚନ—16. Child-delivery. ୧୭ । ଚୂଚୁକ—17. A teat; nipple (Apte). ବିଶ.—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ—1. Excellent; superior. ୨ । ବିଜ୍ଞ; ଜ୍ଞାନୀ—2 Wise. ୩ । ସୁଶ୍ରୀ; ଶୋଭନ; ସୁନ୍ଦର—3 Graceful. ୪ । ପଣ୍ଡିତ—4. Learned (Apte).

ଷଟ୍[ଷ୍] —ସଂ. ବି ଓ ବିଶ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—(ଷା ଧାତୁ—ନାଶକରିବା
Shat(sh) + କର୍ତ୍ତୃ କ୍ୱିପ୍; ସଂ ଷଷ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମ, ୧ ବଚନ)—ଛଅ—Six. (ଦ୍ର—ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷାରେ ଏହାର ସାଦୃଶ୍ୟ ଯଥା—ସଂସ୍କୃତ—ଷଷ୍ ପାରସି—ଶଶ୍, ଗ୍ରୀକ—ହେକ୍ସ୍, ଲାଟିନ—ସେକ୍ସ୍, ଜର୍ମାନ—ସେଖ୍ସ୍, ଇଂରେଜ—ସିକ୍ସ୍)

ଷଟ୍‌କ—ସଂ. ବିଶ (ଷଷ୍+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—ଛଅ ପରିମିତ; ଛଅଗୁଣିଆ—
Shat-ka Sixfold (Apte). ସଂ. ବି—୧ । ଛଅ ସଂଖ୍ୟା-1. The number six. ୨। (ବୈଦ୍ୟକ) ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍ପଳି, ମରିଚ, ଚଇକାଠ, ଚିତାମୂଳ ଓ ପିପ୍ପଳୀମୂଳର ମିଶ୍ରଣ—2. A mixture of six bitter herbs. ୩ । ଛଅବସ୍ତୁର ସମାହାର—3. An aggregate of six things.

ଷଟ୍‌କର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି (ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଛଅକାନ; ୨ଟି କାନ (ଅର୍ଥାତ
Shat-karṇṇa ୩ ଜଣଙ୍କ କାନ)—The (six) ears of of 3 persons [ଦ୍ର—ଯେକୌଣସି ମନ୍ତ୍ରର ବା ଗୁପ୍ତ ବିଷୟର ବକ୍ତା ଓ ଶ୍ରୋତା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଏପରି ୩ ଜଣଙ୍କର ଛଅଟି କାନ ।] ସଂ: ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି) ଯେଉଁ ବିଷୟ ବକ୍ତା ଓ ଶ୍ରୋତା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହୋଇଅଛି—Heard by a third man other than the speaker and the person spoken to, (a secret) told to more than one listener (Apte) [ଉ—ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖିଅଛି ଷଟ୍‌କର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ, ବିଘ୍ନର ଦାଣ୍ଡେ ପଡ଼ି ନାଶ ଯାଏ ଭଲେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ-ମହାଭାରତ ସଭା ।]

ଷଟ୍‌କର୍ଣ୍ଣଭେଦ—ସଂ. ବି—କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ବିଷୟର ଶ୍ରୋତା ଓ ବକ୍ତାଙ୍କ
Shat-karṇṇa bheda ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣ ଗୋଚର ହେବା ଅବସ୍ଥା—The state of a secret reaching six ears, i. e. the ears of 3 persons; a secret matter being divulged to a 3rd person other than the speaker and the person spoken to. [ଦ୍ର—ଗୁପ୍ତମନ୍ତ୍ରର ଷଟ୍‌କର୍ଣ୍ଣ ଭେଦ ହେଲେ ତାହା ନିଷ୍ଫଳ ହୁଏ ।]

ଷଟ୍‌କର୍ମ—ସଂ. ବି (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସମାସ, ଷଟ୍‌କର୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ)—୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ
Shat-karma କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଛଅଗୋଟି କର୍ମ; ଯଜନ, ଯାଜନ, ଅଧ୍ୟୟନ, ଅଧ୍ୟାପନ, ଦାନ ଓ ପ୍ରତିଗ୍ରହ—1. The six duties enjoined on a Brāhmaṇa, viz performing Vedic sacrifice, officiating at a sacrifice, study or learning, teaching, giving & accepting of gift.

୨ । (ତନ୍ତ୍ର) ଶାନ୍ତିକରଣ, ବଶୀକରଣ, ସ୍ତମ୍ଭନ, ବିଦ୍ୱେଷଣ, ଉଚ୍ଚାଟନ ଓ ମାରଣ ରୂପ ୬ ଗୋଟି ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ପ୍ରୟୋଗ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନ—2. Six mystic rites employed in Tantric performances. ୩ । ଜୀବିକା ନିର୍ବାହାର୍ଥ ଅନନ୍ୟୋପାୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପେଟି ଛଅଟି କର୍ମ କରି ପାରିବେ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅନୁମତି ଦିଆ ଯାଇଅଛି; ଯଥା, ଭିକ୍ଷା, ପ୍ରତିଗ୍ରହ, ଚାଷ, ବାଣିଜ୍ୟ, ପଶୁପାଳନ ଓ କୃଷି—3. The 6 acts (e. g. gathering of fallen grains of corn from the paddy field after harvesting, acceptance of gift, begging, trade, rearing of beasts and agriculture) allowable to a Brāhmaṇa in want (Apte) ୪ । ଯୋଗ ସାଧନ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଛଅଟି କର୍ମ; ଯଥା—ଧୌତି, ବସ୍ତି, ନେତି, ନୌଲି, ତ୍ରାଟକ, କପାଳଭାତି—4. The six acts of cleansing the inside of the body, appertaining to the practice of Jo a (Apte).

ଷଟ୍‌କର୍ମ ନିରତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—(୭ମୀ ତତ୍ପୁ)—ବ୍ରାହ୍ମଣର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ୬ଟି କର୍ମରେ ରତ (ବ୍ରାହ୍ମଣ)—(a Brahman) Engaged in performing the six duties enjoined by the śāstras.

Shaṭ-karma nirata

ଷଟ୍‌କର୍ମରତ
ଷଟ୍‌କର୍ମଶାଳୀ
ଷଟ୍‌କର୍ମଶୀଳ
—ଅନ୍ୟରୂପ

ଷଟ୍‌କର୍ମୀ—ସଂ. ବିଶ—(ଷଟ୍ କର୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଷଟ୍‌କର୍ମରତ (ବ୍ରାହ୍ମଣ)—1. (a Brāhmaṇa) Engaged in the six duties enjoined by the śāstras. ୨ । ଷଟ୍‌କର୍ମ ପାରଗ ବ୍ୟକ୍ତି—2 (a person) Skilled or well versed in the six rituals, acts or tantric rites enjoined in the śāstras.

Shaṭ-karmī

ଷଟ୍‌କୂଟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ତନ୍ତ୍ର)—ଦେବୀର ବିଶେଷ—Name of a tantrik Goddess.

Shaṭ-kuṭā

ଷଟ୍‌କୋଣ—ସଂ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି, ଷଟ୍=ଛଅ+କୋଣ ଯାହାର)—ଛଅଟି କୋଣବିଶିଷ୍ଟ; ଷଡ଼ଶ୍ର—Hexangular. ସଂ. ବି—୧ । ବଜ୍ର—1. Indra's thunderbolt. ୨ । ହୀରକ—2. Diamond. ୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନଠାରୁ ଷଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ—3. (astrology) The 6th place from the Lagna. [ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି—ଏହା ଛଅ ସ୍ଥାନ ଅଟେ ।] ୪ । ଛଅଟି କୋଣ (ବା ବାହୁ) ବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ର—4. Hexagon. ୫ । ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ (ଷଡ଼ଶ୍ରକୋଣ)-5. Name of a Tantric figure drawn for worshiping Gaṇeśa [ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି—ପ୍ରଥମରେ ଗୋଟିଏ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖ ତ୍ରିକୋଣ ଲେଖି ତହୁପରି ଗୋଟିଏ ଅଧୋମୁଖ ତ୍ରିକୋଣ ଲେଖିଲେ ଯେଉଁ ଷଟ୍‌କୋଣ ହେବ, ତହିଁର କେନ୍ଦ୍ରରେ ଗଂ-(ଗଣେଶଙ୍କ ବୀଜ) ଲେଖି ତହିଁର ଚାରିପାଖେ ୬ କୋଣରେ ଓଁ, ଶ୍ରୀଁ, ହ୍ରୀଁ, କ୍ରୀଁ, ଗ୍ଲୌଁ, ଗଂ, ଏହି ୬ଟି ବୀଜ ଲେଖି ଏହି ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଗଣେଶଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବାକୁ ହୁଏ । ବିଶ୍ୱକୋଷ]

Shaṭ-koṇa

ଷଟ୍‌କୋଣୀ—ସଂ. ବିଶ (ଷଟ୍‌କୋଣ+ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—ଛଅଟି କୋଣ ଯୁକ୍ତ (କ୍ଷେତ୍ର)—Hexangular (figure).

Shaṭ-koṇī

ଷଟ୍‌ଚକ୍ର—ସଂ. ବି (ବହୁ)—(ତନ୍ତ୍ର) ଶରୀର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପଦ୍ମାକାର ଛଅଟି ଚକ୍ର (ଏହା ଶରୀରସ୍ଥ ସୁଷୁମ୍ନା ନାଡ଼ୀ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ)—The 6 lotus-like mystical circles which are said by the Tantras to exist inside the different parts of the body.

Shaṭ-chakra

[ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି—ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଛଅ ଚକ୍ରର ନାମ ଯଥା—

୧ । ମୂଳାଧାର ଚକ୍ର ବା ଅଧାର ଚକ୍ର—ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରର କିଛି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

୨ । ସ୍ୱାଧିଷ୍ଠାନ ଚକ୍ର ବା ଲିଙ୍ଗ ଚକ୍ର—ଲିଙ୍ଗମୂଳରେ ।

୩ । ମଣିପୂରକ ଚକ୍ର ବା ନାଭିଚକ୍ର—ନାଭିମୂଳରେ ।

୪ । ଅନାହତ ଚକ୍ର ବା ହୃଦୟ ଚକ୍ର—ହୃଦୟରେ ।

୫ । ବିଶୁଦ୍ଧ ଚକ୍ର ବା କଣ୍ଠ ଚକ୍ର—କଣ୍ଠ ଦେଶରେ ।

୬ । ଆଜ୍ଞାଚକ୍ର ବା ଭ୍ରୂଚକ୍ର ବା ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ର ଚକ୍ର—ଭ୍ରୂମଧ୍ୟରେ ।

ଏ ଛଅ ଚକ୍ରର ଉପରେ ତାଲୁର ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ରରେ ସହସ୍ର-ଦଳପଦ୍ମ ଅବସ୍ଥିତ ।

[ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି—ଷଟ୍ ଚକ୍ର ତତ୍ତ୍ୱପଣ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ତାନ୍ତ୍ରିକ ଯୋଗିଗଣଙ୍କର ଶରୀର ବିଜ୍ଞାନ ଶାସ୍ତ୍ରର ସୂକ୍ଷ୍ମଜ୍ଞାନବାହିନୀ ନାଡ଼ୀକା ସମୂହର କ୍ରିୟା ତତ୍ତ୍ୱ (psychological physiology of the nervous system) ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଭିଜ୍ଞତା ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ମେରୁଦଣ୍ଡ (spinal chord) ମଧ୍ୟରେ ୩ଟି ନାଡ଼ୀ ଅଛି,—ଇଡ଼ା, ସୁଷୁମ୍ନା ଓ ପିଙ୍ଗଳା । ବାମରେ ଇଡ଼ା, ଦକ୍ଷିଣରେ ପିଙ୍ଗଳା ଓ ମଧ୍ୟରେ ସୁଷୁମ୍ନା ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ଶେଷୋକ୍ତ ନାଡ଼ୀ ମସ୍ତକ ଅଡ଼କୁ ଅନ୍ତରର ହୋଇ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏଥିର ପୁଚ୍ଛର ଅଧାର (Medulla Oblongata) ଅଧାର ଧାରଣ କରିଅଛି । ସୁଷୁମ୍ନାନାଡ଼ୀର ମଧ୍ୟରେ ବଜ୍ରନାଡ଼ୀ । ଷଟ୍‌ଚକ୍ର ସହିତ ସୁଷୁମ୍ନାନାଡ଼ୀର ସମ୍ବନ୍ଧ । ଏହି ନାଡ଼ୀରେ ୭ଟି ପଦ୍ମ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏଥିର ନିମ୍ନରେ ୬ଟି ଷଟ୍‌ଚକ୍ର ଓ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ସହସ୍ରଦଳପଦ୍ମ । (୧) ଅଧାର ଚକ୍ରସ୍ଥ ପଦ୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଲିଙ୍ଗରୂପୀ ମହାଦେବ ଅବସ୍ଥିତ ଓ ତହିଁର ଅମୃତ ନିର୍ଗମନ ସ୍ଥାନରେ ମୁହଁ ଲଗାଇ ସର୍ପରୂପା କୁଣ୍ଡଳିନୀ ଶକ୍ତି ସାର୍ଦ୍ଧ ତ୍ରିବେଷ୍ଟନରେ ପରିବେଷ୍ଟିତା ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । (୨) ସ୍ୱାଧିଷ୍ଠାନ ଚକ୍ରସ୍ଥ ପଦ୍ମରେ ବାରୁଣୀଶକ୍ତି । (୩) ମଣିପୁର ଚକ୍ରରେ ଅଗ୍ନିମଣ୍ଡଳ । (୪) ଅନାହତ ଚକ୍ରରେ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ । (୫) ବିଶୁଦ୍ଧ ଚକ୍ରରେ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ । (୬) ଭ୍ରୂମଧ୍ୟରେ ଆଜ୍ଞାଚକ୍ରରେ ଶିବ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଥିର କିଛି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ

ପ୍ରଣବାକୃତି ପରମାତ୍ମା ଅଧିଷ୍ଠିତ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ସହସ୍ର ଦଳ ପଦ୍ମ । ଏହି ପଦ୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଲାକୃତି ଚନ୍ଦ୍ର-ମଣ୍ଡଳ, ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ତ୍ରିକୋଣ ଯନ୍ତ୍ର ଓ ସର୍ବ ମଧ୍ୟରେ ଶିବ ସ୍ଥାନରେ ପରମ ଶିବ ଅବସ୍ଥିତ । ସୁଷୁମ୍ନା ନାଡ଼ୀ ମଧ୍ୟରେ ବଜ୍ର ନାଡ଼ୀ, ବଜ୍ର ନାଡ଼ୀ ମଧ୍ୟରେ ଚିତ୍ରିଣୀ ନାଡ଼ୀ ଓ ଚିତ୍ରିଣୀ ନାଡ଼ୀ ମଧ୍ୟରେ ସୂକ୍ଷ୍ମାତିସୂକ୍ଷ୍ମ ବ୍ରହ୍ମ ନାଡ଼ୀ ଅଛି । ବ୍ରହ୍ମ ନାଡ଼ୀ ବିଦ୍ୟୁଲ୍ଲୀଳାବିଳାସ । ଏହି ନାଡ଼ୀ ମୂଳାଧାରସ୍ଥ ମୂଳକନ୍ଦ ମୁଖଗହ୍ୱରରୁ ବାହାରି ଶୀଷସ୍ଥ ସହସ୍ରଦଳାଧିଷ୍ଠିତ ଆଦିଦେବ ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଅଛି । ସାଧକ ସମାଧିସ୍ଥମାତ୍ର ସମ୍ୟକ୍ ଶିକ୍ଷା କରି ବିଶୁଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନଲାଭପୂର୍ବକ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଷଟ୍‌ଚକ୍ରଭେଦକ, ଚିତ୍ତସ୍ଥିରମପରିଜ୍ଞାତ ହେବେ । ଗୁରୂପଦେଶ ଭିନ୍ନ ଏ ସାଧନା ବା ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଜ୍ଞାନଲାଭ ଅସମ୍ଭବ । ଏହା ମୋକ୍ଷ ଲାଭର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଅଧିଦୈବିକ ସାଧନ (Physio psychological process) ଅଟେ । (ବିଶ୍ୱକୋଷ)

ଷଟ୍‌ଚତ୍ୱାରିଂଶ—ସଂ ବିଣ (ଷଟ୍‌ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍+ପୂରଣାର୍ଥେ ଅ)— Shat-chatwārimsa ୪୬ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—46th.

ଷଟ୍‌ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍—ସଂ ବି [ଷଟ୍=ଛଅ ଅଧିକ ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍=୪୦; Shat-chatwārimsat ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା] — ଛୟାଳିଶି; ୪୬ ସଂଖ୍ୟା—46; Forty six. ସ. ବିଣ—୪୬ସଂଖ୍ୟକ—Numbering 46.

ଷଟ୍‌ଚରଣ—ସଂ ବି (ଷଟ୍=ଛଅ ଅଟେ ଚରଣ ଯାହାର ବହୁବ୍ରୀହି) Shat-charana ୧ । ମଧୁକର—1 Bee. ୨ । ଭ୍ରମର-2. Black-bee. ୩ । ଶରପୋକ—3. Bug. ୪ । ଉକୁଣି—4. Louse. ୫ । ଛିଣ୍ଡିକା—5. Locust (Apte). ୬ । (ବିଶ୍ୱ) ଛଅ ଗୋଡ଼ି ଗୋଡ଼—6. Six legs. ସ. ବିଣ ପୁଂ—ଷଟ୍‌ପଦବିଶିଷ୍ଟ—Having six legs.

ଷଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ହିଂସା କରିବା; ବଧ କରିବା— Shaṭṭ (root) 1. To hurt; to kill. ୨ । ଦାନ କରିବା—2. To give. ୩ । ବଳବାନ୍ ହେବା—3. To be strong.

ଷଟ୍‌ତ୍ରିଂଶ—ସ. ବିଣ—ଛତିଶ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ— Shaṭ-trimsa Thirtysixth (Apte).

ଷଟ୍‌ତ୍ରିଂଶତ୍—ସ. ବି—(ଷଟ୍ ଅଧିକ+ତ୍ରିଂଶତ୍; ମ. ପ. ଲୋ)— Shaṭ-trimsat ଛତିଶ; ଛତିଶ; ୩୬—36; thirty six. ସ. ବିଣ—୩୬ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering 36.

ଷଟ୍‌ତ୍ରିଂଶତ୍ତମ—ସ. ବିଣ—ଷଟ୍‌ତ୍ରିଂଶ; ୩୬ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ; ୩୬ Shaṭ-trimsattama ସଂଖ୍ୟା ସ୍ଥାନୀୟ—Thirtysixth.

ଷଟ୍ ପଞ୍ଚାଶତ୍—ସ.ବ.ଓ ବିଣ—(ମ. ପ. ଲୋ; ଷଟ୍ ଅଧିକ+ପଞ୍ଚାଶତ୍— Shaṭ-pañchāśat ଛପନ; ୫୬—Fifty six; 56.

ଷଟ୍ ପଞ୍ଚାଶତ୍ତମ—ସ. ବିଣ—ଛପନ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—Fifty sixth. Shaṭ-pañchāśattama [ଷଟ୍‌ପଞ୍ଚାଶ—ଅଳୀକରୂପ]

ଷଟ୍‌ପଦ—ସ. ବିଣ—(ଷଟ୍=ଛଅ ଅଟେ ପଦ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)— Shaṭ-pada ଛଅ ପଦ ବିଶିଷ୍ଟ—Having six legs or [ଷଟ୍‌ପଦା, ଷଟ୍‌ପଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] feet. ବି. ପୁ.—୧ । ଭ୍ରମର—1. Black bee. ୨ । ଉକୁଣି—2. Louse; (Apte). ୩ । ଛଅ ପଦ ବା ଚରଣ ବିଶିଷ୍ଟ କବିତା; ଛଅଧୋଇ—3. A verse consisting of six feet or lines in a stanza.

ଷଟ୍‌ପଦଜ୍ୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଷଟ୍‌ପଦ=ଭ୍ରମର ଅଟେ Shaṭ-padajya ଜ୍ୟା=ଧନୁର୍ଗୁଣ ଯାହାର; ଭ୍ରମରମାନେ ଯେଉଁ ଧନୁର ଗୁଣ ରୂପେ ଚିତ୍ରିତ) କାମଦେବଙ୍କ ଧନୁ—(The bow of Cupid) having black bees for its bowstring; Apte).

ଷଟ୍‌ପଦ ପ୍ରିୟ—ସ. ବି—(ଚମ୍ପା ଗଛ)—ନାଗକେଶର (ବୃକ୍ଷ)— Shaṭ-pada priya Mesua Ferra (tree.)

ଷଟ୍‌ପଦା—ସ. ବି (ଷଟ୍‌ପଦ+ଅ)—୧ । ଛିଣ୍ଡିକା—1. Grass-Shaṭ-padā hopper. ୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ମଲ୍ଲି ଫୁଲ—2. Jasmine; Jasminum Sambac. ୩ (ବୈଦ୍ୟକ) ବବୁଲ ଗଛ—3. The Acacia Arabica tree. ୪ । ମାଈ ଭ୍ରମର—4. A female black bee. ୫ । ଯୟା; ଉକୁଣି; (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5. Louse.

ଷଟ୍‌ପଦାତିଥି—ସ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଷଟ୍‌ପଦ=ଭ୍ରମର ହୁଏ ଅତିଥି Shaṭ-padātithi ଯାହାର) ---୧ । ଆମ୍ବ ବୃକ୍ଷ—1. Mango tree. ୨ । ଚମ୍ପକ ବୃକ୍ଷ—2. The Champaka tree.

ଷଟ୍‌ପଦାନନ୍ଦ ବର୍ଦ୍ଧନ—ସ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ— Shaṭ-padānanda barddhana The Asoka tree.

ଷଟ୍‌ପଦାନନ୍ଦା—ସ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ମଲ୍ଲିକା— Shaṭ-padānandā Jasmine.

ଷଟ୍‌ପଦୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଷଟ୍‌ପଦ+ଈ)—୧ । ଭ୍ରମରୀ— Shaṭ-padī 1. A female bee. ୨ । ଛଅ ଚରଣବିଶିଷ୍ଟ ଶ୍ଳୋକ; ଛଅ ଧୋଇ—2. Hexametre; a stanza consisting of six lines. ୩ । ଉକୁଣି— 3. Louse (Apte). ୪ । ଛିଣ୍ଡିକା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— 4. Grasshopper.

ଷଟ୍‌ପାଦ—ସଂ. ବି—୧ । ଛିଣ୍ଡିକା (ଶବ୍ଦକୋଷ)— Shaṭ-pāda 1, Grasshopper; locust; mantis, [ଷଟ୍‌ପାଦା(ଦୀ)—ସ୍ତ୍ରୀ] [ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ଉଷତ୍ ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ କପିଳ ବା ହରିତବର୍ଣ୍ଣ, ଛଅଟି ପଦ ସମ୍ପନ୍ନ, ଏହାର ମସ୍ତକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ବଳ୍ମ ପୁଚ୍ଛ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଷଟ୍‌ପ୍ର(ପ୍ରା)ଜ୍ଞ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ଷଟ୍+ପ୍ରଜ୍ଞା; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । Shaṭ-pra (prā)jña ଛୟ ପୁରୁଷାର୍ଥ (ଯଥା—ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ, ମୋକ୍ଷ) ଓ ଲୋକତତ୍ତ୍ୱ ବା ଲୋକାତ୍ମର ଓ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଏହି ଛଅ ବିଷୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ—1. A person

acquainted with the 4 objects of human pursuit (viz piety, riches, love, salvation), popular usage and metaphysical truth. ୨ । ବୌଦ୍ଧ—2. A Buddhist. ୩ । ଜାର ପୁରୁଷ—3. Paramour; gallant. ୪ । ଲମ୍ପଟ—4. Lecher; libertine. ୫ । କାମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି—5. A lustful or licentious person; a lewd person.

ଷଟ୍‌ଲବଣ—ସଂ. ବି—ଜାତ, ସୈନ୍ଧବ, ସାମୁଦ୍ର, ବିଟ ଓ ଔଦ୍ଭିଦ, ଏହି ଛାଟି ଲବଣ ସମୂହ ମୁଷ୍ଟିବଣ—Six kinds of salt.
Shaṭ-labaṇa

ଷଟ୍‌ଶାସ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ଷଟ୍+ଶାସ୍ତ୍ର+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଛଅଟି ଶାସ୍ତ୍ର ବାଷଡ଼ି ଦର୍ଶନରେ ପ୍ରବୀଣ (ବ୍ୟକ୍ତି) Conversant with the six Śāstras or Darśanas (Apts).
Shaṭ-śāstri

ଷଟ୍‌ଷଷ୍ଟି—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂ. ସ. ଲୋ; ଷଟ୍ ଅଷ୍ଟ ଷଷ୍ଟି)—ଛଅଷଠି; ୬୬—Sixty-six; 66.
Shaṭ-shashṭi

ଷଟ୍‌ଷଷ୍ଟିତମ—ସଂ. ବିଣ(ଷଟ୍ ଷଷ୍ଟି+ପୂରଣାର୍ଥେ ତମ)—ଛଅଷଠି ସଂଖ୍ୟା ବିଷୟକ ପୂରକ—Sixty-sixth. (ଷଟ୍ ଷଷ୍ଟି—ଅଳୀକରୂପ)
Shaṭ-shashṭitama

ଷଟ୍‌ସପ୍ତତି—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟା ବାଚକ; ସ. ସ. ଲୋ; ଷଟ୍ ଅଷ୍ଟ ସପ୍ତତି)—ଛଅସତୁରି; ସତୁରିଠାରୁ ଛଅ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—Seventy six.
Shaṭ-saptati

ଷଟ୍‌ସପ୍ତତିତମ—ସଂ. ବିଣ (ଷଟ୍ ସପ୍ତତି+ପୂରଣାର୍ଥେ ତମ)—ଛଅସତୁରି ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—Seventy-sixth. (ଷଟ୍ ସପ୍ତତି; ଷଟ୍‌ସପ୍ତ—ଅଳୀକରୂପ)
Shaṭ-saptatitama

ଷଟ୍‌ସହସ୍ର—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟା ବାଚକ)—ଛଅ ହଜାର—Six thousand.
Shaṭ-sahasra

ଷଟ୍‌ସହସ୍ର ଶତ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟା ବାଚକ)—ଛଅ ଲକ୍ଷ—Six hundred thousand.
Shaṭ sahasra śata

ଷଟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଷଟ୍)—ଛଅ—Six. [ଦ୍ର—ମୂଳରେ ଛଅଥର ଅଧାରେ, ସୂଚକ ଷଟ ପ୍ରଶ୍ନ ଦିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ—ଛୟ ଛ ଛୟ ଛ ।]
Shaṭa

ଷଟଦଶ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଷଡ଼ଦଶ)—ଷୋଳ—Sixteen. [ଦ୍ର—ଦଶ ବର୍ଷ ବୟସ ଷଟ ଦଶ, ଷୋଳ ଏ ଷଟ ବର୍ଷ ସାଲ ସଲ ପ୍ରାଚୀ. ପୃଷ୍ଠିତମ ତନ୍ତ୍ରୋଦସ୍ୱ ।]
Shṭaadaśa

ଷଟବିଂଶ—ଦେ. ବି (ସଂ ଷଡ଼ବିଂଶ)—ଛବିଶ—Twentysix.
Shaṭa bimśa [ଦ୍ର—ଷଟବିଂଶରେ ଷେ ଗମ୍ଭୀର—ପ୍ରାଚୀ. ଛାବିଶ ଛବିଶ ପୃଷ୍ଠିତମ ତନ୍ତ୍ରୋଦସ୍ୱ]

ଷଟଶକ୍ତି—ଦେ. ବି (ସଂ: ଷଟ୍+ଶକ୍ତି)—ବୈଷ୍ଣବ ସାହିତ୍ୟରେ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ତଥା ରାଧାଙ୍କ ଶକ୍ତିରୂପ ଛାଇଣା ଷଟଶକ୍ତି ଷଟଶକ୍ତି ଛଅଟି ଦେବୀ—Six Deities supposed to have the Śakti of Bhishṇu and Rādhā (in the Baishnaba literature).
Shaṭaśakti

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣାବତୀ, ରଙ୍ଗଦେବୀ, ଶୁଭଦା, ପ୍ରିୟମ୍ବଦା, ଦେବୀ, ଜନ୍ମଦେବୀ, ଜଳ୍ପାୟୁବତୀ ଏ ଜାଣ ଅଟେ ଷଟ ଶକ୍ତି । ପ୍ରାଚୀ: ପୃଷ୍ଠିତମ ତନ୍ତ୍ରୋଦସ୍ୱ ।]

ଷଟାମ୍ପୁ—ପ୍ରା. ପ୍ରାଦେ (ଷଟ୍ଟାମ) ଦେଶଜ. ବି—(ଇଂ: ଷ୍ଟାମ୍ପ)—ଷ୍ଟାମ୍ପ—Stamp.
Shaṭāmpu

ଷଠା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଷଷ୍ଟି)—ଷାଠିଏ—Sixty.
Shaṭhā
ଷାଟ ସାଠ [ଯଥା—ଷଠାଶତେ; ଜଳଷଠା]

ଷଠାଶଏ ହେ—ଦେ: ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ଷଷ୍ଟ୍ୟୁତ୍ତର ଶତ) ଏକଶ ଷାଠିଏ—160.
Shaṭhāśae(he)
ଏକଶଷାଟ ଏକସୌସାଠ

ଷଠ ଠୀ—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଷଷ୍ଠୀ)—୧ । ଶିଶୁର ଜନ୍ମ ହେବାର ୬ଷ୍ଠ ଦିବସରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଉତ୍ସବାଦି ଓ ଷଷ୍ଠୀ ଦେବୀଙ୍କ ଷେଟେରା ଛଟିଆର; ଛଠି ପୂଜା—1. Festival and worship of the 'Shashthi debi' done on the 6th day of a child's birth. ୨ । ଷଷ୍ଠ ମଙ୍ଗଳା—2. The 6th day of marriage. ୩ । ଷଷ୍ଠୀ (୨) (ଦେଶ)—3. Shashthi (2) (see) ୪ (ସଂ. ଷଷ୍ଟି) ଷାଠିଏ, ୬୦—4. Sixty; 60। [ଦ୍ର—ଷଷ୍ଟି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ଷଠି ଶବ୍ଦ ଅଣଷଠି ଓ ଏକଷଠି ଅବସ୍ଥାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।] ୫ । ଷଠିଓଷା (ଦେଶ)—5. Shaṭhi Oshā (see)
Shaṭhi thi

ଷଠିକା—ଦେ. ବି (ସଂ: ଷଷ୍ଟିକ)—ଷଷ୍ଟିକ (ଦେଶ)—Shashṭika (See)
Shaṭhiā
ଷେଟେ ଛଠିଆ

ଷଠ ଉଠିଆରି—ଦେ:ବି—ଶିଶୁର ଜନ୍ମ ହେବାର ୬ଷ୍ଠ ଦିନ ଓ ଦ୍ୱାଦଶ ଦିନ ମାତା ସ୍ନାନ କରି ଅନ୍ନଭୁକ୍ତ ଉଠିବା ଦିନଦ୍ୱୟର ଷେଟେରାପୂଜା ଉତ୍ସବ—The ceremonies done on the 6th and 12th day of a birth.
Shaṭhi uthiāri

ଷଠି ଓଷା—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଷଷ୍ଠୀ ଓ ଉତ୍ସବ)—ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀତିଥିରେ ହେଉଥିବା ଷଷ୍ଠୀ ଦେବୀଙ୍କ ପୂଜା—The worship of Shashṭhi debi on the 6th of the bright fortnight of Bhādraba. [ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଶିରରେ ମାଆ ଆଦି ଚର୍ଚ୍ଚୀପୂଜାମାନେ ଚକ୍ରମୂଳୀ, ସାରୁ ଚଢ଼ା, ବାଇଁଶ ପତ୍ର, ଧାନ ପତ୍ରର ବଡ଼ା ବାନ୍ଧି ଧୀରେ ଧୀରେ ଅଘାତ କରନ୍ତି । ଏହାକୁ ଷଠି ବାଡ଼ିଆ କହନ୍ତି । ଏତଦ୍ୱାରା ଶିଶୁମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ବାଳଗ୍ରହ ଖଣ୍ଡିତ ହୁଏ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ । ଏହାର ବାସିଦିନ 'ବୁଢ଼ୁଷ୍ଠୀ' ବା 'ଲଳିତା ସପ୍ତମୀ' ବ୍ରତ (ଅଣ୍ଡିତସଂପ୍ରୁ ନୂତନ ଅଠମଲ୍ଲିକ ସଂସ୍କରଣ ୧୧୬ ପୃଷ୍ଠା) । ଷଠି ଓଷାକୁ ଯାଜପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଙ୍ଗୁଡ଼ିଆ ଷଠି ବୋଲି କହନ୍ତି । ସ୍ଥାନ ପୁରାଣରେ ଏ ଷଷ୍ଠୀର ନାମ ତପେଷ୍ଠୀ ଷଷ୍ଠୀ, ଓ ଭବିଷ୍ୟ ତନ୍ତ୍ରରେ ଏ ଷଷ୍ଠୀର ନାମ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାଷଷ୍ଠୀ । ତପେଷ୍ଠୀର ଅର୍ଥ ଗୁପ୍ତଚାରୀ । 'ତପେଷ୍ଠୀଷଷ୍ଠୀ' ନାମରୁ ଅନୁମିତ ହୁଏ ଯେ, ଚର୍ଚ୍ଚୀପୂଜାମାନେ

ପିଲାମାନଙ୍କ ପିଠିରେ ପେଣ୍ଡି 'ଷଠୀ ବାଡ଼ିଆ' ବରନ୍ତୁ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ଏ ନାମର କିଛି ସମ୍ପର୍କ ଅଛି ।]

ଷଠି କୁକୁ(କ,କ୍କୁ)ଟ—ଦେ. ବ.—(ସହଜର, ସ. ଷଷ୍ଠୀ ଓ କୁକ୍କୁଟୀ) Shaṭhi kuku(ka, kku)ṭa ଷଷ୍ଠୀ ପୂଜା ଓ କୁକ୍କୁଟୀ ବ୍ରତ; [ଷଠି କୋକଟ(ଟୀ) —ଅନ୍ୟରୂପ] ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀ ଓ ସପ୍ତମୀ ଦିନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ବ୍ରତ ଦ୍ୱୟ—The Shaṭhī & Kukkuṭī vows of the Hindus.

ଷଠି ଘର(ରା)—ଦେ. ବ—(ସ. ଷଷ୍ଠୀ ଓ ଗୃହ)—୧ । ଶିଶୁର ଜନ୍ମର ଷଷ୍ଠ ଦିନରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଉତ୍ସବ—1. The festival observed on the 6th day of a child's birth. [ଉ—ଷଷ୍ଠୁଆ ଷଠିଘର ଉତ୍ସବ ଗଲା, ଏକବିଂଶ ଦିବସ ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲା । ବିଶ୍ୱନାଥ—ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ ।]

[ଦ୍—ଏ ଦିନ ଘରେ ପିଠା ଆଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ୨ଜଣ ଅଦ୍ୟ ମାଇପଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଷଷ୍ଠୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ନିବେଦିତ ହୁଏ ଓ ବଣ୍ଟାଯାଏ ।] ୨ । ଗୃହର ଏକ କୋଠରୀରେ (ଅର୍ଥାତ୍ ସୂତିକାଗାରରେ) କାନ୍ଥର ଦେହରେ କାଦୁଅ ଦ୍ୱାରା ଚାରିଟିଏ ଚତୁଷ୍କୋଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଚିତ୍ର ବା ଦେବୀ ମୂର୍ତ୍ତିକା ଲଗାହୋଇ ତହିଁରେ ଚନ୍ଦନ ମଟିଆ ଷଷ୍ଠୀ ଦେବୀଙ୍କ ପୂଜା କରାଯାଏ- 2. The room (the lying-in-room) in which a quadrilateral figure or the figure of a Goddess of clay is daubed on the wall and worshipped as the image of Shashṭhī debī.

ଷଠି ଚଉଠୀ—ଦେ. ବ.—(ସ ଷଷ୍ଠୀ+ଚତୁର୍ଥୀ) —୧ । ବିବାହର ଷଷ୍ଠ ଓ ଚତୁର୍ଥ ଦିନର ଉତ୍ସବ—1. Ceremonies on the 6th and 4th days of marriage. ୨ । ଜନ୍ମର ଷଠି ଉତ୍ସବ ଓ ବିବାହର ଚଉଠି ଉତ୍ସବ—2. The 6th day ceremony after a birth and the 4th day celebration aftera marriage.

ଷଠି ଚଉଠୀ ମଙ୍ଗଳବାର—ଦେ. ବ. (ସହଜର)— ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଛୋଟଛୋଟ ଉତ୍ସବ (ଯଥା—ଶିଶୁର ଷଠୀ, ବିବାହର ଚଉଠି ଓ ଚଇତ ମାସ ମଙ୍ଗଳବାର)—Various petty ceremonies and festivals observed by women. [ଉ—ତା'ଘରେ ଷଠୀ ଚଉଠୀ ମଙ୍ଗଳବାର ନାହିଁ—ଅର୍ଥାତ୍, ତା ଘରେ ଛୋଟ ଉତ୍ସବସବୁ ହୁଏ ନାହିଁ]

ଷଠି ଦଉଛେଇ(ଇଁ) —ଦେ. ବ.—(ସ ଷଷ୍ଠୀ ଓ ଦେବୀ)—ଷଷ୍ଠୀ (୨) (ଦେବୀ)—Shashṭhī (2) (see). ଷାଇଠ, ଷାଟ ଷଷ୍ଠୀଦେବୀ [ଉ—ଷଠଦଉଛି ଭୁହ ଦେବୁ, ଅଳେକ ପୂଜା ଭୁ ପାଇବୁ । ଯଶୋବନ୍ତ—ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଗୀତା ।]

ଷଠି ଦେଇ, ଷଠି ଦୁଛେଇଁ
ଷଠି ଦୋଛେ(ଶେ)ଇଁ, ଷଠି ଦଉଛି } ଅନ୍ୟରୂପ

ଷଠ ଧାନ—ଦେ. ବ.—(ସ. ଷଷ୍ଠିକା) —ଷାଠିକା (ଦେଖ) Shaṭhi dhāna Shāṭhikā (See) ଷାଟିୟା, ଷେଟ୍ଟୋ ଷାଠୀଧାନ

ଷଠି ପଞ୍ଚୁଆତି—ଦେ. ବ—ଷଠୀ ଓ ପଞ୍ଚ ଆତି— Shaṭhi pañchuāti The ceremonies done on the 6th and 5th days after a birth. ସେଟେରା ପୂଜା ଛାଟିୟାର ପୂଜା

ଷଠି ପୂଜା —ଦେ. ବ (ସ. ଷଷ୍ଠୀପୂଜା)—୧ । ଶିଶୁର ଜନ୍ମର ଷଷ୍ଠ ଦିନରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଉତ୍ସବ—1. The festival done on the 6th day of the birth of a child. ୨ । ଷଠି ଓଷା (ଦେଖ)— 2. Shaṭhi oshā. (See) ସେଟେରା ପୂଜା ଷଷ୍ଠୀ ପୂଜା

ଷଠି ବାଡ଼ିଆ —ଦେ. ବ—ଷଠି ଓଷା ବା ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳଷଷ୍ଠୀ ଦିନ ବାଳକ-ବାଳିକାମାନଙ୍କର ରକ୍ଷାବିଧାନାର୍ଥ ତାଙ୍କ ପିଠିରେ ମାଆ ଆଦି କର୍ତ୍ତୀସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସାରୁଳଡ଼ି, ଧାନକେଣ୍ଡା, ବଜ୍ରମଳୀ, ବାହୁଁଗ ପତ୍ର ଏକତ୍ର ବନ୍ଧା ହୋଇ ଥିବା ଗୋଛାରେ ଆଘାତ କରିବାରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ—The ceremony of patting on the backs of boys and girls on the 'Shaṭhi oshā' day with a sheaf of paddy and other plants to protect them from evil.

[ଦ୍ —ଏହି ସମୟରେ ଆଘାତ କରୁଥିବା ଲୋକର ବୋଲିବା ପଦ ଯଥା—

ଓଲୁଅ ପର ବଢ଼ିଯା, ବଣଷାରୁ ପର ମାଡ଼ିଯା
ଝାଁ ଝାଁ— ବଜ୍ର ହୋ ! ବଜ୍ର ହୋ !

ଷଠି ଦୁଛେଇଙ୍କ ପୂଜା ବାକ୍ୟ—

ଯସ୍ୟା ଭାଦ୍ରସ୍ୟ ଶୁକ୍ଳାୟାଂ ଷଷ୍ଠ୍ୟାଂଷଷ୍ଠୀ ପ୍ରପୂଜିତା
ଜାତଚୂଡ଼ାତ ସୋଭାଗ୍ୟ-ଧନଧାନ୍ୟଯୁତା ଭବେତ୍ ।

ପ୍ରାର୍ଥନା—

ଷଷ୍ଠୀ ଦେବୀ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ ସୂତିକାଗୃହ ଶାୟିନି
ପୂଜିତା ସରସ୍ୟା ଭକ୍ତ୍ୟା ଦୀର୍ଘମାୟୁଃ ପ୍ରସଚ୍ଛମେ ।

ସ୍ୱନ ସ୍ମରଣରେ ଏ ଷଷ୍ଠୀର ନାମ ଚତେଟୀ ଷଷ୍ଠୀ, ଅତଏବ ପିଲାଙ୍କ ପିଠିରେ ଆଘାତ କରାଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ପୌରାଣିକ ଘଟଣା ଥିବା ଅନୁମିତ ହୁଏ ।]

ଷଡ଼ୃତୁ—ସଂ. ବ (ଷଟ୍+ଋତୁ)—ବର୍ଷର ଛଅଟି ଋତୁ— Shard-ṛutu The six seasons of the year. (ଷଡ଼ୃତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍—ଋତୁମାନଙ୍କର ନାମ ଯଥା—

[ଷଡ଼ୃତୁ—ଦେଶଜ ରୂପ] ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁ=ବୈଶାଖ ଓ ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ମାସ,
ବର୍ଷା ଋତୁ=ଆଷାଢ଼ ଓ ଶ୍ରାବଣ,
ଶରତ୍ ଋତୁ=ଭାଦ୍ର ଓ ଆଶ୍ୱିନ,
ହେମନ୍ତ ବା ହିମଋତୁ=କାର୍ତ୍ତିକ ଓ ମାର୍ଗଶିର,
ଶିଶିର ବା ଶୀତ ଋତୁ=ପୌଷ ଓ ମାଘ,
ବସନ୍ତ ଋତୁ=ଫାଲ୍ଗୁନ ଓ ଚୈତ୍ର ।]

ଷଡ୍‌ଗବ—ସଂ. ବ (ଷଟ୍ + ଗୋ; ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଛଅଟି ଗୋରୁ—Shard-gaba Six heads of cattle. ସଂ. ବିଣ—(ଷଡ୍‌ଗବୀୟ—ବିଣ) (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଛଅଟି ଗୋରୁ ଦ୍ୱାରା (ଷଡ୍ଗବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅନୁଷ୍ଠିତ (ହଳ, ଶକଟାଦି)—1. Drawn (ଷଡ୍‌ଗବ—ଦେଶଜରୂପ) by six oxen. ୨ । ଛଅଟି ବଳଦ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଷ୍ଠିତ (ଭୂମି)—2. Ploughed by Six oxen.

ଷଡ୍‌ଗୟା—ସଂ. ବ (ଷଟ୍ + ଗୟା)—ଗୟା ତୀର୍ଥରେ ଥିବା ଛଅ ଗୋଟି Shard-gayā ଦର୍ଶନ ଓ ଦୈବ କର୍ମ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରଧାନ (ଷଡ୍ଗୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତୀର୍ଥ—Six very sacred shrines or places in Gaya. (ଯଥା—ଗୟାଗଜ, ଗୟାଶିରସ୍, ଗାପ୍ତାରୀ, ଉଦାଧର, ଗୟାଧାମ ଓ ଗୟାପୁର । ଗୟା ତୀର୍ଥକୁ ଗଲେ ଏ ଷଡ୍‌ଗୟା ଦର୍ଶନ କରିବା ବିଧେୟ ।]

ଷଡ୍‌ଗୁଣ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଟ୍ + ଗୁଣ)—୧ । ଛଅ ଥର—1. Six Shard-guṇa times. ୨ । ଛଅ ଗୁଣିଆ—2. Sixfold. (ଷଡ୍ଗୁଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଛଅ ସଂଖ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଗୁଣିତ—(ଷଡ଼ଗୁଣ—ଦେଶଜରୂପ) 3. Multiplied by the number six. ସଂ. ବ—୧ । ଛଅ ଦ୍ୱାରା ଗୁଣିଲେ ଯେତେ ହେବ ସେତେ—1. As much as six times a quantity; which is six times as much as the original thing. ୨ । ଛଅ ଗୋଟି ରାଜଗୁଣ; ଯେଉଁ ଉପାୟ ଛଅଟି ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ପାଳିତ ହେବା ଉଚିତ—2. Six expedients which a king should pursue in order to succeed. (ଯଥା—ସନ୍ଧି, ବିଗ୍ରହ, ଯାନ, ଆସନ, ଦ୍ୱୈଧ ଓ ଆଶ୍ରୟ) ୩ । ମନୁଷ୍ୟର ଉଚ୍ଚ ଛଅଟି ଉଦ୍ୟମ ବା ବାଞ୍ଛିତ ଗୁଣ—3. Six good qualities which a man should aspire for. (ଯଥା—ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ଜ୍ଞାନ, ଯଶଃ, ଶ୍ରୀ, ବୈରାଗ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ—ବିଶ୍ୱକୋଷ)

ଷଡ୍‌ଗୁଣ ବଳି ଜାରିତ ସିଦ୍ଧ ମକରଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—Shard-guṇa bali jārita siddha makara dhwaja (ଷଡ୍ ଗୁଣ—ଛଅଗୁଣ + ବଳି=ଗନ୍ଧକ ଦ୍ୱାରା ଜାରିତ ସିଦ୍ଧ ମକରଧ୍ୱଜ)—ପାରଦର ଛଅଗୁଣ ଗନ୍ଧକଦ୍ୱାରା ଜାରିତ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ମକରଧ୍ୱଜ ନାମକ ରସାୟନ—A very efficacious Ayurvedic preparation made by sublimating mercury with six times its quantity of sulphur pounded together.

ଷଡ୍‌ଗ୍ରନ୍ଥା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଶ୍ୱେତବଚ; ବଚ—1. Śwet Shard-granthā flag; Acorus Calamus. ୨ । ଶଠୀ; ପାଳୁଅ—2. A sort of Indian arrowroot. ୩ । ଏକ ପ୍ରକାର ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ—3. A sort of sweet scented root. ୪ । ଡହର କରଞ୍ଜ ମହାକରଞ୍ଜ; ବଡ଼ କରଞ୍ଜ ଗଛ—4. A tree; Pongamia Indica. ୫ । କରଞ୍ଜୀ; ଚିଲ ବା କରିଯୋଲ (କଣ୍ଟକୀ ଗୁଳ୍ମ)—5. A thorny plant; Cisalpina Bonducella.

ଷଡ୍‌ଗ୍ରନ୍ଥି—ସଂ. ବ—ପିପ୍ପଳୀ ମୂଳ—Shard-granthi The root of long pepper.

ଷଡ୍‌ଗ୍ରନ୍ଥିକା—ସଂ. ବ—ଶଠୀ; ପାଳୁଅ—Sard-granthikā Indian arrowroot.

ଷଡ୍‌ଗ୍ରନ୍ଥୀ—ସଂ. ବ—ବଚ—Sard-granthī Sweet flag.

ଷଡ୍‌ଗ୍ରହ—ସଂ. ବ—୬ଟି ଗ୍ରହ—Sard-graha Six planets. (ଷଡ଼ଗ୍ରହ—ଦେଶଜରୂପ)

ଷଡ୍‌ଗ୍ରହକୂଟ—ସଂ.ବ (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଛଅଟି ଗ୍ରହଙ୍କର ଏକ ରାଶିରେ ସ୍ଥିତି—Shard-graha kuṭa The conjuction of six planets in one sign. [ଦ୍ର—ଏହା ହେଲେ ବିଳମ୍ବ ପ୍ରଭୃତି ଅତି ଅଶୁଭ, ଷଡ଼ଗ୍ରହା—ଦେଶଜ ରୂପ ରାଷ୍ଟ୍ରଭଙ୍ଗ, ନୃପ ନାଶ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ଆଦି ଘଟେ ।]

ଷଡ୍‌ଜ(ଗ)—ସଂ. ବ (ଷଟ୍=ଛଅ + ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜାତ ହେବା + ଅଣ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ; ଷଟ୍ + ଅଜ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; [ଷଡ଼ଜ—ଦେଶଜରୂପ] ଏହା ଛଅ ସ୍ଥାନରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ବୋଲି ଏହି ନାମ; ଯଥା—କଣ୍ଠ, ତାଳୁ, ଜିହ୍ୱା, ଦନ୍ତ, ନାସା, ଓ ଉରସ୍)—୧ । ମୟୂରର କେକା; ମୟୂରର କଣ୍ଠ ଧ୍ୱନି—1. The sound or crowing of the peacock ୨ । ତନ୍ତ୍ରୀ ଓ ବୀଣାଦିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ପ୍ରଥମ ସ୍ୱର; ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱରଗ୍ରାମର ଆଦ୍ୟ ସ୍ୱର (ଏହା ମୟୂର କଣ୍ଠ-ଜାତ ସ୍ୱର ତୁଲ୍ୟ, ଏହାର ସଙ୍କେତ 'ସା']—2. The 1st tone of the Hindu gamut. [ଦ୍ର—ଏହା ସଙ୍ଗୀତର ମୂଳସ୍ୱର (keynote) ଅଟେ । ଏଥିରୁ ଅନ୍ୟ ଛଅଟି ସ୍ୱର (ବା ସୂତ୍ର, ଯଥା—ଋଷଭ=ରି, ଗାନ୍ଧାର=ଗା, ମଧ୍ୟମ=ମା, ପଞ୍ଚମ=ପା, ଧୈବତ=ଧା ଓ ନିଷାଦ=ନି) ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । 'ଷଡ଼ଜ' ସ୍ୱରକୁ ଛନ୍ଦରେ 'ଶଡ଼ଜ' 'ଶରଜ' ବୋଲାଯାଏ ।]

ଷଡ୍‌ଜୟନ୍ତୀ—ସଂ. ବ—ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଛଅଟି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉପବାସ ବ୍ରତ—Shard-jayantī Six particular fasts observed during the year. [ଦ୍ର—(ଷଡ଼ଜୟନ୍ତୀ—ଦେଶଜରୂପ) ଶିବରାତ୍ରି, ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ, ରାମନବମୀ, ନୃସିଂହଜନ୍ମ, ରାମ ନବମୀ ଓ ମହାଷ୍ଟମୀକୁ ଷଡ୍‌ଜୟନ୍ତୀ ବୋଲାଯାଏ । ଯେଉଁମାନେ ୨୪ ଏକାଦଶୀ କରନ୍ତି ସେମାନେ ଷଡ୍‌ଜୟନ୍ତୀ ବ୍ରତ କଲେ ବର୍ଷକେ ଏକ ମାସ ଉପବାସ ଦୂରୀ ହୁଏ । କାକ୍ୟ ଅଛି; ଯଥା—

ମାସୋପବାସୀ ଭବୁଣାନ୍ତି ହୋଗୀ

ବେଦାନ୍ତ ଗୋବିନ୍ଦ ସହସ୍ରଦର୍ଶୀ
ମିଶ୍ରାଲବାଚା ଚ ପତିବ୍ରତା ଚ
ଷଡ୍‌ଜୀବ ଲୋକେ ମମ ବନ୍ଦନୀୟାଃ ।
ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନାରଦଙ୍କ ଉକ୍ତି ।]

ଷଡ୍‌ଦର୍ଶନ—ସଂ. ବ—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଛଅ ସଂଖ୍ୟକ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର—Sard-darśana The six philosophical systems of the Hindus; the six schools of Hindu poiloso-phy. (ଷଡ୍‌ଦର୍ଶନ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଷଡ୍‌ଦର୍ଶନ—ଦେଶଜରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହି ଛଅଟି ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଛଅଜଣ ଋଷି ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଅଛନ୍ତି; ଯଥା—
ପୂର୍ବ ମୀମାଂସା—ଜୈମିନି ଋଷି,
ଉତ୍ତରମୀମାଂସା ବା ବେଦାନ୍ତ—ବ୍ୟାସ ଦେବ
ନ୍ୟାୟ ବା ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର—(Logic) ଗୌତମ ମୁନି
ସାଂଖ୍ୟ—କପିଳ ମୁନି
ପାତଞ୍ଜଳ ବା ଯୋଗ—ପତଞ୍ଜଳି ଋଷି
ବୈଶେଷିକ—କଣାଦ ମୁନି ।]

ଷଡ୍‌ଦର୍ଶୀ—ସଂ. ବଣ—ଷଡ୍‌ଦର୍ଶୀ (ଦେଶ)—Shard-darśi Shardadrasi (See) (ଷଡ୍‌ଗର୍ଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଷଡ୍‌ଦିନ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱିଗୁ)—ଛଅ ଦିନ—Shard-dina Six days.

ଷଡ୍‌ଦୁର୍ଗ—ସଂ. ବ—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଛଅ ପ୍ରକାର ଦୁର୍ଗ ବା କୋଟ୍ଟ Shard-durga —Six classes or kinds of forti-fications described in the Hindu books. [ଦ୍ର—ମନୁସଂହିତା ୭ମ ଅଧ୍ୟାୟ ୭୦ ଶ୍ଳୋକରେ ଛଅଟି ଦୁର୍ଗର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି—୧ । ଧନୁଦୁର୍ଗ (ନିର୍ଜଳ ମରୁ-ବେଷ୍ଟିତ ଦୁର୍ଗ), ୨ । ମହୀଦୁର୍ଗ ବା ମୃଦୁର୍ଗ (ମାଟି, ପାଷାଣ ଓ ଇଷ୍ଟକାଦି ନିର୍ମିତ ଦୁର୍ଗ), ୩ । ଅବ୍‌ଦୁର୍ଗ ବା ଜଳଦୁର୍ଗ (ଜଳକୁଲ୍ୟାଦି ପରିବେଷ୍ଟିତ ଦୁର୍ଗ), ୪ । ବାର୍କ୍ଷ ଦୁର୍ଗ ବା ବନ ଦୁର୍ଗ (ମହାବୃକ୍ଷ, କଣ୍ଟକ, ଗୁଳ୍ମ, ଲତାଦି ବ୍ୟାପ୍ତ ଦୁର୍ଗ), ୫ । ନୃଦୁର୍ଗ ବା ମନୁଷ୍ୟ ଦୁର୍ଗ (ଶୂର-ଅଢ଼େ ହସ୍ତ୍ୟଶ୍ୱ ରଥ ସେନାଦି ପରିବୃତ ଦୁର୍ଗ), ୬ । ଗିରି ଦୁର୍ଗ (ପର୍ବତରେ ଅବସ୍ଥିତ ଦୁର୍ଗମ ଓ ଦୁରାରୋହଣୀୟ ଦୁର୍ଗ) । ଏହି ସବୁ ଦୁର୍ଗରେ ରାଜା ବାସ କରିବେ ।
ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ପର୍ବରେ ରାଜଧର୍ମ ପର୍ବାଧ୍ୟାୟରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଛଅଟି ଦୁର୍ଗର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।

ଷଡ୍‌ଧା—ସଂ. ବ (ଷଟ୍+ପ୍ରକାରାର୍ଥେ ଧା)—ଛଅ ପ୍ରକାର—Six Shard-dha kinds or six sorts. ସଂ. ବଣ—ଛଅ ପ୍ରକାରର—Of six sorts.
(ଷଡ଼ଧା—ଦେଶଜରୂପ) ସଂ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ଛଅ ପ୍ରକାରେ—1. In six kinds; in six ways. ୨ । ଛଅ ଭାଗରେ—2. Into six parts.

ଷଡ୍‌ବକ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ଛଅଟି ମୁହଁ—1. Six faces Shard-baktra or heads. ୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଷଡ଼ାନନ; କାର୍ତ୍ତିକେୟ— 2. The eldest son of Śiba. ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଛଅଟି ମୁଖଯୁକ୍ତ—Having 6 heads or faces.

ଷଡ୍‌ବର୍ଗ—ସଂ. ବ (ଷଟ୍+ବର୍ଗ)—୧ । ଷଡ଼ରିପୁ (ଦେଖ)—Shard-barga 1. Shard-ripu (See) ୨ । ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ, ମୋକ୍ଷ, ଲୋହାର ଓ ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତରୂପ ମନୁଷ୍ୟର ଛଅଟି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—2. The six aims of a man in this world. ୩ । ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ର ରାଶିର ଛଅ ପ୍ରକାର ଭାଗ—3. Six different parts of the Zodiacal signs according to astrology. [ଯଥା—୧। କ୍ଷେତ୍ର (ମେଷ ଓ ବୃଶ୍ଚିକ ମଙ୍ଗଳର କ୍ଷେତ୍ର, ବୃଷ ଓ ତୁଳା ଶୁକ୍ରର କ୍ଷେତ୍ର, ମିଥୁନ ଓ କନ୍ୟା ବୁଧର କ୍ଷେତ୍ର, କର୍କଟ ଚନ୍ଦ୍ରର କ୍ଷେତ୍ର, ଧନୁ ଓ ମୀନ ବୃହସ୍ପତିର କ୍ଷେତ୍ର ଓ ମକର ଓ କୁମ୍ଭ ଶନିର ଓ ସିଂହ ରବିର କ୍ଷେତ୍ର ଅଟେ); ୨ । ହୋରା (ରାଶିର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ); ୩ । ଦ୍ରେକ୍କାଣ (ରାଶିର ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ); ୪ । ନବାଂଶ (ରାଶିର ଏକ ନବମାଂଶ); ୫ । ଦ୍ୱାଦଶାଂଶ (ରାଶିର ଏକ ଦ୍ୱାଦଶାଂଶ), ୬ । ତ୍ରିଂଶାଂଶ (ରାଶିର ଏକତ୍ରିଂଶାଂଶ) ଷଡ୍‌ବର୍ଗ ଅଟେ ।

୧ । କ୍ଷେତ୍ର :—ମେଷ ଓ ବୃଶ୍ଚିକ ମଙ୍ଗଳର, ବୃଷ ଓ ତୁଳା ଶୁକ୍ରର, ମିଥୁନ ଓ କନ୍ୟା ବୁଧର, କର୍କଟ ଚନ୍ଦ୍ରର, ସିଂହ ରବିର, ଧନୁ ଓ ମୀନ ବୃହସ୍ପତିର ଏବଂ ମକର ଓ କୁମ୍ଭ ଶନିର କ୍ଷେତ୍ର ବା ଗୃହ ଅଟେ । ଯେଉଁ ଲଗ୍ନରେ ଜାତକ ଜନ୍ମ ହୋଇଥାଏ ତାହାର ଅଧିପତି ଗ୍ରହର କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହାର ଜନ୍ମ ହୋଇଅଛି ବୋଲି ସ୍ଥିର ହେବ; ଯଥା, କାହାର ମେଷ ଲଗ୍ନରେ ଜନ୍ମ ହେଲେ ତାହାର ମଙ୍ଗଳର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି ବୋଲି ଧରାଯିବ ।

୨ । ହୋରା—ରାଶିର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ ବା ୧୫ ଅଂଶ; ବିଷମ ରାଶିର ଆଦ୍ୟ ହୋରାର ଅଧିପତି ରବି ଓ ଶେଷ ହୋରାର ଅଧିପତି ଚନ୍ଦ୍ର ଅଟନ୍ତି । ସମ ରାଶିର ଆଦ୍ୟ ହୋରାଧିପତି ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଶେଷ ହୋରାଧିପତି ରବି ଅଟନ୍ତି ।

୩ । ଦ୍ରେକ୍କାଣ—ରାଶିର ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ ବା ୧୦ ଅଂଶ । ପ୍ରଥମ ଦଶାଂଶର ଅଧିପତି ସେହି ରାଶିର ଅଧିପତି; ଦ୍ୱିତୀୟ ଦଶାଂଶର ଅଧିପତି ସେହି ରାଶିର ପଞ୍ଚମ ରାଶିର ଅଧିପତି, ତୃତୀୟ ଦଶାଂଶର ଅଧିପତି ସେହି ରାଶିର ନବମ ରାଶିର ଅଧିପତି ଅଟନ୍ତି ।

୪। ନବାଂଶ—ରାଶିର ଏକନବମାଂଶ ବା ୩ଅଂଶ ୨୦); ଚରରାଶିମାନଙ୍କର ସେହିମାନଙ୍କଠାରୁ, ସ୍ଥିରରାଶିମାନଙ୍କର ନବମରୁ ଓ ଦ୍ୱାତ୍ରିକ ରାଶିମାନଙ୍କର ପଞ୍ଚମରୁ ନବାଂଶାଧିପତି ଗଣିବାକୁ ହୁଏ ।

୫ । ଦ୍ୱାଦଶାଂଶ—ରାଶିର ଦ୍ୱାଦଶ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ ବା ୨ ଅଂଶ ୩୦, ରାଶିର ଅଧିପତି ପ୍ରଥମ ଦ୍ୱାଦଶାଂଶର ଅଧିପତି ଅଟନ୍ତି, ଏହି କ୍ରମରେ ଗଣିବାକୁ ହୁଏ ।

୬ । ତ୍ରିଂଶାଂଶ—ରାଶିର ତିରିଶ ଭାଗରୁ ଭାଗେ ବା ୧ ଅଂଶ । ବିଷମ ରାଶିର ପ୍ରଥମ ୫ ଅଂଶରେ ମଙ୍ଗଳର, ତା ପରେ ୫ ଅଂଶରେ ଶନିର, ତା ପରେ ୮ ଅଂଶରେ ବୃହସ୍ପତିର, ତା ପରେ ୭ ଅଂଶରେ ବୁଧର ଓ ଶେଷ ୫ ଅଂଶରେ ଶୁକ୍ରର ଅଧିକାର । ସମ ରାଶିରେ ପ୍ରଥମ ୫ ଅଂଶରେ ଶୁକ୍ରର, ତା ପରେ ୭ ଅଂଶରେ ବୁଧର, ତା ପରେ ୮ ଅଂଶରେ ବୃହସ୍ପତିର, ତା ପରେ ୫ ଅଂଶରେ ଶନିର ଓ ଶେଷ ୫ ଅଂଶରେ ମଙ୍ଗଳର ଅଧିକାର ।

ଷଡ୍‌ବର୍ଗଫଳ—ଷଡ୍‌ବର୍ଗର ଅଧିପତିମାନଙ୍କୁ ନେଇ ବିଚାର ଶୁଭାଶୁଭ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ । ଶୁଭ ଗ୍ରହର ଷଡ୍‌ବର୍ଗରେ ଜନ୍ମ ହେଲେ ଜାତକ ସୁନ୍ଦର, ଶ୍ୟାମମାନ୍ ଓ ଧନଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଅଶୁଭ ଗ୍ରହର ଷଡ୍‌ବର୍ଗରେ ଜନ୍ମ ହେଲେ ଜାତକ କୁତ୍ସିତ ଓ ଅଳ୍ପ ଧନଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।

ସ୍ଥିର ରାଶି—ବୃଷ, ସିଂହ, ବୃଶ୍ଚିକ ଓ କୁମ୍ଭ ।

(ଜ୍ୟୋତିଷଚିନ୍ତାମଣି ଶ୍ରୀ ବାଇଦୋଳ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଲିଖିତ)

ଷଡ୍‌ବାହୁ—ସଂ ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ଛଅଟି ହାତ—1 Six hands Shard-bāhu or arms. ୨ । (ଜ୍ୟାମିତି) ଛଅଟି ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସୀମା ରେଖା—

(ଷଡ଼ ବାହୁ—ଦେଶଜ ରୂପ) 2. Six sides of a geometrical figure. ୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଛଅଟି ବାହୁବେଷ୍ଟିତ କ୍ଷେତ୍ର—3. A hexagon. ସଂ ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଛଅବାହୁବିଶିଷ୍ଟ—Having six hands or arms. ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ—Śrī Chaitanya. [ଦ୍ର—ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ ପୁରୀରେ ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ନିଜର ଷଡ୍‌ଭୁଜ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଇଥିଲେ । ଏହି ଷଡ୍‌ଭୁଜ ମଧ୍ୟରୁ ୪ ଭୁଜରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପରି ଶଙ୍ଖ, ଚକ୍ର, ଗଦା ଓ ପଦ୍ମ ଓ ଅନ୍ୟ ଦୁଇ ଭୁଜରେ ଦଣ୍ଡ ଓ କମଣ୍ଡଳୁ ଧରିଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଏହି ଷଡ୍‌ଭୁଜ ରୂପ ଧାରଣ କରି ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବିଗ୍ରହରେ ଲୀନ ହେଲେ ।]

(ଷଡ଼ବିଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଯଥା—ରସ ଷଡ଼୍‌ବିଧ ଓ ଗନ୍ଧ ଦ୍ୱିବିଧ ଅଟେ । (ଷଡ଼୍‌ବିଧ—ଦେଶଜରୂପ)

ଷଡ଼୍‌ବିନ୍ଦୁ—ସଂ ବ—(ଷଟ୍+ବିନ୍ଦୁ)—୧ । ଛଅଟି ବିନ୍ଦୁ—Shard-bindu 1. Six points. ୨ । ଛଅ ଟୋପା—[ଷଡ଼୍‌ବିନ୍ଦୁ—ଅନ୍ୟରୂପ] 2. Six drops. ୩ । ବିଷ୍ଣୁ—[ଷଡ଼ ବିନ୍ଦୁ—ଦେଶଜରୂପ] 3. A name of Bishṇu. ୪ । କୀଟ ବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. A kind of insect.

ଷଡ଼୍‌ବିନ୍ଦୁ ତୈଳ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଶିରରୋଗରେ Shard-bindu taila ହିତକର କବିରାଜ ତୈଳବିଶେଷ—(ଷଡ଼ବିନ୍ଦୁ ତୈଳ—ଦେଶଜ ରୂପ) 1. Name of medicated oil. [ଦ୍ର—ଏହି ତୈଳକୁ ଲଲାଟ, ଶଙ୍ଖ ଓ ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ରରେ ମାଲିସ୍ ଓ ନାସିକାଦ୍ୱାରା ନସ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ ସାବଗପ୍ତ ଶିରୋରୋଗ ପ୍ରଶମିତ ହୁଏ; କେଶ, ଦନ୍ତ ଦୃଢ଼ ହୁଏ, ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ବଢ଼େ ।]

ଷଡ଼୍‌ଭାଗ—ସଂ ବ (ଷଟ୍+ଭାଗ)—୧ । ଛଅ ଭାଗ—1. Six parts. Shard-bhāga ୨ । ଛଅ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—(ଷଡ଼ଭାଗ—ଦେଶଜରୂପ) 2. One sixth.

ଷଡ଼୍‌ଭୁଜ—ସଂ. ବ. —୧ । ଷଡ଼୍‌ବାହୁ (ଦେଖ)—Shard-bhuja 1. Shard-bāhu (See) ୨ । ଜ୍ୱରର (ଷଡ଼ଭୁଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) କଳ୍ପିତ ମୂର୍ତ୍ତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Fever personified. (ଦ୍ର—ହରିବଂଶରେ ଜ୍ୱରର ୩୫ ପଦ ଓ ମସ୍ତକ ଓ ଛଅ ହାତ ଥିବା ବର୍ଣ୍ଣିତ । ଏ ଉଗ୍ରାକୃତିଧାରୀ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଓ କାଳାନ୍ତକ ଯମ ସଦୃଶ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଷଡ଼୍‌ବାହୁ (ଦେଖ)—Shard-bāhu (See)

ଷଡ଼୍‌ଭୁଜା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଷଡ଼୍‌ଭୁଜର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Shard-bhuja Shard-bhuja ସଂ. ବ—୧ । ଚଣ୍ଡିକା (ଷଡ଼ଭୁଜା—ଦେଶଜରୂପ) ଦେବୀ—1. Goddess Chaṇḍī. (ଦ୍ର—ବୃହନ୍ନୀଳତନ୍ତ୍ରର ପୁରଶ୍ଚରଣରେ ଦୁର୍ଗାପୂଜାପଦ୍ଧତିରେ ଚଣ୍ଡିକା, ରୁଦ୍ରଚଣ୍ଡା ଓ ଚଣ୍ଡବତୀ, ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଏହି ମୂର୍ତ୍ତିତ୍ରୟ ଷଡ଼୍‌ଭୁଜା ଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ସଂ. ମଧୁଫଳା, ଷଡ଼ ରେଖା, ୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଶରଭୁଜ ବା ତରଭୁଜ; ବୃତ୍ତକର୍କଟୀ, ତିକ୍ତା, ତିକ୍ତ- ଫଳଲତା ବିଶେଷ—2. Cucumis ଫଳା, ମଧୁଫଳା, Melo; water melon. [ଦ୍ର—ବୃତ୍ତେଦ୍ୱାରୁ, ଷଣ୍ଢ ଖା । ଏହା ବୃଷିଜାତ ଲତାଫଳ । ଏହି ଫଳ ଅପକ୍ୱାବସ୍ଥାରେ ତିକ୍ତ, ତିକ୍ତ ପକ୍ୱ ହେଲେ ମଧୁରରସ, ଅମ୍ଳ-ବିପାକ, ଚକ୍ଷୁହିତ, ପୁଷ୍ଟିବର୍ଦ୍ଧକ, ଶୁକ୍ରଜନକ, ବଳକର, ମୂତ୍ରଶୋଧକ, କଫବର୍ଦ୍ଧକ, ପିତ୍ତନାଶକ, ଦାହ ତୃଷା ଓ ଶ୍ରାନ୍ତିନିବାରକ ଏବଂ ଉନ୍ମାଦରୋଗରେ ଉପକାରକ । ଏ ଫଳ ଖସ୍ତାହିଳେ ପାତେ । ଏହାର ଯନ୍ତ୍ର ୬୫ ଅଙ୍ଗୁଠି ପରି ୬ ଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ।]

ଷଡ୍‌ଡ଼)ଯନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ—ଚକ୍ରାନ୍ତ—
Shard(rda)jantra Conspiracy.
ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର [ଦ୍ର—ଚକ୍ରୋକ୍ତ ମାରଣ, ବଶୀକରଣ ପ୍ରଭୃତି ୨ ଗୋଟି ଷଡଯନ୍ତ୍ର ଅଭିଚାରିକ କର୍ମ ସାଧନରୁ ସମ୍ଭବତଃ ଏହି ଷଡ୍‌ଯନ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଅଛି ।]

ଷଡ୍‌ରସ—ସଂ. ବ (ଷଟ୍‌+ରସ; ଦ୍ୱିଗୁ)—ଜିହ୍ୱାଦ୍ୱାରା ଅସ୍ୱାଦନୀୟ ୬ଟି
Shard-rasa ରସ ବା ସ୍ୱାଦ; ଛଡ଼ରସ—The six kinds of
(ଷଡ଼ରସ—ଅନ୍ୟରୂପ) tastes of things. [ଦ୍ର—ଯଥା—
(ଷଡ଼ରସ—ଦେଶଜରୂପ) ଲବଣ ବା ଲୁଣିଆ, ଅମ୍ଳ ବା ଅମ୍ଳିଆ, କଟୁ ବା ଝାଲା, ମଧୁର ବା ମିଠା, ତିକ୍ତ ବା ତିତା, କଷାୟ ବା କଷା ।]
ସଂ. ବଣ—ଷଡ଼ରସଯୁକ୍ତ (ଖାଦ୍ୟ)—
(food) Consisting of all the six different tastes. (ଯଥା—ଷଡ଼ରସ ବ୍ୟଞ୍ଜନ)

ଷଡ଼ରିପୁ—ସଂ. ବ (ଷଟ୍‌+ରିପୁ)—ମନୁଷ୍ୟର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କାମ
Shard-ripu କ୍ରୋଧାଦି ୬ଟି ଅନ୍ତଃଶତ୍ରୁ—The 6 passions
(ଷଡ଼ରିପୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) (enemies) which reside in
(ଷଡ଼ରିପୁ—ଦେଶଜରୂପ) man.
[ଦ୍ର—ଯଥା—କାମ—Cupid. କ୍ରୋଧ—Anger. ଲୋଭ—Avarice. ମୋହ—Delusion. ମଦ—Pride. ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ—Envy.

ଷଡ଼ରାତ୍ର—ସଂ. ବ (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ଷଷ୍‌+ରାତ୍ରି) ୧ । ୬ଟି ରାତ୍ରି
Shard-rātra 1. Six nights. ୨ । ଛଅ ଦିନରାତି
(ଷଡ଼ାହ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Six consecutive
(ଷଡ଼ରାତ୍ର—ଦେଶଜରୂପ) nights & days. [ଦ୍ର—ପରିବାରର କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଗର୍ଭସ୍ରାବ ହେଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅହୋରାତ୍ର, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଦିନ ତ୍ରୟ, ବୈଶ୍ୟ ଷଡ଼ରାତ୍ର ଓ ଶୂଦ୍ର ଦ୍ୱାଦଶାହ ପରେ ଶୁଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବା ସ୍ମୃତିରେ ବିଧାନ ଅଛି ।]

ଷଡ଼ରେଖା—ସଂ. ବ (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ)—୧ । ଛଅ ରେଖାର
Shard-rekhā ସମବାୟ—1. Six lines ୨ ।(ବିନ୍ଦୁସ୍ଥ
(ଷଡ଼ରେଖା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଷଡଭୁଜ ବା ତରଭୁଜ ଫଳ ଓ ଲତା—
(ଷଡରେଖା—ଦେଶଜରୂପ) 2. Water melon.

ଷଡ଼ଲବଣ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ —ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ୬ ପ୍ରକାରର
Shard labana ଲୁଣ—six kinds of salts
(ଷଡ଼ଲବଣ—ଦେଶଜରୂପ) mentioned in the Hindu books on medicine. [ଯଥା—ସୈନ୍ଧବ ଲବଣ—Rock salt; sodi chloridum, ସାମୁଦ୍ର (ଜଳଜାତ ବା ସଲା)—Sea salt common salt, ବିଟ—Foetid salt. ସୌବର୍ଚ୍ଚଳ (ସତଲ ଲବଣ)—Unaqua; sodium chloride. ମୃତ୍ ବା ଔଷର; ସାଜିମାଟି—Carbonate of soda, କାଳ—Black salt. ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଯଞ୍ଚ ଲବଣ ସଙ୍ଗେ 'ମୃତ୍' ବା ମୃତ୍ତିକା ଜାତ ଲବଣ ମିଶି ଷଡ଼ ଲବଣ ନାମରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଷଡ଼ଲୋହ—ସଂ. ବ—ଛଅଟି ଧାତୁ—
Shard-loha six metals.

ଷଡ଼—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଷଷ୍‌ ବା ଷଟ୍; ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ଜାତ ଷଡ଼)—
Shard ୧ । ଷଟ୍; ଛଅସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering
ଛୟ ଷଡ଼ six. [ଉ—ଷଡ଼ ଦୁହିତା କଲ ଜାତ ଏ ରୂପେ ବଂଶ ଅପ୍ରମିତ, ଭୂପତି ପ୍ରେମ ପୀୟୂଷ] ୨ । ଛଅ ପ୍ରକାରର—2. Of six kinds. [ଦ୍ର—ଷଡ଼] ପଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଅଧିକାଂଶ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ସନ୍ଧି ନିୟମରେ ଷଡ଼ (ଭାଷାରେ 'ଷଡ଼') ରୂପାନ୍ତରିତ ହୁଏ ଯଥା—ଷଡ଼ ଋତୁ, ଷଡ଼ରସ ଓ ଷଡ଼ଗୁଣ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଷଡ଼ ଅରି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଷଟ୍‌+ଅରି) ଷଡ଼ରିପୁ—Six pass-
Shard airi ions. [ଉ—ଷଡ଼ ଅରି ନ ଜିଣଇ, ଛାୟଅରି ଷଡଅରି ସଙ୍ଗରୁ ବିମୁକ୍ତ ନୁହଇ । ଜଗନ୍ନାଥ-ଭାଗବତ ।]

ଷଡ଼ ଅକ୍ଷର—ଦେ. ବ (ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ)—ହରେ କୃଷ୍ଣ—
Shard akshara The Mantra uttered by
ଛୟଅକ୍ଷରି Baishnabas, consisting of 6 letters.

ଷଡ଼ଂଶ—ସଂ. ବ (ଷଟ୍‌+ଅଂଶ)—୧ । ଛଅ ଅଂଶ—1. Six
Shardamsa parts; six shares. ୨ । ଛଅ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—2. One sixth.

ଷଡ଼କର୍ଣ୍ଣ(କାନ)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଷଟ୍‌କର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ଶ୍ରୋତା ଓ
Shardā karnna(kāna) ବକ୍ତାଙ୍କ ଛଡ଼ା ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିର
(ଷଡ଼ର୍ଣ୍ଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) କାନକୁ ଯିବା (କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ ଛାୟକାନ ଷଡ଼କାନ ବା ରହସ୍ୟ)—1. Divulged to the ears of a third person (other than the original speaker and the hearer). ୨ । ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକଟୀକୃତ (ଗୁପ୍ତକଥା)—2. Divulged (secret). ଦେ. ବ—କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ବିଷୟର ତୃତୀୟ ବା ଅନ୍ୟ ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ ହେବା ଅବସ୍ଥା—The divulgence or leaking out of a secret. (ଉ—ଷଡ଼ କାନ ମନ୍ତ୍ର ଭେଦ—ପ୍ରବଚନ)—

ଷଡ଼କାନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସକର୍ମକ)—କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ବିଷୟକୁ ଅନ୍ୟ
Shardakāna karibā ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ ବା ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ
ଷଡ଼କାନ କରା କରିବା—To divulge a secret (to a
ଷଡ଼କାନ କରନା 3rd person or to the public).

ଷଡ଼କାନ ମନ୍ତ୍ରଭେଦ—ଦେ. ପ୍ରବଚନ (ସଂ. ଷଟ୍‌କର୍ଣ୍ଣେ ଉଦ୍ୟତେ ମନ୍ତ୍ରଃ) ।
Shardakāna mantraveda ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘଟିଥିବା
ଷଡ଼କାନେ ମନ୍ତ୍ରଭେଦ କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ
ଷଡ଼କାନେ ମନ୍ତ୍ରଭେଦ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲେ ତାହା ଅଳ୍ପ ଗୁପ୍ତହୋଇ

ଲହୁପାରେ ନାହିଁ (ଅର୍ଥାତ୍ ତାହା ବିଷୟଃ ସର୍ବସାଧାରଣରେ ପ୍ରଘଟ ହୁଏ)—A proverb meaning—A secret becomes public if it is divulged to the ears of a 3rd person.

ଷଡ଼କାନ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଅକର୍ମକ) (ଗୁପ୍ତରହସ୍ୟ) ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶିତ ବା ବ୍ୟକ୍ତ ହେବା—(a secret) To be divulged or made public.
Shardakāna hebā
ଷଡ଼କାନ ହୋନା

ଷଡ଼କ୍ଷର—ସ. ବ. (ଷଟ୍+ଅକ୍ଷର)—୬ଟି ଅକ୍ଷର—Six letters. ସ. ବ୍ରୀ—୬ଟି ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ—Consisting of 6 letters.
Shardakshara
(ଷଡ଼କ୍ଷରା—ଣୀ)

ଷଡ଼କ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ—୬ଟି ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ର—An incantation or formula of six letters.
Shardakshara mantra
[ଉ—ଷଡ଼କ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର ଜପ, କରିଥିଲେ ତ ଅନନ୍ତ । କରିସ୍ତୁତି—ଉହାଙ୍କର ଚରଣ ।]
[ଦ୍—ଷଡ଼କ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର—୧ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର—ହରେ ରାମକୃଷ୍ଣ; ୨ । ଶିବଙ୍କର—ଓଁ ନମଃ ଶିବାୟ । ୩ । ଗଣେଶଙ୍କର—ନମୋ ଗଣେଶାୟଃ । ୪ । ଷଡ଼କ୍ଷର ତାରକ ବ୍ରହ୍ମ—ଓଁ ଶ୍ରୀ ରାମ ରାମ ବା ରାଂରାମାୟ ନମଃ ।]

ଷଡ଼କ୍ଷୀଣ—ସ. ବ. (ଷଟ୍=ଛଅ+ଅକ୍ଷି+ଅ+ଇନ; ୬ଟି ଚକ୍ଷୁର୍ଯୁକ୍ତ) ମତ୍ସ୍ୟ; ମାଛ—Fish.
Shardakshina

ଷଡ଼ଙ୍ଗ—ସ. ବ—(ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—୧ । (ଶରୀରର) ଛଅଟି ଅଙ୍ଗ—1. Six limbs.
Shardanga
[ଦ୍—ଯଥା; ହସ୍ତଦ୍ୱୟ, ପଦଦ୍ୱୟ, ମସ୍ତକ ଓ କଟି ।] ୨ । (ବେଦର) ୬ଟି ଅଙ୍ଗ; ବେଦାଙ୍ଗ; ବେଦର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ଛଅଟି ଶାସ୍ତ୍ର—2. Six branches of the Bedas. [ଦ୍—ଯଥା—ଶିକ୍ଷା ବା ଶବ୍ଦାର୍ଥ ବିଦ୍ୟା—Treatise on instruction or learning the meaning of words; lexicon. କଳ୍ପ ବା କର୍ମକାଣ୍ଡ—Treatise on the ceremonial or sacred rites of the Bedas. ବ୍ୟାକରଣ—Grammar. (ଯଜ୍ଞମୂଳ ପ୍ରଣାଳୀ) । ନିରୁକ୍ତ—A treatise on obsolete and obscure words occuring in the Bedas, by Yaska. ଛନ୍ଦଃ—Metre; poetry; prosody. ଜ୍ୟୋତିଷ Astronomy and astrology]. ୩ । ଗବ୍ୟ ବା ଗୋରୁଙ୍କ ଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ୬ ପ୍ରକାର ପବିତ୍ର ବସ୍ତୁ—3 Six sacred things obtained from the cow. [ଯଥା—ଗୋମୂତ୍ର—Urine of the cow. ଗୋମୟ—Cow-dung. କ୍ଷୀର—Milk. ଘୃତ ବା ସର୍ପିଃ—Ghee. ଦଧି—Curds. ରୋଚନା ବା ଗୋରୋଚନା—A yellow pigment obtained from the body of cows.] ୪ । ତାନ୍ତ୍ରିକ ଦେବପୂଜାରେ ମନ୍ତ୍ରଜପ ପୂର୍ବରୁ ଅଙ୍ଗନ୍ୟାସ କରାଯିବା ହୃଦୟାଦି ୬ଟି ଅବୟବ—4. The 6 parts of the body which are touched while performing the worship of Deities according to the Tantras. [ଦ୍—ଷଡ଼ଙ୍ଗଯଥା—ହୃଦୟ, ଶିରଃ, ଶିଖା, କବଚ, ନେତ୍ରଦ୍ୱୟ ଓ କରତଳ-କରପୃଷ୍ଠ । ସାଧକୀୟ ମନ୍ତ୍ରର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଂଶମାନ ପାଠକର ଯଥାକ୍ରମେ ହୃଦୟାୟ ନମଃ, ଶିରସେସ୍ୱାହା; ଶିଖାୟୈ ବଷଟ୍, କବଚାୟ ହୁଂ, ନେତ୍ରତ୍ରୟାୟ ବଷଟ୍ ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ମନ୍ତ୍ରସାଧକ ନିଜର ତତ୍ତତ୍ ଅଙ୍ଗରୁ (କେବଳ କବଚାୟହୁଂ ବୋଲିଲା ବେଳେ ନିଜର ଦୁଇ ବାହୁକୁ ବା ବାହୁ ମୂଳକୁ) ସ୍ପର୍ଶ କରି ଶେଷରେ ଯୁଗପତ୍ କରତଳ ଓ କର ପୃଷ୍ଠକୁ ପରସ୍ପର ସ୍ପର୍ଶ କରି କରତଳ କରପୃଷ୍ଠାଭ୍ୟାଂ ଅସ୍ତ୍ରାୟଫଟ୍ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ତାଳ ମାରନ୍ତି । ଏହାକୁ ଅଙ୍ଗନ୍ୟାସ ବା ଷଡ଼ଙ୍ଗ ନ୍ୟାସ ବୋଲାଯାଏ । ଏଥିପରେ ନିଜର ଦୁଇହାତ ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପର ତତ୍ତତ୍ ଅଙ୍ଗୁଳିକୁ ସ୍ପର୍ଶକରି ଯଥାକ୍ରମେ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠାଭ୍ୟାଂ ନମଃ, ତର୍ଜନୀଭ୍ୟାଂ ସ୍ୱାହା, ମଧ୍ୟମାଭ୍ୟାଂ ବଷଟ୍ ଅନାମିକାଭ୍ୟାଂ ହୁଂ, କନିଷ୍ଠାଭ୍ୟାଂ ବଷଟ୍ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଶେଷରେ କରତଳ କରପୃଷ୍ଠାଭ୍ୟାଂ ଅସ୍ତ୍ରାୟଫଟ୍ କହି ତାଳ ମାରନ୍ତି । ଏହାକୁ କରନ୍ୟାସ ବୋଲାଯାଏ । ପ୍ରଥମେ କରନ୍ୟାସ କରି ତତ୍ପରେ ଅଙ୍ଗନ୍ୟାସ କରି ତତ୍ପରେ ଧ୍ୟେୟ ଦେବତାଙ୍କ 'ଧ୍ୟାନ' କରି ଶେଷରେ ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରାଯାଏ ।] ୫ । ରାଜ୍ୟାଙ୍ଗ ବା ସେନାଙ୍ଗ; ରାଜ୍ୟର ବା ସେନାର ଅବଶ୍ୟକ ୬ ଗୋଟି ଅଙ୍ଗ—5. Six component parts of a kingdom or army. [ଦ୍—ଯଥା—୧ । ମୌଳ—1. Head or sovereign. ୨ । ଭୃତ୍ୟ—2. Servant. ୩ । ସୁହୃତ୍—Ally or friend. ୪ । ଶ୍ରେଣୀ—Army. ୫ । ଦ୍ୱିଷତ୍—Enemy. ୬ । ଅଟବିକ ବା ଅରଣ୍ୟବାସୀ ସେନା—Wild war-lire tribes ।] ୬ । ଛଅ ପ୍ରକାର ଯୋଗାଙ୍ଗ ବା ଯୋଗ ସାଧନର ସୋପାନ (ଯଥା—ପ୍ରତ୍ୟାହାର, ଧ୍ୟାନ, ପ୍ରାଣାୟାମ, ଧାରଣା, ତର୍କ, ସମାଧି)—6. The six steps in the practice of Joga. ୭ । ଅଦ୍ୟ ଶ୍ରାଦ୍ଧକାଳରେ ପ୍ରେତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦିଆଯିବା ଛଅଟି ବସ୍ତୁ (ଯଥା—ଆସନ, ଛତ୍ର, ଉପାନହ, ଶଯ୍ୟା, ଅନ୍ନ ଓ ଜଳ—ବିଶ୍ୱକୋଷ)—7. Six articles given away to Brahmaṇas as offering to the departed spirit during obsequies. [ଦ୍—ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏଥିର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ନାହିଁ । ପ୍ରେତର ସ୍ୱର୍ଗଲାଭାର୍ଥ ଷୋଡ଼ଶ ଦାନ କରାଯିବା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ଲୋକବ୍ୟବହାରରେ ଷଡ଼ଙ୍ଗ ଦାନ କରାଯାଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]
୧ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଗୋକ୍ଷୁର; ଗୋଖରା—8. A thorny bush and fruit; Tygophyllæa Tribulus Terestris. ୧୦ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ବେଦ

(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—9. The Bedas. ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି) - ଛଅଟି ଅଙ୍ଗ ବିଶିଷ୍ଟ—Having six limbs or parts or branches.

ଷଡ଼ଙ୍ଗକ—ସଂ. ବି (ଷଡ଼ଙ୍ଗ + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ) -୧ । ଚିତ୍ରର ଛଅଗୋଟି
Sardaṅgaka ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦାୟକ ଅଙ୍ଗ—1. Six elements which contribute to the grace of a painting or picture. [ଦ୍ର—ବାତ୍ସ୍ୟାୟନ ମୁନି ତାଙ୍କ ପ୍ରେତ 'କାମସୂତ୍ର' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଥମ ଅଧିକରଣ ବା ଅଧ୍ୟାୟରେ ଓ ତହିଁର ଟୀକାକାର ଯଶୋଧର ପଣ୍ଡିତ ଜୟ ଅଧ୍ୟାୟର ଟୀକାରେ ଅଲେଖ୍ୟର ଏହି ଛଅଗୋଟି ଅଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି । ଯଥା; ରୂପ ବା ଭେଦ, ପ୍ରମାଣ, ଭାବ, ଲାବଣ୍ୟଯୋଜନ, ସାଦୃଶ୍ୟ ଏବଂ ବର୍ଣ୍ଣିକାଭଙ୍ଗ—ବଙ୍ଗାଧ୍ୟାପକାର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀନେନ୍ଦ୍ର ମୋହନ ଦାସଙ୍କ ଅଧ୍ୟାପନରୁ ଉଦ୍ଧୃତ—ଅବନୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର ।] ୨ । ଷଡ଼ବୟବ ବିଶିଷ୍ଟ ଦେହ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. The body consisting of six limbs.

ଷଡ଼ଙ୍ଗଜିତ୍—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଯେ ଶରୀରର ଅଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ବା
Shardaṅgajit ବେଦାଙ୍ଗମାନ ଙ୍କୁ ଜୟ କରିଅଛନ୍ତି) ସଂ. ବି—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.

ଷଡ଼ଙ୍ଗ ନ୍ୟାସ—ସଂ. ବି—ଦେବପୂଜାରେ ଛଅଗୋଟି ଅଙ୍ଗକୁ ଛୁଇଁ
Shardaṅga nyāsa କରାଯିବା ନ୍ୟାସ ବା ଅଙ୍ଗୁଳି ସ୍ପର୍ଶନ; ଷଡ଼ଙ୍ଗ ଚ (ଦେଖ)—The rite of touching 6 specified parts of the worshipper's body while performing the worship of a Deity.

ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଷଡ଼ଙ୍ଗ + ସ୍ୱାମ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Shardaṅgi ଷଡ଼ଙ୍ଗଯୁକ୍ତ—Having Shardaṅga; [ଷଡ଼ଙ୍ଗିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] versed in Shardaṅga. ସଂ. ବି—ବେଦର ଷଡ଼ଙ୍ଗାଧ୍ୟାୟୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ—A Brāhmaṇa versed in the six branches of vedic lore. [ଷଡ଼ଙ୍ଗିଅ(ୟା)ଣୀ—ଦେ.ସ୍ତ୍ରୀ] ଦେ.ବି—ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—A family-title of Brāhmaṇas.

ଷଡ଼ଙ୍ଗୁଳ(ଳି)—ସଂ. ବି (ଷଟ୍ + ଅଙ୍ଗୁଳ)—ଛଅ ଆଙ୍ଗୁଳ ପରିମାଣ—
Shardaṅgula(li) Measure of six fingers. ସଂ.ବିଣ—୧ । ଛଅ ଅଙ୍ଗୁଳ ପରିମିତ—1. Measuring six digits (3 inches). ୨ । ଛଅ ଅଙ୍ଗୁଠିଆ ବ୍ୟକ୍ତି; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ହାତରେ ବା ଗୋଡ଼ରେ ସାଧାରଣ ପାଞ୍ଚ ଆଙ୍ଗୁଳିରୁ ଅଧିକା ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗୁଠି ଥାଏ—2. (a person) Having 6 instead of 5 fingers in each or any of his hands or legs.

ଷଡ଼ଙ୍ଘ୍ରି—ସଂ. ବି (ଷଟ୍—ଛଅ = ଅଙ୍ଘ୍ରି = ଚରଣ ଯାହାର) - ଷଟ୍‌ପଦ;
Shardaṅghri ଭ୍ରମର—The black bee.

ଷଡ଼ଦଶ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସଂ. ଷଡ଼ଧିକଦଶନ; ଷଟ୍
Shardadaśa + ଦଶନ୍)—ଷୋଳ; ଷୋଡ଼ଶ—Sixteen. ଷୋଳ ଷାଡଶ [ଦ୍ର—କଳା ବଢ଼ିଲେ ଷଡ଼ଦଶ । ଅଜାତ ଶତ୍ରୁ ପୁରୁଷ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଷଡ଼ଦର୍ଶୀ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଷଡ଼୍‌ଦର୍ଶୀ)—ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—Well
Shardadarśi versed in philosophy. [ଦ୍ର—ଜଳ ଯେ ଷଡ଼ଦର୍ଶନ ଜାନେ ମୁଁ ବୋଲେ ନ ଜାଣି ନବେଦ । ଷଡ଼ଦର୍ଶୀ ଭୁଲେ ଷଡ଼ଦର୍ଶୀ ଜଳେ ବିବାଦ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗନ୍ନାଥ ।]

ଷଡ଼ଧିକ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଛଅ ହୋଇଅଛି ଅଧିକ ଯାହାରେ)—
Shardadhika ଯେଉଁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଛଅ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଅଛି—(any number) Increased by six. (ଯଥା—ଷଡ଼ଧିକ ଦଶନ୍ = ୧୬ ।)

ଷଡ଼ବିକାର—ଦେ. ବି (ସଂ. ଷଟ୍ + ବିକାର) —ଜନ୍ମ, ସ୍ଥିତି, ବୃଦ୍ଧି,
Shardabikāra ପରିଣାମ; କ୍ଷୟ ଓ ବିନାଶ, ଏହିରୂପ ପ୍ରାଣୀର ଛୟବିକାର ଷଡ଼ବିକାର ଛଅଟି ପରିବର୍ତ୍ତନ ବା ଅବସ୍ଥା—Six transformations which an animate being undergoes during its earthly existence. [ଦ୍ର—ସ୍ୱର୍ଗରେ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରେ । ଜନ୍ମଲ ଏ ଷଡ଼ବିକାରେ (ଷଡ଼୍‌ବିକାର—ସଂ ରୂପ) ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଷଡ଼ବିଧା—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଷଡ଼୍‌ବିଧା)—ଷଡ଼୍‌ବିଧ (ଦେଖ)—
Shardabidhā Shardbidha (See) [ଦ୍ର—ଉପାସ୍ୟ ଷଡ଼ବିଧ ଷଡ଼ବିଧା ଦଣ୍ଡ ଚର୍ଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟା, ସ୍ୱାଭାବ ମାତ୍ର ଷଡ଼ବିଧା—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଷଡ଼ବିନ୍ଦୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ ବି—ଷଡ଼୍‌ବିନ୍ଦୁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Shardabindu (etc) Shard-bindu etc (See)

ଷଡ଼ଭିଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଷଟ୍=ଛଅଟି ବିଷୟରେ + ଅଭିଜ୍ଞ ୭ମୀ ତତ୍)
Shardabhijña ୧ । ଛଅଟି ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଦର୍ଶୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(ଷଡ଼ଭିଜ୍ଞତା--ବିଶେଷ୍ୟ) 1. (a person) Versed in the six (ଷଡ଼ଭିଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) sciences or superhuman powers. [ଦ୍ର—ଯଥା—ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ (ଆତ୍ମାର ସମ୍ବନ୍ଧେ ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନ ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ)—Self-knowledge; spiritual knowledge. ଜାତିସ୍ମରତା (ନିଜର ପୂର୍ବଜନ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସ୍ମରଣାର୍ଥକ ଜ୍ଞାନ)—Knowledge or power of remembering one's past birth. ପରଚିତ୍ତ ଜ୍ଞାନ (ପରର ମନର ଭାବ ଜାଣିବା)—Divining into the minds of others. ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି—Spiritual or astral vision. ଦିବ୍ୟ ଶ୍ରୋତ—Hearing of inaudible things. ଖେଚରତ୍ୱ (ଆକାଶଗତି) —Aerial movement.] ୨ । ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ, ମୋକ୍ଷ, ଲୋକାର୍ଥ ଓ ତତ୍ତ୍ୱାର୍ଥ ଏହି ଛଅଟି ବିଷୟରେ ଅଭିଜ୍ଞ—2. Versed in the six branches of knowledge desirable in this world. ସଂ. ବି—ବୁଦ୍ଧଦେବ—The Buddha. [ଦ୍ର—ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ, ମୋକ୍ଷ, ଲୋକାର୍ଥ ଓ ତତ୍ତ୍ୱାର୍ଥ, ଏ ଛଅଟି ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଅଭିଜ୍ଞତା ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ଏ ନାମ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଷଡ଼ରଙ୍ଗ—ବେ. ବିଶ—ବହୁରଙ୍ଗୀ; ଚିତ୍ର ବିଚିତ୍ର—
Shard rānga Picturesque; multi-coloured.
ନାନାରଙ୍ଗେର ହରରଂଗୀ ଷଡ଼ରଙ୍ଗି, ଷଡ଼ରଙ୍ଗିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଷଡ଼ରତ୍ନ—ସଂ ବିଶ (ଷଟ୍+ଅରତ୍ନି)—ଛଅ ହାତ ପରିମିତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
Shardaratni —Measuring six cubits in length.

ଷଡ଼ରସ—ବେ. ବ (ସଂ. ଷଡ଼ରସ)—୧ । ଷଡ଼ରସ [ବେଶ]—
Shard rasa 1. Shard-rasa (See) ୨ । (ଛଅ ଛୟରସ ଷଡ଼ରସ ପ୍ରକାର ରସ) ରସିକତା—2. Wit humour.

ଷଡ଼ରସ ବ୍ୟଞ୍ଜନ—ବେ. ବ (ସଂ. ଷଡ଼ରସ+ବ୍ୟଞ୍ଜନ)—ସବୁପ୍ରକାରର
Shard rasa byanjana ସ୍ୱାଦଯୁକ୍ତ ତରକାରି—
ଷଡ଼ରସବ୍ୟଞ୍ଜନ ଷଡ଼ରସତରକାରୀ Curry of all the six kinds of tastes.

ଷଡ଼ରସଭୋଜନ—ବେ. ବ (ସଂ. ଷଡ଼ରସ+ଭୋଜନ) ଛଅରସଯୁକ୍ତ
Shard rasa bhojana ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବା—
ଷଡ଼ରସଭୋଜନ ଷଡ଼ରସଭୋଜନ Partaking of food having of the 6 tastes

ଷଡ଼ରସରେ ମନୁଷ୍ୟ—ବେ. ବ—ରସିକ ବ୍ୟକ୍ତି—A man of wit,
Shard- sa emanushya a man of humour.
ଷଡ଼ରସେମାନୁଷ ଷଡ଼ାରସିକଆଦମୀ

ଷଡ଼ରି—ସଂ. ବ (ଷଟ୍+ଅରି=ରିପୁ)—କାମକ୍ରୋଧାଦି ଷଡ଼୍ ରିପୁ—
Shardari The 6 passions.

ଷଡ଼ଶୀତି—ସଂ. ବ. ଓ ବିଶ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀକର୍ମଧାରୟ
Shardasiti ଷଟ=ଛଅ ଅଧିକ ଅଶୀତି)—ଛୟାଅଶି—
Eighty six. ସଂ. ବ—ଷଡ଼ଶୀତି ସଂକ୍ରାନ୍ତି; ଷଡ଼ଶୀତି ସଂକ୍ରାନ୍ତି; ମିଥୁନ (ଅଷଢ଼), କନ୍ୟା (ଅଶ୍ୱିନ) ଧନୁ (ପୌଷ) ଓ ମୀନ (ଚୈତ୍ର) ସଂକ୍ରାନ୍ତି—
The passage of the sun—
1. From the sign of Taurus to Gemini, 2. From. Leo to Virgo. 3. From Cancer eo Sagitarius. 5. From Aquarius to Pisces.

ଷଡ଼ଶୀତି ଚକ୍ର—ସଂ. ବ (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ମିଥୁନ, କନ୍ୟା ମୀନ ଓ ଧନୁ
Shardasiti chakra ରାଶିରେ ରବିଙ୍କର ଅବସ୍ଥିତି-କାଳୀନ ଶୁଭାଶୁଭଫଳଜ୍ଞାନାର୍ଥ ଘର ଘର ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥିତିସୂଚକ ଚକ୍ର ବା ସଂକ୍ରାନ୍ତିପୁରୁଷ—(astrology) The astrological circle or figure drawn in the 4 Shardasiti samkrāntis showing the position of each of the asterisms on different parts of it indicating good or bad results. [ଦ୍ର—ଏହି ଚକ୍ର ବା ସଂକ୍ରାନ୍ତି ପୁରୁଷର ଘର ଘର ଅଙ୍ଗରେ (ଅର୍ଥାତ ମୁଖ, କର, ପାଦ, କୋଡ଼, କେଶ, ମସ୍ତକ ଓ ପୃଷ୍ଠାଦିରେ) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ତଦନୁସାରେ ଶୁଭାଶୁଭ ଫଳ ବୁଝାଯାଏ । ଯୋଷିତ ନରରୂପ (ସଂକ୍ରାନ୍ତିପୁରୁଷ) ଅଙ୍କନ କରି ତାହାର ଅଙ୍ଗବିଶେଷରେ ନକ୍ଷତ୍ର ମାନଙ୍କ ବିନ୍ୟସ୍ତ କରାଯାଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇ ସଂକ୍ରମିତ ହୁଅନ୍ତି ସେହି ନକ୍ଷତ୍ରର ଅରମ୍ଭ କରି ଏ ନରଚକ୍ରର ଯଥାକ୍ରମେ ମୁଖରେ ୧, ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ୪, ଦକ୍ଷିଣ ପାଦରେ ୨, ବାମ ପାଦରେ ୨, ହୃଦୟ ବା କୋଡ଼ରେ ୫, ବାମ ହସ୍ତରେ ୪, ବାମ କେଶରେ ୨, ଦକ୍ଷିଣ କେଶରେ ୨, ମସ୍ତକରେ ୦, ପୃଷ୍ଠରେ ୨ଟି ନକ୍ଷତ୍ର ବସାଇବାକୁ ହୁଏ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜନ୍ମ ନକ୍ଷତ୍ର ଉକ୍ତ ନରଚକ୍ରର ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥାଏ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜନ୍ମ ଲଗ୍ନଲଗ୍ନିତ ମତେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦଶାର ମାଧ୍ୟରେ ଶୁଭାଶୁଭ ଘଟେ—

ମୁଖରେ ଦୁଃଖ, ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ଲାଭ, ପାଦଦ୍ୱୟରେ ଭ୍ରମଣ, ହୃଦୟ ବା କୋଡ଼ରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ବାମହସ୍ତେ ବନ୍ଧନ; କେଶଦ୍ୱୟରେ ସମ୍ମାନ, ମସ୍ତକରେ ଅପମାନ, ପୃଷ୍ଠରେ ମୃତ୍ୟୁ । ଯଦି ତାହାର ସଂକ୍ରାନ୍ତିର ଫଳ ଅଶୁଭ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ଜନକଧନ୍ୟ ବୀଜ ଓ ସର୍ବୌଷଧି ଜଳେ ସ୍ନାନ ଓ ବସ୍ତ୍ର ମଳ ଜଳ କଲେ ଶୁଭ ଫଳ ହୁଏ—
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)]

ଷଡ଼ଶୀତିତମ—ସ ବିଶ—ଛୟାଅଶି ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—
Shardasititama Eighty-sixth.

ଷଡ଼ଶୀତି ସଂକ୍ରମଣ(ସଂକ୍ରାନ୍ତି)—ସଂ ବ—ଷଡ଼ଶୀତି (୨) (ଦେଖ)
Shardasiti samkramana(samkrānti)
Shardasiti (2) (See)

ଷଡ଼ଶ୍ୱ—ସଂ ବିଶ—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯହିଁରେ ଛଅଟି ଘୋଡ଼ା ଲାଗିଥାଆନ୍ତି
Shardaswa To which six horses have been yoked. ସଂ ବ.—ଛଅଘୋଡ଼ା ଲାଗିଥିବା ଗାଡ଼ି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—A carriage drawn by six horses.

ଷଡ଼ଷ୍ଟକ—ସଂ. ବ.—(ଜ୍ୟୋତିଷ) (ଷଟ୍+ଅଷ୍ଟ+କ)—ବର.
Shardashtaka କନ୍ୟାଙ୍କର ଜାତକ ଗଣନା ଦ୍ୱାରା ବୁଝାଯିବା ଯୋଗ ବିଶେଷ; ବରର ଓ କନ୍ୟାର ସ୍ୱ ସ୍ୱ ରାଶିରୁ ପରସ୍ପର ଷଷ୍ଠ ଓ ଅଷ୍ଟମ ରାଶି ସମ୍ବନ୍ଧ—(astrology) Astrological corelation found out by calculating the horoscopes of the bride and bridegroom elect from the 6th and the 8th positions of their respective zodiacal signs. [ଦ୍ର—ବରର ରାଶିଠାରୁ କନ୍ୟାର ରାଶି ଷଷ୍ଠ ସ୍ଥାନସ୍ଥ ଓ କନ୍ୟାର ରାଶିଠାରୁ ବରର ରାଶି ଅଷ୍ଟମ ହେଲେ ଏହି ଯୋଗ ଘଟେ । ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ବରର ଓ କନ୍ୟାର ରାଶିର ପରସ୍ପର ଷଷ୍ଠ ଓ ଅଷ୍ଟମ ସମ୍ବନ୍ଧ ହେଲେ ତାହାକୁ 'ଷଡ଼ଷ୍ଟକ' ବୋଲାଯାଏ । ଏ ଷଡ଼ଷ୍ଟକ ଯୋଗକୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ବିବାହ ସ୍ଥିର କରିବା ବିଧେୟ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଷଡ଼ଷ୍ଟକ ବିଭିନ୍ନ ବୋଲାଅଛି । ଏହା ଅଛି ଷଡ଼ଷ୍ଟକ ଓ ମିଶ୍ର ଷଡ଼ଷ୍ଟକ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଯଦି କନ୍ୟାର ରାଶିର

ଅଷ୍ଟମରେ ବର୍ତ୍ତୁଳ ଓ ଭୀଷ୍ମ ରାଶିର ଅଷ୍ଟମରେ କନ୍ୟାର ରାଶି ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ଅର ଷଡ଼ଷ୍ଟକ ହୁଏ ଯଥା—

କନ୍ୟାର ରାଶି	ବରର ରାଶି
ମକର	ସିଂହ
କନ୍ୟା	ମେଷ
ମୀନ	ତୁଳା
କର୍କଟ	କୁମ୍ଭ
ବୃଷ	ମିଥୁନ

ଅର ଷଡ଼ଷ୍ଟକ ହେଲେ ଏ ବିବାହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବ ।

ମିଶ୍ରଷଡ଼ଷ୍ଟକ ଯଥା—

କନ୍ୟାର ରାଶି	ବରର ରାଶି
ମକର	ମିଥୁନ
କନ୍ୟା	କୁମ୍ଭ
ସିଂହ	ମୀନ
ବୃଷ	ତୁଳା
ବିଛା	ମେଷ
କର୍କଟ	ଧନୁ,

ମିଶ୍ର ଷଡ଼ଷ୍ଟକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବିବାହ ଚଳିପାରେ । ଷଡ଼ଷ୍ଟକ ମାତ୍ରେହିଁ ଦୋଷାବହ; ତଥାପି ମିଶ୍ର ଷଡ଼ଷ୍ଟକରେ ଏ ସକଳ ରାଶ୍ୟଧିପତି ଗ୍ରହଙ୍କର ପରସ୍ପର ମିତ୍ରତା ଥିବାରୁ ଏହା ଅଶୁଭ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କିଛିଦୂର ଶୁଭପ୍ରଦ ହୁଏ । ଗରୁଡ଼ପୁରାଣ ମତରେ ମିଶ୍ର ଷଡ଼ଷ୍ଟକ ଯଥା—

କନ୍ୟାର—ସିଂହ	ବରର—ମକର
କନ୍ୟା	ମେଷ
ତୁଳା	ମୀନ
କୁମ୍ଭ	କର୍କଟ
ଧନୁ	ବୃଷ
ମିଥୁନ	ବିଛା

ଯିଏ ପୁଅଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଷଡ଼ଷ୍ଟକ ରାଶି ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିଲେ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମନର ଅମେଳ ହୁଏ ଓ ମିଶ୍ର ଷଡ଼ଷ୍ଟକ ଥିଲେ କିଛିତ୍ ଶୁଭ ହୁଏ । (ବିଶ୍ୱକୋଷ)

ଷଡ଼ାନନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଷଟ୍=ଛଅଟି ଆନନ=ମୁଖ ଯାହାଙ୍କର)—କାର୍ତ୍ତିକେୟ; ଷଣ୍ଢାଗୁରୁ—The God Kārttikeya; the elder son of Śiba. [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କୁ କୃତ୍ତିକା ପ୍ରଭୃତି ଛଅ ଭଉଣୀ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରାଇଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କର ଛଅଟି ମୁହଁ ହୋଇଥିଲା ।]

ଷଡ଼ାମ୍ନାୟ—ସଂ. ବି (ଷଟ୍+ଆମ୍ନାୟ=ଉଚ୍ଚାରିତ ବିଷୟର କ୍ରମ)-ଶିବଙ୍କର ଛଅଟି ମୁଖ (ଅର୍ଥାତ୍ ସାଧାରଣତଃ ପୂର୍ବମୁଖ ଓ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖ ବାହାର କରିଥିବା ଅନ୍ୟ ଚାରିଟି ମୁଖ)ରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ର—A set of six Tantra Śāstras issuing from 6 mouths of Mahādeba. [ଦ୍ର—ଯଥା—ପୂର୍ବାମ୍ନାୟ, ଦକ୍ଷିଣାମ୍ନାୟ, ପଶ୍ଚିମାମ୍ନାୟ, ଉତ୍ତରାମ୍ନାୟ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱାମ୍ନାୟ ଓ ଅଧ ଆମ୍ନାୟ ।]

ଷଡ଼ାୟତନ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚକ୍ଷୁ କର୍ଣ୍ଣ, ନାସିକା, ଜିହ୍ୱା, ତ୍ୱକ୍ ଓ ମନ Shardāyatana (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—The sense organs and the mind.

ଷଡ଼ାସ୍ୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଷଟ୍+ଆସ୍ୟ)—କାର୍ତ୍ତିକେୟ— Shardāsya Kārttikeya.

ଷଡ଼ାସ୍ୟ ଜନକାହିତ—ସଂ. ବି (ଷଡ଼ାସ୍ୟ+ଜନକ+ଆହିତ=ଶକ୍ତି)— Shardāsya janakāhita କାମଦେବ; କନ୍ଦର୍ପ— God Cupid; Kāmadeba.

ଷଡ଼ିଙ୍ଗି—ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ (ଦେଶ)—Shardiṅgi (See) Shardiṅgi ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଶାଳୁଅ ଗଛ— ସାଲ The 'Śāla' tree. [ଦ୍ର—ଏଥିର ଫଳ ରାନ୍ଧି ତେଲ ସାଲ [ଷଡ଼ିଙ୍ଗିଅଣୀ—ଦେ. ସ୍ତ୍ରୀ] ବାହାର କରନ୍ତି ।]

ଷଡ଼ୁପାୟ—ସଂ. ବି (ଷଟ୍+ଉପାୟ)—(ତନ୍ତ୍ର) ସ୍ତମ୍ଭନ, ମୋହନ, ବଶୀକରଣ, ଉଚ୍ଚାଟନ, ଆକର୍ଷଣ ଓ କ୍ଷୋଭଣରୂପକ ଛଅଟି ତାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରୟୋଗ—(tantra) The application of six tantric means, such as Stambhana, Mohana; Baśīkaraṇa, Uchchāṭana, Ākarshaṇa and Kshobhaṇa.

ଷଡ଼ୂର୍ମି—ସଂ. ବି (ଷଟ୍+ଊର୍ମି)—ଷଡ଼ୁରିପୁ (ଦେଖ) Shardūrmi Shard-ripu. (See)

ଷଡ଼ୂଷଣ—ସଂ, ବି (ବୈଦ୍ୟକ) (ଷଟ୍=ଛଅ+ଊଷଣ=କଟୁଦ୍ରବ୍ୟ)— Shardūshaṇa ଏକତ୍ର ମିଶ୍ରିତ ଛଅଟି କଟୁଦ୍ରବ୍ୟ; ପିପ୍ପଳୀ, ପିପ୍ପଳୀ ମୂଳ, ଗଜପିପ୍ପଳୀ, ଶୁଣ୍ଠି, ଚିତାମୂଳ ଓ ମରିଚ ମିଶ୍ରିତ ଔଷଧ—An aggregate for concoction of six bitter articles (viz long pepper, pepper root; piper chaba; dried ginger; plumbago root and black pepper) used as medicine. [ଦ୍ର—ଏହା ପୀଡ଼ା, ଗୁଳ୍ମ, ଉଦରାଧ୍ମାନ ଓ ଶୂଳପ୍ରଶମକ, ଅଗ୍ନିପ୍ରଦୀପକ; କଫ ଓ ବାୟୁନାଶକ ।

ପଞ୍ଚ କୋଳ ସଙ୍ଗେ ମରିଚ ମିଶିଲେ ଷଡ଼ୂଷଣ ହୁଏ ।].

ଷଡ଼ୈରି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଷଡ଼ରି)—ଷଡ଼ ରିପୁ (ଦେଖ) Shardairi Shard-ripu. (See)

ଷଡ଼ୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି (ଷଟ୍+ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ)—ଛଅ ପ୍ରକାରର ସମ୍ପଦ ବା Shardaiswarjya ପ୍ରଭୁତ୍ୱ; ସର୍ବବିଧ ସମ୍ପଦ ବା ସୁଖଭୋଗ— All sorts of prosperity or enjoyment or bliss. [ଦ୍ର—ପ୍ରକୃତରେ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଅଷ୍ଟ ବିଧ; ଷଡ଼ ବିଧ ନୁହେଁ; ସାଂସାରିକ ସୁଖଭୋଗ ବା ବିଳାସ ବା ସମ୍ପଦ ପ୍ରଭୃତି ଲୋକେ ଷଡ଼ୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଣ୍ (ଧାତୁ)—୧ । ଦାନ କରିବା—1, To give.
Shan (root) ୨ । ବିତରଣ କରିବା—2. To distribute.

ଷଣ୍ଡ—ସଂ. ବି (ଷଣ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଡ) —୧ । ବୃଷ; ବୃଷଭ; ବୃଷଭ—
Shanḍa 1. A Brāhmaṇī bull. ୨ । ସ୍ୱାଧୀନ ବୃଷ—
(ଷଣ୍ଢ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. A bull set at liberty.
୩ । ନପୁଂସକ ବ୍ୟକ୍ତି (ଷଣ୍ଢ ଦେଖ)—3. A eunoch. [ଉ—ଇନ୍ଦ୍ରିୟଶୂନ୍ୟ ଷଣ୍ଢ ବୃକ୍ଷ ତା ଭୁଲେ, ଅବିବେକବଶ୍ୟ ବିବାଗ ହେଲେ—କରିସୂର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।] ୪ । ସମୂହ—4. A collection, assemblage. ୫ । ପଦ୍ମ ବା ଭୃଙ୍ଗଦସମୂହ—5. A collection or bunch of lotus flowers or water lilies. ୬ । ବୃକ୍ଷ—6. Tree. ୭ । ଯୋନିରୋଗବିଶେଷ—7. A sort of disease of the female organ. ୮ । ଦୈତ୍ୟଗୁରୁ ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଦୈତ୍ୟପ୍ରଧାନ ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କ ଗୁରୁ—8. The son of Sukrāchārjya and the tutor of Prahlāda. ୯ । (ଛାଗଳ ଆଦି ପଶୁ ଅଦିଙ୍କ) ଦଳ—9. A flock (of goats etc) (Apte). ୧୦ । ରାଶି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—10. Sign.

ଷଣ୍ଡ(ଣ୍ଢ)ତିଳ—ସଂ ବି—ଯେଉଁ ତିଳରୁ ତେଲ ବାହାରେ ନାହିଁ (ଉ.ଶ)
Shanḍa(ṇḍha)tila Sesamum seed producing no oil. ଦେ. ବି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ନପୁଂସକ—A eunoch. [ଉ—ଭୂମିକୁ ଯାହା ଷଣ୍ଢ ତିଳ ବୋଲୁଥିଲେ, ବିରାଟ ନଗରେ ତା ସତ କରିଲେ—ଦ୍ରୁପଦସିଂହ ମହାଭାରତ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।]

ଷଣ୍ଢା(ଣ୍ଢା)—ଦେ. ବି—୧ । ଷଣ୍ଢାମାର୍କା (ଦେଖ)—1. Shanḍā
Shanḍā(ṇḍhā) mārkā (See) ୨ । ଷଣ୍ଢା (ଦେଖ)—
Šanḍā (See). ୩ । ଷଣ୍ଢାସୁର—3. A demon (ଉ—ଯେତେ ଗୋ ବୋଇଲେ ବଳସ୍ତ, ଷଣ୍ଢା ବସ୍ତ୍ରକ ନିତ ମାର—ପ୍ରାଚୀ. ଦ୍ରୁହ୍ମଚରୁପଣଗୀତା ।) ଦେ. ବିଶ—ବଡ଼ା ମୋଟାତାଜା ୧। ଷଣ୍ଢାମାର୍କା (ଦେଖ)—1. Shnḍāmārkā (See) ୨ । ବନ୍ଧ୍ୟାତ୍ୱହେତୁ ବଳିଷ୍ଠ (ବୃକ୍ଷାଦି); ବଢ଼ା 2. Over-luxuriant in growth (said of trees and plants) ଯଥା—ଅଣ୍ଡିରି ଚାଳ ଲଛଠ। ଷଣ୍ଢା ହୋଇ ବଢ଼ିଛି ।)

ଷଣ୍ଢା(ଣ୍ଢେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଷଣ୍ଢାଇବା (ଦେଖ)
Shanḍā(ṇḍe)ibā Shanḍhāibā (See)

ଷଣ୍ଢାମା(ମ)ର୍କ—ସଂ. ବି—ଷଣ୍ଢ ଓ ଅମର୍କ ନାମକ ଶୁକ୍ରଙ୍କର ପୁତ୍ର ଦ୍ୱୟ—
Shanḍāmā(ma)rka Shanḍa and Amarka who were the two sons of Šukra and who were tutors to Prahlāda. [ଦ୍ର—ଏମାନେ ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କ ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ ରୂପେ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏମାନେ ବଳିଷ୍ଠ, ପୃଥୁଳକାୟ ଓ ଦୁଷ୍ଟ ଥିଲେ ।] ଦେ ବି. ଓ ବିଶ—ଷଣ୍ଢାମାର୍କା (ଦେଖ)
[ଷଣ୍ଢାମାର୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ] Shanḍāmārkā (See)

ଷଣ୍ଢା(ଣ୍ଢା)ମାର୍କା—ଦେ. ବି.—(ସଂ ଷଣ୍ଢ=ବୃଷ; ଅର୍ଥାତ୍ ବୃଷ ପରି
Shanḍā(ṇḍhā)mārkā ବଳବାନ୍; ଷଣ୍ଢାମାର୍କ ବା ବିଷାଳକାୟ, ଭୁଲ, ତା-ଷଣ୍ଢେ=ଯୁବ, ଲଟେଇ ।)—
ବଡ଼ାମାର୍କା ୧ । ବଳବାନ୍ ଓ ପୃଥୁଳକାୟ—1. A strong
ମୋଟାତାଜା ଆଦ୍‌ମୀ and fat man; a stout, strong and tall man. ୨ । ଉଦ୍ଧତ ଓ ଦୁର୍ବିନୀତ ବ୍ୟକ୍ତି; ଦୁଷ୍ଟ ଓ ବଦ୍ଧୁଅ ଲୋକ—2. A strong and wicked man. ୩ । ବଳୀ; ମଲ୍ଲ—3 An athlete. ଦେ. ବିଶ—ବଦ୍ଧୁଅ ଓ ପୃଥୁଳ—Stout and strong.

ଷଣ୍ଢାଳୀ—ସଂ. ବି. (ଷଣ୍ଢ + ଅଳ ଧାତୁ=ଖାଇଯିବା + ଅ + ଈ)—
Shanḍālī ୧ । ତୈଳ ଦ୍ରବାଦିର ପରିମାଣ ବିଶେଷ; ଛଟାଙ୍କି—
(ଷଣ୍ଢାଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ବିଶ୍ୱକୋଷ) 1. $\frac{1}{16}$ of a seer of liquid. ୨ । ସରସୀ, ସରୋବର—2. A pond. ୩ । କାମୁକୀ; ସ୍ତ୍ରୀ—3 A libidinous woman.

ଷଣ୍ଢା ଷଣ୍ଢା—ଦେ. ବି. (ବହୁ ବଚନ)—ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଷଣ୍ଢା ବ୍ୟକ୍ତି—
Shanḍā shanḍā Many stout and strong
ବଡ଼ା ବଡ଼ା ମୋଟାତାଜା ଆଦ୍‌ମୀଙ୍କ persons.

ଷଣ୍ଢି(ଣ୍ଢି)ଆ—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ ଷଣ୍=ନ ପୁଂସକ)—୧ । ନପୁଂସକ—
Shanḍi(ṇḍhi)ā 1. Impotent. ୨ । ଷଣ୍ଢ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2.
ନପୁଂସକ ହୀଜଡ଼ା Relating to a bull. [ଦ୍ର—ଏହା (ଷେଣ୍ଢିଅ, ଷେଣ୍ଢିଅ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା; ଜଣିଷଣ୍ଢିଅ, ଜାଣ୍ଡଷଣ୍ଢିଅ, ବଡ଼ଷଣ୍ଢିଅ ।

ଷଣ୍ଢୁ(ଣ୍ଢୁ)ଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ ଷଣ୍ଢ ପୁଂଲିଙ୍ଗ)—ବନ୍ଧ୍ୟା ଗାଈ—A
Shanḍu(ṇḍhu)ṇī barren cow.
ବନ୍ଧ୍ୟାଗାଭୀ ବନ୍ଧ୍ୟାଗାୟ [ଷେଣ୍ଢୁ(ଣ୍ଢୁ)ଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଷଣ୍ଢ—ସଂ. ବି.—(ସଂ ଷଣ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଢ) ୧ । ବୃଷ—1. Bull.
Shanḍha ୨ । ସ୍ୱାଧୀନ ବୃଷ; ଯେଉଁ ବୃଷଭକୁ ଲୋକେ ଶିବଙ୍କୁ
(ଷଣ୍ଢ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉତ୍ସର୍ଗକରି ଛାଡ଼ି ଦେଇଥାଆନ୍ତି—2. A bull dedicated to Šiba and set free to roam wherever he likes, [ଉ—ଗାଈ ସହଦେବଙ୍କର, ଷଣ୍ଢ ମହାଦେବଙ୍କର; ବଳଦ ବାସୁଡ଼ା ବାହାର ନୁହେଁ—ଭଗ ।] ୩ । (ସନ୍ ଧାତୁ=ସେବା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଢ)
ନପୁଂସକ; କ୍ଲୀବ—3 A eunoch; an impotent person. [ଦ୍ର—କ୍ଲୀବଙ୍କୁ ଛୁଇଁଲେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବା ବିଧି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି । ଦ୍ରୁଚ୍ୟୋଦ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ୧୪ ପ୍ରକାର, ମତାନ୍ତରେ ୨୦ ପ୍ରକାର, ଷଣ୍ଢଙ୍କର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ଯଥା—
ନିସର୍ଗ ଷଣ୍ଢ—ଜନ୍ମରୁ ନପୁଂସକ ବା ଅଣ୍ଡଛିନ୍ନ ।
ବିକ୍ର ଷଣ୍ଢ—ଗଳତାଣ୍ଡ ବା ଅଣ୍ଡଭ୍ରଷ୍ଟ ନପୁଂସକ ।
ପକ୍ଷ ଷଣ୍ଢ-ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ(ରମଣପରି ଲାଭ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।
ଲାଳକ ଷଣ୍ଢ—ଯେ ଦ୍ରୀ ହୁ ଯୋନି ଅପରା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ନିୟୋଗ କରି ପରେ ସ୍ତ୍ରୀ ସେବା କରେ ।
ଶାପାଦଷଣ୍ଢ—ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଶାପ ଫଳରୁ କ୍ଲୀବତା ପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ରତିସ୍ତବ୍ଧ ଷଣ୍ଢ—ସ୍ତମ୍ଭିତରେତାଃ; ଯାହାର ଅର୍ଦ୍ଧୋ ରେତଃ ପତନ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଈର୍ଷ୍ୟକ ଷଣ୍ଢ—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ରତିକ୍ରିୟା ଦେଖିଲେ ଯାହାର କାମପ୍ରବୃତ୍ତିର ଉଦ୍ରେକ ହୁଏ ।

ସେବ୍ୟକ ଷଣ୍ଢ—ବହୁସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ଭୋଗ ଜନିତ ଧ୍ୱଜଭଙ୍ଗ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଅତ୍ରିପ୍ର ଷଣ୍ଢ—ମୈଥୁନ ଧର୍ମୀବସ୍ଥାକାଳରେ ସ୍ତ୍ରୀର ରଜଃ-ସ୍ରାବ ପୂର୍ବରୁ ଯାହାର ରେତଃ ସ୍ଖଳିତ ହୁଏ ।

ମୋଘବୀଜ ଷଣ୍ଢ, ଶାଳୀନ ଷଣ୍ଢ—ଦୃଷ୍ଟା ବା ଅସତ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ ସନ୍ନିଧାନରେ ପତିତଧ୍ୱଜ ବ୍ୟକ୍ତି, ବା ଯାହାର ରେତଃପାତ ହୁଏ ।

ଅନ୍ୟାପତ୍ତ ଷଣ୍ଢ—ସ୍ୱସ୍ତ୍ରୀ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଠାରେ ଯାହାର ସୁଂସ୍ତ୍ରୁତ୍ୱ ଉଦ୍ରେକ ହୁଏ ।

ମୃଗଶେଭଗ ଷଣ୍ଢ—ସ୍ତ୍ରୀର ବା ପୁରୁଷର ମୁଖ ବିବରରେ ଗ୍ରାମ୍ୟଧର୍ମ ସମ୍ପାଦନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ବାତରେତାଃ ଷଣ୍ଢ—ରେତଃପାତ ସମୟରେ ଯାହାର ଲିଙ୍ଗ ବାଟେ ରେତଃ ସଙ୍ଗେ ବାତ ବା ବାୟୁ ନିର୍ଗତ ହୁଏ ।

କ୍ଲୀବ ଷଣ୍ଢ—ନପୁଂସକ ବା ନାରୀର ହସ୍ତ ଦ୍ୱାରା ମୈଥୁନରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଷଣ୍ଢଷଣ୍ଢ—ଯାହାର ମେଢ୍ର କୌଣସିରୂପେ ବିକୃତି ପ୍ରାପ୍ତ ନ ହୋଇ ସ୍ଥିତ ଯେ ସୁଂସ୍ତ୍ରୁତ୍ୱହୀନ ।

ନଷ୍ଟକ ବା ନଷ୍ଟ ଷଣ୍ଢ—ରୋଗାଦି ଯୋଗୁଁ ଯାହାର ଧ୍ୱଜୋତ୍ଥାନ ହୁଏ ନାହିଁ

ଅସେବ୍ୟ ଷଣ୍ଢ—ଧ୍ୱଜୋତ୍ଥାନ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯାହାର ରେତଃସ୍ଖଳନ ଘଟେ ।

ସୁଗନ୍ଧକ ଷଣ୍ଢ—ଯୋନିର ବା ଯେଫର ଗନ୍ଧ ଆଘ୍ରାଣ କଲେ ଯେ ରତି ଶକ୍ତି ଲାଭ କରେ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ଧର୍ମ୍ମ ଷଣ୍ଢ—ସ୍ତ୍ରୀ ତୁଲ୍ୟ ବାକ୍‌ଚେଷ୍ଟା (ମାଇଚଅ) ।

ଛିନ୍ନ ଲିଙ୍ଗକ ଷଣ୍ଢ—ଯାହାର ଲିଙ୍ଗକୁ ଛେଦନ କରିଯାଇ ତାକୁ ରମଣାସମର୍ଥ କରିଯାଇ ଥାଏ ।]

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଷଣ୍ଢସର ଯେ ପରିଶ୍ରମ ନ କରି ସବୁଆଡ଼େ ଅବାଧଗତି ହୋଇ ବୁଲିକରି ଖାଏ—4 (figurative) A person who idles away his time and feeds on others (like a bull set at large). ୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବହୁ ନାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକମାତ୍ର ନାୟକ ରୂପେ ବିରାଜିତ ପୁରୁଷ—5. (figurative) A male or husband of many women. [ଉ—ତାର ଗୋପ୍ତେ ଷଣ୍ଢ ଅଖଣ୍ଡ ଚନ୍ଦ୍ରମା ସ୍ମରଧୂମ୍ର ସୁଖଶ୍ରୀକ । ରାଧାନାଥ—ଯଯାତି]

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ହଳ ଓ ଶକଟାଦି ଟାଣିବା ପାଇଁ ବାହୁଲ୍ୟମାନଙ୍କର ମୁଷ୍ଟ ଛେଦନ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ବଳଦ କରନ୍ତି । ପଛେ ଗାଈଙ୍କ ପାଇଁ ଜମ୍ବା ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମର ବା ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳର ଶତଶତ ଗାଈଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଷଣ୍ଢ ସାଧାରଣ ସମ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ରଖାଯାଇଥାଏ ଓ ସେ ଅବାଧଗତି ହୋଇ ଗୁରଅଡ଼େ ବୁଲି ଖାଉଥାଏ; ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଗାଈମାନେ ବତର ପଡ଼ିଲେ (ଋତୁମତୀ ହେଲେ) ସେହି ଏକ ମାତ୍ର ଷଣ୍ଢଦ୍ୱାରା ଗୋ ଜାତିର ବଂଶ ରକ୍ଷା ହୁଏ । ଏହି ଅର୍ଥରୁ ଏହି ବ୍ୟବହାର ।] ୬ । ବାତୋପତାପିତ ପୋଳରେ ଉତ୍ପୁଲ ନିରନ୍ଧ୍ରେଷଣୀ ସ୍ତନବିହୀନା ସ୍ତ୍ରୀ; କ୍ଲୀବ ବିଶେଷ (ଅଭିଧାନ)—6. A hermaphordite woman. [ଦ୍ର—ଏମାନେ ମୈଥୁନ ଧର୍ମର ଅନୁପଯୁକ୍ତା—ବିଶ୍ୱକୋଷ] ଦେ. ବ—୧ । ବୀର—1. A hero; a valiant person. [ଉ—ସେ ଦୁଇ ଷଣ୍ଢ କଲେ ରଣ, ଶକ୍ତି ଅଟନ୍ତି ଭିନ୍ନ ଜଣ । ବିଶ୍ୱନାଥ—ବିରଚିତ ରାମାୟଣ ।] ୨ । (ଓଡ଼ିଶାର ଅଧୁନା ଲୁପ୍ତ ପ୍ରାୟ) କୁଜଙ୍ଗ ବଂଶ ବଂଶର ଉପାଧି—2. The family-tile of the Kujanga Raj family(now almost extinct). [ଉ—ରାଜା ହେଲ ବାଇ ବ ? କଳିଙ୍ଗ। ଗାଈ ବତର ପଡ଼ିଲେ କୁଜଙ୍ଗ ଷଣ୍ଢକୁ ପାଇ ବ ? ଉଗ] ଦେ. ବିଶ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ—Best. [ଉ—ପବେ ପେ ଥିଲେ ମାରକଣ୍ଡ ମୁନି କୁଳରେ ଅନ୍ଧ ଷଣ୍ଢ । ପ୍ରାଚୀ—ଜଗୁର୍ଣ୍ଣ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।]

ଷଣ୍ଢ ଗୋବର—ଦେ. ବ—୧ । ବୃଷଭୋତ୍ସୃଷ୍ଟ ଗୋମୟ—1. Dung of a bull. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସାଁଢ଼େଗୋବର ସାଁଢ଼କାଗାବର (ଏହାଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜ ଭୂମିଅବ ଲିପିବା ନିଷିଦ୍ଧ ଥିବାରୁ) ଅବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ—2. A useless thing

ଷଣ୍ଢ ତିଳ—ସଂ.ବ— ଷଣ୍ଢ ତିଳ (ଦେଖ)—Shanda tila (See) Shandha tila ଦେ. ବ—ନପୁଂସକ—An eunoch. [ଉ—ଏ ବାହାରେ ବତଳେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କୁ ଜାଳ, ଦେଲ ବାଇ ହୋଇଣ ଷଣ୍ଢ ତିଳ ବୋଲ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ

ଷଣ୍ଢ ପଛଆଡ଼ ପାଇବା—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଲାଭ ଆଶାରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ କଚ ପୋଡ଼ାପାଓୟା ଗୋଲାବୀଜକାଆଡ଼ଁ ନା ଲାଗିବା ପରେ ଆଶା-ଲୁବ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି) ବିଫଳ ହେବା—To be baffled in one's hope of gain or success. [ଦ୍ର—ବିକାଣ୍ଡପ୍ରତ୍ୟାଶା ନ୍ୟାୟ ଦେଖ ।]

ଷଣ୍ଢ ବନିବା(ହେବା)—ଦେ. କ୍ରି—(ଗାଈ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ମାତ୍ର Shandha banibā(hebā) ଷଣ୍ଢ ଭଳି) କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସାଁଟହୁଏ ସାଁଡ଼ବନନା ଏକାଧିପତି ହେବା ବା ଏକାଧିପତ୍ୟ କରିବା—To lord over many peopl.

ଷଣ୍ଢା(ଣ୍ଢେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ: ଷଣ୍ଢ=ବୃଷ ଶବରୁ)—୧ । (ସକର୍ମକ) Shandhā(ndhe)ibā (ଋତୁମତୀ ଗାଈକୁ ନେଇ ବଳ-ସାଁଟା ସାଁଡ଼ିୟାନା ପବକ ଷଣ୍ଢ ନିକଟରେ ଯୁଝାଇବା ଅର୍ଥରୁ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଭାର, ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ କୌଣସି-ଠାରେ ବା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୁଝାଇବା—1. To

force a person into some place to work against his wish. ୨ । (ଅକର୍ମକ- ଷଣ୍ = ନପୁଂସକ)—(ବୃକ୍ଷାଦି) ବନ୍ଧ୍ୟତ୍ୱ ହେତୁ ଦୁଷ୍ଟ-ପୁଷ୍ଟ ହେବା—3. To grow iistily or over luxuriantly (said of barren trees.)

ଷଣ୍ଢିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଷଣ୍ଢିଆ (ଦେଶ)—
Shaṇḍhiā Shaṇḍiā (See)

ଷଣ୍ଢିତା—ସଂ. ବି—ଯୋନି ରୋଗ ବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—A Shaṇḍhitā kind of vaginal disease. [ଦ୍ର— ଏ ରୋଗରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଋତୁରୋଧ ଓ ସ୍ତନ ମୃଦୁ ହୁଏ ଓ ମୈଥୁନ କାଳେ ଯୋନି ଖରସ୍ପର୍ଶ ବୋଧ ହୁଏ-ସୁଶ୍ରୁତ]

ଷଣ୍ଣବତ—ସଂ. ବିଣ—(ଷଷ୍ଟ୍ + ନବତ + ଅ)—ଅଣ୍ଡସୁଦ୍ଧ ସଂଖ୍ୟାର ଦ୍ୱିତୀୟ—Sixtyninth.
Shaṇṇabata
(ଷଣ୍ଣବତତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଷଣ୍ଣବତି—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ଷଷ୍ଟ୍ ଅଧିକ ନବତି)—ଅଣ୍ଡସୁଦ୍ଧ—
Shaṇṇabati Sixtynine.

ଷଣ୍ମନୁ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଟ୍ + ମନୁ)—ସୃଷ୍ଟିର ଆଦ୍ୟରୁ ଏକାଦିକ୍ରମେ ସ୍ୱକୀୟ କରୁଥିବା ୬ ଜଣ ମନୁ—Six successive progenitors of the mankind. [ଦ୍ର—ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଥମ କଳ୍ପରୁ ୧୪ ଜଣ ମନୁ ଭୋଗ କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ୭ମ ମନୁ ବା ବୈବସ୍ୱତ ମନୁଙ୍କର ଅଷ୍ଟାବିଂଶ ଯୁଗର ଦଶମ ଭାଗ ଭୋଗ ହେଉଅଛି । ଷଣ୍ମନ୍ୱନ୍ତର ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ)

ଷଣ୍ମନ୍ୱତୀତ—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଟ୍ + ମନୁ + ଅତୀତ)—ଛଅ ଜଣ ମନୁଙ୍କ ସ୍ୱକୀୟ ଅତୀତ ବା ଶେଷ ହୋଇଥିବା (କାଳ ବା କଳ୍ପାଂଶ)—(The time) After the life time of six Manus. [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ମନୁ ୬ ଜଣ ଏଥି ପୂର୍ବରୁ ଭୋଗ କରି ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ନାମ—୧ । ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ, ୨ । ସ୍ୱାରୋଚିଷ, ୩ । ଉତ୍ତମ ୪ । ତାମସ; ୫ । ରୈବତ ଓ ୬ । ଚାକ୍ଷୁଷ । ବର୍ତ୍ତମାନ ୭ମ ବୈବସ୍ୱତ ମନୁ ଭୋଗ କରୁ ଅଛନ୍ତି ।]

ଷଣ୍ମାସ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଟ୍ + ମାସ)—ଛଅ ମାସ—
Shaṇmāsa six months.

ଷଣ୍ମାସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—(ଷଣ୍ମାସ + ଯ)—ଯାହା ଛଅ ମାସରେ ସାଧ—
Shaṇmāsya Performable in six months.
(ଷଣ୍ମାସିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଷଣ୍ମୁଖ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଟ୍ = ଛଅ + ମୁଖ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଷଡ଼ାନନ
Shaṇmukha (ଦେଖ)—Shardānana (See)

ଷତ୍ୱ ବିଧାନ(ବିଧି)—ସଂ.ବି (ବ୍ୟାକରଣ)—ବ୍ୟାକରଣର ନିୟମବିଶେଷ; ଯେଉଁ ନିୟମଦ୍ୱାରା 'ସ' ସ୍ଥାନରେ 'ଷ' ହୁଏ—The rule of Sanskrit Grammar by which the dental 'S' becomes cerebral 'Sh'. [ଦ୍ର—ଷତ୍ୱବିଧିବିଷୟରେ ଅନେକ ସୂତ୍ର ଅଛି,ସ୍ଥୂଳରେ ୩ ଗୋଟି ସୂତ୍ର ଏଠାରେ ଲେଖାଯାଉଅଛି:—

୧—ଅ, ଆ ଉତ୍ତର ସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ,କ ଓ ର ପରସ୍ଥିତ ପଦ-ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟୟ, ଆଦେଶ, ଆଗମ ପ୍ରଭୃତିର ସକାର ଓ ବିସର୍ଗ ଜାତ 'ସ'ଠାରେ 'ସ' ସ୍ଥାନରେ 'ଷ' ହୁଏ, (ଯଥା— ନି + ସିଧ୍ ଧାତୁ + ଅ = ନିଷେଧ; ବି + ସ୍ଥା ଧାତୁ + ଉର = ବିଷ୍ଣୁ ।)

୨—ଟ ଓ ଠ ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ 'ଶ' ଓ 'ସ' 'ଷ' ହୁଏ—(ଯଥା—ପ୍ର + ବିଶ୍ ଧାତୁ + ତ = ପ୍ରବିଷ୍ଟ) ।

୩—ଉପସର୍ଗ, ଇ ଓ ଉକାର ପରସ୍ଥିତ 'ସ୍ଥା' ଧାତୁର 'ସ' ଓ ସୂପ ଓ ସମ୍ ଧାତୁର 'ସ' 'ଷ' ହୁଏ ।]

ଷର୍ଶପୀ—ସଂ. ବି—ଶଙ୍କନାକୃତି ପକ୍ଷୀ ବିଶେଷ—
Sharshapī A species of bird.

ଷଷ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ)—ଷଷ୍ଟ୍ (ଦେଖ)
Shash Shaṭ. (See)

ଷଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ—ଷଷ୍ଟି ସଂଖ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Relating Shashṭa to the number sixty. ସଂ. ବି-ଷଷ୍ଟି ସଂଖ୍ୟା—The number sixty.

ଷଷ୍ଠ(ଷ୍ଠ)ମ—ପ୍ରା. ବିଣ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ଷଷ୍ଠ (ଦେଖ)—
Shashṭ(shṭha)ma Shashṭha. (See) [ଉ—ଷଷ୍ଠମ ଷଷ୍ଠ ଛନ ବର୍ଣ୍ଣନେ, ଦେବେଣ ଦେବଣ ଗାଣ । ପ୍ରାଚୀ. ଉଦ୍ଦସ୍ୟ-ଚ୍ଛମ ମଣ୍ଡପ; ଷଷ୍ଠମ ଯାବତ ଗୋଷ୍ଠା ଉତ୍ପୁଣ ତା ଉସି । ପ୍ରାଚୀ. ଦ୍ରୁଣକରୁପଣ. ଗୀତା ।]

ଷଷ୍ଠି । ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ଷଷ୍ + ଦଶତ୍ + ତି-ନିପାତନ)—ଷାଠିଏ—
Shashṭi Sixty. ଦେ. ବି—ଷଷ୍ଠୀ ତିଥି—The 6 th day
ଷଷ୍ଠି ତିଥି of a lunar fort night.

ଷଷ୍ଠିକ—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଠି = ୬୦ + କ)—୧ । ଷଷ୍ଠି ସଂଖ୍ୟକ—
Shashṭika 1. Numbering sixty. ୨ । ଷଷ୍ଠି ସଂଖ୍ୟା-ଦ୍ୱାରା କ୍ରୀତ—2. Purchased at the price of 60 (coins etc). ସଂ. ବି—୬୦ ଦିନରେ ପାକିବା ଧାନ; ଷାଠିଆ ଧାନ—A kind of paddy which ripens in 60 days after sowing.

ଷଷ୍ଠିକ ଧାନ୍ୟ—ସଂ. ବି (୬୦ ଦିନ ବା ୬୦ ରାତିରେ ପକ୍ୱ ହୁଏ ବୋଲି ଏହି ନାମ)—ଶାରଦ ଧାନ୍ୟ-ବିଶେଷ—A sort of autumnal paddy ripening in 60 days. [ଦ୍ର—ଉର୍ବର ଅବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁ ଧାନ୍ୟ ୬୦ ଦିନରେ ପାକେ ତାହାକୁ ଷଷ୍ଠିକ ଧାନ୍ୟ କହନ୍ତି ।

ଷଷ୍ଠିକ ଧାନ୍ୟ, ଷଷ୍ଠିଧାନ, ଷଷ୍ଠିକ, ଷଷ୍ଠିକା, ଷଷ୍ଠିକାସରକ(କ)

ଷାଟିଆ(ଆ)ଧାନ } —ଦେ. ରୂପ
ଷଠିକା(ଆ)ଧାନ }

ଏହା ଗୌର (ଧଳା) ଓ ଶାଳ (କଳା) ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଏହା ରୁଚିକର, ଶୀତଳ, ଲଘୁପାକ, ମଳରୋଧକ, ବାତ ପିତ୍ତନାଶକ ଓ ଶାଳଧାନ୍ୟ ପରି ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ । ଶ୍ୱେତ ଧାନ୍ୟ ଶାଳଧାନ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ । ଏହି ଦୁଇ

ପ୍ରକାର ଧାନ୍ୟର ନାନା ଜାତି ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଏହି ଧାନର ଚାଉଳରୁ ଶରତ୍‌କାଳୀନ ପାର୍ବଣ ପୂଜାରେ ନୈବେଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉପଦେଶ ଅଛି । ଭାବ-ପ୍ରକାଶରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ, ଯେଉଁ ଅନ୍ନ ଉଦରସ୍ଥ ହେବା ମାତ୍ରେ ପରପାକ ହୁଏ ତାହା ଷଷ୍ଟିକଧାନ ବୋଲାଯାଏ । ଏ ଧାନ ଷଷ୍ଟିକ, ଶଣପୁଷ୍ପ, ପ୍ରମୋଦକ, ମୁକୁନ୍ଦକ ଓ ମହା-ଷଷ୍ଟୀକ ନାମ ଭେଦରେ ଅନେକପ୍ରକାର । ଏହାକୁ ବ୍ରୀହି-ଧାନ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ । କାରଣ ବ୍ରୀହିଧାନ୍ୟର ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ଏଥିରେ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଷଷ୍ଟିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଷଷ୍ଟିକ+ଅ)—୧ । ଷଷ୍ଠୀ (ଦେଶ)—
Shashṭikā 1. Shashṭhī (See) ୨ । ଷଷ୍ଟିକ ଧାନ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧାନ୍ୟ ବିଶେଷ—2. A sort of excellent Shashṭika paddy. [ଦ୍ର—ଷଷ୍ଟିକ ଧାନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଷଷ୍ଟିକା ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଏହା ଲଘୁ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ତ୍ରିଦୋଷ-ନାଶକ, ମଧୁର ରସ, ମୃଦୁବୀର୍ଯ୍ୟ, ଧାତୁକ, ବଳକର, ଉଦ୍ଭ-ନାଶକ ଏବଂ ରକ୍ତଶାଳି ପରି ଗୁଣଯୁକ୍ତ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଷଷ୍ଟିକାନ୍ନ—ସଂ. ବି—ଷଷ୍ଟିକ ଧାନ୍ୟର ଚାଉଳରୁ ପକ୍ୱ ଅନ୍ନ—
Shashṭikānna Boiled rice from Shashṭika paddy. [ଦ୍ର—ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଦ୍ଧକ, ପାଚକ, ବଳ-କାରକ, ତ୍ରିଦୋଷନାଶକ ଏବଂ କଫ, ନେତ୍ରରୋଗ, ଶ୍ରମ ରୋଗ ଓ ବିଷଦୋଷରେ ପଥ୍ୟ ।]

ଷଷ୍ଟିକୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଷଷ୍ଟିକ ଧାନ୍ୟ (ଦେଶ)
ṣhashṭikī ṣhshṭika dhānya. (ṣee)

ଷଷ୍ଟିକ୍ୟ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଟିକ+ଯ)—ଷଷ୍ଟିକ ଧାନ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର—A field fit for growing the ṣhasṭika paddy.

ଷଷ୍ଟିଜ(କା)—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଟି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଷଷ୍ଟିକଧାନ୍ୟ
ṣhashṭija(kā) (ଦେଶ)—ṣhasṭika dhānya. (ṣee)
(ଷଷ୍ଟିକାସରକ [କ], ଷଷ୍ଟିଶାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଷଷ୍ଟିତନ୍ତ୍ର (ବିଦ୍ୟା)—ସଂ. ବି—ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
ṣhashṭi tantra (bidyā) The ṣāṁkhya philosophy.

ଷଷ୍ଟିତମ—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଟି+ପୂରଣାର୍ଥେ. ତମ)—୬୦ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—ṣixtieth.
ṣhashṭitama
(ଷଷ୍ଟିତମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଷଷ୍ଟିଧା—ସଂ, କ୍ରି. ବିଣ (ଷଷ୍ଟି+ପ୍ରକାରାର୍ଥେ. ଧା)—ଷାଠିଏ ପ୍ରକାରେ—
ṣhashṭidhā In sixty ways.

ଷଷ୍ଟିବର୍ଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଟିବର୍ଷ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଷାଠିଏ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
ṣhashṭibarshī Aged sixty years.
(ଷଷ୍ଟିବର୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଷଷ୍ଟିମତ୍ତ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଟି—୬୦+ମତ୍ତ=ମଦମତ୍ତ; ଯେ ୬୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମତ୍ତ ବା ଜୀବନର ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ]—ହସ୍ତୀ; ଗଜ; ହାତୀ—Elephant.

ଷଷ୍ଟିଲତା—ସଂ. ବି—ଭ୍ରମରମାରୀ (ଦେଶ)
ṣhasṭi latā Bhramaramārī. (ṣee)

ଷଷ୍ଟି ସହସ୍ର—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ—୬୦ ହଜାର—
Shashṭi sahasra Sixty thousand.

ଷଷ୍ଟି ହାୟନ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଟି—୬୦+ହାୟନ=ବର୍ଷ)—୧ । ୬୦ ବର୍ଷ—
Shashṭi hāyaka 1. Sixty years. ୨ । ଗଜ; ହସ୍ତୀ (ଏ ୬୦ ବର୍ଷରେ ଅର୍ଦ୍ଧ ଜୀବନ ଭୋଗ କରିବାରୁ ବା ପୂର୍ଣ୍ଣବୟସ୍କ ହେବାରୁ)—2. Elephant. ୩ । ଧାନ୍ୟ ବିଶେଷ—3. A species of paddy. ସଂ. ବିଣ.
[ଷଷ୍ଟି ହାୟନା—ସ୍ତ୍ରୀ] ପୁଂ—୬୦ ସଂଖ୍ୟକ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ—
Aged 60 years.

ଷଷ୍ଟ୍ୟୁତ୍ତର ଶତ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ—ଏକଶତ ଷାଠିଏ; ଷଠାଶହେ—
Shashṭyuttara śata One hundred and sixty,
[ଦ୍ର—ଏହାପରି ଷଷ୍ଟ୍ୟୁତ୍ତର ଦ୍ୱିଶତ, ଷଷ୍ଟ୍ୟୁତ୍ତରତ୍ରିଶତ ଆଦି ଶବ୍ଦ ହୁଏ ।]

ଷଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଠ=୬+ପୂରଣାର୍ଥେ ଥ, 'ଥ' ସ୍ଥାନରେ ସ୍ୱରରେ 'ଠ' ହୁଏ)—ଛଅ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—Sixth.
(ଷଷ୍ଠକ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହାର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆକାର '୬ଷ୍ଠ' ।]
[ଷଷ୍ଠୀ, ଷଷ୍ଠୀକା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଷଷ୍ଠ କାଳ—ସଂ. ବି—୧ । ଛଅ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ ସମୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Shashṭha kāla The 6th peried. ଦେ. ବି (ସଂ. ଷଷ୍ଠାନ୍ନକାଳ)—ଷଷ୍ଠାନ୍ନକାଳ (ଦେଶ)—Shashṭhā-nnakāla (See) [ଦ୍ର—ଜଳ ଖାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଲଘୁ ହୋମ କରି । ଷଷ୍ଠକାଳେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି ଦଣ୍ଡଧାରୀ —ଭୂପସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ଷଷ୍ଠାନ୍ନ କାଳ—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଠ+ଅନ୍ନ+କାଳ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପ୍ରାଣୀ ଦୁଇ ଦିନ ଅନାହାର ରହି (ଷଷ୍ଠାନ୍ନ କାଳକାଳକ—ଅନ୍ୟ ବିଣ, ରୂପ) ତୃତୀୟ. ଦିନ ସାୟଂ-(ଷଷ୍ଠାଳ କାଳକ—ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟରୂପ) କାଳରେ ଥରେ ଖାଏ—
(a person or animal) Fasting for 2 days and breaking his fast on the third evening. ସଂ. ବି—ଦୁଇ ଦିନ ଅନାହାରରେ ରହି ତୃତୀୟ ଦିନ ସାୟଂକାଳରେ ଥରେ ଭୋଜନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Taking food on the 3rd evening after fasting for 2 whole days.

ଷଷ୍ଠାନ୍ନ କାଳିକ—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଠାନ୍ନ କାଳ+ଷ୍ଟ୍ୟାର୍ଥେ ଇକ)—ଦୁଇ
Shashṭhānna kālika ଦିନ ଉପବାସ ପରେ ତୃତୀୟ ଦିନ
[ଷଷ୍ଠାନ୍ନ କାଳିକା—ସ୍ତ୍ରୀ] ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଏକମାତ୍ର ଭୋଜନକାରୀ
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Eating on the 3rd evening after fasting for 2 days.

ଷଷ୍ଠାଳ କାଳକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁଇ ବା ତିନି ଦିନ
Shashṭhāli kālaka ପରେ ଥରେ ଖାଏ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Taking food at intervals of 2 or 3 days.

ଷଷ୍ଠାଷ୍ଟମ— ସଂ. ବିଣ—ଛଅ ସ୍ଥାନସ୍ଥ ଓ ଆଠ ସ୍ଥାନସ୍ଥ—Sixth and eighth. Shashṭhāshṭama [ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା କ୍ରମେ ଦକ୍ଷିଣର ରାଶିମାନଙ୍କର ପରସ୍ପରଠାରୁ ଷଷ୍ଠ ଓ ଅଷ୍ଟମ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିତ ଜନିତ ଅଶୁଭ ଯୋଗରୁ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ-ଷଷ୍ଠାଷ୍ଟମ କହନ୍ତି । ମହାଦଶା ଓ ଅନ୍ତର୍ଦଶାରେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଷଷ୍ଠାଷ୍ଟମ ଯୋଗ ହୁଏ ।]

ଷଷ୍ଠିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଷଷ୍ଠ+କ+ଆ)—ଷଷ୍ଠୀ ୨ (ଦେଖ) Shashṭhikā Shashṭhī 2. (See)

ଷଷ୍ଠି ମତ୍ତ—ସଂ. ବି [ଷଷ୍ଠିନ୍=ଛଅ ବର୍ଷ+ମତ୍ତ=ଉନ୍ମତ୍ତ; ଛଅ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଯାହାର ମଦ ଧାରା ଖରତ ହୁଏ)—ହାତୀ; ଗଜ—Elephant (ପ୍ରକୃତବାଦ). Shasṭhi matta

ଷଷ୍ଠିହାୟନ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠିନ୍=ଛଅ+ହାୟନ; ବର୍ଷ=ଯେତେବେଳେ ଷଷ୍ଠ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୟସସ୍ଥ ହେତୁରୁ)—୧। ହାତୀ 1. Elephant. ୨ । ଏକପ୍ରକାର ଧାନ— 2. A kind of paddy. ୩ । ଛଅ ବର୍ଷ— Six years (ପ୍ରକୃତବାଦ) Shasṭhi hāyana

ଷଷ୍ଠୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଷଷ୍ଠ+ଇ)—୧ । ଜାତ୍ୟାସ୍ତ୍ରକ; ଦୁର୍ଗା— 1. Goddess Durgā. ୨ । (ପ୍ରକୃତ ବା ଷାଟ୍, ଷଷ୍ଟି, ଷଷ୍ଠୀ ବୁଢ଼ୀ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଷଷ୍ଠାଂଶରୂପା ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ) Shashṭhī

ଷଷ୍ଠୀ ଷୋଡ଼ଶ ମାତୃକାନ୍ତର୍ଗତ ମାତୃକା ବିଶେଷ; ଷଠିଦୁଚ୍ଛେଇଁ; ଷଷ୍ଠୀ ଦେବୀ—2. The Goddess protecting infants. [ଦ୍ର—ଏ ଦୁର୍ଗା ବା ପ୍ରକୃତିଙ୍କ ଷଷ୍ଠୀ କଳା ଓ ସ୍ୱନ ଭାଗ; ଏ ଷୋଡ଼ଶ ମାତୃକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ । ଦେବୀ ଅଟନ୍ତି । ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଦେବସେନା । ଏହାଙ୍କ ପ୍ରସାଦରେ ପୁତ୍ରସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ ହୁଏ । ଏ ଜଗତର ଶିଶୁମାନଙ୍କର ପାଳନା ଓ ରକ୍ଷାକାରିଣୀ । ଚିତ୍ର ଜନ୍ମର 'ଷଠି' ଓ 'ଏକୋଇଶା' ଦିନ ଏହାଙ୍କ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଅପୁତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଏକବର୍ଷ ଷଷ୍ଠୀଦେବୀଙ୍କ ସ୍ତବ ଶ୍ରବଣ କଲେ ପୁତ୍ରଲାଭ କରେ ଓ ରୁଗ୍ଣ ସନ୍ତାନ ନିରୋଗ ହୁଏ । ସନ୍ତାନବତୀ ରମଣୀମାନଙ୍କର ପ୍ରତିମାସର ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀରେ ନିଜ ନିଜର ସନ୍ତାନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳାର୍ଥ ଷଷ୍ଠୀ ବ୍ରତ କରିବା ବିଧେୟ । (ଷଷ୍ଠୀ ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ ।)

ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଯେ, ଏ ଦେବୀଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ସ୍ୱନସ୍ଥ ଓ ସୁକଳ୍ପ ରୂପ ଧାରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ରକ୍ଷିକାରୂପେ ମାତୃରୂପା, ଦୟାରୂପା, ଲକ୍ଷ୍ମୀରୂପା, ବୃଦ୍ଧ-ରୂପା ଓ ଯୋଗିନୀରୂପା ହୁଅନ୍ତି ।

ପ୍ରକୃତାଚାରରେ ଶିଶୁଜନ୍ମର ଷଷ୍ଠ ଦିବସରେ ଚାନ୍ଦରେ ଏହାଙ୍କର ରୂପ ଗଢ଼ାଯାଇ ବା ପିତ୍ତଳା ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଏ ସ୍ୱପ୍ନଦିବା, ସ୍ୱପ୍ନଦା । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଶିଶୁ-ମାନଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ଏ ଜଗିଥାଆନ୍ତି ଓ ଶିଶୁ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ ତାକୁ ଉଠାଇ ଦିଅନ୍ତି ଓ ଶିଶୁ ଶୋଇଲା ବେଳେ ତାକୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖାଇ ହସାନ୍ତି ଓ କନ୍ଦାନ୍ତି । ପ୍ରତି ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀରେ ଓ ବିଶେଷତଃ ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀ ଦିନ (ଷଠୀ ଓଷାରେ) ଏହାଙ୍କର ପୂଜା ହୁଏ । ଏହାଙ୍କୁ ଶାଳଗ୍ରାମ ଶିଳାରେ, ଘଟରେ, ବଟମୂଳରେ ପୂଜା କରାଯାଏ ଓ ଚାନ୍ଦରେ ମାଟିରେ ପିତ୍ତଳା ସ୍ଥାପନ କରି ପୂଜା କରାଯାଏ । ଏହାଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ଏ 'ଶ୍ୱେତଚମ୍ପକବର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ, ରତ୍ନଭୂଷଣ ଭୂଷିତା ଓ ପବନ ରୂପା' ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ଭବିଷ୍ୟପୁରାଣରେ ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ମାସ ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀ ବା ଆରଣ୍ୟ ଷଷ୍ଠୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଧ୍ୟାନରେ ଏହାଙ୍କୁ ଦ୍ୱିଭୁଜା, ସୁକଳ୍ପ, ବରାଭୟହସ୍ତା, ଗୌରବର୍ଣ୍ଣା, ବନ୍ୟବାସିନୀ, ଦିବ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର ପରିହିତା, ପୀତୋଲ୍ଲତପୟୋଧରା ରୂପେ କଳ୍ପନା କରାଯାଇ ଅଛି । ଏ ଦିନ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ତାଳବୃନ୍ତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୂଜା ଦ୍ରବ୍ୟ ସହ ବନକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ଆରଣ୍ୟ ଷଷ୍ଠୀ ଦେବୀଙ୍କ ପୂଜା, ଚତୁର୍ଯ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଶ୍ରବଣ ଓ ଫଳ ମୂଳାଦି ସେବନ କରନ୍ତି । ଏ ବ୍ରତ କଲେ ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି ଦୀର୍ଘାୟୁଃ ଓ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ହୁଅନ୍ତି । ପୁତ୍ରର ବା ତନୟାର ଜନ୍ମର ୬ଷ୍ଠ ଦିନ ରାତିରେ ସୂତିକା ଗୃହରେ ଷଷ୍ଠୀଦେବୀଙ୍କର ଯେଉଁ ପୂଜା ହୁଏ ତାକୁ ସୂତିକା ଷଷ୍ଠୀ ପୂଜା ବୋଲାଯାଏ । ସେ ଦିନ ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀକୁ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟଜନ ଉପରେ ବସାଯାଇ ଥିବା ଲୁଗା ଉପରେ ଶୁଆଇ ଷଷ୍ଠୀଦେବୀଙ୍କ ଚରଣରେ ପିଣ୍ଡକୁ ସମର୍ପଣ କରାଯାଏ । ଷଷ୍ଠୀଦେବୀଙ୍କ ବାହନ ଭୂଷ୍ମ ମାର୍ଜାର ଓ ଆବାସ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।

ଏହାଙ୍କର ଅଷ୍ଟୋତ୍ତର ମନ୍ତ୍ର 'ଦେବୀ ଦ୍ରୀଂ ଷଷ୍ଠୀଦେବ୍ୟୈ ସ୍ୱାହା ।' ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣ ପ୍ରକୃତିଖଣ୍ଡ ୧୩ ଓ ୪୦ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏହାଙ୍କର ପୂଜା, ବିଧି ଓ ସ୍ତୋତ୍ର ଆଦି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।] ୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣର ବିଭକ୍ତି ବିଶେଷ; ସମ୍ବନ୍ଧ ପଦ ଯୁକ୍ତ ବିଭକ୍ତି— 3. (grammar) The 6th case (genitive) of a noun or adjective. [ଦ୍ର—ଏହାର ଚିହ୍ନ 'ର' । ବ୍ୟାକରଣରେ ଷଷ୍ଠୀ ନାନା ପ୍ରକାର, ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ଗୋଟି ଉଦାହରଣ ଏଠାରେ ଦିଆ ଯାଉଅଛି ।

କ । ଇମ୍ବେ ଷଷ୍ଠୀ—ଯଥା—ମୋ ପୁସ୍ତକ; ଏବ ଜନ୍ମଥାଏ ତାହାର କଥା, ଜାଣିଲି ଲାଗିଛି ଦିଅର ଚିନ୍ତା ।

ଖ । କର୍ତ୍ତା ସ୍ଥଳରେ ଷଷ୍ଠୀ, ଯଥା—ମୋ ଖାଇବା, ମୋ ଜାଗିବା, ପକ୍ଷିଙ୍କ ଚେଷ୍ଟା ।

ଗ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତିରେ କର୍ମରେ ଷଷ୍ଠୀ (ଯେଉଁଠାରେ କର୍ତ୍ତା ଓ କର୍ମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଷଷ୍ଠୀ ହୋଇ ଯାଏ, ଯଥା—ଶିଶୁର ଦୁଗ୍ଧପାନ କର୍ମ୍ମ । ଶିଶୁଦ୍ୱାରା ଦୁଗ୍ଧର ପାନକ୍ରିୟା ।

ଘ । ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ ବିହିତ ତ, ଲୁ ଆଦି ପ୍ରତ୍ୟୟ ପ୍ରୟୋଗେ କ୍ୟା ସ୍ଥଳରେ ଷଷ୍ଠୀ, ଯଥା—ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଭ୍ୟ-ଜଗତରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ବରିତ ଅଟନ୍ତି; ଏ ପୁସ୍ତକ ମୋର ପାଠ୍ୟ ।

ଙ । କର୍ମ୍ମ ସ୍ଥଳରେ ଷଷ୍ଠୀ; ଯଥା—ଗୁରୁଙ୍କ ସେବା; ରୋଗୀରକ୍ଷା ।

ଚ । ନିମିତ୍ତାର୍ଥ ଶବ୍ଦ ଯୋଗେ ୬ଷ୍ଠୀ, ଯଥା—ତାହାଙ୍କ ଲାଗି ମୁଁ ଯୋଗୀ ହୋଇଅଛି; ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସିନା ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସିଛି ।

ଛ । ହେତ୍ୱର୍ଥ ଶବ୍ଦ ଯୋଗେ ୬ଷ୍ଠୀ, ଯଥା—ତାଙ୍କ ହେତୁ ମୁଁ ଜଗତରେ ବିଖ୍ୟାତ ହେଲି ।

ଜ । ତୁଲ୍ୟାର୍ଥ ଶବ୍ଦ ଯୋଗେ ୬ଷ୍ଠୀ, ଯଥା—ସେ ତାଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ବଳବାନ୍ ।

ଝ । ଦିଗ ବା ଅବସ୍ଥିତିବାଚକ ଆଗ ପଛ ଆଦି ପ୍ରୟୋଗ ସ୍ଥଳରେ, ଯଥା—ମନ୍ଦିରର ଉତ୍ତରରେ, ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ, ତାଙ୍କ ପଛରେ ଲୋକେ ଯାଉଛନ୍ତି ।

ଞ । ବିବକ୍ଷାରେ ୬ଷ୍ଠୀ (କର୍ତ୍ତାକି କୋଇବା ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଅନ୍ୟ ବିଭକ୍ତି ସ୍ଥଳରେ ମଧ୍ୟ ଷଷ୍ଠୀ ହୁଏ) ଯଥା—ତାର ମୋର ଏବାଠେଇଁ ଗଲୁଁ; ମୁରଲି ! ତୋର ଶରଣ ଗଲି ରେ (ସଙ୍ଗୀତ);ସେ ଦିନର ଭଳିଥର ଖାଉଛୁ; ମେଘ ମନ୍ଦ୍ର ଆବର ଧ୍ୱନିଲା ଅକାଶର—ମଧୁସୂଦନ. ନିଶା ପ୍ରତି ।

ଟ । ଅଭେଦେ ଷଷ୍ଠୀ, ଯଥା—ଫେଣ୍ଡ ଚନ୍ଦ୍ରାର ଲୋଚନ କର କର ନିଶ୍ଚିତ;ଥଳର ଏ ମର କଳେବର—ମଧୁସୂଦନ ଜୀବନଚନ୍ଦ୍ରା ।

ଠ । ବିଶେଷଣ ଷଷ୍ଠୀ, ଯଥା—ସମ୍ରାଟର ସିଂହାସନ ହେଲା ସିନା ଲାଭ—ରାଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୪ । ଚନ୍ଦ୍ରର ହ୍ରାସ ଓ ବୃଦ୍ଧିଜନିତ ଷଷ୍ଠ କଳାଯୁକ୍ତ ତିଥି—4. The 6th day of a lunar fortnight. [ଦ୍—ଏହା ଶୁକ୍ଳ ଓ କୃଷ୍ଣ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷରେ ଶୁକ୍ଳା ଷଷ୍ଠୀ ବା ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀ ଓ କୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷରେ କୃଷ୍ଣା ଷଷ୍ଠୀ ବା କୃଷ୍ଣ ଷଷ୍ଠୀ ।

ସାଧାରଣତଃ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ତିଥିମାନଙ୍କରେ ବ୍ରତ ଓ ପୂଜା ଆଦିର ବିଧାନ ନାହିଁ । ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀରେ ବ୍ରତ, ପୂଜା ଓ ଉପବାସାଦି ବିଧେୟ ।

ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣରେ ପ୍ରତି ମାସର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ଷଷ୍ଠୀମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମ ଅଛି । ଯଥା—

ବୈଶାଖ ମାସର (ଶୁକ୍ଳ)—ଗୁନ୍ଦଳା ଷଷ୍ଠୀ ।

ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ (ଶୁକ୍ଳ)—ଅରଣ୍ୟ ଷଷ୍ଠ ବା ଶ ଚଳ ଷଷ୍ଠୀ (ଶିବପାର୍ବତୀଙ୍କ ବିବାହ ଉତ୍ସବ ବା ଦେବ ବିଭା); ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଏ ଷଷ୍ଠୀର ନାମ 'ଜାମାଇ ଷଷ୍ଠୀ' ।

ଆଷାଢ଼ (ଶୁକ୍ଳ)—କାର୍ତ୍ତିକୀ ଷଷ୍ଠୀ ।

ଶ୍ରାବଣ (ଶୁକ୍ଳ)—ଲୁଣିଆ ଷଷ୍ଠୀ ।

ଭାଦ୍ର (ଶୁକ୍ଳ)—ଚପେଟା ଷଷ୍ଠୀ, ମଙ୍ଗଳ ଷଷ୍ଠୀ, ଷଷ୍ଠୀ ଦେବୀଙ୍କପୂଜା (ଷଠୀ ଓଷା) ।

ଆଶ୍ୱିନ (କୃଷ୍ଣ)—ଖାଃ ଷଷ୍ଠୀ (ଗଳ ପୂଜା) ।

ଆଶ୍ୱିନ (ଶୁକ୍ଳ)—ଦୁର୍ଗା ଷଷ୍ଠୀ (ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଶାରଦୀୟ ମହାପୂଜାର ଅଧିବାସ) ।

କାର୍ତ୍ତିକ (ଶୁକ୍ଳ)—ଜାଡ଼ୀ ଷଷ୍ଠୀ (ସ୍କନ୍ଦ ପୂଜା)

ମାର୍ଗଶିର (ଶୁକ୍ଳ)—ମୂଳକ ଷଷ୍ଠୀ; ପ୍ରାବରଣ ବା ଓଡ଼ଣ ଷଷ୍ଠୀ; ଗୁହ ଷଷ୍ଠୀ ।

ପୁଷ [ଶୁକ୍ଳ]—ଅଳ ଷଷ୍ଠୀ [ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂଜା]।

ମାଘ [ଶୁକ୍ଳ]—ଶୀତଳା ଷଷ୍ଠୀ ।

ଫାଲ୍ଗୁଣ [ଶୁକ୍ଳ]—ଗୋ ଷଷ୍ଠୀ ।

ଚୈତ୍ର (ଶୁକ୍ଳ)—ଅଶୋକ ଷଷ୍ଠୀ, ବାସନ୍ତୀ ଷଷ୍ଠୀ ବା ସ୍କନ୍ଦ ଷଷ୍ଠୀ (କାର୍ତ୍ତିକେୟ ପୂଜା ଓ ଉପବାସ ।)

ମଧ୍ୟରେ ଫାଲ୍ଗୁନ କୃଷ୍ଣ ଷଷ୍ଠୀକୁ ସ୍କନ୍ଦ ଷଷ୍ଠୀ ବୋଲାଯାଏ । ଷଷ୍ଠରେ ଦେହରେ ତୈଳ ଲଗାଇବା ନିଷିଦ୍ଧ; ଷଷ୍ଠୀରେ ଯାତ୍ରା କଲେ ଲୋକ ବ୍ୟାଧିଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଷଷ୍ଠୀ ତିଥିରେ ଜାତ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଦ୍ୱାନ୍, ବିରକ୍ତ, ଚତୁର, ସ୍ୱକୀର୍ତ୍ତି, ପ୍ରଲମ୍ବବାହୁ, ବିଶାଳକୀର୍ତ୍ତି ଗାତ୍ର, ସତ୍ୟପ୍ରତିଷ୍ଠ, ଧନ-ପୁତ୍ରଯୁକ୍ତ ଓ ଚିରାୟୁ ହୁଅନ୍ତି ।

ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁରୁଷ—ସଂ. ବି (ବ୍ୟାକରଣ)—ସମାସ ବିଶେଷ; ଯେଉଁ Shasṭhi tatpurusha ସାମାସରେ ପ୍ରଥମପଦ ଷଷ୍ଠୀବିଭକ୍ତି-ବିଶିଷ୍ଟ ଥାଇ ଉତ୍ତର ପଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ—[ଯଥା--ନିଶାକର, ବୃକ୍ଷମୂଳ] A compound formed, of 2 words,the 1st word being in genitive in reference to the 2nd word.

ଷଷ୍ଠୀ ଦେବୀ—ସଂ ବି—ଷଷ୍ଠୀ ୨ (ଦେଖ)
Shashṭhī debī Sashṭhī 2 (See)

ଷଷ୍ଠୀ ପୂଜା—ସଂ. ବି—୧ । ଶିଶୁର ଜନ୍ମର ଷଷ୍ଠ ଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଷଷ୍ଠୀ ଦେବୀ ପୂଜା ଓ ଉତ୍ସବ—
Shashṭhī pūjā ceremouy of worshipping the Shashṭhī Goddess on the 6th day of a child's birth. ୨ । ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ହେବାର ଏକବିଂଶ ବା ଏକୋଇଶା ଦିନ କରାଯିବା ଷଷ୍ଠୀ ଦେବୀଙ୍କ ପୂଜା—2. Worship of Shashṭhī Debī done on the 21st day of a child's birth. ୩ । ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଷଷ୍ଠୀଦେବୀଙ୍କ ପୂଜା; ଷଠି ଓଷା—3. The worship of Shasṭhhī Debī on the 6th of the bright lunar fort night of Bhādra.

ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି—ସଂ. ବି—ଷଷ୍ଠୀ ୩ (ଦେଖ)
Shasṭhī bibhakti Shashṭhī 3 [See]

ଷାଠ ଘର—ଦେ. ବି—ଷାଠୁଆ ବ୍ୟକ୍ତିର ବଂଶ—The family of Shāṭha ghara an intelligent person. (ଭ—ବୁଦ୍ଧିମାନ ବଂଶ ଷାଠ ଘର ପୁଅ ଷାଠୁଆ । ଷାଠ ଘର ପୁଅ ଷାଠୁଆ ଶୁଭିଯାଏ (ଷାଠୁଆ ଘର—ଅଳ୍ପଶବ୍ଦ) —ଭଗ ।)

ଷାଠି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଷଷ୍ଟି)—ଷଷ୍ଟି; ୬୦—Sixty. ଦେ. ବଣ— Shāṭhi ଷଷ୍ଟି ସଂଖ୍ୟକ—Numbering sixty. (ତୁ— ଷାଟ, ଷାଠ, ଷାଟି, ଷାଠୀ ଷାଠୀ ସହସ୍ର ଏକବାର । ମରଲେ ସଗର ସାଠ ଭୂମର—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।)

ଷାଠିଆ—ଦେ. ବଣ ସଂ. ଷଷ୍ଟିକ)—ଷାଠିଏ ସଂଖ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ — Shāṭhiā Relating to the number sixty. ଦେ. ଷାଠ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଣ—୧ । ଷାଠିକା (ଦେଶ)—Shāṭhikā(See) ସାଠିଆ ୨ । ମରହଟ୍ଟୀ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ— 2. A family title amongst the Marhattas.

[ଶିବଭଟ୍ଟ ଭଳେ ଷୀଠା ଦେଖ]

ଷାଠିୟା ଭାଗୀରଥି—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଭୁଲରେ ଅଧିବାସ କରିଥିବା Shāṭhiyā Bhāgīrathi ଜନୈକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମରହଟ୍ଟା ବ୍ରାହ୍ମଣ— Name of a late Marhatta Brahman domiciled in Orissa.

[ତୁ—ଭାଗୀରଥି ଷାଠିୟା ଓଡ଼ିଶାର ମହାବିଦ୍ୟୋତ୍ସାହିତ ସ୍ୱଦାଦାର ଶିବଭଟ୍ଟ ଷାଠିୟା (ସାମନ୍ତରାଓ)ଙ୍କ ବଂଶଧର । ଏହି ବଂଶର ପଞ୍ଚମ ପୁରୁଷରେ ସନ ୧୮୪୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷ ବୟସ ସମୟରେ ଏହାଙ୍କ ପିତା ପଣ୍ଡିତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଷାଠିୟା ସନ୍ନ୍ୟାସ ଧର୍ମଗ୍ରହଣ କରି ଅନୁଷ୍ଠାନ ହୋଇ ତାଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ଓ ଏକମାତ୍ର ଶିଶୁ ପୁତ୍ର ଭାଗୀରଥିଙ୍କୁ ମହାବିଦ୍ୟୋତ୍ସାହୀଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ପ୍ରଭୂତ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ କରି ଗୃହତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଷାଠିୟା ସାତଗୋଟି ଭାଷାରେ ବିଶେଷ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତତ୍କାଳୀନ ବିଶେଷ ଅଦ୍ଭୁତ ଓ ପ୍ରଚଳିତ ଫାରସୀ ଓ ଆରବୀ ଭାଷାରେ ଅନେକ ଛନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଅତି ଶୈଶବରେ ହଠାତ୍ ଅଭିଭାବକଶୂନ୍ୟ ହେବାରୁ ଭାଗୀରଥିଙ୍କ ପାରିବାରିକ ଅବସ୍ଥାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭୂତପୂର୍ବ ପ୍ରଭାବର ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲା । ଏତମାତ୍ର ଅଭିଭାବକ ବୁଢ଼ା ଖୁଡ଼ାମାଆଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ସେ ତତ୍କାଳୀନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଟକର ବଙ୍ଗଳା ସ୍କୁଲରେ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଭାଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ । ଅଲ୍ପକାଳ ଉକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟୟନର ସୁଯୋଗ ପାଇବା ପରେ କଲିକତାରେ ଡାକ୍ତରୀ ପଢ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଏ ଯୋଗ୍ୟ ବୃତ୍ତି ପାଇଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟରେ କଲିକତା ଅତି ବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ ଓ ବ୍ୟୟସାପେକ୍ଷ ଥିବାରୁ ଅଗତ୍ୟା ସେ ଏ ସକଳ ତ୍ୟାଗ କରି କଟକରେ ସରକାରୀ ଚାକିରି ଅନ୍ୱେଷଣରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ବାଲ୍ୟ ବନ୍ଧୁ ଓ ପ୍ରତିବେଶୀ ଡେପୁଟୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ସ୍ୱର୍ଗତ ଜଗମୋହନ ରାୟ ତାଙ୍କ ଅବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇ କଟକ କଲେକ୍ଟରୀ ଅଫିସରେ ତାଙ୍କୁ ଶିଶୁ ଏ ବରଣୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବସାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଛଅ ସାତ ବର୍ଷକାଳ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଡପ୍ଟିଲସ (ମଦକ୍ଷ) ବରଣୀ ଓ ଦେଶ ପେସ୍କାର ପ୍ରଭୃତି ପରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷତାସହ ସମ୍ପାଦନକରି ଉପରସ୍ଥ ହାକିମମାନଙ୍କର ପ୍ରଶଂସାଭାଜନ ହୋଇଥିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉଦ୍ଧାରକଲେ ୧୮୬୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କଟକ ପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍ଗ୍‌କମ୍ପାନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଜଗମୋହନ, ଗୌରୀଶଙ୍କର ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍କଳହିତୈଷୀ ମହାଶୟବର୍ଗ ପ୍ରାଣପଣ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରେସ୍ ପାଇଁ ଜଣେ ସତ୍, ପରିଶ୍ରମୀ, ସାହସୀ ଓ ସ୍ୱକୀୟ ଲିପିକାର ବିଚାରି ଲୋଡ଼ା ହେବାରୁ ଜଗମୋହନ ରାୟ [କମ୍ପାନୀର ଅଂଶୀଦାର] ଭାଗୀରଥିଙ୍କୁ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବିବେଚନା କରି କଟକ ପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍ଗ୍‌କମ୍ପାନୀରେ ନିଯୁକ୍ତ କରାଇଲେ ।

ସେ କାଳରେ ମୁଦ୍ରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସୀସା ଅକ୍ଷର (Type) ଏଦେଶରେ ପ୍ରଚଳନ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରସ୍ତରଫଳକ ଉପରେ ଅକ୍ଷର ଲେଖି ତହିଁ ଉପରେ ବାଳି ପକାଇ ଛପା କାର୍ଯ୍ୟ (Lithography) ହେଉଥିଲା । ଭାଗୀରଥିଙ୍କର ହସ୍ତଲିପି ସୁନ୍ଦର ଓ ସ୍ପଷ୍ଟ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ହାତଲେଖାଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକ, ପଞ୍ଜିକା ପ୍ରଭୃତି ଛପା ହେଉଥିଲା । ଉକ୍ତ ହସ୍ତଲିପିର ନିଦର୍ଶନସ୍ୱରୂପ ପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍ଗ୍‌କମ୍ପାନୀକର୍ତ୍ତୃକ ପ୍ରକାଶିତ ପୁରାତନ ପଞ୍ଜିକାପ୍ରତିକୃତି ଏ ଖଣ୍ଡର ତଳେ ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା । କ୍ରମେ ସୀସା ଅକ୍ଷର ପ୍ରଚଳନ ହେବାରୁ ସେ ଏହି କଠିନ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବ୍ୟାହତି ପାଇ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ଓ ନ୍ୟାୟପରାୟଣତା ଯୋଗୁଁ କମ୍ପାନୀର କାର୍ଯ୍ୟରେ କ୍ରମୋନ୍ନତି ଲାଭକରି ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଥିଲେ ଓ ଏକାଦିକ୍ରମେ ଉକ୍ତ କମ୍ପାନୀରେ ଅଶୀତି ବର୍ଷ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଏ କମ୍ପାନୀର ବ୍ୟୟରେ ସାମ୍ପ୍ରତିକ କଲିକତା ଯାଇ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍ଗ୍ ଆର୍କସ୍‌ରେ ନୂତନ ପ୍ରଣାଳୀର ଛପା କାର୍ଯ୍ୟମାନ ଶିକ୍ଷାଅସି କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ ଓ କମ୍ପାନୀର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସମୟୋପଯୋଗୀ ଓ ଲାଭଜନକ କରାଉଥିଲେ ।

ସେ ଅବସର ସମୟରେ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚା ସହିତ ବିବିଧ ଶିଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାପୃତ ରହୁଥିଲେ । ନାନାବିଧ ଶିଳ୍ପ ବିଷୟକ କାର୍ଯ୍ୟ ସେ ନିଜେ ଶିକ୍ଷା କରି କଟକର ଶିଳ୍ପୀ ଓ କାରିଗରମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଉଥିଲେ । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ କେତୋଟି ମାତ୍ର ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଗଲା; ଯଥା— ବହି ବାନ୍ଧିବା, ରବର ଷ୍ଟାମ୍ପ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା, ସୀସାଠାଇପ୍ (ଅକ୍ଷର) ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ପାଇଁ ଛାଞ୍ଚ (Mould) କରିବା, ଲୁଣା ଛାଡ଼ିବା, ରିଲିଫ ମେସିନ୍ ଅଣି ବର୍ଜୀମାନଙ୍କୁ ମେସିନ୍-ଦ୍ୱାରା ସିଲିଭ ଶିକାଇବା, ଘଡ଼ି ମରାମତି, ହାଇଡ୍ରୋଜେନ୍ ବଲ୍, ଫୋଟୋଗ୍ରାଫ, ବାଟ, ଲୁହା, ସୁନା, ରୂପା ପ୍ରଭୃତି ଧାତୁରେ ନାନା ଚାରୁକାର୍ଯ୍ୟ, Electro plating (ପୁଟିଦିଆ) ଓ guilding (ଗିଲ୍ଟି କରିବା) ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟ ନିଜର ଅଦମ୍ୟ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷା କରି ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସେ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ଅଧୁନା ଅତି ପ୍ରଚଳିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭାଗୀରଥି କଟକରେ ପ୍ରଥମେ ତହିଁର ଅଙ୍କୁର ରୋପଣ କରିଥିଲେ । ସେ ସୁଦୂର ପଲ୍ଲୀ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରୁ ସାହିତ୍ୟ, ପୁରାଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ପୋଥିମାନ ସଂଗ୍ରହ କରି ପ୍ରକାଶିତ କରାଇଥିଲେ । ସେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରି ଯାଇଥିଲେ । ବସ୍ତୁତଃ କହିବାକୁ ଗଲେ ଭାଗୀରଥି ପ୍ରମୁଖ କେତେଜଣ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସେ ସମୟରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଇ ନ ଥିଲେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରରୁ ଅନେକ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲୋପ ପାଇ ଯାଇଥାଆନ୍ତା । 'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ'ର ସୁଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ ୺ବିଶ୍ୱନାଥ କର ତାଙ୍କର ବହୁବିଧମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା ଓ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା ସହିତ ବିଶେଷ ଭାବରେ ସଂପୃକ୍ତ ଥିଲେ । ସେ ଭାଗୀରଥିଙ୍କ ବିଷୟରେ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି ଲେଖିଥିଲେ "Babu Bhagirathi Sathia in one of the pioneers in the field of Modern Oriya Literature" ଭାଗୀରଥି ଜଣେ ଖାଟି ସାଧକ ଥିଲେ; ଯଶୋଲିପ୍ସା ତାଙ୍କର ନ ଥିଲା । ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର କବଳରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉଦ୍ଧାର ସାଧନ ପାଇଁ ସେ ସମୟରେ ଉତ୍କଳରେ ଯେଉଁ ତୁମୁଳ ସଂଗ୍ରାମର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା ସେଥିରେ ସେ ଜଣେ ନିର୍ଭୀକ ବୀର ପୁରୁଷ ସଦୃଶ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନ କରି ମାତୃଭାଷାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଭଞ୍ଜ-ସାହିତ୍ୟଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଶୁଦ୍ଧ ଚୌତିଶା, ଭଗବତମାଳ ପ୍ରଭୃତି ପୁସ୍ତକ (ଯାହାକି ଅଜକାଲି ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଏ ତାହା) ଭାଗୀରଥି ଓ ତତ୍ପରି କତିପୟ ବନ୍ଧୁ ଓ ପୃଷ୍ଠପୋଷକଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ପ୍ରଥମ ବିକାଶ ଲାଭ କରିଥିଲା । ସେ ପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍ଗ୍‌କ୍ଷେତ୍ରାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବସର ନେବା ପରେ ୧୯୨୨ ମସିହା ମାଘ (ଶିବରାତ୍ରି) ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ପରଲୋକ ଗମନ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ବୃହତ୍ ପରିବାର କଟକସ୍ଥ ଅଲମଗଞ୍ଜ ବଜାରରେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ସମ୍ପାଦକ ଲେଖକ
ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ଷାଠିୟା. ବି. ଏ

ଏହି ପରିବାରର ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଷାଠିୟା, ବେଦାନ୍ତ-ଭୂଷଣ, କବିରାଜ, ଜ୍ୟୋତିଷ ଓ ଫଟୋଗ୍ରାଫୀରେ ଧୁରନ୍ଧର ଅଟନ୍ତି, ବାବୁ ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ଷାଠିୟା ବି. ଏ., ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ପ୍ରେସରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଓ ଡାକ୍ତର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଷାଠିୟା ଓ ଡାକ୍ତର କୈଳାସଚନ୍ଦ୍ର ଗୁଣ୍ଡ ସରକାରୀ ସବ୍ ଅସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ସର୍ଜନ ଅଟନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ବସନ୍ତକୁମାର ଷାଠିୟା ଓ ବିରଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ର ଷାଠିୟା କଟକ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।]

ଷାଠିଏ ବର୍ଷ ତଳର କଟକରେ ଓଡ଼ିଆ ଯଥାର ଛପାର ନମୁନା

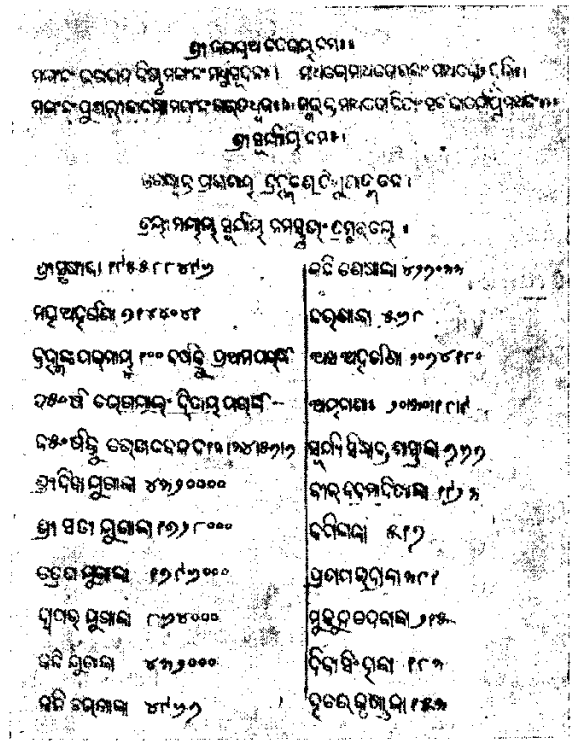

ଷାଠିଏ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) (ସଂ. ଷଷ୍ଟି)—ଷଷ୍ଟି:ଗୁଣିତ ଦଶ—Sixty. ଦେ. ବି—ଷାଠିଏ ମାତ୍ର ବସୁ-
ଷାଠିଷାଠି ସାଠ Sixty only. [ଯଥା—କଳି କାଳରେ ସାଧାରଣତଃ ମନୁଷ୍ୟର ଷାଠିଏ ପରମାୟୁ]
ଦେ. ବିଣ—ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering many. [ଉ—ଷାଠିଏ ଘରୁ ତଣ୍ଡୁଳ ଖାଇ ପଥ ଗରୁଘର; ମିଛ—ଭଗ.]

ଷାଠିଏ କାହାଣ—ଦେ. ବି (ଅର୍ଥାତ୍ ଷାଠିଏ କାହାଣ ପରିମିତ ବହୁତ;
Shāṭhie kāhāṇa ପୂର୍ବେ ଟଙ୍କା ପଇସା ପରି ବହୁତ
ଷାଟିକାହାନ ସାଟକାହାନ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବାରୁ)—ବହୁତ ଧନ—A large sum of money. [ଉ—ଷାଠିଏ କାହାଣ ତଣ୍ଡୁଳ ଅଛି, ଦିନ ଦଗଡ଼ିକ କଡ଼ାଏ ନାହିଁ । ଭଗ]

ଷାଠିଏ ବାଟି ନାହାକାଣୀ—ଦେ. ବିଶ୍ଳ—ବହୁତ ଭୂସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରିଣୀ
Shāṭhie bāṭi nāhākāṇī —A lady who is the
ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀ ସୈକଡ଼ା ବିଘାକୀ ମାଲିକିନୀ owner of
(ଷାଠିଏବାଟି ନାହାକଅଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ hundreds of acres of land. (ଉ—ଷାଠିଏ ବାଟି ନାହାକଅଣୀ ପରର ବାଡ଼ି ପଜାଡ଼ିରେ ମାଗି ଖାଉଛି । ଭଗ)

ଷାଠିକ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ(ସଂ.ଷଷ୍ଟିକ)—ଷାଠିଏ ମାତ୍ର—Sixty only.
Shāṭhika [ଉ—ଷାଠିକେ ଅସ୍ମାକମ୍ ଗତି, ଅକର୍ଷ ଶକ୍ତି
ଷାଠ ସାଠ ଭଗବାନ । ପ୍ରାଚୀ ଦୁର୍ଗତମ ଚନ୍ଦ୍ରେ ।]

ଷାଠିକା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଷଷ୍ଟିକା)—ଷଷ୍ଟିକ ଧାନ୍ୟ (ଦେଖ)
Shāṭhikā Shashṭika dhānya (See) [ଦ୍ର—ଷାଠିକା ! ଷେଠେ ଷାଠିଏ ଦିନେ ଚାଷ କା । ପ୍ରକଳନ ।]

ଷାଠିକିଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଷଷ୍ଟିକା)—ଷାଠିଏ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Shāṭhikiā Relating to sixty.
ଷାଟେର (ଯଥା—ଷାଠିକିଆ ସୂତା=
साठिया yarn of sixty counts).

ଷାଡ଼ବ—ସଂ. ବ (ଷଟ୍=ଛଅ+ଅବ)—୧ । ଗୀତ, ଗାନ—
Shāṛdaba 1. Song. ୨ । ରସ—2. Sentiment. ୩ । ସ୍ୱାଦ; ରସ—3. Taste. ୪ । ଛଅ ସ୍ୱରର ମିଳିତ ରାଗ ବା ରାଗିଣୀ—4. Name of tunes consisting of 6 notes; name of a mixed tune. [ଦ୍ର—ଷାଡ଼ବେ ଗାଏ ଗୀତ ଶବ୍ଦାବଳୀ । ଗୋଲ୍ଲେକ. ଲକ୍ଷ-ରେଖା ।] [ଦ୍ର—ସଙ୍ଗୀତ ଦର୍ପଣ ମତରେ ୫ ସ୍ୱର ମିଳିତ ରାଗକୁ ଔଡ଼ବ, ୬ସ୍ୱର ମିଳିତ ରାଗକୁ ଷାଡ଼ବ ଓ ସପ୍ତସ୍ୱର ମିଳିତ ରାଗକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲାଯାଏ ।] ୫ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଅମ୍ଳ ମଧୁର ଲବଣାଦି ଛଅ ସ୍ୱାଦଯୁକ୍ତ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିଶେଷ—5. Name of a sweet scented mixture of ingredients having all the 6 tastes.

ଷାଡ଼ୁଣ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଷଡ଼ ଗୁଣ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ଷଡ଼ୁଗୁଣ
Shārdguṇya (ଦେଖ)—1. Shardguṇa. (See) ୨ । ରାଜା ରକ୍ଷଣାର୍ଥ ରାଜାମାନଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠିତ ୬ଟି ଉପାୟ—2. The six means adopted by kings for protection of a kingdom. [ଯଥା—ସନ୍ଧିଜାସନ—ସନ୍ଧିସ୍ଥାପନ ପୂର୍ବକ ଅବସ୍ଥାନ—Treaty. ଯାନାସନ—ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଅଭିଯାନ—Expedition. ବିଗ୍ରହାସନ—ବୈରି କିମ୍ବା ଶତ୍ରୁର ଅବସ୍ଥାନ Staying on the enemy's country after oppressive acts ଯାନା° ସଂପରିଗ୍ରହାସନ—ଶତ୍ରୁକୁ ଭୟ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଯାଇବା ଦେଖାଇ ସ୍ୱ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥାନ—Mobilisation. ଦ୍ୱୈଧୀଭାବ—ଉଭୟ ଶତ୍ରୁ ଓ ମିତ୍ର ପକ୍ଷଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିତ୍ରତା ସ୍ଥାପନ—Neutrality. ଅନ୍ୟ ସଂଶ୍ରୟ—ଅନ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ-Forming alliance.]

ଷାଣ୍ଡ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ.—ଷଣ୍ଢ
Shānḍ A bull.

ଷାଣ୍ମାତୁର—ସଂ. ବ. ପୁ.—(ଷଣ୍ଢ+ମାତୃ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ; ଛଅଗୋଟି ମାତାଙ୍କର ସନ୍ତାନ) ଷଡ଼ାନନ; କାର୍ତ୍ତିକେୟ—
Shānmātura God Kārttikeya; Mahādeba's elder son. [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ୬ ଗୋଟି ମାତାଙ୍କର ନାମ, ଯଥା—କୃତ୍ତିକାଗଣ, ଦୁର୍ଗା, ଗଙ୍ଗା ଓ ପୃଥିବୀ; ମହାଭାରତରେ ୬ଟି କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ର । ନକ୍ଷତ୍ର ଛଳେ ଗୋଟି ଦେଖ ।]

ଷାଣ୍ମାସିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଣ୍ମାସ+ଭବାର୍ଥେ ଇକ)—୧ । ଯାହା ଛଅ ମାସରେ ଥରେ ଘଟେ (ଯଥା—ପରୀକ୍ଷା) 1. (a examination) Half-yearly; happening or taking place once in every six months. ୨ । ଛଅ ମାସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to six months. ୩ । ଛଅମାସରେ ଥରେ ଦେୟ—3. Payable once in six months. ୪ । ଛଅ ମାସ ଅନ୍ତରରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ (ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି)—4. (Ceremonies) Performable at intervals of 6 months. ୫ । ପ୍ରତି ୬ ମାସରେ ଥରେ ପ୍ରକାଶିତ—5 (reports; periodicals) Published six monthly

ଷାଣ୍ମାସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—(ଷଣ୍ମାସ+ଯ—ଷଣ୍ମାସ୍ୟ (ଦେଖ)
Shānmāsya Shanmāsya (See)

ଷାତ୍ୱଣତ୍ୱିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଷତ୍ୱଣତ୍ୱ+ଇକ)—ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ଷତ୍ୱ ବିଧାନ ଓ ଣତ୍ୱ ବିଧାନ ପ୍ରତିପାଦକ ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ର—A grammatical treatise dealing with the rules about Dental S (ସ) becoming cerebral S (ଷ) and dental n becoming cerebral n (ଣ).

ଷିଟ୍(ଟି)କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ ଦ୍ରିଧାତୁ=ଘୃଣା କରିବା)—
Shiṭ(ṭi)kā(ke)ibā ଘୃଣାରେ ନାସିକା କୁଞ୍ଚନ କରିବା—To
ନାକ ସିଟକାନ contract the nose through disgust
नाक सिकोड़ना or hatred.

ଷିଟ୍ଠା(ଠା)ମ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଷ୍ଟାମ୍ପ୍)—ଷ୍ଟାମ୍ପ୍ (ଦେଖ)
Shiṭhā(ṭhā)m Shṭāmp (See)
ଷ୍ଟାମ୍ପ ସ୍ଟାମ୍ପ

ଷିଟ୍ଠାମ୍ ଫରେ(ରା)ସ୍—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ. ଷ୍ଟାମ୍ପ ଓ ଫା. ଫରୁହ୍=
Shitām pharo(rā)s ବିକ୍ରେତା)—ଷ୍ଟାମ୍ପ ଭେଣ୍ଡର୍ (ଦେଖ)
ଷ୍ଟାମ୍ପ ବିକ୍ରେତା ସ୍ଟାମ୍ପ ପଂରସ Shṭāmp bhendar (See)
[ଦ୍ରିଟ୍ଠାମ୍ ଫୁରୁସ୍ ଷିଟ୍ଠାମ୍ ଭେଣ୍ଡର୍—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଷିଡ଼ଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ-(ଦ୍ରିଡ଼ଧାତୁ=ଘୃଣା କରିବା+ଦର୍ପ ଗ)-୧ । ଦମ୍ଭକ-
Shird-ga 1. Amorous; lustful; lecherons.
[ଦ୍ରିଡ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ଲମ୍ପଟ; ଲୋଭୀ—2. Adulterous;
ଅନ୍ୟ ସ, ଜାମ—ବିଦଗ୍ଧ, lewd. ୩ । ରସିକ—3.
ନାଗର, ଭାବଜ, ଛଳୁର, ବିଟ, Gallant. ସଂ. ବ.—୧ ।
ବାଲକ, ଷଟ୍ପାଙ୍ଗ, କାମଦେବ, ଜାର ପୁରୁଷ; [ଉପପତି—1.
ବିଦୂଷକ, ପୀଠଦେବ, Paramour. ୨ । ଲମ୍ପଟବ୍ୟକ୍ତି
ପୀଠମର୍ଦ, ପଞ୍ଚବକ ।] 2. Lewd person. ୩ ।
ଜାଗର; ରସିକ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A gallant.

ଷିବିନୀ—ଦେ. ବ.-କାଚ ବାଡ଼; କାଚର କାନ୍ଥ—Glass wall or,
Shibinī partition. [ଉ—ବିନା ବନିତା ସ୍ପର୍ଶରେ ଭିତର
काँचका दीवार ଦ୍ୱିବେଳେ ବେଳେ ଚହିଁ ପରେ ପ୍ରବେଶ ଦେଇ
ଭକ୍ତ—ଦୀଦେପ୍ରଭାବଳାସ ।]

ଷେଣ—ଦେ. ବ—(ବ ସେନ)—ଉତ୍କଳବାସୀ ବଙ୍ଗାଳ ତନ୍ତୀଙ୍କ ବଂଶୋ-
Sheṇa ପାଧ୍ୟ ବିଶେଷ—A family title of Bengalee
ସେନ ସେନ weavers, long settled in Orissa.

ଷେଣ୍ଡ(ଣ୍ଡ)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଷଣ୍ଡ, ଷଣ୍ଢ)—୧ । ବୃଷ—1. Bull. ୨ ।
Sheṇḍa (ṇḍha) (ଗାଈଦଳ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ବୃଷ ପ୍ରଧାନ
ଷାଁଡ଼ ସାଁଢ଼ ଥିବାରୁ) ଦଳର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—2. The head
of a number of men. ୩ । ଷେଣ (ଦେଶ)—3.
Sheṇa (See)

ଷୋଅ(ଓ)ଳ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ (ସଂ ଷୋଡ଼ଶ)—ଷୋଳ (ଦେଶ)
Sho-a(o)la Shola (See)
ଷୋଳ ସୋଳହ

ଷୋଡ଼ନ୍—ସଂ. ବ. ପୁଂ [ଷଷ୍+ଦନ୍ (ଦନ୍ତଶବ୍ଦଜ)=ଷୋଡ଼ ଦ ଶବ୍ଦ
Shordan ୧ମା. ୧ବ) —ଷଡ଼ଦନ୍ତ ଯୁକ୍ତ ବୃଷ; ଯେଉଁ ବଳଦ ବା
ଷଣ୍ଢ ୬ଟା ଦାନ୍ତଛି—A bull or bullock which has
already grown 6 teeth. [ଦ୍—ବଳଦଙ୍କ ଦୁଇ
ପାଟିରେ ଦଳ ଦାନ୍ତ ଅଛି ତନ୍ତୁ ସେ ଦାନ୍ତମାନ ବାହାରରୁ
ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଉପର ପାଟିରେ ଶୁଭ୍ର ଦାନ୍ତ ନାହିଁ ।
କେବଳ ତଳ ପାଟିରେ ସାମନାରେ ଥିବା ୮ଟା ଦାନ୍ତ
ଦେଖାଯାଏ । ବାଛୁରୀ କ୍ରମଶଃ ବଢ଼ି ଗଲେ ତାହାର ତଳ-
ପାଟିର ଶୁଭ୍ରଦାନ୍ତ ଜଳିଯାଏ । ଯେଉଁ ବାଛୁରୀର ୨ଟା ଦାନ୍ତ
ବାହାରି ଥାଏ ତାହାକୁ ଦାମୁଡ଼ି କହନ୍ତି ଓ କ୍ରମଶଃ ୬ଟା ଦାନ୍ତ
ବାହାରିଲାବେଳକୁ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଦାମୁଡ଼ି ହୁଏ ଓ
୮ଟା ଦାନ୍ତ ଦାନ୍ତିଲାବେଳକୁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଦାଢ଼ି ପାଇଲାବେଳକୁ,
ତାକୁ ବଳଦ କହନ୍ତି । ଛଅଟା ଦାନ୍ତ ଦାନ୍ତିଥିବା ଦାମୁଡ଼ିକୁ
ମଣ କରାଇ ତାକୁ ଶଗଡ ହଳ ଆଦିରେ ଲଗାଇବାର
ଉପଯୁକ୍ତ କରାଯାଏ ।]

ଷୋଡ଼ଶ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠ+ଦଶନ୍; ଷଷ୍ଠ ଅଧିକ ଦଶ; ମ. ପ. ଲୋ.
shordaśa—କର୍ମଧା; ଉପାଦନ; ଷୋଡ଼ଶନ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ)—
୧ । ଷୋଳ—1. Sixteen. ୨ । ଷୋଳ ଭାଗରୁ
ଏକ ଭାଗ—2. One sixteenth. ୩ । ଷୋଡ଼ଶକ
ଶ୍ରାଦ୍ଧର ୧୬ଟି ବିଶେଷ ଉପକରଣ—3. 16 Specifi-
ed materials necessary for a śrāddha.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ଷୋଳ ସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering
sixteen. ୨ । (ଷୋଡ଼ଶନ୍+ଅ) ଷୋଳଟିଆ
[ଷୋଡ଼ଶା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ] ପୂରକ—2. Sixteenth.

ଷୋଡ଼ଶ ଉପଚାର—ଦେ. ବ—ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର (ଦେଖ)
Shordaśa upachāra Shordaśopachāra (See)

ଷୋଡ଼ଶକ—ସଂ. ବ (ଷୋଡ଼ଶନ୍+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—୧ । ମୃତାହ
Shordaśaka ଶ୍ରାଦ୍ଧ କାଳରେ ପ୍ରେତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦେୟ ଷୋଳଟି
ବସ୍ତୁ—1. Sixteen articles given away
to Brāhmaṇas after being dedicated to
the ghost or departed soul of the de-
ceased, during the funeral rites.
[ଦ୍—ଯଥା. ଭୂମି, ଆସନ, ଜଳ, ବସ୍ତ୍ର, ଘୃତ, ଅନ୍ନ,
ତାମ୍ବୂଳ, ଛତ୍ର, ଗନ୍ଧ, ମାଲ୍ୟ, ଫଳ, ଶଯ୍ୟା,
ପାଦୁକା, ଗୋ, କାଞ୍ଚନ ଓ ରଜତ । ୨ । ଷୋଳ
ସଂଖ୍ୟା—2. The number sixteen.
(ଶୁକ୍ଳ ଚତୁ)

ଷୋଡ଼ଶ କଳା—ସଂ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡଳର ୧୬ ଭାଗ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ
Shordaśa kalā ଭାଗ—The sixteen digits of
the moon. [ଦ୍—ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଷୋଡ଼ଶ
କଳା ବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି ଓ ତତ୍ପରେ ପ୍ରତିଦିନ
ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ କଳା ଊଣା ହୋଇ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ
ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଏକମାତ୍ର କଳା ବାକି ଥାଏ; ପୁଣି ପ୍ରତିପଦ୍‌ଠାରୁ
ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ କଳା ବଢ଼େ ।
ଏହି କଳାମାନଙ୍କର ନାମ ଯଥା—ଅମୃତା, ମାନଦା,
ପୁଷା, ତୁଷ୍ଟି, ପୁଷ୍ଟି, ରତି, ଧୃତି, ଶଶି, ଚନ୍ଦ୍ରିକା,
କାନ୍ତି, ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା, ଶ୍ରୀ, ପ୍ରୀତି, ଅଙ୍ଗଦା, ପূର୍ଣ୍ଣା
ଓ ପূର୍ଣ୍ଣାମୃତା ।]

ଷୋଳକଳା ସୋଳହକଳା ଦେ. ବ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଚୌଣସି
ବିଷୟର ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣହେବା ଅବସ୍ଥା; ଷୋଳଅଣ—
(figurative) The state of full-ness of
any matter

ଷୋଡ଼ଶ ଦଳ—ସଂ. ବ—ଷୋଳଟି ପାଖୁଡ଼ା—Sixteen petals.
Shordaśa dala ସଂ. ବିଣ—ଷୋଳ ପାଖୁଡ଼ା ଯୁକ୍ତ—
Sixteen-petalled.

ଷୋଡ଼ଶଦଳ ପଦ୍ମ—ସଂ. ବ—ଷୋଡ଼ଶାର (ଦେଖ)—
Shordaśadala padma Shordaśāra (See)

ଷୋଡ଼ଶ ଦାନ—ସଂ. ବ—୧ । ଅନ୍ତ୍ୟଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ପ୍ରେତୋ-
Shordaśa dāna ଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦିଆଯିବା ୧୬ଟି
ବସ୍ତୁର ଦାନ—1. The gift of 16 articles to
Brahmins in honour of the deceased
during obsequial rites. [ଦ୍—ଏହି ଷୋଡ଼ଶ
ଦାନ ୧୬ଥର ବା ୧୬ ଗୁଣ କରି ଦିଆଗଲେ ଏହା
'ଦାନ ସାଗର' ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ହୁଏ । ଗୟାଶ୍ରାଦ୍ଧ-
ପଦ୍ଧତିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଉକ୍ତ ଷୋଡ଼ଶ ଦାନ, ଯଥା—
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ରୌପ୍ୟ, ତାମ୍ର, କାଂସ୍ୟ, ଗୋ, ଅଶ୍ୱ, ହସ୍ତୀ,
ଗୃହ, ଭୂମି, ତିଳ, ବସ୍ତ୍ର, ଶଯ୍ୟା, ଉପାନହ, ଦାସୀ,
ଅନ୍ନ ଓ ଜଳ (ବାୟୁ ପୁରାଣ-ଗୟାମାହାତ୍ମ୍ୟ) । ଏହା
ଷୋଡ଼ଶକଠାରୁ ପୃଥକ୍ । ୨ । ଷୋଡ଼ଶକ (ଦେଖ)—
2. Shordaśaka (See) ୩ । ମଲମାସତତ୍ତ୍ୱ-
ଲିଖିତ ତୁଳାପୁରୁଷାଦି ୧୬ ପ୍ରକାର ବହୁ ପୁଣ୍ୟପ୍ରଦ
ମହାଦାନ—3. 16 kinds of great gifts pre-
scribed in the Hindu Śāstras. [ଦ୍—
୧ । ତୁଳା ପୁରୁଷ, ୨ । ହିରଣ୍ୟ ଗର୍ଭ, ୩ ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ, ୪ । କଳ୍ପ ପାଦପ, ୫ । ଗୋ ସହସ୍ର, ୬ ।
ହିରଣ୍ୟ କାମଧେନୁ, ୭ । ହିରଣ୍ୟାଶ୍ୱ, ୮ । ପଞ୍ଚ
ଲାଙ୍ଗଳକ, ୯ । ଧରା, ୧୦ । ହିରଣ୍ୟାଶ୍ୱରଥ, ୧୧ ।

ହେମହସ୍ତ ରଥ, ୧୨ । ବିଷ୍ଣୁଚକ୍ର, ୧୩ । କଳ୍ପଲତା, ୧୪ । ସପ୍ତ ସାଗର; ୧୫ । ରତ୍ନ ଧେନୁ ଓ ୧୬ । ମହାଭୂତ ଘଟ ।]

ଷୋଡ଼ଶଧା—ସଂ. ଅବ୍ୟୟ (ଷୋଡଶ+ପ୍ରକାରାର୍ଥେ ଧା)—ଷୋଳ
Shordaśadhā ପ୍ରକାର—In sixteen ways.

ଷୋଡ଼ଶ ପିଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—ପିତୃପକ୍ଷ ଅମାବାସ୍ୟା (ମହାଳୟା)ରେ ଓ
Shordaśa piṇḍa ତୀର୍ଥ ସ୍ଥଳରେ କରାଯିବା ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଉପଲକ୍ଷେ ଓ ପାର୍ବଣ ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉଣେଇଶି ଗୋଟି ପିଣ୍ଡ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—A technical term for 19 rice-balls offered to the deceased ancestors in the Mahālayā śrāddha & śrāddha performed at secred shrines. [ଦ୍ର—ପ୍ରକୃତରେ ଏହି ପିଣ୍ଡମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୧୯ଟି ଓ ୧୯ଟି ପିଣ୍ଡ ଦାନପାଇଁ ୧୯ଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ର ଅଛି । ଗୟାରେ ପ୍ରେତ-ଶିଳାରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ପିତୃଷୋଡଶୀ ଓ ମାତୃ-ଷୋଡଶୀ ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପିଣ୍ଡ ଦାନ କରାଯାଏ ସେହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ଏ ପିଣ୍ଡଦାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । 'ଷୋଡ଼ଶପିଣ୍ଡ' ପରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ । ଯେଉଁପରି 'ପଞ୍ଚାମ୍ର' ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ଛଅ ପ୍ରକାର ୨୦ଟି ବୃକ୍ଷ ବୁଝାଯାଏ, ଷୋଡଶ ଦାନଦ୍ୱାରା ୧୯ଟି ପିଣ୍ଡ ବୁଝାଯାଏ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ)]

ଷୋଡ଼ଶ ବୟସୀ—ବେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଷୋଳ ବର୍ଷୀ; ଯେଉଁ ବାଳିକାର
Shordaśa bayasī ବୟସ ୧୬ ବର୍ଷ—(a girl) ଷଠତୀବୟସେର,ସୋମତ ସୋଳହବରଷୀ Aged 16 years.

ଷୋଡ଼ଶ ବିଧ—ସଂ. ବି—୧୬ ପ୍ରକାର—Sixteen sorts.
Shordaśa bidha ସଂ. ବିଣ—୧୬ ପ୍ରକାରର—
(ଷୋଡ଼ଶ ବିଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Of sixteen kinds.

ଷୋଡ଼ଶବ୍ଦା—ବେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ ଷୋଡ଼ଶାବ୍ଦା)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ବୟସ
Shordaśabdā ୧୬ ବରଷ—(a girl) Aged 16 years. [ଦ୍ର—ଅଣ ସ୍ତ୍ରୀଣ ଦୋହଲାପରି, ଷୋଡ଼ଶବ୍ଦାକୁ ମଣିଲେ ମୋଦେ ବିଦଗ୍ଧ । ବିଦ୍ୟାସୁନ୍ଦର ରହାଳିର ଚମ୍ପୂ ।]

ଷୋଡ଼ଶ ଭୁଜା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ୧୬ଟି
Shordaśa bhujā ହାତ—(a woman) Having 16 (ଷୋଡ଼ଶଭୁଜ—ବିଣ. ପୁଂ) hand ସଂ.ବି.ସ୍ତ୍ରୀ—ବାଳିକା ପୁରାଣୋକ୍ତ ୧୬ ହସ୍ତଯୁକ୍ତା ଦୁର୍ଗା—Sixteen-armed Durgā. [ଦ୍ର—ଅଶ୍ୱିନ ମାସର କୃଷ୍ଣ ଏକାଦଶୀରେ ଉପବାସୀ ରହି ପରଦିନ ଦ୍ୱାଦଶୀରେ ଦିନମାନ ଉପବାସ କରି ରାତିରେ ହବିଷ୍ୟାନ୍ନ ଭୋଜନ କରିବା । ତପୁର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଦିନ ମହାମାୟାଙ୍କ ବୋଧନ କରି ନୈବେଦ୍ୟାଦି ଉପକରଣ ଦ୍ୱାରା ଷୋଡ଼ଶ-ଭୁଜାଙ୍କ ପୂଜା କରିବ । ପରଦିନ ଅମାବାସ୍ୟାଠାରୁ ଶୁକ୍ଳା-ନବମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦିନମାନ ଉପବାସୀ ରହି ରାତିରେ ହବିଷ୍ୟାନ୍ନ ଭକ୍ଷଣ କରିବ । ଏ ପୂଜା ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଆରମ୍ଭ କରି ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ାରେ ସମାପନ କରି ଶ୍ରବଣାରେ ଦେବୀଙ୍କୁ ବିସର୍ଜନ କରିବ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ଧୃତ କାଳିକା-ପୁରାଣ ।]

ଷୋଡ଼ଶମ—ସଂ. ବିଣ (ଷୋଡ଼ଶ+ପୂରଣାର୍ଥେ ମ)—ଷୋଳ ସଂଖ୍ୟାର
Shordaśama ପୂରକ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Sixteenth.

ଷୋଡ଼ଶ ମାତୃକା—ସଂ. ବି (ଷୋଡ଼ଶା+ମାତୃକା)—ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି ଓ ମଙ୍ଗଳ
Shordaśa mātṛukā କର୍ମରେ ପୂଜିତା ୧୬ଟି ଦେବୀ—Sixteen Goddesses worshipped before the beginning of Śrādhas and other ceremonies. [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲୋକମାତା ବା ଜଗତର ମାତୃରୂପା ଦୁର୍ଗା ବା ଭଗବତୀଙ୍କ କଳାଧାରଣୀ ।

ଏମାନଙ୍କର ନାମ; ଯଥା—ଗୌରୀ, ପଦ୍ମା, ଶଚୀ, ମେଧା, ସାବିତ୍ରୀ, ବିଜୟା, ଜୟା, ଦେବସେନା (ଷଷ୍ଠୀ), ସ୍ୱଧା, ସ୍ୱାହା, ଶାନ୍ତି, ପୁଷ୍ଟି, ଧୃତି, ତୁଷ୍ଟି, ଆତ୍ମଦେବତା ଓ କୁଳଦେବତା ।

ଏମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ପୂଜା କରାଯିବା ପରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଏ । ୧୬ଟି ମାତୃକାଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ସାରି ବିନାୟକଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବ, ତା ପରେ ଷୋଡ଼ଶ ମାତୃକା (କୁଳଦେବତା)ଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବ ।]

ଷୋଡ଼ଶାଂଘ୍ରି—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଷୋଡ଼ଶ+ଅଂଘ୍ରି=ଚରଣ
Shordaśāṁghri ଯାହାର)—କର୍କଟ (କେମଚଳ)—(ଷୋଡ଼ଶାଙ୍ଘ୍ରି—ଅନୟରୂପ) Crab. ସଂ. ବିଣ—୧୬ଟି ପଦ ବିଶିଷ୍ଟ—Having sixteen legs.

ଷୋଡ଼ଶାଂଶ—ସଂ. ବି—୧ । ୧୬ ଭାଗ—1, 16 parts.
Shordaśāṁśa ୨ । ୧୬ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—
2. One sixteenth.

ଷୋଡ଼ଶାଂଶୁ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଷୋଡ଼ଶ=୧୬ ସଂଖ୍ୟକ+ଅଂଶୁ=
Shordaśāṁśu କିରଣ ଯାହାର)—ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହ—
The planet Venus.

ଷୋଡ଼ଶାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧୬ ଟି ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ମିଶ୍ରିତ ଧୂପ-
Shordaśāṅga Fumigating mixture or incense consisting of 16 scented ingredients. [ଦ୍ର—ଏହା ଦେବପୂଜା ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏଥିର ଉପାଦାନ ଯଥା—ଗୁଗୁଳ, ସରଳ (ଏକ ପ୍ରକାର ଦେବଦାରୁ କାଠ), ଦାରୁ (ଦେବଦାରୁ କାଠ), ପତ୍ର (ତେଜପତ୍ର), ମଲୟ ସମୁଦ୍ର (ଶ୍ୱେତ ଚନ୍ଦନ କାଠ), ହ୍ରୀବେର (ଖସ୍ତୁବେଳ), ଅଗୁରୁ (ଅଗୁରୁ ଚନ୍ଦନ), କୁଷ୍ଠ (କୁଡ଼), ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ସଜରସ (ଝୁଣା), ଘନ, (ମୁଥା, ମଚାଲୁରରେ ଦପ୍ତର), ହରିତକୀ—(ହରିଡ଼ା), ନଖୀ—(ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିଶେଷ),ଲକ୍ଷା—(ଲାଖ ବା ଜତୁ), ଜଟାମାଂସୀ, ଶୈଳଜ—(ଶୈଳେୟ); ଏଥିରେ ଘିଅ ମିଶାଇ ଧୂପ ଦେବ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ଷୋଡ଼ଶାବର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଷୋଡ଼ଶ+ଆବର୍ତ୍ତ ଯାହାର)—
Shordaśābartta ୧୬ଟି ଆବର୍ତ୍ତ ବା ଘୂର୍ଣ୍ଣିବିଶିଷ୍ଟ—Having 16 spirals. ସଂ. ବି—ଶଙ୍ଖ—Conch shell.

ଷୋଡ଼ଶାବ୍ଦ—ସଂ. ବି—୧ । ଷୋଳ ବତ୍ସର—1. Sixteen years.
Shordaśābda ୨ । ଷୋଳବତ୍ସର ପୂରିବ ବର୍ଷ—2 Sixteenth year. ୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି ପୁଂ) ୧୬ (ଷୋଡ଼ଶାବ୍ଦା—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) ବର୍ଷ ବୟସ୍କ—3. Aged sixteen years.

ଷୋଡ଼ଶାର—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି, ଷୋଡ଼ଶ+ଅର=କୋଣ ବା
Shordaśāra ଅର, ଚକର ବ୍ୟାସାର୍ଦ୍ଧ ପର ଦଳ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଷୋଡ଼ଶ ଦଳ ପଦ୍ମ; ୧୬ ପାଖୁଡ଼ିଆ ପଦ୍ମ; ଭଦ୍ଭୋକ୍ତ ଷଟ୍‌ଚକ୍ର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପଦ୍ମ—1. A sixteen-petalled lotus said to exist inside the body. ୨ । ଜଳାଶୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉପଲକ୍ଷରେ ବେଦୀ ଉପରେ ଅଙ୍କିତ ଷୋଳପାଖୁଡ଼ିଆ ପଦ୍ମର ଚିତ୍ର ବିଶେଷ—2. A sixteen-petalled figure of a lotus drawn on the altar on the occasion of the consecration of tanks. [ଦ୍ର—ଜଳାଶୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉପଲକ୍ଷରେ ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣ ମୃତ୍ତିକା (ଚୂର୍ଣ୍ଣ) ଦ୍ୱାରା ବେଦୀ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣ୍ଡଳ କାଢ଼ି ପ୍ରଥମେ ତାର ୪ ଦିଗରେ ୪ଟି ଚୌପଟା ପାଖୁଡ଼ା ଅଙ୍କିବ ଓ ପୁଣି ପାଖୁଡ଼ା ଉପରେ ପୁଣି ୪ଟି ଲେଖାଏଁ ପାଖୁଡ଼ାର ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିବ । ଏ ଚିତ୍ରରେ ୪ଟି ଦ୍ୱାର ରଖିବ । ପରେ ଯଥାଯଥ ମନ୍ତ୍ର ବୋଲି ଲୋକପାଳଙ୍କୁ ଓ ଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ଘନ୍ନ ଘନ୍ନ ଦିଗରେ ବିନ୍ୟାସ କରିବ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।] ୩ । ଷୋଡ଼ଶ ଅବୟବଯୁକ୍ତ ସଂସାର ଚକ୍ର—3. The cycle of existence having 16 organs. (ଉ—ସଂସାରଚକ୍ର ଷୋଡ଼ଶାରେ, କର୍ମେ ଭ୍ରମଇ ଅତି ଖରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।) [ଦ୍ର—ସଂସାର ଚକ୍ରର ଅର ୧୬ ଗୋଟି ଯଥା—ପଞ୍ଚ କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ, ପଞ୍ଚ ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ, ମନ ଓ ପଞ୍ଚଭୂତ ।] ସଂ. ବିଣ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଷୋଡ଼ଶ+ଅର) ଷୋଳ କୋଣବିଶିଷ୍ଟ ଶ୍ରେଣୀ—1. Having sixteen angles. ୨ । (ଷୋଡ଼ଶ+ଅର) ଷୋଳଟି ଅର ବା ବ୍ୟାସାର୍ଦ୍ଧ ଦଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ (ଚକ୍ର)—2. (a wheel) Having 16 spokes. ୩ । ଷୋଳ ପାଖୁଡ଼ିଆ (ପଦ୍ମ) —
3. Sixteen-petalled (lotus)

ଷୋଡ଼ଶାର୍ଚ୍ଚିଃ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଷୋଡ଼ଶ+ଅର୍ଚ୍ଚିସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Shordaśārchchiḥ (ଷୋଡ଼ଶ ଶିଖାବିଶିଷ୍ଟ) ଶୁକ୍ରଗ୍ରହ—The planet Venus. ସଂ. ବିଣ-୧୬ ଶିଖାବିଶିଷ୍ଟ—Having 16 flames or rays.

ଷୋଡ଼ଶିକା—ସଂ. ବି (ଷୋଡ଼ଶ+ଇକ+ଆ)—୧ । ଏକ ପଲ
Shordaśikā ପରିମାଣ; ଅଠତୋଳା (ତରକ)—1. A standard weight of 8 Tolās. ୨ । ତୋଳିକ ଦ୍ରବ୍ୟ ପରିମାଣ; ଦୁଇ ତୋଳା (ପରିଭାଷା ପ୍ରକାଶ)—
2. A standard of weight of 2 Tolās.

ଷୋଡ଼ଶୀ—ସଂ. ବି—୧ । (ଷୋଡ଼ଶନ୍+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯଜ୍ଞ
Shordaśī ପାତ୍ର ବିଶେଷ; ସତୋମକ ଯାଗ—(ପହୁଁଚେ ସୋମ ରସ ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ)—1. A kind of sacrificial pot or vessel for keeping the juice of soma plant. ୨ । ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଷୋଡ଼ଶ+ଇ)—(ଏହାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ର ଷୋଡ଼ଶାକ୍ଷରଯୁକ୍ତ ଥିବାରୁ) ଭଦ୍ଭୋକ୍ତ ଦେବୀବିଶେଷ; ଦଶ ମହାବିଦ୍ୟା (ମତାନ୍ତରରେ ଦ୍ୱାଦଶ ମହାବିଦ୍ୟା) ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମା—2. One of the 10 or 12 Goddesses worshipped according to Tāntric rites. ୩ । ଗୟାର ପ୍ରେତଶିଳାରେ ଦିଆଯିବା ପିଣ୍ଡ ବିଶେଷ—3. Oblations and offerings made at Gayā to the departed souls of almost all conceivable ancestors, relatives, friends, animals, ghosts, servants, born and unborn beings. [ଦ୍ର—ଏହି ପିଣ୍ଡର ସଂଖ୍ୟା ୧୯ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ ରୂପେ 'ଷୋଡ଼ଶୀ' ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି । ଷୋଡ଼ଶ-ପିଣ୍ଡ ଦେଖ ।] ୪ । (ଷୋଡ଼ଶ+ଇନ)—ଅଗ୍ନିଷ୍ଟୋମ ଯାଗର ପ୍ରକାର ଭେଦ—4. A modification of the Agnshtoma sacrifice (Apte). ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଷୋଡ଼ଶ ବର୍ଷୀୟା ଯୁବତୀ—A young woman of sixteen springs. [ଷୋଡ଼ଶୀ ରସ ପରିଷ୍କାର. ଖରି ଗୁଣଧର ପରି—ରାମଶଙ୍କର. ଭୂଡ଼ାକର ।]

ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର—ସଂ. ବି.—(କର୍ମଧା)—ଦେବ ପୂଜାର ୧୬ ପ୍ରକାର
Shordaśopachāra ଉପକରଣ—Sixteen different ingredients of a Deity's worship. [ଦ୍ର—ଯଥା—ଆସନ, ସ୍ୱାଗତ, ପାଦ୍ୟ, ଅର୍ଘ୍ୟ, ଆଚମନୀୟ, ମଧୁପର୍କ, ପୁନରାଚମନୀୟ, ସ୍ନାନ, ବସନ, ଆଭରଣ, ଗନ୍ଧ, ପୁଷ୍ପ, ଧୂପ, ଦୀପ, ନୈବେଦ୍ୟ, ମୁଖବାସ ମତାନ୍ତରେ ବନ୍ଦନ । ଶକ୍ତି ପୂଜାରେ ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର, ଯଥା-ପାଦ୍ୟ, ଅର୍ଘ୍ୟ, ଆଚମନୀୟ, ସ୍ନାନ, ବସନ, ଭୂଷଣ, ଗନ୍ଧ, ପୁଷ୍ପ, ଧୂପ, ଦୀପ, ନୈବେଦ୍ୟ, ପୁନରାଚମନୀୟ, ସ୍ତୁତି, ତାମ୍ବୂଳ, ତର୍ପଣ ଓ ନତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ), ପୂଜା ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।] ଦେ. ବି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)
ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର ସମାଗତ ଅତିଥି ବା ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପୂଜା ବା ସମ୍ମାନର
ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଙ୍ଗର ପୂର୍ଣ୍ଣତା—Completeness in the arrangements for entertaining or serving a guest or new comer. [ଉ—କରୁଛନ୍ତି ଲୋକେ ଉପାୟ ଅଶାରେ । ମନୁଷ୍ୟର ପୂଜା ଷୋଡ଼ଶୋପଚାରେ—ରାଧାନାଥ. ଦରବାର ।]

ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର ପୂଜା — ସଂ. ବି (ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର ସମନ୍ୱିତ ପୂଜା; ସ
Shordasopachāra pūjā ଷ. ତତ୍ପୁ) — ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର
ସହିତ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବା ପୂଜା — A worship performed with the help of 16 ingredients.
ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର ପୂଜା ଦେ. ବି — ଅଭିଥି ବା ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ସାଡ଼ମ୍ବର
ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର ପୂଜା ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ — A gorgeous entertainment of one's friend or guest.

ଷୋଡ଼ଶୋପଚାରରେ ପୂଜା କରିବା — ଦେ. କ୍ରି — ୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)
Shordasopachārare pūjā karibā (ଅଭିଥି ବା
ଷୋଡ଼ଶୋପଚାରେ ପୂଜା କରା ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଅର୍ଚ୍ଚନ
ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର ପୂଜା କରନା କରିବା — 1. To entertain a
(ଷୋଡ଼ଶୋପଚାରରେ ପୂଜା ଦେବା — ଅଳଙ୍କୃତ) person in a grand style. ୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ) ଅତିମାତ୍ର ରେ
ଶୋଧିବା — 2. To give a person a sound shower of rebuke.

ଷୋଡ଼ା — ସଂ. ବି (ଷଷ୍ — ଛଅ + ପ୍ରକାରାର୍ଥେ ଧା)— ୧ । ଛଅ ପ୍ରକାରେ;
Shordhā ଷଡ଼୍‌ବିଧ — 1. In six ways: ୨ । ଛଅ ଥର —
2. Six times.

ଷୋଡ଼ା ନ୍ୟାସ — ସଂ. ବି — (ତନ୍ତ୍ର) ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା ସମୟରେ
Shordhā nyāsa ଭକ୍ତ ବିଧିଦ୍ୱାରା ପୂଜକର ଶରୀରରେ ମନ୍ତ୍ରନ୍ୟାସ —
The consecration of the worshipper's own body by purifying it with the prescribed application of mystic formulae before wroshipping a Deity.

ଷୋଡ଼ାସିଦ୍ଧ — ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ — ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଷୋଡ଼ାନ୍ୟାସ ସାଧନ କରି
Shordhāsiddha ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି — (a person
Who has attained success or perfection by the performance of Shordhānyāsa.

ଷୋଦ — ସଂ. ବି. ପୁଂ — ଯେଉଁ ଦାମୁଡ଼ି ଛଅଟି ଦାନ୍ତଛି; ଷୋଡ଼ନ୍ —
Shoda A young ox which has six teeth out (Apte). (ଷୋଡ଼ନ୍ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ ।)

ଷୋଳ — ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ (ସଂ. ଷୋଡ଼ଶ; ପ୍ରା. ଷୋଳହ)—
Shola ଷୋଡ଼ଶ (ଦେଖ) — Shordasa (See)
ଷୋଳ **ସୋଳହ**

ଷୋଳ ଅଣା — ଦେ. ବି — ୧ । ୬୪ ପଇସା; ଏକ ଟଙ୍କାର ଅଣାର
Shola anā ସମଷ୍ଟି — 1. 16 annas or 64 pice
ଷୋଳ ଆନା equal to one rupee. ୨ । ଚୌଣସି
ସୋଳହଆନା ବିଷୟର ବା ପଦାର୍ଥର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥା — 2. The complete or full condition of any thing or matter. ୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦାର୍ଥ — 3. A whole thing; the whole. ଦେ. ବିଣ — ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ —
Full; whole. [ଉ — ଶରୀର ଲକ୍ଷଣ ବାଞ୍ଛନ ପ୍ରଶସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରିୟଭାଷେ ଷୋଳ ଅଣା — ଜନକିଶୋର. ଶର୍ମଣ୍ଣା]

ଷୋଳ ଉତ୍ତର ଶହ(ଛେ) — ଦେ: ବି ଓ ବିଣ (ସଂ. ଷୋଡ଼ଶୋତ୍ତର
Shola uttara śae(he) ଶତ) — ଏକ ଶହ ଷୋଳ —
ଏକଶେ ଷୋଳ One hundred and sixteen. [ଉ —
ଏକସୌ ସୋଳହ ଏହିପରି ଷୋଳ ଉତ୍ତର ଦୁଇ ଶହ, ଷୋଳ ଉତ୍ତର ତିନି ଶହ ଇତ୍ୟାଦି ଜ୍ଞେୟ ।]

ଷୋଳକ ପଣ(ଣି)କିଆ — ଦେ. ବି — ପଣକିଆର ଷୋଳଟେ (୧୬ × ୧)
Sholaka paṇa(ṇi)kiā ଗଣନାଠାରୁ ଷୋଳ ଦଣ୍ଡା (୧୬×୧୦)
ଷୋଳର ନାମତା ଗଣନା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ —The series or
ସୋଳହକା ପାହାଡ଼ା columns of arithmetical tables of the number 16 (beginning from the multiplication of 16 by; up to that of 16 by 10).

ଷୋଳ କଳା — ଦେ. ବି (ସଂ. ଷୋଡ଼ଶ କଳା)— ୧ । ଷୋଡ଼ଶ କଳା
Shola kalā (ଦେଖ) — 1. Shordasa kalā (See)
ଷୋଳ କଳା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଚୌଣସି ବିଷୟର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥା —
ସୋଳହ କଳା 2. (figurative) The full or completed state of a thing. [ଉ — ଧନ ଥିଲେ ଯେ ସୁଖ ବଳାଷ୍ଟକ ଥାଏ, ଧର୍ମ କରିଲେ ଷୋଳ କଳା ଭୋଗ ଥାଏ — ଭୂଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।] ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ ଓ ବିଣର ବିଣ — ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ — Completely; wholly.

ଷୋଳ କଳାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ — ଦେ. ବିଣ — ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ପ୍ରାପ୍ତ; ପୂର୍ଣ୍ଣ —
Shola kalāre pūrṇa Complete or full in all
ଷୋଳ କଳାତେ ପୂର୍ଣ୍ଣ **ସୋଳହ କଳାସେ ପୂରଣ** respects.

ଷୋଳ ଖଣ୍ଡିଆ — ପ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) ବି — ଗଉଡ଼ଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ —
Shola khaṇḍiā A sect of the cowherd caste in Jeypore. [ଉ — ଏମାନେ ମଦ୍ୟପ ନୁହନ୍ତି; ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଅନ୍ୟ କେତେକ ଶ୍ରେଣୀର ଗଉଡ଼ ମଦ ପିଅନ୍ତି ।]

ଷୋଳ ଗୁଣ — ଦେ. ବି (ସଂ. ଷୋଡ଼ଶ ଗୁଣ)— ଷୋଳଥର; ଷୋଳ
Shola guṇa ଦ୍ୱାରା ଗୁଣିତ ହେଲେ ଷଣ୍ଢକା ପରିମାଣ —
ଷୋଳ ଗୁଣ 16 times; sixteen times as much.
ସୋଳହ ଗୁନା ଦେ. ବିଣ — ଷୋଳଦ୍ୱାରା ଗୁଣିତ — 16 times as much as; multiplied by sixteen.

ଷୋଳଙ୍ଗପୁର — ଦେ ବି (ନାମ) (ସଂ. ଷୋଡ଼ଶାଙ୍ଗ + ପୁର)—
Sholaṅgapura ବୈତରଣୀ ନଦୀକୂଳରେ ଥିବା ଗ୍ରାମବିଶେଷ —
The name of a village on the Baitaraṇi river, [ଉ — କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଏହି ଗ୍ରାମରେ ଷୋଳ ପୁର ବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ନଅର ତୋଳାଇଥିଲେ । ବଳାଗାଡ଼ାଡ଼ ଓଡ଼ିଶା ଅବମଣ ବଳିବେଳେ ଏହି ନଅରକୁ ଭାଙ୍ଗି ପକାଇଥିଲେ । ଏହି ସ୍ଥାନରୁ ବେଳେବେ ଚୌରିମୂର୍ତ୍ତି ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଅଛି — ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବାସ ।]

ଷୋଳ ଡମ୍ବରୁ — ଦେ. ବି — ମେରୁଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ସୁଷୁମ୍ନା ନାଡ଼ିରେ ଥିବା
Shola dambaru ୧୬ଟି ଗଣ୍ଠି — Sixteen knots sup-

ଷୋଳ ଗାଇଠ posed to exist in the Sushumnā vein
सोलह गाँठ running inside the backbone.
[ଉ—ଷୋଳ ଉମ୍ବରୁଲ୍ ସଳଖି । ନିଷ୍ଟଳେ ଦେଇ ଡୋଳ, ଉଖି—ପ୍ରାଚୀ. ନିର୍ଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।]

ଷୋଳ ନାମ—ଦେ. ବି—ଭଗବାନଙ୍କର ଷୋଳଟି ନାମ (ଯଥା—ହରେ
Shola nāma ରାମ ହରେ ରାମ, ରାମ ରାମ ହରେ ହରେ;
ଷୋଳ ନାମ ହରେ କୃଷ୍ଣ ହରେ କୃଷ୍ଣ, କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ହରେ ହରେ)—
सोलह नाम The formula in which the name of God is uttered sixteen times. [ଦ—ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ ଷୋଳ ନାମ ବତ୍ରିଶ (ବତ୍ରିଶ) ଅକ୍ଷର କହନ୍ତି ।

ଷୋଳ ପଣ—ଦେ. ବି—୧ । ଏକ କାହାଣ ବା ୩୨୦ଗଣ୍ଡା ବା ୧୨୮]
Shola paṇa ଜଡ଼ା କଉଡ଼ି—1. 1280 pieces of cowri
ଷୋଳ ଆନା or shell money (formerly passing as
सोलह आना currency). ୨ । କୌଣସି ବିଷୟର ସାଙ୍ଗୋପାଙ୍ଗ ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥା—2. A full or complete condition of anything or matter. ୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣତା—3. Completion of any work. ୪ । ବସ୍ତୁର ସମଗ୍ରତା—4. The whole. ୫ । ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରା—5. Complete measure. ଦେ. ବିଣ—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ (ପଦାର୍ଥ)—1. Full; complete. ୨ । ଗୋଟାକଯାକ—2. Whole. [ଉ—ସେ କହେ ଯଯାତି ଷୋଳପଣ ଭାର ତର ସମ୍ଭୋଗ୍ୟ ସେ ଭାର—ନନ୍ଦକିଶୋର. ଶର୍ମିଷ୍ଠା] ୩ । ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ; ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ—3. Of full measure or outturn; bumper. (ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଷୋଳପଣ ଫସଲ ହୋଇଥିଲା ।) ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—1. Fully; completely. (ଯଥା—ମୋ ଦେହ ଷୋଳପଣ ସୁସ୍ଥଲାଣି ।) ୨ । ଗୋଟାକଯାକ; ଗୋଟପଣେ—2. Wholly. ୩ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାରେ—3. In full measure. [ଉ—ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦାର୍ଥ ବା ବିଷୟକୁ ୧ କାହାଣ ବା ୧୬ ପଣ ଧରି ପଣ ଅନୁସାରେ ତହିଁର ଭଗ୍ନାଂଶ ବୁଝାଇବାକୁ ହୁଏ ଯଥା—ବାରପଣ = $\frac{3}{4}$; ଚାରିପଣ = $\frac{1}{4}$; ଦଶପଣ = $\frac{10}{16}$; ଅଠପଣ = $\frac{1}{2}$; ପାଞ୍ଚପଣ = $\frac{5}{16}$ ।) (ଷୋଳଣା—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ)

ଷୋଳପଣି—ଦେ. ବି—ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଦେୟ ରାଜସ୍ୱର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
Sholapaṇi ପରିମାଣ—Full quantity of
ଷୋଳଆନା **सोलहआनी** the annual rent payable
by a tenant.—ଦେ. ବିଣ—ଷୋଳପଣିଆ (ଦେଖ)
Sholapaṇiā (See)

ଷୋଳପଣି ଅଧିକାର—କୌଣସି ବିଷୟରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
Sholapaṇi adhikāra ଅଧିକାର—Sole right
ଷୋଳଆନା ଅଧିକାର **सोलहआनाअधिकार** over some thing (of a person.

ଷୋଳପଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଣ—ଷୋଳପଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating
Sholapaṇiā(āñ) to the full amount.
ଷୋଳଆନାର **सोलहआनाका** ଦେ. ବି—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିର ବା ବିଷୟର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାରପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—A full proprietor of a property. (ଯଥା—ଏ ମାହାଲର ମୁଁ ଷୋଳପଣିଆ ଜମିଦାର ଅଟେ ।)

ଷୋଳପଣି କିସ୍ତି—ଦେ. ବି—ଲାଟବନ୍ଦର ଯେଉଁ କିସ୍ତିରେ ବାର୍ଷିକ
Shola paṇi kisti ରାଜସ୍ୱର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶ ଦିଆଯାଏ—
ଷୋଳଆନାକିସ୍ତି **सोलहआनेकिस्ति** The instalment in which the whole of the annual revenue becomes payable. [ଉ—ବର୍ଷକରେ କେଉଁ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଜା ଚାରିପଣ (ଅର୍ଥାତ୍ $\frac{1}{4}$) ଲେଖାଏଁ ୪ ଥରରେ ଅପଣା ଦେୟ ରାଜସ୍ୱକୁ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି ।

ପ୍ରଥମ କିସ୍ତି = ଚାରିପଣି କିସ୍ତି
ଦ୍ୱିତୀୟ କିସ୍ତି = ଅଠପଣି କିସ୍ତି
ତୃତୀୟ କିସ୍ତି = ବାରପଣି କିସ୍ତି
ଶେଷ ବା ଚତୁର୍ଥ କିସ୍ତି = ଷୋଳପଣି କିସ୍ତି ।

କେଉଁ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ବାର୍ଷିକ ଖଜଣା ୨ କିସ୍ତିରେ ଅଠପଣି (ବା $\frac{1}{2}$) ଲେଖାଏଁ ଦିଆଯାଏ ।

ପ୍ରଥମ କିସ୍ତି = ଅଠପଣି କିସ୍ତି
ଦ୍ୱିତୀୟ ବା ଶେଷ କିସ୍ତି = ଷୋଳପଣି କିସ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ଜମିଦାରମାନେ ବାର୍ଷିକ ରାଜସ୍ୱକୁ ଦୁଇ କିସ୍ତିରେ, ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଲେଖାଏଁ, ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟକୁ ଦିଅନ୍ତି ।

ବୈଶାଖ ବା ପ୍ରଥମ କିସ୍ତି = ଅଠପଣି କିସ୍ତି
କାର୍ତ୍ତିକ ବା ଦ୍ୱିତୀୟ କିସ୍ତି ॥ ଷୋଳପଣି କିସ୍ତି ।]

ଷୋଳ ପାଲା(ପୂଜା)—ଦେ. ବି (ସଂ. ଷୋଡ଼ଶ ଓ ପୂଜା)—ପୁତ୍ରଲାଭାଦି
Shola pālā(pūjā) ମନୋବାଞ୍ଛା ସିଦ୍ଧି ହେଲେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ
ଷୋଳପାଲାଗାନ **सतयनारायणपूजा** ବା ସତ୍ୟପୀରଙ୍କ (ହନୁମାନଙ୍କ) ମନାସିବା ୧୬ ଗୋଟି ପାଲା ବା ପୂଜା—Sixteen Pujās offered to the Satyapir Deity on the fulfilment of one's wish.
[ଦ୍ର—ସତ୍ୟନାରାୟଣ ଢଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ଷୋଳ ପାଲା (ପୂଜା) ଯାଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପୁତ୍ରଲାଭାଦି କାମନାର ସିଦ୍ଧି
Shola pālā(pūjā) jāchibā ହେଲେ ୧୬ଟି ସତ୍ୟନାରାୟଣ
ଷୋଳପାଲାମାନା **सतयनारायनपूजामनतकरना** ପୂଜା [ଷୋଳ ପାଲା(ପୂଜା) ମନାସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] କରିବାକୁ ମନାସିବା—To vow to perform 16 offerings to Satyapir on the fulfilment of one's particular wish.

ଷୋଳବୟା—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଷୋଡ଼ଶ+ବୟସ୍)—ଷୋଳ
Sholabayā ବର୍ଷ ବୟସ୍କ—Aged 16 years. [ଉ—ସୋମନ୍ତ **षोलहबरषकी** ଅଛେ ଷୋଳ ବୟା ! ଷଷ୍ଠିଦଣ୍ଡ

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୌର୍ଘ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ'ଖୋଜିବେ; 'ମୃତ' ନ ମିଳିଲେ 'ମୃତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗର୍ଣ୍ଣ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ନି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

ହୋଇବ ତୋ ଭନ୍ନନ୍ନଭାସ୍ଥା—ଦବସ୍ଥ ଓ ଦବତା]

ଷୋଳ ବରଷ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଷୋଡ଼ଶ ବର୍ଷ)—ଷୋଡ଼ଶ ବର୍ଷ—
Sbola barasha Sixteen years.
ଷୋଳବର୍ଚ୍ଛର ସୋଳହ ବରଷ

ଷୋଳ ବର(ସ୍ଥ)ସିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଷୋଡ଼ଶବର୍ଷୀୟ—
Shola bara(ya)sia 1. Aged 16 years.
[ଷୋଳବର(ସ୍ଥ)ସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ୨ । ଯୁବା ଯୁବତୀ (ଅମ ଦେଶରେ)—
ଷୋଳବଛରେର ସୋଳହବରଷକା . Youthful; in the prime of youth.
(ଉ—ଚାହାଙ୍କର ବାବୁ ବୁଢ଼ା ହୋଇଲାଟାରେ, ଷୋଳ ବରଷିଆ ସେ ଅଟନ୍ତି ଯୁବରେ—ବୃଷ୍ଣକିଳ ମହାଭାରତ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।]

ଷୋଳଶ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ [ସଂ ଷୋଡ଼ଶୀ]—ଷୋଡ଼ଶ
Sholasia ବର୍ଷୀୟ—Aged sixteen years. (ଉ—
ଷୋଡ଼ଶୀ ସୋଳହବରଷକା ଷୋଳଶାବାଳୀ ରୂପବନ୍ତୀ—ଗାର୍ଗୀ ନିର୍ବାଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।)

ଷୋଳ୍ଭ(ଳ)—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ଷୋଡ଼ଶ—Sixteen. (ଉ—
Sholba(hla) ଷୋଳ୍ଭ ନାମ ବରଷ ବଳେ—ଯଯୋବନ୍ତ.
ଷୋଳ ସୋଳହ ପ୍ରେମଭକ୍ତିତରଙ୍ଗିଣୀ ।)

ଷୋଳ୍ଭ(ଳ) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ.ବି (ସଂ. ଅଳମ୍ବୁଷା)—ଷୋଳ ଇତ୍ୟାଦି
Sholha(hla) (etc) (ଦେଖ)—Śola etc (See)
ସୋଳା ସୋଳା

ଷୋଳ(ହୋ)ଳ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ(ସଂ. ଷୋଡ଼ଶ; ପ୍ରା. ସୋଳହ)—୧ ।
Shoha(ho)la ଷୋଡ଼ଶ—1. Sixteen. ୨ ।
ଷୋଳ ସୋଳହ ଦୁଇ ଘାସରେ ଥିବା ଉଚ୍ଚ ଜମିର
ଖାଲ ନୀଚୀଜମୀନ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଖାଲୁଆ ଅଂଶ ବା ପଟ୍ଟୀ—
2. A strip of low land separating two high lands.

ଷ୍କାଇ ଲାଇଟ୍—ଦୈଦେ. ବି[ଇଂ]—ବଡ଼ ଅନ୍ଧାରୁଆ କୋଠା ଭିତରକୁ
Shkāi lāit ଖାଲୁଆ ଯିବାପାଇଁ ଛାତରେ ଖୁବ ଉଚ୍ଚ ହୋଇ
ସ୍କାଇଲାଇଟ ସ୍କାଇଲାଇଟ ଲାଗିଥିବା ଝରକା—Skylight.

ଷ୍କିମ—ଦୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ଦୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟକ୍ରମ—
Shkim Scheme.
ସ୍କୀମ ସ୍କୀମ

ଷ୍କୁଲ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ସ୍କୁଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Shkul(etc) Skul etc [See]
ସ୍କୁଲ ସ୍କୁଲ ବିଦ୍ୟାଳୟ—School. [ଉ—
ଏହି ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଓ ପରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରବାଚକ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ ଯୋଗ ହୁଏ । ଯଥା—ସଣ୍ଡେ ସ୍କୁଲ୍—ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ମାନଙ୍କ ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ଛୁଟିଦିନ ବସେ ହେବା ବିଦ୍ୟାଳୟ—Sunday school.

ଅପର୍ ପ୍ରାଇମେରି—Upper Primary School.
ଲୋଅର୍ ପ୍ରାଇମେରି—Lower Primary School.
ଭର୍ଣ୍ଣାକ୍ୟୁଲର୍—Vernacular school.
ମାଇନର୍ ବା ମିଡ଼ଲ୍ ଇଙ୍ଗ୍ଲିଶ୍—
Minor or Middle English school.
ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍—Training school.
ମଡେଲ୍—Model school.
ହାଇ—High school.
ସର୍ଭେ—Survey school.
ଲୋ କାଷ୍ଟ୍—Lowcaste school.
ଗେର୍ଲ୍ ସ୍କୁଲ—Girl school.
କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲ—Collegiate school.
ନାଇଟ୍—Night school.
ବୋର୍ଡ୍—Board school.
ମେଡିକାଲ୍—Medical school
ଇଞ୍ଜିନିଅରିଙ୍ଗ୍—Engineering school.
ସ୍କୁଲର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ଇସ୍କୁଲ୍, ଇସ୍କୁଲ୍, ଇସ୍‌କୁଲ ।]

ଷ୍କୁଲ୍ କମି(ମେ)ଟି—ଦୈ.ଦେ.ବି (ଇଂ)-ବିଦ୍ୟାଳୟର ପରିଚାଳକ ସମିତି—
Shkul kami(me)ṭi School Committee;
ସ୍କୁଲ କମିଟି ସ୍କୁଲ କମିଟି the managing committee of a school.

ଷ୍କୁଲ୍ ଫାଇନ(ନା)ଲ୍—ଦୈଦେ.ବି. (ଇଂ) (ଅଟ୍ଟିକ ପ୍ରୟୋଗ)-ପେଉଁ
Shkul phāina(nā)l ଛାତ୍ରମାନେ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଚ୍ଚତର
ସ୍କୁଲ ଫାଇନାଲ ଶିକ୍ଷା ଶେଷ କରିବେ, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ସ୍କୁଲ ଫାଇନଲ ହାଇସ୍କୁଲର ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା—School final examination.

ଷ୍କୁଲ୍ ବୁକ୍ ସୋସାଇଟି—ଦୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ସ୍କୁଲ-ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ
Shkul buk sosāiṭi ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମିତି—School book
ସ୍କୁଲ ବୁକ ସୋସାଇଟି ସ୍କୁଲ ବୁକ ସୋସାଇଟି . Society.

ଷ୍କୁଲ୍ ମାଷ୍ଟର୍—ଦୈଦେ. ବି. ପୁଂ (ଇଂ)—ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକ—
Shkul māshṭar School master
ସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟର ସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟର

ଷ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟରି—ଦେ. ବି.—(ଇଂ ଷ୍କୁଲ୍ ମାଷ୍ଟର୍ ଶବ୍ଦସଙ୍ଗେ ଦେଶୀୟ ଇ
Shkul māshṭari ପ୍ରତ୍ୟୟ)-ସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ କର୍ମ ବା ପଦ—
ସ୍କୁଲମାଷ୍ଟାରୀ Post of a schoolmaster; the state of
ସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟରୀ being a schoolmaster; school mastership. ଦେ. ବିଣ. —ସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ —Pertaining to a schoolmaster.

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ	ଇୟ	ଉଅ	ଲ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ	ନ

ସ୍କୁଲ୍ ମାଷ୍ଟରଣୀ—ବେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଇଂ. ସ୍କୁଲ୍ ମାଷ୍ଟର ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଆ ଣୀ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—୧ । ସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—1 School master's wife. ୨ । ସ୍କୁଲ ମିଷ୍ଟ୍ରେସ୍—2. School mistress.
Shkul māshṭarāṇī
ସ୍କୁଲମାଷ୍ଟରଣୀ

ସ୍କୁଲ ମିଷ୍ଟ୍ରେସ୍—ବୈଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଇଂ)—ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ—School mistress,
Shkul mishṭres
ସ୍କୁଲ ମିଷ୍ଟ୍ରେସ

ସ୍କେଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଭୂମିର ମାପର ଯେଉଁ ଅନୁପାତ ଅନୁସାରେ ନକ୍ସା ତିଆରି ହୋଇଥାଏ—The scale of a map.
Shkel
ସ୍କେଲ

—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ)—ପେଚ କଣ୍ଟା—Screw.
Shkru
ସ୍କ୍ରୁ

ସ୍କ୍ରୁ ଡ୍ରାଇଭର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ପେଚ କଣ୍ଟାକୁ ବୁଲାଇ ଛିଦ୍ରରେ ଭରତି କରିବା ଯନ୍ତ୍ର—Screw-driver.
Shkru drāibhar
ସ୍କ୍ରୁଡ୍ରାଇଭର

ଷ୍ଟକ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—୧ । ଚାଲିତ ଥିବା ମାଲ; ମଜୁଦ ପଦାର୍ଥ—1. Stock of articles. ୨ । କମ୍ପାନି କାଗଜ—2. Government stock.
Shṭak
ଷ୍ଟକ

[ଦ୍ର—ଷ୍ଟାକ୍ ଓ ଇଷ୍ଟାକ୍ ଏହାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ]

ଷ୍ଟକ୍ ଏକ୍ସ ଚେଞ୍ଜ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଯେଉଁଠାରେ କମ୍ପାନି କାଗଜ ଖରିଦ ବିକ୍ରି ହୁଏ—Stock-exchange.
Shṭak eks-chenj
ଷ୍ଟକଏକ୍ସଚେଞ୍ଜ

ଷ୍ଟକ୍ ବୁକ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ମଜୁଦ ଥିବା ଜିନିଷମାନଙ୍କ ଜାଣିବା ଲେଖା ହୋଇଥାଏ—Stock book.
Shṭak buk
ଷ୍ଟକବୁକ

(ଷ୍ଟକ୍ ବହି—ଦେଶଜରୂପ)

ଷ୍ଟକ୍ ବ୍ରୋକର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—କମ୍ପାନି କାଗଜ ଖରିଦ-ବିକ୍ରି ଦଲାଲ—Stock-broker.
Shṭak brokar
ଷ୍ଟକବ୍ରୋକାର

ଷ୍ଟକ୍ ହଲ୍ମ୍—ବେ. ବ (ନାମ)—ସ୍ୱିଡେନ୍ ଦେଶର ରାଜଧାନୀ—Stockholm (town).
Shṭak-hal-m
ଷ୍ଟକହଲମ

ଷ୍ଟକିଙ୍ଗ୍(ନ୍)—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ମୋଜା—Stocking. [ଦ୍ର—ଇଷ୍ଟକିନ୍(ଙ୍ଗ୍); ଷ୍ଟାକିନ୍ ଓ ଇଷ୍ଟାକିନ୍ ଆଦି ଏଥିର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ]
Shṭaking(n)
ଷ୍ଟକିଙ୍ଗ

ଷ୍ଟଡିଓ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଉଚ୍ଚାରଣ—ଷ୍ଟୁଡିଓ)—ଚିତ୍ରକର ଅଙ୍କନ ଚିତ୍ରଶାଳା—Studio of an artist.
Shṭadio
ଷ୍ଟୁଡିଓ

ଷ୍ଟଡୀ ଲୀଭ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ବିଦେଶରେ ବା ଅନ୍ୟତ୍ର ନୃତ୍ୟାଦି ବିଦ୍ୟା ଶିଖିବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ବା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଛୁଟି—Study-leave.
Shṭadi lībh
ଷ୍ଟଡିଲିଭ

ଷ୍ଟପର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ବୋତଲର ଠିପି—Stopper of a bottle.
Shṭapar
ଷ୍ଟପର

ଷ୍ଟାଇପେଣ୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ବା ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ସରକାରରୁ ମିଳୁଥିବା ବୃତ୍ତି—Stipend.
Shṭāipend
ଷ୍ଟାଇପେଣ୍ଡ

ଷ୍ଟାଇପେଣ୍ଡିଆରି—ବୈଦେ. ବିଶ (ଇଂ)—ସରକାରରୁ ବୃତ୍ତି ପାଉଥିବା (ଶିକ୍ଷକ ବା ଛାତ୍ର ବା ସ୍କୁଲ)—Stipendiary
Shṭāipendiāri
ଷ୍ଟାଇପେଣ୍ଡିଆରୀ

ଷ୍ଟାଇଲୋ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଯେଉଁ ଫମ୍ପା କଲମ ମଧ୍ୟରେ ସଞ୍ଚିତ ଥିବା କାଳି ଲେଖିଲାବେଳେ ମୁନରେ ରନ୍ଧ୍ରବାଟେ କ୍ରମଶଃ (ଷ୍ଟାଇଲୋଗ୍ରେଫ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାହାରେ—Stylo pen.
Shṭāilo
ଷ୍ଟାଇଲୋ

ଷ୍ଟାଇଲୋଗ୍ରାଫ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—କାଳି ମଡ଼ାଇ ଲେଖା ଅସରରୁ ଅନ୍ୟ କାଗଜରେ ଛାପାଇବାର ଯନ୍ତ୍ର—Stylograph.
Shṭāilo grāph
ଷ୍ଟାଇଲୋଗ୍ରାଫ

ଷ୍ଟାର୍ଟ୍(ଟ୍) ଦେବା(କରିବା)—ବେ. ବ—କଳ ଚଳାଇ (ମଟର ଗାଡ଼ିକୁ) ଗତିବିଶିଷ୍ଟ କରାଇବା—To start (a motor car).
Shṭāṭ(rṭ) debā(karibā)
ଷ୍ଟାର୍ଟ ଦେବା ଷ୍ଟାର୍ଟକରନା

ଷ୍ଟାର୍ଟିଙ୍ଗ୍ ପଏଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସ୍ଥାନରୁ ଶଙ୍କୁରୁ ମାପ ବା ଦଉଡ଼ି ଆଦି ଆରମ୍ଭ ହୁଏ—Starting point in a survey or horse-race.
Shṭāṭi(rṭi)ng paeṇṭ
ଷ୍ଟାର୍ଟିଂପଏଣ୍ଟ

ଷ୍ଟାଣ୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଗଡ଼ାରେ ବାହୁଡ଼ ପାଲକି, ଘୋଡ଼ା, ଗାଡ଼ି ଆଦି ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବା ପାଇଁ ମିଉନିସିପାଲିଟି ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ; ଶଗଡ଼, ଗାଡ଼ି ଆଦିର ଅଡ଼ା—A stand for hackney carriages etc.
Stānd
ଷ୍ଟାଣ୍ଡ

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଅନ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦମାନ ଲାଗେ; ଯଥା—ମଟର ଷ୍ଟାଣ୍ଡ, କାରେଜ୍ ଷ୍ଟାଣ୍ଡ, ଯାଲ୍ଲି ଷ୍ଟାଣ୍ଡ, ଇକ୍କା ଷ୍ଟାଣ୍ଡ; ଇଷ୍ଟାଣ୍ଡ ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ।]

ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍(ଡ୍)—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ସ୍କୁଲରେ ଅଧୁନିକ ଧରଣରେ ଚଳ ଅଡ଼ି ଗଣାଯିବା ଶ୍ରେଣୀ ବିଶେଷ—Standard or number of a class reckoned from the lowest class of a school.
Shṭāṇḍārd(rd)
ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ

[ଦ୍ର—ଶିଶୁଶ୍ରେଣୀ ୧ମ ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍, ତହିଁର ଉପର ଶ୍ରେଣୀ ୨ୟ ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍ ଓ

ତହିଁର ଉପର ଶ୍ରେଣୀ ୩ୟ ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍ । ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରୀରେ ୨ୟ ଓ ୩ୟ ଏପରି ୨ଟି ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍ । ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଇମେରୀରେ ୪ର୍ଥ ଓ ୫ମ ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍ । ମାଇନର୍ ବା ଇଣ୍ଟାରୁଲର୍ରେ ୬ଷ୍ଠ ଓ ୭ମ ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍ । ମାଟ୍ରିକୁଲେଶନ୍‌ରେ ୮ମ, ୯ମ, ୧୦ମ, ୧୧ଶ ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍ ।]

ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍ ଟାଇମ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ସରକାରଙ୍କ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଭାରତରେ ସର୍ବତ୍ର ଚଳୁଥିବା ଏକ ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ ଟାଇମ ସଂଖ୍ୟାହୀନ ସମୟ—Standard time currently used throughout India (except Calcutta). [ଦ୍ର—କେବଳ କଲିକତାରେ ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍ ଟାଇମ୍ ଚଳେ ନାହିଁ । ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍ ଟାଇମ୍ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ସମୟ ଅଟେ । କଲିକତାର ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟ ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍ ଟାଇମ୍ ଅପେକ୍ଷା ୨୪ ମିନିଟ ଅଧିକ । ଭାରତର ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍ ଟାଇମ୍ ଗ୍ରୀନ୍‌ଉଇଚର ସମୟଠାରୁ ୫୩ ଘଣ୍ଟା ଅଧିକ ଅଟେ । ଇଂଲଣ୍ଡର ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ୍ ଟାଇମ୍ ଗ୍ରୀନ୍‌ଉଇଚ୍‌ର ସମୟ ଅପେକ୍ଷା ୧ ଘଣ୍ଟା ଅଧିକ ।]

ଷ୍ଟାମ୍ପ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—୧ । ସିଟାମ୍; ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ମୋହରମାରି ଚାଗଜ, ଯହିଁରେ ଦଲିଲ୍ ଆଦି ଲେଖାଯାଏ— 1. Government stamped paper. ୨ । ଡାକ ଘରର ଡାକ ଟିକଟ; ପୋଷ୍ଟେଜ୍ ଷ୍ଟାମ୍ପ୍— 2. Postage stamp. ୩ । ରବର୍ ଆଦିରେ ଅକ୍ଷରାଦି ଅଙ୍କିତ ବା ଖୋଦିତ ମୋହର—3. Rubber stamp. [ଦ୍ର—ଇଷ୍ଟାମ୍ପ, ଷ୍ଟିଟାମ୍(ମ୍), ଷ୍ଟିଟାମ୍ (ମ୍) ଏହାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ।]

ଷ୍ଟାମ୍ପ୍ ଆକ୍ଟ୍ (ଆଇନ୍)—ବୈଦେ. ବି—(ଇଂ.ଷ୍ଟାମ୍ପ ଆକ୍ଟ ଓ ଫା. ଆଇନ୍) —ଦେଉଁ ମତଦାତାଙ୍କ ବା ଦଲିଲରେ କେତେ ପରିମିତ ବା ମୂଲ୍ୟର ଷ୍ଟାମ୍ପ୍ ଦରକାର ଏହା ଯେଉଁ ଆଇନ୍‌ରେ ଲେଖାଥାଏ— Stamp law; the stamp Act

ଷ୍ଟାମ୍ପ୍ ବିକ୍ରେତା—ବୈ. ବି (ଇଂ. ଷ୍ଟାମ୍ପ + ସଂ. ବିକ୍ରେତା)—ଷ୍ଟାମ୍ପ୍ ଭେଣ୍ଡର (ଦେଖ) Shṭāmp bhe-ṇḍar (See)

ଷ୍ଟାମ୍ପ୍ ଭେଣ୍ଡର—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ଷ୍ଟିଟାମ୍ ଫରୋସ୍; ସାଧାରଣଙ୍କୁ ଷ୍ଟାମ୍ପ୍ ବିକି କରିବା ପାଇଁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମନୋନୀତ ବ୍ୟକ୍ତି—A licensed stamp vendor. [ଷ୍ଟାମ୍ପ୍ ଫ(ଫ୍)ରୁ(ରୋ)ଶ୍—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଷ୍ଟାର୍ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ଇଂଲଣ୍ଡେଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଭାରତ ବିଶେଷ—Star of India (a title given by the Emperor of India).

ଷ୍ଟାର୍ ଅଫ୍ ଉତ୍କଳ—ବୈ. ବି (ନାମ)—ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର, ଓ ପରେ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ଓ ତତ୍ପରେ ବିଚ୍ଛେଦନ ସମ୍ପାଦକ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ କଟକର ଏକମାତ୍ର ଇଂରାଜୀ ସାପ୍ତାହିକ ମୁଦ୍ରିତ ପତ୍ର—The star of Utkal-an English weekly of Cuttack now defunct. [ଦ୍ର—ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉନାହିଁ]

ଷ୍ଟିମ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ଜଳୀୟ ବାଷ୍ପ—Steam. [ଦ୍ର—ଏହାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ଇଷ୍ଟିମ୍]

ଷ୍ଟିମ ଇଞ୍ଜିନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ବାଷ୍ପଚାଳିତ କଳ— Steam engine.

ଷ୍ଟିମ୍ ଟ୍ରାମ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ବାଷ୍ପଚାଳିତ ଟ୍ରାମ୍‌ଗାଡ଼ି— Steam tram-car.

ଷ୍ଟିମ୍ ଲଞ୍ଚ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ବାଷ୍ପଚାଳିତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଡଙ୍ଗା— Steam launch.

ଷ୍ଟିମ୍ମା)ର୍—ବୈଦେ. (ଇଂ)—ବାଷ୍ପଚାଳିତ ବଡ଼ ଡଙ୍ଗା— Steamer. [ଦ୍ର—ଏହାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ଇଷ୍ଟିମ(ମା)ର୍, ଇଷ୍ଟିମର]

ଷ୍ଟିମର୍ ଘାଟ—ବୈ. ବି (ଇଂ. ଷ୍ଟିମର + ସଂ ଘଟ୍ଟ)—ଯେଉଁ ଘାଟରେ ଷ୍ଟିମର୍ ଲାଗେ—Steamer ghat

ଷ୍ଟିଲ୍—ବୈଦେ. ବି ଇଂ—ଇସ୍ପାତ ଲୁହା Steel

ଷ୍ଟିଲ୍ ଟ୍ରଙ୍କ୍—ବୈଦେ. ବି ଇଂ—ଇସ୍ପାତ ଲୁହା ପତ୍ରରେ ତିଆରି ବାକ୍ସ Steel trunk

ଷ୍ଟିଲ୍ ପେନ୍—ବୈଦେ. ବି ଇଂ—ଇସ୍ପାତ ଲୁହାର କଲମ ବା ନିବ୍— Steel pen or nib

ଷ୍ଟୁଡିଓ—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ଷ୍ଟୁଡିଓ (ଦେଖ) Shṭuḍio Shṭaḍio (See)

ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବି ଇଂ—ଛାତ୍ର Student

ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟ୍ ସିପ୍—ବୈଦେ. ବି ଇଂ—୧ । ଛାତ୍ରପଣିଆ—Student-ship ୨ । କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟସିପ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ପରୀକ୍ଷା; ଭାଏଭା-ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି ପରୀକ୍ଷା—2 Studentship examination of the Calcutta University.

ଷ୍ଟୁଲ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଟୁଲ; ବାଠରେ ୪ ଗୋଡ଼ଥିବା ଛୋଟ ଆସନ ବିଶେଷ—A Stool
Shtul ଷ୍ଟୁଲ ଷ୍ଟୁଲ

ଷ୍ଟେଟ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—୧ । ରାଜ୍ୟ—1. State. ୨ । ଏଷ୍ଟେଟ୍; ଜମିଦାରୀ; ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—2. Estate. (ଦ୍ର- ଏହାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ଇଷ୍ଟେଟ୍-ଏଷ୍ଟେଟ୍ ।)
Shtet ଷ୍ଟେଟ ଷ୍ଟେଟ

ଷ୍ଟେଟ୍‌ମେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ପର୍ବ ବା ତାଲିକା—1. Statement. ୨ । ବର୍ଣ୍ଣନାପତ୍ର—2. Written statement. ୩ । ହାକିମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ଇଜାହାର—3. Oral statement reduced to writing.
Shtet-ment Statement.
ଷ୍ଟେଟମେଣ୍ଟ ଷ୍ଟେଟମେଣ୍ଟ

ଷ୍ଟେଟ ସେକ୍ରେଟରି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) ବ୍ରିଟିଶ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ଥିବା ଭାରତୀୟ ସଚିବ—Secretary of State for India.
Shtet sekreteri
ଷ୍ଟେଟ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଷ୍ଟେଟସେକ୍ରେଟରୀ

ଷ୍ଟେଟ୍ ସ୍କଲ(ଲା)ର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)— ସରକାରୀ ବୃତ୍ତିଧାରୀ ଛାତ୍ର—State scholar.
Shtet skala(lā)r
ଷ୍ଟେଟସ୍କଲାର ଷ୍ଟେଟସ୍କଲର

ଷ୍ଟେଟ୍ ସ୍କଲ(ଲା)ର୍‌ସିପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ସରକାରୀ ବୃତ୍ତି—State scholarship.
Shtet skala(lā)r sip
ଷ୍ଟେଟସ୍କଲାରସିପ ଷ୍ଟେଟସ୍କଲରଶିପ

ଷ୍ଟେନୋ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ଷ୍ଟେନୋଗ୍ରାଫ୍ (ଦେଖ)—1. Shtenograph (See) ୨ । ଷ୍ଟେନୋଗ୍ରାଫର୍—2. Shtenographar (See)
Shteno
ଷ୍ଟେନୋ ଷ୍ଟେନୋ

ଷ୍ଟେନୋ ଗ୍ରାଫ୍ - ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଶୁଣିବା ବିଷୟକୁ ସଙ୍କେତରେ ଲେଖିବା ପ୍ରଣାଳୀ ବିଶେଷ—Stenograph.
Shtenograph
ଷ୍ଟେନୋଗ୍ରାଫ ଷ୍ଟେନୋଗ୍ରାଫ

ଷ୍ଟେନୋ ଗ୍ରାଫର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ବିଷୟ ଶୁଣି ତାହାକୁ ସଙ୍କେତ ଦ୍ୱାରା ଲେଖି ରଖି ପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଲେଖେ ବା ଟାଇପ୍ କରେ—Stenographer.
Shteno graphar
ଷ୍ଟେନୋଗ୍ରାଫର ଷ୍ଟେନୋଗ୍ରାଫର

ଷ୍ଟେରିଓ ଟାଇପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଛାପାଖାନାରେ ବହୁ ଛାପିବା ପାଇଁ ଟାଇପ୍ ଯୋଡ଼ା ସରଞ୍ଜାମରେ ଚର୍ବିରେ ଷ୍ଟେରିଓଟାଇପ ଷ୍ଟେରିଓଟାଇପ ସୀସା ଢାଳି ତାହା ସ୍ଥାୟୀ କରିବା ପ୍ରଣାଳୀ ବା ଯନ୍ତ୍ର—Stereotype.
Shteriotāip

ଷ୍ଟେସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ଜାହାଜ, ରେଳ, ଷ୍ଟିମର ଅଦର ବାଟରେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇ ନେବାପାଇଁ ଓ ଓହ୍ଲାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଅଟକବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ—1 A station of a railway or of a steamer or ship. ୨ । ସର୍ଭେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସର୍ଭେଅର୍‌ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରୀକୃତ ବିନ୍ଦୁମାନ—2. A surveying station. ୩ । ପୁଲିସ୍ ଫଉଜଙ୍କ ରହିବା ଘର; ଥାନା—3. Police station. [ଦ୍ର—ଏହାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ଇଷ୍ଟେସନ, ଇଷ୍ଟେସନ, ଇଷ୍ଟେସନ ଓ ଷ୍ଟେସନ୍ ।]
Shtesan
ଷ୍ଟେସନ୍ ଡାଇ(ଏ)ରି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପୁଲିସ୍ ଷ୍ଟେସନର ଇନ୍‌ଚାର୍ଜ କର୍ମଚାରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ଦୈନିକ ଷ୍ଟେସନ୍ ଡାଇରୀ ଘଟଣାବଳି ଯେଉଁ ଖାତାରେ ଲେଖାଥାଏ—(Police) Station diary.
Shtesan dāi(e)ri
ଷ୍ଟେସନ୍‌ଡାଇରୀ

ଷ୍ଟେସନ୍ ବାବୁ—ବୈ. ବ.—ରେଳ ଷ୍ଟେସନର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଦେଶୀୟ ହିନ୍ଦୁ କର୍ମଚାରୀ—A Hindu station-master.
Shtesan bābu
ଷ୍ଟେସନବାବୁ ଷ୍ଟେସନବାବୁ

ଷ୍ଟେସନ୍ ମାଷ୍ଟର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ରେଳ ଷ୍ଟେସନର ସର୍ବୋଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀ—Station master.
Shtesan māshtara
ଷ୍ଟେସନମାଷ୍ଟର ଷ୍ଟେସନମାଷ୍ଟର

ଷ୍ଟେସନା(ନ, ନେ)ରି—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—କାଗଜ କଲମ ଆଦି ଲେଖା ପଢ଼ାର ଉପକରଣ—Stationary.
Shtesanā(na, ne)ri
ଷ୍ଟେସନାରୀ ଷ୍ଟେସନରୀ

ଷ୍ଟୋଭ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ବିଜୁଳି ଚୁଲି ବା ଜଳଚୁଲି—Stove.
Shtobha
ଷ୍ଟୋଭ ଷ୍ଟୋଭ

ଷ୍ଟୋର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଭଣ୍ଡାରଘର; ସରଞ୍ଜାମ—Store.
Shtor
ଷ୍ଟୋର ଷ୍ଟୋର

ଷ୍ଟୋର୍ କିପର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଭଣ୍ଡାର ଘରର ରକ୍ଷକ—Store-keeper.
Shtor kipar
ଷ୍ଟୋର କିପାର ଷ୍ଟୋର କିପର

ଷ୍ଟ୍ରପ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଖୁର ଘଷିବାର ଚମଡ଼ା ପଟ୍ଟ—Razor strop.
Shtrap
ଷ୍ଟ୍ରପ ଷ୍ଟ୍ରପ

ଷ୍ଟ୍ରିଟ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ସହରର ବଡ଼ ଗଳି—Street.
Shtrit
ଷ୍ଟ୍ରୀଟ ଷ୍ଟ୍ରୀଟ

ଷ୍ଠ (ଷ୍ଠୀ)ବ (ଧାତୁ) —ଅ—୧ । ଛେପ ପକାଇବା—1. To spit. ୨ । ନିରସନ କରିବା—2. To refute; to contradict.
Shthi(shthi)b (root)

ଷ୍ଠୀ(ଷ୍ଠେ)ବନ—ସ. ବ (ଷ୍ଠିବ୍ ଧାତୁ+ଭାବ.ଅ) —୧ । ଛେପ ପକାଇବା—1. Spitting. ୨। (+କର୍ମ. ଅନ)—ଥୁକ; ଛେପ; ଖଙ୍କାର—2. Spittle.
Shthi(shthe)ban a

ଷ୍ଠୀବୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଷ୍ଠୀବ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—୧ । ଅଷ୍ଠୀବନ-ଯୁକ୍ତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Full of spittle. ୨ । ଯେ ଛେପ ପକାଏ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Spitting
Shthibi

ଷ୍ଠ୍ୟୁତ—ସ. ବଣ (ଷ୍ଠିବ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଉଦ୍‌ଗୀର୍ଣ୍ଣ; ଯାହା ବାନ୍ତି କରି ଯାଇଅଛି; ବମିତ; ବାନ୍ତ—1. Vomitted forth. ୨ । ଛେପରୂପେ କଢ଼ା ଯାଇଥିବା—2. Spit (past participle). ୩ । ନିରସ୍ତ—3. Caused to desist; assuaged.

Printed by Mahananda Kar, at the Utkal Sahitya Press, Cuttack.